

କାହାଣୀ କାହାଣୀ

କାହ୍ନୁର ଶ୍ରୀରାମ

ପ୍ରଥମ ଶ୍ଳୋକ

ଶ୍ରୀ କାହ୍ନୁର ଶ୍ରୀରାମ ମହାନ୍ତି

ପ୍ରକାଶକ

ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିର

KANHUCHARAN GRANTHABALI : Vol. I

By.

Sri Kanhucharan Mohanty.

Publishers :

GRANTHA MANDIR

Cuttack : Berhampur

First Edition :

March, 1966.

Price : Rs. 13.00

ପ୍ରକାଶକ :

ଶ୍ରୀ ଅଭୟମ ମହାପାତ୍ର

ବ୍ରଜ ମନ୍ଦିର

କଟକ-୨ : ବ୍ରହ୍ମପୁର

ମୁଦ୍ରକ :

ଶ୍ରୀ ଜୟରାମ ମହାପାତ୍ର

ବ୍ରଜ ପ୍ରକାଶିନୀ

ପୂଜାହାଟ, କଟକ-୧

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ :

ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୬୬

ମୂଲ୍ୟ :

ଟ ୧୧.୦୦

ବୋର୍ଡିଂକମ୍ପେଇ

ଅତିରିକ୍ତ ଟ ୨.୦୦

ସୂଚୀ

୧ ॥	ତଥାସ୍ତୁ	୧ ॥
୨ ॥	ବାଲଭଜା	୨୪୭ ॥
୩ ॥	ପଳାତକ	୫୧୫ ॥
୪ ॥	ନିଷ୍ପତ୍ତି	୭୩୫ ॥

ବିଧାୟକ

ଉତ୍ସର୍ଗ

ମୋହନ ଚରଣ,

ସଂସାରରେ ଯିଏ ଜନ୍ମ ହୁଏ ସେ ପୁଣି ଦିନେ ତାର ଅତି ପ୍ରିୟ ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଏ । ଜୀବନ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଯେଉଁ ବନ୍ଧନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ସେ ବନ୍ଧନ ଆସେ ଆସେ ଛାଡ଼ି ଦିଏ, ରହିଯାଏ ଖାଲି ତାର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ବାସନା । ଯେଉଁ ଅସୀୟ ସୁଜନ ଓ ବଳୁ ବାଳିବକୁ ସେ ଛାଡ଼ିଯାଏ, ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ସୁଖ ଦୁଃଖର ସ୍ମୃତି ଲାଗି ରହେ । କାଳକ୍ରମେ ସେ ସ୍ମୃତି ମଧ୍ୟ କ୍ଷୀଣରୁ କ୍ଷୀଣତର ହୁଏ ଏବଂ ସମୟର ଅତଳ ଅକ୍ଷାୟ ଗହରରେ ଲୁଚି ଛପି ନିଷ୍ପିନ୍ନ ହୁଏ ।

ସମସ୍ତେ ଏହା ଜାଣନ୍ତି, ତଥାପି ଅସୀୟ ସୁଜନ ଓ ପ୍ରିୟଜନଙ୍କର ଡିରୋଧାନରେ ମର୍ମାଦତ ହୁଅନ୍ତି । ଗୁଣ ସୁମର ହିନ୍ଦନ କରନ୍ତି । ସୁଖ-ମନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି । ଛଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଥିବା ଅସୀୟକୁ ଚରଦନ ସ୍ମୃତି ରୂପରେ ବନ୍ଧାର ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ମରଣ ପରେ ମଣିଷର ବେହୁଟିକୁ ଯୋଡ଼ି ଜାଲି ପାଇଁ ଶ ବସାଯାଏ, ବିରତ ଆହାର ଅଳ୍ପ ପ୍ରିୟ ମର-ଦେହ ସଙ୍ଗେ ଥିବା ସବୁ ମମତା ନିଷ୍ପିନ୍ନ କରି ତାକୁ ମୂଳ କରିବାକୁ ।

ସତେ, ଏ ଦେହରେ ଆତ୍ମା ବୋଲି ଅବିନଶ୍ୱର କେଉଁ ତେଜନ ଶକ୍ତି ଅଛି ଓ ଦେହ ଜବା-ଜାଣ୍ଟି ହୋଇ ଅବା ଅନ୍ୟ କେଉଁ କାରଣରୁ ଜୀବନ-ଶକ୍ତି ହରାଇଲେ, ଜାଣିବାସ ପରତ୍ୟାଗ କରି ନର ନୁହେଁ ବାସ ବ୍ରହ୍ମଣ ବନ୍ଧୁପରି, ନଷ୍ଟ ଦେହ ଛାଡ଼ି ସେଇ ଅବିନଶ୍ୱର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆତ୍ମା ଜୀବନ କାଳର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ-ବାସନା-ଭାବନାକୁ ହୋଇ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ ନୁହେଁ ଦେହ ଧରି ଜନ୍ମ ହେଉଛି ? ଅଥବା, କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ହୁଏ ସବୁ ଜାଣିବା ଓ ନିର୍ଜୀବ ବସ୍ତୁ ସ୍ଥୂଳ ତତ୍ତ୍ୱରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପରି ଦର୍ଶିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନଳ ଅସୀମ ଅତି-ତେଜନ ବିଶ୍ୱ-ଆତ୍ମା ଭିତରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରତିସ୍ଥାରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ, କଲ ଉପରେ ସ୍ୱସମାନ ତୁଷାର ଖଣ୍ଡପରି ? ସ୍ଥୂଳ ଓ ସୁକ୍ଷ୍ମ ଓତପ୍ରୋତ ଭାବେ ଚାଡ଼ିତ, ଭେଦାଭେଦ ନାହିଁ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆତ୍ମା—ସ୍ଥୂଳ ଦେହ, ସୁକ୍ଷ୍ମ ଦେହ, ସୁକ୍ଷ୍ମତର, ସୁକ୍ଷ୍ମତମ ରତ୍ୟାଦି ଦେହ କେବଳ କଲ୍ଲନା ମାତ୍ର ?

ସେ ଯାହା ହେଉ, ମଣିଷ ତାର ବିଶ୍ୱାସକୁ ଭୁଲି ଯାଏ ଓ ତାର ବିଶ୍ୱାସ କେବଳ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଛି, ତାର ବଚନର ଛଟପଟ ମନରେ ଶାନ୍ତି

ଆଣେ, କର୍ମ ସେହରେ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଏ, ଯେକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରେ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି, ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦେହରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ନାରାୟଣଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାଶ ଅଛି ଓ ସେଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାରାୟଣ ହିଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ତନିଶ୍ଚର ଆତ୍ମା, ଯିଏ ଦିବା ଓ ରାତ୍ରି ପରି ବାସନା-ଭରାନ୍ତ ହୋଇ, ଜୀବନ-ମରଣର ଖେଳ ଖେଳୁଛି ।

ଏଇ ବିଶ୍ୱାସ ମୋ ମନରେ ଧାରଣା ଆଣୁଛି, ହେ ମୋହନ ଚରଣ, ତୁମେ ତୁମର ଜରାଣୀ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲି ଯାଇଛ ସତ, ତୁମର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀର ଆଖିକୁ ଦେଖା ନ ଯାଉ ପଛେ, ଏବେ ବି ତୁମର ଆତ୍ମା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଧରି ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରିୟଜନମାନଙ୍କର ପାଖରେ ଘୁରି ଚାଲୁଛି, ଅପୂର୍ଣ୍ଣ-ବାସନା ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଯୋଜନାର ପତ୍ରା ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛି, ଅନ୍ତନିୟ କରୁଛି, ଦେହରେ ଥାଇ ଯେଉଁ ସବୁ କର୍ମ ଅଧା ରଖି ଯାଇଛ ସେତକ ସେମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବେ; ତୁମର ଆତ୍ମା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବ । ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କାମନାର ଭରମୁକ୍ତ ହୋଇ ତୁମର ନିଷ୍ଠାଳଙ୍କ ଆତ୍ମା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦେହ ଛାଡ଼ି ସୂକ୍ଷ୍ମତର ହେବ, ଉଚ୍ଛ୍ୱାସୀ ହୋଇ ସଦ୍‌ଗତ ଲଭିବ, ଆଶୀର୍ବାଦର ଅଶ୍ରୁରା ଅମୃତ ସିଞ୍ଚିବ ସେହିମାନଙ୍କ ଶିରରେ—‘ସତ୍‌ପଥ ଗାମି ହୁଅ, ଯଶସ୍ୱୀ ହୁଅ—’

ଅଠରଶ ତେୟାନବେ ସାଲ, ବାହୁଡ଼ା ଦଶମୀ ପବନ ଦିନ ଶୁଭ-ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୁମେ ଜନମ ଲଭୁଥିଲ ରାଧାଶ୍ରୀଙ୍କ କୋଳରେ, ପିତା ଶମ୍ଭୁନାଥଙ୍କର ଚତୁର୍ଥ ଓ କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ହୋଇ । ତୁମର ପିତାମହ ଫକୀରଚରଣ ଆଶାସମ୍ପଙ୍କର ପୁତ୍ର । ତୁମେ ଜାଣ ଓ ଜାଣିବା କଥା ପ୍ରକାଶ କରିଛ ଯେ ତୁମର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷର କେହି ଜଣେ ବଙ୍ଗ ଦେଶରୁ ଉତ୍କଳକୁ ଆସିଥିଲେ ଓ କାଳକ୍ରମେ ଏ ଦେଶରେ ରହି ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ କରି ଉତ୍କଳୀୟ ହୋଇଥିଲେ । ତୁମେ କବି ଥିଲ । ନିଜ ଭାଷାରେ ସାତଶଃ୍ତ ରାମାୟଣ ରଚନା କରିଛ । ତା’ର ଭଣିତାରେ, ତୁମେ ନିଜେ ତୁମ ହୃଦୟର କଥା, ଦେଶପ୍ରାଣତାର ବାଞ୍ଛା ଦେଇ ଯାଇଛ—

“ମୁହଁ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ମୋର ଜନ୍ମ ଓଡ଼ିଶାରେ,
କଟକେ ଚାନ୍ଦନିଚୌକ ନଗରପଡ଼ାରେ ।

* * *

ପ୍ରବାସୀ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ସେବାରେ ମୋ ମନ
ଶିକ୍ଷାର ବିସ୍ତାର ସଙ୍ଗେ ଧନ ଉପାର୍ଜନ ।”

* * *

ତୁମର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ବଙ୍ଗ ଦେଶରୁ ଆସିଥାଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯେ ଶାଶ୍ୱି ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ପରେ ପେଟ ପାଟଣାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ଦଙ୍ଗ

ଦେଶକୁ ଚାଲିବାକୁ ଓ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଯାଇ, ତୁମର ନିଜର ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ପ୍ରବାସୀ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ସେବାରେ ଓ ଶିକ୍ଷାବିସ୍ତାରରେ ମନ ଦେଇଥିଲ, ଏ କଥା ତୁମେ ହୃଦୟରୁ ବ୍ୟାକୁଳତା ସହକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛ । ତୁମ ସଙ୍ଗେ ଓ ତୁମର ପରିବାର ବର୍ଗଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ବର୍ଷର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ମନରେ ଭୁଲରେ ବି କେବେ ଧାରଣା ହୋଇ ନ ଥିଲା ଯେ ତୁମେ ଓଡ଼ିଆ ନ ହୋଇ ଆଉ କଣ ହୋଇପାର ।

ସର୍ବ-ସମତାର ପ୍ରତୀକ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ-ଦେଶ ଏଇ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମି ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରୁ କିଏ କେବେ ଆସି ବସନ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ କେହି କହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୋର ପୁର ପୁରୁଷ ଏଇ ଭାରତ-ବର୍ଷର ଉତ୍କଳ ଭୂମିର ଲୋକ କି ପଶ୍ଚିମର କାଶ୍ମୀରୀୟାନ ହ୍ରଦ କୂଳରୁ ପଞ୍ଜାବ ବାଟେ ଆସିଥିଲେ ଅଥବା ଆଫ୍ରିକା କି ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରୁ ଆସିଥିଲେ ସେ କଥା ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ । ମୋର ଘର ଏଇ ଓଡ଼ିଶାରେ । ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଓ ମୋର ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରେ । ହେ ଅଶାସ୍ତ୍ରୀ ମୋହନ-ଚରଣ, ତୁମେ ବି ସେଥିପାଇଁ ଆନନ୍ଦ ଓ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲ ।

କିନ୍ତୁ, ଦେଖି ଯାଇଛ ତ ମୋହନ ଚରଣ, ଏଇ ଓଡ଼ିଶା ଭୂମିରେ ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ବାସ କରି, ଦଶ ପୁରୁଷ, କୋଡ଼ିଏ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ମାଟି ଉପରେ ଜଳାଇ, ଏଇ ଦେଶର ପାଣି, ପବନ, ମାଟି ଖାଇ ତମ ପୁର ପୁରୁଷଙ୍କ ଆଗରୁ ସେଇ ବଙ୍ଗ ଦେଶରୁ ଆସିଥିଲେ ଯେଉଁ ଭୂତପୁରାଣେ କେବଳ ସହର ବଜାରରେ ଡୁହନ୍ତି, ଦୂର ମଫସଲରେ ଯେଉଁମାନେ ଘର କରି ରହୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ କି ଭାଷା କହନ୍ତି ଓ ନିଜକୁ କଅଣ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି ?

ତୁମେ ଆଜି ସେ ପୁରରେ ଅଛ । ଗୌରାଣଙ୍କର, ରାମଶଙ୍କର, ପ୍ୟାଣ୍ଟମୋହନ, ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ହେଉକାଙ୍କ ସୁସ୍ଥତର ଆତ୍ମା ଗୁଡ଼ିକ ସଙ୍ଗେ ତୁମର ଭେଟ ହୋଇପାରେ । ସେମାନଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଭୁଲିବ ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ଏ ପୁରର ଦାୟାଦମାନେ ଏବେ ବି ଭାଷା, ଭାବ ଓ ଚଳନରେ ତୁମ ପରି କି ମୋ ପରି ଓଡ଼ିଆ ହୋଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଏବେ ବି ବଙ୍ଗ ଦେଶ ଆଡ଼କୁ ଆଙ୍କୁଟି ଦେଖାଇ କହୁଛନ୍ତି, ଆମ ଘର ସେଇଠି ଥିଲା, ଆମ ମାତୃଭାଷା ସେଇଥି । ଭୁଲିବ ନାହିଁ ମୋହନ ଚରଣ ନିଶ୍ଚୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଅରେ କହିବ, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ର-ପଣାନାତିମାନେ, ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲାପରେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ଭୂମିରେ ନିଜକୁ ଅଣଓଡ଼ିଆ ଓ ଏକଘରୀଆ କରି ରଖିଛନ୍ତି ।

.ଉଣେଇଶ ଡେସଠି ସାଲ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ଛଅ ତାରିଖ ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ସକାଳ ସାତଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ତୁମେ ତୁମର ଦୁଇ ପତ୍ନୀ, ଗୁରୁପୁତ୍ର ଓ

ପାଞ୍ଚଟି କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଏ ଦୁନିଆଁରେ ସବୁରଟି ବର୍ଷ ଅତିବାହିତ କରି ଏକତ୍ରର ବର୍ଷ କ୍ରୟସ-ପଥରେ ଟଳ ଟଳ ଚାଲୁଣୁ ଦେହ ପକାଇ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବଗତି କଲ । ପ୍ରାୟ ଛଅଟି ମାସ ମରଣ ସଙ୍ଗେ ରଣ କରିଥିଲା ଏବଂ ହେ କର୍ମବାର, ପରାଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଜାଣି ଚିରୋଧାନର ତିନିଦଣ୍ଡା ପୁଅରୁ ତୁମର ଯଶସ୍ବୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଆଗରେ ଶ୍ରେୟ କଥା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ତୁମେ ଅନ୍ତ୍ୟ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ କରି ଶେଷ ନିଶ୍ବାସ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲ ସେହିଠାରେ ବହୁବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ତୁମର କର୍ମ-ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲ । ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଯେହି କାଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା “ପେଟ୍ରିୟୁଟ୍ ପ୍ରେସ୍”ରେ ମାତ୍ର ମାସିକ ଦୁଇ ଟଙ୍କା ବେତନରେ କମ୍ପୋଜିଟର ରୂପେ କେତେ ମାସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲ । ଯେହି ପ୍ରେସ୍ କେବେଠୁଁ ଲୁପ୍ତ ହେଲାଣି; କିନ୍ତୁ ତା ସ୍ଥାନରେ ତୁମର ଗୋଟିଏ ପ୍ରେସ୍ ଏବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଯେଉଁଠି ତୁମର କର୍ମମୟ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ସେଇଠି ସେ ଜୀବନର ଅନ୍ତ ହେଲା । ଯେଉଁ ଗୃହର କର୍ମଗୁଣ ରୂପେ ଗୃହେ କର୍ମମୟ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲ ସେ ଗୃହଟି ଦିନେ ତୁମର ହେଲା । ସେହି ଗୃହର ନାମ ରଖିଲ “ମୋହନ-ନିକେତନ” ଓ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ମା କନକ ଦୁର୍ଗା ଏବଂ ସ୍ବାଧୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଓ ବିଗ୍ରହମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ଲଭ କଲ ।

ମାସିକ ମାତ୍ର ଦୁଇଟଙ୍କା ବେତନରେ ତ କର୍ମମୟ ଜୀବନ କଟକରେ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲ; କିନ୍ତୁ ତୁମର ଉଲ୍ଲସିତା ମନ କଣ ସେହି ସ୍ବଦ୍ଧ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥା ହୋଇ ରହି ପାରିଲା ? ନା, ତୁମର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା ମହାନଗରୀ କଲିକତା ଉପରେ । ମନ ଜହଲା, ଜୀବନ ପଥରେ ଆଗେଇ ଯିବାର ଶେଷ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ, କଲିକତା । ସେଠାରେ ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ମିଳିବ ଏବଂ ସାଧୁତା ଓ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ କର୍ମ କଲେ ଅବସ୍ଥାର ଉଲ୍ଲସିତ ହେବ, ନିଜର ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦଶ ଓ ଦେଶର ମଧ୍ୟ ଉପକାର ହେବ ।

ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ତୁମେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କଲିକତା ନଗରୀରେ । ପ୍ରକୃତରେ ତୁମର କର୍ମମୟ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସେଇଠି । ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ । ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ, କର୍ମନିଷ୍ଠା, ସାଧୁତା ଭଦ୍ରତା ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମକୁ ଆଗେଇ ନେଲା । ଦେଶ ଓ ଜାତିପ୍ରୀତି ତୁମକୁ ଉଦ୍ବୃତ୍ତ କରିଥିଲା । ତୁମେ ଥିଲ ଗରବ କର୍ମୀ ଓ ଗରବ ସାଧକ । କଲିକତାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତୁମେ ଉପାହତ କରୁଥିଲ ।

କଟକରେ ସୁଧାଖ୍ୟାତ ମନମୋହନ ପ୍ରେସ୍ ସ୍ଥାପନ କଲ । ପୁସ୍ତକବ୍ୟବସାୟ ସଙ୍ଗେ ବାଲକାଳରୁ ସ୍ବପ୍ନ ଥାଇ ଲୋକସାଧାରଣ କିପରି ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ସେ କଥା ଭଲକିନ୍ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲ । ତୁମର ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ

ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା । ତାଛଡ଼ା ପ୍ରକାଶକ ରୂପେ ତୁମେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଅନେକ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ଦାନ କରିଯାଇଛ । ତୁମର ପ୍ରେରଣାରେ ତୁମର ସୁଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର, ବିଶ୍ୱ-ସାହିତ୍ୟର କେତେ ବିଶିଷ୍ଟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସାହିତ୍ୟକର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତାଗୁଡ଼ିକୁ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରୁ ଅନୁବାଦ ଓ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଓଡ଼ିଆ ପାଠକମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ-ପିପାସା ମେଣ୍ଟାଇବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ମୋହନ ଚରଣ, ତୁମ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ୧୯୪୧ ସାଲରେ । ଆଦାଲ୍ତରୁ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାକୁ ମୁଁ ଜାତନର ବ୍ରତ କରିଥିଲି । ବ୍ୟାସ କବି ଫକୀରମୋହନଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ କେରଖଣ୍ଡି ଉପନ୍ୟାସ ଛନ୍ଦ-ଜୀବନରେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଲା ୧୯୨୨ ସାଲରେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ କଟକର ପି. ଏମ୍. ଏକାଡେମୀର ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀର (ସେ ସମୟରେ ୨ୟ ଶ୍ରେଣୀ) ଛନ୍ଦ ଥିଲି । ସ୍କୁଲର ହିମାସିକ ପତ୍ରିକା “ସାହିତ୍ୟ-ସୋପାନ” ରେ ମୋର କେତୋଟି କବିତା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପିଲାଦିନୁ ମୋର ଉଚ୍ଚାଣା ଥିଲା, ମୁଁ ଗୋଟାଏ କବି ହେବି । କାବ୍ୟ କବିତା ସଙ୍ଗେ ମୋର ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ପାଠରୁ । ମୁଁ ଗୁଣୁଗୁଣୁ ହୋଇ କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲି ବୋଲି ସ୍ନେହରେ ମୋର ବାପ ଦାଦ ଓ ଅନ୍ୟ ଅଭିଭାବକମାନେ ବେଳେ ବେଳେ ମୋତେ ‘କି ହେ କବି’ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ ।

ପରଜୀବନରେ ଛନ୍ଦାବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଥିଲି, କବି ହେବାର ପ୍ରତିଭା ଓ ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନର ପରିଧି ବୋର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ଏପରି ଧାରଣା ହେବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବୁଝିଥିଲି ଯେ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ରାଧାନାଥ ଓ ମଧୁସୂଦନଙ୍କପରି ସଫୁଟିଆ ଭାଷାରେ କବିତା ନ ଲେଖିଲେ ସାହିତ୍ୟ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ମୋର ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା ଯେ ସାହିତ୍ୟ କେବଳ ଲେଖା ହୁଏ, ସ୍କୁଲ କଲେଜର ପ୍ରଫେସର, ମାଷ୍ଟର ଓ ଛନ୍ଦମାନଙ୍କ ପାଇଁ । ଗାଁ ଗହଳର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଗଭୀର କଟମାନେ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ଭଗବତ, ଦାର୍ଢ୍ୟତା ଭକ୍ତି, ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସେଇୟା ପଢ଼ିବେ । ରାଧାନାଥ ଓ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଟାଣୁଆ କବିତା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ ।

୧୯୨୨ ସାଲର କଥା କହୁଥିଲି । ମୋର ବୟସ ଖୋହଲ । ତୁମର ବୟସ ଅଶାନ୍ତି ହୋଇଥିବ । ତୁମ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ କି ପରିଚୟ ନାହିଁ । ହୁଏତ କଲିକତାର ଅନ୍ଧ-କନ୍ଦରେ ପିଠିରେ ବହି-ଦୋକାନ ବୋହୁ ଗର୍ବ ଓଡ଼ିଆ କୁଲିଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ପିପାସା ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ଓ ନିଜର ପେଟ ପୋଷିବାକୁ

ତୁମେ ଦିନ ରାତି ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରଶ୍ରମ କରୁଥିବା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଦରିଦ୍ର ଶ୍ରମିକ ଥିଲି । ମୋର ଦତ୍ତ ଭାଇ ଯଦୁନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆମ ଗ୍ରାମ ନାଗବାଲିରୁ ଚାରିକୋଶ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଆସି ପିଆସ ମୋହନ ଏକାଡେମିରେ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳରେ ଆମେ ଦିହେଁ ନାଗବାଲି ଫେରି ଯାଉଥିଲୁ । ଆମେ ଦୁଇଭାଇ ପ୍ରତିଦିନ ଆଠକୋଶ ବାଟ ଅତିକ୍ରମ କରୁଥିଲୁ । ଯେତେ ପୋଷିବାକୁ ଆମେ ବି ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରଶ୍ରମ କରୁଥିଲୁ ।

ସେତେବେଳେ ବ୍ୟାସ କବି ଫକୀର ମୋହନଙ୍କର ଗଳ୍ପ-ଉପନ୍ୟାସ ସଙ୍ଗେ ପରିଚୟ ହେଲା । ବାଃ, ଗଦ୍ୟରେ ବି ସାହିତ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରିବ ! ସ୍ୱସ୍ଥ ଯାହିତ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲେ ବି ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆମ ଗାଁ ଗହଳରେ ବାପ ଦାଦା, ମଉସା ପିଉସା ଓ ଭାଇମାନେ ଏବଂ ମା, ଝୁଣ୍ଡୀ, ମାଉସୀ, ଓ ଅପାମାନେ କଥା ଭାଷା ହୋଇ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରି ପାରୁଛନ୍ତି, ସେ ଭାଷାରେ ଗଳ୍ପ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖି ହେବ । ତା ଯଦି ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ମୁଁ କବିତା ଲେଖି ଅନ୍ତର ଗଣି ପାଦ ଓ ପଦ ମିଳାଇ ଉପଥା ପକାଇ ଏତେ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବି କାହିଁକି ? ପୁଣି, ପଦ ମିଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଶବ୍ଦଟିମାନ ବାହା ବସାଇଲା ବେଳକୁ ମୌଳିକ ଭାବ କୁଆଡ଼େ ତଡ଼ି ହୋଇ ଯାଉଛି, ଆଉ କଣ ହୋଇ ଯାଉଛି । ପ୍ରତିଭା ତ ନାହିଁ, ଜ୍ଞାନ ଓ ଦକ୍ଷତା ନାହିଁ, କାହିଁକି ଏ କସରତ୍ ? ବିଦାୟ ମା କବିତା, ନୟସ୍କାର କରୁଛି ।

୧୯୨୩ ସାଲରେ କବିତା ଛାଡ଼ି ଗଳ୍ପ ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ପ୍ରଥମ ଗଳ୍ପଟିକୁ ସେ ସମୟର ‘ସାହିତ୍ୟ-ସୋପାନ’ର ସମ୍ପାଦକ ନା-ପସନ୍ଦ କରି ମୋତେ ଫେରାଇ ଦେଲେ । ମୁଁ ଦବିଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆହୁରି ଅନେକ ଗଳ୍ପ ଲେଖିଲି; କିନ୍ତୁ ଅସମ୍ଭବ କରି ସାହିତ୍ୟ-ସୋପାନର ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଦେଲି ନାହିଁ । ସେହି ବର୍ଷ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରଥମ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖାଆରମ୍ଭ କଲି । ୧୯୨୪ ସାଲରେ ସେ ଉପନ୍ୟାସ ଶେଷ ହେଲା । ମୁଁ ବାଙ୍କିପୁର ପାଟଣାର ବି ଏକ କଲେଜରେ ଆଇ. ଏସ୍. ସି. ପଢୁଥିଲି । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଥିଲି, ଯେଉଁଦିନ ମୋର ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସର ଲେଖା ସରିବ, ସେହିଦିନ ନୂତନ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପନ୍ୟାସଟି ସରିଲା ୨୦-୪-୧୯୨୬ ତାରିଖରେ । ସେହିଦିନ ମୋର ତୃତୀୟ ଉପନ୍ୟାସ ‘ବାଲିରାଜା’ର ଲେଖା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେହି ଉପନ୍ୟାସର ଲେଖା ସରିଲା ୧୯୨୯ ସାଲରେ ।

ଅଶରୀଘ ମୋହନ ଚରଣ, ମୋର ପ୍ରଥମ ଦିୱିଜି ଉପନ୍ୟାସ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ବାଲିରାଜା ଲେଖା ସରିଲା ପରେ ବହୁଗୁଡ଼ିକ ଛପିବାକୁ ମୋ ମନରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଆସିଲା ; ପ୍ରକାଶକ ନ ଥିଲେ । ସେତେବେଳର ମୁଖ୍ୟମେୟ

ପ୍ରକାଶକ ପାଞ୍ଜି, ପୁରାଣ ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଛପିବାରୁ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ । କେବଳ କେତେଜଣ ଲବ୍ଧ-ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲେଖକ ଲେଖିକାଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ, ଖଣ୍ଡିଏ କାବ୍ୟ-କବିତା ଛପିବାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତୁମଙ୍ଗୁ ୩୫ ବର୍ଷ । ତୁମେ ହୁଏତ କଲିକତାରେ ବହି ଦୋକାନ ଖୋଲି ସାରିବଣି । କଟକରେ ମନମୋହନ ପ୍ରେସ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା କି ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯଦି ହୋଇଥାଏ, ଉପନ୍ୟାସ ଛପିବାର ଧାରଣା ତୁମ ମନକୁ ଆସି ନ ଥିଲା ।

୧୯୨୯ ସାଲରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ବି. ଏ. ପାସ କଲି । କେତେ ମାସ ଲ-କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲି । ଟିଉସନ୍ତ କରି ପେଟ ପୋଷିବା ଓ ଆଇନ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ୧୯୩୦ ସାଲରେ ଏକାଉଣ୍ଟାଣ୍ଟ ପାସ କରି କଟକରେ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଅଫିସରେ କିରାଣୀ ହେଲି । ଲ-କଲେଜ ଛାଡ଼ିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋର ତତୁର୍ଥ ଉପନ୍ୟାସ ‘ଅରୁଣା’ ଓ ପଞ୍ଚମ ଉପନ୍ୟାସ ‘ପଲାତକ’ ଲେଖି ସାରିଥିଲି । ୧୯୩୦ ରେ ମୋର ପଞ୍ଚମ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ ।

ଯିଏ ମୋର ପ୍ରଥମ ଉତ୍ସାହଦାତା, ସେ ଅନେକ ଦିନରୁ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେଣି । ସେ ଥିଲେ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଜଣେ ଅତି ନିଷ୍ଠାପୁର କର୍ମୀ । ସେ ଜାତୀୟ-କଂଗ୍ରେସର ଜଣେ ସଦସ୍ୟ । ପ୍ରବଳ-ପ୍ରତାପୀ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ସବୁ ଅତ୍ୟାଚାର ସେ ସହ୍ୟଥିଲେ । ଜେଲ୍ ବି ବରଣ କରିଥିଲେ । ସେହି ମହାତ୍ମାଙ୍କର ନାମ କୁସ୍ମିତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଧାନ । କଲେଜ ପାଠ ଛାଡ଼ି ସେ ସତ୍ୟଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । କାହିଁକି ମୋତେ ଓ ମୋ ଲେଖାକୁ ସେ ଏତେ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ, ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ସେଇ ପୁଣି ୧୯୩୧-୩୨ ସାଲରେ ମୋର ତୃତୀୟ ଉପନ୍ୟାସ ‘ବାଲିରାଜା’ର ଡିନୋଟି ପାର୍ଟକୁ ଦୁଇଟି ବହି କରି ଛପାଇଥିଲେ । ସେ ମୋର ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶକ । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ସେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ । ତାଙ୍କର ନିର୍ମଳ ପବିତ୍ର ଆତ୍ମା ସଙ୍ଗେ ଯଦି ତୁମର ଦେଖା ହୁଏ, ତାଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରଣତ ଜଣାଇବି ମୋହନ ଚରଣ; ତୁମରିପରି ସେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ ।

‘ନିଷ୍ଠୁର’ ମୋର ଷଷ୍ଠ ଉପନ୍ୟାସ । ୧୯୩୧ ସାଲରେ ଏହାକୁ ଲେଖିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ସ୍ୱର୍ଗତ ବାଳକୃଷ୍ଣ କରି ତାଙ୍କର “ସାରସ୍ୱତ” ପ୍ରେସ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥାନ୍ତି । ସେ ତୁମରିପରି କର୍ମବୀର । ସେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ, ସୁ-ଜ୍ଞାତ୍ୟକ, ଲେଖକ, ସରଳ, ସ୍ନେହୀ, ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଓ ନିଃସ୍ୱାଦୀ ଥିଲେ । ସେ-ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ; ସାହୁଙ୍କ ‘ସହକାର’ର ସମ୍ପାଦକତ୍ୱର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରି-ସହକାରକୁ ନୂତନ ଜୀବନ, ନୂତନ ରୂପ ଓ ନୂତନ ସ୍ତମ୍ଭନ ଦେଇଥିଲେ । ନିରଳସ-କର୍ମୀ ବାଳକୃଷ୍ଣ,

ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରକାଶ ଓ ବହୁଳ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ “ଆନନ୍ଦ-ଲହରୀ-ଉପନ୍ୟାସ” ସିରିଜ୍ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେହି ଉପନ୍ୟାସ ମାଳାରେ ମୋର ଗୃହେଷ୍ଟ ଉପନ୍ୟାସ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା—କୃଷ୍ଣ ୧୯୭୨, ସ୍ୱପ୍ନ-ନା-ସତ୍ୟ ୧୯୭୩, ଦୁନିଆର-ଦାଉ ୧୯୭୪ ଏବଂ ଦ୍ୱା-ଅଳ୍ପ-୧୯୭୫ । ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ “ଶିଶୁ-ସଖାଳ” ଗ୍ରନ୍ଥ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଓ “ଆନନ୍ଦ-ଲହରୀ ଉପନ୍ୟାସ ମାଳା”ର ପ୍ରକାଶ ସୁଗତି ରଖିଲେ ।

ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଦ୍ୱା-ଅଳ୍ପ’ ଛଅ ବର୍ଷ ପରେ ତୁମକୁ ଓ ମୋତେ ଏକାଠି କରିଥିଲା । ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କର ପରମ୍ପରା ଆଜି ସ୍ପର୍ଶରେ । ଓଡ଼ିଆ-ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଆଦ୍ୟଜୀବନରେ ସେ ବହୁତ କିଛି କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ମୋର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାଶକ ରୂପେ ମୋତେ ସେ ଉତ୍ସାହିତ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ମୋର ଭକ୍ତି-ଭଜନ । ସେ-ପୁରରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଲେ ମୋର ପ୍ରାଣ ଲାଗି ଯେବେ । କେବେ ମୁଁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବି ମୁଁ ତ ଜାଣେ ନାହିଁ; ତୁମେ ଆଗରୁ ଯାଇଛ । ମୋର ହୋଇ ‘କହିଦେବ’, ‘ଆନନ୍ଦ-ଲହରୀ-ଉପନ୍ୟାସ ମାଳା’ର ପ୍ରକାଶ ବନ୍ଦ କରିବା ପରେ କେତେ ତରୁଣ ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଭାଙ୍ଗିଲା, ପ୍ରେରଣା ହଜିଲା ଓ ଖେଳେ କଲମ ଛୁଡ଼ିଲେ ।

ମୁଁ କଲମ ଛାଡ଼ି ନ ଥିଲି । ପୂର୍ବର ଅଭ୍ୟାସ ପ୍ରକାରେ ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସ ଶେଷ କରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲି । ସେ ସବୁ ଉପନ୍ୟାସ ଛପା ହେବ କିପରି ? ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ନ ଥିଲି ଏପରି ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ନ ଥିଲି । ଆହୁର ଗୃହଜଣ ପ୍ରକାଶକ ମୋର ଗୃହେଷ୍ଟ ଉପନ୍ୟାସ ୧୯୭୬ ରୁ ୧୯୮୦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କେତେଦିନ ଏପରି ଚାଲିଆସିଲା କିଏ ଜାଣେ ? ୧୯୮୧ ସାଲରେ ଉତ୍କଳ-ବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମୋର “ଦ୍ୱା-ଅଳ୍ପ”କୁ ଆଇ. ଏ. କ୍ଲାସର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ରୂପେ ମନୋନୀତ କଲେ । ସେହି ବର୍ଷ ମୁଁ ସବ୍ ଡିପୋଜିଟ ହୋଇ କଟକ କଲେକ୍ଟର-ଓଫିସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି ।

୧୯୭୫ ସାଲରେ ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଯେଉଁ “ଦ୍ୱା-ଅଳ୍ପ” ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ସେହି ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ କେବେଠୁଁ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ଛଅ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା । ୧୯୮୧ରେ ବହିଟି ପାଠ୍ୟ-ପୁସ୍ତକ ରୂପେ ମନୋନୀତ ହେବାକୁ ତୁମେ ତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ହୋଇ ମୋ ପାଖକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ପଠାଇଲ । ମୁଁ ସମ୍ମତ ହେଲି । ତୁମ ସଙ୍ଗେ ସେହି ମୋର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ୍ । ସେହି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କେଉଁ ମାସ ଓ କେଉଁ

ତାରଖରେ ଆସିଥିଲା ଆଜି ମୋର ମନେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବାଇଶି ବର୍ଷ ପୂରୁ ତେଜଶି ବର୍ଷ ଚାଲିଥିଲା । ଦୁଇଟି ଯୁଗ ଶେଷ ହେବାକୁ ବସିଥିଲା । ତୁମର ଓ ମୋର ସମ୍ପର୍କ କେବେ କିପରି ଏତେ ଦାନିଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଲା ଠିକ୍ କହି ହେବ ନାହିଁ । ଆମର ସେହି ସମ୍ପର୍କ ଛିନ୍ନ କରି ତୁମେ ସେ-ପୁରୁକୁ ଚାଲି ଯାଇ ସତ, କିନ୍ତୁ ତୁମର ସେହି ସମ୍ପର୍କର ସ୍ମୃତି ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ରହିଛି ଓ ରହିବ ।

୧୯୪୧ ରୁ ୧୯୬୩ ସାଲ ଯାଏଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ମୁଁ ବଦଳି ହୋଇଛି । ଶାସନ ବସ୍ତ୍ରର ଛେଟ ବଡ଼ ବିଭିନ୍ନ ଦାୟିତ୍ବ ମୁଣ୍ଡାଇଛି । ଏହି ସୁଯୋଗ ବାଇଶି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଦେଶ, ଜାତି ଓ ସମାଜ ଉପରେ 'ବହୁ ଝଡ଼-ଝଞ୍ଜା' ବହୁ ଯାଇଛି । 'ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ରୂପେ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପ ସରକାର ଅଧୀନରେ ଓ ତା ପରେ ଜାତୀୟ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି, ଏବେ ମଧ୍ୟ କରୁଛି । ପରିଶ୍ରମ କରିବାରେ ହେଲା କରିନାହିଁ, କର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇଛି । ଦାୟିତ୍ବ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଧିକ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିଛି । ସାହିତ୍ୟର ସେବା କରିବାକୁ ପ୍ରଚୁର ସମୟ ପାଇ ନାହିଁ । ଏଣେ ଗୃହ ସଂସାରର ଦାୟିତ୍ବ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନାନା କାରଣରୁ ମନ ବିଚଳିତ ହୋଇଛି । ମାସ ମାସ ଧରି କଲମ ଅଟକି ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ବହିର ଲେଖା ସରିବା ଦିନ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବହି ମୁଁ ଆରମ୍ଭ କରିବି, ଏ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚାଲିଛି । କେତେଥର ମୋର ମନରେ ଆଶଙ୍କା ହୋଇଛି, ଏଇଟି ମୋର ଶେଷ ସୁସ୍ତକ ପରା ! ଲେଖିବାକୁ ଆଉ ବେଳ ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ଦିନ ଯାଉଥିବା ମନକୁ ମୋର କିଏ ପୁଣି ସଜାଗ କରେ ? ତୁମେ ତ ମୋ ପାଖରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଥାଅ କଳିକତା ନଗରରେ । ଆଉ ମୁଁ ଥାଏ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ସୁଦୂର ଛେଟ ସହର କି ମଫସଲରେ, ଅବା କେଉଁ ବଣ ପାହାଡ଼ ନଦୀ ନାଳରେ ବୁଲୁଥାଏ । ତୁମେ ଥାଅ ଅଧୁନିକତାର ବାତାବରଣ ମଝିରେ; ମୁଁ ଥାଏ ହାସ୍ୟମୟୀ ପ୍ରକୃତିର କୋଳରେ । ତୁମେ ବାସ୍ତବତାକୁ ନେଇ ଖେଳ କରୁଥାଅ; ମୋ ଖେଳ ସ୍ବପ୍ନମୟୀ ଅଥଚ ପ୍ରକୃତିର ଅତି ବାସ୍ତବ କୋଳରେ । ତୁମର ଓ ମୋର କୃତ୍ତିତ୍ ଦେଖାଯୁଏ । ଚିଠି ଆସେ, "ଓଡ଼ିଆ ଶାଠକେ ଆପଣଙ୍କର ନୂତନ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଚାହିଁ ବସିଛନ୍ତି; ପ୍ରେସ୍‌କୁ କେବେ ପଠାଉଛନ୍ତି ?"

ସେମାନେ ଚାହିଁ ବସିଛନ୍ତି କି ତୁମେ ଚାହିଁ ବସିଥାଅ, ତୁମକୁ ଜଣା ମୋହନ ଚରଣ, କିନ୍ତୁ ତୁମେ ପୁଣି ମୋତେ ତପସ୍ୟା କରାଅ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ରତା କରାଅ । କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ଦେହ ଘେନି ବସାକୁ ଫେରି ଥାଆ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଆଗେଇ ନାଏ । ରାତି ଅଧ ହୁଏ । ନିଦ୍ରା ଆଞ୍ଜମଣ କରେ, କଲମ ରଖାଏ । ଘରେ ଲେଖେ, କାହାରେ କେଉଁ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତ ଅରଣ୍ୟ ଘେରା ପାହାଡ଼ ତଳ ଏଇଟିଆ ବଙ୍ଗାଳାରେ

ଲେଖି । ଶୁଦ୍ଧରେ ଲେଖି, ଦଳରେ ବି ଲେଖି, ଯେବେ ସମୟ ପାଏ । ବହୁ ସୁରଲେ ପ୍ରେସ୍‌ର ପଠାଇ ତୁମକୁ ଜଣାଇ ଦିଏ । ପ୍ରେସ୍‌ର ତୁମେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅ, “ଆଉଁ ସବୁ କାମ ପଛେ ହେବ; ନୂଆ ଉପନ୍ୟାସ ଆରମ୍ଭ କର । କାଗଜ କିଣା ସରିଛି ।”

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସେବାରେ ତୁମ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ ହେଲାବେଳୁ ଯେତେ ସମୟ ମୁଁ ବ୍ୟୟ କରିଛି, ତାର ଖିରରେ ତୁମର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପ୍ରେରଣା ଅବଶ୍ୟ ଥିଲା । ଗତ ବାଇଶି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ଛପାଇବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାଶକଙ୍କର ଦ୍ଵାରସ୍ଥ ମୁଁ ହୋଇନାହିଁ । ବହୁ ଛପା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ହେଲେ କେବେ ହେବ, କିଏ ଛପିବ, ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନା ଆଉ କେବେ ମୋ ମନରେ ପରିନାହିଁ । ମୋ ମନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିଶ୍ଚିତ ଧାରଣା ତୁମେ ହିଁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିଥିଲ ମୋହନ ଚରଣ, — ଅକ୍ଷର, କାଗଜ, କର୍ମୀ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଯାହା ଯେତେବେଳେ ଲେଖି ପ୍ରେସ୍‌ର ପଠାଇବ ସେ ଛପା ହେବ । ଲେଖିବାର ଦାୟିତ୍ଵ ମୋର । ଏହି ନିଶ୍ଚିତ ଓ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଧାରଣା ପ୍ରକାଶକ୍ରମରେ ତୁମେ ମୋ ମନରେ ଆଣିଥିଲ ।

ଏହି ଧାରଣାର ପ୍ରଭାବ ମୋ ଲେଖା ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା; ମୋର ଦାୟିତ୍ଵ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋତେ ସଚେତନ କରିଥିଲା — ଧାର ସ୍ଥିର ହୋଇ ଲେଖି, ଭାବ ବିଚାର ସାବଧାନ ହୋଇ ଲେଖି, ବିଷୟ କି ଅସୂତ ଯାହା ତୁମେ ପରବେଷଣ କରିବ ତୁମର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ପାଠକ ପାଠିକା ନାକୁ ଚାଣିବେ । ସାବଧାନ ! ଯାହା ଲେଖିବ ସେ ଛପା ହେବ ।

ମୋର ବୁଦ୍ଧି, ବିଦ୍ୟା, ଜ୍ଞାନ ଓ ଦକ୍ଷତାର ସମସ୍ତକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଛି । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ପାଶୁ ଲିପି ତୁମର ହାତକୁ ଟେକି ଦେଇଛି । ଛେଟ ବହି କି ବଡ଼ ବହି ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କାହାରିକୁ ପଚାରି ନାହିଁ । ଛପିବ ଓ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ପାଠକଙ୍କ ଆଗରେ ଥୋଇ ଦେଇଛି । କେଉଁ ବହିରୁ କେଉଁ ଅଂଶ ପାଇଁ କେତେ ପାଠକ, ଲେଖକ ଓ ପତ୍ରପତ୍ରିକା କେବେ କେବେ ସମାଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ତୁମେ କରେ କି ନ କରେ ମନ ସମାଲୋଚନାର ପ୍ରଭାବ ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି । ମୁଁ ସତର୍କ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ।

ତୁମେ ସେ ସବୁକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ସୁସ୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯିବୁଛ, ନୂଆ ବହି କେତେ ଦୂର ଗଲା ? ନୂଆ ନାମଟିତ ବିଜ୍ଞପିତା ହେଲା, ପାଠକେ ମାଗିଲେଣି ଯେ । ବାଇଶି ବର୍ଷ ଭିତରେ ନୂଆ ଓ ପୁରୁଣା ବହି ମିଶି ତୁମେ ମୋର ପରଶିଷ୍ଟ ଉପନ୍ୟାସ ପ୍ରକାଶ କରିଛ । ସୁନମୁଦ୍ରଣ ତ ସଙ୍ଗେ

ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଥାଏ, କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉପନ୍ୟାସର ପସ୍ତକ ଓ ସପ୍ତମ ସଂସ୍କରଣ ମଧ୍ୟ କରି ପାରିଛି । ସବୁ ତୁମେ ଜାଣିଛ, ତେଣୁ ସେ ସବୁ ଉପନ୍ୟାସର ନାମ ତୁମକୁ ଶୁଣାଇବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ତୁମର ଅଗଣିତ ଆତ୍ମା ପାଖରେ ମୁଁ ନୃତ୍ୟକ୍ତା ଜଣାଉଛି ।

ମନେ ପଡ଼ୁଛି ମୋର ଶେଷ ଉପନ୍ୟାସ ‘ତେଜ ତେଜକା’ କଥା । ମୋତେ ମାସକ ତଳେ ସେହି ଉପନ୍ୟାସଟି ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ତୁମର ଦେହର ଅସୁସ୍ଥତା ହେତୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ କାରଣ ହେତୁ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ପ୍ରେସ୍‌ରେ ପଡ଼ିରହିଥିଲା । ମୁଁ ଦୂରରେ ଥିବାରୁ ସବୁଗୁଡ଼ିକ ଫର୍ମାଲ ପେକ୍-ପ୍ରାପ୍ତ ଦେଖି ପାରି ନ ଥିଲି । ବୋଧହୁଏ ଗତ ମେ ମାସରେ, ମୋହନ ନିକେତନରେ ପେତେବେଳେ ଶେଷ ଫର୍ମା ଦିର୍ଓି, ଯାହା କି ଛପା ସରିଥିଲା, ମୁଁ ପଢ଼ିଲି, ଗୋଟିଏ ଫର୍ମାରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଭୁଲ ଦେଖିଲି ଓ ଠାଏ ଠାଏ କେତୋଟି ଶବ୍ଦ ଛପା ନ ହୋଇ ଥିବାର ଦେଖିଲି । ତୁମକୁ ଦେଖାଇଲି । ତୁମେ ଦୁଃଖିତ ହେଲି ଓ କର୍ମଗୁଣକୁ ଆଦେଶ ଦେଲ ଯେ ସେଇ ଫର୍ମାଟି ଆଦୂର ଅରେ ଛପା ହେବ । “ତେଜ ତେଜକା” ର କଭର ଡିଜାଇନ୍ ତୁମର କଲ୍‌ମା ।

ତୁମେ ଦେହ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଛ । ତୁମର ମୋ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ-ସମ୍ମାନର କଥା ମୁଁ ଭୁଲି ପାରିନାହିଁ । ତୁମ ପ୍ରକାଶିତ ମୋର “କା” ଉପନ୍ୟାସ ପେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମି ଦ୍ଵାରା ପୁରସ୍କୃତ ହେଲା, ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ୪-୩-୧୯୫୯ ତାରିଖରେ କଲିକତାରୁ ଲେଖିଥିଲି—“କା” ବହି ଛପା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକେ ସେ ବହିଟି ନେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଆପଣ ସେଥିପାଇଁ ଦୟା କରି ମୋତେ ପରୁରଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କୁ କହିଥିଲି—‘ମୋ’ ଥିବାଯାକେ ‘କା’ ବାହାରକୁ ଯାଇ ନ ପାରେ । ଆପଣ କହିଲେ, ମୋର ଆଉ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ ” ଆପଣଙ୍କର ଚିଠି ପାଇ ପରମ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରି ।

‘ମୋ’ ମୋହନ, ତୁମେ ମର ଦେହ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଛ । ମୋ ପ୍ରତି ତୁମର ଯେଉଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିଲା ସେଇ କଥା ତୁମର ସୃଷ୍ଟି ଦେହରେ ମନେ ପକାଇ ଦେଉଛି । ନିଜେ ଥିଲ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ । ସେହି କାରଣରୁ ବୋଧହୁଏ ସେହି ପନ୍ଥାରେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମେ ମୋତେ ସଚେତନ କରାଇବାକୁ ଲେଖିଥିଲି—ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟର ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଅପିସର ହେବା ଅବଶ୍ୟ ସୁଖର କଥା । ଚାକିରିରେ ଉଲଟି ଦେଉ ଚା ନ ହେଉ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ଲୋକଙ୍କର, ପ୍ରକାଶନରେ ଜନହୃଦକର କାର୍ଯ୍ୟ କରି, ଅକୃଷିତ ମନରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଭାବେ । ନିରାଶ୍ରୟକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା, ସରକାରଙ୍କର ମଦତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସେବାବ୍ରତଙ୍କ

ଅଭାବରେ, କୃତ୍ରିମ ହେବାର ଦେଖା ଯାଉଛି । ଏ ସ୍ଥଳରେ ସ୍ମରକାର ପ୍ରକୃତ ଯୋଗ୍ୟଲୋକ ନିୟନ୍ତ୍ର କରୁଛନ୍ତି । ଏପରି ଭାବୁକ-ଲେଖକ ଓ କବିଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟ-ରଙ୍ଗରୁ ଅନେକ କିଛି ତଥ୍ୟ ଲେଖା ଧ୍ୟାନସାର କରିବାର ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।”

ଏବେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେହି ଦୃଶ୍ୟକାରଣ୍ୟ ଯୋଜନାରେ କାମ କରୁଛି । ତୁମର ସହୃଦ୍ଧି ଓ ପ୍ରକାଶନରେ ତୁମର ଶିକ୍ଷା ମୋର ଦେଲେ ବେଲେ ମନେ ପଡ଼େ । ମୁଁ ଜୁଲାଇ ମାସରେ କଟକ ଯାଇଥିଲି । ତୁମର ଦେହ ବିଶେଷ ଅସୁସ୍ଥ ଥିବାର ଜାଣି ତୁମକୁ ଦେଖିବାକୁ ‘ମୋହନ-ନିକେତନ’କୁ ଯାଇଥିଲି । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲେ । ଖବର ପାଇ ଗ୍ରେଗେରୀୟାରୁ ଉଠି ତୁମେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲ । ଦେହ ତ ଅତି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଥାଏ; ତୁଣ୍ଡରୁ ଯେଉଁ କଥା ବାହାରୁ ଥାଏ ସେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ଓ ରହି ରହିଲା । ଏତେ ଦୁର୍ବଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସବୁଦିନ ପରି କେତେ କଥାବିଷୟ !

କିପରି ମୁଁ ଜାଣିବି ଯେ, ଏ ଜନ୍ମରେ ତୁମ ସଙ୍ଗେ ସେହି ମୋର ଶେଷ ଦେଖା ? ତୁମେ ବୋଧ ହୁଏ ସେହିପରି କିଛି ଅନୁମାନ କରିଥିଲ । ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଆଉ ଘରେ ଗୋଟିଏ ଟେବୁଲ ଉପରେ ପାଖାପାଖି ଦିର୍ଘଟି ଚେୟାରରେ ବସାଇ ଜଳଯୋଗ କରାଇଲ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଲଜ ଲଜ ହେବାରୁ ପଦାକୁ ଗଲ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତ ତୁମର ସେହି ପ୍ରଥମ ଓ ଶେଷ ଦେଖା । ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଏକାଠି ପୁଣି ପାଖାପାଖି ବସିଥିବାର ଦେଖି ତୁମର ଦୁର୍ବଳ ଓ ଜ୍ୟୋତିର୍ଯ୍ୟାନ ଚକ୍ଷୁରେ କି ଆନନ୍ଦର ଆଉ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା ! ଶେଷ ଦେଖା ଓ ଶେଷ ବିଦାୟର ଦୃଶ୍ୟଟି ମୁଁ ଭୁଲିପାରି ନାହିଁ ।

ହେ କର୍ମବୀର, କର୍ମନିଷ୍ଠ ମୋହନଚରଣ, ତୁମର ମରଦେହ ହେଉ ଅମର ଆତ୍ମା ସେ ପୁରକୁ ଗୁଲି ଯାଇଛି; କିନ୍ତୁ ତୁମର ସ୍ମୃତି ଅନେକଙ୍କ ମନରେ ସଜାଗ ରହିଛି । ତୁମର ଅଶ୍ରୁସାଗ୍ରି ଆତ୍ମା ସ୍ୱର୍ଗଗାମୀ ହେଉ, ଏହାହିଁ ଆମର କାମନା । ତୁମର ପବିତ୍ର-ମଧୁର ସ୍ମୃତି ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ରହୁ ।

ମୋର ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ, ସୁପଣିତ, ସୁ-ସାହିତ୍ୟିକ, କବି ଓ ଔପନ୍ୟାସିକ, ପ୍ରକାଶକ, ସର୍ବ-ଜନପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ ପଣ୍ଡା ତୁମର ଚିରୋପାନରେ ଦୁଃଖିତ । ସେ ମଧ୍ୟ ତୁମର ସ୍ନେହୀ ଥିଲେ । ମୋର ଦ୍ୱିଜାୟୁ ଉପନ୍ୟାସ ‘ତଥାସ୍ତୁ’ ଯାହାକୁ ମୁଁ ୧୯୨୪-୧୯୨୬ ସାଲରେ ଲେଖିଥିଲି, ତାର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଜଗନ୍ନାଥ ପୃଷ୍ଟାଗୁଡ଼ିକୁ ମୋର ସାହାଯ୍ୟରେ ସୁଜଗନ୍ନାଥ କବି ସେ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ମୋର ଧନ୍ୟବାଦର ଯାହା । ଜୁଲାଇ ମାସରେ ତୁମକୁ ଏ କଥା କହିଥିଲି । ତୁମେ

ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲ । ମନମୋହନ ପ୍ରେସର ଯୁ-ପରିଚାଳନାରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିଛି, ଏହା କହି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲ । ଅଶାନ୍ତ ଥିଲ, ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଜେ ଦେଖି ଶୁଣି ବ୍ୟାଘାତକୁ ସୁଧାର ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଦେବର ଇଚ୍ଛା ଅନ୍ୟରୂପ ହେଲା । ସେ ତୁମକୁ ନେଇଗଲେ ।

ମୋର ଏହି ନୂତନାବୃତ୍ତି ଦ୍ଵିତୀୟ ଉପନ୍ୟାସ ‘ତଥାସ୍ତୁ’କୁ ତୁମର ମୁଦ୍ରା ଉପଲବ୍ଧେ, ତୁମର ଅଶରୀର ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରୁଛି ।

ପ୍ରଣାମ ନଥ ।

ଦୟାସର
ତା ୨୨-୯-୫୩

କାହ୍ନୁଚରଣ ।

କିଛି ନଥିଲା, ଦିନେ ସାଙ୍ଗ ମେଳରେ ଯାଇ ବସି-ସାଗର ବନ୍ଦ ପାଣିରେ
ଗାଧୋଇଲେ । ବସି-ସାଗରର ନାଁଟା ଯେପରି ଗୁଣ୍ଠା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ପାଣି
ସତକୁ ସତ ଖାଲି ବସିଗୁଡ଼ାଏ । ଏହା ଜାଣିଶୁଣି ମଧ୍ୟ ସେ ଗାଧୋଉଛନ୍ତି,
ସେଥିକି କିଏ କ'ଣ କରିବ ?

ପିଲା ଦୁହନ୍ତ କି ହୁଅ ଦୁହନ୍ତ; ବୁଦ୍ଧିସୁଦ୍ଧି ଅଛି । ପିଲା ହୁଅ ହୋଇଥିଲେ
ହେବ ଅଖି ଦେଖାଇ ଦେଲେ କଥା ମାନସିବେ । ଏ ହେଲେ ମୂରବୀ ଲୋକ,
କଥା କାହିଁକି ମାନିବେ ?

ଆଗୋ, ମୋ ସାନ ବୁଢ଼ା ମାନ, ଯାଆନା, ପାଣି କାତକେନ୍ଦୁ ପରି ଦିଶୁଛି,
ହେଲେ କଣ ହେବ, ଖାଲି ଗରଳ ଗୁଡ଼ାକ । ଯାଆନା, ସେଠି ଗାଧୁଆନା, ପାଣି
ଧରିବ । ଆରେ ମୁଁ ବୁଢ଼ୀ ହେଲିଣି ଦେଖି ଦେଖି, ସେଠି ଯେ ଗାଧୁଏ ତାକୁ ପାଣି
ଧରି ପକାଏ ।

ସେ ବା କାହିଁକି ଶୁଣନ୍ତେ ? ବୁଢ଼ୀ ତମାବୁଣୀର ଲଜ୍ଜାହେଲୁ, ସେ ଠିଆ
ହୋଇ ଗୁଡ଼ାଏ ବକି ଦେଇଗଲା ହୃଦେଇ ନାନକ ପରି, ଯାଗଳକ ପରି ।
ସେଥିରୁ ତାଙ୍କୁ କଣ ମିଳିବ ? ଦସ ଆଉ ପମ୍ପୁରରେ ପାଣିକୁ ଦି ଭାଗ କରୁଛନ୍ତି ।
ସେ ଦିନ ଦ୍ଵି ପ୍ରହର ଯାଏ ଗାଧୋଉ ଅଛନ୍ତି ।

ପାଣିରୁ ଉଠି ଲୁଗାପଟା ବଦଳି ଆସି ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବୁଢ଼ୀଟୁଆ
ଆଖିପରି ଆଖି ଲାଲ୍ ଲାଲ୍ ଦିଶୁଛି । ଭାତ ଖାଇ ଶୋଇଲେ ଯେ ଉଠିଲେ
ସଜିବେଲେ । ସରଦିଆ ହେଲା ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲା । ସେଇଠୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା
ତଣ୍ଡି ଦରଜ, ରାତିକୁ ଦେହ ତାତିଲା । ଖାତର ନ କରି ଭାତ ଦି ଗୁଣ୍ଠା
ଖାଇଦେଲେ । ସେଇଠୁ ଆଧ ରାତିକୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା କମ୍ପ ଜର ।

ଅଖି ଫିଟାଇ ପାରୁଲେନି । ସକାଳ ହେଲା । ଆଜ୍ଞା ସମ୍ଭାଳେ କିଏ ?
ଦେହର ତାତିରେ ଖଇ ପୁଟୁଥିଲା ।

ବିଶିଆ ଖଦାଳ ପିଲାଟି ବେଳୁ ତାଙ୍କର ଘରେ ବଢ଼ି ଆସିଛି । ବାବୁଙ୍କର
ଖବର ଶୁଣି ସେ ରାଜବିଦ୍ୟ କାର୍ଗିନାଟକୁ ଡାକି ଆଣିଲା । ଆଗ ଅଶ୍ଵାରେ
କିଛି ଖୋସା ନ ହେଲେ ସେ ଅସିବାର ଲୋକ ଦୁହନ୍ତ । ତୁମେ ପଛେ ମର

ହାଉଥା, ସେ ତୁମକୁ ପାଣି ମୁଦେ ମଧ୍ୟ ଦେବେନି । ତାଙ୍କ ଅଶ୍ରୁଗରମ ନ ହେଲେ ସେ ସେଇଠି ଦୁଃଖୀ ମାରୁଥିବେ, ପାଦେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନବେ ନାହିଁ । ଔଷଧ ବଢ଼ୁଥା ଥିବ ବୋଧହୁଏ ଠିକା ଉପରେ ।

ବିଶି ସବୁ କଥା ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲା । ସେ ସଂସାରୁ କାନ୍ତି କବିରାଜଟି ନିକଟରେ ଦୁଇଟି କଣାରୁ ଦେଇ ଆସିଥିଲା । ସେହିକବିକୁ କବିରାଜ ଔଷଧ ଦେଇ ଆସୁଥିଲେ ।

ଗୁରୁ ଦିନ ପରେ ମନା କରି ଦେଇଗଲେ । କହିଲେ, ଦେଖ, ଆଜି ରାତିରେ ସାବଧାନ ଥିବ । ଯଦି ଖଲ୍ଲସ ପାଇ ଯାଆନ୍ତି, ତେବେ କିଏ କହିବ ଯେ କାଣୀ କବିରାଜେ ଟଙ୍କା ଜଟିନେଲେ ? ଟଙ୍କା ତ ଇମିତି ପଡ଼ିନି ଯେ ଗୁଲିଗଲେ ବେଟିଆଣିବି । ଆରେ ବାପ, ଟଙ୍କା ଦେଲେ କଣ ଭଲ ଭଲ ଔଷଧ ମିଳିବନି ?

କିନ୍ତୁ ସବୁ ତେଜା ଚପଳ ହେଲା । ଗଜା ଦୟାସରେ ସ୍ୱାମି ପରାମର୍ଶ କାର୍ତ୍ତିକା ମୂର୍ତ୍ତି ସୁନ୍ଦର ବହଦାର ଯୁବତୀ ଘରଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରୂପିଣୀ ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀ, ବୃଦ୍ଧାମତା ଓ ଗୁରୁର ଟୋକା ବିଶିଆ ଖଦାଳକୁ ଛଡ଼ି ସେ ପୁରୁକୁ ଗୁଲିଗଲେ । ଅତି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବାଲ୍ୟବନ୍ଧୁ ରଘୁନାଥ ସାମନ୍ତ ପାଖରେ ବସି ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସୁ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ କଣ କହିବେ କହିବେ ବୋଲି ସୁନ୍ଦର ବାବୁ ତ ଓଠ ଥରାଇ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କିଛି କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆଖି ଦୁଜିଲେ । ରଘୁନାଥ ଥରେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଆକୁଳ ଶବ୍ଦମାନୁଷ୍ଠାନ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ନିବାଜ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ମୁହଁକୁ ଗୁଞ୍ଜି କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମରଣ ତ ଏହିପରି ହୋଇଥିଲା । ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ।

ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ିଲା, ଜଞ୍ଜି ଫୁଲ ପରି ତୋରା ଜନ୍ମ ଆଲୁଅ ଏଣେ ତେଣେ ବହୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଖାର ଉପର ପଡ଼ିଆରୁ ଡୁଝୁ ଖେଳ ଛାଡ଼ି ପିଲେ ଘୋଡ଼ାଘାଟ ପଡ଼ା ଆଡ଼କୁ ପଡ଼ିଥିବା ସାସ୍ତାରେ ଗୁଲିଲେ । ପଡ଼ିଆ ପାଖରୁ କିଛି ଦୂର ସାସ୍ତାରେ ଗୁଲିଗଲେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ । ବାଉଡ଼ିରେ ସଦାବେଳେ ପୁଣିଆଏ । ପିଲାଙ୍କର ତଳତାଳ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣା । ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ହାତ ସବୁବେଳେ ଲାଥା କହୁଥାଏ । ଯାଉ ଯାଉ ବାଟରେ କେଉଁଠି ଝୁଙ୍କାଟାଏ ଦେଖିଲେ ତାକୁ ଗୋଇଠାଏ ପକା, ଗଛରେ କେଉଁଠି ଚଢ଼େଇଟାଏ ବସିଥିଲେ ତା ଉପରକୁ ଟେକା ମାର, କେଉଁଠି ବୁଢ଼ୀ ମାଙ୍କୁପିଟିଏ ଦେଖିଲେ

ତାକୁ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଖତେଇ ହୁଏଇଥାଏ ଥିଲା ତାଙ୍କର ପେଷା । ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ଖଳବ ତ ଜମା ରୁ ଯାଏନା । କେଉଁଠି ଗାଈଟିଏ ଚରୁଥିଲେ ତା ଲଙ୍ଗୁଡ଼ ଟାଣିଦେଇ ଚଳନ୍ତା ବାର ପର ଆଗରୁ ଥିଲେ ।

ହାବୁଡ଼େ ପଡ଼ିଗଲା ସେହି ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ । ମାଇଲେ ଟେକାଂ ବାଦୁଡ଼ିଙ୍କର ଛାଁ ଗାଁ ଶବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ହୁଁ ହୁଁ ହସ ପିଣିଗଲା । ସମସ୍ତେ ଲେ ଏକ ରକମର ପିଲା ନୁହନ୍ତି । ସେଇମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହୁ ମଧ୍ୟ ଆସନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଯେତେବେଳେ ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଗୁଆ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ବାଦୁଡ଼ିଙ୍କ କାତର ଫିଙ୍ଗି ଶୁଣୁଥିଲା—କିପରି ସେମାନେ ଟେକାମାଡ଼ି ଖାଇ ଅସ୍ବବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଇଚ୍ଛୁକତା ପଳାଉଛନ୍ତି; ଶୁଣୁଥିଲା, ବାଦୁଡ଼ିଙ୍କର କରୁଣ ଚିତ୍କାର ଏବଂ ଶୁଣୁଥିଲା ସବୁ ପିଲାଙ୍କର ହସ ।

ତାହାର ଛେଟ ମୁଣ୍ଡଟି ଟେକି ଜଣଙ୍କର ନାଁ ଧରି ଧୀର ଭାବରେ ଡାକିଲା । କିନ୍ତୁ ଅନନ୍ଦ ଛଡ଼ି ଯୁବି ତାଙ୍କ ଶୁଣୁଛି କିଏ ? ଅନେକ ବାର ଡାକିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେତେବେଳେ ପିଲାମାନେ ନ ଶୁଣିଲେ, ବାଦୁଡ଼ିଙ୍କର କାତର ଧ୍ବନିରେ ତାର ଶ୍ବେତ ହୃଦୟ ଗଗନିତ ହେଲା । ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନା । ଉଚ୍ଚ ସ୍ବରରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦୁର୍ବଳ ବାଳକର ବଳ କାନ୍ଦଣା । କାନ୍ଦ ଶୁଣି ପିଲାଏ ତମକି ପଡ଼ିଲେ । କଣ ହେଲା, ତାର ମୁଣ୍ଡରେ ଟେକା ବାଜିଲା କି ? ଜଣେ ଦି ଜଣ ଏକାଥରକେ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଧାଇଁଲେ । ଆଉ କେଇଜଣ ଆସି ତାର ଗୂରୁ ପାଖରେ ଦେଇଗଲେ ।

କାରଣ ପରୁରବାରୁ ସାତ ବର୍ଷର ପିଲାଟି କହିଲା, କାନ୍ଦିଲ ବେଶ୍ କଲି, ଭଲ କଲି, ତୋର କଣ ଗଲା ? ତୁମେ କାହିଁକି ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିଲ ? ତୁମକୁ ଯେବେ କେହି ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିଲା ତୁମେ କାନ୍ଦନ୍ତି ନାହିଁ ? ତମେ କାହିଁକି ବାଦୁଡ଼ିଗୁଡ଼ାକୁ ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିଲ ? ସିଏ କଣ ତୁମକୁ ଖାଇବାକୁ ମାନ୍ତ୍ରୁଥିଲେ ? ତୁମର ପାପ ହେବ । ମୁଁ ସେଇଥି ପାଇଁ କାନ୍ଦିଲି । ତୁମେତ ଖେଳି ସାରିଲି, ଘରକୁ ଯାଉନା ।

ସେ ଭିତରୁ ଅନ୍ଧାଜ ଏଗାର ବର୍ଷର ପିଲାଟାଏ କର୍କଶ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—
ଗୁଲ୍ ବେ, ଏଟା ପାଗଳଟାଏ । ଗୁଲ୍, ଆଉ ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିବା ।

‘ସମସ୍ତେ ହସ୍ତି ହାତରେ’ ତେଲା ଧରି ଫୋପାଡ଼ିବାକୁ ବଢ଼ିଲେ । ସାତ ବର୍ଷର ପିଲା ନଗନ ଆଉ ଅଧିକ କଣ କିଛି ପାରିବ ସେଇଆ ଭାବୁ ଭାବୁ କିଏ ଜଣେ ପଛରୁ ଆସି ତାକୁ କାଖେଇ ପକାଇଲେ; ଏପରି ଗୋଟିଏ ବିକଟାଳ ଗଜନ ଛଡ଼ିଲେ ସେ ଥିଲାଏ ତାଙ୍କ ପାଟିରେ ସିଏ ଯୁଥଡ଼େ ଭୁଲକ ପରି ଭାବୁ ।

ଜ୍ଞାନକୁ ଅଲଙ୍ଘନ କରି ରଘୁନାଥ ତାର ମୁଖରେ ଦାରମ୍ଭାର ବୋକ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବାପ ପୁଅ ଠାରୁ କଥା ଶେଷ । କହିଲୁ ପରା, ପୁଅ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସ୍ବର୍ଗମୁକ୍ତଦଳାଦିବିଚାରରେ । ପୁଅ ମୁଖ ଚୁପ୍ପନ ମୁଖଠାରୁ ପିତାର ଅଧିକ ସୁଖ ଅତି କଣ ଆଇପାରେ ? ପୁଅର ମୁଖରେ ହସ ଦେଖି କେଉଁ ପିତାର ପ୍ରାଣ ଅନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ନ ହୁଏ ? ପୁଅକୁ ଜ୍ଞାନବାନ୍ ଦେଖି କେଉଁ ପିତାର ହୃଦୟ ଗର୍ବରେ ସ୍ଥିତ ନ ହୁଏ ? କବିଙ୍କ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ—କେଉଁ ପିତା ପୁତ୍ର ଦେଖି କାଉଁରୀ, ନ ମଣେ ବା ସ୍ବର୍ଗ-ସୁଖ କରନ୍ତ ।

ସାତବର୍ଷର ପୁଅ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ପିଲାଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ ବତାଉଛି । ଯାହା ରଘୁନାଥଙ୍କ ପରି ପ୍ରୌଢ଼ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ଭବି ପାରନ୍ତିନି । କଣ କହିଲୁ, ଆହା, ତୁମ ଉପରକୁ ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିଲେ ତୁମେ କାନ୍ଦନ୍ତି ନାହିଁ ? ପରା ପାଇଁ ! ପରା, ସେ ଶୁଣି ପକି । ପକିଗୁଡ଼ାଙ୍କର ଚେଁ ଗାଁକୁ ସେ କାନ୍ଦଣା ମନେ କରି ଏପରି କହିଥିଲା ଝିନା । ପରା ପାଇଁ ସେ ଏତେ ଭାବପାରେ ? ଏଡ଼େ ପିଲା ଦିନୁ ସେ ଏ ଭାବ ପାଇଲା କେଉଁଠୁ ?

ରଘୁନାଥ ନବୀନର ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ସଜୋରେ ତାକୁ ହୃଦୟରେ ଭଜି ଥିଲେ । ସେ ଝିନା ନବୀନର ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଦେଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଆଖିରେ ବଉଦ ମାଲ ପରି ଲୁହ ଜମା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଶେଷକୁ ଦୁଇ ଭୁମା ଅଣ୍ଟା ପୁଅର ମସ୍ତକ ଉପରେ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଅଣ୍ଟା ବନ୍ଧୁ ଯୋଡ଼ିକ ରାଗର ନୁହେଁ, ସେଇର ନୁହେଁ, ତାହା ଅନନ୍ଦର, ସ୍ନେହର ।

ରଘୁନାଥ ନବୀନକୁ କାଟକର ଘୋଡ଼ାଘାଟ ପଡ଼ା ରତରକୁ ପଡ଼ିଥିବା ବାସ୍ତା ଉପରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯାଉ ଯାଉ ପଚାରିଲେ, ନବ, ତତେ କିଏ ମାରିଲା କିରେ ? ତୁ ଏଡ଼େ ପାଟିରେ କାନ୍ଦୁଥିଲୁ କାହିଁକି ?

ନବୀନ ମୁହଁ ଟେକି ଥରେ ବାପାଙ୍କ ଆଗେ ଗାୟଣ ଦୁଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ କହିଲା, ନାହିଁ, ମୋତେ କେହି ମାରି ନାହିଁ—

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ତେବେ କାନ୍ଦୁଥିଲୁ କାହିଁକି ବାପ, କିଏ ଗାଲ ଦେଲା ?

ନବୀନ • ବାପାର ବେକର ଗୃହପଞ୍ଚ ନିଜର କଅଁଳିଆ ହାତରେ ଗୃହପରି କହିଲା, ନାହିଁମ ରୁଆ, କେହି ମାରି ନାହିଁ, କେହି ଦୁଡ଼ି ନାହିଁ । କଣ ହେଲା କି, ଖେଳ ସାରି ଆସେ ଆସୁଥିଲା । ସିଂହେ ବାବା ମୁଁ ଖେଳି ନାହିଁ । ମୁଁ ସେତି ଠିଆ ହୋଇଥିଲି । ଖେଳ ଭାଙ୍ଗିଲୁଁ ସମସ୍ତେ ଅଇଲେ, ମୁଁ ବି ଅଇଲି । ସେଇ ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ବାବୁଡ଼ିଙ୍କୁ ତେଲ ଫୋପାଡ଼ିଲେ । କହିଲୁଁ ବାବା, ତୁ କହିଲୁଁ, ତେଲ ଫୋପାଡ଼ିଲେ ଯାହାକୁ ବାଜିବ ତାକୁ ନାଟିବ ନାହିଁ ?

ରଘୁନାଥ ଟିକିଏ ହସିଦେଇ କହିଲେ, ହଁ କାଟେ; ସମସ୍ତେ କହିନ୍ତି, କାଟେ ବୋଲି । ମୁଁ ବି କହେ, କାଟେ । କେମିତି ?

ନବୀନ ହସି ଉଠି ଉଚ୍ଛ୍ଵରରେ କହିଲା, ଧେଉଁ, ବାପା, ତୁ ତା ଜାଣିବୁ ? ତୁ ଓଲ୍ଲ । ମୁଁ ଜାଣେ । ମୋତେ ଦିନେ ରାମା ତେଲ ଫୋପାଡ଼ି ଥିଲା । ମୁଁ କାନ୍ଦିଥିଲି ମୋତେ କାଟିଲା ବୋଲି । କାଟିଲେ ମୁଣ୍ଡ ଫୁଲିଯାଏ, ତୁ ଯା ଜାଣିବୁ ?

ରଘୁନାଥ ନବୀନର ସରଳତାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କହିଲେ, ହଁ, ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିଲେ, ସେଇଠୁ ?

ନବୀନ କହିଲା, ସେଇଠୁ କଣ ହେଲା କି ବାବୁଡ଼ିଙ୍କୁ କାଟିଲା, ସେ କାନ୍ଦିଲେ । ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ିକା ପଳାଇଲେ । ସେଇଠୁ ରାମା କହୁଛି, ବାବୁଡ଼ି ନହନହକା, ଯେଉଁ ଫଳ ଖାଇଲେ ସେଇ ଫଳ ପିତା । କହିଲୁଁ ବାପା, ବାବୁଡ଼ିଙ୍କୁ ମାରିଲେ, ଯୁଦ୍ଧି ସେ କହିଲେ କି ଯେଉଁ ଫଳ ଖାଇବୁ ସେଇ ଫଳ ପିତା । ସେ ଚଢ଼େଇ ଜାତି କଣ କରିବେ, ମାଡ଼ି ଖାଇବେ ଯୁଦ୍ଧି ଯୋଉ ଫଳ ଖାଇବେ, ସେଇ ଫଳ ତାଙ୍କୁ ପିତା ଲାଗିବ । ସେମାନେ ଓପାସରେ ଉଠିଲେ, ତାଙ୍କୁ ଭୋକ କରିବନି ?

ହଁ ହଁ ିକ୍ କଥା । ତୁ ମନ କରି କାନ୍ଦିଲୁ ନା ?

ବାବୁଡ଼ି କାନ୍ଦିଲେ, ତେଣୁ ମୋତେ ବିକଳ ଲାଗିଲା । ସେଇଥି ପାଇଁ କାନ୍ଦିଲି । ବାପା, ତୁ ହୋଇଥିଲେ କଣ କାନ୍ଦି ନଥାନ୍ତୁ ?

ରଘୁନାଥ ପୁଅର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇ କହିଲେ, ବାବୁଡ଼ିଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ମୋର ସମ୍ପର୍କ କଣ ଯେ ମୁଁ ତାଙ୍କପାଇଁ କାନ୍ଦନ୍ତି । ସେ ଚଢ଼େଇଗୁଡ଼ିକ । ତାଙ୍କର ସେ କାନ୍ଦନ୍ତେ, ମୋର କଣ ଗଲ ଯେ ମୁଁ କାନ୍ଦନ୍ତି ?

ବାପା, ଯୋଉଦନ ମୋ ଗୋଡ଼ ପକ୍ଷରେ କାଟି ହୋଇଗଲା, ମୋତେ କାହିଁକି ବୋଲି ସିନା ମୁଁ କାନ୍ଦିଲି । ତୋତେ ତ କାଟି ନ ଥିଲା ! ତେବେ ତୁ କାହିଁକି ଆସି ମୋତେ ଧରି କାନ୍ଦିଲୁ, କହ ।

ରଘୁନାଥ କଣ କହିବେ କିଛି ଭାବି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ନାରବ ରହିବାଟେ ବାଟେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମନରେ ତାଙ୍କର ତପ୍ତସ୍ତୋତ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ତୋତର ବନ୍ଧଦେଶରେ ଶତ ଶତ ସ୍ତୁତିର ଛନ୍ଦା ଭାସି ଆସି ଦୁଇକୁଳରେ ଲାଗିଲା । ଅନ୍ତତର ଶତ ଦୁଃଖ-ସୁଖ, ଆଶା-ଦୁର୍ବାଶାର ଚନ୍ଦ୍ର ବଉଦମାଳ ସେହି ବାନ୍ଧରେ ଘେର ମୁଖ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଲା ପରି ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଲା ତାଙ୍କ ଆନନ୍ଦର ମୁଖକୁ । ବାଲକାଳଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କରି ସେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନରେ ଯାହା ଯାହା ଘଟିଥିଲା ପଲକ ମାତ୍ରକେ ଆସି ତାଙ୍କର ମନ ରାଜକୁ ଅଧିକାର କଲା । ଭୁଲନା କରି ଦେଖିଲେ ଅବଶ୍ୟ ସୁଖାତିବାହିତ ସମୟଗୁଡ଼ିକର ସଖ୍ୟା ଦୁଃଖାତିବାହିତ ସମୟଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଛି ।

ପ୍ରିୟତମା ପତ୍ନୀର ମୃତ୍ୟୁସ୍ୟା ନିକଟରେ ଦୁଇବର୍ଷ ପୁର୍ବେ ଯେତେବେଳେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ଚାରିଆଡ଼ିରୁ ଧାର ଧାର ଲୁହ ନାରବରେ ବହି ଯାଉଥିଲା । ଶିଶୁ ସନ୍ତାନ ନବୀନ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ସେ ନାରବତା କିଏ ଭଙ୍ଗ କଲା ? ନବୀନ ! ସେ ମା ମା ହୋଇ ଯାଇ ତାର ଜନନୀର ବନ୍ଧଦେଶରେ ନିପତିତ ହେଲା । ଶିଶୁ ଜାଣେ ନାହିଁ ମୃତ୍ୟୁ କଣ ! ଆନନ୍ଦରେ, ସ୍ମୃତିରେ, ହସି ହସି ଖେଳରେ ସମୟ କଟାଇବାକୁ ଲାଗେ । ମା ମା କହି ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଚକ୍ର ମାସହନ ଦୁର୍ବଳ ବନ୍ଧରେ ନିପତିତ ହେଲା, ସେ ବେଦନାରେ ଥରେ ମୁଖ ବନ୍ଦୁକ କଲେ । କିନ୍ତୁ ନବୀନର ମୁହଁକୁ ଅନାଳ, ମୃତ୍ୟୁର ତାବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଶୁଖିଲା ଓଠର ଧାରେ ଧାରେ ଗୋଟିଏ ହସର ତେଉ ଖେଳ ଯାଇଥିଲା । ନିଜର ଦୁର୍ବଳ ବନ୍ଧରେ ନବୀନକୁ ଚାପିଧରି ତଣ୍ଡୁ ଚିରୁକକୁ ଲେତକରେ ଭସାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପରେ ନିଜେ ତାକୁ ବନ୍ଧରୁ ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ନିଜର ଦୁର୍ବଳ ହସକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଫଳ ସେ ଚେଷ୍ଟା । ଶିଶୁ କଣ ବୁଝିବ ଅନ୍ୟର ବେଦନା ?

ରଘୁନାଥ ନବୀନକୁ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧରୁ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ । ନିରାଶ୍ରୟ କଲେ, ଥରେ ତାଙ୍କର କୋଟରଗତ ଚେଷ୍ଟା ଦ୍ରୁମକୁ । କଣ ଦେଖିଲେ ? ଜ୍ୟୋତିହୀନ ଚେଷ୍ଟା ଦର୍ଶି ନିରାଶ୍ରୟ ଜ୍ୟୋତିରେ ଉଦ୍ଭାସିତ ହେଲା । ଚିର ଧନ ନିମନ୍ତେ ମଳିନ ହେବା ଫୁଟୁରୁ, ଚିର ଧନ ନିମନ୍ତେ ମୁହୂତ ହେବା ପୁଟୁରୁ । ନବୀନର ମାତା ହସ୍ତ ଦର୍ଶିବୁ ଯୋଡ଼ି ନମସ୍କାର କରିବାକୁ ମସ୍ତକରେ ଲଗାଇଲେ । କହିଲେ, ଜୀବନ, ମୋ ଜୀବନ—; ତାଙ୍କର ଓଠ ଦର୍ଶି ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କଣ

କହୁଥିଲେ କହୁ ଫୁଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଶୀତଳ ହାତ ଦର୍ପଣ ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ କାହାକୁ ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କରି ପାରୁନାହିଁ । କଣ ହେଲା, ସେ ଏପରି ଛବିଶି ଦେଖିଗଲେ କାହିଁକି ?

ଆଉ ସେ କାହାନ୍ତି, କା-ହା-ନ୍ତି ?

ନବୀନ ପିତାଙ୍କର ଥର ଥର କଣ୍ଠରେ ଉଚ୍ଛାରିତ କାହାନ୍ତି ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପିତାଙ୍କର ମୁଖାବଲୋକନ କରି ତାହାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁରେ ଦୁଇ ଧାର ଲୋତକ ଦେଖି କାତର ହୋଇ ପଶୁଥିଲା, ବାପା, କିଏ, କିଏ କାହାନ୍ତି ।

ରଘୁନାଥ ଚମକି ଉଠି ନବୀନକୁ ଅନାଇଲେ । ତାଙ୍କର କାନ୍ଧରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗାମୁଛା ଖଣ୍ଡକରେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ବନା ହସ୍ତ ପ୍ରୟୋଗରେ ଆଖି ପୋଛିଲେ ।

ନବୀନ କହିଲା, ବାପା କାନ୍ଦୁଛୁ ? ହଁ, ତୁ କଣ ପିଲା ହୋଇଛୁ ? ମୋତେ କାଶେଇଛୁ ବୋଲି ତୋତେ କାଟୁଛୁ ପରା । ଓଝେଇ ଦେଉଛୁ । ମୁଁ କଣ ତୋତେ କାଶା ବୋଲି କହୁଥିଲି ?

ରଘୁନାଥ ନବୀନକୁ କାଶରୁ ଓଝାଇଲେ । ସୁନ୍ଦରଙ୍କର ଘର ମଧ୍ୟ ଆଉ ବେଶି ଦୂର ନ ଥିଲା ।

ରାଜପ୍ରାସାଦରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯେଉଁ ରାସ୍ତା ଘୋଡ଼ାଘାଟ ପଡ଼ାକୁ ପଡ଼ିଛି, ସେହି ରାସ୍ତାରେ ପଡ଼ା ଭିତରକୁ ପଶି କିଛି ଦୂର ଚାଲିଗଲେ ସେ ରାସ୍ତାର ବାଁ-ହାତି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଗଳି । ସେ ଗଳିର ଆରମ୍ଭରୁ ଦର୍ପଣ ବଡ଼ ବଡ଼ ତବାଘର ଛଡ଼ିଦେଲେ ତା'ଆଖି-ହାତି ବଡ଼ ଚଉରା ପାଖକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ତବା ଘର । ଚଉରା ପାଖକୁ ପାହାଚ ପାହାଚ ହୋଇ ଅକର୍ମ ଶିଳାର ଦଶଟା ପାହାଚ ପାର ହୋଇଗଲେ ସାମନା ଘରର ଦରଜା । ଦରଜାକୁ ମୁହଁ କରି ଠିଆହେଲେ ତା'ଆଖି-ହାତି ଓ ବାଁ-ହାତି ଦୁଇ ପାଖେ ପିଣ୍ଡା । ତା'ଆଖି-ହାତି ପିଣ୍ଡା ଓ ପାହାଚର ଫଳଗୁ ସ୍ଥାନରୁ ଦଶ ହାତ ଛଡ଼ି ଝୁରୁସେ ଉତ୍ତର ଚଉରା । ଚଉରାର ଚାରି ପାଖରେ ଚାନ୍ଦିନୀ ବନ୍ଦା ହୋଇଛି । ଏ ସବୁ କାମ ଫକ୍କା । ସୁନ୍ଦର ବହୁଦାରଙ୍କର ବାପା ଏତକ କରି ଯାଇଥିଲେ । ସେ ପରମାର୍ଥୀ ମାଲି ଗଡ଼ା ଲୋକ ଥିଲେ କିନା, ସେ ସେଇଥି ପାଇଁକି ।

ରାଜାଙ୍କ ଦୟାରୁ ସୁନ୍ଦର ବୃହଦାରଙ୍କର ଘର । ପାଞ୍ଜି ଅଂ କାମ କରି କରି ସେଂସମନ୍ତ କମେଲେ ଥିଲେ । ବେତନ ଟ ୨୫୯ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନର ଥିଲା । ସେ କେତେ ଯେ କଣ ଉପରେ ହାତ ଚଲେଇ ତାର ଠିକ୍ ଠିକଣା ନ ଥିଲା । ଭୁଟ୍ ଭୁଟ୍ କଥା ଯାଇ ରାଜାଙ୍କ କାନରେ ବାଜିବାରୁ ସେ ଘନେ ରାତିବେଳା ବହୁଦାରଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦେଖିଲେ ବହୁଦାରେ ଘୋଷେ ହେବ ମୁଣ୍ଡି ଗୌବାଉଛନ୍ତି, ରାତିରେ କୁଆଡ଼େ ଶୁଆ ନାହିଁ ବୋଲି । ବହୁଦାରେ ଚଲକରେ ବଳି ପଡ଼ିଲେ । ତହିଁ ଆଉ ଘନ ବହୁଦାରଙ୍କୁ ଡକାଇ ଦିଶୁ, ଗାଁ ପୁରସ୍କାର ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ଗଢ଼ିଦିଆ କଲେ ।

ଏ ଆନନ୍ଦ ବେଶି ଘନ ରହିଲା ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖୋପାଜିତ ଧନ ଭୋଗର ସୁଖରେ ସୁଖୀ ହୋଇ ଦେଶି ଘନ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଘରର ସମସ୍ତ ଦ୍ୟବସ୍ଥା କରି ପୁତ୍ର ସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜନାପାତ୍ରୀ ସହୃଦ ବାହାବୁଢ଼ା କରାଇ ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ଚାଲି ଶଲେଶି ।

ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ବୟସ ଅନ୍ଧାଜ ଟାପିଏ । ସେ ପୁଅ ଶୋଇଥିବା କନ୍ଦର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ବର୍ଣ୍ଣପଡ଼ି ଅଶ୍ରୁ-ରସଜନି କରୁଥିଲେ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଅଜାତର ସୁଖ-ଦୁଃଖର କେତେ କଥା ଆସିଲା ଗଲା ତାର କଳନା ନାହିଁ । “ଅଜା ଗଜଜା ପକଜା ମୁଣ୍ଡ଼, ଦନ୍ତ ବନ୍ଧନ ଲାଜା ଭୁଣ୍ଡ଼” ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର “କରପୁତ କମିତ ଶୋଇତ ଦଣ୍ଡ଼” ନ ଥିଲା । “ଆଶା ଭାଣ୍ଡ଼”କୁ ତ ମୃତ୍ୟୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଉପରେ ଥାଏ ।

ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଆଶା ଥିଲା । ସେ ଭାବିଥିଲେ ତାଙ୍କ କପାଳରେ ମୃତ୍ୟୁ ଲେଖା ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କର ଦୟା ଅଛି । ସେ ନାହିଁ ନାଭୁଣ୍ଡ଼ାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କିଏ ଜାଣିଥିଲା ଯେ ବୁଢ଼ୀ ବୟସରେ ତାଙ୍କ କପାଳରେ ଏତେ କଷ୍ଟ ସୁରେଶ୍ଵରୀ ଠାକୁରାଣୀ ଲେଖିଛନ୍ତି ?

ମା ଗୋ, ଏତିକି ବେଳେ ମୋ ଜୀବନ ନେଇ ଯା । ପୁତ୍ରର ଏ କଷ୍ଟ ମୁଁ ଆଉ ସମ୍ଭାଳ ପାରିବି ନାହିଁ । ଓଃ, ହୃଦୟ ମୋର କେତେ କଠିଣ । ଏ ବୁଢ଼ୀ ବୟସରେ ଏ କଷ୍ଟ, ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋତେ ଆଉ ଦେଏନା । ଏଗାର ବର୍ଷ ବାଞ୍ଛ ରହି, କେତେ ଦିଅଁ ଦେବତା ପୂଜି, ଉପାସ ବାର ବ୍ରତ କରି, ସୁରେଶ୍ଵରୀଙ୍କ ଚକଟରେ ମୁଣ୍ଡିଆ ପାରି ମାରି ମୁଣ୍ଡରେ ବସି ହୋଇ ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ମୋର ଦୁଖିଧନକୁ ପାଇଛି । ହେ ଭଗବାନ, ତାର କଷ୍ଟ ଦେଖି ମୋର ହୃଦୟ ସମ୍ଭାଳି ରହିଛି ଯାହା । ଛୁଟା ନୁହେଁ କି ନୁହେଁ । ମୋଟେ ସେଇ ଜଣକ । ହେ ଦଇବ, ତାର ଦୁଖ-କଷ୍ଟ ମୁଁ କେମିତି ସମ୍ଭାଳି ପାରିବି । ମୋର ଘନ କାଳ ତା ଆଗରେ ଧରି ଯାଉନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଏକଥା ଶୁଣୁ ଭ୍ରତୃ ତାଙ୍କ ଶୁଷ୍କ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ଧାର ଧାର ହୋଇ ବୋହୁ ଆସିଲା । ସେ ଖଣ୍ଡେ ପଥରରେ ଡୁବି କର ମୁଣ୍ଡ ପିଟିବାକୁ ଗଲେଲେ ଜଣକର ହାତ ପଥର ଏବଂ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ମଝିରେ ରହି ତାଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ଯାନ୍ତି ଛୁଲ । ସେ ଆଉଁସରେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ବଞ୍ଚିଲା ହେଲା । ତୃତୀୟ ଥର ଚେଷ୍ଟା କଲେ କିନ୍ତୁ ଏଥର ମଧ୍ୟ ସେହି ହାତ ଆସି ବାଧା ହେଲା । ସେ ରୋଷ-କଷାୟୀତ ନେତ୍ରରେ ସମ୍ମୁଖକୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ଶୀତ-ଅଗ୍ନି, ନରକ ଅନନା, ନିଜର ସ୍ନେହର—ଅତି ସ୍ନେହର, ଏକମାତ୍ର ଭୁଲବଧୁ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀଙ୍କର ବୟସ ଯେତେବେଳେ ଅଠର ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଶୁଭ ପରିଣୟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଜଣେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାରର ଝିଅ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ପାଞ୍ଜିଆଙ୍କର ପୁତ୍ର ସଙ୍ଗେ ସାଧାରଣ ଜଣେ ଗାଉଁଲି ଲୋକର ଝିଅର ବାହାଘର ହେବ ଏହା କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରି ନଥିଲେ । ତେବେ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଯୋଗ ତ । ତହିଁରେ ହାତ ଦେବ ନାହିଁ । ସାବିତ୍ରୀ ସୁନ୍ଦର ଓ ଗୁଣର ଝିଅ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ବାପେ ବୋହୁ କଲେ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉ ନ ଦେଉଣୁ ବୁଢ଼ା ବେମାର ପଡ଼ିଲେ । ପାଚେଲା ଆମ୍ବ କେତେବେଳେ ଗଛରୁ ଖସି ପଡ଼ିବ ତାର କଣ ଠିକ୍ ଅଛି । ତଥାପି ସେ ନ ଯାଉଣୁ ସତକୁ ସତ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଗଲା । ଲୋକେ କହିଲେ, ବୋହୁ ପରମ୍ପରା ଖାଇ ବୁଢ଼ାକୁ ଆଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ସେଇଥିରେ ଶେଷ ! ଆଉ କେତେ ମାଲମେ କହିଲେ, ଦେଖ ଗୋ, ଦୋହୁଟା କେତେ ଅଲଗଣୀ ଟାଏ । ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇଛି ନ ନାହିଁ ବୁଢ଼ା ଚାଲିଗଲେ । ସମସ୍ତେ ସେଇଆ କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦର ବାବୁ ଟିକିଏ ଦୃଷ୍ଟିଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖି ସାବିତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖ ପାରି ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ୀ ସେଇ ଦିନ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗୁରୁ ଗୁରୁ ହେଉଥାନ୍ତି । ବେଶି ଦିନ ଅଗାଧ ନ ହେଉଣୁ ତାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଧାନ ଘରେ ନାହିଁ ବାଧା ଲୋକ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଲା ତା କେହି ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସବୁ ଶେଷ । ମାଣେ କି ତାହାଏ ପୋଡ଼ା ଖଇ ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । କିଏ ନିଆଁ ଲଗେଇଲା ତାହା ତ ଜଣା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ, ଦୋଷଟା ଟଳି ପଡ଼ିଲା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ । ଅଘର-ଦୁଆର ସମସ୍ତେ ଭୁଟଭୁଟ ହେଲେ । ସମସ୍ତେ କହିଲେ, ସେଇ ବୋହୁ ଗୋ, ସେହି ବୋହୁଟି । ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦଉ ନ ଦଉଣୁ ଏତେ ଏତେ କାଣ୍ଡ ! ବୁଢ଼ୀ ମଧ୍ୟ ଦି ପଦ ଶୁଣାଇ ଦେବାକୁ ଅମଙ୍ଗ ହେଲେନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାଟିକୁ ଯାହା ଆସିଲା ଦି

ଗୃହ ପଦ ଟାଣୁଥା ଟାଣୁଥା କରି ଗାଳିଦେଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ଏଥର ହସିଲେ ନାହିଁ । ମୁହଁଟାର ଘଡ଼ିଏ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଲେ ।

ସେଇ ଦିନଠାରୁ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସାବିତ୍ରୀ ଯାହା ଭଲ କରନ୍ତି ତାହା ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଆଖିରେ ମନ୍ଦ, ଆଖି ଯାହା ଖରାପ କରନ୍ତି ସେଟା ତ ଖରାପ ହେବାର କଥା । ସମସ୍ତେ ଭାବିଥିଲେ ଭଲ ଲଢ଼େଇ ପାଇଁ ଆରମ୍ଭ ହେବ; କିନ୍ତୁ ବିଷମାନଙ୍କର କଥାରେ ପଡ଼ିଲେ ସିନା । ସାବିତ୍ରୀ ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ସହ୍ୟ କରି ନେଉଥିଲେ । ସୁନ୍ଦରଙ୍କ କାନରେ ଏ କଲର ବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସାବିତ୍ରୀ ତ କହନ୍ତି ନାହିଁ, କହୁବ କିଏ ? କାହା ନାଁରେ ବା କହୁଥାଆନ୍ତେ ? ନିଜର ଶାଶୁଙ୍କ ନାମରେ ପୁଣି ସ୍ବାମୀଙ୍କ ପାଖରେ ଅଭିଯୋଗ ! କରଣ ଘରର ବୋହୂ, ଦାଣ୍ଡରେ ଘାଟରେ ନାଁ ପଡ଼ିବ । ଏଇଟା କଣ ଉଚିତ ହେବ ? ଶେଷରେ କଥାଟା ସୁନ୍ଦରଙ୍କ କାନକୁ ଆସିଲା । ସେ ମା'ଙ୍କୁ ମନାକଲେ ।

ବୁଢ଼ୀ ପୁଅଠୁଁ ଏପରି କଥା ଶୁଣି ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେଲେ । ତଣ୍ଡମେଲି କହି ବୁଲିଲେ କଣ ନା, ପାଖରେ ଶୁଏ, କାନରେ ଚୁହେ, ତା କଥା କେବେ ଅନ୍ୟଥା ହୁଏ ? ସେ ଦିନ ବୁଢ଼ୀ ଯେତେ ଛୁରୁଲେଇ ବିରୁଲେଇ ହୋଇ କାନ୍ଥକୁ ଦେଖେଇ ବାଡ଼କୁ ଦେଖେଇ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ଗାଳି ବର୍ଷଣ କଲେ, ସାବିତ୍ରୀ ସେ କାଲର ବୋହୂ ବୋଲି ସବୁ ସହିଗଲେ । ଯଦି ଆଧୁନିକ ଯୁଗର କୋମଳପ୍ରାଣୀ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଅବସ୍ଥା ଭିଷଣ ଅକାର ଧାରଣ କରି ଆସନ୍ତା ।

ଭଲ ମନ୍ଦ ଦଇବ ଜାଣେ । ନିଜ କାମ ସେ ନିଜେ କରିଯାଏ । ପଛରେ ଆଇ ଲେକଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ହସୁଥାଏ । ହସି ହସିକା ଦିନେ ସେ ସୁନ୍ଦର ବହିଦାରଙ୍କୁ ଗେହ୍ଲା କରି କୋଳକୁ ଟାଣି ନେଲା । ଲୋକେ ରୁଷିଲେ, ସୁନ୍ଦରଙ୍କର ମରଣ ହେଲା । ମା' ବୁଢ଼ୀ ମଣିଲେ, ବୋହୂଟିର ନାମ ସାବିତ୍ରୀ ହେଲେ କଣ ହେବ, ସେ ଅଲକ୍ଷଣୀ ତଣ୍ଡେଇ, ମୋ ପୁଅଟାକୁ ଖାଇ ଦେଲା । ଗାଁ ମାଇପେ ସେଇଆ କହିଲେ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଭାବିଲେ, ସତ କି ? ତେବେ, ଏ ଜୀବନ ରଖିବି କାହିଁକି ? ଏ ଦେହକୁ ଏଇଠି ଫେପାଡ଼ି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଯିବି ।

ବାପା, ସେ ଦିନ ପାହାନ୍ତାରେ ତୁମେ ସବୁ କାନ୍ଦଲ କାହିଁକି ?

କୋଉ ଦିନ ?

ଯେଉଁ ଦିନ ତୁ ମତେ କାଶ କରି ନେଇଗଲୁ । ପିଲାଏ ସବୁ ଟେକା ପକାଉଥିଲେ ଗଛକୁ । ମୁଁ କାନ୍ଦଲି ଯେ, ଦୋଳାଘାଟ ପଡ଼ାକୁ ମ । ଯେଉଁ ରାତିରେ ମଉସା ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇଥିଲେ । ଆଉ ତୁ ତାଙ୍କୁ ଔଷଧ ଦେଉଥିଲୁ । କାଶୀ କବିରାଜେ ବି ଥିଲେ । ମନେ ପଡ଼ିଲା ?

ନବୀନର ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ରଘୁନାଥ କିଛି ସମୟ ନୀରବ ରହିଲେ । ଗୋଟିଏ ଭବନା ତାଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ପଶିଗଲା । ସେ ଉପରକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ଜଣାଗଲା ଯେପରି କିଛି ଭବୁଛନ୍ତି ।

ମନେ ପଡୁନାହିଁ ? ଯୋଉ ଦିନ ସୁନ୍ଦର ମଉସାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋତେ ଧରିଥିଲେ । ବାପା, ସେ କାହିଁକି କାନ୍ଦଲେ ? ସେ କାହିଁକି ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ଦେଲେ ? ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ରକ୍ତ ବୋହିଗଲା । ତାଙ୍କୁ କଣ କାଟି ନ ଥିବ ? ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କଣ ପଥର ଯେ ତାଙ୍କୁ କାଟିଲା ନାହିଁ ?

ତଥାପି ରଘୁନାଥ ନୀରବ । ସେ ତାଳପତ୍ର ବିଡ଼ାକ ଏବଂ ଲେଖନାଟି ତଳେ ଥୋଇ ନବୀନର ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଭବନା ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଧାଇଁଥାଏ । ନବୀନ ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ବାପା ତାରି କଥା ଭୁଲୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଚିନ୍ତା କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ପଚାରିଲା ବାପା, ତୁମେ ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦଲ ଯେ କଣ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କାଟିଲା ? କାହିଁ ମୋତେ ତ କାଟି ନାହିଁ ?

ରଘୁନାଥ ଘୁଅକୁ ନିଜ ଆଖିକୁ ଟାଣି ଆଣିଲେ । ତାର ମୁଖ ରୁନ୍ଦନ କରି କୋଡ଼ରେ ବସାଇଲେ । ତାର ସୁରଣ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଲେ, ବାପା, ତୋର ଆଜିଯାଏ ସେହି କଥା ମନେ ଅଛି ! ଆସି ପାଞ୍ଚମାସ ହେଲାଣି, ତଥାପି ତୁ ସବୁ କଥା ମନେ ରଖିଛୁ ? ଭଗବାନ ତତେ ଆରସ୍ୟ ନିହତ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ନବୀନ ବାପାର ଛୋଟରୁ ଉଠି ଆସି ସାମନାରେ ଠିଆହୋଇ କହିଲା, ବାପା, ପାଞ୍ଚ ମାସ କଣ ? ଭଗବାନ କିଏ ? ଆଉ ଆରସ୍ୟ ନିହତ ଗୋଟିଏ କଣ ?

ରଘୁନାଥ ହସି ହସି କହିଲେ, ଆରେ ତୁ ପିଲା ଲେକ, ସେଥିରୁ କଣ ଭୁଲିବୁ । ତେବେ ଶୁଣ, ଦିନ ଦିନ ହୋଇ ଡିରଂଗ ଦିନରେ ଗୋଟିଏ ମାସ ହୁଏ, ସେମିତି ମାସ ମାସ ହୋଇ ପାଞ୍ଚ ମାସ ହେଲାଣି ।

ନାହିଁ ମ ବାବା, ମୁଁ ତା ଧରୁ ନାହିଁ । ତୁ ଏତେପୁଣ୍ୟ କଣ କହିଲୁ ମୋମନେ ରହୁ ନାହିଁ । ହଁ, ତୁ କହିଲୁ ଦିନ ଦିନ ଝଡ଼ାଇ ତରଣ ଦିନରେ ମାସେ ହୁଏ । ଦିନ କଣ ଆଗ ବୁଝାଇ ଦେ । ଦିନକୁ କିଏ ଗଢ଼ିଛି ? ସେ ଦିନ ରାମ ଯୋଉ କଣ୍ଢେଇଟି ଅଣିଥିଲା, ତାକୁ ପଚାରିଲି ଯେ ସେ କହିଲା ତା ମା କଣ୍ଢେଇଟିକୁ ଗଢ଼ିଥିଲା । କାହିଁରେ ଗଢ଼ିଛି ବୋଲି ମୁଁ ପଚାରିବାରୁ ମାଟିରେ ଗଢ଼ିଛି ବୋଲି କହିଲା । ଦିନକୁ କିଏ ଗଢ଼ିଛି ? କାହିଁରେ ଗଢ଼ିଛି ?

ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଏ ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଅତ୍ୟୁତ ଲାଗିଲା । ସେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, କେଜାଣି, ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ । ପରେ ଯେତେବେଳେ ନବୀନକୁ ଅନାଇଲେ ସେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ସେ ମୁଁହି ଶୁଣେଇ ତୁନି ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ମନ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ନିଜ ବିରକ୍ତ ଭାବକୁ ଘୋଡ଼ାଇ କହିଲେ, ଦିନକୁ ଆଉ ଗଢ଼ିବ କିଏ ? ଭଗବାନ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ସ୍ୱପ୍ନରେ ଯାହା ସବୁ ଦେଖୁଛୁ, ତାହାକୁ ସେହି ଭଗବାନ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ଦିନ କାହିଁରେ ତୟାର ହୋଇଛି, ତାହା ମୁଁ କହି ପାରୁ ନାହିଁ । ତମ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ପଚାର ।

ତୁ କହିଲୁ ଦିନକୁ ଭଗବାନ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ସେ କେଉଁଠି ଥାଆନ୍ତି ? ମୁଁ ତ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିନାହିଁ । ମୁଁ ରାମ ବୋଉକୁ ଦେଖିଛି । ବାପା, ତୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଛୁ ?

ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିନାହିଁ ।

ତୁ ତ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିନାହୁଁ, କେମିତି ଜାଣିଲୁ ଯେ ସେ ଦିନକୁ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି ? ତତେ କିଏ କହୁଥିଲା ?

ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ସେଇ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ କହିଦେଲି, ଆଉ ତୁ ପଚାରିଲୁ ଭଗବାନଙ୍କର ଘର କେଉଁଠି ? ସମସ୍ତେ କହିଲୁ ସ୍ୱର୍ଗରେ ।

ସ୍ୱର୍ଗ ଏଠିକି କେତେ ବାଟ ? ଧୁଇ କୋଣ ହେବ ?

ରଘୁନାଥ ଟିକିଏ ହସିଦେଇ କହିଲେ, ତା ଏବେ କିଏ କେମିତି ଜାଣିବ ? ଲୋକେ କହିଲୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଏଠାରୁ ଅନେକ ଦୂର ।

ସେଠିକି କିଏ କେବେ ଯାଇଥିଲା ବାପା ?

ଏହାକୁ ହୋଇ କିଏ କେବେ ଯାଇନାହିଁ । ସେଇଠିକି ନାଟ ପଡ଼ୁଛି ଶୂନ୍ୟରେ । ଏଇ ଯୋଉ ଆକାଶଟା ଦେଖୁଛୁ ନା, ତା ଉପରେ ସ୍ୱର୍ଗ ଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର ମେଢ଼ିଠୁ ଉଠନ୍ତି ସେଇଠି ଅଛି ସ୍ୱର୍ଗ । ସେଇଠିକି କିଏ ଯାଇପାରେ ? ଅସମ୍ଭବ ।

ବାପା, ଇଡ଼େଇମାନେ ତ ଯାଇ ପାରୁଥିବେ । ସେମାନେ ଉଡ଼ି ଯାଉନ୍ତି । ଏଇ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ିବା ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରୁଥିବେ । ଯାହା, ଚାଲୁ ଉଠୁଛି ଉଠେ, ସେ ତ ସ୍ୱର୍ଗ ଦେଖିଥିବ ?

ନାହିଁ, ନାହିଁ, ମନୁଷ୍ୟ ବଞ୍ଚୁଥିବାଯାକେ ସେଠିକି ଯାଉଥିବାରେ ନାହିଁ, ମୃତ୍ୟୁ-ପରେ ସମସ୍ତେ ସେଠିକି ଯାଆନ୍ତି । ତେବେ କିଏ କେମିତି ଜାଣିବ ଭଗବାନ କେମିତିକି ? କେବଳ ଯୋଗୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ତା ଜାଣନ୍ତି ।

ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବି, ତୁ ମୋତେ ନେଇ ସେଠିକୁ ଯିବୁ ? ତୁ କହିଲୁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସମସ୍ତେ ସେଠାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ମୁଁ ତ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସେଠିକି ଯିବି, ତାଙ୍କୁ ସେଇଠି ଦେଖିବି ତ ?

କୌଣସି ମତେ ନବୀନର ପ୍ରଶ୍ନରୁ ରକ୍ଷାପାଇବା ପାଇଁ ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ହଁ, ତୁ ଯିବୁ, ମୁଁ ଯିବି, ସମସ୍ତେ ଯିବ । ତୁ ପରା ପରୁଥିଲୁ ସେ ଦିନ ଆମେ ସବୁ କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଥିଲୁ ବୋଲି । ତାର କାରଣ ତୋ ସୁନ୍ଦର ମଉସା ମରିଗଲେ ।

ସୁନ୍ଦର ମଉସା ମରିଗଲେ ? ମରିଗଲେ କଣ ମ ?

ମରିଗଲେ ମାନେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ନବୀନ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲୁ, ତେବେ ସେ ତ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିବେ । ବାପା, ତୁ ଆଜି ମୋତେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ନେଇକରି ଯିବୁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବି । ଆଜ୍ଞା ବାପା ଯେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଏ ସେ କଣ ଖଟ ଉପରେ ଭୁଜିହୋଇ ଶୋଇପଡ଼େ ? ତେବେ ମୁଁ ଆଉ ତାଙ୍କ ଘରକୁ କାହିଁକି ଯିବି ? ଯାଉଛି, ଆମ ଖଟ ଉପରେ ମାଠି ଘୋଡ଼ିହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିବି । ବାପା, ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯେ ଯାଏ ତା' ପାଖରେ ଯେଉଁମାନେ ଆସନ୍ତି ସେମାନେ କାନ୍ଦନ୍ତି କାହିଁକି ?

ନବୀନ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବାରୁ ତାର ହାତ ଧରି ଅଟକାଇ ରଖିଲେ । କହିଲେ ତୁ ନିତାନ୍ତ ଓଲ୍ଲୁ, ନିତାନ୍ତ ନିବୋଧ । ସଞ୍ଜ ରୁଡ଼ି ଅସୁବୁ । ତୋ ପାଇଁ ମୁଁ ପିଠେଇ ଆଣି ରଖିଛି, ଖାଇବୁ ଯା ।

ନବୀନ କହିଲୁ, ନାହିଁ ବାପା, ମୁଁ ଯାଉଛି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବି, ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖିବି ।

ଆଜ୍ଞା ହଉ, ଯଦି ଯିବୁ ତେବେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ କଣ କହୁବୁ ?

ନବୀନ କହିଲୁ, ଆଉ କହିବି କଣମ ? କିଛି କହିବି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ଠିଆ ହେବି । ସେ ଯାହା ପଚାରିବେ ତାର ଉତ୍ତର ଦେବି ତାଙ୍କୁ ।

ରୋଟିଏ କଥା ମାଗିବି ବାପା । ଧନସ୍ତ୍ରଙ୍କର ତ ମା ଅଛି ମୋର ନାହିଁ । ମୋ ମା କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? ସେ ଦିନ ବୁଢ଼ୀ ଚମାରୁଣୀ କହୁଥିଲେ ସେ ମରଗଲା । ମୁଁ ତାକୁ ପଚାରିଲି ମରଗଲା କଣ ? ସେ କହିଲେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲା । ଆଉ ଯେତେ ଯାହା ପଚାରିଲି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ, ଖାଲି କହିଲେ, ଆଉ ମା କେଉଁଠୁ ପାଇବୁ ? କିଏ ଦେବ ? ଓଦବା ଲୋକ ଜଣେ—ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଭଗବାନ—ତା ପୁଣି ଅସମ୍ଭବ । ବାପା, ମୋ ମାକୁ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିବି । ସେ ଦେବେ ନାହିଁ କଣ ? ମା ତ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲା, କାହିଁ ସେ ତ ଖଟ ଉପରେ ମାଠ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ଶୋଇନାହିଁ । ସେ କଣ ଏକା ଥରକେ ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ଉଡ଼ିଗଲା । ସୁନ୍ଦର ବାବୁ ତ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ । ମୁଁ ନିଜେ ଦେଖିଛି ଯେ ସେ ମାଠ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇଥିଲେ, ଆଉ ସେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ କେମିତି ମ ?

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ନବାନ, ତୁ ସେ ସବୁ ଯୋଗୀ ମହାଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ କଥା ବୁଝିବାକୁ ଚାହୁଁ । ତା କିଏ କହି ପାରିବ ? ତୁ ପିଲା ଲୋକ, ତୋର ସେ ସବୁ ଜାଣିବାରେ କଣ ଅଛି ? ଖାଇବା, ପଢ଼ିବା, ଖେଳିବା ବିଷୟ ଛଡ଼ା ପିଲାମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ଜାଣିବାରେ କଣ ହେବ ? ତୁ ପାଗଳ ପରି ଗୁଡ଼େ ବହୁଛି କାହିଁକି ? ଯା ଖେଳିବୁଲି କରିବୁ, ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ିଲୁଣି ।

ନବାନ କହିଲା, ହଁ ବାପା ମୁଁ ଯିବି ଯେ, ତୁ ଆଗ କହିଲୁ ମୁଁ ଯାଇ ଠାକୁରଙ୍କୁ ମୋ ମାଆକୁ ମାଗିଲେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ ? ସେ କଣ ଦେବେ ନାହିଁ ?

ନାଇରେ ଧନ, ଆଜି କାଲି ଯୁଗରେ ଯିଏ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଏ ସେ ଆଉ ଫେରି ଆସି ପାରେ ନାହିଁ । ମା ଯାଇଛି, ସେ ଆଉ ଫେରି ଆସିବ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର ବାବୁ ଯାଇଛନ୍ତି ସେ ମଧ୍ୟ ଫେରିବେ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଯଦି ମରଯାଏ—

ସେ ଗୁରୁ କଣ ପାଟିରେ ଆଶୁଛୁରେ ପୁଅ । ପୁଣି ଭାବିଲେ, ମନ୍ତ୍ରଷ୍ଟ୍ରର ଜଞ୍ଜାଳ, ଜଞ୍ଜାଳା ମୃତ୍ୟୁ ସଙ୍ଗେ ଉଭେଇ ଯାଏ । ମନ୍ତ୍ରଷ୍ଟ୍ରର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଏକାଥରେ ଚାଲିଯାଏ । ତଥାପି ମୃତ୍ୟୁର ନାମ କେତେ ଭୟଙ୍କର । ତୁଣ୍ଡରେ ଧରିଲେ ଭୟ ହୁଏ । ଭଗବାନ ! ମାତୃହୀନ ନବାନକୁ ଅଧିକ ଦୟା । ତା ଆଗରେ ଯେପରି ମୋ ଜୀବନ ଚାଲିଯାଉ ।

ନବାନ କେତେ ଥର ମା, ମା, କହି ସାରିଲୁଣି । ତଥାପି ରଘୁନାଥଙ୍କର ସେଥିପ୍ରତି ନିଜର ନ ଥିଲା । ଶେଷ ଥର “ସେଠି ମା ଅଛି ତାକୁ ଦେଖିବା” ଏହି ଖଣ୍ଡ ବାକ୍ୟଟି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଛୁରିକାଘାତ କଲା । ସଂସାରରେ ମାଠାରୁ ବଳି ମୁକ୍ତବାନ ଶିଶୁର କଣ ଅଛି । ଧନ ଥିଲେ ସବୁ ମୁକ୍ତବାନ ପଦାର୍ଥ ହାତରେ

ପଡ଼ିପାରେ; କିନ୍ତୁ ମାକୁ କିଏ କେଉଁଠୁ ଆଣି ପାରିବ ? ମାକୁ ସୁଖରୁ ନବୀନ ବଞ୍ଚିତ । ଏହି କଥା ଭାବି ରଘୁନାଥ ଦୁଃଖରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । କରବେ କଣ ? ସେ ସବୁ ବୁଝା କଥା ଭାବି ଲାଭ କଣ ? କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନବୀନକୁ ବୁଝାଇ ତାକୁ ସାଗୁନା ଦେବା ଉଚିତ । ସେ ଯଦି ଦ୍ଵିତୀୟା ସ୍ଵୀକ୍ଷିତ ହେଉଛି କରନ୍ତି ନବୀନ ତାଙ୍କୁ ପାଇଲେ ନିଜର ମା ବୋଲି ମନେକରି କଥାରେ ଲୁଲିଯାଇ ପାରେ । ଏହି ଆଶା ତାଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଉଦ୍ଵିଜ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସଂସାରର ତଳା ଦେଖି, ସାବତ ମାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ପୁଣି କାହିଁକି ମନ ମାନ୍ଦିଲା ନାହିଁ ।

ପ୍ରଧାନ କଥା ହେଲା ନବୀନର ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ନିମନ୍ତେ ଯାହା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ସମ୍ଭବପର, କରିବା ଉଚିତ । ଯଦି ଆଗ ମା ନବୀନର ମନରେ ଥାଏ ତେବେ ସେ ତ ନୂତନକୁ ଆଦରବ ନାହିଁ । ନବୀନର ମନ ଏବଂ ସ୍ଵରାଶ ଶକ୍ତି ବିଡ଼ି ନେବାକୁ ରଘୁନାଥ ପଚାରିଲେ, ନବ, ତୋ ମା କେମିତିକି ତୋ ମନେ ଅଛି ପର କହିଲୁ ।

ପ୍ରାତଃ କାଳ ପୂର୍ବରୁ ଅଥବା ସନ୍ଧ୍ୟାର ଠିକ୍ ପରେ ଦୁର୍ଗତ ବ୍ୟକ୍ତିର ରୂପ ଯେପରି ପ୍ରଜାୟମାନ ହୁଏ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ବାରିଦାବୃତ୍ତ ଥିଲାବେଳେ ଛୟା ଯେପରି ଦେଖାଯାଏ ସେହିପରି ନବୀନର ମନରେ ସମୟେ ସମୟେ ତାର ଜନନୀର ରୂପର ଛୟାପାତ ହୁଏ । ସେ ଛୟା କିପରି ତାହା ସେ ନିଜେ କହିପାରେ ନାହିଁ । ପିତାଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ନବୀନ କହିଲା, ମୋର ମନେ ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ କିଛି ସମୟ ନୀରବ ରହି ମନେ ମନେ କଣ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧି ପାଞ୍ଚ କହିଲେ, ନବ, ତୋର କିଛି ଭାବିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଯଦି ତୁ ତୋ ମା କୁ ଦେଖିବାକୁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ତେବେ କିଛି ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କର । ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।

ନବୀନ ବାଧା ଦେଇ କହିଲା, କେଉଁଠୁ ଆଣିବୁ, ବାପା ! ତୁ କଣ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯିବୁ ? ମୋତେ ସାଙ୍ଗରେ ନେବୁ ନାହିଁ ? ଯେ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯାଏ ସେ ପର ଆଉ ଫେରେ ନାହିଁ ? ତୁ ତେବେ ଆଣିବୁ କେମିତି ? ମୋ ମା ପର ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅଛି ?

ରଘୁନାଥ କଣ ଉତ୍ତର ଦେବେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରେ କହିଲେ, ତୁ ସେଥିରୁ କଣ ପାଇବୁ ? ତୁ ତୋର ମାଆକୁ ପାଇଲେ ଶାନ୍ତ । ମୁଁ କେମିତି ଆଣିବି ତୋତେ କାହିଁକି କହିବି ।

ରଘୁନାଥ ଭାବି ନ ଥିଲେ ଯେ ନବୀନ ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବ ।

ତାଙ୍କ କପାଳ ଭଲ । ନବୀନ ଅନ୍ୟମନସ୍ତୁ ଥିଲା । ନତୁବା ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ପୁଣି ବଜର ବଜର କରାଇଥାନ୍ତା । ସେତକ କହି ରଘୁନାଥ ଯୋଥୁ ପତର ବାନ୍ଧି ଘର ଭିତରକୁ ଖୁଲିଗଲେ । ନବୀନ ଦୁଇ ଚିନ୍ତିଆ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତର ନ ପାଇବାରୁ ପଛକୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲା ତାର ବାପା ନାହାନ୍ତି ।

ନବୀନ ଏଣେ ତେଣେ ଅନାଇ କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା, ଏତିକିବେଳେ କିଏ ଜଣେ ଆସି ପଛରୁ ତାର ଆଖି ବୁଜି ଧରିଲା । ଆଖି ଛୁଡ଼ିଦେଇ ରାମ କହିଲା, ନବ, ତତେ ମୁଁ କେତେ ଜାଗାରୁ ଖୋଜି ଅଛୁଣି । ତୁ କୋଉଠି ଥିଲୁ କି ? ଆସିବା, ଆଜି ଯୁବରାଜଙ୍କର ଜନ୍ମ ଦିନ ଯେ ନହର ପାଖରେ କେତେ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଛନ୍ତି । ମିଠେଇ ବାଣ୍ଟା ହେଉଛି, ଗୁଲ୍, ସେଠିକି ଯିବା । ଯା, ସଫା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଆସିବୁ । ଦେଖ, ମୋତେ ମା କମିତି ପାଟ ପିନ୍ଧେଇ ଦେଇଛି । ହର ଯାଇଛି, ପ୍ରସନ୍ନ ଯାଇଛି, ପରମାନନ୍ଦ ଯାଇଛି, ଆଉଟି ଅନେକ ପିଲା ଯାଇଛନ୍ତି । ଆରେ ଜଲ୍ଦି ଯାଇ ପିନ୍ଧି ଆସେ, ନ ହେଲେ ମିଠେଇ ସରିଯିବ ଯେ ।

ନବୀନ କହିଲା, ତାଙ୍କର ଜନମ ଦିନ ହୋଇଛି, ନା ? ମିଠେଇ କାହିଁକି ବାଣ୍ଟୁଛନ୍ତି ? ଜନମ ଦିନ ହେଲେ କଣ ମିଠେଇ ବାଣ୍ଟନ୍ତି ?

ରାମ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ମୁଖ ବିକୃତ କରି କହିଲା, ଧେଉଁ ଓଲ । ମୁଁ କେମିତି ଜାଣିଲି ? ତୁ ପିରୁ ଯଦି ଆ, ନଇଲେ ମୁଁ ଯାଉଛି । କିଛି ଦୂର ଦୌଡ଼ିଯାଇ ପୁଣି ଫେରିଆସି କହିଲା, ଆପଣେ ବି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ସେଠି ଅଛନ୍ତି । ତୁ ଗୁଲ୍‌ଦୁ, ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବୁ ଜନମ ଦିନରେ କାହିଁକି ମିଠେଇ ବାଣ୍ଟନ୍ତି । ସେ ତ ତତେ ସବୁ କଥା କହନ୍ତି । ଏ କଥା ମଧ୍ୟ କହିବେ । ଜଲ୍ଦି ଆ, ଜଲ୍ଦି ଆ । ନଇଲେ ସବୁ ସରିଯିବ ।

ନବୀନ ରାମ ସଙ୍ଗେ ଗଲା !

ରାଜ ଭବନର ଅନତି ଦୂରରେ ସରା ମଣ୍ଡପ । ବିସ୍ତୃତ ପଡ଼ିଆର ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି । ପଡ଼ିଆ ଗୁରୁପାଖେ ନାନା ଜାତିର ଅମ୍ଳ ଗଛ । ବୃତ୍ତାବଳୀ ନିଜ ଅମଳରେ ସେ ସବୁ ଲଗାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପୁଅ ଭୋଗ କରିବେ । ସରା ମଣ୍ଡପର ଗୁରୁକୋଣରୁ ଗୁରୁଗୋଟି ରାସ୍ତା ସହର ଭିତରକୁ ପଡ଼ିଛି । ରାସ୍ତାର ଦୁଇ ପାଖେ ଦେବଦାରୁ ଗଛମାଳ । ପାଖ ପାଖ ହୋଇ ଲଗା ହୋଇଛି । ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ଦର୍ଶକକୁ ସଦୃଶ ବର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରାଚୀର ପରି ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ହୁଏ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା । କୁନ୍ଦ ରାତି । ପ୍ରକୃତ ହାସ୍ୟମୟୀ । ସଭା ମଣ୍ଡପ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ରାଜ ପଥର
ଅନତି ଦୂରରେ ଉଭୟ ପାଶ୍ବରେ ଅସ୍ଥିକଳାଳୟାର ନରନାରୀ ସମବେତ ।
କେହି ଜନ୍ମାନ୍ତି, କେହି ଖଞ୍ଜି, କେହି ବା ଏ ସମସ୍ତର ଅଧିକାରୀ ।

ସମବେତ ହୋଇ ଏକ ସ୍ଥାନରେ, ଗୋଟିଏ କୁଟୁମ୍ବର ପ୍ରାଣୀ ପରି ସଭା
ଭବନ ଅନ୍ତରୁ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି । ନିକଟରେ ବାରବର୍ଷିଆ ଗଛ । ଲୋକେ
ବେଳେବେଳେ ଆସି ସେହି ଗଛ ପତ୍ରର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିଥାଆନ୍ତି । ଅଗରୁ
କର୍ମା ଭାଙ୍ଗି ପତର ଉପରେ ନାମ ଲେଖି ଯାଆନ୍ତି । ସେହି ସବୁ ଶାଢ଼ୀରେ ତୋପ-
ବାଜି ପ୍ରକୃତି କେତେକ ବାଣ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ବାଣୁଆ ଭ୍ରମର ଦାସେ ବୁଦ୍ଧା
ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ପକାଇ ଟହଲୁ ଅଛନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେବଦାରୁ ଗଛ-
ମାନଙ୍କରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଅଲୋକମାଳା ଲାଗିନାହିଁ । କେତେକଟା କର୍ମଗୁରୁଙ୍କ
ଛଡ଼ା ସଭା ଭବନରେ ଆଉ କାହାର ଦେଖାନାହିଁ । ସଭାଭବନର ଗୁରୁପାଖେ
ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ଏବଂ ପଞ୍ଚାବସୀଙ୍କର ଉପବେଶନ ପାଇଁ ଛମୁଡ଼ିଆ ବନ୍ଧା-
ହୋଇଛି । ତଳେ ଦର ପର ହୋଇଛି ।

ଅଲୋକ ଜଳ ଉଠିଲା । ଆକାଶରେ ତାରକାରାଜି ଅବଲୋକନ କରି
ଦୀପାବଳୀ ଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ନିଜର ସୁଲାଲୋକ ଏଣେ ତେଣେ ବିଛଡ଼ି ପକାଇଲେ ।
ତିନଗୋଟି ତୋପବାଜି ଘଡ଼ଘଡ଼ି ଗର୍ଜନ କରି ଜନମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲା ଯେ
ଶୁଭ ରଜନୀର କର୍ମ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ନିକଟସ୍ଥ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଭୟରେ
ଗହରରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କେତେକ ମର୍କଟ ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି
ଏ ଗଛରୁ ସେ ଗଛ, ସେ ଗଛରୁ ଏ ଗଛକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଆସାନ୍ତ ମାସର ବର୍ଷା ଜଳ ପରି ଅନନ୍ଦ ଉତ୍ସାହମୟ ନାଗରିକ ଏବଂ
ପଞ୍ଚାବସୀମାନେ ସଭା ମଣ୍ଡପ ଅନ୍ତରୁ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ସଭା ମଣ୍ଡପର ଛମୁଡ଼ିଆ
ଲୋକାରଣ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଜଳ ଅଧିକ୍ୟ ନୟା ମାଡ଼ିଗଲା ପରି ଲୋକାଧିକ୍ୟରୁ
ଛମୁଡ଼ିଆ ଲଫ୍ଟନ କରି ଲୋକେ ବିସ୍ତୃତ ପଡ଼ିଆର କେତେକ ଅଂଶ ଅଧିକାର
କଲେ । କେତେ ଯାଇ ବାର ବରଷିଆ ଗଛ ପାଖରେ ତୋପବାଜି କିପରି ଫୁଟେ,
ରସ କଦମ୍ବ କିପରି ସୁନ୍ଦର ତିନେ, ଘଡ଼ିବାଣ କିପରି ଗଛ ପରି ଉପରକୁ ଉଠେ
ସେଇୟା ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଯାଏ ରାଜବଣରୁ କେହି ଉପସ୍ଥିତ ନ ଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର
ବଡ଼ ବଡ଼ ଜମିଦାର ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଆସି ନିଜ ନିଜର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର
କରି ସାରିଲେଣି ।

ନବୀନର ପିତା ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର ସେହି ସବୁ ଅସନ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକରେ ଉପବେଶନ କଲେ ।

ମହାରାଜ ପ୍ରଶାନ୍ତହୃଦୟ ସିଂହଙ୍କର ବୟସ ତେସନ । ବୁଦ୍ଧି ବୟସରେ ନିଜର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ବନାତହୃଦୟ ସିଂହଙ୍କର ଆଜି ପଞ୍ଚମ ବାର୍ଷିକ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ । ପୁରବାସୀଗଣଙ୍କ ଗହଣରେ ଦିବା ସମୟରେ ସମସ୍ତ ବିଧେୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା । ରାଜପୁତ୍ର ନବ-ବସନ-ଭୂଷଣ ପରିହୃତ ହୋଇ ରାଣୀଙ୍କ ଚମ୍ପୂର ଆନନ୍ଦ ବଞ୍ଚିନ କରୁଥିଲେ । ବାଳକ ସୁଲଭ ଗୋଳବସର ଜଥା କହି ଯୁବରାଜ ରାଣୀଙ୍କଠାରୁ ଚମ୍ପୂନ ପାଉଥିଲେ । ବାତାବରଣ ତେଜାପାନଙ୍କର ହାସ୍ୟବୋଲରେ ପରିଭ୍ରମ କରୁଥିଲା ।

ଏଣେ ମହାରାଜ ସ୍ୱୟଂ ସଭାର ଆୟୋଜନ ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଉଥିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ରାଜା, ରାଣୀ, ଯୁବରାଜ, ମୁରୋହତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜ କର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଲୋକଗୁଣ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ସଭା ଭବନ ମଣ୍ଡନ କଲେ । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି, ଦରିଦ୍ର ଭିକ୍ଷୁଗୁଣଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ର ଦାନ, ନାଗରିକ ଏବଂ ପଞ୍ଚିବାସୀଙ୍କୁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଦଣ୍ଡନ ପରେ ସଭା ମଣ୍ଡପ ପ୍ରାୟ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା ଲୋକେ ମୁଖ ରବିରେ ସଭାଗୃହକୁ କମ୍ପାଇ ଦେଲେ । କିଏ କାହାର ଭାଇକୁ, କିଏ କାହାର ବାପ, ପୁଅକୁ ନାମ ଧରି ଉକ୍ତ ସ୍ୱରରେ ଡାକୁ ଡାକୁ ଲୋକ ଗହଳୀ ଭେଦ କରି ଏଣେତେଣେ ଧାଇଁଲେ; କିଏ ନିଜର ଶଳାକୁ ଗାଆଁରୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିଥିଲା, ଏବେ ଅଗଣିତ ଲୋକ ଭିତରେ ହଜି ଯାଇଛି, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ‘ମଧୁଆ’ ‘ମଧୁଆ’ ରଡ଼ି ଛଡ଼ି ଏଣେତେଣେ ହେଉଛି । ଶ୍ୟାଳକ ମହୋଦୟ ଲେଖେ ‘ବଣି ଭାଇ’ ‘ବଣି ଭାଇ’ ବୋଲି ଯାକୁ ତାକୁ ପଚାରୁ ବୋଲେ ନିଜ ଭଣୋଇର ତେହେରା ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛି । କିଏ ଶୁଣୁଛି ତ କିଏ ନାହିଁ । ଜଣେ କେତେ ସିପାସୀ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ‘ସେ ଯେଣୁ ଅଟନ୍ତି ଶିବଙ୍କର ସାପ, ଗରୁଡ଼ ଉପରେ ଦେଖାନ୍ତି ପ୍ରତାପ’ ଆଖ୍ୟାୟ ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କରୁଛନ୍ତି । ଦୋଷୀ କି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କିଛି ନ ମାନି ଯାଉ ଉପରେ ପାହାରେ, ତା ଉପରେ ପାହାରେ ପକାଇ ରୁପୁ ରୁପୁ ବୋଲି ଘୋର ଗଜନ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶାନ୍ତି ଭଙ୍ଗ ହେଉଛି ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ଗୋଲମାଲ ଭାଙ୍ଗିଗଲା—ଯେପରି ମନ ସରିଗଲେ ଶାମୁଣ୍ଡା । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ସିଏ ଯୁଅଡ଼େ ଚାଲିଗଲେଣି । ବାକୀ ଯେତେ ଥିଲେ ସେମାନେ ହୁଡ଼ିଆ ଭିତର ବଳେଇ ଗଲେ ନାହିଁ । ଅବଧାନେ କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଚଉରସ ଚେକା ପକାଇ ହସଗଣ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ହୁଡ଼ିଆର ସମ୍ମୁଖ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ।

ଗୋଲମାଲ ଶେଷ ହେବା ପରେ ମହାରାଜ ନିଜର ଅର୍ଦ୍ଧ ଶୁକ୍ଳ ଶୁଣ୍ଠା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସବୁ ଗୃହର ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ସିଂହାସନରୁ ବାମ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ସିଂହର ମସ୍ତକରେ ନିଜର ବାମ ହସ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ କରି ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ କରୁ କରୁ ମନ୍ଦୀ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ମଧୁର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ‘ମନ୍ଦୀ ପ୍ରବର !’

ମନ୍ଦୀ ବଳରାମ ଦ୍ୱିପାଠୀ ରାଜାଙ୍କର ସମ ବୟସ୍କ । ସେ ଜଣେ ସୁତତୁର, କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ନିଷ୍ଠାପର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ରାଜାଙ୍କର ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗୀ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ, ତାହା ଘରୋଇ କିମ୍ବା ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯାହା ହେଉନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ରାଜା ମନ୍ଦୀଙ୍କୁ କିମ୍ବା ମନ୍ଦୀ ରାଜାଙ୍କୁ ନ ପରୁର ହଠାତ୍ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରାଜା ମନ୍ଦୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ‘ମନ୍ଦୀ ପ୍ରବର’ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁ କରୁ ବୁଦ୍ଧ ମନ୍ଦୀ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସି ହଜୁର ବୋଲି କହି ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଧରିଥିବା ତାଳପତ୍ର ପୋଥିକୁ ବାମ ହସ୍ତରେ ଲଗାଇ ଟିକିଏ ନଇଁପଡ଼ି ଜୁହାର କଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ କଡ଼କୁ ପାଖେଇଗଲେ । ମହାରାଜ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ‘ସୁବରାଜାଙ୍କ ପଞ୍ଚମ ବାର୍ଷିକ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ନିମନ୍ତେ ରାଜ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କିଛି ଉପହାର ଦେଇଛନ୍ତି କି ? ଯଦି ଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ କିଏ ଆମ୍ଭେ ଲାଗିବାକୁ ଗୃହ୍ୟ ?’

ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଥାନ୍ତୁଯାୟୀ ପୁଣ୍ୟ ପଦ୍ମାମାନଙ୍କରେ ଇଚ୍ଛାନ୍ତୁଯାୟୀ ଧନ ଏବଂ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଜାମାନେ କିଛି କିଛି ଧନ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଆନ୍ତି । ସେ ଧନ ରାଜା ନିଜର ଘରୋଇ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ନ ଲଗାଇ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ତାହା ନିୟୋଜିତ କରନ୍ତି । ଗତ ଗୁରବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ସୁବରାଜାଙ୍କର ବାର୍ଷିକ ଜନ୍ମୋତ୍ସବରେ କେହି କିଛି ଉପହାର ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ଏହାର ବିଶେଷ କାରଣ ଏହି ଯେ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀ ହଜୁର ବାରଣ କରି ଦିଆଇଥିଲେ, ପ୍ରତି ବର୍ଷ ସାମାନ୍ୟ ଧନ ଦେବା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ମହତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ତେଣୁ ଯାହାର କିଛି ଦେବାର ଇଚ୍ଛା ସେ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷରେ ଶକ୍ତି ମୁତାବକ ଉପହାର ଖଜଣା ଖାନାରେ ଅଥବା ମନ୍ଦୀଙ୍କ ହାତରେ ଦାଖଲ କରୁ । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଶେଷରେ ତାହା ହସାବ ହୋଇ କୌଣସି ଜନହତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯିବ । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ରାଜା, ରାଣୀ କିମ୍ବା ମନ୍ଦୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ହେବନାହିଁ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଶେଷରେ ତାହା ସବୁ ମଣ୍ଡପ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କ ମତାନ୍ତୁଯାୟୀ ନିର୍ବାଚିତ ହେବ । ତାହାହେଲେ ଧନ ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ୍ଧାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି ଏଥିରେ କାହାର ସନ୍ଦେହ ରହିବ ନାହିଁ । କେହି ମଧ୍ୟ ପଛରେ ଆମର ନିନ୍ଦା କରି ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ମନ୍ଦୀ ଏହା କହି ସାରିବା ପରେ ତାଳ ପତ୍ର ଘୋଡ଼ି ଖଣ୍ଡିକ ଫିଟାଇଲେ । ନିକଟସ୍ଥ ଆଲୋକ ନିକଟରୁ ଧୀର ପଦରେ ଚାଲି ଆସି ଚନ୍ଦ୍ର ଲୁହତ କରି ଦତ୍ତ ଉପହାରର ପରିମାଣ ଏବଂ ଦାତାଙ୍କର ନାମ ଧୀରେ ଧୀରେ

ପାଠକଲେ । ମନ୍ଥାଙ୍କର ମୁଖକୁ ସ୍ବମସ୍ତେ କିଛି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ପଠନ୍, କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ସେ କହିଲେ, ସବୁ ମୋଟ ସାତ ଦୃଶ୍ୟ ପାଞ୍ଚଶତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଡକା ଜମା ହୋଇଛି ।

ମହାରାଜ କିଛି ସମୟ ଭାବି କହିଲେ, ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଦିଆଯାଉ : ଯେ ମହାରାଜ ଧୂବରାଜଙ୍କର ନାମରେ ଦୁଇ ସହସ୍ର ଗୃହଣତ ଅଠଟି ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ପାଣ୍ଡୁକୁ ଦାନ କରି ପାଣ୍ଡୁର ମୋଟ ଧନ ଦଣ୍ଡସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା କରିଅଛନ୍ତି । ଦର୍ତ୍ତମାନ ସାଧାରଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛାହୁସାରେ ଧନ ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟିତ ହେବ । ତାହାର ମାମାସା କରାଯାଉ । ଆମ୍ଭର ଏହି ବିଷୟରେ କଣ ଇଚ୍ଛା ମନ୍ଥା ମହାଶୟ ଏହି ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ !

ମନ୍ଥା ରଜାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ହାତ ଯୋଡ଼ି ବିନୀତ ଭାବରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ, ଶ୍ରୀଛମ୍ପୁଙ୍କ ସଦାନ୍ତୁଗତ ଭୃତ୍ୟ ଏହି ବୃଦ୍ଧ ମନ୍ଥା ଶ୍ରୀଛମ୍ପୁଙ୍କ ଅଳରେ ପ୍ରତିପାଳିତ । ସେ ଗର୍ବର କୃତଜ୍ଞତାର ଚିହ୍ନ ସ୍ବରୂପ ପ୍ରଭୁଦତ୍ତ ଧନରୁ କିଛି ପାଣ୍ଡୁକୁ ଦାନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇ ପାରେ କି ?

ଶ୍ରୀ ଛମ୍ପୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ଧୂବରାଜ କଣ ତୁମର କେହି ନୁହନ୍ତି । ତୁମେ କଣ ଆମର ପ୍ରଜା ନୁହଁ । ବିନା ଆପତ୍ତିରେ ଦତ୍ତ ଉପହାର ଗ୍ରହଣ କରିବି । ପୁଣି ଧନ ପରି ପଦାର୍ଥକୁ ଜଣେ ଦେଲେ ନେବାକୁ କିଏ କାହିଁକି ଅମଙ୍ଗ ହେବ ।

ଶ୍ରୀଛମ୍ପୁଙ୍କ ଗୃହପାଖରେ ଛଅ ସାତ ଜଣ ଭିତରଥ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ଭିତରଥୀଙ୍କର ଜାତକରେ ଲେଖା, ମହାରାଜ ଯାହା କହିବେ, ସେଥିରେ ସେମାନେ ‘ଡଢ଼ୋ’ ମାରବେ । ଜଳର ପ୍ରଭୃତି କିଏ କେତେ ହତେ ନାହିଁ । ରାଜା ଯଦି କଲାକୁ ଧଳା କହିବେ ତେବେ ‘ହଁ’, ପାଣ୍ଡୁକୁ ନିଆଁ ବୋଲି କହିଲେ ‘ହଁ’, ଭିତରଥୀଙ୍କର ବାପାମାନଙ୍କୁ ଭୂତ କହିଲେ ‘ହଁ’ ମାରବେ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶାନ୍ତ-ହୃଦୟ ସିଂହ ଏ ସବୁକୁ ଆଦୌ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଗୃହାନ୍ତି ସାଥ୍ ସାଥ୍ କଥା । ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ପରି ଗୃହାନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବାଧା ହୋଇ ତାଙ୍କ କଥାରେ ହଁ ମାରନ୍ତୁ ।

ରାଜାଙ୍କର କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ଦୁଇ ଦିନ ଜଣ ଭିତରଥ ଏକା ସ୍ବରରେ କହି ଉଠିଲେ, ହଜୁର, ମା ବାପ, ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି ।

ମହାରାଜା ରୋଷ କଷାୟିତ ନେତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଥରେ ଅନାଇବାରୁ ସେମାନେ ଚୁପ୍ ହୋଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ “ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି” ପଦଟା ଲୋକଙ୍କ କାନରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ଲାଗି ରହିଲା । ନଦୀ ଗର୍ଭକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ, ଯେପରି ତାହା ପାଣିରେ ପଡ଼ିଲା ପରେ ପାଣି ଟକିଏ ଅସ୍ଥିର

ହୋଇଯାଏ, ନୀତି ଉଠେ, କିଛି ସମୟ ପରେ ସେ ଅସ୍ଥିରତା ଲେପ ପାଇଯାଏ; କେବଳ ଛେଟ ଛେଟ ଲହରୀଗୁଡ଼ିକ କୁଲ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଥାଏ । ଠିକ୍ ତାହାଠାରେ ଯଦି ଖଣିଏ ବଡ଼ ପଥରକୁ ଜଳ ମଧ୍ୟକୁ ନିଶେଷ କରାଯାଏ, ତେବେ ପୁରୋକ୍ତ ଲହରୀଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲହରୀ ମାଳ ମଧ୍ୟରେ ନିଜ ସହା ହରାଇଥାଏ । ସେହିପରି ଭିତ୍ତିରୁଆଁ କଥା ଲୋକଙ୍କ କାନରୁ ଉଠୁଥିବା ପୂର୍ବରୁ ମନ୍ଦୀ ମହୋଦୟ କହିଲେ, 'ତେବେ ଏହି ଦଶ ସହସ୍ର ଧନ ସଙ୍ଗେ ମୋର ସ୍ବଳ୍ପ ଉପହାର ଏକ ସହସ୍ର ଯୋଗ କରାଯାଉ ।

ମନ୍ଦୀଙ୍କ କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ସଭା ଗୃହରେ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସ୍ବର ମିଳିଗଲା । କିଏ କହିଲା ମୋର ପାଞ୍ଚଶତ ଯୋଗ କରାଯାଉ, କିଏ କହିଲା ମୋର ସାତଶହ ଯୋଗ କରାଯାଉ । ଶେଷରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ଧନର ପରିମାଣ ପନ୍ଦର ହଜାର ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା ହୋଇଛି ।

ସ୍ବଳ୍ପସିଣ ନୀରବତା ପରେ ମହାରାଜ କହିଲେ, ତେବେ ମନ୍ଦୀ ସବୁ-ସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ମୋର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକଟ କର । ଏଥିରେ ଯଦି କାହାର ଆପତ୍ତି ଥାଏ, ସେ ଶୀଘ୍ର ଜଣାଇଲେ ଉପଯୁକ୍ତ ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ବରଦ ଦିଆଯିବ ।

ବୁଦ୍ଧ ମନ୍ଦୀ ନିଜର ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁଯାୟୀ ହାତ ହଲାଇ କହିଲେ, ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ସହର ନିକଟସ୍ଥ ପବ୍ବତ ଉପରେ ଶିବ ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପନ କରିବ । ଶିବଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ଯୁବରାଜଙ୍କର ଜନ୍ମ । ତେଣୁ ପବ୍ବତ ଉପରେ ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇ ଶିବ-ଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ଭାବିଛନ୍ତି । ଗଡ଼ ଭିତରେ ଶିବଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ମନ୍ଦିର ନାହିଁ । ଯୁବରାଜଙ୍କ ଲାଞ୍ଜ ସ୍ବରୂପ ମନ୍ଦିର ତୋଳାଯାଆନ୍ତା, ଅଥଚ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉପକାର ହୁଅନ୍ତା । ପବ୍ବତର ଉପରିଭାଗ ପରି କମଳାୟୁ ସ୍ଥାନ ଦେଶରେ ଦେଖିବାକୁ ବିରଳ । ନାନା ଜାତିର ବୃକ୍ଷ ଲତାରେ ସ୍ଥାନଟି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ମୁଁ ନିଜେ କେଦେ ତା ଉପରକୁ ଯାଇ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶୁଣି ପାରୁଛି ଯେ ସେହି ପବ୍ବତରେ ଗୁରୁ ପଞ୍ଚା ଝରଣା ଅଛି । ପୁଣି ପନ୍ଦର ହଜାର ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରାରେ ଆମ ଦେଶରେ ମନ୍ଦିର ଛଳା ଆଉ କିଛି କରାଯାଇ ନପାରେ । ଦେଶରେ ତ କେବେ ପାଣିର ଅଭାବ ସତ୍ତ୍ବେନାହିଁ ତେଣୁ କୃଷ କିମ୍ବା ପୋଖରୀ ଖୋଳିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନା । ସେଠାରେ ମନ୍ଦିର ତୋଳିବା ପାଇଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହେଉଛି ପବ୍ବତର ଉପର ଭାଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପଥର ରହିଛି । ତେଣୁ ନିମ୍ନଦେଶରୁ ପଥର ବୋହୁ ଅଥବା ଖର୍ଚ୍ଚାକୁ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ମୋର ମତ ଗୃହରେ ମୁଁ କହିବି ଯେ ଏଥିରେ ମୋର ତିଳେମାତ୍ର ଅପତ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଏହି ପ୍ରସାବଟିକୁ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଅନୁମୋଦନ କରେ ।

ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଉଦ୍‌ବିଆମାନେ ଉଚ୍ଚସ୍ଵରରେ କହି ଉଠିଲେ, ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି ମନ୍ଦୀ ମହୋଦୟ, ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି ।

ସମସ୍ତଙ୍କର ମତ ପ୍ରଚାରଣ । ଉପସ୍ଥିତ ଭଦ୍ର ମଣ୍ଡଳୀ ଭାବିଲେ, ମହାରାଜ ଓ ମନ୍ଦୀ ଉଭୟେ ବୁଦ୍ଧ । ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନଗରମା ତୁଳନାରେ ଆମର ଜ୍ଞାନ ଅଳ୍ପ । ପୁଣି ମହାରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ବ୍ୟତୀତ, କେବେ ମଧ୍ୟ ଯାଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି ମହାରାଜାଙ୍କ ସାଧୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାଧା ଦେବା ଆମର ଅନୁଚିତ । ଏହା ଭାବ ସେମାନେ କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟି ମହତ୍ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅନୁମୋଦନ କରୁଛୁ । ଏତଦ୍ଵାରା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ଫଳତଃ ଉପରେ ଶିବ ମନ୍ଦର ଠିକ୍ ମାନବ ।

ଆଉ କେତେକ ଭାବିଲେ, ମହାରାଜଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାହା ହେଉ, ମନ୍ଦୀ ଯାହା କହିଲେ ଦୁଇଗୁଣ ଜମିଦାର, ରାମଗଡ଼ର ଜମିଦାର, ପଞ୍ଚସର ଗର୍ଭିତା ଯେତେବେଳେ କଥାଟାକୁ ମାନିଗଲେଣି ଆମେ ବା କେଉଁ ଲୋକ । ତା ପରେ ବିଶି ବେହେରା, ଘନ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପରି ଲୋକେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵୀକାର କରୁଛନ୍ତି ଆମେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ତେଣୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଗଡ଼ରେ ଉପସ୍ଥିତ ଶିବ ମନ୍ଦର ନାହିଁ । ଶିବ ହେଉଛନ୍ତି ତିନି ପ୍ରଧାନ ଦେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ମନ୍ଦର ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଅନ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତୃତୀୟଶ୍ରେଣୀ ଭୁକ୍ତ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଭାବ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁ ଭାବଭଙ୍ଗୀକୁ ଲୁଚାଇ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ କହିଲେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍ । କାରଣ କେହି ଯଦି ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜଣାଇବ ରାଜା ତାକୁ ଆଦରର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜଭକ୍ତ ପ୍ରଜା ହସିବେ । ଶେଷରେ “ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍” କୋଲାହଳରେ ସଭାଗୃହ କମିଜିଲି ।

ରାମ ସଙ୍ଗେ ନବୀନ ଅଧବାଟରେ ନ ହେଉଣୁ ତୋପ ପୁଟିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା । ତୋପବାଳର ଆବାଜ୍ରେ ରାମ ଚମକିପଡ଼ିଲା । ଦୁଇ ଗୁରୁ ପାଦ ଆଗକୁ ଧାଇଁଗଲା । ନବୀନ ତାର ବହୁ ନିକଟରୁ ଦୂରରେ ରହିବ ନାହିଁ ମନେକରି ରାମ ସଙ୍ଗରେ ମିଶିଗଲା । ସଭାଗୃହ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲା, ଗୁରୁଆଦିଙ୍କୁ ପଲ ପଲ ହୋଇ ଲୋକେ ସଭାଗୃହାଭିମୁଖେ ଧାଇଁଥିଲେ । ରାମ ସଭାଗୃହର ମୌଳିକ ଅବଲୋକନ କଲା । ନବୀନର ସେ ଆଡ଼କୁ ଆଖି ନାହିଁ ।

ସେ ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ମନେ ମନେ ଅବଧାନକୁ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଲା । ଖୋଜି ଖୋଜି ଉତ୍କଳମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଦେଖିଲା ସେମାନେ ଜାଣିଶାଣି ଶରୀର ଧାରଣ କରି ବସ୍ତ୍ରାଭାବରେ ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷର ନିମ୍ନରେ ବସିଛନ୍ତି ।

ନବୀନ ପୁଣି ଏହି ଉତ୍କଳମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଜାଣିଥିଲା । ଏଥିପ୍ରତି ଦିନେ ସେ ହୋତାଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲା, ଆଜ୍ଞା, ସମସ୍ତେ ତ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ଗୁଲ୍‌ଯାଉଛନ୍ତି, ଏ ଦୁଇଟି ଲୋକ ମୁହଁ ଶୁଖେଇ, ଯିଏ ଯାଉଛି ତାକୁ ହାତ ପତେଇ ମାଗୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ସମସ୍ତେ ତ ଘରକୁ ଶୋଇବାକୁ ରାତିରେ ଯାଆନ୍ତି, ଏମାନେ ଏହି ରାସ୍ତାପାଖ ଗଛମୂଳର ଧୂଳି ଉପରେ କାହିଁକି ଶୋଇଥାଆନ୍ତି ? ଏ ସବୁର କାରଣ କଣ ? ସେ ଦିନ ଜଣେ ଅଳ୍ପ ଆମ ଘରକୁ ଯାଇ ବାବୁ ବାବୁ ବୋଲି ଡାକିଲା । ବାପା ପଦାକୁ ଆସି ତାକୁ ଦିଲ୍‌ଚା ପଇସା ଦେଲା । ଆଉ ଦିନେ ଜଣେ ଆସି ବାପାକୁ ଖଣ୍ଡେ ଲୁଗା ମାଗିଲା । ସେଦିନ ବାପା ତାକୁ ଛଣ୍ଡା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ଦେଲା । ସେମାନେ ମାଗିଲେ ଲୋକେ ଦିଅନ୍ତି କାହିଁକି ?

ହୋତାଆଜ୍ଞା ନବୀନକୁ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ତାର ବିଚକ୍ଷଣ ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତି, ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ପରଦୁଃଖକାତରତା ଦେଖି ସେ ଅବାକ୍ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ତାର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ତାକୁ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ସେଦିନ ସେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସ୍ବରୂପ ଯାହା କହିଥିଲେ ତହିଁରେ ନବୀନର ତରଳ ମନ ଆଦୋଳିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ବୁଝି ପାରିଥିଲା ଯେ ଏହି ଉତ୍କଳମାନଙ୍କର ଘର ଦ୍ଵାର କିଛି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ବଳ୍ଲୁବାଳବ ନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ବା ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଚକଳାଙ୍ଗ ଏବଂ ନାନାଦି ରୋଗାଦାନ ଦେଖି ତ୍ୟାଗ କରଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ପରଶ୍ରମ କାତର ଦୁହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ବାଧା ହୋଇ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । କାରଣ ଏମାନେ ଅଳ୍ପ, କେମ୍ପା, ଲୁଜା, ଛେଟା ଏବଂ ଲୁଷ୍ଟରୋଗୀ ହୋଇଥିବାରୁ କିଛି କରପାରୁନାହାନ୍ତି । ବାଧାହୋଇ ନାହିଁ ପତାଇ ଯୁକୁ ତାକୁ ପଇସାଏ ବା ଅଧିକାଏ ଦାନ ନିକୁଟିହୋଇ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି ମାଗନ୍ତି । କେହି ଦେଲେ ଦିଏ, କେହି ନ ଦେଲେ ନାହିଁ, ଯାହା ପାଆନ୍ତି ସେଇଆ ଖାଆନ୍ତି । ଗରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ ସବୁ ସହନ୍ତି । କାହାକୁ କହିବେ ? କିଏ ଅଛି ତାଙ୍କର ? ଯଦି କିଏ କେବେ ଖଣ୍ଡେ ଛଣ୍ଡାଲୁଗା ଦେଲେ ସେଇଥିରେ ଦିନାକେତେ କଟେଇଦିଅନ୍ତି ।

ନବୀନ ପଚାରିଥିଲା, ଏମାନଙ୍କୁ କଣ କଷ୍ଟ ହେଉ ନଥିବ ? ମାଷ୍ଟ୍ରିଙ୍କ ଉତ୍ତରରୁ ସେ ବୁଝିପାରିଲା ଯେ ଏମାନଙ୍କୁ ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ ସବୁ କାଟେ ।

ଶୀତଦିନେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଦେହରୁ ଲୁଗା କାଢ଼ି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଥଣ୍ଡାରେ ଦାନ୍ତକୁ ଦାନ୍ତ ବାଜେଇ ହୋଇଯାଏ । ଦିହ ହାତ ଥରଉଠେ । ତଥାପି ଏମାନେ ଚାହା ସହ୍ୟ କରିଥାଆନ୍ତି । ଲୋକେ ଓଢ଼ିଟାଏ ଭୋକରେ ରହିଲେ ତାଙ୍କର ପେଟ ପୋଡ଼ି ଜଳଉଠେ । ଏମାନେ ବହୁଦିନ ଧରି ଓପାସରେ କଟାଇଥାଆନ୍ତି ।

ନବୀନ ପୁଣି ପଚାରିଥିଲା, ଏହାର କଣ କିଛି ପ୍ରତିକାର ନାହିଁ ?

ହୋତା, ବୁଝେଇ କହିଥିଲେ, ପ୍ରତିକାର ଅଛି । କେହି ଧନୀ ଲୋକ ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଦିନ ଖାଇବାକୁ ଦିଏ, ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦିଏ, ତେବେ । ଦେଶରେ କେଉଁଜଣ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଯିଏ ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ଏତେ ଦୟା ଦେଖାଇବ ? ତାହାର ହୃଦୟ ଏହି ଦରିଦ୍ର ନାରୀମଣଙ୍କ ପାଇଁ ତରଳିଯାଏ ? ଦେବା ପୁଣି ଲୋକେ ଭାବନ୍ତି ଯାହାକୁ ଦେବେ ତାଠାରୁ ସେ କିଛି ପାଇପାରିବେ କି ନାହିଁ । ଏହି ନିଃସ୍ୱ ଭକାରୀଙ୍କଠାରୁ ସେମାନେ କଣ ବା ପାଇବେ ଯେ ଦେବେ ? ଯିଏ ଏମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ବୁଝେ, ଯାହାର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ କିଛି ଦେବାକୁ ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଦରିଦ୍ର । ଧନ ବସ୍ତୁ ସେମାନେ କେଉଁଠୁ ପାଇବେ ଯେ ଦେବେ ? ତାକୁ ଯାହା ମିଳେ ତାହା ଦିଏ । ତାପରେ ରାଜା, ସେ ଧନୀ । ତଥାପି ଆମ ରାଜା ଦୟାଳୁ । ଦାନ ଧର୍ମ କରନ୍ତି । ପରର ଦୁଃଖରେ ଚିନ୍ତେ ଦୁଃଖିତ ହୁଅନ୍ତି । ପରର କଥା ବୁଝନ୍ତି । ସେ ମନୁଷ୍ୟ । ନିଜେ ନିଜକୁ ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନରେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଜାଣନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଭଣ୍ଡାର ଏହି ଦରିଦ୍ରର ଧନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଏହି ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ରଙ୍କର ଦୁଃଖ ବୁଝିବେ । ସେ ଯଦି ନ ବୁଝନ୍ତି ବୁଝିବ କିଏ ? କିଏ ବୁଝାଇବ ? ଯଦି ସେ ଏହି ଦୁଃଖୀ ରଜିଙ୍କ ପାଇଁ ଘର ତୋଳାଇଦେବେ, ଧର୍ମଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରିବେ ତେବେ କେଜାଣି ଏହାଙ୍କର ଦୁଃଖ କିହେ ପରିମାଣରେ ହ୍ରାସ ହୁଅନ୍ତା । ରାଜା ପ୍ରଜାର ପିତା-ମାତା । ତାହାର ଏହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯୁବରାଜଙ୍କ ପଞ୍ଚମ ବାର୍ଷିକ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ପାଇଁ ଲବ୍ଧ ଧନ ଦ୍ୱାରା ମହାରାଜା ଯଦି ଅନ୍ୟ କିଛି ନ କରି ଏହି ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମଶାଳା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତେ ତେବେ ତାଙ୍କର ନାମ ଦେଶ ଦେଶରେ ପଡ଼ନ୍ତା । ଉପରେ ଇଶ୍ୱର ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ କହୁବ କିଏ ?

ଆଜି ଯୁବରାଜଙ୍କର ଜନ୍ମଦିନ । ନବୀନ କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଇନାହିଁ । ତାହାର ମନ ଭିନ୍ନ ଉପାଦାନରେ ଗଢ଼ା । ଦରିଦ୍ର ଭୟଙ୍କର ଦେଖିନାମାନ୍ତେ ଅନେକଦିନ ପୂର୍ବେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଥିବା କଥା ତାର ମନେପଡ଼ିଲା । ସେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଭୟଙ୍କରମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଚାଲିଆସିଲା । ହୋତାଙ୍କୁ ଖୋଜିଲା । ଏଣେତେଣେ ଚାଲିଲା । ମିଳେଇ ବଞ୍ଚାହେଲା । ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ସେ ଆନନ୍ଦରେ ସେତକ ଗ୍ରହଣ କରି ଭୟଙ୍କରଙ୍କୁ ଦେଇଦେଲା ।

ପିତାଙ୍କର ପଛପଟେ ଆସି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲା । ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବାକୁ ସମସ୍ତେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ବୋଲି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରରେ କହିଉଠିଲେ । ପିତାଙ୍କୁ ସେହି ଚିତ୍କାରରେ ଯୋଗଦେବାର ଦେଖି ନବୀନ ଟିକିଏ ଖଞ୍ଜଳ ଛୁଦଖାଗଲା । ରଘୁନାଥ ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ ଯେ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହର ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ଦର ଛଡ଼ି ଏହିଆଁ ଆସି ତାଙ୍କ ପଛରେ ଠିଆହୋଇଛି ।

ହୋତାଏ ସେତେବେଳକୁ ନବୀନକୁ ଦେଖି ସାରିଥିଲେ । ସେ ଏ କୋଲାହଳରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ନବୀନ ଏହା ଜାଣିପାରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ କୋଲାହଳ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସଭା ଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହାଶୟ ଆଦେଶ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । ମହାରାଜ ସିଂହାସନ ତ୍ୟାଗ କରିବାପାଇଁ ତାହାଣ ହାତକୁ ସ୍ପର୍ଶ-ସିଂହର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ସ୍ଥାପନ କରି ଉଠିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ନବୀନ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ।

ନବୀନ ପଚାରିଲା, ତୋ ନା ରଜା ?

ବାଳକର ପରିଚ୍ଛଦ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ମଠା ଓ ବେକରେ ଗୁଦର ।

ସଭାଗୃହର ସମସ୍ତେ ଦେଖିଲେ ସାତ ଆଠ ବର୍ଷର ପିଲାଟିଏ ଶ୍ରୀ ଛମୁକ୍ତ ସମ୍ପୃକ୍ଷରେ ଠିଆହୋଇଛି । ସଭାର ସବୁ ଆଖି ସେହି ବାଳକ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ଜଣେ ସିପାହୀ ହାଁ ହାଁ କରି ଧାଇଁ ଆସୁଥିଲା । ଦେଖିଲା ଶ୍ରୀ ଛମୁ ହସ ହସ ହୋଇ ପିଲାଟାକୁ ଗୁଞ୍ଜିଛନ୍ତି । ସିପାହୀ ଦୂରେଇଗଲା ।

ନବୀନ ମହାରାଜ ଓ ପାଟରାଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ପଚାରିଲା, ତୋ ନା ରଜା ?

ମହାରାଜ କହିଲେ, ହଁ, ମୋତେ ଲୋକେ ରଜା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ମୁଁ ରଜା ।

ନବୀନ ଆହୁର ନିକଟକୁ ଯାଇ ସ୍ପର୍ଶ-ସିଂହାସନର ସିଂହ ଉପରେ ହାତ ପକାଇଲା । ପଚାରିଲା, ରଜା, ଆଜି ତୁ ମିଠେଇ ବାଣ୍ଟୁଥିଲୁ କାହିଁକି ?

ରଜା ପଚାରିଲେ, ତୋତେ କଣ ଦିଆଯାଇନାହିଁ ?

ନବୀନ କହିଲା, ନାହିଁମ, ମୁଁ ମିଠେଇ ମାଗୁନାହିଁ । ମୁଁ ପଚାରିଛି କାହିଁକି ମିଠେଇ ବଣ୍ଟାଉଥିଲୁ ?

ମହାରାଜ କହିଲେ, ଆଜି ଯୁବରାଜଙ୍କର ଜନ୍ମଦିନ । ସେଥିପାଇଁ ମିଠେଇ ବଣ୍ଟାଉଥିଲୁ, ନେରୁ କି ?

ନବୀନ କହିଲା, ମୋର ମିଠେଇ ଲେଡ଼ା ନାହିଁ । ମୁଁ ଅସିଲୁ ତୋତେ ନିଦାଶିବାକୁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ରାଜା ଦଡ଼ାଲେକ, ତା ପାଖକୁ କିଏ ଯିବ ? ରଜାଙ୍କ ନାଆଁ ପଡ଼ିଲେ ଡରନ୍ତି କାହିଁକି ? ତୁ ମଣିଷଟି ?

ମହାରାଜ ସଭାଗୃହର ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଥରେ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ସମସ୍ତେ ଭୟରେ ବାଳକଟିର କଥା ଶୁଣୁଛନ୍ତି ।

ମହାରାଜ ସହାସ୍ୟମୁଖରେ କହିଲେ, ହଁ, ମୁଁ ମଣିଷ । ମୁଁ ବାଘ ନୁହେଁ କି ଭଲ ନୁହେଁ । ମୋତେ ଲୋକେ ଡରନ୍ତି, ତୁ ତ ଡରୁନୁ ?

ନବୀନ କହିଲା, ମୁଁ ତରେ ନାହିଁ, ଅଛ ରଜା, ଲୋକେ କହନ୍ତି ତୁ ପ୍ରଜାଙ୍କର ବାପ, ତୁ ତାଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖପାଇଁ ଦାୟୀ ।

ମହାରାଜ ବାଳକର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ ହୋଇ ତାର ରୂପ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ କହିଲେ, ହଁ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସୁଖଦୁଃଖପାଇଁ ଦାୟୀ ।

ନବୀନ କହିଲା, ରଜା, ଏ ଯେଉଁ କଣ, ହେଟା, କୁଜା, ଅକ୍ଷ ଇକାଦଶ ବାଟରେ ବୁଲି ଭକ୍ତ ମାଗନ୍ତି, ସେମାନେ ତୋର ପ୍ରଜା ତ ?

ରାଜା ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଯେ, ସରଳ ବାଳକର ମୁଣ୍ଡରେ ଏତେ କଥା ପଶିଛି । ତେଣୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ହଁ, ଧନୀ, ଦରିଦ୍ର, ତପ୍ତସ୍ଥାନ, ଅକ୍ଷ, କୁଜା, ହେଟା ଯେ ମୋ ରାଜ୍ୟରେ ରହନ୍ତି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋ ପ୍ରଜା ।

ରାଜା ପର ପ୍ରଜାର ବାପା !

ହଁ, ରାଜା ପ୍ରଜାର ସବୁ ଏବଂ ପ୍ରଜା ରାଜାର ସବୁ । ତୁ ବାଳକ, ତୋର ଏ ବିଷୟରେ ଆ ଏ କଣ ? ତୋତେ କଣ ଭୋକ କରୁନି ?

ନବୀନ କହିଲା, ଯାହା କହୁଛି, ସତ କହୁ ନା କାହିଁକି ? ତୁମେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ବାପ ନୁହଁ । ଯଦି ମୋତେ ଭୋକ କରେ, ପୋର ବାପା ମୋତେ ଖୁଆଇ ଦିଅନ୍ତି । ଥଣ୍ଡା ହେବ ବୋଲି କାନି ଘୋଡ଼ାନ୍ତି । ଖରାଦିନରେ ତତଲା ବୁଝିରେ ଗୋଡ଼ ତାଳିଯିବ ବୋଲି ବାପା ମୋତେ କାଖକରି ନିଅନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଖେ, ପ୍ରତିଦିନ ଏହି ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ର ଭିକ୍ଷୁକଗୁଡ଼ିକ ଭୋକ କଲେ କାନ୍ଦନ୍ତି, ଯୁଦ୍ଧ ତାକୁ ମୁଠାଏ ଖାଇବାକୁ ମାଗନ୍ତି । କାହିଁ ମୁଁ ତ କେବେ ତୋତେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାର ଦେଖି ନାହିଁ । ଖରାଦିନରେ ତତଲା ବୁଝିରେ ଗୁଲ୍ ଗୁଲ୍ ଗୋଡ଼ ଫୋଟକା ହୋଇଗଲେ, ସେମାନେ ବିକଳ ହୋଇ କାନ୍ଦନ୍ତି; ମୁଁ ତ କେବେ ତୋତେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖି ନାହିଁ । ରାତିରେ ଶୀତବେଳେ ଗଛମୂଳରେ ପଡ଼ି ମୂଳା ଦେହରେ ଥରକାକୁ ଲଗନ୍ତି । ମୁଁ ତ ତୋତେ ସେଠି ଦେଖି ନାହିଁ ? ତୁ

ତେବେ ପ୍ରଜାପାନଙ୍କର ବାପ ହେଲୁ କେମିତି ? ତୁ ତୋର ପୁଅମାନଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉନୁ ? ତୁ ଓଷମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଘର ତୋଳିଦେଉନୁ ?

ମହାରାଜ ବାଳକର କଥା ଶୁଣି ବିସ୍ମିତ ହେଲେ । ତାର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟିକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ରଘୁନାଥ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । ଭାବିଲେ, ଯଦି ମହାରାଜ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ସବୁନାଶ । ରଘୁନାଥ ଧୀରେ ଡାକିଲେ, ନବାନ ।

ମହାରାଜଙ୍କୁ ଶରବ ଦେଖି ବାଳକ କହିଲା, ଯଦି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ନିଜର ପୁଅ ପରି ଦେଖୁଥାଉ, ତେବେ ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ କାହିଁକି ସେହି ଆଖିରେ ଦେଖୁ ନୁ । ଯେଉଁ ଶରବ ପୁଅମାନଙ୍କର ହାତ ଗୋଡ଼ ଚଳୁ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଘର ତୋଳି ଦେଉନୁ । ସେମାନେ ଦୁଃଖଜଷ୍ଟ ଭୋଗୁଛନ୍ତି । ମୋ ଶିକ୍ଷକ କହୁଥିଲେ, ଯଦି କିଏ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କୁ କହନ୍ତା, ଆଉ ସେ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଘର ତୋଳାଇ ଦିଅନ୍ତେ, ତେବେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା; ଆଉ ଏହି ଉକାଶମାନେ ଏତେ କଷ୍ଟ ପାଆନ୍ତେ ନାହିଁ ।

ହୋତାଏ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । ନବାନ ଉପରେ ମନେ ମନେ ରାଗିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଭାବିଲେ, ଯଦି ରାଜା ମୋତେ ଡାକନ୍ତି, ମୁଁ ନିର୍ଭୟରେ ତାଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରକୃତ ମତ କଣାଇବି ।

ଯୁବରାଜ ଆସି ନବାନ ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲେ । ମହାରାଜ ସିଂହାସନରୁ ଚାହାରି ଆସିଲେ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ବସନରେ କୋଟରାଗତ ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଲେଖକ ବାୟୁ ଦର୍ପଣ ପୋଛି ପକାଇଲେ । ଗୋଟିଏ ହାତରେ ନବାନକୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ନିଜର ସନ୍ତାନକୁ ଧରି ସ୍ନେହରେ ଟିକିଏ ହଲାଇ ଦେଲେ । ପରେ ବାମ ହସ୍ତରେ ଉଭୟଙ୍କର ହାତ ମିଶାଇ ଦେଇ କହିଲେ, ବାଳକ, ତୋର କହିବା-ମତେ ଏହି ଧନରେ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଧର୍ମଶାଳା ତୋଳା ହେବ । ତୋର କଣା କୁଜା ଭାଇମାନେ ଆଉ କଷ୍ଟ ପାଇବେ ନାହିଁ । ସଭାଗୃହର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଅନାଇ ପୁଣି କହିଲେ, ମୋର ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାଆ ଦେବାକୁ କେହି ସାହସ୍ୟ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

“ସମସ୍ତଙ୍କର ଏହାହିଁ ଇଚ୍ଛା” ବାକ୍ୟଟି ଉଚ୍ଚିରାଜ୍ୟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅନ୍ୟମାନେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ପୁର୍ବରୁ ମହାରାଜ ନବାନ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ମୃଦୁମିଶ୍ରିତ ମୃଦୁକଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ବାଳକ, ତୋର କହିଲା କଥା ରହିଛି । ତୋର ନାମ କଣ ? ତୋ ବାପାଙ୍କର ନାମ କଣ ?

ନବୀନ କହୁଲ, ମୋ ନା ନବୀନ । ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ଲୋକେ ରଘୁବଂଶଦାର
ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।

ମହାରାଜ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଗଳାରୁ ରତ୍ନଖଚିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ହାରଟିଏ ବାହାର କରି
ନବୀନ ବେକରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ମହାରାଣୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ବଦନରେ କହିଲେ, ଆଜି ପୁଣ୍ୟର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ବୋଲି ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର
ହେଉଥିଲ । ନିଅ, ଭଗବାନ ତୁମକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଦେଇଅଛନ୍ତି ।

ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ବୃଦ୍ଧାଶାଶୁ ପୁତ୍ର-ଶୋକାତୁଲ ହୋଇ
ଅଧୀର ଭାବରେ ହୃଦୟରେ କରାଯାତ କରୁଥିଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ସ୍ନେହାନ୍ତ ହୋଇ
ବୁଣାଯିବା ହୋଇଥିଲେ । ଯେ ଗୁଲିଯାଇଛି, ସେ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା
ବୃଦ୍ଧା ଏଡ଼େ ଅଧୀର । ତାଙ୍କ ଜୀବନ କାଳରେ ସେ କେତେ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ମୁଖ
ଶୁଣିଥିଲେ । କାହିଁ ଗୋଟିକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟଥରେ ତ ସେ ଏଡ଼େ ଅଧୀର ହୋଇ
ନାହାନ୍ତି ? ପୁତ୍ର ! ଅନ୍ତ ଫାଡ଼ି କେତେ ବେଦନା ସହ୍ୟକରି ସେ ଜନ୍ମ
ଦେଇଥିଲେ ! ଅଧୀର ହୁଅନ୍ତେ ନାହିଁ ?

ସାବିତ୍ରୀ ପରଘର ଝିଅ । ସେ ଯେ ଦିନେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ନିଜର ଜୀବନରୁ
ଅଧିକ ମୁଲ୍ୟବାନ ଭାବ ଭଲ ପାଇବେ, ଏହା କେବେ ଭାବ ନ ଥିଲେ । ସେ ଭାବ-
ଥିଲେ, ରମଣୀର ସ୍ନେହ ତାର ବାପା, ମା ଏବଂ ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ । ଯେଉଁଦିନ ହାତଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଲା ପରେ ପିତୃଗୃହ ଛାଡ଼ି ନୂତନ ସଂସାର
କରିବାକୁ ଆସିଲେ, ସେ ଦିନ ସେ କେତେ ଆହୁର ହୋଇ ବାପ, ମା, ଭାଇ ଓ
ଭଉଣୀଙ୍କୁ ଧରି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଆସିଥିଲେ । ସମୟ ଅତୀତ ହେଲା, ଯାହାକୁ ପର
ବୋଲି ଭାବିଥିଲେ, ସେହି ଥୁଣି ଆପଣାର ହୋଇଗଲା । ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଆଗରୁ
କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିଲା ପରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଘନିଷ୍ଠତା ବଢ଼ିଲା ।

ସାବିତ୍ରୀ ବୁଝି ପାରୁଥିଲେ ଯେ ରସାଳଦ୍ରୁମ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ।

ମାଧବା ଲତା ସେ, ଆଜି ଭୁଣାଯିବା ।

ସୁନ୍ଦରଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସରେ ବୃଦ୍ଧା ଜନନୀ ହୃଦୟରେ କରାଯାତ କରି
କେଶସ୍ଥାନ ମସ୍ତକକୁ ବାରମ୍ବାର ଭୂମିରେ ପ୍ରହାର କରୁଥିଲେ । ଭଜ ସ୍ୱରରେ
ବିଜୟ କରି ସୁନ୍ଦରଙ୍କର ଗୁଣଗୁଣକୁ ସ୍ମରଣ କରି ତାଙ୍କ ଜୀବନ କିପରି ଶୀଘ୍ର
ଗୁଲିଯିବ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମ ଦେବତାଙ୍କୁ ଡାକୁଥିଲେ । ନିକଟରେ ଗର୍ଭବତୀ

ପୁତ୍ରବଧୂସାବିତ୍ରୀ ଜନ୍ମଗୁଣ୍ୟା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଯେ ତାଙ୍କର ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂହସ୍ତମ ନାହିଁ ।

ବୁଢ଼ା ପୁତ୍ରବଧୂଙ୍କୁ ଅଜ୍ଞାନାବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା କୋପ ସମ୍ବରଣ କରି ପାରି ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମନରେ ପୁତ୍ରବଧୂ ପ୍ରତି ମନ୍ଦ ଭାବନା ବାସ୍ତବର ସ୍ଥାନ ମାଡ଼ି ବସିଛି । ସେ କାଶନ୍ତି ପୁତ୍ରର ବିବାହ ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ବିପଦ ପଡ଼ୁଛି । ଘରେ ପୁତ୍ରବଧୂର ପାଦ ପଡ଼ିବାରୁ ତାଙ୍କ ସୁନାର ସଂସାର ଚୁନା ହୋଇଗଲା । ସେ ଅଲକ୍ଷଣୀ, ତାଅଣୀ । ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଇଲା ।

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତ ଖାଇଲା, ନିଜର ସ୍ବାମୀକୁ କିପରି ଖାଇଲା, ସ୍ବାଗରେ ହୃତାହତ ଜ୍ଞାନ ହରାଇ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ସଞ୍ଜୟାନା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଦେହରେ ବୁଢ଼ା ପଦ ପ୍ରହାରଲେ । ହୋଧରେ ତାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଉଭେଇ ଗଲା । ଗୋଇଠା ମାଡ଼ି ଖାଇ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ହେଲା । ସେ ଆଖି ଖୋଲି ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ; କିନ୍ତୁ ଆଗରେ ସ୍ବାମୀଙ୍କର ମୃତଦେହ ଏବଂ ନିକଟରେ ମା'ଙ୍କର ଚଣ୍ଡୀମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ସେ ଆହୁରି ଭାତା ହେଲେ ।

ରଘୁନାଥ ଓ ନିବାନ ସେତେବେଳକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ବିଶିଆ ମଧ୍ୟ ଯାଏରେ ନ ଥିଲା ।

ବୁଢ଼ା ଗୋଟିଏ ଗିଲ୍ଲାସରେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ମସ୍ତକକୁ ପ୍ରହାର କଲେ । ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ମସ୍ତକ ପାଟି ରକ୍ତ ବାହାରବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୁଢ଼ା କହିଲେ, ଅଲକ୍ଷଣୀ ପରୁ ସତ୍ୟନାଶ କରି ମଧ୍ୟ ତୋର ମନ ମାନିଲା ନାହିଁ ଯେ, ଶେଷରେ ମୋର ଏକୋଇଶ ବଲ୍ଲୀକୁ ଖାଇଲା ? ପୋଡ଼ିଯାଉ ଝତାର ଜନମ ଜାତକ, ନିଜର ଘଇତାକୁ ପୁଣି ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ? ମୋର ଏ ବୁଢ଼ୀବମ ହେଲେ ଖାଆନ୍ତୁ ।

ସାବିତ୍ରୀ ବୁଢ଼ାଙ୍କ ପଦତଳେ ମସ୍ତକ ରଖି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମାତାଙ୍କର କଥାରେ ତାଙ୍କର ଅବିଶ୍ବାସ ହେଲାଣି । ସେ ଭାବିଲେ, ହୋଇଥିବ; ମୁଁ ତାଅଣୀ ହୋଇଥିବି । ସାବିତ୍ରୀ ଭଗ୍ନକଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ମା' ମୁଁ ଦୋଷୀ; ମୁଁ ଅଲକ୍ଷଣୀ । ମା' ଆଉ ଡେରି କର ନା । ଶୀଘ୍ର ଏ ପୋଡ଼ା ଜୀବନକୁ କାଢ଼ିନିଅ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲିଯିବି । ମା, ମୁଁ ବିଧବା ହୋଇ ରହି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୋତେ ମାରପକା । ତୁମର ଏକମାତ୍ର ପୁଅକୁ ମୁଁ ତାଅଣୀ ଖାଇଛି । ତମର ପୁଅନାଶ କରୁଛି । ମୋର ନିଜର ସତ୍ୟନାଶ କରୁଛି ।

ବୁଢ଼ାଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ରହିଲାନି । ଅଜି ପ୍ରମାଣ ମିଳିଛି । ଦୋଷୀ ହୁଏତ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ମଣିଷ ମାର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କଲେ, କଣ ତା'ର ଦଣ୍ଡ ନାହିଁ ?

ବୁଢ଼ା ନିକଟରେ ପଡ଼ିଥିବା ଶଶି ଏ ପନିକ ଉଠାଇ ପୁନଃପାଠନା ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ବସିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଚାହିଦିବା ଅକାର ଦେଖାଇଲା । କ୍ରୋଧାକ୍ତ ହୋଇ ପନିକଟିକୁ କୋହୁର ମୁଣ୍ଡରେ ପ୍ରହାର କରିବା ସମୟରେ ଅର୍ଦ୍ଧପଥରେ ଶିଏ ତାଙ୍କର ହାତ ଧରି ପକାଇଲା ।

ବିଶିଷ୍ଟ ମାଲଭାଇମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଶବ ଉଠା ହେବ । ସେ ବୁଢ଼ାଙ୍କ ହାତ ଧରି କହିଲା, ଏ କଣ କରୁଛୁ ମା ? ତୁମେ ନିଜେ କହୁଥିଲ, ସା'ନ୍ତଙ୍କର ପୁଅ କି ହିଅଛି ଏ ହେବ ବୋଲି ।

ବୁଢ଼ାଙ୍କ ହାତରୁ ପନିକ ଖସି ପଡ଼ିଲା ।

ଦିନୁଦିନ ଶାଶୁଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗଲେ ପଦେ, ଆସିଲେ ପଦେ । ବୁଢ଼ାଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ସଂସାରରୁ ମାୟା ମମତା ଛଡ଼ାଇନେଲା । ସରଳା ସାବିତ୍ରୀ ନିଜକୁ ସବୁ ଅମଙ୍ଗଳର ମୂଳ ବୋଲି ମନେକଲେ । କପାଳକୁ ଶତବାର ଧକ୍କାର କଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସରୁ ସେ ଦିନେ ହେଲେ କାହାର ମୁହଁରୁ ପଦେ ମଧୁର କଥା ଶୁଣିନାହାନ୍ତି ।

ବୁଢ଼ାଙ୍କଠାରୁ ଉପାଦାନ ପାଇ ସୁଦ୍ଧା ସେ ତାଙ୍କୁ ଅମାନ୍ୟ କରନ୍ତିନାହିଁ । ଘରର କାମ ସାରିବା ପରେ ସେ ଶାଶୁଙ୍କର ପଦସେବା କରିବାକୁ ଭୁଲନ୍ତିନାହିଁ । ଶାଶୁଙ୍କର ପଦସେବାହିଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଦେଉଥିଲା । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ସାବିତ୍ରୀ ଶାଶୁଙ୍କର ପଦସେବା କରୁଛନ୍ତି, ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, କଲେ, ଏତେ ଖାଇ ଖାଇ କଣ ମନବୋଧ ହୋଇନାହିଁ ଯେ ପୁଣି ଏ ବୁଢ଼ୀ ଚମରେ ଆଶା ରଖିବୁ ?

ବୁଢ଼ୀଙ୍କର କଥାକୁ ସେ ଧରି ବସନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ତାଙ୍କର ଦେହସୁସ୍ଥା ହୋଇଗଲାଣି । ଦିନେ ସକାଳେ ସାବିତ୍ରୀ ଘରର ଦୁଆରମୁହଁରେ ଛାଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି, ନାନୁରୁ ମା ଗୁଡ଼ିଆଣୀ ତା ପୁଅ ନାନୁକୁ କାଖେଇ ସେହି ବାଟେ ଯାଉଥିଲା । ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଲୁଗାକାନରେ ନାନୁକୁ ଘୋଡ଼ାଇ

ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କହୁଛି, ଝାବରଦାର ବଜର ବଜର ହୁ' ନା କି ପାଟିକରନା, ବୁଢ଼ି
ଘର ତଣ୍ଡେଇ ବୋହୂ ବାଟରେ ଠିଆହୋଇଛି !

ବାଳକଟି ବୁଢ଼ିଙ୍କର କାଁ କର ହୋଇ ମାର କାଖରେ ଲୁଗି ରହିଲା ।
ହୁନୁହୁର ମା ଲମ୍ବ ପାଦ ପକାଇ ଚାଲିଗଲା ।

‘ସାବିତ୍ରୀ’ଙ୍କ ମନରେ ଅତୀତର ଗୋଟିଏ ଦୃଶ୍ୟର ଛବିପାତ ହେଲା ।
ସାବିତ୍ରୀ ନୂଆ ବୋହୂ ହୋଇ କବାଟ କୋଣରେ ବସିଥାଆନ୍ତି । ପଜାର
ଲୋକେ ଆସି ବୋହୂ ମୁହଁ ଦେଖି କେତେ ପ୍ରକାର କଥା କହୁଥାଆନ୍ତି ।
ନାଚୁହୁର ମା ଯେତେବେଳେ ବୋହୂର ମୁହଁ ଦେଖେ, ଆନନ୍ଦରେ ଅଧାର୍ଯ୍ୟ
ହୋଇ କହୁଥିଲା ବୋହୂଟି ଗୋଟିଏ ଚୁଡ଼ିଲରେ ଗଢ଼ା । ଲକ୍ଷ୍ମୀପରି ଦଶରୁ ।
ଏତେ ବୋହୂ ଦେଖିଲି କିନ୍ତୁ ଯୁପରି ସୁନ୍ଦର ବୋହୂ କୋଉଠି ଦେଖିନାହିଁ ।
ସାବିତ୍ରୀ ସେତେବେଳେ ଥିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଏବେ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ।

ଦିନେ ସକାଳୁ ଉଠି ସାବିତ୍ରୀ ବାରିଆଡ଼ ଘୋଷଣାକୁ ଗାଧୋଇ
ଯାଇଥିଲେ । ଘୋଷଣାରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ସାଧୁଆ ମା ସୁନାରୁଣୀ ଓ ହାରା
ପାନରୁଣୀ ଗାଧୋଉଅଛନ୍ତି । ସାବିତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ
ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖି ସାରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ବିଷୟରେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପକାଇଲେ ।

ସାଧୁଆ ମା ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, ଭଉଣୀ ଲେ, ଆଜି କି ଘୋଷଣରେ
ରାତି ପାହୁଥିଲା କେଜାଣି ଉଠୁ ଉଠୁ ତୋ ମୁହଁ ଦେଖିଲି । ଭାବିଥିଲି ଆଜି ଦିନଟା
ସୁଖରେ ଆନନ୍ଦରେ କଟିଯିବ । ଦଇବର ପାଞ୍ଚ କଥା ମଣିଷର ପାଞ୍ଚ ପରି ?

ହାରା ପାନରୁଣୀ ବାଧାଦେଇ କହିଲା, “ଦଇବ ଦଉଡ଼ି ମଣିଷ ଗାଈ,
ଯେଣେ ଓଟାରିଲେ ଡେରିକି ଯାଇ ।”

ସାଧୁଆ ମା ଡାର୍ମିକ୍ ନେତ୍ରରେ ଥରେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଁ ପୁସ୍ତ-
ପାସ୍ତ କରି କହିଲା, ହୁଁବା, ମୁଁ ପରା ସେଇଆ କହୁଛି । ଆଜି ସକାଳୁ ତୋ ମୁହଁ
ଦେଖିଥିଲି ଯେ ଭାବିଥିଲି ଦିନଟି ସୁଖରେ କଟିଯିବ । କିଏ ଜାଣିଥିଲା ଆଜି ଏ
ବୁଢ଼ା ବହିଦାରଙ୍କର ଅଲଇଛୁଣୀ ବୋହୂର ମୁହଁ ଦେଖିବ ବୋଲି । କହା
ତାହାଣିଟା ପରା । ସକା-ଆ-ଆ-ଆକୁ ହତଲଇଛୁଣୀଟା ବୁଝୁଅଛି ଅଲଲା ମ ?

ହାରା ପାନରୁଣୀ କହିଲା, ଆଗୋ, ଆଉ ଆସିବ କୋଉଠୁ ? ରାତିଯାକ
ଘୁଆ ଚରି ତର ଆସିଛି, ଗାଧୋଇଯାଧୋଇ ଭଲଲେକି ପରି ଘରେ ହାଜର
ହେବ । ଶାଶୁତ ବୁଢ଼ିଲେକି, ଏସବୁ କାହୁଁ ଜାଣିବେ ? ଆହା, ଘୋଡ଼ାମୁଣ୍ଡା
କଣ ନ କଲା ରେ ? ସୁନ୍ଦର ବାବୁପରି ପୁଅ, ହଲିଲା ପାଣିକୁ ହାତ ବଢ଼ାଏ ନାହିଁ,
ତାକୁ ପୁଣି ଖାଇଛି । ରାଣ୍ଡ, ଘରତାକୁ ଖାଇ କୋଉ ସୁଖ ପାଇଲା ମ ?

ସାଧୁଆ ମା ହା'ର ପାନବର୍ଣ୍ଣୀ ନିକଟକୁ ଘୃଷ୍ଣିଆସି ତୁନି ଭୁଲି କଣ କି'ରୁରପଦ କହିଲା । ସାଧୁଆ ମାର ପାଟିଟା ଗୋଟିଏ ଭୋଲ । ସେ ଯଦି ଥରଥର ଦିପଦ କଥା କହିବ, କଥାଟା ଶୁରବ କୋଣକ ବାଟକୁ ।

ସାଧୁଆ ମାର କଥା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଚମକି ପଡ଼ି କିଛି ସମୟ ସ୍ତମ୍ଭାବୃତ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ । ଆଖିରୁ ଲୋତକ ଝରିଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ମରି ସେ ଉପରକୁ ଅନାଇଲେ । କହୁଲେ, ହେ ଠାକୁରେ, ସଙ୍ଗାସ୍ତ୍ରୀ ସବୁ ସହ୍ୟ କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଅପବାଦ ସହ୍ୟପାରେ ନାହିଁ । ତୁମକୁ କଣ ଅଜଣା ? ମୋର ଏ ପୋଡ଼ା ପ୍ରାଣରେ ଆଉ କି ପ୍ରୟୋଜନ ଅଛି ?

ସୁନ୍ଦରଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କ ଘରର ଖବର ଅନ୍ତର ବୁଝିବାର ଭାର ପଡ଼ିଲା ବଞ୍ଚିଆ ଉପରେ । ବଞ୍ଚିଆ ଯେତେ ଭଲ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ରଘୁନାଥଙ୍କର ତା' ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ନାହିଁ । ନ ହେବାର କଥା । ଛର ଗୁଳରଟାଏ । ତାହାର ଉପରେ ଘରର ସମସ୍ତ ଭାର ଲଦାଦେଇ ଯେତେବେଳେ ରଘୁନାଥଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦର ଗୁଲି ଯାଇଅଛନ୍ତି, ରଘୁନାଥ ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହନ୍ତେ କିପରି ? କାଲେ ସୁନ୍ଦରଙ୍କର ବୁଝା ମା ଏବଂ ବଧବା ପତ୍ନୀ ହତାଶ ହୋଇଯିବେ, କାଲେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ, ସେମାନେ ନିଜର ଅବଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟର୍ଥ ଜୀବନ କଷ୍ଟରେ କଟାଇବେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ସମୟେ ସମୟେ ଯାଇ ଘରର ଖବର ବୁଝି ଆସୁଥିଲେ । ବଞ୍ଚିଆକୁ ଘରଦ୍ୱାର, କର୍ମବାଡ଼ି ବିଷୟରେ ଉପଦେଶ ଦେଉଥିଲେ । ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଜନନୀ ଏବଂ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ନିଜେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । କେତେ ଉପହାର ଦେଇ ଯାଉଥିଲେ । ବନ୍ଧୁର ଦୁଃଖରେ ଆଉ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରିବା କଥା ? ବନ୍ଧୁର ଦୁଃଖରେ ବନ୍ଧୁ ସାହାଯ୍ୟ ନ କଲେ, ଆଉ କରିବ କିଏ ?

ରଘୁନାଥ ଧୀର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମନ ଯେପରି ପବନ, ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ସେହିପରି ସରଳ । ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଯେପରି ଧୂଳିମଳବିହୀନ, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେହିପରି ଭାବନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ପରିବାରକୁ ନିଜର ଗୁରୁତ୍ୱରୁ ବାହାର ବୋଲି ଭାବିବାକୁ ସେ ଲଜ୍ଜା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ବିପତ୍ତିବାକ । ସାବିତ୍ରୀ ପତିସ୍ଥାନୀ । ରଘୁନାଥ ବେଳେ ବେଳେ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଉଥିବାର ଦେଖି ଆଖପାଖ କେଲକଣ ଗୁଣ୍ଡୀଙ୍କ ମନରେ ଦେହେହ ହେଲା । ସେମାନେ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କିନ୍ତୁ ବୁଝିବେ ବା କଣ ? ରଘୁନାଥ ପରି ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ ଚରିତ୍ରର ଲୋକ, ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ପରି ସଜା ସ୍ତ୍ରୀ କେଲକଣ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଆଚରଣରେ ଦାଗ ପକାଇବା କିଏ ?

ନଗର ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ କ୍ଷଣ ? ସେମାନେ କଳାକୁ ଧଳା ଏବଂ ଧଳାକୁ କଳା କରି ପାରନ୍ତି । ଦିନକୁ ରାତି ଏବଂ ରାତିକୁ ଦିନ କରି ପାରନ୍ତି ।

ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାରା ପାନରାଣୀ ଠିକ୍ ସେହି ପ୍ରକୃତର ଲୋକ । ରଘୁନାଥ ଏବଂ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ଆଚରଣରେ ସେମାନେ ହୁଟି ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ତଥାପି ନିନ୍ଦା ରଟାଇଲେ ।

ସେଦିନ ସକାଳେ ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାରା ପାନରାଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଆଳାପ ହୋଇଥିଲା, ତାହାର ପ୍ରତି ପଦ ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ଆବାକାବା ହୋଇ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ଗଛମୂଳେ ବସି ବିଗତ ଜୀବନ କଥା ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଗିଲେ । ଅଜାତ ଗଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ପହଞ୍ଚିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଯେ ଅତି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ନାହିଁ ତାହା ସେ ବେଶ ବୁଝି ପାରଲେ । ଭବିଷ୍ୟ ଆସି ମନରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କଲା । ସେ ବୁଝିପାରଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ନାମରେ ଯେଉଁ କଲଙ୍କ ସାଧୁଆ ମା ଲଗାଇଛନ୍ତି, ତିନେ ତାହା ସଫାର ସାଧି ଖେଳାଯିବ । ପତ୍ନୀ ଯୁବତୀ ଆଉଁଶୁ ସ୍ଵାମୀ ଚାଲିଗଲେ; ଖଲଲୋକ ନାନାପ୍ରକାର ମନ୍ଦକଥା ବାହାର କରିବେ । ଆଜି ସାଧୁଆ ମା ମୁହଁରୁ ପାହା ଶୁଣିଲେ, ଯଦି ତାହାର ପ୍ରତିକାର ନ କରନ୍ତି, ତେବେ କାଲି ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରୁ ସେହି କଥା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇବେ । ଯଦି ଜଣକର ଅପବାଦ ସହି ହୁଏ ନାହିଁ, ତେବେ ସହସ୍ରଙ୍କର ନିନ୍ଦା ଅପବାଦ ସହି ହେବ କିପରି ? ସାବିତ୍ରୀ ଭବିଷ୍ୟେ, ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ସେ କୁଆଡ଼େ ପଡ଼ିଯିବ କର ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ମାରିବ, କେବଳ ନିଜର ପାପାଉଲାପ ଚରତାର୍ଥ ପାଇଁ ।

ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ହସ ମାଡ଼ିଲା । ସେ ହସ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ହସିଦେଲେ ।

ମନରେ ପୁନର୍ବାର ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପୁନର୍ବାର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ମଳିନ ହୋଇଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର ଚିନ୍ତା ମନ-ରାଜ୍ୟକୁ ଗ୍ରାସ କଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା କଥା ଭବିଷ୍ୟତ ନିଜକୁ ନିଜେ ଘୁଣା କଲେ । ଅଜାତର ଦୁଃଖ ସୁଖ ମିଶି କେବଳ ଦୁଃଖଭାବ ମନରେ ଜାଗି ଉଠିଲା । ଭବିଷ୍ୟତ ଦୁଃଖର ଉପଶମ ପାଇଁ ପ୍ରତିକାର ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରତିକାର ଆଉ କଣ ହୋଇପାରେ ?

ସ ବନ୍ଧୀ ସ୍ଥିର କଲେ, ଅମୃତତ୍ୟା କରିବେ ।

ନିଜର ଭବନାକୁ ନିଜେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିଜେ ଭବନିକେ ଚମକ ଉଠିଲେ । ପୁଣି ଭବିଳେ, ଅମୃତତ୍ୟା ମହାପାପ । ପ୍ରେତନୀର ଜୀବନ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଅମୃତତ୍ୟା କରେ, ତାର ଆତ୍ମା ଅମୋକ୍ଷ ହୋଇ ଏଣେତେଣେ ବୁଲେ । ସେହି ଆତ୍ମା ପ୍ରେତନୀର ରୂପ ଧରେ । ପ୍ରେତନୀର କଥା ତାଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ସୂଚାର କଲା । ଯଦି ସେ ଅମୃତତ୍ୟା କରନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ପ୍ରେତନୀ ହୋଇ ଚିରକାଳ କଷ୍ଟ ପାଇବ । ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଚିରକାଳ ଅମୋକ୍ଷ ହୋଇ ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବ । ଶୀତ ଖରା ବର୍ଷା ସବୁ ସହ୍ୟ କରିବ । ପୁଣି ଭବିଳେ, ବଞ୍ଚିରହି ଅପବାଦ ସହିବା-ଠାରୁ ଅମୃତତ୍ୟା କରି ପ୍ରେତନୀ ହେବା ବର ଭଲ । କିଏ ଜାଣେ, ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆତ୍ମାର ଗତି କଣ ହୁଏ ? ଆତ୍ମା ମୋକ୍ଷ ହୋଇ ସୁଖରେ ରହେ କି ପ୍ରେତନୀ ହୋଇ କଷ୍ଟ ପାଏ ।

ସେ ନିଜପାଇଁ ଭୟ କଲେ ନାହିଁ । ଅତି ଉଦାର ଓ ସ୍ନେହ ବାବୁ ରଘୁନାଥଙ୍କର ପବିତ୍ର ନାମରେ କଳଙ୍କ ଲାଗିବ; ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରେ ରଚିତ ଅପବାଦ । ସେତିକି ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଓ ଭୟ ।

ପୁଣି ଭବିଳେ, ଯଦି ସେ ଅମୃତତ୍ୟା କରନ୍ତି କେବଳ ଜଣକର ମରଣ ହେବନାହିଁ ତ; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସାଇଁରେ ବୁଲିଯିବ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବୁଢ଼ା ଶାଶୁଙ୍କର ଖବର ଅନ୍ତର କିଏ ବୁଝିବ ? ପୁତ୍ର ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ସେ କଷ୍ଟ ପାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆଶା ଅଛି, ଏ ଗର୍ଭରୁ ମୁକ୍ତ ସନ୍ତାନ ଜାତହେବ ଏବଂ ତାହାର ମୁହଁ ଦେଖି ସେ ଭୟ ଜଗତ୍ ତ୍ୟାଗକରି ଯିବେ । ଅବଶ୍ୟ ପୁତ୍ର ଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଉପ୍ରୀତନ କରନ୍ତି ତାହା ଅସହ୍ୟାୟ । ସେ ପୁଣି ଭବିଳେ, “ମୁଁ ଅଲକ୍ଷଣୀ, ମୁଁ ତାଆଣୀ । ସେ ଅତ୍ୟାଚାର ମୁଁ ସହିବି ନାହିଁ ତ ସହିବି କିଏ ? ଯଦି ଅମୃତତ୍ୟା କରେ, ବୁଢ଼ାଙ୍କର ଆଶା ଲୋପ ଯାଇବ । ସେ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିବେ ନାହିଁ । ଏତେ ଭବିବା ଦରକାର କଣ ଅଛି ? ଅମୃତତ୍ୟା କଲେ ମୁଁ ସେ ପୁରକୁ ଯିବି । ତାଙ୍କର ପଦତଳେ ମସ୍ତକ ରଖି ଦୋଷ ମାଗିନେବି । ତାଙ୍କ ବିନା ଏ ସଂସାରରେ ରହିଲେ କେବଳ ଅପବାଦ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଛଡ଼ା ଅଉ କିଛିନାହିଁ । ଯେତେହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଦାସୀ । ଦାସୀକୁ ସେ କଣ କ୍ଷମା ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ?”

ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋଭଜ୍ୟାର ଝରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ଥରେ ଚଢ଼ିଙ୍ଗିକୁ ଅନାଇଲେ । ଦେଖିଲେ କେବଳ କେତେଗୁଡ଼ିଏ

ଆମ୍ଭଗଛ ଏବଂ ବୁଢ଼ା । ଗୋଟିଏ ଦୁଦାର ପଛଆଡ଼େ ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାତୀ
ପାନରାଣୀ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି । ଏହାହିଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ । ସାବିତ୍ରୀ ଧୀରେ ଧୀରେ
ପଦ ସଞ୍ଚାଳନ କରି ପୋଖରୀ କୂଳକୁ ଯିବାକୁ ବସିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ହାତ
ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ପଦ ସଞ୍ଚାଳନ କରି ପୋଖରୀ କୂଳରେ
ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ବିଶିଆ ଖଦାଳ ବଡ଼ ସକାଳୁ ଉଠି ମହାନଦୀ କୂଳକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବଶତଃ
ଯାଇଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ କରି ବାରିପଟ ଦେଇ ଫେରୁ ଫେରୁ ଗୋଟିଏ
ବୁଦାର ଆଡୁଆଳରେ ଶୁଣିପାରିଲା, ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାତୀ ପାନରାଣୀଙ୍କ ଗଳ୍ପ ।
ସେମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନ ବେଶୀ ସମୟ ଶୁଣିବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ ।
ଯେତକ ଶୁଣିଛି ସେତକରେ ତାର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଜଳିଉଠିଲା । ପ୍ରଥମେ କଣ
କରିବ କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ଯଦି ପ୍ରତିକାର ନ କରାଯାଏ ତେବେ
ଏମାନଙ୍କର ଭୁଣ୍ଡ ବଢ଼ିଯିବ ଏବଂ ଅସବାଦୀ କଥା ଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରତିକାର
ନିମନ୍ତେ ନିକଟସ୍ଥ ବାସଙ୍ଗ ଦୁଦାକୁ ଅନାବଲା । ଟିପେଇ ଟିପେଇ ଦୌଡ଼ିଯାଇ
ଦୁଇଟି ସରୁ ବାସଙ୍ଗ ବାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗି ଆଣିଲା । ସାଧୁଆ ମା ଓ ହାତୀ ପାନରାଣୀଙ୍କ
ପଛକୁ ଆସି ଦୁହେଁ କସି କସି ପାହାର ପକାଇଲା ।

ସେମାନଙ୍କ ମିଶ୍ରାଳାପ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସାଧୁଆ ମା ବିଲବିଲେଇ ଉଠିଲା ପରି
କହିଲା, ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଛୁଇଁଛରେ ସାଧୁଆ, ମୁଁ କିଛି କହିନାହିଁ । ଏହି ନିଅଣ୍ଟା
ରାଣ୍ଡ ପାନରାଣୀ ସବୁ ବାହାର କରିଛି ।

ବିଶିଆର ଆଦୁର ଅଧିକ ରାଗହେଲା । ତାହାର ଉପରେ ପୁଣି ଦୁଇ
ପାହାର ବସେଇଲା । ହାତୀ ବିଶିଆକୁ ଅନାଲି ମାଡ଼ ଡରରେ ହାତ ବଢ଼ାଇ
କହିଲା, ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଖାଉଛରେ ବିଶିଆ, ଏହି ତବତବ ସାଧୁଆ ମା ମୋତେ
ତାକି ତା ମନକୁ ଏ ସବୁ କଥା କହୁଛି ।

ବିଶିଆ ହସିଦେଇ କହିଲା, ଆଗ ଦଶିଣା ଖାଇସାର ପରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ
ଖାଇବୁ ।

ହାତୀ ପାନରାଣୀ ଉପରେ ପ୍ରହାର ବସିବାର ଦେଖି ସାଧୁଆ ମା ନିଜେ
ଦହୁଗଲା ଭାବ ବିଶିଆ ପଛ ନେଇ ପିଠି ଆଣିସି କହିଲା, ବାସମ୍ମା'ର ଗୋଟିଏ
ବୋଲ ପୁଅ । ତାକୁ ଏମିତି କହିବାକୁ ତୋ ମନ ବଳିଲା କିମିତି ମ ?

ସ ବନ୍ଧୀ ସ୍ଥିର କଲେ, ଅମୃତତ୍ୟା କରିବେ ।

ନିଜର ଭବନକୁ ନିଜେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିଜେ ଭବନ ନିଜେ ଚମକି ଉଠିଲେ । ପୁଣି ଭବିଳେ, ଅମୃତତ୍ୟା ମହାପାପ । ପ୍ରେତନାଗ ଜୀବନ କଥା ମନେ, ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରବଳିତ ପ୍ରବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଅମୃତତ୍ୟା କରେ, ତାର ଆତ୍ମା ଅମୋକ୍ଷ ହୋଇ ଏଣେତେଣେ ବୁଲେ । ସେହି ଆତ୍ମା ପ୍ରେତନାଗ ରୂପ ଧରେ । ପ୍ରେତନାଗ କଥା ତାଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ସୂଚାର କଲା । ଯଦି ସେ ଅମୃତତ୍ୟା କରନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ପ୍ରେତନା ହୋଇ ଚିରକାଳ କଷ୍ଟ ପାଇବ । ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଚିରକାଳ ଅମୋକ୍ଷ ହୋଇ ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବ । ଶୀତ ଖରା ବର୍ଷା ସବୁ ସହ୍ୟ କରିବ । ପୁଣି ଭବିଳେ, ବହୁବିଧ ଅପବାଦ ସହ୍ୟ-ଠାରୁ ଅମୃତତ୍ୟା କରି ପ୍ରେତନା ହେବା ବର ଭଲ । କିଏ ଜାଣେ, ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆତ୍ମାର ଗତି କଣ ହୁଏ ? ଆତ୍ମା ମୋକ୍ଷ ହୋଇ ସୁଖରେ ରହେ କି ପ୍ରେତନା ହୋଇ କଷ୍ଟ ପାଏ ।

ସେ ନିଜପାଇଁ ଭୟ କଲେ ନାହିଁ । ଅତି ଉଦାର ଓ ସ୍ନେହ ବାବୁ ରଘୁନାଥଙ୍କର ପବିତ୍ର ନାମରେ କଲଙ୍କ ଲାଗିବ; ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରେ ରହିବ ଅପବାଦ । ସେତିକି ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଓ ଭୟ ।

ପୁଣି ଭବିଳେ, ଯଦି ସେ ଅମୃତତ୍ୟା କରନ୍ତି କେବଳ ଜଣକର ମରଣ ହେବନାହିଁ ତ; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସାଙ୍ଗରେ ବୁଲିଯିବ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବୁଢ଼ା ଶାଶୁଙ୍କର ଖବର ଅନ୍ତର କିଏ ବୁଝିବ ? ସୁନ୍ଦ ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ସେ କଷ୍ଟ ପାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆଶା ଅଛି, ଏ ଗର୍ଭରୁ ମୁନ୍ନ ସନ୍ତାନ ଜାତହେବ ଏବଂ ତାହାର ମୁହଁ ଦେଖି ସେ ଇହ ଜଗତ୍ ତ୍ୟାଗକରି ଯିବେ । ଅବଶ୍ୟ ସୁନ୍ଦ ଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଉପ୍ରୀତନ କରନ୍ତି ତାହା ଅସହ୍ୟାୟ । ସେ ପୁଣି ଭବିଳେ, “ମୁଁ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ, ମୁଁ ତାଆଣୀ । ସେ ଅତ୍ୟାଚାର ମୁଁ ସହିବି ନାହିଁ ତ ସହିବି କିଏ ? ଯଦି ଅମୃତତ୍ୟା କରୁଁ, ବୁଢ଼ାଙ୍କର ଆଶା ଲୋପ ପାଇବ । ସେ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିବେ ନାହିଁ । ଏତେ ଭବିବା ଦରକାର କଣ ଅଛି ? ଅମୃତତ୍ୟା କଲେ ମୁଁ ସେ ପୁରକୁ ଯିବି । ତାଙ୍କର ପଦତଳେ ମସ୍ତକ ରଖି ଦୋଷ ମାଗିନେବି । ତାଙ୍କ ବିନା ଏ ସଂସାରରେ ରହିଲେ କେବଳ ଅପବାଦ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛିନାହିଁ । ଯେତେହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଦାସୀ । ଦାସୀକୁ ସେ କଣ କ୍ଷମା ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ?”

ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋଚକଧାର ଝରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ଥରେ ଚଢ଼ିଈଗକୁ ଅନାଇଲେ । ଦେଖିଲେ କେବଳ କେତେଗୁଡ଼ିଏ

ଆମ୍ଭଗଛ ଏବଂ ବୁଝା । ଗୋଟିଏ ଦୁଦାର ପଛଆଡ଼େ ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାତୀ
ପାନରାଣୀ ଗୁଞ୍ଜିଯାଉଛନ୍ତି । ଏହାହିଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ । ସାବଣୀ ଧୀରେ ଧୀରେ
ପଦ ସଞ୍ଚାଳନ କରି ପୋଖରୀ କୁଳକୁ ଯିବାକୁ ବସିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ହାତ
ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ପଦ ସଞ୍ଚାଳନ କରି ପୋଖରୀ କୁଳରେ
ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ବିଶିଆ ଖଦାଳ ବଡ଼ ସକାଳୁ ଉଠି ମହାନଦୀ କୁଳକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବଶତଃ
ଯାଇଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ କରି ବାରିପଟ ଦେଇ ଫେରୁ ଫେରୁ ଗୋଟିଏ
ବୁଦାର ଆଡୁଆଳରେ ଶୁଣିପାରିଲା, ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାତୀ ପାନରାଣୀଙ୍କ ଗଳ୍ପ ।
ସେମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନ ବେଶୀ ସମୟ ଶୁଣିବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ ।
ଯେତକି ଶୁଣିଛି ସେତକରେ ତାର ହୋଧାନଳ ଜଳିଉଠିଲା । ପ୍ରଥମେ କଣ
କରିବ କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ଯଦି ପ୍ରତିକାର ନ କରାଯାଏ ତେବେ
ଏମାନଙ୍କର ଭୁଣ୍ଡ ବଢ଼ିଯିବ ଏବଂ ଅସବାଦଆ କଥା ଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରତିକାର
ନିମନ୍ତେ ନିକଟସ୍ଥ ବାସଙ୍ଗ ଦୁଦାକୁ ଅନାଇଲା । ଟିପେଇ ଟିପେଇ ଦୋଡ଼ିଯାଇ
ଦୁଇଟି ସରୁ ବାସଙ୍ଗ ବାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗି ଆଣିଲା । ସାଧୁଆ ମା ଓ ହାତୀ ପାନରାଣୀଙ୍କ
ପଛକୁ ଆସି ଦୁହେଁ କସି କସି ପାହାର ପକାଇଲା ।

ସେମାନଙ୍କ ମିଷ୍ଟାଳାପ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସାଧୁଆ ମା ବିଳବିଲେଇ ଉଠିଲା ପର
କହିଲା, ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଛୁଇଁଛରେ ସାଧୁଆ, ମୁଁ କିଛି କହିନାହିଁ । ଏହି ନିଆଁଶୀ
ରାଣ୍ଡ ପାନରାଣୀ ସବୁ ବାହାର କରିଛି ।

ବିଶିଆର ଆନ୍ଦୁର ଅଧିକ ରାଗହେଲା । ତାଆରି ଉପରେ ପୁଣି ଦୁଇ
ପାହାର ଦସେଇଲା । ହାତୀ ବିଶିଆକୁ ଅନାଇ ମାଡ଼ ଡରରେ ହାତ ବଢ଼ାଇ
କହିଲା, ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଖାଉଛରେ ବିଶିଆ, ଏହି ଡବଡବା ସାଧୁଆ ମା ମୋତେ
ତାକି ତା ମନକୁ ଏ ସବୁ କଥା କହୁଛି ।

ବିଶିଆ ହସିଦେଇ କହିଲା, ଆଗ ଦଞ୍ଜିଣା ଖାଇସାର ପରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ
ଖାଇବୁ ।

ହାତୀ ପାନରାଣୀ ଉପରେ ପ୍ରହାର ବସିବାର ଦେଖି ସାଧୁଆ ମା ନିଜେ
ଦୃଢ଼ଗଲା ଭାବ ବିଶିଆ ପସ ନେଇ ପିଠି ଆଣିବି କହିଲା, ବାସମ୍ଭାର ଗୋଟିଏ
ବୋଲି ପୁଅ । ତାକୁ ଏମିତି କହିବାକୁ ତୋ ମନ ବଳିଲା କିମିତି ମ ?

ବିଶିଆ ଭୁଲପଡ଼ି ସାଧୁଆ ମା ଉପରେ ଆହୁର ଦୁଇ ପାହାର ପକେଇ ଖତେଇ ହୋଇ କହିଲା, ହଁ ବେ, ତୋ ମନ କେମିତି ବଳିଲା ମ ଆମ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ନାଆଁରେ ଏମିତି କଥା କହିଲୁ ?

ହାରା ପାନରାଣୀ ବିଶିଆକୁ ଖୁସି କରି ପାରିବ ବୋଲି କହିଲା, ହଁ ତେଣୁ ପୁଅ, ସେଇଆ କହିବୁନି; ପର ଘର ବୋହୂ ନାଆଁରେ ଏମିତି କଥା କହିବାକୁ ତା ଭଣ୍ଡ ପଇଟିଲ କିପରି ?

ବିଶିଆର ରାଗ ଶାନ୍ତ ପଡ଼ିଗଲା । ଏମାନଙ୍କର କହିବାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଖି ସେ ନ ହସି ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ମାଇପୀଙ୍କ ଉପରକୁ ହାତ ଉଠାଇବା ବିଶିଆର ଏହା ପ୍ରଥମ । ସେ ଦରଭଙ୍ଗା ବାସଙ୍ଗ ବାଡ଼ି ଦିଶନ୍ତୁ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗି ପାଟିରେ ଯା' ଅସିଲ କହି ଗାଳିଦେଲା ।

ବିଶିଆ ବାଡ଼ି ଦିଶନ୍ତୁ ଫୋପାଡ଼ିଦେବାର ଦେଖି ଉଭୟେ ଦ୍ରୁତ-ପଦରେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଗାଳି ଦିଆ ଦେଇ ହୋଇ ପଳାଇଲେ । ସେମାନେ ଯିବା ସମୟରେ ବିଶିଆ ଉଚ୍ଛ୍ୱସରେ କହିଲା, ବୁଝି ଖବରଦାର, ଆଉ ଦିନେ ଯଦି ଏପରି କଥା ଶୁଣେ ତେବେ ତମ ପିଠି ଚିହ୍ନେ କି ମୋ ପାଞ୍ଜି ଚିହ୍ନେ । ସେ ଦିନ ତମର ମୋର କଥାବାଞ୍ଛି ।

ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାରା ପାନରାଣୀ ଏକ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, ନାଲିଲେ ମା ନାହିଁ ।

ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ କରି ଦୁହେଁ ଚାଲିଗଲେ ।

ବିଶିଆ ବାରଆଡ଼ ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା ।

ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାରା ପାନରାଣୀଙ୍କ କଥା ତା ମନକୁ ଘାଣ୍ଟି ପକାଇଲା । ମନ ପାପ ହୁଇଲା । ହଠାତ୍ ଭାବିଲା, ହୋଇଥିବ । କିନ୍ତୁ ନିଜ ଚିନ୍ତାକୁ ସେ ନିଜେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁନବାର ମନରେ ଅସିଲା ହୋଇଥିବ, ଅସମ୍ଭବ କଣ ? ନରମାୟା ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଅଗୋଚର । କାହା କଥା କିଏ ଜାଣୁଛି ? ନା, ନା, ତା କଦାପି ହୋଇ ନପାରେ । ଆମ ସାଆନ୍ତାଣୀ ସେପରି ନୁହନ୍ତି । ରଘୁବାବୁ ଭଲ ଲୋକ ବୋଲି ରାଜ୍ୟଯାକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ମାଇପୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୁହଁ ପୋତି ନିଜେ ଆଡ଼ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ସେ ଯେ କେବେ ଏପରି ହେବେ ତାହା ବିଶ୍ୱାସ କରିବ କିଏ ?

ବିଶିଆର ମନ ଭିତରୁ କିଏ ଜଣେ କହିଉଠିଲା, ଆରେ, ସଂସାରରେ ବିରାଡ଼ ବୈଷ୍ଣବ ପରି ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ଦେଖିବାକୁ ଗୋଟାଏ ସାଧୁ,

କେତେ କଥା କଥା, ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରକୃତି, କିନ୍ତୁ ବାଗ ପଡ଼ିଲେ, ଛଡ଼ ସେ କଥା । ବଣିଆର ଛତି ଦାଉଁ ଦାଉଁ ପଡ଼ିଲା । ତେବେ ଅମର ଆଶା କଣ ଦୁରାଶା ମାତ୍ର ? କିଛି ଦିନ ପରେ ସାଆନ୍ତଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଆସୁଥିବା ଆଉ ଗୋଟିଏ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ ପାଇବୁ ବୋଲି ଯେଉଁ ଆଶା ଥିଲା ତାହା ତେବେ ଭ୍ରମ ମାତ୍ର ? ବଣିଆର ମୁଣ୍ଡ ବୁଲେଇଲା । ସେ କେବଳ ଏହି କଥା ଭାବି ଭାବି ପୋଖରୀ-କୁଳ ରାସ୍ତା ଦେଇ ଚାଲିଥାଏ । ଭବନାଚନ୍ଦ୍ରର ଘୁଣ୍ଟିନରେ ପଡ଼ି ତାହାର ବିବେକ ହଜି ଯାଇଥିଲା । ବେଦନାରେ ବିବେକହୀନ ତାକୁ କହିଲା, ତୁ କାହାକୁ କଣ ବୋଲି ଭାବୁଛ ? ବଣିଆ ଚମକି ଉଠିଲା ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ଧକ୍କାର କଲା । ସେ ବୁଝିପାରିଲା ତାହାର ଭବନା ସ୍ବପ୍ନରେ ସ୍ବପ୍ନ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛି, ଯଦି ଆଉଥରେ ସାଧୁଆ ମା କିମ୍ବା ହାରା ପାନରାଣୀଙ୍କୁ ଏହି ଗଳ୍ପର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବାର ଦେଖେ, ସେ ଖୁଣ୍ଟ କରିବ । ପ୍ରତି-ବିରୋଧୀର ଉପସ୍ଥଳ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ ।

ଗୋଟିଏ ବୁଦାର ପଛଅଳୁ ଶୁଣିପାରିଲା, ‘ଆତ୍ମହତ୍ୟା, ମିଳନ ହେବ—’

ସେ ଦ୍ରୁତପଦରେ ପୋଖରୀ କୁଳକୁ ଧାଇଁ ଆସିଲା । କିଛିଦୂରରୁ ଦେଖି ପାରିଲା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ । ମୁଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳ ମଳିନ, ଚକ୍ଷୁ ବିସ୍ମାରିତ, ଆଖିରୁ ଲେତକର ଧାର ବହୁଛି, ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବକୁ । ଯୋଡ଼ହସ୍ତ ମସ୍ତକ ଉପରେ ରହିଛି । କେଣ ଅର୍ଦ୍ଧ ମୁରୁଲିତ । ସେ କି କାତର ଦୃଷ୍ଟି ! ସେ କି ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା !!

ବଣିଆ ଗରବରେ ନିଜ ଚକ୍ଷୁରୁ ଦୁଇ ବୁଦା ଅଶ୍ରୁପୋଛପକାଇ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଆସିଲା । ଶୀଘ୍ର, ଅତିଶୀଘ୍ର, ମୁହଁରେ ବିଳମ୍ବ କରିଲେ ସବନାଣ ଦୋଇଯିବ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଦେଖିଲେ, ପାଦତଳେ ସ୍ନେହଧାଳିତ ବଣିଆର ମସ୍ତକ । ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କର ପଦ ଯୁଗଳ ବଣିଆର ଲେତକ ଜଳରେ ସିକି ।

ସେ ଲଜ୍ଜିତା ହେଲେ । ଦୁଇପାଦ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଆସିଲେ ।

ବଣିଆ ସ୍ବର କମ୍ପାଇ କାତର ଭାବରେ କହିଲା, ମା, କଣ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲ ? ଆତ୍ମହତ୍ୟା ! ଅମର ଆଶାକୁ ଅତଳ ସାଗରରେ ପକାଇଦେବାକୁ ଯାଉଥିଲ ? କାହା କଥାରେ ମା ଏଡ଼େ ସ୍ଥାନ କାମ କରିବାକୁ ଯାଉଛ ? କାହା ହାତରେ ଅମର ସବୁ ସମର୍ପି ଦେଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତୁ ? ଅମର ତମର ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେଇ ବାବୁ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି । ତୁମେ ରାଗ, ଅଭିମାନ ଓ ଘୃଣାରେ ଅମର ପୋଷାଡ଼ ଦିଅନା ମା !

ସାବିତ୍ରୀ ବିଶିଆର କଥା ଶୁଣି ସବୁ ଭୁଲ୍‌ଗଲେ । ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ହେଲା । ସେ ବିଶିଆର ହାତ ଧରି ତଳୁ ଉଠାଇଦେଲେ । ସେ ଭାବିଲେ, ‘ବିଶିଆ କଣ ତାଙ୍କର ପୁଅ ନୁହେଁ?’

ସ୍ନେହ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ବିଶିଆର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ମାତୃହୃଦ କୋମଳ ଗନ୍ଧାର ସ୍ଵରରେ ହୃଦୟ ଖୋଲି କହିଲେ, ବିଶ୍ଵ—

ହେ ଯଦି ଅତି ପିଲା ହୋଇଥାଆନ୍ତା ତେବେ କେଜାଣି ତା ମନରେ ବିଶ୍ଵାସ ଜନମି ଥାଆନ୍ତା । ଆଠ ଦର୍ଶର ପୁଅ, ପୁଣି ନବୀନ ପରି ବିଚକ୍ଷଣ, ତାକୁ ଢେଲି ପାରିବ କିଏ ? ରଘୁନାଥ କେବଳ ନବୀନର ମାତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିଦାକୁ ପୁଣି ଥରେ ଦାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଘନେ ତାକୁ କାଶକରି ମୁଖରେ ଚୁପୁନ ଦେଇ କହିଲେ, ବାପା, ଏବେ ତ ତୋର ମା ଆସିଗଲେଣି, ତାଙ୍କୁ ତୋର ମନର ସବୁ କଥା ଖୋଲି କହିବୁ । ତାଙ୍କୁ ମା ବୋଲି ଡାକିବୁ ।

ନବୀନ ଗେଞ୍ଜାରେ ପାଟିକୁ ପାଟି ଲଗେଇ କହିଲା, ବାପା, ତୁ କଣ ମାକୁ ‘ସରଗରୁ’ ଆଣିଲୁ ? ସରଗରୁ ଅଇଲେ କଣ ବାଜା ବାଜେ ? ସେ ଘନ କେତେ ତୋଳି ମହୁରା ବାଜିଲା; ତୁ ତା ହୋଇ ବାଣ ଫୁଟିଲା । ସରଗରୁ ଆସିଲେ ବାଜା ବାଜେ ? ବାଣ ଫୁଟେ ?

ରଘୁନାଥ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ । ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ପୁଣି ଭାବିଲେ, ଯାହା ପାଇଁ ଏତେ କଥା ତାହା ଉପରେ ବିରକ୍ତ ? ନବୀନ ଗପୁଟି, କେତେ କଥା ସରୁରବ, ଉତ୍ତର ନଦେବା ଭଲ ।

ନବୀନ ସବୁରିଲା, ବାପା, ସେଦିନ ମୋତେ ଘରେ ପୁରେଇ କବାଟ କାହିଁକି ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ? ମୁଁ କେତେ ଡାକିଲି, କେହିହେଲେ କବାଟ ଯିଟାଇଲେ ନାହିଁ । ବାପା, ସରଗରୁ ମୋ ମାଆ ଆସୁଥିଲା ବୋଲି କଣ ମୋତେ ବନ୍ଦକରି ରଖିଥିଲେ ?

ରଘୁନାଥ ଅଳ୍ପକରେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ, ହଁ ।

ନବୀନକୁ ରଘୁନାଥ କାଶରୁ ଓଞ୍ଚାଇ ଠିଆକଲେ । ସେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ବାପାର ଲୁଗାକାନି ଟାଣି କହିଲା, ବାପା, ସାଧୁଆଁ ମା ମୋତେ କହିଲା, ତୋ ବାପା ବାହା ହେଲା, ମୋତେ ମିଠାଇ ଦେବୁନି ? ତୋର ନାଆଁ ମା ଆସିଛି । ମୁଁ କହିଲି ତୁ ବାପାଙ୍କୁ ମାଗ ।

ସାଧୁଆ ମା'ଉସରେ ରଘୁନାଥ ମନେ ମନେ ଦିରକ୍ତ ହେଲେ । ଯଦି ତାର ମିଠେଇ ଖାଇବାକୁ ମନ ତେବେ ସେ ନିଜେ ଆସି ମୋତେ ମାଗିଲୁନାହିଁ କାହିଁକି ?

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ତୁ ଠିକ୍ କହିଛ, ମିଠେଇ ତୁ କାହୁଁ ପାଇବୁ ? ସେ ଓମାତେ ମାଗିଲେ ତାକୁ ଦେବ ।

ନବୀନ ପୁଣି କହିଲା, ହାର ପାନରାଣୀ ସାଧୁଆ ମା ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ସେ କହିଲା ଯେ ଏଥର ଏହି ପିଲୁଟିର କଥାଲ ମନ୍ଦ ହୋଇ ଉଠିବ । ବାପ କେଡ଼େ ସ୍ନେହରେ ପାଲ ଆଣିଥିଲା । ବୁଢ଼ା ଦିନରେ ବାହା ହେଉଛି କେବଳ ପୁଅକୁ ଅବସ୍ଥା ଦେବାକୁ । ସାବତ ମା ଟା । ବାପା, ସାବତ ମା କଣ ?

ରଘୁନାଥ ତମକି ଉଠିଲେ; ପ୍ରକୃତରେ ସାବତ ମା ତ ? ଯେଉଁ ସାବତ ମା ପାଇଁ ସାତଶଶି ରାମାୟଣ ଲେଖିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ନବୀନର ସେହି ସାବତ ମା । ତେବେ ! ସତରେ କଣ ମୋ ନବୀନ କଷ୍ଟ ପାଇବ ? ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖୁଛି କେତେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟାନୁ, ସାବତ ମାମାନଙ୍କର କାଣ୍ଡ । ନବୀନ କାଲେ କଷ୍ଟ ପାଇବ, ସେଇଥିପାଇଁ କେତେ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଉପଦେଶକୁ ଏଡ଼ିଦେଇ ଆଉଁସରେ ବିବାହ କରୁନଥିଲି; ଏଡ଼େ ଭୁଲ୍ କଲି କାହିଁକି ?

ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ସଥପ ଉପରେ ବସି ପୁଣି ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ନବୀନ କେତେଥର ତାର ମାକୁ ଖୋଜିଛି, କେତେଥର ପଚାରିଛି ମା କାହିଁ । ପିଲାଥିଲାବେଳେ ମା'କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଅଟ୍ଟ ଲଗାଇଛି; କେତେ କାନ୍ଦିଛି । ତାହାର ମା'ର ଅଭାବ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ ବିବାହ କରିଛି । ପିତାର ଉପସ୍ଥିତିରେ ସନ୍ତାନ କଷ୍ଟ ପାଇବ ? ମୁଁ ବଞ୍ଚିଆଉଣୁ ନବୀନର କେଉଁ କଷ୍ଟ ? ସାବତ ମା ତାର କରିବ କଣ ? ସବୁ ସାବତ ମା ସମାନ ନୁହନ୍ତି ।

ନବୀନ ପଚାରିଲା, ମା ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଆସିଲେ କଣ ବାହା ହୁଅନ୍ତି ?

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ଯାଉନୁ, ତୋ ମା ପାଖକୁ, ସେ ତୋତେ କେତେ ଖୋଜୁଛି ।

ତୁ ଆଗ କହ, ସାବତ ମା କଣ ଆଉ, ତୁ ବାହା ହେଲା କାହିଁକି ?

ହଁ ବାହା ହୁଅନ୍ତି । ନୁଆ ମା ଆସିଲେ ବାହା ହୁଅନ୍ତି । ଆରେ, ଯିଏ ମା, ତାହାକୁ ସାବତ ମା ବୋଲି କହନ୍ତି । ତୁ ତୋର ମା'କୁ ସାବତ ମା ବୋଲି କହିବୁ ନାହିଁ, ମା ବୋଲି ଡାକିବୁ ।

ସାବିତ୍ରୀ ବଞ୍ଚିଥାଉ କଥା ଶୁଣି ସବୁ ଭୁଲଗଲେ । ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ହେଲା । ସେ ବଞ୍ଚିଥାଉ ହାତ ଧରି ତଳୁ ଉଠାଇଦେଲେ । ସେ ଭାବିଲେ, 'ବଞ୍ଚିଥା କଣ ତାଙ୍କର ପୁଅ ହୁଏ?'

ସ୍ନେହ ଚକ୍ଷୁରେ ବଞ୍ଚିଥାଉ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ମାତୃହୃଦ କୋମଳ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ଵରରେ ହୃଦୟ ଖୋଲି କହିଲେ, ବାପା—

ହେ ଯଦି ଅତି ପିଲା ହୋଇଥାଆନ୍ତା ତେବେ କେଜାଣି ତା ମନରେ ବିଶ୍ଵାସ ଜନମି ଥାଆନ୍ତା । ୩୦ ଦର୍ଶର ପୁଅ, ପୁଣି ନବୀନ ପରି ବିଚକ୍ଷଣ, ତାକୁ ଭୁଲାଇ ପାରିବ କିଏ ? ରଘୁନାଥ କେବଳ ନବୀନର ମାତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ପୁଣି ଥରେ ଦାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଦିନେ ତାକୁ କାଶକରି ମୁଖରେ ଚୁମ୍ବନ ଦେଇ କହିଲେ, ବାପା, ଏବେ ତ ତୋର ମା ଆସିଗଲେଣି, ତାଙ୍କୁ ତୋର ମନର ସବୁ କଥା ଖୋଲି କହିବୁ । ତାଙ୍କୁ ମା ବୋଲି ଡାକିବୁ ।

ନବୀନ ଗେଜ୍ଜାରେ ପାଟିକୁ ପାଟି ଲଗେଇ କହିଲା, ବାପା, ତୁ କଣ ମାକୁ ସରଗରୁ ଆଣିଲୁ ? ସରଗରୁ ଅଇଲେ କଣ ବାଜା ବାଜେ ? ସେ ଦିନ କେତେ ତୋଳି ମହୁସ ବାଜିଲା; ତୁ ତା ହୋଇ ବାଣ ଫୁଟିଲା । ସରଗରୁ ଆସିଲେ ବାଜା ବାଜେ ? ବାଣ ଫୁଟେ ?

ରଘୁନାଥ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ । ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ପୁଣି ଭାବିଲେ, ଯାହା ପାଇଁ ଏତେ କଥା ତ ହା ଉପରେ ବିରକ୍ତ ? ନବୀନ ଗପୁଡ଼ି, କେତେ କଥା ସରୁରବ, ଉତ୍ତର ନଦେବା ଭଲ ।

ନବୀନ ପଚାରିଲା, ବାପା, ସେଦିନ ମୋତେ ଘରେ ପୁରେଇ କବାଟ କାହିଁକି ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ? ମୁଁ କେତେ ଡାକିଲି, କେହିହେଲେ କବାଟ ଯିଟାଇଲେ ନାହିଁ । ବାପା, ସରଗରୁ ମୋ ମାଆ ଆସୁଥିଲା ବୋଲି କଣ ମୋତେ ବନ୍ଦକରି ରଖିଥିଲେ ?

ରଘୁନାଥ ଅଳ୍ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ, ହଁ ।

ନବୀନକୁ ରଘୁନାଥ କାଶରୁ ଓଜ୍ଞାଇ ଠିଆକଲେ । ସେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ବାପାର ଲୁଗାକାନି ଟାଣି କହିଲା, ବାପା, ସାଧୁଆ ମା ମୋତେ କହିଲା, ତୋ ବାପା ବାହା ହେଲା, ମୋତେ ମିଠାଇ ଦେବୁନି ? ତୋର ନୁଆ ମା ଆସିଛି । ମୁଁ କହିଲି ତୁ ବାପାଙ୍କୁ ମାଗ ।

ସାଧୁଆ ମଞ୍ଜୁଷରେ ରଘୁନାଥ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ସଦା ତାର ମିଠେଇ ଖାଇବାକୁ ମନ ତେବେ ସେ ନଜେ ଆସି ମୋତେ ମାଗିଲୁନାହିଁ କାହିଁକି ?

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ତୁ ଠିକ୍ କହିଛୁ, ମିଠେଇ ତୁ କାହୁଁ ପାଇବୁ ? ସେ ଓମୋତେ ମାଗିଲେ ତାକୁ ଦେବ ।

ନବୀନ ପୁଣି କହିଲା, ଦ୍ଵାର ପାନସୁଣୀ ସାଧୁଆ ମା ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ସେ କହିଲା ଯେ ଏଥର ଏହି ପିଲାଟିର କପାଳ ମନ୍ଦ ହୋଇ ଉଠିବ । ବାପ କେଡ଼େ ସ୍ନେହରେ ପାଳି ଆଣିଥିଲା । ବୁଢ଼ା ଦିନରେ ବାହା ହେଉଛି କେବଳ ପୁଅକୁ ଅବସ୍ଥା ଦେବାକୁ । ସାବତ ମା ଟା । ବାପା, ସାବତ ମା କଣ ?

ରଘୁନାଥ ତମକି ଉଠିଲେ; ପ୍ରକୃତରେ ସାବତ ମା ତ ? ଯେଉଁ ସାବତ ମା ପାଇଁ ସାତଶଶି, ରାମାୟଣ ଲେଖିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ନବୀନର ସେହି ସାବତ ମା ! ତେବେ । ସତରେ କଣ ମୋ ନବୀନ କଷ୍ଟ ପାଇବ ? ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖୁଛି କେତେ ଜ୍ଵଳନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟାନୁ, ସାବତ ମାମାନଙ୍କର କାଣ୍ଡ । ନବୀନ କାଲେ କଷ୍ଟ ପାଇବ, ସେଇଥିପାଇଁ କେତେ ଦଳିଙ୍ଗର ଉପଦେଶକୁ ଏଡ଼ିଦେଇ ଆଉଥରେ ବିବାହ କରୁନାହିଁ; ଏଡ଼େ ଭୁଲ୍ କଲି କାହିଁକି ?

ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ସଅପ ଉପରେ ବସି ପୁଣି ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ନବୀନ କେତେଥର ତାର ମାକୁ ଖୋଜିଛି, କେତେଥର ପଚାରିଛି ମା କାହିଁ । ପିଲାଥିଲାବେଳେ ମା'କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଅଟ୍ଟ ଲଗାଇଛି; କେତେ କାନ୍ଦିଛି । ତାହାର ମା'ର ଅଭାବ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ ବିବାହ କରିଛି । ପିତାର ଉପସ୍ଥିତିରେ ସନ୍ତାନ କଷ୍ଟ ପାଇବ ? ମୁଁ ବଞ୍ଚିଆଉଣୁ ନବୀନର କେଉଁ କଷ୍ଟ ? ସାବତ ମା ତାର କରିବ କଣ ? ସବୁ ସାବତ ମା ସମାନ ନୁହନ୍ତି ।

ନବୀନ ପଚାରିଲା, ମା ସ୍ଵର୍ଗରୁ ଆସିଲେ କଣ ବାହା ହୁଅନ୍ତି ?

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ଯାଉନୁ, ତୋ ମା ପାଖକୁ, ସେ ତୋତେ କେତେ ଖୋଜୁଛି ।

ତୁ ଆଗ କହ, ସାବତ ମା କଣ ଅଛୁ, ତୁ ବାହା ହେଲା କାହିଁକି ?

ହଁ ବାହା ହୁଅନ୍ତି । ନୂଆ ମା ଆସିଲେ ବାହା ହୁଅନ୍ତି । ଆରେ, ଯିଏ ମା, ତାହାକୁ ସାବତ ମା ବୋଲି କହନ୍ତି । ତୁ ତୋର ମା'କୁ ସାବତ ମା ବୋଲି କହିବୁ ନାହିଁ, ମା ବୋଲି ଡାକିବୁ ।

ନବୀନ ମୁଣ୍ଡ ହଲଇ ସମ୍ପଦ ପ୍ରକାଶକଲ । କିଛି ସମୟ 'ଚିନ୍ତାକରି କହିଲୁ,
ତେବେ ମୁଁ ବାହା ହେଲିନାହିଁ କାହିଁକି ? ବାପା, ତୁ ବାହା ହେଲୁ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ
ବାହା ହେବି ।

ରଘୁନାଥ ହସିଲେ । କହିଲେ, ତୁ ତୋ ମା ପାଖକୁ ଯା ।

ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଯାଇଥିଲି, ମା କବାଟ କୋଣରେ ଭୁନିହୋଇ
ବସିଥିଲୁ, ମୁଁ ଫେରିଆସିଲି ।

କାହିଁକି ଫେରିଆସିଲୁ ?

ସେ ତ ବସିଛି, କାହାକୁ କିଛି କହୁନାହିଁ, ମୋତେ କିଛି କହିଲୁ ନାହିଁ ?

ତୁ କିଛି କହିଲୁନାହିଁ ?

ମୁଁ କଣ କହିବି ? ରାମକୁ ଦେଖିଲେ ତା ମା ତାକୁ ଗେଲକରେ । ମୋ ମା
ମୋତେ କାହିଁକି ଗେଲ କଲୁନାହିଁ ?

ତୋ ମା'କୁ କଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଦେଖୁନୁ ସେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ଆଉ ଦିନେ
ଦୁଇଦିନ ଗଲେ ସେ ବଳେ କାଶେଇବେ ଯେ; ତୋତେ କେତେ ଗେଲ
କରିବେ । ତୁ ଯା, ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିବୁ ।

ମୁଁ କଣ ପଡ଼ିବାକୁ ଯିବିନାହିଁ ? ଆଜି ପରା ଭାଗବତ ଆରମ୍ଭ କରିବି ?
ମାଷ୍ଟ୍ରି କହିଛନ୍ତି ମୁଁ ପୂଜା ନେଇ ଗଲେ ସେ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିବେ ।

ସକାଳବେଳେ ଭାଗବତ ପଢ଼ନ୍ତିନାହିଁ । ସକାଳଓଳି ଅଙ୍କ କରନ୍ତି ।
ଉପରଓଳି ଭାଗବତ ପଢ଼ନ୍ତି । ଉପରଓଳି ପୂଜା ସିଧା ଦିଆଯିବ । ମୁଁ ମହାନଦୀ-
କୂଳ ଆଡ଼କୁ ଯାଉଛି । ତୁ ଘର ଭିତରକୁ ଯା, ଏଇ ଦେଇ ଘନଶ୍ୟାମ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।

ରଘୁନାଥ ପିଣ୍ଡାରୁ ଉଠି ପାହାଚ ଓଢ଼ାଇଲେ । ଗାମୁଛ ଖଣ୍ଡିକ ମୁଣ୍ଡରେ
ପକାଇ ଘନଶ୍ୟାମ ଆସୁଥିବା ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଲେ । ନବୀନ ଠିଆ ହୋଇ କିଛି
ସମୟ କଣ ଭାବିଲା । ପରେ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା ।

ଘନଶ୍ୟାମ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଦୂରରୁ ଦେଖି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ଉକ
ସ୍ତରରେ କହିଲେ, ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଲୋକ ଭଲ ଯାହେବ । ମୁଣ୍ଡ ଟେକି, ମୁଣ୍ଡକୁ ହସି,

ଛତି ଫୁଲେଇ ଅଣ୍ଟା ବୁଜିକରି ପାଦଦିଶା ତଳେ ବାଡ଼େଇ ଚାରି ଛଅ ପାଦ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ରଘୁନାଥ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନାର ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ କେବଳ ଟିକିଏ ଚାହିଁଦେଲେ ।

ଘନଶ୍ୟାମ କହିଉଠିଲେ, ଦାନ୍ତ ଘୋଡ଼ାର୍ଡ଼, ନାହିଁତୋ ମାଛ ଅଦର ଘୁଙ୍ଗାଏଗା । ଆରେ, ଦାନ୍ତ ଘୋଡ଼ାର୍ଡ଼ ।

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ଭାଇ ଘନ, ତୁମର ସେ ଭୋଗ ଆଉ ଯିବନ ଦେଖୁଛି । ସବୁଦିନେ ଏପରି କଥା ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ପିଲାଦିନ ଗଲା, ଯୌବନ ଗଲା, ପୌଢ଼ାବସ୍ଥା ଶେଷହେବା ଉପରେ; ତଥାପି ତମର ସେହି ପିଲାଦିନର କଥା ରହିଛି । ଆଉ ଦୁଇ ପାଦ ଯଦି ଆଗକୁ ଯିବ, ତେବେ ସମସ୍ତେ ତୁମକୁ ବୁଢ଼ା ବୋଲି କହିବେ । ବୁଢ଼ାଦିନେ କଣ ଏ ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ଭାଇ ? ନିଜେ ଭାବିଲ ?

ଘନଶ୍ୟାମ ରଘୁନାଥଙ୍କ କଥାରେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରି ଦୁଇ ପାଦ ଆଗକୁ ଚାଲିଆସିଲେ । ବୁଢ଼ୀ ମାଉସଙ୍କ ଭଳି ନଇଁ ନଇଁ ଆଖି ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି କରି ବିଦ୍ରୁପ ଛଳରେ କହିଲେ, ଭାଇ ସାହେବ୍, ଲଙ୍କା ମରତ ଖାତା ହେଁ ? ରାଗ୍ ହୁଅ ? ନା ରାଗୋ, ନା ରାଗୋ ।

ନାହିଁରେ ଭାଇ, ମୁଁ ରାଗିବି ନାହିଁ । ରାଗିବି କାହିଁକି ? ତମେ କଣ କହିଛ କି ? ତେବେ ବୁଢ଼ା ଦିନଟାରେ ଏପରି ଥଣ୍ଡା ତୁମକୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ନାହିଁ ?

ଘନଶ୍ୟାମ କୃତ୍ରିମ ରାଗ ଦେଖାଇ ବାହାମ୍ବୋଟ ମାରି, ନିଶରେ ହାତ ପକାଇ କହିଲେ, କ୍ୟାରେ, ମୁଁ କ୍ୟା ବୁଢ଼ାରେ ? ଆରେ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ କାଲି ଆଉ ଗୋଟାଏ ବାହା ହୋଗା । ଆମ ସାଙ୍ଗକା ଭେଣ୍ଡିଆ ସବୁ ବାହା ହୋତା । ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ବୁଢ଼ା କାହେ କହିତାରେ । ଅଛା-ଅଛା ।

ଏ କଥା ଯେ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଛଲେଇ ଘନଶ୍ୟାମ କହିଛନ୍ତି ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ଲକ୍ଷିତହେଲେ । ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଝାଲ ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଦେଖାଗଲା । ଗାମୁଛରେ ଝାଲ ପୋଛି ପୁରାବତ୍ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସମୟ ଆଠଟା, ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ି ସଡ଼କର ବାଲିଧୂଳି ଗରମ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଉଷ୍ମ ହୋଇଗଲାଣି । ଚୈତ୍ରମାସ, ସଡ଼କର ଦୁଇପାଖେ ବୋକାନ ଘର । ସେ ସମୟରେ ଆଜିକାଲି ପରି ସହରମାନଙ୍କରେ ଏତେ ପକ୍କାଘର

ନଥିଲା । ରାଜନାୟକରେ ଖୋଜି ଅସିଲେ କାଁ ଭାଁ ପକ୍କାଘର ଦେଖିବାକୁ ଫିଲିବ ।

ରଘୁନାଥ ସିଧା ସିଧା ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଲେ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ସହ ମହାନାୟା କୁଳକୁ ଯିବେ । ଆଜି ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କର ଉପହାସ ପୁରାଣ ପିଟିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିବାକୁ ତାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଧୀର ସଦସେପରେ ମହାନାୟା କୁଳକୁ ଯିବେ ବୋଲି ମନସ୍ଥ କଲେ । ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଖାରବ ଦେଖି ଘନଶ୍ୟାମ ଧପସ୍ତ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ ।

କିଛି ଦୂର ଯାଇ ରଘୁନାଥ ଦେଖିଲେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ରାସ୍ତାରୁ ଗୋଟିଏ ଗଳି ବାହାରିଛି ତାହାରି ନିକଟରେ ଘନଶ୍ୟାମ ଠିଆ ହୋଇ ହସୁଛନ୍ତି । ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଥରେ ବରକ୍ଷପୁରୁଷ ଆଖିରେ ଅନାଇଁ ଚଷ୍ମା ଫେରାଇ ଆଣି ଚାଲିଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଘନଶ୍ୟାମ ଆସି ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆହେଲେ । ଚାଲିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ବାଜିଲା । ରଘୁନାଥ ‘ଓହୋ’ କହି ଅନାଇବା ପୁଙ୍ଗୁରୁ ରଘୁନାଥ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରରେ ଚିତ୍କାର କରି ‘ବିଷ୍ଣୁ’ ବୋଲି କହିଉଠିଲେ ।

ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖି ସେ କହିଲେ, କିହୋ, ସେତେବେଳେ ପାଟିରେ ଆଜ୍ଞା ବସିଥିଲେ ଏବେ ବିଷ୍ଣୁକୁ ଆଖିରେ ମ ?

ଆରେ ଭାଇ ଆଜ୍ଞା କଣ କୁଆଡ଼ୁ ଗଛ ଆଗରେ ଫଳନ୍ତି; ବିଷ୍ଣୁ କନ୍ୟାମୂଳ ଯିବ ମୂଳରେ ଫଳନ୍ତି ? ତାହା ତ ବୁଝେ, ଆଜ୍ଞା ଯେଉଁଠୁ ଆସିଲା, ବିଷ୍ଣୁ ବି ସେଇଠୁ ଆସିଲା ।

ସତ !

ଘନଶ୍ୟାମ କହିଲେ, ସେ ସବୁ କଥା ଛାଡ଼ । ତମେ ନନ୍ଦରକୁ ଯାଉଛ ତ ? ଚାଲ ମୁଁ ବି ଯାଉଛି ।

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ନନ୍ଦରକୁ ଯାଉନାହିଁକି କେଉଁଠିକି ଯାଉନାହିଁ ସକାଳେ ମନ ଖରାପ ହେଲା, ସେଇଥିପାଇଁ ବାହାରିପଡ଼ିଛି । ଚାଲିଯିବାକୁ କରି ଗଲେ ମନ ବଦଳିଯାଇପାରେ । ମହାନାୟା କୁଳଆଡ଼େ ଯାଉଛି ।

ବେଶ୍ କରଇ, ଭଲ କରଇ, ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ କରଇ । ଗୋଟିଏ କଥା ଶୁଣିଲଣି ?

କଣ ?

ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ହୁକୁମ୍ ପାଇ ଆଜିକ ପକ୍ଷର ଦିନ ହେଲା କେତେଜଣ ଖଲ୍ଲସୀ ପକ୍ଷତ ସଫା କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

କେଉଁ ପକ୍ଷତ ?

ଅକ୍ଲ ଦେଖାଇ, ଏହି ପକ୍ଷତ ।

କାହିଁକି ?

ମୁଁ ଦୁଇଦିନ ତଳେ ବଡ଼ ସକାଡ଼ ଦୁଲିଯାଇଥିଲି । ଲୋକଙ୍କୁ ପରୁରବାରୁ ସେମାନେ କହିଲେ, ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମୁ ହୁକୁମ୍ ଦେଇଛନ୍ତି ସେ ପକ୍ଷତ ଉପରେ ଶିବ ମନ୍ଦିର ତୋଳାହେବ । ଯୁବରାଜଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ଯେଉଁ ଧନ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା, ତହିଁରେ ଧର୍ମଶାଳା ତୋଳାହୋଇ କେତେ ଟଙ୍କା ବାକ୍ସି । ଖଜଣା ଖାନାରୁ ହୁକୁମ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଆଦୃଷ୍ଟ ଟଙ୍କା ତହିଁରେ ମିଶାଯାଇ ସାଧାରଣଙ୍କର ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଲୋକଙ୍କ ଉପକାର ନିମନ୍ତେ ଶିବ ମନ୍ଦିର ତୋଳାହେବ । ରାଜା ବୁଢ଼ା ହେଲେଣି, କେତେବେଳେ କେଉଁ କଥା । ଆଗରୁ ସାଧାରଣ ହୋଇ ସେ ପରଲୋକ ପାଇଁ ଧର୍ମ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖୁଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ନିଶ୍ଚୟ ।

ଧର୍ମଶାଳା ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ବୁଲୁବୁଲି କରି ତୋର ପୁଅ ବିଷୟରେ ମନ୍ଦୀଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ ।

କଣ କହୁଥିଲେ ?

କହୁଥିଲେ, ହୁଆ ଖଣ୍ଡକର ଆଜିହୁଁ କେଡ଼େ ବୁଦ୍ଧି । ଯଦି ଉଗ୍ରବାନ ଆୟୁଷ ଦେଇଥିବେ, ବଡ଼ ଦିନକୁ ସେ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ଲୋକ ହୋଇ ଉଠିବ । ତୁଳସୀ ଦୁଇ ପକ୍ଷରୁ ବାସେ ।

ରଘୁନାଥ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ପରୁରଲେ, ମୋ ବିଷୟରେ କଣ କହୁଥିଲେ କି ?

ନା ।

ରଘୁନାଥ ପରୁରଲେ, ମନ୍ଦୀ କିଛି କହିନାହାନ୍ତି ତ ?

ନା, ହୁଁ ହୁଁ ତୁମର ବିବାହ ବିଷୟରେ କହୁଥିଲେ ।

ରଘୁନାଥ ପଚାରିଲେ, ବିବାହ ବିଷୟରେ ? କଣ କହୁଥିଲେ ?

ତୁମର ନାମ ଧରି ମନ୍ତ୍ରୀ କହୁଥିଲେ ଯେ ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବାହା ହୋଇଛନ୍ତି ।

ମହାରାଜ କଣ କହିଲେ ?

କିଛି କହି ନାହାନ୍ତି । ଶୁଣି ନଶୁଣିଲା ପରି ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କର ପଛରେ ଚାଲିଥାଏ । କିଛି ଦୂର ଯାଇ ମହାରାଜ କହୁଥିଲେ ଯେ ଯେତେ ଶହ ହେଉ ପଛେ ନବୀନକୁ ଦେଖିଲେ ମିଥ୍ୟାଠାରୁ ବଳପଡ଼ିବ ।

ହଉରେ ଭାଇ ହଉ । ଛମୁକ ତୁଣ୍ଡ ସୁତୁଣ୍ଡ ହେଉ ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହେତୁ ମହାନଦୀ କ୍ଷୀଣାକ୍ଷୀ ହୋଇ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ ବହିଯାଉଛି । କେବଳ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଅକର୍ଷଣିଲା ଦେହରେ ବାଜି ଜଳ ଖରା ଭଜିଲା ପରି ବିଛୁଡ଼ିହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ନଦୀ ଗର୍ଭର ପ୍ରସ୍ଥ ସେ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ମାଇଲରୁ ଅଧିକ ହେବ ।

ନୌ ବାଣିଜ୍ୟ ଏ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ନୌକା ଚଳାଚଳରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟେ । ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ଜଳ ପତ୍ତନର ଉପରକୁ ଉଠିଛି । ଅନେକ ପଥର ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚି ରହିଛନ୍ତି । ପ୍ରସ୍ତରମାନଙ୍କ ଉପର ଭାଗରେ ଅଥବା ନିମ୍ନ ଦେଶରେ ନାନା ଜାତିର ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରୁ ରହିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଳରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଥର ଏକାଥରେ ଧଳା ହୋଇ ଦୂରରୁ ଦର୍ଶକକୁ ଖଜା ପାହାଡ଼ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ବର୍ଷାରୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପର୍ଯ୍ୟାମାନେ କେଉଁ ଅଜଣା ଦେଶକୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । ଜଳରେ ନଦୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ଦରିଦ୍ର ଧନୀ ହୋଇ ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ର-ସୂର୍ଯ୍ୟମାନେ ନାହିଁ, ଜଳ ପ୍ରଭାବରେ ମହାନଦୀ ସେହିପରି ବାଧା ବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମି ଧାଇଁଯାଏ । ଅକର୍ଷଣିଲାଗୁଡ଼ିକ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ବୁଡ଼ି ରହି ନୌ-ଚାଳକର ଆଶଙ୍କାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ତେବେ ଗୋଟିଏ କଥା ହେଉଛି “ଯାହାର ମାଙ୍କଡ଼କୁ ସିଏ ଦେବଳ ନବୁଇ ଜାଣେ ।” ଯେଉଁମାନେ ପିଲାଦିନରୁ ମହାନଦୀର ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଚଳି ଆସୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଭୟ ହେବ ବା କାହିଁକି ? ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଏ କେବେ ନରେ ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ଏବଂ ଘନଶ୍ୟାମ ଯେଉଁ ଘାଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ତାହାର ନାଁ ରଲା ଘାଟ । ରାଜପ୍ରାୟାଦରୁ ଗୋଟିଏ ଦରଜା ମହାନଦୀ ଆଡ଼କୁ ଅଛି । ଦରଜା ଘାଟରୁ ଯାହାତ ପାହାଚ ହୋଇ ପଥର ଜଳ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଛି । ଏ ଦରଜାକୁ ପାଣି ଦରଜା କହନ୍ତି । ଯଦି କେହି ରଜା ବା ରାଣୀ ମରଯାଆନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସ୍ନାନ ଦରଜା ବାଟେ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ପାଣି ଦରଜା ବାଟେ ନିଅନ୍ତି । ସେଥିନିମନ୍ତେ ପାଣି ଦରଜା ସବୁବେଳେ ଖୋଲିଥାଏ । ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ରାଣୀ ଘାଟ । ଏଠାରେ ନାଗମାନେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ଖରାଦିନେ ମହାନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରିବା ଲୋକଙ୍କ ଇଚ୍ଛା । ନିଜର ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟହ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଏହି ରାଜ ଘାଟକୁ ଆସନ୍ତି । କୁଳୁମଦୀ ଗାମୁଛାକୁ ଅଣ୍ଟାରେ ଭଡ଼ି କେତେ ଲୋକ ଏ ପଥରରୁ ସେପଥର ଏବଂ ସେପଥରରୁ ଏପଥର ହୋଇ ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି କରୁଥାଆନ୍ତି । ବଡ଼ ପଥର ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ଅକର୍ମଣ୍ୟ କୁଳରୁ ପ୍ରାୟ ହଜାର ହାତ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବର୍ଷା କାଳରେ ମହାନଦୀ ଯେତେ ବଢ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଶିଖରକୁ ବୁଢ଼ାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେଉଁଦିନ ବଡ଼ ପଥରର ମୁଣ୍ଡି ବୁଢ଼ିଯିବ, ସେ ଦିନ ସହର ଭାସିଯିବ । କେହି କେହି ବୁଢ଼ା କାହାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ଥରେ ବଡ଼ ପଥର ବୁଢ଼ିଥିଲା ଯେ ଲୋକେ ଘର ଦ୍ଵାର ଛଡ଼ି ପବନରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଏହି ବଡ଼ ପଥର ଦେହରେ ଦହଦହକା ଲଟା ମାଡ଼ିଥାଏ । ବର୍ଷାଦିନେ ଏହା ନ ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଖରାଦିନେ ଏହି ଲଟା ମାଡ଼ିଯାଏ । ପଥରରେ ଅନେକ ଛୋଟ ବଡ଼ ଗାତ ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ବଡ଼ ପଥର ନିକଟକୁ ସନ୍ତରଣ କରି ଯାଆନ୍ତି ସେମାନେ ଏହି ଗାତରୁ ଗୋଟିଏ ଗାତ ସଫା କରି ଦହଦହକା ପଥରରୁ ପୁଲାଏ ଛଣ୍ଡାଇ ଖଣ୍ଡେ ପରସ୍ପର ପଥର ଉପରେ ଭଲଭାବେ ବାଟି ଗାମୁଛାରେ ଛଣି ସେହି ଗାତରେ ପାଣି ପୁରାଇ ତାକୁ ରଖନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପାଇ ତାହା ଶୀତଳନିଆଁ ପେଜ ପରି ଥଳ ଥଳ ହୋଇ ବସିଯାଏ । ତାକୁ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଖାଆନ୍ତି । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଦହଦହକା ଦହ ଖାଇଲେ ପେଟ ଥଣ୍ଡା ରହେ ।

ରଘୁନାଥ ଏବଂ ଘନଶ୍ୟାମ ନଦୀ କୁଳରେ ପହଞ୍ଚି ମହାନଦୀର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାୟକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ । ଆଦ୍ର ବସନ୍ତ ପରିହୃତ, ସଦ୍ୟମ୍ନାତ ବିଶିଆ ଖଦାଳ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥାବିଧି ଅଭିବାଦନ କଲା । ରଘୁନାଥ ବହୁତ ଦିନ ହେଲା ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ନ ଥିଲେ । ତାହାର ବିବାହ ଘରର ଗୋଲମାଲ, କାରଣର ଘରର ମଙ୍ଗଳାମଙ୍ଗଳ ବିଷୟରେ ରଘୁନାଥ ଏବଂ ବିଶିଆଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥୋପକଥନ ଚାଲିଲା । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଘନଶ୍ୟାମ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଅଳ୍ପଦୂରରେ ଖସିଯାଇ ପାଣି କୁଳକୁ ଆସିଲେ ।

ବିଶିଆ ବଦାୟୁ ନେଇ ଚାଲି ଆସିଲା । ରଘୁନାଥ ଧରିଆକୁ କହିଲେ, ସେ ସକାଳରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବେ । ଘନଶ୍ୟାମ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି ବାବୁ କହିଲେ, ଘନ, ତେଲ ନ ଲଗାଇ ଦିନେ ଖାଁପୋଇ ପଡ଼ିଲେ କ୍ଷତି କଣ ? ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ଚାଲି ଆସିଲା ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ଘନଶ୍ୟାମ ନାହାନ୍ତି । ନିଆ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ଘନଶ୍ୟାମ ବଡ଼ ପଥର ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ପୁଲୁଏ ପତର ଢାତରେ ଧରି ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଠାରୁ ଅଛନ୍ତି ।

ରଘୁନାଥ ପାହାଚ ଉତ୍ତର ନିଆ କୁଲକୁ ଗଲେ ।

ନିବାନ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା । ପୁନର୍ବାର ଫେରି ଆସିଲା । ଦାଣ୍ଡ କବାଟକୁ ଆଡ଼କି ଛୁଡ଼ା ହେଲା । ବିସ୍ମାଚିତ ଚକ୍ଷୁରେ ସତ୍ତକ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ତାର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅଜାତର, ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ମୃତି ଜାଗି ଉଠିଲା । ସେ ଭାବିଲା, ମୋ ମା କଣ ଇଏ ? ମା ପରି ତ ଦଶୁନାହିଁ ? ମା ମୋର କପରି ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ହେଲେ ଏ ତ କାହିଁକି ମୋ ମା ପରି ଦଶୁନାହିଁ । ବାପା କହୁଲା, ଏଇ ମୋର ମା । ସେ କଣ ମିଛରେ କହୁଛି ? ସେ ତ ମୋତେ କେବେ ମିଛ କହେ ନାହିଁ । ତେବେ ସେ କଣ ମୋର ମା ? ହଁ, ସେ ମୋର ମା ।

ମୋ ମା କାହାକୁ କିଛି କହୁନାହିଁ ।

ନିବାନ ଖଞ୍ଜା ଭିତରକୁ ଗଲା । ଯେଉଁ ଘରେ ତାର ମା ଅଛି, ସେଇ ଘରର କାନ୍ଥକୁ ଆଡ଼କି କିଛିପରି ଠିଆ ହେଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ସେହି ଘରର ଚଉକାଠ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଘର ଭିତରକୁ ଅନାଇଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ତାର ମାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ସୁଯୋଗ ତାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମାର ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ । ସେମାନଙ୍କର ନଜର ନିବାନ ଉପରେ ପଡ଼ିନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ନିର୍ଭୟରେ କେତେ କଣ କହି ଯାଉଛନ୍ତି । ନିବାନ ସେ ସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ମନ କଲା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ସେ ଯାଇ ନଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ କଥା ତା କାନରେ ପଡ଼ିଲା ।

ସାଧୁଆ ମା ନିବାନର ନା ଫୁଲ୍ ଫୁଲ୍ କରି ଦୁଇ ଥର ଉଚ୍ଚାରଣ କଲା ॥ ନିବାନ ନିଜର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବାର ଶୁଣି ଦ୍ଵାରବନ୍ଧ ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲା ।

ସାଧୁଆ ମା ଓ ହାରି ପାନବଣୀ ତା ମା କାନରେ କଅଣ କହୁଛନ୍ତି । ସାଧୁଆ ମା ଓ ହାରି ପାନବଣୀ ପ୍ରଥମେ ଆସି ରଘୁନାଥଙ୍କର ନିବ-ବିବାହାତା

ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଚାଲିଲେ । କେତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକରିତ ମାତ୍ରରେ ଆସି ଘରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ । ବୋହୂ ମୁହଁ ଦେଖିବେ । ତାଙ୍କ ଘରକୁ ତ ସେ ମୁରଲୀ ଆଉ ଯିଏ ଗୁଳିଗୁଣୀ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ସେତେ ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ବୋହୂ ମୁହଁ ଦେଖାଇବ କିଏ ? ରଘୁନାଥଙ୍କ ସମ୍ପର୍କିୟା କେହି ନାହାନ୍ତି ।

ମାତ୍ରରେ ଠିଆ ହୋଇ ଅଧିକ ହୋଇଗଲେ । ଜଣେ କହିଲା, ଆଗୋ, ବୋହୂ ମୁହଁ କେହି ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ, ଆଉ ଠିଆ ହୋଇ ଲାଭ କଣ ? ଗୁଲ ଗୋ ଯିବା । ବଡ଼ପଡ଼ାର ଦାମା ମାତ୍ରପର ମୁହଁ ଦେଖି ଆସିବା । ଅପା କହୁଥିଲେ, ଦାମା ମାତ୍ରପର ପର ସୁନ୍ଦରୀ ଆଉ ଦୁନିଆରେ ନାହିଁ ନଥିବ । ଗୁଲ ଗୋ ଯିବା ଗୁଲ ।

ତାଙ୍କର କଥାରେ କେତେ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ଉଠି ଗୁଲିଯିବାକୁ ବସିଲେ ।

ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଭାବନ୍ତି ତାଙ୍କଠୁଁ ସୁନ୍ଦରୀ ଦୁନିଆରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଦର୍ପଣ ଖଣ୍ଡିକ ଆଗରେ ରଖି ତଉଲିଆ ଖଣ୍ଡିକରେ ଆଖି ନାକ ପୋଛୁ ଆସନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ଧାନଟାଏ ଧରି ଆଖି ପତାରୁ ବାଲ ଛିଣ୍ଡାଉ ଆସନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଭାବନ୍ତି ସେଇମାନେ ହିଁ ଦୁନିଆରେ ସବୁଠୁଁ ସୁନ୍ଦରୀ । ଯଦି କିଏ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଅନ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା କରିବ ସେମାନେ ରାଗି ଉଠିବେ । ଆଉ ଯଦି କହିବ ସେଇମାନେ ହିଁ ସବୁଠୁଁ ସୁନ୍ଦରୀ ତେବେ ସେମାନେ ଖୁସି ହେବେ ।

ରଘୁନାଥଙ୍କର ନବ-ବିବାହତା ପତ୍ନୀ ଦରଦ୍ରର କନ୍ୟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁଠୁଁ ସୁନ୍ଦରୀ ବୋଲି ନିଜକୁ ମନେ କରୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି କହିଲା ଦାମା ମାତ୍ରପର ପର ସୁନ୍ଦରୀ ଆଉ ଦୁନିଆରେ ନଥିବ, ସେ ଭାବିଲେ, ମୋଠୁଁ ସୁନ୍ଦରୀ ? ଆମ ଗାଁରେ ତ ମୋଠୁଁ ସୁନ୍ଦରୀ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ! ତେବେ ଏଠି କଣ ଅଛନ୍ତି ? ନା, ମୋ ପରି ଆଉ ସୁନ୍ଦରୀ ହେବ କିଏ ? ଏମାନେ ମୋ ମୁହଁ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ସେପରି କହୁଛନ୍ତି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ମୁଣ୍ଡରୁ ଓଢ଼ଣା କାଢ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜର ମୁହଁଟି ଦେଖାଇବାକୁ ବସିଥିଲେ । ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ସାଧୁଆ ମା କହୁ ଉଠିଲା, ଆଗୋ, ତମମାନଙ୍କର ମନ କେମିତି ମ ? ବୋହୂ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ ଏମିତି କଣ ହେବ ? ତମ ଗୋଡ଼ରେ ଘୋଡ଼ା ବନ୍ଧା ହୋଇଛି କି ଲୋ ? ତାର ଶାଣ୍ଟି ନାହାନ୍ତି କି, ନଣଦ ନାହିଁ; କିଏ ପୁଣି ମୁହଁ କାଢ଼ି ଦେଖାଇ ଦେବ ? ଯେ ତ ଆଉ ସବୁ ବୋହୂଙ୍କ ପରି ଅଲକ୍ଷ୍ୟ କି ବେତର୍କୀ ନୁହେଁ ଯେ, ନିଜ ମୁହଁରୁ ଓଢ଼ଣା କାଢ଼ି

ନିଜେ ଦେଖେଇ ଦେଇ କହିବ ଦେଖ, ଦେଖ, ମୋ ମୁହଁ ଦେଖ । ଯେମିତି
ଅଳରୁ ଆସିଛି, ସେମିତି ଘରର ନା ତାକ । ଆଗୋ ପଲଉଛୁ କାହିଁକି ? ଆସ
ଆସ, ମୁଁ ପଛକେ ମୁହଁ ଦେଖେଇ ଦେଉଛି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରୁ ବକ୍ତାକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଦେଖି ନେଲେ । ତାଙ୍କର
‘ମନକୁ ସାଧୁଆମା’ର କଥା ପାଇଲା । ସେ ତା ଉପରେ ଖୁସୀ ହୋଇଗଲେ ।
ଯାହାହେଉ, ମା ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ଦୟାରୁ ଏ ମୁଲକରେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଗାଁର ବୁଢ଼ୀ ପରି
ବୁଢ଼ାଟିଏ ଅଛି । ସେ ଯଦି ପାଖରେ ରହିବାକୁ ମଞ୍ଜୁର କରେ ତେବେ ମୋର
ଆଉ କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ ।

ସାଧୁଆ ମା “ଆସିବଟି ଗୋ ବୋହୂ” କହି ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ବୋହୂଙ୍କ
ପାଖକୁ ଗଲା । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ଧରି ନୂଆଁଇ ନୂଆଁଇ ଦ୍ଵାରବନ୍ଦ ପାଖକୁ ଆଣିଲା ।
ନିଶାନ ଏହା ଦେଖି ସେଠୁ ଉଠିଯାଇ ଦୂରରେ କବାଟ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ
ମା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ସାଧୁଆ ମା “ଦେଖ ଗୋ, ଲବଣୀ ପିତୁଳା ବୋହୂ
ଦେଖ” କହି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ଲୁଗା କାଢ଼ି ଦେଲା । ସମସ୍ତେ ଥରେ ଥରେ
ବୋହୂ ମୁହଁ ଦେଖିଲେ । ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିଲା ନାହିଁ । କିଏ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା,
ଆଗୋ, ମୁହଁଟା ଟେକି ଦେଲେ ସିନା ଦେଖିବେ ।

ସାଧୁଆ ମା ମୁହଁ ଟେକି ଦେଲା । ସମସ୍ତେ ଆଉ ଥରେ ଦେଖିଲେ । ନିଶାନ
ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲା ।

ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଲେ, ବୋହୂଟି ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର ।

କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୁଟୁ ଭୁଟୁ ହୋଇ ଝିପ୍ପଣି ବାଢ଼ିଲେ, ଯେତେହେଲେ
ଦାମା ଭାରିଜା ପରି ନୁହେଁ ।

ଏତକ ଆଉ କାହା କାନରେ ବାଜୁବା ନବାଜୁ ବୋହୂଙ୍କ କାନରେ
ପଡ଼ିଲା । ମାଉସେ ଅଲଙ୍କାର ଦେଖିବାକୁ ରହିଲେ । ବାପଘରୁ କଣ ଆଣିଛି
ଦେଖିବାକୁ କହିବାରୁ ସାଧୁଆ ମା ବେକରୁ, ମୁଣ୍ଡରୁ, ହାତରୁ, ଗୋଡ଼ରୁ ଲୁଗା
କାଢ଼ି ଅଲଙ୍କାର ଦେଖାଇଦେଲା । କେତେ ସ୍ତ୍ରୀ ଛ ଛ କରି କହିଲେ, ଆଗୋ,
କିଛି ଦେଇନାହିଁ; ଆଗ ଭାରିଜା କେତେ କଣ ଆଣିଥିଲା । ଦାମା ଭାରିଜା ତ ଦୁଇ
ସାର ଗହଣା ଆଣିଛି । ସୁନା ସାରେ, ରୂପା ସାରେ । ଆଉ ଇଏ ତ କିଛି
ଆଣିନାହିଁ ।

ଦାମା ଭାରିଜାର ନା ଶୁଣି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ଯେତକି ରାଗ ନ ହେଲା, ଆଗ
ଭାରିଯାର ନାମ ଶୁଣି ତହୁଁ ବଳି ରାଗ ହେଲା ।

ହାର ପାନସିଣୀ କହିଉଠିଲୁ, ହଇଲେ, କିଏ ବେଶୀ ଗହଣା ଆଣିଛି ? ଦାମା ଭାରିଜା ? •ହଁ ଗୋ, କହିବ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଅଳଙ୍କାର ତ ଆଜି ଥିବା କାଲିକି ନଥିବ, ହେଲେ ରୂପ କୋଉଠୁ ଆସେ ଲେ ? ଏ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ରୂପ ସେ କାହୁଁ ପାଇବ ?

ହାର ପାନସିଣୀ ଭୁବି ହେଲୁରୁ ସାଧୁଆ ମା ପାଟିକର, ହାତ ହଲାଇ କହିଲୁ, ଆଗୋ, କିଏ କହିଲା ଆଗ ଭାରିଜା ବେଶୀ ଆଣିଥିଲା ଦୋଲ ? ଆସୁ ତ ମୋ ଆଗକୁ, ତା ପାଟିରେ ଚିଆଁ ନଦେଇ ଛଡ଼ିଦେବ ? ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ କି ଲେ ? ଆଉ ଭାରିଜା ଦେଖିବାକୁ ସିମିତି ଅପରଚ୍ଛନ୍ନିଆ, ସିମିତି ଝିଆଣିଆ କରି ଦଖଣ୍ଡ କଣ ଆଣିଥିଲା ।

ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାର ପାନସିଣୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ପରଘରର ବୋହୂମାନେ ନିଜ ନିଜ ସମ୍ମାନ ରଖି ଚାଲିଗଲେ । ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାର ପାନସିଣୀ ଜୟଲଭ କରି ପରସ୍ପର ମୁହଁକୁ ଅନାଅନି ହୋଇ ହସିଦେଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଓଡ଼ଣା ତଳୁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ । କବାଟକୁ ଆଡ଼କି ଠିଆ ହୋଇଥିବା ପିଲାକୁ ଚାହିଁଲେ । ସେ ନବାନକୁ ଆଗରୁ ଚିହ୍ନିଥିଲେ । ସେଥିନିମନ୍ତେ ତା ଉପରୁ ଆଖି ଫେରାଇ ଆଣିଥିଲେ । ଆଖି ଫେରାଇ ଆଣିଲାବେଳେ ପିଲାର ଆଖିରେ ଦୁଇବୁଦା ଲାହ ଦେଖିଲେ ।

ସାଧୁଆ ମା ଓ ହାର ପାନସିଣୀ ଯେ ଅତି ଭଲ ଲୋକ ଏହା ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ କେହି ନକହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଚୁପ୍ ପାରିଲେ । କବାଟ କୋଣକୁ ପୁଣି ଘୁଞ୍ଚି ଆସିଲେ । ଭାରିଲେ, ଏତିକି ଏତେ ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ, ମୋ ପାଇଁ କାହାର ମନ ତରଳିଲା ନାହିଁ । କେହି ମୋ ପଛ ନେଇ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଏକା ଦେଖିଲି ଏଇ ଦିଗଟିକୁ । କିଏ ଏମାନେ ? କଥା କେତେ ସୁନ୍ଦର । ପର ଦେଶକୁ ଆସିଲେ ବି ଯଦି ଏମାନଙ୍କ ପରି ଲୋକ ପାଖରେ ରହନ୍ତି ମନରେ ଆଦୌ ବାଧା ହେବନି ସେମାନେ ସବୁ କଥା ଚଳାଇନେବେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଅତି ଖୁସିରେ ପାନ ବଟା ଟାଣି ଆଣି ଦୋକତା ଦେଇ ଆଠ ଖଣ୍ଡ ପାନ ଭାଙ୍ଗିଲେ । ଗୁରୁ ଗୁରୁ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ ।

ସାଧୁଆ ମା ଖୁସୀ ହୋଇ ଖଣ୍ଡେ ପାନ ଶେବାଇଲା । ମସଲରେ ପାଟି ମହ ମହ ହୋଇ ବାଲି । ପ୍ରଣାସା କରୁ ହାର ପାନସାଣୀ କହିଲା, ବାଟ ଘର ହିଅଙ୍କ ବଡ଼ କଥା । ଯୁଦ୍ଧର ଆର ଭାରିଜା ଏଡ଼େ କାମି ଯେ କହିଲେ ନ ସରେ ।

ନବୀନ ନାଟଘର କବାଟ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ବୋହୂ ଦେଖିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଦୁଷ୍ଟି ନବୀନ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା । କେହି କିଛି ନକହି ରୁଲିଗଲେ । ଯେତେବେଳେ ମୁକୁତ ସେ ବାଟେ ଗଲା, ନବୀନକୁ ଦେଖି ଅଟ୍ଟାରେ ହେଉ କି ଭଲରେ ହେଉ କହିଲା, କରେ, ଯାଉନୁ ତୋ ମା ପାଖକୁ ।

ନବୀନ ସତ ମନେକରି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଦି ବୁନା ପୋଛୁପକାଇ ତାର ମା ଥିବା ଘରର ଦ୍ଵାରବଳି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲା । ପରେ ଘର ଭିତରେ ପଶି ଏକାଥରେ ପହଞ୍ଚିଲା ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ । ସାଧୁଆ ମା ଓ ହାର ପାନସାଣୀ ଠାଉର ହୋଇ ହସିଲେ ।

ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ଦେଖ ଗୋ, ଏଇ ତମର ସାବତ ସୁଅ । ଟୋକାକୁ କଣ ଏମିତି ଦେଖିଛୁ ? ଇୟା ଗୁଣ ଶୁଣିଲେ କାବା ହେବ । ଦେଖିବାକୁ ସିନା ମଉନମୁହାଁ, ହେଲେ ତାର ଗୁଣ କଣ ଅଲପ କି ? ଠିକ୍ ତା ମା ପର ।

ନବୀନ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ପିଠିରେ ଲୁଉ ହୋଇ ସାଧୁଆ ମା କୁ ବଳବଳ କରି ଅନାଇ ରହିଲା । ତାର କଥା ଶୁଣୁଥାଏ ।

ହାର ପାନସାଣୀ କହିଲା, କରେ ନବୀନ, ତୋତେ ଆଉ କୋଉଠି ଜାଗା ମିଳିଲା ନାହିଁ ? ଯାଉନୁ, ଦାଣ୍ଡରେ ଖେଳିବୁ ? ଆରେ, ତାଙ୍କ ପିଠିରୁ ଉଠୁ । ସେ ପିଲା ମଣିଷ, ତାଙ୍କୁ କାଟୁଥିବା ମ, ଉଠୁ ।

କାଟୁଥିବା ଶବ୍ଦଟିକୁ ନବୀନ ଭଲକରି ଜାଣେ । କାଲେ ଲୋ ମା କୁ କାଟିବ, ସେ ପିଠିରୁ ଉଠି ଆସି ପାଖରେ ବସିଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ଓଡ଼ିଶା ତଡ଼ି ତା ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀ ପରା ସାବତ ମା ! ନବୀନକୁ ଦେଖି ତ ତାଙ୍କର ରାଗ ହେଲା ନାହିଁ ? ନବୀନର ମୁହଁ ଦେଖି ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ନାରବରେ ପୁରପର ବସିରହିଲେ ।

ନବୀନ ତା ମା କୁ ଭଲରୂପେ ଅନାଉଥାଏ । ଭୁବୁଥାଏ, ଏଇ ତେବେ ମୋର ମା, ବାପା ଯାକୁ ସ୍ଵର୍ଗରୁ ଆଣିଛୁ ମୋର ପାଇଁ । ତୁନହୋଇ ବସିଛୁ କାହିଁକି ମ ?

ହାରା ପାନସଖୀ ପୁଣି ଅରମ୍ଭକଲ୍ଲ, ହଇରେ ନବୀନ, ତୁ ସେଠାରେ କାହିଁକି ବସିବୁ ? ଯାଉନୁ ଦାଣ୍ଡରେ ଖେଳବୁ । ତାଙ୍କୁ ଗରମ ହେଉଥିବ ।

ସାଧୁଆ ମା ପୁଣି କହିଲ୍ଲ, ସତ କଥା ତାଙ୍କୁ ଗରମ ହେଉଥିବ, ପବନ ଛଡ଼ିଦେ ।

ନବୀନ କହିଲ୍ଲ, ମୁଁ କାହିଁକି ଦାଣ୍ଡକୁ ଯିବି, ତୁ ଯାଉନୁ ?

ସାଧୁଆ ମା ମୁଖ ବକଟାଳ କରି କହିଲ୍ଲ, ଦେଖ ଗୋ, ତମ ସାବତ ଘୁଅକର ଗୁଣ । ତାକୁ କଣ ସେମିତି ଦେଖିଲ କିମ ? ପିଲ୍ଲ ଖଣ୍ଡିକ ପଲ୍ଲକାଟାଏ । ଖାଲ ମଉନମୁହଁ ବୋଲି ତାକୁ କିଏ ଚିହ୍ନି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଦେଖୁନ ମୁଁ ବୁଢ଼ୀ ମାରିପିଟା, ମୋତେ ଚଡ଼ିପକାଉଛି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରେ ଟିକିଏ ହସିଲେ । ତାଙ୍କର ହସ ଆଉ କିଏ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ କି ଜାଣିଲେ ନାହିଁ ।

ହାରା ପାନସଖୀ ପୁଣି କହିଲ୍ଲ, କି ରେ ନବୀନ ତୁ ଯାଉନୁ, ତମ ଗୃହାଳୟ ଯାଉନୁ ପାଠ ପଢ଼ିବୁ । ରଇଥା, ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ କହି ମାଡ଼ ଖୁଆଇବ ଏଠି କେମିତି ବସିବୁ ।

ନବୀନ କହିଲ୍ଲ, ମୋ ମାଷ୍ଟର ମୋତେ କଣ ମାରେ କି ?

ହାରା କହିଲ୍ଲ, ତେବେ ତୋ ବାପାକୁ କହିବି, ନିଷ୍ଠେ କହିବି ।

ମୋ ବାପା କୁଆଡ଼େ ବୁଲି ଯାଇଛି ।

ହାରା କହିଲ୍ଲ, ତୋ ବାପା ଆସିଲେ କହିବି, ମାଡ଼ ଖୋଇବି ।

ନବୀନ କହିଲ୍ଲ, ମୋ ବାପା ମୋତେ ମାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ତ କାହା ପୋଥି ଚରିନାହିଁ କି କାହାକୁ ଟେକା ପକାଇ ନାହିଁ, କାହା ବାଡ଼ିରୁ ପିଲୁଲି ଚୋରି କରିନାହିଁ । ମୁଁ ମୋ ପାଠ ପଢ଼ୁଛି । ବାପା ମୋତେ ମାରବ କାହିଁକି ? ତୁ ଯାଉନୁ କହିବୁ ଯାଆ । ମୁଁ ତ ମୋ ମା ପାଖରେ ବସିଛି, ସେ ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଦେବ ।

ସାଧୁଆ ମା କହିଲ୍ଲ, ଦେଖ ଗୋ ଦେଖ, ତମ ସାବତ ଘୁଅକୁ ଦେଖ, କିପରି କଥା କହୁଛି । ପିଲ୍ଲ ବୋଲି ବକଟେ । ମଉନମୁହଁ ବୋଲି ତାକୁ କିଏ ଚିହ୍ନି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ସିନା, ମୁଁ ତାକୁ ଭଲଭାବେ ଚିହ୍ନେ । ଠିକ୍ ତା ମା ପରି ତ । ମା ଯିମିତି ଅଇଗୁଣିଆ ଥିଲେ ଏ ବି ସେମିତିକା ।

ନବୀନ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ତାର କୋମଳ ହାତରେ ହଲାଇ କହିଲା, ମା ମ-
ଷାଧୁଆ ମା କହୁଛୁ ମୁଁ ତୋ ପରିକା । ମା, ତୁ କାହିଁକି କିଛି କହୁନାହୁଁ ?

ହାରି କହିଲା, ହଇରେ ନବୀନ, ତୋ ମା କାହିଁ ? ତୋ ମା କଣ ସିଏ କି ?

ଆଉ କିଏ ? ସେ ତ ମୋ ମା ।

ଷାଧୁଆ ମା ଆଗ ବଳିପଡ଼ି କହିଲା, ତୋ ମା କେବେଠୁଁ ମଲାଣି । ତୁ
କାହିଁକି ଏହାଙ୍କୁ ମା ବୋଲି ଡାକୁଛୁ ? ହଇରେ, ତୋର ଏଡ଼େ ସାହସ ? କାହା
ସଙ୍ଗେ କାହାକୁ ଭୁଲନା କରୁଛୁ ? ଯାଉଛୁ ତୁ ତୋର ମା ପାଖକୁ । ସେଇଯୁ ତ
ଲୋଡ଼ା । ତା ହେଲେ ଏ ଲବଣ୍ୟ ପ୍ରତିମାର ତ କିଛି ଚିନ୍ତା ନ ଥିବ । କେଡ଼େ
ସୁଖରେ ଘର କରିବ ।

ନବୀନ କହିଲା, ଆଉ କେଉଁଠିକି ଯିବି ? ମୋ ମା ତ ମରିଥିଲା । ସେ
ସ୍ଵର୍ଗରେ ଥିଲା, ତାକୁ ବାପା ଆଣିଛି । ହେଇଛି ତ ମୋ ମା ବସିଛି । ମୁଁ ଆଉ
କେଉଁଠିକି ଯିବି ?

ହାରି କହିଲା, ସେ ତୋର ମା ନୁହେଁ, ତୁ ଏଠୁ ପଳା ଯା ।

ନବୀନ ଆଉ କେବେ ଏପରି କଟୁ ଉକ୍ତି ଶୁଣି ନ ଥିଲା । ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି
ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଚକ୍ଷୁରେ ଦୁଇବିନ୍ଦୁ ଲହୁ ଦେଖାଗଲା । ସେ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର
ହାତର ଅଙ୍ଗୁଳି ଧରି ପଚାରିଲା, ତୁ ତେବେ ମୋର ମା ନୋହୁ ?

ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ନିରୁତ୍ତର ଦେଖି ତାର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋଡ଼କ ଧାର ଧାର ହୋଇ
ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଠିଆ ହୋଇ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଧରି କଇଁ କଇଁ
ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ପୁଣି ପଚାରିଲା, ଏଁ, ତୁ ମୋର ମା ନୋହୁ ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ନିରୁତ୍ତର ।

ନବୀନ ଦୁଇପାଦ ଆଗେଇ ଆସି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ କାନି ଧରି ଉଚ୍ଚସ୍ଵରରେ କାନ୍ଦି
ଉଠି ଭଗ୍ନ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ମା, ତୁ ମୋର ମା ନୋହୁ ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ନିରୁତ୍ତର ରହିଲେ ସତ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମନ କାହିଁକି କେଜାଣି
ଗୋଲେଇ ଘାଣ୍ଟି ହେଲା । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ସେ ଯାଇ ନବୀନକୁ କାଶେଇ
ଆଣି ତାର ମୁଣ୍ଡ ଚୁମ୍ବନ କରି କହିବେ, ହଁ ମୁଁ ତୋର ମା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଲଜ
ଲାଗିଲା । ଯେଉଁ ଦୁଇଜଣ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଏତେ ଲଜୁଛୁନି, ସେମାନେ ଆଗରେ
କସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଲଜ ଦେଇ ସେ କିପରି ନବୀନକୁ ଡାକିବ ?

ନବୀନ ଘରୁ ବାହାର ଦ୍ଵାରବଳ ପାଖରେ ଥରେ ଠିଆ ହୋଇ ଉଲ୍ଲସରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଶେଷଥର ପାଇଁ ପଚାରିଲା, “ତୁ ମୋର ମା ନୋହୁ ?

ନିରୁତ୍ତର ଦେଖି ଧୀରେ ଧୀରେ ଦାଣ୍ଡଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ନବୀନର କଥା ଭାବି ଦୁଃଖିତାରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ ଯେ ଯଦି ନବୀନ ଅନ୍ଧଧରେ ପଚାରେ ସେ ଉଠି ଯିବେ, କାଶକରି ଆସିବେ ।

ନବୀନ ଡାକିଲା, ସେ କିନ୍ତୁ ଉଠିଲେ ନାହିଁ । ନବୀନ ଚାଲିଗଲା, ସେ ଉଠିଲେ ନବୀନକୁ କାଶକରି ଆସିବାକୁ; କିନ୍ତୁ ନବୀନ ତ ନାହିଁ, ଚାଲିଗଲାଣି—

ସାବିତ୍ରୀ ଯଦି ନିଜେ ଷଠୀ ଠାକୁରାଣୀ ହୋଇଥାଆନ୍ତେ ତେବେ ସିନା ‘ସୁଅଟିଏ କୋଳକୁ ଆଣିଥାଆନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଠାକୁରାଣୀ ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କର ‘ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ହୋଇଛି, ବୁଢ଼ୀ ଶାଶୁ ଖପା ହୋଇଛନ୍ତି ।

ବଞ୍ଚିଆ ପଚାରିଲା, ବୁଢ଼ୀ ସାଆନ୍ତାଣୀ, ପୁଅ ନା ହିଅ ?

ବୁଢ଼ୀ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କହିଲେ, ତୋ ମୁଣ୍ଡ ।

ବଞ୍ଚିଆ ରୁପ୍ ରହିଲା । କହିବ କଣ ? ବୁଢ଼ୀ ପୁଣି କହିଲେ, ଅଲ୍ଲହୁଣୀ ବୋହୂଟା, ମୋର ସବୁ ସାଇଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଇ ପିଇ ମୋର ଘର ଚଳୁନାକଲା । ସେ ତାଆଣୀ ପୁଣି ପୁଅ ଜନମ କରିବ ? ମୁଁ ସିନା ଖୁସି ହୋଇ ଦେଖି ବାହୁ ଧାଇଁ ଅସିଥିଲି, ସ୍ତ୍ରୀ କଣ ମୁଁ ଆଗରୁ ଜାଣି ନ ଥିଲି କି ? ପୋଡ଼ିଯାଉ ତାଙ୍କ ଜନମ ଜାତକ । ଟିକିଏ ଆଶା ଥିଲା, ସେତକ ବି ଚାଲିରେ ପଶିଲା ।

ବୁଢ଼ୀ ଦାଣ୍ଡକୁ ଉଠିଗଲେ ।

ବୁଢ଼ୀ ଚମାରୁଣୀ ଅନୁକ୍ରମାଳର କର୍ମ ଶେଷ କରି ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ‘ଦାଣ୍ଡକୁ ଗଲା ।

ସାବିତ୍ରୀ କହିଲେ, ପ୍ରକୃତ କଥା; ବୁଢ଼ୀ ଯାହା କହିଛନ୍ତି ତା’ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ସତ । କିଏ ଜାଣିଥିଲା ମୁଁ ଏଡ଼େ ତାହାଣୀ ବୋଲି ? ଭଗବାନ ଯଦି ମୋତେ ସୁନ୍ଦରୀ ନ କରି କୁସ୍ତିତା କରିଥାଆନ୍ତେ ତେବେ ମୁଁ ଏଠାକୁ କାହିଁକି

ଅସିଥାଆନ୍ତି ? କାହିଁକି ଏ ଘରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଇଥାଆନ୍ତି ? ଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯେଉଁ ଟିକକ ଅଣା ଥିଲା ତାକୁ ପୋଡ଼ି ପକାଇଥାଆନ୍ତି ? ହା ରେ ! କପାଳ ! ମୁଁ ନି ମର ରହିଛି ଯାହା । ପରଲୋକରେ ସେ କଣ କହୁଥିବେ ? ମୋତେ ଅଭିଶାପ ଦେଉଥିବେ ।

ନବଜାତ କନ୍ୟାଟି କୁଆଁକୁଆଁହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ତାଙ୍କର ସବୁ ଭାବନା କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼େଇଗଲା । ଓସ କନ୍ୟାଟିର ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲେ । ଭାବିଲେ କନ୍ୟା ହୋଇଛି ବୋଲି ଶାଶୁ ଥରେ ହେଲେ ଅନାଇଲେ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର ଦିଗୁର ତାର ମୁହଁଟା, ଜୁଡ଼ୁ ଜୁଡ଼ୁ ହୋଇ ଅନାଉଛି । କାନ ଦିଉଟି, ଆଖି ଭୁଲୁତା ଏବଂ ଲାକଟି ଠିକ୍ ତାର ବାପର ପରି ଦିଶୁଛି ।

ଦୁଇ ମାସ ଅଗତ ହୋଇ ଗଲାଣି । କନ୍ୟାଟି ହସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ମା କିମ୍ବା ଆଇମା କୋଳରେ ଶୋଇ ଯଦି ହସିଦିଏ, ସେ ତାର ଛେଟ ମୁହଁରେ ମୁହଁଟି ଲଗାଇ ରମ୍ଭନ ଦିଅନ୍ତି । ଶିଶୁ କନ୍ୟାର ମୁହଁରେ ହସ ଦେଖିଲେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଉଠୁଛିଉଠେ । ସେ ହାତରେ ଧରି କନ୍ୟାଟିକୁ ହଲାଇଦିଅନ୍ତି, ତା' ମୁହଁରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ଗେଲ କରନ୍ତି ।

ଏଥର ତ ସାବିତ୍ରୀ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ମନେ କଲେନାହିଁ । ସେ ଭୁଲୁଛି, ଆଉ ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ଲାଭ କଣ ? ଯେ ଯାଇଛି ସେ ତ ଆଉ ଫେରି ଆସି ଟାଣି ଓଟାର ନେବ ନାହିଁ, ତେବେ ଆତ୍ମହତ୍ୟାରେ ପ୍ରୟୋଜନ କଣ ? ସଫାରରେ ମୋ ପରି ଶହ ଶହ ପତିସ୍ଥାନା ବଧବା ନାରୀ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରୁନାହାନ୍ତି ? ମୁଁ ବା କାହିଁକି କରିବି ?

ରୁଡ଼ୀଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଗୁଡ଼ୁଁ ଗୁଡ଼ୁଁ କନ୍ୟାଟି ହସିଦିଏ । ରୁଡ଼ୀ ପାକୁଆ ପାଟିରେ ଶିଶୁକୁ ଗେଲ କରି କହନ୍ତି, ହଁ ଲେ, ତୁ ଥା ନ କରିବୁ ତ ଆଉ କିଏ କରିବ ? ଦେଖ ତ ଟୋକି ପାକୁଆ ପାଟିରେ କେତେ ହସୁଛି । ଆ, ତୋର ମୋର ବଉଳ ବସିବା । ତୋର ପାକୁଆ ପାଟିକୁ ମୋର ପାକୁଆ ପାଟି । ପୁଅଟିଏ ହୋଇଥାଆନ୍ତୁ ହେଲେ । ଏଁ, ଦେଖତ କିମିତି କିର କିର ହୋଇ ହସୁଛି । ଆଲେ, ହସ ବନ୍ଦ କର । ହେବିସାଧାଏ ହେବୁ କି ଲେ ? ବାଛନ ପଡ଼ିଯିବୁ ଯେ, ମାଇକିକିଆ ଝିଅ ହୋଇ ଏତେ ହସନ୍ତି ? ଜ୍ଞାଇଁ ନେବ ନାଲ ମ ।

ଆଉ କେବେ ରୁଡ଼ୀ ଗେଲ କରୁ କରୁ କହୁପକାନ୍ତି, ହଁ ଲେ ହଁ, ତୁ ଝିଅଟିଏ ହେଲୁ ଭଲ ହେଲା । ତୁ ଆମର ଝିଅ ପୁଅ ସବୁ । ପୁଅଟିଏ ହୋଇଥିଲେ ଯିଏ କହନ୍ତା ମୋର ନାତି, ଝିଅଟିଏ ହେଲୁ ସେ କହୁବ ମୋର ନାତୁଣୀ । ତୁକୁ ମୋର ଆଖି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲୁ । ଏତେ ଦିନଯାଏ ଅଳ୍ପ ହୋଇଥିଲା ।

ଦିନେ ବୁଢ଼ୀ ନାଉଣୀ ନିକଟରେ ବସି ତାକୁ ଗେଲ କରୁଛନ୍ତି । ଝିଅଟି ହସୁଛି । ସାବିତ୍ରୀ ଆସି ନିକଟରେ ଠିଆହେଲେ । ହାତରେ ବଇଁଲିଙ୍ଗା ତାଟିଆରେ ଦୁଧ ଧରିଛନ୍ତି । କିଛିକ୍ଷଣ ଠିଆହେଲେ । ପରେ ନଇଁପଡ଼ି ତାଟିଆ ଓ ଶାମୁକା ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଗୋଡ଼ ପାଖରେ ରଖିଦେଲେ ।

ବୁଢ଼ୀ ବୋହୂଙ୍କୁ ଥରେ ଘୃଣା ଚମ୍ପୁରେ ଅନାଇଲେ । ଦଇବା କଣ କମ୍ ରହୁଅଛି କରେ କି ? ଝିଅଟି ସେତିକିବେଳେ ପାଟିକର କାନ୍ଦିପକାଇଲା । ଦେଖ ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ନାଟ । ସେ କି ସ୍ଥିର ହେବା ଲୋକ । ମେଘ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ପରି ଗର୍ଜନ କରି କହିଲେ, ଏତେବେଳଯାଏ ହୁଆଟା ହସୁଥିଲା, ଯେମିତି ଅଲହୁଣୀ, ଯୋଡ଼ାମୁହାଁ, ଗାଡ଼ନଆଁ ପାଉଁଶ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ଭେଁ କରି କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ହଇ ଲୋ, ତୋ ପେଟରୁ ପୁଣି ଯିଏ ଜନମ ହୋଇଛି, ତା ଉପରେ କେମିତି ଆଖି ପକାଉଛୁ ମ ? ତୋ ଆଖି ଫୁଟିଯାଉ ଲୋ । ଯା, ଯା, ଝିଅ ପାଖରୁ ପଳା ।

ସାବିତ୍ରୀ ଚାଲିଗଲେ ।

କାଳେ ଦୁଧ ଉପରେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ଆଖି ପଡ଼ିଥିବ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ବୁଢ଼ୀ ଉଠିଯାଇ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା କଣ୍ଟା ଆଖି ଦୁଧରେ ପକାଇଲେ । ମାରିପେ କହିଲେ, ଦୁଧରେ କଣ୍ଟା ପଡ଼ିଥିଲେ ତହିଁରେ କାହାର ଦୁଷ୍ଟି ପଡ଼ିପାରେନାହିଁ ।

ବୁଢ଼ା ନିଜେ ସେ କଣ୍ଟାରେ ଆମ୍ବୁଲ ଫୋଡ଼ୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ମନେ ନାହିଁ । ଦୁଧ ଗରମ ଥିବାରୁ କଣ୍ଟା ପଡ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଛୁଣିଗଲା । ଏ କାଣ୍ଡ ଦେଖି ସେ ଆହୁରି ରାଗିଗଲେ । ହୋଧରେ ଡାକିଲେ, ବୋହୂ ।

ସାବିତ୍ରୀ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ବୁଢ଼ା ଅଙ୍ଗୁଳ ଟେକି କହିଲେ, ଦେଖି ମର । ହୁଆଟା ପାଇଁ ଦୁଧ ଟିକିଏ ଆଣିଥିଲା, ସେତିକି ବି ଛୁଣିଗଲାଣି । ତୋ ଆଖି ଫୁଟିଯାଉ ଲୋ, ତୋ ଆଖି ଫୁଟିଯାଉ । ଜନମ କରିଛୁ ଯାହାକୁ ତାର ପାଇଁ ଟିକିଏ ଦୁଧ ଆଣିଲା ଯେ ସେଥିରେ ଗୁଣି ଆଣା ? କାହିଁକି ଲୋ ଯୋଡ଼ାମୁହାଁ, ଯଦି ତୋର ଦୁଧ ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ତ ତୁ ଖାଇଲା ନାହିଁ ? ମୋ ଘରେ କଣ ଦୁଧ ନାହିଁ ? ଦିଅ ଦୁହଁଲା ଗାଈ । ଏଦେ ନେ ଯାକୁ ଖାଇ ମର । ତୋ ପାଟି ଜଳିଯାଉ, ଯୋଡ଼ିଯାଉ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଦୁଧ ଛୁଣିବାର କାରଣ ବୁଝି ନ ପାରି ଅବାକ୍ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ନିମ୍ନକୁ ଦୁଷ୍ଟି ନିଶେପ କଲେ ।

ବୁଢ଼ା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖରୁ ଚାଲି ନ ଯିବାର ଦେଖି ଦୁଧ ତାଟିଆଟି ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ପିଙ୍ଗିଦେଲେ । କହିଲେ, ଏବେ ଖାଇ ମର । ସେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ତାହିଆଁ ତତ୍ତ୍ୱ ଉଠାଇ ସାବଣୀ ଧୋଇ ପକାଇଲେ । ହାଣ୍ଡିରୁ ଆଉ ଦୁଧ ଆଣି ଝିଅକୁ ପିଆଇ ବସିଲେ । ଝିଅ ସେତକ ସବୁ ପିଇଦେଲା । ଶୋଇପଡ଼ିଲା ।

ସାବଣୀ ଦେଖିଲେ ତାର ଗୋଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ପିମ୍ପୁଡ଼ କାମୁଡ଼ିଦେଇ କେତେବେଳେ ଚାଲିଗଲାଣି । ସେ ତା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଜାଗାଟି ଫୁଲିଯାଇଛି । ସାବଣୀ ନଡ଼ିଆତେଲ ଆଣି ଫୁଲୁ ଜାଗାରେ ଲଗାଇଲେ । ଦଉଡ଼ିଆ ଖଟ ଉପରେ ଝିଅକୁ ଶୁଆଇଦେଇ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଚାଲିଗଲେ । ମନ ରହିଲା ହୁଆ ପାଖରେ ।

ବିଣିଆ ସାବଣୀଙ୍କୁ ମା ପରି ଭକ୍ତି କରେ । ନିଜର ପା ନାହିଁ, ମାତୃ ସ୍ନେହ କଣ ସେ ଜାଣିବ କୁଆଡ଼ୁ? ତଥାପି ସେ ଜାଣେ ସାବଣୀ ବେଳେ ବେଳେ ବିଶୁର କଥା ଭାବନ୍ତି ।

ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରା କର କର ତାଙ୍କର ଦେହ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । କେବଳ ହାଡ଼ ଦିଶନ୍ତି ଉପରେ ଚମଡ଼ା ଘେର ହୋଇଥିଲା । ମାଂସ ରକ୍ତ ସବୁ ଯାଇଥିଲା ଚନ୍ଦ୍ରାରେ । ପ୍ରସବ ସମୟ ଆସିଲା । ତଥାପି ଦେହରେ କିଛି ନାହିଁ । ଯାହା ଥିଲା, ପ୍ରସବ ପରେ ତାହା ବି ଚାଲିଗଲା । ଫୁଲୁଦେଲେ ଟଳିପଡ଼ିବେ । ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ରହିଥିଲା, ସେ ସବଳା ଥିଲେ; ଏକା ଏକା ରୁଦ୍ଧାବଦ୍ଧ!-ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଘର ଲିପାପୋଛା, ବାସନ ମଜା ଇତ୍ୟାଦି କାମ ଭୁଲାଇ ଦେଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ନୁଆ ଦେହ ଜଗିବେ କି କାମ କରିବେ ?

ସାବଣୀ ଭାବିଲେ, ଦେହରୁ କଣ ମିଳିବ ? ହୁଆଟି ନାରଖାର ହେବ । ଯଦି ସ୍ନେହ ଗଳିପଡ଼ିଛି ବୁଢ଼ୀ ସକାଳୁ ସଞ୍ଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଆ ପାଖରେ ବସିଥିବେ । ଯଦି ମନ ନାହିଁ, ତେବେ ଆଦୌ ଅନେଇବେ ନାହିଁ ।

ସାବଣୀ ଏତେ ଦିନର ବୋହୂ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ କଥା କହିନାହାନ୍ତି । କହୁଥିଲେ ସିନା ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇଥାନ୍ତେ । ଥରେ ଥରେ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ କହିବେ । ଯୁକ୍ତି ଭାବନ୍ତି, ମାନନ୍ତି ଲୋକ, କେତେବେଳେ ପାଟିରୁ କଣ ବାହାରପଡ଼ିବ, ନକହିବା ଭଲ । ବିଣିଆ ଚଲକ ପିଲା । ସାବଣୀ ତାକୁ କିଛି ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁ ରୁଝିପାରେ । ସାବଣୀଙ୍କୁ ଘର କାମରେ ବେଳେ ବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ବିଶିଷ୍ଟ ଦିନେ ବୁଢ଼ୀ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କୁ କହିଲା, ସାଆନ୍ତାଣୀ, ମା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ଭିତରର କାମ ଧନ୍ଦା କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ହେଲେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି; କିନ୍ତୁ ବାହାରର କାମ କରୁ କରୁ ସମୟ ଗୁଳିଯାଉଛି । ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ଯଦି ଘରେ ମାସେ ଦିନ ମାସ ପାଇଁ ରଖନ୍ତି ତେବେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଶୁଣିଲଣି ସାଆନ୍ତାଣୀ । ଅମର ଯେଉଁ ଆମ୍ଭ ଦି ଗଛ ‘ଛଗୋଛଅ’ ପାଖରେ ଅଛି ତାହା ଫଳରେ ଭୁଲିପକ୍ଷୁ । ଆମ ଗଛରେ ଯେତେ ଆମ୍ଭ ଫଳକୁ କାହା ଗଛରେ ଆଉ ସେତେ ଫଳନାହିଁ । ମୁଁ ପରା ଦିପହରେ ଗଛ ମୂଳରେ ବସି କଗିଥାଏ । ଏଠିକାର ହୁଏ ଲୋକଙ୍କ କଥା । ଦୁଇଥାରେ ଟେକା ମାରି ଜାଣନାହିଁ ଆମ୍ଭ ଝାଡ଼ିଦେବେ । ସେଇଥିପାଇଁ କହୁଛୁ, ଚାକରଟିଏ ରଖ । ଘର କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ଆମ ଟିକି ଛୁଆକୁ ଧରିବ । ତମେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଘର କାମ କରିବ ।

ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, ହଁ ହଁ, ତୁ ଭାରି ଭଲ ପିଲା । ବିଶିଷ୍ଟରେ, ତୋ କଥା ମୋ ମନକୁ ଆସିଲା । ବୁଢ଼ୀ ଲୋକ, କେତେବେଳେ କେଉଁ କଥା । ଏବେ ରାମ ନାମ ନେଲେ ନେବି କେତେବେଳେ ? ବିଆଁଲିଗା ଦଇବ, ନା, ନା, ଦଇବ କାହିଁକି ହେବ, ସେଇ ବିଆଁଲିଗା ବୋହୂ ମୋର ସବୁ ମୁଖ ସାଇଲା । ହଇରେ, ପିଲାଟିଏ ଆଖିବାକୁ କହୁଛି ଯେ, ତୁ ଘରେ ଆଜି ବୋଲି ମୋର ଯୋଉ ଡର ତା କାହାକୁ କହିବ ? ଯେଉଁ ବୋହୂର ଆଖିରେ ସମସ୍ତେ ଗଲେ, ତା ଆଖି ଆଗକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ କପରି ଆଣିବି ବଗୁର ବଲ୍ ? ତୋ କପାଳ ଭଲ ଦୋଲି ତୁ ତା ଆଖି ଆଗରେ ଚଳିଯାଉଛି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଛୁଆକୁ ମାସେ ଦିନ ମାସ ରଖିବି ଯେ କାଳେ ଭଲ ମନ୍ଦ କଣ ହେବ । ଜାଣିଲୁ ନା, ବୁଢ଼ୀଦିନେ ମୋର ଅଧର୍ମ ହେବ । ଏତେଦିନ ଚଳିଗଲାଣି, ମାସେ ଦିନ ମାସ କଣ ସେମିତି ଗୁଲିଯିବ ନାହିଁ ?

ବିଶିଷ୍ଟ ବୁଢ଼ୀଙ୍କର କଥାରେ ବିରକ୍ତ ହେଲା । ବୁଢ଼ୀ ସାବଣୀଙ୍କୁ ତଣ୍ଡେଇ ବୋଲି କହିଲେ ବିଶିଷ୍ଟର ରାଗ ହୁଏ । ଆଉ ଯଦି କିଏ କହିଥାଆନ୍ତା, ସେ ଦୋଷରା କଥା । ଏ ହେଉଛନ୍ତି ବଡ଼ ସାନ୍ତାଣୀ । ତଥାପି ସେ କହିଲା, ବୁଢ଼ିଲଣି ସାନ୍ତାଣୀ, ମା ଅତି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଦିନକୁ ଦିନ ଆହୁର ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଯିବେ । ସେ ଏବେ ଛୁଆକୁ ହେବେ କହୁ । ତାଙ୍କର ଯେ କିଛି ଭଲ ମନ୍ଦ ନ ହେବ ଏହା କିଏ କହି ପାରିବ ? ଆମ ଟିକି ଛୁଆକୁ କିଏ ପାଳିବ ?

ବୁଢ଼ୀ ସ୍ବଗିଯାଇ କହିଲେ, ଚାକରଟାର ତ ଦମାକ୍ କମ୍ ହୁଏ । ହଇରେ, ମୋ ଘର କଥା ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ, ତୁ ବେଶୀ ଜାଣୁ ? ମା ମୋ ଆଗରୁ । ମା, ମା, ଯୁକ୍ତର ମା ଠାକୁରାଣୀ ? ଅଲ୍ଲହୁଣୀ, ତାହାଣୀ ଅସୁରୁଣୀ ସବୁ ଖାଇଲା ।

ତାର ଭଲମନ୍ଦରେ କଣ ହେବ ? ହଉ, ଖରାପ ହେଉ । ମାଲି ବେଳକୁ ହେଲେ ମୁଁ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତିରେ ମରବି । ସବୁ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଯିବି ।

ବଞ୍ଚିଆ ଦୁଃଖରେ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଚାଲିଗଲା । ଭାବିଲା, ହଁ, ସତକଥା, ଗୁଜର ଟୋକା ତ ! ବଞ୍ଚିଆର କାଳ୍ପନାଭାବ କାହିଁକି ?

ଏତେ ଦିନ ହେଲା ରଘୁନାଥ କେଉଁଠି ଥିଲେ ? ଚାରିଦିନେ ଛ ଦିନେ ସେ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘରକୁ ଆସି ଘରର ଖବର ଅନ୍ତର ବୁଝୁଥିଲେ । ବଞ୍ଚିଆକୁ ଦୁଇ ଚାରିପଦ କହି କିପରି କଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ବାହାରିଦେଇ ଯାଉଥିଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଥିବାର ଶୁଣି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ବୁଝିବା ପାଇଁ ବୁଢ଼ୀ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଆସିଥିଲେ । ସାବିତ୍ରୀ କଷ୍ଟ ପାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣି ସେ ନିଆସିଲେ କାହିଁକି ? ବେଶ୍, ସେତେବେଳେ ନିଆସିଲେ ନାହିଁ, କନ୍ୟା ଜନ୍ମ ପରେ ତ ପ୍ରସୂତୀ ଅଥବା କନ୍ୟାର ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝିବାକୁ ଆସନ୍ତେ ? ସେ ଦିନେ ବଞ୍ଚିଆକୁ ଆସିବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ । କାହିଁ, ଆସିଲେ ନାହିଁ ତ ?

ରଘୁନାଥଙ୍କ ପରି ହୃଦୈର୍ଘ୍ୟ ବନ୍ଧୁ କାହିଁକି ଆସୁନାହାନ୍ତି ଏ ବିଷୟରେ ବଞ୍ଚିଆ ଛଡ଼ା ସମସ୍ତେ ଭାବୁଛନ୍ତି । ସାବିତ୍ରୀ ଭାବିଲେ, ପିତାପାପଦାୟୀ ଯୁକ୍ତ କାନରେ ପଡ଼ିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଯିବା ଆସିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଇଅଛନ୍ତି । ଦେହ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇଛି କି ? ଯଦି ନୁହେଁ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋ ପରି ତା'ଆଣୀ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ସତ୍ୟନାଶ ।

ନିଜର ଭବନକୁ ନିଜେ ତିରସ୍କାର କରନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ତା'ଆଣୀ । ମୋର କି ଅଧିକାର ଅଛି, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାହାଣୀ, ଅଲକ୍ଷଣୀ ବୋଲି ଭାବିବ ? ହେ ଭଗବାନ, ମୋତେ ଧ୍ୟାନ କର । ଲାଜ୍ଜା ଆନନ୍ଦରେ ରଖ । ସେ ସୁଖରେ ରହନ୍ତୁ । ତାଙ୍କର ନୁଆ ସ୍ତ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ବରୂପା ହେଉ ।

ବୁଢ଼ୀ ଭାବନ୍ତି, ସଂସାରରେ କିଏ କାହାର ? ସୁନ୍ଦର ଥିଲା ବୋଲି ଯା ଆସି କରୁଥିଲେ ସିନା, ଏବେ ଆଉ ଆସିବେ କାହିଁକି ? ଆଗେ ଚାରିଦିନେ ଛଦିନେ ଥରେ ଆସୁଥିଲେ, ସେତକ ବନ୍ଦ । କୋଉଦିନୁ କି, ବାହାଘର ଦିନୁ ତ । ହଁ ମୁଁ, ବାହାଘର ଦିନୁ । ମୁଁ ଜାଣେ; ବାହା ହୋଇ ଏବେ କାଲର ଲେକମାନେ ଏକାଥରେ ବଦଳିଯାଉଅଛନ୍ତି । ଯା-ଆ-ଉ-ଉ-ନୁ-ଉ, ଯାହାର କେହି ନାହିଁ, ତାର ଠାକୁରେ ଅଛନ୍ତି ।

ବିଶିଆ ଭାବେ କଣ ? ବେଳେ ବେଳେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭାର ସାଚା ହୁଏ । ସେ ଦଣ୍ଡବତ କଲେ ରଘୁନାଥ ହସିଦିଅନ୍ତି । ଘରର ଭଲ ମଦ ପଚୁରନ୍ତି । ବିଶିଆ ଦେଖେ ତାଙ୍କ ମନରେ ପୁରୁଷର ସୁଖ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ସେ ଯେପରି କଣ ଭୁଲୁଛନ୍ତି, ଯେପରି କୌଣସି ଜ୍ଞାନରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା ପରି ଜଣାଯାଉଛନ୍ତି । ଏ ସବୁର କାରଣ ସେ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ । ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରେନାହିଁ ।

ଦିନେ ଛଗଛୁଆ ତୋଟା ପାଖରେ ଦେଖାହେବାକୁ ପଚୁରିଥିଲେ, କି ରେ ! ବିଶୁ, ହିଅଟି କିପରି ହୋଇଛି ?

ବିଶିଆ କହିଲା, ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି ଆଜ୍ଞା ।

ଭଲ ଅଛି ତ ?

ଆଜ୍ଞା ହଁ, ଭଲ ଅଛି । ଅଜିକାଲି ଖୁବ୍ ହସୁଛି ।

ମା ଆଉ ବୁଢ଼ୀ ?

ସମସ୍ତେ ଭଲ ଅଛନ୍ତି ।

ହିଅଟିର ନାମ କଣ ଦିଆହୋଇଛି କିରେ ?

ବିଶୁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା, କିଛି ନାହିଁ ।

କିଛି ନାହିଁ ? ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚୁରିଲେ ରଘୁନାଥ ।

ତା ନାମ ଦିଆହୋଇ ନାହିଁ ।

ତାକୁ କଣ ବୋଲି ଡାକୁଛ ?

ବାପ ମଲା ପରେ ଜନମ ହୋଇଛି ବୋଲି ବାରଗ୍ରନ୍ଥି ହେଲା ନାହିଁ ।। ବୁଢ଼ୀ ମନାକଲେ । କହିଲେ ବାରଗ୍ରନ୍ଥି ଗୋଟାଏ କଣ, ନାମରୁ କଣ ମିଳିବ ? ଭଗବାନ ତାକୁ ଆୟୁଷ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ସେୟା ତ ଲୋଡ଼ା । ନାମରୁ କଣ ମିଳିବ ? ତେବେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନାମ ଦେବା ଦରକର ।

ବିଶିଆ ବିଚାର କରି କହିଲା, ହଁ ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଛେଟ ଘରର ପୁଅ, ମୋତେ ନା ଦେଇ ଆସେନାହିଁ । ମା କି ବୁଢ଼ୀ ସାନ୍ତାଣୀ କିଛି ଦେଉ ନାହାନ୍ତି । ଦବ କିଏ ? କିଛି ସମୟ ଖରବ ରହି ପୁଣି କହିଲା, ଆପଣ ଯଦି ନାମ ବାଛୁ ଦିଅନ୍ତେ ତେବେ ହୁଅନ୍ତା । ହେଲେ ଏଡ଼େ ଭାଗ୍ୟ କଣ ହିଅର ହେବ ନା ଆମର ହେବ ?

ରଘୁନାଥ କିଛି ନକହି ଚାଲିଗଲେ । ବଣିଆର ମନ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ହେଉଛି ଗୋଟିଏ କଥା ଆମ୍ଭ ଗୋଟାଇ ରତ ରତ କରି ଚୋରାଇଲା । ଖଟା ହେବାରୁ ମୁଖ ଭଙ୍ଗୀ କରି ଗଛ ମୂଳରେ ଭୁନିହୋଇ ବସିପଡ଼ିଲା ।

ସକାଳ ହେବାରୁ ବଣିଆ ବଛଣା ହୁଡ଼ିଲା । ଆମ୍ଭଗଛ ମୂଳକୁ ଯିବ ବୋଲି 'ଦାନ୍ତ ଘଷି ପୋଖରୀରୁ ଫେରି ଆସିଲା । ସାବିତ୍ରୀ ଅନେକ ଆଗରୁ ଉଠି ଗାସି କାମ ସାରିଥିଲେ । ଗାମୁଛା ଖଣ୍ଡିକ ବେକରେ ପକାଇ ବଣିଆ ଡାକିଲା, ମା କବାଟ ଦଅ, ମୁଁ ଆମ୍ଭଗଛ ମୂଳକୁ ଯାଉଛି । ଫରସ୍ ହେଲାଣି, ଏଥର ଲୋକ ଆସିଯିବେ । ଯାହା ଗୋଟାଏ ଦିନ ଆମ୍ଭ ଝଡ଼ିଥିବ ସେତକ ଅକାରଣରେ ଯିବ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଘଷି ଟୋକେଇ ରୋଷ ଘରେ ଥୋଇ ପଦାକୁ ଆସିଲେ । ଦେଖିଲେ, ସେତେବେଳଯାଏ ବୁଢ଼ୀ ଉଠି ନାହାନ୍ତି । ଘର ଭିତରୁ ତାଙ୍କର ଅଳସ ଭାଙ୍ଗୁଥିବାର ଓହ୍ଲାଇ ଶବଦ ଶୁଭୁଛି । ବଣିଆକୁ ଚାଲିଯାଉଥିବାର ଦେଖି 'ସାବିତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, ବଣ୍ଟା, କେତେବେଳେ ଫେରିବୁ ?

ବଣିଆ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଉଡ଼ିରଦେଲା, ଆସୁ ଆସୁ ଟିକିଏ ବେଳ ହୋଇଯିବ । ଏଣୁ ଯାଇ ଆମ୍ଭ ଗୋଟାଇ ବସିବ । ଅନ୍ଧରୁକ ଗଣ୍ଡା ଆସିଲେ ତାକୁ ଗଛ ମୂଳରେ ବସାଇ ମୁଁ ଯିବି ଜଙ୍ଗଲକୁ କାଠ ଆଣିବାକୁ ।

ସାବିତ୍ରୀ କହିଲେ, ଏଡ଼େ ସକାଳୁ ନ ଗଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ?

ନାହିଁ ମା, ମୁଁ ତ ଏବେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଉନି । ପ୍ରଥମେ ଆମ୍ଭଗଛ ମୂଳକୁ ଯିବ ।

ଆସୁ ଆସୁ କେତେ ଡେରି ହେବ । ଅଖିଆ ଅଖିଆ ଯିବୁ କିପରି ? ଦରକାର ଖାଉଦେଇ ଯାଇଥା ଯେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ କାମ କରୁଥିବୁ ।

ଡେରି ହୋଇଯିବ ମା, ଥାଉ, ଆସିଲେ ଖାଇବ । ନୋହୁଲେ ଆମ୍ଭ ଦିନାନ୍ତରୁ ଉଠିବ । ଏ ଛେଟ୍ ଆମ୍ଭରେ ବେଶ୍ ଆମ୍ଭୁଲ ହେଉଛି ।

ମୋ ସାନ ବୁଢ଼ା ମାନେ, ଦିନା ପଖାଳ ଖାଇକରି ଯାଆ । କେତେବେଳ ଲାଗିବ ଯେ, —ଯାଏଁ ମୁଁ ବାଢ଼ି ଆଣେ ।

ସାବିତ୍ରୀ କିଂସାଟିଏ ପାଇଁ ପାଖ ଘରକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଦାଣ୍ଡ କବାଟରେ ହାତ ମାରି କିଏ ତାକଲୁ, ବଢ଼ିଅ । ଆଉ ଘରେ ଗୁମାସ୍ତାର “ଦୁଇ ହେ” ଶବ୍ଦ ଏବଂ ଝିଅର କାନ୍ଦଣା ସଙ୍ଗେ ସେ ତାକଟି ମିଶିଯିବାରୁ ଅଗଭୁଜ କିଏ ତାହା ସେ ଝିଅର କରି ପାରିଲେନାହିଁ । କାନ ପାରିଲେ, କିଏ ଜଣେ ତାକୁ, ‘ବଢ଼ିଅ, ବଢ଼ିଅ ।’

ସାବିତ୍ରୀ ବଢ଼ିଅକୁ ଡାକି କହିଲେ, ଦେଖିଲୁ ବନ୍ଧୁ, ଦାଣ୍ଡରେ କିଏ ତାକୁ । ଏଡ଼େ ସକାଳୁ କିଏ କେବେ ତାକେନ । ଭୂତ ନୁହେଁ ତ ? ମଣିଷ ରୂପ ଧରି ସେମାନେ ତାକନ୍ତି ।

ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ମନେପଡ଼ିଲା, ତାଙ୍କ ପିଲାଦିନେ ଅନ୍ଧମାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଥିବା କଥା । କହୁଥିଲେ, ଗୋଟିଏ ରାଜକରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକକୁ ଭୂତ ତାର ସାଙ୍ଗ ବେଶ ଧରି ରାତି ଅଧରୁ ଉଠାଇ କାଠ କାଟିବା ଆଳରେ ଲଙ୍ଗଲକୁ ନେଇ ଗୋରୁ ହାତରେ ପିଟି ପିଟି ଦରମା କରିପକାଇଲା । ଆଜି ସେଇକଥା ତାଙ୍କର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ତେଣୁ ସେ କବାଟ ଫିଟାଇବାକୁ ଦୋଦୋପାଞ୍ଚ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଧୀରେ ଧୀରେ କଲିଣି ଫିଟାଇ କବାଟ ଦରମେଇ କରି ମୁଣ୍ଡ ପଦାକୁ କାଢ଼ି ଅନାଇଲେ । ପ୍ରଥମେ ଲୋକଟିକୁ ଚିହ୍ନି ପାଇଲେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ନିରାଶ କରି ବୁଝିଲେ ସେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି ।

ଲଜ୍ଜାରେ ମୁଣ୍ଡ ଭିତରକୁ ଆଣି କବାଟ ଭଲଭାବେ ମେଲ କରି ଖଜାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ବଢ଼ିଅକୁ କହିଲେ, ଆରେ ବନ୍ଧୁ, ରଘୁନାଥ ଆସିଛନ୍ତି ।

ବଢ଼ିଅ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଘର ଭିତରକୁ ଆଣିଲା । ବୁଢ଼ୀ ଥିବା ଘର ପିଣ୍ଡାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ସତରଞ୍ଜି ପକାଇଦେଲା । ରଘୁନାଥ କିଛି ସମୟ ବସିରହିଲେ । ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ ସେ ନିଜେ ବହୁତ ଦିନ ହେଲା ଆସି ପାଇନାହାନ୍ତି । ସେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ପ୍ରକୃତରେ ତାର ସହସ୍ର ଗୁଣ ଦୁଃଖ ଜାତହେଲା ତାଙ୍କର ଅନ୍ତଃକରଣରେ । ବଳୁଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀକୁ ଦିବସରୁ ଘର ବଢ଼ିଅ ଦ୍ଵାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ଚାଲିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷ ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ସହୃଦ ସେହି ଅନନ୍ଦ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ତିରୋହତ ହୋଇଯାଇଛି ।

ରଘୁନାଥଙ୍କ ମନରେ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ଜାତହେଲା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖି । ଯେତେବେଳେ ସୁନ୍ଦର ଥିଲେ ସେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଭୋଜନ ନିମନ୍ତେ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଭୋଜନରେ ବସିଥିବା ବେଳେ ପରିବେଷଣରେ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ

ସାବିତ୍ରୀ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଫଳତଃ ସେ ଅନେକଥର ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଅଛନ୍ତି । ରଘୁନାଥ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଆଖି ବୁଲେଇ ଆଣନ୍ତି । ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଚୁପକ୍ବ ସେ ଅନ୍ୟ କାହା ସହିତ ଭୁଲନା କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ ରୁପ୍ କାହିଁ ? ଆଜି ସେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ କାହିଁ ? ଜଣକର ଅଭାବରୁ ଆଜି ତାଙ୍କର ଏ ଦଶା ।

ସାବିତ୍ରୀ ରୋଷ ଘରେ ଦସିରହୁଲେ । ଚଗତ ଦିନର କେତେ କଥା ତାଙ୍କର ମନେପଡ଼ିଲା । ବୁଢ଼ା ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତଥିଲାବେଳେ ସ୍ବାମୀ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଗିଲସେ ଜଳ ଦେବା ପାଇଁ ଡାକପକାନ୍ତି । ଟିକିଏ ଡେଇଁ ହୋଇଗଲେ ସେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ବରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, କିପରି ସେ ଓଡ଼ଣା ଟାଣି ପାଣି ଗିଲସକ କାନ୍ଥ ଆଡ଼ୁଆଳରୁ ବତାଇ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ରଖିଦିଅନ୍ତି । ସ୍ବାମୀ କେତେଥର ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତି, ସାବିତ୍ରୀ ନିଜେ ପରଷନ୍ତୁ । ସାବିତ୍ରୀ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରନ୍ତି ।

ଆଉ ଆଜି ! ପାନବଟାଟି ଆର ଘରେ ଥିବାରୁ ପାନ ଦିଶଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏହାର କାରଣ, ଲଜ୍ଜା । ରଘୁନାଥ ଇଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ବସିଛନ୍ତି । କିପରି ସେ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ଯିବେ ? ଭାବିଲେ, ସ୍ବାମୀ ଥିଲାବେଳେ ସେ ଏପରି କୁଣ୍ଡିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ, ଆଜି କାହିଁକି ?

ରଘୁନାଥ ଅନେକ ବେଳଯାଏ ଦିଶିଆ ସହିତ ଗପସପ କଲେ । ଦୁଃଖ ସୁଖ କେତେ କଥା ପଡ଼ିଲା । ଏମାନଙ୍କ ଆଳାପରେ ବୁଢ଼ା ଘର ଭିତରୁ ଆସିଲେ । କହିଲେ, ଆଗୋ, ଏତେ ଦିନେ ଅପୁରୁଷ କୁଆଡ଼େ ମ ?

ରଘୁନାଥ ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଘରର କାମ ଧନ୍ଦାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିବାରୁ ଆସି ପାରୁନଥିଲି । ଆଜି ସମୟ ମିଳିବାରୁ ଆସିଛି ।

ହଉ ପୁଅ, ଟିକିଏ ଆସିଛ, ଭଲ କରୁଛ । ଆମର ଆଉ କିଏ ଅଛି । ଘରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦେହପାଆ ଭଲ ତ ?

ହଁ, ତମ କଲାଣରୁ ସବୁ ଭଲ ।

ବୋହୂଟି କେମିତି ? ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥାଆନ୍ତି ଯେ ପୁଅରେ ଗଦାଏ ବାଟ ଚାଲିକରି ଯିବାକୁ ସାହସ ହେଉନା । ବସି ବସି କରି ହେଲେ ଯାଆନ୍ତି, ବୋହୂଟାକୁ ଏକା ଛାଡ଼ି କିପରି ଯିବ କହିଲା ପୁଅ । ବୋହୂଟି ଦେଖିବାକୁ କିମିତି, ବାହାଘର ଚାରିପାସ ହୋଇଯିବ ପରି ।

ରଘୁନାଥ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ମୁହଁ ଲାଲ୍ ହୋଇଗଲା । ସେ ମୁହଁ ଧୋତ ତଳକୁ ଅନାଇଲେ । ବଣିଆ ଉତ୍ତରଦେଲା, ଏ ବୁଢ଼ୀ ସାଆନ୍ତାଣୀ, ମୁଁ ଦିନେ ବୋହୂ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । ସାନ୍ତାଣୀ ଦେଖିବାକୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ।

ବୁଢ଼ା କଟମଟ କରି ଥରେ ବଣିଆକୁ ଅନାଇଲେ । କଷ୍ଟ ଫେରାଇ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପଚାରିଲେ, ହଜିରେ ପୁଅ, ବୋହୂ ନବକୁ ଭଲ ପାଉଛି ତ ? ନବ ତାହାକୁ ଆଦର କରୁଛି କି ନାହିଁ ? ସବୁଥର ତ ନବ ତୋ ସଙ୍ଗେ ଆସେ, ଆଜି କାହିଁ ଆସିନି ? ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ନ ଥିଲା କି ?

ରଘୁନାଥ କଣ ଉତ୍ତର ଦେବେ ଛୁରି କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ସେ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘରକୁ ଆସୁ ନ ଥିଲେ, ଆଜି ସେଇଯୁା ଘଟିଲା । ସେ ପୂର୍ବରୁ ଭାବିଥିଲେ ବୁଢ଼ା ଏପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବେ । ଉତ୍ତର ଠିକ୍ କରି ପାରି ନ ଥିଲେ ବୋଲି ଆସୁ ନ ଥିଲେ । କେତେ ଦିନଯାଏ ନ ଆସନ୍ତେ ? କହିଲେ, ହଁ—ଆଁ— ।

ଉତ୍ତରରୁ ବୁଢ଼ା କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସାବିତ୍ରୀ କିନ୍ତୁ ଅନୁମାନ କରି ଗୋଟିଏ ଦାୟି ନିଶ୍ଚାସ ଛାଡ଼ିଲେ ।

ବୁଢ଼ୀ ଗରବ ହେବାରୁ ରଘୁନାଥ କନ୍ୟାଟିକୁ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ । କନ୍ୟାଟିକୁ ଆଣି ତାଙ୍କ କୋଳରେ ଦେବାପୁଁ ସେ ହଲେ ସୁନାଖଡ଼ୁ ବାହାର କରି ପିନ୍ଧାଇଦେଇ ପଚାରିଲେ, ଝିଅର ନା କଣ ଦେଇଛ ?

ଆଜିଯାଏ କିଛି ଦେଇନୁ । ନାଆଁରୁ କଣ ଫିଲିଦରେ ପୁଅ, ଭଗବାନ ତାକୁ ଆମୁଷ ଦେଇଥାଆନ୍ତୁ । ସେଇଯୁା ଲୋଡ଼ା, ସୁରେଶ୍ୱରୀ ଠାକୁରାଣୀ ତାକୁ ଆଣି ଆଗରେ ରଖିଥାଆନ୍ତୁ । ମାଆ ତ ତାଆଣୀ—

କଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଛତରୁ ନିଆଁ ଖସିପଡ଼ିଲା । ଯେତେହେଲେ ବଳିବାଳିବ ଲୋକ, ତାଙ୍କ ଆଗରେ ବୋହୂର ଅବଗୁଣ କହିବେ କିପରି ? ବଣିଆ କଥାଟିକୁ ବାଁରେଇ ଦେଇ ପଚାରିଲା, ବୁଢ଼ୀ ସାନ୍ତାଣୀ ଝିଅର ନା ନ ଦେଲେ ତାକୁ ଆଉ କଣ ବୋଲି ଡାକିବା ? ରଘୁ ସାଆନ୍ତେ ଭଲ ନାଆଁଟିଏ ବାଛିଦିଅନ୍ତୁ ।

ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଆଖି ସୁନାଖଡ଼ୁ ଉପରେ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ପଡ଼ିଯିବାରୁ ଆନନ୍ଦତା ହୋଇ ବଣିଆ କଥାରେ ହଁ କରି ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କହିଲେ, ହଜି ଗୋ ବୋହୂ, ତମଦେଇ ପାନ ଦଖଣ୍ଡ ହେଲା ନାହିଁ ? ପୁଅ କେତେବେଳେ ବସିଲାଣି, ପାଟିରେ କିଛି ନାହିଁ, ପାନ ଭାଙ୍ଗି ଆଣିଦିଅ । ରଘୁନାଥଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ କହିଲେ,

ହଁ ରେ ପୁଅ, ବାପ ଛେଉଣି, ତା ଉପରେ ଦୟା ଶେୟବଂ । ସେ କଣ ତମର ହିଅ ନୁହେଁ ? ତମେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ନାମ ବାହୁଦିଅ ।

ବୁଢ଼ାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ସାବିତ୍ରୀ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ବାଧା ହୋଇ ରୋଷ ଘରୁ ନିକଟସ୍ଥ ଘରକୁ ଗଲେ । ପାନ ଭାଙ୍ଗି କମ୍ପିତ ପଦରେ କାନ୍ଥ କଡ଼େ କଡ଼େ ଆସି ବୁଢ଼ାଙ୍କ ହାତକୁ ପାନ ବଢାଇଦେଲେ । ଫେରିଯିବା ସମୟରେ ଦାଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧି ପାଖ କବାଟ ଆଡୁଆଳରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକକୁ ଠିଆ ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ । ତାକୁ ଠିକ୍ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । କାହାକୁ କହିବେ, ଚାଲିଗଲେ ।

ରଘୁନାଥ କନ୍ୟାକୁ ଗେଲି କରୁ କରୁ କହିଲେ, କନ୍ୟାର ନା ଦେବା, ଅଶାଳତା । କେତେ ଲୋକଙ୍କର ଆଶା ଫଳିଛି । ମୁଁ ଶୁଣିଲି ହିଅଟିଏ ହେଲା ବୋଲି ତମ ମନରେ କଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ମନ କଷ୍ଟ କର ଲାଭ ନାହିଁ । ସେଇ ତମର ହିଅ ଆଉ ସେଇ ତୁମର ପୁଅ ।

ସମସ୍ତେ କହୁଥିଲେ ପୁଅ ହେବ, ସେଇ ଅଲୁକ୍ଷଣୀ ତ—

ରଘୁନାଥ କନ୍ୟାଟିକୁ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ଦେଇ କହିଲେ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ହେବେଣି, ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ଆଉ କେବେ ତୁମ ପାଦ ଆମ ଘରେ ପଡ଼ିବରେ ପୁଅ ?

କେତେଦିନ ହେଲା ଆସି ପାରୁ ନ ଥିଲି ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି । ସମୟ ପାଇଲେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆସୁଥିବ ଯେ ।

ରଘୁନାଥ ଦାଣ୍ଡପଟରୁ ଆନେଇଗଲେ । କିଛି ଦୂରରେ ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଲେ ।

ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ତୋଟା ବାଡ଼ି ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ଆମ୍ଭ ଗାଈବେ କପରି ? ଗରିବଙ୍କର ସୁଖି ତ ଜିଭ ଅଛି । କଥାରେ ଅଛି, ମାଗୁଛୁଣୀ ଘରେ ପିଠା ବହୁତ । ସୁା ଘରୁ ତା ଘରୁ ମାଗି ଜଣେ ଜଣେ ମହାଜନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଦୁନିଆରେ ଯଦି ଅଶାକୁ ଢିନିଟା ଆମ୍ଭ ବଢି ହେଉଥାଏ, ଏମାନେ ଦେବେ ପାଉଁଟା । ସାଧୁଆ ମା ବିରୁଦ୍ଧ ଏପରି ଦୁଇବେତା ଆମ୍ଭ ଜମେଇଥିଲା । ସାଧୁଆ ଯଦି ଜାଣେ ଘରେ ରଖେଇ ଦେବନାହିଁ । ସେହିପାଇଁ ଆମ୍ଭ ସବୁ ହାରା ପାନବଣୀ

ଘରେ ଥାଏ । ସେ ଭଲପାଏ ଅଧଳାଏ ଯ ହା ଲୁଗୁଇଁ ଛପାଇ ବିଧି କରେ ସେଥିରୁ
ଅଧେ ନିଜ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସି ଥିବା ଅଧକ ସାଧୁଆ ମାକୁ ଦେଇଦିଏ । ଆଶା ତ,
ପୁଣି କେତେ କାହାକୁ ମାଗିବ ? ଥରେ ଦେଲେ ତଥର ଦେବେ; ତୁମ୍ଭାୟୁଥର
ବେଳକୁ ସଫା ମନାକରିଦେଇ କହିବେ, ଏଠି ତୋ ବାପାଘର ମାଲି କମା
ହୋଇନାହିଁ । ଅନ୍ୟଥାତେ ଚେଷ୍ଟା କର ।

ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାସ ପାନରାଶୀଙ୍କର ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଘଟିଛି । ଥିବା
କାହାକୁ ମୁହଁ ଖୋଲି ପଦେ ମାଗିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନିମାଗିଲେ
ଅଣ୍ଟାକୁ ହାତ ଯାଉନାହିଁ । ସାଧୁଆ ମାର ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧି । ସେ ଦିନେ ଭାବି ନିନ୍ଦା
କହିଲା, ଆଲୋ, ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ଜାଣିଲେ ଚୋର ବିଦ୍ୟା କଲା ।

ସେଦିନ ବଡ଼ ଭୋରରୁ ଉଠି ସାଧୁଆ ମା ହାସ ପାନରାଶୀ ସହୃଦ ଭଗଣିଆ
ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ, ଅନ୍ଧାରୁ ଗଲେ କେହି ଲୋକ ନଥିବେ; ତଳେ ଯାହା
ପଡ଼ିଥିବ, ସେତକ ସହଜରେ ଗୋଟାଇଦେବ । ଯଦି ପଡ଼ିନଥାଏ, ତେବେ, ହାସ
ପାନରାଶୀର ହାତ ଝୁଲି ଥାଏ । ସେଦିନ ଗୋଟାଏ ଟେକାରେ ଅଧଗଣା ଅମ୍ଳ
ବାଡ଼ିଦେଇଥିଲା ।

ଆସୁ ଅସୁ ଦୂରରୁ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘରୁ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ।
ଦୁହେଁ ଠରଠର ହେଲେ । ଜଣେ ଆଉ ଜଣକ କାନରେ କଣ କହିଦେଲା;
ଉଭୟେ ଦ୍ରୁତ ପଦରେ ଚାଲିଲେ । ଯେତେବେଳେ ସାବିତ୍ରୀ କବାଟ ଫିଟାଇ
ମୁଣ୍ଡ ପତାକୁ କାଢ଼ି କିଏ ବୋଲି ଅନାଉଥିଲେ, ହାସ ପାନରାଶୀର ନଜର
ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଗଲିର ଗୋଟିଏ ଘର ଉଡ଼ାଡ଼ରେ ଲୁଚି ଦେଖୁଥାଏ ।
କେତେବେଳ ପରେ ବିଶିଆ ଆସି ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଘର ଭିତରକୁ ନେଲା । ସାଧୁଆ
ମା କହିଲା, ଆଲୋ, ଜାଣିଲୁ କି ମ, ଏଥିରେ ବିଶିଆ ହେଉଛି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ।

ଉଭୟେ ନିଶ୍ଚିତ୍ତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଵରରେ ବୁଝେ । କାଳେ କିଏ
ଶୁଣିଦେବ । ରଘୁନାଥ ଭିତରକୁ ଗଲେ । ସ୍ଵାଦିଓଟି ଦରଜାର ଦୁଇ କବାଟ
ଅତୁଆଳରେ ଠିଆ ହୋଇ କଣ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଛତି ଦାଉଁ ଦାଉଁ ପଡ଼ିଲା ।
କାଳେ ସେ ଦାଉଁ ଦାଉଁ କିଏ ଶୁଣିବ, ସେଇଫାଇଁ ଉଭୟେ ଛତିକୁ ଚାପି
ଧରିଲେ । ଗୋଟିଏ ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା । କବାଟକୁ ଆଉଜି ଠିଆହେଲେ । ନିଶ୍ଚାସ
ଘନ ଘନ ଯିବା ଆସିବା କଲା । ଚେଷ୍ଟା କଲେ ନାହା ଯେପରି ଧୀରେ ଧୀରେ
ଯା ଆସ କରେ । କିଛି ସମୟ ସେହିପରି ଠିଆହୋଇ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଫେରିବାର
ଦେଖି ଭୁଲି ହୋଇ ଖସି ଚଲା । ହେଲେ ବିଶିଆର ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇ
ଶୁଲିଯିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ହେଲାକି ।

ହୁଁରେ ପୁଅ, ବାପ ଛେଉଣି, ତା ଉପରେ ଦୟା ଦେଖିଥିବି । ସେ କଣ ତମର ହିଅ ନୁହେଁ ? ତମେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ନାମ ବାହୁଥିଅ ।

ବୁଢ଼ାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ସାବିତ୍ରୀ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ବାଧା ହୋଇ ରୋଷ ଘରୁ ନିକଟସ୍ଥ ଘରକୁ ଗଲେ । ପାନ ଭାଜି କମିତ ପଦରେ କାନ୍ଥ କଡ଼େ କଡ଼େ ଆସି ବୁଢ଼ାଙ୍କ ହାତକୁ ପାନ ବଢାଇଦେଲେ । ଫେରିଯିବା ସମୟରେ ଦାଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରବଳ ପାଖ କବାଟ ଆଡୁଆଳରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକକୁ ଠିଆ ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ । ତାକୁ ଠିକ୍ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । କାହାକୁ କହିବେ, ଚାଲିଗଲେ ।

ରଘୁନାଥ କନ୍ୟାକୁ ଗେଲ କରୁ କରୁ କହିଲେ, କନ୍ୟାର ନା ଦେବା, ଅଶାଳତା । କେତେ ଲୋକଙ୍କର ଆଶା ଫଳିଛି । ମୁଁ ଶୁଣିଲି ହିଅଟିଏ ହେଲା ବୋଲି ତମ ମନରେ କଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ମନ କଷ୍ଟ କରି ଲଭ ନାହିଁ । ସେଇ ତମର ହିଅ ଆଉ ସେଇ ତୁମର ପୁଅ ।

ସମସ୍ତେ କହୁଥିଲେ ପୁଅ ହେବ, ସେଇ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ତ—

ରଘୁନାଥ କନ୍ୟାଟିକୁ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ଦେଇ କହିଲେ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ହେବେଣି, ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ଆଉ କେବେ ତୁମ ପାଦ ଆମ ଘରେ ପଡ଼ିବରେ ପୁଅ ?

କେତେଦିନ ହେଲା ଆସି ପାରୁ ନ ଥିଲି ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି । ସମୟ ପାଇଲେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆସୁଥିବ ଯେ ।

ରଘୁନାଥ ଦାଣ୍ଡପଟକୁ ଆନେଇଗଲେ । କିଛି ଦୂରରେ ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଲେ ।

ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ତୋଟା ବାଡ଼ି ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ଆମ୍ଭ ଗାଉଁବେଳେ କିପରି ? ଗରିବଙ୍କର ପୁଅ ତ ଜନ୍ମ ଅଛି । କଥାରେ ଅଛି, ମାଗୁଛୁଣି ଘରେ ପିଠା ବହୁତ । ସ୍ତ୍ରୀ ଘରୁ ତା ଘରୁ ମାଗି ଜଣେ ଜଣେ ମହାଜନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଦୁନିଆରେ ଯଦି ଅଶାକୁ ତନିଟା ଆମ୍ଭ ବଢ଼ି ହେଉଥାଏ, ଏମାନେ ଦେବେ ପାଉଁଟା । ସୀଧୁଆ ମା ବିରୁଦ୍ଧ ଏପରି ଦୁଇବେତା ଆମ୍ଭ ଜମେଇଥିଲା । ସାଧୁଆ ଯଦି ଜାଣେ ଘରେ ରଖେଇ ଦେବନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭ ସବୁ ହାରା ପାନରାଣୀ

ଘରେ ଥାଏ । ସେ ଭଲପାଏ ଅଧଲଏ ଯ ହା ଲଗୁଇ ଛପାଇ ବିଧି କରେ ସେଥିରୁ
ଅଧେ ନିଜ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସି ଆଉ ଅଧକ ସାଧୁଆ ମାକୁ ଦେଇଦେ । ଆଶା ତ,
ପୁଣି କେତେ କାହାକୁ ମାଗିବ ? ଥରେ ଦେବେ ଯଥାର ଦେବେ; ତୁମ୍ଭାୟୁଥର
ଦେଲକୁ ସମ୍ପା ମନାକରିଦେଇ କହୁବେ, ଏଠି ତୋ ବାପାଘର ମାଲିକମା
ହୋଇନାହିଁ । ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଚେଷ୍ଟା କର ।

ସାଧୁଆ ମା ଏବଂ ହାସ ପାନଗଣୀଙ୍କର ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଘଟିଛି । ଆଉ
କାହାକୁ ମୁହଁ ଖୋଲି ପଦେ ମାଗିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନିମାଗିଲେ
ଅଣ୍ଟାକୁ ହାତ ଯାଉନାହିଁ । ସାଧୁଆ ମାର ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧି । ସେ ଦିନେ ଭାବି ନିନ୍ଦା
କହିଲା, ଆଲୋ, ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ଜାଣିଲେ ଗୌର ବିଦ୍ୟା ଭଲ ।

ସେଦିନ ବଡ଼ ଭୋରରୁ ଉଠି ସାଧୁଆ ମା ହାସ ପାନଗଣୀ ସହୃଦ ଛଗଣିଆ
ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଅନ୍ଧାରୁ ଗଲେ କେହି ଲୋକ ନଥିବେ; ତଳେ ଯାହା
ପଡ଼ିଥିବ, ସେତକ ସହଜରେ ଗୋଟାଇଦେବ । ଯଦି ପଡ଼ିନଥାଏ, ତେବେ, ହାସ
ପାନଗଣୀର ହାତ ଝୁର୍ ସଲଖ । ସେଦିନ ଗୋଟାଏ ଟେକାରେ ଅଧଗଣ୍ଡା ଆମ୍ବ
ବାଡ଼ିଦେଇଥିଲା ।

ଆମ୍ବ ଆମ୍ବ ଦୂରରୁ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦରକ ଘରୁ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ।
ଦୁହେଁ ଠାଉଠାଉ ହେଲେ । ଜଣେ ଆଉ ଜଣକ କାନରେ କଣ କହୁଥିଲେ;
ଉଭୟେ ଦ୍ରୁତ ପଦରେ ଚାଲିଲେ । ଯେତେବେଳେ ସାବିତ୍ରୀ କବାଟ ଫିଟାଇ
ମୁଣ୍ଡ ପତାକୁ କାଢ଼ି କିଏ ବୋଲି ଅନାଉଥିଲେ, ହାସ ପାନଗଣୀର ନଜର
ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଗଲର ଗୋଟିଏ ଘର ଉହାଡ଼ରେ ଲୁଚି ଦେଖୁଥାଏ ।
କେତେବେଳେ ପରେ ବଣିଆ ଆସି ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଘର ଭିତରକୁ ନେଲା । ସାଧୁଆ
ମା କହିଲା, ଆଲୋ, ଜାଣିଲୁ କି ମ, ଏଥିରେ ବଣିଆ ହେଉଛି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ।

ଉଭୟେ ନିସିଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚସ୍ବରରେ ଚୁହେଁ । କାଳେ କିଏ
ଶୁଣିଦେବ । ରଘୁନାଥ ଭିତରକୁ ଗଲେ । ସ୍ବୀୟଓଟି ଦରଜାର ଦୁଇ କବାଟ
ଅତୁଆଲରେ ଠିଆ ହୋଇ କଣ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଛତ ଦାଉଁ ଦାଉଁ ପଡ଼ିଲା ।
କାଳେ ସେ ଦାଉଁ ଦାଉଁ କିଏ ଶୁଣିବ, ସେଇଦିନ ଉଭୟେ ଛତକୁ ଚାପି
ଧରିଲେ । ଗୋଟିଏ ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା । କବାଟକୁ ଆଉଜି ଠିଆହେଲେ । ନିଶ୍ବାସ
ଘନ ଘନ ଯିବା ଆସିବା କଲା । ଚେଷ୍ଟା କଲେ ତାହା ଯେପରି ଧୀରେ ଧୀରେ
ଯା ଆସ କରେ । କିଛି ସମୟ ସେହିପରି ଠିଆହୋଇ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଫେରବାର
ଦେଖି ଭୁନି ହୋଇ ଖସି ଚଲା । ହେଲେ ବଣିଆର ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇ
ଚାଲିଯିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ହେଲାନି ।

ରଘୁନାଥଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ବଣିଆଁ ଅଖିଆ ଅଖିଆ ଧାଇଁ ଦୂରରେ ଯାଉଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଦୁଇଜଣ ପଛରେ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ଆଉ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ତାଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସାଧୁଆ ମା ଥରେ ଦିଅର ଗଲା ସାଙ୍ଗ କରି କହିଲା, ଜାଣିଲୁ ଲୋ ଅପା ଆମେ ଯାହା କହୁଥିଲେ ସେଇଆ । ହେଲେ ଏଥରେ ଯେ ବଣିଆଁର ହାତ ଅଛି, ମୁଁ ଜାଣିନଥିଲି । ନଥିଲେ କି ଆମକୁ ସେଦିନ ହଜି ବଳଦ ପରି ବାସଙ୍ଗ ବାଡ଼ିରେ ପିଟିଥାଆନ୍ତା ?

ହାରା ପାନବଣୀ ରାସ୍ତାରୁ ଟେକାଟିଏ ଗୋଟାଇ ହାତରେ ଧରି ଏ ହାତରୁ ସେ ହାତକୁ କରୁ କରୁ କହିଲା, ଆଲୋ, କେମିତି ମ, ଛେଳି ଗୋଟିଆ ବଢ଼ିଣିଆ ମ । ତୁ ଭବିଷ୍ଟ ଏଥରେ କଣ ବୁଢ଼ି ନାହିଁ କି ? ବୁଢ଼ି ଜାଣି ଶୁଣି ସବୁ କରାଇଛନ୍ତି ମ । ଶୁଣିଲୁ ନାହିଁ କଣ କହିଲେ ।

ସାଧୁଆ ମା ପଚାରିଲା, କଣ ?

ହାରା ପାନବଣୀ କହିଲା, କାନ ଦିଆ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସିଥାଉ କି ଲୋ ? ବୁଢ଼ି ଟିକି ନାଭିକୁ ଦେଖାଇ କହିଲେ ଯେ ଇଏ କଣ ତୁମ ସିଅ ନୁହେଁ କି ? କଥର ମରମ ବୁଝିପାରିଲୁ ଟି ?

ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ରଘୁନାଥଙ୍କର ସେ ଯେବେ ଝିଅ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା, ସୁନାଖତୁ ଦେଇଥାଆନ୍ତେ କାହିଁକି ? କିଏ ଦେଖିବ ବୋଲି, ଦେଖିଲୁ ନା, କେତେ ବଡ଼ ସକାଡ଼ୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ହାରା ପାନବଣୀ ଆଉ କଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ହଠାତ୍ ପଛଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଦେଖିଲା । ସାଧୁଆ ମା ତୁ ଛଡ଼ି ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଆଗେଇଗଲା । ସାଧୁଆ ମା କାରଣ ବୁଝି ନପାରି ଡାକିଲା, ରହ ଲୋ ରହ, ତର ତର ହୋଇ ଗଲେ କଣ ବେଣୀ ଆମ ଗୋଟାଇରୁ ? କଥା ନଶୁଣି ହାରା ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । କେବଳ ଥରେ ଥରେ ପଛକୁ ଫେରି ବୁଝୁଥାଏ । ବଣିଆଁ ପଛରେ ଦଉଡ଼ୁଛି ପରା ।

ସାଧୁଆ ମା ପଛକୁ ଅନେଇଲା । ତାର ହାଲୁକ ଶୁଖିଗଲା । ମୋ ବାପ ଲୋ ବୋଲି କହି ଦଉଡ଼ିଲା ଯେ ଯାଇ ଶିଳପୁଆ ଆମ୍ବଗଛ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ବଣିଆଁ ଏହିମାନଙ୍କ କଥା ଭାବୁଥିଲା । କି ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ ଏମାନଙ୍କର ଆଉ ପାଟି ଫିଟିବ ନାହିଁ । ଯେ ମାଡ଼କୁ ଡରେ ନାହିଁ ତାକୁ ଆଉ କଣ କରିବ ?

ସେଦିନ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥିଲା ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନୁ ଖୁଲ୍ କରିବ । ନଗର ନାଉଲା ଦିଆ ଧାର୍ମି ଧାର୍ମି ମେଟ୍ ଦେଲେ । ଅଥ ଯାଆନ୍ତୁ । ଅଥ ଦିନେ ହାବୁଡ଼ରେ ଧଡ଼ିଲେ ବଣିଆ ହାତର କରମତି ଭଲଭାବେ ବୁଝିବେ । ବହୁଧବାଯା ଏ ମନେପକାଉଥିବେ । ଅଖା ଧୋଉଥିବେ ଗୁଣ ଗାଉଥିବେ ।

ନବୀନ ଆଉ ପାଖକୁ ଆସେନାହିଁ । ପିଲାଙ୍କର ମନ ଥରେ ବାହୁଡ଼ିଲେ 'ତାହାଙ୍କ ଆଉ ସହଜରେ ଫେରେ ? ସେମାନେ ଯାହା ବୁଝିଥିବେ ସେଇଯୁ ।

ସେଦିନ ନବୀନ ମା ମା ବୋଲି କେତେଥର ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ଡାକୁଥିଲା । ଭାବୁଥିଲା, ରମା ମା ଯେପରି ରମାକୁ କୋଳ କରିନ୍ତି ସେହିପରି ତାକୁ ମା ତାକୁ କୋଳ କରିବ । କିନ୍ତୁ ଫଳ ଯାହା ହୋଇଥିଲା, ତାହା ପାଠକଙ୍କୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଣା । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ମନର ଭାବକୁ ସେ ବା କାହୁଁ ଜାଣିବ ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ଯଦି ନବୀନ ତାଙ୍କୁ ଆଉଥରେ ପରୁରେ, 'ସେ ଧାର୍ମି ଆସି ତାକୁ କାଖ କରିବେ, ଆଉ କହିବେ, ହଁ ମୁଁ ତୋର ମା । ନବୀନ ଯଦି ଏତକ ଜାଣିପାରିଥାନ୍ତା, ସେ ଥରେ କାହିଁକି ସହସ୍ର ଥର ପରୁରବାକୁ ଚିଲେ ମାତ୍ର କୁଣ୍ଡିତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ନବୀନ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରୁଲିଆସିବା ପରେ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ମନ ଖରାପ ହେଲା । 'ସାଧୁଆ ମା ଓ ହାରା ପାନରାଣୀଙ୍କ ପରି ମନ୍ଦୀ ଯେଉଁଠି ଉପସ୍ଥିତ ମନ ଖରାପ ଭାବ କେତେବେଳେଯାଏ ରହନ୍ତା ? ଜୀବନରେ ଏ ଦୁଇ ଜଣ କେତେ ଘର ଭଙ୍ଗାଇଛନ୍ତି ତାହାର କଳନା ନାହିଁ । ଏପରି ଘଣ୍ଟା୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏମାନେ ଲିପ୍ତ ଥିଲେ ଯାହା ଜାଣିଲେ ଲୋକେ ତମକ ଉଠିବେ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଛିତା କିପରି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ତାହା ଅଜଣା । ଦିନା କେତେ ଯଦି ବନ୍ଧୁତା ଅଭେଦ୍ୟ ହୁଏ ଯେ ପାଣି ଗଲେ ନାହିଁ, ଦିନା କେତେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରର ପରମ ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ଯେତେ କଜିଆ ଲାଗିଲେ ସୁଦ୍ଧା କେହି କେବେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ଗୋପନୀୟ କଥା କାହାକୁ କହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପଞ୍ଜାରେ ଯଦି ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କଜିଆ ଲାଗେ ଏବଂ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କଜିଆ କରିବାକୁ ଅପାରଗ, ଦୁଇଫଳା ଅଧୁନ ଦେଇ ହାରା ପାନରାଣୀକୁ କଜିଆର କାରଣ ଜଣାଇଦେଲେ ସେ ଲଢ଼ିବାକୁ ସମ୍ମତ ହୁଏ । ହାରା ପାନରାଣୀ ସଙ୍ଗେ

ସମାନ ହେବାକୁ ସାଧୁଆ ମା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଦୁନିଆରେ କେହି ନାହିଁ । ତେଣୁ ବାଧା ହୋଇ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ସାଧୁଆ ମାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କର ନିଏ । ସାଧୁଆ ମାର ପିତୃ ତିନିଖଣ୍ଡି ଟାକୁଆ ଆମ୍ବୁଲ ଆଡ଼ବା ପାମ୍ପଟି ଦିଶିଛି ଲଙ୍କା । ଦୁଇ ଦଶାଯାଏ ଲଙ୍କାର ପାଇଁ ରୁଲେ ।

ଦୁଇ ଦଶା ପରେ ପୁଣି ଯେଉଁ କଥାକୁ ସେଇକଥା । ସାଧୁଆ ମାକୁ ହାସ୍ତ ପାନସାଣୀ ଆଦରରେ ଡାକେ, ଅଥା ଲୋ, ଅ ଲୋ ଯା ଲୋ । କେତେ କଜିଆପ୍ରିୟ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ କେବଳ ଚଣ୍ଡିପାଲ ଶୁଣିବେ ବୋଲି ଭୁଞ୍ଚିଆରେ ନିଜ ଭିତରେ କଜିଆ କର ଏ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ନିୟୋଜିତ କରି ଭୁଞ୍ଚି ହୋଇ ଆଡ଼େଇ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି । ପାଲ ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେଶ୍ ସାଦାସ୍ ଠିକ୍ କହି ମୁକୁନ୍ତ ହସି ତାଳି ମାରୁଥାଆନ୍ତି । କଜିଆ ଲାଗିଲେ ଏମାନଙ୍କର ଅନନ୍ଦ ହୁଏ । କେହି ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ମଣାଣି ଚଣ୍ଡି ବୋଲି କହିଥାଆନ୍ତି । କାରଣ ଏମାନେ ମଣାଣି ଚଣ୍ଡି ପରି କେତେବେଳେ କଜିଆ କରୁଥାଆନ୍ତି, କେତେବେଳେ ବା ଏକାକି ରହିଥାଆନ୍ତି ।

ନବୀନ ଚାଲିଗଲା ପରେ ସାଧୁଆ ମା ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସି କହିଲା, ଅଗୋ, ଟୋକାଟାକୁ ଏମିତି ଦେଖିଲ କି, ବଡ଼ ଖଣ୍ଡେ ଆଁ । ମଉନାମୁହାଁ ବୋଲି ସିନା ତାକୁ କେହି ଠଉରେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ମାଠୁ ସବୁ ଗୁଣ ଅଣିଛି । ତାଠେଇ ଏତିକି ହଂସା, ଏତିକି ବାଦ, ଗାର ବସିଲେ ଭାରତ ପରି ଯୋଥା ହେବ । ଦୁନିଆରେ ଏତେ ପୁଅ ଦେଖିଛି, ଦେଲେ ଇୟାପର ବାଳୁଙ୍ଗା! କେଉଁଠି ଦେଖିନାହିଁ । କିଛିପକ୍ଷ ପରେ ହାସର ଗୋଡ଼ ହଲାଇଦେଇ କହିଲା, ଅଲୋ ଦେଖ, ସାକାତ୍ ଦେବା ପ୍ରତିମା । ମୁଁ ଦୁନିଆଯାକରେ ଯୁଦ୍ଧପର ସୁନ୍ଦର ବୋହୂଟାଏ କେଉଁଠି ଦେଖି ନାହିଁ । ତୁ କେଉଁଠି ଦେଖିଛୁ ନା ଦେଖିବୁ ?

ଅପା, ମାଇପେ କହୁଛନ୍ତି ଦାମା ଭାରିଯା କୁଆଡ଼େ ବେଶୀ ସୁନ୍ଦର ।

ସାଧୁଆ ମା ଟେକିହୋଇ ବସି, ଜିଭିଟା ଗୁଣ୍ଡେ ଲମ୍ବେଇ କହିଲା, ଅ-ଅ-ଅ ଥୁ, ରଖ ତୋର ଦାମା ଭାରିଜାକୁ । କିଏ ପୁଣି ଏହା କହିବ ? କୋଉ ଗୁଣକୁ ସରି ବା ?

ହାସ ପାନସାଣୀ କହିଲା, ହଁ, ସତ କହିଲୁ । ହଇ ଗୋ ଅପା, ଯୁଦ୍ଧା ମାଙ୍କ ମନ କେମିତି ମା ? ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ବିଅକୁ ବୁଡ଼େଇ ମାଇଲେ ।

ଏ, ବୁଡ଼େଇ ମାଇଲେ, କାହିଁକି ?

ତୁହେଁ କଣ ମ ? କେମିତି କଥା କହୁଛୁ ? ଜାଣି ଶୁଣି ଦୋବେହୁ ବର ହାତରେ ଦେଲେ । ଖାଲି ସେତିକି ହୋଇଥିଲେ ଗୋଟାଏ କଥା ହୋଇ-
ଥାଆନ୍ତା । ତହିଁରେ ପୁଣି ଗୋଟାଏ ସଉତୁଣୀ ପୁଅ । ସେ ଯଦି କୋଡ଼ର ପିଲା
ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ମା ପର ମାନ ତଳନ୍ତା । ଏଡ଼େ ପିଲାଟାଏ ସବୁ ଜାଣିଲାଣି, ସବୁ
ଶିଖିଲାଣି । ତୁ କଣ ସଉତୁଣୀ ପୁଅଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବୁ ? କେଡ଼େ ଭଲ ଘରର
ବୋହୂ ନାରଖାର ହୋଇଛନ୍ତି, ଏଇ ବାଲ କେତେ ? ସେଇଥିପାଇଁ କହିଲି,
'ଜାଣି ଶୁଣି ବୁଡ଼େଇଦେଲେ ।

ଆଲୋ ହଁ, ତୁ ଯାହା କହିଲୁ ସବୁ ସତ । ହେଲେ ତାଙ୍କର କି ଦୋଷ ।
'ସେ ତ ଏତେ କଥା ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ଭୁଲିଗଲେ ।

ଏମାନଙ୍କର କଥାବାତ୍ସା ଶୁଣି ରୁକୁଣୀ ଯତ୍ନସବୁନାହିଁ ଅନନ୍ୟତା
ହେଲେ । ସେ ପୁରୁରୁ ଜାଣିଥିଲେ ପର ଘରକୁ ଆସିଲେ ସମସ୍ତେ ପର । କିନ୍ତୁ
ପର ଘରେ ଯେ ଆତ୍ମୀୟତାରୁ ବଳି ଆହୁର ଶୁଭକାଂକ୍ଷୀ ଅଛନ୍ତି ଏହା ସେ
ସ୍ବପ୍ନରେ ଭାବି ନ ଥିଲେ । ଦୋବେହୁ ବରର ହାତ ଧରି ଏନରେ ଯେତେ ଦୁଃଖ
ଥିଲା ଦୁର୍ଦ୍ଦିବର କଥାରେ ତ ହା ଶତଗୁଣ ବଢ଼ିଗଲା । ନବୀନ ପାଇଁ ଯେ ତାଙ୍କୁ
ଜୀବନରେ କଷ୍ଟ ସହବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେ ଏହା ବୁଝି ପାରିଲେ । ମନରେ ଆଶା
ହେଲା ଯେ ଏ ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ କେବଳ ବାକ୍ୟବାର ନୁହନ୍ତି, ଯାହା କୁହନ୍ତି ତାହା
କରନ୍ତି ମଧ୍ୟ ।

ସେ ଭାବିଲେ, ଏମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ଗ୍ରହଣ କଲେ ତାଙ୍କର କୌଣସି
'ଦୁଃଖ ରହିବ ନାହିଁ । ଉପଦେଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ କିପରି ? ସେ ତ ଏମାନଙ୍କୁ
'କଥା କହୁନାହାନ୍ତି, ପରୁରବେ ରମର ?

ଭାବିଲେ ନିଜେ କଥା କହିପକାଇବେ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଟି ସବୁବେଳେ
ତାଙ୍କର ପଟ ନେଇ କଥା କହୁଛି ତା ହାତକୁ ଧରି ତାକୁ ଧର୍ମର ମା କରିବେ ।

ମୁଣ୍ଡର ଓଡ଼ିଶାଟି ଘୁଞ୍ଚାଇ ଦୀର୍ଘ ଶ୍ବାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ମନ
'ମଧ୍ୟରେ ଜାଣି ଉଠିଲା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ, କଣ କହବେ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଳ
ଆସିନାହିଁ ।

ସାଧୁଆ ମା ଓ ଦ୍ବାରା ପାନରାଣୀ କଥୋପକଥନରେ ଲାଗିଗଲେ । ଝିଅ
'ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋସାଟା କିଏ ବାନ୍ଧିଦେଇଛି ମ, ଆଲୋ ହାସ ଦେଖିଲୁ, ଭାଦ୍ରାଣ
ଆତକୁ ବକା ହୋଇଛି । ମୁହଁଟି ଯେଡ଼ିକି ସୁନ୍ଦର, ମୁଣ୍ଡଟି ସେଡ଼ିକି ସୁନ୍ଦର । ତହିଁକି
'ଗଢ଼େଇ ଖୋସା ପକାଇ ପାରିନାହିଁ । ନାହିଁ କି ମ ହାସ ?

ହଁ, ଖୋସାଟା ବଙ୍କା ହୋଇଛି । ତୋ ପରି ଖୋସା କିଏ ବାନ୍ଧିବ ମ ?
ଯଦି ବାନ୍ଧୁ ଆସନ୍ତେ ରାଜକରେ ତୋତେ ଏତେ ଖୁସାମତ କରୁଥାଆନ୍ତେ
କାହିଁକି ?

ସାଧୁଆ ମା ବାଧା ହୋଇ କହିଲା, ମୋ ହାତର ପରଶା ସବୁବେଳେ
ତୋ ଭୁଣ୍ଡରେ ଅଛି । ଅଖି ଦେ ନା ଲେ, ଅଖି ଦେ ନା ।

ଆଉ କେତେ ସମୟଯାଏ ଏମାନେ ଏହିପରି ଆଳାପ କରିଥାଆନ୍ତେ
କେଜାଣି, ଦାଣ୍ଡରେ କାହାର ପଦ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଦୁହେଁ ଉଠିଲେ । ହାରା
ପାନରାଣୀ ଗୃହ ମଧ୍ୟରୁ ଦାହାର ଯିବାକୁ ବସିଲାବେଳେ ସାଧୁଆ ମା ପୁଣି
ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ହାରା ଏହା ଦେଖି କହିଲା, ଆଲୋ ଅପା,
ତୋର ଆଉ ଗରଜ ନାହିଁ କି ମ ? ଏଠି କେତେବେଳେଯାଏ ବସିଥିବୁ ? ଦିନ
ଆସି ଏଠି ହେଲାଣି । ଏ ମା ଗୋ—

ତୋ ଗରଜ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଣ୍ଠ । ଆଲୋ, ଦିନ ଏଠି ହେଉ କି ସେଠି ହେଉ
ଯେଉଁଠି ହେଲେ କଣ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧ ପରି ସିଅ ପାଖରେ ବସିଥିଲେ ଉଠି
ଯିବାକୁ ମନ ହୁଏ ନାହିଁ । ତୁମେ ସବୁ କେମିତି ଲେ—

ତା ବୋଲି କଣ ଏଠି ଦିନ ରାତି ବସିଥିବ । ନିଜର ପେଟପାଟଣା କଣ,
ନାହିଁ ? କାମଧନୀ ନ କଲେ ଖାଇବ କଣ ମ ? ଶୂନ୍ୟରେ ତ ଚଳିବ ନାହିଁ ।

ମୁହଁକୁ ଆଗିଲେଇ ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ହଁ, ଶୂନ୍ୟରୁ ଚଳିବ ନି ।

ତେବେ ତୁ ଆ, ଏଠି ବସିଆ ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ଯାଉଛି, ଯା । ତୋତେ କିଏ ବାନ୍ଧି ରଖିଛି କି ?

ହାରା ପାନରାଣୀ ଗୁଲିଗଲା । ସାଧୁଆ ମା କିଛି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରି
ଗୃହାଭିତ୍ତିରୁ ଅନାଇ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ କାନରେ କହିଲା, ଆଗୋ ହାରା, ପାନରାଣୀଙ୍କ
କମ୍ ମନେ କରିବ ନାହିଁ । ସେ ଏଡ଼ିକି ନାମୁରା ମୋ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ କଥା
ତ ତା ଆଗରେ ଗୋଟିଏ କଥା । ତମେ ଯାଅ କଥା କହିଥିଲେ ସେ ପଚାରି
କଥା ଲଗାଇ କହିବ । ହଁ, ତାକୁ ତିଲେ ପରତେ କରିବ ନାହିଁ ତ । ଏତିକି
କହି ସାଧୁଆ ମା ଉଠିଲା, କାରଣ ରଘୁନାଥଙ୍କର ପଦ ଶବ୍ଦରେ ଟିକିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧା
ହେଲା । ହେଲା, କେତେବେଳେ କେଉଁ କଥା । ଆଗରୁ ବାଟ କାଟିଥିଲେ ତଳ
ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କହିଲା, ଯାଉଛି ଗୋ, ଯାଉଛି, ଦିନ ଆସି ଏଠି ହେଲାଣି ।

ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ କାନକୁ ସାଧୁଆ ମାଆର କଥା ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । ସାଧୁଆ ମା ଗୁଲିଗଲେ ସେ ନିଜର ପ୍ରଣାସା ଅଉ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ପଥର ପରି ବସି ରହିବେ । ସାଧୁଆ ମାଆକୁ ଉଠିବାର ଦେଖି ସେ ତାର ଲୁଗାର-କାନ ଟାଣି ଧରିଲେ । ସାଧୁ ମା କହିଲା, ହଁ, ତମ ପାଖରେ ବସିବାକୁ ମୋର ଅପଡ଼ ନାହିଁ । ଏଣେ ସମୟ ଅଧିକ ହୋଇଗଲାଣି, ମୁଁ ଯାଉଛି । ତୁମେ ତ ପଦେ କଥା କହିଲ ନାହିଁ । ମୁଁ ଖାଲିଟାରେ ବସି କଣ କରିବ ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ସାଧୁଆ ମାଆର କାନ ଛଡ଼ିଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ସେ ତାକୁ କଥା କହିବେ । ପୁଣି ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା, କଣ କହିବେ ?

ସାଧୁଆ ମା ଗୁଲିଯିବା ସମୟରେ କହିଲା, ମୁଁ ସଞ୍ଜକୁ ଆସିବି ଯେ । ନିଶ୍ଚେ ଆସିବି । ଆଜି ଦେଖିବ ତୁମ ମୁଣ୍ଡ କିମିତି ବାନ୍ଧିଦେବ; ତମ ମୁହଁକୁ କେମିତି ମାନ୍ଧବ । କଥା ତ କହିଲ ନାହିଁ । ତେବେ ଯାଉଛି, ପଛେ ଆସିବି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ ହଉ ବୋଲି ପଦେ କଥା ବାହାର ଗଲା ।

ରଘୁନାଥ ମହାନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରି ଓଢ଼ା ଲୁଗାରେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଓଢ଼ା ଗାମୁଛାକୁ ଦୁଆରେ ବଳା ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ି ଉପରେ ପକାଇଲେ । ଗୁଣ୍ଡ ଗୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଶ୍ଳୋକ ପାଠ କରି ବାଡ଼ି କୁଅରୁ ଲେଟାଏ ପାଣି କାଢ଼ି ତୁଳସୀ ଚଉରରେ ଦେଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଲେଟାଟି ହାତରେ ଧରି ବଙ୍କା କରି ଡିନି ଗୁରୁଥର ମୁନ୍ଦାଏ ମୁନ୍ଦାଏ ପାଣି ତାଳି ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । ଓଢ଼ା ଲୁଗା ପାଲଟି ପୁନଃବାର ପୁରୋକ୍ତ ଦଉଡ଼ି ଉପରେ ଶୁଖାଇ ଚନ୍ଦନ ଘୋରିଲେ । କୋଣ ଘର ଚଉକା ଉପରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପୋଥି ରଖାହୋଇଥିଲା । ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ କାଢ଼ି ପିତୁଳ ନିର୍ମିତ କୁସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିମା ଦେହରେ ଚନ୍ଦନ ବୋଳି ବୋଳି ପୋଥିଟିରୁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକ ଗାଉଥିଲେ । ଶ୍ଳୋକର ପ୍ରଥମ ଅଂଶ ଉଚ୍ଚସ୍ବରରେ ଗାଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ଏପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗାଉଥିଲେ ଯେ ନିଜର କାନକୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଣୁ ନ ଥିଲା । ଶ୍ଳୋକଟିର ପ୍ରଥମାଂଶ, ଚନ୍ଦନ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ନାଳ କଲେବର ପୀତ ବସନ ବନମାଳି..... ।

ପୂଜା ନସରୁଣୁ ରାକ୍ଷୁଣୀ ଭୃତଥାଳୀ ଆଣି ସେଇ ଘରେ ଥୋରଦେଇ ଗଲା । ରଘୁନାଥ ଏକେ ଯୁଆଡ଼ି ହୋଇଥିଲେ, ଦ୍ବିତୀୟରେ ସେଦିନର ବଡ଼

ମାଛ ତରକାଣୀର ଖଟି ଆଜି ମଧୁର ଏବଂ ଲଳସାଗୀ ହୋଇଥିବାରୁ ପୁଲ୍ଲୀ
 ଶେଷ କରି ଅସନ ଖଣ୍ଡି ଭୂତଥାଳି ପାଖକୁ ଦୁଆର୍କ ଆଣିଲେ । ତେଜା
 ପକାଇ ବସିଲେ । କାହାକୁ କିଛି ନ ପଚାରି ଚାରି ଛଅ ଗୁଣ୍ଠା ଟକ୍ ଟାକ୍ କରି
 ଗିଳିଦେଲେ । ଭୋକ ଉପଶମ ହେଲା । ଏତେବେଳେ ନିବାନ କଥା
 ରଘୁନାଥଙ୍କ ମନରେ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ନିବାନର ଖାଇବା ଖବର ନ ବୁଝି
 ସେ ନିଜେ ଖାଉ ନ ଥିଲେ । ନିବାନ ଯେତେ ଖାଇଥାଉ ପଛେ ସେ ତାଙ୍କୁ
 ବାଧା କରି ନିଜ ପାଖରେ ବସାଇଲେ । ସେ ଆଉ ନ ଖାଇ ଖାଲି ହାତଟା
 ଅଇଁଠା ନ କଲେ ବାପାଙ୍କ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହନ
 ନିବାନକୁ ସାଙ୍ଗରେ ବସାଇବା ଦୂରେ ଥାଉ ତାର ନାମ ପାଣିରେ ଧରି ନ ଥିଲେ ।

କାହିଁକି ? ଭୋକ । ଭୋକ କଣ କରେ ନାହିଁ ? ସେଦିନ ବିଶେଷ ତେର
 ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ପେଟର ଜ୍ୱାଳା ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । କହୁନ୍ତି, ରଘୁବାବୁ
 ଭୋକ ସମ୍ଭାଳି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଇଥିପାଇଁ ସେଦିନ ଏତେ ତରତର କରି ଗୁଣ୍ଠା
 ଗିଳି ପକାଇଲେ । ଏହା ଏବେ ପର ଜାଣିବେ କୁଆଡ଼ୁ ?

ରଘୁଣୀ ବିଚାର ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ଦେଖିଲା, ଭୂତଥାଳି ପାଖରେ
 ନିବାନ ନାହିଁ ଅଥଚ ରଘୁନାଥ ଖାଉଛନ୍ତି । ଭାବିଲା, ଦିନେ ତ ଏହା ଦେଖା ନ
 ଥିଲା । ନିବାନକୁ ନ ଦେଖିଲେ, ବାବୁ କେବେ ପାଣି ମୁଦାଏ ପିଇ ନ ଥିଲେ ।
 ଆଜି କାହିଁକି ନିବାନ ମନେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ? ସେ ପୁଣି ଆଜି ଅଖିଆ ଅପିଆ କୁଆଡ଼େ
 ଚାଲି ଯାଇଛି । ଗଲାବେଳେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯାଇଛି ।

ରଘୁଣୀ ଏହିପରି ଭାବୁଥିବା ସମୟରେ ରଘୁନାଥ ଡାକିଲେ, ନିବାନ,
 ନିବାନ—

ନିବାନ ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ ।

ପୁଣି ଡାକିଲେ, ନବ, ଖାଇବୁ ଆ ! ରଘୁଣୀ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ପଚାରିଲେ,
 ନିବାନକୁ ଦେଖିଛ ? ସେ କାହିଁ, ଡାକିଦେବତା !

ରଘୁଣୀ କଣ କହିବ ବୋଲି ରଘୁନାଥଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଅସିଲା । ଓଡ଼ିଶା
 ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଟାଣି କାନ୍ଧକୁ ଆଉଜି କହିଲା, ସେତ ଏସଣି ଏଇଠି ଠିଆ
 ହୋଇଥିଲା ।

ନାହିଁ ତ, କୁଆଡ଼େ ଗଲା ?

ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଦେଖିଲ, ଦାଣ୍ଡରେ ଥିବ ପରା । ତାଙ୍କ ଦିଅ ।

ନବୀନ ଯେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଯାଇଥିଲା, ଏହିପରି ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଉଦ୍‌ଘୋଷଣା କରୁଥିଲା ।
‘ସୁପ୍ତ ରଖି ଦାଣ୍ଡକୁ ଗଲା ।

ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦର ଫେରିବାରେ ତେଜ ହେବାରୁ ଭାତଥାଳି ପାଖରୁ ରଘୁନାଥ ନିର୍ଜ୍ଜନ ନବୀନ, ନବୀନ ବୋଲି ତାଙ୍କ ଛଡ଼ିଲେ । କିଛିଦିନ ଖରାବ ରହି କହିଲେ, କୁଆଡ଼େ ଗଲା । ସାଙ୍ଗରେ ନ ବସିଲେ, ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ । ଦେଖେ—

ରଘୁନାଥ ଉଠିବାବେଳେ କିଏ ଦୁଆରବନ୍ଦ ପାଖରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲା, ବଗୁଲିଆଟା, କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିବ, ଆସିବ ବଳେ ।

ରଘୁନାଥ ଲୋକଟି ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହୋଇ କହିଲେ, ବଗୁଲିଆ ମୋ ନବୀନ, ଆଉ ସୁଧାର ଭଲ କିଏ ? ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ନବ ବବାହୃତା ପତ୍ନୀ ଦୁଆରବନ୍ଦ ପାଖକୁ ଆଉଁଜି ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ କଂସା ଧରି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ମୁହଁ ତଳକୁ ପୋତିଲେ । ତାଙ୍କର ଦେହରୁ ନିଆଁ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ପୁନର୍ବାର ଅନାଇଲେ, ସେହି ମୁହଁ । ପୁଣି ଚକ୍ଷୁ ଫେରାଇ ଆଣିଲେ ।

ଭାତଥାଳି ଛଡ଼ି ନବୀନକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଚାଲିଗଲେ ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ବସି ରହିଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ବସି ରହିଲେ । ଥରେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଉଠି ଯିବାକୁ, କିନ୍ତୁ ବୋଧ ହେଲା, ଯେପରି କିଏ ତାଙ୍କର କାଳରେ ହାତ ଗୁଣି ବସାଇ ଦେଉଛି ।

ରଘୁନାଥ ଚୁକ୍କିଣୀକୁ ଅନାଇଲେ । ରୂପ ଯୌବନର ପ୍ରକୃତି ଶିଖା । ଭାବିଲେ, ଏହି ମୋର ନବବବାହୃତା ପତ୍ନୀ !

ଚୁକ୍କିଣୀକୁ ବିବାହ କରି ମନରେ ସୁଖ ନ ଥିଲା ନବୀନ ପାଇଁ । ବିବାହ ଦିନଠାରୁ ଚୁକ୍କିଣୀକୁ ସେ ଏପରି ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ଆଜି ସିଧା ସଲଖ ପ୍ରଥମ ଦେଖା । ଆଜି ତାଙ୍କର ମନର ଗତି କେଉଁ ଏକ ଅଜଣା ଦେଶକୁ ଧାବିତ ।

ରଘୁନାଥ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚକ୍ଷୁ ନିକ୍ଷେପ କରି କହିଲେ, ବଗୁଲିଆଟା ଆସିବ ଯେ ।

ଚୁକ୍କିଣୀ ଓଡ଼ିଶା ଟାଣି କଂସାଖଣ୍ଡି ଧରି ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ପରଷିବାକୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଥର ଉଠିଲା । କମ୍ପିତହସ୍ତ ବଡ଼ାଇ ପୁଣି ହୋଇଥିବା ମାଛ କଟରୀରେ ତାଲି ଅଜାଡ଼ି ଦେଲେ ।

ରଘୁନାଥ ବାରଣ କଲେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରହର କରିବାକୁ ଏ କିଛି କହିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ ତ ! ବିରକ୍ତ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଦୁଆରବନ୍ଧ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । କାନ୍ଥ ଅଡୁଆଲରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଝାଲରେ ଦିହ ହାତ ଢଳି ଯାଇଥିଲା ।

ରଘୁନାଥ ଭେଜନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଆଉ ନିଶାନକୁ ଖୋଜିଲେ ନାହିଁ । ରୁକ୍ମିଣୀ ଫେରିଆସି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ଭାବିବତୀ ଘରର କାନ୍ଥକୁ ଆଉଁଜି ଠିଆ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ମୁହଁ ମୋଡ଼ିଦେଲା । ଭାବିଲା, ଏ କି ବେହୁଆପଣ ? ବର୍ଷ କର ବୋହୂ ନୁହେଁ, କେଡ଼େ ସାହସ ମ ?

ବାବୁଙ୍କୁ ଭେଜନରେ ରତ ଥିବାର ଦେଖି ସେ ନିଶାନର କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ଦେବାକୁ ସାହସ କଲା ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଘରଘାସ ତ୍ୟାଗକରି ମନକୁ ମନ କହିଲା, ଧନ୍ୟ ରେ ସଂସାର ! ଏ ପୁଣି ବାପା !

ଭେଜନ ପରେ ବିଶ୍ରାମ ପ୍ରହର ନ କରି ନିଶାନକୁ ଖୋଜିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । କାଳରେ ଖଣ୍ଡେ ଗାମୁଛା ପକାଇ ଘରୁ ବାହାରିବା ସମୟରେ ରୁକ୍ମିଣୀ ମଧୁର କଣ୍ଠ ନିନାଦିତ କରି କହିଲେ, କି ନିରାଶ ଖରା ! ଖାଇସାରି କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେବ, ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରି ଗଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

ଆହା, କି ସୁନ୍ଦର କଥା ! କାଲିକାର ବୋହୂଟି ସିନା, ବୁଦ୍ଧି କମ ନୁହେଁ ! ଅନ୍ୟ କିଏ ଶୁଣିଥିଲେ କହି ଥାଆନ୍ତେ, ହଁ, ସାବତ ମା, ସେଇଥିପାଇଁ ପୁଅର ମଲ୍ଲ ହଜିଲା ଖବର ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ ନା । ତେଣୁ ବାପକୁ ମନା କରୁଛି ।

ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ମନରେ ହଠାତ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ କହିଲେ । ନ ହେଲେ ତ କର ଯାଏ କେଡ଼େ ଆସେ କେଡ଼େ ? କାହିଁକି ବା କହି ଥାଆନ୍ତେ ?

ରଘୁନାଥ ଖଟ ଉପରେ ବସିଲେ । ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ସେ ଉଠିଲେ । ଆଉ ରୁକ୍ମିଣୀ ବାଧ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ । ସେ ତ ବାଧାଦେଇ ନାହାନ୍ତି, ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ରଘୁନାଥ ଯିବାବେଳେ ରୁକ୍ମିଣୀ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ତଗଲଟା କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? ଖରାରେ ବୁଲୁଥିଲି କରୁଥିବ ପରା !

ରଘୁନାଥ ଚାଲିଗଲେ ! ତାଙ୍କ ମନରେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଶେଢ଼ାଞ୍ଚାରିତ ବାକ୍ୟଟି ଘଣ୍ଟି ରହିଲା । ପ୍ରକୃତ କଥା, ସବୁ ସାବତ ମା ସମାନ ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରତ୍ନ ତ ପୁଣି ଥାଆନ୍ତି । ଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ।
ଯାହା ହେଉ, ଏହିନେ ବାହା କର ଏପରି ସୁଦୃଶ ସ୍ତ୍ରୀପାଇଁ ମୁଁ ସୁଖୀ । ଦୟାବତୀ
ଜନନୀ ପାଇଁ ନବୀନ ମଧ୍ୟ ସୁଖୀ । ଏବେ ତାର ସେହି ମାତୃ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।
ଆମର ସଫାର ସୁଖରେ କଟିଯିବ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଭବିଷ୍ୟତେ, ସବୁ ସାବଧାନୁଅ ଖରାପ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ
ସାଧୁଆ ମା ଯାହା କହିଲେ, ସବୁ ସତକଥା । ମୋ ମନକୁ ପାଇଲା । କିନ୍ତୁ ନବୀନଟି
ଆହା, କେତେ ପିଲାଦିନୁ ତା'ର ମା ନାହିଁ । ମୋତେ ମା ମା ବୋଲି ଡାକିଲା । ମୁଁ
ନ ଶୁଣିଲି କାହିଁକି ? ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, ସେ ବଗୁଲିଆ । ତାହାର ବଗୁଲିଆପଣ ତ
କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ହୋଇଥିବ, ମୁଁ ନୁଆବୋଲି କେଜାଣି ବା ସେ ବଗୁଲିଆମି
କରୁ ନ ଥିବ । ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ତା'ର ବଗୁଲିଆପଣ ନ ଦେଖିଛି, ମୁଁ କାହା
କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ପରି ଲୋକର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ
ନ କରି ତଳ ହେଉ ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ମୋତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ଅତି ତାଙ୍କର
କଥାରୁ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିଛି । ତାଙ୍କପରି ଲୋକର କଥା ନ ମାନି ତଳବାକୁ
ସାହସ ହେଉ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନବୀନ ଦୁଷ୍ଟ ଭଲ ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଭଗବାନ ତା
ନ କରନ୍ତୁ । ଯଦବା କଷ୍ଟ ହୁଏ, ତେବେ ମୋତେ ବୁଢ଼ୀ ସାହା ହେବେ । ମା
ମଙ୍ଗଲା ତାଙ୍କୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ସେ ମୋର ଧର୍ମର ମା ।

ନବୀନ ରାମେଶ୍ୱର ମଣାଣି ଘାଟରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ନିରାଶ ଶରୀରେ ଧୂଳି
ଏପରି ତାତି ଯାଇଥିଲା ଯେ, ଯାହା କହନ୍ତି ଧାନ ପକାଇଲେ, ଖଇ ଫୁଟିବ ।
ତାର ଗୋଡ଼ରେ ପାଶୋଇ ନ ଥିଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ଗାମୁଛା ନ ଥିଲା ।

ମଣାଣିର ଦୃଶ୍ୟ ଭୟପ୍ରଦ । ଉଦୁଡ଼ିଆ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ।

ସେଠାରେ ମହାନଦୀ ସଙ୍ଗେ ତେଲନଦୀ ମିଶ୍ନିଛି । ମହାନଦୀର ଅଙ୍ଗ ବିଶାଳ
ପ୍ରସ୍ତର ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଶଯ୍ୟା ଶିକତାମୟ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ଏଥିରେ ଜଳ
ନ ଥାଏ । ମୃଗତୃଷ୍ଣାର ସ୍ୱଚ୍ଛ ନିର୍ମଳସଲିଳ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହୁଏ । ବୃତ୍ତ ପ୍ରେତକର
ବସନ୍ତ ସ୍ଥାନ ମଣାଣି ବୁଝି ରାମେଶ୍ୱର । ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭରୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କର
ମୃତ-ପିଣ୍ଡ ଏହି ଘାଟରେ ଦଗ୍ଧ କରାହୋଇଅଛି । ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ବୃତ୍ତ ପ୍ରେତ
ରୂପେ ଏଗଛରୁ ସେଗଛ ଦୁଲ୍ଲିଆଆନ୍ତି ପରା ! ଲୋକଙ୍କ ଧାରଣା ଦିନ ଦ୍ୱିପ୍ରହରରେ
ଏବଂ ରାତ୍ରି ଦ୍ୱିପ୍ରହରରେ ସେମାନଙ୍କର କାଣ୍ଡ କାରଖାନା ଅନେକେ ନିଜ
ଆଖିରେ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଚିରଗୁଣୀ ଆଲୁଅ ତ ପ୍ରତି ରାତ୍ରେ ଦେଖାଯାଏ । ସେଠାରେ

ଏଣେ ଚଟାଣ ତଳେ ଖଣ୍ଡେ ହାତ ନିମନ୍ତେ ଭିଜିଛି କୁହର ବିବାଦ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶାରୁଣୀଟିଏ କଜିଆର ଛଦ୍ମ ରୁହେଁ ହାତଖଣ୍ଡି ଟାଣି ନେବା ନିମନ୍ତେ ବଡ଼ ଦୃଷ୍ଟିଆରରେ ଉଡ଼ି ଆସୁଛି । କିନ୍ତୁ ଖୋଟିଏ ଶ୍ଵାନ ହାତୁରୀ ଆଶା ଛାଡ଼ି ତାକୁ ଅନେକ ଦୂରଯାଏ ତଡ଼ିନେଉଛି । ଶୁଖାଳ କେତୋଟି ଗାତରୁ ମୁଣ୍ଡ କାଢ଼ି କାତର ଦୁଷ୍ଟିରେ ପଦାକୁ ଅନାଇଛନ୍ତି । ସାହସ କରି ପଦାକୁ ବାହାର ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଖୋଟିଏ କୋକି ନିଜର ମୋଟା ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ଫୁଲାଇ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଉଛି । ସମୟ ସମୟରେ ତଳେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ପିଟି ବୁଝିବୁ ନିଶରେ ବିଦାରପକାଉଛି । ଦୁଇଟି ପେଟ ବେଲଗଛ ଉପରେ ନିସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କ ଭୟରେ ପଦାକୁ ବାହାର ପାରୁନାହାନ୍ତି । ପଥାଏ କାଉ କା କା କର ନା ସେ ପାଖରୁ ଉଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ନଗନ ଶିଳାକୁ ଏକ ଚକ୍ଷୁରେ ଅନାଇ ରହିଛି । ପରୁ ମାଂସର ଗନ୍ଧ ପବନ ଉଡ଼ାଇ ଆଣି ତାର ନାକରେ ଲଗାଉଛି । ଉଲଟ ଗନ୍ଧ ! ! ଖଣ୍ଡିଆ ବୁଡ଼ କାହାର ଛଣ୍ଡା କତରା ଖଣ୍ଡେ, କାହାର ମସ୍ତକରୁ ମୃତ କେଶ ଗୁଢ଼େ ଉଡ଼ାଇ ଆଣି ବହୁ ଉଠକୁ ଉଠାଉଛି । କେତେବେଳେ ବା ଧୂଳିଜଣା ଆଣି ନଗନର କୋମଳ ଅଙ୍ଗରେ ପିଟିଦେଉଛି । ତଥାପି ନଗନର ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିର ।

ସ୍ଥାନ ନିର୍ଜନ ହୋଇଛି ।

ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଅଗ୍ନିରୂପେ ବର୍ଷଣ କରୁଛନ୍ତି । ବିରାମ ନାହିଁ । ବେଲଗଛର ଛାଇ ନଗନ ମୁଣ୍ଡରୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଗଲା । ନଗନର ମସ୍ତକସ୍ଥ କେଶଗୁଡ଼ି ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣରେ ଫୁରୁ ଫୁରୁ ହୋଇ ଉଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଥାପି ତାହାର ଚକ୍ଷୁ ପେଜ-ଗଲା ଶିଳା ଉପରୁ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ସେ ପୂର୍ବବତ୍ ଆସାନ । ଦେଖିଲେ ବୋଧ ହେବ ଯେପରି କଣ ଚିନ୍ତା କରୁଛି । ବୃଷ ଛୟାର ବୁଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନଗନର ଯୁଧା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଥାପି ସେ ନୀରବ, ନିଶ୍ଚଳ ।

କିଏ ବାବା ତୁ ? ଏ ଟାଇଁ ଟାଇଁ ଖରାରେ ଭାଷଣ ଶୁଣାନରେ ଏକାକୀ ? ବୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ କେଶ, ଇଷତ୍ ରକ୍ତିମ ମସ୍ତକର ଜଟା । ଉଡ଼ୁଳ ଚକ୍ଷୁଦ୍ଵୟ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ । ଲଲାଟର ଘାନ୍ତି ଉଡ଼ୁଳ । ପରଧେୟ କଣାୟ ବସନ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ହାସ୍ୟର ସ୍ଵଲ୍ପାଲୋକ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ନଗନର ମସ୍ତକରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କର କହିଲେ, କିଏ ବାବା ତୁ ? ଏ ଟାଇଁ ଟାଇଁ ଖରାରେ ଭାଷଣ ଶୁଣାନରେ ଏକାକୀ ?

ନବୀନ ଚଢ଼ୁ ଫେରାଇ ଦେଖିଲା ଜଣେ ବାବାଜୀ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇ
ତାହାର ମସ୍ତକରେ ହାତ ରଖି ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ କେବେ ଦେଖି
ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ପାଦ ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଉଠିଲା । ବାବାଜୀ ପଢ଼ୁଥିଲେ,
କିଏ ବାବା ?

ତାର ଶୁଦ୍ର ମୁଖଟି ଉତ୍ତେଜିତ କରି ସେ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ଉତ୍ତମରୂପେ
ଅନାଇଲା । ତଥାପି ନୀରବ ରହିଲା । ବାବାଜୀ ପୁନଃବାର ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ । ଏଥର
ନବୀନ ଧୀର ବାକ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମୁଁ ନବୀନ ।

ଉଦୁଉଦିଆ ଦ୍ଵିପହରରେ ରାମେଶ୍ଵର ଶୁଶ୍ରୀନରେ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ
ମନେ ହେଉଥିଲା ଯେପରି ନିଜେ ଶିବ ଆସି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ନବୀନର
ଉତ୍ତରରେ ବାବାଜୀ ଚିନ୍ତା କରି କହିଲେ, ହଁ, ଠିକ୍ ନବୀନ । ନବୀନ ନ
ହୋଇଥିଲେ ଏତେ ସାହସ ଅନ୍ୟ କାହାର ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ଲଗତରେ
ନବୀନହିଁ ସୁଖୀ । ସେ ସ୍ଵପ୍ନାବଳୟର କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ନିର୍ଭୀକ । ନବୀନରୁ
ଯେତେକି ପୁରାତନ ହୁଏ ମାନବ ସ୍ଵପ୍ନାବଳୟର ଦୁଃଖ ସୁଖରେ ସେତେକି ଘାଣ୍ଟି ଚଳନ୍ତି
ହୁଏ । ସେ ହୁଏ ଜଟିଳ । ସେ ହୁଏ ସ୍ଵାଭାବିକ ।

ବାବାଜୀଙ୍କ କଥା ନବୀନ ମନଯୋଗ ଦେଇ ଶୁଣୁଥିଲା । କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା
ନାହିଁ । କେବଳ ତାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ବାବାଜୀ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ଏ ନିରାଶ ଖରାରେ ଏକାକୀ ଶୁଶ୍ରୀନରେ କାହିଁକି
ବସିଛୁ ବାପ ?

ନବୀନ ମୁଣ୍ଡ ଝାଡ଼ୁ ଝାଡ଼ୁକଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାର କଣ୍ଠ
ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯିବାରୁ ଭୁନି ରହିଲା । ବାବାଜୀ ନିଜର ପ୍ରବଳ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଭାବରେ ଏବଂ
ସ୍ଵପ୍ନାବଳୟର ବଳରେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ବୁଝି ପାରିଲେ ବାଳକର ମନର ଦୁଃଖମାତ୍ରା
ଅତ୍ୟଧିକ ଯୋଗୁଁ କିଛି କହି ପାରୁ ନାହିଁ । କେଉଁ ବସ୍ତୁରେ ତା ମନରେ ଦୁଃଖ
ହୋଇଛି ଜାଣିବା ପାଇଁ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ବାପ, କଣ କହିବାକୁ ବସିଥିଲା କହିଲା
ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ନବୀନ ତାଙ୍କ କଥାରେ କାନ ନ ଦେଇ ପଢ଼ୁଥିଲା, ତୁମେ କିଏ ?

ବାବାଜୀ ସ୍ଥିତ ହସି କହିଲେ, ମୁଁ କିଏ ? ତୁ ଏ ସ୍ଵପ୍ନାବଳୟରେ କାହାକୁ
ଚିହ୍ନିବାପ ? ମୋର ପରିଚୟ ଦେଲେ ତୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କିଏ ମୁଁ
ନିଜେ ତ ଜାଣିନାହିଁ ତୋତେ ବା କଣ କହି ପରିଚୟ ଦେବ ?

ତୁମେ କିଏ ବାବାଜୀ ?

ଆଗନ୍ତୁକ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ କହିଲେ, ମୁଁ ବୁଢ଼ା ନୁହେଁ, ମୁଁ ଅଜ୍ଞାନ ବାଳକ । ମୁଁ ବାବାଜୀ ମାତ୍ର । ତୁ କେଉଁଥିପାଇଁ ଏକାକୀ ଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ?

ବୁଦ୍ଧ ଏତିକି କହି ହସିଦେଲେ । ନବୀନ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ପାଗଳ ମନେକରି ଅଶ୍ବର୍ଥ ହୋଇ ପଶୁରିଲା, ଆସ୍ଥ ବାବାଜୀ, ଲୋକେ କହନ୍ତି ତୁମେ ସବୁ କଥା ଜାଣ । କହି ପାରିବ କି ସ୍ବର୍ଗ କେଉଁଠି ? ଏତିକି କେତେ ବାଟ ?

ବାବାଜୀ ବାଳକର କଥା ଶୁଣି ଭାବିଲେ, ସୁଦ୍ର ବାଳକର ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଶୁରିବାର ପ୍ରୟୋଜନ କଣ ? ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ସ୍ବର୍ଗ କେଉଁଠି ନାହିଁ, ପୁଣି ସ୍ବର୍ଗ ବୋଲି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନଟି ସେ ସବୁଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି ।

ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀ, ତୁମେ କଣ କହୁଛ ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ସ୍ବର୍ଗ ତୋର ଘର ନୁହେଁ କି ?

ତେବେ ?

ଯେଉଁ ଘରେ ସ୍ନେହ, ଭକ୍ତି, ପ୍ରେମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି ସେହି କେବଳ ସ୍ବର୍ଗ । କାହିଁକି ବାପ ସ୍ବର୍ଗ ବିଷୟରେ ଜାଣିବ ତୁ ତୁ ଆଜିଠାରୁ ଏଡ଼େ ପିଲା ବୟସରୁ ଆତୁର ?

ବାବାଜୀ, ତୁମେ ଠିକ୍ କହୁନ, ଭୁଲ୍ କହୁଛ । ଆମ ଘର ସ୍ବର୍ଗ ନୁହେଁ ।

କାହିଁକି ବାପ ?

ଆମ ଘରେ ତ ମୋର ମା ନାହିଁନା । ବାପା କହନ୍ତି ମୋ ମା ସ୍ବର୍ଗକୁ ଯାଇଛ । ଆସ୍ଥ, ଯେ ସ୍ବର୍ଗକୁ ଯାଏ ସେ କଣ ଆଉ ଫେରେ ନାହିଁ ?

ନବୀନର ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକରେ ତଳ ତଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାବାଜୀ ବୁଝି ପାରିଲେ ତାର ମନର ବେଦନା । ସେ କଣ କହି ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେବେ ? ଗମ୍ଭୀର ମୁଣଟିକୁ ଗମ୍ଭୀରତର କରି ନୀରବ ରହିଲେ ।

ନବୀନର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ଝରିଲା । ସେ ଦୁଇ ହାତରେ ଆଖି ପୋଛି କହିଲା, ମୁଁ ମୋର ମାଆକୁ ଦେଖି ପାରିବି ନାହିଁ ?

ହଁ ଦେଖି ପାରିବୁ ଯେ ଅତି ସହଜରେ ନୁହେଁ ।

ତୁମେ ବାଟ ଜାଣ କହି ପାରିବ ? କେଉଁ ବାଟରେ ଯିଲେ ମୁଁ ସେ ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବି ?

ନବୀନ ଚଢ଼ୁ ଫେରାଇ ଦେଖିଲା ଜଣେ ବାବାଜୀ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ତାହାର ମସ୍ତକରେ ହାତ ରଖି ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ପାଦ ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଉଠିଲା । ବାବାଜୀ ପଢ଼ୁଥିଲେ, କିଏ ବାବା ?

ତାର ଘୁଞ୍ଚି ମୁଖଟି ଉଠେଇନ କରି ସେ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅନାଇଲା । ତଥାପି ଖରବ ରହିଲା । ବାବାଜୀ ପୁନର୍ବାର ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ । ଏଥର ନବୀନ ଧୀର ବାକ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମୁଁ ନବୀନ ।

ଉଦୁଡ଼ଦିଆ ଦ୍ଵିପହରରେ ରାମେଶ୍ଵର ଶୁଶାନରେ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଥିଲା ଯେପରି ନିଜେ ଶିବ ଆସି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ନବୀନର ଉତ୍ତରରେ ବାବାଜୀ ଚିନ୍ତା କରି କହିଲେ, ହଁ, ଠିକ୍ ନବୀନ । ନବୀନ ନ ଡୋରୁଥିଲେ ଏତେ ସାହସ ଅନ୍ୟ କାହାର ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ଜଗତରେ ନବୀନହିଁ ସୁଖୀ । ସେ ସଫାରର କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ନିର୍ଭୀକ । ନବୀନରୁ ଯେତକି ପୁରାତନ ହୁଏ ମାନବ ସଫାରର ଦୁଃଖ ସୁଖରେ ସେତକି ଘାଣ୍ଟି ଚଳନ୍ତି ହୁଏ । ସେ ହୁଏ ଜଟିଳ । ସେ ହୁଏ ସ୍ଵାଭାବିକ ।

ବାବାଜୀଙ୍କ କଥା ନବୀନ ମନଯୋଗ ଦେଇ ଶୁଣୁଥିଲା । କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ତାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ବାବାଜୀ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ଏ ନିରାଶ ଖରାରେ ଏକାକୀ ଶୁଶାନରେ କାହିଁକି ବସିଛୁ ବାପ ?

ନବୀନ ମୁଣ୍ଡ ଝାଡ଼ୁ ଝାଡ଼ୁକଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାର କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯିବାରୁ ଭୁନି ରହିଲା । ବାବାଜୀ ନିଜର ପ୍ରବଳ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଭାବରେ ଏବଂ ସଫାର ଜ୍ଞାନ ବଳରେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ବୁଝି ପାରିଲେ ବାଳକର ମନର ଦୁଃଖମାତ୍ରା ଅତ୍ୟଧିକ ଯୋଗୁଁ କିଛି କହି ପାରୁ ନାହିଁ । କେଉଁ ଚଟପଟରେ ତା ମନରେ ଦୁଃଖ ହୋଇଛି ଜାଣିବା ପାଇଁ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ବାପ, କଣ କହିବାକୁ ବସିଥିଲା, କହିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ନବୀନ ତାଙ୍କ କଥାରେ କାନ ନ ଦେଇ ପଢ଼ୁଥିଲା, ତୁମେ କିଏ ?

ବାବାଜୀ ସ୍ଥିତ ହସି କହିଲେ, ମୁଁ କିଏ ? ତୁ ଏ ସଫାରରେ କାହାକୁ ଚିହ୍ନିବାପ ? ମୋର ପରିଚୟ ଦେଲେ ତୁ ଚିହ୍ନି ପାରିବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କିଏ ମୁଁ ନିଜେ ତ ଜାଣିନାହିଁ ତୋତେ ବା କଣ କହି ପରିଚୟ ଦେବ ?

ତୁମେ କିଏ ? ବାବାଜୀ ?

ଆଗନ୍ତୁକ ବସ୍ତୁ ତ ହୋଇ କହଲେ, ମୁଁ ବୁଢ଼ା ନୁହେଁ, ମୁଁ ଅଜ୍ଞାନ ବାଳକ । ମୁଁ ବାବାଜୀ ମାତ୍ର । ତୁ କେଉଁଥିପାଇଁ ଏକାକୀ ଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ?

ବୁଦ୍ଧ ଏତିକି କହି ହସିଦେଲେ । ନବୀନ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ପାଗଳ ମନେକରି ଅସ୍ପର୍ଶ ହୋଇ ପଶୁରିଲା, ଆଛ ବାବାଜୀ, ଲୋକେ କହନ୍ତି ତୁମେ ସବୁ କଥା ଜାଣ । କହି ପାରିବ କି ସ୍ୱର୍ଗ କେଉଁଠି ? ଏତିକି କେତେ ବାଟ ?

ବାବାଜୀ ବାଳକର କଥା ଶୁଣି ଭାବିଲେ, ସୁଦୃଢ଼ ବାଳକର ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁରବାର ପ୍ରୟୋଜନ କଣ ? ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ସ୍ୱର୍ଗ କେଉଁଠି ନାହିଁ, ପୁଣି ସ୍ୱର୍ଗ ବୋଲି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନଟି ସେ ସବୁଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି ।

ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀ, ତୁମେ କଣ କହୁଛ ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ସ୍ୱର୍ଗ ତୋର ଘର ନୁହେଁ କି ?

ତେବେ ?

ଯେଉଁ ଘରେ ସ୍ନେହ, ଭକ୍ତି, ପ୍ରେମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି ସେହି କେବଳ ସ୍ୱର୍ଗ । କାହିଁକି ବାପ ସ୍ୱର୍ଗ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ତୁ ଆଜିଠାରୁ ଏଡ଼େ ପିଲା ବୟସରୁ ଆତୁର ?

ବାବାଜୀ, ତୁମେ ଠିକ୍ କହୁନ, ଭୁଲ୍ କହୁଛ । ଆମ ଘର ସ୍ୱର୍ଗ ନୁହେଁ ।

କାହିଁକି ବାପ ?

ଆମ ଘରେ ତ ମୋର ମା ନାହାଁନ୍ତି । ବାପା କହନ୍ତି ମୋ ମା ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇଛ । ଆଉ, ଯେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଏ ସେ କଣ ଆଉ ଫେରେ ନାହିଁ ?

ନବୀନର ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକରେ ତଳ ତଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାବାଜୀ ବୁଝି ପାରିଲେ ତାର ମନର ବେଦନା । ସେ କଣ କହି ସାରିନା ଦେବେ ? ଗମ୍ଭୀର ମୁଣଟକୁ ଗମ୍ଭୀରତର କରି ନୀରବ ରହିଲେ ।

ନବୀନର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ଝରିଲା । ସେ ଦୁଇ ହାତରେ ଆଖି ପୋଛି ଯିଲା, ମୁଁ ମୋର ମାଆକୁ ଦେଖି ପାରିବି ନାହିଁ ?

ହଁ ଦେଖି ପାରିବୁ ଯେ ଅତି ସହଜରେ ନୁହେଁ ।

ତୁମେ ବାଟ ଜାଣ କହି ପାରିବ ? କେଉଁ ବାଟରେ ଗଲେ ମୁଁ ସେ ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବି ?

ବାବାଜୀ କହିଲେ, ବାପ, ମୁଁ ବାଟ ଜାଣେ; କିନ୍ତୁ ତୁ ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ସେ ବାଟରେ ଚାଲି ପାରୁ ନାହିଁ । ତୋର ସାହସ ଅଛି, ଶକ୍ତି ନାହିଁ ।

ଚାଲି ପାରବି ନାହିଁ, କାହିଁକି ? ଥରେ ବାଟ ବତାଇଦିଅ, ମୁଁ ମୋ ମା ପାଖକୁ ଯିବି ।

ତୋ ପରି ବାଳକ ପାଇଁ ସେ ବାଟର ଦରଜା ବନ୍ଦ । ତୁ ବଡ଼ ହୁଏ, ତେବେଯାଇ ସେ ବାଟ ଦେଖିବୁ । ଏସବୁ ହୁଏ ।

ଦରଜା କେଉଁଠି ଅଛି ? ଯଦି ଆମେ ଦରଜା ଜାଣି ପାରବା, ଦରଜ୍ଜୀନକୁ କହିଲେ ସେ ଛଡ଼ିଦେବ ।

ଦରଜ୍ଜୀନ କାହାରକୁ ମନା କରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବନା ଆଜ୍ଞାରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ସେ ଧରପକାଇବ, ଛଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ନବୀନ ମୁହଁ ଶୁଣାଇ କହିଲା, ତେବେ ଯେ ସ୍ପର୍ଶକୁ ଯାଇଛି ତା ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଦେଖା ହେବ ନାହିଁ ? ମୁଁ ମୋର ମାଆକୁ ଆଉ ପାଇ ପାରବି ନାହିଁ ?

ନବୀନର ମୁଖକୁ ବାରମ୍ବାର ଅନାଇ ତାର ଚକ୍ଷୁର ଆଲୋକ ନିରାଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ନବୀନ ଅନ୍ୟ ମନସ୍କ ହୋଇ ପଶୁରିଲା, ବାବାଜୀ ତୁମେ କିଏ ? ତୁମ ଘର କେଉଁଠି ?

ବାପ, ମୁଁ କିଏ ମୁଁ ନିଜେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ତୋତେ କଣ ବୋଲି କହିବି ? ମୋର ଘର ନାହିଁ । ଦୁନିଆ ସାରା ମୋର ଘର । ମୁଁ ପଥକଟିଏ ।

ପଥକ କଣ ?

ବାଟୋଇ । ଏ ସଂସାରରେ ସମସ୍ତେ ବାଟୋଇ ।

ଏତିକି କହି ବାବାଜୀ ନବୀନକୁ ଛଡ଼ି ତେଲନଦୀ ଅବମୁଖେ ଚାଲିଲେ । ନବୀନ ଫେରିଗଲା ନାହିଁ । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ବାବାଜୀ ତେଲନଦୀର ମୁଗତୃଷ୍ଣା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ; ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ । ନବୀନର ଚକ୍ଷୁଫେରିଲା । ବେଲଗଛ ମୂଳରୁ ଉଠି ଧୀରେ ଧୀରେ ଚୋଟା ଆଡ଼କୁ ଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାର ମନେ ମୁଖ ଟିକିଏ ଉଠିଲା ଦେଖାଯାଉଛି । ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁ ହୋଇଛି । ସେ ଭାବୁଛି ବାବାଜୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁରେ ସେ କିଏ, କାହିଁକି ଚାହା, ସଙ୍ଗେ ଏତେ ସମୟ ଆଳାପ କଲେ ?

ରଘୁନାଥ ହରିପୁରର ନାନା ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ନବୀନକୁ ନ ପାଇ ହତାଶ ହୋଇଗଲେଣି । ତନେ ନାହିଁ କାଳେ ନାହିଁ ହଠାତ୍ ନବୀନ ଏସର ଭବରେ ଗଲା କେଉଁଠି କି ? ଘରେ ତ କେହି କିଛି କହିନାହାନ୍ତି ।

ରଘୁନାଥ ସହରର କେତେ ସ୍ଥାନ ଖୋଜି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍ । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ହତାଶ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । କୁଅଡ଼େ ଯାଇଥିବା ବଗୁଲୁଆଟା କୋଉଁଠି ଖସିରେ ଖେଳୁଥିବା ।

ଖସି କମିଗଲା ଛଇ ନେଉଟିଲ । ଡାହାଣିଆ ଖସି ଅସି ସହରର କାନ୍ଥରେ ବାଡ଼ରେ ପଡ଼ି ନୂତନ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କଲା । ଲୋକେ ରାମେଶ୍ୱର ଘାଟିଆଡ଼େ ଗଲେ । ବୁଢ଼ୀ ତମାରୁଣୀ ରାମେଶ୍ୱର ଅମ୍ଭ ତୋଟାକୁ ଅମ୍ଭ ଗୋଟାଇବାକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ଫେରିବା ବେଳେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ୍ ହେବାରୁ ସେ ପଚାରିଲେ, ମାଉସୀ, ସେଆଡ଼େ ନବୀନକୁ ଦେଖିଥିଲୁ କି ?

ବୁଢ଼ୀ ତମାରୁଣୀ ହାତ ହଲାଇ କହିଲା, ନାହିଁରେ ପୁଅ, ଅମ୍ଭ ଦିଟା ଗୋଟାଇବାକୁ ଯାଇଥିଲୁ ଯେ, ମୁରୁଦାର ଖାନାଟାକୁ ଦସହରେ କେମିତି ଯିବ ସେଇଥିପାଇଁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ବସିଥିଲୁ, ଛଇ ଆଡ଼ୁଆଲରେ । ଟିକିଏ ଘୁମେଇ ପଡ଼ିଲ । ଆଖି ମେଲେଇ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ବେଳଗଛ ମୂଳରେ ନିଜେ ମହାଦେବ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ବାବାଜୀ ବେଶରେ । ଆଉ ପାଖରେ ନବୀନ ପର ପିଲଟିଏ ବସିଛି । ମୋର ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ ଯିବାକୁ । ପୁଣି ଟିକିଏ ଘୁମେଇ ପଡ଼ିଲ । ଉଠିଲା ବେଳକୁ ଦୁଇଜଣଯାକ ଅନ୍ତର୍ଜାନ । କାହିଁକି, ପୁଅ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛି କି ?

ରଘୁନାଥ ବୁଢ଼ୀର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ନାହିଁ । ଦ୍ରୁତ ପଦରେ ରାମେଶ୍ୱର ଘାଟକୁ ଗଲେ । ବେଶୀ ଦୂର ନ ଯାଉଣୁ ଦେଖିଲେ ନବୀନ ରାମେଶ୍ୱର ତୋଟାଆଡ଼ୁଆଁରେ ଧୀରେ ଅସୁଛି । ଏ କି ରୂପ, ମୋ ନବୀନର ଏ କି ରୂପ ।

ନବୀନର ଚେହେରା ଦେଖି ରଘୁନାଥଙ୍କର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରୁ ବେଦନାର ଆତ୍ମନାଦ ଉଠିଲା । ସେ ଦଉଡ଼ିଯାଇ ନବୀନକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ବର୍ଷିତ ହେଲା । ନବୀନର ଅଙ୍ଗ ନିଜର ଗାମୁଛାରେ ଝାଡ଼ିଦେଲେ । ହାତ ଧରି ଘରକୁ ଆଣିଲେ ।

ପଥରେ ନବୀନ ପଚାରିଲା, ବାପା ତୁ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ?

‘ରଘୁନାଥ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ନବୀନ କହିଲା, ବାପା ତୁ ମିଛୁଆ । ସେ ତ ମୋ ମା ନୁହେଁ । ତୁ ମିଛରେ କହିଲୁ କାହିଁକି ?

ରଘୁନାଥ ଅଧୀର ହୋଇ ପଚାରିଲେ, କାହିଁକି ବାପା, ସେ ପଛ ତୋର ମା, ନାହିଁ କରୁଛ କାହିଁକି ?

ମୁଁ ତାକୁ କେତେଥର ପଚାରିଲି, ସେ ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ମୋତେ ସେ ଗୋଲ କଲା ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ନବୀନର ଅନୁପସ୍ଥିତିର କାରଣ ବୁଝି ପାରିଲେ । ଆଉ କିଛି ପଚାରିବାରୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । କହିଲେ, ସେହି ତୋର ମା । ତୋତେ ସେ ଗୋଲ କରିବେ ଯେ ।

ବାବାଲା କହୁଥିଲେ ମୁଁ ଟିକିଏ ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ ମୋର ମାଆକୁ ପାଇବାର ଉପାୟ ସେ କହିଦେବେ । ମା ମୋର ସ୍ବର୍ଗରେ । ଇଏ ମୋର ମା ନୁହେଁ ।

ରଘୁନାଥ ପୁଣି କହିଲେ, ସେ ତୋର ମା । ତୋତେ ସେ ସ୍ବେଦ କରିବେ ।

ଉତ୍ତମେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଅସ୍ତାଚଳ ତଳକୁ ଅବତରଣ କରୁଥିଲେ । ସାଧୁଆ ମା ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଅତି ଯତ୍ନରେ ବାନ୍ଧିଦେଉଥିଲା । ନବୀନର ମାଆର ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ପୁଅର ମାଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖାଇ କେତେ କଥା କହୁଥିଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ସାଧୁଆ ମାଆକୁ ଧର୍ମର ମା କରି ସାରିଥିଲେ ।

ସେ କହିଲା, ଝିଅ ଭଲ, ତାକୁ କଣ ଏମିତି ଦେଖିଲୁ କି ମ, ଟୋକା ବଡ଼ ଖଣ୍ଡେ । ମଉନମୁହାଁ ସିନା..... ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କେବଳ ହୁଁ କହି ବାକ୍ୟଟିର ଉତ୍ତର ଦେଲେ ।

ନବୀନ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ରଘୁନାଥ ତାକୁ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ କହିଲେ । ଆଜିଯାଏ ନବୀନ ତାର ବାପାର ଅବାଧ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେଥିନିମନ୍ତେ ତାକୁ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଯାଇ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ

‘ନିକଟରେ ଠିଆ ହେଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ନବୀନକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା ଅଧା କରି ଉଠି ଗଲେ । ନବୀନର ହାତ ଧରି ପାଖକୁ ନେଲେ । ସ୍ନେହରେ ତାହାର ମସ୍ତକରେ ବାରମ୍ବାର ରୁପ୍ତନ କଲେ ।

ନବୀନ କହିଲା, ତୁ କଣ ମୋ ମା ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ହଁ, ମୁଁ ତୋର ମା ।

ନବୀନ ବିଶ୍ୱାସ କଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ମୋ ମା ତ ସ୍ୱର୍ଗରେ । ସେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଏ ସେ ଆଉ ଫେରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗାରବ ରହିଲା ।

ନବୀନର ମନ ବଦଳିଲା ନାହିଁ । ସେହିଦିନ ଯେତେ ଆଦର ପାଇଲେ ‘ମଧ୍ୟ ତାର ମନରେ କଦାପି ଆସିଲା ନାହିଁ ଯେ ଏଇ ତାର ମା । ପିଲାଙ୍କ ମନ ଥରେ ବଦଳିଲେ ଆଉ ପାର ହୁଏ ନାହିଁ । ନଦୀ ପ୍ରଥମରେ ଯେଉଁଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ି ଯାଇଥାଏ ତାର ସେଇ ଆଡ଼ର ସ୍ରୋତ ଆଉ କେହି ବଦଳାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିପରି ନବୀନର ମନର ଗତି ଆଉ କେହି ବଦଳାଇ ପାରଲେ ନାହିଁ । ରୁକ୍ମିଣୀ ଯେତେ ଆଦର କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଦ୍ୱିପ୍ରହରେ ରାମେଶ୍ୱର ଘାଟକୁ ଯାଇ ବସିଥାଏ । ଯେପରି କାହାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ନବୀନ ବସୁଥାଏ ଯଦି କାବାଳାଙ୍କର ଦେଖାପାଏ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବ, ସେ ବଡ଼ ହେଲାଣି କି ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ଗୁରୁ ଛଅ ଦିନଯାଏ ନବୀନର ଖୋଜ ନେଇ ତାକୁ ଅଖିବାକୁ ଗଲେ । କେତେ ରୁହାଇଲେ ସୁହାଇଲେ କିନ୍ତୁ କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଶିଙ୍ଗି ଡ୍ରାଉ ଜବତ୍ କରିବାକୁ ବସିଲେ । ତଥାପି ନବୀନର ପ୍ରକୃତ ବଦଳିଲା ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଦିନ ପରେ ଦିନ କଟିଗଲା । ସାଧୁଆ ମାଆର ଗାରେଡ଼ି ମନ୍ତ୍ର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ହେଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ହତାଶ ହେଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ସାପର ବହୁତ ଶସ୍ତ; ହଉ, ଦିନେ ଝଡ଼ିଯିବ ଯେ ।

ରଘୁନାଥ ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ନବୀନକୁ ଖୋଜିବାରେ ହେଲା କଲେ । ‘ଦିନେ ନୁହେଁ, ଦି ଦିନ ନୁହେଁ, ସପ୍ତାହ ସପ୍ତାହ କରୁଛି । ନିଜ ଘରର କର୍ମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଇ ସେ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦରଙ୍କର ଘରକୁ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ପାଇ ପାରିନଥିଲେ ।

ପଥରେ ନବୀନ ପଚାରିଲା, ବାପା ତୁ କାନ୍ଦୁଛୁ କାହିଁକି ?

ରଘୁନାଥ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ନବୀନ କହିଲା, ବାପା ତୁ ମିଛୁଆ । ସେ ତ ମୋ ମା ଦୁହେଁ । ତୁ ମିଛରେ କହିଲୁ କାହିଁକି ?

ରଘୁନାଥ ଅଧୀର ହୋଇ ପଚାରିଲେ, କାହିଁକି ବାପ, ସେ ପଛ ତୋର ମା, ନାହିଁ କରୁଛୁ କାହିଁକି ?

ମୁଁ ତାକୁ କେତେଥର ପଚାରିଲି, ସେ ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ମୋତେ ସେ ଗେଲ କଲା ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ନବୀନର ଅନୁପସ୍ଥିତିର କାରଣ ବୁଝି ପାରିଲେ । ଆଉ କିଛି ପଚାରିବାରୁ ଭକ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ । କହିଲେ, ସେହି ତୋର ମା । ତୋତେ ସେ ଗେଲ କରିବେ ଯେ ।

ବାବାଲା କହୁଥିଲେ ମୁଁ ଟିକିଏ ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ ମୋର ମାଆକୁ ପାଇବାର ଉପାୟ ସେ କହିଦେବେ । ମା ମୋର ସ୍ୱର୍ଗରେ । ଇଏ ମୋର ମା ଦୁହେଁ ।

ରଘୁନାଥ ପୁଣି କହିଲେ, ସେ ତୋର ମା । ତୋତେ ସେ ସ୍ୱେଦ କରିବେ ।

ଉତ୍ତମେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଅସ୍ତାତଳ ତଳକୁ ଅବତରଣ କରୁଥିଲେ । ସାଧୁଆ ମା ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଅତି ଯତ୍ନରେ ବାନ୍ଧିଦେଉଥିଲା । ନବୀନର ମାଆର ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ପୁଅର ମାଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖାଇ କେତେ କଥା କହୁଥିଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ସାଧୁଆ ମାଆକୁ ଧର୍ମର ମା କରି ସାରିଥିଲେ ।

ସେ କହିଲା, ଝିଅ ଭୋ, ତାକୁ କଣ ଏମିତି ଦେଖିଲୁ କି ମ, ଟୋକା ବଡ଼ ଖଣ୍ଡେ । ମଉନମୁହଁ ସିନା..... ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କେବଳ ହୁଁ କହି ବାକ୍ୟଟିର ଉତ୍ତର ଦେଲେ ।

ନବୀନ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ରଘୁନାଥ ତାକୁ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ କହିଲେ । ଆଜିଯାଏ ନବୀନ ତାର ବାପାର ଅବାଧ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେଥିନିମନ୍ତେ ତାକୁ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଯାଇ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ

ନିକଟରେ ଠିଆ ହେଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ନବୀନକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ମୁଣ୍ଡବକା ଅଧା କରି ଉଠି ଗଲେ । ନବୀନର ହାତ ଧରି ପାଖକୁ ନେଲେ । ସ୍ନେହରେ, ତାହାରି ମସ୍ତକରେ ବାରମ୍ବାର ରୁମ୍ଭନ କଲେ ।

ନବୀନ କହିଲା, ତୁ କଣ ମୋ ମା ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ହଁ, ମୁଁ ତୋର ମା ।

ନବୀନ ବିଶ୍ୱାସ କଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ମୋ ମା ତ ସ୍ୱର୍ଗରେ । ସେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଏ ସେ ଆଉ ଫେରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ରହିଲା ।

ନବୀନର ମନ ବଦଳିଲା ନାହିଁ । ସେହିଦିନ ଯେତେ ଆଦର ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ମନରେ କଦାପି ଆସିଲା ନାହିଁ ଯେ ଏଇ ତାର ମା । ପିଲାଙ୍କ ମନ ଥରେ ବଦଳିଲେ ଆଉ ପାରି ହୁଏ ନାହିଁ । ନବା ପ୍ରଥମରେ ଯେଉଁଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ି ଯାଉଥାଏ ତାର ସେଇ ଆଡ଼ର ସ୍ରୋତ ଆଉ କେହି ବଦଳାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିପରି ନବୀନର ମନର ଗତି ଆଉ କେହି ବଦଳାଇ ପାରଲେ ନାହିଁ । ରୁକ୍ମିଣୀ ଯେତେ ଆଦର କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଦ୍ୱିପ୍ରହରେ ରାମେଶ୍ୱର ଘାଟକୁ ଯାଇ ବସିଥାଏ । ଯେପରି କାହାର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ନବୀନ ବସୁଥାଏ ଯଦି କାବାଳିକର ଦେଖାପାଏ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବ, ସେ ବଡ଼ ହେଲାଣି କି ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ଚାରି ଛଅ ଦିନଯାଏ ନବୀନର ଖୋଜ ନେଇ ତାକୁ ଆଖିବାକୁ ଗଲେ । କେତେ ଚୁପାଉଲେ ସୁଆଇଲେ କିନ୍ତୁ କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଶିଫକ ଦ୍ୱାରା ଜବତ୍ କରାକୁ ବସିଲେ । ତଥାପି ନବୀନର ପ୍ରକୃତି ବଦଳିଲା ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଦିନ ପରେ ଦିନ କଟିଗଲା । ସାଧୁଆ ମାଆର ଗାରେଡ଼ି ମନ୍ତ୍ର କୌଶଳି କାର୍ଯ୍ୟର ହେଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ହତାଶ ହେଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ସାପର ବନ୍ଧୁତା ବିଷ; ହଉ, ଦିନେ ଝଡ଼ିଯିବ ଯେ ।

ରଘୁନାଥ ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ନବୀନକୁ ଖୋଜିବାରେ ହେଲା କଲେ । କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ, ଦିନ ଦିନ ନୁହେଁ, ସପ୍ତାହ ସପ୍ତାହ କଟୁଛି । ନିଜ ଘରର କର୍ମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଇ ସେ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦରକର ଘରକୁ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଯାଇ ପାରିନଥିଲେ ।

ନବୀନର ତ ମନ ବଦଳିଲା ନାହିଁ । ରୁକୁଣୀ ଯେତେ ଅଦର କରୁଥିଲେ, ଆଜିକାଲି ଟିକିଏ ତହିଁରୁ କମ୍ ହେବାର ଦେଖାଗଲା ।

ମହାସ୍ବଜ କଠିଣ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ଉପରେ ଉପବେଶନ କରି ମହାନଦୀ ବନ୍ଧ ଉପରେ ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ କାଳର ରଜନୀ ଅଗମନର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଥିଲେ ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶରୁ ଅବତରଣ କରି ବନ୍ଧ ଦୂରରେ ପଦ୍ମତ ଆଡ଼ୁଆଳରେ ଲୁଚିଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଶେଷ କରଣ ପ୍ରାସାଦ, ପୁଷ୍ପରେ ଏବଂ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କର ମସ୍ତକରେ ପଡ଼ି ସୁନେଲା ବର୍ଣ୍ଣର ଫଗୁ ପାଣି ତାକୁଛା । ମହାନଦୀ ତଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର କରଣ ଆଉ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଜଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ଉଷ୍ମ । କାଉ ପଳ ନଦୀର ଅପରପାର୍ଶ୍ୱରୁ କା କା କରି ଉଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି । ବାଦୁଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଘୋଡ଼ାଘାଟ ପଡ଼ା ତେନ୍ତୁଳ ଗଛରୁ ବାହାରି, ଚେଁ ଚେଁ ହୋଇ ପିଜୁଳ ଗଛ ଅନ୍ତେଷଣରେ ବାହାରିଲେ । ପାଣିଖିଆ ଭୂଠରେ ଗାଈ ବାହୁରୀ ପାଣି ପିଉଛନ୍ତି, ଅନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କରୁଛନ୍ତି । ଘୋଡ଼ା କେତୋଟି ହେପାରବ କରି ଭୂଠରେ ଡେଇଁଛନ୍ତି ରସକଙ୍କ ପାଖରୁ ପଳାଇଯିବାକୁ । ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ଚଟାଣ ଉପରୁ ଦୁଇ ତିନୋଟି ପିଲା ବାଲିରେ ଲଢ଼ୁ ଡିଆରି କରି ଜଳ ଦେବତାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁମ୍ ଦାମ୍ ହୋଇ କୋଡ଼ିଏ ହାତ ଉପରୁ ପାଣି ଭିତରକୁ ଡେଇଁପଡ଼ୁଛନ୍ତି । କିଛି ସମୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ସବୁରଣ କରି ପୁନଃ କୁଳକୁ ଫେରି ଆସୁଛନ୍ତି । କୁଳ୍ମସରେ ରଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ଗାମୁଛା କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ବେକରେ ମଞ୍ଜି ଫୁଲର ମାଲ ପିନ୍ଧି କେଇଜଣ ରସିକ ପୁରୁଷ ଗୁଣ୍ଡ ଗୁଣ୍ଡ ହେଉଛନ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀ ଗାଧୁଆ ଘାଟ ଉପରେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାହେଲା । ଏ ଅନନ୍ଦମୟ ଦୃଶ୍ୟ ଉଣା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାତି ଏକ ପ୍ରହର ସମୟରେ କେବଳ କେତୋଟି ବାଦୁଡ଼ିଙ୍କର ଚିତ୍କାର ଏବଂ ନଦୀ ଗର୍ଭରୁ କାହିଁ କେନ୍ଦ୍ର ଜଳପ୍ରପାତର ଶବ୍ଦ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଶୁଣାଗଲା ନାହିଁ ।

ମହାସ୍ବଜ ଏ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂହସ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ପଶ୍ଚିମ ଗଗନର ଛବିରେ ସ୍ଥିର ରହିଥିଲା ପରି ଦେଖାଯାଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କିଛି ଦେଖୁ ନ ଥିଲେ ବାହ୍ୟ ଚକ୍ଷୁରେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତରର ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିଲେ, ଅତୀତର ଚିନ୍ତାସ୍ମୃତି । ତାଙ୍କର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଶତ ଶତ ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା ଦାଉ ଦାଉ କରି ଲାଜି ଉଠୁଥିଲା । ସେ ଭାବୁଥିଲେ, ମୁଁ ଆଜି ବୁଦ୍ଧ । କାଲି ପୁଣି ଅଭାବରୁ ଏଡ଼େ ଆହୁର ହୋଇ ଦେବାଦେବଙ୍କର ଉପାସନରେ ସମୟ

କଟାଇଥିଲି । ପରମ ପିତାଙ୍କର କୃପାରୁ ସେ ବନ୍ଧୁରେ ମୋର ଭାବବାର କିଛି
 'କାରଣ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବୁଦ୍ଧ, ମୃତ୍ୟୁ ରାଜ୍ୟର ନିକଟରେ । ତଥାପି ବୁଝି ପାରୁ
 'ନାହିଁ କେତେ ଦୂରରେ । ସେ ରାଜ୍ୟରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ନିଜର
 ଆତ୍ମାକୁ ପରସ୍ପର କରିବା ବିଧେୟ । କରି ପାରୁ ନାହିଁ ତ । କିପରି କରିବାକୁ
 ହୁଏ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯଦି ଆଜି ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ, ସେ ନିମନ୍ତେ କେଉଁଜଣ
 କାହିଁବେ ? ମୋର ପୁତ୍ର ତ କାହିଁବ ନାହିଁ । ଆତ୍ମାରୁ ଆଶା ଭଲ କରି ଯାହାକୁ
 'ଗଠନ କରିଛୁ ତାହାର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକଧାରୀ ଏ ଗଢ଼ିବନାହିଁ ତ ? ସେ
 ଆନନ୍ଦରେ ଆତ୍ମାର ହୋଇଯିବ, ସିଂହାସନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛୁ ବୋଲି ।
 ମୋର ମୃତପିଣ୍ଡଟିର କି ଦଶା ହେବ ? ଲୋକେ ପାଣି ଦରଜା ବାଟେ ଶୁଣାନକୁ
 ନେବେ । ଏହି ସେ ପାଣି ଦରଜା । ଏହି ପଥରେ ମୋର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କର
 'ମୃତପିଣ୍ଡ ଯାଇଛି, ମୋର ମଧ୍ୟ ଯିବ ! ସେଥିନିମନ୍ତେ ଭାବନା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟର
 ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଧିକ୍ । ଯେତେ ଦିନ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ କର୍ମଦକ୍ଷ ଥିବି, ଯେତେ ଦିନ ନିମନ୍ତେ
 'ରାଜା' ଏହି ଉପାଧି ମୋର ଥିବ, ରାଜ୍ୟ ଲୋକେ ମୋତେ ମାନ୍ୟ କରୁଥିବେ ।
 'କିନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କି ଦଶା ହେବ ମୋର ପିଣ୍ଡର ?

ଏ ସ୍ୱପ୍ନର ମାୟାମୟ ! ରାଜାର ସ୍ୱପ୍ନର ସ୍ଥାନ । ପିତାର ମୃତ୍ୟୁରେ ସୁନ୍ଦର
 ଆନନ୍ଦ ! ତେବେ ସ୍ନେହ କଣ ଏ ସ୍ୱପ୍ନରେ ନାହିଁ ? ଯଦି ଧନର ପ୍ରାଚୀନ
 'ତହିଁ ସ୍ନେହର ଅଭାବ । କୃତ୍ରିମାଧିକାରୀ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଜା ମୋର ସୁଖୀ । ସ୍ନେହର
 ସ୍ରୋତ ଯେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବାହୁ ଯାଉଛି ସେ ସ୍ୱପ୍ନର ସାମାନ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନର ଦୃଷ୍ଟି,
 'ସ୍ୱର୍ଗ । ପ୍ରକୃତ ସୁଖର ରାଜତ୍ୱ କେବଳ ସେପରି ସ୍ୱର୍ଗରେ ସମ୍ଭବେ, ରାଜଭବନରେ
 'ଦୃଷ୍ଟି । ନା, ସ୍ନେହ ଏ ସ୍ୱପ୍ନରେ ନାହିଁ ।

ଭଗବାନ ଏ ସ୍ୱପ୍ନର ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ବୁଝାରେ ? ଅଜ୍ଞାନ
 'ଆମେ କାହୁଁ ବୁଝିବୁ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ?

ମୁଁ ବୁଦ୍ଧ । ବୁଦ୍ଧର ଗତି ଏ ଜଗତରେ କଣ । ସେ କଣ ଦିନ ରାତି
 'କେବଳ ଚିନ୍ତା କରୁଥିବ ? ମୋର ମୃତ୍ୟୁ କେବେ, କଣ ସବୁବେଳେ ମୃତ୍ୟୁର
 ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଥିବ ? ଅଥବା ମାଳା ଧରି 'ହରେ ରାମ କୃଷ୍ଣ' ଜପ କରୁଥିବ,
 ହରେ ରାମ କୃଷ୍ଣ ଜପ କରିବା ଦ୍ୱାରା କଣ ବୁଦ୍ଧର ଆତ୍ମା ଶୁଦ୍ଧି ହୁଏ ? ଯୌବନରେ
 ପଦାର୍ପଣ କରି ମାନବ ନାନାଦି ପାପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ଥାଇ ନିଜର ଆତ୍ମାକୁ
 କଳୁଷିତ କରିଥାଏ । ସେ କଳୁଷ କଣ କେବଳ ହରେ ରାମ କୃଷ୍ଣ ଜପି ଆତ୍ମାରୁ
 ମନୁଷ୍ୟ ଧୋଇଦେଇ ପାରେ ? ହୋଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ହରେ ରାମ କୃଷ୍ଣ ସ୍ଥିର
 ମନରେ ଜପ କରିବ କିପରି ? ଏ ସ୍ୱପ୍ନର କୋଳାହଳ ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ।
 ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ ଦରକାର । ତେଣୁ ଯୋଗୀ ଓ ମହାପୁରୁଷମାନେ ଅରଣ୍ୟକୁ

ତପସ୍ୟାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ଭଳି । ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି
ଠିକ୍‌ସ୍ଥଳ ଗଲେ ଉତ୍ତମ ହେବ । ତାଙ୍କର ଦେଶା ପାଇ ପାରିବ ? ଯେ ଅନନ୍ତ,
ଯାହାର ରୂପ ନାହିଁ ତାହାକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ହେଲେ ସୁସ୍ଥ ଚକ୍ଷୁ ଆବଶ୍ୟକ ।
ସେ ସୁସ୍ଥ ଚକ୍ଷୁ କେବଳ ଭଗବତ୍ ଚିନ୍ତା ଆଣି ଦେବ ।

ମାୟାତୋର ନୁହେଁବାକୁ ଟାଣିଲା । ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା ସଂସାର ଆଡ଼କୁ
ହୁଟିଲା । ଧର୍ମ ଶ୍ଲାସ ତ୍ୟାଗ କରି ସେ ଚିନ୍ତା କଲେ, ମୋର ପୁତ୍ର ବାଳକ,
ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଯଦି ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଏ ଅରଣ୍ୟକୁ, ଶହ
ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରିବେ । ନିରାହୁ ପ୍ରଜା ଯାହାଙ୍କ ଅଳ୍ପରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ଏ
ମୋର ପିଣ୍ଡ, ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦର ରହିବେ । ଶୁଣୁଛି ବର୍ଗୀମାନେ ଲୁଣ୍ଠନ କରିବାକୁ
ଆମ ରାଜ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ମୋହୁଁଲେଣି । ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ବର୍ଗୀ
ଉପାତର କାହାଣୀ ଶୁଣାଗଲାଣି । ହରିପୁର ପରି ଯୁଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟରେ ଉପାତ
କରିବା ସହଜ ।

ମୋର ବାଳକ ପୁତ୍ର, ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ରକୁ ଛାଡ଼ି, ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି,
ଅରଣ୍ୟ ଯାହା ବୃଥା । ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ କାନନକାନ୍ତାର ଭ୍ରମଣ କରି ଶଗରକୁ
କଷ୍ଟ ଦେବା ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । କାହିଁ ପଥର ଖଣ୍ଡ, କାହିଁ ଗରା
ନଦୀ, କାହିଁ ବା ବୃହତ୍ ପାହାଡ଼ ଅତିକ୍ରମ କରି କେଉଁ ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶାରେ
ଶଗରକୁ କଷ୍ଟ ଦେବ ? ମୁଁ ଯିବି ସୁ । ଯିବି ସୁର କାର୍ଯ୍ୟ ତପସ୍ୟା ନୁହେଁ, ରାଜ୍ୟ
ରକ୍ଷା । ରାଜ୍ୟ ପାଳନ, ପ୍ରଜା ପାଳନ ତାର ଧର୍ମ ।

ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ ଚିନ୍ତା ଖେଳିଗଲା ସେ କେଉଁଠିର
ସମାଧାନ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟ ଅଧିକ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରାସାଦ
ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣ ରକ୍ଷୀ ଓ ଦିନଜଣ ଭିତରୁ ଆସି ରାଜ୍ୟ ଅଧିକ ହେବାର
ସମ୍ଭାବନା ଜଣାଇଦେଲେ ।

ଭୋଜନାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ମହାରାଜ ଏକୂଟିଆ ଗୋଟିଏ ଘରେ
ରାଜ୍ୟ କଟାଇବେ ବୋଲି ଆଦେଶ ଦେଲେ । ରାଜପ୍ରାସାଦର ପଛଆଡ଼େ
ଅନେକ ଦିନରୁ ଗୋଟିଏ ବଖରା ପକ୍ଷୀ ଘର ଅଛି । ଏକୂଟିଆ ଘର ବୋଲି
ଅପରିଷ୍କାର । କେତେ ବର୍ଷରୁ ତହିଁରେ ରୁନ ବୋଲାହୋଇନଥିବାରୁ ଦୂରକୁ
ଦେଖିବାକୁ ଅସୁବିଧା ଦିଶେ । କୌଣସି ଲୋକ ଅନ୍ୟାୟ ସେ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ
କଣ ଅଛି ଦେଖିନାହାନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ, ପୁର କାଳରେ ସେ ଘରେ
ଗୋଟାଏ କାପାଳିକ ରହୁଥିଲା, ଲୋକଙ୍କୁ ମାରି ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଆଣି ସେହି
ଘରେ ପୂଜାର କଣ ଯଜ୍ଞ କରେ । ଯଜ୍ଞ ସିଦ୍ଧ ହେବାରୁ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଛି ।
ମଲ୍ଲ ଲୋକଙ୍କର ଆତ୍ମା ଭୁତ ବେଶ ଧରି ସେହି ଘରେ ରହିଛନ୍ତି ।

ନିମସ୍କାର କରିବାକୁ ସେ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରି କହିଲେ, ତମେ କିଏ ? ନିଜକୁ ନିଜେ ଚିହ୍ନ କି ? ଏ ଜଗତରେ ତମର କେହି ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ର “ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ” ସମସ୍ତେ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ଜାଣନ୍ତି ଏ ଘରେ ଭୂତ ଅଛି, ଯେ ଆସିବ ତାର ଜୀବନ ସଂଶୟ । ତୁମେ ଆସିଛ; ପ୍ରବାଦ ଅନୁରୂପ ତୁମର ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚୟ । ଯଦି ପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର ତୁମର ହୋଇଥାନ୍ତେ ସେମାନେ ଗୋଡ଼ାଇ ଆସିଥାନ୍ତେ । ତମର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଅନୁଚର ମଧ୍ୟରୁ ତ କେହି ଆସିଲେ ନାହିଁ । ଯଦିଫଳାତ ଭୁଲରେ ରାଜବଂଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲ । ଭଗବାନ ତୁମକୁ ରାଜ୍ୟଶାସନ କରିବାକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସଂସାରର ମଙ୍ଗଳ କରିବାକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ପଥିକ ଯେଉଁ ପଥାଶ୍ରମରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଏ ରହେ ତାର ଉଚିତ ନୁହେଁ କି ପଥାଶ୍ରମର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରିବା ? ସେହିପରି ତୁମେ ତୁମର ରାଜ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ କଲ । ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଏ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ରାଜ୍ୟ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଅ, ଆତ୍ମାର ଉଲ୍ଲେଖ ସାଧନ କର । ଆତ୍ମାର ଉଲ୍ଲେଖ ସାଧନ କରାଯାଇ ପାରେ ଏ ସଂସାରରେ; କିନ୍ତୁ ସଂସାରକୁ ଗଲେ ପୁନର୍ବାର ମାୟା ଜାଲରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ ଗୁଲ୍‌ଯାଅ, ମଣିଉଦ୍ରା ପଟଳକୁ, ଯୋଗୀ ରଞ୍ଜିତର ସ୍ଥାନକୁ ।

ପ୍ରଶାନ୍ତ-ହୃଦୟ ସିଂହଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ଶେଷ ହେଲା । ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେଲା । କାନ୍ଥ ଉପରେ ନଜର ପକାଇଲେ । ଦେଖିଲେ କାନ୍ଥରେ ଖଣ୍ଡେ କିଲା ଷ୍ଟାତା ହୋଇଛି । କିଲା ଦେହରେ ଗୋରୁଆ ରଙ୍ଗର ଲୁଗା । ଚଉକା ଉପରୁ ଉଠି ଆସି ଲୁଗା ଖଣ୍ଡି କାନ୍ଥରୁ କାଢ଼ି ନେଲେ । କେବଳ ଲୁଗା ନୁହେଁ, ଲୁଗା ତଳେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି କୌର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ଚଉକା ଉପରେ ରଖି ଘରର ଏପାଖରୁ ସେପାଖ, ସେପାଖରୁ ଏପାଖ ଟହଲିଲେ ।

ସେ ଗଭୀର ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ । ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ, ସତ୍ୟ ହେଉ ବା ସ୍ୱପ୍ନ ହେଉ, ବାଦାଳଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ହାଲଗୁଲ । ପୁତ୍ର ବାଲକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ଖବର ଅନୁର ବୁଝି ପାରିବ ଯଦି ମନ୍ତ୍ରୀ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ରାଣୀ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରର ସମସ୍ତ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ପୁତ୍ର ପାଇଁ ପୁତ୍ର ନାମରେ ସେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବେ ।

ରାଣି ଶେଷ ହେବାକୁ ବସିଲା । ମହାରାଜା ଘରଟି ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଣି ଅବଦ୍ରାରେ ଦୁମ୍ଭ ଆସିଲା । ଭାବିଲେ, ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏ ଘରେ ଭୂତ ଅଛି । ସେ ମଣିଷ ଖାଇପାଏ । କାହିଁ ମୁଁ ତ ଜାଣିତ । ଭୂତ କାହିଁ ଦେଖିଲି ନାହିଁ ? ଆହୁ, ଏ କଲସୀ ଏ ଘରକୁ କାହୁଁ ଆସିଲା ? ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ

କୃପ କାହିଁକି ଖୋଲା ହୋଇଛି ? କୃପର ପତ୍ନୀ କୃମି ପତ୍ନୀର ଉପରକୁ ଉଠି ନାହିଁ ? ବେଦାସନ ଦୁଇଟି ଆସିଲା କାହିଁ ?

ଏ ବାବାଜୀ କିଏ ? ସେ କେଉଁଠି ଥାଆନ୍ତି ? ସେ ସ୍ବପ୍ନରେ ଯାହା କହୁ ଯାଇଛନ୍ତି ମୋତେ ସତ୍ୟ ପରି ଲାଗୁଛି । ଅଥବା ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା କହୁ ଯାଇଛନ୍ତି ମୋତେ ସ୍ବପ୍ନ ପରି ଲାଗୁଛି ।

ଏହିପରି ଭୁବୁ ଭୁବୁ ବାହାରୁ କାଉଁର କା କା ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ଗୁଣ୍ଡି ଶେଷ ହେଲାଣି । ଘର ଭିତରେ ଅମାବାସ୍ୟାର ଅନ୍ଧକାର । ମହାରାଜାଙ୍କର ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଶୁଣିଲେ ପଦାରୁ କିଏ ଉଚ୍ଚସ୍ବରରେ ଡାକୁଛନ୍ତି ଦରଜା ଖୋଲ ଦେଖିବା ମହାରାଜାଙ୍କୁ ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଅଟ୍ଟା କରି କହୁଛି, ଆରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସିନା ଲୋକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ରାଜାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ, ରାଜା ଆଜି ଅଛନ୍ତି ଯେ ! ସେ ଥିବେ ଭୂତର ପେଟରେ ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ କହୁଛି, ଭଲ ହେଲା ମ, ବୁଢ଼ା ମଲା, ପାପ ଗଲା । ଅମର ହେଉ ରାଜା ଆଜି ରାଜା ହେବେ ।

ମହାରାଜା ମନକୁ ମନ କହୁଲେ, ଭଲ ହେଲା, ବୁଢ଼ା ମଲା ପାପ ଗଲା । ଫୁଲବାର ହସି ହସି ଧୀର ସ୍ବରରେ ନିଜକୁ କହୁଲେ, ଆଜି ନୁହେଁ; ଆଜି ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନର ମୁଖ ଦର୍ଶନ କରିବି ନାହିଁ । ନମସ୍କାର ତାର ମାୟାର ଖେଳକୁ । ଶେଷ ରାଜା ରାଜା ହେବେ ସେଥିନିମନ୍ତେ ଆନନ୍ଦ । ହୁଁମୋର ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ।

କେଉଁ ପଥରେ ଯିବାକୁ ହେବ ? ସ୍ବପ୍ନରେ ବାବାଜୀ କହୁଥିଲେ, ପଥ ଏହି କୃପ, ତେବେ ଏହି କୃପରେ ପଡ଼ି ଆହୁତ୍ୟା କରିବାକୁ ହେବ । ତାହାହିଁ ହେଉ ।

ମହାରାଜା କୃପ ମଧ୍ୟକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିଲେ ।

କୃପ ଗଭୀର ନୁହେଁ, ଜଳଶୂନ୍ୟ । ପାହାଚ ପରେ ପାହାଚ, ଏହିପରି ଲମ୍ବିଯାଇଅଛି କେତେ ତଳକୁ । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅବତରଣ କରି ଆସିଲେ । ଶେଷରେ ଲୋକର ଗୋଡ଼ରେ ଗୋଲ ହୋଇ କଣ ବାଜିଲା । ସେ ଚମକି ଉଠି ସେହି ପଦାର୍ଥଟିକୁ ଡକି ଉଠାଇ ବାମ ଦିଗରେ ଧରିଲେ ।

ମହାରାଜ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ସେହି ଘରଟି ପରିଷ୍କାର କର । ନିନ୍ତୁ ନିକଟରେ
ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଭିତରଥ ଆଦେଶରେ ବଶ୍ୟ କର ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।
ପଚାରିଲୁ, ହଜୁର ମା ବାପ, ସେ ଭୂତ ଘରେ ଆଦେଶ କଲେ ।

ରାଜା କହିଲେ, ହଁ, ଶୀଘ୍ରପରିଷ୍କାର କରାଇ ମୋତେ ସମ୍ବାଦ ଦିଅ ।

ବିଚାର କରେ କଣ ? ଯାହାକୁ କହିଲୁ ସେ ମୁହଁ ନେଫେଡ଼ିଦେଇ ଗଲା ।

ଜଣେ କହିଲୁ, ହଁ, ଜୀବନ ବଡ଼ ନା ଗୁଳିର ବଡ଼ ରେ ? ଆରେ ଜୀବନ
ଥିଲେ ସିନା ଗୁଳିର ।

ରାଜାଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ଦିଆଗଲା ଯେ ଘର ସଫା କରିବାକୁ କେହି ମଜ୍ଜିଲେ
ନାହିଁ । ରାଜା ନିଜେ ବାଧା ହୋଇ ଏକାକୀ ସେ ଘର ମଧ୍ୟରେ ପଶିଲେ ।
ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଘିଅର ଦାସ । ରାଜାଙ୍କର ଏପରି ତଳା ତଳାରେ ସମସ୍ତେ
ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ । ନିଜେ ମହାରାଣୀ ଆସି ବାରଣ କଲେ, ସେ ଭୂତ ଘରକୁ
ଯାଅ ନାହିଁ । ରାଜା ମାନିଲେ ନାହିଁ ।

ଏହିଥା ଘରେ ପଶିଲେ । କାହିଁ, ତାଙ୍କ ଯାଜାରେ ତ ଆଉ କେହି ସେ
ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଲେ ନାହିଁ ?

ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ କଲେ । ଆଲୋକ ସାହାଯ୍ୟରେ
ଦେଖିଲେ ଯେ ଗୃହର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଗୋଟିଏ କୁପ୍ତ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ହୃଦୟ ସିଂହଙ୍କର
ମନରେ ଭୟ ହେଲା, ସେ ତମକପଡ଼ିଲେ । ପରେ ନିଜେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳିନେଇ
ଆଲୋକଟି ନିକଟର କାନ୍ଥରେ ଖୋଲା ହୋଇଥିବା ଠାଣୀରେ ରଖି ତତ୍ତ୍ଵର୍ତ୍ତିତ
ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭିତର ବେଶ୍ ପରିଷ୍କାର । ନିକଟରେ ଦୁଇଟି
ତଉଳା ଅଦ୍ୟାବଧି ରାଜପ୍ରାସାଦର ନୂତନ ବ୍ୟବହୃତ ପରି ଦେଖାଯାଉଛି ।
କାନ୍ଥ କୋଣରେ କଲସୀ, ଜଳ ଶୂନ୍ୟ । ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛି ।

ମହାରାଜ ତଉଳାରେ ଉପବେଶନ କରି ଦ୍ଵିତୀୟ ଉପରେ ପଦ ସ୍ଥାପନ
କରି କିଛି ସମୟ ବୁଡ଼ି ରହିଲେ । ଘର ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କିଛି ପଦାର୍ଥ
ଅଛି ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ସେ ବିଶ୍ରାମ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।

ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର ଗଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ଆଖି ବୁଜି ଟିକିଏ ଘୁମାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା
କଲେ । କୋମଳ ଶଯ୍ୟାରେ ଯାହାର ନଦ୍ରା ହୁଏ ନାହିଁ, ଆଜି ଏ କଠିଣ
ବେଦାସନ ଉପରେ ତାହାର ନଦ୍ରା ! ମୁଣ୍ଡ ବଙ୍କାକରି, ନାସାରେ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଗର୍ଜନ
କରୁ କରୁ ସ୍ଵପ୍ନ-ରାଜ୍ୟରେ ଭିତରଣ କଲେ । ସ୍ଵପ୍ନ-ରାଣୀ ଅନେକ ଦୃଶ୍ୟ ତାଙ୍କୁ
ଦେଖାଇଲେ । ପରେ ଜଣେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ନେଇ ଗଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କୁ

ନମସ୍କାର କରିବାରୁ ସେ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରି କହିଲେ, ତମେ କିଏ ? ନିଜକୁ ନିଜେ ଚିହ୍ନ କି ? ଏ ଜଗତରେ ତମର କେହି ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ର ‘ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ’ ସମସ୍ତେ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ଜାଣନ୍ତି ଏ ଘରେ ଭୂତ ଅଛି, ଯେ ଆସିବ ତାର ଜୀବନ ସଂଶୟ । ତୁମେ ଆସିଛ; ପ୍ରବାଦ ଅନୁରୂପ ତୁମର ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚୟ । ଯଦି ପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର ତୁମର ହୋଇଥାନ୍ତେ ସେମାନେ ଗୋଡ଼ାଇ ଆସିଥାନ୍ତେ । ତମର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଅନୁଚର ମଧ୍ୟରୁ ତ କେହି ଆସିଲେ ନାହିଁ । ଯଦିୟୁ ଭୁଲରେ ରାଜବଂଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଭଗବାନ ତୁମକୁ ରାଜ୍ୟଶାସନ କରିବାକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସଂସାରର ମଙ୍ଗଳ କରିବାକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ପଥକ ଯେଉଁ ପଥାଶ୍ରମରେ ରାଜ୍ୟଟିଏ ରହେ ତାର ଉଚିତ ନୁହେଁ କି ପଥାଶ୍ରମର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରିବା ? ସେହିପରି ତୁମେ ତୁମର ରାଜ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ କଲ । ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଏ ବୃଦ୍ଧ ଋଷ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଅ, ଅମ୍ଭାର ଉଲ୍ଲିଖିତ ସାଧନ କର । ଅମ୍ଭାର ଉଲ୍ଲିଖିତ ସାଧନ କରାଯାଇ ପାରେ ଏ ସଂସାରରେ; କିନ୍ତୁ ସଂସାରକୁ ଗଲେ ପୁନର୍ବାର ମାୟା ଜାଲରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ ଗୁଲିଯାଅ, ମଣିଉଦ୍ରା ପବନକୁ, ଯୋଗୀ ରସିଙ୍କର ସ୍ଥାନକୁ ।

ପ୍ରଶାନ୍ତ-ହୃଦୟ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ଶେଷ ହେଲା । ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେଲା । କାନ୍ଥ ଉପରେ ନଜର ପକାଇଲେ । ଦେଖିଲେ କାନ୍ଥରେ ଖଣ୍ଡେ କିଲା ପୋତା ହୋଇଛି । କିଲା ଦେହରେ ଗୋରୁଆ ରଙ୍ଗର ଲୁଗା । ଚଉକା ଉପରୁ ଉଠି ଆସି ଲୁଗା ଖଣ୍ଡି କାନ୍ଥରୁ କାଢ଼ି ନେଲେ । କେବଳ ଲୁଗା ନୁହେଁ, ଲୁଗା ତଳେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି କୌର୍ମାନ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ରଖି ଘରର ଏପାଖରୁ ସେପାଖ, ସେପାଖରୁ ଏପାଖ ଟହଲିଲେ ।

ସେ ଗଭୀର ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ । ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ, ସତ୍ୟ ହେଉ ବା ସ୍ୱପ୍ନ ହେଉ, ବାଦାଜୀଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ହାଲଗୁଲ । ପୁତ୍ର ବାଲକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ଖବର ଅନୁର ବୁଝି ପାରିବ ଯଦି ମନ୍ତ୍ରୀ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ରାଣୀ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରର ସମସ୍ତ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ପୁତ୍ର ପାଇଁ ପୁତ୍ର ନାମରେ ସେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବେ ।

ରାଜ୍ୟ ଶେଷ ହେବାକୁ ବସିଲା । ମହାରାଜା ଘରଟି ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଜ୍ୟ ଅନୁଦ୍ରାରେ ଦୁମ୍ଭ ଆସିଲା । ଭାବିଲେ, ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏ ଘରେ ଭୂତ ଅଛି । ସେ ମଣିଷ ଖାଇପାଏ । କାହିଁ ମୁଁ ତ ଜାଗ୍ରତ । ଭୂତ କାହିଁ ଦେଖିଲି ନାହିଁ ? ଆହ, ଏ କଲସୀ ଏ ଘରକୁ କାନ୍ଦୁ ଆସିଲା ? ଗୁଡ଼ ମଧ୍ୟରେ

କୃପ କାହିଁକି ଖୋଲା ହୋଇଛି ? କୃପର ପତ୍ନୀ କୃମି ପତ୍ନୀର ଉପରକୁ ଉଠି ନାହିଁ ? ବେଦାସନ ଦୁଇଟି ଆସିଲା କାହିଁ ?

ଏ ବାବାଜୀ କିଏ ? ସେ କେଉଁଠି ଥାଆନ୍ତି ? ସେ ସ୍ବପ୍ନରେ ଯାହା କହି ଯାଇଛନ୍ତି ମୋତେ ସତ୍ୟ ପରି ଲାଗୁଛି । ଅଥବା ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା କହି ଯାଇଛନ୍ତି ମୋତେ ସ୍ବପ୍ନ ପରି ଲାଗୁଛି ।

ଏହିପରି ଭବୁ ଭବୁ ବାହାରୁ କାଉଁର କା କା ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ଗାଦି ଶେଷ ହେଲାଣି । ଘର ଭିତରେ ଅମାବାସ୍ୟାର ଅନ୍ଧକାର । ମହାରାଜାଙ୍କର ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଶୁଣିଲେ ପଦାରୁ କିଏ ଉଚ୍ଚସ୍ବରରେ ଡାକୁଛି ଦରଜା ଖୋଲା ଦେଖିବା ମହାରାଜାଙ୍କୁ ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଥଣ୍ଡା କରି କହୁଛି, ଆରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସିନା ଲୋକ ଆଶୁଛନ୍ତି ରାଜାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ, ରାଜା ଆଉ ଅଛନ୍ତି ଯେ ! ସେ ଥିବେ ଭୂତର ପେଟରେ ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ କହୁଛି, ଭଲ ହେଲା ମ, ବୁଢ଼ା ମଲା, ପାପ ଗଲା । ଅମର ହେଉ ରାଜା ଆଜି ରାଜା ହେବେ ।

ମହାରାଜା ମନକୁ ମନ କହିଲେ, ଭଲ ହେଲା, ବୁଢ଼ା ମଲା ପାପ ଗଲା । ଯୁନିଟାର ହସି ହସି ଧୀର ସ୍ବରରେ ନିଜକୁ କହିଲେ, ଆଉ ନୁହେଁ; ଆଉ ମୁଁ ସଂସାରର ମୁଖ ଦର୍ଶନ କରିବି ନାହିଁ । ନମସ୍କାର ତାର ମାୟାର ଖେଳକୁ । ହେଉ ରାଜା ରାଜା ହେବେ ସେଥିନମନ୍ତେ ଅନନ୍ଦ । ହୁଁମୋର ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ଦ ।

କେଉଁ ପଥରେ ଯିବାକୁ ହେବ ? ସ୍ବପ୍ନରେ ବାବାଜୀ କହିଥିଲେ, ପଥ ଏହି କୃପ, ତେବେ ଏହି କୃପରେ ପଡ଼ି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ହେବ । ତାହାହିଁ ହେଉ ।

ମହାରାଜା କୃପ ମଧ୍ୟକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିଲେ ।

କୃପ ଗହୀର ନୁହେଁ, ଜଳଶୂନ୍ୟ । ପାହାଚ ପରେ ପାହାଚ, ଏହିପରି ଲମ୍ବିଯାଇଅଛି କେତେ ତଳକୁ । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅବତରଣ କରି ଆସିଲେ । ଶେଷରେ ଡାକର ଗୋଡ଼ରେ ଗୋଲ ହୋଇ କଣ ବାଜିଲା । ସେ ତମକି ଉଠି ସେହି ପଦାର୍ଥଟିକୁ ତଳୁ ଉଠାଇ ବାମ ହସ୍ତରେ ଧରିଲେ ।

ଶରୀରରୁ ଘର୍ଷ ନିର୍ଗତ ହୋଇ ପାରିଥେୟ ବସ୍ତୁ ଭଜାଇଦେଲା । ନିଶ୍ଚାସ ରୁଦ୍ଧ ହେବାକୁ ବସିଲା । ଅନ୍ତର ଗୋଟିଏ ପାହାଚ ଅବତରଣ କରି ଦେଖିଲେ ପଥ ବନ୍ଦ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଏଣେତେଣେ ହାତ ମାରି ଦାଉଣିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଘୋର ଅନ୍ଧାର ମଧ୍ୟରେ କିଛି ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ, କେବଳ ଶିଉଳୀ ବସି କାନ୍ଥ ଚିକ୍‌କଣ ହୋଇଥିବାରୁ ହାତ ଖସିଯାଉଛି । ଥରେ ଦୁଇଥର ମୁଣ୍ଡ କାନ୍ଥରେ ବାଜିଲା । ସେ ଘୋର ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଜଳକା ହୋଇଯାଉଛି । ଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦ କଲେ । ଗମ୍ଭୀର ଗଳ ଓଁ, ନାକପଟା ଗଳ । ଗର୍ଭରତାର ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦ ଡାକ୍‌ର କାନ ଦୁଇଟିକୁ ବଧୂର କଲା ।

ମହାରାଜ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପୁନଃବାର କୂପ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ହାତରେ ଧରିଥିବା ପଦାର୍ଥଟି ଆଲୋକରେ ଦେଖିଲେ । ଆସର ଆଲୋକ ସେଇ ଅଳକାରମୟ ଘରଟିର ମଧ୍ୟଭାଗକୁ ଆଲୋକିତ କରୁଥିଲା । କୂପ ମଧ୍ୟକୁ ଆଲୋକର ସରଳ ରଶ୍ମି ପ୍ରବେଶ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲା । ଆଲୋକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖିଲେ, ହସ୍ତସ୍ଥିତ ଗୋଲକାର ପଦାର୍ଥ, ରକ୍ତ-ମାଂସ-ଚର୍ମସ୍ନାନ ନର ମୁଣ୍ଡ । ମୁଣ୍ଡଟି ଭୂପତ୍ତ ହେଲା । ମହାରାଜାଙ୍କର ଦେହ ରମ୍ଭା ପତ୍ର ପରି ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଚଉକା ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲେ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପ୍ରବୋଧନା ଦେଇ କହିଲେ, ଭୟ, ଭୟ କାହାକୁ ? ବୁଦ୍ଧର ଭୟ କାହାକୁ । ନିଜର ହୃଦୟରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି କହିଲେ, ଭୟ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଭୟ କାହିଁକି ହୁଏ ? ଜୀବନ ପାଇଁ ତ । ମନୁଷ୍ୟ ଯଦି ଅମର ହୋଇ ଆତ୍ମା ତେବେ ତାହାର ତିଳେ ମାତ୍ର ଭୟ ରହନ୍ତା ନାହିଁ ।

ସଂସାରରେ ଭୂତ ବୋଲି କଣ ଅଛି ? ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି । ଏହି ଘର ମଧ୍ୟରେ ଅଛି; ନଭୁବା ନର ମୁଣ୍ଡ ଆସିଲା କାହୁଁ ? ତେବେ, ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଭୟ ନାହିଁ, ପୁନଃବାର ଯିବି କୂପ ମଧ୍ୟକୁ । ଆଲୋକ ନେବି । ମରବା ପୂର୍ବରୁ ଥରେ ଦେଖିବି ଭୂତ କିପରି ।

ଡାକ୍‌ର ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ଚଉକାରେ ରଖା ହୋଇଥିବା ଗେରୁଆ ଲୁଗା ଓ ଦୁଇଖଣ୍ଡି କୌପୀନ । ମନେ ହେଲା ଯେପରି କିଏ ଅଟ୍ଟା କରି ହସି ତାଙ୍କ କାନରେ କନ୍ଦୁଛି, ଭୂତ ଏ ଘରେ କେହି ନାହିଁ, କେବଳ ତୁମେ ଅଛ । କୌପୀନ ପରିଧାନ କରି । ରାଜ ବେଶ ଡ୍ୟାଗ କରି । ନର ମୁଣ୍ଡ ତାହାରି ଉପରେ ରଖ । ଆଲୋକ ନେଇ କୂପ ମଧ୍ୟରେ ପଶ, ପଥ ପାଇ ପାରବ ।

ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି କାହାକୁ ନ ଦେଖି ଶୁଣିଲେ, କେହି ନାହିଁ, କେବଳ ମୋର ଭାବନା । ଠିକ୍‌ଯଦି ରାଜ ବେଶ ଉପରେ ନର ମୁଣ୍ଡ

ରଖେ, ଦ୍ଵାର ଖୋଲି ଲୋକେ ଦେଖି ଭାବିବେ ରାଜାଙ୍କୁ ଭୂତ ଖାଇଛି । ଠିକ୍ କଥା ମନକୁ ଗଲ । କିନ୍ତୁ କୁପର ତତ୍ତ୍ଵ ଅଳ୍ପ ଦୂରଯାଏ ପାହାଚ ଅଛି । ତା ପରେ ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ । ବୋଧହୁଏ କବାଟ ଅଛି । ଦେଖାଯାଉ ।

ମହାରାଜ ରାଜବେଶ ତ୍ୟାଗ କରି, ଦ୍ଵାର ନିକଟରେ ଲମ୍ବ କରି ଶୁଆର ଦେଲେ । ନର ମୁଣ୍ଡଟି ତା ଉପରେ ରଖି ରାଜପ୍ରାସାଦ ପାଖ କବାଟର କିଲିଣୀ ଖୋଲିଦେଲେ । ଟିକିଏ ଅଟକାଇ ରଖିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାର୍ଦ୍ଧା ବେଶ ଧରି ଶୁଣ୍ଢୁରେ ହାତ ମାରି ଟିକିଏ ହସି କହିଲେ, ‘ଆଜି ଯେ ରାଜେନ୍ଦ୍ରାସନେ କାଲି ସେ ଫଳାର ।’ ମୁଁ ଜାଣି ଜାଣି ମୋତେ ଫଳାର କରଛି ।

ରାଜପ୍ରାସାଦ ଆଡୁ ମନ୍ଦୀର ସ୍ଵର ଶୁଭିଲ । ସେ ଜଣେ ଭୃତ୍ୟକୁ ଆଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି, ମହାରାଜଙ୍କୁ ଡାକ । ଯଦି ସେ ଶବ୍ଦ ନ କରନ୍ତି, ଦ୍ଵାର ଖୋଲି ପଶିବା, ଦେଖିବା ଭୂତର କ ମ ।

ସମସ୍ତେ ଖରବ ।

ମହାରାଜ ରୂପ ମଧ୍ୟରେ ପଶିଲେ ।

ପାହାଚ ଅବତରଣ କରି ପୁଣି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ଯେଉଁଠାରେ ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ । କବାଟ ଲାଗିଛି । ଆଲୋକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖିଲେ କବାଟରେ କିଲିଣୀ ଅଛି । ଲୁହାର କିଲିଣୀ । କବାଟ ଖୋଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଖୋଲିଲା ନାହିଁ । ଲୁହା କିଲିଣୀରେ କଳକି ଲାଗିଥିବାରୁ କଷ୍ଟ ସାଧ ହେଲା । ତଥାପି ମହାରାଜ କିଲିଣୀ ଖୋଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।

ଏଣେ ମନ୍ଦୀ ମହୋଦୟଙ୍କ ଆଦେଶ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । କୌଣସି ଲୋକ କବାଟ ଖୋଲିବାକୁ ମଜିଲେ ନାହିଁ । ମନ୍ଦୀ କହିଲେ, ଯେଉଁ ଲୋକ କବାଟ ଖୋଲି ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରବ, ତାକୁ ପୁରସ୍କାର ଏକଶତ ଟଙ୍କା ଦିଆଯିବ ।

ମନ୍ଦୀର କଥାରେ କେହି ଜଣେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ସେ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ସିନା ଉଦ୍ଧାର କରିବ ?

ମନ୍ଦୀ ନିଜର ଭୁଲ ବୁଝି ପାରିଲେ । କହିଲେ, ଯଦି କିଏ ଠିକ୍‌କରି କହୁ ପାରବ, ରାଜା ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ, ତେବେ ସେ ପୁରସ୍କାର ପାଇବ ।

ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଏକୃଷ୍ଟ ଘରଆଡ଼େ ଆନ'ର ରହିଲେ । ଦୁଇଜଣ ଲୁଗା ଭଡ଼ ପୁଣି ଖୋଲି ପକାଇଲେ । ଜଣେ କିଛିଦୂର ଆଗେଇ ଯାଇ ଫେରି ଆସିଲା । କହିଲା, ଆରେ ବାପରେ, ଜୀବନ ବଡ଼ ନା ଟଙ୍କା ବଡ଼ ? ଟଙ୍କାପାଇଁ କିଏ ଭୂତମୁହଁକୁ ଯିବ ?

ମନ୍ଦୀ ମହୋଦୟ ନିଜେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ମନସ୍ଥ କଲେ । ମନ୍ଦୀ ଏକୃଷ୍ଟ ଘର ଭିତରକୁ ଯିବା ସମୟରେ ନିକଟରେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ କହିଲେ, ଭୁମ୍ବେମାନେ ଏ ସ୍ଥାନରୁ ଚାଲିଯାଅ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯଦି କେହି ଇଚ୍ଛୁକ ନ ହେଲେ ତ ବୃଥାରେ ଠିଆହୋଇ ଲାଭ ନାହିଁ । ମୋର ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କର । ମହାରାଜ ଭୂତଘରେ ରାତ୍ରି ଯାପନ କରିଥିଲେ ବୋଲି କାହାକୁ କହିବ ନାହିଁ ।

ଲୋକମାନେ ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା ପରେ ମନ୍ଦୀ କାହିଁକି ନୀରବରେ ଠିଆହୋଇ କେତେକଥା ଭାବିଲେ; ଯଦି ମହାରାଜାଙ୍କର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ ତ ଏ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ରାଜ୍ୟର ଭାର ତାଙ୍କରି ମୃଣ୍ମରେ ଲଦା ହେବ ।

ମନ୍ଦୀ ମନସ୍ଥ କଲେ, ନିଜେ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସିବେ । ପୁଣି ଭାବିଲେ, ଯଦି ଭୂତ ମୋଡ଼େ ଧରେ, ତେବେ ରାଜ୍ୟର ଖବର ବୁଝିବ କିଏ ? ରାଜପୁତ୍ର ନିତାନ୍ତ ପିଲା । ରାଣୀ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ । ତଥାପି ମନ୍ଦୀ ଏକୃଷ୍ଟ ଘରଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ ।

କବାଟରେ ହାତଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କବାଟ ଖୋଲିଗଲା । ଦୁଇପାଦ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ଯାହା ଦେଖିଲେ, ତହିଁରେ ସେ ଭୟଭୀତ ହେଲେ । ଛତି ଦାଉଁ ଦାଉଁ ପଡ଼ିଲା, ଘର ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇପାଦ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଆସି ଆଉ ଥରେ ସେ ଦୁଃଖୀ ଦେଖିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଜଳ ତଳତଳ ହେଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ କବାଟ ସୁନକାର ଆଉଜାଇ ଆଣି ବାହାରୁ ବନ୍ଦ କଲେ । ଭାବିଲେ, ସତେ ଏ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଭୂତ ଅଛନ୍ତି ! ଭୂତଥିବା କଥାକୁ ହସରେ ଉଠାଇ ଦେଉଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଭୂତ ସତ୍ୟ । ସେ ଦେହ ଧରେ । ଆତ୍ମାତା ହୁଏ । ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଭୂତ ଖାଇଛି । ଆହା, ଜାଣୁ ଜାଣୁ ସେ ଏ ସାହସ କରିବାକୁ ଗଲେ କାହିଁକି ? ମୋର ଏ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଆଉ ଶାନ୍ତ ଆସିବ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ଭାର ଆଜିଠାରୁ ମୃଣ୍ମରେ ବୋହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମନ୍ଦୀ ମନ ଦୁଃଖରେ ସେଠାରୁ ଫେରିଗଲେ ।

ମହାରାଜାଙ୍କର ଚେଷ୍ଟା ସଫଳ ହେଲା । କବାଟ ଖୋଲିଲେ । ଦାପଟି ହାତରେ ଧରି ସୁତଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ତେଣିକି ଆଉ ପାହାଚ ନାହିଁ । ସମତଳ ନିମ୍ନଭାଗ । ଶିଉଳରେ ପିଛିଳ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଗୋଟିଏ, ଗୋଟିଏ ଠଣା । ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଆଲୋକି ଧରି ଅନ୍ୟଟି କାନ୍ଥରେ ଭସ୍ମଦେଇ କିଛିଦୂର ଯିବାପରେ ଦେଖିଲେ ତେଣିକି ଆଉ ରାସ୍ତା ନାହିଁ । କେବଳ ମାଟି । ଭିତରେ ସୁତଙ୍ଗ ଖୋଲା ହୋଇଛି । ଗୁଲିବାରେ ସୁବିଧା ହେଲା । ଆଉ କାନ୍ଥ ଧରି ଗୁଲିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତଳ ଅମସୃଣ । ଆବଡ଼ା ଶାବଡ଼ା ପଥରମୟ ।

କିଛିଦୂର ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଦେଖିଲେ ପଟେ ଖଣ୍ଡା । ଜଳକି ଲାଗି ଖଣ୍ଡାର, ଅନେକ ଅଂଶ ନଷ୍ଟହୋଇ ଯାଇଛି । ଖଣ୍ଡାଟିକୁ ଦାକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଧରିଲେ । ଚାଲିଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ହସ୍ତସ୍ଥିତ ଆଲୋକର ରଶ୍ମି କମିଗଲା । କିଛିଦୂର ଆସି ଦେଖିଲେ, ପଥର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଅନେକ ହାତ ପଡ଼ିଛି । ଏପରି ଭାବରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଖଞ୍ଜା ହୋଇଛି, ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଥିଲା ରକ୍ତ ମାଂସ ଚର୍ମବିହୀନ ଅସ୍ଥିକର୍ମିତ ମନୁଷ୍ୟ ।

ଆଲୋକର ରଶ୍ମି କମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭାବିଲେ, ଏଥର ଦାପଟି ଲିଭିଗଲେ, ଅନ୍ଧାରରେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କେଜାଣି କାହିଁକି ହସ୍ତସ୍ଥିତ ଅସିଖଣ୍ଡି ତଳେ ଥୋଇ ଦେଲେ । ଦାପ ଲିଭିବା ପୂର୍ବରୁ ଧରେ ଜଳ ଉଠିଲା । ମହାରାଜାଙ୍କର ହାତ ତାଡ଼ିଗଲା । ସେ ଦାପଟିକୁ ଫୋପାଡ଼ିଦେବାକୁ ବାଧା ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଆଗରେ ପଡ଼ିଲା ଖଣ୍ଡେ ପଥ, ଅନ୍ଧାର, ଘୋର ଅନ୍ଧାର । ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଅଧୀର କରି ପକାଇଲା । ସେ ଭାବିଲେ, ସତେ କି ସୁତଙ୍ଗରେ ସେ ସାତଦିନ ରହିଲେଣି । ଅଶ୍ରୁଳି ଅଶ୍ରୁଳି ଚାଲିଲେ । କିଛିଦୂର ଆସି ଦେଖିଲେ, ବାଟ ନାହିଁ । କବାଟ କଲିଣୀ ଖୋଜି ଖୋଜି ନ ପାଇ ଆଖି ରୁଜି ଅନେକ ସମୟ ବସି ରହିଲେ । ଫେର ଯିବା ଅସମ୍ଭବ, ଦ୍ଵାର ଖୋଲିବା ଅସମ୍ଭବ ! ଚେଷ୍ଟା ଓ ପରଶ୍ରମ କରିବ ।

କବାଟ ଖୋଲିଗଲା । ପୁଣି ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । ସଖ୍ୟା ତ କାନ୍ଥ ଦୁହେ । ଅବତରଣ ସମୟରେ ଯେତେ ପାହାଚ ଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ତା'ର କେତେ ଗୁଣ ଉଠିଲେଣି । ଆହୁର ଉପରକୁ ଉଠି ଦେଖିଲେ, ସେ ପାହାଡ଼ ଉପରେ । ଦେବ ମନ୍ଦିର ଯେଉଁ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ନିର୍ମିତ ହେଉଛି, ଏତ ସେଇ ପାହାଡ଼ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ-ଆକାଶ ତ୍ୟାଗକରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଓଢ଼ାଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ହରିପୁର ସହରର ଦୃଶ୍ୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଦେଖିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷିତ ହେଲା ନାହିଁ ।

ପାହାଡ଼ରୁ ଓଢ଼ାଇ ସେ ରାମେଶ୍ୱର ଘାଟକୁ ଗଲେ । ନବୀନ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ତେଲନଦୀର ମୁଗତୃଷ୍ଣା ମଧ୍ୟଦେଇ ସ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ବାବାଜୀ ଚାଲିଲେ ଅନନ୍ଦପୁର ପଥରେ ।

ଏ ମଧ୍ୟରେ ଛଅଟି ବର୍ଷ ଗତ ହୋଇଗଲାଣି । ନବୀନ ଆଉ ପିଲା ନୁହେଁ । ସ୍ୱପ୍ନାବଳୀର ଭଲ ମନ୍ଦ କେତେକ ପରମାଣରେ ବୁଝି ପାରିଲାଣି । ଏଣିକି ଆଉ କାହାକୁ ତାର ମା ବିଷୟରେ କିଛି ପଚାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁଦିନ ଶୁଣାନରେ ତାର ବାବାଜୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା, ବାବାଜୀ ତାକୁ କହି ଯାଇଥିଲେ, ପରେ ସାକ୍ଷାତ ହେବ । ବାବାଜୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କିପରି ସାକ୍ଷାତ ହେବ, ସେଥିନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟହ ସେ ରାମେଶ୍ୱର ଶୁଣାନକୁ ଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଦିନ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଲା ପରେ ରାମେଶ୍ୱରକୁ ଯିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲା ।

ରଘୁନାଥ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଡାକୁ ଖୋଜିଥିଲେ । ପରେ ଆଉ ଖୋଜିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଜାଣି ପାରିଲେ, ନବୀନ ପ୍ରତିଦିନ ରାମେଶ୍ୱର ଘାଟକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟତ୍ର ଖୋଜିବାର ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ନବୀନକୁ ବାରଣ କରି ଥିଲେ । ସେ ମାନି ନ ଥିଲା । ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, ନବୀନକୁ ଆଣି ଦେଖାଇ ବାରଣ କରିବ । ଶିକ୍ଷକ ବାରଣ କଲେ । ସେ ମାନି ନ ଥିଲା । ରାମେଶ୍ୱର ଘାଟକୁ ଯିବାର କାରଣ ନବୀନଠାରୁ ଶୁଣି ଶିକ୍ଷକ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତୃହୀନ ବାଳକ ନିମନ୍ତେ ମନରେ ଆହୁ ଭାବ ଆସିଥିଲା । ସେ ବୁଝାଇ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ନବୀନ ବୁଝି ନ ଥିଲା ।

ସମୟ ଅତୀତ ହେଲା ।

ନବୀନ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ ଶେଷ କରି ସ୍ୱସ୍ଥୁତ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯା ଆସ କଲା । ତାକୁ କେହି କେବେ ଅଧିକ ବେଳ ଘରେ ରହିବାର ଦେଖି ନାହିଁ । ସେ ଗୁରୁ ଗୃହରେ ସ୍ୱସ୍ଥୁତ ପାଠ କରେ କିମ୍ବା ଧର୍ମଶାଳାରେ ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଦୁଃଖମୟ ଜୀବନର କାହାଣୀ ଶୁଣେ ଅବା ହରିପୁର ପଥରେ

ଭିକ୍ଷା କରୁଥିବା କୁଷ୍ଠ ରୋଗୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ କରେ । ଖିଆପିଆ କି ଲୁଗାପଟା ଆଡ଼କୁ ନଜର ନାହିଁ । ଆଜି ଖାଇଛି ତ କାଲି ଉପବାସ । ଆଜି ବହୁମୁଲ୍ୟ ବସନ ପରିଧାନ ତ କାଲି ଛିଣ୍ଡାଲୁଗା ।

କେବେ କେବେ ନବୀନ ଉପବାସରେ ଧର୍ମଶାଳାରେ କଟାର୍ଦ୍ଧ ଦେଇଛି ଅବା କୁଷ୍ଠରୋଗୀ ନିକଟରେ ବସି ବିଷୟାଗର ବନ୍ଧୁ ଉପରେ ଆଳାପ କରୁଛି; ଶୁଦ୍ଧ ପାତ୍ରପାଇଛି । ଜମିଦାରର ପୁତ୍ର ହୋଇ ଏପରି ଭାବରେ ସମୟ କଟାଇବାର ଦେଖି ଲୋକେ ତାକୁ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି । କେହି କେହି ବା ପ୍ରଶଂସା କରୁ ହୁଏନି ! ଅନ୍ୟ କେହି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ବିମାତୃକ ପଣ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି ।

ଏବେ ଆଉ ରଘୁନାଥ ପୁଅ ପାଇଁ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ରଟିର ବୟସ ପାଞ୍ଚ । ସ୍ନେହରେ ତାହାର ନାମ ଧୁଳିଆ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେହି ଧୁଳିଆ ବାଲିଆ ପଛରେ ସେ ସବୁବେଳେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ।

ଦିନେ ରଘୁନାଥ ଧୁଳିଆକୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ରାଜ ପଥରେ ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଲା । ଘନ କହିଲେ, କାଲି ରାତି ୨ଟା ବେଳେ ମୁଁ ଉଠି ସଞ୍ଜ ଉପରକୁ ବାହାରପଡ଼ିଲି । ଦେଖିଲାବେଳକୁ ଆମ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ଜଣେ କିଏ ଶୋଇଛି । ପିଣ୍ଡା ତଳେ ଆଉ ଜଣେ । ଭଲ କର ଦେଖି ଚିହ୍ନିଲି । ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ଯିଏ ସେ ହେଉଛି ନବୀନ । ପିଣ୍ଡା ତଳେ ଯିଏ ଶୋଇଛି ସେଜଣକ ସେଇ କୁଷ୍ଠରୋଗୀ । ମଣିଷ ପୁଣି ଏପରି ବଦଳିଯାଏ ? ତୁ ଆଉ ନବୀନର ଖବର ଦୁଃଖ ?

ରଘୁନାଥଙ୍କର ମୁହଁ ଲାଲ ହୋଇଗଲା । ସେ ପଚାରିଲେ, କଣ କହୁଛୁ ?

ଘନ କହିଲେ, ତମର କଥା । ତମେ ମୋ ଉପରେ ରାଗ କରିପାର, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଖାତର କର ନାହିଁ । ମୁଁ ପଚାରିଲି ଭୋକ କରୁଛି କି ନାହିଁ । ସେ ହଁ ବୋଲିଲାବେଳେ ଲଳିଆ ଦେଲେ ରାମ ବୋଉ । ସେ ନିଶାଏ । କାହିଁକି ଖାଉ ନାହିଁ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲା, ପିଣ୍ଡା ତଳେ ଯେ ଅଛି ତାକୁ ନଦେଲେ ସେ ଖାଇବ ନାହିଁ । କୁଷ୍ଠରୋଗୀର ଦୁଇଦିନ ହେବ ଆହାର ହୋଇ ନାହିଁ ।

ରାମ ବୋଉ ଦୁହଁକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲା । ନବୀନ ରାମ ପାଖରେ ଶୋଇଥିଲା । ସକାଳୁ ଉଠି କୁଆଡ଼େ ଗଲା ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ତୋର ଦମ୍ଭା ପାଇଁ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ ହେଲି; କିନ୍ତୁ କଣ କରବି ତୁ କହ । କେତେ ଖବର ନେବି । ମୁଁ ବିରକ୍ତ ହୋଇଗଲି । ଯେତେ 'କା'ରଣ କଲେ ମାନିଲା ନାହିଁ । ଯେତେଥର ଖୋଜି ଆଣିଲି ପୁଣି ତହିଁ ଆର

ଦିନକୁ ସେହୁ କଥା । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ବା ଏଥିରେ ଦୋଷ କଣ ? ସେ ତ ନବୀନକୁ ରାମ କି କୃଷ୍ଣ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଘନଶ୍ୟାମ କହିଲେ, ସେଇଆ ତ ରାମ କି କୃଷ୍ଣ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଏ ଦଶା । ଯଦି ଟିକିଏ ଆଦର କରି କଥା କହୁଥାନ୍ତେ, ବୁଝାଉଥାନ୍ତେ, ତେବେ ନବୀନ ଏପରି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ରଘୁନାଥ ନବୀନକୁ ପାଖରେ ବସାଇ ଅତି ଆଦରର ସହିତ ତାର ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ପଚାରିଲେ, କହିଲୁ ବାପ, ତୋର ପାଗଲ ବୁଦ୍ଧି ଛଡ଼ିରୁ କି ନାହିଁ ? ମୋର ଏତେ ସମ୍ପତ୍ତିର ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଧିକାରୀ ତୁ । ତୋର କେଉଁ କଥାର ଅଭାବ ଯେ ମୁଁ ଘରେ ତା ଘରେ ଖାଉଛୁ, ଏଠି ସେଠି, ଶୋଉଛୁ ?

ଏହି ସମୟରେ ବୁଢ଼ୀ ଚମାରୁଣୀ ନିକଟକୁ ଆସି ହାତ ହଲାଇ କହିଲା, ଆରେ ସୁଅ, କେଉଁ କଥାର ଅଭାବ ତୁ ଜାଣୁ ନାହିଁ ? ଧନ ଦଉଳତରୁ ପିଲାଙ୍କୁ କଣ ମିଳେ ? ଧନ ଦଉଳତ କଣ ସେମାନେ ତ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସବୁ ଧନ ଦଉଳତ ମା । ମା ଯାହାର ନାହିଁ ତାର କଣ ଅଛି କହ ?

ରଘୁନାଥ ଚମାରୁଣୀ ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଏପରି ଭାବରେ ଅନାଇଲେ ଯେ, ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କଲା ।

ରଘୁନାଥ ପଚାରିଲେ, କହ ନବ, ଆଉ ଏଣିକି କୁଆଡ଼କୁ ଯିବୁ ନାହିଁ ତ ? ତୋର କଣ ଅଭାବ ?

ନବୀନ କହିଲା, ନା ବାପା କିଛି ଅଭାବ ନାହିଁ । ତେବେ.....

ତେବେ ?

ତେବେ ସୁଦ୍ଧା କହୁ ପାରୁ ନାହିଁ କେଣିକି ଯିବ କି ନାହିଁ ।

- କାହିଁକି ? ଘରେ ଥିଲେ କଣ ତୋତେ ଅଭୁଆଁ ଲାଗେ ?

ନାହିଁ ତ ଅଭୁଆଁ କାହିଁକି ଲାଗିବ ?

ଘରେ ରହୁନାହିଁ କାହିଁକି ? ଏଠି ସେଠି ବୁଲିବାରେ ତୋତେ ମିଳେ କଣ ? ଶୁଣିଲି, ସେଦିନ ତୁ କାହା ପିଣ୍ଡାରେ ଶୋଇଥିଲୁ । କେବେ କେବେ ରାତ୍ରରେ ତୁ ଘରକୁ ନ ଆସି ଏଠି ସେଠି ରହିଯାଇ କାହିଁକି ?

ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ତ ଏଠି ସେଠି ରହିବାର ଦେଖିଛି । ସେମାନଙ୍କର ଘର ନାହିଁ, ରହିବେ କେଉଁଠି ? ତାଙ୍କୁ ତ କଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ, ମୋତେ କାହିଁକି କଷ୍ଟ ହେବ ?

ସେମାନେ ଦରିଦ୍ର, ତାଙ୍କର ଘର ଦ୍ଵାର ନାହିଁ । ତେଣୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପିଣ୍ଡା ତା ପିଣ୍ଡା ଦୁଅନ୍ତୁ । ଯାହାର ଘର ଅଛି, ଯେ ଜମିଦାରର ପୁଅ ସେ କାହିଁକି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଷ୍ଟ ପାଇବ ?

ବାପା, ମୋତେ କଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ମୋତେ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ତୋ ପର ପୁଅ ଯଦି ଏପରି ତଙ୍ଗ ଧରେ, କେଉଁ ବାପର ମନରେ କଷ୍ଟ ନହେବ କହିଲୁ ? ତୋର ବାପର ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବାକୁ କଣ ତୋର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ?

ଏହି ସମୟରେ ଧୂଳିଆ ଆସି ନବାନର ପିଠିରେ ଲାଜ ହେଲା । ନବାନ ଆଜି ନେତ୍ରରେ ତା ଆଜକୁ ଅନାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରି ମୁହଁରୁ ଗୋଟାଏ ହସ ବାହାର କଲା । ପିଲଟି କରି କରି ହୋଇ ହସି ରଘୁନାଥଙ୍କର କୋଡ଼ରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ କାହିଁ ଥିଲେ, ଦାଣ୍ଡକୁ ଆସି କଅଁଳ ସ୍ଵରରେ ଡାକିଲେ, ଧୂଳି, ଧୂଳି ଆ ଗାଈରୁ ।

ଉଭୟଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ତାଙ୍କର ଆଜକୁ ଆକର୍ଷିତ ହେଲା । ରଘୁନାଥ ଆଖିରୁ ଲେନ୍ଦେରା କାଢ଼ି କହିଲେ, ନବ ମା, ନବକୁ କଣ ଖାଇବାକୁ ଦିଅ । ନବାନ ଆଜକୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ କହିଲେ, ଯା ବାପ ତୋର ମା ସଙ୍ଗେ, ଶିଆ ପିଆ କର । ଦେଖ ବାପ, ଆଜି କାହିଁ ଯିବୁ ନାହିଁ । ନିଜର ଘରେ ବସି ଯାହା କରିବାର କରୁଥା ।

ନବାନ ଧୂଳିର ହାତ ଧରି ଭିତରକୁ ଗଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ନବାନକୁ ଦେଖି ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଧୂଳିଆକୁ ତା ହାତରୁ ନେଇ କାଖ କରି ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଗଲେ ।

ବୁଝିଲୁ ଗୋ ଝିଅ, ପିଲାଖଣ୍ଡକ କମ ନୁହେଁ ମ, ମଉନମୁହାଁ ବୋଲି କେହି ତାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଲୋ, ମୁଁ କଣ ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ ? ସାଧୁଆ ମା ଦିନେ ସଞ୍ଜବୁଡ଼େ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧୁ କହିପକାଇଲୁ, ଜାଣିଲୁ ଗୋ, ତାର କଣ ହିସାବାଦ କମ କି ? ସାମାଜିକ ତା ମା ପରିକା । ଆକାଶରୁ କଥା ତୋଳି ଆଣି ଥୋଇଦବ । ସେ ଯେତକି ବଡ଼ ହଉଛି, ତାର ବୁଦ୍ଧି ସେତକି ଚୁଲିକି ଯାଉଛି ।

କିଏ ସେ ?

ଆଗୋ ସେଇ ମ, ତମର ସଉତୁଣୀଙ୍କ ପୁଅ ନବାନ । ଏଡ଼େ ଅପବାଦ ଗୋ, ଏଡ଼େ ଅପବାଦ ।

କି ଅପବାଦ ?

ଏଁ ଜାଣିବୁ ? ଫୁଲେଇ ହଉଛି କି ? ଛେପରିଟା କି ? ଦେଶରେ ଦୂର ପଡ଼ିଲଣି; ମାଉସେ ତୋର କଥା ଧରି ବସିଛନ୍ତି । ତୋର ନିନ୍ଦା କରୁଛନ୍ତି । ମୋର ଧୂଆଁ କାନ୍ଦୁଁ ସହିବ କହିଲୁ ? ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଧଣ୍ଡା ଦେଇ ମା କରୁଛୁ, ଦିହ ସହିବ କେମିତି ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ମୁଁ ତ କାହାର କିଛି ଦୋଷ କର ନାହିଁ ?

ଆଲୋ, ଦେଶରେ ତ ତୋପରି ସମସ୍ତେ ଭଲ ମାଇସି ନାହାନ୍ତି, କିଏ କେମିତି ତଙ୍କର କିଏ ଜାଣୁଛି ? ତମର ସେଇ ସଉତୁଣୀ ପୁଅଟା କଥା ପଡ଼ିଲେ ହାତରେ ନିଆଁ ଲାଗେ । ସେଇ ତୋ ନାଆଁରେ ଯୁଦ୍ଧ ତାକୁ କେତେ କଥା କହିଛି । ମୁଁ ଶୁଣିକରି କାନରେ ହାତ ନ ଦେଇ ଯିବି ବୁଆଡ଼େ ?

କଣ କହିଛି, ମୁଁ ତ ତାର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କର ନାହିଁ ?

କାଲି ରାତି ଅଧରେ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ରାମା ମା ଦଉଡ଼ି ଆସି ପଚାରିଲେ, କି ରେ କାନ୍ଦୁଛୁ କାହିଁକି ? ସେ କହିଲା, ମୋତେ ଭୋକ କରୁଛି । ରାମା ମା କହିଲେ ଖାଇନୁକି ? ସେ କହିଲା, କିଏ ଖାଇବାକୁ ଦବ ? ଖାଇବାକୁ ମାଗିଲୁ ତୁ ବୁଆଡ଼େ ତାକୁ ଗୁପୁଡ଼ା ମାରି କହିଲୁ, ଏଇଟା ମୋର କିଏ ଲୋ, ଯୁଦ୍ଧ ମୋର କିଏ ଖାଇବାକୁ ଦେବ, ଯା, ଯା । ରାମା ମା କ'ଣ ପଶାଳ ବାଜି

ଥୋରଦେଲେ । ମୁଁ ଏତକ ଶୁଣିଲି । ବୁଝିଲୁ ଝିଅ, ମୋର ଦେହ କି ସହ୍ୟ ?
 ପରୁରଲି, ଆଗୋ, ତମର ଏ କଥାରେ ପଡ଼ିଆର ହେଲା ? ଯଦି ସେ ତାକୁ ଗ୍ରାସ-
 ଦେଲା କି ମାଇଲା, ସେ ତା ବାପାକୁ ନକହୁଁ ଏଠିକି ଧାଇଁ ଆସିଲା କାହିଁକି ?
 ଶୁଆ ମା କହିଲେ, କେଜାଣି ଗୋ ।

ନବୀନ ' କହୁଥିଲା, ତୁ ହୁଅଡ଼େ ଜୋର୍କି ମନ୍ତ୍ରର କରି ରଖିବୁ ଯେ, ସେ
 ତୋତେ ଆଉ ଧୁଳିଆକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନବୀନକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ କଥା
 କିଏ କହିବ ଗୋ, ଏ କଥା କିଏ କହିବ ? ତୁ ବୋଲି ସିନା ଏ କଥା ସହୁଅ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଭାବିଲେ, ମାତୃହୀନ ବାଳକ ବୋଲି ତାକୁ ମୁଁ କିଛି କହେ ନାହିଁ;
 ତଥାପି ସେ ମୋର ନିଦା କଲା ? କାଳର ଦୋଷ । ଏ କାଳରେ ଭଲ ନାହିଁ, ସିଏ
 ଭଲ କରିବ, ତାକୁ ସମସ୍ତେ ନିନ୍ଦା କରିବେ । ସେ ମୋର ଧର୍ମର ମା ବୋଲି ସିନା
 ମୋ ପାଇଁ ପଦେ ଅଧେ କହିଲା, ନୋହଲେ କହନ୍ତା କାହିଁକି ?

ସାଧୁଆ ମାଆର କଥା ଶୁଣି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ମନ ନବୀନ ଉପରେ ଦି'କଡ଼ା ହେଲା ।

ପିତାଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରି ଓ ନିଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରି ନବୀନ
 ଦିନା କେତେ ଘରେ ରହିଲା । ତାହାର ମନ ବଦଳିବା କଠିଣ । କାଳେ ପିତାଙ୍କର
 ମନରେ କଷ୍ଟ ହେବ ସେଇଥି ନିମନ୍ତେ ସିନା ବାଧା ହୋଇ ତାକୁ ଘରେ ରହିବାକୁ
 ପଡ଼ିଲା, ନୋହଲେ କାହିଁ ଘର, କାହିଁ ନବୀନ । ଦିନା କେତେ ପରେ ସୁନବୀର
 ଯେଉଁ କଥାକୁ ସେହି କଥା । ସୁନବୀର ନବୀନ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ । ଆଜି ଧର୍ମଶାଳାରେ
 ରାହିଛି କଟାଇଲେ କାଲି ବିଷସାଗର ଆଡ଼ରେ । ଧର୍ମଶାଳାରେ କାହାର କେଉଁ
 ରୋଗ ହୋଇଛି, ଚିକିତ୍ସା ନିମନ୍ତେ ବୈଦ୍ୟ କାଣିନାଥଙ୍କ ଘରକୁ ଦଉଡ଼ି । କାହାର
 ମୁଣ୍ଡ ବଥାଉଛି ମୁଣ୍ଡ ଟିପି ଧର, ସ୍ତନ୍ନରେ କାହାର ଗୋଡ଼ କଣ ହେଉଛି ଗୋଡ଼
 ଉପରେ ଠିଆ ହୁ, ଏଇଆ ତାର କାର୍ଯ୍ୟ । ଦିନେ ଅକସ୍ମାତ୍ ରଘୁନାଥଙ୍କ ହାତୁଡ଼େ
 ପଡ଼ିଲେ, ସେ ତାକୁ ବୁଝାବୁଝି କରି ଘରକୁ ନେଇ ଆସନ୍ତି । ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ବାଧା
 କରି ରଖନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ହାତରୁ ଖସିଲେ ଯେଉଁ କଥାକୁ ସେଇ କଥା ।

ହାତ ପାନରାଣୀକୁ ବୋଧ ହୁଏ ପାଠକ ମହାଶୟ ଭୁଲି ଯାଇଥିବେ ।
 ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଆଜି ତା ସଙ୍ଗେ ଦେଖା । ଆଠ ମାସ ଜରରେ ଭୋଗି
 ସେ ରହିଗଲାଣି । ପ୍ରଥମେ ଉଠାଉଠି କରି ପାରୁନଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଏବେ ବାଡ଼ି
 ଖଣ୍ଡେ ଧର ଯା ଆସ. କଲାଣି । ରୋଗରେ ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ସାଧୁଆ ମା ସଙ୍ଗେ

ଥରେ ଝଟାପଟା ଝଗଡ଼ା ଲାଗିଥିଲା । ତାହାର କାରଣ ସାଧୁ ଜେନାର ଛେଟି
 ଝିଅଟିକୁ ହର ଗୁଡ଼ିଆର ଛଅ ବର୍ଷର ପୁଅ ଗୁରୁଦାଠାଏ ମାର ପଲ ଇଗଲା । ହାରା
 ସେଠାରେ ମିଳି ବଞ୍ଚିଆ ଝିଅଟା କାନ୍ଦୁଥିବାର ଦେଖି ତାର ପକ୍ଷରେ ହର ଗୁଡ଼ିଆ
 ବଞ୍ଚର ଗୋର କାଢ଼ିଲା । ସାଧୁଆ ମା କାନ୍ଦୁଥିଲା ଯୋଗକୁ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ସେ
 ନେଲା ହର ଗୁଡ଼ିଆର ପୁଅ ପକ୍ଷ । ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ବାକ୍ସୁଇ ପରେ ହାରା ପରାଜିତ
 ହେଲା । ଯେତେ ଝଗଡ଼ା ଲାଗିଲେ ହେଲେ ହାରା ଜରରେ ପଡ଼ିଥିବା
 ବେଳେ ସାଧୁଆ ମା ଥରେ ଅଧେ ତା ଘରକୁ ଯାଇ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ଆସେ ।
 ସୁବଧା ପଡ଼ିଲେ ଝିଅ ଘରର ଟାଙ୍କୁଆ ଆମ୍ବୁଳ ଫଡ଼ାଏ ଦିଅନ୍ତା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଆସେ ।

ଆଶାଟି ଆକୁଳ ଆକୁଳ ହୋଇ ଭଲ ସୁନ୍ଦର ଝିଅଟିଏ । ଛଅ ବର୍ଷର ଝିଅ ।
 ଖୋ ପୁଲ ପର ରଙ୍ଗ । ଆଖିର ତୋଳା ଦର୍ପିତ କଲା । ବୁଢ଼ୀ କହନ୍ତି ଯୋଡ଼ାଏ
 କଲା ଭଅଁର ବସିଛନ୍ତି । ଖଣ୍ଡା ଦାଡ଼ ପର ନାକ । ମୁଣ୍ଡରେ କେରଏ ନାଆକୁ
 ବାଲ ଯେ ବୁଢ଼ୀ ତାକୁ କେତେ ଯତ୍ନରେ ଚାନ୍ତିଦେଇଥାନ୍ତି । ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍‌ କର
 ଗେଜେଇ ଗେଜେଇ କଥା କହେ । ଆଶାଟି ବୁଢ଼ୀ ଆଖିକୁ ଆରେଇଛି ।
 ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କର ପାଖରେ ବସି କଥା ଶୁଣୁଥାଏ । କେଉଁଦିନ ପ୍ରେତନା କଥା,
 କେଉଁଦିନ ଭୂତ କଥା, କେଉଁ ଦିନ ବା ତାଆଣୀ କଥା । ଖାଲ କଥା ଶୁଣିଲେ
 ତ ହେବ ନାହିଁ । କରଣ ଘର ଝିଅ, କିଛି ପଡ଼ିଥିବା ଦରକାର । ପାଠ ପଢ଼ିଲେ
 ସିନା ବୁଢ଼ୀ ଶାଶୁକୁ ଭାଗବତ ଶୁଣାଇବ ।

ଏ ଭାବନା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ମନକୁ ଆସିଲା । ଶାଶୁଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇ କିଛି କରବାର
 ଅଧିକାର ନାହିଁ ।

କିଛି ଦିନ ଗୁଲ୍‌ଗଲା । ଦିନେ ସାବିତ୍ରୀ ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ,
 କାଖରେ ପୋଥି ଧରି ହର ବହିଦାରଙ୍କର ଆଠ ବର୍ଷର ଝିଅଟି ଗୁହାଳରୁ ଫେରୁଛି ।
 ହର ବହିଦାରଙ୍କ ଘର ପାଖରେ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦୂରରେ ନୁହେଁ । ସୁନ୍ଦରଙ୍କ
 ବଞ୍ଚର ଶ୍ରୀ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରର ବିଲେଇ ଛୁଆଟି ଦେହରେ ହିଂସା
 ଭରି ହୋଇଛି । ସାବିତ୍ରୀ ହାନାକୁ ଦେଖି ହାତ ଠାର ତାକିଲେ । ହାନା ହର
 ବହିଦାରଙ୍କ ଝିଅ ହେଲେବି ତାଙ୍କ ବଞ୍ଚରୁ ବାହାର । ଯାହାକୁ ଦେଖେ କହୁବା
 ଆଖିର ଧୂଳିତା ଟେକି ଦୂରଦିଏ । ବାପ ମାଆଙ୍କର ବାରମ୍ବାର ମନା, ସୁନ୍ଦରଙ୍କ
 ଘରକୁ ଯିବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରେ କଥା ତାଆଣୀ ଅଛି । ହାନା ବାରଣ ମାନିଲା
 ନାହିଁ, ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲା । ପଚାରିଲା, କାହିଁକି ତାକୁ ?

ସାବିତ୍ରୀ ହାନା ହାତରୁ ପୋଥିଖଣି ନେଇ ଦେଖିଲେ । ପଚାରିଲେ,
'ତୁମେ ଏ ପୋଥି ପଢ଼ିଲଣି ?

ହାନା ମୁଣ୍ଡ ହଲେଇ କହିଲା, ହଁ ।

ସେ କଣ ନେଖା ହୋଇଛି ପଢ଼ିଲ ହାନା ?

କହିନ୍ତି ମାଏ ଗୋ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆଗେ, କଥା ଶୁଣ ବାବୁ—

ତମୁକୁ କଣ ପଢ଼ି ଅଲଲଣି ? କେତେ ସୁନ୍ଦର ପଢ଼ୁଛ । ଆସ ଆମ ଘର
'ଭିତରକୁ ଯିବା, ତେମେ ପାନ ଖାଅ ?

ହଁ ମୁଁ ପାନ ଖାଏ । ମା ପରା ମନା କରୁଛି ତମ ଘରକୁ ଆସିବାକୁ ।

କାହିଁକି ?

ହାନା ଗରବ ରହିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା ।

ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ହାନା ଘରେ ପହଞ୍ଚି ତା ମା'ଠାରୁ କେତେ
'ଗାଳି ଖାଇଲା । ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ କରିଥିବା ସମ୍ବାଦ ତା ମା ନିକଟରେ
'ପୁରୁ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ହାନା ଜାଣି ନାହିଁ, ସେ ସମ୍ବାଦ କିଏ ଅଣିଥିଲା । ଭାବିଲା,
ବୋଧ ହୁଏ ବାପା ଦେଖିଥିବେ । ପ୍ରକୃତରେ, ହାନା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ
କଲା ବେଳେ ସାଧୁଆ ମା ଛଡ଼ା ତାକୁ ଆଉ କେହି ଦେଖି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ
'ଭାବିଥିଲେ, ସେଦିନ ରାତିରେ ହାନାକୁ ଜର ହେବ; କିନ୍ତୁ ତା ଦେହ କିଛି
'ହୋଇ ନାହିଁ ।

ସାବିତ୍ରୀ ସେଦିନ ହାନାକୁ ଦେଖି ଭାବିଲେ, ହାନା ତ କେତେ ପାଠ
'ପଢ଼ିଗଲାଣି ମୋ ଆଶା ଯଦି ପଢ଼ୁଥାନ୍ତା ସେ ତ କେତେ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତାଣି ।
'କିଏ ପଢ଼ିଲବ ? କିଏ କହିବ ବୁଢ଼ୀଙ୍କି ? ତେବେ ଆଶାଟି କଣ ମୃରୁଖ ହୋଇ
'ରହିବ ? ବାପ ଛେଉଣ୍ଡ ବୋଲି ସିନା । ଯାହା ହେବାର ହେଉ ପଛେ ଆଜି
ବୁଢ଼ୀଙ୍କି କହିବ । ଗାଳିଦେବେ, ଦେଉଳୁ । ଆଜିଯାଏ ଗାଳି ଖାଇ ଖାଇ ତ
'ମୋର ଗଣ୍ଡିରୁ କିଛି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଆଜି ହୁଏତ ଗାଳି ଖାଇବ, ସତ
'କଣ ? ଯେବେ ମଙ୍ଗଳ ସବୁଦିନେ ବଞ୍ଚିଆ ନେଇ ଗୃହାଳରେ ଛଡ଼ିଦେଇ ଆସିବ ।
ଯାଠ ପଢ଼ି ସାରିଲେ ମୁଣି ନେଇ ଆସିବ ।

ସେଦିନ ରାତିରେ ସାବିତ୍ରୀ ଦେଖିଲେ ଆଶା ତାର ଆଇ କୋଡ଼ରେ ବସି
'କୁତ କଥା ଶୁଣୁଛି । କାମ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ବଞ୍ଚିଆ ପିଣ୍ଡାରେ ଗଡ଼ିତ ପଡ଼ିତ

ହେଉଛି । ସାବିତ୍ରୀ ରୋଷ ଘରର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ଆସି ଶାଶୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଗଲେ । ଶାଶୁଙ୍କର ଭୂତ କଥା ଶୁଣିଲେ ।

କଥା ନସବୁଣୁ ସାବିତ୍ରୀ ଆଶାକୁ ଡାକି କହିଲେ, ଆଲୋ ଆଶା, ତୁ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ହେଲୁଣି, ଆଜିକି ପରୁର ତୋତେ ଚାହାଲିକି ପାଠ ପଢ଼େଇବାକୁ ପଠେଇବେ କି ନାହିଁ । ତୋ ସାଙ୍ଗର ହାନା କେତେ ପଡ଼ିଲୁଣି, ଗୀତ ବୋଲିଲୁଣି । ତୁ ଆଉ କଣ ପଢ଼ିବୁ ନାହିଁ ?

ସାବିତ୍ରୀ ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ କଥା କହୁ ନ ଥିଲେ । ଆଶା ଜନମ ହେବା ଦିନରୁ ତାଙ୍କୁ ସୁରଧା ମିଳିଲା । ସେ ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ନ ପରୁର ଆଶାକୁ ପରୁରକୁ ଯେପରି ବୁଢ଼ୀ ଶୁଣି ପାରବେ । ଆଶା କିଛି ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ୀ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି ।

ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, ପାଠ ପଢ଼ିବ ? ଚାହାଲିକି ତଳେ ବସିବ ? ଅବଧାନୁ ମାଡ଼ ଖାଇବ ? ସତେ ତା ବୁଢ଼ୀ ଆଇ ମରଗଲୁଣି କି ? ନା, ସେ ପାଠ ପଢ଼ିବ ନାହିଁ ।

ବିଣିଆକୁ ନିଦ ହୋଇ ନଥିଲା । ସେ ବୁଢ଼ୀଙ୍କର କଥା ଶୁଣି କହିଲା, ବୁଢ଼ୀ ସାନ୍ତାଣି, ପାଠ ପଢ଼ିଲେ କଣ ଜାତି ଯାଏ ? ଆମ ଦେଇ କାହିଁକି ପଢ଼ିବେ ନାହିଁ ? କାଲି ଅବଧାନଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣି ଆଶାକୁ ଚାହାଲି ପଠେଇବା, ମୁଁ ତାକୁ ନେଇ ଛଡ଼ାଦେଇ ଆସୁଥିବି । କୁଟି ହେଲେ ପୁଣି ଯାଇ ନେଇ ଆସୁଥିବି ।

ବୁଢ଼ୀ ରାଗିଯାଇ କହିଲେ, ଚାକର ଟୋକାଟାର ଦମାକ ଦେଖଗୋ, ବଢ଼ି ବଢ଼ି କଥା କହୁଛି ।

ବିଣିଆ ଉଠି ବସି କହିଲା, ଏ ବୁଢ଼ୀ ସାନ୍ତାଣି, ତେମେ କେଉଁଟା ଭୂତ ଗଳପ ଜାଣ ମ । ଗୋଟାଏ କି ଯୋଡ଼ାଏ । ସେଇଆକୁ ଘୋରତେଇ ସବୁଦିନେ କହୁଛି । ପୁରୁଣା କଥା ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ତାକୁ କିଏ ଶୁଣୁଛି । ଆମର ଆଶାଦେଇ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ କେତେ ଭୂତ କଥା ପଢ଼ି ଆମକୁ କହିବେ । ସେ ଅବଧାନ ମାରେ ନାହିଁ, ପାଠ ପଢ଼େଇଲା ବେଳେ ଗେହ୍ଲା କରେ ।

ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, ପୁରୁଣା କଥା ଯେପରି ତୋତେ ଭଲ ନ ଲାଗେ ପୁରୁଣା ଚାକର କିମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ନା, ଆଉ ହେବ ନାହିଁ, ଚାକର ଟୋକାର ଦମାକ୍ ବଢ଼ିଗଲୁଣି । ରହ ଚାଲିଯିବା, ତୋତେ ଘରୁ ବାହାରି କରୁଛି ।

ବିଶିଲ କହିଲ, ତୁମେ ଯେତେ କହ ହେବ ନାହିଁ । ମୋତେ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେବ ? ଦିଅ, ମୁଁ ଯାଉଛି । ହେଲେ କାଲିଠୁଁ ଆଶାଦେଖି ଚାଲିଯିବେ ।

ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, ବିଶିଆର ଦୋଷ ନାହିଁ । ସବୁ ସେହି ଯୋଡ଼ାମୁହଁ ଦୋହଲୁଙ୍କର । ଆଗରୁ ତାକୁ ଶିଖେଇ ଆଣିଛି ।

ଆଶା କହିଲା, ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ପରା ଯୋଥୁ ପଡ଼ନ୍ତି । ପୋଥିରେ କେତେ ଭୂତ କଥା ଲେଖା ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ପଢ଼ିବି, ଆଉ ମା ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିବି । ସଞ୍ଜ ବୁଝେ ତୋ କୋଳରେ ବସି ଭୂତ କଥା କହିବି ।

ବୁଢ଼ୀ ଭୁନ ରହିଲେ ।

ଆଶା ପାଠ ପଢ଼ିଲା । ପ୍ରଥମ ଫଳା ଶେଷ କଲଣି । ଅବଧାନେ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ଆଶା ଘରେ କାହା ସଙ୍ଗେ ଖେଳିବାକୁ ପାଏ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅନେକ ବାଳକ ବାଳିକା । ଅବଧାନେ ଖେଳେଇ ଖେଳେଇ ଏପରି ଭାବରେ ପଢ଼ାନ୍ତି, ପିଲା ବୁଝି ଯାରେ ନାହିଁ ସେ ପଢ଼ୁଛୁ କି ଖେଳୁଛୁ । ଧୂଳିଆ ଓ ଦାନା ସାଙ୍ଗେ ତାର ସାଙ୍ଗ ।

କେବେ କେବେ ନବୀନ ଆସି ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିକଟରୁ ସ୍ୱସ୍ଥୁତ ଶିକ୍ଷା କରେ । ଧୂଳିଆ ତାର ବାମ ହାତକୁ ଧରି ଟାଣିଲେ, ଆଶା ଡାହାଣ ହାତ ଧରି ଟାଣେ । ଟିକିଏ ସଙ୍କୋଚ ନାହିଁ । ନବୀନ ଦୁଇଜଣଙ୍କଠାରୁ ହାତ ଟାଣି ଆଣେ । ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦାନା ବଲ ବଲ କରି ଏମାନଙ୍କୁ ଅନାଉଁଥାଏ । ଆଶା ନବୀନକୁ ଚିହ୍ନେ, କାରଣ ନବୀନ ବେଳେ ବେଳେ ରଘୁନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯା ଆସ କରେ । ରଘୁନାଥ ଧୂଳିଆକୁ କାଖରୁ ଓଢ଼ାଇ ଆଶାକୁ କାଖ କରନ୍ତି । ନବୀନ ଖରବରେ ଅନାଇ ରହିଥାଏ ।

ଲୋକେ କହନ୍ତି, ବିଶିଆ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘର । ତାହାର ଯତ୍ନରେ ଅଦ୍ୟାପି ସେ ଘରର କିଛି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ, ବରଂ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ଲୋକେ ଆଶୁର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । କହନ୍ତି, ଖଦାଳ ଭୁଲରେ ଜନମ ଦୋଇଛି ସିନା, ଭଙ୍ଗ ଡାଙ୍ଗ ତାର ଭଲ ଘର ପିଲା ପରି । ସେ ଧୀର, ଶାନ୍ତ ।

ବନ୍ଧୁସ ହେଲା, ଅଭିଆଡ଼ା ରହିଲେ ତ ତଳବ ନାହିଁ । ହାତକୁ ହାତ ଛୁଇଁ ହେବା ଦରକାର । ଦରିଦ୍ର ବଂଶୀଆର କିଏ ଅଛି ? ନା ବାପ, ନା ମା ।

ଦିନେ ସାବଣୀ ଦୋଷଘରେ ଏକାକୀ ବସି ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ, ବଂଶୀଆର ଅଛି କଣ । ଖୋରାକ ମୁଠାକ ଛଡ଼ା କାହିଁରେ ହାତ ଦିଏ ନାହିଁ । ବାହା ଦୋଳ ରହିବ କେଉଁଠି ? ଯାହାକୁ ଘରର ଘରଣୀ କରି ଆଣିବ ତା ନିମନ୍ତେ କିଛି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ଦରକାର । କି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ ? ଆହା ଖଦାଳ ପିଲାଟି, ଏ ଘରକୁ ନିଜର ଘର ମନେକରି ତଳି ଆସୁଛି । ଘରର କିପରି ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଭାତ ଦିନ ତାର ସେଇ ଚିନ୍ତା । ଆମର ସବୁବେଳେ ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରେ ସେ । ଆମେ ଯଦି ତାର ମଙ୍ଗଳ କାମନା ନ କରିବା ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦ୍ରୋଷ୍ଟା ହେବା ।

ବଂଶୀ ଭାଇ, ମୁଁ ଆଜି କେତେ ପାଠ ପଢ଼ିଛି ।

ଆଶା ବଂଶୀଆକୁ ବଂଶୀଭାଇ ବୋଲି ଡାକେ । ଏ ଡାକ ଶୁଣିଲେ ବୁଢ଼ୀ ଆଶା ଉପରେ ବରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ବଂଶୀଭାଇ ନ ଡାକି ବଂଶୀଆ ଡାକ । ତଥାପି ଆଶାର ବଂଶୀଭାଇ ଡାକ ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । ଦୋଷ ତଳ ପଡ଼ିଲା ବୋହୂଙ୍କ ଉପରେ । ସେଇ ପୋଡ଼ାମୁହଁ ଲାଆଣୀ ବଜାଉଛି, ମୋ କଥା ଆଶା କାହିଁକି ମାନିବ ? ଆଗୋ, ଖଦାଳ ପିଲାଟାକୁ ଭାଇ ଡାକ କଣ ?

ଆଶା ମାନେ ନାହିଁ । ବଂଶୀଆର ସ୍ନେହରେ ସେ କଣ ।

ସାବଣୀ କବାଟ ଖୋଲିଲେ । ଆଶା ବଂଶୀଆର କାଖରୁ ଓଢ଼ାଇଲା । କହିଲା, ବୋଉ ଆଜି ମୁଁ କେତେ ପାଠ ପଢ଼ିଛି । ଭୋକ ହେଲାଣି ।

ସାବଣୀ ଦୁଇ କ'ସାରେ ଭାତ ବାଡ଼ି ଗୋଟିକରେ ବଂଶୀକୁ ପିଣ୍ଡାରେ ଦେଲେ । ଦୁରେଇ ବସି ନିଜେ ଆଶାକୁ ଖୁଆଇ ବସିଲେ । ଆଶା ଖାଉ ଖାଉ କେତେବେଳେ ଉଠିଯାଇ ବଂଶୀ ପାଖରେ ହାଜର । ବଂଶୀଆର କ'ସାରୁ ନିଜେ ଭାତ ଆଣି ପାଟିରେ ଦେଇ କହିଲା, ବଂଶୀଭାଇ, ମୁଁ ତୋ ପାଖେ ଖାଇବି ।

ବଂଶୀଆ ଅନାଇ ରହିଲା । ସାବଣୀ ହସିଦେଇ କହିଲେ, ହଁ ଭାଇ ସାଙ୍ଗେ ଖାଇଲେ ତୁ ପିଲାଲୋକ କିଛି ଝଟି ନାହିଁ ।

ବଂଶୀଆର ଯୁଠାରୁ ବଳ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ କଣ ହୋଇପାରେ ?

ବୁଢ଼ା ଘରୁ ବାହାର କଠୋର ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଉଭୟ ସାବଣୀ ଓ ବଂଶୀଆକୁ ଗାଳିଦେଲେ । କହିଲେ, ବୋହୂ, ପୋଡ଼ିଯାଉ ତମ ଜନମ ଜାତକ ।

ହଇ ଗୋ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଇଲ, ଶେଷକୁ ଜାତି ଦୁଢ଼େଇଲ ! ହାୟରେ କପାଳ; ସ୍ତ୍ରୀ
ସୁଖି ଅଖି ଦେଖିଲ ? ଆଗୋ, ଖଦାଳ ପିଲାକୁ ଛୁଇଁ ଯୋଗାଏ ନାହିଁ ।

ବୁଢ଼ା ଗୁଲପିବା ପରେ ସାବିତ୍ରୀ ଡାକଲେ, ବିଶ୍ଵ—

ମା

ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରନ୍ତି, ମଙ୍ଗିରୁ ? ମୋ କଥା ଭାଙ୍ଗିବୁ ନାହିଁ ?

ପଚାରୁଛୁ । ତୋର କେଉଁ କଥାରେ କେବେ ଅମଙ୍ଗ ହୋଇଛି ? କେବେ
କଥା ଭାଙ୍ଗିଛି ମା ?

ସାବିତ୍ରୀ କହିଲେ, ତୁ ଆଉ କେତେଦିନ ଯାଏ ଏକୁଟିଆଟା ଥିବୁ ?

ମୁଁ ତ ଏକୁଟିଆ ନାହିଁ ?

ନା, ମୁଁ ତା କହୁ ନାହିଁ । ତୋର ବୟସ ହେଲା, କେତେଦିନ ଯାଏ
ଅନ୍ଧାରରେ ରହିଥିବୁ ? ମୋର ମନ ମାନ୍ଦୁନାହିଁ । ମୋର ଇଚ୍ଛା ତୋ ହାତକୁ ଦହାତ
କରିଦେବି ।

ଲଜ୍ଜାରେ ବିଶିଆର ମୁହଁ ରଙ୍ଗ ପଡ଼ିଗଲା ।

ସାବିତ୍ରୀ କହିଲେ, ତୋର ଘର ନାହିଁ, ସମସ୍ତ ନାହିଁ । ସେଥିକି କିଛି
ଭୟ ନାହିଁ । ଏ ଘର କଣ ତୋର ନୁହେଁ ? ଆଶା ବ୍ୟଙ୍ଗତ ଆଉ ମୋର କିଏ
ଅଛି ? ଆଶା ତୋର ଭଉଣୀ । ଯଦି ଘରପାଇଁ ଭାବୁଥାଉ, ଘର ତୋଳାଇ
ଦିଆଯିବ । ଯଦି ଜମିବାଡ଼ି ପାଇଁ ଭାବୁଥାଉ, ତୋର ତ ସବୁ । ବୁଢ଼ୀକି ଭୟ
ନାହିଁ, ତୁ ମଙ୍ଗିଲେ ହେଲା ।

ବିଶିଆ ଭୋଜନ ଶେଷକରି କଂସାଖଣ୍ଡି ହାତରେ ଧରି ଗୁଲପିବାବେଳେ
ନିତମସ୍ତକ କରି କହିଲା, ମା, ତୋର ଯାହା ଇଚ୍ଛା । କିନ୍ତୁ

ଆଉ କିନ୍ତୁ କଣ ?

ମା, ମୋର ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ ରଖା କର । ସେ କଥା ଏବେ
ଭାଙ୍ଗା ନା ।

ସାବିତ୍ରୀ ଯେବେ ପଚାରନ୍ତି, ସେ ଏଇ ଅନୁରୋଧ କରେ । ଅସ୍ଥିରତାର
ସହିତ ଦିନେ ପଚାରିଲେ, ବିଶ୍ଵ, ତେବେ କେବେ ?

ବିଶିଆ ସଙ୍କୋଚରେ ସାବିତ୍ରୀକୁ କହିଲା, ମା, ତୁ ଗୁହଁ ମୁଁ ସୁଖୀ ହେବି । ଏଠାରେ ଥାଇ ଯେପରି ଅନନ୍ଦରେ ଆଶା ସାଙ୍ଗେ ଖେଳି ଖେଳି ମୋର ଦିନ କଟୁଛି, ତାଠାରୁ ବେଶୀ ସୁଖରେ ଉଦ୍‌ବିବାହୁଁ ମୁଁ ଗୁହଁ ନା । ମୁଁ ଜାଣେ, ପର ଘରର ଝିଅଟାକୁ ମୋର ଗଳାରେ ବାନ୍ଧିଲେ, ମୁଁ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ଏଣିକି ତୋର ଇଚ୍ଛା ।

ତେବେ କଣ ତୁ ଚିରଜୀବନ ଶହସର ଅଭିଆତା ଥିବୁ ?

ବିଶିଆ ଆଉ ଉଡ଼ିର ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀଅବଶ୍ୟ ତଳର କଥା ।

ମନ୍ଦିକ ଆଦେଶମତେ ନଗରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା ଗତରାତ୍ରିର ସମସ୍ତ ଘଟଣା,—ରାଜାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ । ନଗରବାସୀ ଘଟଣାଟିର ଅର୍ଥ ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମନ୍ଦିକ ପ୍ରବୃତ୍ତ କଲେ ଯୁବରାଜାଙ୍କର ଅଭିଷେକୋତ୍ସବରେ ଯୋଗଦାନ କରିବାକୁ ନଗରବାସୀ ମହାମଣ୍ଡପକୁ ଶୀଘ୍ର ଆଗମନ କରନ୍ତୁ । କେହି କେହି ଭ୍ରମବଶତଃ ଭାବିଥିଲେ, ବୋଧ ହୁଏ ଆଜି ଯୁବରାଜାଙ୍କର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ।

ସଭା ମଣ୍ଡପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମନ୍ଦିକ ନିକଟରୁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବୁଝି ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧିତ ହୋଇଗଲା । କେତେ ଲୋକ ରାଜପ୍ରାସାଦାଭିମୁଖେ ଧାଇଁ ପ୍ରହରର ବିନାନ୍ତମତରେ ପ୍ରାସାଦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଏକୂଟିଆ ଘରେ ରାଜାଙ୍କର ଦଶା ଦେଖିବେ ବୋଲି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ବୃତର ନାମ ତାଙ୍କୁ ଏତେଦୂର ଭାତ କରାଇଲା ଯେ, ମା ଗୋ, କହି ଫେରି ଆସିଲେ ସଭା ମଣ୍ଡପକୁ । ମ୍ଳାନ ବଦନ ଏବଂ ବିକମ୍ପିତ ଅଙ୍ଗ ।

ଯୁବରାଜାଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଉତ୍ସବରେ ଅନନ୍ଦିତ ହେଉଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁରେ ଦୁଃଖିତ ହେଉଥିବା ଲୋକଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଳି ପଡ଼ିଲା ।

ଅଭିଷେକୋତ୍ସବ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ରଘୁନାଥ ଉସ୍ତାଦର ସହିତ ଘଣ୍ଟିରେ ଯୋଗଦାନ କରିଥିଲେ । ନବୀନ ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ ଥାଇ ଦେଖୁଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯାଉଛି କି ନାହିଁ । ରାଜମଣ୍ଡପ ନିକଟରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଯୁବରାଜାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଥିଲା ।

ଅଭିଷେକୋତ୍ସବ ପରେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷମର ସୁରୁରୁପେ ଚଳିବ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧମନ୍ତ୍ରୀ । କୌଣସି ବିଷୟ ସ୍ଥିର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ବୃଦ୍ଧାବଳୀଙ୍କର ମତ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଶିବ ମନ୍ତ୍ରର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ପରେ ଶିବମୁର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନିମନ୍ତେ ନିଜେ ରାଣୀ ଅପରମିତ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା ଦାନ କରିଥିଲେ ।

ଯୁବରାଜ ଗାଦିରେ ବସି ଅଭିଷେକ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ରାଜା ଉପାଧି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଅବିବାହିତକୁ ରାଜା ଡାକିବା ସେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧ ।

ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ରାମ ଯୁବରାଜଙ୍କର ଅତି ଅପସାର ସଙ୍ଗୀ । ଯୁବରାଜ ରାମ ସଙ୍ଗେ ମିଳାମିଶା କରନ୍ତି । ରାମ ମଧ୍ୟ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ମାନିଥାଏ ।

ଆଜି ଛଅବର୍ଷ ପରେ ରାମର ଘନସ୍ବତା ଏତେ ବଢ଼ିଗଲାଣି ଯେ, ସେ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଯୁବରାଜ ପରି ମାନେ ନାହିଁ, ମଣେ ସେ ଯେପରି ନିଜର ଜଣେ ସାଧାରଣ ବନ୍ଧୁ । ନବୀନ ସଙ୍ଗେ ଯୁବରାଜଙ୍କର ପଡ଼େ ନାହିଁ, କାରଣ ନବୀନ ଶୁଆମଦ କରି ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ମଝିପଡ଼ାରେ ହୋତାଏ ବିଦ୍ୟାଳୟ କରିଥିବା ସମୟରେ ଲୋକଙ୍କର ଆପଣ ଉଠିଲା । ଘୋଡ଼ାଘାଟ ପଡ଼ାର ଲୋକେ କହିଲେ, ପାଠଶାଳା ଏତେ ଦୂରରେ ଥିଲାଏ ପଡ଼ିବେ କିପରି ? ଯାଉ ଆସୁ ତ ସମୟ କଷ୍ଟ । ଥିଲାଏ ଏତେ ବାଟ ଯାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଘୋଡ଼ାଘାଟ ପଡ଼ାରୁ ଥିଲାଏ ଆଉ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ମଝିପଡ଼ାର ଲୋକେ କହିଲେ, ପାଠଶାଳାଟା ଥାଇ ଯାହା ନ ଥାଇ ସେଇଆ । ଏଡ଼େ ପାଖରେ ହେଲେ କଣ ଥିଲାଏ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି ? ହୋତା ଆଜ୍ଞା ଛେପ ପକେଇ ବାହାରିଲେ ଥିଲାଏ ଆସି ଘରେ ହାଜର ।

ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ମଝିପଡ଼ାର ପିଲେ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ହୋତାଏ ଏବେ କଣ କରିବେ ?

ହୋତାଏ ଗୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧି ପାହଲେ । ପାଠଶାଳାଟି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଡ଼ାରେ କଲେ ଲୋକଙ୍କର ଆପଣ ଉଠିବ । ଏପରି ସ୍ଥାନ ଠିକ୍ କରିବା ଉଚିତ, ଯାହା କୌଣସି ପଡ଼ାରେ ନୁହେଁ, ଅଥଚ ସବୁ ପଡ଼ାରୁ ସମାନ

ଦୂରରେ । ଏପରି ସ୍ଥଳ ପଟର ନମ୍ନ ଭାଗରେ ଥିବା ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିଆ ଜଙ୍ଗଲ ।
 ପଟର ଉପରେ ଶିବ ମନ୍ଦିର । ଶିବ ମନ୍ଦିରରୁ ପକ୍କା ରାସ୍ତା ସର୍ପ ଗଡରେ
 ନମ୍ନ ଦେଶକୁ ଆସିଛି । ନମ୍ନ ଦେଶରୁ ସମତଳରେ ସିଧା ସଭା ମଣ୍ଡପ ନିକଟରେ
 ଦୁଇ ଧୂଳି ଦେବଦାରୁ ଗଛର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ରାସ୍ତା ରାଜପ୍ରାସାଦର ସମ୍ମୁଖ
 ବାଟେ ମହାନଦୀ କୂଳରେ ପଡ଼ିଛି । ପଟର ନମ୍ନ ଦେଶରେ ଏହି ରାସ୍ତାର
 ତାହାଣ ପାଖେ ଜଙ୍ଗଲ । ଜଙ୍ଗଲର ସେପାଖକୁ ଯିବା ଝରଣା । ଝରଣା
 ଉପରେ ବିଶାଳ ପଥର ଖଣ୍ଡ ।

ହୋତାଏ ଦେଖିଲେ, ଝରଣାରୁ ନାଳଟିଏ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ
 ଖାଲରେ ପଡ଼ିଛି, ତାହା ଦେଖାଯାଉଛି ପୋଖରୀ ପରି । ନିକଟରେ ନାନା ଜାତି
 ଫୁଲର ଗଛ । ଏହାହିଁ ପାଠଶାଳା କରିବାର ସ୍ଥାନ । ତେବେ ମନ୍ଦୀଙ୍କ ଅନୁମତି
 ଲୋଡ଼ା ।

ତୁମ୍ଭର ରାସ୍ତାରେ କିଛି ଦୂର ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ଧର୍ମଶାଳାକୁ ରାସ୍ତା ।
 ରାସ୍ତା ବଞ୍ଚିଯାଗର ଆଡ଼ି ଦେଇ ଘୋଡ଼ାଘାଟ ପଡ଼ାକୁ ଯାଇଛି । ଆଉ ତଳଟି
 ରାସ୍ତା ଏହି ରାସ୍ତାରୁ ବାହାରି ଯଥାକ୍ରମେ ଗଡ଼ ଭିତର, ମଝିପଡ଼ା ଏବଂ ବଡ଼
 ପଡ଼ାକୁ ପଡ଼ିଛି । ପିଲଙ୍କର ଯା ଆସ କରିବାକୁ କଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ ।

ମନ୍ଦୀ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ହୋତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ କାମ କରିବାକୁ
 ପରୁଣ ଜଣ ବେଠିଆ ମିଳିଲେ । ହୋତାଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଆହୁରି ମାସେ ଗତ ହେଲା । ପଥରର ହତା ବୁଲିଲା । ଭିତରେ ଛୋଟ
 ପୋଖରୀ । ପୋଖରୀରେ ପଡ଼ିଥିବା ନାଳ ଉପରେ ପୋଲ ବନ୍ଦା । ଛୋଟ
 ପାହାଡ଼ଟି ମଧ୍ୟ ହତା ଭିତରେ ରହିଲା ।

ସ୍କୁଲ ଘର ତୋଳା ହେଲା ।

ପାଠଶାଳାରେ ପାଠ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପିଲାଏ ଆସିଲେ । ପିଲାଙ୍କୁ
 ହୋତାଏ ଏପରି ଭାବରେ ଖେଳେଇ ଖେଳେଇ ପଢ଼ାଇ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଦୁଇ
 ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଛୋଟ ସହରର ପ୍ରାୟ ସବୁ ପିଲା ଆସିଲେ ପଢ଼ିବାକୁ । ପିଲଙ୍କର
 ସଖ୍ୟା ଏତେ ବଢ଼ିଗଲା ଯେ, ପୋଖରୀ ପାଖର ବଡ଼ ବଡ଼ ଘର ଦି ବଖରା ପୁଣି
 ହୋଇଗଲା । ଏତେ ପିଲାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବାରେ ଅସୁବିଧା ହେବାରୁ ସେ ଆଉ ଜଣେ
 ଶିକ୍ଷକ ରଖିଲେ ।

ଦିନେ ସେ ଭାବିଲେ, ଭଗବାନ ଆମକୁ ମନୁଷ୍ୟ କରି ଜନ୍ମ ଦେଇଛନ୍ତି ।
 ଶାସ୍ତ୍ରା ଦାସିମାନେ ବି ମନୁଷ୍ୟ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିବେ ।

ହୋତାଏ ଗଣ୍ଡା ଘାସି ପିଲାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲେ । କେତେ ଦିନ ପରେ ଏ ସମ୍ବାଦ ସହରର ଲୋକେ ଜାଣିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ ।

ହୋତାଏ ଗୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧି ପାଶୁଲେ । ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଅଲଗା ସ୍ଥାନରେ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘର ତୋଳାଇଲେ । ସାଣ୍ଢଦ ଗଣ୍ଡାର ବଡ଼ ପୁଅ କାନ୍ଥ ଗଣ୍ଡା କୋକଲି ଓ ଗୋପୀରାମ ବୋଲି ଜାଣେ । ତାକୁ ଅଣି ସେହି ଛୋଟ ଘରେ ବସାଇଲେ । ସେ ନାମକୁ ମାତ୍ର ବସିଥାଏ କିନ୍ତୁ ହୋତାଏ କିଜେ ଅଛବ ପିଲାଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି ।

ଜିନି ଧାଡ଼ି ଘର । ପୋଖରୀ ପାଖ ଧାଡ଼ି ଘରେ ପିଲାମାନେ ପଢ଼ନ୍ତି । ମଝି ଧାଉଁଡ଼ିରେ ଖୋଳ କରତାଳ, ଧନ୍ତୁଶର, ହୋତାଙ୍କର ହାତଗଢ଼ା କଣ୍ଢେଇ, ଖଣ୍ଡେ ଜାଲ, ଟାଙ୍ଗିଆ, କୋଡ଼ି, କାଙ୍କ, ପାଣି ବୋହବା ନିମନ୍ତେ ଲୁଲ (ସେଣା), ମାଠିଆ ଇତ୍ୟାଦି ରଖା ହୋଇଥାଏ । ମଝି ଧାଉଁଡ଼ି ସିଧା କିଛି ଦୂର ଗଲେ କେନ୍ଦୁଗଛ ମୂଳରେ ଅଛବ ଜାତି ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପଢ଼ିବା ଘର ।

ଡାହାଣିଆ ଖରା ଗଛ ଅଗ ପକ୍ଷରେ ପଡ଼ି ଜଣାଇ ଦେଉଛୁ ସବିତାଙ୍କର ଚିତାର୍ଗ୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ବିହଗ ମୁଖରତ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପାଣ୍ଠି ସ୍ଥିତ ଦିନ ପ୍ରଦେଶ । ସୁଦ୍ଧା ପୁଷ୍କରିଣୀ ମୁଖରତ ମହାକାବା ବକଙ୍କ କୋଲାହଳରେ । ବିଦ୍ୟାଳୟ ମୁଖରତ; ବାଳକ ବାଳିକାଙ୍କର କୋମଳ କଣ୍ଠ ନିନାଦିତ ପଦ୍ୟରେ; ତେଣେ ପବନ ଉପରସ୍ଥ ଶିବ ମନ୍ଦିର ମୁଖରତ ପଣ୍ଡାଙ୍କର ଶ୍ଳୋକ ପାଠରେ ।

ହୋତାଏ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ପିଲାମାନଙ୍କର ହୁଟି ।

ଖଡ଼ିଧୁଳି ଅଙ୍ଗରେ ବୋଲି ବାଳକ ବାଳିକାଗଣ କୋଲାହଳ କରି ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୃହ ମଧ୍ୟରୁ ପଦାକୁ ବାହାର ଆସିଲେ । କେତେ ସିଧା ସିଧା ଯୁଧାତୁର, ମୋଇ ଗୁହାରିମୁଖେ ଧାବମାନ ହେଲେ । କେତେ ହୋତାଙ୍କୁ ବେଷ୍ଟନ କରି କ୍ରୀଡ଼ନକ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । କେତେ ହୋତାଙ୍କ ପିଠିରେ ଲଢ଼ ହେବେ ବୋଲି ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ କଳହ କଲେ । ଅନ୍ୟ କେତେ ଗୁରୁ ଭକ୍ତି ଦେଖାଇ ହୋତାଙ୍କର ହସ୍ତ ପଦ ମର୍ଦ୍ଦନ କଲେ । ଜଣେ ହୋତାଙ୍କୁ ଆଉଜି ତାଙ୍କର ଚୁଟିରେ ହାତ ମାର ଜଣାଇଲା, ମୋତେ ଆଜି ଧନ୍ତୁଶର ଦବ । ଜଣେ ହୋତାଙ୍କ ଡୋଡ଼ିରେ ବସି ତାଙ୍କର ପଛତା ଟାଣି କହିଲା, ମୁଁ ଆଜି ବେଣୀ ପାଠ ପଢ଼ିଛି, ମୋତେ ବଡ଼ କଣ୍ଢେଇଟି ଦେବ । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ହୋତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଆଙ୍ଗୁ ଗେଞ୍ଜି କହିଲା, ଆଜ୍ଞା, ମୋ ଆଖିରେ ଗୋପିଆ ଏମିତି ଆଙ୍ଗୁ ଘୁଞ୍ଜିଦେଲା ।

ହୋତାଏ ଶୁଣି ହୁସୀକର ଅଶକ୍ତିତ ଭବ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ଯାଅ ମଝି ଧାଉଁଡ଼ିରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଖେଳନା

ଦେଇ ଆସ । ସହକାରୀ ମଝି ଧାଉଡ଼ି ଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ । ହୋତାକୁ ଛଡ଼ି ଛଡ଼ି-
ମାନେ ତାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ । କିଛି ସମୟପରେ ହୋତାଏ ମଧ୍ୟ ସେ
ସ୍ଥାନରୁ ଉଠିଗଲେ । ପଥରେ ତାଙ୍କର ସହକାରୀଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ପିଲାଏ
ଖେଳିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ନଜର ରଖିଥିବ ।

ଛନ୍ଦିଛନ୍ଦି ଖେଳ ସାମଗ୍ରୀ ନେଇ ଖେଳରେ ମାଡ଼ିଲେ । ହୋତାଏ ମଝି
ଧାଉଡ଼ିର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ କେନ୍ଦ୍ରଗ୍ରନ୍ଥ ମୂଳେ ବସି ସେମାନଙ୍କର ଖେଳ ଦେଖୁଥିଲେ ।
ଥୋକାଏ ପିଲା ଲୁଚକାଳି ଖେଳିଲେ; ହୋତାଏ ହେଲେ ବୁଢ଼ିଆଣୀ । ଅନ୍ୟ
ଥୋକେ ବୋହୂ ବୋହୂଙ୍କା ଖେଳିଲେ, ହୋତାଏ ହେଲେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ । ଆଶା
ଏବଂ ହାନା କୁଣ୍ଡେଇ ବାହାଘର କଲେ; ହୋତାଏ ହେଲେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର
କୁଣିଆଁ । ଆଶା ପଟ୍ଟାକର ତାର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟି ହଲାଇ କହିଲା, ନାହିଁମ ଆଜ୍ଞା,
ତେମେ କଣ କୁଣିଆଁ କି ତେମେ ବାପା ନା । ଧୂଳିଆ ପାଖରେ ଥିଲା, ଧାଇଁ
ଆସି ହୋତାଙ୍କର ହାତ ଛୁଇଁ ସଜିଁ ସଜିଁ ହୋଇ କହିଲା, ମୁଁ ବୁଢ଼ିଆଣୀ
ଛୁଇଁଛି ଆଗ । ନବୀନ କାହୁଁ ଆସି ଯୋଥୁ ଖୋଲି ପଚାରିଲା, ଆଜ୍ଞା, ଏ
ଶ୍ଳୋକଟିର ଅର୍ଥ କଣ ?

ହାନାକୁ ଏଗାର ବର୍ଷ ହେଲାଣି । ସେ କଣ୍ଡେଇ ଧରି ଖେଳୁଛି । ତେବେ
ସୁଦ୍ଧା ତାର ପିଲା ଖେଳ ଛଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ହୋତାଏ ଭାବିଲେ, ବୋଧ ହୁଏ
ହାନାର ବଢ଼ାଘର ଆଉ ଦୁଇ ତିନି ବର୍ଷପରେ ହେବ । ଆଉ ତାର ଅଧିକ
ପାଠର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଯେତକ ଶିଖିଛି ସେଇ ତେର । ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ,
ଘରେ ରହି ଘରଧନୀ ଶିଖିବ । ତେବେ ପର ଘରକୁ ଗଲେ କେହି
କୌଣସି କଥାରେ ବାଛି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତାର ପିତାଙ୍କୁ ଏହା ଜଣାଇବା
ଆବଶ୍ୟକ ।

ହୋତାଏ ଦେଖିଲେ, କିଛି ଦୂରରେ ଅନ୍ୟ ଏକ କଣ୍ଡେଇକୋଳ
ଗଛ ମଳରେ ଆଶା ଏବଂ ଧୂଳିଆ କୋଳି ତୋଳୁଛନ୍ତି । କୋଳି ତୋଳୁ
ତୋଳୁ କେତେବେଳେ ଯଦି ଗୋଟାଏ କଣ୍ଡା ଲୁଗାରେ କାହାତରେ ଲୁଗି-
ଗଲା, ଉଚ୍ଚସ୍ବରରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠୁଛନ୍ତି । କଣ୍ଡା ଗଛରୁ ଲୁଗା ଟାଣି
ଆଣୁଛନ୍ତି ।

ହାନା ଯେଉଁ ଗଛ ମୂଳରେ ବସି କଣ୍ଡେଇ ସଜାଉଥିଲା, ସେହି ଗଛର
ନିକଟରେ ସେପାଖକୁ ବୁଦାଟିଏ । ବୁଦାର ଉଭୟଋତ୍ତରେ କିଏ ଜଣେ ଠିଆ ହେଲା
ପରି ହୋତାଙ୍କୁ ଦେଖାଗଲା । ହୋତା ନିରାଶ କରି ଜାଣିଲେ ଯେ ଠିଆ
ହୋଇଛି ସେ ବାଲକ ନୁହେଁ । ସୋଲ ସତର ବର୍ଷର ଲରୁଣ । ଭାବିଲେ ବୋଧ

ହୁଏ ତାଙ୍କର ଅଧୀନସ୍ଥ ଯୁବକ ଶିଳ୍ପକ । ସେଠାରେ ଠିଆ ହୋଇ କଣ କରୁଛନ୍ତି ?
କିନ୍ତୁ ଆହୁର ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ଅନାହିଁଲରୁ ଜାଣିଲେ, ପିଲାଟା ହାନାକୁ ଅନାହିଁ
ରହିଛି ।

ହୋତାଏ କୋମଳ ସ୍ଵରରେ ଡାକିଲେ, ହାନା ।

ତାଙ୍କର ଡାକ ହାନାର କାନରେ ପ୍ରବେଶ କଲୁ ନାହିଁ । ଦଣ୍ଡାୟମାନ
ଯୁବକ ତମକପଡ଼ି ଥରେ ହୋତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାହିଁ ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି
ଗୁଲିଗଲା । ହୋତା ପୁଣି କଅଁଳ ସ୍ଵରରେ ଡାକିଲେ, ହାନା !

ହାନା ହୋତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେହରେ ଲାଗା ଆବୃତ୍ତ କରି କହିଲା, କାହିଁକି
ଡାକୁଛ, ମୁଁ ପରା କଣ୍ଟାର ସଜାଡ଼ୁଛି ।

ହୋତାଏ ଡାକିଲେ, ଅଇଲୁ ମା ଇଆଡ଼େ ।

ହୋତାଏ ପଚାରିଲେ, ତୋ ପାଖରେ କିଏ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା କି ?

କାହିଁ ନାହିଁ ତ କେଉଁଠି ?

ହୋତା ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି କହିଲେ, ସେ ବୁଦ୍ଧାର ଆଡ଼ୁଆଳରେ ।

ମୁଁ କାହାକୁ ଦେଖି ନାହିଁ । କଣ୍ଟାର ସଜାଡ଼ୁ ଥିଲା । ଆଜି ଆମର କଣ୍ଟେର
ବାହାଘର । ହେଉ ଦେଖ, ଆଶା ଆଉ ଧୂଳିଆ କଣ୍ଟେର କୋଳି ତୋଡ଼ୁଛନ୍ତି ।
କୋଳି ଆଣିଲେ ଆମେ ଭାତ ଡାଳିକରି ଖାଇବୁ ।

ହୋତାଏ ସ୍ନେହପୁର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ ଥରେ ହାନାକୁ ଅନାଇ ଭାବିଲେ,
ତେବେ ସେ କିଏ ? ମୁଁ ହାନାକୁ ଯେପରି ଡାକିଛି, ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ବିଳମ୍ବ ନ
କରି ଗୁଲିଗଲା । ସେ ଯିଏ ହେଉ, ହାନା ଆଉ କାଲିଠାରୁ ପାଠଶାଳାକୁ
ଆସିବ ନାହିଁ । ବଡ଼ିଆ ହେଲାଣି । ଏଥର ପଦାକୁ ଆସିଲେ ଭଲ ଦଶିବ
ନାହିଁ । ଘରେ ରହ ପରି ଘରେ କିପରି ଚଳିବାକୁ ହେବ, ସେଇ ସବୁକାର୍ଯ୍ୟ
ଶିଖୁ ।

ତମର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ ହେବଟି ? ବାହାଘର ପରା କରୁଛ ?

ହଁ—ଅଁ ।

କିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆସିଛି ? ମୋତେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁନ ?

ଧୂଳିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇଛି । ହେଉ, ତମୁକୁ ବି ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ।

ହୋତାଏ କହିଲେ, ହଉ । ହାନା, କାଲି ତୁ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିବୁ ନାହିଁ । ତୋ ବାପାକୁ କହିଦରୁ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଡକେଇଛି ।

କାରିକ ? ମୁଁ କାରିକ କାଲି ଆସିବି ନାହିଁ ?

କାଲି ତତେ ବୁଝିଦେଲି । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବ, ଆଜି ତମର ଖେଳ ସେତିକି ଥାଉ । କାଲି ପୁଣି ଖେଳିବ ।

କାଲି ପରା ମୋର ବୁଝି ?

ତେବେ ପହର ଦିନ । ଏଇ ଦେଖ ପିଲାଏ ସବୁ ଘରକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ତୁ ଯା । କିଏ ତତେ ଘରେ ଛାଡ଼ିଦେବ ? ମୁଁ ତୋ ସଙ୍ଗରେ ଯିବି ?

ନା, ମୁଁ ଏକା ଯିବି । ସବୁଦିନେ ତ ଯାଏଁ । ଆଶା ଓ ଧୂଳିଆ ଆସି କେତେବେଳେ ନବୀନର ଦୁଇହାତ ଧରି ଟାଣୁଛନ୍ତି । ଧୂଳିଆ କହୁଛି, ମୋ ନବୀନ ଭାଇ । ଆଶା କହୁଛି, ମୋ ନବୀନ ଭାଇ ।

ନବୀନ ଗରବ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ବଣିଆ ଆଶାକୁ ନେବାକୁ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ଘରକୁ ଗଲେ । କେବଳ ନବୀନ ଏବଂ ହୋତାଏ ଦରକା ପାଖ ଧାଉଡ଼ି ଆଡ଼େ ଜଣେ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାକୁ ଗଲେ ।

ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାଗତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଦୁଇ ବଖରା ଘର ତୋଳା ହୋଇଛି ସେ ପ୍ରାୟ ଖାଲି ପଡ଼ିଥାଏ । ଘର ଦି ବଖରା ବୁଥାରେ ତୋଳା ହେଲା ବୋଲି ହୋତାଏ ଦୁଃଖିତ ହୁଅନ୍ତି । ଯଦି ଅକସ୍ମାତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ, ସ୍ବାଗତ ସେ ଘରେ ଯାପନ କରିବ, ହୋତାଏ ଆଦର କରି ତାଙ୍କୁ ସେ ଘରେ ରଖାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଯେପରି କଷ୍ଟ ନ ହୁଏ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟିତ ହୁଅନ୍ତି । ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବେ ଜଣେ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ବାବାଜୀ ଆସି ସେ ଘରେ ବସା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ସେ ଆଉ ଏ ସ୍ଥାନରେ ରହୁନାହାନ୍ତି । ସହରରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ଭକ୍ତ, ସେହିମାନଙ୍କ ଘରେ ରହନ୍ତି ।

ସହରର ଅନେକ ଲୋକ ଚଳମ ରଖିଲେଣି । ଟୋକା ବାବାଜୀ ଆସିଲେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରସାଦ ଦେବେ ।

ଆଗନ୍ତୁକ ବୁଦ୍ଧ ଶୁକ୍ଳକେଶ, ଜଟାଧାରୀ, ଉଦ୍ବୁଲ ଚକ୍ରଦ୍ରୁୟ, ପ୍ରଶସ୍ତ ଲଲ୍ଲଟର
ଦୀପ୍ତି ଉଦ୍ବୁଲ, ପରିଧେୟ କଷାୟ ବସନ । ଗାନ୍ଧାରୀର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ହାସ୍ୟର
ମୁଳାଲୋକ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା ଅଧର ଯୁଗଳରେ ।

ବୁଦ୍ଧ ନବୀନର ମସ୍ତକରେ ଦ୍ରୁତ ସ୍ଥାପନ କରି ଇଷତ୍ ହାସ୍ୟ ସହ ପରୁରଲେ,
ବାବା, ଏଠି ରାହିଯାଏନ କରିବାକୁ କାହାର କିଛି ଆପତ୍ତି ଅଛି ?

ନବୀନ ଉତ୍ତର ଦେବା ପୁରୁଷ ହୋତା ଏ ଆଗବଳିପଡ଼ି କହିଲେ, ନା ନା,
କାହାର କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ରାହିକି ପାଇଁ କାହିଁକି ଅନେକ ରାହି ରହିଲେ ବି
ଆପଣଙ୍କୁ କେହି ବାରଣ କରିବେ ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧ ଚକ୍ଷୁଫେରାଇ ହୋତାଙ୍କୁ ଅନାଇଁ କହିଲେ, ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ !

ନବୀନ ପରୁରଲ, ତୁମେ କଣ ମୋର ସେଇ ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀ ?

ବାବାଜୀ ମୁଡ଼ୁକି ହସିଲେ । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ଗୀତ ବୋଲିଲେ—

ଆସ ମୋ ଜୀବନ ଧନ

ଆସ ମୋ ମନ କାନନେ

ସଜାର ରଖିଛି ହୃଦ-

ବିପିନ ଅତି ଯତନେ ॥

ତୁମେ ମୋ ପରାଣ ନିଧି

ଅପାର ଦୟା ବାରିଧି

ତୁମ ରୂପ ପ୍ରତିଛବି

ରହିଛି ଲକ୍ଷି ମୋ ମନେ ॥

କେତେ ପ୍ରଲେଭନେ ଠକି,

ପଠାଇଲ ଏତେ ଦୂରେ,

ସବୁ ଛାୟା ସବୁ ମାୟା

ତେଣୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ଝୁରେ ॥

କେତେ ବା ପୁଜିବି ଶୂନ୍ୟ,

ନ ଘେନେ ତା ଆଉଁ ମନ,

ପ୍ରଲେଭନ ଆଶା କରି ?

ଆସ, ଡାକୁଛି ଆତ୍ମରେ ॥

ଅସ ମୋ ଜୀବନ ଧନ

ଅସ ମୋ ପରାଣ ସୁରେ,

ସକାଳ ରଖିଛୁ ହୃଦ-

ଅସନ, ନ ରହ ଦୂରେ ।

ବାବାଜୀଙ୍କର ନେତ୍ର ଯୁଗଳରୁ ବାରିଧାରା ଝରି ଆସିଲା । ହୋତାଏ ଓ ନବୀନ ତାଙ୍କର ଚେଣ ଯୁଗଳ ତଳେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

ଦିନେ ଆଶା ଧୁଳିଆ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲା । ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ି ଆସୁଥାଏ । ଆଶାକୁ ଦେଖି ରଘୁନାଥ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କାଶ କଲେ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ, ସ୍ନେହର କନ୍ୟା ସେ । ଗୋଟିଏ କାଶରେ ଆଶାକୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟିରେ ଧୁଳିଆକୁ ଧରି ସେ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଛଡ଼ିଲେ । ପଚାରିଲେ, ଦେଖିଲ, ଭାଇ ଭଉଣୀ ପରି ଦଣ୍ଡନାହାନ୍ତି ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ସ୍ମୃତ ହାସ୍ୟ କରି ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ଟାଣି ନେଇ କୋଳରେ ବସାଇଲେ ।

ସାଧୁଆ ମାଆର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା । ସେ ତା ଘରକୁ ଫେରିଯାଇ ନ ଥିଲା, ନିକଟରେ ବସିଥିଲା । ରଘୁନାଥଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ମୁହଁରେ ଲୁଗା ଦେଇ ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରି ହସିଲା । ତାର ହସ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଏଡ଼ି ପାରିଲା ନାହିଁ । ରୁକ୍ମିଣୀ ହସର କାରଣ ପଚାରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁହଁ ଫେରାଇ ନେଲେ ।

ବିଶିଆ କେତେ ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ରଘୁନାଥଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ବିଶିଆର ଡାକ ଶୁଣି ଆଶା ଘରକୁ ଯିବ ବୋଲି କହିଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ସ୍ନେହ ମିଶ୍ରିତ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, ତୋ ବୋଉକୁ ମୋର ବନ୍ଦୁତ ବନ୍ଦୁତ କହିବୁ । କାଲି ପୁଣି ଆସିବୁ ।

ସେଦିନ କଣ୍ଢେଇ କୋଳ ଗଛରେ ଲାଗି ଆଶାର ମାଲି ଛଣିଯାଇଥିଲା । ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗା ମଧ୍ୟ ଚିରିଯାଇଥିଲା । ରଘୁନାଥ ଆଶାର ବେକ ଲଙ୍ଗାଳା ଦେଖି ପଚାରିଲେ, ମାଲି ତୋ ବେକରେ ନାହିଁ ଆଶା, ତୋ ବେକଟା ଲଙ୍ଗାଳା ଦଣ୍ଡୁ । ମାଲି କଣ କଲା ?

ଆଶା ଉତ୍ତର ଦେବା ଆଗରୁ ବିଶିଆ ବିମାତ ଭାବରେ କହିଲା, ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ କେଣ୍ଡାଏ ମାଲି ଦେଉଛି, ମା ପିନ୍ଧାଇ ଦେଉଛନ୍ତି, ସଞ୍ଜକୁ ଦେଖିଲା ବେଳେ ସେ ମାଲି ତା ବେକରେ ନାହିଁ । କେତେ ଲୁଗା ଚିରୁଛି ।

ଆଇଲ୍ ଆଶା, ମୁଁ ତତେ ମାଲି ପିକାଇ ଦେବି, କହି ନିଜେ ରଘୁନାଥ ଆଶାକୁ ବାନ୍ଧି ପାଖରୁ କାଣ କରି ନେଲେ । ଗୁଣ ଆଣି ଖଣ୍ଡେ ଛେଟ ଦାମିକା ଶାଢ଼ି ପେଡ଼ିରୁ କାଢ଼ିଲେ । ନିଜନକୁ ବୁଢ଼ାଗଜା ଉପହାର ଦେଇଥିବା ରତ୍ନ ଖଚିତ ସୁନାହାରଟି ମଧ୍ୟ କାଢ଼ିଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ଦେଇ କହିଲେ, ନିଧି ଆଶାକୁ ପିକାଇ ଦିଅ ।

ରଘୁନାଥ ହସିହସିକା ପୁଣି ଆଶାକୁ ଖେଳ କରି ପଦାକୁ ବାହାରିଗଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ସେପରି ବହୁମୁଖ ହାର କେବେ ଦେଖିନଥିଲେ । ହାରକୁ ଦେଖି ତହିଁରେ ଖଚିତ ରତ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଦାସିରେ ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଝଲସି ଉଠିଲା । ଆଶାକୁ ପିକାଇଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ହାରଟିକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ । ଯେତେକ ଦେଖୁଥାନ୍ତି ତାଙ୍କର ଲୋଭ ସେତେକ ବଢ଼ିଥାଏ । ନିଜେ ରଘୁନାଥ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ଆଶାକୁ ପିକାଇ ନଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତଥାପି ମନରେ ଲୋଭ ଆସିଲା ।

ସାଧୁଆ ମା ହସି ଉଠିଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ସେ ଥରେ ଧୁଲିଆ ଏବଂ ଆଶାକୁ ଅନାଇ କହିଲା, ଆଲୋ ହିଅ, ତୁ ସିନା ଆଶାକୁ ପର ମଣୁଛୁ କୁଇଁକର ସେ ପର ନୁହେଁ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ତୋ କଥା ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ।

ସାଧୁଆ ମା ତୁନି ତୁନି କହିଲା, ଆଲୋ, ତୁ ହିଅଲୁ ବୁଝିବୁ ? ତୁ ସଙ୍ଗ ସାବିତ୍ରୀ । ତୋପରି କଣ ଦୁନିଆରେ ସରଏ ଅଛନ୍ତି ?

ତୁ କଣ କହୁଛୁ ଖୋଲିକରି କହ । ଡେରି ହେଉଛି ପରା । ଏ ପିଲାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଉଛୁ କାହିଁକି ? ସେ କିଛି ବୁଝି ପାରବେ ନାହିଁ ।

ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ଶୁଣିବୁ ? ଆଲୋ ହିଅ, ଶୁଣିବୁ ? ପାପ କଥା ଭୁଣ୍ଡରେ ଧରି ଯୋଗାଏ ନାହିଁ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ପଚାରିଲେ, ପାପ କଥା କଣ ?

ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ଭୁଣ୍ଡରେ ଧରିଲେ ନରକ ଯୋଗ ।

ଶୀଘ୍ର କହ ।

ଆଲୋ, ଯୁଦ୍ଧର ଆଗ ଭାରିଯା ନବାନର ମା ଯେମିତି ମରଗଲା, କେତେ ଲୋକ ଆସି ଶିଖେଇଲେ କୁଇଁକି ଆଉ ଗୋଟିଏ ବାହା ହ, ପିଲା ବୟସ ତ ।

ଜ୍ଞାନ ମଳିନେ ନାହିଁ । ଲୋକେ କହିଲେ ତମ ସଂସାର କେମିତି ଚଳିବ ? ସେଥିରୁ
 କାନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତର ଜଣେ ସଙ୍ଗାତ, ତାଙ୍କ ନାମ ସୁନ୍ଦର । ଘୋଡ଼ାଘାଟ
 ପଡ଼ାରେ ଘର । ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଘରବର ଯା ଆସ କରନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଭାରିମା କଥା
 ମୁଁ ତାହା କହିଛି । ସେ ତା'ର । ଆଗ ବୁଢ଼ା ଶଶୁରକୁ ଖାଇଲା । ସେଇଠୁ ଖାଇଲା
 ତା ବର ସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ । ରଘୁନାଥ ତାଙ୍କର ଖବର ଅନ୍ତର ବୁଝିଲେ । ସୁନ୍ଦରଙ୍କ
 ଭାରିତାଙ୍କ ନାମ ସାବିତ୍ରୀ । ହଁ ହଁ, ସେ ବୁଝାନ୍ତେ ସଙ୍ଗ ସାବିତ୍ରୀ । ପାନ ଭିତରେ
 କଣ ଔଷଧ ପୁରାଇ ଯୁକ୍ତ ଖାଇବାକୁ ଦେଲା । ସେ ସେ ସବୁ କିଛି ଜାଣନ୍ତି
 ନାହିଁ । ଔଷଧ ଖାଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ମନ ଏମିତି ଲାଗିଗଲା, ଛଡ଼ । ଯେତେବେଳେ
 ଦେଖିବ, ସେ ସେଇଠି । ଆଶା ପେଟରେ ରହିଲା । ଆଶା ଜନମିଲା । ଦୁନିଆଁ
 ଲୋକେ ଜାଣିଲେ, ସ୍ବାମୀ ମଲା ବେଳକୁ ଆଶା ପେଟରେ ଥିଲା । ମୁଁ ଜାଣେ, ଆଶା
 ଧୁଳିଆର ଭଉଣୀ ।

ମନରେ ବିଷ ଚଢ଼ାଇ ସାଧୁଆ ମା ରୁଲିଗଲା ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଦ୍ଵାରଟିକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ, ସେଇଆ ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ଆଶା ଏବଂ ଧୁଳିଆ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ
 ଥିଲେ । ସେମାନେ କେତେବେଳେ ପଦାକୁ ରୁଲିଯାଇଛନ୍ତି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ
 ଜଣା ନାହିଁ । ରଘୁନାଥ ଆଶାକୁ ଧରି ପୁନର୍ବାର ଘର ଭିତରକୁ ଆସି
 ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ଛଡ଼ି ଗଲେ । ଶୀଘ୍ର ହାର ଏବଂ ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇଦେବାକୁ
 କହି ଗଲେ ।

ରଘୁନାଥ ଯିବା ପରେ ରୁକ୍ମିଣୀ ବହୁମୁଖର ଦ୍ଵାରଟି ନିଜର ବେକରେ
 ପକାଇଲେ । ନିଜେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଅଳ୍ପ ଦାମର ଦ୍ଵାରଟି ଆଶାକୁ ପିନ୍ଧାଇଦେଲେ ।
 ଆଶା ହାର ଏବଂ ପାଟ ପିନ୍ଧି ପଦାକୁ ଗଲା । ମନ ଆନନ୍ଦରେ ବସିଥିବା କହିଲା,
 ଦେଖ, ମୁଁ କେମିତି ପାଟ ପିନ୍ଧିଛି, କେମିତି ହାର ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ଆଶାର ବେକରେ ପୁରୁଣା ହାର ଦେଖି ଦୁଃଖିତ ହେଲେ ।
 ଘଟଣାଟି ଅନୁମାନ କଲେ । ହାର ଖୋଲି କହିଲେ, ବିଶୁ, ଏ ଦ୍ଵାରଟା ମୋ
 ମନକୁ ଆସୁ ନାହିଁ । ଆଶା ପାଇଁ ଭଲ ହାର ମୁଁ ଗଢ଼ାଇ ଦେବି । ଏଇଟା
 ଆଉ ।

ସ୍ବୟଂଦର୍ଶୀର ଜନ୍ମ ଅକାଶରେ ।

ରଘୁନାଥ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିବାକୁ ମୁହଁ ଫେରାଇଲେ । ତାଙ୍କୁ ଶୁଭିନ୍ଦ୍ର ପେପର ନବୀନ ଅନ୍ୟ କାହା ସଙ୍ଗେ କଥା ଭାଷା ହୋଇ ରାଜପଥରେ ଗମନ କରୁଛି । ନାକିଲେ, କିଏ ନବୀନ ?

ନବୀନ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଆଜ୍ଞା ।

ରଘୁନାଥ ତା ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲେ, ଘରକୁ ଆ । ଏତେ ରାତିରେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ? ସେ କିଏ ତୋ ସଙ୍ଗରେ ?

ନବୀନ କହିଲା, ବାବାଜୀ ।

ରଘୁନାଥ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ବାବାଜୀ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ଗୋଟିଏ ଛାତରେ ଆଶା ବାନ୍ଧି ଅନ୍ୟଠିରେ କମଣ୍ଡଳୁ, ମୁଦ୍ରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ରଘୁନାଥ ନବୀନର ହାତ ଧରି ଘରକୁ ଆଣିଲେ ।

ପିତା ପୁତ୍ରଙ୍କର କଥୋପକଥନ ।

ନବୀନ, ଏ ବାବାଜୀ କିଏ ?

ଆଉ କିଏ ? ଜଣେ ବାବାଜୀ ତ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏ ପ୍ରକୃତ ବାବାଜୀ । ଆଉ ପାଠାଳାରେ ଯେ ଅଛନ୍ତି ସେ ଭଣ୍ଡ । କିନ୍ତୁ ମୋର ବଶ୍ୱାସ ଠିକ୍ ଓଲଟା । ତଥାପି ଲୋକେ କହନ୍ତି ବୋଲି ଥରେ ଥରେ ଯୁକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ କଲି । ଏ କହନ୍ତି ଯଦି ମାଆକୁ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା, ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ ସାଧନା ଲୋଡ଼ା । ସାଧନା କରିବାକୁ ହେଲେ, ପବନ ଟେକିବାକୁ ଧୂମ୍ର ପାନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଗୁଡ଼ ତ୍ୟାଗ କରି ଘୋର ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ପ୍ରାୟଶଃ କାଳରେ ମଣିଷକୁ ପଦ୍ମରେ ନିଜର ଆଶ୍ରମକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହେବେ । ମୁଁ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗେ ଯିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରୁଛି ।

ତୁ ? ନାହିଁ ଧନ, ଆମକୁ ଛାଡ଼ ତୁ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଆନା ।

ବାବାଜୀ କହିଲେ, ସଂସାରରେ କେହି କାହାର ନୁହେଁ । ବାପା, ତେବେ ଆପଣ ମୋର କିଛି ନୁହନ୍ତି ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କେହି ନୁହେଁ ? ମୁଁ ଗୁଡ଼ ତ୍ୟାଗ କଲେ ଆପଣଙ୍କର ଜଣ କିଛି ହେବ ମୁଁ ରୁଷି ପାରୁ ନାହିଁ ।

କେଉଁ ବାବାଜୀ ଏ କଥା କହିଲେ ? ବାପ ପୁଅର କିଛି ନୁହେଁ ?

ସେଇ ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀ କହିଲେ ।

ସେ ଭୁଲ କହିଛନ୍ତି ।

ବାବାଜୀମାନେ ଭୁଲ କହନ୍ତି ? ସେମାନେ ଯାହା କହନ୍ତି ସବୁ ପରା ସତ୍ୟ ।

କଦାପି ନୁହେଁ । ପିତା ପୁତ୍ରର ସମ୍ପର୍କ ସେମାନେ ବୁଝିବେ ନାହିଁ । ଏହା ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱ ।

ଅହାତ୍ୱାଦ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ରଘୁନାଥ ନଗନକୁ ଶୟନ କରିବାକୁ ତାର ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ପଠାଇଲେ । ନିଜର ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ, ରୁକ୍ମିଣୀ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ଆଲୋକଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବରେ ଜଳୁଛି । ଆଲୋକର ରଶ୍ମି ଗୃହର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପଡ଼ିଛି । ଆଲୋକଟି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁରେ ପଡ଼ି ମୁଖକୁ ସୁନ୍ଦରତର କରୁଛି । ଦୁଇଧାର ଅଶ୍ରୁ ଚଷ୍ମ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । ଆଲୋକ ପଡ଼ି ଟଳିଯି ଉଠୁଛି । ରାଜଦଣ୍ଡ ବହୁମୁଲ୍ୟର ହାତଟି ବେକରେ ପଡ଼ିଛି । ରୁକ୍ମିଣୀ ଦେବା ନା ମାନବା ସେ ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

କିପରି ଭାବରେ ଏଡ଼େ ଗୋପନୀୟ କଥାଟା ପଦାରେ ପଡ଼ିଲା କିଏ କହିବ ? ଯେତେବେଳେ ସାଧୁଆ ମା ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଚରିତ୍ର ବିଷୟରେ ଏବଂ ଆଶାର ଜନ୍ମ ରହସ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ କହୁଥିଲା, ନିକଟରେ ଆଶା ଏବଂ ଧୂଳିଆ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ନଥିଲେ । କଥାଟା ପଦାକୁ ଖଲା କିପରି ?

ମୁହଁରୁ ମୁହଁ କଥା ଡେଇଁ ଦିନେ ହରିପୁର ଗଡ଼ରେ ବ୍ୟାପିଗଲା । କେତେ ଲୋକ ଏ କଥା ବିଶ୍ୱାସ କଲେ, ଅନ୍ୟ କେତେ ହସି କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରବା ଦୂରେ ଆଉ କହିଲା ଲୋକକୁ ଅଟ୍ଟା କରି ରଖିଲେ ।

ଦାନଶ୍ୟାମଳ କାନରେ ପଡ଼ିଲା । ଦିନେ ରଘୁନାଥ କେଉଁ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରି ଯାଉଥିଲେ ଜଗନ୍ନାଥ ଗୁଡ଼ର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ରାସ୍ତାରେ । ଅପରାହ୍ଣ ସ୍ନାନ ଶେଷ କରି ଦାନଶ୍ୟାମଳ ଫେରିଲା ବେଳେ ନଜର ପଡ଼ିଗଲା । ଚିତ୍କାର କରି ଡାକିଲେ, ସଲମ୍ ଭାଇ ସାହେବ, ସଲମ୍ ।

ରଘୁନାଥ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କର ବାକ୍ୟ ବାଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ ବୋଲି ନ ଜାଣିଲା ପରି ତରତର ହୋଇ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ବସିଲେ । ଘନଶ୍ୟାମ ଧାଇଁ ଅସି ତାଙ୍କ ହାତ ଧରି କହିଲେ, ହଜୁର, ମୋର ତାଙ୍କ ନାହିଁ ଶୁଣିବାକେ ?

ରଘୁନାଥ ମୁଖ ଗନ୍ଧାର କରି ଚାଲିଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଘନଶ୍ୟାମ ବାକ୍ୟଟି ଧୂଳିସ୍ବଚ୍ଛା କରି ବୋଲି ପାଖ ନିଶରେ ହାତ ରଖି କହିଲେ, “ହାତ୍କା ଅଲସୁଆମେ ନିଶ୍ଚି ବକା ରହୁତା ।”

ରଘୁନାଥଙ୍କର ସହସ୍ର ଚିନ୍ତା ସତ୍ତ୍ବେ ସେ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କହିଲେ, ହଉ ଭାଇ ଘନ, ତୋ ଅଟ୍ଟା ଅତି ସେତିକି ଆଉ । ଆଗ କହିଲୁ ଏ ଅବେଳାଟାରେ ଗାଧୋଉଛୁ କାହିଁକି ?

ଘନ ଗୋଟି ବକା କରି କହିଲେ, ଅଜା ଅଜି ରାମ ନାମ ସବୁ ହୁଅ ।

ଆରେ ଭାଇ, ଯଦି ତୋର ରାମ ନାମ ସତ୍ ହୁଏ ?

ମୁଁ ମଲେ କଣ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ମୋ ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରିବାକୁ ? ତୁ ତ ଅଛ । ସୁନ୍ଦର ବିଗୁର ମଲା ତୁ କଣ ତା ସ୍ଥାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲୁ ନାହିଁ ?

ରଘୁନାଥ ନିଜ ନାମରେ ଉଠିଥିବା ଅପବାଦ ଖବର ପାଇଛନ୍ତି । ସେ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କଠାରୁ ଆହୁରି ଭଲ ଭାବରେ ଅପବାଦ ଉଠିବା କଥା ଜାଣି ପାରିଥିଲେ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଦିନେ ସେ ଗୋଟାଏ ବୁଆ ଏବଂ ଅସତ୍ୟ ଅପବାଦର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳ ହେବେ । ପ୍ରତିକାର କରି ନ ଥିଲେ । କାହିଁକି କରନ୍ତେ ? ନିଜକୁ ସେ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି । ଭାବିଲେ, ମୁଁ ସିନା ପୁରୁଷ, ଅପବାଦକୁ ହସରେ ଉଠେଇଦେବି, କିନ୍ତୁ ନିରାହାର ସାବଣୀ, ପତିତ୍ସନା, ନିଃସହାୟା, ସର୍ବଦା ଶାଶୁଙ୍କୁ ଗଞ୍ଜିଣା, ଏପରିକି ପ୍ରହାର ପାଇ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହୋଇ ମଧ୍ୟ କେବଳ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଏତେ ବଡ଼ ଅପମାନ ସହିବେ ସିନା ? ସତ୍ତା ସେ, ଅପମାନ ଅପବାଦ ସହ ନ ପାରି ଅମୃତତ୍ୟା କରି ପାରନ୍ତି । କାହିଁକି ଏହା ହେବ ? ଘରର ଖବର ଅନ୍ତର ନେବାକୁ ସିନା କେବେ କିପରି ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘରକୁ ଯା ଅସ କରୁଥିଲୁ, ଏ ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ହେଲେ ନବୀନ ସଙ୍ଗେ ଆଶାର ହାତ ଛନ୍ଦିବାକୁ ହେବ । ତା’ହେଲେ ଯାଇଁ ଏ ବୁଆ ଅପବାଦରୁ ରକ୍ଷା ମିଳିବ ।

ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କର ଅଟ୍ଟାଳିୟା କଥାର ମର୍ମ ରୁଷି ରଘୁନାଥ ଲକ୍ଷିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ହାତ ଧରି କହିଲେ, ଭାଇ, ତୁ କଣ ଏ ସବୁ ଅପବାଦରେ ବିଶ୍ବାସ କରୁ ?

ଘନଶ୍ୟାମ ପଚାରିଲେ, କି ଅପବାଦ ?

ଅଉ ଥଣ୍ଡା କରନା । ସବୁବେଳେ ଥଣ୍ଡା ନକଲ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ ମୋ
ଉପରେ ତୋର ସନ୍ଦେହ ହୁଉଛି କି ? ଏ ଅପବାଦକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛୁ ?

ଦୁନିଆର ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ମୁଁ କାହିଁକି କରିବି ନାହିଁ ? ମୁଁ
ସମ୍ବାଦ ପାଇଛି ମନ୍ଦୀ ତମର ଆଚରଣ ନିମନ୍ତେ ତମୁକୁ ଓଲଟଗାଧ ଚଢ଼ାଇ
ସହରରେ ଡେଇଁଛୁ ଦେଇ ରୁଲାଇବେ ।

ହଉ ଭଲ, ସନ୍ଦେହ କର, 'ସେଥିରେ ମୋର ଯାଏ ଆସେ କଣ ?
ଅପମାନ ପାଇବାକୁ ହେବ ପାଇବି । ମୁଁ ଜାଣେ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ସାବିତ୍ରୀ ସତା ସାଧୁ ।

ସେ ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ଘନଶ୍ୟାମ ଖାଲ ହସିଦେଇ ତାଙ୍କର
ବିପରୀତ ଦଗଳ ଗଲେ । ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କହିଲେ, ତୋ କଥା ତୁ ସିନା ଜାଣିଲୁ,
ସାବିତ୍ରୀ ସତା କି ସାଧୁ ବୋଲି ଜାଣିଲୁ କିପରି ? କହୁଥିଲେ କି ସେ ତୋ
କାନରେ ?

ଘନଶ୍ୟାମ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ ।

ମିଛ କଥା—

ମିଛ କଥା ହେବ କାହିଁକି ? ଆଗୋ, ମୁଁ ପରା ନିଜେ କେତେ ଥର
ଦେଖିଥିବି । ରାତି ଅଧରେ ଜ୍ୱାଳି ଅମର ତାଙ୍କ ଘରୁ ବାହାରି ଆସୁଥିବା ବେଳେ
ସାବିତ୍ରୀ କବାଟ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ପଦାକୁ ଅନର୍ଥୁଆନ୍ତି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ସେ ତ ନଅ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ଏବେ କାହିଁକି
ନିନ୍ଦା ଅପବାଦ ବାହାରୁଛୁ ? ତା ଛଡ଼ା ଯେ ଯଦି ସେପରି ଲୋକ ହୋଇଥାନ୍ତେ,
ଭଲ ଭଉଣୀ ବାହାଘର କରାଇବାକୁ କହନ୍ତେ କିପରି ?

ସାଧୁଆ ମ' କହିଲା, ରୁଷିଲୁ ନାହିଁ କି ? ମଇଳାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ କେତେ
ଦିନ ରଖିବ ? ଯେଉଁ ଦିନ ଖୋଲିବ ସେଦିନ ସେ ଗଲେଇ ଉଠିବ । କଥାଟା
ଭଲ ଭାବରେ ଜଣାପଡ଼ିନଥିଲା । କିଛି ପରମାଣ ନ ଥିଲା । ଏବେ ଯେମିତି ପରମାଣ
ମିଳିଲା ଅଉ ଘୋଡ଼େଇ ରଖିବ କିଏ ?

ସାଧୁଆ ମା ଚିନ୍ତା କରି ପୁଣି କହିଲା, ନିନ୍ଦାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ମଣିଷ କଣ
ନକରି ପାରେ ? ଆଗୋ ସେଇ ନିନ୍ଦା ଅପବାଦ ପାଇଁ ତ ଲୋକେ ଜୀବନ

‘ଦଉଛନ୍ତି । ସେ କୋଉ କଥାଟା ହେଲା ? ସତେ ସେ ନବୀନକୁ ଆଣା ସାଙ୍ଗରେ ବାହା କରବେ ?

ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ତୋ ଗେରସ୍ତ ତୋ ଆଗରେ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର କୋହ ଉଠିଲା । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଲୁଗା କାନରେ ଲୁହ ପୋଛି କହିଲେ, ନବୀନ କହିଲା ସେ ‘କୁଆଡ଼େ କୋଉ ବାବାଜୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବନସ୍ତ୍ରକୁ ଯିବ । ସେଇଥିପାଇଁ ତା ବାପ ଏତେ କଥା କର କହିଲେ, ତୁ ବନସ୍ତ୍ରକୁ ଯାଆନା ।

ନବୀନ କଣ କହିଲା ଯିବ ?

ନାହିଁ ।

ମୁଁ ପରା କହୁଛି ସେ ଡୋକା ବଡ଼ ଜଣେ । ମଉନମୁହାଁ ବୋଲି କେହି ଚିତ୍ତି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ସିନା, ଜୁଆଁର ଟିକିଏ ଦୋଷ ନାହିଁ । ହେଲେ ସେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଇଥାନ୍ତା । ବାଘ ଭଲ ହାବୁଡ଼େ ପଡ଼ି ମରିଥାନ୍ତା ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ସେ କଥା କହନା । ଯେତେ ହେଲେ ମା ଛେଉଣି ପିଲା, ବହୁ ଥାଉ । ଭଲ ମନ୍ଦ ଠାକୁରେ ଜାଣନ୍ତି । ତା ବାପ କଣ କରୁଛନ୍ତି କରନ୍ତୁ । ପୋର କି ଯାଏ ? ଧୂଳିଆକୁ ସେ ଯେମିତି ଭଲ ପାଏ, ଧୂଳିଆ ବି ତାକୁ ସେମିତି ଭଲ ପାଏ ।

ସାଧୁଆ ମା ଅଧିକ ନ କହୁ ଚାହାନ୍ତି ନେଲା ।

ମିଶ୍ର, ବୁଝିଲି ତମ କଥା । ତମେ କହୁଛ ନବୀନ ପିଲାଟା । ପିଲା ହେଲେ ‘ବି ତାର ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି ହେଲାଣି ।

ମିଶ୍ର ଚିନ୍ତା କର, ନିଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କର, ଆଖି ଧୁଲିତା କପାଳକୁ ଟେକି କହିଲେ, ଆହେ ରଘୁ, ତେମେ ବି ହେଲ ପିଲା ଆମ ଆଗେ । ବାହାଘର ଖେଳଘର ହୁଏ ।

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା ହଁ, ଆମେ ଅପଣଙ୍କ ଆଗରେ ଯିଲା, ସତ କଥା । ମୁଁ ତ କହୁନି ଯେ ବାହାଘର ଖେଳଘର । ବିଶେଷ କିଛି କାରଣ ଥିବାରୁ ନବୀନର ଶୀଘ୍ର ବିଭାଘର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁଁ ।

ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁଛି । ସହରରେ ତମର ଅପବାଦ ।

ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ସେ ସବୁ ଅପବାଦକୁ ମୁଁ ଦେନା କରେ ନାହିଁ ।

ସତ କଥା ।

ଅପଣଙ୍କୁ ଡକାଇବାର କାରଣ ହେଉଛି ଅପଣ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ।

କି କାର୍ଯ୍ୟ ?

ଜାଣନ୍ତି ତ ନବୀନ କିପରି ପ୍ରକୃତର ଯିଲା । ସେ ବସିଥିଲା ଜଣେ ବାବାଜୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଚାଲିଯିବ । କିନ୍ତୁ କୌଣସିରେ ତାକୁ ରଖି ନେଇଛି । ଯଦି ଆଜିଠାରୁ ତା ବେଳରେ ଗୋଟାଏ ଛନ୍ଦି ଦିଆଯାଏ ସେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅପଣ ଦୟାକର ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବଟା ବୁଝିଛନ୍ତି ଜଣାଇ ଆସିବେ । ତାଙ୍କର ମତାମତ ମୋତେ କହିବେ ।

ଅବଶ୍ୟ, ଅବଶ୍ୟ । ମୋ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ବ ଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତୁ । କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ ହେଲା ବୋଲି ଭାବନ୍ତୁ । ବିଭାଘରର ଆୟୋଜନ କରନ୍ତୁ ।

ରଘୁନାଥଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଘୋଡ଼ାଘାଟ ସଡ଼ାଆଡ଼େ ମିଶ୍ରେ ଚାଲିଲେ । ଯଥା ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ଡକାଇ ରଘୁନାଥଙ୍କର ମନର କଥା କେତେ ବାଗରେ କହିଲେ ।

ବୁଢ଼ୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ରଘୁ ଯେତେବେଳେ ଖବର ଦେଇଛି, ତାର ମନ ଯେତେବେଳେ ଅଛି, ଆମ ମନ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ଆଶାର ଭାଗ୍ୟକୁ ରଘୁନାଥଙ୍କ ପରି ଶଶୁର ମିଳିବ । କୋଉ କଥାରେ ଉଶା ? ରଘୁନାଥ ଘରେ କୋଉ ଧନ ଦଉଳତ ନାହିଁ କି ? ସେଥିପାଇଁ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । ହଉ ମିଶ୍ରେ, ତେମେ ଯା । ମୁଁ ବୁଝି ବିଚାର ଖବର ଦେଇ ପଠେଇବି । ହେଲେ କଣ ହେଲା, ଯିଲାଟା, ମାଙ୍କଡ଼ ହୁଆକୁ ବାଦା କରିବାକୁ ମୋ ଛତି ପଡ଼ି ନାହିଁ ?

ମିଶ୍ରେ ସମ୍ମାଦ ନେଇ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ।

କିଏ ଠିଆ ହୋଇଛି, ଟିକମ୍ ? ଆ ବାପ, ଉପରକୁ ଉଠିଆ । ତଳେ ନନ୍ଦୁଆଣି ଥିବେ, ସଞ୍ଜରୁଡ଼ା ।

ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀଙ୍କର କଥା ରଥା କରି ନବୀନ ଓଳ ତଳୁ ଉଠି ହୁନୁନାନ୍ । ଗୁଡ଼ିର ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଗଲା । କେତେ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ଚେକା ପକାଇ ବସି ବାବାଜୀଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ବାବାଜୀ କହିଲେ, ଶୁଣନ୍ତୁ ଆପଣମାନେ, ପରୁରଲେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଇ ତପସ୍ୟା କଲେ ଈଶ୍ଵର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି କି ସଂସାରରେ ରହି ଶୁଦ୍ଧ କଲେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ? ଅବଶ୍ୟ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା ମୋ ପକ୍ଷେ ଅସମ୍ଭବ । ଭଗବାନଙ୍କର ରଙ୍ଗ ରହସ୍ୟମୟ ଜଗତ୍ ବିଷୟରେ କହି ପାରିବ ଏପରି ଲୋକ ବିରଳ । ମୁଁ ବୁଦ୍ଧ, ସଂସାରର ଖବର ମୋତେ ଯେତିକି ଜଣା ସେତିକିରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ ଯେତିକି ପାରିବି କହୁଛି ଶୁଣନ୍ତୁ । ପ୍ରଥମ କଥା ଭଗବାନ ଜଗତରେ କାହା ଉପରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର କର୍ମ ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ ବୋଧହୁଏ ସେ ନୁହେଁ । ଆଗରୁ ମହାପୁରୁଷମାନେ କହିଯାଇଛନ୍ତି, ଭଗବାନ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନର ଅଧିକାରୀ । ସେ ଯାହା କହନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟ ସେଇଆ କରେ । ସେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯେପରି ଚଳାନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ ସେହିପରି ଚଳେ । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ କାହିଁକି ? ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ସବୁଦା ପୂରଣ ହୁଏ । ସେ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଜଙ୍ଗଲରେ ତପସ୍ୟା କରନ୍ତୁ । ଯଦି ତାହା ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହୋଇଥାନ୍ତା, ସଂସାର ଚଳନ୍ତା କିପରି ? କିଛି ଦିନ ପରେ ସଂସାର ମନୁଷ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାନ୍ତା । ସଂସାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ୟର୍ଥରେ ସମୟ କଟାଇବା ଅନୁଚିତ । ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସଂସାରର ସବୁ ନିୟମ ପାଳନ କରି ଶେଷର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନା ।

ନବୀନ ବାବାଜୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ କହିଲା, ତେମେ କାହିଁକି ବାବାଜୀ ହେଲ ? ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ବୁଲି ତପସ୍ୟା କଲ ? ଅନେକ ଦିନ ସୁଦ୍ଧା କଥା । ଯେଉଁ ଦିନ ରାମେଶ୍ଵର ଘାଟରେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ହୁଏ, ନିଜେ କହିଥିଲ ସଂସାର ସ୍ଵର୍ଗ, ତେବେ ସ୍ଵର୍ଗ ତୁଲ୍ୟ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ତେଲନଦୀର ମୁଗତୁଷ୍ଟା ମଧୁ ଦେଇ ଚାଲିଗଲା । ମିଶିଗଲ ସେପାଖର ଜଙ୍ଗଲର ଘଣ୍ଟ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ । କାହିଁକି ? ସଂସାରଠାରୁ ଅରଣ୍ୟ କଣ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର ?

ବାବାଜୀ କହିଲେ, ଶୁଣ ଟିକମ୍, ତୋ କଥା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ । ମୋ କଥା ପଚାରୁଛୁ ? ମୁଁ କିଏ ? ତୋଠୁଁ ପିଲା । କିନ୍ତୁ ସଞ୍ଚାରର କାର୍ଯ୍ୟକର୍ମ ଶେଷ କରି ମୁଁ ଗୃହ ଡ୍ୟାଗ କରିଛି । ଗୃହଡ୍ୟାଗ କରି ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଇଥିଲି ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ତାହା ନୁହେଁ, ତପସ୍ୟା କାହାକୁ କହନ୍ତି ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଗୃହ ଡ୍ୟାଗ କରି ମୁନି ଭଗିଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ ମଣିଭଦ୍ରାକୁ ଯାଇଥିଲି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବାକୁ । ମହାସୁରୁଷମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଶିଲେ ସେମାନେ ମହତ ଉପଦେଶ ଦେଇ କଳ୍ପସିତ ଆତ୍ମାକୁ ବିଶୁଦ୍ଧ କରିବେ । ଯଦି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବିମୁଖ ହୁଏ, ଯାଇଥିଲି ଅରଣ୍ୟ ଭ୍ରମଣ କରି ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଭଗବତ୍ ଚିନ୍ତା କରିବି । ଭଗବତ୍ ଚିନ୍ତାରେ ମନ ପରିଷ୍କାର ହୁଏ, ଏହା ମୋର ଧାରଣା । ହେଲା କେଉଁଠି ? ମଣିଭଦ୍ରାକୁ ଗଲି, ମୋର ଆଶା ପୂରଣ ହେଲା ନାହିଁ । ବାଲକ ବାଲବସ୍ଥାରେ କ୍ରିଡ଼ା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ୟାୟନରେ କଟାଏ । ଯୁବକ ସଞ୍ଚାର କର୍ମରେ ନିୟୁକ୍ତ ଥାଏ । ପ୍ରୌଢ଼ ସଞ୍ଚାର ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ହେଉଥାଏ । ଏ ତିନି କାଳ ଅତିକ୍ରମ କରି ବୁଦ୍ଧି କରେ କଣ ? ତିନି କାଳରେ କରିଥିବା କର୍ମର ଅନୁଶୋଚନା କରେ । ଅଥବା ଈଶ୍ବର ଚିନ୍ତା କରେ । କରିବ କଣ ? ବୁଦ୍ଧି ଇଚ୍ଛାକଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୌଢ଼, ଯୁବକ, ଶିଶୁ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସଞ୍ଚାରର କର୍ମ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଗୃହ ଡ୍ୟାଗ କରି ଅରଣ୍ୟକୁ ଯାଇ ସଞ୍ଚାର ଜଙ୍ଗଲରୁ ଦୂରରେ ଥାଇ ଭଗବାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାରେ ବେଳ କଟାଇଲେ ସେ ଶାନ୍ତି ପାଇବ ।

ନବୀନ କହିଲା, ବାବାଜୀ, ତମ ପାଖେ ବସି ତମ ମୁହଁକୁ ଅନାଇଁ ରହିଲେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ହୁଏ । ତେମେ ସଞ୍ଚାରରୁ ବାହାର ନୁହଁ । ତମ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମତେ ଭଲ ଲାଗେ । ତମର ସଙ୍ଗେ ଥିବି, ତମର କଥା ଶୁଣିବି, ବୁଝିବି ଓ ଆଶ୍ରିତ ପାଳନ କରିବି, ଏପରି ଆଗ୍ରହ ମୋର ହେଉଛି ।

ବାବାଜୀ କହିଲେ, ବାପ ଟିକମ୍, ତୋ ବୟସର ପିଲାଏ ଯେପରି ଆନନ୍ଦରେ ମତ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ତୁ ସେହିପରି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଳିଯା । ତୋର ଅପରିଷ୍କୃତ ବୟସରେ ସଞ୍ଚାର ଡ୍ୟାଗ ଚିନ୍ତା କରିବା ଅବିଧେୟ ।

ନବୀନ କହିଲା, ବାବାଜୀ, ଆଜିଯାଏ ସେ ସମୟ ଆସି ନାହିଁ ? ମୋର ବୟସ ହୋଇ ନାହିଁ ? ମୁଁ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ ? ମୁଁ ଶୁଦ୍ଧ ବାଲକ ନୁହେଁ । ମନେଅଛି କହିଥିଲି, ଟିକିଏ ବଡ଼ ହୋଇଯା, ଦ୍ଵାର ଭେଦର ଉପାୟ କହିଦେବି । ମୁଁ ଆଉ ଗୃହେନା ସେ ଦେଶକୁ ଯାଇ ମାଆକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବି । ଏବେ ବୁଝିଲଣି ମନୁଷ୍ୟର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ସେ ଆଉ ସ୍ଵ ଦେହରେ ଫେରେ ନାହିଁ ଏ ଦେଶ । ମୁଁ ଗୃହେନା ସେ ଦେଶକୁ ଯାଇ ମୋର ମାଆକୁ ଦେଖିବି । ତା ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ କରିବି, କାରଣ ସେ ଆଶା ବୃଥା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ମନରେ ଭଲ ଭାବ ଉପସ୍ଥିତ

ହେଲଣି । ମୁଁ ବୁଝେଁ କେବଳ ଦେଖିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଯେ ଏ ବିଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରଭୁ ।
ତୁମେ ମୋତେ ଦେଖାଇ ଦେବ ।

କି ପ୍ରୟୋଜନ ଟିକମ୍ ?

ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି ।

ପ୍ରାର୍ଥନା କରବୁ ?

ଆଦେଶ ଦେବି । ସେ କ୍ଷମତା କଣ ଆମର ନାହିଁ ? ଆମେ ତାଙ୍କୁ ମାନ୍ୟ
ବିଶ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ବୋଲି । ତେଣୁ ସେ ବିଶ୍ୱର ଅଧିକାରୀ । ଆମେ ଯଦି ନମାନ୍ତି
ତେବେ ?

କି ଆଦେଶ ?

ତାଙ୍କର କ୍ଷମତା ଅଛି ସେ ଜଗତକୁ ମନୁଷ୍ୟ ପଠାଉଛନ୍ତି । କ୍ଷମତା ଅଛି
ବୋଲି କଣ ସେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବେ କହନ୍ତି ତ ?

କି ଅତ୍ୟାଚାର, ସେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହୁଅନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଂସାରରେ ସମ-
ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରାଉଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର । ପୁତ୍ର ଉପରେ କି ପିତା
ଅତ୍ୟାଚାର କରେ ?

କରେ ନାହିଁ ? ଠିକ୍ କହୁଛ ? ରାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୃହରୁ ବିତାଡ଼ିତ
ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ।

ରାମର ଦୋଷ କଣ ?

ଦୋଷ ଅଛି । ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ଭୟାନକ ଦୋଷ । ସେ ଧନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ
ହାନୀକୁ ଆହମଣ କରିଥିଲା । କଥାଟା ଠିକ୍ ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ; ତେବେ
ଲୋକେ କହନ୍ତି ତାର ଭୟଙ୍କର ଦୋଷ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ବିତାଡ଼ିତ । ରାଜ
ପ୍ରାସାଦରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରୁଛି । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସେ ରାଜାଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ।
ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ସେ କଥା । କହନ୍ତୁ ବାବାଜୀ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ହୋଇ
ନାହିଁ ? ମୁଁ କଣ ତେବେ ଅନ୍ୟାୟି ବାଳକ ?

କଣ ପଚାରିବୁ ତାଙ୍କୁ ?

ପଚାରିବି, ସେ ଜଗତରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଅଧିକାର କାହିଁକି ପ୍ରଦାନ
କରି ନାହାନ୍ତି ? କଣେ ଧନୀ ବୋଲି ଏ ସଂସାରରେ ଦରଦର କଷ୍ଟ ଦେଖି

ହୁଏ । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସୁସ୍ଥ ଶରୀର ବୋଲି କୁଷ୍ଠରୋଗୀର ଆତ୍ମା ଭୟାନକ ନିଜ କାନରେ ପୁରୁତ ନାହିଁ । କାହିଁକି ? ଏଥିରୁ ତାଙ୍କର କେଉଁ ଦୟାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ? କେହି କହି ପାରନ୍ତି : ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର କର୍ମ ଫଳ ପାଇଁ ଯାହାକୁ ଯେପରି କଷ୍ଟ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ତେମେ କହିଛ କର୍ମ ଫଳ କିଛି ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ମଳେ ତାର ଆତ୍ମା ସଫାରକୁ ସୁନବାର ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର କର୍ମଫଳ ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁ କର୍ମ କରୁଛି, ତୁମର କହିବାମତେ ଭଗବାନ ସେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ଅଥବା କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି । ତାର ଦୋଷ ନାହିଁ, ତେଣୁ କର୍ମ ଫଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଆଉ ବାବାଜୀ, ଗୌର ଗୌର କରେ । ଡକାଇତା ଡକାଇତା କରେ । ସେମାନଙ୍କର ତେବେ ଦୋଷ ନାହିଁ ? ସବୁ ନ ଭଗବାନ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର କେଉଁ ଦୋଷ ? କିନ୍ତୁ ଦୋଷ ନାହିଁ ବୋଲି ଯଦି ରାଜା ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ ନକରନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗାରୁରେ ଦେଶ ରହିବ କି ? ତେଣୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ ନାହିଁ, ମନୁଷ୍ୟର ଦୋଷ ନାହିଁ ବୋଲି । କେବଳ ତେମେ କହୁଛ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଯଦି ତମର କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରେ, ତେବେ ବତାଇଦିଅ ତାଙ୍କୁ କିପରି ଦେଖିବାକୁ ହେବ ।

ବାବାଜୀ ଚକ୍ରରୁ ଦୁଇରୁଦ୍ଧା ଜଳ ପୋଛି କହିଲେ, ଯୁବକ ଧନ୍ୟ ତୁ । ଏତେ କଥା ଏ ବୟସରୁ ତୋ ମୁଣ୍ଡରେ ପଶିଛି ? ହଁ ଟିକମ୍, ତୋର ବୟସ ହେଲାଣି ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପଯୁକ୍ତ । କିନ୍ତୁ ଅପେକ୍ଷା କର । ଶୁଣ ବାପ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦବ କିଏ ? ମଙ୍ଗଳମୟ କେଉଁ ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ କୁଷ୍ଠରୋଗୀକୁ କଷ୍ଟ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ତାହା ଜାଣିବ କିଏ ? ତଥାପି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ-ସୁଖ ଦାନ କରନ୍ତି । ଏ ସଫାର ତାଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ ଆହାର କ୍ଷୀତ୍ର ରୂପି । ଭଗବାନଙ୍କର କ୍ଷୀତ୍ର ରୂପି । ସମସ୍ତେ ଭଗବାନ । ସାଧୁମାନେ କହିଛନ୍ତି ଭଗବାନ ନିଜେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରନ୍ତି । କୁଷ୍ଠରୋଗୀର ଆତ୍ମା ଭଗବାନ । କୁଷ୍ଠରୋଗୀର ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରନ୍ତି, ତାହା ନ୍ୟୁନ ହୁଏ ସୁସ୍ଥ ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ଭଗବାନଙ୍କ ସୁଖ ଦ୍ୱାରା । ଦରିଦ୍ରର ହାଃ ଅଳ୍ପ, ହାଃ ଅଳ୍ପ ତାଙ୍କ ଭଗବାନ ଦିଅନ୍ତି, କ୍ଷୁଧାଭର ହୋଇ । କେହି ପଶୁରି ଗାରେ ଭଗବାନଙ୍କର ପୁଣି କ୍ଷୁଧା କେଉଁଠୁ ଆସିଲା ? ସେ ନିଜେ ନିଜର କ୍ଷୁଧା ସୁଖି କରି ନାହାନ୍ତି । ଦରିଦ୍ରର ଆତ୍ମା ପ୍ରାର୍ଥନା ସଙ୍ଗେ ଧନର ଉଦ୍ଧାସ ଯୋଗ କଲେ କିଛି ରହେ ନାହିଁ, ଯୋଗ ବିୟୋଗ ମିଶି ଶୂନ୍ୟ ହୁଏ । ଜାଣୁନା ଶୂନ୍ୟର ଭଗବାନ, ଭଗବାନ ଶୂନ୍ୟ । ଆଗରୁ କହିଛ ଭଗବାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଆତ୍ମାର କ୍ଷୀତ୍ରରୂପି ଜଗତ । ସେ କେତେବେଳେ ଗୌର ହୋଇ ଗୌର କରୁଛନ୍ତି ହୃଦୟର ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ, କେତେବେଳେ ନିଜେ ଶାସକ ହୋଇ ଗୌରକୁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଛଡ଼ି ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଅଥଚ କଥା, ବାବାଜୀଙ୍କ କଥା ବୁଝି ନପାରି ତାଙ୍କୁ ପାଗଳ ମନେକରି ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ଗଲେ । ବାବାଜୀଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଶ୍ରବଣ କରିବାକୁ କେବଳ ନବୀନ ଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ଫେରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲା ।

ନବୀନର କଥାରୁ ମିଶ୍ର ବୁଝିଲେ ଯେ ନବୀନ ଦିନେ ଘରୁ ଦ୍ଵାର ଛଡ଼ି ପଳେଇବ । ଯଦି ଆଶା ସଙ୍ଗେ ବାହାଘର କରି ଦଥାପାଏ କେଜାଣି ବା ଦାୟିତ୍ଵ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ପନ୍ନ ପିଲା ବୋଲି ତା ମନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ରଘୁନାଥ ବିକଳ ହେଉଛନ୍ତି । ପୁଣି ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ମା ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ହେବ ।

ସମସ୍ତେ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ଦେଖି ଏବଂ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଚାଲିଯାଉଥିବାର ଦେଖି ବାବାଜୀ ଉଠିଲେ । ନବୀନ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଠିଲା । ବାବାଜୀ କହିଲେ, ବାପ ଟିକମ୍, ଆଜି ଏତିକି ଆଉ, ତତେ କାଲି ସମସ୍ତ ବିଷୟ ବୁଝାଇ କହିବି । ଏଇ ଦେଖ୍, ରାତି ହେଲାଣି, ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ି ଆସୁଛି, ଏଥର ଘରକୁ ଯା । ଯା ବାପା ତୋର ବାପା ତତେ ଖୋଜୁଥିବେ ।

ନବୀନ ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ କହିଲା, ବାବାଜୀ, ମୁଁ ଧର୍ମଶାଳାକୁ ଯିବି । ସେଠି ଦୁଇଜଣ ମା ଛେଉଣି ପିଲାଙ୍କ ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ । କବିରାଜଙ୍କୁ ଡାକି ଔଷଧ ଦିଆଇବା ଘରକୁ ଯିବି ନାହିଁ ।

ବାବାଜୀ କହିଲେ, ଘରକୁ ଯା । କବିରାଜଙ୍କୁ ଡାକିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ମୁଁ ଯାଉଛି ସେମାନଙ୍କୁ ଔଷଧ ଦେବି । ସେମାନଙ୍କର ସେବା କରିବି ।

ସେମାନେ ଖାଇଲେଣି କି ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଉପବାସରେ ପକାଇ ମୋର ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଖାଇବା ଖବର ଅତି ଶୀଘ୍ର ବୁଝିବି । ତୋର ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଯା, ତୋର ପିତା ମାତା ଓ ଭାଇ ଧୂଳିଆଙ୍କୁ ମୋର କଲାଣ ଜଣାଇବୁ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆନନ୍ଦରେ ରାନ୍ଧି ଯାପନ କରିବୁ । ତୋର ଏବେ ଖେଳବାର ବେଳ । ଆଜିଠୁଁ ବିରାଣୀ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ଚିନ୍ତା ସବୁଦିନ କରିବା ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ଏଡ଼େ ପିଲା ବୟସରୁ ତାଙ୍କୁ ପାଇବାକୁ ଆତୁର ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।

ନବୀନ ପ୍ରଣାମ କରି ଗୁହାରିମୁଖେ ଗତିକଲା ।

ବାବାଜୀ ନବୀନର କଥା ଚିନ୍ତା କରି କିଛି ଦୂର ଚାଲିଗଲା ପରେ ତାଙ୍କ ମନେ ପଡ଼ିଲା, ରାମ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଦ୍ଵାନାକୁ ଆଦିମଣ କରିଥିଲା । ସେ

ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ରାଜାଙ୍କର ଅନୁଗତ । ଭବିଷ୍ୟେ-
ତେବେ ଯୁବରାଜ କଣ କୁସଙ୍ଗରେ ପଡ଼ିଲେଣି ? ମହାରାଣୀ ବାଧା
ଦେଉନାହାନ୍ତି ? ମନ୍ତ୍ରୀ କାହିଁକି ନାରବ ? ରାମାକୁ ରାଜପ୍ରାସାଦରୁ ବିତାଡ଼ିତ
କରୁନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?

ନିଜେ ନିଜ ଉପରେ ହୁଇ ହୋଇ ଭବିଷ୍ୟେ, ଫକୀରର ରାଜ୍ୟ ଚିନ୍ତା ?

ନବୀନ କିଛି ଦୂର ଚାଲିଯିବା ପରେ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଭେଟିଲା । ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ପଛରେ
ପକାଇ ଚାଲିଯିବ ଭାବ ଲମ୍ବା ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇଲା । ମିଶ୍ର ତାଙ୍କିଲେ, ନବୀନ—
ଅଜ୍ଞ ।

ରହ, ମୁଁ ବୁଢ଼ା ଲୋକ ଡୋ ସାଙ୍ଗେ ଚାଲି ପାରିବିନା ? ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ
ଚାଲି—

ବାବାଜୀ କହିଛନ୍ତି ଘରକୁ ଯିବାକୁ, ମୁଁ ଘରକୁ ଯାଉଛି । ଆଉ ଅପେକ୍ଷା
କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ଆରେ ବାପ, ମୁଁ ଅଜ୍ଞାର କଣ । ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ିଗଲାଣି, କେଉଁଠି ଟେକାଟାଏ
ହାବୁଡ଼ିଗଲେ ପଡ଼ିଯିବ । ତୁ ମୋ ଆଗରେ ଚାଲ ।

ନବୀନ ବାଧା ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ ଚାଲିଲା । କିଛି
ଦୂର ଗଲା ପରେ ମିଶ୍ର ଗଲା ଖିଙ୍କାର ପରୁରଲେ, ତୁ ଆଶାକୁ ଦେଖିଛୁ ?
ଝିଅଟି କିପରି ?

ମିଶ୍ରଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯାଇ ସେ କହିଲା, ଝିଣାକୁ ପିଲଟି
ଦିନରୁ ଦେଖିଛି । ସେ ଧୂଳିଆ ସାଙ୍ଗେ ଅଜ୍ଞଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଶାନ୍ତ ଶିଖା
ଭଲ ପିଲଟିଏ ତ ।

ସୁନ୍ଦର ଝିଅଟିଏ । ବୁଦ୍ଧିମତୀ—

ସୁନ୍ଦର କି ଅସୁନ୍ଦର ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଏତିକି ଜାଣେ, ସେ ଭଲ
ପଡ଼େ । ଅଜ୍ଞ କହନ୍ତି ଆଶାଟି ଯେମିତି ସୁନ୍ଦର ତା ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ସେମିତି ସୁନ୍ଦର ।

ତାକୁ ଦଶ ବର୍ଷ ହେବ ?

ହେବ ପରା ।

ତୋ ବାପାଠି ଇଚ୍ଛା ସେ ଆଶା ସଙ୍ଗେ ତୋର ବାହାଘର କରାଇବ ।

ନବୀନ ପଚାରିଲା, କାହିଁକି ବାପା ମୋତେ ବାହା କରାଇବାକୁ ବାସ୍ତବିକ କହି ପାରିବେ ନା ? ଆଶାକୁ ମୁଁ ବାହା ହେବି ନାହିଁ । କାହାକୁ ବାହା ହେବି ନାହିଁ ।

ଏତିକି କହି ମିଶ୍ରଙ୍କର ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା ନକରି ସେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଘରେ ବାପା ପୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେ କଥା ଭାଷା ହେଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ପିଣ୍ଡା ଉପରୁ ଉଠି ଗଲା ପରେ ନବୀନ ବାପାକୁ କହିଲା ହଉ ବାପା, ମୁଁ ଆଶାକୁ ବାହା ହେବି । ଆଶାକୁ ବାହା ହେଲେ ଯଦି ତୁମ ମନରୁ କଷ୍ଟ ଦୂର ହେବ ତେବେ ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁ କିବାପା ? ମୁଁ ତ କାନ୍ଦୁନାହିଁ ?

କେତେ ଦିନ ହେବ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ମନରେ ସୁଖ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ବସୁନ୍ଧରା ତାଙ୍କ ମନରେ ଘୋରତେଜ ହୋଇ ସେଇ କଥା ଆସି ପଡ଼ୁଛି । ସାଧୁଆ ମା ଯେତେ ବୁଝାଇଲା ସେ ବୁଝିଲେ ନାହିଁ । ମନରେ ଯେତେ ଦମ୍ଭ ଦେଲା କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । କପାଳର ଦୋଷ ଦେଇ ଭାବନା ଭାବନାରେ ସମୟ କଟାଇଲେ । କଣ କହିଲେ ସେ, ତୁଇ ଘରର ମାଲିକ, ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ, ଧୂଳିଆ ତୋର ସାନ ଭାଇ, ସେ ତୋର ଆଦେଶର ଅଧୀନ ।

କାହିଁକି, ଧୂଳିଆ ପୋଇଲି ପୁଅ କି ? ବାଜା ବଜେଇ, ବାଣ ଫୁଟେଇ, ମନ୍ଦ୍ର ପଡ଼େଇ ମୋତେ ବାହା ହୋଇ ଅଣିଥିଲା । ମୁଁ ତ ଆଉ ତଳେ ରହିତା କୁହେ ଯେ, ମୋ ପୁଅ ମୋ ସଉଦୁଶୀ ପୁଅର ଗୋଲାମ ହେବ; ହୁକୁମ ପାଳିବ ?

ମୋ ପୁଅ ଯେବେ ନବୀନର ରୁକର ହେବ, ମୋର ଏ ଘରର ଘରଣୀ ହେବାରେ ଆଉ ଲାଭ କଣ ? ନବୀନର ତଙ୍ଗତାଙ୍ଗ ଦେଖି ଭାବିଥିଲା, ଯେ ସେ ବାବାଜୀ ହୋଇଯିବ । ସାଧୁଆ ମାଆ ସେଇଆ କହୁଥିଲା । ଏବେ ହେଲା କଣ ? ନବୀନ ଭବିଷ୍ୟତରେ କଣ ହେଲା ? ପୁଣି, ସେହି ରୂପ ବାବାଜୀ । ନବୀନ ତାହାର କଥା ମାନି ଘରେ ରହୁଛି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ପୁଣି ଭାବିଲେ, ରହିଲେ ମୋର ଯତି କଣ ? ଧୁଳିଆର ବା ଯତି କଣ ? ଆହା, ମା ଛେଉଣ୍ଡ ପିଲାଟି ।

ସାଧୁଆ ମାଆର କଥା ସତ୍ ହେବ କି ? ସେ କହିଥିଲା, ଅନର୍ଥ ଘଟିବ । ଆଗହୁଁ ବାଟରୁ କଣ୍ଟା ସଫା ନ କଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପସାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଜାଣିଥା ଲୋ, ସଉତୁଣୀର ପୁଅକୁ ଯେତେ ଆପଣାର କଲେ ସେ ଆପଣାର ନ ହୁଏ । ହାତ ପିଠିରେ ଲୁହ ପୋଛୁଥିବୁଟି ।

ସେପରି କହୁନା ମା, ନବୀନ ମୋର ସୁନା ପିଲା । ମା ଛେଉଣ୍ଡ । କେବେ ମୋତେ ଅମାନ୍ୟ କରିବ । ମୁଁ ତାକୁ ନ ଅନାଇବାରୁ ସେ ଉଦାସିଆ ହୋଇଛି, ଘରେ ପଶୁ ନାହିଁ । ମୋ ଧୁଳିଆକୁ ସେ ଅତି ସ୍ନେହ କରେ ।

ଜାଣିବୁ ଲୋ ଝିଅ, ସେ ମଉନମୁହାଁକୁ । ଭାରି ଜଣେ ଟି । ତା ମାଆଠୁଁ ବଳି । ଆଣାକୁ ବାହା ହୋଇ ସେ ଘର କଲେ ସୁନ୍ଦର ବାବୁଙ୍କ ସବୁ ଧନ ଦରବ ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇବ । ରଘୁନିଜେ କହିଲେ, ଏ ସମ୍ପତ୍ତିର ସେ ହେବ ମାଲିକ; ବଡ଼ ପୁଅ ପରା ।

ହେଉ ।

ଆଉ ମୋ ନାତି ଧୁଳିଆ ହବ ତା ବୋଲକରା ଚାକର ? ପେଟରୁ ଜନମ କରିଛି, ପୁଅର ଏହି ସୁଖ ଦେଖିବୁ ? ମୁଁ ଯାଉଛି ଲୋ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଭାବିଲେ, ସତେ ଧୁଳିଆ ହେବ ନବୀନର ବୋଲକରା ଚାକର ? ମୁଁ ବଞ୍ଚିଥାଉଣୁ ଏହା ହେବ ? ସତେ, ସତେ ?

ନବୀନର ବିଭାଘର ଶେଷ ହୋଇଛି । ପିଲାଏ କି ଜାଣନ୍ତି ବିଭାଘର କଥା ? ବିଭାଘର ଦିନ ଆଣା ମନ ଅନନ୍ଦରେ ନବୀନ ପାଖରେ ବସିଥିଲା । ପୁରୋହିତଙ୍କର ମନ୍ତ୍ର ପାଠରେ, ବାହାରେ ବାଜା ଓ ବାଣକୁ ତୁଲନା କରି ସେ ଭାବିଲା, ବାହାରେ ବାଣଫୁଟା ଦେଖିବା ଭଲ । ସେ କେତେ ଧର ବେଦକା ଉପରୁ ଉଠି ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଥିଲା । ତାକୁ ବୁଝାଇ ବାଧା କରି ବସାଇଥିଲେ ।

ବିଭାଘର ପରେ ଆଣା ନବୀନ ଘରକୁ ଆସି ସେଠାରେ କେତେଦିନ ରହିଥିଲା । ଏହି ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ବୁଝିପାରିଲା ଯେ ଧୁଳିଆର ମା ତାକୁ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରଘୁନାଥ ତାକୁ ବଳି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି ।

ବିଭା ହୋଇ ବାପ ଘରକୁ ଫେରିଲା ଦିନ ରାଜଦତ୍ତ ଦ୍ଵାରଟି ରଘୁନାଥ ଫୁଲିକ ନିକଟକୁ ଆଣି ଆଶାର ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ସେଥିପାଇଁ ସ୍ଵାମୀ ଓ ଫୁଲିକ ମଧ୍ୟରେ ଥରେ ଯେଉଁ କଲହ, ଅଶାନ୍ତି, ମନାଭିମାନ ହେଲା, ସେ କଥା ଦାଣ୍ଡ ଲୋକ ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ରଘୁନାଥ ପ୍ରସକ୍ତି ହେଲେ । ଫୁଲିକ ଗୋଟିଏ ପରବର୍ତ୍ତେ ପାଞ୍ଚଟି ରତ୍ନଦାର ଦେବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଶାନ୍ତ ହେଲେ ସିନା ତାଙ୍କ ମନରେ ବିଦ୍ରୋହନଳ ଜଳ ଉଠିଲା । ତାକୁ ସପ୍ତ ସମୁଦ୍ରର ଜଳ ମଧ୍ୟ ଲଭାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ସେ ଅଗ୍ନିରେ ଇନ୍ଦନ ଯୋଗାଇ ଦେବାକୁ ସାଧୁଆ ମା ସବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଏ କଥା ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏକା ନନ୍ଦନ ଜାଣିଲା ।

ନନ୍ଦନ ରୁଷିଲା ଯେ ସେ ଆବଦ୍ଧ । ଆବଦ୍ଧ ନୁହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ପିତା ତାକୁ ଆବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ଅଶା ଯେ ତାହାର ପତ୍ନୀ ଏ କଥା ଭାବିଲେ ତାକୁ ହସମାଡ଼େ । ପିତାଙ୍କର ଅନୁରୋଧରେ ବିବାହର କେତେଦିନ ଯାଏ ସେ ଘରୁ ପଦାକୁ ବାହାର ନଥିଲା । ଯେଉଁ ଦିନ ସେ ପଦାକୁ ବାହାରେ ଦେଖେ ଯେ ସମସ୍ତ ଜଗତ ସତେ କି ଓଲଟ ପାଲଟ ହୋଇଯାଇଛି । ତାର ବାବ ଜା ରୁଆଡ଼େ ଝୁଲିଯାଇଛନ୍ତି । ଲୋକେ ସତ୍ ପଥ ଛାଡ଼ି ଅସତ୍ ପଥରେ ଚାଲିଲେଣି । ଥର ବାବାଜୀଙ୍କର ମାନ ସହରରେ ବେଶୀ ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ଯେଉଁ ହନୁମାନ ଗୁଡ଼ିରେ ତାର ବାବାଜୀ ବସି ଲୋକଙ୍କୁ ସତ୍ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ତାହା ଆଜି ଗଞ୍ଜେଇ ଧୂଆଁରେ ପୁଣି । ତାହାର ବାବାଜୀଙ୍କ ପାଖେ ଯେତେ ଲୋକ ବସୁଥିଲେ, ଗଞ୍ଜେଇ ଲୋଭରେ ଲୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଏତେ ବଢ଼ିଛି ଯେ କହିଲେ ନସରେ । ହନୁମାନ ଗୁଡ଼ିର ଆଗ ଘରେ ବସିବାକୁ ଠାବ ମିଳୁ ନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ ତଳେ ଠିଆ ହୋଇ ବାବାଜୀଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ସେବନ କରୁଛନ୍ତି ।

ନନ୍ଦନ ଭାବିଲା, ଏ କି କାଣ୍ଡ, ଏତେ ଲୋକ ଗଞ୍ଜେଇ ଖିଆରେ ମତ୍ତ କାହିଁକି ?

ଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଘଟଣା ଦେଖି ତାର ମନ ବିକ୍ରନ୍ତ ହେଲା । ନନ୍ଦନର ବାଲା ଶିକ୍ଷକ ରାହରେ ଟେକା ମାଡ଼ ଖାଇ, ମାଡ଼ ଭୟରେ ଚାଲି ଭାଙ୍ଗିଦେଇଛନ୍ତି । ଗଡ଼ର ବାଲକ ବାଲିକାମାନେ ପଡ଼ାପଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଘରେ । କୌଣସି ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ଏହାର କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ ରାଜାଙ୍କର ବଳ ପାଇ କେତେ ଜଣ ଯୁବକ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରହାର କରୁଥିଲେ । ହୋତାଏ ଭୟରେ ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ।

ଭଦ୍ରଲେକକ ନିକଟରୁ ଏହି ସମ୍ବାଦ ପାଇ ନବୀନ ନନ୍ଦୁମାନ ଗୁଡ଼ିକୁ ଧାଇଁଲା । ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲା ଯୁଦ୍ଧ ପରି ବାବାଜୀ ଜଣେ କଲ୍ଲ ଭୟରେ ବସିଛନ୍ତି । ନିକଟରେ ତାଳ ପତ୍ରର ପତ୍ର । ଜଣେ ଚେଲା ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମରେ ଭରୁଛି । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ନଡ଼ିଆ କତାର ଗଣ୍ଡିରେ ନିଆଁ ଲଗାଉଛି । କେତେଜଣ ପାଖରେ ବସିଛନ୍ତି । ଆଖି ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମ ଭୟରେ ।

ନବୀନ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିବାରୁ ସେ ତାକୁ ବସିବାକୁ କହିଲେ । ମୁହଁରେ ହସ ଦେଖାଦେଉଣୁ ଲାଗିଲା । ନବୀନ ବିରସ ଭାବରେ ବାବାଜୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବସି ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣିବାକୁ କାନ ଡେରିଲା ।

ଜଣେ ଭକ୍ତ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ମହାରାଜ, ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ଭଗବାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା । ଆମେ ମୂର୍ଖ ଲୋକ, ପାପିଷ୍ଠ । ଆମର ତ ସେ ଆଶା ନାହିଁ । ତେବେ ମହାରାଜ ଯଦି ଦୟାକର ତାଙ୍କର ରୂପ ବିଷୟରେ କିଛି କହନ୍ତେ ଆମର କର୍ତ୍ତୃ ପବନ ହୁଅନ୍ତା ।

ବାବାଜୀ ଟିକିଏ ହସି କହିଲେ, ବୁଝିଲିନା ଭ୍ରମର, ସେ ଅତି ଗୋପନୀୟ କଥା । ଶୂନ୍ୟ ପୁରାଣରେ ନିଜେ ବୁଝା କହୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ନାହିଁ ।

ବାବାଜୀ ଭୁନି ହେଲାକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ପଚାରିଲା, ମହାରାଜ, କହିବାକୁ ସିନା ମନା, ଦେଖେଇଦବାକୁ ମନା ନାହିଁ ତ । ଦୟାକର ଜଣେ ଜାହାକୁ ଦେଖେଇ ଦିଅନ୍ତେ, ସେ ଆମକୁ କହନ୍ତା ।

ବାବାଜୀ କହିଲେ, ମୁଁ ମନା କରୁ ନାହିଁ । ତମମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଆମର ଏ ସଂସାରକୁ ଆସିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ବାପ, ସାଧନା କରି ପାରିବ ତ ? ସାଧନା ସହଜ ନୁହେଁ । ତେମେ ହେଲ ସଂସାରୀ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପରି ସାଧନା କେଉଁଠୁ କରି ପାରିବ ଯେ ଦେଖିବ ? ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କାରଣ ନାହିଁ । ଭୁଲ୍‌ମାନେ ସାଧୁ ସଙ୍ଗରେ ଅଛ । ଭଗବାନ ତୁମ ଭୟରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ପଚାରିଲେ, ଭଗବାନ ତ ସବୁଠାରେ ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିବାକୁ ଲୋକ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଦେଶ ଦେଶ ବୁଲେ କାହିଁକି ?

କିଏ କହିଲା ଭଗବାନ ସବୁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ?

ଯେଉଁ ବାବାଜୀ ଏଠି ଦିନା କେତେ ଥିଲେ ଏବେ ଦୂରାନ୍ତେ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ସେହି କହୁଥିଲେ ।

ମୂର୍ଖ, ସେ ମୂର୍ଖ । ଭଗବାନ ସବୁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ଏ କଥା କିଏ କହିଲା ? ତା ନୁହେଁ । ଶୂନ୍ୟ ପୁରାଣରେ ଭଗବାନ ନିଜେ କହିଛନ୍ତି, ମଦଭଗତା ଯଦ୍ ଗାବନ୍ତି ତଦ୍ ସ୍ଥିତ ଅମି ନାରାୟଣ । ଅର୍ଥାତ୍ କି, ମଦ ବୋଇଲେ ମାଦକ ଅର୍ଥାତ୍ ଗଞ୍ଜାଇ, ଭଗତା ଯେ ଭକ୍ତ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଆନ୍ତି ଓ ଗାବ ବୋଇଲେ ଗାଈ, ନାରାୟଣ ହୋଇଲା ସ୍ତ୍ରୀ, ଏମାନେ ଯେଉଁଠି ଥାଆନ୍ତି, ଅମି ବୋଲନ୍ତେ ଅମ୍ବେ ସେଠି ଥାଉଁ । ତାର ପୁଣି ସୁଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ଅଛି । ଗଞ୍ଜେଇ ଯେଉଁମାନେ ଖାଆନ୍ତି ସେମାନେ ସାଧୁ । ଗୋପସୁରରେ କୃଷ୍ଣ ବେଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ବେଳେ ଭଗବାନ ଗାଈ ଏବଂ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀତ୍ରୀ କରି ଆନନ୍ଦ କରୁଥିଲେ । ସେଇଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ସାଧୁ, ଗାଈ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ବଡ଼ ଶରଧା । ସେ ସବୁବେଳେ ଏଇମାନଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ ଥାନ୍ତି । ଯୁା ଭିତରେ ଆହୁର ଗୁଡ଼ ତହିଁ ରହିଛି । ଏ ସବୁ ଗୁରୁ ଘର କଥା, କହିବାକୁ ଡର ମାଡ଼ୁଛି । ତଥାପି, ଭକ୍ତଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ନ କହିଲେ ନ ଚଳେ । ସାଧୁପାଖେ ପାଖେ ଭଗବାନ ଥାଆନ୍ତି ବୋଲି ସାଧୁଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଲୋକ ଦଣ୍ଡବତ କରେ । ଗୋରୁ ଦେହରେ କୃଷ୍ଣ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଗୋଡ଼ ବାଜିଗଲେ ତାଙ୍କୁ ବସ୍ତୁ ବୋଲି କହିନ୍ତି । ଭଗବାନ ଅମୃତ ବାଣୀ ବେଳେ ମୋହିନୀ ରୂପ ଧରିଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୋହି ପକେଇଥିଲେ । ସେ ତ ସର୍ବଦା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଥାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରେ ମୋହିନୀ ଶକ୍ତି ଅଛି ।

ନବୀନ ଆଉ କେତେ ସହିବ ? ନିରାହ ଗଞ୍ଜେଇ ପ୍ରିୟ ଲୋକଗୁଡ଼ିକୁ ଏ ପାଷଣ୍ଡ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କହି ଭୁଲୁଛନ୍ତି । ନବୀନର ମନରେ କଷ୍ଟ ହେଲା । ଏପରି ବାବାଜୀ ଜଣଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଦେଶର କେତେ ଅପକାର ସାଧିତ ହୁଏ ତାହା କେହି ଭାବିଲେ ନାହିଁ ?

ନବୀନ ବାବାଜୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲା, ବାବାଜୀ, ଆପଣ ତ ମହା ପଣ୍ଡିତ ।

ହଁ ବାପ, ଭୁଲ୍ ନୁହେଁ । ଭଗବାନଙ୍କର ଯେ ଭକ୍ତ, ସେ ଯେ ପଣ୍ଡିତ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ ।

ନବୀନ କହିଲା, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରୁ କିଛି ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ଆପଣ ମୋର ଗୁରୁ ହେବେ ?

ବାବାଜୀ ମୁଡ଼ୁକି ହସି କହିଲେ, ମୁଁ କଣ ନାରାଜ ଅଛି ?

ବର୍ତ୍ତମାନ କହନ୍ତୁ, ଆପଣ ଏ ସବୁ ପୁରାଣ କେଉଁଠୁ ପାଇଲେ, କିଏ ଲେଖିଛି ?

କେଉଁ ପୁରାଣ ?

ଆପଣ ଯେଉଁ ପୁରାଣର ନାମ କହିଲେ ।

ସେ ସବୁ ପୁରାଣ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ମୁଁ ପଢ଼ିଥିଲି । ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣା । କିନ୍ତୁ ଆହୁର ସାତ ପୁରାଣ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ରହିଛି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଶୂନ୍ୟ ପୁରାଣ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଜଣେ ବାବାଜୀଙ୍କଠାରୁ ଆଣି ପଢ଼ିଥିଲି । ସେ ବାବାଜୀ ମଣିଷଦ୍ରା ପଦ୍ମତର ଗୋଟିଏ ଗୁମ୍ଫାରେ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲି, ଏ ସବୁ ପୁରାଣ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ କୁହାଯାଉ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ସେ କହିଲେ, ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଏହା ପଢ଼ିଲେ ପାଗଳ ହୋଇଯିବେ ।

ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି । ବୋଧ ହୁଏ ଆପଣ ସେ ସବୁ ପୁରାଣରୁ କାଣ୍ଡେ କାଣ୍ଡେ ପଢ଼ି ଏପରି ପାଗଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ନୋହିଲେ ଏପରି ପାଗଳଙ୍କ ପରି ବକନେ କାହିଁକି ?

କଣରେ ପାପିଷ୍ଠ ? ଆମେ ପାଗଳ ? ଓହୋ ଭଗବାନ, ଦେଖୁଥାଅ । ଶୁଣୁଥାରେ ଯୁବକ, ତୋର କିଛି ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ । ତତେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଯମା କଲି । ନୋହିଲେ ଶାପ ଦେଇ ଭୟ କରିଥାନ୍ତି । ମୋ ସମ୍ମୁଖରୁ ପଳାଇ ଯା ।

ମୋତେ ଯମା କରିବାହେବେ । ଆପଣଙ୍କୁ କିଏ ଏ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା ?

ପାତଶ୍ରୀ, ପଳା ଏଠାରୁ କଦୃହି—

ନୂଆ ବାବାଜୀଙ୍କର କାଣ୍ଡ ଦେଖି ଓ ଭୟାନା ଶୁଣି ନବୀନ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ଓ ଦ୍ରବୀଣ ହେଲା । ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀ ତାର ମନେ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଓ ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଅମୃତ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବାକୁ ସେ ଆଗୁଲ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏଣେ ତେଣେ ଭ୍ରମଣ କରି ତାଙ୍କର ଅନୁପେକ୍ଷା କଲା । ଶାନ୍ତିମତ ଘରକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ତାର ଏପରି ଉଦାସ ଭାବ ଦେଖି ରଘୁନାଥ ବିଚଳିତ ହେଲେ । ଭାବିଲେ, ପିଲା ହେଲେ ବି ଆଶାକୁ ଘରକୁ ନେଇ ଆସିବେ । ତାକୁ ଦେଖିଲେ ହୁଏ ତ ନବୀନର ମନ ବଦଳିବ ।

ରଘୁନାଥଙ୍କର ମନକଥା ମନରେ ରହିଲା । ଦୁଇ ଦିନ ହେଲା ନବୀନ ଘରକୁ ଫେରି ନାହିଁ । ତାକୁ ନ ଦେଖି ସେ ନିଜେ ଅଳ୍ପ ଭୋଜନ କରି ନାହାନ୍ତି । ଯେତେ ଯୁଆଡ଼େ ଖୋଜିଲେ ନବୀନର ଦେଖା ଦର୍ଶନ କେହି ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

ତଥାପି ରଘୁନାଥ ହତାଶ ହେଲେ ନାହିଁ । ନବୀନକୁ ଖୋଜି ଠାବ କରିବାକୁ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଗୁରୁ ବରଗିଲେ । ନବୀନର ଗୃହ ତ୍ୟାଗର କାରୁଣ୍ୟ କଣ ହୋଇପାରେ ସେହି କଥାହିଁ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମନ ଦିଏ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ଦୋଷ । କିନ୍ତୁ ତୁଣ୍ଡରେ ସେ କଥା ସେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ରହନ୍ତି ।

ଧୂଳିଆ ତାର ଭାବକୁ ଝୁରେ, ମନେ ମନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରେ, ସେ ବଡ଼ ହେଲେ ଯେତେ ଦାଢ଼ିଆ ବାବାଜୀ ଦେଖିବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସହରରୁ ନିକାଲିଦେବ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଭାବିଲେ, ସତେ କଣ ମା ଦେଇଥିବା ମନ୍ତ୍ରର ଲକ୍ଷ କାମକୁ ଆସିଲା ? ସେଇ ଲକ୍ଷରେ ତଅଣ ରାଜି ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲାକୁ ସେ ଘର ଛାଡ଼ି କେଣେ ପଳାଇଲା ?

ସାଧୁଆ ମା ତୁନି ତୁନି ତାଙ୍କ କାନରେ କହିଲା, ଦେଖିଲୁ ଲେ ସେ ଟୋକା ବାବାଜୀଙ୍କ ଗୁଣ ? ସେଇପରି ସେ ଦୁଣ ମନ୍ତ୍ରର ଦେଇଥିଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଗୁଣ କଲା ତ ।

ବୁଢ଼ୀ ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ସାକ୍ଷାତ୍ ଠାକୁର ଲେ ସେ । ରୂପ ଯେମିତି, ଗୁଣ ସେମିତି । କହିବୁ ଯଦି ତୋତେ ଘନେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ବେଳରେ ନେଇଯିବ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ । ଦର୍ଶନ କରି ଚକ୍ଷୁ ପବନ କରି ଆସିବୁ । ଜୋର କାହିଁକି ଜାଣିବେ କି ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଯାଉ ଧନା କେତେ । ତୋତେ ମୁଁ ବଳେ କହିବି । ନବୀନଟି ଗୁଲିଗଲା ସିନା, ଆହା ସେଇ ଝିଅଟି କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ଆଶା ଆଖିରେ ଦଖୁଛି ।

ବୁଢ଼ୀ ଶାଶୁ ପୁଣି ଦେଲେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଦୋଷ । ସେଇ ଅଲକ୍ଷଣୀ ବୋହୂଟା ପାଇଁ ଜୋର ଘର ଛାଡ଼ି ପଳେଇଲା ।

ସାବିତ୍ରୀ କାନ୍ଦିଲେ । ଭାବିଲେ, ହୋଇଥିବ ସେଇଆ । ଅଉ ମୁଁ କାହିଁକି ବଞ୍ଚିବି ? ଜୀବନ ହାରି ଦେବି କି ? ଆଶାଟି କଣ କରିବ ? ବଞ୍ଚିଆକୁ କହିଲେ, ଆରେ ବଞ୍ଚିଆ, ନବୀନ କଣ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ ?

ବଞ୍ଚିଆ କହିଲା, ସେ ଯେଉଁଠି ଥାଉ ତାକୁ ଛୋଟ ବାହାର କରାଉ, ରହ ଦେଖିବ ।

ଆଶା ବଳ ବଳ କରି ତା ମା ମୁହଁକୁ ଗୁଣ୍ଠି ରହିଥାଏ ।

କେଉଁ ପୁରାଣ ?

ଆପଣ ଯେଉଁ ପୁରାଣର ନାମ କହିଲେ ।

ସେ ସବୁ ପୁରାଣ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ମୁଁ ପଢ଼ିଥିଲି । ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣା । କିନ୍ତୁ ଆଦୁର ସାତ ପୁରାଣ ଘୁସ୍ତ ଭାବରେ ରହିଛି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଶୂନ୍ୟ ପୁରାଣ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଜଣେ ବାବାଜୀଙ୍କଠାରୁ ଆଣି ପଢ଼ିଥିଲି । ସେ ବାବାଜୀ ମଣିଉଦ୍ରା ପଟ୍ଟତର ଗୋଟିଏ ଗୁମ୍ଫାରେ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲି, ଏ ସବୁ ପୁରାଣ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଯାଉ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ସେ କହିଲେ, ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଏହା ପଢ଼ିଲେ ପାଗଳ ହୋଇଯିବେ ।

ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି । ବୋଧ ହୁଏ ଆପଣ ସେ ସବୁ ପୁରାଣରୁ କାଣ୍ଡେ କାଣ୍ଡେ ପଢ଼ି ଏପରି ପାଗଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ନୋହିଲେ ଏପରି ପାଗଳଙ୍କ ପରି ବକନ୍ତେ କାହିଁକି ?

କଣରେ ପାପିଷ୍ଠ ? ଆମେ ପାଗଳ ? ଓହ୍ଲୋ ଭଗବାନ, ଦେଖୁଥାଅ । ଶୁଣୁଥାରେ ଯୁବକ, ତୋର କିଛି ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ । ତତେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ କ୍ଷମା କଲ । ନୋହିଲେ ଶାପ ଦେଇ ଭ୍ରମ କରିଥାନ୍ତି । ମୋ ସମ୍ମୁଖରୁ ପଳାଇ ଯା ।

ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବାହେବେ । ଆପଣଙ୍କୁ କିଏ ଏ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା ?

ପାଗଣ୍ଡ, ପଲା ଏଠାରୁ କହୁଛି—

ନୁଆ ବାବାଜୀଙ୍କର କାଣ୍ଡ ଦେଖି ଓ ଭ୍ରଷ୍ଟ ନା ଶୁଣି ନବୀନ ଦୁଃଖିତ ହେଲା ଓ ଦୁଃଖୀ ହେଲା । ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀ ତାର ମନେ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଓ ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଅମୃତ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବାକୁ ସେ ଆକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏଣେ ତେଣେ ଭ୍ରମଣ କରି ତାଙ୍କର ଅନ୍ୱେଷଣ କଲା । ଶାନ୍ତିମତ ଘରକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ତାର ଏପରି ଉଦାସ ଭାବ ଦେଖି ରଘୁନାଥ ବିଚଳିତ ହେଲେ । ଭାବିଲେ, ପିଲା ହେଲେ ବି ଆଶାକୁ ଘରକୁ ନେଇ ଆସିବେ । ତାକୁ ଦେଖିଲେ ହୁଏ ତ ନବୀନର ମନ ବଦଳିବ ।

ରଘୁନାଥଙ୍କର ମନକଥା ମନରେ ରହିଲା । ଦୁଇ ଦିନ ହେଲା ନବୀନ ଘରକୁ ଫେରି ନାହିଁ । ତାକୁ ନ ଦେଖି ସେ ନିଜେ ଅଳ୍ପ ଭୋଜନ କରି ନାହାନ୍ତି । ଯେତେ ଯୁଆଡ଼େ ଖୋଜିଲେ ନବୀନର ଦେଖା ଦର୍ଶନ କେହି ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

ତଥାପି ରଘୁନାଥ ହତାଶ ହେଲେ ନାହିଁ । ନବୀନକୁ ଖୋଜି ଠାବ କରିବାକୁ ଚାଲିଥାନ୍ତେ ଚାଲି ବାଜିଲେ । ନବୀନର ଗୃହ ତ୍ୟାଗର କାରଣ କଣ ହୋଇପାରେ ସେହି କଥାହିଁ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମନ ଦିଏ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ଦୋଷ । କିନ୍ତୁ ଭୁଣ୍ଡରେ ସେ କଥା ସେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ରହନ୍ତି ।

ଧୁଳିଆ ତାର ଭାଇକୁ ଝୁରେ, ମନେ ମନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରେ, ସେ ବଡ଼ ହେଲେ ଯେତେ ଦାଢ଼ିଆ ବାବାଜୀ ଦେଖିବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସହରରୁ ନିକାଲିଦେବ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଭାବିଲେ, ସତେ କଣ ମା ଦେଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ଲୁଣ କାମକୁ ଆସିଲା ? ସେଇ ଲୁଣରେ ତଅଣ ଗନ୍ଧ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲାକୁ ସେ ଘର ଛାଡ଼ି କେଣେ ପଳାଇଲା ?

ସାଧୁଆ ମା ଭୁନି ଭୁନି ତାଙ୍କ କାନରେ କହିଲା, ଦେଖିଲୁ ଲେ ସେ ଟୋକା ବାବାଜୀଙ୍କ ଗୁଣ ? ସେଇପରି ସେ ନୃଶ ମନୁଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଗୁଣ କଲା ତ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ସାକ୍ଷାତ୍ ଠାକୁର ଲେ ସେ । ରୂପ ଯେମିତି, ଗୁଣ ସେମିତି । କହିବୁ ଯଦି ତୋତେ ଦିନେ ନିଶ୍ଚଳା ବେଳରେ ନେଇଯିବ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ । ଦର୍ଶନ କରି ଚନ୍ଦ୍ରପଦ୍ମ କରି ଆସିବୁ । ଜୋର କାହିଁକି ଜାଣିବେ କି ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଯାଉ ଦିନା କେତେ । ତୋତେ ମୁଁ ବଳେ କହିବି । ନବୀନଟି ଚାଲିଗଲା ସିନା, ଆହା ସେଇ ଝିଅଟି କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ଆଶା ଆଖିରେ ଦିଶୁଛି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଶାଶୁ ପୁଣି ଦେଲେ ସାବଣୀଙ୍କ ଦୋଷ । ସେଇ ଅଲକ୍ଷଣୀ ବୋହୂଟା ପାଇଁ ଜୋର ଘର ଛାଡ଼ି ପଳେଇଲା ।

ସାବଣୀ କାନ୍ଦିଲେ । ଭାବିଲେ, ହୋଇଥିବ ସେଇଆ । ଆଉ ମୁଁ କାହିଁକି କହିବି ? ଜୀବନ ହାରି ଦେବି କି ? ଆଶାଟି କଣ କରିବ ? ବଞ୍ଚିଥାଉ କହିଲେ, ଆରେ ବଞ୍ଚିଥା, ନବୀନ କଣ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ ?

ବଞ୍ଚିଥା କହିଲା, ସେ ଯେଉଁଠି ଥାଉ ତାକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବି, ରହୁ ଦେଖିବି ।

ଆଶା ବଳ ବଳ କରି ତା ମା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ ।

ସୁନ୍ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ; ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ମନର । ଶିଶୁ ଅଳି ବାଳକ, ବାଳକ ଯୁବକ, ଯୁବକ ତରୁଣ, ତରୁଣ ବୃଦ୍ଧ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧ ସମାଧିସ୍ଥ । ହରିପୁରର ସେହି ଦଣ୍ଡ । ମନ୍ଦୀ ମୃତ । ରଘୁନାଥ ବୃଦ୍ଧ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଚତୁର୍ଥାବସ୍ଥା ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛନ୍ତି । ଘନଶ୍ୟାମ ମଧ୍ୟ ତଥେବତ । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ୀ ଚମାରୁଣୀର ପାଞ୍ଜି ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଦ୍ଵାତରୁ ଖସି ପଡ଼ିଛି । ଅଳିଯାଏ ସେ ବଞ୍ଚି ରହିଛି । ରାମ ଯୁବକ । ଅଉ ଗଜକୁମାର, ସେ ତ ରାମର ସାଥୀ । ଦ୍ରାଘ ପାନଶାଣୀ ଦିନେ କଜିଆ କରି ଅଳଙ୍କ ପରି କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଉଥାଉ କୁଆରେ ପଡ଼ିଲା । ତାକୁ ସେହି ଦିନରୁ କେହି ଦେଖି ନାହିଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାଲୁଛି ଘୋଡ଼ାଘାଟ ପକ୍ଷୀ ମୁଣ୍ଡରୁ ହରିପୁରର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଆସିବା ।

ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଘରର ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ । ବୁଢ଼ା ଚଳି ଉଠି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ବସିଥାନ୍ତି ସେଇଠି । ଆଖିକୁ ଖାମୁସା ଦିଶେ । କାନକୁ ଶୁଭେ ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚିଆର ଡାକିଲେ ପଦେ କଥା ବୁଝନ୍ତି । ଆଖିକୁ ଡାକିବାକୁ ହେଲେ ସେ ସୁନ୍ଦରଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାବିତ୍ରୀ, ବିଶିଆ କହୁ କହୁ ଶେଷରେ ଡାକନ୍ତି ଆଣା । ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଯେପରି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶାଶୁଙ୍କର ସେଠାରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଶିଆ ଏବଂ ଆଣା ପ୍ରାଣପଣେ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ଯେପରି ସୁଧାଧା ହେବ ସେପରି କରନ୍ତି । ଶେଷ ଅବସ୍ଥାରେ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ମନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି, ବିଶେଷତଃ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ । ଯଦି ଶୁଣନ୍ତି କେବେ ଯେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ, ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼େ । କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ କାହାକୁ । କେବଳ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକି ପଚାରନ୍ତି, ଦେଖ ମା ଦେହର ଖବର ବୁଝ । ଆଉ କିଏ ଅଛି ?

ଆଣା ସକାଳୁ ସଞ୍ଜିଯାଏ ବେଳ ଦେଖି ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ପୁରାଣ ବୋଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ଘର ଧନ୍ଦାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ଆଉ ବିଶିଆ, ସେ ବାହାର କାମରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ଆଣା ଆଉ ପୁଅର ବାଳିକା ନାହିଁ । ସେ ଯୁବକ । ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ଯୌବନର ନବ ହୁଲ୍ଲୋଳରେ ତାର ଅଙ୍ଗ ହୁଲ୍ଲୋଳିତ । ସୁନ୍ଦରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାର ସ୍ଥାନ ଉଠରେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ଆଣା କଥା

ପଣେ, ଯେତେବେଳେ ସେ କାମ ଧନ୍ଦା ଶେଷ କରି ଆସି ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ଆଶା ମୁହଁରୁ ପୁରାଣ ଶୁଣନ୍ତି, ତାଙ୍କ ମନ କେଉଁ ଦଗରୁ ଆସି କେଉଁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ସେନ୍ଦ୍ରରେ ଆଶା ଏବଂ ବୁଢ଼ୀ ବିଚରଣ କରୁଥାନ୍ତି ସାବିତ୍ରୀ ଦେଖୁଥାନ୍ତି ଆଶାର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟିକୁ । ଲଙ୍କା ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼େ ଆଶାର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନର ଚନ୍ଦ୍ର । କାନରେ ପଣେ ଆଶାର ମଧୁର ଗୁଣିଣୀ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ବଧୂ ଜଳଭାଣ୍ଡ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ବୁଡ଼ାଇ ବିଦେଶୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କଥା ଭାବୁ ଭାବୁ ଯେପରି ଭାଣ୍ଡରେ ଜଳ ପଶିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଶୁଣି ପାରେ ନାହିଁ, ସାବିତ୍ରୀ ମହାଭାରତ ଶୁଣି ମଧ୍ୟ କିଛି ଶୁଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୁରୁ ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ମୂଢ଼ ପରେ ହଠାତ୍ ସାବିତ୍ରୀ ବିଳବିଳେଇଲା ପରି ପରୁର ଉଠନ୍ତି, ସେଇଠୁ ଦ୍ରୋଣ କଣ କଲେ ପୁଅର ମରଣ ଶୁଣି ?

ଆଶା ହସିଦିଏ । ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା, ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେହି ଅବସ୍ଥା । ଆଶା କଥା ଭାବି ଲୁହରେ ମୁହଁ ଭସାଇଦିଅନ୍ତି ।

ଆଶା ଅବାକ୍ ହୋଇ ପରୁରେ, ମା, କାନ୍ଦୁଛୁ କାହିଁକି ?

ସାବିତ୍ରୀ କଥାକୁ ବାଁରେଇ ଦିଅନ୍ତି । ହେଲେ ଆଶା ଠଉରେଇ ମୁହଁ ଶୁଖେଇଦିଏ ।

ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ଦୁଃଖ ହେବାର କଥା କେବଳ ଆଶା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ବିଶିଆର ଜୀବନ କଥା ଭାବିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ହୁଏ । ଖଦାଳ ପିଲାଟିଏ, ପିଲାଦଳୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିଛି । ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ସ୍ୱାର୍ଥ ବଳ ଦେଇଛି । ସାବିତ୍ରୀ ଆଶା କରିଥିଲେ ବିଶିଆକୁ ପଟାପଟି କରି ତାର ହାତକୁ ଦହାତ କରିଦେବେ । ପୂର୍ବରୁ ଯେତେଥର ସେ ବିଶିଆକୁ କହିଛନ୍ତି ଶୁଣି ନଶୁଣିଲାପରି ବିଶିଆ ବାରଆଡ଼କୁ ଚାଲିଯାଇଛି ।

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ କାନ୍ଦି ଶେଷ କରି ବିଶିଆ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବସି ଚୁନ ପତର ମକଟିବାରେ ଲାଗିଗଲା । ସେ କହେ, କାମ ଧନ୍ଦା ଶେଷ କରି ପାଟିରେ ଟିକିଏ ଦୁକୁଡ଼ା ପକାଇଲେ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସେ । ଦୁକୁଡ଼ା ମକରୁ ମକରୁ ବାହାରର ହାଲଗୁଳ କହୁ କହୁ କେତେ କଥା କହିଗଲା । ବୁଢ଼ୀ ନଥିଲେ କି ଆଶା ନ ଥିଲା ପାଖରେ ।

ସାବିତ୍ରୀ ହଲଦୀ ବାଟୁ ବାଟୁ କହିଲେ, ଛଡ଼ ସେ କଥା, ସେଥିରୁ କଣ ମିଳିବ ? ଆମର କିଏ ଅଛି ଯେ କାହା ପାଇଁ ଏତେ କଥା ? ଯେତେକି ଅଛି, ସେଇ ତେର । ଆଉ ଜମି ବାଡ଼ କିଣି ଲାଭ ନାହିଁ ।

ନାହିଁ ମା, ସବୁଦିନେ କଣ ଏହିପରି ଥିବା ?

ମୋ କପାଳ ତ ଯୋଡ଼ା, କାହାକୁ କହିବି ? ହଇରେ ବସି, ନବୀନର କିଛି ଖବର ମିଳିଲା ନାହିଁ ?

ନାହିଁ ମା କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ମୋର ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଯେଉଁ ଦାବାଜାକୁ ଦେଖୁଛି, ତାକୁ ପରୁରୁଛି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଥା କେହି କିଛି କହି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ସେ ଆଉ କଣ ଅସିବ ନାହିଁ ? ଆଉ ମୋ ଆଶା ସବୁ ଦିନ ଏପରି ରହିଥିବ ? — ଆଉ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ, କଣ ରୁଜ ହୋଇ ଅସିଲା । ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ।

କାନ୍ଦନା ମା । ପିଲା ମନ କଣ ହୋଇଯାଇଛି, ସେଇଥିପାଇଁ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ପୁଣି ମନ ବଦଳିଗଲେ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଫେରିବେ । ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ? ତତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର ଦେଖିଲେ ଆଶାର ମନ କଣ ହେବ ବୁଝି ପାରୁଛୁ ?

ସାବିତ୍ରୀ ହଲଦୀ ହାତରେ ପଣତ ଧରି ଲୁହ ପୋଛିଲେ । କହିଲେ, ମୁଁ ସବୁ ବୁଝି ପାରୁଛି । ହେଲେ ମନ ତ ପାପ ହୁଏ । କେତେ ମନ କଥା ଅସି ମନରେ ପଡ଼ୁଛି ।

କିଛିଟା ପରେ ସାବିତ୍ରୀ କହିଲେ, ତୁ କଣ ସବୁଦିନେ ଏମିତି ଆଉଁସିଆ ହୋଇ ରହିବୁ ? ମୋ ସାନ କୁହା ମାନ, ଖାଲି କହ ହଁ, ତା ପରେ ମୁଁ ସବୁ ଠିକ୍ କରବି । ତୁ ଅରଜି କାହିଁକି ?

ମା—

ଶୁଣ୍ଢ ବନ୍ଧୁ, ଯଦି ଆଜି ସେ ଆଆନ୍ତେ ତୁ ଅବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସବୁଦିନେ ନାହିଁ କହି ପାରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୋର କପାଳ ଯୋଡ଼ା ବୋଲି ସିନା ଯେତେ କହିଲେ ତୁ ମାନ୍ଦୁକି ।

ମା, ଆଉ ନାହିଁ କହିବି ନାହିଁ । ଅବାଧ୍ୟ ହେବାକୁ ମୋର ମନ ଦେଉ ନାହିଁ । ଏଥର ହଁ କରୁଛି ।

ତେବେ ?

ଶୁଣ, ମୋର ଗୋଟାଏ କଥା ରଖିବୁ ?

କଣ ?

ନବୀନ ନ ଫେରିବାଯାଏ ମୁଁ ବାହା ହେବି ନାହିଁ ।

ସେ କଣ ଫେରିବ ? କାହାର ଆଶା ଅଛି ?

ମୋର ଅଛି ମା, ମୋର ଅଛି । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଫେରିବେ । ସେ ଯହିଁ
ଆସୁଛି ତାହା ମାସ ମଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ବାହାର କରିବ ।

ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶିଲା । ମନେ ମନେ ସୁରେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ
କରି କହିଲେ, ସୁରେଶ୍ୱରୀ ସାହା ହେଉନୁ ।

ରଘୁନାଥ ପୁନଶ୍ଚ ଭୁଲିଯିବାକୁ ବସିଲେଣି । କେବଳ ଯେତେବେଳେ
ଧୁଳିଆ ପନ୍ତରେ, ବାପା, ଭାଇ କାହିଁ, ସେତିକିବେଳେ ନବୀନର ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରି
ମନ କଷ୍ଟ କରନ୍ତି । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଝୁଲୁ ମୁଣୀ ଭିତରେ ହାତ ରଖି ରାମ ରାମ
କହି ସବୁ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏ ମାଲିଗଡ଼ା ଭକ୍ତି ଅନେକ ଦିନରୁ ଆରମ୍ଭ
ହେଲାଣି । ଦିନ ରାତି ମାଲିମୁଣି ଧରି ବୁଲୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ଭାବିଛନ୍ତି ଜଗତର ସମସ୍ତ
ଆନନ୍ଦ ଶେଷ ହୋଇଅଛି । ପର ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ କିଛି ସଞ୍ଚୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।
ନଭୁବା ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ କହିବେ କଣ ?

ସେଦିନ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଭେଟ ହୋଇଥିଲା । ଘନଶ୍ୟାମ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ମାଲି-
ଗଡ଼ାଇବାର କାରଣ ପଚାରିଲାକୁ ଉତ୍ତର ପାଇଲେ, ପର ଦେଶ, ପର ଲାଲ୍ ପାଇଁ
ସେ ଧର୍ମ ସଞ୍ଚୟ କରୁଛନ୍ତି । ଘନଶ୍ୟାମକୁ ରଘୁନାଥ ପଚାରିଲେ, ଦୁଇ ବନ୍ଧୁସଭେ
ସେ ଭଲ କିଛି ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ?

ଘନଶ୍ୟାମ ପୂର୍ବପରି ଥଣ୍ଡା କରି କହିଥିଲେ, ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ, ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ
ଆମର ଜାତି ଭାଇ । ଭଲ ମନ୍ଦ ସବୁ ସେ ଚଳେଇ ନେବେ ।

ତାଙ୍କର ମନବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ମାଲିଗଡ଼ାକୁ ସେ କହନ୍ତି, ଆଉ ଛଡ଼ା
ପରିବେ ନାହିଁ । ଏଦିନେ ସୁନ୍ଦରୀର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଆଉ ମୁଗ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ।
ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦିନରେ ଥରେ ଅଧେ ଭେଟ ହେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । କଥାବାତ୍ସା-
ଅଧିକ ହୁଏ ନାହିଁ । ପଦେ ପ୍ରଶ୍ନର ପଦେ ଉତ୍ତର ।

ତାଙ୍କର ଜୀବନରେ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯେ କୌଣସି ବିଶେଷ କାରଣରୁ
ଆସିଛି ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । କାରଣଟା କଣ ଆମେ ତାହା ଠିକ୍‌ରେଇ ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଘରର ଏବଂ କମ୍ପିଡ଼ାରର ଖବର ଅନ୍ତର ନେବା ଏ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିରେ କଠିଣ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବାଧା ହୋଇ ନେବାକୁ ପଡ଼େ । ଧୂଳିଆଟି ଯିଲା ହେଲେ କଣ ହେବ, ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ଅଜହ୍ନଂ ଘରର କେତେ ଛେଟ ଛେଟ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ପୁଅ ସ୍ଵଭାବର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ସେ ଆଉ ଦିନରେ ସରୁଣ ଧର ମୁଣ୍ଡ ଲୁଣ୍ଠାନ୍ତି ନାହିଁ କି ମୁହଁ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁଦୃଢ଼ ବୋଲି ଯେଉଁ ଗର୍ବ ତାଙ୍କ ମନରେ ଆବାଲୁଥିଲା, ତାର ବି ନ୍ୟୁନ ହେବାର ଦେଖାଗଲାଣି । ଏକାଥରେ ଯେ ସେ ଗର୍ବ ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି ଏହା ଶପଥ କରି କହି ହେବ ନାହିଁ । ତଥାପି ସାଧୁଆ ମା ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ସମୟରେ ଦେଖାଯାଏ, ଯେପରି କେଉଁ ଅଜାତ ଦୁଃଖ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିଛି । ସେ ଦୁଃଖ କାହିଁକି ? କିଏ ଉଦ୍ଧର ଦେବ ? ଥରେ ଥରେ କହିପକାନ୍ତି, ଆହା, ନବୀନଟି ମୋର ଆଜି କୋଉଁଠି ଥିବ ? କେବେ ମୋ ପ୍ରତି ତାର ମନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ନାହିଁ । ଯିଏ ଯାହା ଅପବାଦ ଦେଉ ପଛେ, କହୁ ପଛେ, ମୋର ପାଇଁ ସେ ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, ମା ମଙ୍ଗଳା ଜାଣନ୍ତି । ଧୂଳିଆଟିକୁ ସେ କେତେ ଭଲପାଏ । ସତେ କଣ ଧୂଳିଆ ତାର ଚାକର ହୋଇଥାନ୍ତା ? ଅସମ୍ଭବ, ସେ ନିଜେ କାହିଁକି ଏହା କରିବାକୁ ଯିଅନ୍ତେ ?

ଏ ସମସ୍ତ କଥା ଅନ୍ତଃକରଣରୁ କି କେବଳ ମୁହଁରୁ ବାହାରେ ସ୍ଥିର କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଥରେ ସେ ସାଧୁଆ ମାଆକୁ କହିବାର ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ରାନ୍ଧିରେ ସେ ନବୀନର ମାଆଙ୍କୁ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଦେଖନ୍ତି । ନବୀନର ମା ଯେପରି ଆସି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ହାତ ଧରି ମିନତି କରି କହନ୍ତି, ନବୀନର କେଉଁ ଦୋଷ ପାଇଁ ତାକୁ ଏ ଦଣ୍ଡ ଏ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଛ ? କେବେହେଲେ ନବୀନ ତମ ପ୍ରତି କଠୋର ହୋଇନାହିଁ ।

କି ଦଣ୍ଡ ତା କେବଳ ରୁକ୍ମିଣୀ ଜାଣନ୍ତି, ସାଧୁଆ ମା ଜାଣେ । ରଘୁନାଥ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅନୁମାନ କରି ପାରୁଥିଲେ ।

ଯେଉଁଦିନ ନବୀନ ଘରୁ ପଦାକୁ ବାହାରିଲା ତାର ପୁଅ ରାନ୍ଧିରେ ସାଧୁଆ ମା ଗୋଟିଏ ଡେଇଁରଥ ଆଣି ରଘୁନାଥଙ୍କର ଘର ଆଗରେ ପୋତିଲା । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି କହିଲା, ଆଜିଠାରୁ ତୋ ବାଟରୁ କଣ୍ଟା ସଫା କରିଦେଲି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତା ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲେ । ସାଧୁଆ ମା ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଇ କହିଲା, ଜଣେ ବାବାଜୀ ହରିପୁରରେ ମଠ କରିଅଛନ୍ତି । ବାବାଜୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଦେଖାକଲି । ତାଙ୍କର ଭଗତ ହେଲି । ଟୋକା ବାବାଜୀ, କେତେ ଶୋଭାକାର ଭୂପ । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସେ ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ।

କେତେ ଯୋଥ ପୁରୁଣା ହୋଇଛି ଲେ । ଚଣ୍ଡୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଆ କହିଲେ ଆସନ୍ତୁ, ଯା କହିଲେ ଯାଆନ୍ତୁ । ବାବାଜୀ ଭଗତ ଲୋକଙ୍କର ମନ କାମନା ପୁରଣ କରନ୍ତୁ । ବାଞ୍ଛା ମାଲପ ଉପଯୁକ୍ତ ଦୁଃଖ ଜଣାଇଲେ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ଡାକି ତାଙ୍କୁ କହି ବାଞ୍ଛା ପେଟରେ ଆଉ କାହା ପେଟରୁ ପିଲ ଅଣି ସମ୍ପନ୍ନ । ଦୁସ୍‌ମନ୍ଦକୁ ଘରୁ ତଡ଼ି କହିଲେ, ସେ ଡେଉଁରଥ ଦେଇ ଘର ଆଗରେ ପୋତିବାକୁ କହନ୍ତୁ । ଭଗବାନଠାରୁ ମଦ ପାଣି ନଥାନ୍ତୁ । ଗଞ୍ଜେଇ ଦେଲେ ତ ଆଦର ଶୁଣି । ଧନଦରବ ଦେଲେ ଦିଅ, ନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କଠୁଁ ଏ ଡେଉଁରଥ ଅଣି ପୋତିଲି ।

ସାଧୁଆ ମା ବାବାଜୀଙ୍କ ଉପଦେଶମତେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲ । ଦିଉଁର ଗଞ୍ଜେଇର ମୂଲ୍ୟ ବା କେତେ ?

ନବୀନ ଘର ଛଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ଗଲା । ରୁକ୍ମିଣୀ ଶୁଣି ହେଲେ ସାବତ ପୁଅ ତ ବାଟର କଣ୍ଟା, ଯାଉ ମରୁ । ଧୂଳିଆ ହେବ ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଏ ଅନନ୍ଦ ବେଶୀ ଦିନ ରହିଲା ନାହିଁ । ଧୂଳିଆ ଭାଇକୁ ଖୋଜିଲା । ଝୁରି ହେଲା । ତାର କଣ୍ଟା ଦୋହଲିଲା । ରଘୁନାଥ କେଜାଣି କିପରି ଘଟଣାଟି ଅନୁମାନ କଲେ । ଧୂଳିଆ ଦାଣ୍ଡରେ ଖେଳିଲାବେଳେ ଡେଉଁରଥ ପଇ ବାପାଙ୍କୁ ଦେଲା ।

ରଘୁନାଥଙ୍କର ମନ ସେହି ଦିନରୁ ଦିକଡ଼ା ହେଲା । ଘରର ଗୁମର କାହାକୁ ସେ କହିଲେ ନାହିଁ । ନିଜେ କାନ୍ଦିଲେ । ଦୁଃଖ କଲେ । ନିଜେ ବଦଳିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପଦେ ଆକଟି କହିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ନିଜେ ହେଲେ ଉଦାସୀ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଅନୁତାପ କଲେ । ଆହା, ମୁଁ ଚଣ୍ଡୀକୁଣୀ କି କାମ ନକଲି । ଭଲ ପିଲାଟାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ାଇଲି ।

ତଥାପି ସେ ସାଧୁଆ ମାଆକୁ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଘର ମନା କଲେ ନାହିଁ । ଲୋକ ଲଜ୍ଜା । କଥା ପ୍ରଘଟ ହେବ ।

ବର୍ଷ ବର୍ଷ କଟିଗଲା ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଆଶାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତୁ; କିନ୍ତୁ ଦେଖିବେ କିପରି ? ମନ ଆତ୍ମଳ ହେବାରୁ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଦିନେ କହିଲେ, ଥରେ ଆଶାକୁ ଆଣି ସେ ମୋ ବୋହୂ, ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖିବି । ମୋ ପାଖରେ କିଛି ଦିନ ରହିବ ।

ରଘୁନାଥ ହସନ୍ତି । ଉଡ଼ର ନ ଦେଇ ଝୁଲୁମୁଣି ଧରି ରାମ ରାମ କହି
ଚାଲିଯାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ହସରୁ ଅନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ ପାଏନା, ଅନୁତାପ, ବ୍ୟଙ୍ଗ !

ରୁକ୍ମିଣୀ ଥରେ କଟାଳ କଲରୁ ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ଆଶା ତାର ମା
ପାଖରେ ଖୁସିରେ ଅଛି । ଏଠିକି ଆସିଲେ ଦୁଃଖ ବ୍ୟତୀତ ତା କପାଳରେ
ସୁଖ ନାହିଁ । ଏଠି ସମସ୍ତେ ତାର ଶତ୍ରୁ । ତୁମର ମନରେ କଣ ଅଛି ଯେ ତୁମେ
ତାକୁ ପାଖକୁ ଆଣିବାକୁ କହୁଛ ? ଆଶା ତ ପିଲା ବୁଢ଼େ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଉଡ଼ର ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସତେ
କଣ ମନରେ ଅଛି ? ଯାହା ମୁଁ କରି ସାରିଛି ସେଥିପାଇଁ ନରକରେ ବି ମୋର
ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ତାଙ୍କର ଆଖିର ଲୁହ ଦେଖିବାକୁ ପାଖରେ ନ ଥିଲେ । ମନର
ଦୁଃଖ ବା ଜାଣିବେ କିପରି ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ସବୁ ରୁଷି ପାରନ୍ତି । କିପରି କଣ ? କେଉଁ ସାହସରେ ସେ
କହିବେ, ଆଶାର କୌଣସି ଦୁଃଖ ହେବ ନାହିଁ ? ତାଙ୍କ ପାଖରେ କହିବାକୁ
ସାହସ ନାହିଁ । ସେ ତ ସେଇ ରୁକ୍ମିଣୀ ଯେ ଦିନେ ଆଶାକୁ ସୁନାହାର ଦେବାର
ଦେଖି ରଘୁନାଥଙ୍କ ଉପରେ ଅଭିମାନ କରିଥିଲେ । ମନର ସିନା ପରିବର୍ତ୍ତନ
ହୋଇଛି, ଶରୀରର ସିନା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି, ନାମର ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ
ନାହିଁ ? ତଥାପି ସେ ଅନେକଥର ଧୂଳିଆ ହାତରେ ଆଶା ପାଇଁ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ
ଚିକଟକୁ ଦାମିକା ଗହଣା ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ସାବିତ୍ରୀ ମନ କଷ୍ଟରେ ସେ ସବୁ
ଫେରାଇ ଦେଇ କହିପଠାଇଛନ୍ତି, ଗହଣା କଣ ହେବ ? ଯାହା ପାଇଁ ଏତେ କଥା
ସେ ତ ନାହିଁ । ସେ ଯଦି ଆସେ, ଆଶା ଯେବେ ତମର ବୋହୂ ହୋଇ ତମ
ଘରକୁ ଯାଏ, ତାକୁ ତେମେ ତମ ଗହଣା ସେଠି ପିକାଇଦେବ ।

ରଘୁନାଥ ଥରେ ଏ ଖବର ଶୁଣି ସାବିତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ
କହିଲେ ସାବିତ୍ରୀ ଠିକ୍ କରୁଛନ୍ତି । ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତେ ନାହିଁ ? କିଏ ଜାଣିଛି
ସେ ଗହଣାରେ ଔଷଧ ଅଛି କି ନାହିଁ ? ଆଶା ଯଦି ପାଗଳ ହୋଇ ନବୀନ ପରି
ହୁଅନ୍ତେ ପଳାଏ, ତାଙ୍କର ନିନ୍ଦା, ମୋର ନିନ୍ଦା ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଏ କଥା ଶୁଣି ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଲେ ।

ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ଘରେ ଆଖି ପକ୍କୁ । ସେ ଯେପରି ଥିଲେ ସେପରି ଅଛନ୍ତି ।
ଥଟ୍ଟା ନକଲ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଗାଁ
ହେଲା, ସଞ୍ଚାରେ ଥିବ ଯେତେ ଦିନ, ଆନନ୍ଦ କରୁଥିବ ମନ । ସେ କହନ୍ତି,
ଜଗତରେ ଯାହା କରିବ ଚାହୁଁରେ ଧନର ପ୍ରୟୋଜନ । ଗୋଟିଏ ଦ୍ରବ୍ୟ କେବଳ
ଦିନା ଖଜାରେ ମିଳେ, ତାହା ହେଉଛି ମନର ଆନନ୍ଦ । ମନକୁ ଯେ କୌଣସି
ଅବସ୍ଥାରେ ଆନନ୍ଦିତ ରଖିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ସେ ଜାଣନ୍ତି ଦୁଃଖ କଲେ ଲଭ
ନାହିଁ, ଶତ । କେଇଦିନ ପାଇଁ ସଞ୍ଚାରରେ ରହିବା ଯେ ଏତେ ଦୁଃଖ ? ସବୁ
ଅବସ୍ଥାରେ ମନ ଖୁସି କରିବା ବିଧେୟ । କେତେକଙ୍କ ମତରେ ବିଶେଷତଃ
ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମତରେ, ଘନଶ୍ୟାମ ଓଲ୍ଲ, ଅଳସୁଆ, ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ।

ଦିନକୁ ଦିନ ରାମର ଅଧୋଗତି ଦେଖି ମଧ୍ୟ ସେ କିଛି କହୁ ପାରନ୍ତି
ନାହିଁ । ତାର କାରଣ ସେ ଜାଣନ୍ତି ରାମ ବଡ଼ ଲୋକର ସଙ୍ଗୀ । ତାକୁ କହିଲେ
କୌଣସି ଲଭ ହେବ ନାହିଁ, ସେ ସାଧିବ ନାହିଁ । ଯାହାର ସାହା ନିଜେ ରାଜା,
ତାର କାହାକୁ ଶାନ୍ତିର ? ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀ ବାରମ୍ବାର ରାମର କଥା କହୁ ବିରକ୍ତ
କରନ୍ତି ସେ ଥଟ୍ଟା କରି କହିଥାନ୍ତି, ଆଗୋ, ଆମର ଆଉ ଭାବନା କଣ ? ମନ୍ଦୀ
ମଲେଣି, ପୁଏ ଆମର ମନ୍ଦୀ । ତେମେ ମନ୍ଦୀଙ୍କ ମା । ଆଉ ମୁଁ, ମୁଁ ତ ତାଙ୍କର
ବାପ । ଏକାଥରେ ଅଧା ସ୍ପର୍ଶକୁ ଉଠିଯିବା । ତେମେ ଯଦି ମୋର ଗୋଡ଼
ଧରିଥିବା ତମୁକୁ ସାଥରେ ଓଟାରି ନେଇଯିବ ।

ମନ୍ଦୀ ମଲେ । ରାଜ୍ୟର ଭାର ପଡ଼ିଲା ବୁଢ଼ା ରାଣୀଙ୍କ ଉପରେ । ମନ୍ଦୀ-
ନିବାତନ ନିମନ୍ତେ ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କର୍ମଚାରୀଗଣ
ବିଶେଷତଃ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ, ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ମନୋନୀତ କଲେ । ରଘୁନାଥ ପୁଣି
ନିରୁଦ୍ଦେଶ ନିମନ୍ତେ ଅସ୍ପୀକାର କରିବାରୁ ମନ୍ଦୀ ନିବାତନ ପ୍ରସଙ୍ଗ କିଛି ଦିନ
ନିମନ୍ତେ ରହିତ କରାଗଲା । ନିଜେ ରାଣୀ ରାଜ୍ୟର ଖବର ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ରୁଝିବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ସେ ଭାବିଲେ, ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ବାଳକ । ରାଜ୍ୟ ଭାର ଗ୍ରହଣ
କରିବାକୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅକ୍ଷମ ।

ଦେଶର, ବିଶେଷତଃ ଗଡ଼ର ଭଲ ମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଭାବିବାର କଥା ।
ମନ୍ଦୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଲୋକେ କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର କଥା କହିଲେ । ଅନେକଙ୍କ
ଧାରଣା ନିଜେ ମନ୍ଦୀ ମନକୁ ମରି ନାହାନ୍ତି ଯମର ଡାକରାରେ । ସେ ମରାଉଛନ୍ତି ।

ଆଗରୁ ରୋଗର ନାମ ଗନ୍ଧ ଶୁଣା ନ ଥିଲା । ହଠାତ୍ ଦିଆର୍ ସକାଳୁ ଶୁଣାଗଲା, ମନ୍ଦୀ କାଲି ରାତିରେ ଚାଲିଗଲା ।

କାରଣ ବୁଝି ତ କଣ ନା ହଠାତ୍ ବାତ ରୋଗ ଧରିଲା । ସେଇଥିରେ, ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଶେଷ ହେଲା ।

ମନ୍ଦୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କ ବୁଝୁଥିବା କାହାରିକୁ କେହି ଦେଖି ନାହିଁ । ପରୁରବାରୁ ଜଣାଗଲା, ମନ୍ଦୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କର ବୁଝା ସ୍ତ୍ରୀ ଅନୁହତ୍ୟା କଲେ । ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟାକୁ ତାର ଶାଶୁଘରକୁ ସ୍ବାତୀକୃତ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା । ତେବେ ମନ୍ଦୀଙ୍କର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ କରବାରେ କୌଣସି ଆଡ଼ମ୍ବର ନ କରାଗଲା କାହିଁକି ? ଉଭୟଙ୍କୁ ଦାହ କରିବା ସମୟରେ ଅଗ୍ନି ସମୋଗ କରି ସାରି ଲୋକଙ୍କୁ ସନ୍ତାପ ଦେବାର କାରଣ କଣ ?

ଲୋକେ କହିଲେ ଏଥିରେ ରହସ୍ୟ ଅଛି । କେହି କହିଲା, ସେ ଦେଖିଛନ୍ତି ସେଦିନ ରାମ କାହିଁକି ମନ୍ଦୀଙ୍କ ଘରୁ ଧରି ସରି ହୋଇ ଚାଲିଯାଉଥିଲା ? ଆଉ କିଏ କହିଲା, ସେଇ ରାତିରେ ନିଜେ ରାଜକୁମାର ସେହି ପଥ ଦେଇ ଯାଉଥିଲେ ।

କହିବାକୁ କେହି ସାହସ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ପାଞ୍ଚ ସାତ ମେଲ ହୋଇ ଗୁପ୍ତଗୁପ୍ତ ଅଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ସେଥିରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ କୁହସର୍ଗରେ ପଡ଼ି ରାଜକୁମାରଙ୍କ ଚରଣ ନଷ୍ଟ ହେଲା । ଏଣେ ରାଜକୁମାରଙ୍କ ବଳ ପାଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସଙ୍ଗୀ ରାମର ମୁହଁ ବଢ଼ିଗଲା । ତେଣୁ ସେ ଆଉ ତନ୍ତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ମାନିଲା ନାହିଁ । ସ୍ବାୟଂ ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ ବି ମାନିଲା ନାହିଁ । ଯଦି ରାମ କେବେ ସହରକୁ ଚାଲିବାକୁ ବାହାରେ, ଉଣି ଉଣି ଯାଉଥାଏ କେଉଁଠି କିଏ ସୁନ୍ଦରୀ ନାହିଁ ବସିବୁ । ସମୟ ଦେଖି ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ କହେ ।

ମନ୍ଦୀଙ୍କର ଚିବାହିତା ବିଧବା କନ୍ୟା ତା ଆଖି ଏଡ଼ି ପାରିଲା ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇ ରାମର ଏଡ଼େ ସାହସ ହେଲା ଯେ ଦିନେ ମନ୍ଦୀଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ନିରୋଳାରେ ଦେଖି ରାଜାଙ୍କର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କେତେ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।

ଏ କଥା ନିଜେ ମନ୍ଦୀ କନ୍ୟା ମୁଖରୁ ଶୁଣି ରାଗିଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଦିନେ ତାଙ୍କର କନ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ରାମ ଆଲାପ କରୁଥିବାର ଦେଖି ସେ ବର୍ଜ୍ଜା ହସ୍ତରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । କୋପ ହୋଇ ଦୂରରୁ ରାମ ଉପରକୁ ସେ ବର୍ଜ୍ଜା ନିଷେପ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହା କନ୍ୟାର ହୃଦୟ ଭେଦ କଲା । ବୁଝି ମନ୍ଦୀ,

ଏପରି ଦୃଶ୍ୟ ସଦୃଶ କିଛି ଯାଇଲେ ନାହିଁ । ରାମର ପଳାୟନ ଦେଖି ସେ ସେହି ଖଜୁରରେ ନିଜକୁ ଶେଷ କରିଦେଲେ । ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ପଣ୍ଡାତ୍ତାମିତା ହେଲେ । ଏହିପରି ତିନୋଟି ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜୀବନ ଶେଷ ହେଲା ।

ରାମ ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଦେଖି ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ ଜଣାଇବାରୁ ସେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଅନୁଗତ ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଚର ଧନ ଦେଇ ଘଟଣାଟି ଗୋପନ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କହିଲେ, ଯଦି ଏ ଘଟଣା ପଦାକୁ ଫୁଟେ, ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ନେବେ । ଭୃତ୍ୟମାନେ ରାଜାଙ୍କର କହିବାମତେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଜୀବନ ଭୟରେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଘଟଣାକୁ ପ୍ରକାଶ କଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କଥା ଛପିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ବନ୍ଧୁତ୍ବ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ, ବରଂ ବଢ଼ିଲା ।

ରାମ ଆଉ ଘରକୁ ଯା ଅପ କରେ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ ଶୋକିବା ଅଭ୍ୟାସ ତାର ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିଲା । ରାଜକୁମାରଙ୍କ ଆଗରେ ସେ ସବୁଦା ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ତାର ସେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣିବାକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି ।

ସୁଶ୍ରୁମା ସନ୍ଧ୍ୟା । ଗଗନର ପ୍ରାନ୍ତଦେଶରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆକାଶ ବସନ୍ତ ଆରୋହଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ଜଗତ୍ ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସ୍ନାତ । ମହାନଗର ଶୀର୍ଷ ଅଙ୍ଗ ନବ ଆଲୋକରେ ଆଲୋକିତ, ବିକଶିତ । ସ୍କୁଲେ ସ୍କୁଲେ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡର ଆତୁଆଳରେ ଅକ୍ଷିକାର ନିଜକୁ ଗୋପନ କରି ରଖିଅଛି । ନଦୀ ଗର୍ଭସ୍ଥିତ କାହିଁ ବାଲୁକା ଚଟାଣ ଉପରେ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀଙ୍କର ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ ।

ସୁଲୁସୁଲିଆ ସାନ୍ଧ୍ୟ ସମୀରଣ ସେବନରେ ସେହି ବାଲୁକା ଆସ୍ତରଣ ଉପରେ ଦୁଇଜଣ ଯୁବକ ଇତସ୍ତତ ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରାଣରେ ବାୟୁ ସେବନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଗରବ ଉଭୟେ, କିନ୍ତୁ ଯହିଁ ସମବୟସ୍କ ଦୁଇ ଯୁବକ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ମିଳନ, ତହିଁ ଗରବତା ଭର ମରୁଥାଏ । ଜଣେ ଯୁବକ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ନିକଟକୁ ଆସି କହିଲା, ଆଜି କାହିଁକି ମନରେ ବଡ଼ ସ୍ମୃତି ଆସୁଛି । ଅଜଣା ଆନନ୍ଦ ମନକୁ ଉନ୍ମତ୍ତ କରୁଛି ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଯୁବକ ଅବନତ ମସ୍ତକ ଟେକି ଥରେ ବାଲୁକା ଚଟାଣର ଶେଷ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଅନାଇଲେ । ସ୍ମୃତି ହାସ୍ୟ କରି କହିଲେ, ହେବର କଥା, ତମପରି ଯୁବକଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆନନ୍ଦ ସବୁଦିନ ରାଜିଦ୍ୱା କରିଥାଏ ।

ନା ମହାବଳ, ଉପହାସ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଏ ସାକ୍ଷ୍ୟ ବାୟୁ ସେବନରେ ମନରେ ଅନନ୍ଦ ହେଉଛି । ଏପରି ଅନନ୍ଦ ଜୀବନରେ ଆଉ କେବେ ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲି ।

କରି ନ ଥିଲ, ଆଉ କରି ନ ପାର ? ଏ ସବୁ ମିଥ୍ୟା ।

ନା ରାଜକୁମାର, ମିଥ୍ୟା ମନେକରନ୍ତୁ ନାହିଁ, ପ୍ରକୃତ କଥା ।

ତେବେ ଶୁଣ, ଯେତେବେଳେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ସକ୍ଷ୍ୟ ସମୟରେ ଅଥବା ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ହରିପୁର ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ବାହାରନ୍ତି, ସେ କଣ ସାଧାରଣ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲନ୍ତି ? ନା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରର ପଛଆଡ଼େ ପଡ଼ିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ର ବାଟରେ ଯାଆନ୍ତି । ଏହାର କାରଣ କଣ ? ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ଅଥବା ସକ୍ଷ୍ୟ ସମୟରେ ଘରର ଝିଅ ବୋହୂମାନେ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସମାପନ କରିବାକୁ ବାରି ପଛଆଡ଼ୁ ପୋଖରୀ କୁଳକୁ ଆସନ୍ତି, ଅଥବା ମହାନଦୀ କୁଳକୁ ଆସନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଭ୍ରମଣ କରିବାର ସ୍ଥାନ ଏହି ସମସ୍ତ ଘାଟ । କୌଣସି ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ମୁଖ ଶକ୍ତି ତାଙ୍କର ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼ିଗଲେ କି ଅପୂର୍ବ ଅନନ୍ଦ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗି ଉଠେ ? ସେ ସୁନ୍ଦର ମୁଖ କଣ ଅଳ୍ପ ସକ୍ଷ୍ୟର ଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ନାହିଁ ତାଙ୍କୁ ? ଦୂରରେ ଥାଇ ଗଛର ଆଡ଼ୁଆଳରେ ଯୁବଜୀର କୋମଳ କଣ୍ଠ ଶ୍ରବଣରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା ଆସେ, ସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା କଣ ଏ ସାକ୍ଷ୍ୟ ସମ୍ପର୍କର ସୁ ସ୍ଥୁ ଶବ୍ଦରେ ମିଳେ ?

ମହାବଳ, ଉପହାସ କରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

ଶୁଣ, ଶେଷ ହୋଇ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର ମୁଖ ବୃନ୍ଦାବନରୁ ଉଡ଼ିଆସି ଗଲ ଡେଇଁଲେ ବାସ ଯେତେବେଳେ ବୁଦ୍ଧା କଡ଼ରେ ଲୁଚିକାହିଁତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ନାସାରକ୍ଷ୍ମ ସ୍ପର୍ଶ କରେ, ସେତେବେଳର ଅନନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ ଦେବତାଙ୍କର ଅନନ୍ଦ ଭୁଲିଯାଏ କି ?

ଆଉ ମହାବଳ, ଆଉ ଲକ୍ଷିତ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଅଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଉଛି ଯେ ଆପଣ ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ଓସାଦ । କିନ୍ତୁ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ, ରାଜକୁମାର ହୋଇ କଣ ଜଣେ ସାଧାରଣ ଲୋକପରି ଗଛ ଆଡ଼ୁଆଳରେ ଲୁଚି ଏ ସମସ୍ତ ଦେଖନ୍ତି ? କଦାପି ନୁହେଁ । ଏ ସବୁ ଆପଣଙ୍କର ଅନୁମାନ ମାତ୍ର ।

ଠିକ୍ ବୁଝିଛ, ଏ ସବୁ ମୋର ଅନୁମାନ । ତୁମେ ପ୍ରକୃତରେ ପୂର୍ବ କଥିତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଯେତେ ଅନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କର, ମୁଁ କେବଳ ସେହି ଦୃଶ୍ୟର ଶବ୍ଦରେ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଅନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରେ । ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାର

ସନ୍ତାନ ହେବା ପୁଣି ଉନ୍ନତ ପଦସ୍ୟାର ଫଳ । ଆଉ ରାଜପୁତ୍ର ହେବା ପାପର ଫଳ ।
ଯଦି ମୁଁ ରାଜପୁତ୍ର ନୋହୁଆନ୍ତି, ଆଜି ତମର ସଙ୍ଗେ ସେ ଅନନ୍ୟପ୍ରଦ ଦୁଶ୍ୟ
ଦେଖିବାକୁ ବାହାରନ୍ତି ।

ରାଜକୁମାର, ଆମଣ କହୁଛନ୍ତି, ସେ ଦୁଶ୍ୟ ଅନନ୍ୟପ୍ରଦାୟକ ? କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ
ଘଟଣା ଶୁଣନ୍ତୁ । ଯେତେବେଳେ ବୃଷ ଆଡୁଆଳରେ କନ୍ୟା ବୁଢ଼ା ଗହଳରୁ
ସୁନ୍ଦରୀର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖୁଥାଏ, ହୃଦୟର ସ୍ପନ୍ଦନ ସମ୍ଭାଳିନେବାକୁ ହୃଦୟକୁ ବାମ
ହସ୍ତରେ ଗୁପ୍ତି ଧରିଥାଏ । ସେ ସ୍ପନ୍ଦନ ପ୍ରକୃତର ମେଘମନ୍ଦ୍ର ସମୟର ସ୍ପନ୍ଦନଠାରୁ
ବଳିପଡ଼େ । ଅନୁମାନ କରି ପାରୁଛନ୍ତି କି, ସେ ସ୍ପନ୍ଦନ କେଉଁ ନିମନ୍ତେ ? ଗୌର
ଗୌରୀ କରିବାକୁ ଯାଇ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାଏ ସେପରି
ସାହସ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ କେଉଁଠି ? ଗୌରର ଭୟ ତାକୁ ଆରେଇଯାଇଛି,
ତେଣୁ ଭୟ ତାର ସାହସ ହୋଇପଡ଼େ । ଯେତେବେଳେ ସୁଲୋଦୟ ସୁନ୍ଦର
ପୁଷ୍କରିଣୀର ନିକଟସ୍ଥ ବୁଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ହୃଦୟରେ ହସ୍ତ ଗୁପ୍ତି ବସିଥାଏ, କିପରି
ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ବର୍ଷିତ ଏ ପରି ଲାଗେ ଯଦି ଅନୁଭବ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ବୁଝି ପାରନ୍ତେ ।
କେତେବେଳେ ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ଆସିବ, ସଙ୍ଗରେ କେହି ଥିବେ କି ନାହିଁ, ମନ
ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗିଥାଏ । ସେ ଆସେ, ଦିନେ ଦିନେ ସଙ୍ଗରେ
ତାର ମା ଏବଂ ଆଉ ଥାଆନ୍ତି । ସେଦିନ ନିରାଶ ହୁଏ । ତେବେ ଏକାଥରେ ନୃହେଁ,
ଯେତେବେଳେଯାଏ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଥାଏ, ହୃଦୟର ସ୍ପନ୍ଦନ ଭେଦ
କରି କି ଏକ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦରେ ପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଜିତ ହୁଏ, କହି ପାରବି ନାହିଁ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସମସ୍ତ ଦେହ ବରଜା ପଦ ପରି ଥରୁଥାଏ । ଭାବେ ? କିଏ
ଦେଖିପକାଇଲ କି ? ଯେଉଁଦିନ ସୁନ୍ଦରୀ କେବଳ ତାର ଆଉ ମାଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ଆସିଥାଏ, ସେଦିନ ଭୟଟା କେତେକ ପରିମାଣରେ କମିଯାଏ । କାରଣ
ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ଦେଖିବା ଶୁଣିବା ଶକ୍ତି କେତେକ ପରିମାଣରେ ରହିତ ହୋଇଅଛି ।
ତଥାପି, ହୃଦୟର ସ୍ପନ୍ଦନ ନିମନ୍ତେ ଦେହ ତାଳ ପଦ ଦେହରେ ବାଜିଲେ ଯେଉଁ
ଶବ୍ଦ ହୁଏ, ସେମାନେ ନଶ୍ୱାନ୍ତ ପଛେ, ନିଜେ ଶୁଣି ପାରି ତମକିଉଠେ । ଗୁରୁଆଜକୁ
ଅନାଉଁ ଅନାଉଁ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶୂନ୍ୟ ଚକ୍ଷୁରେ ଯଦି କେହି ସେହି ବୁଢ଼ାଟି ଆଖିକୁ
ହଠାତ୍ ଅନାଇ ଦିଏ, ସେ ନ ଦେଖୁ ପଛେ ମୁଁ ନିଜେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ପଛକୁ
ଦୃଷ୍ଟିଆସେ । ଯେତେବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ ନିଜକୁ ବୁଢ଼ା ଆଡୁଆଳରେ ଲାଗୁର ରଖେ,
ନ ଦେଖେ ପଛେ, ତୃଷାଣି ଯେପରି ମୃଗତୃଷ୍ଣାକୁ ଅନାଇ ଥାଏ, ସେହି ବୁଢ଼ା
ଆଜକୁ ଏକ ଚକ୍ଷୁରେ ଅନାଇଥାଏ ପଛରେ ପଦ ଖଡ଼ ଖଡ଼ ହେଲେ ହଠାତ୍
ତମକି ଅନାଇଦିଏ—କେହି ଆସିଗଲା ପରି ? କିନ୍ତୁ କେହି ନାହିଁ, ପବନ
ବହୁବାରୁ ପଦ ଖଡ଼ ଖଡ଼ ହେଉଛି ।

କିଛିପଣ ଶରବ ରହି ରାଜକୁମାର କହିଲେ, ଖୁଣ ସମ, ସେ ସ୍ବୟମ୍ବର ଭେଦକର ଯେଉଁ ଅନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କର, ତାହା ଆଜି. ଏ ପ୍ରକୃତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅବଲୋକନରେ ପାଇବ ନାହିଁ । ତୁମର ବଞ୍ଚିତ ଘଟଣା ଶୁଣି କେଉଁ ଯୁବକର ମନ ଓ ଦବେକ ଛିର ହୋଇ ରହି ପାରେ ? ଆଜ୍ଞା, ତୁମ ମୁହଁରୁ ଶୁଣି ମୋର ନିଜର ମନରେ ଏ ନୂତନ ଭାବ ଜନ୍ମିଛି । ତୁମେ ଅସ୍ଥିର ନହୁଅ କିପରି ?

ଅସ୍ଥିର ହୁଏ ନାହିଁ ?

ତେବେ, ଅବମଣ ?

ଏତେ ଅଳ୍ପ ଦିନର କଥାଟା ଭୁଲିଗଲ ମହାରାଜ ?

ଏ ?

ମନ୍ଦୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ କିଏ ? ତାଙ୍କ ବିଧବା କନ୍ୟାର ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ କିଏ ଦାୟୀ ? ଅପଣ ଭୁଲିଯାଇ ପାରନ୍ତି, ମୁଁ ପାରିବି ନାହିଁ । ଓଃ, ସେ କି ଦୁଶ୍ୟ । ସେଇଥି ନିମନ୍ତେ ସାହସ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସେ ତ ଆଉ ମନ୍ଦୀ କନ୍ୟା ନୁହେଁ ଯେ ଏଡ଼େ ଡର ।

ଅବଶ୍ୟ ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ତାର କେହି ନାହାନ୍ତି । ବାପ, ଭାଇ କି ଆଉ କେହି, ତଥାପି—

ତେବେ ତ ସୁବିଧା ।

ନା ମହାରାଜ, ବିଶିଷ୍ଟ ଯେ ଅଛ । ତା ଛଡ଼ା ସେପରି ସୁଦରାକୁ ଆବମଣ କରବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ତ ମୋର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ସେ ଆପଣଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟ ।

ରାଜକୁମାରଙ୍କୁ ଶରବ ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁନବାର କହିଲା, ସେ ଆପଣଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟ ।

କିଏ ସେ ? କହୁଛ ତାର କେହି ନାହିଁ ?

କେହି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ଅଛନ୍ତି । ତାର ସ୍ବାମୀ—

ତାର ସ୍ବାମୀ ଅଛ ?

କଥାଟି ଭଲ କରି ଶୁଣନ୍ତୁ, ତା ପରେ କହିବେ ।

ଘାଟପଡ଼ାର ଝୁଲର ବହିଦାରଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ସେ । ସୁନ୍ଦର
ବହିଦାରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାର ଜନ୍ମ । ନବୀନକୁ ଚିହ୍ନିତ ? ନବୀନ ପିଲା
ଦିନରୁ ମୋର ସାଥୀ ଥିଲା, ଅପଣଙ୍କର ମଧ୍ୟ । ଦେଖିଛନ୍ତି ତ ପିଲାଦିନୁ କିପରି
ନବୀନର ଧର୍ମ ଅଙ୍ଗକୁ ମନ ? କାଳେ ବାବାଜୀ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ତାର ବାପା
ତାକୁ ବାହା କରି ଦେଲେ ।

କିଏ, ରଘୁନାଥ ବହିଦାରେ ? ସେ ତ ମନ୍ଦୀ ହେବେ ବୋଲି ବା କହି
ସଠାଇଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ନାହିଁ କଲେ କାହିଁକି କେଜାଣି ?

ତାର କାରଣ ନବୀନ ଅନେକ ବର୍ଷ ହେଲା ଜଣେ ବୁଢ଼ା ବାଦାଜୀଙ୍କ
ସଙ୍ଗେ ଗୁଲ୍‌ଯାଇଥିବାରୁ ତା ବାପାଙ୍କ ମନରେ ସୁଖ ନାହିଁ । କୋଉ ଏବେ
ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଭାବ ଅଛି ସେ ମନ୍ଦୀ ହେବାକୁ ଆସିବେ ? ନବୀନ ଘର ଛାଡ଼ି ଗୁଲ୍‌ଗଲା ।
ଆଶା ସେତେବେଳେ ପିଲା ଥିଲା ।

ଆଶା କିଏ ?

ସେଇ ସୁନ୍ଦରୀ, ନବୀନର ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ । ପିଲାଦିନୁ ତାକୁ ମୁଁ ଚିହ୍ନି ।
ସ୍ନେହ କରେ, ତା ସଙ୍ଗେ ଅଟ୍ଟା ନକଲ ହୁଏ । ସେ ମୋତେ ରାମ ଭାଇ ବୋଲି
ତାକେ । ଯୁବତୀ ହେବାର ଅନେକ ଦିନ ଯାଏ ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖି ନ ଥିଲି ।
ସନ୍ଦେହ କରେ, ମୁଁ ତାର ମନେ ଅଛି କି ନାହିଁ ।

ନିଶ୍ଚୟ ମନେ ଅଛି ।

କେଜାଣି ?

ସେ କଣ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ? ଯଦି ତାକୁ ପିଲାଦିନେ ଏତେଥର ଦେଖିଛ
କାହିଁ ମତେ ତ କେବେ ତା କଥା କହିନାହିଁ ।

କହିବାର ସୁଯୋଗ ପାଏ ନାହିଁ କି କହିବା ନିତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ
କରେ ନାହିଁ ।

ଏବେ ଏଡ଼େ ଆବଶ୍ୟକ ମନେକଲ କାହିଁକି ?

ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ବୋଲି, ଅପଣଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି । ମୋର ଇଚ୍ଛା ମୁଁ ତାକୁ
ଆପଣଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେବି ।

ସତେ ରାମ ? ପାରିବ ? ତୁମେ ମୋତେ ଯାହା ମାଗିବ ମୁଁ ଦେବି ।
ଆଶାକୁ ପ୍ରାସାଦକୁ ଆଣିବି । କିନ୍ତୁ, କିନ୍ତୁ ମାଆ ତ ଜାଣିବେ ? ନା—

ସେ ଜାଣିବେ କାହିଁକି ? ଯଦି ଅପଣଙ୍କର ସ୍ୱାହାୟୀ ପାଏଁ ମୋର ରଜାକୁ, ମୋର ବନ୍ଧୁକୁ, ସେ ଉପହାର ଦେବାକୁ ମୁଁ କ୍ଷମ ହେବି । ଲୋକେ ଯାହାକୁ ଭୂତ ଘର ବୋଲି କହନ୍ତି ସେଇଠି ହେବ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ବାସର ଘର । ଭୂତ ପ୍ରେତ କେହି ନାହିଁ । ଥିଲେବି ଗୁଣିଆ ତାଙ୍କ ତାକୁ ତଡ଼ିବ ।

ସେଇଠି ଭଲ ହେବ । କିନ୍ତୁ ପାରିବ ତ ?

ଯଦି ସାହାଯ୍ୟ ପାଏଁ ଅବଶ୍ୟ ପାରିବ ।

ଭୟ ନାହିଁ, ଯେପରି ସାହାଯ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ରାଜା ବେଶୀ ହେଲାଣି । ଏବେ ଗୁଲ ନହରକୁ ଯିବା । ନୌକାରେ ଆଉ ସବୁ ବିଷୟ କଥାବାତ୍ସା ହେବା ।

ରାଜକୁମାରଙ୍କର ଆଦେଶ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଗୁଲକୁ, ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ସାହରେ ବେଶୀ ବେଳ ରହିବା ଅନୁଚିତ ।

ଉଭୟେ ବାଲି ଚଟାଣର ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଗଲେ । କୁଲରେ ଛୋଟ ସୁସଜ୍ଜିତ ନୌକାଟି ରଖାହୋଇଥିଲା । ଉଭୟେ ନୌକା ଆରେହଣ କଲେ । ସମସ୍ତେ କାତ ପକାଇ ନୌକା ଚଲାଗଲା । ମନରେ ତାର ପୁତ୍ର, ଆନନ୍ଦ ଓ ଗର୍ବ । ସେ ଭାବିଲା, ରାଜପୁତ୍ର ମୋର ହାତ ମୁଠାରେ, ଯାହା କହିବା ସେ କରିବେ । କାହାକୁ ମୋର ତର ? ଆଶା ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଝିଅଟା ନା ବଳେଇ ଯିବ ନାହିଁ ।

ଘରଟି ଡିବର ଆଲେକରେ ଉଠିଲା । ପ୍ରସ୍ତୁତି ପଦ୍ମ ଫୁଲ ପରି ତାଙ୍କର ସ୍ନେହର ଆଶା, ପ୍ରାଣର ଆଶା ଘରଟିକୁ ଆଦୂର ଉଠିଲା କରୁଛି । ତାର ସେଇ ସୁନ୍ଦର ମୁଖଟି ଦେଖିଲେ ବିଷାଦ ଦୂର ହୋଇ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଜାଗି ଉଠୁଛି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁଣି ଆନନ୍ଦକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଦଳି ବିଷାଦ ମୁଣ୍ଡ ଟେକୁଛି । ଯାତନାରେ ହୃଦୟ ମଥୁତ ହେଉଛି । ଆଶା ପରି କନ୍ୟାର ଜନନୀ ସେ, ତେଣୁ ଗର୍ବିତା । ଗର୍ବ ଶଶକ ପାଇଁ ମାତ୍ର ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ମଥୁତ ମନକୁ ସତେଜ କରୁଛି । ପରକ୍ଷରେ ସେ ଭାବୁଛନ୍ତି, ଆଶାର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ କଥା । ଟଙ୍କ, ଆନନ୍ଦ ଉଭେଇ ଯାଉଛି । ସ୍ୱପ୍ନ ଆଶାର କୋମଳ ମୁଖ ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ଭଗ୍ନ ହୃଦୟରୁ ପଡ଼ିବ ବାହାର ଆସିଲା, ଆହା, ! ଶଶକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ବେ କେଉଁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ହୃଦୟର ବେଦନା ତଳେ ମାହିଁ କମିଲା,

ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦରେ ମାନବ ହୃଦୟର ବେଦନା ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ସେହି ପଦକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଥାଏ କେତେ ସୁଖ ଦୁଃଖର ସ୍ମୃତି । ଅଜାତର ଅନନ୍ଦ ନିରାନ୍ତର ଘଟଣା । ମାତ୍ର ହୃଦୟ-ଚିହ୍ନିତ ଭବିଷ୍ୟତର ଦୁଃଖାନ୍ତକାର ସେଥିରୁ ଜାଗି ଉଠୁଥିଲା । ଶବ୍ଦର ଜୀବନ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ରହି ପୁଣି ଲୋପ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ତହିଁରୁ ବହୁର୍ଗତ ଭାବ ଲାପ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ, ଘଟିଲା ଘଟଣା ହଜିଗଲା ନାହିଁ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଆଶାର ପିଲାବେଳେ ପେପର ମୁଖ ଚୁମ୍ବନ କରୁଥିଲେ, ହସ୍ତ ଚୁମ୍ବନ କରୁଥିଲେ, ସେହି ଦୁଃଖଦାୟିନୀ ରଜନୀରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସେ ଆଶାକୁ କେତେ ଗେଲ କଲେ । ଆଶା ବଡ଼ ଦୁନିଆଁ ଆଖିରେ ମାନ୍ଦ୍ର, ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀ ଆଖିରେ ସେ ପିଲା । ସ୍ନେହ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ, ପାର୍ଥବ ନୁହେଁ । ଜନନୀ ପାର୍ଥବ କିନ୍ତୁ ତାର ପ୍ରେମ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ । ଆଶା ଯେତେ ବଡ଼ ହେଉ, ଯେତେ ସୁନ୍ଦର ହେଉ, ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ସେ କେବଳ ପେଟର ଟିକି ଛୁଆଟି ।

ସାବିତ୍ରୀ ଭରୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର କନ୍ୟା ଆଶାଟି ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଶୋଇଛି । ସେ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ, କିଛି ବୁଝେ ନାହିଁ । କେବଳ ଜାଣେ କିପରି ସ୍ନେହ କରିବାକୁ ହେବ ତାର ମା ଓ ଆଉ ମାଆଙ୍କୁ, କିପରି କୋପ କରିବାକୁ ହେବ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ କି ରାବଣ ଉପରେ । ଆଶା ବୁଝେ କେବଳ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ।

ନବୀନର ପଲାୟନ ପାଇଁ କିଏ ଦାୟୀ ? ବୁଢ଼ା କହନ୍ତି, ଦାୟୀ ତାର ସାବିତ୍ରୀ ମା । କାରଣ ସାବିତ୍ରୀ ମାଆର ଅବହେଳା ଓ ଅନାଦର ପାଇଁ ଘରୁ ତାର ମନ ଛଡ଼ିଗଲା । ସ୍ୱପ୍ନରୁ ମଧ୍ୟ ମନ ଛଡ଼ିଗଲା । ଯେଉଁ ଘରେ ମା ନାହିଁ, ସେ ଘରେ ସାହା ନାହିଁ । ସେ ଘର ଶୂନ୍ୟ । ମା ଥିଲେ ସେ ଘର ଛଡ଼ି ଚାଲିଯାଇ ନ ଥାନ୍ତା, ମାରି ପ୍ରେମ ତାକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିଥାନ୍ତା ।

ବିଶିଆ ଦିଏ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କର ଦୋଷ । ସେ କହେ, ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀ ତାକୁ ଶିଖେଇ ନେଇଗଲେ । ପିଲାଦିନୁ ଏପରି ସେ ଅନେକ କଥା ଶୁଣିଛି । ବାବାଜୀମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ଶିଖାଇ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । ସେ ଏଡ଼େ କୁଞ୍ଜ ପେ, ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛନ୍ତି ଯଦି ସେ ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀକୁ କେବେ ଦେଖେ ତ ତାର ପ୍ରାଣ ନ ନେଇ ଛଡ଼ିବ ନାହିଁ । ପାପ ହେବ, ହେଉ । ପ୍ରତିହଂସା ସାଧନ କରିବ ।

ସାବିତ୍ରୀ କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେବେ ? ନିଜ କପାଳର ଦୋଷ, ନିଜର ଦୋଷ । ତାଙ୍କର ମାନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନବୀନ ହାତରେ ଆଶାର ହାତ ଛନ୍ଦିବାର ପ୍ରସାବରେ ସେ ସାତ ଦେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ନବୀନର

ଉଦାସ ତଳେ ଲଣାପଡ଼ିଥିଲା । ଶାଶୁ ମଧ୍ୟ କହୁଥିଲେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ତଥାପି ସ୍ବାମୀଙ୍କର ପରମ ବକ୍ତୃତ୍ତର ଅନୁରୋଧ ଶ୍ରୀ ନ ପାରି ସେ ରାଜ ହୋଇଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ସେ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କୁ କହିଲେ, ସବୁ ଦୋଷ ମୋର । ବୃଦ୍ଧାଙ୍କର ମୁଖ ଭାଙ୍ଗି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଦେଖାଗଲା । ତଥାପି ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି ସେ କହିଲେ, ନାହିଁ ମା, ତୋର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ସବୁ ଆମର କଥାଳର ଦୋଷ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମା ମୋର, ଏ ଘରେ ତୋର ପାଦ ପଡ଼ିଲା ଦିନଠୁଁ ଯାହା କହ ବସଦ ପଡ଼ିଛି, ସେଥିପାଇଁ ତୋର ଦୋଷ ଦେଇ ଆସିଛି । ତୋ ଉପରେ କେତେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଛି । ଆଉ ତୋର ଦୋଷ ଦେବ ନାହିଁ ମା, ବଞ୍ଚିଥିବାଯାଏ ଆଉ ତୋର ଦୋଷ ଦେବ ନାହିଁ । ବୁଝି ପାରୁଛି, ଏଥର ଚିନ୍ତାଗୁମ୍ଫର ଦୃଷ୍ଟି ମୋ ପାଞ୍ଜି ଉପରେ ପଡ଼ିଲାଣି । ଆଉ କେତେ ଦିନ ତୋ ପାଖରେ ରହିବ ? ଦିନେ ତ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଦେ କଥା କହି ନାହିଁ ତତେ । ଏ ଘରେ ଦିନେ ତ ତୋର ଜାନନ ପୁଣିରେ କଟିଲା ନାହିଁ । ମନରେ ଧରିବୁ ନାହିଁ । ଏ ବୟସରେ କେବଳ ପୁଅ ପୁରୁଷଙ୍କର ପ୍ରେତାତ୍ମାମାନେ ମୋ ଆଖି ଆଗକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଚେଇଁ ଥିବାବେଳେ ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଛୁ । ସ୍ବପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଛୁ । ସେମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ଏଠେ ଦିନ ମୁଁ ଏଇ ନରକ ବୁଣ୍ଡରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛୁ କେବଳ ତୋ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଛି ବୋଲି । ତୁ ଯିବା ନ କଲେ କିଏ ଆଉ ଯିବା କରିବ ? କଲ୍ୟାଣ କରୁଛି ମା, ତୋର ଛୋଟ ଫେର ଆସୁ, ଆଶା ମୋର ପୁଣିରେ ଘର କରୁ । ଆଉ ଦୋଷ ଦେବ ନାହିଁ ମା ତୋର । ଦୋଷ ଦେବାକୁ କସିଲେ କିଏ ଯେଉଁ ଆଖି ଦେଖାଇ କହୁଛି, ସାବଧାନ, ଯିଏ ତୋର ଏତେ ଚ୍ୟାବା କରୁଛି, ତାର ଦୋଷ ? ସବୁ ଅଦୃଷ୍ଟର ଦୋଷ ।

ବୃଦ୍ଧାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଆର୍ଦ୍ର ହୋଇ ଉଠିଲା । ସାବିତ୍ରୀ ଶାଙ୍କର ବାକ୍ୟ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧାଙ୍କର ଚରଣ ତଳେ ମସ୍ତକ ରଖି ବାଲିକାଟି ପରି କାନ୍ଦ କହିଲେ, ମୁଁ କିଏ ମା, ମୋ ଶାଶୁଙ୍କୁ ଯିବା କରି ପାରିବି ? ସେ ଅଧିକାର ମୋର ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀଙ୍କଠାରେ ସେ ଶକ୍ତି ଅଛି, ସେହି ଏକା ଯିବା କରି ପାରିବି ।

ବୃଦ୍ଧାଙ୍କର ମନର ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ଅନନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ, ବରଂ ସେ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ଆଶା ତାଙ୍କର କପର ପୁଣି ହେବା ସେଥିପାଇଁ ଉପବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ।

ଆଶାର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସଫଳା ଅବିରତ ବଢ଼ୁଛି, କିଏ ତାହା କଳନା କରି ପାରିବ ? କେହି ସଙ୍ଗିନୀ ନାହାନ୍ତି ଯାହାକୁ କହିଲେ ତାର

ଦୁଃଖ ଲାଗିବ ହେବ । ନିର୍ଣାଥ ସମୟରେ ମାତୃ କୋଳରେ ଶାୟିତା ଆଶାର
 'ମୁଖାବଲୋକନ କଲେ କଣ ଦେଖାଯିବ ? ସମୟ ସମୟରେ ତାହା ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ
 ଧାରଣ କରୁଛି । ଲଜ୍ଜାରେ ଲଳନାର ମୁଖ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ଆଶା ସ୍ବପ୍ନା,
 ତାର କେଉଁ ଲଜ୍ଜା ? କେତେବେଳେ ସେହି ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁହିତ ହୋଇ
 ପାଣ୍ଡୁର ଦେଖାଯାଉଛି । ହତାଶା ! ଆଶା ସୁନ୍ଦର ବାଳିକା । ସେ କିଆଁ ହତାଶ ?
 ଲଜ୍ୟ କରି ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଏ, ସୁନ୍ଦର ମୁଖଟି ମଳିନ ପଡ଼ିଗଲାଣି । କେଉଁ
 ଦୁଃଖରୁ ସେହି ମଳିନତା ?

ବାଳିକାର ମନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଦେଖିଲେ ଜଣାଯିବ, ବାହ୍ୟ
 ରୂପରୁ ଦେଖିଲେ ଯେପରି ସରଳା, ଯେପରି ମାତୃତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଜଣାଯାଏ,
 ମନ ତାର ସେପରି ନୁହେଁ । ସରଳା ସଜା ଜନନୀର କୋଳରେ ବୁଝିଲା କନ୍ୟା
 ସେ । ସ୍ବପ୍ନରେ ଯେପରି ଦେଖୁଛି, ସ୍ବାମୀ ତାର ତପସ୍ବୀ । କେଉଁ ଏକ ପବିତ୍ର
 ଶୂନ୍ୟ ଗହର ମଧ୍ୟରେ ବସି ତପସ୍ୟା କରୁଛନ୍ତି । ସ୍ବାମୀ ତାର ତପସ୍ବୀ, ସେ
 ଗର୍ବିତା ହେଉଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଯୌବନ ସେ ଗର୍ବକୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଉ
 ନାହିଁ । ତାର ଯୌବନ ଭରୁଛି, ସେ କଣ ତାର କମଳାୟୁ ରୂପ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ବଳ
 ଯୌବନକୁ ଅରଣ୍ୟକାସୀ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଟିର ପୂଜା ପାଇଁ ଚିର ଦିନ ସାରଳ
 ରଖିଥିବ ? କେତେ ଦିନ ତାର ରୂପ ଓ ଯୌବନ ରହିବ ? ତାର ଯୌବନ
 କୁସୁମ ଫୁଟିଛି, ବ୍ୟର୍ଥରେ ମଉଳିଯିବ ସିନା । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦେଖୁଛି,
 ଯେପରି ସେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଯୁବକଙ୍କୁ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିଛି । ଲଜ୍ଜାରେ ମୁଖ
 ରକ୍ତାକ୍ତ ହେଉଛି । ସେ ଯୁବକ ସାମାନ୍ୟ ଯୁବକ ନୁହେଁ, ସେ ରାଜକୁମାର ।
 ଆଶା ରାଜରାଣୀ ହୋଇଛି । ପୁଣି ଭରୁଛି, ଏହା କି ସମ୍ଭବ ? ହତାଶାରେ
 ମୁଖ ପାଣ୍ଡୁର ହେଉଛି । ଦେଖୁଛି, ସମସ୍ତଙ୍କ କହିବା ସେ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହୋଇ
 ପଥର ଭକାରଣୀ, ଅଥବା ବନର ତପସ୍ବିନୀ ହୋଇ ଏକାକିନୀ କାନନ କାନ୍ଦାର
 ଭ୍ରମଣ କରୁ କରୁ ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁର ସଞ୍ଜୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଛି । ଭୟରେ ମୁଖ
 ମଳିନ ହେଉଛି ।

ଯୌବନର ସ୍ବପ୍ନ, ସ୍ବପ୍ନର ସ୍ବପ୍ନ ।

ଆଶା ଓଠ ହଲାଇ କହିଲା, ଆରମ୍ଭ, ତୁ ଏଠି ବସିଥା ମୁଁ ଟିକିଏ
 ଘୋଷଣା ସେପାଖରୁ ଆସିବି ।

ବୁଢ଼ା ଦୁଃଖି ନ ପାରି ଭାବିଲେ, ଆଶା ବୋଧ ହୁଏ ଘରକୁ ଯିବାକୁ କହୁଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଆସୁଛି । ତେଣୁ ସେ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲେ, ହଉ ତେବେ ଆମେ ଆମେ ଚାଲି ।

ବୁଢ଼ାଙ୍କ ବାକ୍ୟର ଶେଷ ଅଂଶ ଶୁଣିବାଯାଏ ଆଶା ଅପେକ୍ଷା କଲ ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ଆଜିମା ଅନୁମତି ଦେଇଛନ୍ତି । ମୁହଁ ଶୁଣି ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେ ପୋଖରୀର ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଅସ୍ତମିତ, ସନ୍ଧ୍ୟାରାଣୀ ଆସିନାହାନ୍ତି । ଉଁକି ମାରି ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଦେଉଣୁର ଅଛନ୍ତି କି ଗଲେଣି ।

ଆଶା ଚାଲିଯିବା ପରେ ବୁଢ଼ା ଘର ବାଟରେ କିଛି ଦୂର ଚାଲିଗଲେ । ଆଶାକୁ ନାମକ ଦେଖି ସେ କଅଁଳେଇ ଡାକିଲେ, ଆଶା—

ଆଶା ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ପୁଣି ଡାକିଲେ, ଆଶା, ଆଶା ! ତଥାପି ଆଶା ନିରୁତ୍ତର । ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଇଁଲେ, ଆଲୋକ ଅଜ୍ଞାନର ମିଶ୍ରଣ ମଧ୍ୟରେ ତାକୁ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ଜାଣନ୍ତି, ଆଶା ତାଙ୍କୁ ପଛରେ ପକାଇ ଆମେ ଆମେ ଘରକୁ ଚାଲିଯାଇନାହିଁ, କାରଣ ସେପରି ହେ କେବେ କରେ ନାହିଁ; କାଲେ ଆଜିମା ଝୁଣି ପଡ଼ିବ, ଆଉ ଜୀବନ ପାଇବ ନାହିଁ । ତେବେ ସେ ପୋଖରୀ କୂଳରୁ ଫେରି ନାହିଁ ? ଏହା ଭାବି ବୁଢ଼ା ବାଟ ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲେ । ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତିଲେ । କେତେ କଣ ଭାବନାରେ ମନ ପୁର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଲେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ମାଡ଼ି ଆସିଲା !

ପୋଖରୀ ସେପାଖେ ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ସମତଳ ଚୂମ୍ବି । ସେହି ସମତଳ ଚୂମ୍ବିରେ ନାନା ଜାତିର ବୃକ୍ଷ, ବୁଢ଼ା, ଲଟା । ବନଦେବାଙ୍କର ଜୀଡ଼ା ଉଦ୍ୟାନ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ଆଶାକୁ ସେପରି ସ୍ଥାନରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁଏ ଯେପରି ବନଦେବା ନିଜେ ଭ୍ରମଣ କରୁଛନ୍ତି । ଗାଳ ଶାଢ଼ୀର ଯଶତ ତଳେ ଲେଟିଯାଉଛି । ମସ୍ତକ ଅନାବୃତ୍ତ; ମୁକ୍ତ କେଶ ସେହି ଗାଳ ଯଶତ ଉପରେ ଗାଳ ଆକାଶର କଳା ମେଘ ପରି ଦିଶୁଛି । ବିଳମ୍ବିତ ରତ୍ନହାର, କୃଷ୍ଣ କେଶ ଭେଦ କରି ଦିଶୁଛି ସତେ କି କଳା ମେଘ ଭେଦ କରି ତାରକାରାଜି ।

ତାରମଥାମଣି ଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଭୁଲଗୟି । ନବୀନ ଯୌବନର ରୂପ ସମ୍ଭାରରେ ଦେହ
ଭଲ୍ଲୁକ । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ଗୀତ ବୋଲୁଛି ।

କଞ୍ଚନ ଗଛ ପୁଷ୍ପ ପୁଷ୍ପ । ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର ପୁଷ୍ପରୁ ପବନ କେତେଗୁଡ଼ିଏ
ଝଟାଇ ବୁଝି ମୁଲେ ଗଦା କରିଛି । ଆଶା କଞ୍ଚନ ଗଛର ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇ-
ସତୁଷ୍ଟ ନୟନରେ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ପଡ଼ିତ କୁସୁମ ଉପରେ
ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ହସ୍ତ ବଢାଇ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ଫୁଲ ଆଣିବାରୁ, ପାରିଲା
ନାହିଁ । ଗୋଡ଼ ଟିପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖିଲା, ତାର ହସ୍ତ ଫୁଲ ଥିବା ଡାଳର
ପତ୍ର ଛୁଇଁ ପାରୁଛି । ନିକଟରେ ଖଣ୍ଡେ ରକ୍ଷା ପଡ଼ିଥିଲା, ତାକୁ ଆଣି ତଳେ ପକାଇ
ତା'ର ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଟେକି ଠିଆ ହୋଇ ହାତ ବଢାଇଲା । ହାତ ଫୁଲ ସ୍ପର୍ଶ
କଲା; କିନ୍ତୁ ଫୁଲ ତୋଳି ହେଲା ନାହିଁ ।

ଫୁଲ ତୋଳିବାର ଅନନ୍ଦ ଏପରି । ଅତି କଷ୍ଟରେ ଗୋଟିଏ ଦର୍ଢ଼ି
ତେଜ ପାଇଲେ କି ଅପୂର୍ବ ଅନନ୍ଦ ଅସେ ମନରେ ! ଆଶା, ହତାଶା, ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା
ଏବଂ ଶେଷରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଚେଷ୍ଟାରେ ପୁର୍ଣ୍ଣଥାଏ । ନିମ୍ନସ୍ଥ ସଦ୍ୟ ପଡ଼ିତ କୁସୁମରୁ
କେତୋଟି ଉଠାଇ ଆଶା ଚାଲିଗଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ? ସେଥିରେ ଯେ ଆଶା,
ହତାଶା, ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଲେଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ !

ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲା ସେ ଫୁଲ ତୋଳି ପାରିଲା ନାହିଁ । ନିରାଶ ହୋଇ
ଫେରି ଯିବ ? ଅଥବା ପଡ଼ିତ କୁସୁମରୁ କେତୋଟି ନେବ ? ଏହିପରି ଭାବିବା
ସମୟରେ କିଏ ଜଣେ ପଛରୁ ଆସି ତାର ଆଖି ବୁଜି ଧରିଲା ।

କିଏ ହୋଇ ପାରେ ? ସେ ଯେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ଆଶାକୁ ଏକାକିନୀ ନିର୍ଜ୍ଜନ
ସ୍ଥାନରେ ଦେଖି ରାମର ହୃଦୟ ବଳିତ ହେଲା । ଯେଉଁ ଆଶାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
ଦେଖିବାକୁ ଶ୍ଵେତଙ୍କ ପରି ସେ ବୁଦ୍ଧା ଅଭୁଆଳରେ ଲାଗି ଥାଏ, ସେହି ଆଶା
ଯେ ଆଜି ଏକାକିନୀ ! ନିକଟରେ, ତାର ଅତି ନିକଟରେ । ସେ କି ଏପରି
ସୁନ୍ଦରା ଛଡ଼ି ପାରେ ? ବୁଦ୍ଧା ମଧ୍ୟରୁ ଆଶାର ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେବାର ଦେଖି
ମନରେ ତାର କଷ୍ଟ ହେଲା । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାହାର ପଛଆଡ଼ୁ ଆଶାର ଆଖି
ବୁଜି ଧରିଲା । ଗୋଡ଼ ହାତ ଥରୁଥାଏ, ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ଚାରିଆଡ଼କୁ
ଅନାଉଥାଏ, କିଏ ଆସିଯିବ ପରା ।

ଆଶା ଚମକି ଉଠି ଚିତ୍କାର କଲା । ତାର ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲା,
ଆଶା, ତରୁଛି କିଲେ ?

ଆଶା ବୁଝିଲା ବୋଧହୁଏ, ସେ ଏପରି ଜଣେ କେହି ଯାହାକୁ ସେ ଭଲକରି
ଚିହ୍ନେ, ନଭୁବା ଏପରି ଅନ୍ୟ କାହାର ସାହସ ହୋଇ ପାରେ ?

ବରଲ୍ଲ ହୋଇ କହିଲା, କିଏ ? ସଞ୍ଜ ହେଲାଣି ଛଡ଼ିଦେ, ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି ।
ମଲାଫର, ଛଡ଼ି ଦଉନ୍ତୁ, କିଏ ବା—

ମୁଁ ରୁତ ।

ଆଣା ଭଗ୍ନ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ରୁ-ଉ-ଉ-ତ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଣାକୁ ଛତକୁ ଆଉଜେଇ ଆଣି ନାହିଁ ମ କହିବା ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ ହାତ ଛଡ଼ିଦେଲା ।

ଆଣା ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଘୁଆଯାଇ ଅବାକୁ ହୋଇ ରାମର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ
ରହିଲା । ତାର ଚକ୍ଷୁରୁ ତାର ଚେହେରାରୁ ରାମ କଣ ଦେଖିଲା କେଜାଣି, ଆଉ
ତା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଛତି ଦାଉଁ ଦାଉଁ ପଡ଼ିଲା, ଗୋଡ଼
ଥରିଲା, ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ରହିଲା । ଆଣା ସେହପର ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ସମୟ
ରହି ପଶୁରିଲା, କିଏ ତୁମେ ?

ରାମ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଆଉ କାହିଁକି ଚିତ୍ତିରୁ ? ଅନେକ ଦିନ ତଳର
କଥା । ଆଣା ତ ଆଜି ସେ ଆଣା ହୋଇ ନାହିଁ, ବଦଳି ଗଲାଣି । ଆଉ
ଚିତ୍ତିରୁ କାହିଁକି ମ ?

ରାମର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷା ଦେଖି ଆଣା ନ ହସି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତା ହସ ଦେଖି
ରାମ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ହସିଦେଲା । କହିଲା, ଆଣା, ଏବେ ଚିତ୍ତି ପାରୁଛୁ ତ ?

ହଁ ରାମ ଭାଇ, ତୁମେ କାହିଁକି.....ଆଉ କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଲଜ୍ଜାରେ
ମୁଣାବନତ କଲା ।

ରାମ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରି କହିଲା, ରାଗିଲୁ କି ଆଣା ? ମୁଁ ଏଇବାଟେ
ବୁଲି ଯାଉଥିଲି, ଦେଖିଲି, ସଞ୍ଜରୁଡ଼ିଆରେ ଏକା ହୋଇ କିଏ ଜଣେ ଏଠି
ବୁଲୁଛି । ତୁ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ଆସି ନ ଆନ୍ଧ୍ର । ଆସି ଦେଖି ତ ତୁ କଞ୍ଚନ
ଫୁଲ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛୁ, ପାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଭାବିଲି, ପିଲାଟାର ହାତ ପାଉ
ନାହିଁ, ଯାଏଁ ଦିଶା ଫୁଲ ତୋଳି ଦିଏ । ସେଇଥିପାଇଁ ଆସିଲି ।

ଏହା ତମର ଅନ୍ୟାୟ । ମୁଁ ଫୁଲ ନିଏଁ କି ନିଏଁ, ସେଥିରେ ତମର
କଣ ଥିଲା ଯେ ତମେ ପଛରୁ ଆସି ମୋର ଆଖି ରୁଜି ଧରିଲ ?

ଭୁଲ ହେଲା ଆଣା ?

‘ଆଣା ଉଦ୍ଦେଶିକ ହୋଇ କହିଲା, ନିଶ୍ଚୟ ଭୁଲ ହେଲା । ପୁରୁଷ ପିଲା
ହିଅ ପିଲାକର ପାଖକୁ ଆସିବା ଅତି ଅନ୍ୟାୟ । ହୁ,—

ତୁ ପିଲାଟା—ଫୁଲ ତୋଳି ପାରୁ ନାହିଁ ବୋଲି ସିନା ମୁଁ ଆସିଲି ।
ନୋହିଲେ କାହିଁକି ଆସିଥାନ୍ତି ?

ପିଲାଟାଏ ? ଏତିକି କହି ଆସୁଛି ହୋଇ ରାମର ମୁହଁକୁ ଅନ୍ଧାରଲା ।
ପୁଣି କହିଲା, ମୁଁ ପିଲାଟାଏ ପରି ତମୁକୁ ଦିଶିଲି ? ପଛଆଡୁ କେଉଁ ସାହସରେ
ଆସି ମୋ ଆଖି ବୁଜି ଧରିଲ ? ନିଶ୍ଚିତ ! ପର ଦିନ ସଙ୍ଗରେ ତମର
କି ସମ୍ପର୍କ ?

କିଛି ନାହିଁ । ମୁଁ କଣ କରିଛି ଯେ ମୋ ଉପରେ ଏତେ ଭାବି ଯାଉଛ ?

ମନକୁ ପଚାର । ଏପରି ଗୋଟାକ ଛାଏଁ ଅରୁଛି କାହିଁକି ? ତମର
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ କି ?

କିଛି ନାହିଁ ।

ଆଶା କହିଲା, ହଉ ଯାଅ, ଏଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଯାଅ । ମୋର ବାପ ଭଲ
କେହି ନାହିଁ ବୋଲି ସିନା ତମର ଏଡ଼େ ସାହସ ହେଲା । ନୋଇଲେ—

କି ସାହସ ହେଲା ? ମୁଁ ତ ସାହସିକତାର କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନାହିଁ । ଆଶା,
କାନ୍ଦୁଛୁ କାହିଁକି ?

ଏଠୁ ଚାଲିଯାଅ ନୋଇଲେ ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ଆଶା ରାମ ନିକଟରୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଲା । ରାମ ଛଡ଼ିବାର ଲୋକ ନୁହେଁ ।
ସେ ଆଶାର ହାତ ଧରି ଖଣ୍ଡେ ରୁମାଲରେ ତାର ଲୁହ ଯୋଛି କହିଲା, ଆଶା,
ଚାଲିଯିବୁ ? ମୁଁ ତ ତତେ କିଛି କହି ନାହିଁ, କାନ୍ଦୁଛୁ କାହିଁକି ?

ଓଃ, ଛଡ଼ିଦିଅ, ମା ଗୋଜୁଥିବ । ଆଉମା ଅନେଇଁ ବସିଛି ସେଠି । ମୁଁ ଯାଏଁ ।

ରାମ ଅଙ୍ଗେଇ କହିଲା, ଆଶା ! ତୁ କଣ ଭାବୁଛୁ ଯେ ମୁଁ ଇଆଡ଼େ ବୁଲି
ଆସିଥିଲି ?

ତୁମେ ଯୁଆଡ଼େ ଆସ ସେଥୁରେ ମୋର କି ଥାଏ ? ଛଡ଼ି, ଓ... ..

ଯେତେ ଟଣା ଓଟର କଲେ ହାତ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ । ଶୁଣ,
ମୁଁ ତୋର ପାଖକୁ ଆସିଥିଲି । ଆଜି ନୁହେଁ, ସବୁଦିନେ ଆସିବି । ତତେ ଏଭୁଟିଆ
ଦେଖି ଆଜି ଗୋଟାଏ କଥା କହିବି ବୋଲି ବସିଛି ।

ମୋ ସାଙ୍ଗେ ଝୁଣି ତୁମର କି କଥା ? ଛଡ଼, ନୋଇଲେ ଡାକିବ ବଣିଆ ଭାଇକି ।

ବଣିଆ ଭାଇ ମୋର କଣ କରବ ଶୁଣେ ? ଗୁରୁଆଡ଼େ ନିନ୍ଦା କରି କହିବ, ରାମ ଆଶାକୁ ଧରିଥିଲା । ଗୁଡ଼ିଲୁ ତ ? ସେଇଠୁ ମୋର କଣ ହୋଇ ଯିବ ? ମୋତେ କିଏ ନ ଚିହ୍ନେ ? ମୁଁ ସଜାକ ସାଙ୍ଗ । ନାମ ଯଡ଼ିବ କାହାର ଜାଣୁ ? ଡୋର । ସେଇଠୁ..... ?

ଆଶାର ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେଲା । ବାଳିକା ସେ, କେତେ ତାହାର ଶକ୍ତି ? 'ସେ ରାମର ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ି ଅନ୍ତନୟୁ ବିନୟୁ କଲା, ଛଡ଼ିଦେବାକୁ । କେତେ କାନ୍ଦଲା, ପୁଣି କହିଲା, ରାମ ଭାଇ, ମୁଁ ପରା ତମର ଛେଟ ଭଉଣୀଟା; ମୋତେ ଏପରି କଥାଗୁଡ଼ା କହୁଚନା ? ଛଡ଼ିଦିଅ ମୋତେ.....

ରାମ ଆଶାକୁ ତଡ଼ି ଉଠାଇଲା ।

ନିରାହା ବାଳିକା କଣ ସେ ଜାଣେ ? ତାକୁ ଦେଖି ସାକ୍ୟ ପବନ ଗର୍ଜନ କରି ଉଠିଲା, ବୁଦା ଭିତରୁ ବିଲୁଆଟାଏ ଡାକିଲା, ହୁକେ ହୁ ହୁକେ ହୁ । ସୁନା ରଙ୍ଗର ସାକ୍ଷୀ ଏସେହି ବୁଦା ଭିତରୁ ବାହାର ପୋଖରୀ କୁଲକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ରାମ ଆଶାକୁ ତଳେ ଠିଆ କରି କହିଲା, ଆଶା, ଭୟ କାହିଁକି କରୁଛୁ ? ତୁ ପରା ମୋର ଛେଟ ଭଉଣୀଟା । ତତେ ଗୋଟାଏ କଥା କହିବି ବୋଲି ବସିଛୁ, ଶୁଣିବୁ ?

ରାମର ହାତରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଆଶା ପଳାଇଗଲା ନାହିଁ । ରାମର ମୁହଁକୁ ଅନାହିଁ ଅଶ୍ରୁ ବର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଶୁଣ, ତୋ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେବ ସେଇଥିପାଇଁ କହୁ ନ ଥିଲ । କେତେଦିନ ଲାଗୁଛବି ? ଯେତେହେଲେ ପିଲା ଦିନର ସାଙ୍ଗଟା ତ ସେ ।

ଆଶା ଚମକିଉଠି କହିଲା, କିଏ ?

ନଗାନ୍ନ । ସେ ଆଉ ଏ ସଂସାରରେ ନାହିଁ, ନିଜେ ମୁଁ ଦେଖି ଆସିଛି । ପିତାଙ୍କ ଦିନ ତଳେ ଏଠିକି ଦଶ କୋଶ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ଶୁଣାନରେ ସେ ବାବାଜୀ ବେଶରେ ମରକରି ପଡ଼ିଥିଲା । ଆଜିଯାଏ କାହାକୁ କହି ନାହିଁ କାହିଁକି 'ଜାଣୁ ? ଯଦି କହିଥାନ୍ତି, ଲୋକେ ଜାଣିଥାନ୍ତେ, ତୋ ଦେହରୁ ଗହଣା ଗାନ୍ଧି ସବୁ କାଢ଼ି ନେଇ ବିଧବା କରାଇଥାନ୍ତେ । ସେଇଥିପାଇଁ କାହାକୁ କହି ନ ଥିଲ । ଏକା ତତେ କହିଲି । ଯେତେହେଲେ ସାନ ଭଉଣୀଟା ପରା ତୁ । ତୁ ମଧ୍ୟ କାହାକୁ

କହିବୁ ନାହିଁ । ଆମ ସଙ୍ଗାତେ ରାଜକୁମାର ନିଜେ କହିଛନ୍ତି, ଆଶାକୁ କହିବୁ, ସେ କାନ୍ଦିବ ନାହିଁ । ନବୀନ ତ ବାବାଜୀଟାଏ, ମରଗଲେ ଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଅର୍ଥ ରୁଷି ପାରୁଛୁ ତ ? ସେ ଗୃହାନ୍ତି, ତତେ ଏ ରାଜ୍ୟର ଭଣି କରିବେ ।

ଆଶା ରାଗି ରାଗି ଥିଲା । ରାମର କଥା ସେ ସହ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତତ୍ତ୍ୱ ଖଣ୍ଡେ ଛେଟ ଟେକା ଉଠାଇ ସହଯା ରାମ ଉପରକୁ ପକାଇଲା । ରାମର ମୁଣ୍ଡରେ ବାଜିବାରୁ ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ରକ୍ତ ବାହାରିଲା । ରକ୍ତ ଦେଖି ଆଶା କାନ୍ଦି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ରାମ ଖାତିର ନ କରି କଞ୍ଚନ ଗଛରୁ ଘୁରୁ ତାଳ ଫୁଲ ଆଣି ଆଶାକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ।

ଫୁଲ ନେବ କଣ, ମୁହଁରେ ନରହି ଆଶା ଧାଇଁ ଚାଲିଗଲା ।

ରାମ କହିଲା, ଆଶା, ଏକାଥରେ ଭୁଲ୍‌ସିବୁ ନାହିଁ ଲୋ ।

ଆଶା ଯିବା ପରେ ରାମ ବାଟ ଭାଙ୍ଗି ନିଧାକୁଳାଥଡ଼େ ଚାଲିଲା । ଆଗରେ ସାଧୁଆ ମାଆକୁ ଦେଖି ଚମକିପଡ଼ିଲା । ସାଧୁଆ ମା ରାମକୁ ଦେଖି ହସିଦେଲା ।

ରାମ ପଚାରିଲା, କଲେ ସାଧୁଆ ମା, କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ?

କୁଆଡ଼େ ଯାଉ ନାହିଁ ଯେ.....

ହସୁଛୁ କାହିଁକି ?

ମଲା, ହସିବାକୁ କଣ ମନା ?

ସାଧୁଆ ମା, ତୁ ସବୁ ଶୁଣିଛୁ ?

ମୁଁ ତ କିଛି ଶୁଣି ନାହିଁ ।

ସତ କହ ।

ସତ କହିବ ? ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣିଛି ସବୁ ଦେଖିଛି । ମାଇକନିଆ ହିଅନ୍ତୁ ବଣ କରିବାକୁ ଦେଲେ ଗୌର ପରି ଆସି ପଛରୁ ଆଖି ରୁଜି ଧରିଲେ ହେବ କି ?

ଆଉ କେମିତି ? ରାଜକୁମାର ନିଜେ ଆଶାକୁ ଗୃହାନ୍ତି ।

ମନ୍ଦ କର, ଭିକ୍ଷା କର, ସେ ପଛରେ ଧାଇଁବ ।

ସତେ ? ତୁ ଜାଣୁ ?

ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ହୃଦ୍‌ମାନ ଗୁଡ଼ିରେ ଯେଉଁ ବାବାଜୀ ରହନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଜଣା, ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଔଷଧ ଦେବେ ।

ଆଣି ଦେବୁ ?

ହଁ, ଏକା ସୁନାହାର ନେବ ।

ମୁଁ ରାଜି ।

ସେ ଆଉ ଏ ସଂସାରରେ ନାହାନ୍ତି ?

ଆଣା ଭାବେ, ସେ ତାର କେନ୍ଦ୍ର ନୁହନ୍ତି । ତଥାପି ତାର ମନ ବ୍ୟକ୍ତ ହେଲା । ତାର ବିବାହୁତ ସ୍ଵାମୀ ତ । ଆଣା ନିଜେ ଭାବି ନିଜେ ତମକି ଉଠିଲା । ମହାଭାରତରୁ ପଢ଼ିଛ, ରାମାୟଣରୁ ପଢ଼ିଛ, ସ୍ଵାମୀ କାହାକୁ କହନ୍ତି । ପଢ଼ିବ୍ରତାଃ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ଵାମୀ ନିମନ୍ତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ? ଆଣା କଣ ପଢ଼ିବ୍ରତା ନୁହେଁ ? କିନ୍ତୁ ଖେଳାଳିଙ୍କ ସ୍ଵାମୀ ବୋଲି ମଣିବ ? ନବୀନକୁ ନିଜେ ବରଣ କରି ନାହିଁ । କଣ୍ଠେଇ ବାହାଘର ପରି ଯେଉଁମାନେ ଏ ବିଭାଘର କରିଛନ୍ତି, ତାର ଫଳାଫଳ ପାଇଁ ସେହିମାନେ ଦାୟୀ । ଯେତେବେଳେ ବେଦ ଉପରେ ବସି ନବୀନକୁ ସେ ବିଭା ହୋଇଥିଲା ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲା ବିଭାଘର କଣ, ସ୍ଵାମୀ କଣ । ଏତିକି ଜାଣିଥିଲା ଯେ ସେ ତାର ନବୀନ ଭାବି ସଙ୍ଗେ ବସିଛି ଆଉ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲା ଯେ ଯାହା ପାଖରେ ସେ ବସିଛି, ତାହାର ଚରଣ ସେବା କରିବାକୁ ହେବ ଜୀବନସାଥୀ । ତାହାର ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ ଓ ସୁଖରେ ସୁଖୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ?

ଆଜି ସେ ବନ୍ଦନ ମୁକ୍ତ । ଜଣେ ଗୁଲିଗଲିଣି । ଆଉ ଜଣେ ଅଛି । ସେ ଜଣକ ଆଣା । ସେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦନ ମୁକ୍ତ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ଏ ବନ୍ଦନ ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଜାଣିଲେ ବାଧା ଦେବେ, ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହେବେ । କିନ୍ତୁ ଆଣା ଗୁହେଁ ସଂସାର ହେବ । ସଂସାରର ଆନନ୍ଦରେ ନିଜକୁ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିବ । ଜଣେ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ସ୍ଵାମୀ କରି ନିଜେ ମାତାଜୀ ହୋଇ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲିବ ନାହିଁ ।

ଆଣା ଭାବେ, ମୁଁ ଯଦି ଜାଣି ନ ଥାନ୍ତି ଯେ ସେ ମୃତ, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ସାରା ଜୀବନ ବସିଥାନ୍ତି ଏହି ଆଣାରେ ଯେ ସେ ଅସିବେ ।

ଭାବିଲୁ, ମା ଆଇମାଆଙ୍କୁ ଏ ସମ୍ପାଦ ଜଣାଇଦେବ । ଏ ସମ୍ପାଦ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଭବିଷ୍ୟେ ଦୁଃଖିତା ହେବେ । ପଚାରିବେ, କେଉଁଠୁ ଶୁଣିଲୁ ? ସମସ୍ତେ ସେଇଆ ପଚାରିବେ । କଣ କହିବି ସମ ଭାଇ କହିବୁ ? ସମ ଭାଇ କିଏ ନ ଚିହ୍ନେ ? କେହି ତ ସେ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କଲି କାହିଁକି ? ସମ ଭାଇ କାଲେ ମିଛରେ କହିଥିବ ?

କାହିଁକି ବା ସେ ମିଛରେ କହିବ ? ସେ ହୁଏତ ସତ କହିଥିବ । ଘଟଣାର ସତ୍ୟତା ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ସେମାନେ ମୋତେ ଦିଧାବା କରିବେ । ହୁ, କି ସେ ରୂପ ।

ସମ ଭାଇର କଥା ଠିକ୍ । କେହି ଜାଣିବେ ନାହିଁ, କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସମ ଭାଇ ଭଲ ଲୋକ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୁଁ କଠୋର ହୋଇଛି । ମୁଁ ମୂର୍ଖ, ମୁଁ ଦୁଷ୍ଟ । ତାଙ୍କୁ ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିଲି କାହିଁକି ? ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବାଜି ରକ୍ତ ଝରିଲା । ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଭଲ । ଯଦି ମନ ହୋଇଥାଏ, ଯଦି ସେ ନିଜେ ମୋତେ ବୁଝୁଥାନ୍ତି, ସେ କଣ ସୁନ୍ଦର ହୁଏ ? କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜେ କହିଛନ୍ତି, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସ୍ବାମୀ ଭାବୁଣୀ । ରାଜକୁମାର ମୋତେ ତାଙ୍କର ସ୍ବାମୀ କରିବେ । ଯଦି ତାହା ହୁଏ, ସମ ଭାଇ ମନ୍ଦୀ ହେବ ।

କେତେ ଅବାଚାର ଭଲ ମନ ଚିନ୍ତାରେ ବାଳିକା ଆଶାର ମନ ଦୋହଲି ଉଠିଲା ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରାଜକୁମାର ମହାନନ୍ଦା କୁଳରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆସି ପ୍ରଣାମ କଲା ।

ରାଜପୁତ୍ର ପଚାରିଲେ, ଖବର କଣ ?

ସମ ହସି ହସି କହିଲା, ଖବର ତ ଅନେକ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ହେଲେ କହିବି କିପରି ?

ରାଜକୁମାର କହିଲେ, କେବେ ଚାଲି ନହୁଅନ୍ତି ଭଜନରୁ ଯିବା । ମୋ ଦୈଠକଶାଳାରେ ବସିଲେ ସୁବିଧା ହେବ ତ ?

ଅବଶ୍ୟ ।

ରାଜପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରର ହାତ ଧରି ନହର ଭିତରକୁ ନେଲେ । ବୈଠକ ଖାଲରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଉଭୟେ ବେହାସନରେ ବସିଲେ । ଗୃହଟି ଆଲୋକରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ସାଜସଜ୍ଜାରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ।

ରାଜକୁମାର ଦେଖିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରର ମୁଣ୍ଡରେ ରକ୍ତ ଲାଗିଛି ।

ପଚୁରିଲେ, ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଲା କିପରି ?

ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, ଆଶାର ଟେକା ମାଡ଼ରେ ।

କାହିଁକି ସେ ଏପରି କଲା ?

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯାହା ଘଟିଥିଲା ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା ।

ରାଜକୁମାର ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଆଶାର ଆଶା ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ହେବ । ତୁମର ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହୋଇଛି ।

କଦାପି ନୁହେଁ ।

ରାଜକୁମାର ପଚୁରିଲେ, ତେବେ ଉପାୟ ?

ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୋ ମନକୁ ଏପରି ଆସୁଛି । ଭାବିଛି, ଆପଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ହାର ନେଇ ଦିନେ ତା ସଙ୍ଗରେ ଦେଖାଦେଲେ କହିବି ଯେ ଆପଣ ସେ ହାର ତାକୁ ଉପହାର ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ରାଣୀ ହେଲେ ରାଜ୍ୟଟା ତାର ହେବ ।

ରାଜକୁମାର ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ହସି କହିଲେ, ତୁମେ ନିବୋଧ । ହାରଟି ତା ଘରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଦେଖିବେ ଓ ପଚାରିବେ, ସେ କି ଉଦ୍ଧର ଦେବ ?

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲା, ଆପଣ ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି । ତେବେ ଗୋଟାଏ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା, ଶୁଣନ୍ତୁ । ଆଶାର ବେକରେ ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁମୁଲର ହାରଟି ପଡ଼ିଛି ସେ କାହାର କହନ୍ତୁ ଭଲ ।

ଯେ ପିନ୍ଧିଛି ନିଶ୍ଚୟ ତାହାର ।

ସେ ହାର ଆପଣଙ୍କର ।

ତମେ କେବେ ମୋର ହାରରୁ ଗୋଟାଏ ନେଇ ତାକୁ ଦେଇଛ ?

ଶୁଣନ୍ତୁ କହୁଛି, ବନ୍ଧୁ ବର୍ଷ ପୁର୍ବେ ଆପଣଙ୍କର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଦିନ ରୁଡ଼ା ରାଜା ସେହି ରତ୍ନଖିତ ହାରଟି ଆପଣଙ୍କ ବେକରୁ କାଢ଼ି ନିବୀନକୁ ଉପହାର

ଦେଇଥିଲେ । ନବୀନର ପିତା ରଘୁନାଥ ଆଶାକୁ ବୋହୂ କରାଇ ପରେ ସେ ହାରକୁ ଆଶାର ବେକରେ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏଥର ବୁଝିଲେ ତ, ଆଶା ଅନେକ ଦିନରୁ ଆପଣଙ୍କର ହୋଇ ସାରିଛି । ମଝିରେ ନବୀନ ଆସିଲା, ଚାଲିଗଲା ।

ଏ କଥା ଆଶା ଜାଣେ କି ?

ନ ଜାଣିଥିଲେ ଜାଣିବ । ଛମୁଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ହାର ବେକରେ ଲମ୍ବାଇବ ।

ସେଥିରେ ମୋର ଆପଣ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ସମ୍ପତ ହେବ କି ?

ନ ହେଲେ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ।

ରଖିବ କେଉଁଠି ? ଯଦି ନହର ଭିତରକୁ ଆଣ, ମା ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଜାଣିବେ । ରାଜ୍ୟଭେଦେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବେ ।

କେହି ଜାଣି ପାରିବ ନାହିଁ । ତାର ରହବାକୁ ମୁଁ ସ୍ଥାନ ଠିକ୍ କରି ସାରିଛି ।

କେଉଁଠି ?

ଏହି ନହର ଭିତରେ ।

ତା ହେଲେ ତ ସମସ୍ତେ ଜାଣିବେ ?

ନା, ଏସବୁ ସ୍ଥାନ ଅଛି ଯହିଁ ରଖିଲେ ମାଛ ମଣା ବି ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ । ବୁଝି ପାରିଲେ ତ ? ଯେଉଁ ଘରେ ଭୂତ ଅଛି ବୋଲି କହନ୍ତି, ସେହି ଘରେ । ଆଜିଯାଏ ସେ ଖଜାକୁ କେହି ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେଠି ? ଆରେ ବାପ୍ରେ, ବୁଢ଼ା ରାଜାଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଭୂତ ହରଣଗୁଳି କରି ନେଇଗଲା ।

ସେଦିନ ଆଉ ନାହିଁ । ମୁଁ ନଜେ ଗୁଣିଆଁ ଆଣି ଭୂତକୁ ତଡ଼ିଦିଆଇଛି । କିଛି ଭୟ ନାହିଁ । ସେହି ଘରେ ତାର ରହବାର ନନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ସଜ୍ଜିବ । ତାର ସେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦୁଇଜଣ ବୁଢ଼ୀ ଖଣାଙ୍କୁ ମୁଁ ଆଗରୁ ଠିକ୍ କରି ରଖିଛି, ସେମାନେ ବଶ୍ଚାସୀ । ସେ ଘର ପୁରା ଯେପରି ଥିଲା, ସେପରି ଆଉ ନାହିଁ । ଦେଖିଲେ ରହବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବ । କାଲି ଆପଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଦେଖେଇ ଆଣିବ । ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ ।

ରାମର କଥା ଶୁଣି ରାଜକୁମାର ଦୀର୍ଘ ଶ୍ବାସ ଛାଡ଼ିଲେ । ଅଶା-ନରାଶାରେ ମନ ଛଟପଟ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଭୟରେ ଛତା ଥର ଉଠିଲା ।

ବୁଦ୍ଧଶ୍ରୀଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତନର ସମୟ ଆସିଛି । ତାଙ୍କର ଅଭିମାନ ଓ ଗର୍ବ ଅଟାତ ହୋଇଛି । ଆହା, ସୁନାର ଘର ରୁନା ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଚିନ୍ତା ଭଦ୍ରତ ହୋଇଛି । ରଘୁନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦିନରେ ଥରକରୁ ଦିଅର ଦେଖା ହୁଏ ନାହିଁ । ସେତକ କେବଳ ଭୋଜନ ସମୟରେ । ରଘୁନାଥ ଦିନରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଭୋଜନ କରନ୍ତି । ଘରେ ଦିନଯାକ ନଥାନ୍ତି । ଝୁଲୁମୁଣିଟି ଥର ରାମ ରାମ ଜପି ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟାଯାଏ ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରୁଥାନ୍ତି । ରାମେଶ୍ବର ମଣାଣିରେ ବସି ଅଧିକ ବେଳ କଟାନ୍ତି ।

ଦିନେ ଘନଶ୍ୟାମ ତାଙ୍କୁ ରାମେଶ୍ବର ମଣାଣିରେ ଭେଟି ପଚାରିଥିଲେ, ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କର ଏଠି ବସିବାର କାରଣ ?

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ବୁଝିଲ ଘନ, କେତେବେଳେ କୋଉଁ କଥା । ଆଜି ଅଛି କାଲି ନାହିଁ । ମଣିଷ ଜୀବନ ପାଣିଫୋଟକା । ସେଇଥିପାଇଁ ଆଗରୁ ଦେଖିନେଉଛି । ଶେଷରେ ଏଇଠିକି ତ ଆସିବାକୁ ହେବ ।

ଭଲ୍ କରନ୍ତି, ଆପଣ ଭଲ୍ କରନ୍ତି । ଆଗରୁ ବଲ୍ଲୀ, ସାର୍ବଜ୍ଞା, କୁକୁରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦୋସ୍ତୀ କରୁଥାଆ । ଚନ୍ଦ୍ରାପତ୍ରର ଥିଲେ ତମୁକୁ ଥର ଥର କରି କାମୁଡ଼ିବେ । ଆହା, ଭଲ୍ କହିଲ । ତମେ ତ ଯୋଡ଼ା ହେବ । ତେବେ ଏତେ ଦୋସ୍ତୀ କରିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବସନ୍ତ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ । ଦାଣ୍ଡ ଘର କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ରହନ୍ତି ସକାଳଯାଏ । ରାସିରେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧଶ୍ରୀ ଭାବନ୍ତି, ଏଥିପାଇଁ ଯେ କେହି ଦାୟୀ ହେଉ ପରେ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି ସେହି ଡେଇଁରଥା ପିଛାଇ ଦିନଠୁଁ । ତା ପୁଅକୁ ବେଶ ଭଲ ଥିଲେ । ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଏପରି ଦଶା ଯେ ନବୀନର ଅନୁପସ୍ଥିତି ନିମନ୍ତେ, ତା ସେ ଜାଣି ପାରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମନରେ ଦୁଃଖ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ ଏହି ସବୁ କଥା ମନରେ

ପକାନ୍ତି । ଧୂଳିଆର ଦେହ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ଖରାପ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଗେ
 'ରାତିରେ ଥରେ ଦୁଇଥର ଚମକି ଉଠୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଏବେ ତାର ଚମକି ଉଠି
 ବଳିବଲେଇବା ବଢ଼ିଗଲାଣି । ଦିନେ ଦିନେ ରାତି ସେହିପରି କଟିଯାଏ । ସାଧୁଆ
 ମା ଗୁଣିଆଁ ତାଙ୍କ ତାଙ୍କୁ ଝଡ଼େଇଲା । କିଛି ଲାଭ ହେଲା ନାହିଁ । ଗୁଣିଆଁ କହିଲା,
 'ଜଣେ ମଲା ସ୍ତ୍ରୀର ଆସ୍ତା ଧୂଳିଆ ଦେହରେ ପଶିବ । ସେହି ସ୍ତ୍ରୀକୁ କିପରି ଘରୁ
 'ତଡ଼ିବ, ତା'ର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ରୁକୁଣୀ ଧନର ପ୍ରତ୍ନଭାବନା ଦେଖାଇଲେ ।
 'କିନ୍ତୁ ସେ କହିଲା, ଯଦି ଜବରଦସ୍ତି ତଡ଼େ, ତେବେ ସେ ମୋର ଘରକୁ ଯିବ ।

ରାତି ଅଧରେ ଧୂଳିଆ ବଳିବଲେଇ ଉଠେ, ଭାଇ ପାହାଡ଼ ଉପରେ
 'ବାବାଜୀ ହୋଇ ବସିଛି, ବଡ଼ ମା ତୁ ଯା ।

ରୁକୁଣୀଙ୍କ ଅନୁମାନ ଯେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ନଗାନର ମା । ନିଜେ ବି
 'କେତେଥର ତାଙ୍କୁ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଦେଖିଲେଣି ।

ରୁକୁଣୀ ଭାବନ୍ତି, ଆଶାକୁ ପାଖକୁ ଆଣିଲେ ଏ ସବୁ କମିଯିବ । ଆଶାକୁ
 ଆଣିବେ କିପରି ? ଯଦି କେହି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଧନ ଓ ରୂପ ନେଇ ବିନିମୟରେ
 'ନଗାନକୁ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ କହନ୍ତା, ସେ ଅନନ୍ଦରେ ସମ୍ମତ ହୁଅନ୍ତେ । ତାଙ୍କ
 ମନ କଥା କେହି ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ଜାଣିଲେ ଯେ ସେ ସାବତ ମା ।
 ଶହ ଦିନେ ଥିଲେ, ଆଜି ନାହାନ୍ତି । ନଗାନକୁ ଫେରି ପାଇବାକୁ ଓ ଆଶାକୁ
 'ପାଖକୁ ଆଣିବାକୁ ଆଜି ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ।

ଏବେ ସାଧୁଆ ମା'ର କଥା ସେ ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସାଧୁଆ ମା ଆସିଲେ ସେ
 'ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଭାବନ୍ତି, ଘରର ସବୁ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କେବଳ
 'ତାହାଙ୍କିଲାଣି । ସାଧୁଆ ମା ପ୍ରାୟ ଆସେ ନାହିଁ । ଯେବେ ଆସେ, ପର ଘର ଝିଅ
 'ବୋହୂଙ୍କର ନିନ୍ଦା ଗାଇବା ପୂର୍ବରୁ ରୁକୁଣୀ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଚାଲିଯାଇଥାନ୍ତି ।

ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଆସି ଥରେ ସେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଲା । ଆରମ୍ଭ
 'କଲା, ଝିଅ ଲେ, ତୋ ମୁହଁ କାହିଁକି ଶୁଖିଯାଉଛି ? ହଁ, ଧୂଳିଆ ପାଇଁ କି ତ ? ସେ
 'କିଛି ନୁହେଁ ଲେ ଝିଅ, କିଛି ନୁହେଁ ।

ରୁକୁଣୀ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ କହିଲେ, ଜଳପାଉଁ ସେ ମୁହଁ,
 'ପୋଡ଼ିଯାଉ ।

ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ଆଜି କାଲିକାର ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କ କଥା ଦୁନିଆ
 'ବାହାର । ସେ କାଳ ତ ଆଉ ନାହିଁ ।

ରାମର କଥା ଶୁଣି ରାଜକୁମାର ଦୀର୍ଘ ଶ୍ବାସ ଛାଡ଼ିଲେ । ଅଶା-ନିରାଶାରେ ମନ ଛଟପଟ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଭୟରେ ଛତି ଥର ଉଠିଲା ।

ଛୁକୁଣୀଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତନର ସମୟ ଆସିଛି । ତାଙ୍କର ଅଭିମାନ ଓ ଗର୍ବ ଅତୀତ ହୋଇଛି । ଆହା, ସୁନାର ଘର ଚୁନା ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଚିନ୍ତା ଭଦ୍ରତ ହୋଇଛି । ରଘୁନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦିନରେ ଥରକରୁ ଦିଥର ଦେଖା ହୁଏ ନାହିଁ । ସେତକ କେବଳ ଭୋଜନ ସମୟରେ । ରଘୁନାଥ ଦିନରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଭୋଜନ କରନ୍ତି । ଘରେ ଦିନଯାକ ନଥାନ୍ତି । ଝୁଲୁମୁଣିଟି ଥର ରାମ ରାମ ଜପି ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟାଯାଏ ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରୁଥାନ୍ତି । ରାମେଶ୍ବର ମଣାଣିରେ ବସି ଅଧିକ ବେଳ କଟାନ୍ତି ।

ଦିନେ ଘନଶ୍ୟାମ ତାଙ୍କୁ ରାମେଶ୍ବର ମଣାଣିରେ ଭେଟି ପଚାରିଥିଲେ, ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କର ଏଠି ବସିବାର କାରଣ ?

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ବୁଝିଲି ଘନ, କେତେବେଳେ କୋଉଁ କଥା । ଆଜି ଅଛି କାଲି ନାହିଁ । ମଣିଷ ଜୀବନ ପାଣିଫୋଟକା । ସେଇଥିପାଇଁ ଆଗରୁ ଦେଖିନେଉଛି । ଶେଷରେ ଏଇଠିକି ତ ଆସିବାକୁ ହେବ ।

ଭଲ୍ କରନ୍ତୁ, ଆପଣ ଭଲ୍ କରନ୍ତୁ । ଆଗରୁ ବଲ୍ଲୀଆ, ସାର୍-ଗୁଣୀ, ହୁକୁରକ ସଙ୍ଗେ ଦୋସ୍ତୀ କରଥାଆ । ଚିତ୍ରାପତିର ଥିଲେ ତମୁକୁ ଥିର ଥିର କରି କାମୁଡ଼ିବେ । ଆହା, ଭୁଲ୍ କହିଲି । ତମେ ତ ଯୋଡ଼ା ହେବ । ତେବେ ଏତେ ଦୋସ୍ତୀ କରିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବସନ୍ତ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ । ଦାଣ୍ଡ ଘର କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ରହନ୍ତି ସକାଳଯାଏ । ରାସିରେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଛୁକୁଣୀ ଭାବନ୍ତି, ଏଥିପାଇଁ ଯେ କେହି ଦାୟୀ ହେଉ ପଛେ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି ସେହି ତେଉଁରଥା ପିନ୍ଧିଲା ଦିନଠୁଁ । ତା ପୁଅକୁ ବେଶ ଭଲ ଥିଲେ । ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଏପରି ଦଶା ଯେ ନବୀନର ଅନ୍ତଃସହିତ ନିମନ୍ତେ, ତା ସେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମନରେ ଦୁଃଖ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ ଏହି ସବୁ କଥା ମନରେ

‘ପକାନ୍ତି । ଧୂଳିଆର ଦେହ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ଖରାପ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଗେ
‘ସାହିରେ ଥରେ ଦୁଇଥର ଚମକି ଉଠୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଏବେ ତାର ଚମକି ଉଠି
‘ବିଳବିଲେଇବା ବଢ଼ିଗଲାଣି । ଦିନେ ଦିନେ ସାହି ସେହିପରି କଟିଯାଏ । ସାଧୁଆ
‘ମା ଗୁଣିଆ ତାଙ୍କ ତାଙ୍କୁ ଝଡ଼େଇଲା । କିନ୍ତୁ ଲାଭ ହେଲା ନାହିଁ । ଗୁଣିଆ କହିଲା,
‘ଜଣେ ମଲା ସ୍ତ୍ରୀର ଆସ୍ତ୍ରା ଧୂଳିଆ ଦେହରେ ପଶିବ । ସେହି ସ୍ତ୍ରୀକୁ କପର ଘରୁ
‘ତଡ଼ିବ, ତା’ର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ରୁକ୍ମିଣୀ ଧନର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇଲେ ।
‘କିନ୍ତୁ ସେ କହିଲା, ଯଦି ଜବରଦସ୍ତି ତଡ଼େ, ତେବେ ସେ ମୋର ଘରକୁ ଯିବ ।

ସାହି ଅଧରେ ଧୂଳିଆ ବିଳବିଲେଇ ଉଠେ, ଭାଇ ପାହାଡ଼ ଉପରେ
‘ବାବାଜୀ ହୋଇ ବସିଛି, ବଡ଼ ମା ତୁ ଯା ।

ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଅନୁମାନ ଯେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ନଗାନର ମା । ନିଜେ ବି
‘କେତେଥର ତାଙ୍କୁ ସ୍ବପ୍ନରେ ଦେଖିଲେଣି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଭାବନ୍ତି, ଆଶାକୁ ପାଖକୁ ଆଣିଲେ ଏ ସବୁ କମିଯିବ । ଆଶାକୁ
‘ଆଣିବେ କିପରି ? ଯଦି କେହି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଧନ ଓ ରୂପ ନେଇ ବିନମୟରେ
‘ନଗାନକୁ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ କହନ୍ତା, ସେ ଆନନ୍ଦରେ ସମ୍ମତ ହୁଅନ୍ତେ । ତାଙ୍କ
‘ମନ କଥା କେହି ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ଜାଣିଲେ ଯେ ସେ ସାବତ ମା ।
‘ଶହ ଦିନେ ଥିଲେ, ଆଜି ନାହାନ୍ତି । ନଗାନକୁ ଫେରି ପାଇବାକୁ ଓ ଆଶାକୁ
‘ପାଖକୁ ଆଣିବାକୁ ଆଜି ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ।

ଏବେ ସାଧୁଆ ମାଆର କଥା ସେ ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସାଧୁଆ ମା ଆସିଲେ ସେ
‘ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଭାବନ୍ତି, ଘରର ସବୁ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କେବଳ
‘ତାହାଙ୍କିଲାଣି । ସାଧୁଆ ମା ପ୍ରାୟ ଆସେ ନାହିଁ । ଯେବେ ଆସେ, ପର ଘର ଝିଅ
‘ବୋହୂଙ୍କର ନିନ୍ଦା ଗାଇବା ପୂର୍ବରୁ ରୁକ୍ମିଣୀ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଚାଲିଯାଇଥାନ୍ତି ।

ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଆସି ଥରେ ସେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଲା । ଆରମ୍ଭ
‘କଲା, ଝିଅ ଲୋ, ତୋ ମୁହଁ କାହିଁକି ଶୁଖିଯାଇଛି ? ହଁ, ଧୂଳିଆ ପାଇଁ କି ତ ? ସେ
‘କିଛି ନୁହେଁ ଲୋ ଝିଅ, କିଛି ନୁହେଁ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଅନ୍ୟମନସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଜଳିଯାଉ ସେ ମୁହଁ,
‘ଯୋଡ଼ିଯାଉ ।

ସାଧୁଆ ମା କହିଲା, ଆଜି କାଲିକାର ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କ କଥା ଦୁନିଆ
‘ବାହାର । ସେ କାଳ ତ ଆଉ ନାହିଁ ।

କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ ରୁକ୍ମିଣୀ ।

ତୋର ବୋହୂଟା ମ, ଶେ ଏଡ଼େ ଖରାପ ହେଲାଣି ।

ଆଉ ଦିନେ ସେପରି କହିବୁ ନାହିଁ । ତାର ନିନ୍ଦା ଶୁଣିଲେ ମନ ଯାହା ଦୁଃଖ, ମୁଁ ଜାଣେ । କାହାକୁ କହିବି ? ମୋର ଆଶା ପୁଣି ଖରାପ ହେବ ?

ଆଶୋ, ମୁଁ କେବେ ମିଛରେ କହେ ? ମୁଁ ଦେଖିଲି ବୋଲି କହୁଛି ।

କଣ ଦେଖିଲୁ ?

ତୁ କଣ ପରତେ ଯିବୁ ? ନଗଲେ ନାହିଁପଛେ ଶୁଣ । ସେଦିନ ସଞ୍ଜକୁଡ଼େ ସେ ଆଉ ଘନକର ପୁଅ ରାମ କଥାବାଉଁ ହେଉଥିଲେ ।

କଥାବାଉଁ ହେଲେ କଣ ଖରାପ ହୋଇଯାନ୍ତି ?

ମରଦଟା ସଙ୍ଗରେ ମାରକନିଆଟାର କି କଥା ଅଛି ? ଶୁଣିବୁ—

ମୋ ରାଣଟି, ଆଉ ସେ ସବୁ କହନା । ସତ ହଉ କି ମିଛ ହଉ ଶୁଣିଲେ ମନ ଖରାପ ହେବ । ମୁଁ ଜାଣେ ମୋ ବୋହୂ ଆଶା ଭଲ । ଘେରେ କଲଙ୍କ ଅଛି, ମୋ ଆଶାଟି କଲଙ୍କ ନାହିଁ ।

ସାଧୁଆ ମାଆ ମନ ଦୁଃଖରେ ଫେରିଗଲା । ଭାବିଲା, ଏ ରୁକ୍ମିଣୀଟା ବାହାରରୁ ଖସିବ କି ?

ସେହିଦିନ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ଆଶାକୁ ଥରେ ଦେଖିବେ । କେବଳ ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ, ଆଶାକୁ ଦେଖିବାକୁ ମନରେ ଅତୁଳତା ଅସିଲା । କିପରି ଦେଖିବେ ? ନବୀନ ଥିଲେ ବୋହୂରୁ ଘରକୁ ଆଣିଥାନ୍ତେ, ସେ ଭାଗ୍ୟ ତ ନାହିଁ । ଉପାୟ କଣ ? ଯଦି ନିଜେ ଯାଇ ଦେଖି ଆସିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କରନ୍ତି ଭଲ ହେବ । କିପରି ଯିବେ ? ରଘୁନାଥଙ୍କୁ କହିଲେ ଯାହା, ସଥର ଖୁଣ୍ଟକୁ କହିଲେ ସେଇଆ । ସେ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଶୁଣିଲେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଥରେ ଯେଉଁ ଧାରଣା ହୋଇଯାଇଛି, ସେତକ ନ ବଦଳାଇଲେ ଅହୁଶୁଣିଆଁ କଥା କହିବେ । ଯାହା କୁହନ୍ତୁ ଯାହା ଭାବନ୍ତୁ, ରୁକ୍ମିଣୀ ମନସ୍ଥ କଲେ, ମନ କଥା ତାଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ କହିବେ ।

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଦାଣ୍ଡଘର କବାଟ ପାଖରେ କେତେବେଳାଏ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଯଦି ରଘୁନାଥ ଅକସ୍ମାତ୍ କବାଟ ଖୋଲନ୍ତି ସେ ଘର ଭିତରକୁ ଯିବେ । ସେ ବିଫଳ ହେଲେ । ବାହାରେ ଥାଇ ଗଲା ଖଜାରିଲେ,

ଲଭ ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ କବାଟର ଝଞ୍ଜିର ଧରି ଖଡ଼ ଖଡ଼ କଲେ । ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ରଘୁନାଥ ପଚାରିଲେ, କିଏ ସେ ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କଣ ଥରାଇ କହିଲେ, ମୁଁ ।

ରଘୁନାଥ କବାଟ ଖୋଲିଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ କାନ୍ଥକୁ ଆଞ୍ଜି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ରଘୁନାଥ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି ନ ଜାଣିଲା ପରି ନିଜ ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଗଲେ । ପୋଥିର ପଢ଼ ଲେଉଟାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ସମୟ କଟିଗଲା । ଯେତେବେଳେ ରଘୁନାଥ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ କଣେଇଁ ଚାହିଁଲେ, ସେ କଣ ଦେଖିଲେ ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କାନ୍ଥକୁ ଆଞ୍ଜି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଚକ୍ଷୁ ଦର୍ଶନ ଲୋଚକରେ ତଳ ତଳ ହେଉଛି । ରଘୁନାଥ ଭାବିଥିଲେ, ରୁକ୍ମିଣୀ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି ଯହିଁରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ଶେଷ ହୋଇଗଲେ ଚାଲିଯିବେ । ସେ ଚାଲିଗଲେ ନାହିଁ ଦେଖି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଲୋଚକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖି କୌଣସି ବିଶେଷ କାରଣ ବଶତଃ ଆସିଛନ୍ତି ମନେ କରି ପଚାରିଲେ, କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ ହଁ । ଆଉ କିଛି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସବୁ ହୋଇ ମୁହଁରେ ଲୁଗା ଦେଇ କାନ୍ଦିଲେ ।

ରଘୁନାଥ ପଚାରିଲେ, କି କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ଶୁଣେ ?

ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ଅନୁମତ ଚାହେଁ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ରଘୁନାଥ ପଚାରିଲେ, ମୋଠାରୁ ଅନୁମତ ? ନୁହଁ କଥା ଶୁଣୁଛି । ଅନୁମତ ତ କେବେ କୌଣସି କଥାରେ ମୋଠାରୁ ତୁମେ ଚାହେଁ ନାହିଁ ।

ଚାହେଁ ନାହିଁ, ଏଥର ଚାହେଁ । ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବ ?

କଣ ପଚାରିବ ପଚାରି ।

ଭୟ ଜଡ଼ିତ କଣ୍ଠରେ, ଭୟ ହେଉଛି ।

ତେବେ ନ ପଚାରି ପାରି !

ଲଜ୍ଜିତା ହୋଇ ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଆଶାକୁ ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ମୋର ଆଗ୍ରହ ଦେଉଛି ।

ଆଶାକୁ ? ଏତିକି କହୁ ରଘୁନାଥ ହସିଛନ୍ତି । ସେ ହସ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଜାୟଣ କରିବା ଘାତ କଲା । ଲୁଗା କାମରେ ଲୁହ ପୋଛି କାନ୍ଦୁ କୋଣରେ କପିଫଞ୍ଜଲ ।

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ତୁମ ଭାଗ୍ୟରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ମୁଁ କହୁ ପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଏଠି ଆସିଲେ ତ ଦେଖିବ ? କେବଳ ତୁମର ପାଇଁ, ତମ କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ପାଇଁ, ଭଗବାନ ତାକୁ ତୁମକୁ ଦେଖାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । କେତେ ଥର ଭାବିଛି, ଥରେ ଯାଇ ତାକୁ ମୁଁ ନିଜେ ଦେଖି ଆସିବି; କିନ୍ତୁ ସୁଖି ବିଚାର କରେ ତାକୁ ଦେଖି ମୋର ହୃଦୟର ଦୁଃଖ ସହ ପାରିବି ତ ? ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଲା ବନ୍ଧୁର ଜନ୍ମା; ମୋର ପାଇଁ ତାର କି ଦୁଃଖ ହୋଇଛି ? ଗୋଟାଏ ନିନ୍ଦାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଯାଇ ଅତି ଶୀଘ୍ରକୁ ବୋହୂ କଲ । ଅଜି ସେଇଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଅନୁତାପ ମୋର ହୃଦୟକୁ ଖଣ୍ଡିତ କରୁଛି ମୁଁ ପ୍ରମାଣ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ତାକୁ ଦେଖିବି କିପରି ?

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଭାବିଛି, ଖଣ୍ଡେ ବଳଦ ଶାଢ଼ୀରେ ନିଜେ ଯାଇ ତାକୁ ଦେଖି ଆସିବି ।

ତମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ତାକୁ ନଦେଖିବାଯାଏ ମୋ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସୁ ନାହିଁ ।

ଆସିବ କିପରି ? ସେ ବଞ୍ଚିଥିବାଯାଏ ତମ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିବ ନାହିଁ । ସେ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ଯେ ତମ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଭାଗ ପାଇବ । ତମ ଧୁଳିଆର ଭାଗ କମିଯିବ । ତମକୁ ସେଇ ଧୁଳିଆ ରାଣ, ଆଶାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହୁଛି, ମଲା ପୁଅରୁ ଧୁଳିଆ ନାମରେ ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଲେଖି ଦେଇ ଯିବି । ଆଶାର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ଏବେ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିଲା ତ ? ଏଥର ଯାଅ, ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହ ।

ମା ସ୍ମରେଶ୍ଵରୀ, କି କଥା ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ?

ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କାରଣ ନାହିଁ । ଯଦି ଚାହୁଁ, ବିଭିନ୍ନ ଲେଖି ଦେଇ ପାରେ ଯେ ଧୁଳିଆ ମୋର ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହେବ । ନବୀନ ଜୀବନରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଜଣା । ଯଦି ସେ ବଞ୍ଚିଥାଏ, ସେ ବାବାଜୀ ଲୋକ; ମୁଁ ଏହି ଝୁଲୁମୁଣୀ ଧରି ଶପଥ କରି କହୁଛି, ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ରାଜ

‘ଦରବାରରେ ସେ ମକଦ୍ଦମା କରିବ ନାହିଁ । ସଫାରତା ତାର ସମ୍ପତ୍ତି । ଆଉ ଅଧିକ ତାର ଦରକାର ନାହିଁ । କେତେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ରହିଛି, ଫଳ ମୂଳ ଖାଇ ତାର ସମୟ କଟିଯିବ ।

ମା ସମ୍ବଳେଶ୍ଵରୀ, ମୋ ଜୀବନ ରଖିଛ କାହିଁକି ? ନିସ୍ତାର କର ।

ଭବିଷ୍ୟ ନାହିଁ ସେ ତୁମେ ସୁଦୂର ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ତମର ପୁଅ ପାଇଁ ମୁଁ ଏତେ କଥା କରିବାକୁ ଚାଲି । ନା ନୁହେଁ, ସେ ସମୟ ଆଉ ନାହିଁ ।

ଧୁଳିଆ ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲା ବାହାରେ । ସେ ଆସି ରଘୁନାଥଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଲା । କହିଲା, ବାପା, ମୋର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ମୋ ଭାଇକୁ ମୋତେ ଆଣିଦିଅ । ସେ ମୋତେ କେତେ ସ୍ନେହ କରେ ! ସେ ଘରକୁ ନ ଫେରିଲେ ମୁଁ ତାକୁ ଖୋଜି ଆଣିବାକୁ ଚାଲିଯିବି । ଯେବେ ତାକୁ ପାଇବି ଫେରିବି; ନୋହୁଲେ ନାହିଁ ।

ତା ଆଖିରେ ଲୁହ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଏତେ ଅବଶ୍ୟାସ !

ରଘୁନାଥ ଧୁଳିଆର ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସିଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ କହିଲେ, ନିଜେ ଥରେ ଭାବ ଦେଖ, ଅବଶ୍ୟାସ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ କି ନୁହେଁ । ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅବଶ୍ୟାସ କରିବାକୁ ମୂଳରୁ ଶିଖିଥାନ୍ତି ତେବେ ଏତେ କାଣ୍ଡ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି । ତୁମେ ଚାହୁଁ ଆଶାକୁ ଦେଖିବ, ଭବେଶ୍ୟା କେବଳ ତମକୁ ଜଣା । ମୁଁ ସଦାକ୍ତ କରି କହିଛି, ତମର ଭବେଶ୍ୟା ମନ୍ଦ । କିଏ ଜାଣିଛି ସାଧୁଆ ମା ହାତୀ ଔଷଧ ଆଣି ପାଖରେ ରଖିଛ କି ନାହିଁ, ଆଶାର ଅମଙ୍ଗଳ ସାଧନା ପାଇଁ—

ସେ ଆଉ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ରୁକ୍ମିଣୀ ରଘୁନାଥଙ୍କର ଗୋଡ଼ ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଶିଶୁଟି ପରି ଅଧୀର ହୋଇ କାନ୍ଦିଲେ । ତଥାପି ରଘୁନାଥ ଅଟଳ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋଭକ ଦେଖାଦେଇଥିଲା ।

ଧୁଳିଆ ତାର ମାଆଙ୍କୁ ଉଠାଇ ବସାଇଲା ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ରଘୁନାଥଙ୍କର ପାଦ ଧରି କହିଲେ, ତୁମର ଅନୁମାନ ଭୁଲ ନୁହେଁ । ତେବେ ଆଉ ନୁହେଁ, କ୍ଷମା କର । ଆଜି ପ୍ରଥମ ଥର ତୁମ ନିକଟରୁ କ୍ଷମା ଚାହୁଁଛି । କେତେ ଥର ତ ତମ ମନକୁ କ୍ଷମା କରିଛ, ଆଜି ମୁଁ ନିଜେ ଚାହୁଁଛି । ଅନୁମତି ଦିଅ, ଥରେ ମୁଁ ମୋର ଆଶାକୁ ଦେଖି ଆସିବି । ଆଉ ସଦାକ୍ତ କରିନା ।

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ଭଗବାନ କେବଳ କ୍ଷମା କରିବାକୁ କ୍ଷମ, ଆଉ କିଏ କ୍ଷମା କରି ପାରେ ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ଅନ୍ତରର ଆକୃଳିତା ସହି କହିଲେ, ତୁମେ କ୍ଷମା କଲେ ଭଗବାନ ମନା କରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କର କ୍ଷମା ଗୃହ୍ୟେ ନାହିଁ, ଗୃହ୍ୟେ ତୁମର ।

ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ଯଦି ସତରେ କ୍ଷମା ଗୃହ୍ୟ ଅଟେ, ତେବେ ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ଗୃହ୍ୟ । ସେ ଦୟାର ଆଧାର; ସେ ନିଷ୍ଠୟ ଦୟା କରିବେ ।

ତମେ ମୋର ଭଗବାନ ।

ରଘୁନାଥ ହସିଲେ କାହିଁକି ? କହିଲେ, ମୋର ଯଦି କ୍ଷମା କରିବାକୁ କ୍ଷମତା ଅଛି ବୋଲି ମନେକର, ତେବେ ମୁଁ କ୍ଷମା କଲି । ଏଥର ଯାଅ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଅନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି ପଶୁଥିଲେ, ଆଶାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯିବ ? କ୍ଷମା କରିଛ, ଅନୁମତି ଦେଇଛ—

ମୁଁ ଅନୁମତି ଦେଇ ନାହିଁ । ଆଶା ସଙ୍ଗେ ତମର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ସେ ତୁମର କେହି ନୁହେଁ ।

ତେବେ, ତୁମେ ମୋତେ କ୍ଷମା କରିନାହିଁ ? ମୋତେ ଆଦୃଷ୍ଟ ଅବଶ୍ୟକ କରୁଛ ?

ତୁମେ ଯାହା ଭାବୁଛ, ସେଥିରେ ବାଧା ଦେବାର ଅଧିକାର ମୋର ନାହିଁ । ରଘୁନାଥ ସ୍ୱଲ୍ପମୁଣି ଧରି ପଦାକୁ ଆସିଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କହିଲେ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ ତେବେ ?

ରଘୁନାଥ ସ୍ୱଲ୍ପମୁଣିରେ ହାତ ପୁରେଇ କହିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟର ଅନୁମତି ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ ।

ରଘୁନାଥ ଘରୁ ବାହାର ଅନ୍ୟ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ । ଧୁଳିଆ ଡାକର ଅନୁଗମନ କଲ । ରୁକ୍ମିଣୀ ଆଖିରୁ ଲହରୀ ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପଛରୁ ଅନାଦି ରହିଲେ । ମନ କହିଲା, ଏଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର — ।

ସତେ ରୁକ୍ମିଣୀ ଆଉ ବଞ୍ଚିବେ ? ତଳ ଦଳ ହେଲା ଖିଆ ପିଆ ଛଡ଼ିଦେଇଛନ୍ତି । ରୁକ୍ମିଣୀ ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଦେଲା । ରଘୁନାଥ ନ ଶୁଣିଲା

ପରି ମୁହଁ ବୁଲେଇ ଦେଲେ । ପରେ ଭାବିଲେ, କେଜାଣି ବା ତାଙ୍କ ମନରେ ଅନୁତାପ ଅସିବାରୁ ନିଜ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ପୁଣି ମନ ବଦଳାଇ ଭାବିଲେ, ଥରେ ଯାଇ ଦେଖି ଅସିବେ, ଅନୁରୋଧ କରି ଅସିବେ, କିନ୍ତୁ ତତ୍ପର ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ଜିଦ୍ ବଜାଏ ରହିବ ।

ଧୁଳିଆ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଅସି ରଘୁନାଥଙ୍କର ହାତ ଧରି କହିଲା, ବାପା, ତମୁକୁ ମା ଦେଖିବାକୁ ଡାକୁଛି ।

ରଘୁନାଥ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ରୁକ୍ମିଣୀ ଖଟ ଉପରେ ବସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅତି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ରଘୁନାଥ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏପରି ଦଶା ଦେଖି ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିର୍ଯ୍ୟାନ ନେତ୍ରରେ ଲୋତକ ତଳ ତଳ ହୋଇ ଆସିଲା । କଠୋର ପ୍ରାଣ ତରଳିଗଲା କି ? ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଦେହରେ ହାତ ମାରି ଦେଖିଲେ, ଜ୍ୱର । କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ପିଠିରେ ହାତ ରଖି ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଏତେଦିନେ ଦୟା ହେଲା ?

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଆଉ ମୋର ବେଶୀ ଦିନ ନାହିଁ । ହେଇ ଦେଖ, ଅପା ଅସି ଆଗରେ ଠିଆ । ହାତ ବଢ଼ାଇ ଡାକୁଛନ୍ତି, ମନାକରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଯିବି, ତାଙ୍କର ସ୍ତାମୁଳ ଯିବି । ସେ କ୍ଷମା କରି ପାରିବେ । ତୁମେ କ୍ଷମା ଦେଲ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ବାରଣ କରିବେ ନାହିଁ ।

ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅ ନା, ତାହେଲେ ଜ୍ୱର ଆହୁରି ବଢ଼ିବ ।

ଆଉ ବଢ଼ିବ ? ଯାହା ବଢ଼ିବାର ବଢ଼ିଛି । ଯିବା ପୁରୁଷ ଆଶାକୁ ଦେଖିବାର ଇଚ୍ଛା ରହିଗଲା । ତୁମେ ନିଷ୍ଠୁର । ମୋର ଶେଷ ଆଶା ପୂରଣ କରିବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ । ହଉ ନ ଥାଉ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ପୁଣି ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଅପା କହୁଛନ୍ତି, ଯିବା ପୁରୁଷ ଥରେ ଆଶାକୁ ଦେଖି ଯିବି । ସେ କହୁଛନ୍ତି, ନିବାନ କେଉଁ ପଦ୍ମ ଉପରେ ବସିଛି, ବଣ ଜଳୁକ ସଙ୍ଗେ ଖେଳୁଛି, ଆନନ୍ଦରେ ଅଛି । ନିବାନ ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ।

ବେଣୀ ଗପ ନାହିଁ । ଦେହ ଅନ୍ତର ଖରାପ ହେବ ।

ମୋର ସେଇଆ ଲେଡ଼ା । ସ୍ବାମୀ ସ୍ନେହ ବଞ୍ଚିତାର ସେଇଆ ଲେଡ଼ା ।

ସ୍ନେହ ବଞ୍ଚିତା ?

ଅପାଙ୍କର ଆତ୍ମା ପ୍ରତି ଟିକିଏ ସ୍ନେହ ଯଦି ତମର ଥାଏ, ତେବେ ତାଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରଖା କର । ସେ ଚାହାଁନ୍ତି, ଯିବା ପୁରୁଷ ତାଙ୍କର ଆଶାକୁ ମୁଁ ଦେଖି ଯିବି । ତାଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଅନୁମତି ପାଇଛି । କେବଳ ତୁମର ଅନୁମତି ଲେଡ଼ା ।

ହେଉ, ଅନୁମତି ମୁଁ ଦେଉଛି । ଆଜି ତୁମେ ଯାଇ ଆଶାକୁ ଦେଖି ଆସ । ମୁଁ ତୁମ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ପାରବି ନାହିଁ । ଧୁଳିଆ ଯିବି । ତଥାପି କହୁଛି, ଯଦି ନିଶ୍ଚୟ ଆଶାର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହୁଏ, ମୁଁ ତୁମର ଏଇ ସଂସାରକୁ ପୋଡ଼ି ଜାଳି ଭସ୍ମ କରି ଚାଲିଯିବି । ଅନେକ ସହଲକ୍ଷୀ, ଆଉ ମୁଁ ସହ ପାରବି ନାହିଁ ।

ସ୍ବାମୀ, ତୁମର ଅବଶ୍ୟାସ ତଥାପି ତୁଟିଲା ନାହିଁ ? ଦେଖ, ତମର ପ୍ରଥମା ସ୍ତ୍ରୀ କପର ହସ୍ତଛାଡ଼ି । ମୋତେ ପାଖକୁ ନେବାକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି ।

ପତ୍ନୀଙ୍କର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ରଘୁନାଥ ସେଠାରେ ନ ଥିଲେ । ପଦାକୁ ଯାଏ ଯାଉ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ, ଦୁର୍ଗଳ ବେଳରେ ତ ସେ ଅନୁମତି ଦେଲେ, ଆଶାର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ରୁକ୍ମିଣୀ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଉନାହାନ୍ତି ତ ? ଛତି ଅରାଜି ଦୀର୍ଘ ଶ୍ବାସ କୁଟିଲା ।

ସୁକ୍ୟା ।

କିଏ ବାଜାରୁ ତାକିଲା, ଆଶା ଅପା — ।

ସାବିତ୍ରୀ ବାଇଗଣକଟା ଛଡ଼ି କାନ ଡେଇଁଲେ । ଶୁଭିଲା, କିଏ ଡାକୁଛି, କବାଟ ଫିଟା । ଘରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଆଶା ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନଦୀ କୂଳକୁ ଯାଇଛି । ବଣିଆ କାମରୁ ଫେରି ନାହିଁ । ଦାଣ୍ଡ କବାଟ ନିକଟକୁ ଯାଇ ସାବିତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, କିଏ ?

ଭଉଁର ଆସିଲା, ମୁଁ ଧୁଳିଆ । କବାଟ ଫିଟା ମାଉସୀ — ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କବାଟ ଖୋଲିଲେ । ଧୁଳିଆ ଚିତରକୁ ଆସି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲା, ବୋଉ ଆସିଛି ଆଶା ଅପାକୁ ଦେଖିବାକୁ ।

ସାବିତ୍ରୀଙ୍କର ମୁହଁ ଶୁଖିଗଲା । ବିରସ ହୋଇ ପର୍ବରଲେ, କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲେ, ଏଇବାଟ ଦେଇ ଘରକୁ ଫେରୁଛନ୍ତି କି ? ଦିନେ କାଲେ ତୁ ଆଶା ମନେ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।

ଧୁଳିଆ କହିଲା, ବୋଉର ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ, ତାକୁ ଜ୍ୱର ହୋଇଛି । ସେଇଥିପାଇଁ ଆଶା ଅପାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛି ।

ସାବିତ୍ରୀ କୃତ୍ରିମ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ, ଆଉ କିଏ ଆସିଛି ?

ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ବାପା ଆସିବାକୁ ମନାକଲେ । ମୁଁ ବୋଉଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିଛି ।

ସାବିତ୍ରୀ ବଳଦ ଗାଡ଼ି ପଛକୁ ଯାଇ କହିଲେ, ସମଦୁଶୀ, ଘରକୁ ଆସ ।

ରୁକୁଣୀ ଏଡ଼େ ଦୁର୍ଗଳ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତଳେ ବସିପଡ଼ିଲେ ।

ପାଦେ ବି ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦେହ ଥର ଥର କମୁଛି । ଛତି ଥରୁଛି । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲୁଥିବା । କେହି କେବେ ଆଶା କରି ନ ଥିଲା, ଜୀବନରେ ଏ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଦେଖା ହେବ । ଯାହା ହେଉ, ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ଉଭୟଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଲୋଚକାକ୍ରମିତ ହେଲା ।

ଆସ ସମଦୁଶୀ, ଘରକୁ ଆସ, କହି ସାବିତ୍ରୀ ରୁକୁଣୀଙ୍କ ହାତ ଧରିଲେ । ସେ ଚମକି ଉଠିଲେ । ଏଁ, କିଏ ହେଉଛନ୍ତି ତାତି ଭରତି, ଏପରିକି ଧାନ ପକାଇଲେ ଖଇ ପୁଣିବ । କହିଲେ, ଅଣ୍ଟାରେ ବସ ନାହିଁ, ଘର ଭିତରକୁ ଆସ ।

ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ଭଉଣୀ, ଉଠିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ମୋ ଆଶାକୁ ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛି । ଅନୁମତି ଦେବ କି ?

ଆଶା କାହାର ? ସେ ତ ମୋର କୁହେଁ ତମର ଆଶାକୁ ତମେ ଦେଖିବ ସେଥିରେ ଅନୁମତି ଦେବ କିଏ ? ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଯଦି ଆସନ୍ତି ନିଆଏ ଆସ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲାଣି, ଅନ୍ଧାର ଶୁଭ ।

ଭଉଣୀ, ଚାଲିବାର ଶକ୍ତି ମୋର ନାହିଁ । ଛତି ଅରୁଛି ।

ସାବିତ୍ରୀ ରୁକୁଣୀଙ୍କର ହାତ ଧରି ଉଠାଇଲେ । ଅତି କଷ୍ଟରେ ପାହାଚ ଉଠାଇ ଦାଣ୍ଡ ଘରକୁ ନେଲେ । ଆଉ ନେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଘରୁ ବାହାର ଭୁଲ କିରିଛି । ତମର ଆଶା ତ

କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଉ ନାହିଁ । ସେ ସବୁବେଳେ ତମର । ଦେହ ଭଲ ହୋଇ
ଯାଇଥିଲେ ପଛେ ଆସିଥାନ୍ତୁ ।

ଆଶା ଚାଲିଯାଉ ନାହିଁ । ସୁବର୍ଣ୍ଣମେରୁ ମହେଶ୍ୱର ତାର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ ।
ତା ପାଇଁ ମା ସୁରେଶ୍ୱରୀ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯେ ଚାଲିଯାଉଛି ଭଉଣୀ ।

ବାପ ଘରକୁ ? କେତେ ଦିନ ପାଇଁ ? କେବେ ଯାଉଛ ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ହସି ହସି କହିଲେ, ସେ ପୁରକୁ । ସେଇ ତ ବାପ ଘର । ଚାରି
ଦିନ ପାଇଁ ଚାଲିଯିବ ।

ଆହା, ଏପରି କହନା । ତମେ ଭାଗ୍ୟବତୀ । ତମକୁ ଏଡ଼େ ଶୀଘ୍ର ସେ-
ପୁରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଠାକୁରେ ମୋତେ ସ୍ଥାନମାନ ଜନମ
ଦେଇଛନ୍ତି । ମୋର ଭାଗ୍ୟରେ ସେ କଥା ପଡ଼ୁ । ଆସ, ଘରକୁ ଚାଲ, ବିଶ୍ରାମ
ନେବ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଭାବିଲେ, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ
ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ନାମରେ ଅପବାଦ ଦେଇଛି, ତାର ନରକରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।
ଯେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲା ତାର ସ୍ଥାନ ନରକପୁରରେ । ଏଇ ଦେବା ପ୍ରତିମାର ମନ ତ
ସୁନାର ମନ ।

ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ଧୁଳିଆ ପାଖରେ ଛଡ଼ି ସାବିତ୍ରୀ ଦାପ ଲଗାଇ ଆଣିଲେ ।
ଆଉ ଘରେ ବିଛଣା ସଜାଡ଼ିଲେ । ସମୟୁଣୀଙ୍କୁ ସେ ଘରକୁ ନେଇ ଶୁଆଇଦେଲେ
ପଲଙ୍କ ଉପରେ ।

ଏହି ସମୟରେ ରୁଡ଼ୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବିଶିଆ ଧର୍ମସର୍ବ ହୋଇ
ପହଞ୍ଚିଲା । ବିକଳ ହୋଇ ପଚାରିଲା, ଆଶା ଫେରିଲାଣି କି ମା ?

ସାବିତ୍ରୀ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଖଟ ପାଖରେ ବସି ପାନ ଭାଙ୍ଗୁଥିଲେ । ଉତ୍ତର
ଦେଲେ, ନାହିଁ ତ, ଆଜି କାହିଁକି ଏତେ ତେର ହେଲାଣି ? ମାଆଙ୍କୁ ନେଇ ସେ
ନଦୀ କୂଳଆଡ଼େ ଯାଇଛି । ଆସୁଥିବେ ଯେ, ତୁ ଯାଇ ଡାକିଦେ । ତାକୁ
ଦେଖିବାକୁ ସମୟୁଣୀ ଆସିଛନ୍ତି ।

ସମୟୁଣୀ ?

ହଁ, ଧୁଳିଆ ସଙ୍ଗରେ ସେ ଆଶାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ସବ ନାଶ ! ତାହାହେଲେ ଆଉ ଆଶା ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଔଷଧ କରି ନବୀନକୁ ଘରୁ ତଡ଼ିଦେଇଛନ୍ତି, ଏ କଥା ବଣିଆ କାହା ପାଖରୁ ଶୁଣିଥିଲା । ତଡ଼ିଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯେ ସମ୍ପତ୍ତି ଯୁ। ମଧ୍ୟ ସେ ବୁଝି ପାରିଥିଲା । ମଣିଷ ମନ ସବୁବେଳେ ପାପ ହୁଏ ଥାଏ । ଦିନେ ନାହିଁ, କାଲି ନାହିଁ, ଆଜି ସଞ୍ଜବୁଡ଼ିଆରେ କାଲିକି ରୁକ୍ମିଣୀ ଏକେଲା ଆସିଛନ୍ତି ? ସଙ୍ଗରେ ରଘୁନାଥ ବାବୁ ଆସିଥିଲେ ଅଲଗା କଥା ହୋଇଥାନ୍ତା । ବଣିଆର ହଳିଆ ମନ ଗୋଟାଏ କଥା ଗୁରୁ କଲା, ଆଶାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ିବା ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । ସେଇଥିପାଇଁ ସେ କଣ ଚକାନ୍ତି କରି ଅବେଳରେ ଆସିଛନ୍ତି । ବଣିଆ ଆକୁଳ କଣ୍ଠରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ କହିଲା, ସବ ନାଶ ! ଆଉ ଆଶାକୁ ପାଇବା ନାହିଁ । ସେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ।

ଏକ ସଙ୍ଗେ ଦିଗ୍‌ଫି ସ୍ୱର ମିଶି ପ୍ରଶ୍ନ କଲା, କାଲିକି ? ମା କାହାନ୍ତି ?

ବଣିଆ ଉତ୍ତର ଦେବା ଆଗରୁ ବୁଢ଼ୀ ଧରିଲା ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, ମୋତେ ପୋଖରୀ କୂଳରେ ବସାଇ ଆଶା ଫୁଲ ଆଣିବାକୁ ଗଲା । ନଈକୁ ଗଲା ନାହିଁ । ଅପେକ୍ଷା କଲି କେତେବେଳେ ଯାଏ । ସେ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଦରାଣି ଦରାଣି ପୋଖରୀ କୂଳଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲା । ମୋତେ ଶୁଭିଲା, ଯେମିତି ଆଶା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କାହାକୁ କହୁଛି, ତୋ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ୁଛି, ଛଡ଼ିଦେ, ମା ଏକୁଟିଆ ବସିଛି । କିଏ ଗୋଟାଏ କହିଲା, ଆ, ରାଣୀ ହେବୁ । ତୁ ପରା ମୋର ଛେଟ ଭଉଣୀଟା । ସେଇଠୁ ଶୁଣିଲି, ଆଶା କାନ୍ଦୁଛି । ତାକିଲି, ଆଶା । ଆଶା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କେତେ ଦୂରରୁ କହିଲା, ମୋତେ ଧରି ନେଉଛନ୍ତି ଲୋ ମା । କିଏ ତା ପାଟିରେ ଲୁଗା ବିଣ୍ଡା କି ହାତ ଗୁପିଦେଲା କି କଣ, ଆଉ କିଛି ଶୁଭିଲା ନାହିଁ । ଦରାଣି ହୋଇ ଯୁଆଡ଼ୁ କଥା ଆସୁଥିଲା ସେଇଆଡ଼େ ଗଲି । କେତେ ତାକିଲି, କେହି ଆଉ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ ।

ବୁଢ଼ୀ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନ୍ୟପାନେ ନିର୍ବାକ ହେଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲେ, ଆଶା ମୋର ନାହିଁ, ତାକୁ ଧରି ନେଉଛନ୍ତି ? ଆହା, ଆହା — ।

ସେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠି ବସିଲେ । କପାଳରେ ହାତ ମାରି କହିଲେ, ଆଶା ମୋର ନାହିଁ ? ହଁ, ବୁଝିଲି । ଏ ସବୁ ତେବେ ରାମର କାଣ୍ଡ, — ରାମର କାଣ୍ଡ — ।

ବିଶିଆ ରାଗିଯାଇ କହିଲ, ଏ ସବୁ ତମର କାଣ୍ଡ, ତମର ଶକ୍ତିପନ୍ଥା । ତମେ ନାହିଁ କାଲେ ନାହିଁ, ଆଜି ତମର ଏଠିକି ଆସିବାର କାରଣ ଏବେ ଜଣାପଡ଼ିଲା । ତମର ମନକାମନା ଏବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ନବୀନକୁ ଔଷଧ କରି ତଡ଼ିଥିଲା, ଏବେ ତହାକୁ ଜରି ଆଶାକୁ ତଡ଼ିଲା ।

ସାବିତ୍ରୀ ଜଳ ଜଳ କରି ବୁଝିରହିଲେ । ଭୁଣ୍ଡରେ ରାଜା ନାହିଁ ।

ବିଶିଆ କହିଲା, ମା, ସୁଁ ଯାଉଛ । ଆଶାକୁ ଫେରାଇ ନି ଆଣିବାପାଏ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ିବ ନାହିଁ । ମନେ ରଖିଥା, ଭଲଲେକା କରିବାକୁ ଯିଏ ଆଜି ଆମ ଘରକୁ ଆସିଛନ୍ତି ସେଇ ଏଥିକି ଦାୟୀ । ମୋ କରମତି ଦିନେ ସେ ବୁଝିବେ ।

ବିଶିଆ ଚାଲିଗଲା । ସାବିତ୍ରୀ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ରହିଲେ । କଣ ସେ ଦେଖୁଛନ୍ତି, କଣ ସେ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ନିହିଁ ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଲୋତକ ଝରିଲା ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଲୁହ ଟୋକ କହିଲେ, ସମଦୁର୍ଗୀ, ଆଉ ଏ ସଂସାରରେ ମୁଁ ରହୁ ପାରିବି ନାହିଁ । ଅପ୍ପା ଆଜି ଆଜ୍ଞାଦରେ ମୋତେ ଡାକୁଛନ୍ତି । ରହୁ ଅପ୍ପା, ଟିକିଏ ରହୁ, ଯାଉଛି । ସମଦୁର୍ଗୀକୁ ମନକଥା କହୁଯାଏ । ମା' ସୁରେଶ୍ଵରୀ ଗୋ — । ଓଃ, ସମଦୁର୍ଗୀ, ଆଜି ଚାଲିଗଲା ବୁଆଡ଼େ ? ସବୁଝଙ୍କ ରାମର କାଣ୍ଡ । ଡେହୁ ବୁଝିବେ ନାହିଁ, ସମସ୍ତେ ଦେବେ ମୋର ଚିନ୍ତା । ଆଶାକୁ ଦେଖି ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ରହୁ ରହୁ, ଯାଉଛି । ସ୍ଵାମୀ ଅବଶ୍ୟାସ କଲେ, ସଂସାର ଅବଶ୍ୟାସ କଲା । ଗେଷକୁ ଅବଶ୍ୟାସ କଲ ସମଦୁର୍ଗୀ, ଅସହ୍ୟ । ସବୁ କଥା ମୋ ଅପ୍ପା ଜାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ପଚାର, ପଚାର ସେ କହିବେ । ମୁଁ ଆଶାକୁ ଔଷଧ କରି ନାହିଁ । ସମଦୁର୍ଗୀ, ନିଆ ଧୁଳିଆକୁ ରଖ । ସେ ତମର ପୁଅ, ସେ ମୋର ପୁଅ ବୁଝୁଛି ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଭୁନିହେଲେ । ବାହାଣରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଧୀର ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତଥାପି ସାବିତ୍ରୀ ଗରବ । ଭାବୁଥିଲେ ପରା, କାହିଁକି ରୁକ୍ମିଣୀ ଅନାଦୃତ ଆସିଲେ ? ଆଶାକୁ ସମ ନେଲା କାହିଁକି ? ସେ କଥା ରୁକ୍ମିଣୀ ଜାଣିଲେ କିପରି ? କାହିଁକି ବିଶିଆ ବିଜୁଳି ପରି ଛୁଟି ପଳାଇଲା ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ଗରବ ମେଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀ ନିଷ୍ଠୁର ହେଲେ । ସେତେବେଳେ କେହି ଜାଣି ପାରିନଥିଲେ, ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ନ ଥିଲେ ଯେ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ଗରବତା, ନିଷ୍ଠୁରତା ଆଉ ଭାବିବ ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ଆଖି ଆଉ ଜଗତର ଆଲୋକ ଦେଖିବ ନାହିଁ ।

ରାଜକୁମାର, ଅପଣ ରାଜ୍ୟର ଭାବା ରାଜା, ପ୍ରଜାର ପ୍ରଭୁ ଅପଣ । ଜଣେ ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାର କନ୍ୟା ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସୁଛନ୍ତି ?

ମୁଁ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଆସି ନାହିଁ । ମୋର ଇଚ୍ଛା, ତୁମେ ଏ ରାଜ୍ୟର ପାଟରାଣୀ ହେବ । ତୁମେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ହେବ ।

ମୁଁ ପାଟରାଣୀ ହେବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହେଁ ମୋ ମା ପାଖକୁ ଯିବି । ମୋତେ ସେ ପାଷାଣ ବଳାହାର କରି ନେଇ ଆସିବ । ମା ମୋର କାନ୍ଦୁଥିବ । ମୋତେ ତା ପାଖକୁ ପଠାଇଦିଅ ।

ପାଟରାଣୀ ହେବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ? ଜଣେ ପ୍ରଜାର ବଧୱା କନ୍ୟାର ଭାଗ୍ୟ ମୁଁ ନିଜେ ସୁଧାରଦେଉଛି । ଭାଗ୍ୟବତୀ ତୁମେ, ଆପଣ କରୁଛ ?

ସେପରି ଭାଗ୍ୟବତୀ ହେବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଚିର ଦିନ ବଧୱା ରହିବି ।

ତମପରି ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀ ବଧୱା ହୋଇ ରହିବ ? ଏହା ମୋର ହୃଦୟ ମାନବ ନାହିଁ, ମୁଁ ତାହା କରାଇ ଦେବି ନାହିଁ ।

ଯୁବରାଜ ଆଶାର ହାତ ଧରି ଚଉକା ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣିଲେ । ଆଶା ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲା ହାତ ଖସାଇ ନେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅବଳାର ବଳ କେତେ ? ବିନୀତ ହୋଇ କହିଲା, ମୋର ହାତ ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ । ଯୁବରାଜ ହାତ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଆଶା ଦୂରକୁ ଦୂରଯାଇ କହିଲା, ମୋତେ ମୋ ମା ପାଖରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସନ୍ତୁ ।

ପୁଣି ପାଗଳାମି କରୁଛ ? ଯା କଣ ଜାଣ ନାହିଁ ଯେ ରାଣୀମାନେ କାହା ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ? ତୁମେ ରାଣୀ । ତୁମେ ମୋର ପତ୍ନୀ । ତମ ମନକୁ ନିଜେ ଆସି ମୋର ପାଖ ଚଉକାଟିରେ ବସିପଡ଼ । ଅମାନ୍ୟ କର ନାହିଁ ।

ରାଜକୁମାର ଅପଲକ ନୟନରେ ଆଶାକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ । ସେ ଦୂରେଇ ଠିଆ ହୋଇଛି । ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଲାହ ଧାର ଝରି ପଡ଼ୁଛି । ବରତା ପତ୍ର ପରି ଅରୁଛି । ରାଜକୁମାର ହସ ହସ ହୋଇ ତା ପାଖକୁ ଗଲେ । ତାର

ହାତ ଧରି ଚଉକା ପାଖକୁ ଟାଣି ଆଣିଲେ । ଆଶା ପୁଣି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା । ହାତ ଖସାଇ ନେଇ ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା ।

ରାଜପୁତ୍ର କୋଥରେ ଜର୍ଜରିତ ହେଲେ । ଗର୍ଜନ କରି ପଚାରିଲେ, ମୋର କଥା ମାନବ ନାହିଁ ? ପାଖକୁ ଆସିବ ନାହିଁ ?

ଆଶା ଦେଖିଲା, ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ଆଖି ଦୁଇଟାରେ କୋଥାନଳ ଜଳି ଉଠୁଛି । ପ୍ରତିବାଦ କରି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପ୍ରତାରଣା କରି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ପୋଛି ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ଥର ଥର ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲା, ମୁଁ ଅବଳା, ମୁଁ ନିରାଶ୍ରୟା ବଧୱା, ମୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।

ଅଜିଠାରୁ ତୁମେ ଆଉ ବଧୱା ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ହେବ ମୋର ପତ୍ନୀ, ତୁମେ ହେବ ରାଣୀ । ଆସ ଆଶା, ମୁଁ ତୁମକୁ ଏ ଅଳଙ୍କାରମାନ ପିନ୍ଧାଇଦିଏ । ଅଜିଠାରୁ ଏ ସବୁ ତୁମର ।

ପାଖରେ ରଖା ହୋଇଥିବା କାଠ ପେଡ଼ିରୁ ଅଳଙ୍କାର ବାହାର କରି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଆଶାର ଆଗରେ ରଖିଲେ । ଏପରି ସମୟରେ ଆଶାକୁ ଦେଖିଲେ କେହି ମନେ କରିପାରେ ଯେ ସେ ଭୁଲଟା, ଆନନ୍ଦରେ ବହୁ ମୁଲ୍ୟର ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକୁ ଅନାହିଁ ରହିଛି । ହଁ, ପ୍ରକୃତରେ ସେ ସେପରି ଅନାହିଁ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ କିଏ ତାର ମନ ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଦେଖି ପାରିବ ତାର ମନର ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ବୁଝି ପାରିବ ତା ହୃଦୟର ଦାରୁଣ ବେଦନା । ରାଜପୁତ୍ର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମୁଦ୍ରା ଆଣି ତା ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । କହିଲେ, ବିଭିନ୍ନ ମଣି ମୁକ୍ରା ଖଚିତ ମୁଦ୍ରା ଏଗୁଡ଼ିକ । ଏଇଟି ସ୍ୱରକ ମୁଦ୍ରା । ତତ୍ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । ମୁଣ୍ଡରେ ଚନ୍ଦ୍ରସୂତ୍ରା, ଗଳାରେ ରତ୍ନ ହାର, ହସ୍ତରେ ରତ୍ନ ଚୁଡ଼ି । ଯଶକାଳ ଅନାହିଁ ରାଜପୁତ୍ର ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ । କହିଲେ, ଆଶା, ସତେ ତୁମେ ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବୀ ଏ ପରି ଦିଶୁଛ । ତୁମେ ମୋର ପତ୍ନୀ ହେବ, ତୁମେ ହେବ ମୋର ରାଣୀ ।

ତନ୍ମୟ ଓ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ରାଜପୁତ୍ର ଆଶାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଓ ଘନ ଘନ ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ଟିକିଏ ଦୂରେଇ ଯାଇ ତାର ଝଟକିଲା ରୂପକୁ ଅନାହିଁ କହିଲେ, ମୁଁ ଭାଗ୍ୟବାନ । ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଭାଗ୍ୟବାନ ।

ଆଶା-ମାନବରେ ଅଶ୍ରୁତ୍ୟାଗ କଲା ।

ରାଜପୁତ୍ର କହିଲେ, ତୁମେ ଭୟ କର ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମର ସ୍ବାମୀ— ।

ଆଶା ଅରଲା କଣ୍ଠରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଅପଣ ନିର୍ଲଜ୍ଜ, ଦୁଷ୍ଟରହ, ଲମ୍ପଟ । ମୁଁ ବିବାହିତା, ବିଧବା, ସଜା ସ୍ତ୍ରୀ । ଅପଣଙ୍କର ପତ୍ନୀ ହେବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମୁଁ ନୁହେଁ ।

ରାଜପୁତ୍ର ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ, ତେବେ ତୁ ଗୃହ୍ୟ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ । ନିବୋଧ ନାସ । ଏତକ କହ ରାଜପୁତ୍ର ଆଗେଇ ଗଲେ ।

ଆଶା ହସିଦେଲା । ଆଙ୍ଗୁର ସ୍ନାତ୍ତ ମୁଦ୍ରା କାଢ଼ି କହିଲା, ଦେଖନ୍ତୁ ଏ ସ୍ନାତ୍ତ ମୁଦ୍ରା, ଅପଣଙ୍କର ଦେହର ବଳ ଅପେକ୍ଷା ଏହାର ବଳ ଅଧିକ । ଆପଣ ଯଦି ଆଉଁସରେ ମୋର ଦେହ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି, ମୁଁ ଏଇ ସ୍ନାତ୍ତ ମୁଦ୍ରାକୁ ଉଦରସ୍ଥ କରିବି । ଏଥିରେ ଅଛି ହଳାହଳ । ଆପଣ ଆଶାକୁ ପାଇବେ ନାହିଁ, ପାଇବେ ତାର ମୃତ ଦେହ । ମୁଁ ଜ୍ଞାନୀ, ମୋତେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ସମୟ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ରାଜପୁତ୍ର ପଛେଇ ଆସିଲେ, କହିଲେ ଆଜ୍ଞ, ତୁମେ ଆଜି ବିଶ୍ରାମ କର, ଚିନ୍ତା କର ମନଇଚ୍ଛା ।

ରାଜପୁତ୍ର ଭୂତ ଘରୁ ପଦାକୁ ଆସିଲେ । ବାହାରୁ କବାଟ ଢଳିଲେ ।

ପାପ ଗଲା ଭାବି ଆଶା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ବସିଲା । ଚିନ୍ତା କି ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଅବଳାକୁ ଛାଡ଼ି ପାରେ ? ସ୍ବର୍ଗ ପରି ଘର ଛାଡ଼ି ଆଜି ସେ ନରକରେ ବନ୍ଦୀ । ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଆଶା ଦିନେ ମନରେ ପଶି ଆକାଶକୁ ଉଠି ଯାଉଥିଲା, ସେ ଆଶା ଆଜି ତାର ନାହିଁ । ଜାଣି ଜାଣି ସେ ଆଶାକୁ ସେ ଢାଳି କରନ୍ତି । ଯେଉଁଦିନ ଫୁଲ ତୋଳିବାକୁ ଯାଇ ଦୁଷ୍ଟରହ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କର୍ତ୍ତୃକ ସେ ଧୂତା ହୋଇଥିଲା, ସେଦିନ ସେ ଯେ କେବଳ ଫୁଲ ତୋଳିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୋଷା ଆଉ ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲା ତା ନୁହେଁ, ମନରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭାବନା ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ତାର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସର ତାହା ଅଂଶ । ଭାବିଥିଲା, ଯଦି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହେବେ ନିଜର ସବୁ ଦୋଷ ମାର୍ଗିନେବ । ସେଇଆ ହେଲା । ସେ ନିଜର ଦୋଷ ମାର୍ଗି ନେଇଥିଲା; କାରଣ, ସେ ଆଶା

କରିଥିଲା ଯେ, ରାମର ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ରାଣୀ ହୋଇ ପାରିବ । ଯେତେବେଳେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଫେରି ଆସିବ ବୋଲି ମୁଁ ଫେରାଇଲା, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାର ହାତ ଧରି କହିଲା, ରାଜପୁତ୍ର ବଳୟ ସହ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଆଜି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘେଟ କରାଇବ । ଆଶାର ଅନୁନୟ ବୁଝା ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ବଳାହାର ପୁସ୍କ ସବାଣରେ ବସାଇ ନେଇ ଆସିଲା ।

ସେତକବେଳେ ଆଶା ବୁଝିପାରିଲା ଯେ, ତାକୁ ପ୍ରଲେଭନ ଦେଖାଇ ନେଇ ଆସିବାକୁ କେବଳ ରାମ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ଯେ ରାଜରାଣୀ ହେବ, ସେ କାହିଁକି ବନ୍ଦନା ହୋଇ ରହିବ ? ରାମ କହିଥିଲା, ତାର ସ୍ୱାମୀ ମୃତ । ଆଶାର ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଏବେ ତାର ସେ ବିଶ୍ୱାସ ଭୁଲିଲା । ରାମ କେବଳ ତାର ଇଷ୍ଟସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ମିଥ୍ୟା କହିବାକୁ ସାହସ କଲା । ଯେତେବେଳେ ଆଶା ଭାବିଲା, କିପରି ଦେବତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସେ ପାଗଳ ବୋଲି ଘେନି ତାଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ ସମ୍ପାଦ ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାସ କଲା, ତାର ମନରେ ଡାକ୍ତର ବେଦନା ଜାଗିଲା । ତାର ସୁନ୍ଦର ଅପ୍ସର ନିନ୍ଦିତ ମୁଖକୁ କାନିରେ ତାଙ୍କି ରଖିଲା । ଭାବିଲା, ତାର ସଙ୍ଗତ ଗର୍ବ ଚୁଣ୍ଟିଭୂତ ହୋଇଛି ।

ରାଜପୁତ୍ର ଗୃହ ତ୍ୟାଗ କରି ଯିବା ପରେ ସେ କିପରି ପଳାୟନ କରିବ, ସେହି ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଆଶା ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଭାବିଲା, ଯଦି ପଳାୟନ କରି ଘରେ ପହଞ୍ଚେ, ମା ନିଶ୍ଚୟ ଛମା କରିବେ । ସେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଗୁରୁଆଡ଼େ ବୁଲି ନିରୀକ୍ଷଣ କଲା ସବୁ ଦ୍ୱାର ବାହାରୁ ବନ୍ଦ । ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ଲାଗୁଛି । ଘର ଭିତରେ ଥିବା କୂପ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଭିତରକୁ ଓଞ୍ଚାଇ ପାହାଚ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ପାହାଚ ଓଞ୍ଚାଇ ଅଳ୍ପାବେଳେ ଦ୍ୱାରର କବାଟରେ ହାତ ମାରି ଦ୍ୱାର ଖୋଲିବାର ସବୁ ଉଦ୍ୟମ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । କବାଟ ଖୋଲିଲା ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧ ରାଜା ବାବାଜୀ ସାଜି ପଳାୟନ କରିବା ସମୟରେ ଦ୍ୱାରକୁ ସେପାଖରୁ ବନ୍ଦ କରି ନେଇଥିଲେ । ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେଲାଣି ପୁଣି ସେ ପଲଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସିଲା । ପଲଙ୍କର ସାଲସଙ୍ଗା ଦେଖି ଦିରଙ୍ଗ ହୋଇ ସେଠାରୁ ଗୁଲିଯାଇ ବେହାସନ ଉପରେ ବସିଲା ।

ଭାବିଲା, ଅମୃତତ୍ୟା କରିବ । ବୁଲି କଲଙ୍କିନୀ ହୋଇ ମୁଁ ଦେଖାଇବା ଅନୁଚିତ । ରାସି ଶେଷରେ ରାଜପୁତ୍ର ରାମକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିବେ ପ୍ରାୟ । ବଳାହାର ପୁସ୍କ ମୋର ସଙ୍ଗତ ହରଣ କରିବେ ନିଶ୍ଚୟ । ଦୁର୍ବଳା ଅବଳା ମୁଁ । କିପରି ଅମୃତତ୍ୟା କରିବ ? ଜୀବନ ଥାଉ ଥାଉଁ ମୁଁ ସଙ୍ଗତ ହରାଇବି ? ଏହା କଦାପି ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଅମୃତତ୍ୟା କରିବି ଏହି ସ୍ଥାନର ମୁଦ୍ରାକା ଉପରେ ବଞ୍ଚି ।

ଅବଳା ଆଶା ସଫାରର ସବୁ ମାୟା ମମତା ତୁଟାଇ ମୁହଁରେ ହାସ ମୁଦ୍
ରଖି ମଖମଲ ଗଦି ଉପରେ ଶୟନ କରି ଭାବିଲା, ଏଇ ତାହାର ଶେଷ । ଆଉ
ସେ ସଫାରର ଆଲୋକ ଦେଖିବ ନାହିଁ ।

ବିଶିଆ ଆଶାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଚାଲିଗଲା । କୁଆଡ଼େ ଯିବ କଣ କରିବ
ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପାଗଳ ପରି ଆଶା ଆଶା ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ସହରର
ଅନେକ ସ୍ଥାନ ଖୋଜିଲା, ପାଇଲା ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ଚମାରୁଣୀ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ
ଆଗକୁ ଆସି ହାତ ହଲାଇ କହିଲା, ଆରେ ପୁଅ, ସେମିତି ପାଗଳ ପରି ହଉଛୁ
କାହିଁକି ? ଧୀର ସ୍ଥିର ହୋଇ କାମ କଲେ ସିନା ହୁଏ ? ଯା ଏଇବାଟେ ।
ହାତ ବଢାଇ ନଈ କୂଳ ବାଟକୁ ଦେଖାଇ କହିଲା, ମୁଁ ଦେଖିଛି, ଗୋଟାଏ
ସବାସୀ ନେଇ ତର ତର ହୋଇ କେତେ ଲୋକ ସେଇଆଡ଼େ ଗଲେ । ତା
ଇଲରେ ହିଅଟିଏ କିଏ କାନ୍ଦୁଛି । ମୋତେ ଆଶା ପାଟି ପରି ଶୁଭିଲା । ଜଳଦି
ଯା ପୁଅ, ଜଳଦି ଯା ।

ବିଶିଆ ପାଗଳ ହୋଇଛି । ବୁଢ଼ୀ ବିଗୁଣର କଥା ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି
ସିଧା ସିଧା ରାଜପ୍ରାସାଦ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଲା । ବୁଢ଼ୀ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ମନକୁ
କହିଦେଲା, ଆସି ବୁଢ଼ୀ ହେଲଣି, ଶହେ ବର୍ଷ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲଣି । ଯାହାକୁ ହଜି
କଥାଟିଏ କହେ ସେ ମୋ କଥା ଶୁଣେ ନାହିଁ । ଆହା, ବିଶିଆ ଯଦି ମୋ କଥା
ମାନି ସେଇବାଟେ ଯାଇଥାନ୍ତା ନିଶ୍ଚୟ ଆଶାକୁ ଠାବ କରିଥାନ୍ତା ।

ବିଶିଆ ଦଉଡ଼ି ଗଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲା ।
ରଘୁନାଥ ବାବୁ ସଡ଼କ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଥରୁଛନ୍ତି । ସବୁ
ହାଲେଲମୟ ! ରଘୁନାଥ ବାବୁଙ୍କର ଘର ପୋଡ଼ିଯାଇଛି । ନିଆଁ ଧୁଆଁ କେତେ
ଉପରକୁ ଉଠୁଛି । ବାଉଁଶ ଗନ୍ଧିମାନ ଫୁଟି ଛୁରକି ଏଣେତେଣେ ପଡ଼ୁଛି । ପାଖକୁ
ଯିବାକୁ ଲୋକଙ୍କର ସାହସ ହେଉ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ବା ରଘୁନାଥ ବାବୁଙ୍କ
ଉପରେ ଦୟା କରି ଅଥବା ନିଜର ସାହସିକତାର ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ତାକୁ
ନିମାନ୍ତ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି, ରଘୁନାଥ ବାବୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମନା କରି
ଉଜ ସ୍ତରରେ କହୁଛନ୍ତି, ଯାଅନା, କେହି ଯାଅନା । ଆଜି ସଫାର ପୋଡ଼ିଯାଇଛି ।
ସବୁ ଜଳିଯାଇ, ସବୁ ପୋଡ଼ିଯାଇ । ମୁଁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଛି ।

ପ୍ରକୃତରେ ସେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି ? ଯେତେବେଳେ ଧୁଲିଆ
ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଆସି ସମ୍ଭାଦ ଦେଲା ଯେ ମା ପଦ୍ମାବତୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଶା ଅପାକୁ

କିଏ ସବୁ ଧରି ନେଇଛନ୍ତି— ଆଶା ଅପା ଭୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଇଛି ଓ ଏ କଥା ଶୁଣି ମା ମରିଯାଇଛି, ରଘୁନାଥ ଗର୍ଜି ଉଠି କହିଲେ, ରାସସୀ, ତୋ ମନରେ ଏଇଯୁ ଥିଲା ? ମା କୋଳରୁ ନିଶାଦୀ ବାଳିକାଟିକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲା । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପାପରେ ମଲା ?

ଧୁଳିଆରୁ ଘର ଭିତରୁ ସେ ପଦାକୁ ଟାଣି ଆଣିଲେ । କୋଥଳ ଖଣ୍ଡି ହାତରେ ଝୁଲାଇ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଲେ । କହିଦେଲେ, ଯାଉ, ସବୁ ଜଳି ଯାଉ, ସବୁ ପୋଡ଼ି ଯାଉ । ଏ ହରିପୁର ଧ୍ବଂସ ହେଉ, ପାଉଁଶ ହେଉ । ରସା ଚଳକୁ ଯାଉ, ଯାଉ, ଯାଉ ।

ରଘୁନାଥଙ୍କୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ବଣିଆ କହୁ କହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଭବିଳ, ରଘୁନାଥ ପାଗଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାର କି ଥାଏ ? ସେ ଆଶାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ବାହାରିଛି । ତେର କଲେ କିଏ ଜାଣେ କଣ ଘଟିବ ? ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି ଆଗେଇ ଗଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଘନଶ୍ୟାମ ଆସିଲେ । ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଦେଖି ରଘୁନାଥ କହିଲେ, ମୁଁ ଆଜି ମୁକ୍ତ ହୋଇଛୁରେ ଘନ ।

ଘନଶ୍ୟାମ କହିଲେ, ହଁ, ଦୁନିଆ ଯାକର ନିନ୍ଦା ଶୁଣୁଛ । ଏପରି ପାଗଳ ହେବାର କାରଣ କଣ ? ତେଣେ ତମ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଶବ ପଡ଼ି ରହିଛି, କିପରି ଉଠିବ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର ।

ସେ ରାସସୀ ସଙ୍ଗେ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ ।

ନାହିଁ କହିଲେ ତ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆଜି ମରିଯାଇଛି ବୋଲି ସେପରି କହୁଛ । କାଲି ଯେତେବେଳେ ନୁଆ ଆସିଥିଲେ ଗୋଟାଏ ତମର ହୋଇଥିଲେ ତ ?

ମୁଁ ମୂର୍ଖ ଥିଲି ।

ଏବେ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଛ ଶୁଣି ସୁଖୀ ହେଲା । ତେବେ ମୋର ସାନ ଭ୍ରାତା ମାନ । ଯାହା କଲ ତ କଲ, ଏଇ ରାତିକ ମୂର୍ଖ ହୁଅ । ତାଙ୍କର ଶବର ସଜ୍ଜାର କରି କାଲି ସକାଳୁ ପଣ୍ଡିତ ହେବ । ଘର ଦ୍ଵାର ତ ଭସ୍ମ କଲ । ତାର ପାଉଁଶ ଦେହରେ ବୋଲି ବାବାଜୀ ହୋଇ ଚାଲିଯିବ ।

ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ରଘୁନାଥ ଉଚ୍ଚ ଦାସ୍ୟ କଲେ । କହିଲେ, କାଲିସକାଳ ଯାକେ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ମୋର ବେଳ ନାହିଁ । ତୋର କଥାହିଁ ସାର । ଧୁଳିଆ କଥା ତୁ ବୁଝିବୁ, ମୁଁ ବିଦାୟ ନେଉଛି ।

ରଘୁନାଥ କୋଥଳ ଖଣ୍ଡି ଧରି ବିଷ ସାନର ପଥରେ ଚାଲିଲେ ।
ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କର ବାଧା ମାନିଲେ ନାହିଁ । ଧୂଳିଆର ହାତ ଧରି ଘନ କହିଲେ,
ଅତି ଦୁଃଖରେ ତୋ ବାପା ବାୟା ହୋଇଛ । ତୁ ଚିନ୍ତା କରନା, ବଳେ ମନ
ବଦଳିବ । ସେ ଭଲ ହୋଇଯିବ । ତୁ ଆମେ ସାଙ୍ଗରେ ।

ବିଶିଆ ବହୁ ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ଘରେ ରାମର ଖବର ନେଲା ।
ରାମ ମା କହିଲେ, ଆଜି କଣ ପୁଅ ନୁଆ କଥା ହେଲା ? ତାର ତ ଘରକୁ
ନ ଆସିବା ଅନେକ ଦିନ ହେଲାଣି । କେବେ କେବେ ରାତିରେ ଶୋଇବାକୁ
ଆସୁଥିଲା, କେଇ ଦିନ ହେଲା ଆଉ ଆସୁ ନାହିଁ ।

ବିଶିଆ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ଭାବିଲା ଦେଖା କୋଉଁଠି ପାଇବ ? ସେ
ଘରେ ନାହିଁ । ରୁଡ଼ୀ ତମାରୁଣୀ କହୁଥିଲା, ନଈଆଡ଼େ ଗଲେ । ତେଣେ ଆଶାକୁ
ନେବାର ପ୍ରୟୋଜନ ? ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ସେ ବନ୍ଧୁ । ତାଙ୍କର ସାହସରେ ରାମ
ଆଶାକୁ ନେଇ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ପାଖରେ ଛାଡ଼ିଥିବ । ତେବେ ସେ ନହରରେ ଅଛି ?

ବିଶିଆ ନହରଆଡ଼େ ଚାଲିଲା ।

ବିଶିଆ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ମା ପାଖରେ ଆଶାକୁ ନ ପାଇବାପାଇଁ ଫେରିବ
ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବାକୁ ଯାଇ ଆଶାକୁ ଗ୍ରାବବା
ନିମନ୍ତେ ଜୀବନ ତ ଦେବ, ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ହରିପୁର ଧୁଂସ କରିବ । ପାରିବ
ନାହିଁ ? ଖଦାଳ ପିଲା ମୁଁ, ମୋର କ୍ଷମତା ନାହିଁ ବୋଲି ଅନ୍ୟ କେହି କହୁ
ପଛେ, ମୁଁ କହିବି ନାହିଁ । ପିଲାଦିନୁ ନିଜ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ମୁଁ ଶିଖିଛି ।
ନିଜର ହାତକୁ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ।

ଯଦି ଆଶା ହରିପୁରରେ ନ ଥାଏ, ଯଦି ରାମ ନିଜେ ତାକୁ ଡଙ୍ଗାରେ
ବସାଇ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ନେଇ ଯାଇଥିବ ? ଶୁଣିଛି, ସବାସ ନଦୀଆଡ଼କୁ
ନେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ମନ ନ ମିଳିଲେ ହୋଇ
ପାରେ ନାହିଁ । ତେବେ ଆଶା କଲକିନୀ, ଆଶା ଅସତୀ ?

ସେ ହୋତାଙ୍କର ନିର୍ଜନ ପାଠଶାଳା ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଭାବିଲା,
ସ୍ଥାନ ତ ନିର୍ଜନ, ରାମ କାଲେ ଆଶାକୁ ଏଠାକୁ ଆଣିଥିବ ।

ଘୋର ଅକାର—ଜଙ୍ଗଲ ନିକଟରେ ପବନ । ଭୟ ହେବାର କଥା ।
ବିଶିଆ ଉୟୁ ମାନିଲା ନାହିଁ । ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଠଶାଳା ଭିତରକୁ ଗଲା । ପ୍ରଥମ
ଧାଡ଼ି ଘରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଖୋଜିଲା, କାହାକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଧାଡ଼ିର
ପ୍ରଥମ ବଜରରେ ପଶିବାକୁ ଯାଉଛି, କିଏ ଜଣେ ନିକଟସ୍ଥ କୋଠରୀ କବାଟରେ
ହାତ ମାରିଲା । କବାଟ ଖୋଲିଗଲା । ଦ୍ଵିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ
ଭିତର ପାଖରୁ କବାଟ ବନ୍ଦ କରିଦେଲା । ବିଶିଆ ସୁବିଧା ପାଇ ନିକଟକୁ ଆସି
କବାଟ ଫାଙ୍କରେ ଅନାଜିଲା ।

ଘର ଆଲୋକିତ । ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ସାମନାସାମନ ବସିଛନ୍ତି । ବିଶିଆ
ଜଣକର ମୁହଁ ଦେଖି ପାରିଲା । ଲୋକଟିକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା । ସେ ଚଳମରେ
ଗଞ୍ଜେଇ ପୁରେଇ ନିଆଁ ଲଗାଉଛି । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ତା ଆଡ଼କୁ ପଛ କରି
ବସିଥିବାରୁ ଭଲକରି ଚିହ୍ନି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ଦୋ ଦୋ ଚିହ୍ନା ହୋଇ
ଭବିଷ୍ୟତ ରାମ ହୋଇଥିବ ପର ।

ବାବାଜୀ “ବମ୍ ଭୋଲା” କହି ଦମେ ଟାଣି ଚଳମଟା ଆଗକୁ ବଢ଼ାଇ
ଦେଲେ । ରାମ ଚଳମ ଟାଣିବା ସମୟରେ ବାବାଜୀ ଫୁଲ୍ କର ଧୂଆଁତକ ଛଡ଼ି
ପରୁରିଲେ, ଏତେ ଡେର କାହିଁକି ହେଉଛି ?

ରାମ ଆଁକରି ଛତରେ ହାତ ଦେଇ ମୁହଁ ଉଠି ରହି କହିଲା, ଆସୁଥିବ,
ପେର୍ନି ଧରନ୍ତୁ ।

ଆଉ ପେର୍ନି ଧର ହେଉ ନାହିଁ ।

ରାମ କହିଲା, ସେ ତ ଆଶା ପରି ବଡ଼ ଲୋକର ଝିଅ କି ବଡ଼ ଲୋକର
ବୋହୂ ନୁହେଁ । ତା ମନକୁ ସେ ବଳେ ଆସିବ ।

ଆଶା ନାମ ଶୁଣି ବିଶିଆ ଚମକି ଉଠିଲା ।

କଥୋପକଥନ ଗୁଲିଲା ।

ଆପଣ ବାବାଜୀ ଲୋକ, ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନ କରୁଛନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କର
ଧର୍ମ ନଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ ?

ଧର୍ମ କଣ ସହଜରେ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ? ମୋର ପାପ ଶୟ କର ଏତେ ଧର୍ମ
ସମ୍ପଦ କରିଛି ଯେ ମୋ ଧର୍ମ ଅଧିକ ଉଣା ହେବ ନାହିଁ ।

ରାମ ଦମ ଧରି ପଦାକୁ ଆସି କବାଟ ଆଉଁଜେଇ ଦେଲାବେଳେ ବିଶିଆ
ପିଣ୍ଡା କଡ଼ରେ ଲୁଚି ରହିଲା । ଯେପରି ସେ ଆର ଘରକୁ ପଶିଛି ବିଶିଆ ଧୀରେ

ଧୀରେ ବାହାର ପଦାରୁ ସେ ଘରର କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ରାମ ଥିବା ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଲା । ରାମ ଯାଏ ତଳେ ଥୋଇ ଚାରି ଛଅ ଖଣ୍ଡି ବାଡ଼ିରୁ ଗୋଟିଏ ବାହୁଛି, ପଛଆଡ଼କୁ ବଢ଼ିଆ ଯାଇ ତାର ହାତ ଧରିଲା । ଭିତରୁ କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ସେ ପଚାରିଲା, ଚିହ୍ନରୁ ?

ଭିତର ଦେବା ପରବର୍ତ୍ତେ ରାମ ବରଜା ପଦ ପରି ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଚିହ୍ନ ବା ନଚିହ୍ନ ଶୀଘ୍ର କହ, ଆଶାକୁ କେଉଁଠି ରଖିବୁ ?

ଆଶା ?

ହଁ ଆଶା । କହ, କହ ଗୋଟାଏ ହାତରେ ସଜୋରେ ରାମର ମୁହଁରେ ଆପଡ଼ି ମାରିଲା । ବଢ଼ିଆ ହାତରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ରାମ ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ହେଲା ।

କହିଲା, ମୁଁ ଆଶାକୁ ଦେଖିବୁ । ତାକୁ ସବାସରେ ବସାଇ କେତେ ଲୋକ ନଦୀ କୂଳଆଡ଼େ ନେଉଥିଲେ ।

ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥିଲୁ ? ଠିକ୍ କହ, ଯଦି ରସା ପାଇବାକୁ ଚାହୁଁ । ନୋହଲେ ତୋତେ ଏଇଠାରେ ମାରିପକାଇବ ।

ନା, କେତେବେଳେ ?

ତୋର ମୁହଁରୁ ଏବେ ଶୁଣିଛି, ତୁ ସେ ବାବାଜୀକୁ କହୁଥିଲୁ, ଅଭି ଲୁଚାଇବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । କହ ଯଦି ଭଲ ଦଶା ଅଛି । ତାକୁ କେଉଁଠି ରଖିବୁ ।

ନ କହିଲେ ତୁ ଖଦାଲ ଟୋକାଟା ମୋର କଣ କରିବୁ ? ଜାଣୁନାହିଁ କି ମୁଁ କାହାର ସାଙ୍ଗ ।

ରାମର ମୁହଁରେ ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ କରି ବଢ଼ିଆ କହିଲା, ନ କହିବୁ ତ ପୁଣି ଦେଖିବୁ ।

ରାମ କହିଲା, ଆରେ ଯାଆ ମ, ମୁଁ ତେର ଦେଖିବୁ । ଆଶା ଘର ହଲିଆ ଟୋକାଟା ତୁ । ଯଦି ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଶୁଣ, ଅଣ୍ଟାରେ ବାଁ ହାତ ମାରି କହିଲା, ହଁ, ମୁଁ ଆଶାକୁ ନେଇଛି, ଯବରଦସ୍ତି ଧରି ନେଇଛି । କଣ କରିବୁରେ ଚାକର ଟୋକାଟା ? ମୁଁ ତାକୁ ବାହା ହେବି କି ରଖିବି କି—

ତାର କଥା ଶେଷ ନହେଉଛି ବଢ଼ିଆ ପୁଣି ତା, କାନମୁଣ୍ଡାରେ ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ କରି ପଚାରିଲା, କହିବୁ ନା ପୁଣି ଦେଖିବୁ ।

କହିଦି ନାହିଁ ।

ତେବେ ତୋର ତଣ୍ଡି ଛୁପି ଏଇଠି ମାରିଦେବ । କିପରି ଆଶାକୁ ବାହା
ହେବୁ ଦେଖିବ । ବଣିଆ ଦୁଇ ହାତରେ ରାମର ତଣ୍ଡି ଧରି ଚିପିବାକୁ ଲାଗିଲା ।
ରାମ ତାହାଣ ହାତରେ ଅଶ୍ୱାରୁ ହୁଏ କାନ୍ତି ବଣିଆର ଛତିରେ ବନ୍ଧ କଲା ।

ଆଦ୍ୟାତମ ସାଂସାତକ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହାତ ଛଡ଼ି ବଣିଆ ଚତୁଷ୍ପାଙ୍ଗ
ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ହୁଏ ଶକ୍ତି ଗାଧି ପଡ଼ିଲା । ରାମ ରସା ପାଇ ହାତରେ
ଦାସ ଧରି ପଦାକୁ ଆସିଲା । ବାହାରୁ ଜଞ୍ଜିର ଦେଇ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କହିଲା, ଆରେ
ବଣିଆ, ଆଉ ଦିନେ ରାମ ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲାଗିବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ଆଦ୍ୟାତ-
ମ ସାଂସାତକ ନୁହେଁ, ତୁ ବହୁ ଯାଇପାରୁ । କିନ୍ତୁ ବାଟରୁ କଣ୍ଟା ସଫା କରିବାକୁ
ହେଲେ ତୋତେ ଛଡ଼ି ଯିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଜି ଏ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ତୋତେ
ଜାଆନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର କରିଦେବି ।

ହୋତାଙ୍କର ପବନ ବଦ୍ୟାସୀଠରେ ରାମ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଲା । ବାବାଜୀଙ୍କ
କଥା ତାର ମନେ ନାହିଁ । ଘରୁ ବାବାଜୀ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ, ରାମ ଧାଇଁ
ଧାଇଁ ବୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା ।

ବଣିଆ ବେଣୀ ବେଲପାଏ ପଡ଼ି ରହିଲା ନାହିଁ । ରାମର କଥା ତା କାନରେ
ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଛତିର ଚିତରୁ ରକ୍ତ ଧାର ବହୁଛି ।
ରକ୍ତ ପୋଛି ସେ ଉଠିଲା । ଘର ଭିତରେ ଧୂଆଁ ପୁଣି ହେଲାଣି । ଝରକାର
ଫାଙ୍କ ବାଟେ ଆଲୁଅ ଦିଶୁଛି । ଘର ପୋଡ଼ୁଥିବାର ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ ଶୁଣୁଛି ।
ଅଶନଶ୍ୱାସୀ ଲାଗୁଛି । କବାଟରେ ଧକ୍କା ମାରିଲା, କବାଟ ଖୋଲିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରାଣ
ବିକଳରେ ଝରକା ଖୋଲିଲା । ଝରକା ବାହାରେ ଆଉ ଧାଡ଼ି ଘର ଜଳୁଛି ।

ଝରକାର ରେଲିଂ କାଠରୁ ଗୋଟିକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ସବୁ ଶକ୍ତି
ପ୍ରୟୋଗ କରି ଟାଣିଲା । ପୁରୁଣା ରେଲିଂ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେହିପରି ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ
ଆଉ ଗୋଟିଏ ରେଲିଂ ଭାଙ୍ଗିଲା । ଧୂଆଁ ନିଆଁର ପ୍ରକୋପ ନ ମାନି ପଦାକୁ
ଆସିଲା । ପିନ୍ଧିଥିବା ଲାଗାରେ ନିଆଁ ଲାଗିବାରୁ ସେ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ପାଖ
ଅରଣ୍ୟକୁ ପଳାଇଲା ।

ଦୂରରୁ ଦେଖିଲା କିପରି ପାଠଶାଳା ପୋଡ଼ି ଭସ୍ମ ହେଉଛି । ଫୁରୁଟିଆ
ଗଛରେ ନାକ ଫାଟି ପଡ଼ୁଛି ।

ନାହିଁ ଥିଲା ମାଡ଼ି ଆସିଲା ବତାସ । ବତାସ ସାଥରେ ବରଷା । ବରଷା
ବୁଝିଲା । ଘଡ଼ଘଡ଼ିର ପଞ୍ଚମୟୀ ରଡ଼ିରେ ଦୁନିଆଁ ଦୁଲ୍ଲଭ ଉଠିଲା । ଅନଳ
ଲିଭିଲା, ବରଷା ସାଥରେ ଅନ୍ଧକାର ଭାସିଗତର ହେଲା ।

ଉଲଗ୍ନ ବଶିଆର ଦେହରେ ଯତ ପୋଡ଼ ଉଠିଲା । ବଜ୍ରଲି ଝଲକରେ ବାଟ ଦେଖି ଦେଖି ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ ପାହାଡ଼ର ଖସଡ଼ା ପଥରେ ପଡ଼ି ଉଠି ସେ ଶିବ ମନ୍ଦିର ଆଡ଼କୁ ଗଢିକଲା । ଜୀବନ ରହିବ, ଏ ଆଶା ଆଉ ତାର ନାହିଁ । ଶିବ ମନ୍ଦିର ତ ପାଇଲା ନାହିଁ, ଅରଣ୍ୟ ମଝିରେ ଅଣ୍ଟାଲି ହୋଇ ତଳକୁ ଗଡ଼ୁଣ୍ଡ ଉପତ୍ୟକା ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଗହର ମଧ୍ୟରେ ପଶିଲା । ହଠାତ୍ ଜନ୍ମ ଭୟ ତା ମନକୁ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲାଣି । ଗୁଡ଼ାଏ ପାହାଡ଼ ପଡ଼ିଥିବାର ସେ ଜାଣି ଯାଏ ଗୋଟିକା ପରେ ଗୋଟିଏ କେତେ ପାହାଡ଼ ତଳକୁ ଓଞ୍ଛାଇ ଆସିଲା । ଗୋଟିଏ କବାଟରେ ହାତ ବାଜିଲା । ଠେଲିଲେ ଫିଟୁ ନାହିଁ । ଅଣ୍ଟାଲି ହୋଇ କିଲିଣି ଖୋଲିଲା । କବାଟ ଖୋଲି ସେ ଗୋଟିଏ ଅତି ଅକାର୍ଯ୍ୟ ଦର ଭିତରକୁ ଆସିଲା ।

ବଶିଆ ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ସେଇଠି ପଡ଼ିରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ତଳେ ଅମସୃଣ ପଥର । ସମତଳ ସ୍ଥାନ ପାଇବ ବୋଲି ଆଗକୁ ଚାଲିଲା । ଛତିର ରକ୍ତ ପ୍ରାୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯତ ସ୍ଥାନ ପୋଡ଼ି ଉଠୁଥାଏ । ସେ ଯେ ଗୋଟିଏ ସୁଜଙ୍ଗ ଭିତରେ ପଶିଛି ଏ କଥା ବୁଝି ନ ପାରି ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ମୁଁ ଶିବ ମନ୍ଦିରର ଲମ୍ବା ବାରଣ୍ଡାରେ ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଚାଲି ଯାଉଛି । ତା ହୋଇଥିଲେ ତଳର ଚଟାଣ ଏଡ଼େ ଅମସୃଣ ହୋଇଛି କାହିଁକି ? ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଯାଇ ଅତି ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ବଶିଆ ସେଇ ଅମସୃଣ ଭୂମି ଉପରେ ଲମ୍ବା ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା । କେତେବେଳେଯାଏ ଛଟପଟ ହୋଇ ଆହୁର ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନହୀନ ନିଦ୍ରା ଆସି ତାର ଆଖିପତାକୁ ଦୁଇ ଧରିଲା, ସେ ଜାଣିଲା ନାହିଁ ।

ଜୁହାର ଆଜ୍ଞା କହୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁଣ୍ଡ ଦୁଆଁ ଦଣ୍ଡବତ କଲା ।

ବଡ଼ ସକାଳ ପରି ବୋଧ ହେଉଛି, ମାନ୍ଦି ବେଳ ଅଧିକ ହେଲାଣି । ଝର ଝର ହୋଇ ବର୍ଷା ଗାଲିପକାଉଛି । ବଜ୍ରଲି ମାରୁଛି ଘନ ଘନ । ଘଡ଼ଘଡ଼ର ଗର୍ଜନ ଛାଡି ଥାଉଛି । ଏପରି ସମୟରେ ରାମକୁ ଦେଖି ରାଜପୁତ୍ର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ସେ ପହୁଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଉଠିଛନ୍ତି, ନିତ୍ୟକର୍ମ ଶେଷ କରିନାହାନ୍ତି । ଆଖି ମଲି ମଲି ଟିକିଏ । ହସିଦେଇ କହୁଲେ, ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଥା ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲା, ଭଲ କଲାଣି କରୁଛନ୍ତି ତ । ବୁଢ଼ା ହେବି, ହଉ, ଆମେ ଏବେ ବୁଢ଼ା ହୋଇଥାଉଁ, ଆପଣ ସବୁଦିନେ ଏମିତି ଯୁବକ ହୋଇ ରହନ୍ତୁ । ଟିକିଏ ଭୁଲି ରହି ପୁଣି କହିଲା, କାଲି ରାତି ଅନିଦ୍ରାରେ ଛମ୍ପୁ କଟାଇଛନ୍ତି ପରା । ନିଦରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିଛି ।

ରାଜସୁନ୍ଦର କହିଲେ, ସତରେ ମୁଁ ରାତି ପାହାନ୍ତାଯାଏ ଅନିଦ୍ରାରେ କଟାଇଛି । ଯେତେ ବୁଝାଇଲି, ଗହଣା ନାହିଁ ଦେଲି, ଭୟ ଦେଖାଇଲି, ଅନ୍ତନୟ କଲି ସବୁ ବିପଳ ହେଲା । ସେ ପାଖକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ ।

ବୁଢ଼ା ଚେଷ୍ଟା ? ସବୁ ବାଟ ? ବଳ ପ୍ରୟୋଗ—

ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଛଡ଼ି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସେ ଧାରା ମୁଦି ଖାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ବୋଲି ମୋତେ ଭରସାଲା । ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାକୁ ସେ ଘରେ ବନ୍ଦୀ କରି ଚାଲିଆସିଲି ।

ବଜାଜ୍ ଟୋକା ତ ।

ଯାହା ହେଉ, ସେ ବଞ୍ଚିଛି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ହୁଏ ତ ସ୍ତ୍ରୀମୁଦି ଖାଇଥିବ । ତୁମେ ଯାଇ ଥରେ ଦେଖି ଆସ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତର ତର ହୋଇ ଯୁବରାଜ ଛମ୍ପୁରୁ ବିଦାୟ ନେଲା ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବୁଢ଼ ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ବର୍ଷା ପବନର ତୋଡ଼ କମି ନାହିଁ । ଘରେ ଆଲୋକଟି ସେହିପରି ଜଳୁଛି । ଭଲ ଦିନେ ତ ଘରଟା ଅକାରୁଆ, ଆଜି ପୁଣି ବର୍ଷା ବାଦଲ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଟିପେଇ ଟିପେଇ ଘରେ ପଶିଲା । ତା' ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଣ୍ଟା ପବନ ବାହାରୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲା । କବାଟ ଚତୁରୁ ଆଉଜାଇ ରାମ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଅନାଇଁ ରହିଲା ଆଶା'ର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟିକୁ ।

ବାଲିକା ମା' ହୋଡ଼ ଛଡ଼ି ଏକାକିନୀ ଆଉ ଜୀବନରେ କେବେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଶୋକ ନ ଥିଲା । ନିରାହାର ସବୁ ଅଙ୍ଗ ଆକ୍ଳାନ୍ତ ନ ଥିଲା । ଦେହରୁ ମୁଣ୍ଡରୁ ଲୁଗା ଖସି ଯୌବନର କମଳାୟୁ ଶୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଉଥିଲା ।

ଆଶାକୁ ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ରାମର ମନରେ ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ ଭାବ ଜାଗରଜ ହେଲା, କେଣିକି କଠିନ । କିଏ ସ୍ତ୍ରୀର ହୋଇ ଆଶାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଶୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିରାସଣ କଲା । ଲାଗିଲା, ଆଶା ମୃତା ? ଏପରି ସୁନ୍ଦର ମୁଖୁ ହୁଏ ? ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ମୁହଁକୁ ଅନାଇଁଲା । ସ୍ତ୍ରୀର କରନେଲା, କଦାପି ସେ ମୃତା

ହୁହେଁ । ତାର ମୁଖର ଭାବ ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖିଲେ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଅନୁମାନ କରାଇ ପାରେ । ନିକଟକୁ ଯାଇ କମିତ ହସ୍ତରେ ଆଖିର ମସ୍ତକ ସ୍ପର୍ଶ କଲ ।

ଆଶା ଚମକିଉଠିଲା । ହଠାତ୍ ଅନାଇଁ ଦେଖିଲା, କେହି ନାହିଁ । ରାମ ମୁଣ୍ଡଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ଆଶା ଭାବ ନ ଥିଲା ଯେ ସେ ଘରେ କେହି ଅଛି । ତଥାପି ସେ ଲୁଗାପଟା ସଜାଡ଼ି ରାମ ଆଡ଼କୁ ପିଠି କରି ବସିଲା । ଭାବିଲା, ରାତି ପାଇ ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଅନୁରୋଧ କଲା, 'କାଳରାତି ସେହିପରି ଆଉ, ସକାଳ ନ ହେଉ ।

ଆଶା ବୁଝି ପାରିଲା ଯେ, ଅମୃତତ୍ୟା ଚେଷ୍ଟା ତାର ବିଫଳ ହୋଇଛି । କାରଣ, ହୁଏ ତ ସେ ମୁହଁରେ ସ୍ଥାୟୀ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସ୍ଥାୟୀ ଚୁରୁମି ପ୍ରାଣ ହାରିବା କଥା ମିଛ ।

ରାମ କହିଲା, ତୋର କଷ୍ଟ ହୋଇଛି କି-ଆଶା ?

ଆଶା ଚମକି ଉଠି ପଛକୁ ଚାହିଁଲା । ତାର ସେ ଗୁହାଁଣୀରେ ଅନୁନୟ ଓ ଦୁଃଖ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ରାମର କଠୋର ହୃଦୟ ତରଳିବାକୁ ବସିଲା ।

ଆଶା ବିରକ୍ତ ସୂଚକ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ମୋର କଷ୍ଟ ହେଉ ନାହିଁ । ତୁ ସମ୍ବତାନ, ଏଠାରୁ ମୋ ଆଖିରୁ ଗୁଲିଯା କହୁଛି । ଅତି ନିର୍ଲଜ୍ଜ, ଅବଶ୍ୟାଶ୍ଚା ଲୋକଟା ତୁ । ଗୁଲିଯା କହୁଛି ।

ରାମ ପକ୍ଷରେ ଏ ଅପମାନ ଅସହ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତଥାପି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଆଗକୁ ଆସି ପଚାରିଲା, ରାଗିଲା କି ?

ଆଶା ସ୍ଵର ବଦଳାଇ କହିଲା, ରାଗିବି କାହିଁକି ? ରାମ୍ଭାଇ, ମୁଁ ଏଠି ଭଲରେ ଅଛି । ମୋର ଭଲ ମନ୍ଦ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଭାବ ଆଉ ତମ ଉପରେ ନାହିଁ । ମୋତେ ଶୁଣି ତୁମେ ଗୁଲିଯାଅ । ମୁଁ ମୋର ଯାହା ଭଲ ତା କରିବି । ଭାଇ ମୋର ତମେ; ଆହା କେତେ ସ୍ନେହ ମୋଠାରେ ! ସାନ ଭଉଣୀ ବୋଲି ସିନା ଏତେ କଷ୍ଟ କରି ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି ମୋର ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଧରି ଆଣି ରାଣୀ କରିବ ବୋଲି ଏପରି ନିର୍ଜ୍ଜନ କୋଠରୀରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଅଛ ! ଦେଶରେ କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, କାହାର ତ ମନ ଏପରି ହେଲା ନାହିଁ ? ତୁମକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି, ଏଠାରୁ ଗୁଲିଯାଅ । ମୁଁ ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଣୀ ପଶୁ ? ଶ୍ଵେତ ଭଉଣୀ ବୋଲି ସେଦିନ ବଗିଚାରେ ଭ୍ରାତୃ ସ୍ନେହର ଦୁଷ୍ମାନ୍ତ ଦେଖାଇ ମୋତେ ଗେଲି କରିଲ; ଅବଳାର ସତାଡ଼ି ଉପରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇଲ । ସେଇଥିପାଇଁ ତୁମକୁ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ପଡ଼ିବ ।

ରାମ ସବୁ ଶୁଣି ଦର୍ଢ଼ି ପଦରେ ତାର ସବୁ ଦୋଷ ଖଣ୍ଡନ କରିଦେଲା,
ତୁ ପାଗଳ ।

ରାମ ଆଶା-ନିକଟକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ମଖମଲ ଗନ୍ଧ ଉପରେ ବସିବାକୁ
ଚେଷ୍ଟା କରି କହିଲା, କେତେବେଳେ ସିନା ଦଣ୍ଡ ପାଇଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ନୁହେଁ ?
ତୋତେ ଏପରି ସ୍ଥାନରେ ପାଇ ମନରେ ମୋର ଯେଉଁ ଅନନ୍ଦ ହେଉଛି, ତୋର
ରୂପ ଦେଖି, ତୋର ଅଳଙ୍କାର ଦେଖି, ତୋର କଥା ଶୁଣି ସେ ଅନନ୍ଦ ସହସ୍ର
ଗୁଣ ବଢ଼ିଯାଉଛି । ମୋତେ ଦଣ୍ଡ ଦେବ କିଏ ? ଯେଉଁମାନେ ଥିଲେ ସେମାନେ
ଆଉ ତୋର ହୋଇ ଏ ସଂସାରରେ ନାହାନ୍ତି । ରଘୁନାଥ ବାବୁ ନିଜେ ନିଜର
ଘର ଦ୍ଵାର ପୋଡ଼ି ପାଗଳ ହୋଇ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେଣି ଖାସ୍ ତୋର ପାଇଁ ।

ଆଶା ଖଟ ଉପରୁ ଉଠି ତଳେ ଠିଆ ହେଲା । ଭାବିଲା ସେ ମୋତେ
ଭଲ ପାଆନ୍ତି ମୁଁ ତା ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲି । ମନ କଷ୍ଟରେ କିଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ରାମ ମଖମଲ ଗନ୍ଧ ଉପରୁ ଉଠି ଆସି ଆଶା ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲା,
ଶୁଣ, ବିଶିଆ ଜାଣି ପାରିଲା ଯେ ମୁଁ ତୋତେ ଆଣିଛି । ସେ ମୋତେ ଖୋଜି
ଖୋଜି ହୋତାଙ୍କ ଗୃହାଳୟରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମୋତେ ଧରି ତୋ ବିଷୟରେ
ପଚାରିବାରୁ କିଛି ନ କହି ଏହିପରି ଖଣ୍ଡେ କ୍ଷଣରେ ତାର ଛତି କଣା କରିଦେଲା ।
ଘର ବାହାରୁ ଜଞ୍ଜିର ଦେଇ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଲା । କେମିତି ମଜା ! ଆଉ
ତୋର କିଏ ଅଛି ଯେ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେବ ?

ଆଶା ମୁହଁରେ ହାତ ଦେଇ କାନ୍ଦିଲା । ଭାବିଲା, ଆହା ବିଶିଆ ଭଲ
ମରିଗଲା ? ଯେଉଁ ବିଶିଆ ଭଲର ଟିକିଏ ହେଲାରେ ତାଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ଵ ନ ଥାନ୍ତା,
ଯାହାର ସ୍ନେହ ପାଇ ବାପ ଭାଇଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସ୍ନେହ ସେ ଅନୁମାନ କରିବାକୁ
କ୍ଷମ ହୋଇଥିଲା, ତାର ମୃତ୍ୟୁ ?

ଆଶାର ହାତ ଧରି ରାମ ଅନୁରୋଧ କଲା, ଆଉ କାନ୍ଦନା ଆଶା । ଲଭ
ନାହିଁ । ତୋର କାନ୍ଦଣା ଦେଖିଲେ ମୋ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେଉଛି ।

ଆଶା ରାଗି ଉଠି ହାତ ଛୁଆଡ଼ି ନିକଟରେ ଥିବା କୁଅ କାନ୍ଥକୁ ଆଘାତ
କରିଲା, ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ ତୋର ମୁହଁରେ ରେ ମୂର୍ଖ, ହୃଦୟ ସ୍ଥାନ ? କହିବାକୁ ସାହସ
କରୁଛୁ ପୁଣି ମୋ ଆଗରେ ଯେ ମୋର କଷ୍ଟ ଦେଖି ତୋ ମନରେ ଦୁଃଖ
ହେଉଛି ? ଯିଏ ନିଜେ କଷ୍ଟ ଉପରେ କଷ୍ଟ ଆଣି ମୋ ଉପରେ ଲଦି ଦେଉଛି,
ମୋ ପାଇଁ ପୁଣି ତା ମନରେ ଦୁଃଖ ? ଯା, ଆଉ କାହା ଆଗରେ କହିବୁ
ଯେ ସେ ବିଶ୍ଵାସ କରିବ ।

ଆଶା, ବିଶ୍ୱାସ ନ କଲେ ନ କର ପଛେ, ସତକଥା କହିବାକୁ ମୁଁ ବୁଝିତ ହେବି ନାହିଁ । ଆ, ମୋର ସାନ ଭଉଣୀଟା, ଆ—କହି ରାମ ଆଶା ଆଜକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ଆଶା ଚିତ୍କାର କରି ରାମ ଉପରେ ପଦ ପ୍ରହାର କଲା । ତଥାପି ସେ କହିଲା, ଏଇ ତ ସେଦିନ ଟେକା ମାରି ମୁଣ୍ଡ ଫଟେଇ ଦେଇଥିଲା ଆଜି ଗୋଇଁଠା ମାଇଲା । ତୋତେ ମୁଁ କେତେ ଭଲ ପାଏ ତୁ ଅନୁମାନ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୋତେ ମାରିବା ଦ୍ୱାରା ଯଦି ତୋ ମନରୁ ରାଗ ଚାଲିଯାଏ, ଆଉ ଦି ଗୋଇଁଠା ମାରିଲେ ବି ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ହେବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଶା, ମନେ ରଖିଥା, ତୋତେ ମୁଁ ଭଲ ପାଏ, ମୋ ଜୀବନରୁ ବଳି ଭଲ ପାଏ ।

ମୁଁ ଚାହେଁ ନା ଯେ ତୁ ମୋତେ ଭଲ ପାଇବୁ । ପାପିଷ୍ଟ, ମୁହଁରେ ଭଉଣୀ ବୋଲି ଡାକୁଛୁ ପରା ? ତୋ ମନର ମଇଲା କଥା ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ।

ତୋର ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧି, ମୋ ମନର କଥା ତୁ ବୁଝି ପାରୁଛୁ । ଆଉ ଲାଗୁଛି ଲଭି ନାହିଁ । ତେବେ, କହିବି ?

ତୁ ଏଠୁ ଚାଲିଯା । ମୁଁ ବନ୍ଦନା ହେଲେ ବି ମୁଁ ରାଣୀ । ମୁଁ ଆଦେଶ ଦେଉଛି, ତୁ ମୋ ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ଯା ।

ତୁ ରାଣୀ ହୋଇଛୁ ?

ହଁ, ମୁଁ ମୋର ରାଜାର ରାଣୀ । ଆଉ କଣ ଚାହେଁ ?

ରାମ କେତେ କଣ ଭାବିଲା । ଅଗ୍ନି ପରି ଜଳି ଉଠି କହିଲା, ଏଡ଼େ ଅବିଶ୍ୱାସ ତୁମର ରାଜପୁତ୍ର ? ତୁମର ପାଇଁ ସୁଁ ମୋ ଜୀବନକୁ ହାତରେ ଧରି ବୁଲୁଛୁ, ତୁମେ ପୁଣି ମୋତେ ସତ କଥା ଲାଗୁଇଲ ? ସେ ଖରବ ହୋଇ ପୁଣି ଭାବିଲା, ମୁଁ ଯଦି ଚାହେଁବି, ଆଶାକୁ ଏହିପରି ମୁକ୍ତ କରି ପାରିବି । ରାଜପୁତ୍ରକୁ ପାସଙ୍ଗରେ ପକାଇବି ନାହିଁ । ମୋ ପାଖେ ପ୍ରତାରଣା ? ମୁଁ ପ୍ରତିକାର କରିବି ।

ନମ୍ର ସ୍ୱରରେ ଆଶାକୁ କହିଲା, ଯଦି ତୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହେଁ, ତାହା କେବଳ ମୋ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ମୋର ମଧ୍ୟ ସେହି ଇଚ୍ଛା । କିନ୍ତୁ ଥରେ କହ, ତୁ ମୋତେ ଭଲ ପାଉ ?

ଆଶା ବିଦ୍ରୁପ କରି କହିଲା, ଏତିକି କହିଲେ ଯଦି ତୁ ମୋତେ ମୁକ୍ତ ଦେବାକୁ ରାଜି ଅଛୁ ମୁଁ ତ ସେଇଆ କହିବି । କିନ୍ତୁ ତୋପରି ନରାଧମ ଓ ପାପୀକୁ ଭଲ ପାଇବା କାହାର ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ତେବେ ତୁ ମୋତେ ଭଲ ପାଉ ନାହିଁ ?

ଏପରି ଆଶା କରିବା ତୋ ପ୍ରସରେହିଁ ସମ୍ଭବ । ଯେଉଁ ଲୋକ ମୋର
ମା, ଆଜିମା ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେଇ ମୋତେ ବଳାହାରରେ
ଧରି ନେଇଆସିଛି, ଯେ ଚିଣିଆ ଭାଇକୁ ନିଜ ହାତରେ ମାରିଛି, ତାକୁ ମୁଁ
କିପରି ଭୁଲ ପାଇବି ? ମୁଁ ସଂସାରରେ ଜଣକୁ ମାନ୍ୟ ଭଲ ପାଇବି । ସେ ଜଣକ
ମୋର ରଜା । ମୁଁ ତାଙ୍କର ରାଣୀ ।

ଭଲ ପାଇବାକୁ ଯଦି ତୋତେ ମୁଁ ବାଧା କରାଏ ?

ତୋଠୁ ବଳି ବଡ଼ ନିବୋଧ ଆଉ କେହି ନାହିଁ ।

ସତେ ? କିଏ ନିବୋଧ ସେ କଥା ତୁ ଏବେ ବୁଝିବୁ । କିଏ ତୋତେ
ରକ୍ଷା କରିବ ଦେଖିବ ।

ରାମ ରାମସ ପରାମ୍ପରେ ଆଶା ନିକଟକୁ ବୁଟିଗଲା । ତାର ଦୁଇ ହାତ
ଧରି ନିଜ ପାଖକୁ ଟାଣିଲା । ଆଶା ଚିତ୍କାର କରି ତାକୁ ପଦାଘାତ କଲା । ଠିକ୍
ସେହି ସମୟରେ କୁଅ ଭିତରୁ ଶବ୍ଦ ହେଲା । କିଏ ଜଣେ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା ।

କାହାରୁ ମଧ୍ୟ ତୋଫାନ ବେଗରେ କିଏ ପଶି ଆସି ରାମର ହାତ ଧରି
ଟାଣି ନେଲା । ରାମ ତାହାକୁ ନିକଟରେ ଦେଖିଲା । ସେ ତାର ଅପରିଚିତ
ଦୁହନ୍ତ । ଚିର ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁ ରଜା । ରାଜପୁତ୍ର ବାହାରେ ଠିଆ ହୋଇ
ସେମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନର ଶେଷ ଆଶା ଶୁଣିଛନ୍ତି । ସେ ବୁଝିଛନ୍ତି
ଯେ ଆଶା ତାଙ୍କର ହେବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଛି । ସେ ଅତି କ୍ରୋଧରେ ଘର
ଭିତରକୁ ଧାଇଁ ଆସି ରାମର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେଲେ । କହିଲେ, ତମର
ସେଦନର କଥା ମନେ ନାହିଁ ପରା । ସେଦନ ସଞ୍ଜକୁଡ଼େ ନଇ ବାଲିରେ କହୁଥିଲା,
ଆଶା ମୋର ଉପଯୁକ୍ତ, ତମର ନୁହେଁ । ଆଉ ଦିନେ ମଧ୍ୟ କହୁଥିଲା, ଆଶା ମୋର
ରାଣୀ ହେବ । ଆଜି ତମର ଏଡ଼େ ସାହସ ହେଲା ?

ରାମ ମଧ୍ୟ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା । କାହା ଆଗରେ କହୁଛନ୍ତି ମନେ ଅଛୁଟି ?

ମୋର ଗୋଲ୍ଲମ ଆଗରେ କହୁଛି ।

ରାଜପୁତ୍ର ରାମକୁ ଧଦାଘାତ କଲେ ।

ରାମ ଅଗ୍ନି ଶର୍ମା ହୋଇ କହିଲେ, ତେବେ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ଏହାର ଫଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଜାଣ ତ, ଯଦି ମୁଁ ଆଦେଶ ଦିଏ, ତୁମକୁ ଆଜୀବନ କାରାଗାରରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କେହି ବାଧା ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି ମୁଁ ଆଦେଶ ଦିଏ ତମର ରକ୍ତରେ ଦେଖା ମଙ୍ଗଳାଙ୍କର ମୁହଁ ଧୁଆଁ ହେବ । ଆଉ ତୁମର ମୃଣ୍ମୁ ଗଣ୍ଡି ଘଣ୍ଟାକ ଭିତରେ ବିଲୁଆଁ କୁକୁରଙ୍କର ଆହ୍ୱାନ ହେବ । ଅକ୍ଷୟାର୍ଥୀ ! ଆହ, ଆଜି ତାର ପ୍ରତିକାର କରିବି ।

ରାଜପୁତ୍ର କ୍ଷେପାଳ ହୋଇ ଘରୁ ବାହାର ଯିବାକୁ ବସିଲେ । ଆଶା ଉପରେ ତାଙ୍କର ଆଖି ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସହସା ରାମ ତାଙ୍କର ହାତ ଧରି ଟାଣି ଆଣିଲା । ରାଜପୁତ୍ର ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ରାମ ତାଙ୍କର ଉପରେ ବସି ଅଶ୍ୱାରୁ ଧାକିଥାଏ ହୁଏ ଖଣ୍ଡିକ କାନ୍ଦି ତାଙ୍କ ଡାହାଣେ ଲଗାଇ କହିଲା, ମୋର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ କରିବା ଆଗରୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେଲି । ଯେଉଁ ହୁଏ ଖଣ୍ଡି ନିଜେ ମୋତେ ଦେଇଥିଲା, ସେଇଥିରେ ତମର ମୃତ୍ୟୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ଆଶା ଏତେବେଳେଯାଏ ଗରବରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖୁଥିଲା । ହଠାତ୍ ରାମର ହାତ ଧରି ଅନୁରୋଧ କଲା, ରାମ ଭାଇ, ରାଜାଙ୍କୁ ମାର ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ତୁମେ ଏପରି ପାଗଳ ହୁଅ ନାହିଁ । ହଁ, ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ହରାଇ କାହିଁକି ଏପରି ହେଉଛ ?

କୋମଳ ହୃଦୟର ଦୁର୍ବଳତା ରାମ ଶୁଣିବ ବା କାହିଁକି ? ଆଶାକୁ ଥରେ ମାନ୍ତ୍ରଣା କରୁଛି ତାକୁ ଠେଲିଦେଲା । ଛଟପଟ ହୁଏଲ ରାଜପୁତ୍ରକୁ ଭିଡ଼ି ଧରି ତାଙ୍କ ଛତି ଉପରେ ବସି କହିଲା, ଆଗ ତୋର ପ୍ରାଣ ନେବି, ତା ପରେ ତୋର ରାଣୀ ଏହି ଆଶାକୁ ମୋର କରିବି ।

ରୁପ୍ତ ରହ ବଦମାସ, ସମ୍ବତାନ—ଆଶା କହି ଉଠିଲା ।

ଏତିକିବେଳେ କିଏ ଜଣେ ପଛଆଡୁ ରାମ ହାତରୁ ହୁଏ ଖଣ୍ଡି ଟାଣି ନେଲା । ହୁଏରେ ରାମର ହାତକୁ ଆଘାତ କଲା । କହୁଣି ଉପରେ ବାଜିବାରୁ ହାତ ଛଣ୍ଡିଗଲା ନାହିଁ, କାଟି ହୋଇଗଲା । ରକ୍ତଧାର ଯୁବରାଜଙ୍କର ନାକ, ପାଟିରେ ପଶିଲା । ରାମ ଭୟରେ ଚିତ୍କାର କରି ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ମୂଳ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଉଠି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଯୁବରାଜ ସେହିପରି ତଳେ ଯିବାକୁ ଭୟରେ କମିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଭୟ ଯିବା ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା ଯେଉଁ ମୁହଁ ଉପରେ, କେତେକ ଲମ୍ବୁଙ୍କର ଦଶା—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଲଗ୍ନ । ରାଜପୁତ୍ର ଭବିଳେ, ନିଶ୍ଚୟ କୁତ ହୋଇଥିବ;

ନୋହଲେ ହିଁପଶ୍ଚ କଳା ଓ ଭଲଗ୍ନ ହୋଇ କିଏ ଶୂନ୍ୟରୁ ଅସି ସହସା ଏହି ନିରୋଳା କୋଂସରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତା ?

ରାମ ଦେଖିଲା, ବଣିଆର ଭୂତ । ଯେଉଁ ବଣିଆକୁ ସେ ଗତ ରାତରେ ଜଳାଙ୍ଗ ମାରିଥିଲା, ଏତ ସେଇ ବଣିଆର ପ୍ରେତାତ୍ମା ! ରାମ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ପ୍ରାୟ ହେଲା । ଆଶା ଦେଖିଲା, ତା'ର ବଣିଆ ଭାଇ ଭଲଗ୍ନ ହୋଇ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ୁଛି । ହାତରେ ରକ୍ତାକ୍ତ ହରିକା । ସେ ଭୟରେ ଅରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ରାମ ଆଖି ଖୋଲିଲା । ଭୂତ ଭୟରେ ସେ ଥର ଥର କମିଲା ।

ଭଲଗ୍ନ ବଣିଆ କଟମଟ କରି ରାମକୁ ଚାହିଁଲା । ତା ଛତି ଉପରେ ପାଦ ରଖି ଗର୍ଜନ କରି କହିଲା, ଚିହ୍ନି ପାରୁଛୁ ? କାଲି ଯାହାକୁ ହୋତାଙ୍କ ପାଠଶାଳାରେ ପୋଡ଼ି ମାରିଥିଲୁ, ମୁଁ ତା'ର ଭୂତ । କେବଳ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଆସିଛି । ଜାଣ, ତୁ ଆଜି କାହା ହାତରେ କିପରି ଭାବରେ ମରବୁ ? ଯାହାକୁ ମାରିବାକୁ ବସିଥିଲୁ ସେଇ ତୋତେ ଆଜି ମାରିବ । ଉଠ ରାଜା ।

ଭୟରେ ରାଜପୁତ୍ର ଉଠି ଠିଆ ହେଲେ । ବଣିଆ କହିଲା, ନିଅ ଏ ହସ୍ତ ।

ରାଜପୁତ୍ର କଟିତ ହସ୍ତରେ ସେ ଖଣ୍ଡିକ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବଣିଆ କହିଲା, ରାଜପୁତ୍ର, ଯେଉଁ ନିରାଧର ତୁମର ପ୍ରାଣ ନେଇଥାନ୍ତା ତାର ପ୍ରାଣ ତୁମେ ନିଅ ।

ରାଜପୁତ୍ର ଭୂତର ଆଦେଶ ପାରି ଭୟରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ରାମର ବେକରେ ହସ୍ତ ବନ୍ଧି କଲେ । ରକ୍ତର ପ୍ରବାହରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠଟି ରକ୍ତାକ୍ତ ହେଲା । ବଣିଆ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ହାତରୁ ହରିକା ଟାଣି ନେଇ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା । ସେ ଆଜି ପାଗଳ ହୋଇଛି । ସେ ଭୟଙ୍କର ହୋଇଛି । ସ୍ବପ୍ନ ପାଲଟିଛି । ଦଶଦଶ ତାକୁ ଅନ୍ଧାର ଦଣ୍ଡିଛି । କେବଳ ଭାବୁଛି, ଆଜି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରାଣ ନେବ, ନିଜେ ବି ମରିବ । ସେ କଟମଟ କରି ଦାନ୍ତ ଗେରାଇଲା ।

ବଣିଆ ହସ୍ତ ଖଣ୍ଡି ଆଶା ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲା, ନେ ଲୋ ଅଲକ୍ଷଣୀ, ନେ ଲୋ ଭୁଲଟା, ଦୋଶୁରୁଣୀ, ରାଜରାଣୀ ପରା ହୋଇଛୁ ? ଏଇ ହରିକାରେ ରାଜପୁତ୍ରର ଜୀବନ ନେ । ଡେଇଁ କରନା ।

କଟା କଦଳୀ ଗଛ ପରି ହତଜନ ହୋଇ ଆଶା ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଲେଟି ପଡ଼ିଲା । ସୁଦଧା ବେଳ ଦେଖି ଅତି ଆତଙ୍କରେ ରାଜକୁମାର ତୋଫାନ ବେଗରେ ଭୂତ କୋଠି ଭିତରୁ ପଦାକୁ ଧାଇଁ ପଳାଇଲେ ।

ଶିକାର ଶସି ପଳାଇଛି ଜାଣି ବଞ୍ଚିଥା ହୁଅଣ ହେଲା । ଭିତରୁ କବାଟ
କଲିଲା । ରାମର ରକ୍ତବୋଳା ଲୁଗା ଖୋଲି ନିଜେ ପିନ୍ଧିଲା । ଭାବିଲା, ବୁଲି
ଆଶାର ଜୀବନ ସେ ଆଗ ନେବ । ତା ପରେ ନିଜେ ଅମୃତହତ୍ୟା କରି ମରିବ ।
ହୁଏ ଖଣ୍ଡି ତଳୁ ଉଠାଇ ଟେକି ଧରିଲା । ମୁହଁତା ଆଶାର ପାଖକୁ ଯାଇ ଭାବିଲା,
ଏଇଥର ଶେଷ କରିଦେବ ।

ହାତର ହରିକାଁ ଥର ଉଠିଲା । ଛତି ଥର ଥର ହୋଇ କମ୍ପିବାକୁ
ଲାଗିଲା । ଭାବିଲା, କାହାକୁ ସେ ମାରିବାକୁ ଯାଉଛି ? ଯେଉଁ ଦାପରେଉଣ୍ଡ
ପିଲଟାକୁ କାଖରେ କୋଡ଼ରେ ଧରି ସେ ବଢ଼ାଇଛି, ନିଜ ହାତରେ ତାର ଜୀବନ
ସେ ନେବ କିପରି ? ଆଶା ବୁଲିଛି ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସେ ପବନ ଫୁଲଟିଏ ।

ହୁଏ ଖଣ୍ଡି ହାତରୁ ଶସି ପଡ଼ିଲା । ଆଶାର ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ସେ ଡାକି କହିଲା,
ଆଶା, ଆଶା, ମୁଁ ବୁଦ୍ଧ ହୁଏଁ । ମୁଁ ତୋର ବଞ୍ଚିଥା ଭାବି । ଖୋଜି ଖୋଜି
ତୋତେ ଠାବ କରିଛି । ରାମର ଜୀବନ ନେଇଛି । ଉଠ ଏଥର ।

ବଞ୍ଚିଥାଉ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଧାର ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ।

ମେଘ ଅଳକାର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଶିବ ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ବଞ୍ଚିଥା ଏବଂ ଆଶା
ଆଗକୁ ଚାଲିଛନ୍ତି । ମୁଠିଲ ଧାରରେ ବର୍ଷା ! ସେହି ବର୍ଷାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
ଦୁଇଜଣ ଆଗ ପଛ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଉଭୟେ ନାରବ । ଦାଣ୍ଡେ ଦାଣ୍ଡେ
ଚାଲିଆସିଲେ, କାହାକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଅଦନିଆଁ ବର୍ଷା । ପଥ
ଜନମାନବ ଶୂନ୍ୟ ।

ଉଭୟେ ଘାଟପଟା ସୁନ୍ଦର ବାବୁଙ୍କ ଦାଣ୍ଡରେ ଠିଆ ହେଲେ । କେହି
ସାହସ କଲେ ନାହିଁ ଡାକିବାକୁ ।

ଧୁଳିଆ କବାଟ ଖୋଲି ପଦାକୁ ଆସିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ଉଭୟେ ଚମକି
ଉଠିଲେ । ସେ ଅପା କହି ଆଶାକୁ ବୁଣାଇ ଧରିଲା । ଉଚ୍ଛ୍ଵସରେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ।
ଆଶା କିଛି ନ ବୁଝି ନ ସୁଝି ତାହାର କାନ୍ଦଣାରେ ଯୋଗ ଦେଲା । କିଛି ସମୟ
ପରେ ବଞ୍ଚିଥା ଧୁଳିଆକୁ ପଚାରିଲା, କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ଧୁଳିଆ ଉତ୍ତର ଦେଲା,
କାଲି ମୋ ମା ମରିଗଲା । ଆଉ ଆଜି— ।

ଅଣା ପଚାରିଲ, କହ, କିଏ ?

ମାଉସୀ ।

ମାଉସୀ କିଏ ? ବଞ୍ଚିଆ ଭୟ ବିହୀନ ହୋଇ ପଚାରିଲା ।

ଧୁଳିଆ ଅଣା ମୁହଁକୁ ଅନାଇ କହିଲା, ଅଣା ଅପା, ତୋତେ ପାଇବେ ନାହିଁ ଜାଣି ତୋ ମା ଆଜି ସକାଳେ ମୋତେ କହିଲେ, ଧୁଳି, ତୋର ସବୁ ଦୁଃଖ ଅସୁବିଧା କଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ତୁ ବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ନେଇ ଗଣିକ ପାଖକୁ ଯିବୁ । ତାଙ୍କୁ ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇବୁ । ମୁଁ ଆଜି ଚାଲିଯାଉଛି । ମୁଁ ପଚାରିଲି, କୋଉଠିକି ଯିବ ? ସେ କହିଲେ, ତୋ ମା ଯୋଉଠିକି ଯାଇଛି । ପୁଣି କହିଲେ, ମୋ ଅଣାକୁ ଯଦି କେବେ ଦେଖୁକହିଦେବୁ, ମୁଁ ତା'ର ପାଇଁ ମରୁଛି ।

ମାଉସୀ ଆଉ କଣ କଲେ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ କଣ ଖାଇଦେଇ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । କେତେବେଳେ ଉଠି ଖାଲ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଦେଲେ । ସେଇଠୁ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଦେହରେ ଜୀବନ ନାହିଁ ।

ଅଣା କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ବିକଳ ହୋଇ କହିଲା, ଆହା, କେତେ ହୃଦୟଗିନୀ ମୁଁ । ମୋର ପାଇଁ ମା ଜୀବନ ହାରି ଦେଲା—

ବଞ୍ଚିଆର ମୁହଁ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଅଣା ଗୁହ ମଧ୍ୟକୁ ଯିବା ଆଗରୁ ଧୁଳିଆକୁ ପଚାରିଲା, ମା କୋଉଠି ଅଛ ? ମୁଁ ଦେଖିବି । ଧୁଳିଆ ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ବଞ୍ଚିଆ କହିଲା, ଅଲକ୍ଷଣୀ, ତୁ ମୋ ମାଆର ପବନ ମୁହଁ ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ । ତୋତେ ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବି ନାହିଁ ।

ଅଣା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲା, ମୁଁ କଲକିନୀ ହୁଏତ ବଞ୍ଚିଆ ଭାଇ । ତେବେ ସେଇ ଧାରଣା ମନରେ ଧରି ମା ମୋର ସେ ପୁରୁକୁ ଯାଇଛି । ଏ ପୁରୁରେ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ସେ ପୁରୁରେ ତାକୁ ମୁଁ ଦେଖିବି । ସବୁ କହିବି । ସେ ବୁଝିବ ମୋ ମନର କଥା । ଏ ଦୁନିଆଁରେ ଆଉ କେହି ବୁଝିବେ ନାହିଁ ।

ବଞ୍ଚିଆ ତାର ସବୁ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କଲା ନାହିଁ । ମାଆଙ୍କର କଣ ହୋଇଛି ଦେଖିବାକୁ ସେ ଧୁଳିଆର ପଛେ ପଛେ ଖଜା ଭିତରକୁ ଗଲା ।

ଅଣା ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ମହାନଗାଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା । ବର୍ଷା ତୋଫାନ ମାରିଲା ନାହିଁ, ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । କେବଳ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, କେହି ମୋର ଦୁଃଖ ବୁଝିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କେବଳ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି । ଅପମାନ ଦେବେ । ଏ ଜୀବନରେ ଆଉ କି ପ୍ରୟୋଜନ ? ସବୁ କଥା ତୋତେ କହିବି ମା, ତୁ ବୁଝିବୁ, ତୁ ବୁଝିବୁ ।

ମାଆର ମୃତ ଦେହ ଦେଖି ବଞ୍ଚିଆ କାରୁଣ୍ୟ ହେଲା । ସତେ ତି, ସବୁ ଶେଷ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଆଶା ଭିତରକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ? ବୁଢ଼ା ବା ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ? ବଞ୍ଚିଆ ଦାଣ୍ଡକୁ ଆସିଲା । ଦେଖିଲା, ଆଶା ନାହିଁ । ସେ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଇଛି । ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ କି ? ଏ କୁଟୁମ୍ବର ଶେଷ ପାପଟିକୁ ସେ ଲିଭାଇଦେବ ?

ଉଚ୍ଛଳ ହୋଇ ବଞ୍ଚିଆ ଆଶାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ବୁଝିଲା । ଭାବିଲା, ସେ ଆଶାର ଭାଇ ନୁହେଁ, ସେ ଆଶାର ଗୁଜର । ଗୁଜରର ଅଧିକାର ଅଛି କି ପ୍ରଭୃତ ଚଳଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବ ? ପ୍ରଭୃତ ମଙ୍ଗଳ କରଣ ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ।

ବଞ୍ଚିଆ ମହାନଦୀ କୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ଦେଖିଲା, ଧୂଳିଆ ଆଗରୁ ଆସି କୂଳ ଖଣ୍ଡି ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ନଦୀ ବନ୍ଧକୁ ସାଗୁ ନେହରେ ଅନାଇ ରହିଛି । ନୂଆ ପାଣି ପଡ଼ି ମହାନଦୀର ବନ୍ଧ ଫୁଲି ଉଠିଛି । ସେ ନାଟ ନାଟ କେତେ ଜଣ କହି ଅବିରଳ ବୋହି ଚାଲି ଯାଉଛି ।

ଧୂଳିଆର ଭାବ ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖି ବଞ୍ଚିଆ ଯାହା ବୁଝିବାର ବୁଝିନେଲା । ସତେ ଯେପରି କିଏ ତାଆର କାନରେ କାନ୍ଦୁଛି, ବଞ୍ଚିଆ ଦେଖି, ନିଜକୁ ଭୁଲି ଯିବାର ଫଳ ଏବେ ଦେଖି । ବଞ୍ଚିଆ, ନିମକହାରୀ ମୃତ୍ୟୁ ବଞ୍ଚିଆ, ଦେଖି । ଆକାଶରେ ବିଜୁଳି ମଧ୍ୟ ତୋର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ହସୁଛି । ମହାନଦୀ ଡରସ୍ତାର କରି ଗର୍ଜି ଉଠୁଛି । ସବୁ ତୋର ଦୋଷ । ପ୍ରତିକାର ଆଉ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଶୋଧ କିପରି ନେବୁ ? ବିଜୟ ହେଉ ତୋ ପାଖରୁ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି, ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଦେଖି ପାରିବୁ ନାହିଁ ।

ଧୂଳିଆ କହିଲା, ଆଶା ଅପା ନଈ ପାଣିକି ତେଜିପଡ଼ିଲା । ସେ ପାଣି ଭିତରେ ହଜିଗଲା ।

ବଞ୍ଚିଆ ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ । ସେ ଫେରିଲା । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସଦ୍‌ଘୋରକେଇ ହେଲା, ପ୍ରତିଶୋଧ, ପ୍ରତିଶୋଧ ।

ହୃଦୟର ସଙ୍ଗେ ସାତକୋଶିଆ ପବତ ମାଲାର କି ସମ୍ପର୍କ, ଅଳ୍ପ କଥାରେ କୁହାଯାଉ । ଏହା ହୃଦୟର ପୂର୍ବ ସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର କେତେକ ଅଂଶ ହୃଦୟର ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ । ସାତକୋଶିଆ ପବତମାଲାର ତନ୍ମା ମୁଣ୍ଡିଆ ପବତ ଓ କୁହମୁନା ପବତ ଏହି ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ସାତକୋଶିଆ ନିକଟରେ ମହାନଦୀ ଗଭୀର କିନ୍ତୁ ଅତି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ଯେଉଁ ସମୟରେ କଥା ଲେଖା ଯାଉଛି, ସେ ସମୟରେ ଆହୁର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ।

କୁହମୁନା ଏବଂ ତନ୍ମାମୁଣ୍ଡିଆ ପବତ ନିକଟରେ ଅନାମି ଜାତିଙ୍କର ବାସ । ଦୁଇପାଖେ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ କଳି ପଶି । ସେ ସବୁ ତନ୍ମାମୁଣ୍ଡିଆ ଓ କୁହମୁନା ପବତଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବର୍ଷାଦିନେ ମହାନଦୀ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । କଳିମାନେ ଏକ ପାଖରୁ ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ଅତି କଷ୍ଟରେ ପାର ହୁଅନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲରୁ ଗଛ କାଟି ଗଛରେ ବସି ପାଣିରେ ଛୁଡ଼ିଦିଅନ୍ତି । ଗଛ ଦେହରେ ଲାଲ ବନ୍ଧା ହୋଇ କୁଲର କେଉଁ ବଡ଼ ଗଛରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ଅକସ୍ମାତ୍ କେବେ ଲାଲ ଛୁଣି ଗଲେ ସନ୍ତରଣ କରି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରନ୍ତି । କୌଣସି ଯୋଗୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପାର ହେବାକୁ ବସିଲେ ଅତି କଷ୍ଟ । ଅତି ଯତ୍ନରେ କଳି ଯୁବକ ତାଙ୍କୁ ଗଛରେ ବନ୍ଧାଇ ପାର କରନ୍ତି ।

ଖରାଦିନେ ଏକପାଖରୁ ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ଯାତାୟାତ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ହୁଏ । ତନ୍ମାମୁଣ୍ଡିଆ ପବତର ପୂର୍ବକୁ କିଛି ଦୂର ଅତିକ୍ରମ କରି ଗଲେ ଦେଖାଯାଏ, ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ଅଛି । ପାହାଡ଼ରେ ମୋଟେ ଦୁଇ ଗୁରୁତର ଗଛ ଆଉ ସବୁ ଲଟା ବୁଦା । ବର୍ଷାଦିନେ ପାହାଡ଼ଟି ଜଳରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥାଏ । ଏହି ପାହାଡ଼ର ଦୁଇପାଖେ ମହାନଦୀର ଦୁଇ ଧାର । ଅତି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ଖରାଦିନେ ଏପରି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଯେ ମାଙ୍କଡ଼ ମଧ୍ୟ କୁଦାମାର ପାର ହେବାକୁ ଯମ ହୋଇ ପାରେ । କଳିମାନେ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଖରାଦିନେ ଦୁଇଟା ଗଛ କାଟି ପକାଇଥାନ୍ତି । ସେହି ଗଛ ଉପର ଦେଇ ପାରହେବା ସହଜ ।

କଳିମାନେ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ, ସତ୍ୟବାଦୀ ଓ ସ୍ନେହୀ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ବର୍ଷରେ କେବେ କେବେ ହଲଦୀ କିଆରୀରେ ନରବଳି ଦିଅନ୍ତି । ଜଟାକୁଟିଆସି, ହଲ୍ୟାସୀମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ କଥା ମାନନ୍ତି । ନରବଳି ଦେବା ପ୍ରଥା ଏବେ ଲୋପ ହେଲାଣି; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଥିଲା ।

ଦିନକର ଘଟଣା ।

ବାବାଜୀ ତପସ୍ବୀଙ୍କ ନିକଟରୁ ବାଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପବନମାଳାର ପଛଅଡ଼େ ଲୁଚି ଯିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ବାବାଜୀ ଦାଢ଼ି ଆର୍ତ୍ତସି ମହାନଦୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଟଳମଳ କାଠ ଖଣ୍ଡ ଉପର ଦେଇ ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ଗଲେ; ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ।

ବିରହିଣୀ ପବନର ନିମ୍ନ ଦେଶରେ ଖଣ୍ଡେ ପଥର ଉପରେ ବସିଛି । ଜଣାଯାଉଛି ଯେପରି ମନରେ ସହସ୍ର ଚିନ୍ତା ମନକୁ ତାର ଅସ୍ଥିର କରିପକାଉଛି । ସେ କି ଚିନ୍ତା ଯାହା ତାକୁ ନିଷ୍ଠୁଳ ନିଷ୍ଠୁର କରି ବସାଇଦେଇଛି ? ଅଜାତର ଚିନ୍ତା ? ଯେତେବେଳେ ସେ ଭାବେ, ସୁନବୀର ହରିପୁରକୁ ଫେରି ଯିବ କି, ଏକ ଅଜଣା କମ୍ପାନରେ ଶରୀର କମ୍ପିତ ହୁଏ, ହୃଦୟ ଥରଉଠେ । ସେ ଭାଗ୍ୟ-ବଳରୁ କିନ୍ତୁ ଅଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ଘୋର ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ନିଷିଦ୍ରା । ଅସୁବିଧାର ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହୋଇଛି । ଭୂସିଲ ଗଛରେ ଆଶ୍ରା ନେଇ ସେ ଘୋର ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ କୁଲରେ ଲାଗିଥିଲା ।

ପଥ ସେ ଜାଣେନା, କିପରି ଯିବ ? ଯଦି ଯାଏ, କାହିଁକି ଯିବ ? ସଂସାରରେ ତାର କିଏ ଅଛି ? କେବଳ ଆଇମା । ଏତେ ଦୁଃଖ, ଏତେ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି ଚୁକା ଯେ ଆଜିଯାଏ ବଞ୍ଚିଥିବେ, ସେ କଥା ସମ୍ଭବ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ମରୁଥିବେ । ସଂସାର ସଙ୍ଗେ ଆଉ ତାର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ବରଂ ସେ ଯେଉଁଠି ଅଛି ଭଲରେ ଅଛି । ସେଇଠି ନିଷ୍ଠୁଳ ଭାବରେ ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଚିନ୍ତା କରି ପାରିବ । ତା ପାଇଁ ଅରଣ୍ୟ ଭଲ । ଅରଣ୍ୟରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଛଟା ଡାକୁ ଦେଖିବାକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି । ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ତପସ୍ବୀମାନଙ୍କର ରହବାର ସ୍ଥାନ । ଆଶାର ହୃଦୟ ଦେବତା ଯେତେବେଳେ ତପସ୍ବୀ ହୋଇ କୌଣସି ଜଙ୍ଗଲରେ ବାସ କରି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଜୀବନାତିବାହିତ କରୁଛନ୍ତି, ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ କାହିଁକି ସେପରି କଷ୍ଟ ନ ସହିବ ? କଷ୍ଟ ସହିଲେ କେଜାଣି ବା ତାର କୃତ-ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେବ । ବେଳେ ବେଳେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତଭାବନା ମଧ୍ୟ ଜାଗି ଉଠିଥାଏ—କାଳେ ଅକସ୍ମାତ୍ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇଯିବ ।

ଆଶାର ଭାବନାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ସେ ଗହରବାସିନୀ । ଫଳ ମୂଳ ଖାଇ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି । ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ବୃକ୍ଷ, ଲତା, ନଦୀ, ପବନ ତାର ସାଥୀ ।

ସେ ଅପଲକ ନୟନରେ ଆକାଶକୁ ଅନାଇଁ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲା । ହଠାତ୍ କଣ ଭାବି ଅଳ୍ପ ଦୂର ଉଠି ଆସିଲା । ପଥରଖଣ୍ଡର ନିକଟରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପଥର ଖୋଲ ନିକଟକୁ ଯାଇ ହାତରେ ପତର ଆଡ଼େଇଦେଲା । ଖୋଲ ମଧ୍ୟରେ ହାତ

ଭରି ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି କରି କେତେ ଅଳଙ୍କାର ବାହାର କଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲା । କଣ ମନେକରି ନିଜ ଉପରେ ନିଜେ ବରକ୍ରମ ହୋଇ କହିଲା ଛି— । ପରେ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି କରି ସେ ସବୁକୁ ମହାନାଦର ଜଳକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲା, ହାରଟିଏ ହାତରେ ପଡ଼ିକାରୁ ତାକୁ ଚୁମ୍ବନ କରି ଉଠି ଆସିଲା । ଏହା ଯେ ସେହି ହାର ଖଣ୍ଡିକ । ଏଥିରେ କେତେ ସୁନ୍ଦର ବିକଳତ ଅଛି । ହୃଦୟରେ ଲମ୍ବାଇଦେଲା—ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବତାଇବ ବୋଲି ନୁହେଁ, ଅଜାତର ସବଦା ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରିବ ବୋଲି । ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ନଗନ, ନଗନଠାରୁ ରୁକ୍ମିଣୀ, ପୁଣି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କଠାରୁ ଆଶା ନିକଟକୁ ସେ ହାର ଯାଇଛି । ନଗନର ହାର ଅତି ଆଶା ବେକରେ ।

ଆଶା ଭାବେ, ସ୍ଵାମୀ ତାର ଅତି ନିକଟରେ । କିନ୍ତୁ ଆଶା ତାଙ୍କୁ ଯେତେ ନିକଟରେ ବୋଲି ଭାବେ ସେ ଯେ ତାଠାରୁ ଆହୁରି ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି ସେ କଥା ଆଶା ଜାଣେନାହିଁ । ସେ ଭାବେ, ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ହାର ଲମ୍ବାଇ ଦେଇଛି, ତାହା ସ୍ଵାମୀଙ୍କର; ତେଣୁ ସ୍ଵାମୀ ହୃଦୟୋପରି ଅବସ୍ଥିତ । ଆଶା ସବଦା ତାର ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେବେକେଲେ ଭାବେ ନାହିଁ ଯେ ସ୍ଵାମୀ ଦୂରରେ । ଯେତେ ଦୂରରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ସବଦା ତାର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗରିତ, ତେଣୁ ସେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ସମୟ ଅଜାତ ହେଲା । ଛୟା ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ଆଶା ଶିଳା ତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟତ୍ର ଯିବାକୁ ବସିଲା । ପ୍ରତ୍ୟହ ସେହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ତେଣୁ କାହାକୁ କହିଦେବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । କେତେ କେତେ ଦିନ, ବର୍ଷା, ଶୀତ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସେ ସେହି ଅରଣ୍ୟରେ ଅତିବାହିତ କରିଛି । ସହସ୍ର ଶିଳା ଉପରେ ଉପବେଶନ କରିଛି । ସବୁ ସେ ଚିହ୍ନେ । ପଥ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।

ସେ ଗହର ଅନ୍ତକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । କିଛି ଦୂର ଆସି ପଛକୁ ଚାହିଁ ଦେଲା । ଦେଖିଲା, ଜଣେ ବାବାଜି । ଏତେଦିନ ବନସ୍ତରେ ବାସକରି ଦିନେ କେବେ କୌଣସି ବାବାଜୀଙ୍କୁ ସେ ଦେଖି ନ ଥିଲା । ଆଜି ପ୍ରଥମ । ଆଗ୍ରହା-ନ୍ବିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନାର୍ଥେ ଫେରିଯିବାକୁ ମନ କରୁଛି, ହଠାତ୍ ତାର ନିଜର ନିଜ ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା । ଭାରିଲା, ସେ ଯେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଆବୃତ୍ତ ନୁହେଁ । ଛିନ୍ନବସ୍ତ୍ର ଭେଦ କରି ତାର ମଳିନ ଦେହର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପଦାକୁ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ନଗନ ଯୌଜନର ନବ ହିଲୋକରେ ତାର ସବାଙ୍ଗ ହିଲୋକିତ । ସେ ଅର୍ଦ୍ଧା-ବୃତ୍ତା ଅବସ୍ଥାରେ ବାବାଜୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଲକ୍ଷିତା ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ବାବାଜୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ତା ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ପଥ ଭାଙ୍ଗି ବରହଣୀ

ଆଜ୍ଞା ଅସିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମିତା ହୋଇ ସେ ଦୁଇ ପାଦ ପଛକୁ ଫେରିଲା । ଗୋଟିଏ
ଲୁହ ଲୁହନା ମନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ସେ ଜୀବନରେ ଦୟାମୁଖୀ
ହେଲା ।

ବାବାଜୀ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରିବା ବହୁ ଦିନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ
କେବେ ସେ ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକକୁ ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ
ଆଶାକୁ ଦେଖି କୈତବ୍ୟାଳୀ ହୋଇ ତାର ଆଖିକୁ ଚାଲିଲେ ।

ବାବାଜୀ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତେ ପ୍ରଣାମ କରି ବରହଣୀ ପ୍ରଶ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନାର
ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲା ।

ବାବାଜୀ ତା ନିକଟକୁ ଆସି ସ୍ନେହ ଓ ସନ୍ଦେହ ମିଶ୍ରିତ ସ୍ଵରରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ
କିଏ ମା ତୁ ? ତୋତେ ମୁଁ ଏ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲି ?

ଆଶା ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲା, ଆପଣ ମୋତେ କେବେ ଦେଖିଛନ୍ତି
କି ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ମୋର ମନେ ହେଉଛି, ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ କେଉଁଠି
ଦେଖିଛି ?

ହୋଇଥିବ, ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ କହ ମା, ଏଲେ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ତୋ
ମନରେ ବିରାଗ୍ୟ ଅସିଲା କାହିଁକି ? ତୋତେ ଦେଖିଲେ ଜଣା ପଡୁଛି, ତୋର
ବୟସ ବେଶୀ ନୁହେଁ । ଏପରି ଜଣ ଘଟଣା ତୋର ଜୀବନରେ ଘଟିଛି, ଯାହାପାଇଁ
ତୁ ସୁଖର ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଏକାକି ଅରଣ୍ୟରେ ବାସ କରୁଛ ?

ମହାରାଜ, କଣ ଅଜଣା ଆପଣଙ୍କୁ ଯେ ମୋତେ ପଚାରୁଛନ୍ତି ? ଜୀବନରେ
ସେପରି ଗୁରୁତର ଘଟଣା ଘଟିଲା ବୋଲି ସିନା ମୁଁ ବନବାସିନୀ ହୋଇଛି ।

ବାବାଜୀ ଭ୍ରୂହସ୍ତ କରି କଣ ଚିନ୍ତାକର ପଚାରିଲେ, ତୁ ଇଚ୍ଛା କରି
ସଂସାର ବିରାଗୀ ନ ହୋଇ କୌଣସି କାରଣରୁ ବାଧାହୋଇ ଅରଣ୍ୟକୁ ଆସିଛ ?

ସେପରି ଅନୁମାନ ଠିକ୍ ନୁହେଁ, ମହାରାଜ ।

ତେବେ ଲେହୁ ନିଷ୍ଠୁର ତୋତେ ଆଣି ଏହି ଭୟଙ୍କର ସ୍ଥାନରେ ଛାଡ଼ି
ଚାଲିଯାଇଛି, ସଂସାରିକ ସଂସାରରୁ ଦୂରରେ ?

ସଂସାରରେ ସୁଖ ଅସିଲା କାହିଁ ? ସବୁ ସୁଖ ଏହି ଅରଣ୍ୟର
ନିର୍ଜନତାରେ—

ପିଲାଲୋକ ତୁ ବୁଝି ପାରିବୁ ନାହିଁ ସହଜରେ, ଭଗବାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶର ଗୁରୁ ରହସ୍ୟ । ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା କଠିନ । ବୁଝିବା ଅଦ୍ଭୁତ କଠିନ ।

ଛଡ଼ନ୍ତୁ, ସେ କଥା । ମୋର ଆଗ୍ରହ ଦେଉଛି, ଅପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି—

ପଚାର, ମା ।

ଅପଣ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ? କହନ୍ତୁ ଦୟା କରି । ଗୁହାରିମୁଖେ ଗୁଲ୍ ଗୁଲ୍ ବିରହଣୀ ପଚାରିଲା ।

ବାବାଜୀ ଅନୁଗମନ କରି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, କିଏ ସେ ?

ଚିହ୍ନଟି ନାହିଁ ତାଙ୍କୁ ? ସେ ବନବାସୀ, ସେ ଅପଣଙ୍କ ପରି ତପସ୍ବୀ । ସତ୍ ପଥର ପଥକ । ସ୍ବପାର ତ୍ୟାଗୀ । ସ୍ବପାର ସୁଖବିରାଗୀ । ମୋର ହୃଦୟର ଦେବତା ସେ, ମୋର ଜୀବନର ସାଥୀ । ମୋର ଆତ୍ମାର ଆଲୋକ । ମୋର ଚକ୍ରର ତାରା ସେ । ତାଙ୍କୁ ହରାଇ ମୁଁ ବନବାସିନୀ, ମୁଁ ଦୁଃଖିନୀ, ବିରହଣୀ, ପାଗଳନୀ, ତପସ୍ବିନୀ । କହନ୍ତୁ, କହନ୍ତୁ ମହାରାଜ ! ସେ ପବନ ଆତ୍ମାଙ୍କୁ ଦେଖିଛନ୍ତି କି ? ନିଷ୍ଠୟ ଦେଖିଥିବେ । ସେ ପ୍ରକୃତିର ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ବନବାସୀ । ତାଙ୍କର ପରଶିତା ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ମୁଁ ଗର୍ବ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ କାହାନ୍ତି ସେ ?

ବାବାଜୀ କିଛିପଣ ଅନାଇଁ ରହିଲେ ଆଶାର ମୁଖରୁ । ଦେଖିଲେ, ମୁଖର ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରତିଫଳରେ ବଦଳିବାକୁ ଲାଗୁଛି । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଃଖ ନୈରାଶ୍ୟର ଆନ୍ଦୋଳନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରି ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ମାଳିତ କରି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ରହିଲେ । ପରେ ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ମୃଦୁହାସ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଡାକିଲେ, ବିରହଣୀ ଆଶା—

ମୁଁ ସେ କଳକିଣୀ ଆଶାର ନାମ ଗ୍ରହଣ କରିବି ନାହିଁ । ସ୍ବୀକାର କରିବି ନାହିଁ ଯେ, ମୁଁ ଦିନେ ଆଶା ଥିଲି । ମୁଁ ବିରହଣୀ । ଅପଣ ମୋତେ ଚିହ୍ନଟି । ମୁଁ ସେଇ ଆଶାର ପ୍ରେତଜନା । କହନ୍ତୁ ମୋତେ, ମୋ ଦେବତା କେଉଁଠି ?

ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅ ନା, ସେ ଭଲରେ ଅଛନ୍ତି । ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି । ସତ୍ ପଥର ପଥକ ସେ—

ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି ! ଅନନ୍ଦରେ ଅର୍ଥର ହେଲା ଭଲ ସାଧାତ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମୋତେ ଦେବେ କି ?

ବିରହିଣୀର ଦୁଇ ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋତକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ବାବାଜୀ କହିଲେ, ସାକ୍ଷାତ ହେବ, ଭୟ ନାହିଁ । ଇନ୍ଦ୍ର ସିଦ୍ଧି ହେବ, ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ, ମାତ୍ର ତେରରେ । ଏବେ ତୁ କହ ମା, କାହିଁକି ଏଠି ଅସିବୁ ?

ସବୁ କହିବି, ନିଶ୍ଚୟ କହିବି, ମହାରାଜ ! ସବୁ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ କହିବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ନୁହେଁ । ଉଚ୍ଛ୍ଵାସରେ ଅଧୀର ମୁଁ । ଦୁଃଖର କାହାଣୀ କହିବ ପରେ । ଆସନ୍ତୁ ମୋର ଗୁହାକୁ । ଆପଣ ମୋର ଅତିଥି । ଏଇ ଦେଖନ୍ତୁ, ଗଛ ଗହଳ ଭିତରେ ମୋର ବାସ ଗହରଟି । ଦଶକନ୍ତୁ ମୋର ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ।

ପ୍ରାତଃକାଳରେ ବାବାଜୀ ବିରହିଣୀ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ନିରୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭାବରେ ଅରଣ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଗତରାତ୍ରିରେ ଆଶାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟନାବଳି ତାଙ୍କର ମନକୁ ବାରମ୍ବାର ଆନ୍ଦୋଳିତ କଲା । ହରିପୁରର ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା ମନରେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେ ଭାବିଲେ, ମୁଁ କିଏ ? ମୁଁ ଜଣେ ସାଧାରଣ ବାବାଜୀ । ହରିପୁର ସଙ୍ଗେ ମୋର ସମ୍ପର୍କ କଣ ? ଦିନେ ଥିଲା, ଆଜି ତ ନାହିଁ । ମୋର ହରିପୁର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପରକ୍ଷରେ ଭାବିଲେ, ସବୁ ତାଙ୍କର ଦୋଷ । ହରିପୁରର ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । କାରଣ ଜାଣି ଶୁଣି ସେ ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ଭାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ହସ୍ତରେ ନ୍ୟସ୍ତକରି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରତିକାର ଆବଶ୍ୟକ । ନୋହୁକେ ରାଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଯେପରି ଅଶାନ୍ତି ରାଜତ୍ବ କରୁଛି, ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଏବଂ ମନ କଲଙ୍କିତ ହେବ । ଘୋର ଅରଣ୍ୟରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ମେଳରେ ସମୟ କଟାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଅଜାଣତରେ ହରିପୁରର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କଥା ମନରେ ପଡ଼ିଯିବ ଏବଂ ତାହାର ସ୍ମୃତି ତାଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରିବ ।

ବାବାଜୀ ଭାବିଲେ, ନିଶ୍ଚୟ ନିରପରାଧ ବାଳିକା ଆଶାର ବନବାସ କଷ୍ଟ କାହିଁକି ? ସୁନ୍ଦର ସେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଦାୟୀ ନୁହେଁ । ଭଗବାନ ତାକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଜଗତକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ଭଗବାନ ତାର ସହାୟ ନୋହୁଲେ କାହିଁକି ? ବାଲ୍ୟ ଚପଳତା ପାଇଁ ଯାହା ସେ କରିଛ, ତାକୁ ଅସତ୍ୟ ବୋଲି କେହି କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଶା ତାର ସ୍ବାମୀ ନବୀନକୁ ଭେଟିବାକୁ ଅସ୍ଥିର । କିପରି ତାକୁ ନବୀନର ବାସସ୍ଥାନ ବତାଇ ଦେବ ? ତପସ୍ବୀର ତପସ୍ୟାରେ ବାଧା ପଡ଼ିବ । ଯଦି ତପସ୍ବୀ

ହେବାର ସକଳ ଥିଲା, ସେ ବିବାହ କରି ନ ଥାନ୍ତା । ବିବାହ କରି ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିବା ଅନୁଚିତ ହୋଇଛି । ବିମାତାର ତାଡ଼ନା ପାଇଁ ଯଦି ସେ ବନବାସୀ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ଆଶାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଯଦି ଆଶାକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରେ ଆଶାର ଜୀବନ ଅତି କଷ୍ଟପ୍ରଦ ହେବ । ଚିରଦିନ ଅରଣ୍ୟରେ ଏକାକିତା ରହି ସ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମିନୀ ମାନସରେ ସମୟାତିବାହତ କରିବ ।

ମୁଁ ତାକୁ ଆଶାଦେଇ ସାରୁନା ଦେଇ ଆସିଛି, ସେ ତାର ସ୍ବାମୀକୁ ପାଇ ପାରିବ । କିପରି ଏହା ସମ୍ଭବ ହେବ ? ଯଦି ତାର ତପସ୍ୟାର ମୁଣ୍ଡ ଥାଏ, ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନିଶ୍ଚୟ ।

‘ଜୟ ଭାଲିଆଣାଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଜୟ’ ଧ୍ବନିରେ ବାବାଜୀଙ୍କର କଣ୍ଠ ଯୁଗଳ ବଧୂର ହେଲା । କେଉଁ ଗିରି ନନ୍ଦରୁ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର କୋଳାହଳ ଭାସି ଆସୁଛି । ବନସ୍ଥଳୀ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଲା । ବାବାଜୀ ଭାବିଲେ, ବୋଧ ହୁଏ ନିକଟସ୍ଥ କନ୍ଧପର୍ବତରେ ଭାଲିଆଣାଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଆରାଧନା ହେଉଛି । ଆଜି କେଉଁ ହୃତଭାଗ୍ୟର ମୃତ୍ୟୁ ସନ୍ଧିକଟ କେଜାଣି । ବର୍ଷକେ କେତେଥର ପୂଜା ହୁଏ । କେତେ ନିରାହୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ରକ୍ତରେ ଭାଲିଆଣାଇଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଧୋଇ ହୁଏ । ଆହା କେତେ କଲବଳ କରି ମାରନ୍ତି ।

ଜୟ ଭାଲିଆଣାଇର ଜୟ ଶବ୍ଦ ଆହୁରି ନିକଟତର ହେଲା । ବାବାଜୀ ଶବ୍ଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚାଲିଲେ । ଭାବିଲେ, ଯେଉଁ ଠାକୁରାଣୀ ନର ରକ୍ତରେ ତୃଷ୍ଣା ନିବାରଣ କରନ୍ତି, ସେ ଦେବୀ ହୁହୁନ୍ତି, ସେ ଦାନବୀ । ଦାନବୀର ଆରାଧନା କରି ଅନାର୍ଯ୍ୟ ନିକଟର କେଉଁ ମଙ୍ଗଳ ହେଉଛି ? ବାବାଜୀ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ, ନିଜର ଜୀବନ ଯାଉପଛେ, ସେଇ ହୃତଭାଗ୍ୟର ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା କରିବେ ।

ଜୟ ଭାଲିଆଣାଇର ଜୟ ସ୍ବର ସଙ୍ଗେ ଚାଲୁ ବାଇଦରେ ବନସ୍ଥଳୀ କମ୍ପିତ ହେଲା । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଏହୁଅରି ଅନେକ କନ୍ଧ ଧନୁଶର ଧରି ବାବାଜୀ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । କି ଏକ ଉତ୍ସାହରେ ଉନ୍ମତ୍ତ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ତ ଛୁର କଥା, ବନବାସ ବ୍ୟାଘ୍ର ମଧ୍ୟ ଶଙ୍କି ରହିବ । ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରବଣ ଶକ୍ତି ଦେଖିଲେ ଚଣ୍ଡୁ ବୁଜି ହୋଇପଡ଼େ ।

ବାବାଜୀ ନିକଟକୁ ଯାଇ କହିଲେ, ବାପ, ତମର ସର୍ଜାର କାହିଁ ?

କେତେଜଣ ସର୍ଦ୍ଦାର, ସର୍ଦ୍ଦାର, ବୋଲି ଦୂର ପକାଇଲେ । ସେ ଚିତ୍ତାରରେ
ଦିନରେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ୟ ଜନ୍ମମାନେ ଭୟରେ ନିଜ ନିଜର ବ୍ୟସ୍ତାନକୁ ପଲ୍ଲାଇଲେ ।
ମଦୋନ୍ମତ୍ତ କିନ୍ତୁ ଯୁବକମାନେ ଅନଳରେ ବନା ଅଳ୍ପରେ ଏଣେ ତେଣେ କାଣ୍ଡ
ଛଡ଼ିଲେ । ସାଇଁ ସାଇଁ ଶବ୍ଦ କରି ଗଛ ପତ୍ର ଭେଦ କରି କାହିଁ କେତେ ଦୂରକୁ
ସେ ସବୁ କାଣ୍ଡ ଉଡ଼ି ପଲାଇଲେ ।

କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଶିଙ୍ଗା ବଜାଇ ସର୍ଦ୍ଦାର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବାବାଜୀଙ୍କୁ
ଦେଖି କୋଥରେ ଗର୍ଜି ଉଠି ଅଦେଶ ଦେଲେ, ଧଇ ତାକୁ । ଅଳ୍ପ ଭଲିଆଖାଇ
ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ବଳ ହେବ ସେ ।

ସର୍ଦ୍ଦାର ହୃଦୟରେ କର ସ୍ଥାପନ କରି ଭାବିଲେ, ହୃଦୟ, ସ୍ଥିର ହୁ । ଏହା
ପାପ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତର ଜ୍ଵଳନ୍ତ ନିଦର୍ଶନ । ପ୍ରଭୁର ଅମଙ୍ଗଳ ଯେ ସାଧନ
କରିଛି, ପ୍ରତିଫଳ ସ୍ବରୂପ କୃତଜ୍ଞ କୃତ୍ୟ ପସରେ ତାହାର ଜୀବନ ନେଲେ
ଦୁଃଖ ନାହିଁ ।

ସର୍ଦ୍ଦାରର ଆଖି କେହି ପାଳନ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିଏ ବା କରବ ?
କାହାର ସାହସ ଅଛି ବାବାଜୀର ପ୍ରାଣ ନାଶ କରିବ ?

ନିଜେ ସର୍ଦ୍ଦାର ବାବାଜୀଙ୍କର ହସ୍ତ ଧରି କହିଲେ, ଏତେଦିନେ ସାଗତ
ପାଇଛି । ଯାହା ନିମନ୍ତେ ହରିପୁରର ଅଳ୍ପ ଅକଥାୟା ଦୁଃଖ, ଯାହା ନିମନ୍ତେ
ମୋର ପ୍ରଭୁର ସର୍ବନାଶ ହୋଇଛି, ଏବେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଭଲିଆଖାଇର ଉଦର
ଶାନ୍ତ କରିବ ।

ବାବାଜୀ ମସ୍ତକ ନତ କଲେ । ସେ ସର୍ଦ୍ଦାରକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଛନ୍ତି । ଧୀର
ସ୍ବରରେ କହିଲେ, ହଁ ବାପ, ସତ କଥା । ଠିକ୍ ଚିହ୍ନିଛୁ, ଠିକ୍ ଜାଣିଛୁ, ଠିକ୍
ବୁଝିଛୁ । ମୁଁ ସେହି ପାପୀ, ଯାହା ନିମନ୍ତେ ହରିପୁରର ଏ ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା;
ଯାହା ନିମନ୍ତେ ତୋ ପ୍ରଭୁର ସର୍ବନାଶ । ଜନ୍ମଭୂମିର ହୃଦ ସାଧନ ପାଇଁ,
ପ୍ରଭୁ-କୃତଜ୍ଞତାର ପ୍ରମାଣ ଦେବାକୁ ଅତି ଶୀଘ୍ର ମୋର ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦିଅ । ମାତ୍ର
ଗୋଟିଏ କଥା ମନେ ରଖିଥା । ଭଲିଆଖାଇ ଦେବା ନୁହେଁ, ଦାନବା । ତାର
ଆସ୍ଥାନ ଯେପରି ମୋର ରକ୍ତରେ ଧୋଇ ନ ହେଉ ।

ସର୍ଦ୍ଦାର ବାବାଜୀଙ୍କୁ ଛଡ଼ିଦେଇ ଅଶ୍ବରୀନ୍ଦ୍ରୀତ ହେଲେ । ଖଣ୍ଡେ ଦୂରକୁ
ଦୁଃସ୍ବପ୍ନ ମନ୍ଦ ମୁଗ୍ଧ ପରି ଚାଳିର ଅନ୍ଧକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ସେ ଚକ୍ଷୁରେ କଣ
ଥିଲା କେଜାଣି ଭୟରେ ସର୍ଦ୍ଦାରର ଶରୀର କମି ଉଠିଲା । ସେ ମୁଗ୍ଧର ଭାବ ଭଙ୍ଗିରୁ
କୋଥ ଲୁପ୍ତ ହେଲା । ମସ୍ତକର ଜଟା ଏବଂ ଶରୀରର ଆବରଣ ଦେଖି, ଅଳ୍ପଦିନରେ

ତାର ଦୁର୍ବଳ ମନକୁ ଭୁଲି ଅଧିକାର କରନେଲା । ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ପ୍ରଶିପାତ ହୋଇ କମ୍ପିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ଯମା କର ।

ନାହିଁ ବାପ, ଯମା କରବାକୁ ଏଥିରେ କିଛି ନାହିଁ । ତୁ ତୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯଥାରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଅ । କୃତଜ୍ଞ ଭୃତ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯଦି ତୋତେ ବାଧା କରୁଛି, ମୋର ମସ୍ତକ ଛେଦନ କରିବାକୁ, କୁଣ୍ଡିତ ହେଉଛି କାହିଁକି ? କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରୁ ବହୁର୍ଗତ ହେଲେ ଭଗବାନ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହେବେ ।

ଶତାଧିକ କଳ ବାବାଜୀଙ୍କର ପଦ ତଳେ ମସ୍ତକ ଲିଗାଇଦେଲେ ।

ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲିଯାଉଛି ଯେ—

ମହାରାଜ, ଆଉ କିଛି ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ । ଜାଣିବାକୁ ଗୃହେଁ, ନବୀନ କେଉଁଠି ଅଛି ? ଯଦି ଜାଣନ୍ତି, କହନ୍ତୁ ।

ମୁଁ ଜାଣେ, କିନ୍ତୁ କହିବି ନାହିଁ । ତୁମେ ଜାଣିଲେ ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇ ପାରବ ନାହିଁ ।

ସର୍ଦ୍ଦାର ସୁଖୀ ହୋଇ ପର୍ବୁରଲେ, ତେବେ ମୋର ଅନୁମାନ ଯଥାର୍ଥ । ଆପଣ ନବୀନକୁ ଭୁଲାଇ ଆଣିଛନ୍ତି ନିଜର ବେଲା କରିବାକୁ । ଜାଣନ୍ତି କି କେବଳା ଜଣକ ପାଇଁ ଦେଶର ଏହି ଦଶା ?

ତୁ ଭୁଲୁ ନୁହଁ । ନବୀନକୁ ଗୃହ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର କାରଣ କରୁଛି । ସେ ମୋର କଥା ନ ଶୁଣି ଅରଣ୍ୟକୁ ଚାଲିଆସିଛି । ସେ କେବେ ଆସିଲା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କାଲି ତା ସଙ୍ଗେ ମୋର ଦେଖା ହୋଇଛି । ଯେଉଁଦିନ ନବୀନ ଆଶାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କଲା, ସେହିଦିନଠାରୁ ମୁଁ ହରିପୁର ଯିବା ବନ୍ଦ କରଦେଇଛି । ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ବହୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଯେ ସତ୍ ପଥର ପଥକ, ଯେ ତାର ମାଆକୁ ଦେଖିବାକୁ ସବଦା ଆଉର, ସେ କି ସଂସାରରେ ରହି ସଂସାର କରି ପାରେ ? ପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ମା ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ଯାହା ହେଉ, କେବଳ ନବୀନର ନିରୁଦ୍ଦେଶ ପାଇଁ ହରିପୁର ବର୍ତ୍ତମାନ ନରକରେ ପରିଣତ ହେଲାଣି ।

ମୁଁ ଜାଣେ, ଆଶା ମୋତେ ସବୁ କହୁଛି ।

ଆଶା — ?

ହଁ, ଆଶା । ସେ ବରହଣୀ, ସେ ତପସ୍ବିନୀ, ସେ ଦେବୀ । ସେହି ମାତୃ ମୂର୍ତ୍ତି ଆଶାର ମୁଖରୁ ହରିପୁରର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣିଛି ।

ଆଣା ତେବେ ବଞ୍ଚୁଛି ?

ସେ ଭଲ ଅଛି । ଏହି ଅରଣ୍ୟରେ ଅଛି, ଏକ ନିକାଞ୍ଚନ ଗୁହାରେ ।

ସେ ନିକାଞ୍ଚନ ନିକଟରେ ଅଛି ?

ନା, ସେ ତପସ୍ବିନୀ । ନିକାଞ୍ଚନ ପାଇଁ ବୋଲି ତପସ୍ୟା କରୁଛି ।

ବନ୍ଧିଆ ଭାବେ, ତେବେ ଆଣା ସେଦିନ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ନାହିଁ ? କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ, ସେ ଭାବେ ନିକାଞ୍ଚନ ତେଜସ୍ବିନୀ । ବୋଧ ହୁଏ ଭାବେ ଆଣା ଏହିଠାରେ ଲାଗିଛି ।

ସର୍ବାର ବନ୍ଧିଆ କହିଲା, ମହାରାଜ, ଆପଣ ଦୟାକାର । ଅରେ ମୋର ଆଣାକୁ ମୋତେ ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ମୁଁ କ୍ଷମା ଚାହେଁ ।

ସେ ସମୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ହୋଇନାହିଁ । କହ, ତୁ କିପରି ଏଠି ଆସିଲୁ ଏବଂ ଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀରେ ରହି ସେମାନଙ୍କର ସର୍ବାର ହେଲା ?

ତେବେ ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ବନ୍ଧିଆ ସବୁ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ଆଣାର ଆତ୍ମହତ୍ୟା ପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ପାଗଳ ପରି ସେ ଅନେକ ସ୍ଥାନକୁ ଗଲା । ପ୍ରତିଶୋଧ କେଉଁ ଉପାୟରେ ନେବ ସେ ଚିନ୍ତା ମନରେ ଆସିବାରୁ ସୀମାନ୍ତ ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଲା । ଅକ୍ଷୟ ଗୋଟିଏ କଳିଙ୍ଗଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶାଢ଼ୀକୁ କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରି ସାତକୋଶୀଆର କଳିମାନଙ୍କର ସ୍ନେହର ପାତ୍ର ହେଲା । ତାର ସାହସ ଏବଂ କ୍ଷମାରେ କଳିମାନେ ତାକୁ ସର୍ବାରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ବନ୍ଧିଆ ସର୍ବାର ପୁଣି କହିଲା, ସହସ୍ରାଧିକ କଳିଙ୍କୁ ନେଇ ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଉଛି । ଆମେ ହରିପୁର ଛରଣାର କରିବୁ । ଅଦିବେକ, ନିଷ୍ଠୁର, କାମୁକ ରାଜପୁତ୍ରକୁ ଆଣି ତାର ରକ୍ତରେ ଭଲଆଖାଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ପାଦ ପଖାଳିବୁ । ହରିପୁର ପ୍ରଜାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଓ ଭୟ ଦୂର କରିବୁ । ସେମାନେ ନିଜେ ତାଙ୍କର ନୂଆ ରାଜା ବାଛିବେ । ନିଜକୁ ନିଜେ ଶାସନ କରିବେ । ଏ ଖବର ପାଇ ରାଜପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସିପାସୀ ଧରି ଆମକୁ ଜବତ କରିବାକୁ ସାତକୋଶୀଆ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେଣି । ଆମେ ତହିଁକୁ ନାହିଁ । ଆମେ ମରିବୁ ପଛେ ହଟିବୁ ନାହିଁ । ଆମେ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବୁଁ ।

ବାବାଜୀ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ବସିଥିବାର ହାତ ଧରି କହିଲେ, ତେବେ ବୃଥାରେ ଆଜି ଏତେ ନିରାଶ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ରକ୍ତ ପ୍ରବାହରେ ସାତକୋଣିଆ ରଞ୍ଜିତ ହେବ । ଭଗବାନ ! କିନ୍ତୁ ଦୋଷ ବଢ଼ିଆ, ଯଦି କୌଣସି ଉପାୟରେ ରକ୍ତସ୍ରାବକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ପାରୁ ତେବେ ବୃଥା ରକ୍ତପାତର ପ୍ରୟୋଜନ ହେବ ନାହିଁ ତ ?

ବସିଆ କହିଲା, ରକ୍ତସ୍ରାବକୁ ଜୀବନ୍ତ ଧରି ପାରିଲେ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରୟୋଜନ ହେବ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଜାଣି ପାରିଛି, ନବୀନ ଏବଂ ଆଶା ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି, ଯୁଦ୍ଧ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ତଳେ । ବାବାଜୀ, ଥରେ ସେ ଦୁଇଙ୍କୁ ମୋତେ ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ଆଉ କହନ୍ତୁ, କିପରି ସେମାନଙ୍କର ମୂଳକ ହେବ ।

ତୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରୁ ବାହାର ଯାଉଛୁ ବସିଆ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଥିଲୁ ପରା ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବୁ ? ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବାରେ ବିମୁଖ କାହିଁକି ?

ଆଶା ଯେ ଜୀବିତା ।

ଭଗବାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ; ମାତ୍ର ତୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛୁ ଦେଶର କଣ୍ଠକ କାମୁକା ରକ୍ତସ୍ରାବକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବୁ । ରକ୍ତସ୍ରାବକୁ ଗାବିରୁତ କରି ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ରକ୍ତ୍ୟଭର ଦେବୁ । ସେ ତାଙ୍କର ରକ୍ତା ମନୋନୀତ କରିବେ । ତୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ବାଧା ପଡ଼ିବ । ଅସତ୍ ତରଫ ରକ୍ତସ୍ରାବକୁ ରକ୍ତରେ କଳ ଦେବା ଭଲଆଖାଇଙ୍କର ପୀଠ ରଞ୍ଜିତ କରି ପାରିବୁ ?

ଆପଣଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ଆମର ଉଦ୍ୟମ ସଫଳ ହେବ । ରକ୍ତସ୍ରାବକୁ ଜୀବନରେ ନ ମାର ଜୀବନ୍ତ ବନ୍ଦୀ କରି ଆଣି ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବୁ । ତା ପରେ ତାର ରକ୍ତରେ ଭଲଆଖାଇ ମାଆଙ୍କର ତରଣ ପଶାଳିବୁ ।

ବାବାଜୀ ହାତ ଟେକି କଲାଣି କଲେ । କହିଲେ, ରକ୍ତସ୍ରାବକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ନେଇଥାଏ । ଜୀବନ ନେବ ନାହିଁ । ଜୀବନ ଥିଲେ ସିନା ନିଜ ଭୂକର୍ମର ଶିକ୍ଷା ସେ ପାଇବ; ଜୀବନ ଗଲେ ସେ ମୃକ୍ତ ହୋଇ ଚାଲିଯିବ ।

ମହାରାଜ ଯଥାର୍ଥ କଥା କହିଲେ । ଚାଲିଲେ କଳ୍ପ ବାରମାନେ ।

ବାଇଦ ବାଜି ଉଠିଲା । ଶିଙ୍ଗା ନାଦରେ ବନସ୍ଥଳ ମୁଖରତ ହେଲା । ଭଲଆଖାଇର ଜୟଧ୍ବଜ ସାତକୋଣିଆର ଶୂଙ୍ଗ ଓ ଗହ୍ବର ମାଳରେ ପ୍ରଦଧ୍ବଜିତ ହେଲା । ସର୍ଦ୍ଦାରର ପଛେ ପଛେ ସହସ୍ର କଳ୍ପ ଯୁଦ୍ଧ ଆୟୁଧମାନ ଧରି ଅରଣ୍ୟମାର ଗଛ ଗହଳରେ ଲୁଚିଗଲେ ।

ବାବାଜୀ ଏକାକୀ ଅଥର ମୁହଁ ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ମହାଋକ୍ଷ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିନ୍ତା କରିବାର ସମୟ ନୁହେଁ । ଶୁଣନ୍ତୁ, ଦୂରରୁ କଳିମାନେ କୁହାଟ ଛାଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି । ଆପଣ ଯୁବକ, ସିଂହର ପୁତ୍ର, ସିଂହ ଆପଣ । ସାଧାରଣ ଗୋଟାଏ ମେଲ ଭାଙ୍ଗି ପାରବେ ନାହିଁ ? ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ପୁରୁଷମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କରି କେତେ କଣ କରିଥିଲେ । ଗୋଟାଏ କଳି ମେଲ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଯମ ହେବେ ନାହିଁ ଆପଣ ?

ନୁହେଁ ସେନାପତି, କଦାପି ନୁହେଁ । ରାଜପୁତ୍ର ମସ୍ତକ ଟେକି ବୁଦ୍ଧ କଥୁଆଳକୁ ଅନାଇଲେ । ଖଣ୍ଡେ ପଥର ହାତରେ ଡିଆଁ ଡିଆଁ ଅନ୍ୟ ମନସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ସିଂହର ସନ୍ତାନ ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଶୃଗାଳଠାରୁ ସ୍ଥାନ ହୋଇ ସାରିଛି । ମୁଁ ଅନୁତପ୍ତ ।

ଆପଣ ଏପରି ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣ ଯେ ଦୁଃଖିତ ଓ ଅନୁତପ୍ତ ସେଥିପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ଲୋକେ ଆଶାନ୍ବିତ ।

ସମସ୍ତେ କହିବେ, ମୁଁ ସ୍ଥାନବାସୀ ଶୃଗାଳ, କାମୁକ । ମୋ ଦୋଷରୁ ଦେଶର ଆମାପ ଯିବି ହୋଇଛି ।

ଅଜାତକୁ ମନରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ଲାଭ ନାହିଁ । ସବୁ ଭୁଲିଯାଇ ନୂତନ ପଥରେ ଚାଲନ୍ତୁ । ଯାହା ସବୁ ଘଟି ସାରିଛି ସେଥିପାଇଁ ଅନୁତାପ କରି, ରାଜ୍ୟ କିପରି ରକ୍ଷା ହେବ, ପ୍ରଜା କିପରି ସୁଖରେ ରହିବେ, ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ।

ଅନୁତାପ ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ ହେବ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମାତାଙ୍କର ଆଶ୍ରୁସିନ୍ଧୁ ମୁଖ ମୋ ଆଖିରେ ପଡ଼ୁଛି । ହୃଦୟରୁ ଆତୁର କରି ପକାଉଛି । ଯେଉଁଦିନ ମୋର ସମସ୍ତ ଦୋଷ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ସ୍ୱୀକାର କଲି, ସେ ବିକଳ ହୋଇ କେତେ କଣ କହିଥିଲେ ଜାଣନ୍ତି ?

ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତୁ ।

ଭୁଲି ପାରୁ ନାହିଁ । ଏ ଜୀବନରେ ଭୁଲି ପାରବ ନାହିଁ । ଭୟ ବିହୀନ ହୋଇ ମାତାଙ୍କୁ ମୁଁ କହିଲି, ହୃଦୟର ସବୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର କାରଣ ତୋର ଅଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର । ରାମ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରାପନ କରି ମୁଁ ନିଜର ମଙ୍ଗଳ କରି ନ ଥିଲି, ବରଂ

ଅମଙ୍ଗଳ କରୁଥିଲି । ମୋର ମୋହ ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ନିରେ ହରିପୁର ଜଳିଯାଇଛି ।
କେତେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରାଣୀ ଜୀବନ ହରାଇଛନ୍ତି । ମା ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ମୋତେ
ଅରଣ୍ୟ ଦେଲେ, ଜୀବନଟା ତୋର ଅନୁତାପରେ ଛଟପଟ ହେଉ ।

ମାତାର ଅରଣ୍ୟ କଲ୍ୟାଣକର ।

ଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ପାଇଁ । ଅଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ପାଇଁ ତାହା ଅଗ୍ନିଠାରୁ
ଜ୍ୱାଳାମୟ । ସେତିକି ତାଙ୍କର ଶେଷ କଥା । ସେହୁ ଦିନଠାରୁ ପୁତ୍ର ବୋଲି
କେବେ ସେ ଆଦର କରି ନାହାନ୍ତି । ଯେତେ କ୍ଷମା ରୁହେଁ, ସେ ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ ।
କେବଳ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହନ୍ତି, ହରି ହେ, କ୍ଷମା କର ! କାହାକୁ କ୍ଷମା
କରିବେ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯେଉଁଦିନ ତାଙ୍କର ଶେଷ ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା,
ତାଙ୍କର ଚରଣ ଛୁଇଁବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ଜାଣନ୍ତି ସେ କଣ କହିଥିଲେ ?
କହିଲେ, ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଯେ, ସେ ରାଜ୍ୟର ପିତା । ପିତା ହୋଇ ବିଧବା କନ୍ୟା
ଓ ଦରିଦ୍ର ପ୍ରଜା ଉପରେ ଯେ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଛି, ସେ ମହାପାପୀ । ମାତୃଜାତି
ପ୍ରତି ଯେ ଅବିଚାର କରୁଛି, ସେ ମାତାର ସ୍ନେହ ପାଇବାକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ।

କଠୋର ଆଜ୍ଞା । ରାଜପୁତ୍ର ଅନୁତପ୍ତ । ଅଗତର ବୃତକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିକ୍ଷଣରେ
ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତି ପଥାରୁତ ହୋଇ ମନକୁ ଜଳାଇ ପକାଉଛି । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ସେ
ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛନ୍ତି, ଜୀବନରେ ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ । ଜୀବନ ଥିବାଯାଏଁ ଏ ପ୍ରାଣପଣେ
ତେଜ୍ଞା କରି ରାଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରିବେ ।

ମାତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସରୁ ହରିପୁରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ନିଜେ
ରାଜପୁତ୍ର ରାଜ୍ୟର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ସମସ୍ତ ବିଷୟ ରୁଖୁଛନ୍ତି । ଏ ମଧ୍ୟରେ କେତେ
କେତେ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କରି ଲୋକଙ୍କର ସ୍ନେହର ପାତ୍ର ହୋଇଛନ୍ତି । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ
ଛାଡ଼ି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କିଛି ମେଳ ଦମନ କରିବାକୁ ସୀମାନ୍ତକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ସଙ୍ଗରେ
ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ଅଛନ୍ତି ।

‘ଭାଲିଆଖାଇର ଜୟ’ ବୁଝାଟ ସଙ୍ଗରେ ବୃକ୍ଷିଧାରୀ ପରି ଅନବରତ କାଣ୍ଡ
ବୃକ୍ଷ ହେଲା । ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ସହସ୍ରାଧିକ ସୈନିକ ସୁସଜ୍ଜିତ ନ ଥିଲେ । ଆକସ୍ମିକ
ଆକ୍ରମଣରେ ସମସ୍ତେ ହତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜର ଆୟୁଧ ଧରି ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ
ରୁହୁଥାନ୍ତେ ଖେଳିଗଲେ । ବୃକ୍ଷ ସେନାପତିଙ୍କର ଦେହରେ ଅନେକ କାଣ୍ଡ
ପଶିଗଲା । ମୃତ୍ୟୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ । କାଣ୍ଡ ଅଗରେ କଳିମାନେ ବିଛ ବୋଲିଥିଲେ । ସେ
ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ ହେଲେ । ଯୁବରାଜ ତାଙ୍କୁ ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ପଥର ଆଡ଼ୁଆଳକୁ
ନେଇ ଗଲେ । ବୃକ୍ଷ ଅଛିଲମ୍ବେ ଇହଲୀଳା ସାଙ୍ଗ କଲେ ।

ରାଜପୁତ୍ର ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ଭାବିଲେ, ଆଉ ମୋର ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମ ଭୂମିକୁ ଯିବି । କେତେଜଣ ଦେହରଖିକ ସହ ଯେ ଯା ହାତରେ ତରବାଣ ଧରି ଅରଣ୍ୟରେ ପଶିଲେ ।

ହୁଅମୁନା ପଟ୍ଟରେ ନିମ୍ନଦେଶରେ ତୁମ୍ଭଲ ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗିଗଲା । ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ସୈନିକ ସଖ୍ୟା ଅଧିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କଳିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକଙ୍କୁ ଅନ୍ତ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ପଥର ଆଢୁଆଳରୁ କିମ୍ବା ଉଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷର ଶିଖରରୁ ଜହରଲେପା କାଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଅନେକ ସୈନିକଙ୍କୁ ମାର ପକାଇଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଲୋକେ କଳିଙ୍କର ସଙ୍କେତ ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ସମୟ ସମୟରେ ସିଙ୍ଗାଧୁନ ଏବଂ ଆନନ୍ଦମତ୍ତ ଜୟ ଶବ୍ଦ ଓ କାଣ୍ଡର ସାଇଁ ସାଇଁ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟତୀତ ସେମାନେ କିଛି ଶୁଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଗହରରେ ଲୁଚି ରହିଲେ । ତଥାପି ରକ୍ଷା ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଉପରୁ ଶିଳା ବୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସହସ୍ରାଧିକ ସିପାହୀ କେତେଜଣ କଳିଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ଦୂରେ ଆଉ ତାଙ୍କର ଆକ୍ରମଣର ଜ୍ୱାଳା ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଅଗ୍ନିର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେନାପତି ଓ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ସମ୍ବାଦ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ବୁଝିବା କଠିନ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଲୋକ ନିକଟସ୍ଥ ଘଣ୍ଟ ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ ଉପରକୁ ଅନାଇଁଦେଲା । ଦେଖିଲା, ଗଛ ଉପରେ କିଏ ତିନି ଜଣ ବସି ତାଙ୍କୁ ଶର ବନ୍ଧୁଛନ୍ତି । ଜୟଧ୍ବନି କରି ଶତାଧିକ ଲୋକ ଗଛର ଚାରିଆଡ଼ ବେଷ୍ଟନ କଲେ । ମୋଟେ ତିନି ଜଣ, ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର କୋପ ସହ୍ୟ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ ନିକଟସ୍ଥ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗଛ ଉପରକୁ ମର୍କଟ ପରି ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରି ଅତି ଶୀଘ୍ର କେଉଁଆଡ଼େ ପଳାୟନ କଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ତୃତୀୟକୁ କହିଲା, ସର୍ଦ୍ଦାର, ତେଜପଡ଼ି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କର । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହୁଡ଼ୁକ ବିଦ୍ୟା ଜାଣିଲା ପରି କୁଆଡ଼େ ସେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲା । ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିମ୍ନସ୍ଥ ଲୋକେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଭାବିଲେ, ସେମାନେ ହୁଡ଼ୁକ ଜାଣନ୍ତି ।

ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ କଳି ସର୍ଦ୍ଦାରକୁ ନିକଟରେ ପାଇ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । କେତେ ଜଣ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, ନିକଟରେ ଥିଲେ କଣ ହେବ, ସେ ଯେତେବେଳେ ସର୍ଦ୍ଦାର ହେଉଛି ନିଶ୍ଚୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଧିକ ମନ୍ଦ ଜାଣେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଉଠିବେଇଯିବ ।

ବିଶିଷ୍ଟ କଳିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହି ନିଜର ରୂପ ଏପରି ଭାବରେ କଳଙ୍କ ପରି ଅନୁକରଣ କରି ନେଇଥିଲା ଯେ ଦୂରାନ୍ତ ଦେଖିଲେ କେହି ତାକୁ କଳି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ବୋଲି ଭାବି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ଅବସ୍ଥାରେ

ଥିଲା, ନିଜର ଜୀବନ ରସାରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତେବେ ବୁଝାବୁଝି ଅନ୍ୟ ନିରାହୁ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନ ନେବ କାହିଁକି ? ସେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଜନ୍ମରହିଆ କାଣ୍ଡରେ ଅନେକଙ୍କର ଯତ୍ନ କରି ପାରିଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର ସେ ତାହା କଲ ନାହିଁ ।

ସର୍ବାର ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । କେବଳ ବନ୍ଦୀ କରି ସିପାହୀଙ୍କର ମନ ଫୁରି ହେଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ସେମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରେ କଲବଲ କରି ଅଦୃତ କଲେ । ବଞ୍ଚିଆ ନୀରବରେ ସବୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ ଅସୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁର ଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଚିତ୍କାର କରି କହି ଉଠିଲା, ଆଶା, ମୋର ସ୍ନେହର ଆଶା, ଧ୍ୟାନ କର । ଥରେ ଦେଖା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ ଖଦାଳ ଟୋକାଟି ନିଜର ଜୀବନ ଦେଲା । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁର ଅମଙ୍ଗଳ ହୋଇଥିଲା ଯେଉଁ ରାଜପୁତ୍ର ଯାଇଁ, ଜୀବନ ଦେଇ ଯୁଦ୍ଧା ତାକୁ ସେ ବନ୍ଦୀ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ କି ମାରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସର୍ବାରକୁ ମାରି ସୈନିକମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଅନ୍ୟ କଳଙ୍କର ଅନ୍ତେଷ୍ଟଣରେ ଚାଲିଗଲେ । ସର୍ବାରର ରକ୍ତ ଲିପ୍ତ ପିଣ୍ଡ ବିରହିଣୀର ଗହରର ଅନତି ଦୂରରେ ପଡ଼ି ରହିଲା । ସେତେବେଳକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗଗନ ମଣ୍ଡଳରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରଣ ତାଳିଦେଉଥିଲେ ।

ରାଜପୁତ୍ର କେବଳ କେତେଜଣ ରଣିଙ୍କ ସହ ନିଜର ଦକ୍ଷିଣ ସୈନିକଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବାର ଉଦ୍ୟମରେ ଅରଣ୍ୟର ବହୁସ୍ଥାନ ଖୋଜିଲେ । ନିଜ ଲୋକଙ୍କର ମୃତ ପିଣ୍ଡ ବ୍ୟତୀତ କାହାକୁ ଜୀବନ୍ତ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯୁଆଡ଼େ ଗଲେ ସେଆଡ଼େ କେତେ ଦୂରରୁ କାହାର ଲୁହାଟ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲେ । ଅରଣ୍ୟ ଭେଦ କରି ତାଙ୍କୁ ଯିବାକୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଲାଗିଲା । ଖାଲ, ତିପ, କଣ୍ଟାଝଣ୍ଟାର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯିବା ଦ୍ଵାରା ସେ କ୍ଳାନ୍ତ ବୋଧ କଲେ । ରଣିମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ବୃକ୍ଷର ନିମ୍ନଦେଶରେ ବସିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବସି ଶ୍ରାନ୍ତ ଦୂର କଲେ ।

ହଠାତ୍ କେତେ ଜଣ ଲୋକଙ୍କର ଲୁହାଟ ଶୁଣି ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ । ଦେଖିଲେ କେତେକ କଳି ଅତି ନିକଟରେ ଥାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଶର ସଜ୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି । ସର୍ବାରର ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ସେମାନେ କୋପାଳ ହୋଇଥିଲେ ।

ରାଜାଙ୍କର ସିପାହୀମାନେ ଉଠି ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଧାବମାନ ହେଲେ । ରାଜପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ତରବାଗୁ ଖୋଲି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ଶୁଷଣ ସମର ହେଲା । କେତେଜଣ କନ୍ୟା ଓ କେତେଜଣ ସିପାହୀ ନିହତ ହେଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଦେହରଣୀମାନେ ଜୀବନ ଭୟରେ ପଳାୟନ କଲେ । ରାଜା ପଳାୟନ ନ କରି ସେମାନଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କନ୍ୟା ସୈନିକମାନେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ ନ କରି ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ ।

କନ୍ୟାମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଧରି ଜୟ ଭାଲିଆଖାଇର ଜୟ ରବ ଛଡ଼ି ଗ୍ରାମାଭିମୁଖେ ଚାଲିଲେ । ବନ୍ଦୀ ରାଜପୁତ୍ର ବୁଝି ପାରିଲେ, କାହିଁକି ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟାମାନେ ଗ୍ରାମକୁ ନେଉଛନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଓ ସନ୍ନିକଟ ।

ରାଜପୁତ୍ର ସାହସ କରି ଜଣେ କନ୍ୟାକୁ ପଚାରିଲେ, ଯୁଦ୍ଧ ତ ଜୟ କଲି, ମୋତେ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଧରି ନେଉଛ ଶୁଣେ ? ମୋତେ ମାରିଦେଉନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଜଣେ କନ୍ୟା ଉତ୍ତର ଦେଲା, ତୋତେ ଭାଲିଆଖାଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଗରେ ବଳି ଦେବୁ । ତୋର ରକ୍ତରେ ମେ ଆଜି ଗାଧୋଇବେ । ସେଇଠୁ ତୋ ହାତ ମାଂସ ଟିକି ଟିକି କରି ଆମ ହଲ୍ୟା କିଆରୀରେ ଫୋଡ଼ିବୁ । ଭଲ ରଙ୍ଗ ହଲ୍ୟା ଫଳିବ । ତୁ ଆମ ସର୍ଦ୍ଦାରକୁ ମାରିବୁ । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ତୋତେ ମାରିବୁ ।

ରାଜପୁତ୍ର କହିଲେ, ତମ ସର୍ଦ୍ଦାରକୁ ମୁଁ ମାରି ନାହିଁ ।

ତୋର ଲୋକ ମାରିଛନ୍ତି ।

ଭଲ କଥା, ମୋତେ ଯଦି ମାରିବାକୁ ଚାହଁ, ମୋର ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତୁମ ଭିତରୁ କିଏ ଜଣେ ହରିପୁର ଯାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ଦେବ, ରାଜା ମରିବା ପୂର୍ବରୁ କହିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସିଂହାସନରେ ରାଜା ହୋଇ ଥୁଲିଆ ବସିବ । ମୁଣ୍ଡରୁ ରାଜମୁଚ୍ଛଟ କାଢ଼ି ରାଜପୁତ୍ର ପୁଣି କହିଲେ, ମୁଁ ରାଜା । ମୋର ଏଇ ମୁଚ୍ଛଟ ନେଇ ରାଜ୍ୟର କୌଣସି କର୍ମଗୁଣକୁ ଦେବ । କହିବ, ରାଜା ଏହାକୁ ଭୟନାଥ ସମନ୍ତର ପୁତ୍ର ଥୁଲିଆର ମସ୍ତକରେ ପିନ୍ଧାଇବାକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି ।

କେହି ଉତ୍ତର ଦେଲେ ନାହିଁ । ରାଜମୁଚ୍ଛଟ କେହି ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ କନ୍ୟା ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ କହିଲା, ରାଜପୁତ୍ର, ତମର ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ଯେ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଦେବାଙ୍କ ନିକଟରେ ବଳି ଦେବାର ଅଧିକାର ଆସର ନାହିଁ । ତୁମର ଅତ୍ୟାଚାର ପାଇଁ ତୁମକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ବୋଲି ସର୍ଦ୍ଦାର ଆମକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ କହିଥିଲେ । ସେ ଯଦି ବଞ୍ଚି ଆଆନ୍ତେ ତେବେ ତୁମକୁ ନେଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଇଥାନ୍ତୁ । ସେ ମରିଗଲେଣି । ତେଣୁ ତୁମକୁ

ନେଇ ବାବାଜୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଉଛି । ବାବାଜୀ ଅତି ଦୟାଳୁ । ସେ ତୁମକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ଦେବେ ନାହିଁ ।

ରାଜପୁତ୍ର କହିଲେ, ଏତେ ଲୋକଙ୍କର ମରଣ ପାଇଁ ଏକା ମୁହଁ ଦାୟୀ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋତେ ଦେବାଙ୍କ ପାଖରେ ବଳ ଦିଅ । ସେ ମୋର ରକ୍ତ ପିଇଲେ ମୋ ଆତ୍ମାର ସଦଗତି ହେବ ।

ତାଙ୍କ କଥାର ଉତ୍ତର କେହି ଦେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ବୁଢ଼ା ବାବାଜୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ନେବାକୁ ଅରଣ୍ୟ ପଥରେ ପାହାଡ଼ର କଡ଼େ କଡ଼େ ମହାନଦୀର କୂଳେ କୂଳେ ଚାଲିଲେ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଶ୍ଚିମ ଅକାଶକୁ ନଇଁ ଆସୁଥାନ୍ତି ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ନୃହେଁ, ତଥାପି ଦିବସର ରଶ୍ମିରାଶି ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଶ୍ଚିମ ପର୍ବତ ମାଳାର ପଶ୍ଚାତ୍-ଭାଗରେ ଲୁଚି ଗଲେଣି । ସୁଲ୍ଲସୁଲ୍ଲିଆ ଥଣ୍ଡା ପବନରେ ବୃଷଲତା ହଲ୍ଲୋଳିତ । ମଧ୍ୟାହ୍ନର ଯୁଦ୍ଧ ହୁହାଟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ରବରେ ବନ ପ୍ରଦେଶ ମୁଖରତ । ଶବ ଆଧିକ୍ୟରୁ ଶିବାଗଣ ଅନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କରୁଛନ୍ତି ।

ବିରହୁଣୀ ଗହର ପରତ୍ୟାଗ କରି ବନ ପଥ ଦେଇ ବହୁର୍ଗତ ହେଲା । ଅଜି ନବୀନ ଆଶାରେ ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟିରୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅନନ୍ଦାଲୋକ ବହୁର୍ଗତ ହେଉଛି । ରକ୍ତମାସହାନ ଶିଥିଳ ମୁଖ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେଖାଯାଉଛି ! ସ୍ୱାମୀ ଦର୍ଶନ ଆଶାରେ ସେ ଅନନ୍ଦାଧୀର । ମନ୍ତ୍ରର ଗଡ଼ରେ ମହାନଦୀ କୂଳକୁ ଚାଲିଛି ।

କିଛିଦୂର ଯାଇ ଦେଖିଲା, ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଦା ନିକଟରେ ମସ୍ତକ ସ୍ଥାନ ପିଣ୍ଡ । ତମକିପଡ଼ି ପଛକୁ ଘୁର୍ଣ୍ଣି ଆସିଲା । ତାହାଣ ଅଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲା, ପିଣ୍ଡ ବିସ୍ତାନ ମସ୍ତକଟିଏ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛି । ସାହସ ବାଦ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଅନେକ କ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କଲା । ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲା ନାହିଁ । ଧନ୍ୟ ଭଗବାନ, ଯଦି ଆଶା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖ ଦେଖି ପାରିଥାନ୍ତା, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା'ର ବଞ୍ଚିଆ ଭାଇକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଥାନ୍ତା ଏବଂ ମୁହଁଟିକ ମଧ୍ୟରେ ତାର ସମସ୍ତ ସୁଖ ଉଠେଇ ଯାଉଥାନ୍ତା । ପ୍ରଥମରେ ନିଜର ଚକ୍ଷୁକୁ ବଶାସ କରିପାରି ନଥାନ୍ତା, କାରଣ ବଞ୍ଚିଆ

ଭାଇ ଏ ଘୋର ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ ଦା ଅସନ୍ତା କାହିଁକି ? ତତ୍ପରେ ଅବାକ୍ ହୋଇଥାନ୍ତା, କାରଣ ଯଦି ବଞ୍ଚିଥା ଭାଇ ଆସିଲା ତ ତା'ର ଏ ଦଶା ହେଲା କାହିଁକି ? ଏତେ ବଡ଼ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା, ବିରହୁଣୀ କିଛି ମାତ୍ର ଜାଣେ ନାହିଁ । କେବଳ ଗହ୍ୱର ମଧ୍ୟରେ ଶୟନ କରି ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରୁଛି; କେତେ ଅନନ୍ଦ ଉଦ୍‌ଘୋଷକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଛି । ଯଦି ଜାଣିଥାନ୍ତା କେବଳ ତାହାର ପାଇଁ ତାର ବଞ୍ଚିଥା ଭାଇ ଯୁଦ୍ଧସେନାରେ ଜୀବନ ଦାନ କରିଛି, ସେ କେତେ ଦୁଃଖିତା ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅବସର ହେଲା । ବେଶିଦୂର ନ ଯାଉଁଶୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସରଣଶ୍ର ଉପରେ କାହାକୁ ଶୟନ କରିଥିବାର ଦେଖିଲା । ଯେଉଁ ସଥରଣଶ୍ର ଉପରେ ବିରହୁଣୀ ପ୍ରତ୍ୟହ ବସି ବନଦେବାଙ୍କର ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖେ ଏ ସେହି ସଥରଣଶ୍ର । ଯହିଁରେ ନିଜର ଚିରଅଭିଳାଷିତ ନାଥଙ୍କର ଭାବନାରେ ସମୟ କଟାଏ ସେହି ସଥରଣଶ୍ର ଉପରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଯୁବକ ତପସ୍ୱୀ । ରକ୍ତଲେପିତ ମସ୍ତକର ଜଟା ଇତସ୍ତତ ପଡ଼ିଛି । ବିରହୁଣୀର ହୃଦୟ ଆଲୋଳିତ ହେଲା । ଆଶାର ଆଶା କେତେ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠିଗଲା; କିନ୍ତୁ ବିବେକର ଟାଣ ବାଧା ପାଇ ପାତାଳକୁ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ଶୀଘ୍ର ମୁଖ ଉଦ୍‌ଘୋଷ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମଲିନ ହେଲା ।

କମ୍ପିତ ପଦରେ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା, ଘୋର ଅରଣ୍ୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଦିବାରଜନୀର ସଙ୍ଗମ ବେଳରେ ସେହି ସଥର ଖଣ୍ଡିକ ଉପରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଜଣେ ଯୁବକ ତପସ୍ୱୀ । କିଏ ସେ, ଯାହାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରକେ ତପସ୍ୱିନୀର ହୃଦୟ ଝୁଲୁଛି ? ଯାହାଙ୍କର ଆହତ ମସ୍ତକ ଦେଖି ପ୍ରାଣରେ ଆହୁଳତା ଅନୁଭବ କଲା, ସେ କିଏ ? ସ୍ତମ୍ଭୀତ ହୋଇ, ନୀରବରେ ନିକଟରେ ବସି ପଡ଼ିଲା । ତାର ମସ୍ତକ ଘୁଣ୍ଟିଯୁମାନ । ଚକ୍ଷୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଲୋକ ପରି କି ଏକ ଅପୂର୍ବ ଉଦ୍‌ଘୋଷ ଆଲୋକ ସତେ କି ଜଳି ଉଠିଲା । ସେହି ଆଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିଲା ତାର ଜୀବନର ନାଥଙ୍କୁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାରାଶିର ଆଗମନ ସଙ୍ଗେ ବିରହୁଣୀ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ତପସ୍ୱୀଙ୍କର ମସ୍ତକରୁ ରକ୍ତ ପୋଛି ପକାଇଲା । ନିକଟରେ ବସି ଧୀରେ ଧୀରେ ତାଙ୍କର ଶରୀରରେ ହସ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ କଲା । ଅନେକସଣ ପରେ ତପସ୍ୱୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଲୋଚନ ମେଲାଇ ପାଗଳଙ୍କ ପରି କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଗପିଗଲେ । ତାର ସାର ମର୍ମ ହେଉଛି, ଭଗବାନ, ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ । ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରକୃତ ଦୋଷୀକୁ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରିପାର । ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ରାମୁଖିଆ ପଦ୍ମତର କୋଳରେ ଅଗ୍ରସ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରି ସୁଧାର୍ଦ୍ଧ ଦଶ ବର୍ଷ କଟାଇଛି ଆଜି ତାକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ବୁଝିମୁନା ପଦ୍ମତର ଆଡ଼କୁ ଆସିଲି ନନ୍ଦ ପାରହୋଇ । ଭାବିଥିଲି, ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରାମୁଖିଆ ପଦ୍ମତର ତ୍ୟାଗ କରି

ଶୁଲକିର ଅନ୍ୟତ୍ର । ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଅଭିଶାପ ଆଜି ମୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଛି । ଯେଉଁ କକି ଯୁବକ ଲେଖାଘାତରେ ମୋତେ ଏପରି କରିଛି ସେ କକି ଯୁବକ ନୁହେଁ ମୁଁ ହିଁ ଅଭିଶାପ । ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟପକ୍ଷୀମାନେ ମୋତେ ଏତେ ଭଲପାନ୍ତି ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୋର କି କଠୋର ବ୍ୟବହାର ! କଣ କରିବି, ବାଧା ହୋଇ ଆଜି ଚନ୍ଦ୍ରାମୁଣ୍ଡିଆ ପବନକୁ ଆସିଛି । ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯେପରି ଚୁପ୍‌ଚାପ ଲୋହକୁ ଅକର୍ଷଣ କରେ ମୁଁ ଅକର୍ଷିତ ହୋଇ ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ଆହା, ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ କାହାକୁ ଆଜି ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣାଉଥିବେ ? ମୁଁ ତ ନାହିଁ କିଏ ଶୁଣୁଥିବ ? ଆଉ ନୁହେଁ, ଆଉ କେବେ ଚନ୍ଦ୍ରାମୁଣ୍ଡିଆ ପବନ ତ୍ୟାଗ କରିବାର ଅଭିଳାଷ କରିବି ନାହିଁ । ଯିବି, ବଞ୍ଚିଯିବି ଯିବି ।

ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେଲା । କଟିଦେଶରେ ଲେଖୁ ଲୁଗା କଟି ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ଉଠି ବସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିବ, କିନ୍ତୁ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପଡ଼ିରହିଲା । ପୁନର୍ବାର ଧୀର ଭାଗ୍ୟ କଣ୍ଠରେ, ଆକୁଳ ଭାବରେ ସେହୁପରି ପ୍ରଳାପ ଅରମ୍ଭ କଲା, ନା ଆଉ ନୁହେଁ, ସବୁ ଶେଷ । ଏ ଜୀବନରେ ଏ କି ଯନ୍ତ୍ରଣା ! ଭଗବାନ, ତୁମେ ଅତି ଦୟାଳୁ । ନିଅ, ଶୀଘ୍ର ନିଜ ନିକଟକୁ; ଶ୍ରୀରେଣ ଦର୍ଶନ କରେ, ମା ପରା ସେଇଠି ଅଛି ?

ବୁଆ ଗୁଡ଼ାଏ ଗପ ନାହିଁ । ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଆଶା ବାଧାଦେଲା; ମାତ୍ର ଆଉ ଅଧିକ କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ସେ କିଏ ? ତାର କେଉଁ ଅଧିକାର ଅଛି ପୁରୁଷର କଥାରେ ବାଧା ଦେବ ? କେଉଁ ଅଧିକାର ଅଛି ତପସ୍ବୀର ତପସ୍ୟା ପଣ କରିବ ? ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ସେ ତପସ୍ବୀର ଅଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶକଲା । ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି । ତେଣୁ ପୁନର୍ବାର ତାର ସାହସ ମିଳାଇଗଲା । ସେ ଗୀତ ବାଜିଲା । ତପସ୍ବୀଙ୍କର କାତର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସେ ନିଜେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଛଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚପୁର ଲୋଡ଼କବାର ପୋଛି ପକାଇଲା ।

ତପସ୍ବୀ ଆଶର କଥାରେ ଚମକି ଉଠିଲେ । ଭାବିଲା, କିଏ ମୋର କଥାରେ ବାଧା ଦେଲା ? ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅଳକାର ମଧ୍ୟାଦେଇ ଦେଖିଲେ, କିଏ ଜଣେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆସିନା । ଭାବିଲା, କିଏ ସେ ? ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଉଦ୍‌ବିତ ହେଲା ଗୋଟିଏ ଭାବ । ବୁଝି ପାରିଲେ ସେ କିଏ । ଶୀଘ୍ର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ଭଗବାନ, ଦୟାମୟ, ଆଜି ମାଙ୍କୁ ନିକଟକୁ ଖଠାଇ ଦେଇଛ । ନିଃସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି, ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ ହୋଇଥିବାର ଜାଣି, ମା ନିଜେ ଆସି ମୋ ନିକଟରେ ଉପବେଶନ କରିଛି, ଦେହ ଆଉଁସୁଛି ମା, ମା—

ନାରବ ବରହଣୀ । କଣ କହୁ ଉତ୍ତର ଦେବ ? କହୁବ, ସେ ତାଙ୍କର
ପରଶିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଅଣା ? କାଳେ ସେ ବରକୁ ହୋଇ ଉଠି ପଳାଇବେ ? ଯିଏ ଜାଣି
ଜାଣି ମୋତେ ପରତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲି ଆସିଛନ୍ତି, ଗ୍ରହଣ କରିବେ କାହିଁକି ?
ପରତ୍ୟାଗ ଦେବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଦୁର୍ବଳ ।
କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ ।

ତୁମ ରହୁଲ କାହିଁକି ? ଯଦି ଦୟାକରି ସେ ଦେଶରୁ ମୋର ପରତ୍ୟାଗ
କରିବାକୁ ଚାଲି ଆସିବ, ନାରବ ରହୁଲ କାହିଁକି ? ତୋର ତୁମ୍ଭରୁ ପତନ କଥା
ଶୁଣିଲେ, ତୋ ସନ୍ତାନର ପ୍ରାଣ ସୁଲକରେ ଉନ୍ନତ ହେବ । ତୋର କର ସ୍ପର୍ଶ
ମାତ୍ରେ ଆଜି ଏ ମୁମୁର୍ସୁର ପ୍ରାଣରେ ବହୁତ ଖେଳ ଉଠୁଛି । ତୋର ଦରଦ୍ର
ସନ୍ତାନର ନାରସ ପ୍ରାଣରେ ଆଜି ଅନନ୍ଦ ସ୍ବତଃ ଜାଗି ଉଠୁଛି । ମା, ଧରେ ତୋର
ସନ୍ତାନକୁ ଅଲଙ୍ଘନ କର । କରୁ ନାହିଁ ?

ବରହଣୀ ଅଣା ଚିନ୍ତାକଲ୍ଲ, କହୁବ କି ମୁଁ ତୁମର ମା ହୁଏ, ସ୍ତ୍ରୀ ।
କିପରି କହୁବ ? ସେ ତମକ ଉଠିବେ । ତାଙ୍କ ମନର ସମସ୍ତ ସୁଖଶାନ୍ତି କ୍ଷଣକରେ
ଉଡ଼େଇ ଯିବ । ରାତି ହେଲା । କେତେ ବୋଲିଯାଏ, ହିଂସ୍ରକନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହି
ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଥିବେ । ସେ ମୋ ପ୍ରାଣର ଦେବତା, ମୋର ଚିରଅଭିଳାଷିତ
ହୃଦୟର ନିଧି । ତାଙ୍କୁ ଏପରି ସ୍ଥାନରେ ଶୋଇବାକୁ ଦେବ କିପରି ? ଆହା,
ପ୍ରାଣର ଅନନ୍ଦ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ଦେଖାଦେଇ ଏବେ ଅସ୍ତମିତ । ଅତୁଳତାରେ ହୃଦୟ
ପରପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏତେ କଷ୍ଟର ଏତେ ତପସ୍ୟାର ଫଳ ସ୍ବରୂପ ଯାହାକୁ ପାଇଛି,
ଯାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏତେକଥା, ସେ ଆଜି ନିକଟରେ । ତଥାପି ତାଙ୍କୁ ମୋର ବୋଲି
କହିପାରୁ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଚିନ୍ତାକରି ତପସ୍ୟାକର କଘୋଳରେ ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବନ
ପ୍ରଦାନ କଲ ।

ସେହି ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବନରେ ଉଭୟେ ଶିହରି ଉଠିଲେ ।

ତପସ୍ୟା କହିଲେ, ମୁଁ ଯେତେ ବଡ଼ ହୁଏଁ ପଛେ ତୋ ଚକ୍ଷୁରେ ପିଲା ।
ମା, ତୋର ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବନରେ ଅମୃତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି । ଆଉ ଥିରେ ମା,
ଆଉ ଥରେ । ଆଜି ଅତି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ନୋହିଲେ ତୋର ପଦତଳେ

ମସ୍ତକ ଲେଟାଇ, ତୋର କୋଳରେ ଚଷ୍ମ ଲୁଗୁଇ ଚରଦନ ପାଇଁ ଅନନ୍ଦରେ ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।

ଅଶା ଦୁଃଖିତ ହେଲା, ଲଜ୍ଜିତା ହେଲା । କିପରି ସେ ଅପ୍ରିୟ ସତ୍ୟଟି କହିଦେବ ? ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲା, ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି କହି ତାଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବ ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ମନର ଅନନ୍ଦ ଓ ଶାନ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ପରକ୍ଷରେ ହଠାତ୍ କହିପକାଇଲା, ସ୍ବାମୀ— ।

ତପସ୍ବୀ ଚମକି ଉଠିଲେ । ଭାବିଲେ, ସ୍ବାମୀ କହୁଛନ୍ତି କିଏ ? ସେ ତେବେ ମୋର ମା ନୁହେଁ ? ନା, ସେ ମୋର ମା । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ପ୍ରଳାପ କଲେ, ହଁ ମା, ବୁଝିଲି । ଯେ ସ୍ବପ୍ନର ପ୍ରଭୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ବାମୀ । ଆଉ ଏ କୁଟ୍ କପଟପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବପ୍ନରେ ରହିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଉନାହିଁ । ତୋର ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଚାଲିଯିବି । କହ ମା, ସେ ଦେଶରେ କଣ କେହି କେବେ କଷ୍ଟ ପାଏ ନାହିଁ ?

ଅଶା ଅତି ସମ୍ମାନ ପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭୁଲି ଆତୁର କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ମୁଁ ତୁମର ମା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜଣେ ଦରିଦ୍ରା ନିଃସହାୟ ରମଣୀ ।

ରମଣୀ ତ ମାତା । ପ୍ରଭେଦ କାହିଁ ?

ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନର ତ୍ୟାଗକରି ଆସି ଆଜି ବନବାସିନୀ । ମୁଁ କାହାର ମା ନୁହେଁ ।

ତୁ ଯିଏ ହ, ତୁ ମୋ ମା— ।

ହେ ଭଗବାନ, ନିକଟରେ ପାଇ ମଧ୍ୟ ପାଇପାରୁ ନାହିଁ ।

କାହାକୁ ?

କହିବି ନାହିଁ । ଜୀବନଟା ଏହିପରି କଟିଯାଉ । ମୁଁ ଯାହାଙ୍କର, ତାଙ୍କୁ ପାଇଛି ।

କାହାର ?

ସେ ତପସ୍ବୀ । ସେ ବନବାସୀ । ସେ ଆବାଙ୍କରୁ ମାତୃସ୍ନାନ । ବେଶି ଦୂରରେ ନୁହେଁ, ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ତାଙ୍କ ଘର । ସେ ଜଣେ କମ୍ପିଡାରର ପୁତ୍ର । ବାଲ୍ୟକାଳୁଁ ମୋତେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ଛେଡ଼ି ଥିଲି । ମାତ୍ର ସେ ଛେଡ଼ି ନଥିଲେ । ମୋର ବିରୁଦ୍ଧ କରିବାର ଶକ୍ତି ନ ଥିଲା, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଥିଲା । ଯଦି ସ୍ବପ୍ନର ତ୍ୟାଗ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ସେ ବିବାହ କଲେ

କାହିଁକି ? ପୁଣି, ସ୍ୱସାର ତ୍ୟାଗ କଲେ କାହିଁକି ? କାହା ବେକରେ ମୋତେ ବାନ୍ଧି ଆସିଲେ ? ସେ ନିଷ୍ଠୁର, ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ।

ସତେ, ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ—

ବରଦ୍ୱିଶୀ ହସିଲା । ସୁନବାର କହିଲା, ସେ ମାତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ସବଦା ଅଛୁ । ଏତିକି କଣ ସେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଯେଉଁ ଲୋକର ପ୍ରାଣ ମାତୃଜାତି ପ୍ରତି ଏତେ କଠୋର, ତାଙ୍କୁ ମା ଦେଖାଦେବେ ନାହିଁ ?

ତପସ୍ୱୀ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ରମଣୀଙ୍କୁ ଆଦୃଷ୍ଟ ଥରେ ଅନାଇଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଅଳକାର ସମଗ୍ର ଜଗତ ଆଛାନ୍ଦିତ କରିଥିଲା । ସେ ଦେଖିଲେ, ଜଣେ ରମଣୀ ଉପବେଶନ କରିଛି । କିଏ ସେ ରମଣୀ ?

ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକର ତପସ୍ୱୀ କହିଲେ, ଅଉ କିଛି ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ତୁ ମାନବା ନୋହୁ, ବନବୃକ୍ଷୀ ଦେବା । ମୁଁ ମାତୃଜାତି ପ୍ରତି କଠୋର ବ୍ୟବହାର କରିଛି । ମୁଁ ସେଥିନିମନ୍ତେ ଅନୁତପ୍ତ । କିନ୍ତୁ ମା, ସ୍ୱସାରକୁ ଫେରିଯିବା ମୋ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ଅସମ୍ଭବ । ମା, ତୁ ଯେ ହୁଅ, ତୁ ନିଷ୍ଠୁର ସୁଦ୍ଧାକଳରେ ମୋର ମା ଥିଲା । ଏହି ଅନ୍ତମ କାଳରେ ତୋ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି । ରକ୍ଷା କରବୁ ?

ତପସ୍ୱିନୀ ଚକ୍ରର ଲୋତକକୁ ହାତରେ ପୋଛି ଧୀରେ ଧୀରେ ନବୀନର ମୁଣ୍ଡ ଟେକି କୋଳରେ ରଖିଲା । ନବୀନର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲା, କି କି ପ୍ରାର୍ଥନା ?

ମୋତେ ଯମାକର । ମାତୃ ଜାତିପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତୋ ନିକଟରୁ କ୍ଷମା ଚାହେଁ । ଯାହାପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି ତାକୁ ମୁଁ ଏ ଜୀବନରେ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ଆହା, ନିରାହା ପିତୃସ୍ଥାନା ବାଳିକାର କି ଦୁଃଖ ହେଉଥିବ ? ମା, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁ ଦୂରରେ । ତାରି ହୋଇ ମୋତେ ଏ ଅନ୍ତମ ଶଯ୍ୟାରେ ତୁ କ୍ଷମାକର ।

ଆହା, ଭଗବାନ ।

ଯବନ ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ଅଳକାର । ବନ ପ୍ରଦେଶ । ନିଦିହମଣ୍ଡଳରୁ ଆସୁଥିବା ଶିଶିଲୋକ ବାଦଲ ଉଡ଼ାଡ଼ରେ ଲୁଚିଗଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ମେଘ ପଡ଼ିଲା

ଘୋଟି ଅସିଲା । ଶଣ୍ଢେ କଳାମେଘ ଛୁଟୁଥିଲା । ପବନ ଶିଖରରେ ବାଧାପାଇ ବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧା ହୋଇ ବୁଝି ହୋଇଗଲା । ବର୍ଷିଆର ମୃତପିଣ୍ଡ ଭସଣକାରୀ ଶୃଗାଳଦଳ ଘଲାୟନ କଲେ । ଘଡ଼ଘଡ଼ି ଘୋର ରଡ଼ିରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ଲତାର ରହିରହିକା ଆଲୋକରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ସ୍ପଷ୍ଟକାଳ ଆଲୋକିତ ହେଲା ବାରମ୍ବାର । ସେହି ଆଲୋକରେ ତପସ୍ବିନୀ ଦେଖିଲା, ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶକାୟ ମହାବଳର ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟି ଜଳିଉଠୁଛି ।

ତପସ୍ବିନୀ କହିଲା, ଉଠ, ନିକଟରେ ମୋର ଆଶ୍ରମ । ବର୍ଷା ହେବ । ଗୁଲ ସେହିଠାରେ ଆଜି ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବ ।

ମୁଁ ଉଠି ପାରୁନାହିଁ । ମୋର ଅଶ୍ମାରେ ଆଘାତ ଲାଗିଛି ।

ତପସ୍ବିନୀ ନବୀନର ମସ୍ତକ ନିଜ କୋଳରୁ ଖସାଇଦେଇ କଟୀଦେଶକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ମର୍ଦ୍ଦନ କଲା ।

ତପସ୍ବିନୀର ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ସେବାରେ ନବୀନ ମନେକଲା ଯେପରି ତାର ପୀଡ଼ା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଉପଶମ ହୋଇଛି । ଆଶାର ଅନୁରୋଧରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ସେ ତାର ହାତଧରି ଉଠି ବସିଲା । ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଗୁହା ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ଉତ୍ତମ୍ବେ ଉଠିଲେ ।

ବହୁ ଯତ୍ନ, ବହୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ତପସ୍ବିନୀ ତପସ୍ବୀର ହାତ ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁହା ମଧ୍ୟକୁ ନେଇଗଲା । ଉତ୍ତମ୍ବେ ବର୍ଷାରେ ଭିନ୍ନ ଯାଇଥିଲେ । ନିଜର ଲୁଗା ପତ୍ତ ଚିପୁଡ଼ି ଘୋର ଅବକାରରେ ତପସ୍ବୀଙ୍କୁ ପୋଛିଦେଲା । ତାଙ୍କୁ ବସାଇ ଦୁଇ-ଶାନ୍ତି କାଠି ଘଷି ଶୁଖିଲା ଯନ୍ତ୍ରରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲା । ତହିଁରେ ଶୁଖିଲା କାଠ ପକାଇ ଅଗ୍ନି ଜଳାଇଲା । ଲୁଗା କାନିରୁ ଅଳ୍ପ ଚିରି ପୋଡ଼ି, ପୋଡ଼ାକନା ତପସ୍ବୀଙ୍କର ମସ୍ତକର ଯିତ ସ୍ଥାନରେ ଲଗାଇ ଦେଲା । ପରିସ୍କାର ସମ୍ପତଳ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଗାପାରି ତାଙ୍କୁ ଶୁଖାଇ ଦେଲା । ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ସମ୍ପତ ବନ୍ୟାଫଳ ଆଣି ତାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲା । ତପସ୍ବୀ ଶୋଇଲେ । ସୁବତ୍ତା ତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତପରେ ସେକ ଦେଲା । ସୁବତ୍ତାର କୋଳରେ ମସ୍ତକ ରଖି ସେ ଶାନ୍ତରେ ନିଦ୍ରା ଦେବାଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ ।

ସୁବତ୍ତାର ଚକ୍ଷୁରେ ନିଦ୍ରା ନାହିଁ । ଚିନ୍ତାରେ ତାର ମନ ପୁର୍ଣ୍ଣ । ଏତେ କହି ସେ ବୁଝିଲେ ନାହିଁ ଯେ, ସେ ତାଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ । ଆଉ କିପରି ସେ ତପସ୍ବୀଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବ ? କିପରି ସେ ଭଗବାନ ଏବଂ ତପସ୍ବୀଙ୍କର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଉପସ୍ୟାରେ ବାଧା ଦେବ ?

ମନ ନାହିଁ ନାହିଁ କରି ଉଠିଲା ।

ବର୍ଷା ବନ୍ଦ ହେଲା ମାତ୍ର ଆଶାର ଚକ୍ରରୁ ଲୋଡ଼କ ଧାର ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । ରାତି ଶେଷ ହେବାକୁ ବସିଲା । ତା'ର ମନରେ ଏତିକି ମାତ୍ର ଅନନ୍ଦ ଯେ, ସେ ଅନିଦ୍ରାରେ ପଡ଼ି ସେବାରେ ରାତିଟି କଟାଇଛି । ତପସ୍ୱୀଙ୍କର ଯତ ମସ୍ତକଟି କୋଳରେ ରଖି ବାରମ୍ବାର ନିଶ୍ୱାସଣ କରିଛି ।

ତପସ୍ୱୀଙ୍କର ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ ହେଲା । ସେ ଚଷ୍ମା ଖୋଲିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କହୁ ଉଠିଲେ, ଯମା କର, ମୋତେ ଯମା କର ମା !

ତପସ୍ୱୀ ଉଠି ବସିଲେ । ଭାବିଲେ, ତାଙ୍କର କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ । ଆଶାକୁ କହିଲେ, ମା, ବାରଣ କରୁଛୁ ? ନା ମା, ବାରଣ କର ନା । ମୋତେ ଯମା କର ।

ଆଶା କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ତପସ୍ୱୀ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ, ଯେପରି ମା ଆସି ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ କୋଳକୁ ଟାଣି ନେଉ ନାହାନ୍ତି । ନିଜେ ଯିବାକୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହୁଛନ୍ତି, ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଏତେ ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି, ମା ତାକୁ ଆଦର କରିବେ ନାହିଁ । କୋଳରେ ସ୍ଥାନ ଦେବେ ନାହିଁ ।

ତପସ୍ୱୀ ଆଶାକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ଅନେକ ଦିନ ତଳର କଥା । ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବିନୀତ ହୋଇ କହିଲେ, ମୁଁ କଣ ଆଉ ଆଶାକୁ ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ ? ତାକୁ ମୁଁ ତ୍ୟାଗକରି ଆସିଛି । ସେଥିପାଇଁ ମା ବିରକ୍ତ । କିଏ ମୋତେ ଯମା କରିବ ?

ଆଶା ସୁବିଧା ପାଇ ପଚାରିଲା, ଯଦି ତାକୁ ନିକଟରେ ପାଆ, ଗ୍ରହଣ କରିବ ?

ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ, ସେ ଯମା କରିପାରିବ ନାହିଁ ?

ନିଶ୍ଚୟ ଯମା କରିବ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଯେତେବେଳେ ତୁମର ଜୀବନ ସଙ୍ଗେ ତାର ଜୀବନ ଛନ୍ଦା ହୋଇଛି, ସେ ଅନନ୍ଦରେ ଓ ଅକ୍ଳେଶରେ ତୁମର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବ ।

କହ ତ, ସେ କେଉଁଠି ଅଛି ?

ଯେଉଁଠି ଥାଉ, ତାକୁ ଗହଣ କରିବ ତ ?

ତପସ୍ବୀର ତପସ୍ୟାର ପ୍ରତିବଳକ ସେ ହେବ ?

ମାତୃଜାତିକ ଏଡ଼େ ସ୍ଥାନ, ଦୁଃଖ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପର ମଣନାହିଁ । ସେ କଣ କେବଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେଇପାରେ ତପସ୍ୟା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଭ୍ରାତୃ । ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିକୁ ଚିହ୍ନିବ କିପରି ? ମୋତେ କ୍ଷମା କର । ଯଦି ଜାଣି ମୋତେ ସମ୍ମାନ ଦିଅ, ଆଶା କେଉଁଠି ଅଛି । ତୁମେ ମୋର ମାତା ନୁହ, ମୋର ଭଗ୍ନୀ ସଦୃଶ । ମୁଁ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବି ଯଦି ସେ ମୋର ସହଧର୍ମିଣୀ ହୁଏ ।

ଆଶା ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ । ତପସ୍ବୀଙ୍କର ପାଦତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇଲା ।

ତପସ୍ବୀ ତାର ହାତ ଧରି ଉଠାଇଲେ । ଗୁହଁଲେ ତାର ମୁଖକୁ । କୋଟରଗତ ଆଖି ଦୂର୍ଘଟରୁ ଲୋତକ ଝରି ପଡ଼ୁଛି । ଅଜାତର ସ୍ମୃତି ଭେଦି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବାଳିକାର ଟିକିମୁହଁ ଆଖି ଆଗରେ ଦିଶିଗଲା । ସେ ମୁଖରେ ଥିଲା ହାସ୍ୟ । ସେହି ମୁହଁଟି ଏବେ ଆଖି ଆଗରେ ଦିଶୁଛି ଦୁଃଖ । ବୟସ ତାକୁ ବଳି କରିଛି । ଆଜି ତା ଆଖିରେ ଲୋତକର ଧାର ।

ତପସ୍ବୀ ଚିହ୍ନିଲେ । ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଗୁହଁ ରହିଲେ ।

ସକାଳର ଶୁଭ୍ରାଲୋକରେ ଦୁଃଖୀଙ୍କର ମୁଖ ବିକଶି ଉଠିଲା ।

ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି କରି ଯୁବକମାନେ ବାବାଜୀ ରହୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବାବାଜୀଙ୍କୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୱେଷଣ କରି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଲା । ନ ପାଇବାରୁ ବନ୍ଦୀସହ ନିଜର ଗ୍ରାମକୁ ଫେରିଗଲେ । ପ୍ରାତଃକାଳରେ ବାବାଜୀଙ୍କର ଦେଖା ପାଇବେ ଭବିଷ୍ୟତ ବନ୍ଦୀକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ରାନ୍ଧିଟି ଅଟକାଇ ରଖିଲେ ।

ଏଣେ ବାବାଜୀ ଯୁଦ୍ଧର ଫଳାଫଳ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲେ ନାହିଁ । ଅରଣ୍ୟର କେତେ ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ଗୋଟିଏ ଗହ୍ୱରରେ ରାନ୍ଧି ଯାପନ

କଲେ । ସେହି ଗୋଟିଏ ରାତି ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଯୁଗପର ଲାଗିଲା । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ଭବନାର ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ଦୋଳନ । ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତେ ପୁଣ୍ୟସ୍ନେହ, ଅନ୍ୟଅନ୍ତେ ହରିପୁରର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା । ପୁଣ୍ୟସ୍ନେହ ପରାଜିତ ହେଲା । ପୁଣ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଛି ଏବଂ ବନ୍ଦୀଆ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାଣ ନାଶ ନିମନ୍ତେ ସେ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ହୃଦୟରେ ଏତେ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରାଣ ନାଶ ନିମନ୍ତେ ସେ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ସବୁଦୋଷ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ଟାଣି ନେଲେ । ବହୁ ଚିନ୍ତାକର ସ୍ଥିର କଲେ, ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ରାଜପଦରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବେ । ତେବେ ରାଜ୍ୟଭାର କାହା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିବେ ?

ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ଗହର ତ୍ୟାଗକର ବରହଣୀର ଗହର ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବର୍ଷା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅଳଙ୍କାର ଏକାଥରେ ଗୁଲି ଯାଇ ନ ଥିଲା । ଗୁହା ମଧ୍ୟରୁ ଅଲୋକ ଆସୁଥିଲା । ଗୁହା ଭିତର ଅଲୋକିତ । ନିକଟକୁ ଯାଇ ସେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହେଲା । ଜଣେ ବନବାସିନୀ ଯୁବତୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଯୁବକ, ବନବାସୀ ତପସ୍ବୀ ! ଭାବିଲେ, ଶେଷକୁ ସଂସାରର ଜୟ ହେଲା । ଏତେ ଦିନଯାଏ ସେ ଅରଣ୍ୟରେ ବାସକର ଆସିଛି, ଭଗବାନ ଏବଂ ମା'ଙ୍କୁ ପାଇବ ବୋଲି ଆଶୁଲ ହୋଇଛି, ସେ ପୁଣି ସଂସାରରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବ ?

ବାବାଜୀ ଶୁଣି ପାରିଲେ, ଯୁବକ ତପସ୍ବୀ ତପସ୍ବିନୀକୁ କହୁଛି, ତୁମେ ମୋର ପ୍ରାଣର ଆଶା, ତୁମକୁ ପତ୍ନୀରୂପେ ପାଇ ମୁଁ ସୁଖୀ ହେଲି ।

ପତ୍ନୀ ବୋଲି କହନ୍ତୁ ନାହିଁ, କହନ୍ତୁ ମାତା, ଭଗିନୀ । ଆପଣ ତପସ୍ବୀ ଓ ମୁଁ ତପସ୍ବିନୀ । ବୈରାଗ୍ୟ ଆମର ଧର୍ମ । ସଫଳ ଆମର ବ୍ରତ । ତପସ୍ୟା ଆମର ପଥ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆମର ଭଗବାନ । ସେଇ ମୋର ପିତା । ସେହି ତୁମର ମାତା । ତାଙ୍କର ପଦତଳେ ହେବ ଆମର ମିଳନ । ତୁମେ ତପସ୍ବୀ, ତୁମେ ମୋର ପିତା ସଦୃଶ; ମୋର ନମସ୍ୟା ।

ଉଭୟେ ନାରବ । ନାରବତା ଭଙ୍ଗକର ତପସ୍ବୀ କହି ଉଠିଲେ; ତୁମେ ତପସ୍ବିନୀ, ତୁମେ ମାତା, ଅଲୋକ ପ୍ରଦାୟିନୀ । ତୁମର କଥାହିଁ ଯଥାର୍ଥ । ତୁମେ ମୋର ନମସ୍ୟା ଦେବା ।

ବାବାଜୀ ସବୁ ଶୁଣିଲେ । ତପସ୍ବୀ ଓ ତପସ୍ବିନୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଭାବିଲେ, ସେମାନେ ସଂସାରର

ମାନବ ନୁହନ୍ତି, ଦେବଦେବୀ । ଅହା, ଯଦି ଏହି ଦେବଦେବୀ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ
ହରିପୁରର ସିଦ୍ଧାସନରେ ବସାଇ ପାରିନ୍ତି ! ସେମାନେ ମଞ୍ଜିବେ ନାହିଁ ।
ସ୍ବର୍ଗ ର ଜୀବନରକ୍ତ ଫେରିଯିବାକୁ ମନ କରିବେ ନାହିଁ ।

ବାବାଜୀ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ କଲେ ନାହିଁ । ମନେ ମନେ
ଗୋଟିଏ କଥା ସ୍ଥିର କରି କଳପିତ୍ରୀ ଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ । ପଥରେ ଜନୈକ କଳ୍ପ-
ଯୁବକ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ତାହାରଠାରୁ ଅବଗତ ହେଲେ ଯେ କଳ୍ପମାନେ
ତାଙ୍କର ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁଛନ୍ତି । ବାବାଜୀ କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତାକରି କଳ୍ପ ଯୁବକକୁ
କହିଲେ, ଯାଅ, ସେମାନଙ୍କୁ କହିବ, ଅତିଶୀଘ୍ର ବନ୍ଦୀ ରାଜପୁତ୍ରକୁ ମହାନଦୀ
କୂଳକୁ ଆଣିବେ । ସେଠାରେ ଅତି ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଗୁହାରେ
ଜଣେ ତପସ୍ବୀ ଓ ଆଉ ଜଣେ ତପସ୍ବିନୀ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଜଣକର ନାମ
ନବାନ ଓ ଅନ୍ୟର ନାମ ଆଶା । ସେହିମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ବନ୍ଦୀକୁ ନେବେ ।
ରାଜପୁତ୍ରଟି ସହ ରାଜ୍ୟଭାର ତପସ୍ବୀଙ୍କୁ ଦେବେ । ଯଦି ସେ ଅମଙ୍ଗ ହୁଅନ୍ତି,
କହିବ ରୁଡ଼ା ରଜା ଆଦେଶ କରିଛନ୍ତି ।

ତୁ ରଜା ? କଳ୍ପ-ଯୁବକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲା, ତୁ ବନ୍ଦୀ ରାଜପୁତ୍ରର
ବାପ ?

ହଁ, ମୁଁ ସେହି ହତଭାଗ୍ୟର ପିତା । ପୁଣି କହିବ, ରୁଡ଼ା ବାବାଜୀ, ଯେ-
ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ରଜା, ସେ ମଣିଉଦ୍ରା ପର୍ବତକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଆଉ ଦେଖା
ହେବ ନାହିଁ ।

ନବାନ ଓ ଆଶା କିଏ ?

ତପସ୍ବୀ ଓ ତପସ୍ବିନୀଙ୍କ ନାମ ।

ଆପଣ ଯେ ରୁଡ଼ା ରଜା ସେ କଥା ବିଶ୍ବାସ କରିବେ ?

ନିଶ୍ଚୟ ବିଶ୍ବାସ କରିବେ । କହିବ ଆଶାର ବେକରେ ଯେଉଁ ସୁନାର
ହାରଟି ଲାଗିଛି ତାହାକୁ ମୁଁ ରଜା ଥିଲବେଳେ ଭୁଲାଙ୍ଗାର ପୁତ୍ରର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ
ଦିନ ନବାନର ବେକରେ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଥିଲି ।

କଳ୍ପ ଯୁବକ ଗ୍ରାମାଭିମୁଖରେ ଯାହାକଲା । ବାବାଜୀ ମଧ୍ୟ ମଣିଉଦ୍ରା ପର୍ବତ
ଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ ।

ସୁର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପରେ ତପସ୍ବୀ ଓ ତପସ୍ବିନୀ ମହାନଦୀ ବୁଲରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ଉଭୟେ ଅନନ୍ଦ ମଣ୍ଡିତ । ତପସ୍ବୀଙ୍କର ମସ୍ତକ ଭଲ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ମାତ୍ର ପୂର୍ବ ରାତିଠାରୁ ବେଦନା ହ୍ରାସ ହୋଇଥିଲା । କଟୀଦେଶର ଦରଜ ଛଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଗୁଲିବାକୁ କଷ୍ଟ ହେବାରୁ ସୁବ୍ୟାଦି ପଥର ଉପରେ ଉଭୟେ ଉପବେଶନ କଲେ । ତପସ୍ବୀ ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ କାର୍ତ୍ତିକ କରି ତପସ୍ବିନୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ମହିମା ବୁଝାଇ ଦେଉଥିଲେ । ତପସ୍ବିନୀ ତନ୍ମୟ ହେଉଥିଲେ ।

ତପସ୍ବିନୀକୁ ସହଯା ସେ ଯଗୁରଲେ, ତୁମେ ଏ ଘୋର ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ କିପରି ଆସିଲ ?

ଆଶା ତାର ଜୀବନୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ତପସ୍ବୀ କୁତୁହଳୀ ହୋଇ ସବୁ ଶୁଣିଗଲେ । ଠିକ୍ ଏତିକି ବେଳେ କେତେ ଜଣ ସୈନିକ ବୁଦ୍ଧା ନିକଟରୁ ବାହାର ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଅଛନ୍ତି ବନ୍ଦୀ ରାଜପୁତ୍ର ଏବଂ ରାଜପୁତ୍ରଛତ୍ର କଳି ଯୁବକ ।

ମାତ୍ର ଏ ଉଭୟଙ୍କର ମୁଖର ଆଲୋକ ମଳିନ ଦେଖାଗଲା । ଉଭୟେ ଭୟରେ ଅଭିବାଦନ ଲାଗିଲେ । ତପସ୍ବୀ ଏହାର ଅର୍ଥ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିରାଶ କରି ବୁଝି ପାରିଲେ, ଏ ସେହି କଳି ଯୁବକ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଆହୂତ କରିଥିଲା । ଭୟରେ ତାକୁ ଅଭିବାଦନ ଦେଖି ତପସ୍ବୀ ଆଶ୍ଚାସନା ଦେଇ କହିଲେ, ଭୟ ନାହିଁ । ବୁଝିପାରୁଛି ତୁମର ଭୟର କାରଣ । ତୁମର ସେଥିରେ କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ସବୁ ମୋର ଦୋଷ । ଯାଅ, ଭଗବାନ ତୁମକୁ କ୍ଷମା କରିବେ ।

କଳି ଯୁବକ ଅଧିକ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ରାଜ-ପୁତ୍ରକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କଳର ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ପ୍ରଣାମ କରି ଦ୍ରୁତ-ଗତିରେ ଧାଇଁ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । କ୍ଷଣକାଳ ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତେ ତାହାର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

ଦେଖିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତପସ୍ବୀ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ । କଳି ଯୁବକ-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ଭୟ ହେଲା । ଭାବିଲେ, ବୋଧହୁଏ ରାଜପୁତ୍ର ଅଣାର ସମ୍ମାନ ପାଇ ତାକୁ ଧରିନେବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତାହା ହୋଇଥାଏ । ଏପରି ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆହୋଇ ଅଭିବାଦନ ଲାଗିଲେ କାହିଁକି ? ମୁଖ ଏପରି ମଳିନ ଦେଖାଗଲା କାହିଁକି ?

ତପସ୍ବୀ ନିକଟରେ ଉପବିଷ୍ଟ ଅଶାକୁ ଅନାଇଁଲେ । ତାର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ମୁଖର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲୁପ୍ତ । ଶରୀର ଘର୍ମାକ୍ତ । ଆପାଦ ମସ୍ତକ କମ୍ପିତ ।

ଅଶା ଭାବିଲା, ରାଜପୁତ ତାରି ଅନ୍ୱେଷଣ କରି ତାକୁ ଧରି ନେବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ତପସ୍ବୀଙ୍କର କି ସମତା ଅଛି ଦୁରାଚାରୀ କାମୁକ ରାଜପୁତ ହସ୍ତରୁ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବେ ? ତଥାପି, ମନରେ ଦମ୍ଭ ଅଣି ସେ ତପସ୍ବୀଙ୍କର ହାତକୁ ସଜୋରେ ଧରି ରହିଲା ।

ତପସ୍ବୀ ନିଶ୍ଚୟ କଲେ, ତୋର ଦେହ କଣ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ହୋଇଛି ? ଏପରି ମୁଖର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାର କାରଣ ?

ଭଗ୍ନ କଣ୍ଠରେ ଅଶା କହିଲା, ମୋର କିଛି ହୋଇନାହିଁ । ମୋତେ ଏହି ପାପିଷ୍ଠ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷାକର ।

କିଏ ସେ ?

ଅଶା ହାତ ବଢାଇ ରାଜପୁତଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କହିଲା, ଏହି ସେ ରାଜପୁତ ଏହି ହରିପୁରର ରାଜା, ତାହାରି ହାତରୁ । ମୁଣି ଉଠେଇତ ହୋଇ କହିଲା, ହରିପୁରର କଳଙ୍କ, ମିଥ୍ୟାବାଦୀ, ଚରିତ୍ରହୀନ, ନିର୍ଦ୍ଦୟ । ହରିପୁର ଅବଳାଙ୍କର ସଜାଡ଼ ହରଣ ପାଇଁ ନିଜର ବନ୍ଧୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ମିଶି ବହୁ ସ୍ଥାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ତିଳେ ମାନ୍ୟ କୃତ୍ତିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଏହି ମୂର୍ଖ ଧର୍ମବିତାର ପ୍ରଶାନ୍ତ ହୃଦୟ ହିତାଙ୍କର ପୁଅ । ମୋତେ ଏକାକିନୀ ଓ ନିଃସହାୟା ଦେଖି ବଳାଙ୍ଗୁରରେ ଚୋର କରି ନେଲେ । ନରକ ପରି ଅନ୍ଧକାରମୟ ସ୍ଥାନରେ ବନ୍ଦୀ କର ରଖିଥିଲେ । ମୋର ମହତ୍ତ୍ୱ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ମୋତେ ରାଣୀ କରିବେ ବୋଲି ଲୋଭ ଦେଖାଇ ମୋ ପତିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ଦିଆଇ କେତେ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ମୋତେ ଭଗବାନ ସହାୟ ହେଲେ । ଅବଳାର ବଳ ସ୍ବୟଂ ନାଶପୁଣ୍ୟ ।

କିଛି ସମୟ ଭୁଲିରହି ତପସ୍ବିନୀ ପୁଣି କହିଲା, ବନ୍ଧିଆ ଭାଇକୁ ହୋତାଙ୍କ ଗୃହାଳୟରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରାମ ଅଗ୍ନି ଲଗାଇଲା । କୌଶଳରେ ବନ୍ଧିଆ ଭାଇ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରି ଏକ ସୁଡ଼ଙ୍ଗବାଟେ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ସେହି ଅନ୍ଧାର ଘର ଭୂତବୋ଼ଟିରେ ସହସା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରାମ ମୋ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲା ।

ଏକ ସେ ରାଜପୁତ୍ର, ଯେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାମ ଭାଇକୁ ମାରବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ରାମ ତାଙ୍କୁ କାରୁ କରଦେଲା । ବଞ୍ଚିଥିବା ଭାଇ ଯଦି ଠିକ୍ ସମୟରେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ତେବେ ରାମର ହରିକା ଘାତରେ ଏକ ନରାଧ୍ୟକ୍ଷର ସେଇଠି ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥାନ୍ତା । ହରିପୁରର କଲଙ୍କ ଲେପ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଆମେ ବଞ୍ଚିଥିବା ଭାଇକୁ ତାର ପ୍ରେତାତ୍ମା ଭୂତ ବୋଲି ଭାବିଥିଲୁ । ଏହି ରାଜପୁତ୍ର ବଞ୍ଚିଥିବା ଭାଇର ଆଦେଶରେ ରାମର ହୃଦୟରେ ହରିକାଘାତ କରି ତାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଇଲେ । ବଞ୍ଚିଥିବା ଭାଇ ମୋ ହାତକୁ ହରିକା ବଢ଼ାଇ ଏହାଙ୍କର ଜୀବନ ନେବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲା । ପ୍ରେତାତ୍ମା ବୋଲି ମଣି ମୁଁ ଯଦି ମୁର୍ଖିତା ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି, ଏକ ରାଜକୁଳ କଲଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ସମ୍ଭବ ଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ସେ ପଳାୟନ କଲା ।

ତପସ୍ଵୀ ଓ କଳମାନେ ନୀରବରେ ତପସ୍ଵିନୀର କଥା ଶୁଣୁଥିଲେ ।

ଲେତକାନ୍ତ୍ର ନେତ୍ରରେ ଆଶା ପୁଣି କହିଲା, କେଜାଣି ବାରବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ନରାଧ୍ୟକ୍ଷ ଦଳବଳ ଘେନି ପୁଣି ଅରଣ୍ୟ ମଝିକୁ ଆସିଛି । ଆଶାର କଳାଳତ୍ତ, ଆଶାର ତଳନ୍ତି ପ୍ରେତକୁ, ଜଣେ ଅରଣ୍ୟବାସିନୀ ପଶୁକୁ କରାୟୁତ୍ କରି ଧରିନେବ ପରା !

ରାଜପୁତ୍ର ସଜଳ ନେତ୍ରରେ କହିଲେ, ସେଦିନ ତୋର ହାତରେ ମୋର ମରଣ ହୋଇଥିଲେ ମୋର ସବୁ ପାପ ଦୂର ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୋର ହାତରେ ମୋର ଦୁଃଖଗ୍ରହର ମରଣ ହେଲା । ମୋର ଅପକାର୍ତ୍ତର କାହାଣୀ ଜାଣି ମୋର ଜନନୀ ରାଣୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁହେଲା । ମୁଁ ଅନୁତାପ କରୁଛି ବାରବର୍ଷ କାଳ, ମୋ ମନରୁ କଲଙ୍କ କାଳିମା ଧୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ପ୍ରଜାର ସୁଖ ଦୁଃଖର ଭାଗୀ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ମୋର ଦମନ କରିବାକୁ ଆସି ମୁଁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଛି । କେଉଁ ଦେବା ପାଖରେ ସେମାନେ ମୋତେ ବଳ ଦେବେ । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ମରିବା ଆଗରୁ ତୋ ସଙ୍ଗେ ଦେଖାହେଲା, ଅତି ଆନନ୍ଦର କଥା । ତୁ କ୍ଷମାକର କି ନ କର, ମୁଁ ତୋ ପାଖରେ କ୍ଷମା ଚାହୁଁଛି । ସ୍ଵର୍ଗପୁରରେ ମୋର ଜନନୀ ସୁଖୀ ହେବେ । ସେ ମରିବା ଆଗରୁ କହିଯାଇଥିଲେ, ଜଗତର ସବୁ ନାରୀଙ୍କ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ସଞ୍ଚର ଯିବ । ସମସ୍ତେ ହେବେ ମୋର ଜନନୀ ସଦୃଶା । ଆଶା, ତପସ୍ଵିନୀ, ଶୁଦ୍ଧ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତେଜସ୍ଵିନୀ ଜନନୀ, ମୋର ସବୁ ଅପରାଧ କ୍ଷମାକର ।

ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ନୟନ ଯୁଗଳରୁ ବାରିଧାରା ନିସ୍ସୃତ ହେଲା ।

ତପସ୍ବୀ ବସ୍ତ୍ର ଡେଲେ । ସ୍ବିତହାସ୍ୟ କରି କହିଲେ, ପ୍ରକୃତରେ ଯେ ଅନୁତପ୍ତ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ତାରୁ କ୍ଷମା କରି ପାରିବେ ।

ରାଜପୁତ୍ର କହିଲେ, ଭଗବାନଙ୍କର କ୍ଷମା ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ ମୁଁ ନୁହେଁ । ମୋର ଜନନୀ ସଦୃଶା, ମୋର ଭଗିନୀ ସ୍ବରୂପା, ତପସ୍ବିନୀ ଅଶା ଦେବୀଙ୍କର କ୍ଷମାହିଁ । ମୋର ମାଗଣ୍ଡ ।

ତପସ୍ବିନୀ କ୍ଷମାକ ।

କିନ୍ତୁ ମୁଁ କହିବି ଧର୍ମସର୍ବେ ହୋଇ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ହାତରେ ଗୋଟିଏ ପତର ଠୁଆରେ ବନ୍ଧାହୋଇ କଣ ଧରି ଥିଲୁ । ତପସ୍ବୀଙ୍କୁ କିଛି ନ କହି, ସେତକ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଲିଦେଲୁ । ତପସ୍ବୀ ବାଧାଦେଲେ ନାହିଁ । ବୋଲିସାରି ସେ କହିଲୁ, ଏଥିରେ ମୁଣ୍ଡର ଯିତ ଭଲ ହୋଇଯିବ । ରାଜପୁତ୍ରଟି ତପସ୍ବୀଙ୍କର ହାତକୁ ବନ୍ଧାଇ ଦେଇ ବାବାଜୀଙ୍କର କହିଥିବା ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲୁ ।

ବାବାଜୀ ଯେ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ପିତା, ଏତିକି ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । କେବଳ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ, ଅଧୀର ହେଲେ ରାଜପୁତ୍ର । ଦୁଃଖିତ ହେଲେ ତପସ୍ବୀ । ସେ ତାଙ୍କର ଗୁରୁଦେବଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରାଯିବ । କରବ କିଏ ? ତପସ୍ବୀ ।

ତପସ୍ବୀ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ମୁଖକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନିତ । ତପସ୍ବୀ ବୁଝି ପାରିଲେ, ପ୍ରକୃତରେ ଦୁଃଖିତ, ଲଜ୍ଜିତ ଏବଂ ଅନୁତପ୍ତ ସେ ।

ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ନିକଟକୁ ଡାକିଲେ ।

ରାଜପୁତ୍ର ନିକଟକୁ ଯାଇ ଯୋଡ଼ହସ୍ତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କର ରହିଲେ ।

ତପସ୍ବୀ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲେ । ତପସ୍ବିନୀ ମଧ୍ୟ ।

ହସ ହସ ହୋଇ ତପସ୍ବୀ କହିଲେ, ରାଜପୁତ୍ର, ବନ୍ଧୁ, ତୁମର ଅଜାତ କର୍ମ ପାଇଁ ତୁମେ ବହୁବର୍ଷ ଅନୁତାପ କରୁଛ । ତୁମକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ତୁମର ପିତା ଧର୍ମୀୟା ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ, ମୋର ଗୁରୁଦେବ, ମୋ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ବର ବୋଧ ଲଦି ଦେଇଛନ୍ତି । ଦିନେ ମୁଁ ତୁମର ବନ୍ଧୁ ଥିଲି । ମୋର ନାମହିଁ ନବୀନ । ତପସ୍ବିନୀ ଅଶାନ୍ତ ମୋର ବିବାହିତା ପତ୍ନୀ । ଅମର ସେହି ଦେହ ଏବେ ବି ବଞ୍ଚି ରହିଛି । ଦେହର ଆଭରଣ ତଳେ ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରା ସେ ତ ଚିର, ଅମର । ମନ ଓ ଭାବନା ମଣିଷର ପୁରୁଣା ଦେହ ଭିତରେ ନୂଆ ମଣିଷ କରି ଗଢ଼େ । ଆଶାଦେବୀ ତପସ୍ବିନୀ । ସେ ଜନନୀ । ସେ ଭଗିନୀ । ସେ ନମସ୍ୟା । ସେ ମୋର ସହଧର୍ମିଣୀ । ସେ ମୋର ସହକର୍ମିଣୀ । ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନାର ତ୍ୟାଗୀ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ । ଏ ରାଜପୁତ୍ର ମୋ ମସ୍ତକରେ ପଦ୍ମତର ବୋଧ । ଏହାକୁ ମୁଁ ବୋହି ପାରିବି ନାହିଁ । ରାଜପୁତ୍ର, ତୁମେ ବାରବର୍ଷ କାଳ ଅନୁତାପର ଭୟଙ୍କର ଅନଳରେ ନିଜକୁ ତଳ ତଳ କରି ଦହନ କରୁଛ । ତୁମର ପୁରୁଣା ଦେହର ଅମର ଅସ୍ତ୍ରା ଶାଖରେ ତୁମର ମନ ପାପପ୍ରୟ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି । ତୁମକୁ ନୂଆ ମଣିଷ କରିଛି । ତଥାପି, ତୁମ କର୍ମର ଦଣ୍ଡ ତୁମେ ପାଇନାହିଁ । ଆଜୀବନ ତୁମକୁ ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସଜଳ ନେତ୍ରରେ ରାଜପୁତ୍ର ନତମସ୍ତକ ହେଲେ । ତପସ୍ବୀ ଓ ତପସ୍ବିନୀଙ୍କର ପାଦଧୂଳି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇଲେ । ଯୋଡ଼ହସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଏଇ ଦଣ୍ଡ ମୋର ପ୍ରାପ୍ୟ, ଏଇ ଦଣ୍ଡ ମୋର କାମ୍ୟ ।

ତପସ୍ବୀ ସଦାସ୍ୟ ମୁଖରେ ପାଖକୁ ଯାଇ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ, କହିଲେ ଏହା ତମର ପ୍ରାପ୍ୟ । ଏହି ଦାୟିତ୍ବ ତୁମର ଦଣ୍ଡ, ଓ ତପସ୍ୟା, କାରଣ ;

କାହିଁଛି ଭୃଶଳ ରାଜପ୍ରାଣେ ?

ଚିରଚିନ୍ତା ଅଶାନ୍ତ ଜର୍ଜର ।

ଆବାଲ ପୋଷିତ ରାଜା ବିପତ୍ତି-ମାଳାର

ପ୍ରତପ୍ତ-କଠୋର-ବୋଡ଼େ, ଆବର ବର୍ଦ୍ଧିତ,

ଅନ୍ୟର ଭୃଶଳ ଯାହା ସ୍ଥଳରେ ନିର୍ଭର,

ଧନ-ଧର୍ମ-ଜୀବନର ସତର୍କ-ପ୍ରହର

ଅନ୍ୟର ଯେ, ଶୁଭେ ନାହିଁ ଭାବନା ଯାହାକୁ

କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ, କାହିଁ ଭୃଶଳ ତାହାର ?

କାହିଁ ସୁଖ, କାହିଁ ଶାନ୍ତି, ନୃପତି ଜୀବନେ ?

(କର୍ଦ୍ଦବର ଚିନ୍ତାମଣି)

ସମସ୍ତେ ନିର୍ବାକ୍ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ଦଣ୍ଡଦିଆ ସରିନାହିଁ । ତପସ୍ବିନୀ ଭାବିଲେ, ତାଙ୍କର ସବୁ ଦୋଷର ଦଣ୍ଡ ଦିଆ ହୋଇ ନାହିଁ, ଆହୁର ବାଙ୍କି ଅଛି । ସେ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ଗତ ରାତ୍ରରେ ତପସ୍ବିନୀଙ୍କୁ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଅତି ଯତ୍ନରେ ସହିତ ଶୁଣୁର ଦଣ୍ଡ ଯେଉଁ ମୁଲ୍ଲବାନ୍ ରତ୍ନଦ୍ବାରଟି ଲମ୍ବାଇଥିଲେ, ବେକରୁ ତାହାକୁ କାଢ଼ିଲେ । ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ କହିଲେ, ଏହି ମୁଲ୍ଲବାନ୍ ଦ୍ବାରଟି ଦିନେ ତୁମର ଥିଲା । ଏବେ ପୁଣି ତୁମର ପାଖକୁ ଫେରିଗଲା । ଏ ବୋଝ ତୁମେ ବେଶି ଦିନ ବୋହୁବ ନାହିଁ । ଯିଏ ହରିପୁରର ରାଣୀ ହୋଇ ଆସିବେ, ଲକ୍ଷେ ପ୍ରଜାର ଶୁଭକାରିଣୀ ମାତା ହୋଇ, ତାଙ୍କର ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେବ । ତୁମର ସବୁ ଅପକର୍ତ୍ତର କାହାଣୀ ତାଙ୍କର ଆଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବ । ସେ ଯଦି ଯିମା କରିବେ, ତେବେ ତୁମର ପାପ ଖଣ୍ଡନ ହେବ ।

ତପସ୍ବି ଏବଂ ତପସ୍ବିନୀଙ୍କର ସଞ୍ଜରେ ନତଜାନ୍ତୁ ହୋଇ ଉପବେଶନ କରି ଯୋଡ଼ିହସ୍ତ ମସ୍ତକରେ ଲଗାଇ ସାଣ୍ଟୁ ନେତ୍ରରେ ରାଜପୁତ୍ର କହିଲେ, ଦୁଃଖିଙ୍କର ଅଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ଯତ୍ନରେନାହିଁ ଉଦ୍ୟମ ଅବଶ୍ୟ କରିବି । ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ ।

ତପସ୍ବିନୀ ତାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି କହିଲେ, ଦୀର୍ଘାୟୁ ହୁଅ । ରାଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବାକୁ ଭଗବାନ ତୁମର ସହାୟ ହୁଅନ୍ତୁ ।

ତପସ୍ବି ହସ୍ତୋତ୍ତୋଳନ କରି କହିଲେ, ତଥାସ୍ତୁ—

ବାଙ୍କିପୁର ପାଠଶାଳା

କାନ୍ତୁଚରଣ :

ତା ୧୪-୪-୧୯୨୭ (ଶନିବାର)

ବାଲିଭାଜା

ସମସ୍ତେ ନିବାକୁ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ଦଣ୍ଡଦିଆ ସରିନାହିଁ । ତପସ୍ବିନୀ ଭାବିଲେ, ତାଙ୍କର ସବୁ ଦୋଷର ଦଣ୍ଡ ଦିଆ ହୋଇ ନାହିଁ, ଆହୁରି ବାକୀ ଅଛି । ସେ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ଗତ ରାତ୍ରେ ତପସ୍ବୀଙ୍କୁ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଅତି ଯତ୍ନରେ ସଜ୍ଜିତ ଶୁଣୁର ଦଣ୍ଡ ଯେଉଁ ମୁଲ୍‌ବାନୁ ରତ୍ନହାରଟି ଲମ୍ବାଇଥିଲେ, ବେକରୁ ତାହାକୁ କାଢ଼ିଲେ । ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କର ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ କହିଲେ, ଏହି ମୁଲ୍‌ବାନୁ ହାରଟି ଦିନେ ତୁମର ଥିଲା । ଏବେ ପୁଣି ତୁମର ପାଖକୁ ଫେରିଗଲା । ଏ ବୋଝ ତୁମେ ବେଶି ଦିନ ବୋହୁବ ନାହିଁ । ଯିଏ ହରିପୁରର ରାଣୀ ହୋଇ ଆସିବେ, ଲକ୍ଷେ ପ୍ରଜାର ଶୁଭକାରୀଣୀ ମାତା ହୋଇ, ତାଙ୍କର ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେବ । ତୁମର ସବୁ ଅପକର୍ତ୍ତର କାହାଣୀ ତାଙ୍କର ଆଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବ । ସେ ଯଦି ଯମା କରିବେ, ତେବେ ତୁମର ପାପ ଖଣ୍ଡନ ହେବ ।

ତପସ୍ବୀ ଏବଂ ତପସ୍ବିନୀଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ନତଜାନ୍ତୁ ହୋଇ ଉପବେଶନ କରି ଯୋଡ଼ିହସ୍ତ ମସ୍ତକରେ ଲଗାଇ ସାଣ୍ଟୁ ନେତ୍ରେ ରାଜପୁତ୍ର କହିଲେ, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ଅଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ଯତ୍ନେନାସ୍ତି ଉଦ୍ୟମ ଅବଶ୍ୟ କରିବି । ମୋତେ ଅଣୀବୀଦ କରନ୍ତୁ ।

ତପସ୍ବିନୀ ତାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ହସ୍ତ ଛାପନ କରି କହିଲେ, ପାର୍ବୀୟୁ ହୁଅ । ରାଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବାକୁ ଭଗବାନ ତୁମର ସହାୟୁ ହୁଅନ୍ତୁ ।

ତପସ୍ବୀ ହସ୍ତୋତ୍ତେଜନ କରି କହିଲେ, ତଥାସ୍ତୁ—

ବାଙ୍କିପୁର ପାଠଶାଳା
ତା ୧୪-୪-୧୯୨୬ (ଶନିବାର)

କାଞ୍ଚୁଚରଣ

ପଦେ ଅଧେ

ଅଜିକାର ଛିଲମସ୍ତା ଉଲ୍ଲ ଜନନୀ ନ'ଣ ସବୁଦିନେ ଏହିପରି ହୃତଶ୍ରୀ ହୋଇ ଦଉଡ଼ା ଅପମାନିତା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ? ତାହାର ଅଙ୍ଗ ଦୁର୍ବଳ ଏବଂ ଶକ୍ତିବରହୀନ ହୋଇଥିଲା ? ତାର ଶେଞ୍ଜା ସୁଅମାନେ କ'ଣ ଚରନ୍ତି ଦେଶ ବିଦେଶରେ ବୁଲିଗିରି କରି ପେଟ ପୋଷୁଥିଲେ ? ନା ! ନିଷ୍ପେଷିତ ଉଲ୍ଲାର ଅଜାତ ଯେ କେତେ ଗୌରବମୟ, ଏ କଥା ତାମ୍ରଲତ୍ତ (ତମଲକ) ର ବୁଗର୍ଭ ନିହିତ ସୁନ୍ଦର, କଳିଙ୍ଗପତ୍ନୀ (କଳିଙ୍ଗପତ୍ନୀ) ଓ ଚଳିକାର ତେଉମାଲା ଅଦ୍ୟାବଧି ଗରବ ଭାଷାରେ ଗାଉ ଗାଉ ଅମୃତସ୍ବ ହେଉଛନ୍ତି ।

ଉଲ୍ଲୀ ସାଧବର ନୌବାଣିଜ୍ୟ କେବଳ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଜଗତର ଦେଶମାନ — ସୁମାତ୍ରା, ଜାଭା, ଦୋଣ୍ଡୁ, ସେଲବସ୍, ଟିମୋର ଓ ବାଲିଦ୍ୱୀପମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟାପୀ ନ ଥିଲା, ଏପରି କି ସୁଦୂର ପାରସ୍ୟ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ନିଜର କାୟା ବିସ୍ତାର କରି ପାରିଥିଲା । ଉଲ୍ଲୀ ଯେ କେବଳ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ବାଣିଜ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରି ଭରତୀୟ ହିନ୍ଦୁ ସଭ୍ୟତା ଦେଶ ବିଦେଶରେ ସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲା । ଅଜିକାଲି ସୁମାତ୍ରା, ଜାଭା ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱୀପମାନଙ୍କରେ ସେହି ସଭ୍ୟତା ପ୍ରାୟ ଲୁପ୍ତ; ତଥାପି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଦେବାଦେବୀମାନଙ୍କର ଭଗ୍ନମୂର୍ତ୍ତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

କିନ୍ତୁ ‘ବାଲିଦ୍ୱୀପ’ ତା’ର ଗୌରବମୟ ଅଜାତ ହିନ୍ଦୁ ସଭ୍ୟତାର ବିଜୟ କେତେନି ଅଦ୍ୟାପି ଧରି ଠିଆହୋଇଛି । ଏ ଦେଶରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ବହୁସଂଖ୍ୟକ ନୈଷିକ ହିନ୍ଦୁ ବାସ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ନିଜକୁ କ୍ଲିଙ୍ ବା କଳିଙ୍ଗ ଅଧିବାସୀ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଛନ୍ତି ।

‘ବାଲିସାଜା’ ସେହି ଗୌରବମୟ ଅଜାତର ଗୋଟିଏ କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀ ସତ; କିନ୍ତୁ ଏହାର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଐତିହାସିକ-ଉତ୍ତର-ବିରହିତ, ଏପରି ନୁହେଁ ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ଲେଖିବାକୁ ମୋର ପରମାରାଧ୍ୟା ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ଗିରିଧାରୀ ମହାନ୍ତି ପଦେ ପଦେ ଉତ୍ସାହିତ କରି ଏବଂ ଅଜାତ ଉଲ୍ଲର ଗୌରବ କାହାଣୀମାନଙ୍କର ସୂଚନା ଦେଇ ମୋତେ ଚରପଦାନତ କରିଛନ୍ତି । ମୋର ଶିଷ୍ୟେୟ ବଲ୍ଲୁ ଶ୍ରୀ ଦେବେନ୍ଦ୍ରକୁମାର ସି. ବି. ଏ. ସାଗ୍ରହରେ ବାଲିସାଜାର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପାଠ କରି ଏବଂ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ମୋତେ କୃତଜ୍ଞତାପାତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି ।

କେଉଁ ସାଇତରୁ ଆସୁଛି କହୁ ବତାସି ମୋରେ
 ଓଡ଼ିଆ ବୋଇତ ଖବର କିଛି ଆଣିଛୁ କରେ,
 ନାଲ-ବାଟି ଭାଙ୍ଗି ଆଣୁଛୁ ତଡ଼ ବରଷା ଧାର
 କାଲ-ବାଟି ଭାଙ୍ଗି ସୁରଣ ଦୂରେ ଯାଉଛୁ ପରା ।

× × ×

ଏହି କୁଳେ ବହୁ ଆଣିଛୁ କେତେ ବୋଇତ ପଟା
 ଦେଖାଇ ଲଗାଇ ଦେଇଛୁ କେତେ ଶୋକର ହୁଟା,
 ଶଙ୍କାରେ ସାଧବ-ଲଳନା ତୋତେ ବାରିଛୁ କେତେ
 ମୃତ ଦଇତଙ୍କୁ ସୁମରି ଦୂର ବୋଇତ ପଥେ ।

× × ×

ଚିଲିକା ଗରଭେ ଉଠିବ ଶତ ବୋଇତ ଭାସି
 ଅରୁଣିତ ଦେଖି ବାରୁଣୀ-ପଟେ ଜଟିଆ ନାସି,
 ଗଉରବ କଥା ଶୁଣିବ, ବନ୍ଦୀ ଗାଇବେ କେତେ
 ଭ୍ରମ ତରବାସ-ଫଳକ ଯୋଧେ ଟେକିବେ ହାତେ ।

ନୀଳକଣ୍ଠ (କୋଣାର୍କ)

କଳିଙ୍ଗ ଉପକୂଳର ବାଲ୍ମିକୀପ୍ରାନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ମାରବ୍ୟ ଏକ ମରୁ-ଦ୍ୱୀପ । ସ୍ଥାନଟି ଉର୍ବର । ସମୁଦ୍ରକୂଳରୁ ପ୍ରାୟ ଏକହୋଣ ଛଡ଼ା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସେଇ ଛେଟ ବାଲିର ପାହାଡ଼ । ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ନିରାଶ କଲେ ଦିଗ୍‌ବଳୟର ମନୋମୋହନ ଦୁର୍ଗା ଦେଖାଯାଏ ।

ପୂର୍ବଦିଗରେ ବାଲ୍ମିକୀପ୍ରାନ୍ତର ପରେ ସୁନାଳ ସାଗର ଏବଂ ସେହି ସାଗର ଓ ଅମ୍ବରର ସମମସ୍ତଳ ଭେଦ କରି ଦୂରରେ ବୃକ୍ଷଲତାଛାଦିତ ସୁନାଳ ପଟ୍ଟର ଶୂଙ୍ଘ ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଯେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଧୀରେ ଧୀରେ ପର୍ବତଶୂଙ୍ଘର ପଛଆଡ଼ୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପଶ୍ଚିମଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟି ପାତ କରନ୍ତି ସେତେବେଳେ ମନେହୁଏ ସତେ ଯେପରି ସାଗର-ନାଗର ପ୍ରକୃତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଆତ୍ମହସ ହୋଇ ଶୂଙ୍ଘକର ବଡ଼ାଇ ପ୍ରକୃତିରାଣୀର କପାଳରେ ମଥାମଣି ପିନ୍ଧାଇ ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ନାଚି ଅଜଣାଭାଷାରେ ଅଜଣା ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଯାଉଛନ୍ତି !

ସେହି ଭୂଖଣ୍ଡର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ଟି ନାନାଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷଲତାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ପାହାଡ଼ର ନିମ୍ନଦେଶରେ ପୁଷ୍କରିଣୀ । ଦିନେ ଏହି ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଜନବସତି ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ସମୁଦ୍ରର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ସେ ସମସ୍ତ ଲେପ ପାଇଛି । ଗ୍ରାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଧୂସର ବାଲ୍ମିକୀ ଗଣି, ଗୁହପାଳିତ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବାଲିହରିଣର ଶ୍ରୀତ୍ୱା ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କାକଲୀରେ ଏହି ସ୍ଥାନ ମୁଖରିତ ହେଉଅଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ନିର୍ଜନ ମାରବ୍ୟଦ୍ୱୀପର ଅଧିବାସୀ ମାତ୍ର ଦୁଇଜଣ ମନୁଷ୍ୟ । ପାଦପ ଶୁଷ୍କ ଦେଖି ସବୁ ବିହଙ୍ଗ ଗୁଲିଯାନ୍ତି ଅନ୍ୟବୃକ୍ଷ ଅନ୍ୱେଷଣ କରି, କିନ୍ତୁ କପୋତ କପୋତା ଅବୃତ୍ତଙ୍କୁ ନୁହନ୍ତି । ଶୁଷ୍କଦୁସର ଭାଗ୍ୟ ଆଦର ସେମାନେ ପଡ଼ି ରହିଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ଏ ଦୁଇପ୍ରାଣୀ । ଭାଷଣ ସମୁଦ୍ର କାନ୍ଥାରର ଭାଷଣଲା ଏମାନଙ୍କ ମନରେ କେବେ ହେଲେ ଭୟ ସ୍ୱରୂପ କରିନାହିଁ, ବରଂ ଆନନ୍ଦ-ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ୱରୂପ କରିଛି । ଯେ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଚିରଦିନ ବାସକରି ଆସୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଜନତାର ଶାନ୍ତି କାହିଁ ଜଣା ପଡ଼ିବ । ଆଜାବନ ଦୁଃଖୀ ଯେ, ଦୁଃଖ ତା'ର ସୁଖ; ତଥା ସୁଖୀର ସୁଖ ଦୁଃଖ । ବାଇବେଲ ଅନୁଯାୟୀ ଇଡେନ୍ ଗାର୍ଡନରେ ଆଡାମ୍ ଏବଂ ଇଭ୍ ଏକାକୀ ବିଚାରଣ କରି ଅପରିମିତ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର କଳିଙ୍ଗ ଉପକୂଳସ୍ଥ ଭଜନା ଓ ରୂପେଇଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ କି ନାହିଁ ଚିନ୍ତାୟ ।

କଳିଙ୍ଗ ଉପକୂଳସ୍ଥ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବାଲିକା ପ୍ରାନ୍ତର ଭୂମିରେ ମାରବ୍ୟ ମରୁଦ୍ଵୀପଟିର ଆୟତନ ନିତାନ୍ତ କମ୍ । ତଥାପି ତା'ର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅତୁଳନୀୟ । ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତରେ ନାନାଦି ବୃକ୍ଷଲତା ଶୋଭିତ ଯୁଦ୍ଧ ପାହାଡ଼ । ପାହାଡ଼ର ଶୀର୍ଷଦେଶରେ ବୃକ୍ଷ ମନ୍ଦର । ମନ୍ଦରର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ସେ ସମୟର ଉତ୍କଳୀ-ଶିଳ୍ପୀର ସିଦ୍ଧିହସ୍ତ ଏବଂ ଉନ୍ନତ ମସ୍ତିଷ୍କର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

କାଳକ୍ରମେ ସ୍ଥାନଟି ଜନଶୂନ୍ୟ ହେବାରୁ ମନ୍ଦରର ଯନ୍ତ୍ର ଏବଂ ବିଷ୍ଣୁ ମୂର୍ତ୍ତିର ସେବାରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିଲା । ନିଆଁସି ଯେଉଁ ସମୟର ଘଟଣା ଲେଖା ଯାଉଛି ସେ ସମୟରେ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ବାଲିଆ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ କୃପର ଜଳପାନ କଲେ ଅସୁଜିକ ପୁତ୍ରଲଭ କରେ । ଏହି ଗୋଟିଏ କାରଣରୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରୁ ସମୟ ସମୟରେ ଲୋକେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଆସି କୃପର ଜଳ ନେଇ ଯାଇଥାନ୍ତି; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାଲିଆ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ସେବା ମଧ୍ୟ କରିଯାନ୍ତି । ଏହି କୃପଟି କିଏ କେଉଁ କାଳରେ ଖୋଲାଇ ଥିଲେ କହି ହେବ ନାହିଁ । ବାଲିଦ୍ଵୀପରୁ ମିଳିଥିବା ଭଜନାର ଦୈନିକଲିପି ପୋଥିରୁ ମଧ୍ୟ ଏହାର କୌଣସି ସନ୍ଧ୍ୟାଦ ମିଳେ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ, କୃପଟି ସୁଗଞ୍ଜର । ବାରମାସ ସେଥିରେ ଜଳଥାଏ । ନିକଟରେ ସମୁଦ୍ର ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଜଳ ସବଦା ସୁମିଷ୍ଟ । ରୂପେନ୍ଦ୍ରର ମତରେ ଏହା ବାଲିଆ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ମହିମାର ଅନ୍ୟତମ ଉଦାହରଣ; କିନ୍ତୁ ଭଜନାର ମତରେ କୃପର ଝର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ପାହାଡ଼ଟିର ଗୁରୁପାଖେ ଛୋଟବଡ଼ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗୁଡ଼ା । ଏ ସମସ୍ତ ଶୃଙ୍ଗାଳଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ । ଯେତେବେଳେ ଆକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନ ଥାନ୍ତି ସମୟାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଭଜନାକୁ ସମୟ ଜାଣିବାରେ ଏହି ଶୃଙ୍ଗାଳମାନେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଶୃଙ୍ଗାଳ ଗୁଡ଼ିଙ୍କର କଟୁରବ ଭଜନାର ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଥାଏ । ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଭଜନା ସମୟ ସମୟରେ ଶୃଙ୍ଗାଳଙ୍କର ଡାକରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠେ, ହାମ ତୋ ରଜା, ଖଣ୍ଡ ପରଜା, ହୁକେ ହୁକେ ହୋ ।

ପାହାଡ଼ର ନିମ୍ନଦେଶରେ ଭଜନାର ବୁଟୀର । ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତରେ ବୃହତ୍ କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ବସି ଭଜନା ନିଜର ଦୈନିକ ଜୀବନା ଲେଖିଥାଏ । ବୁଟୀରଟିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ବୁଦା । ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ବୁଦବୁଦିଆ ହୋଇ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଖରବୁଦା ତଥା'ର କାନ୍ତି ବେଶ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥାଏ । ନିକଟରେ ପୁଷ୍କରିଣୀ । ଶରାଦ୍ଦିନେ ଏହି ଖରବୁଦାଗୁଡ଼ିକ ଶୁଷ୍କହେଲେ ଭଜନା ତହିଁରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ

କରେ । ଯେତେବେଳେ ଅଗ୍ନି ଶିଖା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠି ମାରବ୍ୟ ଦ୍ରୀପଟିକୁ ଅଲୋକିତ କରେ, ଭଜନା ଅନନ୍ଦରେ ନାଚି ନାଚି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠେ, ଅନଳି ନଳ, ଓଦା କଥା ସବୁ ଜଳ ।

ରୂପେଇ ବରକ୍ର ହୋଇ କହେ, ଆହା କ'ଣ କରୁଛ ? ବୁଦ୍ଧାଟିରେ ଅନେକ ପୁଡ଼ିଏ ଛେଟ ଛେଟ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଥିଲେ । ଭଗବାନଙ୍କର ସେହି ନିଶ୍ଚୟ ଜୀବକ ଉପରେ ଏ ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାର ଅଧିକାର କିଏ ଦେଲା ତୁମକୁ ? ବୁଧାଟାରେ କ୍ଷଣିକ ଅନନ୍ଦ ନିମନ୍ତେ ଏତେ ପାପ କରିବାକୁ ଗଲି କାହିଁକି ?

ଭଜନା ରୂପେଇ କଥା କାନରେ ପକାଏ ନାହିଁ । ହସି ହସି କହିପକାଏ, ରଖ ତମର ଭଗବାନଙ୍କୁ କାଞ୍ଚିପାଣି ହାଣ୍ଡିରେ । ମୋର ଏ ଆନନ୍ଦରେ ତମର କୌଣସି ଠାକୁର ବାଧା ଦେଇ ପାରବେ ନାହିଁ ।

ରୂପେଇ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯାଏ ।

ଭଜନାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ, ସେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କର ସ୍ୱର ଅନୁକରଣ କରିପାରେ । ଯେତେବେଳେ ରୂପେଇ ବାଲିଆ ବଣ୍ଟୁ ପୂଜାରେ ନିୟୁକ୍ତ ଥାଏ, ଆଖି ବୁଜି, ହାତ ଯୋଡ଼ି, ଭୁଟ୍ ଭୁଟ୍ ହୋଇ କ'ଣ କହୁଥାଏ, ଭଜନା ତାଳପତ୍ର ଯୋଧୁଖଣ୍ଡ କାଖରେ ଧରି ଲୁହାର ଲେଖନଟି କାନରେ ଖୋସି ଅଲକ୍ଷିତରେ ଆସି ରୂପେଇର ପଛଆଡ଼େ ଲୁଚି ରହି ବିକୃତ ସ୍ୱରରେ କୁକୁରକୁ ଅନୁକରଣ କରି ବୋବାଇ ଉଠେ । ରୂପେଇର ସ୍ନେହପାଳିତ ବିଲେଇଟି ଭୟରେ ମ୍ୟାଉଁ ମ୍ୟାଉଁ ହୋଇ ଠାକୁରଙ୍କ ପଛଆଡ଼େ ଲୁଚିଯାଏ । ରୂପେଇର ଧ୍ୟାନଭଙ୍ଗ ହୁଏ । ସେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଚାହିଁ ଦିଏ ପଛକୁ । କେହି ନାହିଁ । ଭଜନା ଚାଲିଗଲାଣି ।

ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ଉଠି ରୂପେଇ ପ୍ରଥମରେ ସ୍ନାନକାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ବାଲିଆ ବଣ୍ଟୁଙ୍କର ପୂଜା କରେ । ପୂଜା କରିବାରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଘଣ୍ଟା କଟିଯାଏ । ପୋଷା ବିଲେଇଟି ବରାବର ତା ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇ ଥାଏ । ରୂପେଇ ଗୁଳା କରୁଥିବା ସମୟରେ ବିଲେଇଟି ମ୍ୟାଉଁ ମ୍ୟାଉଁ ଚିତ୍କାର କରି, ଲୁଚୁଡ଼ି ଟେକି, ବାହାରେ ଛେଟ ଛେଟ ଚଢ଼େଇ ଧରିବାରେ ନିୟୁକ୍ତ ଥାଏ । କେବେ କେବେ ମନ୍ଦିର ମଝାରେ ପଶି ରୂପେଇର ପୂଜାରେ ବାଧା ଦିଏ ।

ରୂପେଇ ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରେ ଏତେ ସମୟ କ'ଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ଭଜନା ତାର ଦୈନିକ ଜୀବନରେ ଲେଖି ଯାଇଛି । ଭଜନାର ମତରେ, ଯାପ

ରୁଖାତଳ ଅକାର । ଯେଉଁ କୂପର ଜଳ ଥରେ ପାନ କରି ସହସ୍ର ସହସ୍ର ନାଶ
ପୁନିଲଭ କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ଜଳରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ସ୍ନାନ ଓ ସେହି ଜଳପାନ କରି ସୁଖ
ରୂପେଇ ନିଃସନ୍ତାନ । ରୂପେଇ ପ୍ରତ୍ୟହ ସନ୍ତାନ କାମନା କରି
ଠାକୁରଙ୍କୁ ଏତେ ଜଣାଏ । ଠାକୁରେ ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଜନା ଥଣ୍ଡା କରି
କହିଥାଏ, ଗୋଟାଏ ପଥର ପାଖରେ ଏତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରେ କି
ଲାଭ ?

ରୂପେଇ ଏଥୁରେ ରାଗିଯାଏ ।

ରମଣୀର ମନ ଯେତେବେଳେ ଅପତ୍ୟ ସ୍ନେହର ପ୍ରଭାବରେ ନିତାନ୍ତ
ଆକୁଳ ହୋଇପଡ଼େ ସେ ମନର ଗତିକୁ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରେ ନାହିଁ । ମନ ଯଥେଚ୍ଛା
ଗମନ କରି ଯାହାକୁ ପାରେ ତାକୁ ସନ୍ତାନ ରୂପେ ବରଣ କରେ । ସମସ୍ତ ଅପତ୍ୟ-
ସ୍ନେହ ଇତର ପ୍ରାଣୀ ହେଉ ପଛେ ତାହାରଠାରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରିଦିଏ ।
ମାତଜାତ ମାତୃହର ମାନ ବୁଝନ୍ତି । ତେଣୁ ଶୀଘ୍ର ମାତା ହେବାକୁ ଆକୁଳ ହୋଇ
ପଡ଼ନ୍ତି । ରୂପେଇର ସମସ୍ତ ଅପତ୍ୟ ସ୍ନେହ ପୋଷା ଦିଲେଇଠାରେ ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ।
ପୂଜା ଶେଷ କରି ବିଲେଇଟିକୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଏ । କେତେ ନଗ୍ନ, କେତେ
ଶେଞ୍ଜା କରେ । ପୁଷି ଲେ ପୁଷି ଡାକି, ତାର ମୁଖରେ ମୁଖ ଲଗାଇ ଚୁମ୍ବନ
କରେ ।

ଆହା, ସେହି ଚୁମ୍ବନରେ ଉଭୟେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି,
କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ପ୍ରକୃତ ମାନବର ସ୍ନେହଠାରୁ ତାହା ବଳି ପଡ଼େ ।
ଭଜନା ତାକୁ ରୂପେଇର ଅନୁରୋଧରେ ସ୍ପର୍ଶଭୂମିରୁ ଆଣିଥିଲା ।

ରୂପେଇ ପୂଜା ଶେଷ କରି ଘରକାମରେ ଲାଗିଯାଏ । ରକ୍ଷା ବଢ଼ା
କରିବାରେ ତାକୁ କେହି କେବେ ହଟାଇ ଦେବ, ଏହା ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବାକୁ
ଅନ୍ତରଃ ଭଜନା ଅମଙ୍ଗ । ସେ ଯଦି ଶୁଣିଲା ମାଛକୁ କଷ୍ଟା ପାଣିରେ ସିଝାଇଦେବ ତ
ଭଜନାର ପାଟିକୁ ତାହା ଅମୃତ । ରକ୍ଷା ବଢ଼ା କାମ ଛଡ଼ା ଆହୁରି ତାର ଅନେକ
କାମ ଥାଏ । ଭଜନା ଯେତେବେଳେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ନିକଟସ୍ଥ ସ୍ତୁପ ଖୁଣ୍ଟିଆ
ଦ୍ୱୀପରେ ମାଛ ଧରୁଥାଏ, ରୂପେଇ ଏଣେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଲୁଣ ପଟାଳଗୁଡ଼ିକର
ତତ୍ତ୍ୱ ନିଏ । କେବେ କେବେ ଶୁଖୁଆ ଗଦାରୁ ଶୁଖୁଆ କାଢ଼ି ଖରାରେ ରଖେ,
ଅଥବା ଲୁଣ କିଆରିରୁ ଲୁଣ ବୋହି ନେଇ ଶୁଖୁଆ ଗଦାରେ ପକାଏ ।

ଦିନେ ଦିନେ ରୂପେଇର ମନ ଏ ସବୁ କାମରେ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସେଦିନ
ସେ ଘରେ ବସି ଅରଟ ଖଣ୍ଡକରେ ସୁତା କାଟେ । ତାର ହାତକଟା ସୁତା ଏଡ଼େ

ସରସ ହୁଏ ଯେ, ଦୂର ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ତାକୁ ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଲୋକେ କହନ୍ତି ରୂପେଇ ହାତକଟା ସୁତାରେ ବୁଣାହୋଇଥିବା ଦଣ ଦାଢ଼ ଲୁଗା ଗୋଟିଏ ବେଲର ଲୁଗା ମଧ୍ୟରେ ଅଳ୍ପେଶରେ ରଖାଯାଇ ପାରେ ।

ରୂପେଇକୁ ମୋଟେ ଢରଣିବର୍ଷ । ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦରୀ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅସୁନ୍ଦରୀ ନୁହେଁ । ଦୁନିଆରେ କ'ଣ କଲାଲୋକ ନାହାନ୍ତି ? ତେବେ, ରୂପେଇ କାଲୀ ହେଲା ବୋଲି ତାର ଦୋଷ ହେବ କାହିଁକି ? ତା ଦେହରେ କଲାରିଙ୍ଗ ତ ଆଉ ସେ ନିଜେ ବୋଲି ନାହିଁ ? ଠାକୁରେ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି କିଏ ଅନ୍ୟଥା କରିବ ତାକୁ ?

ସମୟ ସମୟରେ ଭଜନାର ରୂପେଇ ସଙ୍ଗେ କଳିଆ ଲାଗିଲେ ସ୍ନେହାଧିକ୍ୟରୁ ହେଉ ଅଥବା ରାଗିକରି ହେଉ ରୂପେଇର ଚେହେରା ଉପରେ ସେ କଟାକ୍ଷୟ କରେ । କହେ, ତମର ରଙ୍ଗଟା ଜହ୍ନ ମଞ୍ଜୁ ଧଳା, ନାକଟା ଚିନା ଲୋକଙ୍କ ନାକ ପରି ଗୋଜା, ଆଖି ଦିଆ କହରା କହରା, ଚିଲ ଆଖି ପରି ।

ରୂପେଇ ବିଚରା ଚପୁ ହୋଇଯାଏ । ଭଜନାର ଚେହେରାରେ ତ ଦେଖିବାକୁ କିଛି ନାହିଁ, କହୁବ କ'ଣ ? ଭଜନା ଦୀର୍ଘକାୟ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଭାରି ବଳିଷ୍ଠ । ହାତରେ ସୁନାର ଖଜୁ । ବେକରେ ସୁନାର ହାର । ବେଶ୍, ଅଳଙ୍କାର ଭିତରେ ଏତିକି । ପରିଶ୍ରମୀ ଲୋକର ଦେହରେ ଅଳଙ୍କାର କେବଳ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିବିମ୍ବକ ।

ଭଜନାକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଏ ସେ ଦୁବଳ; ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ନୁହେଁ । ଦେହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ହାଡ଼ରେ ବଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି । ଦେଖିବାକୁ ଗୋରା । ମୁଣ୍ଡରେ ଚୁଟି । ଗୋଶୁରା ତଟି ପୁରାଣସଙ୍ଗତ; ଅନ୍ତତଃ ତାର ଥଣ୍ଡାକରି କହିବାକୁଯାୟୀ । ନିଶ ଦାଢ଼ିରେ ଆଜନ୍ତରୁ ଖୁର ବାଜି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଅନେକେ ତାକୁ ଥଣ୍ଡାକରି ଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଭଜନା ରାଗେ ନାହିଁ । ବରଂ ହସିଦେଇ କହେ, ଯାହାକୁ ଲଜ ମାଡ଼ୁଛି, ସେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଉ ।

ଭଜନା ଯେତେବେଳେ ମାଛ ଖାଲେଇଟି ବେକରେ ପକାଇ ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରାମ ସୁନାହାଟ କିମ୍ବା ତନ୍ତପଡ଼ାର ଦାଣ୍ଡ ଗୋହରି ଦେଇ ଚାଲି ଯାଉଥାଏ, ଲୋକେ ତାର ଚେହେରା ଦେଖି ଶକ୍ତି ଯାନ୍ତି । ରାଗ ରୋଷରେ କେହି ତାକୁ କେବେ ପଦୋ ହେଲେ କହି ନାହିଁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି, 'ଭଜନା ଭାରି ରାଗୀ । ସିଂହର ବଳ ତା ଦେହରେ । କିଏ ସାହସ କରିବ ତା ସଙ୍ଗେ ଖଜୁରେଇ

ହେବାକୁ ? ପ୍ରକୃତରେ ଭଜନା ରାଗୀ ନୁହେଁ । କଥାଗୁଡ଼ାକ ଭଉଁ ଭଉଁ କରି କଳ୍ପ ପାଟିରେ କହେ ।

ମାମଲତକାରପଣରେ ଭଜନାକୁ କେହି ହୁଟେଇ ଦେବ ଏମିତି ନୁହେଁ । ବାହୁ ବାହୁ ଗଛେଇ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଏପରି ଭାବରେ କହିବ, କାଟିବାକୁ କାହାର ସୁ ନାହିଁ । ଦୂରଦୂରାନ୍ତ ଦଶଶତୀ ଗାଁରେ ପଥାଏତ୍ ବସିଲେ, ଅଗ, ଭଜନାକୁ ଡାକ ପଡ଼େ । ଅବଶ୍ୟ ସେ ସବୁବେଳେ ଯାଏ ନାହିଁ, ଲୋକଟା ସମ୍ଭାବର ବହୁ ଦୂରରେ ଜୀବନ କଟାଉଥିବାରୁ ଗହଳ ହେଲ ସେତେ ଭଲ ଯାଏ ନାହିଁ ।

ଭଜନା ସନ୍ତରଣପଥୁ । ମାଛପରି ପାଣି ଉପରେ ସେ ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଁରି ପାରେ । କଥାର ସତ୍ୟତା ଭଜନାର ଜୀବନରୁ ସୃଷ୍ଟି ଜଣାଯାଏ । ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ହଠାତ୍ ସମୁଦ୍ର ମଝିରେ ଥରେ ବୋଇତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ନାଉରାମାନେ କିଏ ଛୁଆଡ଼େ ଗଲେ । ମାତ୍ର ଭଜନା ସନ୍ତରଣ କରି ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପରେ ଜାଭାହୀପରେ ଲାଗିଲା । ସେ ସେଇଥର ଜୀବନ ମରଣ ସଙ୍କଟ ସ୍ଥଳରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ଦେଶକୁ ଫେରି ଆଉ କେତେ ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରା କରି ନାହିଁ । ସେ କହେ, ତା'ପରି ଜଗତରେ କେହି ସୁଖୀ ନାହିଁ । ଜୀବିକା ନିବାହ ନିମନ୍ତେ ଯାତ୍ରା ଆବଶ୍ୟକ ସମସ୍ତ ସେ ଅଳ୍ପ ପରିଶ୍ରମରେ ପାଇପାରେ । ମନୁଷ୍ୟ ପେଟକୁ ମୁଁ ଏ ଖାଇବାକୁ ଓ ଦେହକୁ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିବାକୁ ପାଇଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ପାଇଲା । ଆଉ ତାର ଆବଶ୍ୟକ କ'ଣ ? ନିଜର ପରିଶ୍ରମ ତାକୁ ଏତକ ଦେବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗମ । ତେବେ ବୁଥାଟାରେ କାହିଁକି ଜାଭା, ସୁନାହା, ଆଫ୍ରିକା, ମାଡ୍ରାଗାସ୍କର ପ୍ରଭୃତି ଦୂର ଦେଶକୁ ବଣିକ ନେଇ ଯାଇ ଜୀବନଟାକୁ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ କରିବ ? ଜୀବନରୁ ବଳି ମୁଲ୍ୟବାନ୍ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ?

ଭଜନା ପରର ଦୁଃଖ ଦେଖି ସମ୍ଭାଳି ହୋଇ ରହିପାରେ ନାହିଁ । ସବୁଦିନେ ସେ ଖାଲେଇକି ମାଛ ବନ୍ଧିକରି ତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଚାଉଳ, ତାଲି, ତେଲ, ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ଘରକୁ ଫେରେ । କେବେ କେବେ ଲୁଣ, ଶୁଖୁଆ ଅଥବା ରୂପେଇର ହାତକଟା ସୂତା ନିଏ । ଯେଉଁଦିନ ଆଗରେ କୌଣସି ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ରକ୍ଷକ ପଡ଼ିଯାଏ ସେଦିନ ସେ ମହାଆନନ୍ଦରେ ସେତକ ତା ଆଗରେ ଥୋଇ ହସି ହସି ଖାଲ ହାତରେ ଘରକୁ ଫେରେ ।

ଭଜନା ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ମନରେ ତାର ଗର୍ବ ଏବଂ ଅନନ୍ଦ ଲାଭ ହୁଏ । ସେଦିନ ସେ ତାର ଦୈନିକ ଲିପିରେ କେତେ କ'ଣ ଲେଖିଯାଏ । ଅବଶ୍ୟ ରୂପେଇ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପସନ୍ଦ କରେ ନାହିଁ । ସମୟ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ କହିଥାଏ, ଘର କରି ଭବିଷ୍ୟତ ନିମନ୍ତେ କିଛି ସଞ୍ଚୟ କରିବା ଉଚିତ । ଆଜି ଦେହ

ମୁଣ୍ଡ ଅଛି, କିଏ ଦେବ ତେତେବେଳକୁ ? ଭଜନା ଏ ସବୁ ଶୁଣିବା ଲୋକ ନୁହେଁ । ସେ କହେ ସଞ୍ଜୟ କରିବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର କାମ । କୌଣସି ଉପାୟରେ ସେମାନେ ମନ୍ଦମୁହୂର୍ତ୍ତ ନିମନ୍ତେ ସଞ୍ଜୟ କରି ରଖିବେ ନିଶ୍ଚୟ । ଏ ବି ସତ କଥା । ବଖତଦେଲେ ରୂପେଇ ଦିନେ କାହିଁକି ଦଶଦିନ ଚଳାଇ ନେଇଛି ।

ଭଜନା ଭାବେ, ସେ ତାର ସ୍ବପ୍ନ ମରୁ ଦ୍ଵୀପର ଅଧିପତି । ‘ଦେଖଇ ନେନ୍ଦ୍ର ଯାହା ଚଉଦଗର, ସେ ସବର ଅଟଇ ମୁଁ ଅଧୀଶ୍ଵର ।’ ଯେତେବେଳେ ସେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ନୌକା ମେଲି ଏକାକୀ ନୀଳସମୁଦ୍ରର ତରଙ୍ଗ ଭେଦ କରି ଭାସି ଭାସି ଖୁଣ୍ଟି ଆ ଦ୍ଵୀପ ଆଡ଼େ ଚାଲିଥାଏ, ମନଃକୁଣ୍ଡିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ, ସ୍ଵର୍ଗର ଇନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ତା’ର ଆନନ୍ଦ ଦେଖି ଈର୍ଷା କରୁଥିବେ । ଯେଉଁଦିନ ଭଜନାର ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧରେ ରୂପେଇ ତା’ର ବିଲେଇଟି ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନୌକାରେ ଉଠେ, ଭଜନା ଆହୁର ଆନନ୍ଦରେ ହରି ଫୁଲଇ ଦ୍ଵିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ନୌକା ବାହନ ଏ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ରୂପେଇକୁ ଦେଖାଇବାକୁ ।

କେବେ କେବେ ରୂପେଇ ନୌକା ଖଣ୍ଡି ସମୁଦ୍ରରେ ବାହୁ ନେବାରେ ସ୍ଵାମୀକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଯେଉଁଦିନ ପବନ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପ ଆଡ଼କୁ ବହୁଥାଏ, ପାଲ ଟାଙ୍ଗି ଉଭୟେ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଅନାଅନି ହୋଇ ଦୁଃଖସୁଖ ହୁଅନ୍ତି । ଭଜନା ତା’ର ସମୁଦ୍ର ଭ୍ରମଣର ଆଶୁର୍ଯ୍ୟ ବୃନ୍ତମାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ରୂପେଇକୁ ହସ୍ତ, ଆନନ୍ଦତ, ଆଶୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ କରାଏ । ଦେଶ ବିଦେଶରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ସମୟରେ କି କି ଅଭ୍ୟୁତ ଘଟଣା ଭଜନାର ଜୀବନରେ ଘଟିଛି ସମସ୍ତ ସେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ।

କେବେ କେବେ ଭଜନାର ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ଥିଲେ କିମ୍ବା ଇଚ୍ଛା କରି ଭଜନା ମାଛ ଧରିବାକୁ ନ ଗଲେ, ନିଜେ ରୂପେଇ ଜାଲଖଣ୍ଡି ଧରି ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଯାଏ । ଏପାଖ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ମାଛ ଧରିବାର ବିଶେଷ ପୁଣ୍ୟ ନାହିଁ । କୂଳର ଅତି ନିକଟରେ ଖଣ୍ଡି । ଏକାକୀ ମାଛ ଧରିବା କଷ୍ଟ । ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପ ନିକଟରେ ଜଳର ଶରୀରତା ଅଳ୍ପ । ରୂପେଇ ଦିନେ ଦିନେ ନୌକାଖଣ୍ଡି ବାହୁ ଏକାକି ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପକୁ ଯାଏ ବିଲେଇର ଭାର ଭଜନା ଉପରେ ପକାଇ ।

ଭଜନାର ପିତାମାତା କିଏ ସେ ତାର ଦୈନିକ ଲିପିରେ କିଛି ଲେଖିପାଇ ନାହିଁ । ରୂପେଇ ସମ୍ଭବେ ଏତିକି ମାତ୍ର ଅଛି ଯେ ସେ ରୂପେଇକୁ ଆବାଲୁରୁ ନିଜ ନିକଟରେ ଦେଖି ଆସୁଛି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ କେବେ ହୋଇଥିଲା ଜଣା ନାହିଁ ।

ସମୁଦ୍ର ଜଳରୁ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପ ପ୍ରାୟ ଏକକୋଟି ଦୂର । ଗୁଣ୍ଡିଆଡ଼େ ଜଳ-
ବିଶିଷ୍ଟ ସୁଲଭଗର ନାମ ଦ୍ଵୀପ—କେବଳ ଏହି ସତ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ସମୁଦ୍ର
ମଧ୍ୟରେ ସେହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଚଟାଣଟିକୁ ଯେ ଦ୍ଵୀପ ନାମରେ ପରିଚିତ କରାଗଲା, ଏହା
ନୁହେଁ । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ତାକୁ ସେହି ନାମରେ ଡାକନ୍ତି । ଭଜନା ତା'ର
ଦୈନିକ ଲକ୍ଷରେ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଚଟାଣଟିକୁ ଦ୍ଵୀପ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରନ୍ତି ।

ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପର ଲମ୍ବ ପ୍ରାୟ ଅଧକୋଟି ଏବଂ ଚୌଡ଼ା ତାହାର ଅଧାରୁ
କମ । କଳଙ୍ଗ ଉପକୂଳ ସଙ୍ଗେ କ୍ଷୁଦ୍ରଦ୍ଵୀପଟି ଲମ୍ବ ଭାବରେ ସମାନ୍ତର । ଦ୍ଵୀପର
ଜଳ ସିଧା ନୁହେଁ, ଭଙ୍ଗା, ଭଙ୍ଗା; ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସମୁଦ୍ରର ଜଳ ଭିତରେ କିଛିଦୂର
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶି ଯାଇଛି । କେଉଁଠି ବା ସୁଲଭଗ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ଗୋଜା ହୋଇ
ନିଭୁଜର ଶୀର୍ଷପରି ପଶି ଆସିଛି । ଦ୍ଵୀପର ଜଳ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକର୍ମଣିଲାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ସମୁଦ୍ରର ଗଭୀରତା ଜଳ ନିକଟରେ ନିତାନ୍ତ ଅଳ୍ପ, ତେଣୁ ଏକାକୀ ମାଛ ଧରିବାରେ
ଉତ୍ତମ୍ଭୁ ଭଜନା ଏବଂ ରୂପେଇକୁ ଭାସି ସୁରଧା ହୁଏ । ନୌକାଖଣ୍ଡି ନିକଟସ୍ଥ
କୌଣସି ବୃକ୍ଷ ବା ଲତାରେ ବାନ୍ଧି ସମୁଦ୍ର ଜଳ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ମାଛ
ଧରନ୍ତି । ମାଛ ଧରିବାର ଅନେକ ଉପାୟ ତାଙ୍କୁ ଜଣା । ଯେଉଁଦିନ ପବନର
ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲହରୀମାନ ଆସି ଦ୍ଵୀପରେ ବାଜେ, ସେହି ଦିନ ଜଳ
ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ମାଛ ଧରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇ ପଡ଼େ; ସେଦିନ ତଙ୍ଗାରେ
ବସି ମୁଣ୍ଡଘୁମା ଜାଳରେ ମାଛ ଧରନ୍ତି ।

ସମୁଦ୍ରର ଅନେକ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏହି
ଅକର୍ମଣିଲା ପଥର ଲୁଚି ରହିଛି । କଳଙ୍ଗ-ପଡ଼ନ ପ୍ରଭୃତି ନୌବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ
ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ତାମ୍ରଲତ୍ତକୁ ଆସୁଥିବା ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟପୁର୍ଣ୍ଣ ବୋଇତଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ
ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପର ନିକଟ ଦେଇ ଆସେ । ଏହି ସମସ୍ତ ଜଳର ନିମ୍ନଦେଶସ୍ଥ ପଥର
ଦେହରେ ଅଜାଣତ ଭାବରେ ବାଳି ଅନେକ ସମୟରେ ବୋଇତ ଜଳମଗ୍ନ
ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ମୁଝାବନ୍ ମାନବ ଜୀବନ ବିପଦାପଲ୍ଲ ହୋଇଥାଏ ।
ଦୂରଦେଶାଗତ ନାବିକକୁ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭଜନା ବହୁ ପରଶ୍ରମ
କରି ପଥରଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ତନ୍ଦ୍ରାର ଫମ୍ପାତୋଲ ରସାଇ ରଖିଛି ।
ଲୁହାର କଡ଼ି ବାନ୍ଧି, କଡ଼ି ଆଗରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୁହା କଣ୍ଟା ବଙ୍କାକରି ସୁଲଭ
ତୋଳ ତଳେ ରଖିଛି । ନିଜର ପକାଇ ରଖିଥିବାରୁ ପ୍ରକୃତର କୌଣସି ପ୍ରକାର

ଅତ୍ୟାଚାର ତୋଳଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ରର ଲହରୀ ଉଠି ତୋଳରେ ବାଜିଲେ, ତୋଳଟି କେବଳ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ହଲିଯାଏ । ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ସୁଧାଧାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା ନିମନ୍ତେ ଭଜନା ପ୍ରତ୍ୟେକ ତୋଳର ଉପର ଭାଗରେ ଲହରୀର ବାଜି ସମ୍ବଳ କରିଛି । ବାଡ଼ିର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୬୫ ଫୁଟ । ବାଡ଼ିର ଅଗରେ ସମସ୍ତିବାହୁ ହିତୁଜ୍ଜ ଆକାରରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣର ପତାକା ସାମାନ୍ୟ ପବନରେ ସୁଜା ଫଡ଼ ଫଡ଼ ହୋଇ ବରାବର ଉଡ଼ୁଥାଏ । ପତାକାରେ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ “ସାବଧାନ” । ମାତ୍ର ଯେଉଁଥି ନିମନ୍ତେ ଏହା ଲେଖା ହୋଇଥାଏ, ତାହା ଏ ପତାକା ସାଧନ କରିପାରେ ନାହିଁ । କାରଣ ସମୁଦ୍ରର ହାତୁଡ଼ିରେ ବରାବର ହଲୁଥିବାରୁ ଦୂରରୁ କିମ୍ବା ନିକଟରୁ ଏହି ‘ସାବଧାନ’ ଶବ୍ଦଟିକୁ କେହି ପଢ଼ି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପତାକା ବେଶି ଦୂରକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ତଥାପି ଯେତିକି ଦୂରକୁ ଦେଖାଯାଏ, ସେତିକିରେ ନାବିକମାନେ ପଥେଷ୍ଟ ସାବଧାନ ହୋଇଯାନ୍ତି ।

ଭଜନା ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରାୟ ଏହି ବିଷୟରେ ଟିକିଏ ଭାବେ । କି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ, “ନିକଟରେ ବିପଦ ଅଛି” ଏହାକୁ ସେ ଆହୁର ଦୂରରୁ ନିଶ୍ଚୟ ବିଦେଶୀ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବ । ବହୁଦିନର ଚିନ୍ତା ପରେ ସ୍ଥିର କଲା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାଡ଼ିର ଅଗରେ ଗୋଟିଏ ହେଉ ଅଥବା ଅଧିକ ହେଉ ଘଣ୍ଟା ବନ୍ଧାଯିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲହରୀ ତୋଳରେ ବାଜିଲେ, ତୋଳ ଥର ଉଠିବ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘଣ୍ଟାଗୁଡ଼ିକ ବାଜି ଉଠିବ । ପବନ ଯେତିକି ଅଧିକ ଲୋରରେ ବହିବ, ଲହରୀ ସେତିକି ପ୍ରବଳ ବେଗରେ ତୋଳକୁ ଆଘମଣ କରିବ, ତୋଳ ସେତିକି ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଥର ଉଠିବ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘଣ୍ଟାଗୁଡ଼ିକ ବାଜି ଉଠିବ । ବିପଦ ଯେତିକି ପ୍ରବଳ ହେବ, ଘଣ୍ଟାଗୁଡ଼ିକ ସେତିକି ଜୋରରେ ସାବଧାନ କରାଇ ଦେବେ । ଅବଶେଷରେ ଭଜନା ସେଇଆ କଲା । ବହୁଦୂରରୁ ଘଣ୍ଟାଗୁଡ଼ିକର ନାଦ ଶୁଭେ । ସମୁଦ୍ରରେ ଲହରୀର ଅବସାନ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଘଣ୍ଟାଗୁଡ଼ିକ ଦିନରୁ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବାଜୁଥାଏ । ଲୋକେ ଭଜନାର ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ବହୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଭଜନା ସେପରି ପ୍ରଶଂସାରେ ଆନନ୍ଦ ବୋଧ କରେ ନାହିଁ, ଟିକିଏ କେବଳ ହସିଦିଏ ।

ଯେଉଁ ଗୁମନୀ ସ୍ଥଳରେ ସମଗ୍ର ଜଗତ ସୁଧାକରଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ଭୂଲରେ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ବାଦକର ଉଠେ, (କରିବାର କଥା, ଯେ ନିତ୍ୟ ସୁନ୍ଦର, ନିଜକୁ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ସେ ମନରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଯାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦିନକପାଇଁ, ସେହି ଦିନକ ସେ ମନରେ ଭାରି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରେ, ହରି ପୂଜାର କହିଉଠେ “ମୁଁ ସୁନ୍ଦର ।”) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପିପାସୁ ଭଜନା ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କରି ନାଚି ଉଠେ । ମାରବ୍ୟ

ଦ୍ଵୀପର ସେହି ଚନ୍ଦ୍ର ପାହାଡ଼ର ଉପରିସ୍ଥ ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନିସ୍ଵାସ କର ଅନନ୍ଦରେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଉଠେ । ସେ ସଙ୍ଗୀତର ଅର୍ଥ କେବଳ ଭଜନାକୁ ଜଣା । କେବେ କେବେ ଏକାକୀ ସେହି ଧ୍ରୁବର ବାଲୁକା ପ୍ରାନ୍ତରର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୌଡ଼ିଥାଏ, ବାଲି ହରଣର ଅନୁସରଣ କର । କେବେ କେବେ ବଳାହାର କରି ରୂପେଇକୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ସମୁଦ୍ର କୁଳକୁ ଯାଏ ଏବଂ ନୌକା ଉପରେ ରୂପେଇକୁ ବସାଇ, ନିଜେ ବସି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଧବଳିତ ସାଗର ତରଙ୍ଗ ଆଡ଼କୁ ନୌକାଗଣ୍ଡି ପେଲିଦିଏ । ତରଙ୍ଗ ଦୋଳାରେ ଦୋହଲି ଦୋହଲି ନୌକାଗଣ୍ଡି ଖୁଣ୍ଟିଥା ଦ୍ଵୀପ ଆଡ଼େ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲିଯାଏ । ଏଣେ ନୌକା ମଧ୍ୟରେ ଭଜନା ଏବଂ ରୂପେଇ ଗାରବରେ ପ୍ରକୃତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ କରନ୍ତି ।

ଡଙ୍ଗା ଖୁଣ୍ଟିଥା ଦ୍ଵୀପରେ ଲାଗେ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟୀ ରଜନୀରେ ଉଭୟେ ସାଗରର ଘୋର ଗର୍ଜନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘଣ୍ଟାର ୦୮୦୮ ଧ୍ବନି ଶୁଣି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧ କରନ୍ତି । କୂଳର ଅନତିଦୂରରେ ଥିବା ନାରିକେଳ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକରୁ ଫଳ ଆଣି ଉଭୟେ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଭଜନା କହେ, “ନଡ଼ିଆ ପରି ଉଲ୍ଲୁଖ ପଦାର୍ଥ ଜଗତରେ କିଛି ନାହିଁ । ଏଥିରେ ନାହିଁ କଣ ? ରୁଟି ଅଛି, ସବୁତ ଅଛି, ନାଲି ନଡ଼ିଆରେ ଲଦୁଣୀ ଅଛି ।”

ଖୁଣ୍ଟିଥା ଦ୍ଵୀପର କୁଳରୁ ମାନ୍ଦି କେତେକ ଡ଼ାକ ଛଡ଼ି ପାହାଡ଼ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ମାରବ୍ୟ ଦ୍ଵୀପର ବାଲିପାହାଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ଭେଦ ବେଶୀ । ଦୈର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ବୃହତ୍ । ଦ୍ଵୀପଟି ଯେତେ, ପର୍ବତ ତହିଁରୁ ଅଳ୍ପ ଛୋଟ । ପର୍ବତର ନିମ୍ନଦେଶର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ନାରିକେଳ ବୃକ୍ଷ । ଉପର ଆଡ଼କୁ ନାନାଜାତି ବୃକ୍ଷ ଲତା । ଜଙ୍ଗଲ ରୁଦ୍ଧରୁଦ୍ଧକିଆ । ଘାଟି ନ ହୋଇଥିବାରୁ ଭୟର କୌଣସି କାରଣ ନ ଥାଏ । ପର୍ବତର ଅଧିକ ଗଡ଼ାଣିଆ ନୁହେଁ ତେଣୁ ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ କଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଭଜନା ଖୁଣ୍ଟିଥା ପର୍ବତର ନିମ୍ନଦେଶରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ବୁଟିର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି । ମାଛ ଧରୁଥିବା ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଝଡ଼ ବର୍ଷା ହେଲେ, ଏଥିରୁ କୌଣସିଟିରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଯେଉଁଦିନ ଭଜନା ଏବଂ ରୂପେଇ ଉଭୟେ ଖୁଣ୍ଟିଥା ଦ୍ଵୀପରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ସେଦିନ ବୁଟୀରେ ରଜନ କରନ୍ତି । ରଜନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୁଟୀରେ ଦୁଇଟି କଣି ହାଣ୍ଡି ରଖାଥାଏ । କେବଳ ସେତିକି ବୁଝେ, ହାଣ୍ଡିରେ ଚାଉଳ ରଖି ତାଙ୍କି ଦେଇଥାଏ । ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ, କୌଣସି ହତଭାଗ୍ୟ ନାବିକ ଅକସ୍ମାତ୍

ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ଅନାଦ୍ୱାରରେ ସମୟ ଯାପନ କରିବା ନାହିଁ । ଅଗ୍ନି ନିମନ୍ତେ ଚକ୍ରମକ୍ତ ପଥର ଏବଂ ଜଳ ନିମନ୍ତେ ଝରଣା ତ ରହିଛି ।

ଦିନେ ଭଜନା ଓ ରୂପେଇ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ୱୀପରେ ମାଛ ଧରୁ ଧରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇଗଲା । ସେଦିନ ଜଳଦେବୀଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦୟାରୁ ସେମାନେ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ଧରିପାରି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଜୁଳକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ମନେ କଲେ ନାହିଁ । ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ୱୀପରେ ରାନ୍ଧି ଯାପନ କରିବେ, ଏହି ଭଦ୍ରେଶ୍ୟରେ ଝରଣା ନିକଟସ୍ଥ କୌଣସି ଗୋଟିଏ କୃତ୍ତିଆରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନୌକାଖଣ୍ଡି ଜୁଳରେ ବାନ୍ଧି ଦିନକ ପରିଶ୍ରମର ଫଳସ୍ୱରୂପ ନିକଟସ୍ଥ କୂଟିରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ସୂକ୍ଷ୍ମାଗମର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ଧକାର ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ଅବରଣ (ଅଭ୍ର) ନିଲଟଣ ଜାଳ ରୂପେଇ ରଞ୍ଜନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିୟୁକ୍ତ କଲା । ଝକ୍ରମକ୍ତ ପଥର ମାରି ଶୁଖିଲା କାଠରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଲା । ଭଜନା ଝରଣାରୁ ଜଳଆଣି ରୂପେଇର ନିକଟରେ ରଖିଦେଲା । ନଡ଼ିଆ ପହର ପଟି ଖଣ୍ଡି ରୂପେଇ ନିକଟରେ ପକାଇ ତାହାର ଉପରେ ନିଜର ଶ୍ରାନ୍ତ ଶରୀର ଲମ୍ବାଇ ଦେଲା । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ରଜନୀ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସାନ୍ଧ୍ୟସମୀରଣ ଗଛପତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳିତ କରି ଚାଲିଗଲା । ଦୀପର ଅଗ୍ନିଶିଖା ସେହି ଧୀର ପବନରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ଏଣେ ଅନଳ ଦେଖି ଦ୍ୱୀପର ନାନାଜାତି କାଟପତଙ୍ଗ ସେହିଠାରେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ । ଶ୍ରାନ୍ତ ଭଜନାର ଦେହ ଉପରେ ନାନାପ୍ରକାର କ୍ଷୀତ୍ରାକୌତୁକ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ମଣକର ପ୍ରଭାବରୁ ଭଜନା ଅଧୀର ହୋଇ ନିଜ ଦେହରେ ବ୍ୟର୍ଥ ଚାପୁଡ଼ା ମାରିହେଲା । ଦେହରୁ ତେଣେ ଘର୍ମ ନିର୍ଗତ ହେଉଛି । ଆଃ, କି ଅଧୀରତା; ଭଜନା ଅଛିର ହୋଇ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା ।

ମାନ୍ଦ୍ର ତା'ର ସେ ଚିତ୍କାରରେ ବାଧା ଦେଇ ରୂପେଇ କହିଲା, (ଟିକିଏ ଭାତ ସ୍ତରରେ) ଶୁଣ, ଶୁଣ, ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ କାହିଁ କେତେ ଦୂରରୁ କିଏ ଜଣେ ଆସି ସ୍ତରରେ କାନ୍ଦୁଛି ।

ଭଜନା ଅଟ୍ଟା କରି ଉଠିବ କଲା, ଆଉ କିଏ ହୋଇଥିବ । ବୋଧହୁଏ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେତଜ୍ଞା କାନ୍ଦୁଛି । ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରେତଜ୍ଞାର ଅତ୍ୟାଚାର ଭେଦ ବେଶି କି ନା ।

ଅଟ୍ଟା କରୁଛ ? ମୁଁ କ'ଣ ମିଛ କହୁଛି ? କାନି ତେର ଶୁଣୁ ନା ।

କାହିଁ କିଛି ତ ଶୁଣୁ ନାହିଁ ।

ତେବେ ତମ ଜାନରେ କିଛି ଦୋଷ ରହିଛି ନିଶ୍ଚୟ । ଏତିକି କହି ରୂପେଇ ଧରନ୍ତୁ ହୋଇ ପୁନଃ ରଜନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଗଲା । ଭଜନା ଅବରଣ ନଲଟଣି ହାତରେ ଧରି ସମୁଦ୍ର କୂଳଆଡ଼େ ଚାଲିଲା ।

ଭଜନା ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲା ବହୁତ ଦୂରରେ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଯୁଦ୍ଧ ଆଲୋକ ହଲି ହଲି ଧୀରେ ଧୀସ ଅନ୍ଧାରୁ ଆସୁଛି । ସେତେବେଳକୁ ଦୁଇ ଘଡ଼ି ଅକାର ଲାଗିଗଲାଣି । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣରେ ସମୁଦ୍ରର ବିଚୋରତ ବନ୍ଧି ଉଠିଲା ଦେଖା ଗଲାଣି । ମାତ୍ର ଭଜନା ଠିଆ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନଟିରୁ ତଥପି ଅକାର ଚାଲିଯାଇ ନାହିଁ । ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ, ପଟ୍ଟତର ଛୟାରେ ଦ୍ଵୀପର ପସ୍ତିମ ଦିଗ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ଧତା ଥିଲା । ଭଜନା କୂଳର ସେହି ଅକାର ସ୍ଥାନରେ ଠିଆହୋଇ ଦେଖିଲା ଦିଗ୍‌ବଳୟର ନିକଟରୁ ହଲନ୍ତା ଆଲୋକଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଛି ।

ଆଲୋକର ଅକାର ଏବଂ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳତା କ୍ରମେ ବଢ଼ୁଛି । ପ୍ରଥମେ ରୋହିଣୀ ନନ୍ଦିନୀ ପରି ଦେଖା ପାଉଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଧ୍ରୁବତାରାର ଅକାର ଧାରଣ କଲାଣି । ଭଜନା ଶୁଣିଲା ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଘଣ୍ଟା ଗୁଡ଼ିକର ଠଣ ଠଣ ଶବ୍ଦ ଭେଦ କରି କାହାର ମର୍ମଭେଦ ଆକୁଳ ଚିତ୍କାର । ସେ ଅଉ କେବେ ଏପରି ଶୁଣି ନ ଥିଲା । ରୂପେଇ ଯେ ଏହି ଚିତ୍କାରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଭଜନାକୁ ପଚାରୁଥିଲା, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ରୂପେଇର କଥାରେ ବିଶ୍ଵାସ ନ କରି ଥିବା କରିଥିବାରୁ ସେ ଦୂଃଖିତ ହେଲା ।

ଧୀରେ ଧୀରେ କାନ୍ଦଣାର ସ୍ଵର ନିକଟତର ହେଲା । ଏଥର ଭଜନା ନିଷ୍ଠା ଶୁଣି ପାରିଲା ଏକ ରମଣୀର ଅର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାର ମଧ୍ୟ ଦେଇ କେତେ ଜଣ ଲୋକଙ୍କର ନିକଟ ହାସ୍ୟ । ଅଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ ବୋଇତ ଧୀରେ ଧୀରେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପଆଡ଼େ ଆସୁଛି । ପ୍ରଥମେ ବୋଇତର ମାଣ୍ଡୁଳ ଉପରେ ନଲଟଣିର ଆଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଜାହାଜ ନିକଟକୁ ଆସିବାରୁ ବହୁ ଆଲୋକ ଫୁଟି ଉଠିଲା ।

ଭଜନାର ଆଉ ସନ୍ଦେହ କରିବାରେ କୌଣସି କାରଣ ରହିଲା ନାହିଁ । ହେଉ ଚାଲିକି ପ୍ରେତନାଗ ବ୍ରହ୍ମେ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟର—ଏତିକି ଜାଣି ସେ ରୂପେଇ ନିକଟକୁ ଫେରିଗଲା ।

ଭଜନା ରୂପେଇକୁ ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବାଦ ଦେଇ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଖର ବୁଦ୍ଧାରେ ଆଶ୍ରୟ ସନ୍ଧାନ କଲା । ଅନଳ ଶିଖା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵକୁ ଉଠିଲା ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଥାନଟି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଗଲା । ଭଜନା ଅନଳରେ ଦୂରରୁ ସେହି ଅନଳ ଶିଖାକୁ

ଅଧଳକ ନୟନରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଚଢ଼ ଚଢ଼ ଶବ୍ଦରେ ଅଗ୍ନି ବୁଦାକୁ ଉସ୍ମାକରି
କିଛି ସମୟ ପରେ ନିର୍ବାପିତ ହେଲା । ଭଜନା ବୁଟୀରୁ ଫେର ଆସିଲା । ସେତେ-
ବେଳକୁ ରୂପେଇର ରଜନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା ।

ଉଭୟେ ଖଣ୍ଡେ କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ଖାଇବାସିଲେ । ଭାତ ଏବଂ ମାଛ କଦଳୀ
ଖୋଳ । ଝରଣାର ନିକଟରେ ଅନେକ କଦଳୀଗଛ । ଜଳ ଆଣିବା ସମୟରେ
ଭଜନା କେତେଗଣ୍ଡି ପତ୍ର ଓ କାନ୍ଦାଏ ବନ୍ତୁଳ କଦଳୀ କାଟି ଆଣିଥିଲା । ମାଛ
କଦଳୀ ଖୋଳରେ ଘିଅ କିମ୍ବା ତେଲର ଗନ୍ଧ ନ ଥିଲା । ହଳଦା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
କୌଣସି ମସଲା ବା ଆସିବ କାହୁଁ ? ଜହାକୁ ଯେ ନିଜର ଅଧୀନରେ ରଖିଛି,
ତାକୁ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଭଲ ଲାଗେ । ରୂପେଇ ହାତର ସେହି ଅଣହଳଦିଆ,
ଅଶବଘର, ଅଶାମୁଣ୍ଡା ଖୋଳ ଟୋପିକ ଭଜନାକୁ ବେଶ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା । ଉଭୟେ
ଆନନ୍ଦରେ ଭୋଜନ ଶେଷ କଲେ ।

ରୂପେଇ ଘର ବଳେଇଟିକୁ ଗଣ୍ଡିଏ ଭାତ ଖୁଆଇଲା । ସୁରୁମାରୁଆ
ବଳେଇ ହୁଆଟିକୁ ପାଣି ସିଝା ମାଛ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ରୂପେଇ
କହିଲା ପୁଅଟି ମୋର ଆଜି ଉପାସ ରହିଲା । ତା ଦେହ କ'ଣ ଖରାପ ହେଲାଣି ।

ଭଜନା ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲା, ଏଥର ତାର କାଳ ପୁରୁଲା । ହସିଆର !
ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ତାର ପାଞ୍ଜି ପୋଛୁଲାଣି ।

ରୂପେଇ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, ତମେ ସେମିତିକା କାଳକଥା ଭୁଣ୍ଡୁ
ବାହାର କର ନା । ସତେ କଲେ, ମୋ ପୁଅ ଦେହ କାହିଁକି ଖରାପ ହେବ ।
ତାହାଦେହ ତ ସୁନା । ଆଲୋ, ଆ । ଏହା କହି ପୁଅକୁ କୋଳକୁ ଟାଣି ନେଲା ।
ନଡ଼ିଆ ପଟି ଉପରେ ଶୋଇପଡ଼ି ପୁଅକୁ କୋଳରେ ଶୁଆଇ, ସ୍ନେହରେ ତା'ର
ପିଠି ଆର୍ଦ୍ର କରି ଦେଲା ।

ରାତ୍ରିକ ନିମନ୍ତେ ବିଶ୍ରାମ ନେବା ପୁରୁରୁ ଭଜନା ଥରେ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ
ପ୍ରକାଶ ବୋଇତଟି ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲା । ଦେଖିଲା ଦ୍ଵୀପ ନିକଟରେ ଆଲ
ଦୂରରେ ବୋଇତ ନିଜର ପକାର ରହିଛି । ରମଣୀର ବିକଳ ସ୍ଵର ଆଉ
ଶୁଣୁନାହିଁ । କେତେ ଜଣ ଲୋକଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟ ତଥାପି ବନ୍ଦ ହୋଇନାହିଁ ।
ସମୟ ସମୟରେ ରାତ୍ରିର ଗରବତା ଘଟକର ଉଠୁଛି ହାସ୍ୟବୋଲ ।

ଭଜନାକୁ ଏପରି ଦୁଃଖ ନୁହେଁ ନୁହେଁ । ଏଥିପୁରୁଷ ସେ ଏପରି ଅନେକ
ବୋଇତ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପ ନିକଟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାର ଦେଖିଛି । ସାଧାରଣତଃ ଦୂର
ଦେଶାଗତ ବୋଇତଗୁଡ଼ିକ ରାତ୍ରି ହେଲେ ଏହି ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପ ନିକଟରେ ଆଶ୍ରୟ

ପ୍ରହର କରୁଥାନ୍ତି । କାରଣ ଶ୍ରୀ ସମୟରେ ବୋଇତ ଚଳାଇ ତାମ୍ରଲପ୍ତାବସ୍ତ୍ରରେ ଯିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିରାପଦ ହୁଏ । ପ୍ରବାଣ ନାବିକମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଏହି ଶୁଣ୍ଠିଆ ଦ୍ଵୀପ ନିକଟରୁ ଅନେକ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥର ଲୁଚି ରହିଛି । ପୂର୍ବରୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ବୋଇତ ଶୁଣ୍ଠିଆଦ୍ଵୀପ ନିକଟରେ ବୋଧହୁଏ ସେଇଥି ନିମନ୍ତେ ରଖିଛନ୍ତି ।

ଭଜନା ବୁଟୀରୁ ଫେରିଯାଇ ଖଣ୍ଡେ ନଡ଼ିଆ ବଟେଇ ଉପରେ ବସ୍ତ୍ରାମ୍ବ୍ରହଣ କଲା । ସେ ଦିନ ସେ ତାହାର ଦୈନିକ ଲିପିରେ କିଛି ଲେଖିପାରି ନ ଥିଲା । ତାଳପତ୍ରର ପୋଥି ଓ ଲେଖନ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନ ଥିବାରୁ ତା'ର ପ୍ରଧାନ ଆନନ୍ଦ ଜୀବନୀ ଲେଖାରୁ ବାଧା ହୋଇ ସେ ଦିନ ସେ ବିରତ ହେଲା ସତ, କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ମନରେ ଆଉ ଶାନ୍ତି ଆସିଲା ନାହିଁ । ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଅର୍ଦ୍ଧନିଦ୍ରା ରୂପେଇ ଉଠାଇ କହିଲା, ଦେଖ, ଆଜି ଦିନଟା ଏହିପରି ବୃଥାରେ କଟିଗଲା । ମୁଁ କିଛି ଦି' ଧାଡ଼ି ଲେଖିପାରିଲି ନାହିଁ । ମନଟା ଭାରି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛି ।

ରୂପେଇ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଆଖି ମକ୍ତୁ ମକ୍ତୁ କହିଲା, ମଲା ମୋର, ତମର ସେ ରୁଲିଲେଖା । ମୁଁ ତମର କି ଅଗ୍ରାଧ କଲି ବୋଲି ମୋ କା'ରୁ ନିଦଟା ଭାଙ୍ଗିଦେଲ ? ମଣିଷ କାମ ଦାମ କରି ଟିକିଏ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ତମର ମନଟା ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ?

ତମୁକୁ ମୁଁ ତ କିଛି କରିବାକୁ କହୁନାହିଁ । ମୋର କହିବାର ଏତିକି ଯେ ମୁଁ କାଲି ବଡ଼ ସକାଳୁ ଏକୁଟିଆ ପହଁରି ପହଁରି ସେ ପାଖକୁ ଚାଲି ଯିବି । କାଲି ଆଉ ମାଛ ଫାଛ ମୁଁ ଧରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଦିନ ଗୋଟାକଯାକ ପୋଥି ଲେଖିବି । ତେମେ ଏଣୁ ମାଛ ଧରି, ନଡ଼ିଆ କଦଳୀ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପହଞ୍ଚିଯିବ । ନୋହିଲେ ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ତଙ୍ଗା ଫିଟେଇ ଚାଲିଯିବ । ଯଦି ତେର ହୁଏ ଶାନ୍ତାଏ ଭାତ ପଛେ ତମ ପାଇଁ ମୁଁ ଫୁଟାଇ ଦେଇଥିବି ।

ରୂପେଇ ଭଜନାର କଥା ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ହାଇ ମାରୁ ମାରୁ ପରି ଉପର ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଭଜନା ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଡେରି କଲା ନାହିଁ ।

ସେତେବେଳେ ରୁପେଇ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରେ ସେତେବେଳକୁ ସୁଦ୍ଧା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୁପେ ଶେଷ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଅଳଙ୍କାର ଘଣ୍ଟ ବୃକ୍ଷଲତା ଏବଂ ଗୁମ୍ଫାର ନିମ୍ନଦେଶରେ ନିଜକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିସ୍ଵାର ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ରୁପେଇ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଖେ, ନିକଟରେ ଭଜନାର ଚଢ଼େଇ ଖଣ୍ଡ ପଡ଼ିଛି, ସେ ନାହିଁ । ଭାବିଲା ତେବେ ସତରେ ସେ ଚାଲିଗଲେ । ବାତ ନ ପାହୁଣ୍ଟ ସମୁଦ୍ର ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି ଚାଲିଗଲେ । ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କର ସେ ଆଳକୁଚି ମାଲକୁଚି ଲେଖାର ନିଶା । ଆସି ଦରବୁଜା ହେଲେ, ତଥାପି ପିଲୁଳିଆ ତଙ୍ଗ ଛଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ମାଛଧରା କାମ ମୋର ମୁଣ୍ଡରେ ପକାଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଚାଲିଗଲେ । ଏଣେ ମୁଁ ହଜିରାଣ ହୋଇ ମରବ । ଜଣିକିଆ ଜାଲଖଣ୍ଡି ପାଖରେ ନାହିଁ, ଯାଇ ତଙ୍ଗା ଭିତରେ । ପୁଷିଟିକୁ ରଖିବ କେଉଁଠି ?

ଏହିପରି ଚିନ୍ତାକରି ରୁପେଇ ପୁଷିକୁ କାଖରେ ଯାକି ସମୁଦ୍ର ଜୁଲୁଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ସମୁଦ୍ର ଜୁଲରେ ତଙ୍ଗାଟି ପୁଅ ପରି ବନ୍ଦୀରହିଛି । ସମୟ ସମୟରେ ଲହରୀ ବାଜି ଉଠୁଛି, ପଡ଼ୁଛି । ଦଉଡ଼ି ଫିଟାଇ ତଙ୍ଗା ଜୁଲକୁ ଟାଣିଲା । ଜୁଲରେ ଲାଗିବାରୁ ରୁପେଇ ତଙ୍ଗାରେ ପୁଷିକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଜାଲଖଣ୍ଡି ଓ ସୋଲବିଜା ଜୁଲକୁ ପକାଇଦେଲା । ଉତ୍ତମରୂପେ ଲୁଗା ଭିଡ଼ିଭିଡ଼ି ହୋଇ ମାଛଖାଲେଇ ବେକରେ ଝୁଲୁଲୁଲା । ସ୍ନେହରେ ପୁଷିର ଦେହ ଆର୍ଦ୍ର ସମ୍ପାଧନ କରି କହିଲା, ପୁଷି ଲେ, ତୁ ଏଇଠି ତଙ୍ଗା ଉପରେ ବସିଥା, ମୁଁ ଯାଉଛି ମାଛ ଧରିବାକୁ । ଜଳଦି ଫେରି ଆସିବ । ସୁନାଟି ପରା କାନ୍ଦୁ ନାହିଁ । ଚାଲେଇ କୁଆ କୁଡ଼ିକାର ଚିଲ ସ୍ଵରୂପ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ ହଲାଇ ମ୍ୟାଉଁ ମ୍ୟାଉଁ କହି ରୁପେଇର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା । ସ୍ନେହ ପରକୁ ଆପଣାର କରିପାରେ । ଇତର ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟ ନିକଟକୁ ଟାଣିଥାଣେ । ସ୍ନେହ ଓ ପ୍ରେମ ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବଦାନ ଜଗତର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ।

ସେତେବେଳକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୁରାଦିଗ୍‌ବଳୟ ଭେଦ କରି ଆକାଶ ବନ୍ଧକୁ ଆସି ନାହାନ୍ତି । ପୁରାଦିଗ୍‌ବଳୟ ଦେଖାଗଲାଣି । ତାରାଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଦିବା ଆଲୋକ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯିବାକୁ ବସିଲେଣି—“ମିଶି ଯାଏ ଯଥା ଜାବାସ୍ତା ବା ଆସ୍ତା ଚରଣେ” । ସେତେବେଳେ ସମୁଦ୍ର ଶାନ୍ତ । ସେହି ଶାନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧରେ ରୁପେଇ ଦେଖିଲା ବହୁ ଦୂରରେ ପ୍ରକାଶ ବୋଇତ ସ୍ଥିର ଭାବରେ ରହିଛି ଏବଂ ସେହି ବୋଇତରୁ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧ ନୌକା ଝୁଣ୍ଟିଆଁ ଦ୍ଵୀପର ଜୁଲୁଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚାଲିଆସୁଛି । ନୌକାଗୁଡ଼ିକର ଦୁଇପାଖେ ଆହୁଲା,

ଦେଖାଯାଉଛି, ଯେପରି ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଗୋଡ଼ ହଲାଇ ଚାଲି ଆସୁଛି ସମୁଦ୍ରର ଗଳ ବସି ଉପରେ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଏପରି ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ ରୂପେ ଆଉ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲା । ସେ ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଗଲା ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ନିପିଣ୍ଡ ପରି ବହୁ ଦୂରରେ ସମୁଦ୍ରର ସୁଗଳା ଜଳ ଭେଦ କରି ଆକାଶକୁ ଉଠିଲେ । ଆକାଶରେ ବଉଦ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରରେ ଜଳତରଙ୍ଗ ଯିବା ନିମନ୍ତେ ସୂର୍ଯ୍ୟର କ୍ରେରଣ୍ଡରେ ଲେହନ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ନୌକାଗୁଡ଼ିକ ଜଳର ଅତି ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ । ରୂପେଇ ଏତେ ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିର ଚକ୍ଷୁରେ ଅନାଇ ରହିଥିଲା । ନୌକାଗୁଡ଼ିକୁ ନିକଟରେ ଦେଖି, ଆଉ ହିର ହୋଇ ରହିଯାଇଲା ନାହିଁ । ଶେଷଥର ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନୌକାରେ ଚଢ଼ୁ ପକାଇ ସେ ନିଜ ନୌକାରୁ ତଳକୁ ଓଢ଼ାଇ ଆସିଲା । ଜାଲଖଣ୍ଡି ହାତରେ ଧରି ମାଛ ଧରିବାକୁ ଜୁଲେ ଜୁଲେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଗଲା ।

ଏହିଅ ଲାଲରେ ମାଛ ଧରିବା ଶକ୍ତ କଥା । କିନ୍ତୁ ଭଜନାର ଅପୂର୍ବ କୌଶଳରେ ଜାଲଖଣ୍ଡିକ ଏପରି ଭାବରେ ବୁଣା ଯେ, ତାହା ସମୁଦ୍ରରେ ମେଲାଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଜଣେ ଲୋକ ଜୁଲରେ ଠିଆ ହୋଇ ଏକାକୀ ଟାଣି ଆଣି ପାରବ । ଜାଲର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଏକ ପ୍ରକାର ହାଲୁକା କାଠ ବନ୍ଦା ହୋଇଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କାଠର ଅଭାବରୁ ସୋଲ ବନ୍ଦା ହୋଇଛି ଯେପରି ଜାଲଗୁଡ଼ିକ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନ ବୁଡ଼ି ଉପରେ ଭାସିବ । ଜାଲର ତଳ ଭାଗରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ସୀସାଗୁଲି ବନ୍ଦା, ତାହା ବୁଡ଼ି ରହିବ ବୋଲି । ଏ ଜାଲର ଗୋଟିଏ ପାଖ ଜୁଲରେ ବାନ୍ଧି ଅନ୍ୟ ପାଖ ଧରି ସମୁଦ୍ରରେ ବୃତ୍ତିକାରରେ ମେଲାଇ ଦେବାକୁ ହୁଏ । ସମୁଦ୍ରରେ ଜଳ ଅଳ୍ପ ଥିଲେ ଏପରି ଉପାୟରେ ମାଛ ଧରିବାରେ ସୁବିଧା ହୁଏ ।

ରୂପେଇ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ନୌକା ଆସି ଜୁଲରେ ଲାଗିଲା । ଆରୋହଣ ଗୋଟିଏ ଜୁଲରେ ବାନ୍ଧି, ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ସମବେଦ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ପଚାଶ । ସମସ୍ତେ ଦେଖିବାକୁ ବଳିଷ୍ଠ, ବିଶାଳକାୟ, ସାମୁଦ୍ରିକ ଖୋଷ'କ ପରିହୃତ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର କଟିଦେଶରେ ତରବାର ଲମ୍ବିତ ।

ସ୍ଥଳରେ ଅବତରଣ କରି ଆନନ୍ଦରେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଗଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ଥୋକେ । ଅନ୍ୟ କେତେ ଜଣ ପବ୍‌ତର ନିମ୍ନ ଦେଶକୁ ବୃକ୍ଷ ଲତା, କାଟି ତନ୍ମୁ ପକାଇବାର ସୁବିଧା କଲେ । ବାକିଯାକ ଜଙ୍ଗଲର ଏଣେ ତେଣେ ଚାଲିଗଲେ ଜଳ ଏବଂ ଶୁଷ୍କକାଠର ବସ୍ତୁରେ ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଅନ୍ଧର ଗୋଟିଏ ନୌକା ଅସି ଜଳରେ ଲାଗିଲା । ଏହି ନୌକାଖଣ୍ଡି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଟିକିଏ ବଡ଼ । ଦେଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବେଶ ସୁନ୍ଦର । ନୌକାଖଣ୍ଡି ଜଳରେ ଲାଗିବାର ଦେଖି ସୁଲଭଗରେ ସମବେତ ନାବିକମଣ୍ଡଳୀ ଗାରବରେ ଜଳ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କର ମଧୁରାଳାପ-କ୍ଷଣକାଳ ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥିତି ରହିଲା । ଉପସ୍ଥିତ ନୌକାରୁ ପ୍ରଥମେ କେତେଜଣ ନାବିକ ଓଜ୍ଜ୍ୱାଲ ଆସିଲେ; ତତ୍ପରେ ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ବ୍ୟୟରହିତ ଜଣେ ପ୍ରୌଢ଼ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅବତରଣକରି ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ । ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରୌଢ଼ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ବଣିକ । ସେ ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପକୁ ବଣିକ ନେଇ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ବ୍ୟବସାୟରେ ବହୁ ଅର୍ଥ ଲାଭ କରି ସୁଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି । ଆସିବା ସମୟରେ କଲିଙ୍ଗପତ୍ତନ ଏବଂ ଚୂରନ୍ଦ୍ୟ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କରେ ଥିବା ତାଙ୍କର ଧନାଗାର ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟମନ୍ଦିର ପରଦର୍ଶନ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଫେର ଯାଉଛନ୍ତି । ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ତାଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ । ବଣିକଙ୍କର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ପରବାରବର୍ଗ ସମସ୍ତେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଥାନ୍ତି । ପତ୍ନୀ ଅକାଶର ନାନାସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣକରି ଅବଶେଷରେ ଦିବାବସାନରେ ଫେରି ଆସେ ଗାଡ଼କୁ । ବଣିକ ଜଗତର ଅନେକ ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ଶେଷରେ ଫେରି ଆସିଲେ ସୁଦେଶକୁ ।

ବଣିକଙ୍କର ବୟସ ତରିଶ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ହୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ, ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ, ବହୁମୂଲ୍ୟର ସାଜସଜ୍ଜାରେ ସମଗ୍ର ଶରୀର ମଣ୍ଡିତ । ଦକ୍ଷିଣ ପାଶୁରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ଖୋଳ ମଧ୍ୟରେ ତରବାର । ଚନ୍ଦ୍ରର ଢେଜ ପ୍ରଖର, ଦାନବିକ । ଦେଖିଲେ ମନରେ ସ୍ୱତଃ ଭୟର ସମ୍ଭାର ହୁଏ । ନୌକାରୁ ଅବତରଣ କରି ଦୁର୍ଘ୍ଟାୟମାନ ଚନ୍ଦ୍ରହସ୍ତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବୁଲାଇ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ, ଗର୍ବିତ ପଦ ଧୀରେ ଧୀରେ ପକାଇ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ନାବିକମାନେ ଗାରବରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ବଣିକଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ନୌକାରୁ ଖଣ୍ଡେ ବେଦାସନ ନେଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ବଣିକଙ୍କର ହସ୍ତସଙ୍କୋଚାନ୍ତଯାୟୀ, ଛାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ସମତଳ ସ୍ଥାନରେ ବେଦାସନ ସ୍ଥାପନ କଲା ଏବଂ ବେଦାସନ ଉପରେ ମଙ୍ଗଳ ଗନ୍ଧ ପକାଇ ଦୁଇଟି ଦୁଇ ଗୋଡ଼ହସ୍ତରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲା । ବଣିକ ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ନାବିକମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାରରେ ବସିବାକୁ ଆଦେଶ କଲେ । ନାବିକମାନେ ଆଦେଶ ପାଳନ କଲେ ।

ବଣିକ ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତାକରି ମୂଲ୍ୟ ହସି ଧୀର ସ୍ୱରରେ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, ବହୁଦିନ ପରେ ବିବିଦ୍ଧରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସୁଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିଛେ । କେଜାଣି କାହିଁକି ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଯେତକି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ

ହେଉଛି, ମନଟା ମୋର ସେତିକି ବେଶି ଚଞ୍ଚଳ ହେଉଛି । ପ୍ରତିଦିନ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଘରକଥା ପଡ଼ି ପ୍ରାଣଟା କିପରି ଆକୁଳ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଏତେ ଦିନ ହେଲା ଘରର କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମିଳିନାହିଁ । କିପରି ଅତିଶୀଘ୍ର ଯାଇ ତାମ୍ରଲତାପୁରେ ବୋଇତ ଲାଗିବ, ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ସେହି ଚିନ୍ତା ।

ନାବକ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଅଙ୍କୋଇ ଅଙ୍କୋଇ ବଣିକଙ୍କର କଥାରେ ଯୋଗଦେଇ କହିଲେ, ବିଦେଶରେ ବେଶି ଦିନ ରହିଲେ, ଘରକଥା ବେଶି ମନେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । କାମଧନ୍ଦାରେ ମଣିଷର ମନ ବରାବର ନିୟୁକ୍ତ ଥାଏ । କାମଧନ୍ଦାବେଳେ ଘରକଥା ଭାବୁଛି କିଏ ? କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ବହୁଦିନ ପରେ ଘରମୁହାଁ ହୋଇ ଫେରିବାକୁ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ମନ ଭାରି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଆପଣେ ଯାହା କହିଲେ, ତା ଠିକ୍ । ଯେ ଯେତିକି ବୃଦ୍ଧ, ତାହାର ଘର ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷଣ ତେତିକି ବେଶି ।

ମୃଦୁ ହସି ବଣିକ କହିଲେ, ରୁଷିଲ ନା, ରଘୁନାଥ, ତମର କଥାଗୁଡ଼ିକ ମୋ ମନକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଯାହା କହିଲ, ବୃଦ୍ଧର ଗୃହଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷଣର ମାତ୍ରା ଅଧିକ, ଏହା ଠିକ୍ । କାରଣ ବୃଦ୍ଧ ସଂସାରର କୌଣସି ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ରଖିବାର ଇଚ୍ଛା ନ କରି ଘରେ ବସି ଶାନ୍ତରେ ଜୀବନ କାଟିବାକୁ ଭଲ ପାଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଆମର ଯେଉଁ ବେଉଷା ସବୁବେଳେ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ, ଜୀବନର ସବିଧା ଭୟ । ଯେ ଯେତିକି ବୃଦ୍ଧ, ତାର ଜୀବନକୁ ସେତିକି ଅଧିକ ଲୋଭ ।

ବଣିକର କଥାରେ କେତେ ଜଣ ଯୁବକ ଏକାବେଳେ ହସି ଉଠିଲେ । ବୃଦ୍ଧ ଟିକିଏ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ପରି ବୋଧ ହେଲେ । ସେ ମୃଦୁହାସ୍ୟ କରି ପୁନର୍ବାର ଆରମ୍ଭ କଲେ, ଶୁଣ ରଘୁନାଥ, ବୃଦ୍ଧର ଗୃହଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷଣର ପ୍ରଭାବ ଯେତେ ତଦପେକା ତେର ଅଧିକ ମୋ ନୂତନ ବିବାହ । ବୃଦ୍ଧ ହସି ଉଠିଲେ । ବଣିକ ହାସ୍ୟର ବାଧା ନ ମାନି କହିଲେ, ଯେତେ ଦୂରକୁ ଯୁବକ ଯାଉ, କି ଏକ ଅଜଣା ସୂତ୍ର ତାକୁ ସେହି ଦେଶ ବା ଘର ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣୁଥାଏ । ବୃଦ୍ଧ ବଣିକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଚୁଟି ଟାଣୁ ବାନ୍ଧୁ କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା ଆଉ ଅଜଣା ସୂତ୍ର ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ସେହି ନବଯୁବକର ନିଗମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସ୍ମୃତି ପ୍ରକୃତରେ ଯୁବକର ମନକୁ ଟାଣି ଆଣେ ଦେଶ ଆଡ଼କୁ । ମୋର କହିବାର ଭୁଲ ହୋଇଥିଲା, ଯେ, କେବଳ ବୃଦ୍ଧକୁ ଦେଶର ସ୍ମୃତି ଟାଣି ଆଣେ । ମାତ୍ର ଆର୍ଯ୍ୟଣଙ୍କ କଥାରୁ ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ପ୍ରମାଣିତ ଯେ ବିବାହର ଯୁବକର ମଧ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ଦେଶଆଡ଼କୁ କୌଣସିପ୍ରକାରେ ଅଳ୍ପ ନୂହେ । ଯେ ଅବିବାହତ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଘର ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ପଡ଼େ । ଅବିବାହତ ଯୁବକର ବାଧ୍ୟ ମା ଭାଇ ଭଉଣୀ ଏବଂ ସମବୟସ୍କ ବନ୍ଧୁଗଣ ସୂଚି ତ ଅଛନ୍ତି । •

ଜଣେ ଯୁବକ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ଲଜ୍ଜିତ ଭାବକୁ ଟିକିଏ ଯେପରି ଗୋପନ କରି ତା'ର ନିକଟସ୍ଥ ବନ୍ଧୁର କାନରେ କହିଲା, ଏ ତ ଗଲା ବୁଦ୍ଧ ଯୁବକଙ୍କ କଥା, ସିଏ ବୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ କି ଯୁବକ ନୁହେଁ ।

ବଣିକ କହିଲେ ଠିକ୍ ଧରିଛ । ତା'ର ଦେଶର ଟାଣଟା ତା ଉପରେ ବି ତେର ଅଧିକ । ଏହାର କାରଣ ସେ ବୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ କି ଯୁବକ ନୁହେଁ; ଅଧିକ ଉଭୟ । ତେଣେ ଘରଆଡ଼ର କଥା—ସେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଅତ୍ୟୁପ୍ରେମର ଲଲିଆଟା ଏକାଥରେ ମେଣ୍ଟି ନ ଥାଏ । ତା'ପରି ପିଲା ବୁଝାଙ୍କର ମୋହ । ଯଦି ଘରେ ବୁଦ୍ଧ, ପିତା ମାତା ଥାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ, ଘର ଲୋଭବାର ଭାର ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏହିପରି କଥୋପକଥନ କରୁ କରୁ କେତେ ଜଣ ନାବିକ ଶୁଣିଲା କାଠର ବୋଝ ମୁଣ୍ଡରେ ଧରି ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସମୟ ଅଧିକ ହୋଇ ଗଲାଣି । ଖରଦିନର ନିରାଶ ଛରାରେ ଲୋକେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନିକଟସ୍ଥ ବୃକ୍ଷ ଛାୟାରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । ବଣିକ ଆଗରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ବସିଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା ।

ବଣିକ କହିଲେ, ରଘୁନାଥ, କହ ଭଲ, ଏ ସ୍ଥାନଟି କିପରି ? ପ୍ରଧାନ ସୁଲଭାଗର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଶୁଦ୍ରାଦ୍ରାପର୍ବତୀ ଦୂରଦେଶାଗତ ନାବିକମାନଙ୍କର ବେଶି ଉପକାରରେ ଆସେ । ବିଶେଷତଃ, ଆମ ପରି ବଣିକ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ନିକଟରେ ଝରଣା ଅଛି ତ ?

ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ ମୁଣ୍ଡରେ କାଠବୋଝ ଧରି ଆସୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଉତ୍ତର ଦେଲା; ହଁ, ଗୋଟିଏ ଝରଣା ନିକଟରେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଭାରି ଛୋଟ । ଜଳ କାତକେନ୍ଦୁ ପରି ସଫା । ଝରଣା ପାଖରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କଦଳୀଗଛ ଅଛି । ନଡ଼ିଆ ଗଛର ତ ସୁମାରି ନାହିଁ ।

କି କଦଳୀ, କାଠିଆ ?

ଖାଲ କାଠିଆ ନୁହେଁ, ବନ୍ତଳକଦଳ ଅଛି । କାନ୍ଧଟାମାନ ଭାରି ବଡ଼ ବଡ଼ । ଗୁରୁତ୍ୱାତ କରି କଦଳୀ କାନ୍ଧ । ଆମେ ସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନଡ଼ିଆ ପରିଡ଼ ଖାଲ ଆସିଲୁ । ପାଗଲ କଦଳୀ ନାହିଁ । କାନ୍ଧଗୁଡ଼ିକରୁ ଅନେକ ପାକଳ ହୋଇଛି । ଅନ୍ଧାଜ ଭରିଣ କାନ୍ଧ କାଟି ଭିଜିଜଣ ଲୋକ ଜଗେଇ ଆସିବୁ । କାଠ ରଖି ସାରି ନେଇ ଆସିବୁ । ଆଉ ଯଦି ଆମଣଙ୍କର ହୃଦୟ ମିଳେ, ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନଡ଼ିଆ ଝାଡ଼ି ଜାହାଜକୁ ନେବୁ ।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୀପ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ୱୀପରୁ ଆସିଥିବା ନଡ଼ିଆ ଜାହାଜ ଗୁରୁତ୍ୱ-
ବଦ୍ଧରୁ ପରା ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ପଠାଯାଇଛି । ସେ ସବୁ ଜାହାଜ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ
ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୋଧ ହୁଏ ବାକି ହୋଇଯିବ । ସମ୍ଭବତଃ ବେପାରୀମାନେ
ଖାଲି ନଡ଼ିଆ ନିମନ୍ତେ ଚୁଡ଼ା ଗୁଜୁଳ ବାନ୍ଧି ଦେଶରୁ ଆସି ବରବର ଉପସ୍ଥିତ ଥାନ୍ତି ।
ସେମାନେ ନଡ଼ିଆରେ ଗାଡ଼ି ଚୋଟେଇ କରି କୋଶଳ ଏବଂ ମଗଧ ପ୍ରଭୃତି
ଦେଶମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଅତଏବ ଆଶା କରାଯାଏ, ଆମର ପହଞ୍ଚିବା ପୁରୁଷ
ଜାହାଜ ଖାଲି ଥିବ । ସେହିମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ଆଶ୍ରାମାନ୍ ଦେଇ ସୁମାତ୍ରା
ଯିବା ପୁରୁଷ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସି ଯାହା କିଛି ପାଇବେ ନଡ଼ିଆ ନେଇଯିବେ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ନାହିଁ ଏତିଗୁଡ଼ାଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ । କଣ କହୁଛ ରଘୁନାଥ ?

ଆଜ୍ଞା, ଆହୁରି ଏକ କଥା, କେବଳ ଆମର ତ ନଡ଼ିଆ ଯାଇ ନାହିଁ,-
ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅନେକଙ୍କର ଯାଇଥିବ । ଗୁରୁତ୍ୱ ବଦ୍ଧରୁ କେହି ଅବଶ୍ୟ ପଠାଇ
ନାହିଁ, ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । ମାତ୍ର ହୁଏତ ଲୋକେ କଳଙ୍କପତ୍ତନ କିମ୍ବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୀପରୁ
ସିଧା ସିଧା ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ପଠାଇ ଥିବେ । ତେବେ ତ ନଡ଼ିଆ ଖଲ୍ଲସ ହୋଇବେ ତେର
ହେବ । ଏ ଭିତରେ ଯଦି ଏତନ କିଏ ହାତ କରିନିଏ, ତେବେ ତୁଆ
ଲୋକସାନ୍ ।

ଲୋକସାନ୍ ଆଉ କଣ ? ଲଭ ହୋଇଥାନ୍ତା, ନ ହେଲେ ନାହିଁ । କାହିଁକି
ନ ହେବ ? ହୁକୁମ ଦିଆ ହୋଇଛି । ବେପାରୀ ଥାନ୍ତୁ, ନ ଥାନ୍ତୁ, ପ୍ରଥମେ
ଜାହାଜ ଖାଲି କରିଦେବ । ନଡ଼ିଆପାଇ ନଡ଼ିଆ ଗୋଦାମକୁ ପଠାଇ ଦେବ ।
ହୁଏତ ବାଟରେ ସେପାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେବ । ଯଦି ଦେଖା ନ ପାଉଁ କାଲି
ସନ୍ଧ୍ୟା ପୁରୁଷ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ୱୀପରେ ବୋଇତ ନିଶ୍ଚୟ ଲାଗିବ । ରଘୁନାଥ,
ଚୋଇତର ବଡ଼ ଅଭାବ ପଡ଼ିଲା । ଆହୁରି ଖଣ୍ଡେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ନ କଲେ ଚଳିବ
ନାହିଁ । ଯେଉଁ ବଡ଼ ବୋଇତରେ ହାତ ବୋହାଇ ଦିଅନ୍ତି, ସେଠା ବି ଆସି ପୁରୁଣା
ମେଲଣି, ମରାମତ ହେବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ଏଥର ଆଫ୍ରିକାରୁ ଫେରିଲେ,
ମରାମତ କରିବା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବି ।

ଯେଉଁ ବୋଇତ ଖଣ୍ଡ ବୁଡ଼େଇ ଦେଲେ !

ତୁମ୍ଭେ ରୁମ୍ ସେ କଥା କହି ଲଭ କ'ଣ ? ଯଦି କୌଣସି ମତେ ଧରା ପଡ଼ିଥାନ୍ତୁ
ତେବେ କଥା ସରିଥିଲା । ତେବେ ଜାଣ ତ ଆମର କାଣ୍ଡ କାରଖାନା ନିମନ୍ତେ
ଏକମୁଁ କାନନର ଠାକୁର ଗୁଜା କିପରି ବିରକ୍ତ ହେଲେଣି ମୋ ଉପରେ ? ଶୁଣୁଛ
ମୋର କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରମାଣ ନିମନ୍ତେ ସେ ଲୋକ ନିୟୁକ୍ତ କଲେଣି । ଯଦି ଜଣାଯାଏ,
ତେବେ ମୋର ମୁଣ୍ଡଟି ପାଣିକାଠରେ ଝୁଲିବ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ,

ତମେମାନେ ବି ସେଥିରୁ ଉଧୂର ଯିବ ନାହିଁ । ଏଥର ଭାରି ଦୃଷ୍ଟିଆରେ ଚଳିବାକୁ ହେବ ।

ବାମ ହସ୍ତରେ ମସ୍ତକରୁ ଝାଳ ପୋଛି, ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲେ, ଏଥର ଭାବିଛୁ, ଗୋଟିଏ ଉପାୟ କରିବି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ବହୁମୂଲ୍ୟର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଖଣ୍ଡ ଉପହାର ଦେବି । ବାଲିଦ୍ୱୀପ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ସୁଦୃଢ଼ ଦ୍ୱୀପରୁ ମିଳିଥିବା ପ୍ରକାଶ ସ୍ୱାରାଶ୍ରୟ ଶିଳାକୁ ଉପହାର ଦେବି । ତାହା ହେଲେ କେଜାଣି ବା ମୋ ଉପରୁ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇପାରେ । ବୁଝିଲି ରଘୁନାଥ, ଏ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁମକୁ କରିବାକୁ ହେବ ।

ରଘୁନାଥ ଖରବ ରହିଲେ ।

ଜଣେ ଯୁବକ ବଣିକଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି କହିଲା, ତକାଇତ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଧନ ମିଳିଛି ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ବାଣ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଭାଗରେ କେତେ ପଡ଼ିବ, ଆମେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁ ।

ବାଣ୍ୟ ? ବଣିକ ଟିକିଏ ବିସ୍ମୟର ଚିହ୍ନ ଦେଖାଇ କହିଲେ, ବାଣ୍ୟ ଆଉ କ'ଣ ? ତମୁକୁ ମୁଁ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମାସିକ ବେତନ ଦେଇ ନିୟୁକ୍ତ କରିଛୁ; ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବିଦେଶରେ, ମୋର ବୋଇତରେ ତୁମ ପଦାର୍ଥ ତୁମେମାନେ ବରାବର ବଣିଜ କରଥାଅ । ତହିଁରେ ଲାଭବାନ ହୋଇ ମୋତେ କିଛି ଦେଇଥାଅ କି ? ବଣିଜ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ତୁମେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ସ୍ତବ୍ଧ ଅଂଶ ବରାବର ରଖି ଦେଇଛି । ଏତେ କରି ମଧ୍ୟ ତୁମେମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ଅଧିକ ଧନ ଆଶାରେ ଆପଣ୍ଡ କରୁଛ । ତୁମର ତ ଧନର କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ ?

ଯାହାର ଅଭାବ କେବଳ ସେହି ଜାଣେ । ଆପଣ ଜାଣିବେ କିପରି ?

ବଣିକ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ତୁମେମାନେ ବେତନଭୋଗୀ ଭାବେ, ଅତଏବ..... ।

କିଏ ଜଣେ ବାଧାଦେଇ କହିଲା, ଅବଶ୍ୟ ଆମେ ବେତନଭୋଗୀ, ବାରଣ କରୁନାହିଁ, ମାତ୍ର ବେତନ ଭୋଗ କରିବାର କାରଣ କ'ଣ ? ହକ୍ ମୂଲ୍ୟ ଲାଗିଲା, ଏଥିରେ କହିବାର ନାହିଁ ।

ବଣିକ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କହିଲେ, କହିବାର ଭେଦ ଅଛି । ଭେଦ ଯମତା ମଧ୍ୟ ମୋର ଅଛି । ଯେତେବେଳେ ତୁମେମାନେ ମୋର ଭାବ୍ୟ, ହେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଦେଶ କରିବ, ବିନା ସମୟ ବ୍ୟୟରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ

‘କରବାକୁ ତୁମେ ବାଧା । କାର୍ଯ୍ୟରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମୁଁ ପୁରସ୍କାର ଦେଇ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ତୁମେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଂଶ ଦାବା କରି ନ ପାର ।

କିନ୍ତୁ ଆମେ ତକାୟତ କରବାକୁ ନିୟୁକ୍ତ ନାହିଁ । ବୋଇତ ଚଳାଇବା, ଦେଶ ଧିରେଶରେ ବଣିଜ କରବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ହେଉଛି ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ । ତକାୟତ କରବା କଦାପି ନୁହେଁ; ଯେହେତୁ ବିବେକ ବିରୁଦ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛୁ । ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଆଶା ଭରସା ଛାଡ଼ି ପାପ କାର୍ଯ୍ୟର ପୁରସ୍କାର ଆମକୁ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବ । ମନୁଷ୍ୟ ପାପ କରେ କାହିଁକି ? ନିଜର କୌଣସି ମନ୍ଦ ଅଭିଳାଷର ପରିତ୍ୟାଗ ନିମନ୍ତେ ତ ?

ଯଦି ତୁମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରାପ୍ତଧନର ଭାଗ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ଧନର କେତେ ଅଂଶ ନେଲେ ତୁମେ ପରିତ୍ୟାଗ ହେବ ? ବଣିଜ ପଞ୍ଚୁରିଲେ ।

ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଦ୍ଵାରା ଆମେ ଯାହା ପାଉଥିଲୁ, ତାହାର ଦୁଇଗୁଣ ।

ଦୁଇଗୁଣ କିଆଁ ? ଦୁଇଗୁଣ ଅର୍ଥ ଅଧାଅଧ, ଏହା ଜାଣ ତ ?

ବେଶ୍ ଜାଣୁ; ଆପଣ କହିଲେ ଅଧାଅଧ, କିନ୍ତୁ ସେହି ଅଧାଅଧଟା ଯେତେବେଳେ ଏତେ ଲୋକରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯିବ, ଜଣକର ଭାଗରେ କେତେ ପଡ଼ିବ ଭାବିଲେ ?

ନାଁ ଅଧେ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । ଏକତୃତୀୟାଂଶ ଦିଆଯିବ । ଏଥିରେ ରାଜା ହୁଅ ନ ହୁଅ, ମୁଁ ଆଉ କଦାପି ଅଧିକ ଦେଇ ପାରବ ନାହିଁ ।

ନାବିକମାନେ ରାଜା ହେଲେ । ବଣିଜ ବେହାସନକୁ ଟିକିଏ ପଛକୁ ଟାଣି କହିଲେ, ସମୟ ଅଧିକ ହେଲାଣି । ଏଥର ତାମ୍ରଲତ୍ତା ଯିବାକୁ ହେବ । ବନ୍ଦୀ-ମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କରି ଗଲେ ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଦି ଏଠାରେ ରଖିବାର ନିଶ୍ଚୟ ହେଲା ରହିବ କିଏ ?

ବହୁ ଡର୍କବିଡର୍କ ପରେ ଛିରି ହେଲା ଯେ, ଭାମା ପ୍ରମୁଖ ପନ୍ଦର ଜଣ ଯୁବକ ନାବିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ପ୍ରହସ ରହିବେ । ବନ୍ଦୀ ଭରଣରୁ ଦଶଜଣ ଲୋକ, ନିଜେ ବନ୍ଦୀ ଏବଂ ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁଅ । ସମସ୍ତେ ମିଳି ତେରଜଣ । ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ସେମାନେ ବରାବର ନଜରରେ ରହିବେ ଯେପରି କେହି କୌଣସିମନ୍ତେ ପଳାଇ ଯାଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ଯଦି କେହି ପଳାଇ ଯାଇ ତକାୟତର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଘଟଣା ଦେଶରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ତେବେ ସବନାଶ । ବଣିଜ ତାମ୍ରଲତ୍ତାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେଠାରୁ ଲାଗାଏ ଓ

କତାଦଉଡ଼ିର ବୋଇତ ଯାଉ ଯିବାକୁ ବାହାରିବ । ସେହି ଜାହାଜରେ ନିଜେ ବଣିକ ଯିବେ ନାହିଁ । ବୋଇତର ଅଧ୍ୟକ୍ଷକୁ ଆଦେଶ କରାଯିବ, ଯେପରି ସେ ବୋଇତ ଶୁଣିଆ ଦ୍ଵୀପ ବାଟେ ନିଏ । ବୋଇତର ପତାକାରୁ ପ୍ରହରୀମାନେ ବଣିକଙ୍କର ଜାହାଜ ଚିହ୍ନିବାର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସେହି ବୋଇତରେ ଛଡ଼ିଦେଇ ତାମ୍ରଲତ୍ର ଯାତ୍ରା କରିବେ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ନୌକା ସେମାନଙ୍କର ଅଧୀନରେ ରହିବ ।

ଯଦି ବୋଇତ ଆସିବା ପୁର୍ବରୁ ଅନ୍ୟ କାହାର ବୋଇତ ଆସି ଶୁଣିଆ ଦ୍ଵୀପରେ ଲାଗେ, ତେବେ ତ ସଙ୍ଗୀନାଶ । ଉପାୟ କ'ଣ ? ଉପାୟ ହିଁ କରାଯାଇଛି, ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ନ ରଖି ପବିତ୍ର ଉପରକୁ ନିଆଯିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଗଛରେ ବାନ୍ଧି, ମୁହଁରେ କନା ରୁଡ଼ିଦେବେ, ଯେପରି କେହି ଚିତ୍କାର କରି ନ ପାରେ । ପରେ ବୋଇତ ଆସିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବୋଇତରେ ଡ଼କି ନିଆଯିବ । ସେମାନେ ଆଶ୍ଵାମାନ ଦ୍ଵୀପରେ ଆଜୀବନ ବନ୍ଦୀ ରହିବେ । ଏମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ନ କରି ଜୀବନରେ ମାରି ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇ ଦେଲେ ତ ମୂଳ ହୋଇଯାନ୍ତେ ଦୁଇ ପକ୍ଷ ? ମାତ୍ର ଶୀତଳ ରକ୍ତରେ ଏକାଧାରେ ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ କିଏ ସାହସ କରିବ ? ବରଂ ସେମାନେ ଆଶ୍ଵାମାନରେ ଅନାହାରରେ ମରନ୍ତୁ ।

ବଣିକ କହିଲେ, ବୋଧହୁଏ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏଠି ବନ୍ଦୀଧନ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । କଲଙ୍ଗପତ୍ତନରେ ଥିବା ସମୟରେ ଆଦେଶ ଦେଇ ଲୋକ ପଠାଇଥିଲେ ଲୁଗାର ବୋଇତ ଯେପରି ଆଜି ତାମ୍ରଲତ୍ରରୁ ବାହାରେ । ଯଦି ଆଦେଶ ପାଳିତ ହୋଇଥିବ, ବୋଇତ ସକାନ୍ତ ବାହାରିବଣି । ଆମେ ତାକୁ ବାଟରେ ଦେଖିଲେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଏଠାକୁ ପଠାଇ ଦେବୁ ।

ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଥା, ଏହି ବାଲକର ଜୀବନ ଅଲଗା ପରେ ଚାଲି ଯିବ । ସ୍ତ୍ରୀର ସଜାଡ଼ ନିକଟରେ ତା'ର ସନ୍ତାନର ଜୀବନ ତୁଳନା । ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ନିରାଶ୍ରମ ବଣିକର ସଙ୍ଗୀନାଶ କରି ତାର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭବରେ ହତ୍ୟାକରିଛ ଏବଂ ନରପତ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କେଜାଣି କେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବନ୍ଦୀ କରିଛ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଗରୁ ଜାଣୁ ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମନ୍ତ୍ରଷ୍ଟ୍ର ରୂପାୟ ଗୁପ୍ତ ଆଗରୁ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ମହାପ୍ରଭୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜୀବନ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ସାରିଛୁ । ଏହି ହତଭାଗ୍ୟ ବାଲକର ଜୀବନ ଯେ କୌଣସି ମତେ ରହିବ,

ଏହା ନୁହେଁ, ଅତଏବ ତୁଛ ଜୀବନ—ସନ୍ତାନର ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଭୟ ଦେଖାଇ ତା'ର ସଜାଡ଼ ନଷ୍ଟ କରିବ, ଏହା ସ୍ବପ୍ନରେ ହେଲେ ଭାବ ନାହିଁ ।

ବୁଆ ବକ୍ତୃତାରେ ଫଳ ନାହିଁ, ଗର୍ବିଣୀ, ଶୀଘ୍ର ସମ୍ବତ ହୁଅ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସମୟ ଅଛି । ଦେଖ୍ ତୋର ଏହି ଶିଶୁ ସନ୍ତାନର ବେକରେ ମୋର ଖଣ୍ଡା କିପରି ଚକ୍ ଚକ୍ ଦିଶୁଛି; କହ ।

ଏତକ କହି ଯୁବକ ବାଲକର ବେକରେ ଖଣ୍ଡା ଲଗାଇଲା । ରମଣୀ ଅଧୀର ହୋଇ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ମାତ୍ର ପାରିଲା ନାହିଁ । ଗୋଡ଼ହାତ ବୃକ୍ଷ ଦେହରେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ବନ୍ଧା । ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଲାଭ କ'ଣ ? ରମଣୀ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ ଯେ ବନ୍ଦ କଲା । ଉଦ୍‌ସ୍ବରରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ବାଲକର ଜୀବନ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା ।

ନାବିକ ଯୁବକ ରମଣୀର ଅଟଳ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଦେଖି ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେଲା । ରୋରୁଦ୍ୟମାନ ବାଲକଟିକୁ ଛଡ଼ି, ଖଣ୍ଡା ତଳେ ରଖି ରମଣୀଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । କହିଲା, ଦେଖ୍, ବର୍ତ୍ତମାନ ତୋତେ ମୁଁ ଆତ୍ମମଣ କରିବି । ଦେଖିବି ତୋତେ କିଏ ରକ୍ଷା କରିବ ? ଆଉ ତୋର ସଜାଡ଼ ରହିବ କେଉଁଠି ? ରଖିବି କିଏ ?

“ସ୍ତ୍ରୀର ସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ ପାପିଷ୍ଠ, ନା, କଦାପି ନୁହେଁ ।”

ସେତେବେଳେ ଅସ୍ତ୍ରଶାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପର୍ବତର ପଛଆଡ଼େ ଲୁଚି ଶଲେଖି । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ବନ୍ଦୀମାନେ ବନ୍ଦୀହୋଇ ଥିଲେ, ସେହି ସ୍ଥାନର ନିମ୍ନଦେଶରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକଙ୍କର ମୃତପିଣ୍ଡ ପଡ଼ିଥିଲା । ନିକଟରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପଥର ଆଡୁଆଳରୁ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ବାହାରି, ଭୂପତିତ ଖଣ୍ଡା ହାତରେ ଧରି ସୁବୋକ୍ତ ବାକ୍ୟ ଦୁଇଟି ଉଦ୍‌ବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ କଣ୍ଠରେ କହି ପକାଇଲା । ନାବିକ-ଯୁବକ ପଛକୁ ଚାହିଁଲା । ଦେଖିଲା ଜଣେ ରମଣୀ, ଖଣ୍ଡା ହାତରେ ଧରି, ଆରକ୍ତ ଲୋଚନରେ ତାର ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛି । ସେ ରମଣୀ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଆଉ ଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅବାକ୍ ହୋଇ ରୁହିଁ ରହିଲା । ଏହି ଅବସରରେ ବାଲକ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ବନ୍ଦୀ ଜନଗର ଅଞ୍ଚଳ ଧରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଏଣେ ଯୁବକ କିଛିସମୟରେ ଡୁଙ୍କି ହୋଇ ଆଗନ୍ତୁକାର ନିକଟକୁ ଧାଇଁ ଗଲା । ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ, ନିକଟ ଖଣ୍ଡା ଖଣ୍ଡି କୌଣସି ମତେ ଉଦ୍‌କାର କରିବ ।

ଅଗତୁକା, ଭୟର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ନ ଦେଖାଇ ସମ୍ବୋଧନ କଲୁ, ମୂର୍ଖ ! ଭଲ ଦୁଶା ଥିଲେ ଶୀଘ୍ର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କର । ନୋହିଲେ ଏହିଦେଖ, ଅଦୂରେ ରୂପିଶାୟୀ ହତଭାଗ୍ୟଙ୍କ ପରି ତୋତେ ଆଜି ତୋର ଖଣ୍ଡାରେ ଶୁଆର ଦେବ । ନିଶ୍ଚୟ ଅବଳା ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଯେ ଉଦ୍ୟତ ତା'ର କପାଳରେ ଭଲ ନାହିଁ ଜାଣି ଥା ।

କିଏ ତୁ ? ତୋର ଏତେ ସାହସ ? ତାହାଙ୍କ କର ଯୁବକ ପଚାରିଲା ।

ମୁଁ ? ମୁଁ ସେହି ଜାତିରୁ ଜଣେ, ଯାହା ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଦଳଙ୍କ ପରି ନିର୍ଭୟରେ ଆଜି ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ବସିଥିଲା । ଗର୍ବିତଭାବରେ ରମଣୀ ଉତ୍ତର ଦେଇ ବନ୍ଦୀ ରମଣୀକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ଦେଖିଲା, ରମଣୀ ଜଣେ ସାଧାରଣ-ଘରର ସ୍ତ୍ରୀ ନୁହେଁ, କୌଣସି ବଶିଷ୍ଠ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣାୟା—ତାକୁ ଦେଖି କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ଅନାଇ ରହିଲେ, ମୁଖରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ନିଜର ଆମିଷଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭଉଁସୁ ଫୁଲ ଓ ଜନନୀର ଲୋତକ ପୋଛି ଧୀର ସ୍ଵରରେ ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ, କିଏ ତୁମେ, ଯୁଦ୍ଧ ବାଳକ ସହ ଏମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ବନ୍ଦନା ? ନା ଭଉଁଶୀ ଭୟ ନାହିଁ । ଆଜି ନିଶ୍ଚୟ ତୁମ ଦୁହକୁ ମୁଁ ଉଦ୍ଧାର କରିନେବି । ଦୟାପରବଶା ରମଣୀର ପ୍ରାଣ ଏକାଥରେ ତରଳି ପଡ଼ିଲା, ସେମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ।

ଦୁଃସିଆର, ତାକୁ ଖୋଲ ନା ! ରାଗରେ ଗର୍ଜନ କରି ଯୁବକ କହିଲା, ଜାଣୁ ନିକଟରେ ମୋର ପରି ଆଦୂର ଅନେକ ଲୋକ ଏମାନଙ୍କୁ ଜଗି ରହିଛନ୍ତି । ଯଦି ସମ୍ଭାଦ ଦିଏ ତୋତେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ବନ୍ଦନା ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ତୋର ବୁଝା ଆସ୍ଥାଳନରେ ଭୟ କରେ ନା ମୁଁ । ଜାଣୁ, ନିକଟରେ ମୋର ମଧ୍ୟ ଶତାଧିକ ଅନୁଚର ଲୁଚି ରହିଛନ୍ତି । ଆଦେଶ ଦେବା ମାତ୍ରେ ଆସି ଏହିଠାରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇପିବେ । ତେବେ ରହ ଯୁବକ, ଯେଉଁଠାରେ ଠିଆ ହୋଇଛୁ ସେହିଠାରେ ଖଣ୍ଡପରି ଠିଆ ହୋଇଥା । ଦେଖ, ଯଦି ଏକପଦ ମାତ୍ର କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯିବୁ ତେବେ ଏହି ଖଣ୍ଡାରେ ତୋର ମୁଣ୍ଡ ଦି'ଖଣ୍ଡ କରିଦେବି ।

ରମଣୀ ନିକଟରୁ ଗୋଟାଏ ଲତା କାଟି ଲୋକଟିର ପାଖକୁ ଫେରାଇଲା ଏବଂ ରାଗରେ ଚକ୍ଷୁ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କରି କହିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୋଡ଼ହସ୍ତ କର, ନୋହିଲେ—

ରମଣୀର ବାକ୍ୟରେ ଯୁବକ ନ ହସି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ମନେ ମନେ ଅଟ୍ଟା କରି କହିଲା, ସାଧାରଣ ଜଣେ ନାରୀର ସାହସ ଦେଖ । ଗୋଟାଏ ଗୃସ୍ମୁତାରେ ମୁହଁ ବଙ୍କା ହୋଇଯିବ ।

ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ଦେହରେ ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା, ମାତ୍ର ପାରିଲା ନାହିଁ । ପରକ୍ଷଣରେ ତା'ର ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ରମଣୀର ବାମହସ୍ତର ମୁଠାଭିତରେ ବନ୍ଦୀ । ଏ, ଏ କଣ ? ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟାର ଏତେ ବଳ ? ବହୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ମଧ୍ୟ ହାତକୁ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଶିଶୁ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା ।

ରମଣୀ ଖଣ୍ଡାଟିକୁ ତଳେ ରଖି ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଯୁବକର ଦୁଇ ହସ୍ତ ପଛଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇ ଲଟାରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲା । ଯୁବକ ଦେହର ଉତ୍ତରାୟୁ ନେଇ ତାକୁ ଦୃଢ଼ରୂପେ ନିକଟସ୍ଥ ଶାଳଗଛରେ ବାନ୍ଧିଲା । ଯୁବକ ସହସ୍ର ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ରମଣୀର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ହଠାତ୍ ଯୁବକର ମନେ ପଡ଼ିଲା, ନିକଟରେ ତା'ର ସ'ଥୀ ନାବିକମାନେ ପଶା ଖେଳୁଛନ୍ତି । ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରରେ ଗୋଟାଏ ରଡ଼ି ଛୁଡ଼ିଲେ ସମସ୍ତେ ଆସି ମିଳିଯିବେ । କିନ୍ତୁ ରମଣୀ ଆହୁରି ଲୋଖ । ନିଜ ଶାଢ଼ୀର କିୟଦଂଶ ଛୁଣାଇ ଯୁବକର ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ ପୁରାଇ ଦୃଢ଼ରୂପେ ବାନ୍ଧି ଦେଲା । ସେ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ପାରିଲା ନାହିଁ—ଖାଲି ଗାଁ ଗାଁ ଶବ୍ଦକରି ପରେ ନିରସ୍ତ ହେଲା ।

ବାରୁ ରମଣୀ ଯୁବକକୁ କହିଲା, ଏବେ ତୋର କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିଫଳ ହେଉ କରୁଥା ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ । ସେ ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡି ହାତରେ ଧରି ବନ୍ଦନା ନିକଟକୁ ଗଲା । ତା'ର ବନ୍ଦନ କାଟି ସାନ୍ତୁନା ଦେଇ କହିଲା, କୌଣସି ଭୟ କରି ନା ଭଉଣୀ, ଆଜି ତୁମକୁ ମୁକ୍ତକରି ନେବି । ବର୍ତ୍ତମାନ କହ, ଅଦୂରରେ ଯେଉଁମାନେ ବନ୍ଦୀ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ କିଏ ? ତୁମେମାନେ ଏଠାରେ ଏପରି ଭାବରେ ବନ୍ଦୀ କାହିଁକି ?

କି ଉତ୍ତର ଦେବେ ? ଜଣେ ରମଣୀର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ସେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ସାରିଥିଲେ । ନିଜର ଶିଶୁପୁତ୍ରକୁ ବାରାହଂଶୀର ପଦତଳେ ପକାଇ ବନର ଦେବା ଅନୁମାନରେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଗଲେ । ମାତ୍ର ନାରୀ ବାଧାଦେଇ ପୁନଃବାର ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲା ।

ରମଣୀ ସଜଳ ନୟନରେ ଉତ୍ତର କଲେ, ଆମେ କିଏ, କିପରି ବନ୍ଦୀ ହେଲୁ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ସମୟ ଲାଗିବ । ନିକଟରେ ଶହ ପ୍ରସର ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଜଗିବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଯୁବକକୁ ରଖି ଯାଇଥିଲେ । ଯଦି କୌଣସିମତେ ସମ୍ଭାବ ପା'ନ୍ତି, ତେବେ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ହଁ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ ଖୋଲିକରି କହିବି; କାରଣ ନିକଟରେ ତ ଆପଣଙ୍କର ଅନେକ ଲୋକ ରହିଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଇଲେ, ସେମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରନ୍ତେ । ତେବେ ଶୁଣନ୍ତୁ —

ନା ଭଉଣୀ, ସବୁ ମିଛକଥା । ମୁଁ ଜଣେ ଦରଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ । ମାଛ ଧରି ଦୁଇ ପଇସା ବେକଗାର କରେ । କେବଳ ଲୋକଟାକୁ ଡରାଇ ଦେବାକୁ ମିଛରେ କହିଥିଲି ସିନା, ଏଠାରେ ଲୋକ ଆସିବେ କେଉଁଠୁ । ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପରେ ମୋ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ବର୍ତ୍ତମାନ ନ ଥିବେ । କଦୁଛ ଶହୁପୁଝର ଏତେ ଲୋକ ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି । ଅଦୂରରେ ସମୁଦ୍ର ତୁଳରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ନୌକା ଅଛି, ଶୀଘ୍ର ଆସ । ସ୍ଥଳଭାଗ ବି ବେଶୀ ଦୂରରେ ନୁହେଁ ।

ଭଉଣୀ, ମୋର ପରମ ଦେବତା ସ୍ଵାମୀ ଯେ ନିକଟରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଶହୁପୁଝରେ ଛଡ଼ି ଜୀବନ ନେଇ ମୁଁ ପଳାଇ ପାରେ ନା । ଏହି ଦେଶ, ସେ କିପରି ଆନନ୍ଦରେ କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକେରେ ତମର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି । ଆହା, ତାଙ୍କର ଦେହକୁ ଏ ବନ୍ଦନ କିପରି କଷ୍ଟ ଦେଉ ନ ଥିବ ?

ବେଶ, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଉଦ୍ଧାର କରି ନେଇ ଆସେ । ନୌକାରେ ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନ ଅଛି, ଭୟ ନାହିଁ ।

ରହ, ତୁମେ ଯାଅ ନା, ମୁଁ ଯାଏଁ, କାଲେ କେହି ଆସି ପହଞ୍ଚିବି ?

ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଭୟ କରେ ନା ।

“ମୁଁ ଭୟ କରେ, ମୋର ଏହି ଶିଶୁଟି ନିମନ୍ତେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଉଣୀ, ଏହି ଶିଶୁଟିକୁ ନେଇ ତୁମେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ଚାଲିଯାଅ । ଖଣ୍ଡାଟି ମୋତେ ଦିଅ । ମୁଁ ନିଜେ ଯାଇ ମୋ ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଣେ । ଯଦି କେହି ଆସିଯାଏ, ଅନ୍ତତଃ ମୋର ଏହି ଶିଶୁ ସନ୍ତାନଟି ଉଦ୍ଧାର ପାଇଯିବ ।

ଦ୍ଵିରୁକ୍ତି ନ କରି ଖଣ୍ଡାଟି ମୁକ୍ତାରମଣୀର ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ଶିଶୁଟିକୁ କାଶ କରିବାକୁ ଡାକିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଜନନୀର ଅଞ୍ଚଳ ଧରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ମା ଲେତକପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ ସନ୍ତାନକୁ ଚୁମ୍ବନ କରି ଅଞ୍ଚଳରେ ସନ୍ତାନର ଲେତକ ପୋଛି ସ୍ନେହମିଶ୍ରିତ କୋମଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ଯା ବାପ, ମାଉସୀ ସଙ୍ଗରେ ଯା, ଆଉ ବେଣୀ କାନ୍ଦ ନା । ନିକଟରେ ଦୁଷ୍ଟଲୋକଗୁଡ଼ା ଖେଳୁଛନ୍ତି । ତୋ କାନ୍ଦଣା ଶୁଣିଲେ, ଦଉଡ଼ି ଆସିବେ । କେତେ ମାରିବେ, କେତେ ଗାଳି ଦେବେ, ମୋତେ ନେଇ ପୁଣି ବାନ୍ଧି ପକାଇବେ ।

ତୁ ମୋ ମାଉଛି ! ଶିଶୁ କାନ୍ଦଣା ବନ୍ଦକରି ଶେଞ୍ଜାଳିଆ ସ୍ତରରେ କହିଲା । ହଁ, ଧନ ଆ, କହି ଶିଶୁକୁ କାଖକରି ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । ଶିଶୁ ମା'କୁ ଗୁଞ୍ଜି ପଶୁଥିଲା; ମା ମୁଁ ମାଉଛି ଛଙ୍ଗେ ଯାଉଛି । ତୁ ଯିବୁ ନାହିଁ ।

ହଁ, ମୁଁ ଯିବି ଯେ । ମୁଁ ପରା ଯାଉଛି, ବାପାକୁ ମୃତୁଲାଇ ଆଣିବାକୁ । ତୁ ଯା ମୁଁ ବାପାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ତୋ ପଛେ ପଛେ ଯାଉଛି ।

କିଛି ସମୟ ଗାରବ ରହି—ଭଉଣୀ, ଆଉ ୨୦ କର ନା । ଯଦି କେହି ଆସିଯାଏ ସବୁନାଶ । ଆମେ ତ କେହି ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ପାରୁ ନାହିଁ, ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତୁମକୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦନା ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯାଉଛି, କେଜାଣି ମହାପ୍ରଭୁ ବୁଦ୍ଧ ଜାଣନ୍ତି, ଆଉ ମୋ ଶଶିଧନ ସଙ୍ଗେ ଏ ଜୀବନରେ ଦେଖା ହେବ କି ନାହିଁ । ଯଦି ନ ହୁଏ, ଭଉଣୀ ସେ ମୋର ପୁଅ ନୁହେ, ସେ ତମର । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ତୁମେ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ସହଜରେ ବୁଝି ପାରୁଥିବ, ସନ୍ତାନ ପାଖରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଲେ, ମା'ର ହୃଦୟ କଣ ହୁଏ; ଆଉ ଅଧିକ କଣ କହିବି ? ଗୋଟାର ନେଉଛ ବୋଲି ଯେପରି ଅନାଦର କରି ଫିଙ୍ଗି ନ ଦିଅ ।

ସେ ଆଉ ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ । ବାଳକକୁ କୋଳରେ ପୁରାଇ ସେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । ବାଳକ ମଧ୍ୟ ଅଧୀରତାର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ନ ଦେଖାଇ ମାଉସୀର ଅବାଧ ନ ହୋଇ କାନ୍ଦଣା ବନ୍ଦ କଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଉଭୟେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ବୃକ୍ଷଲତା ଆଡ଼ୁଆଳରେ ଲୁଚିଗଲେ । ବାଳକର ଜନନୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବାର ଦେଖି ବନ୍ଧୁର ଲେତକ ପୋଛି ସ୍ତ୍ରୀମା'କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଗଲେ ।

ଦୂରରୁ ବନ୍ଦୀ ବଣିକ ଆଗନ୍ତୁକାର ସମସ୍ତ କାଣ୍ଡ ଦେଖି ଗୋଟିଏ କଥା ଅନୁମାନ କରି ନେଇଥିଲେ । ବନ୍ଦୀହୋଇ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ବଣିକୋଚିତ ପୋଷାକ ଦେହରେ ଥିଲା । ନିକଟରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରୟୁକ୍ତି ବଦନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ଦେଖି ସେ ଅତ୍ୟାଦିତ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାର୍ଥୀଙ୍କର ବନ୍ଦନ ମୁକ୍ତକରି ପଳାୟନର କଥା ଉଠାଇଲେ । କିପରି ସେ ସନ୍ତାନର ଜୀବନ ରକ୍ଷାକରି ପାରିଛନ୍ତି, ଏ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ

କହିବାକୁ ଭୁଲିଲେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁକ୍ତବଣିକ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ, ଏତିକି ବୁଝିପାରୁ ନା ଯେ, ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ଯାଇ ଜଣେ ସରୋପକାରଣୀ ସାକ୍ଷାତ ଦେବୀରୂପିଣୀ ନିରାହାର ରମଣୀର ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ବିପଦାପଲ୍ଲ କରି ସାରିଛି ।

ଆମର ଶତ୍ରୁମାନେ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବୋଧହୁଏ ମୋର ସନ୍ତାନକୁ ନେଇ ସେ ଚାଲି ଯାଇଥିବେ । ବଣିକ ପତ୍ନୀଙ୍କର ମୁଖ ବିବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖା-ଗଲା । ସ୍ବାମୀଙ୍କର ବାକ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଜଣା ଭୟ ମନ ମଧ୍ୟରେ ହଠାତ୍ ଖେଳିଗଲା । ନିଜର ଭାବକୁ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ମାତ୍ର ପାରିଲେ ନାହିଁ । କହୁଁ କହୁଁ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ଯେପରି ତାଙ୍କର କଣ୍ଠ ଝୁଙ୍କ ହୋଇଗଲା ।

ବଣିକ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେଇ କହିଲେ, ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଭୟ କିଆଁ ? ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଯାହା ବରଦ ଥିବ, ଅବଶ୍ୟ ହେବ । ଏହି ଦେଶ, ଦୂରରୁ ନାବିକମାନଙ୍କର ଗୋଲମାଲ ଶୁଭୁଛି । ବୋଧହୁଏ ଅତିଶୀଘ୍ର ସେମାନେ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବେ । ପଳାଇବା ବିଷୟ ଯାହା କହିଲ, ମୁଁ ସେଥିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନିଚ୍ଛୁକ । କାରଣ ଯେଉଁ ନାବିକମାନେ କୃତଜ୍ଞତାର ସହିତ ଚିରଦିନ ଆମର ଆଦେଶ ପାଳନ କରି ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ ଶେଷରେ ଯେଉଁମାନେ ଆମର ମୁକ୍ତ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ନିରାଶ୍ରୟ ଅବସ୍ଥାରେ ବନ୍ଦୀରୂପେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ମୁଁ ଜୀବନ ରଖାପାଇଁ ପଳାଇଲେ, ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ମୁକ୍ତ । ଏଥର ଚେଷ୍ଟା କରିବି, ଶତ୍ରୁଦ୍ରାତରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ; କିନ୍ତୁ ଶୁଣ, ସମୟ ଅଛି, ଚାଲିଯାଅ । ତୁମେ ସେ ରମଣୀର ଅନୁଗାମିଣୀ ହୋଇ ଚାଲିଯାଅ । ନିଜକୁ, ସନ୍ତାନକୁ ଏବଂ ସେହି ହୃଦକାରଣୀ ରମଣୀକୁ ରକ୍ଷା କର । ନୋହୁଲେ ନାବିକମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସବୁନାଶ ଘଟିବ ।

ସେମାନେ ଜାଣିବେ କିପରି ?

ଦେଖୁ ନାହିଁ, ଦୂରରେ ଜଣେ ନାବିକ ଶାଳଗଛରେ ଦକ୍ଷାହୋଇ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଦେଖୁଛି । ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ସେ କିଛି କହି ପାରିବ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ମୁକ୍ତ ହେଲେ, ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବ । ସମ୍ଭାବ ପାଇଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାବିକମାନେ ଜଙ୍ଗଲରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ଆସିବେ ଏବଂ ଦୟାମୟୀ ରମଣୀସହ ଆମର ଶିଶୁ ସନ୍ତାନଟିକୁ ବନ୍ଦୀକରି ଆଣିବେ । ଯାଅ, ଶୀଘ୍ର ଯାଅ; ଦେଖ, ଦୂରରୁ ନାବିକମାନେ ଧକ୍କାର କରି ଏହି ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଯାଅ, ବିଲମ୍ବ କର ନା ।

ନତକାନ୍ତ ହୋଇ, ଯୋଡ଼ହସ୍ତ କରି ରମଣୀ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେବନରେ କହିଲା, ମୁଁ ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ବରଂ ପୁଅ ମୋର ପୁଲକାର ଧରାହୋଇ ଆସୁ, ତଥାପି ମୁଁ ତୁମକୁ ଶହୁହାତରେ ଛଡ଼ି ଶୁଲିଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ତେବେ ଦିଅ, ଖଣ୍ଡାଟା ମୋ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦିଅ । ଏତିକି କହି ସେ ଡରବାର ହସ୍ତରେ ଦୁଇପଦରେ ବନ୍ଦୀ ନାବିକ ନିକଟକୁ ଦଉଡ଼ି ଗଲେ । ଅବଳା ସେହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଯୋଡ଼ହସ୍ତ ହୋଇ ସ୍ଵାର୍ମୀଙ୍କୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ସ୍ଵାର୍ମୀ ଉତ୍ତେଜିତ ଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ହେ ଦୁଇ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଆଜି ଅହଂସା ପରମ ଧର୍ମ ପଥରୁ ମୁଁ ବାହାରି ଆସୁଛି । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ମୋର ଯେତେ ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିବେ । ଆଜି ପୁତ୍ରପ୍ରେମ ଧର୍ମାତ୍ମା ରାଗକୁ ବଳି ପଡ଼ିଛି, ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରୁ ନାହିଁ । ଏତିକି କହି ବନ୍ଦୀ ନାବିକର ମସ୍ତକ ଛେଦନ କଲେ ।

ଟିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ନିକଟରୁ ନାବିକମାନଙ୍କର କୋଳାହଳ ଶୁଣାଗଲା । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କାହାର ବାକ୍ୟରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା, ଜାଲୁ ଯିବାକୁ ବୋଇତ ଆସି ଖୁଣ୍ଟିଆଦ୍ଵୀପ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲାଣି ।

ପଲାୟନର ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନା କରିବା ବୃଥା ଭାବି ବଣିକ ରକ୍ତଲିପ୍ତ ଖଣ୍ଡା ହାତରେ ଧରି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । କହିଲେ, ଏଥର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଖୁଣ୍ଟିଆଦ୍ଵୀପ ଛଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ନେଇଯିବେ । ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ଆମକୁ ମାରିବା । ତାହା ହୋଇଥିଲେ, ସହଜରେ ଏପରି ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରି ପାରଥାନ୍ତେ । ବୋଧହୁଏ ସମୁଦ୍ର ମଝିରେ କୌଣସି ନିର୍ଜନ ଦ୍ଵୀପରେ ଆମକୁ ଛଡ଼ି ଦେଇଯିବେ । ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଆଉ ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ । ଯଦି ମୋର ନାବିକମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରେ, ସେମାନେ କଣ ନେଇ ଆମ୍ଭରଫା କରିବେ ? ଆମ ନିକଟରୁ ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରମାନେ ନେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭର ମଧ୍ୟ ଯଦି ନାବିକମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରେ, ସେମାନେ ଆମ୍ଭରଫା କରିବାକୁ ଜଙ୍ଗଲର ଏଣେତେଣେ ପଳାଇବେ । ଶହ ପକ୍ଷର ଲୋକ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ପିଲଟିକୁ ଧରିବେ । ଆମ୍ଭ ସମର୍ପଣ କରିବାହିଁ ମୋ ମସ୍ତକେ ଉଚିତ ।

ନାବିକମାନେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଗଲେ ।

ରୂପେଇ ଏକାକିନୀ ନୌକା ବାହି ଲୁଲରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ଅଳକାର ଭୂର୍ଦ୍ଧିଶ ଅଜ୍ଞାଦନ କରି ସାରିଥିଲା । ନୌକା ଲୁଲରେ ଲାଗିଲା ରୂପେଇ ପ୍ରଥମେ ଅବତରଣ କରି ମୋଟା କଢ଼ା ଦଉଡ଼ିରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଖୁଣ୍ଟରେ ଆଗ ମଙ୍ଗକୁ ଦୃଢ଼ରୂପେ ବାନ୍ଧିଲା ।

ରୂପେଇ ବାଳକଟିକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆଣିଲା । ତପ୍ତରେ ଓହ୍ଲାଇଲାବଳେଇ ଓ ମାଟିର ଖାଲେଇ । ଅଧିକ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ବାଳକଟିକୁ କାଖେଇ ଖାଲେଇ କାନ୍ଧରେ ଝୁଲାଇଲା । ବଳେଇକୁ ଲୋଟିଏ ହାତରେ ଧରି ହୁଟିର ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଲା ।

ହୁଟିରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ସମୟକୁ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ବାଳକ, ବଳେଇ ଏବଂ ମାଛର ଖାଲେଇ ତଳେ ରଖି ଦେଖିଲା, - ଘରେ କେହି ନାହିଁ । ବାହାର ପାଖ ଝିଜିର ଦିଆ ହୋଇଛି । ବଲିବଲି ଅଭାର ଚାରିଆଡ଼େ ଘୋଟି ଗଲାଣି । ଘରେ ଆଲୁଅ ଲାଗି ନାହିଁ । ଚକ୍ରେ ହୋଇ ଭାବିଲା, ଆସ୍ଥଲେକ ତ ଯେ; ଟିକିଏ ଆଲୁଅଟା ଲଗାଇବା ଯୁକ୍ତ ହାତ ଦେଲା ନାହିଁ । ମୁଇଁ ଆସି ସବୁ କରିବି । କୁଆଡ଼େ ଗଲେ, ଘର ଏପାଖୁ ଝିଜିର ଦେଇ ? ତାଙ୍କର କିଣ ଟିକିଏ ହୋଇ ଡରଭୟ ଅଛି ? ଘରଟାକୁ ମେଲା ପକାଇ କୁଆଡ଼େ ଗସ୍ତକରି ଚାଲି ଗଲେଣି ।

ଏଇଠି ବସିଥା, ବାପ; ମୁଁ ଆଲୁଅଟା ଲଗାଏଁ, ତରବୁ ନାହିଁ ତ ? ବାଳକ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ନା ।

ରୂପେଇ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉଠି ଘରର ଝିଜିର ଖୋଲି ଦେଲା । ଘରର ଏକଟା ସେକଣ ଦରନ୍ତି ମାଟିର ଦାସି ପାଇଲା । ଝକମକ ପଥର ସାହାଯ୍ୟରେ ଦାସି ଜାଲିଦେଲା । ଦାସିର ସ୍ତୁଲାନେକରେ ଗୃହଟି ଯତ୍ନକ୍ଷେତ୍ର ଆଲୋକିତ ହେଲା । ରୂପେଇ ଦେଖିଲା, ଶିଶୁର ମନରେ ସୁଖ ନାହିଁ । ମୁହଁ ଶୁଖି ଯାଇଛି । ଚପ୍ଟରେ ଜଳ । ଭାବିଲା, ଏଥିରେ ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ କିଛି ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚ ଛଅ ବର୍ଷର ବାଳକ । ବାପ ମା'ଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ଅପରିଚିତା ନିକଟରେ ସହଜରେ ମନ ମାନିବ କେଉଁଠି ? ପୁଣି ବାଳକର ତରଳ ମନରେ ଯୁବକ ନାବିକର ଭୟ ଗୋଟାଏ ଚକ୍ର ଆକ୍ତି ଦେଇଛି । ସେ ଚକ୍ର ବଞ୍ଚିମାନ ସୁଦ୍ଧା ରହିଛି । ସମୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ଅକ୍ତିତ ଚକ୍ରକୁ ଲିଭାଇ ଦେଲେ ମନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ, ସତ; କିନ୍ତୁ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ନୁହେଁ । ସେ ଉତାଣି ଶିଶୁ ନୁହେଁ, ବୁଝିବାର କ୍ଷମତା କେତେକ ପରିମାଣରେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ବଢ଼ି ଗଲାଣି । ବୁଦ୍ଧା ପଛଆଡ଼ୁସେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଦେଖି ପାରୁଥିଲା, କିପରି ତା'ର ପିତା ବନ୍ଦୀ ନାବିକକୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ, କିପରି ନାବିକ-ମାନେ ପରେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ ।

କାନ୍ଦ ନା ବାପ, କାନ୍ଦ ନା; ରୂପେଇର ସ୍ନେହପୁର୍ଣ୍ଣ କୋମଳ ବାକ୍ୟରେ ବାଳକର ଅଶ୍ରୁଧାର ଧାର ହୋଇ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସେ କର୍କଶ ହୋଇ କାନ୍ଦି ପକାଇଲା । ଏହି ତ ମାନବ ପ୍ରକୃତ । ମାନବର ଦୁଃଖ ଯେତେବେଳେ ଅଭିଶପ୍ତ

ହୋଇପଡ଼େ, ତା'ର ମନ କଠିନ ହୋଇଯାଏ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଃଖର ପ୍ରଭାବ ଅତ୍ୟଧିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବାହାରକୁ ବିଶେଷ ଚିନ୍ତା ଦେଖାଯାଇ ପାରେ ନା । କିନ୍ତୁ ସହାନ୍ତରୁତର ଶୀତଳ-ବାରି ମନୁଷ୍ୟର ଉତ୍ତମ ହୃଦୟରେ ପଡ଼ି ଦୁଃଖର କେତେକ ଅଂଶ ବାଷ୍ପୀକାରରେ ଉଡ଼ିଗଲେ ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋତକ ଉଦୟ ହୁଏ । ଏହି ମହାନୟମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବାଳକ କାନ୍ଦ ପକାଇଲା । କାନ୍ଦଣା ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲା, ମା କାହିଁ ? ମୋତେ ତା' ପାଖରେ ଛଡ଼ିଦେ ।

ଆଉ କୌଣସି ବିଷୟ ଗୋପନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ସେସବୁ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଅବୁଝା ହୋଇଛି । ରୂପେଇ ବାଳକକୁ ଡୋକ୍ତର ଟାଣି ଆଣିଲା । ବାଳକ ରମଣୀର ଚେଷ୍ଟାରେ ବାଧା ଦେଲା । ସେ ବାଧା ସ୍ଵେଦଶୀଳା ରମଣୀର ହୃଦୟ ମାନସାରେ କେବେ ? ବାଳକକୁ ଡୋକ୍ତରେ ବସାଇ ତାକୁ ବାରମ୍ବାର ରୁମ୍ବନ କରି ରୂପେଇ ପୁନର୍ବାର ଅନୁରୋଧ କଲା, କାନ୍ଦ ନା ଧନ, ତୋର ବାପ ମା'ଙ୍କୁ ଶକ୍ତିମାନେ ଧରି ନେଇଛନ୍ତି । ତତେ ମୁଁ ଲଢ଼ାଇ କରି ନେଇଆସି ନ ଥିଲେ ସେମାନେ ଧରି ନେଇଥାନ୍ତେ ।

ତୁ ମତେ ମୋ ମା ପାଖରେ ଛଡ଼ିଦେଇ ଆ ।

ତୁ ତ ଦେଖିଛୁ, ଶକ୍ତିମାନେ କିପରି ତୋ ବାପ-ମା'ଙ୍କୁ ଧରି ଜାହାଜରେ ବସାଇ ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ ? ତୁ ତ ଶୁଣିଛୁ, ତୋ ମା କିପରି ତତେ ନେଇଯିବାକୁ ମତେ କହିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ମା ଆସିବ କେଉଁଠୁ ?

କାନ୍ଦଣା ସ୍ଵରରେ ବାଳକ ପଚାରିଲା, ଲୋକମାନେ ମୋ ବାପ-ମାକୁ କଣ କରିବେ ?

କିଛି କରିବେ ନାହିଁ, ପରେ ଆଖି ଏଇଠି ଛଡ଼ି ଦେଇଯିବେ । ତୁ ଆଉ କାନ୍ଦ ନା, ମୋ ସୁନାଟି ପରା ।

ରୂପେଇ ଏତିକି କହି ବାଳକଟିକୁ ଛତାରେ ଭିଡ଼ି ଧଇଲା । ଶିଶୁର ପ୍ରକୃତ ଯିଏ ଆଦର କରେ, ତାହାକୁ ସେମାନେ ଭଲ ପାନ୍ତି । କଥାରେକହନ୍ତି, 'ରକ୍ତାଶ୍ରୁକ ସଙ୍ଗେ ଲଗନା ମାଗିବେଟି, ପିଲାକ ସଙ୍ଗେ ଲଗନା ଲାଗିବେଟି ।' ପିଲାଙ୍କୁ ଯେ ଆଦର କରେ, ସେମାନେ ତା'ର ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।

ରୂପେଇ ବାଳକର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ପୋଛି ପଚାରିଲା, ଭୋକ କରୁଛି ବାପ ତତେ ? ଆ ଖାଇରୁ !

ବାଳକ ନିଜର ଧୂଆଁ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ପଚାରିଲା, ତୁ କିଏ ?

ରୁପେଇ ଯେପରି କୁଟିତ ହୋଇ କହିଲା, ମୁଁ ତୋ ମାଉସୀ । ମା ଯିଏ, ମାଉସୀ ସିଏ । ଏଥର ତୁ ମତେ ମା ବୋଲି ଡାକିବୁ, ବୁଝିଲୁ ।

କାଲିକ ତୁ ତ ମୋ ମା ନୁହଁ, ମୋତେ ଫେଲ ଆସିବୁ ।

ରୁପେଇ ନ ହସି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ବାଲକର ମନରେ ଟିକିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାର ଦେଖି ସେ ଶୁସ୍ତି ହେଲା । ତେଣୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସ୍ବରୂପ କେବଳ ହସିଦେଇ କଥାକୁ ବାଆଁରେଇ କହିଲା, ଆ ଖାଇବୁ !

ରାତି ବେଶୀ ହେଲା । ବାଲକଟି ଅନେକ ଦିନର ଅଯତ୍ନ ପରେ ଆଜି ଟିକିଏ ଆରାମ ବୋଧକର ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଆବାଲାଠାରୁ ରାଜପୁତ୍ର ପରି ବଢ଼ି ଆସିଥିଲା । ଜଣେ ଧନୀ ବଣିକଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର । ଚିଲିକା ହ୍ରଦକୁଲସ୍ଥ ବିଶାଳ ଦ୍ଵିତଳ ଅଞ୍ଚଳିକାର ଅଧିକାରୀ । ଆଜି ବହୁଦୂରରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ପଥରେ ଗୋଟିଏ ଯୁଦ୍ଧ ମରୁଦ୍ଵୀପସ୍ଥ ଦରଦ୍ର ମସ୍ତକାବାର ଆଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟ ଛଛଣା ଉପରେ ସୁପ୍ତ ।

କିନ୍ତୁ ବାଲକ ଜାଣେ ନା ତା'ର ଘର କିଏ । ତାର ଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧ ବାସରେ ବୋଇତ ଉପରେ । ଚିତ୍ତଦିନ ସେ ଦେଖି ଆସିଛି, ସାଗର ଏବଂ ଅମ୍ବରର ନୀଳିମା । କେବେ କେବେ ସମ୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵୀପର ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣର ଅଥବା ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ କାଲୁକା ଚଟାଣର ଧୂସରମା । ବାଲକର ଗ୍ରାମ, ବାଲକର ସଂସାର, ସେହି ପ୍ରକାଶ୍ ବୋଇଲେ ଆଜି ଜଳମଗ୍ନ । ସେହି ବୋଇତରେ ରାଜପୁତ୍ର ପରି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସେ ବଢ଼ି ଆସିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ହା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, କାହିଁ ତାର ସେ ରାଜଭୋଗ ? ନିର୍ଦ୍ଦୟ ରାସ୍ତାସରୁଣୀ ଶହୁ ବୋଇତରେ ବନ୍ଦୀ ଏବଂ ଯରେ ମୁକ୍ତହୋଇ ମଧ୍ୟ ଦରଦ୍ର ମସ୍ତକାବାର ଭୂଟିରରେ ଗାଡ଼ି ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ ।

ଯେଉଁ ସମୟର ଘଟଣା ଲେଖା ଯାଉଛି, ସେ ସମୟରେ କଳଙ୍ଗବାସୀ ପୁରୁର ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବାଲି, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରି ଦେଶକୁ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳ କରିଥିଲେ । କଳଙ୍ଗ ଉପକୂଳରେ ସେ ସମୟରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଚୂରଗୋଟି ବନ୍ଦର ଥିଲା—ତାମ୍ରଲିପ୍ତ, ଚୂରନ୍ୟ, ଚିଲିକା ଏବଂ କଳଙ୍ଗପତ୍ତନ । ସମୟ ସମୟରେ କଳଙ୍ଗର ପ୍ରକାଶ୍ ବୋଇତମାନ ସିଂହଳ ଦ୍ଵୀପ ଗାଟଦେଇ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଫ୍ରିକାର ପୂର୍ବ ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ମାଡାଗାସ୍କର ପ୍ରଭୃତିକୁ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ ।

ବାଳକର ପିତା ସେହି ବଣିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ଏବଂ ସିଂହଳ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବସାୟ କରି ବହୁ ଧନ ସମ୍ପାଦି ଅର୍ଜନ କରି ସେ ଚିଲିକା ନିକଟରେ ନୌକା ଚଳାଇ ଯାଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଗଣନା କରିବାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ଭ୍ରମ ଘଟିବାରୁ ସେ ବାଧାହୋଇ ଗୃହସ୍ଥବନ୍ଦର ଅଭିମୁଖେ ବୋଇତ ଚଳାଇଲେ । ସତରେ ଜଳଦୟାର ଆକ୍ରମଣରେ ପଡ଼ି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ଅବସ୍ଥାରେ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ।

ଏ ଘଟନାର ସତ୍ୟତା ଗୃହନିଜ୍ ପରିବ୍ରାଜକ ହୁଏନ୍‌ସାଂଙ୍କ ଭାରତ ବିବରଣରୁ ମିଳେ । ସେ କେବଳ ଜଳଦୟାର ଭୟରେ ଜଳପଥରେ ସିଂହଳ ଯାତ୍ରା ନ କରି ବାଧା ହୋଇ ସ୍ଥଳପଥରେ ଯାଇଥିଲେ ।

ସେ ରାସ୍ତିରେ ରୁପେଇର ଆଖିକୁ ଆଦୌ ନିଦ୍ରା ଆସିଲା ନାହିଁ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ରାସ୍ତି ଅଧିକ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଭଜନା ଘରକୁ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଏହାର କୌଣସି କାରଣ ସେ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଥମରେ ଭାବିଥିଲା, ବୋଧହୁଏ ମକା କରିବାକୁ ସେ ନିକଟରେ ଲାଗି ରହିଛନ୍ତି, ପରେ ଆସିବ । କିନ୍ତୁ ରାସ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଥମ ଭାବନା ତା'ର କେବଳ ଭାବନାରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ମନ ସର୍ବଦା ଅମଙ୍ଗଳ ଭାବନା ଆଡ଼କୁ ସ୍ୱତଃ ଧାଉଁଯାଏ । ତେଣୁ ଆକାଶ ପାତାଳ ଚିନ୍ତାକରି କରି ମନରେ ତା'ର ଭୟ ହେଲା । ଭୟକୁ ମନରୁ ତଡ଼ି ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଭାବିଲା, ହୁଏ ତ ନିକଟସ୍ଥ କୌଣସି ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇଥିବେ, ଆସୁ ଆସୁ ଡେଇଁ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଗ୍ରାମରେ ରହିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ରୁପେଇକୁ ଏକାକିନୀ ରଖି ଅନ୍ତତଃ ରାସ୍ତି ସମୟରେ ଭଜନା କେବେ ହେଲେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ରହି ନାହିଁ । ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକରି ତା'ର ଆଉ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ । ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ବିଛଣାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ରାସ୍ତିର ଶେଷ କାମନା କଲା । ମନୁଷ୍ୟର ମନ ଅଧୀର ହେଲେ, ପ୍ରକୃତ ତା'ର ଅଧୀରତା ଆହୁରି ବଢ଼ାଇ ଦେଲାପରି ଲାଗେ । ରୁପେଇକୁ ସେହି ଗୋଟିଏ ରାସ୍ତି ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଯୁଗପରି ପ୍ରଜାୟମାନ ହେଲା ।

ରଜନୀ ପ୍ରଭୃତି ହେଲା । ବାଳକର ଗାଡ଼ିନିଦ୍ରାରେବାଧା ନ ଦେଇ ରୁପେଇ ଆନ୍ଦୋଳିତ ମନରେ ସମୁଦ୍ର ହ୍ରଲଆଡ଼େ ଗୁଲି ଯାଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ କାଳେ ବାଳକଟି ଉଠିଲେ କାନ୍ଦିବ, ଏହି ଭୟରେ ତା'ର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କଲା । ଦେଖୁ-ଦେଖୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଆକାଶକୁ ଉଠିଲେ । ବାଳକର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେଲା । ରୁପେଇ କେଜାଣି କାହିଁକି ଗୃହର ବାହାରକୁ ବାହାରି ପଡ଼ି ଦେଖିଲା, ସମୁଦ୍ର-ହ୍ରଲଆଡ଼େ କିଛି ଦୂରରେ କିଏ ଜଣେ ଦ୍ରୁତପଦରେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ତାଙ୍କର ଗୁଡ଼ିର

ଉଦେଶ୍ୟରେ ବୁଝିଛି । ଚିହ୍ନିଲା, ସେ ଜଣକ ଆଉ କେହି ନୁହେଁ, ଭଜନା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେ ନିକଟତର ହେଲା ।

ରୂପେଇକୁ ଦେଖି ଅନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି ଟିକିଏ ଯୋରରେ ଭଜନା ପଚାରିଲା, ତୁମେ କାଲି ଏତେ ଡେରିଯାଏ ଥିଲୁ କୁଆଡ଼େ ? ବ.୫ । ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିଆ ପ୍ରକୃତରେ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ରୂପେଇ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଥିଲି ରୁଷେଇବାକୁ ଗଲେ, ଦୁଇପଦରେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଅନେକ କଥା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ପାଳି ପଡ଼ିଛି ପଚାରିବାକୁ, ତୁମେ କୁଆଡ଼େ ଥିଲୁ କାଲି ରାତିଆ ? ଆଜି ଏବେ ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ା ହୋଇ ଧାଇଁଛି ?

ଭଜନା ସେଦିନ ବାଳେକଥା ନ କହି ଉତ୍ତର ଦେଲା, କାଲି ତୁମର ଆସିବାରେ ଡେରି ହେବାର ଦେଖି, ମୋର ମନରେ ଭୟ ହେଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମକୁ ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲି । ମାତ୍ର ବିଳମ୍ବ ଦେଖି ମନରୁ ଦୃଢ଼ତା କମିଗଲା । ମୁଁ ତୁମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚି ପୁନର୍ବାର ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ରାପକୁ ଗଲି । ସେତେବେଳେ ଚାରିଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର ହୋଇଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ତୁମକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ମୁଁ ଲାଗି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଦୁଶ୍ୟ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ରାପରେ ଦେଖିଲି, ତହିଁରେ ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ଭାବ ଭୟ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ଶାଳଗଛରେ ଜଣେ ଲୋକ ସୁଦୃଢ଼ରୂପେ ବସି ହୋଇଛି । ତା'ର ଦେହରୁ ମୁଣ୍ଡଟା ଅଲଗା ହୋଇ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ପଡ଼ିଛି । ସ୍ଥାନଟି ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ । ଏପରି ଦୁଶ୍ୟ ମୁଁ ଜୀବନରେ ସେଠାରେ ଆଉ କେବେ ଦେଖିନାହିଁ । ସେ ଦୁଶ୍ୟରେ ମୋର ଦେହର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଲୋପ ପାଇଲା ପରି ଲାଗିଲା । ମନରେ ସାହସ ବାକି ଆହୁରି ଥରେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ରାପର ଚାରିଆଡ଼ ରୁଲିଗଲା । ତୁମର ନାମ ଧରି ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ଅନେକ ଡାକିଲା । କେହି ଉତ୍ତର ଦେଲେନାହିଁ । ଶେଷରେ ବାଧାହୋଇ ଫେରିଲା । ଆଜିଠାରୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକର ଯେପରି ଆଉ କେବେ ମୋତେ ନ ପଚାରି ବୁଝାରେ ଏତେ ଡେରି କରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମରେ କହ ଡେରିର କାରଣ କ'ଣ ?

ରୂପେଇ ଅଛୁଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି କହିଲା, ଥରେ ସେ ଭିତରକୁ ଅନାଥ ପରେ ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେବି ।

ଅତି ସ୍ନେହରେ ତା'ର ନାମ ଦେଇଥିଲେ ଯଶିଆ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ଅସୁନ୍ଦର ନାମ ରଖିବାରେ ଆପଣଙ୍କର ଭଜନା ରୂପେଇକୁ ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲା । ରୂପେଇ ଭଜନାର କଥାରେ କଣ୍ଠପାତ ନ-

କରି କହିଲା, ପୁଅ ପୋର, ତମର ନୁହେଁ । ମୁଁ ମୋର ଜୀବନରେ ଭରସା ନ ରଖି, କେବଳ ବାଳକର ଲେଉଟରେ ଏତେ ଶହୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଶିଥିଲି । ଯଦି ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ବୋଧହୁଏ ସେ ରାଣିସ ବାଳକଟିକୁ ମାର ପକାଇଥାନ୍ତା ।

ଭଜନା ଥଟ୍ଟାକରି କହିଲା, “ମନେ ରଖିଥା, ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନିକଟରେ ପୁତ୍ର କାମନା କରି ତମର କୌଣସି ଲଭ ହେଲାନାହିଁ” । ଗଳାଖଙ୍କାର ପୁନବାର ଆରମ୍ଭ କଲା, ଏବେ ତମର ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପୂଜା ବଦ ହୋଇଗଲା ପରି । ସତକଥା, ପଥରଟା କଢ଼ରେ ଆଖିକୁଜି ଦିନ ରାତି ବସି ଭୃଷୁର ଭୃଷୁର ହେଲେ ଲଭ କ’ଣ ? ଠିକ୍ କରନ୍ତୁ, ତମର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ମୋର ମନକୁ ଆସିଛି ।

ରୁପେଈ ବୋଧର ଡାକ୍ତ ଦେଖାଇ କହିଲା, ହୁଏଥର, ଆଉ ଦିନେ ଯେପରି ମୋର ବାଲିଆ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା ନ କର, “ତାଙ୍କର ମହିମା ତୁମେ କାହୁଁ ବୁଝିବ ? ଆଉ କୋଉ ସ୍ତ୍ରୀ ସିନା ଦଶମାସ ଯେତେ ଧରି, କେତେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ ପିଲା ପ୍ରସବ କରେ । ସେ ପିଲାକୁ ପୁଣି ବଢ଼ାଇ ବଢ଼ାଇ କେତେ ବିପଦର ମଝିରେ ଗାଟକାଟି ଯିବାକୁ ହୁଏ । ବାଲିଆ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏତେ ଦୟା ଯେ ବିନା କଷ୍ଟ ଦହଗଞ୍ଜରେ ମୋ ପାଖେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ପୁଅ ।

ମଣିଆର ଉପସ୍ଥିତିରେ, ତା’ର ପୁଅ ଇତିହାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏମାନେ କୌଣସି ବିଷୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ କାଲେ ତା’ର ମନରେ କଷ୍ଟ-ହେବ । ମଣିଆ ରୁପେଈର ପୁତ୍ରବତ୍ ସ୍ନେହ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ, ବାଲ୍ମୀକୀର ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ସମୟେ ସମୟେ ଛୁଆଁ ପରି ତା ମନକୁ ଆସେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଭଜନା ସଙ୍ଗେ ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ବୁଲିବାକୁ ଚାଲିଯାଏ, ସେ ଛୁଆଁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଲାଜ ହୁଏ । ଭଜନାକୁ ବାପା ଓ ରୁପେଈକୁ ମାଉସୀ ପରିବର୍ତ୍ତି, ମା ବୋଲି ସେ ସମ୍ବୋଧନ କରେ ।

ସମୟ ସମୟରେ ଭଜନା ବାଳକକୁ ନୌକାରେ ବସାଇ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ଘଣ୍ଟି ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଚାଲିଯାଏ । ରୁପେଈର ବାରମ୍ବାର ବାରଣ ମାନେ ନାହିଁ । ବାଳକ ତଙ୍ଗାରେ ବସି ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଭାରି ଭଲ ପାଏ, ଏପରିକି ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ତାକୁ ସେ ବାଧା କରାଏ ।

ଭଜନା ଯେତେବେଳେ ଲେଖନ ଧରି ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରେ ଦୈନିକ ଘଟଣା ଲେଖେ, ବାଳକ ତାହାକୁ ଅନୁସରଣ କରି, କାଠି ଖଣ୍ଡିକରେ ବାଲି

ଭିତରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଗାର ପକାଏ । ଭଜନା ବାଳକର ଏପରି ପ୍ରକୃତି ଦେଖି ତାକୁ ପାଠପଢ଼ାଇବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲା । ନିଜେ ଦୈନିକ ଜୀବନା ଲେଖୁଥିବା ସମୟରେ, ବାଲି ଭିତରେ କାଠିଧର 'ଅ', 'ଆ' ଇତ୍ୟାଦି ଲେଖି ଦେଇଥାଏ । ସେ ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ସେତକ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ଶିଖିଯାଏ । ଭଜନା ଭର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରେ, କିନ୍ତୁ ରୁପେଇ ଆସି ସମୟ ସମୟରେ ବାଧାଦେଇ କହିଯାଏ, ମିଛଟାରେ ପିଲାଟାକୁ ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡିଆ ପାଠଗୁଡ଼ା ପଢ଼ାଉଛନ୍ତି, ସତେ ଯେମିତି ପଣ୍ଡିତ କରି ପକାଇବେ । ନିଜେ ଯେପରି ଦୁଇ ଚାରିଟା ଅକ୍ଷର ଶିଖି ସେଥିରେ ନିକିମାଙ୍କ ପରି ଲେଖନଟା ଧରି ପୋଥିଖଣ୍ଡ ରାମି ରାମି ନଷ୍ଟକରି ପକାଉଛନ୍ତି, ପୁଅଟାକୁ ମୋର ସେମିତି ନିକିମା କାମଗୁଡ଼ା ଶିଖାଇବେ । ନାହିଁରେ ମଣି, ତୁ ସେ ଗୁଡ଼ାକ ଲେଖନା । ଆ, ଯିବା ଦୁଶ ମାରିବା, ଶୁଣୁଆ ଗଦା ଦେଖିବା ।

ନିକିମା ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଶୁଣି ଭଜନା ହସିକେଇ କହେ, ତମର ପରା କୋଉଠି ଗୋଟାଏ ବିଷ୍ଣୁ ବୋଲି ଠାକୁର ଅଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ପୁଣି ପୋଡ଼ାଏ ଭରିଯା ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସରସ୍ବତୀ । ମତେ ବୋଧ ହେଉଛି ତେବେ ସେହି ସରସ୍ବତୀ ଭୂଲରେ କିପରି ଆସି ଏଠି ଖସି ପଡ଼ିଥିଲ । ରୁପେଇ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ବେଳେ କହିଯାଏ, ରଖ, ରଖ, ତମର ସେ ଟାହୁଲିଆଗିରି ରଖ । କଥା କହିଲେ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ; ପିଲାଟାକୁ ନିକିମା କରି ସତ୍ୟନାଶ କରିବେ ।

ସମୟ ସମୟରେ ଭଜନା ମଣିଆକୁ ନେଇ ଗାଁ ଆଡ଼େ ମାଛ ବିକିବାକୁ ଯାଏ । ଲୋକେ ମଣିଆକୁ ଦେଖି ପଚାରିବୁ, ପିଲାଟି କିଏ ?

ଭଜନା କହେ, ସେ ମୋ ପୁଅ ।

ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ କେହି ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଦି କେହି କରେ ସେ ଉତ୍ତର ଦିଏ ନାହିଁ । ପିଲାଟିର ଗୁଣ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଭଜନାର ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାଳକ ଅନୁକରଣ କରେ । ଏହିପରି ଆନନ୍ଦରେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ କଟିଗଲା । ମଣିଆ ଏଥର ଚଲାଣ ହୋଇଗଲାଣି । ସେ ବାପା ମା'ଙ୍କର ବାଧ୍ୟ । କେବେହେଲେ କଥାରୁ ବାହାରି ଯାଏନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଖିବାକୁ ମସ୍ତୁଜାବାର ପୁଅପରି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଉତ୍ତମ, ସୁଦୃଢ଼ । ବାଲ୍ୟକାଳର ଛୁଆଁ ସ୍ମୃତି ତା ମନରୁ ଲାପ୍ତ । ସ୍ମୃତିର ସହାୟକ ନ ଥିଲେ, ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ବାଲ୍ୟସ୍ମୃତି ଲାପ୍ତ ହୁଏ, ଏହା ସ୍ବାଭାବିକ ।

କେତୋଟି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ମଣିଆ ଲେଖିପଢ଼ି ଶିଖିଗଲା । ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖି ଶିଖିବା ନିମନ୍ତେ ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରାମରୁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଲେଖନ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ତାଳପତ୍ରର ପୋଥି ଭଜନା ତାକୁ କିଣି ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଦେଶ କରନ୍ତି ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଯାହା କରବ ଅଥବା ଯାହା ଦେଖିବ ସେହି ପୋଥିରେ ଠିକେ ଠିକେ ଲେଖି ଚାଲିଯିବ । ସମୟ ସମୟରେ ଭଜନାର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମଣିଆ ତାର ଦୈନିକ ଲିପି ପଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ପାରେନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ, ଭଜନା ନିଜର ଲେଖାରେ ଅନେକ ଘୁଡ଼ିଏ କରଣି ଅକ୍ଷର ବ୍ୟବହାର କରିଥାଏ । ନୂଆ ଲେଖକ ବା ପାଠକ ସେ ପ୍ରକାର ଅକ୍ଷର ପଢ଼ି-ପାରେ ନାହିଁ । ମଣିଆ ଭଜନାକୁ ଭୟରେ କୌଣସି କଥା ପଚାରି ପାରେ ନାହିଁ ।

ଏ ଥର ଭଜନାର ପ୍ରଧାନ ଝୁଜ ଉଠିଲା ସେ ତା'ର ପୁଅକୁ ଅଳ୍ପ ପଢ଼ାଇବ ଏବଂ ଆକାଶରେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରାଇବ । ତାର ଇଚ୍ଛା ମଣିଆ ଦେଶ ଭିତରେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ନାବିକ ହେଉ ; ତାହାହେଲେ, ତଦ୍ୱାରା ମଣିଆ ନିଜର ନାମଟାକୁ ଉଠାଇପାରିବ ଏବଂ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ନାବିକ ବୋଲି ଲୋକରେ ଗଣ୍ୟ ହେବ । ଭଜନା ତା'ର ପିତା ଓ ଗୁରୁ ବୋଲି ଲୋକେ ପ୍ରଶଂସା କରିବେ । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ନାବିକ ହେବାର ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ ସବୁ ମଣିଆକୁ ହାସଲ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଯଥା—ସମୁଦ୍ର ପହଞ୍ଚିବା, ମାଛଧରା, ଲୁଠିଖେଳ, ଖଣ୍ଡାଗୁଳନା ଏବଂ ଶର ବିକା ।

ଭଜନା ଅବଶ୍ୟ ଏ ସବୁରେ ଅସାଧାରଣ ପାରଙ୍ଗ ନୁହେଁ, ତଥାପି ସବୁଥିରୁ କିଛି କିଛି ଜାଣେ । ଯେଉଁ ବାଳକ ବୁଝିଯାନ୍ତି, ବଳବାନ ଏବଂ ଇଚ୍ଛୁକ ତାକୁ କେବଳ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ହେଲା । ସେ ଆସେ ଆସେ ମାଡ଼ ଚାଲିଯିବ । କେହି ଅଟକାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଲେନ୍ତା ସ୍ରୋତର ଗତି ବନ୍ଦ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମଣିଆର ଏ ସବୁ ବିଷୟ ଶିଖିବାରେ କିପରି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ତେଣୁ କୌଣସି ନୂଆ କଥା ଶିଖିବାକୁ ତାକୁ ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ । ଏବେ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ମଣିଆ ସେମାନଙ୍କର ଶୁଦ୍ର ପୁରତନ ନୌକାଟିକୁ ବେଶ୍ ଚଳେଇ ଜାଣିଲା । ଏକାକୀ ଆସୁଲା ପକାଇ କିନ୍ତା ପାଲ ଟାଣି, ସେ ନୌକାଟିକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ନେଇ ପାରିଲା । ଏଥର ଭଜନାକୁ ମାଛ ଧରିବାରେ ଅଳ୍ପକ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

ସାତଦିନ ଧରି ଅନବରତ ବୁଝି ହେଲା । ଏଇ କେତେଦିନ ଲୋକେ ଘର ଭିତରୁ ପଦାକୁ ବାହାର ପାର ନ ଥିଲେ । ଭଜନା, ରୂପେଇ ଓ ମଣିଆ—ଏମାନଙ୍କର କଥା ଠିକ୍ ସାଧାରଣଙ୍କର ଓଲଟା । ଚତୁର୍ମୁଖୀର ଝଡ଼କୁ ନ ମାନି ଏମାନେ ବସବର ନିଜ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୁକ୍ତ ଥାନ୍ତି । ଝଡ଼-ବର୍ଷାକୁ ସେତେ ଖାତର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବହୁଦିନ ପରେ ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଆରାଧନା ନିମନ୍ତେ ରୂପେଇ ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ଉଠିଥିଲା । ପାହାଡ଼ର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ପାହାଡ଼ ; ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଉପରୁ ତଳକୁ ଗୁଡ଼ିଲେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲିଏ । ନିମ୍ନ-ଦେଶରେ ଅକର୍ମଣିଲା । ଉପରୁ କୌଣସିମତେ ତଳକୁ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲେ ଆଉ ରକ୍ଷାନାହିଁ ।

ଯେଉଁଦିନ ରୂପେଇ ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପୂଜା କରିବାକୁ ପବିତ୍ର ଉପରକୁ ଉଠିଥିଲା, ଭଜନା ଓ ମଣିଆଁ ସମୁଦ୍ର କୂଳକୁ ଯାଇଥିଲେ । ବର୍ଷା ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ହେଉଥିଲା । ରୂପେଇ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପୂଜା ନିମନ୍ତେ ଦେଉଳର ସେପାଖକୁ ଫୁଲ ତୋଳିବାକୁ ଗଲା । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଫୁଲ ନ ପାଇ, କେତେଗୁଡ଼ିଏ କନିଅର ଫୁଲ ତୋଳିବାକୁ ମନ କଲା । କନିଅର ଗଛ ଗୁଡ଼ିକ ପବିତ୍ର ଗଡ଼ାଣିଆ ପାଖରେ । ହାତ ବତାଇ ଡାଳ ନୁଆଁଇ ଫୁଲ ତୋଳି ତୋଳି ମସ୍କା ଡାଳଖଣ୍ଡି ଭୁଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ି ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଲା । ଏଣେ ବର୍ଷା ହିମେ ଅଧିକ ହେଲା । ସାତଦିନ ଅନୟମିତ ବର୍ଷା ପରେ ମାତ୍ର କେତେ ଘଣ୍ଟା ନିମନ୍ତେ ଯାହା ଛଡ଼ି ଯାଇଥିଲା ।

ରୂପେଇ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ କେତେକାଳ ପଡ଼ିରହିବା ପରେ ତେତା ହେଲାକୁ ଦେଖିଲା ବର୍ଷା ମୁଷଲଧାରରେ ପଡ଼ୁଛି । ତା'ର ଯମତା ନାହିଁ, ଉଠିକର ଏକପାଦ ମାତ୍ର ଅଗ୍ରସର ହେବ । ଏଣେ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି ରକ୍ତ ବାହାରୁଛି । ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଆକୁଳ ଚିତ୍କାର ଶୁଣିବାକୁ ନିକଟରେ କେହି ନାହିଁ । ଭଜନା କିମ୍ବା ମଣିଆଁକୁ ଡାକିଲେ ମଧ୍ୟ ଶୁଣି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏଣେ ବର୍ଷାର ଟପ ଟପ ସଙ୍ଗେ, ଗଛ ପତ୍ର ହଲାଇ ପବନର ସାଇଁ ସାଇଁ, ଏ ସମସ୍ତ ଭେଦକର ଆହତର ଆଉଁ ଚିତ୍କାର ଦୂରକୁ ଶୁଭବ କାହୁଁ? ଆହା ! ଭକ୍ତିର କି ଜ୍ଵଳନ୍ତ ପୁରସ୍କାର ! ଧନ୍ୟ ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ମହିମା । କିନ୍ତୁ ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁ ତ ଅଭାବଧାନ ହେବାକୁ କହି ନ ଥିଲେ ।

ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ଫେରି ଭଜନା ଏବଂ ମଣିଆଁ କୁଟୀରରେ ରୁପେଇକୁ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅନେକ ବେଳ ଅପେକ୍ଷା କରି ସେ ନ ଆସିବାରୁ ପିତୃ ଆଜ୍ଞାରେ ମଣିଆଁ ତାଳପତ୍ର ଛତା ଧରି ମା'କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଗଲା । ଭଜନା ତାଳପତ୍ର ଯୋଡ଼ି ଧରି ଜୀବନୀ ଲେଖିବାରେ ଲାଗିଗଲା ।

ଅନେକ ଡେରି ହୋଇଗଲାଣି । ମଣିଆଁ କି ରୁପେଇ କାହାର ଦେଖା-ନାହିଁ ; ଯୁଆଁରେ ଉଦର ଜ୍ୱାଳା ସମ୍ଭାଳେକିଏ ? ଭଜନା ଯୋଡ଼ିଲେଖା ବନ୍ଦକରି ଭବିଷ୍ୟ, କାହାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯିବ ? ମଣିଆଁକୁ ଅଥବା ରୁପେଇକୁ ?

ବର୍ଷାପାତ ନ ମାନି ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ସେ ପଦାକୁ ବାହାର ଆସିଲା । ଏଣେ-ତେଣେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଶେଷରେ ପାହାଡ଼ର ଅନ୍ୟପାଶ ଦେଇ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା । ଦୂରରେ ଦେଖିଲା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅରମା ଗଛର ମଝିରେ କିଏ ଜଣେ ଖୋଇଛି । ନିକଟତର ହେଲାବେଳେ ଶୁଣିପାରିଲା ରୁପେଇର ଶିଶ ଆଉଁ କୁହୁନ । ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଅତି ବେଗରେ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । କିପରି ସେ ଖସିପଡ଼ିଛି ବୁଝିବାକୁ ଆଉ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଭଜନାପରି କଠୋର ହୃଦୟ ନାବିକର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ, ବର୍ଷାଜଳ ଯୋଗୁ ବୁଝି ହେଲା ନାହିଁ । କି ମୂର୍ଖ ସେ ! ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଶାୟିତ ଦେଖି ମଧ୍ୟ କହିବାକୁ ଭୁଲିଲା ନାହିଁ ଉପହାସ କରି, ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପୁଣ ଏବେ ବୁଝି ପାରିଲାନି ? ସବୁଦିନେ ମନାକରେ, ମନା ନ ମାନି ପଥରଟା ପାଇଁ ଆଜି ତମର ଏ ଦଶା, ଛି, ଛି ।

ରୁପେଇ ମୁଣ୍ଡବୁଲାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା, ପାରିଲା ନାହିଁ । ଭଜନା ଆସିଛି ବୁଝି ପାରିଲା । ଭଜନାର କଥାଗୁଡ଼ିକ ତାର କାନରେ ପଶିଛି କି ନାହିଁ, କହି ହେବ ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ କ'ଣ କହିବାର ଶୁଣାଗଲା, ଭଜନା କିନ୍ତୁ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ବର୍ଷାରେ ଅନେକ ସମୟ ଭଜି ରୁପେଇର ଲେମ୍ପ ଟାଙ୍ଗୁରି ଉଠିଥିଲା । ଭଜନା ଆଉ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ରୁପେଇକୁ ଉଠାଇ କୁଟୀରକୁ ନେବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲା । ଏକାକୀ ନେବ କିପରି ? ରୁପେଇର ଦେହରେ ହାତଦେଲେ, ସେ ଯେ ବେଦନାପୁର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠୁଛି । ମଣିଆଁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପାଟି କରି ସେ କେତେ ଡାକିଲା । ଉଦ୍ଦର ସ୍ବରୂପ କେବଳ ବର୍ଷାଜଳରୁ ଟପ ଟପ ଏବଂ ପବନର ସାଲି ସାଲି ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲା ମାତ୍ର ।

ଏଣେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଗତ ପ୍ରାୟ । ବର୍ଷାର ସ୍ବପ୍ନଶତା ବଢ଼ୁଛି । ଆକାଶରେ ବିଜୁଳି ରହି ରହି ଚମକ ଉଠୁଛି; ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ହେଲନାହିଁ । ଭଜନୀ ରମଣୀର ଆଞ୍ଜିନାଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି, ନିଜର ସମସ୍ତ ପରାକ୍ରମ ଏକତ୍ର କରି ରୂପେଇକୁ ଉଠାଇ କାନ୍ଧରେ ପକାଇଲା ଏବଂ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଯତ୍ନ ସହକାରେ କୁଟୀର ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ଅଳ୍ପ ସମୟରେ କୁଟୀରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରୂପେଇକୁ ଶୁଆଳଦେଲା ତଳେ । ସେତେବେଳକୁ ମଣିଆର ପତ୍ନୀ ନାହିଁ । ଅତି କଷ୍ଟରେ ଲୁଗା ବଦଳାଇ, ଗଚ୍ଛିତ ଶୁଖିଲା କାଠରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲା ଏବଂ ଦେହର ସମସ୍ତ ଅଂଶରେ ତୈଳମର୍ଦ୍ଦନ କରି ତାକୁ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ସେକିଦେଲା ।

ରୂପେଇ ଆରାମ ବୋଧକଲା । ମାତ୍ର ଉଠି ବସିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେ ଟୋକେଇଟା ଓଲଟାଇ ପକାଇ ଭଜନୀ ତା'ର ଉପରେ ବସି ଗୋଡ଼ ତଳପା ନିଆଁ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ରୂପେଇ ମୁଣ୍ଡବୁଲାଇ ଚାହିଁବାର ଦେଖି, ବ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ପଚାରିଲା, କେଉଁ ଜାଗାରେ ବେଶୀ ଆଘାତ ହୋଇଛି ? ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି ଯାଇଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ମାରାତ୍ମକ ନୁହେଁ ।

ରୂପେଇ ଭଜନୀର ପ୍ରଶ୍ନର କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ କୁହୁଲୁଲୁ କୁହୁଲୁଲୁ ପଚାରିଲା, ସୁଅ କାହିଁ ? ସେ ତ ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁ, ଗଲା କୁଆଡ଼େ ?

ଭଜନୀ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କଲା, କେଜାଣି ? ସେ ଅନେକ୍ ବେଳରୁ ତୁମକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇଛି । ଏତେବେଳ ଯାଏ ଫେରି ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ଆସୁଥିବ ।

ପିଲାଟା ଗଲା କୁଆଡ଼େ ?

ବର୍ଷା କମିଗଲା । ମେଘ ଅଳ୍ପାର ଚାହିଁଆକୁ ଘୋଟି ଯେପରି ଜଗତକୁ ଆବୃଣ୍ଣ କରୁଛି । ଝୁସୁ ଝୁସୁ ବର୍ଷାରେ ମଣିଆଁ ନିରାଶ ମନରେ କୁଟୀରକୁ ଫେରି ଆସିଲା । ରୂପେଇର ଅନ୍ୱେଷଣ କରି କରି ମଣିଆଁ ସେଠାନ୍ ବାଲୁକା ପ୍ରାନ୍ତରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନ ତଳ ତଳ କରି ଅନ୍ୱେଷଣ କରିଥିଲା । ବୃତ୍ତକାର୍ଯ୍ୟ ନ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଲା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ । ଧୀର ପଦ ବସେପ କରି, ଆଙ୍ଗୁଠି ଟିପି ଟିପି ଗୁଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ପଶିଲା । ରୂପେଇ ସୁସ୍ଥ ଏବଂ ନିକଟରେ ଭଜନୀ ଉପବିଷ୍ଟ ଏହା ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଆନନ୍ଦାଲୋକରେ ଉଦ୍ଭାସିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଧାରବ ଦେଖି ଶୀଘ୍ର ପରେ ସନ୍ଦେହର ଛାୟା ତାର ହୃଦୟକୁ ଅନ୍ଧକାର କଲା । ଭୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲା, ବାପା, ମା ସେପରି ଭାବରେ ଶୋଇଛି କାହିଁକି ?

ଭଜନା ଉତ୍ତରଦେବା ପୁରୁ ରୂପେଇ ଅଧୀର ହୋଇ କହି ପକାଇଲା,
କିଏ ? ମୋ ମଣିଆଁ, ଧନ ଆଇଲା, ମୋ ପାଖକୁ ଆ । ଏତେବେଳେ ଯାଏ
କୋଉଠି ବର୍ଷାରେ ଢିଲୁଥିଲା ବାପ ?

ମା, ତୋର କ'ଣ ହୋଇଛି ? ଏତିକି ପରୁର ମଣିଆଁ ରୂପେଇର ମୁଣ୍ଡ
ପାଖରେ ବସିଲା । ଓଢ଼ା ଲୁଗା ସେତେବେଳେ ଯାଏ ପାଲଟି ନାହିଁ ।

ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଭଜନା କହିଲା, ଆଉ ହେବ କଅଣ ? ଯେତେ ମନା
କରିଲେ ମାନିଲେ ନାହିଁ, ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପୂଜା କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ ପରା ।
ସେହି ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ମହିମାରୁ ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଖସିପଡ଼ି ଯାକର ଏ ଦଶା ।

ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ମହିମା ନୁହେଁ ଯେ, ସେ ମୋ ଉପରେ ରାଗ କରିଛନ୍ତି ।

ରାଗ, କାହିଁକି ମା ?

ମୁଁ ଆଜିଯାଏ ତାଙ୍କର ପୂଜା କରି ନ ଥିଲି । ସେ ଅଗାଧୁଆ ଉପାସ ପଡ଼ି
ପଡ଼ି ଶେଷରେ ରାଗ କଲେ । ତେଣୁ ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଖସି ପଡ଼ିଛି । ଓଃ ଆଉ
ବନ୍ଧୁ ପାରବି ନାହିଁ, ଭାରି କଷ୍ଟ । ଆ ବାପ, ତତେ ମୁଁ ଥରେ ଦେଖିଯାଏ ।

ମା, ତୋର କ'ଣ ହୋଇଛି ? ସେପରି ଆଉ କହ ନା । ରୂପେଇର କଷ୍ଟ
ଦେଖି ମଣିଆଁ ଆଖିରେ ହାତଦେଇ କାନ୍ଦି ପକାଇଲା ।

ପୁଅ କାନ୍ଦିବାର ଦେଖି ରୂପେଇ କହିଲା, କାନ୍ଦ ନା ବାପ, ମୁଁ ମୋର
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବହେଳା କରି ଦେବତାଙ୍କୁ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ କରୁଛି । ତା'ର
ପ୍ରତିଫଳ ସ୍ବରୂପ ଆଜି ମୋର ମେରୁଦଣ୍ଡ, ଗୋଡ଼ହାତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି ।

ବାପା, ମୁଁ ଯାଉଛି ବଇଦ ଡାକି ଆଣିବି ?

ଏହି ସମୟରେ ରୂପେଇ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ବିକଟ ଶବ୍ଦାର କରି ଉଠିଲା । ଦେହ
ବୁଲାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦେହ ହାତ ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ତେବେ ମୁଁ ଯାଉଛି ବଇଦ ଘରକୁ ?

ନା, ତୁ ଯା ନା, ପିଲାଲେକ; ଅନ୍ଧାର ରାତି, ବାଟ ବଣାହୋଇ ଯିବୁ ।
ମା ପାଖରେ ବସି ଥା । ସେ ଯାହା କହିବ କରବୁ । ମୁଁ ଯାଉଛି । ଦେଖ ତ ବର୍ଷା
କଲ ହେଲାଣି କି ?

ମଣିଆଁ ପଦାକୁ ଉଠି ଆସି ଦେଖିଲା ବର୍ଷା ବନ୍ଦ ହୋଇ ନାହିଁ । ସୁଦ୍ଧାପରି
ଝୁସୁରୁ ଝୁସୁରୁ ହୋଇ ବସୁଛି ।

ଭଜନା ବୈଦ୍ୟଘରକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାର ଦେଖି ରୁପେଇ
କହିଲା, ନା, ଯାଅ ନା, ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ବରାବର ବସିଥାଅ । ଏ ଆକାର
ରାତିରେ ବୈଦ୍ୟ ଆସିବାକୁ ମଙ୍ଗିବ ନାହିଁ । କାଲି ସକାଳେ ଯିବ । ବୈଦ୍ୟକୁ
ଡାକିବା ବା କାହିଁକି ? ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା, ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ହେଉ । ତାଙ୍କ
ପୂଜାରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟାଘାତ ଜନ୍ମାଇଛି, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ସେ ମୋତେ ଦଣ୍ଡ
ଦେଇଛନ୍ତି । ମଣିଆଁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲା, ମଣି, ଭୟ ନାହିଁ, ମନ୍ତ୍ରଷ୍ଟ୍ର
ଜଗତରେ ଜନ୍ମହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମରିବ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତାକରିବା
ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଭଜନା କହିଲା, ସତକଥା, ବୈଦ୍ୟ ରାତିରେ ବର୍ଷାରେ ଆସିବ ନାହିଁ ।
କାଲି ସକାଳେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶୁଣ ମଣି, ବର୍ତ୍ତମାନ ତୋ ମା ଯାହା କହିଲା,
ସେ ସବୁ ଶୁଣି ବୋଧହୁଏ ତୁ ଟିକିଏ ଦବି ଯାଉଛ । ମରିବାର ତ କଥା,
ପିଲାଖେଲ ପରା ପଥର ଖଣ୍ଡକୁ ଯିଏ ପୂଜାକରେ ତା'ର ଫଳ ସେ ଅବଶ୍ୟ
ପାଇବ । ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାକରି କହିଲା, ତମର କୌଣସି ବିଷୟରେ ଭବିଷ୍ୟ
ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ସେତେବେଳେ ରାତି ଅର୍ଦ୍ଧ । ଭଜନା ରୁପେଇର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବସି
ଘୁମୁଡ଼ି; କିନ୍ତୁ ଗୋଡ଼ତଳେ ମଣିଆଁ ରୁପୁକର ବସି ମା'ର ଗୋଡ଼ ଆଉଁସୁଛି ।
ସମୟ ସମୟରେ ନିକଟରେ ରଖା ହୋଇଥିବା ମାଟିର ଦାପରୁ ଶଲିତାଟା ତେଜି
ଦେଉଛି । ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ କେତେବେଳେ ବା ଘଡ଼ିରୁ ପୋଲୁଙ୍କା ତେଲ ଆଣି
ଦାପରେ ପକାଉଛି ।

ରୁପେଇ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ବରାବର କୁଳୁଉଥିଲା । ମଣିଆଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା,
ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରାନ୍ତଦେଇ ଲୋତକ ଧାର ବହୁ ଆସୁଛି । ମଣିଆଁ କାନ୍ଦି ପକାଇଲା ।
ରୁପେଇ ମୁଣ୍ଡହଲାଇ ମଣିଆଁକୁ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ଠାରୁଲା । ମଣିଆଁ ଆଦେଶ ପାଳନ
କଲା । ରୁପେଇ ମଣିଆଁକୁ କହିଲା, ବାପ, ଗମ୍ଭୀରଘରୁ ଯା' ତ ମୋର ବେତ
ପେଡ଼ିଟା ଆଣିବୁ । ଆଲୁଅ ନେଇ ଯା, ବାଟରେ କାଳେ ପନିକ ପଡ଼ିଥିବ ଝୁଣ୍ଟିବୁ ।

ମଣିଆଁ ଗମ୍ଭୀର ଘରୁ ବେତର ପେଡ଼ି ଆଣିଲା । ମାର ସକେତରେ ପେଡ଼ି
ଖୋଲି ଉପରୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଘରକରଣା ପଦାର୍ଥ କାଢ଼ି ତଳେ ଥୋଇଲା ।
ଖଣ୍ଡେ ସମ୍ବଲପୁର ମଠାକନାରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥ ଖୋଲି

ଯାହା ଦେଖିଲା ତହିଁରେ ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଭଜନାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ମଣିଆଁର ହାତରେ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଭାରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପଦାର୍ଥ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ଅନାଇଁ ରହିଲା । ଅବାକ୍ ହୋଇ ବିସ୍ମୟରେ ଶଶକାଳ ଜାରବ ରହିଲା । ପରେ ଭଜନା ପଚାରିଲା, ସେ କଣ ମଣିହାତରେ ଧରିଛ ?

ମଣିଆଁ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ପଦାର୍ଥଟିକୁ ବାପାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢାଇ ଦେଲା ଏବଂ ସେହି ପଦାର୍ଥଟି ଭଜନାକୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବ ମନେକଲା ।

ଏହା ଗୋଟିଏ ବହୁମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ । ଭଜନା ତାର ଜୀବନରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ରତ୍ନ ଦେଖିଛି । କିନ୍ତୁ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରତ୍ନ ଆଉ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲା । ଭଜନା ଚିହ୍ନିଲା ଏହା ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାର୍ । ସ୍ୱାରକର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାରେ ସ୍ଥାନଟି ଯେପରି ଆଲୋକିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଝଲସିଗଲା । ସେ ମଣିଆଁକୁ ପଚାରିଲା, ଯାକୁ ତୁ ପାଇଲୁ କେଉଁଠୁ ?

ମଣିଆଁ ପେଡ଼ି ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା, ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ । କାଳେ ମ ବିରକ୍ତ ହେବ ।

ରୂପେଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା—ସେ ରତ୍ନଟି ମଣିଆଁର ମା ମୋ ଜିମା ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଡକାରତମାନେ ତାଙ୍କର ସବୁସ୍ତୁ ହରଣ କରିନେଲେ ଏବଂ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକଲେ । କାଳେ ଯଦି ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ ଦେଶକୁ ଫେରିବୁ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ତ ଆଉ ପଥର ଭିକାରୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏଇଥି ନିମନ୍ତେ ସବୁ ସମ୍ପଦ ହରାଇ ଅତି ଯତ୍ନରେ ମଣିଆଁକୁ କାନିରେ ବାନ୍ଧି ଅଶ୍ୱାରେ ଖୋସି ରଖିଥିଲେ ।

ସେ କହୁଥିଲେ, ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପରେ ଅନୁରାଧାପୁର ନାମକ ବିଶାଖାତ ସହରର ରାଜା କେତେଗୋଟି ହାତୀ ଏବଂ ହାତୀ ଦାନ୍ତର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ସେ ରତ୍ନଟିକୁ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଇ ଆଦେଶ କରିଥିଲେ, ଯେପରି ସେ ରତ୍ନରୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ଧନ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଉତ୍ଥମରୂପେ ପ୍ରସାର କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପୁତ୍ରକୁ ନେଇ ଚାଲିଆସେ, ମୋତେ ସେ ରତ୍ନଟି ଦେଇ କହିଲେ, ମୋର ଏହି ଶିଶୁ ସନ୍ତାନ ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ହେଲେ ତାକୁ ଏହା ଦେବ ଏବଂ କହିବ, ବାପ ମା'ଙ୍କର ଏହି ଯତ୍ନ ଉପହାର ଗ୍ରହଣ କରି ସେ ଯେପରି ସମୟ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମନେ ପକାଏ । ସେ ଯେ ଦେଶର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବଣିକଙ୍କର ପୁତ୍ର, ଏହା ଯେପରି ସେ ଏହି ରତ୍ନକୁ ଦେଖି ପାସୋରି ନ ଯାଏ ଏବଂ ଯେପରି ଚିରଦିନ ତା'ର ମନ ରୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କଠାରେ ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରେମରେ ଆସକ୍ତ ରହେ ।

ରୂପେଇ ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରି, ଦମ୍ ନେଇ ପୁନଃବାର କହିଲା, ମୋ ମଣି ପ୍ରାପ୍ତବୟସ ହେଲା ବେଳକୁ ବୋଧହୁଏ ମୁଁ ନ ଥିବି । ତେଣୁ ତା ମା'ର ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ଅରଣ୍ଡାବଳ ନିୟୁକ୍ତ କରିଗଲି ।

ରୂପେଇର କଥାରେ ମଣିଆ'ର ମନରେ ବାଲ୍ୟସ୍ମୃତିର ଶୀତ ତେଜ ଖେଳିଗଲା । ନିଜର ଭାବ ଗୋପନ କରି, ସେ ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ଘରବା ରହିଲା । ଭଜନା ରତ୍ନଟିକୁ ପୁନଃବାର ମଠାକନାରେ ବାନ୍ଧି ପେଡ଼ିରେ ରଖିଲା ।

ଦିନୁ ଦିନ ରୂପେଇର ଦେହ ଅଧିକ ଖରାପ ହେଲା । ଗ୍ରାମରୁ ବୈଦ୍ୟ ଆଣାଇ ତାର ଚିକିତ୍ସା କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ପତି ପୁତ୍ରଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ତାର ପ୍ରାଣ ବିହଙ୍ଗମ କେଉଁ ଅଜଣାଦେଶକୁ ଉଡ଼ି ଚାଲିଗଲା ।

ରୂପେଇର ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସରୁ ଭଜନାର ପ୍ରକୃତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ଆଉ ଏଥର ଶୃଙ୍ଗାଳ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁକୁ ଅନୁକରଣ କରି ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠେ ନାହିଁ, ଅଥବା ଶୁଖିଲା ବେଶୀ ରୁଦାରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରି ନାଚି ନାଚି କହେ ନାହିଁ, ଅନଳନଳ ଓଦା କଥା ସବୁ ଜଳ । କେବଳ ଘରବାରେ ବସି ଚନ୍ଦ୍ରା କରେ—ସେ କାହିଁ ?

ଏହି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇବାକୁ ସେ ସର୍ବଦା ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼େ । ସେହି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକରେ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ତର୍କ ବିତର୍କ କରି, ସମୟ ସମୟରେ ନିଜର କଥାକୁ ନିଜେ କାଟି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ତର୍କ ବାହାର କରେ । ଯେଉଁଦିନ ରୂପେଇ ଭବଲୀଳା ସାଙ୍ଗ କଲା, ଭଜନା ରାଗରେ ସେଠାରୁ ଉଠିଗଲା ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ଏବଂ ଜଗତରେ ଭଗବାନ ମିଛ, ଦେବା ଦେବୀ ମିଛ, କହୁ କହୁ ମୁର୍ଖିତାକୁ ପଥରରେ ବାଡ଼େଇ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଲା । କହି ଉଠିଲା, ମୁଖିପୁଜାର ଧ୍ବଂସହେଲା ଆଜିଠାରୁ ।

ପୁଣି ସେ ଭାବେ ମୁର୍ଖିତାକୁ ଭାଙ୍ଗିଲା କାହିଁକି ? ତା'ର ଏହି ଭାବନା ମଧ୍ୟରେ ଭଗବାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ବ ଅଜାଣତରେ ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ରହି ନାହିଁ କି ? ସେ ଯଦି ଭଗବାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ବରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରେ, ରାଗିନୀ ତେବେ କାହା

ଉପରେ ? ରାଗକର ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗିଲା କାହିଁକି ? ଯଦି ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗିବା ଦ୍ଵାରା ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅପମାନ କରିବୁ ବୋଲି ମନେକରେ, ତେବେ ତ ସେ ଭଗବାନ ଅଛନ୍ତି, ଏହା ବିଶ୍ଵାସ କରୁଛି ।

ଜଣେ କେହି ଭଗବାନ ଥାଉ ଅବା ନ ଥାଉ, ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ସୃଷ୍ଟି କାଳରୁ ଲୋକ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ସେହି ଅଜଣା ଦେବତାର ପୂଜାକରି ଆସିଛି । ଆର୍ଯ୍ୟ, ମଙ୍ଗୋଲିୟ ବା ଦ୍ରାବିଡ଼ ସମାଜପରି ଉନ୍ନତ ସମାଜ କହ, ବା ଅସଭ୍ୟ ଅନାଥ ଜାତିର ସମାଜ କହ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ କୌଣସି ରୂପରେ ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କର ପୂଜାକରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଆଜି ବିଜ୍ଞାନବେତ୍ତାମାନଙ୍କର ଅକାଟ୍ୟ ତର୍କ ଓ ପ୍ରମାଣ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି, ନିଜେ ବିଜ୍ଞାନବେତ୍ତା ହେଉନ୍ତୁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ତର୍କର ଶ୍ରୋତୃମଣ୍ଡଳୀ ହେଉନ୍ତୁ, ନାସ୍ତିକ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ମଧ୍ୟ, ଅଜାଣତରେ ଆସ୍ତିକର କାର୍ଯ୍ୟକରି ପକାଉଛନ୍ତି । ଏହାର କାରଣ, ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ ମାନବର ମନ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଅବିରତ ଧାବିତ ହୋଇଛି ।

ଯେତେବେଳେ କଲିଙ୍ଗରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଯନ୍ତ୍ରାଯନ୍ତି ଲାଗିଥିଲା, ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟତ୍ରକୁ ପରାଜିତ କରି ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ବସିଥିଲା, ସେତେବେଳେ କେଶରୀବଂଶର ରାଜାହୁ । ସେହି ସମୟରେ, ଅନେକ ଶିବଙ୍କୁ ପ୍ରାଣ ଦେବତା ଭାବି ପୂଜା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏକା କଲିଙ୍ଗ ଉପକୂଳରେ ଭଜନା ଥିଲା ସେ ସମୟରେ ନାସ୍ତିକ । ଯେଉଁ ସମୟର ଘଟଣା ଆଲୋଚିତ ହେଉଛି, ସେତେବେଳେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ହ୍ରାସ କେତେକ ପରମାଣରେ କଲିଙ୍ଗରେ ହୋଇଥିଲା ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନୁହେଁ । କଲିଙ୍ଗରୁ ପ୍ରବୃତ୍ତକ ଯାଇ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରୁଥିଲେ । ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଏ ଧର୍ମକୁ ଆଦର କରୁଥିଲେ ।

ତେଣେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମନ୍ଦିରକୁ ଉଭୟ ହିନ୍ଦୁ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧମାନେ ଗର୍ଭସ୍ଥାନ, ଦର୍ଶନାୟୁସ୍ଥାନ ବୋଲି ଗଣନା କରୁଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧମାନେ ମାନ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି, ରୁଦ୍ରଦେବଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ସକଳଦ୍ଵୀପରୁ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦନ୍ତ ଆସି ପୁରୀର ମନ୍ଦିରରେ ରଖାଯାଇଥିଲା । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଭକ୍ତି କରିବାର କଥା, ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ମହାରାଜା ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵୟଂ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଅଣି ଶ୍ରୀ-ସେନରେ ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟ କଥା ଶୁଣୁଛି କିଏ ? ସେ ସମୟରେ ଶୁଣା ଯାଉଥିଲା, ଏକାମ୍ରକାନ୍ତନରେ ଶିବଙ୍କର ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ଏବଂ ଶିବଧର୍ମ ରାଜଧର୍ମ ହେବ । ପ୍ରକାଶ ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ଦେଶରେ ଯାହାହେଉ, ଭଜନା ତା'ର ନିଜର ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିସାରିଥିଲା । ସେ

କହେ, ଦେଶରେ ବିଦ୍ରୋହ, ଆନ୍ଦୋଳନ, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଗୋଳମାଳର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଉଛି ଧର୍ମ । ନିଜର ଧର୍ମ କିପରି ଜଗତସାରା ବ୍ୟାପିଯାଉ ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଧର୍ମ ପ୍ରସାରରୁ ସବୁପ୍ରକାର ଗୋଳମାଳ ଆରମ୍ଭ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଆଗରୁ ବାଟ ସଫା ରଖିଥିଲେ ତ ସବୁ ଭଲ । ଧର୍ମର ସୃଷ୍ଟି, ଭଜନାର ମତରେ, ସମାଜ ଗୁଳନାରେ ଶୃଙ୍ଖଳା । ଧର୍ମର ଭୟ ନ ଥିଲେ, ଲୋକେ ପାପକୁ ଭୟ କରିବେ ନାହିଁ, ଅତଏବ ଜଗତରେ କେହି କାହାକୁ ମାନିବେ ନାହିଁ, ଅତ୍ୟାଚାର ବଢ଼ିଯିବ । ବୁଝା ଧର୍ମ ନେଇ ମନୁଷ୍ୟର ବନ୍ଧନ ଅନେକ ବଢ଼ି ଯାଉଛି ।

ଧର୍ମନିମନ୍ତେ କେତେ ଯେ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଶେ ଦେଶେ ଅଭିନୀତ ହେଉଛି ତାର ଇୟୁର ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀକୁ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଘୃଣା କରୁଛି । ଏପରି ଗୋଳମାଳରୁ ରକ୍ଷାପାଇବାକୁ ହେଲେ ସଫା କହିବାକୁ ହେବ ସଂସାରରେ ଭଗବାନ କେହି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ନିଜ ମନକୁ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ଆତ୍ମା କିଛି ନୁହେଁ, ମୁକ୍ତି କିଛି ନୁହେଁ । ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ପୂଜାର ନିୟମ ବନ୍ଧନରେ ମୁକ୍ତ ମାନବ ସମାଜକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା । ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ଜଣେ ଦେବତା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ସ୍ୱର୍ଗ । କିପରି ନିଜର, ସମାଜର ଏବଂ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ହେବ, କେବଳ ଏହାହିଁ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଧର୍ମ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କେବଳ ଧର୍ମ ଧର୍ମ କହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଦେଶର ଅବନତି ଘଟିଛି । ପୂଜା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ବନ୍ଧନ ବଢ଼ୁଛି, ବୁଝା ସମୟ ନଷ୍ଟ ହେଉଛି । ସେହି ପୂଜା ସମୟରେ ନିଜର ଅବା ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରିବା ଶ୍ରେୟ । ରୂପେଇର ମୃତ୍ୟୁରେ ଭଜନା ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ । କେବଳ କହେ, ସେ କାହିଁ—ସେ ? ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଏତେ ଆନନ୍ଦରେ ସମୟ କଟାଇ ଆସିଥିଲି ସେ କାହିଁ ? ସେ ଯେଉଁ ସବୁ ପଦାର୍ଥକୁ ମୋର ମୋର ବୋଲି କହି ଆସିଥିଲୁ, ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ତ କିଛି ନେଇ ଗୁଲିଯାଇ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଅନେକ ଚିନ୍ତା କରୁ କରୁ ଶେଷରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ କଥାଗୁଡ଼ିକ ନିକଟକୁ ଗୁଲିଆସେ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାର ଚିନ୍ତା ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । ସେ ବାର ପରି ଉଠି ପୁନର୍ବାର ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଯାଏ । ମାତ୍ର ମନ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଦୈନିକଲିପି ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ମଧ୍ୟ ଲେଖିପାରେ ନାହିଁ । ଅଜାଣତରେ ରୂପେଇର ଚିନ୍ତା ମନୋରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରି ବସେ । ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚଣ୍ଡୁ ଆଦି ହୋଇ ପଡ଼େ ।

ମଣିଆଁ ରୂପେଇର ଅଭାବ ବେଶୀ ବୋଧକଲ୍ଲା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟହ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଭାବ ଥାଉ ପଛକେ ତାହା ଗୋପନକରି, ଭଜନା ଦ୍ଵାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁଖରେ ମଣିଆଁକୁ ବୁଝାଏ ଏ ସ୍ଵାରରେ କେହି କାହାର ନୁହେଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦିନେ ମୃତ୍ୟୁର କବଳରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ, ଯେ ମୃତ ତାକୁ ମନେକରି କିମ୍ବା ତାର ସ୍ନେହ ମମତାକୁ ସ୍ମରଣକରି ମନରେ ଦୁଃଖ କରିବା ମୂର୍ଖର କାର୍ଯ୍ୟ । ଯେ ମୃତ, ଯେ ସ୍ଵାରର ଜଞ୍ଜାଳରୁ ମୃକ୍ତ, ତାହାର ଆଉ ସ୍ଵାରରେ ଜନ୍ମ ନାହିଁ; କର୍ମଫଳ ମିଥ୍ୟା, ପୁନର୍ଜନ୍ମ ମିଥ୍ୟା, ଭଗବାନ ମିଥ୍ୟା । କେବଳ ସମାଜର ଶୃଙ୍ଖଳା ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମର ସୃଷ୍ଟି । ଅତଏବ, କାହାର ମୃତ୍ୟୁରେ ଦୁଃଖ ନ କରି ସ୍ଵାରରେ ଯେତେ ଦିନ ଅଛ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଆନନ୍ଦରେ ସମୟ କଟାଇ ଯିବା ଭଲ । ପରର ଅମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରିବା ପାପ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଯେ ପରର ଅମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କରେ, ସାଧନ କରେ, ତାର ଅମଙ୍ଗଳ ଅନ୍ୟ କେହି ସାଧନ କରିବ ନିଶ୍ଚୟ; କାରଣ ସେ ନିଜେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟକୁ ଉତ୍ସାହିତ କଲ୍ଲା । ଏବେ ବୁଝିଛି, ଧର୍ମର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ମାନବ ସମାଜରେ ନ ଥିଲେ, କେହି କାହାକୁ ମାନନ୍ତେ ନାହିଁ । ସ୍ଵାର ଶୁଣାନରେ ପରିଣତ ହୁଅନ୍ତା । ଅତଏବ ବାପ, ଚୁଆ ଚିନ୍ତା ନ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଯାଅ । ନିଜର ଉଲ୍ଲତି ହେବ, ଦେଶର, ସମାଜର ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲତି ହେବ ।

ଭଜନାର ସମସ୍ତ ପ୍ରବୋଧନା ମଣିଆଁର କାନରେ ପଶି ବାହାର ଆସେ ପଦାକୁ । ହୃଦୟକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରି ପକାଏ ।

ଏଣିକି ସେ ଉତ୍ତମରୂପେ ପଢ଼ି ଲେଖି ଜାଣିଲାଣି । ସମୟ ସମୟରେ ଭଜନାର ଦୈନିକ ଲିପି ପୋଥି ଗୁଡ଼ିକରୁ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଆଣି ପଢ଼େ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରେ । ଭଜନାର ଏକ ପୋଥିରୁ ସେ ନିଜର ପୁର ବୁଝନ୍ତା ପଢ଼ି ଜାଣିଛି, ସେ କିପରି ରୂପେଇର ପାଳନାର୍ଥୀନରେ ଆସିଲା ଏବଂ କିପରି ସେ ଜଣେ ଦେଶର ପ୍ରଧାନ ବଣିକଙ୍କର ପୁତ୍ର । ରୂପେଇର ସ୍ନେହ ଏବଂ ମମତାରେ ସେ ମାତାର ଅଭାବ ଭୁଲିଯାଇ ଥିଲା । ସେ ବୁଝିଲା ସେ ରୂପେଇର ପୁତ୍ର ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟର । ଏହା ବଶ୍ଵାସ କରିବାକୁ ସେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।

ରୂପେଇର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଗୃହର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ମଣିଆଁ କରେ । ମାଛଧରା, ମାଛ ବନ୍ଦି ଏବଂ ରକ୍ଷନ କାର୍ଯ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାତରେ କରିବାକୁ ହୁଏ । ତେଣୁ କାମଭିତରେ ସମୟ କଟିଯାଏ । ଭଜନାକୁ ବିଶେଷ କିଛି କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ରକୁ ମାଛ ଧରିବାକୁ ସେ ପ୍ରାୟ ଯାଏ ନାହିଁ । ଅକାଳେ ସକାଳେ ଲୁହା ହେଲେ ନୌକା ବାହୁ ଖଣ୍ଡିଆ ଦ୍ଵାରରୁ ବୁଲି ଚାଲିଯାଏ ।

ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରାମ ସୁନାହାଟରେ ଲୋକେ ମଣିଆଁକୁ ଭଜନାର ପୁତ୍ର 'ବୋଲି ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନି ମାଲେଣି । ରୂପେଇର ମୃତ୍ୟୁରେ କେହି କେହି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ବାଲକକୁ ଅନେକ ବିଷୟ କହିଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୟା ପିଲାଟି ଉପରେ ଥାଏ । ଲୋକେ ପ୍ରଶଂସା କରି କହି ଥାନ୍ତି, ମଣିଆଁ ଶାନ୍ତ, ଧୀର, ପ୍ରିୟବାଦୀ ଏବଂ ଶିଖାଗୁରୁ ।

ସୁନାହାଟର ଲୋକେ ମଣିଆଁକୁ ଅନୁରୋଧ କରି ଅନେକ ଥର କହିଲେଣି ବାପାକୁ କହି, ସମୁଦ୍ରତୀରରୁ ଚାଲିଆସ ଗ୍ରାମକୁ । ଘରେ ମାଉସେ ନାହାନ୍ତି ଦେଖୁ ତୁମକୁ ସେଠାରେ ଚଳାଚଳରେ ଅସୁବିଧା ହେଉଥିବ । ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଲେ ଅସୁବିଧା ଦେତେ ଜଣା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ କହେ, ସେ ସ୍ଥାନଟି ଆମକୁ ଆରେଇ ଗଲଣି । ସେଠାରୁ ଆସିଲେ ଆମକୁ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ସମୁଦ୍ରଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଲେ ମାଛ ଧରାଧର କରିବାରେ ଅସୁବିଧା ହେବ ।

ଏହିପରି ଅନେକ ଦିନ କଟିଗଲା । ମଣିଆଁ ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର କଠିନତାରେ ଅନେକ ପରୀମାଣରେ ପରୀକ୍ଷିତ । ଏତେ ପିଲା ଦିନୁ ତାର ପ୍ରକୃତି, ତାଙ୍କାତାଙ୍କ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷିତ ହେଲା । ସ୍ୱପ୍ନାର ବୋହୂ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅତି ଶୀଘ୍ର କର୍ମ ପଥକୁ ନେଇଆସେ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟର ମନୋଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଦିଏ । ମଣିଆଁର ତାହାହିଁ ଘଟିଲା ।

ଦିନେ ଭଜନା ତାର ଦୈନିକ ଲାପି ଲେଖୁଥିବା ସମୟରେ ବାର ବର୍ଷର ବାଲକ ମଣିଆଁ ନିକଟରେ ବସି ଅନେକ ବିଷୟ ଭୁବୁଥିଲା । ହଠାତ୍ ତାର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ଏବଂ ସେ ଭଜନାକୁ କହିଲା, ବାପା, ଗୋଟିଏ କଥା କହିବ, ଟିକିଏ ଶୁଣିବ କି ?

ଲୋଖା ବନ୍ଦକରି ମଣିଆଁର ମୁହଁକୁ ଗୁଢ଼ିଲାକୁ ସେ ଆରମ୍ଭ କଲା, ବାପା, ଆମେ ଏତେ କଷ୍ଟ, ଏତେ ଦୁଃଖ ସହି ଏପରି ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ପରି ସ୍ଥାନରେ ଆଉ କେତେ ଦିନ ରହିଥିବା ? ଯଦି ଚେଷ୍ଟା କର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମରେ ଆମେ ତ ବେଶ୍ ଭଲଭାବରେ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଘର କର ରହି ପାରିବା ।

ମଣିଆଁର କଥାରେ ଭଜନା ଟିକିଏ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଚାରିଲା, ଧନ କାହିଁ ?

ଧନ ତ ଆମର ପ୍ରଚୁର ଅଛି । ସେହିଦିନ ରାତିରେ ମା ଯେଉଁ ରତ୍ନ ଖଣ୍ଡିକ ଦେଇଯାଇଛି ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଅଳ୍ପ ହେବ ନାହିଁ । ଘରଦ୍ୱାର କରି ଟିକିଏ ଭଲଭାବରେ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଅସ୍ଥିବ । ବୁଝାଟାରେ ଏ ସ୍ୱପ୍ନା ଜନଶୂନ୍ୟ ବାଲୁକା ପ୍ରାନ୍ତରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା କାହିଁକି ?

ବାଲକର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଭଜନା ହସି ହସି କହିଲା, ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ କାମ ତୁ ଏକାକି କରି ପାରିବୁ ?

ଯଦି ତୁମର ଆଦେଶ ପାଏ କରିବାକୁ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ମୋର ଆଦେଶ ? ମୁଁ ତ ଏ ବାଲକା ପ୍ରାନ୍ତରକୁ ଭୟ କରେ ନା । ଆବାଲାଠାରୁ ଏହି ବାଲକା ପ୍ରାନ୍ତର ସଙ୍ଗେ ମିଶି ମିଶି ଏବଂ ଦୂରରେ ସୁନାଳ-ସାଗରରେ ନୌକା ବାହି ବାହି ସମୟ କଟାଇଛି । ଅଜି ମୁଁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଜୀବନରେ ଅଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନା । ତୋ ପରି ମୁଁ ମୋର ଅବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଲାଗି ହୋଇ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ଦୁଃଖ ବୋଲି ତୁ କହୁ, ମୁଁ ଚରଅଭ୍ୟସ୍ତ ଥିବାରୁ ମତେ ତାହା କଷ୍ଟ ପରି ଆସୁଛି ଜଣା ପଡ଼େ ନାହିଁ ; ବରଂ ଜୀବନର ସୁଖ ବୋଲି ମନେ କରେ ।

ତୁ ବାଲକ ହୋଇ ଜୀବନର ଏହି ସାଧାରଣ ଦୁଃଖକୁ ଯଦି ଦୁଃଖ ବୋଲି ମନେ କରୁ ତେବେ ତୁ ନିତାନ୍ତ ଦୁଃଖୀ । ତୋ ବିଷୟରେ ମୋର ବିଶେଷ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । ଏହି ଦେଶ, ଅଦୂରରେ ଯେଉଁ ପଥରର ଗହ୍ୱରଟି ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛୁ, ସେଥିରେ ତୋ ମା'ର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ମୁଁ ଲୁଗୁର ରଖିଛି ଅତି ଯତ୍ନରେ, ଯେପରି କେହି ଦେଖି ନ ପାରେ । ଯଦି ତୋର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ କୌଣସି ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ଘର ଦ୍ୱାର କରି ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ସୁଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଜୀବନ କଟାଇବାକୁ, ତୁ ତାହା କରିପାରୁ; କିନ୍ତୁ ବାବା ମୋତେ ସେ ବିଷୟରେ ଅନୁରୋଧ କର ନା । ମୋ ଅଭ୍ୟାସ ଯାହା ମୁଁ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ପାଳନ କରିବି ।

ଯେଉଁ ସମୁଦ୍ରର ତେଜ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଆସି ଆନନ୍ଦରେ ସମୁଦ୍ର ବେଲାରେ ବାଜି ଗର୍ଜନ କରି ଉଠୁଛି, ମୁଁ ତାହାର ସଙ୍ଗରେ ଖେଳ ଖେଳ ସମୟ କଟାଇ ଦେବି ଆନନ୍ଦରେ । ମୋ ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ମୋତେ ସମସ୍ତେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଛଡ଼ି ଚାଲିଯାଅ, ମୁଁ ମୋର ମରୁ ଏବଂ ଯଗନ୍ନାଥାସୀ ସାଗର ଓ ଅନ୍ଧରକୁ ଛଡ଼ି ଚାଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ସମୁଦ୍ର ଶର୍କରେ ଯେଉଁ ପୁରତନ ନୌକା ଖଣ୍ଡି ତେଜ ବାଜି ଅଧୀର ହୋଇ ନାଚି ଉଠୁଛି ତାକୁ ଛଡ଼ି ମୁଁ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଯାଇ ନ ପାରେ । ମୋର ସେ ଖଣ୍ଡି ପରମ ବଳୁ ।

ମୃତ୍ୟୁ ସୁଦ୍ଧା ତୋତେ ସେ ମୋର ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କରି ଚାଲି ଯାଇଛି । ଯହିଁରେ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଯାହା କଲେ ତୁ ସୁଖରେ ଜୀବନ କଟାଇ ପାରିବୁ, ମୋର ତାହାହିଁ ଇଚ୍ଛା । ତୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ରୁଦ୍ଧିବାର ଶକ୍ତି ହେଲାଣି, ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରି ବାପ; ମୋର କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ କହିଲା, ମୁଁ ତୁମକୁ ଛଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ଗଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ତେବେ ତୁ ଏକାମ୍ରକୁ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କ ଛମ୍ପରେ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଜଣାଇ ପାରୁ । ସେ ହୁଏତ ଦୟା କରି ତୋର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ କିଛି କରି ପାରନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ରରେ ଯେପରି ଆଉ କେବେ ଏପରି ଡକାଏତ ନ ହୁଏ, ସେଥି ପ୍ରତି ନଜର ରଖିବେ ।

ଏତିକି କହି ଭଜନା ପୋଥି ବନ୍ଦ କଲା । ବାଳକ ଅନେକ ସମୟ ଚିନ୍ତା କରି କହିଲା, ଭଜନର ସମ୍ରାଟ ମୋ କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ କାହିଁକି ? ମୋର ପିତା କିଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସର୍ବସ୍ୱ ହରଣ କରି ନେଲା କିଏ, ଏ ସମସ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ସିନା ସେ ଗୋଟାଏ କିଛି କରି ପାରିବେ । ଏସବୁ କହିବାକୁ ତୁମକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ତା ତୁ କ'ଣ ପାରିବୁ ନାହିଁ ? ତରତର କରି ଭଜନା ପ୍ରଶ୍ନ କଲା ।

ମୋର କିଛି ମନେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ପିତା ମାତା କିଏ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ସେ ଯାହାହେଉ ମୁଁ କୌଣସି ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିକଟକୁ କେବେହେଲେ ଯାଇ ନାହିଁ କି ଯିବି ନାହିଁ । ତୁ ଯଦି ମୋତେ ଛଡ଼ି କରି ଚାଲି ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ତାହା କରି ପାରୁ । ମୁଁ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଆପତ୍ତି କରିବି ନାହିଁ । ଯାହା ପାଖରେ, ଯାହା ସଙ୍ଗରେ ଜୀବନର ସୁଖ ଦୁଃଖର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କଟାଇ ଆସିଥିଲା, ସେ ଆଜି କାହିଁ ? ଆଜି ତ ମୁଁ ନିଷ୍ଠିର; କେତେଦିନ ହେଲା ତୁ ଆସି ମୋର ଜୀବନରେ ମିଶିଥିଲୁ, ଚାଲିଯିବୁ, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଟିକିଏ ବି ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଦୁଃଖ କେବଳ ଏତିକି ଯେ, ମୋର ସ୍ୱର୍ଗରେ ଆସି ସୁଦ୍ଧା ତୋ ପରି ବୁଦ୍ଧିମାନ ବାଳକର ମନ ଦୁର୍ବଳ ରହିଛି ।

ଭଜନାର ଚଷ୍ମ ତଳ ତଳ ଦେଖାଗଲା । ମଣିଆଁ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ଗାରବ ରହିଲା ।

ଭଜନା ପୁଣି କହିଲା, ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ତୋତେ ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାବିକ କରିଥାନ୍ତି । ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ମନେରଖି ତୋତେ ମୁଁ ଶିକ୍ଷାଦେଇ ଆସୁଥିଲି କିପରି ତୁ ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ 'ଉତ୍ତମରୂପେ' ପରିଚିତ ହୁଅ । କିପରି ସାମୁଦ୍ରିକ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟକୁ ସାଦରେ ବରଣ କରି ନେ । ଏ ସମସ୍ତ ତୋତେ ତୋ'ର ଘର ଜୀବନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ମୋର ସେହି ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଭବରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ

କେତେକ ପରିପାଶରେ ତୁ ପରିଚିତ ହୋଇ ପାରିବୁ । ତୁ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ପୁତ୍ର ହୋଇଥାନ୍ତୁ ଆଜି ମୋର ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ପ୍ରସାଦ କରି ନ ଥାନ୍ତୁ ।

ମଣିଆଁ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲା; ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲା ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବା ଦ୍ଵାରା ବାପା ଏତେ ରାଗିଯିବେ । ସେ ଜାଣେ, ଭଜନା ଥରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଗଲେ, କେତେ ଯୁକ୍ତି ବା ଅନୁରୋଧ ତାଙ୍କ ମନର ଭାବକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଭିଯୋଗ କରିବାକୁ ସେ ବତାଇ ଦେଇଥିଲେ କେବଳ ମଣିଆଁର ମନ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ । କିପରି ଭାବରେ ପିତାଙ୍କ ମନରୁ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଦୂର କରି ପୁଅର ସ୍ନେହଭାବ ଜାଗ୍ରତ କରିପାରିବ ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ମଣିଆଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କର ପାଦତଳେ ପଡ଼ି ଲୋଡ଼ାକପୁଷ୍ପ ଚକ୍ଷୁରେ କହିଲା, ମୋର ଦୋଷ କ୍ଷମା କର । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଅବାଧ ପୁତ୍ର । ମୁଁ କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ତର-ଜୀବନ କିପରି ସହଜରେ ବିନା କଷ୍ଟରେ କଟିଯିବ ସେଥି ନିମନ୍ତେ କହୁଥିଲି ସିନା । ଜାଣି ନ ଥିଲି, ଆପଣ ରାଗିଯିବେ । ସମୁଦ୍ର ପ୍ରତି ମୋର ମମତା ବେଶୀ । ଆବାଲାଠାରୁ ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ ସମୁଦ୍ରକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖି ଆସୁଛି; ସର୍ବଦା ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଚଳି ଆସୁଛି; ତେଣୁ ସମୁଦ୍ର ପ୍ରତି ମୋର ଆଦୌ ଭୟ ନାହିଁ ବରଂ ମୁଁ ନଗର ବା ଗ୍ରାମ ଅପେକ୍ଷା ଏହି ସମୁଦ୍ର ଏବଂ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବାଲୁକା ପ୍ରାନ୍ତର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଭୂବର ପ୍ରାନ୍ତିକୁ ଭଲ ପାଏ । ଆଜିଠାରୁ ଆଉ କଦାପି ମୁଁ ଗ୍ରାମ ବା ନଗରରେ ବାସ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରି ଅନୁରୋଧ କରିବି ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଖେଳି ଖେଳି ସମୟ କଟାଇ ଦେବି ।

ଭଜନା କହିଲା, ଭୟ ନାହିଁ ବାଳକ, ଭୟ ନାହିଁ । ଏଥର ଦୁର୍ଘଟଣାକୁ ଦୃଢ଼ । ମୁଁ ତୋତେ ଆକାଶରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ତାରକା ଦେଖାଇ, ଦିଗ ଏବଂ ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରିବାକୁ ବତାଇ ଦେବି, ତୁ ସମସ୍ତ ମନେ ରଖିବୁ । ତେବେ ଅକ୍ଳେଶରେ ତୁ ବିଶାଳ ଗୀନ ସମୁଦ୍ରର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିବୁ ।

ଗୀନ ସମୁଦ୍ର କ'ଣ ବାପା ?

ତୁ ପରେ ଜାଣିବୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । କିପରି ମାଛ ପରି ସମୁଦ୍ରରେ ଚଳିପାରୁ ତାହା ଶିକ୍ଷା କରିବାରେ ଲାଗିଯା । ବିନା ନୌକା, ବିନା ଟିପା କାଠିରେ ଯେପରି ତୁ ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ରରେ ବଞ୍ଚିପାରୁ, ତାହା ଶିକ୍ଷା କର । ଉଠ, ମନରେ ଆଉ ଦୁଃଖ କରନା ।

ସନ୍ଧିର ଗଞ୍ଜରତା ଭେଦ କରି ସମୁଦ୍ରର ଅବସ୍ଥାପ ଗର୍ଜନ ଚୁଟୀରଟିକୁ ମୁଖରିତ କରି ଦେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚିର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଝୁପ୍ପ ପିତାପୁତ୍ରଙ୍କର ଗାତ ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ଦେଉ ନ ଥିଲା । ପୁଣିମା ସନ୍ଧି; ତେଣୁ ସାଗରର ଅଙ୍ଗ ଆନନ୍ଦରେ ଫୁଲି ଉଠୁଛି; ସେ ଗର୍ଜନ କରି ଧାଇଁ ଆସୁଛି, ସତେ କି ଜଗତକୁ ଗ୍ରାସ କରିବ; କିନ୍ତୁ ଅଭିଶପ୍ତ ପରି କେବଳ ଛୁଇଁଦେଇ ଫେରି ଯାଉଛି ।

ସାଗର ଏବଂ ବେଳାଭୂମିର ଏହିପରି ତୁମୁଲ ଯୁଦ୍ଧ ଲଗିଥିଲାବେଳେ ତେଣେ ବୈଶାଖ ପୁଣିମାର ଗଳାଅକାଶ ବନ୍ଧରେ ଶତ ଶତ ବଉଦ ଭୂସି ଭୂସି ଗତ କରୁଛନ୍ତି ଉତ୍ତରମୁଖୀ ହୋଇ । ଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମୁଖମଣ୍ଡଳ କେତେବେଳେ କେତେବେଳେ ଆଛାଦିତ କରୁଛନ୍ତି । ପବନ ହୁ ହୁ ହୋଇ ଚୁଟୀରଦ୍ଵାରର ଫାଙ୍କ ଦେଇ ପ୍ରବେଶ କରୁଛି ଗୃହମଧ୍ୟରେ । କେତେବେଳେ ବା ଦୂରରୁ ବାଲିକଣା ଉଡ଼ାଇ ଆଣି ଚୁଟୀରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ବୃକ୍ଷରାଜିର ପତ୍ର ଦେହରେ ବଜାଉଛି ସାଇଁ ସାଇଁ କରି; ଆସେ ସାଇଁ ସାଇଁ ହୋଇ ଧାଇଁ ଯାଉଛି ଅନନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ । ରହି ରହି ପାହାଡ଼ ଗୁହାରୁ ଶୃଙ୍ଗାଳପଲ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠୁଛନ୍ତି । ତଥାପି, ଏ ସମସ୍ତ ଭଜନା ଏବଂ ମଣିଆଁର ଗାତ ନିଦ୍ରାରେ ବାଧା ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ନିଶୀଥର ଗଞ୍ଜରତା ଭେଦ କରି ଅଦୂରରୁ ଭେସର ଭୟପ୍ରଦ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା । ଜଣା ଗଲା, ଯେପରି ଅନେକ ଅଶ୍ଵାସେସ୍ଥ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଧାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି ଚୁଟୀର ଆଡ଼କୁ । ଭଜନାର ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ ହେଲା । ସେ ଉଠି ବସିଲା । ଚକିତ ହୋଇ ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ଘର ଭିତରେ ଅନ୍ଧକାର । ସେହି ଅନ୍ଧକାର ଭେଦକରି ଅଲୋକ ରେଖାଟିଏ ଦ୍ଵାରବାଟେ ଆସି ତରବାରିର ଦେହରେ ପଡ଼ି ଝଲସି ଉଠୁଛି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆହୁର ଅରେ ଭେସ ବାଜି ଉଠିଲା । କିଏ ଜଣେ ଚିତ୍କାର କରି ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଡାକିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ କିଏ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା । ଯେପରି ନିକଟରେ, ଅତି ନିକଟରେ ସେ ।

ଭଜନାର ହୁଦୟ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଲା । ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି ଉଠିଲା । କାଳେ ମଣିଆଁ ଉଠିବ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ସାବଧାନତାର ସହିତ ଦ୍ଵାର ଖୋଲିଲା । ତରବାରି ଖଣ୍ଡି ହାତରେ ଝୁଲଇ ବାହାର ପାଖରୁ କବାଟ ଆଉଁଟାଇ କ'ଣ ଦେଖିଲା କେଜାଣି ପାଗଳପରି ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଛୁଟିଗଲା ସମୁଦ୍ର ଜୁଲୁଆଡ଼େ ।

କେତୋଟି ବାଲିବନ୍ତ ପାର ହୋଇ ଦେଖିଲା ଗୋଟିଏ 'ଖାଲରେ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରଷ୍ଟ୍ୟର ମସ୍ତକସ୍ଥାନ ଶସ୍ତ୍ରର, ସଦ୍ୟମୃତ, ତେଣୁ ରକ୍ତରେ ସ୍ଥାନଟି ରଂଜିତ ହୋଇଛି । ସେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲା, କିଏ ଏ' ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଟି ?

ହଠାତ୍ ବଉଦା ଆଡୁଆଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଲୁଚି ଗଲା । ଆଲୋକ କମିଗଲା । ପବନରେ ବାଲିକଣା ଉଡ଼ି ଆସି ଭଜନାର ନଗ୍ନ ଦେହରେ ଗୁର୍ତ୍ତ ଗୁର୍ତ୍ତ ଲାଗିଲା । ଭଜନା ଆଉ ଅଧିକ ସମୟ ଚିନ୍ତା ନ କରି ତରବାର ହସ୍ତରେ ସମୁଦ୍ର ଜୁଲୁଆଡ଼େ ଧାଇଁଗଲା ।

ସେ ସମୁଦ୍ର ଜୁଲରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଦେଖିଲା; ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ, କିଛି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ବୋଇତରେ ଜୁଜୁକୁଲିଆ ପୋକପରି କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଆଲୋକ ଜଳୁଛି । ଭାବଲା ନିକଟକୁ ଯିବ । ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିଜର ନୌକାଖଣ୍ଡିର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଜୁଲରେ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଗଲା, ପାଇଲା ନାହିଁ । ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା, ନୌକା ଗଲା କୁଆଡ଼େ ? ନେଲା କିଏ ? ତେବେ କ'ଣ ପହଞ୍ଚି କରି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ଭଜନା ଭାବଲା ନିଶ୍ଚୟ; ନୋହୁଲେ ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣାର କୌଣସି କାରଣ ବୁଝାପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ପୁନଃବାର ଭାବଲା, ମୋର ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣାର କାରଣ ବୁଝି ଲଭ ? ନିଶ୍ଚୟ ଲଭ ଅଛି । ନୌକାଖଣ୍ଡି ଯେ ମୋର କିଏ ଚୋରାଇ ନେଲାଣି ।

ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧକୁ ଲମ୍ବ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ଶୁଣି ପାରିଲା, ଯେପରି କେତେଜଣ ଲୋକ ଅଦୂରରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି । ସେ କାନ ଡେରି ଶୁଣିଲା, କିଏ ଜଣେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଚାରୁଛନ୍ତି । ଆଛ, ମାଲମତା ତ ହସ୍ତଗତ ହେଲା, ଏବେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟାକୁ ଖୋଜି ଲଭ କ'ଣ ?

ମାଲମତା ଲୁଚି କରିବାକୁ ଆମକୁ ଆଦେଶ ଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଆମର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ ।

ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ କେମିତି । ତା ଦେହରେ ଯେତେ ଗହଣା ଅଛି, କେବଳ ସେତିକି ମୁଣ୍ଡରେ ଆମ୍ବେମାନେ ସାରା ଜୀବନ ଧନା ହୋଇ ପାରିବା । ତା'ର ସବାଣ ଏବଂ ଲୋକବାକ ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ?

ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଦି'ଜଣ ହାଣ ଖାଇବାରୁ ବାକିଯାକ ମାଲମତା ଛଡ଼ି ପଳାଇଛନ୍ତି । ଜୁଲରେ ଗୋଟାଏ ଡଙ୍ଗା କେଜାଣି କାହାର ବଳା ହୋଇଥିଲା । ସେଇଥିରେ ସବୁ ବୋଝାଇ କରି ବୋଇତକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛି । ତା ତରଫରୁ କେତେଜଣ ଲୋକ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇ ଗଲେଣି । ସେମାନଙ୍କୁ ଧରିବା ସହଜ ନୁହେଁ, ଆବଶ୍ୟକ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ନୌକା ମାଲ ରଖି ଆଉ ଦୁଇଟାସକ୍ତ ଫେରି ଆସିଲାଣି । ଆମ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଚାଲିଗଲେଣି । ବାକି ରହିଛନ୍ତି ପନ୍ଦର ଜଣ । ଆମ ଏଠି ଅଛି ସାତଜଣ । ବାକି ଆଠଜଣ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ? ଶୀଘ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବା ଦରକାର । ତେରି ହେଲେ, ବିପଦରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।

ଏତିକି କହି ଜଣେ ଭେଷ୍ଟ ନାଦ-କଲ୍ଲ ।

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୂରରୁ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଆସିଲା ଅଉ ଗୋଟିଏ ଭେଷ୍ଟର ଶବ୍ଦ । ସମସ୍ତେ ସେହି ଶବ୍ଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ବାଲିଏ ବାଲିଏ ଚାଲିଲେ । ଭଜନା କାନ ବଳମ୍ବ ନ କରି ସେମାନଙ୍କର ଅନୁସରଣ କଲ୍ଲ ।

କିଛି ଦୂର ଯାଇ-ଭଜନା ଶୁଣିଲା, ଯେପରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଉଏ ଜଣେ ଅତି-ନିମ୍ନସ୍ୱରରେ ଅନ୍ୟଜଣକୁ କ'ଣ କହୁଛି; ମାତ୍ର କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ତା'ର କଥାରେ ଯେପରି ଅନ୍ୟ ଜଣେ ହୁଏତ ହୋଇ ପାଠିକରି କହୁଛି, ଆଛା-କଲି, ବେଶ୍ କଲି । ସେଥିରେ ତୁମର ଶବ୍ଦ କ'ଣ ହେଲା ଶୁଣେ !

ଆରଜଣକ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଜୋର୍ରେ କହିଲା, ବାଜେ କଥାରେ ନିଜ ଭିତରେ କଲହ କରି ବାଡ଼ିଆ ପିଟା ହେବାର ଦର୍ଜାର ନାହିଁ । ମୋର ଯତ୍ନରଦ୍ଦାର ଏତିକି ଅଛି, ଲଭ କ'ଣ ହେଲା ଶୁଣେ ? ମା ପାଖରୁ ହୁଆଟାକୁ ଟାଣିଆଣି ବୁଆଟାରେ ମାରି ପକାଇଲ ନା । ସତରେ ମନଟା ଭରି ଖରାପ ହେଉଛି । ହୁଆ, ବୁଡ଼ା ଏଗୁଡ଼ାକୁ ମାଇଲେ ଲଭ କ'ଣ ? ମାଛ ମାଇଲେ ହାତ ଗଢାଇଲା ପରି ହେଲା ଏ କଥା, ଛ ।

କିଏ ଜଣେ ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରି କହିଲା, ଯଦି ତୋର ମନରେ କଷ୍ଟ ହେଉଛି, ତୁ ଏଇଠି ବସି ବାହୁଡ଼ୁ ଥା । ଆରେ ଓଲ୍ଲ, ଆମେ କ'ଣ ବିନା ଲଭରେ ତାକୁ ମାରୁଥିଲା ନା କ'ଣ ? ଆମକୁ ଏମିତି ଭୂତ ଲାଗିଥିଲା ? ଏତିକି ଟିକେ ପିଲା ହେଲେ କ'ଣ ହେବ ତା ଦେହରେ ବହୁମୂଲ୍ୟର ଅଲଙ୍କାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ସବୁ ମାମୁଁ ଘରର, ଦୁଝିଲ୍ଲ ତ । ସେହି ଅଲଙ୍କାର ଲେଉଟରେ ତା ପିଠିରେ ତରବାରଟା ଭୂସି ଦେଇଛି । ଗୋଡ଼ ହାତରୁ ଅଲଙ୍କାର ଫିଟାଇ ଆଣିଛି, ନିନ୍ତୁ ନାକ କାନରୁ ଖୋଲି ପାରିଲି ନାହିଁ, ଟାଣି ଆଣିଛି । ଆଣିଲାବେଳେ ସେ ଟିକିଏ ଯେପରି ଚମକ ପଡ଼ିଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା । ଏଥିରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି, ସେ ସେତେବେଳେଯାଏ ଚାହୁଥିଲା, ମାତ୍ର ବଞ୍ଚିମାନ ଖତମ ହେଲାଣି । ଆସ୍ତ କହୁତ ଭଲ ଏଥିରେ ମୁଁ କି ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟଟା କରି ପକାଇଛି ?

ତାକୁ ନ ମାରି ମଧ୍ୟ ଏତିକି କାମ କରାଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା ଅଲ୍ଲେଶରେ ।

କଦାପି ନୁହେଁ । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ବାଧା ଦେଇଥାନ୍ତା । ବାଧାଦେଇ ନ ଥିଲେ ଅନ୍ତତଃ, ବଡ଼ପାଟି କରି କାନ୍ଦିଥାନ୍ତା ତ । ଅତଏବ ସିଧା ବାଟରେ ନ ଯାଇ ବଙ୍କା ରାସ୍ତାକୁ ଯିବୁ କାହିଁକି, ଏତେ ଗୋଲମାଲରେ ପଡ଼ିବୁ କାହିଁକି ? ଛଡ଼ ସେ କଥା, ଭେଷ୍ଟ ବଜା, ସେମାନେ ସବୁ କେଉଁଠି ରହିଲେ ଜାଣିବା ।

ଭେଷ୍ଟ ଗଢ଼ନ କରି ଉଠିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିକଟରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭେଷ୍ଟ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଦେଲା । ସେମାନେ ସେହିଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ ।

ଭଜନା ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେପରି ତା'ର ଅତି ନିକଟରେ କେତେଜଣ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ବାଲିବନ୍ତର ଅନ୍ୟପାଖେ ଲୁଚି ରହିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଆସିବାର ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନ ବନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି । ଆଗରେ ଚାଲୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି କାନପାର ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କଲା । କିଛିପଣ ପରେ କିଏ ଜଣେ ରମଣୀ କଣ୍ଠରେ କ'ଣ କହିବାକୁ ବସିଥିଲା, ଅନ୍ୟ କିଏ ଜଣେ ବାଧାଦେଇ କହିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଟି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଦୟାକରି ସ୍ଥିର ହେଉନ୍ତୁ । ଦେଖନ୍ତୁ, ଆଗରେ ଶବ୍ଦ । କନ୍ଦାକଟା କଲେ, ସେମାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ଆମକୁ ଧରି ନେବେ କିମ୍ବା ମାରି ପକାଇବେ । ଆପଣଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅନିଷ୍ଟ ହେବ ।

ବାଧା ଦେଇ ରମଣୀ ହୁଇଁ ହୋଇ କହିଲେ, ଆଉ ଅଧିକ ଅନିଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ କ'ଣ କାୟାରୁପ ? ମୋର ସ୍ନେହର ପିତୁଳାକୁ ସେମାନେ ଧରି ନେଇଛନ୍ତି; ପାପିଷ୍ଠେ ଧନ ଲୋଭରେ ହୁଏ ତ ତାକୁ ମାରି ପକାଇଥିବେ । ତାର ଯଦି ଅମଙ୍ଗଳ ହୋଇଛି, ମୋର ମଙ୍ଗଳରେ ଦରକାର ନାହିଁ । ଯାଅ, ଶୀଘ୍ର ଯାଅ, ବୁଝି ଆସିବ, ଖୋଜିଆଣିବ, ସେ କେଉଁଠି ଅଛି ।

ଭଜନା ବୁଝିଲା, ଏ ରମଣୀକୁ ସେମାନେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଯାଉଛନ୍ତି । ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ତେବେ ସଂନାଶ । ଏମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବା ଦରକାର ଯେ ଯେଉଁ ବାଲିକାକୁ ସେମାନେ ଖୋଜୁଛନ୍ତି ସେ ମୃତ । ତା ଚିତ୍ତପୂର୍ବକ ଚିନ୍ତାଧାରରେ ତର୍କ ବିତର୍କ ନ କରି ପଳାୟନ କରିବା ଉତ୍ତମ ।

ଭଜନା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଆହୁରି ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚି କାନ ପାରି ବୁଝିଲା—ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ମହା ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗିଛି । ବାଲିକାକୁ ଖୋଜି ଯିବାକୁ କେହି ମଞ୍ଜୁ ନାହାନ୍ତି । ଜୀବନର ଭୟରେ ଶେଷରେ ରମଣୀ ଦୁଃଖିତା ହୋଇ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରକାର ଭରସାର କରି କହିଛନ୍ତି, ଯଦି ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏଡ଼େ କାୟାରୁପ, ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଲ କାହିଁକି ? ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ବାପାଙ୍କ ନିକଟରେ କହି ଆସିଥିଲ ମୋତେ ତାମ୍ରଲିପିରେ ଶୁଭରେ ପଦ୍ମଆଳ ଦେବ । ଏହି କ'ଣ ତମର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ? ସ୍ବାସ୍ଥାରେ କେତେଜଣ ତକାୟତଙ୍କୁ ତର୍କ ଜୀବନ ଭୟରେ ପଳାଇ ଆସିଛି, ମୋର ପିଲାଟିକୁ ସେମାନଙ୍କର ଦୟାଧୀନ କରି । ଏହି କ'ଣ ତମର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ । ହୁ, ହୁ, ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ ବୁଦ୍ଧରଠାରୁ ସ୍ଥାନ ହେଲ ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତରେ ? ବାପା କହିଥିଲେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଚାରିଜଣ ଅଣ୍ଟାରେ ଧରି ଏବଂ ସ୍ବାସ୍ଥବାହକଙ୍କୁ ଛଡ଼ି ରଖି ପନ୍ଦର ଜଣ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏବେ ତମର ଘୋଡ଼ାସବାର ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ? ରଖି ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ? ବାକି ରହିଛ ଆଠଜଣ

ସବାସବାହକ । ବଥା ମାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଅ, ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ପିଲଟିକୁ ମୋର ଉଦ୍ଧାର କର, ଯଦି ଭଲ ଗୁହଁ ।

କେହି ଯିବାକୁ ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବାରଣ କଲେ ।

ତେବେ, କେହି ଯିବ ନାହିଁ ? ହଉ ନ ଯାଅ, ମୁଁ ନିଜେ ଯାଉଛି ।

ଭଜନା ଭାବିଲା ଯଦି ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କର ସହାୟ ନ ହୁଏ, ରମଣୀ ହୁଏ ତ ଏକାକିନୀ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ବାଲିକାର ଅନୁକ୍ଷଣରେ ବାହାର ପଡ଼ିବ । ଶହୁ ପକ୍ଷର ଲୋକେ ବହୁଦୂରରେ ନାହାନ୍ତି, ନିକଟରେ । ସେମାନେ ରମଣୀକୁ ଖୋଜୁଛନ୍ତି, ହୁଏତ ଏ ଧରାପଡ଼ି ଯାଇପାରେ । ଥରେ ଧରାପଡ଼ିଗଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଉଦ୍ଧାରର ସମସ୍ତ ପଥ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯିବ । ରମଣୀର ଜୀବନର ମଧ୍ୟ ଭୟ ରହିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏହାର ଦୁଃସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧାଦେବା । ଯଦି ତାର ଦୁର୍ବଳ ମାତୃ ହୃଦୟ ବାଧା ନ ମାନେ ତେବେ ବଳାହାର କରି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ରହିତ କରାଇବା ।

ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରି ଭଜନା ହଠାତ୍ ବାଲିବନ୍ଧୁର ଅନ୍ୟପାର୍ଶ୍ବରେ ପହଞ୍ଚି ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଅବାକ୍ କରି ପକାଇଲା । ବାହକମାନେ ଅମଙ୍ଗଳର ଧୂମକେତୁ ଉପସ୍ଥିତ ବିଚାର କରି ତମକି ପଡ଼ିଲେ ! ନିଜ ନିଜର ଜୀବନ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ପଳାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ, ରମଣୀର ପୂର୍ବ ପରି ସବାସକୁ ଆଉଜି ନିର୍ଭୟ ଚିତ୍ତରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ବ୍ୟାଧି ପରି ଗର୍ଜନ କରି ପଚାରିଲେ, ତୁ କିଏ ?

ଭୟ ନାହିଁ ମା, ଭୟ ନାହିଁ ! ମୁଁ ଶହୁ ପକ୍ଷର କେହି ନୁହେଁ ।

ତେବେ ତୁ ଆମ ପକ୍ଷର ଲୋକ ? ଆଉମାନେ କାହାନ୍ତି ? ମୋର ସୁଶୀଳା କାହିଁ ? ତା'ର ବାହକମାନେ ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ? ଶୀଘ୍ର କହ ।

ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷର କେହି ନୁହେଁ ।

ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ଶହୁ ପକ୍ଷର । ବାହକଗଣ ଏହାକୁ ବନ୍ଦୀକର, ନୋହଲେ ସବନାଣ । ଏ ଜଣେ ଗୁପ୍ତଚର । ଏହାରିଠାରୁ ମୋର ସୁଶୀଳା ଖବର ବଳାହାର କରି ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଛଡ଼ ନା, ଶୀଘ୍ର ବାନ୍ଧି, ଶୀଘ୍ର ।

ମୁଁ ତମ ସୁଖୀଲାର ସମସ୍ତ ଖବର ଜାଣେ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଶହୁ ପ୍ରସର ବୋଲି ଭାବିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏ ପକ୍ଷର ଦୁହେଁ କି ସେ ପକ୍ଷର ଦୁହେଁ, ମୁଁ ଜଣେ ତୃଣମୂ ବ୍ୟକ୍ତି । ମୋଠାରୁ କୌଣସି ଭୟର ଆଶଙ୍କା କରିବ ନାହିଁ, ବରଂ ମୁଁ ମଙ୍ଗଳାକାଞ୍ଚି ।

ତୁମେ ଯିଏ ହୁଅ, ଦୟାକରି ମୋତେ କହ ମୋ ସୁଖୀଲା କାହିଁ ? ମୋ ପ୍ରାଣର କନିଷ୍ଠ ସେମାନେ କେଉଁଠି ବଢ଼ିବା କରି ରଖିଛନ୍ତି ? କହ ଯଦି ଜାଣ, ଶୀଘ୍ର କହ ଦୟାକରି ।

ତାକୁ ଡକାଇତମାନେ ମାର ପକାଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସବାଣ ଭିତରେ ବସ । ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଅଛି, ବାହକମାନେ ତୁମକୁ ସେହିଠାକୁ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଉଛି । ଡେଇଁ କଲେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବ, ଜାଣିଥାଅ ।

ଡକାଏତମାନେ ମାର ପକାଇଛନ୍ତି; ତମୁକୁ କିଏ କହିଲା ? ମିଛକଥା, ଯେତେ ଶହୁ ହେଉ ପକ୍ଷେ ଦେଖିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମନରେ ଦୟା ଆସିବ, ମାରବାକୁ ହାତ ଚଳିବ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁମାନେ ତାକୁ ମାରୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଛି । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ, ଲୁଚିକରି ଶୁଣିଲେ । ତାକୁ ମାର ତା ଦେହରୁ ଅଳଙ୍କାରସବୁ କାଢ଼ି ନେଇଛନ୍ତି । ଅଳଙ୍କାର ହିଁ ତା ଜୀବନର କାଳ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏହି ବାଲିଗଦାର ଆରମ୍ଭାଣେ ଲୁଚି ତମମାନଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣୁଥିଲି । ମୁଁ ଏକାକୀ ଏହି ବାଲିକା ପ୍ରାନ୍ତରେ ବାସ କରେ । ଗୁରୁତ୍ବ ନିହତ ଥିବା ସମୟରେ ଘୋଡ଼ାର ଖୁରା ଶବ୍ଦ ଓ ଭେରୀ ନାଦ ଶୁଣି ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ଚାଲି ଆସିଲି । ତମର ଶହୁ ପକ୍ଷର ଲୋକ, ଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଡକାଏତ କରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଯେତେଦୂର ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ପାରେ, ସେମାନଙ୍କର ଘୋଡ଼ା ନାହିଁ । ଘୋଡ଼ା ଯଦି ତୁମର ହୋଇଥାନ୍ତି, ଆଶା କରେ ସେମାନେ ନିକଟରେ ଥିବା ଗ୍ରାମ ସୁନାହାଟରେ ଏତେବେଳକୁ ପହଞ୍ଚି ସାରିବେଣି । ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତା କରିବ—

ଚିନ୍ତା ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଆଦୌ ନାହିଁ । ସେମାନେ ବଞ୍ଚନ୍ତୁ ଅବା ମରନ୍ତୁ, ଆମର ସେଥିରେ ଯାଏ ଆସେ କେତେ ? ଆଜିକି ଚାରିଦିନ ହେଲା, ଆମେ ଚାରିଦିନ ଛୁଟି ଆସିଛୁ । ଚାଲିକାରୁ ଚାରିଦିନ ଆସି ସେଠାରେ ଆମେ ଦୁଇଦିନ ରହିଥିଲୁ । ସାଧବ ଆମକୁ ଏ ବାଟେ ଆସିବାକୁ ମନାକରି କହୁଥିଲେ, ବୋଇତରେ ଛୁମୁଦ୍ର ବାଟେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଯାଅ, କିନ୍ତୁ ସାଆନ୍ତାଣୀ କହିଲେ, ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାଇ

ଅସି ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି, ଏଥର ସେ ସ୍ଥଳବାଟେ ଯିବେ । ସାଧବ ସେହି ଅନୁଯାୟୀ ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରିଦେଲେ । ସବୁଦିନେ ଘନବେଳା ଅମ୍ଭ, ରାତିରେ କୌଣସି ଗ୍ରାମରେ ରହୁଥାଉଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଶୁଣିଲୁଁ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ବେଣୀ ଦୂରରେ ନାହିଁ । ଚାଲି ଚାଲି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଭାବିଲା ସତାରାତ୍ ଚାଲିଲେ, ସକାଳକୁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ଯିବୁଁ । ଏତେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ନେଇ ଆସିଲୁଁ, ଏକାଠି ଆମକୁ ବିପଦ ପଡ଼ିଲା । ଘୋଡ଼ା ନେଇ ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ । ଆଉ ଯେତେକ, ସେମାନେ ଭୟରେ ପଳାଇଲେ । ଏଥରେ ଜାଗା ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରି ଦୁଇଟି ସବାଗା ଚାଲିଥିଲା । ପଛ ସବାଗାକୁ ଡକାଇତମାନେ ଧରି ନେଇଗଲେ । ଆମେ ସବୁ ଜୀବନ ବିକଳରେ ଏ ସବାଗା ନେଇ ପଳାଇ ଆସିଲୁଁ । ନିଶ୍ଚଳା ଗାଞ୍ଜୁଆ ସ୍ଥାନ ଦେଖି ଏଠି ଲାଗିଲୁଁ । ଛେଟ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କର କୌଣସି ଖବର ଜାଣି ପାରିଲୁଁ ନାହିଁ । ତାମ୍ରଲିପ୍ତ କେଉଁଠି ? କୁଆଡ଼େ ଯିବୁଁ ?

ତୁମେମାନେ ଭାବିଛ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଅତି ନିକଟରେ ? ତା ନୁହେଁ, ଶୀଘ୍ର ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କୁ ନେଇ ସୁନାହାଟ ଯାଅ । ସେମାନେ ବାଟ ବତାଇ ଦେବେ, ଆହୁର ଦୁଇ ଦିନର ବାଟ ବାକୀ ଅଛି ।

ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ରମଣୀ କାହାର କଥା ମାନିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଯିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକା ହେଲେ । ପ୍ରକୃତରେ କନ୍ୟାକୁ ପଛରେ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ବିପକ୍ଷ ଦଳର ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ପକାଇ କେଉଁ ଜନନୀ ଚାଲିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ନିଜର ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ? ସନ୍ତାନ ମୃତ, କୌଣସି ରମଣୀ ଏହା ସହଜରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଅମଙ୍ଗ ।

ରମଣୀ ଏକାକିନୀ କନ୍ୟାର ଅନୁପସ୍ଥାନରେ ଚାଲିଲେ । ଭଜନା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ନିକଟକୁ ଯାଇ କହିଲା, ମା, ମୁଁ ଶପଥ ମାନେ ନାହିଁ । ଯଦି ମାନ୍ୟଥା, ଆଜି ଯେଉଁ ଶପଥ ଦିଅନ୍ତି, ତାହା ପକାଇ ମୁଁ କହିବି, ଆପଣଙ୍କର କନ୍ୟା ମୃତା । ମୁଁ ମୋ ପାଇଁ କହୁ ନାହିଁ, ଆପଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ କହୁଛି; ଜାଣି ଜାଣି ବୁଆ ବିପଦକୁ ବରଣ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଯଦି ଆସ, ତେବେ ଯାଅ ।

ରମଣୀ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲେ, ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର କଣ୍ଠ ରୁକିହୋଇ ଆସିଲା । ଭାବିଲେ, ସତରେ ତେବେ କଣ ସୁଣିଲା ଆଉ ଏ ଜଗତରେ ନାହିଁ ? ମୋର ସୁନାର ପ୍ରତିମା ସୁଣିଲାକୁ ମୋ କୋଡ଼ରୁ ବଳାହାର କରି ଯେଉଁ ଯାସନ୍ତମାନେ ଚରଦିନ ପାଇଁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛନ୍ତି ଲଙ୍ଗରୁଜ ମହାପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କର ସର୍ବନାଶ କରିବେ । ସୁଣିଲା, ତୁ ଆଉ ନାହିଁ ମା ? ସତେ କଣ ମୋତେ ଛଡ଼ି ତୁ ଚାଲିଗଲା ? କି ନିବୋଧ ମୁଁ, ବାପାଙ୍କର କଥା ମାନି ଯଦି ମୁଁ ସମୁଦ୍ର ବାଟେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଯାଇଥାନ୍ତି, ପହଞ୍ଚି ସାରିଲୁଣି । ହେ ଶିବ, କି ଦୁର୍ଭାଗିନୀ ମୋତେ

ଘୋଷିଲା ? ପିତୃ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ ନ କରିବାର ଦଣ୍ଡ କ'ଣ ଏଡ଼େ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ? ମୁଁ ମୋର ସୁନାର ପ୍ରତିମା ଏକମାତ୍ର ସ୍ନେହର ସନ୍ତାନକୁ ଛଡ଼ି ଅଳ୍ପ ହୋଇ ଯିବି କୁଅଡ଼େ ? ସେ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟର ନିଧୁକୁ କୋଳକୁ ଡାଳିନେବାକୁ ଆସିବେ, ମୁଁ କହିବି କ'ଣ ? ଦେବି କାହାକୁ ? ମୋର ଦୋଷ ନିମନ୍ତେ ମନେ ତ ସେ ଧର୍ମା କରିବେ ନାହିଁ—ଏପରି ଭାବୁ ଭାବୁ ରମଣୀଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକପୁର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଭଜନା ସହାନ୍ତୁ ଭୂତ ଦେଖାଇ ପ୍ରଣ କଲ କ'ଣ ଚିନ୍ତା କରୁଛ ମା ? ଏହି ଦେଖ ଦୂରରୁ ଭେଷର ଭୈରବ ନାଦ ଶୁଣା ଯାଉଛି । ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଏହିଆଡ଼େ ଆସୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଜାଣେ, ଯେ ଚାଲିଗଲା, ତା ବିଷୟରେ ଆଉ ଚିନ୍ତା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ । ତହିଁରେ ନିଜର ଯତି ଛଡ଼ା ଲାଭ ନାହିଁ । ନିଜର ଜୀବନ କିପରି ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ ତାହାର ଉପାୟ କରନ୍ତୁ ।

ରମଣୀ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗକରି କହିଲେ, ମୋ ସୁଶୀଳାର ଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ମୋ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଆସନ୍ତୁ ସେମାନେ । ଏହି ବାଟ ଦେଇ ଯିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି ମୋର ସୁଶୀଳାକୁ ମାଗିବି ?

ଭଜନା ବିଗତ ଭାବରେ କହିଲା—ମା, ଅପଣ ପାଗଳ ହେଲେଣି । ବିପକ୍ଷ ଦଳର ଲୋକଙ୍କୁ ପାଦତଳେ ପଡ଼ିଲେ, ସେମାନେ କନ୍ୟା ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ବର ଆନନ୍ଦିତ ହେବେ । କାରଣ ବିନା ଜାଲ, ବିନା ଫାଶରେ ଶିକାର ଧରା ପଡ଼ିବ । ସେମାନେ ଅପଣଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠୟ ବନ୍ଦୀ କରିବେ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ରାକ୍ଷସ ପ୍ରକୃତର ଲୋକଙ୍କର କଠିନ ହୃଦୟ କଦାପି ବିଗଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତୁ ଆ ପାଗଳିନୀ ପରି ନିଜର ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନକୁ ବିପଦାପଲ କରିବେ କାହିଁକି ? ମୁଁ କଣ ମିଛଟାରେ ଅପଣଙ୍କୁ ଭୁଲାଇ କହୁଛି ? ଆଉ ସମୟ ବିଳମ୍ବ କରିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଆସନ୍ତୁ

ମୁଁ ତମର କଥାରେ ଅବିଶ୍ଵାସ କରୁ ନାହିଁ । ମୋର କହିବାର ଏତିକି, କାଲେ ସେମାନେ ମିଛରେ କହିଥିବେ ।

ମିଛରେ କାହାକୁ କହିବେ ? ସେମାନେ ତ ଆଉ ମୋତେ କହୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବା ଯାହା ମୁଁ ଶୁଣିଛି ।

ତ୍ରିକ ଏ ଅପେକ୍ଷା କରି ଚାହିଁଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଭଜନା ପୁଣି କହିଲା ଏହି ଦେଖ, ସେମାନେ ଆସୁଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଏହି ବାଟଦେଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ଯିବେ । ଆଉ ଡେରି କର ନା ।

ହେଉ ତେବେ ଟିକିଏ ରହ । ମୁଁ ମୋର ସୁଶୀଳାକୁ ଶେଷଥର ନିମନ୍ତେ
ଚୁମ୍ବନ କରି ଆସେ । ଏହା କହି ରମଣୀ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ
ଭଜନା ବାଧାଦେଇ କହିଲା, ତାକୁ ପାଇବେ ନାହିଁ ।

ରମଣୀର ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭଜନା ତାଙ୍କୁ ସବାସରେ ବସାଇ
ବାହକମାନଙ୍କୁ ଦିଗ ଦେଖାଇ କହିଲା, ଶୀଘ୍ର ପଳାଇ ଯାଅ । ଏଇବାଟ ଦେଇଗଲେ
ସୁନାହାଟ ଗ୍ରାମ ପାଇବ ।

ସବାସ ନେଇ ବାହକମାନେ ଚାଲିଗଲେ । ଭଜନା ସେହୁଠାରେ ଠିଆ
ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଦୟାମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଲା ଏବଂ ଚିନ୍ତା କଲା କ'ଣ
କରିବ ?

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିକଟରୁ ଭେସି ନାଦ ଶୁଣାଗଲା ।

ପ୍ରକାଶ ବୋଇତର ତଳଦେଶରେ ଲ୍ଲାନ୍ତ ନାବିକମାନେ ଯେ ଯେଉଁଠି ପଡ଼ି
ଯାଇଛନ୍ତି । ଆଗ ମଙ୍ଗ ନିକଟରେ କାଠ ତିଆରି କୋଠାଗୁଡ଼ିକର ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ ।
ବୋଧହୁଏ ଭିତରୁ ପଛମଙ୍ଗ ପାଖ ଘରଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ମାଲମତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପଛମଙ୍ଗ
କୋଠା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକରେ ଜଣେ ରମଣୀ ବହୁଦିନରୁ ବନ୍ଦୀ ରହିଥିଲେ ।
ଆଜି ଆଉ ଜଣେ ନୂତନ ବନ୍ଦୀ ସେ କୋଠାରେ ରଖା ହୋଇଛି । କୋଠାରେ
ବାହାର ପାଖ ଜଞ୍ଜିର ବନ୍ଦ, ମାତ୍ର ତାଲା ପଡ଼ି ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ନାବିକମାନେ
ରାତ୍ରିର ପରଶ୍ରମରେ ଲ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି; ତାଲା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ସମୟ
ପାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ବନ୍ଦୀ ବନ୍ଦୀର ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଥିଲା,
ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ କେତେ ଆଶା ଦେଇଥିଲା ଉଦ୍ଧାରର । କିନ୍ତୁ ବନ୍ଦୀ—ତାର
ମନରେ ଦୁଃଖର ଚିହ୍ନ ନାହିଁ । ବନ୍ଦୀର ବାକ୍ୟରେ ଏକଭାବରେ ଆଇ ସେ କହିଲା,
ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ଏହି କୋଠାରେ ବନ୍ଦୀ ରହି ମୋତେ ଏ ସ୍ଥାନ ଆରେଇ
ଯାଇଛି । ତେଣୁ ଆଜି ଆଉ ଦୁଃଖ ବା କଷ୍ଟ ମୁଁ କିଛି ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ । ଏହିପରି
ଅନେକ ସମୟରେ ତମପରି ଜଣେ ଜଣେ ବନ୍ଦୀ ଆସି ଏ କୋଠାରେ
ରହିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ
ଥାନ୍ତି, କିପରି ମୋତେ ମୁକ୍ତ କରିବ ଏବଂ ନିଜେ ମୁକ୍ତ ହେବ । ଉପାୟ ଚିନ୍ତା

କରି ପାରନ୍ତି ନ ପାରନ୍ତି ମଧୁବଳ ପ୍ରତି କିଏ ପଚାରିବ । କିନ୍ତୁ ତେନେ ଅକମ୍ପାତ ଏ ଘରୁ ତାଙ୍କୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ହୁଏ । ସେମାନେ କାହିଁକି ବନ୍ଦୀହୋଇ ଏ ଗୃହକୁ ଆସନ୍ତି, କେଉଁଆଡ଼େ ବା ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇଯାନ୍ତି ମୁଁ ତାହା କହି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ମୋର ପ୍ରଧାନ ଅନନ୍ଦ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ଦୁଃଖ, ଏ କୋଠାରେ ଯେ ପଶିଲା ତାହାର ପାଖରେ ମୋର ଅଜାତ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା । ସେ ଶୁଣୁ ବା ନ ଶୁଣୁ । ପ୍ରଥମରୁ କହିବି, ଜୀବନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଦ୍ଵାରା ମୋର ଅନନ୍ଦ ହୁଏ । ଦେଖୁ-ଦେଖୁ ପରସ୍ପରରେ ଦୁଃଖ ଅସି ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣକୁ ଅଧିକାର କରି ନିଏ । ସେହି ତି ମୋର ଜୀବନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୁଖ ।

ମୋତେ ଏଠାରେ କାହିଁକି ବନ୍ଦୀ କର ରଖିଛନ୍ତି, ମୁଁ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଜାଣେ ନା । କିଏ ଯେ ମୋତେ ବନ୍ଦୀ କର ରଖିଛନ୍ତି ତା ମୁଁ ଅନେକ ଭାବି ଭାବି ମଧ୍ୟ ଛିରି କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଜଗତରେ ଆମର ଶହୁ କେହି ନ ଥିଲେ । ଶହୁ ନ ହେଲେ ଏପରି ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତା କିଏ କାହିଁକି ? ସମୟ ସମୟରେ ମୋତେ କିଏ ଜଣେ ପଦାରୁ କେବେ କର୍କଶ କେବେ କୋମଳ ସ୍ଵରରେ ସମ୍ବୋଧନ କରି ପରୁରେ, ରମଣୀ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହୁଁ ? ଅଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ? ଜଗତରେ କିଏ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ କରେ ? କିଏ ଚାହୁଁଥିବା ମଧ୍ୟ ଚିରଦିନ ଅନ୍ଧାର ପରି ଅନ୍ଧକାରର ଗଭୀରତା ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ?

ଦେଖ ଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଗୋଟିଏ ବୋଲି ସୁନ୍ଦ୍ର ଗବାକ୍ଷ, ଆକାରରେ ଗୋଟିଏ ଆଖିପରି ଠିକ୍ ହୋଇଛି, ନାହିଁ ? ବାହାରୁ ଦିନବେଳା ଅଲୋକ ରେଖା ଏହି ବାଟ ଦେଇ କୋଠାରେ ପଶେ । ଦିନରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଏ ଘର ଖୋଲିଯାଏ । ଲୋକେ ମୋତେ ଖାଦ୍ୟ ଦେଇଯାନ୍ତି । ଏହି ଯେ ମାଝିର ଖପରା ଖଣ୍ଡ ଦେଖୁଛୁ ତାହା କେବେ ପାଣିରେ ଥୁଆ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେହି ଅପରିଷ୍କାର ଖପରାରେ ମୋତେ ପ୍ରତ୍ୟହ ପଶୁଙ୍କ ପରି ଖାଇବାକୁ ପଡ଼େ । ଏପାଖେ ଚେଉଁ ଅନ୍ଧାରୁଆ କଣା ଦେଖୁଛୁ, ଏହା ହେଉଛି ପାଇଖାନା । ଏ ଘର ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ । ତେଣୁକରି ତୁମେ ନାକରେ ହାତ ଦେଇଛ । କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ନିରକର କାଟକୁ ନରକ ଯେ ଆରେଇ ଥାଏ ।

ତଥାପି କିପରି ଏ ସ୍ଥାନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବି, ତାହାର ଭାବନା ମନରେ ସମୟ ସମୟେ ଆସେ । ଯେତେବେଳେ ଦ୍ଵାରଦେଶରୁ କିଏ ମୋତେ ସମ୍ବୋଧନ କରି ପରୁରେ, ରମଣୀ ମୁକ୍ତ ହେବୁ ? ମୋର ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ଵେ ଅବାଧା ଜିହ୍ଵାଟା କହି ପକାଏ, ହଁ ! ଅନିଚ୍ଛା କାହିଁକି ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁ ? ମୁକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର କଥା ସଂଯୋଜିତ ଥାଏ । ବହୁଦିନ ବନ୍ଦୀ ରହି ଯୌବନର

ସମସ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଲ୍ଲସ୍—ଅଙ୍ଗ ବିକଳ, ମନ ଅସ୍ଥିର, ତଥାପି ପାପିଷ୍ଠେ ମୋଠାରୁ ରମଣୀର ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନଟି କାଢ଼ି ନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରନ୍ତି । କେତେଥର ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଭଗବାନ୍ ବୁଦ୍ଧ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତକୁ ପ୍ରତିପଦରେ ଜଗି ରହିଥାନ୍ତି ।

ଏଥର ମୁଁ ମୋର ଜହ୍ନକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧୀନରେ ରଖିଛି । ଯେତେବେଳେ କିଏ ପଦାରୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହେ, ରମଣୀ ମୁକ୍ତ ହେବୁ ? ମୁଁ ଭଗବାନ୍ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି କହେ, ନା, ଏବଂ ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା ମୋତେ ଆଉ ଅଧିକ ବିରକ୍ତ କରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଭୟଙ୍କର ତଳେ ପଡ଼ି ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରେ । କେବେ କେବେ ଆହୁର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଅଧିକା ପରୁରେ, ତେବେ ଚିରଦନ ଏହିପରି ବନ୍ଦନା ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଜାଣିଥା । ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦିଏ, ହଁ । ମୁଁ ଦେଖି ଜାଣିଛି, ଯେତେଦିନ ଯାଏ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଦୟା ନ ହୋଇଛି ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟର କ୍ଷମତା ନାହିଁ ମୋତେ ସେ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିବ ।

ରମଣୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ବନ୍ଦୀ ଶୁଣୁଥିଲା କି ନାହିଁ କହି ହେବ ନାହିଁ । କାରଣ, ବନ୍ଦୀ ହୋଇ କୋଠରୀରେ ରହିବା ସମୟରୁ ସେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠଟିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖୁଥିଲା, ମୁକ୍ତିର କୌଣସି ଉପାୟ ଅଛି କି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରମଣୀର ଶେଷ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ସେ କହିଲା, ତେରୁ ଅଛି ବନ୍ଦନା, ତେରୁ ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ନ କରିପାରେ ଏପରି ଦୁନିଆଁରେ କିଛି ନାହିଁ । ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହୁଁ ?

ବନ୍ଦନା ହସି ହସି କହିଲା, ମୋ ସଙ୍ଗେ ଅଦ୍ୟାପି ଯେଉଁମାନେ ବନ୍ଦୀରୂପେ ଦିନେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ମୋର ମୁକ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ, ତମର ପର ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଥାନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ଅଧିକାର ସମସ୍ତଙ୍କର ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ କେବଳ ମୁଁ ।

ବାଜେକଥା ଗୁଡ଼େ କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ, ଲଭ ନାହିଁ; ଯଦି ମୁକ୍ତ ହେବାର ଅଭିଳାଷ ଥାଏ ଶୀଘ୍ର କହ ।

ବନ୍ଦନା ସେ ଲୋକର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି କହିଲା, ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ପଚାରି ଥାଅ, ମୁଁ କହିପାରେ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ କାହାର ? ସମସ୍ତଙ୍କର ଥାଏ ।

ତେବେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହ, କହି ବନ୍ଦୀ ତରବାର କାଢ଼ି କ'ଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଗଲା । ବନ୍ଦୀ ଶୁଣୁ ବା ନ ଶୁଣୁ, ରମଣୀ ତା'ର ଜବାବ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା ଠିକେ ଠିକେ ।

ମୋର ବନ୍ଧୁସ ଯେତେବେଳେ ଚାହିଁ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ବିବାହୁଆ ହେଲି । ମୋର ପିତା ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ସ୍ଥଳବ୍ୟବସାୟୀ । ସେ ଜାଣି ବାଲି ପ୍ରକୃତିର ମସଲା

ନେଇ ଚିଲିକାର ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । ପୋହଲା ଦ୍ଵୀପମାନଙ୍କରୁ ଆସୁଥିବା ପୋହଲା ନେଇ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । ସିଂହଲର ମୋତି କିଣାବିକା କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଧନ ଥିଲା ।

ମୋର ଶୁଣିବାର ଘର ଧନୀ ବଣିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ପରୁ ନ ଥିଲେ, କାରଣ ଆମେ ଥିଲୁ ହିନ୍ଦୁ । ପିଲାଦିନୁ ମା ମରି ଯାଇଥିଲେ । ଗ୍ରାମରେ ଜଣେ ଦୂର ସମ୍ପର୍କୀୟା ବୁଢ଼ାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ ମୁଁ ବଢ଼ି ଆସୁଥିଲି । ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ସାତବର୍ଷ, ପିତା ଏକାକୀ ଛଡ଼ି ଦୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଆଉ କେହି ଜାଣିଲୁ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମରେ ବହୁ କଷ୍ଟ ପାଇ ଯାହାର ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ ମୁଁ ଥିଲି, ସେ ମୋତେ ମୋର ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଘରେ ଛଡ଼ିଗଲେ । ମୋର ସ୍ଵାମୀ ତନି ଭାଇ । ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା । ତନିଭାଇ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଘରେ ରହିଲେ, ଆଉ ଦୁଇ ଭାଇ ବଣିଜ କରିବାକୁ ସକଳ ଦ୍ଵୀପ, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା କିମ୍ବା ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଯାନ୍ତି । ମୋର ସ୍ଵାମୀ ସମୁଦ୍ରକୁ ଭାରି ଭଲ ପାନ୍ତି । ତେଣୁ ଆବାଙ୍କୁ ସେ ବୋଇତରେ ଯାଇ ଅନେକ ଦେଶ ଦେଖି ଅନେକ ବସ୍ତୁ ଶିଖିଥିଲେ । ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ବାର ବର୍ଷ, ସ୍ଵାମୀ ମୋତେ ବୋଇତରେ ନେଇ ଦୂର ଦେଶକୁ ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ମାଗିଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ଦେବର ଅବିବାହିତ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପ୍ରଥମେ ଅମଙ୍ଗ ହେଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ପରେ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଯାଆ ଏବଂ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ମୁଁ କେଉଁ ଅନୁକୁଳରେ ସମୁଦ୍ରକୁ ବାହାରିଲି କେଜାଣି, ସେହିଦିନଠାରୁ ଆଉ ଘରକୁ ଫେରିନାହିଁ । ଆମର ବୋଇତ ଲୁଣ ଏବଂ ଲୁଗାରେ ବୋହେଇ ହୋଇଥିଲା । ଜ୍ୟେଷ୍ଠଙ୍କର ଆଦେଶ ଥିଲା ବୋଇତ ସୁମାତ୍ରାରେ କିମ୍ବା ଲେନ୍ୟୋକରେ ଲଗାଇ ପୂର୍ବ ଦ୍ଵୀପମାନଙ୍କରୁ ମସଲା ଓ ପୋହଲା ନେଇ ସିଂହଲ ବାଟେ ଫେରିବ । ସୁବିଧା ପାଇଲେ ସିଂହଲରୁ ହାତୀଦାନ୍ତ ଆଣିବ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଇ ଆମର ନୈକା ଜାଭା ଏବଂ ବାଲିଦ୍ଵୀପ ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ବହୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମ କରି, ଜାଭା ଏବଂ ସୁମାତ୍ରାରେ ବହୁଦିନ ପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ।

ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ସେ ଚୀନ୍ ଦେଶକୁ ଯିବେ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାରୁ; ଅନ୍ତତଃ ଦେଖିବାରୁ । କେତେ ଦ୍ଵୀପରେ ଜାହାଜ ଲାଗି ଲାଗି ଚୀନ୍‌ରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ମୋର ବୟସ ମୋଟେ ପନ୍ଦର; କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଲବୟସ ମୁଁ ଗର୍ବବତ୍ତା ହୋଇଥିଲି । ମୋର ପ୍ରସବ ହେବା ଯାଏ ମସଲା ବୋଇତକୁ ଦ୍ଵୀପରେ ଅଟକାଇ ରଖିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଶୁଣାଗଲା

ସେଲବସୁରୁ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ବୋଇତ କଲିଙ୍ଗପଞ୍ଚା ଆସୁଛି । ସ୍ୱାମୀ ଭୋଜପତ୍ରରେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖିଲେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଙ୍କ ନିକଟକୁ । ପତ୍ରଖଣ୍ଡ ସେଲବସୁ ପଠାଇଦେଲେ । ପ୍ରଧାନ ନାବିକଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ପଠାଇଥିଲେ, ଯେପରି ସେ କଲିଙ୍ଗପତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପତ୍ରଖଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଦେଶକୁ ଫେରିବାକୁ; କିନ୍ତୁ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଅଟକ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା ବୋଇତ ।

କିଛିଦିନ ପରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପୁଅ ଜାତ ହେଲା । ମୋର ଦେଶକୁ ଫେରିବାର ଇଚ୍ଛା ବଳବତ୍ତା ହେଲା । ମୁଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବହୁବାର ଅନୁରୋଧ କଲି, ମାତ୍ର ସେ ମଞ୍ଜିଲେ ନାହିଁ; କାରଣ ତାଙ୍କୁ କିଏ ଜଣେ କହିଲା, ବାଲିଦ୍ୱୀପର ଅଗଙ୍ଗ ପଟ୍ଟର କୌଣସି ଶୂଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଚୀନ୍ର ଜଣେ ରାଜା ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଅଗାଧ ସମ୍ପତ୍ତି ଗଚ୍ଛିତ ରଖି ଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଲପତ୍ରରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଚିତାଉ ଲେଖି ପ୍ରତି ଦେଶକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଭସାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ଚିତାଉରେ ଖଣ୍ଡେ ହିକୋଶମିତି ଅଙ୍କ ଥିଲା । ସେ ଅଙ୍କ ଖଣ୍ଡ ଯେ କରି ପାରବ ଚୀନ୍ ରାଜାଙ୍କ ଧନର ଅଧିକାରୀ ସେ ହେବ,—ସେ ଯଦି ସେ ଅଙ୍କର ଫଳ ସୁନ୍ଦ ନେଇ, ଅଗଙ୍ଗ ପଟ୍ଟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ତହିଁରେ ଆଉ କ'ଣ ଲେଖାଥିଲା ମୁଁ କହୁ ପାରବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେହି ସମ୍ବାଦ ପାଇଲା ଦିନଠାରୁ ସ୍ୱାମୀ ସବଦା ଅଙ୍କ କରିବାରେ ଲାଗି ରହିଲେ । ଦିନ ରାତି ସବଦା ସେ ଅଙ୍କରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । କେଜାଣି କାହିଁକି ଦେଶକୁ ଫେରିବାକୁ ମୋର ସହସ୍ର ଅନୁରୋଧ ଆଉ ରକ୍ଷା ହେଲା ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ମୋର ସନ୍ତାନକୁ ଦେହ ବର୍ଷ, ବୋଇତ ବାଲିଦ୍ୱୀପ ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ବାଟରେ ଝଡ଼ ହେବାରୁ ବାଲିଦ୍ୱୀପକୁ ନ ଆସି ବୋଇତ ଆହୁରି ଦକ୍ଷିଣକୁ ଚାଲିଗଲା । ପୂର୍ବ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ କୋଣ ଦେଇ ଯାଉ ଯାଉ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଉ ଧ୍ରୁବତାର ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲୁ ନାହିଁ ।

ସ୍ୱାମୀ କହୁବାର ଶୁଣିଛି, ଆକାଶର ତାରାଗୁଡ଼ାକ କିପରି ବଦଳ ଗଲେ । ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପଥର ଘଣ୍ଟା ଯେଉଁ ଲୁହାଖଣ୍ଡ ଗୋଟାଏ ଲୁହା କଣ୍ଟା ଉପରେ ଝୁଲୁ ଥିଲା ତାହାର ସାହାଯ୍ୟରେ ବୋଇତ ଚଳାଗଲା । ସେ ଲୁହାଖଣ୍ଡକୁ ଆମ କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟକ ଯନ୍ତ୍ର ବୋଲି କହୁନ୍ତି । ଆମେ ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଉଥିଲୁ, ନାଉରାମାନେ ତାକୁ ପୋହଳାଦ୍ୱୀପମାଳା ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଅନେକ ପୋହଳା ଆମ ନାଉରାମାନେ ସେଠାରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ବୋଇତରେ ରଖିଲେ ।

ନୌକା ଧୀରେ ଧୀରେ ଆହୁରି ଦକ୍ଷିଣକୁ ଚାଲିଲା । ମୋର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ କିପରି ଶୀଘ୍ର ଦେଶକୁ ଫେରିବ, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଆଦେଶ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ।

ଏହି ସମୟରେ ଦିନେ ହଠାତ୍ ଦିଗ ନିରୂପଣ ଯନ୍ତ୍ରଟିକୁ ମୋର ଦୁଇ ବର୍ଷର ଶିଶୁ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଲା । ଲୁହାଣଶ୍ରେ ଭାବି ମୁଁ ତା ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ପକାଇ ଦେଲି । ମୁଁ ତ ଆଉ ଜାଣି ନ ଥିଲି; ମୋର କି ଦୋଷ । ନାଉରାମାନେ ସମସ୍ତେ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସିଲେ ।

ସ୍ବାମୀ କେବଳ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, “ବଡ଼ ଭୁଲ୍ କରଛ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନର ଭୟ ହେଲାଣି । ତଥାପି ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରି, ପୁରୀ ତାର ଗୁଡ଼ିକକୁ ଚିହ୍ନି ଚିହ୍ନି ସ୍ବାମୀ ନୌକା ଚଳାଇବାକୁ ଆଦେଶ କଲେ । ଆହୁର ଦକ୍ଷିଣକୁ ବୋଇତ ନ ନେଇ ଉତ୍ତରକୁ ଫେରାଇଲେ । ମୁଁ ଭୟରେ ମହାପ୍ରଭୁ ରୁଦ୍ଧକୁ ଦିନରାତି ଡାକୁଥାଏ । ଶିଶୁ ସନ୍ତାନଟିକୁ କୋଡ଼ରେ ଧରି ଗାଲ ସମୁଦ୍ରକୁ ଗୁଞ୍ଜି ରହିଥାଏ କେବଳ ଶୂନ୍ୟ ଚିତ୍ତେ ଦୃଷ୍ଟିରେ । ବୋଇତ ଦିନ ରାତି ଗୁଲି ଥାଏ ।

ଦିନେ ସ୍ବାମୀ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ହସି ହସି କହିଲେ, ଦେଖ, ଦୂରରୁ ଧ୍ରୁବତାର କି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି । ଆଉ ଭୟର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ।

ଆମର ବୋଇତ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଯେତେ ଆସୁଥାଏ ଧ୍ରୁବତାର ସେତିକି ଉପରକୁ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଶେଷରେ ବୋଇତ ପଶ୍ଚିମମୁଖ ହୋଇ ଗୁଲିଲା ।

ଆମେମାନେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ମୋର ସ୍ବାମୀ ପେଗୁର ଓଡ଼ିଆ ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ହାତୀ ଆଣି ବୋଇତରେ ଚଢ଼ାଇଲେ ।

ବହୁଦିନ ପରେ ବୋଇତ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ଯାହାକୁ ଲୋକେ ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ଡାକନ୍ତି । କେହି କହେ ସିଂହଲ, କେହି ବା କହେ ସକଳ ଦ୍ଵୀପ ଅଥବା ଲଙ୍କା । ଆମେମାନେ ସିଂହଲରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିବୁ ବୋଲି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କଲୁ । ସ୍ବାମୀ ପ୍ରକାଶ ହାତୀ ଯୋଡ଼ିକ ଅନ୍ତରାସ୍ଥାନର ରାଜାଙ୍କ ପାଖକୁ ଭେଟି ପଠାଇଲେ । ରାଜାଙ୍କର ପୁରୀ ପୁରୁଷ ତ ଓଡ଼ିଆ । ସେ ଖୁସି ହୋଇ ଶେଷେ ବହୁ ମୁଲ୍ଲର ରତ୍ନ ତାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଇ କହି ପଠାଇଥିଲେ, ସିଂହଲରେ ହାତୀର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଯଦି ପଠାଇ ଦେଇଛୁ ମୁଁ ରଖିଲି । ଫେରାଇ ଦେବା ରାଜୋଚିତ ହେଉ ନାହିଁ । ଏହି ସ୍ଵାଗତୀ ତାର ବିନିମୟରେ ପଠାଇଲି । ହାତୀର ଯଥାର୍ଥ ମୁଲ୍ଲ କାଟି ଅବଶିଷ୍ଟ ଧନ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଏବଂ ପୁରୀସାଗରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରରେ ଯେପରି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ ।

ବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ—ଯେଉଁଠି ଘଟଣା ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରେ ହୃଦୟ ଆଲୋଳିତ ହୋଇ

ଉଠେ, ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ, ଅଳକ୍ଷ୍ୟରେ ମୋର ଏ ଶୁଷ୍କ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋଡ଼କଥାଗ ବହୁ
 ଅସେ । 'ଜଗତରେ ଯେତେ ଜଣକ ସଙ୍ଗେ' ସାକ୍ଷାତ ହେବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଗ୍ନ
 ହୃଦୟର ଅସହ୍ୟ ଅବେଗ ଶୁଣାଇ ଦେବ । କେହି ଶୁଣୁ ନ ଶୁଣୁ କେବଳ ବଞ୍ଚିନା
 କରିବାହାଗ ମୋ ହୃଦୟର ଅବେଗ କମିଥାଏ । ହୃଦୟରେ ନୂତନ ଆଶା ଜାଗି
 ଉଠେ । କାଳେ ଯାହା ନିକଟରେ ବଞ୍ଚିନା କରୁଛି ସେ ମୋ ଗଣ୍ଡିଧନର କୌଣସି
 ଶବ୍ଦର ରଖିଥିବ, କାଳେ କେବେ ଦୟାପରବଶ ହୋଇ ଦରିଦ୍ର ଭିକ୍ଷୁକ ବୋଲି,
 ମୋର ସେହି ହୃଦୟାଶ୍ରୟ ସନ୍ତାନକୁ ଭିକ୍ଷା ଦେଇଥିବ, ମାତ୍ର ସେ ଭିକ୍ଷା କରିବ
 କାହିଁକି ? ଧର୍ମର ଅବତାର ଲଳିତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଭିକ୍ଷା କରିବ କିଏ ? ଆଜି
 ସେହି ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁର ଅନ୍ତରାଳରେ ସହସ୍ର ପାପକାରୀ ସମାହିତ ହେଉଛି;
 ସେ କାହୁଁ ଜାଣିବେ ?

କେଶରୀ ରାଜାଙ୍କର ଛନ୍ଦିତଲେ ଭିକ୍ଷା ଅସମ୍ଭବ । ମୋର ସନ୍ତାନକୁ ମୁଁ
 ଯେଉଁ ରତ୍ନ ଉପହାର ଦେଇ ଆସିଛି, ତହିଁରେ ସେ ଆଜୀବନ ସୁଖୀ ହୋଇ
 ପାରିବ । ମାତ୍ର, ଯାହାଙ୍କର ହାତରେ ସନ୍ତାନ ଏବଂ ରତ୍ନ ଉଭୟ ସମ୍ପର୍କ କରୁଛି,
 ସେ ଯଦି ରତ୍ନକୁ ଆହ୍ୱାତ କରିବାକୁ ଯାଇ ବାଳକକୁ ହତ୍ୟା କରିଥିବେ !

ହୃଦୟ ସ୍ଥିର ହୁଅ । ସମଗ୍ର ଜଗତ ଧ୍ୟାନ ହେଉ, ସେଥିକି ଭ୍ରାଣେପ
 ନାହିଁ । ଜଗତରେ କଷ୍ଟ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ପୁତ୍ରର ମୃତ୍ୟୁ, ତହିଁରେ ଜନନୀର
 କଷ୍ଟ ହେବ କାହିଁକି ? ସେ ତ ବହୁ ଦିନର କଥା । ବନ୍ଦୀ ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ନା, ନା, ସେ କଦାପି ସେପରି ହୋଇ ନ ଥିବେ । ନାଶ୍ତର ମାନ ରଖିବାକୁ
 ସେ ଦେବୀରୂପେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ରମଣୀର ମାତୃହୃଦ ମାନ ରଖିଲେ ।
 ବୁଦ୍ଧଦେବ ନାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ । ଜଳଦୟା ହସ୍ତରୁ ସେ ମୋ ସନ୍ତାନକୁ
 ଉଦ୍ଧାର କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ଶୁଣୁଥିଲ, ନାବିକମାନେ କଥାବାତ୍ତା କରୁଥିଲେ, ଖୁଞ୍ଚିଆ
 ଦ୍ୱୀପର ଅତି ନିକଟରେ ବୋଇ ତ ଅଛି । ବୁଦ୍ଧ, ଅଭାଗିନୀର ଅଧିକାର ନାହିଁ,
 କ୍ଷମତା ନାହିଁ, ଥରେ ମୁକ୍ତହୋଇ ତାର ପ୍ରାଣର ସନ୍ତାନକୁ ଖୋଜିବ ।

କାହାନ୍ତି ମୋର ସେହି ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରବଣ ସ୍ୱାମୀ ? ତାଙ୍କୁ କି ପାପିଷ୍ଠମାନେ
 ଜୀବନରେ ରଖିଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ହସ ହସ ମୁଖଟି ମୋର ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି
 ଉଠୁଛି; ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦରେ ବଙ୍କାଶାମ ଶିଖର ଉଜକୁ ଉଠୁଛି, ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କଥା
 ଭାବବା ମାତ୍ରେ । ସେ କାହାନ୍ତି, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଅବୋଧ ମନକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତବା ମାତ୍ରେ
 ମନ ପୁଣି ନୈରାଶ୍ୟ ସାଗରରେ ବୁଡ଼ି ଯାଉଛି । ହେ ବନ, ଶୁଣ, ମୁଁ ଏହିଠାରେ
 ବନ୍ଦୀ ରହୁଛି । ମୋର ପାପିଷ୍ଠ ପିଣ୍ଡ ନାନାପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହୁଛି, ମିଛ ବୁଦ୍ଧେ,
 କିନ୍ତୁ ମାନବର ସ୍ୱାଧୀନ ମନକୁ ବନ୍ଦୀକରି ରଖି ପାରିବ କିଏ ?

ଆଜି ମୋର ସ୍ବାଧୀନ ମନ ବିଜୁଳିଠାରୁ ଅଧିକ ଜୋରରେ ଚାଲୁଛି । ଯଶକ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦୂର ଜାଗା ଏବଂ ସୁମାତ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଆ ଉପବିବେଶମାନଙ୍କରେ ମନ ବୁଲି ଆସୁଛି । ସ୍ବାମୀ ମୋର ସେହିଠାରେ ଅଛନ୍ତି ପରା ! କେତେବେଳେ ସେହି ପୋହଳା ଦ୍ଵୀପର ଅକାରଥ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଉଡ଼ି ଯାଉଛି—ସ୍ବାମୀ ମୋର ସେହିଠାରେ ନିରୋଳାରେ ଅଙ୍କ କସ୍ତୁରବେପରା । କେତେବେଳେ ବା ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଉଡ଼ିଯାଉଛି ଚିଲିକା ଜୁଲସ୍ତ ସେହି ଦ୍ଵିତଳ ପ୍ରାସାଦକୁ । ମୋର ସ୍ନେହର ସନ୍ତାନଟି ସେହିଠାରେ ଅଛି ପରା ! କେତେବେଳେ

ବନ୍ଦନା, ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହୁଁ ? ମଣିଆକୁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ? ମୋର ଅନୁଗମନ କର ତେବେ ।

ବନ୍ଦୀ ବହୁ ଶ୍ରମକର ଦ୍ଵାର ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କଲ । ସେତେବେଳକୁ ରାତ୍ରି ତେରୁ ଅଛି । ନାବିକମାନେ ଦୋଇତର ନିମ୍ନଦେଶରେ ଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ରର ଲମ୍ବାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଦୂରରୁ ଘଣ୍ଟିର ଶବ୍ଦ ରାତ୍ରିର ନାରବତା ଭଙ୍ଗ କରୁଛି ।

ବନ୍ଦନା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହୋଇ ଦେଖିଲା, ଦ୍ଵାର ଖୋଲି ହୋଇଛି । ବନ୍ଦୀ ତାର ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ହାତ ଠାର ତାକୁ ଡାକୁଛି । ସେ ନିକଟକୁ ଯାଇ ପଚାରିଲା, କାହିଁକି ଡାକୁଛ ?

ଧୀର ଅଥଚ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ବନ୍ଦୀ ପଚାରିଲା, ରମଣୀ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହୁଁ ?

ବନ୍ଦୀର ଅପୂର୍ବ ସାହସ ଦେଖି ବନ୍ଦନା ଅବାକ୍ ହେଲା । ଶ୍ରୀତା ହୋଇ କହିଲା; ହଁ, କିନ୍ତୁ ଯଦି ବିନିମୟରେ ରମଣୀର ଅମୂଲ୍ୟମଣି ନ ଚାହୁଁ ତେବେ— ନିଜୁବା ଏହିଠାରେ ବନ୍ଦନା ହୋଇ ରହିବାକୁ ମୁଁ ଶ୍ରେୟ ମନେ କରେ ।

ବନ୍ଦୀ ନ ହସି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । କହିଲା, ଭ୍ରାନ୍ତ । ଜଣେ ବନ୍ଦୀଠାରୁ ସେ ଭୟ କରୁଛି କାହିଁକି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଅନୁଗମନ କର ।

ଧୀର ପଦ ବିଷେଷ କରି ଉଭୟେ ପ୍ରକୋପରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । କୋଠରୀ ବାହାର ଜଞ୍ଜିର ବନ୍ଦକରି ଆସିଲେ । ଯଦି କେହି ହଠାତ୍ ଉଠି ପଡ଼େ, କୋଠରୀକୁ ଅନାଇ ବନ୍ଦୀ ଏବଂ ବନ୍ଦନା ପଳାୟିତ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରିବ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ପଳାୟନର ଉପାୟ କଣ ? ଚାରିଆଡ଼େ ସମୁଦ୍ର; ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ ଭେଦ କରି ଅଳ୍ପଦୂରଷ୍ଟ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପର ପାହାଡ଼ଟା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ଯାଉଛି ।

ବାଲିଆବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପାହାଡ଼ ଦୂରରେ; ତେର ଦୂରରେ । ଆମ୍ଭରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପ୍ରଥମେ ଆମ୍ଭଗୋପନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆମ୍ଭଗୋପନ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଏହି ଅଦୂରସ୍ଥ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପ; କିନ୍ତୁ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପକୁ ପିବେ କିପରି ? ବନ୍ଦୀ ଯଦି ଏକା ହୋଇଥାନ୍ତା, ଭୟର କୌଣସି କାରଣ ନ ଥିଲା । ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରି ପହଁରି ପହଁରି ସହଜରେ ଚାଲି ଯାଇ ପାରନ୍ତା । ବନ୍ଦୀଗଣ ସେ ମୁକ୍ତ କରି ତା'ର ମନରେ ଏତେ ଆଶା ଦେଇଛି, ତା' ତ ସେ କରି ପାରବ ନାହିଁ । ଯଦି କେବଳ ନିଜ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରି ପଳାଏ, ତେବେ, ବୃଥା ଆଶା ଦେଲା ନାହିଁକି ? ଯଦି ମାତା ପୁତ୍ରଙ୍କର ମିଳନ ଘଟାଇ ପାରେ କି ଆନନ୍ଦ ଉଭୟଙ୍କ ମନରେ ନ ହେବ ? ମାତ୍ର ଉପାୟ ?

କୌଣସି ସୁବିଧାଜନକ ଉପାୟ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ବୋଇତରେ ଛେଟ ଛେଟ ନୌକା ଅନେକଥିଲା । ମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଉତ୍ତମରୂପେ ବନ୍ଦୀ । ଏକାକୀ ଖୋଲିବାକୁ ଗଲେ ଲୋକେ ଜାଣି ଉଠିବେ ।

କାଳବିଳମ୍ବ କରିବାର ସମୟ ନ ଥିଲା । ହଠାତ୍ ଲୋକଟିର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ ଚୁକି ଖେଳିଗଲା । ସେ ରମଣୀକୁ କହିଲା, ମୋର ଆଦେଶ ପାଳନ କରି ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ । ମୁଁ ଅନୁଗମନ କରୁଛି ।

ରମଣୀ ଦୋଦୋପାଞ୍ଚ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ଆଦେଶ ପାଳନ କରି ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କଲା ।

ଲୋକଟି ମଧ୍ୟ ଯଶେ ମାତ୍ର ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ରମଣୀର ପଛେ ପଛେ ଲମ୍ଫ ଦେଲା ।

ଭଜନା ଭାବିଲା, ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଯେଉଁ ନରାଧମମାନେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଲୁଚିତ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ପଦବାଚ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ପରଧନ ଅପହରଣ କରିବାକୁ ଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ ଖାତିର ନ କରନ୍ତି ସେମାନେ ତ ସହଜରେ ପ୍ରକୃତର ଭଣ୍ଡାରରୁ ଧନ ଆହରଣ କରି ପାରନ୍ତି । ଏଠାରେ ନିରାହୁ ସ୍ଵଦେଶୀକ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ନ କରି ପୋହୁଲା ଦ୍ଵୀପମାଳକୁ ଯାଇ ପୋହୁଲା ସତ୍ତ୍ଵ କରନ୍ତେ କିମ୍ବା ସକଳ ଦ୍ଵୀପରୁ ହାତୀଦାନ୍ତ ଆଣି ବଣିଜ ତଳାଇ ଲାଭବାନ୍ ହୁଅନ୍ତେ । ପରିଶ୍ରମ କରି ମନୋମତ ଧନ ପାଇ

ପାରିଲେ । ସମସ୍ତେ ପଦ ବାଲିଦ୍ୱୀପର ଅଗଙ୍ଗ ପଦ୍ମ ଉତ୍ତମରୂପେ ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନ ଖୋଜନ୍ତେ, ଚାନ୍ଦି ରାଜା ସମ୍ପତ୍ତି ସହଜରେ ଲାଭ କରି ପାରନ୍ତେ । ବଡ଼ଲୋକ ହେବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ, ଆଜି ଏହି ନିଶୀଥରେ ଯେଉଁ ସାହସରେ ସୁଦୈଶୀଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ, ଠିକ୍ ସେତିକି ସାହସର ସହୃଦ ସୁମାନ୍ୟା, ଜାଭୁ ଓ ବାଲିଦ୍ୱୀପମାନଙ୍କରେ' ଆକ୍ରମ ଅଧିବାସୀ, ଅସଭ୍ୟ, ଅନାଥ, ନିପିଣ୍ଡ କଳା ଜଉନମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରି, ବଣୀଭୂତ କରି ରାଜ୍ୟସ୍ଥାପନ କରି ପାରନ୍ତେ । ଆକ୍ରମ ଅଧିବାସୀ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇ, ରାଜା ହୋଇ, ନିଜର ଗୌରବ ଓ ଜାତିର ଟେକ ବଢ଼ାଇ ପାରନ୍ତେ । ଅସଭ୍ୟ ସମାଜକୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇ ସୁଧୂସାର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତେ ।

ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ତ, ସେମାନେ ନିକଟରେ ହେଲେଣି । ଏ ସମସ୍ତ କଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବି । କେଜାଣି ବା ସେମାନଙ୍କ ମନୋଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିପାରେ । ଶିକ୍ଷକା ବୋଧହୁଏ ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦୁ ଦୁରରେ ହୋଇ ଯିବଣି । ଆଉ ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ଅସାବଧାନତା ଯୋଗୁ ପ୍ରାଣର ସନ୍ତାନଟିକୁ ସେ ରମଣୀ ହରାଇ ବସିଲା ସିନା ।

ଦୟାଦଳ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ । ଗର୍ବରେ ଛତା ଫୁଲାଇ ସମୁଦ୍ରକୁଲଆଡ଼େ ଚାଲି ଚାଲି ଆନନ୍ଦରେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଗଳ୍ପ କରୁଥିଲେ । ରମଣୀକୁ ହସ୍ତଗତ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ଏତିକି ଦୁଃଖ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ସେମାନେ ଯେଉଁନିମନ୍ତେ ପଠାଯାଇ ଥିଲେ ତାହା କେତେକ ପରିମାଣରେ ସାଧନ କରି ପାରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରକ୍ତି ନିଷ୍ଠୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ । ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟ କଥୋପକଥନ କରି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ହଠାତ୍ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ କିଏ ଜଣେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।

ଭଜନା ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲା । ମନରେ ଅଛୁଳ ସାହସ । ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ଚକିତ କରି ଆଦେଶ ସୂଚକ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ଯେଉଁଠାରେ ଅଛ ସେହିଠାରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୁଅ । ମୋର କେତୋଟି କଥା ପଢ଼ିବାର ଅଛି । ଉତ୍ତର ଦିଅ ।

ଭଜନାର ଆଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେଲେ । ରାଜିର ଏତେବଡ଼ ତକ୍ତାଏତରେ କେହି ତାଙ୍କର ବିପକ୍ଷରେ ଠିଆ ହୋଇ ବାଧା ଦେଇ ନ ଥିଲା । ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ସଫଳତା ଅନେକ ଲୋକ ଆସି ଏକାଥରେ ବାଧା ଦେଇଥାନ୍ତେ ସେମାନେ ଏତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ଭାତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ, ମୋଟେ ଜଣେ ଲୋକ । ସେ ଜଣକ ପ୍ରକ୍ତିର ଆଦେଶ ପରି ଆଦେଶ ଦେଉଛି ।

ସମସ୍ତେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଥିଲେ, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ଜଣେ ସାହସ କରି ପଚାରିଲା, ଆପଣ କିଏ ?

ଭଜନା ନ ହସି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଆଜି ଆପଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ଭାବିଲା, ଯେ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟକର ପରର ସ୍ଵାର୍ଥୀନର୍ତ୍ତା ହରଣ କରିଥାଏ, ଯେତେ ସାହସୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହଠାତ୍ ତାର ଭୟ ହୁଏ । ସେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମୁଁ କିଏ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁ ? ମୁଁ ଏହି ବସ୍ତ୍ରାଣ୍ଡି ବାଲିରା ପ୍ରାନ୍ତରର ରାଜା । ଆଉ ଯଦି ଅଧିକା ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁ, ମୁଁ ଏତକ କହିପାରେ ଯେ ମୁଁ ମହାପ୍ରତାପୀ କଲିଙ୍ଗ ରାଜବଂଶର ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଜା । ଯାହାଙ୍କର କାର୍ତ୍ତି କେବଳ ଭାରତ ସାରା ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଜଗତରେ ଆଜି ପରିଚିତ, ମୁଁ ସେହି ମହାତ୍ମା ଲଳିତେନ୍ଦ୍ର କେଶରୀଙ୍କର ଅନାଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିକୃତ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଗତିରୂପ କଲ କାହିଁକି ?

ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ଏତକ ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ଯେ, ତୁମର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯଦି ଧନ ପାଇବାର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, ଶ୍ରେୟସ୍ ସଂଗ୍ରହ କର, ମନୁଷ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ବିନାୟକରେ ଧନ ନେଇ, ସମାଜରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରି ନ ପାର ! ଜୀବ ହିଁସା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲେ, ମୋପର ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରୁ ଅଜାତ ମାଛ ଧରି ପାର । ଜଗତରେ ଏତେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଅଛି । ତହିଁରେ ଶତ ଶତ ହିଂସ୍ରକ ପ୍ରାଣୀ ଅଛନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କୁ ବଧ କଲେ ତମର ଜୀବହିଂସା କରିବାର ଅଣା ମୋଣିବ । ଧନ ପାଇବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ, ମୁଁ ସହଜ ଉପାୟ ବତାଇ ଦେବି । ଯାଅ ପୋହଲା ଦ୍ଵୀପକୁ ପୋହଲା ଆଣ, ଯାଅ ମସଲ ଦ୍ଵୀପମାଳକୁ ମସଲ ଆଣ, ସିଂହଲକୁ ଯାଅ ହାତାଧାନ୍ତି, ମୁକ୍ତା ଆଣି ବ୍ୟବସାୟ କର । ଦେଖିବା ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ବୁବେର ହୋଇ ଉଠିବ । ଆଉ ଯଦି ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, ଏହା ବିଶାଳ ଦୃଢ଼ତାରେ ବିଜୟ ଅଭାବ ନାହିଁ । ଅଭାବ ଅଛି ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ସାହସର । ତମର ଭ୍ରମମାନେ ଯାଇ ସୁଦୂର ସୁମିତ୍ରା, ଜାଭା, ଲେପୋକ, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଏବଂ ସେଲବିସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ଵୀପମାନଙ୍କର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶାଭୂତ କରି ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି, ବସନ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଆର୍ଯ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଓ ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର କରି ନିଜକୁ ଧନୀ ଓ ଧନ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଦେଶରୁ ମମୁରୀଶାଳୀ କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ବ୍ରହ୍ମ ଦେଶରେ ଦେଶ, ରାଜବଂଶ ନାହିଁ କୁଳରେ ତମର ପୁରୁଷରୂପ ହିମୁସା ଏବଂ ଭଞ୍ଜିକଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ କିପରି ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି, ମହାପରାଜ୍ୟମଣି ରାଜା ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ତଥାପି ତମମାନେ ଆଜି ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ରହିଛ । ରାଜା ହେବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ଶୀଘ୍ର ଯାଅ । ଯଦି ଆହୁରି ସହଜରେ ଧନ ଲାଭ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, ଯାଅ ବାଲିଦ୍ଵୀପର ଅଗଣ ପବତକୁ । ଜଣେ ଚୀନ୍ ରାଜା ସେହି ଅଗଣ

ପଦ୍ମର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର ଦିପ୍ତି ଧନ ରହୁ ପୋତି ରଖିଛନ୍ତି । ସେ ଅସୁନ୍ଦର ଥିଲେ । ଭୁମ୍ବେମାନେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଖୋଜିଲେ ସେ ଧନ ପାଇ ପାରିବ । ଧନା ହୋଇ ପାରିବ । ମୋର ଉପଦେଶ ପାଳନ କରିବ କି ଭୁଲ୍ମାନେ ?

ଭଜନାର କଥା ଦୟାଙ୍କର ହୃଦୟ ତରଳାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଗର୍ଜନ କରି କହିଲା, ଭୟ ହେଉନାହିଁ ମୂର୍ଖ, ଏକାକୀ ସାକ୍ଷାତ ଯମଦୂତଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶାନ ହୋଇ ଗତିରେ ଧରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛୁ । ପାଗଳ ପରି ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା ଗୁଡ଼ାଏ ବକି ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ସାହସ କରୁଛୁ ? ଏପରି ଉପଦେଶ ଆମେ ଶୁଣିଛୁ । ବାଟ ଛାଡ଼ି ଆଜି ହୋଇ ଯା ।

ଭଜନା କହିଲା ମୋର କଥା ତମର ମନ ଘେନିଲା ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ଯାହା କହିଲା ଭୟ, ସେ ଭୟ ମୋଠାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ସତ୍ ପଥରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଯଦି ମୃତ୍ୟୁ ଆସେ ଆନନ୍ଦରେ ବରଣ କରିବି ।

କିଏ ଜଣେ ଅଟ୍ଟାକ୍ତ କରି କହିଲା ହଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ।

ମୁଁ କେତେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି ନାହିଁ । ଦେହରେ ବୁଢ଼ାଏ ରକ୍ତ ଥିବାଯାଏ ହସାରର ମଙ୍ଗଳ କରିବାରେ ନିୟୁକ୍ତ ଥିବା—ସେଥିରେ ମୋ'ର ଜୀବନ ଯାଉ ପଛେ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ । ମୁଁ ଏକାକୀ—ଭୁମ୍ବେ ଅନେକ ।

ଏତିକି କହି ପଛପାଖେ ଅଶ୍ଵାରେ ଝୁଲୁଥିବା ତରବାର ଆଣିବାକୁ ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ ବଢ଼ାଇଲା । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କିଏ ଜଣେ ପଛଆଡ଼ୁ ତା'ର ହାତ ଧରି ପକାଇଛି, ସେ ଆଉ ହାତ ଟାଣି ଆଣି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପଛକୁ ଚାହିଁ ଦେଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ଲୋକ ଆସି ତା'ର ଗୃହଆଡ଼େ ଘେରିଗଲେ । ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଭଜନା ଏଥର ବନ୍ଦୀ ! ତାର କହିବା କଥା ମୁହଁରେ ହିଁ ରହିଲା ।

କିଏ ଜଣେ ତା'ର ଦାଢ଼ିଟାଣି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲା, ଏଥର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବେ ତ ଭଦ୍ର ଲୋକ ?

ଭଜନା ଶୁଣି କରି କହିଲା, ମୁଁ କହି ଦେଇଛି, ଦେହରେ ବୁଢ଼ାଏ ରକ୍ତ ଥିବାଯାଏ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି ନ ପାରେ । ଭୁମ୍ବେମାନେ ଚୋର, ମୋତେ କୌଶଳରେ ବନ୍ଦୀ କରିଛ । ମୋତେ ଥରେ ମୁକ୍ତ କରିଦିଅ, ମୁଁ ଏକାକୀ ଭୁମ୍ବେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ।

ଏତେ ଅଜୁଆରେ ପଶିବୁ କାହିଁକି ? ସହଜରେ ତ ତୋତେ ବନ୍ଦୀ କରିଛୁ ।

କିଏ ଜଣେ ଅଟ୍ଟାକର କହୁଲା, ହେଁସେ, ତୁ ଏହି ବାଲିକା ପ୍ରାନ୍ତରର ରାଜାକୁ ତୁ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରୁଛୁ । ମା କାଳୀଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ନିମନ୍ତେ ଏପରି ଜଣେ ଲୋକ ଦରକାର । ଆଉ ବଳୟ କାହିଁକି ? ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଦେହରୁ ସମସ୍ତ ଉକ୍ତ ପଦାକୁ କାଢ଼ି ଦିଆଯାଉ । ସେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରନ୍ତୁ ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ରାଜିକର କହୁଲା, ଦେଖ, ତମେମାନେ ଭାରି ଅଭଦ୍ର । ବାଜେ କଥାରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତାନ କ'ଣ । ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରୁଛୁ । ବଣିକଙ୍କର ଆଦେଶ, ଯେଉଁ ବନ୍ଦୀ ସାହସୀ ବଳବାନ୍ ତାକୁ ହତ୍ୟା କରିବାର ଅଧିକାର ଆମଠାରେ ନାହିଁ । ବଣିକ ନିଜେ ଦଣ୍ଡାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିବେ । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଣିକଙ୍କ ନିକଟକୁ ତାମ୍ରଲତ୍ର ଯିବା ଯାଏ ଏହାକୁ ବନ୍ଦନା ସଙ୍ଗେ ରଖାଯାଉ । ଯାହା ଆଦେଶ କରିବେ, ତାହା କରାଯିବ । ତମରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମେ ବଣିକଙ୍କ ବୋଇତରେ ବନ୍ଦୀ ଥିଲେ । ମୁଁ ତ ନିଜେ ଜଣେ ଥିଲି । ଯୁଦ୍ଧ ନେଇ ଚାଲି । ଡେଇଁ କରିବା ମଙ୍ଗଳ ଜନକ ନୁହେଁ । ହୁଏ ତ ଯେ ଦିନେ ଆମର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ହୋଇପାରେ ।

ସେ ତ କେବଳାର କଥା । ଯୁଦ୍ଧ ଏବେ ରଖିବ କେଉଁଠି ?

ଯେଉଁଠାରେ ବନ୍ଦୀମାନେ ରହନ୍ତି ।

ସେଠି ଯେ ବନ୍ଦନା ରହୁଛି ।

ରହୁ ନା, ଯୁ। ପୂର୍ବରୁ ତ ଅନେକ ବନ୍ଦୀ ଦିନେ ଦିନେ ରହି ଆସିଛନ୍ତି । କ୍ଷତି କ'ଣ ହେଲା । ସେମାନେ ଯେ ଦିନେ ରହି ଆରଦନ ହାଣ ଖାଉଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ଅନେକ ଦିନ ରଖିବାକୁ ହେବ, ଏ ଭିତରେ ଯଦି ମହାସ୍ତ୍ରା..... । କଥା ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ୟମାନେ ହିଁ ହିଁ ହୋଇ ହସି ପକାଇଲେ । ଭଜନା ଆବଦ୍ଧ ସିନ୍ଦୂ ପରି ଗଞ୍ଜନ କରି କହୁଲା, ନରାଧମ, ଭଜନା ତମରମାନଙ୍କ ପରି ପଶୁ ନୁହେଁ ।

ଆହା ହା, ମର ଯାଉଥାଏ କି । ମୁହଁ ଟିକେ ଟେକିଲା, ତୋର ଦାଢ଼ିଆ ମୁହଁକୁ ଟିକିଏ ଦେଖି । ଏତିକି କହି ଭଜନାର ରୁଟି ଧରି ମୁଣ୍ଡ ବଙ୍କାଇ ଦେଲା ଏବଂ କହୁଲା, ହଁ, ମୁହଁଟି ତ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର । ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖି ତ ସେ ଏକାଥରକେ ମୋହ ହୋଇଯିବ ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ କହୁଲା ସେ ସେପରି ନୁହେଁ । ବଣିକଙ୍କଠାରୁ ତାକୁ ମାଗି ରଖିଥିଲା । ଆମର ସବୁ ପ୍ରଲୋଭନ, ସବୁ ଭୟ ବୁଝା ହେଲା । ସେ ବରଂ ସେହି ଅକାରୁଆ କୋଠାରେ ସଜି ସଜି ମରବ, ପଦାକୁ ଆସି ସ୍ୱାର୍ଥୀନ ହୋଇ ଆମର କଥା କରିବ ନାହିଁ । ତାକୁ ଏଥର ବଣିକଙ୍କୁ କହି ଅଣ୍ଡାମାନ୍ ପଠାଇ ଦେବା ଏବଂ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ଆଣିବା ।

ଏହିପରି କଥୋପକଥନ କରି ବନ୍ଦୀ ସହ ସମୁଦ୍ର କୁଲକୁ ଗଲେ ।

ଭଜନା ବନ୍ଦନା ଥିବା କୋଠାରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରା କଲା, କିପରି ନିଷ୍ଠୁରମାନଙ୍କ ହାତରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବି । ସେମାନଙ୍କ କଥାରୁ ସେ ବୁଝିପାରୁଥିଲା ଯେ, ତାକୁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଅନେକ ଦିନ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପନ୍ଦର ତାର ଭାଗ୍ୟରେ କ'ଣ ଅଛି ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦୟା ବଣିକ ହୁଏ ତ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ କରି ପାରନ୍ତି । ଯଦିବା ମୁକ୍ତ କରନ୍ତି, ତେବେ ତାକୁ ଶ୍ରୀତଦାସ ପରି ତାଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପ୍ରତି କଥାରେ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ଏହି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ଦୟାମାନଙ୍କର ପରି ଜଣେ ହୋଇ ରହିବ । ସେ ତ ଗୃହେନା ଭୁଞ୍ଜିଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ବିବେକର ବିପକ୍ଷରେ ଯାଇ ନିରାଶ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବ । ସେ ଯଦି ସ୍ୱୀକାର କରେ ତାଙ୍କର ଦଳରେ ରହିବାକୁ, ତାକୁ ମୁକ୍ତ କରିବେ ସତ, କିନ୍ତୁ କି କାମରେ ଲଗାଇବେ ସେ ତାହା ଜାଣେନା । କେଜାଣିବା କିଛି ଅଧିକାର ଦେଲେ “ଶଠେ ସାଠ୍ୟ” ସମାଚରେଇ” କରି ପଳାଇ ଯାଇ ମୁକ୍ତ ହେବ ।

ବନ୍ଦନା ଯେତେବେଳେ ତାର ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନା ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥାଏ, ଭଜନା କବ୍‌ଜା କାଟିବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାଏ । ବନ୍ଦନା ବିଷୟରେ ସେ ଆଗରୁ ପଦେ ଅଧେ କଥା ଶୁଣିଥିଲା । ସେ ସେଠାରେ କେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଧନ କରିବାକୁ ରଚିତା ଥିଲା, ତାହା ଭଜନା ଜାଣି ପାରିଥିଲା ଦୟାମାନଙ୍କ କଥାରୁ ।

ବନ୍ଦନାର ଜୀବନା ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଶୁଣି ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯାହା ଶୁଣିଲା, ସେତିକିରେ ବେଶ୍ ବୁଝି ପାରିଥିଲା, ଏ ମଣିଆଁର ମା । ତାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଜୀବନା ସଙ୍ଗେ ରୂପେଇର ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା ମିଳି ଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଭଜନାର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ସେ ନିଜର ମୁକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ମଣିଆଁର ଜନନୀକୁ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ସେ ସମସ୍ତ କଥା ବୁଝି ପାରିଲା, କିନ୍ତୁ ରମଣୀକୁ ସନ୍ତାନ ବିଷୟରେ କୌଣସି କଥା କହିଲା ନାହିଁ । କହିବାକୁ ଅବସର ନ ଥିଲା ।

ଏହାପରେ ଭଜନା କିପରି ମୁକ୍ତ ହେଲା ଏବଂ କିପରି ବନ୍ଦନାକୁ ମୁକ୍ତିର ଆଶା ଓ ସନ୍ତାନ ଦେଖିବାର ଆଶା ଦେଇ ମୁକ୍ତ କଲା ସେ କଥା ପୂର୍ବେ କୁହା ଯାଇଛି ।

ଉଭୟେ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଥିଲେ ।

ସମୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗ ଭେଦ କରି ଭଜନା ରମଣୀକୁ ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ ବନ୍ଧୁ ଶୁଣିଆ ଦ୍ୱୀପ ଅଭିମୁଖେ ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି ଚାଲିଲା । ସେତେବେଳକୁ ରାତି ଶେଷ ପ୍ରାୟ । ପଶ୍ଚିମ ସମୁଦ୍ରର ଗର୍ଭ ଆଡ଼କୁ ଯେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛନ୍ତି । ଏଣେ ପୂର୍ବଦିଗ ଆଲୋକିତ ହେଲାଣି । ପବନ ବାଜି, ତରଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ବେଳାକୁମ୍ଭି ଆଡ଼କୁ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଧାଇଁଛନ୍ତି । ଭଜନା ପ୍ରକୃତର ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଅତ୍ୟାଚାର

ନ ମାନ, ଦ୍ଵିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ପହଞ୍ଚି ଚାଲିଛି । ସେ ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଚରପରଚିତ—
ସମୁଦ୍ରକୁ ଭୟ କରିବ କିଆଁ ? କଟିଦେଶରେ ଝୁଲୁଥିବା ତରବାର ତାକୁ ଗତିରେ,
ବାଧା ଦେଲା । ଭଜନା ଭାବିଲା ତରବାରଟାକୁ ଖୋଲି ପକାଇବ, ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ
ଯାଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତ ନ ହୋଇଛି, ତାର ଏକମାତ୍ର ସହାୟ ତରବାରଟିକୁ ହାତଛଡ଼ା
କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲା ନାହିଁ । କିଏ ଜାଣିଛି ପଥରେ ଆହୁର ବିପଦ ଅଛି କି ନାହିଁ ?

ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପ ଆହୁର ଅନେକ ଦୂରରେ । ଭଜନା କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ
ପଡ଼ିଲା । ନିକଟରେ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ତମ୍ବାର ତୋଳି ଥର ଥର ଘଣ୍ଟି
ବଜାଉଛି । ଏହା ଭଜନାର କାନ୍ଦୁ । ତୋଳର କିଛି ଦୂରରେ ସମୁଦ୍ର ଭେଦ କରି
ଖଣ୍ଡେ ଅକର୍ମଣିଳା ସମୁଦ୍ର ଉପରକୁ ଗୁଣ୍ଡେ ଉଠିଛି ।

ଭଜନା ଖୁସି ହେଲା । ଭାବିଲା, ଯେଉଁ ଶିଳା ତାର ଜନ୍ମକାଳରୁ ସହସ୍ର
ସହସ୍ର ବୋଇତ ଭାଙ୍ଗି ଅଗଣନ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନ ନାଶ କରୁଛି, ଆଜି ସେହି
ଶିଳା ତାକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବ । ରମଣୀକୁ ପଚାରିଲା, ପହଞ୍ଚି କାଣ ? ରମଣୀ ଉତ୍ତର
ଦେଲା—ନାଁ ।

ଶିଳା ନିକଟରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭଜନା କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି ।
ରମଣୀକୁ ପିଠିରୁ ଓଢ଼ାଇ କାନ୍ଦରେ ବସାଇଲା । କିନ୍ତୁ ସେ କାନ୍ଦରେ ନ ବସି
ନିଜର ଦେହକୁ ସମୁଦ୍ର ଜଳରେ ଭସାଇ ଦୁଇହାତରେ ଭଜନାର ଅଣ୍ଟାକୁ ଧରିଲା ।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ ଭଜନା ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ବୋଧକଲା ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥ
ଶିଳା ଆଡ଼କୁ ପହଞ୍ଚି ଚାଲିଲା ।

ଶିଳା ଉପରେ ରମଣୀକୁ ଓଢ଼ାଇ, ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ଵାସ ଡାଳିଲା । ରମଣୀ
ସୁସ୍ଥ ହୋଇ କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଭଜନାକୁ ଚାହିଁଲା ।

ସେ ଧୀର ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁରରେ ପଚାରିଲେ, ଆସଣ କିଏ ମୋତେ
ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି, ଦୟାକରି କହିବେ ଥରେ ?

କହିବାର ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ । ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ, ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ
ବଳେ ଜାଣିପାରିବ ।

ଏତିକି କହି ଭଜନା ପଛକୁ ଚାହିଁଲା । ଯାହା ଦେଖିଲା ତହିଁରେ ତାର
ମୁକ୍ତଲାଭ ଆଶା ଏକାଥରେ ମିଳାଇଗଲା । ବେଶୀ ଦୂରରେ ନୁହେଁ, ଏହି ତ
ନିକଟରେ—ଅତି ନିକଟରେ ତିନିଟା ନୌକା ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରି
ଛୁଟିଛି । ମୁକ୍ତଲାଭର ସମସ୍ତ ପଥ ରୁକି । ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ଶୁଭା ଏ ଲୋକଙ୍କ
ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ହୁଏତ ମୃତ୍ୟୁ ନୋହିଲେ
କନ୍ଦୀ । ନୌକାଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ନିକଟରେ ହେଲାଣି ଯେ, ଯନ୍ତାଯୁନ କରି ଖୁଣ୍ଟିଆ
ଦ୍ଵୀପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ଆଶା ବୃଥା ।

ଭଜନା ରମଣୀକୁ କହିଲା, ଦେଖ ଡିକିଟା ନୌକା କିପରି ଡାର ବେଗରେ ଛୁଟିଛି ଆମକୁ ଧରିବାକୁ । ଆଉ ମୁକୁର ଆଣ ନାହିଁ । ମୋର ଇଚ୍ଛାଥିଲା ମା ପୁଅକୁ ଏକାଠି କରି ଉଭୟଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ବଢ଼ାଇ ଦେବି, କିନ୍ତୁ..... ।

ସ୍ୱର୍ତ୍ତ ହୋଇ ରମଣୀ କହିଲା—ଆହା, ଏ ହୃତଭାଗିନୀ ବନ୍ଦନାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜର ଜୀବନ ବିପଦାପନ୍ନ କଲ । ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ଆଣି ନ ଥିଲେ ଠିକ୍ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚି ସାରନ୍ତେଣି । ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ମୁଁ କି ଅପରାଧ କରିଛି କେଜାଣି ମୋତେ ଯିଏ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସୁଛି, ତାର ସେ ମଙ୍ଗଳ କରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଭଜନା ତରବାର ହାତରେ ଝୁଲାଇ କହିଲା, ଛଡ଼ ସେ ସବୁ କଥା । ଦେହରେ ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ, ମୁଁ ପୁନର୍ବାର ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଯିବି ନାହିଁ । ମୋର ମୂଲ୍ୟ ଅନିର୍ବାଚ୍ୟ । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଯାହା କହୁଛି ଶୁଣ । ଯଦି ତୁମକୁ ସେମାନେ ଜୀବନରେ ରଖନ୍ତି, ତେବେ ସନ୍ତାନ ନିମନ୍ତେ କେଉଁ ଚିନ୍ତା କରିବ ନାହିଁ । ତମ ନିକଟରୁ ତାକୁ ଯେ ଉଦ୍ଧାର କରି ନେଇଥିଲା, ମୁଁ ତାର ସ୍ୱାମୀ । ସେ ଅନେକ ଦିନ ମରି ଗଲାଣି । ପୁଅର ଭାରି ମୋ ଉପରେ । ସେ ଆଉ ଆଜି ଶିଶୁ ହୋଇ ନାହିଁ । ବାଲାବସ୍ତ୍ରା ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ବସିଲାଣି । ସ୍ନେହରେ ତା'ର ନାମ ରଖିଛୁ ମଣିଆଁ । ମୁଁ ତାକୁ ପୁତ୍ରଭଳି ସ୍ନେହ କରେ । ସେ ମୋତେ ପିତା ବୋଲି ମାନେ । ସ୍ନେହର ରଣୀ ହୋଇ ନାହିଁ ସେ । ଆଶାକରେ, ଦିନେ ସେ ଦେଶର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲୋକ ହୋଇ ଉଠିବ । ତମେ ଉପହାର ଦେଇଥିବା ମଣିଷ ତା ନିକଟରେ ଅଛି । ସେହି ମଣିର ମୂଲ୍ୟରେ ନିଜକୁ ସେ ବିଖ୍ୟାତ କରି ପାରିବ । ଆଉ ଅଧିକ କହିବାର ବେଳ ନାହିଁ । ଏଥର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ରମଣୀ ଚକ୍ରରୁ କୃତଜ୍ଞତାର ଲେଖକଧାର ଗଡ଼ାଇ ହସ୍ତ ଯୋଡ଼ି ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, ପରମେଶ୍ୱର, ପରୋପକାରୀ ମଙ୍ଗଳ କର ।

ବାଳକର ତରଳ ପ୍ରାଣରେ ଏପରି ଦୁଃଖ ଅସହ୍ୟ । ସ୍ୱର୍ଗର ତାରକା ତମ୍ବୁକୁ ଅଭିମାନ କରି ଖସି ଆସିଛି ଧରକୁ ? ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତ ସବୁ ଦେବା-ଦେବୀଙ୍କର ସ୍ଥାନ, ଅସମ୍ଭବ ହେବ କାହିଁକି ? ଦେବା ଆଜି ବାଳକା ହୋଇ ବାଲକାଗୁଣିର ଶୀତଳ ବସରେ କାହିଁକି ? ସେ ଯଦି ହିନ୍ଦୁ ହୋଇଥାନ୍ତା କେଜାଣିବା ଏପରି କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତା । ସେ ହିନ୍ଦୁ ନୁହେଁ କି କିଛି ନୁହେଁ । ତଥାପି ଭଗବାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପ୍ରତିପଦରେ ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରେ, ତେଣୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସମୟ ସମୟରେ ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଏ ।

ତାର ପାଳକ ପିତାମାତାଙ୍କର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ । ସେ ଉଭୟଙ୍କର ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଚାଲେ । -ରୂପେଇ ପରି ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା କରିବାକୁ ସେ ଶିଖିନାହିଁ କି ଭଜନାପରି ଏକାଥରେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ସ୍ଥିତି ଅସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଜଣକଠାରେ । ସେ ଯେଉଁଠାରେ ଥାନ୍ତି ପଛେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଅଛନ୍ତି । ଏହାର ପ୍ରମାଣ ତାଙ୍କର କାର୍ତ୍ତି ଏହି ଅନନ୍ତବିଶ୍ୱ । ଆଜି ସେହି ବିଶ୍ୱପତକି ତାଙ୍କ ସେ କେତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି, ବାଲିକାର ଅସହ୍ୟଯୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଖି ।

ଗୋଲ୍ଲକାର ପ୍ରକାଶ ସୂର୍ଯ୍ୟର କିରଣ ବାଲିକାର ଯନ୍ତ୍ରଣା-ବିକୃତ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଛି । ବାଲିକାଟି ଆକୁଳ ହୋଇ ହିନ୍ଦନ କରିପାରୁ ନାହିଁ, କେବଳ ବୁଲୁନ ତା'ର ମୁଖରୁ ବହୁର୍ଗତ ହେଉଛି । ତହୁଁ ଉଦ୍‌ଲିଳିତ, ସମୟ ସମୟରେ ସ୍ମୃତ । ନାସିକା ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣର ବାଉଳ ଛଣି ରକ୍ତ ବୋହୁଥିଲା । ରକ୍ତସ୍ରାବ ବନ୍ଦ ହୋଇଛି, ସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିକ ଫୁଲିଉଠି ରକ୍ତରେ ଲାଲ ଦେଖାଯାଉଛି । ମୁକ୍ତ ବୁଲୁଳ ବାଲିକା ଉପରେ ବିସିନ୍ତ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରକ୍ତ ଧାରରେ କେଶ ବିଡ଼ାବାନ୍ଧ ରଙ୍ଗ ଦେଖାଯାଉଛି । କେଉଁଠାରେ ବା କେଉଁଏ ଏକାଥରେ ବାଲି ଭିତରେ ପୋତିହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ବାଲିକା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନଗ୍ନ, ପିଠିମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛି । ସମୀରଣ ତା'ର ବହୁମୁଖ ବସନ ଖଣି ନିକଟରୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଇ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ପକାଇଛି ।

ଏପରି ଦୃଶ୍ୟ ବାଲିକର କୋମଳ ପ୍ରାଣ ସହିବ କିପରି ? କରୁଣାର ଅଶ୍ରୁ-ଭୂମା ବାଲିକର ତହିଁ ପ୍ରାନ୍ତ ଆର୍ଦ୍ର କଲା । ସେ ଯୋଡ଼ହସ୍ତରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, 'ପରମେଶ୍ୱର, ତୁମର ପବିତ୍ର ରାଜ୍ୟରେ ଏପରି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ କାହିଁକି ? ନିଶ୍ଚୟା ଶିଶୁପ୍ରତି ଏ ଅତ୍ୟାଚାର ! ପ୍ରଭୋ, ଦୋଷୀକୁ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କର ।

ବାଲିକ ଧୀରେ ଧୀରେ ଶିଶୁର ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାର ମସ୍ତକରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କଲା । ବାଲିକାର ମୁଖରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଚିତ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲ ନାହିଁ । ସେ ସୁଦ୍ଧା କେବଳ ବୁଲୁଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାଲିକ ମଣିଆଁ ଚିନ୍ତାକଲା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ'ଣ ? ସକାଡ଼ି ବାପା କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଖୋଜି ଖୋଜି ପାଉନାହିଁ । ସମୁଦ୍ରରେ ନୌକା ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ, ସେ ଦୃଢ଼ ଖଣ୍ଡିଆ ପାହାଡ଼ ଆଡ଼େ ଯାଇଥିବେ । ମୋତେ ନ ଉଠାଇ ଗଲେ କାହିଁକି ? ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଆଡ଼େ ଯାଉ ଯାଉ, ଗୋଟିଏ ମସ୍ତକସ୍ଥାନ ପିଣ୍ଡ ଏବଂ କିଛି ଦୂରରେ ପିଣ୍ଡସ୍ଥାନ ମସ୍ତକ, ଏହାର ଅର୍ଥ ? ଆଉ ଏ ବାଲିକାଟି କିଏ ? ଏଠାରେ ଏପରି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି କିଆଁ ? ବାଲିକାର ଦେହରେ ପ୍ରାଣ ଅଛି, ମାତ୍ର ସଞ୍ଜ୍ଞାହୀନ । ମୁଁ ତାକୁ ଛୁଟିରୁଛି ନେବି । ଯେଉଁମାନେ ତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର

ଏ ପ୍ରାଣ ଉପରେ ଅଧିକାର ନାହିଁ । ବାଲିକା ମଣିଆଁ ବାଲିକାକୁ ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲ । ବାଲିକା ମୁଖ ବନ୍ଦୁତ କରି ଅଧିକ ବୁଲେଇ ଉଠିଲା । ମଣିଆଁ ଦେଖିଲା ପିଠିପାଖେ ମସୃବତ ଖଣ୍ଡିଆ । ସେହି କଟା ସ୍ଥାନରେ କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ବାଲିକଣା ଲାଗି ରହିଛି । ବିଳମ୍ବ କରିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ବାଲିକାକୁ କାକରେ ପକାଇ, ରେଣୁମୀ ଲୁଗାକୁ ହାତରେ ଧରି କୁଟୀରପୁରୁଷେ ଚାଲିଲା ।

କୁଟୀରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲା, ଦ୍ଵାର ଯେପରି ଖୋଲୁଥିଲା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅଛି, ବାପା ଫେରି ଆସିନାହିଁ । ରାତର ବଛଣା ପୁରୁଷର ପଡ଼ି ରହିଛି । ଯଦି ସହକାରେ ବାଲିକାକୁ ଶୁଆଇ ଦେଲା, ମୁହଁ ମଡ଼ାଇ । ଘା'କୁ ଉତ୍ତରୁପେ ପସନ୍ଦ କରି ଦେଖିଲା, ଘା' ମୁହଁରୁ ବାଲିଯାକ ଓଦା କନାରେ ଘୋଡ଼ା ପକାଇଲା । ବଟା ହଲଦା ଟିକିଏ ଗରମ କରି ଘା ମୁହଁରେ ଦେଲା । ମାତ୍ର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ସେ ପୁରୁଷର ସଜ୍ଞାସ୍ଥାନା ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଲା । ତା'କୁ ଜଗି ବସିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁ, ଘରର ଧନା କରିବାକୁ ହେବ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା, ଭଜନାର ଦେଖାନାହିଁ । ଆହୁରି, ମଣିଆଁ ଚିନ୍ତାକଲ, ବାପା ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ? ବାଲିକା ନିମନ୍ତେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ପାରୁନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତା ସଙ୍ଗଦା ଦୁଃଖିନୀ ଆଡ଼କୁ ଧାବିତ ହୁଏ । ବାଲିକାର ନିକଟରେ ବସି, ତା' ଦେହରେ ହାତ ଦୁଲଭ ବୁଲାଇ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସହସ୍ର ଚିନ୍ତାର ତେଜ ଖେଳି ଉଠିଲା ।

ରାତି ହେଲା । ବାଲିକା କରପୋଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ପାରିଲା ନାହିଁ । ଚଢ଼ି ମେଲାଇ ଦେଖିଲା ନିକଟରେ କିଏ ଜଣେ ଉପବିଷ୍ଟ । ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ଵାସ ପକାଇ ନିଶ୍ଚଳ ରହିଲା । ମଣିଆଁର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ଆଶା ହେଲା ଦୁଇଟି ବାଲିକାଟି ବଞ୍ଚିଯିବ । ପରୁରଲା, ଭୋକ କରୁଛି ? ମାତ୍ର ବାଲିକା ପୁନର୍ବାର ଚେଷ୍ଟା ବନ୍ଦ କଲା ।

ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ଉଠି ମଣିଆଁ ପ୍ରଥମେ ବାପାର ଅନ୍ଵେଷଣ କରିବାକୁ ଚାହାରିଲା । ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲା ଦୁଇଟି ମୃତ ପିଣ୍ଡ ଲହରୀରେ ଭସିଆସି କୂଳରେ ପଡ଼ିଛି । ଲହରୀ ମାଡ଼ିଆସି ପୁନର୍ବାର ସେ ଦୁଇଟି ଭସାଇ ନେଉଛି — ସତେ କି ସମୁଦ୍ର ସେହି ମୃତପିଣ୍ଡ ଦୁଇଟି ଘେନି ଖେଳା କରୁଛି । ମଣିଆଁ ଦେଖିଲା ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟି ତା'ର ପରିଚିତ ନୁହେଁ ।

ସେ ସମୁଦ୍ର ପାରିକୋଇ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦ୍ଵୀପକୁ ଗଲା । ଉତ୍ତରୁପେ ଦ୍ଵୀପର ପ୍ରତ୍ୟେକ ହ୍ରାନ୍ତ ଖୋଜିଲା । କିନ୍ତୁ ଭଜନା କାହିଁ ନାହିଁ ।

ବାପା ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ତା ମନରେ ଉଦ୍ବିତ ହେଲା । ଉତ୍ତର ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଭଗବାନ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଭାର ଆଣି ଥୋଇ ଦେଲେଣି । ସେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, ଭଗବାନ, ତାକୁ ମୁକ୍ତକର । ଯଦି ତାକୁ ବଞ୍ଚାଇବାର କଥା, ଶୀଘ୍ର ଆରୋଗ୍ୟ କର, ନୋହୁଲେ ନିକଟକୁ ନେଇଯାଅ । ଛେଟ ବାଳିକାଟି ଯନ୍ତ୍ରଣା ସମ୍ଭାଳି ପାରୁନାହିଁ ।

ବାଳିକାର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରାମକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଚୈତ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଔଷଧ, ଗ୍ରାମରୁ ଗୋସୁଗ୍ୟ ଆଣି ବାଳିକାର ସେବାରେ ଲାଗିଗଲା ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସାତଦିନ ଅତୀତ ହେଲା । ଭଜନ'ର ଦେଖାନାହିଁ । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଭଜନାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ଖବର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଲୋକେ ସହାନ୍ତୁଭୂତ ଦେଖାଇ ମଣିଆଁକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ; ଅନେକ ଅନୁରୋଧ କଲେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଏକାକୀ ନ ରହି କୌଣସି ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ବସତି ସ୍ଥାପନ କର ।

ମଣିଆଁ ପିତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବରୁଦରେ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲା ନାହିଁ । ଏଣେ ବାଳିକାଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ଆରୋଗ୍ୟ ଲଭି କରିବାକୁ ବସିଲାଣି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଫୁରୁଣା ଘର ଛାଡ଼ି, ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଅନୁଚିତ ।

ବାଳିକା ଚେତନା ପାଇବା ଦିନୁ ସେ କେବଳ ଅବାକ୍ ହୋଇ ରୁହୁ-ଆଡ଼କୁ ବୁଝୁଛି । ଭାବୁଛି, ସେ କେଉଁଠି ? ତା'ର ମା' ଦାସ କୁଆଡ଼େ ଯିଲେ, ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ତାକୁ ସବାସରୁ ଓଟାଇ ନେଇ ତାର ପିଠିରେ ଭରବାରି ଭୂଷି ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନେ କାହାନ୍ତି ? ଯେ ତା'ର ସେବା କରିଛି ତାକୁ ସେ କେବେହେଲେ ଏଥିପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଦେଖି ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ତା'ର ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ କୋମଳ କଥାଗୁଡ଼ିକରେ ବାଳିକାର ମନରୁ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଦୂର ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ତାର ଚାପ, ମା, ଭାଇ, ଗୁଜର ସବୁ । ସବୁ କାମ ସେ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଭାବରେ କରେ ।

ମଣିଆଁ ବାଳିକାର ଶଯ୍ୟାପାଖରେ ବସି ତା'ର ନାକ ଓ କାନ ଶତରେ ଔଷଧ ଲଗାଉଛି, ବାଳିକା ଚଷ୍ମ ମେଲି ରୁହୁଛି । ମଣିଆଁ ଅନ୍ୟତ୍ରରେ ଘର କୋମଳ ହାତଟି ନିଜର ବାମହାତରେ ଧରି ସ୍ନେହରେ ଟିକେ ହଲାଇ ଦେଲା । ବାଳିକା ହସିଲା । ମଣିଆଁ ସୁଖ ପ୍ରକାଶକରି ପଚାରିଲା, ଭଲ ଲାଗୁଛି ?

ବାଳିକା ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ, ହସିଦେଲା । ମଣିଆଁ ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗୁଛି । ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା, କିଛି ଭୟ କର ନା, ଏଥର ଭଲ

ହୋଇଯିବୁ । ଏତେ ଦିନ ହେଲାଣି ତ ଖାଲ ଦୁଧ ଖାଉଛୁ, ଅଜି ଗଣିଏ ଭାତ ଖା' ।

ଭଜନାର ନିରୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ-ଜନିତ ଦୁଃଖ ମଣିଆଁର ମନରୁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଡିସେନ୍ଦ୍ରିତ ହୋଇ ଗଲାଣି । ସେ ଏବେ ନୂତନ ଅନନ୍ଦରେ ମଡ଼ି । ସୁଶୀଳାର କୋମଳ କଥା ଏବଂ ବ୍ୟବହାରରେ ସେ ପ୍ରୀତ । ଅବଶ୍ୟ ସୁଶୀଳା ଅଦ୍ୟାପି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରି ନାହିଁ, ତଥାପି ମଣିଆଁର ସାହାଯ୍ୟରେ ବସାଉଠା କରି ପାରୁଛି । ଚାଲିଥିବା ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଟିକିଏ କରି ପାରିଲାଣି । ଏଣିକି ଚାଲିଲାବେଳେ ଅଳ୍ପା ପାଖରୁ କିପରି ଭାବରେ ସମଗ୍ର ଶରୀରଟା ଆଗ ଆଡ଼କୁ ଟିକିଏ ବଙ୍କା ହୋଇ ପଡ଼େ । ସିଧା ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ମଣିଆଁ ଭାବେ ବୋଧହୁଏ ପିଠିର ଘାଟା ଏକାଥରେ ଶୁଣି ଯାଇ ନ ଥିବାରୁ ଏପରି କଷ୍ଟ ହେଉଛି, ଶୁଣିଗଲେ ସିଧା ହୋଇ ଚାଲିପାରବ ।

ସେ ଦିନ ମଣିଆଁ ଏକ ସୁଶୀଳା ଚୁଟିରର ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ସାଧ୍ୟ ଆକାଶର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖୁଥିଲେ । ମଣିଆଁ ଆକାଶରୁ ବସୁ ଫେରାଇ ପାଞ୍ଚ ଛ ବର୍ଷର ବାଳିକା ସୁଶୀଳାକୁ ଚାହିଁଲା । ଦେଖିଲା ତା'ର ମନରେ ସୁଖ ନାହିଁ । କାନ୍ଥକୁ ଆଉଜି ବସି କ'ଣ ଭାବନାରେ ଲାଗିଯାଇଛି । ମଣିଆଁ ତା'ର ଚିନ୍ତାରେ ବାଧା ଦେଇ ଲୋକ୍ଷ୍ମ ଗ୍ରାହର ସ୍ନେହମିଶ୍ରିତ ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲା, ସୁଶୀଳା, ଏତେ କ'ଣ ଭାବୁଛୁ ବସି ? ବାଳିକାର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ପଚାରିଲା, କ'ଣ ଭାବୁଛୁ ଏତେ, କହ ଭଉଣୀ, ତୋ ମୁହଁଟି କାହିଁକି ଆଜି ଶୁଣି ଯାଇଛି ?

ସୁଶୀଳା ମଣିଆଁର ହାତ ଧରି ହସି ହସି ପଚାରିଲା ଭାଇ, ତେମେ କିଏ ?

ମୁଁ ପରା ତୋ ଭାଇ ।

ସୁଶୀଳା ଭାଇର କାନ୍ଧରେ ଝୁଲି ପଡ଼ି ସୁନବାର ପ୍ରଶ୍ନକଲା, ତୁମେ ଏଠି କାହିଁକି ଅଛ ? ମା' ମୋର କାହିଁ ? ବାପା କାହିଁ ? ଆମର କୋଠା କାହିଁ ? କିଛି ତ ଏଠି ନାହିଁ । ସେ ତ ଆମ ଘର ନୁହେଁ ? ତମେ ତ ମୋ ଭାଇ ପରି ଦିଶୁ ନାହିଁ ।

ଅଛି, ତୁ ତୋର ବାପ ମା'ଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରୁ ?

ହଁ, ସେମାନେ କାହାନ୍ତି ?

ତୋ'ର ଘା ଭଲ ହୋଇ ଯାଉ, ମୁଁ ନେଇ ତୋ ବାପ ମାଙ୍କ ପ'ଖରେ ଚାଲି ଯିବି ।

ତମେ ଏକା ରହିବ ଆମ ଘରେ ।

ମୋ ଘରତ ଏହି । ମୁଁ ତତେ ଛଡ଼ି ଆସିଲେ ଏଇଠି ରହିବି । ତମ ଘରେ ରହିବି ନାହିଁ ।

ଏଠି ତ ଆଉ କେହି ନାହିଁ, ତମେ ଏକା ରହିବ ?

ହଁ ଏକା ରହିବି ।

ତର ମାଡ଼ିବ ନାହିଁ ? ହଁ ନିଶ୍ଚୟ ତର ମାଡ଼ିବ ।

ବାଲିକା ମଣିଆଁ ଆଗରୁ ଆସି ଅନୁରୋଧ କଲ, ନା ତମେ ଏଠି ଏକା ରହିବ ନାହିଁ । ମୋ ସାଙ୍ଗେ ଯିବ । ନଇଲେ ପଛେ ମୁଁ ରହିବି ଏଠି ।

ମଣିଆଁ ବାଲିକାର ମୁହଁରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ଗଲକଲ ।

ସ୍ନେହରେ ହାତ ଦୁଇଟି ଚେକର ଚାରିପାଖେ ବୁଲାଇ କହିଲା, ହଉ ଭଉଣୀ, ତୁ ଯାହା କହିଲୁ ତାହା ହେବ ।

ମଣିଆଁ ସୁଣିଲାକୁ ପଚାରିଲା, ତୋର ବାପାଙ୍କ ନାମ କ'ଣ କହି ପାରିବୁ କି ? ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି, ତୋତେ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ପାଖେ ଛଡ଼ିଦେବାକୁ ।

ବାପାଙ୍କ ନାମ କ'ଣ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ବଡ଼ ବଡ଼ ନିଶ ଅଛି, ଦାଢ଼ିଅଛି । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ ଚକ୍ର ଅଛି । ମୋତେ ସେ ଗୋଟିଏ କଲବେଳେ ମୁଁ ସେ ଖଣ୍ଡିଆକୁ ଦରାଣ୍ଡି ପଚାରେ, ବାପା, ଏ କ'ଣ ? ସେ କହନ୍ତି, ସେ ପିଲାଦିନେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ, ସେଇ ଚକ୍ର ରହିଛି । ମୋର ଯୋଉ ଭାଇ ଅଛି ସେ ତମର ମିତ୍ରକା । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ସାଧୁ ଭାବେ ବୋଲି ଡାକେ ।

ତମ ଘର କୋଉ ଗାଁରେ ?

ଆମ ଘର ଯୋଉଠି ସେଠି ବହୁତ କୋଠାଅଛି । ଆମର ବି କୋଠା ଘର ଅଛି । ଚାଲିଯିବ ଭାବେ କମ୍ । ସେଠି ସବୁବେଳେ ବହୁତ ଲୋକ ଯା ଆସ କରନ୍ତି । ଏଠି ତ କେହି ନାହିଁ । ଆମ ଘର ପାଖେ ସାଧାର ଘର । ସାଧୀ ଆମ ଘରକୁ ସବୁବେଳେ ଆସେ । ସେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଖେଳେ । ବୋଉ କହେ, ସେକୁଆଡ଼େ ଲାଗି ସୁନ୍ଦର, ବଡ଼ ହେଲେ ତାକୁ ସେ ବୋହୂ କରିବ । ଆମ ଘର ଆଗରେ ଯେଉଁ ବଡ଼ ଓଷ୍ଠଶିଳ ସେଥିରେ ବହୁତ ହନୁ ମାଙ୍କଡ଼ ଥାନ୍ତି । କୋଠା ଉପରେ ଚଢ଼ି ସାଧୁଭାବ ତାଙ୍କୁ ଟେକା ମାରେ । ସେମାନେ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ମୋତେ ଗୋଡ଼ାଇ ଆସନ୍ତି । କାହିଁ, ଏଠି ତ ହନୁ ନାହାନ୍ତି ?

ତମ ଘରପାଖକୁ ସମୁଦ୍ର କେତେ ବାଟ ?

ଆମ ଘରପାଖକୁ ବେଶି ଦୂର ନୁହେଁ । ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଅନେକ ଥର ବୋଇତ ଦେଖିବାକୁ ସମୁଦ୍ର କୁଲକୁ ଯାଇଛି । କେତେ ସାଲକରୁ କେତେ

ବୋଇତ ଆସି ସେଠି ଲାଗେ । ଥରେ ଥରେ ମାଇସେ ସବୁ ବୋଇତ ବନ୍ଦେଇ
ଆଣିବାରୁ ସମୁଦ୍ର ଜୁଲିଆଡ଼େ ଯାନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଏ ।

ଆମ ମାମୁଙ୍କ ଘର ଠିକ୍ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ । ମାମୁ ଘରେ ଥିବାଯାଏ ମୁଁ
ମାମୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ବୁଲୁଥାଏ । ସେ ମୋତେ କାଖକରି ସମୁଦ୍ର
ଆଡ଼କୁ ବାତ ବଢ଼ାଇ କହନ୍ତି, ଦେଖ, ବୋଇତ ଆସୁଛି । ତୋ ମଝିଆ ମାମୁ
ଫେରି ଆସୁଛି ଘରକୁ । ତୋତେ ସେ କେତେ ଭଲପାଇବ ।

ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଅନେଇ ରହୁଁ । ବୋଇତ ଜୁଲରେ ଲାଗେ । ମଝିଆ ମାମୁ
ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଦେଖିଛି ବଡ଼ ମାମୁଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝର ଝର ହୋଇ ଝର
ପଡ଼େ । ମୁଁ ପଚାରେ, ମାମୁ, ତୁମେ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ସେ ମୋତେ ଗେଞ୍ଜା
କରି କହନ୍ତି, ତୁ ମୋର ଝିଅ, ତତେ ମୁଁ ଝିଅ କରିବି ? ତୁ ମୋ ଝିଅ ହେବୁଟି ?
ମୁଁ କହେ, ହଁ ମୁଁ ତୁମ ଝିଅ ହେବି । କହ ମାମୁ, ତୁମେ କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଥିଲ ?

ନାହିଁରେ ଝିଅ, ତୋ ମଝିଆ ମାମୁ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଯେ ସେଥିପାଇଁ
କାନ୍ଦି ମାଡ଼ିଲା ।

ମୁଁ ପଚାରେ, ମୋ ମଝିଆଁ ମାମୁ କାହିଁ ? ମୁଁ ତ ତାକୁ ଦେଖି ନାହିଁ ?
ମାମୁ କହନ୍ତି, ସେ ବହୁତ ଦିନରୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ବଣିଜ କରିବାରୁ ଯାଇଛି । ତା ସଙ୍ଗେ
ତୋ ମାରି ମଧ୍ୟ ଯାଇଛି । ଆଜିକି ବହୁତ ଦିନ ହେଲାଣି, ସେ ମସଲା ଦ୍ଵୀପରୁ ଖଣ୍ଡେ
ଟି ଦେଇଥିଲା । ଆଜିଯାଏ ଫେରି ନାହିଁ । ତାର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହୋଇଛି ବୋଲି
ଲେଖିଥିଲା । ସେମାନେ ଏତେ ଦିନ ହେଲା ଫେରି ନ ଥିବାରୁ, ତାଙ୍କ ନାଁରେ
ଘରେ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ସାରିଲାଣି ।

ମଝିଆଁ ବଡ଼ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ବାଲିକାର ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣୁଥିଲା । ବାଧା
ଦେଇ ପଚାରିଲା, ତୋ ମାମୁଙ୍କ ନା କଣ ?

ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୋ ମାମୁଙ୍କ ବାପା ଭାରି ବୁଢ଼ା । ତାଙ୍କୁ ମାମୁଙ୍କ ଘରେ
ସମସ୍ତେ ମାନନ୍ତି । ସେ ମୋତେ ଭାରି ଭଲ ପାନ୍ତି । ମଝିଆଁ ଭାରି ମତେ ଯଦି
ତୁମେ ମୋ ମାମୁ ଘରେ ନେଇ ଛଡ଼ିଦେଇ ଆସନ୍ତି, ମତେ ଅଜ୍ଞା ଆମ ଘରକୁ ପଠାଇ
ଦିଅନ୍ତେ । ମଝିଆଁ ଭାରି ମତେ କେମିତି ଏଠିକି ଆଣିଲ ? ସେ ଦିନ ରାତିରେ
ଡକାଇତମାନେ ମୋ ସବାଣି ବନ୍ଦ କରି ରଖିଲେ । ମୁଁ ଦ୍ଵାରବାଟେ ଆଉ ଖଣ୍ଡିକି
ସବାଣିକୁ ଅନାଇଁ ଘାଟୁ ତାଙ୍କ କେତେ କାନ୍ଦିଲି । ଆମର ଲୋକ ଗୁଡ଼ାକ ଯିଏ
ଯୁଆଡ଼େ ପଲେଇଲେ ମତେ ଏଭୂଟିଆ ଛଡ଼ି । ଡକାଇତ ଜଣେ ମତେ ଟାଣିନେଲା,
ମୋ ଦହରୁ ସବୁଯାକ ଆଲକାର କାଢ଼ି ନେଲା । ମୁଁ ସେତେବେଳେ କାଠପରି
ଠିଆ ହୋଇଥିଲି । ସେଥି ଭିତରୁ କିଏ ଜଣେ ଆସି ମୋ ପିଠିରେ ବୁଲି ଭୂଷି
ଦେଲା । ମୁଁ ପଡ଼ିଗଲି । ତା'ପରେ ଆଉ କ'ଣ ହେଲା ମୁଁ କହିପାରବି ନାହିଁ । ମୁଁ

ଯେତେବେଳେ ଆଖି ଫିଟାଇ ଅନାଏ, ଦେଖିଲି ତମେ ମୋ ପାଖେ ବସିଛ ।
ମୁଁ ତୁମକୁ ଚିହ୍ନି ପାରଲି ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ କହିଲା, ମୋ ସୁନା ଭଉଣୀଟି, ମୋ ପାଖକୁ ଆ, ମୁଁ ତତେ ଟିକିଏ
କାଖକରି ଗେଜୁକରେ । ଏତିକି କହି ମଣିଆଁ ସୁଣୀଲାକୁ ପାଖକୁ ଆଣି ତା'ର
କୋମଳ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ ଚୁମ୍ବନ କଲା । ସୁଣୀଲା ଆନନ୍ଦରେ ଭରର କାନ୍ଦରେ ମୁଣ୍ଡ
ବଙ୍କାକରି ତଳ ପଡ଼ିଲା ।

ମଣିଆଁ ସ୍ନେହରେ ତାର ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲା, ଠାକୁରେ
ତତେ ମଲ୍ଲଠଉଁ ବଞ୍ଚାଇଛନ୍ତି । ସୁଣୀଲା, ତୋତେ ଆଉ ପୁଅ କଥା ଭାବିବାକୁ
ଦେବ ନାହିଁ । ବଞ୍ଚିମାନ ସେ ସବୁ ଭୁଲିଯା, ମୁଁ ତତେ ଅନେକ ଗଲ୍ଲ ଜହଣ ।
ସେ ସବୁ ଯେପରି ମନେ ରଖିଛୁ, ତୋର ଏ ଅତୀତ ଜୀବନକୁ ତୁ ସେହିପରି
ଗୋଟିଏ ଗଲ୍ଲ ବୋଲି ଭାବ ନେ । ଏହି ଭୟଙ୍କର ବାଲ୍ୟକା ପ୍ରାନ୍ତରେ ମୋତେ
ଏକାକୀ ଛଡ଼ି, ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ପରମେଶ୍ୱର
ପୋର ନିର୍ଜନତା ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବେ ବୋଲି ତୋତେ ମୋ ନିକଟକୁ ପଠାଇ
ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ତୁହି ମୋର ସୁନାର କଣ୍ଠାଇଟି ଏକା ପୋର
ହୃଦୟର ଆନନ୍ଦ । ତୋତେ ମୋର ହୃଦୟରୁ କଦାପି ବଢ଼ିଲି କରି ପାରିବି ନାହିଁ
ଭଉଣୀ, ନା, କଦାପି ନୁହେଁ । ଆଉ ଦିନେ କେବେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିବୁ
ନାହିଁ ତୋତେ ତୋ ଘରେ ଛୁଡ଼ି ଆସିବାକୁ; କହ, ଅନୁରୋଧ କରିବୁ ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ ଭାଇର ସ୍ନେହ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସୁଣୀଲା ମୁହଁ ବୁଲାଇ କହିଲା,
ହଉ, ଭଲ, ହଉ, ଆଉ କେବେ କହିବି ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁର ଜୀବନରେ ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟ, ନୂତନ
ଆନନ୍ଦରେ ସେ ନିମ୍ନ । ସଂସାରର ସମସ୍ତ ଭର ଏବେ ତା ମୁଣ୍ଡରେ । ମାଛଧରା,
ଘରର ରୋଷାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ସେ ନିଜ ହାତରେ କରେ । ସୁଣୀଲା, ବାଲିରା ସେ,
ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବ ବା କେଉଁଠୁ? ମଣିଆଁ ନାହିଁ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସେ ତା'କୁ
ଛୋଟ ଛୋଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ତହିଁରେ ସେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ
କରେ ।

ମଣିଆଁ ଟିପାକାଠି ଖଣ୍ଡି ଧରି ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ପଶେ । ପହଁର ପହଁର
ମାଛ ଧରିବାକୁ ଶୁଣିଆଦ୍ୱୀପ ଅବମୁଖେ ଯାଏ । ସୁଣୀଲା ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ
ହୋଇ ଅଳ୍ପମେଣ୍ଟ ନୟନରେ ତାହାର ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ଗେ ଟିକ ପରେ

ଗୋଟିଏ ଲହରୀ ପାରହୋଇ ନାଚି ନାଚି ସେ ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ । ସୁଶୀଳା କୂଳରେ ଠିଆହୋଇ ଚିତ୍କାର କରି ଡାକୁଥାଏ, ଅନନ୍ଦରେ ବେଳାଭୂମି ଡିଆରେ ନାଚୁଥାଏ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ମଣିଆଁ କାହିଁ କେତେ ଦୂରରେ ଲୁଚିଯାଏ । ସୁଶୀଳା ଚଷ୍ମା ଫେରାଇ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ବସିପଡ଼ି ବାଲିଘର ତୋଳିବାରେ ଲାଗିଯାଏ । ସମୁଦ୍ରର ତେଜ ଅସି ବାଲିର ଘରତକ ଭାଙ୍ଗିଭୁଙ୍ଗି ସମାନ କରିଦେଇ । ସୁଶୀଳା ହତାଶ ନ ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ଘର ତୋଳେ । କେବେ କେବେ ବାଲିର ଛେଟ ଛେଟ ପାହାଡ଼ ଗଢ଼େ । ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରକୃତି—ବାଲିକା ବୋଲି ତା'ର ମନରେ ଟିକିଏ ହୋଇ ଦୟା ଆସେ ନାହିଁ । ଏତେ କଷ୍ଟ, ଏତେ ଯତ୍ନରେ ତୋଳିଥିବା ଘର ଏବଂ ପାହାଡ଼ ହସି ହସି ଭସାଇ ନିଏ । ଘୋର ଗର୍ଜନ କରି ବାଲିକାକୁ ଭୟ ଦେଖାଏ । ଡରବାର ପିଲା ସେ ନୁହେଁ । ସେ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଜାଣେ, ସମୁଦ୍ର ପୁନର୍ବାର ପଛକୁ ଫେରିଯିବ । ପୁନର୍ବାର ସେ ନିଜର ଖେଳରେ ଲାଗିଯାଏ ।

ମଣିଆଁର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସୁଶୀଳା ସମୁଦ୍ର କୂଳର ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଦଉଡ଼ିଥାଏ । ପଛଆଡ଼େ ତା'ର ମୁକ୍ତଚୁକ୍ତ ସମୀରଣରେ ଦୋହଲୁଥାଏ । ପ୍ରକୃତିସଙ୍ଗେ ବାଡ଼ା କରିବାକୁ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗେ । ପଶ୍ଚିମ ସବନ ବାଲି ଉଡ଼ାଇ ତା'ର ଆଖିକୁ ଧାବିତ ହେଲେ ସେ ମଧ୍ୟ ହାତ ଟେକି ଅନନ୍ଦରେ ନାଚି ନାଚି ତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଯାଏ । ବାଲିରେ ସମଗ୍ର ଶରୀର ଧୂସରତ ହୋଇଯାଏ । ଆଜାନ୍ତୁଳମ୍ବିତ କେଶଗୁଚ୍ଛ ଭିତରେ ବାଲିକଣା ଭରତି ହୋଇଯାଏ । ଟାଡ଼ିବାକୁ ତର ନଥାଏ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଯେ ଆହୁରି ଗୋଟାଏ ଖଣ୍ଡିଆଲୁତ ଦୂରରୁ ଉଡ଼ି ଆସୁଛି, ତାକୁ ଯାଇ ଧରିବାକୁ ହେବ । ଖଣ୍ଡିଆଲୁତର ଦେହରେ ନିଜର ଦେହକୁ ମିଶାଇ ଏକାକାର କରିବାକୁ ହେବ ।

ସେ ଆକାଶର ବିହଙ୍ଗମକୁ ଅନୁକରଣ କରି ଉଡ଼ିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ— ପକ୍ଷୀଟି ଯେପରି ଗାଲ ଆକାଶରେ ନିଜର ଦେହକୁ ମିଶାଇ ଅନନ୍ଦରେ ରବି କରି କରି ଉଡ଼ି ଯାଉଛି । ସୁଶୀଳାର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ, ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଭାସି ଯାଉଥିବା ସୁନେଲି ରଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯିବ, ପୃଥିବୀର କେତେ କେତେ ମୋହନ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଅନନ୍ଦରେ ଆତ୍ମହସି ହୋଇ ପଡ଼ିବ ।

ସୁଶୀଳା ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ପଶି ସମୁଦ୍ରର ତେଜ ଭାଙ୍ଗେ । ସକାନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟାଯାଏ ସମୁଦ୍ର କଳରେ ମାଛ ପରି ପଡ଼ି ମଣିଆଁ ଭାରି ଅପେକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ମଣିଆଁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ, ସେ ଭାରି ଖୁସି ହୁଏ ।

କେବେ କେବେ ମଣିଆଁ ତାକୁ ହରଣ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ ଥିବାର ଦେଖି ନିକଟକୁ ଧାଇଁଯାଏ । ଲାଗାକାନରେ ତାକୁ ପୋଛିପାଛି ଦେଇ ଗେଜୁ କରେ, କେତେ ବୁଝାଏ । ଭଉଣୀଟି —ମୋର, ସୁନାଟି ମୋର, ଆଉ କେତେ ଖସିବେ

ସେପରି ଦୌଡ଼ିବୁ ନାହିଁ । ଗୌର ସିନା ତୋର ପିଠି ଭୁଷି ଦେଇ ଥିଲା,
ବାଲିହରିଣ ପେଟ କଣା କରିଦେବ ।

ପରଦିନ ମଣିଆଁ ସମୁଦ୍ରକୁ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଚାଲିଗଲେ ସୁଶୀଳା ପୁନର୍ବାର
ତାର ଖେଳରେ ଲାଗିଯାଏ ।

ସୁଶୀଳା ଗଲ ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ପାଏ । ମଣିଆଁକୁ ଅନେକ ଥର ଗପ
କହିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରେ । ମଣିଆଁ ଘରର କାମ ଧନା ଶେଷ କରି ବିଶ୍ରାମ
କରୁଥିବା ସମୟରେ ଗଲ କହେ । ସେ କହେ ରୂପେଇର କଥା, ଭଜନାର କଥା,
ବିଜର କଥା । କିପରି ରୂପେଇ ତାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲା, କିପରି ତାକୁ ଲେଖି ପଢ଼ି
ଶିଖାଇଛି, ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଆଦୁର ମଧ୍ୟ କହେ, ଭଜନା ସମୁଦ୍ରରେ ଚଣିଜ କରୁଥିବା ସମୟରେ
ଯାହା ଯାହା ଘଟିଥିଲା । କେବେ କେବେ ମନଗଢ଼ା ଭୂତର କଥା କହେ ।
ସୁରୁଣୀ କଥାଗୁଡ଼ିକ ବାରମ୍ବାର କହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସୁଶୀଳାକୁ ସବୁ ନୂଆ ନୂଆ
ଲାଗେ ।

ମଣିଆଁ ପାଖରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଧନୁ ରଖିଛି । ଧନୁଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ଗଢ଼ା ଯେ
କେବଳ ତନ୍ତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଦେଲେ ସେ ସବୁ ବାଟୁଲିଖଡ଼ାରେ ପରିଣତ ହୋଇ
ପାରେ । ସେହି ଧନୁ ନେଇ ଆଜିକାଲି ସମୟ ସମୟରେ ମଣିଆଁ ଦୂରରୁ
ବାଲିହରିଣମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥାଏ । ସୁଶୀଳା ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।
ବାଲିହରିଣ ଚରୁଥିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଏକ ପାଖରେ ଏବଂ
ଆଉକ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଥାଇ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି । ଆହତ ହରିଣ ପଳାଇବାକୁ
ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ହାବୁଡ଼ରୁ ଖସିଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

କେବେ କେବେ ବାଟୁଲିଖଡ଼ା ଧରି ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି ଯାଉଥିବା
ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତି । ଅଭ୍ୟାସ କରି କରି ଏପରି ସିଦ୍ଧିହସ୍ତ ହୋଇଗଲେ
ଯେ, ଉଡ଼ନ୍ତା ଚଢ଼େଇକୁ ବାଟୁଲି ମାରି ତଳେ ପକାଇବା ଏମାନଙ୍କୁ ନିତାନ୍ତ
ସହଜ ବୋଲି ମନେ ହେଲା । କାଣ୍ଡବନ୍ଧିବା ଅପେକ୍ଷା ବାଟୁଲିଖଡ଼ା ମାରିବାରେ
ସୁଶୀଳା ମଣିଆଁକୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ହରିଇ ପାରେ । ଯେଉଁ ଦିନ ମଣିଆଁ ସମୁଦ୍ର
ଭିତରକୁ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଯାଏ, ସୁଶୀଳା ପୋଖରୀରୁ ପଙ୍କ ଆଣି ବାଲି ମିଶାଇ
ବାଟୁଲି ବଳେ, ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଦଉଡ଼ି ବାଟୁଲିଖଡ଼ା
ଧରି ଛେଟ ଛେଟ ଚଢ଼ାଇ ମାରେ ।

ସେଦିନ ମସ୍ତବଡ଼ କାଣ୍ଡ ଘଟିଗଲା । ସୁଶୀଳା ଆକାଶତ ଭାବରେ ବାଟୁଲି
ମାରୁ ମାରୁ ଦେଖିଲା, ଜଣେ ଅଶ୍ଵାସୋହ୍ଲା ଦୂରରେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଦଉଡ଼ିଛନ୍ତି ।
ବାଟୁଲି ଅଶ୍ଵାସୋହ୍ଲା ଦେହରେ ବାଜିଲା । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘୋଡ଼ାରୁ ଖସି ତଳେ

ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ ବିଶାଳକାୟ ଘୋଡ଼ାଟି ଆଉ ଦଉଡ଼ି ନ ଯାଇ ତା'କରି ପାଖରେ ଠିଆହୋଇ ଚିତ୍କାର କଲା । ସୁଶୀଳା ବାଲି ଗଦାର ଅନ୍ତରାଳରେ ଅନେକ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କଲା । ସେ ଉଠିଲେ ନାହିଁ । ମନରେ ଭୟ ହେଲା । ଚିନ୍ତାକଲା, ଯଦି କପାଳରେ କାଜିଥିବ ! ସେ ଏକମୁହାଁ ହୋଇ ବୁଟୀର ଆଡ଼କୁ ହଟିଗଲା । ବୁଟୀରରେ ବାଟୁଲଖଡ଼ା ରଖି ଲେଟାରେ ଅଣ୍ଟାପାଣି ନେଇ ପୁନର୍ବାର ହଟିଲା ସେହି ଅଣ୍ଟାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଆଡ଼େ ।

ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସେ ଦେଖିଲା, ଆଗେସା ବାଲି ଉପରେ ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ପିଣ୍ଡ ପରି ପଡ଼ି ରହିଛନ୍ତି । କପାଳରୁ ରକ୍ତଧାର ବୋହିଯାଉଛି । ଦାଣ୍ଡି କପାଳରେ ବାଲିଥିଲା ନିଷ୍ପୟ । ସେ ଭୟ ନ କରି ଯୁବକର ମସ୍ତକରୁ ରକ୍ତ ଧୋଇ ଦେଲା । ହୃଦୟରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି ଦେଖିଲା ଜୀବନ ଅଛି । ବାରମ୍ବାର ଅଣ୍ଟାଜଳ ପାନ କରାଇବାରୁ କିଛି ସମୟ ପରେ ତା'ର ଚେତା ଆସିଲା । ସେ ଆଖି ଖୋଲି ଚାହିଁଲା । ଦେଖିଲା ନିକଟରେ ଜଣେ ବାଲିକା ଠିଆ ହୋଇଛି । ହାତରେ ତାର ଜଳପାତ୍ର ।

ସେ ଉଠି ବସିଲା । ବାଲିକା ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ଚାଲି ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । ତାର ମନେ ହେଲା ସେ ଯେପରି ଏ ଯୁବକକୁ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଆହୁରି କେବେ ଦେଖିଛି ଏବଂ ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିଛି । ଯୁବକ ମଧ୍ୟ ମନେ କଲା ଯେପରି ସେ ଏ ବାଲିକାକୁ ଆଉ କେବେ ଦେଖିଛି ।

ବାଲିକାକୁ ଚାଲିଯାଉଥିବାର ଦେଖି, ଯୁବକ ହାତଠାର ପାଖକୁ ଡାକିଲା । ବାଲିକା ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ତାର ମନରେ ଭୟ, କାଳେ ସେ ତାକୁ ଧରି ଦଣ୍ଡ ଦେବ । ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ସେ ପଚାରିଲା, କ'ଣ ?

ଯୁବକ ହାତଠାର ଜଣାଇଲା ଶୋଷ କରୁଛି । ବାଲିକା ନିକଟକୁ ଯାଇ ପାତ୍ରଟି ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ପଚାରିଲା, ଘୋଡ଼ା ଉପରୁ ଖସିପଡ଼ି ଆସିବାରୁ କି ?

ତକ ତକ କରି ଜଳତକ ଉଦରସ୍ଥ କରି ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ନା । ବାଲିଜାଗା ତ—କିଛି ଯିବା ହୋଇ ନାହିଁ । କେବଳ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ କଣ ବାଜି ଯିବାରୁ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି ଯାଇଛି । ବାଲିକା ବୁଝିପାରିଲା, ତା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହୋଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସାହସ ଧରି ପଚାରିଲା, ଟିକେ ଦମ୍ ନେବ ଝୁଲରେ ?

ଯୁବକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟାଏ ଭୁସା ଧରି ଚାରି ଥର ଫୁଲିଦେଲା । ଭୁସା ନାଦରେ ବାଲିକା ପ୍ରାନ୍ତର ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସୁଶୀଳା ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲା, ବହୁ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ବୋଇତ ପାଲଟାଣି ଯାଉଛି । ସେ ବୋଇତ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଲା । ବୋଇତ ପାଲଟେ କିଲେ ଆଡ଼କୁ ଆସିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ସେ ହଠାତ୍ ତମକ ପଡ଼ି ଦେଖିଲା, ଯୁବକ ତାର ହାତ ଧରି ହସୁଛି । ବାଲିକାର ମନରେ ଭୟ ହେଲା । ସେ ଭାତା ହୋଇ ଅନୁରୋଧ କଲା, ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦିଅ ।

ଯୁବକ କହିଲା, ଯଦି ମୋର ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବ ଲେବେ ତୁମକୁ ଛାଡ଼ିଦେବି । ଆଗ କହ, ତୁମେ କିଏ ?

ବାଲିକା କହିଲା, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ? ମତେ ଛଡ଼ ।

ଏ, ଜାଣ ନାହିଁ, ତମେ ନିଜେ କିଏ ?

ନା, ଓଃ, ଛଡ଼ ।

ଭୟ କର ନା । ମୁଁ ତୁମର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରିବି ନାହିଁ ।

ମୋ ହାତ ଛଡ଼ି ଦେଉନା କାହିଁକି ?

ହଁ, ଛଡ଼ିଦେବି । ଆଗ ମୁଁ ଯାହା ପଚାରିବି କହ । ତମେ ଏ ବାଲିକା ପ୍ରାନ୍ତରେ ଏକାକୀ ବୁଲୁଛ କାହିଁକି ? ନିକଟରେ ବସ୍ତି ଅଛି ?

ନା, ଓଃ, ମୋ ହାତ ଛଡ଼ ।

ବସ୍ତି ନାହିଁ ? ତମେ ଏ ସମୁଦ୍ର କୂଳକୁ ବିପଦ ଆଣିଲ ?

ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । ଧର ନେବି । ମୋର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଅ । ଏଠି ତମର ବାପା ମା' କି ଆଉ କେହି ଅଛନ୍ତି ?

ସରଳା ବାଲିକା ଏତେ ଛଦ କପଟ ଜାଣିବ କାହିଁ ? ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ କେହି ନାହାନ୍ତି ।

ତମର ବାପା ମା' ଅଛନ୍ତି ?

ନା, ମୋର ଏଠି କେହି ନାହାନ୍ତି । ଭଲ ଅଛନ୍ତି । ସେ ମାଛ ଧରିବାରୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏଠି ବୁଲୁଥିଲି, ତୁମକୁ ଦେଖି ଏଠିକି ଆସିଲି । ଭଲ ଆସିବଣି । ମୁଁ ଯିବି, ମତେ ଛଡ଼ । ମତେ ଏତେକଥା କାହିଁକି ପଚାରୁଛ ? ମୁଁ ଆଉ କିଛି କହିବି ନାହିଁ ।

ଆଉ ଅଧିକା କିଛି କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ମୋର ଢେଙ୍କା, ତୁମକୁ ମୁଁ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆମ ଘରକୁ ନେଇଯିବି । ଏପରି ଏଭୂଟିଆ ସ୍ଥାନରେ ଶେଷ କାହିଁକି ? ଆମ ଘରକୁ ଚାଲ । ସେଠାରେ ସୁଖରେ ରହିବ ।

ତମର ସିନା ଇଚ୍ଛା, ମୋର ତ ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । ମୁଁ ମୋ ଭାଇକୁ ଛାଡ଼ି ତମ ସାଙ୍ଗରେ କାହିଁକି ଯିବି ?

ବାଲିକା ଯୁବକର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା । ଦେଖିଲା ତାର ଚକ୍ଷୁରୁ କିପରି ଗୋଟାଏ ଭୟର ଭାବ ଫୁଟି ଉଠୁଛି । ଭୟ ହେଲା—କାଳେ ସତରେ ତାକୁ ଧରି ନେବ । କରବ କ'ଣ ? ମଣିଆଁ ଭାଇକି ଛୁଡ଼ି ସେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ନ ପାରେ ।

ତାର ଚକ୍ଷୁ ତଳ ତଳ ଦେଖାଗଲା । ସେ ବିଗତ ହୋଇ କହିଲା, ତମ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ୁଛି, ମତେ ଛୁଡ଼ି ଦିଅ । ଭାଇ ଆସି ମୋତେ ଖୋଜୁଥିବ, ମୁଁ ଯିବି ।

ଯୁବକର ମୁଖରେ ହାସ୍ୟ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେ ବାଲିକାର ହାତକୁ ଜୋରରେ ଟିପି ଧରି ହସି ହସି କହିଲା, ଚିରଦିନ କ'ଣ ଭାଇ ସାଙ୍ଗରେ ଏଠି ଥିବ ? ଦିନେ ତ ଭାଇକୁ ଛୁଡ଼ି ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଜି ନ ଯିବ କାହିଁକି । ଅବାଧିତା ଦେଖାଅ ନାହିଁ । ଆଜି ମୋ'ର ସାଙ୍ଗରେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଜାଣିଲ ।

ଶାଶୁଘର କ'ଣ ସେ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ଏତିକି ବୁଝିଲା ଯେ ମଣିଆଁ ଭାଇଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନେଇ ଯିବାକୁ ଯୁବକ ଇଚ୍ଛା କରିଛି । ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ଧାର ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଯୁବକର ସେ ଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ । ସେ ପୁରାପୁର ବାଲିକାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିଲା । ବାଲିକା ପୁନଃବାର ଅନୁନୟ ବିନୟ କରି ତାକୁ ଛୁଡ଼ିଦେବାକୁ କହିଲା । ସେ ଶୁଣିଲା ନାହିଁ ।

ଯୁବକ ଆଜୁରି ବଢ଼ାଇ କହିଲା, ହେଉ ଦେଖ, ସମୁଦ୍ରରେ ଯୋଡ଼ ବୋଇତ ଢିଣ୍ଡୁ ସେଥିରେ ତମକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସୁଶୀଳା ସମୁଦ୍ରକୁ ଚାହିଁଲା, ଦେଖିଲା ସତକୁ ସତ ଗୋଟାଏ ବୋଇତ ଆସି ସମୁଦ୍ର କୂଳର ଅତି ନିକଟରେ ହେଲାଣି । ସୁଶୀଳା ଭାବିଲା ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଏହା ନିକଟରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପଳାଇବା ଅସମ୍ଭବ । ଉପାୟ କ'ଣ ? ସେ ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ଛୁଡ଼ି କୌଣସି ଆଡ଼େ ଯିବ ନାହିଁ ।

ସୁଶୀଳା ନିର୍ଭୟ ଆର ହାତରେ ମୁଠାଏ ବାଲି ଧରିଲା । ଯୁବକ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ବାଲିକା ଆଡ଼କୁ ଯେପରି ଚାହିଁଛି, ସୁଶୀଳା ବାଲି ମୁଠାକ ସଜୋରେ ତାର ଆଖିକୁ ଛୁଟି ଦେଲା । ଯୁବକ ଅତକ୍ରିତ ଭାବରେ ଏପରି ଆଘାତ ପାଇ ହାତ ଚକ୍ଷୁବନ୍ଦ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହାତ ଛୁଡ଼ିଦେଲା । ଏହି ଅବସରରେ ବାଲିକା ପାଶ ହାତରେ ଧରି ବିଜୁଳି ବେଗରେ ପଳାୟନ କଲା ।

ଯୁବକ ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଅନାଇଲା । କେହି ନାହିଁ । ବାଲିକା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ଗଲାଣି । ତାର ପଥ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁଘରର ଅଳ୍ପ ବିଶ୍ୱାସ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା'ର ମନକୁ ଆସିଲା । ସେ ଚିନ୍ତାକଲା, ମୋତେ ବିପଦାପଲ ଦେଖି, ଆମର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ମା ମଙ୍ଗଳା କ'ଣ ଆଜି ମୋତେ ଭୁଲାଇ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ? ମୋର ମାଙ୍କର ଅତଳା ଭାବ ସବଦା ଥାଏ ତାଙ୍କ ଉପରେ । ମୋର ମନ ବିଡ଼ିକାନ୍ ଆଜି କ'ଣ ସେ ବାଲିକା ବେଶରେ ମୋ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ? ନୋହିଲେ ସାଧାରଣ ବାଲିକା ପକ୍ଷରେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଉତ୍ତେଜ

ଯିବା ଅସମ୍ଭବ । ସନ୍ନିହାନ ହୋଇ ସେ ମା'ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମ କଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭୁସ ବଜାଇଲା ।

ସୁଶୀଳା ଅଧିକ ଦୂର ଯାଇ ନ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ବାଲିଗଦାର ଆଡୁଆଳରେ ଲୁଚି ଯୁବକର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପ୍ରତି ନଜର ରଖିଲା । ମନରେ ଭୟ ହେଉଥିଲା ଏ— କାଳେ ତାର ପାଦଚିହ୍ନ ଦେଖି ସେ ଘୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ାଇ ତାର ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇବ ।

ସୁଶୀଳା କିଛିକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା କରି ଦେଖିଲା, ବୋଇତ କୂଳରେ ଲୁଗିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେଜଣ ଲୋକ ଯୁବକ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ଜଣେ ନାବିକକୁ ଛଡ଼ି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଯୁବକକୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ବୋଇତକୁ ଫେରିଲେ । ବୋଇତ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଲା । ଯେଉଁ ଜଣକୁ ଛଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ ପରେ ସେ ଅଣ୍ଟାରେ ହାତ କରି ସମୁଦ୍ର କୂଳେ କୂଳେ ଅଣ୍ଟା ହୁଟାଇ ଦେଲା । ଅଣ୍ଟା ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲାବେଳେ ସୁଶୀଳା ଘର ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା ।

ଯାଉ ଯାଉ ବାଟରେ ତାର ନଜର ପଡ଼ିଗଲା ବାଁହାତ ମସି ଆଙ୍ଗୁଠି ଉପରେ । ଏତେବେଳେ ଯାଏ ତାକୁ ହାତଟା ଅଡୁଆ ଅଡୁଆ ଲାଗୁଥିଲା । ସେ ତେଣିକି ନଜର ଦେଇ ନ ଥିଲା । ମନରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଥିବାରୁ ଗୋଟେ ସାଧାରଣ କଥାକୁ ସେ ନିଆ ଦେଇ ନ ଥିଲା । ଦେଖିଲା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ସୁନାର ମୁଦ୍ରଟିଏ । କେବଳ ସୁନା ନୁହେଁ ତହିଁରେ ଖଣ୍ଡେ ସ୍ୱାରା ଲାଗିଛି । ଏ ଅସିଲା କାହୁଁ ? ସୁଶୀଳା ଭାବିଲା, ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ଯୁବକ ଦେଇଛି । ସ୍ୱାକୁ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ? ଫୋପାଡ଼ି ଦେବି ? ମୁଦର ଯୋଦ୍ଧାମଣିରେ ସେ ମୋହିତ ହୋଇଥିଲା, ତେଣୁ ଲଜ୍ଜାକଲ୍ଲ ତାକୁ ନେଇ ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ଦେଖାଇବ ।

ସୁଶୀଳା ଘରକୁ ଫେରିଆସି ଦେଖିଲା ମଣିଆଁ ଭାଇ ଅସି ସାରିଛି । ମଣିଆଁ କିଛି ପଚାରିବା ଆଗରୁ ସେ ଠିକେ ଠିକେ ସମସ୍ତ କଥା ଜଣାଇଲା । ମଣିଆଁ ବାଳକାର କୌଶଳ ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ପ୍ରଶଂସା କଲା ।

ସୁଶୀଳା ଲେଖିପଢ଼ି ଜାଣିଲଣି । ମଣିଆଁର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସମୟ ସମୟରେ ଭଜନାର ଜାବନା ପଡ଼େ । କେବେ କେବେ ମଣିଆଁ ନିଜେ ପଢ଼ି ଶୁଣାଏ । ଭଜନାର ଜାବନା ପଢ଼ି ପଢ଼ି ମଣିଆଁ ସମୁଦ୍ର ବସ୍ତ୍ରରେ ଅନେକ କଥା ଶିଖି ପାରିଲଣି । ଏବେ ତା'ର ମନର ଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି । ତା'ର ଆଉ ଲଜ୍ଜା

ନାହିଁ ଗ୍ରାମ ବା ସହରକୁ ଯାଇ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବ । କିପରି ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଇ ସମୁଦ୍ରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ କରିବ, ଦେଶରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ନାବିକ ବୋଲି ଗଣ୍ୟ ହେବ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରରେ ଜଳଦୟୁଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ନିରାହୁତ ବଣିକଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବ, ଏହା ହେଲା ତା'ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହେଲେ କ'ଣ କରିବାକୁ ହେବ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ଘରେ ରହି କେବଳ ଉଦ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଜାଳାତିବାହୁତ କଲେ ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିଜେ ନିଜେ ଚରିତାର୍ଥ ହେବ ନାହିଁ । ଉଦ୍‌ଯୋଗ ଆବଶ୍ୟକ, ଧନ ଆବଶ୍ୟକ, ଉତ୍ସାହ ଆବଶ୍ୟକ । ମଣିଆଁ ଭାବଲା, ଯଦି ସେ ତାର ମାଳାଙ୍କ ଉପହାର ରତ୍ନଟି ବିକ୍ରୟ କରେ ଏବଂ ତାହାର ମୁଲ୍ୟରେ ବୋଇତ କିଣି ବଣିଜ କରିବାରେ ନିଜକୁ ନିୟୁକ୍ତ କରେ, ତେବେ କେଜାଣିବା ସେ ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଭଲଭାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ପାରିବ ।

ବୋଇତ କିଣିଲେ ମାଲମତା କିଣିବା ଦରକାର, ବୋଇତ ଚଳାଇବାକୁ ନାବିକ ଦରକାର । ଏସବୁ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସେ ପାଇବ କୋଉଠୁ ? ସୁଶୀଳାକୁ ଛୁଡ଼ିଯିବ କାହା ପାଖରେ ? ଯଦି ନିଜର ବୋଇତ ହୁଏ ତେବେ କେଜାଣି ତାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯାଉ, କିନ୍ତୁ ଯଦି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବଣିକଙ୍କ ଜାହାଜରେ ଜଣେ ସାଥାରଣ ନାବିକ ହୋଇ ରହିବ, ସମୁଦ୍ର ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ, ତେବେ ତ ସୁଶୀଳାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବା ସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ ଏହିପରି ଅନେକ ସମୟରେ ଚିନ୍ତା କରିଥାଏ । ପରସ୍ପରରେ ସୁଶୀଳା ଆସି ତା'ର ବଙ୍କାଦେହର ସମସ୍ତ ଭାରି ଭଲ ଉପରେ ଲଦି କହେ, ଭଲ, ତମେ ସବୁବେଳେ ଏତେ କ'ଣ ଭାବୁଛ ? ଆସ ଯିବା ଦୁଇଟି ଧରିବା । ସେ ମଣିଆଁର ହାତ ଧରି ଟାଣେ । ମଣିଆଁ ତାରି ହସ ହସ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ଦେଲେ କୌଣସି କଥାରେ ବାଧା ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ । ମନ ମଧ୍ୟରେ କିପରି ଗୋଟିଏ ଭାବର ଉଦୟ ହୁଏ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ ସୁଶୀଳା ସଙ୍ଗେ ବାହାର ପଡ଼େ ।

ଏଣିକି ସୁଶୀଳା ଘରର ସମସ୍ତ ଭାରି ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ନେଲଣି । ଶେଷାଢ଼ବାସ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଘରର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ହାତରେ କରେ । ମଣିଆଁ ତହିଁରେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବସିଲେ ସେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କୃତ୍ରିମ ହେଉ ପ୍ରକାଶ କରେ । ବାରଣ କରି କହେ, ସମୁଦ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି, ଘରର କାମ କରିବାକୁ ଦେବ କାହିଁ । ଯାଅ ରୁପକର ନାସି ପଡ଼ିବ । ଟିକିଏ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ କହେ, ନୋହଲେ ରୁପକର ବସି ଭାବିବ ଯାଅ ।

ସୁଶୀଳାର କଥାରେ ମଣିଆଁ କାନ ନ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବସିଲେ ସେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହେ, ମରଦ ପୁଅ ବେହେରାଲେ କେହି ଗାଁରେ ଘରକାମ

କରୁଥାନ୍ତି ? ତୁମେ ମୋ ପାଖରୁ ଚାଲିଯାଅ । ଏ ସବୁ ମାରିକିନିଆଙ୍କର କାମ—
ତମର ଚୁହେଁ ।

ମଣିଆଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ବରତ ହୋଇ କହେ, ତୁ କେଇଟା ଗାଁ ଦେଖିଛ
ଟିକିଏ କହିଲୁ, ମୁଁ ଶୁଣେ ? ଏଡ଼େବଡ଼ ମାରିକିନିଆଟେ ତୁ ହୋଇ ଗଲୁଣି
ସୁଶୀଳା ? ତୁ ପରା କାଲିକାର ହୁଅ, ମୋ ଆଗର ହୁଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ସୁଶୀଳାର ମୁହଁ ଲଲ ପଡ଼ିଯାଏ । ସେ କହେ କାହିଁକି, ମୁଁ ଗାଁ
ଦେଖି ନାହିଁ ? ସୁନାହାଟ କେତେଥର ଦେଖିଛ ।

ଦେଖି ଦେଖି ସେହି ସୁନାହାଟ ଗାଁ ବକଟକ ତ ଆଉ କ'ଣ ? ଏହା କହି
ମଣିଆଁ ସୁଶୀଳା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ । ସୁଶୀଳା ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ମୁଖାବନତ କରେ । ମଣିଆଁ
ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଠାରୁ ଖସି ଚାଲିଯାଏ ଧନୁ ଧରି ଚଢ଼େଇ ମାରିବାକୁ । ଭାବେ—
ସୁଶୀଳା ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର, ମୁହଁଟି ଦେଖିବାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଗୁନ ପରି, ଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ପଣ
ଦୁଇଟି ତାରା । ହସୁଥିଲାବେଳେ ଦାନୁଗୁଡ଼ିକ ମୋତି ପରି ଝଲସି ଉଠେ,
ତଳସୁଲ ପରି ନାସିକାଟି ନାଚି ଉଠେ ।

ଏହିପରି ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁ କରୁ ଶରୀର ଏକ ଅଜଣା କମ୍ପାନରେ କମି ଉଠେ ।
ସୁଶୀଳାର ମୁହଁକୁ ଆହୁରି ଥରେ ଚାହିଁବାକୁ ଲଜ୍ଜା ହୁଏ । ସେ ମୁହଁ ଫେରାଇ ପଛକୁ
ଚାହିଁ, କ'ଣ ଦେଖେ ? ସୁଶୀଳା ତାହାରି ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଛି । ଶଶିକାଳ
ଫର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଁଥାନ୍ତି ଏକାଠି ହୁଏ । ସୁନବାର ଉଭୟେ ଚନ୍ଦ୍ର ବସନ୍ତର ଦଗରୁ
ଫେରନ୍ତି । କି ଏକ ଅଜଣା ଭାବ ଉଭୟଙ୍କର ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରି ବସେ ।
ଉଭୟେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବାରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି ।

ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଆସି ଯୌବନର ସ୍ମୃତି ତରଙ୍ଗ ବାଲିକାର ସମଗ୍ର ଶରୀର
ଅଧିକାର କରିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରୁ ସତେ କି ଯୌବନର ଲବଣ୍ୟ
ବୋହୁ ପଡ଼ୁଛି । ବସ୍ତ୍ରାଣ୍ଡ ସେହି ନିର୍ଜନ ବାଲିକା ପ୍ରାନ୍ତରେ ଆବାଲରୁ ବଢ଼ି
ଆସିଛି । ତେଣୁ ଯୌବନ-ସୁଲଭ ସାନ୍ଦ୍ୟତା ତା ଠାରେ ଅଳ୍ପ ଦେଖାଯାଏ ।
ବାଲିକାର ସରଳତା, ଚପଳତା, ତାଠାରୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇନାହିଁ । ମାନବ
ସମାଜରୁ ବହୁଦୂରରେ ବଢ଼ିଥିବାରୁ ଏବଂ ମାନବ ସମାଜ ସଙ୍ଗେ ତାର ସମ୍ପର୍କ
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଳ୍ପ ଥିବାରୁ ସେ ପରିଧାନ ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ମାତ୍ର ଜାଣେ ।

ବସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଶରୀରକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା—ସେ ଭାବେ ଗୋଟାଏ
ବନ୍ଧନ । ସମୟେ ସମୟେ ଭାଙ୍ଗି ବାଲାସ । ସେ ଅନେକଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ
କରିବାର ଦେଖିଛି, ମାତ୍ର ନିଜେ କେବେ ନିଜକୁ ସେପରି ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ଆବୃତ
କରି ନାହିଁ । ତା'ର ମଣିଆଁ ଭାଇ ଯେପରି ପିନ୍ଧେ, ସେ ବାଲିକାଳରୁ ସେପରି ପିନ୍ଧି

ଅସିଦ୍ଧ । ଆଜି ଯେ ତାର କି ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି, ତେଣୁ ଶରୀର ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହେବ, ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କେବେହେଲେ ଏ ବିଷୟରେ ସୁଶୀଳାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯଦି ସେ କେବେ ସୁଶୀଳାକୁ ଶରୀର ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଆଦେଶ କରେ, ସୁଶୀଳା ଅନୁଗୃହୀତ ଭାବରେ ଉତ୍ତର କରେ, ଭାଇ, ମତେ ଯେମିତି କହୁଛ ଆମ ଜେମେ ସେମିତି ପିନ୍ଧି, ତମକୁ ଦେଖି ମୁଁ ପିନ୍ଧିବି ।

ମଣିଆଁ ତ ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀ ସାଜିବ ନାହିଁ, ସେ ମୁଖ ଗନ୍ଧାର କରି ସେଠାରୁ ଚାଲିଯାଏ । ଭାବେ, ଆଜ୍ଞା ନିବୋଧ ତ, କଥା କହିଲେ ଶୁଣୁ ନାହିଁ, ତାକୁ କ'ଣ ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ ? ପରସ୍ପରରେ ଭାବେ, ନା, ଯେତେହେଲେ ସୁଶୀଳାଟି ମୋର ଭାରି ସୁନ୍ଦର । ଆଲ୍ଲାଶାବାଲ୍ଲାଶା । କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ମୋତେ ଭଲ ପାଏ ।

ମଣିଆଁ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ପଛକୁ ଅନ'ଏ, ଦେଖେ ସୁଶୀଳା ମଧ୍ୟ ତାହାରି ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଛି ।

ମଣିଆଁ ଘରେ ଥିବାଯାଏ ସୁଶୀଳା ଭାଇକୁ ଅନୁକରଣ କରି ଲୁଗା ଖଣ୍ଡ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପିନ୍ଧିଥାଏ । ମଣିଆଁ ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ଟିପାକାଠି ନେଇ ପ୍ରବେଶ କରି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ, ସେ ନିଜ ନଗ୍ନ ଦେହଟି ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇ ଦିଏ । ଲୁଗାଖଣ୍ଡ କୂଳରେ ରଖେ—ଓଦା ହୋଇଯିବ । ସମୁଦ୍ର ଜଳରେ ଖେଳି ନଗ୍ନ ପ୍ରକୃତ ଦେହରେ ତାର ନଗ୍ନ ଯୌବନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମିଶାଇ ଦିଏ ।

ସ୍ଥଳଭାଗରେ କୀଡ଼ା କରୁଥିବା ସମୟରେ ଲୁଗାଖଣ୍ଡ ପିନ୍ଧିଥାଏ । ଆକାଶରେ ଫେଇ ଉଠିଲେ, କିମ୍ବା ପବନ ଅତି ବେଗରେ ବହିଲେ ସେ ତା'ର ହାତ ଦୁଇଟି ଟେକି ସମୁଦ୍ରର ବେଳାଭୂମିରେ ଦଉଡ଼ିଥାଏ । ଅଯତ୍ନ ପରିହୃତ ଲୁଗାଖଣ୍ଡ ଖୋଲି ଖଲେ ସୁଦ୍ଧା ତେଣିକି ତାର ନିଦ୍ରା ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ନଗ୍ନ ପ୍ରକୃତକୁ ଚୁମ୍ବନ କରିବାକୁ ଧାଏଁ ।

କେବେ କେବେ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡ ଖୋଲି ପବନରେ ଉଡ଼ାଏ । ପବନ ବସନ ଖଣ୍ଡ ଉଡ଼ାଇ ନିଏ ଉପରେ ଉପରେ । ସୁଶୀଳାର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ସେ କିପରି ଉପରକୁ ଉଡ଼ିଯାନ୍ତା ଏବଂ ତାର ଲୁଗାଖଣ୍ଡ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପବନ ହାତରୁ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ଛଡ଼ାଇ ଆଣନ୍ତା । ମାତ୍ର ପାରେ ନାହିଁ । ହାତ ବଢ଼ାଇ ଲୁଗା ପାଇବାକୁ ବାଲ୍ଲକାରାଣୀ ଉପରେ ପବନର ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇ ଯାଏ । ସଫାରର ବନ୍ଦନରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ସେ, ପ୍ରକୃତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଆତ୍ମହସ ।

ସେଦିନ ମେଘ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଘୋଟିଥିଲା । ମଧ୍ୟାହ୍ନ, ମାତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବଙ୍କର ଦେଖା ନାହିଁ । ପବନ ଅତି ବେଗରେ ବହୁଛି । ମେଘ ଦେହରୁ ସମୟ ସମୟରେ ଜଳବିନ୍ଦୁ ଖସି ପଡ଼ୁଛି ସେହି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବାଲୁକା-ଶଯ୍ୟା ଉପରେ । କେବେ କେବେ ବାଲିକଣା ଉଡ଼ାଇ ପବନ ସାଗରର ବିଶୋଭିତ ବନ୍ଧରେ ପକାଉଛି ।

ସେହି ବିଶୋଭିତ ସାଗରର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ-ତରଙ୍ଗରେ ନାଚି ନାଚି ମଣିଆଁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଟିପା କାଠି ଏବଂ ମାଛର ଖାଲେଇ ଗୋଟିଏ କାନ୍ଧରେ ଝୁଲିଲ ଅନ୍ୟ କାନ୍ଧରେ ମୁଣ୍ଡଘୁମା ଜାଲ ପକାଇ ସେ ସିଧା ସିଧା ଚୁଟିଗୁଡ଼ିମୁଖେ ଚାଲିଲା ।

ମଣିଆଁ କିଛି ଦୂର ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଦେଖିଲା, ଦୂରରେ ସୁଖୀଲା ଉପରକୁ ହାତ ଟେକି ଏକମୁହାଁ ହୋଇ ଦଉଡ଼ୁଛି । ସେ ଏକ ବାଲିବନ୍ତର ଆଡୁଆଳରେ ଲୁଚିଗଲା ଏବଂ ପରସ୍ପରରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ବାଲିବନ୍ତର ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ହାତ ଦୁଇଟି ସେହୁପରି ଉପରକୁ ଟେକିଛି । ମସ୍ତକର ଅପନୁବର୍ଜିତ କେଶ ପବନରେ ଫର ଫର ଉଡ଼ୁଛି । ଦେଖାଗଲା, ତା ଦେହରେ ଲୁଗା ନାହିଁ । ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିକ ଧଳା ମେଘ ପରି ପବନରେ ଉଡ଼ି ଯାଉଛି । ବାଲିକା ତାହାର ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇଛି ।

ମଣିଆଁ ଭାବିଲା, ସୁଖୀଲା ଏଡ଼େଟାଏ ହେଲଣି, ଟିକିଏ ହୋଇ ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ, ଶିଶୁର କ୍ରିଡ଼ା, ଶିଶୁର ଚପଳତା ଅଦ୍ୟାପି ତାର ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ । ସ୍ଵସାରର ଚିନ୍ତା ଟିକିଏ ହୋଇ ତା ମନରେ ପ୍ରବେଶ କରି ନାହିଁ । ସେ କ'ଣ ଜାଣେ ନା, ସେ ଆଉ ଚପଳମତି, କ୍ରିଡ଼ାମୟୀ ସୁଦ୍ଧା ବାଲିକା ଦୁହେଁ ? ଏବେ ସେ ଯୁବତୀ, ଯୌବନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରୁ ଗଳି ପଡ଼ୁଛି । ସ୍ତ୍ରୀ ସୁଲଭ ଲଜ୍ଜା ତାହା ନିକଟରେ ନାହିଁ । ସେ କାଲି ଯେପରି ବାଲିକାରୁପେ ଭଲଗ୍ନ ହୋଇ ମୋର ଆଗରେ ଖେଳୁଥିଲା, ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହୁପରି ଖେଳୁଛି । ବାଧାଦେବାକୁ, ଶିଷାଦେବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ଶିଖିବ କିପରି ? ଅବଶ୍ୟ ଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ମୋ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲୋକର ସମାଗମ ନ ଥାଏ । ତେଣୁ ଲଜ୍ଜା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ମୋର ଆଗରେ ବଢ଼ି ଆସିଛି । ମୋତେ ସେ ଲଜ୍ଜା କରେ ନାହିଁ । ତେବେ କ'ଣ ସେ ଭାବୁଛି, ଚରିଦିନ ସେହୁପରି ମୋର ଆଗରେ ଖେଳି ଖେଳି ସମୟ କଟାଇବ ?

ଏହୁପରି ଚିନ୍ତାକରି ମଣିଆଁ ଟିପାକାଠି, ଜାଲ ଓ ମାଛର ଖାଲେଇ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ରଖି ସୁଖୀଲା ଖେଳୁଥିବା ସ୍ଥାନ ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ଏଥର ସେ ସୁଖୀଲାର ଅତି ନିକଟରେ ବାଲିବନ୍ତ ଆଡୁଆଳରେ । ଚିନ୍ତାକର, ସରଳାର ଖେଳରେ ବାଧା

ଦେବ ? ହଠାତ୍ ତା'ର ସଂଖ୍ୟାନ ହୋଇ ତାକୁ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇବ ? କିନ୍ତୁ ସେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବ କାହିଁକି ? ତା'ର ମନରେ କୌଣସି ବିକାର ନାହିଁ । ସେହି ବାଲିବନ୍ଧୁର ଆତ୍ମାରେ ଥାଇ ଦେଖିଲା, କିପରି ସେ ଜାଣି ଜାଣି ଲୁଗା ଉପରକୁ ପକାଇ ହାତ ଟେକି ତା'ର ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁଛି, ମନକୁ ମନ ହସି ଗୁଣ୍ଠ ଗୁଣ୍ଠ ହୋଇ କେତେ କଣ କହୁଛି ।

ମଣିଆଁ ବାଲିକାର ନଗ୍ନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ବିକାର-ଶୂନ୍ୟ ସୀତା ଅପଲକ୍ଷ୍ୟ ନେତ୍ରରେ ଅନାଇ ରହୁଲା । ତାର ମନ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ବିବେକର ଶତ ବାଧା ସହସ୍ର ତର୍କ ବିଫଳ ହେଲା । ତା'ର ସେହି ମନ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପରିବର୍ତ୍ତିତ ମନ ଯେତେ ଛିପ୍ର ଗତିରେ ଅନ୍ୟତମକୁ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସରୋବରର ଶୀତଳ ବନ୍ଧରେ କମଳ ପରି ମନ ମଧ୍ୟରେ ସାଧୁତା ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ସେ ଚିନ୍ତାକଲା, ନିଶ୍ଚୟ ସୁଶୀଳା ମୋର ହୃଦୟର ରାଣୀ, ସୁଶୀଳା ସୁନ୍ଦରୀ, ତା'ର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ, ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀରୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମନମୋହନ ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି । ସେହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସ୍ରୋତ ତରୁଣର ହୃଦୟରେ ତଡ଼ିତ୍ ପ୍ରବାହ ସୃଷ୍ଟି କରିଦିଏ ।

ସୁଶୀଳା ବହୁ ଚେଷ୍ଟା ପରେ ପରମ ହାତରୁ ଲୁଗାଖଣ୍ଡି ଉଠାଇ କରି ବିଜୟୋଲ୍ଲାସ ହୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ଅବାଧ ପବନକୁ ଗଳି ଦେଉଥିଲା । ହଠାତ୍ ବାଲିଗଦାର ଆତ୍ମାରେ ବାହାରି ପଡ଼ି ମଣିଆଁ ଧୀରେ ତାର ପୃଷ୍ଠଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ନେହର ଗୁପ୍ତତା ମାରିଲା । ବାଲିକା ଚମକିପଡ଼ି ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଖିଲା, ପାଖରେ ତାର ମଣିଆଁ ଭାଇ । ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର । କାହିଁ ବାଲିକାର ମୁଖ ଲଜ୍ଜାରେ ରକ୍ତମୟ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ତ; ଚପ୍ପୁଲଟାରେ ଅବନତ ହେଲା ନାହିଁ ତ ? ହେବ କାହିଁକି ? ତା'ର ମନରେ ବିକାର ନାହିଁ । ସେ ତ ଏପରି କୌଣସି ପାପ ବା ଦୋଷ କରିନାହିଁ ଯହିଁରେ ତାର ଭୟ ହେବ, ହୃଦୟ କମ୍ପି ଉଠିବ ? ସେ ସରଳା ବାଲିକା ମାତ୍ର ।

ମଣିଆଁକୁ ଦେଖି ସୁଶୀଳାର ଅଧରରେ ହାସ୍ୟର ରେଖା ଫୁଟି ଉଠିଲା । କହିଲା ଭାଇ, ତମେ ଅନେକ ବେଳୁ ଆସି ମୋତେ ଖୋଜୁଥିଲ ପରା ! ମତେ ଆଜି କାହିଁକି ଭାରି ଖୁସି ଲାଗିଲା, ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ତେଣୁ ଏଠାରେ ଏହିଆଁ ଖେଳୁଥିଲି । ତମକୁ ଭୋକ କରୁଥିବ । ଚାଲି, ଖାଇବାକୁ ଦେବ । ତମେ ଆସି ନ ଥିଲ ବୋଲି ମୁଁ ଖାଇ ନାହିଁ ।

ଲୁଗା ଖଣ୍ଡି ପିନ୍ଧିପକା ଲେଁ ପାଗଲୀ—ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ମଣିଆଁ କହିଲା । ହି, ହି, ପାଗଲୀକ ପରି ଲଜ୍ଜାଳା ହୋଇ ଏଠାରେ ନାରୁଛି—ତତେ ଲଜ ମାତୁ ନାହିଁ, ଘୃଣା ଲାଗୁନାହିଁ ? ତୋର ଆଉ ଲଜ୍ଜାଳା ହୋଇ ନାଚିବାର ବୟସ ନାହିଁ ।

ଅନେକ ଦନ୍ତ ଗୁଲିଗଲୁଣି । ଏବେ ତୁ ବଡ଼ ହେଲୁଣି । ବଡ଼ ହେଲେ ଯେପରି ଚଳିବାକୁ ହୁଏ ସେପରି ଚଳ । ତୋତେ ଏପରି ଭାବରେ ନାରୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ଲୋକେ କଣ ଭାବିବେ ? ପାଗଳୀ ବୋଲି କହିବେ ନାହିଁ ?

କିଏ ଆଉ ଦେଖିବ ? ଏଠାରେ କିଏ ଅଛି ? ଏକା ତମେ । ତମେ କଣ ମୋତେ ଜାଣ ନାହିଁ ଯେ..... ।

ଆଗ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡ ପିନ୍ଧିପକା—ବରକ୍ତ ହୋଇ ମଣିଆଁ କହିଲା ।

ସୁଶୀଳା ଯେପରି ଇଚ୍ଛା ସେପରି ଲୁଗା ଖଣ୍ଡ ବେତେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ମଣିଆଁ ନିଜେ ତାକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଲୁଗା ପିକାଇ ଦେଇ କହିଲା, ବୁଝିଲୁ, ମୋ ସୁନାଟି ପରା, ସାନକୁହା ମାନ ସବୁଦିନେ ଏହିପରି ଲୁଗା ପିନ୍ଧୁଥିବୁ, ସବୁବେଳେ ମାର୍ଗେ ଏମିତି ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏଣିକି ଆଉ ଏପରି ନାହିଁ ନାହିଁ । ତତେ ମୋ ରାଣଟି । ଯଦି ଆଉ କେବେ ତତେ ଏପରି ଲଙ୍ଘନା ହୋଇ ନାରୁଥିବାର ଦେଖେ, ଜାଣିଥା, ଆଉ କେବେ କଥା କହିବି ନାହିଁ । ବୁଝିଲୁ ଏଥର ? ମୋ କଥା ମାନ ଚଳିବୁଡ଼ି ?

ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁଗାଟା ଏମିତି ପକେଇଲେ ଅଳୁଆ ଅଳୁଆ ଲାଗୁଛି । ଅଛା ଭାଇ, ମୋର ଏମିତି ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାରେ ତମର ଏତେ ଜିଦ୍ କାହିଁକି ? ତମେ ଏମିତି ପିନ୍ଧୁନୁ ?

ନା, ମରଦସୁଅମାନେ ଏମିତି ପିନ୍ଧନ୍ତି ନାହିଁ, ମାଇପୀମାନେ ଏପରି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ତତେ ଟିକେ ଅଳୁଆ ଅଳୁଆ ଲାଗୁଛି । ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଗଲେ ଆରେଇ ଯିବ । ଏଥର ଠିକ୍ ଏହିପରି ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବୁ, ଏଁ ?

ହଉ ତେବେ । ଗୁଲ ଘରକୁ ଯିବା । ତମକୁ ଭୋକ କରୁଥିବ, ମତେ ବି ଭୋକ କରୁଛି । ସୁଶୀଳା ମଣିଆଁର ହାତ ଧରି ଆଗେ ଆଗେ ଗୁଲିଲା । ସୁଶୀଳାର ବୟସ ବାର କି ତେର ହେବ । ଉଠରେ ଛେଟ । ମଣିଆଁ ସଙ୍ଗରେ ଗୁଲୁଥିଲା ବେଳେ ଠିକ୍ ଛତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ବଙ୍କା ଉଡ଼ ସିଧା କରି ଠିଆ ହେଲେ କେଜାଣି ବା ଟିକିଏ ବଡ଼ ଦେଖା ଯାଇପାରେ । ଦୁର୍ବଳ ନୁହେଁ କି ବେଶୀ ମୋଟାସୋଟା ନୁହେଁ ।

କିଛି ଦୂର ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଚପଳମତି ସୁଶୀଳା ବାଲି ଘାସରେ ଗୋଡ଼ ବାଜିବାରୁ ଝୁଣ୍ଟିପଡ଼ିଲା । ମଣିଆଁ ହାତରୁ ତା ହାତ ଖସିଗଲା । ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ମଣିଆଁ ତାକୁ ଶିଶୁପରି ଦୁଇହାତରେ ଉଠାଇ ନେଲା ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ । ଦେଖିଲା ତାର କୌଣସି ଯତି ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ହସୁଛି । ମଣିଆଁ ଦୁଇ ହାତରେ ତାକୁ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ପଢ଼ିଲା, ସୁଶୀଳା, ତୁ ମତେ ଭଲ ପାଉଛ ।

ମୁଁ ତ ତମ ବିନା ଆଉ କାହାକୁ ଚିନ୍ତେନାହିଁ ।

ହସି ହସି ମଣିଆଁ ପଚାରିଲା, ଯଦି ଆଉ କାହାକୁ ଚିହ୍ନି ଥାନ୍ତି ମତେ ଭଲ ନ ପାଇ ତାକୁ ଭଲପାନ୍ତି ତେବେ ? ସେଦିନ ଯେ ତୋତେ ଧରିବାକୁ ବସିଥିଲା ତାକୁ ତୁ ଭଲ ପାଉ ନାହିଁ ? କହୁଥିଲୁ, ତତେ ସେ ଦୋଦୋଚିହ୍ନାପରି ଲାଗିଲା ?

ନାଁ, ଭାଇ, ମୁଁ ତମ ବିନା ଆଉ ଯେତେ ଚିହ୍ନାଲୋକ ହେଲେ ବି ଭଲ ପାଏ ନାହିଁ । ସେଦିନ ମତେ ଯେ ଧରି ନେବାକୁ ବସିଥିଲା, ତାକୁ ମୁଁ ଘୃଣାକରେ । ସେ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ, ତା'ର ବ୍ୟବହାର ବଡ଼ ଖରାପ ।

ମଣିଆଁ ସୁଶୀଳାର ମୁହଁକୁ ଯତନାତ୍ମକ ଅନାଇ ରହିଲା । ମନେ ମନେ କେତେ କ'ଣ ଭାବି ପ୍ରଶ୍ନକଲା, ତୁ ମୋ ପାଖେ ସବୁଦିନ ରହିବୁଁ ସୁଶୀଳା, ନା ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଦିନେ କେବେ ଆଉ କାହା ସଙ୍ଗେ ପଳାଇବୁ ?

ମୋତେ ଏପରି ଅଖାଡ଼ୁଆ କଥା କାହିଁକି ପଚାରୁଛ ? ମୁଁ ଏଡ଼େ ଅକୃତଜ୍ଞ ? ତମକୁ ଛାଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ପଳାଇବି ? ଏହି ବାଲ୍ୟକାଶଣ୍ଡ ମୋର ସଂସାର । ଆଉ ତମେ ମୋର ସବୁ । ତମେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ସଂସାରର ରାଜା ଆଉ—

ସୁଶୀଳାର ପାଟିରୁ କଥା ଛଡ଼ାଇ ମଣିଆଁ ତରତର କରି ପଚାରିଲା, ଆଉ ତୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ସଂସାରର ରାଣୀ ନୋହୁଁ ?

ନିଶ୍ଚୟ, ନୋହୁଲେ ରାଣୀ ହେବାକୁ କିଏ ଅଛି ?

ତୁ ମୋର ହୃଦୟର ରାଣୀ ହେବୁ ତେବେ, କହି ମଣିଆଁ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ବାଲକାର ଗୋଲପୀ ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ପ୍ରେମର ମୋହରଟିଏ ବସାଇଦେଲା ।

ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦୁଇ ଅଙ୍ଗରେ ସତେ କି ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହ ହୁଟିଗଲା !

ସବୁଦିନ ମନୁଷ୍ୟ ସମାନ ରହେ ନାହିଁ । ସମୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଏବେ ସୁଶୀଳାର ମନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ । ସେ ଆଉ କାଲିପରି ସମୁଦ୍ର ବସରେ ନିଜର ନିର୍ଗୁଣ-ଶରୀର ଭସାଇ ଦେଉ ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦରେ କିମ୍ବା ଲୁଗାଖଣ୍ଡି ପବନରେ ଉଡ଼ାଇ ହାତଟେକି ତାହାରି ପଛେ ଯେତେ ଗୋଡ଼ାଇ ଯାଉନାହିଁ । ସେ ଆଉ ନିତାନ୍ତ ନିବୋଧ ପରି କଥୋପକଥନ କରେ ନାହିଁ । ଏଥର କଥା କହିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛି ।

ମଣିଆଁ ଜାଲ ଓ ଟପାକାଠି ନେଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ସୁଶୀଳା ଏଥର ହୁଟିର ଛଡ଼ି ନିର୍ଗୁଣଦେହରେ ଖଣ୍ଡିଆବୃତର ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇ ଯାଏ ନାହିଁ ।

ଦେହରୁ ଟିକିଏ ଲାଗି ଖସିଗଲେ, ଗୈରକାପର ଗୁରୁଆଡ଼େ ଅନାଏ, କେହି ଅସୁଧିକ ପରା, କେହି ତା'ର ନଗ୍ନ ଦେହ ଦେଖି ମନେ ମନେ ହସୁଥିବା ପରା । ଏଥର ସେ କୁଟୀରରୁ ଦୂରକୁ ଖେଳିବାକୁ ଯାଏ ନାହିଁ । ଇଚ୍ଛା ହେଲେ କେବେ-କେବେ ଘର ଆଗରେ ବାଟୁଲିଖଡ଼ା ଧରି ଏଣେ ତେଣେ ବାଟୁଲି ମାରେ । ବାଲିରେ ଘର କରି ଖେଳେ । କେହି ଏଠାରେ ନାହିଁ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଲାଗାପଟାର ଯତ୍ନ ନାଏ । ଖେଳା ଖେଳି ଅଧିକ କରେ ନାହିଁ, ଘର କାମରେ ଲାଗିଯାଏ । ଘରଟି କିପରି ପରିଷ୍କାର ରଖିବାକୁ ହେବ, କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କଣ ସଜାଇ ରଖିଲେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ଅଥଚ ସ୍ଥାନର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ, କିପରି ଉପାୟରେ ରନ୍ଧନ କଲେ ଖାଦ୍ୟ ସୁସ୍ଥାଦୁ ହେବ, କିପରି ଲାଗାପଟା ପରିଷ୍କାର ରଖିବାକୁ ହେବ, ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ନଜର ଦିଏ ।

ଘର ପଛଆଡ଼େ ପଡ଼ିଆଟିରେ ମଣିଆଁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କପାଗଛ ଲଗାଇଛି । ସେହି କପାରେ ସୁଣିଲା ସୁତା କାଟେ । ଅବଶ୍ୟ ସୁତାକଟା ପାଇଁ ରୂପେଇ ଯେପରି ଆଖପାଖ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା ସୁଣିଲା ସେପରି ସୁନ୍ଦର ସୁତା କାଟିପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଗେ ଯେପରି ଲାଗା କିଣିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ଏବେ ସେପରି କିଣିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।

ପୋଖରୀଦୁଡ଼ା ନିକଟରେ ପାହାଡ଼ ତଳେ ମଣିଆଁ ଖଣ୍ଡେ ଛୋଟ ବଗିଚା କରିଛି । ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି କରି ନାନାପ୍ରକାର ଫୁଲଗଛ ମଞ୍ଜି, ଗେଣ୍ଡୁ, ହେନା, ଯୁଇଁ ଇତ୍ୟାଦି ଲଗାଇଛି । ବାଉଗଣ, ତରଭୁଜ ପ୍ରଭୃତି ଫଳଗଛ ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ଲାଗି ହୋଇଛି । ସୁଣିଲା ପୋଖରୀରୁ ପାଣି ବୋହୁ ଗଛରେ ତାଳେ । ଗଛଗୁଡ଼ିକକୁ ନିଜର ସନ୍ତାନଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରେ । ଅବିବାହିତା ବାଲିକା ପୁନଃ ସ୍ନେହକୁ ବୁଝି ସ୍ନେହରେ ପରିଣତ କରିଛି । ଗଛରେ ପୋକଟାଏ ଲାଗିଲେ ସେ ଅତି ଯତ୍ନରେ ତାକୁ ଖସାଇ ଦିଏ ।

ବଗିଚା ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ୍ଟ କଦମ୍ବ ଗଛ । ଏହି ଗଛର ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ, ବାରମାସ ତହିଁରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ । ଏତେ କଷ୍ଟ ଏତେ ଯତ୍ନରେ ପାଲି ଆଣିଥିବା ଗଛମାନଙ୍କରେ ଫୁଲ ଫୁଟିବାର ଦେଖିଲେ ସରଳାର ପ୍ରାଣଟି ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠେ । ସମୟ ସମୟରେ ସୁଣିଲା ଗଛରୁ ଫୁଲ ତୋଳି କଦମ୍ବଗଛର ଛାଇରେ ବସି ପଟରେ ଗୁଳ୍ମି ହାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ । ହାରଟି ନିଜର ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ଦିଏ । ଫୁଲଗଣି ସାଜି କଦମ୍ବ ଗଛର ମୂଳରେ ବସେ—ସତେ କି ବରହଣୀ ରାଧା !

ସୁଣିଲାର ଏତେ ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା କିପରି ? ଯେତେବେଳେ ମଣିଆଁ ଦେଖିଲା ସୁଣିଲାକୁ ବାରମ୍ବାର କହି ମଧ୍ୟ ତାର ଅଭ୍ୟାସର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ନାହିଁ, ସେ ବହୁ ଚିନ୍ତାକର ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତାପୁ ସ୍ଥିର କଲା ।

ମଣିଆଁ ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛଧରି ସୁନାହାଟ ଗ୍ରାମକୁ ମାଛ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ଗଲେବେଳେ ସଙ୍ଗରେ ସୁଶୀଳାକୁ ନେଲା । ସୁନାହାଟ ଗ୍ରାମରେ ମୁକୁନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘର । ଆଖପାଖ କେଇ ଖଣି ଗ୍ରାମରେ ସେ ଜଣେ ଭଲ ଲୋକ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ଥିଲା ।

ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ଓ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା । ପୁତ୍ରର ନାମ ଅଧିରାଜ । କନ୍ୟାଟି ସତେକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିମା, ତାର ନାମ ଚଞ୍ଚଳା । ମହାପାତ୍ରେ ଭଜନାକୁ ଭାରି ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଭଜନାର ପୁତ୍ର ବୋଲି ମଣିଆଁକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ମଣିଆଁ ପ୍ରତ୍ୟହ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ ମାଛ ଯୋଗାଏ । ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ମେଲାପି ଲୋକ । ମଣିଆଁକୁ ପୁତ୍ରପର ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ମଣିଆଁ ଯେଉଁଦିନ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରୁଡ଼େ ପଡ଼େ, ସେ ଦିନ ସେ ତାକୁ ଖୁଆଇ ପିଆଇ ଛାଡ଼ନ୍ତି ।

ସୁଶୀଳା ତାର ଛୋଟ ଭଉଣୀ ବୋଲି, ମଣିଆଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ପରିଚୟ ଦେଉଥାଏ । ସାମନ୍ତାଣୀ ସୁଶୀଳା ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ମଣିଆଁକୁ ପଚାରନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ସୁଶୀଳାକୁ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତି । ମଣିଆଁ ସୁଶୀଳାକୁ ମୁକୁନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ ଛଡ଼ି, ଅବଶିଷ୍ଟ ମାଛ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ଗ୍ରାମକୁ ବୁଲିବାକୁ ଯାଏ । ସକ୍ଷ୍ୟ ସମୟରେ ଫେରିବା ବେଳକୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ସମୁଦ୍ର ଛାତକୁ ଆସେ । କେବେ କେବେ ସାମନ୍ତାଣୀ, ଛେଉଣୁ ବୋଲି ଦୟା କରି ସକ୍ଷ୍ୟ ସମୟରେ ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ ବାରଣ କରନ୍ତି । ମଣିଆଁ ବିନା ଆପତ୍ତିରେ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ ରାନ୍ଧି ଯାପନ କରେ ।

ଚଞ୍ଚଳା ବୟସରେ ଟିକିଏ ଛୋଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସୁଶୀଳା ସଙ୍ଗେ ଖେଳିବାକୁ ଭଲଥାଏ । ସକ୍ଷ୍ୟରେ ଘରକୁ ଫେରିବା ସମୟରେ ସେ ବାରମ୍ବାର ସୁଶୀଳାକୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଥାଏ ଯେପରି ସେ କାଲି ଆସିବ । ସେହି ଚଞ୍ଚଳା ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ସୁଶୀଳାର ଏ ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଯେତେବେଳେ ଉଭୟେ ଏକାସଙ୍ଗେ ବସି ଖୁସି ଗପ କରୁଥାନ୍ତି ଚଞ୍ଚଳା ଧନୀର କନ୍ୟା ବୋଲି ଟିକିଏ ହେଲେ ବଡ଼ପଣିଆ ଦେଖାଏ ନାହିଁ । ସୁଶୀଳା ଜଣେ ଦରିଦ୍ର କନ୍ୟାବୋଲି ତାହାର ମନରେ ମଧ୍ୟ ଡର ଭୟ ନ ଥାଏ । ସତେକ ଦୁଇଜଣ କେତେକାଳର ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ସୁଶୀଳା ବୁଝିପାରିଛ, ବାହାଘର କଣ, ଶାଶୁ କଣ ଏବଂ ସ୍ଵାମୀ କଣ । ଅବବାହୃତା ବାଲିକା ପକ୍ଷରେ ଏ ସବୁ ଯେ ଲଜର କଥା, ଏହା ସେ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବୁଝିପାରିଛ । ଲଜ କାହିଁକି କରିବ—ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟିର କୈଣସି ଉତ୍ତର ସେ ଝୁର ଝୁର ପାରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏତିକି ଜାଣେ, ଲଜ କରିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ଏତିକି ଜାଣିଲେତ ଲଜ ନିଜେ ନିଜେ ଆସିବ ନାହିଁ । ଏହା ସ୍ଵାଭାବିକ ।

ସେଦିନ ସୁଶୀଳା ଫୁଲଗଛରୁ ଫୁଲ ତୋଳି କଦମ୍ବଗଛର ଛାଇରେ ବସି ମାଲ ଗୁଚ୍ଛୁଥିଲା । ଅଧିକ ଗୁଡ଼ିଏ ଫୁଲ ଥିବାରୁ, ଅତି ଯତ୍ନରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ମାଲଗୁଚ୍ଛ ମଣିଆଁ ଭାଉଁର ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଥିଲା । ସେ ଦିନ ଆଉ ସେ ମାଲ ଦିର୍ଓଟି ନିଜେ ଲମ୍ବାର ଫୁଲଗଣୀ ସାଜି ବସିଲା ନାହିଁ । ଫୁଲମାଲ ଦିର୍ଓଟି ଘୋଡ଼ିଏ କନିଆର ଡାଲରେ ଝୁଲାଇ ରଖିଲା ଏବଂ ଉପରକୁ ଅନାଇ ଚିତ୍ରାକଲା ।

ସେ ଚିତ୍ରାକଲା, ତହିଁରେ କଣ ? ମୁଁ ତ ଆଉ ଭାଳିବ ନିଜର ଭଉଣୀ ନୁହେଁ, ମତେ ସେ ପିଲାଦିନୁ ପାଳି ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଲ ବୋଲି ଡାକି ଆସିଛି । ସେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ମୋତେ ଭଉଣୀପରି ସ୍ନେହ କରି ଆସିଥିଲେ । ମୋତେ ସେ ଜୀବନରୁ ଅଧିକ ଭଲପାଆନ୍ତି । ମଣିଆଁ ଭଲ ମୋର ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର । ଚଞ୍ଚଳା କହୁଥିଲା ଯଦି ସେ ବଡ଼ଲୋକ ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ନିଷ୍ଠୟ ବିବାହ କରିଥାନ୍ତା ।

ସେ କାଳର ଝିଅମାନେ ବାପ ଭଲକି, ଅନ୍ୟ ମିଶିଯିବୁଁ ଅନ୍ୟ ମୋର ହାଣ୍ଡି କଣରେ ଲୁଚୁନ ଥିଲେ । ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଏବକାଳ ପରି ଲଜ୍ଜାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ବୋଲି ମନେ କରୁ ନ ଥିଲେ ।

ସୁଶୀଳା ଯେତେବେଳେ ଏହିପରି ଚିତ୍ରାମଣ୍ଡ ଥାଇ ତାର ମଣିଆଁ ଭାଇର ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଯୁବକର ରୂପ ତୁଳନା କରି ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଣିଆଁକୁ ଉପରକୁ ଟେକୁଥିଲା, ମଣିଆଁ ସେତେବେଳେ ସୁଶୀଳା ବିଷୟ ଚିତ୍ରାକର ସୁନାହାଟରେ ମାଛ ବିକ୍ରୟ କରି ଫେରି ଆସୁଥିଲା । ବେଳ ରତ ରତ ।

ମଣିଆଁ ସୁଶୀଳାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଆସି ବଗିଚାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସୁଶୀଳା ତାକୁ ଦେଖିନାହିଁ । ସେ ଦୂରରେ ସ୍ଥିର ହୃଦରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର ରଶ୍ମିରେ ଝଲସି ଉଠୁଥିବା ସୁଶୀଳାର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟିକୁ ଅନଇ ରହିଲା । ସୁଶୀଳା ଗୁଡ଼ି ଦେଖେ, ନିକଟରେ ମଣିଆଁ ଭଲ ଠିଆ ହୋଇ ଜାହାର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଛି । ଲଜ୍ଜାରେ ତାର ମୁଖ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କଲା । ଟିକିଏ ଯତ୍ନ କରି ଲୁଗା ଟାଣି ସେ ଉଠି ଠିଆହେଲା ।

ମଣିଆଁ ସୁଶୀଳାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ପଚାରିଲା, ସୁଶୀଳା, ତୋର ଦେହ ଭଲ ଅଛି ତ ? ଆଜି କାହିଁକି ଏଡ଼େ ଶୁଖିଲାଟା ଦିଶୁଛି ? ଖରାରେ ବୁଲୁଥିଲୁ ନା ? ଯେତେ ମନା କଲେ ତୋର ଗରଜ ପଡ଼ୁଛି ମୋ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ? ବସି ବସି ଏତେ କଣ ଭାବୁଥିଲୁ ଶୁଣେ ?

ମୁଁ ତ ଖରାରେ ବୁଲି ନାହିଁ । ଏହି କଦମ୍ବଗଛ ଛାଇରେ ବସି ବଗିଚା ଦେଖୁଥିଲି, ଫୁଲ ଗୁଚ୍ଛୁଥିଲି । ମୋ ମୁଣ୍ଡ କାହିଁକି ଟିକିଏ ବୁଲୁଛି ।

ସୁଶୀଳା ନିଜ କପାଳରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲା, ବାଃ ଭାଇ, ତମେତ ଭାରି ଭଲ ଲୋକ । ଚଲାଣି କରି ମତେ ଆଗକରି ପଚାରି ଦେଲେ କଣ ଛଡ଼ିବ ? ଏବେ ନମେ କହ, ତମ ଦୈବ କଣ ଖରାପ ହୋଇଛି ? ତମେତ ଆଜି କାହିଁକି-ଭାରି ଝଡ଼ିଗଲା ପରି ଦିଶୁଛ ?

ଏ ଖରାଟାରେ ଗୁଲିକରି ଆସିଛି ଜନା ! ହଁ, ସୁଶୀଳା, ଏଇ ନେ ଚଞ୍ଚଳା ତୋ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ପଠାଇଛନ୍ତି । ମୋତେ କହିଛନ୍ତି କାଲି ତାଙ୍କର ଜନ୍ମଦିନ, ତୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବ ।

କିଛି କ'ଣ ଭଲ ? ମୁଁ ଯିବି । ଦେଖେ, ଚିଠିରେ ସେ କଣ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ମଣିଆଁ ତାଳପତ୍ରର ଖଣ୍ଡେ ଚିଟାଉ ମାଛ ଖାଲେଇରୁ ବାହାର କରି ସୁଶୀଳା ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଇ ଦୁଇ ଆଙ୍ଗୁରେ ହାତ ଭରାଦେଇ କଦମ୍ବଗଛ ମୂଳେ ବସି ପଡ଼ିଲା ।

ଚିଠିରେ ଲେଖା ଥିଲା—

ଭଉଣୀ ସୁଶୀଳା,

ତୁ ଏଡ଼େ କପଟୀ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ଆଜିକି କେଇଦିନ ହେଲା ତୋର ଦେଖା ନାହିଁ କାହିଁକି । ତୋର ମଣିଆଁ ଭଲ ଏଠିକି ଯେତେବେଳେ ଆସନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ତୋ ବିଷୟରେ କେତେ ପଚାରେ । ସେ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ କାହିଁକି କେଜାଣି । ଦିନଯାକ ତୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଭାରି ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । କାହା ସାଙ୍ଗରେ ମନମୁତାବକ ହସ ଖେଳ କରୁଛୁ କରୁବି ? କାହା ସାଙ୍ଗରେ ଖୁସିରେ ଦି' ଗୁରପଦ କଥାଭାଷା ହେବ ? ତୋ ସାଙ୍ଗେ ମୋର କେଇଦିନ ହେଲା ବା ପରିଚୟ । ସେତିକି ଦିନରେ ତୁ ତୋର ସ୍ନେହପାଣରେ ମତେ ବାନ୍ଧି ପକାଇଛ । ତୋତେ ମୋ ରାଗଟି, କାଲି ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବୁ । ମା କହିଛନ୍ତି, କାଲି ମୋ ଜନ୍ମଦିନ, ମତେ ଏଗାରବର୍ଷ ପୂରିଯିବ । ହଁ ଭଉଣୀ, ଦଇବ ମୋର ସହାୟ ହେଲାଣି । ମା ଗୋଟିଏ ପ୍ରସାଦ କରୁଥିଲେ । ସେତିକି ଯଦି ଠାକୁରେ କରନ୍ତି ଆଉ ତୁ ଏତେ ଦୂରରେ ରହିବୁ ନାହିଁ । ଦୁଇଜଣଯାକ ଏକାଠି ରହିବା । ଏଠିକି ଆସିଲେ ତତେ ସବୁ କଥା କହିବି । ଭାଇଙ୍କର ଭାରି ମନ । ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବୁ । ଭଲ ।

ତୋର ସଙ୍ଗିନୀ

ଚଞ୍ଚଳା

ଚିଠି ପଢ଼ା ଶେଷ ହେଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଧନୀ ଘର କନ୍ୟା ହୋଇ ଜଣେ ଧୀବର କନ୍ୟା ପାଖକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଚିଠି ଲେଖିଛି କାହିଁକି ? ଚଞ୍ଚଳା ସୁଶୀଳାର ଅନୁରଜା ବନ୍ଧୁ । ଉଭୟେ ଦୁଃଖସୁଖ ହେବା ସମୟରେ ସୁଶୀଳା ତା'ର ଗତ ଜୀବନର ଝାମ୍ପା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛି ତା'ର ସଙ୍ଗିନୀ ନିକଟରେ । ମଣିଆଁ ଯେ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକର ସନ୍ତାନ ନୁହେଁ ଏହା ମଧ୍ୟ ସେ ଜଣାଇ ଦେଇଛି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେ କହିଛି, ମଣିଆଁକୁ ତା'ର ମା ଯେଉଁ ଘର ଖଣ୍ଡିକ ଉପହାର ଦେଇଛନ୍ତି ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଏତେ ଅଧିକ ଯେ, ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଦେଶରେ ଜଣେ ଧନୀଲୋକ ହୋଇ ନିଜର ବୋଇତ ତଳାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ନ କରୁଛି— ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ, ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚାଶ ଓ ପୁଜନୀୟ ପାଳକ-ପିତୃଦେବଙ୍କର ଆଜ୍ଞା । ଚଞ୍ଚଳା କିନ୍ତୁ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବାର ବାଲିକା ନୁହେଁ । ସେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ତା'ର ପିତା ମାତା ଭ୍ରାତାଙ୍କ ଆଗରେ କହି ଦେଇଛି ।

ବହୁଦିନ ପରେ ମହାପାତ୍ରେ ବୁଝି ପାରିଛନ୍ତି, ଉଭୟେ ମଣିଆଁ ଏବଂ ସୁଶୀଳା ବୁଲିନ ବଂଶଜ । କେବଳ ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଏପରି ଧୀବର ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି । ସେ ନ ଜାଣିଲା ପରି ମଣିଆଁକୁ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ, ମନେ ମନେ କିନ୍ତୁ ତା' ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରଗତି ସ୍ନେହ ଥାଏ । ମଣିଆଁର ପ୍ରକୃତି ଓ ଗୁଣରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ସୁବିଧା ପାଇଲେ ସେ ଯେ ମଣିଆଁକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାକୁ ସମ ଜଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବେ ଏହା ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ।

ଏଣେ ଅଧିକ ସୁଶୀଳାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ବିମୋହିତ । ସେ ଚଞ୍ଚଳାଠାରୁ ସୁଶୀଳାର ଇତିହାସ ଶୁଣି ମନେ ମନେ କେତେ ଆଶା ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି । ଅଧିକୃତ ଅଭିପ୍ରାୟ ତାଙ୍କର ପିତା ମାତା ଯେ ବୁଝି ପାରି ନାହାନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ବୁଝିକରି ମଧ୍ୟ ନ ବୁଝିଲା ପରି ସମୟର ପ୍ରଗତିରେ ଅଛନ୍ତି ।

ଚଞ୍ଚଳା ସୁଶୀଳାକୁ ନିଜର ସମାନସ୍ଥର ଭାବରେ ପତ୍ର ଲେଖିଛି । ପତ୍ର ପାଠ ଶେଷ ହେଲା । ଉଭୟେ ମଣିଆଁ ଏବଂ ସୁଶୀଳା ଚନ୍ଦ୍ରାମଗ୍ନ ଥିଲାପରି ଦେଖାଗଲେ । କେହି କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ଚଞ୍ଚଳାର ପତ୍ରର ଶେଷ ଅଂଶର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସୁଶୀଳା ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ଚଞ୍ଚଳାର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ସେ ଲେଖିଛି । ବୋଧହୁଏ ମଣିଆଁ ଭାଇ ସଙ୍ଗେ ଚଞ୍ଚଳାର ଶୁଭ ପରିଣୟ ବିଷୟ ନେଇ ତାଙ୍କର ବାପା ମା ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି । ସତ କଥା, ମଣିଆଁ ଭାଇର ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି ଅଛି, ସାହସ ଅଛି, ରୂପ ଅଛି, ଧନ ଅଛି, ନାହିଁ କ'ଣ ? ସେ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ପାଇ ସୁଶୀ ହୋଇ ପାରିବେ । ଚଞ୍ଚଳା ମଧ୍ୟ ମଣିଆଁ ଭାଇ ପରି ସବୁଗୁଣ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବାମୀ ପାଇ ନିଜକୁ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ମନେ କରିବେ । ସେ ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ପ୍ରେମଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖେ ଏହାର ପ୍ରମାଣ ମୁଁ ପାଇଛି । ତେଣୁକରି ସିନା ସେ ଲେଖିଛି ଦୁଇଜଣପାକ ଏକାଠି ରହିବା ।

ମୁଁ କ'ଣ ଚଞ୍ଚଳା ପରି ନୁହେଁବୋହୂ ପାଇଁ ସୁଖୀ ହେବ ନାହିଁ ? ସେ ଯେ ମୋତେ ଭାରି ଭଲ ପା'ନ୍ତି । ଯଦି ଶୁଭପରିଣୟ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଏଠାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସୁନାହାଟ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ରହିବାକୁ ହେବ । ଏପରି ନିଶ୍ଚୟ ଧୀରର ବେଉସା ଶୁଦ୍ଧ ଧନର ସନ୍ତାନ ପରି ଚଳିବାକୁ ହେବ ।

ଏ ବିବାହରେ ମଣିଆଁ ଭାଇ ରାଜି ହେବେ ତ ? ହେବେ ନାହିଁ କାହିଁକି । ତାଙ୍କୁ ସତ୍ପାତ୍ର ମିଳିବ, ଆହୁରି ଅନେକ ସୁବିଧା ହେବ । ତେବେ ଯାହାକୁ ମନେ ମନେ ହୃଦୟର ଦେବତା ବୋଲି ବରଣ କରିଥିଲି ତାଙ୍କୁ ହରାଇବି ସିନା ।

ମଣିଆଁ ଶତ୍ରୁକଲ୍ଲ, ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଝିରି କରିଛନ୍ତି ସୁଖୀଲା ସଙ୍ଗେ ଅଧିବାସର ପରିଣୟ କରିବେ । ମୋର ହୃଦୟର ସୁଖୀ ସୁଖୀଲା କ'ଣ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହେବ । ନା, ଏହା ମୁଁ ସହ୍ୟ କରି ପାରୁନାହିଁ ।

କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତା ପରେ ଦିହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ—ଦୁହିଁଙ୍କ ଚଷ୍ମରେ ଅଶ୍ରୁ । ଉଭୟଙ୍କର ହୃଦୟ ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ମଣିଆଁ ସୁଖୀଲାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ନିଜର ଲାଗାରେ ତା'ର ଚଞ୍ଚୁ ପୋଛି ପକାଇଲା । ସୁଖୀଲା ମଧ୍ୟ ମଣିଆଁର ଚଞ୍ଚୁଜଳ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ପୋଛିଦେଲା ।

ସୁଖୀଲା ପଚାରିଲା, ଭାଇ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ତୁମେ ତ ଭାରି ସୁଖୀ । ଚଞ୍ଚୁଲା ପରି ପୁଣ୍ୟବତୀ କନ୍ୟାକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ପାଇନ ।

ମଣିଆଁ ଚମକି ପଡ଼ିଲା; ସେ ଭାବିଲା, ମୁଁ ଯାହା ଭାବୁଥିଲି ତାହା ଭ୍ରମ । ଚିଠିର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ତେବେ ଏଇଅ ? ମୁଁ ରୁହିଁ ପାରି ନ ଥିଲି । କହିଲା, ମୋର ଏ ହୃଦୟରେ ଯେ ଆଉ କାହାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ସୁଖୀଲା ! ତୁ ତାହା ନିଜେ ଅଧିକାର କରୁଛ । ମନେ ନାହିଁ, ସେଦିନ ମୁଁ ତୋତେ ପଚାରିଥିଲି, ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ନିସାରର ସୁଖୀ କିଏ ? ତୁ କ'ଣ କହିଥିଲୁ ମନେ ରଖିଛୁ ତ ? ଆଜି କାହିଁକି ତେବେ ଅଧିବାସକୁ .. ।

ବାଧା ଦେଇ ସୁଖୀଲା କହିଲା ଅଧିବାସ ? ମୋର ହୃଦୟରେ ତା'ର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ତା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଦିନେ ହେଲେ କେବେ ଭାବି ନାହିଁ ତ ?

ସେ ଯେ ତୋ ବିଷୟରେ ସବୁବେଳେ ଚିନ୍ତା କରୁଛୁ ।

ତେବେ ଏହିଠାରେ ଆଜି ପ୍ରତିଜ୍ଞ କରିବା । ଅତି ଶୀଘ୍ର ବିବାହର ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସୁଖୀଲା ଆରକ୍ତ ମୁଖ ଅବନତ କରି ବିନୀତ ଭାବେ କୋମଳ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ନା, ଆୟୋଜନ ତମକୁ କିଛି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରି ରଖିଛି ।

ସୁଶୀଳା ଧୀରେ ଧୀରେ କନିଅର ଗଛ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା । ଦୁଇମାଳ ଫୁଲ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ମଣିଆଁର ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ମାଲେ ମଣିଆଁର ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା । ଅନ୍ୟ ମାଳକ କମ୍ପିତ ହସ୍ତରେ ମଣିଆଁର ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲା । ଲଞ୍ଜାରେ ମୁଖ ତାର ଆଡ଼କୁ ଦେଖାଗଲା, ଭୟରେ ଅଧରଦ୍ରୁୟ କମ୍ପିତ ହେଲା । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମସ୍ତକ ନୁଆଁ ମଣିଆଁର ପଦଦେଶରେ ଲଗାଇ ଦେଲା ।

ମଣିଆଁ ପ୍ରଣୟିନୀକୁ ତଳୁ ଉଠାଇ ଫୁଲର ହାରଟି ତା ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲା । ତାକୁ ନିଜର ହୃଦୟ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରହରର ଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ତାରକାଗୁଡ଼ିକ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ଏହି ପରଶମୂର ସାକ୍ଷୀ ରହିଲେ । ସମୀରଣ ପ୍ରଣୟ-ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କଲା, ସାଇଁ ସାଇଁ କରି ବୃକ୍ଷ ଲତାର ପତ୍ର ହଲାଇ ।

ଚଞ୍ଚଳାର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ସୁଶୀଳା ଫୁଲ ଗୁଞ୍ଜିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ସଙ୍ଗିନୀର ଜନ୍ମୋତ୍ସବରେ ତାକୁ ସେ ଏହି ଫୁଲର ହାରଟି ଉପହାର ଦେବ । ଧୀବର ବାଳିକାର ଆଉ ଉପହାର ଦେବାକୁ ଅଛି କଣ ? ସେହି କୁସୁମର ହାରଟି ସଙ୍ଗେ ତା'ର ହୃଦୟର ମଞ୍ଜିକା-ଶୁଭ୍ର ପ୍ରେମ । ବାଳିକା କୁସୁମ ଗୁଞ୍ଜିବାରେ ନିଜର ମନ ପ୍ରାଣ ଏକାଥରେ ଲଗାଇ ଦେଇଛି । ତେଣେ ବହୁକ୍ଷମତାରେ ହେଉଛି କ'ଣ ତା'ର ସେ ଆଡ଼କୁ ନିଆ ନାହିଁ । ମଣିଆଁ ଆଜି ବଡ଼ ସକାଳୁ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଯାଇଛି ଦ୍ଵିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ, ଭେଟି କରିବାକୁ ।

ଏତିକି ବେଳେ କିଏ ଜଣେ ପଛଆଡ଼ୁ ଆସି ହଠାତ୍ ତା'ର ଆଖି ବୁଜି ଧରିଲା । ସେ ଭାବିଲା ବୋଧହୁଏ ମଣିଆଁ ଭାଇ । ତେଣୁ ଉକ୍ତ ସ୍ଵରରେ ହସିଉଠିଲା । ଆଗନ୍ତୁକ ସୁଶୀଳାର ଆଖି ଛଡ଼ି ଦେଇ ସଞ୍ଜୁଖକୁ ଯାଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲା ।

ଏଁ, ଏକ ମଣିଆଁ ଭାଇ ନୁହେଁ, ଏ ତ ସେହି !

ସୁଶୀଳାର ମୁଖ ମଲିନ ପଡ଼ିଗଲା । ଜଣାଗଲା, ସତେ ଯେପରି ତା'ର କେନ୍ଦ୍ରରୁ ସମସ୍ତ ରକ୍ତ କୁଆଡ଼େ ଉଠିଗଲା । ସେ ଯେପରି ଭାବରେ ବସିଥିଲା, ଠିକ୍ ସେହିପରି ବସି ରହିଲା । ଆଗନ୍ତୁକର ମୁହଁକୁ ଅନାଇବାକୁ ସାହସ କଲା ନାହିଁ । ଚକ୍ଷୁ ନିତ କରି ଫୁଲ ଗଦାକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା ।

ଆଗନ୍ତୁକ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସି କୋମଳ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ସୁନ୍ଦର, ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ମୋ ସଙ୍ଗେ ଆସ । ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ।

ସୁଶୀଳା ମୁଖ ଟେକି କହିଲା ତେମେ କିଏ ? ମୁଁ ସମୁଦ୍ର କୂଳକୁ ଯିବି କାହିଁକି ?

ମୋତେ ଚିହ୍ନି ପାରୁନ ? ମନେ ନାହିଁ, କେତେ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ତୁମେ ଯେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ଲୋକଟିର ମୁଖରେ ଜଳ ଦେଇ ତାର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିଥିଲ, ମୁଁ ସେହି । ଏ ଜୀବନ ତେମେ ବଞ୍ଚାଇଛ । ତେମେ ମୋ ଜୀବନର ଅଧିକାରଣୀ ରାଣୀ । ପ୍ରଥମରେ ମୋର ଭ୍ରମ ହୋଇଥିଲା, ତୁମେ ଦେବା ବୋଲି । ଦୟାକରି ମୋର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକର ।

ତମର ଏଠାରେ ଠିଆ ହେବାର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ଏଠାରୁ ଚାଲିଯାଅ ।

ଅଧିକାର ଅଛି । ମୋର ହୃଦୟର ରାଣୀ ନିକଟରେ..... ।

ହୃଦୟର ହୋଇ କଥା କହ । ପର ହିଅ, ପରର ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖରେ ଏପରି ନିର୍ଲକ୍ଷ ପ୍ରେମ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମହାପାପ ।

ପାପପୁଣ୍ୟ ବିଚାରକୁଳି ମୋର ଅଛି ସୁନ୍ଦର, ତମୁକୁ କଷ୍ଟ କରି ବତାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ।

ଯୁବକ ଭେଷ୍ଟ ବଜାଇଲେ । ଏହା ଦେଖି ବାଳକାର ହୃଦୟ ଭୟରେ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଲା । ସେ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲା । ଭାବିଲା, ପଳାୟନ କରିବ । କିନ୍ତୁ ଭେଷ୍ଟ ଶବ୍ଦରେ ତା'କୁ ରୁହିଆନ୍ତୁ ବେଷ୍ଟନ କରି କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଣ୍ଡାୟମାନ, ପଳାୟନର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସୁଶୀଳାର ଚକ୍ଷୁପ୍ରାନ୍ତ ଦେଇ ଲୋତକଥାରି ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ସେ ଉପାୟଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ବସି ପଡ଼ିଲା । ମନେ ମନେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, ହେ ପରମେଶ୍ଵର ! ଏ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷାକର ।

ସୁନ୍ଦର, ଅଉ ଡେଇଁ କିଆଁ କରୁଛ ?

ଅଛ, ଭାଇ, ପରର ସ୍ତ୍ରୀ ମୁଁ, ଛଡ଼ାଫୁଲ । ମୋ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ବସିଛ କାହିଁକି ? ଛଡ଼ାଫୁଲଟାଏ ଗୈରଲ ନେଇ କେଉଁ ମୁଖ ପାଇବ ?

ଆଗନ୍ତୁକ ଯୁବକ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଛଡ଼ାଫୁଲ ହେଉ ପଛେ ଯଦି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥାଏ, ସୁଗନ୍ଧ ଥାଏ, ତାହା ଆଦରଣୀୟ । ତମର ମସ୍ତକରେ ସିନ୍ଦୂର ନାହିଁ । କେବଳ ମୋତେ ଠକିବାକୁ ଏ ଚଲଣି । ମୁଁ ଏଡ଼େ ସହଜରେ ଭୁଲି ଯିବାର ଲୋକ ନୁହେଁ । ଅଛ, ତମର ଅନିଚ୍ଛା କାହିଁକି ? ମୁଁ ଦେଶର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ସାଧବଙ୍କର ପୁତ୍ର । ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବିଶାଳ ସମ୍ପତ୍ତିର ଏକମାତ୍ର ଅଧିକାରୀ । ମୋର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଅଂଶ ନେବାକୁ ଏତେ ଅନିଚ୍ଛା କାହିଁକି ସୁନ୍ଦର ? ଏହି ଦେଶ, ତମର ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ଯେଉଁ ମୁଦଟି ନାଲିଛ, ସେହି ମୋର ।

ତାର ମୁଣ୍ଡ ଏତେ ଅଧିକ ଯେ, ସହଜରେ କେହି ଅନୁମାନ କରିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ ଦିନଠାରୁ ତମ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ହୃଦୟରେ ରଖି ରୁଲୁଥିଲି । ଯୁଆଡ଼େ ଗଲେ ତମର ଚିନ୍ତା ମୋ ହୃଦୟକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରି ଦେଉଥିଲା । ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ତେମେ ମଧ୍ୟ ମୋର ସୁଦ୍ଧା ଜାଗ୍ରତ ରଖିବାକୁ ମୋର ଉପହାର ମୁହଁଟି ସବଦା ଅଙ୍ଗରେ ରଖିଛ । ତେବେ ଆଉ ଏତେ ଛଳନା କାହିଁକି ?

ଗରିବ ଧୀବର କନ୍ୟା ପ୍ରତି ଲୋଭ କର ନା । ତା'ର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦେହ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ଆପଣଙ୍କ ପରି ଧନୀ ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଲଭ୍ଯାର କଥା ।

ଯୁବକ ଆଶାବାନ୍ ହୋଇ କହିଲା, ବୋଧହୁଏ ମହାଭାରତରୁ ପଡ଼ିଥିବ ଯୋଜନ-ଗନ୍ଧାଙ୍କର ପରିଣୟ ବିଷୟରେ । ସେ ତ ଧୀବର କନ୍ୟା ଥିଲେ ।

ମୁଁ ଯୋଜନ-ଗନ୍ଧାଙ୍କ ବିଷୟରେ କୌଣସି କଥା ପଢ଼ି ନାହିଁ । ଦିନେ ତଞ୍ଜଳା ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଆମେ ତ ଆଉ ଭାଷି ନୁହେଁ । ହଁ, ଠିକ୍ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଛି । ମୋର ମତରେ ଆପଣଙ୍କ ପରି ଧନୀ, ରୂପବାନ୍, ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଯୁବକର ତଞ୍ଜଳା ସଙ୍ଗେ ପରିଣୟ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଦୟା । ତା'ର ଗୋଡ଼ଦସ୍ତା ପଥର ଖଣ୍ଡ ସାଙ୍ଗେ ବି ମୁଁ କୌଣସି ଗୁଣରେ ସମାନ ନୁହେଁ । ସେ ଶିକ୍ଷିତା । ସେ ଧନୀର କନ୍ୟା, ସବୁ ଗୁଣରେ ଆପଣଙ୍କର ସମକକ୍ଷ ।

ତଞ୍ଜଳା କିଏ ?

ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁଁ କହୁଛି । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି । ତଞ୍ଜଳାର ଯିତାଙ୍କୁ କହିବି । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ରାଜି ହେବେ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ଜାମାତା ପାଇଁ କେହି ଲୋକ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ ନ କରିବ ? କହନ୍ତୁ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଇ ଠିକଣା କରି ଆସିବି । ଆଜି ତାର ଜନ୍ମଦିନ । ମୋର ସଙ୍ଗିନୀକୁ ଉପହାର ଦେବାକୁ ଏ ଫୁଲର ହାରଟି ଗୁଚ୍ଛୁଥିଲି ।

ସୁଶୀଳା ଅସମ୍ଭବ ଫୁଲର ହାରଟି ଗୁଚ୍ଛିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ସତେ କି ମନରେ କୌଣସି ଭୟ ନାହିଁ ।

ଯୁବକ ଚିନ୍ତାକର ପଚାରିଲା, ତଞ୍ଜଳା କିଏ ?

ନିକଟରେ ସୁନାହାଟ ବୋଲି ଗ୍ରାମ ଅଛି । ସେହି ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ ଧନୀ ହେଉଛନ୍ତି ମହାପାତ୍ର ଭର, ତଞ୍ଜଳା ମହାପାତ୍ରଙ୍କର କନ୍ୟା । ଆମ ପାଖ କେଉଁ ଖଣ୍ଡ ଗାଁରେ ମୋର ସଙ୍ଗିନୀ ତଞ୍ଜଳାର ଭଲଜାରେ ଆସିବାକୁ କେହି ନାହିଁ ।

ମୋର ଯେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ ତମ କଥାରେ । ହୁଏତ, ମୋ ନିକଟରୁ ପଳାଇଯିବାକୁ ଏ ଫିସାଦି କରୁଥିବ ।

ମିଛ କି ଫିସାଦି ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯଦି ପ୍ରମାଣ ରୁହୁଁ, ହେଉ ନିଅ, ଦେଖ । ସୁଶୀଳା ସଙ୍ଗିନୀର ଚଟାଉ ଖଣ୍ଡି ଯୁବକର ନିକଟକୁ ପିଙ୍ଗିଦେଲା । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଚିନ୍ତାକଲ୍ଲ ଅହା, ମୁଁ କ'ଣ କଲ୍ଲ, ମୋର ତ ସବନାଣ ହୋଇଛି । ଏହା ଜାଣି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ମୋର ସଙ୍ଗିନୀର ସବନାଣ କରିବାକୁ ବସିଛି ? ଏ ଯୁବକ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣେ ଦମ୍ଭସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର । କିଏ ଜାଣେ, ଏ ଦୁରାବୁର ଦିନେ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ ତଡ଼ାନ୍ତ କରି ବଳାକାରପୁରକ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଧରି ନ ନେବ ? ମୁଁ କେତେ ଭୁଲ କରି ନ ପକାଇଛି ! ତା'ର ଚିଠି ଖଣ୍ଡ ମୁଁ ପାଣିପୁକୁ ଦେଲି କାହିଁକି ? ଏ ମୋର ସଙ୍ଗିନୀର ଅଭିମାନ ପଦ୍ମ ଭୂଇଁବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ କ'ଣ ଚଞ୍ଚଳା ମୋତେ ଭଲ ପାଇଥିଲା ! ମୁଁ ରାସସୀ ।

ସୁଶୀଳାର ଚିନ୍ତାରେ ବାଧାଦେଇ ଯୁବକ କହିଲା, ହଁ ସୁନ୍ଦରୀ, ମୁଁ ସବୁ ବୁଝି ପାରିଛି । ମାତ୍ର, ମୋର ହୃଦୟରେ ଯେ ତମ ବ୍ୟଗତ ଅନ୍ୟ କାହାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗର ଅପ୍ସରା ମୋ ଚକ୍ଷୁରେ ତମଠାରୁ ସ୍ଥାନ ଦେଖାଯିବ । ସତ କହୁଛି, ଚଞ୍ଚଳା ପରି ସହସ୍ର ଚଞ୍ଚଳାକୁ ସଦପ୍ରହାର କରିପାରେ ତମୁକୁ ପାଇଲେ ।

ଚଞ୍ଚଳା ପ୍ରତି ଯେ ଯୁବକ ଅକୃଷ୍ଣ ନୁହେଁ, ଏହା ବୁଝିପାରି ସୁଶୀଳା ମନେ ମନେ ସୁଖୀ ହେଲା । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲା । ଚିନ୍ତାକଲ୍ଲ, ମୋ ଉପରେ ଯେତେ ବିପଦ ଆସୁ ପଛେ, ଚଞ୍ଚଳା ପରି ସରଳା ବାଲିକା ସୁଖରେ ଆଉ, ଭଗବାନ ତା'ର ଜୀବନ ସୁଖମୟ କରନ୍ତୁ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କହିଲା, ମୋର ହୃଦୟରେ ତମର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଆଉ ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଦୟାକରି ମୋ ପାଖରୁ ଚାଲିଯାଅ । ଯଦି ଦିଶାମ କରିବ, ତମର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତାକ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏହିଠାରେ ବସନ୍ତ । ମୁଁ ରୋଷେଇ କରିବାର ଆୟୋଜନ କରେ ।

ସୁଶୀଳା ଉଠିଲା । ଯୁବକଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ପୁନର୍ବାର କହିଲା, ଦୟାକରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମନା କରିବ ସେମାନେ ଯେପରି ବଗିଚାରୁ ଗଛପତ୍ର ନ ଛଣାନ୍ତି । ମୁଁ ଭାରି ଯତ୍ନରେ ଏ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ବଢ଼ାଇଛି । ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ପତ୍ର ଛଣାଇଲେ ମୋତେ ଭାରି କଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ସୁଶୀଳା ଚାଲିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।

ଯୁବକ ସୁଶୀଳାର ହାତଧରି କହିଲା, ସୁଶୀଳା, ତମର ହୃଦୟରେ ମୋର ସ୍ଥାନ ନ ଥାଇ ପାରେ, ନ ଥାଉ, ମାତ୍ର ହୃଦୟ ତମର ଶୂନ୍ୟ । ସେ ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଯାହାକୁ ଇଚ୍ଛା ତାକୁ ବସାଇପାରି । ଅନୁରୋଧ କରେ, ମୋତେ ସେ ଅନନ୍ଦରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବ ନାହିଁ ।

ନା' ମୋ ହୃଦୟ ଶୂନ୍ୟ ନୁହେଁ । ତାହା ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ।

ମୋ ପାଇଁ ତାକୁ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ତଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।

ବନ୍ଧୁ ଆଉଁ ଆଉଁ ତାହା ମୁଁ କରି ନ ପାରେ । ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦିଅ ।

ମୁଁ ନିବୋଧ ନୁହେଁ । ସେଦିନ ସେପରି ଭାବରେ ମୋ ନିକଟରୁ ପଳାଇ-
ଗଲା, ସେଥିରୁ ମୁଁ ଶିକ୍ଷା କରିଛି । ଆଉ ନୁହେଁ । ମୋତେ ଠିକ୍ ପଳାଇବା ସହଜ
ମନେ କରିବା ନାହିଁ ।

ଯୁବକ ତନିଧର ଭେଟ ବଳାଇଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଆସୁ ଅନେକ
ଲୋକ ଆସି ଘେରଗଲେ । ସୁଶୀଳାର ପଳାୟନ ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ସେ
ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲା । ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ସେ କେତେ ଡାକିଲା । ଆହା ! ମଣିଆଁ ଭାଇ
ତାର କାହିଁ ?

ସୁଶୀଳାକୁ ତନିଜଣ ଲୋକ ଟାଣି ଟାଣି ସମୁଦ୍ର କୂଳକୁ ନେଇ ଚାଲିଲେ ।
ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କର ଚାଲିଆସି ଘେର ଚାଲିଲେ । ଯୁବକ ସମସ୍ତଙ୍କର
ପଛରେ ଥାନ୍ତି ।

ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ନୌକା ଆଗରୁ ରଖାଯାଇଥିଲା । ସେହି ପ୍ରକାଶ
ନୌକାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଲା ସୁଶୀଳା । ନୌକା
ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଲା । ସୁଶୀଳା ଉକ୍ତ ସ୍ତରରେ ଚିତ୍କାର କରି କାନ୍ଦୁଥାଏ ।
ଆଉ ତାର କି ବଳ ଅଛି ?

ସମସ୍ତେ ବସି ଆନନ୍ଦରେ ଗଳ୍ପ କରୁଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ କିଏ ଜଣେ
ପଛଆଡ଼ୁ ଧାଇଁ ଆସିଲା ଧଇଁସର ହୋଇ । ସେମାନଙ୍କର ମଧୁସ୍ୱଳାପ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।
ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ ସମସ୍ତେ । ଆଗରୁକ ଦେଖିବାକୁ ବଳିଷ୍ଠକାୟ ।
ଚକ୍ଷୁ ଘୂର୍ଣ୍ଣିତମାନ । ସମସ୍ତ ଶରୀର ଜଳସିକ୍ତ ।

ସମସ୍ତେ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲେ । ଅପରିଚିତ ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଇତ
ଉପରକୁ ଉଠିଲା କିପରି ?

ଆଗରୁକ ମଣିଆଁ ବ୍ୟକ୍ତିତ ଅଉଁ କେହି ନୁହେଁ । ସେ ମାଛ ଧରୁଥିବା
ସମୟରେ କୋଇତରୁ କାହାର କାନ୍ଦଣା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲା । ସିଧା ବୋଇତକୁ
ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି ଚାଲିଲା । ସେ ଯେତକ ନିକଟକୁ ଆସୁଥାଏ, ତାର ହୃଦୟ
ସେତକ ଅଛିରି ହେଉଥାଏ । କିନ୍ତୁର ଆସି ବୁଝି ପାରୁନା, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଶୀଳାର
ସ୍ୱର, ଆଉ କାହାର ନୁହେଁ ।

ସୁଶୀଳା ବିପଦାୟନ । ଦୟାମାନେ ତାକୁ ଧରି ନେଉଛନ୍ତି । ଏତିକି ଭାବ-
ମଣିଆଁ ପାଗଳ । ସେ ବୋଇତ, ପାଖକୁ ଆସିଲା । ସିଢ଼ି ନାହିଁ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିବା-
କିପରି ? ଗୋଟାଏ କାତର ଦଉଡ଼ି ପଛମଙ୍ଗ ନିକଟରେ ଓହ୍ଲାଇ ଥିଲା । ସାହସ
ପୁରୁଷ ମଣିଆଁ ସେହି ଦଉଡ଼ି ଧରି ଉପରକୁ ଉଠିଲା ଭାରି କଷ୍ଟରେ । ଉପରକୁ
ଉଠି ଦେଖିଲା, କେତେକ ଲୋକ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ମନରେ ଆଳାପ କରୁଛନ୍ତି । ପରୁରଲ୍ଲା
କାହାକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଛ ? ଛଡ଼ିଦିଅ ଯଦି ଭଲ ଚାହୁଁ ।

ମଣିଆଁର କଥା ଶେଷ ହେବା ପୁରୁରୁ ଯୁବକ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଠଉରାଇ
ନେଇଥିଲେ । ସେ ହାତ ଠାରଲେ । ପଛଆଡ଼ୁ ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକ ଆସି ତାଙ୍କୁ
ବନ୍ଦୀକଲେ । ଉଦ୍ଧାରର ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେଲା ।

ଯୁବକଙ୍କର ଆଦେଶରେ ଲୋକେ ବନ୍ଦୀକୁ ନେଇ ବନ୍ଦନା ଥିବା କୋଠ-
ସାରେ ପୁରୁର ବାହାର ପାଖୁ ଡାଲା ବନ୍ଦକଲେ ।

ବନ୍ଦନାର କାଦଣୀ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ବୋଇତ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା ।

ଭାରତ ମହାସାଗର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ । ସେହି ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜର
ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନ, ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ,
ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ, ଛୋଟ ଆଣ୍ଡାମାନ ଇତ୍ୟାଦି । ଉତ୍ତର, ମଧ୍ୟ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ଵୀପ
ଗୁଡ଼ିକର ଲମ୍ବ ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ମାଇଲ ହେବ । ବଡ଼ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜର ପ୍ରାୟ
ଦିଶା ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଛୋଟ ଆଣ୍ଡାମାନ ଅବସ୍ଥିତ । ଦକ୍ଷିଣ ଏବଂ ଛୋଟ
ଆଣ୍ଡାମାନର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଗୋଟିଏ ଦ୍ଵୀପର ନାମ ସୁରୁ ଦ୍ଵୀପ ।

ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ପ୍ରବଳପ୍ରତାପୀ ଯଜାତ କେଶରୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ
ପରେ ସୁରୁ କେଶରୀ ନାମରେ ଜଣେ ରାଜା ଉତ୍କଳରେ ରାଜତ୍ଵ କରୁଥିଲେ ।
ତାଙ୍କର ନାମ ଅନୁଯାୟୀ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ନାବିକମାନେ ଏ ଦ୍ଵୀପର ନାମ
ରଖିଥିଲେ ସୁରୁଦ୍ଵୀପ । ଭୂମିକମ୍ପର ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ସୁରୁ ଦ୍ଵୀପ ବହୁଶତ ବର୍ଷ
ପୁର୍ବରୁ ଲେପ ପାଇଲାଣି; ମାତ୍ର ଯେଉଁ ସମୟର ଘଟଣା ଲେଖା ହେଉଛି
ସେତେବେଳେ, ଏ ଦ୍ଵୀପଟି ତତ୍କାଳିନ ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧ୍ୟାତ ଲଭ କରିଥିଲା ।
ଦ୍ଵୀପର ଲମ୍ବା ପ୍ରାୟ ୮୦ ମାଇଲ, ଗୋଟିଏ ପାଞ୍ଚ ମାଇଲ ।

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜର ବିଶେଷତ୍ଵ—ତହିଁରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ନାହିଁ । ଅଥଚ,
ଟିକିଏ ତଳକୁ, ନିକୋବାର ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ ନଡ଼ିଆ ଗଛରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯ ଉତ୍କଳୀୟ

ସାଧବମାନଙ୍କର ବୋଇତ ନଡ଼ିଆ ନିମନ୍ତେ ନିକୋବାର ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜରେ ଲାଗୁଥିଲା । ସେଠିକାର ତାମ୍ରରଙ୍ଗର ବାମନ ଅଧିବାସୀମାନେ ସମୟ ସମୟରେ ବୋଇତ ଆକ୍ରମଣ କରି ରୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଟୋକା ଦେଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ନାକ ଚେପଟା, ପାଟି ବଡ଼, ଦାଢ଼ି ଅଳ୍ପ, ମୁଣ୍ଡର କଲା ବାଲ ଠିଆ ଠିଆ । ଉତ୍କଳୀୟ ନାବିକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରି ରୁଡ଼ା, ଗୁଡ଼ା, ତେଲ ଏବଂ ମୁଣିଆ ମୁଣିଆ ଲୋକ ଦେଖି ଉତ୍କଳର ଉତ୍କଳ ଖଦ ଉପହାର ଦେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ, ଯାହା ଦେଉଥିଲେ, ତାହାର ବହୁଗୁଣ ମୂଲ୍ୟର ଶୁଣିଲା ନଡ଼ିଆ ଆଣୁଥିଲେ ।

ଆଶ୍ଵାମାନରେ ନଡ଼ିଆଗଛର ଚନ୍ଦ୍ର ନ ଥିଲା । ଏପରି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନ ଥିଲା, ଯାହା ଲୋଭରେ ସାଧବମାନଙ୍କର ବୋଇତ ଯାଇ ସେଠାରେ ଲାଗନ୍ତା । କିନ୍ତୁ, ବୋଇତରୁ ପାମାୟୁଜଳ ଶେଷ ହୋଇଗଲେ ବାଧ୍ୟତଃ ଜଳ ନିମନ୍ତେ ଆଶ୍ଵାମାନ ଦ୍ଵୀପମାଳାର କୌଣସିଠାରେ ବୋଇତ ଲାଗେ । ଏଥିନିମନ୍ତେ ଆଶ୍ଵାମାନର ଅସତ୍ୟ ଅଦମ ଅଧିବାସୀଙ୍କଠାରୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ସହବାକୁ ପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ଜଳବିନା ଯେ ଏଣେ ଜୀବନ ଯାଉଛି । ସମୟେ ସମୟେ ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଆଶ୍ଵାମାନବାସୀମାନେ ଉତ୍କଳରେ ଛେଟ । ଦେହର ରଙ୍ଗ କଞ୍ଜଳ କଲା । ମୁଣ୍ଡର ଆକାର ଛେଟ ଓ ଗୋଲ, ବାଲ କୁଁଡ଼ିକା । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସମସ୍ତେ ଲଙ୍ଗା । ଅଶ୍ଵାର ଅଗପାଶେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ପତରରୁ ମାଲେ ବକା ହୋଇଥାଏ । ଅମ୍ବୀୟ ଲୋକଙ୍କର ମୁଣ୍ଡର ହାଡ଼ ହେଉଛି ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅଳଙ୍କାର । ଏହି ମୁଣ୍ଡ-ମାଳା ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଦେହ ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ବୋଲି ବେଳେ ବେଳେ ଦେହରେ ଲଲମାଟି ବୋଲି ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ଏମାନେ ଗୃହବାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କର ମାଂସ ଏବଂ ମାଛ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ । ଜଳ ରଖିବାକୁ ମାଟିରେ ଏକ ପ୍ରକାର ପାତ୍ର ତିଆରି କରନ୍ତି । ପୋଲ ବାଉଁଶ ଗିଲ୍ଲାସରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏମାନେ ଟୋକେଇ ଓ ଜାଲ ବୁଣି ପାରନ୍ତି । ଧନ୍ତୁଣର ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର । ଧନ୍ତୁଣର ଧର ଜୀବଜନ୍ତୁ ମାରନ୍ତି । ଖାଲି ହାତରେ ମାଛ ଧର ପାରନ୍ତି । ଆଶ୍ଵାମାନ ଅଧିବାସୀ ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ଅନେକ ବେଳଯାଏ ବୁଡ଼ି ଉପରକୁ ଉଠିବା ବେଳେ ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇଟା ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଧରି ଉଠିଥାଏ ।

ସାଧବମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅଳଙ୍କାର ମୃତ ପତର ମସ୍ତକ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏମାନେ ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ଶୈର ହୋଇ ଦେହରେ ଧଳା କାଦୁଅ ବୋଲନ୍ତି । ବାହାର ଲୋକକୁ ଦେଖିଲେ ମେଲି ହୋଇ ଶର ଦିଅନ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ସାଧବମାନଙ୍କର ବୋଇତ ଆଶ୍ଵାମାନରେ ଲାଗେ ନାହିଁ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟଦୀପରେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ଭାରତୀୟଙ୍କର ଦେଖା ମିଳେ । ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଭାରତ ମହାସାଗରରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ଚଳାଚଳ ହେଉଥିଲା, ସେ ସବୁର ମୂଳରେ ତାମ୍ରଲତ୍ତର ପ୍ରଧାନ ବଣିକ ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କର ପିତା ଥିଲେ । ପରେ ଜଣା ପଡ଼ିଲା, ଏହି ପଣ୍ଡାଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ମଧ୍ୟ ଚଳାଚଳ କରି ବହୁତ ଧନ ସଞ୍ଚୟ କରିଥିଲେ । ଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ପଣ୍ଡାବଣ ଭାଷା ଧନ । ଏମାନେ ଦେଶରେ ଜାମ କରିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଦାନ କରୁଥିଲେ । କେଉଁଠାରେ ଦେବମନ୍ଦିର ତୋଳାନ୍ତି, କାହିଁ ବା ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାଉ ଥିଲେ । ଶୁଣାଅଛି, ଭୁବନେଶ୍ବରରେ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଦେଉଳ ତୋଳାରେ ଏମାନେ ଅଜସ୍ର ଧନ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତାମ୍ରଲତ୍ତର ଦୁର୍ବଳ ମୟୂରବଣୀ ରାଜାମାନଙ୍କ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଏପରି କି କୈବର୍ତ୍ତ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ରାଜା, କାଲ୍ଲଭୂୟାଙ୍କର ଅଖିରେ ଥିଲେ ଦେବୀକୁ ଛାଡ଼ି ନ ଥିଲେ । ବିଦେଶରେ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ନିରାହୁ ସାଧବଙ୍କର କଞ୍ଚଳବ୍ୟ ଧନ ଦୟାବୃତ୍ତି ଦ୍ବାରା ଅପହରଣ କରି ଦେଶରେ ସେହି ଧନର ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସମୟ ସମୟରେ ତାମ୍ରଲତ୍ତର ରାଜା କିମ୍ବା ଉତ୍କଳର ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ବହୁମୁଦ୍ରର ରତ୍ନମାନ ଉପହାର ପଠାଇ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହଭାଜନ ହେଉଥିଲେ ।

ନାରାୟଣଙ୍କର ଲୋକମାନେ ଯେଉଁ ବୋଇତକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ, ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧ୍ୟୁସ ପାଟନ ନ କରି ଛାଡ଼ି ନ ଥିଲେ । ତହିଁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକକୁ ମାରି ପକାଇ ବୋଇତକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଉଥିଲେ । କିଏ କେବେ ଭିକାର ପାଇ ଆସିଲେ ଦିନା ଦେଶରେ ଦୁର୍ନାମ ପ୍ରସୂରିତ ହେବ । ନାରାୟଣଙ୍କର ପିତା ଦେଖିଲେ, ବଲାଙ୍ଗୀର ଧନ ହରଣ କରି ଶେଷରେ ଏତେ ସ୍ତ୍ରୀ ବାଳକ ବୁଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୀବନରୁ ମାରି ପକାଇବା ପାପ । ଅତଏବ ଏପରି କୌଣସି ଉପାୟ ହିଁ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଯାହାଦ୍ବାରା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଜୀବନରୁ ମାରି ପାପ ବଢ଼ାଇବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; ଅଥଚ କେହି ଦେଶକୁ ଫେରି ନିଜା ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ବହୁଚିନ୍ତା ପରେ ସେ ହିଁର କଲେ, ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ଏପରି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଯେଉଁଠାରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ବଣିକର ବୋଇତ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସେ ଆଶ୍ରାମାନ ଦ୍ବୀପପୁଞ୍ଜର ସୂର୍ଯ୍ୟଦୀପରେ ଏକ ବନ୍ଦୀଶାଳା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେହି ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ରଖିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଚଳାଚଳ ନିମନ୍ତେ କର୍ମରୂପ ନିୟୁକ୍ତ ରହିଲେ । ବୁଦ୍ଧ ବଣିକଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡା ଘରର ମାଲିକ ହୋଇ ପିତାଙ୍କର ଜାଗା ଚଳାଇଲେ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦ୍ବୀପରେ ବନ୍ଦୀଶାଳା ନ କରି ସୂର୍ଯ୍ୟଦୀପରେ କରିବାର କାରଣ, ଏଠାରେ ଅଳ୍ପ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଳ୍ପ । ବନ୍ଦୀଶାଳା ନିକଟକୁ ଆସିବାକୁ ସେମାନେ ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବନ୍ଦୀଶାଳା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପଥର ଗୁଳାଦ୍ୱାରା ଉପରେ ନିର୍ମିତ । ଏହି ପଥରର ଗୋଟିଏ ପାଖ ସମୁଦ୍ରର ଜଳ ପତନଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ଫୁଟ ଉପରକୁ ଉଠିଛି । ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ପଥର ଶେଷ ସୀମାର କରେ କରେ ଧାଡ଼ିଏ ଘର ଇଟା ଏବଂ ପଥରରେ ତିଆରି । ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ସମାନ୍ତରାଳ । ସମୁଦ୍ର ପାଖେ ପ୍ରାଚୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ମନେକରି ପ୍ରାଚୀର ତୋଳା ହୋଇ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଚିନିଆଡ଼େ ଅତ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରାଚୀର । କେନ୍ଦ୍ର ଲଘନ କରି ପଳାୟନ କରି ନ ପାରେ । ସମୁଦ୍ରର ବିପକ୍ଷରେ ଦିଗରେ ପ୍ରାଚୀରର ଦରଜା, ଦରଜାରେ ବଡ଼ କବାଟ । ଏହି ବନ୍ଦୀଶାଳା ମଧ୍ୟରେ ଆଦୂର ମଧ୍ୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଘର ତୋଳା ହୋଇଛି । କେତେ ଗୁଡ଼ିକରେ ବନ୍ଦୀ ଏବଂ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଜଗି ରହୁଥିବା ଲୋକେ ରହନ୍ତି ।

ପ୍ରକାଶ୍ ପଥର ଉପରୁ ତଳକୁ ଓଞ୍ଚାଇ ଆସିବାକୁ ପ୍ରାକୃତିକ ପାହାଚ ପଡ଼ିଛି । ତଳକୁ ଆସିଲେ ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିଆ ଗଛ । ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଜଙ୍ଗଲ । ଜଙ୍ଗଲର ମଧ୍ୟଦେଇ ଗୋଟିଏ ଗୁମ୍ଫା ବଙ୍କା ହୋଇ ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଯାଏ ପଡ଼ିଛି । ଗୁମ୍ଫାରୁ କାଟି ଭାଙ୍ଗି ବାଁ ହାତ ଗୁଲିଗଲେ କିଛି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ନାଲ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ନାଲଟି ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ଶୁଖି ଯାଇଥାଏ । କେବଳ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଜଳ ଥାଏ । ବର୍ଷାକାଳରେ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ନାଲର ଦୁଇ ପାଖେ ଜଙ୍ଗଲ କଟାଇ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଜମି ତିଆରି କରାଯାଇଛି । ବୋଧହୁଏ, ଉତ୍କଳୀୟ ଜଗୁଆଳମାନେ ଏଠାରେ ଗୁମ୍ଫା କରନ୍ତି । ଖରାଦିନେ ନାଲରୁ ଜଳ ଶୁଖିଗଲେ ବାଲି ଖୋଳି ପାଣି ବାହାର କରନ୍ତି । ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସରଣା ଥାଏ ।

ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ବନ୍ଦୀଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ପଞ୍ଚଶତାଧିକ । ଏମାନଙ୍କୁ ଛଡ଼ି, ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଏବଂ ଜଗିରହୁବା ନିମନ୍ତେ ଆଦୂର ପ୍ରାୟ ପରୁଷ ଜଣ ନରନାରୀ ବନ୍ଦୀଶାଳାର ବାହାରେ ଏବଂ ଭିତରେ ଥାନ୍ତି । ଦରକାର ବେଳେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିବ ବୋଲି ତଳେ ସମୁଦ୍ରରେ କେତେଖଣ୍ଡ ଡଙ୍ଗା ଓ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବୋଇତ ଥାଏ । ସମୟ ସମୟରେ ଏମାନେ ବୋଇତ ନେଇ ଦୟ୍ୟୁବୁଡ଼ି କରନ୍ତି । କୌଣସି ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ନ ପାଇଲେ ବୋଇତ ନେଇ ଗ୍ରହଦେଶକୁ ଯାନ୍ତି ।

ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ ନଦୀ କୂଳରେ ଆରାବିନ୍ଦରେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ କୋଠୀ ଥିଲା । ସାଧବଙ୍କର କର୍ମଗୁରୁମାନେ ବରାବର ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାନ୍ତି । ବୋଇତ ସେହିଠାରୁ ଗୁଡ଼ିଲ ନେଇ ସୁନବାର ଆଶ୍ୱାମାନ ଫେରେ । ସମୟ ସମୟରେ ନିଜେ ସାଧବ ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଛୋଟ କୋଠରୀ ଲଗାଲଗି ହୋଇ ତିଆରି ହୋଇଛି । ଏହା ଦ୍ୱିତଳ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କୋଠରୀରେ ଜଣେ କର ଲୋକ ଥାନ୍ତି । ଏହି ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଜଣକର ଦୈନିକ ଜୀବନ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ବନ୍ଦୀମାନେ ଯେ କେବଳ ଉତ୍କଳୀୟ ବା ଉତ୍କଳୀୟ କାହା

ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚାନ୍ଦିନୀ, ମିଶ୍ର ଏବଂ ପାର୍ବତ୍ୟର ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ବୋଉତ ଯେତେବେଳେ ଆରବ ଉପସାଗରରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଚିନ୍ତା ତକାଇତି କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ଏହି ହୃଦୟାନ୍ବ୍ୟ ବିଦେଶୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ହାତୁଡ଼େ ପଡ଼ିଥିଲେ ।

ତଳ ମହଲର ଏକ କୋଠାରେ ଜଣେ ବନ୍ଦୀ କାନ୍ଥକୁ ଆଞ୍ଜଳି ବସି ତାର ଅଜ୍ଞାତ ଜୀବନ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାର ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲା । ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଅନ୍ଧକାର । କାନ୍ଥ ଉପରର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳା ଦେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମିର ସୁସ୍ଥ ରେଖାଟିଏ ଆସି ସେହି ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଆଲୋକିତ କରୁଥିଲା । ବନ୍ଦୀଯୁବକ କେତେ କ'ଣ ଚିନ୍ତା କରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସିଧା ହୋଇ ଠିଆହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଘରେ ଉଚ୍ଚତା ଏତେ ଅଳ୍ପ ଯେ, ଉପର ଛତା'ର ମୁଣ୍ଡରେ ବାଜିଲା । ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁରି ଆଲୋକ ଆସୁଥିବା ପଥ ଦେଇ ପଦାକୁ ଚାହିଁଲା । ଦେଖିଲା, ନିମ୍ନରେ ବହୁ ଡେଲେ ସମୁଦ୍ରର ଗାଲଜଳ ନାଚି ନାଚି ଉଠୁଛି । ସେହି ଗାଲଜଳର ବସ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ନୌକା ଭାସିଯାଉଛି । ବହୁ ଦୂରରୁ ଏତେ ଛୋଟ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ, ସେଥିରେ ଥିବା ଲୋକମାନେ ଛୋଟ ଛୋଟ ମାଙ୍କଡ଼ ପରି ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି । ଯୁବକ ଭାବିଲା, ସେ କାନ୍ଥ ଭାଙ୍ଗି ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧରେ ଲମ୍ଫପ୍ରଦାନ କରିପାଇ ପାରିବ କି ନା । ଜୀବନ ଗଲେ ଯାଉ । ମାତ୍ର, ତା'ର ଏତେ କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ଅଙ୍ଗର ଶକ୍ତି ଧୀରେ ଧୀରେ ଶାନ୍ତ ଅଭାବରୁ କମିଯାଇଛି । ସେ ପୁନଃବାର ବସିପଡ଼ି କେତେ କ'ଣ ଚିନ୍ତା କଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଲୋତକ ଧାର ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଆରମ୍ଭରୁ ଚରପରିଚିତ ସେହି ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ତା'ର କର୍ଣ୍ଣଦ୍ରୁୟ ବଧୂର କରିପକାଇଲା । ଯୁବକ ବନ୍ଦୀ ହେବାଦିନୁ ଏହି ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଆସୁଛି, କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କଣ, ସେ ଭାବିପାରେ ନାହିଁ । ବନ୍ଦୀ ଚିନ୍ତା କଲା, ତେବେ କ'ଣ ମୋର ଜୀବନପ୍ରାପ୍ତି ଏହି ଅଜଣା ଅଶୁଣା ଅନ୍ଧକାରମୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ନିର୍ବାପିତ ହେବ ? ଭଗବାନ, ତମର କ'ଣ ଏହି ବିଧୂର ? ସଂସାରରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନ୍ୟାୟ କରିବାକୁ ତିଳେମାତ୍ର ବୁଝିତ ନୁହେଁ, ତୁମେ ସବୁଦିନ ତାହାର ଉଦ୍ଧାର କରି କାହିଁ କି ? ବହୁଦିନ ପରେ ଯେତେବେଳେ ନିଷ୍ଠୁରମାନେ ମୋର ହୃଦୟରୁ ବଳାହାରପୁରକ ସୁଖୀଲାକୁ ଟାଣି ନେଲେ, ଆହା ସେ କିପରି ଅଶ୍ରୁପୁର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନରେ ମୋର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଥିଲା । ଆଜି ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତମାନେ ତାକୁ କେଉଁଠି ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ତା'ର ସେହି ବିଦାୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଚନ୍ଦ୍ରଟି ହୃଦୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଅଙ୍କିତ ରହିଛି । ମୁକ୍ତି ଲଭିବ ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା, ସୁଖୀଲା ଅଶ୍ରୁପୁର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନରେ କ'ଣ କହିଗଲା ? ମୋତେ ମନରୁ ଅନ୍ତର କରିବ ନାହିଁ । ତା'ର ସେହି ଶେଷ ବାକ୍ୟଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମୋର

କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ସୁଶୀଳା, ମୁଁ ତୋର ମନେ ଅଛି ତ ? ତୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି ତ କିପରି ତୋତେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ବଞ୍ଚାଇ ଏହି ଅସ୍ଥିର ବସ ଉପରେ ବଢ଼ାଇ ଆଣିଥିଲି ? ଆଜି ତୋଠାରୁ ବଞ୍ଚିଲି ହୋଇ କେଉଁ ଦୂରଦେଶରେ ରହିଛି ବୋଲି ଯେପରି ଭୁଲ ନ ଯାଉ ।

ତୁ ଯଦି ଜାଣି ପାରନ୍ତି, ମୁଁ କିପରି ନରକକୁଣ୍ଡରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛି, ତେବେ ତୋର ହୃଦୟ ଦୁଃଖରେ ପୀଡ଼ିତକ୍ରାନ୍ତ । ତୁ ମୋତେ ଭଲ ପାଉଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ ତାହା କରାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ । ବୋଇତରେ ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୋପରେ ଭିତ୍ତିରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ, ଯେତେ କଷ୍ଟ ପାଇଲେବି ତ କଷ୍ଟପରି ଲାଗୁ ନ ଥିଲା ! ତୁ ଯେ ମୋହର ପାଖରେ ଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ, ଆଜି ତୋର ଅଭାବ ମୁଁ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କରୁଛି ।

ଏ କ'ଣ ! ଲୋକ ? ସ୍ଥିର ରହ । ସୁଶୀଳା ଯହିଁ ଆଉ, ସେ ସୁଖରେ ଅଛି । ମନ, ମାନ୍ତ୍ରନାୟକ କ'ଣ ? କାହିଁକି ମନେ ହେଉଛି ସୁଶୀଳା ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ସେମାନେ ବସିଥିବେ । କିନ୍ତୁ ସୁଶୀଳା ତୁ ଯେ ବିବାହିତା, ସଜା, ହିନ୍ଦୁ ସ୍ତ୍ରୀ, ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ ତୁ ସ୍ତ୍ରୀର ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ସୁରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବୁ । ପ୍ରାଣ ଦେବୁ, ତାହା ବରଂ ବାଞ୍ଛନୀୟ, କିନ୍ତୁ କେବଳ ଜୀବନର ଭୟରେ ଭୁଲଟା ହେବାକୁ ସ୍ତ୍ରୀକୃତା ହେବୁ ନାହିଁ । ତୁ ଯେ ପରର ସ୍ତ୍ରୀ । ମନେ ନାହିଁ, ସେଦିନ ନିଜେ ନିଜେ ତୁ ମୋର ଗଳାରେ କୁସୁମହାର ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ବରଣ କରିଥିଲୁ ?

ଓଃ, ଏ କ'ଣ ? କିଏ ଆସି ମୋର କାନରେ କହିଯାଉଛି ସୁଶୀଳା ଆଜି ପରର ସ୍ତ୍ରୀ । ସେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ବିବାହ କରି ଅନନ୍ଦରେ ଜୀବନ କଟାଉଛି । ଏହା କି ହୋଇପାରେ କେବେ ? ଆଜିକି କେତେବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ଏହି ନରକକୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଦୀ ଅଛି, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ଯେପରି ମୁଁ ଏଠାରେ ବହୁବର୍ଷ ହେଲା ବନ୍ଦୀ ଅଛି । ଆଜି ମୋର ମସ୍ତକର କେଶ ବଢ଼ି ପିଠିରେ ପଡ଼ିଲାଣି, ନିଶ ଦାଢ଼ି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଗୋଛାଏ ହେଲାଣି । ମୁଁ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟକରି, ଏତେଦିନ ଏଠାରେ ରହି ସୁଦ୍ଧା ଦିନେ ହେଲେ ସୁଶୀଳାର ସ୍ମୃତିକୁ ମନରୁ ଦୂର କରିନାହିଁ । ସେ କଣ ମୋତେ ଭୁଲିଗଲା । ଏବେ ନୂତନ ସଂସାର କରି ବସିଛି ?

ଆଜି ମନ କାହିଁକି ଭାରି ଅସ୍ଥିର ହେଉଛି । କିଏ ଯେପରି ଆସି ମୋର କାନରେ କହିଯାଉଛି, ମଣିଆଁ, କେତେଦିନ ଆଉ ଏହି କବର ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ପାଇ ରହିଥିବୁ ? କୋଠାଘର ଭଲ ଯେତେ, ମନୁଷ୍ୟ ଠିଆ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ହେଉନାହିଁ । ପଲାୟନ, ପଲାୟନର ଚେଷ୍ଟା ଉତ୍ତରାବନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆଜି ଯେତେବେଳେ ଜଗୁଆଳ ଭିତନେଇ ଆସିବ, ତାକୁ ଆଡ଼ମ୍ବର କରିବ । ପଲାୟନର ଏହି ହେଉଛି ପ୍ରକୃତ ଉପାୟ । ଯଦି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ, ଜୀବନରେ ଆଉ ମୁକ୍ତିର ଆଶା ବିଚ୍ୟୁତନା ।

କିଏ ଜାଣିଛି ଜଗୁଆଳ ଭାତ ନେଇ ଆସିବ କି ନାହିଁ । ସମୟ ସମୟରେ ପାଞ୍ଚ ସାତଦିନରେ କି ଭାତ ଆସେ ନାହିଁ ।

ହଠାତ୍ କାନ୍ଥର ଆଉପାଖୁ ପୁଅ ପରିଚିତ ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ମଣିଆଁ ଜାଣେ ଠକ୍ ଠକ୍ ବନ୍ଦ ହେବାର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଜଗୁଆଳ ସୁମାଭାତ ଗଣ୍ଡାଏ ଆଣି ଦେଇଯାଏ । ଛେଟ ଠେକିଟିରେ ପାଣି ଠେକିଏ । କାରୁଗାରରେ ଶୁଆଁରିରୁ ତୁଣ୍ଡରୁ ଏହି ସୁମାଭାତ ଗଣ୍ଡିକ ଅମୃତ ପରି ଲାଗେ । ମଣିଆଁ ଚନ୍ଦ୍ରା ତ୍ୟାଗକରି ଉଠିଲା । ଜଗୁଆଳ ଭାତ ଆଣି ଧରେ ଦୁଇଧର ଡାକ ଦିଏ । ଏତକରେ ଯଦି ବନ୍ଦୀ ଉପସ୍ଥିତ ନ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ଆଉ ଅଧିକା ନ ଡାକ ବାହାର ପାଖୁ ପୁନର୍ବାର ଡାକ ବନ୍ଦ କରି ଚାଲିଯାଏ । ପଛରେ ଯେତେ ଡାକିଲେ ଆଉ ଶୁଣେ ନାହିଁ ।

କିଏ ଜଣେ କବାଟ ଖୋଲି ଡାକିଲା, ଭାତ ପାଣି ନେ ।

ଶୁଆଁରି ମଣିଆଁ ତେର ନ କରି ଠେକି ଏବଂ ଖପର ନେଇ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେ ଭାବିଲା ଜଗୁଆଳକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବ ଏବଂ ଦରକାରୀତେ ପଳାୟନ କରିବ । ମାତ୍ର ଭ୍ରମକାୟ ଲୋକଟିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଲୋକଟିର ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତଜାଣରେ ହୁଏତ ସେ ମାଟି କାମୁଡ଼ି ଯକାଇବ । ଯଦି ପଦାକୁ ବାହାର ଯାଏ, ଜଗୁଆଳ ପ୍ରହରୀମାନେ ଧରି ନେବେ । ଧରେ ଚେଷ୍ଟା କରି ଧରା ପଡ଼ିଲେ ସବୁ ଶେଷ । ମଣିଆଁ ପୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରା କଲା, ମନୁଷ୍ୟ ତରତର ହୋଇ ସବୁ ନଷ୍ଟ କରେ । ପ୍ରହରୀ ମନ୍ଦ ପ୍ରହରୀର ଲୋକ ପରି ତାକୁ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଚଣ୍ଡାସ ଜନ୍ମାଇ ପ୍ରହରୀ ସଙ୍ଗେ ଭାବି କରିଥାରେ; ତେବେ କେଜାଣି ବା ଜା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥାରେ । ଧରେ ଚେଷ୍ଟା କରି ଦେଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ନିତାନ୍ତ ନ ହୁଏ, ଅକ୍ଷେପରେ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାରୁ ପଡ଼ିବ ।

ମଣିଆଁ ଖପର ଖଣ୍ଡି ପଦାକୁ ବତାଇ ଦେଲା । ପ୍ରହରୀ ସେହି ଖପରରେ ଭାତ ଦେଲା । ମଣିଆଁ ପୁଣି ପାଣି ନିମନ୍ତେ ଠେକି ବତାଇଲା । ପ୍ରହରୀ ଠେକିରେ ପ୍ରାୟ ଅଧଠେକିଏ ଜଳ ଦେଲା । ମଣିଆଁ ସେତକ କୋଠରୀ ଭିତରେ ଶୁଣି ପଦାକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ପ୍ରହରୀ ସେଦିନ ହସି ହସି ମଣିଆଁକୁ ପଚାରିଲା, ଆଜି ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା, ମୁଁ ଯାହାକୁ ଭାତ ଦିଏ, ସେ ଆପଣ କରି ଦାନ୍ତ ନିକୁଟି ଆଉ ଗଣ୍ଡିଏ ଆଉ ଗଣ୍ଡିଏ କହି ମାଗେ । କେହି କେହି ଲୁଣ ତରକାର ମାଗନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତୁ କୋଠରୀରେ ଦୁଇକର୍ଷ ହେଲା ରହିଲୁଣି । ଦିନେ ତ କେବେ ଆପଣ କଲୁ । ଏହାର କାରଣ କଣ ? ତୋ'ର କ'ଣ ଏହି-ସୁଣା ଭାତରେ ଚଳିଯାଏ ?

ତଳୁ ନ ତଳୁ କ'ଣ କରିବି କହ ? ମୁଁ ଜାଣେ, ମତେ ଆପଣ ଯାହା ଦେଉଛନ୍ତି ଠିକ୍ ଦେଉଛନ୍ତି, ଆଉ ଆପଣ କରିବି କାହିଁକି ?

ପ୍ରହରୀ କହିଲା, ତୁ ତ ଭାରି ଭଦ୍ର ଲୋକଟିଏ ! ତୋର ଘର କେଉଁଠି ଶୁଣେ ?

ଘର ମୋର ଯେଉଁଠି ଥିଲା, ସେଠି ବୋଧହୁଏ ଆଉ ମୋର କେହି ନ ଥିବେ । ଏବେ ଏହି କୋଠରୀ ଖଣ୍ଡକୁ ମୁଁ ମୋର ଘର ବୋଲି ମନେ କରୁଛି । ସଂସାରରେ ଦୁଃଖ, ସୁଖ କ'ଣ ? ଦୁଃଖକୁ ଦୁଃଖ ବୋଲି ମନେ କଲେ ଦୁଃଖ, ସୁଖ ବୋଲି ମନେ କଲେ ସୁଖ ।

ଦଳଯାକ ଏକୃଷିଆ ଏହି କୋଠରୀରେ ବସି କ'ଣ କରୁ ?

ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଜଣାଉଥାଏ, ଆମକୁ ଯେ ଦିନା ପରିଶ୍ରମରେ ଏଠାରେ ରାଜଭୋଗରେ ରଖିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କର ।

ଅଞ୍ଜା ଖେଳୁଛୁ ମୋ ସଙ୍ଗେ ? ଜାଣୁ, ଇଚ୍ଛା କଲେ ଗୁରୁ, ଛଅ ଦିନ ତୋର ଖୋରାକ ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ପାରେ ?

ନା ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଞ୍ଜା ଖେଳୁ ନାହିଁ । ସତକଥା କହୁଛି । ଆପଣ ମୋର ଅଳ୍ପଦାତା । ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଞ୍ଜା ଖେଳିବି କାହିଁକି ?

ସତରେ କହୁଛି, ଦଳରାଜା ବସି ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭାବୁଥାଉଁ ।

ମୁଁ ମିଛ କହୁ ଜାଣେ ନା ।

ରାଜଭୋଗ ବୋଲି କହୁଛୁ କାହିଁକି ?

କୁହେଁ ନା ? ଦିନା ପରିଶ୍ରମରେ ଖାଦ୍ୟ କେତେ ଜଣଙ୍କ ଭୋଗରେ ଜୁଟେ । ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ତ ମୋତେ ଏତେ କଥା ପଚାରିଲେଣି ମୁଁ କେଉଁଟି କଥା ପଚାରିବି ଉତ୍ତର ଦେବ ?

କ'ଣ ଶୁଣେ ?

ମୁଁ ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଅଛୁ ତା ନା' କ'ଣ ?

ଜାଣି କିଛି ଲାଭ ଅଛି ?

ହଁ, ଜାଣିପାରିବି କେଉଁ ଦେଶରେ ଅଛି ।

ଏ ଦେଶର ନା ସୁଧିବ୍ରୀଷ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଉ ଛୋଟ ଆଶ୍ୱାମାନର ଠିକ୍ ମଝିରେ ଏ ଦେଶ ।

ମୋତେ ଏଠି କିଏ ବନ୍ଦୀ କରିଛି ?

କିଛିପଣ ଚିନ୍ତାକର ପ୍ରହରା କହିଲା, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯିଏ ବନ୍ଦୀ କରିଛି ସେହି । ତାଙ୍କ ନାଁ ନାଗ୍‌ସୁଣ ସାଧବ । ସେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ନା ସମଗ୍ର ଦେଶର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବଣିକ । ସେ ଭାରି ଦାମ, ଦୟାଳୁ । ଦେଶରେ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଚକ୍ଷୁକ୍ତି ।

ବନ୍ଦୀ ହୁଏ ହୁଏ କହିଲା, ଅମମାନଙ୍କ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଏତେ ଦୟା କାହିଁକି କହିପାରିବ କି ?

ଏଥରେ କହିବାର କ'ଣ ଅଛି ? ନିଜେ ନିଜେ କ'ଣ ଅନୁମାନ କରି ପାରୁନୁ ? ବୋଧହୁଏ ତୁ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେଉଥିବୁ ।

ତେବେ ସେହି ହେଉଛନ୍ତି ଦାମ, ଦୟାଳୁ, ନାଗ୍‌ସୁଣ ସାଧବ; ସେହି ସ୍ଥାନରେହିଁ ଯୁବକ ? ଓଃ ! ମୁଁତ ଏହା ଆଗରୁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ।

ଏୟୋ, ରୁପ୍ତ; ତୁ ଆମର ଖାମିଦଙ୍କୁ ଏପରି କହିପାରିବୁ ନାହିଁ । ତା' ହେଲେ ମାଡ଼ । ସେ ଏବେ ନୂତନ ନବାହ କର ସମ୍ପାଦକ ଦେଶ ବୁଲି ବାହାରୁଛନ୍ତି । ଅନେକ ଦେଶ ବୁଲି ବୁଲି ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ବାଟେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵୀପକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଦିନେ ଦିନେ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଆସି ଏଠାରେ ପହଞ୍ଚିବେ । ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଆଗରୁ ଗୋଟାଏ ବୋଇତ ଆସି ସମ୍ପାଦ ଦେଇ ଯାଇଛି । ସେ ଆସିଲେ ତେମେମାନେ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବ ।

ତମର ଖାମିଦ ଏବେ ନୁଆ ବାହା ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ କେଉଁଠି ବାହା ହୋଇଛନ୍ତି, କହି ପାରିବ କି ?

କଳିଙ୍ଗପତ୍ତନର ଜଣେ ବିଶ୍ୟାତ ବଣିକଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟାଙ୍କୁ ।

ଠିକ୍‌ ଜାଣ ତ ?

ଠିକ୍‌ ଜାଣେ ।

ଅସ୍ଥ ଭାଇ, ମୋତେ ଏଠାରୁ ତୁମେ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିବ ?

ହଁ; ନିଶ୍ଚୟ ପାରିବ । ମୁଁ ନ ପାରିବ ଏପରି କଥା କ'ଣ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଯଦି ଅଜି ତତେ ମୁକ୍ତ କରିଦେବି, କାଲି ମୋତେ ତୋର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଏଠାରେ ବନ୍ଦୀ ରହ ନା ? ମୁଁ ପଦାକୁ ବାହାରଲେ, ଦଣ୍ଡକ ଭିତରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିପାରିବି ।

ହୁଏ ହୁଏ ପ୍ରହରା କହିଲା, ବେଶିତ କହୁଛ, ତୁଟା ଭାଷା ବୁଝିଆ, ଆଉ ମୁଁ ଏଡ଼େ ଓଲ୍ଲ ନା ।

ମଣିଆଁ ଏତେବେଳେ ନାଁଏ କ'ଣ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲା ? ପ୍ରହରାର କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ତା'ର ଦୁର୍ବଳ ଦେହର ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ଏକତ୍ର କରି ପ୍ରହରାର ହାତ

ଧରି କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ଟାଣି ଆଣିଲା । ପ୍ରହରୀ ଭିତରକୁ ନ ଆସି କାନ୍ଥରେ ଭରା ଦେଇ ନିଜକୁ ଅଟକାଇ ନେଲା । କେବଳ ତା ହାତର ଲୁହା ଖଡ଼ିକା ଖଣି କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ଛିଡ଼ିକି ପଡ଼ିଲା । ନିଜର ଶକ୍ତିକୁ ନିଜେ ରୋକି ନ ପାରି ଚିତ୍ପଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ଘର ଭିତରେ ପଡ଼ିଲା ମଣିଆଁ ।

ପ୍ରହରୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦକରି ଭିତ ସ୍ଵରରେ କହିଲା—ତୁଟା ଏଡ଼େ ଚନ୍ଦ୍ରମାସ ବୋଲି ନ ଜାଣି ତୋ ସଙ୍ଗେ ଗଲୁକରି ବସିଥିଲୁ । ମୋର ଭୁଲ । ତୋତେ ଭଦ୍ର ଭାବିଥିଲୁ । ମନେ ରଖି ଥା, ତୋର କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସେହି ଅକ୍ଷରୁଆ ଘରେ ତୁ ପଚା ପଚା ମରବୁ । ତୋ ପାଟିରେ ଟିକିଏ ପାଣି କେହି ଦେବେ ?

ନାରାୟଣ ସାଧବ ବିବାହୁତ ?

ହଁ, ସେ ବିବାହୁତ । ସେଥିରେ ମୋର କ'ଣ ଥାଏ ? କିନ୍ତୁ ହୃଦୟ ତ ମାନି ରହୁ ନାହିଁ । ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ମନର ଗତି କେଉଁ ଅଜଣା ରାଜ୍ୟକୁ ଚାଲିଯାଉଛି । କେତେ ହୃଦୟବିଦାରକ ଦୃଶ୍ୟ ଶେଷକରେ ଆସି ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିଯାଉଛି । 'ନାରାୟଣ ସାଧବ କେଉଁଠାରେ ବିବାହୁତ, କାହାକୁ ବିବାହୁତ ନ ଜାଣିବାଯାଏ' ମନରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଅଜିକ ଦୁଇଦିନ ହେଲା ମୋର ଆହାର ବନ୍ଦ । ପ୍ରହରୀ ମୋ ଉପରେ ବିରକ୍ତ । ମୁଁ କି ମୂର୍ଖ ! କେତେ ବଡ଼ ନିର୍ବୋଧତାର କାର୍ଯ୍ୟକରି ପକାଇଲି । ପ୍ରହରୀକୁ ଅନ୍ଧମଣ୍ଡର ଚେଷ୍ଟାକରି ଅଭୂତକାର୍ଯ୍ୟ ତ ହୋଇଛି, ଶେଷରେ ଜୀବନ ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ଅନଶନରେ । ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି, ମୋତେ ଆଉ ଖାଦ୍ୟ ଆଣିଦେବ ନାହିଁ । ଅଗତ୍ୟା ଶୁଣି ଶୁଣି ମରବାକୁହଁ ପଡ଼ିବ ।

ମୁକ୍ତଲାଭର ସକଳ ପଥ ରୁଦ୍ଧ । ଆହା, ମୋର ସୁଶୀଳା କାହିଁ ? ଚରଦନ ନିମନ୍ତେ କ'ଣ ତା'ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସିଥିଲୁ ? ତାକୁ ଜୀବନରେ ନ ଦେଖି, ତା'ଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ସାକ୍ଷାତ୍ ନରକକୁଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ ? ମୋର ସୁଶୀଳାର ଶେଷବାକ୍ୟ “ମୋତେ ମନରୁ ଅନ୍ତର କରିବ ନାହିଁ” ଅଜସୁକା ହୃଦୟର ପ୍ରତିକୋଶରେ ପ୍ରତିଧ୍ଵନିତ ହେଉଛି ।

ହଁ, ସୁଶୀଳା, ମୁଁ ତୋର ମୁଖରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ସରଳ ବାକ୍ୟଟି ଅଜି ସୁଦ୍ଧା ହୃଦୟରେ ଜାଗରିତ କରି ରଖିପାରିଛି । ଆଶା କରେ, ତୋର ସ୍ମୃତିର

ପ୍ରତିମୁଖି ଅଣି ଆଗରେ ଧରି ତୋରି ସେହି ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟଟି ମନରେ ଜାତ୍ରା
ରଖି ଚିରଦିନ ନିମନ୍ତେ ଅଣି ରୁଜିଦେବି । ଜୀବନର ଅନ୍ତମ କାଳରେ ତାହାହିଁ
ମୋତେ ଶାନ୍ତି ଦେଇପାରିବ ।

‘ଆଉ ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବି ନାହିଁ । ଚୁଆ ଚନ୍ଦ୍ରା କରି ଶରୀର ଓ ମନକୁ କ୍ଳେଶ
ଦେବି ନାହିଁ । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରାକୁ ଅଳି ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଲଗାଇବି । ଦେଖେ, ତାହା
ମୁକ୍ତଭାବର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରି ପାରୁଛି କି ନାହିଁ । ପୁରୁଷର
ଉଚିତ ନୁହେଁ, ହତାଶ ହେବା ! ମନରେ ଦମ୍ଭ ଅଣି ଜୀବନର ଶେଷ ଯାଏ
ମୁକ୍ତଭାବର ଉପାୟ ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବା କଞ୍ଚିବ୍ୟ ।

ଅଳକାର ରଜନୀରେ ସମୁଦ୍ରର ସେହି ଘୋର ଗର୍ଜନ ଭେଦକର ସମ-ସମୟ
ବ୍ୟବଧାନରେ ଅବିରତ ଅସି ଯୁବକର କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟକୁ ଅସ୍ଥିର କରିପକାଇଲା, ଚର
ପରିଚିତ ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ । ଯୁବକ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଠିଆ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।
ଓଃ, ସେ ଯେ ଭାଷା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଠିଆ ହେବାକୁ ଦେହରେ କ୍ଷମତା
ନାହିଁ । କାନ୍ଥ ଦେହରେ ସେହି ଶୁଦ୍ର ହିନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟଦେଇ ସୁଦୂର ତାରକାର କ୍ଷୀଣରଶ୍ମି
ହିନ୍ଦୁ ମୁହଁକୁ ପ୍ରକୋପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶ ତୁଳନାରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଆଲୋକିତ
କରୁଥିଲା । ଯୁବକ କାନ୍ଥରେ ହାତଭରା ଦେଇ ରଜନୀର ଦିଗ୍‌ବିକା ଦେଖିବାକୁ
ଲାଗିଗଲା ।

ଅଳକାର ରଜନୀ, ଆକାଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ତାରା ସଗର୍ବରେ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲେ ।
ପବନ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବେଗରେ ବହୁଥିଲା । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାୟ ଅଧ୍ୟାୟା ଅତୀତ
ହେଲା ପରେ ଯୁବକ ଦେଖିଲା, ତୋଫାନ ପ୍ରଚଣ୍ଡତର ହୋଇଉଠୁଛି । ସେ ସାଇଁ
ସାଇଁ ସ୍ୱର ତାକୁ କାହିଁକି ଭରି ଭଲ ଲାଗିଲା । ସେ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଭୁଲି ପ୍ରକୃତିର
ଖେଳରେ ମନୋନିବେଶ କଲା ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ କାହିଁ ମାଡ଼ିଆସିଲା ଅଜସ୍ର ମେଘମାଳ । କ୍ଷଣକରେ ଆକାଶର
ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ତାରା ସେହି ମେଘମାଳର ଉଡ଼ୁଆଳରେ ଲୁଚିଗଲେ । ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ସଜ୍ଜା
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣହାର ପରି ମେଘ ଦେହରେ ଟିକିକ ନିମନ୍ତେ ଲମ୍ବାଇ ହୋଇ ନିଜର ସୌଷ୍ଟବ
ଦେଖାଇଦେଲା ଚରାଚରକୁ । ସେହି କ୍ଷଣିକ ଆଲୋକରେ ପଥରର ନିମ୍ନରେ ବହୁ
ଦୂରରେ ବିସୋରିତ ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷ ସମୁଦ୍ରକୁ ଦେଖାଗଲା ।

ପୁନର୍ବାର ଯୁବକର ମନରେ ନୂତନ ଭାବ ଖେଳିଗଲା । ନିଶୀଥର
ଅଳକାର ଭେଦକର ଯେତେବେଳେ ପ୍ରେମିକ ବଉଦର ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଙ୍କରେ ପ୍ରଣୟିନୀ
ବିଦ୍ୟୁତ୍ ନିଜର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁ କେତେବେଳେ ଦେଖାଇ ଦେଉଥାଏ; କେତେ
ବେଳେ ବା ପକ୍ଷୀର ବୋଡ଼ିରେ ଲାଗି ରଖିଥାଏ, ପ୍ରଣୟର, ପ୍ରେମର ଆନନ୍ଦାଗୁ
ଗଳପଡ଼ୁଥାଏ ସ୍ୱର ସ୍ୱର । ଏଠେ କଳିଙ୍ଗ ଉପତଳର ବାଲୁକା ପ୍ରାନ୍ତର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ

ମରୁଦ୍ୟାନବାସିନୀ ସୁଶୀଳା ନିଶୀଥର ଅଳଙ୍କାରକୁ ନ ମାନି ଧୀରେ ଧୀରେ ମଣିଆଁ ନିକଟରୁ ଉଠିଯାଏ । ଲୁଗା ଖଣ୍ଡି ପିଣ୍ଡାରେ ଥୋଇ, ତାର ନଗ୍ନ ବନ୍ଧ ଦେହଟି ପ୍ରକୃତ ଦେହରେ ମିଶାଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ହାତ ଦୁଇଟି ଉପରକୁ ଟେକି ଏକାକିନୀ ନିର୍ଭୟରେ ଆନନ୍ଦ ଚିତ୍ତରେ ନାଚୁଥାଏ ବାଲକା ପ୍ରାନ୍ତରେ । ଘଡ଼ଘଡ଼ର ଗର୍ଜନ ଯେତେବେଳେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପର୍ବତରେ ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ହୋଇ ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଆରମ୍ଭରେ ଶୋଇଥିବା ବାଲକ ବାଲିକାଙ୍କର ପ୍ରାଣରେ ଚମକ ଆଣେ, ସେତେବେଳେ ବାଲିକା ସୁଶୀଳା ଘଡ଼ଘଡ଼ର ସ୍ବର ସଙ୍ଗେ ସ୍ବର ମିଶାଇ ଦେବାକୁ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠେ । ମଣିଆଁର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେଲେ ସେ ଦେଶେ ନିକଟରେ ସୁଶୀଳା ନାହିଁ । ଭୟରେ କାତର ହୋଇ ପଡ଼େ, ପଦାକୁ ଉଠି ଆସେ । ମେଘ କୋଳରେ ବଜୁଲି ଚମକି ଉଠେ । ମଣିଆଁ ଦେଶେ, ଅଦୂରରେ କିଏ ଜଣେ ନାଚୁଛି । ସ୍ନେହ ମିଶ୍ରିତ ଭୟାତୁର ସ୍ବରରେ ଡାକେ—ସୁଶୀଳା !

ସୁଶୀଳା ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ରହେ । ମଣିଆଁ ଆହୁର ଥରେ ଡାକେ—ସୁଶୀଳା । ସୁଶୀଳା ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଫେରି ଆସେ ମଣିଆଁ ନିକଟକୁ । ବଜୁଲି ଆହୁର ଥରେ ଝଲସାଇ ଦିଏ ସମଗ୍ର ଜଗତ । ମଣିଆଁ ସୁଶୀଳାର ହାତଧରି ନିକଟକୁ ଟାଣି ଆଣେ । ପ୍ରେମିକା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରେମିକ କଦମ୍ବ କୋଳରେ ମୁହଁ ଲୁଗୁଇ ଦିଏ ଏବଂ ସୁଶୀଳା ଲତାଟି ପରି ତଳି ପଡ଼େ ମଣିଆଁ ବସରେ ।

ଆଜି ଯୁବକ ସୁଶୀଳାଠାରୁ ବଞ୍ଚିଲ ହୋଇ ବହୁ ଦୂରରେ ଥାଇ ପ୍ରକୃତର ଖେଳ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଅଜାତର ସେହି ଭୟଙ୍କର ଅଥର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାୟିନୀ ରଜନୀର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ମନରେ ଆଣିଲା । ଆହା, ଆଜି ମୋର ପ୍ରାଣର ସୁଶୀଳା କାହିଁ, ଆଉ ହତଭାଗ୍ୟ ମୁଁ କାହିଁ !

ଏହି ଗୋଟିଏ କଥା ଚିନ୍ତା କରୁ କରୁ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଅଳଙ୍କାର, ନିର୍ଜନ । ସେ ଲୋତକ ଜନ-ମାନବ କେହି ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଦୂରରେ, ବହୁ ଦୂରରେ, ପ୍ରକୃତର ଚକ୍ଷୁ ଏଡ଼ି ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଘଡ଼ଘଡ଼ ଛଲେ ପ୍ରକୃତ ସତେ କି ଗର୍ଜନ କରି କହି ଉଠିଲା, ନାରାୟଣ ସାଧବ ! ତୋର ନିଷ୍ଠୁର କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିଫଳ ତୁ ଦିନେ ପାଇବୁ । ତାହା ବେଶୀ ଦୂରରେ ନାହିଁ ।

ନିରାଶ ପ୍ରେମିକର ଦୁଃଖରେ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ପ୍ରକୃତ ଅଶ୍ରୁ ବର୍ଷଣ କଲା । ଯୁବକ ସେ ଶୀତଳ ଅଶ୍ରୁଛଟା ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଧୀରେ ଧୀରେ ବସି ପଡ଼ିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା, ନିଷ୍ଠୁର, ମୁଁ ଠିକ୍ ଭାବିଛି । ଧୀରପାଣି ପଥର କାଟେ । ଏହାହିଁ କରିବି । ହୁଏତ ଏପରି ନୋହିଲେ ସେପରି ।

ପ୍ରହରା ହାତରୁ ଯେଉଁ ଲୁହାର କରହୁଲି ଖଣ୍ଡ ଖସି ପଡ଼ିଥିଲା ତାକୁ ଉଠାଇ ଧରିଲା ଏବଂ ପାଗଳ ପରି ତାକୁ ଧୀର ସ୍ବରରେ ପଚାରିଲା, ପାରିବୁ ମୋତେ

ଭିକାର କରି ଭାଇ ? ତୋ ବିନା ଯେ ମୋ'ର ସହାୟ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ମନସ୍ଥ କରିଛି, ତୋହର ସାହାଯ୍ୟରେ କାନ୍ଥ ଫୁଟାଇ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧକୁ ଲମ୍ବା ପ୍ରଦାନ କରିବି । ଜୀବନ ରହୁ ବା ଯାଉ ।

ଏହି ସମୟରେ ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦକ ନିମନ୍ତେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ମୂଷା ମାଟି ପରି ଝର ଝର ହୋଇ କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଯୁବକର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ସେ ତମକ ପଡ଼ି ଚିନ୍ତା କଲା, ଏ କ'ଣ ? ଦିନେ ହେଲେ ତ ଏ ଘଟେ ମୂଷା ଦେଖି ନାହିଁ ?

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆହୁରି ଛଅ ଥର ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ଜଣାଗଲା, ଯେପରି ଶବ୍ଦ ତା'ର କାନ ନିକଟରେ ହେଉଛି । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପରେ ଆହୁରି ଗୁଡ଼ାଏ ମାଟି ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ଶୁଣାଗଲା ଯେପରି କୌଣସି ଲୋକ କ୍ଳାନ୍ତ, ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହୁଛି, 'ଓଃ !' ଯୁବକର ଦୃଢ଼ ମନ ସୁଦ୍ଧା ଭୟରେ ଛଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ମନରେ ଦମ୍ଭ ଆଣି ଠିଆ ହେଲା ।

ମୁଣ୍ଡ ଡୁଆଁ କାନ୍ଥର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ ଡାକ ଦୁଲାଇଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ତା'ର ହାତ ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ନିରାଶ କରି ଦେଖିଲା । କିଛି ଜଣା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁ ଅନ୍ଧକାର, ମାନବର ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି ସେ ଅନ୍ଧକାର ଭେଦ କରନ୍ତା କାହିଁ ? ସେହି ଗାଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ହାତ ପୂରାଇ ଦେଖିଲା, ତାହା ଛେତ ଡୁହେଁ । ଏପରି ବଡ଼ ଯେ ଅକ୍ଳେଶରେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ବାଟ ଦେଇ ଗଲ ଯାଇ ପାରିବ । ଜଉଘରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ବିପଦାପନ୍ନ ଦେଖି, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣାରେ ଯେପରି ସୁଜଙ୍ଗ ଡିଆରି ହୋଇଥିଲା, କେହି କ'ଣ ଆଉ ସେପରି ଯୁବକକୁ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ସୁଜଙ୍ଗ ଫୁଟାଇଛନ୍ତି ।

ମଣିଆଁ ସେହି କଣ ବାଟେ ମୁହଁ ଗଲାଇ ଦେଖିଲା ! କେବଳ ଅନ୍ଧକାର । ମୁଣ୍ଡ ଭିତରକୁ ଆଣି ଚାନ୍ଦାକଲା ହୁଏତ ତାରି ପରି କେହି ହୃତଭାଗ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ମୁକ୍ତି ଆଶାରେ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି କାନ୍ଥ ଫୁଟାଇଛି । ହଁ, ଏହା ସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା, କିଏ ?

କେହି ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଆକାଶ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳକରି ବିଦ୍ୟୁତ ତମକ ଉଠିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଗଳି ଉଠିଲା । ଯୁବକ ପୁନର୍ବାର ଭୂତସୂଚକ କଣ୍ଠରେ ପ୍ରଶ୍ନକଲା, କିଏ ତୁମେ ?

ପ୍ରକୋପର ଅପରପାଶୁରୁ ଉତ୍ତର ଆସିଲା, ଗୋଟିଏ ଗଭୀର, ସୁଧାର୍ବ "ଓଃହୋ" ।

ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ସାହସ କଲା ନାହିଁ । ଭାବିଥିଲା, ସେ ଯେ ହେଉ ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ ନିଜେ ନିଜେ କଥା କହିବ । ଅନେକ ସମୟ ଗାରବରେ କାନିଡ଼େର ରହିଲା । ଶୁଣିଲା ଯେପରି କିଏ ଜଣେ ହାଇ ମାରୁ ମାରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ କହୁଛି, ବୁଦ୍ଧ ହେ, ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ କର ।

ମଣିଆଁର ଆଖି ନିଦାରେ ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ କଣ ନିକଟରୁ ଘୁଞ୍ଚୁଆସି ଅଣା ଉପରେ ତାର ଦୁଃଖ ଅଙ୍ଗ ଲମ୍ବାଇ ଡେଲା । ମାତାଙ୍କର “ଧୋରେ ବାଇଆ ଧୋ” ଗୀତ ବୁଝୁନ ବୁଝୁଣି ଯେପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଖି ବୁଜିଦିଏ ମଣିଆଁ ପ୍ରକୃତର ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ ହେଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭବନାତୁଳ ଅଙ୍କିତ ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ଭ୍ରମଣ କଲା । ତାର ନାସିକାର ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଭଙ୍ଗ କରୁଥାଏ ।

ଯେତେବେଳେ ମଣିଆଁର ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ ହେଲା ସେ ଦେଖିଲା ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଆଉ ପୂର୍ବପରି ଅନ୍ଧକାର ନାହିଁ । ଝଡ଼ବର୍ଷା ଛଡ଼ି ଯାଇଛି । ଅଗ୍ରାରେ ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠୁଛି । ସେ ହାଇ ମାରୁ ମାରୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବରେ ଏଣେ ତେଣେ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲା । ଦେଖିଲା ସେ ପାଖ କାନ୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ମସ୍ତକ ଜଳା ଏବଂ ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡ ଗଲାଇ ସତେ କି ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।

ହଁ,—ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚୟ । ସେ ତ ଜଗତର ପ୍ରାଣୀ ପରି ଦେଖା ଯାଉ ନାହିଁ; ମୁଖ ରକ୍ତମାଂସ ଶୂନ୍ୟ । କେବଳ ଅସ୍ଥି ନିହିତ । ଚର୍ମ ଅବୃତ । ଚକ୍ଷୁକୋଟରାଗତ, ଜ୍ୟୋତିର୍ବହନ । ମସ୍ତକର କେଶ ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ । ନିଶ ଏବଂ ଲମ୍ବାମାନ ଦାଢ଼ି, ଶୁକ୍ଳ କୃଷ୍ଣର ସମ୍ମିଳନରେ କିପରି ଭଲପ୍ରକାର ଦେଖା ଯାଉଛି । ନିଶାସ ମାରିବା ସମୟରେ ମସ୍ତକ ସ୍ୱତଃ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଉଛି । ବଦାକାଠି ପରି ବସଦେଶରେ କେତୋଟି ମାନ୍ଦ ହାଡ଼ ସୃଷ୍ଟି ଫୁଟି ଦଶୁଛି । ସେ ମୃତ୍ୟୁ ବିନା କଣ ହୋଇପାରେ ?

ମଣିଆଁକୁ ଜାଗ୍ରତ ଦେଖି ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଚୁଆଁ ଅରପାଖକୁ ନେଇ ଗଲା । ମାନ୍ଦ ଯୁବକର ମନରେ ସେ ଯେଉଁ ଚମକ ଦେଇଗଲା ତହିଁରେ ତାର ପ୍ରାଣ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଲା । ଚିନ୍ତାକଲା, ଏ କଣ ମନୁଷ୍ୟ ?

ମଣିଆଁ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗକରି ଉଠି ଠିଆହେଲା । ଆହାର ବିନା ଦୁଃଖଅଙ୍ଗ ଅବଶ ହୋଇଛି । ଟଳ ଟଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବା ବେଳେ କାନ୍ଥରେ ହାତଭାସି ଦେଇ ଜଳା ବାଟେ ଆରଘ୍ୟରୁ ଅନାଇଲା । ଦେଖିଲା ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ମୁଖାବନତ କରି ବସିଅଛି । ସେ ବୁଝିପାରିଲା, ଏ ଜଣେ ତାହାର ପରି ବନ୍ଦୀ । ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଶରୀରର ଅବସ୍ଥା ଏପରି ହୋଇଛି । ନିଜର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୁଲିଗଲା । ମନରେ ସ୍ୱତଃ କ୍ଷୟା ଜାତ ହେଲା । ସେ ଥର ଥର ଅତି କଷ୍ଟରେ ଜଳାବନ୍ଧ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ।

ଲୋକଟିର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଯୁବକର ହୃଦୟ ଥରି ଉଠିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଲୋତକ ବାଧା ନ ମାନି ଝରି ପଡ଼ିଲା ଝର ଝର । ଲୋକଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଯୁବକକୁ ଚାହିଁଲା । ତାର ଚନ୍ଦ୍ରମଧ୍ୟ ଲୋତକାଦ୍ର ହେଲା । ଉଭୟଙ୍କର ଚାରିଦିନ ମିଳନ ହେଲା ।

ଯୁବକ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଡୁଆଁ ବୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରଣାମ କଲା । ବୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ମାଂସସ୍ନାନ କର୍ମିତ ହସ୍ତ ଯୁବକର ମସ୍ତକରେ ସ୍ଥାପନ କରି କହିଲେ, ଉଠ ବାବା, ବୁଦ୍ଧ ତମର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ ।

ଯୁବକ ସମ୍ମୁଖରେ ବସିପଡ଼ି ପଚାରିଲା, ଆପଣ କିଏ ?

ତମ ପରି ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଦୀ । ନିଜର ଦୁର୍ଦ୍ଦଳ ହସ୍ତରେ ଗୋଡ଼ ଚପୁ ଚପୁ ଟିକିଏ ପରେ କହିଲେ, ମୁଁ ଜାଣେନା କେଉଁ ଅପରାଧରୁ ମୋତେ ଏଠାରେ ବନ୍ଦୀ କରିଛନ୍ତି ? କିନ୍ତୁ ଏପରି ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ କ'ଣ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ ?

ନିଶ୍ଚୟ । ଯୁବକ ହାତ ବଢାଇ ବୁଦ୍ଧର ପାଦ ଟିପିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲା । ବୁଦ୍ଧ ବାରଣ କରି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଲେ । ମଣିଆଁ ନ ମାନି ଗୋଡ଼ ଘଷି ଦେଉଁ ଦେଉଁ ଆରମ୍ଭ କଲା, ସାକ୍ଷାତ ନରକ ବୁଣ୍ଡରେ ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ପାଇବା ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଆତ୍ମା ଆମର ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବ ।

ବୁଦ୍ଧ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ କହିଲେ, ମୋ ପରି ବୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ତାହା ଲୋଡ଼ା । ତୁମେ ଯୁବକ; ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ହତାଶ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛୁ କାହିଁକି ?

ଏ ଯେ ନରକ !

ହେଉ । ମୋର ଗୋଟିଏ ପାଦ ମୃତ୍ୟୁରାଜ୍ୟରେ, ଅନ୍ୟଟି ଏହି ସଂସାରରେ । ମୃତ୍ୟୁରେ ଶାନ୍ତି ଅଛି । ବହୁଦିନ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରି କରି ସଂସାର ପ୍ରତି ଘୃଣା ଆସିଥିଲା । ଟିକିଏ ରହି କହିଲେ, ଆଉ ଆଉ । ମୋର ଗୋଡ଼ ଚପନା । ସେ ଭୋଗ ଆଉ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁଛି, ଦେହରେ ମୋର ରକ୍ତ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ ଗୋଡ଼ ହାତରୁ ଘୋଳା ଉଠୁଛି । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ହେଉ ନାହିଁ । ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଓଃ । ଆଉ, ଯେତେ ଚିପିଲେ ସେ ବନ୍ଦ ହେବ ନାହିଁ । ବରଂ ତୁମକୁ କଷ୍ଟ ହେବ । ଗୋଡ଼ ଟାଣି ନେଇ କହିଲେ, ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ଲୋଡ଼ା କିନ୍ତୁ ତୁମପରି ଯୁବକର ନୁହେଁ । ଦିନେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ । ଓଃ, ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ହେଉ ନାହିଁ । ଆଶା ଅଛି, ଦିନେ ତୁମେ ମୁକ୍ତ ପାଇ ପାର । ସେତେବେଳେ ଭକ୍ତଲଦେଶରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଭକ୍ତ କେଶରୀ ଲଲିତେନ୍ଦୁକୁ ଜଣାଇ ଆମ ପିତୃ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହତଭାଗ୍ୟଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରିବ । ଓଃ, ଅସହ୍ୟ ।

ଏତିକି କହି ବୁଦ୍ଧ ବଡ଼ କ୍ଳାନ୍ତି ବୋଧ କଲେ । ସେ କାନ୍ଥକୁ ଆଉଜି ବସି
 ସାର୍ବ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବାହାରୁ ଝମ ଝମ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା ।
 ବୁଦ୍ଧ ଚକ୍ର ଘେରାଗଲେ । ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ତାର ହୋଇ ବସିଲେ ।
 ଯୁବକକୁ କହିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୀଘ୍ର ତୁମ କୋଠାରୁ ଚାଲିଯାଅ । ପ୍ରହରୀ ଭାତ
 ନେଇ ଆସିଲାଣି । ଯଦି ଜାଣିପାରେ ତେବେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସବୁ ନାଶ ।

ଯୁବକ ଗାରବରେ ଉଠିଗଲା ।

ଏଡ଼େ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣ ଏତେ ମୋଟା କାନ୍ଥଟା ଫୁଟାଇ
 ପାରିଛନ୍ତି ?

ବାବା, ମନେରଖ; ମୋର ଅଳ୍ପ ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମନ ଦୁର୍ବଳ
 ନୁହେଁ । ଯାହାର ମନର ଦୃଢ଼ତା ଅତି ତାକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଶକ୍ତ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
 ବହୁତନ ବନ୍ଦୀ ରହିଲା ପରେ, ଦିନେ ଦାଠା ମୋ ମନରେ ମୁକ୍ତିଲାଭର ଏହି
 ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । ଧୀର ପାଣି ପଥର କାଟେ । କାନ୍ଥ ଫୁଟାଇବାକୁ
 ମନସ୍ଥ କଲି । ମୋ ନିକଟରେ ସେପରି କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ର ନ ଥିଲା । କେବଳ ଏହି
 ପୁରୁଣା ଲୁହା ଖଡ଼ିକା ଖଣ୍ଡି । ଏହି ଖଣ୍ଡିକ କିପରି ପାଇଲି କହୁଛି ଶୁଣ ।

ବୁଦ୍ଧର ନିଶ୍ୱାସ ଘନ ଘନ ଯାତାୟାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିଜର ମୁଣ୍ଡରେ
 ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲେ, ଓଃ ଦେହର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅପେକ୍ଷା ମୁଣ୍ଡର
 ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଳେଇ ପଡ଼ୁଛି । ତେଲ ଏବଂ ପାକିଆଁର ଅଭାବରୁ ମୁଣ୍ଡରେ ମଳି ବସି
 ଉକୁଣୀ ସାଲୁ ଧାଲୁ ହେଉଛନ୍ତି । ଅନେକ ଜାଗାରେ ଘା ହୋଇଗଲାଣି ।
 କିରୁପାୟ ! ଦାଠ ବୁଦ୍ଧ, ଉଦ୍ଧାରକର !

ମଣିଆଁ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଆଉଁସୁ ଆଉଁସୁ କହିଲା, କଥା କହିବା ଦ୍ୱାରା
 ଆପଣଙ୍କୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେଉଛି । ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ ।

ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ବିକୃତ ମୁଣ୍ଡରେ ଦାସ୍ୟରେଣା ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେ
 କହିଲେ, ଆଉ ବିଶ୍ରାମ ନେବି କ'ଣ ? ବେଳ ହେଲାଣି ଏଥର ଜକରା ଆସିବ ।
 କେବେ ସେ ଶୁଭଦିନ ଆସିବ ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଅନାହିଁ ବସିଛି । ଶୁଣ, ସେ
 ଶୁଭଦିନ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେତିକି ପାରୁଛି କହିଯାଏ, ମୋ ଜୀବନର କଷ୍ଟପୂର୍ଣ୍ଣ
 ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ । ତହିଁରୁ ଯଦି କିଛି ଶିଖି କରି ମୁକ୍ତିର ଚେଷ୍ଟା କରିପାର ତେବେ
 ଉତ୍ତମ । କ'ଣ କହୁଥିଲି ଭୁଲି ଯାଉଛ । ବହୁତନ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା
 ଜୀବନରେ ଘଟିଥିଲା ତାହା ସ୍ମରଣରୂପେ ମୋ ମନରେ ଅଙ୍କିତ ରହିଛି । ମନର ସେ
 ସବୁ ଲେଖା ଜୀବନରେ କେବେ ହେଲେ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାବା,

ଲୋକଟିର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଯୁବକର ହୃଦୟ ଥର ଉଠିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଲୋତକ ବାଧା ନ ମାନି ଝରି ପଡ଼ିଲା ଝର ଝର । ଲୋକଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଯୁବକକୁ ଚାହିଁଲା । ତାର ଚନ୍ଦ୍ରମଧ୍ୟ ଲୋତକାନ୍ତ ହେଲା । ଉଭୟଙ୍କର ଚାହିଦେ ମିଳନ ହେଲା ।

ଯୁବକ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଚୁଆଇଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲା । ବୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ମାଂସହୀନ କମ୍ପିତ ହସ୍ତ ଯୁବକର ମସ୍ତକରେ ସ୍ଥାପନ କରି କହିଲେ, ଉଠ ବାବା, ବୁଦ୍ଧ ତମର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ ।

ଯୁବକ ସମ୍ମୁଖରେ ବସିପଡ଼ି ପଚାରିଲା, ଆପଣ କିଏ ?

ତମ ପରି ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଦୀ । ନିଜର ଦୁର୍ବଳ ହସ୍ତରେ ଗୋଡ଼ ଚପୁ ଚପୁ ଟିକିଏ ପରେ କହିଲେ, ମୁଁ ଜାଣେନା କେଉଁ ଅପରାଧରୁ ମୋତେ ଏଠାରେ ବନ୍ଦୀ କରିଛନ୍ତି ? କିନ୍ତୁ ଏପରି ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ କ'ଣ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ ?

ନିଶ୍ଚୟ । ଯୁବକ ହାତ ବଢାଇ ବୁଦ୍ଧର ପାଦ ଟିପିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲା । ବୁଦ୍ଧ ବାରଣ କରି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଲେ । ମଣିଆଁ ନ ମାନି ଗୋଡ଼ ଘଷି ଦେଉଁ ଦେଉଁ ଆରମ୍ଭ କଲା, ସାକ୍ଷାତ ନରକ ଭୃଶ୍ରେ ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ପାଇବା ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଅମ୍ଭା ଅମର ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବ ।

ବୁଦ୍ଧ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ କହିଲେ, ମୋ ପରି ବୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ତାହା ଲୋଡ଼ା । ତୁମେ ଯୁବକ; ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ହତାଶ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛୁ କାହିଁକି ?

ଏ ଯେ ନରକ !

ହେଉ । ମୋର ଗୋଟିଏ ପାଦ ମୃତ୍ୟୁରାଜ୍ୟରେ, ଅନ୍ୟଟି ଏହି ସଂସାରରେ । ମୃତ୍ୟୁରେ ଶାନ୍ତି ଅଛି । ବହୁଦିନୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରି କରି ସଂସାର ପ୍ରତି ଘୃଣା ଆସିଥିଲା । ଟିକିଏ ରହି କହିଲେ, ଆଉ ଆଉ । ମୋର ଗୋଡ଼ ଚପନା । ସେ ଭୋଗ ଆଉ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁଛି, ଦେହରେ ମୋର ରକ୍ତ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ ଗୋଡ଼ ହାତରୁ ଘୋଳା ଉଠୁଛି । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ହେଉ ନାହିଁ । ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଓଃ । ଆଉ, ଯେତେ ଚିପିଲେ ସେ ବନ୍ଦ ହେବ ନାହିଁ । ବରଂ ତୁମକୁ କଷ୍ଟ ହେବ । ଗୋଡ଼ ଟାଣି ନେଇ କାହିଁଲେ, ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ଲୋଡ଼ା କିନ୍ତୁ ତୁମପରି ଯୁବକର ନୁହେଁ । ଦିନେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ । ଓଃ, ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ହେଉ ନାହିଁ । ଆଶା ଅଛି, ଦିନେ ତୁମେ ମୁକ୍ତ ପାଇ ପାର । ସେତେବେଳେ ଭୁଲ୍ଲଦେଶରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଭୁଲ୍ଲ କେଶରୀ ଲଲ୍ଲଟେୟଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଆମ ପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହତଭାଗ୍ୟଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରିବ । ଓଃ, ଅସହ୍ୟ ।

ଏତିକି କହି ବୁଦ୍ଧ ବଡ଼ କ୍ଳାନ୍ତ ବୋଧ କଲେ । ସେ କାନ୍ଥକୁ ଆଉଁଜି ବସି
 ସାର୍ବ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବାହାରୁ ଝମ ଝମ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା ।
 ବୁଦ୍ଧ ଚକ୍ର ଘେରାଗଲେ । ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କେତେ ତାର ହୋଇ ବସିଲେ ।
 ଯୁବକକୁ କହିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୀଘ୍ର ତୁମ କୋଠକୁ ଚାଲିଯାଅ । ପ୍ରହରୀ ଭାତ
 ନେଇ ଆସିଲାଣି । ଯଦି ଜାଣିପାରେ ତେବେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସବୁ ନାଶ ।

ଯୁବକ ନୀରବରେ ଉଠିଗଲା ।

ଏଡ଼େ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣ ଏତେ ମୋଟା କାନ୍ଥଟା ଫୁଟାଇ
 ପାରିଛନ୍ତି ?

ବାବା, ମନେରଖ; ମୋର ଅଙ୍ଗ ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମନ ଦୁର୍ବଳ
 ନୁହେଁ । ଯାହାର ମନର ଦୃଢ଼ତା ଅଛି ତାକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଶକ୍ତ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
 ବହୁତନ ବନ୍ଦୀ ରହିଲା ପରେ, ଦିନେ ହଠାତ୍ ମୋ ମନରେ ମୁକ୍ତିଲାଭର ଏହି
 ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । ଧୀର ପାଣି ପଥର କାଟେ । କାନ୍ଥ ଫୁଟାଇବାକୁ
 ମନସ୍ଥ କଲି । ମୋ ଚିକିତ୍ସରେ ସେପରି କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ର ନ ଥିଲା । କେବଳ ଏହି
 ପୁରୁଣା ଲୁହା ଖଡ଼ିକା ଖଣ୍ଡି । ଏହି ଖଣ୍ଡିକ କପରି ପାଇଲି କହୁଛି ଶୁଣ ।

ବୁଦ୍ଧର ନିଶ୍ୱାସ ଘନ ଘନ ଯାତାୟାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚିକିତ୍ସ ମୁଣ୍ଡରେ
 ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲେ, ଓଃ ଦେହର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅପେକ୍ଷା ମୁଣ୍ଡର
 ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଳେଇ ପଡ଼ୁଛି । ତେଲ ଏବଂ ପାନିଆଁର ଅଭାବରୁ ମୁଣ୍ଡରେ ମଳ ବସି
 ଉକୁଣୀ ସାଲୁ ସାଲୁ ହେଉଛନ୍ତି । ଅନେକ ଜାଗାରେ ଘା ହୋଇଗଲାଣି ।
 କିରୁପାୟ ! ହାଃ ବୁଦ୍ଧ, ଉଦ୍ଧାରକର !

ମଣିଆଁ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଆଉଁସୁ ଆଉଁସୁ କହିଲା, କଥା କହିବା ଦ୍ୱାରା
 ଆପଣଙ୍କୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେଉଛି । ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ ।

ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ବିକୃତ ମୁଣ୍ଡରେ ଦାସ୍ୟରେଣା ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେ
 କହିଲେ, ଆଉ ବିଶ୍ରାମ ନେବି କ'ଣ ? ବେଳ ହେଲାଣି ଏଥର ଜକରା ଆସିବ ।
 କେବେ ସେ ଶୁଭଦିନ ଆସିବ ତାହାର ପ୍ରଜ୍ଞାପାରେ ଅନାହିଁ ବସିଛି । ଶୁଣ, ସେ
 ଶୁଭରେଣା ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେତିକି ପାରୁଛି କହିଯାଏ, ମୋ ଜୀବନର କଷ୍ଟପୂର୍ଣ୍ଣ
 ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ । ତହିଁରୁ ଯଦି କିଛି ଶିଖା କରି ମୁକ୍ତିର ତେଜ୍ଜା କରିପାର ତେବେ
 ଉତ୍ତମ । କ'ଣ କହୁଥିଲି ଭୁଲି ଯାଉଛ । ବହୁତନ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା
 ଜୀବନରେ ଘଟିଥିଲା ତାହା ସ୍ମରଣରୂପେ ମୋ ମନରେ ଅଙ୍କିତ ରହିଛି । ମନର ସେ
 ସବୁ ଲେଖା ଜୀବନରେ କେବେ ହେଲେ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ । କିରୁ ବାବା,

କେଜାଣି କାହିଁକି ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ କହୁ କହୁ ଭୁଲି ଯାଉଛି । ମନେ ପକାଇ ଦେବ ।

ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ କ'ଣ ଲୁହାଖଡ଼ିକା କଥା କହୁଥିଲେ ?

ହଁ ଠିକ୍ ମନେ ପଡ଼ିଲା, ଲୁହାଖଡ଼ିକା କଥା । ଚନ୍ଦ୍ରଦିନ ପୁଣେ, ନା, ବହୁବର୍ଷ ପୁଣେ, ବୋଧହୁଏ । ମୁଁ ଏବେ କିପରି ଠିକ୍ କରି କହିବି ? ଦିନ ବାର ଜାଣିବାର ତ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏହି ସୁଦ୍ଧା କଣାଟି ବାଟେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଆଲୋକ ଆସି ପ୍ରକୋଷ୍ଠଟିକୁ ଆଲୋକିତ କରିଥାଏ । ସେହି ଆଲୋକ ଦେଖି ଦିନବାର ଠିକ୍ କରିଥାଏ । ମାତ୍ର ସେପରି କେତେଦିନ ଚଳିପାରେ ? ଯାହା ହେଉ ସେଦିନ ପ୍ରହରୀ ଭାତ ଆଣିବା ସମୟରେ ମୁଁ ମୂର୍ଖ ତା ହାତରୁ ଲୁହାଖଡ଼ିକାଖଣ୍ଡି ଛଡ଼ାଇ ତାର ଜୀବନ ଶେଷ କରିବାର ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଅବସାନ କଲି । ସେ ମୃକ୍ତ ହୋଇ ଚାଲିଗଲା । ସେହିଦିନରୁ ମୋତେ ଆଉ ଖାଦ୍ୟ ଆଣିଦେଲା ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଦି ଅନାଦି ଦେଖିଲା ନିକଟରେ ଖଣ୍ଡେ ଖପରୀରେ ଭାତ ଗଦାହୋଇ ରହିଛି । ନିକଟରେ ଶୁଖିଲା ଭାତ ଦୁଣି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ଠେକି । ଫିଙ୍ଗରୁ ଟିକିଏ ଭାଜି ଯାଇଛି । ତହିଁରେ ଜଳପୁର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି । ସେ ଦିନକୁ ମିଶାଇ ମଣିଆଁର ଚିନିଦିନ ହେଲା ଅହାର ହୋଇ ନାହିଁ । ଜଳ ମଧ୍ୟ ଦିନକ ଆଗରୁ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତା ପାଟିରେ ପାଣି ନାହିଁ । ଅଠା ଅଠା ହୋଇ ଯାଉଛି । ସେ ବୁଦ୍ଧିକୁ କହିଲା, ମୋତେ ଭାସ ଶୋଷ ହେଉଛି, ଟିକିଏ ପାଣି । ଭାବିଥିଲା, ବୁଦ୍ଧି ବୋଧହୁଏ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ କହିବେ । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧି ଜାଣନ୍ତି, ନାହିଁ ଯେ ମଣିଆଁ ଚିନିଦିନ ହେଲା ଉପାସ ଅଛି ।

ସେ କହିଲେ, ଠେକିରେ ଜଳ ଅଛି । ଯାଅ ପିଅ ।

ପୁନର୍ବାର ଆରମ୍ଭ କଲେ, ସେହି ଦିନରୁ ପ୍ରହରୀ ପ୍ରତ୍ୟହ ମୋତେ ଖାଦ୍ୟ ଆଣିଦିଏ ନାହିଁ । ମନେ ପଡ଼ିଲେ, ଚାରିଦିନେ ଛ'ଦିନେ ଥରେ ଆଣେ । ଏଥର ସେ ଏକାକୀ ଅସେ ନାହିଁ । ତା ସଙ୍ଗରେ ଦୁଇ ଚିନିଜଣ ଆସିଥାନ୍ତି । ସେ ଯାହା ଆଣି ଦିଅନ୍ତି, ତାହା ଅତି ଅଳ୍ପ । ମାତ୍ର ଦୈନିକ ପରିମାଣରୁ ଟିକିଏ ଅଧିକ । ଖାଦ୍ୟ ଅଭାବରୁ ଆଜି ମୋର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା । ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧେ । ମୋର ବୟସ ଯଦିବ ମୁଁ ଠିକ୍‌କରି କହିପାରୁ ନାହିଁ, ତଥାପି ନିଶ୍ଚୟ ପଚାରିବୁ କମ୍ ।

ବୁଦ୍ଧି ଏତିକି କହି ଧଇଁସର ହୋଇଗଲେ । ଟିକିଏ ଦମ୍ଭନେଇ ପୁନର୍ବାର କହିଲେ, ଶେଷରେ ବାବା, ମୋର ଏ ଗୋଟଗାୟୁ ଅବସ୍ଥା ହେଲା । ମୁଁ ପ୍ରହରୀର ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କେତେ ଯେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛି, ଅଧିକ ଖାଦ୍ୟଦେବା ପାଇଁ କହିପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ମୋ କଥାରେ କାନ ନ ଦେଇ ହସିଦେଇ ଚାଲିଯାଏ । କିଛିଦିନ ପରେ କାନ୍ଦୁ ଫୁଟାଇ ପଳାୟନ କରିବାର ଅବିଳାଷ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ।

ହେଲା । ଉପାୟ ଖୋଜି ଖୋଜି ଠିକ୍ କଲି କାହାର ଏହିପାଖେ ଫୁଟାଇବି । କାରଣ ସେପାଖ ଫୁଟାଇଲେ ଲଭ ନାହିଁ, ସମୁଦ୍ର । ସେହି ଦିନଠାରୁ ମୁଁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲି । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ଲଭ ନାହିଁ । ଓଃ—

ମଣିଆଁ ସତ୍ୟୁ ନୟନରେ ଖପରୁ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ କହିଲା, ଆପଣଙ୍କର ଭାରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଳ ଅବସ୍ଥା । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଧିକ କଥା କହିଲେ, ଲାଗୁହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । କିଛି ଖାଇଲେଣି ?

ବୁଝ ଗଲା ଖଙ୍କାର କହିଲେ, ମୁଁ ଯେ ତମ ସଙ୍ଗେ ଆନନ୍ଦରେ ଦୁଇ ଗୁରୁ ପଦ ଦୁଃଖସ୍ତ୍ର ଫୋଇ ପାରୁଛି, ସେତିକିରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ । ଏତେଦିନ ହେଲା ପାଟି ବନ୍ଦକରି ବସିଥିଲି । କଥା କହିବାକୁ ଭଲ ଲାଗୁଛି ।

ଭୋଜନ ଶେଷ ହେଲାଣି ?

ନାହିଁ, ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ; ମୋର ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଳାବସ୍ଥା ଦେଖି ଏଥର ପ୍ରହରୀ ପ୍ରତ୍ୟହ ପ୍ରହର ଭାତ ଆଣିଦିଏ । ଇଚ୍ଛା ହେଲେ କେଉଁଦିନ ଦିଆ ଖାଏ ନୋହିଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରହରୀକୁ ବାରଣ କରେ ନାହିଁ । ଭାତଗୁଡ଼ିକ ତଳେ ଶୁଖାଇ ଗୋଟିଏ କଣରେ ଗଦାକରି ରଖିଥାଏ । କାଳେ କେତେବେଳେ ଦରକାରରେ ଆସିବ । ମୋର ନ ଆସିପାରେ; ଅନ୍ୟ କେହି ବନ୍ଦୀ ମୋର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଏଠାରେ ରହିଲେ, ତା'ର ଉପକାରରେ ଆସିପାରେ ? ମୋର ଆଉ ଶ୍ଯୁଆ ନାହିଁ । ସମୟ ସମୟରେ ଖାଲିପାଣି ମଧ୍ୟ ଏ ପିଇ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଯାଏ । ହଁ, ବାବା, ତମକୁ ଶୋଷ କରୁଥିଲା; ପାଣି ପିଇଲ ନାହିଁ ? ବୁଝ ଗଲା ଖଙ୍କାର କହିଲେ, ତମର ଆଜି ଭୋଜନ ହୋଇଛି ତ ?

ମଣିଆଁର ଇଚ୍ଛା ହେଲା, କହିବ ହଁ ! ନାହିଁ କଲେ ବୁଝ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ କହିବେ । ଯଦି ପ୍ରଥମରୁ ତାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା, କିପରି ବୁଝ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ କହିଲେ କି ସେ ଦ୍ଵିଗୁଣି ନ କରି ବସିଯାନ୍ତା । ସେ ହଁ କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଥିଲା । ପୁଣି ଭାରିଲା, କାଳେ ହଁ କହିଲେ, ବୁଝ ନୀରବ ରହିବେ, ଏଣେ ଯେ ଜଠରୁ ଜଳୁଛି । ସମ୍ଭ୍ରାଣରେ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଖି ସେହି ଅଗ୍ନିଶିଖା ବେଢ଼ିବେଳ ବାଡ଼ି ଉଠୁଛି । ସତେକି ସଶକ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଶରୀର ଭସ୍ମ କରି ପକାଇବ ।

ବୁଝଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନରେ ମଣିଆଁ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଆଜିକି ତିନିଦିନ ହେଲା ମୋର ଆହାର ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଏଠିକିକି ହେଲା । କାର୍ଯ୍ୟକି ? ପ୍ରହରୀ ଭାତ ଆଣିଦେଇ ନାହିଁ । ବୁଝ ନମସ୍କ କରି କହିଲେ । ଭ୍ରାନ୍ତତା ଉପରକୁ ଟେକି ଆସିପତା ନଗୁର ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପୁଣି କହିଲେ, ତେବେ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରହରୀକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିବାକୁ ବସିଥିଲ ?

ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ମଣିଆଁ କହିଲା, ଆପଣ ଠିକ୍ ଅନୁମାନ କରିଛନ୍ତି ।
ମୋର ଆଉ ଏ କାରାଗାର କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଭାବିଲି, ମୃତ୍ୟୁ କିମ୍ବା
ମୃତ୍ୟୁ । ଏହି ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିକୁ ବରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ତେଣୁ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିବାକୁ ସେହି ପଥରେ ପଦ ଦେଇଛ ନା ।

ହଁ ଟିକିଏ ହସି କହିଲେ, ଖାଦ୍ୟ ଅଭାବରୁ ମୁଁ ଯେପରି ହୋଇଛି,
ତମୁକୁ ଦିନେ ସେହିପରି ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ଆଉ ଭୟ ନାହିଁ । ତୁମ ନିମନ୍ତେ
ଯଥେଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ପଦ୍ଧ କରି ରଖିଛି । ଆଶା କରେ ଏହି ଖାଦ୍ୟ ଶେଷ ହେବା
ପୂର୍ବରୁ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ ।

ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବା ?

ପାରିବା କାହିଁକି କହୁଛ; ପାରିବ କହ । ନା, ନା, ଠିକ୍ କହିଛ; ଉଭୟେ
ମୁକ୍ତ ହେବା । ମୁଁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ସଂସାରରୁ ଚାଲିଯିବି; ତୁମେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହି
ଚନ୍ଦ୍ରଶାପ୍ରଦ କୋଠରୀରୁ ଚାଲିଯିବ । ମୁକ୍ତ ଆଲୋକ ଦେଖିବ । ମୁକ୍ତ ସମୀକ୍ଷା
ଉପଭୋଗ କରିବ । ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ କହିବାକୁ ହେଲେ, ମୁକ୍ତ ପ୍ରକୃତିର
ଦୃଶ୍ୟରେ ଅସୁହରୁ ହେବ । ଯୁବକ, ହତାଶ ହୁଅ ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧିଙ୍କ କୃପାରୁ ମୁକ୍ତିପଥ
ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଯମ ହେବ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର । ଧୈର୍ଯ୍ୟରୂପ ହୋଇ ତରତର
କରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ, ପତନ ହେବ ସଦେହ ନାହିଁ । ଆଦୁର ଧରେ କହୁଛି
ତୁମେ ଯୁବକ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଧର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ତପ୍ତର ହୁଅ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ
କଷ୍ଟ ନ ପାଇଲେ, କିଛି ଶିଖିପାରେ ନାହିଁ । ସଂସାରରେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ହେଲେ,
ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ କାରାବାସ ଅବଶ୍ୟକ । ସମସ୍ତେ ଯେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ବଡ଼
ହୋଇ ପାରିବେ, ତାହା ବୁଝେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ବାହାରି
ପଡ଼ିବେ । ମୋର ମନେ ହେଉଛି, ତୁମେ ଜଣେ ପ୍ରଥମ ଲୋକ ହୋଇ
ଉଠିବ । ଅମ୍ଭ-ଶତ୍ରୁକୁ କଦାପି ହେୟ ମନେ କରିବ ନାହିଁ । ଓଁ, ଧର ଧର,
ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଧର ! ଓଁ, ବଡ଼ କଷ୍ଟ ! ମୁଣ୍ଡ ବୁଲେଇ ପଡ଼ୁଛି ।

ଏତିକିରେ ବୁଦ୍ଧିଙ୍କର ଚୟ ମୁଦ୍ରା ହେଲା । ସେ ତଳେ ତଳି ପଡ଼ିବାକୁ
ବସିଲେ । ମଣିଆଁ ବୁଦ୍ଧିଙ୍କୁ କୋଡ଼କୁ ଆଉଜାଇ ଆଣିଲା । ହାତ ବଢ଼ାଇ ଠେକିରୁ
ଚଳେ ଅଣ୍ଟାପାଣି ଆଣି ମୁଣ୍ଡରେ ମାରିଲା ।

ବୁଦ୍ଧିଙ୍କ ମୁଦ୍ରା ଚୟରୁ ଅଣ୍ଟାଧାର ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ମଣିଆର ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଆଉ
ସହ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ପଡ଼ିଥିବା ଅଣା କାନରେ ଲୋତକ ପୋଛି ପକାଇଲା । ହଠାତ୍
ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ଏହା କ'ଣ ତେବେ ଶେଷ ?

କିଛି ସମୟ ପରେ ବୁଦ୍ଧି ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲେ । ଗୋଟିଏ ଦୃଢ଼ ହାଲ ମାରି
ନିଦରୁ ଉଠିଲା ପରି ଅଲସ ଭାଙ୍ଗି ସିଧା ହୋଇ ବସିଲେ । ପୁନର୍ବାର ଆରମ୍ଭ

କଲେ, ଏହି ବାବା, ଦିନେ ମୋର ଜୀବନ ନେବ । ରକ୍ତ ଅଭାବରୁ ହୃଦୟ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଯୋରକର ଟିକିଏ କହିଲେ କିମ୍ବା କିଛି ସମୟ ପରିଶ୍ରମ କଲେ, ମୁଁ ନିଜେ ମୋହ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଆଜି ଯଦି ତେମେ ମୋ ପାଖରେ ନ ଥାନ୍ତି, ଏହିପରି ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ଅନେକ ସମୟ ପଡ଼ି ରହିଥାନ୍ତି । ସ୍ବତଃ ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲେ ଉଠିଥାନ୍ତି । ତୁମର ପରିଚ୍ଛୋର ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଉଠି ପାରିଛି । କିଏ ତୁମେ ବାବା, ମୋର ଏତେ ସୈବା କରୁଛ ? ମୋର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତମପରି ଅନ୍ୟ କେହି ଧୂଳିକ ହୋଇଥିଲେ, ପାଖକୁ ଆସିବା ଦୂରେ ଆଉ ଦୃଶ୍ୟକରି କଥାପଦେ ମଧ୍ୟ କହିନେ ନାହିଁ । ତୁମର ମନରେ ଟିକିଏ ହୋଇତ ବିକାର ଦେଖୁନାହିଁ ? ବୋଧହୁଏ ପୁରୁଷଙ୍କରେ ଆମେ ଦୁଇଜଣ ଦୁଇଭାଗ ଥିଲେ ।

ବାଧା ଦେଇ ମଣିଆଁ କହିଲା, ଆଉ ବେଶୀ ଗପ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ନା, ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଆଉ ମୁହଁ ହେବ ନାହିଁ । ହଁ, ତମର ଜିନିଷନ ହେଲା ଆହାର ହୋଇନାହିଁ ପରା ! ଆହା, ମୁଁ କେଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର । ଖାଇବାକୁ ନ କହି ଚୁଆ ଗୁଡ଼ାଏ ଗପକରି ଯୁଧା ବଢ଼ାଉଛୁ । ଓଃ ! ଆଉ ସେ ପୁରୁଷନ କାହିଁ ? ଏହି ଦୁର୍ବଳ ହସ୍ତରେ ନିତ୍ୟ ନିତ୍ୟ କେତେ ଦୁଃଖୀ ରକ୍ତିକ୍ତ ଆହାର ଦେଇଛି । ନା, ଆଉ ନୁହେଁ । ଗତସ୍ୟ ଶୋଚନା ନାହିଁ । ଯାଅ ବାବା, ଗଣ୍ଡିଏ ଭିତଖାଇ ଯୁଧା ନିବାରଣ କର ।

ଆପଣ ଖାଇବେ ତ ?

ନା ନା, ନା । ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ । ମୋର ଯୁଧା ନାହିଁ ।

ତେବେ ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ ।

ଅଛ ହେଉ; ତେବେ ଖପରୁ ଆଶ । ଆହା, ଖପରରେ ଖାଇବାକୁ ପୁଣି ପୋଗ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗର ପ୍ରଧାନ ବଣିକ ପୁଅ ମୁଁ; ମୋର ଭାଗ୍ୟରେ ପୁଣି ଏଇଆ ଥିଲା ? ଅଲଗା, ତମେ ଉତ୍କଳର ସିଂହାସନରେ ବସିଛ କାହିଁକି ? କେବଳ ରାଜଭୋଗ କରିବାକୁ ? ତମର ନୌସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଚୁଆ ବେତନ ଦେଇ ଭରତ ମହାସାଗରରେ ଜଗାଇ ରଖି ନିଷ୍ଠୁର ହେଲ । କୌଣସି ଖବର ନେଲ ନାହିଁ ତ । ତେମେ କଣ ଜାଣ ନାହିଁ, ଏକାମ୍ରରେ ପୁରୁଷରୁଷଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧନିର୍ମିତ ଶିବମନ୍ଦିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଆପେକ୍ଷା ପ୍ରଜାର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କେଡ଼େ ଶ୍ଳାଘ୍ୟ ? ତେବେ ନିଷ୍ଠୁର ରହିଲ କାହିଁକି ?

ଏ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଦିନ ଗତ ହୋଇ ଗଲାଣି । ବୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଯୁବକଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠତା ଦିନକୁଦିନ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବଢ଼ୁଛି । କେବଳ ପ୍ରହରର ଆସିବା ସମୟ ଛଡ଼ା ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନ ଉଭୟ ଏକତ୍ର ଥାନ୍ତି । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର କଥୋପକଥନ ଚାଲିଛି । ମଣିଆଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ପିତାପରି ଜ୍ଞାନକରି ସେବା କରେ । ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନେହର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ।

ମଣିଆଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ନିଜ ଜୀବନର କେତୋଟି ଘଟଣା କହେ । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧ କେବେ ହେଲେ ସ୍ମୃତିବନୀ ମଣିଆଁକୁ ଧାରବାହିକ ରୂପେ କହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଦିନେ ମଣିଆଁ ପଚାରିଲା, ଆପଣଙ୍କର ଜୀବନୀ ସମ୍ବନ୍ଧେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଏହାର କି କୌଣସି ବିଶେଷ କାରଣ ଅଛି ?

ନା ବାବା, କୌଣସି ବିଶେଷ କାରଣ ନାହିଁ । ମୋ ଜୀବନୀ କହିବାକୁ ଗଲେ ଅନେକ ବିଷୟ କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କଥା କହିବାକୁ ମୋର ସମତା ନାହିଁ । ଅତୀତ କଥା କହିବାକୁ ଗଲେ ମନରେ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ସେ କଷ୍ଟରୁ ରକ୍ଷାପାଇବାକୁ ମୁଁ ଅତୀତକୁ ଜାଣି ଜାଣି ଭୁଲି ଯାଇଛି ।

ଆପଣଙ୍କର ଘର କେଉଁଠି ? କି କାରଣରୁ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ?

ବାବା, ଏହି ଦୁଇଟି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ହେଲେ ମୋର ସମସ୍ତ ଜୀବନର ଚିନ୍ତା ତମ ଆଖିଆଗକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ଯଦି ଶୁଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହ, ଯେତକି କହିବି ସେତକିରେ ସମ୍ମତ ହେବ ତ ?

ଯଦି କହିବାଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ, କିମ୍ବା ଆପଣ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି, ତେବେ ଥାଉ ।

ହଁ, କହିବାକୁ ଗଲେ କଷ୍ଟ ହେବ । ତେଣୁ ବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ନ କରି ତମର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଏ । କିମ୍ବା ପଚାରୁଥିଲ ?

ଆପଣଙ୍କର ନିବାସ ?

ଚିଲିକା । ଚିଲିକା କୁଳର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ସାଧବଙ୍କର ମଧ୍ୟମ ପୁତ୍ର ମୁଁ । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଯୁବକ, ସସ୍ତ୍ରୀକ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲି । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଆଉ ଘରକୁ ଫେରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଝାନ୍ତେ ଗଲେ । ସେ ଜୀବିତା କି ମୃତା କଥର ବା ବୁଝି ପାରିବ ? ଆଉ ମୋର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର । ତାକୁ ବୁଦ୍ଧ କାହିଁ ରଖିଛନ୍ତି ମୁଁ ତା କହି ପାରିବି ନାହିଁ । କି କାରଣରୁ ବନ୍ଦୀ

ହୋଇଛି ତାହା ମୁଁ ନିଜେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏହି ତ ମୋର ଜୀବନ । ମୋର ଜୀବନ ଶୁଣିଥିଲେ ତମର କିଛି ଲଭ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା କହୁଛି ମନ ଦେଇ ଶୁଣ । ଜୀବନ ସାରା ପରିଶ୍ରମ କରି ପାହା ପାଇବାର ଆଶା କରିଥିଲି ପାଇ ପାରି ନାହିଁ । ଯଦି ପାଇଥାନ୍ତି, ଆଜି ମୁଁ ଅସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଦେଶର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଧନୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହୋଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ତାହା ମୁଁ ପାଇ ପାରି ନାହିଁ । ଆଶା କରିଥିଲି କଳିଙ୍ଗରୁ ବୋଇତ ନେଇ ଆହୁରି ଥରେ ବଣିଜ କରିବାକୁ ଆସିବି । କିନ୍ତୁ ଆଶା-କଳ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ହେଉଣୁ ମଉଳି ପଡ଼ିଲା । ବାଟରେ ଦସ୍ୟୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ବନ୍ଦୀ ହେଲି ।

ଓଃ—ଦଅ ବାବା, ଟିକିଏ ଜଳ ଦଅ, ତଣ୍ଡି ଅଠା ଅଠା ହୋଇଯାଉଛି ।
ଓଃ, ଭାରି କଷ୍ଟ । ହା ବୁଦ୍ଧି, କେଉଁ ଅପରାଧରୁ ମୋତେ ଏପରି ଦାଣ୍ଡୁ । ମୁକ୍ତକରି, ଶୀଘ୍ର ମୁକ୍ତ କର । ଆଉ ସହ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ମୁଖ ବିକୃତ କଲେ ।

ମଣିଆଁ ଠେକରୁ ଜଳ ଆଣି ବୁଦ୍ଧିଙ୍କୁ ପାନ କରାଇଲା । କହିଲା, ଆପଣଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ହେଉଛି, ଟିକିଏ ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତୁ ।

ପାଣି ପିଇ ବୁଦ୍ଧି ଆରାମ ବୋଧ କଲେ । ସେ ସୁନବାର ଆରମ୍ଭ କଲେ, ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ସବୁ ମନେ ରଖ । ଯଦି କେବେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଏଠାରୁ ଚାଲିଯାଇ ପାରିବି ମୋର କଥା ମାନି ଚଳିଲେ ତୁମେ ଦେଶର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଲୋକ ହୋଇ ପାରିବ । ଦିନେ ମୋର ପିତା ମାତା, ଭାଇ ଭଉଣୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଆଜି ସେମାନେ କେହି ନାହାନ୍ତି, ଏକା ତୁମେ ମୋର ପାଖରେ ଅଛ । ତୁମେ ମୋର ସବୁ । ତେଣୁ ଜୀବନର ସାଧନା ଦ୍ଵାରା ଯାହା ସ୍ଥିର କରି ପାରିବ ତାହାର ମୂଲ୍ୟରେ ତୁମେ ଧନୀ ହୋଇ ପାରିବ, ଶୁଣ ।

ବୁଦ୍ଧି ବାଁ ହାତ ଗାଳରେ ରଖି ଉପରକୁ ଅନାଇ ଅନେକ ସମୟ 'କଣ ଚନ୍ଦ୍ରା କଲେ । ଛେପ ତୋକି କହିଲେ, ବାବା, ମୋର ଆଉ ବେଶିଦିନ ନୁହେଁ । ସମୁଦ୍ର ମାଡ଼ି ଆସିଆଣି । ଏଥର ଦ୍ଵାର ଅଧିକାର କରିବ । ସୂଥୁବା ପ୍ରଳୟ ହେବ ।

ମଣିଆଁ ବିନାତ ଭାବରେ କହିଲା, ଆପଣ କଣ କହୁଛନ୍ତି ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧି ସ୍ଥିତ ହାସ୍ୟ କରି କହିଲେ, ବୁଝିପାରୁନା ? 'ଏଥିରେ ବୁଝିବାର କ'ଣ ରହିଲା ? ଶୁଣ, କଣ କିପରି ଘଡ଼ ଘଡ଼ ହେଉଛି । କିପରି ଗୁରୁଆଡ଼ୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲାଣି । କେତେବେଳେ କଣ ରୁଦ୍ଧ କରିଦେବ କିଏ ଜାଣେ ? ଶୁଣିବୁ କି

ହେଲେ ସବୁ ଶେଷ । ମୃତ୍ୟୁ ମୋତେ ଆଖିଆଗରେ ଦେଖା ଯାଉଛି । ହଁ, କ'ଣ କହିବାକୁ ବସିଥିଲି ଭୁଲଗଲି ।

କ'ଣ କେତେ ପରିଶ୍ରମ କରି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି କହୁଥିଲେ, ଆଉ ଆଉ କହିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଏ କାରାଗାରରୁ ଯେ ଆମେ କେବେ ହେଲେ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବା ସେଇ କାହିଁକି ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ମୁକ୍ତିର ଉପାୟ ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧ ଟିକିଏ ଉତ୍ତେଜିତ ଭାବରେ କହିଲେ, ଯୁବକ ହୋଇ ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶା ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ? ଜଣା ଯାଉଛି ତମର ମାନସିକ ଶକ୍ତି ଦୁର୍ବଳ । ସତ କହୁଛି ମୁଁ ଏ ମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥାରେ ମୁକ୍ତିର ଆଶା ଛାଡ଼ ନାହିଁ । ଏହା ମନେ ରଖିଥାଅ, ଯେତେ ଦିନ ଯାଏ ମୁଁ ଜୀବିତ ରହିବୁ, ତମର ମୁକ୍ତି ନିମନ୍ତେ କିଛି ନା କିଛି ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରୁଛି । ଯାହା ମୁଁ ଚିନ୍ତା କରେ, ଶେଷରେ ତହିଁରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । ତମ ପରି ମୋର ହୃଦୟ ଦୁର୍ବଳ ନଥିଲା । ଯଦି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଥାନ୍ତା ନିଶ୍ଚୟ କରି କହୁଛି, ଯେଉଁଠି ବହୁଦିନ ଚିନ୍ତା କରି ଯାହା ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିପାରିବୁ ତାହା କଦାପି ପାର ନ ଥାନ୍ତି ।

ମଣିଆଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଭଦ୍ରଶୋଧନରେ ଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ପରୁରଲା, ଅପଣ କ'ଣ ସ୍ଥିର କରି ପାରିଛନ୍ତି କହନ୍ତୁ ।

କହୁଛି । ଧୀରେ ଧୀରେ କହୁଛି । ତମକୁ ମୋର ଉପଦେଶ, ଜୀବନରେ କେବେ ହେଲେ ହତାଶ ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଧର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ଯାହା କରିବ ପ୍ରଥମରୁ ଟିକିଏ ଭଲ ଭାବରେ ଚିନ୍ତାକରି, ପରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରସର ହେବ । କାର୍ଯ୍ୟ ବରୁ କରୁ ଯେତେ ବିପଦ ଆସୁ ସାହସ ଧରି ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଫଳ ହୁଅ, ହତାଶ ହେବନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧର ଏହି କେତୋଟି ଉପଦେଶ ମନେ ରଖିଲ ତ ବାବା ? ପାଳନ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହେବ ନାହିଁ ତ ? ପ୍ରତିଜ୍ଞା କର ।

ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି । ଅପଣଙ୍କର ଉପଦେଶ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିବି ?

ଆଉ ବାବା, ତୁମେ କେଉଁ ଧର୍ମୀବଳମ୍ବୀ ? ଦେଶରେ ଲୋକେ ଧର୍ମ ନିମନ୍ତେ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଧର୍ମୀବଳମ୍ବୀ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମୀବଳମ୍ବୀ ସଙ୍ଗେ କଲହ କରୁଛି । ଲୋକଙ୍କୁ ଏପରି କଲହରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମକୁ ଜଗତର ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମ କରିବାକୁ ହେବ । ଏତେ ଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବ ତ ?

ନା ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ କୌଣସି ଧର୍ମୀବଳମ୍ବୀ ନୁହେଁ । ମୁଁ କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କ ଠାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ମୋର ମତ ଯେଉଁ ଲୋକର

ଯେଉଁ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ ସେହି ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରୁ । କଲେ ବରଂ ଭଲ । ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ, ଯେଉଁ ଧର୍ମ କହେ ଭଗବାନ ଅଛନ୍ତି । କୌଣସି ଧର୍ମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିପାରିବି ନାହିଁ ।

ତେବେ ତ ସେ ଧନରେ କୌଣସି ଅଧିକାର ତମର ରହିବ ନାହିଁ ?

ବରଂ ନ ରହୁ । ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ଧୀବରର ଜୀବନ ଯାପନ କରି ସୁଖରେ ଥିଲି । ଯଦି କେବେ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ମୋର ପୁତ୍ରବୃତ୍ତି ମୁଁ ବରଣ କରି ନେବି ।

କାଳଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ଅନଙ୍ଗ ପଟ୍ଟ । ସେହି ଦ୍ୱୀପର ପଶ୍ଚିମ କୁଳରୁ ନୌକାବୋହଣ କରି ଗୋଟିଏ ଯୁଦ୍ଧ ନଦୀକୂଳରେ ଅନଙ୍ଗ ପଟ୍ଟ ଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ହେବ । ଅନେକ ଦୂର ଯାଇ ଦେଖିବ ବାମଦାତା ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଶୂଙ୍ଗ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବୌଦ୍ଧମନ୍ଦିର ! ଆଦୂର କିଛିଦୂର ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପଟ୍ଟ ଶୂଙ୍ଗ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର । ଦୁଇ ମନ୍ଦିର ମୁଖାମୁଖି ହୋଇ ଦୁଇ ଭାଇପରି ପରସ୍ପରକୁ ଅନାଇ ସୁଖ ଦୁଃଖ ହେଉଥିଲାପରି ଜଣାଯାଏ । ଦୁଇ ଶୂଙ୍ଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଉପତ୍ୟକାରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଗହର ଅଛି । ଗହରଗୁଡ଼ିକ ପଟ୍ଟ ଉପରେ ହାରପରି ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାରରେ ରହିଛି । ବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରୁ ଢେରଟି ଗହର ଛଡ଼ିଦେଲେ ଆଦୂର ଗୋଟିଏ ଗହର ପଡ଼ିବ । ସେହି ଗହରରେ ଜଣେ ଚୀନଦେଶୀୟ ରାଜା ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି, ଧନରତ୍ନ, ଲାଗୁର ରଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ନାନା ଉପାୟରେ ଜଗତରେ ଘୋଷଣା କରାଇଛନ୍ତି ଯେ, ଯେଉଁ ଲୋକ ସେହି ଧନର ଅଧିକାରୀ ହେବ, ସେ ଜଗତରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ କରିବ । ମୁଁ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ସମ୍ପାଦ ବହୁକଷ୍ଟରେ ସଂଗ୍ରହ କରିଛି ! ଯେଉଁ ଢେରଟି ଗହର କଥା କହିଲି, ତାହା କୌଣସି ଲୋକ ମୋତେ କହି ନାହିଁ । କିଏ ବା କାହିଁକି କହିବ ? ଯେ ଜାଣି ପାରିବ ସେ ମହାଧନୀ ହୋଇ ଉଠିବ ? ମୁଁ ଖଣ୍ଡେ କ୍ରିକୋଶମିତର ଅଙ୍କ ପାଇ ତାକୁ କସି ଏହି ଗହର ସଖ୍ୟା ସ୍ଥିର କରିଛି । ଅଙ୍କଟି ଏଡ଼େ ଶକ୍ତ ଯେ ତାହାର ଫଳ ବାହାର କରିବାକୁ ମୋତେ ଜୀବନର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ସମୟ ଲାଗିଛି । ଓଃ, ମୋର ଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଧର, ଧର, ମୋତେ ଧର । ବଡ଼କଷ୍ଟ । କହୁ କହୁ ବୁଦ୍ଧି ଚକ୍ଷୁବଦ୍ଧ କରି ତଳ ପଡ଼ିଲେ । ମଣିଆଁ ବୁଦ୍ଧକୁ କୋଳକୁ ଆଉଜାଇ ଧର ମୁହଁରେ ଜଳ ସିଝିଲା ।

ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ମୁହଁରୁ ଜହ୍ନା ପୁବୁରୁ କିଏ ଜଣେ ଆସି ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ବାହାରପାଖୁ ଜଞ୍ଜିର ଝମ୍ ଝମ୍ କଲା । ପ୍ରହରୀର ଅଗମନ ବୁଝିପାରି ମଣିଆଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ତଳେ ଶୁଆଇ ଦେଲା । ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ଅଣା ଘୋଡ଼ାର ଅତିଶୀଘ୍ର ସ୍ୱପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହେଲା ।

ବୁଦ୍ଧ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ବଳ ହସ୍ତଦ୍ବୟ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରହରୀକୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ତସ୍ମିନ୍ ଉଷ୍ଣ ଲେତକ ବହୁଯାଉଥାଏ । ସେ ମସ୍ତକ ନତ କରି ବିନୀତ ଭାବରେ କହିଲେ, ଆଉ ସନ୍ଦେହ କରୁନା ପ୍ରହରୀ । ମୁଁ ପଳାୟନ କରିବା କାରାଗାରରୁ, ଏ ଭୟ ତମର ବୃଥା । ବୋଧହୁଏ ଆଉ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମୋତେ ଏ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଯିବାକୁ ହେବ ।

ପ୍ରହରୀ ଗର୍ବିତ ଭାବରେ କହିଲା, ନା ନା । ତମର ଅଥବା ଅନୁରୋଧ ମୁଁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ତୁମେ ଯେ ପଳାଇ ଯାଇ ନିପାରି ଏହାର ପ୍ରମାଣ ?

ଓଁ, ଆମ୍ଭର ଅଧିକ ପ୍ରମାଣ ରୁହିଁ ? ସାକ୍ଷୀ ଦରକାର ? ଯଦି ତୁମେ ନିଜେ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ପଳାଇ ପାରିବି ନାହିଁ, ଆଉ ମୁଁ ଅଧିକା କିଛି କହିବାକୁ ଚାହେଁନା । ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାରୀରିକ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି କ'ଣ ଅନୁମାନ କରୁଛୁ ଶୁଣେ ଟିକେ ? ବୁଦ୍ଧ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ପ୍ରହରୀକୁ ଅନାଇଲେ ।

ପ୍ରହରୀର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ନିରାଶ କରି କହିଲେ, ମୋର ଚଳିବାର କ୍ଷମତା ରହିତ ହୋଇଛି । ବସିବାଠାରୁ ଉଠି ପାରୁନାହିଁ । ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି ଏକାଥରେ କମିଗଲାଣି । ଏଇତ, ତୁମେ ମୋର ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ ହୋଇଛ । ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଗୋଟିଏ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛୟା ମୁଁକୁ ! ଏଇଥିରୁ କଣ ଅନୁମାନ କରୁଛ, ମୁଁ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ଏତେ ପେଶନା କାଡ଼ୁଛ ? ହଉ ।

କଥା କହିଲା ବେଳେ ତ ପାଟିରେ ବାଟୁଲି ବାଜୁ ନାହିଁ ।

ଭଗବାନଙ୍କୁ ମୁଁ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି । ଯଦି ସେତକ ସେ ମୋଠାରୁ କାଢ଼ି ନେଇ ଥାନ୍ତେ, ଆଜି ମୁଁ ମୋର ଦୁଃଖ ତମପରି ନିର୍ଦ୍ଦମ ହୃଦୟ-ସ୍ଥାନଠାରେ ଜଣାଇ ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଅନୁରୋଧ ନିମନ୍ତେ ଏତେ ତର୍କ ବିତର୍କ କରନ୍ତି କିପରି ?

ସାମାନ୍ୟ ଅନୁରୋଧ କରୁଛ କାହିଁକି ?

ପ୍ରହରୀର ହୃଦୟ ତରଳି ଗଲା ବୁଦ୍ଧର କରୁଣ ବାକ୍ୟରେ । ସେ ହସ ହସ ହୋଇ କହିଲା, ଏ ତ ସାମାନ୍ୟ ଅନୁରୋଧ ନୁହେଁ । ଯଦି ତମର ପରି ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତି, ତେବେ ତ ନିହାଲ ।

କାହିଁକି, ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କାରଣ କ'ଣ ରହିଲା? ସମସ୍ତେ ଯଦି ମୋର ପରି ପଳାୟନ କରି ପାରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇଥିବେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଯଦି ମୋର ପରି

ମୃତ୍ୟୁ ରାଜ୍ୟର ଦ୍ଵାରବାକ ଉପରେ ବସିଥିବେ ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ତମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଦ୍ଵାନି ହେବ ନାହିଁ । ବରଂ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧର୍ମ ବଢ଼ିବ । ଚରଦାନ କାରାଗାରର ଅଁକକାର ମଧ୍ୟରେ ଯେ ବାସକରି ଆସିଛି, ଦରିଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଧନ ପାଇଲେ ଯେତେ ଖୁସି ନ ହେବ, ଅନାଦାନରେ ଶୁଷ୍କ ଦେହରେ ତାଙ୍କର ଜଗତର ମୁକ୍ତ ପବନ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଜୀବନର ଅନ୍ତମ କାଳରେ ମୁକ୍ତ ଆଲୋକର 'ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ' ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ ତଦପେକ୍ଷା ବେଶୀ ଖୁସି ହେବେ । ମୋର ଆଜି ସେହି ଅନୁରୋଧ ।

ବୁଦ୍ଧ, ତମର ସ୍ଵପ୍ନରେ ପରାସ୍ତ ହେଲି । ଅନୁରୋଧ ରଖାକରିବି; ଏଥର ମନ ଅନନ୍ଦରେ ବସି ଖୋଲା ହାଉଁ । ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ସେତେ ଖାଉଥାଅ । ମନେ ରଖିଥାଅ, ପଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ମୋଟେ କରିବ ନାହିଁ । ଆମେମାନେ ଆଜିଠୁ ସତର୍କ ରହୁଲୁ । ଯଦି କେବେ ପ୍ରହରୀଠାରୁ ପଳାୟନର ଚେଷ୍ଟାକର, ପଳାଇ ତ ପାରିବ ନାହିଁ, ଲାଭ ଭିତରେ ଏତିକି ହେବ ହାଣ ଖାଇ ମରିବ ।

ତମର ଭାରି ଦୟା । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ତମକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି । ପ୍ରହରୀ ରୁଲିଯିବା ପରେ ବୁଦ୍ଧ ହସି ହସି ମନେ ମନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏତେଦିନେ ପଳାୟନର ଉପାୟ କରି ପାରିଛି ! ଏଥର ଦ୍ଵାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ । ଯେତେବେଳେ ପାରେ ସେତେବେଳେ ଯୁବକ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ମୁକ୍ତହୋଇ ପଳାୟନ କରି ପାରିବ କି ? ପ୍ରହରୀ ଯେ ଏଣିକି ସତର୍କ ରହୁବ ।

ଏହି ସମୟରେ ଯୁବକ ଆସି ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ କଲା । ବୁଦ୍ଧ କୌଣସି କଥା କହିବା ଆଗରୁ ଯୁବକ ଜଣାଇ ଦେଲା ସେ ସବୁ ଶୁଣିଛି ।

ଏ ଭିତରେ ଅନେକ ଦିନ ଗତ ହୋଇ ଗଲାଣି । ସୁଶୀଳାର ଚନ୍ଦ୍ରା ଯୁବକର ମନକୁ ବାରମ୍ବାର ଆନ୍ଦୋଳିତ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସମସ୍ତ ଭାବ ଗୋପନ କରି ଅନନ୍ଦରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛି । ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଦୁର୍ଘ୍ଟି ଶକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଛି । ସେ ଶବ୍ଦରୁ ଯାହା ବୁଝନ୍ତି, ସେତିକି ।

ପ୍ରହରୀର ଆଉ ଏଣିକି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏତେଦିନ ଦୃଷ୍ଟିଆରେ ଜଗି ଜଗି ସେ ବୁଝିପାରିଛି, ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପଳାଇବାର ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ଏଣିକି ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଆସି ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଦେଥପେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ହୁଏ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ହେଉଥାଏ କାଳେ ପ୍ରହରୀ କାନ୍ଥର କଣ୍ଟାଟି ଦେଖିଦେବ ।

ଦିନେ ସକ୍ଷ୍ୟ ସମୟରେ ବୁଦ୍ଧ ମୂର୍ଚ୍ଛାଯାଇ ତଳେ ପଡ଼ିଥିଲେ, ମଣିଆଁ ତାଙ୍କର ସେବା ଶୁଣୁଷା କରୁଥିଲା । ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନେ ହେଉଥିଲା ସତେ

ଯେପରି ସେ ମୃତ । ଦେହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅସ୍ଥି ବାରିହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଶିରପ୍ରଶିର ଉପରକୁ ଫୁଟି ଦିଶୁଛି । ମୁଣ୍ଡ, ଦେହ, ହାତ ଓ ଗୋଡ଼, ଗୁରୁଆଡ଼ର ଘା ଗୁଡ଼ାକ ସଜି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେଉଛି । ମଣିଆଁ ସେହି ଘା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କାଟ ତଳକୁ କାଢ଼ି ଫୋପାଡ଼ୁଛି । କେଉଁ ପାପରୁ ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ ଏଡ଼େ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଛନ୍ତି କେବଳ ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା । ଏଡ଼େ କଷ୍ଟ ପାଇ ମଧ୍ୟ ନିଲଠା ଲାବନଟା ଦେହ ଛାଡ଼ି ପଳାଉ ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁର ଯତ୍ନରେ ବୃଦ୍ଧ ସଞ୍ଜା ଲୁହକର ଯିଣ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ବାବା ଯଦି ନିଜର ମଙ୍ଗଳ ଚାହୁଁ, ଏଠାରେ ବନ୍ଦୀ ହୃଦୟାନ୍ତ ନରନାରୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଚାହୁଁ, ମୋତେ ଏହିଠାରେ ଛାଡ଼ି ଅତିଶୀଘ୍ର ପଳାୟନ କର । ଅନ୍ଧାର ରାତି । କେହି ଧର ପାରିବେ ନାହିଁ । ଧରିବା ଦୂରେ ଆଉ, କେହି ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ ଯେ ତମେ ପଳାୟିତ । ମୋର କଥାମାନ । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କରି କହୁଛି ମୋର ଲାବନ ଆଉ କେତେ ଘଣ୍ଟା ମାତ୍ର ରହିବ । ଲାବନ ଆଉ ଆଉ, ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ, ତମେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଛ ।

ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଣ୍ଡରେ ପକାଇ ନିଜର ଲାବନ ଘେନି ପଳାୟନ କରିବା ଅନ୍ୟାୟ । ଯେଉଁ ବୃଦ୍ଧ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ନିମନ୍ତେ ଏଡ଼େ ଉପାୟ ସ୍ଥିରକରି ରଖିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସବୁ କଷ୍ଟର ମଝିରେ ଛାଡ଼ି ପଳାଇବା ମନୁଷ୍ୟତ୍ବର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରିବା ମଣିଆଁକୁ କଷ୍ଟକର ବୋଧ ହେଲା । ସେ ନିରବ ରହିଲା ।

ବୃଦ୍ଧ ବୁଝାଉ ବୁଝାଉ ପୁନର୍ବାର କହିଲେ, ମୋର କଥା ମାନିବ ନାହିଁ ? ହଁ, ମୁଁ ବୁଝିପାରୁଛି, ତେମେ ଏଡ଼େ ଦୃଷ୍ଟିତ କାହିଁକି । କିନ୍ତୁ କରିବ କଣ ? ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆସି ପଡ଼ିଛି, ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଗୁଲିଯିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କରୁଛି । କଥା ମାନୁ ନାହିଁ । ପରେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ—ଏହା ମନେ ରଖିଥାଅ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁବିଧା ଅଛି । ଯଦି ନ ଯାଇଛ ଆଉ ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ବରଂ ତାହା ଭଲ । କିନ୍ତୁ—

ତମ ପରିଚ୍ଛରେ ଭଲ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ତମ ଉପରେ ଯେ ଆଦୁର ଅନେକଙ୍କର ଲାବନ ନିର୍ଭର କରେ । ବୃଦ୍ଧ ବିରକ୍ତ ଭାବ ଦେଖାଇ କହିଲେ ।

ତେବେ କଣ ଆପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତ୍ୟାଗ କରି ମୋର ଲାବନ ଘେନି ପଳାଇବ ? ଯଦିବା କୌଣସି ଉପାୟରେ ବନ୍ଦିଶାଳାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଏ, ଏହି ଛୁଦ୍, ଦ୍ଵିପର୍ଷି ତ୍ୟାଗକରି ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଯିବ କିପରି ? ଶେଷରେ ଧର୍ମପତି ମରିବ ତ ।

ଏହି କାରାଗାରରେ ମୋପରି ସଜି ସଜି ମରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ବାରପରି ଲଢେଇ କରି ମରିବା ଶତଗୁଣେ ଭଲ ନୁହେଁ କି ? ତେଣୁ ଅନ୍ତତଃ ମୁକ୍ତିର ଚେଷ୍ଟାରେ ଶୀଘ୍ର ତୁମେ ଆଜି ରାତିରେ କାରାଗାର ତ୍ୟାଗକର । କରିବ ତ ?

ହଁ, କରିବି , କିନ୍ତୁ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ।

ସୁବକର ଚନ୍ଦ୍ର ଲୋତକାଦ୍ରୁ ହେଲା । ସେ ଚିନ୍ତା କଲା, ବହୁଦିନ ପରେ ବୁଦ୍ଧକୁ ଛଡ଼ି ମୋତେ ଚାଲିଯିବାକୁ ହେବ । ଆହା, କେତେ ଦୟାଳୁ ସେ, କେତେ ମିଳାପି ! ନିଜର ଦୁଃଖ ନିମନ୍ତେ ସେ ଯେତେ କାତର ନୁହନ୍ତି, ପରର ଦୁଃଖ ନିମନ୍ତେ ସେତେ କାତର । ପରର ଜୀବନ ରକ୍ଷା ଆଶାରେ ନିଜର ଜୀବନ ସେ ଅକ୍ଳେଶରେ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଏପରି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଦୁନିଆଁରେ ବିରଳ ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ରାତ୍ରି ଅଧିକ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଘୋର ମେଘ ଅନ୍ଧକାର, ଆକାଶରେ ଗୋଟିଏ ବୋଲି ତାରା ନାହିଁ । ଅଶ୍ରୁ ପବନ ଧୀରେ ଧୀରେ କେଉଁ ଆଡୁ ଆସି କେଉଁଆଡ଼େ ବହୁଯାଉଛି । ଏହିପରି ସମୟରେ ମଣିଆଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଗୋଡ଼ରୁ ହାତ ଖସାଇ ଆଣି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା, ମୁଁ ଆଜି କାରାଗାରରୁ ପଳାୟନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ପାଗ ଯେପରି ହୋଇଛି, ଅସୁବିଧା ହେଲା ପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ଏଠାରୁ ବାହାରି ଗଲେ ତ ମୁକ୍ତ ହେବି ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ଉତ୍ତଳକୁ ଯିବି କିପରି ?

ଏତେ କଥା ଭରୁଛ କାହିଁକି ? ବୁଦ୍ଧ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି କହିଲେ, ବଲେ ଭୁଲି ଦିଶିଯିବ ।

ମୋର ପ୍ରଣାମ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ, କହି ମଣିଆଁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ ପ୍ରଣାମ କଲା । ବୁଦ୍ଧ କଲାଣ କରି କହିଲେ, ତମର ସାଧୁ ଇଚ୍ଛାରେ ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧ ତମୁକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ବାବା, ଖୁସିରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ବିଦାୟ ଦେଉଛି ।

ମଣିଆଁ ଶେଷଥର ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପଦସ୍ପର୍ଶ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ତ୍ୟାଗ କଲା ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅନ୍ଧକାର । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ପୂର୍ବପରି ମୂଷଳ ଧାରରେ ବୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ପ୍ରଭାତେ ପ୍ରବାହ ସହ ନ ପାରି ସମୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗ ପବନ ପରି ଉପରକୁ ଉଠି ପରକ୍ଷରେ ଖସିପଡ଼ୁଛି । ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ର ଚମକ ଶଶକ ନିମନ୍ତେ ଆକାଶ ଏବଂ ସାଗରର ମିଳନ ସ୍ଥାନ ଚମକାଇ ଦେଉଛି ।

ମାତ୍ର ଏ ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟ, କବିଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଭଲଲାଗେ । ଜୀବନ ମରଣର ସଙ୍କଟ ସ୍ଥଳରେ ଉପନୀତ କ୍ଳାନ୍ତ ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ—?

ମଣିଆଁ ମନ ମଧ୍ୟରେ କଳ୍ପନା କରିଥିଲା, ସୁବିଷ୍ଟତ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ସନ୍ତରଣ କରି ମାରବ୍ୟ ଦ୍ଵୀପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ । ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଧୀରେ ଧୀରେ କୁଟିର ନିକଟକୁ ଯାଇ ଦ୍ରାତମାର ଡାକିବ ସୁଶୀଳା । ସୁଶୀଳା ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ଉପାୟରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସି କୁଟିରରେ ବାସ କରୁଥିବ ଏକାକିନୀ । ସେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ମଣିଆଁର ନାମ ଅବରତ ଘୋଷୁଥିବ । ଅପେକ୍ଷା କରି କାନ ଡେଇଁ ଶୁଣୁଥିବ, ମଣିଆଁ ଆସି ଡାକିଲା କି ! ଡାକ ଶୁଣି ଦ୍ଵାର ଉଦ୍ଘାଟନ କରିବ । ଆହା, ସେ ମିଳନ କେତେ ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ହେବ ?

ଭବନା ଯେପରି ସ୍ଵପ୍ନରେ ପରିଣତ ହୁଏ, ତାହାହିଁ ହେଲା । ବିନା ଟିପା-କାଠିରେ ମଣିଆଁ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅନେକ ଦୂର ସନ୍ତରଣ କରି ଚାଲି ଆସିଲା । ଏଣିକି ସେ କ୍ଳାନ୍ତ । ଆଉ ସନ୍ତରଣ କରପାରୁ ନାହିଁ । କେବଳ ନିଜକୁ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଭସାଇ ରଖିଛି । ସମୁଦ୍ରରେ ଯେଣିକି ଲଢ଼ା ତେଣେ ଭାସି ଭାସି ଚାଲି ଯାଉଛି । ସେ ଚିନ୍ତା କଲା, କାରାଗାର ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ଥାଇ ମରବା ଅପେକ୍ଷା ସମୁଦ୍ରବନ୍ଧରେ ଜଳକବର ଗ୍ରହଣ ଶ୍ରେୟ । ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧରେ ଯେ ସେ ମୁକ୍ତ ।

ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଆଶା ଭରସା ଛାଡ଼ି ଯୁବକ ଭାସି ଭାସି ଯାଉଛି । ହଠାତ୍ ତା ଦେହରେ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ବାଜିଲା । ସେ ଓଲଟି ପଡ଼ି ଦେଖିଲା, କାହିଁ ଜଣା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଭାସମାନ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ନିଜର ଶରୀରର ସମସ୍ତ ଭାର ରଖି ସାମାନ୍ୟ ଗ୍ରାନ୍ଥ ହରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ପଦାର୍ଥ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ । ମାତ୍ର ମୃତ୍ୟୁ-ମୁଖରୁ ଯେ ରକ୍ଷାକରି ପାରେ, ସେ କେତେ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ ହୋଇପାରେ କି ବିପଦାପଲ୍ଲ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ? ମାତ୍ର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଦାର୍ଥଟି ମଣିଆଁକୁ ନେଇ ଜଳମଗ୍ନ ହେଲା । ମଣିଆଁ ଯୁନବାର ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ସେ ଭାସମାନ ବସ୍ତୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲା, ଅନ୍ଧକାରରେ ଆଉ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

ରାତି ଶେଷ ହେଲା । ଝଡ଼ବର୍ଷା କମି ନାହିଁ । ଯୁବକ ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ ଭାସି ଭାସି ଯାଉଛି । ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତାର ସମୁଦ୍ରର ଜଳ । ଥରେ ଗୋଟିଏ ଲହରୀ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠାଇନେଲା । ଏତିକିବେଳେ ସେ ଦେଖିଲା, ଦୂରରେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ନୌକା ଭାସି ଭାସି ଯାଉଛି । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଉଦ୍ଘାଟନ ଆଶା ଜାଗିଉଠିଲା । ପରକ୍ଷଣରେ ଲହରୀ ଖସିଗଲା । ନୌକା ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲା ।

ଯୁବକେ ମନେ ମନେ ନୌକାର ଦିଗ ସ୍ଥିରକରି ତାହାର ଆଡ଼କୁ ଲହରୀ କାଟି ଧୀରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ଅନେକ ଦୂର ଆସି ଦେଖିଲା, ପ୍ରକୃତରେ ତାହାର

ଭାବନା ବା ଅନୁମାନ ଏକାଥରେ ଚୁଆ ହୁଏ । ଯୁବକର ସ୍ଥିର ମନରେ ପରକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ଏ ନୌକା କାହାର ? ମୋତେ ଖୋଜି ଧରିନେବାକୁ ପ୍ରହରୀମାନେ ନୌକା ନେଇ ଆସୁ ନାହାନ୍ତି ତ ? ଯୁବକ ଚିନ୍ତା କଲା, ଧରପଡ଼ି ପୁଣି ଥରେ ବନ୍ଦୀ ହେବ ପଛେ ନିଶ୍ଚୟ ନିକଟକୁ ଯିବ ।

ଯୁବକ ଦେଖିଲା, ନୌକାରେ ପାଲ ନାହିଁ । ମାତୁଳ ଝୁଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଅତଏବ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କର ନୌକା କଦାପି ହୁଏ । ହୁଏ ତ ଆଶ୍ରାମାନର ଆଦମ ଅଧିବାସୀଙ୍କର ହୋଇଥିବ । ସେମାନଙ୍କର ହାତୁଡ଼େ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ସେମାନେ ବିଦେଶୀକୁ ଦେଖିଲେ ମାରପକାନ୍ତି ।

ନୌକା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲା । ଜଣାଗଲା, ଯେପରି ତହିଁରେ କେହି ଲୋକ ନାହିଁ । ସେ ଦ୍ଵିଗୁଣ ଉତ୍ସ ହରେ ନୌକା ଆଡ଼କୁ ସନ୍ତରଣ କରି ଚାଲିଲା । ଏଥର ସେ ପାଖକୁ ଆସି ଦେଖିଲା, ଉପରକୁ ଉଠିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ତାହା ଫେଡ଼େ ଛେଟ ବୋଲି ମନେ ହେଉଥିଲା, ପ୍ରକୃତରେ ସେଡ଼େ ଛେଟ ହୁଏ । ମଣିଆଁ ନୌକା ଉପରକୁ ଉଠିବାର ଉପାୟ ଚିନ୍ତାକରି ନୌକାର କରେ କରେ ପହଁର ପହଁର ଚାଲିଲା । କିଛିଦୂର ଯାଇ ଦେଖିଲା, ଖଣ୍ଡେ ଦୌଡ଼ି ନୌକା ଦେହରୁ ତଳକୁ ଲମ୍ବିପଡ଼ିଛି । ଧରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦଉଡ଼ି ଖସିଗଲା । କିଛିଦୂର ପଛକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା, ମଙ୍ଗ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଲୁହାର କଡ଼ି ତଳକୁ ଝୁଲି ଆସିଛି । ସେହି କଡ଼ିର ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ଉପରକୁ ଉଠିଲା ।

ସତକୁ ସତ ନୌକାରେ କେହି ନାହିଁ । ଝଡ଼ବର୍ଷା କମି ନାହିଁ । ବେଳକୁ ବେଳ ଅଧିକ ହେଉଛି । ଚାରିଆଡ଼ ଅସ୍ପଷ୍ଟ । ଯୁବକ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ମଞ୍ଚା ଉପରକୁ ମଙ୍ଗାଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଛ ମଙ୍ଗର କୋଠାରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ନିଜକୁ ଝଡ଼ବର୍ଷାର ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରକ୍ଷା କରିବ, ଶାନ୍ତି ହରଣ କରିବ । ନୌକାର ମଝି ମଙ୍ଗଠାରୁ ଦୁଇ ମଙ୍ଗାଆଡ଼କୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କୋଠା ଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନୁକ । କାଠରେ ତିଆରି । ଅନେକ-ଗୁଡ଼ିଏ କୋଠା ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନୌକାଟି ସମୁଦ୍ରର ବିଶୋଭିତ ବନ୍ଧରେ ଟଳମଳ ହେଉଛି । କେତେବେଳେ ଓଲଟି ପଡ଼ି ଜଳମଗ୍ନ ହେବ । ମଣିଆଁ କୋଠା ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲା ।

ଓଃ, ସେ କି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ! ପରୁ ଶବର ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ତାହାର ନାକ ଫାଟି ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟିଏ ମୃତପିଣ୍ଡ ନିର୍ଜ୍ଵଳ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ମୁହଁଆଡ଼ି ପଡ଼ିଛି । କେତେଦିନର ମଞ୍ଜା କେଜାଣି ? ତାକୁ ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ନିଷେଧ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେ ଶବଟିର ଗୋଡ଼ ଧରି ପଦାକୁ ଘୋଷାରୁଆଣିଲା । ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧରେ ନିଷେଧ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶବକୁ କିଛି ସମୟ ଗୁଢ଼ି ରହିଲା । ନାକରେ ହାତଦେଇ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଓଲଟାଇ ଦେଲା । ଶବର ସମସ୍ତ ଦେହ ଫୁଲିଉଠିଛି । ମୁଖ ଭୟଙ୍କର ଦେଖାଯାଉଅଛି ।

ମଣିଆଁ ବସ୍ତ୍ରକୁ ବସ୍ତ୍ରାବୃତ ଲେଟନରେ ଗୁଞ୍ଜି ରହିଲା । ଜଣାଗଲା ଯେପରି ସେ ତାର ପରିଚିତ ।

ମଣିଆଁର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ଥିବ ଉଠିଲା । ଅଜାଣତରେ ଚକ୍ରରୁ ଜଳ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ଏ କିପରି ଆସିଲେ ଏଠିକି ? ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଶବର ନିକଟରେ ବସି ପଡ଼ିଲା । ଦେଖିଲା, ଶବର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଯିତ । ସେହି ଯିତଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ସେ ମୃତ—ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ ନୌକା ଉପରୁ ତାକୁ ତଳକୁ ଖସାଇ ପକାଇବାକୁ ।

ଯେଉଁ ଲୋକର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଆବାଲାବୁ ସେ ବଢ଼ିଆସିଥିଲା, ତାହାର ଶବକୁ ଅବମାନନା କରି ମାଟି ଗୋଡ଼ିପରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବ ? ଯେଉଁ ଭଜନାର ବାସୁଲ ଜୀବନରେ କେବେ ହେଲେ ଭୁଲିଯାଉନା ନାହିଁ, ତାହାର ଶବକୁ ଅତଳ ସାଗରରେ ପକାଇ ଦେବ ସାମୁଦ୍ରିକ ମସ୍ତକର ଆହାର ନିମନ୍ତେ ? ମଣିଆଁ ନିଜ ମନର ବେଦନା ସମ୍ଭାଳିପାରିଲା ନାହିଁ । ଶିଶୁଟି ପରି ଉଚ୍ଛ୍ୱସରେ ରୋଦନ କଲା । ଶବର କପାଳରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କଲା ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ଝଡ଼ ବର୍ଷା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସାଗରବନ୍ଧ ଶାନ୍ତ । ପାଉଁଶ ମଧ୍ୟ ଗଗନର ବଉଦମାଳ ଭେଦକରି ଉଠି ମାରୁଛନ୍ତି । ମଣିଆଁ ରୋଦନ ତ୍ୟାଗକରି ଭାବିଲା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ'ଣ ? ନୌକାଟି ଧୀରେ ଧୀରେ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁଛି, ଠିକ୍ ବୁଝାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ-ଗଗନରେ । ମୃତ ଶବଟି ନିକଟରେ ବସି ଚୁଆ ରୋଦନ କଲେ, ଲଭ ନାହିଁ । ସେ ଶବର ମୁଖକୁ କିଛି ଯିବା ଅନାଇ ରହିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି କେତେ କ'ଣ ଚିନ୍ତା କଲା । ପରେ ଶବଟିକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ନୌକାରୁ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧକୁ ଖସାଇ ପକାଇଲା । ହସ୍ତଯୋଡ଼ି କାହାକୁ ପ୍ରଣାମ କଲା, ନିଜେ ଜାଣେ ।

ମଣିଆଁ ନୌକାର ଏ ପାଖରୁ ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ଯାଇ ନୌକାରେ କ'ଣ ଅଛି, ଜନଶିଳ୍ପ । ଆଗ ମଙ୍ଗର ଗୋଟିଏ ଘରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅଖା—ଚୁଡ଼ା ପୁଣି । ପାଖରେ ମୃଣ୍ମା ମୃଣ୍ମା ହୋଇ କେତେଗଣ୍ଡ ନବାତ ଟଙ୍କା ହେଉଛି । ସ୍ତଳଗୁ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମାଠିଆ ଜଳପୁଣି । ମଣିଆଁ ଚିନ୍ତା କଲା, ମୋତେ ଆଉ ଖାଦ୍ୟ କିମ୍ବା ପାନୀୟ ଅଭାବରୁ ଜୀବନ ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଯେତେ ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ପାନୀୟ ଅଛି, ସେଥିରେ ଅନେକ ମାସ ଚଳିଯିବ । ବାରଣ୍ଡା ବାଟ ଦେଇ ପଛ ମଙ୍ଗାଆଡ଼େ ଯିବାବେଳେ ଦେଖିଲା, ଖଣ୍ଡେ ପୋଥି ମଞ୍ଚା ଉପରେ ପଡ଼ି । ପୋଥିଖଣ୍ଡ ତଡ଼ି ଉଠାଇ ମୃଣ୍ମରେ ଲଗାଇଲା—ଅନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି ମନକୁ ମନ କହିଲା, ଏଥିରୁ ବାପାଙ୍କର ଜୀବନ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ । ପୋଥିଖଣ୍ଡ ପଡ଼ିବା ଆନନ୍ଦ । କିଛିଦୂର ଯାଇ ଖଣ୍ଡେ ଭଙ୍ଗା ତରବାସ ଦେଖିଲା ।

ପଛମଙ୍ଗର କୋଠରୀରେ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଦ୍ଧଭଗ୍ନ ବେହାସନ । ତାହାର ଉପରେ ବସି ପୋଥି ଖୋଲ ଭଜନାର ଦୈନିକ ଲିପି ପାଠ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେ ଭାରି ସୁନ୍ଦର । ତାଙ୍କର ଆଚରଣ ଅନୁକରଣୀୟ । ପାପିଷ୍ଠେ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଆଶାରେ ଏତେଦିନ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥିଲେ, ସେ ଆଶା ସେମାନଙ୍କର ପୁରଣ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ବରଂ ଚିରଦିନ ନରକକୁଣ୍ଡରେ ଘାଣ୍ଟିହୋଇ ମରିବେ, କଦାପି ମଙ୍ଗିବେ ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରି ଅତଳାଭକ୍ତି ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରମଣୀଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇନାହିଁ । ଏହା ମୋର ଭଲ । କାରଣ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରମଣୀକୁ ମୁଁ ଆଉ କେବେ ଏପରି ବିପଦରେ ପଡ଼ିବାର ଦେଖି ନ ଥିଲି । ଅଗ୍ନି ଦଗ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପରି ବିପଦ ସମୟରେ ଲୋକର ପ୍ରକୃତ ଗୁଣ ଜଣାପଡ଼େ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ, କେଜାଣି କାହିଁକି ସ୍ୱତଃ ଭକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ସେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି ।

ସେଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ହେଲା । ପାପିଷ୍ଠେ ମୋତେ ଏବଂ ରମଣୀକୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ । ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଉଭୟଙ୍କୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ମାରି ପାରିଥାନ୍ତେ । ମାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଏ ପ୍ରସାଦ ଉତ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କେତେ ଜଣକୁ କହିବାର ଶୁଣିଲି, ସାଧବଙ୍କର ଆଦେଶ ନାହିଁ । ବୃଥାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ନଷ୍ଟ କରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଚିନ୍ତା କଲି, ବେଶ୍ ତ ! ସାଧବ ଭାରି ଦୟାଳୁ; କିନ୍ତୁ ନିରାହୁଙ୍କ ଉପରେ ଏ ଅତ୍ୟାଚାର କାହିଁକି ? ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଏହି ସମୟରେ ସେମାନେ ଆମ ଦୁହେଁକୁ ବନ୍ଦୀକରି ପଥର ଟୋଣରୁ ନୌକା ଉପରକୁ ଉଠାଇ ନେଲେ । ସେତେବେଳେ ରମଣୀ ମୂନ୍ୟମାନ । ଆର୍ଦ୍ରବସନ ପରିହୃତା ମୂନ୍ୟମାନା ରମଣୀ ଉପରେ କଟାକ୍ଷିପାତ କରି ଥଣ୍ଡା କଥା କହିବାକୁ ସେମାନେ ଟିକିଏ ବୁଝିତ କିମ୍ବା ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ମୋତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲା, ଆରେ ବୁଝିଲି କି ଭାଇମାନେ, ଏ ଶଲାଟା ସେ ଶାଳୀକୁ ବେଷ୍ଟ ଫୁସଲା ଫୁସଲ କରି ଆମ ଆଖିରେ ଧୁଳି ପକାଇ ନେଇ ଗୁଲି ଯିବାକୁ ବସିଥିଲା । ରମଣୀ ସରଳା । ତାଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ତଳପଡ଼ିଥିଲେ ନୌକା ଉପରେ । ମୁଁ ଏଣେ ହୁକୁ ସିଂହ ପରି ଗର୍ଜନ କରିଉଠୁଥାଏ । କଂଶ କରବି, ବନ୍ଦୀ ମୁଁ । ମୋ ପାଖରୁ ସେମାନେ ତରବାସ ଖଣ୍ଡି ଛଣ୍ଡିଲ ନେଇଥିଲେ । ସମୁଦ୍ର ଜଳ ଉପରେ ଯୁଦ୍ଧକରି ତାହାହୀର ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଜୀବନ ନେଇ ପାରିଲୁ । ତିନିଜଣଙ୍କୁ ଆହତ କରିଛୁ । ସେପରି ତରବାସକୁ କି କଦାପି

ସେମାନେ ମୋ ନିକଟରେ ଛୁଡ଼ିଯାନ୍ତେ ? ଯାହା ହେଉ, ମୋର ପସି ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ କହୁଲ; ଏ ଯଦି ହେଲା ତୋର ଶାଳା, ସେ ଯଦି ହେଲା ତୋର ଶୌଳୀ, ଏଥିରେ ଆଉ ଫୁସଲ ଫୁସଲ କରିବାର କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ ତ ।

ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ଭଲ ଭଲ କୋଠାରେ ବନ୍ଦୀ କରିଥାନ୍ତେ, ମାତ୍ର ନୌକାରେ କୋଠାରେ ଅସବ ଦେଖି ଉଭୟଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କୋଠାରେ ବନ୍ଦ କରି ରଖିଲେ । ଏଥି ପୂର୍ବେ ଆମକୁ ଯେଉଁଠାରେ ବନ୍ଦୀକରି ରଖିଥିଲେ, ଏ ସେହି କୋଠା । ରମଣୀ ମୋତେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦୀ ହେବାର ଦେଖି ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ନିଜକୁ ସହସ୍ରବାର ଧିକ୍କାର କରି ମୋତେ କହୁଲେ, ଏହି ହତଭାଗିନୀ ରମଣୀକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଛ ! ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି କହୁଲେ, ଏହା କ'ଣ ତମର ଉପଯୁକ୍ତ ବିଚାରକୁଛି ! ଯେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ଯେ ପରୋପକାରୀ, ତାହାର ସହାୟ ନ ହୁଅ କାହିଁକି ?

ରମଣୀ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଶୁଣି ମୁଁ ମନେ ମନେ ହସିଲି । ଭାବଲି, ବୁଦ୍ଧ ଆମରିପରି ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଥିଲେ । ମାନବର ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ହସ୍ତ ନାହିଁ । ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ କି କେବେ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଭାଗ୍ୟଗଠନ କରିପାରେ, ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରେ ? ନିଶ୍ଚୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ଵାରା । ଏହି ତ, ମୁଁ ରମଣୀର ଭାଗ୍ୟପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ବସିଥିଲି । ଯଦି ଦୟାମାନଙ୍କ ହାତୁଡ଼େ ପଡ଼ି ନଥାନ୍ତୁ, ତେବେ ଆମ ଦୁହିଙ୍କର ଜୀବନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା । ମୋର ଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ ଓଲଟାଇ ଦେଲେ ଦୟାମାନେ । କାହିଁ, କଲଙ୍ଗ ଉପକୂଳସ୍ଥ ବାଲିବାଜା ପ୍ରାନ୍ତର, କାହିଁ ବାଲିଦ୍ଵୀପର ଅଗଙ୍ଗ ପଟ୍ଟତୋପରି ବୁଦ୍ଧମନ୍ଦିର ! କାହିଁ ସାମାନ୍ୟ ଦରିଦ୍ର ମଧ୍ୟଜାତି ଭଜନା ଆଉ କାହିଁ ଆଜି ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ଭଜନା । ତେଣୁ ମୁଁ ଆଜି ମୋର ଅଗତ ଜୀବନା ଲେଖୁଲେଖୁ ଚିନ୍ତା କରୁଛି, ମାନବ ଭାଗ୍ୟର ଗଠକ ନିଜେ ମାନବ । ବୁଦ୍ଧ ମହାବୀରଙ୍କର ନାମ କଦାପି ନୁହେଁ । ସେମାନେ ଆମରି ପରି ମନୁଷ୍ୟ ଥିଲେ । ଖାଲି ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ମାନବର ଭାଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବ କାହିଁକି ? ସେମାନେ ବହୁଦିନରୁ ଚାଲିଗଲେଣି । ତାଙ୍କର ପ୍ରେତାତ୍ମା ବି ଆଜି ଅଛି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।

ସେହି କୋଠାରେ ଆମକୁ ଅନେକ ଦିନ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କେତେ ଦିନ ରହିଲା ଠିକ୍ କହିପାରିବି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଅନେକ ଦିନ । ଏ କେଇଦିନ ଭିତରେ ରମଣୀ ତାଙ୍କ ଅଗତ ଜୀବନର ଅନେକ କଥା କହୁଲେ । ସେ ଯେ ମଣିଆଁର ମା, ଏଥିରେ ଆଉଁ ସନ୍ଦେହ କରିପାରିଲି ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ ଚମକିପଡ଼ିଲା । ଉପରକୁ ଅନାଇଁ ଚିତ୍କାକଲା ମଣିଆଁର ମା ।
ମଣିଆଁ କିଏ ? ମୁଁ ?

ପୋଥିରୁ ପୁରୋକ୍ତ ବାକ୍ୟଟି ଆହୁର ଥିବେ ପଡ଼ିଲା ।

ସେ ସେ ମଣିଆଁର ମା, ଆଉ ସନ୍ଦେହ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ସଙ୍ଗେ ଦେଖିଲେ ମଣିଆଁର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ମିଳିଗଲା । ରୂପେଇଁ ବର୍ଣ୍ଣନା ସଙ୍ଗେ ଏ ରମଣୀର ସବୁ କଥା ମିଳିପାଡ଼ିଛି, ଆଉ ସନ୍ଦେହ ? ଆହା, ରମଣୀର ହୃଦୟ କ'ଣ ହେଉଥିବ । ନିଜର ହୃଦୟରେ ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନକୁ ଦେଖିବାର ବଳବତ୍ତା ଇଚ୍ଛା, ପେଟିକା ମଧ୍ୟରେ ବୁଦ୍ଧି ତମ ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି ହୋଇ ସ୍ଥିର ରହିଲା ପରି ତାଙ୍କର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିଥିବ ସିନା ।

ସେଦିନ ମୁଁ ମଣିଆଁ ଦିଶିଥିବେ ଅନେକ ଭାବିଛି । ରାତିଅଧରୁ ତା ପାଖରୁ ଉଠି ଚାଲିଆସିଥିଲି । ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଶେଯରୁ ଉଠି ମୋତେ ଖୋଜି ଖୋଜି ନ ପାଇବ, କ'ଣ ଭାବି ଥିବ ? ବାଲିଯାକ ଖୋଜୁ ଖୋଜୁ ସେ ଶବ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ମୋତେ ମୃତ ବୋଲି ମନେ କରିଥିବ ବୋଧହୁଏ । ହତଭାଗିନୀ ରମଣୀର ବାଳିକା କନ୍ୟା ସୁଶୀଳାର ମୃତଦେହ ଦେଖି ମଣିଆଁ ମୋର ଚମକିପଡ଼ି ଥିବ । ବାଳକ ହୃଦୟ ଏତେ ରକ୍ତପାତ ସହିବ କିପରି ? ମୁଁ ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ, ସୁଶୀଳାର ମାତା ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ତାପ୍ରଳିପ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବେ କି ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ପଥରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିପଦ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ି ନ ଥିବ ।

ମଣିଆଁର ଆଖି ଆଗରେ ତାର ଅତୀତ ଜୀବନର ଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଆସି ଦେଖାଦେଲା । ଆହା, ଆଜି ତାର ପ୍ରାଣର ସୁଶୀଳା କାହିଁ ? ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋଡ଼କ ଜାତ ହେଲା । ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ପୋଥି ପଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା, ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଆଲୋକ ଧୀରେ ଧୀରେ କମିଆସିଲାଣି । ପୋଥିର ଅତିରାଗୁଡ଼ିକ ଭଲ ପଡ଼ି ହେଉ ନାହିଁ । ପୋଥି ବନ୍ଦକରି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇଲା । ସମୁଦ୍ର ଆଳୁ ଆନାଇ ଦେଖିଲା, ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଅସ୍ତ ହୋଇଗଲେଣି । ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧ ସ୍ଥିର । ଛେଟ ଛେଟ ଲହରୀ ଗୁଡ଼ିକ ନୌକାରେ ବାଜି କଲଧ୍ବନି କରୁଛନ୍ତି । ନୌକା ସ୍ଥିର ଅଛି କି ଗତି କରୁଛି, ବୁଝି ହେଲା ନାହିଁ । ଭଜନାର କରଣୀଅକ୍ଷର ଚନ୍ଦ୍ରି ଚନ୍ଦ୍ରି ପଡ଼ିବାରେ ଯେ ଏତେ ସମୟ ବ୍ୟୟିତ ହେଲା, ସେ ତା ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ସାଗରବନ୍ଧରେ ଏହି ଛୁଦ୍ର ନୌକା ଏବଂ ନୌକା ମଧ୍ୟରେ ମାତ୍ର ଜଣେ ଲୋକ ।

ମଣିଆଁ ସୁଧା ସମ୍ଭାଳ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେଠାରୁ ଉଠି ପଛ ମଙ୍ଗାଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲା ।

ମଣିଆଁର ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ପାନୀୟ ନୌକାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ସେ ବିଷୟରେ ତାକୁ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସମୟ ସମୟରେ ନୌକାଟିକୁ ପରଷ୍ଟାର କରେ । ସେ କାହାଁ ଜାଣିବ, ତାର ଭାଗ୍ୟରେ ପରେ କ'ଣ ଅଛି ? ତାକୁ ତାର ଭଗ୍ନ ହୃଦୟ ଧରି ସେହି ଭଗ୍ନ ନୌକାଟିରେ କେତେଦୂର ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ?

ଦିନେ ନୌକାର ତଳ ସଫା କରୁ କରୁ ଗୋଟିଏ ଚମଡ଼ାର ଅଳି ପାଇଲା । ଅଳି ମଧ୍ୟମ ଆକାରର, ନିତାନ୍ତ ଛୋଟ ନୁହେଁ । ଅଳିଟି ଉଠାଇ ଦେଖିଲା, ଟିକିଏ ଭାସି ଲାଗୁଛି । ତାହା ଖୋଲି ହାତ ପୁରାଇ ଟାଣି ଆଣିଲା ଗୋଟାଏ ଛୋଟ ଡବା । ସେହି ସ୍ପର୍ଶ ନିମିତ୍ତ । ନାନା ପ୍ରକାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ତହିଁରେ ହୋଇଛି । ଡବା ଉପରେ ସୁନାର ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମପୁଲ ଅଙ୍କା । ପୁଲର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦୁ ମୂଲୁର ରହି ।

ଡବାଟି ଅତି ସହଜରେ ଖୋଲିଗଲା । ମଣିଆଁ ଦେଖିଲା ଡବା ମଧ୍ୟରେ ଆଠଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚନ୍ଦ୍ର ରହିଛି । ସେହି ରତ୍ନମାନଙ୍କ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ଛୋଟ ଡାଳପତ୍ରର ଚିତାଉ । ମଣିଆଁ ଡବା ବନ୍ଦକରି ଚମଡ଼ାର ଅଳିଟି ନେଇ ପଦାକୁ ଅସିବ ଏବଂ ଚିତାଉ ଖଣ୍ଡି ପଡ଼ିବ ଭାବି ଅଳିଟିକୁ ଉଠାଇ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା, ମାତ୍ର ହେଲା ନାହିଁ । ଅଳି ଦେହରେ ଖଣ୍ଡେ ଚମଡ଼ାର ଦଉଡ଼ା ବଳା । ଦଉଡ଼ାର ଅରପାଖ ନୌକା ଦେହରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଲୁହା କଣ୍ଟାରେ ସଲଗୁ । କାରଣ କ'ଣ, ମଣିଆଁ ଅନୁମାନ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଳିରେ ହାତ ପୁରାଇ ଦେଖିଲା, ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ହାତରେ ସୁନାର ଡବା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ହାତରେ ଚିତାଉ ଧରି ପଦାକୁ ଆସିଲା । ଆଲୋକରେ ଚିତାଉ ପଡ଼ିଲା । ତହିଁରେ ତର ତର କରି ଢୁଲିଯାଉ ଲେଖା ହୋଇଛି, ବାଲିଦ୍ୱୀପର ବିସୁଳ ରତ୍ନଗାର ମଧ୍ୟରୁ ଏ କେଇଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର ରହି ।

ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ିଏ ବନ୍ଦୁ ମୂଲୁ ଚନ୍ଦ୍ରର ଆବଶ୍ୟକ କ'ଣ ମଣିଆଁ ପଚାରେ ? ଉପରେ ସୁନାଳ ଆକାଶ ବାସରେ ନାନାରଙ୍ଗର ମୁକ୍ତ ବଉଦମାଳ ଖେଳି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ତଳେ ସେହିପରି ସୁନାଳ ସମୁଦ୍ରର ମୁକ୍ତ ତରଙ୍ଗ । ଚାରିଆଡ଼େ ମୁକ୍ତ ସମୀରଣ ଖେଳିବୁଲୁଛି । ମୁକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମଣିଆଁ ବନ୍ଦୀ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କୁବେର ସମୟ ତାକୁ ମାଟିମୁଣ୍ଡା ।

ମଣିଆଁ ରତ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପରୀକ୍ଷା କରି ପୁଣି ସୁନାର ଡବା ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର କରି ରଖିଲା ଏବଂ ଭଜନାର ଦୈନିକାଋଷି ପୋଥିଖଣ୍ଡ ଆଣି ପଢ଼ି ବସିଲା । କାମଧନ୍ଦା କିଛି ନାହିଁ । ମନ ଚନ୍ଦ୍ରଲାଲବାବୁ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସି ଲାବଣୀ ପଦ୍ମଥାଏ । ସେହି ଦୈନିକ ଲକ୍ଷ୍ମିରେ ମଣିଆଁର ଜନ୍ମ ଚୁଷ୍କନ୍ତ ନିମ୍ନମତେ ବଞ୍ଚିତ ଅଛି—ଦୟାମାଳଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣିଲି, ଯେଉଁଠାରେ ବୋଇତରୁ ଆମ୍ବେମାନେ

ସ୍ଥଳରୁ ଓଢ଼ାଇଲେ ତାହା ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପ । ଏଥିପୁରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପର ନାମ ଅଉ କେବେ ଶୁଣି ନଥିଲି । ମୋର ଗୋଡ଼ ହାତ ବଳା ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ରହି ମଧ୍ୟ ମୁକୁନ୍ଦଭର କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମଣିଆଁର ମାତାଙ୍କୁ ମୋ ନିକଟରୁ ନେଇ ଚାଲିଯିବା ସମୟରେ ସେ ଲୋଡ଼କରେ ଚନ୍ଦ୍ର ତଳ ତଳ କର ମୋତେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ମୋର କଠୋର ଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ଭାବ-ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖି ସନ୍ତାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ବନ୍ଦୀ ବା କି ମନ୍ଦାନୁଭୂତି ଦେଖାଇପାରେ ?

କିଛି ସମୟ ପରେ ମୋତେ ସେମାନେ ଏକ ବଳା ରାସ୍ତା ଦେଇ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ଟାଣିନେଲେ । ପାହାଡ଼ର ଉପରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି, ମୋର ସମ୍ମୁଖରେ ଅନୁଜ ପ୍ରାଚୀର ଦେହରେ ପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାର । ଦ୍ୱାର ଖୋଲି ଥିଲା । ସେହିବାଟେ ମୋତେ ଧାଡ଼ିଏ ଅନୁଜ କୋଠାର ସମ୍ମୁଖକୁ ନେଇଗଲେ । ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲି ଯେ, ଏତେ ଅନୁଜ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତାହା ଦ୍ୱିତଳ । ପାଖକୁ ପାଖ ଲାଗି ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦରଜା । ତଳେ ଧାଡ଼ିଏ ଏବଂ ଉପରେ ଧାଡ଼ିଏ । ସେ ସବୁ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠକାୟ ଯୁବକ ତଳ ମହଲର ଗୋଟିଏ ଦରଜା ଖୋଲି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କହିଲା, ଏହି କୋଠରୀଟି ଖାଲି ଅଛି । ତାକୁ ଏଠାରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିପାର ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ଚୁଟିଆ, ନିଶ୍ଚିତ ଲୋକ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ମାନ୍ୟ କରି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲି । ସେ ମୋତେ ଦେଖି ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରିଲେ । ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମନରେ ମୋର ଭାବ ଭୟ ହେଲା । ଏପରି ଛୋଟ କୋଠରୀରେ ବନ୍ଦୀ କରି ମୋତେ କେତେଦିନ ରଖିବେ ? ଏହା ଭାବୁ ଭାବୁ ମୋର ହୃଦୟ ଥରେ ଓଲଟିଲା । ସ୍ଥିର ହେଇ ଠିଆହୋଇ ରହିଲି ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ସେମାନେ ମଣିଆଁର ମା'ଙ୍କୁ ନେଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ମୋତେ ଦେଖି ତାଙ୍କର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଗଲା । ବଳିଷ୍ଠକାୟ ଲୋକଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପୁରୋକ୍ତ ନିଶ୍ଚିତ ଲୋକ ପଚାରିଲେ, ସେ କେଉଁ କୋଠରୀରେ ବନ୍ଦ ଅଛି ?

ଆଜ୍ଞା ଏହି କୋଠରୀରେ କହି ବଳିଷ୍ଠ ଯୁବକ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦେଖାଇ ଦେଲା । ମୋତେ ଯେଉଁ କୋଠରୀରେ ବନ୍ଦୀ କରିବାକୁ ବସିଥିଲେ ସେ ତାହାର ପାଖ କୋଠରୀକୁ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେ କିଏ, ମୁଁ ବା କିଏର ବୁଝିପାରନ୍ତି ? ବିଶେଷ ମୁଣ୍ଡ ଖରଚ କରିବାକୁ ମୋତେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ପୁରୋକ୍ତ ଲୋକଟି ଯୁବକଙ୍କର ପଚାରିଲା, ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ତା'ର କୋଠରୀରେ ରଖିଲେ କିତ କ'ଣ ? ସେ ତ ତାର ସ୍ୱାମୀ ।

ନା, ମୋତେ ସେପରି ଆଦେଶ ନାହିଁ । ସେମାନେ ସ୍ବାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତମର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଏକମତ ହୁଏନି । ଛୋଟ କୋଠାଘରରେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ରଖିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକ ଅସୁବିଧା ହେବ ।

ଆଉ ଯେ କୋଠା ନାହିଁ ?

ସେ କଥା ମୁଁ ବେଶ୍ ଜାଣେ ।

ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଖାଇ, ତେବେ ଏ ?

ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରେ କରାଯିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀ କର । ରମଣୀ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ—ଯାଅ ମା, ଏବେ ତମର ଘରକୁ ତମେ ଚାଲିଯାଅ । ସେହି ଘରେ ତ ତମକୁ ସାରାଜୀବନ କଟାଇବାକୁ ହେବ । ବୁଝିଲ— । ମୁଁ ଏଥର ମଣିଆଁର ମା'ଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲି ତାଙ୍କର ମୁଖ କଲା ପଡ଼ିଯାଇଛି । ସେ କିଛି ନ ବୁଝିଲାପରି ଲୋକଟିର ପାଦତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଶିଶୁପରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଖୋପରେ ମୋର ସମସ୍ତ ଶରୀର ଜଳିଉଠୁଥାଏ । ଦେଖିଲି, ସମସ୍ତେ ରମଣୀ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ମୋ ଉପରେ ବିଶେଷ କାହାର ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ମୁଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୋର ଗୋଡ଼ର ବଳନ ଫିଟାଇପକାଇଲି । କାଲେ କାହାର ସନ୍ଦେହ ହେବ ତେଣୁ ଦଉଡ଼ିଖାନ୍ତି ଗୋଡ଼ର ଚାରିଆଡ଼େ ଘେରାଇଦେଲି । ଆଗରୁ ମୋର ହାତର ଦଉଡ଼ି ମୁଁ ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାଇଥିଲି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ମୁକ୍ତ; ତଥାପି ପଳାଇଯିବାକୁ ସାହସ ହେଉ ନ ଥାଏ । ଚାରିଆଡ଼େ ଲୋକ ଘେର ରହିଛନ୍ତି । ରମଣୀ ଅନେକ ସମୟ ଶିଶୁ ପରି କାନ୍ଦି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ମୁଁ ଚିରଦିନ ବନ୍ଦୀ ରହିବାକୁ ଚାହେଁ । ମୋତେ ଦୟାକରି ମୋ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଛାଡ଼ିଦିଅ । ଏତିକି ମୋର ମାଗୁଣି ।

ତାଙ୍କର ଏହି ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ କେହି ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ବଳାହାର ପୁରୁଷ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କୋଠା ଆଡ଼କୁ ଟାଣିନେଲେ ।

ମୁଁ ଦେଖିଲି, ମୋ ଉପରେ ସେତେବେଳେ କାହାର ଆଖି ପଡ଼ିନାହିଁ । ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରି, ହୃଦୟରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି ଚୋରଙ୍କ ପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଠାରୁ ଖସିଆସିଲି । ଏଡ଼େ ବିପଦରେ ପଡ଼ି ମଧ୍ୟ ରମଣୀର ଅନୁରୋଧରେ ମୋର ହୃଦୟ ବିଗଳିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାର ଆଉ ଉପାୟ କ'ଣ ? ପ୍ରଥମେ ନିଜେ ରକ୍ଷା ପାଏ । ଏପରି ଦୁର୍ବଳତା ମୋ ମନରେ ଆଉ କେବେ ଆସି ନ ଥିଲା । ନିଜର ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ଚୋରପରି ଲୁଚି ପଳାୟନ କରିବା ସେତେନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ, ମୋ ପରି ଅବସ୍ଥାପଲ୍ଲ ଯେ କେହି ଏପରି କରିବାକୁ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଆଜି ଏହି ଅଗଙ୍ଗ ପଟରେ, ବୌଦ୍ଧମନ୍ଦିରରେ ବସି ମୁଁ ଚିନ୍ତା କରୁଛି, ଏହା କରିବାଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ମୁଁ କଳିଙ୍ଗକୁ ଯାଇ କଳିଙ୍ଗ ସମ୍ରାଟ ଲଲିତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଜଣାଇବି । ସେ ଏହାର ପ୍ରତିକାର ଅବଶ୍ୟକ କରିବେ । ଯଦି ନ କରନ୍ତି, ମୁଁ ନିଜେ ନିଜେ କରିବି । ମୋର ତ ଆଉ ଧନର ଅଭାବ ନାହିଁ ।…………

ମଣିଆ ଯନ୍ତ୍ରପତି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପଢ଼ିଯାଉଛି । ବନ୍ଦୀ-ଶାଳାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଭଜନା କପରି ସହସ୍ର ବିପଦରୁ ଗୋଟି ଖସାଇ ଶେଷରେ ବାଲିଦ୍ୱୀପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ତାହାରହି ବର୍ଣ୍ଣନା ।

ଯୋଥୁ ବନ୍ଦକରି ମଣିଆଁ ଚିନ୍ତାକଲା, ମୋର ପିତା ସେହି ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ବନ୍ଦୀ ରହିଛନ୍ତି । ମାତା ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ମୂର୍ଖ । ଯଦି ଏହା ଆଗରୁ ଜାଣି ପାରିଥାନ୍ତି ! ଜାଣିଥିଲେ ବନ୍ଦୀ ମୁଁ, ମୋ'ର କି ଯମତା ଅଛି ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିପାରିବି ? ସେ ବୁଦ୍ଧ କିଏ ? ନିଜର ଜୀବନ ପଣ କରି ମୋତେ ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସେହି ବୁଦ୍ଧ ତେବେ କ'ଣ ମୋର ପିତା ? ଆହା, ଆଜି ମୋର ମନ ଏପରି କାହିଁକି ଅଧୀର ହୋଇପଡ଼ୁଛି ! ସେହି ବୁଦ୍ଧ ମୋର ପିତା ? ସାକ୍ଷାତ୍ ଦେବତା ପିତୃ ଦେବଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଗ୍ରାସ ଚିହ୍ନିପାର ନାହିଁ ? ଭଗବାନ ମୋତେ ବତାଇ ଦିଅ ।

ମଣିଆଁ ଚକ୍ଷୁ ବନ୍ଦକରି ବେହାସନ ଉପରେ ତଳପଡ଼ିଲା ।

ଅନେକ ଦିନ ଗତ ହୋଇଗଲାଣି । ଦୃଢ଼ଦିନ ମଣିଆଁର ମନର ଅବସ୍ଥା ମନ୍ଦ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ପ୍ରତ୍ୟହ ସୂର୍ଯ୍ୟକର ଉଦୟ ଅସ୍ତ ଦେଖି ଦେଖି ସେ କ୍ଳାନ୍ତ । ଆଉ କେତେଦିନ ଏହିପରି ସେ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଏକାକୀ ଭାସି ଭାସି ଯାଉଥିବ ? ସ୍ଥଳ, କାହିଁ ? କଳିଙ୍ଗ ଉପକୂଳ ଆଉ କେତେ ଦୂରରେ ?

ମଣିଆଁ ଦିନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ରାତ୍ରିରେ ଧ୍ରୁବତାରାକୁ ଦେଖି ଦିଗ ନିରୂପଣ କରେ । ସାଧାଅନୁଯାୟୀ ନୌକାଟିକୁ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଚଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ସମୟ ସମୟରେ ହୃତାଶ ହୋଇ ଆହୁଲା ଛଡ଼ି ଚୁଙ୍କିର ବସି ଆକାଶ ଓ ସାଗରକୁ ଅନାଇ ରହୁଥାଏ । କେବେ ବା ଭଜନାର ଦୈନିକ ଲିପି ଆଣି ପଢ଼େ । ସେଥିରେ ଏପରି ଘଟଣାମାନ ଲେଖାଥିଲା, ଯାହା ପଢ଼ିଲେ ମନରେ ଦମ୍ଭ ଆସେ । ସେ କେତେ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ମଣିଆଁର ବିପଦ ତ ତା' ଭୁଲନାରେ କିଛି ନୁହେଁ ।

ଦିନେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବରେ ମଣିଆଁ ଭଜନାର ଦୈନିକ ଲିପି ଓଲଟାଉ ଓଲଟାଉ ତା'ର ନଜର ପଡ଼ିଗଲା—ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଗୋଟିଏ ପୃଷ୍ଠା ଉପରେ । ସେ ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଲାଲିଦ୍ୱୀପରୁ ଫେରିବାର ଅନେକ ଦିନ ହୋଇଗଲାଣି । ବୋଇତ କେବେ ତାମ୍ରଲତ୍ତ କିମ୍ବା ଚୂରଣରେ ଲାଗିବ, ମୋର କୌଣସି ନାଉରା

କହିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ବା କାହୁଁ ଜାଣିବେ ? ଜାଭର ଲୋକ ଓଡ଼ିଆ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା, ଜାଭ ବସନ୍ତରେ ଯାହା କିଛି ଜାଣନ୍ତି । ଆଗପାଖ ଦ୍ଵୀପକୁ ଯା' ଅଧ କରନ୍ତି ସିନା, ନିଜ ଦେଶକୁ ତ ଆଉ କେବେ ଆସି ନାହାନ୍ତି, ଜାଣିବେ କାହୁଁ ? ଯାହାହେଉ, ଆଣା କରେ ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ କଲିଙ୍ଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵୀପର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରାଯିବ ।

ଓଃ, ସେ ତ ଅନେକ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ରମଣୀ କ'ଣ ଅଦ୍ୟାପି ବନ୍ଧୁ ରହିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଭାରି ଭୁଲ୍ କରୁଛି ! ଆହୁର ଥୋଡ଼ାଏ ରହୁ ନେଇ ଆସିଥିଲେ ତଳ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଆହୁର ପୃଷ୍ଠାଏ ଲେଉଟାଇ ମଣିଆଁ ପଡ଼ିଲା, ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ବଖ୍ୟାତ ସାଧବ ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କର ବୋଇତରେ ମୁଁ । ସାଧବଙ୍କ ପାଖରେ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଉପବିଷ୍ଟା । ସେ ସୁଦୟ । ନାକ କାନର ବଉଳ ଛୁଣ୍ଡା । ସେ ଭାରି ଶାନ୍ତ । ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଖବର ବୁଝିବାକୁ ତାଙ୍କର ବୋଇତ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଏ ନୌକାଟି ଲଗାଇଥିଲା । ଜାଣି ନ ଥିଲି, ଏ ଜଣେ ଦୟା ସର୍ଦ୍ଦାର । ସାଧବଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବସି ମୁଁ କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲି । ରମଣୀ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଉଠିଯାଇ ବଙ୍କା ହୋଇ ଠିଆହୋଇ ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲେ । ସାଧବଙ୍କର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିପାରୁ ମୁଁ ଏକାଥରେ ମୋର ନୌକା ଉପରକୁ ଛୁଟିଆସିଲି ।

ଆହୁର ପୃଷ୍ଠାଏ ଓଲଟାଇ ମଣିଆଁ ପଡ଼ିଲା, ... ଯୁଦ୍ଧରେ ମୋର ସମସ୍ତେ ମଲେ । ମୁଁ ରତ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଏକାକୀ ଏହି କୋଠାରେ ବସି ଦୈନିକ ଲିପି ଲେଖୁଛି; କାରଣ ମୁଁ ଜାଣେ, ଶତ୍ରୁ ନୌକା ବୁଡ଼ାଇଦେବ । ବିଫଳ ଚେଷ୍ଟା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ପୋଥି ଲେଖା ମୋର ପ୍ରଧାନ ଆନନ୍ଦ । ଅତଏବ ମନରେ ଦୁଃଖ ନ କରି ଅଳ୍ପମ ଦଶା ବରଣ କରିବି । ବାହାରେ ଏ କାହାର ଶବ୍ଦ ! ମୁଁ ଜାଣେ ମୋର -ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାବିକ ମୃତ । ଏମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଶତ୍ରୁ ! ଶତ୍ରୁ ?

ଏହଠାରୁ ଭଜନାର ଦୈନିକ ଲିପି ସମାପ୍ତ ।

ଅନେକ ଦିନ ଗତ ହୋଇଗଲାଣି । ମଣିଆଁର ମନର ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ପୂର୍ବପରି ଅନନ୍ତ ସାଗର ବନ୍ଧରେ ଏକାକୀ ଭାସି ଭାସି ଚାଲୁଛି । ଏଣେ ସାଗର ବନ୍ଧରେ ଲହରୀମାଳ ଯେପରି କଳକଳ ହେଉଛି ଆସି ନୌକାରେ ଛାଜୁଛୁଡ଼ି, ସେହିପରି ଯୁଦ୍ଧକର ମନ ମଧ୍ୟରେ ସାହସ ଭାବନାର ଲହରୀ ଖେଳି

ଉଠୁଛି । ସବଦା ଜୀବନ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦିହାନ । ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥ କୌଣସି ଅଜଣା ପଥରଦେହରେ ନୌକା ବାଜିଗଲା କି ? ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସାଧାରଣତଃ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଭୁଲ୍‌ବଳା ଆସି ଉଠିଥାଏ ।

ସମୟ ସମୟରେ ମଣିଆ ଶୁଣାକରେ, ଭଗବାନ ମୋ ପ୍ରତି ଏଡ଼େ ନିର୍ଦ୍ଦୟ କାହିଁକି ? ମୋର ପିତା ଚରଦିନ ବନ୍ଦୀରହି ଶେଷରେ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଅନ୍ଧକାର ପ୍ରକୋପରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିବେ । ଆହା ! ଯଦି ମୁଁଙ୍କର ଜାଣି ପାରିଥାନ୍ତି, ସେ ମୋର ପିତା, ନିଜର ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ କଦାପି ନିଷ୍ଠା ପଳାଇ ଆସି ନ ଥାନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସେ ଅଧୀର ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ମୁକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଏଡ଼େ ଅଧିର ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ କାହିଁକି ? ସେ କ'ଣ ତେବେ ଜାଣି ପାରିଥିଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଅଧମ ପୁତ୍ର ? ତେବେ, ମୋତେ ଜଣାଇ ନ ଦେଲେ କାହିଁକି ? ସେ ମୋର ପିତା ହେଉଛନ୍ତି ଅବା ନ ହେଉଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସେବାରେ ମୁଁ କୌଣସି ଯତ୍ନ କରିନାହିଁ ।

ଆଉ ମୋର ମା, ସେ ମୋ ନିକଟରେ ବନ୍ଦନା ଥିଲେ, ମୁଁ ଏହା କାହିଁ ଜାଣିବି ? ମୋତେ ଯେ ପୁତ୍ର ପରି ଆବାଲା ରୁ ପାଳନ କରିଥିଲେ ତାଙ୍କର ଦଶା ଶେଷରେ ଏହାହିଁ ହେଲା ! ଯେଉଁ ବାଲିଦ୍ୱୀପର ଧନ ନିମନ୍ତେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପରେ ବୁଦ୍ଧି ଏତେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ସେ ଧନ ମୋର ପାଳକ ପିତା ପାଇଁ ଭୋଗ କାନ୍ଦି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଇଚ୍ଛା ମୋତେ ପୂରଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

କିପରି ପାରିବି ? ଯାହାର ଜୀବନର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ, ସେ ପୁଣି ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଆଶା କରିପାରେ ? ମଣିଆ ଏହି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଭାବୁ ଭାବୁ ସୁଶୀଳାର କଥା ମନେ ପଡ଼ି । ସୁଶୀଳା ବିଶ୍ୱାସଘାତୀନ ! ସୁଶୀଳା କୃତନ୍ତା ! ସେ ଥରେ ଜଣକୁ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ବରଣ କରି ପୁଣି ଅନ୍ୟକୁ ବରଣ କରିଛି ! ନଚେତ୍ ସେ କିଏ ହୋଇପାରେ ? ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଜାହାଜରେ ଥିବା ଯେଉଁ ରମଣୀ ବିଷୟରେ ଦୈନିକ ଲିପିରେ ଲେଖା ଅଛି, ସେ ରମଣୀ ସୁଶୀଳା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ହୋଇ ନ ପାରେ । ତା'ର ନାକ କାନର ବଉଳ ଛୁଣ୍ଡା । ସେ ବଳା ହୋଇ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ଥିତଏବ ସୁଶୀଳା ବିନା ସେ ଆଉ କେହି ନୁହେଁ ।

ଧୀବର କନ୍ୟା ସୁଶୀଳାକୁ ବିଶ୍ୟାତ ଦସ୍ୟୁ ନାରାୟଣ ସାଧବ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି, ଏହା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ଅପମାନର କଥା ନୁହେଁ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୁତ୍ର, ଏ ଧୀବର କନ୍ୟା । ସମାଜ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତା କିପରି ? ସୁଶୀଳା ଧୀବର କନ୍ୟା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ବୋଲି କେହି ଜାଣେ ନାହିଁ । ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ଥିବା ସମୟରେ ପ୍ରହରୀ ମୁଖରୁ ଶୁଣିଥିଲା, ନାରାୟଣ ସାଧବ କଲିଙ୍ଗ ପକ୍ଷୀର ଜଣେ ବିଶ୍ୟାତ୍ ବଣିକଙ୍କର କନ୍ୟା ସହିତ ବିବାହ । ଥିତଏବ, ସୁଶୀଳାକୁ ନାରାୟଣ

ସାଧବ କଦାପି ବଦାହ କରି ନାହାନ୍ତି । ସେ ରଙ୍ଗିତା ପରି ତାଙ୍କର ବୋଇତରେ ରହିଛି । ଶେଷରେ ସୁଶୀଳାର ଏହି ଗତି ହେଲା ? ଭଗବାନ ତାକୁ ବେଶ୍ୟା କରିବାକୁ ସଫାରକୁ ପଠାଇଥିଲେ ! •

ନା, ସୁଶୀଳା କଦାପି ସେପରି ହୋଇ ନ ପାରେ । ଆଜିଠାରୁ ଭାବିବ ସୁଶୀଳା ମୃତ୍ୟୁ । ସେ ମରବି କେବଳ ମୋତେ ଭାବି ଭାବି । ସେ ଜାଣେ, ନାରାୟଣ ସାଧବ ମୋତେ ବଢ଼ି କରିଛି । ଯଦି ସେ ନାରାୟଣ ସାଧବର ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ, ଅବା ବିଦେଶରେ ମନୋରଞ୍ଜନ କରିବାକୁ ନାରାୟଣ ସାଧବର ବୋଇତରେ ରହୁଥାନ୍ତା, ମୋତେ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖି କରିଥାନ୍ତା ! ମୋ ପ୍ରତି କ'ଣ ତା'ର ଟିକିଏ ହୋଇ ଦୟା ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ? ବାଲ୍ୟ କାଳର ସ୍ନେହ ମମତା, ବିଦାୟକାଳର ହୃଦୟବିଦାରକ ବାକ୍ୟ, ଏକାଥରେ ଭୁଲିଯାନ୍ତା ! ସେ ! ଏତେଦିନ ତା' ନିକଟରୁ ଦୂରରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ହେଲେ ତ କେବେ ତା'ର କଥା ଭୁଲିପାରି ନାହିଁ ! ତାକୁ ହୃଦୟରେ ଧରି ରଖିପାରି ନାହିଁ ସତ; କିନ୍ତୁ ସବୁଦିନ ତା'ର ସ୍ମୃତିକୁ ହୃଦରେ ଜଗାଇ ରଖିଛି ।

ନୌକା ଉପରେ ଟହଲ ଟହଲ ସୁଶୀଳା କଥା ଭୁଲୁଥିବା ସମୟରେ ତାର ଶୂନ୍ୟ ଚକ୍ଷୁ ଦ୍ଵୟ ସମୁଦ୍ରର ଗାଲିମା ଉପରେ ସ୍ଥିର ଥିଲା । ଚକ୍ଷୁ ଫେରାଇ ଦେଖିଲା, ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ବୋଇତ । ବହୁଦୂରରେ ଯାଉଥିବା ତା'ର ଗତି କେଉଁ ଦିଗକୁ ସେ ନିରୂପଣ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପରି ତାର ହତାଶ ମନରେ ଆଶା ଚମକିଉଠିଲା । ମାତ୍ର, ଆକାଶ ବନ୍ଧରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପରି ତା'ର ସେ ଆଶା ଅଧିକ ସମୟ ନ ରହି ନୈରାଶ୍ୟ ଅନ୍ଧକାରରେ ମିଶିଗଲା । ଯୁବକ ସତ୍ୟଜିତ ନୟନରେ ନୌକା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଭାବିଲା, ଏ ଯଦି ନାରାୟଣ ସାଧବର ବୋଇତ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ତ ମହରଗରୁ ଯାଇ କାନ୍ତାରରେ ପଡ଼ିଲାପରି ହେବ । ସେ ନିର୍ଭୟ ଜୀବନ ନ ନେଇ ଛଡ଼ିଦେବ ନାହିଁ । ନାରାୟଣ ସାଧବ କୌଣସି ବୋଇତ କିମ୍ବା ନୌକାକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଧ୍ୟାନ ନ କରି ଛଡ଼ିନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋତେ ସେ ମାରି ପକାଇବେ । ନୌକାଟିକୁ ଦୁଢ଼ାଇଦେବେ । ମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିନତା ଠାରୁ ବରଂ ମୃତ୍ୟୁ ଭଲ ।

ବିଳମ୍ବ କଲେ ବୋଇତ ଦୃଢ଼ ପାଖକୁ ନ ଆସି ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଏତେଦିନ ପରେ, ମନରେ ଯେଉଁ ଟୀକା ଆଶା ଉଦୟ ହୋଇଛି, ତାହା ବିଲମ୍ବ ହେବ । ଜୀବନ ବିଷୟରେ ଏପରି ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇ ରହିବ କାହିଁକି ? ଥରେ ଚେଷ୍ଟା କରି ଦେଖେ । କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମୁକ୍ତ ତ ହେବ । ଦୃଢ଼ ମୁକ୍ତି ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ, ନଭୁବା ମୁକ୍ତି ଚିରଦିନ ନିମନ୍ତେ, କର୍ମମୟ ଜଗତ୍ ବନ୍ଧରୁ । ଦେହର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଏକାନ୍ତ କରି ଯୁବକ ଆହୁରି ପକାଇଲା ।

କହୁ ସମୟ ପରେ ବୋଇତର ନିକଟକୁ ଆସି ଦେଖିଲ, ଯତାକାରେ ଲେଖା ହୋଇଛି ଯଦୁନାଥ ମିଶ୍ର ।

ମନରେ ଆଶା ବାନ୍ଧି ବୋଇତର ନାଉଁସମାନଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା, ମୋତେ ବୋଇତକୁ ନିଅ ।

ନାଉଁସମାନେ ସୌଦାଗରଙ୍କର ଅନୁମତି ମାଗିବାକୁ ଗଲେ । ସୌଦାଗର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ଯେ, ଏତେବଡ଼ ନୌକାଟିରେ କେବଳ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ସେ ଜଣକ ମନୁଷ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ବଢ଼ି ଅଶ୍ଳୀଷାକେ ପଡ଼ିଛି । ମୁହଁରେ ବେତାଏ ରୁଡ଼ । ଲୁଗା ପଟା ଛୁଣ୍ଡା ଓ କୋଟଟ ମଇଲା । ଜଙ୍ଗଲ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ପରି ଆଖିରେ ନଖ ଗୁଡ଼ାକ ବଢ଼ିଛି । ଅଙ୍ଗ ଦୁର୍ବଳ । ଦେହରେ ବୋଧହୁଏ ଯଥେଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ଅଛି । ନୋହିଲେ, ସେ ଏକାକୀ ନୌକା ବାହାନ୍ତା କିପରି ?

ସାଧବ ମଣିଆଁକୁ ଅନେକ ସମୟ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଲାଗୁ । ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇ ନିକଟସ୍ଥ ଜଣେ ଅନୁଚରକୁ କହିଲେ, ଯାଅ, ନାଉଁସମାନଙ୍କୁ କହିଦିଅ, ସେମାନେ ବୋଇତ ତଲାନ୍ତୁ । ସେ ତ ପାଗଳ ପରି ଦଶିଛି । ତାକୁ ବୋଇତକୁ ଆଣିବା ଅନ୍ୟାୟ । ତୁଟିଲେ କିହେ ଜେନାଏଁ, ନିଜ ଦୁଃଖକୁ ହାରି ଗୁହାରି ନାହିଁ, ପର ଦୁଃଖ ବୁଝୁଛି କିଏ ।

ନୌକା ଉପରୁ ଯୁବକ ଦେଖିଲା, ସୌଦାଗର ଜଣେ ଯୁବକ । ମୁଣ୍ଡରେ ଚିତା । କାକରେ ପଇତା । ଲାଗୁ ମୁଣ୍ଡ । ସୌଦାଗରଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ହତାଶ ହେଲା । ଉଚ୍ଛ୍ୱସରେ ଡାକି କହିଲା, ବିପଲର ସହାୟ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମୋତେ ରକ୍ଷାକର ।

ସୌଦାଗର ପଚାରିଲେ, ତେମେ କ'ଣ ବିପଦାପଲ ? ମୋତେ ଏହା ଜଣା ନ ଥିଲା । ମୁଁ ଭବିଳ କାମଧନ୍ଦାରେ କାହିଁ ଯାଉଛି ବୋଲି ।

ଏପରି ଗୋଟିଏ ଅନର୍ଥକ କଥାରେ ମଣିଆଁର ଭାରି ରାଗ ହେଲା । ସେ କହିଲା, ସୌଦାଗର ମହାଶୟ, ଆପଣ କ'ଣ ଦେଖିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ଯେ, ଏତେବଡ଼ ନୌକାରେ ମୁଁ ଏକା ! ନୌକା ତଲାଇବାର ସମତା ମୋର ନାହିଁ । ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ମହାସାଗର ବନ୍ଧରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ନୌକାଟି ଯହିଁ ଇଚ୍ଛା ତହିଁ ଭାସି ଯାଉଛି । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଅଧିକ ବିପଦ ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ଦୟାକର ମୋତେ ବୋଇତରେ ସ୍ଥାନ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ତମର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରିବି । ତୁମେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଛ ସତ; କିନ୍ତୁ ପରତୟ ନ କହିଲେ ବୋଇତରେ ସ୍ଥାନ ଦେବା ଠିକ୍ ମନେ କରୁନାହିଁ । ତୁମେ ହୁଏତ ଦୟା ହୋଇପାର ।

ମଣିଆଁ କହିଲା, ମନେ କରନ୍ତୁ ମୁଁ ଜଣେ ଦୟା । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଦୟା
ଆପଣଙ୍କର କିଛି ଯତ୍ନ କରିପାରେ କି ?

ନୌକା ଭିତରେ ଯେ ଆହୁରି ଅନେକ ଲୋକ ଲୁଚି ନ ରହିଛନ୍ତି,
ଏହାର ପ୍ରମାଣ କ'ଣ ? ନିଜେ ଦୃଷ୍ଟିଆର ଦୋର ଆଗରୁ ବାଟ କାଟିଲେ
ଅଗଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ବାଜିବ ନାହିଁ । ମୋର ଭାରି ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ଏଡ଼େ
ବଡ଼ ଡଙ୍ଗାରେ କି କେବେ ମୋଟେ ଜଣେ ଲୋକ ଆଇପାରେ ?

ଆପଣ ଭାରି ସନ୍ଦେହୀ, ଯଦି ମୋର ଅବସ୍ଥା ବୁଝି ପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି,
ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକ କିଛି କହିପାରିବି ନାହିଁ । ଏଣିକି ଆପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ।

ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ, ଏତେବଡ଼ ନୌକାଟିରେ ତେମେ
ଜଣେ ଲୋକ ଅଛ କାହିଁକି ? ତାପରେ ବିଚାର କରି ତମକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେବା'ର
ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି ?

ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା
ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଗଲେ ଅନେକ ସମୟ ଲାଗିବ । ଆପଣ ରହିଲେ ବୋଇତ
ଭିତରେ, ମୁଁ ରହିଲି ଏତେ ଦୂରରେ ନୌକା ଭିତରେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ
ମୁଁ ଏବେ କେତେ ଚିତ୍କାର କରିକହିବି ? ମୁଁ ଯାହା କହିବି ଯଦି ତହିଁରେ
ଚଣ୍ଡାସ କରିବାକୁ ଚାହୁଁନ୍ତି, ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଣ୍ଡାସ କରନ୍ତୁ ଯେ ମୁଁ ଜଣେ
ଦରିଦ୍ର ହତଭାଗ୍ୟ ଯୁବକ । ଜଳଦୟା ନୁହେଁ । ଭାଗ୍ୟର ଯତ୍ନବର୍ତ୍ତନରୁ ଏପରି
ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଛି । ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ବୋଇତରେ ସ୍ଥାନ ଦିଅନ୍ତୁ । ପରେ
ମୁଁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଜଣାଇବି ।

ସୌଦାଗରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ମଣିଆଁ ବୋଇତରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲା ।
ପରେ ସୌଦାଗର ବୁଝି ପାରିଲେ, ତାଙ୍କର ଭୟ ନିରର୍ଥକ । ମଣିଆଁର
କଥାକୁଯାଯୁ ନୌକାରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପଦାର୍ଥ ବୋଇତକୁ ଅଣାଗଲା ।
ନୌକାଗଣ୍ଡି ମୋଟା କତା ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ବୋଇତର ପଛମଙ୍ଗରେ
ଯୋଡ଼ି ଦେଲେ ।

ସୌଦାଗରଙ୍କ ନାମ ରାଧାଶ୍ୟାମ ମିଶ୍ର । ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଜନୈକ ବଣିକ
ଯଦୁନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର । ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପିତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟଭାର
ଭ୍ରାତୃଣ କରି ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ବିଦେଶ ବାହାରିଛନ୍ତି । ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ଥର ଯା'ଆସ କରି ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ସେ ଉତ୍ତମରୂପେ
ପରିଚିତ ।

ରାଧାଶ୍ୟାମ ଦେଖିଲେ, ମଣିଆଁକୁ ବୋଇତରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ସେ ଭଲ
କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ କଥା, ମଣିଆଁର ଜୀବନ ରକ୍ଷାକରି ପାରିଅଛନ୍ତି । ଦ୍ଵିତୀୟରେ,

ମଣିଆଁ ସମୁଦ୍ର ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣେ । ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟକୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅଛି; କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧି ତାହା ।

ଆକାଶରେ ତାର ଗଣି ଦିଗ ଏବଂ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ ସେ ସୁଦକ୍ଷ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର କୋଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ମଣିଆଁ ଅଧ୍ୟାଶ୍ରମ ପରିମାଣ ହିଁର କରିପାରେ । କହୁପାରେ, ଲାମୁଲିପୁର କେତେ ଦୂରରେ ବୋଇତା ଅଛି । ମଣିଆଁର ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ—ସେ ଭଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରୁଥିଲା । ଶର କିମ୍ବା ବାଟୁଲି ସମ୍ଭାନ କରିବାରେ ସେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ।

ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଲୋକ ତୋପ ଫୁଟାଇ ପାରୁଥିଲେ । ବୋଇତରେ ନିଜ କାରଖାନା ଗଢ଼ା ଦୁଇଗୋଟି ତୋପ ରଖା ହୋଇଥିଲା । ରାଧାଶ୍ୟାମ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ବିଶାଳ ବାଣୀଆକୁ ପାଖରେ ରଖିଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କୁ ଜେନାଏଁ ଦୋଲି ଡାକନ୍ତି । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସେ କେବଳ ବାରୁଦ ତିଆରି କରିବେ । ସମୟ ସମୟରେ କେବଳ ଶବ୍ଦ ହେବ ବୋଲି ମିଶ୍ରିକ ଆଦେଶ ମତେ ତୋପ ଫୁଟୁଥିଲା । ଏଥର ମଣିଆଁ ସାହାଯ୍ୟରେ ତୋପଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ରରୁ ଅନେକ ଜୀବ ମଗ୍ଗିଲା । ମଣିଆଁ ତୋପକୁ ଏପରି କୋଣ କରି ରଖିପାରେ ଯେ, ତୋପ ଫୁଟାଇଲେ ଗୁଳା ଆକାଶକୁ ଉଠି ଶେଷରେ ଠିକ୍ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼େ, ଜନ୍ତୁକୁ ମାରିପକାଏ । ମଣିଆଁ ମିଶ୍ରିକୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଲୋକଙ୍କୁ ଶିଖାଇଲା, ତୋପ କେତେ କୋଣ କରି ରଖିଲେ ଗୁଳା କିପରି ଠିକ୍ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିବ । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବାରୁଦ କିପରି ତିଆରି କରିବାକୁ ହୁଏ, ଜେନାଙ୍କଠାରୁ ଶିଖିଲା ।

ମିଶ୍ରିକର ଯେତେ ସମ୍ପତ୍ତି, ତହିଁରେ ସେ ସାରାଜୀବନ ଆନନ୍ଦରେ କଟାଇ ପାରିଥାନ୍ତେ । ବାଣିଜ୍ୟ କରି ଧନ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ଶହ ନାଶ । ଯେଉଁ ଶହ ସପ୍ତପୁରୁଷରୁ ତା'ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାଦ କରି ଆସୁଛି, ତାଙ୍କର ଏମାନେ କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏହାହିଁ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ମନରେ ମହାଦୁଃଖ । ପିତା କେବଳ ପ୍ରତିଶୋଧ କଥା ଚିନ୍ତାକରି ମଲେ । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଶହ ସାଧାରଣ ଲୋକ ନୁହେଁ । ଧନର ପ୍ରଭବରେ ଦେଶର ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁହଁ ବାନ୍ଧିରଖିଛି । କେହି ହେଲେ ସେ ବଂଶର ବିପତ୍ତିରେ ଠିଆ ହୋଇ ପଦେ କଥା କହୁପାରୁ ନାହିଁ । ଯଦି ନ୍ୟାୟ ନିମନ୍ତେ ରାଜଦରବାରରେ ଆବେଦନ କରନ୍ତି ତାମ୍ବଲିପୁର ରାଜା କାହ୍ନୁ ଭୁୟାଁ ହସରେ ଉଡ଼ାଇଦେବେ । ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ଲଲାଟେନ୍ଦୁଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଭିଯୋଗ କଲେ ରାଜା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ । ଦୁର୍ଗା କୈବର୍ତ୍ତି ବାହୁବଳରେ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ବଂଶଲକ୍ଷଣ ଭୁଲି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି ତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରି ଲଲାଟେନ୍ଦୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ,

ମଣିଆଁ କହିଲା, ମନେ କରନ୍ତୁ ମୁଁ ଜଣେ ଦୟା । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଦୟା
ଅପଣଙ୍କର କିଛି ଯତ୍ନ କରିପାରେ କି ?

ନୌକା ଭିତରେ ଯେ ଆହୁର ଅନେକ ଲୋକ ଲାଗି ନ ରହିଛନ୍ତି,
ଏହାର ପ୍ରମାଣ କ'ଣ ? ନିଜେ ହୁସିଆର ହୋଇ ଆଗରୁ ବାଟ କାଟିଲେ
ଅଗରୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ବାଜିବ ନାହିଁ । ମୋର ଭାରି ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ଏଡ଼େ
ବଡ଼ ଡଙ୍ଗାରେ କି କେବେ ମୋଟେ ଜଣେ ଲୋକ ଆସିପାରେ ?

ଅପଣ ଭାରି ସନ୍ଦେହୀ, ଯଦି ମୋର ଅବସ୍ଥା ବୁଝି ପାରୁ ନ ଆନ୍ତି,
ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକ କିଛି କହିପାରିବି ନାହିଁ । ଏଣିକି ଅପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ।

ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ, ଏତେବଡ଼ ନୌକାଟିରେ ତେମେ
ଜଣେ ଲୋକ ଅଛୁ କାହିଁକି ? ତାପରେ ବିଚାର କରି ତମକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେବାର
ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି ?

ଅପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା
ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଗଲେ ଅନେକ ସମୟ ଲାଗିବ । ଅପଣ ରହିଲେ ବୋଇତ
ତମରେ, ମୁଁ ରହିଲି ଏତେ ଦୂରରେ ନୌକା ଉପରେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ
ମୁଁ ଏବେ କେତେ ଚିତ୍କାର କରିକହିବି ? ମୁଁ ଯାହା କହିବି ଯଦି ତହିଁରେ
ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଚାହୁଁନା, ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ଯେ ମୁଁ ଜଣେ
ଦରଦ୍ର ହତଭାଗ୍ୟ ଯୁବକ । ଜଳଦୟା ନୁହେଁ । ଭାଗ୍ୟର ଫରବର୍ତ୍ତନରୁ ଏପରି
ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଛି । ମୋତେ ଅପଣଙ୍କ ବୋଇତରେ ସ୍ଥାନ ଦିଅନ୍ତୁ । ପରେ
ମୁଁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଜଣାଇବି ।

ସୌଦାଗରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ମଣିଆଁ ବୋଇତରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲା ।
ପରେ ସୌଦାଗର ବୁଝି ପାରିଲେ, ତାଙ୍କର ଭୟ ନିରର୍ଥକ । ମଣିଆଁର
କଥାନ୍ତୁଯାୟୀ ନୌକାରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପଦାର୍ଥ ବୋଇତକୁ ଅଣାଗଲା ।
ନୌକାଖଣ୍ଡି ମୋଟା କତା ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ବୋଇତର ପଛମଙ୍ଗରେ
ଯୋଡ଼ି ଦେଲେ ।

ସୌଦାଗରଙ୍କ ନାମ ରାଧାଶ୍ୟାମ ମିଶ୍ର । ତା'ମୂଳପୁର ଜନିତ ବଣିକ
ଯଦୁନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର । ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପିତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟଭାର
ଗ୍ରହଣ କରି ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ବିଦେଶ ବାହାରିଛନ୍ତି । ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ଏହି ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ଥର ଯା'ଆସ କରି ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ସେ ଉତ୍ତମରୂପେ
ପରିଚିତ ।

ରାଧାଶ୍ୟାମ ଦେଖିଲେ, ମଣିଆଁକୁ ବୋଇତରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ସେ ଭଲ
କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ କଥା, ମଣିଆଁର ଜୀବନ ରକ୍ଷାକରି ପାରିଅଛନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟରେ,

ମଣିଆଁ ସମୁଦ୍ର ବସନ୍ତରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣେ । ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ବସନ୍ତକ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅଛି; କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧି ତାହା ।

ଆକାଶରେ ତାର ଗଣି ଦିଗ ଏବଂ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ ସେ ସୁଦକ୍ଷ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର କୋଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ମଣିଆଁ ଅକ୍ଷାଂଶର ପରିମାଣ ଛିରି କରିପାରେ । କହୁପାରେ, ଲାମ୍ବଲିପୁର କେତେ ଘୋଷ ଦୂରରେ ବୋଇତା ଅଛି । ମଣିଆଁର ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ—ସେ ଭଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରୁଥିଲା । ଶର କମ୍ବା ବାଟୁଲି ସଜ୍ଜାନ କରିବାରେ ସେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ।

ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଲୋକ ତୋପ ଫୁଟାଇ ପାରୁଥିଲେ । ବୋଇତରେ ନିଜ କାରଖାନା ଗଢ଼ା ଦୁଇଗୋଟି ତୋପ ରଖା ହୋଇଥିଲା । ରାଧାଶ୍ୟାମ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ବିଖାତ ବାଣୀଆ ପାଖରେ ରଖିଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କୁ ଜେନାଏଁ ଦୋଳ ଡାକନ୍ତି । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସେ କେବଳ ବାରୁଦ ତିଆରି କରିବେ । ସମୟ ସମୟରେ କେବଳ ଶବ୍ଦ ହେବ ବୋଲି ପିଣ୍ଡିଙ୍କ ଆଦେଶ ମତେ ତୋପ ଫୁଟୁଥିଲା । ଏଥର ମଣିଆଁ ସାହାଯ୍ୟରେ ତୋପଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ରରୁ ଅନେକ ଜୀବ ମରାଗଲା । ମଣିଆଁ ତୋପରୁ ଏପରି କୋଣ କରି ରଖିପାରେ ଯେ, ତୋପ ଫୁଟାଇଲେ ଗୁଳା ଆକାଶକୁ ଉଠି ଶେଷରେ ଠିକ୍ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼େ, ଜନ୍ତୁକୁ ମାରପକାଏ । ମଣିଆଁ ପିଣ୍ଡିଙ୍କୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଲୋକଙ୍କୁ ଶିଖାଇଲା, ତୋପ କେତେ କୋଣ କରି ରଖିଲେ ଗୁଳା କିପରି ଠିକ୍ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିବ । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବାରୁଦ କିପରି ତିଆରି କରିବାକୁ ହୁଏ, ଜେନାଙ୍କଠାରୁ ଶିଖିଲା ।

ପିଣ୍ଡିଙ୍କର ଯେତେ ସମ୍ପତ୍ତି, ତହିଁରେ ସେ ସାରାଜୀବନ ଆନନ୍ଦରେ କଟାଇ ପାରିଥାନ୍ତେ । ବାଣିଜ୍ୟ କରି ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ଶହ ନାଶ । ଯେଉଁ ଶହ ସମୁଦ୍ରରୁ ତା'ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାଦ କରି ଆସୁଛି, ତାଙ୍କର ଏମାନେ କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏହାହିଁ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ମନରେ ମହାଦୁଃଖ । ପିତା କେବଳ ପ୍ରତିଶୋଧ କଥା ଚିନ୍ତାକରି ମଲେ । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇପାରିଲେ ନାହିଁ ।

-ଶହ ସାଧାରଣ ଲୋକ ନୁହେଁ । ଧନର ପ୍ରଭବରେ ଦେଶର ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁହଁ ବାନ୍ଧିରଖିଛି । କେହି ହେଲେ ସେ ବଣର ବିପଦରେ ଠିଆ ହୋଇ ପଦେ କଥା କହିପାରୁ ନାହିଁ । ଯଦି ନ୍ୟାୟ ନିମନ୍ତେ ରାଜଦରବାରରେ ଆବେଦନ କରନ୍ତି ତାମ୍ବଲିପୁର ରାଜା କାହୁଁ ରୁପୁଁ ହସରେ ଉଡ଼ାଇଦେବେ । ଉତ୍କଳ ପ୍ରମୁଖ ଲଲିତେନ୍ଦୁଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଭିଯୋଗ କଲେ ରାଜା ଅସନ୍ନହୁଁ ହେବେ । ଦୁର୍ଗା କୈବର୍ତ୍ତ ବାହୁବଳରେ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ବଣଲକ୍ଷଣ ଭୁଲି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି ତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରି ଲଲିତେନ୍ଦୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ,

ତେବେ ପ୍ରମାଣ ଲେଡ଼ା । ସ୍ୱପାରରେ ଚରଦନ ଧନ ଏବଂ ବଳର ପ୍ରଭାବ ଅଧିକ । ଶହରୁ ଧନ ଅଛି, ବଳ ଅଛି । କ'ଣ ଶୁଣିବ କିଏ ?

କିଛିଦିନ ପୁର୍ବେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଯେଉଁ ଘଟଣା ଘଟିଯାଇଛି, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଲଜ୍ଜାରେ ରାଧାଶ୍ୟାମ ବଣିଜ କରିବାକୁ ବାହାରିଛନ୍ତି । ଘରେ ଚୁଞ୍ଚା ଜନନୀ, ବାଳିକା ଭଗିନୀ, ଏମାନଙ୍କୁ ଛଡ଼ି ସେ ସହଜରେ ଦିଦେଶ କରି ଆସି ନ ଥାନ୍ତେ । ଦିଦେଶ ଆସିବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ପ୍ରତିଶୋଧ । ଯେଉଁଠାରେ ହେଉ ଶହରୁ ବୋଇତ ଦେଖିଲେ ସେ ଆକ୍ରମଣ କରିବେ । ତେଣୁ ସମ୍ବଲପୁରର ପ୍ରଧାନ ବାଣ୍ଟୁଆଁ ଜେନା ମହାଶୟ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଛନ୍ତି । ବାରୁଦ ଦେଇ ଶହୁଜାହାଜକୁ ପୋଡ଼ିପକାଇବା ଏମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଯୋଗକୁ ଆସି ମଣିଆଁ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ତା'ର ଶିଶାନ୍ତଯାୟୀ ଦୂରରେ ଥାଇ ଶହରୁ ବୋଇତକୁ ସହଜରେ ଜାଲିଦେଇ ହେବ ।

ମିଶ୍ରେ ଏବେ ମଣିଆଁକୁ ଭାରି ଭଲ ପାଉଛନ୍ତି । ମଣିଆଁର ଏପରି ଅନେକ ଗୁଣ ଅଛି, ଯଦ୍ୱିତରେ ସେ ପରକୁ ଆପଣାର କରିପାରେ । ପରର ମନ ବିପରି ନେବାକୁ ହୁଏ, ସେ ଜାଣେ ।

ତାମ୍ରଲିପ୍ତରୁ ବହୁଦୂରରେ କଳିଙ୍ଗ ଉପକୂଳସ୍ଥ ମାରବ୍ୟ ଦ୍ୱୀପ ନିକଟରେ ସୁନାହାଟ ଗ୍ରାମ । ସେହି ଗ୍ରାମରେ ମୁକୁନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘର । ମୁକୁନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଅଧିରାଜ ଏବଂ ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ଚଞ୍ଚଳା । ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଚଞ୍ଚଳା ସଙ୍ଗେ ଶୁଭ୍ରବିବାହୁ ହେବାର ସମସ୍ତ ସ୍ଥିତି ହୋଇଥିଲା । ବରଯାତ୍ରୀ ସୁନାହାଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଯାହା ଶୁଣିଲେ, ଏକାଥରେ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ ।

ଶୁଣିଲେ ଗତରାତିରେ ମୁକୁନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ ଡକାଇତ ପଣି ତାଙ୍କୁ ମାର ପକାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅଧିରାଜ ଓ କନ୍ୟା ଚଞ୍ଚଳାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଧରି ନେଇଛନ୍ତି ।

ଏ ଘଟଣା ଶୁଣି ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବକ୍ରପାତ ହେଲା । ସେ ଶିଶୁପାଳ ହୋଇ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଫେରିବେ କିପରି ? ଡକାଇତର କାରଣ କ'ଣ ? ଡକାଇତ କଲ କିଏ ? ରାଧାଶ୍ୟାମ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଫେରି ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ, ଡକାଇତ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ବିଶ୍ୟାତ ବଣିକଙ୍କ ପୁତ୍ର ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଲେକେ । ଯଦି ନାରାୟଣ ସାଧବ ବିବାହ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ ବା ଆଣା କରାଯାନ୍ତା ଯେ, ସେ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଏପରି ଡକାଇତ କରିଛନ୍ତି । ସେ ବିବାହ ହେବ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଶିଶୁପାଳ କରାଇ ଅପମାନିତ କରିବେ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଲେକେ ଯେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ଏହାର ପ୍ରମାଣ କ'ଣ ? କିନ୍ତୁ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ବିନା ଏପରି ଅମାନ୍ୟକାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ

କାହାର ଛତି ପଡ଼େଇବ ? କିଏ ଧର୍ମକୁ ଭୟ ନ କରେ ? ଲୋକନିନ୍ଦାକୁ ଶାନ୍ତିର ନ କରେ ? କେବଳ ଧନ ବଳ, ଲୋକବଳ ପାରୁ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ପାପ ଆଣିବୁକି କରୁଛନ୍ତି । ଉପରେ ଯେ ଜଣେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖୁଛି, ଏହା ସେ ଏକାଥରେ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି ।

ହୃଦୟରେ ପ୍ରତିହୀନାନଳ ଜାଗ୍ରତ କରି ରାଧାଶ୍ୟାମ ମନସ୍ଥ କଲେ, ସଧର୍ମନଗର ଏବଂ ସିଙ୍ଗାପୁର ବାଟଦେଇ ତାଙ୍କର ବୋଇତ ସେଲୁବିସ୍ ଚଳାଇବେ । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ନାରାୟଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାପାତ ହୁଏ ତ ଉତ୍ତମ । ନିଜର ମାନ ଏବଂ ବଂଶର ମାନ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସେ ସମୁଦ୍ର ମଝିରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବେ । ଯଦି ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, ସେ ସହଜରେ ଜୟୀ ହୋଇ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବେ । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ପରେ ମୁକ୍ତ କରିବେ । ରାଧାଶ୍ୟାମ ଭବିଷ୍ୟେ, ସାପକୁ ରଗାଇ ଛଡ଼ାଦେବା ଅନୁଚିତ । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପରେ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରିବ । ଜୀବନରେ ମାରି ପକାଇବା ଭଲ । ଏ ହେଲା ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ହାଟେ କଦଳୀ ନୈବେଦ୍ୟ ସ୍ଥାପନା କଥା । ଶବ୍ଦ କେଉଁଠି ଅଛି ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଚିନ୍ତା । ହୁଏ ତ ସେ ନିଜେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ଅନ୍ତଃକୁଳରେ ଦୟା ସର୍ବାର ନାରାୟଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଶା ନ ହୋଇପାରେ ।

ମଣିଆଁକୁ ଏତେ ଭଲ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତାକୁ କେବେ ହେଲେ ଜଣାଇ ନାହାନ୍ତି । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଦେଶ କରନ୍ତି, ମଣିଆଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଳନ କରେ । ମଣିଆଁ ନିଜର ଜୀବନା ଅମୂଲ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । ସୁନାହାଟର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବଂଶ, ଚଞ୍ଚଳା ଓ ଅଧିରାଜ ସଙ୍ଗେ ତାର ଯେତକି ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା, ସେତକ ମଧ୍ୟ କହିବାକୁ ଭୁଲି ନାହିଁ । ରାଧାଶ୍ୟାମ ଚଞ୍ଚଳାର ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ମଣିଆଁକୁ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ସେ ସହଜରେ କାହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ ଦିନେ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ କହିଲା ଯେ, ସେ ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଓଞ୍ଚାଇ ଯିବ । ସିଙ୍ଗାପୁରଠାରୁ ଦେଶକୁ କୌଣସି ନାବିକଙ୍କ ବୋଇତରେ ଫେରି ଆସି ପାରିବା ସହଜ ।

ସାଧବପୁତ୍ର କୌଣସି ଅପତ୍ତି କଲେ ନାହିଁ ।

ସାଲଭଇନ୍ (ସାଲକୀ ?) ନଦୀକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସଧର୍ମନଗରରେ (ଅଧୁନକ ଥାଟନ), ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାଧାଶ୍ୟାମ ନାରାୟଣଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ପାଇଲେ

ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ି ଲୋକ ପଠାଇ ବୁଝିଲେ, ନାରାୟଣ ସାଧବ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ଏତିକି ସମ୍ବାଦ ମିଳିଲା ଯେ, ସେ ସେଗୁଡ଼ି ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ହେବ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି । ଶୁଣାଗଲା ସେ ସେଲିବସ୍ ବାଟଦେଇ ବୁଲିକରି ଚାନ୍ଦିନୀଦେଶକୁ ଯିବେ । କାଳବ୍ୟସ୍ ନ କରି ବୋଇତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଯାନସ୍ ରଖାଗଲା । ଏବଂ ବୋଇତ ସିଙ୍ଗାପୁର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥେ ଯାହାକଲା ।

ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାଧାଶ୍ୟାମ ଶୁଣିଲେ, ନାରାୟଣ ସାଧବ ସେଠାକୁ ଆସି ନାହାନ୍ତି । ହତାଶ ହୋଇ ସେଲିବସ୍ ରମାନା ଯିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲେ । ହୁଏତ, ରାଧାଶ୍ୟାମ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଦେଖିବେ ।

ମଣିଆଁ ବୁଝିଥିଲେ, ଧନ ଅଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ କିଛି କରିପାରେ ନାହିଁ । ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ତାହା ମହତ୍ ହେଉ ଅବା ସ୍ଥାନ ହେଉ, କେବଳ ଧନର ସାହାଯ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରେ । ଧନ ହତାଶାକୁଲିତ ମନରେ ଆଶାବାର ସେନେ କରେ । ମୃତକୁ ଜୀବଦାନ ଦେଇପାରେ ।

ଯେଉଁ ବାଲିଦ୍ୱୀପର ଧନ ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ତାର ପାଳକପିତା ଥରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ନୋହୁଏ କାହିଁକି ?

ମଣିଆଁ ସିଙ୍ଗାପୁରଠାରେ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ବୋଇତରୁ ଓହ୍ଲାଇଲା । ବୋଇତର ଭାଙ୍ଗି ସ୍ବରୂପ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ରହ ଯାଗଲା । ସେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ମଣିଆଁ ତାର ନୌକା ବଦଳରେ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ବୋଇତରୁ ଖଣ୍ଡେ ଶେଷ ନୌକା ରଖିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲା । ସେ ରାଜି ହେଲେ । ରାଧାଶ୍ୟାମ ସେଲିବସ୍ ଯାତ୍ରା କରିବାର ବହୁଦିନ ପରେ ମଣିଆଁ ତାର ଝୁପ୍ତ ନୌକା ନେଇ ଜଳଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲା । ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କଲା । ବହୁଧନ ଦେଇ ଦିଗନ୍ତରୂପକ ଯନ୍ତ୍ରଟିଏ ହସ୍ତ କରି ରଖିଲା । ସଙ୍ଗରେ ତାର ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥିଲେ । ମଣିଆଁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ସଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ଅନେକ ଲୋକ ମିଳିଥାନ୍ତେ । ପଥରେ ଯଦି ଆକସ୍ମିକ ଦୁର୍ଘଟଣାରୁ ତାକୁ ଜୀବନ ଦେବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ସେ କେବଳ ନିଜର ଜୀବନ ଦେବ । ପରକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ପରର ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ନଷ୍ଟ କରିବା କାହିଁକି ?

ଦିଗନ୍ତରୂପକ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ମଣିଆଁର ନୌକା ଦିନ ରାତି ସବୁବେଳେ ଚାଲିଲା । ଯେତେବେଳେ ପବନ ଅଳ୍ପକୂଳ ଥାଏ, ସେ ପାଲ ଟେକି ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ବସି ସମୁଦ୍ରର ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖେ । ଯେତେବେଳେ ପବନ ପ୍ରତିକୂଳ

ରହେ, ସେ ପାଲ ଖୋଲି ଆନ୍ତୁଲ ପକାଏ । ଏହିପରି ଦିନପରେ ଦିନ କଟିଗଲା । ସେ ଯେତିକି ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ଯାଉଥାଏ, ତାର ମନର ଦୃଢ଼ତା ସେତିକି କମି ଆସୁଥାଏ । କେବେ କେବେ ମନରେ ଅନୁନାସ ଆସେ । ଆହା ଆସିଲି କାହିଁକି ? ସିଙ୍ଗାପୁରରୁ ଦେଶକୁ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଯେତେ ଧନ ଖାଖରେ ଥିଲା, ତହିଁରେ ଜୀବନଟା ଆନନ୍ଦରେ କଟିଯାଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ବଡ଼ ନିବୋଧ ।

ପୁଣି ଭାବେ, ଧନ ଥିଲେ କ'ଣ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଆନନ୍ଦରେ କଟିପାରେ ? କଦାର୍ଥ ନୁହେଁ । ମୋ ଉପରେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଅଛି । ସେତକ ନିକର ପାରିଲେ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିବ ନାହିଁ ।

ଆନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଦେଶକୁ ଫେରିଲେ କାହାକୁ ଘେନି ବା ସେ ଆନନ୍ଦରେ କାଲି ଯାପନ କରିବ ? ଯାହାକୁ ଜୀବନରୁ ଅଧିକ ଭଲ ପାଉଥିଲା, ସେ ଆଜି କାହିଁ ? ପାଟିଷ୍ଟ ନାରାୟଣ ସାଧବର ଉପପତ୍ନୀରୁପେ ବୋଧହୁଏ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୁଦ୍ରର କୌଣସି ଅଜଣା ସ୍ଥାନରେ ଥିବ । ତଥିଲାକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ହରଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି ।

ତଥାପି ମଣିଆଁର ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ନିଜେ ଭାବି ନିଜର ଚିନ୍ତାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସୁଶିଳା ତାକୁ ଏତେ ଭଲପାଉଥିଲା ସେ କି କେବେ ଅନ୍ୟର—ପୁଣି ନାରାୟଣ ସାଧବର ଉପପତ୍ନୀ ହୋଇ ରହିପାରେ ? ବୋଧହୁଏ ସେ ଆଉ କେହି ହୋଇଥିବ । ସୁଶିଳା ବନ୍ଦନା ।

ମଣିଆଁର ନୌକା ଧୀରେ ଧୀରେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଚାଲିଲା । ଦିନେ ସେ ଦେଖିଲା, ଧ୍ରୁବତାରା ଦର୍ବଲମ୍ବର ପଛଅଡ଼େ ଲୁଚିଗଲାଣି । ସେ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରି ନୌକାରେ ପାଲ ଟାଣିଲା । ଏଣେ ସମୁଦ୍ରର ସ୍ରୋତରେ ପଡ଼ି ନୌକାଟି ଦକ୍ଷିଣାପୂର୍ବ ଦିଗଅଡ଼େ ଚାଲିଥାଏ । ପ୍ରକୃତ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରି ବହୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମ କରି ସେ ଜାଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେଠାରେ ତାକୁ ଅନେକ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କାରଣ, ସେ ସ୍ଥିର କରିଥିଲା, ମୂର୍ଖପଣ ସେ ଆଉ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ଯିବ ନାହିଁ । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଗୋଟିଏ ବୋଇତ ଜାଭାରୁ ବାହାରି ବାଲିଦ୍ୱୀପକୁ ଯିବାର ଠିକ୍ ହେଲା । ବୋଇତ ଅଧିକାଂଶ ଜଣେ ତେଲଙ୍ଗା । ସେହି ତେଲଙ୍ଗା ଭଦ୍ରଲେକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ କରି ତାଙ୍କର ବୋଇତରେ ବାଲିଦ୍ୱୀପକୁ ଯିବାକୁ ଜଣାଇବାରୁ ସେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ମଣିଆଁ ତାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେ ରହି ଦେଇ ତାର ନୌକାଟିକୁ ବୋଇତରେ ରଖିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇଲା ।

ବାଲିଦ୍ୱୀପ ନିକଟରେ ମଣିଆଁ ତେଲଙ୍ଗା ସାଧବଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ କୁଲେ କୁଲେ ନୌକା ଚଲାଲୁ । ସବଦା ନବା ମୁହାଣକୁ ଅନୁସରଣ କରୁଥାଏ । କେବେ କେବେ ଦେଖିବାକୁ ପାଏ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନାଲି ମୁହାଣ ।

ମାତ୍ର ସେ ଜାଣେ, ଯେଉଁ ନଦୀର କୂଳରେ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ଅଛି, ସେ ନଦୀଟି ବୈତରଣୀ ନଦୀପରି ବଡ଼ ।

ମଣିଆଁ ଦକ୍ଷିଣମୁହାଁ ବାଲିଦ୍ୱୀପର କୂଳେ କୂଳେ ଚାଲୁଛି । ବାଁହାତ ନିବିଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ । କୂଳ ନିକଟରେ କୌଣସି ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ନାହିଁ । ଭିତରକୁ ଅନାଇଲେ ଦେଖେ ବହୁଦୂରରେ ଅନଙ୍ଗ ପର୍ବତର ଧବଳ ଶୃଙ୍ଗ ସୂର୍ଯ୍ୟ ରଶ୍ମିରେ ଝଲସି ଉଠୁଛି ।

କୂଳେ କୂଳେ ନୌକା ବାହି ସେ ଏତେଦିନ ହେଲା ଚାଲୁଛି; ଅଥଚ କେବେ କୂଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେଖିନାହିଁ ।

ସେ ବାଲିଦ୍ୱୀପର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଚିନ୍ତାକଲ୍ଲ, କଳିଙ୍ଗରେ ସ୍ଥାନର ଅଭାବ ବେଶୀ ହୋଇପଡ଼ୁଛି । ଲୋକସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ ଅଥଚ ସ୍ଥାନ ଅଳ୍ପ । ଭରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ସୁମାତ୍ରା, ଜାଭା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ସେଲିବସ୍ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ରହିଛନ୍ତି । ସେଠାକାର ଅନାୟି ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରି ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇ ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରିଛନ୍ତି । ବାଲିଦ୍ୱୀପରେ ସେପରି ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ ତ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ଭରତବାସୀଙ୍କୁ ବାଲିଦ୍ୱୀପ କଥା ଜଣା ନ ରହିବାର କାରଣ କ'ଣ ? ଶୁଣିଛି ଚୀନ୍ ଦେଶରେ ଲୋକେ ସ୍ଥାନ ଅଭାବରୁ ନଦୀ ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଜଙ୍ଗା ଲସାଇ ତହିଁରେ ସାରାଜୀବନ କଟାଉଛନ୍ତି । ବାଲିଦ୍ୱୀପ କ'ଣ ଶିକ୍ଷିତ ଚୀନ୍‌ଲୋକଙ୍କର ଯେ ଅନ୍ତରାଳରେ ରହିଛି ? ଯାହା ହେଉ, ପରମେଶ୍ୱର ଯଦି ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ମୁଁ ଏହି ବାଲିଦ୍ୱୀପରେ ବସବାସ କରି ରହିବି ।

ମଣିଆଁ ଦିନବେଳେ ସମୁଦ୍ରରେ ନୌକା ଚଳାଇ ରାସ୍ତିରେ କୌଣସି ନଦୀ ମୁହାଣ ନିକଟରେ ରହେ । ତେଲଙ୍ଗା ସୌଦାଗରଙ୍କୁ ଛଡ଼ିବାର ଦଶ ଦିନ ପରେ ସେ ଗୋଟିଏ ନଦୀମୁହାଣରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ମୁହାଣଟି ଅତି ପ୍ରଶସ୍ତ । ସେ ମନେ ମନେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ସମୁଦ୍ର ଛଡ଼ି ନଦୀପଥରେ ନୌକା ଚଳାଇଲା । ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ, ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବାଲିର ଚଟାଣ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଝଲସି ଉଠୁଛି । ଏଣେ ଦୁଇ ପାଖରେ ନିରାଶ୍ର ଅରଣ୍ୟ । କୂଳରେ ଭଲ ଏବଂ ଶିଆଳ ପ୍ରଭୃତି ବଣ୍ୟ ଜନ୍ତୁମାନେ ନିର୍ଭୟରେ ବିଚରଣ କରୁଛନ୍ତି । କେତେ ବିଚିତ୍ର ଜାତିର ପକ୍ଷୀ କୂଳସ୍ଥ ଚୂଷ ଡାଳରେ ବସିଛନ୍ତି । ମଣିଆଁ ଏପରି ପକ୍ଷୀ କଳଙ୍ଗରେ, କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲା । ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକୁ ଅନାଇ ରହୁଥାଏ ।

ସ୍ତ୍ରୋତର ପ୍ରତିକୂଳରେ ନୌକା ଚଳାଇ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ମଣିଆଁ ଦେଖିଲା, ବାମହାତ କୂଳର ଅନତି ଦୂରରେ ଜଙ୍ଗଲ ଶେଉଦକର ଛେଟ ଛେଟ ଦିର୍ଘି ପାହାଡ଼ । ପଛଆଡୁ ଲାଗି ଲାଗି ପାହାଡ଼ ଉଚ୍ଚତର ହୋଇ ଆକାଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଯାଇଛି । ନିଆକୂଳସ୍ଥ ପାହାଡ଼ ଦୁଇଟି ଉପରେ ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇ ଦୁଇଟି ମନ୍ଦର ରହିଛି । ମଣିଆଁ ଆନନ୍ଦରେ କହି ଉଠିଲା, ଆଃ ମୁଁ ଅବଶେଷରେ ଆସି ଠିକଣା ମୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ନୌକା ଉପରେ ସୁଦ୍ର ବାଳକ ପରି ସେ ଚିତ୍କାର କରି ନାଚିଉଠିଲା ।

ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ବାଲି ଚଟାଣ ଉପରେ ମଣିଆଁ ବୁଦ୍ଧିଯାପନ କଲା । ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁଙ୍କର ଭୟରେ ଜୁଲୁଲୁ ଗଲା ନାହିଁ । ପରଦିନ ସକାଳୁ ନୌକା ଜୁଲରେ ଲଗାଇଲା ଏବଂ ଜୁଲର ଗୋଟିଏ ଗଛରେ ନୌକା ବାନ୍ଧି ଧନୁଶର ଧରି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ପଶିଲା ।

ମଣିଆଁ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପଶିଲା, ସ୍ଥାନଟିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ପସ୍ତସା କରି ଦେଖିବାକୁ । କିଛିଦୂର ଯାଇ ସେ ଗୋଟିଏ ଅପ୍ରସନ୍ନ ପଥରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେହି ବାଟକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଆଗକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କିଛି ଦୂରରେ ଦେଖିଲା, ଧୂଳିରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମନୁଷ୍ୟର ପାଦଚିହ୍ନ ପଡ଼ିଛି । ଏପରି ନିର୍ଦ୍ଦିନ ସ୍ଥାନରେ ମନୁଷ୍ୟର ପାଦଚିହ୍ନ ଆସିଲା କାହିଁ ? ମଣିଆଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହୋଇ ଚିନ୍ତା କଲା, ମୁଁ ତ ଏତେଦିନ ହେଲା ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ସୁଦ୍ଧା ଦେଖି ନାହିଁ । ଏ ପଦଚିହ୍ନ କାହାର ?

ମଣିଆଁ ନିର୍ଭୀକ୍ଷ ପାଦଚିହ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଭଲ ଭାବରେ ପସ୍ତସା କରି ଦେଖିଲା । ଜଣାଗଲା ସେ ସବୁ ଯେପରି ତଟକା । ଚିହ୍ନଗୁଡ଼ିକରେ ପାଦତଳର ଗାରଗୁଡ଼ିକ ସୁଦ୍ଧା ବାରିହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଅତଏବ ଏଠାରେ ନିଶ୍ଚୟ ଲୋକେ ଘରକରି ରହିଛନ୍ତି । ପାଦଚିହ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଆକାରରେ ଛୋଟ । ସତେ କିଛି ସାତ ବର୍ଷ ପିଲାଙ୍କର । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ପାଦ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଛି ।

ମଣିଆଁ ଏହି କଥା ଭାବୁ ଭାବୁ ହଠାତ୍ ସୁ—ସୁ—ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା । ସେ ମୁହଁ ଫେରାଇ ପଛକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା, ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତକଡ଼ ଶୁଷ୍କକାୟ ସାପ ପାଟି ମେଲକରି ତା'ର ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଆସୁଛି । ଭୟରେ ତାର ଆପାଦମସ୍ତକ ଥର ଉଠିଲା । ଭାବବାକୁ ଆଉ ସମୟ ନାହିଁ । ସାପଟି ଏତେ ବଡ଼ ଯେ ଅକ୍ଳେଶରେ ତାକୁ ଗିଳି ଦେଇପାରିବ ।

ସାପ କିଛିଦୂର ଆସି ଗୁରୁ ହୋଇ ଚାହିଁଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା, ସତେ ଯେପରି ମଣିଆଁର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁଛି । ହଠାତ୍ ତାର ଆଖି ମଣିଆଁ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ମଣିଆଁକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ହଟିଲା ।

ମଣିଆଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧନ୍ତରେ ଶର ସଜାନ କଲ । ସାପର ଚକ୍ଷୁକୁ ଲବ୍ୟ କରି ଶର ବନ୍ଧିଲା । ମାତ୍ର ଚକ୍ଷୁରେ ତାହା ନ ବାଜି ଦେହରେ ପଶିଗଲା । ସାପ ଗର୍ଜନ କରି ଦ୍ଵିଗୁଣ ବେଗରେ ବୁଟି ଆସିଲା । ମଣିଆଁ ପୁନଃବାର ଶର ସଜାନ କଲ । ତା' ପାଖରେ ଛ'ଟି କାଣ୍ଡ ଥିଲା । ଗୁରୋଟି ମାରି ସାରିଲାଣି, ତଥାପି ସାପ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚୁ ନାହିଁ । ଗୁରୋଟି କାଣ୍ଡରୁ ଦୁଇଟି ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା, ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଚକ୍ଷୁଭେଦ ନ କରି ଦେହ ଭେଦ କଲ ।

ଜୀବନର ଆଶା ତ୍ୟାଗକରି ସେ ଶେଷଥର ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ କାଣ୍ଡ ବନ୍ଧିଲା । ସର୍ବ ଅତି ନିକଟରେ ଥିବାରୁ ଏଥର ତାର ଚେଷ୍ଟା ବନ୍ଦିଲା ନାହିଁ । କାଣ୍ଡ ଧନ୍ତରେ ଭେଦ କଲ । ସର୍ବ ଘୋର ଗର୍ଜନ କରି ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ମାତ୍ର ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟକୁ ପଶିଗଲା ।

ନୟା ଭିତରୁ ପାହାଡ଼ ଯେତେ ନିକଟରେ ଥିଲା ପରି ଦେଖାଯାଉଥିଲା, ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ଦୂରରେ; ନିତାନ୍ତ କମ୍ପରେ ଅଧପାଏ ବାଟ ହେବ । ଯଦିବ ପାହାଡ଼ ଏବଂ ତଦୁପରିସ୍ଥ ମନ୍ଦିର ତାହାର ଅତି ନିକଟରେ; ତଥାପି ସେ ଆଉ ମନ୍ଦିରକୁ ନ ଯାଇ ଡେଇଁଥିଲା ହୋଇ ନୟାକୁଳକୁ ଫେରି ଆସିଲା ।

ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ଉଠି ମଣିଆଁ ନୟାକୁଳରେ ସ୍ନାନ କରୁଛି, ଏହିପରି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତାକୁ ଶୁଣିଲା ଯେପରି କିଏ ଜଣେ କରୁଣ ସ୍ଵରରେ ଚିତ୍କାର କରି କହୁଛି ରକ୍ଷା କର, ରକ୍ଷା କର ।

ମଣିଆଁ ଚେକି ପଡ଼ିଲା । ଏ କ'ଣ ! ସେ ଚକିତ ହୋଇ ଏଣେତେଣେ ଚାହିଁଲା । କାହାକୁ ଦେଖିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ ସ୍ନାନସାରି ନୌକା ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଲୁଗା ଟିକି ଆଖିରେ ଖଣ୍ଡାଟି ଝୁଲୁକଲା । ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଆହାର କରୁଛି, ଏହି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପୁନଃବାର ଶୁଣିଲା—ରମଣୀର କୋମଳ କଣ୍ଠର ଅନୁରୋଧ, ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦିଅ ।

ମଣିଆଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ନେତ୍ରରେ ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଏବଂ ଧନ୍ତ ଶର ହାତରେ ଧରି ଜାମା ପଟେଟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମାଟିର ବାଟୁଳି ପୁରାଇଲା । ସେ ଯୋତା ମାଡ଼ି ନୌକା ଉପରୁ କୁଳକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିଲା । ଅତଡ଼ା ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ଆଶୁରେ ହାତଦେଇ ସୁଇ ଚାରିପାଦ ଯାଇ ପୁଣି କଣ ଭାବି ପଛକୁ ଫେରିଆସିଲା । ଜଳ ନିକଟରେ ଯୋତା ରଖି ନୌକା ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଚମଡ଼ାର ଗୋଟିଏ ମୁଣିରେ କାଣ୍ଡ ଭରି ବେକରେ ଝୁଲୁକି ନୌକାରୁ ଓଢ଼ାଇ ଆସିଲା । ଯୋତା ମାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପଶିଲା ।

କିଛିଦୂର ଯାଇ ଶୁଣିଲା, ଅନେକ ଲୋକ ହର୍ଷସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ କୋଲାହଳ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଭାଷା: ମଣିଆଁକୁ ଅଜଣା । ସେ ଶବ୍ଦ ଆସୁଥିବା ଦିଗକୁ

ଗୁଲିଲା । ଦେଖିକି ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଗୁମ୍ଫା ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପଡ଼ିଛି । ଲଟାପଡ଼ି ଆଡ଼େର ସେହି ଗୁମ୍ଫାରେ ଯାଉ ଯାଉ ଆହୁର ଥରେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଗିଳାର ଶୁଣି ପାରିଲା । ଗତ ଦୁଇତର କରି ସେ ଭାବଲା, ଏମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଏଠାକାର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ଅନାଥ । କୌଣସି ହତଭାଗ୍ୟ ଲୋକକୁ ଧରି ରଖିଅଛନ୍ତି । ବାପାଙ୍କ ପୋଥିରୁ ପଢ଼ିଛି, ଏମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ମାଂସ ଖାନ୍ତି । ମାଆମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଗଲ୍ କହିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଅସୁର ଅସୁରୁଣୀ କଥା କହିଥାନ୍ତି, ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ, ଏହିମାନେ । ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି, ପଶୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କୁ ଛଡ଼ିଦେଲେ କେବଳ ଅସୁରମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ମାଂସ ଖାନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କ କବଳରେ କେହି ଜଣେ ହତଭାଗିନୀ ରମଣୀ ପଡ଼ିଛି । ବଳମ୍ବ କଲେ ତାକୁ ସେମାନେ କଷ୍ଟା ଖାଇଯିବେ ।

ସେ କିଛିଦୂର ଆଗକୁ ଯାଇ ବୁଦ୍ଧା ଆଡୁଆଳରୁ ଦେଖିପାରିଲା—କିଛି ଦୂରରେ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ଧ ଏ ପ୍ରାଣ ଖୋଲା ଅଛି । ଅନେକ ଅନାଥ ଲୋକ ସମବେତ ହୋଇଛନ୍ତି । କେହି କେହି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, କେହି କେହି ତଳେ ବସିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଆଠେକି ତଳେ ପତର ପରି ତାହାର ଉପରେ ଗଲୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ମୁରୁଷ । କେତେଜଣ ମାତ୍ର ନାରୀ । ଦେଖିବାକୁ ଜଞ୍ଜି ମଞ୍ଜିର କଲା, ମାତ୍ର ଦେହ ଜଞ୍ଜିମଞ୍ଜି ପରି ଚିକ୍‌କଣ ନୁହେଁ । ଉତ୍ତରେ ପ୍ରାୟ ତିନି ହାତ ହେବେ । ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଠିଆ ଠିଆ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କପାଳ । ଅଭୂତ ଲଙ୍ଗଳା । କେତେ ଜଣ ଅଣ୍ଟାର ଆଗ ପାଖରେ ମାଲେ ପତର ଘୁନ୍ତି ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି । ଲଜ୍ଜା ସମ୍ବରଣ କରିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ପତ୍ରମାଳ ହୁଏ ତ ଅଳଙ୍କାରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ! ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ବେକରେ ଏବଂ ଅଣ୍ଟାରେ ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡ ଝୁଲୁଛନ୍ତି । ଜଣେ ତାର ବାଁ କାନ୍ଧରେ ଦୁଇଟି ମୁଣ୍ଡ ଝୁଲୁଛନ୍ତି ।

ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଗଛ ଦେହରେ ଦୁଇଜଣ ମଣିଷ ବସି । ମଣିଆଁ ଜଣକର ଆଗପାଖ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ପଛପାଖ ଦେଖିପାରୁଛନ୍ତି । ସେ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଯେ, ତାହା ଆଡ଼କୁ ମୁହଁନି କରି ହୋଇଥିବା ଲୋକଟି ଉତ୍ତରେ ଛୋଟ । ଦେଖିବାକୁ ନିକଟରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ପରି କହିଲେ ତଳେ । ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି ଯେ, ବନ୍ଦୀଲୋକର ଗୋଡ଼ ହାତ ନାଲିମାଟିରେ ଲୋା ହେଲା ପରି ଲାଲ ଦଶୁଛି । ଯିଏ ମଣିଆଁ ଆଡ଼କୁ ପଛକରି ବସି ଯାଇଛି, ସେ ଅନାଥ ନୁହେଁ, ନିଶ୍ଚୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ସନ୍ତାନ । ଦେଖିବାକୁ ଉଚ୍ଚ । ଭାରତୀୟଙ୍କ ପରି ଗୌର ବର୍ଣ୍ଣ; ଉଲଗ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମସ୍ତକର ଲମ୍ବ କୃଷ୍ଣକେଶ ପଛଆଡ଼େ ଜୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ଆସିଛି । ବନ୍ଦୀଦ୍ରବ୍ୟ ବୁଝିର ଗଣ୍ଡିପରି ନିଶ୍ଚଳ ଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ଦେହରେ ଜୀବନ ନାହିଁ । ହାତ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଭାବରେ ଲଟା ହାରା ଅବସ୍ଥା ।

ଏପରି ଦୁଶ୍ୟ ଦେଖି ଭୟରେ ମଣିଆଁର ହୃଦୟ କମ୍ପିତ ହେଲା । ସେ କପାଳରୁ ଝାଲ ପୋଛୁ ଭାବିଲା, ଏମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ରମଣୀକୁ ମାର ପକାଇବେ । ମୁଁ କ’ଣ ଏଡ଼େ ଭୀରୁ, ଆଖି ଆଗରେ ଜଣେ ରମଣୀର କଲବଲ ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖିବି ? ନା, କଦାପି ତାହା ହେବ ନାହିଁ ।

କିପରି ସେ ରମଣୀକୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରିବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଆଇ ମଣିଆଁ ଏକାଥରେ ଭୂଲିଗଲା ଯେ, ଯଦି ସେ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ କବଳରେ ପଡ଼େ, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏତେ ଲୋକଙ୍କ ବିପଦରେ ଠିଆ ହେବା ସହଜ ନୁହେଁ ଭାବି ସେ ହତାଶ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ସେଠାରେ ଆହୁରି ତିନି ଜଣ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଜଣେ ଗୋଟାଏ କଦଳିପତ୍ର ଦେହରେ କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ବଟା ଜନିତ ଆଖି ତଳେ ରଖିଦେଲା । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଆହୁରି ଖଣ୍ଡେ ପତ୍ର ଦେହରେ ବାଲିପରି କିଛି ଜନିତ ରଖିଦେଲା । ତୃତୀୟ ଲୋକ ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇଟା ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡର ଖସୁଥିବାରେ ଜଳ ଆଣିଥିଲା । ନିକଟରେ ଖଣ୍ଡେ ପଥର ଦେହରେ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତକ ଗାଡ଼ି । ସେ ସେହି ଗାଡ଼ିରେ ଜଳ ଅଜାଡ଼ିଦେଲା । ଆଗରୁକ ତିନି ଜଣଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ବୋବଇ ଉଠିଲେ । ଶୋଇଥିବା ଏବଂ ବସିଥିବା ଲୋକମାନେ ଠିଆହୋଇ ଡାଲିମାରିଲେ ।

ମଣିଆଁ ଦେଖିଲା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସୁନାର ଗୋଟିଏ ବହୁମୂଲ୍ୟ ହାର ଅଙ୍ଗାରେ ଝୁଲୁଛନ୍ତି । ସେ ହାରଟି ଯେ ଆର୍ଯ୍ୟ ରମଣୀର, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ହାର ନାଲିଥିବା ଲୋକର ଇଞ୍ଜିତରେ ସମସ୍ତେ ନୀରବ ହେଲେ । ସେ ଆହୁରି ପଦେ କ’ଣ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲା । ଯେଉଁମାନେ ବହୁଦ୍ରବ୍ୟ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନେ ସେଠାରୁ ଘୁଞ୍ଚିଆସି ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଠିଆ ହେଲେ ।

ପୁରୋକ୍ତ ଲୋକ ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ହତାଧର ଧରିଲା । ହତାଧର ଖଣ୍ଡ ଦେଖିବାକୁ ହୁରି ପରି । ବୋଧହୁଏ ପଥରର ହୁରି ।

ହାର ନାଲିଥିବା ଲୋକଟି ହାତରେ ପଥରର ହୁରି ଧରି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲା । ସେ ସଞ୍ଜୁଖୀନ ହେବାର ଦେଖି ବନ୍ଦୀ ଓ ବନ୍ଦନୀ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବନ୍ଦୀ ତାର ନିଜ ଭାଷାରେ କେତେ କ’ଣ କହି ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ବନ୍ଦନ ହସ୍ତିଧରି ବୋଲି ହାତ ଗୋଡ଼ି ହଲାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା, ମାତ୍ର ବନ୍ଦନ ହସ୍ତିଲି ନାହିଁ ।

ବନ୍ଦନ ନିଜର ମାତୃଭାଷାରେ ବିନୀତ ଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦିଅ ।

ଲୋକଟି ରମଣୀର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଦେଖି ମନେ ମନେ କ’ଣ ଚିନ୍ତା କଲା । କେଜାଣି ଦୂରରୁ ଘୁଞ୍ଚିଆସିଲା ଏବଂ ହାତଠାରି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କ’ଣ କହିଲା ।

ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକମାନେ ଉକ୍ତ ସ୍ଵରରେ ଏକାସଙ୍ଗେ କ'ଣ କହି ଉଠିଲେ । ଲୋକଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ବନ୍ଦୀ ନିକଟକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ପଛକୁ ଚାହିଁ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ କଣ ଇଚ୍ଛିତ ପାଇ ପଥରର ଖଣ୍ଡାଟି ଟେକିଲା ।

ଆହା ! ସେ କି ଭୀତିପ୍ରଦ ଦୃଶ୍ୟ !

ସମ୍ମୁଖରେ ସାକ୍ଷାତ ଯମ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ପଳାୟନର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ସେ ଜାଣେ, ଯେତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ ମଧ୍ୟ ତା'ର କଥା କେହି ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଦୟା କ'ଣ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଉକ୍ତସ୍ଵରରେ କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ପଳାୟନର ଚେଷ୍ଟା କଲା ନାହିଁ । ମୁକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଅନୁରୋଧ କଲା ନାହିଁ । ସେ ଜାଣେ ଏ ସମସ୍ତ ନିରର୍ଥକ ହେବ ।

ପଥରର ଖଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଆଉ ମୁହଁ ଡେଇଁ । ମୁହଁ ଡେଇଁ ପରେ ବନ୍ଦୀର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଲୋକେ ମାଂସ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି । ଥୋକେ ଓଠ ଚାଟୁଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ଘାତକର ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ରପାତ ହେଲା ପରି ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ହାତରୁ ଖଣ୍ଡା ଛିଡ଼ାକରି ଯାଇ କିଛିଦୂରରେ ଖଣ୍ଡେ ପଥରରେ ବାଜି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି । କାରଣ କେହି ସ୍ଥିର କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ଜଣେ ସାହସ କୀର୍ତ୍ତୀ ଘଟଣା କ'ଣ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲା । ସେ ଭୂପତ୍ତ ଲୋକର ନିକଟକୁ ଆସି ନିରୀପଡ଼ି ଦେଖିଲା, ତାର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି ରକ୍ତ ବାହାରୁଛି । ସେ ମଧ୍ୟ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପ୍ରଥମ ଆହତ ଲୋକର ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା । ତାର ହୃଦୟରେ ଗୋଟିଏ କାଣ୍ଡ ଲାଗି ରହିଛି । ରକ୍ତ ବାହାରି ତଳ ଢଳିଗଲାଣି ।

ବେଢ଼ି ରହିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଜଣେ ପୁରୁଷ ରକ୍ତର ଲୋଭ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତଳେ ମୁହଁ ଲାଗାଇ ରକ୍ତତକ ଚାଟି ଉଦରସ୍ଥ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖକୁ ଧାଇଁଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ଚିତ୍କାର କରି ହାତ ଛୁଟି ଛୁଟି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ପଳାଇଲା । ବୋଧହୁଏ ମଣିଆଁର ବାଟୁଳି ତା ହାତ ପାୟୁଳରେ ବାଜିଛି ।

ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଅମୁମାଡ଼ି କୁକୁର ପରି ତଳେ ଜିଭ ଲାଗାଇ ରକ୍ତ ଚାଟୁ ଚାଟୁ ସେହିଠାରେ ତଳି ପଡ଼ିଲା । ଆଉ କେହି ସାହସ ବାନ୍ଧି ପାଖକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ଦୂରରେ ଥାଇ ଘଟଣା କ'ଣ ଜାଣିବାକୁ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏପରି କି ନିଜେ ବନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ଭୟରେ କମ୍ପିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକ ଦେହରେ ବାଟୁଳି ବାଜିଲା । ସେ ଚିତ୍କାର କରି ପଳାଇଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଅବରଳ ବାଟୁଳିର ସ୍ରୋତ ଆସି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଲା । ସମସ୍ତେ ଧାଇଁ ପଳାଇଯିବାକୁ ବସିଲେ । କେତେ ଜଣ ପଳାଇ ଯାଇ ଗଛ ଉଡୁଆଲରେ

ଲୁଚି ରହିଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ଲୋକେ ପଳାଇଯିବା ପୁଙ୍ଗୁ ବନ୍ଦୀ ଓ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯିବାକୁ ଏକାଥରେ ଆସି ଗଛର ଗୁରୁପାଖେ ବେଢ଼ିଗଲେ ।

ଏହି ଅସଭ୍ୟ ଆଦମ ଅଧିବାସୀମାନେ ଧନ୍ତୁଶର କନ୍ୟା ବାଟୁଳିଖଡ଼ାର ଚ୍ୟବନ୍ଦାର ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ମଣିଆଁ ବୁଢ଼ା ଉଡ଼ୁଆଲରୁ ଦେଖିଲା, ସେ ଏତେ ତେଜ୍ଜା କରି ମଧ୍ୟ ରମଣୀକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିପାରିବ ନାହିଁ । ତା'ର ଶର ଏଠି ବାହୁଲ୍ୟ ଖାତିର ନ କରି ସେମାନେ ବନ୍ଦୀକୁ ଫିଟାଇ ନେବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ସେ ଧନ୍ତୁଖଣ୍ଡ ଗୋଟିଏ ଗଛର ଉଡ଼ୁଆଲରେ ରଖି ଚମଡ଼ାର ଥଳ ଗଛ ତାଳରେ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଲା । ଖଣ୍ଡା ଧରି ସେମାନଙ୍କ ଭିତରକୁ ନିର୍ଭୟରେ ପଶି ଆସିଲା । ମଣିଆଁ ଖଣ୍ଡା ଚଳାଇବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ । ସେ ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲା । ପରସ୍ପର ସୈନ୍ୟ ପରି ପ୍ରଥମେ ଆଦମ ଅଧିବାସୀମାନେ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇଲେ, ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପରି ଜଣେ ଲୋକ ଆକ୍ରମଣ କରୁଛି, ସେ ଭୂତ ପ୍ରେତ କି ଆଉ କେହି ନୁହେଁ, ସମୁଦ୍ରର ଜୁଆର ମାଡ଼ିଆସିଲା ପରି ଗୁରୁଆଡ଼ରୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲେ ନିଜ ନିଜର ଶସ୍ତ୍ର ଧରି । ମଣିଆଁ ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇଲା । ସାତ ଆଠଜଣ ଆହତ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିରହିଲେ । ଅନେକେ ଆହତ ହୋଇ ଭୟରେ ଜୀବନ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ପଳାଇଗଲେ ।

ମଣିଆଁର ଦେହରେ ଅନେକ ଜାଗାରେ ଯିତ ହୋଇ ରକ୍ତ ବହୁଥିଲା । ସମସ୍ତେ ପଳାଇଛନ୍ତି ଜାଣି ସେ ଶ୍ରାନ୍ତ ହରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିବା ତାଳପତ୍ର ଉପରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ହାତରେ କିନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡାଟିକୁ ଦୁଇଭାବରେ ଧରି ରଖିଥାଏ । କାଳେ ଶବ୍ଦମାନେ ପୁଣି ଫେରନ୍ତି । ସେ ଏତେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଯେ ବନ୍ଦୀ ବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ସେମାନଙ୍କୁ ଅନାରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ କିଏ ଜଣେ ଡାକିଲା, ମଣିଆଁ ଭାଇ ।

ମଣିଆଁ ଶୋଇ ନ ଥିଲା । ଅଖି ବୁଜି ଦମ୍ ନେଉଥିଲା । ତା'ର ନାମ ଧରି କିଏ ଜଣେ ଡାକୁଥିବାର ଶୁଣି ସେ ଅବାକୁ ହୋଇ ଆଖି ମେଲାଇ ଏଣେ ତେଣେ ଚାହିଁଲା । କିଏ ଡାକୁଛି ସ୍ଥିରକରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପ୍ରଭାତ ଆଡ଼ର ଥରେ ଡାକିଲା, ମଣିଆଁ ଭାଇ । ମଣିଆଁ ସ୍ୱର ଅସୁଥିବା ଦଗରୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ପାରିଲା, ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଗଣତି ତା'ର ନାମ ଧରି ଡାକୁଛି ।

କିଏ, ସୁଶୀଳା ? ମଣିଆଁ ଚମକିପଡ଼ିଲା । ରକ୍ତସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ଅଙ୍ଗ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ନିକଟକୁ ଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ତ ସୁଶୀଳା ନୁହେଁ ।

ମଣିଆଁର ସମସ୍ତ ଅଣା ରମଣୀକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଉଭେଇଗଲା—
ଆକାଶରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେପରି ଯଶକ ନମନ୍ତେ ଝଲସିଉଠି ପରକ୍ଷରେ
ଲୁଚିଯାଏ । ରମଣୀଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନଗ୍ନ । ଚନ୍ଦ୍ର ଫେରାଇ ମଣିଆଁ ଡାକିଲା, ଚଞ୍ଚଳା— ।

ମଣିଆଁ ବହୁବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଦେଖିଥିଲା । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଚଞ୍ଚଳାକୁ
ଦେଖିବ ପୁଣି ବାଲିଦ୍ୱୀପରେ, ଏ ଅଣା ବା ତା'ର ଦୁଅନ୍ତା କାହିଁକି ? ତଥାପି
ସେ ଦେଖିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲି ପାରିଲା । ଚଞ୍ଚଳାର ଗଣ୍ଡ ଲଙ୍ଗାରେ
ରକ୍ତମ ହେଲା । କୃତଜ୍ଞତାର ଚିହ୍ନ ଡେଇଁ ପକ୍ଷରୁ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଜଳଧାର ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା ।
ସେ ମଣିଆଁର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ କହିଲା—ହଁ— ।

ଚଞ୍ଚଳା ବନ୍ଦନା । ତେଣୁ ତା'ର ନଗ୍ନଯୌବନ ଘୋଡ଼ାଇ ଲଙ୍ଗା ନିବାରଣ
କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସେ ପୂର୍ବପରି ନିଷ୍ଠୁର ରହିଲା ।

ମଣିଆଁ ନିଜ ଅଣ୍ଟାରେ ଭଡ଼ିଥିବା ଉତ୍ତରୀୟ ଖୋଲି ଚଞ୍ଚଳା ଉପରେ
ପକାଇଦେଲା । କିଛି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରି ମୁହଁ ଫେରାଇ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା,
ଚଞ୍ଚଳା ପୂର୍ବପରି ଠିଆହୋଇ ରହିଛି । ଉତ୍ତରୀୟଟି ତଳେ ପଡ଼ିଛି ।

ମଣିଆଁର ମନେ ହେଲା ଯେ, ସେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଆସିବ । ସେ ତା'ର
ହାତ ଗୋଡ଼ର କୌଣସି ବ୍ୟବହାର କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଅତି ଶୀଘ୍ର ବନ୍ଦୀ
ଓ ବନ୍ଦନା ଉତ୍ତରୀୟକୁ ମୁକ୍ତକରି ମଣିଆଁ ଆହତ ଓ ମୃତ ଅସତ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ
ଆଡ଼େ ଚାହିଁଲା । ଯେଉଁମାନେ ମୃତ, ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇ
ଜମାକରି ରଖିଲା । ପଥର ଖୋଲିରୁ ଜଳ ଆଣି ଆହତ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ
ଛୁଟିଲା । ସେମାନେ ଆଗରୁ ସଜ୍ଜା ଲାଭକରିଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ
ଦେଖିଲେ ଯେ ମଣିଆଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନ ମାରି ମୁହଁରେ ଜଳ ଛୁଟୁଛି, ସେମାନେ
ଭୟ ନ କରି ଉଠି ବସିଲେ । ମଣିଆଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରରେ
ଜଳ ଆଣିଦେଲା । ଋତ୍ୟବସରେ ଚଞ୍ଚଳା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ମଣିଆଁକୁ ସାହାଯ୍ୟ
କରିବା ନିମନ୍ତେ ପଥର ଖୋଲିରୁ ଜଳଆଣି ଆହତ ଲୋକଙ୍କର ମୁହଁରେ
ଦେଲା । ନିକଟରେ ଥିବା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଲତା ଦେହରୁ ପତ୍ର ଆଣି
ହାତରେ ମକଚି ତା'ର ରସ ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷତସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଲଗାଇ
ଦେଲା । ମଣିଆଁକୁ ଅନୁରୋଧ କରି ତା' ଦେହର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ
ଦେବାକୁ ଭୁଲିଲା ନାହିଁ ।

ଅନାଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଉନିଜଣ ଭବଲଲା ସାଙ୍ଗ କରିଥିଲେ । ଆହତ
ହୋଇ ଥିଲେ ଛ'ଜଣ । ମୃତ୍ୟୁ ବନ୍ଦୀ ଏବଂ ଆହତ ଲୋକମାନେ ମଣିଆଁ ଏବଂ
ଚଞ୍ଚଳାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ । ଏ କ'ଣ ? ସାହାର ମାସ

ଖାଇବାକୁ ଆମେମାନେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିଲୁ, ସେ ଆମର ସେବା କରୁଛି ? ସେ କ'ଣ ଦେବା । ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଏହିପରି କେତେ କ'ଣ ଭାବିଥିବେ ।

ମଣିଆଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଇଚ୍ଛିତ କରି ଚାଲିଯିବାକୁ ଆଦେଶ କଲା । ସେମାନେ ବୁଝିପାରିଲେ । କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ ମଣିଆଁ ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଚାହିଁ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ତଳେ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । ମଣିଆଁ ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳା ସେମାନଙ୍କୁ ତଳୁ ଉଠାଇ ସୁନବାର ହାତଠାରି ଯିବାକୁ କହିବାରୁ ସେମାନେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଚାଲିଗଲେ । ଏକା ରହିଲା ସେହି ମୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀ । ମଣିଆଁ ତାକୁ ଯେତେ ଠାରି କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଚାଲିଗଲା ନାହିଁ ।

ମୂର୍ଦ୍ଧାରଗୁଡ଼ିକ ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପକାଇ ଗଲେ କାଳେ ପରେ ଅସଭ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଆସି ସେମାନଙ୍କର ମାଂସ ଖାଇଯିବେ ଏହା ଭାବି ମଣିଆଁ ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତବଡ଼ ଶୁଣିଲା ବାଉଁଶ ବୁଦା ନିକଟକୁ ମୂର୍ଦ୍ଧାରଗୁଡ଼ିକ ଘୋଷାଡ଼ି ନେଲା, ତହିଁରେ ମୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ଚଞ୍ଚଳା ତଳେ ବସି ସ୍ଥିର ଚକ୍ଷୁରେ ମଣିଆଁକୁ ଅନାଇ ରହିଥାଏ ।

ଶବଗୁଡ଼ିକ କଣ୍ଟାବାଉଁଶ ବୁଦାରେ ସଜାଇ ରଖି ସେ ଯେଉଁଠାରେ ଧନୁ ଏବଂ ଅଳ ରଖିଥିଲା ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ଗଲା । ଧନୁକୁ କାକରେ ଝୁଲାଇ ମୁଣି ହାତରେ ଧରି ବାଉଁଶ ବୁଦାପାଖକୁ ଗଲା । ଦେଖିଲା ମୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀ ଗୋଟିଏ ଶବ ଦେହରୁ ସୁନା ହାରଟି ଫିଟାଇଛି । ସେ ବାଧା ଦେଲା ନାହିଁ । ସୁନାହାର ଫିଟାଇବା ପରେ ସେ ଶବ ଉପରେ ଶୁଣିଲା କାଠ ଓ ବାଉଁଶ ଲଦିଦେଲା ଏବଂ ଚକମକି ପଥର ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଆଁ ବାହାର କରି ଲଗାଇଦେଲା । ନିଆଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଜଙ୍ଗଲରେ ଜାଣି ଜାଣି ନିଆଁ ଲଗାଇଛି । କାଳେ ଚାହିଁଆଡ଼େ ମାଡ଼ିଯିବ, ସେମାନେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବେ, ଏହା ଭାବି ମଣିଆଁ ମୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛିତ କରି ଚଞ୍ଚଳାକୁ କହିଲା, ପଛେ ପଛେ ଥାଏ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଅନେକଦିନ ହେଲା ଆହାର ଅଭାବରେ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଚାଲିବାର ଶକ୍ତି ତା'ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଲୋପ ପାଇଥିଲା । ଯାହାହେଉ ମଣିଆଁର କଥା ଶୁଣି ସେ ତାର ପଛେ ପଛେ ଟଳ ଟଳ ହୋଇ ଚାଲିଲା; କିନ୍ତୁ ପଛକୁ ପଡ଼ି ଯାଉଥାଏ । ଏଣେ ନିଆଁ ହାଉ ହାଉ ହୋଇ ଜଳିଉଠିଲାଣି ।

ମଣିଆଁ ପଛକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା, ଚଞ୍ଚଳା ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲିଛି । ମୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀ ଗୋଟିଏ ଗଛର ଉଡୁଆଳରେ ଠିଆ ହୋଇ ଜଳନ୍ତ ନିଆଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଭୟରେ ଥରୁଛି । ସେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ବୁଝିପାରିଲା, ସେ ଜାଣି ପାରିଲା ଯେ, ଅସଭ୍ୟ ଲୋକମାନେ ନିଆଁର ବ୍ୟବହାର ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ତାକୁ ହାତଠାରି

ପଛେ ପଛେ ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର କ୍ଳାନ୍ତ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ ଚଞ୍ଚଳାର ହାତ ଧରି
ଦୂର ପଦରେ ନିଆଁକୁ ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା ।

ବନ୍ଦୀଟି ତାର ଅନୁସରଣ କଲା ।

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଯେ ଅକାଶ ବନ୍ଧରେ । ନୌକା ଭିତରେ କ୍ଳାନ୍ତ ମଣିଆଁ
ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ । ନିକଟରେ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ ଅଜଙ୍ଗ । ଟିକିଏ ଆଡ଼ ହୋଇ ଦୂରରେ ଚଞ୍ଚଳା ।

ଦୁଇଦିନ ହେଲା ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ଅଜଙ୍ଗ (ଅଜଙ୍ଗ ପଟ୍ଟର ଅଧିବାସୀ
ହୋଇଥିବାରୁ ମୁକ୍ତବନ୍ଦୀକୁ ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ଅଜଙ୍ଗ ବୋଲି ଡକାଯିବ) ଶହ,
ହାତରୁ ମୁକ୍ତହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଶାଶ୍ୱତ ଅସୁସ୍ଥତା ନାହିଁ, ମାତ୍ର
ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଛି ସେ ଧୀର । ଦେହରୁ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ରକ୍ତ ଯିଏ
ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ବେଦନାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ସେ
ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ଦୁଇଦିନ ପରେ ଆଜି ତାକୁ ନିଦ ହୋଇଛି ।

ଅଜଙ୍ଗ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ପଳାଇଗଲା ନାହିଁ । ମଣିଆଁ ତାକୁ ବାରମ୍ବାର
କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ଅସମ୍ମତ । ପଳାଇ ଯିବାକୁ କହିଲେ
ସେ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ତଳକୁ ଅନାଇ ଚାଲି ବସିପଡ଼େ, କିଛି କହେ ନାହିଁ ।

ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଦିନ ରହି ଚଞ୍ଚଳା ସେମାନଙ୍କ ଭାଷା କିଛି
କିଛି ଶିଖିଛି । ଯେତେବେଳେ ମଣିଆଁ ନିଦ୍ରା ଥାଏ, ଚଞ୍ଚଳା ମଣିଆଁ ନିକଟରୁ
ଉଠିଆସି ଅଜଙ୍ଗକୁ ହାତଠାରୁ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଏ । ଅଜଙ୍ଗ
ବିନା ଆପତ୍ତିରେ ଠାରୁ ବୁଝିପାରି ଚଞ୍ଚଳାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ନିକଟସ୍ଥ
ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଇ ଏକ ପ୍ରକାର ଲତା ଦେହରୁ ପତ୍ର ଛିଣ୍ଡାଇ ଆଣେ । ଚଞ୍ଚଳା ନିଜ
ହାତରେ ପତ୍ରରୁ ରସ କାଢ଼ି ମଣିଆଁର କ୍ଷତସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଲଗାଏ । ଚଞ୍ଚଳାର
ଇଚ୍ଛାରେ ଅଜଙ୍ଗ ଦୁଇଦିନ ହେବ ଲୁଗା ପିନ୍ଧୁଛି । ଅବଶ୍ୟ ତାକୁ ଅତୁଆ ଅତୁଆ
ଲଗେ ।

ମଣିଆଁର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେଲା । ସେ ହାଇ ମାରୁ ମାରୁ ଦେଖିଲା, ନିକଟରେ
ଅଜଙ୍ଗ ବସିଛି । ସେପାଖେ ଚଞ୍ଚଳା ବସି ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବେ ଜଙ୍ଗଲ ଆଡ଼କୁ
ଅନାଇ ଚାଲିଛି ।

ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବେ ଜଙ୍ଗଲରେ ସେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ନି ଲଗାଇ ଆସିଥିଲା, ତାହା
ଅଦ୍ୟାପି ନିବାସିତ ହୋଇନାହିଁ । ବେଳକୁବେଳ ଅଧିକ ହୋଇ ଶେଷରେ

ମନ୍ଦର ନିକଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ିଆସିଲଣି । ଦୂରରୁ ଅଗ୍ନିଶିଖା ଶ୍ରମେ ଉପରକୁ ଉଠିବା ଦେଖାଯାଉଛି । ସେହି ଦିଗରୁ ପବନ ବହି ଅସୁଥିବାରୁ ଗରମ ପବନ ନୌକାର ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ଅଧସ୍ଥ କରିପକାଉଛି । ଶ୍ରମେ ଉତ୍ତପ ଅସନ୍ଧ୍ୟ ହେଲା । ଚଞ୍ଚଳା ପବନ ଆଜୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ମଣିଆଁ ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ମଣିଆଁକୁ ଜାଗ୍ରତ ଦେଖି କହିଲା, ଜଙ୍ଗଲରେ ନିଆଁ ଲାଗିଛି ବୋଲି ଆଜି ଶୁଣି ଗରମ ହେଉଛି । ବଡ଼ ଅସନ୍ଧ୍ୟ—

ମଣିଆଁ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଜଙ୍ଗଲରେ ନିଆଁ ଜଗାଇ ମୁଁ ଭୁଲ୍ କରିଛି । ଯେଉଁଥି ପାଇଁ ଏଠାକୁ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହି ଆସିଛି, ହୁଏତ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବାରେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇପାରେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ କମିଆସୁଛି । ଯଦି ଶେଷ ହୋଇଯାଏ, ହୁଏତ ଆମକୁ ଖାଦ୍ୟଭବରେ ଜୀବନ ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା, ଖାଦ୍ୟ ଅଭାବରୁ ଜୀବନ ହରାଇବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ନୌକାରେ ଗୁଡ଼ିଲ ତାଲି ପ୍ରଭୃତି ଯାହା କିଛି ଅଛି, ସେ ସବୁ ସେହିପରି ଥାଉ ।

ତେବେ ଖାଇବା କଣ ?

ଯେଉଁଦିନ ମୋତେ ନାରାୟଣ ସାଧବର ଲେକମାନେ ଆଣି ଏଠାରେ ଛଡ଼ିଦେଇ ଗଲେ, ତା'ର ପରଦିନ ମୁଁ ଏଠାର ନରମାଂସ ଭିକ୍ଷକାଣ୍ଡ ଅସଭ୍ୟଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ିଲି । ସେମାନେ ଯେପରି କଞ୍ଚା ମାଂସରେ ଲୁଣ ଏବଂ ମସଲା ଦେଇ ଖାଆନ୍ତି, ମୋତେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଦେଲେ । ମୁଁ ସେ ସମସ୍ତ କିଛି ଖାଇଲି ନାହିଁ । ମୋତେ ସେମାନେ ନ ମାର ଏତେଦିନ ଯାଏ କାହିଁକି ଯେ ରଖିଥିଲେ, ମୁଁ କହି ପାରୁନାହିଁ । କଞ୍ଚା ମାଂସ ଖାଉ ନାହିଁ ଦେଖି ସେମାନେ ମୋତେ ଦୁଧ ଏବଂ ଗୁରୁଡ଼ି ଆଣିଦେଲେ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ କାବା ହୋଇ ଭାବିଲି, ଏମାନେ ଦୁଧ ପାଇଲେ କାହୁଁ । ଦୁଧକୁ ଗୁରୁଡ଼ି କଲେ କିପରି, ଆଉଟିଲେ କିପରି, ଏମାନେ ତ ନିଆଁର ବ୍ୟବହାର ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଜାଣିଥିଲେ ନରମାଂସ ହେଉ ପଛକେ ଅନ୍ତିତଃ ସିଝାଇକରି ଖାଆନ୍ତେ ତ । ଯାହା ହେଉ ମୁଁ ସେହିଦିନ ଠାରୁ ଦୁଧ ଏବଂ ଦୁଧସର ଖାଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି ।

ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଗାଈ ରଖିଥିବେ ?

ସେମାନଙ୍କର ଗାଈ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ମାଂସ ସତାଇ ଖାଇବାକୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ କି କେବେ ଗାଈ ପାଖରେ ଥିଲେ ତା' ମାଂସ ନ ଖାଉଥାନ୍ତେ । ଦୁଧ କେଉଁଠାରୁ ଆଣନ୍ତି, ଏ ବିଷୟ ମୁଁ ପରେ ବୁଝିପାରିଲି । ଝୁରୁଝୁରୁରେ ଆମେ ବନ୍ଦୀଥିଲୁ, ଯେଉଁଠାରୁ ଆମକୁ ତୁମେ ମୁକ୍ତ କରି ଆଣିଲି ସେହି ସ୍ଥାନର ଅନତି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ

ଗଛ ଅଛି । ହୁଏତ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରିପାର, କିନ୍ତୁ ପରେ ନିଜେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ ଯେ, ସେହି ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଗଛର ଶୀର ହେଉଛି ଦୁଧ । ଗଛର ବକଳ କାଟିଦେଲେ ସେ ଗଛରୁ ଗାଡ଼ା ଆଉଟା ଦୁଧ ପରି ଶୀର ବାହାରେ । ଗାଈଦୁଧ ଏବଂ ସେହି ଚୁଷରୁ ବାହାରୁଥିବା ଦୁଧ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ବୁଝାଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁସବୁ ଶୀର ଶୁଖି ଯାଇ ମୁଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡା ହୋଇ ଅଠାପର ଗଛରେ ଲାଗିଥାଏ, ତାର ସ୍ୱାଦ ଟିକ୍ ଦୁଧସର ପରି । ଗଛଟି ଯେଉଁ ଫଳ ଫଳେ, ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ତା ଭିତରୁ ଯେଉଁ ରସପୂର୍ଣ୍ଣ ଶସ ବାହାରେ ତାର ସ୍ୱାଦ ତ କହିଲେ ନ ସରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର କହିବାର କଥା, ନିଆଁ ଲିଭିଗଲେ, ଆମେ ସେହି ଗଛରୁ ଦୁଧ ଆଣି ଖାଇବା ।

ଏ ଅଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଘଟଣା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ଆଉ ଖାଦ୍ୟର କୌଣସି ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ । ଆଉ କହିବ କି, ତୁମକୁ ନାରାୟଣ ସାଧବର ଲୋକମାନେ କାହିଁକି ଆଣି ଏଠାରେ ଛଡ଼ିଗଲେ ? ସେମାନେ ତୁମକୁ ପାଇଲେ କିପରି ?

ଚଞ୍ଚଳା ଚିନ୍ତାକଲ୍ଲ ତାର ଏ କାହାଣୀ କେଉଁଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ବିବାହ କଥାରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ ଭାବି କିପରି ତାକୁ ଲଜ ମାଡ଼ିଲା, କିନ୍ତୁ ତାର ଜୀବନ ଯେ ରସା କରିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଆଗରେ ନ କହିଲେ କାଲେ ସେ ଅନ୍ୟ କିଛି ଭାବନ୍ତି । କାଲେ ତାଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏପରି ଚିନ୍ତାକରି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲ୍ଲ ।

ବ୍ୟାଖ୍ୟାମଙ୍କ କଥାରୁ ପ୍ରକାଶ ଯେ, ସେ ଶିଶୁପାଳ ହୋଇ ତାମ୍ରଲତ୍ର ଫେରିଲେ । ଏହାର କାରଣ ଚଞ୍ଚଳାଙ୍କ ଘରେ ତ୍ରକାୟତର ଆକ୍ରମଣ । ତ୍ରକାୟତମାନେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଲୋକ । ଚଞ୍ଚଳାର ପିତା ଜୀବନ ହରାଇଲେ । ସେ ଏବଂ ତାର ଭାଇ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ତାମ୍ରଲତ୍ର ଅଣାଗଲା । ତାମ୍ରଲତ୍ରଠାରେ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କର ବିହେଦ ହେଲା । ଅଧିରାଜ ବୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଚଞ୍ଚଳା ଜାଣି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ବୋଇତରେ ସେ ବନ୍ଦୀ ଥିଲା, ତାହାର କୌଣସି ଲୋକକୁ ପଚାରିବାରୁ ଜଣାଗଲା, ଅଧିରାଜ ମୃତ । ଚଞ୍ଚଳା ହତାଶ ହେଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ବୋଇତ ସମୁଦ୍ରକୁ ଗଲା । ତାମ୍ରଲତ୍ରରୁ ବୋଇତ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଯେପରି ଟିକିଏ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଉଥିଲେ, ବୋଇତ ସମୁଦ୍ରରେ ପଶିଲାବେଳେ ସେତକ ତାକୁ ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟାଯାଏ ଗୋଟିଏ କୋଠାରେ ବନ୍ଦୀହୋଇ ଥାଏ । କିଛିଦିନ ପରେ ତାକୁ ସେ ବୋଇତରୁ ଅନ୍ୟ ବୋଇତକୁ ନେଇଗଲେ । ସେ ବୋଇତର ଲୋକମାନେ ଆଣି ତାକୁ ଏଠାରେ ଛଡ଼ିଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଏ ସବୁର କାରଣ ଚଞ୍ଚଳା କହି ପାରୁନା ନାହିଁ ।

ତା'ର କଥା ଶୁଣି ମଣିଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ କେତେ କଣ ଚିନ୍ତାକଲ । ଚଞ୍ଚଳା ତାର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ତୃଷିତ-ନେତ୍ରରେ ।

ଏହି ସମୟରେ ସେମାନେ ଅଜଙ୍ଗକୁ ଓଡ଼ା ସର ସର ହୋଇ ନଦୀକୂଳରୁ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସେ ତାର ଦୁଇ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମାଛ ଧରିଛି । ଚଞ୍ଚଳା ଅଜଙ୍ଗକୁ କଣଠାର ମଣିଆଁକୁ କହିଲା, ଅସତ୍ୟ ଆଦମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଏତେ ଦିନ ରହି ବୁଝିପାରୁଛି ସେ ସେମାନେ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ହୃଦୟ । ମନୁଷ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଯାହା ପାଇବେ ଟଙ୍କା ଟଙ୍କା କରି ଜୀବନ୍ତ କାଟି ଖାଇବେ । ଅଜଙ୍ଗ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ବାହାର । ସେ ଯେ ନରମାଂସ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମାଂସ ନ ଖାଏ, ତାହା ନୁହେଁ । ହେଲେ କଣ ହେଲା, ତାର ହୃଦୟଟି ଅନ୍ୟ ଉପାଦାନରେ ଗଠିତ, ମନରେ ଦୟା ମାୟାର ସ୍ଥାନ ଅଛି । ମୋର କଷ୍ଟ ଦେଖି ସେ ମୋତେ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ବସିଥିଲା । ଧରା ପଡ଼ିବାରୁ ତାକୁ ବନ୍ଦୀ ନଲେ । ଆହା ବିଚର ମୋତେ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜର ଜୀବନ ଦେବାକୁ ବସିଥିଲା । ଯେଉଁ ଜାତି ମୃତ ପିତା ମାତାଙ୍କର ମାଂସ ଖାଇବାକୁ କୃତ୍ରିମ ନୁହନ୍ତି, ସେପରି ଅସତ୍ୟ ଜାତିରେ ଅଜଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ ରହି ।

ମଣିଆଁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଅଜଙ୍ଗ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ଚଞ୍ଚଳାର କଥା ଶୁଣି ମଧ୍ୟ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ । ତାର ମନ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ଭବନାରେ ଆଦୋଳିତ । ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଦେଖି ଓ ତା କଥା ଶୁଣି ସୁଶୀଳା ତାର ମନେ ପଡ଼େ । ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ କେବେ କେବେ ଚଞ୍ଚଳା ଉପରେ ଆଖି ପକାଇ ଦେଖେ ସେ ତାର ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଛି । ମଣିଆଁର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ ସେ କେଜାଣି କାହିଁକି ଲଜିତ ହୁଏ । ଗଣ୍ଡ ରକ୍ତମ ଦେଖାଯାଏ । କିଛି ନ ଜାଣିଲାପରି ଅନ୍ୟଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଭଲ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବାରେଇ ଦିଏ ।

ସେଦିନ ମଣିଆଁର ଦୁଷ୍ଟ ଚଞ୍ଚଳା ଉପରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଚଞ୍ଚଳା ବାରେଇ ହୋଇ ଅଜଙ୍ଗ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ହାତ ଠାର ନିକଟକୁ ଡାକିଲା । ଅଜଙ୍ଗ ନିକଟକୁ ଆସିଲାକୁ ସେ ତାକୁ ପଚାରିଲା, ମାଛ କେଉଁଠୁ ଧରିଲା ?

ଅଜଙ୍ଗ ବଲ ବଲ କରି ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା, ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ହାତଠାର ତାକୁ ଦୁଃଖ ଦେଲାକୁ ସେ ମଧ୍ୟ ହାତଠାର ନଦୀକୂଳକୁ ଦେଖାଇ ଦେଲା । ମଣିଆଁ ଆନନ୍ଦରେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ମଜା ଦେଖୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଅଜଙ୍ଗ ଚଞ୍ଚଳା ନିକଟରେ ମାଛ ରଖି ସୁନବାର ଡଙ୍ଗାରୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲା । ଚଞ୍ଚଳା ବୁଝିଲା ସେ ଶୁଣିଲା କାଠ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯାଉଛି । କୁଳନ୍ତ-ଅଗ୍ନି ଦେଖିବାକୁ ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ । ଚଞ୍ଚଳା ନିଆଁ ଜାଳି ରୋଷାଇ

କରୁଥିବା ସମୟରେ ସେ ଦୂରରେ ବସି ନିଆଁ କିପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ-ଭାବରେ ଜଳୁଛି, ତାହାହିଁ ଦେଖୁଥାଏ ।

ଅଗରୁ ଶୁଖିଲା କାଠ ପାଖରେ ଥିଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଅଜଙ୍ଗକୁ ଗତିରେ ବୁଆ କଣ୍ଠ ଦେବ ନାହିଁ ଭାବ ଡାକିଲା, ଅଜଙ୍ଗ ଶୁଣ ।

ଅଜଙ୍ଗ ବୁଝିଛି, ତାର ଏ ଦୁଇଜଣ ଅଜଙ୍ଗ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ସେ ଫେରିଆସି ଚଞ୍ଚଳାକୁ କହିଲା, କାଠେ ଏବଂ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଜଙ୍ଗଲ ଆଡ଼କୁ ଦେଖାଇ ଦେଲା ।

ଚଞ୍ଚଳା ଅଜଙ୍ଗର ଓଡ଼ିଆ କଥା ଶୁଣି ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି କହିଲା, ଆରେ ଅଲକ୍ଷଣା ତୁ କଣ ଓଡ଼ିଆ କହି ଶିଖିଲୁଣି ?

ଅଜଙ୍ଗ ଚଞ୍ଚଳାର କଥାରୁ କଣ ବୁଝିଲା କେଜାଣି ପୁନର୍ବାର ଜଙ୍ଗଲ ଆଡ଼କୁ ଯିବାକୁ ବସିଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଡାକିଲା, ଅଜଙ୍ଗ, କାଠ ଅଛି । ଯା ନା ଗତିଟା ପରା । ଅଜଙ୍ଗ ଉତ୍ତର କଲା, କାଠୋ । ଅଛି ଯାଁ ନାଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ହାତ ଏବଂ ମୁଖର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଦେଖାଇ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝାଇ ଦେଲା । ଅଜଙ୍ଗ ତାର ନିଜ ଭାଷାରେ କଣ କହୁ କହୁ ବାଲି ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ପଛଆଡ଼ୁ ମଣିଆଁ ଆସି ହଠାତ୍ ପଚାରିଲା, ତୁମେ ସୁଶୀଳାର କୌଣସି ଖବର ଜାଣ କି ?

ମୁଁ ତ ତମକୁ ସେହି ବସ୍ତ୍ରସ୍ତରେ ପଚାରିବି ପଚାରିବି ହେଉଛି । କାଳେ ମନରେ କଣ ଭାବିବ, ସେଥିପାଇଁ ଆଜିଯାଏ କିଛି ପଚାରି ନାହିଁ । ସେ ମୋର ପିଲାଦିନର ସାଙ୍ଗ । ଆହା ସେ ମୋତେ କେତେ ଭଲ ପାଏ । ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି, ତେମେ ଦୁଇଜଣ ଜାତିରେ କେବେ କେବିତ୍ତି ହୁଅଁ । ବାପା ମା କାହିଁକି ସେହିପରି ସନ୍ଦେହ କରୁଥିଲେ ।

ଚଞ୍ଚଳାର ମୁଖ ଆରକ୍ତ ହେଲା । ସେ ଆଉ ମଣିଆଁକୁ ଅନାଇ ପାରୁନା ନାହିଁ । ଦୁଷ୍ଟି ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଫେରାଇ ନିଜ ସମୟ ପରେ ରୁଦ୍ଧକଣ୍ଠରେ ଆରମ୍ଭକଲା, ମୋର ଆଜି ଭଲ ଭାବରେ ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ଜନ୍ମଦିନ ଦିନ ମୁଁ ଓ ସୁଶୀଳା ତମକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଅନେକ ବେଳଯାଏ ବସିଥିଲୁ । ବଦାପନା ଶେଷ ହେଲା । ମା ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଯେତେ କହିଲେ ମୁଁ ଖାଇଲି ନାହିଁ । ତମ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବାକୁ ମୁଁ ଲୋକ ପଠାଇଲି । ଲୋକ ରାତି ଦିଗଡ଼କୁ ଫେରିଆସି କହିଲା ଯେ ତମର ଦେଖା ପାଇଲା ନାହିଁ ।

ମଣିଆଁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ପଚାରିଲା, ସତେ ?

ସତ କହୁଛି, ସୁଶୀଳା ପ୍ରତି ମୋର ଭାବ ରାଗ ହେଲା । ସେହି ସାଥରେ ମୁଁ ଖାଇ ପିଇ ଶୋଇଲି । ପରଦିନ ସକାଳେ ତମକୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ପରୁରବି ଭାବୁଥିଲା । ତେମେ କି ସୁଶୀଳା କେହି ଆସିଲ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଅନାଇ ଅନାଇ ଅନେକ ଦିନ ଚାଲିଗଲା । ପରେ ବୁଝି ପାରିଲି ତେମେମାନେ ନାହିଁ । ଲୋକେ କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର କହିଲେ ।

କ'ଣ କହିଲେ—?

ଅଙ୍ଗୋର ଅଙ୍ଗୋର ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା, ଆମ ଗାଁର ଅନେକ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ କରିଲେ ଯେ, ତେମେ ଦୁଇଜଣ ଭଜନା ଓ ରୂପେଇଙ୍କର ପୁଅ ହିଁ ଆନୁହୀଁ ।

କଣ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲେ ?

ତମମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ ଶହ ହାତରୁ ରକ୍ଷାକରି ପୁଅ ପରି ପାଳୁଥିଲେ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଲୋକେ କହିଲେ, ବୋଧହୁଏ ତେମେ ଜାଣି ପାରିଛ ତେମେ କାହାର ପୁଅ ଏବଂ ତମ ଘର କେଉଁଠି । ସେଥିପାଇଁ ଭଲ ଭଉଣୀ ଦୁହେଁ ନିଜ ଘରକୁ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ କହିବାର ଶୁଣିଛି, ତେମେ କୁଆଡ଼େ ଜଣେ ମସ୍ତବତ୍ତ ବଣିକର ପୁଅ ।

ଆଜ୍ଞା, ଲୋକେ କିପରି ଜାଣିଲେ ଆମେ ଭଜନା ଓ ରୂପେଇଙ୍କର କିଛି ନୋହୁ ବୋଲି ?

ମୁଁ ତା ଠିକ୍ କହିପାରୁ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ସମ୍ଭବ ଅନୁମାନ । ଚଞ୍ଚଳାକୁ ମୁହଁର ଓଡ଼ଣା କାଢ଼ିବାର ଦେଖି ମଣିଆଁ ନୌକାର କାନ୍ଥକୁ ଆଉଜି ତାକୁ ଅନାଇଲା । ସତେ ଯେପରି ସେ ଚଞ୍ଚଳାର ହୃଦୟ ଭିତରୁ କଥାର ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ କଣ ଦେଖୁଛି । କିଛି ସମୟ ପରେ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲାପରି ଉଚ୍ଚାରିଣ କଲା, ଅନୁମାନ ନା । ଲୋକଙ୍କର ତ ଅନୁମାନ କରିବାର ଫମତା ବେଶୀ ।

ହଁ, ଅନୁମାନ ।

ମୋ ମତରେ—ଚଞ୍ଚଳାର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁରେ ଚନ୍ଦ୍ର ନ୍ୟସ୍ତ କରି ।

ମୁଁ ଆଉ ଅନୁମାନ କରିବି କ'ଣ ? ସୁଶୀଳାଠାରୁ ତ ଶୁଣିଥିଲି ଯେ ତୁମେ ଦୁଇଜଣ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ନୁହଁ । ତମକୁ ଭଜନା ପାଳୁଥିଲା ଏବଂ ତାକୁ ତୁମେ ପାଳୁଥିଲ । ତାଠାରୁ ଏତକ ଶୁଣି ମୁଁ ହତାଶ—

କଣ କହିବାକୁ ବିସିଥିଲା କହିଲା ନାହିଁ ଜାଣି ମଣିଆଁ ଘଟଣାଟି ଅନୁମାନ କରିନେଲା । ତାର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଦିନେ ସୁଶୀଳା ତାକୁ କହିଥିଲା, ଚଞ୍ଚଳାପରି

ଗୁଣବତ୍ତ କନ୍ୟାକୁ ଧୀରୁପେ ପାଇ ତୁମେ ଭାବୁ ସୁଖୀ ହେବ । ସେ ଯଦି କାଳର ମନ ଆଗରୁ ବୁଝି ନଥାନ୍ତା, ଏପରି କହନ୍ତା କାହିଁକି ?

ସେଥିରେ ତମର ହତାଶ ହେବାର କାରଣ ? ମଣିଆଁ ପଚାରିଲୁ ।

ଉଭୟେ କିଛି ସମୟ ଗାତବ ରହିଲେ । ଗାତବତା ଭଙ୍ଗକରି ମଣିଆଁ ପଚାରିଲା, ଲୋକେ ଭଲ ଆମର ଆକର୍ଷଣକୁ ଅନୁରାଜନ ବିଷୟରେ ଆହୁର କଣ ଅନୁମାନ କରିଥିବେ କହୁ ପାରିବ କି ? ଲୋକଙ୍କର ଅନୁମାନ କରିବାର ସମତା ଦେଖି କି ନା !

କେତେକ କହିଲେ ମଣିଆଁ ବୋଧହୁଏ ସୁଖୀଲାକୁ ବିବାହ କରି ନିକଟସ୍ଥ କୌଣସି ଗ୍ରାମରେ ଘରକର ରହିବାକୁ ଚାଲି ଯାଇଛି ।

ଏଥିରେ ତମର କ'ଣ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ?

ମୋ ବିଶ୍ୱାସ— ?

ହଁ, ତମର—

ସତ କହୁଛି, ଏ କଥା କାହିଁକି ମୋର ମନକୁ ଆସିଲା ।

ତମମାନଙ୍କର ଶେଷ ଅନୁମାନଟି ଯେ ଏକାଥରେ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ, ତା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ଅସଲ କଥାଟା କେହି ଅନୁମାନ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକରି ପଚାରିଲା, ତେବେ ତମର ସୁଖୀଲା ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ହୋଇ ଯାଇଛି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୟାକର ମୋତେ କହୁ ସୁଖୀଲାକୁ କେଉଁଠି ରଖିଛ ।

ଏତେ ଶୀଘ୍ର ମୋର ପ୍ରଶ୍ନ ଯେ ଭୁଲିଗଲା । ମୁଁ ତମକୁ ଠିକ୍ ତାହା ହିଁ ପଚାରିଥିଲି । ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ବୋଉଠିରେ ବନ୍ଦୀ ଥିଲ, ସୁଖୀଲା ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଜାଣିଥିବ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଟିକିଏ ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ମନକୁ ମନ କହିଲା, ମୋର ଅନୁମାନ କ'ଣ ତାହା ହେଲେ ସତ ? ସେ ସ୍ତର କ'ଣ ସୁଖୀଲାର ? ତାପରେ ମଣିଆଁକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲା, କହ, କହ, ସୁଖୀଲା ସଙ୍ଗେ ନାରାୟଣ ସାଧବର କି ସମ୍ପର୍କ ? ପ୍ରଥମେ କହ ତୁମେ କ'ଣ ସୁଖୀଲାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ବିବାହ କରିଛ ?

ମଣିଆଁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସହିତ କହିଲା, ଆଗ କହ ତମର ଅନୁମାନ କ'ଣ ? କେଉଁ ସ୍ତର ସୁଖୀଲାର ବୋଲି କହୁଥିଲ । ପରେ ମୁଁ ସବୁକଥା କହିବ ।

ମୁଁ ଏ ସବୁ କଥା ଭାବି, ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ମୁଣ୍ଡ ବୁଲୁଛି, ମୋର ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦଅ ଭଲ ।

ମଣିଆଁ ଠିକେ ଠିକେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ସୁଶୀଳାର ପହ, ପହର ଚାରିଲ ଅର୍ଥ, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ମଣିଆଁର ମାଛସହ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ, ସୁଶୀଳାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ, ସମୁଦ୍ରରେ ବୋଇତ, ମଣିଆଁର ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ, ମୁକ୍ତି, ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ । ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ମନର ଅବସ୍ଥା, ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ସପର୍ମନଗର, ସିଙ୍ଗାପୁର, ଜାଭା ଏବଂ ବାଲି । ମଣିଆଁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—

ଚଞ୍ଚଳା ପ୍ରିୟ ହୋଇ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣିଗଲା । ମଣିଆଁର ବକ୍ରବ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ରୁ ସେ ଡାକଲା,—ଅଜଙ୍ଗ ।

ଅଜଙ୍ଗ, ଓଁ, କହି ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଚଞ୍ଚଳା ତାକୁ ମାଛ ଓ ଛୁରି ବଢାଇ ଦେଇ କହିଲା, ନେ ଆକୁ କାଟ । ହାତ ଓ ମୁହଁର ଭାବଭଙ୍ଗୀ କରି ମନର ଭାବ ରୁପାଇ ଦେଲା । ମାଛ କାଟିବାକୁ ହେବ ଅଜଙ୍ଗ ଏହା ରୁଷିପାର କହିଲା, ନେ ଆଙ୍ଗୁ କାଟୋ । ମାଛ ଓ ଛୁରି ନେଇ ଚାଲିଗଲା ।

ଏମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନ ଶୁଣି ମଣିଆଁ ମନେ ମନେ ହସିଲା ।

ଅଜଙ୍ଗ ନିକଟରୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା, ତେବେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଶୀଳା । ତଥାପି ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ସୁଶୀଳା ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲା, ତମ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ସେ ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାର କଥୋପକଥନ ଶୁଣିଲେ ଯେ କେହି ଅନୁମାନ କରି ପାରିବ ଯେ ବକ୍ରା ନିଶ୍ଚୟ ନାରାୟଣ ସାଧବର ସ୍ତ୍ରୀ । ଅତଏବ ସେ କେବେ ସୁଶୀଳା ହୋଇ ନ ଥିବ । ତାମ୍ରଲିପ୍ତଠାରେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ସଙ୍ଗରେ ମୋର ଅନେକ ଥର ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଯେଉଁ ବୋଇତରେ ଥିଲି, ସେ ସେହି ବୋଇତକୁ ଅନେକ ଥର ଆସେ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । କେବଳ ମୋ ସଙ୍ଗେ କଥୋପକଥନ କରି ନାନାପ୍ରକାର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇବାକୁ । ଆହା, ବିଗୁରି କେଡ଼େ ହତାଶ ହୋଇ ଫେରେ । ମୁଁ ତାର ସ୍ବର ଉତ୍ତମରୂପେ ମନେ ରଖିଥିଲି । ପରେ ବୋଇତ ସମୁଦ୍ରରେ ଚାଲିଲା । ମୁଁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଗୋଟିଏ କୋଠାରେ ରହିଲି । ମୁଁ ଯେଉଁ କୋଠାରେ ରହିଥିଲି, ତାହା ପ୍ରଶସ୍ତ, ଆଲୋକିତ । ଚେଣୁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ତମପରି ମୋତେ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ସହବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ମୁଁ ଯେଉଁ କୋଠାରେ ଥିଲି, ତାକୁ ଲାଗି ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କୋଠା । ସେହି କୋଠାରେ ଅନେକ ସମୟରେ ମୁଁ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ କଥୋପକଥନ ହେବାର ଶୁଣେ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ପୁରୁଷ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ସ୍ତ୍ରୀ । ପୁରୁଷର ସ୍ବରକୁ ଅନୁମାନ କରି ନେଲି ସେ ନିଶ୍ଚୟ ନାରାୟଣ ସାଧବ । ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ବର ମୋର ପରିଚିତ ପରି ବୋଧହେଲା, ଯେପରି କି ସୁଶୀଳାର ।

ତାର ଚେହେରା କ'ଣ ?

ଚେହେରା ଦେଖିଲେ କ'ଣ ମୁଁ ତାକୁ ଚିହ୍ନି ପାର ନ ଥାନ୍ତି ? ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ପାରନାହିଁ ।

ପାହାଡ଼ ଆଡ଼େ ଜଳୁଥିବା ନିଆଁ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ମଣିଆଁ ପ୍ରବୃତ୍ତ, ତମର କ'ଣ ବିଶ୍ୱାସ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଖୀଲା !

ସେ ସୁଖୀଲା ହେଉ କିମ୍ବା ଆଉ କେହି ହେଉ, ନାରାୟଣ ସାଧବର ସ୍ତ୍ରୀ । ସୁଖୀଲା କି ତୁହେ ? ମୁଁ କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ତାର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଏବଂ ମୋର ବାଲ୍ୟ-ସଙ୍ଗିନୀ ସୁଖୀଲାର କଣ୍ଠ-ସ୍ୱର ଏକା ।

ତମର କାହିଁକି ବିଶ୍ୱାସ ସେ ନାରାୟଣ ସାଧବର ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ?

ଉତ୍ତର କଥା କଥୋପକଥନରୁ ।

ବିଶ୍ୱାସଯାଉନା ?

ହୁଏତ ସେ ସୁଖୀଲା ନ ହୋଇ ଆଉ କେହି ହୋଇଥିବ । ଟିକିଏ ଭାତ ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳା କହିଲୁ ।

ସୁଖୀଲା ! ତୁ ନାରାୟଣର ସ୍ତ୍ରୀ ? କହି ମଣିଆଁ ଦୁଃଖରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ଚଞ୍ଚଳା ମଣିଆଁକୁ ଅନାଇଁ କେତେ କଣ ଚିନ୍ତା କରି ଡାକିଲା, ଅଜଙ୍ଗ, ଧାଡ଼େ ଆ ।

ଅଜଙ୍ଗ ଖଣ୍ଡେ କଦଳୀ ପତ୍ରରେ କଟା ମାଛ ଘେନି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ କହିଲା, ଯାଡ଼େୟାଁ ।

ଚୁଲ୍ଲୀପଣା କଣ କହୁଛୁ ରେ, ଯା ବାଲି ଉପରେ ବସିବୁ ଯା—କହି ତାକୁ ହାତ ଠାରୁ ଚୁଟାଇ ଦେଲା ।

ଅଜଙ୍ଗ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଚଞ୍ଚଳା ଆସିଲା ଚୁଲ୍ଲୀ ଲଗାଇବାକୁ । ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲା, ଓଃ ଆଜି ବଡ଼ ଡେର ହୋଇଗଲାଣି ।

ଆହୁରି ଅନେକ ଦିନ କଟିଗଲାଣି । ଏଣିକି ମଣିଆଁ ପ୍ରଭୃତି ଆଉ ନୌକାରେ ରାତ୍ରି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟହ ନୌକାରୁ ଯାଇ ବହୁ ଦୂରରେ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଧନର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା କଷ୍ଟକର ହେଲା । ତେଣୁ ନୌକା ନିଆଁଲୁଲରେ ବାନ୍ଧି ସେମାନେ ହଲୁ ମନ୍ଦିରରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି । ମଣିଆଁ ପ୍ରତ୍ୟହ ଯାଇ ତାର ନୌକା ଦେଖିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆଣିବାର ଥିଲେ ଆଣେ ।

ପ୍ରାୟ ଦଶଦିନ ପରେ ଜଙ୍ଗଲରୁ ନିଆଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଲଭିଗଲା । ନିଆଁ ଲଗାଇବା ଦ୍ଵାରା ମଣିଆଁ ପ୍ରଥମେ ଯାହା ଭାବିଥିଲା ଖରାପ କରିଛି, ସେ ଧାରଣା ତାର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ଅଗ୍ନିର ପ୍ରଭାବରେ କେଉଁ କାଳର ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିରଟି ଏକାଥରକେ ଭାଙ୍ଗି ନୁପଡ଼ିତ ହୋଇଛି । ତହିଁରେ ମଣିଆଁର ଚିତ କଣ ? ବରଂ ଲାଭ ହେଲା । ଜଙ୍ଗଲ ଜଳିଯାଇ ଥିବାରୁ କୌଣସି ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁଙ୍କର ଭୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ନିର୍ଭୟରେ ଯଥେଚ୍ଛା ଭ୍ରମଣ କରି ପାରିଲେ । ଧନ ଖୋଜିବାରେ ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା ହେଲା ।

ଦୁଇ ଛୋଟ ପକ୍ଷୀର ମଧ୍ୟରେ ଉପତ୍ୟାକା । ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସତକୁ ସତ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାରରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ପଥରର ଖୋଲ ବା ଗହର ଭଗ୍ନ ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛି । ଏହି ଗହମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟିରେ ଧନ ଅଛି, କିପରି ବା ମଣିଆଁ ଜାଣିବ ? ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟରେ ତାର ପିତା ଯେଉଁ ଏକନ୍ରିଶ ଗହରର କଥା କହିଥିଲେ, ସେ କଥା ମଣିଆଁର ବେଶ୍ ମନେ ଅଛି । ଗଣି ଗଣି କେଉଁ ଗୋଟିକ ଯେ ଏକନ୍ରିଶ ଗହର ସେ ଛିରକରି ପାରୁନାହିଁ । ଯହିଁରେ ତାର ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ସେ ତାକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖେ । ପରେ ଅନ୍ୟଟି ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ । ଏଥିରେ ଟେଲା ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ଅଜଙ୍ଗ ଏ ସବୁର କୌଣସି କାରଣ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ । ତାର ପ୍ରଭୁ-ମାନେ ଯେପରି ଧନ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି, ସେ ଅଦ୍ଭୁତକରଣ କରି ସେହିପରି ପଥର ଅଡ଼େଇ, ଲଟାପତ୍ର ଆଦିରେ ମନକୁମନ କଣ ଦେଖେ । ଟେଲା ଏବଂ ମଣିଆଁ ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ସମୟ ସମୟରେ ହସନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ କାହାର ହସକୁ ଖାତିରି ନ କରି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ଦିନେ ଦିନେ ଟେଲା ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିରରେ ଥାଇ ରୋଷାଇ କରେ । ଅଜଙ୍ଗ ଏବଂ ତାର ପ୍ରଭୁ ଦୁଇଜଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ପଶି ପୁଷ୍ପପତ୍ର ଖୋଜନ୍ତି ।

ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିରଟି ଉତ୍ତରେ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଉତ୍ତଳୀୟ ଶିଳ୍ପୀ ହସରେ ନିର୍ମିତ । ଅବଶ୍ୟ ତାହାର ଦେହରେ ଏପରି କିଛି ଅସାଧାରଣ କାରିଗରୀ ହୋଇ ନାହିଁ, ଯାହା କି ଜଗତବିଖ୍ୟାତ ଉତ୍ତଳୀ ଶିଳ୍ପୀର ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ନିର୍ମିତ ବୋଲି ଚିହ୍ନାଇ ଦେବ । ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ଉତ୍ତଳୀୟ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ ଯେପରି, ଏହି ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିରର ଗଠନପ୍ରଣାଳୀ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ଏହାକୁ କିଏ ନିର୍ମାଣ କରିଛି ଜାଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଉତ୍ତଳରୁ ଶିଳ୍ପୀ ଆସି ଏ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି କି ଜବର୍ଦ୍ଦାସର ଉତ୍ତଳ ବାଝିଆ ଏଠାରେ ନିଜ ଜାତିର କୃତତ୍ଵ ଦେଖାଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ମଣିଆଁ ସ୍ଥିରକରି ନ ପାରୁ ଭଜନାର ମତକୁ ଉଚିତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଭଜନା ତାର ଦୈନିକ ଜୀବନରେ ମନ୍ଦିରର ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନାକର ଶେଷରେ

ଲେଖିଛି, ଉତ୍କଳୀୟ ବଣିକ ବା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରକୃତି—ସେମାନେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଯେଉଁଠିକି ଯିବେ, ପ୍ରଥମେ ଧର୍ମର ଟେକ ରଖିବାକୁ ଏବଂ ପୂଜାର ସୁବିଧା ପାଇଁ, ସେଠାରେ ଦେଉଳ ତୋଳିବେ । ବୋଧହୁଏ କେହି ଉତ୍କଳୀୟ ସୌଦାଗର ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅନୁଚରମାନେ କିମ୍ବା ଜଗଦ୍‌ଦୀପର ଉତ୍କଳୀୟ ଉପନିବେଶକମାନେ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରି ପ୍ରଥମେ ଦେଉଳ ତୋଳାଇଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପରେ ହୁଏତ ଏଠାକାର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ, ଜାବ ଜନ୍ମକ ଭୟରୁ ସେମାନେ ଉପନିବେଶ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧା ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଐତିହାସିକ ଲିପିର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଲେଖାଅଛି, ଯେତେବେଳେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ବରାବର ବିବାଦ ଆବହମାନ କାଳରୁ ଚାଲି ଆସିଛି, ଉଭୟ ଧର୍ମର ନେତାମାନେ ଚେଷ୍ଟାକରି ଆସିଛନ୍ତି କିପରି ପୂର୍ବଦେଶମାନଙ୍କରେ ନିଜ ନିଜର ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ ବଢ଼ାଇ ବୋଧହୁଏ ସେହି ସମୟରେ ଚୀନଦେଶର କୌଣସି ରାଜା (ଯେ ଜଗତରେ ଘେଷଣା କରାଇ ଥିଲେ—କେଉଁଠାରେ ପଞ୍ଚତର ପଥର ଦେହରେ ଖୋଳାଇ ବା ଲିଖିତ ପଦ ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇ,—ଯେଉଁ ଲୋକ, ବାଲିଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ଧନର ଅଧିକାରୀ ହେବ, ସେ ଜଗତରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରିବ) ଏଠାରେ ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ପ୍ରଥମେ ତୋଳାଇ ଥିଲେ । ଦୁଇ ମନ୍ଦିରକୁ ତୁଳନା କଲେ ଜଣାଯାଏ, ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିରଟି ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର ଅପେକ୍ଷା ପୁରାତନ । ବୋଧହୁଏ କେହି ଉତ୍କଳୀୟ ଧନୀ ବଣିକ ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ଦେଖି ନିଜ, ଧର୍ମର ଟେକ ରଖିବାକୁ ଏଠାରେ ହିନ୍ଦୁମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇ ଅଛନ୍ତି । ଭଜନାର ଏହି ଶେଷ ଯୁକ୍ତିରେ ‘ଶିଆଁ’ ଏକମତ ହେଲା ।

ଘର ମଧ୍ୟରେ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପିତ । ଶିବମୂର୍ତ୍ତିର ସମ୍ମୁଖରେ ବିସ୍ତୃତ ମୁଖ-ଶାଳା । ଏହାର ଡାହାଣ କରକୁ ବଖୁରୀଏ ଏକମନ୍ତ ପକ୍ତା । ଦେବାଳୟର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଦ୍ୱାର ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଆଉ ଗୈର ଡକାୟତର ଭୟ ନାହିଁ । ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଗୃହୋକ୍ତ କୋଠରୀରେ ଥାଏ । ରୋଷାଇବାସ ହୁଏ ମୁଖଶିଆଳି ଭିତରେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ରାତିରେ ସେହି ମୁଖଶିଆଳରେ ଶୁଅନ୍ତି ।

ଞ୍ଜଳା ବ୍ରହ୍ମଣର କନ୍ୟା । ପିତା ଗୃହରେ ସେ ମଃଛମାଂସ ଖାଇ ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଘରର ପୁରୁଷମାନେ ମାଛମାଂସ ଖାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଞ୍ଜଳା ମାଛମାଂସ ଖାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ନୋହଲେ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରନ୍ତା କିପରି ? ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଦୁଧ ଗଛର ଦୁଧ ଖାଇ ସେ ନିଜର କ୍ଷୁଧା ନିବାରଣ କରି ପାରନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଏତେ ତ୍ୟାଗକରି କଷ୍ଟରେ ଜୀବନଧାରଣ କରିବାକୁ ସେ ଇଚ୍ଛା କଲା ନାହିଁ ।

ଆକାଶ ମେଘାଛଳ । ମଣିଆଁ ଅଭ୍ୟାସାନ୍ତରାୟୀ ଧନର ଅନ୍ୱେଷଣ କରବାକୁ ଚାଲିଗଲା । ଅଜଙ୍ଗ ମାଛ, ମାଂସ ଓ ଦୁଧ ସଂଗ୍ରହ କରବାକୁ ବଢ଼ିସକାଳୁ ଚାଲିଗଲା । ସଙ୍ଗରେ ଖଣ୍ଡେ ଧନୁ ଓ ମଣିଆଁ ମାରି ନେଇଥିବା କେଇଖଣ୍ଡି କାଣ୍ଡ ରଖିଥିଲା । କିପରି ଧନୁଶର ବ୍ୟବହାର କରବାକୁ ହୁଏ, ମଣିଆଁ ତାକୁ ଆଗରୁ ବତାଇ ଦେଇଥିଲା । ସେ ଅଳ୍ପଦିନ ଅଭ୍ୟାସ କରି ଭଲ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପାରୁଥିଲା । ଆଜି ଚଞ୍ଚଳା ନିକଟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଯାଇଛି ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟାଏ ଠୋକୁ (ଠେକୁଆ) ମାରି ଆଣିବ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଏକାକିନୀ ଦେଉଳ ଆଗରେ ବାସି ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ଥିଲା । ଆଜି ମୋର ବାପ ମା କାହାନ୍ତି ? ଭାଇ କାହିଁ ? ସମାଜ ଛାଡ଼ି ଦେଶ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଅପହରାରେ ପଡ଼ିଛି । ବାପା ମୋର ମୃତ । ମାଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଶହସ୍ରପକ୍ଷର ଲୋକମାନେ ଭାଇଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇଛନ୍ତି । ମୋ କପାଳରେ ଏତେ କଷ୍ଟ ଠାକୁରେ ରଖିଥିଲେ କାହିଁକି । ଆମର ଏ ଦୁରବସ୍ଥା ହେଲା କାହିଁକି ? ଭଗବାନ, ଯଦି ତୁମେ ସତ୍ୟ, ନାରାୟଣ ସାଧବକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେଉ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ତମ ରାଜ୍ୟରେ କ'ଣ ପାପ ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ ? କାହିଁ ନାରାୟଣ ସାଧବ ପରି ରାଜସ୍ୱ, କାହିଁ ମଣିଆଁ ଭାଇପରି ପୁଣ୍ୟବାନ ପୁରୁଷ ! ଏ ଯୁଗରେ କ'ଣ ପାପର ଜୟ ହେବ ବୋଲି ତମର ଆଦେଶ ଅଛି ଭଗବାନ । ଚଞ୍ଚଳାର ଚୟ ଛଳ ଛଳ ହେଲା ।

ଆଉ ବୁଝା ଚିନ୍ତାରେ ଲାଗିନାହିଁ । ଯାହା ହେବାର ହୋଇ ସାରିଛି । ବୁଝା ଅଜାତକୁ ଭାବ ମନରେ କଷ୍ଟ ଆଣିବା ନିଶ୍ଚୟୋକ୍ତ । ତହିଁରେ ନିଜର ଜୀବନ କେବଳ ଦୁଃଖମୟ ହେବ । ମଣିଆଁ ଭାଇ ତେବେ ଧୀରରପୁତ୍ର ନୁହେଁ । ଭଜନାର ଦୈନିକ ଜୀବନ ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଜଣାଯାଉଛି ମଣିଆଁ ଭାଇ ଜଣେ ବିଶ୍ୟାତ ବଣିକଙ୍କ ପୁଅ । ସୁଶୀଳା କଥାରୁ ଯାହା ସନ୍ଦେହ କରୁଥିଲା, ଏବେ ତାହା ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି । ସୁଶୀଳା ଯେ ଯୁଦ୍ଧର କେହି ନୁହେଁ, ଏହା ନିଶ୍ଚୟ—

ମଣିଆଁ ଭାଇ ମୋତେ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ବଞ୍ଚାଇଛନ୍ତି । ମୋର ଜୀବନ ଉପରେ ସବୁ ଅଧିକାର ତାଙ୍କର ।

ଚଞ୍ଚଳାର ଚୟପ୍ରାନ୍ତରୁ ଲୋଡ଼କବିନ୍ଦୁ ଶୁଷ୍କ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମଣିଆଁ ହସହସ ମୁହଁରେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଚଞ୍ଚଳାର ଚୟରେ ଜଳ ଦେଖି ତାର ମୁହଁଟି ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ କୋମଳ ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲା, ଚଞ୍ଚଳା ତମେ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ?

ଚଞ୍ଚଳା ହାତମାଝିରେ ଆଖି ପୋଛି ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତା ହୋଇ ଉତ୍ତର କଲା, କାହିଁ, ନାହିଁ ତ ।

ମୁଁ ତ ନିଜେ ଦେଖୁଛି । ଭୁରୁଡ଼େଇଲେ ମୁଁ ମାନବ କାହିଁକି ?

ଚଞ୍ଚଳାକୁ ନାରବ ଦେଖି ମଣିଆଁ ପ୍ରବୋଧ କରିବାକୁ କହିଲା, ଅଜାତକୁ ଭୁଲିଯାଅ । ଦୁଃଖମୟ ଅଜାତ ମନରେ କେବଳ ଦୁଃଖ ଅଟେ । ଭବିଷ୍ୟତ ଉପରେ ଆଶା ରଖି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଧନର ପ୍ରଭାବରୁ କେବଳ ତମର ନୁହେଁ ସମସ୍ତ ଦେଶ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଛି, ତାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ । ଏତେ ପରିଶ୍ରମ, ଏତେ କଷ୍ଟ ସହିଥିଲି ଯେଉଁଥିପାଇଁ, ତାହା ଆଜି ସଫଳ ହୋଇଛି । ଆଉ ମୋର ଧନର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ କୃପାରୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଗାଧ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ । ମୋ ଧନ ଭୁଲନାରେ ନାରାୟଣ ସାଧବର ଧନ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର । ଭାବିଛି ଏଥର ଉତ୍କଳକୁ ଯାଇ ନାରାୟଣ ସାଧବ ବିଷୟରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଭିଯୋଗ କରିବି । ସେ ଯଦି ଶୁଣନ୍ତି ଉତ୍ତମ, ନୋହିଲେ ବାଲିରାଜା ନିଜେ ନାରାୟଣର ବିଚାର କରିବେ ।

ବାଲିରାଜା କିଏ ।

ଏତିକି ବୁଝିପାରୁନା ଚଞ୍ଚଳା ! ତେବେ କହ ରମଣୀର ଉଦ୍ଦାର ମହିଷ, ଏହି ସମାନ୍ୟ କଥାଟି ବୁଝି ନ ପାର ପରାସ୍ତ ହେଲ । ମୁଁ ବାଲି ଅଧିକାର କରୁଛି । ତେଣୁ ଆଜିଠାରୁ ମୁଁ ନିଜକୁ ବାଲିରାଜା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଛି । ଯେଉଁ ବାଲିର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଅସତ୍ୟ ବୋଲି ଭାରତୀୟମାନେ ଘଣ୍ଟା କରନ୍ତି, ସେହି ଅସତ୍ୟ ଜାତିକୁ ନେଇ ମୁଁ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବି । ତାଙ୍କୁ ସତ୍ୟତା ଶିଖାଇବି ।

ଚଞ୍ଚଳା ସ୍ମୃତ ହସି କହିଲା, ତେବେ ତ ଆପଣ ଆପଣଙ୍କର ଅଜାତକୁ ଭୁଲି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଯଦି ଅଜାତକୁ ଭୁଲି ଯାଇଥାନ୍ତେ ଆଜି ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ ।

ଚଞ୍ଚଳା ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ଆପଣ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କଲ । ଦେଶର ରାଜାଙ୍କୁ ଆପଣ ନ କହି ଅନ୍ୟ କିଛି କହିବା ଅନ୍ୟାୟ ।

ବାଲିରାଜା ଆପଣ କରି କହିଲେ, ମାତ୍ର ତମପରି ମୁଁ ଅଜାତକୁ ସ୍ମରଣ କରି କାନ୍ଦୁନାହିଁ ।

ମୁଁ ତ ଅଜାତକୁ ଚିନ୍ତାକରି କାନ୍ଦୁ ନ ଥିଲି ।

ତେବେ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଚିନ୍ତାକରି ହୋଇଥିବ । ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତାରେ ମନରେ ବହୁ ଆଶି କାନ୍ଦିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ବୋଧହୁଏ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଜାଭା ଫେରିଯିବା । ଜାଭାରେ କିଛିଦିନ ଟେକ ହେବ । ଯେତେ ଧନ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉ, ଯେତେ ସମୟ ବ୍ୟୟ ହେଉ ପଛେ ଏଥର ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼

ବୋଇତ ଗଢ଼ାଇବାକୁ ହେବ, ଯେପରି କି ଗୋଟିଏ ବୋଇତରେ ପାଣ୍ଡିଣୀ
ଲୋକଙ୍କର କୁଟୁମ୍ବ ଅକ୍ଳେଶରେ ଆରାମରେ ରହି ପାରିବେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ
ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଛୋଟ ବୋଇତ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଉତ୍କଳ ଯିବାକୁ ହେବ ।
ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଉତ୍କଳ ଯିବା ପଥରେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପ ବାଟ ଦେଇ ଯିବା ।
ତତ୍ପରା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବା ଯେ ବଣିକମାନେ ବାଲିରେ ବ୍ୟବସାୟ
କରି ପାରିବେ ।* ଯେଉଁମାନେ ବଣିକ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ବାଲିରାଜା ତାଙ୍କୁ
ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ଉତ୍କଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ବୋଧହୁଏ ରାଧାଶ୍ୟାମ
ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସାରିଥିବେ । ମୁଁ ଭଲକରି ଜାଣେ, ରାଧାଶ୍ୟାମ
ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ରରେ ପାଇ ନ ଥିବେ । ତେବେ ଚଞ୍ଚଳା ଆଉ
ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା କରୁଛ କାହିଁକି ? ତାମ୍ରଲତ୍ତରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ତମର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ
ପାଖରେ ଛଡ଼ି ଆସିବି । ତାହା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଚଞ୍ଚଳା ବିସ୍ମୟ ଭାବ ଦେଖାଇ ପଚାରିଲା, ମୋର ସ୍ୱାମୀ ?

ହଁ, ତମର ସ୍ୱାମୀ—

ମୋର ସ୍ୱାମୀ କାହିଁ ଆସିଲେ ? ମୁଁ ତ ବିବାହତା ନୁହେଁ ! ଲଜ୍ଜାବନ୍ଦନତା
ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା ।

ତା ମୁଁ ବେଶ୍ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତମର ବିବାହ
ହେବାର ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଥିଲା । ବୋଧହୁଏ ତୁମେ ଜାଣ ଯେ ରାଧାଶ୍ୟାମ ଏବଂ
ବରପାତ୍ରୀ ସୁନାହାଟ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତମ ଘରେ ନାରାୟଣ
ସାଧବଙ୍କର ଲୋକେ ଡକାୟତ କରିଥିଲେ ।

ମୁଁ ଏତେ କଥା ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏତକ ଜାଣେ ଯେ, ମୋର ବିବାହ
ତାମ୍ରଲତ୍ତର ଜଣେ ଧନୀ ବଣିକପୁତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାପା ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ।

ରାଧାଶ୍ୟାମ ସେହି ଧନୀ ବଣିକ-ପୁତ୍ର ।

ତାମ୍ରଲତ୍ତର ସେହି ଧନୀ ବଣିକ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବି ନାହିଁ ବୋଲି
ମୁଁ ତ ବାପାଙ୍କୁ ବାରଣ କରି ପଠାଇଥିଲି ।

ବାପା କ'ଣ କହିଲେ ?

ସେ ମୋ କଥାରେ କଣ୍ଠପାତ କଲେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଠାକୁରେ ଏ
ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ ।

ତମେ ତେବେ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲ ଯେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିବ ?

ଏଥିରୁ ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି, ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ
ତମର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ?

ନା—

କେଉଁ ବାକ୍ୟର ଉତ୍ତର ଦେଉଛ ? ପ୍ରଥମଟିର କି ଦ୍ଵିତୀୟଟିର ।

ଉତ୍ତର ।

ତେବେ ତମର ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ?

ଚଞ୍ଚଳା! ମୁଖ ଅବନତ କଲା । ଉତ୍ତର ଦେଲାନାହିଁ ।

ତୁମକୁ ମୋନ ଦେଖି ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି ତୁମେ ବୋମ୍ବେ ଉତ୍ତର ଦେବ, ହଁ । ତାହାହିଁ ଯଦି ହୁଏ, ମୋତେ ଦୟା କରି ବତାଇ ଦିଅ, ସେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଲୋକଟି କିଏ । ମୁଁ ତୁମକୁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଛଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ।

ଚଞ୍ଚଳା ହାତ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ତଳେ ଗାର ପକାଇ ପକାଇ କି ଉତ୍ତର ଦେବ ଚିନ୍ତା କଲା । ତାର ମୁଖର ଆଭି ଲାଗିରୁଣ ହେଲା । ସେ ସେହି ଭାବ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଓଡ଼ିଶା ତଳକୁ ଟାଣିଦେଲା । ମଣିଆଁ ଚଞ୍ଚଳାର ମୁଖଭାବର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମନେ ମନେ କେତେ କଣ ଡର୍କକରି ପରୁରିଲା, ଉତ୍ତର ଦେଲ ନାହିଁ ଯେ ଚଞ୍ଚଳା ?

ଚଞ୍ଚଳା ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କହିଲା, ଯଦି ମୋର ଏଠି ରହିବା ଦ୍ଵାରା ଆପଣଙ୍କୁ ଅସୁବିଧା ହେଉଥାଏ, ଲଜ୍ଜା ହେଉଥାଏ, କିମ୍ବା କଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ, ତେବେ ମୋତେ ଆପଣ ଯେଉଁଠାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଣିଥିଲେ ସେହିଠାରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସନ୍ତୁ, କିମ୍ବା ଗୁଲିଯିବାକୁ ହୁଏନୁ । ମୁଁ ମୋର ଭାଗ୍ୟ ଅନୁସରି ଭଗବାନଙ୍କୁ ସାବ୍ୟ ରଖି ଯାହା ଉଚିତ ଏବଂ ସହଜ ମନେ କରିବି ତାହା କରିବି ।

ଭୁଲିଯାଉଛ ଚଞ୍ଚଳା, ମୁଁ ଦେଶର ରାଜା । ଏ ଦେଶର ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖ ପାଇଁ ମୁଁ ଦାୟୀ । ଯଦି ଆଜି ତୁମକୁ ଅନାଥା କରି ଛାଡ଼ିଦିଏ, ତେବେ ତମେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବ, ଏପରି କି ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ହରାଇଯାଏ ।

ତେବେ ଆପଣ ଯାହା ଉଚିତ ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା କରନ୍ତୁ ।

ଏହି ସମୟରେ ଅଜଙ୍ଗ ଧର୍ମ ସଙ୍ଗେ ହୋଇ ଫେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ବେକେରେ ତାର ମସ୍ତକ ଗୋଟି—ଶିକାର । ସେ ଶିକାରକୁ ତଳେ ପକାଇ ଏକାଥରେ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ଦଉଡ଼ିଗଲା । କାହାକୁ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଲା । ସତେ ଯେପରି ସେ କାହାକୁ ଦେଖି ଭୟରେ ପଳାଇ ଆସିଛି ।

ମଣିଆଁ ଆଗରୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ଧନୁରେ ଗୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ରଖିଲା ।

ଉଭୟେ ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ମଣିଆଁ ଶିକାରକୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।
ନ ହସି ରହୁ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହା ଗୋଟିଏ ମୋଟା ଶୃଗାଳ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ଦଳେ ଲୋକ ମନ୍ଦିର ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥିବା ବାଲିରାଜା
ଦେଖି ପାରିଲେ । ସେମାନେ ଏଠାକାର ଆଦମ ଅଧିବାସୀ । ସେମାନେ କ୍ରମେ
ନିକଟତର ହେଲେ । ବାଲିରାଜା ଧନୁରେ ଗୁଣ୍ଡ ଚଢ଼ାଇଲେ । ଚଞ୍ଚଳା ଶୁଭା
ହୋଇ କହିଲା ଏମାନେ ତ ସେହିମାନେ । ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧ ଭିତରୁ କେତେକଙ୍କୁ
ଚିହ୍ନି ପାରୁଛି । ଗୁଲ ପଳାଇବା ।

ଠିକ୍ କହୁଛ ତ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଡେବେ ଅନେକଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି
ପାରିଛ ?

ହଁ, ଦେଖନ୍ତୁ, ସେ ଯେଉଁ ଲୋକଟି ଗଛରୁ ଗୋଟାଏ ପତର ଛିଣ୍ଡାଇ
କାନରେ ଖୋସିଲା, ତାକୁ ତୁମେ ସେଦିନ ଆହତ କରି ତଳେ ପକାଇଥିଲ ।
ତା ଦେହରେ ପହର ରସ ଦେବାରୁ ସେ ବଞ୍ଚିଗଲା । ତା ପାଖ ଜଣର
ବଙ୍କା ପାଟିଟା ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ଅଛି । ମୁଁ ଯେତେ ବେଳେ ତାଙ୍କ
ହାତରେ ବନ୍ଦନା ଥିଲା, ସେହି ଲୋକଟି ମୋତେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଦୁଧ ଆଣି
ଦେଉଥିଲା । ଆଉ ଡେଇଁ କରନାହିଁ । ସେମାନେ ଆମକୁ ହୁଏତ ଅନ୍ଧମଣ
କରିବେ । ଆସ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଲୁଚିଯିବା ।

ମଣିଆଁ କହିଲା, ଆମେ ଯଦି ଲୁଚିବା ସେମାନେ ଭାବିବେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ
ଡରଲେ । ତାଙ୍କ ଡଙ୍ଗାତାଙ୍କରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ତାଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି
ବିଦ୍ରୋହ ଭାବ ନାହିଁ । ତଥାପି ଯଦି ତମକୁ ଡର ମାଡ଼ୁଥାଏ, ତୁମେ ଯାଇ
ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଲୁଚ ।

ଚଞ୍ଚଳା କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଟିକିଏ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ
ବାଲିରାଜାଙ୍କର ପଛଆଡ଼େ ଚାହିଁହୋଇ ଠିଆ ହେଲା ।

କାଣ୍ଡ ଲାଗି ହେଲା ଭଳି ନିକଟକୁ ସେମାନେ ଆସିଲାକୁ ଦୁଇ ପାଦ
ଆଗକୁ ଘୁଞ୍ଚି ବାଲିରାଜା ହାତ ଟେକିଲେ । ତାଙ୍କର ଠାର କେହି ବୁଝି
ନ ପାରି ପରସ୍ପରକୁ ଅନାଥନ ହୋଇ ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ବାଲିରାଜା
ଧନୁରେ କାଣ୍ଡ ଦେଇ ବନ୍ଦିବାର ଉପକ୍ରମ କରି ଧନୁଶର ତଳେ ରଖି
ସୁନବାର ଦୁଇହାତ ଉପରକୁ ଟେକିଲେ । ସେମାନେ କିଛି ସ୍ଥିର କରି ନ
ପାରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ବାଲିରାଜା ବୁଝିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ

ବିଦ୍ରେଷ ଭାବ ନାହିଁ । ତଥାପି, ନିଃସନ୍ଦେହ ହେବା ପାଇଁ ସେ ସୁନବାର ହାତଟେକି ସଙ୍କେତ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ସଙ୍କେତ ବୁଝିପାରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା । ସମସ୍ତେ ଏକ ସମୟରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ନିଜ ନିଜର ଅସ୍ତ୍ର ରଖି ଠିଆ ହେଲେ । ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଏହିଭାବ ଦେଖାଇ ହସ ହସ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଲେ । ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିକଟକୁ ଆସିବାକୁ ହାତ ଠାରଲେ । ସେମାନେ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ମନର ଭାବ ବୁଝିପାରି ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତରେ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । କାଳେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ସେ ନିଜର ଧନୁଶର ଏବଂ ଖଣ୍ଡା ପଛଆଡ଼େ ଥୋଇ ଦେବାକୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଖିଲେ କିଛି ଦୂରରେ ଚଞ୍ଚଳା ଠିଆ ହୋଇ ହସ ହସ ମୁଖରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅନାଇ ରହିଛି । ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ତା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବାର ଦେଖି ସେ ମୁଖାବନତ କଲା । ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ଭୟ ନାହିଁ ଚଞ୍ଚଳା, ଭୟ ନାହିଁ, ସେମାନେ ଆମର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରିବେ ନାହିଁ । ନଅ, ଆଉ ଧର ।

ଚଞ୍ଚଳା ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଧନୁଶର ଏବଂ ଖଣ୍ଡାଟି ବାଲିରାଜାଙ୍କ ହାତରୁ ନେଇ ନିକଟରେ ଠିଆହେଲା, କାଳେ କେତେବେଳେ ଦରକାର ପଡ଼େ । ସେମାନେ ନିକଟକୁ ଆସି ଉଭୟ ବାଲିରାଜା ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳାର ପାଦ-ତଳେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ ।

ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଉଠିବାକୁ କହି ହାତ ଉପରକୁ ଉଠାଇଲେ । ଆଗନ୍ତୁକମାନେ ତଳୁ ଉଠି ଠିଆହେଲେ । ବାଲିରାଜା ଡାକିଲେ ଅଜଙ୍ଗ, ଅଜଙ୍ଗ— ।

ଅଜଙ୍ଗ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ହଁ । କିନ୍ତୁ ମନ୍ଦର ଭିତରୁ ପଦାକୁ ବାହାରିଲା ନାହିଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିପାରି ଉଚ୍ଚସ୍ବରରେ ଡାକି କହିଲା, ଅଜଙ୍ଗ, ଯୁକ୍ତେ ଅ ।

ଅଜଙ୍ଗ ଉତ୍ତର ଦେଲା ଯୁଁ-ଡ଼ୌଁ-ୟୁଁ ।

ସେ ମନ୍ଦର ଭିତରୁ ଥର ଥର ଆସି ଚଞ୍ଚଳାର ପଛଆଡ଼େ ଠିଆ-ହୋଇ ରହିଲା । ସତେ ଯେପରି ସ୍ଥବ କୌଣସି ଦୋଷ କରି ଶିସକଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାଞ୍ଜର ଅପେକ୍ଷା କରି ଠିଆ ହୋଇଛି ।

ଅଜଙ୍ଗକୁ ଦେଖି ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନେ ନିଜ ଭାଷାରେ କଣ କୁହାକୁହୁ ହେଲେ । ପରେ ମୃତଶୃଙ୍ଗାଳକୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇ, ଅଜଙ୍ଗକୁ ଅନେକ କଥା କହିଲେ । ପ୍ରଭୁ ନିକଟରେ ଥିଲେ ପୋଷା କୁକୁର ଯେପରି ସାହସରେ

ଅନ୍ୟ କୁହୁରକ ଉପରକୁ ଭୁକିଉଠେ, ଅଜଙ୍ଗ ବାଲିରାଜା ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳାଙ୍କର ନିକଟରେ ଥାଇ ସେମାନଙ୍କ ଉପରକୁ ସେହିପରି ଖେଳି ଉଠିଲା ।

ବାଲିରାଜା ଏମାନଙ୍କ କିଆରୁ କାନ୍ଧି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

-ଚଞ୍ଚଳା ମନେ ମନେ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧୟ ଠଉରେଇ ନେଇ ଅଜଙ୍ଗକୁ ଜିଜ୍ଞାସା କଲା, ଅଜଙ୍ଗ ଏଠେ କୌ କଣ ତୁ ମାରିଛ ?

ଅଜଙ୍ଗ ବୋଧହୁଏ କଥାଟି ବୁଝି ପାରିଲା । ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଦୋଷ କରିଥାଏ, ସେ ସବୁଦା ସନ୍ଦେହ । ହୁଏତ ଏଥୁପାଇଁ ସେ ଚଞ୍ଚଳାର ପ୍ରଶ୍ନ ବୁଝି ପାରିଲା । ପୋଷା କୁହୁର ପ୍ରଭୃତିରୁ ଗାଳି ଖାଇ ଯେପରି ଦାଲିପାରି ଲଙ୍ଗୁଳା ଯାକି ସ୍ଥିର ରହେ, ଅଜଙ୍ଗ ଚଞ୍ଚଳାର ପ୍ରଶ୍ନରେ ସେହିପରି ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ନୁଆଁ ଗରବ ରହିଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଆହୁରି ଥରେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁରବାରୁ ସେ ନିଜ ମନକୁ କଣ ଗାଉଁ ଗାଉଁ ହେଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଟିକିଏ ହୋଧ ପ୍ରକାଶ କରି ତଳୟୁ ଥର ପରୁରବାରୁ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମୈ— ନାଁ—ମୈ— ।

ତେବେ ତୁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଛୁ ନା ?

ଅଜଙ୍ଗ ବୁଝି ନ ପାରି ଚଞ୍ଚଳା ବାକ୍ୟର ଶେଷଅଂଶ ସୁନୁରୁକାର କଲା, ହଁ! ଶୈ ଶୈନାଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଜାଣେ ଅଜଙ୍ଗ ନ ବୁଝି ପାରିଲେ ତାହାର ବାକ୍ୟର ଶେଷଅଂଶ ଉକ୍ତିର କରେ । ସେ ଟିକିଏ ହସି ତାକୁ ମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ହାତର ଭୁବଭୁଜି କରି ବୁଝାଇ ଦେଲାକୁ ଅଜଙ୍ଗ ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ହୈଁ—

ଚଞ୍ଚଳା ସମବେତ ଅଗନ୍ଧକମାନଙ୍କୁ ହାତଠାର ଶୁଗାଳଟିକୁ ନେଇ-ଯିବାକୁ କହିଲା । ସେମାନେ ଅନନ୍ଦରେ ଶୁଗାଳଟାକୁ ନେଇଯିବାକୁ ବସିଲାକୁ ବାଲିରାଜା ହାତ ଦେଖାଇ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହିଲେ । ଅଜଙ୍ଗ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ କହିଲେ, କାଟୌ—

ଅଜଙ୍ଗ ବୁଝିପାରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିକଟସ୍ଥ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଶୁଖିଲା କାଠ ଭାଙ୍ଗି ତଳେ ପକାଇଲା । ନିଜେ ବାଲିରାଜା ସେ ସମସ୍ତ କାଠ ଏକତ୍ର କରି ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଜମା କଲେ । ଅଜଙ୍ଗ ଓଢ଼ାଇ ଆସିଲାକୁ ତାକୁ ଶୁଗାଳଟିକୁ କାଠ ଉପରେ ଲଦି ଦେବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଆଦେଶ ପାଳିତ ହେଲାକୁ ନିକଟରୁ ଚକ୍ରମକ ପଥର କାଟି ତହିଁରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲେ । ବାଲିରାଜା ଆଗରୁ ହସିଆର ହୋଇଥିଲେ, ଯେପରି ଅଗ୍ନି ଜଳାଳ ଭୂତରକୁ ବ୍ୟାପି ନ ଯାଏ । ନିଆଁ ଜଳିବାର ଦେଖି ଅଜଙ୍ଗ ଅନନ୍ଦରେ ନାଚିଉଠିଲା, ମାତ୍ର ଅଗନ୍ଧକମାନେ ଶାନ୍ତ ଦେଲେ ।

ଫୁରୁକୁଟିଆ ଗଳ ଲେପ ପାଇବାର କିଛି ସମୟ ପରେ ନିଆଁର ତାଉଁ
କମିଗଲା । ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶମତେ ଯୋଡ଼ା ବଲ୍ଲୁଆକୁ ନିଆଁରୁ ଟାଣି ଆଣି
ନିଜର ଅଧିକ ଧରି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡକରି କାଟିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଖଣ୍ଡେ କଦଳୀ
ପତ୍ରରେ ଲୁଗା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ବଟୀ ମସଲା
ଆଣି ନିକଟରେ ରଖିଥିଲେ । ବଟୀ ମସଲା ଏବଂ ଲବଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନେ
ଯୋଡ଼ା ବଲ୍ଲୁଆକୁ ଖଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ଅଜଙ୍ଗ ସେମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ
ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା, ମାତ୍ର ଚଞ୍ଚଳାର ରକ୍ତଚକ୍ଷୁର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ବିଫଳ ହେବାକୁ
କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶମତେ ଚଞ୍ଚଳା ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣି ପୁରୁଣା
ଲୁଗା ଓ ଖଣ୍ଡେ ଦି'ଖଣ୍ଡ ଚକମକି ପଥର ଆଣିଲା । ଅଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କର ଭୋଜନ
ଶେଷ ହେଲା ପରେ ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଣିଆ କେତେଜଣଙ୍କୁ ପୁରୁଣା
ଲୁଗା ଉପହାର ଦେଲେ । ଯେଉଁ ଜଣକ ସେମାନଙ୍କର ନେତାପରି ଦିଶୁଥିଲା,
ବାଲିରାଜା ତାକୁ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନୀୟ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘି ଛଟରୁ ଖଣ୍ଡେ ଓ ଚକମକି ପଥର ଓ ଲୁହାଦେଇ
କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହୁଏ ବତାଇ ଦେଲେ । ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ
ଦେଲେ ।

ସେମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ନାଚି ନିଜ ଦୁଇଆଁର ଧରି ଜଙ୍ଗଲରେ ଅଦୃଶ୍ୟ
ହୋଇଗଲେ ।

ବାଲିରାଜା ହସି ହସି ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଅନାଇ କହିଲେ, ସେଦିନ ମୁଁ ବାଲି ଜୟ
କରିଥିଲି । ଆଜି ମୁଁ ମୋର ପ୍ରଜାଙ୍କର ହୃଦୟ ଜୟ କରିଛି । ନ୍ୟାୟ ବିଚାର କରି
ସେମାନଙ୍କ ପଦାର୍ଥ ତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଇଛି । ଏପରି ବ୍ୟବହାର ଦ୍ଵାରା ଲାଭ କଣ
ହେଲା ବୁଝି ପାରିଛ ଚଞ୍ଚଳା ?

ସେ ପୁଣି କହିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ମନରେ ବିଶ୍ଵାସ ହେଲା ଯେ, ଆମେ
ତାଙ୍କର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରିବୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେମାନେ ଆମର କୌଣସି
ପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ନାହିଁ । ଆମ ଲୋକଙ୍କର ମନ ନେଇ
କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଯୋଷା ମାନ୍ଦିପିବେ, ପ୍ରଭୃତି
ବିସ୍ତାର କରୁ ଆ ତେଣିକି— ।

ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ତୁଶରର ବ୍ୟବହାର ଶିଖାଇଲେ ନାହିଁ ତ ?

ଏତେ ଶୀଘ୍ର ତାଙ୍କୁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ସୁବିଧା ଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ
କରୁ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଧନ୍ତୁଶରର ବ୍ୟବହାର ଶିଖାଇ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର
ଉପକାର ହୋଇଥାନ୍ତା, ମାତ୍ର ଯଦି ସେମାନେ ଧନ୍ତୁଶର ନେଇ ଆମକୁ ଆକ୍ରମଣ
କରିବୁ ସେତେବେଳକୁ ? ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କ ଦିପକରେ ଆମେ ମୋଟେ ଦୁଇ

ଅନ୍ୟ କୁହୁରଙ୍କ ଉପରକୁ ଭୁକିଉଠେ, ଅଜଙ୍ଗ ବାଲିରାଜା ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳାଙ୍କର ନିକଟରେ ଥାଇ ସେମାନଙ୍କ ଉପରକୁ ସେହୁପରି ଖେଳି ଉଠିଲା ।

ବାଲିରାଜା ଏମାନଙ୍କ କିଆରୁ କାନ୍ଧି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

•ଚଞ୍ଚଳା ମନେ ମନେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଠଉରେଇ ନେଇ ଅଜଙ୍ଗକୁ ଜିଜ୍ଞାସା କଲା, ଅଜଙ୍ଗ ଏଠେ କୌ କଣ ତୁ ମାରିଛ ?

ଅଜଙ୍ଗ ବୋଧହୁଏ କଥାଟି ବୁଝି ପାରିଲା । ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଦୋଷ କରିଥାଏ, ସେ ସବଦା ସନ୍ଦେହ । ହୁଏତ ଏଥପାଇଁ ସେ ଚଞ୍ଚଳାର ପ୍ରଶ୍ନ ବୁଝି ପାରିଲା । ପୋଷା କୁହୁର ପ୍ରଭୃତିରୁ ଗାଳି ଖାଇ ଯେପରି ଘାଲିପାରି ଲଙ୍ଗୁଳା ଯାକ ଘୁର ରହେ, ଅଜଙ୍ଗ ଚଞ୍ଚଳାର ପ୍ରଶ୍ନରେ ସେହୁପରି ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ହୁଅଇଁ ଗରବ ରହିଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଆହୁର ଥରେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁରବାରୁ ସେ ନିଜ ମନକୁ କଣ ଗାଉଁ ଗାଉଁ ହେଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଟିକିଏ କୋପ ପ୍ରକାଶ କରି ତୁଳାୟୁ ଥର ପରୁରବାରୁ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମୈ— ନାଁ—ମୈ— ।

ତେବେ ତୁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଛୁ ନା ?

ଅଜଙ୍ଗ ବୁଝି ନ ପାରି ଚଞ୍ଚଳା ବାକ୍ୟର ଶେଷଅଂଶ ସୁନରୁଦ୍ଧାର କଲା—
ଯାଁ ଶୋଁ ଶୋଁନାଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଜାଣେ ଅଜଙ୍ଗ ନ ବୁଝି ପାରିଲେ ତାହାର ବାକ୍ୟର ଶେଷଅଂଶ ଉଦ୍ଧାର କରେ । ସେ ଟିକିଏ ହସି ତାକୁ ମୁଖ ଏବଂ ହାତର ଭାବଭଙ୍ଗି କରି ବୁଝାଇ ଦେଲାକୁ ଅଜଙ୍ଗ ଟିକିଏ ଲଜିତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ହୈଁ—

ଚଞ୍ଚଳା ସମବେତ ଅଗନ୍ଧକମାନଙ୍କୁ ହାତଠାର ଶୁଗାଳଟିକୁ ନେଇ—
ଯିବାକୁ କହିଲା । ସେମାନେ ଅନନ୍ଦରେ ଶୁଗାଳଟାକୁ ନେଇଯିବାକୁ ବସିଲାକୁ ବାଲିରାଜା ହାତ ଦେଖାଇ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହିଲେ । ଅଜଙ୍ଗ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ କହିଲେ, କାଟୌ—

ଅଜଙ୍ଗ ବୁଝିପାରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିକଟସ୍ଥ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କରୁ ଶୁଖିଲା କାଠ ଭାଙ୍ଗି ତଳେ ପକାଇଲା । ନିଜେ ବାଲିରାଜା ସେ ସମସ୍ତ କାଠ ଏକତ୍ର କରି ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଜମା କଲେ । ଅଜଙ୍ଗ ଓଞ୍ଜାଇ ଆସିଲାକୁ ତାକୁ ଶୁଗାଳଟିକୁ କାଠ ଉପରେ ଲଦି ଦେବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଆଦେଶ ପାଳିତ ହେଲାକୁ ନିକଟରୁ ଚକ୍ରମଳ ପଥର କାଟି ତହିଁରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲେ । ବାଲିରାଜା ଆଗରୁ ହସିଆର ହୋଇଥିଲେ, ଯେପରି ଅଗ୍ନି ଜଳାଇ ଭୂତରକୁ ବ୍ୟାପି ନ ଯାଏ । ନିଆଁ ଜଳିବାର ଦେଖି ଅଜଙ୍ଗ ଅନନ୍ଦରେ ନାଚିଉଠିଲା, ମାତ୍ର ଅଗନ୍ଧକମାନେ ଭୀତ ଦେଲେ ।

ଫୁରୁକୁଟିଆ ଗଳ ଲେପ ପାଇବାର କିଛି ସମୟ ପରେ ନିଆଁର ତାଉଁ କମିଗଲା । ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶମତେ ଯୋଡ଼ା ବଲ୍ଲୁଆକୁ ନିଆଁରୁ ଟାଣି ଆଣି ନିଜର ଅଧିକ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡକରି କାଟିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଖଣ୍ଡେ କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ଲୁଗା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ବଟା ମସଲା ଆଣି ନିକଟରେ ରଖିଥିଲେ । ବଟା ମସଲା ଏବଂ ଲବଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ଯୋଡ଼ା ବଲ୍ଲୁଆକୁ ଖଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ଅଜଙ୍ଗ ସେମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା, ମାତ୍ର ତଞ୍ଜାର ରକ୍ତଚକ୍ଷୁର ବରୁଦରେ ସେ ବିଦ୍ରୋହ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶମତେ ତଞ୍ଜା ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣି ପୁରୁଣା ଲୁଗା ଓ ଖଣ୍ଡେ ଦି'ଖଣ୍ଡ ତକମକି ପଥର ଆଣିଲା । ଅଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କର ଭୋଜନ ଶେଷ ହେଲା ପରେ ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଖିଆ କେତେଜଣଙ୍କୁ ପୁରୁଣା ଲୁଗା ଉପହାର ଦେଲେ । ଯେଉଁ ଜଣକ ସେମାନଙ୍କର ନେତାପତ୍ର ଦିଶୁଥିଲା, ବାଲିରାଜା ତାକୁ ଉଲ୍ଲାଇଁ ଉଲ୍ଲୁଖି ଛିଟରୁ ଖଣ୍ଡେ ଓ ତକମକି ପଥର ଓ ଲୁହାଦେଇ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହୁଏ ବତାଇ ଦେଲେ । ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

ସେମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ନଞ୍ଜ ନଞ୍ଜ ହାତୀର ଧର ଜଙ୍ଗଲରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ।

ବାଲିରାଜା ହସି ହସି ତଞ୍ଜାକୁ ଅନାଇ କହିଲେ, ସେଦିନ ମୁଁ ବାଲି ଜୟ କରିଥିଲି । ଆଜି ମୁଁ ମୋର ପ୍ରଜାଙ୍କର ହୃଦୟ ଜୟ କରିଛି । ନ୍ୟାୟ ବିଚାର କରି ସେମାନଙ୍କ ପଦାର୍ଥ ତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଇଛି । ଏପରି ବ୍ୟବହାର ଦ୍ଵାରା ଲାଭ କଣ ହେଲା ବୁଝି ପାରିଛ ତଞ୍ଜା ?

ସେ ପୁଣି କହିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ମନରେ ବିଶ୍ଵାସ ହେଲା ଯେ, ଆମେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରିବୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେମାନେ ଆମର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ନାହିଁ । ଆମ ଲୋକଙ୍କର ମନ ନେଇ କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଯୋଷା ମାନିଯିବେ, ପ୍ରଭୁତ୍ଵ ବିସ୍ତାର କରୁ ଆ ତେଣିକି— ।

ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ତୁଶରର ବ୍ୟବହାର ଶିଖାଇଲେ ନାହିଁ ତ ?

ଏତେ ଶୀଘ୍ର ତାଙ୍କୁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ସୁବିଧା ଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଧନ୍ତୁଶରର ବ୍ୟବହାର ଶିଖାଇ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଉପକାର ହୋଇଥାନ୍ତା, ମାତ୍ର ଯଦି ସେମାନେ ଧନ୍ତୁଶର ନେଇ ଆମକୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି ସେତେବେଳକୁ ? ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କ ଦିପକରେ ଆମେ ମୋଟେ ଦୁଇ

ଜଣ ଠିଆହୋଇ ପାରିବା କି ? ମୋର ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଧୀରେ ଧୀରେ ସେମାନେ ଯେତକ ସତ୍ୟ ହେଉଥିବେ, ତାଙ୍କୁ ମୋତିକ ପରିମାଣରେ ଶିଖାଉଥିବା ।

ନରମାଂସ ଭିକ୍ଷାରୁ ବରତ କରାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ।

ଏତେ ଶୀଘ୍ର କରିବା କଠିନ । ଦେଖୁ ନା, ଆମ ଦେଶର ସବାଖିଆ କେଲାଙ୍କୁ; ଆମ ପାଖରେ ଶହ ଶହବର୍ଷ ରହି ସୁଦ୍ଧା ମୃତ ପିତା ମାତାଙ୍କର ମାଂସ ଖାଇବାକୁ ଟିକିଏ ଘଣ୍ଟା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ତେବେ ତ ଏମାନଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ କରି ହେବ ନାହିଁ । ସୁରଧା ପାଇଲେ ଆମକୁ ମାର ଖାଇବା ଏମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଚୈତ୍ର ନୁହେଁ ।

ବିଚିତ୍ର କିଛି ନୁହେଁ । ତଥାପି ତୁମେ ଯଦି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରିବ, ସେମାନେ ତୁମ ପ୍ରତି ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରିବେ । ବୁଦ୍ଧର ମାନବିକ ପରି ଜନ୍ମ କଥା ମାନି ଚଳୁଛନ୍ତି, ଏମାନେ ତ ମଣିଷ ।

ଏମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅଜଙ୍ଗ ତାର ଧନୁଶର ଧରି ଜଙ୍ଗଲକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲା ।

ବାଲିରାଜା ଚଞ୍ଚଳାକୁ ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବାକୁ କହି ନିଜେ ହାତରେ ଖଣ୍ଡା ଧରି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପଶିଲେ ।

ଯାହା ଯିବାର ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ନୌକାଟିରେ ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ ଯାହା କିଛି ରଖା ଯାଇପାରେ ରଖା ଯାଇଥିଲା । ନୌକାରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମାଠିଆ ଥିଲା । ଚଞ୍ଚଳାର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଥିଲା ସେ ସବୁମାଠିଆ ଦୁଧରେ ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ନେବ । ବାଲିରାଜା ବାରଣ କରି କହିଲେ, ଚଞ୍ଚଳା, ଭବିଷ୍ୟତରେ କ'ଣ ଘଟିବ, ତୁମେ ତାହା ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ଦୁଧ ବିନା ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ରହିପାରେ, କିନ୍ତୁ ଜଳ ଅଭାବରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବା କଷ୍ଟକର । ମାଠିଆଗୁଡ଼ିକରେ ଦୁଧ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଜଳ ରଖିବା ଉଚିତ । ତା'ପରି ଦୁଧ କେତେଦିନ ରହି ପାରିବ ? ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ପରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ସେତେବେଳେ ସମୁଦ୍ର ମଝିରେ ବୁଦ୍ଧାଏ ଜଳ ଅଭାବରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇବ ।

କିନ୍ତୁ ଚଞ୍ଚଳା ଲାଗୁଇ କରି ମାଠିଆଟିଏ ଦୁଧ ଏବଂ କିଛି ସର ନୌକାରେ ରଖିଲା । କେତେବେଳେ ନୌକା ସମୁଦ୍ରରୁ ଯିବ, ସେମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଜନ୍ମବୁମ୍ପି ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିବେ ତାର କେବଳ ସେହି ଚିନ୍ତା ।

ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଯିବେ, ଏହା ଶୁଣି ଅଜଙ୍ଗ ପ୍ରଥମେ ଭାତ ଏବଂ ଅନ୍ନକୁ ଖେଳିଥିଲା । ବାଲିରାଜା ତାକୁ ଓଢ଼ାଇ ଯିବାକୁ କହିଲେ । ସେ ସେଥିରେ ଅମଙ୍ଗ ହେଲା । ପରେ ଚଞ୍ଚଳା ତା କାନରେ କି ମନ୍ଦ ଫୁଲିଲା

କେଜାଣି ଅଜଙ୍ଗ ସମୁଦ୍ରକୁ ଯିବାକୁ ଗୋଡ଼ ଟେକି ଦସିଲା । ବାଲିରାଜା ଭକ୍ତା କରିଥିଲେ ଧନରତ୍ନ ଯାହା କିଛି ଗହରରେ ଥିଲା ସବୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବେ । ପରେ ଭାବିଲେ, କେଜାଣି ଭଗବାନ ଝାଞ୍ଚରେ କଣ ରଖିଛନ୍ତି । ଯଦି ସବୁ ଧନ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯାଏ, ହୁଏତ ଅକସ୍ମିକ କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣାରୁ ଜଳମଗ୍ନ ହେଲେ, ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ସମ୍ପତ୍ତି ମନୁଷ୍ୟର ମଙ୍ଗଳକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନ ଲାଗି ବୁଆ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ସମାଧି ନେବ ।

ବାଲିରାଜା ମନେ ମନେ ହସାବ କରି ଘୁରି କଲେ, ଯେତକ ଆବଶ୍ୟକ ସେତକ ନେବେ । ପ୍ରଥମେ ଜବଦ୍ୱୀପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଏବଂ ଦୁଇଟି ଛୋଟ ବୋଇତ କରିବା ଦରକାର । ବୋଇତରେ ନାଉଁସ ରହିବେ । ସେମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ଓ ବେତନ, ଆଶ୍ରାମାନର ବନ୍ଦୀ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଖରଚ ଇତ୍ୟାଦି । ହାତରେ କିଛି ଅଧିକା ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅଶ୍ୱ ନିଅଣ୍ଟା ବେଳକୁ ହାତରେ ନ ଥିଲେ ଦେବ କିଏ ?

ବାଲିରାଜା ଧନରତ୍ନରୁ କେତେକ ନେଇ ନୌକାରେ ରଖିଲେ । ବାକୀ ସମସ୍ତ ପୁରୁଷପରି ବନ୍ଦକରି ଗହର ମୁହଁରେ ପଥର ଜମା କଲେ ।

ଚଞ୍ଚଳା ନୌକା ଉପରେ ଏକାକି ଗରବରେ ବସି କେତେ କଣ ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ସମୟରେ ବାଲିରାଜା ପଛରୁ ଡାକି କହିଲେ, ଚଞ୍ଚଳା, ତମକୁ ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି ।

ଚଞ୍ଚଳା ପଛରୁ ଅନାଇଁ ଦେଲା, ଦେଖିଲା ବାଲିରାଜା । ତାର ମୁଖ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ସେ ଉଠି ଠିଆହୋଇ ପଚାରିଲା, କଣ ?

ବାଲିରାଜା ତାର ମୁଖଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି କଣ ଚିନ୍ତାକରି ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର କଲେ । କିଛି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରି ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଁ କହିଲେ, ଅଜି ଅମର ନୌକା ସମୁଦ୍ରମୁହଁ ହୋଇ ଚାଲିବ । ସ୍ରୋତର ଅନ୍ତଃକୁଳରେ ଯିବ । କୌଣସି କଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ନୌକାକୁ ଉତ୍ତର କିମ୍ବା ଦକ୍ଷିଣକୁ ନ ଚଳାଇ ଏକାଥରେ ପଶ୍ଚିମମୁହଁ କରି ଚଳାଇବା । ଏହି ମାନଚିତ୍ର ଦେଖ । ତାହା ହେଲେ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଆଗେ ଜବଦ୍ୱୀପର ଉପକୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା । କଣ କହୁଛ ?

ଚଞ୍ଚଳା ବାଲିରାଜାଙ୍କର ହାତରୁ ମାନଚିତ୍ର ନେଲା । କିଛି ବୁଝି ନ ପାରୁ ଫେରିବା ଦେଇ କହିଲା; ଆପଣ ଯାହା ଭଲ ବିବେଚନା କରନ୍ତି କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ମାର୍ଗପଥ ଲୋକ । ସମୁଦ୍ର କଥା କଣ ଜାଣେ ?

ସୁନାହାଟରେ ଥିବାବେଳେ ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଚଞ୍ଚଳାଙ୍କ ଘରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ମାଛ ଯୋଗାଉ ଥିଲା ସେ ଅଜି ବାଲିଦ୍ୱୀପର ରାଜା । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟର ଅବସ୍ଥାକୁ ବଦଳାଇ ଦିଏ ।

ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ନୌକାକୁ ପ୍ରଥମେ ଜବଦ୍ୱୀପକୁ ନେବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ସମୁଦ୍ର ଭୂଲେ ଭୂଲେ ନୌକା ଚଳାଇଲେ, ବିପଦର ବିଶେଷ ଭୟ ରହିବ ନାହିଁ । ଅମୃତାନଳର ଶାନ୍ତ ଏବଂ ପାମୟର ବିଶେଷ ଭାବନା ମଧ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଯାହା ଭଲ ଚିନ୍ତାକ୍ଷେପ କରୁଛନ୍ତି, ତା ହାତୀ କରନ୍ତୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କହନ୍ତୁ, ମୋତେ କଣ ପଚାରିବେ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ?

ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ ହୋଇ ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ହଁ କଣ ପଚାରିବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ ପରା । ଭୁଲ ଗଲିଣି । ହଁ, ମନେ ପଡ଼ିଲା ।

ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା, କଣ କହନ୍ତୁ ।

ମନରେ କିଛି ଭାବିବ ନାହିଁ ତ ?

ଚଞ୍ଚଳାର ଆଶା ଜାଣି ଉଠିଲା । ସେ ଟିକିଏ ଆନନ୍ଦର ଚିହ୍ନ ଦେଖାଇ କହିଲା, ନାଆଁ—

ତମକୁ ମୋର ପଚାରିବାର କଥା ଉତ୍ତରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ତେମେ କେଉଁଠିକି ଯିବ । ତୁମର ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା ମୁଁ ତମକୁ ସେହିଠାରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବି ନିଜେ । ଯଦି କହୁ ସୁନାହାଟରେ କିମ୍ବା ତାମ୍ରଲୁପ୍ତରେ ରାଧାଶ୍ୟାମଳ ଘରେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଯେଉଁଠି ତମର ଇଚ୍ଛା, ମୋର କିଛି ଅପତ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆହା ! ଚଞ୍ଚଳାର ଆଶା ଉପରେ ବଜ୍ରପାତ ହେଲା । ସେ ବାଲିରାଜାଙ୍କ କଥାରେ ତତ୍ତା ତାଙ୍କରୁ ଆଶା କରିଥିଲା ବୋଧହୁଏ ସେ ପଚାରି ଆନ୍ତେ, ଚଞ୍ଚଳା ତୁ ମତେ ଭଲ ପାଉ ? ଆଉ ସେ କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ରୁପ ରହିଥାନ୍ତା । ବାଲିରାଜା ଯାହା ବୁଝିବାର ବୁଝି ନେଇ ଆନ୍ତେ । ଆନନ୍ଦରେ ବୋଧହୁଏ ତା ନିକଟକୁ ଆସି ତା ହାତଧରି—

ବାଲିରାଜାଙ୍କର କଥାରେ ଚଞ୍ଚଳା ନିରୁତ୍ତର ହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଲୋତକ ଉଦୟ ହେଲା । ବାଲିରାଜା ପଚାରିଲେ, ମୋ କଥାରେ ତମ ମନରେ କଷ୍ଟ ହେଉଛି; କିନ୍ତୁ କଷ୍ଟ ହେବାର କିଛି କାରଣ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ କଥାଟି ମୁଁ ପଚାରିଲି । ଉତ୍ତରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ପୁରୁ ମୁଁ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ ତେମେ—

ଯଦି ନିତାନ୍ତ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାନ୍ତି । ମୋର ଏ ସଂସାରରେ କେହି ନାହିଁ । ଅପଣ ଏହା ଜାଣନ୍ତି । ମୋତେ ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଯେ ବଞ୍ଚାଇଛନ୍ତି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କେବଳ ମୋର ବୋଲି ମନେ କରେ । ସୁନାହାଟରେ ମୋର କେହି ନାହିଁ କି ରାଧାଶ୍ୟାମ ସାଧବ ମୋର କିଛି ନୁହନ୍ତି । ଚଞ୍ଚଳା ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଲା ।

କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତାକର ବାଲିରାଜା ହସ ହସ ହୋଇ କହିଲେ, ମୁଁ ତୁମକୁ ବଞ୍ଚାଇବି ସତ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ତମର ସମ୍ପର୍କକୁ ନୁହେଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କହିଲା, ଛଡ଼ନ୍ତୁ ସେ କଥା । ବଞ୍ଚିମାନୁ କହନ୍ତୁ ଆମଣ ମୋତେ ପାଖରୁ ତଡ଼ିବାରୁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ? ନିଶ୍ଚୟ ଏହା ଭିତରେ କିଛି ରହସ୍ୟ ଅଛି ।

ଅହ ।

କ'ଣ ! କହିବାରୁ ଯଦି ଆପଣ ନ ଥାଏ—

ମୁଁ ଚାହେଁ, ପୋତେ ନାହିଁ ଜାତିର ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାରୁ ମୁକ୍ତ କରିବ । କାରଣ ଝି ଜାତି ପ୍ରତି ମୋର ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଜନ୍ମିତ ।

ଘି ଜାତି ପ୍ରତି କହୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? କହନ୍ତୁ ସୁଶୀଳା ପ୍ରତି । ମୁଁ ଦିନେ ତାର ସଙ୍ଗିନୀ ଥିଲି, ତେଣୁ ମୋ ପ୍ରତି । ମନେ ରଖନ୍ତୁ, ସୁଶୀଳା ବିଶ୍ୱାସ ଘାତନା ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ନ ପାଇବା ଯାଏ କଦାପି ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ ଯେ...
ତେବେ ସେ ସୁଶୀଳା ନୁହେଁ ?

ନ ହୋଇ ପାରେ ।

ଆହା, ସୁଶୀଳା ତେବେ ଆତ୍ମଘାତନା ? ମୁଁ କେତେ ସୁଖୀ ହେବି ।

ଯଦି ସେ ସୁଶୀଳା ହୋଇଥାଏ—

ତେବେ, ନାହିଁ ଜାତିଠାରୁ ମୋର ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଭୁଟି ଯିବ ।

ଜଗତର ନାଶଜାତି—ମାତୃଜାତି ଉପରେ ଏପରି ଦୋଷାସୋପ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । କୌଣସି ଓହ୍ଲିତ ରମଣୀ ଉପରେ ହୁଏତ ଆପଣଙ୍କର ଦୋଷାସୋପ ହୋଇ ପାରେ । ନାରାୟଣ ସାଧବ ଦୟା, ନାରାୟଣ ସାଧବ ଲମ୍ପଟ, ରାସିସ, ତା ବୋଲି ସମସ୍ତ ପୁରୁଷଜଗତକୁ ଆମେ ସେହି ନାରାୟଣ ସାଧବର ପଦବାରେ ମଣ୍ଡିତ କରିବା କି ? ଜଗତରେ ତ ପୁଣି ଆପଣଙ୍କ ପରି ଦେବତା ଜନ୍ମ ହୋଇ ସଂସାରର ହିତ କରିବାରୁ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ସେହିପରି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ନାହିଁ ସମାଜର ସମସ୍ତେ ରାସିସୀ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ—

ଚଞ୍ଚଳାର ମୁଖଭଙ୍ଗୀ ବାକ୍ୟାଳାପର ଗୁରୁତ୍ୱ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ବାଲିରାଜା ତାର ହାତ ପାସୁଲକୁ ଗୁପ୍ତିଧର ଟିକିଏ ଜୋରରେ କହିଲେ, ଏବଂ ସେହି ନାଶ-ଜାତି, ରାସିସୀ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ତୁମେ ହେଉଛ ଦେବା । କୁହଁ ଚଞ୍ଚଳା ?

ଚଞ୍ଚଳା ମୁଖାବନତ କଲା । ତାର ଦେହ ଅଙ୍ଗ ଉଠିଲା ।

ବାଲିରାଜା ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହଠାତ୍ ଚଞ୍ଚଳାର ହାତ ଛଡ଼ି କହି ଉଠିଲେ, ସୁଶୀଳା ତୁଇ ଏକା ମୋର ହୃଦୟର ରାଣୀ । ତୁ ଅଜି କେଉଁଠାରେ ?

ସେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳା ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ଗଲେ । ଉଦ୍ଦେଶନାରେ ସେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଭୂଲ କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ନିରାହାର, ନିରାଶ୍ରୟ ନାରୀର ହାତ ଧରି ତା ମନରେ କୃଥା ଆଶା ଜନ୍ମାଇବା କେତେ ଅନ୍ୟାୟ ।

ଚଞ୍ଚଳା ପୁଲକ ବିସ୍ମୟରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ଆଖିରେ ଛଳ ଛଳ ହେଲା ଲୋତକ ।

ଯେଉଁ ରାଜଭବନର ଗୋଟିଏ ସୁବୁଦ୍ଧତ୍ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ସଜ୍ଜିତ । କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ନାନା ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ । କେଉଁଠାରେ ରୁକ୍ମଦେବଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି, କେଉଁଠାରେ ବୌଦ୍ଧମନ୍ଦିର ବା ପ୍ୟାଗୋଡ଼ା, କେଉଁଠାରେ କେବଳ ଗୃହ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ଚନ୍ଦ୍ର । ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଛତାତଳ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳୀୟ ଛଟରେ ଆବୃତ । ଚଟାଣରେ କତାର ଗନ୍ଧ । ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ସୁବୁଦ୍ଧତ୍ ଅଶ୍ରାବ୍ୟ ତନ୍ତ୍ରା ରକ୍ତ ଏବଂ ପୀତବର୍ଣ୍ଣର ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ । ତନ୍ତ୍ରାକୁ ବେଞ୍ଚନ କରି ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାଷ୍ଠାସନ । ନିମ୍ନରେ ଏବଂ ଆଉଁଜି ବସିବାକୁ କରରେ ମଣିମଲ୍ ଗନ୍ଧ ।

ଗୋଟିଏ କାଷ୍ଠାସନ ଉପରେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଉପବିଷ୍ଟ । ମସ୍ତକରେ ରେସମୀ ପଗଡ଼ି, ଦେହରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ମଠାର ଶ୍ରେକନ । ପରିଧେୟ ସମ୍ବଳପୁରା ମଠା । ପାଦରେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣର ପାଣ୍ଟୋଲ ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ହୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ । ମସ୍ତକର ବାବୁରବାଳ ପଛଆଡ଼େ ବୁଲି ବୁଡ଼ିଯିବ ହୋଇଅଛି । ଦାଢ଼ି ନାହିଁ । ନିଶ ମୋଡ଼ା ହୋଇ ଦୁଇ ପାଖେ ହୁସ୍ତି ପରି ଗୋଟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଘଣ୍ଟ ବୁଡ଼େ । କେହି ଅନୁମାନ କରିବେ ନାହିଁ ଯେ ଭଦ୍ର ଲୋକ ପ୍ରୌଢ଼ । ଯୌବନର ଜ୍ଵଳନ୍ତ ଆଭାସ, ଚକ୍ଷୁ ଏବଂ କପାଳରୁ ଫୁଟି ବାହାରୁଛି ।

ଅନେକ ସମୟ ଖରବରେ ବସି ବସି ଭଦ୍ରଲୋକ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି । ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ମସ୍ତକରୁ ପଗଡ଼ି କାଢ଼ି ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖିଲେ ; ପକେଟରୁ ରୁମାଲ୍ କାଢ଼ି ମୁହଁ ପୋଛିଲେ । ଗରମରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ ବୋଲି ରୁମାଲ୍ ହଲାଇଲେ ମୁହଁ-ପାଖରେ, ଅଥଚ ଝରକା ବାଟେ ଯବନର ସ୍ରୋତ ଅନବରତ ଚାଲିଛି, ଏପରି କି ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କର ପଗଡ଼ିଟି ଉଡ଼ାଇ ନେବାକୁ

ଉପକ୍ରମ କରୁଛି । ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହେଉଛି ଯେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ
କିଛି ଚିନ୍ତା କରୁନାହାନ୍ତି ।

ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମନକୁ ମନ କହିଲେ, ବଡ଼ ଅଭଦ୍ର ତ ପେଶୁର
ରାଜା ।

ଏହି ସମୟରେ ବାହାରେ ପାଣ୍ଡୋଇର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ଵାର
ରକ୍ଷକ ଆସି ଦ୍ଵାତ ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲା, ହଜୁର ରାଜା ବିଜେ କରୁଛନ୍ତି ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ଚଉକକୁ ଆଉଁଟି ବସିଲେ, ଯେପରି
ଘୋର ଚିନ୍ତାରେ ମଗ୍ନ । କେବଳ ଟେବୁଲ ଉପରୁ ପଗଡ଼ି ନେଇ ମୁଣ୍ଡଉପରେ
ଆୋଇଲେ ।

ଦ୍ଵାରରକ୍ଷକ ସମ୍ଭାଦ ଜଣାଇ ଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ଵାତ ଧରୁଥିବା ହୋଇ
ଦୁଇ ଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ବୃଦ୍ଧ
ସେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, ଦେଖନ୍ତୁ ସାଧବ, ଏହି ମୋର
ବିଶିଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ— ବାଲିରାଜା ।

ନିଜର ନାମୋଚ୍ଚାରଣ ହେବା ଶୁଣି ବାଲିରାଜା ଚଉକରୁ ଉଠି ଆଗକୁ
ଉଭୟଙ୍କୁ ପଥାରିଥି ମାନ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଦ୍‌ଭାବର
ବିନିମୟ ପରେ ଉଭୟ ଜଣ ପାଖାପାଖି ହୋଇ ଚଉକରେ ବସିଲେ । ପ୍ରଥମେ
ପେଶୁର ଚୁଷ୍ଟିରାଜା ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ଜଣାଇଲେ, ଆଶାକରେ,
ମୋର ବିଳମ୍ବ ଜନିତ କ୍ଷୁଦ୍ଧି ମାର୍ଜନା କରିବେ । ମୋର ଏହି ବନ୍ଧୁମୁଣ୍ଡଙ୍କ
ନିମନ୍ତେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଗଲା । ଆପଣଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟ ବସାଇ ରଖିଲି ।
ଭାବିଥିଲି କୌଣସି କର୍ମରୂପ ଦ୍ଵାତରେ କହି ପଠାଇବି, ଟିକିଏ ଡେଇ
ହେବ ବୋଲି । ପରେ ସ୍ଥିରକଲି, ଯଦି ଏପରି ସମ୍ଭାଦ ପଠା ହୁଏତ
ଆପଣ ଚାଲିଯିବେ । ଶୁଣନ୍ତି ଆଜି ଆପଣମାନେ ଚାଲିଯିବେ । ଆପଣଙ୍କର ଅନନ୍ଦ
ପ୍ରଦାୟକ-ସଙ୍ଗ କାଳେ ଆଜି ଜୀବନରେ ନ ମିଳିବ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ମୋର ଇଚ୍ଛା
ବରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ସମ୍ଭାଦ ପଠାଇଲି ନାହିଁ । ଆଶାକରେ ଯମା କରିବେ ।

ବାଲିରାଜା ପେଶୁରାଜାଙ୍କର ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ କଥାର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ଶୁଣି
ନାହାନ୍ତି । ଦ୍ଵିତୀୟ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଆସାଦ ମସ୍ତକ ନିଶ୍ଵାସ କରି ମନେ ମନେ
କଅଣ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି । ମୁଖଭଙ୍ଗିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେପରି କୌଣସି ଗୁରୁତର
ଭାଦନାରେ ମଗ୍ନ । ମୁଖର ରଙ୍ଗ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଏକା ଥରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ।
ସମସ୍ତ ଶରୀର କମ୍ପାନ । ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ସ୍ଵତଃ ଯାଇ ତରବାରିର ବେଶ୍ଟରେ ।
ବାଲିରାଜା ସମସ୍ତ ଭାବ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ; ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅତି
କଷ୍ଟରେ ହୃଦୟର ବେଦନା ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ଛତିରେ ହସ୍ତାଧନ କରି

ବାଲିରାଜା ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହଠାତ୍ ଚଞ୍ଚଳାର ହାତ ଛଡ଼ି କହି ଉଠିଲେ-
ସୁଶୀଳା ତୁଇ ଏକା ମୋର ହୃଦୟର ରାଣୀ । ତୁ ଆଜି କେଉଁଠାରେ ?

ସେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳା ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ଗଲେ । ଉଦ୍ଦେଜନାରେ
ସେ ଗୋଟିଏ ଚଢ଼ି ଭୁଲ କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ନିଶାଦୀ, ନିରାଶ୍ରୟା ନାରୀର
ହାତ ଧରି ତା ମନରେ କୁଆ ଆଶା ଜନ୍ମାଇବା କେତେ ଅନ୍ୟାୟ ।

ଚଞ୍ଚଳା ପୁଲକ ବିସ୍ମୟରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ଆଖିରେ ଛଳ ଛଳ
ହେଲା ଲୋତକ ।

ପେଶୁ ରାଜଭବନର ଗୋଟିଏ ସୁବୁଦ୍ଧତ୍ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଉତ୍ତମ
ଭାବରେ ସଜ୍ଜିତ । କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ନାନା ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ । କେଉଁଠାରେ
ରୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି, କେଉଁଠାରେ ବୌଦ୍ଧମନ୍ଦିର ବା ପ୍ୟାଗୋଡ଼ା,
କେଉଁଠାରେ କେବଳ ବୃକ୍ଷ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ଚନ୍ଦ୍ର । ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଛତାତଳ ଉଲ୍ଲୁଷ୍ଟ
ଉଜ୍ଜଳୀୟ ଛତରେ ଆବୃତ । ଚଟାଣରେ କତାର ଗନ୍ଧ । ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ସୁବୁଦ୍ଧତ୍
ଅଶ୍ରାବୃତ ତଳା ରକ୍ତ ଏବଂ ପୀତବର୍ଣ୍ଣର ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ । ତଳାକୁ ବେଞ୍ଚନ
କରି ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାଷ୍ଠାସନ । ନିମ୍ନରେ ଏବଂ ଆଉଜି ବସିବାକୁ କରରେ
ମଣମଲ୍ ଗନ୍ଧ ।

ଗୋଟିଏ କାଷ୍ଠାସନ ଉପରେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଉପବିଷ୍ଟ । ମସ୍ତକରେ
ରେସମୀ ପଗଡ଼ି, ଦେହରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଉଲ୍ଲୁଷ୍ଟ ମଠାର ଟ୍ରେଜନ । ପରିଧେୟ
ସମ୍ବଲପୁର ମଠା । ପାଦରେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣର ପାଣ୍ଟୋଲ ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ହୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ । ମସ୍ତକର ବାବୁରବାଳ ପଛଆଡ଼େ
ବୁଲି ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ି ହୋଇଅଛି । ଦାଢ଼ି ନାହିଁ । ନିଶ ମୋଡ଼ା ହୋଇ ଦୁଇ ପାଖେ
ହୁହୁ ପରି ଗୋଟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଘଣ୍ଟି ବୁଡ଼େ । କେହି ଅନୁମାନ କରିବେ ନାହିଁ ଯେ
ଭଦ୍ର ଲୋକ ପ୍ରୌଢ଼ । ଯୌବନର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଆତ୍ମା, ଚକ୍ଷୁ ଏବଂ କପାଳରୁ ଫୁଟି
ବାହାରୁଛି ।

ଅନେକ ସମୟ ଖରବରେ ବସି ବସି ଭଦ୍ରଲୋକ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ି-
ଲେଣି । ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ମସ୍ତକରୁ ପଗଡ଼ି କାଢ଼ି ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖିଲେ ।
ପକେଟରୁ ରୁମାଲ କାଢ଼ି ମୁହଁ ପୋଛିଲେ । ଗରମରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ ବୋଲି
ରୁମାଲ ହଲାଇଲେ ମୁହଁ ପାଖରେ, ଅଥଚ ଝରକା ବାଟେ ପବନର ସ୍ରୋତ
ଅନବରତ ବୁଲୁଛି, ଏପରି କି ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କର ପଗଡ଼ିଟି ଉଡ଼ାଇ ନେବାକୁ

ଉପକ୍ରମ କରୁଛି । ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହେଉଛି ଯେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ
କିଛି ଚିନ୍ତା କରୁନାହାନ୍ତି ।

ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମନକୁ ମନ କହିଲେ, ବଡ଼ ଅଭଦ୍ର ତ ପେଗୁର
ରାଜା ।

ଏହି ସମୟରେ ବାହାରେ ପାଣ୍ଠୋଇର ଶବ୍ଦ ଶୁଭିନ୍ଦ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ଵାର
ରକ୍ଷକ ଆସି ହାତ ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲା, ହଜୁର ରାଜା ବିଜେ କରୁଛନ୍ତି ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ଚଉକକୁ ଆଉଜି ବସିଲେ, ଯେପରି
ଘୋର ଚିନ୍ତାରେ ମଗ୍ନ । କେବଳ ଟେବୁଲ ଉପରୁ ପଗଡ଼ ନେଇ ମୁଣ୍ଡଉପରେ
ଥୋଇଲେ ।

ଦ୍ଵାରରକ୍ଷକ ସନ୍ତାପ ଜଣାଇ ଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହାତ ଧରି ଘୋର
ଦୁଇ ଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ବୃଦ୍ଧ
ସେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, ଦେଖନ୍ତୁ ସାଧବ, ଏହି ମୋର
ବିଶିଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ— ବାଲିରାଜା ।

ନିଜର ନାମୋଚ୍ଚାରଣେ ହେବା ଶୁଣି ବାଲିରାଜା ଚଉକରୁ ଉଠି ଆଗକୁ
ଉଭୟଙ୍କୁ ଯଥାବିଧି ମାନ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଦ୍‌ଭାବର
ବିନିମୟ ପରେ ତିନିଜଣ ପାଖାପାଖି ଘୋର ଚଉକରେ ବସିଲେ । ପ୍ରଥମେ
ପେଗୁର ଚୁକ୍ତିରାଜା ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ଜଣାଇଲେ, ଆଶାକରେ,
ମୋର ବିଳମ୍ବ ଜନିତ କ୍ଷୁଦ୍ଧି ମାର୍ଜନା କରିବେ । ମୋର ଏହି ବନ୍ଧୁସ୍ନେହକ
ନିମନ୍ତେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଗଲା । ଆପଣଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟ ବସାଇ ରଖିଲି ।
ଭାବିଥିଲି କୌଣସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହାତରେ କହି ପଠାଇବି, ଟିକିଏ ଡେରି
ହେବ ବୋଲି । ପରେ ସ୍ଥିରକଲି, ଯଦି ଏପରି ସନ୍ତାପ ପଠା ଦିଏତ
ଆପଣ ଚାଲିଯିବେ । ଶୁଣନ୍ତି ଆଜି ଆପଣମାନେ ଚାଲିଯିବେ । ଆପଣଙ୍କର ଅନନ୍ଦ
ପ୍ରଦାୟକ-ସଙ୍ଗ କାଳେ ଆଉ ଜୀବନରେ ନ ମିଳିବ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ମୋର ଇଚ୍ଛା
ବରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ସନ୍ତାପ ପଠାଇଲି ନାହିଁ । ଆଶାକରେ ଧନ୍ୟ କରିବେ ।

ବାଲିରାଜା ପେଗୁରାଜାଙ୍କର ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ କଥାର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ଶୁଣି
ନାହାନ୍ତି । ଦ୍ଵିତୀୟ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ନିରାଶ କରି ମନେ ମନେ
କଥା ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି । ମୁଖଭଙ୍ଗିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେପରି କୌଣସି ଗୁରୁତର
ଭାବନାରେ ମଗ୍ନ । ମୁଖର ରଙ୍ଗ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଏକା ଥରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ।
ସମସ୍ତ ଶରୀର କମ୍ପନ । ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ସ୍ଵତଃ ଯାଇ ତରବାରିର ବେଣ୍ଟରେ ।
ବାଲିରାଜା ସମସ୍ତ ଭାବ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ; ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅତି
କଷ୍ଟରେ ହୃଦୟର ବେଦନା ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ଛତିରେ ହସ୍ତାଧନ କରି

ବାଲିରାଜା ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହଠାତ୍ ଚଞ୍ଚଳାର ହାତ ଛଡ଼ି କହି ଉଠିଲେ, ସୁଶୀଳା ତୁଇ ଏକା ମୋର ହୃଦୟର ରାଣୀ । ତୁ ଆଜି କେଉଁଠାରେ ?

ସେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳା ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ଗଲେ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ଯନାରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଚଢ଼ ଭୂଲ କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ନିରାହାର, ନିରାଶ୍ରୟା ନାରୀର ହାତ ଧରି ତା ମନରେ ବୃଥା ଆଶା ଜନ୍ମାଇବା କେତେ ଅନ୍ୟାୟ ।

ଚଞ୍ଚଳା ପୁଲକ ବିସ୍ମୟରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ଆଖିରେ ଛଲ ଛଲ ମେଲ ଲୋତକ ।

ପେଶୁ ରାଜଭବନର ଗୋଟିଏ ସୁବୃହତ୍ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ସଜ୍ଜିତ । କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ନାନା ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ । କେଉଁଠାରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି, କେଉଁଠାରେ ବୌଦ୍ଧମନ୍ଦିର ବା ପ୍ୟାଗୋଡା, କେଉଁଠାରେ କେବଳ ବୃକ୍ଷ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ଚନ୍ଦ୍ର । ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଛତାତଳ ଉଲ୍ଲୁଷ୍ଟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳାୟୁ ଛିଟରେ ଆବୃତ । ଚଟାଣରେ କତାର ଗଦ । ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ସୁବୃହତ୍ ଅଣ୍ଟାକୃତି ତକ୍କା ରକ୍ତ ଏବଂ ପୀତବର୍ଣ୍ଣର ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ । ତକ୍କାକୁ ବେଢ଼ନ କରି ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାଷ୍ଠାସନ । ନିମ୍ନରେ ଏବଂ ଆଉଜି ବସିବାକୁ କରରେ ମଖମଲ୍ ଗଦ ।

ଗୋଟିଏ କାଷ୍ଠାସନ ଉପରେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଉପବିଷ୍ଟ । ମସ୍ତକରେ ରେସମୀ ପଗଡ଼ି, ଦେହରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଉଲ୍ଲୁଷ୍ଟ ମଠାର ପେଞ୍ଜନ । ପରିଧେୟ ସମ୍ବଲପୁର ମଠା । ପାଦରେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣର ପାଶୋଇ ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ହୁତୁସ୍ତ । ମସ୍ତକର ବାବୁରବାଳ ପଛଆଡ଼େ ଭୁଲି ବୁଡ଼ିଯିବାର ହୋଇଅଛି । ଦାଢି ନାହିଁ । ନିଶ ମୋଡ଼ା ହୋଇ ଦୁଇ ପାଖେ ଛୁଅ ପରି ଗୋଜା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଘଣ୍ଟ ନୁହେଁ । କେହି ଅନୁମାନ କରିବେ ନାହିଁ ଯେ ଭଦ୍ର ଲୋକ ପ୍ରୌଢ଼ । ଯୌବନର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଆଭି, ଚକ୍ଷୁ ଏବଂ କପାଳରୁ ଫୁଟି ବାହାରୁଛି ।

ଅନେକ ସମୟ ଖରବରେ ବସି ବସି ଭଦ୍ରଲୋକ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ମଡ଼ିଲେଣି । ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ମସ୍ତକରୁ ପଗଡ଼ି କାଢି ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖିଲେ । ପକେଟରୁ ରୁମାଲ କାଢି ମୁହଁ ପୋଛିଲେ । ଗରମରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ ବୋଲି ରୁମାଲ ଦୁଇଇଲେ ମୁହଁ ପାଖରେ, ଅଥଚ ଝରକା ବାଟେ ଯବନର ସ୍ରୋତ ଅନବରତ ଗୁଲୁଛି, ଏପଡ଼ି କି ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କର ପଗଡ଼ିଟି ଉତ୍ତାର ନେବାକୁ

ଉପହମ କରୁଛି । ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହେଉଛି ଯେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ
କିଛି ଚିନ୍ତା କରୁନାହାନ୍ତି ।

ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମନକୁ ମନ କହିଲେ, ବଡ଼ ଅଭଦ୍ର ତ ପେରୁର
ରାଜା ।

ଏହି ସମୟରେ ବାହାରେ ପାଣ୍ଡୋଇର ଶବ୍ଦ ଶୁଭଲ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ଵାର
ରକ୍ଷକ ଆସି ହାତ ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲା, ହଜୁର ରାଜା ବିଜେ କରୁଛନ୍ତି ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ଚଉକକୁ ଆଉଁଳି ବସିଲେ, ଯେପରି
ଘୋର ଚିନ୍ତାରେ ମଗ୍ନ । କେବଳ ଟେବୁଲ ଉପରୁ ପଗଡ଼ି ନେଇ ମୁଣ୍ଡଉପରେ
ଥୋଇଲେ ।

ଦ୍ଵାରରକ୍ଷକ ସମ୍ଭାଦ ଜଣାଇ ଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହାତ ଧରି ଘର
ଦୁଇ ଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ବୃଦ୍ଧ
ସେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, ଦେଖନ୍ତୁ ସାଧବ, ଏହି ମୋର
ବିଶିଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ— ବାଲିରାଜା ।

ନିଜର ନାମୋଚ୍ଚାରଣ ହେବା ଶୁଣି ବାଲିରାଜା ଚଉକରୁ ଉଠି ଆଗକୁ
ଉଭୟଙ୍କୁ ଯଥାବିଧି ମାନ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଦ୍‌ଭାବର
ବିନମୟ ପରେ ତିନିଜଣ ପାଖାପାଖି ହୋଇ ଚଉକରେ ବସିଲେ । ପ୍ରଥମେ
ପେରୁର ବୃଦ୍ଧରାଜା ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ଜଣାଇଲେ, ଆଶାକରେ,
ମୋର ବିଳମ୍ବ ଜନିତ ହୁଅନ୍ତି ମାର୍ଜନା କରିବେ । ମୋର ଏହି ବନ୍ଧୁସ୍ତୁତିଙ୍କ
ନିମନ୍ତେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଗଲା । ଆପଣଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟ ବସାଇ ରଖିଲି ।
ଭବିଷ୍ୟ କୌଣସି କଷ୍ଟରୂପ ହାତରେ କହି ପଠାଇବି, ଟିକିଏ ଡେରି
ହେବ ବୋଲି । ପରେ ସ୍ଥିରକଲି, ଯଦି ଏପରି ସମ୍ଭାଦ ପଠା ହୁଏତ
ଆପଣ ରୁଲିଯିବେ । ଶୁଣୁଛି ଆଜି ଆପଣମାନେ ରୁଲିଯିବେ । ଆପଣଙ୍କର ଆନନ୍ଦ
ପ୍ରଦାୟକ-ସଙ୍ଗ କାଲେ ଆଉ ଜୀବନରେ ନ ମିଳିବ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ମୋର ଇଚ୍ଛା
ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ସମ୍ଭାଦ ପଠାଇଲି ନାହିଁ । ଆଶାକରେ ଯମା କରିବେ ।

ବାଲିରାଜା ପେରୁରାଜାଙ୍କର ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ କଥାର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ଶୁଣି
ନାହାନ୍ତି । ଦ୍ଵିତୀୟ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଆସାଦ ମସ୍ତକ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ମନେ ମନେ
କଥା ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି । ମୁଖଭଙ୍ଗିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେପରି କୌଣସି ଗୁରୁତର
ଭବନାରେ ମଗ୍ନ । ମୁଖର ରଙ୍ଗ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଏକା ଥରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ।
ସମସ୍ତ ଶରୀର କମ୍ପାନ । ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ ଯାଇ ତରବାରିର ବେଶ୍ଟରେ ।
ବାଲିରାଜା ସମସ୍ତ ଭାବ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ; ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅତି
କଷ୍ଟରେ ହୃଦୟର ବେଦନା ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ଛତିରେ ହସ୍ତାପନ କରି

ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲେ, ହଁ ଅବଶ୍ୟ ତେରହେଲା । ମାତ୍ର ଆପଣଙ୍କ ପରି ସ୍ନେହୀ ଗୁରୁଜନଙ୍କର ମନର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମୁଁ ଆହୁରି ଚାହୁଁଥିବି ଅପେକ୍ଷା କରିପାରିଥାନ୍ତି । ତା ପରି, ମୁଁ ଏଠି ବସି ଏହି ପ୍ରକୋଷ୍ଠର କାନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଆଜ୍ଞା ହୋଇଥିବା ଚିନ୍ତା ଗୁଡ଼ିକ ଦେଖୁଥିଲି । ତେଣୁ ସମୟ ଅତି ସହଜରେ କଟିଗଲା ।

ବାଲିରାଜା ଆହୁରି ଥରେ ଅପରି ଜଣକର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ନିଶାଞ୍ଚିତ କଲେ । ଡୋଏରେ ରକ୍ତର ପ୍ରବାହ ଦ୍ରୁତତର ହେଲା । ଡୋଏ ପ୍ରକାଶ କରବାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ । ପେରୁରାଜାଙ୍କର ପ୍ରସାଦରେ ଏବଂ ପେରୁରାଜାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ସେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ସୁନବାର ଚଉକକୁ ଆସିବା ବସିଲେ ।

ଏହା ଦେଖି ପେରୁରାଜା ପଚାରିଲେ, ଆପଣ କ'ଣ ପୀଡ଼ିତ ? ହଠାତ୍ ଆପଣଙ୍କ ମୁଖର ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ କାହିଁକି ?

ସାଧବ ସ୍ଥିର ହୋଇ ପୂର୍ବପରି ବସିଛନ୍ତି । ଭାବର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ ।

ବାଲିରାଜା ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ହଁ ମୋର ଦେହ ଟିକିଏ ଅସୁସ୍ଥ ଅଛି, ସେ କିଛି ନୁହେଁ । ହଁ ମହାରାଜା, ଆପଣଙ୍କର ଏ ବଶିଷ୍ଠ ବଢ଼ିଙ୍କର କୌଣସି ପରିଚୟ ତ ପାଇଲି ନାହିଁ ।

ତମା କରବେ, ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବେ । ସେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଜଣେ — ।

କିଏ ନାରାୟଣ ସାଧବ ? ବାଧାଦେଇ ବାଲିରାଜା କହିଲେ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ଦମ୍ପୀକ୍ତ ହେଲା । ମୁଖ ଡୋଏରେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କଲା । ଏ ସମୟ ଭାବ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଯାଇ, ସେ ହସି ହସି କହିଲେ, ଆଜି ରିଂସେ ପରିଚୟର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କେବେ ସାତାତ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇନାହିଁ । ତେଣୁ ଅତି ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ମୁଁ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଏ ବିଶ୍ୟାତ ସାଧବଙ୍କର କଥା ମୋ କାନରେ ବହୁବାର ପଡ଼ିଛି ।

ଏଥିରେ ଆଜି ଭୁଲ କିଛି ନାହିଁ । ନାରାୟଣ ସାଧବ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ନାମ କିଏ ନ ଜାଣେ ଦେଶରେ । ଏହି ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ପିତା ଯେ ମୋର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବଢ଼ି ଥିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଗର୍ବିତ । ନାରାୟଣ ସାଧବ ସେତେବେଳେ ଶିଳ୍ପୀ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶକୁ ଅନେକ ଥର ଆସି ମୋର ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ପିଲାଦିନୁ ଦେଖି ଏ ଦେଶରେ ସମସ୍ତେ କହିଥିଲେ, ଏ ପରେ ଜଣେ ବର୍ତ୍ତମାନ ହେବେ ।

ଏବେ ତାହା ହିଁ ହେଲା, କହି ବାଲିରାଜା ନିଜର ହସକୁ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ମୁହଁରେ ରୁମାଲ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ ।

ନିଶ୍ଚୟ । ଆଜି ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଦୟାରୁ କେବଳ ଉତ୍ତଳରେ କିଆଁ ପୂର୍ବୋପକୂଳର ସମସ୍ତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ କେତେ କେତେ କାମ ଯେ ଓହ୍ଲାଇଛି ଏବଂ ହେଉଛି ତା'ର ସୀମା ନାହିଁ । ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସେ ଯେତେ ଧନ ଦାନ କରନ୍ତି, ଆମର ରାଜା ତାହା ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭାବ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ହାତ ପ୍ରସ୍ତ କଲେ, ମାନନୀୟ ପେଶୁର ରାଜା ଆପଣଙ୍କୁ ବାଲିରାଜା ବୋଲି ଚିହ୍ନିତ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କଥାଟା ଠିକ୍ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଯଦି ଆପଣ ମନରେ କିଛି ନ ଭାବନ୍ତି, ମୁଁ ଏତିକି କହିପାରେ ଯେ ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଜାଣେ ସମଗ୍ର ବାଲି ଦେଶରେ ଜଣେ କେହି ରାଜା ବଞ୍ଚିମାନ ନାହାନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ବହୁବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ମୁଁ ଅନେକ ଦୂତା ଲୋକଙ୍କୁ ଶୁଣିଛି, ଯେ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରାୟ ଚାରିଶ ପାଞ୍ଚଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନେ ବାଲିର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳମାନଙ୍କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଜବଦ୍ୱୀପ ନିକଟରେ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏକଶତ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ରାଜା ଆଶ୍ୱେୟଶିରିର ବିଷ୍ଣୋରଣ ହେଲା, ତାହାର ଫଳରେ ଅନେକ ପରିବାର ବାଲି ତ୍ୟାଗ କରି ଜବଦ୍ୱୀପରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ସେଠାରେ ରହିଥିଲେ, ସେମାନେହିଁ ପରେ ସେଠାକାର ଶାସକ ହୋଇ ଛେଟ ଛେଟ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ବାଲିର ଯେଉଁମାନେ ରାଜା ବୋଲି ନିଜକୁ ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି ସେମାନେ ଆମ ଦେଶର ଛେଟ ଛେଟ ଜମିଦାରଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଛେଟ କହିଲେ ଚଲେ ।

ଉତ୍ତରେ ଛେଟ ନୁହନ୍ତି, ବାଲିରାଜା ହସି ହସି କହିଲେ, ହଁ କହନ୍ତୁ ।

ନିଶ୍ଚୟ ଉତ୍ତରେ ଛେଟ । ବାଲିର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ପରି ବାମନ ନୁହନ୍ତି, ତେବେ ଉତ୍ତରେ ଛେଟ । ବହୁଦିନରୁ ସେ ଦେଶରେ ବାସ କରି ସେଠାକାର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଏପରି ଦାବି କରୁଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଅଦ୍ୟାପି ପ୍ରବେଶ କରିପାରି ନାହିଁ । ଲୋକେ ହିନ୍ଦୁ । ସେମାନଙ୍କର ବିଧିବିଧି ମାନେ ସଜା ଯାନ୍ତି; ତଥାପି ତାଙ୍କର ଚେହେରା ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କଠାରୁ..... ।

ସେ ସବୁ ମୁଁ ବେଶ୍ ଜାଣେ । ଅନ୍ୟ କିଛି କହିବାର ଅଛି ତ କହନ୍ତୁ ।

କ୍ଷମା କରିବେ ମୁଁ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି ଯେ ଆପଣ ବାଲିର ରାଜା । ଭୁଲିଯିବାର କାରଣ ରହିଛି । ପ୍ରଧାନ କାରଣ, ମୋର ଗୋଟିଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ ବାଲିରେ କେହି ଜଣେ ରାଜା ନାହାନ୍ତି ।

ମୁଁ ବାଲିର ରାଜା ବୋଲି ଅପଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବାର କ୍ଷମତା ଅଛି ।
ଆପଣ ଉତ୍କଳର ଜଣେ ସାଧବ ହୋଇ ବାଲିର ତେର ଖବର ରଖିଛନ୍ତି । ଆସି,
ଆପଣ ବାଲିର ପୁରୁଷକୁ କିପରି କହି ଜାଣନ୍ତି କି ?

ପୁରୁଷ ଉପକୁଳ ? ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣେ । ପୁରୁଷ ଉପକୁଳରେ ଅଜଙ୍ଗ ପଟ୍ଟ ।
କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନ ତ ସେତେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ନୁହେଁ ? ଆପଣ ପୁରୁଷ ଉପକୁଳର ରାଜା ?

ଠିକ୍, ମୁଁ ପୁରୁଷ ଉପକୁଳର ରାଜା । ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ସମୁଦ୍ରରେ ଆଇ
ଅଜଙ୍ଗ ପଟ୍ଟରୁ ଦୂରରୁ ଦେଖି ଅନୁମାନ କରି ନେଇଛନ୍ତି ଯେ ପୁରୁଷ ଉପକୁଳ
ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ନୁହେଁ । ନୋହୁଲେ ଏହା କଦାପି କହି ନ ଆନ୍ତେ ।

ଆପଣଙ୍କର ଅନୁମାନ ଯଥାର୍ଥ । ସାଧବଙ୍କର ମୁଖର ତେଜ ମଳିନ
ଦେଖାଗଲା । ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଭୟ ଜାତ
ହୋଇଛି । ଟିକିଏ ରହି ଆରମ୍ଭ କଲେ, ଆପଣଙ୍କର ଅନୁମାନ ଯଥାର୍ଥ । ବାଣିଜ୍ୟ
ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ଲେମ୍ବୁକ ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ବାଲିର ପୁରୁଷ
ଉପକୁଳରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପଟ୍ଟ ଦେଖି ମୁଁ ସେହିପରି ଅନୁମାନ କରିଥିଲି । ତେବେ
ଆପଣ ପୁରୁଷ ଉପକୁଳର ରାଜା ? ଆମର ସେହିଭଳି ବୋଇତର କାରବାର ନାହିଁ ।

ପୁରୁଷ ଉପକୁଳର ରାଜା, କେବଳ ସେତକ ନୁହେଁ—ସମଗ୍ର ବାଲିଦ୍ୱୀପର
ରାଜା କହିଲେ ଚଳେ ।

କହିଲେ ଚଳେ ? ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ବିବର୍ଣ୍ଣ ବିକୃତ ମୁଖରେ ହସ
ଦେଖାଗଲା । ବାଲିରାଜା ଛଲେଇ କହିଲେ, ପୁରୁଷ ଉପକୁଳକୁ ବୋଇତ ନେଇ
କେବେ କୌଣସି ଭାରତୀୟକୁ ବଣିଜ କରି ଯିବାର ଦେଖି ନାହିଁ । ଆମର
ଲୋକମାନେ କହୁଥିଲେ, କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବୋଇତ ସେଠାରେ
ଲାଗିଥିଲା, ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଦିନ ରହି ପୁଣି କେଉଁଠି ଚାଲିଗଲା । ଏବ—

ଏବ କଣ ?

ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ଚିହ୍ନ ଦେଖାଇ ସାଧବ ପଚାରିଲେ, ଏବ ? ଏବ ସେ
ବୋଇତ ତାମ୍ରଲତ୍ତର କୌଣସି ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ସାଧବଙ୍କର ଓ.....

ଓ ?—

ଓ, ତହିଁରେ ଜଣେ ବନ୍ଦୀ ରମଣୀ ଥିଲା ।

ତା ପର ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ତକ୍କାକୁ ଆଉଟି ବସି ସାଧବ ପଚାରିଲେ ।
ମୁଁ ସେ ନୌକାର ବିଶେଷ କିଛି ଖବର ରଖି ନାହିଁ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ମୁହଁକୁ
ଅନାଇ ବାଲିରାଜା ହସିଦେଲେ । ସେ ହସରେ କି ବିଷୟ ପ୍ରତିତ ଥିଲା କେଜାଣି,
ସାଧବଙ୍କର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ଥର ଉଠିଲା । ମୁଣ୍ଡ ମୃତ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଖ ପରି

ଦେଖାଗଲା । ପାପ କେତେଦିନ ହୃଦୟରେ ଦମ୍ଭ ରଖିପାରେ ? ଦୁର୍ବଳ ସ୍ଥିତିରେ ସେ ଦମ୍ଭ ନିଜେ ନିଜେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଯାଏ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ତାହା ଥିଲା ଦୁର୍ବଳ ସମୟ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଶରୀର ଘର୍ମାନ୍ତ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଯେପରି କୃତ୍ରିମ ହୋଇ ପରୁରଲେ, ବିଶେଷ କିଛି ଖବର ରଖି ନାହାନ୍ତି ?

ବାଲିରାଜାଙ୍କ ମୁଖରେ ପୁନର୍ବାର ସେହି ବିଷୟ ହସ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେ ହସରେ ଜଣାଗଲା, ସତେ ଯେପରି ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଜଳି ଉଠୁଛି । ବାଲିରାଜା ଟିକିଏ ଜୋରରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ନା, କିଛି ସମୟ ପରେ କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା ସାଧବ, ଆପଣ ସେ ନୌକା ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣନ୍ତି, କହି ପାରନ୍ତି ?

କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର କଥାର ତରଙ୍ଗ ଏବଂ ମୁଖର ଚେହେରା କଦୃଷ୍ଟ ଆପଣ ସେ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ବୁଦ୍ଧି ରାଜା କହିଲେ ।

ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ପ୍ରକୃତରେ ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ଏହି ଯେଉଁ ପ୍ରଶଂସନା ଗୁଣ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ଦ୍ଵାରା ସେ ଯୁବକର ମୁଖର ପରିବର୍ତ୍ତନ, କଥାର ତରଙ୍ଗ ଦେଖି ମନର କଥା ବେଶ୍ ଅନୁମାନ କରି ପାରନ୍ତି । କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ସାଧବ ?

ସାଧବ ସେତେବେଳକୁ ପଥର ପରି ବସି ରହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଯେତେବେଳେ କହିଲେ, ଏଥିରେ-ତ ବାହା-ଧୁର କିଛି ନାହିଁ । ଯୁବକ ସ୍ଵପ୍ନର ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ, କିନ୍ତୁ କେବଳ ସ୍ଵପ୍ନର ଜ୍ଞାନ ନିମନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧ କୌଣସି କଥା ଶୀଘ୍ର ଅନୁମାନ କରି ନା ।

କିନ୍ତୁ ଅନୁମାନଟା ସବୁବେଳେ.....ସାଧବ କହିଲେ ।

ବାଲିରାଜା ବାଧା ଦେଇ ସାଧବଙ୍କୁ ପରୁରଲେ ଆପଣ ସେ ରମଣୀଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣନ୍ତି କି ? ମୁଁ ମୋର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲି ସେ ଭାର ସୁନ୍ଦରୀ, ସ୍ଵର୍ଗର ଅସ୍ଵର ।

ହୋଇଥିବେ ମୁଁ, ମୁଁ—ସେ କଥା—ସେ ବିଷୟ ଜାଣେ ନାହିଁ...

ଆପଣ ବିବାହ ? ବୁଦ୍ଧ ହସି ହସି ବାଲିର ରାଜାଙ୍କୁ ପରୁରଲେ ।

ମୁଁ । କାହିଁକି ?

ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁରବାର ଅଧିକାର ମୋର ନାହିଁ । ପରୁରବାର କାରଣ, ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ଯେ, ମୋର ଅନୁମାନ ଠିକ୍ କି ନୁହେଁ ।

ଆପଣଙ୍କର ଅନୁମାନ କି'ଣ କହିବାରେ କିଛି ଆପତ୍ତି ଅଛି ?

କିଛି ଅପଡ଼ି ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି, ଆପଣ ବିବାହତ ନୁହନ୍ତି ।
ଯଦି ହୋଇଥାନ୍ତେ ତେବେ କୌଣସି ଜଣେ ସୁନ୍ଦରୀ ରମଣୀ ବିଷୟରେ ଏତେ
ଜାଣିବାକୁ ଅସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତେ ନାହିଁ ।

କଥାଟି ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲା । ସେ ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାର ପେଟୁ-
ରାଳାଙ୍କ ବାକ୍ୟର ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ମୁଖର ଭାବ ତଥାପି କୌଣସି-
ମତେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବାର ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ପେଟୁରାଜାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ
ହୋଇ ଯିବେ ଏହାହିଁ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତାକରି ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ମୁଁ ତ ଅସ୍ଥିରତା ଦେଖାଇ
ନାହିଁ । ପତ୍ନୀର ଦେଲି କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ । ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଫଳସ୍ଥର ପ୍ରକୃତ ଏପରି । ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗର କଥୋପକଥାନ କରୁ କରୁ ଅନ୍ୟ
ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଡେଇଁପଡ଼େ ଏକାଥରେ ।

ଯାଉ ସେ କଥା, ବର୍ତ୍ତମାନ କହିଲୁ ଆପଣ ବିବାହତ କି ?

ତା ମୁଁ ଠିକ୍ କହି ପାରୁନାହିଁ ।

ଠିକ୍ କହି ପାରୁନାହାନ୍ତି ଆପଣ ନିଜେ ବିବାହତ କି ନୁହନ୍ତି !

ଅର୍ଥ ?

ଅର୍ଥର କୌଣସି କଥା ନାହିଁ । ଶୁଣନ୍ତୁ, ମୁଁ ଯାହାକୁ ବିବାହତ ବୋଲି
ମନେ କରିଥିଲି, କହିବାରେ ଭୁଲ ହେଲା । ମୁଁ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ କରି ଯାହାକୁ
ଭଲ ପାଇଥିଲି, ଆଶାକରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିକୁ ଭଲ ପାଇବାର ସେହି ମୋର ଶେଷ ଏକ
ସ୍ଥିର କରି ଜାଣିଲି ଯେ ସେ ମୋତେ ଜୀବନରୁ ଅଧିକ ଭଲପାଏ । ତାକୁ ଜଣେ
ବିଶ୍ୱାସୀ ବଣିକ-ଦୟା ମୋର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ହରଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି ।

ଆଃ, ପାପିଷ୍ଟ ।

ସେ ଯେ ନିଜକୁ ପାପିଷ୍ଟ ବୋଲି ମନେ କରେ ନାହିଁ । ଆମର ବିବାହର
ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ ହୋଇ ଧାରଥିଲା । ଭାବିଥିଲି ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ପ୍ରାଣର ମିଳନ
ହୋଇ ଧାରଥିଲା; ବାକି ଥିଲା ବାହ୍ୟିକ ହସ୍ତର ମିଳନ । ଏହି ସମୟରେ
ବଣିକ-ଦୟା ତାକୁ ହରଣ କରି ନେଲେ ।

ହାଃ, ହତଭାଗ୍ୟ ! ଏବେ ବୁଝିଲି ଆପଣ ସେ ବନ୍ଦୀ ବିଷୟରେ
ଜାଣିବାକୁ ଏତେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲେ କହିଲେ ? ମୋତେ ସମା କରନ୍ତୁ,
ବିନୟୀ ହୋଇ ବୁଝି କହିଲେ । ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁରେ ସହାନୁଭୂତିର ସ୍ପଷ୍ଟ
ଦେଖାଗଲା ।

ନା, ସେ ବନ୍ଦନା ସଙ୍ଗେ ମୋର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯାହାର ଆତ୍ମା ସଙ୍ଗେ ମୋ ଆତ୍ମା ମିଳିତ ବୋଲି ଭାବିଥିଲି ସେ ମୋତେ ତା ହୃଦୟରୁ ବଢ଼ିଲ କର ଅନ୍ୟକୁ ସେ ସ୍ଥାନରେ ବସାଇଛି । ସେ ବିବାହୁତା ।

ବିବାହୁତା ! ପାପିୟୁସୀ ବିଶ୍ୱାସଘାତକୀ !

ସେହୁଦିନଠାରୁ—ନା—ଏହି ଖବର ଶୁଣିଲା ଦିନଠାରୁ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତ ଉପରେ ଘୃଣା ଜନ୍ମିଛି । ମୁଁ ଭାବେ ଭଗବାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିରେ ସ୍ତ୍ରୀ-ଜାତି କେବଳ ନରକର କାଟ ।

ମାତୃଜାତି ପ୍ରତି ଏପରି ଅବମାନନା ଦେଖାଇବେ ନାହିଁ । ଆପଣ ଯୁବକ, ତେଣୁ ମାତୃଜାତିର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝି ପାରବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ନରକର କାଟ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ମୂର୍ଖମତି ଦୟା, ସମା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ— ।

ଆପଣଙ୍କର ଏ ଭ୍ରମ ଧାରଣା ଶୀଘ୍ର ସଂଶୋଧିତ କରିଦେବ । ଶୁଣିବାକୁ ବୁଝାନ୍ତୁ ? ଶୁଣନ୍ତୁ । ସେ ରମଣୀ କାହାକୁ ବିବାହୁତା ଜାଣନ୍ତି ? ଯେଉଁ ବଣିକ-ଦୟୁ ତାକୁ ହରଣ କରିଥିଲେ, ସେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ସାଧବ ।

ବାଲିରାଜା ଏତକ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ, ଓଃ ! ଜଣାଗଲା ଯେପରି ତାଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ସହସ୍ର ବୁଦ୍ଧିକ ଦଂଶନ କରୁଛନ୍ତି ।

ଉଭୟ ବାଲିରାଜା ଏବଂ ପେଗୁରାଜାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସାଧବଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲା ।

ସାଧବ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି, ଏ ବାଲିରାଜା କିଏ ? ମୋ ବିଷୟରେ ସେ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଜାଣିଲେ କିପରି ? କଲିଙ୍ଗ ଉପକୂଳସ୍ଥ ବାଲିକା ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦଉନ୍ତ୍ର ମଣିଆଁ ସଙ୍ଗେ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ କଣ ? ମଣିଆଁ ବଞ୍ଚେମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱୀପରେ ବନ୍ଦୀ । ତେବେ ବାଲିରାଜା ମଣିଆଁ ବିଷୟରେ ଏତେ କଥା ଯୋଗାଡ଼ କଲେ କିପରି ? ହଁ ବୁଝିଲି । ମୋର ଲୋକମାନେ ବୋଇତରେ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ନେଇ ବାଲିଦ୍ୱୀପର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଛଡ଼ି ଆସିଥିଲେ । ବୋଧ-ହୁଏ ବାଲିରାଜା, ଚଞ୍ଚଳାକୁ ପାଇ ତାଠାରୁ ସମସ୍ତ ଖବର ବୁଝିଛନ୍ତି । ଚଞ୍ଚଳା ଯେ ଉଭୟ ସୁଶୀଳା ଏବଂ ମଣିଆଁ ବିଷୟରେ ଜାଣେ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । କାରଣ ଚଞ୍ଚଳା ସୁଶୀଳାର ସାଙ୍ଗ । ମାତ୍ର ସେ ପର ଜୀବନର ଘଟଣା ଜାଣିଲା କିପରି ? ମୁଁ ଭାବି ମୂର୍ଖ । ଚଞ୍ଚଳା ପର ଜଣେ ସାଧାରଣ ରମଣୀକୁ ମାରି ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ପକାଇ ଦେଇଥିଲେ ଏତେ ଚିନ୍ତା ଆଜି କରିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ । ଏତେ ଅପମାନ ସହିବାକୁ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଆଜ୍ଞା ମଣିଆଁର ଜୀବନ ସଙ୍ଗେ ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଜୀବନର ଲି ସମ୍ପର୍କ । ସେ ମଣିଆଁ

ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ନିଜ ଜୀବନ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୋଜିତ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । କାହିଁକି ? ଏହା ମୋର ଭ୍ରମ ହେ'ଇପାରେ । ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଜୀବନ ହୁଏତ ମଣିଆଁ ଜୀବନ ପରି ଦୁଃଖମୟ ହୋଇ ପାରେ । ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଅନ୍ୟ କେହି ଦସ୍ୟୁ ସାଧବ ହୁଏତ ବାଲିରୁ ହରଣ କରି ଆଣି ଥାଇ ପାରନ୍ତି ।

ସାଧବଙ୍କର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଗୁହର ନାରବତା ଭଙ୍ଗକରି ପେଶୁର ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, ବଳମ୍ବ ହେଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମେଲାଣି ଦିଅନ୍ତୁ । ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ସମ୍ମାନ ପଠାନ୍ତୁ । ବୋଧହୁଏ ଏଥର ଆଉ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ପେଶୁରାଜା ଘଣ୍ଟି ଧ୍ବନି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାହାରୁ ପ୍ରହରୀ ଆସି ଛମ୍ପରେ ହାଜର ହେଲା । ରାଜା ଆଦେଶ ଦେଲେ, ଯା ସବାସ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର, ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଦାସୀ ହାତରେ ଖବର ଦେଇପଠା ସାଧବଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଆସିବେ । ସେ ଯିବାକୁ ଉଚ୍ଛଳ ହେଲେଣି ।

ପ୍ରହରୀ ପ୍ରଣାମ କରି ଚାଲିଯିବା ପରେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ହାତଧରି କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କୁ ଡାକିବାର କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଜଣାଇ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ପୂର୍ବେ ମୁଁ ଉତ୍କଳରୁ ସମ୍ମାନ ପାଇଛି—ତାମ୍ରଲିପ୍ତଠାରେ ପ୍ରକାଶ ବଣିକ ସଭା ଏହିବର୍ଷ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ବସିବ । ସ୍ୱୟଂ ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ସଭାପତିର ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି ଦୟାକରି ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । କୈବର୍ତ୍ତରାଜା କାହ୍ନୁରୁୟାଁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଫେରନ୍ତା ବା ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଯାହାକାସ ସାଧବମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାର ଭାର ସ୍ୱୟଂ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ରାଜାଙ୍କର ଉଦାରତା । ଆମ କରେ ଆପଣ ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବେ । କାହ୍ନୁରୁୟାଁ ମୋ ପାଖକୁ ସମ୍ମାନ ପଠାଇ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ, ଏ ଦେଶରେ ଭରତୀୟ ହେଉ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶୀୟ ବଣିକ ହେଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏ ସମ୍ମାନ ଦେବେ । ବୋଧହୁଏ ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ସମ୍ମାନ ପଠାଇ ଥିବେ । ଆପଣ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରିବେ ତ ?

ସାଧବ କହିଲେ, ନିଶ୍ଚୟ ! ତେବେ କାଲି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଆଜିକି ତିନି ଦିନ ଅଛି । ଆଜି ଶନିବାର । ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ରହିଛି, ତଥାପି ଆଗରୁ ଯାଇ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ଆବଶ୍ୟକ । ସାଧବ ସଭା କିପରି ହେବ, ତାହାର ଆୟୋଜନ କରିବା ଦରକାର । ଏହା କ'ଣ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ? ପ୍ରକୃତରେ ଦିନକୁ ଦିନ ଭରତୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ ଯେପରି କମି ଆସୁଛି, ଏପରି ସଭା ସମିତି ଦ୍ୱାରା ସାଧବମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ ନ କରଲେ କିଛି ଦିନପରେ ଭରତୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ ଲୋପ ପାଇବ ଦେଖୁଛି । ଦୁଇଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେପରି ଭାରତ ମହାସାଗର ବୋଇତରେ ପୁଣିଥିଲା, ଆଜି ତାହା ନାହିଁ । ତେଣେ

ଭାରତ ସମ୍ରାଟ ଦୂର୍ଘବର୍ଚ୍ଚନ ନିଜର ଉଚ୍ଚାଶା ପୂରଣ କରିବାକୁ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଅଥଥା ଲୋକସମ୍ମୁଖରେ ଲୁଗିଛନ୍ତି । ଏଣେ ସ୍ଵାଧୀନ ଉତ୍କଳ ଦୂର୍ଘବର୍ଚ୍ଚନଙ୍କର ସମତା ସ୍ଵୀକାର ନ କରି ବୁଥା ଧନବ୍ୟୟ କରି ଏକାମ୍ରରେ ପ୍ରକାଶ ଶିବ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିବାରେ ଲାଗି ଯାଇଛି । ସମୁଦ୍ରରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ଭାବ ବିପତ୍ତିନକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି । ଜାଭା, ବାଲି, ପ୍ରଭୃତିର କଥା ଦୂରେ ଆଉ ଗୋପସ୍ଥିର ଅନୁରାଧାପୁର ସଙ୍ଗେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା, ଜଳଦସ୍ୟୁଙ୍କ ପ୍ରଭାବରୁ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି । ଅତଏବ ଏପରି ସମୟରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତଠାରେ ସାଧବ ସଭା କରି ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟର ସମାଧାନ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ହଁ, ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତେବେ ଆପଣ କହି ପାରିବେ କି ସେ ଜଳ ଦସ୍ୟୁମାନେ କିଏ ? ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ଅଛି କି ? ବାଲିରାଜା ସାଧବଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ହସି ହସି ପଚାରିଲେ ।

ସାଧବ କିଛିକ୍ଷଣ ଗଭୀର ରହିବା ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଭୟ ବିଜଡ଼ିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ଯଦି ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ଆଗ୍ରା, ସେମାନେ ସମୁଦ୍ରରେ ଏତେ ଉପଦ୍ରବ କରୁଥାନ୍ତେ କି ? ସଦ୍‌ଜନରେ ଦମନ କରି ହୁଅନ୍ତା ।

ଯଥାର୍ଥ କହିଛନ୍ତି । ସମୁଦ୍ରରେ ଏତେ ଉପଦ୍ରବ କରୁଥାନ୍ତେ କି ? ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ଵୀପ ପରି ନିରୋଳା ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ଦ୍ରୋଷ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ନରକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିଆଉଥାନ୍ତେ କି ?

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ଵୀପର ନାମ ଶୁଣିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ଚଉକିରୁ ଉଠି ଠିଆହୋଇ ସମୟ ଓ ସ୍ଥାନର ଗୁରୁତ୍ଵ ବୁଝି ନିଜର ଏପରି ତଳକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ପଚାରିଲେ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ଵୀପ କେଉଁଠି ? ମୁଁ ତ ଏ ନାମ ଆଉ କେତେ ଶୁଣି ନାହିଁ ?

ଏହାର କାରଣ ଆପଣ ଆଖିରେ ଅନାଇଁ କାନରେ ହାତ ଦେଇ, ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ନୋହିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵୀପର ଆତ୍ମିନାଦ ଆପଣଙ୍କ ମନ ଏବଂ ହୃଦୟକୁ ଚରାଇ ଦିଅନ୍ତା । ବାଲିରାଜା ଜୋର କରି କହିଲେ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଆପାଦମସ୍ତକ ନିରାପଣ କରିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରହସ୍ୟ ଅସି ଜଣାଇଲା, ସବାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ସାଧବ ପତ୍ନୀ ସବାରିରେ ବସି ଆପେକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି ।

ତିନିଜଣ ଯାକ ଏକାସଙ୍ଗେ ଉଠିଲେ । ବାଲିରାଜା ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତର ପାଖୁଲି ମୁଠାଇ ଧରି କହିଲେ, ବନ୍ଧୁ, 'ଭୁଲିଯିବ ନାହିଁ । ଆଉ କେବେ ଦେଖା ହେଉଛି କେଜାଣି ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ ଶୁଣିଲା ହସ ହସି ନିଜ ହାତକୁ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ହାତରୁ ମୁକ୍ତକରି କହିଲେ, ବୋଧହୁଏ ତାମ୍ରଲତାରେ ସାକ୍ଷାତ ହେବ । ଆପଣ ସେଠାରେ ମୋ ଆଗରୁ ପହଞ୍ଚିବେ । କାରଣ ଆପଣ ଆଜି ବାହାରୁଛନ୍ତି ।

ନା, ମୋର ଟିକିଏ ଡେରି ହୋଇ ପାରେ । ବାଟରେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ।

ତାମ୍ରଲତାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବି । ଆଶାକରେ ସେଠାରେ ଆପଣ ମୋର ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।

ନିଶ୍ଚୟ, ଆପଣଙ୍କ ପରି ଦୟାବାନ ସାଧବଙ୍କର ଅତିଥି ହେବା କାହା ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ ?

ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ନାରାୟଣ ସାଧବ ସବାରି ଚଢ଼ି ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଲେ । ସାଧବ ପତ୍ନୀଙ୍କର ସବାରି ପଛରେ ଚାଲିଲା । ବାଲିରାଜା ଏବଂ ପେଗୁରାଜା । ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଠିଆ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନାଇଁ ରହିଲେ ।

ଅଳ୍ପଦୂର ଯିବାପରେ ସାଧବାଣୀ ସବାରିରୁ ମୁହଁ କାଢ଼ି ପଦାକୁ ଚଢ଼ିଲେ । ବାଲିରାଜା ସାଧବାଣୀଙ୍କୁ ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଦେଖି ପାରୁନାନ୍ତି । ପେଗୁରାଜା ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଁ ଥିଲେ, ତେଣୁ ସେ କିଛି ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ବାଲିରାଜା ଅବୋଧ ଭାଷାରେ କଣ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଡରବାର ଖୋଲରୁ କାଢ଼ି ଦୁଇପାଦ ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଆଉ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପେଗୁରାଜା ଯେ ଆଗରେ ଠିଆହୋଇ ବାଟ ଓଁଗାଳି ପଚାରିଛନ୍ତି, କ'ଣ ?

ବାଲିରାଜା ହୃଦୟରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି ନାଭିରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହିଲେ । ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଡରବାସ ଖୋଲରେ ପୁରାଇଲେ । ପେଗୁରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ, ନିମନ୍ତାର କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲିଗଲେ, ନାରାୟଣ ସାଧବ ଯାଉଥିବା ରାସ୍ତାର ବସିଥିବା ଦଗକୁ ।

ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶ ମତେ ନିଶ୍ଚୟ ଲୋକଟି ଆସି ହାତ ଯୋଡ଼ି ପାଖରେ ଠିଆହେଲେ । ଭୟରେ ତାଙ୍କର ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୁଖି ଯାଇଥିଲା । ବାଲିରାଜା ତାଙ୍କୁ ନିକଟରେ ବସିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ, ମାତ୍ର ସେ ନ ବସି ପୁରୁଷର ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ବାଲିରାଜା ପଚାରିଲେ, ତୁମେ କିଏ ?

ହାତକୁ ହାତରେ ଘଷି ଭଦ୍ରଲେକ୍ଷକ ଭୟ ବହଳ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଅଜ୍ଞ ।

ତମର ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ପଚାରୁଛି ଉତ୍ତର ଦିଅ ।

ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ପାଞ୍ଜିଆ । ଏଠାରେ ମୁଁ ହସାବପତ୍ର ରଖେ । ଏମାନଙ୍କର ଚଳାଚଳ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଭଣ୍ଡାରରୁ ସରଞ୍ଜାମ କାଢ଼ିଦିଏ । ମୋର କେଉଁ ଦୋଷ ? ମୁଁ ନୌକର ଲେକ ।

ମୁଁ ସେଇଆ କହୁଛି ତମର ଦୋଷ ନାହିଁ । ତେମେ ମୋର ପ୍ରଶ୍ନର ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦିଅ ।

ଆଜ୍ଞା, କଅଣ ପଚାରୁଛନ୍ତି ?

ପ୍ରଥମେ କହ, ଏଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେ ଜଣ ବନ୍ଦୀ ଅଛନ୍ତି ।

ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ମୁଁ କ'ଣ ବାଧ୍ୟ ?

ନିଶ୍ଚୟ ବାଧ୍ୟ, ଯଦି ଜୀବନର ଲେଭ୍ ଥାଏ । ତମର ଖୁସି । ଦୁଇଟିରୁ ଗୋଟିକୁ ତମକୁ ବାଛି ନେବାକୁ ହେବ । ତମର ମୃତ୍ୟୁ ଲେଡ଼ା କି ମୋର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଜୀବନ ଲେଡ଼ା ।

ଆପଣ କ'ଣ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛନ୍ତି ମୋର ଜୀବନ ରକ୍ଷାକରି ପାରିବେ ? ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ଆଦେଶ, କୌଣସି ବାହାରିଆ ଲେକକୁ ଆମର ଗୋପନୀୟ କଥା ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା । ଯଦି ପ୍ରକାଶ କରେ ତେବେ ମୋର ଏ ମୃତ୍ୟୁ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ଖଣ୍ଡା ଦାଡ଼ରେ ପଡ଼ିବ । ମୋ ମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କ ହାତରୁ ରକ୍ଷାକରି ପାରିବେ ତ କହନ୍ତୁ ।

ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି, ତମର ଜୀବନ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ଖଣ୍ଡା ଦାଡ଼ରେ ଯିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତ ? ତେବେ କହ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ କେତେ ଜଣ ବନ୍ଦୀ ଅଛନ୍ତି ? କେତେ ଜଣ ପ୍ରହରୀ ଅଛନ୍ତି ? ତୁମେ କେତେ ଦିନ ହେଲା ଏଠାରେ ଅଛ ? ନାରାୟଣ ସାଧବ ଶେଷ ଥର ଏଠାକୁ କେବେ ଆସିଥିଲେ ? ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆଉ କେହି ଥିଲେ କି ନାହିଁ ? ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ନାମ କ'ଣ ଏବଂ ସେମାନେ କେଉଁଠିକାର ଲେକ ? ଏହାର କୌଣସି ତାଲିକା ରଖିଛ କି ?

ଆପଣଙ୍କର ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମୁଁ ଏକାଥରେ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପଚାରନ୍ତୁ । ମୁଁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସଜ୍ଜ ।

ଆଜ୍ଞା, ଏଠାରେ କେତେ ଜଣ ବନ୍ଦୀ ଅଛନ୍ତି ?

ପାଞ୍ଚଟି ଚରଣ । ଗୁର ମାସ ପୁରବେ ପାଞ୍ଚଟି ପର୍ବଣି ଜଣ ଥିଲେ ।
ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଆଜି ପୁରା ପାଞ୍ଚ ଜଣ ମରି ଯାଇଛନ୍ତି ।

କିଛି ସମୟ ଚନ୍ଦ୍ରାକର ବାଲିସାଜା ପରୁରଲେ, ଠିକ୍ ଖବର ରଖିଛ
ପାଞ୍ଚ ଜଣ ମରି ଯାଇଛନ୍ତି ? ମୋ ଆଗରେ ମିଛ କଥା କହୁନା ତ ?

ସ୍ବାତ ହୋଇ ପାଞ୍ଚିଆ କହିଲା, ମୁଁ ତେବେ ଭୁଲ କହିଲି ନା କଣ ? ହଁ
ଭୁଲ କହିଛି । ଗୁର ଜଣ ମରି ଯାଇଛନ୍ତି, ଆଉ ଜଣେ—ଆଉ ଜଣେ— ।

ଆଉ ଜଣେ ?

ମୋର ସେଥିରେ କି ଦୋଷ ? ସେ ଚଲାଣି କରି ପଳାଇଛି ।

ପଳାଇଛି ? ବେଶ୍ ଚିତା କାଟିଛି ତ । ଏବେ କହ ଯେଉଁ ଗୁର ଜଣ ମରି
ଯାଇଛନ୍ତି—ସେମାନେ କିଏ ?

ଜଣେ ଲୋକ ହ୍ୟାଉଁ ମ୍ୟାଉଁ କରି କଥା କହେ । ତା କଥା ଆମର କେହି ।
ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ମୋଟେ ଦୁଇ ଦିନ ହେଲା ମରିଛି । ତା ପୁଅରୁ ଯେ ମରିଥିଲା
ସେ ସବୁବେଳେ ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞା, କହ ଉଠ ସ୍ବରରେ ଚିତ୍କାର କରୁଥାଏ । ସେ
ପ୍ରଥମରେ ଯେତେବେଳେ ଏଠାକୁ ଆସେ ଦେଖିବାକୁ ଭାରି ସବଳ, ଲମ୍ବା,
ମିଶ୍ରଭାଷୀ ଥିଲା । ଶୁଣିଲା ତା ଘର ପାରସ୍ୟ ଦେଶ । ସେ ଜଣେ ଧର୍ମପ୍ରଗୁରକ
ବଣିକ । ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ନା, ଆଜ୍ଞାଧର୍ମ । ଭାରତରେ ଏବଂ ପୁର ଦେଶମାନଙ୍କରେ
ଧର୍ମପ୍ରଗୁର କରିବାକୁ ସେ ପାରସ୍ୟରୁ ଆସିଥିଲେ । ପରେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ତାଙ୍କୁ
କେଉଁଠାରୁ କିପରି ଆଣିଲେ ମୁଁ କହ ପାରବି ନାହିଁ ।

ତା ସାଙ୍ଗରେ ଆଉ କେହି ଥିଲେ ?

ସୁନାର ପ୍ରତିମା ପରି ଝିଅଟିଏ, ସେ ଅଛି ।

ବାକି ଦୁଇ ଜଣ ?

ବାକି ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ । ଯେଉଁ ଦିନ ଆସିଲା ତା
ପରଦିନଠାରୁ ପାଗଳ ହୋଇଗଲା । ସବୁବେଳେ ବହୁଥାଏ ମୋ ମଣିଆଁ କାହିଁ,
ମୋ ସ୍ବାମୀ କାହାନ୍ତି, ମୋତେ ମୋ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଘରେ ବନ୍ଦନା କରି ରଖ । ମୁଁ ବିନା
ଆଦେଶରେ ତାହା କରନ୍ତି କିପରି ? ପ୍ରାୟ ଏହିପରି ଦୁଇ ଗୁର ଦିନ ବକିବା
ପରେ ସେ ମରିଗଲା ।

ବାଲିସାଜାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକରେ ତଳ ତଳ ହେଲା । ନିକଟରେ ଉପବିଷ୍ଣୁ
ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ଝିଅ ଦୂରରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଅଜଣା ବାଲିସାଜାଙ୍କର ଏପରି
ଆକର୍ଷକ ଭାବ ଦେଖି ବିସ୍ମୟ ହେଲେ ।

ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ?

ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ଆବାଙ୍କରୁ ଏଠାରେ ଅଛି । କେହି କେହି କହନ୍ତି ମୋର ଜନ୍ମ ଏହିଠାରେ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ଅମଳରୁ ମୁଁ ଏହିଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟକର ଅସୁଛି ।

ଭୁକ୍ତାଏ ବାଜେ ବନ୍ଧବା ଅପେକ୍ଷା ମୋ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଅ ।

ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ବାଜେ ବକଲି ନା କ'ଣ ? ମୋର କହିବାର କଥା ମୁଁ ଏତେଦିନ ଏଠାରେ ରହିଲି । ତା ପରି ଜଣେ ଚଲଣ ଲୋକ ଦେଖି ନାହିଁ । ତାକୁ ନାରାୟଣ ସାଧବ କେଉଁଠାରୁ ଧରି ଆଣିଥିଲେ ମୁଁ ଜାଣେ ନା । ସେ ଏଠାରେ ଅନେକ ଦିନ ରହିଥିଲା । ଯେଉଁଦିନ ଯୁବକବନ୍ଦୀ କାନ୍ଥରେ କଣା କରି ଦୁଇ ଜଣ ଯାକ ସଲା ହୋଇ ଯୁବକ ପଲାଇଲା, ତାର ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ସେ ମରିଗଲା ।

ମରିଗଲେ ସତେରେ ? ନା ତୁମ୍ଭେମାନେ ତାକୁ ନିଜ ହାତରେ ମାର ପକାଇଛ ।

ମୁଁ କ'ଣ ମିଛରେ କହୁଛି ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ? ଅବଶ୍ୟ ତା ଉପରେ ଆମେ ଭାରି ରାଗିଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ମାରିବାକୁ ହାତ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଦେଖି ଦେଖି ରୁଷି ପାରିଲୁ ସେ ଦିନେ ଦୁଇ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମରିଯିବ । ଆମର କଥା ବି ସତ ହେଲା ।

ବାଲିରାଜା ଚକ୍ଷୁରୁ ଜଳ ପୋତଲେ ।

ଅଜଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତ ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋତକ ଦେଖି ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ି କାତରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵରରେ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲା, ବାଁ ଜଙ୍ଗ, କାଦୋ ନା ।

ଅଜଙ୍ଗକୁ ତଳୁ ଉଠାଇ ବାଲିରାଜା ତାର ମୁହଁକୁ ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ଅନାଇ ହସି ଦେଲେ । ମାତ୍ର ଚକ୍ଷୁର ଲୋତକ ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଭୃତ ମୁହଁରେ ହାସ୍ୟ ଦେଖି ଅଜଙ୍ଗ ସୁଖୀ ହୋଇ ନାଚି ନାଚି ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ବାଲିରାଜା ପଚାରିଲେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏଠାରେ କେତେ ଜଣ ପ୍ରହରୀ ଅଛ ?

ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଛଡ଼ିଲେ ଆମେ ଏଠାରେ ସବ୍‌ମୋଟ, ଆଙ୍ଗୁଁ ଗଣି କିଛି ସମୟରେ ପାଞ୍ଜିଆ କହିଲେ, ସବ୍‌ମୋଟ ଚାଲିଛି ଜଣ । ପଚାରି ଜଣ ଲୋକ, ପନ୍ଦର ଜଣ ମାଇକିନିଆଁ । ପିଲାଙ୍କୁ ଧରିବ ନା କଣ ? ପିଲାଙ୍କୁ ଗଣିଲେ ମୋଟ ପଚାଶ ।

ଆଉ ତୁମକୁ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁନାହିଁ । ବନ୍ଦୀମାନ ମୋର ଆଦେଶ ପାଳନ କରୁବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ । ଆଶାକରେ ଯାହା କହିବ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଳନ କରିବ ।

ଆପଣଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ମୁଁ କେବେ ଅମାନ୍ୟ କରିବି ନାହିଁ । କହନ୍ତୁ କ'ଣ କରିବାରୁ ହେବ ।

ବନ୍ଦୀମାନେ ଯେଉଁ ସବୁ କୋଂସ୍ତମାନଙ୍କରେ ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ପାଇଛନ୍ତି ସେ ସବୁର ବାହାର ପାଖ ତାଲା ବନ୍ଦ ନୁହେଁ ତ ? ଯଦି ବନ୍ଦ ହେଉଥାଏ ସେ ସବୁର କହି ମୋତେ ଦିଅ ।

କୋଂସ୍ତଗୁଡ଼ିକରେ ତାଲା ବନ୍ଦ ନାହିଁ, ସେପରି ଆଦେଶ ଆମେ ପାଇନୁ । ବାହାର ପାଖୁ ଜଞ୍ଜିର ବନ୍ଦ ।

ମୋତେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ନେଇ ଚାଲ । ବିନା କାଳ ବ୍ୟୟରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବି ।

ମୋତେ ସେପରି ଆଦେଶ କାହିଁ ?

ମୁଁ ଆଦେଶ ଦେଉଛି ।

ଆପଣ ନାରାୟଣ ସାଧବ ନା କଣ ?

ମୁଁ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ବନ୍ଧୁଙ୍କ କଥାରେ ଆମେ ତ ଆଉ ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ଦେବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାହା କରି ପାରୁନାହିଁ । ମତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ।

ତୁମେ ତାହା କରି ନ ପାର । ମୁଁ ନିଷ୍ଠୁର କରିବି । ଯାହା ଥରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି ତାହା କରିବି । ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯଦି ବାଧା ଦିଅ ପରେ ଫଳ କ'ଣ ହେବ ଜାଣ ? ଏଠାରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋଟେ ପଚାରି ଜଣ ଲୋକ । ମୋର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ତେର ଅଧିକ । ଯଦି ବାଧା ଦିଅ ନିଷ୍ଠୁର ସମସ୍ତେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଯିବ ।

ଆପଣ କିଏ ? ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଆମେ କାହିଁକି ଯିବୁ ?

ମୁଁ କିଏ ଏ ବିଷୟ ତୁମକୁ ଜଣାଇ ଦେବା ମୋର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । ଭଗବାନ ଯଦି ତୁମକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖନ୍ତି, ତେବେ ମୋ ବିଷୟରେ ତମେ ଅନେକ କଥା ଜାଣି ପାରବ । ଅସନ୍ତା କାର୍ତ୍ତିକ ପୁଣିମା ଦିନ ତାମ୍ରଲିପ୍ତଠାରେ ବଣିକ ସଭା ବସିବ । ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ସଭାପତିର ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ତାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ଏହି ପାଣ୍ଡବ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ଅଭିଯୋଗ ଉତ୍ଥାପନ କରିବି । ଏହି ବନ୍ଦୀମାନେ ଓ ତୁମ୍ଭେମାନେ ସେଠାରେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବ ।

ମୁଁ ଏହା କରି ପାରୁନାହିଁ । ମୋର ଖାମିଦଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ଜୀବନ ଧୁବାଯାଏ ସତେ ହେଲେ କଥା ମୋ ତୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିବ ନାହିଁ ।

ବେଶ୍, ତାହା ତମର ବାହାଦୁରୀ, ବୀରତ୍ବ । ଦେଖାଯାଉ ତମର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ତମେ କେତେଦୂର ପାଳନ କରି ପାରୁବ ।

ଏତିକି କହି ବାଲିରାଜା ସମୁଦ୍ରକୁଳରୁ ବଙ୍କାରସ୍ତା ଦେଇ ବନ୍ଦୀଶାଳା ଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ । ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଅଜଙ୍ଗ ଓ ଚଞ୍ଚଳା, ଶୈଷରେ ନାବିକମାନେ ।

ସେମାନେ ବନ୍ଦୀଶାଳାର ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆହୋଇ ଦେଖିଲେ ଦ୍ବାର ବନ୍ଦ । ବନ୍ଦୀଶାଳା ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯେ ଦରଜା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଥ ଦେଇ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଦ୍ବାର ପାଖରେ କୌଣସି ଲୋକର ପତ୍ର ନାହିଁ । ବାଲିରାଜା ପାଞ୍ଜିଆରୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲେ ।

ଅଥଚ ପାଞ୍ଜିଆ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ନାବିକମାନେ ଉଚ୍ଛଳ ହୋଇ ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶରୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲେ । ଟିକିଏ ଇସାରା ପାଇଲେ ଦ୍ବାର ଭାଙ୍ଗି ଭିତରେ ପଶିବେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଅଜଙ୍ଗ ଧଇଁ ସଜଁ ହୋଇ ପଛଆଡ଼ୁ ଦଉଡ଼ି ଆସିଲା । ହାତରେ ତାର ଖଣ୍ଡେ ଜୁଲନ୍ତ-କାଷ୍ଠ । ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଅଜଙ୍ଗର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖୁଥିଲେ । କେହି ବାଧା ଦେବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ ବା ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ଅଜଙ୍ଗ ସେହି ଜୁଲନ୍ତ କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡି ଧରି ଦରଜାର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଉଲା ।

ଚକ୍ଚ ଚକ୍ଚ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ପଛକୁ ଅନାଇଲେ । ଏ କଣ ? ନିଆଁ ଧୁଆଁ ଆସିଲା କୁଆଡ଼ୁ ? ଏହା ଅଜଙ୍ଗର କାମ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଧୀରେ ଧୀରେ ବାଲିରାଜାଙ୍କର କାନ ପାଖରେ କହିଲା, ସେ ଜଙ୍ଗଲରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବାକୁ ଭାରି ଭଲ ପାଏ । ବୋଧହୁଏ ଜଙ୍ଗଲରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଛି ।

ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ସେ ଜଙ୍ଗଲରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ନାହିଁ ।

ତେବେ କେଉଁଠି ସମୁଦ୍ରରେ ? ଚଞ୍ଚଳା ହସିଦେଲା ।

ବାଲିରାଜା ମଧ୍ୟ ହସି ହସି କହିଲେ, ନା, ସମୁଦ୍ରରେ ନୁହେଁ ଯେ, ବାହାରେ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଘର ସବୁ ଥିଲା ବୋଧହୁଏ ସେଥିରେ ।

ଏଣେ ଅଜଙ୍ଗ ଦରଜାରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବାରେ ଅବୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ହୁତାଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ତାର ଜୁଲନ୍ତ କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡକୁ ବୋଧହୁଏ ଅନାଇଁ ନିଜ ଭୂଷାରେ କେତେ କଣ ଖାଲିଦେଲା ।

ପଛରୁ ବାଲିରାଜା ଡାକିଲେ ଅଜଙ୍ଗ ।

ଅଜଙ୍ଗ ରାଗରେ ନିଆଁ ଖୁଣ୍ଟା ଖଣ୍ଡ ବନ୍ଦିଶାଳା ଭିତରକୁ ପକାଇ ଲଙ୍ଗାରେ ମୁଖାବନତ କରି ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲା । ବାଲିରାଜା ପଛଆଡ଼କୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ବଢ଼ାଇ ଜୁଲନ୍ ଅନଳକୁ ଦେଖାଇ ପଚାରିଲେ, ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କର ଘର ପୋଡ଼ିଛି ତୁ ।

ଭୟରେ ଥର ଥର ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବାର ସମ୍ଭବ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା, ଯୋଡ଼ିକୌଣ୍ଡେ ।

ଦରଜା ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇ କହିଲେ, ଦରଜା ପୋଡ଼ୁଥିଲା ? ସେ ଗୁଡ଼ାକ ଲୁହା, ପୋଡ଼ିହେବ ନାହିଁ ।

ସମସ୍ତେ ଏକାସଙ୍ଗରେ ହସି ଉଠିଲେ । ଅଜଙ୍ଗ ହତୁମାନ ପର ନାଚି ନାଚି ବସି ପଡ଼ିଲା ଚଞ୍ଚଳା ପାଖରେ ।

ବାଲିରାଜା ତାଙ୍କର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆଗକୁ ଆସିବାକୁ କହିଲେ । ଆଦେଶ ପାଳିତ ହେଲାକୁ କହିଲେ, ବୁଆ ଅପେଶା କରି ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଦରଜା ଭାଙ୍ଗିକରି ଭିତରକୁ ପଶିବାକୁ ହେବ ।

ଯେ ଆଜ୍ଞା ! ଏକସ୍ୱରରେ ଚିତ୍କାର କଲେ ।

ଏପରି ଗୋଲମାଲ କର ନାହିଁ । ଆଦୁର ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ଅଛି । ଦରଜା ଭାଙ୍ଗି ତୁମମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଦରଜାରେ ଜଗି ରହିବ । ହୁସିଆର, କାହାକୁ ଯେପରି ପଦାକୁ ଛଡ଼ି ନ ଦିଅ । ପାଞ୍ଜିଆର କହିବାମତେ ଏଠାରେ ପଚାଶଜଣ ପ୍ରହରୀ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବାକୁ ହେବ । ଦେଖ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଯେପରି କେହି ଆହତ ନ ହୁଅନ୍ତି କିମ୍ବା ଅନର୍ଥକ ଯେପରି ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ନ କର ।

ଯଦି ସେମାନେ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି ?

ନିଶ୍ଚୟ କରିବେ ।

ଯଦି ଆମର ଜୀବନ ଉପରେ ପଡ଼େ ?

ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ତମେ ତାଙ୍କ ଜୀବନ ନେଇ ପାର । ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ନହେଲେ କେବେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ନେବ ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବ ନାହିଁ । ଆମେ ଦୁଇ ଜଣ ସେ ଗଛ ତଳ ଛାଇରେ ବସିବୁ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରହରୀ ଓ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଆମ ପାଖରେ ହାଜର କରିବ, ବୁଝିଲ ।

ଯେ ଆଜ୍ଞା ।

ବାଲିରାଜା ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳା ନିକଟସ୍ଥ ଆମ୍ବଗଛ ତଳକୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ନାହିକମାନେ ଦରଜା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଜଙ୍ଗ କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତା କରି

ପାତମାଙ୍କଡ଼ ପରି ଦରଜାରେ ଚଢ଼ି ଆରିପାଖକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା । ତା ଦେଖାଦେଖି ଆହୁରି କେତେଜଣ ତାକୁ ଅନୁସରଣ କଲେ । ଗୋଲମାଲ ନ କରି ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର କାମରେ ଲାଗିଲେ । ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।

ହଠାତ୍ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ହୋଇ ଅଗ୍ନିଶିଖା ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ନାହିକମାନେ ଦେଖିଲେ, ବନ୍ଦୀଶାଳା ଭିତରେ ଧାଉଡ଼ିଏ ଛଣ ଘରରେ ନିଆଁ ଲାଗିଛି । ନାହିକମାନେ ନିଆଁକୁ ଅନାହିଁ ଥିବା ସମୟରେ କିଏ ଜଣେ ଦଉଡ଼ି ଆସି ତାଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗିବାରେ ଲାଗିଗଲା । ସମସ୍ତେ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ, ସେ ହେଉଛି ଅଜଙ୍ଗ ।

ଏଣେ ବାଲିରାଜା ଓ ଚଞ୍ଚଳା ଦୁଇଜଣି ପଥର ଉପରେ ପାଖାପାଖି ହୋଇ ବସି ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵୀପର ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେପରି ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵୀପର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୃକ୍ଷଲତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବଜନ୍ତୁ ବନ୍ଦୀର କଷ୍ଟମୟ ଜୀବନଯାପନ କରୁଛନ୍ତି; ହୃଦାଶିର ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗ କରୁଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆକାଶ ତ୍ୟାଗ କରି ପଶ୍ଚିମଦିଗକୁ ଟିକିଏ ତଳ ପଡ଼ିଲେଣି ।

ବାଲିରାଜା ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ଛଡ଼ି ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲେ, କାଲି ବଡ଼ିସକାଳୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ତାମ୍ରଲିପ୍ତାଭିମୁଖେ ବୋଇତ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ । ସାଧବସଭା ହେବା ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ମତେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବା ଉଚିତ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ସାଧବ ସଭାରେ କହିବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ ବିଷୟର ଆୟୋଜନ ଆବଶ୍ୟକ । ନୋହିଲେ ଲୋକେ ଆମ କଥାରେ ବିଶ୍ଵାସ କରିବେ ନାହିଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା, ଆମମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସଭାରେ କୌଣସି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଯିବ କି ?

ତମର ପ୍ରଶ୍ନ ମୁଁ ଠିକ୍ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ଚଞ୍ଚଳା ।

ମୁଁ ପଚାରୁଛି, ସ୍ଵାଲୋକମାନେ ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରିବେ କି ?

ଯଦି କେହି ସ୍ଵୀ-ସାଧବ ଉତ୍ତଳରେ ଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେପରି ବୋଧ ହେଉଛି, ସେମାନେ ସ୍ଵାଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଥିବେ ।

ଯାହାହେଉ, ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ସ୍ଵୀ ନିଷ୍ଠୟ ସଭାଗୃହ ଅଲଙ୍କୃତ କରିବେ । ସେ ବଡ଼ଲୋକର ପତ୍ନୀ ।

କଣ କହିଲ ଚଞ୍ଚଳା । ସୁଶୀଳା ସଭାଗୃହ ଅଲଙ୍କୃତ କରିବ ? ନା, ତମେ ଭୁଲ୍ ବୁଝିଛ । ଅଲଙ୍କୃତ କରିବ ନାହିଁ ଯେ କଲକିତ କରିବ । ଆହା ଚଞ୍ଚଳା, ତମର ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ ସୁଶୀଳାଙ୍କ ମୁଖ ଦେଖି ଦିନେ ମୁଁ ମେଲୁଛି ହେଉଥିଲା ।

ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନରକ୍ଷା କରିବାକୁ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରାଣପଣ ତେଣୁ କରି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି, ଯେଉଁ ସୁଶୀଳାର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟିକୁ ଦେଖି ଦିନେ ମୁଁ ମୋହୁତ ହୋଇଥିଲି, ଯେଉଁ ସଙ୍ଗିନୀ ତମର କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ତା'ର ସେ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହୁଥିଲି, ଆଜି ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ତଞ୍ଜିଲା, ତାର ସେ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁରେ ବାରମ୍ବାର ପଦାନ୍ତାତ କରି ମୋର ହୃଦୟର ଅନଳ ନିବାପିତ କରିବି । କାରଣ ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ ତାର ସେ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ମୋର ଦର୍ପ ହୃଦୟର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅନଳ ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତାହୃତ ଦେଲା ପରି ଜଳି ଉଠିବ ।

ରାଜା, ମୋର ସଙ୍ଗିନୀର ପକ୍ଷ ନେଇ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ପକ୍ଷ ନେଇ କହିବ ? ନା ସେ ଅନୁମତି ମୁଁ ତମକୁ ଦେଇ ନ ପାରେ । ମୁଁ ଜାଣେ, ତମର କୋମଳ ହୃଦୟ ସଙ୍ଗିନୀର ଅପମାନ ସହ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆଗରୁ କହୁଛି ତେମେ ଦେବୀ, ସେ ନରକର କାନ୍ତ । ସେ ଅସତ୍ତା ବିଶ୍ୱାସ ଘାତିନୀ । ହିନ୍ଦୁ ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣର କନ୍ୟା ହୋଇ ସେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପତି ବ୍ରହ୍ମଣ କରିଛି । ନରକକୁ ନିଜର ପଥ ସଫା କରିଛି ।

ସୁଶୀଳା ବ୍ରାହ୍ମଣର କନ୍ୟା ?

ବ୍ରାହ୍ମଣର କନ୍ୟା । ମୋର ପାଳକ ପିତାଙ୍କର ଜୀବନ ପାଠ କଲେ ଜାଣି ପାରିବ । ଅବଶ୍ୟ ସେ ନିଶ୍ଚିତ କରି ଏହା ଜାଣି ନାହାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କରି ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଯେ ଅକାଟ୍ୟ ଏଥିରେ ମୁଁ ତିଳେମାନ୍ଦ୍ର ସନ୍ଦେହ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣର କନ୍ୟା ସେ, ଥରେ ଜଣକୁ ତା'ର ଜୀବନ-ଯୌବନ ଅର୍ପଣ କରି—

ଜୀବନ-ଯୌବନ ଅର୍ପଣ କରି ?

ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ସେ ସାଧବସତ୍ତାକୁ କଲଙ୍କିତ କରେ ତାହାର ସମ୍ମୁଖରେ ଜଗତକୁ ଜଣାଇ ଦେବି ରମଣୀର ପ୍ରେମ କି ଭୁଲ୍ଲ । ଜଗତକୁ ଦେଖାଇ ଦେବି ଗୁଣ୍ଡୁଷ ପ୍ରମାଣ ଦେଇ, ରମଣୀ କେତେ ବିଶ୍ୱାସଘାତିନୀ । ଯାହାକୁ ଜଗତରେ ସରଳା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରନ୍ତି, କପରି କୁଟିଳା ସେ ।

ଆପଣଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କର ଠାକୁରଙ୍କ ଦ୍ୱାଦ୍ୱା ସୁଶୀଳାକୁ ସତ୍ତା ଆଗରେ ଅପମାନିତା କରିବେ ନାହିଁ । ସେ ମୋର ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ, ସେ ଆପଣଙ୍କର ବାଲ୍ୟବନ୍ଧୁ ।

ଉଦ୍ଦେଶିକ ହୋଇ ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ତଞ୍ଜିଲା ତୁମେ ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାଧା ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ? ମନେ ରଖିଥାଅ ତୁମକୁ ମୁଁ ଜୀବନ ଦେଇଛି,

ଯଦ ମୋ ନିକଟରୁ ଦୂର ହେବାକୁ ନ ଚାହୁଁ ତେବେ ତୁମକୁ ସେହି ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ଵାଦ୍ଵା, ମୋର କଥାରେ ଅଞ୍ଜ କେବେ ବାଧା ଦେବନାହିଁ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗ କରି କହିଲା, ଅହା ସୁଶୀଳା ! ତାର ଚକ୍ଷୁରେ ଦୁଇବିନ୍ଦୁ ଲୋତକ ତଳ ତଳ ହେଲା ।

ଉଦ୍ଘେଜିତ ବାଳରାଜା ଚଞ୍ଚଳାର ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋତକ ଦେଖି ନ ଦେଖିଲା ପରି ରୁଚ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଚଞ୍ଚଳା, ଆଜିଠାରୁ ସୁଶୀଳାକୁ "ନାରାୟଣ ପତ୍ନୀ" ଡାକିବାକୁ ହେବ । ଏଇ ସୁଶୀଳା ନାମଟି ମୋ ମନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ମୃତି ଜଗାଇ ଦେଉଛି । ମୋର ହୃଦୟର ଅନଳଶିଖାକୁ ପ୍ରଜ୍ଵଳିତ କରୁଛି । ଚଞ୍ଚଳା ଧାର୍ଯ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟାର ନାମ ଅଞ୍ଜ କେବେ ମୋ ପାଖରେ ଉକ'ରଣ କରିବ ନାହିଁ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଯଦି ମୋର ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ ହୋଇ ନ ଥାଏ ।

ତୁମେ କଣ କହିବାକୁ ଚାହୁଁ, ମୁଁ ଅଜ୍ଞ ? ମୁଁ ମୋର ଚକ୍ଷୁକୁ କର୍ଣ୍ଣ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବିଶ୍ଵାସ କରେ । ଆଜି ତମର କୋମଳ କଥାରେ ମୋର ଚକ୍ଷୁକୁ ଅବିଶ୍ଵାସ କରି ନ ପାରେ । ସେଦିନ ତାକୁ କ୍ଷଣକ ନିମନ୍ତେ ଦେଖିଛି । ସେହି କ୍ଷଣକ ଭିତରେ ମୁଁ ତାକୁ ଭଲ କରି ଚିହ୍ନି ପାରିଛି । ତାର ମନର ସମସ୍ତ ପୈଶାଚିକ ଭାବନା ଉତ୍ତମରୂପେ ପଡ଼ି ପାରିଛି । କ'ଣ ଶୁଣିବ ? ସେ ଜାଣେ ମୋତେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ବନ୍ଦୀ କରିଛି । ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଆକ୍ଳେଶରେ ମୋତେ ସେ ଏଠାରୁ ମୁକ୍ତ କରିପାରି ଥାନ୍ତା । ନ କଲା କାହିଁକି ? ଏହାର କାରଣ ବଡ଼ ସହଜ । ମୁଁ ମୁକୁନ୍ଦଭ୍ଵ କଲେ ଯେ ତାର ଲଜ୍ଜା ହେବ । ତାର ଅପମାନ ହେବ । ଲୋକେ, ତାର ଗୁପ୍ତ ଆଚରଣର ସମସ୍ତ କଥା ଜାଣି ପାରିବେ । ଦେଖ ଚଞ୍ଚଳା, ତମର ସଙ୍ଗିନୀ କିପରି ସ୍ଵାର୍ଥପର । ତାକୁ ଅପମାନ ହେବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ମୋର ଜୀବନ ବ ସେ କଷ୍ଟମୟ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ଖବର ଶୁଣିଲେ ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହେବ ନାହିଁ କି ? ବୋଧ ହୁଏ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିବ ମୁଁ କିପରି ଶୀଘ୍ର ମରେ, ଅଥଚ ସେ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ଜାଣେ ମୁଁ ତାହାର ନିମନ୍ତେ ବନ୍ଦୀ ।

ରାଜା, କ୍ଷମାକର, ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ବସିଛି । ବୋଧ ହୁଏ ସୁଶୀଳାର—

ସୁଶୀ ସେ ଅପବିତ୍ର ନାମ ତୁମ୍ଭରେ ଧରି ମୁହଁ ଖରାପ କରୁଛି ।

ବୋଧ ହୁଏ ତାର ଦୋଷ ନାହିଁ ।

ଅଞ୍ଜ ଦୋଷ କାହାର, ମୋର ? ହଁ ଠିକ୍ କହୁଛ ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ଦୋଷ, ମୁଁ ତାକୁ ବିଶ୍ଵାସ କରିଥିଲି । ମୁଁ ତାକୁ ବିଶ୍ଵାସ କରି ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲି । ଏହା ମୋର ଦୋଷ ।

ମୁଁ ତାହା କହୁନାହିଁ । ମୁଁ କହୁଛି, ସେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ନାରାୟଣ ସାଧବକୁ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ—

କ'ଣ ? ତଥାପି ତମର ଅବଶ୍ୟାସ ? ନାରାୟଣ ସାଧବର ପତ୍ନୀ ସୁଶୀଳା କୁହେ ?

କ୍ଷମା କର ରାଜା, ମୋର ଅବଶ୍ୟାସ ହେଉ ନାହିଁ । ମୋର କଥାର ଭୁଲ ହୋଇଗଲା । ମାଲକିନିଆଁ ଲୋକ ଅମେ, କଥା କହ ଜାଣୁନାହିଁ ।

ମାଲକିନିଆ ଜାତି କଥା କହୁ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଆଉ ଜାଣେ କିଏ ? ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବଭଙ୍ଗିରେ କିଛି ନା କିଛି ଅର୍ଥ ଗୁପ୍ତ ରହୁଥାଏ । ଭାରି ବାଗରେ ସେମାନେ କଥା କହୁ ପାରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଭାବଭଙ୍ଗି ଦେଖାଇ, ପରସ୍ପରରେ ଠିକ୍ ସେଇଆ କହୁବେ, କେବଳ ସ୍ୱର ଓ ଭାବଭଙ୍ଗିରେ ପ୍ରଭେଦ ମାତ୍ର ଥିବ । କି ଅଶ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ ! ପ୍ରଥମ ବାକ୍ୟରେ ଯେତକି ଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ଥିଲା ଦ୍ୱିତୀୟ ବାକ୍ୟରେ ଠିକ୍ ସେତକି, ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଥିଲା ଠିକ୍ ସେଇଆ, ଅଥଚ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ । କୌଣସି ବିଷୟର ଦୋଷଟା ଆସି ଶ୍ରୋତା ମୁଣ୍ଡରେ ମାଡ଼ିବସିଛି । ରମଣୀ ମୁରୁକି ହସି ମୁଣ୍ଡ ଗଲାଇ ଖଲ୍ଲସ ।

ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ଜୀବନରେ ଦୁଇଟି ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାର ହସର୍ଗରେ ଆସି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଜଣକୁ ତ ସରଳ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ହେଉଛି ମୁଁ । ଏପରି ବାକ୍ୟ କାହାଠାରୁ ଶୁଣିଛନ୍ତି ? ପ୍ରଥମାଠାରୁ ? କଦାପି ନୁହେଁ । ତାଙ୍କୁ ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଅତଏବ ଦ୍ୱିତୀୟା ଠାରୁ । ଯଦି ତାହା ହୋଇଥାଏ କେବଳ ମୋର ଆଚରଣ ଦେଖି ଆପଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଜଗତକୁ ଦୋଷୀ କରି ନ ପାରନ୍ତି ।

ନା ରମଣୀ, କଥାକୁ ବାରେଇ ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ତମେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜଗତର ରତ୍ନ । ତମେ ପ୍ରକୃତରେ ସରଳ । ତମ ଉପରେ ମୁଁ ଏ ଦୋଷାସୋପ କରୁ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିୟମର ବହୁଭୂତ ଅଛି । ତାପରେ, ମୁଁ ଯାହା କହିଲି, ତାହା ମୋର ନିଜର ଅଭିଜ୍ଞତା ନୁହେଁ । ମୋର ସୁଜନାୟ ପାଳକ ପିତାଙ୍କର । ସେ ଭାରି ଚତୁର । ପ୍ରକୃତରେ ସେ ଜଗତକୁ ଭଲରୂପେ ଚିହ୍ନିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଯେଉଁମାନେ ଆସିବେ ସେମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରିବା ଦେବାପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କର ଜୀବନା ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ପଢ଼ି ଏତକ କହିଛି । ଏଥିରେ ତମ ମନରେ କିଛି ଦେବ କାହିଁକି ? ତଳକୁ ମୁହଁ ଯୋଡ଼ି କାନ୍ଦୁଛ ? ହଁ ! ଏହି ଦେଖ, ଦୂରରୁ କିପରି ଆମର ଲୋକେ ବିଜୟୀ ହୋଇ ଚିଲାର କରି ଅସୁଛନ୍ତି । ହଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ କହ, ତମେ ତମର ସଙ୍ଗିନୀର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ବିଷୟରେ

କ'ଣ କହିବାକୁ ବସିଥିଲା । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି, ବାଧା ନ ଦେଇ ନିଶ୍ଚୟ ଶୁଣିବ ।
କହ ଚଞ୍ଚଳା, କାନ୍ଦ ନା !

ବାଲିରାଜା ଅପଲକ ନୟନରେ ଅନାଇଁଲେ । ଦେଖିଲେ ଚଞ୍ଚଳାର
ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟି ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ଫୁଟନ୍ତି । ତାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚକ୍ଷୁ ଦର୍ପଣ ସଦେ କି-
ଦୁଇଟି ପାଖୁଡ଼ା । ପଦ୍ମଫୁଲରେ ଶିଶିରବିନ୍ଦୁ ଲାଗି ରହିଥିଲା ପରି ତାର
ଚକ୍ଷୁରେ ଦୁଇବିନ୍ଦୁ ଜଳ ଭଲଭଲ । ଯୌବନର ଦୀପ୍ତି ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଯୁବକ
ହୃଦୟକୁ ତରଳାଇ ଦେଲା । ଯଶକ ପୁରବେ ସେ ଯେଉଁ ରମଣୀଜାତିର ବିପକ୍ଷରେ
ଚଞ୍ଚଳା ନିକଟରେ ଅଭିଯୋଗ କରୁଥିଲେ, ସେ ପୁଣି ସେହି ଜାତିର ଗୋଟିଏ
ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ ପାଖରେ ନିର୍ଯ୍ୟାସ କରି ହାତରେ ତାର ଚକ୍ଷୁର ଜଳ ପୋଛି
ଦେଲେ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦମ୍ଭ ଲୁପ୍ତ ହେଲା । ରମଣୀ ଜୟ କଲା ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
ନିମନ୍ତେ, ତାର ମୁଖର ଭାବଭଙ୍ଗି ନିମନ୍ତେ, ବାକ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ନିମନ୍ତେ ।

ଚଞ୍ଚଳା ତାର ମସ୍ତକର ଭାରି ବାଲିରାଜାଙ୍କର ସୁଦୃଢ଼ ହାତ
ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତକରି ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲା, ରାଜା ଆପଣ ମୋତେ ଅବିଶ୍ୱାସ
କରନ୍ତି ?

ନା ଚଞ୍ଚଳା, ତମକୁ ମୁଁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ତମ ଜାତିକୁ
ମୁଁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରେ । ତା' ବୋଲି ତମେ ମନରେ ଦୁଃଖ କରି କାନ୍ଦିବ
କାହିଁକି ? ମୁଁ ତ କହିଛି ତମେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ଉପରେ ।

ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ଉପରେ ନୁହେଁ । ନିଶ୍ଚୟ
ପୁରୁଷଜାତିର ହୋଇପାରେ ।

ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସମୟ ଚିନ୍ତାକରି ବାଲିରାଜା ହସି ହସି କହିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍
ତୁମେ କହିବାକୁ ଗୁହ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ପୁରୁଷଜାତିର ତେର ଉପରେ, ନା ? ଏହି ତ,
ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର କଥାର ତଜା ତମର ମୁହଁରେ । ଆଉ ଦୂରକୁ ଦୃଷ୍ଟାନୁ ନିମନ୍ତେ
ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଛୁ, ଛୁ, କି ଲଜ୍ଜା ।

ବାଲିରାଜା ଦୃଶ୍ୟାବ୍ୟଞ୍ଜକ ସ୍ୱରରେ ଏହା କହି ଚଞ୍ଚଳାର ନିକଟରୁ
ଉଠିଗଲେ ।

ପ୍ରହରୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବୋଇତରେ ରଖି ସେମାନଙ୍କର ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଗଲା । ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କ ମନରୁ ଭୟ ଦୂର କରି ଘର ଜୀବନ କ୍ଷପର ସୁଖମୟ ହେବା ସେଥିନିମନ୍ତେ ଯତ୍ନବାନ ହେବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ । ପ୍ରାଣିଆ ଏବଂ ତାର ଆଉ ଦୁଇଜଣ ସଙ୍ଗୀତ ଡକାଇ କହିଲେ, ତମମାନଙ୍କର ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ତମେମାନେ ଆମ ବିପକ୍ଷରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲ ବୋଲି ମୁଁ ଯେ ତମ ଉପରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ତାହା ଦୃଢ଼େ ବରଂ ପ୍ରୀତ । ଯାହାର ନିମନ୍ତ ଖାଉଥିଲ ତାର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଜୀବନ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲ । ଏବେ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତମେ ତିନିଜଣ ମୋ ବୋଇତରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଟିକା । ନାରାୟଣ ସାଧବ ଯେ ବଡ଼ ଅତ୍ୟାଚାରୀ, ତୁମେମାନେ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବ । ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ ଉତ୍ତଳ ସମ୍ରାଟ ଲଳିତେନ୍ଦୁ କେଶରୀଙ୍କ ଆଗକୁ ଯାଇ ସତ ସତ ସମସ୍ତ କଥା ବାଣ୍ଟିବା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ମୋର ସାକ୍ଷୀରୂପେ ।

ଆପଣ ଆମକୁ ନିମକହାରୀ ଶିଖାଉଛନ୍ତି କିପରି ?

ବାଲିରାଜା ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲେ, ତେବେ ହେଉ ତୁମମାନଙ୍କୁ କିଛି କହିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରମାଣ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ମୋର ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଛି ।

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଟିକାକୁ ପଡ଼ିବ ତେବେ ।

ନା, କେବଳ ତୁମ ତିନିଜଣଙ୍କୁ । ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ, ତୁମର ଭାରତ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପହିଁ ତୁମ ଘର । ଅତଏବ, ତୁମକୁ ବାଲିଦ୍ୱୀପ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ବାଲିଦ୍ୱୀପର ରାଜା । ବାଲିଦ୍ୱୀପରେ ମୁଁ ତୁମମାନଙ୍କୁ ଜମିବାଡ଼ି ଦେଇ ମୋର ପ୍ରଜା କରିବ । ଏଠାରେ ଯେଉଁମାନେ ବନ୍ଦୀ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବାଲିଦ୍ୱୀପ ଯିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ, ତୁମ ତିନିଜଣଙ୍କୁ ଛଡ଼ି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମୋର ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜବଦ୍ୱୀପକୁ ପଠାଇ ଦେବ । ମୋ ନିକଟରେ ପ୍ରଚରର ଧନ ରହିଛି । ସେହି ଧନରେ ସେମାନେ ଜବଦ୍ୱୀପରେ ସୁଖରେ ରହିବେ ! ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ଜବଦ୍ୱୀପରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ପରେ ଆମେମାନେ ବାଲିଦ୍ୱୀପକୁ ଯିବୁ ।

ଆଜ୍ଞା ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶ ଶିରୋଧାରୀ । ଆଜ୍ଞମାନେ ଏଠାରେ ଯେପରି ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲୁ ପଶୁମାନେ କଣ ଏପରି ଭାବରେ ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତି ।

ଦେଶରୁ ବହୁଦୂରରେ ଏକଟିଆ ରହିଥିଲା । ଖାଦ୍ୟର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ନାହିଁ । ଯଦି ଆପଣ ଦୟାକର ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ସେ ଦୁଃଖ-ଦୂର ଚକରବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ଏଥିରେ ଆମେ ଆପଣ କରୁଛୁ କାହିଁକି ?

ତେବେ, ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଯେ ଦୁଇ ତିନି ଦିନରେ ଥରେ ଖାଇବାକୁ ତଥା-ଯାଏ ସେଥିରେ ତମର କୌଣସି ଡୋଷ ନାହିଁ ?

ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ବରବର ଅଭାବ । ଅଭାବ ନୋହୁଥିଲେ, ଦୁଇ ତିନି ଦିନରେ ଥରେ ଆମର କୁଟୁମ୍ବ ଖାଆନ୍ତେ ?

ନାଗସୂତ୍ର ସାଧବ ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରତିକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ?

ସେ ଆମ କଥା ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ସେ ତାହା କରନ୍ତି । ଆମେ ଉଦର ଜ୍ୱାଳାରେ ସମୟ ସମୟରେ ସମୁଦ୍ରରେ ଡକାୟତ କରୁଥିଲା ଏହା ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ।

ସେ ସବୁକଥା ଛାଡ଼ । କହ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁ କି ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବି ।

ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ ନ କରିବାର କ୍ଷମତା ମୋର ନାହିଁ । ଯଦି କ୍ଷମା କରବେ ମୁଁ ଏତକ କହିପାରେ ଯେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତକୁ ଯିବା ମୋର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ମୁଁ ସ୍ୱଚ୍ଛରେ ମୋର ଖାମିଦଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ଦେଖି ସମ୍ଭାଳି ପାରବି ନାହିଁ ।

ଦେଖୁଛି ତମେ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ, ବିଶ୍ୱାସୀ । ତୁମକୁ ମୁଁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ନେବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ଏହି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧାନ କରି ପାରବି ।

ବାଲିରାଜା ଗୋଟିଏ ରତ୍ନର ଥଳି ଖୋଲି ତହିଁରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପାଞ୍ଜି-ଆଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ କହିଲେ, ତୁମକୁ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସୀ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଏହି ଆଦେଶ କରୁଛି ଯେ ଏଠାକାର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୋର ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ବୋଇତରେ ନେଇ ତୁମେ ଜବଦ୍ୱୀପ ଯାଅ । ସମସ୍ତଙ୍କର ସୁବିଧା ପାଇଁ ତୁମକୁ ଦାୟୀ କରି ଯାଉଛି । ଯେପରି ତୁମେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ହେଲା ନ କର । ଚାଲ, ବନ୍ଦୀମାନ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ।

ପାଞ୍ଜିଆ ବାଲିରାଜା ଏବଂ ତଞ୍ଜିଲାକୁ ପ୍ରଣାମ କରି ଭକ୍ତ ଏବଂ ଆନନ୍ଦର ଚକ୍ର ଦେଖାଇ କହିଲା, ହେ ଭଗବାନ । ମୋ ରାଜା ରାଣୀଙ୍କୁ ଆର୍ଦ୍ରାୟୁ କର ।

ବାଲିରାଜା କଣ କହିବାକୁ ବସିଥିଲେ ନ କହି ମୁଣ ଗମ୍ଭୀର କଲେ । ତଞ୍ଜିଲାର ପାୟୁଳକୁ ଟିକିଏ ଜୋରରେ ବୁଡ଼ା ଆଙ୍କୁଟିରେ ଟିପି ଦେଲେ । ତଞ୍ଜିଲା ମୁଣ ଅବନତ କଲା । ଅଜଙ୍ଗ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ଧର ପାଖକୁ ଆସି ତଞ୍ଜିଲାର ଆର ହାତ ଧରି କହିଲା, ରାଜୋ ଚାଲେ ।

ସମସ୍ତେ ବନ୍ଦଶାଳା ଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ ।

ବନ୍ଦଶାଳାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ—ବାଲିରାଜା ନିଜ ହାତରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲେ । ପ୍ରଥମରୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଉପର ମହଲଆଡ଼ୁ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି କଙ୍କାଳସାର ବନ୍ଦୀମାନେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ବନ୍ଦଶାଳାର ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଠିଆ ହେଲେ । ପାଞ୍ଜିଆଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା, ସେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେବେ ଯେ ଦୟାବାନ୍ ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ନିମନ୍ତେ ମୁକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ପାଞ୍ଜିଆ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଯାଇ ଠିଆହେଲେ । ଅଜଙ୍ଗ ଲୁଚି ଲୁଚି ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ କେତେ ଜଣ ନର ନାରୀଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କଲା ।

ବାଲିରାଜା ଉପର ଏବଂ ତଳର ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଦମ୍ଭ ଦେଲେ, ଆଶା ଦେଲେ । ମୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଅଧିକାଂଶ ଭାରତୀୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଦ୍ରୁହନ୍ତି । ଏସିଆ ମହାଦେଶସ୍ଥ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି । ରାଜା ପାଞ୍ଜିଆକୁ ଡାକି କହିଲେ, ତୁମେ ଏବେ ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଯାଇ ମୋର ନାବିକମାନଙ୍କୁ କୁହ ସେମାନେ ଶାନ୍ତ୍ୟର ଆୟୋଜନ କରନ୍ତୁ । ବ୍ରହ୍ମଦେଶରୁ ମୁଁ ଏଥି ପାଇଁ ଫିସ୍ କରି ମଧ୍ୟଭଳିଆ ଦୁଇଟି ବୋଇତ ଶାନ୍ତ୍ୟ-ସାମଗ୍ରୀରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଆଣିଛି । ଲୁଗାପଟା ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି, ଯାଅ ।

ପାଞ୍ଜିଆ ଶୟାୟୁମାନ ନରଂମୁଦ୍ର ଭେଦ କରି ଚାଲିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଯାଏ ବାଲିରାଜା ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଚିନ୍ତାକଲେ, ଚଞ୍ଚଳା କାହିଁ ? ପ୍ରକୃତରେ ଚଞ୍ଚଳା କାହିଁ ? ସେ ତ ନିକଟରେ ନାହିଁ । ବାଲିରାଜା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସହିତ ଏଣେ ତେଣେ ଚାହିଁଲେ । ଦେଖିଲେ, ନିକଟରେ ଅଜଙ୍ଗ ଠିଆ ହୋଇ ହାତ ହଲାଇ କାହା ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛି । ସେ ଅଜଙ୍ଗ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କଲେ ।

ଅଜଙ୍ଗ ଚମକି ପଡ଼ି ପଛକୁ ଚାହିଁଲା, ତା ରାଜା ।

ରାଜା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ଅଜଙ୍ଗ, ଚଞ୍ଚଳା କାହିଁ ?

ଅଜଙ୍ଗ ଜାଣେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲା, ଚଞ୍ଚଳା କାହିଁ । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

ବାଲିରାଜା ଅଗଣାର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ମନେ ମନେ ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଖୋଜିଲେ । ସେ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଯାଉଥାନ୍ତି ଲୋକେ ଦୁଇ ପାଖକୁ ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ବାଟ ଛଡ଼ି ଦେଉଥାନ୍ତି । ସ୍ଥଗିତ ଭାବରେ ମସ୍ତକାବନତ କରି ପ୍ରଣାମ କରୁଥାନ୍ତି ।

କିଛିଦୂର ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ରାଜା ଦେଖିଲେ, ଗୋଟିଏ କାନ୍ଥର କରରେ ଅନେକ ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇ ନିଜର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଭୁଲି ସ୍ଥିରଚକ୍ଷୁରେ କଣ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସେ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଜଣେ ପୁରୁଷ ଏବଂ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ମୁକ୍ତବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର ଅର୍ଥ କରି ତାର ନିକଟସ୍ଥ ଲୋକକୁ ଏହାର କାରଣ ବୁଝାଉଛି । ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ହଲୁଉଛି ।

ବାଲିରାଜା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘଟଣାଟି ବୁଝିନେଲେ । ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କର ମିଳନ ଦେଖି ସେ ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁରୁ କରୁଣାର ଅଶ୍ରୁ ବିନ୍ଦୁ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସେ ପୂର୍ବ ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଚିନ୍ତାକଲେ, ବୋଧହୁଏ ଚଞ୍ଚଳା ତାର ଭାଇ ଅଧିରାଜ ନିକଟରେ ରହିବ । ସେଇଆ ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ରମଣୀର ଅକଥନ ବୋଝରୁ ମୁଁ ମୁକ୍ତ ହେବି ।

କିଏ ଜଣେ ଆଉ ପାଖରୁ ବୁଲିପଡ଼ି ଚିତ୍କାର କଲା, ଚଞ୍ଚୋଲେଁ । ଚଞ୍ଚଳା ଅଜାଙ୍କର ପାଟି ବାରି ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା । ଦେଖିଲା, ଟିକିଏ ଦୂରରେ ସ୍ବୟଂ ବାଲିରାଜା ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନାଇଛନ୍ତି । ଅଧିରାଜର କାନରେ ସେ କଣ ଟୁପ୍ କର କହିଦେଲା ।

ଉଭୟେ ବାଲିରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ରାଜା କିଛି କହିବା ପୂର୍ବରୁ ଦୁଇଜଣାଟାକି ତାଙ୍କ ପଦତଳେ ମସ୍ତକ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳିତ ହେଲା ।

ଚଞ୍ଚଳା ବିନୀତ ଭାବରେ କହିଲା, ଆପଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବାର ସାହସ...

ସେ ସାହସ ତୁମଠାରେ ନାହିଁ, ଏ ସ୍ଥଳରେ ଧନ୍ୟବାଦ କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇ ପାରେ, ମୋତେ ନୁହେଁ । ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳିଛି, ଏତିକି ।

ଏକସ୍ବରରେ କେତେଜଣ ଲୋକ ଆନନ୍ଦରେ କରତାଳି ମାରି ଚିତ୍କାର କଲେ ରାଜା ରାଣୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ ।

ବାଲିରାଜା ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରକାଶକଲୁଥିଲା ମୁଣ୍ଡ ହଲୁଇଲେ ସତ, ବାଧାଦେଲେ ନାହିଁ । ଦେଖିଲେ ଚଞ୍ଚଳାର ମୁଖ ଅବନତ ।

ବାଲିରାଜା ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ତ୍ୟାଗ କରିବେ ବୋଲି ମନସ୍ଥ କରିଥିଲେ ସମୁଦ୍ର ଏବଂ ଆକାଶର ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କର

ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବାଧା ହୋଇ ଏକ ସମ୍ପ୍ରାଦାୟ ଅଟକି ରହିଲେ । ପରେ ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରି ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜବଦ୍ୱୀପ ପଠାଇଦେଲେ । ମୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣ, ପ୍ରହରୀ ଦୁଇଜଣ ଏବଂ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଜବଦ୍ୱୀପରୁ ଆଣିଥିବା ପ୍ରକାଶ ବୋଇତରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଯାହା କଲେ ।

ବାଲିରାଜା, ଚନ୍ଦ୍ରଲା ଏବଂ ଅଧିରାଜା ତିନିଜଣଙ୍କର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ବହୁଦିନ ପରେ ସହସ୍ର ବାଧାବିହୀନ ଅତିଥିମାନଙ୍କର ସେମାନେ ସୁନବାର ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ଫେରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଜଗତର ରାଣୀ ଭାରତବର୍ଷ, ଭାରତର ସନ୍ତାନ ବୋଲି ଜଳଯାତ୍ରୀଙ୍କର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର । ସେମାନେ ମନେ ମନେ ଗର୍ବ କରୁଛନ୍ତି । ସଗର ଦ୍ୱୀପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାଯାଏ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ବିପଦ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ସଗର ଦ୍ୱୀପର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲା ବେଳେ ହଠାତ୍ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟତଳିଆ ବୋଇତ ସୁଲ ଭାଗର ନିକଟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଘମଣ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ଥିଲା ଭଲ ଜଣା ଗଲା । ତେଣୁ ସେମାନେ ବାଧା ହୋଇ ସଗରଦ୍ୱୀପରେ ଚାରିଦିନ କଟାଇଲେ । ତଥାପି, ବୋଇତ ଦୁଇଟି ସଗର ଦ୍ୱୀପ ତ୍ୟାଗ କଲେ ନାହିଁ । ଏଣେ ଦିନ ଯେତେକ ଡେଇଁ ହେଉଛି, ବାଲିରାଜାଙ୍କର ମନ ସେତେକ ଅସ୍ଥିର ହେଉଛି । ତଥା ଜଣା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଅନାଇଲେ ଜଣାଯାଉଛି, ଯେପରି ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ମୋଟେ ତିନି ଚାରି ଦିନ ଅଛି । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ?

ସେଦିନ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ବୋଇତରୁ ଗୋଟିଏ ବୋଇତ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ବାଲିରାଜାଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ଅନେକ ସମୟ ଚିନ୍ତା କରି ସେ ଘଟଣାର ମର୍ମ ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲେ । ସେହି ରାତିରେ ସେ ବୋଇତ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ କଲେ ।

ମେଦିନାପୁର ଜିଲ୍ଲାର ରୂପନାଗପୁର ନଦୀକୂଳସ୍ଥ ଅଧିରାଜା ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଗ୍ରାମଟିକୁ ଦେଖି କିଏ ବଞ୍ଚାସ କରିବ ଯେ, ଏହା ଦିନେ ଭାରତର ଗୋଟିଏ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ପ୍ରାନ୍ତ ନଗରୀ ଥିଲା ? କେବଳ ଭାରତର କାହିଁକି, ପୂର୍ବ ଗୋଲ୍ଡକୋଷ୍ଟର ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଏହାର ଖ୍ୟାତି ବ୍ୟାପିଥିଲା । ଆଜି ଯେଉଁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଗ୍ରାମଟି ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ପ୍ରାୟ ଷାଠିଏ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ, ଦିନେ ତାହା ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା ।

ଯେଉଁ ସମୟର ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ସେତେବେଳକୁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ସମୁଦ୍ରରୁ ପ୍ରାୟ ନଅ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗ ଉପକୂଳରେ ଏହା ଥିଲା ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର । ସହରର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଥିଲେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ; କିନ୍ତୁ

ବୌଦ୍ଧ ସ୍ୱୟ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ ବିହାର ଅନେକ ଥିଲା । ଅନେକ ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଥିଲେ । ତାମ୍ରଲିପ୍ତର କ୍ଳେବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା କାହ୍ନୁରୁୟଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଉଥିଲେ, ମାତ୍ର ନିଜେ ଥିଲେ ହିନ୍ଦୁ ।

ସହରଟି ଦେଖିବାକୁ ମନୋହର । ଦ୍ୱିତଳ, ତ୍ରିତଳ, ଏପରି କି ଚତୁଷ୍ତଳ ପ୍ରାସାଦମାନ ରାଜପଥର ଦୁଇପାଖେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ କେବଳ ସାଧବମାନେ ବାସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସାଧବ ମାନଙ୍କର ବୋଇତ ଚଲାଉବାକୁ ନାବିକ, ବାଣିଜ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଯୋଗାଇବାପାଇଁ ଅନେକ ଯୋଗାଣିଆ ବରାବର କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ ।

ତାମ୍ରଲିପ୍ତରୁ ବିଦେଶକୁ ପଠାହେଉଥିବା ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଛିଟି, ରେସମୀ, ମଠା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଜାତିର ଲୁଗା, ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ରୌପ୍ୟର ଅଳଙ୍କାର, ନାନାଜାତି ରତ୍ନ, ଲବଣ, ଚନ୍ଦନକାଠ ଇତ୍ୟାଦି ହେଉଛି ପ୍ରଧାନ । ଏ ସମସ୍ତ ଯୋଗାଇବାକୁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଅନେକ ଲୋକ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ସାଧବମାନେ ଥିଲେ ବଡ଼ଲୋକ ।

ତାମ୍ରଲିପ୍ତରୁ ଗୌଡ଼ ଏବଂ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ସ୍ଥାନକୁ ସେ କାଳର ପକ୍କା ରାସ୍ତା ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହି ରାସ୍ତାବାଟେ ଲୋକେ ବଣିଜ ପଦାର୍ଥ ନେଇ ତାମ୍ରଲିପ୍ତକୁ ଆସୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଦେଶ ଭିତର ସଙ୍ଗେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା ।

ରୂପନାରାୟଣ ନଦୀର ବକ୍ଷ ଶତଶତ ବୋଇତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରୁ ଲୋକେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସି ନଦୀ କୂଳରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଏପରି କି କେବଳ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ସହର ଦେଖିବାକୁ ଲୋକେ ବହୁଦୂରରୁ ଆସୁଥିଲେ । କୋଟି-କାର୍ତ୍ତି-ମାଳିନୀ ଉତ୍କଳ-କମଳାଙ୍କ ମସ୍ତକସ୍ପରୁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଆଜି ବଙ୍ଗଦେଶର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦ୍ର ନଗର୍ୟ ପଶିଛି । ତାର ଅଜାତ ଆଜି ଭୂଗର୍ଭରେ ଲୁପ୍ତ ।

ସହରଟି ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସାହରେ ବିଭକ୍ତ । ସାଧବମାନେ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ସାହରେ ବାସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସହରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଡ଼ା ବା ସାହରେ ନିଜ ନିଜର ବୃହତ୍ ଅଞ୍ଚଳିକାମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁ ସମୟର ଶତଶା, ସେ ସମୟକୁ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର କୌବାଣିଜ୍ୟ ହ୍ରାସ ଲାଗିଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ, ରୂପନାରାୟଣ ନଦୀ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ି ପକାଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ଦୂରକୁ ଠେଲି ନେଉଥିଲା । ଦ୍ୱିଜଯୁଗର ସାଧବମାନେ ସମୁଦ୍ରର ଜଳଦସ୍ୟୁ ଭୟରେ ଆଉ ବୋଇତ ନେଇ ଆଧୁନିକ ଦୂର-ଦେଶରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ନ ଯାଇ ବାପ ଅଜାଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଧନ ବ୍ୟୟ କରି ସୁଖରେ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଦେଶମାନଙ୍କ ପରି ଉତ୍କଳର ରାଜାମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଧନ ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ବରଂ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ରାଜାମାନେ ବୁଝା କଥା ନେଇ ସାଧବମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଚାହୁଁତା ହେଉ ନ ଥିଲେ ।

ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯେତେବେଳେ ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ଭାରତ ସିଂହାସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ଦେଶବିଦେଶ ବିଜୟ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଲଳିତେନ୍ଦୁ କେଶରୀ ଲଙ୍କାରାଜାଙ୍କର ଜଗତ ବିଖ୍ୟାତ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଏଣେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ କାନ୍ଥୁ ଭୂୟାଁ ରାଜତ୍ବ କରି ବଣିକମାନଙ୍କୁ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । କେବଳ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବରେ ସାଧବ ସଭା ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ବସିବାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା ।

ବ୍ରହ୍ମଦେଶରୁ ଫେରି ନାରାୟଣ ସାଧବ ସେହି ଆୟୋଜନ କରିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । ଧନ ସ୍ରୋତମୁହଁରେ ଛୁଟିଲା । ବ୍ରହ୍ମଦେଶରୁ ଫେରି ନାରାୟଣ ସାଧବ ଅପରିମିତ ଧନ ଭୁବନେଶ୍ବର ପଠାଇଦେଲେ । ବାହାରେ କହି ବୁଲିଲେ, ମନ୍ଦିରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନିମନ୍ତେ ସେ ଧନ ଦେବାଳୟକୁ ଦାନ କରି ଛାଡ଼ି । ତତ୍ପରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଧନ ବ୍ୟୟ କରି ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଆବାଳବୃଦ୍ଧ-ବନ୍ଧିତାଙ୍କୁ ଭୋଜି ଝୁଆଇଲେ । ଦେଶର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନ ଦେଇ ବହୁ ଧନ ଅର୍ପଣ କଲେ । କାନ୍ଥୁ ଭୂୟାଁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଉପହାର ସ୍ବରୂପ ସେ ବହୁ ଧନ ଉପହାର ଦେଲେ । ଏ ସମସ୍ତର ଚିତ୍ତର ଆକାରଣ କଣ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ପରି ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ ସୁଦ୍ଧା ଚିନ୍ତାକରି କୌଣସିମତେ ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯହିଁ ଶୁଣି ତହିଁ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେବାଳୟରେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରି ପୁରୋହିତମାନେ ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି ।

ବ୍ରହ୍ମଦେଶରୁ ଫେରିବାର ଏକ ସପ୍ତାହ ପରେ ଶୁଣାଗଲା ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ଜାତ ହୋଇଛି । ଏ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଲୋକେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପୁତ୍ରର ଦୀର୍ଘାୟୁ କାମନା କଲେ । ଯେଉଁ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଶତ୍ରୁ ତାଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ନାନା କଥା କହିଲେ, ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଶୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ନାରାୟଣ ସାଧବ ଲୋକଙ୍କୁ ପଟେଇ ରଖିଥିଲେ । ନିଦାକୂଳରେ ସାଧବ ସଭାର ଆୟୋଜନ ହେଉଥିଲା । ବହୁମୁଦ୍ରା ବ୍ୟୟକରି ଦୂରଦେଶାଗତ ବିଦେଶୀ ବଣିକମାନଙ୍କର ରହିବା ପାଇଁ ନିଦା କୂଳେ କୂଳେ ଅନେକ କୋଠା ତୋଳା ହୋଇଥିଲା । ଏ ସବୁର ବ୍ୟୟଭାର ନାରାୟଣ ସାଧବ ନିଜେ ବହନ କରିଥିଲେ ।

ସହରଟି ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଭାବରେ ସଜା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳିକା ଉପରେ ପତାକା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ମୁହଁରେ ହସ, ସତେ ଯେପରି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦମୟ । କାହାର ମନରେ ଟିକିଏ ହୋଇ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ସେ ସମୟରେ ପରଦା ପ୍ରଥା ନ ଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ନିର୍ଭୟରେ ରାଜସଭାରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ ।

ସମ୍ବୋଦଣୀ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ବୋଇତ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଲାଗିଲା । ସ୍ବୟଂ କାନ୍ଧୁରୁୟାଁ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଅଭିର୍ଥନା କରି ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁମତି ପତ୍ର ଦେଲେ । ବାଲିରାଜା ଅନୁମତି ପତ୍ର ପଡ଼ି ମନେ ମନେ ଖୁସି ହେଲେ । ସେହି ପତ୍ର ନେଇ ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ଅଧିରାଜ ପ୍ରଭୃତି ସଭାଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବେ । କାନ୍ଧୁରୁୟାଁଙ୍କୁ ପଚାରି ରୁଷିଲେ ଯେ ଭଦ୍ର ଘରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ବନୋବସ୍ତ୍ର କରାଯାଇଛି ।

ବୋଇତରୁ ଓଢ଼ାଇ ବାଲିରାଜା, ଅଜଙ୍ଗ, ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ଅଧିରାଜ ନଦୀକୂଳରେ ଦୁଇ ଦୁଇ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅବଲୋକନ କରି ବସୁନ୍ଧା ହେଉଥିଲେ । ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଆଗମନ ବାଉଁଶ ଶୁଣି ନାରାୟଣ ସାଧବ ତାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ପାଲିଙ୍କି ଚଢ଼ି ନଦୀ କୂଳକୁ ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ସେ ଦୂରରୁ ଯାହା ଦେଖିଲେ, ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଭୟରେ ଥରି ଉଠିଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ଅଧିରାଜ ! ଏମାନେ ବାଲିରାଜାଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ଆସିଲେ କୁଆଡ଼ୁ ? ଅଧିରାଜ ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଦ୍ଵୀପରେ ବନ୍ଦୀ ଥିଲା । ଚଞ୍ଚଳାକୁ ତ ବାଲିଦ୍ଵୀପରେ ଛାଡ଼ି ଆସିଥିଲେ ? ତେବେ ସେମାନେ ଆସିଲେ କିପରି ? ସେ ସଭା ଭବନର ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୃହ ମଧ୍ୟକୁ ପାଲିଙ୍କି ନେବାକୁ କହିଲେ । ଆଦେଶ ପାଳିତ ହେଲା । ନାରାୟଣ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପଶି ଏମାନଙ୍କ ଗତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ ଦେଖିଲେ, କିଛି ସମୟ ପରେ ଖଣ୍ଡେ ସବାରି ଓ ଭଜ ଖଣ୍ଡ ପାଲିଙ୍କି ଆସି ବାଲିରାଜା ଟହଲୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଆଗ ପାଲିଙ୍କିରୁ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଓଢ଼ାଇ ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି—ସ୍ବୟଂ ରାଧାଶ୍ୟାମ । ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଦେଖି ନାରାୟଣ ହୋଧରେ ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ । ଚକ୍ରାର କରି ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲେ, ଶୁଣଣ ପଡ଼ିଯିବ ଓଃ !

ବାଲିରାଜା ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଏକାଥରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି, ତାଙ୍କ କାନରେ କଣ ଦୁଇପଦ କହିଲେ । ରାଧାଶ୍ୟାମ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଛୁଟିଯାଇ ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ସ୍ଥିରଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇଁ ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଆସୁ ଥିବାରୁ ନାରାୟଣ

ବିଶେଷ କିଛି ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ; ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା, ଯେପରି ବାଲିରାଜା ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ପାଲଙ୍କି ଚଢ଼ି ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଜନସ୍ତୋତ ଭିତରେ ମିଶି ଗଲେ ।

ବାଲିରାଜା ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯିବା ପରେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ପାଗଳ ପରି ନଦୀ କୂଳକୁ ଧାଇଁଲେ । ବେହେରାମାନେ ତାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ । ନଦୀ କୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲେ, ବୋଇତରେ କେତେଜଣ ଲୋକ ଟହଲୁଛନ୍ତି । ହାତ ଠାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକୁ ପାଖକୁ ଡାକିଲେ । ସେ ନିକଟକୁ ଆସିବାରୁ ନାରାୟଣ ସାଧବ ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଗୁହଁ ପଚାରିଲେ, ଏ ବୋଇତ କାହାର ?

ଲୋକଟି ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ନାବକ । ସେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନ କରି ମାନ୍ୟ ଦେଖାଇ କହିଲା, ବାଲିରାଜାଙ୍କର ।

କେଉଁଠୁ ଆସିଛି ?

ଅଜ୍ଞ, ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପରୁ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପରୁ ?

ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଆପାଦ ମନ୍ତ୍ରକ ଭୟରେ କମ୍ପିତ ହେଲା । ସେ କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତା କରି ପଚାରିଲେ, ଆଜ୍ଞ ନାବକ, କହି ପାରିବ କି ବାଲିରାଜା ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପକୁ କାହିଁକି ଯାଇଥିଲେ ?

ଆପଣଙ୍କର ଡହଁରେ ଆବଶ୍ୟକ କଣ ?

ଆବଶ୍ୟକ ଅଛି ।

ଆପଣ କିଏ ?

ମୁଁ ରାଜାଙ୍କର ଲୋକ । ଏଠାକାର ନିୟମ, ଯେଉଁ ନୂଆ ବୋଇତ ଆସି ଏ ସହରରେ ଲାଗେ, ସେ ବିଷୟରେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଉତ୍ତମରୂପେ ନ ବୁଝିଲେ ବୋଇତକୁ କୂଳରେ ରହିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ।

ଆପଣ ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ଭଲଭାବରେ ବୁଝି ପାରିବେ ।

ବାଲିରାଜା କେଉଁଠି ଯାଇଛନ୍ତି ?

ରାଧାଶ୍ୟାମ ସାଧବ ସେମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି ।

ତମର ବାଲିରାଜା କ'ଣ ରାଧାଶ୍ୟାମ ସାଧବଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଚିହ୍ନିଥିଲେ ?

ଯେତେବେଳେ ସମ୍ଭବ ଚିହ୍ନି ଥିଲେ । ଆମ୍ଭେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ପଚାରିଛନ୍ତି କିଆଁ ?

ନା, ଚଣେଷ କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ତେବେ ବାଲିରାଜାଙ୍କ ନାମ ଶୁଣି ମୋର ମନରେ କିପରି ଅନନ୍ଦ ଆସୁଛି । ସେ ମୋର ଯିବିତ ବନ୍ଧୁ । ଅସ୍ଥ ନାବକ, ସୂର୍ଯ୍ୟଦୀପର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର କଥା ଥିଲା । ମୁଁ ସେଥିନମନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରଦେଶରେ ରାଜାଙ୍କୁ ତମର କହୁଥିଲି । ସେଥି ନମନ୍ତେ ମୁଁ ଭାରି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଅଛି । କହ ପାରିବ କି ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି କି ?

ଅଜ୍ଞ ହୁଏଁ କରିଛନ୍ତି । ନାବକ ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ଏ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଜନେକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । ନୋହୁଲେ ଏତେ କଥା ଜାଣନ୍ତେ କିପରି ?

ପ୍ରହରୀମାନେ ବାଧାଦେଲେ ନାହିଁ ?

ଦେଲେ, କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ।

ବନ୍ଦୀମାନେ ଅଛନ୍ତି କେଉଁଠାରେ ?

ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଜବଦ୍ଦୀପକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଦୁଇ ଜଣ, ନା, ପୋତାଧାସଙ୍କୁ ଧରି ତିନି ଜଣ ତାମ୍ରଲତ୍ତ ଅସିଛନ୍ତି ।

ପୋତାଧାସ କିଏ ?

ସେ ରାଣୀଙ୍କର ଭାଇ । ବାଲିରାଜା ତାଙ୍କୁ ଅଧିରାଜ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।

ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଣିଆଁ ବୋଲି କେହି ଥିଲା କି ?

ବୋଧହୁଏ ଥିଲା, ମାତ୍ର ପାଞ୍ଜିଆ ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ କହୁଥିବାର ଶୁଣିଛି, ସେ ଅନେକ ଦିନ କୌଶଳରେ ବନ୍ଦଶାଳାରୁ ପଳାଇଛି ।

ପଳାଇଛି ? ମଣିଆଁ ପଳାଇଛି ଠିକ୍ ଜାଣ ? ନା ମରିଯାଇଛି ?

ସ୍ମୃତ ହୋଇ ନାରାୟଣ ସାଧବ ପଚାରିଲେ ।

ନାବକ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଆପଣ ଏତେ ଅସ୍ଥିର ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ମଣିଆଁ କିଛି ଆପଣଙ୍କର କେବେ ଅନିଷ୍ଟ କରିଥିଲା ? ମଣିଆଁ ପଳାଇ ଯାଇଥାଉ କିମ୍ବା ନ ଯାଇଥାଉ, ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ଯେ ସେ ମରି ନାହିଁ । ପାଞ୍ଜିଆ ଚାରିଜଣ ମଲା ଲୋକଙ୍କର କଥା ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ କହୁ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଣିଆଁ ନ ଥିଲା ।

କୃତ୍ରିମ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶକର ନାରାୟଣ ସାଧବ କହିଲେ, ଭଗବାନ କିରୀଟ ମଣିଆଁଙ୍କୁ ଜାଣିତ ରଖିଥାନ୍ତୁ । ସେ ମୋର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ ଯେ ପରମବନ୍ଧୁ, କେବଳ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଏତେ ଆହ୍ୱେଜନ । ଯଦି ଜାଣ ସେ କେଉଁଠି ଅଛି ମୋତେ କହ ।

ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଏ ବୋଇତ ଏଠି କେତେଦିନ ରହିବ ?

ବୋଧହୁଏ ସାଧବସତ୍ତ୍ୱ ଶେଷ ହେବାଯାଏ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ ନୀବକ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ ପାଲିଙ୍କି ଚଢ଼ି ଘରକୁ ଫେରିଲେ । କଣ କରିବେ ତାଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲେ ସମସ୍ତ ଭିତର କଥା ଜଣା ପଡ଼ିଗଲାଣି । ମଣିଆଁ ମୁକ୍ତ । ସେ ଯେ ଧୂମକେତୁ ପରି କେତେବେଳେ ଆସି ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସମସ୍ତ ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ପଦାରେ ପକାଇ ଦେବ, ତା କିଏ କହି ପାରିବ ? ସାତ ସମୁଦର ସେ ପାଖେ ବାଲିଦ୍ୱୀପ; ସେଠାକାର ରାଜା ଚଞ୍ଚଳାକୁ ହାତରେ ପାଇ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣି ପାରିଛନ୍ତି । ଚଞ୍ଚଳାକୁ ନ ମାରି ଛଡ଼ି ଆସିବା ଠିକ୍ ହୋଇ-ନାହିଁ । କାଲି ଛଡ଼ି ପହରି ଘନ ସାଧବସତ୍ତ୍ୱ । ଏହି ଘନକ ଭିତରେ ହୁଏ ତ ବାଲିଗଜା, ଅଧିରାଜ ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ହେବ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସ୍ଥାପନ କରି ନିଜର କରିବାକୁ ହେବ । ନୋହିଲେ ମୁକ୍ତ ନାହିଁ । ସାଧବସତ୍ତ୍ୱରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବାଲିଗଜା ତାଙ୍କୁ ଦୋଷୀ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରାଇବେ । ନୋହିଲେ ସଙ୍ଗରେ ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଦୀ ଆଣିଆନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଥରେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେଲେ, ତେଣିକି କାହାଙ୍କୁ ଭୟମୁକ୍ତ ହାତରେ ଦଣ୍ଡ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।

ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରୁ କରୁ ନାରାୟଣ ସାଧବ ହତାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେ ନିଜର ବୈଠକ ଘରେ ଆରାମ ଚଉକିରେ ବସି ମୁକ୍ତିଲାଭର ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଦୁଃଖ ଏବଂ ଭାଗ ବିପଦର ସମ୍ଭାବନାରେ ତାଙ୍କ ମୁଖ ମଳିନ ଦେଖାଗଲା । ନିଶ୍ୱାସ ଘନ ଘନ ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ଆଖିରୁଜି ଆରାମ-ଚଉକିରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଲେ । ସତେ ଯେପରି ବୃତ୍ତକର୍ମମାନଙ୍କର ଅନୁଶୋଚନା ଏବଂ ବିବେକର ତାଡ଼ନା ସେ ଆଉ ସହ୍ୟ କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ହୋଇ ତାଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟବଳ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ ଅଗତ ପ୍ରାୟ ଘଟଣାବଳୀର ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ଜାଗ୍ରତ-ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖୁଥିବା ସମୟରେ ସେହି ଅନିକାରମୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ରମଣୀ ପ୍ରବେଶ କଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଜଣେ ଦାସୀ ଆଲୋକ ନେଇ ଉପ-ସ୍ଥିତ ହେଲା । ଆଲୋକଟିକୁ ତକ୍ରା ଉପରେ ରଖି ନିଶ୍ଚୟରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ତ୍ୟାଗ କଲା । ସେତେବେଳକୁ ରମଣୀ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆରାମ ଚଉକି ଉପରେ ବସି ତାଙ୍କୁ ଭୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନରେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ବିରସ ମୁଖକୁ ଅନାଇ ରହିଥିଲେ ।

କାଳିକାର ଧୂସର ମରୁପ୍ରାନ୍ତରବାସିନୀ ସୁଶୀଳା, ଆଜି ନୂଆ ସାଜରେ ବିମଣ୍ଡିତା ହୋଇ ତାମ୍ରଲତ୍ରର ବିଖ୍ୟାତ ଧନୀ ବଣିକ୍ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ହିତଳ ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ । ଏହି ତ ସଞ୍ଚାରର ପରବର୍ତ୍ତନ ! ଧୀକରକନ୍ୟା ଆଜି ପ୍ରାସାଦ-ବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଣିକଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ । ଯେଉଁ ସୁଶୀଳା କାଳି ବାଲିବାଜା ପ୍ରାନ୍ତର ଉପରେ ନାଚି ପ୍ରକୃତର ଦେହରେ ନିଜର ନଗ୍ନ ଅଙ୍ଗ ମିଶାଇ ଦେବାକୁ ଅସ୍ଥିର ହେଉଥିଲା, ଆଜି ସେ ବସ୍ତ୍ର ଉପରେ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରି ସ୍ଥିର, ଅଚଳ । ଅଳଙ୍କାର ଧାରଣକୁ ଯେ ଦିନେ ରମଣୀର ବନ୍ଧନ ଏବଂ ଦଣ୍ଡ ବୋଲି ମନେ-କରୁଥିଲା ଆଜି ସେ ସ୍ତ୍ରୀ, ନାଳାଦି ଖଚିତ ନାନା ଅଳଙ୍କାର ଦେହରେ ଧରି ଭରବାହୀ ପଶୁରେ ପରିଣତ । ଯେଉଁ ବନ୍ଧନକୁ ସେ ଦିନେ ଘୃଣା କରୁଥିଲା, ତାହାକୁ ହିଁ ଆଜି ସାଦରେ ବରଣ କରିଛି । ତାର ସେ ପୂର୍ବ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ନାହିଁ । ତାର ବଳୟ ଅଙ୍ଗ ଶୀର୍ଷ । ଚିତ୍ରାଶୂନ୍ୟ ହାସ୍ୟମୟ ମୁଖଟିକୁ ସତେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଭାଷଣ ଚିତ୍ରା ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଛି । କାଳିକାର ବାଲିବାଜା ସୁଶୀଳା ଆଜି ଜନନୀ । ସେ ଜନନୀ, ଏତିକି ମାତ୍ର ତାର ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ । ଏହାହିଁ କେବଳ ତା ମନରେ ଗର୍ବ ଅଟେ ।

ସେ ରମଣୀ, ସେ ସଜା ସାଧୁ ସ୍ତ୍ରୀ—ଏହାହିଁ ତା ମନରେ ସଦେହ ଅଟେ । ଅଜ୍ଞାତ କାଳର ଗୋଟିଏ କଥା ଏତିକିବେଳକୁ ତାର ମନ ଅଧିକାର କରି ବସେ । ମାରବତ୍ସୀପର ସେହି ଉଦ୍ୟାନଟିରେ, ପ୍ରଥମେ ସନ୍ଦେହ, ତା ପରେ ଅଶ୍ରୁ, ତା ପରେ ବରଣମାଳା, ତା ପରେ ଆଲିଙ୍ଗନ ଏବଂ ତା ପରେ...

ପରଦିନ ସଙ୍ଗିନୀର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଦିନ । ପ୍ରଥମେ ଫୁଲରୁ ହାର...ତାପରେ ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ତାପରେ ? ଶେଷରେ ଆଜି, ବହୁଦିନ ପରେ ! ଓଃ...ଏହି ତ ପ୍ରଥମେ ତା ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଥିଲା । ବିବାହ ହେଲା ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ବୁଝି ପାରି ନ ଥିଲା ସେ କାହାର ଏବଂ କିଏ ତାହାର ? —ଯାହାକୁ ସେ ଭଲ ପାଇଥିଲା ତାର କି, ଯାହାକୁ ସେ ଘୃଣା କରୁଥିଲା ତାହାର ? ଯିଏ ତାକୁ ମୃତ୍ୟୁ-ମୁଖରୁ ବଞ୍ଚାଇ ନିଜର ବନ୍ଧରେ ବଢ଼ାଇ ଆଣିଥିଲା ସେ, କି ଯିଏ ବଳାତ୍କାରରେ ହରଣ କରି ଆଣିଛି, ସେ ।

ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ବରାବର ତା ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କରୁଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ସମୟର ପ୍ରବାହ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ଟିକିଏ କମିଯାଏ, ମାତ୍ର ଏକାଥରେ ନୃହେ । କେତେବେଳେ ନିଜେ ନିଜେ ଆସି ପୁର ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କରେ । ଦୁର୍ବଳ ମନକୁ ମାଡ଼ିବସେ । କିନ୍ତୁ, ଦର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ ଦୂର ହୋଇ ଗଲାଣି । ସେ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ସେ କାହାର, ମାତ୍ର, ସେ ବୁଝି ପାରି ନାହିଁ ତାର କିଏ ? ସେ ମନେ କରେ, ଆଉ ବୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଆଉ ବୁଝି ଲାଭ ନାହିଁ । ସେ ଜନନୀ ।

ସେ ବୁଝି ପାରିଲୁ, ସେ କାହାର । ସେ ଯାହାର ତାଙ୍କୁ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ଦେଖି ତାର ପ୍ରାଣ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଦେବତା ହେଉ, ମନୁଷ୍ୟ ହେଉ ବା ଶ୍ଵେତ ହେଉ, ସେ ଯାହାର ତାଙ୍କର ମନରେ କଷ୍ଟ । ହୃଦୟରେ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରି ସୁଶୀଳା ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସି ନାରାୟଣଙ୍କର ମୁଖକୁ ଅନାଇ ରହିଥିଲା; ନାଙ୍କୁ ଉଠାଇବାକୁ ସାହସ କଲାନାହିଁ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ସେ ନିଜେ ନିଜେ ଉଠି ଡେଇଁ ହୋଇ ବସିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ର ଆର୍ଦ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ଵାସ ପକାଇ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପବିଷ୍ଣୁ ସୁଶୀଳା । କହୁ ପକାଇଲେ, କିଏ ସୁଶୀଳା ? ହଉ ବସ ।

ସୁଶୀଳା ଆରମ୍ଭ ଚଉକିଟିକୁ ପାଖକୁ ଟାଣି ଆଣି କହିଲା, କାହିଁକି ମନମାରି ବସିଛ ? ତମର କଣ ହୋଇଛି ଶୁଣେ ?

ନ ଶୁଣିଲ ପରି ନାରାୟଣ ପଚାରିଲେ, ଏଁ ?

ସୁଶୀଳା ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ହାତ ଧରି ପଚାରିଲା, କାହିଁକି ମନ ମାରି ବସିଛ ?

କାହିଁକି, ନାହିଁ ତ ?

‘ଲୁଚେଇବ ତ ? ହଉ ଲୁଚୁଅ । କାହିଁକି ନ ଲୁଚୁଇବ । ମୁଁ ସିନା ତମର, ତମେ ତ ମୋର ନୁହଁ ।

କଣ କହିଲ ?

ମୁଁ ଯାହା କହିଛି ଠିକ୍ କହିଛି । ହଉ ତେବେ ଚୁପ୍ କରି ବସି ଏଠି କଣ ଭାବୁଛ ଭାବୁଥାଅ । ମୁଁ ଯାଉଛି—କହୁ ସୁଶୀଳା ସେଠାରୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଲା ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ ତାର ହାତ ଧରି ଚଉକିରେ ବସାଇ ଦେଲେ । ମଳିନ ମୁଖରେ ଶୁଷ୍କ ହାସ୍ୟ ଫୁଟାଇ କହିଲେ, ତମେ ବଡ଼ ଅଭ୍ୟାସିନୀ ସୁଶୀଳା ।

ମୁଁ ତ କିଛି ଅଭ୍ୟାସନ କରନାହିଁ । ତମେ ସିନା ଅଭ୍ୟାସନ କରଛ । ମନରେ ତମର କି କଷ୍ଟ ହୋଇଛି ପଚାରିଲେ କହୁନାହିଁ । ଓଲଟା ମୋ ଉପରେ, କାଲର ନିୟମ । ତେମେ କ’ଣ କରବ ?

ସୁଶୀଳା, ମୋର...ଆଉ କହୁ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁହଁ ତଳକୁ ଘୋଡ଼ିଲେ ।

ସୁଶୀଳା ଚଉକିରୁ ଉଠି ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ହାତରେ ଟେକି ଟିକିଏ ବ୍ୟଥିତ ଭାବରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲା, କଣ କହୁଥିଲ କହିଲ ନାହିଁ ଯେ । ମୋ ଶ୍ଵାସ ସତକରି କହ, ତମର ମଳିନ ମୁହଁ ଦେଖି ମୋର ହୃଦୟ ଯେ ଫାଟିଯିବ । କହ, କହ, କ’ଣ କହୁଥିଲ ।

ମୋର ଜୀବନରେ ଘୋର ବିପଦ ଉପସ୍ଥିତ ସୁଶୀଳା, ଘୋର ବିପଦ ।

ବିପଦ ? ବିପଦ ତମର କ'ଣ ? କି ବିପଦ ?

ନାରାୟଣ ସୁଶୀଳାର ହାତ ଧରି ଅନ୍ୟ ହାତରେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଲୁଚାଇ ଆଣି ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବନ ଦେଇ କହିଲେ, ସୁଶୀଳା, ସେ ଯେତେ ବଡ଼ ବିପଦ ହେଉ ପଛେ ତମକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ପାଇ ମୁଁ ସୁଖୀ । ତମର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ଦେଲେ ଯଶକରେ ମୋର ସବୁ ଦୁଃଖ ଉଠେଇ ଯାଏ । ତମର ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବନ ଦେଲେ ମୁଁ ଆଉ କୌଣସି ବିପଦକୁ ମନରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇନାହିଁ ।

ସୁଶୀଳାର ମୁଖ ଲଜ୍ଜାରେ ଆରକ୍ତ ହେଲା । ନାରାୟଣ ତାକୁ କୋଳ-ଆଡ଼କୁ ଟାଣିନେଇ ହୃଦୟରେ ଆଉଜାଇ କପାଳରେ ଆଦୂର ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବନ ଦେଲେ । ସୁଶୀଳା ଉଠିଆସି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଖଣ୍ଡେ ଚଉକରେ ବସି ଓଢ଼ଣା ଟାଣି କହିଲା, ମୁଁ ଜାଣେ ତମର ଏ ସବୁ ସ୍ନେହ କେବଳ ବାହାରିଆ । ମୋ ପରି ଅନେକଙ୍କୁ ତମେ ସ୍ନେହ କର ।

ସୁଶୀଳା, ତମେ ମୋତେ ଆଜିଯାଏ ଚିହ୍ନିପାରିନାହିଁ ତେବେ । ଅନେକଙ୍କୁ ମୁଁ ସ୍ନେହ କରୁଥାଉ ପାରେ; କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ତମର ସ୍ଥାନ । ମନେ ନାହିଁ, ତମେ ଧୀବର ଜନ୍ୟା, ଅଥଚ ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଣିକ । କୌଶଲରେ ତୁମକୁ ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ଲକ୍ଷ୍ମୀ କରିଛୁ ।

ଏହା ତ ମହାପାପ ।

ପାପ କାହିଁକି ହେବ ? ତମେ କ'ଣ ଧୀବର ଜନ୍ୟା ବୋଲୁ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହଁ ? ତମେ କ'ଣ ସୁଦୟା ନୁହଁ ? ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜନ୍ୟାଠାରୁ କେଉଁ ଗୁଣରେ ଉଣା ତମେ ? ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅଧିକାର ଅଛି ସେ ଯେ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣରେ ବିବାହ କରିପାରେ । ସୁଶୀଳା—

ସୁଶୀଳାର ଅଜାତ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ତରୁରୁ ଲେତକଧାରୀ ଗଡ଼ ପଡ଼ିଲା । ଆହା, ତାର ମଣିଆ ଭଲ କାହିଁ, ଯାହାକୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ହୃଦୟ ଦାନ କରି ସାରିଥିଲା । ସେ ଆଜି ସ୍ବର୍ଗପୁରରେ । ସୁଶୀଳା ଭାବିଲା, ମୃତ୍ୟୁପରେ ମୋ ଆତ୍ମାର ଗତି ହେବ କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ? ରମଣୀର ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ କରୁଛି କି ? ରମଣୀର ସଜାଡ଼ ମୁଁ ଅଗୁଣ ରଖି ପାରିଛି କି ?

• ସୁଶୀଳା, ଏତେ ଚିନ୍ତା କାହିଁକି ? ଅଜାତ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ପରି ? ନା ଆଉ ସେ ସବୁ କଥା ଭାବ ନା । ତୁମେ ମୋର ହୋଇ ସାରିଛ ।

ମୁଁ ତମର ସ୍ତ୍ରୀ । ମୋ ଉପରେ ଘୋର ବିପଦ ପଡ଼ିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବତାଜ୍ଞ ଦିଅ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ?

କି ବିପଦ ସେ ।

“ହଁ କହିବି, ତୁମକୁ ନ କହିବି ଏପରି କଥା ଅଛି କ’ଣ ? ତେବେ—
କ’ଣ କହ—

ତେବେ—କହୁ—ମୋତେ ଶମା କରି ପାରିବ ତ ସୁଶୀଳା ?

ଶମା ! ମୁଁ କ’ଣ ଶମା କରିବି ତୁମକୁ ।

ସୁଶୀଳାର ମନରେ କି ଏକ ଅଜଣା ସନ୍ଦେହର ଛୟାପାତ ହେଲା । ସେ ଚଉକରୁ ଉଠିଯାଇ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ହାତ ଧରି ଟିକିଏ ଜୋରରେ କହିଲା, କି ବିପଦ ପଡ଼ିଛି ଶୀଘ୍ର କହ ।

ନାରାୟଣ କହିଲେ, ସ୍ତ୍ରୀର ହୋଇ ଚଉକରେ ବସ, ମୁଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯବୁ କଥା କହିବି । ମାତ୍ର, ମନେ ରଖ, ମୁଁ ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀ । ଯାହା କହିବି ମୋତେ ଶମା କରିବାକୁ ହେବ ।

ସୁଶୀଳା ଚଉକ ଉପରେ ବସି ଯାଦୁନିଃଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗ କରି କହିଲା, ହଁ ଶମା କରିବି ।

ନାରାୟଣ କହିଲେ, ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଜାଣିଥିବ, ତାମ୍ରଲତ୍ତରେ ବିରାଟ ବଣିକ ସଭାର ଆୟୋଜନ ହେଉଛି । ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ପରେ ସଭା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଅନେକ ବଣିକ ଆସି ତାମ୍ରଲତ୍ତ ନଗରରେ ବସା କରି ରହିଲେଣି । କାହ୍ନୁରୁୟାଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାକୁ ନିୟୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଗୁଡ଼ି ପାହୁଲେ ଉତ୍କଳ କେଶରୀ ଲଳିତେନ୍ଦୁ ତାମ୍ରଲତ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବେ । ସେ ସଭାପତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।

ହଁ ଜାଣେ, ସେଇଠୁ ?

ବାଲିରାଜା ଆସି ତାମ୍ରଲତ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ବାଲିରାଜାଙ୍କ ନାମ ତମ ମୁହଁରୁ ମୁଁ ଅନେକ ଥର ଶୁଣିଛି । ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ତମେ କହୁଥିଲ ବ୍ୟବସାୟରେ ସେ ଓ ରାଧାଶ୍ୟାମ ତମର ଶତ୍ରୁ । ହେଉ ଆସନ୍ତୁ । ତହିଁରେ ତମର କ୍ଷତି କଣ ?

କିଛି ନାହିଁ । ତେବେ, ବାଲିରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚଢ଼ିଲା ଓ ଅଧିଗ୍ରାସ—

ଚଢ଼ିଲା ଓ ଅଧିଗ୍ରାସ ! ବାଲିରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ? ବେଶ୍ ଭଲ ହେଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କର । ମୁଁ ଖୋର ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବି ।

ସରଳା, ତମେ କିଛି ଜାଣ ନାହିଁ । ସେ ଚଞ୍ଚଳା ଅଉ ନାହିଁ । ସେ ବାଲି-ରାଜାକୁ ବରଣ କରି ସାରିଛି ।

ସୁସମ୍ବାଦ ଦେଲ ଅଜ । ପ୍ରାଣସଙ୍ଗିନୀ ଚଞ୍ଚଳା ମୋର ବାଲିରାଜାକୁ ବିବାହ କରିଛି ? ମୁଁ ଭାରି ସୁଖୀ ହେଲି । ତେବେ ତ ବାଲିରାଜା ତମର ବନ୍ଧୁ ହେବେ । ଆଉ ବିପଦ କ'ଣ ? କାଲି ସେମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କର ।

ସେଥିପାଇଁ କହିଲି ସୁଖୀଲା । ତମେ କିଛି ଜାଣ ନାହିଁ । ତମେ ସରଳା । ତେବେ ତମୁକୁ ମୁଁ ସବୁ ଖୋଲି କହିବି ?

କ'ଣ ଖୋଲି କହିବ । ମୋତେ କ'ଣ ପାଗଳ କରିବାରୁ ଅଭିପ୍ରାୟ କର । କହୁନା କାହିଁକି ଶୀଘ୍ର ? ମୁଁ ମୂର୍ଖ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ।

କ୍ଷମା କରିବ ତ ?

ସୁଖୀ ସେହି କ୍ଷମା କଥା । କହ, କ'ଣ କହିବାର ଅଛି । ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ । ଅରେ କିଆଁ ସହସ୍ର ଥର କ୍ଷମା କରିବି ମୁଁ ତୁମକୁ । ବହୁବାର କ୍ଷମାକରି ଆସିଛି । ତୁମକୁ କ୍ଷମା କରି କରି ମୁଁ ମୋର ଘରଜନ୍ମ ନଷ୍ଟକରି ସାରିଛି । ତଥାପି ଚାହୁଁଛ କ୍ଷମା ?

ବାଲିରାଜା ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଆସିଛନ୍ତି ମୋର ସର୍ବନାଶ କରିବାକୁ । ବଣିକ ସଭାରେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ରାଜ ଛମ୍ପୁରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଇବେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସାକ୍ଷୀ ଠିକଣା କରି ଆଶ୍ରାମାନ ଓ ବାଲିଦ୍ୱୀପରୁ ଲୋକ ଆସିଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଥରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ କରି ମୁଁ ବୁଝିଛି ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସବୁ କଥା ବଣିକ ସଭାରେ ରାଜଛମ୍ପୁରେ ପ୍ରକାଶ କରିବେ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ବିପଦ ଆଉ କ'ଣ ହୋଇ ପାରେ ?

ତମେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହୋଇଥାଅ, ତେବେ ତମର ଭୟ କଣ ?

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ? ମୁଁ ଦୋଷୀ । କିନ୍ତୁ, ମନେ ରଖିଥାଅ, ମୁଁ ତୁମର ସ୍ୱାମୀ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବାଲିକା ତମେ ଥିଲ, ତମୁକୁ ତୁମ ସ୍ୱାମୀ ନିକଟରୁ କିଏ ଅପହରଣ କରି ଆଣିଛି ? ମଣିଆଁକୁ ଆଶ୍ରାମାନର କାରାଗାରରେ ବନ୍ଦୀ କରି କିଏ ତମ ଆଗରେ କହିଥିଲା, ମଣିଆଁ ମୃତ ବୋଲି—?

ମଣିଆଁ ବନ୍ଦୀ ! ହେ ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରାଣ ! ମଣିଆଁକୁ କାରାଗାରରେ ବନ୍ଦୀ କରି ମୋତେ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଦେଉଛ ? କହୁଥିଲ, ଆଶ୍ରାମାନରେ ତମର ବଣିଜସ୍ୱର ଅଛି ବୋଲି । ତେବେ ସବୁ ମିଛ । କ୍ଷେତ୍ରରେ ତମର କାରାଗୃହ । ମୋର ସ୍ନେହର, ନାମୋର ମଣିଆଁ ଭାରି ବନ୍ଦୀ ଅଛି ?

ସୁଶୀଳାର ଅଧୀରତା ଦେଖି ନାରାୟଣ ସାଧବ ଭୟରେ କହିଲେ, ସୁଶୀଳା ମନେ ରଖ ମୁଁ ତୁମର ସ୍ବାମୀ । ମଣିଆଁ ନୁହେଁ ।

ମଣିଆଁ ମୋର କିଛି ନ ହେଉ ପଛେ ସେ ମୋର ପିଲାଦିନର ମଣିଆଁ ଭାଇ । ସେ ମୋର ଜୀବନଦାତା । ସେ କାରାଗାରରେ ବନ୍ଦୀ, ମୋତେ ମିଛରେ ଏତେ କଥା କହି ଏତେ ନାରାଣୀର କରୁଛ ? ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଜନ୍ମ ଅପବିତ୍ର କରୁଛ ? ମୁଁ ତ ସହକରେ ତାଙ୍କୁ ପାଇଁ ଜୀବନ ଦେଇ ପାରି ଥାନ୍ତି ।

ମନେରଖ ସୁଶୀଳା, ମୁଁ ତମର ସ୍ବାମୀ । ତମେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ମନେ ରଖିଛି, ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରବାର ବାଟ ନାହିଁ । ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ମୋର ମୁକ୍ତ କରିଦିଅ । ସେ ପଛେ—ସେ ପଛେ—

ବାଲିରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ।

ବାଲିରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମଣିଆଁ ଭାଇ ମୋର ଆସିଛି ? କାଲି ସେମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କର । ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖିବି । ସବୁ ଦୋଷ ମାଗିନେବି । ସ୍ବାମୀ ମୋର ଏହି ଅନୁରୋଧ ଗ୍ରହଣ କର । ନା, ନା, ଦରକାର ନାହିଁ । କିପରି ମୋର ନିର୍ଜ୍ଜୀବ ମୁହଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବି ? ଓଃ ମୃତ୍ୟୁ, ମୃତ୍ୟୁ, ମୃତ୍ୟୁ, । ନା, ମୁଁ ମୋର ମୁହଁ ଆଉ କାହାକୁ ଦେଖାଇବି ନାହିଁ । ବିଷ ଦିଅ ମୁଁ ଖାଇବି, ବିଷ ଦିଅ । ଏ କଲଙ୍କିତ ଜୀବନକୁ ଏ କଲଙ୍କିତ ପ୍ରାସାଦରୁ ଉଠାଇ ଦେବି ।

କହ କହ ସୁଶୀଳା ମୁହଁମାନା ହୋଇ ଚଉକ ଉପରୁ ତଳକୁ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ଦେହରେ ଜ୍ୱାନ ନାହିଁ । ନାରାୟଣ ସାଧବ ଶେଷକାଳ ସୁଶୀଳାର ରକ୍ତଶୂନ୍ୟ ମୁଖକୁ ଅନାଇଁ ସ୍ତମ୍ଭୀତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ମନକୁ କେତେ କଣ ଚିନ୍ତା ଆସି ମାଡ଼ି ବସିଲା । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସୁଶୀଳାକୁ ତଳୁ ଉଠାଇ ଧରିଲେ । ପରେ ତାକୁ ଆରାମ ଚଉକରେ ବସାଇ ରଖି ପିଞ୍ଜା ଧରି ନିଜେ ବ୍ୟଜନ କଲେ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ସୁଶୀଳାର ଜ୍ୱାନ ହେଲାକୁ ଚଷ୍ମ ଖୋଲି ଦେଖିଲା, ସମ୍ମୁଖରେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ସ୍ବୟଂ ତାକୁ ବ୍ୟଜନ କରୁଛନ୍ତି । ସେ କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବରରେ ଚଷ୍ମ ଆଦର୍ଶ କରି କହିଲା, ମଣିଆଁ ଭାଇ ଜୀବିତ । ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ସ୍ବାମୀ ! ଶିଶୁଟି ତମର । ତମର ହାତରେ ତାକୁ ଦେଇଗଲା । ତାର ଭଲମନ୍ଦ ଭାବ ତମେ ଜାଣ । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ମରିବି । ମୋର ପ୍ରାଣ କଲଙ୍କିତ । ମୋର ଆତ୍ମା କଲଙ୍କିତ । ମୁଁ ଆଉ ଏତେ କଲଙ୍କ ବହନ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ତମର କଲଙ୍କରେ ଜଗତକୁ କଲଙ୍କିତ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ବିଦାୟ ଦିଅ ।

ସୁଶୀଳା ପୁଣି ମୋହ ଗଲା ।

କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ବାଲିରାଜା, ଲକ୍ଷ୍ମୀମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲିଉ ବୁଲିଉ ରାଧାଶ୍ୟାମ ମିଶ୍ର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଲେ, ଅପଣଙ୍କ କଥାରେ ମୁଁ ଏକାଥରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ମନ ମାନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅପଣଙ୍କୁ ଏପରି ଭାବରେ ଦେଖି କିପରି ବିଶ୍ୱାସ ଯିବ ଯେ ଅପଣ ସେହି ହତଭାଗ୍ୟ ଯୁବକ ମଣିଆଁ—ଯାହାକୁ ଦିନେ ମୁଁ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ସିଙ୍ଗାପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜ ବୋଇତରେ ନେଇଥିଲି ? ଯେତେବେଳେ ସମ୍ଭାଦ ପାଇଲି, ବାଲିରାଜା ସ୍ୱୟଂ ମୋ ଗୃହରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ବସିଛନ୍ତି, ମୋର ମନ ଅନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ମୁଁ ତ ପ୍ରଥମରୁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ବାଲିରାଜା ସେହି ହତଭାଗ୍ୟ ଯୁବକ ବୋଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱାସ ହେବ କିପରି ତେବେ ? ମୁଁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ମୋର ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଅପଣଙ୍କୁ କହିସାରିଛି । ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ଅଧିରାଜାଙ୍କୁ ଅପଣ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖି ମୋ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ?

ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁ ନାହିଁ କହିଲି ବୋଲି କ'ଣ, ସତରେ ଭୁଲୁଛନ୍ତି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନାହିଁ ? ନା, ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି । ତେବେ ଭାରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି । କୁହୁକ ପରି ଜଣା ପଡୁଛି । ଅପଣ ଯଦି ମଣିଆଁ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ମୋ ବିଷୟରେ ଏତେ ଜାଣନ୍ତେ କିପରି ? ଚଞ୍ଚଳା ଓ ଅଧିରାଜାଙ୍କ କଥା ଯେ କହିଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ନାମ ମାତ୍ର ଜାଣେ । ତାଙ୍କୁ ତ ମୁଁ ଆଉ ଏଥିପ୍ରସଙ୍ଗେ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲି ! ବୁଝି ପାରିଲି ଅପଣ କେବଳ ଜଗତରେ ମୋର ପରମ ବନ୍ଧୁ । ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡା ଉପରେ ପ୍ରତିହଂସା ସାଧନ କରିବାରେ ଅପଣ କେବଳ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବେ । ମୋର ବଂଶ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରି ପାରିବ କେବଳ ଅପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟରେ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପିତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ସାଧିତ ହୋଇ ପାରିବ ଅପଣଙ୍କ କୃପାରୁ । କାଲି ସାଧବ ସଭା । ସଭାରେ ସମସ୍ତ କଥା ପଡ଼ିବ । ପ୍ରମାଣ ନିମନ୍ତେ ସବୁତ ଯୋଗାଡ଼ କରିଛନ୍ତି । ବାଃ, ବାଃ, ଉପରେ ତ ଫେରୁ ଜଣେ ଅଛନ୍ତି ।

ଭୁଲି ବୁଝିଛନ୍ତି ମିଶ୍ର ମହାଶୟ, ଭୁଲି ବୁଝିଛନ୍ତି ଅପଣ । ଅପଣଙ୍କ ବଂଶ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ କିମ୍ବା ଅପଣଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ଶେଷ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ମୁଁ ଅଭିଯୋଗ କରିବି ନାହିଁ ।

କ୍ଷମା କରବେ, ମୁଁ ବୁଝି ପାରି ନ ଥିଲି । ଏବେ ବୁଝି ପାରିଛି । ଅପଣଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସେ ଅପହରଣ କରନ୍ତି...

ଆହୁର ଗ୍ରାନ୍ଥ ଅପଣ । ଏ ତ ସାମାନ୍ୟ କଥା । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଯେତେ ଦୋଷ ତଦପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଦୋଷ ହେଉଛି, ଯେ ଅପହୃତା ତା'ର । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ବୈପକ୍ଷରେ ଅଭିଯୋଗ କରିବ ସେ ଜଗତର ଅମଙ୍ଗଳ କରିଛନ୍ତି । ଶତ ଶତ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ବିନା ଦୋଷରେ ଆକାଶର କାବରୁ ଲୁଚି କରିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏଥି ସଙ୍ଗେ ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ଜଡ଼ିତ ଅଛି । ସେ ମୋର ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରାମାନରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥିଲେ । କାରାବାସରେ ଉଭୟେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ଭାରତର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଏ ଅବନତି କେବଳ ତାଙ୍କର ପାଇଁ ଘଟିଛି ।

ବାଲିରାଜାଙ୍କର କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ଜଣେ ବୁଦ୍ଧା ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ବୁଦ୍ଧାଙ୍କର ପଛେ ପଛେ ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ହେମ । ବୁଦ୍ଧା ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଜନନୀ । ହେମ କନିଷ୍ଠା ଭଗ୍ନୀ । ହେମର ବିବାହ ବୟସ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ଅଭାବରୁ ତାର ବିବାହ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ସମୟରେ ପିଲା କନ୍ୟା ବିବାହ ପ୍ରଥା ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ସତ, ତେବେ ବଡ଼ କନ୍ୟା ବିବାହରେ ସେତେ ଆପତ୍ତି କେହି କରୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ, ହେମ ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳା ଅଦ୍ୟାପି ଅବିବାହିତା ।

ମାଙ୍କୁ ଅଧିବାର ଦେଖି ରାଧାଶ୍ୟାମ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଆମର କଥା ଭାଷାରେ ବାଧାଦେଲୁ କାହିଁକି ମା ।

ମା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା ମୁଁରୁ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଚଷ୍ମା ଚଞ୍ଚଳା ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଚୁପ୍‌ହୋଇ ତଳକୁ ଅନାଇଲେ । ଜୀରବରେ ସେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇ ଥିବା ।

ବୁଦ୍ଧା କୋମଳ ସ୍ୱରରେ ଉତ୍ତର କଲେ, ବାପ ଟିକିଏ ରହ । ମୋ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଭାରି ସନ୍ଦେହ ହୋଇଛି । ଆମର ଇଚ୍ଛା ଏଣୁ ତେଣୁ ବଦ୍ଧତ କଥା ପଡ଼ିଥିଲା । ଚଞ୍ଚଳା ବାଲିରାଜାଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୋତେ ଯାହା କହିଲା, ତହିଁରେ ମୋର ଭାରି ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ମୁଁ ତୋ ବନ୍ଧୁ ବାଲିରାଜାଙ୍କୁ ପଦେ ଅପେ କଥା ପଚାରିବି ।

ତାଙ୍କର ଚଷ୍ମାପ୍ରାନ୍ତ ଦେଇ ଲେତକପାରି ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ରାଧାଶ୍ୟାମ ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ବାଲିରାଜା କହିଲେ, କଣ ପଚାରିବ ମା, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଠିଆହେଲେ କାହିଁକି, ବସନ୍ତ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ହେମକୁ ଚାହିଁ, ତେମେ ସବୁ ବସ ।

ଚଞ୍ଚଳା ଏବଂ ହେମ ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲେ ବୁଦ୍ଧା ବାଲିରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଚଷ୍ମା ଛଳି କଢ଼ି ପଚାରିଲେ, ବାପ, ସତ କି କହୁ ତେମେ କିଏ । ମୋ

ଆଗରେ କିଛି ଆଉ ଲୁଚୁନା—ସବୁ ସତ କରି କହ । ମୁଁ ବୁଢ଼ୀମାତାପଣୀ ଲୋକ । ସରଳ କଥାରେ ନ କହିଲେ କିଛି ବୁଝି ପାରବ ନାହିଁ ।

ବାଲିସଜା କହିଲେ, ମା, ମୁଁ କିଏ ଏବେ କଣ କହିବି । ମୁଁ ଯେ ମୁଁ ନୁହେଁ ମା । ପ୍ରଜାପତି ପରି କେତେ ଅବସ୍ଥା ଭୋଗ କରି କରି ଆସି ଆଜି ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ମୁଁ ବାଲିସଜା ।

ବୁଝି ପାରଲି ନାହିଁ ବାପା ମୋତେ ସରଳ କଥାରେ ନୁହଁଇ କଥା । ବୁଝା କହିଲେ ମୋର ଯେ ପେଟ ଭିତରୁ କ'ଣ ଉଠୁଛି । ଚଞ୍ଚଳାଠାରୁ ତମର ଇତିହାସ ଶୁଣି—କହ ବାପ, ଆଉ ସେ ବେଦନା ସମ୍ଭାଳି ପାରବ ନାହିଁ ।

ସବୁ ତ ଚଞ୍ଚଳାଠାରୁ ଶୁଣିଛ ମା ମୁଁ ଆଉ କଣ ଅଧିକା କହିବି ।

ହଁ, ମୁଁ ତମ ମୁହଁରୁ ଆହୁରି ଥରେ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ । ନୋହିଲେ ମୋର ପରତେ ହେଉ ନାହିଁ ବାପା—ସତ କହୁଛି ।

କ'ଣ ପରତେ ହେଉ ନାହିଁ ମା ? ମୁଁ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଧୀବରପୁତ୍ର ଏହି କଳଙ୍କର ସମୁଦ୍ର କିନାରରେ ମାଛଧର ବଢ଼ି ଆସିଥିଲି । ମୋର ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ, ନା ସ୍ତ୍ରୀ, ନା ଭଉଣୀ ଥିଲା, ପରେ ଆମର ବୟସ ହେଲା । ଏ ସହରର ନାରାୟଣ ସାଧବ ମୋର ତାକୁ ଚୋରାଇ ଆଣି ମୋତେ ବନ୍ଦୀ କଲା । ମୁଁ କୌଣସି ମତେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ବାଲିଦ୍ୱୀପ ଗଲି । ସେଠାକାର ରାଜା ହୋଇ ଦେଶକୁ ଫେରିଛ ।

ତମର ଏ ସବୁ କଥା ମୋ କାନରେ ପଶୁ ନାହିଁ । ସତ କରି କୁହ, ତମେ କ'ଣ ଧୀବରପୁତ୍ର ।

ମା, ମୁଁ ମୋର ଜନ୍ମବୃତ୍ତାନ୍ତ ଭଲ କରି ଜାଣେ ନାହିଁ । କିପରି ବା ଜାଣନ୍ତି ମୋର ତ ହେତୁ ନ ଥିଲା । ମୋର ପାଳକ ପିତାଙ୍କର ଦୈନିକ ଲିପିରୁ ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଛି ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ ଧୀବରସନ୍ତାନ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ମୋର ପାଳକପିତା ଧୀବର । ମୁଁ ନିଜକୁ ଧୀବର ବୋଲି ପରିଚିତ କରେ ।

ରାଧାଶ୍ୟାମ କହିଲେ, ମୁଁ ତ ନିଜେ ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଛ ଆପଣ ଧୀବର ସନ୍ତାନ ନୁହନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ପିତାମାତାଙ୍କୁ ନାରାୟଣ ସାଧବ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱୀପରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥିଲା । ଆପଣ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ କହୁଥିଲେ, ସେମାନେ କାରାଗାରରେ ମରିଛନ୍ତି ।

ବାଲିସଜା କହିଲେ ହଁ, ମୁଁ କହୁଥିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ତା ମୁଁ ନାହିଁ କରୁ ନାହିଁ । ମୋର ପିତା ମାତା କିଏ ମୁଁ ଜାଣେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ତ ମୁଁ ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ । ସେମାନେ କିଏ, ତାଙ୍କର ଘର କେଉଁଠି ଏ ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାନ୍ଦ୍ର ଦୈନିକ ଲିପିରେ ଲେଖା ଅଛି ।

ଚଞ୍ଚଳା କହିଲେ, ଫୁଲବାଜା, ଯେତକ ଲେଖା ଅଛି ସେତକରୁ ତ ବେଶ୍ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି । ଆନ୍ଧ୍ରର ମଧ୍ୟ ସୁନାହାଟରେ ଥିବା ସମୟରେ ବାପାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ତମ ଦି'ଜଣକ ନିଷୟରେ ଯାହା ଶୁଣିଥିଲ ଦୈନିକଲିପି ସଙ୍ଗେ ତା'ର କେତେ ଅଂଶ ମିଳୁଛି ।

ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ଯଦି ଚଞ୍ଚଳାର କଥା ସତ ହୋଇଥାଏ—

ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା, କାହିଁକି ? ଭଲ ମଧ୍ୟ ସେ ବିଷୟରେ କେତେକ କଥା କହି ପାରିବେ ।

ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ଚଞ୍ଚଳା, ଏତେ କଥା ଏଠାରେ କାହିଁକି କହୁଛୁ ? ମୁଁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ମୋର ଜନ୍ମବୃତ୍ତନ୍ତ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଜାଣିବାକୁ ଦେବ । ମୁଁ ଚାହେଁ ମୁଁ ଧୀବରର ପୁତ୍ର ହୋଇ ରହିବ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜ ଉଚ୍ଚ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନାରାୟଣ ଗ୍ରାଧବ ତା'କୁ କଲକିତ କରି ସାରିଛି । ତେଣୁ ମୋର ଜନ୍ମ ସେହି ସମାଜରେ, ମୁଁ ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଅମଙ୍ଗ । ମୁଁ ତ ଆଉ ଉପବାତ୍ୟା ବ୍ରାହ୍ମଣ ନୁହେଁ ।

ବୁଢ଼ା ଉଚ୍ଚଶାସ୍ତ୍ରୀ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ବାବା, ବ୍ରାହ୍ମଣସମାଜକୁ ନିନ୍ଦା କରି ନାହିଁ । ଦେବତାଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ ରାକ୍ଷସ ଥିଲେ କ'ଣ ସବୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ରାକ୍ଷସ କହିବା ? ତା'ତ ନୁହେଁ । ଏବେ କହ ବାପ ତୁମର ଜନ୍ମବୃତ୍ତନ୍ତ ।

ଜଣାଗଲା ବାଲିରାଜା ପେପରି ନିଜର ଜନ୍ମବୃତ୍ତନ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଏକାଥରେ ଅମଙ୍ଗ । ବୁଢ଼ାଙ୍କର ତଙ୍ଗତାଙ୍କ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଏହାର ମର୍ମ ବୁଝି ନ ପାରି ସେ ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ନିଜକୁ ନିଜେ ପଚାରିଲେ, ବୁଢ଼ାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରେ ଜଳ କାହିଁକି ? ମୋର ଜନ୍ମବୃତ୍ତନ୍ତରୁ ତାଙ୍କୁ କଣ ମିଳିବ ଯେ ସେ ଏତେ ଅଧୀର ହୋଇ ମୋତେ ପଚାରୁଛନ୍ତି ? ଚଞ୍ଚଳା ଯଦି ମୋର ଜୀବନୀ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ, ସେ ତ ଯାହା ବୁଝିବାର ବୁଝି ପାରିବେଣି । ମୋର ମୁହଁରୁ ମୋ ଜୀବନୀ ଶୁଣିବାକୁ ଏତେ ଆଗ୍ରହ କାହିଁକି ତାଙ୍କର ? ଏଭିତରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଗୁଡ଼ ରହସ୍ୟ ଲୁଚି ରହିଛି । ବୁଢ଼ା ସେହି ରହସ୍ୟକୁ ଭେଦ କରିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏବେ କ'ଣ ବୋଲି ନିଜକୁ ପରିଚିତ କରାଇବି ।

ବାଲିରାଜା ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର କରି କହିଲେ, ଯଦି ନିତାନ୍ତ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ତ ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୁଁ ଯାହା କହିବ ତହିଁରେ ଯେ ମୋର ପୁଣି ବିଶ୍ୱାସ ଏହା ନୁହେଁ । ମୋର ପାଳକ ପିତାଙ୍କ ଦୈନିକ ଲିପିରୁ ଯେତକ ଜାଣେ କହୁଛି । ଯଦି ଆପଣ— ମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏତ, ସତ ବୋଲି ହୁଏତ କରିବେ ।

ମୋର ପାଳକପିତାଙ୍କର ଦୈନିକ ଲିପିରୁ ପ୍ରକାଶ, ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ମୋର ପାଳକ ମାଆ କୌଶଳରେ ମୋତେ ଡକାଇତ ମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଣିଥିଲେ । ଅନୁମାନ, ଡକାଇତ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ପିତା । ମୋର ପିତା ଜଣେ ବଣିକ । ତାଙ୍କର ଘର ଚିଲିକା କୂଳରେ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି କୌଶସି ସୌଦାଗରଙ୍କର ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁତ୍ର । ଯୌବନ ସମୟରେ ସସ୍ତ୍ରୀକ ସେ ବଣିକ କରିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ । ମୋର ଜନ୍ମ ସମୟରେ—

ବୁଢ଼ା କହିଲେ, ସେତିକି ଆଉ ବାପ, ସେତିକି ଆଉ । ତାପରେ ତୋର ଜୀବନରେ ଆଉ କ’ଣ ଘଟିବୁ ମୁଁ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ—ବୁଢ଼ା ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ କହିଲେ । ଚକ୍ଷୁରୁ ପୁନଃବାର ଲୋକତ୍ୟାଗ ଗଢ଼ିପଡ଼ିଲା । ସେ ବିହ୍ୱଳିତ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ, ବାପ ମା’ଙ୍କର ନାମ ଜାଣୁ ତ ?

ନା ମା, ଜାଣେ ନାହିଁ । ବାଲିରାଜାଙ୍କର ବିସ୍ମୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ ।

ସେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନର ପ୍ରତ୍ୟାସାରେ ରହିଲେ ।

ବୁଢ଼ା ପଚାରିଲେ, ତୋ’ର ବାପ ମା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରର ତ ?

ହଁ, ଦୈନିକ ଲିପିରୁ ପ୍ରକାଶ ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ମା ମୋର ଗର୍ଭର ଘରର ଝିଅ । କିନ୍ତୁ ବାପା ବଡ଼ଲୋକର ସନ୍ତାନ ।

ଚିଲିକା କୂଳରେ ତ ?

ହଁ ମା ଚିଲିକା କୂଳରେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା । ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରର ହେଲେ କ’ଣ ହେବ ଦୈନିକଲିପିରୁ ପ୍ରକାଶ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଅତଲା ବିଶ୍ଵାସ, ପ୍ରତି କଥାରେ ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ କରନ୍ତି ।

ବୁଢ଼ା କଅଣ ଚିନ୍ତା କରି ବାଲିରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । ଶିଶୁଟି ପର ତାଙ୍କର କପାଳ ଚମ୍ପନ କରି ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣିଲେ । ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋକକ; ଅଥଚ ମୁଖ ଆନନ୍ଦର ଅପୂର୍ବ ଆଲୋକରେ ଉଦ୍ଧାସିତ । ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ, ବୁଢ଼ିଲା ବାପ, ପରମପିତାଙ୍କର ଲାଲା ବିଚିତ୍ର । ମା’ ମଙ୍ଗଳା ରକ୍ତଘାତରୁ ରକ୍ତକୁ ଦୂରରେ ରଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ କିଏ ମୋତେ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛୁ ବାପ ? ନା, ଯେ ନିଜର ବାପ ମା’ଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରନାହିଁ, ସେ ମୋତେ କାହୁଁ ଚିହ୍ନି ପାରବ ? ମୁଁ ତ ଦୂରସମ୍ପର୍କୀୟ ।

ଦୂରସଂଜ୍ଞାୟା ! ବାଲିରାଜା ବସନ୍ତରେ ତଥୁ ବିସ୍ମାରିତ କରି କହିଲେ,
କିଏ ତେବେ ମା' ଅପଣା ?

ହଁ ମୋର ପରତପ୍ତ ଦେବ । ତାପରେ ସେ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଶଶିକାଳ
ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ଖୁସି ହୋଇ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲେ—ଶଶିଦାତା ପରି ନାକଟି
ତ ଅବକାଳ ତାର ନାକ ପରି, ଭୁଲିତା ଦର୍ପଣ ଠିକ୍ ସେମିତି । ନିଶ୍ଚୟ, ଆଉ
ସନ୍ଦେହ କ'ଣ ?

ପୁଣି ସେ କହିଲେ ଆହା, ଆଜିକି କେତେବର୍ଷ ହେଲାଣି । ତାଙ୍କର
କୌଣସି ଖବର ମିଳି ନ ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ନିରାଶ ହୋଇଥିଲେ । ବାପା
ଶେଷ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଝିଆଁ ଭାଇଙ୍କର କଥା ବରବର ଭାବୁଥିଲେ । ଶେଷ
ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତା'ଙ୍କ ମୁହଁରେ ମଝିଆଁ ଭାଇଙ୍କର ନାମ । ନାରାୟଣ ସାଧବର ବାପର
ଏ କାଣ୍ଡ । ହାତା ବନସ୍ତରେ ବଢ଼ିଲେ ରଜାଙ୍କର ବାପ ! ତତେ ଯେ କେହି ପାଳି
ଥାଉ, ତୁ ଯେଉଁଠାରେ ବଢ଼ିଥା ପଛେ ତୁ ମୋର । ମଝିଆଁ ଭାଇଙ୍କି କୋଉ କାଳରୁ
ଦେଖି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଦେଖିଲି । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଆଜି ତୋଠାରେ ଦେଖିଲି,
ତୁ ତ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି । ତୋ ଦେହରେ ତାଙ୍କର ଚିହ୍ନ ସେ ଛପା ମାର
ରଖିଛନ୍ତି । ଏବେ ଚିହ୍ନିଲୁ ବାପ, ମୁଁ କିଏ ? ଆହା, ଭାଇ ମୋତେ କେତେ ସ୍ନେହ
କରୁଥିଲେ । ଏବେ ମୁହଁ ଛପା ଦେଇ କେଉଁଠି ରହିଲେ !

ଆପ୍ତିକାର ଶୁଣିଆଁ ଆଜ୍ଞାଦାନର ଦାଦି, ଏହା ଶୁଣି ଆଜ୍ଞାଦାନର ଜନନୀ
ପ୍ରଥମେ ଯେତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇଥିଲେ, ବୁଝାକାର କଥା ଏବଂ ବ୍ୟବହାରରେ
ବାଲିରାଜା ତଦପେକ୍ଷା ବେଶି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଡାହାଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୁଝାକା
ଚିନ୍ତା କଲେ ଅତୀତର ସେହି ଆଶ୍ରାମାନରେ ବନ୍ଦୀ ଥିବା ସମୟ କଥା । ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପର
ଅକ୍ଷକାରମୟ ପ୍ରକୋପିତ ମଧ୍ୟରେ ରକ୍ତମାଂସଶୂନ୍ୟ କଙ୍କାଳସାର ବୁଦ୍ଧ ପୁତ୍ର ବୋଲି
ନ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ନିଜର ଜୀବନ ବିନିମୟରେ ମଣିଆଁର ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ତରା ଫଳ କରୁଛନ୍ତି
ସେ । ପୁତ୍ର ବୋଲି ନ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ନିଜର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଉପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ମଣିଆଁକୁ
ଆଜି ବାଲିଦ୍ୱୀପର ଅଧୀଶ୍ୱର କରି ପାରୁଛନ୍ତି । ମଣିଆଁ ତାଙ୍କୁ ପିତା ବୋଲି ଜାଣି
ନ ଥିଲା । ତଥାପି, ସେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଶେଷ ସମୟକୁ ଯେତେ ସେବା କରୁଛ, କୌଣସି
ପୁତ୍ର ପିତାଙ୍କର ଏତେ ସେବା କରିବାରେ ନିଶ୍ଚୟ କୃତ୍ରିମ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମଣିଆଁର
ସେବାରେ କୃତ୍ରିମ ଚିହ୍ନ ନ ଥିଲା । ଏତେ କରି ମଧ୍ୟ ମଣିଆଁ ମନକୁ ଗୋଟିଏ କଥା
ବାରମ୍ବାର ଅଧୀର କରେ । ବୋଇତ ଶତ ବାଧାବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମ କରି ସମୁଦ୍ର
କୂଳରେ ଜଳମଗ୍ନ ହେଲା ପରି ଏତେ ସେବା କରି କରି ମଣିଆଁ ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପନ୍ଥାଗାନର ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥିବାର ଜାଣି ମଧ୍ୟ, ତାଙ୍କୁ ଏକାକୀ ପକାଇ
ପ୍ରାଣବିକାରରେ ପଳାୟନ କରିଥିଲା । ମା ବର୍ଦ୍ଧନା ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସେ ଦେଖି

ପାରିଲ ନାହିଁ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ବସୟ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ମଣିଆଁ ତା'ର ଦୁର୍ବଳ ଯଶରେ ଭାବେ ।

ବୁଦ୍ଧାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ଅଜାତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ବିଦ୍ୟୁତ୍ପରି ଯଶକ ମଧ୍ୟରେ ମଣିଆଁର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଚକ୍ଚକିଗଲା ।

ବାଲିରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରାମଣ୍ଡା । ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଲୋଭକ ଧାର ଧାର ହୋଇ ଗଡ଼ିପଡ଼ୁଛି । ରାଧାଶ୍ୟାମ ଓ ହେମ ଉଭୟେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ତାଙ୍କର ନିଜେ ପରିଚିତ ଭାବକୁ ଅନାଉଛନ୍ତି । ଚଞ୍ଚଳା ଅନ୍ୟମନସ୍କା ହୋଇ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ତଳେ ଗାର କାଟୁଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ପବନ ଟିକିଏ ଜୋର୍ରେ ବହୁ କବାଟକୁ ଖୋଲି ଦେଲା । ଗୁହର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରୁ ଆଲୋକ ବାହାରେ ପଡ଼ିଲାକୁ ଜଣାଗଲା, ଯେପରି କିଏ ଜଣେ ଠିଆ ହୋଇଛି । ଆଲୋକ ପଡ଼ିବାରୁ ଟିକିଏ ଅନ୍ଧାରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା ।

ବାଲିରାଜା ଭାବିଲେ, ବୋଧହୁଏ ଅଜଙ୍ଗ ଠିଆ ହୋଇଛି । ତେଣୁ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ କଲେ ନାହିଁ । ରାଧାଶ୍ୟାମ ଚଉକରୁ ଉଠିଆସିଲେ । ଆଲୋକଟିକୁ ଟିକିଏ ତେଜିଦେଇ ବାହାରକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ, କେହି ନାହିଁ । ଜାଣିବରେ ପ୍ରକ୍ତିରେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସୁଛନ୍ତି, ଏହିପରି ସମୟରେ କିଏ ଜଣେ ତାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠଦେଶରେ ସଜୋରେ ଆଘାତ କଲା । ସେ ଭୟରେ ଚିତ୍କାର କରି ଭୂପତିତ ହେଲେ । ଗୁରୁଅଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ, କେହି ନାହିଁ । କେବଳ ଅଜ୍ଞକାର । ନିକଟରେ ଅଜଙ୍ଗ ଏବଂ ଅଧିରାଜଙ୍କର କଥୋପକଥନ ଶୁଣାଯାଉଛି । ତତ୍ତ୍ୱ ଉଠି ଆହୁର ଧରେ ଚିତ୍କାର କରି ଫେରିଯିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି, ଏହିପରି ସମୟରେ କିଏ ଜଣେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଛୁରକାଘାତ କଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଚିତ୍କାର କରି ଭୂପତିତ ହେଲେ ।

ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଆତ୍ମନିନ୍ଦା ଶୁଣି ବାଲିରାଜା ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତେ ଆଲୋକ ଧରି ପଦାକୁ ଆସିଲେ । ଅଧିରାଜ ଏବଂ ଅଜଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଦ୍ରୁତପଦରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ଦେଖିଲେ, ରାଧାଶ୍ୟାମ ଭୂପତିତ । ସମଗ୍ର ଶରୀର ରକ୍ତାକ୍ତ, ମୁକୁତପନ୍ଥୀରେ ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି । କେଉଁ ପାତ୍ରଣ ଏ ନିର୍ମମ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା କେହି ଦୁର୍ଦ୍ଦି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୁରର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ବୁଝା ହୃଦୟନ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଅଧିରାଜ ଓ ଅଜଙ୍ଗ ଉଦ୍ଭୂତ ସରି ପଦାକୁ ଛୁଟିଗଲେ ।

ବାଲିରାଜା ନିଶ୍ଚଳ, ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ବିହୀନ । ଚଞ୍ଚଳା ହୃଦୟ ଦ୍ରୁତ କରି ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା କରିବାକୁ ବସିଲା । ନିରର୍ଥକ । ସେତେବେଳକୁ ଆଉ ସେ ନାହାନ୍ତି ।

ସୁଶୀଳାର ମୋହ ଭଙ୍ଗିଲା । ଅଖି ମେଲଇ ଗୁହଁଲା, ପାଖରେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ବସି ତାକୁ ପଞ୍ଜା କରୁଛନ୍ତି । ମୁହଁ ମଳିନ ଦେଖାଯାଉଛି । ସତେ କି ପୂର୍ବ-କଥୁତ ବିପଦ ଆସି ଅତି ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଗଲାଣି । ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର । ତାର ମୁଣ୍ଡ ବୁଲୁଲୁଲା । ଜଣାଗଲା, ଯେପରି ଘରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ତାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ପ୍ରଖର ବେଗରେ ତାର ଗୃହପାଖେ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଅଖିରୁ ଯେପରି ଜୁଜୁକାଳିଆ ପୋକ ବାହାରୁଛି । ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିବିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ହେଲା ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲି ଚଉକି ଦେହରେ ସଜୋରେ ବାଜିଥାନ୍ତା ଯଦି ନାରାୟଣ ଚଉକି ଏବଂ ମୁଣ୍ଡର ମଝିରେ ହାତ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତେ । ଉଠିବାର ଚେଷ୍ଟା ନ କରି ସୁଶୀଳା ଅଖିରୁଜି ପଡ଼ିରହିଲା ।

ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ମନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁମୁସ୍ତ । ତଥାପି, ସେ ସୁଶୀଳା ନିକଟରେ ବସି ତା ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲୁଉଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ପଦାରୁ ଦାସୀ ଆସି ଧୀରେ ଧୀରେ ଡାକ କହିଲା, ସାଆନ୍ତାଣୀ, ପୁଅ କାନ୍ଦୁଛି ପରା ! ଯେତେବେଳେ ଦ୍ଵାରର ପରଦା ଆଡ଼େଇ ଭିତରକୁ ଗୁହଁଲା, ନାରାୟଣ ହାତ ଠାରୁ ତାକୁ ଗୁଲି-ଯିବାକୁ ଆଦେଶ କଲେ । ଦାସୀ ତାର ପ୍ରଭୁ ଏବଂ ପ୍ରଭୁପତ୍ନୀଙ୍କୁ ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ପରଦା ଟାଣି ସେଠାରୁ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ପାଦ ଗୁଲିଆସିଲା । ପରେ କଣ ଭାବି ପଛକୁ ଫେରି ଅତି ଭୟରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପର୍ଦା ଆଡ଼େଇ ଘର ଭିତରକୁ ଗୁହଁଲା । ନାରାୟଣ ସାଧବ ବିରକ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ତା ଆଡ଼କୁ ଗୁହଁ ପଚାରିଲେ— କ’ଣ ?

ଦାସୀ ଭୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵରରେ ଗଲା ଥରାଇ ଥରାଇ କହିଲା, ସାଆନ୍ତାଣୀ କଣ ଇଛୁଣି..., ଆଉ ବିଶେଷ କିଛି ନ କହି ଗରବ ରହିଲା । ସାଧବ ତାକୁ ହାତ ଠାରି ପାଖକୁ ଡାକିଲେ । ଦାସୀ ଆଡ଼େଇ ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ନିକଟକୁ ଗଲା । ନାରାୟଣ ସାଧବ ତାକୁ ପଞ୍ଜା ଖଣ୍ଡିଦେଇ କହିଲେ, ବିଷ । ସୁଶୀଳାର ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ ।

କ’ଣ ହୋଇଛି ? ଇଛୁଣି ତ ଭଲ ଥିଲେ । ଇଛୁଣିକା ପୁଣି.....

ହଁ ଭଲ ଥିଲେ, ମୁଣ୍ଡ ବୁଲୁଉଛି—

ଦାସୀ କିଛି ସମୟ ବ୍ୟକ୍ତ ନ କରି କହିଲା, ତେଣେ ପୁଅ ଭାରି ବିକଳ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଛି । ମୁଁ ଯାଇ ଆଉ ଜଣକୁ ପଠାଇ ଦେବି ।

ତେବେ ଯା, ଶୀଘ୍ର ବୁଲୁକୁ ପଠାଇ ଦେବୁ, ସେ ଭାରବାଣୀ ନେଇ ଆସିବ ।

ବୁଲ ବାଣୀ ନେଇ ଆସିବା ଶୁଣି ସୁଶୀଳା ଆଖି ଖୋଲି ସାଧବଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଥିନାଇଲା । ଜଣାଗଲା, ଯେପରି ତାର ଚକ୍ଷୁର ଜ୍ୟୋତି ନିଷ୍ପତ୍ତ ହୋଇଛି । ତାର ମନ ମଧ୍ୟରେ କେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ରାର ଝଟିକା ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି ବୁଝି ନ ପାରି ସାଧବ କୋମଳ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ସୁଶୀଳା, ବୁଲକୁ ଡକାଇ ପଠାଇଛି । ସେ ଆସି ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଗାଇଲେ ତମର ମନରୁ ଦୁଃଖ ଘୁଞ୍ଚିଯିବ । ଅତୀତକୁ ମନରେ ଆଣି ଦୁଃଖ କରିବା ଚିତ୍ତେକାର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯାହା ହୋଇଯାଇଛି, ହୋଇଯାଇଛି । ଦୁଃଖ କଲେ ଆଉ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ ?

ସୁଶୀଳାର ଅଧରଦୃଷ୍ଟରେ ଶୁଷ୍କ ହାସ୍ୟ ଫୁଟିଉଠିଲା । ସେ କିଛି ନ କହି ନାରାୟଣଙ୍କର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ନିସ୍ଵାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସାଧବ ଭାଗିଲେ, ବୋଧହୁଏ ସୁଶୀଳା ତାଙ୍କର ପ୍ରସାବ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ! ତେଣୁ ବୁଲର ପ୍ରଶଂସା କରିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । ବୁଲ ଦେଖିବାକୁ ଅସୁନ୍ଦର, କୋଇଲି ପରି କଳା; କିନ୍ତୁ କୋଇଲି ପରି ଗଳାଟିଏ ପୁରୁଛି ଏକା । ଭିତରର ସିଅ କିନା, ବେଶ୍ ଗାଈ ପାରେ । ତା ଗୀତକୁ ତ ମୁଁ ଭାରି ଭଲପାଏ । ତମେ କେମିତି ପସନ୍ଦ କର ସୁଶୀଳା ? ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସି ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଗାଇଲେ ତମର ମନ ବଦଳି ଯିବ ।

ସୁଶୀଳାର ଅବସ୍ଥା ଟିକିଏ ଭଲ ଅଛି । ମୁଣ୍ଡ ସେତେ ବୁଲୁଅ ନାହିଁ । ସ୍ଵାମୀଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ଉତ୍ତର ଦେଲା, ବୁଲର ଗୀତ ଆଜି ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ତାର ଆସିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

ମନ ଏତେ ଖରାପ କରୁଛି କାହିଁକି ସୁଶୀଳା ? ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ କେତେଦିନକୁ ? ଯଦି ସେ କେଉଁଦିନ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନ କଟାଇବ, ଜୀବନଟା ଯେ ଦୁଃଖମୟ ହେବ ! ମୁଁ ତୁମକୁ ଆଗରୁ କହୁଛି, ଅତୀତକୁ ଭୁଲିଯାଅ । ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀକାର କରୁଛି, ମୁଁ ଦୋଷୀ । ମୋତେ ସେଥିକମନ୍ତେ କ୍ଷମା କର । ଦୋଷ କର ପାରିବୁ ତ.....

ବିଦାୟ ପାଇଲେ ଅର୍ଦ୍ଧନିବିଷିତ ଅଗ୍ନି ଯେପରି ଜଳି ଉଠେ ନାରାୟଣଙ୍କ କଥାରେ ସୁଶୀଳାର ହୋପ ସେହିପରି ଜଳିଉଠିଲା । ସତେ ଯେପରି ତାର ଚକ୍ଷୁରୁ ଅଗ୍ନିକଣା ବାହାରିଲା । ସେ ବାଧା ଦେଇ କହିଲା, ଓଃ । ଦୁହିଆଁର କଥା ବୁଝିବା କଠିନ । ଯେ ଯାହା ନୁହେଁ, ବାହାରେ ନିଜକୁ ସେ ସେଇଆ ବୋଲି ଦେଖାଏ । ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଭୟ ନ ଥିଲେ କ'ଣ ନିଜର ବିବେକକୁ ଭୟ ନାହିଁ ! ତୁମେ ରାକ୍ଷସ ହୋଇ ଦେବତାର ବେଶ ଧରି ମୋତେ ଭୁଲାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛ । ମୁଁ ତ ଥରେ ଭୁଲିଯାଉଛି । ବାଟବଣା ହୋଇଯାଉଛି । ଆଉ ଏବେ ଜାଣି ଜାଣି ଭୁଲିଲେ କ'ଣ ? କ୍ଷତର ଶେଷ ସୀମାରେ ତ ପହଞ୍ଚିଯାଉଛି । ଯୋଗୀ ରସିକ ପରି ଶାସ୍ତ୍ରକଥା କହି ଆଉ ଲଭ ନାହିଁ । ତମର ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ, ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵ, ବିବେକଶକ୍ତି ମୋତେ ସବୁ ଜଣା । ତୁଆ ନିଜକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନୂତନ ପ୍ରେମିକା ନିକଟରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କଲେ ବରଂ ଲଭି ଅଛି । ମୋ ନିକଟରେ ନିଜକୁ ଏବେ ଜାଣି ବୋଲି ପରତପ୍ତ ଦେଉଛ କାହିଁକି ବୁଝାରେ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ କେତେ ଦିନକୁ, ଏହା ଯଦି ତମକୁ ଜଣାଥିଲା, ପାପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୁକ୍ତି ହେଲ କାହିଁକି ? ପାପର ବୋଟ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦି ହେଲ କାହିଁକି ? ଜୀବନ ଦୁଃଖମୟ ହେବ ବୋଲି ତମର ଏତେ ଭାବନା, ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ! ପଥର ଭଣ୍ଡାରର ଜୀବନ ତମଠାରୁ ସୁଖମୟ, ସେ ପାପମୁକ୍ତ । ନିଜକୁ ଦୋଷୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛ; କିନ୍ତୁ ତମେ କେବଳ ମୋ ନିକଟରେ ଦୋଷୀ ନୁହଁ; ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷୀ ଏବଂ ପାପର ଦଣ୍ଡ ନ ହେବାଯାଏ ତୁମେ ଜଳକିତ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିବିଷ୍ଟତାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କର । ସେ ତମର ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଶୀଘ୍ର ବିଧାନ କରନ୍ତୁ । ମୋତେ ବୁଝାଇବାକୁ ଯାଇ ଆହୁର ପପ ଅର୍ଜନ କରୁଛ । ମୁଁ ଦେଖିବି, ଦୁଃଖ ପଡ଼ିଲେ ତମେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ନୀରବରେ ବସିରହ । ଆଜି ଅନ୍ୟକୁ ମନ ଆନନ୍ଦ କରିବାକୁ କହୁଛ, ନିଜର ପ୍ରକୃତକୁ ଗୋଡ଼ାଡ଼ିଛ । କି ଆତ୍ମଗୋପନ !

ବିନୀତ ହୋଇ ସାଧବ କହିଲେ, ସୁଶୀଳା ମୁଁ ଆତ୍ମଗୋପନ କରୁ ନାହିଁ, କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନାହିଁ । ଆଉ କାହା ପାଖରେ ହୁଏ ତ କରିଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତୁମ ପାଖରେ ନୁହେଁ । ତମଜ୍ଞତା ମୋର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ କିଏ ଅଛି ? ବିରକ୍ତ ହୁଅନା, ହୁଏ ତ ମୋର କଥା କହିବାରେ ଭୁଲ ହୋଇଥାଇ ପାରେ; ମାତ୍ର, ସେ ସବୁ ଭୁଲ ମୁଁ ଅଜାଣତରେ କରିଛି, ତମର ମନରୁ ଦୁଃଖ ଦୂରୀକରଣ । ମୁଁ ତମର ସ୍ୱାମୀ—ସ୍ୱାମୀକୁ ତମର କ୍ଷମା କରିବ ନାହିଁ ? ସ୍ୱାମୀ ଯଦି କୃପାରେ ଯାଉଥାଏ ତାକୁ ତହିଁରୁ ନିବୃତ୍ତି କରିବ ନାହିଁ ? ତମେ ହିଁ ତ ମୋର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ !

ସୁଶୀଳା ଅବାକ୍ ହେଲା । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି ନା କହିବାର ଚାହୁଁଛି, ସେ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଅପଲକ ନୟନରେ ତାଙ୍କର ମୁଖକୁ କିଛି ସମୟ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି କହିଲା—ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ଦେଶଯାକ ତମର ପ୍ରଣୟା କରନ୍ତି । ଦେଶଯାକ ତମର ବନ୍ଧୁ । ଅବଳା ମୁଁ ଅଳ୍ପ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପକାଏ । କିନ୍ତୁ ଆଉ କରିବ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର ଫଳ ପାଇଛି । ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ କହି ବୁଝାରେ ମୋତେ ଭୁଲାଇବାକୁ ବସ ନାହିଁ ।

ସାଧବ କହିଲେ, ଦେଶଯାକ ମୋର ବନ୍ଧୁ ? କିଏ କହିଲା ତମକୁ ? ତୁମେ ଯାହା ଜାଣ, ଯଦି ଦେଶଯାକ ସେଇଆ ଜାଣନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ମୋର ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ପଡ଼ିବେ ।

ସୁଶୀଳା, ଦେଖିମାରୁଛି ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ବାଲିରାଜା କାଲି ସାଧବସଭାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ଘୋଷଣା କରିବେ । ଧର୍ମର ଅବତାର ପ୍ରକାରଣକ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ର ମୋର ଏତେ ଦୋଷ ଦେଖି କ୍ଷମା କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଫଳରେ କ'ଣ ହେବ ? ମୁଁ ତାଙ୍କର ସହସ୍ର ନିଗ୍ରହ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପଶୁପରି ବଧ କରିଛି । କେତେକଙ୍କୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦୀପରେ ଅଜ୍ଞାବନ ବର୍ତ୍ତାକରି ନରକର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବାକୁ ଦେଇଛି । ଉତ୍କଳର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଅଧଃପତନ କାହା ପାଇଁ ଜାଣ ? ସବୁ—ସବୁ ମୋର ପାଇଁ । ଧନ ଲୋଭରେ କେତେ ବୋଇତ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ କରିଛି । ରଜାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ବେଳେ ବେଳେ ମୁଁ ବହୁମୁଦ୍ରାର ରତ୍ନମାନ ଏକାମ୍ରକୁ ପଠାଇଥାଏ । ଦେଶରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ମନ ନେବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଚୁର ଧନ ଅର୍ପଣ କରେ । ସେ ସବୁ ଧନ କାହାର ? ଯାହାଙ୍କୁ ଦାନ କରେ ସେହିମାନଙ୍କର ସିନା । ପ୍ରଜାବସ୍ଥଳ ମହାରାଜ, ବାଲିରଜାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମୋର ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣି ମୋତେ କ୍ଷମା ଦେଇ ପାରିବେ ? ପାରିବେ ନାହିଁ । ଆଗରୁ ବୁଝିପାରିଛି ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ କରିବେ । କହୁ ସୁଶୀଳା, ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଉପାୟ କ'ଣ । ମୁଁ ମୋର ଦୋଷଯାକ ତମ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ।

ସୁଶୀଳା କ'ଣ କହିବ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ହଠାତ୍ କହି ପକାଇଲା, ପୁଣି ଆତ୍ମଗୋପନ କରୁଛ ? ତମେ ତମର ସବୁ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କରି ନାହ । ତମ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ କହୁଛି ଶୁଣ—

କେତେ ନିଗ୍ରହା ଅବଳାଙ୍କର ଅମୂଲ୍ୟ-ଧନ ବଳାହାରରେ ଅପହରଣ କରିଛ କହିଲ ? ରୂପର ମୋହରେ ପଡ଼ି କେତେ ସୁଖର ସଂସାର ପୋଡ଼ି କ୍ଷରଣୀୟ କରିଛ ମନେ କଲ ? ଏ ସବୁ କ'ଣ ତମର ଦୋଷ ନୁହେଁ ? ଦୋଷ କରି ଦୋଷ ଗୋପନ କରୁଛ ? ପାପ କେବେ ଛପି ରହେ ନାହିଁ; ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଧର୍ମ ଦବାଲୋକପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶେ । ଅଧର୍ମ, ଅସତ୍ୟ, ପାପ ବଳେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ତମେ ଅଧର୍ମୀ, ମିଥ୍ୟାବାସୀ, ତମେ ମହାପାପୀ ।

ହଁ, ସୁଶୀଳା, ମୁଁ ମହାପାପୀ । ଯେତେ ପ୍ରକାର ପାପ ହୋଇପାରେ ମୁଁ ସେ ସବୁ କରିଛି । କେବଳ ମୁଁ ନୁହେଁ, ମୋର ପିତା ଏବଂ ପିତାମହମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋପରି ଥିଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପରି, ମୁଁ ଏ ସବୁ ଶିକ୍ଷାକଲି କାହାଠାରୁ ? ସେହିମାନଙ୍କଠାରୁ ସିନା । ସୁଶୀଳା, ନୟା ଉନ୍ମାଦିନୀ ହୋଇ ଯୌବନଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଅଳ୍ପ ପରି ବହିଯାଏ । ସେ କ'ଣ କରୁଛି, ନିଜେ କେଉଁଠାକୁ ଯାଉଛି, ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଯାଇ ଅନନ୍ତ ସାଗରରେ ମିଶିଯାଏ, ତାର ସେ ଉନ୍ମାଦନା ଯାଏ କୁଆଡ଼େ ? କେଉଁଠାକୁ ଯାଉଥିଲା କ୍ଷଣକରେ ସେ ତା ବୁଝିପାରେ । ସେହିପରି ମୋ'ର ଯୌଦର୍ଯ୍ୟପିପାସା । ତମଠାରେ ହଁ ତାର ଶେଷ ତୃପ୍ତି, ଶେଷ ଉନ୍ମାଦନା । କ୍ଷମାକର, ବତାଇଦିଅ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ଉପାୟ କ'ଣ ?

ମୁଁ ନିବୋଧ ରମଣୀ । ଆତ୍ମରକ୍ଷାର କି ଉପାୟ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିବ ? ତେବେ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଅଛି । ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ମୋତେ ବନ୍ଧୁକ୍ଷିବାଳି ମନେକରି ମୋର

ଉପଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଛି, ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ଏହାହିଁ ବତାଇ ଦେଉଛି, ଯାଅ, କାଲି ବିଳମ୍ବ ନ କରି ବାଲିରାଜାଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହୁଅ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କର । କାଲି ସାଧବସଭାକୁ ଯାଇ ସର୍ବସମ୍ମୁଖରେ ତମର ସମସ୍ତ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କର । ନୀତିଶିରରେ ଲଲ୍ଲଟେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଦଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ବରଣ କର । ଅନ୍ୟର ରକ୍ତ ବିନିମୟରେ ଯେଉଁ ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅର୍ଥକାଗ୍ନି ବୋଲି ନିଜକୁ ପ୍ରତ୍ନରୂପେ କରୁଛି, ସେ ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଦଉଡ଼ୁକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କର । ତେବେ କେଜାଣି ତମର ଅମୃତକ୍ଷୀ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ହେଲେ ଆତ୍ମାର ସଦଗତି ହେବ ।

ସୁଶୀଳା, ବିରକ୍ତ ହୋଇ ମୋତେ ଆଉ ଉପହାସ କର ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନୁତପ୍ତ । ସାଧବସଭାରେ ଯଦି ମୁଁ ମୋର ସବୁ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କରେ, ମୁକ୍ତିଲାଭର ଆଶା ଅତ୍ୟଳ୍ପ । ଲଲ୍ଲଟେନ୍ଦ୍ର ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡର ଆଦେଶ କରିବେ ।

ସାଧବ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ସୁଶୀଳା ଟିକିଏ ହୁଲ୍ଲା ହୋଇ ଉତ୍ତେଜିତ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ଯେଉଁ ନରାଧମ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ନିରାହୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ କରି ଏତେ ପାପ ଅର୍ଜନ କରିଛି, ତାର ଜୀବନ କଲଙ୍କିତ । ସେହି କଲଙ୍କିତ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସେ ଏଡ଼େ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ? ତେବେ ବୃଥାଟାରେ ଅମୃତକ୍ଷୀ କରିବାକୁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ? ସତ କହୁଛି, ଯଦି ତମ ଜୀବନ ନେଇ ତମର କଲଙ୍କିତ ଶରୀରକୁ ଧଳା କୁକୁରଙ୍କର ଭୋଜନ ନିମନ୍ତେ ଦିଆଯାଏ, ତମର ମୁକ୍ତି ନାହିଁ । ନରକରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆତ୍ମାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏପରି ସୁଲେ ମୁଁ ତମୁକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ ନ ପାରେ । ତମେ ଅନୁତପ୍ତ ନୁହଁ । ଯେଉଁ ପାପକାରୀ ନିଜ ଦୟାରେ ସମ୍ପାଦନ କରିଛି କେବଳ ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ ବର୍ଜନ ନିମନ୍ତେ, ସେଥିପାଇଁ ତମେ ଟିକିଏ ହୋଇ ଅନୁତପ୍ତ ନୁହଁ । ଜୀବନରକ୍ଷାର ଉପାୟ ଆଉ ତମର ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ହତାଶ ହୋଇ ଦୁଃଖ କରୁଛ । ପାପ ନିମନ୍ତେ ଅନୁତାପ କରୁନାହିଁ । ଯଦି ଜୀବନରକ୍ଷାର କୌଣସି ନୂତନ ବାଟ ଦେଖିପାର, ତେବେ ଜଳରେ ଲବଣ ପରି ତମର ମିଥ୍ୟା ଅନୁତାପ, ଆଶା ଏବଂ ଉତ୍ସାହର ନୂତନ ତେଜରେ ମିଳାଇଯିବ । ବୃଥା ଛଳନା କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଦୟା କରି ମୋତେ ଏଠାରେ ଏହିଟିଆ ରହିବାକୁ ଦିଅ । ମୋର ପାପ ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ।

ପର୍ବୀ ଆଡ଼େଇ ବୁଲି ବାଣ ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ।

ସୁଶୀଳାର କଠୋର ବାକ୍ୟରେ ନାରାୟଣ ମୁକ୍ତବତ୍ ବସି ମୁଣ ନମୁକୁ କଲେ । ଆଉ ପଦେ କହିବାର ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ବୁଲି ବାଣା ଧରି ଦ୍ଵାରବାକ୍ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା ଆଦେଶର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ।

କିଛିଟିଏ ଜାଗାରେ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ଜଣାଗଲା, ଯେପରି କିଏ ଜଣେ ଦ୍ରୁତପଦରେ ହିତଳର ବାରଣ୍ଡା ଉପର ଦେଇ ତାଙ୍କର ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛି । ତା'ର ପଦଶବ୍ଦରେ ପ୍ରକାଶ କୋଠାଟା ଦମକି ଉଠୁଛି । ନାରାୟଣ ଭାଗ୍ୟବଦ୍ଧର ପ୍ରଶଂସା କରି ରହିଲେ ।

ସୁନବାର ଚନ୍ଦ୍ରାକଳେ, ପଦଶବ୍ଦରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେପରି ଜଣେ କେହି ଆସୁଛି । ଜଣେ ତ ? ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ହୁଏତ ସେ ପ୍ରହରୀ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କେହି ଭୃତ୍ୟ ହୋଇଥିବ । ସେ ପୁରୀପର ଆରମ୍ଭରେ ଉପରେ ବସି ଘାର ଆଡ଼କୁ ସତରଂ ନୟନରେ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

ପଦଶବ୍ଦ ନିକଟରୁ ନିକଟତର ହେଲା । କିଛିଟିଏ ପରେ ଜଣେ ଲୋକ ଦ୍ରୁତପଦରେ ସେହି ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ।

ଦେଖିବାକୁ ସେ ବଳିଷ୍ଠକାୟ । କଞ୍ଚଳକଳା । ଦେହରୁ କେ ଦୁନା ବୁନା ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ମୁଣ୍ଡରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପରି ବେଙ୍ଗାଏ ବାଳ । ଆଖି ଦିର୍ଘଟି ଚକ ପରି ବୁଲୁଛି । ଠିକ୍ କପାଳ ଉପରେ ଆସୁ । ଦେହରୁ ରକ୍ତଧାର ବହିଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥି ପ୍ରତି ତା'ର ଭ୍ରମେଷ ନାହିଁ । ହାତ ଦିର୍ଘଟି ଛତା ଉପରେ ଗୁପ୍ତି ରଖିଛି । ଆପାଦମସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ । ଶରୀରର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ କ୍ଷତ । କାନ୍ଧରେ ଖଣ୍ଡେ ଛୁରା ଲୁଗି ରହିଛି । ଶଃଶ୍ଵାସ ଘନଘନ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି ।

ଆଗନ୍ତୁକ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଖୁବ୍ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତା'ର ଦେଖି ସୁଖୀଲା ଓ ବୁଲୁ ଭୟରେ ଚିତ୍କାର କରି ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଗୋଟିଏ କୋଣକୁ ଦୂରରେ ଯାଇଥିଲା । ସୁଖୀଲା ଭାବିଲା, ମହାବୀର ଉପସ୍ଥିତ । ତଥାପି ପଳାୟନ କରିବାର ଉପାୟ ଦେଖିପାରିଲା ନାହିଁ । ପଳାଇଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ପଦେ ସୁଦ୍ଧା ଅବସର ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଜଣାଗଲା, ତାର ପାଦ ଦୁଇଟିରୁ ଜୀବନ ଚାଲିଗଲାଣି । ଇଚ୍ଛା ହେଉଥାଏ, ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରରେ ତା'ର ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଧାବଧାନ କରିଦେବ । ପଳାୟନ କରି ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବେ । ମାତ୍ର ଅବାଧ୍ୟ କିଭିତ୍ତି ଓଲଟିଲା ନାହିଁ । ଆଗନ୍ତୁକର ଭୟାବହ ଚେହେରା ଦେଖି ବୁଲୁ ସୁଖୀଲାକୁ ଜାଗୁଡ଼ି କରି ଧଇଲା । ଉଭୟେ ବରତ୍ତାପତ୍ର ପରି ଧରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ଭୟରେ ଚମକିପଡ଼ିଲେ । ଆଗନ୍ତୁକ ହେଉଛି ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଥିବାରୁ ଅନୁଚର ଭାଗ୍ୟ । ସେ ଭାଗ୍ୟର ଦୁରବସ୍ଥା-ପ୍ରକୃତିର ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୂର୍ତ୍ତି ଭୟପୂର୍ଣ୍ଣ କାତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

ଉପଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଛ, ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ଏହାହିଁ ବତାଇ ଦେଉଛି, ଯାଅ, କାଲି ବିଳମ୍ବ ନ କରି ବାଲିଗଲାଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହୁଅ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କର । କାଲି ସାଧବସଭାକୁ ଯାଇ ସର୍ବସମ୍ମୁଖରେ ତମର ସମସ୍ତ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କର । ନିତଣ୍ଡିରେ ଲଲ୍ଲଟେନ୍ଦୁଙ୍କର ଦଣ୍ଡାନ୍ତ ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ବରଣ କର । ଅନ୍ୟର ରକ୍ତ ବିକ୍ରମୟରେ ଯେଉଁ ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅର୍ଯ୍ୟକାଗ୍ର ବୋଲି ନିଜକୁ ପ୍ରଗୃଭିତ କରୁଛ, ସେ ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ବ୍ୟୟନ କର । ତେବେ କେଜାଣି ତମର ଅମୃତକ୍ଷୀ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ହେଲେ ଆତ୍ମାର ସଦଗତ ହେବ ।

ସୁଶୀଳା, ବିରକ୍ତ ହୋଇ ମୋତେ ଆଉ ଉପହାସ କର ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନୁତପ୍ତ । ସାଧବସଭାରେ ଯଦି ମୁଁ ମୋର ସବୁ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କରେ, ମୁକ୍ତିଲାଭର ଆଶା ଅତ୍ୟଳ୍ପ । ଲଲ୍ଲଟେନ୍ଦୁ ନିଷ୍ଠୟ ମୋର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡର ଆଦେଶ କରିବେ ।

ସାଧବ ଗାର୍ଦ୍ଧିଶ୍ଯାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ସୁଶୀଳା ଟିକିଏ ହୁଇା ହୋଇ ଉତ୍ତେଜିତ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ଯେଉଁ ନରାଧମ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ନିରାହ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ କରି ଏତେ ପାପ ଅର୍ଜନ କରିଛ, ତାର ଜୀବନ କଲକ୍ଷିତ । ସେହି କଲକ୍ଷିତ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସେ ଏଡ଼େ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ? ତେବେ ବୃଥାଟାରେ ଅମୃତକ୍ଷୀ କରିବାକୁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ? ସତ କହୁଛି, ଯଦି ତମ ଜୀବନ ନେଇ ତମର କଲକ୍ଷିତ ଶରୀରକୁ ବାଲିଆ କୁକୁରଙ୍କର ଭୋଜନ ନିମନ୍ତେ ଦିଆଯାଏ, ତମର ମୁକ୍ତି ନାହିଁ । ନରକରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆତ୍ମାର ହାନି ନାହିଁ । ଏପରି ସୁଲେ ମୁଁ ତମୁକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ ନ ପାରେ । ତମେ ଅନୁତପ୍ତ ନୁହଁ । ଯେଉଁ ପାପକାରୀ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟରେ ସମ୍ପାଦନ କରିଛ କେବଳ ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ ବର୍ଜନ ନିମନ୍ତେ, ସେଥିପାଇଁ ତମେ ଟିକିଏ ହୋଇ ଅନୁତପ୍ତ ନୁହଁ । ଜୀବନରକ୍ଷାର ଉପାୟ ଆଉ ତମର ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ହତାଶ ହୋଇ ଦୁଃଖ କରୁଛ । ପାପ ନିମନ୍ତେ ଅନୁତାପ କରୁନାହଁ । ଯଦି ଜୀବନରକ୍ଷାର କୌଣସି ନୂତନ ବାଟ ଦେଖିପାର, ତେବେ ଜଳରେ ଲବଣ ପରି ତମର ମିଥ୍ୟା ଅନୁତାପ, ଆଶା ଏବଂ ଉତ୍ସାହର ନୂତନ ତେଜରେ ମିଳାଇଯିବ । ବୃଥା ଛଳନା କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଦୟା କରି ମୋତେ ଏଠାରେ ଏକୂଟିଆ ରହିବାକୁ ଦିଅ । ମୋର ପାପ ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ।

ପର୍କି ଆଡ଼େଇ ବୁଲି ବାଣ ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ।

ସୁଶୀଳାର କଠୋର ବାକ୍ୟରେ ନାରାୟଣ ମୁକ୍ତବତ୍ ବସି ମୁଖ ନିମ୍ନକୁ କଲେ । ଆଉ ପଦେ କହିବାର ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ବୁଲି ବାଣା ଧରି ଦ୍ଵାରବନ୍ଧ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା ଆଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ।

କିଛିଟଣ ଗାରବରେ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ଜଣାଗଲା, ଯେପରି କିଏ ଜଣେ ଦ୍ରୁତପଦରେ ହିତଳର ବାରଣ୍ଡା ଉପର ଦେଇ ତାଙ୍କର ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛି । ତା'ର ପଦଶବ୍ଦରେ ପ୍ରକାଶ କୋଠାଟା ଦମକ ଉଠୁଛି । ନାରାୟଣ ଭାବା, ବସନ୍ତର ପ୍ରଜ୍ଞା । କରି ରହିଲେ ।

ଧୁନବୀର ଚିନ୍ତାକଲେ, ପଦଶବ୍ଦରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେପରି ଜଣେ କେହି ଆସୁଛି । ଜଣେ ତ ? ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ହୁଏତ ସେ ପ୍ରହରୀ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କେହି ଭୃତ୍ୟ ହୋଇଥିବ । ସେ ପୁରୀପର ଆରମ୍ଭରେ ଉପରେ ବସି ଦ୍ଵାର ଆଡ଼କୁ ସତରଞ୍ଜ ନୟନରେ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

ପଦଶବ୍ଦ ନିକଟରୁ ନିକଟତର ହେଲା । କିଛିଟଣ ପରେ ଜଣେ ଲୋକ ଦ୍ରୁତପଦରେ ସେହି ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ।

ଦେଖିବାକୁ ସେ ବଳିଷ୍ଠକାୟ । କଞ୍ଚଳକଳା । ଦେହରୁ କେ ଦୁନା ବୁନା ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ମୁଣ୍ଡରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପରି ବେକାଏ ବାଳ । ଆଖି ଦର୍ପଣ ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ବୁଲୁଛି । ଟିକ୍ କପାଳ ଉପରେ ଆରୁ । ଦେହରୁ ରକ୍ତଧାର ବହିଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥି ପ୍ରତି ତା'ର ଭ୍ରୂହସେ ନାହିଁ । ହାତ ଦର୍ପଣ ଛତା ଉପରେ ଗୁପ୍ତି ରଖିଛି । ଆପାଦମସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ । ଶରୀରର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ କ୍ଷତ । କାଳରେ ଖଣ୍ଡେ ହୁଏ ଲାଖି ରହିଛି । ନିଃଶ୍ଵାସ ଘନଘନ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି ।

ଆଗନ୍ତୁକ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଖୁଦ୍ଧ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ସୁଶୀଳା ଓ ବୁଲୁ ଭୟରେ ଚିତ୍କାର କରି ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଗୋଟିଏ କୋଣକୁ ଦୂରରେ ଗଲେ । ସୁଶୀଳା ଭାବିଲା, ମହାବୀର ଉପସ୍ଥିତ । ତଥାପି ପଳାୟନ କରିବାର ଉପାୟ ଦେଖିପାରିଲା ନାହିଁ । ପଳାଇଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ପଦେ ସୁଦ୍ଧା ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଜଣାଗଲା, ତାର ପାଦ ଦୁଇଟିରୁ ଜୀବନ ଚାଲିଗଲାଣି । ଇଚ୍ଛା ହେଉଥାଏ, ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରରେ ତାଙ୍କ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରିଦେବ । ପଳାୟନ କରି ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବେ । ମାତ୍ର ଅବାଧ୍ୟ କିଭିତ୍ତି ଓଲଟିଲା ନାହିଁ । ଆଗନ୍ତୁକର ଭୟାବହ ଚେହେରା ଦେଖି ବୁଲୁ ସୁଶୀଳାକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ଧଇଲା । ଉଭୟେ ବରଜାପସ ପରି ଅରବୀକୁ ଲାଗିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ଭୟରେ ଚମକିପଡ଼ିଲେ । ଆଗନ୍ତୁକ ହେଉଛି ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଥିବାର ସମ୍ଭାବନା । ସେ ସମ୍ଭାବନା ଦୂରବସ୍ଥା-ପ୍ରକାଶିତ ସ୍ଵପ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତି ଭୟପୂର୍ଣ୍ଣ କାତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାହିଁ ରହିଲେ ।

ସ୍ୱାମୀ ନାରାୟଣଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଅନାଇଁ କ'ଣ କହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲ । କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ତା'ର ଝିଠ ଅରିଲା । ନାରାୟଣ ଚକିତ ହୋଇ ଭୟ-ବିକଳିତ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ, କଥା କ'ଣ ସ୍ୱାମୀ ! ତୋର ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କାହିଁକି ?

ସ୍ୱାମୀର ଅଧରରେ, ଆକାଶର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପରି ସ୍ମୃତହାସ୍ୟ ଫୁଟି ଆସୁ ଆସୁ ପୁଣି ସେହି ପ୍ରକଳ୍ପିତ ଅଧରରେ ମିଳାଇଗଲା । ସେ ହୃଦୟରୁ ହସ୍ତ କାଢ଼ି ସାଧବଙ୍କର ପାଦତଳେ ନଇଁପଡ଼ିଲା । ପାଦ ଦୁଇଟି ହାତରେ ଧରି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇ ଟିକିଏ କୋରରେ କହିଲା, ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ କରିଛି ।

ମୋ ଆଦେଶ—କହି ସାଧବ ସ୍ୱାମୀକୁ କି ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ଚିନ୍ତା-କଲେ । ସ୍ୱାମୀ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ସହ୍ୟ କରି ନ ପାରି ବ୍ୟଥିତ ଚିତ୍ତରେ କହିଲା, ମଣିଆଁକୁ ଶେଷକରି ଆସିଛି ।

ମଣିଆଁକୁ ? ମଣିଆଁ କେଉଁଠୁ ଆସିଲା ଏଠାକୁ ।

ସାଧବ ସ୍ୱାମୀର କାଳରୁ ହୃଦୟଶ୍ରୀ କୋରରେ ଟାଣି ଆଣି ତଳେ ନିକ୍ଷେପ କଲେ ।

ସ୍ୱାମୀ ଚିତ୍କାର କରି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା । କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରରେ ଆରମ୍ଭ କଲା, ମୁଁ ଅହତ । ବେଶିବେଳ ନାହିଁ । ମୋ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କର—ବାଲିରାଜା ଯେ ସେହି ହିଁ ମଣିଆଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କର ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଛି । ସାଧବ—ତମପାଇଁ ପ୍ରାଣ—ଦେ-ଏ-ଲି-ଇ—ମୋର ପିଲାଏ ତମକୁ…… ।

କହୁ କହୁ ସ୍ୱାମୀ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ତା'ର ହୃଦୟରୁ ରକ୍ତସ୍ରୋତ ପିଚ୍ ପିଚ୍ ହୋଇ ବାହାରି ଗୁହର ଚଟାଣକୁ ଲେହିତ କଲା । ସାଧବ ନିଶ୍ଚଳ ରହି ଲୋକଟିର ମୃତ୍ୟୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମୃତ୍ୟୁର ଶୀତଳସ୍ପର୍ଶ ସ୍ୱାମୀର ସମଗ୍ର ଶରୀରରେ ଖେଳିଗଲା ।

ସାଧବଙ୍କର ମିଥ୍ୟା ଅନୁତାପ କ୍ଷଣକରେ ଆଶା ଏବଂ ଉତ୍ସାହର ନୂତନ ତରଙ୍ଗରେ ମିଳାଇଗଲା । ସ୍ୱାମୀର ମୃତ୍ୟୁ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ମନରେ ଟିକିଏ ଦୁଃଖ ହେଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀକୁ ଛଡ଼ି ପୁନର୍ବାର ଆରାମରୋଜକର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଗଲା ।

ବଞ୍ଚିମାନ ଉପାୟ କ'ଣ ? ସାଧବ ଚିନ୍ତାକଲେ, ସେ କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ତେବେ ମୁକ୍ତ ? ବାଲିରାଜା ମୃତ; କିନ୍ତୁ ରଞ୍ଜିତା ଓ ଅଧିରାଜ ତ ଜୀବିତ । ରଞ୍ଜିତା ଏବଂ ଅଧିରାଜ ଯଦି ସାଧବସଭାରେ ସବୁ କଥା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ?

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସାଧବଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ଷଣକରେ ବିଲୁପ୍ତ ହେଲା ହୃଦାଶାର ଅମାଳିକାରରେ । ଅଳିକାର ଦେହରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ପରି ତାଙ୍କର ହୃଦାଶାକୁଳିତ ମନରେ ଆଶାର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ରେଖା ଖେଳିଉଠିଲା । ହଠାତ୍ ସାଧବଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଦୃଢ଼ ଆଶାର ଉଦୟ ହେଲା । ସେ ସବୁ କଥା ଭୁଲି ଡାକିଲେ, ବୁଲୁ, ବୁଲୁ ।

ସାଧବଙ୍କ ଡାକରେ ବୁଲୁ ସୁଶୀଳାକୁ ଛଡ଼ି ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ସାଧବ ବ୍ୟଗ୍ରଭାବରେ କହିଲେ, ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଦେ ସେମାନେ ଏ ମୁର୍ଦ୍ଦାରାଜାକୁ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ । ହଁ, ଦେଖ ବେଣି ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଜଣେ, ବଞ୍ଚିଣ ।

ବୁଲୁ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ସୁଶୀଳାକୁ ନିକଟରେ ଦେଖି ସାଧବ ମନ ଆନନ୍ଦରେ କହିଲେ, ଏଥର ସୁଶୀଳା, ଆଉ ମୋର ଭୟ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀମା ବାଲିରାଜାକୁ ମାର ଆସିଛି । ବାଲିରାଜା କିଏ ଜାଣ ?

ସୁଶୀଳା ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଶ୍ରୀମାର ମୃତପିଣ୍ଡକୁ ଦୃଶ୍ୟାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇଁ ରହିଲା ।

ସାଧବ ପୁଣି ପଚାରିଲେ, ବାଲିରାଜା କିଏ ଜାଣ ସୁଶୀଳା ?

ଶ୍ରୀମାର କଥା ସୁଶୀଳା ଶୁଣି ପାରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସାଧବଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ହଠାତ୍ ବିଳବିଳେଇ ଉଠିଲା ପରି କହିଲା, ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ମାର ଆସିଛି ଶ୍ରୀମା ? ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ । ତମର ପାଇଁ ?

ସାଧବଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ କହିଲା, ଏତେ ପାପ ସହିପାରୁଛ ସାଧବ ? ତମର ରାଜସ୍ବ-ହୃଦୟ ନିଶ୍ଚୟର ରକ୍ତଧାରରେ ତରଳ ହେଉ ନାହିଁ । କାହିଁଗଲା ତମର ଅନୁତାପ ? କାହିଁ ଗଲା ତମର ଦୁଃଖ ସାଧବ ? ବୁଝିଲି, ସବୁ ତମର ଛଳନା । ତମର ହୃଦୟ ହଳାହଳମୟ । ଓଃ, ମଣିଆଁ ଭାଇ, ଶ୍ରୀମାଙ୍କ ମୋତେ । କିଏ ଆସି ମୋର କାନରେ କହି ଯାଉଛି ମଣିଆଁ ଭାଇ ତୋର ରକ୍ତ ଗୁହେଁ, ମଣିଆଁ ଭାଇ ତୋର ରକ୍ତ ଗୁହେଁ । କାହାର ରକ୍ତ ? ନାରାୟଣ ସାଧବର ? ନାରାୟଣ ସାଧବର କତୃଷିତ ରକ୍ତ ? ନାରାୟଣ ସାଧବର କଳଙ୍କିତ ରକ୍ତ ? ରକ୍ତ ଗୁହେଁ ମଣିଆଁ ଭାଇ !

ତମର ପବନ ଆତ୍ମା କତୃଷିତ ରକ୍ତରେ କିତୃଷିତ କରିବ କାହିଁକି ? ହା ହା, ପୁଣି ସେହି ସ୍ବର, ସେହି ଚିତ୍ତ ପରିଚିତ ମଣିଆଁ ଭାଇର ସ୍ବର କାନରେ

କହି ଯାଉଛି, ତୋର ରକ୍ତ ଗୁହେଁ । କି କର୍କଶ ସେ ସ୍ଵର—କେତେ ଯାତନା-
ବିଜଡ଼ିତ ହୃଦୟଦାହକ ସେ ସ୍ଵର ! ମୋର ହୃଦୟ ଆହୁର କଳଙ୍କିତ । ମୋର
ପ୍ରାଣ ଆହୁର କଳୁଷିତ—ମୋର କଳଙ୍କିତ ରକ୍ତ ଗୁହେଁ ମଣିଆଁ ଭାଇର ଆତ୍ମା ।
ଏଇ ନେ—

ସୁଶୀଳା ଭୂପତିତ ହରିକା ଶକ୍ତି କମିତ, ହସ୍ତରେ ଟେକି ହୃଦୟରେ
ଲଗାଇଲା । ପୁଣି ଶାଗଲ ପରି କହିଲା, ମୋର ରକ୍ତ ଗୁହଁ ନା । ତେବେ
ଉଭୟଙ୍କର । ଉଭୟଙ୍କର ରକ୍ତରେ ତମର ଦଗ୍ଧଆତ୍ମା ଶୀତଳ କରିବ ! ଦେବ,
ରକ୍ତ ଦେବ । ଉଭୟଙ୍କର ରକ୍ତ ଦେବ, ତମର ଦଗ୍ଧ ଆତ୍ମା ଶାନ୍ତ କରିବ ।
ପ୍ରଥମେ ସାଧବର ରକ୍ତ ! ସେ ରାଗସ । ସାଧବ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ । ମଣିଆଁ ଭାଇ ତମର
କ୍ଳେ ଗୁହେଁ । ମଣିଆଁ ଭାଇ, ମୋର କ୍ଳେ ଗୁହେଁ ।

ସୁଶୀଳା ଝୁର ହୁଅ ।

ଝୁର ହେବ ? ସେ ଝୁର କରି ଦେବେ କାହିଁକି । ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଯେ
ଆଜି ଅସ୍ଥିର । ଓଃ ! ଏ କାହାର ମୁର୍ତ୍ତି । କି ଭୟଙ୍କର ! ସାଧବ, ସାଧବ
ରକ୍ତା କର । ମଣିଆଁ ଭାଇ ମୋର ରକ୍ତ ନେବାକୁ ଆସିଛି, ମଣିଆଁ ଭାଇ ତମର
ରକ୍ତ ନେବାକୁ ଆସିଛି ।

କହ କହ ସୁଶୀଳା ହସ୍ତ ହୋଇ ସାଧବକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲା । ସାଧବ
ସାବଧାନ ଦେବାକୁ ସୁଶୀଳାର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲେ, ଆଉ
ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ଭୟ କରୁଛ କାହିଁକି ସୁଶୀଳା, ତମେ ମୁକ୍ତ । ମୁଁ ବି ମୁକ୍ତ ।
ଝୁର ହୁଅ । ମଣିଆଁ ଭାଇ ତମର କିଛି କପୋରବ ନାହିଁ । ସେ ଯେ ମୃତ ।
ଉଠ ସୁଶୀଳା, ଉଠ । ଉଠ ରାସି ଅଧିକ ହେଲାଣି, ଆହୁର ତେର କାମ ବାକି
ଅଛି । ମୋତେ ବର୍ତ୍ତିମାନ ସାଧାଣୀମଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ଆହୁର ଦୁଇ
ଜଣ ବାକି ଅଛନ୍ତି । ସେ କେଇଟା ମାଛି । ମାଛି କେଇଟାକୁ ହୁରୁଡ଼ାଇ ପାରିଲେ
ଆମର ସବୁ ଶକ୍ତି ଲୋପ ପାଇବ । ଚଷ୍ଟଳା, ଅଧିବାକ ଓ—

ସୁଶୀଳା! ତମଜିଉଠିଲା । ଆହୁର କ୍ଳେ ଗୁହଁ ସାଧବ ? ତମର ରକ୍ତ ପିପାସା
ମେଣ୍ଟି ନାହିଁ ?

ସୁଶୀଳା ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ କୋଡ଼ରୁ ଉଠି ଆସି ଆଗରେ ଠିଆ ହେଲା ।
ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଆପାଦମସ୍ତକ ନିରାଶ କରି ଉଠିଲା ସପିଣ୍ଡୀ ପରି ହରିଶକ୍ତି
ଉପରକୁ ଟେକି କହିଲା, ରକ୍ତ ଗୁହଁ ? ନଈକାର ରକ୍ତ ଗୁହଁ ? ଅଧିବାକର ରକ୍ତ
ଗୁହଁ ? ଏତେ ନିରାଶ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ରକ୍ତପାନ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ତମର ରକ୍ତରେ
ଆଜି ତମର ଆତ୍ମାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବ ।

ସାଧବ ଭାବିଲେ ବୋଧହୁଏ ସୁଶୀଳା ପାଗଳ ହୋଇଗଲା । ପାଗଳର କେଉଁ ସ୍ଥିରତା । ସୁଶୀଳା ହୁଏତ ତାଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ କରିପାରେ । ପ୍ରଥମେ ଜୀବନ, ତାପରେ ସୁଶୀଳା । ଜୀବନ ଥିଲେ କେତେ ସୁଶୀଳା ଆସି ପାରିବେ ।

ସାଧବ ସୁଶୀଳାର ହାତରୁ ହରିଶଂଷ୍ଟ ଟାଣିନେଇ କହିଲେ, ସୁଶୀଳା, ମନେ ରଖ, ମୁଁ ସ୍ବାମୀ । ମୋତେ ମାରି କ'ଣ ସ୍ବାମୀଦାତନା ହେବ ? ସୁଶୀଳା ପୁଣି ପାଗଳ ପରି ବକିଲା, ସ୍ବାମୀ ? ହଁ ସ୍ବାମୀ । ନିଶ୍ଚୟ ! ନାରାୟଣ ସାଧବ ମୋର ସ୍ବାମୀ । ମଣିଆଁ ମୋର ନୁହେଁ । ତାକୁ କେବେ ଥରେ ଭଲ ପାଇଥିଲି ଅଜାଣିରେ, ସେଥିପାଇଁ ସ୍ବାମୀଦାତନା ହୋଇ ନ ପାରେ । ମଣିଆଁ ସ୍ବାର୍ଥପର । ଜାଣୁ ଜାଣୁ ସେ ମୋର ସ୍ବାମୀକୁ ବିପଦରେ ପକାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲା । ସ୍ବାମୀ, ମୋତେ ଶ୍ରମକର । ମୁଁ ଆଉ ତମର ଅବାଧ୍ୟ ହେବି ନାହିଁ ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ସୁଶୀଳା ଦେଖିଲା, ଘରେ ସେ ଏବଂ ଶ୍ଯାମର ମୃତପିଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ନାହିଁ ।

ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲିଗଲା ।

ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତା ଦେଖି ବାଲିରାଜା ଏକାଥରେ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବୁଢ଼ା ଏବଂ ହେମଜ୍ଞ କଣ କହି ସାନ୍ତୁନା ଦେବେ, ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ବୁଝି ପାରିଲେ, ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ସେ ନିଜେ । ସେ ଯଦି ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ତାଙ୍କର ଏ ଦୁରବସ୍ଥା ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ଏ ନରହତ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ଯେ ହେଉ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ନାରାୟଣ ସାଧବର ପ୍ରବେଶନାରେ ଏହା କରିବ । ନୋହଲେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷକୁ କାହିଁକି କିଏ ମାରିବାକୁ ଯାନ୍ତା ? ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ମାରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତାର ନ ଥିଲା—ବାଲିରାଜା ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝି ପାରିଥିଲେ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ବୁଝି ପାରିଥିଲେ, ଅତି ଶୀଘ୍ର ଯଦି ଏହାର ପ୍ରତିକାର କରା ନ ଯାଏ ପରେ ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ଭୟ ନୁହେଁ । ଯେପରି ତାଙ୍କର ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରାଣୀର ପ୍ରାଣନାଶ ହୋଇଛି, ସେହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କର ହୋଇ ପାରେ । ଏହାର ପ୍ରତିକାର, କାନ୍ଦୁରୁୟାଁଙ୍କୁ ଜଣାଇ ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା !

ବାଲିରାଜା ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ସେହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଛଡ଼ି କାନ୍ଦୁରୁୟାଁଙ୍କ ପ୍ରାସାଦାଭିମୁଖରେ ଚାଲିଲେ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ସହସ୍ର ଚିନ୍ତାର ତେଜ ଖେଳ

ଉଠିଲା । କେତେବେଳେ କେଉଁ ବିଷୟରେ ଭାବନା ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅସି ପ୍ରବେଶ କରୁଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ଅସିଲା ବାଲୁ ସୁଶୀଳାର ନଗ୍ନ ରୂପ, ହାସ୍ୟ କୌତୁକ, ପ୍ରେମ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ସାକ୍ଷାତ । ଶଗଡ଼ ଭିତରେ ସେ ଯାହା ଦେଖିଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ । ଏହି ଅଳ୍ପ ସମୟ ସାକ୍ଷାତରେ ସେ ବୁଝି ପାରିଛନ୍ତି, ସୁଶୀଳାର ମନର ଭାବ, ସେ ଜାଣି ପାରିଛନ୍ତି ସୁଶୀଳା ଜଣେ ଦୟାଳୁ ସ୍ତ୍ରୀ । ପାର୍ଥୀୟା ! ପାପକୁ ପ୍ରଶୟ ଦେଇଛି ।

ବାଲିରାଜା ଚିନ୍ତାକଲେ । ଆଉ ଚଞ୍ଚଳା, ସେ କଣ ପ୍ରକୃତରେ ଭଲ ପାଏ ମୋତେ ? ତାର ଆଶା କୁଆ । ମୁଁ ଜଣକୁ ଥରେ ଭଲ ପାଇଥିଲି, ଜଣକୁ ମୋର ଜୀବନର ସମସ୍ତ ପ୍ରେମ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲି । ଆଉ ଜଣକୁ ପୁଣି ସେ ପ୍ରେମ ଅର୍ପଣ କରିବ କିପରି ? ତାହା ଯେ ପ୍ରଦତ୍ତ । ପ୍ରଦତ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ଫେରାଇ ଆଣି ପୁଣି ଅନ୍ୟକୁ ଦାନ କରିବା ଅସିଧ । ଯାହାକୁ ଦାନ କରିଥିଲି, ସେ ଯଦି ଗ୍ରହଣ ନ କରେ ?

ଚଞ୍ଚଳା, ତୁମେ ଦେଖ—ମୋର ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ବସିଛି । ଓଃ, ଚଞ୍ଚଳା ଦେଖ ଏହା ମୁଁ ଜାଣିବି କିପରି ? ସୁଶୀଳାକୁ କଣ ଥରେ ମୁଁ ଦେଖି ବୋଲି ଭାବି ନ ଥିଲି ? ସୁଶୀଳାକୁ କଣ ନାଶଜାତିର ଅତି ଉଚ୍ଚରେ ଦିନେ ମୁଁ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ନ ଥିଲି । ହେଲା କଣ ? କି ଅଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ । ଅମୃତ ବୋଲି ଯାହାକୁ ଭକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ବସିଥିଲି, ସେ ହଳାହଳ ପାଲଟିଗଲା । ଦେଖି ବୋଲି ଯାହାକୁ ଭାବିଥିଲି, ସେ ଦାନବା । ଦାନବାର ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମର ପବନ ତରଙ୍ଗ ଖେଳି ପାରେ ! କିନ୍ତୁ ସୁଶୀଳା ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ କାହିଁ ? ସେ ଜଣକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ହୁଏତ ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ । ଏହାହିଁ କଣ ନାଶଜାତିର ପ୍ରେମ ?

ଏହି ଛର ପ୍ରେମ ନିମନ୍ତେ ସଂସାର ପାଗଳ । ରୂପ ଯଦି ଏ ପ୍ରେମର ଅସ୍ତ୍ର ହୁଏ, ତେବେ ସେ ପ୍ରେମ କେବଳ ମିଥ୍ୟା ।

କେଉଁଠାରେ ରମଣୀର ଆକର୍ଷଣ ଲୁକ୍କାୟିତ ଯାହା ପାଇଁ ଜଗତ ଅଳ୍ପ, ପାଗଳ, ବନ୍ଦୀ ? ଏହା କି ତାର ଚକ୍ଷୁରେ ଥାଏ ? ଏହା କି ତାର ଲୋଚନରେ ଥାଏ ? ଏହା କି ତାର ବାକ୍ୟର ମଧୁରତାରେ ଥାଏ ?

ଚଞ୍ଚଳାର ଆଶା କୁଆ । ମୋର ହୃଦୟକୁ, ମୋର ପ୍ରାଣକୁ ତାର କୋମଳ ମଧୁର କୁଆ ବଦଳାଇ ନ ପାରେ । ତେବେ, ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଅଶ୍ରୁ ଦେଇଛି କାହିଁକି ? ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଏତେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଛି କାହିଁକି ? 'ମୁଁ' କ'ଣ ତାର ବାକ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ, ତାର ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ ?

ପ୍ରକୃତ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାସ୍ନାତ । ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ପ୍ରାସାଦ ଗୁଡ଼ିକ ଗରବରେ ସେହି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମଧୁପାନ କରୁଛନ୍ତି । ଏତେ ବଡ଼ ସହରର କୋଳାହଳ ଅନ୍ତର୍ହିତ । କେବଳ ସମୁଦ୍ରର ଗର୍ଭୀର ଗର୍ଜନ ମନ ପ୍ରାଣରେ ନୂତନ-ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ଆଣୁଛି । ବୃଷଲତା ସ୍ଥିର; କିନ୍ତୁ ଚଞ୍ଚଳ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ମନ । ଅସ୍ଥିର ବାଲିରାଜାଙ୍କର ପ୍ରାଣ । ସେ ଏକାକୀ ଦ୍ରୁତପଦରେ ପ୍ରାସାଦାଭିମୁଖେ ଚାଲୁଛନ୍ତି । କେତେବେଳେ ସୁଶୀଳାର, କେତେବେଳେ ଚଞ୍ଚଳାର, ପୁଣି କେତେବେଳେ ରାଧାଶ୍ୟାମର ମୃଦୁ ଏହି ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ତାଙ୍କର ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କରୁଛି ।

ସେ ପ୍ରାସାଦ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ନିକଟରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । କାହାକୁ ଜଣାଇବେ ? ଭୂୟାଁ ବୋଧହୁଏ ସୁଖରେ ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ ଥିବେ, କିଏ ତାଙ୍କୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଦେବ ? କଷ୍ଟ ଆଳ ଅଛନ୍ତି କେଉଁଠି ? ରାଜଭବନ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ବାଲିରାଜା କୌଣସି ପ୍ରହରୀର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଦେଖିପାରଲେ କିଏ ଜଣେ ଦୂରରୁ ତାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚାଲୁଛି । ଆଗନ୍ତୁକ ନିକଟରେ ହେଲେ, ବାଲିରାଜା ତାଙ୍କ ପଚାରିଲେ, କିଏ ?

ଆଗନ୍ତୁକ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଖୋଲରୁ ଖଣ୍ଡା କାଢ଼ି ହାତରେ ଧରିଲେ । ବାଲିରାଜା ନିଜର ତରବାସ୍ୟା କାଢ଼ି ହାତରେ ଧରି ପୁଣି ପଚାରିଲେ, କିଏ ସେ ?

ଉତ୍ତର ଆସିଲା ରୁକ୍ଷ ସ୍ଵରରେ, ତୁମେ କିଏ ?

ବାଲିରାଜା ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ମୁଁ ବାଲିରାଜା ।

ଆଗନ୍ତୁକ ଖଣ୍ଡାଟିକୁ ପୁଣି ଖୋଲ ଭିତରେ ରଖି ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ।

ସେ ସ୍ଵୟଂ କାହ୍ନୁ ଭୂୟାଁ । ନିକଟକୁ ଆସି ପଚାରିଲେ, ଏତେ ରାତ୍ରେ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ'ଣ ?

ବାଲିରାଜା କାହ୍ନୁଭୂୟାଁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାର ନିର୍ଭୟରେ କହିଲେ, ମହାରାଜା, ଆପଣ ଏତେ ରାତ୍ରେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲେ ଯଦି ଆପଣ ନ ଥାଏ ହୁଏନୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲି ।

ଭୂୟାଁ କହିଲେ, ଉତ୍କଳକେଶରୀ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା କରିଦେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଯାଉଥିଲି । କାଲି ସାଧବ ସଞ୍ଜ । ସନ୍ତ୍ରାସପରେ କାର୍ଯ୍ୟଲଗିଛି । ସେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ନିଜେ ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଥିଲି । ସନ୍ତ୍ରାସ କାଲି

କିଜେ ନରବେ । ସଭାର ଆୟୋଜନ ନ କଲେ ହେବ କିପରି ? ହଁ ଆପଣ ଏତେ ରାତିରେ ଏକାକୀ ରାଜଭବନକୁ ଆସିଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ତାମ୍ରଲତା ଆପଣଙ୍କର ଅପରିଚିତ ସ୍ଥାନ । ଏସବୁ ଏକା ଆସିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାମ୍ରଲତାର ଅବସ୍ଥା ଯେପରି ହେଲାଣି, ଏକାକୀ—

ଆପଣ ଯେ ଏକାକୀ ।

ନା, ପଛରେ ଅନେକ ଅନୁଚର ଆସୁଛନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା, ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ବାଟ ଦେଖିଲେ କିପରି ?

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ ବାଟ ବତାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ଆଗମନର କାରଣ ?

ମହାଶୟ ! ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ଘରେ ମହାବିପଦ ଉପସ୍ଥିତ ।

କି ବିପଦ ?

ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ କିଏ ଜଣେ ହତ୍ୟାକରି ପଳାୟନ କରିଛି । ଆମର ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକ ହତ୍ୟାକାରୀ ପଛେ ପଛେ ଯାଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଛୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ—

କିଏ ହତ୍ୟା କରିଛି ? ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ରାଧାଶ୍ୟାମ...

କିଏ ହତ୍ୟା କରିଛି ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ହତ୍ୟାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭଲ ପ୍ରକାର । ଆପଣ ତା ବଳେ ପରେ ଜାଣି ପାରିବେ । କେବଳ ସେତିକିରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ଆମମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରିବା ତା ଲକ୍ଷ—

ଆପଣ କଣ କହୁଛନ୍ତି ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ।

ପରେ ଯଦି 'ବୁଝି ପାରିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ଏତିକି ଅନୁରୋଧ ଯେ, ରାଧାଶ୍ୟାମ ସାଧବଙ୍କର ଘର ଜଗିବାକୁ ଆଜି ରାତିକ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଠାନ୍ତୁ । ହତ୍ୟାକାରୀ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ତାମ୍ରଲତାର ଗୁରୁଆଡ଼େ ଲୋକ ପଠାନ୍ତୁ । ମୁଁ ଚାଲିଲି ।

ରହନ୍ତୁ କହୁ କାଳୁନ୍ତୁ ! ଶୁଣି ଏ ଲୋକ ତୁମ୍ଭ ଦିନଧର ଫୁଲିଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ଏକଶତ ପାଲକ ନିକଟସ୍ଥ ବୌଦ୍ଧମଣ୍ଡର ପଛପାଖୁ ବାହାର ପଡ଼ି ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ଭାଗ କରି ଗୁରୁ ଭାଗକୁ ସହରର ଭଲ ଭଲ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜଣାଇଦେଲେ । ଗୁରୁଭାଗ ଲୋକ ନିଃଶବ୍ଦରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ।

ଉତ୍ତର ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କରି ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ଗୃହାଭିମୁଖେ ଚାଲିଲେ ।

କାହ୍ନୁଭୂୟାଁ ପଚାରିଲେ, ଆପଣଙ୍କର ଏଥିରେ କାହା ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ?

ବାଲିରାଜା କହିଲେ, ଯାହା ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ସେ କମ୍ ଲୋକ ହୁଏ । ଯମା କରନ୍ତୁ, ମୋର ଯାହା ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ମୁଁ ଯଦି ପ୍ରକାଶ କରେ କେବଳ ଆପଣ କାହିଁକି, ଦେଶରେ କେହି ଝଣ୍ଟାସ କରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି ଉପବାନ୍ ଅଜି ରାଜିତ ବଞ୍ଚାଇ ରଖନ୍ତି, କାଲି ସାଧବ ସତ୍ତ୍ୱରେ ସବୁ କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବ ।

ଆପଣଙ୍କ କଥାରୁ ପ୍ରକାଶ ଯେପରି ସେ ଆପଣଙ୍କ ଶତ୍ରୁ । ତେବେ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ମାରବାର କାରଣ ?

ମୁଁ ବୋଲି ଭୁଲରେ । ମୋତେ ମାରବାହିଁ ତା'ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ତେବେ ଏସବୁ ମୁଁ କେବଳ ସନ୍ଦେହ କରୁଛି ।

ନାରାୟଣ ସାଧବ କେତେକ ବୟସ୍କ ଅନୁଚରଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ପ୍ରାସାଦରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପ୍ରାସାଦଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଥିଲା । କାଳବିଳମ୍ବ ନ କରି ସମସ୍ତେ ପ୍ରାସାଦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଯେଉଁଠାରେ ହେମ, ଚଞ୍ଚଳା ଓ ବୁଢ଼ା ବର୍ଷି ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଜୀବନସ୍ଥାନ ଧିଶ୍ର ଉପରେ ଅଗ୍ର ବର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ ନିଃଶବ୍ଦରେ, ସେହିଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ରମଣୀ ତନିଜଣ ଭୟରେ କାତର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପଲାଉବାଲୁ ଗୋଡ଼ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଜିଭ ଓଲଟିଲା ନାହିଁ । ଆଦେଶମତେ ଅନୁଚରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣ ଚଞ୍ଚଳା ଓ ହେମକୁ ବଳାକୁ-ରରେ ଧରି ନେଇଗଲେ । ଅବଳା ସେମାନେ । ତାଙ୍କର ବଳ କେବଳ ପାଟି ଓ ଚକ୍ରର ଜଳ । ପ୍ରଥମ ଅସ୍ତ୍ର ପରାସ୍ତ ହେଲା, କାରଣ ସେମାନେ ପାଟିରେ ଲୁଗାବିଣ୍ଡା ମାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କଲେ; କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ରମଣୀର ଚକ୍ରଜଳ ପ୍ରେମିକର ହୃଦୟ ତରଳାଇ ପାରେ, ଅପହରଣକାରୀ-ମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ତରଳାଇ ପାରୁନାହିଁ କିପରି ? ବୁଢ଼ା ପ୍ରମାଦିତ ହୋଇ ଶବ ନିକଟରେ ପଡ଼ିଗଲେ ।

ଆଲୋକ ସାହାଯ୍ୟରେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଖୋଜିଲେ । ବାଲିରାଜାଙ୍କର ମୃତପିଣ୍ଡ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ରାଧାଶ୍ୟାମର ମୃତପିଣ୍ଡ ଦେଖି ଭ୍ରମାର କଥାରେ ସନ୍ଦେହ କଲେ । ବୋଧହୁଏ ଭ୍ରମବଶତଃ ଭ୍ରମା ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ମାର ବାଲିରାଜା ବୋଲି ମନେକରୁଛି । ତେବେ ବାଲିରାଜା କାହାନ୍ତି ?

ବାଲିରାଜା କାହାନ୍ତି ! ଏ ବିଷୟ ଭୁବୁ ଭୁବୁ ସମୟ ଚାଲିଯିବ । ଅଗତ୍ୟା ନାରାୟଣ ସାଧବ ତାଙ୍କର ଲୋକମାନଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ । କିଛିଦୂର ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକୁ ତାଙ୍କ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ବାଲିରାଜାଙ୍କର ତ ଶବ ମିଳିଲା ନାହିଁ ? ଏହାର କୌଣସି କାରଣ ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଯାହା ହେଉ, ଶୀଘ୍ର ଏ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ନେଇ ପ୍ରାସାଦ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଗୁପ୍ତ ବନ୍ଦୀଶାଳା ଅଛି, ସେହିଠାରେ ରଖିବ । ତମମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧେ ଲୋକ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କର । ଆଉ ଅଧକ ମୋ ପଛେ ପଛେ ଆସ । ଅଧିରାଜକୁ ଦେଖିଲେ ବନ୍ଦୀ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଆଦେଶମତେ ଅନୁଚରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣ ଚଞ୍ଚଳା ଓ ହେମକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ବାଟରେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ଘରଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ । ବାକୀତକ ସାଧବଙ୍କ ଅନୁଗମନ କରି ଅନ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲିଲେ । ସାଧବଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସେତେବେଳେ ଆଶା ଦୁରାଶାର ଭ୍ରମକୁଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗିଆସିଲା । ମୃତ ଭ୍ରମାର କଥା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ, ସେ ଆନନ୍ଦ ନୈରାଶ୍ୟରେ ବିଲୀନ ହେବାକୁ ବସିଲା ।

ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରୁ କରୁ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ ସାହାଯ୍ୟରେ ସାଧବ ଦେଖିପାରିଲେ, କିଏ ଜଣେ ଅନତିଦୂରରେ ରାସ୍ତା ଉପରେ ପଡ଼ିଛି । ପୁଣି ଆଶା ତେଜି ଉଠିଲା । ଏ ଆଉ ବାଲିରାଜା କି ? ଭ୍ରମାର ଶରୀରରେ ମର୍କଟର ଏଠାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ? ନିକଟକୁ ଯାଇ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିଲେ, ସେ ବାଲିରାଜା ନୁହନ୍ତି, ଅଧିରାଜ ।

ସାଧବ ଦେଖିଲେ ଅଧିରାଜ ମର ନାହିଁ । କେବଳ ଆହତ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଛି । ମନ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ଆଶାର ଉଦୟ ହେଲା । ଅନୁଚରମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ଆହତ ଅଧିରାଜକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲ । ତାକୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୀ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଆଦେଶ ପାଳିତ ହେଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଦୂରରୁ କାହାର ପଦଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା । ଆଦେଶମତେ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରାସାଦର କରରେ ଲୁଚିଗଲେ । ପଛରୁ ପଦଶବ୍ଦ ଶୁଭୁଛି ବୁଝିପାରି ନାରାୟଣ ସାଧବ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ? କିଛି ସମୟ ପରେ ଚଞ୍ଚଳା ଓ

ହେମକୁ ଧରି ତାଙ୍କର ଲୋକେ ସେହି ପଥ ଦେଇ ଯାଉଥିବା ଦେଖି ସେ ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ଉଠି ସେମାନଙ୍କୁ ରହିବାକୁ କହିଲେ । ସମସ୍ତେ ରାସ୍ତା ଉପରେ ଅପେକ୍ଷା କଲେ । ନାରାୟଣ ସାଧବ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିକଟକୁ ଡାକିବାରୁ ସେମାନେ ଲାଗିଥିବା ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ପୂର୍ବରୁ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଆସୁଥିବା ଲୋକମାନେ କହିଲେ, ସାଧବ, ଆମକୁ ପଛରୁ ଦଳେ ଲୋକ ଗୋଡ଼ାଇଛନ୍ତି । ଆମେ ଭୟରେ ଫେରିଆସିଛୁ ।

ଏମାନଙ୍କର କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ରାସ୍ତାର ଦୁଇ ପାଖରେ କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ଅଟ୍ଟାଳିକାର ଦ୍ଵାର ଉଦ୍ଘାଟିତ ହେଲା । ଏଣେ ମଧ୍ୟ ପଛରୁ ଲୋକମାନେ ଜୋର୍ରେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ାଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ହୋଇଥିଲେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିବା ସୁବିଧା ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏକାଥରେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ କେଉଁଠି ନିଜକୁ ଲାଗୁରୁ ରଖିବେ ? ଉଦ୍ଘାଟିତ ଦ୍ଵାରମାନଙ୍କରୁ, କିଏ ? କିଏ ? ବୋଲି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଲାଣି । ସାଧବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ କହିଲେ ।

ଆହା ଏ କି ବିପଦ ! ଆଗରୁ ପୁଣି ଏତେ ଲୋକ ଆସିଲେ କେଉଁଠି ? ପଲାଇବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସାଧବ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ । ଯଦି କେହି ଆମକୁ ବାଧା ଦିଏ, ଏହିଠାରେ ତାକୁ ଶେଷ କରିବାକୁ ହେବ । ଦେଖୁଦେଖୁ ଆଗ ଓ ପଛର ଲୋକେ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲେ । ବିପଦ ବୁଝି, ସାଧବଙ୍କ ଲୋକେ ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ବାଧା ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଲେ ।

ବାଲିରାଜା ଓ କାନ୍ଥୁରୁୟା ରାସ୍ତା ମଝିରେ ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସମବେତ ଦେଖି କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପଛରୁ ଆସୁଥିବା ଆଉ ଦଳକ ଏମାନଙ୍କୁ ଡକାଇତ ବୋଲି ବୁଝି ପାରିଥିଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଚିତ୍କାର କଲେ, ଡକାଇତ, ଡକାଇତ, ଆଗରୁ ବାଧା ଦିଅ । ଡକାଇତ ତାଙ୍କ ଶୁଣି ବାଲିରାଜା ଓ ରୁୟା ନିଜର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଘେନି ଆବେଶ କଲେ ।

ଉଭୟପକ୍ଷର ତୁମ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍କାରରେ ତାମ୍ରଲତ୍ତର ଅନେକ ଲୋକ ଜାରିଉଠିଲେ । ଡକାଇତ ନାମ ଶୁଣି ଠେଙ୍ଗା ବାଡ଼ି ଯିଏ ଯାହା ପାଇଲା, ହାତରେ ଧରି ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ହୁଟିଲେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କିଏ କାହାକୁ ଚିହ୍ନିଛି ? ଡକାଇତ କିଏ ? ଅନେକ ଲୋକ ଜୀବନ ହରାଇଲେ । ଅନେକ ଆହତ ହୋଇ ଧୂଳି ଆଣିଯି କଲେ । ତାମ୍ରଲତ୍ତ ଗୋଟାକଯାକ ଭୟରେ ଅବରୁଦ୍ଧ ।

ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ କଟୁଆଳ ବହୁଃଶ୍ୟକ ଅଶ୍ଵାରୋହୀ ସୈନିକ ନେଇ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଅଶ୍ଵାରୋହୀଙ୍କୁ ଦେଖି ନାଚିଉଠିବା ନେତୃତ୍ଵ

ଦେଲେ । ନାରାୟଣଙ୍କ ପକ୍ଷର ଅନେକ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ପଳାଇଲେ । 'ବାକା ଯେତକ ରହିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରାଗଲା ।

ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ହେଁସ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରମା ମୁକ୍ତ ହୋଇ ବାଲିରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଧରିଲେ । ଅଜଙ୍ଗ କାହିଁ ଥିଲା ଆସି ସେଠାରେ ମିଳିଲା । ତା ସଙ୍ଗେ ଆହୁରି ଦୁଇ ତିନି ଜଣ ଲୋକ ଦେଇ ଆହତ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ଗୃହକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ସକାଳ ହେଲା । ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ସେ ପଥଟି ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ । ବହୁ ମୃତଦେହ ବୃଷତଳ । ଯେଉଁମାନେ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ କାନ୍ଥୁଭୂୟାଁ ଭିକ୍ଷକାଗାରକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ବାଲିରାଜାଙ୍କଠାରୁ ନାରାୟଣ ସାଧବର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣିଲେ ।

ଆଜି ସାଧବସଭା । ସାଧବ ସଭାରେ ହିଁ ନାରାୟଣଙ୍କର କଥା ପଢ଼ିବ । ଏହି ପ୍ରାନ୍ତ କରି ଭୂୟାଁ କହିଲେ, ବାଲିରାଜା, ଆପଣଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ଓ ସାଧବଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଆଚରଣ ଦୁଇ ଆଖିରେ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁ ନାହିଁ ଲୋକଙ୍କୁ ନାରାୟଣ ସାଧବ ଏପରି ଭାବରେ ଭୁଲାଇ ରଖିଛନ୍ତି ଯେ, ଲୋକେ ସବୁଦିନ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଓ ସାଧବଙ୍କର ବାହାରେ ଚଙ୍ଗଡ଼ାଙ୍ଗ ଦେଖି ମୁଁ ଏକାଥରେ ଭୁଲିଯାଇଛି । ଏତେ ବଡ଼ଲୋକ ସେ, ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ ଏପରି ମନ୍ଦ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିବି କିପରି ?

ବାଲିରାଜା ପଚାରିଲେ, ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ବିଚାର ସାଧବ ସଭାରେ ହେବ କାହିଁକି ? ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଜା ସେ, ଆପଣ ତ ନିଜେ ବିଚାର କରିପାରିବେ ? ସାଧବ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ କଣ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର କରିବା ? କାନ୍ଥୁଭୂୟାଁ କହିଲେ, ହଁ ନାରାୟଣ ସାଧବ ମୋର ପ୍ରଜା; ବିଚାର ପ୍ରଜା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସେ ଏତେ ବଡ଼ଲୋକ ମୋ ଲୋକର ବିଚାରର ଭାର ମୁଁ ନିଜେ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ପାରେ । ଉତ୍କଳକେଶରୀ ଲଳିତେନ୍ଦୁ କେବଳ ଏତେ ବଡ଼ ଲୋକର ବିଚାର କରିପାରନ୍ତି । କେବଳ ଏକା ଲଳିତେନ୍ଦୁ କାହିଁକି, ସାଧବସଭାରେ ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରୁ ସାଧବମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବେ । ଯେଉଁ ସାଧବମାନଙ୍କର ସେ ଏତେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅସ୍ମାୟମାନଙ୍କୁ ଆଶାବନ ବନ୍ଦୀ କରି ନରକର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଆପଣଙ୍କ କଥାରୁ ପ୍ରକାଶ, ସେହିମାନେ ଲଳିତେନ୍ଦୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗଦେଇ ସାଧବଙ୍କର ବିଚାର କରିବେ ।

କାଲି ରାତ୍ରିର ଯେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ମୁଁ ଦେଖିଛି, ସେ ବିଷୟରେ ସାଧବ-ସଭାରେ ମୁଁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇପାରିବି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରମାଣ ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି । ସବୁ ପ୍ରମାଣ ସାଧବ ସଭାରେ ଆପଣ ପଢ଼ିପାଇବେ । ପ୍ରମାଣ ପାଇଁ ସାଧବମାନେ ଯାହା ବିଚାର କରିବେ, ଲଳିତେନ୍ଦୁ ଯାହା ଆଦେଶ ଦେବେ, ତାହା ହିଁ ହେବ । ଆପଣ ପଚାରିଲେ, ସାଧବସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ଦୋଷାଦୋଷ ବିଚାର ? ଅବଶ୍ୟ ସବୁ ସମୟରେ ଏବଂ ସବୁ ବିଷୟରେ ନୁହେଁ । ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯାବତ୍ତାଙ୍କୁ ମୋକଦ୍ଦମା ସାଧବ ସଭାରେ ବିଚାର ହେବା ବିଧେୟ । ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡା ଜଣେ ସାଧବ । ତାଙ୍କ ନାମରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅଭିଯୋଗ ସାଧବ ସଭାରେ କରିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ପ୍ରମାଣ କରିବାଦ୍ୱାରା ସାଧବଙ୍କର କି ଦଣ୍ଡ ହେବ କହି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ସତ କହୁଛି ବାଲିରାଜା, ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ପାପର କଣ୍ଡା ବୋଲି ଧନେ ହେଲେ କେବେ ଭାବି ନ ଥିଲି । ତାଙ୍କର ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟମାନ ଦେଖି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି । ଆପଣ ମୋର ଅପରିଚିତ, ବିଦେଶୀ, ଆପଣଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୁଁ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ପରି ଲୋକକୁ କଦାପି ଅବଶ୍ୱାସ କରି ନ ଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯାହା ଦେଖିଲି ତହିଁରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି । ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଦାୟ ନିଅନ୍ତୁ । ମୋର ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି । ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ମା ଓ ଭଗ୍ନୀଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ଆନ୍ତରିକ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି । ମୋର ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ହେଉଛି ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଆତ୍ମଗୋପନ ପାଇଁ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ କୈବର୍ତ୍ତ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଦରିଦ୍ର ମଣିଆଁକୁ ଆଜାବନ କାରଦଣ୍ଡ ଦେଇଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱୀପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଜ୍ଞତରେ ଶତ ଶତ ଲୋକ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥିଲେ । ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଭଗବାନ ଆପଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ । ଯଦି ପ୍ରକୃତ କଥା ହୋଇଥାଏ, ସାଧବସଭା ତରଫରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି ।

ବାଲିରାଜା ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଚଞ୍ଚଳା ଓ ହେମଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ସାଧବସଭାର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଗଲା । ଲଳିତେନ୍ଦୁ ସଭାପତିର ଆସନ ଅଳଂକୃତ କଲେ । ସଭାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କାନ୍ଥୁରୁୟିଁ ସମବେତ ସାଧବ-ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରିସ୍ତାବ ଗୁପ୍ତତ ହେଲା । ପ୍ରସ୍ତାବର ମର୍ମ ହେଉଛି, ଭାରତୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଭଲ-କରଣ । ଯେଉଁ ଭାରତ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ନିମନ୍ତେ

ଜଗଦ୍‌ବିଖ୍ୟାତ ଥିଲା, ସେ ଭାରତର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ହ୍ରାସ ହୋଇଛି ସାଧବ-ମାନଙ୍କର ବିଳାସ ପାଇଁ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରରେ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ପାଇଁ । ଭୂୟାଁ କହିଲେ, ସାଧବମାନେ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହେଉନ୍ତୁ, ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ବିଳାସର ମଝିରେ ନ ବଢ଼ାଇ ବୋଇତରେ ନେଇ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ହୁଏ ତାହା ଶିକ୍ଷା ଦେବେ ।

ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାବିକକୁ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଓ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନାନାକଥା ଶିଖାଇବାକୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଖୋଲିଦେବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧବ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଉଲ୍ଲଟ ପାଇଁ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ ଦେବେ ।

କାହ୍ନୁ ଭୂୟାଁ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ର କେଶରୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଦେଶର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବର ଉଲ୍ଲଟ ହେବ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟକୁ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ହାତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଦେଶ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ହେବ । ଅତଏବ ସାଧବ ସଭା ପକ୍ଷରୁ ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଏହି ଅନୁରୋଧ ଯେ, ଭାରତ ମହାସାଗରରେ ବାଣିଜ୍ୟପଥରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନୌସେନା ଜଗାଇ ରଖନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ସମୁଦ୍ରରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ରକ୍ଷା । ଧନ ନିମନ୍ତେ ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧବ ଦାୟୀ । ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଗଧ ରାଜସଭାକୁ ପଠାଯାଉ ।

କାହ୍ନୁ ଭୂୟାଁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା । ଲଳିତେନ୍ଦ୍ର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଏହିପରି ସାଧବସଭା ବସି ବାଣିଜ୍ୟର ଭଲ ମନ୍ଦ ବିଚାର କରି ପ୍ରତିକାର ନିମନ୍ତେ ଏକାମ୍ରକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ପଠାଯିବ । ତାହା ହେଲେ ତାର ପ୍ରତିକାର କରାଯିବ ।

ସଭାସମ୍ପାଦନେ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲେ ।

ତତ୍ପରେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଗୁରୁତର ପ୍ରସ୍ତାବର ଆଲୋଚନା ହେଲା । ଶେଷରେ କାହ୍ନୁ ଭୂୟାଁ ଗତ ରାତ୍ରିର ସବୁ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ବିଚାର ନିମନ୍ତେ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଗୁଣଗ୍ରାମ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ବାଲିରାଜା ଆଦିଷ୍ଟ ହେଲେ । ଏତେ ବଡ଼ ସାଧବଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅଭିଯୋଗ ! ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଆବାଳ-ବୃଦ୍ଧବନ୍ଧିତା ସଭାଭବନର ଗୁରୁପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇ ଗୁହଁ ରହିଛନ୍ତି ସାଧବଙ୍କର କି ଦଣ୍ଡ ହେବ । ଲୋକେ କାହ୍ନୁ ଭୂୟାଁଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସ୍ୱୟଂ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।

ବାଲିରାଜା ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଅତୀତ ଜୀବନର ପାପକାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ସାକ୍ଷ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଆଣିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇ ତାଙ୍କର

ଅଭିଯୋଗର ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କରାଇଲେ । ଲଳିତେନ୍ଦୁଙ୍କ ଆଦେଶମତେ ନାରାୟଣ ସାଧବ ବନ୍ଦୀ ବେଶରେ ସଭାଭବନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷା ଦେଖିଲେ ମାନବର ଗର୍ବ ଉପରେ ଭଗବାନଙ୍କର କି କଠୋର ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହଜରେ ବୁଝିହୁଏ । ପୁରୀ ଭରତର ବଖ୍ୟାତ ବଣିକ ନାରାୟଣ ସାଧବ ଆଜି ବନ୍ଦୀବେଶରେ ସଭାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ! ତାଙ୍କର ଗର୍ବିତ ଚଷ୍ମାଦ୍ୱୟ ନିଷ୍ପତ୍ତ । ମୁଖ ଅବନତ ! ଯେଉଁ ସାଧବଙ୍କର ଗୁଣ ସାରା ଭରତ ଘୋଷଣା କରୁଛି, ସେହି ମହାମାନ୍ୟ ସାଧବ ସହସ୍ର ପାପର କର୍ତ୍ତା ବୋଲି ଆଜି ପ୍ରମାଣିତ । ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକୁ, କେତେ ଦୂରରୁ କାହିଁ ବାଲିହୀପରୁ ଧୂମକେତୁ ପରି ବାଲିରାଜା ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ସବୁ ଗର୍ବ ଚୂର୍ଣ୍ଣକଲେ ।

ସେତେବେଳେ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କହିଲେ ନ ସରେ । ନାରାୟଣ ସାଧବ ଏତେ ଦିନରେ ଉପଲବ୍ଧ କରି ପାରିଛନ୍ତି ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଭଗବାନ ଦିଅନ୍ତି । ସରଳା ସୁଶୀଳାର ଚାକ୍ୟ ତାଙ୍କର ମନକୁ ବାରମ୍ବାର ଆଲୋଡ଼ିତ କଲା । ସେ ଏତେବେଳେ ବୁଝି ପାରିଛନ୍ତି, ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ସାଧବସଭାରେ ନିଜର ସବୁ ଅଜ୍ଞାତ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କରି ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଗ୍ରାହଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପେତେବେଳେ ଲଳିତେନ୍ଦୁ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କୁ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ କହିଲେ, ସେ କଲେ କ'ଣ ? ତାଙ୍କର ପୁରୀ ସୁରୁଷଙ୍କର ଅମୋକ୍ଷ ଆତ୍ମା ଗୁଡ଼ାକ ଆସି ତାଙ୍କ କାନେ କାନେ ଅଲକ୍ଷରେ ଶିଖାଇଗଲେ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ; କିନ୍ତୁ ସୁଶୀଳାର କଥା ତାଙ୍କର ମନକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରି ପାରିଥିଲା । ସେ ସତ ସତ ସବୁ କଥା କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ ସମାଧାନ ସମ୍ମୁଖରେ ଜଣାଇଲେ । ତାହା ବାଲିରାଜାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା । ଲୋକେ ସାଧବଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେଲେ ।

ନିଜେ ଉତ୍କଳକେଶରୀ ବହୁ ସମୟ ଚିନ୍ତା କରି ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଦଣ୍ଡାଞ୍ଜ ଶୁଣାଇ ଦେଲେ—

ଦେଶଦ୍ରୋହୀ, ସମାଜକଣ୍ଠକ, ଅଗଣିତ ଲୋମହର୍ଷଣକର ପାପକର୍ମର କର୍ତ୍ତା, ଭରତର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଧୂମକେତୁ, ଚରିତ୍ରହୀନ ଦସ୍ୟୁପତି, ଅଭିଯୁକ୍ତ ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କୁ ନିରପେକ୍ଷ ବିଚାରରେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ପାଇ ଏବଂ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି ଆମ୍ଭେ ଲଳିତେନ୍ଦୁ କେଶରୀ ବଣିକ ସଭାର ସଭାପତି ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡାଞ୍ଜ ପ୍ରଦାନ କରି ଆଦେଶ କରୁଅଛୁ କି, ସାଧବ ସଭାର କର୍ମ ସମାପ୍ତି ପରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କାନ୍ଧୁ ଭୂପୁରୀ ଆନ୍ଧର ଏହି ଦଣ୍ଡାଞ୍ଜ ଅଗରେ ପାଳନ କରି ରାଜଧାନୀ ଏକାମ୍ରକୁ ସମ୍ବାଦ ପଠାଇବାକୁ ତତ୍ପର ହେବେ ଏବଂ ସେ ସାଧବଙ୍କର ଅନ୍ୟାୟୁଲବ୍ଧ ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି

ଭବିଷ୍ୟତରେ ସାଧବ ସଭାର ପରଗୁଳନା, ଶ୍ରୀ ଲଙ୍କାରାଜ ମନ୍ଦିରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ଶିଶୁପୁତ୍ରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଓ ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣ ସେବାରେ ସମଭାବରେ ବ୍ୟସ୍ତିତ ହେବାର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ।

ଏହି ସମ୍ମାନ ସୁଶୀଳା ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା । ସୁଶୀଳା ପୁନଃକୁ କୋଳରେ ଧରି ଏକାକି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିକାଷ୍ଠରେ ବସି ମଣିଆଁ ଭାଇର ଭାଗ୍ୟ କଥା ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲା । ଆହା, ମଣିଆଁ ଭାଇର ଜୀବନ କି କଷ୍ଟମୟ ! ତାର ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ ଜୀବନରେ କେହି ଜଣେ ରହିଲେ ନାହିଁ ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେବାକୁ ! ଶେଷରେ ସେ ଜଣେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନୀର ହରିକାଘାତରେ ନିଜର ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ହରାଇ ବସିଲେ । ସେ ଦିନେ ଯାହାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ସେହି ପାଖାଣି ମୁଁ, ଦିନେ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଇ ଆଜି କଠୋର ପ୍ରାଣରେ ଅନାଇ ବସିଛି । ଯାହାକୁ ଦିନେ ଘୃଣା କରୁଥିଲି, ତାହାର ହାତରେ ପୁଣି ମଣିଆଁ ଭାଇର ମୃତ୍ୟୁ । ଆହା ! କି ଅସହନୀୟ ଘଟଣା ଦେଖି ଆଜି ବି ଏ ହୃଦୟ ସମ୍ଭାଳି ରହିଛି !

ନାରୀ ଜାତିର କଲଙ୍କ ମୁଁ, ନାରୀ ଜାତିର କଳ୍ପଷ । କିଛି କରି ପାରୁ ନାହିଁ । କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ । ବିବେକ ମୋର ଗଲୁ କୁଆଡ଼େ ? ମିଥ୍ୟା କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୁଁ ମୋର ନାରୀତ୍ୱ ହରାଇବସିଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ ବ୍ୟୁତ୍ସର୍ଗ କାରଦଣ୍ଡ ଭୋଗକରି ଆସୁଥିଲେ । ମୋର ଚିନ୍ତା ବ୍ୟତୀତ ସେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ହେଲେ ଭାବି ନ ଥିବେ । ଯଦି ଭାବିଥାନ୍ତେ, ମୋ ପରି ସହସ୍ର ରମଣୀ ଆସି ତାଙ୍କର ପାଣିପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେଣି । ସେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଉପସ୍ତକ୍ତା ବାଈ ନିଶ୍ଚୟ ବିବାହ କରିଥାନ୍ତେ । ଏପରି କି ଚଞ୍ଚଳା, ଯେ କି ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରେମ-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିଲା, ସେ ନିକଟରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମଣିଆଁ ଭାଇର ମନ ବଦଳାଇ ପାରିଛି କି ? ନାରୀ ଜାତିର ତେର ତଳେ ମୁଁ, ନରଜାତିର ତେର ଉପରେ ତୁମେ ମଣିଆଁ ଭାଇ । ଆଜି ମୋର ଆଖି ଆଗରେ ସମୁଦ୍ର ଭୂଲସ୍ଥ ସେହି ମରୁ ଉଦ୍ୟାନରେ ଦିନକର ଘଟନାର ଚିତ୍ର ନାଚି ଯାଉଛି । କିପରି ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ହସ୍ତମ ହାରରେ ଛନ୍ଦି ବିମଳ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକିତ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପରଫୁରକୁ ପରଫୁରର ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତା' ପରେ, ତା'ପରେ କଣ ହେଲା । ...

ଭଲ ପାଏ ନ ପାଏ, ଯାହାକୁ ମୁଁ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ସେ ନର-ପାଶ୍ରବ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଶିଖିଛି । ହଁ, ଯେପରି ଲୋକ ହେଉନୁ, ସେ ମୋର ସ୍ୱାମୀ । ତାଙ୍କୁ ଗୃଣା କଲେ, ତାଙ୍କୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କଲେ, ନାରୀଜାତିର ପ୍ରକୃତ ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ହେବ୍ୟ ଏହା ତ ମୁଁ କରିସାରିଛି । ନାରୀ, ଆହା ! କନ୍ୟା

ରୂପେ, ଭଗିନୀ ରୂପେ, ସ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ଏବଂ ଜନନୀ ରୂପେ ଜଗତକୁ କେତେ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ପାରନ୍ତି । ମୁଁ କଣ କରୁଛି ? ନାସାର କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଟି ମୋ ଦ୍ଵାରା ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ ?

ସାଧବଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ପ୍ରଥମେ ସୁଶୀଳା ନିଜର କାନକୁ ବନ୍ଧୁଆଁ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଜଣାନାଲ ତାକୁ, ଯେପରି ସେ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖୁଛି—ଜାଗ୍ରତ ସ୍ଵପ୍ନ । ତାର ଚକ୍ଷୁ ଅବିଚାରୀ ଲାଗିଲା । ସେ ଗତରାତ୍ରିର ଘଟଣା ସଙ୍ଗେ ଆଜି ରାତ୍ରିର ଘଟଣାର ତୁଳନା କରି କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ସମ୍ବାଦଦାତା ବାରମ୍ବାର କରି ସାଧବ ସଭାର ସବୁ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ସୁଶୀଳାର ଯେ ଲୋଚକପୁଣ୍ଡ ହେଲା । ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇର ଆତ୍ମା ନିମନ୍ତେ ସେ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ମୁକ୍ତି କାମନା କରିଥିଲା, ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇର ଦୁଃଖ ନିମନ୍ତେ ସେ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଥିଲା, ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇର ଅତୀତ ସୁଖରେ ତାର ପ୍ରାଣ ଆତ୍ମକୁ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା; ଆଜି ତାହାକୁ ହୃଦୟର ସହିତ ଘୃଣା କରିବ । ମଣିଆଁ ଭାଇ ମୋର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିଛି—ଏ ଅଲ୍ଲେଶ୍ଵର ମୋର ଜୀବନ ନେଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ମୋର ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଜୀବନ ଉପରେ ତା'ର କେଉଁ ଅଧିକାର ? ଆହା, ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାର ଆଉ ଉପାୟ କଣ ? କାଲି ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ସେ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହିଥିଲା କିପରି ସେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବେ, ଆଜି ତାହାହିଁ ହୋଇଛି । ରମଣୀ ଏଡ଼େ ଅସ୍ଥିର ! ରମଣୀର ଚକ୍ଷୁ ଲୋଚକ ମାନ୍ତୁ ନାହିଁ । ହୃଦୟ, ମନର କୌଣସି ପ୍ରବୋଧନା ମାନ୍ତୁ ନାହିଁ । କେବଳ ତାର ଚିନ୍ତା—ରକ୍ଷା କରିବାର ଉପାୟ କଣ ? ମଣିଆଁ ଭାଇ ପ୍ରତିହଂସା ସାଧନ କରିଛି, ତା ବିପକ୍ଷରେ ହୃଦୟ ଆଜି ବିଦ୍ରୋହୀ ।

ସୁଶୀଳା କୋଡ଼ର ଶିଶୁଟିକି ଚୁମ୍ବନ କରି ଅଳ୍ପେଣ୍ଡୁ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ପିତା ଚୋର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ପାଉଛି । ତୁ କଣ ପ୍ରତିହଂସା ସାଧନ କରିପାରୁ ନାହିଁ, ଧନ ? ସମ୍ବାଦଦାତା ଫେରିଗଲାଣି ସୁଶୀଳା ପାଗଳିନୀ ପରି ହସି ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲା, ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇ ଈର୍ଷାକରି ମୋର ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦିଆଇଛି, ସେହି ମଣିଆଁ ଭାଇର ରକ୍ତରେ ହସ୍ତରଞ୍ଜିତ କରିବି । ଜଗତକୁ ଦେଖାଇ ଦେବ କିପରି ରମଣୀ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇପାରେ । ଜଗତର ନାସାଜାତକୁ ଶିଖାଇଯିବି କିପରି ସ୍ଵାମୀ ନିମନ୍ତେ ରମଣୀ ରକ୍ଷଣୀ ହୋଇ ରକ୍ତପାନ କରିପାରେ ।

ଏତିକି ଚନ୍ଦ୍ରାକର କୁଞ୍ଜାନ୍ତରା ପରି ସୁଶୀଳା ଗର୍ଜନ କରିଉଠିଲା । ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଲୋଚକ ତାର ଶୁଖିଯାଇ ନାହିଁ । ତଥାପି ଭାଇ ଲୋଚକକଣ୍ଠରେ ଚକ୍ଷୁ

ଭବିଷ୍ୟତରେ ସାଧବ ସଭାବ ପରମ୍ପରା, ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ଶିଶୁପୁତ୍ରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଓ ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣ ସେବାରେ ସମଭାବରେ ବ୍ୟୟିତ ହେବାର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ।

ଏହି ସମ୍ପାଦ ପୁଣିଲା ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା । ପୁଣିଲା ପୁନଃକୁ କୋଳରେ ଧରି ଏକାକି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିକାଷ୍ଠରେ ବସି ମଣିଆଁ ଭାଇର ଭାଷ୍ୟ କଥା ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲା । ଆହା, ମଣିଆଁ ଭାଇର ଜୀବନ କି କଷ୍ଟମୟ ! ତାର ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ ଜୀବନରେ କେହି ଜଣେ ରହିଲେ ନାହିଁ ଟିକିଏ ଅଶ୍ୱାସନା ଦେବାକୁ ! ଶେଷରେ ସେ ଜଣେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତର ହରିକାଘାତରେ ନିଜର ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ହରାଇ ବସିଲେ । ସେ ଦିନେ ଯାହାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ସେହି ପାଷାଣୀ ମୁଁ, ଦିନେ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହର ପ୍ରଭାବର ଦେଇ ଆଜି କଠୋର ପ୍ରାଣରେ ଅନାଇ ବସିଛି । ଯାହାକୁ ଦିନେ ଦୃଶ୍ୟ କରିଥିଲି, ତାହାର ହାତରେ ପୁଣି ମଣିଆଁ ଭାଇର ମୂର୍ତ୍ତି । ଆହା ! କି ଅସହ୍ୟାୟ ଘଟଣା ଦେଖି ଆଜି ବି ଏ ହୃଦୟ ସନ୍ତାଳି ରହିଛି !

ନାରୀ ଜାତିର କଲଙ୍କ ମୁଁ, ନାରୀ ଜାତିର କଳ୍ପଟ । କିଛି କରି ପାରୁ ନାହିଁ । କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ । ବିବେକ ମୋର ଗଲୁ କୁଆଡ଼େ ? ମିଥ୍ୟା କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୁଁ ମୋର ନାରୀତ୍ୱ ହରାଇବସିଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ ବାହୁବର୍ଷ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗକର ଆସୁଥିଲେ । ମୋର ଚିନ୍ତା ବ୍ୟତୀତ ସେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ହେଲେ ଭାବି ନ ଥିବେ । ଯଦି ଭାବିଥାନ୍ତେ, ମୋ ପରି ସହସ୍ର ରମଣୀ ଆସି ତାଙ୍କର ପାଣିପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେଣି । ସେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଉପଯୁକ୍ତା ବାଛି ନିଶ୍ଚୟ ବିବାହ କରିଥାନ୍ତେ । ଏପରି କି ଚଞ୍ଚଳା, ଯେ କି ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରେମ-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିଲା, ସେ ନିକଟରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମଣିଆଁ ଭାଇର ମନ ବଦଳାଇ ପାରିଛି କି ? ନାରୀ ଜାତିର ତେର ତଳେ ମୁଁ, ନରଜାତିର ତେର ଉପରେ ତୁମେ ମଣିଆଁ ଭାଇ । ଆଜି ମୋର ଆଖି ଆଗରେ ସମୁଦ୍ର କୁଳସ୍ଥ ସେହି ମରୁ ଉଦ୍ୟାନରେ ଦିନକର ଘଟନାର ଚିତ୍ର ନାଚି ଯାଉଛି । କିପରି ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ହୃଦୟ ହାରରେ ଛନ୍ଦି ବିମଳ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକିତ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପରଫେରକୁ ପରଫେରର ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତା' ପରେ, ତା'ପରେ କଣ ହେଲା । ...

ଭଲ ପାଏ ନ ପାଏ, ଯାହାକୁ ମୁଁ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ସେ ନର-ପାପଣ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦୃଶ୍ୟ କରିବାକୁ ଶିଖିଛି । ହଁ, ଯେପରି ଲୋକ ହେଉନ୍ତୁ, ସେ ମୋର ସ୍ୱାମୀ । ତାଙ୍କୁ ନୃଣା କଲେ, ତାଙ୍କୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କଲେ, ନାରୀଜାତିର ପ୍ରକୃତି ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ଏହା ତ ମୁଁ କରିସାରିଛି । ନାରୀ, ଆହା ! କନ୍ୟା

ରୁପେ, ଭଗିନୀ ରୁପେ, ସ୍ତ୍ରୀ ରୁପେ ଏବଂ ଜନନୀ ରୁପେ ଜଗତକୁ କେତେ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ପାରନ୍ତି । ମୁଁ କଣ କରିଛି ? ନାଶର କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଟି ମୋ ଦ୍ଵାରା ପୁରଣ ହୋଇପାରିଛି ?

ସାଧବଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ପ୍ରଥମେ ସୁଶୀଳା ନିଜର କାନକୁ ବନ୍ଧାଏ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଜଣାଗଲା ତାକୁ, ଯେପରି ସେ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖୁଛି—ଜାଗ୍ରତ ସ୍ଵପ୍ନ । ତାର ଚକ୍ଷୁ ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଗତରାତ୍ରିର ଘଟଣା ସଙ୍ଗେ ଆଜି ରାତ୍ରିର ଘଟଣାର ତୁଳନା କରି କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ସମ୍ବାଦଦାତା ବାରମ୍ବାର କରି ସାଧବ ସଭାର ସବୁ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ସୁଶୀଳାର ଯେ ଲେତକପୁଣ୍ଡ ହେଲା । ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇର ଆତ୍ମା ନିମନ୍ତେ ସେ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ମୁକ୍ତି କାମନା କରିଥିଲା, ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇର ଦୁଃଖ ନିମନ୍ତେ ସେ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଥିଲା, ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇର ଅତୀତ ସୁଖରେ ତାର ପ୍ରାଣ ଆତ୍ମା ହୋଇ ଉଠିଥିଲା; ଆଜି ତାହାକୁ ହୃଦୟର ସହିତ ଘୃଣା କରିବ । ମଣିଆଁ ଭାଇ ମୋର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିଛି—ସେ ଅଲେଖରେ ମୋର ଜୀବନ ନେଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ମୋର ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଜୀବନ ଉପରେ ତା’ର କେଉଁ ଅଧିକାର ? ଆହା, ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାର ଆଉ ଉପାୟ କଣ ? କାଲି ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ସେ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହିଥିଲା କିପରି ସେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବେ, ଆଜି ତାହାହିଁ ହୋଇଛି । ରମଣୀ ଏଡ଼େ ଅସ୍ଥିର ! ରମଣୀର ଚକ୍ଷୁ ଲେତକ ମାନ୍ତୁ ନାହିଁ । ହୃଦୟ, ମନର କୌଣସି ପ୍ରବୋଧନା ମାନ୍ତୁ ନାହିଁ । କେବଳ ତାର ଚିନ୍ତା—ରକ୍ଷା କରିବାର ଉପାୟ କଣ ? ମଣିଆଁ ଭାଇ ପ୍ରତିହଂସା ସାଧନ କରିଛି, ତା ବିପକ୍ଷରେ ହୃଦୟ ଆଜି ବିଦ୍ରୋହୀ ।

ସୁଶୀଳା ଖୋଡ଼ର ଶିଶୁଟିକି ଚୁପ୍‌ଚାପ କରି ଅଳ୍ପଦୂର ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ପିତା ତୋର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ପାଉଛି । ତୁ କଣ ପ୍ରତିହଂସା ସାଧନ କରିପାରୁ ନାହିଁ, ଧନ ? ସମ୍ବାଦଦାତା ଫେରିଗଲାଣି ସୁଶୀଳା ପାଗଳନା ପରି ହସି ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲା, ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇ ଈର୍ଷାକରି ମୋର ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦିଆଇଛି, ସେହି ମଣିଆଁ ଭାଇର ରକ୍ତରେ ହସ୍ତରଞ୍ଜିତ କରିବ । ଜଗତକୁ ଦେଖାଇ ଦେବ କିପରି ରମଣୀ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇପାରେ । ଜଗତର ନାଶନାଶକୁ ଶିଖାଇଯିବ କିପରି ସ୍ଵାମୀ ନିମନ୍ତେ ରମଣୀ ରାକ୍ଷସୀ ହୋଇ ରକ୍ତପାନ କରିପାରେ ।

ଏତିକି ଚିନ୍ତାକରି କୁହାଦିଂସା ପରି ସୁଶୀଳା ଗର୍ଜନ କରିଉଠିଲା । ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଲେତକ ତାର ଶୁଖିଯାଇ ନାହିଁ । ତଥାପି ତାର ଲେତକଜଡ଼ିତ ଚକ୍ଷୁ

ଦ୍ରୁୟ ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ପ୍ରାଚୀ ଆକାଶର ରକ୍ତିମା ଧାରଣ କଲା । ସେ ପାଗଳନା ପରି ଖଣ୍ଡେ ହରକା ଧରି ପ୍ରକୋଷ୍ଠରୁ ପଦାକୁ ଗୁଲିଆସିଲା । କେଶବାସର ଠିକ୍ ନାହିଁ । ପୁଷ୍ପଦେଶରେ କଳ୍ପଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚାଲିଲା । ପୁଣି କଣ ଚିନ୍ତାକର ହରକା ଖଣ୍ଡି ଲୁଗା ଭିତରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଲା । ଶିଶୁର କପାଳ ଚୁପ୍‌ଚାପ କରି କମ୍ପିତ ଦ୍ରୁତପଦରେ ହିତଳର ପାବକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଓଢ଼ାଇ ଆସିଲା । ସ୍ବାଧିଆଣୀକାଳ ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଭୟରେ କେହି ବାଧା ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁଇ ତିନିଜଣ ଦାସୀ ତାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ ।

ଆଜି କାର୍ତ୍ତିକ ପୁଣିମା । ରାତିରୁ ଉଠି ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ସାଧବ ସ୍ତ୍ରୀ, ଜନ୍ୟା, ଭଗ୍ନୀ ଏବଂ ଜନନୀମାନେ ରୂପନାଗାୟତ୍ରୀ ନଦୀକୁଳକୁ ଯାଇ ଆଶ୍ୱାମାନ, କାମାକ୍ଷୀ, ମାଲ୍ଲକାସ ବା ମସଲ ଦ୍ୱୀପ ଓ ବୈବର୍ତ୍ତ ଦେଶ ପ୍ରଭୃତି ଦୂରଦେଶଗତ ବୋଇତ ସବୁ ବନ୍ଦାଇ ଆସିବେ ଏବଂ ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବେ ବୋଲି ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନିଜ ନିଜ ଘରେ ବସି ଆୟୋଜନ କରୁଛନ୍ତି । ଭାରତର ବିଖ୍ୟାତ ସାଧବ ନାଗାୟତ୍ରୀଙ୍କର ପତ୍ନୀ ଆଜି ପାଗଳନା ହୋଇ ଶିଶୁଟିକୁ ହୃଦୟରେ ଧରି ତାମ୍ରଲିପ୍ତର ଅଜଣା ଗଳ ପଥଦେଇ ଦ୍ରୁତଗତିରେ କେଉଁଆଡ଼େ ଗୁଲି ଯାଉଛନ୍ତି । କେହି ବାଧା ଦେଉ ନାହିଁ । ଏପରି କି ମୁଖ ଫେରାଇ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଥରେ ଗୁଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଦାସୀଗୁଡ଼ାକ କୁଆଡ଼େ ପଛରେ ପଡ଼ିଲେଣି ।

ରାଧାଶ୍ୟାମ ସାଧବଙ୍କର ତଳ ମଞ୍ଚଲର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଝିରେ ସୁବୁଦ୍ଧ ଟେବୁଲ ଉପରେ ମଖମଲ କନା । ଟେବୁଲର ଗୁରୁପାଖେ କେତେଖଣ୍ଡ କାଷ୍ଠାସନ । ଗୃହର ସାଜସଜା ସାଧାରଣ ।

ବାଲିରାଜା ଗୋଟିଏ କାଷ୍ଠାସନ ଉପରେ ଉପବେଶନ କରି କପାଳରେ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ, ସମ୍ମୁଖରେ ଅଧିରାଜ ଉପବସି । ଅଧିରାଜ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ଅଧିରାଜଙ୍କ ପଛରେ ହେମ ଓ ରଞ୍ଜିତା ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ନିକଟରେ ବୁଢ଼ା ଆଉ ଖଣ୍ଡେ କାଠର ଆସନ ଉପରେ ଆଖି ବୁଜି ବସିଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ଗଳ ଧାର ଧାର ହୋଇ ଗଡ଼ିପଡ଼ୁଛି ।

ଜନନୀଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ହେମ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି । ରାଜାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁଶୋକ ତାର ହୃଦୟକୁ ଅଧୀର କରି ପକାଉଛି । ଅଜଣା ବାହାରେ କାନ୍ଦୁ ଆଉଜି ବସି ଘୁମାଉଛି ।

ବାଲିରାଜା ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ ସୁଖୀଲାଲ କଥା । ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ହେଉ ଅଥବା ପ୍ରତିଫଳିତ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ହେଉ ନାଗାୟତ୍ରୀ ସାଧବଙ୍କୁ ସାଧବ-ସଭାରେ ମୁଁ ଦଣ୍ଡିତ କରିବି । ପୁଣି କାର୍ତ୍ତିକ ମନ ଏଡ଼େ ଅଛିର ? ନାଗାୟତ୍ରୀ ସାଧବ

ମୋର ଶତ୍ରୁ, ଦେଶର ଶତ୍ରୁ । ଅତଏବ ତାର ଦଣ୍ଡାନ୍ତ ଶୁଣି ହୃଦୟ ଆଜ୍ଞାଦରେ ନାଚି ଉଠୁନା କଣ, ଦୁଃଖରେ ବ୍ୟଥିତ ହେଉଛ କାହିଁକି ? କେବଳ ସୁଶୀଳା ନିମନ୍ତେ ନୁହେଁ କି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଦ୍ଵିଶଶ୍ଵିତ ହୃଦୟରେ ସୁଶୀଳାର ଚିନ୍ତା ଅଙ୍କିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ମାନସ-ଚକ୍ଷୁରେ ତାର ବାଲ୍ୟ-ଚପଳ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିଟି ନାଚିଉଠୁଛି । ଆହା ସେହି ସୁଶୀଳା, ମୋର ପ୍ରାଣର ସୁଶୀଳାର ମୁଁ ଆଜି ସବନାଶ କରିସାରିଛି । ଏହା କଣ ମୋର ସୁଶୀଳା ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ନା ଦୂଶା ! ଦୂଶା ବୋଲି କଣ ମନୁଷ୍ୟର ଅଧିକାର ଅଛି ଅନ୍ୟ ଜଣେ ରମଣୀର ସବନାଶ କରିବ ?

ସୁଶୀଳାର ଅବସ୍ଥା ହେବ କଣ ? ସେ ଯଦି ଜାଣେ, ତାର ବାଲ୍ୟସଖା ମଣିଆଁ ଭାଇ ତାର ସ୍ଵାମୀକୁ ଦଣ୍ଡିତ କରାଇଛି, ସେ ଭାବିବ କଣ ? ନା, ମୁଁ ନିଜେ ଯାଇ ସୁଶୀଳାଠାରୁ କ୍ଷମା ଚାହିଁବି । ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ, ବାଲିରାଜା ତାର ବାଲ୍ୟ ପରିଚିତ ମଣିଆଁ ଭାଇ । ଏତକ ଜାଣିଲେ ସେ ମୋତେ କ୍ଷମା ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ? ଆହା, ସ୍ଵର୍ଗର ହୁସୁମ ପରି ଶିଶୁଟି ତାର ବାଲ୍ୟକାଳରୁହିଁ ପିତୃସ୍ଥାନ ହେବ । ତାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କଣ ହେବ !

ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ସମୟରେ ଚଞ୍ଚଳା ନିକଟସ୍ଥ ଅନ୍ତ୍ର ନଳିଣକୁ ଟିକିଏ ତେଜି ଦେଇ କହିଲା—ରାଜା, ଆପଣ ବଡ଼ କଠୋର-ପ୍ରାଣର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ବାଲିରାଜା ଚମକି ପଡ଼ି ବିଳବିଲେଇଲା ପରି କହି ଉଠିଲେ, ଭାରି ନିଷ୍ଠୁର କାର୍ଯ୍ୟକରି ପକାଇଛି ତୋ ପ୍ରତି ସୁଶୀଳା, ମୋତେ କ୍ଷମା କର । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ ଚଞ୍ଚଳା, ସୁଶୀଳା ନୁହେଁ । ସେ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ଵାସ ପକାଇଲେ ।

ଚଞ୍ଚଳା ପୁଣି କହିଲା, ଉପାୟ କରି ନାହିଁଯୁଗ ସାଧବଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ ।

ବାଲିରାଜା ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଆଉ ଯେ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ଅଟଳ । କିଏ ଯାଇ ବିପକ୍ଷରେ କହିବ ?

ନା, ତାଙ୍କର ବିପକ୍ଷରେ କହିବାକୁ ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ । ଯଦି ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ମତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ପରିବର୍ତ୍ତେ କାର୍ତ୍ତବୀର୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ପାରନ୍ତି ... ।

ପୁଣି କଣ ଆଶ୍ରାମାନର ନରକ ଭୂମିରେ ଘାଣ୍ଟି ହେବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଛ— କହୁ କହୁ ବାଲିରାଜାଙ୍କର ବୋଧାନଳ ଜଳିଉଠିଲା । ସେ ଡେରି ହୋଇ ବସି ଆରମ୍ଭ କଲେ, ନାହିଁଯୁଗ ସାଧବ ଦେଶର କି ଅମଙ୍ଗଳ ନ କରିଛି ? ଏହି ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ବୁଦ୍ଧା । ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ରାଧାଶ୍ୟାମର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ କିଏ ? ଆଜି ବୁଦ୍ଧାଙ୍କର ବ୍ୟଥିତ ହୃଦୟ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଯଦି ବୁଝିପାରୁଥାନ୍ତୁ ଚଞ୍ଚଳା, ମୋ ନିକଟରେ ଏପରି ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ହେମ ବାଲିକା ତୁ, କାନ୍ଦ ନା । ତୋର ଭ୍ରାତୃହନ୍ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ହୋଇ ସାରିଛି । ଦୁଃଖ କର ନା ଆଉ ତଞ୍ଜିଲା, ତମର ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ କିଏ ? ଏହି ନାରାୟଣ ସାଧବ ବୁଝେକି ?

ନାରାୟଣ ସାଧବର ସବୁ ଦୋଷ ଭୁଲି ଯିବାକୁ ହେଉଛି ସୁଶୀଳାର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ! ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା, ସୁଶୀଳା ତ ନିଶ୍ଚୟ ।

ବାଲିସାଜାଙ୍କର ପୁଅ ଚନ୍ଦ୍ରା ଲେପ ପାଇଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଉପରେ କୁଳ ହୋଇ ସେ କହିଲେ, ସୁଶୀଳା ତମର ନିଶ୍ଚୟ ? ନାରୀ ଜାତିର କଲଙ୍କ ସୁଶୀଳା ! ଅକୃତଜ୍ଞ ସ୍ଵାର୍ଥପର ସୁଶୀଳା, ନିଶ୍ଚୟ ? ସୁଶୀଳାର ଦୋଷ କଣ ନାରାୟଣ ସାଧବର ଭୁଲନାରେ ଅଛି । ସୁଶୀଳା କଣ ଜାଣି ନ ଥିଲା ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵୀପର ବନ୍ଦୀଙ୍କ କଥା ? ସେ ତାର ସ୍ଵାମୀକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ? ପାର୍ଯ୍ୟାୟର ପାପ ନିମନ୍ତେ ତାର ନରକରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏତକ କହି ବାଲିସାଜା ଚାଲି ଯିଲେ ।

ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି—ଜଣେ ରମଣୀ କୋଳରେ ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ଧରି ସେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଛି, ଯେପରି ସେ ପାଗଳିନୀ । ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ କରି ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଗୁହୁଛି । ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଏଣେ ତେଣେ ଝୁଲି ପଡ଼ିଛି । ବହୁମୁଖ ପରିହତ ବସ୍ତ୍ର ଅନେକ ଜାଗାରେ ଛୁଣ୍ଟି ତଳେ ଲେଟିଛି ।

ସେ ଗୁହର ଅଭ୍ୟନ୍ତରକୁ ଆସି ଦ୍ଵାରବନ୍ଧ ନିକଟରେ ଅବନତ ହୋଇ ଠିଆହେଲା । ଅସ୍ଥିର ପଦ ତାର ପ୍ରକାଶିତ । ସମ୍ମୁଖରେ ତାର ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ରାଜବେଶରେ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହେଲା । ଝର ଝର ହୋଇ ବସ୍ତ୍ରରୁ ଲୋତକ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ହୃଦୟ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଆହା ଏହି ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ସେ ମାରବାକୁ ଆସିଛି ! ମଣିଆଁ ଭାଇର ରକ୍ତରେ ସେ ହସ୍ତ ରଞ୍ଜିତ କରିବ ? ଯେଉଁ ମଣିଆଁ ଭାଇକୁ ଦିନେ ସେ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଭଲ ପାଇଥିଲା, ତାହାର ରକ୍ତରେ ହସ୍ତ ରଞ୍ଜିତ କରିବ ? ସୁଶୀଳାର ଚକ୍ଷୁ ଅବନତ ହେଲା । ତା'ର ସବୁ ଦମ୍ଭ, ସବୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଲାଲ୍ କୁଆଡ଼େ ?

ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ସୁଶୀଳାକୁ ଗୁହଁ ରହିଲେ । ଅଧିରାଜ ବିଷ୍ଣୁମୁରେ ଏକାଥରେ ଶବ୍ଦର କରଉଠିଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଅଧୀର ହୋଇ ତା'ର ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗୀତକୁ ଆଲୋଚନା କରି ସହାନୁଭୂତିର ଲୋଚନ ବର୍ଷଣ କଲା । ହେମ କିଛି ବୁଝିଲା ନାହିଁ, କି ବୁଝାକାର ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲିଲା ନାହିଁ ।

ବାଲିରାଜା ବିସ୍ମାରିତ ଲେବନରେ ତାହାର ଆଡ଼କୁ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ରହିଲେ । ତସ୍ତୁରୁ ଦୁଦାଏ ହୋଇ ଲେତକ ଝରିଲା ନାହିଁ । ହୃଦୟ ଟିକିଏ ହୋଇ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେଲା ନାହିଁ । ମନ ଟିକିଏ ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳ ହେଲା ନାହିଁ । କେବଳ ତସ୍ତୁ ବିସ୍ମାରିତ ହେଲା, ପଲକ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଅନେକ ସମୟ ଅଜାତ ହେଲା । ସୁଶୀଳା ଧୀରେ ଧୀରେ ବାଲି-ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲା । କମ୍ପିତ ପଦରେ ଧରେ ଭଲ କରି ରାଜାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ଶିଶୁଟିକୁ ତଳେ ଶୁଆଇ ଦେଲା । ନିଜର ଅଞ୍ଚଳରେ ତସ୍ତୁର ଲେତକ ପୋଡ଼ି କ'ଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, କଣ ରୁଦ୍ଧ ହେଲା, କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ଶିଶୁକୁ ସେହୁଠାରେ ଛଡ଼ି ପୁଣି ପଛକୁ କେଇ ପାଦ ଫେରି ଲଜ୍ଜାରେ ତସ୍ତୁ ନତ କଲା ।

ବାଲିରାଜା ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଆସନ ଘୁଞ୍ଚାଇ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ହଟି ଗଲେ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ଗୃହ ତ୍ୟାଗକରି ପଦାକୁ ଚାଲିଯିବେ, ମାତ୍ର ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ନିକଟରେ ଯେ ସୁଶୀଳା । କିଛି ଭାବି ନ ପାରି ଗଲା ଅରୁ ଅରୁ କହିଲେ, ସୁ—ଉ—ଶୀ—ଲା—ଆ...

ଏତିକିରେ ସୁଶୀଳା ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଗଲା ଅରୁ ଅରୁ କହିଲା, ମଣି—ଇ—ଆଁ ଭୁ—ଇ—ଇ, ମୋତେ ଶମା—କର—

ଆଉ କିଛି କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ଇତ୍ୟବସରେ ଚଞ୍ଚଳା ଶିଶୁଟିକୁ ଟେକି ନେଲା । ମଣିଆଁ ନିରୁତ୍ତର । ସୁଶୀଳା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଲା । ଚଞ୍ଚଳା ସୁଶୀଳାର ହାତ ଧରି ତାକୁ ଠିଆ କରି ଦେଲା । ସୁଶୀଳା ମନରେ ସାହସ ବାନ୍ଧି କହିଲା, ମଣିଆଁ ଭାଇ, ସାଧବକୁ ଶମାକର । ତା'କୁ ତାର ଜୀବନ ଦିଅ ।

ମଣିଆଁ ଅନିମେଷ ତସ୍ତୁରେ ସୁଶୀଳାକୁ ଅନାଇ ରହିଛି । ତାର ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରୁ ନାହିଁ । ଚଞ୍ଚଳା ତାର ସଙ୍ଗିନୀର ସହାୟ ହୋଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, ବାଲିରାଜା, ଏହି ଶିଶୁଟିର ମୁହଁ ଦେଖି ଏବୁ ଭୁଲିଯାଅ—

ଭୁଲିଯିବ ?

ଏହାର ପିତାକୁ ଶମାକର ।

ଶମା...?

ହଁ, ମହାରାଜା !

ଶମା କରିବାର ଶକ୍ତି ମୋ ପାଖରୁ ଚାଲିଗଲାଣି ।

ତେବେ କାନ୍ଦୁ ଭୁଲୁ କହି...

ତାଙ୍କ ହାତରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ସବୁ ଲଳିତେନ୍ଦୁଙ୍କ ହାତରେ ।

ରାଜା, ମୋ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେଉନୁ ପଛେ, ମୁଁ ମୋର ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗିନୀର ପକ୍ଷ ନେଇ ଆପଣଙ୍କୁ ଏହି ଅନୁରୋଧ କରୁଛି, ଆପଣ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନିକଟକୁ ଯାଇ ସାଧବଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତୁ ।

ଚଞ୍ଚଳା, ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି, ଲଳିତେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଦେଶ ଅଟେ ।

ଆପଣ ଏତିକି ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ ।

ଚେଷ୍ଟା ? ଭାରତର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଭାଗ୍ୟର ଧୂମକେତୁ ଯେ, ତା'ର ଜୀବନ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ? ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜକୁ ଯେଉଁ ନିରାଶ୍ରମ ପଶୁଠାରୁ ସ୍ଥାନ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରି ଅକ୍ଳେଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ନିରାଶ୍ରମ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜୀବନ ବିନଷ୍ଟ କରୁଛି, ତାହାର ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା ? ତାହାର ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ? ପୁଣି, ଭଲଲକେଶସା ନିକଟରେ ? ରମଣୀର ରମଣୀତ୍ବକୁ ଯେ ବଜାରର ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରି ଭାବି ଅକାତରରେ ସହସ୍ର ରମଣୀଙ୍କ ସର୍ବନାଶ କରୁଛି, ସେହି ପାଖାଣ୍ଟ, ସେହି ନର-ରାସସର ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା ? ନୂଆ ତମର ଅନୁରୋଧ ।

ସୁଶୀଳା କହିଲା, ଏଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର କାହିଁକି ମଣିଆଁ ଭାଇ । ଏକାଥରେ କ'ଣ ଭୁଲିଗଲ, ବାଲା ଜୀବନର.....

ଚଞ୍ଚଳା କହିଲା, କ୍ଷମାକର ସୁଶୀଳାକୁ । ମନେକର ବାଲ୍ୟଜୀବନର ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିକ ।

ବାଲିରାଜା ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ସେତିକି ଯେ ମୋ ମନରେ ଦୁଃଖ ଆଣେ ଚଞ୍ଚଳା । ଯଦି ବାଲାସ୍ମୃତି କୌଣସି ମତେ ମନ ମଧ୍ୟରୁ ତିରୋହତ ହୋଇ ପାରନ୍ତା, ଯଦି ତୋର ସଙ୍ଗିନୀ ମୋର ଏକାଥରେ ଅପରିଚିତା ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ କେଜାଣି —

ସୁଶୀଳା ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା, ଆଉ, ଆଉ ମୁଁ କ୍ଷମା ଚାହୁଁବି ନାହିଁ । ନିଷ୍ଠୁର ହୃଦୟ, ଆଉ ମୁଁ କ୍ଷମା ଚାହୁଁବି ନାହିଁ । ନାରାଜାନ୍ତର କଲଙ୍କ ମୁଁ । ନାରୀ ସମାଜର ବହୁତଳେ ମୁଁ, ମୋତେ କେହି କ୍ଷମା କରିପାରବେ ନାହିଁ । ଆଃ ! ମଣିଆଁ ଭାଇ, ପାପୀୟସୀ ମୁଁ । ନିର୍ଲକ୍ଷୀ ମୁଁ । ତମର ପବିତ୍ର ହୃଦୟ ନିକଟରୁ କ୍ଷମା ଚାହୁଁବାକୁ ଆସିଥିଲି । ଓଃ ! ନାଁ, ଆସିଥିଲି ତମର ହୃଦୟର ରକ୍ତରେ ମୋର ଏ କଲଙ୍କିତ ହସ୍ତ ରଞ୍ଜିତ କରି ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ । ଯାହାକୁ ଥରେ ମୁଁ ଦୃଶ୍ୟ କରୁଥିଲି, ତାହାକୁ ଆଜି ମୁଁ ଭୁଲିପାରିଛି । ଯାହାକୁ ମୁଁ ଆଜି ଭୁଲିପାରିଛି, ତାହାର ବିପକ୍ଷରେ ଅଭିଯୋଗ କରି ତାକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେବାର ନିଷ୍ଠା କରୁଛି । ଏଥିରେ ତମର ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ନିଜେ ନିଜେ ଫୁଟି ବାହାରୁଛି । ତମେ ଯଦି ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ନିମନ୍ତେ ଏତେ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ

ମୁଁ କାହିଁକି ନ ହେବି ? ଏଇଥା ଭାବି ମୁଁ ଅସିଥିଲି ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ, କିନ୍ତୁ ମଣିଆଁ ଭାବି ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ଏଥିରେ ତମର କେଉଁ ସ୍ୱାର୍ଥ ରହିତାର୍ଥ ହେବ ?

ସୁଶୀଳା, ଭ୍ରାତୃ, ରକ୍ତ ଚୁହୁଁ ? ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବୁ ? ବାଳିରାଜା ଗଲା ଅଗ୍ନିର ଅଗ୍ନି କହିଲେ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଝଟିକା ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିଲା, ବର୍ଣ୍ଣନାଶୀତ ।

ସୁଶୀଳାର କଥାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ବିଗଳିତ ହେଲା । ସୁଶୀଳାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ଝରିପଡ଼ିଲା । ସେ ସନ୍ତାନଭୂତ ଦେଖାଇ କହିଲେ, ମୋର ଏ ଅସ୍ଥିର ହୃଦୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖିବୁ ସୁଶୀଳା, ଭୟ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବୁ ? ନେ । ମୋର ହୃଦୟ ବିଦାୟ କରି ରକ୍ତରେ ହସ୍ତ ରଞ୍ଜିତ କରି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଖିନେ କିପରି ଅଦ୍ୟାପି ମୋର ହୃଦୟର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ସୁଶୀଳାର ସ୍ମୃତିରହି ଅଛି । ସୁଶୀଳା, ସୁଶୀଳା ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ଅବଳା, ମୃତ୍ୟୁରାଜ୍ୟର ସରକାରୀଦଳୀ ହୋଇଥିଲା ତୁ । ସେ ବହୁବର୍ଷ ତଳର କଥା, କିନ୍ତୁ ଅଦ୍ୟାପି ସେ ଦୃଶ୍ୟ ମୋର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅଙ୍କିତ ରହିଛି । ଡକାଇତମାନେ ତୋତେ ମାତୃକୋତରୁ ବଳାଙ୍ଗାର କରି ଅପହରଣ କରିଥିଲେ । ତୋର ପୃଷ୍ଠଦେଶରେ କୁରକାଘାତ କରି ବାଲ୍ୟକା ଉପରେ ନିଷେପ କରି ଯାଇଥିଲେ । କିଏ ତୋତେ ନିଜର ଜୀବନ ବିପଦ କରି ସୁଦ୍ଧା ବନ୍ଦରେ ବଢ଼ାଇ ଅଣିଥିଲା ସୁଶୀଳା ?

ସେହି ଅସ୍ଥିର ବନ୍ଦରେ ଥାଇ ତୁ ଦିନେ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲୁ ମୋର ରାଣୀ ବୋଲି । ମନେ ଅଛି କଲଙ୍କିନୀ, ମନେ ଅଛି ନିଷ୍ଠୁରୀ, ନିଜେ ନିଜେ ଦିନେ ତୁ ମୋର ଗଳଦେଶରେ କୁସୁମହାର ଲମ୍ବାଇ ମୋତେ ପତି ରୂପେ ବରଣ କରିଥିଲୁ । ପୁଣି, ମନେ ଅଛି ନିର୍ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବିଦାୟକାଳରେ ଚକ୍ଷୁଛଳାଇ କରି କହୁ ଯାଇଥିଲୁ ଭୁଲି ନ ଯିବାକୁ ?

କାହୁଁ ଜାଣିବୁ ପାଷାଣୀ, କିପରି ତୋର ଶେଷବାକ୍ୟଟି ଜୀବନର ସବୁ କରି ମୁଁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦୀପର କାରାଗାରରେ ବହୁବର୍ଷ ନରକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିଥିଲି । ଦିନକ ପାଇଁ ତ ହେଲେ କେବେ ତୋର ସ୍ମୃତିକୁ ମୁଁ ମନରୁ ଅନ୍ତର କରି ନାହିଁ । ଆଃ ! ସୁଶୀଳା, ଏହାହିଁ କ'ଣ ନାରାଜାତର ପ୍ରତୀକ୍ଷା, ଏହାହିଁ କଣ ରମଣୀର ରମଣୀତ୍ୱ । ଆଜି ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଅସିବୁ ତୁ, ଦୟାପତ୍ନୀ, ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଅସିବୁ ? ନେ, ଯଥେଚ୍ଛା ପ୍ରତିଶୋଧ ନେ । ହୃଦୟମୋର

ଜନ୍ମୁକ୍ତ । ପେଟେ ହୃଦୟ ଉପରେ ତୋତେ ପାଳନ କରି ଅସିଥିଲି, ସେହି ହୃଦୟରୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ଚକ୍ରେୟନ କରିପାରୁ ରାଜସ୍ବୀ । ଏତିକି କହି ବାଲିରାଜା ଉପବେଶନ କରି ହୃଦୟ ଖୋଲି ଦେଖାଇଦେଲେ ।

ଚଞ୍ଚଳା ବାଲିରାଜାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣନ ହୋଇ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସହିତ କହିଲା, ବାଲିରାଜା, ସୁଶୀଳା ତମର ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଅପସାଧନା, ତାକୁ ଶ୍ଯମାକର ।

ସୁଶୀଳାର କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହେଲା । ପାଦଦ୍ବୟ ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ହୃଦୟରୁ ହୁରିକା ଖଣ୍ଡି କାଢ଼ି କହିଲା, ଚଞ୍ଚଳା, ବାଲିରାଜାଙ୍କ ମୋର ! ଆଉ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ଯମା ପ୍ରାର୍ଥନା କର ନା । ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋର ଦୋଷ ଶ୍ଯମାଙ୍କୁ ନୁହେଁ ।

ମଣିଆଁ ଭାଇ, ନାରାୟଣ ସାଧବର ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ତାର ବିବାହତା ବଳାକୁରରେ । ଦେଶରେ ଘୋଷଣା କରାଇଲେ କଲିଙ୍ଗ ପକ୍ଷୀରେ ବିବାହ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି । ମୋତେ ମିଥ୍ୟାରେ କହିଥିଲେ, ମଣିଆଁ ମୃତ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଯାହା କରିଛୁ ସେଇଆ କରି କେହି ନାରା ସମାଜରେ ମୁଖ ଦେଖାଇ ନ ପାରେ । ଠିକ୍ କରୁଛୁ ମଣିଆଁ ଭାଇ, ଠିକ୍ କରୁଛୁ । ନାରାୟଣ ସାଧବ ନରରାଜସ୍ବ । ତା'ର ଉପସ୍ବକ୍ତ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିଛୁ । ତଥାପି ଭାଇ, ସେ ମୋର ସ୍ବାମୀ ।

ଚଞ୍ଚଳା, ଭଉଣୀ, ଶିଶୁ କେତେ କଲକିତ ନୁହେଁ । ସେ ଯେ ସ୍ବର୍ଗର ହୁସୁମ । ଶିଶୁକୁ ହୃଦୟରେ ରଖିଛୁ । ଆଜିଠାରୁ ତୁ ତା'ର ଜନନୀ ।

ମଣିଆଁ ଭାଇ, ରାଜସ୍ବୀର ଶେଷ ଉପହାର ଗ୍ରହଣ କର । ଶିଶୁ ଦେହରେ କିଛି କଲକ ନାହିଁ । ତାକୁହିଁ ପୁତ୍ରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କର । ନା, ତମର ବାରଣ ଆଉ ମାନବ ନାହିଁ ।

ସୁଶୀଳା ସ୍ବପ୍ନ ସୁନ୍ଦର ମୁଖାବଲେକନ କଲା । ଚକ୍ଷୁରୁ ଲେତକ ଝର ଝର ହୋଇ ବହୁପଡ଼ିଲା । କର୍ମିତ ହସ୍ତରେ ସୁତାୟଣ ହୁରିକା ଉତ୍ତେଜନ କରି କହିଲା ମଣିଆଁ ଭାଇ, ଯେଉଁ ସୁତାୟଣ ହୁରିକା ଗୋପନ କରି ଆଣିଥିଲି ତମର ହୃଦୟ ବିଦାୟ କରିବ ବୋଲି ସେହି ସୁତାୟଣ ହୁରିକା ଆଜି ଭାରତର ନାରା ସମାଜର କଲଙ୍କ ଲିଭାଇ ଦେଉ । ଅଧିରାଜ, ସ୍ବପ୍ନ ହେଉଛି କାହିଁକି ? ବାଧା ଦେବାକୁ ଶେଷା କିଏ ନାହିଁ । ଏ କଲକିନୀ ଆଉ କଳ୍ପସିତ ଜୀବନ ବହନ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଚଞ୍ଚଳା, ଭଉଣୀ ମୋର—

କହୁ କହୁ ସୁଶୀଳା ନିଜ ହୃଦୟରେ ହରିକାଦୀତ କଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଚମଟା ପଡ଼ି ବାଲିରାଜାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରୁ ଘୁଟିଗଲା । ସୁଶୀଳା ଛିଲ ରମ୍ୟାବୃତ୍ତର ବାଲିରାଜାଙ୍କର ବନ୍ଧିତ ହୃଦୟ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସୁଶୀଳାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ବାଲିରାଜା ମୁହ୍ୟମାନ ହେଲେ । ହେମ ଏବଂ ଅଧିରାଜ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ ।

ଏତେବେଳେ ବୁଢ଼ା ଚମଟା ଉଠିଲେ । ସେହୁ ସୁଦୂର ଅଜାତର କଥା, ଡକାଇତ କଥା ସ୍ବପ୍ନ ପରି ଆସି ତାଙ୍କର ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଥିଲା । ସେ ପାଗଳନା ପରି ଉଠି ଆସିଲେ । ସୁଶୀଳାର ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ବିସ୍ମୟରେ ଥରେ ଚାହିଁଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ । ଚିତ୍କାର କରି ଉଦସ୍ବରରେ କହିଲେ, ପାଇଛି, ପାଇଛି, ମୋର ହସ୍ବଧନ ହୃଦୟର ମଣି ସୁଶୀଳାକୁ ଏତେଦିନେ ପାଇଛି ! ରାଧାଶ୍ୟାମ, ରାଧାଶ୍ୟାମ, କାହିଁ ବାବା ତୁ ? ତୋର ଭଉଣୀ, ସ୍ବେଦର ଭଉଣୀ ସୁଶୀଳା, ଆଜି—ହୃଦୟ, ଭଗବାନ—ମାତୃହୃଦୟ ମୋର—ଭଗବାନ—ସୁଶୀଳା—କଲ୍ୟା ମୋର...

କହୁଁ କହୁଁ ବୁଢ଼ା ସୁଶୀଳାର ଆହତ ହୃଦୟ ଉପରେ ପଡ଼ି ଶେଷଥର ପାଇଁ ତାର ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରନ ଦେଲେ ।

ସାଧବ ସତ୍ବର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ଲଲିତେନ୍ଦୁ ସଗବରେ ଏକାମ୍ର ଫେରିଲେ ।

ବାଲିରାଜା ସୁଶୀଳାର ଶିଶୁପୁତ୍ରକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ରାଜା କାହ୍ନୁରୁୟାଁଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଲେ । ବାଲିରାଜା ପ୍ରକଟ କଲେ ଯେ ସେ ବାଲିର ଉତ୍ସବଧିକାରୀ ହେବ ।

ଅଧିରାଜ ଏବଂ ହେମଙ୍କର ଶୁଭ ପରିଶୟ ହେବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ବାଲିରାଜା ସେ ଶୁଭବିବାହରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ । କାରଣ, ତାଙ୍କୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ଜଗଦ୍ବିପ ଦେଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ବାଲିଦ୍ବୀପ ଯିବାକୁ ହେବ । ମାରବଦ୍ବୀପରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ବାକି ରହିଛି ।

ହେମ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ମା, ଭାଇ, ଭଉଣୀ ଏମାନଙ୍କୁ ହସାଇବାରୁ ତାର ମନରେ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର ଯେଉଁ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ତାଙ୍କର ଶିଶୁପୁତ୍ରକୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା, ବାଲିରାଜା ସେତକ ଅଧିରାଜ ଓ ହେମକୁ ଯୋତୁକ ରୂପେ ଦେଲେ । ଅଧିରାଜ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ।

ଭଲ୍ଲୁକ । ଯେଉଁ ହୃଦୟ ଉପରେ ତୋତେ ପାଳନ କରି ଆସିଥିଲା, ସେହି ହୃଦୟରୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ରକ୍ତପାନ କରିପାରୁ ରାଜସୀ । ଏତିକି କହି ବାଲିରାଜା ଉପବେଶନ କରି ହୃଦୟ ଖୋଲି ଦେଖାଇଦେଲେ ।

ଚଞ୍ଚଳା ବାଲିରାଜାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୋଷ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସହିତ କହିଲା, ବାଲିରାଜା, ସୁଶୀଳା ତମର ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଅପସ୍ୟୁନା, ତାକୁ ଶମାକର ।

ସୁଶୀଳାର କଣି ରୁଦ୍ଧ ହେଲା । ପାଦଦ୍ୱୟ ଧରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ହୃଦୟରୁ ହରିକା ଖଣ୍ଡି କାଢ଼ି କହିଲା, ଚଞ୍ଚଳା, ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ ମୋର ! ଆଉ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମା ପ୍ରାର୍ଥନା କର ନା । ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋର ଦୋଷ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ନୁହେଁ ।

ମଣିଆଁ ଭାଇ, ନାରାୟଣ ସାଧବର ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ତାର ବିବାହତା ବଳାହାରରେ । ଦେଶରେ ଘୋଷଣା କରାଇଲେ କଲଙ୍କ ପଲ୍ଲୀରେ ବିବାହ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି । ମୋତେ ମିଥ୍ୟାରେ କହିଥିଲେ, ମଣିଆଁ ମୃତ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଯାହା କରିଛି ସେଇଆ କରି କେହି ନାରୀ ସମାଜରେ ମୁଖ ଦେଖାଇ ନ ପାରେ । ଠିକ୍ କରନ୍ତି ମଣିଆଁ ଭାଇ, ଠିକ୍ କରନ୍ତି । ନାରାୟଣ ସାଧବ ନରରାଜସ । ତା'ର ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡବ୍ୟାଧାନ କରନ୍ତି । ତଥାପି ଭାଇ, ସେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଚଞ୍ଚଳା, ଭଉଣୀ, ଶିଶୁ କେତେ କଲଙ୍କିତ ନୁହେଁ । ସେ ଯେ ସ୍ୱର୍ଗର ହସ୍ତମ । ଶିଶୁକୁ ହୃଦୟରେ ରଖିଛୁ । ଆଜିଠାରୁ ତୁ ତା'ର ଜନନୀ ।

ମଣିଆଁ ଭାଇ, ରାଜସୀର ଶେଷ ଉପହାର ଗ୍ରହଣ କର । ଶିଶୁ ଦେହରେ କିଛି କଲଙ୍କ ନାହିଁ । ତାକୁହି ପୁତ୍ରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କର । ନା, ତମର ବାରଣ ଆଉ ମାନବ ନାହିଁ ।

ସୁଶୀଳା ସ୍ୱପ୍ନ ପୁତ୍ରର ମୁଖାବଲେକନ କଲା । ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋଭକ ଝର ଝର ହୋଇ ବନ୍ଧିପଡ଼ିଲା । କର୍ମେତ ହୃଦରେ ସୁତାୟଣ ହରିକା ଉତ୍ତେଜନ କରି କହିଲା ମଣିଆଁ ଭାଇ, ଯେଉଁ ସୁତାୟଣ ହରିକା ଗୋପନ କରି ଆଣିଥିଲା ତମର ହୃଦୟ ବିଦାୟ କରିବ ବୋଲି ସେହି ସୁତାୟଣ ହରିକା ଆଜି ଭାରତର ନାରୀ ସମାଜର କଲଙ୍କ ଲିଭାଇ ଦେଉ । ଅଧିରାଜ, ହସ୍ତ ହେଉଛି କାହିଁକି ? ବାଧା ଦେବାକୁ ଶେଷା କରି ନାହିଁ । ଏ କଲଙ୍କିନୀ ଆଉ କଳ୍ପିତ ଜୀବନ ବହନ କରିପାରବ ନାହିଁ । ଚଞ୍ଚଳା, ଭଉଣୀ ମୋର—

କହୁ କହୁ ସୁଶୀଳା ନିଜ ହୃଦୟରେ ହରିକାଘାତ କଲା । ଚଞ୍ଚଳା ଚମକି ପଡ଼ି ବାଲିସଜାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରୁ ଦୂରୁଗଲା । ସୁଶୀଳା ଭଲ ରମ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ବାଲିସଜାଙ୍କର ବସ୍ତୁତ ହୃଦୟ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସୁଶୀଳାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ବାଲିସଜା ମୁହ୍ୟମାନ ହେଲେ । ହେମ ଏବଂ ଅଧିରାଜ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ ।

ଏତେବେଳେ ଟୁଙ୍ଗା ଚମକି ଉଠିଲେ । ସେହି ସୁଦୂର ଅଗତର କଥା, ଡକାଇଛି କଥା ସ୍ବପ୍ନ ପରି ଆସି ତାଙ୍କର ମନକୁ ଅଧିର କରି ପକାଇଥିଲା । ସେ ପାଗଳମାନ ପରି ଉଠି ଆସିଲେ । ସୁଶୀଳାର ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ବିସ୍ମୟରେ ଥରେ ଚାହିଁଥିବା ଅନାଇଁଲେ । ଚିତ୍କାର କରି ଉଦସ୍ବରରେ କହିଲେ, ପାଗଳ, ପାଗଳ, ମୋର ହସ୍ବଧନ ହୃଦୟର ମଣି ସୁଶୀଳାକୁ ଏତେଦିନେ ପାଇଛି ! ରାଧାଶ୍ୟାମ, ରାଧାଶ୍ୟାମ, କାହିଁ ବାବା ତୁ ? ତୋର ଭଉଣୀ, ସ୍ବେଦର ଭଉଣୀ ସୁଶୀଳା, ଆଜି—ହୃଦୟ, ଭଗବାନ—ମାତୃହୃଦୟ ମୋର—ଭଗବାନ—ସୁଶୀଳା—କଲ୍ୟା ମୋର...

କହୁ କହୁ ଟୁଙ୍ଗା ସୁଶୀଳାର ଆହତ ହୃଦୟ ଉପରେ ପଡ଼ି ଶେଷଥର ପାଇଁ ତାର ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରନ ଦେଲେ ।

ସାଧବ ସତ୍ବର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ଲଲିତେନ୍ଦ୍ର ସଗର୍ବରେ ଏକାଠି ଫେରିଲେ ।

ବାଲିସଜା ସୁଶୀଳାର ଶିଶୁପୁତ୍ରକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ରଜା କାନ୍ଦୁ ରୁୟାଁଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଲେ । ବାଲିସଜା ପ୍ରକଟ କଲେ ଯେ ସେ ବାଲିର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହେବ ।

ଅଧିରାଜ ଏବଂ ହେମଙ୍କର ଶୁଭ ପରିଣୟ ହେବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ବାଲିସଜା ସେ ଶୁଭବିବାହରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ । କାରଣ, ତାଙ୍କୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ଜନ୍ମଦ୍ରାପ ଦେଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ବାଲିଦ୍ରାପ ଯିବାକୁ ହେବ । ମାରବଦ୍ରାପରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ବାକି ରହିଛି ।

ହେମ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ମା, ଭାଇ, ଭଉଣୀ ଏମାନଙ୍କୁ ହସ୍ବରବାରୁ ତାର ମନରେ ବଶେଷ କଷ୍ଟ । ନାରାୟଣ ସାଧବଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର ଯେଉଁ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ତାଙ୍କର ଶିଶୁପୁତ୍ରକୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା, ବାଲିସଜା ସେତକ ଅଧିରାଜ ଓ ହେମକୁ ଯୋତୁକ ରୂପେ ଦେଲେ । ଅଧିରାଜ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ।

ବାଲିରାଜା ଚଞ୍ଚଳାକୁ ତାର ଭାଇ ନିକଟରେ ରହିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଚଞ୍ଚଳା ବାରଣ କରି କହିଲା, ସୁଶୀଳା ଆମଣଙ୍କୁ ଯେଉଁ ରତ୍ନ ଉପହାର ଦେଇଛି ତାହାର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାକୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯିବି । ମୋର ସଙ୍ଗିନୀର ଆଦେଶ ମୋତେ ପାଳନ କରିବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଏହି ସମୟରେ ଅଜଙ୍ଗ ଆସି କହିଲା, ରାଜା, ରାଣୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ନାଁ ।

ବାଲିରାଜା ଚନ୍ଦ୍ର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ କରି ଥରେ ଅଜଙ୍ଗ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ । ମୁଖ ଫେରିବାର ଚଞ୍ଚଳାକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ ସେ ହସ୍ତୁ । ବାଲିରାଜା ତା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବାର ଦେଖି ଶିଶୁଟିର ମୁଖରେ ଅଜସ୍ର ରୁଦ୍ଧର ଧାର ତାଳିଦେଲା ତଟଳା ।

ବାଲିରାଜା ଚିନ୍ତିତ ଦେଖାଗଲେ । କଣ ଭାବି ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦୀର୍ଘାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଜଣାଗଲା ଯେପରି ସେ ଦୀର୍ଘାସଟି ଅଜାତର କେତେ ବ୍ୟାପାର୍ଣ୍ଣ ସୁଦ୍ଧା ବଜ୍ରଭିତ୍ତି ।

ବାଲିରାଜା ସଙ୍ଗରେ ଚଞ୍ଚଳା ଓ ସୁଶୀଳାର ଶିଶୁପୁତ୍ରକୁ ନେଇ ଜିବଦ୍ଵୀପ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମରୁତଦ୍ୟାନରୁ ଭଜନାର ଦୈନିକ ଜୀବନଗୁଡ଼ିକ ସଂଗ୍ରହ କରି ନେଲେ । ତାଙ୍କର ଜନନୀ ଦେଇଥିବା ଉପହାର ରତ୍ନଟି ସଙ୍ଗରେ ନେଲେ ।

ଆଶ୍ରମାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵୀପ ଖୋଜି ଆଉ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ ବୁଦ୍ଧ ନାବିକ କହିଲେ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତରେ ଥିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ସାମାନ୍ୟ ଭୂମିକମ୍ପ ହୋଇଥିଲା ବୋଧହୁଏ ସେହି ଭୂମିକମ୍ପ ସୂର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵୀପକୁ ରସାତଳକୁ ପଠାଇଅଛି ।

ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଅନୁମାନ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଡେକାନାଲ

୨୪-୪-୧୯୨୯

ପ୍ରମାଣ

ସାଧୁତରଣ ବାଁ ହାତରେ ଜଗନ୍ନାଥର ପିଠିରେ ଗୁପୁଡ଼ା ମାଣ ଟିକିଏ ଡୋରରେ କହି ଉଠିଲେ, ଆଃ, ତୋର ଖାଲ ସବୁବେଳେ ସେଇ କଥା । ସଫଳ ହୋଇ କଥାଭାଷା କର । ସବୁବେଳେ ପାଟିରୁ ସଂସ୍କୃତ ବାହାର କରିବାକୁ ତୋତେ ଲଜ ମାଡ଼େ ନାହିଁ ? ଜଗନ୍ନାଥ ଉଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଓଃ, ଭାରି ତ, ହ୍ୟାସ୍, ଭଉଣୀ ନ ଥାଇ ଏଡ଼େ ଯୋରସେ ଥାପଡ଼ି, ଥିଲେ ଆଉ ରଖି ଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏଇ, ଦେଖ୍, ଦେଖ୍ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ସପୋରେ ସାଧୁଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକୁ ଦୁଇହାତରେ ଧରି ସମୁଦ୍ର ଅଡ଼କୁ ବୁଲାଇ ଦେଲା । ସାଧୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା, ତୋର ସେଥିରେ ଥାଏ କଅଣ କହିଲୁ ? ପରଦାରେଷୁ ମାତୃବତ୍—ଏହି ବାକ୍ୟଟି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ କ୍ଳାସରେ ଗର୍ଜି ଗର୍ଜି ଦଣ୍ଡାଏଁ ବୁଝାଇଲେ । ତାଙ୍କ କଥା ତୋର ଭଣ୍ଡାରଜଳାବାଟେ ଗଲ ନା ? ସାଧୁ ଯୋରରେ ଦୁଇ ପାଦ ଆଗକୁ ଗଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଛଡ଼ିବାର ପିଲା ନୁହେଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇପାଦ ଆଗକୁ ଯାଇ କହିଲେ, ବାଃ, ବେଶ୍ ବେଶ୍, ଏଥର ପଣ୍ଡିତେ ପେନ୍‌ସନ୍ ନେଲେ, ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ତୁ ପୁରଣ କରିବୁ । ଆଗରୁ କହି ରଖିଛି ଯେତେ ସଂସ୍କୃତ ପଡ଼ି ପଛେ, ମୋ ପାଖେ ତୋତେ ବରାବର ହାର୍ ମାନିବାକୁ ହେବ ।

ମୁଁ ସେଥିରେ ସମ୍ମୁଖ ରାଜି । ଥରେ କାହିଁକି ହଜାର ଥର ମାନିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ଦେଖ୍ ଦେଖ୍, ଝିଁ ବେଳେରେ, ଟିକିଏ ଲଜ ସରମ ଅଛି ? ହ୍ୟାସ୍, ବିଦେଶକୁ ଆସିଛନ୍ତି ହାଡ଼୍ଡା ଖାଇବାକୁ ପରା, ଖାଲ ପାଟିବାଟେ କି ନାକବାଟେ ହାଡ଼୍ଡା ଖାଇ ସନ୍ତୋଷ ହେବେ କାହିଁକି ? ଯେତେ ସମ୍ଭବ ଖର୍ଚ୍ଚ ଗୁଡ଼ାକ ହାଡ଼୍ଡାଖାଇ ଆଦାୟ କରିନେଲେ ହେଲା । ଆରେ ଭାରି, ଦେହ ହାତ ଯଦି ଘୋଡ଼ାର ରଖିବ ଏତେ ପଇସା ଖରଚ କରି ଏଠିକି ଆସିବାର ପ୍ରୟୋଜନ କଅଣ ?

ତୁଉଟା ନିତାନ୍ତ ବଜାସ, ଜଗା ।

ତୁଉଟା ନିପଟ ମଫସଲିଆ, ନିରୋଳା ଗାଈଁଲ, ଏଇଆ କହିବାକୁ ଚାହୁଁଛ ? ହେଲା, ମୁଁ ସେଥିରେ ଅମତ ନୁହେଁ । ତେବେ କଥା ହେଉଛି,

ପଣ୍ଡିତେ ଶ୍ଳୋକ ବୁଝାଇଲା ବେଳେ ତୁ ତୁଲଇ ଥାଉ । ସେଥିପାଇଁ ଭିତର ଅର୍ଥଟା ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ । ଅଛା, ଦାର ଶବ୍ଦଟା ଫୁଲଙ୍ଗ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତେ କହି ନାହାନ୍ତି ? ପଣ୍ଡିତେ କ'ଣ ମିଛରେ କହିବେ ? ଅର୍ଥ ହେଉଛି, ଭିତରେ ସ୍ତ୍ରୀ କିନ୍ତୁ ବାହାରଟା ଦେଖିବାକୁ ଫୁଲ । ତଙ୍ଗ ତାଙ୍ଗରୁ ବ୍ୟବହାରରେ ମଧ୍ୟ ଫୁଲ — ଅବକଳ, ଅବକଳ । ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ ଯଥାର୍ଥ ବୁଝିପାରବୁ ।

ସାଧୁ ନୀରବରେ ତଳକୁ ଅନାଇଁ ଆଗକୁ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବନ୍ଧୁର କଥାର ଭିତର ଦେଲେ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ହସି ହସି କହିଲା, ଯଦି ମୋ କଥାରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା, ମୁଁ ଭଲ ଛଡ଼ିବାର ଲୋକ ନୁହେଁ । ଗୋଟାଏ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ସେଟା ଆପୋସ୍ତମେ । ମୁଁ କହୁଛି, ବ୍ୟାକରଣ କର୍ତ୍ତା ଟେଲା ଏ ଭଙ୍ଗବଟା ପାଟିରେ ଥୋଇ ବ୍ୟାକରଣ ଲେଖୁଲେଖୁ ଅକାରୁନ୍ତ ଫୁଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଟିକୁ ଏହିମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଲେଖୁ ଲେଖୁ ତୁଲାଇ ପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ, ଗୋଟିଏ ଭଲ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲଗାଇବା ଦରକାର ଥିଲା, ନା, କ'ଣ କହୁଛୁ ସାଧୁ ? ସାଧୁ ହସକୁ ଗୁପ୍ତରଖି ଜଗନ୍ନାଥର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ମାରି ବରକ୍ଷିତରୂପେ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ତୋଠାରେ ଭଦ୍ରତାର ଚିହ୍ନ ଦେଖିଲି ନାହିଁ ଜଗା । କିଏ କ'ଣ କରୁଛି ସେଥିରେ ଆମର ଥାଏ କ'ଣ ? ପରକୁ ଏପରି ଅଭଦ୍ର ଭାବରେ ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ତୋର ଅଧିକାର ନାହିଁ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ମୁଣ୍ଡର ଟେର ସଜାଡ଼ୁ ସଜାଡ଼ୁ କହିଲା, ମୁଁ ପଛେ ଅଭଦ୍ର ହୁଏ ଭଲ, ତୋହର ଏ ଅପଥ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସର ସହ ପାରିବି ନାହିଁ । ଶାସ୍ତ୍ର ସମୁଦ୍ରକଳକୁ ବୁଲି ଆସିବ ବୋଲି ଘଣ୍ଟାଏ ଲାଗି ଏତେ ଯତ୍ନରେ ଯେଉଁ ଟେର ବାଗେଇଥିଲା, ତୁ ବିନା ଅପତ୍ତିରେ ଏଡ଼େ ସହଜରେ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ମୋର ସବୁ ଅମୂଲ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ-ପଣ୍ଡ କରି ଦେଲା, ହାୟରେ !

ସାଧୁ ସ୍ଥିତ ହସି କହିଲେ, ଅହା ହା, ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖଟି ତୋର ଦେଖିଲେ...

ବାଧା ଦେଇ ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା, ଭାରି ଲୋଭ ହେଉଥିବ, କଣ କହୁଛୁ ?

ଏ କଥା ପଚାରୁଛୁ ନା ? ବିଶେଷତଃ ତୋର ହସ ଶକ୍ତିକ, ସତେ କି କଲାମେଘରେ ଦାମିନୀର ଛଟା ! ସାକ୍ଷାତ୍ ଗୋଜଣାରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲା ଭଲ ! ଅହା, କେତେ ସୁନ୍ଦର ଟେରଟା ଭାଙ୍ଗିଗଲା ! ମୁଁ ଅତି ଦୁଃଖିତ ସେଥିପାଇଁ । ଜରୁ, ଗୋଟିଏ କାମ କର, ଏଥର ଭଲ, ଆମ କଲିକତା ଭାଇଙ୍କ ପରି ପକେଟରେ ଖଣ୍ଡେ ଛେଟ ଆରି, ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଛେଟ ଚିରୁଣୀ ରଖିଥା । ଅଜାଣତରେ ଟେରଟା ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ଦୁଃଖ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।

ତୋର ଉପଦେଶ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଇ, ଦେଖ୍ ଦେଖ୍—କହି ଜଗନ୍ନାଥ ଦ୍ଵାତ ବଡ଼ାଇ ଅଦୂରସ୍ଥ ସଦ୍ୟସ୍ନାତା ଜଣେ ରମଣୀକୁ ଦେଖାଇ ଦେଲା । ଖଣ୍ଡିକାଶ ମାରି କହିଲା, ବେହେରା ରକ୍ତ ତ ! ଆରେ, ଅଧେ ବାୟୁ ସେବନ କଲେ ବାକି ଅଧକ ଜଳ ସେବନ କରନ୍ତୁ । ବାଃ, ବୁଦ୍ଧି ହ୍ୟାଜ୍ । କାରଣ, ପୁରୀର ଜଳ ବାୟୁ ଉଭୟ ଭଲ । ସଞ୍ଜବୁଡ଼ିଆରେ ଲଙ୍ଗାମୁକୁଳା ହୋଇ ବାପଭାଇ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଗାଧୋଇବା କଥା କମ୍ ସାହସର କଥା ! ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ।

ଗୌପ, ଅସତ୍ୟ, କହି ସାଧୁ ମୁଣ୍ଡ ଚୁଆଁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବରେ ସମୁଦ୍ରତଟାରୁ ଚିହ୍ନିତ ଶମୁକା ଗୋଟାଇବାକୁ ଲାଗିଗଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ସାଧୁଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରି ଗୋଟାଉ ଗୋଟାଉ କହିଲା, ତୋତେ ଲଜ ମାଡ଼ୁଥିବ ସାଧୁ, ଲଜ ମାଡ଼ିବାର କଥା । ତମମାନଙ୍କ ପରି ମୋରାଲିଷ୍ଟ । ବାପ୍ରେ, ଦୂରରୁ ଦେଖି ସଲମ୍ ବଜାଇବାକୁ ମନ ହୁଏ । ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ମାନ । କାଲିଠୁଁ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ହାଉଁ । ଖାଇବା ଆଣାଟି ଛଡ଼ ଦେ, ନୋହିଲେ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଆଖିରେ ମେସରି କରପଟି ଦିଆଯାଏ, ସେଥିରୁ ତ ଖଣ୍ଡି ଯୋଗାଡ଼ କର, କେତେବେଳେ କେଉଁ କଥା, ବୁଝିଲୁ ନା ?

ତୋର ପରି ଦୁର୍ବଳମନା ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଦେଶଟା ଲଭଜନନ ହେବ । ମୋର ମନ ସବଳ । ତୁ ମୋ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହ । ଆଜ୍ଞା, ତା ହେଲେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉପଦେଶ ଶୁଣ ।

କ୍ଷମା କର, ଘରୁ ବାହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ଉପଦେଶ ପ୍ରତିଦିନ ଶୁଣେ । ଆଉ ଅଧିକ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ଜଗା, ତୋ ସାଙ୍ଗେ ବୁଲି ଆସିବା ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡ । ତୁଉଟା ଏଡ଼େ ଗରୁଡ଼ ଯେ ତୋ କଥା ଶୁଣିଲେ ମଣ୍ଡିଷ ବିରକ୍ତ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବ । ଗପରେ କିଛି ଲଭୁଅଛୁ, ନା ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ? ଖାଲି ସେହି ବଜାର କଥା । ଦୁଃଖ ସୁଖ ନାହିଁ, କି ଦେଶର ହାଲଗୁଲ ବୁଝିବା ନାହିଁ, ସବୁବେଳେ ହେରେପାମି ।

ଆରେ, ରଖ ତୋର ଦେଶ । ଆମ ଭଲଆ ବଜାର ପିଲା ଯଦି ଦେଶର ହାଲଗୁଲ ବୁଝିବେ ତମେ ବେହେରା ମୋରାଲିଷ୍ଟ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ତମେ ସବୁ ଭଲବାଟରେ ଯାଇ ନାମ କଲେ ଆମେ କଅଣ ଖରାପ ବାଟରେ ଯାଇ ଯେତକ କରି ପାରୁ ନାହିଁ ? ନାଁ କମାଇବାର ତ କଥା, ହ୍ୟାପ୍ ।

ଗୌପ୍, ପାଟି ସମ୍ଭାଳ, କଥାରେ ସଜତ—

ସଜତ ହେଲା, ଆଉ କଅଣ ? ବାଧାଦେଇ ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା, ଏବେ ଗୁଲ ଫେରିବା ।

ନା ଭଲ, ମୁଁ ତୋ ସଙ୍ଗେ ଫେରି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ଆଗରେ ଯା ।
ହଉ ତେବେ, ସଲ୍ଲୀ, ବାକି କଥା କାଲି ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଡ୍ରଲ୍ କଲ୍ ପରି ବୁଲିପଡ଼ି ଦୁଇପଦରେ ବିପଦର ଦଗରୁ
ଗୁଲିଲେ । ସାଧୁ ଥରେ ପଛକୁ ଚାହିଁ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରତି ମନରେ
ଦୁଃଖ ଭାବ । ଲୋକଟା ଭଲ ନୁହେଁ । ଅଭଦ୍ର, ଅସତ୍ୟ, ତଥାପି ତା ପାଖରୁ
ଦୂରେଇ ରହିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଉପରେ ପଡ଼ି ବନ୍ଧୁତା କରେ ।
ଯୋକ ପରି ଲାଗି ରହିଥାଏ । ଏପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଦୂରରୁ ସାବଧାନ !

୨

ସମୁଦ୍ର କୁଳ । ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଛୁଟି, ଭଦ୍ରଲୋକ ଏବଂ ଭଦ୍ରମହିଳା
ବସି ଡଙ୍ଗା ଡୋଇ ସମୁଦ୍ର ତେଜ ଦେଖୁଛନ୍ତି । କେହି କେହି ହାତ ଧରି
ହୋଇ ଟହଲୁଛନ୍ତି । ଟିକିଏ ଦୂରରେ, କେତେଜଣ ଗୋଡ଼ା ଓ ବାଳକା
ନାନାପ୍ରକାର କୌତୁକପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାକହି ଆନନ୍ଦରେ ହସି ହସି ଶାମୁକା ଆହରଣ
କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶିଶୁ ବେଳାଲୁମ୍ପି ଉପରେ ବେଗଗାମୀ
କଳହା ଧବବାହୁ ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟର୍ଥଚେଷ୍ଟା କରି, ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ କଲହ
ମୁଣ୍ଡି କରୁଛନ୍ତି । କିଏ କିଏ ବାଳକା ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ କରି ସୁସ୍ତରେ ସଙ୍ଗୀତ
ଲହରୀ ମେଲି ଦେଇଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭର ଅବୋଧ ସଙ୍ଗୀତ ଦେହରେ
ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ବର ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେଉଛି ।

ବାଲିଗଦାର ଅନ୍ତରାଳରେ ପ୍ରଣୟୀ ଯୁଗଳ ପାଖ ପାଖି ହୋଇ
ଅର୍ଦ୍ଧଶୟିତାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରେମାଳାପରେ ନିମଗ୍ନ । ଜଣକର ଘର୍ମାକ୍ତ ମୁହଁରେ ଫୁଟି
ଉଠିଛି ଗୋଲପର ଆଭାସ । ନୟନରେ ଭୟ ଓ ସରମର କୋମଳ ଘାତ ।
ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଚଞ୍ଚଳ ଚକ୍ଷୁରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା, ଯୁଗି ଅସ୍ଥିରତା !

ସାଧୁ ଏହି ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମନରେ ସ୍ବତ୍ତ୍ୱ ।
ସମସ୍ତଙ୍କର ଛଫୁଲ୍ଲ ବଦନ ଦେଖି ସେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତରରେ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧି
କରୁଛନ୍ତି । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକୁ ଅନାଇଲେ ।
ଦିଗ୍‌ବଳୟର ପ୍ରାନ୍ତଦେଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଧୀରେ ଧୀରେ ଜଳ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ
କରୁଛନ୍ତି । କେତେ ଶକ୍ତି ସୁନେଲ ବଉଦରେ ପ୍ରଜାତୀ ଆକାଶର ପ୍ରାନ୍ତଦେଶ
ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଛି । ମନୋରମ ।

କିଏ ଜଣେ ଡାକିଲେ, ସାଧୁନା ?

ପରିଣତ କଣ୍ଠର ଆରାଧ ପାଇ ସାଧୁ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ ।
ଟିକିଏ ଦୂରରେ ବସି-ବସିପ୍ରଚରଣ ତାଙ୍କୁ ହାତ ଠାରି ନିକଟକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି । ସେ
କାଲବିଲୟ ନ କରି ନିକଟକୁ ଯାଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହୋଇ

‘ପଚୁରିଲେ, ଦାଦା, ଅପଣ କେବେ ? ବିପ୍ରଚରଣ ଖଣ୍ଡେ ମଇଳା ଖଦଡ଼ ରୁମାଲରେ ଆଖି ପୋଛୁ ପୋଛୁ କହିଲେ, ଆଜି । ତା ପରେ ଠିଆ ହୋଇ ପଚୁରିଲେ, ତୋର ସବୁ ଭଲ ଓ, ସାଧୁ ?

ସାଧୁ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କରୁଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନରେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ । ମସ୍ତକର କେଶଗୁଡ଼ିକ ବାୟୁରେ ଫୁରୁ ଫୁରୁ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ପରିହୃତ ଖଦଡ଼ର ଅପରିଷ୍କାର କାମିଜ ବାର ଜାଗାରେ ଚିରା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପଟି । ଲୁଗାଖଣ୍ଡି କାମିଜ ଅପେକ୍ଷା ଟିକିଏ ସଫା । ଲମ୍ବା କାମିଜ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅଧିକାଂଶ ଲୁଗା ଯାଇଥିବାରୁ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ରକମ ଜଣା ପଡ଼ୁନାହିଁ । ପାଦରେ ଯୋଡ଼ା ନାହିଁ । ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ମୁଖରେ ବିଷାଦର ଛୟା ଦେଖାଦେଲା । ସେ ମନକଥା ଗୋପନ କରି ପଚୁରିଲେ, ହଠାତ୍ ଏପରି ଗୁଲି ଆସିଲେ, ମୋତେ ଚିଠି ଲେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ ?

ମୋର ଆସିବାର ନ ଥିଲା । ଆଜି ଦିନ ଏଗାରଟା ବେଳେ ଜଣେ ବଳୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଷ୍ଟେସନରେ ଦେଖା ହେଲା । ତାଙ୍କର ପୁରା ଆସିବାର କଥା । ପିଲାପିଲି ନେଇ ସେ ପୁରୀରେ ଦୁଇ ଦିନି ମାସ ରହିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ପୁରୀର ହାଲଗୁଲ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ମୋତେ ଆସିବାକୁ ବାଧା କଲେ । ମୁଁ ବି ବିଶେଷ ବଲେଇଲି ନାହିଁ । ବହୁଦିନ ହେଲା ତୋତେ ଦେଖି ନ ଥିଲି । ଏବେ ଦେଖିଯିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ଦିହେ ଦିହେ ଗୁଲି ଆସିଛି ।

ଲେକ୍ଚର ମାଗୁ ହେବ ନାହିଁ ?

ଲେକ୍ଚର ? କହି, ବିପ୍ରଚରଣ ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଅନାଇ ଚିରକ୍ରିଷ୍ଟାକୁ ଚାପିନେଇ କହିଲେ, ହଁ, ଦିନେ ଦି ଦିନ ମାଗୁ ହେଲେ ହେବ । ମୁଁ କାଲି ସକାଳ ଗାଡ଼ିରେ ଗୁଲିଯିବି । ଗୁଲି, ଆଣ ବସାରୁ ଯିବା । ତୋ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ବିଷୟର କଥା ଅଛି । ପୁଣି କହିଲେ—ପଢ଼ାପଢ଼ି କେମିତି ଗୁଲିଛି । ଶ୍ରୀମତୀ ଆସି ପାଖ ହୋଇଗଲା । ତୋ ଠେଙ୍ଗ ଆମର ସବୁ ଆଶା ବାବୁ, ବଣର ନାଁ ରଖିବୁଟି । ଦେଖାଯାଉ । ସାଧୁ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଆଗେ ଆଗେ ଗୁଲିଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ ଗାରବରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ । ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାର ନିକଟରେ ସାଧୁଚରଣ କହିଲେ, ବାପା ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ।

ସମୁଦ୍ରକୂଳରୁ ପଥ ଭାଙ୍ଗି ଉଭୟେ ମନ୍ଦିର ଗସ୍ତରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ, ବିପ୍ରଚରଣ କେତେ ବିଷୟ ଚିନ୍ତାକରି ପଚୁରିଲେ, କେବେ ଆସିଛନ୍ତି, ଏକା ନା ?

କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାଗାଡ଼ିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ବୋଉ ଆସିଛି, ସର ଆସିଛି ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା କରି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ହେଲା ଯେ । ଏଥର ରୁଟିଲି କାହିଁକି ଆସିଛନ୍ତି । ହସି ହସି ପୁଣି କହିଲେ, ଏବେ ହେଲା ତ !

ନା ଭାଇ, ମୁଁ ତୋ ସଙ୍ଗେ ଫେରି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ଆଗରେ ଯା ।
ହଉ ତେବେ, ସଲ୍ଲୁ, ବାକି କଥା କାଲି ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଡ୍ରଲ୍ କଲ୍ ପରି ବୁଲିପଡ଼ି ଦୁଇପଦରେ ବିପଦର ଦଗରୁ
ଗୁଲିଲ । ସାଧୁ ଥରେ ପଛକୁ ଚାହିଁ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରତି ମନରେ
ଦୁଃଖ ଭାବ । ଲୋକଟା ଭଲ ନୁହେଁ । ଅଭଦ୍ର, ଅସଭ୍ୟ, ତଥାପି ତା ପାଖରୁ
ଦୂରେଇ ରହିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଉପରେ ପଡ଼ି ବଢ଼ିତା କରେ ।
ଯୋକ ପରି ଲାଗି ରହିଥାଏ । ଏପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଦୂରରୁ ସାବଧାନ !

୨

ସମୁଦ୍ର କୁଳ । ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଛୁଟି, ଭଦ୍ରଲୋକ ଏବଂ ଭଦ୍ରମହିଳା
ବସି ତଳୁତଳ ହୋଇ ସମୁଦ୍ରର ତେଉ ଦେଖୁଛନ୍ତି । କେହି କେହି ହାତ ଧରି
ହୋଇ ଟହଲୁଛନ୍ତି । ଟିକିଏ ଦୂରଫର, କେତେଜଣ ଗୋଡ଼ା ଓ ବାଳିକା
ନାନାପ୍ରକାର କୌତୁହପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାକହି ଆନନ୍ଦରେ ହସି ହସି ଶାମୁକା ଆହରଣ
କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶିଶୁ ବେଲାଲୁମି ଉପରେ ବେଗଶାମୀ
କଳତା ଧରିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟର୍ଥଚେଷ୍ଟା କରି, ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ କଳହ
ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି । କିଏ କିଏ ବାଲିକା ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ କରି ସୁସ୍ତରେ ସଙ୍ଗୀତ
ଲହରୀ ମେଲି ଦେଇଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସମୁଦ୍ରର ଗର୍ଜାର ଅବୋଧ ସଙ୍ଗୀତ ଦେହରେ
ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ବର ନିଜକୁ ସଜାଇ ଦେଉଛି ।

ବାଲିଗଦାର ଅନ୍ତରାଳରେ ପ୍ରଣୟୀ ଯୁଗଳ ପାଖପାଖି ହୋଇ
ଅର୍ଦ୍ଧଶାୟିତାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରେମାଳାପରେ ନିମଗ୍ନ । ଜଣକର ଘରୀକୁ ମୁହଁରେ ଫୁଟି
ଉଠିଛି ଗୋଲପର ଆଭା । ନୟନରେ ଭୟ ଓ ସରମର କୋମଳ ଘାତ ।
ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଚଞ୍ଚଳ ଚକ୍ଷୁରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା, ଘୁଣି ଅସ୍ଥିରତା !

ସାଧୁ ଏହି ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମନରେ ସ୍ବର୍ତ୍ତ ।
ସମସ୍ତଙ୍କର ଛଫୁଲ୍ଲ ବଦନ ଦେଖି ସେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତରରେ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧି
କରୁଛନ୍ତି । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟାଭକୁ ଅନାଇଲେ ।
ଦିଗ୍‌ବଳୟର ପ୍ରାନ୍ତଦେଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଧୀରେ ଧୀରେ ଜଳ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ
କରୁଛନ୍ତି । କେତେ ଖଣି ସୁନେଲ ବଉଦରେ ପ୍ରଜାତୀ ଆକାଶର ପ୍ରାନ୍ତଦେଶ
ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଛି । ମନୋରମ ।

କିଏ ଜଣେ ଡାକିଲେ, ସାଧୁନା ?

ପରିଚିତ କଣ୍ଠର ଆରାଧ ପାଇ ସାଧୁ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ ।
ଟିକିଏ ଦୂରରେ ବସି ବିପ୍ରଚରଣ ଡାକ୍ତ ହାତ ଠାରୁ ନିକଟକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି । ସେ
କାଳବିଳୟ ନ କରି ନିକଟକୁ ଯାଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଅଶ୍ରୁଧାରାୟୁ ହୋଇ

‘ପଚୁରିଲେ, ଦାଦା, ଆପଣ କେବେ ? ବିପ୍ରଚରଣ ଖଣ୍ଡେ ମଇଳା ଖଦଡ଼ ରୁମାଲରେ ଆଖି ପୋଛୁ ପୋଛୁ କହିଲେ, ଆଜି । ତା ପରେ ଠିଆ ହୋଇ ପଚୁରିଲେ, ତୋର ସବୁ ଭଲ ଓ, ସାଧୁ ?

ସାଧୁ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କରୁଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନରେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ । ମସ୍ତକର କେଶଗୁଡ଼ିକ ବାୟୁରେ ଫୁରୁ ଫୁରୁ ହୋଇ ଉଡ଼ୁଛି । ପରହୃତ ଖଦଡ଼ର ଅପରିଷ୍କାର କାମିଜ ବାର ଜାଗାରେ ଚିରା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପଟି । ଲୁଗାଖଣ୍ଡି କାମିଜି ଅପେକ୍ଷା ଟିକିଏ ସଫା । ଲମ୍ବା କାମିଜ୍ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅଧିକାଂଶ ଲୁଚି ଯାଇଥିବାରୁ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ରକମ ଜଣା ପଡ଼ୁନାହିଁ । ପାଦରେ ଯୋଡ଼ା ନାହିଁ । ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ମୁଖରେ ବିଷାଦର ଛୟା ଦେଖାଦେଲା । ସେ ମନକଥା ଗୋପନ କରି ପଚୁରିଲେ, ହଠାତ୍ ଏପରି ଚାଲି ଆସିଲେ, ମୋତେ ଚିଠି ଲେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ ?

ମୋର ଆସିବାର ନ ଥିଲା । ଆଜି ଦିନ ଏଗାରଟା ବେଳେ ଜଣେ ବକଳ ସଙ୍ଗେ ଷ୍ଟେସନରେ ଦେଖା ହେଲା । ତାଙ୍କର ପୁରା ଆସିବାର କଥା । ପିଲାପିଲି ନେଇ ସେ ପୁରୀରେ ଦୁଇ ତିନି ମାସ ରହିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ପୁରୀର ହାଲଗୁଲ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ମୋତେ ଆସିବାକୁ ବାଧା ଜଲେ । ମୁଁ ବି ବିଶେଷ ବଲେଇଲି ନାହିଁ । ବହୁଦିନ ହେଲା ତୋତେ ଦେଖି ନ ଥିଲି । ଧର ଦେଖିଯିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ଦିହେ ଦିହେ ଚାଲି ଆସିଛି ।

ଲେକ୍ଚର ମାସ ହେବ ନାହିଁ ?

ଲେକ୍ଚର ? କହ, ବିପ୍ରଚରଣ ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଅନାଇ ଚିକିତ୍ସାକୁ ଚାପିନେଇ କହିଲେ, ହଁ, ଦିନେ ଦିନେ ମାସ ହେଲେ ହେବ । ମୁଁ କାଲି ସକାଳ ଗାଡ଼ିରେ ଚାଲିଯିବି । ଚାଲି, ଆମ ବସାକୁ ଯିବା । ତୋ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ବିଷୟର କଥା ଅଛି । ପୁଣି କହିଲେ—ପଡ଼ାପଡ଼ି କେମିତି ଚାଲିଛି । ପରାସା ଆସି ପାଖ ହୋଇଗଲା । ତୋ ଠେଲି ଆମର ସବୁ ଆଶା ବାବୁ, ବଣର ନାଁ ରଖିବୁଟି । ଦେଖାଯାଉ । ସାଧୁ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ ଗାରବରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ । ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାର ନିକଟରେ ସାଧୁଚରଣ କହିଲେ, ବାପା ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ।

ସମୁଦ୍ରକୂଳରୁ ପଥ ଭାଙ୍ଗି ଉଭୟେ ମନ୍ଦର ଗ୍ରସ୍ତାରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ, ବିପ୍ରଚରଣ କେତେ ବିଷୟ ଚିନ୍ତାକରି ପଚୁରିଲେ, କେବେ ଆସିଛନ୍ତି, ଏକା ନା ?

କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାଗାଡ଼ିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ବୋଉ ଆସିଛି, ସର ଆସିଛି ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା କରି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ହେଲା ଯେ । ଏଥର ଚୁପିଲି କାହିଁକି ଆସିଛନ୍ତି । ହସି ହସି ପୁଣି କହିଲେ, ଏବେ ହେଲା ତ ।

ମୁଁ ତତେ ପରା ମନା କରି ଲେଖିଥିଲି ? ଦେଖ, ସଂସାରରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ସମାନ ନୁହେଁ ! ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନ୍ତରୂପ ସବୁ । ତାଙ୍କର ଯାହାକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଦୁଃଖଭୋଗ କରିବ । ତା ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ସହାନ୍ତରୂପ ଦେଖାଇବେ ଅଜାଣତରେ ଭଗବାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ ପଡ଼ିବ, ଏପରି ନୁହେଁ । ନିତାନ୍ତ କମ୍ପରେ ବିଜୁଲିର ଚମ୍ପକା ଶୁଣିବ ତ ?

ଏପରି କାହିଁକି କହୁଛନ୍ତି ? କଥାଟା ଟିକେ ଖୋଲିକରି କହନ୍ତୁ । ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ତୋପରି ସରଳ ପ୍ରକୃତିର ପିଲା ଏତେ ତର୍କତାର୍କରେ ପଶିମାରିବ ନାହିଁ, ଦର୍କାର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ! ତେବେ, ଆଜିଠୁମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ମାନି ତୋତେ ଚଳିବାକୁ ହେବ । ପାରିବୁ ?

କଅଣ କହନ୍ତୁ ।

ତୋ ବାପାଙ୍କର ଅଜ୍ଞତରେ, ସାହାଯ୍ୟ ତ ଦୂରର କଥା, ମୋ ନିକଟକୁ ଆଉ ଚିପିପଡ଼ି ମଧ୍ୟ ଦେବୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ବିପ୍ରଚରଣ ରୁମାଲରେ ଆଖି ପୋଛି କହିଲେ, ତାଙ୍କୁ କୌଣସି କଥା ଅଛପା ରହେ ନାହିଁ ।

କିଏ ଲେଖେ ।

ମୁଁ ନିଜେ । ସେ ମୋତେ ଚିଠିଲେଖି ପରୁରନ୍ତି, ତୁ ମୋ ନିକଟକୁ ଚିଠି ଦେଇ ଥିଲୁ କି ନାହିଁ, ମୋ ପାଖକୁ ଟଙ୍କା ପଠାଇ ଥିଲୁ କି ନାହିଁ ।

ଆପଣ ନାହିଁ କରି ପଠାନ୍ତି ନାହିଁ ?

ବାଃ, ବେଶ୍ ତ, ପାଠ ପଢ଼ିବାର ଏହାହିଁ ଲଭ ? ବଡ଼ଭାଇଙ୍କୁ ମିଛ କହି ଠକାଇବା ଅପେକ୍ଷା ପାଠ ନ ପଢ଼ିବା ସହସ୍ର ଗୁଣେ ଭଲ ।

କିଛି ସମୟ ଚୁପ୍ ରହି ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ପିଠିରେ ହାତ ମାରି କହିଲେ, ଟଙ୍କା ଅଭାବରୁ ଫାଇନାଲ ଦେଇପାରି ନ ଥିଲି । ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟାସ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ତୁ ଛାଡ଼ିବ ଟଙ୍କା ପଠାଇଥିଲୁ । ଯେଉଁଦିନ ତୋର ଟଙ୍କା ପାଇଲୁ, ତାର ପୂର୍ବଦିନ ଭାଇଙ୍କର ଚିଠି ପାଇଥିଲୁ । ତୋର ଟଙ୍କା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେତକ ଭାଇଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲି ।

ସାଧୁଚରଣ ରାଗିଯାଇ କହିଲେ, କାହିଁକି ବାପାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ ? ମୋ ଟଙ୍କା ମୋତେ ଫେରାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ ?

ମୁହଁ ସଜି ହୋଇ ଆସୁଥିବାରୁ ବିପ୍ରଚରଣ ପୁରୁଷର ଚେର ଲେଉଟି ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ, ସେ ପୂର୍ବଦିନ କହିଲେ, କାରଣ ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ

ତୋର ଯଦି ହଜାର ଟଙ୍କା ମୁଁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ, ତୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଦୁଃଖିତ ହେବୁ ନାହିଁ କି ରାଗିବୁ ନାହିଁ । ହୁଏତ ସେ କଥା । ଏଥର ଭଲ ପୁରା ଅସିଲୁନି, ତୋର ସ୍ବାଧୀନତାଟିକ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବେ ବୋଲି । ପରେ ଦେଖିବୁ ।

ସାଧୁଚରଣ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଆପଣ ତେବେ ଫେଲ୍ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ନା ! ଛର କେଇଟା ଟଙ୍କା ପାଇଁ ବର୍ଷଗୋଟାଏ ଲୋକସାନ୍ । ଧାର ଉଧାର କରି ଚଳାଇ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ତ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ମୁଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାକରି ବିଫଳ ହେଲି । ଆରେ ବାବୁ, ଯାହାର ଅନାବଶ୍ୟକ, ଲୋକେ ତାକୁହିଁ ଧାର ଦେବାକୁ ଆଗଭର ହୁଅନ୍ତି । ଯାହାର ପ୍ରକୃତରେ ଆଭାବ, ବିନା ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଆଶାରେ ତାକୁ କିଏ କାହିଁକି ପରୁରବ ? ଆଉ ଅଧିକା ପାଠ ଦରକାର ନାହିଁ । ଯଦେକଦେ ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଯାଇଛି, ସେହି ତେର ।

ଆପଣ କଲେଜରେ ଆଉ ପଢ଼ିବେ ନାହିଁ ?

ଉପାୟ ?

କରିବେ କଅଣ ?

ତାହାହିଁ ତ ମୋର ଭବନା ! ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଗୋଟାଏ କରିବାକୁ ହେବ । କଲକତା ଆର୍ଟସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । କଟକ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଶତବିଦ୍ୟା ପଢ଼ିବାକୁ ଆରବର୍ଷ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲରସିପ୍ ଦେବ ବୋଲି ଶୁଣୁଛି । ଚେଷ୍ଟା କରୁ କରୁ ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହା ଥିବ ହେବ, ଆଉ କଅଣ କରିବା ?

“ଭରତବର୍ଷରେ ସଙ୍ଗଦାହ” ବୋଲି ଯେଉଁ ଚିନ୍ତା ଦେଇଥିଲେ, ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ତମଜାର ହୋଇଥିଲା । କାହିଁକି, ଏହି ବର୍ଷ କଲକତା ଯାଉ ନାହାନ୍ତି ? ବୁଆରେ ଆହୁର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ହସାଇ ଲଭ କଅଣ ? ଟଙ୍କା ମୁଁ ଦେବି, ନଇଲେ ବାପା ଦେବେ ।

ହସି ହସି ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ଯଦି ତୁ ଦେଉ, ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିବି ନାହିଁ । ଯଦି ଭଲ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ଏହି ବର୍ଷ କିଆଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ କହିଲେ ମୁଁ କଲକତା ଯାଇପାରେ । ଏହିପରି କଥୋପକଥନ ହୋଇ ଉଭୟେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବାର ଦେଖି ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ତୁ ବସାକୁ ଯା, ମୁଁ ଆସିଛି ବୋଲି ଭଲ ଜାଣିଲେ କଅଣ ଭବି ପାରନ୍ତି ।

ସାଧୁଚରଣ ପ୍ରତିବାଦ ନ କରି ଦୁଃଖରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ବିଦାୟ ନେବା ପୂର୍ବରୁ ଦୁଇକଣଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଲୋଚକାର୍ଦ୍ଦ ହେଲା । କାହାର ପାଟି ପିଟିଲା ନାହିଁ ।

ବସା ଆଗରେ ପହଞ୍ଚି ସ'ଧୁ ଦେଖିଲେ, ଦାଣ୍ଡରେ ଖଣ୍ଡେ ମସିଣା ଉପରେ ଯିବା ବସି ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅତି ଗୁପ୍ତରେ କଥା କଥା ହେଉଛନ୍ତି । ନିଲଟଣି ଦୂରେଇ ହୋଇ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଭିତର ପାଖ କବାଟକୁ ଦରଅଉଜା କରି ବୋଉ ନାକ ଦେଖାଇ ବସି କଥୋପକଥନ ସବୁ ଶୁଣୁଛନ୍ତି । ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସରକୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ କଥା ପଦେ ଅପେ କହି ଦେଉଛନ୍ତି । ସର ନିକଟରେ ନାହିଁ । ସେ ବୋଧହୁଏ ସାଧୁଚରଣର ପତା ଘରେ ବହୁପତ୍ର ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟି କରୁଥିବା ।

ଶବ୍ଦ ହେବ ବୋଲି ସାଧୁଚରଣ ଗୋଟିରୁ ଯୋତା କାଢି ବାଁ ହାତରେ ଧରିଲେ । ନିକଟରେ ହାତଦେଇ ନିଶ୍ଚିତରେ ପିତାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖ ଦେଇ ଚାଲି ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ଅଭୟଚରଣ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଆଜ୍ଞାସୂଚକ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ସାଧୁ ! ଏତେବେଳେ ଯାଏ କୁଆଡ଼େ ଥିଲୁ ? ଖୁଁ, ଏମିତି ତମର ପଡ଼ାପଡ଼ି ସବୁ, ନା ? ଜାଣିଲେ ନା ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ, ପିଲାଟା ନିହାତି ବଗିଡ଼ିଗଲା । ଖୁଁ— ଗାରବ ହେଲେ । ପୁନଃ ର ନିମ୍ନସ୍ଥ ଲୁଗା ତାଲିକାରେ ମନ ନିବେଶ କଲେ । ସୁବିଧା ସମୟ ରୁଟି ସାଧୁ ଶୁଭ ମନରେ ଯାଇ ଭିତରପାଖ କବାଟ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଭୟରେ ଗୋଟାଛୁଏଁ ଅରୁଛନ୍ତି ।

ପିତା ମୁଣ୍ଡ ଟେକି କହିଲେ, ଖୁଁ, ରୁଝିଲେନା ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ, ପିଲାଟାକୁ ତାଙ୍କ ମା ଝରପ କରିଦେଲେ । ଏକେ ତ ନାନା ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁ ସାଧୁକୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଗୋଟାଏ ବସାରେ ରଖିବାକୁ ହୋଇଛି । ଏଥିନେଇ ତ କମ୍ ଖରଚ ହୁଏ । ବସାଭଡ଼ା ଦଶଟଙ୍କା । ପୂଜାହାରୀ ଚାକରଙ୍କ ଦରମା ସମେତ ଟଙ୍କା, ଏମିତି ଏମିତି ହୋଇ ମାସକୁ ମାସ ଗାଏମୋଟ ଟଙ୍କା/ ମୋତେ ତା ପାଖକୁ ପଠାଇବାକୁ ହୁଏ । ବେଳେ ବେଳେ ଲୁଗାପଟା, ଯାହା ଖରଚ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ପଠାଯାଏ । ତଥାପି ବାବୁଙ୍କୁ ନିଅଣ୍ଟ ପଡ଼େ ଯେ ଗୁପ୍ତରେ ମାଆଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲି ଲେଖି ଅଧିକ ଟଙ୍କା ମଗାଇ ଆଣନ୍ତି । ଖୁଁ, ସେ ଫେର୍ କଥାଟା ଟଙ୍କାଏ ଦି ଟଙ୍କା ? ଶହ ପରୁଣ କହି ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? ମୁଁ ଦେଖୁଛି ବେ-ମୁରବୀ ହୋଇଗଲା । ଗଲା, ସେ ବଗିଡ଼ିଲା । ଆଉ ହବାର କଥା ନୁହେଁ—କହି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ହଲାଇ ଗୋଟିଏ ଘାସ ନିଶ୍ଵାସ ହୁଡ଼ିଲେ । ତଳୁ ଲୁଗା ତାଲିକାଟି ଟେକି କହିଲେ, ନା କଥା କହୁଛନ୍ତି ?

ରସାନନ୍ଦ ଅଭୟଚରଣଙ୍କ କଥାକୁ ସମର୍ଥନ କରି ଚାଟିଆ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ହଁ, ତା ନୁହେଁ କଥା । ପିଲାଙ୍କ ହାତରେ ଟଙ୍କା ପଇସା ପଡ଼ିଲେ ଯାହା ହେବାର କଥା ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ହୋଇଛି । ଯେତେହେଲେ, ଇସ୍ତୁଆ ପିଲା ନା ? ବିନା ମୁରବିରେ ବଗିଡ଼ିଯିବାର ତ କଥା ।

ଖୁଁ, କହନ୍ତୁ, କହନ୍ତୁ, ତାଙ୍କ ମାଆଙ୍କୁ କହନ୍ତୁ । ପୁଅପୁଅଗୀ ହୋଇଛନ୍ତି-
 ଯେ ! ହଁ ହଁ, ବନା ଗାଈଁନରେ କୁଆଡ଼େ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ି ପରବେ ନାହିଁ ।
 ସେଥି ପାଇଁ ଧରି ବାନ୍ଧି କରି ଜଣକୁ ଗାଈଁନ କରି ଦେଇଛି ଯେ ସେଥିରୁ
 କେଉଁ ଲଭ ? ଗାଈଁନ ଆଅନ୍ତି ଠାଏ, ପିଲା ରହିଲା ଠାଏ ।

ସାଧୁ ସବୁ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଘରୁ ବାହାର ଗଲେ ।
 ଲୋକ ମା ଅଭିମାନ କରି କହିଲେ, କହିବୁଟି ଲୋ ସର, ସେ ସବୁବେଳେ ମୋ
 ମୁଣ୍ଡରେ ଦୋଷପାକ କାହିଁକି ଲଦି ଦିଅନ୍ତି ? ଆଗୋ, ମୁଁ କେଉଁଠୁ ଟଙ୍କା ପାଇବି
 ଯେ ପଠାଇବି ? ମତେ କଅଣ ଶହ ପରୁଣ କେବେ ଦେଇ ଆଅକି ଦେହଁକି ?

ମୋର ଦବା କିଛି ଦରକାର ପଡ଼େ ନାହିଁ । ବୁଝିଲି ନା ରସାନନ୍ଦ
 ବାବୁ, ମୁଁ ବାବତ ବାବତ କରି ହାତବାକ୍ସର ଭଲ ଭଲ ଜାଗାରେ ଟଙ୍କା ପୁଡ଼ା
 ବାନ୍ଧି ରଖିଥାଏ । ବାଉଁଳା ମଣିଷ ତ ମୁଁ, ଅକସ୍ମାତ୍ କେଉଁଠି ଯଦି ଚାହିଁ ଛାଡ଼ି
 ଗଲି ତ,—ଛଡ଼ି, ସେ ସବୁ ଘରୋଇ କଥା, କହିଲେ ଲୋକନିନ୍ଦା । କିଛି ସମୟ ଚୁପ୍
 ରହି କହିଲେ, ନା, ନା, ଆପଣ ମନକଷ୍ଟ କଲେ କି ? ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ପର ବୋଲି
 ଭବେ ନାହିଁ । ମୋ ଘର କଥା ଯିଏ, ଆପଣଙ୍କ ଘର କଥା ଯିଏ । ଖୁଁ, ବାକ୍ସ
 ଖୋଲି ହସାବ ମିଳେଇ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ଯେଉଁ ବାବତରୁ ଦେଖ, ଟଙ୍କାଏ
 ମସାଏ ଅମେଳ ନ ଖାଇ ନ ଯାଏ ।

କହିବୁଟି ଲୋ ସର, ଏଥୁରେ ମୋର କୋଉ ଦୋଷ ? ମତେ କଅଣ-
 ଚୋରଣୀ କରି ପାଇଲି କି ? ଆଗୋ, ତମେ ତ ବାଉଁଳା ମଣିଷ, ଭୁଲରେ
 କାହାକୁ ଟଙ୍କା ଦେଇ ହସାବରେ ମନେ କଲେ ଲେଖି ନ ଥିବ କି ହସାବ କରୁ
 କରୁ କେଉଁଠି ବାଉଁଳା ଧରିଯିବ । ଯିଏ ଯାହା କରୁ ସବୁ ତ ମୁଁ । ମୋତାଦେଇ
 ଉଠି ଗୁଲିଗଲେ ।

ମଲର ଝମ୍ ଝମ୍ ଶୁଣି ଅଭୟରେଣ ବୁଝି ପାରିଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ବରକୁ ହୋଇ
 ଉଠି ଗଲେଣି । ମନରେ ତାଙ୍କର ହୋଧର ମାନ୍ଦାଟା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରବଳ
 ହୋଇ ଉଠିଲା । ମାତ୍ର ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଯେ
 ଜବାବଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏହି ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରି ମନରେ ଭୟ ହେଲା । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ
 ବିଷୟରେ ରସାନନ୍ଦଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଧାରଣା ଜନ୍ମାଇ ଦେଇଥିଲେ, ସେତକ
 ମୂଲୋପାଟନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ସେ କହିଲେ, ବୁଝିଲେ ନା ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ, ଘର କରି ଚଳିବାକୁ
 ହେଲେ ସ୍ବାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ବେଳେ ବେଳେ ଟଙ୍କାଏ ଖଟ ଖାଟ ଲାଗି ଥାଏ ।
 ସଂସାରରେ କାହା ଘରେ ଏପରି ନ ହୁଏ କହନ୍ତୁ ଭଲ । ବିଷୟ ନ ଥିଲେ ହାତ
 ପରିହାସରେ ହେଲେ ପଦେ ଅଧେ ଝଗଡ଼ା ନ ଲାଗିଲେ ଘରକର ଗାଁ ସୁନ୍ଦର ହୁଏ

ନାହିଁ । ଖୁଁ, ଯେତେହେଲେ ସାଧୁ ବୋଉ ପରି ଲୋକ ! କପାଳ ଅନ୍ଧା, ସବୁ କପାଳ । ଏମିତି ହସାବ ଲୋକ । ଏଗୁର ସବୁ ଅମ ଘରୋଇ କଥା । ତଥାପି, ଅପଣ ତ ପର ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି । ସାଧୁବୋଉ ମୋ ଘରେ ଗୋଡ଼ ନ ଦେଇଥିଲେ ଅବସ୍ଥା ବାରଣ୍ଡା ଦି କଡ଼ା ହୁଅନ୍ତାଣି ।

ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ ସ୍ଵରକୁ ପ୍ରସ୍ତମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟେକି କହିଲେ, ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ । ଦେଖିଲି ତ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ! ଯେମିତି ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତ ସେମିତି ସବୁେଇ ।

ହସି ହସି ଅଭୟଚରଣ କହିଲେ, ହଁ, ସାଧୁବୋଉ ମୋ ବାଉଁଶ କଥା ଯାହା କହିଲେ, ସେତକ ହେଉଛି ଥଣ୍ଡା । ଆଉ ଆଉ କଥାରେ କେବେ କେମିତି ପଛେ ବାଉଁଶ ଧରୁଥିବ, ସେତ ଅଲଗା କଥା, ହସାବ ବିତାବରେ, ଖୁଁ, କଡ଼ା ଟାଣି ଛଡ଼ି ଯିବ ନାହିଁ । ଯେତେହେଲେ କରଣ ବଜା, ନା କଅଣ କହୁଛନ୍ତି ? ମହାଜନା କାରବାରରେ ଖାତକ ବଳ ଇ ଯିବେ ? ହଁ—ନା !

କୁଆଡ଼ୁ ? ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ରସାନନ୍ଦ ଭିତର ଦେଲେ ।

ସାଧୁକୁ ପୁରୀରେ ନ ରଖି କଟକ ପଠାଇ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି ? ଶୁଣିଛି, ସେଠି ଭଲ ପଡ଼ାପଡ଼ି ହୁଏ ।

ହୁଏ । ତେବେ କଥା ହେଉଛି, ଜାଗା ଭଲ ନୁହେଁ, ଜଳବାୟୁ ଖରାପ । ଜାଣିଲେ ନା ରସାନନ୍ଦବାବୁ, କଟକ ଭଲ ଜାଗାରେ ଏକୂଟିଆ ଛଡ଼ିବାକୁ ମୋର ଡର । ପିଲାଟା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ।

ଏ ବର୍ଷ ନ ହେଲେ, ଆଉ ବର୍ଷ ତ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? କହି ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ ପାନଥାଳିଆରୁ ଟିକିଏ ଗୁଆ ନେଇ ପାଟିରେ ପକାଇଲେ ।

ଅଭୟଚରଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ପାନ ସରି ଗଲଣି ପରା ? କୋମଳ ସ୍ଵରରେ ଡାକିଲେ, ଆଲୋ ସର, ପାନ ଦି ଖଣ୍ଡି ଆଇଁଲୁ ମା । ରସାନନ୍ଦଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ କହିଲେ, ରାମ ରାମ, କଲେଜରେ ଛଡ଼ିବ, ସେ କଥା ମତେ କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏତିକିରେ ଶେଷ, ଏତିକିରେ ଶେଷ । ବିପ୍ରାଟାକୁ କଲେଜରେ ପଢ଼ାଇ ମୁଁ ସବ୍ୟସାଚୀ ହେବାକୁ ବସିଛି । ସାଧୁଆକୁ ଛଡ଼ିଲେ ଅମ କଥା ଶେଷ ହୋଇଯିବ ।

ହଁ, ତା ବି ସତ କଥା ନୁହେଁ କି ? କଲେଜରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା ପଢ଼ାଇବା କଅଣ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ? ଆଗ ବାବୁଆନକୁ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଉ ଯୋଗାଉ—କହୁ କହୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ।

ଅଭୟଚରଣ ଆହୁରି ଥରେ ଡାକିଲେ, ଆଲୋ ସର, ଦି ଖଣ୍ଡି ପାନ ଆଣି ଉଲ୍ଲ ମା । ଗୁଁଃ, ଏହି ଦେଖୁନାହାନ୍ତି ବିପାଟାକୁ । ମୁଁ ଅଞ୍ଚ ସେଟାକୁ ପାରବ ନାହିଁ । ଏତିକି କହି ଅଭୟଚରଣ ହସାବ କାଗଜ ଖଣ୍ଡି ପାଞ୍ଜି ଭିତରେ ରଖି ଖଜା

ଭିତରକୁ ଉଠିଗଲେ । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ ବସି ବସି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଗଲେଣି—
ତଥାପି ଅଭୟଚରଣଙ୍କର ଦେଖା ନାହିଁ । ବଅଣ କରିବେ ? ନ କହୁ
ଗୁଲିଯିବାଟା ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ଏଥର ଅଭୟଚରଣଙ୍କ ପରି ଲୋକ । ଟିକିଏ
କଥାରେ ବିଚିତ୍ରଯାଇ ମୁହଁ ନଦି ବସିବା ଅଭ୍ୟାସ ପିଲାଦିନୁ ତାଙ୍କର ଅଛି ।
ରସାନନ୍ଦବାବୁ ଅଗତ୍ୟା ମନ ବଦଳାଇବାକୁ ପାଞ୍ଜି ଖଣ୍ଡି ଧରି ଅନ୍ୟମନସ୍କ
ଭାବରେ ପତର ଓଲଟାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ଅଭୟଚରଣ ପୁଣି ଅସି ମଣିଷା ଉପରେ ବସିଲେ ।
କାଳୁକୁ ଆଉଜି ତେଜା ପକାଇ ବସି, ଦକ୍ଷିଣ ପାଦରେ ବାମହସ୍ତ ଘଣ୍ଟଘଣ୍ଟ,
ମୁକୁଟକୁ ହସି କହିଲେ, ବୁଝିଲେ ନା ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ, କି କଥାଟାଏ ବା କହିଦେଲ
ଯେ ସାଧୁବୋଉ ଏଥିକି ଛଳ କରି ବସିଥିଲେ । ଆରେ, ମୁଁ ତ ବାଉଁଶ ମଣିଷ,
କହୁ କହୁ କେଉଁଠି କେମିତି ବାଉଁଶ ଧରିବି, ତାକୁ ଫେରୁ ଥୁଆର ଦେବ କିଏ ?
ଶୁଁ, କହୁଛନ୍ତି, ଯାହାପାଇଁ ତା ଆଗରେ ମୋର ନିନ୍ଦା କରୁଛ । ଆରେ,
ରସାନନ୍ଦ ତ ଆଉ କିଏ ନୁହନ୍ତି, ସେ ଘରର ଲୋକ । ଏ କଥା କଣ ମାଲମେ
ବୁଝିବେ ?

ଏହି ସମୟରେ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ କାତ ଥାଳିଆରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଭଙ୍ଗାପାଳ
ନେଇ ସର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ! ଦଶ ଏଗାର ବରଷର ଝିଅ, ପିଲାଳିଆ ବୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧ
ନାହିଁ । ବାଁହାତରେ ଗୋଟିଏ ରବର କଣ୍ଢେଇ ଚିପି ଧରିଛି । ସରର ଉପସ୍ଥିତିରେ
ଦାଣ୍ଡଘରେ ଆନନ୍ଦର ଲହରୀ ଖେଳିଗଲା । ରସାନନ୍ଦ ଏବଂ ଅଭୟ ଚରଣ
ଅଗ୍ରହର ସହିତ ତାକୁ ଅନାଇଲେ । ସର ପାଳ ଥାଳିଆ ବିଛଣା ଉପରେ ରଖି
ଫେରିଯିବାକୁ ବସିବାରୁ ଅଭୟଚରଣ କୋମଳ ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲେ, ଆଉ
ହାତରେ ସେଇଟା କଅଣ କି ମା ? ଭୟରେ ବାଳିକାର ମୁହଁ ଫିକା ପଡ଼ିଗଲା ।
ସେ ଖେଳଣାଟିକୁ ଲୁଚାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁ କରୁ ଟିକିଏ ଯୋରରେ ଚିପି
ହୋଇ କେଁ କରି ଶବ୍ଦ କଲା । ଅଭୟଚରଣ ଲୁଚୁଥିଲା ହୋଇ କହିଲେ,
ଦେଖେଁ ଦେଖେଁ ।

ସର ଖେଳଣାଟି ବାପାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଭୟରେ ଘରୁ
ବାହାରଗଲା । ଅଭୟଚରଣ ଯେତେ ଡାକିଲେ ଆଉ ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ଅଭୟଚରଣ
ଖେଳଣାଟିକୁ ଓଲଟୁ ପାଲଟୁ କରି ବାରମ୍ବାର ଦେଖିଲେ । ଦି ଗୁରୁଥର ଚପାଚପି
କରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଶୁଁ, କହୁଛୁ ପରା, ସାଧୁଆଟା ଏକାଥରେ ବିଚିତ୍ର
ଗଲା । କିରେ ବାବା, ପରସା ଖରଚ କଲେ କଅଣ ଭାଇସ୍ନେହ ଜଣା ପଡ଼େ,
ନୋହଲେ ନାହିଁ । ଛିଃ, ଛିଃ, ଗୁରୁ ଗଣ୍ଡା କି ପାଞ୍ଚ ଗଣ୍ଡା 'ପିଲାପା ଖର୍ଚ୍ଚ' କରି
ଯେ ବଜାରରୁ ଏଇଟା କିଣି ଆଣିଛି, କାହିଁକି ଭଲ କହିଲେ? କିଛି ସମୟ ରୁପ
ରହି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲେ, ହବାର କଥା ନୁହେଁ, ହବାର କଥା ନୁହେଁ ।

ରସାନନ୍ଦ ଖେଳଣାଟି ଅଭୟଚରଣଙ୍କ ହାତରୁ ନେଇ ପରୀକ୍ଷା କରି କହିଲେ, ନା, ନା, ସାଧୁର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଏହି ମୁଁ ବଜାରରୁ କିଣି ତାକୁ ଦେଇଛି । ଆଜି, ଆସନ୍ତା ସିନା ବଡ଼ ଲୋକ, ମୋର ଯେତକ ସସ ମୁଁ ସେତକରେ ସ୍ନେହ ଦେଖାଇଲି ।

ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଅଭିମାନ ଆଁ କଥାରେ ଅଭୟଚରଣ ଅପ୍ରତିହତ ହୋଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ କହିଲେ, ତେବେ, ଜିନିଷଟା ମଦ ନୁହେଁ । ଗୁରୁ ଛଅଶାର କାମ କଅଣ ହୋଇ ନାହିଁ କହୁଛନ୍ତି ? ଦିଟକା ଦେଲେ ଭଲ ଏଠି କିଏ ବନେଇ ପାରବ ? ଯେତେହେଲେ ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ ପସ ! ଗୋରୁ ହାତ ନ ଲାଗିଲେ କି ଏପରି ପଦାର୍ଥ ସହଜରେ ହୁଅନ୍ତା ! ଓହୋ, ଧନ୍ୟ ସେ ଗୋରୁ ଜାତି । ନୋହଲେ କି ବାଦ ବହୁତ ଏକା ଘାଟରେ ପାଣି ପିଆନ୍ତା ! ଖୁଁ,—ଏ ବି ଭାଙ୍ଗିବାର ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ । ରବର କି ନା, ରଖି ଜାଣିଲେ ସାତପୁରୁଷ ଯାଏ ସେମିତି ବିରକ୍ତଥୁବ ।

ରସାନନ୍ଦ ଗରବ ରହିଲେ । ସେ ଜାଣନ୍ତି କଣ୍ଢେଇଟି ଜାପାନ ତିଆରି ତାଙ୍କର ମନ ଅସ୍ଥିର ହେଲା । ଘରେ ତେଣେ ଏକା । ପୁଅ ସହର । ହାତେ ମାସି ଗୁଣ୍ଡକରେ ଚାଲିଲେ ବି ବିପଦ ଛଡ଼ ନାହିଁ । ବାର ଜାଗାରୁ ବାର ଲୋକ ଆସି ସହରରେ ପଶନ୍ତି । ଦିନ ଦି ପଡ଼ରେ, ଯେଉଁଠି ଭକ୍ତ ମାଗି ଆସି ଘନେ ପଶୁଛନ୍ତି ରାତିରେ କେଉଁ ଠିକଣା । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ମନ ଦକ୍ ଦକ୍ ହେଲା । ଘରେ ତେଣେ ଏକୁଟିଆ ଅନେଇ ବସିଥିବେ । ସେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ କହିଲେ, ରାତି ଆଠଟା ହେବଣି, ମୁଁ ଆସୁଛି ।

ଅଭୟଚରଣ କହିଲେ, ହଁ ଯିବେ ତ ତେବେ ଅସଲ ଯେଉଁ ବିଷୟ ନେଇ ଆପଣଙ୍କୁ ଡକେଇଥିଲା ସେ ବିଷୟର କିଛି ମୀମାଂସା ହେଲା ନାହିଁ ।

କେଉଁ ବିଷୟ କହନ୍ତୁ ?

ଅଭୟଚରଣ ଚିନ୍ତା କରି ଆଗ୍ରହର ସହଜ ପଚାରିଲେ, ଆପଣ ଔଷଧ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି ନା ? ଦିନୁଦିନ ତ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ବଡ଼ ଖରାପ ହୋଇ ଗଲାଣି । ପୂର୍ବ ଚେହେରାର କାଣିଗୁଏ ନାହିଁ । ଖୁଁ,—ଫୁଲି ଦେଲେ ଟଳ ପଡ଼ିବା ଆପଣଙ୍କ ପସନ୍ଦ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ପିଲାଦିନର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ, ମନରେ ଯେତକ ଦୁଃଖ ହୁଏ, ସେତକ ଆନନ୍ଦ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ, ନିମାପଡ଼ା ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ସିଏ ଦେଖେ କହେ, ଦି ଭଲ । ସେ କଥା ଆଜି ଆଉ.....

ଔଷଧ ଖାଇବା କଥା ପଚାରିଲେ ? ଯେତେ ଯୁଆଡ଼ ଖାଇଲେ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ଆଉ ଔଷଧପତ୍ର କିଛି ଖାଉ ନାହିଁ । କବିରାଜମାନେ କେହି

ମୋର ଏ ରୋଗ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମିଛରେ ପଇସା ଖରଚ କରି ଲାଭ କଣ ? ଯାହା ହେବାର ହେବ କହୁ ରସାନନ୍ଦ ବିଦ୍ରୁପ କରି ହସି ପକାଇଲେ । ବିଦ୍ରୁପ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଓ ଭାଗ୍ୟ ଲମ୍ବରେ । ମନୁଷ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଏକାଥରେ ହତାଶ ହେଲେ, ଦୁଃଖକୁ ହସି ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ହସ ହିଁ ତାର ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ସାନ୍ତ୍ବନା ।

ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଅଭୟଚରଣ କହିଲେ, ନା, ହତାଶ-ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଚେଷ୍ଟା କରୁ କରୁ ଯାହା ହେବ । ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତୁ । ପିଲାଦିନର କଥା, ଆମ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଦେଖି, ଆଉ ପିଲାଏ ଶିଶୁରେ ଜଳ ପୋଡ଼ି...।

ଆଉ ଚେଷ୍ଟା କଅଣ ? ଚେଁ ଚେଁ ସ୍ଵରରେ ରସାନନ୍ଦ କହିଲେ, ଚେଷ୍ଟାର ବାହାରକୁ ସବୁ ଗଲଣି । ଏଥର ହାତରେ ଧନ ଥିଲେ ତ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ? ମଠରେ ମୋହରରଗିରି କରି ଟଙ୍କା କୋଡ଼ିଏ ପଟଣକୁ ସୁଗ୍ରା ପରି ସହରରେ ଚଳିବାକୁ ଦି ଦି ଜଣ, ପେଟକୁ ନିଅନ୍ତୁ । ଔଷଧ ଖାଇବାକୁ କାତ କାହିଁ ? ଛଡ଼ନ୍ତୁ ମୋର ଆଶା । ଏଣିକି ଶେଷ ତଳବ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ସତ କହୁଛି ଅଭୟ ବାବୁ, ସେଥିକି ମୋର ଭୟ ନାହିଁ । ଯେବେ ହେଲେ ତ ଦିନେ ମରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ରସାନନ୍ଦ ହସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ମୃତ୍ୟୁର ନାମଟି ନିଜ ଭୁଣ୍ଡରେ ଉଠାଇବା କରି, ନିଜେ ଭୟରେ କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲେ । ତାଙ୍କର କୋଟରଗତ ଚକ୍ରପାନ୍ତ ଆଦ୍ର ହୋଇ ଆସିଲା । ପାଟିରେ ଖଣ୍ଡେ ପାନ ଗୁଞ୍ଜି କହିଲେ, ବାପା ଯାହା କମାଇ ଯାଇଥିଲେ, ନିଜ ଅମଳରେ ସେ ସବୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ମଲା ପରେ ବି ଗାଁର ଘରଡ଼କୁ ଖଣ୍ଡି ବିକି ଦେଖା ସୁଝିବାକୁ ହେଲା ।

ପିଲାଦିନର କଥା ଆମ ଦିନିକି ଯିଏ ଦେଖୁଥିଲା, କହୁଥିଲା ରଜା ଘରର ପିଲା । ସତେ, ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟ କଣ ? ଆମ ବାପେ ମଲାବେଳକୁ ଦଶ ପନ୍ଦର ହଜାର ଦେଶା କରି ଯାଇଥିଲେ । ଖୁଁ, ମରିବାର ଦିନ ପନ୍ଦରଟା ନ ଯାଉଣୁ ମହାଜନ ସବୁ ଏକମୁଟି ହୋଇ ଆସି ହାଜର । ମାସକ ଭିତରେ ସମ୍ପତ୍ତି ବିକି କରି ଦେଶା ନ ସୁଝିବା ଯାଏ ବାର ସହସ୍ର ନାହିଁ । ଏତେ କରି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ଲୋକନିନ୍ଦା, କଅଣ କହୁବ ? ଆରେ, ଆଜି ସିନା ମହାଜନା କରି ହାତରେ ଗୁରପଇସା ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଥିଲା କଅଣ ? ପେଟରେ ଓଦାକନା ଦେଇ ଗୁରପଇସା ସହ ରଖିବୁ । ତହିଁରେ ଯୁକ୍ତି ନାହିଁ । ଶୁଣିଲେ କାନରେ ମଣିଷ ହାତ ଦେବ । ଏକା ଦେଖିଲ ସାଧୁବୋଉ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଟିଏ ତ, ତାଙ୍କର ପାଇଁ ସବୁ ।

ଅଭୟଚରଣ କେଜାଣି କାହାକୁ ସନ୍ଦେହ କରି ପଦାକୁ ଅନାଇଲେ । ପରେ ଗଲା ସଫା କରି କହିଲେ, ନା ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ, ବିନା ଔଷଧରେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଛି ଶୁଣିଲେ । ଅପଣଙ୍କ ମନକୁ ଯଦି ପାଏ ତ, ... ଅପଣ କିଛି ଭାବିବେ ନାହିଁ ତ ? ...

କହନ୍ତୁ ।

ସାଧୁବୋଉ କହୁ ପଠାଇଛନ୍ତି, ସାଧୁର ଏଠି ଭାରି ଅସୁବିଧା ହେଉଛି । ପିଲାଟା ନିଦ୍ରାଦି ବେମୁରବ୍ୟା ହୋଇ ବସିଛି ଯାଉଛି । ସେ କଅଣ ଏକା ମୋଅର, ଅପଣଙ୍କର କିଛି ନୁହେଁ ? ପଇସା ହାତରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଯାହାକୁ ମନ ତାକୁ ଦେଇ ଦେଉଛି । ସେ ଭାରି ଦୟାଳୁ କି ନା ? ପରର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିପାରେ ନାହିଁ । ଶୁଣ—ତା ଦୟାକୁ ଆମେ ଫେର ପାର ଉଠିଲେ ହୁଏ ।

କେତେବେଳୁ ସାଧୁବୋଉ ଆସି କବାଟ ପାଖରେ ନୋଅ ଦେଖାଇ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ବାମୀଙ୍କର କଥା ଶେଷ ହେଲାବେଳେ ସେ କହିଲେ, କହିବୁଟି ଲୋ ସର, ରୁଲିପଣା ପୁଝାଗ ଟୋକାଟା ତାକୁ କଅଣ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଛି କେଜାଣି, ପୁଅର କଣ୍ଟା ଦୋହଲିଲଣି ଆସି । ମା ମାଉସୀଙ୍କ ହାତରୁ ପାଣି ମନ୍ଦାଏ ପିଇଲେ ପିଲାଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତି !

ସ୍ବାମୀ କଥା ଅଭୟଚରଣଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲା । ସେ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲେ, ଖୁଁ, ବୁଝିଲେ ନା ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ, ସାଧୁ ବୋଉଙ୍କୁ ନେଇ ମୋ ଘର । ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଏମିତି ଠିକ୍ କଥା କହନ୍ତି ଯେ... । ବାକ୍ୟର ବାକି ଅଂଶଟା ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡହଲାଇ ହିଁ ସମାପ୍ତ କଲା ।

ମୋତା ଦେଇ କହିଲେ, କହିବୁଟି ଲୋ ସର, ପିଲାଟାକୁ ଅପଣମାନଙ୍କ ଭରସାରେ ସିନା ବିଦେଶରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛି, ଘରେ ଥାଇ ମୁଁ ଖାଲି କୁଆଖାଇ ବିଲେଇ ପରି ହେଉଥାଏ । ଆଜି ଦେହମୁଣ୍ଡ ହେଲେ ପାଖରେ କିଏ ଅଛି ଯେ ଟିକିଏ ପରୁରବ ?

ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ନିରୁତ୍ତର ଦେଖି ଅଭୟଚରଣ କହିଲେ, ମୋ ଇଚ୍ଛା, ମାସକୁ ତିରିଶି ଟଙ୍କା ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ମନଅନ୍ତର କରିଦେବି । ବୃଥାରେ ଦି ଦିଟା ପରକୁ ପୋଷି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଘରଟାଏ ଭଡ଼ା କରିବା ବି ଗୋଟାଏ ଅଧିକା ବୋଝ, ନା କଅଣ କହୁଛନ୍ତି ?

ଅଭୟଚରଣଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିପାରି ରସାନନ୍ଦ ଗୁମ୍‌ମାର ବସି ଚକ୍ରା କଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସାଧୁଚରଣ ପାଖରେ ରହିଲେ ଯେ ଦୁଇ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଟଙ୍କା କୋଡ଼ିଏ ପଚାଶଟା ପାଇଁ ଦିନ ଦଶନ୍ଧାରୁ ରାତି ଦଶଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗପ ଖଟଣି । ବେଳେ ବେଳେ ରାତି ଅଧ ହୋଇଯାଏ ଫେରୁ

ଫେରୁ । ସାଧୁଚରଣ ପରି ସୁସ୍ୱଭାବ ଓ ସଜ୍ଜନ ହିଁ ପାଖରେ ଥିଲେ ଘରକଥା ନେଇ ତାଙ୍କୁ ବଣେଷ ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଟିକାଏ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ପାରିବେ । ଏକେତ ବାଲ୍ୟବନ୍ଧୁ, ତହିଁରେ ପୁଣି ଅଭ୍ୟୁତ୍ତରଣଙ୍କ ପରି ଲୋକ ଓ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜେ ଅନୁରୋଧ କରୁଛନ୍ତି । ମୋହବତ୍ ଭାଙ୍ଗିବେ କିପରି ? ତଥାପି, ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମତାମତ ନ ରୁହେଁ ସାରା ଜବାବ ଦେବା ଅନ୍ୟାୟ ।

ସେ କଥାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ବଞ୍ଚାଇ କହିଲେ, ବଡ଼ଘରର ପିଲା, ଅସଫରେ ପିଲାଦିନୁ ବଢ଼ି ଆସିଛନ୍ତି । ଗରିବଘରେ ରହିଲେ କାଲେ କେତେ ରକମର ଅସୁବିଧା ହେବ, ଏଇ ନେଇ ମୋର ଡର ।

ପରିହାସ କରି କଥାଟାକୁ ଉପରେ ଉପରେ ଉଠେଇ ଦେବାକୁ ଅଭ୍ୟୁତ୍ତରଣ ଉତ୍ତରରେ ଦୁସି ଦୁସି କହିଲେ, ଝୁଁ, ଆଉ ତେମେ କଅଣ ଛୋଟ ଘରର ପିଲା ନା ? ନିମାପଡ଼ାରେ ପାଠ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ତମ ପଛରେ ପରା ପାଞ୍ଚଟା ପିଲା ଗୋଡ଼ାଉଥିଲେ ?

ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କଥା ଶେଷ ହେଲାବେଳେ ମୋତାଦେଇ କହିଲେ, କହିବୁଟି ଲୋ ସର, ହଉ ହେଲା, ଅସୁବିଧା ହେଲେ ହେବ । ଘରକରି ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ତ ଲାଗିଛି । ପେଟପଣି, କି ଶାଗମାଛ ଯାହାହେଉ, ସେଥିରେ ମୋର ରାଜି । ସାଧୁ ମୋର ପେଟପାଣିରେ ସନ୍ତୋଷ । ତମ କଥାରେ ଥିଲେ ତା ଚିନ୍ତା ମୋତେ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ସେ ତ ଯେମିତି ନିଶ୍ଚୟ ସୁଧାର ପିଲା ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକା କଅଣ କହିବି ।

ହଉ ହେଲା, ଆପଣଙ୍କ କଥାରୁ ମୁଁ ବାହାର ନୁହେଁ ।

ତେବେ... !

ତେବେ ଆଉ କଅଣ ? କହିବୁଟି ଲୋ ସର, ତୋ ମଉସା ଯଦି ରାଜି ହେଲେ ତ ଆଉ ଥାଏ କଅଣ ? କାଲି ସାଧୁକୁ ନେଇ ତା ମାଉସୀ ପାଖରେ ମୁଁ ନିଜେ ସିପି ଦେଇ ଆସିବି । ମୋତାଦେଇ ଖଜା ଭିତରକୁ ଗଲେ । ରାତି ଅଧିକ ହେବାର ଦେଖି ରସାନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

୩

ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାର କିଛି ସମୟ ପରେ ବିପ୍ରଚରଣ ଆସି ଦାଣ୍ଡ ଦରଜାରେ ହାତ ମାରିଲେ । ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ନେଇ, ସହରର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ପରାସ୍ତପରି କରି ନର୍ଦ୍ଦେନ୍ଦ୍ର ପୋଖରୀ କୋଣରେ ସେ ଗୋଟିଏ ବସା ଠିକଣା କଲେ । ବସାଟି ବେଶ୍ ଖୋଲା । ପିଲାପିଲି ଦୁନିଆଁ ଅଲୋଶରେ ସେ କେହି ଚଳି ପାରିବେ । ଭଡ଼ା ମାସକୁ ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା । ବନ୍ଧୁଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏତକ

କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସେ ଅଭି ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପାଖରେ ଆଉ ସରକୁ ନ ଦେଖି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଛଟପଟ ହେଲା । ଶିବ ପ୍ରସାଦ ବାବୁଙ୍କର ବାରଣ ନ ମାନି ସେ ଧାଇଁ ଆସିଲେ ।

ଦାଣ୍ଡ କବାଟରେ ହାତ ମାରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କବାଟ ଖୋଲିଗଲା । ସେ ଅତି ସନ୍ତୁର୍ଣ୍ଣରେ ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ପଢ଼ାଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସାଧୁଚରଣ ଚଉକରେ ବସି ଟେବୁଲ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ କଅଣ ଏଣୁ ତେଣୁ ବହି ରଖି ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ଏପରି ମନ ଦେଇ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ଯେ ଘର ଭିତରକୁ କିଏ କେତେବେଳେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଛି, ସେ ଅତି ତାଙ୍କର ମୋଟେ ନଜର ନାହିଁ ପରା । ବିପ୍ରଚରଣ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଡାକିଲେ, ସାଧୁ— ।

ସାଧୁ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଦେଖି ଉଠି ଠିଆହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅସ୍ବର୍ଣ୍ଣର ସହିତ କହିଲେ, ଦାଦା, ହଠାତ୍ ଏତେ ରାତିରେ ?

ବିପ୍ରଚରଣ ସ୍ବଭବସୁଲଭ ହସଟିଏ ହସି କହିଲେ, ମୋର ମନ ଅସୁ ହେଲା ନାହିଁ । ପାଖରେ ସମସ୍ତେ ଅଛନ୍ତି, ଦେଖା ନ କରି କେମିତି ଚାଲିଯିବ କହିଲା ? ଭଲ କାହାନ୍ତି ?

ସେ ଘରେ ବସି ସନ୍ଧ୍ୟା କରୁଛନ୍ତି ।

ରାତି ଦଶଟାରେ ?

କଅଣ କରବେ ? ରସାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲା କରୁ କରୁ ଖେଳି ହୋଇଗଲା । ଦାଦା, ଆସଣ ଯାହା କହୁଥିଲେ ସବୁ ସତ । ମୋତେ ଏଣିକି ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ବାପା କହିଛନ୍ତି ଟଙ୍କା ପଇସା ଏଣିକି ରସାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ନାମରେ ଆସିବ ।

ଭଲ ହେଲା । ସେଥିରେ ତୋଝର ଯତି କଅଣ ? ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ହେଲା । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ରହ, କି ହଷ୍ଟେଲରେ ରହ, ଏଥିରେ ତୋଝର ଆପତ୍ତି କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଭଉଁଜ ବୋଉ ଆଉ ସର କାହାନ୍ତି ?

ବୋଉ ରୋଷଘରେ, ଏ କଅଣ ସର, କହି ସାଧୁଚରଣ ଟେବୁଲ ଆର ପାଖକୁ ହାତ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ସ୍ଥାନଟି ଅକାରୁଆ ହୋଇ ଥିବାରୁ ସର ଖଣ୍ଡେ ସପ ପକାଇ ଟେବୁଲ ସେପାଖେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଛି । ବିପ୍ରଚରଣ ନିଲଟଣଟି ଟେବୁଲ କରକୁ ଘୁଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ଦେଖିଲେ, ସତକୁ ସତ ସର । ଦରଫୁଟା ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟିରେ କେଜାଣି କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ମଣା ବସି ରକ୍ତ ପିଉଛନ୍ତି । ବିପ୍ରଚରଣ ମଣାକୁ ଘଉଡ଼ି ଦେଇ ପାଖରେ ବସିଲେ । କଥାଳରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ଡାକିଲେ, ମାମି, ମାମି—

ସର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛଡ଼ି କଡ଼ି ମୋଡ଼ିଲା । ନିଶ୍ୱାସ ନିଅଅଣା କରି ପୁରୁଷକୁ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ବିପ୍ରରେଣ ଲେଉଟକରେ ଚପୁ ଛଳଛଳ କରି ତାର ନିଦ୍ରା କପାଳ ଚମୁନ କଲେ । ବାମ ହାତରେ ମଣା ତଡ଼ୁ ତଡ଼ୁ କହିଲେ, ସାଧୁ, ମୋର କଳିକତା ଯିବା ଠିକ୍ ହେଲା । ବୋଧହୁଏ କାଲି ପହଞ୍ଚିବି ଏନ ଅଡ଼କୁ ଯିବି ।

ପ୍ରୀତି ହୋଇ ସାଧୁଚରଣ ପହଞ୍ଚିଲେ, ଖାଇପେଣ୍ଡ ପାଇଲେ ? ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପରା କହୁଥିଲେ—

ନା, ଖାଇପେଣ୍ଡ ପାଇ ନାହିଁ । ଶିବପ୍ରସାଦ ବାବୁ ମୋତେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ପଠାଉଛନ୍ତି ।

ସେ କିଏ ?

ଶିବପ୍ରସାଦ ବାବୁ ଯୋନପୁରର ଜଣେ ଜମିଦାର । ସେ ଅଧୁନିକ ରୁଚି ସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକ । ମୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଅଳଙ୍କ ଦେଖି ସେ ତାଙ୍କ ମନକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଛନ୍ତି ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ । ଏପରି ସୁଦର ଲୋକ ।

ସାଧୁଚରଣ ସ୍ତବ୍ଧ ରୁଟି ପାରିଲେ ନାହିଁ, ଶିବପ୍ରସାଦ ବାବୁ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଜଣେ ବାହାରିଆ ଲୋକକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ କାହିଁକି ପ୍ରସ୍ତୁତ । କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧିର ଅଭିଳାଷ ନ ଥିଲେ ଲୋକେ ଏତେ ପରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟ ହୁଅନ୍ତି, ଏପରି ଧାରଣା ଅଖିବା ମୂର୍ଖତାର କଥା । ଲୋକେ ନିଜ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ନେଇ ପାଗଳ । ପରର ଉନ୍ନତି ଦେଖିଲେ ଅଖିରେ ନିଆଁ ଘୁଳା ମାଡ଼ିଲା । ପରି ଲାଗେ । ଏତେ ବଡ଼ ଦେଶରେ ଏତେ ଧନୀ, ମହାଜନ ଅଛନ୍ତି, ଏତେ ରାଜା ମହାରାଜା ଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ଲୋକଙ୍କର ଦୁଃଖ ଫେରୁନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦଙ୍କର ଦକ୍ଷତା, ଶିକ୍ଷାଭାବରେ ପେଟକ୍ପାଳାରେ ଆପେ ଆପେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଯକ୍ଷକ ପରି ଟଙ୍କା ଗଦା କରି କିମ୍ବା ବୁଆ ଦେଶଭ୍ରମଣ କରି ପଦ ଲେଉଟରେ ରାଜାମାନେ ବିଦେଶରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ଯାଉଛନ୍ତି, ଘର ଭିତରକୁ ଦେଖୁଛି କିଏ ? ଶିବପ୍ରସାଦ ବାବୁ ଯେ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଦୃଢ଼ହୃଦୟ, ଏ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦିଗ୍ଧାନ ହୋଇ ସାଧୁଚରଣ ପହଞ୍ଚିଲେ, କେଉଁ ସତ୍ତ୍ୱରେ ସେ ଟଙ୍କା ଦେବେ ? ଧାର ?

ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର ହେଲା । ସେ ଭାବି ଭାବି କହିଲେ, ବୋଧହୁଏ ସେହିପରି କିଛି । ତେବେ ମୁଁ ଠିକ୍ କହୁ ପାରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ଦେବେ ନିଶ୍ଚୟ । କହୁ କହୁ ସବୁକୁ ଟିକିଏ ହଲାଇ ଦେଇ ତାଙ୍କଲେ, ମାମି, ମାମିଲେ... .. ।

ସର ରକ୍ତମୋଡ଼ ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁହଁଲା । ଦାଦାକୁ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଅବାକ୍ ହେଲା । କେଜାଣି କାହିଁକି ଅଭିମାନ କରି ଟିକିଏ ହସିଦେଇ ପୁଣି ଆଖି ବୁଜିଲା । ବିପ୍ରଚରଣ ସରର ପ୍ରକୃତ ଭଲକରି ଜାଣନ୍ତି । ସେ ବୁଝି ପାରିଲେ, ସରର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲଣି, ମାତ୍ର ଲଜରେ, ଅଭିମାନରେ ମିଛଟାରେ ଆଖିବୁଜି ପଡ଼ିଛି । ସେ କିଛି ନ କହି ଭୁନିହୋଇ ବସି ରହିଲେ ।

ସରର ସବୁ ସ୍ନେହ, ସବୁ ଆଦର ତାର ଦାଦି ପାଖରେ । ବାପାକୁ ସେ ଭୟ କରେ । ଯେତେ ଆଦର କରି ଡାକିଲେ ପାଖକୁ ନ ଯାଇ ଲୁଚି ପଳାଏ । ଭାଇ ତ ସବୁବେଳେ ଚିଡ଼ିଚିଡ଼ି ହେଉଥାନ୍ତି । ସର ଉପରେ ତାଙ୍କର ଅହନ୍ତ । ଖଣ୍ଡେ ଭଲଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲେ, କି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଗହଣା ନାଈଲେ, ଭାଇ କେତେ କଣ କହି ଚିଡ଼ାନ୍ତି । ଟିକିଏ ଭଲକରି ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଖାଲି ଗାରୁ ଗାରୁ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ମାଇକିନିଆଁ ହିଅପୁଡ଼ା ତାଙ୍କୁ ବିଷ ପରି ଲାଗନ୍ତି । ଏତେ ଘୃଣା ! ଏକା ବିପ୍ରଦା, ସବୁ ପ୍ରକାର ଅଳି ତାଙ୍କର ପାଖରେ—କଥା କହ, ଛବି ଦେ, ମୋତେ କାଖା ଇତ୍ୟାଦି ।

ସବୁ କଥା ସାଧ୍ୟମତେ ବିପ୍ରଦାଦି ପିଲଦନ୍ତୁ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ମାନ ଅଭିମାନରେ, ରାଗ ରୋଷରେ, କିମ୍ବା ଗେହ୍ଲାରେ ସର ତାଙ୍କୁ କେତେ ମାରେ । ସେ ସବୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ସହି ବିନିମୟରେ ଗେହ୍ଲା କରନ୍ତି । ମାମି ମାମି ଡାକି କେତେ ଗୋଲାଈ ହୁଅନ୍ତି । କିଏ କେଉଁଠି ସରକୁ ପଦେ କଟୁକଥା କହିଲେ ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗୁଲିଆସେ ଦାଦା ପାଖକୁ । ଦାଦା ତାକୁ କୋଡ଼ରେ ବସାଇ ବୁଝାସୁଝା କରନ୍ତି, ମାଡ଼ ସହନ୍ତି ।

ଏହି ସମୟରେ ମୋତା ଦେଇ ଆସି ଡାକିଲେ, ସାଧୁ, ସରକୁ ଉଠାଇ ଆସ ଖାଇବ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଉଠି ଭ୍ରାତୃଜାୟାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ମୋତାଦେଇ ଅସମୟରେ ଦେବରଞ୍ଜ ଦେଖି କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଘୃଣାରେ ତାଙ୍କର ମୁଖ ବିକୃତ ହେଲା । ଅନ୍ତରର ଭାବ ଗୋପନ କରି, ସେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଜୀବ ଶୁଖିଲା ହସ ବଳାଜାରରେ ଟାଣି ଆଣି କହିଲେ, ତମେ କେତେବେଳେ ବିପ୍ର ?

ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଟିକିଏ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ କହିଲେ, ଆଗୋ, ଏ ବିପ୍ର ଆସିଛନ୍ତି ମଂ-ଅ ।

ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ଚୁହଁ କହିଲେ—ସାଧୁଆ, ଭ୍ରତଗୁଡ଼ା ପରା ତେଣେ ଶୁଖିଗଲା ? ସର କାଲି—?

ସର ଧଡ଼ପିନ୍ଧି ହୋଇ ଉଠିବସି କହିଲା, ବୋଉ ମୁଁ ଦାଦା ସଙ୍ଗେ ବସିବି ।

ମୋତା ଦେଇ ବୁଝିମ ହୋଧ ଦେଖାଇ ଧମକ ଦେଇ କହିଲେ, ମଲ୍ଲ-ମୋର ଦାଦସୁଅଣୀ ! କଲେ ଆସୁଛୁ, ପୂଜାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଉଛ ବାଢ଼ିଲୁଣି । ସର କହିଲା, ନାହିଁ ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ—ଯାଅ ।

ମୋତା ଦେଇ ଏଥର ସତକୁ ସତ ରାଗିଯାଇ ଘର ଭିତରକୁ ଚମକ ଆସିଲେ । କହିଲେ, ଖୁମାଣ,—ଏଁ ଲେ, ଏଇଦିନୁ ଖୁମାଣ । ଗୁଲ ଗୁଲ, ତ ଗୋଇଠାରେ ତୋ ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗିଦେବ; କୋଉ ଦାଦି ଲୋ ପିଠିରେ ପଡ଼ିବ ରହ ।

ସର ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଭୟରେ ବିପ୍ରଚରଣକୁ ବୁଲାଇ ଧରିଲା । ବିପ୍ରଚରଣ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେଟନରେ ବାଲିକାକୁ କୋଳକରି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । ମୋତା ଦେଇଙ୍କର ରାଗ ଶାନ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ, ସେ ବାଲିକାର ହାତଧରି ଘୋଷାଡ଼ୁ ଘୋଷାଡ଼ୁ କହିଲେ, ଛଡ଼, ଚାଲିଯିବି ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗେ । ବିପ୍ରଚରଣ ଭ୍ରାତୃଜାୟାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେଇ ବୁଲି ପଡ଼ିଲେ । ମୋତା ଦେଇ ଆହୁରି ରାଗି; ମଲ୍ଲ ଝମ୍ ଝମ୍ କରି ଘରୁ ବାହାର ଯାଉଁ ଯାଉଁ କହିଲେ, ହୁଆକୁ ବିପ ମୁହଁଦେଇ ଖରାପ କରିଦେଲେ । ଆଗୋ, ଏଇଥିରେ କଣ ଝିଆସି ସେହୁ ଜଣାପଡ଼େ ? ମଲ୍ଲମୋର ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଭ୍ରାତୃଜାୟାଙ୍କର ହୋଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ! ସେ ବୁଝିଛନ୍ତି, ଭାଉଜବୋଉ ତାଙ୍କ ଉପରେ ରାଗ କଲେ ରାଗଟା ସୁଝାନ୍ତି ସର ଉପରେ । ତାଙ୍କ ଉପରେ ସେ ବିନା କାରଣରେ ହୋଧ କରନ୍ତି । ମିଛଟାରେ ହେଲେ ସବୁଦିନ ରବେଇ ଖବେଇ ହୁଅନ୍ତି । କଥାରେ କହନ୍ତି—“ଯିଏ ଯାହାକୁ ଦେଖି ନ ପାରେ, ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଭୁଲୁଣି ମାରେ ।” ସେ ସବୁକଥା ଭୁଲି, ସରକୁ ହୃଦୟରେ ଚାକି ଧରିଲେ । ତା କାନ ପାଖେ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲେ, ମାମି, ଯା, ଖାଇବୁ । ବୋଉ ପରା ରାଗିଲୁଣି ?

ଦାଦାକୁ ଦେଖିଲେ ସରର ଅବାଧତାର ମାତ୍ରା ବଢ଼ିଯାଏ । ସେ ଗେଞ୍ଜେଇ ଗେଞ୍ଜେଇ କହିଲା, ନାହିଁ, ମୁଁ ତୋ ସଙ୍ଗେ ବସିବି । କିନ୍ତୁ ପଣ ଚିନ୍ତାକରି ବିପ୍ରଚରଣ ଆହୁରି ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ କହିଲେ, ମୋ ଦେହ ଆଜି ଭଲ ନାହିଁ ।

ଦାଦାର ପିଠିରେ ଗୁମୁଜା ମାରି ସର କହିଲା, ତୁ ପରା ବୁଝାଉଛ ମିଛ କହୁ ନାହିଁ । ? ସେଦିନ କହୁଥିଲୁ ମୁଁ ତୋ ବୋଉ ବୋଲି । ହଁ ଦାଦା, ତୁ ମୋ ପୁଅ । ନଇଲେ ମୁଁ ତୋ ଝିଅ ହେବି, ଏଁ ?

ଆଉ ଘରୁ ଅଭୟଚରଣ ଡାକିଲେ, ବିପ୍ର, ଲାଅନ୍ତୁ ଧଇଲା ।

ବିପ୍ରଚରଣ ସରକୁ କାଶରୁ ଓଢ଼ାଇ ଆଉ ଘରକୁ ଗଲେ ।

ବସ୍ତ୍ର ଭାଙ୍ଗିବାର ପାଦଧୂଳି ଗ୍ରହଣ କରି କାନ୍ଦୁଛୁ ଅଭିଜିତ ଠିଆହେଲେ । ତଳକୁ ଅନାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରାକଳେ, ଆଜି କିପରି ଭବରେ କଥାଭାଷା କରିବେ । ଭାଉଜବୋଉ ମୁହଁ ଲଦି ବର୍ଷେ ଗୁଆ ଭାଙ୍ଗିଛନ୍ତି । ଅଭୟଚରଣ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ଗୋଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ଅନାଇଁ ଅନାଇଁ କହିଲେ, କହୋ, ଆଜିକାଲି ତମେ ସ୍ବରାଜ ହେଲଣି ପରା । ଖୁଁ, ବାପ ଅଜାଙ୍କ ନାଁ ପକାଇବ ! ବେଶ୍ ବେଶ୍, ବୁଝିଲି ନା ସାଧୁବୋଉ, ଆମ ବିପ ଏଥର ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଶରୁ ତଡ଼ିବେ ! ହାଃ-ହାଃ-ହାଃ, ଏହିକ୍ଷଣି କଅଣ ସବୁ ହଜିବ ?

ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା, ନା, କହିନାହିଁ । କଲେଜରେ ନାଁ ଲେଖା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଟଙ୍କା ଅଭାବରୁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇପାରିଲି ନାହିଁ । କଟକରେ ବର୍ଷ ବିରକ୍ତ ଲାଗିଲୁ.....

ପୁରୀ ଗୁଲିଆସିଛି ହାଣ୍ଡା ! ଖାଇବାକୁ ? ଭଲ ଭଲ ! ହଁ, ମୁଁ ଶୁଣୁଛି, ତୁ ମୋର ବାର ନିନ୍ଦାକରି ବଜୁବାଜିବଙ୍କ ଆଗରେ କହୁଛୁ । ଏ ନେଇ ଆମ ମନରେ ଭାରି କଷ୍ଟ, ନା କଅଣ କହୁଛୁ ସାଧୁବୋଉ ? ଏଡ଼େଟିରୁ ଏଡ଼େଟିଏ କଲି । ମୋର ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାକରି ମାସକୁ ମାସ ପାଞ୍ଚ ବୋଲି ଠିକ୍ ନାହିଁ ଦଶ ବୋଲି ଠିକ୍ ନାହିଁ, ଟଙ୍କା ପଠାଇ, ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲି, ତଥାପି ବାରଲେକଙ୍କ ଆଗରେ ମୋର ନିନ୍ଦା କରୁଛୁ ? ଖୁଁ, ହଇରେ, ବାପେ ମଲ୍ଲବେଳକୁ ତୁ ଥିଲୁ କେଉଁଠି ? ସମସ୍ତ ବାଡ଼ି ବିକି ଦେଶୀ ପତ୍ର ପୁଣି ସାରିଲା ବେଳକୁ ଦିଉଁଲି ତୋକ ଚଳିବାକୁ ବି ଘରେ ଦାନା ନାହିଁ । କରେ କଅଣ ? ଏକା ତୋତ୍ତର ଏଇ ଭାଉଜବୋଉ, ଯେ ପୁଅ, ସେ ଦିଅର, ଏପରି ପ୍ରଭେଦ ସେ ମରିବେ ପଛେ କରିବେ ନାହିଁ । ତଥାପି ଯା ତା ଆଗରେ ତାଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଗାଇ ହେଉଛୁ ?

ଭାଇ, ମୁଁ ତ କାହା ଆଗେ କିଛି କହୁନାହିଁ ।

ଖୁଁ, ତୁ ଏବେ ନ ମାନବୁ, ସେଥିକି କାହା ଗୁରୁ । ମୁଁ ନିଜେ ଶୁଣିଛି । ତୋ ଭାଉଜବୋଉ କେତେଥର ଶୁଣିଛନ୍ତି । ତୁ ଯାହାଙ୍କୁ ବିଶ୍ଵାସରେ କହୁ ସେହିମାନେ ଆସି କହନ୍ତି । ହଇରେ, ତୁ ପାଠ ଛାଡ଼ିଲୁ, ମୁଁ ସେଥିକି କଅଣ କରିବ ? ମୋର ବଳ ପାଉଥିଲୁ ପଢ଼ାଉଥିଲୁ, ବଳ ନ ପାଇଲା ନ ପଢ଼ାଇଲି ।

ଭାଇ, ମୁଁ ଶପଥ କରି କହିପାରେ, ଆପଣଙ୍କର ନିନ୍ଦା କି ଭାଉଜବୋଉଙ୍କର ନିନ୍ଦାକରି ଅଜିଯାଏ କାହା ଆଗରେ ମୁଁ କହୁନାହିଁ ।

ସ୍ବରାଜ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଦେବାଦେବୀ କିଛି ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ଯିଏ ସରକାରକୁ ନ ମାନେ, ସିଏ ଲଅଣ ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ମାନୁଥିବ ଯେ ଶପଥଟା ବୁଝି କଥା ହୋଇଗଲା !

ବିପ୍ରଚରଣ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ମିଥ୍ୟା ନିନ୍ଦା ସେ ସହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କରୁ କରୁ ହୋଇ କନ୍ଦ କହିଲେ, ମୋର କଥାରେ ଅପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ।

ମୋତା ଦେଉ ପାନରେ ଦୁନ ଲଗାଉ ଲଗାଉ କହିଲେ, ଆମେ ସବୁ ତା ଦେଲେ କଅଣ ମିଛୁଆ, ବିପ ?

ବିପ୍ରଚରଣ ଲୁହ ପୋଛି କହିଲେ, ଅପଣଙ୍କୁ ମିଛୁଆ କହିଲେ ମୋର ପାପ ହେବ ଭାଉଜବୋଉ । ଯିଏ ଆସି ମୋ ନାମରେ ଲଗାଇ କରୁ କହିଛି, ସେମାନେ ମିଛୁଆ ।

ମୋତା ଦେଉ ଚଷ୍ଟରୁ ଲେତକ ଗଡ଼ାଇ ଆଣି ପୋଛୁ ପୋଛୁ ହସି ହସି କହିଲେ, ଏକା ସତ୍ୟ ତମେ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଏଥର କାନ୍ଦ ବନ୍ଦକରି ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରରେ ଭାଇଙ୍କୁ କହିଲେ, ଭାଇ, ମୋ ଦେହରେ ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ବ୍ୟତୀତ ନିନ୍ଦା କରୁନି ନାହିଁ । ଏତେ ଦିନକେ ଅପଣଙ୍କ ଆଗରେ ମୁଁ ମୋର ମନ ଖୋଲି କହୁଛି, ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ । ଲୋକେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅପଣଙ୍କର ନିନ୍ଦାକରି ମୋ ଆଗରେ କହନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ କାନ ନ ଦେଇ, ବରଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୋଧେ, ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଅପଣଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରି କହେ । ତଥାପି ଦୋଷ ମୋର ?

ଅଭୟଚରଣଙ୍କର ମୁହଁ କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଟିକେ ଦବିଯାଇ କହିଲେ, ଶୁଁ, ଲୋକେ କରନ୍ତି ମୋ ନିନ୍ଦା, ହଇରେ, ଲୋକେ କରନ୍ତି ମୋ ନିନ୍ଦା ? କାଲି ହବ ନାହିଁ, କାଲି ହବନାହିଁ । ବୁଝିଲାନା ସାଧୁବୋଉ, ଲୋକେ ଯାହାର ଖାଅନ୍ତି ତାଅରି ନିନ୍ଦା କହି ବୁଲନ୍ତି । ହଇରେ, ତତେ ମଣିଷ କିଏ କଲ ? ଶୁଁ, ହଇରେ, କାହାଣେଇ ଅଜି ତୋଓର ଏ ଚତାଡ଼ ?

ମୋତା ଦେଉ କହିଲେ, ଆମେ ଆଉ କୋଉ ନିନ୍ଦା କାମଟା କରି ପକାଇଛୁ ଯେ, ତମେ ଅମର ପ୍ରଶଂସା କରି ଅଧିକା କରି ପକାଇଲ ? ତୁମ ଭାଇଙ୍କ ପରି ଖୋଲା ମଣିଷ କଳିକାଳରେ ଆଉ ଜଣେ କୋଉଁ ବାହାର କଲ । ହୁଅ ନା... ?

ତମ ଭାଉଜଙ୍କ ପରି ସ୍ନେହ ଲୋକ—ଅଭୟଚରଣ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ବାକ୍ୟଟି ଶେଷ କଲେ ।

ଅଭୟଚରଣ ପୁଣି କହିଲେ, ପତାପତି ତ ସରଲା, ଏବେ ଚାହିଁବା ବାକିର ଯୋଗ କ'ଣ ରୁଲୁଛି ନା ? ବସି ଖାଇଲେ ନପାବାଲି ସରେ । ଏଣିକି ମୁଁ ଅଭ ପାରିବି ନାହିଁ । ଶୁଁ, ପେଟରେ ଗୋଟିଏ କଥା ରଖି ମୁହଁରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବା ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ନୁହେଁ । ଏଥର ତମେ ତମର ବାଟ କାଟ । ଭାଇ ବୋଲି ଯଦି ସ୍ନେହ ଶରଧା ହୁଏ ବେଳେ ବେଳେ ପରୁରବ କି ନ ପରୁର ପର,

ମୋ ମନରେ କିଛି କଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ନା କଣ କହୁଛୁ ସାଧୁବୋଉ ? ମୁଁ ଆଉ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ମୋତା ଦେଉ ନିରୁତ୍ତର ରହିଲେ । ଭାଇଙ୍କର ମନକଥା ବୁଝି ବିପ୍ର କହିଲେ, ଆପଣ ମୋ ବିଷୟରେ ଏଣିକି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତୁ । ମୋ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଯାହା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବି ସେ ସବୁ ଆପଣଙ୍କର । ମୋତେ ଚିରଜୀବନ ରଖି କରିଛନ୍ତି ।

ମୋତା ଦେଉ ହସି ହସି କହିଲେ, ଆଉ ରାତି ବେଶି ହେଲାଣି । ଆସ ଖାଇବ । ଭାତ ତ କାଞ୍ଜିପାଣି ହେବଣି । ମୁଁ ଯାଏ, ଭାତ ବଢ଼ାଏ— ।

ମୋତା ଦେଉ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ଅଭୟଚରଣ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ନ କରି କହିଲେ, ଯାଅ, ଖାଅ ଯା ।

ବିପ୍ରଚରଣ ସେ ଘରୁ ବାହାର ଆସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସର ପିଆଦା ପରି ଲାଜ ପଛରେ ଲାଗିଲା । ତାର ସେହି ଗୋଟିଏ ଅଳ୍ପ, ମୁଁ ତୋ ସଙ୍ଗରେ ଖାଇବି । ବିପ୍ରଚରଣ ଆଉ ସବୁ କଥା ଭୁଲି ସରକୁ ଗେଲି କରି କହିଲେ, ମାମି, ମୁଁ ପରା ତୋ ପୁଅ ?

ସର କହିଲା, ହଁ ଅ— ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଧୀରେ ଧୀରେ ତା କାନ ପାଖରେ କହିଲେ, ମାମି ମ, ତୁ ଯେଉଁଠି ଘର କରିବୁ, ମୁଁ ତୋ ଘରକୁ ଯିବି ଯେ, ମୋତେ ଖୋଇଦେବୁ, ଏ—? ତୁ ପରା ମୋ ବୋଉ ?

ହଉ ଦାଦା, ମୁଁ କୋଉ ଦିନ ଘର କରିବି ?

ବିପ୍ରଚରଣ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତା ଦେଉ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମା ପୁଅଙ୍କର ମଧୁସୂକ୍ଷ୍ମରେ ବାଧାଦେଲେ । ସରର ହାତ ଧରି ଓଟାରି ନେଇ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଆ, ଗିଲିବୁ ।

ସର ନିଃସହାୟ ଲୋଚନରେ ଦାଦାକୁ ଚାହିଁ ରୋଷଘରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ।

ସାଧୁଚରଣ ଡାକିଲେ, ଦାଦା, ଶୁଣନ୍ତୁ— ।

ବିପ୍ର ପଡ଼ାଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରୁ ସାଧୁଚରଣ ବିନୀତ ହୋଇ କହିଲେ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଯାହା ଦେବି ନେବାକୁ ହେବ ।

ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ହଁ, ନେବି; କିନ୍ତୁ ଯାହା ଦେବୁ, ସେ ଯଦି ତୋ ନିଜର ଅର୍ଜିତ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ।

ସାଧୁଚରଣ କହିଲେ, ଯଦି ଶିବପ୍ରସାଦ ବାବୁ ଆପଣଙ୍କର ସହାୟ ନ ହୁଅନ୍ତି, କ'ଣ କରିବେ ?

ବିପ୍ରଚରଣ ତାହୁଁ କରି ହୁଏ ହୁଏ କହିଲେ, ମଣିଷର ଅଜ୍ଞପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
ବିକଳାଙ୍ଗ ନ ହେବାଯାଏ, ସେ ଯଦି ନିଜର ଭୃଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରି ନ ପାରେ,
ତେବେ ସେ ପଶୁ । ମୋତେ ବିଦାୟ ଦେ । ଶୁଣି ଅଧିକ ହେଉଛି ।

ଅଖିଆ ? ... ପୁଣି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ପଦତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ
କହିଲେ, ହଁ ଦାଦା ଅଖିଆ ଯାଆନ୍ତୁ । ସ୍ନେହଠାରୁ ଭେଜନ ବଡ଼ ହୁଏ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ଅଲଙ୍ଘନ କରି ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ନ ଜଣାଇ
ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

୪

କୋକିଳ ଅଲବୟସ୍ତା ବାଳକା । ଅନାଥୁଣୀ ହୋଇ ସେ ବାଟରେ
ବୁଲୁଥିଲା । ଆହା ବୋଲି ପଦେ କହିବାକୁ ତାର କେହି ନ ଥିଲେ । ଦୈବା
ଯୋଗ । ଦିନକର ଅନଦୃଷ୍ଟ ସେ ଆସି ଜଣେ ମାଉସୀଙ୍କ ହାତୁଡ଼େ ପଡ଼ିଲା ।

ଏହି ମାଉସୀ ଆଖି ଚିପିଚିପି ଦବନ୍ତୁ ଲୁହ କାଢ଼ି କୋକିଳର ସବୁ ଦୁଃଖ
ଶୁଣି ନିଜେ ସମଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ । କୋକିଳ ପିନ୍ଧିଥିବା ଛୁଣ୍ଟା ମଇଳା ଲୁଗାର
କାନିରେ ଦୟାବଦ୍ଧ ଝିଆରୀର ମୁହଁଟି ପୋଛି କହିଲେ, ଆହା ମା, ପିଲୁଦନ୍ତୁ
ନିଆଁ ଲଗା ଦଇବ ତୋତେ କେତେ ଦୁଃଖ ଦେଲା ! ହଉ, ଦୁଃଖ କରିଥିଲେ ସୁଖ
ମିଳେ । ନାଁ, ନାଁ, ଏଥର ଆଉ ତୋତେ ଏ ଘର ସେ ଘର ବୁଲିବାକୁ ମୁଁ ଛଡ଼ି
ଦେବି ନାହିଁ । ମୋର ପିଲା ପାଞ୍ଚୋଟି ଯେମିତି, ତୁ ବି ତାଙ୍କପରି ଜଣେ ସେମିତି ।

ଲୋକେ କହନ୍ତି, ମାଉସୀ ପିଲୁକୁଆବାଲା । ପିଲୁକୁଆଙ୍କ ନେଉଁର ସହ ନ
ପାରି ସେ ମନେ ମନେ କାହାକୁ ଖୋଜୁଥିଲେ । କସାଳକୁ ଆସି କୋକିଳ ଯୁଟିଲା ।
କୋକିଳ ମାସ ଗୋଟାକରେ ସବୁ ଠଉରାଇ ନେଲା । ବଜାର କରିବା, ବାସନ
ମାଜିବା, ପିଲୁକୁଆଙ୍କୁ କାଶ କରିବା, ବେଳ ପଡ଼ିଲେ ମାଉସୀଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଘଷିବା
ଇତ୍ୟାଦି ନାନାପ୍ରକାର ଘରକାମ ସେ କରେ । ମନରେ ଦୁଃଖ ନ ଥାଏ । ମୁହଁ
ସବୁବେଳେ ହସ ହସ । ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ । ବିନା କ୍ଷରଣରେ ମାଉସୀ ଗୃହପଦ କହି
ଗଲେ, କି ଗୁରୁମାଉଁ ମାରିଗଲେ, ସେ ଉଁ ଚୁଁ ନ ହୋଇ ସବୁ ସହ ଯାଉଥିଲା ।
ଦାଣ୍ଡଲେକେ ଅଲଗା ସ୍ନେହ ଦେଖାଇ ମାଉସୀଙ୍କୁ କଥାରେ କଥାରେ କିଛି କହିଲେ
କୋକିଳ ଆଗରୁ ହୋଇ ମୁହେଁ ମୁହେଁ କହିଦିଏ, ମୋ ମାଉସୀ ମତେ କହିଲା,
ତମର ସେଥିରେ ଥାଏ କଅଣ ? ସେ ଦିନ କୋକିଳର ଭାଗ୍ୟକୁ ମୁଁ ଏ ଭଲ ପଶାଳ
ମିଳେ; ନୋହୁଲେ ସବୁଦିନ ପରି ପିଲୁକୁଆଙ୍କ ଛଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଅଭାଗୀ ଭାତ ।
କାହିଁରେ କୋକିଳର ଆପଣ ନ ଥାଏ ।

ଘରେ ସେ ଦୁଇବର୍ଷ ଜାଳ ରହିଲା; ତଥାପି ତାର ଦୁଃଖ ଫେରିଲା ନାହିଁ ।
ମନରେ ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶା ପୋଷି ସେ ପୁରସର ଆନନ୍ଦରେ ସମୟ କଟାଉଥାଏ ।

ଭବିଷ୍ୟତ ଆସି ବର୍ତ୍ତମାନରେ ପରିଣତ ହେଲା । ମାଉସୀ କହିଲେ, ଏ, ବଢ଼ିଲା ଝିଅ. ପଥର ବୋଟ । ବଢ଼ିଲା ଝିଅର ନିଃଶ୍ୱାସ ନାଗସାପର ନିଃଶ୍ୱାସ । ମଉସା ପାହାଚି ଏ ଖୋକୁ ଖୋକୁ ନିଜେ ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ ଆସି ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ହେବ ବାହାଘର ହୋଇ ଯାଇଛି । ଦେଲା ନାହିଁ ହେଲା ପାରି । ବାହାଘରର ପରଦନଠାରୁ ମଉସା ମାଉସୀ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । କୋକିଲ ଦେଇଙ୍କର ମଲା ହଜିଲା ଖବର ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । କୋକିଲ ଦେଇ ସେଥିରେ ମନ ଦୁଃଖ କରିବେ କାହିଁକି ? ତାଙ୍କ ଜାଣିବାକୁ ତାଙ୍କର କେହି ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ହାତ ସେ ଧରିଥିଲେ, ତାଙ୍କ କଥା କହିଲେ ନ ସରେ । ତାଙ୍କୁ ବାର ମାସରେ ତେର ରୋଗ । ସେ ଅବା କରିବେ କଅଣ ? ନିଜ ସୁନା ଭେଣ୍ଟି ହେଲେ ଦୋଷ କାହାର ? ଏଥିରେ କୋକିଲ ଦେଇଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ବଦଳନ୍ତା କିପରି ? ଅବଶ୍ୟ ଘରର ସବୁ ଭର ତାଙ୍କ ଉପରେ । ମନ କଲେ, ଇଚ୍ଛା ମାଝି ଖାଇ ପିଇ ସେ ବେଶ ଭଲରେ ରହି ପାରନ୍ତେ । ମାଲପି ଜାତିର ଖାଇବା ପିଇବାଟା ବଡ଼କଥା ଦୁହେଁ । ଯୁବତୀମାନଙ୍କୁ ଯାହା ବଡ଼, କୋକିଲ ଦେଇଙ୍କର ସେହି କଥାଟିର ଅଭାବ । ପ୍ରାଣପଣେ ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ବେଳ ଜାଣି ଔଷଧ ଦେବା, ଖାଇବା ପିଇବା ଖବର ରାତିମତ ବୁଝିବା, ଘଣ୍ଟା ଆଉଁଷା କରିବା, ଏହିପରି କେତେ ପ୍ରକାର କାମ । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ ସକାଳୁ ଉଠି ସ୍ନାନ ଭୋଜନାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷକରି ଆଠଟା ବେଳକୁ ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡିଏ ଠୁଠୁଠୁ କରି ମଠକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଫେରୁ ଫେରୁ ପ୍ରାୟ ରାତି ଆଠଟା । କେବେ କେବେ ନଅଟା ବାଜିଯାଏ ।

ରସାନନ୍ଦ ମଠରେ ବେଳାଟିଏ ପ୍ରସନ୍ନ ସେବା କରନ୍ତି । ଏହି ସମୟତକ କୋକିଲ ଦେଇ ଏକୁଟିଆ କଟାନ୍ତି । କଅଣ କରିବେ ? ହସିକରି ପଦେକଥା କହିବାକୁ ସାଜସାଥୀ କେହି ନାହିଁ । ପୁରୀ ସହରରେ କଅଣ ସାଙ୍ଗସାଥୀର ଅଭାବ ? କହନ୍ତି ପରା, ବନ ପୋଡ଼ିଲେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ମନ ପୋଡ଼ିଲେ ଜାଣିବ କିଏ ? ନିଜ ଦୁଃଖକୁ ହାରିଗୁହାରି ନାହିଁ; ସାଙ୍ଗସାଥୀ ଖୋଜୁଛନ୍ତି କେଉଁଠୁ ? ରସାନନ୍ଦ ମଠକୁ ଗଲେ, କୋକିଲ ଦେଇ ଘର ଧନ୍ଦାରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀ ବୁଝୁଥୁ । ସେଥିକି ବା ଘରଧନ୍ଦା କଅଣ ଅଛି ? ତଥାପି ସମୟ କାଟିବାକୁ ହେବ । ବାସନ କୁସନ ମାଲିବା, ଘରକୁ ସାତଥର କରି ଓଲଟେବା, କୁଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ିଆଣି ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଡେଇ ଧୋଇବା, ନୋହୁଲା ବେଳକୁ ବୁଆରେ ହେଲେ ତାଳିମ୍ବ ଗଛ ମୂଳରେ ମନ୍ଦା ଖୋଳ ଲେଟା ଲେଟାକରି ପାଣି ତାଳିବା ଏଇ ତ କାମ ।

କାମରେ ମନ ଦେଲେ, ମନରେ ଦୁଃଖ ସନ୍ତାପ ପଶିବାକୁ ବେଳ ପାଏ ନାହିଁ । ଯେତେ ହେଲେ ସମୟ ଅଳ୍ପ ଯାଏ ନାହିଁ । ସତେ କି ଅଦତ୍ତ ସାଧୁବାବୁ ସେ କାହିଁ କାହିଁ ମାଡ଼ି ଉଠେ । କୋକିଲ ଦେଇ କରିବେ କଅଣ ? ପଶୁ ମପଡ଼

ଘରେ ଝରକା ପାଖରେ ଯେଉଁ ଖଟଟି ପଡ଼ିଥିଲା, ତାହାର ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ସପ୍ତମସିଣା ପକାଇ ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ନିଦ ବା ଭଗାରି ହୁଏ । ଏକର ସେକର ହୋଇ ଖଟ ଉପରେ ଛଟର ପଟର ହେବା ହିଁ ସାର ହୁଏ । ମନକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ ଆଖିକୁ ଖଣ୍ଡେ ପୁରୁଣା ମସିଆ ତଳିଆ ଦେହରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ନ୍ତି । ଆଖିରୁ ଲୁହଧାର ଗଡ଼ି ତଳିଆ ଭିଜିଯାଏ ।

ସେ ଉଠି ବସନ୍ତି । ଘଡ଼ିଏ କାଳ ଝରକାବାଟେ ବାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ପରି ଅନାଇ ରହନ୍ତି । ପୁରା ସହରର ଗୁମାସ୍ତା, ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦେଖି ଦିଦେଖି କେତେ ବା ଲୋକ ନ ଯାଉଛନ୍ତି ମାତ୍ର । ସେ କାହାକୁ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଖି ସିନା ଗୁଜପଥ ଉପରେ, ମନ ଯାଇ କେତେଥଡ଼େ ଭ୍ରମୁଥାଏ । ବରକ୍ଷ ହୋଇ ଖଟ ଉପରୁ ଉଠି ଆସନ୍ତି । ଦାର୍ଢ଼୍ୟତାଭରଣ ଖଣ୍ଡି କାନ୍ଦି ପୁଣି ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇ କ, ବ, ଚ କର ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନି ଚିହ୍ନି ପାଞ୍ଚ ଦଶପଦ ନ ପଢ଼ୁଣୁ ନିଦ ଆସେ ।

ଉଠିଲା ବେଳକୁ ଦିନ ଶେଷ । ନିଲଟଣକୁ ଭଲକରି ପୋଛି, କାତକୁ ଢଳିଥର କରି ଚୁନିଦେଇ ସଫାକରି ଶେଷକୁ ଲଗାନ୍ତି । ତା ପରେ କିଏବେ କଅଣ ? ପୁଣି ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଘର ପହଁରା ଇତ୍ୟାଦି । ପ୍ରାୟ ଗୁଡ଼ି ଆଠଟା ବେଳକୁ ରସାନନ୍ଦ ଅସି କବାଟରେ ହାତ ମାରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଖଣ୍ଡିକାଣ ଓ ବାଡ଼ି ଠକ୍ ଠକ୍ରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା ଅଛି । ଏହା କେବଳ କୋକିଲ ଦେଇକୁ ଜଣା । ରସାନନ୍ଦକୁ ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ହାତ ତଳେ ନାହିଁ । ଆଖିରୁ ଲୁହଧାର ବହେ । ମନକୁ ମନ କହନ୍ତି, ଆହା ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଏହାହିଁ ଥିଲା । ଆଉ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ନୀରବରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । ଗୋଡ଼ ହାତ ଧୋଇବା ପାଇଁ ପାଣି କାଢ଼ିଦେବା, ଔଷଧ ଖାଇବାକୁ ଦେବା ଓ ବଛଣା ପାରିବା ଇତ୍ୟାଦି କାମ ନୀରବରେ ସମାପ୍ତ ହୁଏ ।

ରସାନନ୍ଦ କିଛି ପଚାରିଲେ, କୋକିଲ ତାର ଠିକ୍ କରାବ ଆଉ ଧୀରେ ଆଉ କୋମଳ ସ୍ବରରେ ଦିଅନ୍ତି । ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟରେ 'କଥୋପକଥନ' ଅଲ୍ଲ ହୁଏ । ରସାନନ୍ଦ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ନିଲଟଣଟି ଆଜି ଉପରେ ରଖି କୋକିଲ ପଦସେବା କରିବାରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । ବାବୁଙ୍କର ଶୀର୍ଷ ଅଙ୍ଗ କେତେରଙ୍ଗତ ତସୁ ଓ ମଲ୍ଲନ ମୁଖ ଦେଖି କୋକିଲ କେତେ କଅଣ ଭାବନ୍ତି । ମଣିଷର ମନ, କେତେ ପାପ ହୁଏ । କୋକିଲ ଦେଇ ତମକି ଉଠନ୍ତି, ଦେଖନ୍ତି ସେ ପୂର୍ବପରି ଶୋଇ ଦୁଇଠୁ ମାରୁଛନ୍ତି । ଗୁଡ଼ି ଅଧ ହୁଏ । କୋକିଲ ଦେଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଖଟ ଉପରୁ ଉଠି ନିଲଟଣ କମାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସିମେଣ୍ଟ ଚଟାଣ ଉପରେ କାନ୍ଦି ପାର ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।

ରବିବାର ଦିନ ବାବୁ ଡେରିକରି ଯାଆନ୍ତି । ଅସିଲବେଳକୁ ଆସନ୍ତି ସହଳ । ଏହି ଦିନ ଅନନ୍ଦରେ ପଦେ ଅଧେ କଥାଭାଷା କରିବାକୁ ଫୁରସତ୍ ମିଳେ । ମାତ୍ର ଅନନ୍ଦଟା ଦୁଇ ତରଫରୁ ଦେଖାଣିଆଁ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ସୋହାଗା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ହସି କହନ୍ତି, ଦେଖ, ନିଜ ଦେହର ଯନ୍ତ୍ର ନିଅ, ଯିଏ ଦେଖିବ କହୁବ କଅଣ ? କୋକିଲ ସ୍ଥିତ ହସି କହନ୍ତି, ଆମେ ମାଇପି ଜାତି, ନିଜ ଦେହକୁ ଅନାହିଁ ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ଦେବତା ବୋଲି ଆମେ ମାନି ନେଉ ତାଙ୍କର ଦେହ ଭଲ ଥିଲେ, ଆମର ସବୁ ଭଲ ।

ରସାନନ୍ଦ କହନ୍ତି, ହଁ, ତା ନୁହେଁ କଅଣ, ତେବେ—ଚୈଁ ଚୈଁ ସ୍ଵରରେ କହନ୍ତି, କବିରାଜଙ୍କର ଏହି ନୂଆ ଔଷଧ ବେଶ ଭଲ; ଦଶଟଙ୍କା ନେଉଛୁ ପଛେ ଉପକାର ବେଶ ହେଉଛି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏ । ଦେହରେ ଜୋର ନ ଥିଲ ଟିକିଏ ଜୋର ହୋଇ ଆସୁଛି ।

ରସାନନ୍ଦ ଭଲକରି ଜାଣନ୍ତି କୌଣସି ଔଷଧରେ ତାଙ୍କର ଦେହ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ଦିନୁ ଦିନୁ ତାଙ୍କର ଦୈନିକ ଶକ୍ତି ଯିଏ ହେଉଛି । ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାନ୍ତୁନା ଦେବାକୁ ଓ ତାର ମନରେ ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିବାକୁ ସମୟ ସମୟରେ ଏପରି ଉତ୍ସାହିତ ନ କଲେ ନ ଚଲେ । କେଉଁ ସାହସରେ, କେଉଁ ଆଶାରେ, ସେ ତାଙ୍କର ଜୀବ, ଗୌରବତରଳ ମନ ଓ ଅଥୟ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ପ୍ରବୋଧ କରି ଅଟକାଇ ରଖିବେ ? ରକ୍ତମାଂସଧାରୀ ମଣିଷ ଦେହ ! କୋକିଲ ସ୍ଵାର୍ମୀଙ୍କ ମନରେ ଦମ୍ଭ ଦେଇ କହନ୍ତି, ବେଶ୍ ଔଷଧ, ଗତିମତ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କଲେ, ଅତି ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ଦେହ ଭଲ ହେଇଯିବ ଯେ ! ସେ ଜାଣନ୍ତି, ଭଲ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବରଂ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦିନୁଦିନ ଖରାପ ହେଉଛି ।

ସବୁବେଳେ ଚିନ୍ତା । ଅଗାଧ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ କଥା ଭାବି ସେ ଦୃଢ଼ାଣ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଗୁରୁଆଡ଼ ଅକାର ଦଶେ । ଦୁଇହଲରେ ଆଗକୁ ପଛକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଏ କଥା ମନକୁ ଆସିଲେ, ଗୋଡ଼ ହାତ ଲେଲ ନାହିଁ । ଦେହର ବେଶନୁଷ୍ଠାପ୍ରତି ସେ ହୁଅନ୍ତି ଅପରୂପୀ । କୌଣସିମତେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ମୁଁଠିଏ ଭୋଜନ ଓ ଲଢ଼ା ନିବାରଣ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଲୁଗା ହେଲେ ହେଲା । ବିଳାସ କଅଣ ସେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଦୈନିକ ଦିନେ ସେ ସଜଳ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଭାବନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ମୀଙ୍କ କଥା । ଏତେ ବିୟସରେ ଏପରି ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ଦେଇ ସେ ବିବାହ କଲେ କାହିଁକି ? ମାଉସୀ ବା ଏପରି ଗାନ୍ଧି ଦେଖି ତାଙ୍କ ହୃଦରେ ସମର୍ପଣ କଲେ କାହିଁକି ? ବିବାହିତା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସେ କୁମାରୀ, ହୃଦୟ ଚରଣିକ ତାଙ୍କୁ ଏପରି କୁମାରୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ତାହା ହେଲେ ଏ ଗୃହ । ବନେ ପ୍ରାଣର ବାନ୍ଧ ବନ୍ଧୀ ହୋଇ ଓ ଚନ୍ଦନ ଦାସୀ ହୋଇ ରହିବା କି ଲୋଡ଼ା ? ଯେଉଁମାନେ ବାଧକର ଏପରି ବନ୍ଧନରେ ତାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏପରି କରୁଛନ୍ତି କେବଳ ଦେଲା ନାହିଁ, ହେଲା ପାରି କଥାର ସ ଅବିଚାର କରି ନିଜେ ମୁକ୍ତ ହେବେ ବୋଲି ସିନା । ମାତ୍ର, ଯାହା ନେଇ ଏତେ କଥା, ସେ ଯେ ଅଥଳ ଜଳରେ ପଡ଼ି ଉଠିବେଇଛୁବେଇ ହେଉଛି । ସେ କଥା ଦେଖୁଛୁ କିଏ ? ଦେଖିବାକୁ ବା ମନ କରୁଛୁ କିଏ ? ଯେତେ ଯାହା ଭାବିଲେ ସେ କିଛି ସ୍ଥିରକରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ମନ ଅଧିକ ଆତୁଳ ହୁଏ ।

ରବିବାର ।

କୋକିଳ ଦେଇ ଘରକାମ ଶେଷକରି ମଝିଘର ଝରକା ପାଖରେ ବସି ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ଅନାଇଛନ୍ତି । ବିସ୍ତାରିତ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସେ ରାସ୍ତା ଉପରେ କଅଣ ଦେଖୁଛନ୍ତି ? ରାସ୍ତା ଉପରେ ବା ଦେଖିବେ କଅଣ ? ସେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ନିଜର ଭିତର, ବାହାର ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟାବାୟୁ ସ୍ବଚ୍ଛପତ ଲୁପ୍ତ ଧୂଳି ଉଡ଼ାଇ ଝରକା ବାଟେ ଘର ଭିତରେ ପକାଉଛି, କୋକିଳଙ୍କର ଅନାବୃତ୍ତ ଇତସ୍ତତଃ କେଶଗୁଡ଼ିକ ସଙ୍ଗେ ଫୁଲୁଣେଲ ଅରମ୍ଭ କରୁଛି । ଧୂଳିର ଅନ୍ଧମଣ୍ଡଳରୁ ରସା ପାଇବାକୁ ସେ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ଆଖି ବୁଜି ଅବା ଆଖିର ଘାତଦେଇ ବସୁଛନ୍ତି । ଧୂଳିର ବେଗ କମିଗଲେ, ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି କରି ଶେଷକୁ ଆଖି ଖୋଲି ଧୂଳିପରି ବାଟକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି ।

ରାସ୍ତା ଉପରେ କେତେ ପ୍ରକାର ଲୋକ ଅନବରତ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି, ତାର କଳନା ନାହିଁ । କଳନା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା କିଏ, କାହିଁକି ? ସମସ୍ତେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ବାଟୋଇଙ୍କ ଚଢ଼ଳ ଅବା ଅଲସ ଆଖି ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ୁଛି । କେହି ଅଲସ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ସ୍ବଚ୍ଛପତ ଉପରେ କଅଣ ଖୋଜିବାର ବାହାନା କରି ରସାଳୟଙ୍କ ଗୃହ ସମ୍ମୁଖରେ ଆଗକୁ ପଛକୁ ହୋଇ ଟହଲୁଛନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ହୋଇ ଯାଏଁ ତାକୁ, ଅବା କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କୁ ଅନାଇ, ମଧୁର ବା କର୍କଶ ସ୍ବରରେ ପଦେ ଅଧେ ଗୀତ ଗାଇ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ପିଞ୍ଜରବଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀଟି ଭଲ କରି ଜାଣେ ମାର୍ଜ୍ଜାର ସହଜରେ ତାହାର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ନିଜେ ଆତୁଳରେ ମ୍ୟାଉଁ ମ୍ୟାଉଁ ହୋଇ ଲୁହା ପିଞ୍ଜରର ଚାରିପାଖେ ବୁଲି ପଥ ନ ପାଇ ଦୃତାଣ ହେବ ।

ଏହିପରି ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ଥିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ମଣିଷଟଣା ଗାଡ଼ି ଆସି ରାସ୍ତା ଉପରେ ରହିଲା । ଗାଡ଼ିଟି ରହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ପ୍ରୋଡ଼ ଭଦ୍ରଲୋକ ତହିଁରୁ ଅବତରଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଜଣେ ଯୁବକ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଓ ଗୋଟିଏ ବାଳିକା ଗାଡ଼ିରୁ ବାହାର ଆସିଲେ ।

କୋକିଳ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଗୋଟିଏ ନୂଆକଥା ପରି ଲାଗିଲା । ସେ ଏ ଗୃହରେ ସାଦ ଦେଲେହନୁ କେହି କେବେ ଅତିଥି କିମ୍ବା ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଅସିଥିବାର ସେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି—ବିଶେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲା ଘେନି । ସେ ଜାଣନ୍ତି, ରସାନନ୍ଦଙ୍କର ଏପରି କେହି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଝରକାର କବାଟ ଅଭିଜ୍ଞର ଝରକା ଫାଙ୍କରେ ଏମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟସ୍ଥିତି ନିଆ ଦେଲେ ।

ଏମାନେ ଅଭୟଚରଣଙ୍କର ପରିବାର । ଅଭୟଚରଣ ଗାଡ଼ିବାଲାକୁ ବିଦା କରିବାକୁ ଅଶ୍ୱାରୁ କାଢ଼ି କେତୋଟି ଫରସା ଦେଲେ । ଗାଡ଼ିବାଲା ତହିଁରେ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହୋଇ ଅପଞ୍ଚି କଲା । ଘୋର ବାଦାନ୍ତୁବାଦ ତର୍କ ବିତର୍କ ଓ ସର୍ବଶେଷରେ ମଧୁରତମ ସମ୍ବନ୍ଧର ସୃଷ୍ଟି ଓ ସ୍ନେହ ସମ୍ବାସନର ଅଦାନ ପ୍ରଦାନ ପରେ ଅଭୟଚରଣ ଅଶ୍ୱାରୁ କାଢ଼ି ଅଉ ଗୋଟିଏ ପଇସା ଦେଇ କହିଲେ, ହଉ ନେ, ପାନ ଖାଇରୁ । ଖୁ, ଏଠାବା ଲୋକଙ୍କ ତଳ ଦେଖିଲେ, ମଣିଷ କାବା ହୋଇଯାଏ । ଆରେ, ତମର ଯାହା ହବ, ସେଇଆ ନିଅ; ମାଗିକର ପଛେ ପାନ ଖାଇବାକୁ ପଇସେ ଅଧିଲେ ନେବ, ଠକିବାକୁ ବସିଛ କାହିଁକି ଭଲ !

ଗାଡ଼ିବାଲା ହସି ହସି କହିଲା, ଅଜ୍ଞ, ହଁ, ଯାହା କହିଲେ ସବୁ ଠିକ୍, ତେବେ ମୁଁ ମନେ କରୁଛି, ଅତି ତେମେ ନୂଆ ଗାଡ଼ି ଚଢ଼ିଲ ।

ଅଭୟଚରଣ ଗାଡ଼ିବାଲାର କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ନାମ ଧରି ଡାକିଲେ । ସାଧୁଚରଣ ମଧ୍ୟ ମଉସା ମଉସା କହି ଅନେକ ଥର ଡାକିଲେ ।

କୋକିଳ ସବୁ ଶୁଣି ମଧ୍ୟ କବାଟ ଫିଟାଇବାକୁ ଅସିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଭୟ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମନରେ ସଂକୋଚ ଅଛିଲା । ଅଭେକାଙ୍କ ପରି ଅପରିଚିତମାନଙ୍କୁ କିପରି ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଇବେ ? କାଲେ ସେମାନେ ଘଣ୍ଟା କରିବେ, କାଲେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଉପହାସ କରିବେ ।

ସେ ତରତର କରି ଖଣ୍ଡେ ବାସି ଲୁଗା ପାଲଟି ପକାଇଲେ । ଦିମର୍ଚ୍ଚ ମୁଖରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଦାଣ୍ଡ କବାଟର କିଲିଣି ଖୋଲିଲେ ।

ମୋତା ଦେଇ ଗୃହ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରୁ, କୋକିଳ ଲୁହରେ ଉଡ଼ୁଣା ଟାଣି ଅଡ଼ିହୋଇ ରହିଲେ । ମୋତାଦେଇ ଉଦ ସ୍ତରରେ ହସି ହସି କେ କିଲ ଦେଇଛି ଅଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରି କହିଲେ, ଅଗୋ, ଏ କଅଣ ? ପର ଲୋକଙ୍କ ପାଖେ ଝିନା ଅଡ଼ି ଉଡ଼ୁଆଳ ସାଜେ, ଅପଣା ଲୋକଙ୍କ ପାଖେ ଏ କଥା ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ? ସୁଦ୍ଧ ଅନ୍ଧରୁ ମୁହଁ ଦୁଇଇ କହିଲେ, ମାଉସୀକି ପ୍ରଣାମ କରି ସାଧୁ ମା କିଏ ଅଉ ମାଉସୀ କିଏ ?

ସାଧୁଚରଣ ନୀରବରେ, ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଟିକିଏ ଦୂରେଇ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ବସିବାରୁ, ବାଧା ଦେଇ ମୋତା ଦେଇ କହିଲେ, ଏ କଅଣ ବାପ, ମା ମାଉସୀଙ୍କ ପାଖେ ଲଜ୍ଜା କଅଣ, ସଙ୍କୋଚ କଅଣ ? ଗୋଡ଼ଧରି ପ୍ରଣାମ କରି ବାପ, ମାଉସୀର ପଦରେଣୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଲାଗିଲେ ଭଗବାନ୍ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ । ସଠି ତୋତେ ଦୀର୍ଘାୟୁ କରିବେ । ସାଧୁଚରଣ ମାତୃଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରି କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କରୁ ପଦଦ୍ବୟ ଧରି ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

କୋକିଳ ଦେଇ ବାଧା ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏହି ଅଭିନୟର ଅର୍ଥ ରୁଚି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୋତା ଦେଇଙ୍କୁ ନିଜର କେହି ସମ୍ପର୍କୀୟ ବୋଲି ମନେ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲେ, ଆସ... । ମୋତା ଦେଇଙ୍କର ହାତ ଧରି ଫିରି ଦରକୁ ନେଲେ । ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରୁଣା ସପ କାନ୍ଥକୁ ଲଗାଇ ତଳେ ପାରି କହିଲେ—ବସ, ଆହୁରି ଖଣ୍ଡିଏ ସପ ନିଜେ ଯାଇ ଦାଣ୍ଡଘରେ ପାରିଦେଇ ଆସିଲେ । ମୋତା ଦେଇ ଏହାର ଅର୍ଥ ରୁଚି ପାରି, ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ କହିଲେ, ବାପାଙ୍କୁ ଡାକିଦେ । ସେ ବସନ୍ତ । ସମୁଦୁଣୀ ଆମର ଏକୂଟିଆ ଲୋକ, କଅଣ କରିବେ ? ସମୁଦୁଙ୍କର ତ କାହିଁ ଦେଖା ନାହିଁ, କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛନ୍ତି କି ?

କୋକିଳ ଦେଇ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ପାନ ଭାଙ୍ଗି ବସିଲେ ।

ମୋତା ଦେଇଙ୍କ କୋଳକୁ ଆଉଜି ବସିଥିଲା ସତ; ଆହା, ସତେ ଯେପରି ଭାରି ନିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର, ସତେ ଯେପରି କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡିଏ ପାନଖିର ଧରି ତଳେ ଅ, ଆ, କେତୋଟି ଆଦ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅତି ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଲେଖୁଛି ।

ମୋତା ଦେଇ ଅତି ସ୍ନେହରେ ତାର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ରୁଲୁଛନ୍ତି । ଆଗ୍ରହର ସହିତ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ପାନଭଙ୍ଗା ଦେଖୁଛନ୍ତି । କିପରି ଅସଲ କଥାଟି ଆରମ୍ଭ କରିବେ, ମନରେ ସେହି ଚିନ୍ତା । ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଦେଖି ସେ ସ୍ବିତହାସ୍ୟ କରି ଆରମ୍ଭ କଲେ, ସରଟି ମୋର ତମକୁ ଭାରି ଭଲ ପାଏ ସମୁଦୁଣୀ । ପୁରୀ ଆସିଲ ଦିନୁ ଗଲା ତ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଲଗାଇଛୁ, ମୁଁ ମାଉସୀଙ୍କ ଦେଖିବି । ମୋଠର ତର ଥାଏ କେଉଁଠି ? ତର ଥିଲେ ବି, ତମ ସମୁଦି ଯେପରି ଲୋକ, ଆହା... ।

କୋକିଳ ପୁର୍ବବତ୍ ପାନ ଭଙ୍ଗାରେ ମନ ନିୟନ୍ତ୍ର କଲେ । ନିତାନ୍ତ ଆପଣାର ପରି କଥା କହୁଛନ୍ତି ସତ, ଯେତେହେଲେ ତ ଅପରିଚିତ । ଏବେ କଥାର କଅଣ କହି ଉତ୍ତର ଦେବେ ! ସେ ପାନଭଙ୍ଗା ଯଶକପାଇଁ ବନ୍ଦ କରି ସରର ହାତ ଧରି ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିଲେ । ସର ଲଜର ହୋଇ ବନା ଆପଣିରେ ଉଠି ଆସିବାରୁ କୋକିଳ ତାକୁ କୋଳକୁ ଆଉଜାଇ ତାର ମସ୍ତକରେ ମସ୍ତକ ଲଗାଇଲେ ।

ମୋତା ସସେହରେ କହିଲେ, ତେମେ କାହୁଁ ଜାଣିବ ସମୁଦୁଣୀ, ତମର ଆମର ସମ୍ବନ୍ଧ ଦିନକର ନୁହେଁ, ବହୁ ଦିନରୁ, ତମ ଶଶୁର ଓ ଆମ ଶଶୁରଙ୍କ ଅମଳରୁ ଏପରି ଭାବ ପ୍ରୀତି ବସବର ଲାଗି ଆସିଛି । ଏପରି ବନ୍ଧୁ ସେ ଥିଲେ, ଆହା,

ଅଭେଦ୍ୟ ପୀରତ ଗୋ, ଅଭେଦ୍ୟ ପୀରତ, ଯାହା କହନ୍ତି ପରା ପାଣି ଗଳ୍ପ ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଅମଳଟା ସେ ବେଶ୍ ସୁଖରେ, ବେଶ୍ ଆନନ୍ଦରେ କଟାଇଦେଲେ । ସେମାନେ ଥିଲେ ସେମିତି । କିଛି ଅଭାବ ନ ଥିଲା । ଆମ ଭଲକା ତାଙ୍କୁ ପେଟ ଚାଟୁଣିକରି ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବାକୁ ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲା । ସେଇଠୁ ଆସିଲା ଆମ ଅମଳ । ସମ୍ପଦ ଆଉ ସେ ପିଲଦିନେ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ଏକାଠି ଥିଲେ । ସମ୍ପଦ ବିପଦରେ ଦୁହେଁ ଦୁହେଁଙ୍କର ସାହା ହେଉଥିଲେ । ଏହିପରି ବରାବର ଲାଗିଥାଏ ।

ବର୍ଷ ଦୁଇ ହେବ, ଦୁଇ ସମ୍ପଦଙ୍କ ଉପରେ ବିପଦ ପଡ଼ିଲା । ନିଜ କଥା ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳିବାକୁ କାଠିକର ପାଠ, ଅନ୍ୟ କଥା ଭାବୁଛି କିଏ ? ଆଉ ସମ୍ପଦୁଣୀ ଥିଲାବେଳେ, ମୁଁ ଯଦି କେବେ ପୁରା ଆସେ ତ, ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କର ବରାବର ଯା ଆସ ଲାଗିଥାଏ । ପୁରାରେ ଥିବାଯାକେ, ଦିହଙ୍କର ଦେଖାଦେଖି ଦିନେ ନ ହେଉଥିଲେ ମନ ଯାହା ଖରାପ ହେଉଥିଲା, କଅଣ କହୁଛି ସମ୍ପଦୁଣୀ, ଏକା ସେହି ଗଳାଚଳନାଅ ଜାଣନ୍ତି । ପାଗଳ ପରି ମୁଁ ଛୁଟି ଆସୁଥିଲି, ନୋହଲେ ସେ ଆମ ବସାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଏକାଠି ଖିଆପିଆ, ଏକାଠି ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ, ଆଉ, ଏକାଠି ସମୁଦ୍ରଗାଧୁଆ । କିଛି ଭେଦ ନ ଥାଏ ପରା, କହୁଛି । ଠାକୁରେ ତାକୁ ପିଲଛୁଆରେ ଦୁଃଖୀ କରିଥିଲେ । ହଁ, ସତ କହୁଛି, ମୋ ପିଲଙ୍କୁ ଗଳାରେ ମାଲ ପରି କରିଥାନ୍ତି; ସତେ ଯେମିତି ଏ ପିଲଏ ମୋର ନୁହନ୍ତି, ତାଙ୍କର ।

ସେ ଶୁଲିଗଲା ଦିନୁ ମୁଁ ଆଉ ଏଣିକି ଆସେ ନାହିଁ । ଅନେକ ଥର ପୁରା ଆସେ, ତାଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ପେଟ ଭିତର କଅଣ ହୋଇଯାଏଟି । ତାଙ୍କର ଅଭାବ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରେ । ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିଥାଏ ବୋଲି ଦର୍ଶନ କରିଯାଏ । ନୋହଲେ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଆଶ୍ରୟ କି ସରାଗ ନ ଥାଏ । କେମିତି ପୁରା ଗୁଡ଼ି ଗାଁକୁ ଯିବି ମୋଓର ଖାଲି ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରା । ଦୁଇ ସମ୍ପଦଙ୍କର ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ୍ ହୁଏ । କେତେ ପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ସୁଖ ହୁଅନ୍ତି । ମୋ ମନ କି ସେଥିରେ ଶାନ୍ତ ହୁଏ । ମୁଁ ଝୁରୁଥାଏ ଯାହା ପାଇଁ ତା ପାଇଁ । ସାଧୁ ସିନା ମୋର ହୃଦିଆର ପିଲା ଯେ ସେ ବୁଝିପାରେ, ସର ତ ନିହାତି ପିଲଲେକ, ସେ ତା ମାଉସୀର ସ୍ନେହ ଭୁଲି ପାରୁଛି କେଉଁଠି ? ସବୁବେଳେ ପିଆଦା ପରି ମୋ ପଛେ ପଛେ ଲାଗିଥାଏ, ଏପରି କି, ମାଉସୀ ପାଖକୁ ଆସିବ ବୋଲି ଖୁଣ୍ଟ କରି ବସେ ।

ଏବେ ତ ହେଲା । ମୋ ମନକଥା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଯେଉଁ ସମ୍ପଦୁଣୀକ ସେହି ସମ୍ପଦୁଣୀ ଫେରି ପାଇଲି । ସାଧୁ ସର ତାଙ୍କର ମାଉସୀ ପାଇଲେ । ଏଥରକ ପୁରା ଆସିବା ମୋର ସାଥକ ହୋଇଛି । ମନ ମୋର ଭରି ଖୁସି ।

କୋକିଳ ଗାଉବରେ ସବୁ ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ ପକାଇଲେ । କେତେଖଣ୍ଡ ପାକଖିଲ ମୋଡ଼ିଲେ । ଗୋଟିଏ ସିଗାରେଟ ଟିକେ ଉପର ଖୋଲରେ ପାନ

କେତେଖଣ୍ଡି ରଖି, ପାଖରେ ଅଳ୍ପ ଗୁଣ୍ଡି ଦେଲେ । ଅଲେକତ, ଗୁଳୁଗୁଳୁ ଓ ଲବଙ୍ଗ କେତୋଟି ପାନ ପାଖରେ ରଖି, ସର ଆଡ଼କୁ ହସ ହସି ମୁହଁରେ ଅନାଇ କହିଲେ, ଦେଲି, ଦାପାଙ୍କୁ ପାନ ଦେଇ ଆସ ଯା ।

ମାଉସୀ ସେ ହସି ହସି ତାକୁ କଥା କହିଛନ୍ତି, ଏତିକରେ ସର ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା, ମାତ୍ର ତାକୁ ସେ ବାପାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପାନନେଇ ଯିବାକୁ ହେବ, ଏହି କଥା ଶୁଣି ମୁହଁ ଶୁଖିଗଲା । ମୋତା ଦେଇ ସରର ମନକଥା ବୁଝିପାରି ତାର ମୁଣ୍ଡକରେ ପୂର୍ବବତ୍ ହସ ସଞ୍ଚାଳନ କରି କହିଲେ, ନା, ସେ ତା ମାଉସୀଙ୍କ ଗୁଡ଼ି ଯିବ ନାହିଁ, ମୁଁ ସାଧୁକୁ ଡାକିଦିଏ । ଡାକିଲେ-ସାଧୁ—

ସାଧୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ କୋକିଳ ଆଉ କେତେଖଣ୍ଡି ଖିଲ ମୋଡ଼ି ମୋତା ଦେଇକୁ ଦେଲେ । ଖଣ୍ଡେ ନିଜ ହାତରେ ସର ପାଟିରେ ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ ସେହିଠାରେ ତାର ଗାଲ ଟିପିଦେଲେ । ସର ହସି ହସି ଲଜ୍ଜାରେ ମାଡ଼ିଯୋଡ଼ିରେ ମୁହଁ ଲୁଗାଇଲା ।

ମାଆଙ୍କର ଡାକ ଶୁଣି ସାଧୁଚରଣ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଆସିବାକୁ ମନରେ ସେ ସଙ୍କୋଚ ପ୍ରବେଶ କରି ନ ଥିଲା ଏହା ନୁହେଁ, ମାତା ସମ୍ମୁଖରେ ସଙ୍କୋଚ କଲେ, କାଲେ ସେ କଅଣ ଭାବିବେ ତେଣୁ ସେ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ଓ ଗନ୍ଧାରମୁଖରେ ଠିଆ ହେଲାବୁ କୋକିଳ ଉଡ଼ୁଆ ଟାଣି ଟିକିଏ ଆଡ଼ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।

ମୋତା ଦେଇ ହସି ହସି କହିଲେ, ଏ କଅଣ ସମୁଦ୍ରୀ, ପୁଅ କିଏ ପୁରୁଷ କିଏ ? ପୁଅକୁ କି ମା ଆଡ଼ ହୁଏ ? ସାଧୁ କଅଣ ଏକା ମୋ ପୁଅ, ସେ କଅଣ ତମ ପୁଅ ନୁହେଁ ? ଛୁଃ, ଏ ଗୋଟାଏ କଅଣ ? ଦିଅ, ତାକୁ ପାନ ଦିଅ—

କୋକିଳ ପାନଥାଳିଆଟି ଟେକି ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇବାକୁ ଲଜ ମାଡ଼ିଲା । ସାଧୁଚରଣ ମାଉସୀଙ୍କ ହାତରୁ ପାନଟିଟି ନେଇ, ପରୁରଲ ଆଖିରେ ମାଆଙ୍କୁ ଚାହିଁବାରୁ ସେ କହିଲେ, ତୋ ମାଉସୀ ତାଙ୍କ ସମୁଦ୍ଦିଙ୍କ ପାଖକୁ ପାନଭାଙ୍ଗି ପଠାଉଛନ୍ତି । ନେଇଯା ..

ମୋତା ଦେଇ ଏହିପରି ଅନେକ କଥା କହି ବାକ୍ୟ ପ୍ରଭାବରେ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ମନକୁ ଜିଣିନେଲେ । କୋକିଳ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ସମୟ ସଙ୍କୋଚ କରି ବସି ରହିଲେ ନାହିଁ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଥୋପକଥନ ଚାଲିଲା । ଦୁଃଖ, ସୁଖ, ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଔଷଧର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ପଡ଼ିଗଲା । ଶେଷରେ ମୋତା ଦେଇ ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ମତାପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ କହିଲେ, ସମୁଦ୍ରୀ, ସାଧୁଆନେଇ ମୁଁ ବ୍ୟସ୍ତରେ ପଡ଼ିଛି । ପିଲାଲୋକ, ବିଦେଶରେ ଏକୁଟିଆ ରହିଥିବାରୁ ମୋ ମନ ସବୁବେଳେ ଦକ୍ ଦକ୍ । ତାଆର ବି ଖାଇବା ବିନା କଷ୍ଟା ଦୋହଲିଲଣି । ଖର୍ଚ୍ଚର ସୀମା ନାହିଁ । ହେଲେ କଅଣ ହେଲା, ମନ ଜାଣି ପୁଣିରେ ମୁଁଏ ବେଳ ଉଣି ଖାଇବାକୁ ଦେବାକୁ ନିଆଁ ଲଗା ରୋଷେରଥା ଟୋକାଟା ପାରୁ ନାହିଁ । ତା ବାପା

ସମୁଦ୍ର ଆଗରେ କହୁଥିଲେ, କେହି ମୁରବି ନ ଥିବାରୁ ପିଲଟା ବଜାସ ଟୋକାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ମିଶି ଦିନରାତି ଚାଲୁଛି । ପଡ଼ାପଡ଼ିର ନାଁ ଧରୁ ନାହିଁ । ଏଥିକୁ ମୁଁ କଅଣ କରିବି କହିଲ ?

କୋକିଳ ନିରୁତ୍ତର ରହିଲେ ।

ମୋତା ଦେଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ କହିଲେ, ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା ମନରେ ପାହୁଛି ସମୁଦ୍ରୀ, ତମ ମନକୁ ଆସିଲେ ତ ହୁଏ !

କଣ କହୁନା ?

ମୋ କହିବାର କଥା ଏହି ଯେ, ତେମେ ତ ହେଲ ନିର୍ଜଞ୍ଜାଳୀ ମଣିଷ; ପିଲଟୁଅଙ୍କ ନେତ୍ରେର ନାହିଁ; ଆଉ କୌଣସି କାମ ନାହିଁ, ମାମୁଁ ମାଈ ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀ । ସାଧୁକୁ ଯଦି ତମ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ି ଦେଇଯାଏ, ମୁଁ ଭାବୁଛି ସମସ୍ତଙ୍କର ଭଲ ହେବ । ସବୁବେଳେ ମଉସା ମାଉସୀଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ରହିଲେ ତାହାର ଟିକିଏ ଭୟ ହେବ । ପଡ଼ାପଡ଼ି ଭଲ କରିବ । ଆଉ ଏତେ ବଡ଼ ପିଲଟା ଯେତେବେଳେ, ଅବଶ୍ୟ ତମ ମନରେ ବି ଦମ୍ଭ ଆସିବ । ସାହାଯ୍ୟ ହେବ । ଇଏ ଏ ବିଷୟ ସମୁଦ୍ରକୁ କହିଥିଲେ । ସମୁଦ୍ର କହିଲେ, ତାଙ୍କର କିଛି ଆପଣି ନାହିଁ । ମୁଁ ତମ ସମୁଦ୍ରକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଇ ନିଜେ ଆସିବି, ତମକୁ ପଚାରିବି ।

କୋକିଳ ଦେଇ ଗୁମ୍ଫାରେ କିଛି ସମୟ ବସିଗଲେ । ଗୁମ୍ଫାର ଅଧିକାଂଶ ଯେ, ଗୁମ୍ଫାର କର୍ତ୍ତା ଯେ, ସେ ଯଦି ଅନୁମତି ଦେଇଛନ୍ତି ସ୍ବାଙ୍କର ବା ଆପଣି କଅଣ ? ନିଜପାଇଁ ଗଣ୍ଡାଏ ଫୁଟାଇଛନ୍ତି, ନହେଲେ ସେଇଥିରେ ଆନ୍ତରି ଗଣ୍ଡିଏ ଚାରିଲ ପକାଇବେ । ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଆଳି ଧୋଇବାକୁ ପଡ଼ୁଛି, ନ ହେଲେ ଆନ୍ତରି ଖଣ୍ଡିଏ ଆଳି ଧୋଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏଇତ କଥା ! ବରଂ, କାମ ପାଇଁଟି ବଢ଼ିଲେ ସେ ଦୁଃଖର ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବେ । ପୁଣି ମନେହେଲା, ଆଳିଆ ନେଖାରେ ବାଳିଆ ବନ୍ଧୁ ତ ! ତା ହେଲେ ପରପାଇଁ ନିଜେ କଷ୍ଟ ସ୍ବାକାର କରିବେ କାହିଁକି ? ମାତ୍ର, ପର ତ ସମସ୍ତେ, ଆପଣାର ହୋଇ ଅଛି କିଏ ? ଯାହାକୁ ଆପଣାର କରିବ ସେହି ଆପଣାର ।

କୋକିଳ ଦେଇ ଆଡ଼ିନେସରେ ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ଯଶକାଳ ଅନାଇଁଲେ । ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ଯୁବକ । ପାଖରେ ଥିଲେ ବିଲେଇଛୁଆ ବି ସାହା ହୁଏ । ଏ ତ ମରଦ ପୁଅ ! ସେ ଦୀର୍ଘଶାସ ଛୁଡ଼ି କହିଲେ, ମୋର ଏଥିରେ ଆପଣି କାହିଁକି ହେବ ? ଭୟ ହେଉଛି, କାଲେ କିଛି ଅସୁବିଧା ହୁଏ । ବଡ଼ଘର ପିଲା ଅଲିଅଳ ହୋଇ ବଢ଼ି ଆସିଛନ୍ତି । ସ୍ବାଙ୍କର ତ ସବୁବେଳେ ଅଭାବ । ଗରିବ ଘର କଥା ତ ।

ମୋତା ଦେଇ କଥାର ଅର୍ଥ ଭଲ ପ୍ରକାର ଗ୍ରହଣ କରି କହିଲେ, ସ୍ବା ନେଇ କିଛି ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ ସମୁଦ୍ରୀ । ଫଳେ ପୁଣି ଯାହା ମିଳିବ ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ

ପଠାଉଥିବ । ପୁଣ୍ୟରେ ପାଠ ପଢ଼ିଲେବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କ ଅଳ୍ପଅଳ୍ପପଣିଆ ସବୁ ସରିବ । ତୋରାଣି ମନ୍ଦିର ଦେଉ ପଛେ ମା ମାଉସୀଙ୍କ ଦ୍ଵାତ ପରଶା ଖାଇଲେ ପିଲାଙ୍କ ମନରେ ଶାନ୍ତି । ଏହିପରି ଅନେକ ଆଳାପ ପରେ ମୋତା ଦେଇ ସାଧୁଚରଣକୁ କୋକିଳ ଦେଇଛି ସମସ୍ତଦିନେ । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲେ, ସେ ଆସିଲେ ନାହିଁ ।

କାଲିଠାରୁ ସାଧୁ ଏ ବସାରେ ରହିବ, ଏହି ବିଷୟ ସ୍ଥିର କରି ପରଶ୍ଵରଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଲେ ।

୫

ଦୁଇମାସ ଅଟାଇ ହେଲଣି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ରବି ପୁଷ୍କଦଗରେ ଉଦୟ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ବଙ୍ଗୋପସାଗର ନାଚି ନାଚି ପୁଷ୍କର ବେଳାଭୂମିରେ ଅବଶ ପାହୁପରି ମନ୍ଦ୍ରକ ନୁଆଉଛି । ସମୁଦ୍ରକୂଳର ବାଲିପଡ଼ିଆ ଉପରେ ସରବତରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଅଟ୍ଟାଳିକାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୂରଦେଶାଗତ ଦର୍ଶକମାନେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ସାଗରର ଅରୁଣାସୁ ଶୋଭା ଦେଖୁଛନ୍ତି । ନିମ୍ନରେ ଦରିଦ୍ର, ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବିଦେଶୀ ଯାତ୍ରୀ ଓ କେତେଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ କାହିଁ କେଉଁ ଅଟ୍ଟାଳିକା ଉପରେ ଅଥବା ବାଲିଗଦାର ଉତ୍ସାହରେ ନିଶାନ ନିଶାନ ବାୟୁ ସେବନ କରୁ କରୁ ଆନନ୍ଦରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ହାସ୍ୟ ପରିହାସରେ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ-ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । କେତେଜଣ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ପିପାସୁ ରୂପାଳରେ ମୁହଁ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଟହଲି ଟହଲି କିଛି ନ ଜାଣିଲା ପରି ସତର୍କ ହୋଇ ଏମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ଦେଖି ନିଜେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଛନ୍ତି । କେତେଜଣ ନୋଲିଆ ଜାଲ ଟାଣି ମାଛ ଧରୁଛନ୍ତି । ଆଉ କେତେଜଣ ତୋଲି ଚଢ଼ି ଡେଇ ଉପରେ ଡେଇ ଅଦ୍ଭୁତମ କରି ପଡ଼ିଉଠି ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ଚାଲିଛନ୍ତି ।

ଜଗନ୍ନାଥ ସାଇକଲକୁ ଆଉଜି ଠିଆହୋଇ ଏହି ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପ୍ରାଣରେ ଦେଖନ୍ତୁ । ମଝିରେ ମଝିରେ ମୁଣ୍ଡହଲାଇ ସିଟିମାରି ଫୁଟକି ଫୁଟାଉଛନ୍ତି । କେତେବେଳେ ବା ଗୁଣ୍ଡଗୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗୀତରୁ ପଦେଅଧେ ବୋଲି ସନ୍ଦର୍ଭ ଚକ୍ଷୁରେ ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ଗୋଧୂଳିର ବିଚିତ୍ର ଶୋଭାରେ ସେ ଏକାଥରେ ଭଲହୁ । ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନନ୍ଦେ ଚକ୍ଷୁରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ସହସା ତାର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା ସାଧୁଚରଣ ଉପରେ । ସାଧୁଚରଣ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଠିଆହୋଇଛନ୍ତି । ନିକଟରେ ଜଣେ ଷୋଡ଼ଶୀ ରମଣୀ ନଇଁପଡ଼ି କଅଣ କରୁଛନ୍ତି । କୌତୁହଳୀ ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥ ପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ତାଙ୍କୁ, କିବେ ସାଧୁଆ—

ସାଧୁଚରଣ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ମାଣ୍ଡେଇ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ, ଜଗନ୍ନାଥ ସେ ନଚ୍ଛେଡ଼ିବନ୍ତା । ସେ ଆହୁରି ଜୋର୍ରେ ଡାକିଲା, ସାଧୁ ବାବୁ, ହୋ କାଲିବାବୁ, ହଇ ହେ ମୋରାଲିଷ୍ଟ ବାବୁ... ।

ଏଥର ସାଧୁଚରଣ ନ ଶୁଣି ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ବିସ୍ମିତ ହେଲାପରି ଏଣେ-ତେଣେ ଅନାଇ ଶେଷରେ ଅତି ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ଚାହିଁଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ହସ ହସ ହୋଇ ନାଟଠାର ପାଖକୁ ଡାକିଲା । ସାଧୁଚରଣ ଅଗତ୍ୟା ଅନିଚ୍ଛାସ୍ତେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ଶୁଣିଲା ହସ ହସ କହିଲେ, କଅଣ କହୋ, ବଟରଫଳାଇ ବାବୁ ? ଜଗନ୍ନାଥର ନିଶ ହଲକ ଆଧୁନିକ ଭଦ୍ରତାର ରୁଚ-ଅନୁଯାୟୀ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ୍ୟ କରି କହିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଜାପତି ବାବୁ ନା କଅଣ ? ହାଁ, ହାଁ, ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ସେଇଆ ହୋଇଥାନ୍ତିରେ, ହ୍ୟାପ୍ ତମଭଳିଆ କେତେ ବେହେମୋ ମୋରାଲିଷ୍ଟ, ମାଇପିମ୍ପୁଂସା, ଫୁଲ୍ ଚନ୍ଦନ ସେନ ମୋ ଦୁଆରେ ଦିନରୁ ଉପାସୁଆ ପଡ଼ିଥାନ୍ତେ ।

ସାଧୁଚରଣ ପଛକୁ ଚାହିଁ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କହିଲେ, ତୋର ଏହି ବଜାରଗିରି, ଅସଭ୍ୟରେ ଆଉ ଯିବ ନାହିଁ ନା ? ମୋର କାମ ଅଛି, ମୁଁ ଯାଉଛି ଭାଇ, ପ୍ରଣାମ !

ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା, ଖାଲି କାମ ତ ନାହିଁରେ ଧନ, ଏକାଥରେ ସବୁ । ଯଥା କାମ, ହୋଧ, ଲେଉଟ, ମୋହ... । ତୁ ବଜା ବିଗିଡ଼ିଗଲା ରେ... । ଆହା ! ବଡ଼ ଦୁଃଖ ହେଉଛି ମୋର ମନରେ । ବେଳେରେ ! ମୁଣ୍ଡରେ ଟେରି, ପକେଟ୍ରେ ଫୁଲମାଲ, ରୁମାଲରେ ଗୋଲପ ଅତର, ଛେ..... ।

ତୁ ଟା ନରକକୁ ଯାଉଛୁ ଜଗା, ତୋର ବ୍ୟବହାର ଯେପରି ଦିନୁଦିନ ତଳକୁ ଯାଉଛି... ।

ଆଉ, ତୁ ଯାଉଛୁ ସ୍ୱର୍ଗକୁ, ମୁଁ ଏକଥା ଶହେ ଏକଥର ମାନ ନେଉଛି । ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ଦୟାକରି ମଝିରେ ମଝିରେ ଏମିତି ଟିକିଏ ଚେତେଇ ଦେଉଥିଲେ, ଆମେ ବି ଦିନେ ତମ ପିତ୍ର ଧରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିବା । ଆଛା ଭାଇ, ଆଜିକାଲି ଟିକିଏ ଶ୍ରୀମୁଖର ଦର୍ଶନ ମିଳୁନାହିଁ । ସ୍କୁଲ ଯିବା ତ ଏକାଥରେ ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ଦେଖୁଛି । ଦିନେ ଗଲେ ଚାହିଁବି ବନ୍ଦ ! ଏହାର କାରଣ ?

ସାଧୁଚରଣ ପଛକୁ ଅନାଇ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସୂଚକ କହିଲେ, ଦେହଟା ଭଲ ନାହିଁ ଭାଇ, କିପରି ଟିକିଏ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଛି । ପଡ଼ାପଡ଼ିରେ ମନ ଲାଗୁନାହିଁ ଜମା ।

ଦେହ ତ ବେଶ୍ ଗୋଲଗାଲ୍ ଅଛି, ମନ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଛି କହ । ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ଓଁରାଶ୍ ଆସିଛି କିରେ ? ସେ କିଏ କିରେ ? ଏତେ ଯେ ଚାହିଁଛୁ ତାକୁ ?

ଲଜ୍ଜିତ ହେଲାପରି ସାଧୁଚରଣ କହିଲେ, ସେ ହେଉଛନ୍ତି, କହିବାକୁ ଗଲେ ଏକରକମ ମାଉସୀ ସମ୍ପର୍କ ।

ହସି ହସି ଜଗନ୍ନାଥ ଚକ୍ଷୁତୋଳା କପାଳକୁ ଟେକି କହିଲା, ଓଁ, କହିବାକୁ ଗଲେ ସିନା, ନ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଭଉଣୀ, ମାଉସୀ, ଆଉ କିଛି, ଆଉ କିଛି...

ସଲ୍ମୁ ଭାଇ, ମୁହଁରେ ମୋର ୧୪୪ । ତୋ ଭାଣା ଜଗନ୍ନାଥ ଗୁଲିପଡ଼ି ବାନ୍ଧିରେ
 ହାଇକେଲଟା ଗଡ଼ାଇ ସେଠାରୁ ଗୁଲିଗଲା ।

ସାଧୁଚରଣ ଗୁଣିଯାଇ କୋପକଷାୟିତ ଚକ୍ଷୁରେ ଅରେ ଜଗନ୍ନାଥକୁ
 ଗୁଡ଼ିଲେ । ନାକ ଫଣଫଣ କରି କୋକିଲ ଦେଇଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସୁ ଆସୁ ମନକୁ-
 ମନ କହିଲେ—ଲୋକଙ୍କ କଥା, ସଜ ମଛରେ ଦଣ୍ଡକେ ପୋକ ପକାଇ ପାରନ୍ତି ପରା !

ସଞ୍ଜ ହେଲା । ଦଳଦଳହୋଇ ଲୋକେ ସ୍ବର୍ଗଦ୍ବାର ବାଟେ ସହର ଭିତରକୁ
 ଗୁଲିଲେ । ସାଧୁଚରଣ ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପଣି ଜନତା ସ୍ବେତ ସଙ୍ଗେ
 ଗୁଲିଲେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଅଭିମୁଖରେ । କୋକିଲ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗୁଲିଛନ୍ତି ।
 ଯେତେହେଲେ ସ୍ବୀଲୋକ । ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୁଲି ନ ପାରି ପଛରେ ପଡ଼ି
 ଯାଉଛନ୍ତି । ସାଧୁଚରଣ କିଛି ଦୂର ଆଗକୁ ଗୁଲିଯାଇ କୋକିଲ ଦେଇଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା
 କରି ରହୁଛନ୍ତି । କୋକିଲ ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସିଲେ ପୁଣି ଦୂତବେଗରେ ଖଣ୍ଡେଦୂର
 ଗୁଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ଗୁଲି ଗୁଲି କୋକିଲ ଥକିଗଲେ । ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି
 କହିଲେ, ଓଃ, ତେମେ ଯଦି ଏତେ ଜୋର୍ରେ ଗୁଲିବ, ମୁଁ ଆଉ ଗୁଲି ପାରିବି
 ନାହିଁ । କାହିଁକି ? ଘରେ କି କାମଟା ବଳେଇ ପଡ଼ିଛି କି ଏଡ଼େ ତରତର ? କୋକିଲ
 ଦେଇ ମୃଦୁହାସ୍ୟ କଲେ ।

ସାଧୁଚରଣ ଗଢ଼ର ବେଗ କମାଇ ଲଞ୍ଜିତ ହେଲାପରି କହିଲେ, ସଞ୍ଜ ଯେ
 ହେଲାଣି .. ।

ହେଉ ନା । ପୁରା ସହର ତ, ଜଙ୍ଗଲ ନୁହେଁ ଯେ ବାଘ ଭଲ୍ଲିର ଡର
 ହେବ ।

ଟିକିଏ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ସାଧୁଚରଣ କହିଲେ, ଜଙ୍ଗଲଠୁଁ ବଳେ ମାଉସୀ ! ପୁରା
 ସହରରେ ଯେଉଁ ଲୋକେ, ସେମାନେ ବାଘ ଭଲ୍ଲିଙ୍କଠୁଁ ବଳନ୍ତି ।

କାମୁଡ଼ି ଗୋଡ଼ାନ୍ତି ?

ପୁଲାଏ କାମୁଡ଼ି ଦେଲେ ସେ କାମୁଡ଼ା ରହେ କେତେଦିନ, ଆଉ ସେ କଷ୍ଟ
 ବା ରହେ କେତେ କ୍ଷଣ ? ଏଠାକାର ଲୋକେ କଥାରେ କଥାରେ ଯେଉଁ କାମୁଡ଼ା
 ଦିଅନ୍ତି ସେଥିରୁ ପରିହାଣ ପାଇବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ସେ ଯା ଦିନରାତି ସବୁ
 ବେଳେ ଘୋଡ଼ି ଥାଏ ।

କୋକିଲ ଦେଇ କିଛି ନ ବୁଝିଲାପରି ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ରହିଲେ, ତେମେ ଯେଉଁ
 କଥାଗୁଡ଼ାକ କହୁ ସେଥିରୁ ପଦେ ବୁଝିବାକୁ ମୋର ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରି
 ସାଧୁଚରଣର ହାତ ଧରି କହିଲେ, ହଁ, ଭାବିଛି କି କଥାରେ ମୋତେ ଭୁଲାଇ ଡର
 ଦେଖାଇ ଘରକୁ ଫେରାଇ ନେବ ? ସେ ଭୁଲଭୁଲି ଆଜି ପଢ଼ିବ ନାହିଁ । ଆଜି ଜଗନ୍ନାଥ
 ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସବୁଦିନେ ଠକି ଠକି ଆଜି ଧରା ପଡ଼ିଛି ।

ମନ୍ଦିରା ତେଣୁ ସିରସାରୁ ଫେର ପିଣ୍ଡାରେ ଅନାଇ ବସିଥିବେ ।

କେବେ ଦେଖିଛ ଏତେ ଜଳଦି ଆସିବା ? ବାଡ଼ି ଠୁକ୍ ଠୁକ୍ କରି ଆସୁ ଆସୁ
ରାତି ଦି ଘଡ଼ିରୁ କମ୍ ହେବ ନାହିଁ ।

ଆଜି ଯଦି ଆଗରୁ ଆସିଥିବେ ତ ।

ବିରଣ୍ଡ ପୁଣି ସ୍ଵରରେ କୋକିଲ ଦେଇ କହିଲେ, ଆସିଥିଲେ ତ ଆସିଥିବେ
ଏଥିକି ମୁଁ କଅଣ କରିବି ? ସବୁଦିନେ ତ କିଛି ନୁହେଁ, କାଳେଯକାଳେ କେବେ
ଦିନେ । ଏଥିକି ଯାହା କରିବାର ପଛେ କରିବେ । ମଲ୍ଲମର, ତଣ୍ଡ ପଡ଼ିଛି କି ?
ହାଣ୍ଡିରେ ପୁରାଇ ଫାଣ୍ଡିକି ନେଲେ ନେବେ ପଛେ । ଲୋତକରେ ତନ୍ତୁ ଛଳ ଛଳ କରି
କହିଲେ, ମଣିଷ ଜନ୍ମ ପାଇ ଆଉ ତ କିଛି ନାହିଁ, ଦିନେ ଟିକିଏ ପୁଣ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ ?
ଖାଲି କାମ, କାମ, ... । କାହିଁକି, ସେ କଅଣ ମୋ ମୁଣ୍ଡ କିଣିଛନ୍ତି କି, ନା ମୁଁ ଆସିଲୁ
ଦିନ ଲେଖି ଦେଇଛି ଖାଲି ଏ ନରକରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥିବ ?

ସାଧୁଚରଣ କହିଲେ, ସ୍ଵାମୀ ସେବାଠୁଁ ବଳି ସ୍ତ୍ରୀର ଅଧିକ ପୁଣ୍ୟଧର୍ମ କଅଣ
ଅଛି ଶୁଣେ ? ସ୍ଵାମୀ ସେବାରେ ଯେ ଦିନ କାଟେ ଭଗବାନ ତା ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ହୁଅନ୍ତି ।

ବିଦ୍ରୁପର ହାସ୍ୟଛଟାରେ ଅଧର ତମକାଇ କୋକିଲ ଦେଇ କହିଲେ, ଭାରି
ତ, ଓହ୍ଲୋ, ସ୍ଵାମୀ । ହଉ ହଉ, ରଖ ତମର ଧର୍ମ କଥା । ସେଗୁରୁ ଆଉ କାହା
ଆଗେ କହିବ । ମନ୍ଦିରକୁ ନେବ କି ନାହିଁ କହିଲୁ ଭଲ ? କୋକିଲ ରାସ୍ତାର ଗୋଟିଏ
ପାଖକୁ ଦୂରଯାଇ ଉତ୍ତର ପ୍ରଗନ୍ଧାରେ ରହିଲେ । ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଦେଖି ସାଧୁଚରଣ
କହିଲେ, ଆଜି ପଶୁ ମା ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଭାରି ଭଡ଼ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ । ଏଇ ଦେଖୁନା,
ରାସ୍ତାରେ କେତେ ଲୋକ ।

ଲୋକେ ଯିବାରୁ ତ ପୁଣି ଭଡ଼ ହେଲା । ଆମେ କଅଣ ଲୋକ ନୁହଁ, ଭଡ଼ ତ
କିଛି ତା ମନକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେମେ ଯାହା ଭାବ ପଛେ ଅସଲ କଥା ହେଉଛି ତେମେ
ଭାରି ମନୁଆ ସାଧୁ, ମନ ଯାହା ହେଉଥିବ ତାହାହିଁ କରିବ । ଯେତେ ଫାଟିଫୁଟିଗଲେ
ତମର ସେହି ଏକା ରାହା, ଏକା ଜିଗର୍ ।

କୋକିଲ ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ହସିଦେଲେ । ସାଧୁଚରଣ ଗମ୍ଭୀର
ଭାବରେ ପୂର୍ବପରି ଚାଲିଲେ । କୋକିଲ ଦେଉଳର ଅଭିମାନ ଆଁ ଛଳକଥା ଓ
ହାସ୍ୟଭରା କୃଟିମ ରାହାଣୀ ଯେ ତାଙ୍କର ସବୁ ଚର୍ଚ୍ଚକୁ ପରସ୍ତ କଲ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ
ନାହିଁ । ତଥାପି, ସେ ନିଜେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲାପରି ମନକୁମନ କହିଲେ, କେତେ ପରିଚିତ
ଲୋକେ ଆଜି ମନ୍ଦିରକୁ ଆସିଥିବେ । କଅଣ କହିବେ କଅଣ ନାହିଁ—କାହା ଘାଟିରେ
କିଏ ହାତ ଦେବ ।

ଶରବିଆ ସିଂହାପରି ଚମକିପଡ଼ି କୋକିଳ ଦେଇ କହିଲେ, ଗୁଲ, ଗୁଲ, ଦରକୁ ଗୁଲ । ମୋର ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ ଏତିକି । ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରକୁ ଗଲେ ତେମେ ନିଜକୁ ଅପମାନିତ ମନେ କରୁଛ । ଆଉ, କିଏ ବା କଣ କହିବ, କାହିଁକି ? କେତେ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି, ଯାଉଛନ୍ତି, ଆମକୁ ଏବେ ଅନାଇ ବସିଛି କିଏ ? କାହାର ଏତେ ଗରଜ ? କହିଲେ ବା ଲୋକଙ୍କ ଅଲଣା କଥାରେ ଯେ କାନ ଦିଏ ତାଠୁଁ ବଳି ଓଲୁ କିଏ ଅଛି । ଗୁଲ, ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।

ସାଧୁଚରଣ ଆପଣି ନ କରି କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ବସାକୁ ଫେରିଲେ ।

୭

ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ଉପରେ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ଅଯଥା ଅଭିମାନ ଫଳରେ ଏହା ହିଁ ହେଲା ଯେ କୋକିଳ କେତେଦିନ ପାଇଁ ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ଆଉ କଥା କହିଲେ ନାହିଁ । ଯଦି କେବେ ନିଜାନ୍ତ ବାଧା ହୋଇ କହିନ୍ତି ଜଣାପଡ଼େ ସେ କଥାରେ ସରସତା ନାହିଁ । ଲୁହବାକୁ ହେବ ବୋଲି କହିନ୍ତି । ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ମନରେ ଏଥିପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ଦୁଃଖ ହୁଏ, ମାତ୍ର ଦୁଃଖ ଦୁଃଖାଭାବର କୌଣସି ସହଜ ଉପାୟ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଉପରେ ପଡ଼ି ମାଉସୀଙ୍କ ପାଇଁ ବସ ନିଜେ ଗୁରୁପାଠଟି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଯେତେ ଗୋଲେଇହେଲେ ମାଉସୀଙ୍କର ମନ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

କୋକିଳ ଯେ ନିଜର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରକୃତି ପାଇଁ ମନରେ କିଛି ନ ଭାବନ୍ତି ଏହା ନୁହେଁ । ସେ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ସଙ୍ଗେ ଅତୀତ ଅବସ୍ଥାକୁ ତୁଳନା କରନ୍ତି, ନିଜର ପ୍ରକୃତିର ସନ୍ତୋଷଜନକ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାଲିକାର ଆଲୁଲୀୟୁତକେଶା, ଛନ୍ଦମଳିନ-ବସୁପରିହୃତା କୋକିଳଙ୍କର ଆଜି ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ କାହିଁକି ? ନିଜ ଅଙ୍ଗ ଓ ରୂପର ଯନ୍ତ୍ର ନେବା ଯେ ଦିନେ ବିଡ଼ମ୍ବନା ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ, ଆଜି କାହିଁକି ମନ ଗୃହେ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ।

ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ଟଙ୍କାର ଅଭାବ ନ ଥାଏ । ବାପା ଯାହା ପଠାଇବାର ପଠାନ୍ତି । ସ୍ନେହମୟୀ ମାତା, କାଲେ ପୁଅ କଷ୍ଟ ପାଇବ ବୋଲି ମଝିରେ ମଝିରେ ଦଣ ହେଉ ପାଞ୍ଚ ହେଉ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସାଧୁଚରଣ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ହାତରେ ରଖି ବାକିତକ ମାଉସୀଙ୍କୁ ଦେଇଦିଅନ୍ତି । ଏ କଥା ରସାନନ୍ଦ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ନ ଜାଣିଲ ପରି ରହନ୍ତି । ନାନାବ୍ରକାର ବ୍ୟାଧି ସଙ୍ଗେ ଅବିରତ ଫତ୍ତାମ କରି, ଟିକିଏ ଅବସର ପାଇଲେ ସିରସ୍ତାରେ ବସି କାଗଜ ଗୁମ୍ଫା ଗୁମ୍ଫା ବେଳ ସରେ । କେଉଁ ପାଣି କେଉଁ ସୁଅରେ ଚାଲୁଛି, ସେଥିପ୍ରତି ନିଜର ରଖିବାକୁ ଭର କାହିଁ ? ଯାହା ହେଉ ପଛେ ରସାନନ୍ଦ

ବାରୁଙ୍କ ଔଷଧଖିଆରେ ହୃଦି ନ ଥାଏ । କୋକିଳ ପୁଷପର ବେଳ ଜାଣି ଉପଦେଶମତେ ଔଷଧ ଦିଅନ୍ତି । ରୋଗର ଉପଶମ ହେଉ ନ ହେଉ ମନରେ ଦମ୍ଭ, ପଦେ ଅଧେ କହନ୍ତି । ଔଷଧ ଶେଷହେଲେ ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ କହି, ନୂଆ ଦାମୀ ଔଷଧ କଲିକତାରୁ ମଗାଇ ଖୁଆନ୍ତି ।

ରସାନନ୍ଦ ଏଥିନମନ୍ତେ ଉଦୟ କୋକିଳ ଓ ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରୀତି । କୋକିଳଙ୍କର ଉଦାସଭାବ ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି ଏହାର କାରଣ ଯେ ସ୍ନେହର ସାଧୁ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କେବେ କେବେ ସେ ରସିକତାର ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରି ରୋଗକୁ ଖୁଜୁଥିବା ମୁଖରେ ହସ ଫୁଟାଇ ମି ମି ସ୍ଵରରେ କୋକିଳ ଦେଇଛନ୍ତି କହନ୍ତି, ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବତୀ ତୁମେ, ଶୁଣିଲରେ ବାଲିଆ ପିଟିବା କଥା । ସାଧୁପର ପୁଅ ପାଇ ତମେ ସୁଖୀ ।

କୋକିଳଙ୍କର ମୁଖ ମଲିନ ହୁଏ । କଣ କହିବେ କହିବେ ହୋଇ ସେ କିଛି କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ବାହାନରେ ରସାନନ୍ଦଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି ।

କେବେ କେବେ ସାହସ କରି କହନ୍ତି, ହଁ, ଭାଗ୍ୟବତୀ ନୁହେଁ ତ କଣ ! ତମପରି ସ୍ଵାମୀର ହାତ ଧରି, ଭାଗ୍ୟବତୀ ବୋଲି ନିଜକୁ ନ କହିବ କିଏ ?

ବିଦ୍ରୁପର ହସଟିଏ ହସିଦେଇ କୋକିଳ ଦେଇ ଉଡ଼ୁଣା ଟାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କ କଥାରେ ରସାନନ୍ଦ ମରବ ହୁଅନ୍ତି । ମନରେ ତାଙ୍କର କି ଭାବ ଆସେ ଏକା ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା । ଖାଲି ଦୀର୍ଘନିଶ୍ଵାସ ପକାଇ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ ମୁଖକୁ ଅନାଇ ରହନ୍ତି ।

ଅଭିମାନ ବେଶି ଦିନ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଭିମାନ ସିନା ବାହାରେ ବାହାରେ, କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ଭିତର ଯେ ଦାଣ୍ଡି ଚକଟି ହେଉଥାଏ । ଗାମୁର୍ଦ୍ଦୀ ଓ ବିଷାଦର ପରଦାରେ ମୁହଁ ଡାଙ୍କି ଭିତରେ ଭିତରେ ପୋଡ଼ିଜଳି ହୋଇ ମରବେ କେତେ ଦିନ । ମିଛଟାରେ ହେଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବାହାନରେ ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ପଡ଼ାଘରେ ପଶି କଅଣ ଖୋଜିଲ ପରି ଏଥିରେ ସେଥିରେ ହାତ ମାରି ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଖକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଦିଅନ୍ତି ।

ସାଧୁଚରଣ ଦର୍ପଣରେ ମୁହଁ ଦେଖିଲା ପରି ବହୁ କି ଅନାଇ ବସିଥାନ୍ତି । ମାଉସୀଙ୍କର ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ସେ ଆଉ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତି ଆଗ୍ରହର ସହିତ ସେ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ।

ମାଉସୀ, ଝରି ଗରମ ହେଉଛି କହି ବିଚାରା ଧରି ବିଷ୍ଣୁ ବସନ୍ତି । ଥଣ୍ଡା ପବନ ଦେହରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଲାଗି ଲେମ ଟାଙ୍କୁରାଇ ଦିଏ । ସାଧୁଚରଣ ତାଙ୍କର

ଆଗ୍ରହ ଭାଙ୍ଗି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବେ କେବେ ମୁଣ୍ଡରେ ଖଣ୍ଡେ କୁଟା ପଡ଼ିଛି ବୋଲି କି ପିଠିରେ ଟିକିଏ ଧୂଳି ଲାଗିଛି ବୋଲି କୋକିଲ ଦେଇ ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ନେହରେ ଗୁରୁ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ମୁଣ୍ଡର ବାଲି ସାଉଁଳି ଦିଅନ୍ତି, ଅବା ପିଠି ଆଉଁସି ଦିଅନ୍ତି । ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ! ଏହିପରି ଘଣ୍ଟାଟିଏ ଗଲେ ଚାଲିଲା । ତୁଳା ଉପରେ ତେଣେ ଡାଲିହାଣ୍ଡିରୁ ପାଣି ମରି ପୋଡ଼ା ଗର ନାକରେ ବାଜିଲେ କୋକିଲ ବ୍ୟାଧି ହୋଇ କହିଲା, ପଡ଼ ପଡ଼, ମୁଁ ଆସୁଛି ।

କୋକିଲ ଚାଲିଗଲା ପରେ ସାଧୁଚରଣ ବହୁତକ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ଗୋଡ଼ ଦୋଟି ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥୋଇ, ଚଉକକୁ ଆଉଜି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଶୋଇଥାନ୍ତି କି ଆଖିବୁଜି ଆକାଶ ପାତାଳ କେତେ କଥା ଶୁଣୁଥାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା । ଯେତେବେଳେ କୋକିଲ ଡାଲି ବଘାରି ଉତ୍ତରାସି ପାଇଁ ପରିବା ଯୋଗାଡ଼ି ଫେରି ଆସନ୍ତି, ଦେଖନ୍ତି ସାଧୁଚରଣ ଶୋଇଛନ୍ତି । ସେ ଚଉକ ପଛରେ ଠିଆହୋଇ ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ହାତକୁ ପୁଲିଏ ଚିମୁଟି ଦିଅନ୍ତି । ସାଧୁ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି ବସିଲେ କୋକିଲ ଆଗକୁ ଆସି ମୁରବିଗିରି ଦେଖାଇ କହିଲା, ଏଇ ପଡ଼ା ହେଉଛି ପରା, ନା ? ରହ ରହ ତମ ବୋଉଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖୁଛି ।

ସାଧୁ ମୁରୁକି ହସି କହିଲା, ଆଜି କାହିଁକି ପଡ଼ାରେ ମନ ଲାଗୁନାହିଁ, ମୁଣ୍ଡ କଅଣ ହେଉଛି । କୋକିଲ ବ୍ୟାଧି ହୋଇ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଚିପି ଦିଅନ୍ତି । କେବେ କେବେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଗଲ୍ଲ କଢ଼ିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତି ।

ସାଧୁ ଗଲ୍ଲ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । କୋକିଲ ମନଦେଇ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି । କୌଣସି ଜାଗାରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲେ ମଝିରେ ମଝିରେ ପଦେ ଅଧେ ପଚାରି ଦିଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅଭିମାନ କଲ୍ଲ ଦିନୁ କେହି କାହାର ପାଖ ପଶନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେହା ଯେହା ପୁରୁଷା ମତେ ନିଜର କାମ କରିଯାଉଥାନ୍ତି । ଯେତେହେଲେ, ଉଭୟଙ୍କୁ କିପରି ଅଲଗା ଅଲଗା ଲାଗୁଥାଏ । କୋକିଲଙ୍କର କାମରେ ମନ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଘର ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ବାତଚନ୍ଦ୍ର ପରି ସେ ପୁରା ସହରଯାକ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ଇଚ୍ଛାହେଲେ ଖାଇବାକୁ ଗଣ୍ଡାଏ ବସାକୁ ଫେରିଲେ ଫେରିଲା, ନୋହଲେ ନାହିଁ । ପକେଟରେ ପଇସା ଥିଲେ ମନ୍ଦିରରେ ମହାପ୍ରସାଦ ସେବାକରି ଯେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି ସଞ୍ଜବୁଡ଼ି ଯାଏ ।

କେହି ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଯେ ସାମାନ୍ୟ ହିମିଟି ଖେଳରୁ ମହାଭରତ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେବ । କଥା କଅଣ ବୁଝିଲବେଳକୁ କିଛି ନାହିଁ, ଅଥଚ ଏତେ କାଣ୍ଡ । କୋକିଲ ଦେଇଙ୍କୁ ଏ ନେଇ କାନ୍ଦି ମାଡ଼େ । ଯେତେବେଳେ ସାଧୁଚରଣ ପୁରା ସହରର ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି, କୋକିଲ ତାଙ୍କ ପଡ଼ାଘରେ ଚଉକ ଉପରେ

ମନମାରି ରୁପ୍ ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି । ଆଖିରୁ ଧାର ଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଥାଏ । କେବେ କେବେ ହଠାତ୍ ଚମକି ପଡ଼ି ସହସ୍ର ହୋଇ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଥାନ୍ତି । କେଜାଣି କଅଣ ଭାବି ଦାଣ୍ଡପାଖ ଝରକା ବନ୍ଦକରି ପୁଣି ଆସି ଚଉକ ଉପରେ ବସନ୍ତି । ବସି ବସି ବରକ୍ର ଲାଗେ । ଟେବୁଲ ଉପରେ ବହୁଗୁଡ଼ିକ ଯନ୍ତ୍ରକରି ସଜାଡ଼ି ରଖନ୍ତି ।

ଲୁଗାଘଟା କୁଆଇ ରାଜ୍ ଉପରେ ସଜାଡ଼ି ରଖନ୍ତି । ବଛଣା ଭାଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗି ଖଟର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ରଖନ୍ତି । ଘରକୁ ଓଳାଇ କାଚକେନ୍ଦୁ ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରନ୍ତି । ତଥାପି ମନ ଶାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ, ତଥାପି ମନରୁ ଦୁଃଖ ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତି, ଯାହା ହେବାର ହେଉ ଆଜି କଥା କହୁବ ।

ସାଧୁ ଦାଣ୍ଡରେ ଝିଞ୍ଜିର ଖଡ଼ଖଡ଼ କରନ୍ତି । କୋକିଳ ସବୁ ପାଇଟି ଗୁଡ଼ି ଆଗ ଦଉଡ଼ି ଆସନ୍ତି କବାଟ ଖୋଲିବାକୁ । ମୁଣ୍ଡରେ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ଝିଞ୍ଜିର ଖୋଲିଲ ବେଳକୁ ହାତ ଥରେ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପଣ୍ଡ ହୁଏ । ସାଧୁ ଗମ୍ଭୀରମୁଖରେ ଘର ଭିତରକୁ ଆସନ୍ତି । ମାଉସୀଙ୍କର ମୁହଁ ଦେଖି ସେ ମୁଖଟିକୁ ଆହୁରି ଗମ୍ଭୀର କରି ମଝିଘରେ ପଶନ୍ତି । କୋକିଳ ବ୍ୟଥିତ ମନ ଘେନି ଫେରି ଆସନ୍ତି କଣ ଘରକୁ ।

ସେଦିନ ପାଗଟା କିପରି ମେଘୁଆ ହୋଇଥିଲା । ସକାଳୁ ଉଠି ରସାନନ୍ଦ ନିଜର କାମଧନା ସାରି ମଠକୁ ଚାଲିଗଲେ । କୋକିଳ ଦେଇ ଘରର ବାସିକାମ ସାରିଲେ । ଗାଧୁଆ ପାଧୁଆ ସାରି ଚୁଲ୍ଲ ଲଗାଇ ରନ୍ଧା କାମରେ ଲାଗିଲେ । ପୋଲିସ ଥାନାରୁ ଘଣ୍ଟାର ଆବାଜ୍ ଆସିଲା, ସମସ୍ତ ଆଠଟା । କୋକିଳ ପରିବା କାଟୁ କାଟୁ ହଠାତ୍ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ, ଏ, ବେଳ ହେଲଣି ଆଠଟା, ସାଧୁ ଉଠି ନାହାନ୍ତି ସେ ! ଏତେ ଡେରିଯାଏ କେବେ ସେ ଶୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପରିବା କଟା ଗୁଡ଼ି ସେ ଉଠି ଆସିଲେ । ମଝିଘରର କବାଟ ଆଉଜା ହୋଇଥିଲା । କବାଟକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଖୋଲି ଦେଖିଲେ ସାଧୁ ଚନ୍ଦର ଘୋରହୋଇ ଶୋଇଛନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ କରି ନେଇଟାଇ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କୁହୁଆଉଛନ୍ତି । କୋକିଳ ସାହସ କରି ଆସି ଖଟ ପାଖରେ ଠିଆହେଲେ । ସେ ଯେ ଆସିଛନ୍ତି ଏହା ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ଗୋଡ଼ର ମଲ୍ ଝମ୍‌ଝମ୍ କରି, ଗଲା ଖଙ୍କାରି ଖଟକୁ ଆଉଜି ଠିଆ ହେଲେ ।

ସାଧୁ ମୁହଁରୁ ନଦର ଘୁଷାଇ ଦେଖିଲେ, ପାଖରେ ମାଉସୀ । ସେ କିଛି ନକହିଁ ଆଖି ବୁଜିଲେ । ଆଖିକୋଣରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା ।

ଘଟଣା କଅଣ ରୁଣିବାକୁ କୋକିଳ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତା ହୋଇ ଡାକିଲେ, ସାଧୁ...ଡାକିର କଣ୍ଠିରୁକ୍ ହେଲା । ଲେଉଟକରେ ବନ୍ଧୁ ଛଲଛଲ ହେଲା ।

“ସାଧୁ ଆଖିପତା ଖୋଲି କହଲେ, ଦେହ ଭଲନାହିଁ ମାଉସୀ !

ଅଧୀର ହୋଇ କୋକିଳ ପଚାରିଲେ, ଏ, ଭଲ ନାହିଁ ? କଅଣ ହୋଇଛି ଶୁଣେ ?

ଜରୁଆ ଲଗୁଛି, ମୁଣ୍ଡ ବଥାଉଛି ।

କୋକିଳ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ମାରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଓହୋ, ଧୂଆରେ ତାତି ଭରତି ହୋଇଛି । ଏ ଯେଉଁ ବୁଲି, ଖରା ନାହିଁ ତରା ନାହିଁ, ଅଗିଆ ଅପିଆ ଦିନଯାକ ପୁଷ୍ପହର ଗୋଟାକଯାକ ବୁଲିବାର ଫଳ ବାହାରି ପଡ଼ିଛି । କଥା ମାନିଲେ ସିନା ହୁଏ ! ବାର ଜାଗାରେ ଗାଧୁଆ, କେଉଁଦିନ ନରେନ୍ଦ୍ର ତ କେଉଁଦିନ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ, କେଉଁ ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥବଲ୍ଲଭ ତ କୋଉଦିନ ସମୁଦ୍ର । ଏଥିରେ ଜର ହେବ ନାହିଁ ? ଘରେ କଅଣ କୂଅ ନାହିଁ ?

ସାଧୁ ମାରବ ରହିଲେ । ଏତେ ଦିନକେ ମାଉସୀ ଆକଟି କରି ପଦେ କହୁଛନ୍ତି, ସେ ବାଧା ଦେବେ କାହିଁକି ? ମାଉସୀ ବସୁସରେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୁଇବର୍ଷ ଗ୍ରେଟ, ତଥାପି, ମା ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ଆକଟି କରି କହୁବାର ଅଧିକାର ତାଙ୍କର ଅଛି ।

ସାଧୁଚରଣ ସାତଦିନ ଜର ଭୋଗିଲେ । କୋକିଳ ଦେଇ ଜୀବନ ପଣ କରି, ଶିଆ ପିଆ ଭୁଲି ତାଙ୍କର ସେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ପୁଷ୍ପହରରେ ଡାକ୍ତର ଅଭାବ ନାହିଁ । କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ଏହି ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥାଏ । ସେ ଜାଣନ୍ତି, ରୋଗ ବୈରୋଗ ଆସେ କପାଳ ଘେନି, କପାଳରେ ଥିଲେ ପାଣି ମନ୍ଦାକରେ ସନ୍ନିପାତ ମଳ୍ତୁ ଉଠି ବସିବ । କପାଳରେ ନ ଥିଲେ ପଣ ପଣ ଡାକ୍ତର କବିରାଜ କିଛି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ଏହାର ଜୀବନ୍ତ ଉଦାହରଣ । ତେଣୁ, ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଅନୁରୋଧକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ସେ ଡାକ୍ତର ଡକାଇବାକୁ ମଞ୍ଜିଲେ ନାହିଁ । କହିଲେ, ହଁ ଜର ଟିକିଏ ହୋଇଛି, ଭଲ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ ଯେ !

ଏହି କେତେଦିନର ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ସାଧୁ ବୁଝିପାରିଲେ, ନାଶର ଦକ୍ଷତା କେତେ, ମହତ୍ତ୍ୱ କେତେ ! ପୁରୁଷ ଗର୍ବ କରି କହେ ନାଶ କୋମଳଦେହୀ, କୋମଳମନା, କଷ୍ଟ ସହ ପାରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସାଧୁଚରଣ ନିଜେ ଅଙ୍ଗରେ ଯାହା ଲୁଚାଇଛନ୍ତି ସେ ବିଷୟରେ ପରର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଯିବେ ନାହିଁ । ନାଶ କୋମଳଦେହୀ ହୋଇପାରେ, କୋମଳମନା ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସେ ସବୁ ପର ନିମନ୍ତେ । ପରର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ନାଶ ସହ ପାରେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ସେ କୋମଳମନା । ସହସ୍ତ୍ରଭାରେ ନାଶକୁ ବଳିପଡ଼ିବ ଏପରି ପୁରୁଷ ନାହିଁ ।

ଗୃହର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ରସାନନ୍ଦଙ୍କର ସେବାରେ ଯୁକ୍ତି ନ କରି, ଶିଆପିଆ ଭୁଲି, ତାଙ୍କର ରୋଗଶୟ୍ୟା ପାଖରେ ଅନିଦ୍ରାରେ କ୍ଳେବ ବସି ରହିବ ? ଦାନ୍ତଘଷାଳ ଦେବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନିଜ ହାତରେ ପଥ କରାଇ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ,

କରିବେ ତାଙ୍କର ମାଉସୀ । ରସାନନ୍ଦ ଯେତେବେଳେ କଣ ଘରେ ନିଦ୍ରେ ଅଟେଇନ, କୋକିଳ ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଚପୁଥାନ୍ତି । ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲେ କୋକିଳ ବେଦାନାରୁ ମଞ୍ଜି କାଢ଼ି ତାଙ୍କର ପାଟିରେ ଦିଅନ୍ତି । ମାଉସୀଙ୍କୁ ଅନବରତ ନିଜପାଇଁ କଷ୍ଟ ପାଉଥିବାର ଦେଖି କୃତଜ୍ଞତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵରରେ ସାଧୁ ଅନୁରୋଧ କରି କହନ୍ତି, ଯାଅ ମାଉସୀ ଶୋଇବ, ମୋ ପାଇଁ ଏତେ କଷ୍ଟ କରୁ କରୁ ଯଦି ନିଜେ ପଡ଼ିଯାଅ ତ ସଙ୍ଗନାଶ ।

କୋକିଳ ସାଧୁଙ୍କର ହାତ ପାଦୁଲିକୁ ହାତରେ ଚାପିଧରି କହନ୍ତି, କଷ୍ଟ ହେବ କହୁଛ କାହିଁକି ? ଏ ତ ଆମର କାମ । ଏଥିରେ ଆମର ଆନନ୍ଦ ବଢ଼େ ।

ସାଧୁ ନୀରବ ହୋଇ ଆଖି ବୁଜି ଦିଅନ୍ତି । କେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ନିଦ ହୋଇଯାଏ ସେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଦେଖନ୍ତି ବାହାରଟା ଫର୍ତ୍ତ । ଦେଖା ଯାଉଛି । ମାଉସୀ ରାତିସାରା ବସି ବସି ତାଙ୍କର ହାତପାଦୁଲି ଉପରେ କପାଳ ରଖି ଶୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ସାଧୁଚରଣ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ଫେରି ପାଇଛନ୍ତି । ଏଥିନମନ୍ତେ ସେ ମାଉସୀଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକୁଟି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଘୁଲର ଗୁଡ଼ ଓ ଶିଶିକମାନେ ଗ୍ରାମକୁ ଗଲେ । ଘରକୁ ଯିବାକୁ ସାଧୁଙ୍କର ମନ ଛକ୍ ପକ୍ ହେଲା । ମାଙ୍କର ସ୍ନେହ, ସରର ଖେଳ, ବାପାଙ୍କର ଆକଟ ତାଙ୍କ ମନେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଲା । ସର ବାରମ୍ବାର ଚିଠି ଲେଖିଛି, ଭାଇ, ମୋ ରାଣ, ରଜକୁ ନିଶ୍ଚେ ଆସିବ ।

ମାଉସୀଙ୍କୁ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜଣାଇବାରୁ ମାଉସୀ ଦୁଃଖରେ ମୁଖ ଗନ୍ତୀର କଲେ । ସେଦିନ ଏକାଦଶୀ ବୋଲି କହୁ ଜଳ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ପରଦିନ ଲେଉଟକଭର ଚନ୍ଦ୍ରରେ କହୁଲେ, ତେମେ ଅତି କପଟୀ ସାଧୁ, ମୋତେ ପର ବୋଲି ମନେ କରିଛ । ପର ସିନା କେବେ ଥିଲି, ତେମେ ଯେଉଁ ମାୟାମମତା ଲଗାଇ ଦେଇଛ, ପରବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ ମୋର ସାହସ ହୁଏ ନାହିଁ । ତମ କଥା ତମେ ଜାଣ ।

ଲଜ୍ଜିତ ହେଲାପରି ସାଧୁ ତଳକୁ ଚାହିଁ କହୁଲେ, ସର ଲେଖିଥିଲା ବୋଲି ସିନା ।

ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଲେଉଟକ ପୋଛ କୋକିଳ କହୁଲେ, ଯିବାର କଥା ତ ଯିବ, ମୋତେ ପଚାରିଲ କାହିଁକି ? ମୋର ଯଦି ବାନ୍ଧ ରଖିବାର ଅଧିକାର ଥାନ୍ତା...ସାଧୁ, ତେମେ ଗଲେ ମୁଁ ଚଳିବି କିପରି ଏକୁଟିଆ ? ପୁଣି ମୋର ପୂର୍ବାବସ୍ଥା ଫେରି ଆସିବ । ହାତପିଠିରେ ଲୁହ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ଦିନ ସରିବ ନାହିଁ । ତେମେ କଅଣ ମୋ ଅବସ୍ଥା ଜାଣ ନାହିଁ ? କେତେ କ'ଣ କହୁବାକୁ ବସିଥିଲେ । ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ କଥା ଡୋକିନେଲେ ।

ସାଧୁ କହୁଲେ, ଏକୁଟିଆଟା କାହିଁକି କହୁଛ, ମଉସା ଅଛନ୍ତି ।

ଅବଜ୍ଞାସୁଚକ ହସ ହସି କୋକିଳ କହିଲେ, ହଁ, ତମ ମଉସା, ସେ ଦିନରେ ଅଠର ଘଣ୍ଟା ତେଣେ ରହନ୍ତି । ଘରେ ରହୁଲେ, ତାଙ୍କର କଥାଗପା, ହସ ଖେଳ ରୋଗ ସାଙ୍ଗେ । ମୁଁ ସିନା ଏଠି ପାଇଁ କରି ପେଟ ପୋଷିବାକୁ ଅଛି ।

ମୁଁ ଯଦି ଯାଏଁ, ଦିନେ ଦି ଦିନ ରହୁ ଫେରି ଆସିବି ।

ସେହି ଦିନେ ଦି ଦିନ ମୋତେ ବାର ବରଷ ପରି ଲାଗିବ । ଗଲା ତ ଏକା ଅଳେ ନିର୍ଜଞ୍ଜାଳୀ ହୋଇ, ନିରାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି, କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଦିନ ସବୁ ନ ଥିଲା । ତେମେ ଯେଉଁ ମାୟା ଲଗାଇ ଦେଇଛ ସେତିକିରେ ମୁଁ ସବୁ ଦୁଃଖ ଭୁଲି ଯାଇଛି । ଦୁଃଖ ଯେ ବେଳେ ବେଳେ ନ ହୁଏ ଏହା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ମନରେ ଦୁଃଖ ଆସିଲେ ତମ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼େ ଅଥେ କଥାଗପା କଲେ କ୍ଷଣକରେ ସେ ଦୁଃଖ ଚାଲିଯାଏ । କିଛି ସମୟ ରୁପ୍ ରହୁ ପୁଣି କହିଲେ, ତମେ ହୁଏତ ଭାବୁଥିବ, ମୋଠୁଁ ବଳି ନିର୍ଜ୍ଜା ଅଉ କେହି ନାହିଁ କାରଣ ତମ ଉପରେ ମୋଠର କି ଅଧିକାର ଅଛି ? ମୁଁ ତମକୁ କିଛି ଚିରଦିନ ଅଟକାଇ ରଖି ପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ ଏତିକି କହିପାରେ ଯେ —

ବାଧାଦେଇ ସାଧୁ କହିଲେ, ମାଉସୀ, ତମର କଥାରୁ ହିଁ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି ତମ ସ୍ନେହଟା ବାହାରିଆ । କାହିଁକି, ମୋ ଉପରେ କଅଣ ତମର କିଛି ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ବୋଉର ଯେତିକି ଅଧିକାର, ତମର ମଧ୍ୟ ସେତିକି । ତମେ କଅଣ ଭାବିଛ ମୁଁ ଏଡ଼େ ଅକୃତଜ୍ଞ ? ତମର ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ପବିତ୍ର ନିର୍ମଳ ସ୍ନେହ କି ମୁଁ ଏ ଜନ୍ମରେ ଭୁଲି ପାରିବି ? ସୁଧାଇ ପାରିବି ? ନା ମୋର ଘରକୁ ଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଆଜି ବୋଉକୁ ଲେଖି ଦେଉଛି, ମାଉସୀ ମତେ ପାଖରୁ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ଅମଙ୍ଗ ।

କୋକିଳ କ୍ଷଣକାଳ ମୁକ୍ତଙ୍କ ପରି ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର କାନ ପାଖେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ହେଲା ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ, ମାଉସୀ ମତେ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ଅମଙ୍ଗ ।

କାହିଁକି ଅମଙ୍ଗ ?

ମନଗହଳର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନରେ ତାଙ୍କର ଅନୁରାଗ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ଅଜଣା ଭୟରେ ସେ ଥରି ଉଠିଲେ । ସାଧୁଚରଣ ପାଖରେ ଥିଲେ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ କଅଣ ଦୂର ହୋଇପାରେ ? ଗୁଡ଼ିବାକୁ ଅମଙ୍ଗ କାହିଁକି ?

ସେ କହିଲେ, ତେମେ ଯାଅ ସାଧୁ, ମା ତମର ଅନେଇଁ ବସିଥିବେ । ମୋ ପଛରେ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଭଲ ଦଖିବ ନାହିଁ ।

ତମେ କଅଣ ମା ନୁହଁ ? ତମ ମନରେ କଷ୍ଟଦେଇ ମା ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ମୋର ଆଉ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ।

ମୁଁ ତମର ମା ନୁହେଁ ସାଧୁ :

ମା ଓ ମାଉସୀ ଭିତରେ ପ୍ରଭେଦ ମୁଁ ଦେଖେ ନାହିଁ ।

ରକ୍ତର ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ତ ।

ରକ୍ତର ସମ୍ପର୍କ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ନୁହେଁ । ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭଲ ପାଇବା ପାଖରେ ରକ୍ତର ସମ୍ପର୍କ ହାରିଯାଏ । ତମର ସ୍ନେହ ଦେଖିଲେ କେଉଁ ସାହସରେ ମାଟାଣ କରି କହିବ ଯେ ସେ ତମଠାରୁ ମତେ ବେଶି ଭଲ ପାଏ ?

ତମର କଅଣ ବିଶ୍ୱାସ ମୁଁ ତମକୁ ଭଲ ପାଏ ?

ମଣିଷ ଯାହା ଅନୁଭବ କରେ ତହିଁରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ନାହିଁ ।

ତମର ଧାରଣା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ସାଧୁ, ଆଉ କଅଣ କେହି...

ଶୁଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ସାଧୁକୁ ଚାହିଁଲେ । ମନ ଭିତରେ ଭାବନାର ସଫର । କିଛି ଶବ୍ଦ ନାହିଁ ରହି, ବିମର୍ଷ ହୋଇ କହିଲେ, ତମେ ମତେ ସତରେ ଭଲ ପାଅ ସାଧୁ, ମୋ ଧୂଆଁ ଝୁଇଁ କହିଲ ?

ସାଧୁ ହସି ହସି କହିଲେ, ମନର କଥା ମୁହଁରେ ମୁଁ କିପରି କହିବି ? ମୁହଁରେ କହିଲେ ତା ମୂଲ ରହିବଟି ? ତେବେ, ଏତିକି କହିପାରେ, ସ୍ନେହ ଅସୁରା ରହେ ନାହିଁ ।

ଏ ତୁମର ହୃଦୟର କଥା ନୁହେଁ, ମୁହଁର କଥା । କିଏ କହିଲା ସ୍ନେହ ଅସୁରା ରହେ ନାହିଁ ? ଏ ଧାରଣା ଭଲ । ମୁଁ ତୁମଠାରୁ ବୟସରେ ଛୋଟ, ମାତ୍ର ଦରିଦ୍ରର କୁଣ୍ଡିଆରେ ଜନ୍ମହୋଇ ହେତୁ ପାଇଲା ଦିନୁ ପରଘରେ ପରକୁ ଆପଣାର କରି ଚଳି ଆସିଛି । କେତେ ଦୁଃଖ, କେତେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ ହସି ଦେଇଛି—ସତେ କି ମୁଁ ନବୋଧ, ସତେ କି ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ମୁଁ ସବୁ ବୁଝେ । କହିବି କାହାକୁ ? ଅଭିମାନ କରିବି କ'ଣ ଉପରେ ? ଅଭିମାନ କଲେ ଯେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାର ରହା ନାହିଁ । <ହସି କେତେ ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭି ମୁଁ କଅଣ ବୁଝିଛୁ ଜାଣ ସାଧୁ ? ବୁଝିଛୁ, ସୁଖର ସାଥ ସଭାବ । ଦୁଃଖ ବେଳକୁ ସମସ୍ତେ ଆଖି ବୁଜି ଦିଅନ୍ତି । ବିରକ୍ତ ହୁଅ ନା, କହୁ କହୁ ନିଜର କଥା ଦି ପଦ କହୁଛୁ ।

ବିରକ୍ତ ହେବି କାହିଁକି ? କହ ।

ସୁଖେ ସାଥ ସଭାବ । କାମ ନେବାକୁ ଅଳଣୀରେ ସାକୁଲେଇ ହୋଇ ଆଖି ଚପି ଚପି ଦି ବୁଝା ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ପାରନ୍ତି ଅନେକ । ନୋହଲେ କି ଜାଣି ଜାଣି ମୋତେ ଏ ଦହଗନ୍ଧର ମଝିକି ଠେଲି ଦେଇଥାନ୍ତେ ? ସ୍ନେହ ଯଦି ଅସୁରା ରହୁ ନ ଥାନ୍ତା, ମତେ ଏ ବିଡ଼ମ୍ବନାରେ ପକାଇବାକୁ ତାଙ୍କର ସତ ବଳିଥାନ୍ତା ? ତେଣୁ ପରୁରୁଛି, ତମେ ବୋଉ ରାଣ, ସତ କହିଲ, ତମେ ମତେ ଭଲ ପାଅ ?

ତମ ରାଣ କଅଣ ବୋଉ ରାଣଠୁଁ କଅଁ ? ତମେ ଯେତେବେଳେ ଏତେ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖୁଛ, ମୁଁ କିପରି ହିଁ କହିବି ? ସାଧୁଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଛଳ ଛଳ ହେଲା ।

କୋକିଳ ସ୍ବର ଶୁଣିବାକୁ ଯେଉଁ ଗାଆଁରେ ଯିବେ ତାହା ଖୁବ୍ ଧୂଳିଆ ଥାଏ । ସେଠାରେ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଯେଉଁ ଗାଆଁରେ ଯିବେ ତାହା ଖୁବ୍ ଧୂଳିଆ ଥାଏ । ସେଠାରେ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଯେଉଁ ଗାଆଁରେ ଯିବେ ତାହା ଖୁବ୍ ଧୂଳିଆ ଥାଏ । ସେଠାରେ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଯେଉଁ ଗାଆଁରେ ଯିବେ ତାହା ଖୁବ୍ ଧୂଳିଆ ଥାଏ ।

୭

ଏହିପରି ମୋର ଆଶା ଆକାଶ କୁସୁମରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସେଥିପାଇଁ ମନରେ ତିନୋ ଦିନ ହୋଇ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଦୁଃଖ ହେବ କାହିଁକି ? ଠାକୁରଙ୍କର ଯାହା ଲଜ୍ଜା ତାହା ହିଁ ହୋଇଛି । ମଣିଷ ହାତରେ ଥାଏ ଯେତେକି ମୁଁ ସେତେକି କରିବାରେ ହେଲା କରି ନାହିଁ । ତଥାପି ଭାବୁଛି, ମୁଁ ଅକର୍ମୀ .. ।

ଆର୍ଟିଷ୍ଟଲରେ ପଢ଼ିବାର ଆଶା ଗୁଡ଼ିକଦେଲି । ପେଟ ପୋଷିବାକୁ ହେବ ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ । କହୁଛି, ପେଟ ପୋଷ ନାହିଁ ଦୋଷ । କଲିକତା ପରି ସହରରେ ପରିଶ୍ରମ କଲେ ପେଟ ଚାଲେ ଅପୋଷା ରହୁବ ନାହିଁ । ପରଦରେ ଚାଲି ଯିବି, ପରଦ ମରୁଣି ଜାଣି ଚାଲିଯିବି ଉପାୟ କରିବାକୁ ମନ କାହିଁକି ତାକିଲ ନାହିଁ । —

ଏମାନେ ପଞ୍ଚୁ ବଳନ୍ତି । ଘର ନାହିଁ ବୋଲି ଅଶ୍ବିରେ ପୁରାଇବି ନାହିଁ । ଏଠାକାର ଓଡ଼ିଆ ଭାଇମାନେ ଘୋଟ ବୋହୂ, ଚଟକଳ, ତେଲକଳରେ କୁଲିଗିରି କରି, ବେକରେ ପଇତା ପକାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଇ ବାବୁମାନଙ୍କ ଘରେ ଠାକୁର କାମ କରି, ଯଦି କହେ ନିଜର ସଫାର ଚଳିଉଛି । କୁକୁରଙ୍କ ପରି ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ି ବସିବାର ଲାଗି ଥାଏ, ଏକତା ଆସିବ କାହିଁ... ? ସେତେକରେ ସେ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରନ୍ତି । ଯାହା ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି, ମାଟିଆବୁଲ୍, ହାଡ଼କଟା ଗଳି ପ୍ରଭୃତି ନାମଯାଦା ଜାଗାମାନଙ୍କର ଖାନ୍ଦାମାନଙ୍କ ଘରେ ଦେଇ ଆସନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଓଡ଼ିଆ କଥା ବାହାରେ ନାହିଁ, କାଲେ କିଏ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଚିହ୍ନିଲେ ଦୂଷା କରିବ । ତାଙ୍କ ଚେହେରା ଖଣ୍ଡକ ମୁଣ୍ଡରେ ଓ ଅଶ୍ବରେ ଦୋଳୁନିମାନ ବଢ଼ିଆ ଖଣ୍ଡକ ଦେଖି ସନ୍ଦେହ କରିବାର କାରଣ ନ ଥାଏ । ମନରେ ଦୁଃଖ ହୁଏ । କ'ଣ କରିବା ? ଗ୍ରହ ଟିକିଏ ବିଗଡ଼ା, ପଡ଼ିଛି ..

ମୁଁ ଏବେ ପିଠିରେ ଲୁଗାର ଗଣ୍ଡି ଧରି କଲିକତା ସହରର ଘରେ ଘରେ ବୁଲି ବସି କରୁଛି । ମୋ ସଙ୍ଗେ ଆହୁରି ଦୁଇଜଣ ସଜାଡ଼ାୟ କୁଲି ଲୁଗା ବୋର୍ ଧରି ବୁଲିଛନ୍ତି... । ଘରକୁ ଫେରି ଯିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ହେଉଛି, ଘୁଣି ଖରୁଛି କାଲେ ଭାଇ କଥା କହୁବେ... ।

କେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ବର୍ମା ଯାଇ ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଲି ବସିବ,
ମାତ୍ର ଟଙ୍କା ଅଭାବ । ବିନା ମୂଲ୍ୟଧନରେ କି ବେଉସା ଚଳିବ ?

ସାଧୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡ ମନଦେଇ ପଢ଼ୁଥିଲେ । କୋକିଳ ଗୋଡ଼ ଚପି ଚପି ଆସି
ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲେ । କେଶଗୁଚ୍ଛ ଫିଟି ପିଠି ଉପରେ ଦୋହଲୁଛି ।
ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁଗା ନାହିଁ । ସାଧୁ ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଅଧାଶୁଆ ଠାଣିରେ ତକିଆ
ଉପରେ ଛାଡ଼ି ଭରଦେଇ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । କୋକିଳ ଖଟ ଉପରେ ତାଙ୍କ ପାଖେ
ବସିଲେ । କିଛି ସମୟ ଚିଠିଟିକୁ ଚାହିଁ ପଢ଼ୁଥିଲେ, କଅଣ ଏତେ ପଢ଼ୁଛୁ ସାଧୁ ?

ସାଧୁ ଉଠି ବସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, କୋକିଳ ତାଙ୍କ ପିଠିରେ ହାତ ରଖି
କହିଲେ, ଓ ଚିଠି, କିଏ ଦେଇଛି ଦେଖେ ? ନଇଁପଡ଼ି ଚିଠିଟିରୁ ଧାଡ଼ିଏ ଦିଆଡ଼ି
ଉଠି ସରରେ ପଡ଼ିଲେ । ମୁହଁ ନେଫେଡ଼ି ବସି, କହିଲେ, ଆସୁନା, ଜଳଖିଆ
କରିବ । ଚୁଡ଼ା ଗଣ୍ଡିକ ତେଣେ ଫେରି ଯାଉଛି, ଏଣେ ଚିଠି ପଢ଼ା ଲାଗିଛି । ଆସ—

ସାଧୁ ଉଠି ବସିଲେ । ଦୀର୍ଘଶୁଦ୍ଧ ଗୁଡ଼ି କହିଲେ, ଶେକ ନାହିଁ ମାଉସୀ ।

ଭୁଲିତା ଟେକି ହସ ହସ ମୁହଁରେ କୋକିଳ କହିଲେ, କାହିଁକି ମ, ଚିଠି
ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ପେଟ ପୁରୁଗଲା କି ? ହଉ ହଉ, ପଢ଼ୁଥା ବସି, ମୁଁ ଜଳଖିଆ ଆଣେ ।

କୋକିଳ ଆଉ ଘରୁ ଖଣ୍ଡେ କଂସା ଓ ଗୋଟିଏ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଗିଲ୍‌ସ ଆଣି
ପାଖରେ ରଖିଲେ । ସାଧୁ ଆପଣି କରି କହିଲେ, ଏଇକ୍ଷଣି ଖାଇବି ନାହିଁ ।

ତେମେ ସିନା ଖାଇବି ନାହିଁ, ମୁଁ ଖୁଆଇ ଦେଉଛି, କହି କୋକିଳ ଚୁଡ଼ା
କଦଳୀ ନବାତ ଚକଟାରୁ ଫୁଲିଏ ନେଇ ସାଧୁଙ୍କ ମୁହଁ ପାଖେ ଧରିଲେ । ସାଧୁ ବାନ୍ଧ
ହୋଇ ଚିଠି ଚୁକି ତକିଆ ତଳେ ରଖିଲେ । କହିଲେ, ହଉ, ମୁଁ ହାତରେ ଖାଇଛି ।

କାହିଁକି ? ମୋ ହାତରେ ଅସନା ଲାଗିବ ?

ସାଧୁ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଅସନା କାହିଁକି ଲାଗିବ ? ଅସନା ପଦାର୍ଥ
ମା ମାଉସୀଙ୍କ ହାତରେ ଖାଇଲେ ଅମୃତ ପାଲଟି ଯାଏ—ଟିକିଏ ଲଜ ମାଡ଼େ ସିନା !

ଅନାଇଲେ ଲଜମାଡ଼େ, ଆଖି ଚୁକି ଦେଉନା ।

ସାଧୁ ଆପଣି କରିବାକୁ ସୁବିଧା ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଜଳଖିଆ ସରିଲାକୁ ସାଧୁ
ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, କଲିକତାରୁ ଦାଦା ଚିଠି ଦେଇଛନ୍ତି । ତୁମେ ତାଙ୍କୁ
ଦେଖିନା ମାଉସି, ଦେଖିଲେ ତମ ମନରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ଆସିବ । ତାଙ୍କୁ
ସେ ଦେଖିବ, ସେ ଭଲ ପାଇବ । ପର ଆପଣା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଖିଲା, ନିଷ୍ଠପଟୀ
ମଣିଷ । ଧରର ଦୁଃଖ ସେ ସହ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କପରି ଭାବକ ବାପା ଯେପରି
ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଶୁଣିଲେ ତୁମ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେବ ।

କେଉଁ ଦାଦା ସେ ତୁମର ?

ସ୍ବାମୀଙ୍କ କଥା ସେହିନ କହୁଥିଲି, ସେହି ତ ଜଣେ ।

ତାଙ୍କ ଉପରେ ତମ ବାପାଙ୍କର ଏତେ ଅକସ୍ମ ହେବାର କାରଣ ?

ମୋତେ ସେ କଥା ଅଜଣା । ତାଙ୍କପରି ଲୋକ ଉପରେ ଅଦୃଷ୍ଟି କରିବ ଏପରି ଲୋକ ବାପାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଭାଇ ଅଡୁଆ । ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଭାଗ ନେବ ପରା ।

ଅତଟ ତମ ବାପା । ସମ୍ପତ୍ତି କ'ଣ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନେବ ? ତମ ଦାଦା ବି ସେମିତି ଅନାଡ଼ି । ସମ୍ପତ୍ତିରେ ତାଙ୍କର ଭାଗ ଅଛି ତ ?

ଭାଗ ଥାଉ ନ ଥାଉ, ସେ ଭିନ୍ନ ଢଙ୍ଗର ଲୋକ । ନିଜେ ପଛେ ହଇରାଣ ହୋଇ କଷ୍ଟ ପାଇବେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ କିଛି କହିବେ ନାହିଁ । ନିଜ ଉପରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ବାପାଙ୍କୁ ଆଜିଯାଏ କିଛି କହି ନାହାନ୍ତି । ବାପା ଘେପର ଅଙ୍ଗୁରୁଆ ଲୋକ ଦାଦା ଯଦି କିଛି କହୁଥାନ୍ତେ, ଆମ ଘରେ ଚଳି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ସତେ ମାଉସି, ତାଙ୍କର ଏ ଚଠିଶି ଶ୍ରଦ୍ଧା ପଡ଼ି ମୋ ମନ ବିକଳ ହେଉଛି । କଲିକତାରେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ମୁଁ ଯଦି ଜାଣିଥାନ୍ତି, ଚୋରକରି ହେଲେ କେଉଁଠି ଟଙ୍କା ପଠାନ୍ତି ।

ତେମେ ପଛେ ଅବିଶ୍ୱାସ ପାଥ ସାଧୁ, ତମର ବାପା ଜଣେ ଅର୍ଥପିଣ୍ଡାଚ ।

ଅର୍ଥପିଣ୍ଡାଚ ନୁହନ୍ତି ଯେ, ଅସଲ ଯେଉଁଠି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାର କଥା ନ କରି ଅବ୍ୟାଜରେ ଏଡେଡେଶେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି । ମକଦ୍ଦମା ହାବୁଡ଼େ ପଡ଼ିଲେ, ସୁଅମୁହଁରେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲେ ଭାବନା ନ ଥାଏ ।

ସେମାନଙ୍କର ମଧୁରାଳାପରେ ବାଧାଦେଇ କିଏ ଜଣେ ପଦାରୁ ଡାକିଲା, ସାଧୁ, ଆରେ ସାଧୁ, ଆବେ ସାଧୁଆ... ।

ସାଧୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ନାକ ଫଣିଫଣ କରି ବିରକ୍ତିସୂଚକ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, ଜଗନ୍ନାଥ ତାକୁଛି, ଯାଏ । ମାଉସୀ, ଦି ଖଣ୍ଡ ପାନ... ।

ଦ୍ୱାର ଖୋଲି ହସହସ ମୁହଁରେ ଜଗନ୍ନାଥର ହାତ ଧରି କହିଲେ, ହଠାତ୍ କୁଆଡ଼େ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲୁ ମ ?

ଜଗନ୍ନାଥ ତମକି ପଡ଼ିଲା ପରି ମୁଣ୍ଡରେ ଧୂଆଁରେ ହାତମରି ବସି ତ ହୋଇ କହିଲା, କିନ୍ତୁ ଭାଇ, ଆଦାତ ତ କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ ।

ମୋ ପରୁରବାର କଥା, ଦିନେ କାଲି ତ ଦେଖା ନାହିଁ, ଆଜି ହଠାତ୍ କୁଆଡ଼େ ଅଇଲୁ ?

ଜଗନ୍ନାଥ ଚଞ୍ଚଳ ଗୁହାଣୀରେ ଝରକା ଆଡ଼େ ଅନାହିଁ ଚକ୍ଷୁ ଫେରି କହିଲା, ତୋ ରାଣ, କୁ-ଆଡ଼େ ନୁହେଁ, ସୁ-ଆଡ଼େ ।

ତୁ ଆଉ ମୋତେ କଥା କୁହାଇ ଦେବୁ ନାହିଁ । ତା ହେଲେ, ଶୁଭାଗମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ?

ଶ୍ରୀମୁଖର ଦର୍ଶନ ।

କେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ବର୍ମା ଯାଇ ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଲି ବସିବ, ମାତ୍ର ଟଙ୍କା ଅଭାବ । ବିନା ମୂଳଧନରେ କି ବେଉସା ଚଳିବ ?

ସାଧୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡ ମନଦେଇ ପଢ଼ୁଥିଲେ । କୋକିଳ ଗୋଡ଼ ଚପି ଚପି ଆସି ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲେ । କେଶବୁଛୁ ଫିଟି ପିଠି ଉପରେ ଦୋହଲୁଛି । ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁଗା ନାହିଁ । ସାଧୁ ଜାଣି ପାରଲେ ନାହିଁ । ସେ ଅଧାଶୁଆ ଠାଣିରେ ତକିଆ ଉପରେ ଛୁଇଁ ଭରଦେଇ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । କୋକିଳ ଖଟ ଉପରେ ତାଙ୍କ ପାଖେ ବସିଲେ । କିଛି ସମୟ ଚିଠିଟିକୁ ଚାହିଁ ପଢ଼ୁଥିଲେ, କଅଣ ଏତେ ପଢ଼ୁଛୁ ସାଧୁ ?

ସାଧୁ ଉଠି ବସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, କୋକିଳ ତାଙ୍କ ପିଠିରେ ହାତ ରଖି କହିଲେ, ଓ ଚିଠି, କିଏ ଦେଇଛି ଦେଖେ ? ନଇଁପଡ଼ି ଚିଠିଟିରୁ ଧାଡ଼ିଏ ଦଧାଡ଼ି ଉଠି ସରରେ ପଡ଼ିଲେ । ମୁହଁ ନେଫେଡ଼ି ବସି, କହିଲେ, ଆସୁନା, ଜଳଖିଆ କରିବ । ରୁଡ଼ା ଗଣ୍ଡିକ ତେଣେ ଫଉଲି ଯାଉଛି, ଏଣେ ଚିଠି ପଢ଼ା ଲାଗିଛି । ଆସ—

ସାଧୁ ଉଠି ବସିଲେ । ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ଗୁଡ଼ି କହିଲେ, ଭୋକ ନାହିଁ ମାଉସୀ ।

ଭ୍ରୂଲତା ଟେକି ହସ ହସ ମୁହଁରେ କୋକିଳ କହିଲେ, କାହିଁକି ମ, ଚିଠି ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ପେଟ ପୁରଗଲା କି ? ହଉ ହଉ, ପଢ଼ୁଥା ବସି, ମୁଁ ଜଳଖିଆ ଆଣେ ।

କୋକିଳ ଆଉ ଘରୁ ଖଣ୍ଡେ କିନ୍ତା ଓ ଗୋଟିଏ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଗିଲସ ଆଣି ପାଖରେ ରଖିଲେ । ସାଧୁ ଆପଣି କରି କହିଲେ, ଏଇକ୍ଷଣି ଖାଇବି ନାହିଁ ।

ତେମେ ସିନା ଖାଇବି ନାହିଁ, ମୁଁ ଖୁଆଇ ଦେଉଛି, କହୁ କୋକିଳ ରୁଡ଼ା କଦଳୀ ନବାତ ଚକଟାରୁ ପୁଲିଏ ନେଇ ସାଧୁଙ୍କ ମୁହଁ ପାଖେ ଧରିଲେ । ସାଧୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଚିଠି ଚୁକି ତକିଆ ତଳେ ରଖିଲେ । କହିଲେ, ହଉ, ମୁଁ ହାତରେ ଖାଇଛି ।

କାହିଁକି ? ମୋ ହାତରେ ଅସନା ଲାଗିବ ?

ସାଧୁ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଅସନା କାହିଁକି ଲାଗିବ ? ଅସନା ପଦାର୍ଥ ମା ମାଉସୀଙ୍କ ହାତରେ ଖାଇଲେ ଅମୃତ ପାଲଟି ଯାଏ—ଟିକିଏ ଲଜ ମାଡ଼େ ସିନା !

ଅନାଇଲେ ଲଜମାଡ଼େ, ଆଖି ଚୁକି ଦେଉନା ।

ସାଧୁ ଆପଣି କରିବାକୁ ସୁବିଧା ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଜଳଖିଆ ସରିଲାକୁ ସାଧୁ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, କଲିକତାରୁ ଦାଦା ଚିଠି ଦେଇଛନ୍ତି । ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିନା ମାଉସି, ଦେଖିଲେ ତମ ମନରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ଆସିବ । ତାଙ୍କୁ ଯେ ଦେଖିବ, ସେ ଭଲ ପାଇବ । ପର ଆପଣା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଖିଲା, ନିଷ୍ଠପଟୀ ମଣିଷ । ଧରର ଦୁଃଖ ସେ ସହ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କପରି ଭାଇକି ବାପା ଯେପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଶୁଣିଲେ ତୁମ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେବ ।

କେଉଁ ଦାଦା ସେ ତୁମର ?

ଯାନାଙ୍କ କଥା ଧେଦନ କହୁଥିଲି, ସେହି ତ ଜଣେ ।

ତାଙ୍କ ଉପରେ ତମ ବାପାଙ୍କର ଏତେ ଅକସ୍ମାତ୍ ହେବାର କାରଣ ?

ମୋତେ ସେ କଥା ଅଜଣା । ତାଙ୍କପରି ଲୋକ ଉପରେ ଅଦୃଷ୍ଟ କରନ୍ତି ଏପରି ଲୋକ ବାପାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଭାବ ଅଟୁଥା । ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଭାଗ ନେବ ପରା !

ଅତଟ ତମ ବାପା । ସମ୍ପତ୍ତି କ'ଣ ସ୍ବର୍ଗକୁ ନେବ ? ତମ ଦାଦା ବି ସେମିତି ଅନାଡ଼ି । ସମ୍ପତ୍ତିରେ ତାଙ୍କର ଭାଗ ଅଛି ତ ?

ଭାଗ ଥାଉ ନ ଥାଉ, ସେ ଭିନ୍ନ ଢଙ୍ଗର ଲୋକ । ନିଜେ ପଛେ ହଇରାଣ ହୋଇ କଷ୍ଟ ପାଇବେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ କିଛି କହିବେ ନାହିଁ । ନିଜ ଉପରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ବାପାଙ୍କୁ ଆଜିଯାଏ କିଛି କହି ନାହାନ୍ତି । ବାପା ଘେପର ଅଖାଡ଼ୁଆ ଲୋକ ଦାଦା ଯଦି କିଛି କହୁଥାନ୍ତେ, ଆମ ଘରେ ଚଳି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ସତେ ମାଉସି, ତାଙ୍କର ଏ ଚିଠିଖଣ୍ଡି ପଢ଼ି ମୋ ମନ ବିକଳ ହେଉଛି । କଲିକତାରେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ମୁଁ ଯଦି ଜାଣିଥାନ୍ତି, ଚୋରକରି ହେଲେ କେଉଁଠି ଟଙ୍କା ପଠାନ୍ତି ।

ତେମେ ପଛେ ଅବଗୁଣ ପାଥ ସାଧୁ, ତମର ବାପା ଜଣେ ଅର୍ଥପିଣ୍ଡାତ ।

ଅର୍ଥପିଣ୍ଡାତ ନୁହନ୍ତି ଯେ, ଅସଲ ଯେଉଁଠି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାର କଥା ନ କରି ଅବ୍ୟାଜରେ ଏଣେତେଣେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି । ମକଦ୍ଦମା ହାବୁଡ଼େ ପଡ଼ିଲେ, ଘୁଅମୁହଁରେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲେ ଭାବନା ନ ଥାଏ ।

ସେମାନଙ୍କର ମଧୁରାଳାପରେ ବାଧାଦେଇ କିଏ ଜଣେ ପଦାରୁ ଡାକିଲା, ସାଧୁ, ଆରେ ସାଧୁ, ଆବେ ସାଧୁଆ... ।

ସାଧୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ନାକ ଫଣ୍ଟାଣ କରି ବରଜିପୁରକ ସ୍ବରରେ କହିଲେ, ଜଗନ୍ନାଥ ତାକୁଛି, ଯାଏ । ମାଉସୀ, ଦି ଖଣ୍ଡ ପାନ... ।

ଦ୍ବାର ଖୋଲି ହସହସ ମୁହଁରେ ଜଗନ୍ନାଥର ହାତ ଧରି କହିଲେ, ହଠାତ୍ କୁଆଡ଼େ ଗଢ଼ି ପଡ଼ିଲୁ ମ ?

ଜଗନ୍ନାଥ ଚମକି ପଡ଼ିଲା ପରି ମୁଣ୍ଡରେ ଧୂଆଁରେ ହାତମରି ବିସ୍ମିତ ହୋଇ କହିଲା, କିନ୍ତୁ ଭାଇ, ଆସାତ ତ କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ ।

ମୋ ପରୁରବାର କଥା, ଦିନେ କାଲେ ତ ଦେଖା ନାହିଁ, ଆଜି ହଠାତ୍ କୁଆଡ଼େ ଅଇଲୁ ?

ଜଗନ୍ନାଥ ଚଞ୍ଚଳ ଚାନ୍ଦିଣୀରେ ଝରକା ଆଡ଼େ ଅନାଇଁ ଚକ୍ଷୁ ଫେରାଇ କହିଲା, ତୋ ଭାଣ, କୁ — ଆଡ଼େ ନୁହେଁ, ଘୁ — ଆଡ଼େ ।

ରୁ ଥାଉ ମୋତେ କଥା କୁହାଇ ଦେବୁ ନାହିଁ । ତା ହେଲେ, ଶୁଭାଗମନର ଇନ୍ଦ୍ରେଣୀ ?

ଶ୍ରୀମୁଖର ଦର୍ଶନ ।

ଦର୍ଶନ ତ କଲି, ଏଥର ବିଦାୟ ।

ଦର୍ଶନ କି କରିବାର ଜିନିଷ ଭାଇ, ଦର୍ଶନ ଯେ ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ... ହୁଏ ହୁଏ ଖଣ୍ଡିଆ ନିଶରେ ହାତ ମାରି କହିଲୁ, ଏକ ଅନୁରୋଧ ଅଛି ।

କଅଣ ଶୁଣେ ?

ମାଗିବି ହଁ, ତୁ ଦେଲେ ସିନା ?

ଦେବାର କଥା ହୋଇଥିଲେ ତ !

ନ ଦେବାର କଥା ଅଛି କଅଣ, ଯଦି ଦେବା ଲୋକର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ ? ତୋ ପିତୃଲତା ଆଉ ଟଙ୍କା ଲାଭଟି ।

କଅଣ କରିବୁ ?

ଆମେ କେଇଜଣ ଭାବିଛୁ ସାଇକେଲରେ ଗଞ୍ଜାମଆଡ଼ୁ ଯେବାଟାଏ ବୁଲି ଆସିବୁଁ । ବାଟଦାଟରେ ଏ ଦିଟି ପଦାର୍ଥ ପାଖରେ ଥିବ ଆବଶ୍ୟକ ।

ତୁ ପଛେ ଯାହା ଭାବି ଭାଇ, ତୋର ଏ ଅନ୍ୟା ଅନୁରୋଧ ରଖିପାରିବି ନାହିଁ ।

ଆଜ୍ଞା, ଟଙ୍କା ନ ହେଲା ତୋ ପାଖରେ ଥାଉ, ମୁଁ ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଯୋଗାଡ଼ କରିନେବି, ପିତୃଲତା ଦେ । ମୁଁ ଦିନ ଚାରିଟାରେ ଫେରି ଆସିବି ଯେ ।

ପିତୃଲତା ଘରେ ବାପାଙ୍କ ପାଖରେ । ମୁଁ ବୁଧବାର ଦିନ ଘରକୁ ଯିବି । ଆସିଲା ବେଳକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିବି । ତୋର ଯେ ଲୁଚାସେନସ୍ ନାହିଁ ?

ନ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ କେତେ ପ୍ରକାର ଛଳନା ବାହାରିବ । ଯାବେ, ନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଭ୍ରମଣଟା ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ ଏଥର । ଆଜ୍ଞା, ତୁ ଘରୁ ଫେରିବୁ କେବେ ?

ଦିନେ ଦି ଦିନ ପରେ ।

କାହିଁକି ଏଡ଼େ ଜଳ୍ପ ? ପୁରା ଗୁଡ଼ି ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ ପରା ! କୁଆଡ଼ୁ ଲାଗିବ ? ପୁରା ଯେଉଁ ମଉଜ, ମଜଲିସ୍ !

ମଉଜକୁ ପରାରେ କିଏ ? ତମ ଭଳିଜା ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ବୁଲିବାକୁ ତ ଆମେ ଯାଉ ନାହିଁ ।

ଯିବା ଦରକାର ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଦୂର କି ନା, ପାଖ ଗୁଡ଼ି...

ପଡ଼ାପଡ଼ି କିଛି ହୋଇନାହିଁ । ଘରୁ ଆସିଲେ ଶାନ୍ତିମତ ପଡ଼ାପଡ଼ି କରିବାକୁ ହେବ ।

ସାଧୁ, ମୁଁ ଆସିଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା ? ଦିନଟା ଏକାଠି ବସି ପଡ଼ନ୍ତେ, ଦିପହରେ । ହୁଏ, ବୁଢ଼ା ତ ହେଲେଇ, କୁଆଙ୍କ ସାଥରେ ପଡ଼ିବାକୁ କଅଣ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ! କଅଣ କହୁଛୁ ?

ଅସୁବିଧା ହେବ ।

କି ଅସୁବିଧା ?

ମାଇପୀ ଘର... । ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ ସାଧୁ କହିଲେ ।

ହସି ହସି ଜଗନ୍ନାଥ ସାଇକଲ ଚଢ଼ି ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲବେଳେ କହିଗଲା, ଠିକ୍ କଥା, ଅସୁବିଧା ତ ହେବାର କଥା । ହଉ ଭାଇ, ସଲମ୍... ।

ସାଧୁ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ଜଗନ୍ନାଥ ଉପରେ ରାଗ ହେଲା । ମାତ୍ର କରବେ କଅଣ ? ସେ ତ ସେମିତିକାଟା ।

୮

ମଙ୍ଗଳବାର ରାତି ଦିଅଡ଼କୁ ସାଧୁଚରଣ ବଜାରରୁ ଫେରିଲେ । ସେ ରହିଲୁଦିନୁ ରସାନନ୍ଦ ଘର ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଘରକୁ ଭରତର ହୋଇ ଫେରିବାକୁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ନାହିଁ । <କାଥରେ କାମ ଶେଷକରି ଆସନ୍ତି । ସେଦିନ ସାଧୁ ଫେରିଲାବେଳକୁ ରସାନନ୍ଦ ଆସି ନ ଥାନ୍ତି । କୋକିଲ ଘରେ ଏକୁଟିଆ ।

ସାଧୁ ଆଖିଥିବା ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ମାଉସୀଙ୍କ ଆଗରେ ଥୋଇ ଦେଇ ଖଟ ଉପରେ ବସିଲେ । ଦେହରୁ ଗମ୍ ଗମ୍ ଝାଲ ବୋହୁ ପଡ଼ୁଛି । କାମିଜ ଖଣ୍ଡି କାଢ଼ି ପାଖରେ ରଖିଲେ । କୋକିଲ ଖଣ୍ଡେ ବିଚଣାରେ ତାଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁ ବିଷ୍ଣୁ କହିଲେ, ସଞ୍ଜୁକୁଡ଼େ ତମ ଜଗନ୍ନାଥ ଆସି କାହିଁକି ଡାକୁଥିଲା ମ, ସେ ଭାରି ନବଜିଆ ଲୋକ, ନୁହେଁ ସାଧୁ ?

ସାଧୁ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, କାହିଁକି ଡାକୁଥିଲା ?

କେଜାଣି । ଡାକି ଡାକି ବିଚର ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଘରେ କିଏ ଅଛି ସେ ଜବାବ୍ ଦେବ । କିଏ କାଲେ ହୋଇଥିବ ବୋଲି ମୁଁ କବାଟ ଫିଟାଇଲି ନାହିଁ । ଶେଷକୁ କେତେ ଥଟ୍ଟା କରି ଗାରୁ ଗାରୁ ହୋଇ ଚାଲିଗଲା ।

ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ସାଧୁ କହିଲେ, ଭଲ କରିନା ମାଉସି, କବାଟ ଫିଟାଇ ତାକୁ ବସିବାକୁ କହିଥାନ୍ତୁ । ଛୁଡ଼ି, ଯଦି ବିଶେଷ ଦର୍ଜାର ଥାଏ ସେ କାଲି ପୁଣି ଆସିବ ।

ତତ୍ପରେ ସାଧୁ ଟଙ୍କ ଖୋଲି ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ତହିଁରେ ସଜାଇ ରଖିଲେ । ଲେହୁଲ୍ ମରା ଦୁଇଟି ବୋତଲ ମାଉସୀଙ୍କୁ ଦେଇ କହିଲେ, ମଉସାଙ୍କ ଔଷଧ ନଥ । ଏ ଯେଉଁ ବୋତଲରେ ନାଲି-କାଗଜ ଲାଗିଛି ସେଥିରୁ ଦାଗେ ଗିଲସରେ ତାଳିବ, ଏ ନେଲୀ କାଗଜମର ବୋତଲରୁ ଏକ ବୁନ୍ଦା ତହିଁରେ ମିଶାଇ ମଉସାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବ । ସକାଳେ ଥରେ ସଞ୍ଜରେ ଥରେ । ମନେ ରହିଲା ତ ? ଏଥିରୁ ଦାଗେ, ସେଥିରୁ ବୁନ୍ଦାଏ ।

ହୁଏ ।

ଗୋଳମାଳ କରିବ ନାହିଁ ତ ?

ମୋତେ କଅଣ ଏଡ଼େ ଦୁର୍ଗା ମଣ୍ଡଳ ସାଧୁ ?

ସାଧୁ ଲଜରା ହୋଇ ରହିଲେ । ମାଉସୀ ବୋତଲ ଦୋଟି ଥିବା ଉପରେ
ରଖି ମନକୁ ମନ କହିଲେ, କେତେ ବୋତଲ ତ ଗଲଣି, ବାକି ରହିଛି ଏତିକି ।
ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲେ, ଏଥରେ କଅଣ ଭଲ ହେବାର ଆଶା ଅଛି ?

ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ମୂଳ । ହୋଇ ପାରେ । ଠାକୁରଙ୍କ ହାତରେ ସବୁ, ମଣିଷର
କାହିଁରେ ହାତ ଅଛି !

ତମର କଅଣ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ଏ ଆଉ ଭଲ ହେବେ ?

ଭଲ ନ ହେବେ ବା କାହିଁକି ?

ମନରଖା କଥା ମୁଁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ ତ, ଚାହୁଁ ସତ କଥା । ତେମେ କଅଣ
ଭାବିଛ, ମୋର ଏଥରେ କାଣିରୁଏ ପଡ଼ିଆର ଅଛି ? ତାହା ନୁହେଁ । କଅଣ କହିବ
ସାଧୁ, କହିଲବେଳକୁ ପେଟଭିତର ଦାଣ୍ଡି ଚକଟି ହୋଇ ଯାଉଛି । ସବୁ ମୋ ପୋଡ଼ା
କରମର ଦୋଷ । କାହା ଆଗେ ଗୁହାରି କରିବ ? ଯେଉଁଦିନ ବେଦାଉପରେ
ହାତଗଣି ପଡ଼ିଲା, ମୁଁ ସେହି ଦିନଠୁ ଚାଲି ମୋ ଜୀବନଟା ବୃଥା, ଚୁଚ୍ଛା ଡହଳ
ବିକଳ ହୋଇ କଟିବ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ଆଗରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମୁଁ ଜାଣେ, ଯଦି ବଞ୍ଚିବାର
ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିବ ତ ମୋ ଭଳି ଲୋକର ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ରହିବା ଓଲଟି ।
ସଂସାରରେ କିଏ ଜାହାର ? ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ପାଇଁ ଧାଇଁଛନ୍ତି । ନୋହଲେ କି
ଏପରି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଘେନି ଏ ବୟସରେ ତମର ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ ବାହା ହୋଇଥାନ୍ତେ ?
ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଅଣ କହିବ ? ଯାହାର ହାତ ଧରି ଆଣିଛନ୍ତି ତାହାର
ଆଗପଛ, ଭଲମନ୍ଦ ଥରେ ବିଚାର କଲେ ନାହିଁ ? ସେ କଅଣ ଭାବିଛନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର
ଜୀବନ ନାହିଁ, ଦୃଢ଼ତା ନାହିଁ, ମନ ନାହିଁ ? ଲଜ୍ଜା କରି ମୁହଁରେ କିଛି କହେ ନାହିଁ
ବୋଲି ସେ ତ ଗୋଟିଏ ସେବାକାରି ଯଦି ନୁହେଁ ?

ଏଥରେ ମଉସାଙ୍କର ଅପ୍ରାଧ କିଛି ନାହିଁ । ତମର ମଉସା ମାଉସୀ ମଙ୍ଗିଲେ
ବୋଲି ସିନା ?

ଚନ୍ଦ୍ରୁ ଲୋତକ ପୋଛି କୋକିଲ କହିଲେ, ମଉସା ବୋଲି ଉପରେ
ପଡ଼ି ତାଙ୍କ ଆଡ଼ ଧରି ମୁଁ ପରସିଅ ବୋଲି ମୋତେ ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ବସିଛ ପରା ?
ତମେ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ଯଦି ଏପରି କହିବ ଆଉ ନ କହିବ କିଏ ? ମୁଁ ନ ହୋଇ
ଆଉ ଜଣେ କିଏ ହୋଇଥିଲେ ତାର ଅବସ୍ଥା ମୋଓର୍ ପରି ହୋଇଥାନ୍ତା । ତାର ଗୁଡ଼ି
ଭିତରେ ସେହିପରି ଦାଉଁ ଦାଉଁ ହୋଇ ନିଆଁ ଜଳୁଥାନ୍ତା । ଏପରି ଡହଳ ବିକଳିଆ

ଜୀବନଠାରୁ ଗେରୁଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ପୁରୀ ସହରର ଦାଣ୍ଡେ ଦାଣ୍ଡେ ଚାଲି ଭିକ ମାଗିବା ଭଲ । ସେଥିରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରାକରି ରହିବା ହେବ । ସେ ଏକପ୍ରକାର ଭଲ । ଏହିକ୍ଷଣି ଯେ ଦି ନାବରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଟଳି ପଡ଼ିବାକୁ ବସିଛି !

ସ୍ଵାମୀ ଯେ ଦେବତା । ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ କଥା ମନେ କର । ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଯମ ହାତରୁ ସେ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ ।

ଠିକ୍ କଥା । ସ୍ଵାମୀ ଦେବତା, ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପଦେ କହିବାକୁ କେହି ସାହସ କରିବେ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବତା ବୋଲି ଶ୍ରୀକ୍ଷିପ୍ତାନ୍ ତ ମାନେ ନାହିଁ କି ଅର୍ଘ୍ୟ ଥାଲି ନେଇ ହନୁ କେବେ ଯାଶୁକୁ ବନ୍ଦାଇବାକୁ ଯାଏ ନାହିଁ । ନିଜ ନିଜର ରୁଚି ଓ ବିଶ୍ଵାସ ନେଇ ଲୋକେ ନିଜର ଠାକୁର ବାଛି ନିଅନ୍ତି । ସେହିପରି ସାବିତ୍ରୀ ଦିନେ ତାଙ୍କର ସ୍ଵାମୀ-ଦେବତାଙ୍କୁ ବାଛି ନେଇଥିଲେ ।

ତମ ମୁହଁରୁ ଏପରି କଥା ସୁନ୍ଦର ଶୁଭ୍ର ନାହିଁ ମାଉସି ! ତମେ ତମ ହୃଦୟର କଥା କହୁ ନାହିଁ । ତମ ପରି ପତିପରାୟଣା, ପତିଗତପ୍ରାଣା ସ୍ତ୍ରୀ କେତେ ଜଣ ଅଛନ୍ତି ? ତମର କଥା ଶୁଣି ଆଉ କେହି ବିଶ୍ଵାସ କରିପାରେ, ମୁଁ ବିଶ୍ଵାସ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମଉସାଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତି ଆଣିବାକୁ ତମେ ଜୀବନ ଦେଇପାରି ।

ପାରେ ହଁ, କେବଳ ମଉସାଙ୍କ ପାଇଁ ତ ନୁହେଁ, ସଭିଙ୍କପାଇଁ । ତମ ପାଇଁ କଅଣ ପାରିବି ନାହିଁ ସାଧୁ, ସତ କହିଲ ? ଆଉ, ଏ ଜୀବନ ଦେବା କଥା କେବଳ ଭଲ ପାଇବାର ଚିହ୍ନ ନୁହେଁ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେତେବେଳେ ଏହି ସାମାନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆସେ ଆସେ ଲିଭିଯିବ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଜୀବନ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ବାଧାହୋଇ ହେବ ଅନାଥମାନ । ସେତେବେଳେ ମୋର ବୋଲି କହିବାକୁ ଦୁନିଆଁରେ କେହି ନ ଥିବେ ।

ସାଧୁ ସବୁକଥା ବୁଝିଲେ । କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ମନ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଅନଳ କୁହୁଳି ଉଠୁଛି, ଦିନେ ତାହା ଜଳିଉଠି ତାଙ୍କର ମନକୁ ପୋଡ଼ି ଜାଲି ଗୁରୁଖାର କରିଦେବ, ଏହା ସେ ଅନୁମାନ କରିନେଲେ । ଆହୁ, ସେହି ଛପିଲା ଅନଳକୁ ଲିଭାଇବାର ଯଦି ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ଫୁଙ୍କି ଫୁଙ୍କି ଜଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ମୂର୍ଖତା, ନିଷ୍ଠୁରତା । ସାନ୍ତ୍ଵନା ଦେବାକୁ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଯଦି ସେହି ଅଶୁଭ କ୍ଷଣ ତମ ଜୀବନରେ କେବେ ଆସେ, ତମେ ଅନାଥମାନ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡରେ ଚାଲିବାକୁ ଯିବନାହିଁ ।

ତମେ ମୋଓର ହୋଇ ମୋ ପାଖରେ ଠିଆହୋଇ ପାରିବ ?

ପାରିବି ନାହିଁ କାହିଁକି ? ମୋତେ କଅଣ ଏଡ଼େ ଅକୃତଜ୍ଞ ଭାବିଛ ମାଉସୀ ?

ତମର ନିର୍ମଳ ସ୍ନେହ କି ମୁଁ ଜୀବନ ଦେଇ ସୁଝାଇ ପାରିବି ?

ସାଧୁ, ସାଧୁ, ... କହୁ କହୁ ଉଦ୍ଦେଶିତ କୋକିଳ ସାଧୁଚରଣକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଅଶ୍ରୁପିଣ୍ଡ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ହାସ୍ୟଭରା ଅଧରରେ ସାଧୁ ଚରଣଙ୍କର ଗଣ୍ଡ ଚମ୍ପୁନ କରି କହିଲେ, ପାରିବ ନାହିଁ ସାଧୁ, ପାରିବ ନାହିଁ । ନାରୀ ଦୃଢ଼ସ୍ୱର ଭାଷା ବୁଝିବା ତମ ପକ୍ଷେ କଠିନ । ତଥାପି ସାଧୁ, ଏତିକିରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବତୀ ମନେ କରୁଛି ।

କୋକିଳ ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସାଧୁ ନିବାକ୍ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ ।

୯

ଶୁଣି... ବୁଝିଲିନା ସାଧୁ ବୋଉ, ତମ ମୁହଁ ପାଇ ଏ ଟୋକା ଗୁଣ୍ଡକ ବ ସତ୍ୟାନାଶ ହୋଇଗଲା । ଛୁଃ, ଅଥର୍ଯ୍ୟ ପଣକୁ ସରିଛି । ପ୍ରତି କଥାରେ ବୋଲଣା । ପିଲାଯାକରେ ଅଗାଧଟାଏ । ଆହା ହା—!

ଆଗୋ, ସବୁ କଥାରେ ଏ ମୋ ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି କାହିଁକି ମ ? କାଣୀ ବଲେଇ କୁଳି ଅଥର୍ଯ୍ୟ ଉପରକୁ ଟାଣ । ତମ ଝିଅ ଏବେ ଆଗଚଲା ହେଲା କି ଅଭିଳା ହେଲା, ତେମେ ସିନା ବୁଝିବ, ମୁଁ କଅଣ କରିବ ?

ମା ମାନେ ପିଲାଙ୍କୁ ଆକଟ କରି ରଖନ୍ତି । ତମେ ଆଗରୁ କହୁ ପକାଇଛ କଅଣ ?

କାହାକୁ ଆଉଜି ସର ରୁପ୍ତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ଭୟରେ କାଠ ହୋଇଗଲଣି । ଦାଦା ଥିଲେ କାଶକରି ବାଆଁରେଇ ନେଇଯାନ୍ତା ? ଆହା, ଆଜି ସର ତାର ବୁଢ଼ା ପୁଅଟିକୁ ଝୁରୁଛି । ପାଖରେ ଥିଲାବେଳେ ସେ ତାଙ୍କୁ କେତେ ମାରିଛି, ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ଅଭିମାନ କରି କେତେ କହିଛି । ଦାଦା ଏହିସବୁ କଥା ମନରେ ଧରି ମୁହଁଛପା ଦେଇ ରହିଛନ୍ତି ।

କଟକରେ ଥିଲାବେଳେ ସେ କେତେଥର ସରପାଖକୁ ଚଠି ଦିଅନ୍ତି । ସର ତ ପଢ଼ି ଜାଣେନାହିଁ, ଆଉ ଯିଏ ହେଲେ ଚଠିଖଣ୍ଡି ପଢ଼ିଦିଏ । ସେ ଚଠିଖଣ୍ଡି ଧରି ପଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ପାରେ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାରି ହାଇଁପାଇଁ ହୁଏ । ଆଜି କାହିଁକି ଦାଦା ଚଠି ଦେଉନାହିଁ ! ସର ଏହିପରି ଭାବୁ ଭାବୁ କାନ୍ଦ ପକାଇଲା । ସରର ଲୋକକର୍ମକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ମୋତା ଦେଉଙ୍କ ମନ ତରଳିଲା । ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଚାଲିଲେ, ସବୁବେଳେ ପିଲାଟାକୁ ଖୁଣି ଖୁଣି ତାକୁ ଚୋର କରି ଦେଲଣି । କାହିଁକି, କଅଣ କଲା କି ?

ମୋତା ଦେଉଙ୍କର ରାଗ ଦେଖି ଅଭୟଚରଣ ଦବିଗଲେ । ନରମ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, ସେଘରେ କଅଣ ନୁହଁରୁ ଖୁଟୁରୁ କରୁ କରୁ ଚୋରାଯିବ । ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା । ଘଡ଼ିରେ ତେଲ ନାହିଁ ବୋଲି କଅଣ ସେ ଘଡ଼ି ନୁହେଁ । କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଘଡ଼ିଟି; ଖୁ...

ମୋତା ସ୍ଵର୍ମୀଙ୍କ କଥାରେ ପ୍ରତିବାଦ ନ କରି ସରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସାଧୁଚରଣ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କହିଲେ, ବୋଉ, ଦାଦା ଚିଠି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ମୁଖ ବଙ୍କିତ କରି ଅଭୟଚରଣ କହିଲେ, ଖୁଁ — ଭାରି ତ ଦୟା ! ଟୋକାଟା କୁଳାଙ୍ଗାର ହୋଇଗଲା ସାଧୁବୋଉ । କଅଣ ମିଳିବ ସେ ଅଲଣାଚିଠିରୁ । ଖାଲି ଟଙ୍କା, ଟଙ୍କା, କରେ ବାବା, ଟଙ୍କା କେଉଁଠି ଗଛରେ ଫଳୁଛି ‘ଲେଖି ଦେ, ଯେଉଁ ଗାନ୍ଧର ଚେଲ ହୋଇଛି, ତାଂ ଟଙ୍କା ଆଣିବ ।

ବାପା, ସେ ଟଙ୍କା ପଠାଇବାକୁ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି ।

ଆରେ ହେଲୁ ହୋ, ଘଷି ଗୋଟା ନ କହୁ, ଟୋକାଲ ପକାଇ ଦେଇଛି, ଏଇ ତ ? ଆଜିକାଲି ଗାନ୍ଧିଟୋକା ରୁଡ଼ାକ, ଖୁଁ — ଶୁକୁଚିଆଳି ହୋଇ ଗପନ୍ତି ଯେତକ ବନେଇ ଚୁନେଇ ଲେଖନ୍ତି ସେତକ । କଅଣ ମିଳିବ ସେଥିରୁ, ନିଜ ଦୁଃଖକୁ ହାରିଗୁହାରି ନାହିଁ... ।

ଏ ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ହୋଇ ଆସିଛି ?

କମ୍ ହୁଏଆର ତ ନୁହେଁ ?

ସେ ଟଙ୍କା ପଠାଇଛନ୍ତି ।

ଟଙ୍କା ପଠାଇଛି ? ବସ୍ତିତ ହୋଇ ଅଭୟଚରଣ ପଚାରିଲେ, କେତେ ଟଙ୍କା ?

ହଜାରେ ଟଙ୍କା ।

ଖୁଁ, ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଫେର୍ ଥଟା ! ହବ ନାହିଁ, କାଲି ହବ ନାହିଁ !

ଏଇତ ଶହେଟଙ୍କିଆ ଦଶ ଖଣ୍ଡ ନୋଟ । ସାଧୁଚରଣ ଚିଠି ଭିତରୁ ନୋଟ୍‌ତକ କାଢ଼ି ବାପାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ ।

ଅଭୟଚରଣ ଗୁମ୍‌ମାର କିଛି ସମୟ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । କଥା କଅଣ କିଛି ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ମୋତା ବିସ୍ମୟବିହୀନତା ଚକ୍ଷୁରେ ସ୍ଵର୍ମୀଙ୍କର ମୁଖକୁ ବଲବଲ କରି ଚାହିଁ-
ଛନ୍ତି । କଅଣ କହୁବେ କିଛି ସ୍ଥିର କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଅଭୟଚରଣ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ସାଧୁଚର ଛୁଁ ପଚାରିଲେ, ଚିଠିରେ ଲେଖିଛି କଅଣ ଦେଖେ ?

ସାଧୁ ନରବରେ ପତ୍ର ଖଣ୍ଡ ପିତାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ଅଭୟ ଚରଣ ପତ୍ରଟିକୁ ଓଲଟ ପାଲଟ କରି ବାରମ୍ବାର ଦେଖିଲେ । କହିଲେ, ଏଥିରୁ ତ ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ! ସାଧୁବୋଉ, ଶୁଣ କଅଣ ଲେଖିଛି—

ମାମି, ତତେ ଅନେକ ଦିନୁ ନ ଦେଖି ମନ ବିକଳ ହେଉଛି । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି, ଦରକୁ ଫେରିବିନାହିଁ । ତୋ ଘର ହେଲେ ମୁଁ ଯିବି ତୋ ପାଖକୁ; ବୁଢ଼ାପୁଅକୁ ଭୁଲିଯିବୁ ନାହିଁ । କାଲି ମୁଁ ଥିଲି କଲିକତାର ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ଭିକାରୀ । ଆଜି ଲୋକେ ମୋତେ କହୁଛନ୍ତି ବଡ଼ଲୋକ । ବେପାର ବଣିଜ କରି ଯାହା ଉପାର୍ଜନ ଜରିଛି, ସେଥିରେ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଦିନାକେତେ ଭଲରେ ଚଳିଯିବ । ବେଉସା ଭଲରେ ଚଳୁଛି । ଏ ଟଙ୍କା କେଜଣି ତୋ ପାଇଁ ପଠାଇଲି । ତୁ ମୋର ମାଆ । ଯେତେବେଳେ ତୋର ଯାହା ଦରକାର ହେବ ମତେ ଲେଖିବୁ । ଇତି ।

ତୋ ପୁଅ,

ବିପ

ଠି ଶୁଣି ମୋତା ସରକୁ କୋଳକଣ କହୁଲେ, ଦେଉଳ ପାଇଁ ଏ ଟଙ୍କା ଅସିଛି । ଯାହା କହୁ ପଛେ, ଏକା ପେଟରୁ ଜନ୍ମହୋଇ ସରକୁ ଥାଧୁ ଯେତେ ଭଲ ନ ପ ଏ, ବିପ ସେତେ ଭଲପାଆନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ଛଳ ଛଳ କରି କହୁଲେ, ସବୁବେଳେ ଗଲାମାଲି କରି ଚୁଲୁଆଆନ୍ତି । ନା ଦରକାର ନାହିଁ ଆଉ ଟଙ୍କା । ଲେଖି ଦିଅ ସେ ଦରକୁ ଚାଲି ଆସନ୍ତୁ । ଘରଦ୍ୱାର ଗୁଡ଼ି କେଉଁଠି ଅପନ୍ତରରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି !

କିଛିକ୍ଷଣ ମରବତା ପରେ କହୁଲେ, ସତ କଥା, ସ୍ତ୍ରୀର ଚିନ୍ତା ଦଶା, ପୁରୁଷର କ୍ଷଣଦଶା । ଥାଧୁ କହୁଥିଲା, ତା ପାଖକୁ ଯେଉଁ ଠି ଦେଇ ଥିଲେ ସେଥିରେ ଲେଖିଥିଲେ ସେ କୁଆଡ଼େ ଭାରି କଷ୍ଟ ପାଇଛନ୍ତି, ଖାଇବା ପିଇବାର ଠିକ୍ ନାହିଁ । ଅଭାବ ପାଇଁ ଉପାସ ଭୋକରେ ପର ପିଣ୍ଡାରେ ବେନ କଟିଛି ।

ସାଧୁଚରଣେ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଅଭୟଚରଣ କହୁଲେ, ଏ କଥା ତୁ ମୋତେ ଲେଖିବୁ । ମୁଁ ଶୁଣିଥିଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା ପାଖକୁ ଦଶ ଦିଗିଟି ଟଙ୍କା ପଠାଇଥାନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା, ଯାହା ହେବାର ତ ହେଲା, ସାଧୁବୋଉ, କଷ୍ଟ ନ ପାଇଲେ ପିଲା ଶିଖିବେ କେଉଁଠୁ, ଅକଲ ବଢ଼ିବ କେଉଁଠୁ ? ଭଗବାନ ଯାହା କରନ୍ତି ମଣିଷର ମଙ୍ଗଳକୁ । ଠିକିଲେ ସିନା ଶିଖନ୍ତି । କଷ୍ଟ ପାଇଲେ ମରଦପୁଅ ସଫାରକୁ ଚିହ୍ନେ, ଟଙ୍କାର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝେ । ଆଉ ବିପର ଆସିବା କଥା ଯାହା କହୁଲେ ମୋ ବିବେଚନାରେ ତାହା ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ଟଙ୍କା କମାଇବାର ବୟସ ଆସିଛି, ବିଦେଶକୁ ଡରିଲେ ହେବ ନାହିଁ । କରଣପୁଅ, ତେଜ ଗଣି ପଇସା ଆଣେ । ବାଘ ପାଟିରେ ହାତ ସୁରୁଇ ପଇସା ଟାଣେ । ତେବେ, ଖୁବ୍ କଲିକତା ପରି ଜାଗା, ଟୋକା ମଣିଷ । ଜନ୍ମ ଯିଏ, ଟୋକାଏ ସେ । ପାଖରେ ପଇସା ଥିଲେ ବିଗିଡ଼ିଯିବାର ଭୟ । ତାକୁ ଲେଖିଦେଉଛି ପାଖରେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଟଙ୍କା ରଖି ବାକିତକ ପଠାଇଦେଇ ।

ଦିନକ ପାଇଁ ହେଲେ ଆସିବାକୁ ଲେଖିଦେବ, ମୋତାଦେଇ କହୁଲେ । ତାଙ୍କ ଗଲଦିନୁ ମୋ ପେଟଭିତର ଖାଲି ଘାଣ୍ଟ ଚଳୁଛି ହେଉଛି । ଏହି କୋଡ଼ରେ

ସାଧୁକୁ ଯେମିତି ବଢ଼ାଇ ଆଣିଛି, ବିପକୁ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ବଢ଼ାଇଛି । ମୋର ଆଗ ବିପ ତ, ପଛେ ସାଧୁ । ସତ କହୁଛି, ମୁଁ ଆଉ ତମ ଘର କାମକୁ ଏକୃଷ୍ଟିଆ ପାରିବି ନାହିଁ । ବିପଙ୍କ ହାତକୁ ଆଜି ଦିହାତ କଲେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ; ଗୋଟିଏ ଭଲ ପାତ୍ରୀ ଅନିଶା ରଖ ।

ହସି ହସି ଅଭୟଚରଣ କହିଲେ, ଖୁଁ—ସେ କଥା କଅଣ ମୁଁ ଭୁଲିଯାଇଛି ଭାବିଛୁ ? ମନେ ମନେ ଖୋଜୁଛି । ହଁ, ବିପର ଠିକଣାଟା କଅଣ ସାଧୁ ?

ସାଧୁଚରଣ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲେ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏ ଚିଠିରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ପରେ ହୁଏ ତ ଲେଖି ପାରନ୍ତି ।

ହଁ ସେ ଲେଖିବ ଯେ— । ମୁଁ ଯାଏଁ, କହ, ଅଭୟଚରଣ ଟଙ୍କା ଓ ଚିଠି ଧରି ଦାଣ୍ଡ ଘରକୁ ଗଲେ । ସାଧୁ କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ବାରିବାଟେ ଡୋଟାକୁ ଗଲେ ।

୧୦

ପନ୍ଦରଦିନ କଟିଗଲା, ସାଧୁଚରଣକୁ ପନ୍ଦର ଘଣ୍ଟା ପରି ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସମୟ ଯେ କିପରି କଟିଗଲା ସେ ଠିକ୍ ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପଡ଼ାପଡ଼ିର ନାମ ଧରି ନାହାନ୍ତି । ଖାଲି ଗାଁ ସାଙ୍ଗ ଟୋକାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଦିପହର ଯାକ ଏ ଡୋଟାରୁ ସେ ଡୋଟା ବୁଲି ଆସୁ ଖାଇବା ଓ ସଞ୍ଜ ବୁଢ଼େ ଗୁରି ପାଞ୍ଚଜଣ ଏକାଠି ବସି କଦମ-ଦାଣ୍ଡରେ ମଧୁଗୁଳାପ କରିବାରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ କଟିଯାଏ ।

ଦୁଇଦିନକୁ କଣ ଦେଇ ମାଉସୀଙ୍କୁ ଆସିଥିଲେ ସିନ, ମା ଗୁଡ଼ି ଦେଉଛନ୍ତି କେଉଁଠି ? ମାଇପେ କି ଜାଣନ୍ତି ସମୟର ମୂଲ୍ୟ ? ପାଠ ନା ପାଠ, ପୁଅ ପୁଣ୍ୟରେ ପାଠ ପଢ଼ି ପଢ଼ି ଆସିଛି । ଘରେ ଗୁଡ଼ାଏ ପଢ଼ିବ କଅଣ ? ସାଧୁ ଯେତେବେଳେ ପୁଣ୍ୟ ଯିବେ ବୋଲି ମାଆଙ୍କର ଅନୁମତି ମାଗନ୍ତି, ମୋତା ବାରଣ କରି କହନ୍ତି, ହଉ ଯିବୁ ତ ଆଉ ଦିନ ଯାଉ ।

ମାଉସୀଙ୍କୁ କଣ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି କହିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଲଜ ମାଡ଼େ । ସେ କହନ୍ତି, ପଡ଼ାପଡ଼ି ମାଗୁ ହେଉଛି ।

ମୋତାଦେଇ କହନ୍ତି, ଏତେଦିନ ଗଲାଣି, ଆଉ ଦୁଇଦିନ ରହ, ସବୁ ବିଷୟ ବନ୍ଦବସ୍ତୁ ହେଲେ ତ ଯିବୁ ।

ଦିନେ ସାଧୁଚରଣ ଅନ୍ୟମନସ୍ତ ହୋଇ କଦମ୍ବଦାଣ୍ଡରେ ବସିଛନ୍ତି, ମନ ମଧ୍ୟରେ କେତେବେଳେ କେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ରାର ତେଉ ଖେଳି ଯାଉଛି, ଏହି ସମୟରେ ପୋଷ୍ଟ ପିଅନ୍ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଦେଇଗଲା । ସାଧୁ ଦେଖିଲେ ପରଖଣ୍ଡି ଜଗନ୍ନାଥ ପାଖରୁ ଆସିଛି । ସେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନକୁ ପଚାରିଲେ, ଗୁରୁଦିନ ହେଲା ଚିଠି ଆସି

ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପଡ଼ିଥିବା ଆଗରୁ ଟିକିଏ ଖବର ଦେଲ ନାହିଁ କି ଚିଠିଖଣ୍ଡ କାହା ହାତରେ ପଠାଇ ପାରିଲ ନାହିଁ ?

ପୋଷ୍ଟମ୍ୟାନ୍ ବିମାତ ହୋଇ କହିଲା, ଆପଣଙ୍କ ଗ୍ରାମରୁ ଏ ଭିତରେ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସକୁ କେହି ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଅଟକି ଯାଇଥିଲା । ଆଜି ଗାଁ ବାରି ।

କିନ୍ତୁ ନ କହି ପଡ଼ି ଖୋଲିଲେ । ଭାବିଥିଲେ, ବୋଧହୁଏ ଜଗନ୍ନାଥ ପୁରୀ ଯିବାକୁ ଲେଖିଥିବା କିମ୍ବା ପିତୃଲତା ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ପୁରୀ ଯିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିବା । ଚିଠିପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏ କଣ ! ହଠାତ୍ ସାଧୁଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଜଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲା । ଚକ୍ଷୁ ଛଳ ଛଳ ହେଲା । ହାତ ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ପତ୍ର ବନ୍ଦକରି, କିନ୍ତୁ ସମୟ ଚକ୍ରାକଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଲେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏ ସବୁ ବିଷୟ କି ମିଛରେ କେହି କେବେ ଲେଖେ ? ସେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡ ପୁନର୍ବାର ପାଠକଲେ ।

—ସାଧୁ, ହଠାତ୍ ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦଟା ତୋତେ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ତୋ ମାତୃସୀଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି । ଅନ୍ୟ କିଛି ଭାବିବୁ ନାହିଁ । ଦୁଇଦିନ ପାଇଁ କହିଯାଇ କୋଡ଼ିଏ ଦିନ ରହିଲୁଣି । ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ଏକାଥରେ ଭୁଲିଗଲି ଦେଖୁଛି । ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଦେବାକୁ କଅଣ ତୋର ଭର ନାହିଁ ? କଅଣ ଲେଖିବି ଭାଇ, କଲମ ଯେ ଚଳୁନାହିଁ । ଆଜିକୁ ଦୁଇଦିନ ହେଲା ତୋ ମଉସା ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁହୋଇଛି । ବଡ଼ ଆକସ୍ମିକ ଏ ମୃତ୍ୟୁ, ବଡ଼ ଦୃଢ଼ସ୍ପଷ୍ଟି, ଜାଣିଲେ ଦୁଃଖ ଯେତେ ହୁଏ, କଷ୍ଟ ତତୋଧିକ ହୁଏ । ତୋ ମାଉସୀ ଅଦ୍ୟାପି ବିଛଣାରୁ ଉଠି ନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଲେଖିବାକୁ ବସିଲେ ପୁରୁଷ ହେବ । ସମସ୍ତାଭାବରୁ ଠିକେ ଠିକେ ଚାରିପଦ ଲେଖିଦେଲି । ତୁ ପତ୍ର ପାଇବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଚାଲି ଆସିବୁ । ତୋତେ ଦେଖିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ତୋ ମାଉସୀଙ୍କର ମନ ବଦଳିବ । ଆମେ ମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରେ ଶବ ସମ୍ବାର କରିଛୁ । ମୁଁ ପହଞ୍ଚିବାଲା ପରି ତୋ ମାଉସୀକୁ ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ ଜଗିଛି । ଦିନ ରାତି ସେ ପାଗଳ ପରି ହେଉଛନ୍ତି । ଟିକିଏ ଅବହେଳା କଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବେ । ସାକ୍ଷାତରେ ସବୁ ବୁଝିବୁ । ଭାବ, ତୋର ଜଗା ।—

ସାଧୁଚରଣ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ପୋଛିଲେ । ମଉସାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ତାଙ୍କର ମନରେ ଯେତେଦୁଃଖ ହେଲା, ତତୋଧିକ ଦୁଃଖ ହେଲା ମାଉସୀଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବିଷୟ ଶୁଣି । “ଆହା, ସେ କେଡ଼େ ଅକୃତଜ୍ଞ । ତାଙ୍କର ଏହି ଅସମ୍ଭବରେ ଟିକିଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ମାଉସୀଙ୍କ ଅକୃତମ ପବନ ସ୍ନେହର ପ୍ରତିଦାନ କଅଣ ଏହାହିଁ ହେଲା ! ବିପଦର ମଣିରେ ପଡ଼ି ସେ ଦାଗି ହେଉଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଚାରିଦିନ ଶୂନ୍ୟ ଦେଖା ଯାଉଛି, ସାଧୁଚରଣ ଘରେ ବସି ମହାନନ୍ଦରେ ଦିନ କାଟୁଛି । ଏପରି

ସମୟରେ ତାଙ୍କର କଅଣ କିଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ? ଜଗନ୍ନାଥ ଜଣେ ଅପରିଚିତ । ଅନାଥା ଦେଖି, ଆଶ୍ରୟଦାନା ଦେଖି ତାର ପାଷାଣ ହୃଦୟ ତରଳିଛି । ସାଧୁଚରଣ କଅଣ ମାଉସୀଙ୍କର ଚରରୁଣୀ ହୋଇ ରହିଥିବ ?

ବହୁ ଚିନ୍ତା ପରେ ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ପୁଣ୍ୟ ଯିବେ । ପକ୍ଷଣ୍ଡ ହାତରେ ଧରି କନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । ପିତା ମାତାଙ୍କର ଅନୁମତି ନ ନେଇ ସେ ଯାଆନ୍ତେ କିପରି ? ଘଟଣା ଶୁଣି ଅଭୟ ଚରଣ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତଦେଇ କ୍ଷଣକାଳ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ସାଧୁବୋଉ କୋଳାହଳ ଶୁଣି ସରକୁ ନେଇ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ସ୍ବାମୀ ଓ ପୁତ୍ରଙ୍କର ଆଖିରେ ଲୁହ । ସେ ଭରସି କରି କିଛି ପଚାରିଲେ ନାହିଁ । ଅକଳା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଅଭୟଚରଣ ରୁ ରୁ କରି ମନକୁ ମନ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଭଗବାନଙ୍କର କି ଅବୁଝାମଣା କଥା ! ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଚାଲିଲେ । ଖୁଣ୍ଟ , ମୋର ଏ ନିର୍ଲଜ ନିର୍ଭୟ ଶବନଟା ରହି ମାୟାରେ ପଡ଼ି ଏତେ କଲବଲ ହୋଇ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛି । ଭଗବାନଙ୍କର ମୋ ପତି ଟିକିଏ ହେଲେ ଦୟା ନାହିଁ ।

ମୋତା ପଚାରିଲେ, କଅଣ ହେଲା କି ? ମଲମର, ଏ କି ଅଳକ୍ଷଣା କଥା ! କାଲି ବିକାଳ ଜରିକରି ବସିଛନ୍ତି । ମରଦ ପୁଅ । ଏ ଚାଲି ପାର୍ଯ୍ୟ କଥା ଗୁଣ୍ଡରେ ଧରନ୍ତି ?

ଖୁଁ, ଧାଇଁଲେ କେତେ ନ ଧାଇଁଲେ କେତେ । ମାଁଛୁକୁ ଯେ ମ ନ କହନ୍ତି, ପରର ହାନି ଲାଭରେ ଯେ ନ ଥାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପରି ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ଲୋକ ତ ଚାଲିଗଲେ । ଆହା, ମଣିଷର ଜୀବନଟା କଅଣ ସାଧୁବୋଉ ! ଏଇ ଚିଠି ଆସିଛି, ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କର କାଳ ହୋଇଗଲା । ଆଜିନି ଛ ଦିନ ହେଲା ।

ଆ ହା ହା, କଅଣ ନ କଲରେ ଦଇବ ନିଆଁଲଗା, ଜଣକୁ ନେଇ ପଛେ ପଛେ ଆଉ ଜଣକୁ ଅକୃଳ ଅଥଳ ପାଣିରେ ଭସାଇ ଦେଲା । ରୋଗା ହେଉନୁ, ବୃଦ୍ଧା ହେଉନୁ, ସ୍ବାମୀତ ! ଟୋଙ୍ଗାଟା କାହା ମୁହଁ ଦେଖି ଜୀବନ କଟାଇବଟି ' ରୁ ଚୁ... ।

ହମ ଏତେ କଥା ରୁହେ ନାହିଁ । ତାଆର ଯେତେବେଳେ ଯାହାକୁ ତଲବ ଆସେ ସେ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ରୁହେବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ମଣିଷର ଧୂଳିଘର ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ଜୀବନ ଫୋଟକା ଫୁଙ୍କିଦେଇ ଯାଏ । ଆମେ ମୋର ମୋର ହୋଇ ପପପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବାହାରରେ ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେଉଥାଉ । ଖୁଁ—ଆହୁ, ଯେତେବେଳେ ଆମେ ନିମାପଡ଼ାରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲୁ, ସବୁ ମନେ ପଡ଼ି ଯାଉଛି—

ମୋର ସେହି କୋକିଳ କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ସ୍କୋଲ ସତର ବର୍ଷର କୁଆଟା, ଘରେ ଥିଲେ, ଧୂଳି ଓଖଳ ଭାଙ୍ଗି ନ ଥାନ୍ତା । ଆହା, କି କଲବଲ ନ

ହେଉଥିବ ସେ ! ଦଇବ ଏ ଛନ୍ଦୁ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଚଢ଼କ ପକାଇଲା । ତାର ଆଉ କିଏ ଅଛି ?

ସାଧୁ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁ କହିଲେ, ନା ବୋଉ; ତାଙ୍କର ଆତ୍ମୀୟ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ତୁ ଯଦି କହୁ, ମୁଁ ଯାଇଁ ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୋଳି ଆସନ୍ତି ।

ମୋଡ଼ା ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଅଭୟ ଚରଣ କହିଲେ, ଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ସ୍କୁଲ ଖୋଲିଲେ ଏକା ଥରକେ ଯିବୁ । ଶୁଦ୍ଧ ଘରକୁ ମୁଁ ମନଃସ୍ଥ କରି ଟଙ୍କା ପଠାଇ ଦେଉଛି । ବୁଝିଲିନା ସାଧୁବୋଉ, ଜଣେ ମଲେ ତ ଆଉ ଜଣେ ତା ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ ଯିବ ନାହିଁ, ସଂସାରରେ ଏମିତି ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ସବୁବେଳେ ଲାଗିଛି । ନିଜର ସୁବିଧା ତ ପୁଣି ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ଖୁଁ—

ସାହା କହିଲ ଠିକ୍ କଥା । ଆହା, ସେହି କୋକିଳଟି, ତେମେ କଅଣ ଭାବିଛ ସବୁଦିନେ ତାଆର ଏହି ଦୁଃଖ ରହିବ ? ମୁଁ ଶୁଣିଛି, ଛୁତିରେ ପରା କିଏ ପଥର ଲଦିଦିଏ ହୋ ।

ସେ ଚଳାଚଳ ହେବେ କିପରି ?

ପରଘରେ କାମଧନ୍ନା କରି ପେଟ ପୋଷିବା କଥା ତ, ନୋହିଲେ ଉପାୟ କଅଣ ?

ଅଭୟ ଚରଣ କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତା ରହିଲେ । ମନେ ମନେ ଡର୍କାବଜ୍ର କରି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ହଲାଇ କହିଲେ, ଖୁଁ—ସାଧୁବୋଉ, ତମେ ପରା କହୁଥିଲ କାମକୁ ପାରୁନା, ଆଛା ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଉପାୟ କରୁଛି ରହ । ରସାନନ୍ଦର ସୁନା ରୁଷନମି ନାହିଁ, ପୁରୀରେ ତାଙ୍କ ବାପେ ଯେଉଁ ଘରବାଡ଼ି କରି ଯାଇଛନ୍ତି ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କାରୁ କମ୍ ହେବ ନାହିଁ । ରସାନନ୍ଦଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟୀ ହେବ ସେ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ । ସେ ତ ଏହିସବୁ ଯାହା କହିଲ—ଖୁଁ—, ଅଥଳ ଜଳରେ ଭାସୁଛନ୍ତି । କୁଲ କିନାରା କିଛି ନାହିଁ । କୁଟା ଖଣ୍ଡେ ଦେଖିଲେ ବିକଳରେ ହାତ ବଢ଼ାଇବେ । ଏତେବେଳେ ହାତଛଡ଼ା କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ନା କଣ କହୁଛ ?

ଅବିକଳ ମୁଁ ସେହିକଥା ଭାବୁଥିଲି । ସେ କିଛି ତମ ଘରେ ମାହାଲିଆ ଟାଇବ ନାହିଁ, ବଅସ ଅଛି, ଚାରି ପାଇଟି କରିବ, ପିଲଙ୍କ ଖବର ଅନ୍ତର ବୁଝିବ ।

ବେଶ୍ ବେଶ୍ । ତେବେ ସାଧୁ ଆଜି ସଞ୍ଜଗାଡ଼ିରେ ଯାଉ । ସାଙ୍ଗରେ ଟଙ୍କା ଦିନିଶହ ନେଇଯାଉ । ଶୁଦ୍ଧ ଘର କାମ ସରିଲେ ବସାଘରରେ କୋଲପ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଝୁଲି ଆସିବ । ତା ପରେ ଯାହା କରିବାର ମୁଁ କରିବି । ଆଉ ଦେଖ, କହୁ, ବାପା ଏ ଦିନିଶ ପଠାଇଛନ୍ତି । ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ତାଆର ହୁସାବ

ଦେବୁ । ବାଳେ ଖଇଁ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେ ମଲ୍ଲ, ସେ ଗଲ୍ଲ । ସେ କଣ କିଛି ଦେଖୁଥାଏ ? ଯେତେ କମ୍ରେ ହୋଇପାରେ, ବୁଝିଲୁ ?

ଦୁଶାରେ ସାଧୁଚରଙ୍କର ଓଠ ଥର ଆସିଲା । ଯାହା ହେଉ, ଯିବାର ଗୋଟାଏ ଉପାୟ ମିଳିଛି । ସେ ଅତି କଷ୍ଟରେ କହିଲେ, ହେଉ ।

୧୧

ରଥଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରୁ ଯାତ୍ରୀଦଳ ଆସି ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡରେ ଠୁଲ । ଲୋକଙ୍କର କୋଳାହଳ ଓ ଯାତାୟତରେ ହୁଲୁସ୍ତୁଲ କମ୍ପିଛି । ବିଚିତ୍ର ଏ ଦୃଶ୍ୟ, ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ! ଲୋକଙ୍କର କଳନା ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ବାଳକ, ବୃଦ୍ଧ, ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ର ରୁଣ୍ଡ । ଦେବ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ସମସ୍ତେ ଉଚ୍ଛନ୍ନ । ଜାତି, ପଦ, ମାନ ଏବଂ ଭାଷାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିଶାଳ ଭକ୍ତି ସେଠାରେ ବିଲୀନ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୃଣ୍ଥାଳ, ଧନୀ, ନିର୍ଧନ, ପଣ୍ଡିତ, ମୂର୍ଖ ଓ ବଙ୍ଗାଳି ଓଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟରୁ ଆଜି ଭେଦ ଭାବ ଉଠିଯାଇଛି । ସମସ୍ତେ ଏକ ମନ ହୋଇ ଭକ୍ତି-ବିହ୍ୱଳ ପ୍ରାଣରେ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରାସାଦମାନଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ଏକତ୍ର ଏହି ସମସ୍ତ ଅଭିନବ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ସ୍ଥର ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋକ ଗୁଢ଼ି ରହିଛନ୍ତି । ବଡ଼ଦାଣ୍ଡର ଦୁଇପାଖରେ ଅବସ୍ଥିତ କୋଠାମାନଙ୍କରେ ଲୋକ ଭିଡ଼ । ନାନା ରଙ୍ଗର ଲୁଗାପିନ୍ଧି, ନାନା ପ୍ରକାର ଗହଣାଗଣି ନାଇ, ଦେଶ ବିଦେଶ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଦଣ୍ଡାକ ପାଇଁ ହାତକ ଜାଗାକୁ କୋଠାବାଲକୁ ଦଶ ପାଞ୍ଚ ଗଣିଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ବସି ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଗୋସୈନ୍ଦା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମଶାଳାମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ତଦୂପ । ଝରକାମାନଙ୍କରେ ଜୁଳୁ ଜୁଳୁ ଚକ୍ଷୁମାଳ ।

ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ କଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ମନୋହାରୀ ଦୋକାନରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା ଜଗନ୍ନାଥ । ବେଶଭୂଷାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ମୁଖରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ଚିହ୍ନ । ମନ ଚଞ୍ଚଳ । ଚରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ସନ୍ଦେହ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଛି । ତାର ଡାହାଣ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଏ କୋଠାରୁ ସେ କୋଠା ବିଚରଣ କରି କାହାର ଅନ୍ଦେଷଣ କରୁଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅଟକି ରହୁଛି ମିନିଟିଏ ଦି ମିନିଟି । ଖୋଜୁଥିବା ଲୋକର ପତ୍ନୀ ମିଳୁ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ସାଗର ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରବ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱ ହଜାଇ ବସିଛନ୍ତି ।

ପରିଚିତ ଦୋକାନୀଟି ଅଟ୍ଟାକର କହିଲା, ଜଗବନ୍ଧୁ, ଯାହାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଏତେ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଛନ୍ତି, ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯା, ଆକାଶକୁ ଚାହିଁଛ କାହିଁକି ?

ଆବେ ରୁ ବୁଝୁନୁକି ? କାଳିଆ ବେହେପୋ ଆମ ଘରର ଠାକୁର, ଯେବେ ଇଚ୍ଛା ଦର୍ଶନ ମିଳିବ । ଆକାଶକୁ ଚାହିଁବାଟ ସୁଯୋଗ ଯେ ବରଷକେ ଥରେ ।

ଠିକ୍ କହିଲ । ତେବେ, ସବୁବର୍ଷ ତ ସୁଯୋଗ ମିଳେ । ଯା, ଯା, କାଳିଆକୁ ଦେଖିବ ।

ସବୁ ବର୍ଷତ କାଳିଆର ପଟ୍ଟ ଦେଖୁଛି । ଅଜାଙ୍କ ଅମଳରୁ ଯଦ୍ୱା ଅଛି ସେଇଆ । ନୂଆ କିଛି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭାଇ, ଆକାଶର ଶୋଭା ସବୁବେଳେ ନୂଆ । କେତେବେଳେ କେଉଁ ଡରା ଆସି ଆକାଶର ଚେହେରା ବଦଳାଇ ଦେଇ ଯାଉଛି ତାର କଳନା ନାହିଁ ।

ଦିନ ଦି ପହରେ ତରା ଉଠନ୍ତି ?

ହଁ, ଖାଲି ତରା ! ଆକାଶରେ କେବେ ସିନା ଗୋଟାଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଠେ, ଆଜି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରର କଳନା ନାହିଁ !

ଜଗନ୍ନାଥ ହସି ହସି ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା । ସିଗାରେଟ୍ ଖଣ୍ଡେ ଲଗାଇ ଦିଆସିଲିଟି ପକେଟରେ ରଖି ରଖି ହଠାତ୍ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠିରେ ତାର ହାତ ବାଜିଲା । ସତର୍କତାର ସହିତ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ପକେଟରୁ କାଢ଼ିଲା । ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଥରେ ଅନାଇ ପଡ଼ିଖଣ୍ଡି ଧୀରେ ଧୀରେ ଖୋଲି ପାଠକଲା । ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରି ମନକୁ ମନ ହସି କହିଲା ଓ ହୋ, ମରାଲିଷ୍ଟ ? ବଜା ଜଗା ହାବୁଡ଼ରୁ ଯିବୁ କୁଆଡ଼େ, ରହ ।

ଚିଠିଖଣ୍ଡି ଗୁଡ଼ି ପକେଟରେ ରଖି ଖଣ୍ଡିଆ ନିଶରେ ହାତ ମାରୁ ମାରୁ ଆଗକୁ ଚାଲିଲା । କିଛିଦୂର ଯାଇ ଆଗ ପଛକୁ ଚାହିଁ ମନକୁ ମନ କହିଥିଲା, ବିଲମ୍ବେ-ନାଲମ୍ । ହାଃ-ହାଃ .. । ସାଧୁ, କୋକିଳ, ତମର ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱ ରୂପ ଜୀବନର ସୁଖ, ଜଗା ବଜାର ଖଣ୍ଡେ ଚିଠିରେ ରଖିଛି ।

ପହଣ୍ଡିବିଜେ କାମ ସରିଲା । ଲୋକେ ଚିତ୍କାର କରି ବଡ଼ଠାକୁରଙ୍କ ରଥର ଦଉଡ଼ା ଧରିଲେ । ସାରଥୀ ବେତ ଧରି ନାଚି ନାଚି ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଖଟାଙ୍ଗ ପୁରାଣରୁ କାଣ୍ଡେ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟା ସମାପ୍ତ ହେଲା । ଲୋକେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ରଥ ଟାଣିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଏ ଆନନ୍ଦରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ପଛକୁ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର କୋଳାହଳ ଶୁଣିବାକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କଲା ନାହିଁ । କେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେଜାଣି, ସେ ଦୁଇ ପଦରେ ଆଗକୁ ଛୁଟିଲା ।

ମେଘ ଅନ୍ଧାର ଚାରିଆଡ଼େ ଘୋଟିଗଲଣି । ବିଜୁଳି ଘନ ଘନ ମାରୁଛି । ଭୟରେ ସାହୁ ଲୋକେ ନିଜ ନିଜର ଗୃହ ଆଶ୍ରୟ କଲେ । ଯାତ୍ରୀମାନେ ରଥ ଟଣା କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରି ଜୀବନ ବିକଳରେ କିଏ କେଉଁଠି ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ପୁରୀର ରାଜପଥମାନ ପ୍ରାୟ ଜନଶୂନ୍ୟ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ଲୋଡ଼ିଆସରେ ଏହା ଏକ ନୂତନ ଘଟଣା । ଏକେ ତ ଦୁର୍ଗମ ରାତି, ତହିଁରେ ପୁଣି କଲେରା ରୋଗରେ ଶହ ଶହ ଲୋକ

ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଲଭ କରୁଛି, ଲୋକେ ଭୟରେ କଥାପାଣି । ସଞ୍ଜହେଲେ ଘରଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ ।
ସାହା ଲୋକ ପଦାକୁ ବାହାରୁଛନ୍ତି କେତେକେ ।

ସେଇ ଦୁର୍ଗମ ରାତ୍ରରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଗୋଡ଼ ଚପି ଚପି ଆସି ଝରକାରେ ହାତ
ମାରିଲା । ଝରକା ଫାଙ୍କ ଦେଇ ପଦାକୁ ଆସୁଥିବା ଶ୍ରୀଣ ଆଲୋକରେଖା ସାହାଯ୍ୟରେ
ଦେଖିଲା, କୋକିଳ ଅଧାଶୁଆ ଠାଣୀରେ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ଖଟ ଉପରେ
ବସିଛନ୍ତି । ପାଖରେ ଦିଟା ବୋତଲ ଓ ଗୋଟିଏ କାଚ ଗ୍ଲାସ ରଖା ହୋଇଛି ।
ଚକ୍ଷୁରୁ ଦୁଇ ଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ।

ଜଗନ୍ନାଥ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ନିଦା ରଖିଲା ।

କୋକିଳ ଗିଲସଟିକୁ ମୁହଁ ପାଖରେ ଧରି ପୁଣି ଫେରାଇ ଆଣିଲେ । ତାଙ୍କର
ମଳିନ ଚକ୍ଷୁ ବସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଝଲସି ଉଠିଲା । ଗିଲସଟି ରଖିଦେଇ ପ୍ରଳାପ
କଲପରି ମନକୁ ମନ କହି ଉଠିଲେ, ଏ ବୋତଲ ଆଣିଲ କାହିଁକି ସାଧୁ ?
କେତେଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବ ? ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ଆସିବ କହି ଠକିଦେଇ ଚାଲିଗଲା ।
ନା, ଏହୁଥର ନିଶ୍ଚୟ ।

ପୁଣି ଗିଲସଟିକୁ ଓଠରେ ଲଗାଇଲେ । ହାତ ଧରି ଉଠିଲା ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଚାହିଁଲା । ଝରକା ପାଖରୁ ଉଠିଗଲା । ଦ୍ୱାରରେ ହାତ ମାରିବା
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କବାଟ ଫଟିଗଲା । ବୋଧହୁଏ କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ କୋକିଳ
ଦେଇଙ୍କର ମନେ ନାହିଁ । ସେ ଏକାଥରେ ଯାଇ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆ
ହୋଇଗଲା ।

କୋକିଳ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ଦେଖି ଟିକିଏ ଶଙ୍କିଗଲେ । କମ୍ପିତ ହୃଦ୍‌ରୁ ଗିଲସଟି
ତଳେ ଖସିପଡ଼ି ଚୁନା ହୋଇଗଲା । ସେ ଭୟରେ ଥର ଥର ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ତଳେ
ଠିଆଦେଲେ । ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ସୁବିଧା ପାଇ କୋକିଳ
ଦେଇଙ୍କ ହାତ ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ପଚାରିଲେ, ଗିଲସରୁ କଅଣ ପିଇବାକୁ
ବସିଥିଲ କି ?

କୋକିଳ ଭୟରେ ଗଲା ଥରାଇ କହିଲେ, ପା...ଣି .. ।

ଏ ପାଣି ନୁହେଁ, ଆଉ କିଛି ।

କୋକିଳ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥର ହାତରୁ ହାତ ଟାଣିନେଇ କହିଲେ,
ସେଥିରେ ତମର ଥାଏ କଅଣ ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ । ମୋର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ମୁଁ ଖାଇବି,
ଆପଣ ବାଧା ଦେଇ ପାରିବେ ?

ହଁ, ବାଧାଦେଇ ପାରିବି । କହି ଜଗନ୍ନାଥ ବୋତଲ ଦିଅଁକି ଝରକା ଖୋଲି
ପଦାକୁ ପକାଇଦେଲା । କହିଲା, ସାଧୁ ଆସିବାଯାଏ ତମର ଭଲମନ୍ଦ ପାଇଁ ମୁଁ
ଦାୟୀ ।

ଉଚ୍ଚସ୍ଵରରେ ହସି ହସି କୋକିଳ କହିଲେ, ସାଧୁଚରଣ ! ସେ ଆସିବେ ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥବାରୁ ? ଆସନ୍ତୁ ବା ନ ଆସନ୍ତୁ, ସାଧୁଚରଣଙ୍କଠେଇଁ ବା ଆପଣଙ୍କଠେଇଁ ମୋର ଥାଏ କଅଣ ? ବେଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମୁଁ ମୋର ବୁଝିଲି କାମ ଶେଷ କରି ଦେବି ।

ବିଷ ଖାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ?

ଆତ୍ମହତ୍ୟା ! କହ କୋକିଳ ଚମକି ଉଠିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରାକଳି କହିଲେ, ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲେ କ୍ଷତି କଅଣ ? ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବାଟ ନାହିଁ । ଜୀବନଟା ଯାକ ଟିକି ଟିକି ହୋଇ ମରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏକାଥରେ ମରି ଯିବା ଭଲ । ଲୋକ ଦ୍ରାହରତ ପାଇଯିବ । ମଲ୍ଲପରେ ଯେ ଯାହା କହିବାର କହୁ, ଶୁଣିବାକୁ ତ ନ ଥିବ ।

ଆତ୍ମହତ୍ୟା ମହାପାପ ।

ଭିତରେ ଯାହାର ନିଆଁ ଜଳୁଥାଏ, ସେ ଅଛ । ତାକୁ ପାପ ପୁଣ୍ୟ କିଛି ଦିଶେ ନାହିଁ ।

ସେ ନିଆଁ କଣ କେହି ନିଭାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ?

ମୁଁ ଏତେ କଥାର ଜବାବ ଦେବାକୁ ରାଜି ନୁହେଁ । ବିପଦବେଳେ ବନ୍ଧୁ ରୂପେ ମୋ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ମୋଅର ଉପକାର କରିଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ରାଣୀ । ନିଆଁ ଦେଖି ଅପରିଚିତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ମୋ ପାଇଁ ଅନେକ କଷ୍ଟ ସ୍ଵୀକାର କରିଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛୁ ।

ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା, ଦେଖ, ମନକୁ ଅଧୀର କଲେ ଜୀବନ ବୃଥା ହୋଇଯିବ । ଜୀବନର ସାର ସମୟ ଯୌବନ । ଯୌବନଟା ରହେ କେତେଦିନ ? ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ଶୋଭାପରି କ୍ଷଣେ ରହି ପରକ୍ଷଣରେ ଉଡ଼େଇ ଯାଏ ।

କୋକିଳ ଜଗନ୍ନାଥର କଥା ଶୁଣି ନରବ ହେଲେ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ମୁରୁକି ହସି କହିଲା, ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମହୁଏ ମରିବାକୁ । ଚରଦିନ କେହି ବଞ୍ଚି ରହେନାହିଁ । ଯେତେ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହେଉ ପଛେ ଯେ ମରିଯାଏ, ତା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବା ମୂର୍ଖତା । ଯେତେଦିନ ବଞ୍ଚିରହିବା, ଜୀବନକୁ ସୁଖରେ କଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରିବ କାହିଁକି ?

କୋକିଳ ହେଉଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରଦୀପ୍ତ ହେଲା । ସେ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ପକାଇ ଜଗନ୍ନାଥର କଥା ଚନ୍ଦ୍ରାକଲେ । ସତ କଥା, ଜୀବନଟା ଯଦି ଦୁଃଖମୟ ହେବାର କଥା, ତାକୁ ସୁଖମୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ କ୍ଷତି କଅଣ ! ସେ ଲଜ୍ଜିତା ହୋଇ କହିଲେ, ଉପାୟ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ଖାଲି ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇ... ।

ଆଜିକାଲି ସମାଜରେ ବ୍ୟବାବିବାହ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ହେଲୁଣି ।

କୋକିଳ ଅଶ୍ରୁପୁର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ କହୁଲେ, ମୋତେ କଅଣ ବିଧବା ମନେ କରିଛନ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ ? କାହିଁକି ମୋତେ ଦେଖିଲେ କଅଣ—ଏଇ ତ ମୋ ହାତରେ ସୁନାର ଚୁଡ଼ି ରହୁଛି । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ମରଣ ଆଗରୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାର ନାଈଥିଲି ତହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ହୋଇ ତ ଉତ୍ତାରିନାହିଁ ।

ତମେ ଜୀବନ ଯୌବନର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ବୁଝ । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲି ବୋଲି ତ ..

ବିବାହ କରିଥିଲି କିଏ କହୁଲା ? ମୁଁ କଣ ହାତରେ ବରଣମାଳା ଘେନି ରୋଗଣୀ ବୁଢ଼ା କଙ୍କାଳକୁ ବରଣ କରିଥିଲି ? ଆପଣ ଯଦି ମୋ ପରି ଆଶ୍ରୟହୀନା ହୋଇଥାନ୍ତେ, ଏପରି ଗୋଟିଏ ଲୋକକୁ ବରଣ କରିବାକୁ ରାଜି ହୁଅନ୍ତେ ? ଏବେ ଯଦି କିଏ ଜୋର କରି ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣେ ରୁଗ୍‌ଣା ବୃଦ୍ଧା ସଙ୍ଗେ ବିବାହ କରି ଦିଅନ୍ତେ, ଆପଣ କରନ୍ତେ କଅଣ ? ଆପଣ ଯୁବକ, ଶକ୍ତି ଅଛି । ସମାଜର ବନ୍ଧନ ଛୁଡ଼ାଇ ଦେଇ ଚାଲି ଆସନ୍ତେ । ମୁଁ ଅବଳା ନାହିଁ । ମୋର ଚାରି ନାହିଁ । ତା ବୋଲି କଅଣ ମୋର ଜୀବନ ଉପରେ ଅଧିକାର ନାହିଁ ?

ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି ।

ଆପଣ କହୁଲେ, କାରଣ ଆପଣ ମୋର ଦୁଃଖ ବୁଝି ପାରିଲେ । ସମାଜ ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଯିବନାହିଁ । ଯଦି ମୁଁ ବିବାହ କରେ, ଲୋକେ ହସିବେ, ମୋତେ ଘୃଣା କରିବେ । କେହି ବୁଝିବ ନାହିଁ ଯେ ମୋର ଦେହ ଓ ମନ ବିଧବା ନୁହେଁ । ସମାଜର ନିୟମ ମତେ ବିଧବା କରିଛି । ତେଣୁ ଲୋକେ ମୋତେ କହୁବେ ବିଧବା ।

ଲୋକଙ୍କ କଥାକୁ ଖାତିରି ନ କଲେ ହେଲା । ଯେଉଁ ସମାଜ ଲୋକର ଦୁଃଖଗୋଳ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରି ଆଖିବୁଜି ଦେଇ, ସେ ସମାଜର କଥାରେ ଭ୍ରଷ୍ଟେଷ ନ କଲେ ହେଲା । ଠାକୁରେ ଆମୁରୁ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆମେ ନିଜର ଜୀବନକୁ ସୁଖମୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।

କୋକିଳ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସହୃଦ ଜଗନ୍ନାଥର ହାତଧରି କହୁଲେ, ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ, ଆଜି ମୋର ଧାରଣା ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ବଦଳି ଯାଇଛି । ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ଆପଣ ଅତି ଉଦର । ଯଦି ବିବାହ କରିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ସମାଜକୁ ଭ୍ରଷ୍ଟେଷ ନ କରି ମୋତେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ କେହି ଆଗଭର ହୋଇ ପାରିବ ?

ଜଗନ୍ନାଥ ଅବାକ୍ ହୋଇ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହୁଲା । ଯତେ କଅଣ କୋକିଳ ଦେଇ ମନର କଥା କହୁଛନ୍ତି ? ସେ ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ କହୁଲା, କିପରି ଯୁବକ ?

କୋକିଳ ହାସ୍ୟଭରା ମୁଖରେ କହିଲେ, ଧନୀ ହେଉନ୍ତୁ, ଦରିଦ୍ର ହେଉନ୍ତୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚଣ୍ଡାଳ ସେ କେହି ହେଉନ୍ତୁ, ମୁଁ ଗୁହେଁ ବନ୍ଧୁ, ସାଥୀ, ଯାହାଙ୍କର ଗୋଡ଼ତଳେ ନିଜକୁ ମୁଁ ସମର୍ପି ଦେବି ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଅଧର ହୋଇ କହିଲୁ, ଆକାଶର ଗୁଳ୍ମ ପାଇବାକୁ ମୁଁ ବା ହାତ ବଢାଇବି କାହିଁକି କୋକିଳ ଦେଇ ? ତମକୁ ନିଜର କରିବାକୁ ସମାଜର ସହସ୍ର ବନ୍ଧନ ଛୁଡ଼ାଇ କେଉଁ ଯୁବକ ଆଗେଇ ନ ଆସିବ ? କିଏ ନ ଗୁହଁବ ତମର ଗୋଲପି ଗଣ୍ଡରେ ପ୍ରେମର ମୋହର ଆଙ୍କିବାକୁ ? ଜଗନ୍ନାଥ ଆଜି ତମର ପାଇଁ ପାଗଳ । ତମର ହୃଦୟ ଲଭ କରିବାକୁ ତମର ସାଥରେ ସେ ନରକ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

କୋକିଳ ଦେଇ ଅଶ୍ରୁଭରା ନୟନରେ କ୍ଷଣକାଳ ଜଗନ୍ନାଥର ମୁଖକୁ ଗୁହଁ ରହିଲେ । ତାର ଆପାଦମୟକ ଟାଣ୍ଟଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୁହଁ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲେ, ଆପଣ ବିବେଚନା କରି ପ୍ରାଣର କଥା କହୁଛନ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ ? ଭାବି ଦେଖନ୍ତୁ, ମୋପରି ଜଣେ ଅନାଥମାନୁ ବେକରେ ବାନ୍ଧି ସମାଜ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ବାଟଗୁଲି ପାରିବେ ?

ଭଗ୍ନ କଣ୍ଠରେ ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲୁ, ପାରିଲେ ପାରିବି, ନୋହିଲେ ସମାଜ ତ୍ୟାଗକରି ତୁମକୁ ହୃଦୟରେ ଧରି ଦେଖିତ୍ୟାଗୀ ହେବି ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଷ୍ଟିକ୍ ହୃଦୟରେ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ବସିଲା । କୋକିଳ ଭାତା ହୋଇ ପଛକୁ ଘୂଷିଗଲେ । ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଉତ୍ତେଜନାର ଦାଉରେ ଭଦ୍ରତାର ବାହାରକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କୁଳଟା ନୁହେଁ, ମୁଁ ବେଶ୍ୟା ନୁହେଁ । ମୁଁ କୁଳଜନ୍ୟା । ସମାଜ ଚକ୍ଷୁରେ ଯାହାଙ୍କର ହାତଧରି ଏ ଘରେ ମୁଁ ଗୋଡ଼ ଦେଇଥିଲି, ଆଜିନ୍ ଆଖିରେ ତାଙ୍କର ମୋ ଉପରେ ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଯେ କେବେହେଲେ ଏପରି ସାହସ କରିବାକୁ ଭାବି ନ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ କଥାତ ନିଆରା । ଆପଣଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରେମ ଦେଖାଇବାର ସ୍ଥାନ ବେଶ୍ୟାଘର ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲା । ଏ କଅଣ ! ନାଗର ମନ ରୁଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ ! ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ! ମନର ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖି ସେ ଉପହାସ କରିବାକୁ ଏତେ କଥା ଫାନ୍ଦିଗଲେ ? କିନ୍ତୁ, ଜଗା ବଳାର ପାଖରେ ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବାଳିକାର ଗୁଲୁଖି ବଳେଇ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସେ ଲୁହା ଦେଖି ପାଣି ଦେଇ ଜାଣେ ।

ରାଗରେ ଫଣ ଫଣ ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲୁ, ଭଦ୍ରତାର ସୀମା ଲଢ଼ନ କରୁଛ ତମେ କୋକିଳ ଦେଇ, ମୁଁ ନୁହେଁ । ମନେ ରଖ, ଜଗନ୍ନାଥ ସାଧୁଚରଣ ନୁହେଁ ଯେ ତମର ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କରୁବ । ହ୍ୟାପ୍, ସେ ତାର ନିଜର ବାଟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରେ ସଫାକରି ପାରେ ।

କୋକିଳ ଦେଇ ନିଃସହାୟ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଗୁହର' ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଥରେ ଅନାଇ ଗଲେ । ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ଜଗନ୍ନାଥର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବାକୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ହେଲାନାହିଁ । ଝରକାଟି ପୂର୍ବପରି ଖୋଲା ଅଛି । ବାହାରଟା ଉଆସ ରାତିପରି ଅନ୍ଧାରୁଆ । ବେଳେ ବେଳେ ବଜୁଲି ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ କରି ଚମକି ଉଠୁଛି । ବର୍ଷା ବୁନ୍ଦାର ଟପ୍ ଟପ୍ ବ୍ୟତୀତ ଜନମାନବର ସ୍ବର ଶବ୍ଦ ନାହିଁ ।

ଭୟରେ କୋକିଳଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଥରି ଉଠିଲା । ସେ ଉପାୟଶୂନ୍ୟ ହୋଇ, ବିନୀତ ହୋଇ କହିଲେ, ବିରକ୍ତ ହେଲେ ? ଯଦି ମୋଓର ଦୋଷ ହୋଇଥାଏ, କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ସତ କହୁଛି, ମୋଓର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ଶିକ୍ଷା ପାଇଛି, ସହଜରେ କାହାର କଥାରେ ପଡ଼ିଥାଏ ଯିବି ନାହିଁ । ଠାକୁରଙ୍କ କୃପାରୁ ଯଦି ମୋ ଜୀବନରେ କେବେ ସେହି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଆସେ, ମୁଁ ତ ନିଜେ ହସି ହସି ଯାଇ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବି ।

ହସି ହସି ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା, ତମର ସେ ଅଭିଜ୍ଞତାଟା କଅଣ ଶୁଣେ ? ବୋଧହୁଏ ଅଭିଜ୍ଞତାଟି ସାଧୁଚରଣରେ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି କହୁଛି ?

ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ?

ହଁ, ତମେ ଭଲକରି ଜାଣ । ଛଳନା କଲେ ଲଭ ନାହିଁ । ମୁଁ ବି ସବୁ ଜାଣେ । ତଥାପି, ତୁମକୁ ସ୍ବୀକୃତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଧାରଣା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲ । ସାଧୁ ପରି ନିଶ୍ଚୟ ଓ ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପ୍ରକୃତିର ଯୁବକ ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଆଚରଣରେ ମଲ୍ଲ ଧୂଳି ନାହିଁ ।

ତମେ ଏ କଥା ଅବଶ୍ୟ କହିବ । ତାଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚୟ ଓ ସତ୍ତ୍ବଚରଣ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରି ନ ପାରିଲେ ନିଜ ଉପରୁ ଦୋଷଟି ଛଡ଼ାଇ ପାରବ ନାହିଁ । ପ୍ରମାଣ ଯେ ମୋ ପାଖରେ ମହଜୁଦ୍ ଅଛି ।

ପ୍ରମାଣ ? ଅସମ୍ଭବ ! ଯୁବକ ଯୁବତୀ ହୋଇ ମନରେ ବିକାର ନ ଆସେ କାହାର ? କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜୋର କରି କହିପାରେ, ବିକାରକୁ ମୂଲ୍ୟ ମାରବାର ଉପାୟ ସାଧୁ ଭଲକରି ଜାଣନ୍ତି ।

ଛଳନା କରନା କୋକିଳ ଦେଇ, ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ ।" ମୋ ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ପକେଟରୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି କାଢ଼ି ହାତରେ ଧରିଲା । ହସି ହସି କହିଲା, ପ୍ରମାଣ ଖୋଜୁଥିଲ ପର ? ଏଇ ଦେଖ । ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ ଯେତେବେଳେ ବୁଝି ପାରିଲେ ଯେ ଔଷଧ ନାମରେ ତମେ ତାଙ୍କୁ ବିଷ ଦେଇଛ, ସେ ତମକୁ ମରି ଘରୁ ତଡ଼ିଦେଇ ଏହି ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଲେଖିଥିଲେ ।

ଭୟରେ କୋକିଳ କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲେ । ବାଧାଦେଇ କହିବାକୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ନିବାକୁ ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ସ୍ବଚ୍ଛଦାସ୍ୟ କରି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ହଲାଇ କହିଲା, ତଥାପି ଅବଶ୍ୟାସ ! ଦେଖିଲ ଏ ଅନ୍ଧର କାହାର ?

ଜଗନ୍ନାଥ ନଲଟଣ ଟେକି, ପସଟି ଖୋଲି କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଧରିଲା । କୋକିଳ ଶୁଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ପତ୍ର ଉପରେ ଆଖି ବୁଲାଇଗଲେ । ପଢ଼ିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ନଲଟଣ ଖଟ ଉପରେ ରଖି କହିଲା, ପଢ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉନାହିଁ ପରା ! ନିଜ ଚୁଣ୍ଡରେ ନିଜର କଥା ଧରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନଥିବ । ମୁଁ ପଢ଼ୁଛୁ ଶୁଣ—

—ଦୁଧ ଦେଇ ସାପ ପୋଷିଥିଲି । ସବୁ ଜାଣେ, କିନ୍ତୁ ଜାଣି ଜାଣି ଆଖି ବୁଜିଦିଏ । ମୋ'ର ଯେ ଏଥିରେ ଦୋଷ ନାହିଁ ତା ନୁହେଁ । ସାବଧାନ ! ସୁଖରେ ଜୀବନ କଟାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ, ବୁଝଣ ହୋଇ, ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ । ଦୁଇଟି ଆକୁଳ ପ୍ରାଣ ମରବରେ ଜୀବନଯାଗ କ'ଣକାନ୍ଦି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବ । କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲି ସତ, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋର କନ୍ୟା ପରି ମନେ କରିଥିଲି । ସାଧୁଚରଣ ତାଙ୍କୁ ମାଉସୀ ବୋଲି ଡାକେ ସତ,—

ସନ୍ଦେହ ହେବାର କଥା । ସନ୍ଦେହ ଯେ ସତ୍ୟ ହୋଇଥିବ ଏଥିରେ ମୋ'ର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ । ଯେଉଁ ଜୀବନ ଲେଉଟରେ ଏତେ କାଣ୍ଡ, ଯେତେବେଳେ ସେହି ଜୀବନଟା ନେଇ ନିଜର ପାପାଭିଳାଷ ପୂରଣ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ବୋଲି ଔଷଧ ଛଲରେ ବିଷ ଦେଲେ, ମୁଁ ମୋ'ର ଭ୍ରମ ବୁଝି ପାରିଲି । ମୁଁ ଗୁଡ଼ିବି କାହିଁକି ? ଶୀଘ୍ର ମରିବି ତ, ଘଟଣାଟି ସଂସାର ଆଗରେ ଥୋଇଦିଏ । ଗୋଟିଏ ହାତରେ ତାଳି ବାଜେ ନାହିଁ । ଉଭୟେ ଦୋଷୀ ।—

ପତ୍ରପାଠ ଶେଷକରି ଜଗନ୍ନାଥ ହାତରେ ଟେରି ସଜାଡ଼ୁ ସଜାଡ଼ୁ କହିଲା, ଭୟନାହିଁ, ଏ ଘଟଣା ସଂସାରରେ ଆଉ କେହି ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ପତ୍ର ଖଣ୍ଡିକ ଟିକି ଟିକି କରି ଚିରି ଝରକା ବାଟେ ପଦାକୁ ନିକ୍ଷେପ କଲା । ପୁଣି କହିଲା, ରଥାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କର ପିଣ୍ଡଟି ଦାହ କରିବାକୁ ନେବା ସମୟରେ ମୁଁ ଏହି ପତ୍ରଖଣ୍ଡି ତାଙ୍କ ତଳିଆ ତଳୁ ପାଇଥିଲି ।

କୋକିଳ ଖଟ ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଚକ୍ଷୁରୁ ଲେଉଟକ ଗଢ଼ାଇ କାନ୍ଦିଲେ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ହାନ୍ତୁନା ଦେବାକୁ କୋମଳ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ଅନ୍ତତଃ ଭୁଲିଯାଅ । ଆସ, ସମାଜକୁ ଗୋଇଁ ମାରି ଆନନ୍ଦରେ ଜୀବନ କଟାଇବା । ମୁଁ ତମର ଅନ୍ତତର ସରଳ ପ୍ରକୃତିକୁ କ୍ଷମାକରି ତମକୁ ଦୃଢ଼ସ୍ଵରେ ଆସନ ଦେବି । ଜଗନ୍ନାଥ ଅତର ମରା ରୂପାଳରେ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ପୋଛିଲା ।

କୋକିଳ ଟିକିଏ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ଉଦ୍‌ବେଗ ଭରା ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ, ସତ କହୁଛୁ, ଏହି ପାପୀୟସୀ ଅଜାଣତରେ ଔଷଧ ବୋଲି ବିଷ ଦେଇ ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ମାରିଛୁ । ସାଧୁ ଔଷଧର ଶୁଣ ଯେପରି ବତାଇ ଯାଇଥିଲେ, ମୁଁ ତରତର କରି ବଦଳାଇ ଦେଇଛି । ସାଧୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ... ।

ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ, ତମର ଅତରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି... ?

ନିପଟ ମିଛ ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ, ନିପଟ ମିଛ ।

ମିଛ ?

ହଁ, ମିଛ । ମୁଁ ସ୍ଵୀକାର ନ କରନ୍ତି କାହିଁକି ? ଲଜ ସମେ ଗୁଡ଼ି ଆପଣଙ୍କ ପରି ଅପରିଚିତ ଲୋକ ନିକଟରେ ମୁଁ ମୋ' ଅନ୍ତରର କଥା ପ୍ରକାଶ କରିଛୁ ତ ! ସାଧୁ ମୋତେ ମା ପରି ଦେଖନ୍ତୁ । ମୋ ମନଟା ଅବଶ୍ୟ ନିର୍ମଳ ନ ଥାଏ... ।

ଗୁଡ଼ି, ସେ ସବୁ ବାଜେ କଥା । ଜଗନ୍ନାଥ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ନିକଟରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଦୁଇ ହାତରେ ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗ ବେଷ୍ଟନ କରି କହିଲା, ମୋର ଏ ଜ୍ଵାଳାମୟ ଦୃଢ଼ସ୍ଵର ଜଳନ୍ତା ନିଆଁ ଲିଭିବ କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ଚୁମ୍ବୁକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ।

କୋକିଳ ବରକ୍ର ହୋଇ ଉଠି ଆସିଲେ । ନିଜର ନିଃସହାୟ ଅବସ୍ଥା କଥା ଚିନ୍ତାକରି କହିଲେ, ଥରେ କହିଛୁ ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁ, ମୁଁ ବେଶ୍ୟା ନୁହେଁ ।

ମୁଁ ତା ବିଶ୍ଵାସ କରୁଛି, କିନ୍ତୁ ଯଦି ଛଳନା କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ତ ମୋର ଏ ଦୃଢ଼ସ୍ଵର ଦୃଢ଼ସ୍ଵରେ ନିଆଁ ଜାଳିଦେଲ କାହିଁକି ?

ନିଆଁ ଲିଭାଇବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ଶୀଘ୍ର ବିବାହର ଆୟୋଜନ କରନ୍ତୁ । ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜକୁ ଏ ବିଷୟ ଜଣାନ୍ତୁ ।

ଜଗନ୍ନାଥର ମୁଖରେ ପ୍ରେମାତ୍ମକ ଆଶ୍ରା । ସେ ଚକ୍ଷୁ ରଙ୍ଗକରି କହିଲା, ମନେରଖ, ତମେ ଏଠି ଏକାକିନୀ... ।

କୋକିଳ ତ୍ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ, ପଳାୟନର ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଜଗନ୍ନାଥର ପଦ ଧରି କହିଲେ, କ୍ଷମାକରି, ମୁଁ ବିଧବା । ମୋର ବିବାହର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ମୁଁ...ମୁଁ ବିବାହିତା । କ୍ଷମାକରି, ମୁଁ ମରଣ ଚାହେଁ, ମୋତେ ମରିବାକୁ ଗୁଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣ

ଏଠାରୁ ଚାଲିଯାନ୍ତୁ । ଗୋଡ଼ଧର୍ମ କହୁଛି, ମୋତେ ମରବାକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ହୃଦୟ ବଧବା, ମୁଁ ମରଣ ଚାହେଁ...

ହସି ହସି ଜଗନ୍ନାଥ କହୁଲା, ଯୁବତୀ ମରଣ ଚାହେଁ ନା ସୁନ୍ଦରୀ, ସେ ଚାହେଁ ବରଣ । ଜଗନ୍ନାଥର ହୃଦୟ ଖୋଲି ଆଉଣ୍ଟ ତଳେ ଲେଟିବାଟା ସୁନ୍ଦର ଦର୍ଶିବ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ନଇଁପଡ଼ି କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ମସ୍ତକ ଓ ହସ୍ତଧରି ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ତାଙ୍କର କାକୁଡ଼ ମିନତି ଓ ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲା ନାହିଁ ।

ଏହି ସମୟରେ ଝରକାର ବହୁଦର୍ଶଣରୁ ପିନ୍ଧିଲର ଆବାଜ ହେଲା, ଗୁଡ଼ୁମ—
ଚିତ୍କାର କରି ଜଗନ୍ନାଥ କଟାଗଛ ପରି ଚଟାଣ ଉପରେ ଟଳି ପଡ଼ିଲା ।
କୋକିଳ ଦେଖିଲେ, ଘରଟା ଧୂଆଁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି । ବାବୁଦୁଆ ଗନ୍ଧରେ ନାକ ଫାଟି ପଡ଼ୁଛି ।

ସାଧୁ, ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇଛି... ।

ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଝର ଝର ହୋଇ ଲୋତକ ଝରିଲା । ସେ ଆକୁଳ ପ୍ରାଣରେ ଜଗନ୍ନାଥର ମୁଣ୍ଡ ଦୁଇ ହାତରେ ଟେକିଧରି ତୁକୁ ଫଟା ଆର୍ତ୍ତସ୍ବରରେ କହୁଲେ, କ୍ଷମାକର ଭାଇ, ତତେ ଡରାଇଦେବି ବୋଲି ଫାଙ୍କା ଆବାଜ କରିବା ମୋର ଭଦ୍ରେଣ୍ୟ ଥିଲା ।

ବେଦନା ବିକୃତ ମୁଖରେ ଜଗନ୍ନାଥ କହୁଲା, ଫାଙ୍କା ଆବାଜ ନ ହୋଇଥିଲେ କି, ...ଓ...

କ୍ଷମା କର ଭାଇ ।

ଓଃ, କ୍ଷମା ? ହଁ କ୍ଷମା କରୁଛି । ଅପେକ୍ଷା କର ।

ନା ମୋ ହାତରେ ପିନ୍ଧିଲଟା ଥାଉଣୁ ମୁଁ କ୍ଷମା ଚାହେଁବି କାହିଁକି ? ଚାଲି ଯାଆ ହୋଇ ଯିବା...ସାଧୁଚରଣ ପିନ୍ଧିଲ ସଜାଡ଼ିଲେ । କୋକିଳ ଦେଇ ଦୂରରେ ପଥର ଖୁଣ୍ଟ ପରି ଠିଆହୋଇ ସବୁ ଦେଖୁଥାନ୍ତି ।

ସାଧୁଚରଣଙ୍କର ଭଦ୍ରେଣ୍ୟ ରୁଦ୍ଧିପାରି ଜଗନ୍ନାଥ ଧୀରେ ଧୀରେ କହୁଲା, ହ୍ୟାପ, ଭୁତ ଏ, ପଳା ବେ, ପୋଲିସ ପତ୍ରି ପାଇଲେ ତ ! ଜଗନ୍ନାଥର ମୁଣ୍ଡର କ୍ଷତରୁ ରକ୍ତ ଝରୁଥାଏ । ସେ ବିକଳରେ ଏପାଖ ସେପାଖ ହୋଇ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଲା । ସାଧୁଚରଣ ଦୃଢ଼ପଣ କରିଛନ୍ତି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବେ । ସେ ପିନ୍ଧିଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କୁ କହୁଲେ, ମାଉସି ! ଡେରିକରି ଲାଭ କଅଣ ? ତମେ ତମର ସ୍ବାମୀକୁ ବିଷଦେଇ ମାରିଛ ପରା ?

କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ଭୟ ହେଲା । ଉଦ୍ଦେଜନାର ଦାଉରେ ଯଦି ସାଧୁଚରଣ ତାଙ୍କୁ ଚାଲି କରନ୍ତି ! ନେ ଶୁଦ୍ଧଜନ୍ମ କଣ୍ଠରେ କହୁଲେ, ତମର ବିଶ୍ବାସ ହେଉଛି ସାଧୁ ?

ବିଶ୍ୱାସ ତ ନ ହେବାର କଥା ! ସେ ଯେତେବେଳେ ନିଜେ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି... ।

ଯଦି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି, ମୋର ଆଉ ବାଧା ଦେଇ କହୁବାର କିଛି ନାହିଁ । ମୁଁ ବିଷ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ମାର ନାହିଁ । ତମେ ଯେଉଁ ଔଷଧ ଦେବାକୁ କହି ଯାଇଥିଲ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ତାହାହିଁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇଛି ।

ଦୋଷଟା ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଅଜାଡ଼ିଦେଇ ପୋଲିସ୍ ଦାଉରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବ ଶୁଭକ୍ଷ, ମାଉସି ? କିନ୍ତୁ, ଏତେଦୂର ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ପୋଲିସ୍ ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହି ପିସ୍ତଲ ଗୁଳିରେ ମୁଁ ସହଜରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିପାରିବି । ତମେ ଏଥର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହ ମାଉସି... ।

କୋକିଲ ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସି ଲୋକକପୁର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରରେ କହିଲେ, ସତେ ତମେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ସାଧୁ ?

ପିସ୍ତଲ ମୁହଁକୁ କପାଳରେ ଲଗାଇ ସାଧୁଚରଣ କହିଲେ, ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଆଉ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ପୋଲିସ୍ ଜାଣି ପରିବ ଯେ ମୁଁ ଖୁଣୀ, ପ୍ରମାଣ ଖୋଜିବାକୁ ତାକୁ ସମୟ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ଏତେ ଟଣା ଓଟରରେ ପଡ଼ି କଷ୍ଟ ସହ ଅପମାନ ପାଇ ମରିବା ଅପେକ୍ଷା, ମରିବାକୁ ଯେତେବେଳେ ହେବ, ଆଗରୁ ମରିବାହିଁ ଭଲ । ପିସ୍ତଲଟି କପାଳରୁ କାଢ଼ି କହିଲେ, ଜଗନ୍ନାଥର ଗୁଣ ଅବିଗୁଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ତାକୁ ଭଲ ପାଏ । ସେ ମୋର ବନ୍ଧୁ । ଅଜାଣତରେ ମୁଁ ତାର ଜୀବନ ନେଇଛି । ମୋର ହୃଦୟର ଜ୍ୱାଳା ଲିଭାଇବାକୁ ମୁଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବି ।

କୋକିଲ ଦେଇ କହିଲେ, ତେବେ ଦୋଷଯାକ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ନଦି ତମେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ଗୁଲିଯିବ ପରା ? ସେ କଥାଟି ପଚାରିବ ନାହିଁ । ସାଧୁଚରଣ, ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଏହି ଜଞ୍ଜାଳମୟ ଜୀବନଟା ଶେଷକରି ଯାଅ... ।

କ୍ଷମାକର, ମୁଁ ଏତେ ବଡ଼ ପାପର ବୋହଁ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହଁ ପାରିବି ନାହିଁ । ଯଦି ତମର ସାହସ ଅଛି ଏହି ନିଅ, ପିସ୍ତଲଟି ଟିପି... । କହୁ ସାଧୁଚରଣ ପିସ୍ତଲଟି କୋକିଲ ଦେଇଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । କୋକିଲ କମ୍ପିତ ହସ୍ତରେ ପିସ୍ତଲ ଗ୍ରହଣ କରି ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହେଲେ ।

ସାଧୁ କହିଲେ, ଦ୍ୱିଧା କାହିଁକି କରୁଛ ? ଶୁଭକ୍ଷ କି ମଣିଷର ପାପ କେବେ ଲୁଚି ରହିବ ? ତାହା ନୁହେଁ । ଯେବେ ହେଲେ ଧରା ପଡ଼ିବ । ଏପରି ପାପ କରି ଉଧୁର ଯିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ଧରା ପଡ଼ିଲେ ମୃତ୍ୟୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଅପମାନ ଓ ଲଜ୍ଜା ସହବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାଠାରୁ... ।

ସାଧୁ... !

ତେରି ହେଉଛି ଯେ, ରାତି ପାହୁଗଲେ... ।

ସାଧୁ, ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ କଅଣ ଏତେ ଅଳ୍ପ ! କେବଳ ଜୀବନ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଏତେ କଷ୍ଟ ଏତେ ଅପମାନ ସହ୍ୟ ଆସିଛି..., ନା, ନା...ମୁଁ ମରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୋର ସେ ସାହସ ନାହିଁ ।

ସାଧୁ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥର ରକ୍ତଲିପ୍ତ ପିଣ୍ଡକୁ ଶଶକାଳ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଚୁଲ୍ଲଇଲ । ସେ ହତାହତ ଜ୍ଞାନ ଶୂନ୍ୟ ହେଲେ । ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଦିଅ ମୋ ଆଡ଼କୁ କିପରି ସାହସ କରିବାକୁ ହୁଏ ଦେଖାଇ ଦେବି... ।

କୋକିଳ ପିସ୍ତୁଲଟି ପଦାକୁ ପକାଇ ବିନାତ ହୋଇ କହିଲେ, ଶୁଣ, ମୋର ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ ଅଛି । ମୃତ୍ୟୁ ଯଦି ସୁନିଶ୍ଚିତ, ତେବେ ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଆଗରୁ ମରିବା କାହିଁକି ? ଯେତେବେଳେ ମରିବାକୁ ବାଧା ହେବା, ଉଦ୍ଧାର କେହି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ! ମୁଁ ଖୁଣୀ, ତେମେ ମଧ୍ୟ ଖୁଣୀ ! ଯେତେଦିନ ବଞ୍ଚିଥାଉଁ, ସେତେଦିନ ସୁଖରେ ନ କଟାଇବା କାହିଁକି ? ଜୀବନ ଅମୂଲ୍ୟ, ଥରେ ହଜିଲେ ଆଉ ତ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପୂର୍ବେ ବିଷଣାଇ ମୁଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ବସିଥିଲି । ତମର ଏହି ବଳୁଟି ତହିଁରେ ବାଧା ଦେଲେ । ମୋତେ ଏହି ଅମୂଲ୍ୟ କଥା ଶିଖାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । କୋକିଳ ସାଧୁଙ୍କର ହାତ ଧରି କହିଲେ, ଉଠ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତ ଅଛି । ମନରେ ଦନ୍ତ ଆଣ ।

ସାଧୁ ଚିନ୍ତାକରି ପଚାରିଲେ, ଉପାୟ ?

ଏତେବଡ଼ ସଂସାରରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ସ୍ଥାନର ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ । ଉପାୟ ନଜେ ନଜେ ଆସି ଯୁକ୍ତିଯିବ ।

୧୨

କଟି କଟି ଅନ୍ଧାର । ବର୍ଷା ଛୁଡ଼ି ଯାଇଛି । ପବନର ବେଗରେ ବୃକ୍ଷଲତାର ପଲ୍ଲବ ଦୋହଲି ଉଠୁଛନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଜଳକଣା ଝରି ପଡ଼ୁଛି । ଆକାଶରେ ତାରା ନାହିଁ । ଲଜ୍ଜାରେ ଅବା ଭୟରେ ବଉଦର ପଛଆଡ଼େ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ରହିଛନ୍ତି । ଝିଙ୍କାଝର ଝିଂ ଝିଂରେ ବାନ ଅତରା ପଡ଼ୁଛି । ସେହି ଭୟଙ୍କର ରଜନରେ ନୀରବରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀ ଦ୍ରୁତ ବେଗରେ ଷ୍ଟେସନମୁହାଁ ହୁଟିଛନ୍ତି । ଆଗରେ ସାଧୁଚରଣ । ତାହାଣ ହାତରେ ସୁଟକେଣ ଓ ବାଁ ହାତରେ ଟ୍ରେଟ ବ୍ୟାଗ୍ । ତାଙ୍କ ପଛରେ କୋକିଳ । ସେ ମଧ୍ୟ ଝଣ୍ଡେ ଟ୍ରେଟ ସୁଟକେଣ ଧରିଛନ୍ତି ।

କିଛିଦୂର ଯାଇ 'ସାଧୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସହୃଦ କହିଲେ, ମାଉସୀ... !

ଗୌପ୍, କହ କୋକିଳ ଆକଟ କରି କହିଲେ, ଏଣିକି ଆଉ ମାଉସୀ
ଡାକିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଲୋକେ ସନ୍ଦେହ କରିବେ । ଅନ୍ୟ କେଉଁ ନାମରେ
ଡାକିଲେ ଭଲ ହେବ ।

କଅଣ ତେବେ ଡାକିବ ?

ନାମ ଧରି ଡାକିଯାଉ । ମୁଁ ତ ତମ ରକ୍ତର ମାଉସୀ ନୁହେଁ । ତମେ ବି
ବୟସରେ ବଡ଼ । ରହ ରହ, ପଛରେ କିଏ ଆସୁଛି ପରା .. । କୌଳିଳ ପଛକୁ
ଗୁଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ଧାରରେ କିଛି ଜଣା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ମନରେ ଦମ୍ଭ ଆଣି କହିଲେ, ନା
କେହି ନାହିଁ ।

କୁଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ପ୍ରସାଦ କରୁଛ ? ମୋ ଗୋଡ଼ ଆଗକୁ ଚଳୁ ନାହିଁ । ମୁଁ
ଫେରି ଯାଉଛି । ତୁମେ ଏକା ଯାଅ ?

ଦୁର୍ଗି ସେହି ପାଗଳାମୀ, ଫେରିଯିବ କୁଆଡ଼େ ?

ଥାନାକୁ ।

ଥାନାକୁ କାହିଁକି ?

ମୋର ଏ ପାପର ବୋଝ ବୋହୁ ମୁଁ ଆଉ ବେଶିଦୂର ଯାଇ ପାରିବି
ନାହିଁ ।

କୋକିଳ ଦୁଇପାଦ ଆଗକୁ ଖେପିଯାଇ ସାଧୁଙ୍କର ହାତ ଧରିଲେ । ଅନୁନୟ
ହୋଇ କହିଲେ, ନା ସାଧୁ, ରକ୍ଷାକର, ଜୀବନ ଉପରେ ମୋର ମମତା ଅଛି । ମୁଁ
ତମର ଶରଣ ପଶୁଛି । ଅନ୍ତତଃ ମୋଓରି ସକାଶେ ହେଲେ... ।

ତମର କ୍ଷତି ହେବ ନାହିଁ । ସବୁ ଦୋଷ ମୁଁ ମୋ ଉପରକୁ ନେଇଯିବି ।
ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ମୁଁ ଝୁଲିବି । କହିବ —

ସେ କଥା ମନରେ ଆଣ ନା । ଗତ କଥା ଭୁଲିଯାଅ । ତମକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ
ଏକୁଟିଆ ଯିବି କୁଆଡ଼େ, କାହିଁକି ବା ଯିବି ? ମୋ ଜୀବନ ତମ ଜୀବନଠାରୁ ବେଶି
ମୂଲ୍ୟବାନ ନୁହେଁ । ସାଧୁ, ତମେ ଫାଶୀ ପାଇଲେ ମୁଁ ବଞ୍ଚି ପାରିବି ନାହିଁ... । ତମ
ବିନା ମୋ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ .. ।

କାହିଁକି ?

ତୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ନିବୋଧ ! କାରଣ, ମୁଁ ତୁମକୁ ଭଲପାଏ, ମୁଁ ତମକୁ
ଛାଡ଼ି ବଞ୍ଚି ପାରିବି ନାହିଁ । ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଯୌବନର ସବୁ ଶୋଭା ଅଙ୍ଗରେ
ଧରି, ସୁନେଲ ସ୍ବପ୍ନରେ ବିଭୋର ହୋଇ, ଆଶା ଦୁରାଶା, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ବିକାର
ମନରେ ଭରି ମୁଁ ମରିପାରିବି ନାହିଁ ସାଧୁ, ଭୁଲି...

ସାଧୁ ମନ୍ଦମୁଗ୍ଧପରି ଆଗକୁ ଝୁଲିଲେ ।

ପୁଣ୍ୟ ହାବଡ଼ା ଏକସ୍ତ୍ରୋସ ଷ୍ଟେସନ୍ ପରେ ଷ୍ଟେସନ୍ ଅତିକ୍ରମ କରି ଚାଲିଛି । ବର୍ଷା ଅନ୍ଧାରକୁ ଭାର ଖାତର ନାହିଁ । ରଥ ହେଉ ଗାଡ଼ିରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଲୋକ- ଭିଡ଼ ଏତେ ଅଧିକ ଯେ ବସିବା କଥା ଦୂରେ ଥାଉ ଲୋକେ ଠିଆହେବାକୁ ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା ପାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଟେନର ଗୋଟିଏ ଇଣ୍ଟରକ୍ଲାସ ପ୍ରକୋଷ୍ଟରେ ଉପବିଷ୍ଣୁ ସାଧୁଚରଣ ଓ କୋକିଳ ଦେଇ । ସେଇ ଡବାଟିରେ ବେଶି ଭିଡ଼ ନାହିଁ । କେତେଜଣ ଭଦ୍ରମଣ୍ଡଳା ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବେଶ୍ୟ ଅଧିକାର କରି ବସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ କଲିକତା ନିବାସୀ ।

କୋକିଳ ଗଲ୍‌ପ୍ରୟ ମହୁଳାମାନଙ୍କ ମଝିରେ ବସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପାଶ୍ୱରେ ଦୁଇଜଣ ଘୋଡ଼ଗୀ ଓ ସମ୍ମୁଖରେ ଜଣେ ପ୍ରୌଢ଼ା । ସମସ୍ତେ କଲିକତା ଫେସନ୍‌ରେ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର ନାହିଁ । କୋକିଳ ଏକା ମାରବରେ ବସି ସେମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନ ଶୁଣିଛନ୍ତି ।

କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ବିପକ୍ଷତ ଦିଗରେ ତାଙ୍କର ଆଡ଼କୁ ମୁହଁକରି ବସିଛନ୍ତି ସାଧୁଚରଣ । ପାଟରେ ଆଦୁର କେତେଜଣ ବଙ୍ଗୀୟ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଗଲ୍‌ କରୁଛନ୍ତି । ସାଧୁଙ୍କର ମନ ସେଥିରେ ନାହିଁ । ସେ ମାରବରେ ବସି ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି, କରିବେ କଅଣ ? ଜଣେ ଘୋଡ଼ଗୀ ରମଣୀକୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ସେ କଲିକତା ସହରରେ ରହିବେ କେଉଁଠି ? ଲୋକଙ୍କୁ କଅଣ କହି ପରିଚୟ ଦେବେ ? ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ଫେରି ଯାଇ ଧରାଦେବେ । ପଳାତକ ହୋଇ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି କେତେଦିନ ସେ ରହି ପାରିବେ ? ଯେତେଦିନ ବଞ୍ଚି ରହିଥିବେ ଅତୀତ ପାପର ଭୟ ଓ ଅନୁଗୋଚନା ତାଙ୍କ ମନପ୍ରାଣକୁ ଟିକି କିଟି କରି ଜାଳୁଥିବ । ଏହାଠାରୁ ବରଂ ମୃତ୍ୟୁ ଭଲ । ପିତାମାତା ଓ ସ୍ନେହର ସର ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ଏମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଚିରଦିନ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ରହିବେ କିପରି ? ସେ ଯାହା କରନ୍ତୁ, ସଂସାରର ଲୋକେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଡାକ୍ତର କରି କଥା କହିବେ । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ସେମାନଙ୍କର ଦିନ ସରିବ ନାହିଁ ! ଆହା, କୁଳାଙ୍ଗାର ପୁଅ ଜନ୍ମକରି ଏତେ ସ୍ନେହ ମମତା ଦେଖାଇ, ଦହଗଞ୍ଜ ହୋଇ ଅପମାନ ସହ ମରିବାକୁ ହେବ !

ସାଧୁଙ୍କର ମନ ଦୁଃଖ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ କୋକିଳଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । କୋକିଳ ମନ ସ୍ତବ୍ଧରେ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରୌଢ଼ା ରମଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲ୍‌ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ବେଦନାଭର ହୃଦୟ ଓ ଅଗ୍ରଭର ଚକ୍ଷୁରେ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଲେ ।

ପ୍ରୌଢ଼ା ଅଳ୍ପ କୋମଳ ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲେ, ତୁମେ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ?

କୋକିଳ ମିଷ୍ଟ-ହସି କହିଲେ, କଲିକତା ଯିବ ।

ସଙ୍ଗରେ କିଏ ଅଛୁ ?

କୋକିଲ ଲୁଚିତ ହେଲା ପରି ନାଟକ ରହିଲେ ।

ଲଜ୍ଜା କାହିଁକି ମା, କିଏ ଅଛୁ, ସ୍ବାମୀ ?

କୋକିଲ ସାଧୁଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ।

ସାଧୁଚରଣ କପାଳରେ ହସ୍ତ ରଖି ନମ୍ନକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । କୋକିଲ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ସମ୍ମତି ଜଣାଇ କହିଲେ, ହଁ... ।

ପ୍ରୌଢ଼ା ସାଧୁଚରଣ ଆଡ଼କୁ ଆଙ୍ଗୁଳି ଦେଖାଇ ପଚାରିଲେ, ଏହି ତମର ସ୍ବାମୀ ?

କୋକିଲ ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରି କହିଲେ, ହଁ... ।

ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଦ୍ଧଘଣ୍ଟା କାଳ କଥୋପକଥନ ଚାଲିଲା । ସାଧୁଙ୍କର ଆଉ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । ହୋଧରେ ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଜଳି ଉଠିଲା । ଘୃଣା ଓ ଷୋଭାରେ ସେ ରୂପହୋଇ ଚିନ୍ତାକଲେ । ନିଜର ନିଷୋଧତା ପାଇଁ ସେ ନିଜକୁ ବାରମ୍ବାର ଧିକକାର କଲେ । ଛୁଃ, ଛୁଃ, ଯାହାକୁ ମାତୃତ୍ୱାନ୍ୟ ମନେକରି ଭକ୍ତିକରି ଆସୁଥିଲି, ସେହି ପାପିୟସୀ ମାତୃଜାତିର ଏତେ ତଳେ ! ଯାହାର ମଧୁର କଥା, ସୁନ୍ଦର ମୁଖ ଓ ପ୍ରୀତି-ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାରରେ ପାଗଳ ହୋଇଥିଲି, ସେହି ନାଶ, କୁଳକଳଙ୍କିମୀର ହୃଦୟରେ ବିଷ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ! ଏହା କଅଣ ସାଧୁ ଆଗରୁ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ! ଜାଣିକରି ମଧ୍ୟ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସରଳ ମନରେ ଯଦି କେବେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହର ଉଦ୍ବେଗ ହୋଇଥାନ୍ତା, ସେ କୋକିଲଙ୍କର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଓ ଆଚାର ବ୍ୟବହାରର ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣକରି ଆଗନ୍ତୁ ଯାବଧାନ ହୋଇଥାନ୍ତେ । ମାତ୍ର, ସେ ତାଙ୍କର ଗତିମତିର ଅର୍ଥ ଚାହିଁଥିଲେ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ମାତୃତ୍ୱର ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ବୟୋଧିକ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ଶିଶୁସ୍ଥାନରେ ବସାଇ ସେ କୋକିଲ ଦେଇଙ୍କୁ ମା ପରି ଭାବୁଥିଲେ ।

ସାଧୁ ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ ଛାଡ଼ିଲେ । ପୁନଃବାର କୋକିଲଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଥରେ ନୂଆ କରି ତାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଦେଖି ନେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା, ସବୁ ଜାଲ । ନାଶରୂପର ଆବରଣ ତଳେ ନରକର କାଟ ଆସି ପ୍ରବେଶ କରିଛି । ଏହି ରାକ୍ଷସୀ ପାଇଁ ଆଜି ସେ ଏତେବଡ଼ ଜୀବନୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ! ଅଜାଣତରେ ହେଉ ପକ୍ଷେ, ଜଗନ୍ନାଥ ପରି ବନ୍ଧୁର ଜୀବନ ନେଇଛନ୍ତି, ଜଣେ କୁଳଟାର ମାନରକ୍ଷା କରିବାକୁ ? ସାଧୁଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହେଲା, କେବଳ ମୋଓରି ଦ୍ୱାରା ସୌବନର ପାଶବିକ ଲାଲିଆ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ସେ ଜାଣି ଜାଣି ବିଷ ପ୍ରୟୋଗ କରି ରସାନିମ୍ବଙ୍କର ଜୀବନ ନେଇଛନ୍ତି । ମୁଁ କଅଣ ଏଡ଼େ ହୀନ; ମୁଁ କଅଣ ଏତେ ନୀଚ ? ଜୀବନ୍ତ ଭୟରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର

କୀର୍ତ୍ତଦାସ ହୋଇ ମାୟାବଳୀ କୁଳଟାର ନୀଚ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥକରିବାରେ ସହାୟକ ହେବ ? ଅସମ୍ଭବ ! ଯାଉ ଯାଉ ସେ, ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିଯାଉ । ପାପ ପିପାସା ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ସର୍ବତ୍ର ଜଳ ପାଇବ । ମାତ୍ର ସେ ଜଳ ନିର୍ମଳ, ସୁଶୀତଳ ନୁହେଁ, ପଙ୍କିଳ, ଉଷ୍ଣ । ଆଜିଯାଏ ତାଙ୍କୁ ମା ପରି ଦେଖି ଆସିଥିଲି । ଆଜି ସେହି ମାତୃଜ୍ଞାନରେ ମନେ ମନେ ବିଦାୟକାଳୀନ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଉଛି । ସାଧୁ ଆଜି ପଲ୍ଲୀତଳ ହୋଇ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ଯିବ !

କୋକିଳ ମଧୁରାଳାପରେ ନିଯୁକ୍ତ । ଏକ୍ସପ୍ରେସ ଆସି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍ ଷ୍ଟେସନରେ ଛୁଟା ହେଲା । ସାଧୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଦ୍ଵାର ଖୋଲି ପଦାକୁ ଆସିଲେ । କୋକିଳ ଦେଖିଲେ, ସାଧୁ ପଦାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ମନେ କରିଥିଲେ, ଶୀଘ୍ର ଫେରି ଆସିବେ ।

ଏକ୍ସପ୍ରେସ ଦୁଇମିନିଟି ଅପେକ୍ଷା କରି ପୁଣି ସଜୋରେ ଚାଲିଲା । ସାଧୁ ଆଉ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗାଳୀ ଭଦ୍ରଲେକମନେ ସେତେବେଳେ ଦୁମାଉ ଥିବାରୁ କେନ୍ଦ୍ର ଏ ଘଟଣା ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବାହାରେ ଘୋର ଅନ୍ଧାର । କୋକିଳଙ୍କର ହଲକ ଶୁଣିଗଲା । ସେ କମ୍ପିତ ପଦରେ ଠିଆହୋଇ, ଉଚ୍ଛ୍ଵସରେ ଅବୋଧ୍ୟାଚକାର କରି ସମ୍ମୁଖେ ବଙ୍ଗୀୟ ପ୍ରୌଢ଼ାଙ୍କ କୋଳରେ ଡଳିପଡ଼ିଲେ । ଘଟଣା କଥଣ ଜାଣିବାକୁ ଲୋକେ ହାଉ ହାଉ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଦେଖିଲେ, କୋକିଳ ଦେଇ ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ।

୧୩

କଲିକତା ସହରର କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଗଳିର ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ଵରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ଵିତଳ ପ୍ରାସାଦ । ପ୍ରସାଦର ମସ୍ତକୋପର ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା, ମିତ୍ର ଭବନ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳିକାର ନାମ ନେଇ ଗଳିର ନାମ ହେଉଛି ମିତ୍ର ଲେନ୍ । ଯେତେବେଳେ କୁଣ୍ଡିଦାର ବିଖ୍ୟାତ ଜମିଦାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ର ଜୀବିତ ଥିଲେ, ସେ ଏହି ଭବନଟି ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ମିତ୍ର ଭବନ ନିର୍ମାଣ ହେଲାପରେ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ବାବୁ କୁଣ୍ଡିଦା ଗ୍ରାମ ଛାଡ଼ି ସକୁଟୁମ୍ଭ କଲିକତାରେ ବାସ କଲେ । ଜମିଦାରୀ ଭାର ଜଣେ ସୁଦକ୍ଷ ବୃଦ୍ଧ ଗୁମାସ୍ତାଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ପ୍ରଜାଙ୍କର ଦୁଃଖ ସୁଖ ଦେଖିବାକୁ ଓ ଗୁମାସ୍ତା ଶୁଣିବାକୁ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ବେଳେ ବେଳେ କୁଣ୍ଡିଦା ଯାଉଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଜମିଦାରୀ ଭାର ପୁତ୍ର ଦେବେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଜମିଦାରୀ ହାଲ ବୁଝିବେ ବୋଲି ସେ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଜର ଡ଼ିଗ୍ରୀସ୍ ବର୍ଷରୁ ବିଦାୟ ପ୍ରହର କରି ଘରକୁ ଆସିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ଜମିଦାରୀ ସିରସାରେ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଗଲିଲା ନାହିଁ । ସେ ମଧୁ ବୁଝିବାକୁ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ନାହିଁ । କଲିକତା ପରି ସହରରେ ଗୋଡ଼ ଖସାଇଲେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ପରି ଭରଲମତି ଯୁବକ ରସାତଳଗାମୀ ହେବାର କଥା । ତାହାହିଁ ଘଟିଲା । କେତେଜଣ ଶତ୍ରୁଙ୍କର ପ୍ରଭୋଚନାରେ ସେ

ଏକାଥରେ ବିଗିଡ଼ିଗଲେ । ତାଙ୍କର ଅଧୋଗତ ଆରମ୍ଭ ହେଲା; ପ୍ରଥମେ ଥିଏଟର ସିନେମା ଦେଖାରୁ । ଖୁବ୍ ମିନିଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରଭୃତି ନାଟ୍ୟମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସହ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟହ ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି । ବ୍ୟୟଭରତା ନିଜେ ସେ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ଟାଣି ନିଅନ୍ତି ।

ବିଧବା ମାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଲହ କରି ପିତାଙ୍କ ଗଞ୍ଜିତ ଧନରୁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ନେଇ ବ୍ୟୟ କରିବାରେ ଟିକିଏ ହେଲେ କୁଣ୍ଡା ନ ଥାଏ । ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନର ଏପରି ନୈତିକ ଅଧୋଗତ ଦେଖି ସେ ନୀରବରେ ଅଶ୍ରୁ ମୋଚନ କରନ୍ତି । ଯେତେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ବୁଝାଇଲେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ହସିଦେଇ ଆଗରୁ ଚାଲିଯାନ୍ତି ।

ଏହିପରି କିଛିଦିନ କଟିଗଲା । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ସ୍ୱଭାବର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ନାହିଁ । ଦିନକ୍ରମେ ତଳକୁ ଯିବାକୁ ବସିଲା । ମଦ ଖାଇ ମାତାଲ ହୋଇ କଲିକତାର ନାମଜାଦା ଗଳିମାନଙ୍କରେ ଅପସରା ଖୋଜି ଚାଲିଲେ । ନିତି ନୂଆ ଅପସରାଙ୍କର ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ବିମୋହିତ ହୋଇ ସେ ଏହି ବିଶିଷ୍ଟା କେବଳ ଅପସରାମୟ ଦେଖିଲେ । କ୍ରମେ ଘରୁ ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଚୁଟିଗଲା । ଯେତେବେଳେ ଟଙ୍କା ପଇସାର ଅଭାବ ପଡ଼େ ଅକସ୍ମାତ୍ ଘରେ ପହଞ୍ଚି କିଛି ହାତକରି ଚାଲିଯାନ୍ତି । ମା ଯେତେ ଯାହା କହୁ ବୁଝାଇଲେ ତହିଁରେ ସେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପୁତ୍ରକୁ ନରକଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ମା ଖୋଜି ଖୋଜି ଗୋଟିଏ ଅନନ୍ୟାସୁନ୍ଦରୀ, ପୁଣିକିନ୍ତା ଓ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣୀୟା କନ୍ୟା ବୋହୂଜରି ଘରକୁ ଆଣିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । କନ୍ୟା ଠିକ୍ ହେଲା । ମା'ଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ମତେ ବିନା ଆପଣିରେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଶୈଳବାଳାକୁ ବିବାହ କଲେ । ଲୋକେ ଆଶା କରିଥିଲେ, ଏଣିକି ତାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବ । ଦିନାକେତେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଭଲ ପିଲାପରି କାଲି କଟାଇଲେ । ମାଙ୍କ ମନରେ ଆଶାର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଖେଳିଗଲା । କିନ୍ତୁ, ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର । ଦେବେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପୁଣି ସେହି ପୂର୍ବର ପାଗଳାମି ବାହାରିଲା । ଯାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କଲିକତା ଅପସରା ମହଲମାନଙ୍କର ଦ୍ୱାର ଚିର ଉନ୍ମୁକ୍ତ; ସେ କି ସହଜରେ ସରଳା ବାଲିକାର ରୂପ, ଗୁଣ ଓ ପ୍ରେମରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ରହି ପାରନ୍ତେ ?

ମାଆଙ୍କ ମନର ଅବସ୍ଥା କହିଲେ ନ ସରେ । ଦୁଃଖ ପରେ ଦୁଃଖ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଏକାଥରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଲା । ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ରର ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖି ସେ ଭାବିଥିଲେ, ପୁତ୍ରବଧୂର ହସ ହସ ପୁନ୍ଦର ମୁହଁଟି ଦେଖି ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତି ଆଣି ପାରିବେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱର୍ଗୀଙ୍କର ତଳ ଡାଙ୍ଗରେ ଶୈଳବାଳା ଦିନ ରାତି କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି ସମୟ କଟାଇଲେ ! ଦୋଷ ଦେବେ କାହାର । ନିଜ ସୁନା ଯଦି ତେଣି ହୁଏ ମାଇପେ ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି କପାଳର ସିନା ! ଶୈଳବାଳାଙ୍କ ଦୁଃସ୍ୱର ବ୍ୟଥା ବୁଝିପାରି ମା ତାଙ୍କୁ ଖୋଜୁଛନ୍ତି ଟାଣିଆଣି ବୁଝାଇ କହିନ୍ତି । ତହିଁରେ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ କେବଳ ବଢ଼େ ।

ସେ ଦିନ ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ । ରାତି ଦଶଟା ହେଲା । ଦେବେନ୍ ବାବୁଙ୍କର ଦେଖା ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହିପରି କେତେ ରାତି କଟିଯାଇଛି, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଦିନ ଶୈଳ-ବାଲାଙ୍କ ମନ ଏତେ ବେଶି ଅଧୀର ହୁଏ ନାହିଁ । ଆଜି କଅଣ ହେଲା କେଜାଣି ତାଙ୍କର ମନ କେଉଁଠି ଲାଗିଲା ନାହିଁ । କେଉଁ ଦିନର କେତେ କଥା ମନେପଡ଼ି ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣକୁ ଅସ୍ଥିର କଲା । ସେ ଦୁଃଖରେ ଦ୍ଵିତଲର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଇ ତକିଆରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମା ଏ ସମ୍ଭାଦ ପାଇ, ମନ ଦୃଢ଼କରି ଶୈଳବାଲାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସି ଧୀରେ ଧୀରେ ଶୈଳବାଲାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋତକ ପୋଛିଦେଲେ । ପ୍ରବୋଧନା ଦେଇ କହିଲେ, ମା ମୋଓର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୋଓର, ମନରେ ଦୁଃଖ କର ନା । ତୋର ନାହିଁ କଅଣ ? କୁଣିଦା ପରି ଜମିଦାରୀର ଅଧିକାରଣୀ ରୁ, ତୋଓର ଅଭାବ କାହିଁରେ ? ଯାହା ନେଇ ମନରେ ଦୁଃଖ କରୁଛୁ ତାର ପ୍ରକୃତି କଅଣ ସବୁଦିନେ ଏହିପରି ଥିବ ? ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କର । ତାଙ୍କର ସୁଦୟା ହେଲେ କ୍ଷଣକରେ ବଦଳିଯିବ । ମଣିଷ କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଚରମ ସୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଆପେ ଆପେ ବଦଳିଯାଏ । ଅଖିଆ ଅପିଆ ଏକୃଷିଆଟା ଶୋଇ ଏତେ କାନ୍ଦୁଛୁ ? ତୋର କନ୍ୟା ଦେଖିଲେ ମୋର ଗୁଡ଼ି ଫାଟିଯିବ, ଆ ମା... । ଶାଶୁଙ୍କର ସାନ୍ତ୍ଵନା ବାଣୀ ଶୁଣି ଶୈଳବାଲାଙ୍କର କୋହ ବଢ଼ିଲା । ଚୂଆଙ୍କ ବନ୍ଧରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ କଇଁକଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ମା କିଛି ନ କହି ବଧୂକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଧଇଁ ଥଇଁ ହୋଇ ଜଣେ ଚାକର ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଭୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଡ଼ାବୁ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ମା, ମା, ସବନାଶ ! ବାବୁ ଗୋଟାଗୁଏ ରକ୍ତରେ ଜୁଡ଼ୁ ରୁଡ଼ୁ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଦିନଟା କିଏ ଅଛନ୍ତି । ଶୀଘ୍ର ତଳକୁ ଆସ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ପଙ୍ଖା ନେଇ ଯାଏ । ଏତିକି କହି ଚାକର ଟୋକା ଦୁଇପାଦରେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଲା ।

ମାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଏହି ଆକସ୍ମିକ ଦୁଃସମ୍ଭାଦ ପାଇ ବିସ୍ମୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସେ ପୁଅବଧୂକୁ ଗୁଡ଼ି ଘଟଣା କଅଣ ଚୁଢ଼ିବାକୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ତଳକୁ ଆସିଲେ । ଶୈଳବାଲା ମଧ୍ୟ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ପୋଛି ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ।

ତଳକୁ ଆସି ଯାହା ଦେଖିଲେ, ତହିଁରେ ସେମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଦେବେନ୍ ବାବୁ ହତଜ୍ଞାନ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡଘର ପଲଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ହାତରେ ଓ ମୁଣ୍ଡରେ ପଟି ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ଦେହର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ରକ୍ତ ଲାଗି ରହିଛି । ଦେବେନ୍ ବାବୁଙ୍କ ନିକଟରେ ଦୁଇଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଜଣେ ଖଣ୍ଡେ ପଙ୍ଖା ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ବ୍ୟଜନ କରୁଛନ୍ତି । ଆଉକ ଥମ୍ପାମିଟର ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେହର ଉତ୍ତାପ ପରୀକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି ।

ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସମ୍ମୋଦନ କରି କହିଲେ, ବିପବାକୁ ଆଦାତ ସେପରି ସାଧାରଣ ନୁହେଁ । ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମଦ ଖାଇଥିବାରୁ ଏପରି ହତଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ଆପଣ ରହନ୍ତୁ, ମୁଁ ଆସୁଛି ।

ବିପବାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି କହିଲେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବାବୁ, ଆପଣ ସେ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଏତେ ଉପକାର କରିଛନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି ।

ସତ୍ୟବାଦୀ ବାବୁ ଫେରି ଚାଲି ଘୁସି ଘୁସି କହିଲେ, ସେଇଟା ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ, ମୋଓର ନୁହେଁ । ବାଟରେ ଚାଲି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ଏତେ ଉପକାର ଆପଣଙ୍କ ଭଳି କରିବ କିଏ ?

ସତ୍ୟବାଦୀ ବାବୁ ଡାକ୍ତର ଚାଲିଯିବା ପରେ ବିପ୍ରଚରଣ ମାଆଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାଲି କହିଲେ, ଆପଣମାନଙ୍କର ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କାରଣ ନାହିଁ । ଭାଗ୍ୟବଳରୁ ଅତି ବଡ଼ ବିପଦରୁ ଏ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଚୂକା କଥଣ କହି ଏହି ଅପରିଚିତ ଯୁବକଙ୍କ ନିକଟରେ ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବେ ସ୍ଥିର କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଏହି ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଭାବିଥିଲେ ଏମାନେ ଦେବେନର ବନ୍ଧୁ । ଏହିମାନଙ୍କ ପ୍ରଭେଚନା ? କୁଣ୍ଡିତରେ ପଡ଼ି ଅମଳ ଚରିତ୍ର ନଷ୍ଟକରି ଦେବେନ୍ ଏତେ ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଛି । ମାତ୍ର ବନ୍ଧୁ-ଦ୍ଵୟଙ୍କର କଥେପକଥନ ଶୁଣି ଓ ବିପ୍ରଙ୍କର ପ୍ରତାପ ଚକ୍ଷୁ, ଅମାୟିକ ସ୍ଵଭାବ ଦେଖି ଏପରି ଧାରଣା ମନରେ ଆଣିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ ।

ସେ ଲେତକଭର ଚକ୍ଷୁରେ ପଚାରିଲେ, ଦେବେନ୍ ଏପରି ଅବସ୍ଥା କପରି ହେଲା ବାବା ? ତମେ ତାକୁ ଦେଖିଲ କେଉଁଠି ?

ବିପ୍ରଚରଣ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ—ସେ ମେଢୁଆବଜାର ନିକଟସ୍ଥ ଭବାନୀ ଲେନରୁ ବସାକୁ ଫେରୁଥିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ କୋଠାର କଡ଼ରେ ଦେବେନ୍ ବାବୁଙ୍କୁ ଝୁଲୁ ଲେ । ଅନ୍ଧାରୁଆ ହୋଇଥିବାରୁ ଟକ୍କମାରି ଦେଖିଲେ ଗୋଟିଏ ରକ୍ତାକ୍ତ ଲୋକ । ମଦଗନ୍ଧର ଉକ୍ତିତାରେ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କଥଣ ଘେଲ । ଅନେକ ସମୟ ଯନ୍ତ୍ର କଲପରେ ଆହତ ଦେବେନ୍‌ବାରୁ ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲିଲେ । ପଚାରିବାରୁ କହିଲେ, ମିଠିଲେନ୍ ଯିବେ... । ଏତିକି କହି ପୁଣି ହତଜ୍ଞାନ ହେଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ ଭଡ଼ା ଟାକ୍ସିରେ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ବାବୁ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଘରକୁ ନେଇ ଗଲେ... । ସେହିଠାରେ ଫକ୍ତି ବନ୍ଧାହେଲା । ସତ୍ୟବାଦୀବାବୁ ନିଜ ମଟରରେ ଆଣି ପୁଡ଼ି ଦେଇଗଲେ .. ।

ସେହିଦିନରୁ ଦେବେନ୍‌ବାବୁଙ୍କ ଘରସଙ୍ଗେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ଘଟଣା ଘଟଣା ବଢ଼ିଗଲା । ଦେବେନ୍‌ବାବୁଙ୍କର ମାତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ବିପ୍ରଚରଣ ପ୍ରତ୍ୟହ ଆସି

ରୋଗୀକୁ ଦେଖିଯାନ୍ତି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିବାକୁ ଦେବେନ୍, ବାବୁକୁ ମାସାଧିକ ସମୟ ଲାଗିଲା । ହସ ହସ ମୁହଁରେ ବିପ୍ରଚରଣ ଆତ୍ମୀୟ ପରି ଡାକ୍ତର ତଳାଠାରୁ ପଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ନିଜେ କରନ୍ତି ।

ଏହି କେତେଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମିତ୍ର ବଂଶର ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଆପଣାର କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ହଜିର ମେଲାପୀ ସୁଭାବ ଓ ଚରିତ୍ରବଳରେ ବିପ୍ର ଚରଣ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ନେହଭାଜନ ହୋଇଛନ୍ତି । ଦେବେନ୍ ବାବୁଙ୍କ ଜନମାଙ୍କୁ ସେ ମା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ରଜସ୍ୱୟ ହେଉ ଶୈଳବାଳା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଅପରିଚିତ ମନେ ନ କରି ଆଉ ଆଉଆଲ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଶାଶୁଙ୍କର ଆଜ୍ଞାବେଶେ ସେ ତାଙ୍କୁ ବିପିନ୍ଦା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।

ମାଆଙ୍କ ମନରେ କିପରି ଧାରଣା ଜନ୍ମିଥିଲା ସେ ଦେବେନ୍‌କୁ ଅସତ୍‌ପଥରୁ ସତ୍‌ପଥକୁ ଆଣିବାକୁ ହେଲେ ବିପିନ୍ ପରି ସତ୍‌ଚରିତ୍ର ଯୁବକ ସଙ୍ଗେ ତାର ବନ୍ଧୁତ୍ୱ-ବନ୍ଧନ ଘନିଷ୍ଠତର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେ ଜାଣନ୍ତି, ଜଣେ ବନ୍ଧୁର ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା ମନରେ ବଡ଼ ପ୍ରଭାବ ପକାଏ ।

ଦେବେନ୍ ବାବୁଙ୍କ ଆଚରଣ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ହତାଶ ହେଲେ । ଦେହ ଭଲହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସୁଖି ତାଙ୍କର ସୁଖ ସୁଭାବ ଫେରି ଆସିଲା । ଜାଣି ଜାଣି ସେ ନିଜ ପାଇଁ ନରକରପଥ ସଫାକରେ ସହସ୍ର ବିପ୍ରଚରଣ ହେଲେ ତାହାର ସୁଭାବ ବଦଳାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ମା ଏବଂ ଶୈଳବାଳାଙ୍କର ସମୟ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କଟିଲା । ସେମାନେ ବୁଝିପାରିଲେ, ମିତ୍ରବଂଶର ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ତ ଲୋପ ପାଇଛି, ଏଥର ବଂଶ ଲୋପ ହେବ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ କହନ୍ତି । ଦେବେନ୍ ବାବୁ ହାବୁଡ଼େ ପଡ଼ିଲେ ତାଙ୍କୁ ଭଦ୍ରଶୋଧନ ଦେଇ କେତେ ବୁଝାନ୍ତି । ସେ କିଛି ନ ଶୁଣି ହସି ଦେଇ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ବିପ୍ରଚରଣ ବା ଅଧିକା କରିବେ କଅଣ; ନିଜ ଦୁଃଖ ଧନ୍ଦାରେ ସେ ନିଜେ ବ୍ୟସ୍ତ ।

ଯେଉଁଦିନ ଖବରକାଗଜରୁ ପଢ଼ିଲେ ସେ ସାଧୁଚରଣ ରସାନନ୍ଦ ନାମଧେୟ କୌଣସି ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଔଷଧ ଦେବା ବାହାନାରେ କୌଶଳରେ ବିଷ ଦିଆଇ ମରାଇ ଓ ତାଙ୍କର ଜନକ ବନ୍ଧୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡଲ ଚୁଲିରେ ଆଘାତ କରି, ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କର ବଧବା, ଗୋଡ଼ଗାଁ ଧର୍ମପତ୍ନୀ କୋକିଳ ଦେବିଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ କୂଅଡ଼େ ପଳାଇଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣରେ ଚୁରୁତର ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ସେ ଆଉ କାହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିଜ ଉପରୁ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କମି ଆସିଲା । ସାଧୁଚରଣ ଯଦି ଏଥର ଜଘନ୍ୟ କର୍ମ କରିପାରେ, ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ ନ କରିବ କିଏ ।

ସବୁ ଦୋଷ ସେ ଭଲଭଲଜଙ୍କ ଉପରେ ଅଜ୍ଞାତଦେଇ ମନକୁ ମନ କହିଲେ, ମୋଓର ଆଉ ସଂସାରରେ କେହି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ବାକ୍ୟଟି ମନେ ମନେ କହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସରର ହସ ହସ ମୁହଁ ଓ ଗୁଲୁଗୁଲୁଆ ମିଠା କଥା ତାଙ୍କର ମନେପଡ଼ି ଅଜାଣତରେ ଚକ୍ଷୁ କୋଣରେ ଦୁଇଗୁଡ଼ା ଲୁହ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

ସେହିଦିନଠାରୁ ଘରୁ ସବୁ ସମ୍ପର୍କ ରୁଟାଇ ଦେଲେ । ଲଟାରିଲବ୍ଧ ଧନରେ ଗୁଞ୍ଜଳ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଯଥେଷ୍ଟ ଧନ ଉପାର୍ଜନ କଲେ । ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହି ଧନକୁ ବ୍ୟୟ କରିବାର ସୁ-ଉପାୟ କରିଲେ ତ ହୁଏ !

ଧନଉପାର୍ଜନ ଯେତେ ଶକ୍ତ, ବ୍ୟୟ କରିବା ତେତେ ଶକ୍ତ ହୁଏ । ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟର ଉପଦେଶ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ । ନିଜର ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ନିମନ୍ତେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଟଙ୍କା ରଖି ବାକିତକ ଯାହାର ଧନ ତାଙ୍କୁହିଁ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଫେରସ୍ତ ଦିଅନ୍ତି । ସେ ଜାଣନ୍ତି, ବ୍ୟବସାୟ ମାନେ-ଅଦେଖା ଭାବରେ ଗରିବଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଚିପି ତାଙ୍କ ଅଶ୍ମାରୁ ପକସା କାଢ଼ିବା । ତେଣୁ ସେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ରଖି ବାକି-ତକରୁ କିଛି ବନ୍ୟା ପାଣ୍ଠିକୁ, କିଛି ଉତ୍କଳ-ସମାଜ ପାଣ୍ଠିକୁ, ବେଳେ ବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ପାଣ୍ଠିକୁ ଏହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାନାପ୍ରକାର ପାଣ୍ଠିକୁ ଦାନ କରନ୍ତି ।

ଦୁଃଖୀରଜ୍ଞୀଙ୍କ ଦେବା ତ ପ୍ରତିଦିନ ଗୁଲୁଥାଏ । ତାଙ୍କର ଧାରଣା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ଆଗ ମଠାଏ ଖାଇବାକୁ ଓ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଦୁଇଟି ଗ୍ରେଟ-କଥା ଅଥଚ ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ କଥାକୁ ନ ଅନାଇଁ ଯେଉଁ ଧନରଜ୍ଞମାନେ ଆମର ଧନ ବୋଲି କହି ବଲାସରେ ମାନ୍ଦିଆନ୍ତି ଓ ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଚକ୍ଷୁର ଜଳ ଓ ହୃଦୟର ରକ୍ତରେ ଅବଗାଧନ କରି ଚକ୍ରାର କରି କହନ୍ତି, ଆମେ ସୁଖୀ, ତାଙ୍କୁ ବଳି ନିଶ୍ଚିତ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ।

ବସ୍ତ୍ରଚରଣ ଭାବନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ସୁଖ ସ୍ବାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପ୍ରତି ନଜର ନ ଦେଲେ ସଭିଙ୍କୁ ଦିନେ ମରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବସ୍ତ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଭଲପାଆନ୍ତି । ମା ହାଇଁପାଇଁ ହୁଅନ୍ତି । ଆହା, ଟଙ୍କା ରଖିବାକୁ ବସିଲେ ବର୍ଷକରେ ପିଲଟା ଧନ ହୋଇଯାନ୍ତା । ମିଛରେ ଟଙ୍କା ନଷ୍ଟ କରୁଛୁ ! ହଁ, ଦାନ ଧର୍ମ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତା ବୋଲି ଏତେ ବେଶି !

ଦିନେ ସେ ଶୈଳବାଲାଙ୍କୁ ଡାକି ଶିଖାଇ କହିଲେ... ଏହି ସମସ୍ତ କଥା ରୁ ଯଦି ବିପିନକୁ କହୁ ସେ ମାନିପାରେ । ଆହା, ବାପ ମା ଛେଉଣି ପିଲଟି ସଞ୍ଜରରେ ସୁଖୀ ହୋଇ ରହୁ । ଶୈଳବାଲାଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲା ।

ଦିନେ ବିପ୍ରଚରଣ ରକ୍ତ ଜରଜର ହୋଇ ଚାରିଟା ବେଳେ, ମିତ୍ର ଭବନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ମିତ୍ରଭବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ରଜସ୍ବରସର ହୁଅନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆସିବାର ଦେଖି ଚହଲ ପଡ଼ିଗଲା । ମା ଏବଂ ଶୈଳବାଲା ଉକ୍ତିଶୃଙ୍ଖଳା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଦଉଡ଼ି ଆସିଲେ ।

ମାଆଙ୍କୁ ଦେଖି ବିପ୍ରଚରଣ ଭକ୍ତି ସଦୃଶରେ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଗଣାମ କଲେ । ବୁଢ଼ା ଛଳ ଛଳ ଚକ୍ଷୁରେ ତାଙ୍କ ଦେହରୁ ରକ୍ତର ଛଟା ପୋଛୁ ବସ୍ତ୍ରସ୍ୱର ସଦୃଶ କହିଲେ, ଏ କଥା ହୋଇଛି ବିପିନ୍, ରକ୍ତ !

ତାଙ୍କର ଅଧୀରତା ବୁଝିପାରି ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ହଁ ମା ଜଣେ ପଣ୍ଡିତା ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଦେହରେ ହଠାତ୍ ମଟର ଧକ୍କା ଲାଗିବାରୁ ସେ ପଡ଼ିଗଲେ । ତାଙ୍କର ମୂଣ୍ଡ ଫାଟିଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଟେକାଟେକି କରି ସେହି ମଟରରେ ବସାଇ ସତ୍ୟବାଦୀ ବାବୁଙ୍କ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପଠେଇ ଦେଇ ଆସିଲି । ଅବସ୍ଥା ଭଲ ଅଛି ।

ସବୁଦିନେ ତମର ଏହି କାମ ! ହଉ ବାବା, ପରର ଯେ ଉପକାର କରେ, ଭଗବାନ ତାର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତି । ଯା, ଲୁଗା ବଦଳି ଜଳଖିଆ କରି ନେ ! ଶୈଳ, ଦାଦାକୁ ଜଳଖିଆ ଦେ । ଏତିକି କହି ବୁଢ଼ା ଉପରକୁ ଗଲେ ।

ଶୈଳବାଳା ଭଲତା ନରୁଇ କହିଲେ, ଦେଖନ୍ତୁ ବିପିନ୍‌ଦା, ପରର ଉପକାର କରିବାକୁ ଯାଇ ଦିନୁ ଦିନ ଆପଣଙ୍କର ଦେହ ଖରାପ ହୋଇଯାଇଛି । ହେବାର ତ କଥା, ନିଜର ଖିଆପିଆକୁ ନିଜର ନ ରଖିଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଭଙ୍ଗ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ସ୍ମୃତିହୀନ କଲେ । ଶୈଳବାଳା ଜଳଖିଆର ଆୟୋଜନରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଜଳଖିଆ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଶୈଳବାଳା ଅତି ଆଗ୍ରହ ସଦୃଶରେ ତାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଭଲ ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ମଧୁରଲାପ ଚାଲୁଥିଲା । ଶୈଳବାଳା କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା ବିପିନ୍‌ଦା, ଆପଣ ଚୌରଙ୍ଗୀ ପାଖରୁ ବସା ଉଠାଇ ଏ ପାଖକୁ ଚାଲି ଆସୁ ନାହାନ୍ତି, ମୁଁ ଶୁଣିଛି, ଚୌରଙ୍ଗୀ ଅଡ଼େ ବସାଉଡ଼ା ବେଶି ।

ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ହଁ, ବସାଉଡ଼ା ଟିକିଏ ବେଶି, ତେବେ ବ୍ୟବସାୟର ସୁବିଧା । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବହୁଦିନ ରହୁବା ହେତୁ ସେପାଖେ ସଙ୍ଗୀ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ଭିତରେ ମୋ'ର ଟିକେ ନାମ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ଶୈଳବାଳା ଆଳାପର ଗତି ବଦଳାଇ ପଚାରିଲେ, ବଙ୍ଗାଳୀ ଓଡ଼ିଆ ଭିତରେ ପ୍ରଭେଦ କଅଣ ? ମୁଁ ତ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଭଦ୍ରଲୋକ ଦେଖିଛି ମାତ୍ର କେହି କେହି ନ ଦେଲେଇ ଚିହ୍ନି ଠିକଣା କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।

ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ପ୍ରଭେଦ କଅଣ ଦେଖିବୁ ଶୈଳ ! ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ତ ଗୋଟାଏ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ ନ ଥାଏ । ଏକା ଦେଶ, ଏକା ଲୋକ, ଯେ ଯେଉଁଠି ରହୁଲ ସେହିଠାର ଭାଷା କହିଲା । ସ୍ୱାଦେଶିକ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଗୁଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ଆଜି ଯେ ସ୍ୱାଦେଶିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ବୋଧେ ବୋହୁ, ତମ ଘରେ ଭୋଷା କର ତମମାନଙ୍କର

ଦୃଶାର ପାତ୍ର ହୋଇଛି ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭରବାହୁ ପଶୁବୋଲି ସମସ୍ତ ଜାତିଟାକୁ ବନ୍ଧ ଅବଧାନରେ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଉଛି, କାଲି ସେହି ଦ୍ଵିପଦ ଭଗବାନଙ୍କ ଦୟାରୁ ଭାଗ୍ୟଚକ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ତମମାନଙ୍କର ବିସ୍ମୟର ପାତ୍ର, ଅଭ୍ୟର୍ଥନାର ପାତ୍ର ହେବ । ବଙ୍ଗାଳୀ ଓଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଜନ୍ମଗତ ଘୃଣା କାହିଁକି ଜାଣୁ ଶୈଳ ?

ଲକ୍ଷିତା ହୋଇ ଶୈଳ ପରୁରିଲା, କାହିଁକି ?

ତାର କାରଣ, ଦୁହିଁଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥ ଏକାଥରେ ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଛି । ବାଟରେ ଭିକ୍ଷୁକଟିଏ ଦେଖିଲେ ଲୋକଙ୍କର ଦୟା ହୁଏ କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେହି ଭିକ୍ଷୁକ ତୁମର ନିଜର ଭାଇ ହୋଇଥାଏ ତ ହୁଏ ମାଡ଼େ, ଉପହାସ କରି ଟିକିଏ ଚେଙ୍ଗେଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ଦୟା ତା ପର କଥା ।

ଶୈଳବାଲାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରଦପ୍ତ ହେଲା । ସେ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଉଚିତ ହେଉଛି ଭିକ୍ଷୁକକୁ ପାଖକୁ ଆଣି ସାନ୍ତାନ୍ନ ଦେବା, ନିର୍ଦ୍ଦିନତା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦିନତାଜନିତ ଶିକ୍ଷାଭାବ ବା ଫେସନାଭାବ ତ ପାପ ନୁହେଁ, ଘୃଣା ନୁହେଁ । ଏହି ଘୃଣା ଘୃଷ୍ଣାଇବାର ଉପାୟ ମୁଁ ଜାଣେ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ବିପ୍ରଚରଣ ହାସ୍ୟୋଦ୍ଘାସିତ ଫୁଟନ୍ତି ପଦ୍ମପରି ଶୈଳବାଲାଙ୍କର ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ପରୁରିଲେ, କଅଣ ଶୁଣେ ?

ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ । ତା ହେଲେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଘୃଣାଭାବ ମନରୁ ଘୁଞ୍ଚିଯିବ ।

ଠିକ୍ କଥା ଶୈଳ, କିନ୍ତୁ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଜାତି ଅଜାତି ନେଇ ଟଣାଟଣି ଲାଗିବ । ଜାତି କଥାକୁ ମୁଁ ଘୃଣା କରେ ଶୈଳ, ମୁଁ ଜାଣେ,—ଜାତି ମୋଟେ ଦୁଇଟି, ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି ଓ ପୁରୁଷ ଜାତି । ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, କାୟସ୍ଥ ବା ସୁନ୍ନ ସିଦ୍ଦା ଏ ସବୁ ଭେଦାଭେଦ ଉଠାଇଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଧର୍ମ ବୋଲି କୌଣସି ଚିହ୍ନିତ ଧର୍ମ ରହିଲେ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ । ଦାଦି ସବୁଦିନେ ପିଲା ଥାଇ ବିଦେଶୀ ତତ୍ତ୍ଵାବଧାରକ ଖୋଜୁଥିବ । ଅତଏବ, ଯାହାର ଯେପରି ଇଚ୍ଛା ସେ ଭଗବାନଙ୍କର ପୂଜା କରୁ, ଯାହାର ଯେପରି ଯହିଁରେ ସୁବିଧା ସେ ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁ, ଏଥିରେ କେହି ବାଧା ଦେବେ ନାହିଁ । ମେଢ଼ଟାରେ ଧର୍ମ ଧର୍ମ, ଜାତି ଜାତି, ହୋଇ ଦେଶ ରସାତଳକୁ ଯିବାକୁ ବସିଛି ।

ବିପିନ ଦା, ଆପଣଙ୍କର ଧର୍ମ ଓ ଜାତି ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ ତର୍କ ଶୁଣିବାର ଯୋଗ୍ୟପାତ୍ର ମୁଁ ନୁହେଁ । ମୁଁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅନୁମତି ଚାହୁଁଛି ।

କେଉଁ ବିଷୟରେ ?

ମୋଓର ସହୋଦର ଭାଇ କେହି ନାହିଁ ସତ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋ'ର ସହୋଦର ଭାଇ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ଦାଦା ବୋଲି ଡାକିଲେ ମୋର ପ୍ରାଣରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ହୁଏ, ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତି ଆସେ, ବାକ୍ୟରେ

ପ୍ରକାଶ କରିବାର କ୍ଷମତା ମୋରୁ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଅଧିକ କଅଣ କହିବି ?
ମୋତର କେଉଁ ଦୁଃଖ ଅପଣ ନ ଜାଣନ୍ତି ? ମୁଁ ଚାହେଁ.....

କଅଣ ଚାହେଁ ?

ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିବେ ତ ?

କହ ।

ମୁଁ ଚାହେଁ, ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ପାରେ ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସୁଖିକା ଭ୍ରାତୃଜାୟା
ଖୋଜିବ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ହସି ହସି କହିଲେ, ତେବେ ତୁ ଚାହେଁମୋର ସ୍ୱାଧୀନତାଟିକ
ଶେଷକରି ମୋତେ ବନ୍ଧନରେ ପକାଇବୁ ?

ଯଦି ଆପଣ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତି, ଯଦି ଆପଣ ଶ୍ରବନ୍ତି ଯେ ଆପଣଙ୍କର କନିଷ୍ଠାର
ସେ ଅଧିକାର ଅଛି ।

ଏଥରେ ତୋର କେଉଁ ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧିତ ହେବ ?

ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ଦେଖି ମୁଁ ପୁଣି ହୋଇ ପାରବି ।

ମୁଁ ବେଶ୍ ପୁଣରେ ଅଛି । ମୋ ପରି ଅନାଥ ଗୃହସ୍ଥାନ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବସ୍ଥାନ
ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ବିବାହବନ୍ଧନ କେବଳ ଦୁଃଖ ପ୍ରଦାୟକ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱଟା-
ଯାକ ମୋର । ବିବାହ କରି ସଙ୍ଗୀତକୁ ବରଣ କରିବି କାହିଁକି ?

ଶୈଳାବାଳା କହିଲେ, ବିଶ୍ୱଟାକୁ ଯେ ଆପଣାର ବୋଲି ଛଦ୍ମଣ କରେ
ତାହାର ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ, କି ଗୃହର ଅଭାବ ରହେନାହିଁ । ସେ ଅନାଥ ହେବ ନାହିଁ ।
ବିବାହ କଲେ ମନ ସଙ୍ଗୀତ ହେବନାହିଁ । ଆପଣ ବିବାହ ନ କଲେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ
ସ୍ୱାର୍ଥପର ବୋଲି କହିବି ।

ବିପ୍ରଚରଣ ନିରୁତ୍ତର ରହିଲେ ।

ବୃଦ୍ଧା ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜ ଧରି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।
ବିପ୍ରଚରଣ ହାତ ମୁହଁ ଧୋଇ ଖଣ୍ଡେ ରୁମାଲରେ ମୁହଁ ପୋଛିଲେ । ଶୈଳାବାଳା
ଗୃହାନ୍ତରକୁ ଯାଇ ଭଙ୍ଗାଗୁଆ, ଲବଙ୍ଗ ଓ ଅଳାଇଚ ଆଣି ଦେଲେ ।

ବୃଦ୍ଧା କହିଲେ, ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଦେଇଛ । ଦୁଇଦିନ ହେଲା ତାର
ଦେଖା ନାହିଁ । ଦୁଇଦିନ ପରେ ଏହି ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଦେଇଛ । ପଢ଼ ତ...

ବିପ୍ରଚରଣ ଆଗ୍ରହରେ ପକ୍ଷଖଣ୍ଡି ନେଇ ପାଠ କଲେ —

— ମା, ଲେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାହସ ହେଉନାହିଁ । ଭୟ ହେଉଛି ।
ମୋ ପତ୍ରଟିର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ ଯେପରି ଗ୍ରହଣ ନ କରୁ । ମା, ମୁଁ ତୋର କୁଳାଙ୍ଗାର
ପୁଅ । ମିତ୍ର ବଂଶରେ ତମ୍ଭା ପରି ଅଧମ ସନ୍ତାନ ଆଉ କେବେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନ ଥିବେ ।
ତୋର ସହସ୍ର ଉପଦେଶ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ଅନ୍ଧପରି, ପାଗାଳପରି କୁପଥରେ ଚାଲିଥିଲି ।

ମୁଁ ତ ପାଗଳ ନଥିଲି ମା, ମୁଁ ଥିଲି ଅନ୍ଧ । ଲୋହଲେ କି କେତେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରଭୋଚନାରେ ପଡ଼ି ତୋ ମନରେ ବାରମ୍ବାର ଏତେ କଷ୍ଟ ଦେଇଥାନ୍ତି ?

ଆଜି ମୁଁ ଗୃହେଁ ପୁଣି ତୋଓର ଶାନ୍ତମୟ କୋଳକୁ ଫେରିଯିବି । ମୋତେ କ୍ଷମା କରି ପାରିବୁ ତ ମା ? ତୋର କୁଳକଳଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୋଲି ମୁଁ ନିଜେ ଲଜ୍ଜିତ । ତେଣୁ ତୋର ବିନା ଆଦେଶ, ବିନା ଅନୁମତିରେ ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ ସାହସ ହେଉ ନାହିଁ । ତୁ ଭାବିପାରୁ ହଠାତ୍ ମୋ ମନରେ ଏପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା କାହିଁକି ? ଏହାର ବିଶେଷ କାରଣ ଅଛି, ମାତ୍ର ଲେଖିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରୁଛି, କାଲେ ତୁ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରୁ । ତେବେ ଏତିକି କହିପାରେ, ମୁଁ ଯାହା ଲେଖୁଛି ସବୁ ସତ, ଟିକିଏ ହୋଇ ଛଳନା ନାହିଁ ।

ତୋର ସହସ୍ର ପ୍ରବୋଧନା, ବିପିନର ଅଜସ୍ର ତର୍କ ଓ ଶୈଳର ଛଳ ଛଳ ଚଷ୍ମ ଓ ନାରବ ଅନୁରୋଧ ମୋଓର ଉନ୍ମତ୍ତ ପ୍ରାଣରେ କେବେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଭାବ ଜନ୍ମାଇ ନ ଥିଲା । ଦିନେ କେବେ ମୁଁ ମୋ କଥା ଭାବି ନ ଥିଲି । କିନ୍ତୁ କାଲି, ଆହା, କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ?

ଜଣେ ବାଳିକାର ଉପଦେଶବାଣୀ, ଚକ୍ରର ଜଳ ଓ କରୁଣ ଅନୁରୋଧ ମୋଓର ହୃଦୟ ଭେଦ କଲା । ସତେ ଯେପରି ତେଜସ୍ବିନୀ ଦେବୀମୂର୍ତ୍ତି ପରି ମୋର ଚକ୍ର ଫିଟାଇଦେଲା । ପ୍ରଥମ କରି କାଲି ମୁଁ ହୃଦୟର କରୁଣ କାହାଣୀ ଶୁଣିଲି । ପ୍ରଥମ କରି କାଲି ମୁଁ ମୋ ଅନ୍ତରର ମଳିନ ନିର୍ବାଣୋନ୍ମତ୍ତ ଆଲୋକ ଦେଖିଲି ।

ଆହୁରି କଅଣ ଦେଖିଲି ମା ? ଦେଖିଲି, ଖତକୁଡ଼ ଗଦାରେ ଗୋଟିଏ ସୁବିମଳ ପବିତ୍ର ପଦ୍ମଫୁଲ ପଡ଼ିଛି । ସେହି ବାଳିକାର ଜୀବନ ବୃତ୍ତନ୍ତ ଶୁଣି ମୁଁ ମୃଗ୍ୟ, ଦୁଃଖିତ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତିତ । ତାକୁ ଗ୍ରେଟ୍ ଭିକ୍ଷିଣୀ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ତୋର ଯେ କନ୍ୟା ନାହିଁ । ତାକୁ କନ୍ୟାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ତ ?

ମୁଁ ଦୃଢ଼ତାର ସହୃଦ କହିପାରେ, ତାକୁ ଦେଖି ଓ ତାର ଜୀବନର କାହାଣୀ ଶୁଣି ନିଶ୍ଚୟ ତୁ ସଜଳ ଚକ୍ଷୁରେ ତାକୁ କୋଳକୁ ଟାଣିନେବୁ । ତୋର ଅନୁମତି ଓ ସହକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି କହିଲି । —

ପଦ୍ମପାଠ ଶେଷ ହେଲା । ବିପ୍ରଚରଣ ପରୁରିଲେ, ଚିଠି କଅଣ ପୋଷ୍ଟରେ ଆସିଛି ?

ବୃଦ୍ଧା କହିଲେ, ନା, ଜଣେ ଲୋକ ନେଇ ଆସିଛି । ତାକୁ ଯେତେ ପରୁରିଲି ଦେବେନ କେଉଁ ଅଛି ସେ କହି ନାହିଁ । ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଠିଆ ହୋଇଛି । କଅଣ ଉତ୍ତର ଲେଖିଦେବ କହୁଅ ବିପିନ ।

ଶୈଳବାଳା ମନ୍ତ୍ରକ ଅବନତ କରି ନାରବରେ ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲେ । କଅଣ ଭାବି କେଜାଣି ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ପ୍ରକାଶ କରିବାର କ୍ଷମତା ମୋରୁ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଅଧିକ କଅଣ କହିବି ?
ମୋଠର କେଉଁ ଦୁଃଖ ଆପଣ ନ ଜାଣନ୍ତି ? ମୁଁ ଚାହେଁ.....

କଅଣ ଚାହେଁ ?

ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିବେ ତ ?

କହ ।

ମୁଁ ଚାହେଁ, ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ପାରେ ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସୁଖିକା ଭ୍ରାତୃଜାୟା
ଖୋଜିବ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ହୁଏ ହୁଏ କହିଲେ, ତେବେ ତୁ ଚାହେଁମୋର ସ୍ବାଧୀନତାଟିକ
ଶେଷକରି ମୋତେ ବନ୍ଦନରେ ପକାଇବୁ ?

ଯଦି ଆପଣ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତି, ଯଦି ଆପଣ ଭାବନ୍ତି ଯେ ଆପଣଙ୍କର କନିଷ୍ଠାର
ସେ ଅଧିକାର ଅଛି ।

ଏଥରେ ତୋର କେଉଁ ସ୍ବାର୍ଥ ସାଧିତ ହେବ ?

ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ଦେଖି ମୁଁ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବି ।

ମୁଁ ବେଶ୍ ସୁଖରେ ଅଛି । ମୋ ପରି ଅନାଥ ଗୃହସ୍ଥାନ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବସ୍ଥାନ
ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ବିବାହବନ୍ଧନ କେବଳ ଦୁଃଖ ପ୍ରଦାୟକ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱାସ-
ଯାକ ମୋର । ବିବାହ କରି ସମ୍ପାତ୍ତିତାକୁ ବରଣ କରିବି କାହିଁକି ?

ଶୈଳାବାଳା କହିଲେ, ବିଶ୍ୱାସକୁ ଯେ ଆପଣାର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେ
ତାହାର ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ, କି ଗୃହର ଅଭାବ ରହେନାହିଁ । ସେ ଅନାଥ ହେବ ନାହିଁ ।
ବିବାହ କଲେ ମନ ସମ୍ପାତ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଆପଣ ବିବାହ ନ କଲେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ
ସ୍ବାର୍ଥପର ବୋଲି କହିବି ।

ବିପ୍ରଚରଣ ନିରୁତ୍ତର ରହିଲେ ।

ବୃଦ୍ଧା ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜ ଧରି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।
ବିପ୍ରଚରଣ ହାତ ମୁହଁ ଧୋଇ ଖଣ୍ଡେ ରୁମାଲରେ ମୁହଁ ପୋଛିଲେ । ଶୈଳାବାଳା
ଗୁହାନ୍ତରକୁ ଯାଇ ଭଙ୍ଗାଗୁଆ, ଲବଙ୍ଗ ଓ ଅଳାଇଚ ଆଣି ଦେଲେ ।

ବୃଦ୍ଧା କହିଲେ, ଦେବେନ୍ଦ୍ର, ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଦେଇଛ । ଦୁଇଦିନ ହେଲା ତାର
ଦେଖା ନାହିଁ । ଦୁଇଦିନ ପରେ ଏହି ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଦେଇଛ । ପଢ଼ ତ....।

ବିପ୍ରଚରଣ ଆଗ୍ରହରେ ପକ୍ଷିଖଣ୍ଡି ନେଇ ପାଠ କଲେ —

— ମା, ଲେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାହସ ହେଉନାହିଁ । ଭୟ ହେଉଛି ।
ମୋ ପତ୍ନୀଟିର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ ଯେପରି ଗ୍ରହଣ ନ କରୁ । ମା, ମୁଁ ତୋର କୁଳାଙ୍ଗାର
ସୁନ୍ଦ । ମିତ୍ର ବଣରେ ମୋ ପରି ଅଧମ ସନ୍ତାନ ଆଉ କେବେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନ ଥିବେ ।
ତୋର ସହସ୍ର ଉପଦେଶ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ଅନ୍ଧପରି, ପାଗଲପରି କୁପଥରେ ଚାଲିଥିଲି ।

ମୁଁ ତ ପାଗଳ ନଥିଲି ମା, ମୁଁ ଥିଲି ଅନ୍ଧ ! ନୋହଲେ କି କେତେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରରେ ପଡ଼ି ତୋ ମନରେ ବାରମ୍ବାର ଏତେ କଷ୍ଟ ଦେଇଥାନ୍ତି ?

ଆଜି ମୁଁ ଗୃହେଁ ପୁଣି ତୋଓର ଶାନ୍ତିମୟ କୋଳକୁ ଫେରିଯିବି । ମୋତେ କ୍ଷମା କରି ପାରିବୁ ତ ମା ? ତୋର କୁଳକଳଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୋଲି ମୁଁ ନିଜେ ଲଜିତ । ତେଣୁ ତୋର ବିନା ଆଦେଶ, ବିନା ଅନୁମତିରେ ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ ସାହସ ହେଉ ନାହିଁ । ତୁ ଭାବିପାରୁ ହଠାତ୍ ମୋ ମନରେ ଏପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା କାହିଁକି ? ଏହାର ବିଶେଷ କାରଣ ଅଛି, ମାତ୍ର ଲେଖିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରୁଛି, କାଳେ ତୁ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରୁ । ତେବେ ଏତିକି କହିପାରେ, ମୁଁ ଯାହା ଲେଖୁଛି ସବୁ ସତ, ଟିକିଏ ହୋଇ ଛଳନା ନାହିଁ ।

ତୋର ସହସ୍ର ପ୍ରବୋଧନା, ବିପିନର ଅଜସ୍ର ତର୍କ ଓ ଶୈଳର ଛଳ ଛଳ ଚଷ୍ମ ଓ ନୀରବ ଅନୁରୋଧ ମୋଓର ଉନ୍ମତ୍ତ ପ୍ରାଣରେ କେବେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଭାବ ଜନ୍ମାଇ ନ ଥିଲା । ଦିନେ କେବେ ମୁଁ ମୋ କଥା ଭାବି ନ ଥିଲି । କିନ୍ତୁ କାଲି, ଆହା, କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ?

ଜଣେ ବାଳିକାର ଉପଦେଶବାଣୀ, ଚକ୍ରର ଜଳ ଓ କରୁଣ ଅନୁରୋଧ ମୋଓର ହୃଦୟ ଭେଦ କଲା । ସତେ ଯେପରି ତେଜସ୍ବିନୀ ଦେବୀମୁଖି ପରି ମୋର ଚଷ୍ମ ଫିଟାଇଦେଲା । ପ୍ରଥମ କରି କାଲି ମୁଁ ହୃଦୟର କରୁଣ କାହାଣୀ ଶୁଣିଲି । ପ୍ରଥମ କରି କାଲି ମୁଁ ମୋ ଅନ୍ତରର ମଳିନ ନିର୍ବାଣୋନ୍ମୁଖ ଆଲୋକ ଦେଖିଲି ।

ଆହୁରି କଅଣ ଦେଖିଲି ମା ? ଦେଖିଲି, ଖତକୁଡ଼ି ଗଦାରେ ଗୋଟିଏ ସୁବିମଳ ପବିତ୍ର ପଦ୍ମଫୁଲ ପଡ଼ିଛି । ସେହି ବାଳିକାର ଜୀବନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣି ମୁଁ ମୃଗ୍ୟ, ଦୃଶିତ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତିତ । ତାକୁ ଗ୍ରେଟ୍ ଭିକ୍ଟରୀ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ତୋର ଯେ କନ୍ୟା ନାହିଁ । ତାକୁ କନ୍ୟାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ତ ?

ମୁଁ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ କହିପାରେ, ତାକୁ ଦେଖି ଓ ତାର ଜୀବନର କାହାଣୀ ଶୁଣି ନିଶ୍ଚୟ ତୁ ସଜଳ ଚକ୍ଷୁରେ ତାକୁ କୋଳକୁ ଟାଣିନେବୁ । ତୋର ଅନୁମତି ଓ ପସନ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା କରି କହୁଛି ।—

ପତ୍ରପାଠ ଶେଷ ହେଲା । ବିପ୍ରତରଣ ପରୁରିଲେ, ଚିଠି କଅଣ ପୋଷ୍ଟରେ ଆସିଛି ?

ବୃଦ୍ଧା କହିଲେ, ନା, ଜଣେ ଲୋକ ନେଇ ଆସିଛି । ତାକୁ ଯେତେ ପରୁରିଲି ଦେବେନି କେଉଁଠି ଅଛି ସେ କହୁ ନାହିଁ । ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଠିଆ ହୋଇଛି । କଅଣ ଉତ୍ତର ଲେଖିଦେବି କହିତ ବିପିନ୍ ।

ଶୈଳବାଳା ମସ୍ତକ ଅବନତ କରି ନୀରବରେ ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲେ । କଅଣ ଭାବି କେଜାଣି ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ବସନ୍ତରଣ ଚନ୍ଦ୍ରାକର କହିଲେ, ଲେଖି ଦିଅନ୍ତୁ, ତୁ ମୋର ପୁଅ, ତୋତେ କ୍ଷମା କରିବାକୁ ମତେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ପୁଅର ଦୋଷ ସବୁବେଳେ ମା ନିକଟରେ କ୍ଷମଣୀୟ । ପକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତି ମାତ୍ରେ ପୁନଃ ପୁଅ ପରି ଘରକୁ ଫେରିଆ; ଅଗତକୁ ଭୁଲି ଯା । ତୁ ଯାହା ନିକଟରେ ଅପରାଧୀ, ସେହି କୋମଳମନା ଶୈଳ ନିକଟରେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କର । ସେ ତୋତେ କ୍ଷମା କରି ପାରିବ । ଯେଉଁ ବାଲିକାଟିର ବିଷୟ ଲେଖିଥିଲୁ, ତା ବିଷୟରେ ତୋ ମୁହଁରୁ ସବୁ କଥା ନ ଶୁଣିଲେ ମୁଁ କିପରି କଅଣ କହିବି ? ତୁ ଆସିଲେ ସବୁ କଥା ସ୍ଥିର ହେବ । -

ବସନ୍ତରଣଙ୍କର ଉପଦେଶ ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଲା । ସେ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ହଲାଇ କହିଲେ, ଠିକ୍, ଏହାହିଁ ଲେଖୁଛି । ମୁଁ ଭୁଲୁଛି, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ । ବିପିନ୍ ରୁ ଥିବୁ ତ ?

ନା । ମୁଁ ଆଜି ରାତି ଗାଡ଼ିରେ ଚାହିଁଲା ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ମୋଟସଲ୍ ଯାଉଛି । ଫେରୁ ଫେରୁ ଚାହିଁ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଲାଗିବ ।

ଆଜ୍ଞା ଯା, କିନ୍ତୁ କଲିକତା ଫେରି ନିଶ୍ଚୟ ଆଗ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିବୁ । ହଁ, ଆସିବ ।

୧୪

ମୁଁ ତମ ନିକଟରେ ଅପରାଧୀ ଶୈଳ, ଆଜି ତମ ପାଖରେ ମୁଁ ମୋର ସବୁ ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ତମ ମନରେ ମୁଁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦେଇଛି । ପାପୀ ମୁଁ, ଅଧମ ମୁଁ, କ୍ଷମାକର । - ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ସଜଳ ଚକ୍ଷୁରେ ଶୈଳବାଳାଙ୍କର ହାତ ଧରିଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ଆକୁଳତା ଘାତୁହାନ ଚକ୍ଷୁରୁହିଁ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ଅନୁତାପର କୁହେଳିକାରେ ତାଙ୍କର ମୁଖଟି ଢାଳି ହୋଇଛି । ସେ ନୀରବ ହୋଇ ଶୈଳବାଳାଙ୍କର ସଜଳଚକ୍ଷୁ ଓ ଗମ୍ଭୀର ମୁଖକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

ରାତ୍ରି ପ୍ରାୟ ଦଶଟା । ଅବରୁଦ୍ଧ ପ୍ରକୋଷ ଭିତରେ ଓଁଲ ଲ୍ୟାମ୍ପଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜଳୁଛି । ପଲଙ୍କର ବାଡ଼କୁ ଆଉଜି ଶୈଳ ନିତମସ୍ତକ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସହିତ ତାଙ୍କର ଆଲୋକିତ ମୁଖକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି ।

ଶୈଳବାଳା ନିରୁତ୍ସାହ । ଅନନ୍ଦ, ଅଭିମାନ, ଦୁଃଖ ଓ ଆକୁଳତା ତାଙ୍କର କୋମଳ ମନକୁ ଆଂଦୋଳିତ କରୁଛି । ମୁଖରୁ ବାକ୍ୟ ଫୁଟୁ ନାହିଁ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, ମୁଁ ଜାଣେ ଶୈଳ, ତମେ ବିନା ଆପଣିରେ ତମର ଅଧମ ପଥବ୍ରତ୍ସ ସ୍ୱାମୀକୁ କ୍ଷମା କରିପାରିବ, ମାତ୍ର ଏହିକରେ ତମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ଛଳଛଳ ଚକ୍ଷୁ ଦେଖି ଯାହା ଜୀବନର କରୁଣ କାହାଣୀ ଶୁଣି

ଓ ଯାହାର ଅମୃତ ଉପଦେଶ ହୃଦୟରେ ଗ୍ରହଣ କରି ମୁଁ ନରନପଥରୁ ଫେରି ଆସିଛି, ଯାହାକୁ ଅଭୟ ଦେଇ ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତରୂପେ ନରକ ମଝିରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଗୃହକୁ ଆଣିଛି, ସେହି କୁଂଦଲତା ପ୍ରତି କଅଣ ତମର କୌଣସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ?... ନାରକ ରହିଲୁ ସେ ?

ଧୀରେ ଧୀରେ ଶୈଳବାଲା ମୁହଁ ଟେକି କହିଲେ, କିନ୍ତୁ ବେଶ୍ୟା ଘରେ... ।

ଶୈଳ, ଭୁଲି ଧାରଣା ତମର । ପଙ୍କମୟ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଭିତରେ ପଦ୍ମ ଦେଖା ଦିଏ ! ସଂଦେହର କାରଣ ନାହିଁ । ଶୈଳ ! ତମେ ଯଦି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣିବ, ନିଶ୍ଚୟ ତମର ମନର ଧାରଣା ବଦଳିଯିବ । ତମେ ଶୁଣ

ଦେବେଂଦ୍ର ବରୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ଶୈଳବାଲାଙ୍କୁ କହିଲେ । ଶୈଳବାଲା ମନ୍ଦମୁଗଧା ପରି ଧୀର ସ୍ଥିର ହୋଇ ସବୁ ଶୁଣିଲେ । ତାଙ୍କର କୋମଳ ପ୍ରାଣରେ କୁଂଦଲତାଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ କାହାଣୀ କଠୋରଘାଟ କଲା । ଗନ୍ଧରେ ଲେଉଟି ଦେଖା ଦେଲା ।

ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ପଦତଳେ ମସ୍ତକ ଲଗାଇ କହିଲେ, ମେ ତେ ଶମାକର । ମୋର ଧାରଣା ଭୁଲି ଲୋଲି ମୁଁ ଏଥର ବୁଝି ପାରିଛି । ଦେବତା ନରକରେ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ଦେବତା । କୁଂଦଲତା ଦେବୀ, ମୁଁ ତାକୁ ମୋର ନିଶଂଦରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବି ।

କୁଂଦଲତା ଦେବେଂଦ୍ର ଚାଟୁଙ୍କ ଗୃହରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ସମୟ କାଟିଲେ । ପ୍ରଥମ ଚେତନା ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଲାଗିଲା । ସ୍ଥାନ ଓ ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଏପରି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଦିନପରେ ଆରେଇ ଗଲା ।

ଶୈଳବାଲାଙ୍କର ସ୍ନେହପୁର୍ଣ୍ଣ ହସ ହସ କଥା ଓ ସରଳ ଆତ୍ମୀୟ ବ୍ୟବହାରେ ସେ ମୋହତ ହେଲେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନରୁ ପୋଛି ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ମଣିଷ ଯାହା ନିଜେ ଅନୁଭବ କରି ଥାଏ ଜୀବନ ସ୍ଵାଧୀନ ତାହା ସେ ଭୁଲିପାରେ ନାହିଁ । ଭୁଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ତାହା ଉଦ୍ଧାରି ଉଦ୍ଧାରି ଆସି ମନ ଭିତରେ ଘଣ୍ଟା ଚକଟାର ଉପାତ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଏଇଥପାଇଁ ସମୟ ସମୟରେ କୁଂଦଲତା ଗମ୍ଭୀର ହୁଅନ୍ତି । ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥକୁ ଚାହିଁ ଅଥବା ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ସେ କେତେ କଅଣ ଭାବନ୍ତି । ଆଖିରୁ ଲୁହ ଧାର ଗଡ଼ିପଡ଼େ ।

ଶୈଳବାଲାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଡର । ସେ ଆସି ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ କୁଂଦଲତା ତରତର କରି ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ହସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଶୈଳ ସବୁ ଠିକ୍‌ରୁ ନିଅନ୍ତି । ସେ ଚତୁର । ଦୁଃଖର କାରଣ ପଚାରିଲେ କାଲେ ମନରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୁଃଖ ହେବ ଏହି ଭୟରେ ଶୈଳବାଲା କିଛି ନ ପଚାରି ନାନାପ୍ରକାର ହାସ୍ୟୋଦ୍ଦୀପକ କଥା କହି କୁଂଦଲତାଙ୍କୁ ହସାନ୍ତି ।

କୁନ୍ଦଳ । ଦେବେନ୍ଦ୍ର, ବାବୁଙ୍କୁ ଦାଦା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ଶୈଳବାଳା ବୋଉଦ୍ୱାରା ଆସନ ମାଡ଼ି ବସନ୍ତି । ବୃଦ୍ଧାଙ୍କୁ ଡାକନ୍ତି ମା ବୋଲି । ବୃଦ୍ଧା କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କୁ କନ୍ୟାପରି ଦେଖନ୍ତି ଓ ସେହି ଅନୁରୂପେ ଭଲପାନ୍ତି । କୁନ୍ଦଳ ଯେପରି ପରର ଘର ବୋଲି ମନରେ ସଙ୍କୋଚ ନ ଆଣେ, ସେଥିପ୍ରତି ସେ ଯତ୍ନଶୀଳ । ଶୈଳବାଳାଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ସେ ସତର୍କ କରିଥାନ୍ତି । ସେ ଭାବନ୍ତି, ଦେବେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସେ ଫେରି ପକ୍ଷନ୍ତି, ନେବଳ କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କ ପାଇଁ । ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଏବଂ ଠିକ ସମୟରେ ଯଦି କୁନ୍ଦଳତା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣପ୍ରତିମା ପୂଜାକୁ ସଦୃଶଦେଶ ଦେଇ ସତ୍ତ୍ୱପଥ ଦେଖାଇ ପଛକୁ ଫେରାଇ ନ ଥିଲେ ମିତ୍ରବନ୍ଧର ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏକାଥରେ ଲେପ ପାଇଥାନ୍ତା । ସଂସାର ଗୁରୁତାର ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଏହି ବିଷୟ ଚିନ୍ତାକରି ବୃଦ୍ଧା କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ । ସେ କୃତଜ୍ଞତା ପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ । କିପରି ଏହି କୃତଜ୍ଞତା ପାଶରୁ ନିଜକୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ପରୋପକାରୀ ଉପକାର ସାଧନ କରିବେ, ଏହାହିଁ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଚିନ୍ତା । ଦାସଦାସୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ବୃଦ୍ଧା କଡ଼ା ହୁକୁମ ଜାରି କରିଥାନ୍ତି । ଯେପରି ଯେମାନେ କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ସତତ ନିଦା ରଖନ୍ତି ।

ସୁଖେ ଦୁଃଖେ କେତେଦିନ କଟିଗଲା । ଶୈଳବାଳା ଓ କୁନ୍ଦଳତା ଖେଳ କୌତୁକରେ ସମୟ କାଟୁଥାନ୍ତି । କେବେ କେବେ ଶୈଳବାଳା ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ହୋଇ କୁନ୍ଦଳଙ୍କୁ ପଢ଼ାନ୍ତି । ପାଠ ନ ଆସିଲେ ରାଗିଯାଇ ନିଶାନ୍ତର ଗାଲଟିପି ମୃଦୁହାସ୍ୟ କରି କହନ୍ତି, ଭଗବାନ୍ ତମକୁ ପଞ୍ଜିକରି ଜନ୍ମ ନ ଦେଲେ ଯାହା, ଆଜିକାଲି କାଲିର ପିଲା ହୋଇ ଯେ ଦି ଅକ୍ଷର ଲେଖି ନ ଜାଣେ, କି ଦିପଦ ପଢ଼ି ନଜାଣେ, ମଲ୍ଲମର ସେ କି ହିଅ ଗୋ । ଆଜିକାଲିକାର କେଉଁ ପାଠୁଆ ବାବୁଟା ଅସି ତମର ହାତ ଧରିବ ଦେଖିବି ରହ ।

ହୁଏ ମୁଖ ଗନ୍ଧାର କରି ଦୁଃଖିତା ହୋଇ କହନ୍ତି, ନୋହୁଲେ ତମର ହାତ ଧରୁ ।

ହଉ ଏ କଥା ତମ ଦାଦାଙ୍କ ଆଗରେ ପଡ଼ିବ ।

କୁନ୍ଦଳ ଲଜ୍ଜିତା ହୋଇ କହନ୍ତି, ତମର ଏ କି ବୁଦ୍ଧି, ସବୁ କଥା କଥଣ ଦାଦାଙ୍କ ଆଗରେ ପଡ଼ିବା ଉଚିତ ?

ବୁଣାବୁଣି କାମରେ କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଅଛି । ମୋକା ବୁଣାରେ, କାର୍ପେଟରେ ନାନାପ୍ରକାର ଫୁଲ, ଗଛପତ୍ର କରିବାରେ ତାଙ୍କୁ ସହଜରେ କିଏ ହଟାଇଦେବ ଏ କଥା ନୁହେଁ । ଶୈଳ କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କୁ ଲେଖାପଢ଼ା ଶିଖାଇଲାବେଳେ ଠକ୍କା କରିନ୍ତି । କୁନ୍ଦଳ ତାଙ୍କୁ ବୁଣା ବୁଣି ଶିଖାଇଲାବେଳେ ନିକଲ କରି କହନ୍ତି, ମାଇପିକାଡ଼, ଆମେ କଅଣ ପାଠପଢ଼ି ଜଲ୍, କଲିଟର ହବୁ ନା ଲେକ୍ଚର ଦବୁ ମ ?

ଏ କାର୍ପେଟ ଚୁଣି କଅଣ କରିବ ଶୁଣେ !

କାହିଁକି, ଦାଦାଙ୍କୁ ମାଆଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେବୁ । ତୁଣ୍ଡରୁ ପଦେ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିଲେ ମନ ଖସି ହେବ ।

ଦିନେ ଶୈଳ କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କୁ ବହୁ ପଢ଼ାଉଛନ୍ତି, କୌତୁକରେ କେତେ କଥାଭାଷା ହୋଇ ହସରେ ଘର ଫଟାଇ ଦେଉଛନ୍ତି, ହଠାତ୍ କି ଶିଆଳ ଆସିଲା କେଜାଣି ସେ ପରୁରଦେଲେ କୁନ୍ଦ କହୁତ, ତମେ ଯେ ଏତେଦିନ ବେଶ୍ୟାଘରେ ଥିଲ ତମ ପାଖକୁ କେହି ଭଦ୍ରଲେକ କେବେ ଆସି ନାହାନ୍ତି କିପରି ?

ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲାପରି କୁନ୍ଦ ନିଷାଦ୍ ନିଷିଦ୍ ହୋଇ ସ୍ଥିରଚକ୍ଷୁରେ ଶୈଳବାଳାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ମନଭିତରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଗତିରେ କେତେ ଚିନ୍ତା ଘନଘନ ଖେଳିଗଲା । ସେ ଅତି କରୁଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶୈଳବାଳାଙ୍କୁ ଚାହିଁ କଅଣ କହି ଉଠିବ ଦେବେ ତାହାହିଁ ଚିନ୍ତା କଲେ ।

ଶୈଳ ପ୍ରଶ୍ନଟିଏ ପରୁରଦେଇ ଦବିଗଲେ । ସ୍ଵର୍ମୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ କେବେ କିଛି ପରୁରବେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପରୁର ତ ଦେଇଛନ୍ତି, କଥା ଫେରାଇ ଆଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସେ ଲଜିତା ହୋଇ ସଜଳ ଚକ୍ଷୁରେ ଭୂମିରେ ରେଖା ଅଙ୍କନ କଲେ ।

କୁନ୍ଦ ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ବାହାରକୁ ଥରେ ଅନାଇ ମନ ଦୃଢ଼କରି କହିଲେ, ବୋଉଦି, ଅନେକ ଭଦ୍ରଲେକ ଆସିଛନ୍ତି । ମୁଁ ତାର ତାଲିକା ରଖି ନାହିଁ । ତେବେ ଏତିକି କହିପାରେ, ଯେଉଁ ଭଦ୍ରଲେକ ହସି ହସି ମୋ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି, ସେ ଫେରିନ୍ତି କାହିଁ କାହିଁ ।

କାହିଁକି କୁନ୍ଦ ?

ମୋର ଦୁଃଖ ଶୁଣି ନିଜର ମଂଦ ସ୍ଵର ପାଇଁ ଅନୁତାପ କରି ଫେରିନ୍ତି । ସତ କହୁଛି, ଯେଉଁମାନେ ଆସିଥାନ୍ତି ପାଗଳହୋଇ, ବେଶ୍ୟାର ପ୍ରେମ ପାଇବାକୁ, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟି କଥାରେ ବେଶ୍ୟାର ପ୍ରେମଟା ଯେ କି ପ୍ରକାର, ଆଉ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ ଓ ବେଶ୍ୟାର ପ୍ରେମ ଭିତରେ ପ୍ରଭେଦ କଅଣ ବୁଝାଇ ଦିଏ । ଯେ ଆସିଥାଏ ମୋତେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ସେ ସଜଳ ଚକ୍ଷୁରେ ଫେରିଯାଏ । ଗଲବେଳେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଯାଏ ଆଉ କେବେ ବେଶ୍ୟାଘରେ ପାଦ ପକାଇବ ନାହିଁ ।

ଶୈଳ କହିଲେ, ନିରାଶ୍ରୟା ଦେଖି ଯେଉଁ ବେଶ୍ୟାଟି ତମକୁ ହାବଡ଼ା ଷ୍ଟେସନରୁ ଦୟାକରି ଘରେ ଆଶ୍ରୟଦେବାକୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲା, ଗରୁଡ଼ା ଫେରିଯିବାର ଦେଖି ସେ ତମକୁ ଗାଳିଦିଏ ନାହିଁ ?

ଗାଳିଦେବ କାହିଁକି ? ଯେ ଫେରିଯାଏ ସେ ଯେମ୍ବୋ କଥାର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ଵରୂପ ଯାହା ଆଣିଥାଏ ସେତକ ପାଖରେ ଥୋଇଦେଇ ଯାଏ ।

ଶୈଳ ଗେହାରେ କୁଂଦଲତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ତାଙ୍କର ମୁଖ ଚୁମ୍ବନ କରୁ କରୁ କହିଲେ, ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସିନା ଠକ ଦେଇଛ, ମତେ କେମିତି ଠକି ଦେଶିତ ଭଲ ! ଏଇତ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲି, ଏଇତ...କହି ଚୁମ୍ବନ କଲେ ।

ବାହୁ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ କୁନ୍ଦ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କହିଲେ, ପାଉଁଶ ?

ମୁଁ ପାଉଁଶ କୋଉଠୁ ପାଇବି ସେ ଦେବ । ଏଠି ମୋର କେଉଁ କଥାରେ ଅଧିକାର ଅଛି ? ତମ ଘର, ସବୁ ତମର ।

କଅଁଳିକୁହା କଥା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ପାଉଁଶ ଦିଅ । ଭାରି ତ ଚାହିଁ ।

ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ଶୈଳ କହିଲେ, ମୋ ପାଖରେ ଧନ ନାହିଁ... ।

ମୁଁ କଣ ଧନ ଚାହେଁ ବୋଉଦି ?

ଆଉ କଅଣ ମନ ? ପ୍ରେ—ମ ? ନାହିଁ ଗୋ ନାହିଁ, ମୋ ପାଖରେ ସେ ସବୁ କିଛି ନାହିଁ । ତମ ଦାଦା ସବୁ ନେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଯା ମୋ ନାମରେ ଖଚକତୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅଣିବ ।

ମଲ ନାହିଁ— ।

ତେବେ ରହ, ବିପିନ୍ ଦା ଚିଠି ଦେଇଛି ଆଜି ରାତିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । ଆଗରୁ ସଜବାଜ ହୋଇଥା । ମୋ ପାଇଁ ତମକୁ ସବୁ ପାଉଁଶ ସେ ଦେବେ । ଧନ, ମନ, ଜୀବନ, ପ୍ରେମ—

ଚୁପ୍, ତମ ଦାଦାଙ୍କ ମୁହଁରେ ନିଆଁ, ଆଉ ତମ ମୁହଁରେ ଚିଆଁ । କୁଂଦଲତା ଆର ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଶୈଳବାଳା ଏକୃଷ୍ଟିଆ ବସି ଚିନ୍ତା କଲେ । ଯାହାକୁ ଗୃହରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେବାକୁ କହି ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଆଗପଛ କିଛି ବିଚାର ନ କରି ନେଇ ଆସିଛନ୍ତି, କେବଳ ମୁଁ ଏ ସୁସ୍ଥରେ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦେଲେ କଅଣ ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷହେଲା ବୋଲି ସେ ମନେ କରନ୍ତି ? ସେ କଅଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ମଣିଷର ମନ ସବୁବେଳେ ସମାନ ନ ଥାଏ । ଆଜି ଯେଉଁ କୁଂଦଲତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର ଆଦର୍ଶ ଚରଣ ବଳରେ ସେ ନିଜକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ତାଡ଼ନାରୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିଛନ୍ତି, ସେହି କୁଂଦଲତାଙ୍କର ମନ ହୁଏତ କାଲି ବଦଳି ଯାଇପାରେ । ରକ୍ତ ମାଂସର ଦେହ ତ ଏ ମଣିଷ ! ଯୌବନର ଆରମ୍ଭ । ସୁଦୀର୍ଘ ଯୌବନ ଆଗରେ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଯୌବନର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ନିଆଁକୁ ଲିଭାଇବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ ! ଆଗରୁ ଏହାର ପ୍ରତିକାର ବାଞ୍ଛନାୟୁ । ଆହା, ହୃତସ୍ତଗିନୀର କୋମଳ ଜୀବନ ଉପରେ କେତେ ଝଡ଼-ବତାସ ବହୁନି ! ଲାଜାଟି ପରି ନଇଁପଡ଼ି ସବୁ ଦୁଃଖ ସହ ଆସିଛି । ଶୈଳବାଳା ଦୀର୍ଘ ଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ିଲେ । ପୁରସ୍କୃତରେ ତାଙ୍କର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଗଲା । କେଜାଣି କେଉଁ ଭାବ ଆସି ତାଙ୍କର ମନରେ ଉଦୟ ହେଲା ।

ଶାଶୁ ଆସି ଡାକିଲେ, ଶୈଳ, ବିପିନ୍ ଆସିଲୁଣି ଲେ ! ତତେ ଡାକୁଛି ।
ହୁ ତ ଏଠି, କୁଂଦ କାହିଁ ?

୧୫

ଶୈଳବାଳାଙ୍କର ସମସ୍ତ କୌଶଳ ପଣ ହେଲା । ସେ ଭାବିଥିଲେ କୁଂଦଲତାକୁ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅବାଧରେ ମିଳାମିଶା କରିବାକୁ ଛୁଡ଼ିଦେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିବ । ତେଣୁ ଯେତେବେଳେ ବିପ୍ରଚରଣ ଆସନ୍ତି, ଶୈଳ ହସିକରି ପଦେ ଅଧେ ଆଲାପ କରି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବାହାନାରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଯାନ୍ତି । କୁଂଦଲତାଙ୍କ ହାତରେ ଜଳଖିଆ, ପାନ ଇତ୍ୟାଦି ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ନିଜେ ଛକ ଛକ ଅନ୍ୟ ଘରେ ବସି ଦୁଇଜଣଙ୍କର କଥୋପକଥନ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି ।

କଅଣ ଶୁଣନ୍ତି କେଜାଣି ତାଙ୍କ ମୃତ୍ତି ଫିକ୍କା ପଡ଼ିଯାଏ । ଅନ୍ୟମନ୍ଦୁ ହୋଇ କପାଳରେ ହାତ ଚାଲନ୍ତି । କେବେ କେବେ କୁଂଦଲତାଙ୍କ ଉପରେ ମନେ ମନେ ରାଗକରି ଭାବନ୍ତି, ନିହାତି ଓଲମିଟା । ଅଙ୍କରେ ତରଳ ଯୌବନର ଏତେ ଶୋଭା ଧରି ଜଣେ ଯୁବକର ଆଖି ଅଟକାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ !

ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଭାବନ୍ତି, ଆଉ, ତମେ ବି ସେମିତି ବିପିନ୍ ଡା । ତମର ଅନ୍ତରରେ କେବେ ପ୍ରେମର ତରଙ୍ଗ ଛୁଟେ ନାହିଁ ? କେଡ଼େ ଶୁଷ୍କ, କେଡ଼େ ନିରସ ତମେ !

କୁଂଦଲତା ଶୈଳବାଳାଙ୍କ ମନର କଥା ଚାହିଁ ପାରନ୍ତି । ସ୍ଥାନ ଓ ସମୟ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଅବଶ୍ୟ ବଦଳାଇ ଦେଇଛି, ନୋହୁଲେ, ବିପ୍ରଚରଣ ବୁଲିଲେ ! କୁଂଦଲତା ସରମରଙ୍ଗା-ମୁଖରେ ଆଦେଶ ପାଳନ କରନ୍ତି । ବିପ୍ରଚରଣ ଆନନ୍ଦରେ, ଅଗ୍ରହରେ କୁଂଦଲତାଙ୍କ ଠାରୁ ଗୁଆ ମସଲା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । କେବେ କେବେ ଶୈଳବାଳା କିନ୍ତା ଦେବେଦ ବାବୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ପଦେ ଅଧେ ପଚାରି ଦିଅନ୍ତି । କୁଂଦ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରଶ୍ନର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଅଳ୍ପ କଥାରେ ଦିଅନ୍ତି ।

ଶୈଳବାଳା ଚାହିଁଲେ, ଯଦି ସେ ନିଜେ ଏହି ଦୁଇଜଣଙ୍କର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆଲାପ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟର ଗତି ନ ବଦଳାଇବେ ତ କିଛି ନିକାଳେ ତାଙ୍କ ମନକଥା ଫଳିବ ନାହିଁ । ଲୁହା ଯେପରି, କମାର ବି ସେହୁପରି ! ଏହି ବିଷୟ ସ୍ଥିର କରି ସେ ତାଙ୍କର କୌଶଳକୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବାଗେଇଲେ ? ଏଥର ବିପ୍ରଚରଣ ଆସିଲେ ଶୈଳ ନିଜେ ତାଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତି । କୁଂଦଙ୍କୁ ଏହି ଆଦେଶ କରିଥାନ୍ତି ଯେ ସେ ଯାହା କହିବେ କୁଂଦଲତା ବିନା କାଲବ୍ୟସ୍ତରେ ପାଳନ କରିବେ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଖାଇ ବସନ୍ତ, ଶୈଳବାଳାଙ୍କ ଆଦେଶରେ କୁନ୍ଦଲତା ପଙ୍ଖାଧରି ବସିନ୍ତି । ଶୈଳବାଳା ନିଜେ ପରସନ୍ତି । କେବେ କେବେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ଆଗରେ କୁନ୍ଦକୁ ଥଟ୍ଟାକରି ପଦେ ଅଧେ କହନ୍ତି । କେବେ ଅବା ଗନ୍ଧାର ଭାବରେ କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ଚୁଲି, ଗୁଣ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ସରଳ ପ୍ରକୃତିକୁ ଓଲମ୍ପୀ ଓ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟିକୁ ଅସୁନ୍ଦର କରି ଦାଦାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । କେତେ ନିନ୍ଦାକରି କହନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଭିତରୁ କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଫୁଟି ଉଠୁଥାଏ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ହସହସ ମୁଖରେ ସବୁ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି, ପଦେହେଲେ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଶୈଳବାଳାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରୁ ଅବଶ୍ୟ ସେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରର କଥା ଅନୁମାନ କରି ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମନଭିତରେ ସମୟ ସମୟରେ ଏହି ବିଷୟ ନେଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାରି ଯାଇଥିଲା । କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କ ସରଳ ବ୍ୟବହାର, ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଓ ପ୍ରଶଂସାମୟ ଗୁଣର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇ ନିଜେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ଜାତିଗୋଷ୍ଠି ନ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ସେ ତାଙ୍କୁ ପୁଣିଷ୍ଠିତା, ସତ୍ତ୍ୱଚରିତ୍ରା ଓ ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣୀୟା ବୋଲି ମନରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲେ । ଯାହାଙ୍କର କେତୋଟି ମାତ୍ର କଥା ଓ କାତର ଅନୁରୋଧରେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ପରି ଅସତ୍ତ୍ୱ ଚରିତ୍ରର ଯୁବକ ପୁନର୍ବାର ସତ୍ତ୍ୱ-ପଥକୁ ଫେରିଆସିଛି, ସେ ତ କମ୍ ଲୋକ ନୁହନ୍ତି ! ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କଠାରେ ଦେଖା ଶକ୍ତି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅଛି ।

ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ମନ କେବେ କେବେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ସେ ସ୍ତ୍ରୀର ବିସ୍ମୃତ ଚକ୍ଷୁରେ କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ଅପାଦମସ୍ତକ ନିରୀକ୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୁଏ । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ତଳକୁ ଚାହିଁ ଭାବନ୍ତି, ଅସମ୍ଭବ, ଏଡ଼େ ସହଜରେ ମୁଁ ମୋର ସ୍ୱାଧୀନତା ହରାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ବେଳ ମୋଡ଼ି, ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଚକ୍ଷୁ ଦିଶି ପୁଣି କାହିଁକି କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁରେ ଲାଗି ରହେ ! ନିଲଠା ଦୃଢ଼ତା ତାଙ୍କର ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଆସେ । ଭିତଗୁଣ୍ଡାଟି ହାତରେ ଧରି ନାଗବରେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣ୍ଡଳ ହୁଅନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ଉଦରର ଜ୍ୱାଳା ମନ ଅଧିକାର କରିଛି ।

କୁନ୍ଦଲତା ବେଳଗୁଡ଼ି ଖିଲ୍‌କରି ହସି ଦିଅନ୍ତି ।

ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ମୋହ ଭଙ୍ଗେ । ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁ ଲାଲ୍ ହୁଏ । ନ ଦେଖିଲା ପରି ଦେଖିବାକୁ ଶୈଳବାଳା ପାଖରେ ଥାନ୍ତି ।

‘ଦଳକର,’ ଶୈଳବାଳା ପରିହାସ କରି କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କୁ କହିଲେ କୁନ୍ଦ, ତମେ ଆଜିକାଲି ଅନ୍ୟମନ୍ଦର ରହୁଛ ।

ନାହିଁ ତ !

ତମେ କଅଣ ନଜେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ? ବୁଝିଲେ ତ ମୋ ଆଗରେ କହୁ ପକାନ୍ତି ? କାରଣଟା କଅଣ ?

ମୁଁ କେମିତି ଜାଣିଲିବା ?

ଜାଣିବ କିଏ, ମୁଁ ? ମୋ ଜାଣିବାରେ, ତୁମେ ଯେପରି ମନେ ମନେ କାହାକୁ ଖୋଜୁଛ ।

ତମୁକୁ ଖୋଜିଲେ ଖୋଜୁଥିବି, ନୋହୁଲେ ଆଉ କାହାକୁ ?

ଆଉ କାହାକୁ କହିବି ? ନା, ଆଉ । ହସି ହସି କୁଂଦଳତାକୁ ଗେଲ କରି ପଚାରିଲେ, ଆଜ୍ଞା, ବିଶ୍ୱାସରେ ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି, କହିବ ତ ? କହିଲି ଭଲ, ବିପିନ୍ ଦାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ କଲବେଳେ ତମ ମୁହଁଟା କାହିଁକି ଲଲ୍ ପଡ଼ିଯାଏ, ତମ ଆଖି ଦିଟା ତଳକୁ ହୋଇଯାଏ, ଗୋଡ଼ ଦିଟା କେମିତି ଥରିଲା ଥରିଲା ପରି ଦିଶେ । ସତ କହିବ, ତମୁକୁ, ତମୁକୁ କାହାରି ପକାଇବି ? ଆଜ୍ଞା ମୋ ରାଣ ।

କୁଂଦଳତାଙ୍କର ମୁହଁ ଲଲ୍ ହୋଇଗଲା । ସେ ଶୈଳବାଳାକୁ ପୁଲିଏ ଚୁମ୍ବି ଦେଇ କହିଲେ, ମଲ୍ଲମର, ତମ ରଡ଼ ପାଇଁଶ ବିପିନ୍ ଦା ।

ତମ ମନ ବିପିନ୍ଦା ପଛେ ପଛେ ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ ଉଡ଼େ । ହଁ, ବିପିନ୍ଦା ମନଟା ବି ତମ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଡ଼ୁ ଥାଏ ।

ଆଗେ ମାସେ ପଂଦରଦିନେ ଥରେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଏଠି ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲା । ଏବେ ଦିନେ ଛଡ଼ା ଦିନେ । ଏଇ ଗୁରୁ ଛଅ ଦିନ ହେଲା ଆସି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ତମେ ଛୁଆଖାଇ ବିଲେଇ ପରି ହଉଛ । ଏ ଝରକାରେ ଟିକେ ଅନା, ସେ ଝରକାରେ ଟିକେ ଅନା, ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଇଁ ଭେଲିକି ଲାଗିଲ ପରି...

ଆଉ କଅଣ ! ଗରଜ ପଡ଼ିଛି ?

ଗରଜ କଥା ଗୁଡ଼ିଦିଅ । ସତ କହ ବିପିନ୍ଦାକୁ ତମେ ଭଲପାଅ କି ନାହିଁ ।

ସେ ମୋଓର କିଏ ସେ ମୁଁ ତାକୁ ଭଲ ପାଇବି ?

ଘୃଣା କର ?

ସେ ମୋର ଅନିଷ୍ଟ କରି ନାହାନ୍ତି ।

ବେଶି ଅନିଷ୍ଟ କରିଛୁ କିଏ ? ତମ ହୃଦୟରେ ଦାଉ ଦାଉ ନିଆଁ ଜାଳି ଦେଇଛନ୍ତି ବିପିନ୍ ଦା ତମ ମନକୁ ଚୋରିକରି ନେଇ ପଳାଇଛନ୍ତି ବିପିନ୍ ଦା ।

ଭାରି ସାହସୀଟା — ଆ !

ନୋହୁଲେ କି ? ଏଡ଼େ ଶ୍ରେୟସ୍ ହେଉଛ କାହିଁକି । ମନକଥାଟି ଖୋଲିକରି ଗୁପ୍ତରେ ମୋତେ କହିଦିଅ । ଜାଣ ତ ତମ ଦାଦା ଓ ମାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ? ଦୁହେଁ ଠିକ୍ କରିଛନ୍ତି, ବିପିନ୍ଦା ବେକରେ ତମୁକୁ ବାନ୍ଧିଦେବେ । ମୋର ସେଥିରେ ଏକମତ । ତମ ମନକଥାଟି ବୁଝିଲେ ତେଣିକି ଆମେ ଆଗେଇବୁଁ ।

ଲକ୍ଷିତା ହୋଇ କୁଂଦଲତା କହିଲେ, ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ଯା । କୁଂଦ ହସି ହସି ଶୈଳବାଳାଙ୍କ ନିକଟରୁ ଚାଲିଗଲେ । ଶୈଳବାଳା ନିଶଂଦଙ୍କ କଥାରୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇଲେ । ତାଙ୍କ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚିଉଠିଲା । ସେ ମଣିଲେ ସତେକି ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ଅତି ସହଜରେ ବିନା ଉଦ୍ୟମରେ ସେ ଜୟକରି ପାରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚିତ୍ତରେ ମୁଣ୍ଡତଳେ ତଳିଆ ଦେଇ ଆଖିବୁଜି ଭାବୁ ଭାବୁ ନିଦ ହୋଇଗଲା । କେତେ ପ୍ରକାର ସୁନେଲା ରୂପେଲି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଅବେଳାରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଶୋଇ-ଥିବାର ଦେଖି କୃର ଆଶଙ୍କାରେ ତାଙ୍କର କପାଳରେ ହାତ ରଖି ଉତ୍ତପ ପଶାକ୍ଷୀ କଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଶୀତଳ କରି ସ୍ପର୍ଶପାଇ ତାଙ୍କ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠି ବସିଲେ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର, ପଚାରିଲେ, ଆଜି ଦିନ ଦିପହରେ ପହଞ୍ଚି କାହିଁକି ?

ଶୈଳ ସ୍ଥିତ ହସି କହିଲେ, ଯା, କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱପ୍ନଟାଏ ଦେଖୁଥିଲି, ଶେଷ ନୋହୁଣୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ... ।

ମୋ ଜାଣିବାରେ ଅବିବାହିତ ଯୁବକ ଯୁବତୀ କେବଳ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱପ୍ନର ଅଧିକାରୀ ।

ବିବାହ କରି ଯେଉଁମାନେ ଅବିବାହିତ ପରି ରହୁଥାନ୍ତି ?

ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ସାରିଥାଏ, ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ସ୍ୱପ୍ନରେ ଅଧିକାର ନାହିଁ ।

ଅଧିକାର ନାହିଁ ମାନି ନେଉଛୁ, କିନ୍ତୁ, ଯଦି ରାଧିକାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରାଧିକାଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ରହନ୍ତି ?

ତମ କୃଷ୍ଣ ତମ ପାଖକୁ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ପୂର୍ବ ଅଭ୍ୟାସ ଏତେ ଶୀଘ୍ର, ଏଡ଼େ ସହଜରେ ରାଧା ଗୁଡ଼ି ପାରୁନାହିଁ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର, ପଚାରି ହେଲେ । ଶୈଳ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଲୁଗା ଆଣି କହିଲେ, କୃଷ୍ଣ ବୋଧହୁଏ ଦୁଃଖକୁ ଭୁଲି ଗଲେଣି । ରାଧାକୃଷ୍ଣ ମିଳନର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରସ୍ତୋତା ଦୂତକା ଶ୍ରୀମତୀ କୁଂଦଲତା ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାରୁ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଶୈଳବାଳାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ ।

ମୋର ଏହି ସ୍ୱପ୍ନଟି ତମର ଭଉଣୀ କୁଂଦଲତାଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ ନେଇ । ଶୁଣେ ।

ଶୁଣିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଗ କହ, କୁଂଦଲତାକୁ ଗୃହରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେବାକୁ ଆଣି ତମେ ଅଧିକା କରିଛ କଅଣ । ତାଙ୍କୁ କଅଣ ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇବାକୁ କି ଖଣ୍ଡେ ପିଇବାକୁ ମିଳି ନ ଥାନ୍ତା ? ଯୁବତୀ କନ୍ୟା, ଏଥର ତାଙ୍କ ବିବାହର ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛ କି ନାହିଁ ?

କିଛି ତ କରି ନାହିଁ ।

ବେଶ୍ୟାଘର ଗୁଡ଼ି ମାତାଜୀ ସାଜି ବନାରସ୍ ସିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏଠାରେ ରହିବାର କାରଣ କ'ଣ ? କାୟସ୍ଥଘର ହିଅ, ଏଣିକି ବାଛନ୍ଦ ପଡ଼ିବ । ନନ୍ଦା କାହାକୁ ହେବ, କହିଲ ? ତାର ଆପଣାର ହୋଇ ତମ ଛଡ଼ା ସଂସାରରେ କେହି ନାହିଁ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଚିନ୍ତୁତ ହେଲେ । ଜଣାଗଲା ଯେପରି ସେ ମନେ ମନେ ପାତ୍ର ଅନ୍ୟେଷଣ କରୁଛନ୍ତି । ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କହିଲେ, କ'ଣ କହିବାକୁ କହୁଛ କହି ?

ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ତୁମେ ଏକମତ ହେଲେ ତ ହୁଏ, ବିପିନ୍ଦ୍ରା କ'ଣ କୁନ୍ଦର ଉପସ୍ତୁକ ?

ବାକ୍ୟ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରି ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ କହିଲେ, ବାକ୍ୟଟି ଓଲଟେଇ କରି କହି, କହି କୁହ କ'ଣ ବିପିନ୍ଦର ଉପସ୍ତୁକ ? ଅସମ୍ଭବ ! ଏଥିରେ ଅନେକ ବାଧାବିଘ୍ନ ଅଛି । ଶୈଳ ମୋର ପାଗଳ ହୋଇଗଲାଣି । ପ୍ରଥମ କଥା, ବିପିନ୍ ବାବୁ ଉତ୍କଳୀୟ କରଣ । ଦ୍ଵିତୀୟରେ ବିପିନ୍‌ବାବୁଙ୍କର ଶ୍ଵଶୁ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭାଙ୍ଗିବାର ଶକ୍ତି କେଜାଣି ବା ମେନକାର ଆଇପାରେ । ଏତେବଡ଼ ସାହସ କରିବାକୁ ମୁଁ ଅକ୍ଷମ ।

ତମର ମେନକା ସରି ହେବେ ନାହିଁ କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କ ଦାସୀ ପଣକୁ । ତେବେ,— ପ୍ରଥମ କଥା ଯାହା କହିଲ, ସେପରି ଦେଶଗତ ଭେଦ ବା ଜାତିଗତ ଭେଦ ଗାନ୍ଧି ଅମଳରେ ଆଉ ନାହିଁ । ଏଣିକି ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ । ବିପିନ୍ଦ୍ରାର ମନ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ଆଉ, ତାଙ୍କର ଶ୍ଵଶୁ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅନେକ ଦିନୁ ଭାଙ୍ଗି ଚି ।

ପାଗଳ ! କପରି ଜାଣିଲ ?

ଆମେ ମାଇପି ଜାତି ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ ମନର କଥା ଚାହିଁନେଉ । ପଦେ କଥାରେ ପ୍ରାଣର ବେଦନା-ଭରା ଭାଷା ଶୁଣ । ବିପିନ୍ଦ୍ରା ଏବେ ମନେ ମନେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣର ସାଥୀ ଖୋଜୁଛନ୍ତି ।

ସତେ ?

ଆଉ କଣ ମିଛେ ? ଗୁଲ୍‌ଶିରେ ପରୁରଲେ ଚାହିଁବ ! ସେ ସାଥୀ ଟି କିଏ ଜାଣ ? ତମର ଶ୍ରୀମତୀ କୁନ୍ଦଲତା । ତମେ ଏ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ଉଠାଇଲେ ସେ ମଙ୍ଗିଯିବେ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଶୈଳବାଲାଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ଵାସ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତଥାପି ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରି ଥରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ବୋଲି ସ୍ଵୀକୃତି କହି ଚିନ୍ତୁତ ହୋଇ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ।

୧୭

ବିପ୍ରଚରଣ ଚିଠିଲେଖା ଶେଷକରି ସଜଳ ଚକ୍ଷୁରେ ଚିଠିଖଣ୍ଡି ପୁଣି ପଢ଼ୁଛନ୍ତି !
ଏହି ସମୟରେ ଯୋତାର ଘନ ଘନ ଶବ୍ଦକରି ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।
ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖି ବିପ୍ରଚରଣ ସାଦରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ବସିବାକୁ ଅନୁରୋଧ
କଲେ । ତତ୍ପରେ ଚିଠିଖଣ୍ଡି ଓ କେତେଖଣ୍ଡ ଶହେଟଙ୍କିଆ ନୋଟ ଗୋଟିଏ
ଲଫାଫାରେ ବନ୍ଦକରି ଉପରେ ଠିକଣା ଲେଖିଲେ । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ,
ଏ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଦୟାକରି ନୁହେଁ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି କରିଦେବ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ପଚାରିଲେ, ଅଛା ବିପିନ, ତୁମେ ଅନେକ ସମୟରେ
ଏହିପରି ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ଚିଠି କାହା ନିକଟକୁ ପଠାଅ ।

ଭାଇ ପାଖକୁ ।

ମୁଁ ଦେଖିଛି, ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ଚିଠିଖଣ୍ଡି ପୋଷ୍ଟ ନ କରିବାଯାଏ ତମ ମନରେ
ଶାନ୍ତି ନ ଥାଏ । ମୁଁ ଅନୁମାନ କରେ ଏଥିରେ କିଛି ରହସ୍ୟ ଅଛି । ଆଜି ମୋ
ଆଗରେ ସବୁ ଖୋଲିକରି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, କିଛି ନାହିଁ ଭାଇ, ଜୀବନଟି ମୋର ଅତି ସରଳ । ସମୟ
ସମୟରେ ଘରକଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ଦୁଃଖ ହୁଏ ।

ଘରକୁ ଯାଇ ଥରେ ବୁଲି ଆସ ।

ଘରକୁ ଗଲେ ମୋର ଦୁଃଖ ବଳି ପଡ଼ିବ । ଯାହାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି
ସେ ନାହିଁ । ସେହିମାନେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ମୁଁ ଚକ୍ଷୁଶୀଳ । ମୋତେ ଦେଖିଲେ
ସେମାନେ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଗୁହାନ୍ତି, କେବଳ ଟଙ୍କା । ଏକ
ପ୍ରକାର ମୁଁ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିଛି । କେବଳ ଯଥାଶକ୍ତି ଟଙ୍କା ପଠାଇ ତାଙ୍କର ଧନ-ପିପାସା
ମେଣ୍ଟାଇବି ଏହା ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ।

ଏହିପରି ଭାଷାବଣ୍ଟ ପରି ସମୟ କଟାଇବ ?

ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ ।

ଉପାୟ ଘେନି ଆଜି ମୁଁ ତମ ନିକଟକୁ ଆସିଛି । ତମ ଭଉଣୀ ମୋତେ
ପଠାଇଛନ୍ତି ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, ବୋଧହୁଏ ଛ ସାତ ଦିନ ହେବ ଶୈଳ
ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରି ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଅଭିମାନ କରିଛି । କଣ କରିବି ଭାଇ, ସମୟର
ଅଭାବ !

ଶାଲି ଅଭିମାନ ତ ନୁହେଁ, ତମକୁ ଓଁରାଣ୍ଟ କରି ନେବାକୁ ଆଦେଶ ମିଳିଛି ।
କି ଉପାୟଟି-ଘେନି ଆସିଛ କହିଲ ନାହିଁ ତ ।

ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ କହିଲେ, ଉପାୟ ଶୁଣିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ଆଗ କହ, ଯଦି ସୁଶିକ୍ଷିତା, ସୁଦକ୍ଷ ଓ ଉପଯୁକ୍ତା ପାତ୍ରୀ ପାଅ ତୁମେ ବିବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କି ନୁହଁ ? ତୁମକୁ ବୁଝାଇ କହିବାର ଶକ୍ତି ମୋର ନାହିଁ । ତେବେ ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏତିକି ବୁଝିଛୁ ଯେ ଯୌବନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ସାଥୀ ଖୋଜନ୍ତି । ଏହି ଅପରିଚିତା ବା ଅପରିଚିତ ଜୀବନ-ସାଥୀ ପାଇବାକୁ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯାଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ । ଅବଶ୍ୟ, ସାଂସାରିକ ଅବସ୍ଥା ଅନେକ ବାଧା ପାଇ ଯୁବକ ମୁହଁରେ କହେ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଅଛି, ମନ ପ୍ରାଣ ତାର ସ୍ବାଧୀନ, କିନ୍ତୁ ସେହି ଚିନ୍ତାସ୍ଥାନତା ଭିତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଆସ କୁଳାମୟ ଭାବନା । ତାର ସ୍ବାଧୀନ ମନପ୍ରାଣ ଦିନୁଦିନ ନରସ, ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ଓ ନିର୍ଜୀବ ହୋଇଯାଏ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ କଥାର ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଡାକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରୁଣ୍ଡି ରହିଲେ । ସେ ଏହି ସହଜ ଧରଳ ସତ୍ୟଟିକୁ ପ୍ରାଣେପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି ଓ କରୁଛନ୍ତି । ବାଧା ଦେଇ ପଦେ କହିବାକୁ ସାହସ କଲେନାହିଁ ।

ତାଙ୍କୁ ନୀରବ ଦେଖି ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ପୁଣି କହିଲେ, ବିପିନ, ଯଦି ବିବାହ କରି ସଂସାର କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ ତେରକରି ଲଭ ନାହିଁ । ବୟସ ହେଲେ ବିବାହ ନ କରି ନିଜ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା ମୋ ଜାଣିବାରେ ମହାପାପ । ବୃଦ୍ଧଗୁଣ ହୋଇ ସାର୍ବଜନିକ କଟାଇବାର ପ୍ରୟାସ ଥିଲେ କଲିକତା ସହରରେ ସବୁପ୍ରକାର ପ୍ରଲୋଭନ ମଝିରେ ଏକାକୀ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ଅପେକ୍ଷା କୌପିନ ପିନ୍ଧି ହିମାଳୟରେ ଯୋଗସାଧନା କରିବା ଭଲ । ଅନେକେ ଭାବିଥାନ୍ତି ବିବାହ କଲେ ମନର ସ୍ବାଧୀନତା ଲେପ ହୁଏ, ତେଣୁ ଜାଣି ଜାଣି ଏପରି ବିଷମ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ନ ହୋଇ ମୋରିପରି ନିତ୍ୟନୂତନ ଆଶାରେ କଲିକତାର ଅପସରା ମହଲରେ ବୁଲିଲେ ବିବାହ ନ କରି ବିବାହୁତି ପରି ରହି ପାରିବ ।

ମାତ୍ର ଭାଇ, ଏ ଧାରଣା ଭଲ । ହଁ ରୂପ ପାଇବ, ତମର ପିପାସା ମେଣ୍ଟାଇବାର ସବୁପ୍ରକାର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପାଇବ, ତଥାପି ତହିଁରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଭରା । ପବିତ୍ରତା ନାହିଁ, ସରଳତା ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ସୁଖ, ପ୍ରକୃତ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହାର ହୃଦୟକୁ ଉଦ୍ଭେଜନରେ ନିଜର ହୃଦୟ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ ଦେଇ ଏକାକାର କରି ଦେବାର ଇଚ୍ଛା, ତାଠାରେ ଦେଖିବ କଅଣ ? ତାହାର ହୃଦୟରେ ହୃଦୟ ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ ହାହାକାରମୟ, କପଟତା, ଧନ ଲାଭର ଆକୁଳ ପିପାସା ।

ବିପ୍ରଚରଣ ମୁକ୍ତକ୍ଷ ପରି ସବୁ ଶୁଣି କହିଲେ, ମୋର ଯେ ସଂସାରରେ କେହି ନାହିଁ କହିଲେ ଚଲେ ।

ଏହି କେତୋଟି ଦିନ ଭିତରେ ତୁମେ ଯାହାଙ୍କୁ ଆପଣାର କରିପାରିଛ ସେମାନେ ତମର ସୁଖ ଦେଖିବନ୍ତୁ ସତରୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ । ଆଜ୍ଞା, ତମର ଆପଣା କଣ ଶୁଣେ ?

ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ବିପ୍ରଚରଣ କହଲେ, କିଛି ନାହିଁ ତେବେ,—

ତେବେ ପାତ୍ରୀ ବିଷୟରେ ତ ? ତମର ବିନା ପସଂଦରେ କେହି ତମକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ । ବିବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ମନମାଝି ବାଛ ନେବାକୁ ପାତ୍ରୀର ଅଧିକାର ରହିବ ନାହିଁ । ଆଜ୍ଞା ତମର କୌଣସି ଜାତିଗତ ଘୃଣା, ମୋ କହିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବଙ୍ଗାଳୀ, ଓଡ଼ିଆ, କାୟସ୍ଥ କି ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଜାତି ଏପରି କିଛି ନାହିଁତ ?

ରାମ ରାମ, ବିଶେଷତଃ ଏ ଯୁଗରେ ?

ମନରେ ଯଦି କିଛି ନ ଭାବ ଉପାୟଟି ଏବେ ମୁଁ ଖୋଲିକରି କହିବି । ଶୈଳ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ତାର ବୋଉଦି ବାଛ ନେଇଛୁ । ସେ ମୋତେ କହୁଥିଲା ତୁମେ ତାକୁ ସେ ଅଧିକାର ଦେଇଛ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ହସି ହସି କହଲେ, ଶୈଳର ଅଧିକାର ଉପରେ ମୁଁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ, ମାତ୍ର କଥାଟି କଅଣ ? ମୋତେ ବୁଝାଇ କହିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

ଏତେ ଅଧୀର ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁଁ ସବୁ କହିବି । ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାକରି ପଚାରିଲେ, ବିପିନ୍, ଯତ କହ କୁଂଦଲତା ବିଷୟରେ ତମ ମନର ଧାରଣା କିପରି ?

କୁଂଦଲତାଙ୍କ ନାମ ଶୁଣି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ମୁଖର ଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ସେ ଆଗରୁ ଯାହା ଅନୁମାନ କରିଥିଲେ ତାହାହିଁ ଦୃଷ୍ଟିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ଭାବର ସଂଘର୍ଷ ଚାଲିଲା । ସେ କୌଣସି ବିଷୟ ଛିରି କରି ନିର୍ଦ୍ଦୀର ଅନ୍ୟମନ୍ଦ୍ର ହୋଇ କହିଲେ, କୁଂଦଲତାଙ୍କର ଅତୀତ ସମ୍ବନ୍ଧେ ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ତମ ଘରେ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ କେତେଥର ଦେଖିବା ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି । ଥରେ ଅଧେ କଥାଭାଷା କରିଥିଲି । ଏତିକି ଦିନେଷ୍ଟିତାରେ ଜଣେ ବାଲିକାର ଆଚରଣ ଉପରେ ମତାମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମୋ ବିବେଚନାରେ ଅନ୍ୟାୟ ।

ଅନ୍ୟ କାହା ପାଖରେ ଏପରି ମତାମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅନ୍ୟାୟ କିନ୍ତୁ ମୋ ନିକଟରେ ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ କିଛି କ୍ଷତି ନାହିଁ । କୁଂଦଲତାଙ୍କର ଅତୀତ ଜୀବନ ନେଇ ଟଣାଓଟଣା ଲଗାଇବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟସୂଚନା । ତାଙ୍କ କଥାରୁ ଏତିକି ପ୍ରକାଶ ଯେ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୀର ଶିକାର ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ କାୟସ୍ଥ ଘରର କନ୍ୟା । ଦୁଃଖାବହ, ଦୈଶଦୂର୍ଘଟନାରେ ସେ ପିତା ମାତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହରାଇ ନିଜର ଜୀବନ ଘେନି କଲିକତା ଚାଲି ଆସିଥିଲେ । ଯାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଥିଲେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର ମଉଳା ପୁଅ ଭାଇ ହୁଅନ୍ତୁ । ସେ ମହାଶୟ ଇତିମଧ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧିମନ୍ତ୍ର ଜପି ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରିଛନ୍ତି ।

କୁଂଦଲତା ନିରାଶ୍ରୟା ହୋଇ ଦୁଇଦିନ କଲିକତାର ଏ ଗଳି ସେ ଗଳି ବୁଲି କଷ୍ଟ ପାଇଲେ । ଶେଷକୁ ସେ ଯେଉଁ ଦୟାମୟୀ ରମଣୀଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ ସେ

ମାଟିଆବୁ ସ୍ବର ଜଣେ ନାମଜାଦା ଦେବଦାସୀ । ପରେ ଓଝତେବେଲେ ସେ ବୁଝିପାରିଲେ
ଯେ ସେ ଜଣେ ବେଶ୍ୟାଘରେ ଅଛନ୍ତି, ପଲାଇ ଯାଇ ନିଜର ମାନ ମହତ୍ତ୍ବ ରକ୍ଷା
କରିବାକୁ ସୁବିଧା ଖୋଜି ବସିଲେ । ବେଶ୍ୟା ତାଙ୍କ ମନକଥା ବୁଝିପାରି ତାଙ୍କୁ ଆଖିଏ
ଆଖିଏ ରଖିଲା । ତତ୍ପରେ ଯାହା ହେଲା ତ ତୁମେ ସବୁ ଜାଣ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ପଚାରିଲେ ମୁଁ କିଛି ଜାଣେନାହିଁ । ସେଇଠୁ କ'ଣ ହେଲା ?

କୁମ୍ଭାଭା ବେଶ୍ୟାର ତାଡ଼ନା ସହ ନ ପାରି ଆରମ୍ଭ କଲେ ବ୍ୟବସାୟ ।

ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ମୁହଁ କଳା ପଡ଼ିଗଲା । ସତେ ସେ କି କୌଣସି ଅଲଘନାୟ
ବିପଦର ମଝିରେ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ତା ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି କିଏ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।
ସେ କିଛି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ପଚାରିଲେ, ସତ କହ ଦେବେନ୍, ସେଇଠୁ କଅଣ
ହେଲା ।

ଦେବେନ୍ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ପ୍ରାଣର ଆକୁଳତା ବୁଝିପାରି ହସି ହସି କହିଲେ,
କୁଂଢ଼ଲତା ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଦେବେନ୍ ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଦେଖି ବିପ୍ରଚରଣ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ
କହିଲେ, ଅସମ୍ଭବ ! ନିଜେ କୁଂଢ଼ଲତା ଯଦି ନିଜ ମୁହଁରେ କହନ୍ତି ମୁଁ ଏହାକୁ ସତ
ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଦେଖ କେବେ ତାଡ଼ନା ଭୟରେ
ନରକ ଯାଇପାରେ ନାହିଁ ।

ନରକର କଥା ପଡ଼ିନାହିଁ ବିପିନ୍, ପଡ଼ିଛି ବ୍ୟବସାୟର କଥା । କୁଂଢ଼ଲତା
ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କିପରି ବ୍ୟବସାୟ ଜାଣ ବିପିନ୍ ? ସେ ଏକ ଅପୂର୍ବ
ବ୍ୟବସାୟ । ଯେ ଧନଦେଇ ରୋଗ ଓ ପିପାସା କିଣିବାକୁ ଯାଏ, ତାକୁ ସେ ଦିଅନ୍ତି
ନୟନର ତପ୍ରଅଶ୍ରୁ । ଯେ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ରାତିକ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ତା
କିଣିବାକୁ ସେ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣର ଅନନ୍ତ ବ୍ୟଥା । ଯିଏ ହସି ହସି ଯାଇଥାଏ
ତାଙ୍କର ଶରୀର ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ସେ ଫେରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ତାଙ୍କ ଚରଣର ଧୂଳି
ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଲି । ଭାଇ ବିପିନ୍, ତାଙ୍କର ଏପରି ବ୍ୟବହାର ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ
ମୁହଁରୁ ଶୁଣି ଅତି ଦମ୍ଭକରି ଯାଇଥିଲି ଅନେକ ଟଙ୍କାରେ । ବାଲିକାଟିଏ ସେ,
କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି, ହସି ହସି, ତାର ମସ୍ତକ ଭେଦା ଜୀବନଚରିତ ଅତି ଆକୁଳ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା
କଲା । କିପରି ଭାବରେ କହ ପାରିବି ନାହିଁ, ଧୀରେ ଧୀରେ ମୋର ନଷ୍ଟ ମନରେ
ପରିବର୍ତ୍ତନ ଭାବ ଆସିଲା । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଲୋତକଭର ଚକ୍ଷୁରେ କୁଂଢ଼ଲତାଙ୍କର
ମୁଖକୁ ଚାହିଁଲି, ଦେଖିଲି କଅଣ ? ଲୋତକରେ ଢଳି ଢଳି ଦୁଇଟି ଜଳନ୍ତ ଚକ୍ଷୁ ।

ରହ ଦେବେନ୍ । ଐହ ଅଧିକ କଥା ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ନୁହେଁ ।

ଭାଇ, ପବିତ୍ରତାର ଆସନ ଅତି ଉଚ୍ଚରେ । ଜଣେ, ସତ୍ୟ-ରମଣୀର ଜଳନ୍ତ
ପ୍ରଭାରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର କାମୁକଙ୍କର ମଳିନ-ଅନ୍ତର ପରିଷ୍କାର ହୋଇଯାଏ । କୁଂଢ଼ଲତା
ପବିତ୍ର, କୁଂଢ଼ଲତା ଜଳନ୍ତ ଅଗଣିତ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଦେବେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥା ଶୁଣି କୁନ୍ଦଲତାକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ ।

ଆନନ୍ଦର ଡେଇ ଖେଳଗଲା ମିତ୍ର ଭବନରେ । ଦିନ ସ୍ଥିର ହେଲା । ବାହା-
ଦରର ଆସ୍ଥାଜନ ଚାଲିଲା ।

୧୭

ଶୁଭ ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ଆଦର୍ଶ ବିବାହ । ବରପାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ କରଣ
ଦରର ପୁଅ, କନ୍ୟାପାତ୍ର ବଙ୍ଗାଳୀ କାୟସ୍ଥ ଦରର ଝିଅ । ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗାଳୀ ଅନେକ
ଭଦ୍ରଲୋକ ଏ ବିବାହରେ ଯୋଗ ଦେଇ ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ଗଲେ ।
ବରକର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା କାଉନ୍ସିଲର ସଦସ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ମିଶ୍ର ।
କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ର ଜମିଦାର । ପତ୍ନୀ ପତ୍ରିକାରେ ବଡ଼ ବଡ଼
ଅକ୍ଷରରେ ଏହି ଆଦର୍ଶ ବିବାହ କଥା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଖବରକାଗଜ ମତ ଦେଲା
ଭବିଷ୍ୟତରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଓଡ଼ିଆ ଦୁଇଟି ଜାତିର ମିଳନ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଏହାହିଁ ଦୁଇ
ପ୍ରଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଏବଂ କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ନୂତନ ଜୀବନ ସୁଖ ଆନନ୍ଦରେ ଆଗେଇ
ଚାଲିଲା । ପରସ୍ପରକୁ ସୁଖୀ କରିବା ହେଲା ଉଭୟଙ୍କର ପଣ । କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ଯେ
ଗୋଟାଏ ଅତୀତ ଜୀବନ ଥିଲା ଏକଥା ଉଭୟେ ପାଶୋରି ଗଲେ ।

ଶୈଳବାଳାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ କହୁଲେ ନ ସରେ । ବିପିନ୍ ଦା ଏବଂ କୁନ୍ଦଙ୍କର
ନୂଆ ସଂସାରକୁ ସୁଖର ଓ ସୁନ୍ଦର କରିବାକୁ ସେ ସବୁବେଳେ ଚେଷ୍ଟିତ ।
ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କର ମା କୁନ୍ଦଲତାକୁ ନିଜର କନ୍ୟାପରି ମଣନ୍ତି ।

କୁନ୍ଦ ନୂଆ ସଂସାରକୁ ଆସି, ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସେବା ଯତ୍ନରେ ମନ ପ୍ରାଣ ଡାଳି
ଦେଲେ । ଅବସର ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ିବାକୁ ମନ ବଳାଇଲେ । ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ
ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଉତ୍ସାହରେ ସେ ଦିନ କେଜାଟାରେ ସବୁ ପାଠ ଅକ୍ଳେଶରେ ପଢ଼ି
ପାରିଲେ । ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଏହା ବିଚିତ୍ର ଲାଗିଲା । ସେ ସେନ୍ଦ୍ରରେ ଦିନେ କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କ
ଅଳାବୁଦ ମସ୍ତକରେ ହାତ ରଖି କହିଲେ, ତମେ ନିଶ୍ଚୟ ଆଗରୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାଣିଥିଲ ।

କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ମୁହଁ ଫିକା ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ସଂଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକୂଳ
ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ । ତତ୍ପରେ ଭୁଲ୍‌ତା ନରୁଇ ସ୍ମୃତିହୀନ କର
କହିଲେ, ପଲବେଳେ ଆଇମା ସଙ୍ଗେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ମୁଁ ପୁରୀ
ଯାଇଥିଲି । ପୁରୀରେ ଅମେ ଅନେକ ଦିନ ରହିଥିଲୁ । ସେତିକିବେଳେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଆରେ
କଥା କହିବାକୁ ଶିଖିଥିଲି ।

ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନିଲ କପରି ?

ଆମ ଘରେ ଜଣେ ପୁରାଣ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାନଭାଇ ଥିଲା । ସେ ମୋ ବୟସର । ତାକୁ ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣପରିଚୟ ପଢ଼ାଇଲାବେଳେ ମୁଁ ତା ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ସେ ସିଲଟରେ ଯେପରି ଲେଖେ ମୁଁ ଖଣ୍ଡେ ଅଜାଣ ଧରି କାନ୍ଥରେ ଅବିକଳ ସେମିତି ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ ।

କୁଂଦଲତାଙ୍କ କଥାରେ ବିପ୍ରଚରଣ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସ୍ନେହରେ ତାଙ୍କର ଗଣ୍ଡି ରୁମ୍ଭନ କଲେ । ଏତେ ସ୍ନେହ, ଏତେ ଆଦର ସତ୍ତ୍ୱେ କୁଂଦଲତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଲୋଭକାର୍ଯ୍ୟ, ହେଲା ।

ଦିନେ ଶୈଳବାଳା କୁଂଦଲତାଙ୍କୁ କଥା ପ୍ରହଙ୍ଗରେ ପଚାରିଲେ, ଆଜ୍ଞା କୁମ୍ଭ, କ୍ଷମାକର ଭଉଣୀ କହୁ କହୁ ଜିଭ ଖସିଗଲା । ଆଜ୍ଞା ବୋଉଦି .. ଗ୍ରେପ୍, ବୋଉଦି କଅଣ ? ଆଗ କୁମ୍ଭ ନା ଆଗ ବୋଉଦି ? କହୁ କୁଂଦଲତା ଅଭିମାନ କରି ଗମ୍ଭୀର ହେଲେ ।

ଶୈଳବାଳା କୁଂଦଲତାଙ୍କର ମସ୍ତକ ଦୁଇ ହାତରେ ହଲାଇ ଦେଇ କହିଲେ ଓହୋ, ... ଅଭିମାନ । ହେଲା, ସେହି କଥା ହେଲା । ଆଜ୍ଞା ସତ କହ ତ, ଘର କରିବାକୁ କଣ ତମର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ? ମୁଁ ଯେଉଁଦିନ ତମ ଘରକୁ ଆସେ ତମ ଘରର ତାଙ୍କ ଡାଙ୍କ ଦେଖି ମୋ ମନରେ ଭାରି କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଜିନିଷପତ୍ରର ଠିକ୍ ନାହିଁ, ଏଠି ଟ୍ରଙ୍କଟା ତ ସେଠି ସୁଟକେଣ୍ଟା । ବାସନଗୁଡ଼ାକ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି ହୋଇ ଏଠି ସେଠି ପଡ଼ିଛି । ରାନ୍ଧିବାରେ ଲୁଗାପଟାଗୁଡ଼ା ଅଲଗା ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, — ଛୁଃ, ଛୁଃ ।

ଲଢ଼ିତା ହୋଇ କୁଂଦଲତା ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କହିଲେ, ମୁଁ କଅଣ କରିବି ?

ଆଉ କରିବ କିଏ ଶୁଣେ ? ଘରକୁ ତ ଘରଣୀ ତମେ ।

ତମେ ଏବେ ଆସି ଘରଣୀ ହୁଅ, ମୁଁ କଅଣ ମନା କରୁଛି ?

ମଲା ନାହିଁ, ଆହା କି ସୁନ୍ଦର କଥା ! ସବୁବେଳେ ଥଟ୍ଟା । ସତରେ, ଏ ସବୁ କଅଣ ହୋଇଛି କହିଲ ? ଘର ପାଇଁଟି ହାତରେ କଲେ ମାନ୍ ଯାଏ ନାହିଁ କିଲକ ମାଡ଼େ ନାହିଁ । ନ ହେଲା ଯଦି ଗଣ୍ଡି କି ଲାଗିଯିବବୋଲି ଡରମାଡ଼ିଛି, ଚାକରବାକରକୁ ବରାଦ ଦେଲେ ସେମାନେ କରିଦେବେ । ଘରଣୀ ହୋଇ ଚାରିଆଡ଼କୁ ନିଆ ରଖିଲେ ସିନା ହୁଏ ଖାଲି ଶହେ ପାଠିଏ ଧାରିଲା ପରି ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ବସିଲେ ତ ହେବ ନାହିଁ ।

କୁଂଦଲତା ବାଁରେଇଦେବାକୁ କହିଲେ, ସେ ସବୁ ହେବ, ମୁଁ ଯେଉଁକଥା କହୁ ପଠାଇଥିଲି ସେ ବିଷୟରେ କଅଣ ଭୁଲିଲ କହ ।

ସେହି ପ୍ରସାବ ନେଇ ଉଦ୍‌ଭବିତା ଦି ପହରେ ମୋର ଆସିବାର କଥା । ସେ ନାହିଁ କଲେ । ମୁଁ ଯେତେ କହିଲି, ଫାଟିଫୁଟି ଗଲେ ବି ହେଲା ନାହିଁ ।

ଦେବେନ୍ ଦା କଣ କହିଲେ ?

ଆଉ କହୁବେ କଣ ? ନାହିଁ କଲେ । ମୁଁ କହିଲି, ମା କହିଲେ, ସେ ଜମିଦାରୀର ଆଶ୍ରୟ ଏକାଥରେ ମୂଳରୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ! ତମ ନାମ କହିବାରୁ ସେ କହିଲେ ଯଦି ବୁଲିଯିବାର କଥା ତ ବିପିନ୍ ନେଇଯାଉ ।

ସ୍ବେତ କହୁଛନ୍ତି, ଦେବେନ୍ ନେଇଯାଉ । ସ୍ବାଙ୍କର କୁଆଡ଼େ ଅଧିକ କାମ ଅଛି ।

ତମ ଦାଦା ଶେଷରେ ମଜିଲେ । ତେବେ, ସେ କହନ୍ତି ଆଗ କାଣୀ ନ ଯାଇ ପୁରା ଯାଇ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ରହି ଚାଲିଆସିବା । ସମୟର ସୁବିଧା ଦେଖି ପଛେ ଆଉ କେବେ କାଣୀ ଯିବା, ମନ୍ଦ କଣ ? ନାହିଁ ମାମୁ ଠୁଁ କଣା ମାମୁ ଭଲ । ମା ମଜିଛନ୍ତି, ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ତମର କଥା ବୁଝିବାକୁ ଆସିଛି, ଯଦି କହ ତ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ ପୁରା ଯାଇ ଫେରି ଆସିବା ।

କୁନ୍ଦଲତା ବିଚଳିତ ହୋଇ କହିଲେ, ପୁରା ଯିବାକୁ ମୋର ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ମୁଁ ପୁରା ଅନେକ ଥର ଯାଇଛି । ସତ କହୁଛି ବୋଉଦି, ପୁରାରେ ଦେଖିବାର ଜିନିଷ କିଛି ନାହିଁ ।

ତୁମେ ଅତି ସ୍ବାର୍ଥପର କୁନ୍ଦ ! ଲୋକେ କହନ୍ତି ପୁରାରେ ଦେଖିବାର ଜିନିଷ ଅନେକ ଅଛି । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ, ମନ୍ଦିର, ସମୁଦ୍ର... । ତୁମେ ଏକାଧିକବାର ଯାଇଥିବାରୁ ତମ ମନ ଛୁଡ଼ିଗଲାଣି ।

ଜାଗାଟା କିଛି ଭଲ ନୁହେଁ ।

ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଯାହାର ଦେହ ଖରାପ ଥାଏ ହାଡ଼ । ପବ୍‌ବର୍ଡିନ କରିବାକୁ ଡାକ୍ତରମାନେ ତାକୁ ପୁରା ଯିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ମୋର ଅନୁମାନ ହେଉଛି, ପିଲାଦିନେ ସିନା ତମେ କେବେ ପୁରା ଦେଖି ଥିଲ, ଆଜିକାଲି ଆଉ ମନେ ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚୟ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । କୁନ୍ଦଲତା ଶୈଳବାଳାଙ୍କ ପ୍ରସାବରେ ବାଧାଦେଇ ଅଧିକ କହିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । କାଲେ ସେ କଅଣ ଭାବିବେ । ତାଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଡାକ୍ତର ଆଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । କପରଭାବରେ ପୁରାଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବ ବାରମ୍ବାର ସେହି ଚିନ୍ତା ଆସି ମନରେ ପଶିଲା ।

ଶୈଳବାଳା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ କରି ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କୁନ୍ଦଲତା ଅନ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ସବୁଥିରେ ହୁଁ ହୁଁ କରି ପୁରାଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଉପାୟ ପାଞ୍ଜିଲେ ।

ସେଦିନ ଆଉ କୁଂଦଲତାଙ୍କ ମନ କେଉଁଠି ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ବିପ୍ରଚରଣ ଦାହାରର କାମକାର୍ଯ୍ୟ ସାରି ସଞ୍ଜକୁଡ଼େ ବସାକୁ ଫେରିଲେ, କୁଂଦଲତା ହସହସ ମୁହଁରେ ସ୍ବାମୀଙ୍କୁ ପାଗ୍ଲେଟିଆଣିଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ ହସି ହସି ତାଙ୍କର ଆରକ୍ତ ଗଣ୍ଡରେ ମୁଖ ଲଗାଇଲେ । ଲଜ୍ଜାରେ ଓ ଭୟର ଛଳନାରେ କୁଂଦଲତା ଓଡ଼ିଶାଟାଣି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଯିବାରୁ ବିପ୍ରଚରଣ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ପକେଟରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନୋଟ କାଢ଼ି କହିଲେ, ଏଇ ନଅ କୁଂଦ, ଆଜି ଏଡ଼କି । ମୋଟେ ଟ ୫୦୦ ।

କୁଂଦଲତା ନୋଟତକ ନେଇ ଆଗ୍ରହରେ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରଙ୍କରେ ଯନ୍ତ୍ରସହକାରେ ରଖିଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ ଦୂରରେ ଠିଆହୋଇ ତାଙ୍କର ସୁଂଦର ଉତ୍କଳ ମୁଖକୁ ପିପାସାକୁଳ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ । କୁଂଦଲତା ଟ୍ରଙ୍କ ବଂଦକରି ଶୁଦ୍ଧଗୋରୁକ କାନରେ ବାନ୍ଧି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସିବାରୁ ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, କୁଂଦ, ମୁଁ ବୁଝିପାରୁଛି ଯୁବକର ମନ ଚାହେଁ କଅଣ ଓ ପରାଧୀନ ଜୀବନରେ ଆନନ୍ଦ କଅଣ ।

କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି କୁଂଦଲତା ପରୁରଲ ଆଖିରେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ଦିନେ ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲି ସ୍ବାଧୀନ ହୋଇ ସଂସାରରୁ ଦୂରରେ ରହି ପରସେବା କରିବି । ଆଜି ଭାବୁଛି କଅଣ ଜାଣ ? ତମର ଏହି ସୁଂଦର ମୁହାଁଣ, ତମର ଅନାବିଳ ସରଳ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ପ୍ରେମ, ମୋର ପ୍ରାଣ ଭିତରେ କି ମନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିଛି କେଜାଣି, ଆଜି ଭାବୁଛି, ପରସେବା ଓ ଦେଶସେବା ମୋର ଗୋଟାଏ ଗୋଟି ଭବେଶ୍ୟ, ତମର ସେବାହିଁ ମୁଖ୍ୟ ।

ହସିହସି କୁଂଦଲତା କହିଲେ, ହଉ, ଆଗ ଜାମା, ଜୋତା ଓହ୍ଲାଇ ଟିକିଏ ଜଳଖିଆ କରି, ତାପରେ ରସିକତା ।

କୁଂଦଲତା ଜଳଖିଆର ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟଂଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । କିପରି ଭାବରେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ବନାରସ ଯିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବେ, କିପରି ପୁରୀଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷାପାଇବେ ସର୍ବଦା ତାଙ୍କର ସେହି ଚିନ୍ତା । ପୁରୀ ଯିବେ ଏଡ଼କି ଭାବିଲେ ତାଙ୍କ ପେଟଭିତରେ ସତେ ଯେପରି କିଏ ନଆଁ ଘୁଳା ଜାଳିଥିବ ।

ଜଳଖିଆ ସାରି ବିପ୍ରଚରଣ ଆରାମଚୌକିରେ ବସି ତାଳପତ୍ରର ପଞ୍ଜା ଧରି ବସ୍ତ୍ର ହେଉଛନ୍ତି, କୁଂଦଲତା ଗୋଟିଏ ଚୌକି ଆଗକୁ ଟାଣି ଆଣି ସେଥରେ ବସିଲେ । ସ୍ବାମୀଙ୍କର ହାତରୁ ବଚଣାଟି ଟାଣିନେଇ ଆପେ ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ର କହିଲେ, ଆଜି ଦିପହରେ ଶୈଳବାଲା ଆସିଥିଲେ ।

ଶୈଳବାଲାଙ୍କ ନାମ ଶୁଣି ବିପ୍ରଚରଣ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲବଦନରେ କହିଲେ, କିଏ, ଶୈଳ ? ଭଗବାନ୍ ତାର ମନଟିକୁ ଏପରି ନିର୍ମଳ କରି ଗଢ଼ିଛନ୍ତି, ପ୍ରକୃତରେ କୁଂଦ ତାକୁ ଦେଖିଲେ ମୋ ମନ ଭାରି ଖୁସି ହୁଏ । ସେ ଭାବେ ଫନ୍ଦାରଟାଯାକ ତାର ।

ତେନ ବାଳାଙ୍କ ପ୍ରଣାମା ଶୁଣି କୁନ୍ଦଳତା ଉର୍ଷାନୁତା ହୋଇ କହିଲେ,
ବୋଧହୁଏ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଦୁହେଁ ଆଗରୁ ଶିଖାଶିଖି ହୋଇଛ । ନୋହୁଲେ ତମ
ମୁହଁରେ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଣାମା, ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ସଂସାରରେ ଆଉ
କେହି ସେପରି ନାହିଁ, ଆଉ ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ତମର ପ୍ରଣାମା ।

ଗୁଡ଼ିଲ ପରା ! ସତ କଥା କହିବାକୁ ଲୁଚୁଛୁରା କାହିଁକି ? ତମେ ଭଲ
ନଜେ କହିଲ—

ହଉ ହେଲା । ତମ ଭଉଣୀ ଏବେ ସରଗର ଗୁନ୍ଦା ହେଉନୁ ।

ସରଗର ଗୁନ୍ଦା ଯେ ତମେ, କିନ୍ତୁ ସେ ହେଉଛୁ ସରଗର ଦେବୀ ।

ଏହି ବାକ୍ୟଟିର ଅର୍ଥ ଚିନ୍ତାକରି କୁନ୍ଦଳତା ନରବ ହେଲେ । ମନୁଷ୍ୟର
ପ୍ରକୃତି, ସବୁକଥା ସେ ନଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ଟାଣିନେଇ ନଜର ଅଭିଜ୍ଞତାନ୍ତରାଳ ଅର୍ଥ
ଘ୍ରଣା କରେ । ସରଗର ଗୁନ୍ଦା ଯେ କଲଙ୍କଚୂନ୍ୟ ନୁହେଁ ।

କୁନ୍ଦଳତା କହିଲେ, ଶୈଳ ଆସିଥିଲେ କାହିଁକି ଶୁଣିଲ ନାହିଁ ତ ?

କହିଲ କେତେବେଳେ ଯେ ମୁଁ ନ ଶୁଣିଲି ବୋଲି ମୋର ଦୋଷ ?

ସେ କହି ଯାଇଛନ୍ତି, ଦାଦାଙ୍କୁ କହିବ, ସେ ଆମକୁ ନେଇ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର
ପାରନ୍ତି ବନାରସ୍ ଯିବେ । କୌଣସି ଆପତ୍ତି ଶୁଣାଯିବ ନାହିଁ ।

ଏ ସବୁ ନିଶ୍ଚୟ ତମର ଫିସାଦି, ନୋହୁଲେ ତମର ଶିକ୍ଷା ।

ମୋର ଶିକ୍ଷା ହୋଇଥିଲେ କ୍ଷତି କଅଣ ? ଶୈଳବାଳା ମୁହଁ ଖୋଲି
ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମନର ସରାଗ ଭାଙ୍ଗିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ ।

କାମଧନ୍ଦା ଗୁଡ଼ି ଏବେ ଗଲେ, ଅନେକ କ୍ଷତି ହେବ ।

କାମଧନ୍ଦା ତ ସବୁବେଳେ ଲୁଚୁଛୁ, ଯେବେ ଗଲେ ସେହି ଏକା କ୍ଷତି, ମୋଟେ
ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚଦିନ ପାଇଁ ତ !

କିଛିଦିନ ଗୁଡ଼ି ଗଲେ ହେବ ନାହିଁ ?

ତମ ନେଇ ତମ ଭଉଣୀଙ୍କର ଟାଣ ସେତେବେଳକୁ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବ ।
ଯେତେ ଛୁଙ୍କ ଦେଲେ ପୋଡ଼ା-ତଅଣରେ କି ସୁଆଦ ରହେ ? ଶୈଳ ଦେବେନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ
ଆଗ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ସେ ମୂଳରୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ । ବୋଉଦି ଅଭିମାନ କରି
କହିଲେ, ତମେ ନ ନେଲେ ନାହିଁ, ବିପିନ୍ଦ୍ରା ସଙ୍ଗେ ଯିବ । ମୁଁ କହିଲେ ବିପିନ୍ଦ୍ରା
ମୋ କଥା ଭାଙ୍ଗି ବେ ନାହିଁ ।

ଚିନ୍ତାକରି ବିପ୍ରତରଣ କହିଲେ, ଯଦି ଯିବାର କଥା ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ
ଯିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ ହୁଅ । ଶୈଳକୁ କହିଦିଅ ମୋଟେ ଦିନ ଗୁରୁ ଦିନ ରହୁ ଫେରି
ଆସିବା ।

ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଓ ଏଡ଼େ ସମ୍ବଳରେ ଯେ ବିପ୍ରଚରଣ ମଞ୍ଚି ଯିବେ କୁଂଦଲତା ଏହା ସ୍ବପ୍ନରେ ସୁଇଚ୍ଛା ରାବି ନ ଥିଲେ । ଯାହାହେଉ, ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଜବାବ ପାଇ ତାଙ୍କ ମନ ଶାନ୍ତ ହେଲା । ପରଦିନ ସେ ଯାଇ ଶୈଳବାଳା ଓ ମାଙ୍କୁ ଏହି ସୁସମ୍ବାଦ ଜଣାଇ ଦେଲେ । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ କରି ଅନୁମତି ଦେଲେ । କାରଣ ଏତେ ନେତୃତ୍ବ ନେଇ ସୁଖ ଯାତ୍ରାରୁ ସେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଲେ ।

ଠିକ୍ ହେଲା — ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ମା, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କୁଂଦଲତା ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କାଶୀ ଯିବେ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ଚାକର ଯିବ । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ କୋଠା କାଶୀରେ ଅଛି । ଏମାନେ ଯାଇ ସେହିଠାରେ ରହିବେ । ଯାହା ପୁରୁଷ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁଙ୍କଠାରୁ କୋଠାର ଚାକର ଥାଣି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ଦେବେ ।

ଯଥାସମୟରେ କାଶୀ ଯିବାର ଆୟୋଜନ ହେଲା । ଆନନ୍ଦୋତ୍ସାହରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଭରପୁର । ନୂଆ ଜାଗା ଦେଖିବେ, କାଶୀ ବିଶ୍ବନାଥ ଦର୍ଶନ କରି ମନୁଷ୍ୟଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ କରିବେ, ଏଥିରେ ଆନନ୍ଦ ନ ହେବ କାହାର ? ମନୁଷ୍ୟ ଭାବେ ଯାହା, ସବୁବେଳେ କଥା କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହା ପରିଣତ ହୋଇପାରେ ? କହନ୍ତି, ଦଇବ ଦତ୍ତ ମଣିଷ ଗାଈ, ଯେଣିକି ଟାଣଇ ତେଣିକି ଯାଇ ।

ଯେଉଁଦିନ ଯିବା ପାଇଁ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ତାର ପୁରାଦିନ ମିତ୍ର ଭବନରେ ଗୋଟିଏ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଦୁର୍ବଟଣା ଘଟିଗଲା । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କର ମା ଦ୍ବିତଲରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଓହ୍ଲାଇ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଡାକିଗଲା । ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଲେ । ଆସାତ ସାଧାରଣ ନୁହେଁ, ତଥାପି ବୁଢ଼ୀ ମଣିଷ ଆସାତ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଡକ୍ଟର ଅବସ୍ଥା ପରୀକ୍ଷା କରି କାଶୀ ଯିବାକୁ ବାରଣ କଲେ ।

ଶାଶୁ ଯିବେ ନାହିଁ ଶୁଣି ଶୈଳବାଳା ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଇ ରହିଲେ । କୁଂଦଲତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ବାଧା ହୋଇ ଯିବାକୁ ବାରଣ କଲେ ।

ବୃଦ୍ଧା କୁଂଦଲତାଙ୍କ ମନକଥା ବୁଝିପାରି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ କହିଲେ, ବିପିନ୍, ତୁ କୁଂଦକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆଗରୁ କାଶୀ ଚାଲିଯା, ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ପରେ ମୋ ଦେହ ଭଲ ହୋଇଗଲେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ନେଇଯିବ ।

ଅନୁମତି ପାଇ ବିପ୍ରଚରଣ ବିନା ଆପତ୍ତିରେ କୁଂଦଲତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ କାଶୀ ଗଲେ ।

ସେହି ପ୍ରସାଦ ନେଇ ଉଡୁଉଦିଆ ଦି ପହରେ ମୋର ଆସିବାର କଥା । ସେ ନାହିଁ କଲେ । ମୁଁ ଯେତେ କହିଲି, ଫାଟିଫୁଟି ଗଲେ ବି ହେଲା ନାହିଁ ।

ଦେବେନ୍ ଦା କଣ କହିଲେ ?

ଆଉ କହିବେ କଣ ? ନାହିଁ କଲେ । ମୁଁ କହିଲି, ମା କହିଲେ, ସେ ଜମିଦାରୀର ଆଗଧର ଏକାଥରେ ମୂଲ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଲେ ! ତମ ନାମ କହିବାରୁ ସେ କହିଲେ ଯଦି ବୁଲିଯିବାର କଥା ତ ବିପିନ୍ ନେଇଯାଉ ।

ସ୍ବେତ କହୁଛନ୍ତି, ଦେବେନ୍ ନେଇଯାଉ । ସ୍ବାଙ୍କର କୁଆଡ଼େ ଅଧିକ କାମ ଅଛି ।

ତମ ଦାଦା ଶେଷରେ ମଜିଲେ । ତେବେ, ସେ କହନ୍ତି ଆଗ କାଶୀ ନ ଯାଇ ପୁରୀ ଯାଇ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ରହି ଚାଲିଆସିବା । ସମୟର ପ୍ରକାଶ ଦେଖି ପଛେ ଆଉ କେବେ କାଶୀ ଯିବା, ମନ୍ଦ କଣ ? ନାହିଁ ମାମୁ ଠୁଁ କଣ ମାମୁ ଭଲ । ମା ମଜିଛନ୍ତି, ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ତମର କଥା ବୁଝିବାକୁ ଆସିଛି, ଯଦି କହ ତ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ ପୁରୀ ଯାଇ ଫେରି ଆସିବା ।

କୁନ୍ଦଲତା ବିଚଳିତ ହୋଇ କହିଲେ, ପୁରୀ ଯିବାକୁ ମୋର ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ମୁଁ ପୁରୀ ଅନେକ ଥର ଯାଇଛି । ସତ କହୁଛି ବୋଉଦି, ପୁରୀରେ ଦେଖିବାର ଜିନିଷ କିଛି ନାହିଁ ।

ତୁମେ ଅତି ସ୍ବାର୍ଥପର କୁନ୍ଦ ! ଲୋକେ କହନ୍ତି ପୁରୀରେ ଦେଖିବାର ଜିନିଷ ଅନେକ ଅଛି । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ, ମନ୍ଦିର, ସମୁଦ୍ର... । ତୁମେ ଏକାଧିକବାର ଯାଇଥିବାରୁ ତମ ମନ ଗୁଡ଼ିଗଲଣି ।

ଜାଗାଟା କିଛି ଭଲ ନୁହେଁ ।

ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଯ.ହାର ଦେହ ଖରାପ ଥାଏ ହାଡ଼ । ପବିତ୍ରନ କରିବାକୁ ତାକୁରମାନେ ତାକୁ ପୁରୀ ଯିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ମୋର ଅନୁମାନ ହେଉଛି, ପିଲାଦିନେ ସିନା ତମେ କେବେ ପୁରୀ ଦେଖି ଥିଲ, ଆଜିକାଲି ଆଉ ମନେ ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚୟ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । କୁନ୍ଦଲତା ଟୋଳବାଲାଙ୍କ ପ୍ରସାଦରେ ବାଧାଦେଇ ଅଧିକ କହିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । କାଲେ ସେ କଅଣ ଭାବିବେ । ତାଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଡାକ୍ତର ଆଂଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । କପରଭାବରେ ପୁରୀଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ ବାରମ୍ବାର ସେହି ଚିନ୍ତା ଆସି ମନରେ ପଶିଲା ।

ଟୋଳବାଲା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ କରି ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କୁନ୍ଦଲତା ଅନ୍ୟମନସ୍କା ହୋଇ ସବୁଥିରେ ହୁଁ ହୁଁ କରି ପୁରୀଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କଲେ ।

ସେଦିନ ଆଉ କୁଂଦଲତାଙ୍କ ମନ କେଉଁଠି ଲୁଗିଲା ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ବିପ୍ରଚରଣ ଦାହାରର କାମକାର୍ଯ୍ୟ ସାରି ସଞ୍ଜକୁଡ଼େ ବସାକୁ ଫେରିଲେ, କୁଂଦଲତା ହସହସ ମୁହଁରେ ସ୍ବାମୀଙ୍କୁ ପାଗ୍ଲେଟିଥିଣିଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ ହସି ହସି ତାଙ୍କର ଆରକ୍ତ ଗଣ୍ଡରେ ମୁଖ ଲଗାଇଲେ । ଲଜ୍ଜାରେ ଓ ଭୟର ଛଳନାରେ କୁଂଦଲତା ଓଡ଼ିଶାଟାଣି ପଛକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଯିବାରୁ ବିପ୍ରଚରଣ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ପକେଟରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନୋଟ କାଢି କହିଲେ, ଏଇ ନଅ କୁଂଦ, ଆଜି ଏତିକି । ମୋଟେ ଟ ୫୪୦୯ ।

କୁଂଦଲତା ନୋଟକ ନେଇ ଆଗ୍ରହରେ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରଫରେ ଯନ୍ତ୍ରସହକାରେ ରଖିଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ ଦୂରରେ ଠିଆହୋଇ ତାଙ୍କର ସୁଂଦର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୁଖକୁ ପିପାସା-କୁଳ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ । କୁଂଦଲତା ଟ୍ରଙ୍କ ବଂଦକରି ଚାରିଗୋଟି କାନରେ ବାନ୍ଧି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସିବାରୁ ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, କୁଂଦ, ମୁଁ ବୁଝିପାରୁଛି ଧୃବକର ମନ ଚାହେଁ କଅଣ ଓ ପରାଧୀନ ଜୀବନରେ ଆନନ୍ଦ କଅଣ ।

କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି କୁଂଦଲତା ପଚାରିଲା ଆଖିରେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ଦିନେ ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲି ସ୍ବାଧୀନ ହୋଇ ସଂସାରରୁ ଦୂରରେ ରହି ପରସେବା କରିବି । ଆଜି ଭାବୁଛି କଅଣ ଜାଣ ? ତମର ଏହି ସୁଂଦର ମୁହାଁଣ, ତମର ଅନାବିଳ ସରଳ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ପ୍ରେମ, ମୋର ପ୍ରାଣ ଭିତରେ କି ମନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିଛି କେଜାଣି, ଆଜି ଭାବୁଛି, ପରସେବା ଓ ଦେଶସେବା ମୋର ଗୋଟାଏ ଗୌଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ତମର ସେବାହିଁ ମୁଖ୍ୟ ।

ହସିହସି କୁଂଦଲତା କହିଲେ, ହଉ, ଆଗ ଜାମା, ଜୋତା ଓହ୍ଲାଇ ଟିକିଏ ଜଳଖିଆ କର, ତାପରେ ରସିକତା ।

କୁଂଦଲତା ଜଳଖିଆର ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟରକୁ ଚାଲିଗଲେ । କପରି ଭାବରେ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ବନାରସ ଯିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବେ, କପରି ପୁରୀଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷାପାତ୍ରବେ ସର୍ବଦା ତାଙ୍କର ସେହି ଚିନ୍ତା । ପୁରୀ ଯିବେ ଏତିକି ଭାବିଲେ ତାଙ୍କ ପେଟଭିତରେ ସତେ ଯେପରି କିଏ ନଆଁ ହୁଳା ଜାଳିଥିବ ।

ଜଳଖିଆ ସାରି ବିପ୍ରଚରଣ ଆରାମଚୌକିରେ ବସି ତାଳପତ୍ରର ପଞ୍ଜା ଧରି ବସ୍ତ୍ର ହେଉଛନ୍ତି, କୁଂଦଲତା ଗୋଟିଏ ଚୌକି ଅଗକୁ ଟାଣି ଆଣି ସେଥିରେ ବସିଲେ । ସ୍ବାମୀଙ୍କର ହାତରୁ ବିଚଣାଟି ଟାଣିନେଇ ଆପେ ବସ୍ତୁ ବସ୍ତୁ କହିଲେ, ଆଜି ଦିପହରେ ଶୈଳବାଲା ଆସିଥିଲେ ।

ଶୈଳବାଲାଙ୍କ ନାମ ଶୁଣି ବିପ୍ରଚରଣ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲବଦନରେ କହିଲେ, କିଏ, ଶୈଳ ? ଭଗବାନ୍ ତାର ମନଟିକୁ ଏପରି ନିର୍ମଳ କରି ଗଢିଛନ୍ତି, ପ୍ରକୃତରେ କୁଂଦ ତାକୁ ଦେଖିଲେ ମୋ ମନ ଭାରି ଶୁଣି ହୁଏ । ସେ ଭାବେ ଫସାରଟାଯାକ ତାର ।

ତେଜ ବାଳାଙ୍କ ପ୍ରଣାମ ଶୁଣି କୁନ୍ଦଲତା ଉର୍ଦ୍ଧାନୁତା ହୋଇ କହିଲେ,
ବୋଧହୁଏ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଦୁହେଁ ଆଗରୁ ଶିଖାଶିଖି ହୋଇଛ । ନୋହୁଲେ ତମ
ମୁହଁରେ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଣାମ, ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଛଡ଼ି ସଂସାରରେ ଆଉ
କେହି ସେପରି ନାହିଁ, ଆଉ ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ତମର ପ୍ରଣାମ ।

ଗୁଣିଲ ପର ! ସତ କଥା କହିବାକୁ ଲୁଗୁଗୁରୁ କାହିଁକି ? ତମେ ଭଲ
ନିଜେ କହିଲ—

ହଉ ହେଲା । ତମ ଭଉଣୀ ଏବେ ସରଗର ଗୁନ୍ଦ ହେଉଛି ।

ସରଗର ଗୁନ୍ଦ ଯେ ତମେ, କିନ୍ତୁ ସେ ହେଉଛି ସରଗର ଡେବା ।

ଏହି ବାକ୍ୟଟିର ଅର୍ଥ ଚିନ୍ତାକରି କୁନ୍ଦଲତା ନରବ ହେଲେ । ମନୁଷ୍ୟର
ପ୍ରକୃତି, ସବୁକଥା ସେ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ଟାଣିନେଇ ନିଜର ଅଭିଜ୍ଞତାମୟୀ ଅର୍ଥ
ହୁଣ୍ଟି କରେ । ସରଗର ଗୁନ୍ଦ ଯେ କଲଙ୍କଗୁନ୍ୟ ନୁହେଁ ।

କୁନ୍ଦଲତା କହିଲେ, ଶୈଳ ଆସିଥିଲେ କାହିଁକି ଶୁଣିଲ ନାହିଁ ତ ?

କହିଲ କେତେବେଳେ ଯେ ମୁଁ ନ ଶୁଣିଲି ବୋଲି ମୋର ଦୋଷ ?

ସେ କହି ଯାଇଛନ୍ତି, ଦାଦାଙ୍କୁ କହିବ, ସେ ଆମକୁ ନେଇ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର
ପାରନ୍ତି ବନାରସ୍ ଯିବେ । କୌଣସି ଆପତ୍ତି ଶୁଣାଯିବ ନାହିଁ ।

ଏ ସବୁ ନିଶ୍ଚୟ ତମର ଫିସାଦି, ନୋହୁଲେ ତମର ଶିକ୍ଷା ।

ମୋର ଶିକ୍ଷା ହୋଇଥିଲେ କ୍ଷତି କଅଣ ? ଶୈଳବାଳା ମୁହଁ ଖୋଲି
ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମନର ସରଗ ଭାଙ୍ଗି ବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ ।

କାମଧନ୍ୟା ଗୁଡ଼ି ଏବେ ଗଲେ, ଅନେକ କ୍ଷତି ହେବ ।

କାମଧନ୍ୟା ତ ସବୁବେଳେ ଲାଗିଛି, ଯେବେ ଗଲେ ସେହି ଏକା କ୍ଷତି, ମୋଟେ
ଗୁଣି ପାଞ୍ଚଦିନ ପାଇଁ ତ !

କିଛିଦିନ ଗୁଡ଼ି ଗଲେ ହେବ ନାହିଁ ?

ତମ ନେଇ ତମ ଭଉଣୀଙ୍କର ଟାଣ ସେତେବେଳକୁ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବ ।
ଯେତେ ଛୁଙ୍କ ଦେଲେ ପୋଡ଼ା-ଦିଅଣରେ କି ସୁଆଦ ରହେ ? ଶୈଳ ଦେବେନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ
ଆଗ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ସେ ମୂଳରୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ । ବୋଉଦି ଅଭିମାନ କରି
କହିଲେ, ତମେ ନ ନେଲେ ନାହିଁ, ବିପିନ୍ଦ୍ରା ସଙ୍ଗେ ଯିବ । ମୁଁ କହିଲେ ବିପିନ୍ଦ୍ରା
ମୋ କଥା ଭାଙ୍ଗି ବେ ନାହିଁ ।

ଚିନ୍ତାକରି ବିପ୍ରବରଣ କହିଲେ, ଯଦି ଯିବାର କଥା ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ
ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ । ଶୈଳକୁ କହିଦିଅ ମୋଟେ ଦିନ ଗୁଣି ଦିନ ରହି ଫେରି
ଆସିବା ।

ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଓ ଏଡ଼େ ସହଜରେ ସେ ବିପ୍ରଚରଣ ମଙ୍ଗି ଯିବେ କୁଂଦଲତା ଏହା ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଦ୍ଧ ନ ଥିଲେ । ଯାହାହେଉ, ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଜବାବ ପାଇ ତାଙ୍କ ମନ ଶାନ୍ତ ହେଲା । ପରଦିନ ସେ ଯାଇ ଶୈଳବାଳା ଓ ମାଙ୍କୁ ଏହି ସୁସମ୍ବାଦ ଜଣାଇ ଦେଲେ । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ କରି ଅନୁମତି ଦେଲେ । କାରଣ ଏତେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ପୁରୀ ଯାତ୍ରାରୁ ସେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଲେ ।

ଠିକ୍ ହେଲା — ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ମା, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କୁଂଦଲତା ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କାଶୀ ଯିବେ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ଚାକର ଯିବ । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ କୋଠା କାଶୀରେ ଅଛି । ଏମାନେ ଯାଇ ସେହିଠାରେ ରହିବେ । ଯାହା ପୁରୁଷ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁଙ୍କଠାରୁ କୋଠାର ଚାକର ଆଣି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ଦେବେ ।

ଯଥାସମ୍ଭବ କାଶୀ ଯିବାର ଆୟୋଜନ ହେଲା । ଆନନ୍ଦୋତ୍ସାହରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଭରପୁର । ନୂଆ ଜାଗା ଦେଖିବେ, କାଶୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦର୍ଶନ କରି ମନୁଷ୍ୟଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ କରିବେ, ଏଥିରେ ଆନନ୍ଦ ନ ହେବ କାହାର ? ମନୁଷ୍ୟ ଭାବେ ଯାହା, ସବୁବେଳେ କଥା କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହା ପରିଣତ ହୋଇପାରେ ? କହନ୍ତି, ଦଇବ ଦତ୍ତ ମଣିଷ ଗାଇ, ଯେଣିକି ଟାଣଇ ତେଣିକି ଯାଇ ।

ଯେଉଁଦିନ ଯିବା ପାଇଁ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ତାର ପୁରୁଷଦିନ ମିତ୍ର ଭବନରେ ଗୋଟିଏ ଆକସ୍ମିକ ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଗଲା । ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କର ମା ଦ୍ୱିତଲରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଓହ୍ଲାଇ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଖସିଗଲା । ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଲେ । ଆଘାତ ସାଧାରଣ ନୁହେଁ, ତଥାପି ବୁଢ଼ୀ ମଣିଷ ଆଘାତ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ପରାୟଣ କରି କାଶୀ ଯିବାକୁ ବାରେଣ କଲେ ।

ଶାଶୁ ଯିବେ ନାହିଁ ଶୁଣି ଶୈଳବାଳା ପଛଦୁଆ ଦେଇ ରହିଲେ । କୁଂଦଲତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ବାଧା ହୋଇ ଯିବାକୁ ବାରେଣ କଲେ ।

ବୃଦ୍ଧା କୁଂଦଲତାଙ୍କ ମନକଥା ବୁଝିପାରି ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ କହିଲେ, ବିପ୍ରଚରଣ, ତୁ କୁଂଦକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆଗରୁ କାଶୀ ଚାଲିଯା, ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ପରେ ମୋ ଦେହ ଭଲ ହୋଇଗଲେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ନେଇଯିବ ।

ଅନୁମତି ପାଇ ବିପ୍ରଚରଣ ବିନା ଆପତ୍ତିରେ କୁଂଦଲତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ କାଶୀ ଗଲେ ।

୧୮

ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଭିଡ଼ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତଥାପି, ନାନା ଦେଶରୁ ନାନା ଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚା ହୋଇ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ନାନ କରୁଥିଲେ । ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ନ୍ୟାୟ ବିଷୟରେ ଗଳ୍ପକରି ସ୍ଥାନଟିକୁ ମୁଣ୍ଡରିତ କରୁଥିଲେ । କେହି ବା ପବିତ୍ରତୋୟା ମା ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କର ଶୀତଳ ପ୍ରବାହକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି, ଅନ୍ୟ କେହି କାଶୀ ବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କର ମହୁମା ଗାନକରି, କେହି ସହରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗଙ୍ଗାର ପରପାରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ଦେଖି ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଆଶୁଥିଲେ ।

ନଦୀକୂଳରେ କେତେଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ହାତରେ ସୌଖୀନ୍ୟ ବାଡ଼ି ଧରି ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଅଗୁଳ ଶୋଭା ଦର୍ଶନ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । କେତେ ଜଣ ପଣ୍ଡା ଲେଲୁପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଅନାଦି ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଗଙ୍ଗା କୂଳରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀବେଶୀ ଭିକ୍ଷୁକ ପଦ୍ମାସନପାରି ଚକ୍ଷୁ ବୁଜି ବସିଛନ୍ତି । ସମ୍ମୁଖରେ ଗେରୁଆ ବସ୍ତ୍ର ପର ହୋଇଛି । ବସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଇତିସୂତା ହୋଇ ଅଧିକ ପଇସା ପଡ଼ିଛି । କମଣ୍ଡଳୁ ଓ ଅଶା ବାଡ଼ି ନିକଟରେ ଥିବା । ଆଉ କେତେ ଜାତିର ଭିକ୍ଷୁକ ନାନାପ୍ରକାର ଅବୋଧ ଶବ୍ଦକରି ଓ ବେଶଭୂଷା ବିଭିନ୍ନପ୍ରକାରେ ପିନ୍ଧି ଦର୍ଶକ ଦାନ୍ତା-ମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଦୟା ସ୍ୱରୂପ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । କେହି ଅଧିକ ପଇସା ଦେଲେ ଦେଇଛନ୍ତି, ନୋହିଲେ ନାହିଁ ।

ଗାଧୁଆ ଘାଟ ନିକଟରେ ଛୋଟ ବରଗଛଟିଏ । ସମ୍ମୁଖରେ ରାଜପଥ । ରାଜପଥର କରେ କରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରସାଦ । ନଦୀକୂଳ ସଙ୍ଗେ ସମାନ୍ତରାଳ ହୋଇ ଦଣ୍ଡାଦ୍ୱୟମୟ । ସେହି ସମାନ୍ତରାଳ ପ୍ରସାଦ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ବରଗଛ ମୂଳରେ ଉପବିଷ୍ଟ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ପଦ୍ମାସନ ପକାଇ ବସିଛନ୍ତି । ଚକ୍ଷୁବନ୍ଦ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ସମ୍ମୁଖରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଶେଷ ଗେରୁଆଲୁଗା ଚାରିଚେତ କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ଝୁଲୁମୁଣ୍ଡିରୁ କାଢ଼ି ସେ ମଧ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପଇସା ଓ ଅଧିକ ବସ୍ତ୍ର ଉପରେ ବିସ୍ଥି ଦେଇଛନ୍ତି । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, କିନ୍ତୁ କମଣ୍ଡଳୁ କିମ୍ବା ଅଶାବାଡ଼ି ପାଖରେ ନାହିଁ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି ଚାରିଆଡ଼େ ବିସ୍ଥିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲିଲେ । ମୁହଁ ଝୁଲାଇ ଥରେ ଗାଧୁଆ ଘାଟକୁ ଚାହିଁ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛୁଡ଼ିଲେ । ଚକ୍ଷୁକୋଣ ଦେଇ ଦୃଢ଼ ଧାର ଲୋଭକ ଗଢ଼ି ଆସିଲା । ସେ ଅର୍ଥହୀନ ଚକ୍ଷୁରେ ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଝଲୁସିତ ଜଳପ୍ରବାହକୁ ଚାହିଁ ଡଳାକଲେ, ତଥାପି ଏ ଜୀବନ ଉପରୁ ମମତା କମିଲା ନାହିଁ । ଆଉ ଏ ହଟହଟା ଜୀବନରେ କି ଆଶା, କି ଆନନ୍ଦ ବା ଅଛି ? କେତେ ଦିନ ଅହୃଦ୍ଯୋପନ କରି ରହିଥିବ ? ଭଗବାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନରହନ୍ତାର ପରିମାଣ କାହିଁ ?

ଜାଣିକରି ହେଉ ବା ଅଜାଣତରେ ହେଉ ଶିଖିକ ଉତ୍ତେଜନାର ପ୍ରବଳ ଦାଉରେ ପଡ଼ି ଜଣେ ନାୟର ସମସ୍ତ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ନରହତ୍ୟା କରି ମହାପାପର ଭାଗୀ ହେଲି ସିନା !

ବହୁଦିନ ପରେ ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ! ଅଙ୍ଗରେ ଯୌବନର ପୂର୍ବ ଲବଣ୍ୟ ନାହିଁ । ଅଙ୍ଗ ଶୀର୍ଷି । ଶିର ଓ ଅସ୍ଥି ଗଣି ହେଉଛି । କୋଟରଗତ ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରଭାସ୍ତନ । ନିସ୍ତେଜ ଦେହରେ ଚକ୍ର ନାହିଁ । ମନରେ ସ୍ମୃତି ନାହିଁ । ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁ ଦିୱିତ ସବୁବେଳେ ସଜ୍ଜହାନ, ସତେ ଯେପରି କାନ୍ଦାର ଅନେଷଣ କରୁଛି ।

କେତେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହ ଦେଶ ବିଦେଶ ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ପଳାତକ ସାଧୁ ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ବେଶରେ ବାରାଣସୀ ସହରରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପାପ ଖଣ୍ଡନ କରିବାକୁ ସେ ଆଜି ଅନ୍ତରୀକ୍ଷୀ ବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ । ଦିନେ ଯେଉଁ ଭିକ୍ଷୁକ ସମାଜକୁ ଦେଶର ଅନ୍ଧଧୂସକାଶ ବୋଲି ଦୃଶ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ କର୍ମକରି ଉଦର ପୋଷିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଥିଲେ, ଆଜି ସେ ସେହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । କେତେ ଦ୍ୱାରରୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଉପଦେଶ ଶୁଣି ସେ ଫେରିଛନ୍ତି । କେତେ ଥର ବୃଥା ଭୟକରି ସମାଜ ଓ ଗ୍ରାମ ତ୍ୟାଗକରି ନିଘଞ୍ଚ ବନ ମଧ୍ୟରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ସହାୟତା ଲୋଡ଼ିଛନ୍ତି । ଯଦି ଗଲେ ସେହି ଏକ ଦଶା, ଏକ ଭୟ, ଜୀବନର ଭୟ । ଗ୍ରାମ ଓ ସହରରେ ପୋଲିସ୍ । ବନମଧ୍ୟରେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ।

ଜୀବନ ରକ୍ଷାର ଶେଷ ଉପାୟ ହେଲା ସନ୍ଧ୍ୟାସବ୍ରତ ଓ ଭିକ୍ଷା । ଲୋକେ ମୁକ୍ତି ଆଶାରେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଭଗବତ୍ ଚିନ୍ତାରେ ସମୟ କଟାନ୍ତି । ସାଧୁଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁଳ ସମୟ କଟେ ଅଜ୍ଞାତ ଚିନ୍ତାରେ । ସେ ନିଜେ ସନ୍ଧ୍ୟାସ ବ୍ରତକୁ ଦୃଶ୍ୟ କରି କହୁଥିଲେ, କର୍ମହୀନ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । କର୍ମରେହିଁ ଭଗବାନ୍ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ମୁକ୍ତି ହୁଏ ସତ୍‌କର୍ମ କଲେ । ଯେଉଁମାନେ କର୍ମବିରହେ ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟାସ-ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି ଓ ପରୋକ୍ଷଭାବରେ ପରର ପରିଶ୍ରମ ଲବ୍ଧ ଧନ ଖାଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାନ୍ତି ସେହିମାନେ ନରକ ପଥର ଯାତ୍ରୀ ।

ଆଜି ସାଧୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ନରକ ପଥର ଯାତ୍ରୀ ହେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ନୁହନ୍ତି । ଘଟଣାଚକ୍ରର ଆବର୍ତ୍ତନରେ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ କି ଆଶାତାପ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ! ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହୋଇ ସାଧୁ ସଂସାର-ଚକ୍ରକୁ ମନରୁ ନିର୍ବାସିତ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଅଳସ ହୋଇ ବସି ରହୁଲେ ନାନାକଥା ଆସି ମନରେ ପଡ଼େ । ପିତା, ମାତା ଓ ସ୍ୱର ମନେ ପଡ଼ିଲେ ଚକ୍ଷୁ ଆର୍ଦ୍ର ହୁଏ । ଇଚ୍ଛାହୁଏ, ଥରେ ଯାଇ ଗୁପ୍ତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ଆସିବେ । ମାତାଙ୍କର ଝରଣା କୁଇଁ ଶପଥକରି କହୁ ଆସିବେ, ସାଧୁଚରଣ ନରହତ୍ୟା, ହଁ, କିନ୍ତୁ ତା ନାମରେ ଯେଉଁ କଳଙ୍କ ଲଗାଇ ସମାଜ ସମ୍ମାନପତ୍ର

ମୁଖରେ ରଟନା କରିଛି, ତାର ଅନ୍ତରଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ସାଧୁଙ୍କର ନୈତିକ ବଳ ଯଦି ଏଡ଼େ ନିମ୍ନକୁ ଗତିକରିଥାନ୍ତା, ସେ ଜଗନ୍ନାଥର ସହାୟକ ନ ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥର ଜୀବନ ନେଇଥାନ୍ତା କାହିଁକି ?

ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ଶୁଣିଲେ ପିତା ମାତାଙ୍କର ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସନ୍ତା । ସାଧୁ ଧରାପଡ଼ିଯିବା ଉତ୍ସରେ ଏତେବଡ଼ ସାହସ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼େ । ସେ ଭାବନ୍ତି ବିପ୍ରଦାଦି ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ଯାଇ ଜେଲ ଯାଇଥିବେ, ଜେଲରେ ଉପାସ କରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିବେ । ନରହତ୍ୟା କରି ଫାଶୀ ପାଇବା ଓ ଦେଶ ପାଇଁ ଅନଗନରେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶ ପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ ।

କୋକିଳଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ସାଧୁଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଥରି ଉଠେ । ନିଜର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଭ୍ରୂସେଷ ନ କରି ସେ ତାଙ୍କର କଥା ଭାବି ବସନ୍ତି । ଆହା, ସେ କଅଣ କରୁଥିବେ ? ସେ କଣ ପ୍ରକୃତରେ କୁଳଟା, କୁଳଟା ନ ହୋଇଥିଲେ ଜାଣି ଜାଣି ସ୍ଵର୍ମୀଙ୍କୁ ବିଷ ଦେଇଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ମାଉସୀ ପୁରୁଷ ସମ୍ପର୍କ ଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ପରପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ନିଷ୍ଠୁର କୋକିଳ ଦେଇ ଉତ୍ତେଜନାର ଦାଉରେ ଆଜି ବେଶ୍ୟାବୁଝି ଖୋଲି ବସିଥିବେ ।

ଉତ୍ତେଜନାର ଦାଉ ଯଦି ହୋଇଥାନ୍ତା, ଜଗନ୍ନାଥର ପାଦତଳେ ପଡ଼ି ସେ ମାନ ଭିକାରି ନ ଥାନ୍ତେ ? ନ, କୋକିଳ ଦେଇ କୁଳଟା ନୁହନ୍ତି । ସେ ଜାଣି ଜାଣି ସ୍ଵର୍ମୀ ହତ୍ୟା କରି ନାହାନ୍ତି । ବରଂ, ରସାନନ୍ଦଙ୍କୁ ସାଧୁଚରଣ ହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ସେ ରସାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ମୀ ବୋଲି ସ୍ଵୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ, କାରଣ ସେ ବୁଦ୍ଧ, ରୁଗ୍ଧ । ଏଥି ପାଇଁ ଦାସୀ ସମାଜ, ଦାସୀ ରସାନନ୍ଦ ବାବୁ । କୋକିଳ ଦାସୀ ନୁହନ୍ତି । କୋକିଳ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ସେ କୁଳଟା ନୁହନ୍ତି, ସେ ସଖା ।

ସଖା ?

ତେବେ ମୋ ସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ କଅଣ ? ମୋ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ କାହିଁକି ? ସେଦିନ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସ୍ଵର୍ମୀ ! କାହିଁକି ? ସେ ମୋତେ ଭଲପାଆନ୍ତି, ମୋ ବିନା ତାଙ୍କର ଜୀବନ ବ୍ୟର୍ଥ ! ଜଗନ୍ନାଥକୁ ବିବାହ କରିବେ ବୋଲି ସେ ସ୍ଵୀକୃତ ହୋଇଥିଲେ । ସବୁ ମିଥ୍ୟା, ସବୁ ଛଳନା ? କୋକିଳ, କୋକିଳ, ନରାଧମ ପାହାଣ୍ଡ ମୁଁ, କ୍ଷମାକର । ଅଧବାଟରେ ତମକୁ ନିଃସହାୟ କରି ଛାଡ଼ି ଥିବି । ମୁଁ ମୂର୍ଖ । ତମର ନିର୍ମଳ ପ୍ରେମାସାଦନ କରିବା ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ନାହିଁ । ତମର ଉପଦେଶ ମାନ ଦେଶତ୍ୟାଗୀ ହୋଇଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । କହିଥିଲ ପରା, ଯେତେଦିନ ବଞ୍ଚିବା, ଜୀବନକୁ ସୁଖରେ କାଟିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରିବା କାହିଁକି ?

ସତ କଥା । ତମକୁ ହୃଦୟରେ ଧରି ଦୁଇଦିନ ଆନନ୍ଦରେ କଟାଇ ଫାଣି ଖୁଣ୍ଟରେ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଝୁଲିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା ! ଏପରି ଜ୍ୱଳାମୟ ଜୀବନ ସହସ୍ର ବର୍ଷ କଟାଇରେ ଲଭ ନାହିଁ । ସମାଜକୁ ଡରିଲି, ଲୋକ ଲଜ୍ଜାକୁ ଡରିଲି, ଫଳ ତ ଏଇଆ ହେଲା । ସମାଜ ବା ବାକି ରହିଛି କଅଣ ? ପ୍ରକୃତ କଥାଟି ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରି ସମାଜ ନିନ୍ଦା ରଚନା କରିବାକୁ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଇ ନାହିଁ ।

ତର କାହିଁକି କୋକିଳ ? ଆସ, ତମର ଚରାନ୍ତରଣ ସାଧୁଚରଣକୁ ତାର ମୂର୍ଖତା ଓ ନିବୋଧତା ପାଇଁ ଉପାକରଣ ଯାଅ । ବିଶୁଦ୍ଧ ମୁକ୍ତ ହେମର ନୂତନ ବନ୍ଧୁ ତାଆର ହୃଦୟରେ ଜଳାଇ ଦେଇଯାଅ । ତାକୁ ପାଗଳ କରି କୋକିଳ ।

ଚଷୁ ବୁଜି ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁ କରୁ ସାଧୁଚରଣ ଚମକି ଉଠିଲେ । ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ମନରେ ଏତେ ପାପଚନ୍ଦ୍ରା ! ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ପ୍ରାଣ ଉପରେ କଂଦର୍ପର କି ଅଧିକାର ଅଛି ? ସାଧୁଙ୍କର ମନ ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନୁହେଁ ! ଜୀବନ ଉପରେ ଘୃଣା ଆସିବାକୁ ଜୀବନର ଆଶା ଗୁଡ଼ି ନ ପାରି ସେ ଗୁହାନ୍ତି ଜୀବନପାତ୍ରକୁ ଟିକିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବରେ ଜଳାଇ ନିବାପିତ କରିଦେବେ । ମୃତ୍ୟୁପରେ ନରକରେ ପଡ଼ିବାର ଭୟ ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ସେ ଜାଣନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଜୀବନରେହିଁ ନରକ ଭୋଗ କରେ । ନରହନ୍ତାର ଜୀବନ କେବଳ ନରକମୟ । ମୃତ୍ୟୁ ତାର ମୁକ୍ତି ।

ନରକ କଅଣ ? ଏହି ଜୀବନ ନରକ-ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭିତରେ ଟିକିଏ ଆମୋଦ ପାଇଲେ ଭଲ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସାଧୁ, ପାଗଳ ସାଧୁ, ଅଜି ଗୁରୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଆମୋଦ ଏକା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣର କୋକିଳ, ଯେ ଦିନେ ନିଜର ସବସ୍ତ ଦାନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆହା, ଆଜି ସେ କେଉଁଠି ?

ସାଧୁଚରଣ ଚଷୁ ବୁଜିଲେ । ଚଷୁ କୋଣରୁ ଦୁଇଧାର ଲୋତକ ଝରି ପଡ଼ିଲା । ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ି ଚନ୍ଦ୍ରାକଲେ, କାହିଁ, ସେ ଆଜି କାହିଁ ?

ସାଧୁ ଚଷୁ ଖୋଲିଲେ । ଦେଖିଲେ ସମ୍ମୁଖଦେଇ ଦୁଇଜଣ ଆଦ୍ର ବସନା ରମଣୀ ରସାଆଡ଼କୁ ଚାଲିଛନ୍ତି । ପଛରେ ଯାଉଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ମୁଣ୍ଡରେ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ବାରମ୍ବାର ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁଛନ୍ତି । ସାଧୁ ଛିର ଓ ବିସ୍ମୃତ ଲୋଚନରେ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ପରିଚିତା ପରି ମନେହେଲା, କିନ୍ତୁ କାଳେ ଆଉ କିଏ ହୋଇଥିବ ।

ପ୍ରଥମା ହୃଦରେ କହିଲେ, ମାଉଜି, ଏ ଯେଉଁ ବ୍ୟାଞ୍ଜମାନେ ଆମ୍ଭରେ ଲୁଗାପାତ ବସିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କଠୁ ଗଲି ଭଣ୍ଡ ଦୁନିଆରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଦେଖିବା ଏହି ଲୋକଟିକୁ । ଅଜ୍ଞାନ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କଲ । ପୁଣି କହିଲା, କୋଡ଼ିଗିରିର ଶେଷସୀମା ଲଙ୍ଘନ କଲଣି । ମୁଁ ସବୁଦିନେ ଦେଖିବି, ସକାଳୁ ସଞ୍ଜଯାଏ ଏକାକିଗାକେ ଅଖିବୁଜି ସେ ବସିଥାଏ । ସଞ୍ଜରେ ଉଠି ସେ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଏ । ପୁଣି ରାତି ନ ପାଉଣୁ

ଦେହରେ ପାଉଁଶ ବୋଲି ସେ ଆସି ହାଜର । ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଅଧଲୀଏ,
ପଇସାଏ ଦେବାକୁ ମୋର ଜମା ଇଚ୍ଛା ହୁଏନାହିଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟା ବଙ୍ଗଳାରେ କହିଲେ, ସେପରି କହନା ଲେ, ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ
ମୋ ମନ ତରଳିଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ଧ, ଖଞ୍ଜ, ରୋଗୀ, ସେମାନଙ୍କୁ ଭଗବାନ ଦଣ୍ଡ
ଦେଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସାଜି ନିଜକୃତ ଅତୀତ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ସ୍ବରୂପ
ଭିକ୍ଷା କରି ଉଦର ପରିପୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଦୟାର ପାତ୍ର ।

କୁନ୍ଦ ତନ୍ମୁ ଲେତକରେ ଛଳ ଛଳ ହେଲା । ସେ ଓଡ଼ିଶା କଣରେ
ଗୁହଁଲେ । ଗୁଡ଼ରେ ଚମକ ଲାଗିଲା । ଅବକଳ ଦିଶୁଛନ୍ତି ସାଧୁଚରଣ ପରି ! ହଁ,
ସାଧୁଚରଣ, ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଶେଷକୁ, ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ହେଲା ଏକଥା ?
ଜୀବନ ଡରରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ, ପୁଣି ପେଟ ପାଇଁ ଭିକ୍ଷା ?

ସେ ଚିହ୍ନି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଆଗରୁ ପଳାଇ ଯିବା ପ୍ରୟୋଜନ । ଚିହ୍ନା ଦେଇ
ହେବନାହିଁ । ଚିହ୍ନା ଦେଲେ ଦୁହଙ୍କର ସର୍ବନାଶ ହେବ । କୁନ୍ଦ ବେକରୁ ଗୋଟିଏ
ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣହାର କାଢ଼ି ଦାସୀକୁ ଦେଇ କହିଲେ, ଯା, ଏହି ହାରଟି ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀକୁ
ଦେଇ ଆସିବୁ, ମୁଁ ଆଗରେ ଯାଉଛି ।

ଦାସୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଆହା, ଦାନଟି ଯଦି ତା ଭାଗ୍ୟରେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା !
ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶାରେ ସେ କୁନ୍ଦଲତାକୁ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲା, ମାଉଜି, ତମେ ଦୟାର
ଅବତାର । ତତ୍ପରେ ସେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ହାରଟି ନେଇ ବାବାଜୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରିଗଲା ।

ବାବାଜୀ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣହାର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସମ୍ମତ ହୋଇ କହିଲେ, ସାଧୁର
ସୁନାହାର ଲେଡ଼ାନାହିଁ । ମା ମାଉସୀଙ୍କଠାରୁ ପଇସାଟିଏ ପାଇଲେ ତାର ଚଳିଯିବ ।

ଦାସୀ ଫେରି ଆସିଲା କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କ ଘରକୁ ।

କହିଲା, ବାବାଜୀ ହାରଟି ଗ୍ରହଣ କଲେ, କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କଅଣ ଭାବି
ଗଙ୍ଗାନଈ ଭିତରକୁ ଫୋପାଡ଼ିଦେଲେ । କହିଲେ, ସାଧୁର ସୁନାହାର ଲେଡ଼ାନାହିଁ ।
ଗୌରମାଲ ବୋଲି ପୋଲିସ ଗିରଫ କରିବ । ମା ମାଉସୀଙ୍କ ହାତରୁ ଅଧଲେ
ପଇସେ ପାଇଲେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରେ ।

କୁନ୍ଦଲତା ଭୁନ ରହିଲେ । ସେ ବୁଝିପାରିଲେ, ସେଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନିଶ୍ଚୟ
ସାଧୁଚରଣ । କାଶୀରେ ଅଧିକ ଦିନ ରହିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ ।

୧୯

କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କ ଫେରିଯିବାପାଇଁ ଜିଗର୍ ଦେଖି ବିପ୍ରଚରଣ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ।
ଏ କଅଣ ? ଯେଉଁଲୋକ କାଶୀ ଦେଖିବ ବୋଲି ଆହାର ନିଦ୍ରା ଭୁଲି ଏକା ରାହା
ଧରି ଆସିଛି, ଦିନ ଦଶଟା ନ ପୁରୁଣୁ ଆଜି ହଠାତ୍ କଲିକତା ଫେରିଯିବାକୁ ଏଡ଼େ

ଉଚ୍ଛନ୍ନ କାହିଁକି ? ଶୈଳ ପ୍ରଭୃତି କେହି ଆସିଲେ ନାହିଁ କି ଚିଠି ପତ୍ର ଖଣ୍ଡେ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏପରିସ୍ଥଳେ ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସନ୍ଦିହାନ ହେବା ତ ସ୍ଵାଭାବିକ । ମାତ୍ର, ଭଲମନ୍ଦ ହୋଇଥିଲେ ଦେବେନ୍ ବାବୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରି ଜଣାଇଥାନ୍ତେ ।

କୁନ୍ଦଳତାଙ୍କ ଜଗର,—ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଆଜି ରାତି ଦୁଇଟା ଗାଡ଼ିରେ କଲିକତା ଫେରିବେ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଅଗତ୍ୟା ସ୍ଵୀକୃତ ହୋଇ ଦିନ ଗୁରୁଟା ବେଳେ ବନାରକୁ ବାହାରି ଗଲେ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—କୁନ୍ଦଳତା ଓ ଶୈଳ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ମଣ୍ଡର ଦୁଇଖଣ୍ଡି ବନାରସୀ ଶାଢ଼ୀ କିଣି ଆଣିବେ ।

କୁନ୍ଦ ଦାସୀର ସାହାଯ୍ୟରେ ଜନସପଥ ବନ୍ଧାବନ୍ଧ କରିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । ଆଜି ତାଙ୍କର ମନ ଭଲ ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲୁଛି । କାମ କରୁ କରୁ ସେହି ବାବାଜି କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ସେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସିପଡ଼ନ୍ତି । ଗୋଡ଼ହାତ ଚଳେ ନାହିଁ । ଆଖିବାଟେ ଜୁଟୁଜୁଲିଆ ପୋକ ବାହାରେ । ପୁଣି, ମୁଣ୍ଡ ବୁଲୁଏ । ଆଖିରୁ ଲୁହଧାର ଗଡ଼ିପଡ଼େ । ସାଧୁର ପୁଣି ସୁନାହାର ହେବ କଅଣ ! ସାଧୁ ନିଶ୍ଚୟ ଚିହ୍ନି ପାରିଛନ୍ତି । ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏଥର ଫାଣିଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଲିବାକୁ ହେବ । ନିଶ୍ଚୟ ବିପ୍ରଚରଣ ରୁଝି ପାରିବେ, ସେ ପ୍ରତୀତି । ସେ ଜଣେ ବିଧବା ସ୍ଵାମୀ ଦାଦିମାକୁ ବିଶ୍ଵାସରେ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି । ଏତେ ସ୍ନେହ, ଏତେ ମମତା ତାଙ୍କର, ଜଣେ ପ୍ରତୀତିକ ପ୍ରତି । ମୃତ୍ୟୁର ଭଲ ।

କୁନ୍ଦଳତା ଖଟଉପରେ ଶୋଇ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦାସୀ କିଛି ରୁଝି ନ ପାରି ନିରାଶ ଲାଗାଇଲା ।

ବିପ୍ରଚରଣ କେତେ ଦୋକାନ ବୁଲି ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଦୋକାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଶାଢ଼ୀ କିଣିବେ କଅଣ ? ଦୋକାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସେ ଯାହା ଦେଖିଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେ ନିଜକୁ ବିଶ୍ଵାସ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅନତି ଦୂରରେ ଜଣେ ଉଦ୍‌ଲୋକ ଆଗରେ ଖଣ୍ଡେ ତାଲିକା ପକାଇ କେତେଖଣ୍ଡ ଶାଢ଼ୀ ମେଲାଇ ବସିଛନ୍ତି ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଡାକ୍ତରୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆସୀନ ଉଦ୍‌ଲୋକଙ୍କୁ ଅନାଇ ଚିନ୍ତାକଲେ, ଭଲ ? ଏଇ କେତେଟା ବର୍ଷ ଭିତରେ ସେ ଏକାଥରକେ ବଦଳି ଯାଇଛନ୍ତି ! ଭଲ ତ ଏଡ଼େ ବୁଢ଼ା ନୁହନ୍ତି ? ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ପାଚି ଝୋଟ ପରି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଶରୀର ଏଡ଼େ ଦୁର୍ବଳ ? ନାଁ, ଏ ଭଲ ନୁହନ୍ତି ।

ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଭିତର କାନ୍ଦ ଉଠିଲା । ଉଦ୍‌ବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟକୁ ସେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଗୁପ୍ତିଧର ଉଦ୍‌ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ଦୋକାନକୁ କାହିଁକି ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେ କେଉଁଠାରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ସବୁ ଭୁଲିଗଲେ । କେବଳ ମୂଳ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଉପବିଷ୍ଣୁ ଭଦ୍ରଲୋକ ବିପ୍ରଚରଣକୁ ଅନାଇଁ ଅବାକ୍ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ହାତରୁ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ଖଣ୍ଡି ଖସିପଡ଼ିଲା । ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ମୁଖରେ ହିଁ ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରାଇ ଦେବାକୁ କେନ୍ଦ୍ର ନାହିଁ । ଆବଶ୍ୟକ ବି ନାହିଁ । ଚକ୍ରହିଁ ପରିଚୟ ଦେଲା । ବୃଦ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସିତ ନେତ୍ରରେ ଅନାଇ ଭଗ୍ନ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ବିପ୍ର !

ବିପ୍ରଚରଣ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟରୁ ଝର ଝର ହୋଇ ଶ୍ରାବଣର ଧାରା ପରି ଲୋତକ ଝରିଲା । ଏତେବର୍ଷର ଗଢ଼ିତ ଅଭିମାନ, ଏତେ ବର୍ଷର ଏକାକୃତ ରାଗଭେଷ, ସଂକୋଚ, ଭୟ ଓ ଦୃଶ୍ୟ ସବୁ ସେହି ଲୋତକ-ଧାର ସଙ୍ଗେ ମିଶି ବୋହୁ ଚାଲିଗଲା । ସେ ନୀରବରେ ଭ୍ରାତୃଚରଣ ଧରି ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଅଭୟଚରଣ ତାଙ୍କୁ ତଳୁ ଉଠାଇ ଦୁଇହସ୍ତ ବେଷ୍ଟନ କରି ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଅଭୟଚରଣ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କର ହାତ ଧରି ରାସ୍ତାକୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ରାସ୍ତାର ସେପାଖେ ଖଣ୍ଡେ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ରଖା ହୋଇଥିଲା । ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ବସିଥିଲେ ମୋତାଦେଈ । ବିପ୍ରଚରଣ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ମଧ୍ୟ ଲୋତକ ଗଡ଼ାଇ କାନ୍ଦିଲେ । ଅଭୟଚରଣ ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ବସି ଗାଡ଼ିଆନକୁ ମନ୍ଦିର ଆଡ଼କୁ ଗାଡ଼ି ନେବାକୁ କହିଲେ । ଢିଲଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଦୁଃଖ ସୁଖ କଥା ପଡ଼ିଲା ।

ମୋତାଦେଈଙ୍କ କଥାରୁ ବିପ୍ରଚରଣ ବୁଝିଲେ ଯେ ସାଧୁଚରଣ କୋକିଳ-ଦେଈଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଦେଶତ୍ୟାଗୀ ହେଲା ପରେ ପୋଲିସ୍ ଯାଇ ରସାନନ୍ଦଙ୍କ ଘର ଖାନ୍ଦୁଲସ କଲା । ଆସନ୍ନମୃତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନେଇଗଲେ । ବହୁଯତ୍ନ ଓ ବହୁ ଶ୍ରମ ପରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଜୀବନ ପାଇଲେ । ତାଙ୍କ କଥାରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଯେ କୋକିଳ ଦେଈ ତାଙ୍କୁ ଗୁଲିକରି ମାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କାରଣ ଯେତେବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥ ଜାଣି ପାରିଲେ ଯେ କୋକିଳ ଜାଣି ଜାଣି ନିଜର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବିଷ ପ୍ରୟୋଗ କରି ମାରିଛନ୍ତି, ସେ ଘଟଣାଟି ପୋଲିସ୍‌ରେ ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲେ ।

କୋକିଳ ଏ ବିଷୟ ବୁଝିପାରି ରଥଯାତ୍ରା ରାତ୍ରୀରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି କୌଶଳରେ ଗୁଲି ଫାଏର୍ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସାଧୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ଏ ସମସ୍ତ କାଣ୍ଡ ଦେଖି ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କୋକିଳ ତାକୁ ଡରାଇ କହିଲେ, ଯଦି ସେ କୋକିଳଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ରାତାରାତି ପୁଣି ଗୁଡ଼ି ପଳାଇ ନ ଯାଏ, ସକାଳେ ଜଗନ୍ନାଥର ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ ସାଧୁଚରଣଙ୍କୁ ଫାଣିଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଲାଇ ଦେଇ କେନ୍ଦ୍ର କେବେ ଢିଣ୍ଡାସ କରିବ ନାହିଁ ଯେ କୋକିଳ ପରି ଜଣେ ନାରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ପରି ଯୁବକକୁ ମାରିପାରେ । ଜଗନ୍ନାଥର ଜ୍ଞାନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ନୂଆବୋଉଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏହି କଥା ଶୁଣି ବିପ୍ରଚରଣ ବସ୍ତିତ ହେଲେ । ମୋତା ଦେଇ ପୁଣି କହିଲେ, ସାଧୁ ମୋର ସାଧୁ ପିଲା, ସେ କେବେ ଏପରି ପାପକାରୀ କରିବାକୁ ଯାଇ ନ ଥିବ । ଜାହାଣୀ କଥା ଆଜିଯାଏ ମୋ ପୁଅକୁ ଜୀବନରେ ରଖିବୁ ?

ସାଧୁଚରଣଙ୍କ ନିରୁଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ସଂସାରର ସବୁ ବନ୍ଦନ ଗୁଟାଇ ଶୀର୍ଷବାସୀ ହେବାକୁ ଅଭୟଚରଣ ଓ ମୋତାଦେଇ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସରକୁ ସମର୍ପଣ କଲେ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାସ ହେବ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ଦୁହେଁ ଶୀର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିବାକୁ ବାହାରିଛନ୍ତି । ସର ତ ପରଗୋତ୍ରୀ । ତା ଉପରେ ଏଣିକି ତାଙ୍କର କି ଅଧିକାର ଅଛି ଯେ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିବେ ? ଯାହାହେଉ, ଜଗନ୍ନାଥବାବୁ ମାଟି କୁଲେଶନ ପାସ୍ କରି ପୋଲିସ ମୁନ୍ସି ହୋଇଛନ୍ତି, ଉପାୟ କରି ନିଶ୍ଚୟ ସାଧୁକୁ ଯେଉଁଠି ହେଲେ ବାହାର କରିବେ, ଏହା ହିଁ ମୋତା ଦେଇଙ୍କର ଆଶା ।

ମୋତା ଦେଇ ବିପ୍ରଚରଣଙ୍କ ଓଠ ଧରି କହିଲେ, ସବୁ ମୋର ଦୋଷ ବିପ୍ର, ସବୁ ମୋର ଦୋଷ । ଠାକୁରେ ସେଥିପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେଣି । ଆସ ବାବୁ ଘର ପୁଅ ଘରକୁ ଫେରିଯିବ । ତମ ମୁହଁ ଦେଖି ସାଧୁକୁ ମୁଁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । କହୁଁ କହୁଁ, ଚଷ୍ଟ ଲେଉଟକପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ବିପ୍ରଚରଣ କହିଲେ, ମୋ ସଙ୍ଗେ ଯେ ଆହୁରି ଜଣେ ଅଛି ନୂଆବୋଉ ।

ମୁଁ ସେ କଥା ଜାଣେ ।

ଅଭୟଚରଣ କହିଲେ, ମୁଁ ଖବରକାଗଜରୁ ପଢ଼ିଛି । ଆଜିକାଲି ତ ସେପରି ଚଲିଲଣି । ଯେତେହେଲେ କରଣଘର କୁଳକନ୍ୟା । ଖୁଃ...ଆମେ ଓଡ଼ିଆ ସେ ହେଲେ ବଙ୍ଗାଳି । ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି । ସେଥିକି ଭାବନା ନାହିଁ ।

ବିପ୍ରଚରଣ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଭ୍ରାତୃଜାୟାଙ୍କ କାନ ପାଖରେ କହିଲେ, ଯଦି ତମର ଆପଣି ନ ଥାଏ, ମୁଁ ଘରକୁ ଫେରି ଯିବାକୁ ଅମତ ହେବିନାହିଁ । ତମ ବୋହୂତ ସାହାବାଣୀ ନୁହେଁ କି ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଖୁସି ହେବ ।

ମୋତାଦେଇ କହିଲେ, ତେବେ ଦେଉଳ ଫେରିବୁ ତମ ବସାବାଟେ ଯିବା । ମୁଁ ମୋ ବୋହୂକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିବି । ମନେ ରଖିଥା ବିପ୍ର, ଥରେ ପାଇଲେ ତାକୁ ଆଉ ମୁଁ ମୋ ପାଖରୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ଶୀତଳ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକରେ ଧରବକ୍ଷ ପ୍ଳାବିତ । ପ୍ରକୃତ ଆଜି ହାସ୍ୟମୟୀ । ପଞ୍ଚମୀର ବଜ୍ରମ ଗୁମ ବିଶ୍ୱଜଗତକୁ ଆନନ୍ଦରେ ମତାଇ ପାଗଳ କରିବାକୁ ହସି ହସି ଧଳା ବଉଳଦୁର୍, ପଛଆଡ଼େ ଲୁଚକାଳି ଖେଳିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ ଅବଶ ବାୟୁ ଆଜି ମହୁର ଗଡ଼ରେ ପ୍ରବାହୁତ ।

ଯାହାର ମନ ଦୁଃଖପୁର୍ଣ୍ଣ, ତାକୁ ଏ ସମସ୍ତ ବିଷ ପରି ଲାଗେ । କୁନ୍ଦ ଦେଇ ଭବିଷ୍ୟତର କେଉଁ ଏକ ଭୟପ୍ରଦ ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟଥିତା ହୋଇ <କାକିନୀ ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି । ନିଶ୍ଚୟ ଆଜି ରାତି ଦି'ଟା ଗାଡ଼ିରେ କଲିକତା ଫେରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସେ ଛଟପଟ । ମନୁଷ୍ୟର ପାପ ତାର ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇ ଥାଏ । ନିଜର ମନ ହିଁ ସବୁ ପାପର ସାକ୍ଷୀ । ଯହିଁ ଗଲେ ଅନୁଗୋଚନାରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ନିଷ୍ଠୁର ପାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ନିଜର ଅପରାଧୀ ମନ ନିକଟରୁ ଉପରୁଦିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ।

ସମୟ ଡେଇଁ ହେଲାବୁ କୁନ୍ଦଲତା ବେଳୁବେଳ ଅଧିକ ଅସ୍ଥିର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମନ କେତେ ପାପ ଛୁଇଁଲା । ସେ ଅଧୀର ହୋଇ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଆଲୁଅ ତେଜି ଦାସୀର ନାମ ଧରି ଡାକିଲେ । ଦାସୀ କାମ ଶେଷକରି ବୋଧହୁଏ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଇଛି ।

ତାଠାରୁ ଜବାବ୍ ନ ପାଇ କୁନ୍ଦଲତା ଆଲୁଅ ଧରି ଦାଣ୍ଡଘରକୁ ଆସିଲେ । ଝରକାଗୁଡ଼ିକ ପୁର ପରି ଠିଆ ମେଲା । ଜାଉଁଳି କବାଟର ଦୁଇପାଖ ଆଉଜା ହୋଇଛି । ସେ ଝରକାବାଟେ ପଦାକୁ ଅନାଇଁ ଠିଆ ହେଲେ । କାଳେ ବିପ୍ରଚରଣ ଆସୁଥିବେ । ବିପ୍ରଚରଣ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ଦଳ-ଦଳ ହୋଇ କେତେ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱରୁପ ରାଜପଥ ଉପରେ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି ।

କୁନ୍ଦଲତା ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କବାଟ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ଏକୃଷ୍ଟିଆ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ କବାଟକୁ ସାମାନ୍ୟ ମେଲାଇ ପଦାକୁ ଚାହିଁଲେ, ଦେଖିଲେ କିଏ ଜଣେ ବାରଣ୍ଡାର କାନ୍ଥକୁ ଆଉଜି ନାଟକରେ ବସିଛନ୍ତି ।

କୁନ୍ଦଲତା ମନରେ ସାହସ ଆଣି ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲେ, କିଏ ସେ ?

ଉପବିଷ୍ଣୁ ଲୋକଟି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଠିଆ ହେଲେ ମଦୁଆଙ୍କ ପରି । ତଳି ତଳି କବାଟ ପାଖକୁ ଆସିଲେ ।

କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କ ଛୁତି ଭିତରେ ସତେ ଯେପରି ଛନକା ପଶିଗଲା । ସେ ଭୟରେ ପଛକୁ ଘୂର୍ଣ୍ଣିଯାଇ ଘୃତ କମି ତ ସ୍ୱରରେ ଆହୁରି ଥରେ ପଚାରିଲେ, କିଏ ?

ଆଗକୁ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଆସିଲେ । କୁନ୍ଦଲତାଙ୍କର ମୁହଁ କଳାକାଠ ହୋଇଗଲା । ତଣ୍ଡି ଚାହିଁଗଲା, ସେ ପ୍ରମୁତ ହୋଇ ସ୍ଥିର ବିସ୍ମୟିତ

ନେତ୍ରରେ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କର ଗୋଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ଅନାଙ୍କିଗଲେ । ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଭାବିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବେଳ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ମାଟି ପିତୁଳା ପରି ସ୍ଥିରହୋଇ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ ।

ଆଗନ୍ତୁକ ସାମାନ୍ୟ ହସି କହିଲେ, ଭୟ କାହିଁକି କୋକିଳ, ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନ ଜୀବନ୍ତ ସାଧୁଚରଣ, ସାଧୁ ଚରଣର ପ୍ରେତାତ୍ମା ନୁହେଁ... ।

ତୁମେ କାହିଁକି ?

ସାଧୁଚରଣ ଦ୍ବାର ଆଉଜାଇ ପୂର୍ବବତ୍ତ ହସି ହସି କହିଲେ, ତୁମକୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଆସି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆସିଛି କ୍ଷମା ମାଗିବାକୁ ତୁମକୁ ସେ ଦିନ ମୁଁ ଅଧବାଟରେ ଗୁଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଥିଲି ବୋଲି ।

ଏଠାରୁ ଚାଲିଯାଅ ।

ଚାଲିଯିବାକୁ ଆସିଛି କୋକିଳ ? ଏ ତୁମର ଭୂଲ ଧାରଣା । ଏତେଦିନ ଯାଏ ଦେଶ ଦେଶ ଚାଲି ତୁମକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଆଜି ପାଇଛି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଚାଲିଯିବାକୁ କହୁଛ ? ପୂର୍ବର ସ୍ବେଦ ସରାଗ କଥଣ ଏକାଥରେ ଭୁଲିଗଲା ? ଯଦି ଚାଲି ଯିବି ଏକୃଷ୍ଟିଆ ଯିବନାହିଁ । ମୋ ସଙ୍ଗେ ତୁମକୁ ମଧ୍ୟ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ?

ତୁମ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଆଉ କି ସମ୍ପର୍କ ?

ସେଦିନ ଏତେ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ତୁମ ମୁହଁରେ ତୁମେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥିର କରିଛ । ନ ଜାଣିଲା ପରି ମୋତେ ପଚାରିଛ କାହିଁକି ? ସତ କହୁଛି କୋକିଳ, ନ ବୁଝି ନ ସୁଝି ଉଦ୍ଭେଜନାରେ ତୁମକୁ ମୁଁ ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଗଲା ସିନା ଅଦ୍ୟାପି ମୁଁ ଅନୁତାପର ଡାକ୍ର ଡାକିନା ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଭୋଗ କରୁଛି । ପରେ ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି, ତମର ଉପଦେଶକୁ ଯଥାର୍ଥ । ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେଦିନ ବଞ୍ଚ ରହିବ, ଜୀବନକୁ ଆନନ୍ଦରେ କଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରିବ କାହିଁକି ? ମୂର୍ଖ ମୁଁ, ନିର୍ବୋଧ ମୁଁ, ତୁମର ସୁଚିନ୍ତ ଉପଦେଶକୁ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି । ମୋର ନିଜ ହୃଦୟର କଥା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝି ପାରି ନ ଥିଲି । ତୁମକୁ ଅସତ୍ ଚରିତ୍ରା ଯୁବତୀ ଭାବି ମୁଁ ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଆସିଲି । ସେଥିନିମନ୍ତେ ଆଜି ମୁଁ ତୁମ ନିକଟରେ କ୍ଷମା ଚାହୁଁଛି ।

କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । କାଳେ ବିପ୍ରଚରଣ ଆସିଯିବେ ଏହି ଭୟରେ ସେ ଝରକା ବାଟେ ପକାଇ ଚାହିଁ କହିଲେ, ସତ କହିଲି, ତମେ କଅଣ ପୂର୍ବର ସେହି ସରଳ ସତ୍‌ଚରିତ୍ର ସାଧୁଚରଣ ଛୁହଁ ।

ସେ ଦିନର ନିର୍ବୋଧ ସାଧୁଚରଣ ତୁମକୁ ହାତରେ ପାଇ ତୁମର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ବୁଝି ପାରି ନଥିଲା । ତୁମ ନିକଟରୁ ଦୂରରେ ରହି ଓ ଅନ୍ଧରୁ ତୁମର ଚିନ୍ତାରେ ସମୟ କାଟି ସେ ବୁଝି ପାରିଲା, ତୁମର ପ୍ରକୃତ ଗୁଣ କଅଣ । ବିଚ୍ଛେଦ ହୁଁ ନରହନ୍ତା ସାଧୁଚରଣର ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମର ଗଭୀର ଗାର ଟାଣିଦେଲା । ଶ୍ରାମ, ନଗର, ବନ,

ପ୍ରାନ୍ତର ଯହିଁ ଯେବେ ଜୀବନ ଭୟରେ ବୁଲିଛି ତୁମର ଚନ୍ଦ୍ରାକୁ ମୋର ପ୍ରଧାନ ସଙ୍ଗୀ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁଛି । ତୁମେ ମୋତେ କେତେ ଭଲ ପାଅ । ମୁଁ ମୂର୍ଖ ! ତୁମ ପ୍ରେମର କି ପ୍ରତିଦାନ ଦେଇଥିଲି ? କ୍ଷମା କର । ଆସ । ମାଉସୀର ଆଉରଗରେ ସେ ଦିନ ଯେଉଁ ଗୁପ୍ତ ପ୍ରେମର ମଧୁର ରୁମ୍ବନଟିଏ ଦେଇଥିଲି ଡରି ଡରିକା, ଆଜି ସେହି ଆଉରଗଟି ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ଆସ । ବିସ୍ତ୍ରୀର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱମୟରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ଜୀବନ କଟାଇଦେବା । ତୁମେ ଯେପରି ପୁରୁଷତ୍ୱତ୍ୟା କରୁଛ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଖୁଣୀ । ଜଣାପଡ଼େ ତ ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଫାଣୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଲିବା ।

ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ମୁଖରେ ଏପରି ଆନନ୍ଦ କଥା ସୁନ୍ଦର ଶୁଭ୍ରନାହିଁ ।

ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କିଏ ? ମୁଁ ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନୁହେଁ । ମୋର ମୁକ୍ତି କାମନା ନାହିଁ । ସହସ୍ରବର୍ଷ ନରକ କୁଣ୍ଡରେ ତୁମର ଲାଗି ଘାଣ୍ଟି ହୋଇ କଷ୍ଟ ପାଉଥିବ, ମୁକ୍ତି କେବେ କାମନା କରିବି ନାହିଁ । ଆଉ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲି କାହିଁକି ?

ଗତ କଥା ଭୁଲି ଯାଅ ।

ଭୁଲିଯିବି କୋକିଳ ? ତୁମକୁ ପାଇ ନିଶ୍ଚୟ ସବୁ ଭୁଲି ପାରିବି । ତୁମର ପାଇଁ ନରହତ୍ୟା କରି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରୁଛି । ତୁମକୁ ପାଇଲେ—...

ସାଧୁଚରଣ, ମୁହଁରେ ଆଉ ଏତେ ପାପକଥା ଧରନାହିଁ । ମନେ ରଖ ମୁଁ ତମର ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା ।

ତୁମେ ହିଁ ତ ମୋରୁ ମନର ଧାରଣା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ବଦଳାଇ ଦେଇଛ । ମୋର ହୃଦୟରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ତୁମେ ଅନଳ ଲଗାଇ ତହିଁରେ ଘୃତାହୃତ ଦେଇଛ । ଯେତେବେଳେ ନିଆଁ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳି ଉଠିଛି, ବୃଥା ଛଳନା କରି ତାକୁ ଆଉ ଲିଭାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛ କାହିଁକି ? ଆସ, ସେହି ପ୍ରବଳ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ନିଆଁରେ ଜୀବନାହୃତ ଦେଇ ଚିର ଶାନ୍ତି ଲାଭ କରିବା ।

କୋକିଳ ଦେଇ ଝରକାବାଟେ ସୁନବାର ପଦାକୁ ଚାହିଁ କହିଲେ, ବୃଥା ଆଶା ସାଧୁଚରଣ, ଏ ତୁମର ବୃଥା ଆଶା । ନେତ୍ରଗୁଡ଼ିକ କହୁଣୀକି ବୋହୁଯାଇଛି । ସମୟର ଗତି ସଙ୍ଗେ ମନର ଗତି ବଦଳି ଗଲାଣି । ମୋତେ କ୍ଷମାକର ।

ସାଧୁଚରଣ ବିସ୍ମିତ ହେଲେ । ହୋଧରେ ଯେପରି ତାଙ୍କର କୋଟରଗତ ଗନ୍ଧରୁ ଅଗ୍ନି ନିର୍ଗତ ହେଲା । ସେ ଘୃଣାରେ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ଘର୍ମାନ୍ତ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ଚିନ୍ତାକଲେ, ଧନ୍ୟ ନାରୀ ! ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ! ନାଶ୍ଟ ଚରିତ୍ର ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ ! ଯାହାହେଉ, ସାଧୁଚରଣ ନରକ

ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ନାଶର ଛଳନାରେ ଭୁଲି ସେ ଥରେ ନରହତ୍ୟା କରିଛି । ଆଉ ତାକୁ ସହଜରେ କେନ୍ଦ୍ର ଭୁଲାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ସାଧୁଚରଣ କୋକିଳ ଦେଇଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ କହିଲେ, ଯାହାର ପାଇଁ ମୁଁ ନରହତ୍ୟା କରି ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଲିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି, ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଥରେ ତାକୁ ଏହି ଦୃଢ଼ତାରେ... ।

କୋକିଳ ଦେଇ ବ୍ରହ୍ମ ହୋଇ କହିଲେ, ସ୍ଥାନାନ୍ତର ପାଗଳ, ମୁଁ ବିବାହତା ।

ବିବାହତା ବୋଲି ସେତେବେଳେ କଅଣ ଜାଣି ନ ଥିଲା କୋକିଳ ଦେଇ ? ଭଲ ମଣିଷକୁ ପାଗଳ କରିବା ...

ମନରେ ପାପ ଭରି ମୋର ଏ ଦେହ ଛୁଆଁନା ସାଧୁ । ମୁଁ ତମର ମାତୃସ୍ଥାନାୟା । ମୁଁ ତମର... । ତୁମେ ମୋର ପଦଧୂଳି ଗ୍ରହଣ କର..., କାରଣ, ମୁଁ ତମର..., କାରଣ ମୁଁ...ମୁଁ ପୁନର୍ବାର ବିବାହ କରିଛି... ।

ସାଧୁ ଚରଣ ସ୍ତମ୍ଭୀତ ହୋଇ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ମୁଣ୍ଡ ହଲଉ ହଲଉ ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ି କହିଲେ—ଓଃ ଏତେ ମିଛ, ଏତେ ଛଳନା ! ବିବାହ କରିଛ କୋକିଳ ? ତମେ ଯଦି ସେ ଦିନ କହୁଥିଲ ମୋ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଭଲ ପାଅ ନାହିଁ ?

ଲୋକପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ କୋକିଳ କହିଲେ, ମୋର ରୁଚିବା ଭୁଲ... ।

ପୁନର୍ବାର ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ି ଆଜ୍ଞା ଦେଖାଇ ସାଧୁଚରଣ କହିଲେ, ନାଶପ୍ରେମ କଅଣ ଏହିପରି ନିର୍ମଳ ତେବେ ?

କୋକିଳ ଦେଇ କହିଲେ, ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଯାଉଥିବା ଲୋକ ଯାହାର ଆଶ୍ରା ପାଏ ତାକୁ ଧରି ସେ ନିଜର ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇ ନିଏ । ଯିଏ ଯାହାର ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇ ଥାଏ ସେ ତା ପ୍ରତି ଅକୃତଜ୍ଞ ହେବ କିପରି ସାଧୁଚରଣ ?

ଯେ ତମରପାଇଁ ପାଣିକି ଡେଇଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛି; ତା ପାଇଁ କଅଣ ତମର କୌଣସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ କୋକିଳ ? ତମର ଆଶାରେ ଆଜିଯାଏ ଯେ ତାର ଜୀବନକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବଞ୍ଚାଇ ଆସିଛି, ତା ପ୍ରତି ତା ହେଲେ ତମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ? କାହା ପାଇଁ ଆଜି ମୁଁ ଏହି ଉନ୍ନତ ତପସ୍ୟାର ବେଶଧରି ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗୁଛି ? କାହା ପାଇଁ ମାନ ମହତ୍ଵରେ ଜଳାଞ୍ଜଳିଦେଇ ଅପବାଦର ବୋହୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହି ମୁଁ ଆଜି ବୃକ୍ଷମୂଳ ଆଶ୍ରୟ କରିଛି କହିଲ । କାହା ପାଇଁ ଜୀବନ ଭୟରେ ମୁଁ ଦିନରାତି ଲୁଚି ଲୁଚି ବୁଲି ଖବ୍ରମାନସିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଭାବରେ ଅଙ୍ଗର ଶକ୍ତି ଓ ତେଜ ହରାଇ ବସିଛି ? ମୋ ଛତି ତେବେ ତମର କୌଣସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ? ମୁଁ ବା ଗୁଡ଼ିବି କାହିଁକି ? ଏଥର ସଂସାର ଜାଣୁ, ତୁମର ସ୍ଵାର୍ମୀ ମଧ୍ୟ, ଜାଣନ୍ତୁ, ତୁମେ ମୋର ପରି .ଜଣେ ଖୁଣ୍ଟୀ, ବିଧବା, କୁଳିଟା । ମରିବାକୁ ହେଲେ ଦୁଇ ଜଣକୁହିଁ ମରିବାକୁ ହେବ । ଆଜି ମୁଁ ଏହିଠାରେ ସବୁକଥା ପ୍ରଘଟ କରିବି ।

ସାଧୁଚରଣଙ୍କର କରୁଣ କାହାଣୀ ଶୁଣି କୋକିଳ ଦେଉଳର ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଲେଉଟି ଝରିଲା । ସେ ବିନାତ ହୋଇ କହିଲେ, ଆଜି ଆଉ ମୁଁ ମରଣକୁ ଡରୁ ନାହିଁ । ଯଦି ଇଚ୍ଛାକରି ତମର ଆଖି ଆଗରେ ମୁଁ ଏହି ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଭିତରକୁ ଡେଇଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବି । ମୋର ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ ଅଛି । ଯେଉଁ ନିଶ୍ଚୟ ଭଦ୍ରଲୋକଟି ମୋତେ ଅନାଥା ବାଳିକା ଭାବି ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ବେଦମତେ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି, ମୋର ପ୍ରକୃତ ଜୀବନ ଜାଣିଲେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଭଙ୍ଗିଯିବ । ସେ ଆଉ ବାଟରେ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଚାଲି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅନାଥା ବାଳିକା ବୋଲି ଆଉ କେହି କେବେ କାହାରିକୁ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେବେ ନାହିଁ । ସାଧୁ ! ଚାଲି ତମର ଆଗରେ ମୁଁ ଆଜି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବି ।

ସେଥିରେ ମୋର ଥାଏ କଅଣ ? ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇ ମୁଁ ଯେ ମୁଣ୍ଡରେ ଅପବାଦର ବୋର୍ଡ଼ ଜାଣି ଜାଣି ବୋହୁଛି ।

କୋକିଳ କହିଲେ, ଆହୁରି ଅପବାଦ ନେବାକୁ ଚାହଁ ତେବେ ? ଜାଣ ସାଧୁ ମୁଁ କାହାକୁ ବିବାହ କରିଛି ! ଫସାର ଜାଣେ, କଳିକତାର ବିଖ୍ୟାତ ସୌଦାଗର ବିପ୍ରଚରଣ, କୁନ୍ଦଳତା ନାମରେ ଜଣେ ଅନାଥା କାୟସ୍ଥ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି । ପୁରୋହିତ ସପ୍ତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ— ମିଶ୍ର । ସେ ବିପ୍ରଚରଣ କିଏ ଜାଣ ତ ? ତମର ଦାଦା । କୁନ୍ଦଳତା ମୋ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ନୁହେଁ ସାଧୁ ! ଦାଦା ତମର କାଣି ଦେଖାଇବାକୁ ମୋତେ ନେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ସେ ବଜାରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ସମୟ ଅଛି । ଯଦି ତମେ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ କାମନା କର, ତେବେ ଶୀଘ୍ର ବାଟ କଡ଼ାର ଗଙ୍ଗା କୁଳକୁ ଚାଲ । ତମର ଦାଦା ଯଦି ପହଞ୍ଚି ଯିବେ... ନିଜ କୁଳର ମାନମହତ୍ତ୍ୱ ନିଜେ ରକ୍ଷାକରି ସାଧୁଚରଣ ! ମୃତ୍ୟୁକୁ ମୋର ଭୟ ନାହିଁ ।

ସାଧୁଚରଣ ସ୍ଥିରହୋଇ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । କୋକିଳ ଦେଉଳ କଥାରେ ତାଙ୍କର ଅବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଖବର କାଗଜରୁ ସରୁକଥା ପଢ଼ିଥିଲେ । ଡାକ୍ତରୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ କୋକିଳ ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡକୁ ଯେକାଳ ଅନାଇ ଲେଉଟକପଟୁ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲେ ।

କୋକିଳ ଦେଇ ଆକୁଳହୋଇ କହିଲେ, ଚାଲି ସାଧୁ, ଗଙ୍ଗାକୁଳ ବେଶି ଦୂର ନୁହେଁ । ଦେଖ, ଗୋଟାଏ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ି ଏହି ଅଡ଼କୁ ଆସୁଛି । ବୋଧହୁଏ ତମର ଦାଦା ଆସୁଛନ୍ତି । ରକ୍ଷାକରି ସାଧୁ ! ତୁମ ବଢ଼ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ତୁମେ ରକ୍ଷାକରି । ତମର ଦାଦା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।

ସାଧୁଚରଣ ହସି ହସି କହିଲେ, ବିପ୍ରଦାୟକୁ ବି ନିଜର କବଳରେ ଯକାଇଲ ? ହଉ, ନମସ୍କାର । ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଆନନ୍ଦରେ ଏଥର ଜୀବନ କାଟି । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ଯାଉଛି,

ଆଉ କେବେ ତମର ସୁଖ ଆନନ୍ଦରେ ବାଧା ଦେବାକୁ ମୁଁ ତମର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବି ନାହିଁ ।

ସାଧୁଚରଣ ଅଶ୍ରୁସିନ୍ଧୁ ଚକ୍ଷୁରେ କୋକିଳ ଦେଉଳକୁ ପ୍ରଣାମକରି ଦ୍ରୁତ ପଦରେ ଗୃହରୁ ବାହାର ଆସିଲେ । ରାଜପଥରେ କିଛିଦୂର ଆଗକୁ ଚାଲିଯାଇ ଉତ୍କଳ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ ଆସୁଥିବା ଗାଡ଼ିକ ଅନାଇଁ ରହିଲେ । ସତରଞ୍ଜିତ ଗାଡ଼ିଖଣ୍ଡି ଆସି ସେହି କୋଠାଆଗରେ ଠିଆହେଲା । ଗାଡ଼ିରୁ ଦୁଇଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ବାହାରିଲେ । ତତ୍ପରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ।

କେହି ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ପଚାରିଲା, ଏହି ବସାରେ ଅଛୁ, ବିପ୍ର ?

କେହି ଜଣେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଆଜ୍ଞା ହଁ ।

ଦିନିକଟ ଗୃହ ଭିତରକୁ ଗଲେ ।

ସାଧୁଚରଣ କେତେ କଅଣ ଭାବି ପୁନର୍ବାର କୋଠା ଆଡ଼କୁ ଫେରି ଆସୁଥିଲେ, ମାତ୍ର ଅଧବାଟରେ ଠିଆହୋଇ ମୁଣ୍ଡରୁ ବାଲ ଟାଣ ଟାଣ ମନକୁମନ କହିଲେ, ନା, ବରଂ ମୃତ୍ୟୁ ଭଲ ।

ବୁଲିପଡ଼ି ପାଗଳ ପରି ସେ ଗଙ୍ଗାକୂଳ ଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ ।

ନିଷ୍ପତ୍ତି
ପ୍

ଏକ

ଜାଗର ଉଆଁସ । ଗୁଡ଼ି ଅଧରେ ମହାଦାସ ଉଠିଲ । ଲେଙ୍କଙ୍କର କୋଲାହଳ କମିଲା, ଆଉ କାନଅତରା ପଡ଼ି ନାହିଁ । ଲିଙ୍ଗର ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବଡ଼ ପରବ, କେତେ ଗ୍ରାମ, କେତେ ରାଜ୍ୟରୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକ ଆସି ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି । କାହାର କେତେ ପ୍ରକାର ମନକାମନା, ବାସନା, ଉଜାଗର ରହୁ ମନ୍ଦର ଭିତରେ ଗୁଡ଼ି କାଟିବେ ।

ନେତ୍ରମଣି ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରୁ ଉଠି ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଲେ । ବିନ୍ଦୁ ସାଗର କଡ଼ରେ ତାଙ୍କର ଘର, ମନ୍ଦର ପାଖରୁ ଅଧିକ ଦୂର ନୁହେଁ, ତଥାପି ସେ ଦିଅଁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ମନ୍ଦରକୁ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀ କଟକରୁ ଆସି ନାହାନ୍ତି । ହାବା, ଆହା ହଜିଗିନି ରୁଅ, ମନ୍ଦରକୁ ଯିବାକୁ ମନାକଲା । ବଡ଼ରୁଅ, ଘରେ ତାକୁ ଏକା ଛାଡ଼ି ଯିବାକୁ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ମନ ହେଲା ନାହିଁ ।

ଖଜା ଭିତରେ ଠାକୁର ଘର, ବଖରାଟିଏ, ଅଣଆଡ଼ିଆ । ଦ୍ୱାରରେ ପିତ୍ତଳ-ଗୋବମସ୍ତ ଜାଝିଲ କବାଟ, ଦରଆଉଜା । ଫାଙ୍କବାଟେ ଘିଅ ଦାପର ଶୀତ ଆଲୁଅ । ଉଆଁସ ଗୁଡ଼ିର କଟିକଟି ଅନ୍ଧାରକୁ ଦି ଭାଗ କରି ପାଖ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଦେହରେ ମିଶି ଯାଇଛି । ନେତ୍ରମଣି କବାଟକୁ ସାମାନ୍ୟ ଠେଲି ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଲେ । ଖଟୁଲ ଉପରେ ପୋଥିଆସନ ଉପରେ ବସିଛନ୍ତି ଗୋପାଳଜିଉ । ପିତ୍ତଳ ବିଗ୍ରହ ଥରିଲା ଆଲୁଅ ଶିଖାରେ ଝଲସି ଉଠୁଛି । ଚନ୍ଦନଚନ୍ଦ୍ର ଚ ଶାଳଗ୍ରାମସ୍ତୁତିକ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ଥୁଆ । ନାନାଜାତି ଫୁଲ ଓ ଚୁଲସୀ ପତ୍ରରେ ଗୁଢ଼ା ମାଳରେ ବିଗ୍ରହଙ୍କର ଦେହ ଲୁଚି ଯାଇଛି । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଭୂଇଁ ଉପରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇଛି ହାବାମଣି । ତାହାଣ ହାତ ମୁଣ୍ଡତଳେ ତଳିଆର କାମ ତୁଲାଇଛି । ଲଙ୍ଗା ବାଁ ହାତଟି ଧୋବ ଫରଫର ଶଙ୍ଖ ଉପରେ । କଲାଭଅଁର ପରି ଲମ୍ବ ଅସଜଡ଼ା କେଶ ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ ତଳେ ଲେଟୁଛି ।

ନେତ୍ରମଣି ଭାବିଲେ, ହାବା ମାଲା ଧରି ସାରି ଠାକୁରଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି । ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରି ଦ୍ୱାର ମୁହଁରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ହାବା ଉଠିଲା ନାହିଁ । ସେ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । ଠାକୁରଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଦେଖିଲେ, ମାଳାଟି ଖଣ୍ଡେ ନାଲି ମଲଟର ବହୁ ଉପରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ମାଳାକୁ ତଳେ ରଖି ବହୁଂଶି ଉଠାଇ ପଡ଼ିଲେ, ‘ମୁକୁର’ । ସାନବୁଅ ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ମାସିକ ଘୁମିକା ମୁକୁର ମଗାଏ । ବୋଧହୁଏ ଏ ସେହସବୁ ଖଣ୍ଡେ ।

ବହୁଶକ୍ତି ଯଥାସ୍ଥାନରେ ରଖି ହାତକୁ ଉଠାଇବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ମୁକୁରଟି ମଝିରୁ ଖୋଲିଗଲା । ଦେଖିଲେ, ମୁକୁର ଭିତରେ କେଣିଏ ଫୁଲ ଚିହ୍ନ ଦିଆ ହୋଇଛି । ଫୁଲ କେଣିକି ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ସେ ପଢ଼ିଲେ—‘ଅଭିଶାପ’ ଗୋଟିଏ କବିତା । ତାଙ୍କର ମୁହଁ ଶୁଖିଗଲା । ସତେ କି ଗୁଡ଼ି ଭିତରେ କିଏ ନିଆଁ ଘୁଳା ଜାଳି-
ଦେଲା । ବହୁଶକ୍ତି ଦୀପ ପାଖକୁ ନେଇ ମନେ ମନେ କବିତାଟି ପଢ଼ିଲେ—

କେତେ ଭାବନାର ଡେଉଁ ଉଠୁଛି

ତରୁଣ ଏ ମୋର ମାନସ ସରେ,

ଅବଶ ଅଙ୍ଗେ କରେ ମୁଁ ଶୟନ,

ନ ଆସେ ନିଦ୍ରା ନ ଆସେ ସପନ,

ଖାଲି ଛଟପଟ,

ଗୁମ୍ଫା ଅସ୍ତକଟ,

ଆଶଇ ସଙ୍କଟ,

ହୃଦୟ ଥରେ ।

କାହାର ସେ ଗୁମ୍ଫା, ଜାଣେ ନା ମୁଁ ହରି !

ଯାପିବି ଜୀବନ ତାରେ ଅନୁସର ?

ସମାଜର ବିଧି

ବିଧବା ପାରିଧି,

ଯାତନା ବାରିଧି

ଉଦରେ ଭରେ ।

ଜୀବନ ପ୍ରଭୃତି ଭାଗ୍ୟ-ତପନ,

କିଏ ସେ ନିଠୁର କରିଛି ଗୋପନ,

ମହା ଅନ୍ଧକାରେ,

ବୃଥା ହାହାକାରେ,

ଜୀବନେ ଧୂଳିକାରେ,

ମରଣେ ତରେ ।

ପୋଡ଼ି ଯାଇଛି ମୋ ସୁଖର ସହାର,

ଅଥୟ ଯୌବନ, ଜୀବନର ଭାର,

ବହୁ ସଦା ଗୁଡ଼ି,

କାଟେ ଦିବାସ,

ପଶେ ଶିବାସ

ଶରଣ ସୁରେ ।

ବିଧବାର ତପ୍ତ ଲୋତକ ଜଳ,
 ଝରେ ସେ ସମାଜେ ଧୂଃସ ଅନଳ,
 ଜାଳ ଜାଳ ଜାଳ,
 ସମାଜ ଜଞ୍ଜାଳ,
 ଗ୍ରାସରେ
 କରାଳ କାଳ ସତ୍ତରେ ।

ନେତ୍ରମଣି ପଦ୍ୟଟିକୁ ପଢ଼ି ହୃଦୟରେ ଅସୀମ ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କଲେ ।
 ତାଙ୍କର ବହୁଦିନର ନିଦ୍ରା ସ୍ୱର୍ଜିଲା । ସେ ପ୍ରମୁତ ହୋଇ ସ୍ଥିର ଚକ୍ଷୁରେ ହାବର
 ମୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଡ଼ିଯାଏ ଅନେଇ ଗଲେ । ଏତେଦିନକେ ତାଙ୍କର କଅଁଳ ମାତୃ-ହୃଦୟରେ
 ଚେତନା ଆସିଲା ।

କେତେ ନିବୋଧ ସେ ସତେ, ସବୁଦିନେ କଅଣ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହର ହାବଟି
 ପିଲା ଥିବ ? ସବୁଦିନେ କଅଣ ସେ ନଜେ ପିଲା ଥିଲେ । ଆଖିରୁ ଲୁହ ଧାର ବହୁଲା ।
 ଝିଅର ଲଙ୍ଗାଳା ହାତକୁ ଦେଖି ସେ ଚମକି ଉଠିଲେ । ଭାବିଲେ, ହାବ ପିଲା ନୁହେଁ ।
 କାଲି ତାକୁ କୋଡ଼ିରେ ଶୁଆଇ କ୍ଷୀର ଦେଉଥିଲି । ଭଲରେ ମନରେ ଆକଟ କରି
 ପଦେ କହୁଥିଲି, ଆଜି ଆଉ ପାରିବନାହିଁ । ସେ ତରୁଣୀ । ବାପେ ତାର ତାକୁ ଓଡ଼ିଆ
 ଓ ସଂସ୍କୃତ ପଢ଼ାଇ ଶିକ୍ଷିତା କରିଛନ୍ତି । ତାର ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକ ଜଳାଇ ବୁଦ୍ଧି
 ବିବେକକୁ ଆଲୋକିତ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିଛନ୍ତି । ହାବମଣିର ହୃତାହତ ଜ୍ଞାନ ହୋଇଛି ।
 ଭଲମନ, ସାରଥସାର ବୁଝିବାର ଓ ଜାଣିବାର ଶକ୍ତି ହୋଇଛି ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଆଖି ସଜଳ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ ହାବମଣିର ନିହତ
 ଦେହକୁ ବ୍ୟଥାତର ମନରେ ରୁହିଁ ରହୁଲେ । ହଁ, ତାଙ୍କର ସ୍ନେହର ପିତୃଳା ଲବଣ୍ୟ
 ପ୍ରତିମା ହାବମଣିଟି ଯୁବତୀ ହୋଇଛି । ଯୌବନର ମଳୟ ତାର ସର୍ବାଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି ।
 ନିଷ୍ଠୁର ଯୌବନ ଗୁଡ଼ି ତଳର କେଉଁ ଅନ୍ଧାର ଗୁହାରେ ଲୁଚି ଲୁଚି ପ୍ରେମର ସଙ୍ଗୀତ
 ଗାଉଛି । କେବେ ହସାଉଛି, କେବେ କନ୍ଦାଇ ତାକୁ ବିବ୍ରତ କରୁଛି । ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର
 ମାତୃ-ହୃଦୟ ଏବୟାଏ ଏହା ବୁଝି ପାରି ନ ଥିଲା, ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରି ନ ଥିଲା ।
 ଆଖି ଆଗରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା ଟିକି ଝଅଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ବଡ଼ ହୋଇ ତରୁଣୀ
 ହୋଇଛି, ଏହା ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଯେପରି ସେ ଜାଣି ପାରି ନ ଥିଲେ ।

ସମାଜର କଳଙ୍କ କାହାଣୀ ଶୁଣି ସେ ଦିନେ ହସୁଥିଲେ । ବାପ ମାଆଙ୍କ
 ଉପରେ ସବୁ ଦୋଷ ଅଜାଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ । କହୁଥିଲେ, ଆଖି ଆଗରେ ଆକଟରେ
 ରଖିଥିଲେ କଅଣ ଏପରି ଘଟି ଥାଆନ୍ତା ?

ଯେଉଁଦିନ ଖବର ପାଇଲେ, ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କର ସୋନବର୍ଣ୍ଣର ଝିଅ ଅର୍ପଣ ଖାଇ
 ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲା, ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣରେ ଆତଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ବିଧବା କାଳକାର

ଆତ୍ମହତ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ସବୁ କଳଙ୍କ କାହାଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା, ସବୁ ଶୁଣି ନେତ୍ରମଣି ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ି କହିଥିଲେ, କର୍ମର ଫଳ ସେ ଭୋଗିଲା, କିଏ କ'ଣ କରିବ ?

ଆଖିପତା ଓଦା ହୋଇ ଆସିଲା । ବାରବର୍ଷର ବଧବା ହିଅ ହାତ୍ତାମଣିକୁ ସେ ଗୁଡ଼ିରେ ଜାକି ସେଦିନ କାନ୍ଦିଥିଲେ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ, ହତଭାଗିନୀ ହିଅଟିକୁ ଗୁଡ଼ିରୁ ଅଲଗା କରିବେ ନାହିଁ, ଆପଦବିପଦ, ନିନ୍ଦା ଅପମାନ ପାଖରେ ପଶିବେ ନାହିଁ ।

ବିଷ୍ଣୁ ହୋତାଙ୍କ ଅଠର ବର୍ଷର ବଧବା ହିଅ ରୁକୁଣୀ ଘରୁ କୁଆଡ଼େ ଚାଲି ଯାଇଛି । ଖୋଜି ଖୋଜି ଖବର ମିଳୁ ନାହିଁ । ହୋତାଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀ ରଘୁ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କର ପୁଅ କୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟ କୁଆଡ଼େ ପଳେଇଛି । ଲୋକେ ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହନ । କୁଞ୍ଜ ଉପରେ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ରାଗ ହେଲା । ମନକୁ ଯାହା ଆସିଲା ସେ ନିଜ ଘରେଥାଇ କୁଞ୍ଜକୁ ଗାଳିଦେଲେ । ପରେ ଖବର ପାଇଲେ କୁଞ୍ଜର ଦୋଷ ନାହିଁ, ସବୁ ଦୋଷ ସେଇ ମହିନାମୁହାଁ କଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଟୋଙ୍କର । କୁଆଡ଼େ ସେଇ ହିଅର ଶିକ୍ଷାରେ ପଡ଼ି ଯତର ବର୍ଷର ବାଳୁତ କୁଞ୍ଜ, ବାପଙ୍କ ପେଟର ଭାଙ୍ଗି ଟଙ୍କା ଚୋରିକରି ରୁକୁଣୀକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲି ଯାଇଛି । କୁଞ୍ଜ ଭଲ ପିଲା ଥିଲା, ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲା, ଏଡ଼େ ସୁଧାର ଯେ ମାଛକୁ ମ କହେ ନାହିଁ, କାନ କାଟିଲେ ବଚନ ବାହାରେ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି କେତେ ଘଟଣା ନେତ୍ରମଣି ଦେଖି ଶୁଣି କୌଣସି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବେ ବାପମାଆଙ୍କ ଦୋଷ, କେବେ ଗାଁର, କେବେ ଅବା ଶିକ୍ଷା-ଅଭାବର କି ଅଶିକ୍ଷାର ଦୋଷ ଦେଇ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆଣିବାକୁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ସବୁଦିନ ହାତ୍ତାମଣି ଉପରେ ନିନ୍ଦା ନଜର ରଖି ତାକୁ ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ ଜଗିଥାନ୍ତି ।

ତଥାପି ମନ 'ସନ୍ଦେହ' ଦୋଳାରେ ଦୋହଲୁଥାଏ, ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ହେଉଥାଏ । ଗୁଡ଼ିରେ ଭଲ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ହିଅର ବୈଧବ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଯେତେ ଚିନ୍ତିତ ନୁହନ୍ତି, ଚିନ୍ତିତ ତାର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ, ଦୁଇ କୁଳର ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱ ପାଇଁ । ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହା ଥିଲା ହୋଇ ସାରିଛି, କପାଳ ଲୁଣନ, କେ କରିବ ଆନ ? ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେପରି ହାତ୍ତାମଣି ମୁହଁରେ ଚୁନକାଳି ନ ବୋଲେ ସେତିକି ତାଙ୍କର ଭାବନା, ସେତିକି ତାଙ୍କର ଡର ।

ଦିନେ ମନରେ ଗୋଟିଏ କଥା ପାଶ୍ଚିଲେ । ଆଜିକାଲି ସଂସାରର ଡଙ୍ଗାଡଙ୍ଗା ଯେପରି ହେଲଣି କେତେବେଳେ ଯେ କଣ ହୁଏ କେନ୍ଦ୍ର କହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଭଗବାନ ଦିହାଡ଼ିଙ୍କ ଘରଣୀ ଆଗରୁ ହୁସିଆର ହୋଇ ଯାହା କଲେ, ଗୁଡ଼ିକ ପଥର କରି ତାହା କଲେ ହୁଅନ୍ତା । ବଧବା ହିଅ, ଜୀବନରେ ତାର କେଉଁ ସୁଖ କେଉଁ ସୁଆଦ ଅଛି ? ବୃଥା ଦହଗଞ୍ଜିଆ ସ୍ୱାନନନିଆ ଜୀବନ ଘେନି ବସି ରହିବାଠାରୁ ମରଣ ବରଂ ଭଲ ।

ଟିକିଏ ଜହର, କେନ୍ଦ୍ର ଜାଣିବେ ନାହିଁ । ସବୁ ଦୁଃଖ-ସନ୍ଦେହ, ମାନସିକ ଦୁଃଖିନ୍ଦ୍ରୀରୁ ନିଷ୍କୃତ ମିଳିବ । ଅହା, ମା ହୋଇ ଅନ୍ତଃପାତ୍ର ଜନ୍ମ ଦେଇ ଏଡ଼େ ନିଦାରୁଣ ପଣ କରିବାକୁ ଯାହାର ଗୁଡ଼ ପତାଏ ସେ କି ମଣିଷ ? ସେ ମଣିଷ ନୁହେଁ ପିଙ୍ଗାଚୀ । ନେତ୍ରମଣି ଭାବିଲା କଥା କରନ୍ତେ କିପରି ? କେତେ ଗେଲବସର କରି ରିଅକୁ ବଢ଼ାଇଥିଲେ ଜହର ଖୋଇ ମାରିବାକୁ ? ଅନାଗତ କଳଙ୍କର ଭୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ସେ ନିଜେ ଆଗରୁ ଜହର ଖାଇ ମଲେ ତ ଭଲ ।

ତାଙ୍କର ସ୍ଵାମୀ ମହାପଣ୍ଡିତ, ଅତି ନୈଷ୍ଠିକ, ସମ୍ମାନିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ସେ କହିଲେ, ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଆଗରୁ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ହାତକୁ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ପ୍ରଭୃତି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପଢ଼ିବାକୁ ଦିଅ । ପିଲାଦିନୁ କଠୋର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଅ । ତେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଭୟର କାରଣ ନ ଥିବ ।

ନେତ୍ରମଣି ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଦେବତା ପରି ମାନନ୍ତି । ଦେବତାର ବାକ୍ୟ ପରି ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଉପଦେଶ ସେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିଥିଲେ । ହାତକୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ାଇ ତାର ମନରେ ଚିରଦିନ ପବିତ୍ରତା ଜଗାଇ ରଖିବେ ବୋଲି ଆଶା କରିଥିଲେ ।

ହାତମଣି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପାଠ କରି, ବିଦ୍ୟା ଓ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରି ନିଜେ ଲୁଗୁଇ ଲୁଗୁଇ କବିତା ଲେଖିଲା । ନେତ୍ରମଣି ଏହା ଜାଣିଲେ, ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ! ହାତମଣି ଭକ୍ତମତି ହୋଇଛି । ସଂସାରରେ ଯେତେ ଦେବାଦେବୀ ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଣାଣ ଲେଖିଛି । ସେ ତ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଯେ ହାତ ନିଜ ବିଷୟରେ କବିତା ଲେଖି ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଛପାଇବ ! ରଥ ଘରର ଉପର ମୁହଁ ତଳକୁ କରିବ, ସବୁ ମାନସପୁମ ନେଇ ଦାଣ୍ଡରେ ଥୋଇବ ! କେଡ଼େ ଅଲଜୁକ କଥା ! ତା ବାପା ଜାଣିଲେ କଣ ମଣିବେ ? ହୁଏ ତ ସବୁ ଦୌଷ ନେଇ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଅଳାଡ଼ିବେ । ଛୁ, ଛୁ !

କେଜାଣି ସେ ତାଙ୍କ ରିଅ ନ ହୋଇ ଆଉ କେଉଁ ହାତମଣି ହୋଇଥିବ !

ଦୁଇ

ଖେଳ କୌତୁକ, ସ୍ନେହ ଆନନ୍ଦରେ ପିଲାଦିନ କଟିଗଲା । ଦେହ ଓ ମନରେ ନବ ଯୌବନର କାଉଁଶ ପରଶ ଲାଗିଲା । ଆଖିରୁ ଅଜ୍ଞତାର ପରଲ ଘୁଣିଲା । ଦୁନିଆ ଦିଶିଲା ନିଆ, ବିଚିତ୍ର, ସରସ । ସମବୟସୀ ବାନ୍ଧବମାନେ ବୁଝାଇ ଦେଲେ, ଜୀବନ ଯେ କେବଳ ସୁଖଦୁଃଖର ଲଢ଼ିବିଗୁଡ଼ିକର ସମଷ୍ଟି । ମଥାଟେକି ମାଡ଼ିଆସେ ପୁଣି ମଥାପିଟି ନଇଁ ନଇଁ କାନ୍ଦାକାନ୍ଦିକା ଫେରିଯାଏ । ଦିନେ ଇନ୍ଦିରା କାନରେ କହିଲା,

ଏକଲେ ବଢ଼ିଲ, କେଦାର-ଗୌରୀ । ପିଲାଦିନୁ ଦେଖି ଦେଖି ଆଖିକୁ କିଛି ନୂଆ ଦିଶୁନାହିଁ । କବିଙ୍କ କଥା କାନକୁ ନୂଆ ଶୁଭୁଛି — ପ୍ରେମ କଲ ପାଗଳଣୀ ।

ହାରା ହସିଥିଲା, ଭାବିଥିଲା, କବି ରାଧାନାଥ ବର୍ଦ୍ଧିଥିବା ଘଟଣା ସତ ନୁହେଁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । କୁଆଡ଼େ ଆଉ କେଉଁ ବିଦେଶୀ ରାଜଜର ଚଳନ୍ତି ପ୍ରବାଦକୁ ଆଣି ଏକ କେଦାରଗୌରୀ ପୀଠରେ ଅପି କବିତା ରଚିଛନ୍ତି । ସେ ଯାହା କରନ୍ତୁ ପଛେ, କେଡ଼େ ଜୀବନ୍ତ, କେଡ଼େ ମନଥରା କାହାଣୀ ସେ ! ପଢ଼ିଲେ ଆଖିରେ ଲୁହ ଅସେ । ସତେ, ପ୍ରେମ ଏମିତି ପାଗଳ କରେ ?

ଏବେ ସେ ବୁଝିଲ, ସେ ବଧବା । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଖୋଲି କେଉଁ ଆଦର୍ଶରେ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ କଟାଇବ ? ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ସେ ଗ୍ରନ୍ଥର ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟାଇଲା । ଲାଭ ହେଲା ଉତ୍ତେଜନା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ନାଶ ପୁରୁଷଙ୍କର ଦେନାଦେନ ମଧୁର ପ୍ରେମର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, କାହିଁ ମିଳନ, କାହିଁ ବିଚ୍ଛେଦ, କାହିଁ ହସ-କୌତୁକ, ଦେହର ଖେଳ, କାହିଁ ରାଗରୋଷ, ଅଭିମାନ । ଆଦର୍ଶର ଉପଦେଶ ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ଏହି ସବୁ ଚିତ୍ର ତାର ଆଖି ଆଗରେ ବାରମ୍ବାର ପଡ଼ିଲା, ଦେହ ଓ ମନ ଥରିଲା, ଶିରପ୍ରଶିରରେ ନିଆଁର ସୁଅ ଛୁଟିଲା ।

ଦେଖ ମ ବଢ଼ିଲ, ଏକପର ଭୁବନବିଖ୍ୟାତ ରାଜରାଣୀ ମନ୍ଦର । ଏଥିରେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟର ପଟ୍ଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଇନ୍ଦ୍ରା ଆଖିର ଇସାରାରେ ଦେଖାଇ ଦେଲା, ଉଲ୍ଲଗ୍ନ ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତି । ମନ ପ୍ରଶ୍ନେଇ ଉଠିଲା, ଭାବନା ନିଜ ଭିତରେ ବିଲିବିଲେଇ ଉଠିଲା । ଥରଥର ପାଦ ଅଚଳ ହୋଇ ଆସିଲା ।

ଏକୃଷ୍ଟିଆ ବସି ହାତରେ ମାଲା ଧରି ସେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁଛି, କେଉଁ ଆଦର୍ଶରେ ସେ ଜୀବନ କଟାଇବ ? ସୀତା, ପାବତୀ, ସାବିତ୍ରୀ ଏମିତି କେତେ ସଖୀ ରମଣୀଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ୍ର ଆସି ତା ଆଖି ଆଗରେ ଉଭା ହେଲା ।

ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବାଲ୍ୟ ବଧବା କିଏ ?

ସ୍ବାମୀ ଯେ ଚଳନ୍ତି ଦେବତା, ସେ ଏହା ସ୍ବାକାର କରୁଛି; ମାତ୍ର ତାର ସ୍ବାମୀ କିଏ, ସେ କେମିତିକା, କେଉଁଠି ଏବେ ଅଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କ ଦେହ ଓ ମନର ପରଶ ତ ସେ ଏ ଜୀବନରେ ରକ୍ତମାଂସର ଦେହରେ ପାଇବ ନାହିଁ ! ଗୁପ୍ତା, ଗୋଟାଏ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଶିଶୁର ଗୁପ୍ତା ! ଜୀବନରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ କି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ସେ ପାଇଥିଲା । ସେ କଣ ଏହି ଅବ୍ରହ୍ମ ଗୁପ୍ତାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ତାର ଢଳ ଢଳ ଯୌବନ କଟାଇ ପାରିବ ? ସେ ଯେ ଅବାସ୍ତବ ସପନ ଢେମା !

ଆଖି ଆଗରେ ଉଭା ହେଲା ଭୁବନେଶ୍ବରର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦିରମାଲା । ଦୃଢ଼ ଲଖିଲା ଯୁଗଳ ମୂରତିଗୁଡ଼ିକରେ । ଅଙ୍ଗ ଲବ୍ଧମାଣ୍ଡିତ ହେଲା । ମନରେ ଲାଗି ଦେବନା-ଅନୁଭବ କଲା । କଲମ ଧରି କଣ ଚାରି ପଦ ଲେଖି ଦେଇଥିଲା କେବେ,

ଆଜି ଅବକଳ ତାର ସେହି ଗୀତଟି ମୁକୁରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ସେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ କବିତାଟି ମୁକୁରକୁ ପଠାଇ ନାହିଁ, ପଠାଇଲା ତେବେ କିଏ ? ନେତ୍ରମଣି ଚେବେ ଏହା କରି ନ ଥିବ । ସେ ପିଲା ଲେକ, ଏହାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବ କାହୁଁ ? ଖଣ୍ଡେ ଛୁଣ୍ଟା କାଗଜରେ ଗୀତ ଲେଖି କାଲେ କିଏ ଦେଖିବ ବୋଲି କାଗଜକୁ ଦିଶାଣ୍ଟକରି ପଦାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲା । ଏବେ ତ ସମସ୍ତେ ପଢ଼ିବେ ! ନନା ଓ ବୋଉ କହିବେ କଣ ?

ଲୁହାରେ ହାରାମଣି ଠାକୁରଙ୍କ ଆଗରେ ପଡ଼ି ନଜର ମୁଦ୍ରାକାମନା କରୁଥିଲା, କେତେବେଳେ ତାକୁ ନିଦ ହୋଇ ଯାଇଛି । ନିଦ କୋଳରେ ସେ ଦେଖୁଛି ସପନ ।

ନେତ୍ରମଣି ଝିଅର ଏ ଜାଣି ଦେଖି କାହାର ହୋଷ ଦେବେ ? ବ୍ରାହ୍ମଣଘର ଝିଅର ପୁଣି ଏତେ ସାହସ, କବିତା ଲେଖି ନିର୍ଲକ୍ଷୀ ପରି ଗ୍ରହଣକୁ ଦେବ ? ଗାଁରେ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତ ଥିବା ଉଠିଲା । ସେ ପୁଣି ଧରେ କନ୍ୟାର ଆପାଦମସ୍ତକ ଅନାଇଲେ । ଆହା, ଏହି ସୁକୁମାରୀ ନବମାତାକୋମଳା ତନୁ କି ବୈଧବ୍ୟର କଠୋର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଆଜ୍ଞାବନ ସହ ପାରିବ ? ଯୌବନର ଉତ୍ତେଜନାକୁ ଦମନ କରି ପବିତ୍ର ଭାବରେ ବଢ଼ୁଛୁରିଣୀ ହୋଇ ଜୀବନକାଳ କଟାଇ ପାରିବ ? ତାଙ୍କର ମାତୃ ହୃଦୟ ବିଗଳିତ ହେଲା । ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋଭନ ଝରିଲା । ସେ ହାରାର ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ଡାକିଲେ, ମା ହାରା !

ହାରା ଉଠି ବସିଲା । ମାଆଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହଧାର ଦେଖି ସେ ପ୍ରଥମେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ନେତ୍ରମଣି କବିତା ବିଷୟରେ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଦୃଢ଼ି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ, ତାର ଆଉ ବୁଝିବାକୁ ବାକି ରହୁଲା ନାହିଁ । ଭୟରେ ମୁହଁ ଶୁଖିଗଲା । ଲୁହାରେ ଚକ୍ଷୁ ଅବନତ ହେଲା । ସେ ଯେଉଁଥିବା ଭୟ କରୁଥିଲା ତାହା ହିଁ ତ ଦିଶିଗଲା ! ଏ ଲଜଠାରୁ ମରଣ ବରଂ ଭଲ ।

ନେତ୍ରମଣି ଝିଅର ମନକଥା ବୁଝି ଅତି କୋମଳ ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲେ, ତୁ ଏହି କବିତା ଲେଖିଛୁ ମା ? ସତ କହ ।

ହାରାମଣି ଅନିଚ୍ଛାର ସହଜ କହିଲା, ହଁ, ଦିନେ ଉପରବେଳା ଖଣ୍ଡେ କାଗଜରେ କଣ ମନ ହେଲା ଏତକ ଲେଖିଥିଲି । କାଗଜକୁ ଚିରି ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ପକାଇ ଦେଇଥିଲି । କିପରି ଗ୍ରହଣ ହେଲା ମୁଁ କହୁ ପାରିବି ନାହିଁ ବୋଉ, ମୁଁ ସତ କହିଛି ।

କନ୍ୟାର କଥାରେ ଅବିଶ୍ଵାସ କରିବାକୁ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ମନ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଅଧିକ କିଛି ନ ପଚାରି ବୁଦ୍ଧିଶୀଳ ହାତରେ ଧରି ଚାଲିଗଲେ । ସନ୍ଦେହ ଓ ଦୁଃଖରେ ଆଗମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭୁଲିଗଲେ ।

ରାତି ଅଳପ ଅଛି, ଦୀପରେ ଦିଅ ନାହିଁ, ଆଲୁଅ ଶୀଘ୍ର ଲଭିବ । ତା ପରଦିନ ନେତ୍ରମଣି ମନକୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ମନ ବୁଝିଲ ନାହିଁ । ଏ, ଅଜିକାଲିକା ଟୋକାଗୁଡ଼ା କେଡ଼େ ବେଲୁକା ହେଲେ ମ ! ବ୍ରାହ୍ମଣଘର ଝିଅ କଣ ପାଠ ପଢ଼େ ଗୀତ ଲେଖି ଛପେଇବାକୁ ? ଲୋକେ କଣ କହିବେ ? ସ୍ୱାମୀ ଆସି ମୋ ଉପରେ ବରକୁ ଦେବେ । ଶୁଣିଲେ ମୋର କି ଅପରାଧ ? ମୁଁ କଣ ହାରାମଣିକୁ କହି ଦେଇଥିଲି, ଏମିତିକା ଗୀତ ଲେଖ ?

ନେତ୍ରମଣି ଚାଲି ଭିତରକୁ ଜାଲି ଠେଲି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସିଗଲେ । ପୁଣି ଭାବିଲେ, ହାରା କଣ ଶେଷକୁ ଏ କୁଳରେ କଲଙ୍କ ଲଗାଇ ବଣି ଦାସଙ୍କ ଝିଅ ପରି ମୁଦଲମାନ ଟୋକା ଯଙ୍ଗରେ କଲିକତା ପଳାଇବ ? ସେତେବେଳେ ରଥ ଘର ମାନ ମହତ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଜାତି ରହିବ କେଉଁଠି ? ଠାକୁରେ କଣ ପୋଡ଼ାକପାଳୀ ଝିଅକୁ ଏ ଘରେ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ ଏଇଥିପାଇଁ ? ସ୍ୱାନକପାଳୀର ମରଣ ହେଉ ନାହିଁ କାହିଁକି, ସମସ୍ତେ ନିସ୍ତାର ପାଇଯିବେ ।

ନେତ୍ରମଣି ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ କାଠଫାଳିଆ ଧରି ଉଠିଲେ । ଭାବିଲେ, ଯାହା ହେବାର ହେବ, ଆଜି ତାର ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗିବେ । ସ୍ୱାନକପାଳୀ ବୋଲି ପିଲାଦିନୁ ଗେହଲରେ ବଢ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ, ତାରି ଫଳରେ ହାରାର ମୁହଁ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ମୁହଁ ନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଶେଷ ଫଳ ଖରାପ ହେବ । ରାଗ ତମତମ ହୋଇ ସେ ଠାକୁର ଘରକୁ ଛୁଟିଲେ । କବାଟ ପୂର୍ବପରି ଦରଅଉଜା । କବାଟକୁ ଠେଲି ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କ ସ୍ୱେଦର ପିତୁଳା ହାରାମଣୀ କାନ୍ଧକୁ ଆଉଜି ରୁପ୍ତ ହୋଇ ବସିଛି, ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ।

ହାତରୁ କାଠଫାଳିଆ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ମା ହୋଇ ତାଙ୍କର ହାତ କିପରି ହତଭାଗିନୀ କୁନ୍ୟାଟିର କଅଁଳ ଦେହରେ ଆଘାତ କରିବାକୁ ଚଳନ୍ତା ? ତାଙ୍କର ଆଖି ଛଲ ଛଲ ହେଲା, ପେଟ ଭିତର ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେଲା । ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପାଗଳୀ ପରି ଛୁଟିଯାଇ ଝିଅକୁ କୁଣ୍ଡାଇ ଧରିଲେ । ଆଖିରୁ ଲୋତକ ପୋଛି ଥରିଲା ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲେ, ମାଆଟି ମୋର, ତୁନି ହୋଇ ବସି କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛୁ ନେ ?

ମାଆଙ୍କର ଉଦବେଗେପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟର ଉତ୍ତର ସ୍ୱରୂପ ହାରାମଣି ଅଶ୍ରୁପିତ୍ତ ମୁହଁଟି ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ବକ୍ଷ ଦେଶରେ ରଖି ରୋଦନକଲ । ସେ କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛି, ତାର କଅଁଳ ଅଭାବ ? ଅତି ଲଜର କଥା ! କିପରି କହିବ ସେ କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛି ? କିଏ ନ ଜାଣେ ? ମା କଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ? ଜାଣନ୍ତି, ତଥାପି ଏ ନିର୍ମମ ପ୍ରଶ୍ନ ! ସେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଗୁଡ଼ିଉପରୁ ହାତ ମଥା ଟେକିଲା । ଆଗରେ ଦେବତା, ପାଖରେ ଜନନୀ । କଡ଼ର ଝରକା ବାଟେ ଉଆଁସୀ ଆକାଶରୁ ଚୋପା ଦିଶୁଛି । କେତେ ଭାବ ମିଟି ମିଟି ହୋଇ ସତେ କି ଉପହାସ କରୁଛନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁସାଗରର ଅନ୍ଧାରୀ ଗୁଡ଼ିରେ ଆକାଶ ପ୍ରତିଫଳିତ । ପବନ ନାହିଁ । ଦେହ ଝାଲେଇ ଉଠିଛି ।

ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ମା ଲେ, ସତ କହ କାହିଁକି ତୋ ଧାଣିରେ ଲୁହ ? ଦୁଃଖ କି ନେତ୍ରମଣିର ଧାରଣା କେବେ ତୋ ମନରେ ପଶେ ନାହିଁ । ମୁହଁଟି ତୋର ସବୁବେଳେ ହସହସ । ଆଜି କାହିଁକି ତୋ ମନରେ ଦୁଃଖ, ଧାଣିରେ ଲୁହ ?

ମୁହଁ ହସ ହସ ! ନାରୀଜାତିର ପ୍ରକୃତି ସେ ଏହିପରି । ବାଳିକା ହାତର ଅନ୍ତରରେ ଯେତେବେଳେ ଦୁଃଖର ନିଆଁ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳି ଉଠେ, ହା-ହାତାଣମୟ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁ ଉଠେ, ସେ ନିରୋଳାରେ ବସି ଆଖିରୁ ଦୁଇ ବିନ୍ଦୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ପକାଏ । ନେତ୍ରମଣି ଯଦି ପାଖରେ ଥାଆନ୍ତି, ହାତ ଅନ୍ତରର ଦୁଃଖ ଘୋଡ଼ାଇ ହସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ମାତ୍ର ଆଜି ସେ ଲୁଗାଇ ପାରି ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣି ଝିଅର ଆଖି ପୋଛି ବୁଝାଇ କହିଲେ, କପାଳରୁ ବଡ଼ କେହୁ ନାହିଁ ; କପାଳରେ ବିଧାତା ଯାହା ଲେଖି ଦେଇଛି ମଣିଷ ତାକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କେତେ ପାପ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜନ୍ମ ମିଳେ । ପାଣି ଫୋଟକା ପରି ଜୀବନ କେତେବେଳେ ମିଳାଇ ନିଷ୍ଠୁର ହେବ କେହୁ ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯେତେ ଦିନଯାଏ ବଞ୍ଚୁଥିବୁ ଲେ ମା, ନିଷ୍ଠୁର ମନରେ ଠାକୁରଙ୍କର ନାମ ଜପି ଜୀବନକୁ କଟାଇ ଦେ । ଭଗବାନ ଆଉ କେବେ ସୁଦ୍ଧା ଜନ୍ମ ଦେବେ ନାହିଁ । ମା, ଏପରି ଗୀତ ଆଉ କେବେ ଲେଖିବୁ ନାହିଁ, ଗୁପ୍ତିବାକୁ ଦେବୁ ନାହିଁ । ଲୋକନିନ୍ଦା ହେବ ପରା !

ନେତ୍ରମଣି ଏହିପରି କନ୍ୟାକୁ ଅନେକ ସମୟ ବୁଝାଇଲେ । ହାତମଣି ନୀରବରେ ସବୁ ଶୁଣିଲା । କଥାରେ ବାଧା ଦେଇ କହିବାକୁ ତାର ସାହସ ଦେଲେ ନାହିଁ । ମାଆଙ୍କର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ତାଙ୍କର ଉପଦେଶଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ମନେ ମନେ ବହୁ ଡର ସେ କରିଛି । ସଂସାରରେ କିଏ କାହାର ? ମା ଝିଅ ହେବେ ଦେଉଳେ ପଶିଲେ, ଯେହା ଶୁଭ ଯେହା ମନାସିଲେ । ମଣିଷର ପ୍ରକୃତି ଏହା ସିନା ! ଉପଦେଶ ଦେବା ଅତି ସହଜ, ମାତ୍ର ଉପଦେଶକୁ ମାନ ଚଳିବା ଦୁରୁହ । ସମସ୍ତେ କହିବେ ବିଧବା, ବିଧବା, ତାର ଆନନ୍ଦରେ ଅଧିକାର ନାହିଁ, ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ହାତ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ତାର ମୁହଁ ଚାହିଁ ଲେ ଅମଙ୍ଗଳ । ସେ ଅଲୋଡ଼ା, ଅଖୋଜା ! ଭଲ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବ ନାହିଁ, ଗହଣା ନାହିଁ । କାହା ସଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ଲୋକେ ଟେରେଇ ଟେରେଇ ଚାହିଁବେ । ହସିକରି ପଦେ କଥା କରବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । କାହା ଆଖିକୁ କଣେଇ ଚାହିଁ ଲେ ମହାପାପ । ~

ରାତି ଅଳପ ଅଛି, ଘାସରେ ଘିଅ ନାହିଁ, ଆଲୁଅ ଶୀଘ୍ର ଲିଭିବ । ତା ପରଦିନ ନେତ୍ରମଣି ମନକୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ମନ ବୁଝିଲା ନାହିଁ । ଏ, ଅଜିକାଲିକା ଟୋକାଗୁଡ଼ା କେଡ଼େ ବେଲୁକ୍କା ହେଲେ ମ ! ବ୍ରାହ୍ମଣଘର ଝିଅ କଣ ପାଠ ପଢ଼େ ଗୀତ ଲେଖି ଛପେଇବାକୁ ? ଲୋକେ କଣ କହିବେ ? ସ୍ୱାମୀ ଆସି ମୋ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେବେ । ଏଥିରେ ମୋର କି ଅପରାଧ ? ମୁଁ କଣ ହାତମଣିକୁ କହି ଦେଇଥିଲି, ଏମିତିକା ଗୀତ ଲେଖ ?

ନେତ୍ରମଣି ଚାଲି ଭିତରକୁ ଜାଲି ଠେଲି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସିଗଲେ । ପୁଣି ଭାବିଲେ, ହାତ କଣ ଶେଷକୁ ଏ କୁଳରେ କଲଙ୍କ ଲଗାଇ ବିଶି ଦାସଙ୍କ ଝିଅ ପରି ମୃଦଲମାନ ଟୋକା ଯଙ୍ଗରେ କଲିକତା ପଲାଇବ ? ସେତେବେଳେ ରଥ ଘର ମନ ମହତ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଜାତି ରହିବ କେଉଁଠି ? ଠାକୁରେ କଣ ପୋଡ଼ାକପାଳୀ ଝିଅକୁ ଏ ଘରେ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ ଏଇଥିପାଇଁ ? ସ୍ୱାନକପାଳୀର ମରଣ ହେଉ ନାହିଁ କାହିଁକି, ସମସ୍ତେ ନିନ୍ଦାର ପାଇଯିବେ ।

ନେତ୍ରମଣି ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ କାଠଫାଳିଆ ଧରି ଉଠିଲେ । ଭାବିଲେ, ଯାହା ହେବାର ହେବ, ଆଜି ତାର ମୁହଁ ଗୁଞ୍ଜିବେ । ସ୍ୱାନକପାଳୀ ବୋଲି ପିଲାଦିନୁ ଗେହଲରେ ବଢ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ, ତାରି ଫଳରେ ହାତର ମୁହଁ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ମୁହଁ ନ ଗୁଞ୍ଜିଲେ ଶେଷ ଫଳ ଖରାପ ହେବ । ରାତ୍ର ତମତମ ହୋଇ ସେ ଠାକୁର ଘରକୁ ଛୁଟିଲେ । କବାଟ ପୂର୍ବପରି ଦରଅଛଜା । କବାଟକୁ ଠେଲି ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କ ସେମ୍ବର ପିତୁଳା ହାତମଣି କାଞ୍ଚକୁ ଆଉଜି ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିଛି, ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ।

ହାତରୁ କାଠଫାଳିଆ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ମା ହୋଇ ତାଙ୍କର ହାତ କିପରି ହୁତଭାଗିନୀ କନ୍ୟାଟିର କଥା ଲ ଦେହରେ ଆଘାତ କରିବାକୁ ଚଳନ୍ତା ? ତାଙ୍କର ଆଖି ଛଲ ଛଲ ହେଲା, ପେଟ ଭିତର ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେଲା । ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପାଗଳୀ ପରି ଛୁଟିଯାଇ ଝିଅକୁ କୁଣ୍ଡାଇ ଧରିଲେ । ଆଖିରୁ ଲୋତକ ପୋଛି ଥରିଲା ସ୍ତରରେ ପଶୁରିଲେ, ମାଆଟି ମୋର, ତୁନି ହୋଇ ବସି କହିଲ କାନ୍ଦୁଛୁ ଲେ ?

ମାଆଙ୍କର ଉଦ୍‌ବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟର ଉତ୍ତର ସ୍ୱରୂପ ହାତମଣି ଅଶ୍ରୁ ସିକ୍ତ ମୁହଁଟି ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ବକ୍ଷ ଦେଶରେ ରଖି ରୋଦନକଲ । ସେ କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛି, ତାର କଥା ଅଭାବ ? ଅତି ଲଜର କଥା ! କିପରି କହିବ ସେ କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛି ? କିଏ ନ ଜାଣେ ? ମା କଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ? ଜାଣନ୍ତି, ତଥାପି ଏ ନିର୍ମମ ପ୍ରଶ୍ନ ! ସେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଗୁଡ଼ିଉପରୁ ଡାଘ ମଥା ଟେକିଲା । ଆଗରେ ଦେବତା, ପାଖରେ ଜନନୀ । କଡ଼ର ଝରକା ବାଟେ ଉଆଁସୀ ଆକାଶରୁ ଚେନାଏ ଦିଶୁଛି । କେତେ ଭାବ ମିଟି ମିଟି ହୋଇ ସତେ କି ଉପହାସ କରୁଛନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁସାଗରର ଅନ୍ଧାରୀ ଗୁଡ଼ିରେ ଆକାଶ ପ୍ରତିଫଳିତ । ପବନ ନାହିଁ । ଦେହ ଝାଲେଇ ଉଠିଛି ।

ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ମା ଲେ, ସତ କହ କାହିଁକି ତୋ ଆଖିରେ ଲୁହ ? ଦୁଃଖ କି ନେରାଗ୍ୟର ଧାରଣା କେବେ ତୋ ମନରେ ପଶେ ନାହିଁ । ମୁହଁଟି ତୋର ସବୁବେଳେ ହସିହସି । ଆଜି କାହିଁକି ତୋ ମନରେ ଦୁଃଖ, ଆଖିରେ ଲୁହ ?

ମୁହଁ ହସ ହସ ! ନାରାଜାତର ପ୍ରକୃତ ସେ ଏହିପରି । ବାଲିକା ହାତର ଅନ୍ତରରେ ଯେତେବେଳେ ଦୁଃଖର ନିଆଁ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳି ଉଠେ, ହା-ହତାଶମୟ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦି ଉଠେ, ସେ ନିରୋଳାରେ ବସି ଆଖିରୁ ଡୁଇ ବିନ୍ଦୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ପକାଏ । ନେତ୍ରମଣି ଯଦି ପାଖରେ ଆସନ୍ତି, ହାତ ଅନ୍ତରର ଦୁଃଖ ଘୋଡ଼ାଇ ହସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ମାତ୍ର ଆଜି ସେ ଲୁଗାଇ ପାରି ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣି ଝିଅର ଆଖି ପୋଛି ରୁଝାଇ କହିଲେ, କପାଳରୁ ବଡ଼ କେନ୍ଦୁ ନାହିଁ । କପାଳରେ ବିଧାତା ଯାହା ଲେଖି ଦେଇଛି ମଣିଷ ତାକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କେତେ ପାପ କଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜନ୍ମ ମିଳେ । ପାଣି ଫୋଟକା ପରି ଜୀବନ କେତେବେଳେ ମିଳାଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବ କେନ୍ଦୁ ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯେତେ ଦିନଯାଏ ବଞ୍ଚିଥିବୁ ଲେ ମା, ନିଷ୍ପତ୍ତି ମନରେ ଠାକୁରଙ୍କର ନାମ ଜପି ଜୀବନକୁ କଟାଇ ଦେ । ଭଗବାନ ଆଉ କେବେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜନ୍ମ ଦେବେ ନାହିଁ । ମା, ଏପରି ଗୀତ ଆଉ କେବେ ଲେଖିବୁ ନାହିଁ, ଗୁପ୍ତିବାକୁ ଦେବୁ ନାହିଁ । ଲୋକନିନ୍ଦା ହେବ ପରା !

ନେତ୍ରମଣି ଏହିପରି କନ୍ୟାକୁ ଅନେକ ସମୟ ରୁଝାଇଲେ । ହାତମଣି ମାରବରେ ସବୁ ଶୁଣିଲା । କଥାରେ ବାଧା ଦେଇ କହିବାକୁ ତାର ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ମାଆଙ୍କର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ତାଙ୍କର ଉପଦେଶଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ରୁଝିବାକୁ ମନେ ମନେ ବହୁ ଡରା ସେ କରିଛି । ସଂସାରରେ କିଏ କାହାର ? ମା ଝିଅ ଦିହେଁ ଦେଉଳେ ପଶିଲେ, ଯେହ୍ନା ଶୁଭ ଯେହ୍ନା ମନାସିଲେ । ମଣିଷର ପ୍ରକୃତ ଘୋର ସିନା ! ଉପଦେଶ ଦେବା ଅତି ସହଜ, ମାତ୍ର ଉପଦେଶକୁ ମାନ ଚଳିବା ଦୁରୁହ । ସମସ୍ତେ କହିବେ ବିଧବା, ବିଧବା, ତାର ଆନନ୍ଦରେ ଅଧିକାର ନାହିଁ, ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ହାତ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ତାର ମୁହଁ ଚାହିଁଲେ ଅମଙ୍ଗଳ । ସେ ଅଲୋଡ଼ା, ଅଶୋଭା ! ଭଲ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବ ନାହିଁ, ଗହଣା ନାହିଁ । କାହା ସଙ୍ଗରେ କଥାଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ ଲୋକେ ଟେରେଇ ଟେରେଇ ଚାହିଁବେ । ହସିକରି ପଦେ କଥା କରବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । କାହା ଆଡ଼କୁ କଣେଇ ଚାହିଁଲେ ମହାପାପ । ~

ଏଇ ତ ବିଧବାର ଜବନ ! ସମାଜର ଇଚ୍ଛା, ବିଧବାମାନେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ, କାଲି ହୋଇ, ଖଞ୍ଜ ହୋଇ, ବୋକା ହୋଇ ରହିଥିବେ । ଘରର ସବୁ କାମ ତୁଲାଇବେ, ବଜାର ଘାଟ କରିବେ, ଅଟଳ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରି ମାଲା କୋଥଳି ଧରି କୃତ୍ରିମାମ ଜପି ନିଶ୍ଚାପ ହୋଇ ସମୟ କଟାଇବେ । ନାଶ ବେଳକୁ ଏ କଠୋର ନିୟମ । ପୁରୁଷ ପାଇଁ ନିୟମ ନାହିଁ । ସେ ସ୍ବାଧୀନ । ସେ ପବିତ୍ର । ସେ ଚରଦିନ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ନିର୍ମଳ । ବ୍ୟଭିଚାର, ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ ଅସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ ।

ଏ ବନ୍ଧୁମା କାହା ଯୋଗୁଁ ? ସମାଜର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ନାଶ । ସେମାନେ ପୁରୁଷର ଅତ୍ୟାଚାର ସହ ପୁରୁଷକୁ ଦେବତା ପରି ମାନ ଆସିଛନ୍ତି । ମନେ କରିଛନ୍ତି, ପୁରୁଷ ପ୍ରଭୁ । ଏଥିପାଇଁ ତ ପୁରୁଷର ଗର୍ବ ! ନାଶର ଦେହ ଓ ମନ କୋମଳ । କୋମଳତା ଯଦି ଦୁର୍ବଳତା ହୁଏ, ନାଶ ଦୁର୍ବଳ । ଜାଣି ଜାଣି ସେ ଏହି ଦୁର୍ବଳତା ବରଣ କଲେ । ଜବନ ଦେଇ ରକ୍ତ ଦେଇ ସେ କଣ ପୁରୁଷକୁ ସବଳ କରେ ତାହାର ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ, ତାହାର ବିପକ୍ଷରେ କଠୋର ନିୟମ ବାନ୍ଧି ନିଜର ଦ୍ବାହ ଦେଇ ନିୟମର କାଳସର୍ପ ଗଳାରେ ଲମ୍ଫାଇବାକୁ ? ନାଶ କଣ ବିଦ୍ରୋହ କରି ଜାଣିବ ନାହିଁ ? ପୁରୁଷର ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ?

ହାମ୍ପେଣ୍ଡର ଭବନାର ଅନ୍ଧ ନାହିଁ । ସବୁ ପୁରୁଣ ସେ ପଢ଼ିଛି । କେତେ ନିନ୍ଦାବାକ୍ୟ ସେ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିଛି । ପୁରୁଣର ଆଦର୍ଶ, ନିନ୍ଦାବାକ୍ୟର ଶିକ୍ଷା ଆଜି ତାର ଚଞ୍ଚଳ ଦୋହଲ ମନକୁ ସ୍ଥିର କରି ପାରୁ ନାହିଁ । କଅଣ ଗୋଟାଏ କରିବାକୁ ମନ ଆତୁର ହୋଇ ଉଠିଛି ।

କଅଣ ସେ କରି ପାରିବ ?

ତାରି

ରଥ ଶର୍ମା ଦେଖିବାକୁ ମୋଟା । ବଳିଲ ପରି ଦେହଟି ଗୋରୁ ଢଳ୍ ଢଳ୍ । ସୁନ୍ଦର ଚେହେରା । ଲଣ୍ଡିତ ମୁଣ୍ଡ । ମଧ୍ୟଦେଶରେ ସୁସ୍ବରୂପ ରୁଟି । ହାତୀ ପରି ଦୋହଲି ଚାଲନ୍ତି । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ଏହା ଲକ୍ଷଣ । ପୁରେନ୍ ଗ୍ରେଣ୍ଡର ଛୁପିମାନେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କୁ ଢଳ୍ ଢଳ୍ କରି ପରୀକ୍ଷା କରି ବହୁ ଢଳ୍ ଢଳ୍ ଓ ଗବେଷଣା ପରେ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି ଯେ ଏହା ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ପୃଥକ ଉଦରର ଦୋଷ ।

ରଥେ ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ । ଅବଶ୍ୟକ ନ ଥିଲେ କାହାକୁ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, କ୍ଲାସରେ ବସି ରାଧାନାଥ ଗୁପ୍ତାବଳୀ ଚାରିଆଡ଼ ବେଳେ ପାଟିରେ ବାଟୁଳି ବାଜେ ନାହିଁ । ରଥଙ୍କର ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ଅଛି, ତାଙ୍କୁ କେହି

କେବେ ହସିବାର ଦେଖି ନାହିଁ । ଯେତେ ହସ କଥା ହେଉ ପଛେ, ଶବ୍ଦେ ପାଠିଏ ଧାରିଲା ପରି ମୁହଁ ସବୁବେଳେ ଭୁଲୁଣା କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଗୁଡ଼ମାନେ କହନ୍ତି ।

ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ଶେଷ ଲକ୍ଷଣ ସାଧୁଭାଷାରେ କଥାଭାଷା କରବା । ଫୁରେନ୍ କହେ, ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଦିନେ ଚୌଧୁରୀ ବଜାରରେ ସୌଦା କଲବେଳେ ଜଣେ ମାଛ ବିକାଳୀ କେଉଟୁଣୀକୁ ସମ୍ବୋଧିତ କରି, ଭୋ ଭୋ ଧୀବର ପତ୍ନୀ, ମହାଶୟ ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ କର । କେଉଟୁଣୀ ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ଲୋକଟି ତାକୁ ଗାଳି ଦେଉଛି । ସେ ଆଖି ତରୁଟି ପନିକ ଟେକି ଗର୍ଜି ଉଠିଲା, ଯୋଗନାଥ ଆଲୋଚନା, ଭଣ୍ଡସଣ୍ଡ କହୁ ମାଛ କଣିକାକୁ ଆଇର । ଲୋକେ ହାଁ ହାଁ କଲରୁ ମହତ ରହିଲା । ରଥେ କୁଆଡ଼େ ସେଇ ଦିନରୁ ଆଇଁଷ ଗୁଡ଼ିଲେ ।

ନେଷ୍ଟିକତାରେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କୁ ବଲେଇଯିବ ଏପରି ଲୋକ କଟକ ସହରରେ ନାହିଁ ନ ଥିବେ । ପୂଜାପଇତରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ କଟେ । ତାଙ୍କର ଧାରଣା, ଠାକୁରଙ୍କୁ ସଂସ୍କୃତରେ ନ ଡାକିଲେ ସେ କିଛି ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଫୁରେନ୍ କହେ, ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଅତି ରକ୍ଷଣଶୀଳ, ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଚଳନ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଆଜିକାଲିକା ଟୋକାଙ୍କର ନିଶକଟା, ଟେରଭଙ୍ଗ ଠୁଁ ଆରମ୍ଭ କରି ଫୁଟବଲ୍, ହକି ଖେଳ ଯାଏ ସବୁ ସେ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀଗୁଣକାଶ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଅଛି । ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ପିଲା କେତେ ପ୍ରକାର ଛଳନା ଦେଖାଇ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେଣି । ବାକି ସେତେକ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ବହୁପତ୍ର, ଲୁଗାପଟା ସବୁ ବନ୍ଦାବନ୍ଦ ସରିଛି । ସ୍କୁଲକୁ ଆସନ୍ତି କେବଳ ହାଜିର ପକାଇ ଚାଲି ଯିବାକୁ । ଛୁଟି ପରେ ପରୀକ୍ଷା । ଏତେ ଆଗରୁ ପାଠପଢ଼ିବାକୁ କିଏ ପସନ୍ଦ କରିବ ? କ୍ଲାସକୁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଶାନ୍ତିମତ ଆସୁନାହାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ପିଲାଙ୍କର ଆନ୍ଦୁର ଆନନ୍ଦ । ସ୍କୁଲ ପଛପଟ ପଡ଼ିଆରେ ଡାକଲୁଆ, ଗୁଲି, ବୋହୁ ଗୋରୁ ଇତ୍ୟାଦି ଖେଳର ଧୁମ୍ ! ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଭାଷାରେ ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍ବରାଜ ମିଳିଛି ।

କେନ୍ଦୁ ଆସନ୍ତୁ ନ ଆସନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ କ୍ଲାସକୁ ଆସିବାକୁ ଭୁଲନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଦିନ ପଞ୍ଚମ ଘଣ୍ଟାରେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀରେ ସାହାଯ୍ୟ ପଢ଼ାଇବାର କଥା । ଘଣ୍ଟି ବାଜିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଆସି କ୍ଲାସରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସେତେବେଳକୁ ଅଧିକାଂଶ ଗୁଡ଼ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ବାକି କେତେକ ବାକି ଜଣ କୌଣସି ବସ୍ତ୍ରପୁର ତର୍କରେ ନିୟୁକ୍ତ । କୋଲାହଳରେ ସତେ କିନ୍ଦର ଫାଟି ପଡ଼ିବ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କୁ ଦେଖି ଗୋଳମାଳ ବନ୍ଦହେଲା । କେନ୍ଦୁ ପାଣି ପିଇବା

ଛଳନାରେ, କେନ୍ଦ୍ର ବା ଛେପ ପକାଇବା ବାହାନାରେ କ୍ଲାସରୁ ଖସି ଚାଲିଗଲେ । ବାକି ରହିଲେ ବାରଜଣ ।

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଶ୍ୟାମାଧର ଗୁପ୍ତାବଳୀ ଖୋଲି ଚିଲିକା ପଢ଼ାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସୁରେନ୍ ଏଥରେ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲେ, ନା, ଆଜି ଆମେ ପାଠ ପଢ଼ିବୁ ନାହିଁ । କୁଟି ପାଖରେ, ପାଠଗୁଡ଼ାକ ବଦଳିଯିବେ । ଆଜି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ସାହିତ୍ୟର ଚର୍ଚ୍ଚାହେଉ ।

ଅନ୍ୟ ପିଲାମାନେ ସୁରେନ୍‌ର କଥାକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମହା ବିପଦରେ ପଡ଼ିଲେ । ଏ ଯୁଗଟା ଭେଟ ଯୁଗ, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଯୁଗ ! ସବୁ ଭେଟ୍ ସୁରେନ୍ ପକ୍ଷରେ । ଯଦି ହାତର ପାଞ୍ଚ ଜୋରରେ ପ୍ରସାଦକୁ ଭେଟେ କରି ଚିଲିକା ଆରମ୍ଭ କରିନ୍ତି, ସବୁ ପିଲା ମିଶି ଅସହଯୋଗ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବେ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରି କ୍ଲାସ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବେ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ତ ଚୌକି ବେଞ୍ଚକୁ ପଢ଼ାଇବେ ନାହିଁ ?

ସୁରେନ୍‌ର ଜୟ ହେଲା । ଶ୍ୟାମାଧର ଗୁପ୍ତାବଳୀ ବନ୍ଦ କରି ପଣ୍ଡିତେ ସୁରେନ୍‌କୁ ପଚାରିଲେ, ତେବେ କି ବିଷୟ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଆଦେଶ କରୁଅଛ ?

ସୁରେନ୍ ସବୁ ପିଲାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା, ଦେଖିଲା ରାମ ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ 'ମୁକୁର' । ସେ ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଉଠିଯାଇ ରାମ ହାତରୁ ମୁକୁର ଖଣ୍ଡି ଟାଣି ଆଣିଲା । ଠିଆହୋଇ ଭଦ୍ରତା ସହକାରେ କହିଲା, ଆଜି ଏହି ମୁକୁରରୁ କିଛି ପଢ଼ାନ୍ତୁ ।

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଭୁଲୁଥିବା କରି କହିଲେ, ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦାସଙ୍କ ମୁକୁର ! କମ୍ବଳଯାକ ତ କେଶ, ଏଥରେ କେଉଁ ଲେଖା ଦୋଷଶୂନ୍ୟ ଯେ ମୁଁ ପଢ଼ାଇବି ? ଆଜିକାଲି ତମର ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ, ତାକୁ ମୁଁ କହେ ଗୁରୁସାହିତ୍ୟ !

ଗୁରୁ-ସାହିତ୍ୟ କଣ ?

ଯେତେ ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, କାବ୍ୟ, କବିତା ସବୁଗୁଡ଼ିକର ବିଷୟ ଏକ— ବେଶ୍ୟାର ସଖାତ୍ତ୍ୱ ଓ ପରଜୟା ପ୍ରେମ !

ସୁରେନ୍‌କୁ ଗୋଟାଏ ଆରା ମିଳିଗଲା । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟକୁ ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ସେ ଅଣ୍ଟା ଭୁଡ଼ି ଠିଆହେଲା । ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ କ୍ଲାସର ସବୁ ପିଲାଏ ଏକଯୋଗ ହୋଇଗଲେ । କିଛି ସମୟ ବାଦାନୁବାଦ ତର୍କବିତର୍କ ଚାଲିଲା । ପଣ୍ଡିତେ କେତେ କେତେ ଶ୍ଳୋକ ବୋଲି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ କିନ୍ତୁ ଫଳ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ନମ୍ର ଫଳିନୋ ବୃକ୍ଷା, ନମ୍ର ଗୁଣିନୋ ଜନାଃ । ପଣ୍ଡିତେ ସୀକାର କଲେ ଯେ ସେ ହାରିଛନ୍ତି । ଶୁଷ୍କ-କାଷ୍ଠ ମୂର୍ତ୍ତି ଭୂଦ୍ୟୁତେ ନର ନମ୍ରତେ ।

ଜଗବନ୍ଧୁ ମୁକୁରଟି ଓଲଟୁ ପାଲଟୁ କିଛି ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟ ବାହାର କରି କହିଲା, ସାର୍, ଏହି ପଦ୍ୟଟି ଆମକୁ ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଭାରି କଷ୍ଟ ଲେଖା, ବୁଝି

ହେଉନାହିଁ । ଜଗବନ୍ଧୁ ଭଲ ପିଲା । ପଣ୍ଡିତେ ତାକୁ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ପୁରେନ୍ କନ୍ୟେ,
ଜଗବନ୍ଧୁର ବାପା ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ଜମିଦାର । ପଣ୍ଡିତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କହିଲେ,
ପଡ଼—

ଜଗବନ୍ଧୁ ପଢ଼ି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତୁ ପଡ଼, ତୁ ପଡ଼ କହୁ, ହସାହସି ହୋଇ
ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ପୁରେନ୍‌ର ଅଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ
ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଅନୁମାନ କରି ଉଚ୍ଛ୍ୱସରେ କହିଲା, ଆଣ ମୋ ଅଡ଼କୁ । ତା ପରେ
ମୁକୁରଟି ଧରି ଗଲା ସଫାକରି ପଢ଼ିଲା— ‘ମିନତି’ ।

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ କହିଲେ, ଆଗ ପଦ୍ୟଟି ଥରେ ପଢ଼ିଯାଅ, ମୁଁ ଥରେ ଶୁଣେ,
ପରେ ଅର୍ଥ କରି ବୁଝାଇ ଦେବି । ପଦ୍ୟଟିର ନାମ ‘ମିନତି’, ନା ? ହେଉ ପଡ଼ !

ପୁରେନ୍ ତାନମାନ ଧରି ଆରମ୍ଭ କଲା—

ଶିଶୁପାଳକୋମଳ କମଳାୟ ଅଙ୍ଗ
କଳ୍ପଳ ଚକ୍‌କଣ କବସା ତରଙ୍ଗ
କଟାକ୍ଷ ଜଡ଼ିତ ନୟନ କୁରଙ୍ଗ
ରକ୍ତାଧର ଶୋଭାଧାର,
କେଉଁ ଦେବତାର ଉପରୁ ପାଇଁ
ଦେଲ ପ୍ରଭୁ ଉପହାର ?
ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ତାର ତରଳ ଯୌବନ
ଲେଡ଼ାନାହିଁ ତାର ପ୍ରଦୀପ୍ତ ଆନନ
ଲେଡ଼ାନାହିଁ ହୃଦେ ପ୍ରୀତି ଶିହରଣ
ସବୁ ସିନା ଅକାରଣ,
ବିଧବା ପରାଣେ ପ୍ରବଳ ପିପାସା
କର କଥା ଜାଗରଣ ?
ଲିଭାଇ ଦିଅ ତା ନୟନର ଜ୍ୟୋତି
ନ ଦେଖିବ ଯେହ୍ନେ ପ୍ରେମିକ ମୂରତି
କରକା କଠିଣ କର ତାର ଛୁତି
ନ ଭେଦୁ ଅନଙ୍ଗ ବାଣ
ନ ଶୁଣିବ ଯେହ୍ନେ ପୀରତି ସଙ୍ଗୀତ
ବଧୂର କର ଶ୍ରବଣ ।

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଅର୍ଥ କରି ଛୁପିମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଲେ ସତ, ଛୁପିମାନେ
ବୁଝିଲେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ପୁରେନ୍ କହେ, ରଥଶର୍ମାଙ୍କ ଭାଷା ଓ ଭାବ ବୁଝାଇ
ଦେବାକୁ ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ଲେଡ଼ା । ଯାହା ହେଉ ମୌଲିକା ସାହେବଙ୍କ ସିସକୁ ମୁକ୍ତା
ଇସକୁ ଲିଖା, ଆଦୁର୍ ଥୋଡ଼ାଇ ଯାଦାଲିଖା, ନାହିଁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପଣ୍ଡିତ

ମହାଶୟ ସମ୍ଭୂତ ଶ୍ଳୋକ ଓ ନାନା ପ୍ରକାର ହିନ୍ଦୁ, ବଙ୍ଗାଳୀ, ଓଡ଼ିଆ ପଦମାନ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବିଧବାର ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ଦୁଃଖ ଯେ କେଡ଼େ ପ୍ରବଳ ଏବଂ କେଡ଼େ ହୃଦୟଦାହକ ସେ କଥା ଗୁପ୍ତମାନଙ୍କୁ ଗୁଝାଇ ଦେଲେ । ବିଧବାର ମନ ଓ ଜୀବନ କେଡ଼େ ଜ୍ୱଳାମୟ । ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ଲଭିକରି ମଧ୍ୟ ତାର ସଂସାରରେ ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତାର ରୂପ, ଶୁଣ, ଯୌବନ ସବୁ ଚୂଆ, ଜୀବନଟା କେବଳ ହାହାକାରମୟ ପିଣ୍ଡାସା ଜଡ଼ିତ । କହୁ କହୁ ରଥଙ୍କର ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସିଲା ।

ନରେନ୍ଦ୍ର ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରି ପଚାରିଲା, ବିଧବାର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବା କଣ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ?

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଅସମ୍ଭବ ! ଗତ ଜୀବନର ପାପବୋଧ ଘେନି ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ । ପପର ଫଳରୂପେ ପରମେଶ୍ଵର ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନିହତ ଦଣ୍ଡ ଭିତରୁ ବୈଧବ୍ୟ ଅନ୍ୟତମ । ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯାଇ କିଏ ବିଧବାର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବାକୁ ଆଗଭର ହେବ ?

ରଘୁନାଥ ନିବେଦନ କଲା, ବିପତ୍ତିକ ପୁଣି ବିବାହ କରେ, ନୂଆ ସଂସାର କରି ପୁଣି ଅନନ୍ଦରେ ସମୟ କଟାଏ । ବିପତ୍ତିକ ହେବା କଣ ପୂର୍ବକୃତ ପାପର ଦଣ୍ଡ ନୁହେଁ ? ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ସମାଜନେତା ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଏତେ ଅଧର୍ମ ଅନ୍ୟାୟ ହେଉଛି କିପରି ?

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ବିପତ୍ତିକ ପୁରୁଷ । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ପୁରୁଷର ବହୁ ବିବାହ କରିବାର ଅଧିକାର ଅଛି । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ପ୍ରଭୃତି ପବିତ୍ର ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଏହାର ଭୂୟସୀ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ବିପତ୍ତିକର ସ୍ତ୍ରୀ ମରେ କେବଳ ନିଜକୃତ ପାପରୁ ।

ଏତେବେଳେକେ ସୁରେନ୍ ବାଘପରି କଥାଟାକୁ ମାଡ଼ିବସି କହିଲା, ପୁରୁଷମାନଙ୍କରେ ବିଧବା ବିବାହର ଅଭାବ ନାହିଁ । ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟା ତାରା ଓ ମନ୍ଦେ ଦଶା ବିଧବା ହୋଇ ପୁଣି ସ୍ଵାମୀ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳନ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ।

ହସି ହସି ରାଜକିଶୋର କହିଲା, ଏତକ ସମାଜର ଆର୍ଷ ପ୍ରୟୋଗ !

ସୁରେନ୍ ବୈଖାଣିଲ, ସେହପରି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବିଧବା ବିବାହ କରାଇ ଏହି ଆର୍ଷ ପ୍ରୟୋଗର ସଫା ବତାଇ ଦେଲେ କଣ ? ଶେଷକୁ ଏହି ଆର୍ଷ ପ୍ରୟୋଗ ଗୁଡ଼ିକ ଟୋକିଏ ମାତ୍ର ବା ନିୟମ ହୋଇଯିବ ।

ପଣ୍ଡିତେ ଲାଗିଯାଇ ଖେଳି ଉଠିଲେ, ଆରାଧ୍ୟାକୁଳ ତଳକ ଶ୍ରୀମାନ ପୁରନ୍ଦର ଆରାଧ୍ୟା କେଜାଣି ବା ବେଦ ପୁରାଣ କାଟି ବିଧବାଙ୍କର ଚୁଦ୍ଧାରି ଶୁଣିବେ !

ସମାଜନେତା ରଘୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଙ୍କର କୁଳବଧୂ ବୋଧହୁଏ କେହି ଜଣେ ହତଭାଗିନୀ ବ୍ୟବା ହେବେ ।

ରାଜକିଶୋର ଜଣାଇଲା, ବ୍ୟବା ବ୍ୟବା ଏବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲାଣି । ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ଏଣିକି ଜାଣି ଜାଣି ବ୍ୟବା ବ୍ୟବା କରୁଛନ୍ତି ! ପୁରୁଣା ନିୟମ, ପୁରୁଣା ପ୍ରଥା ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୋପ ଦେବ ।

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ, ହଁ, କେଜଳଣ ଧର୍ମଛଡ଼ା, ଖିରସ୍ତାନ, ପଠାଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରି ଏପରି କରୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ରୂପ ଲେଉଟେ ଏପରି କରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ କି ଆଉ ସମାଜରେ ପଶିବେ ? ସପ୍ତପୁରୁଷଙ୍କୁ ଘେନି ସମସ୍ତେ ଯାଇ ନରକରେ ପଡ଼ିବେ !

ସାମୁଏଲ ଅଭିଯୋଗଭର ରାତିରେ ମୁହଁ ଫଣ ଫଣ କରି ବାକ୍ୟ ହାଣିଲା, ଆପଣ କଣ କହିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ଯେଉଁ ଧର୍ମ ଓ ସମାଜମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବା ବ୍ୟବା ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ନରକକୁ ଯିବେ, କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ଫର କେତେଜଣ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯାଇ ସ୍ବର୍ଗରେ ଗାଦି ମାଡ଼ି ବସି ଚାହାନ୍ତି ଦୟାକର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ? ଆମେ ଭାବୁ କଣ ଜାଣନ୍ତି ? ଆପଣଙ୍କ ପରି ପଣ୍ଡିତମାନେ, ଯେଉଁମାନେ କି ବ୍ୟବାର ଦୁଃଖରେ ଲୁହ ଗଡ଼ାନ୍ତି, ଅଥଚ କୌଣସି ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହିମାନେ ଆଗ ନରକକୁ ଯିବେ । ଭଗବାନ ଆଗ ସେହିମାନଙ୍କୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ।

ଅଜିଜ ପଚାରିଲା, ଆଜ୍ଞା ସୁରେନ୍, ଦେଖ ତ ଗୀତା କିଏ ଲେଖିଛନ୍ତି ? ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ବଳ୍ମ-କଠିଣ ହୃଦୟକୁ ତରଳାଇ ଯେ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆଣିପାରେ, ସେ ତ କମ୍ ଲେଖକ ନୁହେଁ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ଭାବିବା ଉଚିତ, ଗୋଟିଏ ଗୀତର ପ୍ରଭାବ ତାଙ୍କ ମନରେ ଏତେ ଦୁଃଖ ଦେଲା, ଯେ ଲେଖକ ତାଙ୍କ ମନରେ କେତେ ଦୁଃଖ ଦୋଇ ନ ଥିବ ! ଆଉ ଯେ ଭକ୍ତଭାବୀ ବ୍ୟସିବା, ତାର ଦୁଃଖ କିଏ କଲନା କରିବ ?

ସୁରେନ୍ ‘ମୁକୁର’ ଖୋଲି ପଢ଼ିଲା, ଲେଖିକା—ଶ୍ରୀମତୀ ହାରାମଣି ଦେବୀ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ବେହାଦତ ପରି ଚମକି ଉଠିଲେ । ବସୁଧୂଜଡ଼ିତ ଭଗ୍ନକଣ୍ଠରେ ଜିଜ୍ଞାସିଲେ, କିଏ ? ସୁରେନ୍ ଆହୁରି ଥରେ ଉଚ୍ଚସ୍ବରରେ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେଲା ଶ୍ରୀମତୀ ହାରାମଣି ଦେବୀ ।

ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲା । ଗ୍ରହଣାନେ କୋଲାହଳ କରି କ୍ଲାସର ବାହାରିଗଲେ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମନ ସନ୍ଦେହାଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲା । ନିଜକୁ ନିଜେ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ, ହାରାମଣି କିଏ ? ଆଖି ଆଗରେ ସାରା ସଂସାର ଭ୍ରମିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିଏ ସେ ହାରାମଣି ?

ଗୂଢ଼

ଉଦୁଉଦୁଆ ଦି'ପହର । ଟାଉଁ ଟାଉଁଆ ଖରାଦିରେ ବୃକ୍ଷଲତା ଝୋଲି
ମାରିଲା ପରି ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସଡ଼କ ଧୂଳି ନିଆଁ ଗୁଣ୍ଡା ପରି ତାଡ଼ିଛି । ପଦାକୁ
ବାହାରିବା, ଯନ୍ତ୍ରବ ହେଉ ନାହିଁ । ଘର ଭିତରେ ଶୋଇ ଲୋକେ ଛଟପଟ
ହେଉଛନ୍ତି । ହାରାମଣି ଖଣ୍ଡେ ମସିଣା ଉପରେ ଶୋଇ ରାମାୟଣ ପଢ଼ୁଛୁ । ଅପବାଦକୁ
ଡରି ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତାଦେବୀଙ୍କୁ ନିର୍ବାସିତ କଲେ । ଏହି ବିଷୟ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ତାର
ଚକ୍ଷୁ ଡଳ ଡଳ ହେଲା । ସତେ, ଲୋକାପବାଦକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଏତେ ଭୟ କରେ !
କେବଳ ପରକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଜାଣି ଜାଣି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଉପରେ କଠିଣ ଦଣ୍ଡ
ଦିଏ । ସେ ପୁଣି ନିଜେ ଭଗବାନ ରାମଚନ୍ଦ୍ର !

ବଉଳ, ବଉଳ, ତାକି ଇନ୍ଦର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଇନ୍ଦର ଆସୁଛି ଜାଣି
ହାରାମଣି ରାମାୟଣ ବନ୍ଦ କଲା । ଇନ୍ଦର ହସି ହସି ଆସି ପାଖରେ ବସିଲା । ସେ ତା
ପିଲା ଦିନର ସାଙ୍ଗ, ଲେଖାରେ କଳେଇ ଝିଅ ଭଉଣୀ । ଘର ପାଖରେ ଘର ।
ସମବୟସୀ । ମନ ମିଳେ । ଗରିବ ଘର ଝିଅ । ତା ବୋଲି ହାରାମଣିର ତା ପ୍ରତି
କେବେ ଅବଜ୍ଞା ଶୁବ ନ ଥାଏ । କାହିଁକି ବା ରହୁବ, ମାଜକନିଆଁ ଝିଅ, କାହା
କପାଳରେ ଦଇବ କଣ ଲେଖିଛି କିଏ ଜାଣେ ? କାହା ହାଣ୍ଡିରେ କିଏ ଗୁଞ୍ଜଳ
ପକାଇବାକୁ ଜନମ କିଏ କହି ପାରିବ ?

ସେ ଏବେ ଆଉ ଆଗର ଇନ୍ଦର ନାହିଁ ! ରୂପରେ ଗୁଣରେ ସବୁଥିରେ
କୋବେଳକେ ବଦଳି ଯାଇଛି । ସମୟ ପଡ଼ିଲେ କପାଳ ଫିଟିଲେ ଲୋକଙ୍କର ଏପରି
ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । କଲା ଝିଅ ବୋଲି ତାକୁ ପିଲାଦିନେ ଚିଡ଼ାଉଥିଲେ । ଏବେ ତ
ଗୋରା ହୋଇଗଲାଣି ! ଗୋଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ଝଟକଲା ସୁନା ଚହଣାରେ ଗୁଲ
ହୋଇଛି । ନ ଦେବ କାହିଁକି, କେତେବେଳେ ସିନା ଗରିବ ଘରର ଝିଅ ଥିଲା, ଏବେ
ସେ ଡିପୋଟି ଘରର ଘରଣୀ !

ହାରା ଇନ୍ଦରର ହାତ ଧରି ପାଖରେ ବସାଇଲା । ମଣିଷ ମନ, ପରର ସୁଖ
ଦେଖିଲେ ମୁହଁରେ କହି ନ ହେଉ ପଛକେ ମନ ଭିତର କେମିତି କେମିତି ହୁଏ ।
ହଁ, ଏଇ ବଉଳର କପାଳରେ ଥିଲା ରାଜରାଣୀ ଭୋଗ, ଆଉ ମୋର ଏ ପୋଡ଼ା
କପାଳକୁ ଥିଲା ଡହଳା ଚିକଳ ଯୋଗ ! ମୁଁ କି ପାପ କରିଥିଲି ଯେ ଦଇବ ମୋ
ମୁଣ୍ଡରୁ ସିନ୍ଦୂର ଲିଭାଇ ଦେଲେ, ହାତରୁ ଗଙ୍ଗା ଉଠାଇ ଦେଲେ ? ଏ ନିଉଛଣା
ନାବନ ଥିଲେ କେତେ ଗଲେ କେତେ ! ହାରାମଣିର ଆଖିପତା ଓଢ଼ା ହୋଇ ଆସିଲା ।
କାଲେ ଇନ୍ଦର କଣ ଭାବିବ ଏହି ଡହଳରେ ସେ ହୃଦୟର ସବୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା . ଛପାଳ
ଦେବାକୁ ହସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।

ଇନ୍ଦ୍ରା ଦ୍ଵାରା ମନକଥା ଯେ ନ ବୁଝିପାରନ୍ତୁ ଏପରି ନୁହେଁ, ତଥାପି ମନ ରଖି ପଚାରିଲ, ବନ୍ଧନ, ସତ କହ, ଏ ଗରିବ ସାଙ୍ଗ କେବେ କେମିତି ତୋର ମନେ ପଡ଼େ ?

ସବୁବେଳେ ତୁ ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଲେ ବଉଳ ।

କେଜାଣି, ମୋର ତ ବିଶ୍ଵାସ ହେଉ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ଵାସ କାହିଁକି ହେବ, ନିଜ ପରି ମତେ ଭାବନ୍ତୁ । ତୁ ଯଦି ମତେ ମନେ ପକାଉଥାନ୍ତି କେବେ ସିନା ବିଶ୍ଵାସ ହୁଅନ୍ତା ? ମୁଁ ବା କାହିଁକି ତୋର ମନେ ପଡ଼ୁଥିବି ? ଲୋକେ ଆନନ୍ଦରେ ରହୁଲେ ଦୁଃଖୀକୁ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ହଉ ଭଉଣୀ, ଚିରଦିନ ସୁଖରେ ସଂସାର କର, ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ ମୋର ଏତିକି ମାର୍ଗୁଣି । ତୋ ସୁଖ ଦେଖି ହେଲେ ମୁଁ ଟିକିଏ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବି ।

ପ୍ରକୃତରେ ହାରାମଣି ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବ ! ସମସ୍ତେ ମୁହଁରେ ଏପରି କହିଥାନ୍ତି, ପେଟ ଭିତର ତେଣେ ପାଣି ଚକଟି ହେଉଥାଏ । ସବୁ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ତ ଏକା ନୁହେଁ । ସମୟ ଓ ଅବସ୍ଥା ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତିକୁ ବଦଳାଇ ଦିଏ । ଅଗୁଣା ମନ, ଅବେଜନ ପ୍ରକୃତି ପରର ସୁଖ ଆନନ୍ଦ ଦେଖିଲେ ହାଇପାଇଁ ହୁଏ, ପେଡ଼ି ଭିତର ସାପ ପରି ସେ ମୋଡ଼ି ମୋଡ଼ି ହୋଇ ରହେ ।

ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥା ପଡ଼ିଗଲା । ହାରାମଣି ବା କହିବ କଣ ? ତା ଜୀବନରେ କେଉଁ ସୁଖ ଅଛି ସେ ସେ ଖୁସି ହୋଇ ଗପିବ, ଆଉ ତାର ଦୁଃଖ କାହାକୁ ନ ଜଣା ? ଇନ୍ଦ୍ରା କେତେ ଗପ କଲା, ତା ନିଜର ଚଳନ, ତା ସ୍ଵାମୀର ଭଲପଣ, ସେହୁ ସୁଆଗ, ହାକିମ ପଣିଆ ଇତ୍ୟାଦି । କିପରି ସେ ଡ଼ିପୋଟି ହେଲେ, କିପରି ଆଜିକାଲି ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚଟା ଚାକିରି ତାଙ୍କ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇଛନ୍ତି । ସ୍ଵର୍ଗ ଦିନଦଶା, ପୁରୁଷର କ୍ଷଦେଶା ।

ଇନ୍ଦ୍ରା କହିଲା — ସେ ତା ସ୍ଵାମୀକୁ ନିଜ ହାତମୁଠାରେ ରଖିଛନ୍ତି । ସେ ଯାହା କହିବ ସେଇଆ । ସେ ଯାହା କରିବ ତହିଁରେ ତା ସ୍ଵାମୀ ବାଧା ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । କିଛି କହିଲେ ରୁଷି, ଅଖିଆ ଅପିଆ ଶୋଇ ସେ କାନ୍ଦେ । ସ୍ଵାମୀ ପାଖକୁ ଆସି ଖୋସାମତ୍ କରନ୍ତି, ନେହେରା ହୁଅନ୍ତି, ଚୁଆଁ ପୁଆଁ କରନ୍ତି । ଇନ୍ଦ୍ରା ଉଠେ ନାହିଁ । ପଲଙ୍କ ଉପରେ ହାତେ ବହଳର ଶେଯ ଉପରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇ ଲୁହରେ ତଳିଆ ଓଦା କରୁଥାଏ । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଇନ୍ଦ୍ରା ପାଖରେ ବସନ୍ତି । ନିଜ ହାତରେ ତା ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛନ୍ତି, ପିଠି ଆଉଁସନ୍ତି, ମୁଣ୍ଡର କେଶ ସାଢ଼ିଲିନ୍ତି । କାନ ପାଖରେ କେତେ ମିଠା ମିଠା ଗେହ୍ଲାଲିଆ କଥା କହନ୍ତି । ହାତ ଛୁଆଡ଼ିଲେ ବି ସେ ଧିଲଙ୍କପରି ଲାଗି ରହନ୍ତି । ଇନ୍ଦ୍ରା କିନ୍ତୁ ହୁଏ । ସେ ଆଖି ଖୋଲି ହସିଦିଏ । ସ୍ଵାମୀ ତାର ଆନନ୍ଦରେ ଇନ୍ଦ୍ରାକୁ ଗୋଲ କରନ୍ତି । ଦୁଇ ହାତରେ ତାକୁ ଗୁଡ଼ାଇ

ଧରି ଟିକି ପିଲଟିପରି ଗୁଡ଼ରେ ଭିଡ଼ନ୍ତି । ଗୋଲର ସୁଅ ତ ଛୁଟିଥାଏ । ରାଗ-ରୋଷ,
ମାନ-ଅଭିମାନ ଚରିତ୍ରର ଗୁଡ଼ ପଳାନ୍ତି । ସେ ଦେହଟାକୁ କଲିବଲି.....

ରକ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରା, ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରେମର ମାଧୁରୀ ସେ ଉପଭୋଗ କରିଛୁ ତା ନିକଟରେ
ଯା ତୁ ଟିକିନିଶି କରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବୁ । ବୃଥାରେ ଜଳିଲା ନିଆଁରେ ଘୃତାହୁତି ଦେଇ
ତୋ ବଉଳର ଭାଣକୁ ପୋଡ଼ିଜାଳି ଅଙ୍ଗାର କରିବାକୁ ବସିଛୁ କାହିଁକି ? ସେ
ବଧବା, ସେ ତପସ୍ବିନୀ, ତାର ଜୀବନ ମାରସ !

ଇନ୍ଦ୍ରା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ସେ ନିଜେ ତ ଅପରିପକ୍ବ-ବୟସ୍କା ତରୁଣୀ, ଅନ୍ୟ
ହୃଦୟର ଆକୁଳ ସ୍ବପନ ଗୁଡ଼ିକ କପରି ? ସେ ପର ହୃଦୟରେ ନିଜ ହୃଦୟର
ପ୍ରେମୋନ୍ମାଦନା ଅନୁମାନ କରୁଛୁ; କିନ୍ତୁ ନିଜଠାରେ ପରର ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରି
ପାରୁନାହିଁ ।

ଇନ୍ଦ୍ରା ଯେତେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥାଏ, ହାରାମଣିର ମୁଖ ସେତେକ ଗମ୍ଭୀର
ହୋଇଥାଏ, ତାର କେମଳ ଡରିଲା ଅରିଲା ଛଟପଟ ମନ ସେତେକ ଆକୁଳ ବିକଳ
ହୋଇ କାରୁଣ୍ୟ କରୁଥାଏ ! ତାର ଚକ୍ତରେ ନିଆଁର ସୁଅ ଛୁଟୁଥାଏ, ସ୍ନାୟୁରେ
ବିଜୁଳିର କମ୍ପନ । ଆଉ ସେ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଲା ।
ବଞ୍ଚିଲର ହାତ ଧରି ଅତି କରୁଣ ଅରିଲା ସ୍ବରରେ ସେ କହିଲା, ଆଉଲେ ବଉଳ,
ଆଉ ସେପରି ଗପ ମଝେ କହିନା । ତୋ ମୁଖ ତୋ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭୂତିର କାଣ୍ଡିଏ
ଏ ପେଡ଼ା ଜୀବନରେ ପାଇବାର ଆଶା ଅଧିକାର ମୋର ନାହିଁ । ସପନରେ
ଚିନ୍ତାକଲେ ମଧ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରକାଳ ଓ ପରକାଳ ପାଇଁ ମୁଁ ପାତକୀନା ହେବି । ହାରାମଣିର
ଆଖି ସଜଳ ହେଲା ।

ଇନ୍ଦ୍ରା ବନ୍ଧୁର ଏପରି ଭାବ ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହେଲା । ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ
କହିଲା କାନ୍ଦୁଛୁ ବଉଳ ? ମୋ ରାଣ ଭୁଲ ହୁ, ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଖାଇବୁ ।

ସହାନୁଭୂତି ପାଇଲେ ମଣିଷ ତା ପ୍ରାଣର ସବୁ ଦୁଃଖ ଲୋଭକ ଛଳରେ
ଗଡ଼ାଇ ଦିଏ । ହାରାମଣି ଇନ୍ଦ୍ରାଙ୍କ ହାତଧରି କାନ୍ଦିଲା, ମୁହଁ ଖୋଲି ଆଉ କିଛି କହି
ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଇନ୍ଦ୍ରା ଚିନ୍ତା କରି କହିଲା, କାନ୍ଦ ନା ବଉଳ, ଶୁଣ, ମୁଁ ଓ ବୋଉ ଦିନେ
ଦି'ଦିନ ଭିତରେ ପୁରା ଯିବୁ । ପୁରାରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ମାସ ରହିବୁ । ତୁ ବି ଗୁଲ ଆମ
ହଙ୍ଗରେ । ମୁଁ ଦେଠେଇକି କହିଲେ ସେ ମୋ କଥା ଭାଙ୍ଗିବେ ନାହିଁ । ଯିବୁ ତୁ
ବଉଳ ?

ହାରାମଣି ଲୋଭକପିତ୍ର ନେତ୍ରରେ କହିଲା, ନାହିଁ ଲୋ ବଞ୍ଚିଲା, ମୁଁ
କେଉଁଠିକି ଯିବି ନାହିଁ । ଏ ସଂସାରରେ ମୋର କେଉଁଥରେ ଅଧିକାର ନାହିଁ ।

ଧର୍ମରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଛି ଲୋ ବଞ୍ଚିଲା, ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ କଲେ
ମଣିଷ ଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ ହୁଏ ।

ମୋର ଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ ହୋଇ ସାରିଛି । ଆଉ ଅଧିକ ହେବ କଣ ? ଧର୍ମରେ ବି ମୋର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ମୁଁ କଣ ମାଗିବି ? ମୋର କେଉଁ କଥାର ଅଭାବ ଅଛି ? ହାତୀ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହସ, ସେ ତାର ଭାଗ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉଦ୍‌ଘୋଷ ଅଭିଯୋଗ, କିନ୍ତୁ ଭାଗ୍ୟର ନିୟନ୍ତ୍ରା ତ ଇନ୍ଦ୍ରାବ ନୁହେଁ !

ଇନ୍ଦ୍ରାବ ସଞ୍ଜିମାର ଛଳକଥା ବୁଝି ନ ପାରି କହିଲା, ତୁ ନ ଗଲେ ନାହିଁ ନେ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଯିବି । ତୋ ପାଇଁ ଠାକୁରଙ୍କୁ କଅଣ ମାଗିବି ଆଗରୁ କହିଥା ।

ମୋର ତ କିଛି ଅଭାବ ନାହିଁ ବଢ଼ିଲ, ତୋର ଯଦି ବିଶ୍ୱାସ ସେ ମଣିଷ ଯାହା ମାଗେ ଠାକୁରେ ତାହା ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ତୋ ମନକୁ ଯାହା ଆସିବ ମାଗିବୁ । ମୋର ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବୁ, ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟ ସେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି କି ମଣିଷ ନିଜେ କରେ ? ସେ ଯାହା କହିବେ, ଆସି ମତେ କହିବୁ ।

ତୁ କଣ ପାଗଳ ହେଲୁ ବଢ଼ିଲ ? ଜଗନ୍ନାଥ କଣ କାହାକୁ କେବେ କଥା କହିଲେଣି ?

କାହାକୁ ସିନା କହିନ୍ତି ନାହିଁ, ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ତତେ କଥା କହିବେ ।

କଥା କହିଲେ ମାଗିବି ! ଯାଉ ସେ ସବୁ, ଏବେ ଯତ୍ନ କହ, ଦିନୁଦିନ ତୁ କାହିଁକି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ହୋଇ ଯାଉଛୁ, ମନରେ ସରାଗ ନାହିଁ ।

ହାତୀର ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ିଆସିଲା । ବଢ଼ିଲର ନିବୋଧ ବାକ୍ୟର ସେ କି ଉତ୍ତର ଦେବ ? ସେ କହିଲା, ବୁଝି ପାରୁନୁ ? ମୁଁ ବଧବା, ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମଗୁରଣୀ, ତପସ୍ୱୀନୀ । ଖାଲି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭାବି ଭାବି ଏପରି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ମାଳା ଧରି ଯେବେ ମୁଁ ହରେକୃଷ୍ଣ ହରେ ରାମ ଜପ କରୁଥାଏ, ମୋ ତୁଣ୍ଡ ସିନା ଠାକୁରଙ୍କ ନାମ ଧରୁଥାଏ ନେ, ମନ ଥାଏ କେଉଁଠି ଜାଣି ? କହୁଛି ତେବେ ଶୁଣ । ଆଉ କିଏ ହୋଇଥିଲେ ମୋ ମନ ଗହନର ଗୋପନ ବଚନ କେବେ ଶୁଣି ପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ତୁ ମୋ ପ୍ରାଣର ବଢ଼ିଲ, ଯାହା ମନେକର ପଛେ ତୋ ପାଖରେ ମନର ଭାଷା ଖୋଲି ନ କହିଲେ ମୋ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିବ ନାହିଁ । ତୁ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ାଏ ନିବୋଧ ଶୁଣି ଆଉ କେବେ ପଚାରି ମୋ ମନରେ ଦୁଃଖ ଆଣିବୁ ନାହିଁ ।

ଆଉ ବଢ଼ିଲ, ଆଉ କିଛି କହ ନା, ତୋ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି କ୍ଷମା ମାଗୁଛି । ମତେ ଧବଳେଶ୍ୱରଙ୍କ ଦ୍ୱାଦ୍ୱା, ଆଉ କେବେ ଏପରି ପଚାରି ତୋ ମନରେ କଷ୍ଟ ଆଣିବି ନାହିଁ ।

ହାତୀ କହିଲା — ଶୁଣ, ମୁଁ କପରି ଭାବରେ ଦିନରାତି କଟାଉଛି । ମୋ ମନ କଥା ଶୁଣିଲେ ବଳେ ବୁଝି ପାରିବୁ, ତୋ ସ୍ନେହର ବଢ଼ିଲ ସିନା ମାଳାଧର କୃଷ୍ଣ ନାମ ମୁହଁରେ ଜପୁଥାଏ, ତା ମନୁଧାର୍ଯ୍ୟ ଯମୁନା କୁଳରୁ କୈଳାଶପର୍ବତ ମୁକୁତ । ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଯୁଗଳ ମୂରତି ଦେଖି, ଗୋପାଳନାମାନଙ୍କର ପ୍ରେମକୁଳତା ଦେଖି ସେ

ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ହୋଇ ପଡ଼େ ! ତୋ ବଉଳଟା ବଧବା ବୋଲି କଣ ତାର ମନରେ ପ୍ରେମୋଦୟ ହୁଏ ନାହିଁ ? ଗୋପାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କର ସ୍ୱେଦର ପ୍ରତିଦାନ ଦେବାକୁ କୃଷ୍ଣ ଅଛନ୍ତି, ମୋହନ ବଂଶୀ ବଜାଇ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବେ, ତାଙ୍କ ଦେହ ଓ ମନର ସେମ-ପିପାସା ମେଣ୍ଟାଇବେ । ସେହିପରି ମୋ ବଉଳର ପିପାସା ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ରାଜକିଶୋର ବାଇଆ ହୋଇ ଧାଇଁ ଆସିବେ । ଏ ନିରମାଣୀ ହାରାର ପିପାସା ହରଣ କରିବ କିଏ ? ଗୋଟିଏ ଛୁଆଁ, ସେ ପୁଣି ଅସ୍ତ୍ର, ଅକ୍ଳେୟ ? ତୃତୀୟର ତୃଷ୍ଣା କଣ ଅଗ୍ନି ପାନରେ ଲିଭେ ବଉଳ ! ହାରା ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ଛୁଡ଼ିଲା । ଇନ୍ଦ୍ରାବର ଚକ୍ଷୁ ଛଲ ଛଲ ହେଲା ।

ହାରା କହୁବାକୁ ଲାଗିଲା, ସମାଜରେ ମୋଅରି ପରି ଶହ ହେ ହାରା ଅଜି ସବୁହାର ଘୋଇ ମାଲା ଧରିଛନ୍ତି । ଦେହରେ ମୁହଁରେ ତଳକ ଛୁପା ମାରି କୃଷ୍ଣନାମ ଜପୁଛନ୍ତି । ନାହାନ୍ତି ଜପୁଛନ୍ତି ସେ ସିନା କେତେ କାହିଁ କେଉଁ ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ଯମୁନା ନୂଳରେ ସ୍ତମ୍ଭ ଭେଳରେ ବଂଶୀ ବାଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଏବେ ଅମ ସମାଜରେ ଧୂଳି ଲମ୍ପଟ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅଭାବ ନାହିଁ ! ଘରୁ ପଦାକୁ ବାହାରିଲେ ମଳ ମାଳ କୃଷ୍ଣ, କିଏ ବଂଶୀ ବାଉଛି, କିଏ ହସି ହସି ଆଜି ଗୁହାଣୀରେ ଚାହିଁଛି, ଅଖି ଠାରୁଛି । କହ ତ ବଉଳ, ଗୋଟାଏ କୃଷ୍ଣର ଦାଉ ସହବାକୁ ଗୋପପୁରରେ ଖୋଲି ସହସ୍ର ନାଶ ଧଳାଇଲେ, ଆଉ ଅମର ଏ କୃଷ୍ଣପ୍ରବଳ ଦେଶରେ, ଏ କୃଷ୍ଣପ୍ରବଳ ଯୁଗରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାମନା ବାଲୁବଧା ଅବଳା, ଯାହାଙ୍କର କି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱପ୍ନର ବି ଅଭାବ, କିପରି ଏତେ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ବାଙ୍କ ଗୁହାଣୀ ଧରିବେ ?

ମୁଣ୍ଡରେ ସିନ୍ଦୂର ନାହିଁ, ହାତରେ ଶଙ୍ଖା ନାହିଁ, ଦେହରେ ତଳକ ଛୁପା ମାରିଛନ୍ତି ବୋଲି କି ତାଙ୍କର ମନ ନାହିଁ, ପ୍ରାଣ ନାହିଁ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନାହିଁ ? ମନକୁ ଯେତେ ଦାବିଲେ ସେ ଦବିବ ? ଅଖିକୁ ଯେତେ ତଳକୁ ନେଲେ ସେ ଅଟକିବ ? ଅପେ ଆପେ ଏଣେ ତେଣେ ହେବ । ଅଜି ଶହ ଶହ ହାରା ଅପବାଦର ବୋର୍ଡ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହୁ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ଭିକ ମାଗି ଚାଲୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କୃଷ୍ଣ ଯାହାଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଏ ଦୂରବସ୍ଥା, ସମାଜର ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ଆଉ ଆଡ଼ ଅଖିରେ ଚାହିଁ ନ ହାନ୍ତି । କାହିଁକି ଜାଣୁ ? ଲଜ ଭୟରେ, ଅପମାନ ଭୟରେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାବ କହିଲା, ଜାଣି ଜାଣି ପଙ୍କକୁ ଗଲେ ଗୋଡ଼ରେ କାଦୁଅ ଲାଗେ, ଏହାତ ନିଜ କଳ କର୍ମର ଫଳ, ଭୂଞ୍ଜିବ କିଏ ?

ହାରା ପୁଣି କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଜାଣି ଜାଣି ହେଉ କି ଅଜାଣତରେ ହେଉ ପଙ୍କକୁ ଗଲେ ଗୋଡ଼ରେ କାଦୁଅ ଲାଗିବ ମୁଁ ନାହିଁ କରୁ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ କାଦୁଅକୁ ଲୋକ ଯାଏ କାହିଁକି ? ତହିଁ ଶୁଣିଗଲୁ ସେ ପାଣିମନ୍ଦାକର ଆଶାରେ ଯାଏ ।

ଦୋଷ କାହାର ? ଯେଉଁମାନେ ଗୋଡ଼ ଖସାନ୍ତି ଏକା ତାଙ୍କର ଦୋଷ ।
 ଯେଉଁମାନେ ଗୋଡ଼ ଧରି ପଙ୍କ ଭିତରକୁ ଟାଣି ନିଅନ୍ତି ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ? ସତ କହୁଛି, ନାଶ ଜନ୍ମ ପାଇ କେନ୍ଦ୍ର ଟାଣ କରି କହି ପାରିବ
 ନାହିଁ ସେ କେବେ ତାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ, ମନ ଚଢ଼ିଲି ନାହିଁ, ଓଲଟି
 ଭାବନା ଅରମ୍ଭକୁ ଧାଇଁ ନାହିଁ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରି ଯିଏ ଧରା ନ ପଡ଼ନ୍ତି, ସେ ସତ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।
 ଧରା ପଡ଼ିଲେ ସେ ଅସତ୍ୟ, ଅଲକ୍ଷଣୀ ଅଶୁଭ । ସବୁ ଦଣ୍ଡ ତାରି ଉପରେ ଲଦାହେବ ।
 ସେ ହେବ ଘରୁ ବାହାର, ସମାଜରୁ ବାହାର । ଆଶ୍ରୟ ହେବ ତାର ଗଛତଳ !
 ତେଣିକି ଆଉ ତାର ଲଜ କଣ, ମାନ ଅପମାନ କଣ ? ବୁଝାଏ ଦହ ସହସ୍ର ହାଣ୍ଡି
 ଦୁଧ ଫଟାଇଲ ପରି ସେ ସ୍ବାଧୀନ ହୋଇ, ନିର୍ଲଜ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ସମାଜର ଭାଗ
 କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଭଲ ପଣକୁ ବିଷ ଜରୁର କରିବ । ହସି ହସି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ସମାଜ
 ଉପରେ ଦାଉ ସାଧୁବ । ନିର୍ମମ ସମାଜ ଅବଳା ନାଶ ଉପରେ ଦାଉ ସାଧୁ ଜାଣେ ।
 ଯେତେ ବ୍ୟଭିଚାର ହେଲେ ସ୍ବରୂପ ସେ ସୁନାପୁଅ, ପବିତ୍ର । ଟିକିଏ ଭଲ ପାଇଁ ନାଶ
 ହୁଏ ପତିତା, ବାଟର ଭିକାରୁଣୀ ।

ହାତର ବିଚଳିତ ଭାବ ଦେଖି ଓ ଉତ୍ତେଜିତ ବାରଗୁରୁଲିଆ ଅନନ୍ତ କଥା ଶୁଣି
 ଲଜିଲା ବିସ୍ମିତ ହେଲା । ବୁଝିଲା, ଅତି ଦୁଃଖରେ ସେ ବସିତ ହୋଇଛି । ଧୀରେ
 ଧୀରେ କହିଲା, ଯାହା ଭାଗ୍ୟରେ ବିଦ୍ଧ ଯାହା ଲିଖିଛି, ତାକୁ ଅନ୍ୟଥା କରି ପାରିବ
 କିଏ ବଢ଼ିଲ ?

ହଁ, ଭାଗ୍ୟ ! ହାତ ହସିଲା । ଉପହାସ କଲପରି କହିଲା, ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ଭାଗ୍ୟର
 ଜୋର ଧରି ଠିଆ ହୋଇଛି ଆମ ନିଷ୍ଠୁର ସମାଜ । କିଏ ଜାଣେ କାଲି ତୋ ବଢ଼ିଲର
 କି ଅବସ୍ଥା ହେବ ? ଘରୁ ବାହାରି ହାତରେ ଛେଲୁଆ ଧରି ଭାତ ମୁଠିଏ ପାଇଁ, ତୋ
 ଦୁଆରେ ସେ ମୁଠିଏ ଅନ୍ନ ପାଇଁ ଠିଆ ନ ହେବ, ଏକଥା କିଏ କହି ପାରିବ ? ତୁଇ
 ପୁଣି କାଠଫାଳିଆ ଧରି ଘୃଣାରେ ତାକୁ ମାରିବାକୁ ଧାଇଁବୁ । କାହିଁକି, କଅଣ ହେଲା,
 ତୋ ବଢ଼ିଲର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ପାଇଁ କିଏ ଦାୟୀ, ଏହା ବୁଝିବାକୁ ବି ତୋର ସାହସ କି
 ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେବ ନାହିଁ !

ଲଜିଲା ସନ୍ଦେହରେ ହାତର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା । ଘୃଣାରେ ତାର ନାକ ଫଣ
 ଫଣ ହୋଇ ଆସିଲା ।

ତାର ମନକଥା ଅନୁମାନ କରି ହାତ କହିଲା, ଏତେ ଦୂରକୁ ମୋତେ ଯିବାକୁ
 ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ବଢ଼ିଲ । ସଂସାର ଓ ତମମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଢ଼ା ସମାଜର ଆଖିକୁ ପ୍ରାଣର
 ବେଦନା ଓ ମନର ଦୁଃଖ ଦିଶେ ନାହିଁ, ଖାଲି ଦିଶେ କାମ । ଜୀବନ ଉପରେ
 କାହାର ମମତା ନାହିଁ । ତଥାପି ଆଗରୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ବାଟ କାଟିଲେ ଭଲ ।
 ସେଥିପାଇଁ ବରଂ ତମେମାନେ ଖୁସି ହେବ । ବାରିଆଡ଼ ଘନଅର ଗଛରେ ଏତେ
 ପାକଲଂଫଳ ଲଦି ହୋଇଛି, କୋଟିଲା ବଣ ବି ଦୂରରେ ନାହିଁ । ବୁଝୁ ସାଗରର

ଗହାଁର ଜଳ ବାଟ ଚାରିଖୋଳ — ହାତ ଉଠ ସରରେ ହସି ଉଠେ । ହସି ହସି
କାନ୍ଦିବା ଉପରେ ଲେଟିଗଲା ।

କାନ୍ଦିବାର ଅଖିରେ କେବଳ ବିସ୍ମୟ, ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ, ଏକ କଅଣ ସତେ
ତାର ବଉଳ ? ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ସେ ନିଜକୁ ଭୁଲିଲା । ତାର ସୁଖ ସୌଭାଗ୍ୟର
ଜୀବନକୁ ବିସ୍ମୟ ଗଲା । ବିଧବା ହେଲେ ବି ରୂପସୌବନ୍ଦର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭାର ଦେନ
ସେଇ ବିଜୁଳି ଲୀଡାଟି, ତାର ବାଲ ସଙ୍ଗିନୀ, ଅତି ଆପଣାର ବଉଳ, ଅଧା ପାଗଳନୀ
ପରି ତାର କୋଳରେ ଲେଟି ପଡ଼ିଛି, ଅଖିରେ ଲୁହ, ଅରିଲା ଓଠରେ ଗୋଲପୀ
ହସ, ତାକୁ ସେ ଗୋଟାଇ ନେଲା । ଗୁଡ଼ରେ ଧରି ଲୋହ ଦୋହଲ ନିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼
ହାତ ପାଦୁକିରେ ନୁହୁରୁ ଆଖିର ଲେଉଟକ ପୋଛି, ଅଲଗା ବାଳକୁ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ
ସଂଜିନି ଅରିଲା ସରରେ ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ କହିଲା, ବଢ଼ିଲା ନେ, ମୋର ମରଣ ଆଗ
ହେଉ, ସେଇଠୁ ତୁ ଯାହା ମନ ଡାହା କର ।

କାନ୍ଦିବା ମେଲଣି ନେଲା । ଦଣ୍ଡାକ ପରେ ନେତ୍ରମଣି ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜ
ଧରି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ହାତ କାନ୍ଦୁକୁ ଆଉଜି ଉପରକୁ ଅନାଇ କାନ୍ଦିବା ବିଷୟରେ
ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲା । କାନ୍ଦିବା ଓ ସେ ! ଆଜି କେତେ ପ୍ରଭେଦ ! ଗାଲ ଚିପିଲେ କାଲି
ଯାହାର ତୁଣ୍ଡରୁ ବଚନ ବାହାରୁ ନ ଥିଲା, ଆଜି ତା ମୁହଁରୁ ଅନର୍ଗଳ କଥା
ବାହାରୁଛି । ଲଜ ସରମ ଟିକିଏ ନାହିଁ । ଅବସ୍ଥା ମଣିଷକୁ ଏମିତି ବଦଳାଇ ଦିଏ !
ହଉ, ସେ ସୁଖରେ ରହୁ, ଅନନ୍ଦରେ ସଂସାର କରୁ ।

ବୋଉଙ୍କୁ ଦେଖି ହାତ ଚମକି ଉଠିଲା । ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀଙ୍କର ମୁଖରେ ଆଜି
କାହିଁକି ସହାନୁଭୂତିର କରୁଣ ଆସି ନାହିଁ, ରୁକ୍ଷ ଭାବ । ଆଖିରେ ସତେ କି ଅନଳ
ଜଳୁଛି । ନାକପୁଡ଼ା ଧରି ଉଠୁଛି । ସେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗର୍ଜନ କରି
ପଚାରିଲେ, ହାତ, ତୋ ଯାଇଁ ମୁଁ ଆଉ କେତେ ଦହଗଞ୍ଜ ହେବି କହିଲୁ ? କେତେ
ନିନ୍ଦା ଅପମାନ ସହିବ ?

ହାତ କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି ପ୍ରଶ୍ନିତ ଲେଟନରେ ନେତ୍ରମଣିକୁ ଚାହିଁଲା ।
ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ସେ ଦିନ ତୋତେ ଏଣୁତେଣୁ ଗୀତ ଲେଖିବାକୁ ମନା
କରିଥିଲ ! ମୋ କଥା ନ ମାନି ତୁ ପୁଣି ଗୀତ ଲେଖିଲୁ, ଗୁଣିବାକୁ ଦେଲୁ ?

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷର ଦୋଷ ଦେଲେ ଅଭିମାନରେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରେ । ହାତ
ଅଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ କହିଲା, ନାହିଁ ବୋଉ, ମୁଁ ଆଉ ସେହି ଦିନରୁ କିଛି ଲେଖି
ନାହିଁ । ଟାଟରେ କାଗଜ ଥିଲେ କାଲେ ନେବେ ଲେଖିବାକୁ ମନ ହେବ ବୋଲି ସେ
ସବୁ ଛାଡ଼ି ପକାଇଛି । କଲମକୁ ଦିନ ଶେଷ କରି ଭାଙ୍ଗି ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଛି ।

ମୋ ରାଣ ପଚାରିଲୁ ।

ତୋ ରାଣ ଲେଖ ।

ତେବେ, ଏ ଗୀତ କିଏ ଲେଖିଛି ଦେଖିଲୁ । ନେତ୍ରମଣି ଖଣ୍ଡେ 'ମୁକୁର' ପତ୍ରିକା ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ ।

ହାରା ଗୀତଟିକୁ ବାଲମ୍ବୀର ପଢ଼ିଲ । ଲଜରା ହୋଇ କହିଲା, ମୁଁ ଅନେକ ଦିନ ଆଗେ ଏ କବିତାଟି ଲେଖିଥିଲି ।

ଏଡ଼େ ବହୁପ, ମୋତେ ତୁ ଭୁଲିକବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛୁ ? ହଇଲେ, ତୁ ପରା ମୋର ପେଟରୁ ଜନମ, ମୋ ଆଗରେ ପୁଣି ଚଲଣି କାଢ଼ୁଛୁ ? ମୁଁ କଅଣ ପିଲା ହୋଇଛି ?

ବୋଉ, ସତ କହୁଛି, ମୁଁ ଏହାର ଭିତର କଥା କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ । ଆଗେ ଯାହା ମନ ହେଉଥିଲା ଖଣ୍ଡେ ଖାତାରେ ଲେଖି ଦେଉଥିଲି । ତୁ ମନାକଲୁ କ'ଣ କିଏ ଦେଖିବ ବୋଲି ଦିନେ ସେ ଖାତା ଖଣ୍ଡ ଦିଫାଳ କରି ଛୁଣ୍ଡାଇ ଝରକା ସେପାଖକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଥିଲି । ସେହି ଖାତାରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଉତ୍ତାର କିଏ ମୋ ନାମରେ ଛପାଇବାକୁ ଦେଉଛି ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଡୋଧର ମାତ୍ରା ବେଳୁବେଳ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭାବିଲେ, ଦେଖ ତ, ମୋର ପେଟରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇ ମୋତେ ପୁଣି ଅଲକ୍ଷଣୀ ହିଅନ୍ତା ଠକିବାକୁ ବସିଛି । ଏପରି ହିଅ ଥିଲେ କେତେ, ମଲେ କେତେ ? ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ସେ ପଚାରିଲେ, ତୁ କାହା ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖୁ କହିଲୁ ?

ତୁ ଯେଉଁଦିନ କହୁ ସେହି ଦିନ ନନାଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖେ ।

ଆଉ କାହା ପାଖକୁ ଲେଖୁ ନାହିଁ ?

ଆଉ କାହା ପାଖକୁ ଲେଖିବ ? ଏ ସଂସାରରେ ଆଉ ମୋର କିଏ ଅଛି ବୋଉ ?

ହାରାର କଣ୍ଠ ରୁଜ ହୋଇ ଆସିଲା । ମନର କୋହ "ସହ ନ ପାରି ସେ ଆଖି ବୁଜିଲା । ଅବାଧ ଲୋଭକ ଗ୍ରାସ ଗ୍ରାସ ଝରି ପଡ଼ିଲା ଆଖି କୋଣେ । ସେ ଆଖି ଖୋଲିଲା ।

ନେତ୍ରମଣି ତା ମୁହଁକୁ ନ ଚାହିଁ ପୁଣି ପଚାରିଲେ, ବ୍ରଜବାବୁ କିଏ ?

ହାରା ଚମକି ଉଠିଲା । ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ତ ।

ଜାଣ ନାହିଁ ? ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ତୁ ଚିଠି ଦେଉ କିପରି ? ନିଲ'କ୍କୀ, ରୁଲିପଣୀ, ବାପ ମାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଚୁନକଳା ବୋଲିବାକୁ ତୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଛୁ ନା ? କେଉଁ ଜନ୍ମର ପାପରୁ ତ ଅଜି ତୋର ଏ ଦଶା, ପୁଣି ଏ ଜନ୍ମରେ ପର ପୁରୁଷକୁ ଚିଠି ଲେଖି ପାତକ ଅରଜିଲେ ଆରଜନ୍ମ ପାଇଁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସାଜିବି ରଖୁଛୁ । ଏତେ ଗେହ୍ଲା ଅଲୁଅଲ କରି ବଢ଼ାଇଥିଲି କଅଣ, ଶେଷକୁ ଏଇଆ କରିବାକୁ ? ଦେହରେ ତେର ଆଜିତାଏଟିପ ଛୁଇଁ ନ ଥିଲି, ହାତରେ ପାଣି ଲଗାଇ ଦେଇ ନ ଥିଲି, ପର ପୁରୁଷ

ପାଖକୁ ଗୁପ୍ତରେ ଚିଠି ଲେଖି ଗପ ଘର ମାନ ମହତ ବୁଝେଇବାକୁ ? ଆରେ, ଯାହା କହନ୍ତି କଅଁଳ ଲୁହା ବିଲେଇ କାମୁଡ଼େ ସେଇଆ, ଗୋଇଁ ମାଡ଼ରେ ପିଠି ଭାଙ୍ଗି ଦେବ । ଗୁପ୍ତ ମାଡ଼ରେ ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବ । ମତେ କଅଣ କରି ମଣିଲୁ କି ?

ମାଆଙ୍କର ବୃଥା ହୋଧର କୌଣସି କାରଣ ବୁଝି ନ ପାରି ହାସ୍ୟ ବେଳିତ ହେଲା । ଭୟରେ ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁ ମା ଡିନେ ତାକୁ ବଡ଼ ପାଟି କରି ଡାକି ନ ଥିଲେ, ଆଜି ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ଏପରି ହୋଧ କାହିଁକି ? ବୁଜି କିଏ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ, କେଉଁ ବୁଜି ପାଖକୁ ସେ ବା ଚିଠି କାହିଁକି ଦିଅନ୍ତା ? ସେ ତାର ନିଆଁ ନା ପାଉଁଶ ? ଏପରି ବୃଥା ଦୋଷାସ୍ତେଷ, ଏପରି ମିଛ ଅପମାନ ସେ ସହ୍ୟ ନାହିଁ । ସବୁ ତା ଫଟା କପାଳର ଦୋଷ । ମା ଆକଟ କରି କହୁଛନ୍ତି, ସେ ଜବାବ ଦେବ ନାହିଁ । ବଲେ ଡିନେ ସେ ନିଜର ଭୁଲ୍ ବୁଝି ପାରିବେ ।

ନେତ୍ରମଣି ନରମ ହୋଇ ନିମ୍ନସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ନା ଲୋ ମା, ଏପରି ଅଭିଳାଷକୁ ମୁଁ ଆଉ ପାଖରେ ଚଳାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ଯାଉ ସେ ତା ଶାଶୁ ଘରକୁ, ନିଜର କର୍ମ ଭୁଞ୍ଜିବ । ଟିକିଏ ରହୁ ପୁଣି କହିଲେ, ଏଇ ନେ, ତୋ ନନା କଅଣ ଚିଠି ଲେଖିଛନ୍ତି, ପଢ଼ । ଆରେ ଆରେ ଯାହାକୁ ଭୁଲିଯା ଗଛ ମଣିଥିଲି, ଦେଖିଲ ବେଳକୁ ସେ ହେଉଛି ବିଛୁଆଡ଼ !

ନେତ୍ରମଣି ଚିଠିଖଣ୍ଡି ହାସ୍ୟ ପାଖକୁ ପକାଇ ଦେଲେ । ହାସ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ତଳକୁ ଚାହିଁ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଲଜ୍ଜା ଓ ଭୟରେ ଚିଠିଖଣ୍ଡି ତଳୁ ଉଠାଇ ପଢ଼ିବାକୁ ତାର ସାହସ ହେଲନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣି ଖତେଇ ହେଲାପରି କହିଲେ, ମଲମର, ସକ, ସୁନା ଲୁହ ବୋହୂ ପଡ଼ୁଛି ପରା, କି ଲୋ ପଢ଼ୁନୁ ?

ହାସ୍ୟ ଥରିଲା ହାତରେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ତଳୁ ଗୋଟାଇଲା । ମନେ ମନେ ପଢ଼ିଲା—

ମୁଁ ମୁକ୍ତର ପ୍ରେସକୁ ଯାଇ ପ୍ରେସ ରକ୍ଷକ ଗାୟକରହୁଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ, ହାସ୍ୟମଣି ନିଜେ ତାଙ୍କର ଲେଖା ଏଠାକୁ ପଠାନ୍ତି ନାହିଁ । କଲେଜର ଚରୁଟ ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରେଣୀର ଗୁଡ଼ି ବ୍ରଜକିଶୋର ଏହି ଲେଖାସବୁ ଆଣି ମୋତେ ଦେଇ ଯାଆନ୍ତି । ବ୍ରଜବାବୁ କହନ୍ତି, ଲେଖାରେ ହାସ୍ୟମଣି ତାଙ୍କର ଭଉଁଶୀ ସମ୍ପର୍କ ହେବେ ।

ଗାୟକରହୁଙ୍କଠାରୁ ଆହୁରି ଅନେକ ବିଷୟ ବୁଝିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଅତି କିଛି କହିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ବାରଣ କଲେ । ଏପରି ଲେଖା ଛପାଇବାକୁ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ବାରଣ କଲି କିନ୍ତୁ ସେ କହିଲେ, ଯେ କୌଣସି ଲେଖା ମନୋନୀତ ହେଲେ ଯଦି ବାଧାଜନକ ନ ହୋଇଥାଏ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ।

ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଲହ ନ କରି ବାହୁଡ଼ିଲି । ବହୁଚିନ୍ତା କରି ମୁଁ ସ୍ଥିର କଲି ଯେ ହାରା କେଉଁ ବ୍ରଜବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ପଞ୍ଚି ଦିଆନିଆ କରୁଛି । ଅବକଳ ହାରାର ହସ୍ତାକ୍ଷରରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ପ୍ରେସରେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ମୁଁ ପଚାରିବାରୁ, ଗାୟକରନ୍ତ କହିଲେ ଯେ ବ୍ରଜବାବୁ ଲେଖାଟି ନିଜେ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଆଉ ସନ୍ଦେହର କାରଣ ନାହିଁ । କିପରି ଏ ବିଷୟ ଏଠାକାର ଲୋକେ ଅବଗତ ହେଲେ କେଜାଣି, ଘରୁ ବାହାର ଯାଏ ଯେ ମୋତେ ଦେଖୁଛି ସେ ପଦେ ଉପହାସ କରି କହୁଛି, କହେ, ତମ ଝିଅ କଅଣ କବି ପାଲଟି ଗଲେଣି ! ମୋ ମୁହଁ ଜଳିଗଲାପରି ଲାଗୁଛି । କାହାକୁ ଏ ଲଜର କଥା କହବ ? ସେ ଆମ କର୍ମର ଦୋଷ । ଦାଉ ସାଧବାକୁ ଭଗବାନ ତାକୁ ମୋର ଝିଅ କରି ଜନ୍ମ ଦେଇଛନ୍ତି । ରଥଘରର ପବିତ୍ର ନାମରେ ଏ ଯେ ଦିନେ କାଲି ବୋଲିବ, ମୋ ଆଖିକୁ ଏହା ଜଳ ଜଳ ଦିଶୁଛି ।

ଭୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏ ପତ୍ର ଲେଖି ଆଗରୁ ସାବଧାନ କରି ଦେଉଛି, ହାରାକୁ ଅତି ଶୀଘ୍ର ତା ଶାଶୁ ଘରକୁ ବିଦା କରିଦିଅ । ତେଣିକି ସେ ଜାଣେ, ତା ଶାଶୁ ଶୁଣୁର ଜାଣନ୍ତି । ଆମର ସେଥିରେ ଆଏ କଅଣ ? ଜନ୍ମ ଦେଇଛି ବୋଲି ତ କର୍ମ ଦେଇ ନାହିଁ ।

ଏ ପତ୍ରକୁ ବିଶେଷ ଜରୁରୀ ମନେ କରିବ । ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ପାର ହାରାକୁ ତା ଶାଶୁ ଘରକୁ ବିଦା କରିବ । ମୁଁ ଆଜି ତା ଶୁଣୁରଙ୍କ ପାଖକୁ ପତ୍ର ଲେଖିଦେଲି । ତାଙ୍କର ବୋହୂ ସେ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ । ଆମର ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ହାରା ଘରେ ଥିବାଯାଏ ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି ନାହିଁ ଏହା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ଜାଣିଥାଅ । ତାର ମୁହଁ ଦେଖିଲେ ମୋର ହାଡ଼ରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲା ପରି ହେବ—

ପତ୍ର ପତ୍ର ହାରାର ଦେହ ଥରି ଉଠିଲା । ଆଖିରୁ ଧାର ଧାର ଲୋତକ ଝରି ନିଷ୍ଠୁର ପତ୍ରଖଣ୍ଡକୁ ଡିଙ୍ଗାଇ ଦେଲା । ସେ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଲାଗିଲା, ଭଗବାନ, ବିଧବା ଜୀବନ କଣ ଏହିପରି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କଟିବ ? ତାର କଥା କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ, ମିଛରେ ସବୁ ଦୋଷ ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଲଦି ଦେବେ ! ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା ନିଆରା, ଜନ୍ମ ଦେଇ ବାପ ମା ସୁଦ୍ଧା ବିଧବା କପାଳକୁ ନିଷ୍ଠୁର ହେଲେ !

ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ଚିଠି ପଢ଼ିଲୁ ତ ? ତୋ ନନା କିପରି ଜିଦ୍‌ଖୋରୀଆ ଲୋକ ଭୁ ଜାଣୁ । ତାଙ୍କ କଥା ନ ମାନିଲେ ଘରେ ନିଆଁ ଲାଗାଇ ଦେବେ । ମୋର ଏଥିରେ କି ଚାହୁଁ ଅଛି କହ ? ଜିଜ୍ଞାସା କଲ କର୍ମର ଫଳ କିଏ ଭୁଞ୍ଜିବ ? କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଭୁ ଶାଶୁଘରକୁ ଚାଲି ଯା । ବାପାଙ୍କ ମନ ବଦଳିଲେ ପୁଣି ତତେ ପାଖକୁ ନେଇ ଆସିବ ।

ହାରା ଛୁଆଁଜିତ ହୋଇ କହିଲା, ମୁଁ କୋଉଠିକି ଯିବି ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣି ବୁଝାଇ କହିଲେ, ଆଲୋ ମା, ମୁଁ ସବୁଦିନେ ବନ୍ଧୁ ନ ଥିବି ଯେ ତୁ ମୋ ପାଖରେ ଅଳ୍ପଅଳ୍ପ ହୋଇ ରହୁବୁ । ତୋର କର୍ମଭୂମି ଯେ, ସେଠିକି ଯା । ଶାଶୁ ଦିଅର ଏମାନଙ୍କ ମନ ନେଇ ଚଲ । ତେବେ କେଜାଣି ତୋ ଜୀବନରେ ଟିକିଏ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଆସିବ ।

ଯେତେ ବୁଝାଇ କହିଲେ ହାରା ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ତାର ଏକା ଜିଦ୍ ସେ କେଉଁଠିକି ଯିବ ନାହିଁ । କାହିଁକି ଯିବ, ତାର ସେଠି କିଏ ଅଛି ? ସମସ୍ତେ ପର । ଆପଣାର ମଣିଷ ବିନା ଦୋଷରେ ଚିଡ଼ିଚିଡ଼ି ହେଉଛନ୍ତି, ଧରଲୋକ ତ ଜାଅନ୍ତା ଗଲ ଦେବେ । ସେ ପଛେ ଜହର ଖାଇ ମରିବ, ଧର ଘରକୁ କେବେ ଯିବ ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣି ଯେତେ ବୁଝାଇ କହିଲେ ହାରା ରାଜି ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ଯିବାକୁ ହିଁ ହେବ । ଜନମ ଦେଇଛି ବୋଲି କରମ ଦେଇ ନାହିଁ । ଯାହା ହାଣ୍ଡିରେ ଚାଉଳ ପକେଇବାକୁ ପଠା ତତେ ଜନମ ଦେଇଛି, ସେ ଆଉ କି ନ ଥାଉ, ତାହାର ଘର ତୋର କରମ ଭୁଲ୍ । ବାପଘର ପରଘର । ଅବୁଝା ହୁଅ ନା ମା ।

ହାରାମଣି କହିଲା, କାହା, ହାଣ୍ଡିରେ ଚାଉଳ ପକାଇବାକୁ ମତେ ଜନମ ଦେଇଥିଲୁ ତୁଇ ଏକା ଜାଣୁ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୋର ମରଣ ଲେଡ଼ା ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ରାଗ ଚଢ଼ିଲା । ଦିନପୁର ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧାର ଦିଶିଲା । ଏ କି ବେହୁଆ କାଳ ହେଲା, ଝିଅଟା ମା ଆଗରେ ଏପରି କଥା କହିବ ? ଏଡ଼େ ବୟସ ? ରାଗରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ହାରାମଣିର ହାତ ଧରି ଟାଣି ଆଣିଲେ । ତମ ତମ ହୋଇ କହିଲେ, ପଡ଼ିଲୁ ତ ବାପେ କଅଣ ଲେଖିଛନ୍ତି, ତୁ ଶାଶୁ ଘରକୁ ନଗଲେ ସେ ଘର ମୁହଁ ଦେଖିବେ ନାହିଁ । ଜାଣୁ ତ କେମିତିକା ଲୋକ ସେ, ଅନ୍ତତଃ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଶାଶୁଘରକୁ ତତେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଏତିକି କହି ହାରାର ହାତ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମା ହୋଇ ବୁଲିଲେ ନାହିଁ ଯେ ଟିକିଏ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କନ୍ୟାର ଛୁତିରେ କି ଦାରୁଣ ଆଘାତ ସେ ଦେଇଗଲେ ।

କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହାରା ଭୁଲ୍ ଦିନ୍ତାଇଲା । ତାର ମନର ଦୁଃଖ ବଖାଣିବାକୁ ଆପଣାର ହୋଇ ଦୁନିଆରେ ଅନ୍ୟ କେହି ନାହିଁ । ଭାବିଲା ବ୍ରଜବାବୁ ଲୋକଟି କିଏ ? ସେ କିପରି ତାର ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ହସ୍ତଗତ କଲେ ? କାହିଁକି ସେ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ଛପାଉଛନ୍ତି ? ହାରା ଭାବି ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏ ସମାଜରେ ବିଧବାର ଦୁଃଖ, ବିଧବାର ଗୃହାରି ଶୁଣିବାକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି । ବିଧବାର ଅନୁଭୂତିକୁ ସେମାନେ ଟାପର କରି ଉଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଅତଏବ ଏ ସମାଜରେ ବିଧବାର ବନ୍ଧୁ ରହୁବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଶାଶୁଘର କଣ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ହିଅ ଶାଶୁଘରକୁ ଯାଏ ସଂସାର କରିବାକୁ । ହାରା ଯିବ କାହିଁକି ? କାହାକୁ ଦେନ ସେ ସଂସାର କରିବ ? ତାକୁ ଯାହାଙ୍କ ବେକରେ ପିତାମାତା ପିଲଦିନେ ବାନ୍ଧିଦେଇ ଥିଲେ, ସେ ନାହାନ୍ତି । ହାରା-ମଣିର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ କିଏ ଭାଗୀ ହେବ ? ତାର ଲେଟକ ଦେଖି କାହାର ପ୍ରାଣରେ ସହାନୁଭୂତି ଜାଗିତ ହେବ ? ଶାଶୁ, ନନ୍ଦେ ସେମାନେ ତ ଖାଲି ଛୁଆଁ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିବେ । ସେମାନଙ୍କର ଗଞ୍ଜଣା ସହ ହାରା ତାର ସ୍ଥାନମାନିଆ ଜୀବନ କଟାଇବ କିପରି ? ଯିଏ ଯାହା କରିବ ସବୁ ଦୋଷ ହେବ ତାର, କାରଣ ସେ ବିଧବା । ନା, ସେ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବ ନାହିଁ, ମରିବ ପଛେ ଯିବ ନାହିଁ ।

ମରଣହିଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି । ପିତା ତାର ମୁହଁ ଦେଖିବେ ନାହିଁ । ସେ ବିଧବା, ସେଥିପାଇଁ କଣ ତାର ପିତା ଦୋଷୀ, ପିତା ଦାୟୀ ? ସେ କାହିଁକି ଦାୟୀ ହେବେ ? ସେ ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ କରିଛନ୍ତି । ଅତି ଗେହ୍ଲାରେ ପିଲଦିନୁ କନ୍ୟାଦାନ କରି ଧର୍ମ ଅର୍ଜିଛନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳର ସମ୍ମାନ ରଖିଛନ୍ତି ।

ସାତ ବର୍ଷର ଲଙ୍କୁଲୀ ହିଅ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦାଣ୍ଡରେ ବାଲିଘର କରି ଆଉ ପିଲଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମନ ଖୁସିରେ ଖେଳୁଥିଲା । ନନା ଅତି ଗେହ୍ଲାରେ ତାକୁ କାଖକରି ଘରକୁ ଦେନ ଆସିଲେ । ସେହିଘରେ ଧୁଳି ଝାଡ଼ି ଦେଉଥାନ୍ତି । ମୁହଁରେ ବୋକ ଦେଉଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ବାଜା ବାଜିଲା, ବାଣ ଫୁଟିଲା, ଲୋକବାକ ଗହଳଚହଳ ହେଲା । ହାରାକୁ କୋଳରେ ଧରି ନନା ବେଦି ଉପରେ ବସିଲେ । ଦଶ ବରପର ପିଲଟିଏ ବି ତା ପାଖରେ ବସିଥାଏ । ହାରା ମନ ଆନନ୍ଦରେ ବାଲୁ ବାଲୁ କରି ସେଇ ପିଲଟିକୁ ଗୁଡ଼ି ରହୁଥାଏ ।

ବାହାଘର ସରିଲା । ଲେକେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପ୍ରଣାମକଲେ । ବରକନ୍ୟା ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦାଣ୍ଡରେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ହୋଇ ଧୁଳି ଖେଳିଲେ । ଏପରି ବାହାଘର ହାରା ଇନ୍ଦ୍ରାବ କେତେଥର କରିଛନ୍ତି । ଏଥରେ ନୂଆ କିଛି ନାହିଁ ।

ସ୍ୱପ୍ନପରି ସବୁ ଘଟଣା ହାରାର ମନରୁ ପାଶୋରି ଗଲା ।

ଦିନେ ଦେଖିଲା, ମା ତଳେ ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ନଅ ବର୍ଷର ପିଲା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ହାରା ମାଆଙ୍କର ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁ ଦେଲା । ମା କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ତା ମୁଣ୍ଡରୁ ସିନ୍ଦୂର ଲୁଗାଇ ଦେଲେ । ଆଉ ମାଇପେ ଦେହରୁ ଗହଣା ଉତାରି ଦେଲେ । ସେ ଶୁଣିଲା, ସେ ବିଧବା । ଦୁଇ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ଶିଶୁଟି ପାଖରେ ବେଦି ଉପରେ ସେ ବସିଥିଲା, ସେ ଶିଶୁଟି କୁଆଡ଼େ ମରି ଯାଇଛି । ସେଥିରେ ତାର କି ଥାଏ ?

ତାର କି ଥାଏ, ଏହା ତାର କେହି ଶିଖାଇ ଦେଇ ନାହିଁ । ସମୟର ଭାଷା ଥିବ ଥିବ କିନ୍ତୁ ସବୁ କହୁଲା ତା କାନରେ । ଦିନେ ପୁଣି ସେ ବୁଝିଲା ସେ ବିଧବା,

ଏଥିପାଇଁ ତାର ବାପା ମା ଦୋଷୀ ନୁହନ୍ତି । ଦୋଷୀ ସେ ନିଜେ, ଦୋଷୀ ତାର କପାଳ, ଦୋଷୀ ତାର ଗତ ଜୀବନର ପାପଫଳ, ଯାହା ସେ ନିଜେ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସବୁ ଦୁଃଖର ଭାଗୀ ସେ ହେବ । ସବୁ ଅପମାନ ସବୁ ଲଜ୍ଜିତା ତାକୁ ସହବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନନା, ଦିନେ ଯେ ତାକୁ କାଶକରି ଦେହରୁ ଧୁଲି ଝାଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ, ତା ମୁହଁରେ ବୋକ ଦେଉଥିଲେ, ସେ ତାର ମୁହଁ ଚାହିଁବେ ନାହିଁ । ମା ମୁଣ୍ଡ ବାଳଟାଣି ତାକୁ ଟାଣକଥା କହି ଝିଙ୍କାସିବେ, କାରଣ ସେ ତା ମନର ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶିଲା, ଜୀବନର ଛଟପଟ ଡ଼ହଳ ବିକଳ ଅନୁଭୂତି ବଖାଣିଲା ।

ହାରାମଣିର ମନର କୋହ ବଢ଼ିଲା । ସେ ଭାବିଲା, ଆଉ ଏ ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଏ ଜୀବନ ନ ଥିବା ବରଂ ଭଲ । କାହିଁକି ସେ ବଞ୍ଚିରହି ନିଜେ ଛଟପଟ ହେବ, ବିନା ଦୋଷରେ ନିନ୍ଦା ଗଞ୍ଜିଣା ସହବ ? କାହିଁକି ତା ପାଇଁ ପିତାମାତା ଅପମାନ ସହବେ ?

ହାରା ତାର ଧର ଧର ଅବଶ ଅଙ୍ଗ ଛଠାଇ ବସିଲା । ଗୁରୁଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର ! ସେ ଟଳ ଟଳ ହୋଇ ଖସି ଉଠିବାରୁ ଗଲା । ରୋଷଘରେ ଡ଼ବର ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ହୋଇ ଜଳୁଛି । ମା କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ଜାଣିବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । କୂଅ ମୂଳରୁ କତାଦଉଡ଼ି ଆଣି ପୁଣି ଘରେ ପଶିଲା । ଭିତରୁ କିଲିଣୀ ବନ୍ଦକଲା । ଅନ୍ଧାରରେ ଦରଞ୍ଜି କୂଅ ଦଉଡ଼ି ଓଁରେ ଝୁଲାଇ ଦେଲା । ଦଉଡ଼ି ତଳେ ଖଟୁଲି ରଖି ମନକୁ ମନ କହିଲା, ହେଲା, ଏଇଥର ସେ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବ । ତାର ସ୍ୱର୍ଗୀ ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି, ସେହି ତାର ଶାଶୁଘର ! ଆଜିଠାରୁ ଆଉ ବାପା ମାଆଙ୍କୁ ତା ପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ସେ ବି ଆଉ ନ ଥିବ ।

ଅପବାଦ ଡ଼ରରେ ଅବା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଭୟରେ, କି ଅଭିମାନରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ କେତେ ଅବଳା ଜୀବନ ହରାଇଛନ୍ତି, ତାର କଳନା ନାହିଁ । ସମାଜର ଦାଉରୁ ସେମାନେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଛନ୍ତି । କେହି ତାଙ୍କ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ ଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ପାପ ପଥକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଗନ୍ଧର କାରଣ ହୋଇଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଧରୁଛୁଆଁ ନ ଦେଇ ଦୂରେଇ ରହନ୍ତି । ଆଡ଼େଇ ଚାହିଁନ୍ତି, ବିପଦ ଗଲା ବୋଲି ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ନ୍ତି । ଭଲଇ ହୋଇ ପାପ ଗଲା ବୋଲି ପ୍ରଗୁରୁ କରନ୍ତି । ହାରାମଣି ନିଜକୁ ପଚାରିଲା, କି ପାପ ସେ କରନ୍ତି ?

ନିଜର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସେ ନିଜକୁ ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଓଁରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ିକୁ ହାତରେ ଧରି ଫାଶରେ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଗଲାଇ ଠିଆହେଲା । ପାଦତଳର ଖଟୁଲିକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଠେଲି ଦେଇ ଝୁଲି ପଡ଼ିଲେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକରେ ଜୀବନ ଯିବ । ସବୁ ନିନ୍ଦା ଅପମାନରୁ ସେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବ । ବାପା ମା, ଶାଶୁ ଶଶୁର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ

ହେବେ । ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ମହାପାପର ବୋର୍ ମୁଣ୍ଡାଇ ନରକକୁ ସେ ଯିବ । କେନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ ଯିବେ ନାହିଁ । ତେର କାହିଁକି ?

ହାର୍‌ମଣିର ସବାଙ୍ଗ ଥର ଉଠିଲା । ତାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପଣ୍ଡ ହେଲା । ଜୀବନ ଉପରେ ମଣିଷର କେତେ ଲୋଭ ସତେ ! ଆଶାହିଁ ତାର ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଇଚ୍ଛାକୁ ଜିଆଁଇ ରଖେ । ବାଟରେ ଘାଟରେ ଶହଶହ ଲୋକ ନାନା ଭେଦର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସନ୍ତୁଳି ହୋଇ, ମରଣ ହାତ ପାହାନ୍ତିରେ ଆସିବା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ମରିବାକୁ ଅନୁଚ୍ଛୁକ । ଲକ୍ଷ୍ମିନୀ, ଅପମାନ, ଅପବାଦର ବୋର୍ ବୋହୁ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଭ୍ରଷ୍ଟାଧୀନ ହାତରେ ଧରି ବାଟରେ ବୁଲନ୍ତି । ହାର୍‌ମଣି ଥରକୁଥର ଫାଶକୁ ଗଳାରେ ଲଗାଇ କଣ ଭାବି ପୁଣି ଝରକା ନିକଟକୁ ଫେରିଆସି ଅନ୍ଧକାରକୁ ଅନାଉଥାଏ । ମନକୁ ଯେତେ ଦୃଢ଼ କଲେ ବି ବଞ୍ଚି ରହିବାର ମମତା ଆଗରେ ମରିବାର ପଣ ପରାସ୍ତ ହୁଏ ।

ରାତି କେତେହେଲା ତାକୁ ଜଣା ନାହିଁ । ନିଶା ସାଞ୍ଜି ସାଞ୍ଜି ଗଳୁଛି । ଗୁରୁଆଡ଼ି ଶୁନ୍‌ଶାନ୍ । ଏହି ଥର ଫାଶଟିକୁ ଗଳାରେ ଲଗାଇ ହାର୍‌ମଣିର କଲ ଯେ ସେ ଖଟୁଲିକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଠେଲି ଦେବ । କେନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ଆଉ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତାର ଚିନ୍ତାକୁଳ ମନ ସହସା ଗୋଟିଏ ଦୂରଗତ ସ୍ଵରଆଡ଼କୁ ଡଳି ପଡ଼ିଲା । ଦୂରରୁ କିଏ ଜଣେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ସେହି ଆଡ଼େ ଆସୁଛି । ହାର୍‌ମଣି ମନ ଦେଇ ଶୁଣିଲା । ନୈଶ ସମୀରର ତାଳେ ତାଳେ ଗୀତର ଲହରୀ ଭାସି ଆସିଲା—

ଅର୍ଦ୍ଧଜଗତ ଅଧିକାରିଣୀ କାନ୍ଦନା ଆଉ ନୀରବେ

ମାନବ ଯୁଗ ଏ ସାମ୍ୟଯୁଗ ଉଠି ଲଳନେ ଗରବେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମିତ ତୁମେ ଅପମାନିତ, କଠୋର ସମାଜ ପଦଦଳିତ

ଅନ୍ଧ ଖଞ୍ଜି ବଧୂର ତୁମେ ମୂକ ଦୁଃଖ ସରବେ ।

ତୁମରି ଜୀବନ ମରଣ ମୁକ୍ତି ନିହତ ତୁମରି କରମେ ।

ବିଶ୍ଵ ଜନନୀ ! ଆତ୍ମଶକ୍ତି ଭୁଲିଛ ବ୍ୟର୍ଥ ସରମେ ।

ନିଜେ ହିଁ ନିଜର ମୃତ୍ୟୁ ସାଧନେ ଅକାତରେ ରତ ଗରଳ ପାନେ ।

ଭ୍ରାନ୍ତ, ଜଗାଅ ବିଜୟୀ ଶକ୍ତି ଗୁପ୍ତ ତୁମରି ମରମେ ।

ଫିଙ୍ଗଲେ ଦୂରେ ଲଜ୍ଜା, ପରଦା, ସକୋତ, ଭୟ-ଭୀତି,

ବିଶ୍ଵେ ତୁମର ସମାଧିକାର ପରଶୁ ମୁଖ ଜ୍ଵାଳିତ;

ବିଦ୍ରୋହ, ଆଜି ବିଦ୍ରୋହ ନିଆଁ ଜଳାଇ ସମାଜେ କର ଗୁଳିଆଁ

ସମତା ମୁକ୍ତି ଆଣି ଲେ ଶକ୍ତି, ବିଶ୍ଵେ ମହତା ଶାନ୍ତି ।

ହାର୍‌ମଣି ବିଚଳିତ ହେଲା । ଖଟୁଲି ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇଲା, ଝରକା ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ବାହାରକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା, ସେହି କିଟିମିଟି ଅନ୍ଧାର ଭେଦକର ବେଳେ ବେଳେ ଟକ୍ ଆଲୁଅ ଝକ୍ ଝକ୍ ହୋଇ ଏପାଖ ସେପାଖ ଉଠୁନ କରୁଛି । ଟକ୍ ଧାସ

ଭଦ୍ରଲୋକ ଯୋଡ଼ାର ସମତାଳ ଶବ୍ଦ କରି, ଦୁଇପଦରେ ଆଗକୁ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଗୀତଟି କେବେ ଉଚ୍ଚସ୍ଵରରେ, କେବେ ନିମ୍ନ ସ୍ଵରରେ ଗାଉଛନ୍ତି ।

କେଜାଣି କାହିଁକି ଝରକା ପାଖକୁ ଆସି ସେ ଠିଆ ହେଲେ, ଆଲୁଅ ଏଣେ ତେଣେ ପକାଇ ଯେପରି କଥାଟି ଖୋଜିଲେ, କିଛି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଦମ୍ଭକରି ଟକ୍ ଆଲୁଅ ଯାଇ ହାତ୍ତାମଣିର ମୁହଁରେ ପଡ଼ିଲା । ତାର ଅଣି ବୁଜି ହୋଇଗଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପରେ ସେ ଅଣି ଖୋଲି ପଦାକୁ ଚାହିଁଲା । ଦେଖିଲା, ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଧୋବ-ଧାଉଳିଆ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ଆଗେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଯୋଡ଼ାପିନ୍ଧା ପାଦର ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଭୁଛି, ଦୂରେଇ ଯାଉଛି ।

ହାତ୍ତା ବସିତ ହେଲା, ଗୀତଟି ଯେ ତାର ଲେଖା ! ଭଦ୍ରଲୋକ ପାଇଲେ କେଉଁଠୁ ? ଝରକା ପାଖରେ କଣ ସେ ଖୋଜିଲେ ? ସେ ଯେ କେହି ହେଉଛି, ନିଶ୍ଚୟ ହାତ୍ତାର ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ପାଇଗଲା । ଏହି ତେବେ କଣ ବ୍ରଜବାବୁ ? ଅରେ ଭଲକରି ଦେଖି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଲେଖା ସଙ୍ଗେ ତା ଦୃଢ଼ଦୃଷ୍ଟି ଅନନ୍ତ ବ୍ୟାପି ଯେ ଚାହିଁ କରୁଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ପାଇଁ ସେ ତାଡ଼ନା ସହ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ବସିଛି, ସେହି ବ୍ରଜବାବୁକୁ ଅରେ ସେ ଭଲ କରି ଦେଖି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ହାତ୍ତା ଗୀତଟି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକଲା । ସେ ଦିନେ ବସୁ ବସୁ ଗୀତ ଦି ଗୁଣପଦ ଲେଖି ଦୁନିଆଁର ନାଶ ଜାତିକୁ ଜଗାଇବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲା । ସେ ନିଜେ ତେବେ ଅପମାନ ଓ ଲଜ୍ଜିନା ଭୟରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ? ଦିନେ ତ ମରିବାକୁ ହେବ, ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ କଣ ଭାରିପରି ଶତସହସ୍ର ଅନାଥମାନଙ୍କର ଦୁଃଖର କାହାଣୀ ଗାଇ ସମାଜର ମନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ପାରିବ ନାହିଁ ?

ହାତ୍ତା ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ଗୁଡ଼ିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଝରକା ପାଖରୁ ଦୂର ଆସି ଚଟାଣ ଉପରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇଲା । ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଦର ଦର ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ିଥାଏ । ମନ ଓ ଭାବନା ଗୋଡ଼ାଇଗଲା ଅପରିଚିତ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସାଥରେ । କାହିଁ କେତେ ଦୂରରେ କେବାର ଗୌରବ କୁଣ୍ଡ ସେପାଖେ ସେହି ନିରାଶ ଅନ୍ଧାର ତଳେ ସେ ଠିଆହେଲେ । ନେଣ ଆକାଶରେ ଲକ୍ଷ-କୋଟି ତାରା ମିଟି ମିଟି ହେଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକରେ ସବୁ ଝାପ୍‌ସା ଦିଶୁଛି । ପୁଣି ସେହି ଗୀତଟି ସେ ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଘୋଇ ବୋଲିଲେ ।

ହାତ୍ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ଯିତ ଭାବନା ତାଙ୍କର ବାଟ ଓଗାଳିଲା । ସେ ତାର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ । ନିର୍ଭୟରେ ହାତ୍ତାମଣି ପଢ଼ିଗଲା, ଆପଣଙ୍କର ଲମ୍ପ ବଜକିଗୋର ?

ଟିକିଏ ରହୁ ଅଗ୍ନିର ସ୍ଵରରେ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ହଁ । ତୁମେ, ତୁମେ କିଏ ?

ମୁଁ ହାତ୍ତାମଣି ।

ବିଧବା ?

ସେ ବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଦୁଇପଦରେ ଗହ୍ୱର ବାଟରେ ରାଜାରାଣୀ ମନ୍ଦିର ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଗଲେ, ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ । ହାତୀମଣିର ଭବନା ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲା ନିଜ କୋଠରୀକୁ । ହଁ, ସେ ବିଧବା ! ଆଗରେ ସ୍ୱାମୀଧର, ପଛରେ ଓଁରୁ ଝୁଲୁଛୁ ଦଉଡ଼ି । ତାର ଭବନା ବ୍ୟଭିଚାରୀଣୀ ହୋଇଥିଲା, ପରସ୍ପର ପଛରେ ଧାଉଁଥିଲା ।

ସେଇ ରାତି ନେତ୍ରମଣି କଲବଲ ହୋଇ କଟାଇଲେ । ଉତ୍ତେଜନାର ଦାଉରେ ହତଭାଗିନୀ କନ୍ୟାକୁ ଯାହା କହିବାର ତ କହିଛନ୍ତି, ତହିଁରେ ସୁଖି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ତାର କେଶ ଧରି ଟାଣିଛନ୍ତି । ନେତ୍ରମଣି ଉପବାସ ରହି ରାତି କେବଳ ଏହି ଚିନ୍ତାରେ କଟାଇଲେ । ନେତ୍ରମଣି କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସେ ଦେଲେ ନାହିଁ । ପିଲଲେକ ସେ, କିନ୍ତୁ ନ ବୁଝି ନ ଶୁଣି ଗଣ୍ଡିଏ ପଖାଳ ଖାଇ ମା ପାଖରେ ଶୋଇ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରିଲା ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର କୋହ ବେଳୁବେଳ ବଢ଼ିଲା । ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ତକିଆ ଚିନ୍ତାରେ ଦେଲେ । ରାତି ପାହୁଲେ କିପରି ସେ ହାତୀମଣିକୁ ଦେଖିବେ, କିପରି ତାକୁ ଛୁଇଁବେ ତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର କର୍ମର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରିବେ ଏତିକି ତାଙ୍କର ଭାବନା । ରାତି ପାହୁଲା । ନେତ୍ରମଣି ଅଧୀର ମନ ଘେନି ହାତୀମଣି ଥିବା ଘର ଆଡ଼େ ଗଲେ । କବାଟ ବନ୍ଦ ଅଛି ଦେଖି ସେ ଜଞ୍ଜିର ଖଡ଼ ଖଡ଼ କରି କଅଁଳ ସ୍ୱରରେ ଡାକିଲେ, ହାବା, ହାବା !

ହାବା ସବୁଦିନ ପରି ଆଜି ମଧ୍ୟ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି କବଟ ଫିଟାଇ ଦେଲା । ଗତରାତିର ସବୁ ଘଟଣା ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟି ପରି ଭୁଲି ଯାଇଥିଲା । ନେତ୍ରମଣି ଘର ଭିତରକୁ ଅନାଇଦେଇ ସବୁ କଥା ବୁଝିନେଲେ । ତାଙ୍କ ଅଧୀର ମନର ଡାକ ଉତ୍ତେଜନାକୁ ଆଉ ଦବାଇ ରଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କନ୍ୟାକୁ କୁଣ୍ଡାଇ ଧରି ପିଲଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ପରୁରିଲେ, ସେ କଣ ମା ?

ହାତୀମଣିର ଚେତନା ଆସିଲା । ସେ କେଡ଼େ ନିବୋଧ ସତେ, ଅସ୍ୱାବଧାନ ହୋଇ ନିଜକୁ ନିଜେ ଧରାଇ ଦେଇଛୁ ! କାନ୍ଦଣା ସ୍ୱରରେ କହିଲା, ନାହିଁ ମା, ସେ କିଛି ନୁହେଁ, ମୋ ମନର ଗୋଟିଏ ଭ୍ରମ !

ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ସେ ଯାହାକୁ ସେତିକି ଭଲ ପାଏ; ଗାଳିମନ୍ଦ ଦେବାକୁ ତାର ସେତିକି ଅଧିକାର ଥାଏ ମା । ତୋ ମାଆର କଥା ସହୁ ନ ଧରି ତୁ କଅଣ କରିବାକୁ ବସିଛୁ ! ତୋତେ ଆଉ କେଉଁଠିକି ଯିବାକୁ ହେବୁ ନାହିଁ । ତୁ ମୋ ପାଖେ ପାଖେ ରହିବୁ ।

ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବି ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଯୋଡ଼ାର ସମତାଳ ଶବ୍ଦ କରି, ଦୁଇପଦରେ ଆଗକୁ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଗୀତଟି କେବେ ଉଚ୍ଚସ୍ଵରରେ, କେବେ ନିମ୍ନ ସ୍ଵରରେ ଗାଉଛନ୍ତି ।

କେଜାଣି କାହିଁକି ଝରକା ପାଖକୁ ଆସି ସେ ଠିଆ ହେଲେ, ଆଲୁଅ ଏଣେ ତେଣେ ପକାଇ ଯେପରି କଅଣ ଖୋଜିଲେ, କିନ୍ତୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଦମ୍ଭକରି ଟକ୍ ଆଲୁଅ ଯାଇ ହାତୀମଣିର ମୁହଁରେ ପଡ଼ିଲା । ତାର ଅଖି ବୁଜି ହୋଇଗଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପରେ ସେ ଅଖି ଖୋଲି ପଦାକୁ ଚାହିଁଲା । ଦେଖିଲା, ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଧୋବ-ଧାଉଳିଆ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ଆଗେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଯୋଡ଼ାପିନ୍ଧା ପାଦର ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଭୁଛି, ଦୂରେଇ ଯାଉଛି ।

ହାତୀ ବିସ୍ମିତ ହେଲା, ଗୀତଟି ଯେ ତାର ଲେଖା ! ଭଦ୍ରଲୋକ ପାଇଲେ କେଉଁଠୁ ? ଝରକା ପାଖରେ କଣ ସେ ଖୋଜିଲେ ? ସେ ଯେ କେହି ହେଉନୁ, ନିଶ୍ଚୟ ହାତୀର ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ପାଇଚନ୍ତି । ଏହି ତେବେ କଣ ବ୍ରଜବାବୁ ? ଅରେ ଭଲକରି ଦେଖି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଲେଖା ସଙ୍ଗେ ତା ଦୃଢ଼ପୁର ଅନନ୍ତ ବ୍ୟଥା ଯେ ଚୋରି କରିଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ପାଇଁ ସେ ତାଡ଼ନା ସହ ଅମୃତତ୍ୟା କରିବାକୁ ବସିଛି, ସେହି ବ୍ରଜବାବୁକୁ ଅରେ ସେ ଭଲ କରି ଦେଖି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ହାତୀ ଗୀତଟି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାକଲା । ସେ ଦିନେ ବସୁ ବସୁ ଗୀତ ଦି ଚାରିପଦ ଲେଖି ଦୁନିଆଁର ନାଶ ଜାତିକୁ ଜଗାଇବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲା । ସେ ନିଜେ ତେବେ ଅପମାନ ଓ ଲଜ୍ଜିନା ଭୟରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ? ଦିନେ ତ ମରିବାକୁ ହେବ, ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ କଣ ଭାରିପରି ଶତସହସ୍ର ଅନାଥମାନଙ୍କର ଦୁଃଖର କାହାଣୀ ଗାଇ ସମାଜର ମନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ପାରିବ ନାହିଁ ?

ହାତୀ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ଗୁଡ଼ିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଝରକା ପାଖରୁ ଦୂର ଆସି ଚଟାଣ ଉପରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇଲା । ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଦର ଦର ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ୁଥାଏ । ମନ ଓ ଭାବନା ଗୋଡ଼ାଇଗଲା ଅପରିଚିତ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସାଥରେ । କାହିଁ କେତେ ଦୂରରେ କେଦାର ଗୌରୀ କୁଣ୍ଡ ସେପାଖେ ସେହି ନିଘଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର ତଳେ ସେ ଠିଆହେଲେ । ନେଣ ଆକାଶରେ ଲକ୍ଷ-କୋଟି ତାରା ମିଟି ମିଟି ହେଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକରେ ସବୁ ଝାମ୍ପା ହାଣ୍ଡିଛି । ପୁଣି ସେହି ଗୀତଟି ସେ ଗୁଣୁଗୁଣୁ ମୋଇ ବୋଲିଲେ ।

ହାତୀର ଉଦ୍ଦେଶିତ ଭାବନା ତାଙ୍କର ବାଟ ଓଗାଲିଲା । ସେ ତାର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ । ନିର୍ଭୟରେ ହାତୀମଣି ପଚାରିଲା, ଆପଣଙ୍କର ନାମ ବ୍ରଜକଣୋର ?

ଟିକିଏ ରହୁ ଅରିଲା ସ୍ଵରରେ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ହଁ । ତୁମେ, ତୁମେ କିଏ ?

ମୁଁ ହାତୀମଣି ।

ବିଧବା ?

ସେ ବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଦୁଇପଦରେ ଗହ୍ୱର ବାଟରେ ରାଜାରାଣୀ ମନ୍ଦିର ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଗଲେ, ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ । ହାତ୍ତମଣିର ଭାବନା ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲା ନିଜ କୋଠରୀକୁ । ହଁ, ସେ ବିଧବା ! ଆଗରେ ସ୍ୱାମୀଧର, ପଛରେ ଓଁରୁ ଝୁଲୁଛ ଦଉଡ଼ି । ତାର ଭାବନା ବ୍ୟଭିଚାରୀ ହୋଇଥିଲା, ପରପୁରୁଷର ପଛରେ ଧାଇଁଥିଲା ।

ସେଇ ରାତିଟି ନେତ୍ରମଣି କଲବଲ ହୋଇ କଟାଇଲେ । ଉତ୍ତେଜନାର ଦାଉରେ ହତଭାଗିନୀ କନ୍ୟାକୁ ଯାହା କହିବାର ତ କହିଛନ୍ତି, ତହିଁରେ ପୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ତାର କେଶ ଧରି ଟାଣିଛନ୍ତି । ନେତ୍ରମଣି ଉପବାସ ରହି ରାତିଟି କେବଳ ଏହି ଚିନ୍ତାରେ କଟାଇଲେ । ନେତ୍ରମଣିର କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସେ ଦେଲେ ନାହିଁ । ପିଲାଲୋକ ସେ, କିନ୍ତୁ ନ ରୁହି ନ ଶୁଣି ଗଣ୍ଡିଏ ପଖାଳ ଖାଇ ମା ପାଖରେ ଶୋଇ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରିଲା ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର କୋହ ବେଳୁବେଳ ବଢ଼ିଲା । ସେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ତଳିଆ ତିନାଇ ଦେଲେ । ରାତି ପାହୁଲେ କିପରି ସେ ହାତ୍ତମଣିକୁ ଦେଖିବେ, କିପରି ତାକୁ ଛୁଇଁରେ ଜାକି ତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର କର୍ମର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରିବେ ଏତିକି ତାଙ୍କର ଭାବନା । ରାତି ପାହୁଲା । ନେତ୍ରମଣି ଅଧୀର ମନ ଦେଇ ହାତ୍ତମଣି ଥିବା ଘର ଆଡ଼େ ଗଲେ । କବାଟ ବନ୍ଦ ଅଛି ଦେଖି ସେ ଜଞ୍ଜିର ଖଡ଼ ଖଡ଼ କରି କଅଁଳ ସ୍ୱରରେ ଡାକିଲେ, ହାବା, ହାବା !

ହାବା ସବୁଦିନ ପରି ଆଜି ମଧ୍ୟ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି କବଟ ଫିଟାଇ ଦେଲା । ଗତରାତିର ସବୁ ଘଟଣା ଗୋଟିଏ ଦୁଷ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରି ଭୁଲି ଯାଇଥିଲା । ନେତ୍ରମଣି ଘର ଭିତରକୁ ଅନାଇଦେଇ ସବୁ କଥା ରୁହିନେଲେ । ତାଙ୍କ ଅଧୀର ସ୍ୱରର ଡାକ ଉତ୍ତେଜନାକୁ ଆଉ ଦବାଇ ରଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କନ୍ୟାକୁ କୁଣ୍ଡାଇ ଧରି ପିଲାଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ପରୁରିଲେ, ସେ କଣ ମା ?

ହାତ୍ତମଣିର ଚେତନା ଆସିଲା । ସେ କେଡ଼େ ନିବୋଧ ସତେ, ଅସ୍ୱାବଧାନ ହୋଇ ନିଜକୁ ନିଜେ ଧରାଇ ଦେଇଛୁ ! କାନ୍ଦଣା ସ୍ୱରରେ କହିଲା, ନାହିଁ ମା, ସେ କିଛି ନୁହେଁ, ମୋ ମନର ଗୋଟିଏ ଭ୍ରମ !

ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ସେ ଯାହାକୁ ସେତିକି ଭଲ ପାଏ; ଗାଳିମନ୍ଦ ଦେବାକୁ ତାର ସେତିକି ଅଧିକାର ଥାଏ ମା । ତୋ ମାଆର କଥା ସହୁ ନ ଘାରି ତୁ କଅଣ କରିବାକୁ ବସିଛୁ ! ତୋତେ ଆଉ କେଉଁଠିକି ଯିବାକୁ ହେବୁ ନାହିଁ । ତୁ ମୋ ପାଖେ ପାଖେ ରହିବୁ ।

ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବି ।

କାହା ଘରକୁ ?

ହାର୍ ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ କହିଲା, ତୁ କାଲି ଯାହାଙ୍କ ଘରକୁ ମୋତେ ଯିବାକୁ କହୁଥିଲୁ ।

ଶାଶୁ ଘରକୁ ? ତୁ ପରା ମନା କରୁଥିଲୁ ?

ହାର୍ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କହିଲା, ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଲେଖିଦେ, ମୁଁ ସେଇଠିକି ଯିବି । ନନା ଲେଖିଛନ୍ତି, ମୁଁ ଘରେ ଥିବାଯାଏ ସେ ଘରକୁ ଆସିବେ ନାହିଁ ।

ରାଗ ବେଳରେ ସେମିତି ଲେଖି ଦେଇଛନ୍ତି ସିନା, ମୁଁ ସବୁ ବିଷୟ ଭଲକରି ବୁଝାଇ ଲେଖିଲେ ସେ ବୁଝିଯିବେ ଯେ ।

ତୁ ଲେଖିଦେ, ମୁଁ ମୋ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବି ।

ହାର୍‌ମଣିର ଆଖିରେ ଲୁହ ।

ବାପା ମାଆଙ୍କ ଉପରେ ଅଭିମାନ କରିବା ଭଲ ନୁହେଁ ମା ! ଭଲ ମନ୍ଦରେ ସେମାନେ ପଦେ ଆକଟି ନ କହିବେ ତ ଆଉ କହିବ କିଏ ?

ମୁଁ ସେଥିକି ଛଳ କରି ନାହିଁ । କାଲି ରାତିରେ ଭାବି ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିଛୁ ମୋ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବି । ପରକୁ ଆପଣାର କରି ଜୀବନ କଟାଇବାକୁ ହେବ ତ, ଆଗରୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିମିଶି ଚଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ।

ନେତ୍ରମଣି ଖୁସି ହୋଇ କହିଲେ, ହଉ ତେବେ ମା, ଭଗବାନ ଡୋଡେ ସୁରୁକି ଦିଅନ୍ତୁ । ଭଲ ମନ୍ଦରେ ବରାବର ମୋ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖୁଥିବୁ । ସେଠାରେ ତୋର କଷ୍ଟହେଲେ ନେତ୍ରାନନ୍ଦକୁ ପଠାଇ ଡୋଡେ ନେଇ ଆସୁଥିବି । ଆ, ଗଣ୍ଡାଏ ପଖାଳ ଖାଇବୁ । କାଲି ରାତିସାରା ଉପାସରେ ପଡ଼ି ମୋ ସୁନା କଣ୍ଢେଇର ମୁହଁ କଳା ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ସୁଖି ଲୋଭକ ଭଲ ଭଲ ହେଲା । ସେ କନ୍ୟାର ହାତ ଧରି ରୋଷଘରକୁ ନେଇଗଲେ ।

ଯାହା ସେ କେବେ ସ୍ବପ୍ନରେ ଭାବି ନଥିଲା, ଜନମଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କଲା ! ନିଜ ତୁଣ୍ଡର କଥା ହାର୍‌ମଣିର ଗୋଡ଼ରେ ଫାଟି ଲଗାଇଲା । ଦିନ ଗୁଡ଼େଇ ପରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ନେତ୍ରମଣି ଅଶ୍ରୁମୁଖୀ ହାର୍‌ମଣିକୁ ଭାର ଶୁଣୁରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରାଇଲେ ଗ୍ରାମକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ।

ଛଅ

ରଘୁନାଥ ଆରୁଘ୍ୟ କଟକର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ଓକିଲ । ସେକାଳର ଲୋକ ବୋଲି ଆଜିକାଲିକା ଟୋକାଏ ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । କୁଆଁ କୁଡ଼ୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବାକ୍ୟଙ୍ଗ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କର ନୈଷ୍ଠିକତା । ଏଇଥିପାଇଁ ରଥଶା ମହାଶୟ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଅବସର ନେଲେ ପଣ୍ଡିତେ ଆସି ଆରୁଘ୍ୟଙ୍କ

ସଙ୍ଗରେ ଖୁସି ଗପରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । କପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜ ଦିନୁଦିନ ରସାତଳକୁ ଯାଉଛି, କିଏ ଦାଢ଼ି ନରଖି କେବଳ ନିଶ ରଖିଛି, କିଏ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣୁଛି, କିଏ ଯୋଡ଼ା ମାଡ଼ ସଡ଼କ ମଝିରେ ଠିଆହୋଇ ଡକ୍ ଡକ୍ ସୋଡ଼ାପାଣି ପିଉଛି ଆଉ କିଏ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ପାଇଖାନା ଯାଉଛି — ଏହି ସବୁ ବିଷୟ ନେଇ ସେମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୁଏ ।

ବେଳେ ବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ସୁରେନ୍ଦ୍ରର କଥା ପକାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତା ବିଷୟରେ ବେଶି ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତା ସେ ନିରାପଦ ମତେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକୂଟିଆ ଲୋକ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ହାଟ ବଜାରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । କଟକ ସହରର କନ୍ଦବିକନ୍ଦ ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ସବୁ ମଲୁମ୍ । କାହା ଘରେ କଣ ହେଉଛି ତାକୁ ସବୁ ଜଣା । କେତେବେଳେ ଯଦି ଅନ୍ଧାରଆ ଦି ପୁଞ୍ଜା ଥୋଇ ଦେବ, ପିଠିରେ ପଡ଼ିବ କିଏ ? ଆଜିକାଲିକା ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଅତି ପ୍ରବଳ ! ମୁହେଁ ମୁହେଁ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱପୁରୁଷ ଉତ୍ସାହିବାଠାରୁ ଦେହରୁ ମଜରା ଛଡ଼ାଇବା ଯାଏ — ସବୁ ବିଷୟରେ ସେମାନେ ତିଳେ ହେଲେ କୁଣ୍ଡିତ ନୁହନ୍ତି ।

ଦିନକର ଘଟଣା — ଜ୍ଞାସରେ ‘ଚଲିକା’ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ନେଇ ନାନା ବତର୍କ ହେଲା । ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ, ଏହାର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଦ୍ୱିବିଧ, ପ୍ରଥମଟି — ଚଲ୍+ଇକା ଅର୍ଥାତ୍ ଚଲ୍ ଯେ ଅଣ୍ଟା, ବହୁଲାର୍ଥେ ଇକ ପ୍ରତ୍ୟୟ, ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗେ ଆ = ଚଲିକା କିମ୍ବା ଚଲି ଯେ ଚଲମାନେ+ଇକ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଛୁ, କାଳକ୍ରମେ ଇକ୍; ବହୁବଚନେ — ଆ, ଯଥା — ଚଲିକ, ଚଲିକୋ, ଚଲିକାଃ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ବନ୍ଧୁମାନେ ଏଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କରତାଳି ଦେଇ ସ ବାସ୍ ସାବାସ୍ କହିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ରାଗିଯାଇ ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଜଳଜଳା, ଅପଭ୍ରାସ, ଅଳିଆଗଦା ଇତ୍ୟାଦି କେତେ ଉପାଧି ଦେଲେ । ନାନା ପ୍ରକର ଶ୍ଳୋକ ବୋଲି କେତେ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ପଣ୍ଡିତେ ପ୍ରମାଣ କଲେ ଯେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଅପଦାର୍ଥ, ଅକାଳକୁସ୍ତାଣ୍ଡ । ସୁରେନ ନଗ୍ରେଡ଼୍-ବନ୍ଧା । ପଣ୍ଡିତେ କହୁ କହୁ ଗୋଟିଏ ଚୁର୍ଲ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟର ନମୁନା ଦେଲେ ।

ପର ଦିନଠାରୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ନାମ ହେଲା ଚୁର୍ଲ୍-ପଣ୍ଡିତ । ପିଲାଏ ପଛରୁ ଚୁର୍ଲ୍ ପଣ୍ଡିତ, ଚୁର୍ଲ୍ ପଣ୍ଡିତ କହି ଚିତ୍କାରରେ । ଖଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, କଟକର ସାଇନ ବୋର୍ଡ଼ ମାନ ଯଥା, ଜେଲଖାନା କାଢ଼, ଚଉଧୁରୀଙ୍କ କୋଠା, କାଠଯୋଡ଼ୀ ଓ ମହାନଦୀ କୁଳର ବେଞ୍ଚ ପଛ, ଏପରିକି ଏ ପାଖରେ ଧବଲୋରୁଙ୍କ ମଘରରୁ ସେ ପାଖରେ ପରମହଂସଙ୍କ ଦେଉଳ କାଢ଼ରେ ସୁଦ୍ଧା କେତେକ୍ ଯୋଗ ବିଯୋଗ ବନ୍ଧନ ଚନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଲେଖା ହୋଇଗଲା, ଚୁର୍ଲ୍+ପଣ୍ଡିତ = ଚୁର୍ଲ୍-ପଣ୍ଡିତ ।

ପଣ୍ଡିତେ ବୁଝିଲେ, ଏ ସବୁର ମୂଳରେ ଆରୁର୍ଯ୍ୟକୁଳଦଳକ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କିଛି କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବୋଡ଼ା ସାପ ରାଗରେ ନିଜର ଲଙ୍ଗୁଳ ଖାଇଲା ପରି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ରାଗରେ ମୁଣ୍ଡର ଚୁଟି—ସୁରେନ୍ଦ୍ର କଥାରେ ପିଗଟେଲ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଷ୍ଟର ଲଙ୍ଗୁଡ଼—ଟାଣିବାହିଁ ନିରାପଦ ମନେ କଲେ । କାବ୍ୟଂଗର୍ଥ, ବ୍ୟାକରଣଂଗର୍ଥ ଇତ୍ୟାଦି ଉପାଧ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ଚୁଇଁ ଉପାଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ନାମ ଆଗରେ ଲାଗିଗଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ରଥେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ପାଟି ଫିଟାନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ବୋଲି ରଘୁ ଆରୁର୍ଯ୍ୟେ କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ତିଳୋତ୍ତମା ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଫୁଲ ଫାଙ୍କଡ଼ିଆ ହୋଇ ସେ ମନଇଚ୍ଛା ବୁଲୁଥାଏ । କୋଡ଼ିଏ ବାଇଶି ବର୍ଷର ଭେଣ୍ଡା ପୁଅ, ମାଟିକୁ ଲେପନ ଖଣ୍ଡ ହେଲା ନାହିଁ, ଆଉ ଅଧିକ କଅଣ ହେବ ? ପାଠ ତ ମନକୁ ଆସି ମୁଣ୍ଡରେ ପଶିବ ନାହିଁ ? ପଢ଼ିଲେ ହୁଏ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବହୁପତ୍ର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗାତପଣ । ଘରେ ପଡ଼ାଇବାକୁ ଆଗେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ଆସୁଥିଲେ, ସେମାନେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ବହୁତା ଶୁଣି ଫେରନ୍ତି । ସେମାନେ ହେଲେ ଟଙ୍କାର ଧୂସାସୀ, ମାସ ପୂର୍ବରୁ ତ ପାଉଁଶ ମିଳିଲେ ଖୁସି । କଟକରେ ଶିକ୍ଷକ ଅଭାବ ନାହାନ୍ତି, ମାସିକ ପାଞ୍ଚ ସାତ ଟଙ୍କା ଦରମା ପାଇଲେ ବି ଏ ପାଞ୍ଚ ଶିକ୍ଷକ ଘରକୁ ଆସି ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି । ପାଠର ମୂଲ୍ୟ ତ ଅଳ୍ପକାଲି ଏଇଆ, ପୁଅ ପାଠ ନ ପଢ଼ିଲା ବୋଲି ଆରୁର୍ଯ୍ୟେ ମନଦୁଃଖ କରିବେ କାହିଁକି ?

ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଯେତେବେଳେ ସତର ବର୍ଷ, ରଘୁ ଆରୁର୍ଯ୍ୟେ ତାର ହାତକ ଦିହାତ କରିଦେଲେ । କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରର ରୂପବତୀ ସାତବର୍ଷର ଝିଅଟିଏ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିମା । ଟିକି ବୋହୂର ନାମ ହେମଲତା । ବାହାଘରର ଗୁରୁଟି ବର୍ଷ ନ ଯାଉଣି ବୋହୂକୁ ବସନ୍ତ ହେଲା । ଫଳରେ ହେମଲତାର ସଫାଙ୍ଗ ବସନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଛାଇ ହୋଇଗଲା । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁ ଜାଲିଚଢ଼ି ପରି ହୋଇଗଲା । ଆହା ! ହୃତ-ଭାଗିନୀ ସୁଣି ଡାହାଣ ଆଖିଟି ହରାଇ ବସିଲା । କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ତିଳୋତ୍ତମା ମନର କୋହ ମାରିଲେ । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ବୋହୂ, ସେ ହେଲା କାଣୀ, ଅପଞ୍ଜନା । କାହାକୁ କହିବେ, କପାଳର ଦୋଷ ।

ଏହି ଘଟଣାର ପ୍ରଭାବ ଯେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମନରେ ବିଷାଦର ଗାର ଟାଣି ନଥିଲା ଏହା କିଏ କହି ପାରିବ ? କିନ୍ତୁ, ଏ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ସମୟ ନ ଥାଏ । ଫୁଟବଲ୍, ହକି ଇତ୍ୟାଦି ଖେଳ ଓ ସାଇକଲ୍ ଚଢ଼ି ଏକସକରସନ୍ଦ୍ର କରିବାରେ ତାର ବେଳା କଟେ । ବାହାଘିଆପଣକୁ ତାକୁ ବଳେଇଯିବ ଏପରି ଲୋକ ବରଳ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସେ ବାଜେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ନିଜର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଜ୍ଞାପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଲୁଚକରେ ହାରିଯିବାର ସୂଚନା ପାଇଲେ ହାତରୁ କାମିଜ୍ ଟେକି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରେ ।

ଦେଖିବ. କୁ ସେ ସୁନ୍ଦର, ବଳିଷ୍ଠ । ଟିକିଏ କଥାରେ ଗୁଣିଯାଏ ସତ, କିନ୍ତୁ ତାର ରାଗ ବେଶି ବେଳ ରହେ ନାହିଁ । ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ରାହୁ । ଯଦି କେବେ ଦୋଷ୍ଟ ମାନେ ଅଡ଼ି ବସନ୍ତି, ଗୋବିନ୍ଦା ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନରେ ଦଶ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଗଲେ ତାର କିଛି ପରବାଏ ନାହିଁ । ଫ୍ୟାସନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୁରେନ୍ ଏକାଥରେ ଆଧୁନିକ ! ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଲୁଗା, କାମିଜ, ଯୋଡ଼ା । ଦିନକୁ ପ୍ରକାଶେ ପ୍ରକାଶେ ବେଶି ଧରି ସେ ସାଇକଲ ଚଢ଼ି ବଜାରକୁ ବାହାରି ପଡ଼େ ।

ସେ ବଡ଼ ଲୋକର ପୁଅ, ଏହି କଥା ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ବେଳେ ବେଳେ ସେ ସବୁତ ଦୋକାନ ପାଖରେ ସାଇକଲ ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସୋଡ଼ାଦିଆ ସବୁତ ବରାଦ କରେ । ପିଇବ ତ ଗିଲ୍‌ସେ,—ଝିଃ ଦହ ଖଟା, ସୋଡ଼ା କାଲିକାର, ଏହିପରି ଛଳନା କରି ଡାଲିବ ଦୁଇ ଗିଲ୍‌ସ । ପଇସା ଦେଲ ବେଳକୁ ପକେଟରୁ କାଢ଼ି ଦିନ ବୋତଲର ଦାମ ଦେଇ ଆସିବ । ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନ, ପାନ ଦୋକାନ, ସବୁଠି ସେ ଏହି ମାତିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରେ । ବଡ଼ଲୋକ ପିଲର ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ସେ ମଣେ, ଦେଖାଇ ଦୁଏ ।

ଟଙ୍କା କେଉଁଠୁ ଆଣେ ? ଆରେ, ପତର ସାଉଁଟୀର ତୋଟା ମୂଲ କରିବା କି ଦରକାର ? ସୁରେନ୍‌ର ଚରିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକେ ନାନା ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବିନା ପ୍ରମାଣରେ ଖଲ ଲୋକଙ୍କର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଯିବା ଅନ୍ୟାୟ । କେବେ କେବେ ସେ ଗୁପ୍ତରେ କାହା ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖେ, ତା ପାଖକୁ ମଧ୍ୟ ଚିଠି ଆସେ, ଏଥିପାଇଁ ତାକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଚିଠି ଲେଖିବା କିଛି ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ ।

କେବେ କେବେ ରାତି ଅଧରେ ସେ ଘରକୁ ଫେରେ ! ଖରାଦିନ, କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ କୂଳରେ ହାଉଆ ଖାଉ ଖାଉ ହୁଏତ ଡେରି ହୋଇ ଯାଇଥିବ । କେବେ କେବେ ତେଲେଙ୍ଗାବଜାର କି ମସ୍‌ଜିଦ୍ ଗଲି, କି ଜଗନ୍ନାଥବଲ୍ଲଭ ପ୍ରଭୃତି ନାମଯାଦା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଯାଉଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଗୁମ୍ରା ହୋଇଛି ଚାଲିବାକୁ, ଗୁମ୍ରାରେ ଚାଲିଲେ କଣ ଦୋଷ ଅଛି ?

ଏ ସବୁ ବିଷୟ ସୁରେନ୍‌ର ବାପା ମା ଜାଣି ମଧ୍ୟ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଭେଣ୍ଟାପୁଅ, କହୁବେ କଣ ? କିନ୍ତୁ ଆଉ କେତେ ସହୁବେ ? ବାର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ବାର କଥା ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କର ମନ ବଦଳିଗଲା । ସୁରେନ୍‌ର ଡଙ୍ଗା ଦେଖି ରାୟ ଆବୃନ୍ଧ୍ୟେ ହତାଶ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ପାଠ ପଢ଼ିବାରେ ତାର ମନ ନାହିଁ । କୁହୁଙ୍ଗାରେ ପଡ଼ି କଟକରେ ସେ ବିଗଡ଼ି ଯାଇଛି । କଟକରୁ ତାକୁ ଗ୍ରାମକୁ ପଠାଇ ଘର ସମ୍ପତ୍ତି ବୁଝାସୁଝା କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ ତାର ଡଙ୍ଗା ବଦଳି ଧୀରେ ।

ଦିନେ ସୁରେନ୍‌କୁ ଡାକି ଆଗୂର୍ଯ୍ୟ ଅନେକ ବୁଝାସୁଝା କରି ଢିଲୋଡ଼ିମାଙ୍କ ଆଗରେ କହିଲେ, ଆଜିକାଲି ପାଠର ମୂଲ୍ୟ ତ ଯାହା ଦେଖୁଛୁ, ବୁଝି ପାରିଥିବୁ । ଘରେ ସମସ୍ତେ ଗୋରକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ପର । ଆଉ ତୋର ପାଠ ଦରକାର ନାହିଁ ! ଗପୁ ଆଗୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁଅ ମୂର୍ଖ ବୋଲି କେହି କହିବେ ନାହିଁ ! ତୁ ଘରକୁ ଯାଇ ସମସ୍ତେ ବୁଝାସୁଝା କରି । ଗୁମାସ୍ତାମାନେ ତୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । କୌଣସି ବିଷୟ ବୁଝି ନ ପାରିଲେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ବୁଝି ଯାଉଥିବୁ ।

ଢିଲୋଡ଼ିମା ମଧ୍ୟ ତାକୁ ସେହିପରି ବୁଝାଇଲେ । କହିଲେ, ଏତେ ଚେଷ୍ଟା କରାଲେ, ତେ! ପାଠ ପଢ଼ାପାଇଁ । ଗଉଣି ଗଉଣି ଟଙ୍କା ଖରଚ କରାଗଲା, ତଥାପି ତୋର ହେଲ ନାହିଁ । ବେଶି ପାଠ ତୋର ଭାଗ୍ୟରେ ନାହିଁ । ଯେତିକି ହେଲ ସେତିକି । ଏବେ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ଘରକଥା ବୁଝ । ଗୃପବାସ ଓ ଜମିଦାରୀ ସିରସା ଖବର ବୁଝିଲେ ତୁ ମଣିଷ ହୋଇ ପାରିବୁ ।

ବାପ ମାଆଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସୁରେନ୍‌ ରାଜି ହେଲା । ସତ କଥା, ପାଠ ଯଦି ନ ହେଲା ଅନ୍ୟ କିଛି ହେଉ । ଗ୍ରାମରେ ସ୍ବାଧୀନତା ସଙ୍ଗେ ଧନ ମଧ୍ୟ ମିଳିବ । ହାତରେ ଧନ ପଡ଼ିଲେ ବାପାଙ୍କ ବାକ୍ସରୁ କି ମାଆଙ୍କ ଟଙ୍କାରୁ ଚୋରି କରିବା ଲୋଡ଼ା ହେବ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ମନ ସେତେବେଳେ ସେ କଟକ ଆସି ପାରିବ । ତେବେ ସେ ବାପ ମାଆଙ୍କର ବାଧ୍ୟପୁତ୍ର ନ ହେବ କାହିଁକି ?

ସାତ

ତୁଙ୍ଗ ଶିଖର ରୁମ୍ବେ ସୁମାଲ ଆକାଶେ,
ବଉଦ ଅଙ୍ଗେ ବିଜୁଲି ରଙ୍ଗେ ପ୍ରକାଶେ ।

ରଥାଲ ଡାଲେ ମାଲ ଡାଲେ କୁସୁମ କୋଲେ ଭୁଞ୍ଜି ଭେଲେ
ହରସେ କବା ବିକାଶେ !

ଦାସ୍ତ ତପନ ରୁମ୍ବେ ଅମଳ କମଳ,
କହ୍ନାରେ ଡାଲେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପ୍ରେମ ବିମଳ

ଲହରୀ ପରେ ଲହରୀ ଡଳେ ତଟମା ମିଲେ ସାଗର ଜଳେ
ଅନଳ ରୁମ୍ବେ ଅନଳ ।

ଦୁଇ ଦୁଇରେ ଛନ୍ଦା ଅବନୀ ଧଜନୀ,
ଯୁଗଳ ନୃତ୍ୟେ ମଗ୍ନ ହବସ ରଜନୀ ।

ବିଧବା ମୁଁ ଯେ ବିଧବାର ଚର ମିଳନ ଦେଖି ପରାଣ ଥର
ରଖିବି କେନ୍ଦ୍ର କହନ ?

ପ୍ରେମେ ଏ ବିଶ୍ୱ ଜଡ଼ିତ ନିତ୍ୟ ମିଳନେ,
 ସେ କି ଗୋ ପୁଣି ସେ କି ଗୋ ଶାନ୍ତି ଜୀବନେ ।
 ଭଗ୍ନ ଏ ମୋ ଅକୁଳ ହୁଅ ବିରହେ ଜଳେ ଦୁଃସହ ନିଆଁ
 ମିଳନ ଅବଲୋକନେ ।

— ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ମପଣି ଦେବୀ

ପଦ୍ୟଟି ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ି ଇନ୍ଦ୍ରାବିଷ୍ଣୁ ତ ହେଲା । ସେ ଜାଣେ ତା ବଢ଼ିଲ
 ବେଳେ ବେଳେ ଗୀତ ଲେଖେ, ଏହିପରି ଗୀତ । ଅବିକଳ ଏହିପରି ତାର
 ହସ୍ତାକ୍ଷର । ବ୍ରଜ ଏ ଗୀତଟି କେଉଁଠି ପାଇଲେ ? ବ୍ରଜ କଣ ବଢ଼ିଲକୁ ଚିହ୍ନିଲା ?

ବ୍ରଜକିଶୋର ସେ ଦିନ ବସାକୁ ଫେରି ସେହି ପଦ୍ୟଟିକୁ ଗୋଟିଏ
 ଲୁଫାଫାରେ ବନ୍ଦ କଲେ । ଉପରେ ଠିକଣା ଲେଖିଲେ—ସମ୍ପାଦକ, ‘ମୁକୁର’ ।
 ଚିଠିଖଣ୍ଡି ଚାକର ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଘରକୁ ପଠାଇ ଦେଇ ନୂଆବୋଉକୁ ଜଳଖିଆ
 ମାଗିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରାବିଷ୍ଣୁ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ସେଦିନ ନଜର
 ରଖି ସନ୍ଦେହନ ହେଉଥାନ୍ତି ।

ବେଳ ଚାରିଟା । ସ୍ୱାମୀ ଅଫିସରୁ ଫେରି ନାହାନ୍ତି । ଇନ୍ଦ୍ରାବିଷ୍ଣୁ ଜଳଖିଆ
 ବାଢ଼ି ଦେଇ ପାଖରେ ବସିଲେ । କେଜାଣି କାହିଁକି ମନକୁମନ ହସୁଥାନ୍ତି । କିଛି
 ସମୟ ପରେ ମନକୁ ମନ କହିଲେ, ସତ୍ୟବାଦୀ ପାଖରେ, କେଜାଣି ସେ ଗାଁ ନା
 କଣ, ସେଇଠି ପାଣୀ ଠିକଣା ହୋଇଛି ।

କିଏ ଠିକ କରୁଛି ନୁଆଁ, କାହା ପାଇଁ ?

ଏଁ କିଛି ଜାଣ ନାହିଁ ପରା, ଗ୍ରେପରା ହଉଛ ?

ସତେ ନୁଆଁ, ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ତମ ଭାଇ ତମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଠିକ୍ କରୁଅଛନ୍ତି । ‘ଦେଖିବାକୁ
 କୁଆଡ଼େ ଦେଖା ପ୍ରତିମା ପରି । ମୋଟେ ଏଗାର କି ବାରବର୍ଷ । ତାଙ୍କ ମନକୁ
 ଆସିଛି ।

କିଛିସମୟ ଚିନ୍ତା କରି ବ୍ରଜ କହିଲା, ମୁଁ ବାହା ହେବି ନାହିଁ ।

ମନେ ମନେ ପିଲା ହୋଇଛ ପରା ! ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର । ବାର ଲେକ ବାର କଥା
 କହୁଛନ୍ତି । ଆଉ କେତେ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବ ? ନନା ଥିଲେ ସେ ଚିନ୍ତା ଆମକୁ
 କରିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ ।

ଏବେ ସେ ଚିନ୍ତା ତମକୁ ଲାଗିଛି କାହିଁକି ଶୁଣେ ?’ ଭାବାର ପୋଷିବାର
 ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ତାର ଏ ଯୁଗରେ ବିବାହ କରିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା ।

ପୋଷିବାକୁ ତମକୁ କେହି କହୁ ନାହିଁ ।

ପୋଷିବାର ଭାର ଯଦି ମୋ ଉପରେ ନ ପଡ଼େ, ତେବେ ମୁଁ ତମମାନଙ୍କ ଆଗ୍ରହରେ ବାଧା ଦେବନାହିଁ । ବ୍ରଜକିଶୋର ହସିଲେ । ପୁଣି କହିଲେ, କିନ୍ତୁ ବାହାଘର କଣ୍ଢେଇ ଖେଳପରି ହେବ ନାହିଁ । ମୋ ପାଇଁ ପାତ୍ରୀ ମୁଁ ନିଜେ ଠିକ୍ କରିବି ।

ସୈଥିରେ ଆମର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଆମେ ଗୁଡ଼ ଟିକି ବୋହୂଟିଏ, ସୁନା କଣ୍ଢେଇଟି ପରି ହୋଇଥିବ, ପାଠ ପଢ଼ିଥିବ ।

ମୁଁ ଯଦି ବଡ଼ କନ୍ୟା ବିବାହ କରେ ?

ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳରେ ତମ ପାଇଁ ବଡ଼ କନ୍ୟା କିଏ ଧରି ବସିଛି ?

ଯଦି ବିଧବା ବିବାହ କରେ ?

ଇନ୍ଦର ଜିଭ କାମୁଡ଼ିଲେ । କହିଲେ ସେ କଥା ତୁଣ୍ଡରେ ଧରନା ।

କାହିଁକି ? ଆଜିକାଲି ସମାଜରେ ବିଧବା ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲାଣି ।

ମୋର ତମ ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ବ୍ରଜ ! ଇନ୍ଦର ମୁହଁ ଫଣଫଣ କରି କହିଲେ ।

କାହିଁକି ନୂଆଉ ?

ମୁହଁରେ ଲୁଗା ଦେଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଇନ୍ଦର ପଚାରିଲେ, ହାରାମଣି କିଏ ବ୍ରଜ ?

ବ୍ରଜ ନିଜେ ତ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ନୂଆଉଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର କି ଉତ୍ତର ସେ ଦେବେ ? ହାରାମଣି ପାଇଁ ତାଙ୍କ ମନରେ କେବେ କେବେ ଭାବନାର ତୋଫାନ ଉଠେ, ଆପେ ଆପେ ସେ ଅମେ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦାଣ୍ଡରେ ଗୁଲି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଦିନେ ସେ ଯେଉଁ ଖାତାଖଣ୍ଡି ଅନନ୍ତରୁ ଗ୍ରାସିଥିଲେ, ତାହାହିଁ ତାଙ୍କୁ ପରୋକ୍ଷରେ ହାରାମଣିକୁ ଚିହ୍ନିକ ଦେଇଥିଲା । ତାର ବୟସ, ରୂପ ଓ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ତାର ବ୍ୟସ୍ତ ହୃଦୟ ସଙ୍ଗେ ବ୍ରଜ ଅତି ପରିଚିତ ।

ଜଣେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବାଲିକା ଯେ ଏପରି ପ୍ରାଣକ୍ଷଣୀ କବିତା ଲେଖି ତାଙ୍କର ଆଖିରେ ଲୁହ ଆଣିପାରେ, ଏହା ସେ ଅହରହ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ଅଜଣା ଅଶୁଣା ହାରାମଣିର ମନର ବେଦନା ତାଙ୍କୁ ନିଜର କରିଛି । ତାର ସରଳ ପ୍ରାଣ ଉପରେ ସମାଜର ଯେଉଁ କଠୋର ଅତ୍ୟାଚାର, ମଣିଷ ହୃଦୟ ଧରି କିଏ ସହ୍ୟ ପାରିବ ? କେତେ ସରଳ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସେ ତା ପ୍ରାଣର ଓ ମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେତୋଟି କବିତା ଭିତରେ ଜୀବନ୍ତ କରି ପ୍ରକାଶ କରିଛି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ବୁଝି ପାରି ନ ଥିଲେ, ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ଯତ୍ନ ଓ ପରିଶ୍ରମ କରି ଲେଖି ସେ କାହିଁକି ଫଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲା । କେତେ ଚିନ୍ତାକରି ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ଅସାଧ୍ୟାନ୍ତ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ କେହି ସେଗୁଡ଼ିକ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଛି । ବ୍ରଜକିଶୋର

ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ନିଷ୍ଠୁର ସେ ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଛପାଇ ଦେବେ, ସମାଜର ଆଖି ଆଗରେ ବ୍ୟବାର ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ସ୍ବରୂପ ପ୍ରକାଶ କରିବେ । ଏତଦ୍ୱାରା କଣ ସମାଜର ମନରେ ଟିକିଏ ହୋଇ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିବ ନାହିଁ ?

ଏତିକିରେ କଣ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ ହେବ ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କ ମନକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରେ । ସେ ଚିନ୍ତା କରିକରି ଉନ୍ନିତ ହୋଇ କେତେ ରାତି କଟାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସାୟ ଗୋଟିଏ ଲୋକରେ ଚକ୍ଷୁ ଛଳ ଛଳ କରି ତାଙ୍କର ଆଗରେ ଆସି ଠିଆ ହୁଏ । ବ୍ରଜ ତାକୁ କେତେ ବୁଝାସୁଝା କରନ୍ତି । ତା ମନରେ ସାହସ ଆଣିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ନାଶ୍ୱସ୍ତ୍ତି ମାନସ ଚକ୍ଷୁ ଆଗରୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୁଏ । ବ୍ରଜ ଆଖି ମେଲି ଚାହିଁନ୍ତି, ରାତ୍ରି ଶେଷ ହୋଇଛି । ବ୍ରଜ ମନକୁମନ କେତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତି ।

ହାରାମଣି କିଏ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର କି ଉତ୍ତର ଯେ ଦେବେ ? ସେ ବ୍ୟବସାୟ, ସ୍ବପ୍ନମୟୀ । ସେ ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ପୁର ରାଣୀ ! ନୂଆଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସେ ଏପରି ଲଜର କଥା କିପରି କହିବେ ? ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ମନା କରିବେ ? ମିଛ କଥା କହିବେ କିପରି ? ସେହି ହାରାମଣିକୁ ଦେଖିବେ ବୋଲି ବୃଥା ଛଳନା କରି ସେ କେତେ ଥର ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯାଇଛନ୍ତି । କେତେ ଥର ଗୌରୀ କୁଣ୍ଡରେ ଗାଧୋଇଛନ୍ତି । ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରେ ବୁଲିଛନ୍ତି । ତଥାପି ସେ ତାଙ୍କର ମାନସ ପ୍ରତିମା ହାରାମଣିର ଦେଖା ପାଇନାହାନ୍ତି । ହାରାମଣି ସ୍ବପ୍ନମୟୀ, ହାରାମଣି ପ୍ରହେଳିକା ହୋଇ ରହୁଛି । ସେଦିନ ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଟକି ଆଲୁଅରେ ଝରକାର ଅନ୍ତରାଳରେ ବହୁତ ପରି ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ଝଲସି ଉଠିଥିଲା । ଅଶ୍ରୁ ସିନ୍ଧୁ ନିଶାଦ ଆଖି ଉଠିଛି, ଅନ୍ତରର କରୁଣ ଘଣ୍ଟି ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା ତହିଁରୁ । ବ୍ରଜକିଶୋର ଯେଉଁ ଝରକା ତଳୁ ସେହି କବିତା ଖାତାଟି ସାଉଁଟି ନେଇଥିଲେ, ଏ ତ ସେହି ଝରକା ! ଏହି ତେବେ କଣ ନାଶ୍ୱ କବି ଶ୍ରୀମତୀ ହାରାମଣି ! ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁ ! ସେ ପୁଣି ବ୍ୟବସାୟ ?

ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ହେବ, ସମାଜର ବିପକ୍ଷରେ ଗୁଡ଼ି ଦେଖାଇ ଠିଆ ହେବାକୁ ହେବ ।

ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କୁ ନାରବ ଦେଖି ଇନ୍ଦିରା କହିଲେ, ଭାବିଛ କି ତୁମେ ନ କହିଲେ ମୁଁ ଜାଣି ପାରିବି ନାହିଁ ?

ହାରାମଣି କିଏ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ନୂଆଉ ।

ତମେ ସିନା ତାଙ୍କୁ ଜାଣ ନାହିଁ, ସେ ତୁମକୁ ଜାଣେ, ତୁମ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖେ, ଗୀତ ଲେଖି ପଠାଏ । ସେତେ ଛପେଇଲେ କଥା କଣ ଛପି ରହିବ ? ମୋ ସାନକୁହା ମାନ ବ୍ରଜ, ରାଣୀ ଖଣ୍ଡୀଙ୍କ ସ୍ବର୍ଗରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖିବାହିଁ ।

ତମେ ଭଲ ପିଲା, ସୁନା ପିଲା, ଅମାତ୍ୟପଣିଆ ତମଠି ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ । ହୁ— । ଏତିକି କହି ଇନ୍ଦିରା ନାକ ଫଣ ଫଣ କରି ମୁହଁ ଲଦି ସେ ଘରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ ।

ରାଗରେ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ଚକ୍ର ଗରମ ହୋଇ ଆସିଲା । କୁହାଟୁଆ ଆଖିପରି ଆଖି ଲଲ୍ ହୋଇଗଲା । ବୃଥା ଦୋଷାରୋପ ସେ ସହନେ କିପରି ? ଆଉ କେହି ହୋଇଥିଲେ ସେଦିନ ତାକୁ କେଣ୍ଟା କେଣ୍ଟା କରି ଖାଇ ଯାଇଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ଏ ଯେ ତାଙ୍କର ନୃଆଉ, ସ୍ନେହମୟୀ !

ବ୍ରଜକିଶୋର କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ସେହିଦିନ କଟକ ଯାଆ କଲେ । ଏପରି ଅଯଥା ଦୋଷାରୋପ ପାଇଁ ନୃଆଉ ଦିନେ ଅବଶ୍ୟ ଅନୁତାପ କରିବେ । ନିଜେ ସେ ନିଜର ଭୁଲ୍ ନ ଚୁଟିବା ଯାଏ ତାଙ୍କୁ ସେ ଆଉ କଥା କହିବେ ନାହିଁ । ଏହା ହିଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ।

ଇନ୍ଦିରା ବ୍ରଜଙ୍କର ବ୍ୟବହାରରେ ନିଜ ମନମାଟି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେଲେ । ବ୍ରଜଙ୍କର ତାଙ୍କ ବଉଳ ସଙ୍ଗରେ କିପରି ଭାବରେ ଚିଠି ପତ୍ର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନର ପୃତ୍ତପାତ ହେଲା, ସେ ଭାବ ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରୁର ଚୁଟିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ହାତ୍ତମଣି ସଙ୍ଗେ କେତେ ଘଣ୍ଟା କଥାବ ଚିଠି ହୋଇ ଚୁଟି ପାରିଥିଲେ ଯେ ପିଲାଦିନର ହାତ୍ତମଣି ଏକାଧରେ ବଦଳି ଯାଇଛି । ତାର ମନ ଅପବିତ୍ରତା ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଇନ୍ଦିରାଙ୍କ ମନରେ କ୍ଷୋଧ ଜାତ ହେଲା, ହୃତଭାଗିନୀ ବଉଳ ନିଜେ ତ ପଙ୍କରେ ଘାଣ୍ଟି ହେବାକୁ ମନ କରିଛି, ଅତି ନିଶ୍ଚୟ ସରଳ ବ୍ରଜକିଶୋରକୁ ସେ ପଙ୍କକୁ ଟାଣି ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି କାହିଁକି ? ଏଡ଼େ ସାହସ ? ତାକୁ ଆଉ କେହି ମିଳିଲେ ନାହିଁ !

କାହାକୁ କିଛି ନ କହି, ଏପରିକି ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇ ଇନ୍ଦିରା ହାରାମଣିର ମାଥଙ୍କ ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖିଲେ !

ଆଗପଛକୁ ନ ବରୁର ଚିଠି ସିନା ଲେଖିଦେଲେ, କେବଳ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ହାତ୍ତମଣିକୁ ଆଗରୁ ସତର୍କ କରାଇ ତାର ମନରେ ଭୟ ସୂଚାର କରିବାକୁ, ସେ ତ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ପିଲାମି ପାଇଁ ଭବିଷ୍ୟତରେ କି ବିପଦ କାଣ୍ଡ ଘଟିବ ?

ନେତ୍ରମଣି ପତ୍ରଖଣ୍ଡ ପଢ଼ି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ୍ତଦେଇ ବସିଲେ । ଭାବିଲେ, ଆହା, ଶେଷକୁ ହୃତଭାଗିନୀ ଏହା କଲା ? ଯେ ପୁରେ ପଶିଲା ସେ ପୁର ନାସିଲା ? ନା, ଆଉ ନୁହେଁ । ଯଦି ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ନିଜ ଭାଗ୍ୟର ଧଳା ଯେ ଭୋଗ କରୁ ? ଯେ କିଛି ପିଲା କୁଆ ନୁହେଁ, ଭଲ ମନ୍ଦ ଚୁଟିବାର ବୟସ

ହୋଇଛି, ପର ଘରେ ସଫାର କରୁଛି, ନିଜର ଦାୟିତ୍ବ ଯଦି ସେ ନ ବୁଝିବ କିଏ ତାକୁ ବୁଝାଇ ପାରିବ ?

ଇନ୍ଦ୍ରାବତ ପତ୍ର ଖଣି ସେ ଯେତେଥର ପଢ଼ିଲେ, ସେତେଥର ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୋତକ ଝରିଲା । ମନରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ଭାବନା, ଶେଷକୁ ଏଇଆ କଲ ଗୁଣ୍ଡାଳୁଣୀ, ଦୁଇ କୁଲର ମୁହଁରେ କଲଙ୍କ ବୋଲି ଆଉ ଗୋଟିଏ କୁଟୁମ୍ବରେ ଅଶାନ୍ତର ନିଆଁ ଜାଳିଲା ? ଜନମ ତ କରିଛନ୍ତି, ତାହାର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଥରେ ତାକୁ ଚେତାଇଦେବା ଉଚିତ, ଲେଖିକ ତାର ଯାହା ମନ ସେ କରୁ, ପରିଶାମକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହି ଚାଲି । ଜନ୍ମ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି କର୍ମ ତ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ! ନେତ୍ରମଣି ଚିତାଇ ଲେଖିଲେ —

ଆଠ

କଟକର ସତ୍ୟ ମଳଲିସ ରାଇଲେ ପର ଖଣ୍ଡେ ଗ୍ରେଟ ନିପଟ ମୋଫସଲ ଗ୍ରାମରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତଥାପି ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନ ମନ୍ଦ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଗ୍ରାମରେ ତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବାଧୀନତା ମିଳିଗଲା । ପିତାମାତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ, ଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତରାଳରେ ରହି ସେ ତାର ସ୍ବାଧୀନ ଉଚ୍ଛ୍ଳାଖଳ ଜୀବନକୁ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ କଟାଇଲା । ଗ୍ରାମର ମଳମୁଣ୍ଡିଆ ଅଶିଷ୍ଟିତ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ସେ ପାସଙ୍ଗରେ ପକାଏ ନାହିଁ । ଆରୁର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁଅ ବୋଲି ଲୋକେ ତାକୁ ଭକ୍ତି ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ଭୟ କରନ୍ତି । ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାଭାଷା କଲବେତଳ କଥା କଥାରେ ସେ ଦ୍ଵି-ଅକ୍ଷର ଦେଶଜ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାଏ । ବଡ଼ଲୋକର ଶିକ୍ଷିତ ପୁଅ, ଭରସିକର କିଏ ଉତ୍ତର ଦେବ ?

ପ୍ରତ୍ୟହ ନିରାପଦ କ୍ଷତ୍ରେ ମୁହଁକୁ ଥରେ ରାମି ନେଇ ଚକ୍ ଚକ୍ କରିବା ଦରକାର । ଭେସଲିନ, ହେଜେଲିନ, ପୋମେଡ୍ ପ୍ରଭୃତି ସୁବାସିତ ମଲମ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟିରୁ ଟିକିଏ ମୁହଁରେ ମରା ହୁଏ । ଟେରି ଅତି ଯତ୍ନରେ ମଣ୍ଡରୁ ଭଙ୍ଗାଯାଏ । ସିଲ୍‌କ ରୁମାଲରେ ଏସେନ୍ସ ପଡ଼େ । ଜୋତାରେ ରଙ୍ଗ ଦିଆଯାଏ । ତା ପରେ ସୁରେନ୍ ବାବୁର ଗ୍ରାମ ପରିଦର୍ଶନ । ଗୋଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ମହ ମହ ବାସୁଥାଏ । ଆଖିରେ ସୁନାର ଚପମା, ନ ଦେଖିବା ଭୁଆସୁଣୀ ହେଲେ ବି ଓଡ଼ଣା ଭିତରୁ, ନୋହଲେ କବାଟ ଫାଙ୍କରେ ଅବଶ୍ୟ ଥରେ ଚାହିଁଦେବ !

ପରି ବିଶ୍ଵାଳ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ମହାନ୍ତି, ହରେକୃଷ୍ଣ ଜେନା, ରାସବିହାରୀ ରଥ ଏହିପରି କେତେଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଘରକୁ ଆରୁର୍ଯ୍ୟ କୁଳଦିଲକ ସାଧାରଣତଃ ଶୁଭ-ଗମନ କରେ । ଏହୁମାନେହିଁ ଗ୍ରାମର ଖୁସିବାସିଆ ଲୋକ, ମୁମାଳତକାରୀଆ ମୁଣ୍ଡ । ବିଶେଷତଃ, ଏମାନଙ୍କ ଘରେ ଆରୁର୍ଯ୍ୟ ପୁଅ ସମ୍ମାନ ପାଏ । ବିଶ୍ଵାଳଙ୍କ ପୁଅ ନଟିଆ, ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପୁଅ ଶ୍ରୀବତ୍ସ, ଜେନାଙ୍କ ପୁଅ ମଧୁଆ ଓ ରଥଙ୍କ ପୁଅ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଏମାନେ

ହେଉଛି, ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ସମସ୍ତ ସାଧନା । ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖିଲେ ଏମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲଗେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଦରପାଠୁଆ, ହେଲେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଉତ୍ତୀରେ କମ୍ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରାମ ପରିଦର୍ଶନ କରି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଘରକୁ ଫେରେ । ଠାକୁର ଘରେ ମୁଁଏ ଭୋଜନ ପକାଇ ଚାଲିଯାଏ ଭଗବାନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରକୁ । ଦି ପହର ଆଡ଼ୁଡ଼ା ତାର ଯେଉଁ ହୁଏ ।

ରାତିରେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏକାଠି ବସି ନାନା ପ୍ରକାର ଆମୋଦପୁଷ୍ଟି ଗଳ୍ପ କରିବାକୁ ବିଜେ କରେ ଅନ୍ଧର ମହଲକୁ । ଏତେ ବଡ଼ ଘରେ କେହି ନାହିଁ । ପ୍ରଧାନ ଗୁମାସ୍ତା ମଧୁମହାନ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରଭାବରୁ ଘର ସବୁ ପ୍ରତିଦିନ ସଫାସୁତୁରା ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ଦେଖା, କାଚକେନ୍ଦୁପରି ଜକ୍ ଜକ୍ ହେଉଛି । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ ଗୁମାସ୍ତାବାରୁ ଯେଉଁ ଦିନ ବଖାସୁ ଘର ତଳ ଧାଡ଼ିରେ ଛୁଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ, ତାହାର ମଧୁର କୌଣସିଟିରେ ଆଖଡ଼ା ଜମେ । ତାହା ପଶା ଢେଳିବା, ହାରମୋନିୟମ୍ ଧରି ଗୀତ ଗାଇବା କିମ୍ବା କଳା ବାଜାର ଗୀତ ଶୁଣିବା ଓ କେବେ କୃପା ତର୍କ, ଗଳ୍ପ ଓ ଉପନ୍ୟାସ ପାଠରେ ବେଳା କଟାଇ ଦେବା, ଏହାହିଁ ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ।

ସବୁଠାରୁ ବେଶି ହୁଏ ଲେଖ । ରାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି, କର୍ମନୀତି ଏହିପରି ଯେତେ ପ୍ରକାର ନୀତି ଅଛି, ଅନୀତି ଅଛି, ଧରୁଥିବୁ କାଣ୍ଡେ କାଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଏ ସବୁଥିରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବେଶି କଥା କହେ । ବହୁତା ଦେଲେବେଳେ ପାଟିରେ ବାଟୁଳି ବାଜେ ନାହିଁ, ଅଜସ୍ର ଚାଲିଥାଏ । ଅନ୍ୟମାନେ ମନକର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ ଶୁଣନ୍ତି । କଳାକୁ ଧଳା କହିଲେ ବି ବାଧା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି ।

ବନ୍ଧୁମାନେ କେହି ତାଲ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ପାନ-ନୀତି କିମ୍ବା ପ୍ରେମ-ନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିତର୍କ ହୁଏ, ସମସ୍ତେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ଦିଗ୍‌ବିଜେ ନୀତି ବା ଅ-ପୁଷ୍ଟ ନୀତିରେ ସମସ୍ତେ ସେମାନେ ପଣ୍ଡିତ । କାହାର ଝିଅକୁ କେତେ ବର୍ଷ, କିଏ କେତେ ଡକ୍, କିଏ ସୁନ୍ଦର, କିଏ ମୋଟ, ଭୃସୁଣା କିଏ ବା ଦୁର୍ବଳ, କାହାର ଚରିତ୍ର କିପରି ଏହିସବୁ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲେ । ବନ୍ଧୁମାନେ ନିଜ ନିଜର ଅଭିଜ୍ଞତାମାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । କିଏ କେତେଜଣଙ୍କର ହୃଦୟ ଲୁଚି କରି ପାରିବୁ ଏହି ବିଷୟ କହି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଯେ ଯେତେ କହୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଜାଣେ ହୃଦୟ ଚୋରି କରିବା ବିଷୟରେ ସେ ଧୁରନ୍ଧର ।

ଏହିପରି ଆନନ୍ଦରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦିନ ପାଣିପରି ବୋହୁଗଲା । ଗୁମାସ୍ତାଏ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ କଡ଼ା ନଜର ରଖିଥାନ୍ତି । ବାବୁ କଟକରୁ ଛାଡ଼ି ଲେଖିଥିଲେ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତି ନଜର ଦେବ । ଜମିଦାରୀ ସିରସାର କାମ ଶିଖାଇବ । ତାର ଯେପରି ଅଭାବ ନ ହୁଏ ସେ ବିଷୟ ରୁଚିବ । ଅଭାବ ହେଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ କଟକ ଚାଲି ଆସିବ । ଅତି କଷ୍ଟରେ ସେ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇଛି ।

ମଧୁ ମହାନୁଏ ପୁରେନ୍‌ର ଦେହ ପ୍ରତି ନଜର ରଖିଥାନ୍ତି । ଟଙ୍କା ମାଗିଲେ ବେଳେ ବେଳେ ଦେଇ ହସାବ ଲେଖନ୍ତି । ଜମିଦାରୀର କାର୍ଯ୍ୟ ଶିଖାଇବାକୁ ବସିଲେ ପୁରେନ୍‌ ଧରାକୁଆଁ ଦିଏ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଅତି ଜଟିଳ । ସ୍ୱତ୍ୱାସ୍ତ୍ର ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପଶେ ନାହିଁ ।

ପୁରେନ୍‌ର ଆଖି ଦିଟା ଯେ ଏଥର ଏଣେତେଣେ କଅଣ ଉଣି ଲାଣି ଏ ବିଷୟ ତାର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ବି ଅଗୋଚର । ତା ଗୃହାଣୀର ପ୍ରଭୁତ୍ୱର ଦେବାକୁ ଏ ସଂସାରରେ ଲୋକର ଅଭାବ ନାହାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସବୁପ୍ରଥମେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ କିଶୋରୀମଣି ।

ହସାବରେ ସେ ହେବେ ଆଇ, ଅନ୍ୟ ଏକ ଲେଖାରେ ସେ ପୁଣି ହେବେ ଦେଠେଇ । ଅଳପ ବୟସୀ, ଛନ ଛନ ଯୌବନୀ, ଡଉଲ ଡଉଲ ରୂପବତୀ । ରକ୍ତର ସମ୍ପର୍କ ତ ନାହିଁ, ପୁରେନ୍‌ ପରି ଗୁଣେହା ଗୁଣିଆଁ ଟୋକା ଆଇ ନ ଡାକ ଦେଠେଇ ଡାକିବ କାହିଁକି ? ବିଶେଷତଃ ଶ୍ରୀମତୀ କିଶୋରୀ ଦେବାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ପିଲାଦିନୁ ସେ ଭାରିଆଜା ବୋଲି ଡାକ ଆସିଛି । ଆଇଲେଖା କଲେ କିଶୋରୀ ପୁଣି ପାଆନ୍ତି ।

ଭଗବାନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘର ଆଗୁଆଁଙ୍କ ଘରର ବାରିପଟକୁ ପ୍ରାୟ ଲାଗିଛି । ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ ଆମ୍ବ ତୋଟାର ବ୍ୟବଧାନ । ମିଶ୍ରଙ୍କର ବୟସ ଅନାଜ ପଞ୍ଚାବନ ସେପାଖେ । ହେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ଦେହରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ଅଛି । ମୁଣ୍ଡର କେଶ ଅଧେ ଧଳା ଅଧେ କଳା, କିନ୍ତୁ ଦାନ୍ତ ଦି ପାଟି ସେମିତି ରହୁଲ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଥରେ କଲିକତା ଯାଇ ନକଲି ଦାନ୍ତ ଲଗାଇ ଆସିଛନ୍ତି, ଚୋବା ଚୋବିରେ ସୁବଧା ହେବ ! ଗାଁରେ ସେ ଜଣେ ବଡ଼ ମାମଲଦ୍ୱାର । ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୁଜା ପଞ୍ଚତି ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଅଧିକ ଜଣା ଯେ, ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେବାକୁ ଏ ଗାଁ ସେ ଗାଁ ବୁଲି ବର୍ଷରେ ସେ ଦଶ ମାସ କଟାନ୍ତି । ରୋଜଗାର ବି ଭଲ ହୁଏ ।

ମିଶ୍ର ନିଜକୁ କେବେ ରୁଡ଼ା ବୋଲି ମଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଟୋକାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି, ଗୁଲିଚଲନ କଥାଭାଷାରେ ଟୋକାଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ । ଏପରି କରିବାର କାରଣ ଅଛି । ବଡ଼ ପୁଅ ବଞ୍ଚି ଥାଉଣୁ ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀ-ବିୟୋଗ ଘଟିଥିଲା । ପତ୍ନୀ ବିୟୋଗର ବହୁଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଅବଶ୍ୟ ପୁଅର ହାତକୁ ଦି ହାତ କରି ଦେଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ବୋହୂ ତ ପିଲା, ବାପଘରେ, ଏଣେ ସଂସାର ଚଳେ କିପରି ? ତହିଁରେ ପୁଣି ଦି ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ପୁଅ କୋଳରେ ।

ଅନେକ ଭାବିଚିନ୍ତି ସେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ କଲେ । ଫଳହେଲା ଏକା । ଯାହାକୁ ବିବାହ କଲେ ସେ ବି ତ ପିଲା, ଅଗତ୍ୟା ପିଲା ପୁଅରୁ ଲଳନପାଳନ ପାଇଁ ଦାସୀଟିଏ ନିୟୁକ୍ତ କଲେ । ଏହି ଦ୍ୱାସୀ ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ ଖଲ ଲୋକେ ମିଶ୍ରଙ୍କର ନିର୍ମଳ ଚରନ୍ତ ଉପରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଦୋଷାଭେଦ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ ମିଶ୍ର

ବାପର ପୁଅ, ବାଜେ ଲେକଙ୍କ ସମାଲୋଚନାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି ନିଜର ସଂସାର ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଚଳାଇବାକୁ ଅଣ୍ଟା ଭିଡ଼ି ଠିଆ ହେଲେ । ତତ୍ପରେ ହେଲ ପୁତ୍ର ବିସ୍ଫୋଗ । ମିଶ୍ରଙ୍କର ଟାଣ ମନ ଏକାଥରେ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା । କଣ କରିବେ, ଦୈବ ଦଣ୍ଡ ଉପରେ କାହାର ହାତ ! ସମୟର ପ୍ରଭାବରେ ପୁତ୍ରଶୋକ ଫମେ ଭୁଲି କର୍ମସ୍ରୋତରେ ନିଜକୁ ଭୟାବ୍ୟ ଦେଲେ ।

ଦେଉ ବର୍ଷ ହେଲ କିଶୋରୀ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଉଜ୍ଜ୍ବଳ କରିଛନ୍ତି । ଦ୍ବିତୀୟ ପକ୍ଷ ଯେପରି ହେବାର କଥା, ଏ ମଧ୍ୟ ସେହୁପରି । ସ୍ବାମୀ ତାଙ୍କର ହାତ ମୁଠାରେ । ସେ ଯାହା କହିବେ ତାହାହିଁ ହେବ, ନ ହେଲେ ଶ୍ରାବଣର ଧାରା ପରି ଯୁବତୀ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହଧାର ଝରି ପଡ଼ିବ । ତାପରେ ରୁଷା ! ଏତେ-କାଣ୍ଡ ସହେ କିଏ ? ବୃଦ୍ଧସ୍ୟ ତରୁଣୀ ଭୀର୍ଯ୍ୟା ଯେତେବେଳେ କଥା କଥାରେ ତାଙ୍କର ଶୋକ ବାହାରେ । ସେ କେତେ ଫରମାସ କରିନ୍ତି, ଏଟା ଦରକାର, ସେଟା ଦରକାର, ନାହିଁ କହିବାକୁ ମିଶ୍ରଙ୍କର ସାହସ ଧୂଳାଏ ନାହିଁ । ରୁଣ କରନ୍ତୁ, ଗୁଣ କରନ୍ତୁ, ନାକ ପଛେ ତଳେ ଘୋଷାଡ଼ି ହେଉ, ଯୁବତୀ ସ୍ବୀର ସାଧ ନ ମେଣ୍ଟାଇଲେ ନ ହୁଏ ।

ମାଳୀକୁ ଛେଳି ଅଡ଼ୁଆ, ତନ୍ତ୍ରୀକୁ ମାଙ୍କଡ଼ ଅଡ଼ୁଆ; କିଶୋରୀମଣିକୁ ଅଡ଼ୁଆ ସାବତ ପୁଅ ଶ୍ରୀନାଥ । ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉ ନ ଦେଉଣି ଗାଁ ମାଇପୀଙ୍କ ଶିକ୍ଷାରେ ସେ ତାଙ୍କୁ ମା ବୋଲି ଡାକିଲା । ଏଥିରେ ସେ ତଳେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କଣ କରିବେ, ଲୋକ ଦେଖଣୀକୁ ସାକୁଲେଇ ହୋଇ ସାବତ ପୁଅର ଦେହରୁ ଧୂଳି ଝାଡ଼ିଦେବା, କି ମୁହଁରୁ ଝାଲ ପୋଛୁଦେବାକୁ ପଡ଼େ । କେବେ କେବେ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଆଗରେ ତାକୁ ଗେହ୍ଲା କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏ ସବୁ କିନ୍ତୁ ବାହାର ଦେଖାଣ, ମନରେ ଅଭିଶାପ । ତାଙ୍କ ଡରରେ ନାଥ ଘରେ ନ ରହି ଗାଁ ଦାଣ୍ଡ ଗାଁ ତୋଟାରେ ବୁଲେ ।

ସାତ ଆଠ ବର୍ଷର ଛୁଆଖଣ୍ଡେ, ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧି, ପଡ଼ାରେ ତାର ମନ । ବାପେ ଘରେ ଥିଲେ କାଗଜ ପେନ୍‌ସିଲ ଧରି ମନଇଚ୍ଛା ଗାଢ଼େଥାଏ । ନୂଆବୋହୂ ଆସିଲା ଦିନୁ ତାକୁ ଆଉ ଦି ପହରେ ଏ ତୋଟା ସେ ତୋଟା ବୁଲିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ନୂଆବୋହୂ ଗୁଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେ ମିଠା କଥା କହି ଗଲେ କହି ଦି ପହରେ ତାକୁ ସେ ପାନ୍ଥରେ ଅଟକାଇ ରଖନ୍ତି । ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଗୀତ ସରଳ ଭାଷାରେ ଲେଖି ତାକୁ ମୁଖସ୍ଥ କରିବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ।

ନାଥର ମନ ନୂଆବୋହୂଠାରେ ମାନିଛି । ତାର ସବୁ ଅଲିଅନ୍ଦାଳି ତାଙ୍କର ପାଖରେ । କିଶୋରୀବାହାରେ ନାକ ଫଣ ଫଣ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ମନ ଭିତରେ ଖୁସି । ଗୋଟାଏ ତେଣୁ, ଗୋଟାଏ ନେଞ୍ଚିଗରୁ ସେ ରକ୍ଷା ପାଇଛନ୍ତି । ବିଧବା ବୋହୂ

ହାରାମଣି ଘରକୁ ଆସିଲା ଦିନରୁ ନାଥର ଦାୟିତ୍ବ ଓ ରୋଷଘରର ଦାୟିତ୍ବ ଆସେ ସେ ମୁଣ୍ଡକୁ ନେଇଛି ।

ବୟସରେ ବିଧବା ବୋହୂ ତାଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ହେଲେ ବି କିଶୋରୀ ଶାଶୁପଣ ଦେଖାଇ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଆଗେ ସେ ଥିଲେ ସ୍ବାଧୀନ, ଏକାଙ୍କଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ଦି ପହରେ ଯେତେବେଳେ ନାଥ ଖରା ତାଡ଼ିରେ ଗାଁ ଯାକ ବୁଲୁଥାଏ, ମିଶ୍ରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେବାକୁ ଏ ଗାଁ ସେ ଗାଁ ହେଉଥାନ୍ତି, କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଆରା ଧରି ସେ ପୋଇଲାକୁ ସାଙ୍ଗକୁ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଠିକ୍ ବେଳେ ଉଣି ଆରାଧ୍ୟ କୁଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସୁରେନ୍ ବାରମ୍ବାର ରୁମାଲରେ ମୁହଁ ପୋଛି, ଆଇ ଆଇ ଡାକି ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରେ । ମନ ନ ଥିଲା ଛଳନା କରି କିଶୋରୀ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସିବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ନାତି ଟୋକାକୁ ଆକଟି କହନ୍ତି, ଖରାତରରେ ବୁଲୁଛ କାହିଁକି ? ସେଇଠୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଆଇ-ନାତି ରହସ୍ୟ, ହାସ ପରିହାସ, ଟାହୁ ଟାପର ।

ହାରା ଆସିଲାଦିନୁ ଆଇ-ନାତି ଅଭିନୟ ଅବାଧରେ ଆଉ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଘରେ ମଣିଷ । ମନ ଯେତେ ନିର୍ମଳ ହେଲେ କି ଲୋକେ ବୁଝିବେ ? ମିଳାମିଶା ଟାହୁଟାପର ହସକୌରୁକ, ଗେଲରେ ଗେଲରେ ଟଣାଓଟର ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ କରିବେ, ନିନ୍ଦା ରଚାଇବେ ।

ଘରର କାମଧନ୍ଦାରୁ ସେ ଏକ ପ୍ରକାର ମୁକ୍ତ । ପାହାନ୍ତା ପହରୁ ଉଠି ଲେଟେରୀ ପାରା ପରି ହାରା କାମ କରି କରି ଲେଟିଯାଏ । ମନରେ ହଂସାବାଦ ନାହିଁ, ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ମୁହଁ ସବୁବେଳେ ହସ ହସ । ଦେବାନେବାକୁ ହାତମୁଠା ଖୋଲି, ମନ ମଧ୍ୟ ସେହୁପରି ପରିଷ୍କାର । ଦୋଷ ଭିତରେ ତାର ଏତିକି ସେ ସେ କାହାକୁ ଆଡ଼ି ହୁଏ ନାହିଁ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ କଥା କହେ । ଶରୀରକୁ ନିଜେ ସେ ପରସି ଦିଏ । ଶାଶୁ ପିଲା ମଣିଷ, ବୟସରେ ହାରାଠାରୁ ସାନ, ତଥାପି ଶାଶୁ ତ, ନିତି ସଞ୍ଜରେ ଗୋଡ଼ରେ ହାତ ନ ମାରିଲେ ହାରାମଣିକୁ ଅଶାନ୍ତ ଲାଗେ ।

କିଶୋରୀଙ୍କ ପହଡ଼ ଶୁଣେ ଦିନ ଆଠଟାରେ । ଘରୁ ପଢ଼ାକୁ ବାହାର ଆସିଲେ ସେ ଦେଖନ୍ତି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ପାଣିନୋଟା, ଦାନ୍ତକାଠି ରଖା ହୋଇଛି । ଦନ୍ତଲଗି ହୋଇ ବାରିଆଡ଼ି କୁଅମୂଳକୁ ଯାଇ ଦେଖନ୍ତି, କୁଣ୍ଡରେ ପାଣି ଭରା ହୋଇଛି । ରୋଷ ଘରକୁ ଅନାଇଁ ଦେଖନ୍ତି ଧୂଆଁ ଉଠୁଛି । ଶାଗ ଖରଡ଼ା କି ଭଜା ଦି ଖଣ୍ଡ ଲଗାଇ ପଖାଲି କଂସାଏ ସେ ଆଗ ନ ଖାଇଲେ ବୋହୂ ତୁଣ୍ଡ ଓଦା କରିବ ନାହିଁ ।

ଏତେ ସେବା ପାଇ ସୁଦ୍ଧା କିଶୋରୀ ପଦେ ଅଧେ ନ ବାଛି ଗୁଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ, ନୋହଲେ ଶାଶୁପଣର ହାନି ହେବ ଯେ ! ନୋଟାରେ ମାଟି ଲଗିଛି, ଶାଗ ଉଞ୍ଚ ଲୁଣିଆ ହୋଇଛି, ଦୁଆର କଣ୍ଠରେ ଝାଟୁଆ ପଡ଼ିଛି, ଏହୁପରି କେତେ ଅଭିଯୋଗ

କିଶୋରୀ କରନ୍ତି । ଆଜ୍ଞାକୁ ଅବଧାନ କରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସବୁ କାମ ହାସଲ କରିଦିଏ । ପ୍ରତିବାଦ କରେ ନାହିଁ, ଅକଥାରେ ଟାଣକରି କେବେ କିଶୋରୀ କହିଲେ ସେ ଓଲଟି ଜବାବ ଦିଏ ନାହିଁ । ଶାଶୁ ବୋଲି କିଶୋରୀଙ୍କୁ ସେ ବାହାରେ ଯେତେ ମାନ୍ୟ କଲେ ମଧ୍ୟ ମନ ଭିତରେ ନିଜକୁ ନିଜେ ସେ କହେ, ଶାଶୁ ନୁହନ୍ତି ଯେ ସେ ମୋର ସାନ ଭଉଣୀ, ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ମାନ କଣ ? ଆହା, ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଯେ ମୋଠାରୁ ବଳେ ! ମୁଁ ଜାଣି ବାଲ୍ୟ ବିଧବା, ବହୁଗୁଣି, କିନ୍ତୁ ସେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ଭଉଣୀ ଭାରିଆଁ !

ଶାଶୁଙ୍କର ଡଙ୍ଗା ଦେଖି ଓ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଅତି ବେହୁଆମିରେ ଅଟ୍ଟାନକଲ, ହାସ ପରିହାସ ଦେଖି ହାସପଣି ନିଜେ ଲଜ୍ଜିତ ହୁଏ, ଦୁଃଖିତ ହୁଏ । ସହ ହୁଏନାହିଁ କି କହୁ ହୁଏନାହିଁ । ନିଜେ ସାବଧାନ ରହେ । କିପରି ଏହାର ପ୍ରତିକାର କରିବ ତାହାହିଁ ଚିନ୍ତାକରେ ।

ହାସପଣିର ଆଖିକୁ ସେମାନଙ୍କର ଡଙ୍ଗା ଭଲ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ଅଟ୍ଟାନକଲର ସୀମା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଏକାଥରେ ଭଦ୍ରତାର ସୀମା ଟପି ଆଗକୁ ବହକ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଶାଶୁ ହେଉଛନ୍ତି ବା ଯେ କେହି ହେଉ, ଅଭଦ୍ର ଚଳନ ଆଉ କଣ ତା ଆଖିକି ଭଲ ଦିଶନ୍ତା ? ସବୁବେଳେ ହେଁହେଁ ଫେଁଫେଁ, ସବୁ କଥାରେ ହେରେସାମି, ହୁ ! ପିଲାମି ବୋଲି କିଏ କାହିଁକି କହିବ ? ପିଲାମି ଖାଲି ଏକୁଟିଆ ଜାଗାରେ ନାଗେଲାରେ ଚଳେ ? ଶଶୁରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ କିମ୍ବା ହାସ ନିଜେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଚଲେ ହଠାତ୍ ଅଟ୍ଟାନ ତାମସା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ କାହିଁକି ?

ହାସପଣିର ମନରେ ସନ୍ଦେହର ବଉଦ ଘୋଟେ । ଏପରି ଲୁଚୁଛପା ଖେଳର ଶୀଘ୍ର ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ହେବ । ବଣରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲେ ନିଆଁ ଚନ୍ଦନ ଗଛକୁ ବାଛ ବାଛ ଗୁଡ଼ିଯିବା କେଉଁଠି ଦେଖା ନାହିଁ । ବନ୍ଦ ଗୁଞ୍ଜିଲେ ବଢ଼ି ପାଣିରେ ସମସ୍ତେ ଭୁଟୁଟୁ ହୁଅନ୍ତି । ଚଳନ୍ତା ପାଣି ଭଲମନ୍ଦ କି ଠାକୁର ଘର ମାନେ ନାହିଁ, ସବୁ ଉଡ଼ିନିଏ ।

ଛୁର ପୋଇଲିଟା, ବାସ୍ତରେ ତାର କେଡ଼େ ବହୁପ, ସେନ୍ଦେଶ ମାକୁ କହିଲା, ସେ କିନିଆଁ ମାଇପ ତ ସେ ରାଣ ବୋହୂ, ବାଘଘରେ ମିଶିଗର ନାଟ ଲାଗିଛି । ତୁ ତ ମୁରୁଖ ମୁଁ ତ ମୁରୁଖ ହେଁସ କାହିଁପାଇଁ ଧୋଇବା ?

ସତ କଥା, ଦିଲେଇ ଆଖି ବୁଜି ଦୁଃଖ ପିଇବ ବୋଲି ସଂସାର ଲୋକେ ଅଛ ହୋଇ ବସିଥିବେ, ଦେଖିବେ ନାହିଁ କି ଜାଣିବେ ନାହିଁ ? ହାସ ଘାସିଶାସ ଗୁଡ଼ିଲା । ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ ଥିଲା ପରି ଗେରସ୍ତ ନାମରେ ଖଣ୍ଡେ ଟିକଟ ଯାହାର ଅଛି ତାକୁ କଣ ଦିନ ଖୁଣ ମାଫ୍ ? ଧୂଳି-ମଇର ଭିତରକୁ ପଶିବାକୁ ତ ଆଗ ଏହି ଟିକଟ ବା ପାସ୍ ଖଣ୍ଡି ଲେଡ଼ା ! ଆଉଁ ଯେ ରହୁଲେ, ସବୁ ପଡ଼ିବେ ପଛରେ । ଦୁର୍ଗଳ ଉପରେ ଆଗ

ମାଡ଼ ବସେ । ବିଚାର ହେଲେ ଯେ ପଛେ ପରେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଉ, ମାଡ଼ର ଦୁଃଖ ତ ସହବାକୁ ପଡ଼ିବ ?

କାହାକୁ ଘୃଣା କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ହାସର ନାହିଁ । ସେ ଭଲକରି ବୁଝିଛି ମଣିଷ ସବୁବେଳେ ମଣିଷ । ଭୁଲ୍ ଭଟକା ପ୍ରତି ପଦରେ ହୁଏ । ଘୃଣା ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ସହାନୁଭୂତି ଲେଡ଼ା । ଭଲରେ ଭଲରେ ଆଗରୁ ତେଜାଇ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ନେତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ କହୁଣୀକୁ ଗଢ଼ିଲେ ଆଉ ବଳ ପାଇବ ନାହିଁ ।

ସରୁଦିନପରି ପରଦିନ ହାସ୍ତ ଘର ଧନ୍ଦାରେ ମନ ପ୍ରାଣ ତାଳି ଦେଲା । ତାର କେଉଁ କାମକୁ ଭଲ ମନରେ କିଏ ବାଛିଦେବ ? ସେ ଦିନ ସକାଳୁ ଶିଶୁରେ କାହାର ଗ୍ରୀବ ଉପଲକ୍ଷରେ କେଉଁ ଦୂର ଗାଁକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଖରାପ ଖରାପ ଫେରି ଆସିବେ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ସିନା, ଆସିବା ସେତେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଶାଶୁଙ୍କର ସେବା ଶେଷକରି ଶ୍ରୀନାଥକୁ ନିଜ ହାତରେ ଗାଧୋଇ ଦେଲା । କୋଳରେ ବସାଇ ବାପ ଲେ, ଧନ ଲେ, ସୁନା ଲେ କହି ବଳେଇ ବଳେଇ ଭାତ ଖୁଆଇ ଦେଲା ।

ନାଥ ଅତି ଗେହ୍ଲାରେ ତାର ନୂଆବୋହୂକୁ ଦି ପୁଲା ଚମୁଟିଲା । ହାସର ଆଖିରେ ଲୁହ ଡଳ ଡଳ ହେଲା । କେତେ କଥା ତାର ପ୍ରାଣକୁ ଛୁଇଁ ଚାଲିଗଲା । ଶିଶୁ ସଭାଙ୍କର, ଶିଶୁକୁ ଯେ ଘୃଣାକରେ, ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଯେ ପାତର ଅନ୍ତର କରେ, ସେ ମୂର୍ଖ, ତାର ମଣିଷପଣିଆଁ ନାହିଁ । ଖାଲି ଗେରସ୍ତର ସୋଗେଇତର ହେଲେ ଘର ସୁନ୍ଦର ହୁଏ ନାହିଁ, ଗେରସ୍ତର ଅମୂଲ୍ୟ ନିଧକୁ ସେହ କଲେ ସବୁ ସୁନ୍ଦର । ଧକ୍ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଯାହାର ବନ୍ଧସୁଧା ଶିଶୁ ପାନ କରି ନାହିଁ, ଯାହାର କାନରେ ଶିଶୁର ଦରୋଟି ମଧୁର ଡାକ ମା ପଡ଼ି ନାହିଁ, ଯାହାର ଆଗ୍ରସ୍ତା ଓଠ ଶିଶୁର କଅଁଳ କପାଳ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ, ଯାହାର ବାହୁଦ୍ବୟ ଶିଶୁ ଦେବତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ନାହିଁ, ଯାହାର କଅଁଳ କୋଳ ଶିଶୁର ଝୁଲିବାର ଆସନ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାର ନାରାଜନ୍ମର ସାର୍ଥକତା ନାହିଁ ! ଯେ ବିଧବା, ପୁଣି ବାଲ୍ୟ ବିଧବା, ସେ ଏହି ସ୍ବର୍ଗୀୟ ପୁଣ ଆନନ୍ଦରୁ, ଏପରି କି ଆଶାରୁ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିତ !

ହାସର ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖି ନାଥର ଆଖି ଛଲ ଛଲ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ ଭୟରେ ହାସର ପିଠିରେ ଲଉ ହୋଇ ପଚାରିଲା, କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ?

ହାସ ନାଥକୁ କୋଳ କଲା । ତାର କଅଁଳ ମୁହଁରେ ଅଜସ୍ର ଚୁମ୍ବନର ଧାର ତାଳି ଦେଲା । ହସିଲା ମୁହଁରେ କହୁଲା, ନାହିଁ ତ ତମେ ଯାହାଟି ଉପରେ ପାରି ଦେଇ ଆସିଛୁ, ତୁନି ହୋଇ ଖୋଇ ପଡ଼ିବ ।

ତମେ ଯିବ ନାହିଁ, କଥା କହୁବ ପରା ?

ଦିନରେ କଥା କହୁଲେ ତାହାଣୀ ହୁଅନ୍ତି, ରାତିରେ କହୁବି ।

ନୂଆ ଗୀତ ଲେଖିଦବ ନାହିଁ ? ଆଉ ଗୀତଟି ମୁଁ ମୁଖଣ୍ଡି କରିଛୁ ।

କାଲି ଲେଖିଦେବି, ଯାଅ ।

ନାଥ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଫେରି ଆସି କହୁଲ, ହଁ ନୂଆଉ, କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛ, ମୁଁ ଜାଣିଲିଣି ଯେ, ସୁରେନ୍ ବାବୁ ମାଆକୁ ଗୋଟାଏ ସୁନାହାର ଦେଇଛନ୍ତି ।

ହାରାର ମୁହଁ ଶୁଖିଗଲା । କିଛି କହୁଲ ନାହିଁ । ନାଥ ଭାବି ଭାବି ପୁଣି କହୁଲ, ନଇଲେ ସୁରେନ୍ ବାବୁ ଆସନ୍ତୁ, ତମକୁ ଗୋଟାଏ ହାର ଦେବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କହୁବି ।

ହାରା ଚମକି ଉଠିଲା । କହୁଲ, ହୁ, ମୋର ହାର ଦରକାର ନାହିଁ । ତମେ ପାଠ ପଢ଼ି ବଡ଼ ମଣିଷ ହୁଅ, ତମେ ରୋଜଗାର କଲେ ମତେ ଦବ ଯେ ମୁଁ ମୋ ଟିକିବୋହୂ ପାଇଁ ସାଇତି ରଖିବି । ସେ ଆମ ଘରକୁ ଆସିଲେ ତାକୁ ପିନ୍ଧାଇ ଦେବି । ତମେ ଯା ଶୋଇବ ।

ନାଥ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଟିକି ବୋହୂ ପୁଣି କିଏ, ସେ କେଉଁଠି ଅଛି, କେବେ ଆସିବ, ଏସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ତା ମନକୁ ଆସିଲା । ବେଶି କଥା ପଚାରିଲେ ନୂଆଉ ବରକ୍ରା ହୁଅନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲା ।

ନଅ

ହାରା ଦି ପହରେ ଆଉ ନାଥକୁ ପଢ଼ାଏ ନାହିଁ । ଶାଶୁଙ୍କ ପାଖରେ ରହେ, ପଦସେବା କରି ସମୟ କଟାଏ । କିଶୋରୀ ଯେତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ କି ବରକ୍ରା ହେଲେ ସେ ପାଖରୁ ନଯାଇ ଶାଶୁ ପୁରୁଣରୁ କଥା କହୁ ଶୁଣାଏ ।

ଖରାଦିନର ନିରାଶ ଖରାଦିନକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ସୁରେନ୍, ଖୁସିବାସିରେ ଆଉଁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦି ପଦ ମିଠା କଥାଭାଷା ହୋଇ ସମୟ କଟାଇବାକୁ ଆସି ପଡ଼ୁଥିଲା । ସେ ଦେଖେ ହାରା କିଶୋରୀଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଛି । ଚିଡ଼ି ମାଡ଼େ ! ଭରସି କରି ଆଗପରି କିଛି କହୁ ପାରେ ନାହିଁ । କିଶୋରୀ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁରେନ୍ କରଛଡ଼ା ଦେଇ ପାଞ୍ଚ ଦଶ ମିନିଟ ରହୁ ଫେରିଯାଏ । କେବେ କେବେ ନୂଆବୋହୂ ହସାବରେ ହାରାମଣିକୁ ଦି ଚାରିପଦ ଥଟ୍ଟା କରେ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ପାଏ ନାହିଁ । ଗମ୍ଭୀର ମୁହଁରେ ଯା ପଲା ଯା, ଚାହାଣୀର ନିଦେଶ ପାଇ ସେ ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦିଏ ।

ଏହିପରି କିଛିଦିନ କଟିଗଲା । ଯେ ଦୋଷୀ, ତାର ସବୁବେଳେ ସଂକୋଚ, ସବୁବେଳେ ଭୟ । କିଶୋରୀ ମନେ ମନେ ହାରା ଉପରେ ରକ୍ତଚୁରୁଲ ଚାହାନ୍ତି । କିଛି କହୁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମନର ଆକୋଶ ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତି । ନାନାପ୍ରକାର ଆରା ଧରି, ଦୋଷ ଦେଖାଇ ମୁହେଁ ମୁହେଁ ଶେଧନ୍ତି । ମୁହଁ

ସବୁବେଳେ ହାତ ଉପରେ ଲଦିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହାତର କୌଣସି କଥାରେ ଛଳ ନ ଥାଏ । ସେ ମରମ ଜାଣେ, ତାକୁ ଖାଲି ହସ ମାଡ଼େ ।

ଦିନକର ଘଟଣା । ବିନା କାରଣରେ କିଶୋରୀ ଶୋଧୁଛନ୍ତି, ହାତ ହସି ହସି କହିଲା, ମୋର ଯଦି ଭୁଲ୍ ହେଉଛି ତ ଭଲରେ ବତେଇ ଦେଲେ ମୁଁ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ସାବଧାନ ହେବି । ଚୁଚ୍ଛାରେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ଯଦି ହେବ ତମର ବୋଉ ।”

ରୂପଡ଼ା ଖାଇଲପରି କିଶୋରୀ ଭୁନି ରହିଲେ । ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣାରୁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଅଭିନୟର ସୃଷ୍ଟିପାତ ହେଲା । ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ପାଖରେ ସାକୁଲେଇ ହୋଇ କଥା କଥାକରେ ହାତର ଦୋଷ ବାହନିବା ହିଁ ହେଲା ତାଙ୍କର କାମା ବେହୁଆ, ହେରେସୀ, ଡବଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି କେତେ ବିଶେଷଣ ହମେ ହାତର ଉପାଧି ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା । ଖିରସାନ ମାଇକନିଆଙ୍କ ପରି କ'ହାକୁ ଆଡ଼ ହୁଏ ନାହିଁ, ବାର ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନିର୍ଲଜ୍ଜା ପଟ୍ଟରେ କଥାବସା ହୁଏ । କୁଆଁ କୁଡି ମାନେ ନାହିଁ । ଗୀତ ବୋଲେ । ପବିତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣଘରବୋହୂର ଏପରି ତଳ ଦେଖିଲେ ଲୋକେ ନିନ୍ଦାବେ, ଘରର ମନ୍ଦିତ ଯିବ । ଦୁନିଆରେ ନାମ ପଡ଼ିବ । ଲୋକଙ୍କ କଥାକୁ ପରାରେ କିଏ ? ଧର୍ମ ସହବ ନାହିଁ । ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା ସେ କରେ ନାହିଁ । ଅଲକ୍ଷଣୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଛି । ଯେଉଁଠି ପଶିବ ସେ ପୁର ନାଶିବ । ସେ ଗୁଲି ଜାଣେ ନାହିଁ, କଥା କହୁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଭଲରେ ମନ୍ଦରେ ପଡ଼ି କହୁଲେ ଖୁଣ୍ଟପରି ବସେ । ମନ ମୋଟ, ଜିଦ୍‌ଖୋର୍ । କାମ ବରଗିଲେ ତେଡ଼ି ଦିଏ ।

କଥାରେ ଅଛି, ପାଖରେ ଶୁଏ କାନରେ କହେ ତା କଥା କି ଅନ୍ୟଥା ହୁଏ ! ବିଶେଷତଃ ବୃଦ୍ଧସ୍ୟ ତରୁଣୀ ଭାରି । ମିଶ୍ରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ଵାସ କରିନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ପୁରୋକ୍ତ ଗୁଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟିର ନିମ୍ନତା ସେ ବୋହୂଙ୍କଠାରେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ତଥାପି ବିଶ୍ଵାସ ନ ଗଲେ ଯୁବତୀ କିଶୋରୀ ସତ୍ୟାତ୍ମ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ସେତେବେଳକୁ ଉପାୟ କଣ ? ମିଶ୍ରେ ମିଠାକଥା କହୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ରାଗ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିନ୍ତି, ମାତ୍ର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଏତେ ସହଜରେ ସନ୍ତୋଷ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଏଣୁ ମାଇଲେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ତେଣୁ ମାଇଲେ ଗୋହତ୍ୟା ! ମହାବିପଦ । ସବୁସେ ଚପ୍ ଭଲ ।

ଦିନକର ଘଟଣା—ରୁଲି ଉପରେ ହାଣ୍ଡି କୁହୁଲି ଯାଉଛି, ଭର ଭର ହୋଇ ହାତ ତେଲ ଘଡ଼ି ଆଉ ଘରୁ ନେଇ ଯେମିତି ଚୁଣ ବଘାରିବାକୁ ବାହାରିଲା, ନାଥ— ଭାରି ଜଞ୍ଜାଳିଆ ତ ସେ, ତାର ସବୁ ଜଞ୍ଜାଳ ତା ନୂଆବୋହୂ ପାଖରେ—କାନି ଧରି ଟିକିଏ ଓଟାରି ଦେଲା, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହାତ ରୋଷାଇ ନ କରି ତାକୁ ଅଗ ଅଙ୍କ ବତେଇ ଯିବ । ହାତମଣି ଦୁଆରବନ୍ଧ ଝୁଣି ପଡ଼ିଲା । ତେଲ ଚ ଇଡ଼ିଗଲା, ଚୌକାଠରେ ମୁଣ୍ଡ ବାଜି ରକ୍ତି ବାହାରିଲା । ନାଥ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ତାଟଙ୍ଗା । ତାରି ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଆଖି

ଦିୱଳି ଲୁହ ଢଳ ଢଳ ହୋଇ ଆସିଲା । ହାରା ତା ମୁହଁକୁ ଗୁଞ୍ଜି ନିଜର ସବୁ ଦୁଃଖ ଭୁଲି ତାକୁ କୋଳ କରି ବୁଝାଇଲା । ପରେ ଅଧିକା ତେଲ ନେଇ ତରକାର ବଢାରିଲା ।

ଏ ଦୃଶ୍ୟ କିଶୋରୀଙ୍କ ଆଖିକୁ ଠକି ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ରାତିରେ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଆଗରେ କେତେ ରାଗ ନିୟମ ପକାଇ, ଦେହଛୁଇଁ ଟିକି ଟିକି କରି ସବୁ କହୁ ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ, ବୋହୂଟା ଅଭିଳାଷ, ଅଧରପୀ । ଗୁଲି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଦଶ ଥର ଗୋଡ଼ ବାଜିବ । ତୁଚ୍ଛା କଥାରେ ବୋଲଣା ହେବ । ଜିନିଷପତ୍ର ପ୍ରତି ଯତ୍ନ ନାହିଁ । ଘା ଖୁଜ, ତା ଖୁଜ, ସେରକ ଜାଗାରେ ପାଞ୍ଚପା ଖଇଁ । ଦାତାପଣକୁ କର୍ଣ୍ଣ । କିଏ ଶାଗପତରଟାଏ ମାଗିଲେ ତାକୁ କଦଳୀ ଫେଟାଏ ନୋହଲେ ସାରୁ ବିଶାଏ ଦେବ । କେଉଁ ପାଣି କେଉଁ ସୁଅରେ ଆସୁଛି ସେ କଣ ବୁଝିଛି ନା ତା ଗଣିକ କିଛି ଲାଗିଛି ? କୃଷିଆଁ ପରି ଦିନ କଟାଇବା ସାର ମନେ କରୁଛି । ଶୁଣୁରେ ଯେ କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷିବା ପାଇଁ ଦିନ ନାହିଁ ରାତି ନାହିଁ, ଖରା ନାହିଁ ବର୍ଷା ନାହିଁ ସବୁବେଳେ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ଏ ଚିନ୍ତା କଣ ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ସେ କରେ ?

ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଘସି ଦେଉଣୁ ମନକୁମନ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସେ ପୁଣି କହିଲେ, ଅହା, ଅଜି ଏ ନିରାଶ ଖରାରେ କେତେ ବୁଲୁଥିବ ତ, ଗୋଡ଼କୁ ଭରି ବାଧା ହୋଇଥିବ । ନା, ଆଉ ଏଥର ତମକୁ ମୁଁ ଖରାବେଳେ କୁଆଡ଼େ ଛାଡ଼ିଦେବି ନାହିଁ । ଖରା ନଇଁଲେ କି ଗୁଲି ଲେଉଟିଲେ ପଛେ ଗଣ୍ଡାଏ ଜଳଖିଆ କରି ଯୁଆଡ଼େ ଯାଇ ବୁଲୁଥାଅ ।

ସ୍ବାମୀ ତୁଣ୍ଡରୁ ଏପରି ପ୍ରେମିଲ ମିଠା କଥା ଶୁଣି ମିଶ୍ରେ ମନେ କଲେ ସେ ଅଧା ସ୍ବର୍ଗରେ । ତାଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ପୁଣି ଅଗାଧ ପ୍ରୀତିର ଗୋଟାଏ ପରିଚୟ ଦେବା ଦରକାର, ନୋହଲେ ରସିକତା ହାନି ହେବ ଯେ ! ମିଶ୍ରେ ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ଦୁବଳ ହାତରେ କିଶୋରୀଙ୍କର ଦେହକୁ ଗୁଡ଼ାଇ ଧରି ଶୁଣିଲା ମୁହଁଟି ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଲାଗାଇ କହିଲେ, କଣ କହୁଥିଲ ?

ସେଇ ତମ ଗୁଲି ଗାତ ନିଆଁ ପାଉଁଶ ପାଠୋଇ ବୋହୂଙ୍କ କଥା । ଘରେ ଆଉ ବେଶି ଦିନ ରହିଲେ ଘରକୁ ଉଜାଡ଼ି ସତ୍ୟାନାଶ କରି ଦେବ । କାହିଁକି, ତାଙ୍କୁ ବାପଘରକୁ ବିଦା କରି ଦେଉନା ? ସେ ନଥିଲାବେଳେ କଣ ଆମର କୋଉ କାମ ବାକିଆ ପଡ଼ୁଥିଲା କି ? ଆଜିକାଲି ଏ ମହଙ୍ଗା କାଳରେ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ପୋଷିଲେ ଯାହା ଗୋଟାଏ ହାଡ଼ା ପୋଷିଲେ ତାହା । କି ଯୋଗରେ ପୁଅକୁ ଏ ଅଲକ୍ଷଣୀକି ବାହା କଲୁ ଯେ ସୁଖ ବେଳକୁ ଦଇବ ମୁଣ୍ଡରେ କାଠେ ଦେଲା । ଆଉ ତା ସଙ୍ଗେ ଆମର କି ସମ୍ପର୍କ, ତୁଚ୍ଛା ଅପବାଦର ବୋର୍ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦି ହେବା କଥା ।

କିଶୋରୀ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଗୁଞ୍ଜି ତାଙ୍କ ମନକଥା ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଯେତେହେଲେ ଭଗବାନ ମିଶ୍ର ପୋରଣା ଲୋକ । କୌଣସି କଥାରେ ଅନ୍ଧପନ୍ଧ ନ ଦେଖି ସେ ଡେଇଁ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ବୁଝି ସମସ୍ତେ କାମ କଲେ ପ୍ରମାଦ ନ ପଡ଼ଇ ଭଲେ । ତଥାପି ଘରଣୀଙ୍କ ମନ ରଖି ପଦେ ନ କହିଲେ ନ ଚଲେ । ସେ କହିଲେ, ବୋହୂଙ୍କୁ ସିନା ତମେ ସବୁ କଥାରେ ଆକଟିବ, ଆମେ ମରଦପଣିଆ ଲୋକ, ସେଥିକି କଣ କରି ପାରିବୁ ?

କିଶୋରୀ ବରକ୍ତି ସହକାରେ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି କହିଲେ, ଏତେ ଆକଟାଆକଟି କାହିଁକି ? ମୃତ୍ୟୁ ମାଇଲେ ଯିବି ସରି ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କିମ୍ପା କଲି । ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ପଶିଗଲେ କଣ୍ଟାକୁ ଟାଣି ଫୋପାଡ଼ି ନ ଦିଏ କିଏ ? ଆମର ଏ ଘୃଣର ସଂସାରରେ ଏ ନିଆଁ ଲାଗି ପୋଡ଼ାକପାଳୀ ସେମିତି ଗୋଟାଏ କଣ୍ଟା । ଭଲରେ ଭଲରେ ବାପଘରକୁ ବିଦାକରି ଦେଲେ ତ ଯାଏ ।

ମିଶ୍ର କହିଲେ, ଫୁଲକ୍ଷଣୀ ହେଉ କି ଅଲକ୍ଷଣୀ ହେଉ ପୁଅର ସେ ହାତ ଧରିଥିଲା । ସେ କୁଲର ବୋହୂ । ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଲେ ଦାଣ୍ଡ ଲୋକେ କହିବେ, ଦେଖ, ଅମୃତ ମିଶ୍ର ବିନାଦୋଷରେ ବୋହୂଟାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଲା । ଘର ଭିତରେ ଆମର କଣ ହେଉଛି ଦେଖୁଛି କିଏ ? ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଶାସନ କର, କାମ ଶିଖାଅ, ତଳ ଶିଖାଅ ।

କିଶୋରୀ ମୁହଁ ଲଦି ଅଭିମାନରେ ବୁଲି ଶୋଇଲେ, କିନ୍ତୁ ମନରୁ ଅକୁହା ଆଶାଟିକୁ ତଡ଼ି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଫୁରା ପାଇଲେ ଦିନେ ଦିନେ ଏହିପରି ପଦେଥସେ କହି ବୋହୂକୁ ବାପଘରକୁ ପଠାଇବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ବାଡ଼ନ୍ତି । ଶୁଣୁରଙ୍କ ନିକଟରେ ହାତକୁ ଓଲଟାଇ, ନରୁରଣୀ, ଖୋରଣୀ ଏପରି କେତେ ନାମରେ ପରିଚିତ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହାତର ନାଥ ପ୍ରତି ପ୍ରଗାଡ଼ ସେହି ଦେଖି ମିଶ୍ର ଏ ସବୁ କଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତୁଣ୍ଡରେ ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ହାତର ତଳ, କାର୍ଯ୍ୟନିଷ୍ଠା, ବୁଦ୍ଧି ଓ ନାଥ ପ୍ରତି ସେହି ଦେଖି ମିଶ୍ର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ।

ଶାଶୁଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଚକ୍ରାନ୍ତ ହାତମଣି ବୁଝି ପାରିଛି । କଣ କରିବ, କର୍ମ କଠିଣ ଦେହ ସହେ ଅରଣ୍ୟେ ଅଜଗର ପ୍ରାୟେ । ପୁଣି ଦୁଃଖ ଯାହା ଆସୁ ସବୁ ଯଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଘରେ ଯେପରି ବ୍ୟଭିଚାର ନ ପଡ଼ି ସେଥିପ୍ରତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବାକୁ ହିଁ ହେବ । ସମ୍ପର୍କରେ ଶାଶୁ ହେଲେ ବି କିଶୋରୀ ଛଳ ଛଳ ମତି ଯୁବତୀ, ତାଙ୍କର ମନ ପକ୍ଷୀରାଜ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ଉଡ଼ିବାକୁ ଚାହେଁ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଆଖିମିଟିକା ମାରିଛି, ଆଉ ହସାବ କରି କେବଳ ଥଟ୍ଟା ନକଲ କରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉ ନାହିଁ । ଉପହାର ଦେଇ କିଶୋରୀଙ୍କୁ ବେଶ କରିଛି । ଟିକିଏ

ବେଳ କି ସୁବିଧା ପାଇଲେ ଧରାପରା ହେଉଛନ୍ତି । ଏ କି ପ୍ରକାର ଥକା ? ଏତେ ରଜଦସ, ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ୟର ଘରଣୀ ପାଖରେ ଶୋଭାପାଏ ନାହିଁ । ଯାହା ହେବାର ପଛେ ହେଉ, ମିଶ୍ର ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ଲୁଚକାଳି ଖେଳ ସେ ବନ୍ଦ କରିବ ।

ହାରାମଣି ଏହି ନିଷ୍ଠୁରି କଲ—

ଦଶ

ହାରା ତିନିଦିନ ହେଲ ବାଧକା ପଡ଼ିଛି । ସ୍ବେଗ ବୈରାଗ କପାଳ ଘେନି କେବେ ଆସେ, କେବେ ଯାଏ । ଜରୁଆ ଦେହରେ ସବୁ ପାଇଁଟି ଆଗ ପରି ସେ ଭୁଲିଛନ୍ତି । ହେଲେ ଦିପହର ବେଳେ ଶାଶୁଙ୍କ ପାଖକୁ ନ ଯାଇ ନାଥ ପାଖରେ କଟାଉଛି । ନାଥ ମନ ମାରି ତା ନୂଆବୋହୂକୁ ଆଉଜି ବସେ । କେତେ ପିଲୁଆ ଗପ କରୁଥାଏ । ଦେଖେ, ତା ନୂଆବୋହୂର ଆଖିରେ ଲୁହ ଭଲ ଭଲ ହୁଏ । ନାଥ ବିକଳ ହୋଇ ହାରାର ଗୁଡ଼ି ଉପରେ ଲେଟିଯାଏ । ପରୁରେ, ତମେ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ହାରା ପିଲୁଟିକୁ କୋଳକୁ ନେଇ ଗେଲି କରେ ।

ଆଉ କାହାର ଯାଏ କେତେ ଆସେ କେତେ ? ବୋହୂ ବାଧକା ପଡ଼ିଛି ବୋଲି ଶାଶୁ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଆଖିକି ଦିଶେ ସତେ କି ହାରା ଛଟାଗାଳି ପଡ଼ିଛି । ଭଲ କଥା, ସେ ମରୁ କି ସରୁ କିଶୋରୀଙ୍କର କି ଥାଏ ? ତାଙ୍କର ତ କଟେବାର । ନାହିଁ ପିଲୁ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା, ଥକାତାମୟା କରି ବେଳ କଟାଇ ଦେବାରେ ଦିପହର ଅଧିପିସ୍ଥୁତା ପରି କଟି ଯାଉଛି । ଆକଟ କରି ପଦେ କହୁବାକୁ କି ନିଆ ନଜର ଦେବାକୁ କେହୁ ନାହିଁ ।

ଦିନେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାୟ ଦିନ-ଗୋଟାଏ ବେଳେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଗତଦିନ ପରି କିଶୋରୀ ଅତି ଅଗ୍ରହରେ କବାଟ ଖୋଲି ତାଙ୍କ ଶୋଇଲ ଘରକୁ ଡାକି ଆଣିଲେ । ଯେତେ ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା କହି ଟାକୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ହେଲ ନାହିଁ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମୁହଁ ସେଦିନ ବସାଦ, ମଲିନ । ମନ ମରି ଯାଇଛି । ଆଖି ଦିଶି ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ଯେପରି କାହାର ଅନୁପସ୍ଥାନ କରୁଛି । ପାଞ୍ଚପଦ କହିଲେ ସେ ପଦେ ଉତ୍ତର ଦେଉ ନାହିଁ । ହସ କଥାରେ ହସୁ ନାହିଁ ଅଥଚ ବାଜେ କଥାରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ହସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ପିକି ଫକାଇବା ବାହାନାରେ କିମ୍ବା ପିନ୍ଧାଣି ପୋଛିବା ବାହାନାରେ ବାରମ୍ବାର ପଦାକୁ ଯାଇ ଏପାଖ ସେପାଖ ଅନାଉଛି । କିଶୋରୀଙ୍କର ଭୁଣୁରୁ ପଦେ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଯାହାର ଆଖି କାନ ସବୁବେଳେ ସତେଜ, ସେ ଆଜି ଏତେ ଅନ୍ୟମତସ୍ତ କାହିଁକି ? ଏ ଭିତରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ରହସ୍ୟ ଅଛି ।

ରହୁଥିବା କଣ କିଶୋରୀଙ୍କୁ ଅନୁମାନ କରିବାକୁ ବେଶି ମୁଣ୍ଡ ଖରଚ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କଥାଟି ଅନୁମାନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ପେଟ ଭିତର କଣ ହୋଇଗଲା । ଆହା, ଏ ମଣିଷ ଜାତିଟା ଏଇଆ, ଖାଲି ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ! ଜଣକ ଉପରେ ତାଙ୍କର ରାଗ ହେଲା । କଣ କରିବେ, ଆସେ ମୋଡ଼ି ମାଡ଼ି ହୋଇ ରହିଲେ । ଅଭିମାନରେ ମୁହଁ ଲଦି ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ କହିଲେ, ତମେ ଆଜି ଯାଅ ପୁର, ତମ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାକୁ ମୋର ବେଳ ନାହିଁ ।

ପୁରେନ୍ଦ୍ର ବିଚଳିତ ହେଲା । ଆଇଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା । ହସ ହସ ହୋଇ କହିଲା, ଘରେ ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଉଦୁଉଥିବା ଦିପହରେ ତତଲା ବାଲିରେ ତରବର ହୋଇ ଚାଲି ଆସିଥିଲା ଆଉ ସାମ୍ରାଜୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯେ ଆଇ କହିଲେ ବୋଲି ନାହିଁ ।

କିଶୋରୀ ମୁହଁ ଫଣଫଣ କରି କହିଲେ, ତମେ ଯାଅ, ବୋହୂଙ୍କ ଧୂଆଁ ଅସୁଖ, ଚିନିଦିନ ହେଲା ଶିଆପିଆ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାଏଁ ପଥ ବସାଇବି । ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । ପୁରେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇ କହିଲା, ଓହ୍ଲୋ, ଆଜି ତ କାହିଁକି ଭାରି ସ୍ନେହ !

ମୋ ଧୂଆଁ ମୁଣ୍ଡକୁ ସିଏ ଜଗେ, ଏତେବେଳେ ଯଦି ତା ଧୂଆଁ ମୁଣ୍ଡକୁ ମୁଁ ନ ଜଗିବି ଲୋକେ କହିବେ କଣ ? ଧର୍ମଦ୍ୱାରରେ ଦ୍ରୋଣ ହେବ । ତମେ ଯିବଟି !

ପୁରେନ୍ଦ୍ର ହସ ହସ ହୋଇ କିଶୋରୀଙ୍କର ହାତ ଧରିଲା । କିଶୋରୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ହାତ ଖସାଇ ନେଲେ । ଭୁଲୁକା ଟେକି ଆଖିର ଇସାରାରେ ଆଉ ଖଞ୍ଜାଆଡ଼େ ଚାହିଁଲେ । କହିଲେ, ବୋହୂଟା ଜରରେ ତେଣେ ଛଟପଟ ହେଉଛୁ ମ, ମୁଁ ଯାଇ ତା କଥା ବୁଝେ ।

ପୁରେନ୍ଦ୍ର କହିଲା, ଆଜି କ'ଣ ତୁଣ୍ଡରେ କୃଷ୍ଣନାମ ? ଆଉ, ମଧୁ ବିଶ୍ୱାଳେ କଟକ ଯାଇଥିଲେ । ତମେ ଯାହା କହିଥିଲ ତାଙ୍କ ହାତରେ ମୁଁ ମଗାଇ ଆଣିଛି ଦେଖ ।

ପୁରେନ୍ଦ୍ର ପକେଟରୁ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ କାଗଜପୁଡ଼ିଆ ବାହାର କଲା । ପୁଡ଼ିଆ ଖୋଲି ଦି ହଲ ପୁନାର କାନ-ଝୁମୁକା ଦେଖାଇ ପୁଣି କହିଲା, ଏ ହଲକ ତମର, ଆଉ ଏ ହଲକ ନୂଆବୋହୂର ।

ନୂଆବୋହୂ ନାମ ଶୁଣି ଘୃଣାରେ କିଶୋରୀ ନାକ ଟେକିଲେ । ମନ ମାରି କହିଲେ, ଆଉ, ମୋର ଲେଡ଼ା ନାହିଁ । ଯାଅ, ତମ ନୂଆବୋହୂଙ୍କୁ ଦିଅ ।

ପୁରେନ୍ଦ୍ର ଅଭିମାନର କାରଣ ବୁଝିପାରି କହିଲା, ଆଗ ତମେ ନା ଆଗ ସେ ? କେଜାଣି ଲୋ ମା କିଏ ଆଗ କିଏ ପଛ ତମେ ଜାଣିଥିବ । ରାଣ୍ଡ, ଅଲକ୍ଷଣୀ ହେଲେ ବି ସେଇଟା ତ ନାହିଁ-ନଥିଲା ରୂପ ପାଇଛି, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପରି ଦାଉ ଦାଉ ଜଳୁଛି । ଓଠରେ ଅଲକ୍ଷା, ଆଖିରେ ବିଜୁଳି ଝଟକ, ଚାଲିବେ ଛଟକ ।

ସେ ଦିନ ଏହିପରି ଅଭିମାନରେ କଟିଲା । ସୁରେନ୍ଦ୍ର କାନ ଝୁମୁକା ଦି ହଲ କିଶୋରୀଙ୍କ ପାଖରେ ଥୋଇ ମନ ମାରି ଘରକୁ ଫେରିଲା । ଭାବିଲା, ଯାହା କିଶୋରୀ କହିଲେ ସେଥିରେ ମିଛ ନାହିଁ । ହାରାମଣି ଖାଲି ଜଳନ୍ତା ଅନଳ ନୁହେଁ, ଫଣାଟେକା ନାଗୁଣୀ । କେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଲେ ସେ ବଣ ହେବ, ଫଣା ନୋଇଁବ ? କି ପ୍ରକାର ଗଦ ତାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବ ?

କିଶୋରୀ ଖଟ ଉପରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ି ତୁନି ତୁନି କାନ୍ଦିଲେ । ଚୋର ମା ନ କାନ୍ଦେ, ଯେବେ କାନ୍ଦେ ତୁନି ତୁନି କାନ୍ଦେ, ନୋହିଲେ କାନ୍ଦୁବାଡ଼ର ଆରାଧନା କାନ୍ଦେ । ତାଙ୍କର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଉପରେ, ନା ମଣିଷ ଜାତି ଉପରେ ହୋଧ ହେଲା । ଭାବିଲେ, ଏଡ଼େ ଅବଶ୍ୟାସୀ, ଏଡ଼େ ସ୍ୱାର୍ଥପର, ପ୍ରତିଜ୍ଞାଗୁଡ଼ା ସତେ ଯେପରି ପାଣିର ଗାର ଲେ ମା । କେତେ କାକୁଡ଼ିମିନତି, କେତେ ଉତ୍ତଳବିକଳ, କେତେ ଆଖି ଲୁହ, ଗୋଡ଼ଧରା, ଖର ନିଶ୍ୱାସ, କୁଆଡ଼େ ସପନପରି ଉଭେଇଯାଏ । ତମେ ସେହି ସୁରେନ୍ଦ୍ରଟି, ଦିନ କେଇଟାରେ ଏମିତି ବଦଳିଗଲା ?

ଏଥିପାଇଁ ଦାସୀ ତୁମେ ନୁହଁ ସୁରେନ୍, ଦାସୀ ସେହି ରାଣୀ, ତାର ରୂପ, ଆଖି, ମୁଖ ଭଙ୍ଗୀ, କଥାର ଗୁରୁତ୍ୱ ! ଏଥିପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ତାକୁ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କେଉଁ ପାଣି କେଉଁ ସୁଅରେ ଯାଉଛି ଥରେ ମୁଁ ଦେଖି । କିଶୋରୀ ଉଠିଲେ । ଝୁମୁକା ଦୋଟି ଧରି ହାତ ଶୋଇଥିବା ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଅତି କଅଁଳ ସ୍ୱରରେ ଡାକିଲେ, ବୋହୂ, ବୋହୂ, ନାଥ —

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ଶାଶୁଙ୍କୁ ଦେଖି ହାତ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ହସ ହସ ହୋଇ କିଶୋରୀ ତା ପାଖରେ ବସିଲେ । ଦେହର ତାତି ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ କହିଲେ, ଜର କମିଛି । ହଇଗୋ ବୋହୂ, ତମ ମନ କେମିତି ବା, ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ କାଳ ଧୂଆଁ ଖରାପ ହେଲାଣି, କୁହା ନାହିଁ ବୋଲି ନାହିଁ, ଜରରେ ଜରରେ ଏତେ ଧନ୍ଦା କରୁଛ ? କାହିଁକି, ମତେ କହିଥିଲେ କଣ ମୁଁ ଏଇ କେଇଟା ଦିନ ଚଳେଇ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି ? ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ହେଲା ମୋ ପାଖକୁ ଟିକିଏ ଯାଉନା ! କହିଲ ଭଲ, ଏଥିରେ ମୋ ମନ କେମିତି ଭଲ ରହିବ ?

ଶାଶୁଙ୍କର କଅଁଳ କଥା ଶୁଣି ହାତ ବିସ୍ମୃତ ହେଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଜି କେଉଁ ଦିଗରେ ଉଠିଥିଲେ କେଜାଣି ? ସେ ମନକୁମନ ହସି କହିଲା, କାମ ମୋତେ ବଳେଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ତମୁକୁ କହିଥାନ୍ତି, ଏ ଘରର କାମ କେତେ ଯେ, ହାତ ହଲେଇଲେ ଦାଣ୍ଡକୁ ନାହିଁ । ଦେହ କସମସ୍ ହୁଏ ବୋଲି ଦିପହରେ ଟିକିଏ ଶୋଇପାଡ଼ ।

କିଶୋରୀ ହାତର ହାତ ଆଉଁସିଲେ । ହାତ ଚପିବାରୁ ହାତ ଧୀରେ ଧୀରେ ହାତ ଟାଣି ନେଲା ।

କିଶୋରୀ କହିଲେ, ସେଥିରେ କଣ ଅଛି ହାତ, ସମ୍ପର୍କରେ ସିନା ମୁଁ ତମର ଶାଶୁ, ବୟସରେ ତ ସାନ ଭଉଣୀ ପରି । ଆମର ଏ କର୍ମଭୂଇଁ । ଦି ଭଉଣୀ ପରି ଯଦି ନ ରହିବା ଘର ଚଳିବ କେମିତି ? ଶାଶୁ ବୋହୂ ମାନବର ଚଳିଲେ କାହା ମନକଥା କେହି ବୁଝି ପାରିବା ନାହିଁ । ତୁଚ୍ଛାରେ ରାଗରୋଷ, ଅହନ୍ତ । ଦାଣ୍ଡ ଲେକେ ଦଶନଥା କହୁଦେ । କହନ୍ତୁ । ଆମ ମନ ଯଦି ମିଳିଥିବ, କାହା କଥାରୁ ଆମକୁ ମିଳିବ କଣ ?

ହାତ ଶାଶୁଙ୍କ କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲ । କେଳାଣି ଶାଶୁବୋହୂ ସମ୍ପର୍କ ଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ଦୁହେଁ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ପରି ଦୁଇ ଭଉଣୀପରି ଚଳନ୍ତି, ହାତ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାବୁଝି କରି ଅବାଟରୁ ବାଟକୁ ଆଣି ପାରିବ ।

ହାତ କହିଲା, ଯେ ଯାହା କହୁ ବୟସର ପ୍ରଭାବ କେହି ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତମେ ମୋଠାରୁ ବୟସରେ ସାନ । ତମର ପିଲା ବୁଝି ପିଲିକିଆ କଥା । ମୁହଁରେ ମୁଁ ବୋଉ ଡାକେ କିନ୍ତୁ ମୋ ମନ ମତେ କହୁଥାଏ, ସେ ତୋର ସାନ ଭଉଣୀ ପରି !

କିଶୋରୀ କହିଲେ, ତମେ ମତେ ବୋଉ ଡାକିଲେ କେମିତି ଖରାପ ଲାଗେ, ଲଜ ମାଡ଼େ । ଏଣିକି ମୋତେ ମୋ ନାଁ ଧରି ଡାକିବ ।

ହାତ କହିଲା, ପେଟରୁ ଜନମିଲା ପିଲାକୁ ତ ମାଆ ବୋଲି ଲୋକେ ଡାକନ୍ତି, ତମକୁ ବୋଉ ବୋଲି ଡାକିଲେ ମୋ ବୟସ ଉଣା ହୋଇ ଯିବ ନାହିଁ, ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମେ ମୋର ବୋଉ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଅବାଧରେ ମିଳାମିଶା କରିବାକୁ ହାତକୁ କିଶୋରୀ ସୁବିଧା ଦେଲେ । ସେ ଭାବିଥିଲେ ହାତର କେବେ ବେଡ଼ିଙ୍ଗ ଦେଖିଲେ ସେ ବାଧା ପରି ମାଡ଼ି ବସିବେ । ଦୁନିଆଁରେ ଚହଲ ପକାଇବେ । ହାତକୁ ଏ ଘରୁ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ କଷ୍ଟ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ତାକୁ ତାର ବାପ ଘରକୁ ବିଦାୟ କଲେ କିଶୋରୀ ନିଷ୍ଠୁର ହେବେ ।

କିଶୋରୀ ହତାଶ ହେଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ହାତର ଅବାଧ ମିଳାମିଶା, କଥାକଥା, ବିଚାର ଭିତରେ ସେ ଯେଉଁ କିନ୍ତୁଟି ଖୋଜିବାକୁ ବସନ୍ତି ତାର ସନ୍ତାନ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ କଥାକଥା ହେଲାବେଳେ ହାତ କଥାକୁ ବୁଲାଇ ଆଣି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଡ଼େଇ । ସେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ମନରେ ଦୃଢ଼ୀମୂଳ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ସମାଜର ଉନ୍ନତି ନାଶନାତିର ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ବାଧୀନତା ବିନା ମୁହଁବ ନୁହେଁ । ବଧବା ହେବା ଉଗ୍ରବାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ନୁହେଁ ମଣିଷ ନିଜ ବାହୁବଳରେ ଯାହା କରି ପାରୁଛି କରୁ । ମଣିଷ ଯାହା ନ କରି ପାରିବ ସେଥିପାଇଁ ଉଗ୍ରବାନଙ୍କୁ ଲେଉଟିବ ସିନା ।

ବେଳେ ବେଳେ ଏହିପରି ବସନ୍ତ ନେଇ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ତାର ବି ତର୍କ ଗଲେ । କିଶୋରୀ କାଠ ପିତୁଳା ପରି ବସି ସବୁ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି । କିଶୋରୀଙ୍କର ମନ ବିଚାରରେ ନ ଥାଏ । ସେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି କିଏ କାହା ଆଡ଼କୁ କିପରି ଚାଲୁଛି, କିଏ କିପରି ହସିଲା । ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ଆଖିରୁ କଥାକୁ ହସ ଓ ଡଙ୍ଗାଡ଼ାଙ୍କରୁ ସେ କେତେ ଜାଣି ପାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ହାତ ସବୁଦିନେ ଯେପରି ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି — ସଙ୍ଗେଟ ନାହିଁ ତର ନାହିଁ ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ ଅନୁରୋଧ ନାହିଁ, ଆଦର କି ଅନାଦର ନାହିଁ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଚାଲିଗଲା ପରେ ତାର ପ୍ରଶଂସା କରି ବୋହୂକୁ କିଶୋରୀ କହନ୍ତି, ସେ ଭାରି ଭଲପିଲା, ସ୍ନେହୀ, ପର ଆପଣା ଭେଦ ନାହିଁ । ପର ପାଇଁ ଜୀବନ ଦେଇ ପାରେ । ହାରମଣିକୁ ସେ ଭଲପାଏ ।

ହାତ ଉତ୍ତରରେ ସାମାନ୍ୟ ହସି କହେ, ମୋର ମନେ ହେଉଛି, ସେ ସୁଧାର ପିଲା ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ସମ୍ପର୍କ ଚୁଟାଇ ଦେବା ଭଲ । ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ବସି ଚହଟେ ବୋଉ, କଥାରେ ସଫଳ ଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗେ ଥାଏ । ସେ ଭଲ ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି — ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ ଉପହାର ଆଣେ ସବୁ ହାରମଣି ପାଇଁ । ହାତ କୌଣସି ଉପହାର ଦ୍ଵାରା ଅନୁଗୃହୀତ ନ ହୋଇ ସବୁ ଫେରାଇ ଦିଏ । ଏହାଦ୍ଵାରା କିଶୋରୀଙ୍କର ମନରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ପ୍ରତି ରାଗ ହୁଏ । ହାତ ପ୍ରତି ଈର୍ଷା ହୁଏ । ଯେଉଁ ନିବୋଧ ଦେଉଛି ଦେଉଥାଉ, ଫେରାଇ ଦେଲେ ଲାଭ କଅଣ ? ଏଠୁ ଯାଇ ହୁଏ ତ ଆଉ କେଉଁଠି ଉଠିବ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ଅନାସ୍ଥା ଭାବ କିଶୋରୀ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ପୂର୍ବର ସ୍ନେହ ଆଉ ନାହିଁ । ହସିବା ଦରକାର ବୋଲି କିଶୋରୀକୁ ଦେଖିଲେ ମୁହଁରେ ହସ ସେ ଫୁଟାଏ । କହୁବାର ଲେଡ଼ା ବୋଲି ପଦେ ସେ କହେ । କିଶୋରୀ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ଏ ଘରକୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଆସେ କେବଳ ହାତ ପାଇଁ ।

କିଶୋରୀଙ୍କର ହଠାତ ଅନଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନ ଭିତରେ ଜଳି ଉଠିଲା । ସେ ଭୁଲି ପାରିଲେ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର କେବଳ ହାରମଣି ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାକୁ ଆସେ, କିନ୍ତୁ ହାତ ସୁରେନ୍ଦ୍ରର କଥା ଜାଲରେ ବାନ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ । କୌଣସି ଉପାୟରେ ଏ ଘରୁ ହାତକୁ ନ ତଡ଼ିଲେ କିଶୋରୀଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥୀନତା ଉପରେ ବାଧା ପଡ଼ିବ । ଯେତେ ଆପଣାର କଲେ ସେ ଆପଣାର ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

‘ଉପାୟ ?’

ସେହିମିତ୍ତ ମିଶ୍ର ମହାଶୟଙ୍କ ପିଠିରୁ ଘିମିର ମାରୁଣ୍ଡ ସେ ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଅରନ୍ଧ୍ର କଲେ, ନାହିଁ ନାହିଁ ମା, ଆଉ ଏ ଘରେ ରହି ହେବ ନାହିଁ । ଚୋରକରି ଭାତ ଚାଉଳଠାରୁ ବଟାମସଲା, ହାଣ୍ଡିଫୁଟା ଯାଏ ବନ୍ଦୀ କରି ହାତରେ ପାଣି କରିବା ନିଆରା କଥା । ଶିଳ୍ପ ଶାସ୍ତ୍ର ଓଲଟାପଲଟ କରି ପାଟିରେ ମୁଗଟାଏ, ବିରଟାଏ ଦେବା ଅଲଗା

କଥା; ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ନିନ୍ଦା ସେ ନିନ୍ଦା ସହ୍ୟ ହୁଏ । ଛୁଆଲେ ଛୁଆ, ପରସ୍ପରକୁ ଆଡ଼େଇ ଆଡ଼େଇ ଚାହିଁବା ଏପରି ତଳ ଆଉ ମୁଁ କେଉଁଠି ଦେଖି ନାହିଁ । ଶୁଣିଲେ ଶୁଣି ନଇଲେ ନାହିଁ, ମୋର କହୁବାର କଥା, ଚେତେଇ ଦବାର କଥା, ମୁଁ କହୁଦେଲି । ନିନ୍ଦା ହେଲେ ଏକା ମତେ ହବ କି ଗୋ ?

ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠି ବସିଲେ । ଆଖି ରଙ୍ଗ କରି କହିଲେ, ତମେ ମତେ ଏ ସବୁ ଆଉ କେବେ କହୁ ନାହିଁ । ଦୁଧ ଦେଇ ଘରେ ସାପ ଯୋଡ଼ା ହେଉଛି ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ।

ପ୍ରସଙ୍ଗ ନ କରି ନିଜ ଦେଖିଲା କାମ କରି ଦେଲେ ଯାଏ । ଦାଣ୍ଡଲେକଙ୍କ ଯାଏ କଥା ଯିବ କାହିଁକି ? ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାପଘରକୁ ବଦା କରନ୍ତି ।

ମିଶ୍ରେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରି କହିଲେ, ଭଲ ଉପାୟ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରମାଣ ନ ପାଇଲେ ମୁଁ ଏହା କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।

କିଶୋରୀ ପ୍ରମାଣ ଚନ୍ଦ୍ରା କଲେ ।

ଏଗାର

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ରୁଟିଲା, ପ୍ରଲେଭନ କମ୍ପା ଛଳନା ଦ୍ଵାରା ହାତମଣିକୁ ଭୁଲାଇବା ସହଜ ନୁହେଁ । ସେ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ଆବଶ୍ୟକ କଲା । ତା ନାମରେ ଅପବଦ ଦେଇ ତାକୁ ମିଶ୍ରେ ଘରୁ ତଡ଼ି ପାରିଲେ ସହଜରେ ମନକାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । କିଶୋରୀଙ୍କ ଡ଼ାଣୁରୁ କଥାଟା କାଢ଼ି ନେବାକୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଅଳପ ସମୟ ଲାଗିଲା । ସେ ତାର ପୁଅ ପ୍ରକୃତ ନିମନ୍ତେ କ୍ଷମା ମାଗିଲା । କହିଲା, ଏହାକୁ ଘରୁ ନ ତଡ଼ିଲେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ରହ, ମୁଁ ଉପାୟ ଫାନ୍ଦୁଛି ।

କିଶୋରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ହାତ ଚାପିଧରି ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଲେ । ତାର ନଇଁ ଆସିଲା ହସିଲା ମୁହଁ ଓ ଥରଲା ଓଠର ଆଗ୍ରହକୁ ଅଟକ ରହିବା ବାଧା ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ଦିନେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ଦାଣ୍ଡରେ ବସିଛି, ନଥ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜ ଧରି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପରୁରବାରୁ ସେ କହିଲା, ନୂଆଉ ଏ ଗୀତ ଲେଖି ରଖି ଦେଇଥିଲେ, ମୁଁ ଗୋଟାଇ ଆଣିଛି । ତମେ ପରା ତାଙ୍କ ଲେଖା ଆଣିବାକୁ କହିଥିଲ, ହେଉଛି ନଥ, ମତେ ଖଣ୍ଡେ କୁଣ୍ଠ ଦେବ ବୋଲି କହିଥିଲ, ଦଥ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ପରୁରଲ ନୂଆବୋହୁ ଦେଖି ଆଉ ଗୀତ ଖୁଲି ଲେଖନ୍ତି ?

ନାଥ କହିଲା, ସେକେତେ ଗୀତ ଲେଖନ୍ତି, ନଜେ ପଢ଼ନ୍ତି, ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାନ୍ତି, ଗୁଣି ଚରି ପକାନ୍ତି । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଗୀତଟି ନାଥଠାରୁ ରଖିଲା । ତାକୁ ଖଣ୍ଡେ କୁଣ୍ଠ ଦେଇ କହିଲା, ନେ ଏହି ତୋତେ ଦେଲି ! କୁଣ୍ଠ ନେଇ ନାଥ ଚଳିଯିବ କୁଟି ପଲାଇଲା ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଗୀତଟି ପଢ଼ିଲୁ—

ମୁଁ ଯେ ହୃଦୟଗିନୀ,		ମମ ଜୀବନ ଯାମିନୀ
ଅମା ତମିର ଘେରୁ	ଆକାଶ ସାରୁ	ସୁବ୍ୟ ମେଦନୀ ।
ବିଜୁଳି ଚମକେ,		ମନେ ବଢ଼ିବ ଦମକେ,
କିଏ ଭବନା ବନେ	ଆଶାର ସନେ	ଧାଏଁ ଗୋ ପୁଲକେ ।
କେ ତୁମେ ପ୍ରବାସୀ		ଏଥେଁ ଶ୍ରେର ପରି ଆସି
ବନେ ସରଣୀ ବଣା	ଆଗୋ ଅଜଣା	ବୁଆ ଉପବାସୀ ।
ହୃଦୟ ସଞ୍ଚିତ		ବିଷ ଆନେ ଅରପିତ
କେ ଯେ, ପ୍ରହରାବତ	ମୁଁ ତ ସତତ	ଦୁଆରେ ଜାଗତ ।
ପତି କି ମନ୍ତ୍ରର		ଆଗୋ କର କି ଯନ୍ତ୍ରର
ଜଗୋ ରଖା ଯତନେ	ବିଚିତ୍ର-ଧନେ	କରିବ ଅନ୍ତର ?
ଯାଅ ନା ଲେଉଟି		ନିଅ ନିଅ ଧନ ଲୁଟି
ହୃଦ ଭଗନପୁରେ	ଯାତନାତୁରେ	ରଖିଛୁ ସାର୍ବଟି ।

ଗୀତଟିକୁ ଥରକୁଥର ପଢ଼ି ସୁରେନ୍ଦ୍ର ତାର ମର୍ମ ବୁଝିଲ । ମନ କେବଳ ମୁଣ୍ଡି ହେଲ, କିଏ ସେ ପ୍ରବାସୀ, ଯିଏ ହାରାର ହୃଦୟ ଜୟ କରି ପାରିବ ? କିଏ ସେ, ଯାହାକୁ ସେ ନିଜର ସଫସ୍ତ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ନେବାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଛି ? ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ିଲ । ଓଠରେ ଚମକି ଉଠିଲା ହସ । ମନ ଯାହା କହିଲା ବିଶ୍ୱାସ କରାବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ମନ ପୁଣି ନାହିଁନାହିଁ କରି ଉଠିଲା । କବିତାଟିକୁ ଯନ୍ତ୍ର ସହକାରେ ରଖି ଭବନୀ ହାରାର ମନ-ଶ୍ରେର ଯିଏ ପଛେ ହେଉ ତାକୁ ଶାସନ କରି ତାର ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁବାକୁ ଭଲ ଅସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡେ ମିଳିଛି । ପାଖରେ ଥାଉ, ଦରକାର ବେଳେ କର୍ମରେ ଲାଗିବ । ପୋଷ୍ଟ ପିଅନ୍ତାରୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ହସ୍ତଗତ କରି ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଅଳ୍ପ ସନ୍ତୋଷରେ ସହକ ଖୋଲିଲା । ଲମ୍ବାପା ଭିତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହସ୍ତାକ୍ଷରରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଚିଠି । ହାରାର ଠିକଣାରେ ଆସିଛି । ଖୋଲିବାକୁ ଟିକିଏ ହେଇ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧଜନକ ନାହିଁ । ଚିଠି ଦୁଇଖଣ୍ଡି ପଢ଼ି ସାରି କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତା ହୋଇ ବସିଲା । ମନରେ ପାଶବିକ ସ୍ୱରୁଦ୍ଧି ପୁଣି ତେଜି ଉଠିଲା । ମନକାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଏହି ଚିଠି ଦାଣ୍ଡ ବି ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର ହେବ ।

ଦ୍ୱିପ୍ରହରେ କିଶୋରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା । ମିଶ୍ରେ ଘରେ ନାହାନ୍ତି, ଯନ୍ତ୍ରନାୟକଙ୍କ ପୂଜା କରିବାକୁ କେଉଁ ଦୂର ଗାଆଁକୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ହାର ତେଣେ ନାଆଁ ମଡ଼ାଉଛି । ଆଉ ଭବନୀ କଣ ? ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ନିରୋଳାରେ ଦୁଇଜଣ

ରୂପପଦ କଥାଭାଷା ହେବାକୁ ସୁବିଧା ପାଇଲେ । କେତେ ଦିନର ରାଗଭେଦ ଅଭିମାନ ସବୁ କ୍ଷଣକରେ ଉଡ଼େଇ ଗଲା । ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକ, ପ୍ରକାଶ ପାଇବାରୁ ଆଉ ସନ୍ଦେହର କାରଣ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ସୁନ୍ଦେଇ ଚିଠି ଦୁଇଟି ଓ ନାଥଠାରୁ ପାଇଥିବା କବିତାଟି କିଶୋରୀଙ୍କୁ ଦେଇ ତାଙ୍କ କାନରେ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ କରି କେତେ କଥା କହିଲା । ପରସ୍ପର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ହସାହସି ହେଲେ । ସୁନ୍ଦେଇ କିଶୋରୀଙ୍କ ପିଠିରେ ସ୍ନେହରେ ଗୁପ୍ତା ମାରି କହିଲା, ବାଟରୁ କଣ୍ଟା ସଫା କରିବା ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ । ତମକୁ ବେଶି ମୁଣ୍ଡଝଟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ବଢ଼ାଇଛୁ କର । ମଜାଟା ଦେଖିବ, ଟୋକାର ମୁହଁଟି ଭାରି ଟାଣ କି ନା ?

କିଶୋରୀ କହିଲେ, ପ୍ରମାଣ ତ ହାତରେ । ପୁଣି ଚିଠି ଲେଖିଛନ୍ତି ମା ଓ ବଢ଼ିଲ ।

ମିଶ୍ରେ ଫେରୁ ଫେରୁ ଗୁଡ଼ି ଅଧ ବଳି ଯାଇଥିଲା । କିଶୋରୀ କିଛି କହିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ପରଦିନ ବଡ଼ ସକାଳେ ଯେତେବେଳେ ମିଶ୍ରେ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରିବାକୁ ବାହାରିଲେ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବୋହୂଙ୍କ କଥା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ହାରା ଯେ ଗୌରଣୀ, ଖୋରଣୀ, ଓଲେଇ, ଅଥରପୀ, ହେରେସୀ, ଡବଡ଼ସା — ଏ ସବୁ ଆଗରୁ କିଶୋରୀ ଅନେକଥର ବନେଇ ଚୁନେଇ ବୟାନ କରିଛନ୍ତି । ଆଜିକୁ ବାଜି ଥିଲା ଗୋଟିଏ କଥା । ସେ ଦିନ ପରା ମିଶ୍ରେ ପ୍ରମାଣ ଗୁଡ଼ି ଥିଲେ, ଏବେ ପ୍ରମାଣ ଦେଖି ପ୍ରତିକାର କରନ୍ତୁ ।

କିଶୋରୀ ଚିଠି ଦିଅନ୍ତି ଓ କବିତା ଲେଖା ହୋଇଥିବା କାଗଜ ଖଣ୍ଡ ସ୍ତମ୍ଭୀଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ମୃରୁକି ହସାଦେଇ ମୁହଁମୋଡ଼ି କହିଲେ, ଏ ମିଶ୍ରିପିଗୁଡ଼ାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବାର ତ ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ଆମେ ଯଦି କିଛି କହୁଁ ଖୋଜିବେ ପ୍ରମାଣ । ଏତେ ଅବିଶ୍ୱାସ ! ହେଇ ନିଅ ତମ ପ୍ରମାଣ । ଯାହାକୁ ଅରେ ଦେଖିଥିବ ତା ପେଟର କଥା କହିବ । ବୋହୂ, ବୋହୂ, ହେଉଥାଅ ଯେ ବୋହୂଙ୍କ ପଛରେ ବୋହେ ମଇଳା ।

ମିଶ୍ରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, କଥା କଣ ଶୁଣେ ?

କିଶୋରୀ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଲେ, ତାଙ୍କର କେଉଁ ଗୁଣଟା ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଅଧିକା କହିବି ? ତମକୁ ବା କଣ ନ କହିଛି ? ବୋହୂ ତମର ଆକୁ ତାକୁ ଆଖି ଠାରୁଛନ୍ତି ଯା ତା ସଙ୍ଗେ କଥାଭାଷା ହେଉଛନ୍ତି, ଏହା ତୁମକୁ ଅନ୍ଧା ନାହିଁ । ବାପସବୁ ନା ପକେଇ ଥିଲେ ବୋଲି ବାପ ମା ଆଗରୁ ଲୋକନିନ୍ଦାକୁ ଡରି ବାଟ କାଟି ଏଠିକି ବିଦା କରିଦେଲେ । କହିଲୁ, ପରା, ସର୍ପରେ ଜନ୍ମ ଦେଲୁ ମୋତେ, ସ୍ୱାଭାବ ଭ୍ରଷ୍ଟବି କେମନ୍ତେ । ଡିଙ୍କି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ବି ଧାନ କୁଟିବ । ତମ ମୁହଁରେ ଚୁନକାଳି

ବୋଲିବାକୁ ସେ ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ମୁଁ ନିଜେ ଦେଖିଛି, ସେଦିନ ସଞ୍ଜରୁଡ଼େ ନିଧି
ବିଶ୍ୱାସୀ ଭେଣ୍ଟାପୁଅ,.....ଛି, ଛୁ..... । ସେ କଥା ତୁଣ୍ଡରେ ଧରି ଯୋଗାଏ
ନାହିଁ । ଚିଠି ଦେଖିଲେ ସବୁ ବୁଝି ପାରିବ ଯେ ।

ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ମିଶ୍ରେ ଚିଠିପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କଲେ —

“ଦେଓଢ଼େଇ, ତମେ ଯଦି ବଢ଼ିଲୁ ଆକଟ ନ କର ତ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ ।
ପୁଅଜନ୍ମ ପାପ ଫଳରୁ ଠାକୁରେ ତାର କପାଳ ଫଟାଇଛନ୍ତି । ଆକଟ ନ କଲେ
ଆମର ବି ସଫଳତା ହେବ । ବ୍ରଜ ସବୁକଥା ମୋ ଅଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।
ଜାଗର ଅମାବାସ୍ୟା, ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀ ପ୍ରଭୃତି ପର୍ବମାନଙ୍କରେ ବ୍ରଜ ବରାବର
ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯାଆନ୍ତି, ଆମେ ଜାଣି ସେ ଦିଅଁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେ
କାହାର ଦର୍ଶନ ଜାଣି ତ ?

ବଢ଼ିଲ ବ୍ରଜଙ୍କ ପାଖକୁ ଦେଇଥିବା କେଇଖଣ୍ଡ ଚିଠି ମୁଁ ନିଜେ ପଢ଼ି ବୁଝି
ପାରିଛି, ବ୍ରଜ ଖାସ୍ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଏତେ ଦୂରକୁ ବଢ଼ିଲେ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା
ହେବାକୁ ।

ହୁଏ ବୋଲି ସେମାନେ ଅଛନ୍ତି ହୋଇ ତମେ ସିନା ବଢ଼ିଲୁ ଦିନରେ ହେଉ
କି ରାତିରେ ହେଉ ଠାକୁର ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଏକୃଷ୍ଟିଆ ଗୁଡ଼ିଦିଅ, ସେ ବାହାରେ
ବାହାରେ ଗୁଲିଆସେ କେଦାର-ଗୌରୀ ପାଖକୁ । ସେଇଠି ଦି ଜଣଙ୍କର ଭେଟ ହୁଏ ।

ଭୁବୁଧୁଲି, ତା ଚିଠି ତମ ପାଖକୁ ପଠେଇବ, ପୁଣି ଭାବିଲି ତମେ ମୋର
ଦେଓଢ଼େଇ, ବଢ଼ିଲର ମା, ଏପରି ଅସନା ଚିଠି ତମ ପାଖକୁ ପଠାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।
ବ୍ରଜ ଏବେ ଝୁଙ୍କ ଧରିଛନ୍ତି, ବିଧବା ବିବାହ କରିବେ । ସେ କିଛି ପିଲା ନୁହନ୍ତି ଯେ
କୁହାର ବୋଲିର ହୋଇ ରହିବେ ! ତମେ ଯଦି ଏହାର ପ୍ରତିକାର ନ କର,
ବଢ଼ିଲକୁ ଯଦି ଆକଟ ନ କର, ଦୁଇ କୁଲର ସଫଳତା ହେବ । ଆଉ ଅଧିକ କି
ଲେଖିବି ।”

। ଇତି ।

ଇନ୍ଦିରା

“ହାରା, ତୋ ବଢ଼ିଲର ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ପଢ଼ିବୁ । ତୋ ନନା ପଢ଼ି ଅଗ୍ନିଶିଖା
ହୋଇଛନ୍ତି । କହିଲେ, ତୋ ମୁହଁ ଗୁଣ୍ଠିବେ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର ଝିଅ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର
ବୋହୂ, ଏ କି ବେହୂଆ ପଣ ? କୁଲରେ କଲଙ୍କ ଲଗାଇବାକୁ ଠାକୁରେ ତୋତେ ଏ
ଘରେ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ ? ଯାହା ହେବାର ତ ହୋଇ ଯାଏ, ତୁ ଏବେ ନୂଆ
ସଂସାରରେ ନୂଆ କରି ତୋର ଜୀବନକୁ ଗଢ଼ । ଏଠାକାର ଘଟଣା ଭୁଲି ଯା । ତତେ
ସାବଧାନ କରି ଦେଉଛି । ମାଆଟି ପରା, ବ୍ରଜପ୍ରଜା କାହା ପାଖକୁ ଚିଠିପଢ଼
ଦେବୁ ନାହିଁ ।”

। ଇତି ।

ତୋ ମା

ଚି ଦିଶନ୍ତି ପଡ଼ି ମିଶ୍ରେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣ ହେଲେ । ମନ ବନ୍ଦୁବୁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । କହଲେ, ଏତେ ଅଳେଇ ବଳେଇ ଆମେ କାର୍ଯ୍ୟକ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ନେବା ? ଭଲରେ ଭଲରେ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାପପରକୁ ବଦା କରି ଦେଲେ ଯାଏ । ମିଶ୍ରେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଗଲେ ।

କିଶୋରୀ ହସି ହସି ଆସି ହାତକୁ କହିଲେ, ହାତ, ତମ ମାଆଙ୍କ ଦିହ ଅଧୁନା ଅଛି ଯେ ତମକୁ ପଠାଇବାକୁ ସମୁଦ୍ର ଚି ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ସତେ ?

ବାସୀ ମୁହଁରେ ପାଣି ନ ଦେଉଣୁ ମୁଁ କଣ ଆଉ ମିଛ କହିବି ?

ମା ଦେହ କଣ ହୋଇଛି ବୋଲି ବାପା ଲେଖିଛନ୍ତି ? ହାତମଣିର ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ି ଆସିଲା । ସେ ପୂଜା କୋଥଳି ବନ୍ଦ କଲା ।

କିଶୋରୀ ସ୍ଵର ଲମ୍ବାଇ କହିଲେ, ଜ—ର !

ତହିଁ ଆରଦିନ ବଡ଼ ସକାଳୁ ଖୁଣ୍ଟେ ଗଉଡ଼ ଦାଣ୍ଡ ସଙ୍ଗରୁ ସବାସ କାଢ଼ିଲେ । ନାଥ ଦାଣ୍ଡପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଦାନ ଘଷୁଥିଲା । ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ବାଲୁ ବାଲୁ କରି ଶଶକାଳା ଚାହିଁ ରହିଲା । ସାହସ କରି ଜଣକୁ ପଚାରି ଚାହିଁଲା ଯେ ନୂଆବୋହୁ ବାପପର ଯାଉଛନ୍ତି । ଅଭିମାନରେ ତା ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହେଲା । ଏ କଥା ଆଗରୁ ତାକୁ କେହି କହି ନାହିଁ ।

ନାଥ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ହାତକୁ କହିଲା, ନୂଆକୁ ତମ ସଙ୍ଗେ ଯିବ ।

କୁଆଡ଼େ ଯିବ ବାବୁ, ମୁଁ ତ କେଉଁଠିକି ଯାଉନାହିଁ ।

ମୋତେ ଲିପିକରି ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଛ ନା ? ସବୁ ଜାଣିଲିଣି ଯେ, ଦାଣ୍ଡରେ କେତେ ଗଉଡ଼ ସବାସ ସଜାଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଆଇଲ ଦେଖିବ ।

ହାତ ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ିଲା । କାଲି ଶାଶୁଙ୍କ କଥାକୁ ପରିହାସ ମନେ କରୁଥିଲା । ସତେ କଣ ତାର ଯିବାପାଇଁ ସବାସ ସଜାଡ଼ା ହେଉଛି ? ନନା ଜଣେ ଲୋକ ପଠାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ?

ହାତକୁ ନୀରବ ଦେଖି ନାଥ ଜଗର ଧରି କହିଲା, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ତମ ସଙ୍ଗେ ଯିବି ନୂଆକୁ, ନୋହଲେ ମୋତେ ଏଠି ନୂଆ ମା ମାରବ ।

ହାତ ନାଥକୁ ଗେଲକରି କହିଲା, ହେଉ ଯିବ ।

କିଶୋରୀ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ମୁହଁରେ ଲିଗା ଦେଇ ହସି ହସି କହିଲେ, ହାତ, ବାପପରକୁ ଯିବ ପରା, ଦାଣ୍ଡରୁ ଡାକରା ପଡ଼ିଲାଣି । ସମସ୍ତଙ୍କ ସଜଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛି । ଟିକିଏ ସହଳ ସହଳ ବାହାରି ପଡ଼ି । ବୁର ବାଟ । ଖୁବ୍ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ମାଡ଼ି ଆସୁଛି ।

ହାବର ମନ କେଉଁ ଅନଣା ଭୟରେ ଥର ଉଠିଲା । ସେ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ି ନାଥକୁ କାଶରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଲା । ଶାଶୁଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଦେଖି ବିଚକିତରେ କହିଲା, ମୋର ଆଉ ଡେଇଁ କଣ । ନାଥ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଚାଲୁ ।

ନାଥକୁ ନାଲି ଆଖି ଦେଖାଇ କିଶୋରୀ କହିଲେ, ନା, ସେ ଯିବ ନାହିଁ । ତମେ ଯଦି ଖୁସିରେ ଯାଉଥାନ୍ତି ତେବେ ସେ ଯାଆନ୍ତା ସିନା । ମା ତମର ବାଧକା ପଡ଼ିଛନ୍ତି—

ହାବ ସବାଣରେ ବସିଲା । ମନ କିପରି ଉଚ୍ଛାଟ ହେଉଥାଏ । କଣ ଗୁଡ଼ି ଆସିଲା ପରି ଲାଗୁଥାଏ । କାନ୍ଦ ମାଡ଼ୁଥାଏ । ନାଥର ଲୁହଭରା ଆଖି, ଶୁଣୁରଙ୍କର ଗମ୍ଭୀର ମଳିନ ମୁଖ ଓ କିଶୋରୀଙ୍କର ବିଦ୍ରୁପ ହସ ଦେଖି ତାର ମନ ଛଟପଟ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ।

ନାଥର ଛଳ ଛଳ ଆଖି ଦୃଷ୍ଟି, ତା କରୁଣ ଗୁଡ଼ିଫଟା ଅନୁରୋଧ, ‘ନୋହଲେ ନୂଆମା ମାରିବ’, ହାବର ଗୁଡ଼ି ଭିତରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ହତଭାଗୀର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭାବିଲାକୁ ଆଖି କୋଣରୁ ଧାର ଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ବଳ, ବଣ, ଦଣ୍ଡା ଅତିକ୍ରମ କରି ସବାଣ ଚାଲିଛି । ଖରା ତାହା ବେଳୁବେଳେ ବଢ଼ିଛି । ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର ଡାକ ଅବଶ ହୋଇ ଆସୁଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ହେଲେ । ଭଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗା କଲାମେଘ ଭାସି ଆସି ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଜମାଟ ବାନ୍ଧିଲେ ।

ହାବ ତଳିଆଟି ପିଠିତଳେ ଦେଇ ଆଉଜି ବସିଲା । କବାଟ ଫାଙ୍କରେ ଦୁଇ ପାଟର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାର ଶ୍ୟାମଳ ଶେତ । ସେହି ଶେତ ମଝିରେ ଶଗଡ଼ ଦଣ୍ଡା ସାପପରି ବଙ୍କେଇ ବଙ୍କେଇ ପଡ଼ିଛି । କିଛିଦୂର ଯାଇ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିନ ମଣାଣିରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଦିଣ୍ଡାର ବାହାଦି ମଣାଣି, ତାହାଣହାଦି ବଡ଼ ଝଙ୍କା ବରଗଛ । ବରଗଛ ଛଳେ ଛୋଟ ଟୁବଟିଏ । ସବାଣ ରହିଲା । ଗଉଡ଼େ ଦମ୍ ନେବାକୁ ବରଗଛ ତଳ ଉଠୁମ ବାଲି ଉପରେ ବସିଲେ । କେହି କେହି ଝଙ୍କମକରେ ପିକା ଲାଗାଇ କଳେ କଳେ ପେଟ ପୂରାଇ ଟାଣିନେଲେ ।

ଦାନା ଭଣ୍ଡାର ସବାଣ ପାଖକୁ ଆସି କହିଲା, ସାନ୍ତାଣି, ଗଉଡ଼େ ଖରାତାତକୁ ଡରି ସବାଣ ଭିଡ଼ିଲେଣି । ନିପଟ ଅଳସୁଆ । ବାଟ ଦି କୋଣ ବାଜି, ଚାଲିଥିଲେ ଘଡ଼କେ ଯାଇଁ ପହଞ୍ଚିଯାନ୍ତି ।

ହାବ କବାଟକୁ ଭଲକରି ଖୋଲି କହିଲା, ଭାରି ଖରା, ଯେତେ ହେଲେ ମଣିଷ ଜନମ, ଖରା ତାହାରେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଝୋଲି ମାରିଲେଣି । ବାଟ ଦି କୋଣ ତ, ଗୁଇ ଲେଉଟି ଯାଉଛି, ସିବେ ।

ଦାନା କହିଲା, ମୁଁ ତେବେ ଆଗରେ ଯାଉଛି । ଆମେ ଭଣ୍ଡାର ଘୂସି, ଆମକୁ ଖରା ବର୍ଷା ବାଧ୍ୟନାହିଁ ।

ଆରେ, ମୋ ସାନକୁହା ମାନ, ଟିକିଏ ବସି ଯା ।

ନାହିଁ ସାନ୍ତାଣି, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଘରୁ ଫେରିଲେ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଝିଅଘରକୁ ବେଢ଼ାର ନେଇ ଯିବି । ଜରୁରୀ କାମ । ଘନା ବଟୁଆରୁ ଖଣ୍ଡେ ସାଦା ବନ୍ଦ ଲଫାଫା କାଢ଼ି ହାରାକୁ ଦେଇ କହିଲି, ଆପଣଙ୍କ ଶୁଣିବ ସାଆନ୍ତେ, ଅଧବାଟରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଦେବାକୁ କହିଥିଲେ । ଆଉ ଏ ଚିଠି ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କର । ବୁଢ଼ାଙ୍କର ତାଗିଦ୍, ଏ ଖଣ୍ଡି ଯେପରି ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ନ ପଡ଼େ । ଘନା ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିଠିଖଣ୍ଡି ବଟୁଆରେ ରଖି ସିଧା ସିଧା ଦଣ୍ଡାଏ ଦଣ୍ଡାଏ ଚାଲିଲି ।

ହାରାମଣି ଲଫାଫା ଖୋଲି ଦିନଖଣ୍ଡି ଲେଖା କାଗଜ ବାହାର କରି ଆଣିଲି । ତା ଗୁଡ଼ିରୁ ନିଆଁ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ମୁଣ୍ଡ ଭ୍ରମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପରିଚିତ ହସ୍ତାକ୍ଷରରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ପତ୍ର ଦିନଖଣ୍ଡି ପଢ଼ିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ହାତ ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଖଣ୍ଡେ ତାଆରି ଲେଖା, ପଦ୍ୟଟିଏ । କାଗଜଟିର ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା ହୋଇଛି, ପଥ ସୁମରି ପିତା ଘର ଯିବ, ଆଉ ରାଜଲେ ମନେ ନ କରିବ ।

ଘୃଣାରେ ହାରାମଣିର ନାକ ଫୁଲି ଉଠିଲା । ରାଗରେ ଆଖି ଲଲ୍ ହେଲା ! ଏତେ କାଣ୍ଡ କରିଛନ୍ତି କିଶୋରୀ ! ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଏକ ନିଶ୍ୱାସରେ ପଢ଼ି ପକାଇଲା ! ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ି ସବୁ ଭିତର କଥା ବୁଝିନେଲା । କାହା ଉପରେ ରାଗିବ, କାହାକୁ ବା ମନର ଦୁଃଖ କହିବ, ତାର ଅଛି କିଏ ? ଭଗବାନ ! ସେ ତ ବିଧବାର ଗୁହାରି ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । କାହାର ଦୋଷ ନାହିଁ । ଦୋଷ ମଣିଷ ଜାତିର, ଲଙ୍ଗଳା ସ୍ୱାଧୀନତାର । ଦଣ୍ଡକ ଭିତରେ ଅତୀତର ଶାସ୍ତ୍ରପୁଷ୍ପାଗୁଡ଼ିକ ଆଖି ଆଗରେ ଖୋଲିଗଲା । ଦେହ ହାତ ଥରି ଉଠିଲା । ଜନ୍ମ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ବାପ ମାଆଙ୍କର କଠୋର ପ୍ରାଣ ବିଧବାପାଇଁ ଟିକିଏ ତରଳେ ନାହିଁ ? ମାନ ଯିବା ଭୟରେ ବାପ ମା ତାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ଶାଶୁଘରକୁ ବିଦାୟ କଲେ ! ଏତେ ମିଛ, କଥା ମିଛ !

ଇନ୍ଦିରା, ତାର ପିଲାଦିନର ଖେଳସାଥୀ, ପ୍ରାଣର ବଉଳ ଇନ୍ଦିରା, ମିଛରେ ତା ମନରେ ଏତେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାମ ରଚନା କରିଛି । ଶାଶୁଘରେ କେଇଟି ଦିନ ସେ କଟାଇ ଆସିଲା, କେହି ତାର ଆପଣାର ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କେହି ତାକୁ ପଦେ ମିଠା କଥା କହିଲେ ନାହିଁ । ତାର ଉତ୍ତର ଉପରେ ଦୋଷାଭୋଷ ଯେଉଁମାନେ କରିଛନ୍ତି, କଥାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ମନ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଆଜି ବାଟରେ ଠିଆ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନିଷ୍ଠୁଳଙ୍କ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସେ ଆଜି କଳଙ୍କିନୀ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ! ତମର ହିଁ ସବୁ ଦୋଷ । ତମେ କାହିଁକି ବିଧବାର ଦୁଃଖରେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇଲ ? କାହିଁକି ବିଧବାର ମନକୁ, ବିଧବାର ଜଳିଲା ହୃଦୟକୁ ସଂସାର ଆଗରେ ଖୋଲି ରଖିଦେଲ ? ବିଧବାକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବାର ସାହସ କଣ

ତମର ଅଛି ? ତମେ ନାରୀଠାରୁ ଆହୁରି ଦୁର୍ବଳ, ନୋହୁଲେ ଅରଣ୍ୟରେଦନ କରି ବ୍ୟବାର ସର୍ବନାଶ କରନ୍ତୁ ନାହିଁକ ? ସାହସ ଅଛି ତ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସ, ମାତୃଜାତିର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ, ମୁକ୍ତି ପାଇଁ, ସନ୍ତାନ ପାଇଁ, ଜୀବନ ପାଇଁ, ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଓ ଧର୍ମ ପାଇଁ ବିଦ୍ରୋହ କର ! ପାରିବ ନାହିଁ ? ପାରିବ କିଏ ଜାଣ ?

ହାବା ! ଅନେକ ଦିନ ସେ ସହଜ । ଆଉ ସହ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ସେ ନରର ପଦ ଲେହନ କରି ଆସିଛି । ସହସ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମିନୀ ସହ, ଅପବାଦ, ଅପମାନର ବୋର୍ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହୁ ନରବରେ ଅଶ୍ରୁ ଗଡ଼ାଇଛି । ଜନନୀ, ଜନ୍ୟା, ଭଗିନୀ, ଭ୍ରମିନୀ ରୂପେ ଜଗତର କଲ୍ଲାଣ ସାଧନ କରି ଆସିଛି । ଏଣିକି ଆଉ ହାବ ମଣିଷର ପୂଜା କରିବ ନାହିଁ, କରିବ ସେ ଶକ୍ତିର ପୂଜା, ନିଜ ଶକ୍ତିର ଉପାସନା । ତାର ଦୁଃଖର ସୀମା ନାହିଁ କି ଭବନାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ।

ତାର ଆଖି ଦୂରଗତ ଗୋଟିଏ ନାରୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଚମକି ଉଠିଲା । ଭବନା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା । ସ୍ତ୍ରୀର ଚକ୍ଷୁରେ ଗୁହଁ ରହିଲା । ତାର କେଶ ଅତୁଆ ହୋଇ ଫୁର ଫୁର ଉଡ଼ୁଛି । ଦେହରେ ଛଣ୍ଡା ମଇଲା ଲୁଗା । ଅଧଲଙ୍ଗଳା ଦେହରେ ହାଡ଼ ଚମ ଛଡ଼ା ରକ୍ତ ମାଂସ ନାହିଁ । ଆଖି ଦିଓଟି ପଣି ଯାଇଛି । ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ ଟଳି ପଡ଼ୁଛି । କାଖରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ବଳ ଦରମଲା ଶିଶୁ ! ଗହଡ଼ମାନେ ତା ସଙ୍ଗେ ଥଟା ତାମସା ଲଗାଇଲେ । କିଏ କହିଲା, ମଣିଷ ଚଣ୍ଡୀ, କିଏ କହିଲା ଯୋଗୀ, ପ୍ରେତନୀ, ଚିରବୃଣୀ । କେହି ବା ବାଲି ମୁଠାଏ ତା ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ତାକୁ ଚିଡ଼େଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।

ସେ କିଛି ନ କହି ସିଧା ସିଧା ସବାସ ପାଖକୁ ଆସିଲା । କାହାର ତୁଣୁରୁ ଆହା ବୋଲି ପଦେ ବାହାରିଲା ନାହିଁ । କାହାର ଆଖିରୁ ଲୁହ ଦି ରୁମା ଗଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଏ ଦୃଶ୍ୟରେ ହାବର ଆଖିପତା ଓଦା ହୋଇ ଆସିଲା । ଅନୁକମ୍ପାରେ ହୃଦୟ ବିଚଳିତ ହେଲା । ସେ ସବାସ ଭିତରୁ ପଦାକୁ ଆସିଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ହାବକୁ କଣ ଖାଇବାକୁ ମାଗିଲା । ତା ପାଖରେ ତ କିଛି ନାହିଁ, ସେ ଦେବ କଣ ? ନାହିଁ କରିବାକୁ ତୁଣୁ ଖୋଲିଲା ନାହିଁ । କୌଣସି କଥା ପଚାରିବାକୁ ସାହସ କଲା ନାହିଁ ।

ସେ କ୍ଷୀଣ ସ୍ଵରରେ ତା ନିଜ ଦୁଃଖ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା, ସେ ବାଲି ବ୍ୟବା, ବ୍ରାହ୍ମଣଘର ଝିଅ, ତାଙ୍କ ଗୌର-ଗୋଟାଏ ଟୋକା ସନା ତାକୁ ଭବିଷ୍ୟତ ସୁଖର ଆଶା ଦେଖାଇ କାଳିମାଟି ନେଇଗଲା । ମୋଟେ ସେ ଦିନୋଟି ମାସ କାଳିମାଟିରେ ସୁଖରେ କଟାଇଛି, ହେ ତାକୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲା । ଜୀବନ ରକ୍ଷାର ଉପାୟ ନ ଦେଖି ବାପ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲା । କେହି ତାକୁ ପାଖରେ ପୁରାଇଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଦୂର ଦୂର କଲେ । ଯଦୁ ଲଜ ସତମ ପଦାରେ ପିକାଇ ସେ ଭିକା କରି ଚାଲିଲା ।

ଦିନମାସ କଟିଗଲା । ତେଣୁକି ଭୁକ ମାରିବାକୁ ବି ଡର ମାଡ଼ିଲା । ପେଟର ବୋହଁ ବୋହଁ ସେ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଲୋକେ ଭୁକ ନ ଦେଇ ଥିବା ତାମସା ଲାଗାଇଲେ । କିଏ ତା ବାଲି ଝିଙ୍କିଲା, କିଏ ତାକୁ ଟେକା ପକାଇଲା ।

ଗଛମୂଳେ ରାତି କଟାଏ । କାହାରି ପିଣ୍ଡାରେ ଶୋଇବାକୁ ମନ । ସେ ପଡ଼ିତା, ଜାତି ଯିବ, ଧର୍ମ ନଷ୍ଟ ହେବ । ଶେଷକୁ ଏଇ ମଶାଣି ହେଲା-ତାର ଆଶ୍ରୟ-ସ୍ଥଳୀ । କୁକୁର, ବଲୁଆ, ଶାଗୁଣୀ, ପେରୁ ହେଲେ ତାର ଆସୀନ । ସେହି ନିର୍ଜନ ମଶାଣିରେ ତାର ହୃଦୟର ବାଲକ ଶିଶୁଟିର ଜନ୍ମ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ଶିଶୁର ମୁଖ ଚୁମ୍ବନ କଲା । ଏତେ ଦୁଃଖରେ ଏହି ଚୁମ୍ବନଟି ମାତ୍ର ତା ପ୍ରାଣର ସାନ୍ତ୍ବନା, ମନର ଆନନ୍ଦ । ଆହା, ଖାଦ୍ୟ ଅଭାବରୁ କିପରି ସେ ତାର ନୟନର ତାରା, ଜୀବନର ସମ୍ବଳକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବ ?

ହାତମଣି ତାକୁ ଟଙ୍କାଟିଏ ଦେଇ ଦିଦା କଲା ।

ଗୁଲ ନେଉଟିଲା ! ଖରାବେଳେ ମଉଳି ଆସିଲା । ଗଛଡ଼େ ସବାସ ଟେକି ବାହାରିଲେ । ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲା ମନକୁ ସେ ଭୁଲାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଯେହୁ ହୃଦୟଗିନି ନାଶ ଓ ତାର ଉତ୍ତୁଣି ପିଲାଟିର ଛବି ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିଲା । ପିତାମାତା ଯଦି ଘରେ ଅଶ୍ରୁ ନ ଦିଅନ୍ତୁ ସେ କରିବ କଣ ? ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି କହିଲେ ତା କଥା ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ । ଦାଣ୍ଡ ବଜାରରେ ତା ନାମରେ ହାଟ ବସିଯିବ । ଦୁର୍ନାମ ରଟିବ । ଲୋକେ ଘରରେ ନାଁକ ଟେକିବେ ଶେଷକୁ କଣ ପଥ ଆଶ୍ରା ? ଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାର ବୁଲି ପେଟ ଚାଟିବା ପାଇଁ ଭିକା ? ବାଟ କଡ଼ରେ ଗଛମୂଳେ ରାତି କଟାଇବାକୁ ହେବ । ଲୋକେ ଆହା ବୋଲି ପଦେ କହିବେ ନାହିଁ । ଭୁକ ନ ଦେଇ ମାରିବାକୁ ଗୁଣ୍ଡୁଣୀ ଧରି ଗୋଡ଼େଇବେ । ସେହି-ହୃଦୟଗିନି ପରି ମଶାଣିରେ ବଲୁଆ କୁକୁରଙ୍କର ସାଥୀ ହେବ ସେ ?

ନିଜ ଭବନର ଜ୍ୱାଳା ସେ ସହ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଜଣା ଭୟରେ ହୃଦୟ ଥରି ଉଠିଲା । କାହିଁକି ? ରୂପ ଅଛି, ଯୌବନ ଅଛି, ରୂପର ପସରା ମେଲି ବସିଲେ ପେଟ ଚାଟିବା ଅପୋଷା ରହିବ ନାହିଁ ।

ଛୁ, ଛୁ, ବରଂ ମରଣ ଭଲ, ସେ ହାତୁଗତି ପାଇଯିବ !

ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ । ନାଶ ପାଇଁ ସବୁ ପଥ ରୁଜ ! ନିଜ ପେଟ ପୋଷିବାକୁ ସେ ଅକ୍ଷମ ! ଏଡ଼େ ଦୁର୍ବଳ ନିଃସହାୟ ତାକୁ କରିଛି କିଏ ? ଏହି ସ୍ୱାର୍ଥପର ସମାଜ ନେତାମାନେ ! ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ସେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ହେବ, ପଦାକୁ ବାହାରିଲେ ସେ ଦୁଷ୍ଟଗତା ହେବ, ନରର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ, ଡେଇଁ ସେ ଘରକୋଣରେ ପଡ଼ିଥାଉ । ଘରର କାମଧନୀ କୁଣି ନିଜେ ନ ଖାଇ ପୁଅ-ବେଉଁସକୁ ଖୁଆଇ ତାର ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ତାକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରୁ, ଆଉ ନରୁ ମନ ଡୁପ୍ କରୁ !

ହାରା ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିଲା । କଣ କରିବ କିଛି ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସଞ୍ଜ ସରିବ ସବାସ ଆସି ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦାଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋତୁ ଅଧୁର ଭବିଷ୍ୟତର ଅଜଣା ଭୟପାଇଁ ହାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଲା ।

ବାର

ନେତ୍ରମଣି ଦାନାଠାରୁ ସବୁ ଖବର ବୁଝିଥିଲେ । ଦାନା ଏସବୁ କାଣ୍ଡର ଭିତର କଥା କିଛି କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ରଥ ମହାଶୟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଥିବା ପତ୍ର ଖଣ୍ଡ ଖୋଲି ପଢ଼ିଥାନ୍ତେ, ମାତ୍ର ଲଙ୍ଘାପା ଉପରେ ଲେଖା ଅଛି, ଅନ୍ୟ କେହି ଖୋଲି ପଢ଼ିବା ନିଷେଧ । ରଥେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲୋକ । ଘରେ ନାହାନ୍ତି । ମଧ୍ୟପାତ୍ର ଜମିଦାରଙ୍କ ଘରେ ଚୁଡ଼ାଦହର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ସକାଳୁ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବିନାନ୍ତ-ମନ୍ଦିରେ ଚିଠିଟି ଖୋଲି ପକାଇଲେ ସେ ଚିଡ଼ିବେ ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ଛୁଆଖାଇ ବିଲେଇ ଫରି ଏପାଖ ସେପାଖ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣର ପ୍ରତିମା ଆସିବଟି ! ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଇ ଦଶଧର ସବାସକୁ ଅନାଇ ଆସିବା ହିଁ ସାର ହେଲା !

ସଞ୍ଜ ବୁଝିଲା । ସବାସ ଆସି ଦାଣ୍ଡରେ ଭିଡ଼ାହେଲା । ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ଗୁଡ଼ିରୁ ନିଆଁ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ଲୁହଝର ଆଖିରେ ସେ ତାଙ୍କ ଦୁଇଭାଗିନୀ ଜନ୍ମାର ହାତ ଧରି ଘରକୁ ନେଲେ । ହାରାକୁ ଗୁଡ଼ିରେ ଜଳି କେତେ କାନ୍ଦିଲେ । ଭରସି କରି କୌଣସି କଥା ପଚାରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ହାରା ମଧ୍ୟ ଭୟରେ କିଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଶିଆପିଆ ସରିଲା । ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ଗଉଡ଼ି ଭଣ୍ଡାରଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଗଲା । ରାତି ଅଧ, ତଥାପି ରଥେ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ଜନ୍ମାକୁ କୋଡ଼ରେ ପୁରାଇ ନେତ୍ରମଣି ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ନିଦ୍ରାଛଣା ନଦ ତାଙ୍କର ଭଗାରି ହେଲା । ଦାଉ ସାଧୁବାକୁ ସେ ଆଉ ଧରୁଛୁଆଁ ଦେଲା ନାହିଁ । ନାନାପ୍ରକାର ଦୁର୍ଭାବନାରେ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ମନ ବିକଳ ହେଲା । ସେ ଖାଲି ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହାରାମଣିର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ତଦୂପ । ଆଖିରୁ ଧାରଧାର ଲୁହ ବୋହୁ ଯାଉଥାଏ ।

ନେତ୍ରମଣି ଅତି କୋମଳ ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲେ, ଶୋଇ ପଡ଼ିଲୁ କି ମା ?

ନା ବୋଉ, ଶୋଇ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ତ କଣ୍ଟା ପଠାଇ ନାହିଁ, ତୁ ଆସିଲୁ କାହିଁକି ?

ଅଭିମାନରେ ହାରାର କଣ୍ଟା ଚୁକ୍ ହୋଇ ଆସିଲା । ଏତେ ମିଛ ? ଲେକେ ମିଛରେ ଏତେ କଥା, -କିପରି ଫାନ୍ଦ ଯାଆନ୍ତି । ସତ କଥା କହି ଘରୁ ବିଦା କରି ଦେଇଥିଲେ ତାଙ୍କୁ କିଏ ତଣ୍ଡୁଥିଲା ? ମା ବେମାର ପଛ, ଏହି ଅଜବ ମିଛ ସମ୍ବାଦ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ କେଉଁ ଦଉଲତ ମିଳିଲାଟି ! ଆଉ, ବୋଉ କଣ କଣ ପଠାଇ

ନାହିଁ ? ତାର ଚିଠିଖଣ୍ଡ କଣ୍ଟା ବଳି କଣ୍ଟକ ହେଲା ! ଦୁଃଖେ ସୁଖେ ସେ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ଯାଉଥିଲା । ଦିନେ ହେଲେ କେବେ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କାହା ଆଗରେ ନିଜ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଗୁହାରି କରି ନାହିଁ । କାଲି ହେଲ ବୋହର ସେହି ଚିଠିଖଣ୍ଡ ।

ହାରାମଣି କହିଲା, ଆସିଲି କାହିଁକି କହି ବସିଲେ ପ୍ରସ୍ତର ହେବ ଲୋ ବୋଉ, କହିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ କିଏ ? ଲୋକେ କହିବେ, ପରର ପୁଅ ଦେଖି ନ ପାରି ମୁଁ ପର ନାଁରେ ମିଛ ଦୁର୍ନାମ ରଚାଇଛି । ବୟସରେ ସାନ ହେଲେ ବି ସେ ମୋର ମା'ନ୍ୟର ଲୋକ, ଶାଶୁ । ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୁଣ୍ଡ ଖୋଲିଲେ ପାପ ! ପିଠିରେ ମାଡ଼ ସହି ଗୁନି ରହିବା ଭଲ ।

ନେତ୍ରମଣି ଘଟଣାଟି ଭଲରୂପେ ବୁଝି ନ ପାରି କହିଲେ, ତୋ କଥା ମୁଁ କେବେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିନାହିଁ କି କରିବି ନାହିଁ । ମା ପାଖରେ ଘଟଣା ଲୁଚାଇବା ଭଲ ନୁହେଁ ହାୟ, ସବୁ ଖୋଲି କରି କହ !

ମୋ କଥା ଯଦି ତୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥାନ୍ତୁ ମୋର ଏ ଦୁରବସ୍ଥା ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ଆଜିଯାଏ ଯଦି ମୋ କଥାରେ ତୋର ହୃଦବୋଧ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ଆଜି ହେବ ବୋଲି କେଉଁ ବିଶ୍ୱାସ ?

କେଉଁ କଥାରେ ମୋର ହୃଦବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ ତୋଲି ତୁ ଜାଣିଲୁ ?

ହାରାମଣି କୋହ ବଢ଼ିଲା । କହିଲା, ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ତୁ କେମିତି ଭୁଲିଯାଉ ବୋଉ ? ହୃଦବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ ମୋ ଉପରେ ତୋର ପଡ଼ିଥିବା ଆସିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଦୁର୍ନାମରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୋତେ ତୋ ପାଖରୁ ଅନ୍ତର କଲୁ । ବଉଳର ଯେଉଁ ଚିଠିଖଣ୍ଡ, ସେଥିରେ ତୋର ମନ ମାନିଲା ବୋଲି ଶୁଣିବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ମୋତେ ପଠାଇ କେଇଥିଲା । କଥା ଯତ୍ନ କି ମିଛ ଥରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲୁ ନାହିଁ । ବଜ୍ରକଣ୍ଠୀର ମୋର କେଉଁ ଚୁଲିପାଉଁଶ ଯେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ କେଦାର-ଗୌରୀଙ୍କ ଦଉଡ଼ି ଯାଉଥିଲି ? ତାଙ୍କ ପାଖକୁ କୁଆଡ଼େ ଚିଠି ଲେଖୁଥିଲି ? ସେ ଚିଠିରୁ ଖଣ୍ଡେ ଆଗ ମଗାଇଲୁ ନାହିଁ ? ଯିଏ ଏତେ ମିଛ ମୋ ନାମରେ ବନେଇ ଚୁନେଇ ଲେଖିଛି ତା ଉପରେ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ମୋର ଏ ନିଶ୍ୱାସ ପଡ଼ିବ । ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ପୁଣି ଦେଖିବୁ ।

ନେତ୍ରମଣି ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛୁଡ଼ି ପକ୍ଷୁରିଲେ, ଇନ୍ଦର ପରଦିଅ, ସେ ପୁଣି ତୋର ବଉଳ, ମୋତେ ମିଛ ଲେଖିଲା ?

ହାୟ କାନ୍ଦଣା ସ୍ୱରରେ କହିଲା, ତମକୁ ଯତ୍ନ ମୋତେ ମିଛ । ଶାଶୁ ଶୁଣୁର ତୋ ଚିଠି ପାଇ ଛଳନା କରି ମୋତେ ଘରୁ ତଡ଼ିଛନ୍ତି । ପୁଅକୁ ଉପସ୍ୟାର ଫଳ ! ତମେ ପିଲା ବାପ ମା, ଜନ୍ମ ଦେଇ ପିଲାଦିନୁ ପାଲଟିବେ କିଲି, ତମର ଟିକିଏ ବିଚାର ହେଲା ନାହିଁ ? ଅନୁଭବଶାଳୀରୁ ତମ୍ଭି ଚିପି ଦେଇଥିଲେ ତ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା,

ତମର ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱ ସେମିତି ଜଳି ଜଳ ହୋଇ ଜଳୁଥାନ୍ତା । ମୋତେ ବି ଦହଗଞ୍ଜ ହେବାକୁ ଏବଂ ଜୀବନଯାକ କାନ୍ଦିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା ।

ନେତ୍ରମଣି କନ୍ୟାକୁ କୋଳକୁ ଟାଣିଆଣିଲେ । ଭାବିଲେ, ସତ କଥା ତ, ଲୋକଙ୍କ ଭୁଣ୍ଡରୁ ସବୁବେଳେ ପରର ଦୁର୍ନାମ ବାହାରେ । ସେମାନେ ନ ବୁଝି ନ ସୁଝି ବିଶ୍ୱାସ କଲେ, ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ମଣିଷପଣିଆଁ ରହିଲା ?

କହିଲେ, ମା ମୋର, ତୋ ଦୁଃଖର କାରଣ ହେଉଛି ମୁଁ ନିଆଁଲଗି । ଯାହା ହେବାର ହୋଇ ସାରିଛି । ମୋ ରାଣ, ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଖାଇବୁ, ସେ ସବୁ କଥା ଆଉ ମନରେ ଧରନା । ଗତକଥା ପାହୋରି ପକା, ମୁଁ ବଞ୍ଚୁଥିବା ଯାଏ ତୁ ମୋର ପାଖରେ ରହବୁ । ମୁଁ ମରିଗଲେ ତେଣିକି ତୋ ଭାଗ୍ୟ ।

ଗତକଥା ସିନା ମୁଁ ପାହୋରିବି, ନୋହଲେ ତୁ ପାହୋରିବୁ, ଆଉମାନେ ପାହୋରିବେ କିପରି ? ଥରେ ଯେତେବେଳେ ତୋ ପାଖରୁ ମତେ ଦୂରକୁ ଠେଲି-ଦେଲୁ ମୁଁ ଜାଣିଲି ମୋ କପାଳରେ ସ୍ଥାନାବସ୍ଥା ଅଛି । ସେଥିକି ମୁଁ ଡରି ନାହିଁ । ଏଣିକି ମୋର ସାହସ ବଢ଼ିଲଣି । ତୋ କୋଳରେ ସିନା ମୋପାଇଁ ଥାନ ନାହିଁ, ଲୋକେ ଥାନ କରେଇ ଦେବେ ନାହିଁ, ଏ ଦୁନିଆଁରେ କଣ କୋଳର ଅଭାବ ? ଫସାରରେ ଏତେ କୃଅପୋଷଣ ଅଛି, ତାଙ୍କର ଶୀତଳ କୋଳ ମେଲାଇ ମୋର ପାଇଁ ମୋର ପରି ଶହ ଶହଙ୍କ ପାଇଁ ଦିନ ରାତି ସେମାନେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହୁଛନ୍ତି । ତମମାନଙ୍କ ଦାଉରୁ, ସମାଜର ଅତ୍ୟାଚାରରୁ, ମୋର ପରି କେତେ ତ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଛପାଇ ଦେଇଛନ୍ତି କୃଅପୋଷଣର ଶୀତଳ କୋଳରେ । ମୋତେ ଆଶ୍ରା ଦେବାକୁ ସେମାନେ ନାହିଁ କରିବେ ନାହିଁ ।

ହାବର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଲା । କୋହ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ସେ କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ନେତ୍ରମଣି ମଧ୍ୟ ମନର ବେଦନା ସହ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ହିଅର ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ଚିକଳା ହୋଇ କହିଲେ ତୁମ ହ ମା—, କିନ୍ତୁ ନିଜେ କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ରାତି ପାହିଲା । ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ନିଦ ଆଗ ଭାଙ୍ଗିଲା । ହାବମଣି ଶୋଇ ପଡ଼ିଛି । ନେତ୍ରମଣି ଘଡ଼ିଏ କାଳ ହତଭାଗିନୀ ହିଅଟିର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ତାର ଆଖି ଫୁଲି ଯାଇଛି, ଭାବିଲେ, ଆହା, ମୋ ସୁନା କଣ୍ଢେଇଟିର କପାଳରେ ଏତେ ଦହଗଞ୍ଜ ଥିଲା ? ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ିଗଲା । ନଇଁପଡ଼ି ହାବର ଗଣ୍ଡ ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ହାବ କଡ଼ ମୋଡ଼ି ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ିଲା । ନେତ୍ରମଣି ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ବାସି ପାଇଟି କରିବାକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ରଥମୁଁ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ଦାଣ୍ଡ ଆଗରେ ଖଣ୍ଡେ ସବାସ ଓ ଏତେ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଥିବାର ଦେଖି କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ଘଟଣାଟି ବୁଝି ମନେ ମନେ ଚାଲିଲେ । ଯେତେବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ମଣିଷ, ଚାରିଆଡ଼କୁ ନଜର ରଖି ବୁଝି

ବରୁଣ କାମ କରିବା ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ । ବନ୍ଧୁ ଘର ଲୋକେ, ତାଙ୍କ ଖବର ଆଗ ବୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଯଥା ସମୟରେ ଗଉଡ଼ ଭଣ୍ଡାର ବିଦା ହୋଇ ଗଲେ । ରଥେ ନିଶ୍ଚାସ ଛାଡ଼ିଲେ । ହାରା ସଜଳ ନେତ୍ରରେ ପିତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲା, କିନ୍ତୁ ରଥେ ରାମ କି ବିଷ୍ଣୁ, କିଛି ନ କହି ମୁହଁକୁ ଭୁଲୁଣ୍ଡା କରି ବସିଲେ । ହାରା ଭୟରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ଘରୁ ଚାଲିଯିବା କାନ୍ଦୁକୁ ଆଉଜି ପଦାରେ ଠିଆହେଲେ, ଛଦେଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ଶୁଣିରଙ୍କ ଦେଇଥିବା ଚିଠି ଖଣ୍ଡର ମର୍ମ ବୁଝି ପାରୁନା । ନେତ୍ରମଣି ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଅଗଲ ହାତରେ ସ୍ତମ୍ଭୀଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ଟିକିଏ ଆଡ଼ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଚିଠି ଖୋଲଗଲା । ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ରଥଙ୍କ ଆଖି ରଙ୍ଗ ହୋଇଗଲା । ମୁଣ୍ଡର ଚୁଟିକୁ ବାମ ହାତରେ ଟାଣୁ ଟାଣୁ ଖୋଧରେ ସେ ଚଢ଼ି ଉଠିଲେ । ଘର ଭିତରେ ନେତ୍ରମଣି ଓ ବାହାରେ ହାରା ରଥଙ୍କର ଗର୍ଜନରେ ଚମକି ଉଠିଲେ । ହାରା ଗେଡ଼ହାତ ବରତ୍ରାପତ୍ର ପରି ଅରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଠିଆ ହେବାକୁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲା, ହେଲେ ନାହିଁ । ପଳାଇଯିବାକୁ ଗୋଡ଼ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ସେ ଥରି ଥରି ସେହଠାରେ ବସି ପଡ଼ିଲା ।

ରଥେ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଯେତେକ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଖୋଧର ମାତ୍ରା ସେତେକ ବଢ଼ୁଥାଏ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେ କହି ଉଠିଲେ, ମୋତେ ନ ପରୁଣି ତାକୁ ଏ ଘରେ ପୁରାଇଲ କାହିଁକି ?

ନେତ୍ରମଣି ବୁଝି ନ ବୁଝିଲା ପରି ପରୁଣିଲେ, କାହାକୁ ?

କାହାକୁ ? ତମର ସେହି କୁଳ-କଳଙ୍କିନୀ ହତଭାଗିନୀ କନ୍ୟାକୁ ।

ତମର ସେ କିଛି ନୁହେଁ ପରା ?

ନା, ପବିତ୍ର ରଥକୁଳର ରକ୍ତ ଯଦି ତାର ଦେହରେ ଥାଆନ୍ତା ଆଜି ମୋ ଆଖିରେ ଏପରି ପତ୍ର ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା ।

ନେତ୍ରମଣି ସି ତ ଦୁସି କହିଲେ, ହେଇଥିବ ଲେ ମା, ମୁଁ ତ ମୂର୍ଖ ଲୋକ, କି ଜାଣେ ତା ଧୂଆଁରେ କି ରକ୍ତ ଅଛି ?

ରେଧ ଖେଳିଲା ପରି ଖେଳି ଉଠି ମୁଖ ବିକୃତ କରି ରଥେ ଚିହ୍ନି ଆମି ବଖାଣିଲେ, ମୁଁ ଯାହା ପରୁରୁଛି ତାର ଉତ୍ତର ଦିଅ, ଏଣୁତେଣୁ ବନ୍ଧୁ କଣ ? କୁମ୍ଭୀର ନେଇ ଅଧ ନଈରେ କଲଣି ମାଥଙ୍କର ନିଦା ଭାଙ୍ଗିଲା ନାହିଁ ।

ଏଁ, କଣ ମାଇଲା ପରି ହେଉଛି ! ମା ଲୋ, ମତେ କଣ ତମ ଶୁଭାଳିପିଲା ପରି ପାଇଲା କି ? କୁମ୍ଭୀର ନେଇ ଅଧନଈରେ କଲ କି ପୁରୁନଈ ପାରି କରି ଆଉ ପାଖରେ ଛାଡ଼ିଲା ମୋର କି ଗରଜ ଅଛି ଏତେ ଖବର ରଖିବୁ ? ଝିଅ ବାପଘରକୁ ଆସିଲା, ତାକୁ ଘରେ ପୁରାଇଲା, ଏହା ତ ସବୁ ମାଆଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ! ମୁଁ କିଛି ନୁଆ

କଥା କରି ନାହିଁ । ଏଣିକି ତେବେ ଘର ପହଞ୍ଚିବାଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ଜାଲ ମୋହିଁବାଯାଏ
ସବୁଥିରେ ତମର ଅନୁମତି ଲୋଡ଼ା ହେବ ପରା !

ଭାରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ତୁମର ଅଛି ! ଆରେ, ତମ ଝିଅ ଶଶୁଘରକୁ ଯାଇ କି
ନାଁ ପକାଇ ଆସିଛନ୍ତି ସେ ତାଙ୍କ ନାମରେ ଦାଣ୍ଡ ବଜାରରେ ହାଟ ବସିଛି । ଭଗବାନ
ମିଶ୍ରେ ପକୋଡ଼ ଲୋକ, ନୈଷ୍ଠିକ ବାହୁଣୀ, ସେ କାହିଁକି ଏପରି ଅଳିଆଗଦା ମୁଣ୍ଡରେ
ବୋହୁ ବଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନୀ କରିବେ ? ସାବଧାନ ହୋଇ ଆଗରୁ ବାଟ କାଟି ତାକୁ
ବନ୍ଦା କରିଦେଲେ । ତମେ ସିନା ମାଇପିଲୋକ, ତମର ବୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧି ନାହିଁ, ଆମେ
ସେ ଆହାର ନଦା ଭୁଲି ଏତେ ବର୍ଷ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ଦୋଷି କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ଉପାସ ପାଇଲୁ,
ସବୁ କଣ ବୁଝା ?

ତାର ଅପରାଧ କଣ ?

ତମ ମୁହଁରେ ଚୂନକାଳି ବୋଳି ତୁମକୁ ବାଛନ୍ତ କରବା ହେଲା ତାର
ଅପରାଧ ।

ତମେ ଯଦି ମନକୁ ନିଜ ମୁହଁରେ ଚୂନକାଳି ବୋଳି ହୋଇ ଦାଣ୍ଡରେ ଥେଇ
ଥେଇ ନାଚ ସେଥିକି କିଏ କଅଣ କରିବ ? ଭଗାରି ହସିବା ସାର ହେବ ।

ଭଗାରି କଣ ଅଜିଆଏ ହସି ନାହାନ୍ତି ? ହାସର ମନ୍ଦ ସ୍ଵଭାବ ବିଷୟରେ
ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ରାଇଲେ ଶାସନରେ ଦଣ୍ଡଧର ସଭା ହୋଇଗଲା । ଭଗାରି କଣ ଆଖି
ବୁଜି କାନରେ ତୁଳାବଣ୍ଟା ମାରି ଘୁମାଉଥିଲେ ?

ଘୁମାଉଥିଲେ କି ଚେଇଁଥିଲେ ଏ କଥା କିଏ କହୁ ପାରିବ ?

ରଥେ ଘଡ଼ିଏ କାଳ ବକାଙ୍କ ପରି ବସି ରହିଲେ । କଣ ଭାବ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ
ଉଚ୍ଛ୍ଵସରେ କହିଲେ, ନା, ଏ ଘରେ ଆଉ ଆମର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏ ଘରେ ହାସ
ଥିବାଯାଏ ଏଠାରେ ଜଳ ଛୁଇଁଲେ କାୟା ନଷ୍ଟ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଲେଖିଛି,
ଅତଏବ ସ୍ଥାନଜ୍ୟାଗେନ ଦୁର୍ଜନ ।

ହାସକୁ ଆଗ୍ରସ୍ତ ଦେବ କିଏ ?

ଯାହା ପାଇଁ ସେ ତାର ସ୍ଵଭାବ ନଷ୍ଟ କରିଛି ସେଇ, ନୋହଲେ ବୃକ୍ଷମୂଳ !

ବାପ ହୋଇ ଏପରି କଥା ତମେ ବୁଣ୍ଡରେ ଧରି ପାରୁଛ ? ମନରେ ସେହୁ
ହେଉଥିବୁଟି ଟିକିଏ ହୋଇ ନାହିଁ ତମର ?

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଆଖିରେ ବ୍ୟାକୁଳତା, କଥାରେ ଅନୁନୟ ବିନୟଭାବ । ସେ
ଜାଣନ୍ତି, ସାମୀ ତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର ଓ ବିଭୀଷ୍ଟ ହେଲେ ବି ସେ ପଥର ନୁହନ୍ତି, ସେ
ମଣିଷ, ଗୁହୁଛୁ, ପିତା ।

ରଥଙ୍କର ମୁହଁରେ ରୁକ୍ଷ ଭାବ । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଗ୍ନ । ଟିକିଏ ରହି ସେ କହୁ
ଉଠିଲେ, ବାରଣ ବଢ଼େଇରେ ଦାଏ ନା ପୁଅରେ ଦାଏ ? ସମାଜର ମାନରକ୍ଷା ପାଇଁ,

ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା ପାଇଁ, ଦୁଷ୍ଟଗିତ୍ରୀ ଜନ୍ମକୁ ଝାମ୍ପା କଲେ ଧର୍ମତଃ କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ ।

ଦୃଢ଼ କଣ୍ଠରେ ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ଯଦି ଏହା ହିଁ ତମର ଇଚ୍ଛା, ମୋତେ ମଧ୍ୟ ତା ସଙ୍ଗେ ଯିବାକୁ ହେବ । ହାତକୁ ବାଟରେ ଛୁଡ଼ି ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ତମର ସେବା କରିବାକୁ ରହି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣି କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ ।

ରଥେ କହିଲେ, ସେଥିରେ ମୋର ଘିଲେଘୋଲ ଆପଣି ନାହିଁ । ସମାଜର ସମ୍ଭାର ଓ ବଂଶ ଏବଂ ଜାତିର-ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇଁ ମଣିଷକୁ ସବୁ ସହବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ପିତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର କଥା ଶୁଣି ହାତ ଥକା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଝରିପଡ଼ିଲା ଲୋକକ ଧାର । ସେ ଜାଣେ, ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ପରର କଥା ଶୁଣି ତା ପାଇଁ ପିତା ସେ ଏପରି କଠୋର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ, ଏହା ସେ ପୂର୍ବରୁ ଅନୁମାନ କରିଥିଲା । ପର କଥାରେ ଅଛନ୍ତି ହୋଇ ନିଶ୍ଚୟ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷର ସର୍ବନାଶ କରିବାକୁ ସମାଜ ଘିଲେ ହୋଇ କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରେନାହିଁ ।

ହାତର ଭୟ ହୋଧରେ ପରିଣତ ହେଲା । ମରିବାକୁ ତ ହେବ, ଥରେ ଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରି ପିତାଙ୍କର ମନ ବଦଳାଇବାକୁ ଯତ୍ନ କଲେ କ୍ଷତି କଣ ? ସେ ଥରି ଥରି ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା । ରଥଙ୍କର ଦୁଇପାଦ ଗୁପ୍ତି ଧରି କାନ୍ଦଣା ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ମୋର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ ନନା, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଧରି ଶପଥ କରୁଛି, ସବୁ ମିଛ କଥା ! ମୋ ନାମରେ ଲୋକେ ମିଛରେ ଏପରି କୁସା ରଟନା କରୁଛନ୍ତି ।

ସମାଜନେତା ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ମିଛ ଲେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଅଛୁ ନୁହେଁ । ନିଜ ଆଖିରେ ‘ମୁକୁର’ ପ୍ରେସରେ ତୋର ହାତଲେଖା ମୁଁ ଦେଖି ଆସିଛି । ରଥେ ମୁହଁ ବୁଲାଇଲେ ।

ହାତ ଉଠିଲା । ତା ଦୃଢ଼ସ୍ଵ ଭିତରେ ଆଗ୍ନେୟଗିରିର ପ୍ରଳୟ ଶିଖା ଜଳୁଥିଲା । କ୍ଷଣେ, କ୍ଷଣେ ମାତ୍ର ସେ ତାର ନିର୍ମମ ପିତାର ଅଗ୍ନିଚକ୍ଷୁ ଓ ଗମ୍ଭୀର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା । ତା ଚକ୍ଷୁରୁ ଆହୁରି ଥରେ ଅଗ୍ରଧାର ଝରିପଡ଼ିଲା । ହାତ ତାର ପିତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲା । କେତେ କଣ କହିବାକୁ ବସିଥିଲା ତୁଣ୍ଡ ଖୋଲିଲା ନାହିଁ । ତାର କଣ୍ଠ ରୁଜ ହୋଇ ଆସିଲା । କମ୍ପିତ ପଦରେ ସେ ଦ୍ଵାର ନିକଟକୁ ଗଲା । ମୁହଁ ଖିଣ୍ଟି— ମୁହଁ ଖିଣ୍ଟିକ ପାଇଁ କରୁଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପିତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଅତି କଷ୍ଟରେ, ଅତି ଧୀରେ ଧୀରେ, ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଷାରେ କହିଲା, ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନନା, ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ତତ୍ପରେ ସେ ତାର ମୁହଁମାନା ସେନ୍ତୁରମୟୀ ମା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ଥରଥର ପାଦରେ ଚାଲିଆସିଲା ରାଧାମାଧବଙ୍କ ପାଖକୁ । ବଗିଚା ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଲୋକକରଧାର ଗଡ଼ାଇ ସେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, ମୋତେ ବାଟ ଦେଖାଅ ଭଗବାନ, ଦିନପୁର ମତେ ଅନ୍ଧାର ଦିଶୁଛି ।

ତୋର

ନିଶା ଗନ୍ଧୁଛି, ସତେ କି ଡାକ ଗୁଡ଼ିଛି, ଗୁଲିଆ, ଗୁଲିଆ, ଏ ଘରେ ଏ ସମାଜରେ ତୋର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ସମସ୍ତେ ତୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି, ବାଟକଡ଼ି ହିଁ ତୋର ଆଶ୍ରା, ଅନ୍ଧାର ହିଁ ତୋର ଏକମାତ୍ର ଆଶା । ଆଖିର ଲୁହ ନୁହେଁ, ଓଠର ହସ ହିଁ ତୋର ଏକମାତ୍ର ଭରସା । ଗୁଲିଆ —

ହାରା ଉଠିଲ । ଆଖିରୁ ଲୋତକ ପୋଛୁଲ । ଅନ୍ଧକାରରେ ରାଧାମାଧବଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲ । ମନ କହୁଲ, ଶୁଣ କି ନ ଶୁଣ, ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଏ କଥା ତୁମେ ଜାଣ । ତୁମେ ମୋର ସହାୟ ହେଲ ନାହିଁ । ଅନଶ୍ଚିତତା ହିଁ ମୋର ସହାୟ । ମୁଁ ଭ୍ରମୁଛି । କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯିବା ହିଁ ମୋର ପଛା ।

ଅନ୍ଧାର, ପଛରେ ଯେପରି କିଏ ଗୋଡ଼ାଇଛି ।

ବନ୍ଦୁ ସାଗର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି ।

ଆଗକୁ ଚାଲିଲ । ମାଉସୀ ମା ଘର । ଅନ୍ଧାରୁଆ ଗଛ ଗହଳି । ସେମାନେ ଡାକୁଛନ୍ତି, ଓହ୍ଲି ପଡ଼ିଲେ ସବୁ ଦୁଃଖ ଯିବ । ଆଗରେ ଷ୍ଟେସନ । ରେଳ ଗାଡ଼ି ।

ହାରା ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ପଶିଲ । ଛୁଇଁ ଦାଉଁ ଦାଉଁ । ଘରୁ ସେ ପଳାଇ ଆସିଛି । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନିଶ୍ଚଳଙ୍କ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସେ ଗଞ୍ଜଣା ସହୁଛି । ଅମମାନ ପାଇଛି । ଶୁଣୁର ତାକୁ ଘରୁ ଡକି ଦେଇଛନ୍ତି । ତା ନାମରେ ଦୁର୍ନାମ ରଚାଇଛନ୍ତି । ପିତା ତାଙ୍କର କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରିଛନ୍ତି । ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ସେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରୟ ଦେବାକୁ ଦୁଇ କୁଲିରେ ତାର କେହି ନାହିଁ । ମରଣ ତାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଛି । ଜୀବନର ମୋହ ସେ ନିମନ୍ତ୍ରଣକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିଛି, ଟାଣି ଆଣିଛି ଦୁନିଆଁର ଅଗନ୍ଧା ଦାଣ୍ଡକୁ । ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତାର ଗତି !

ଗାଡ଼ି ଚାଲିଛି । ଷ୍ଟେସନ ପରେ ଷ୍ଟେସନ ଅତିକ୍ରମ କରୁଛି । ଟିକେଟ୍ କଲେକ୍ଟର କୋଠାରେ ପଶିଲେ । ବେଣି ଲୋକ ନ ଥିଲେ । ମାଈପେ ମିଶିପେ ମିଶି ଦଣ ବାର ଜଣ । ଲୋକେ ଟିକେଟ୍ କାଢ଼ି ଟିକେଟ୍ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ, କିନ୍ତୁ ଟିକେଟ୍ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଡାକ ଜଣକର କାନରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେ ଝରକା ବାଟେ ପଦାକୁ ଚାହିଁ ହଲି ହଲି ବଡ଼ ପାଟି ଖର ଗୀତ ବୋଲୁଥିଲା, ତାଲ ଦେଉଥିଲା ଚଳନ୍ତି ଗାଡ଼ିର ଶବ୍ଦ । ଗାଡ଼ିର ଶବ୍ଦକୁ ଭଦ୍ର ଲୋକଟିର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଚୁଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା ।

	ପୂଜାର ଡାଲ ସାଜି,	
ଯାଅ ଲଳନେ	ଶୁଭ ଲଗନେ	ଶକ୍ତି ଭବନେ ଆଜି
	ଶକ୍ତିମୟୀର କର ଉପାସନା,	
	ବିଶ୍ୱ ବିଜୟ ତୁମର ବାସନା,	
କିପାଁ ଲଞ୍ଜିତ ପରି	ରହୁ ଅପସରି	ବର ଅପମାନରାଜୀ ।
	ରକ୍ତ କମଳ କଳି,	
ଅରପି ରକ୍ତ	କରବା ଭକ୍ତ	ରୁଆ-ଚନ୍ଦନ ଗୋଳି
	ପ୍ରଳୟ ବନ୍ଧୁ କର ଲେ ଅରତି,	
	ହୃଦୟ ରକ୍ତ ବାଢ଼ିଦିଅ ସତୀ,	
ମଣୋହ ଲାଗି,	ଲେ ହତଭାଗି,	ଦିଅ ଜୀବନ ବଳି ।
	ମାଗ ବିଜୟ ବର,	
ନର ପଦ ଲେହନ	ତେଜ ବହନ	ସାମ୍ୟକେତନ ଧର
	ଜନନୀ କନ୍ୟା ଭଗିନୀ ଭ୍ରମିନୀ,	
	ରୂପେ ବିଶ୍ୱ ହୃତକାରିଣୀ,	
ସହବ ଆଉ	ସମାଜ ଦାଉ	କେତେ ପଦ ପ୍ରହାର ?

ତାଙ୍କର ସେହି ସ୍ୱର ଲୁହରୁ ଆଖିରେ ଶୁଖୁଥିଲା ଦୂରେଇ ହୋଇ ବସିଥିବା ଜଣେ ତରୁଣୀ । ଆଖିରେ ପଲକ ନାହିଁ, ଅଙ୍ଗରେ ନାହିଁ ସ୍ପନ୍ଦନ ।

ଟିକେଟ୍ ବାବୁ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କୁ ହଲାଇ ଦେଇ ଟିକେଟ୍ ଟିକେଟ୍ କହି ହାତ ବଢ଼ାଇଲେ । ବ୍ରଜକିଶୋର ଟିକେଟ୍ ଖଣ୍ଡ ପକେଟରୁ କାଢ଼ି ତାଙ୍କ ହାତକୁ ଦେଲା । ଟେକ୍ କରି ସେଇଟି ଫେରାଇ ଦେଇ ହାତମଣି ପାଖକୁ ଯାଇ ଟିକେଟ୍ ମାଗିଲେ । ହାତ ପୂର୍ବପରି ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ବସିଥାଏ । ପାଖରେ ଟିକେଟ୍ ନାହିଁ, କଅଣ ସେ କରିବ ?

ବାରମ୍ବାର ମାଗି ଟିକେଟ୍ ନ ପାଇବାକୁ ରେଳ କର୍ମଚାରୀ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ହାତକୁ ଧମକ ଦେଇ ହୃଦୟ ଇଂରାଜି ମିଶା ଭାଷାରେ ଗାଳି ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତଥାପି ହାତ ନରୁଉର । ଭୟ ଓ ଅନୁଭାବର ରେଖା ଫୁଟି ଉଠିଲା ତାର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁରେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସୁନ୍ଦର ଆଖି ଦିଗିଟିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ଲୋଭକ ।

ଏ ଦୃଶ୍ୟରେ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କ ତରୁଣ କୃତହୃଦୀ ମନ ଭରଳି ଗଲା । ସେ ଟିକେଟ୍ ବାବୁଙ୍କୁ ଇଂରେଜିରେ କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କ ଗାଳି ବୋଧହୁଏ ସେ ବିରୁଦ୍ଧ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଦୟାକରି ଅଭଦ୍ର ଭାଷା ମଦତ୍ତଟି ପାଇଁ ଗୁଞ୍ଜିତ ରଖିଥାନ୍ତୁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପଦେ ପଚାରେ । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଟିକେଟ୍ ଥିବ ଅବା ତାଙ୍କର ଅଭିଭାବକଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବ । ସେ ଆଉ କେଉଁଠି ବସିଥିବେ ।

ଟିକେଟ୍‌ବାରୁ ରେଷ୍ଟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କୁ ଥରେ ଅନାଇଁ ହାରାମଣି
 ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ କଲେ । ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ଚେଷ୍ଟା
 କରନ୍ତୁ । ଅଠର ଡ଼େଇଗଣି ବର୍ଷର ଡରୁଣୀ ବଧବ । ପାନପତ୍ର ପରି ମୁହଁ । ପୁନ୍ଦର
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ସବୁ ସବୁ ଭଲ ଡାକ୍ତା ତଳେ ପୂରିଲା ପୂରିଲା ଆଖି । ତଳ ତଳ କରୁଣ ।
 ଶ୍ଯାଧାର ପରି ନାକ । ସମଲୁଲ ଚକ୍ଷୁ 'ଗାଲ ! ଗ୍ରେଟ୍ ପାଟିଟିର ପତଳା ରଙ୍ଗିଲା
 ଓଠପତା ଦିଓଟି ଥର ଉଠୁଛି । କାହାର ହିଅ ସେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ? କାହିଁ କି ?
 ସଙ୍ଗରେ ତାର କିଏ ଅଛି ? କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁମୁର ଉଠୁଛି ମନରେ । ପଚାରିବାକୁ ମୁହଁ
 ଫିଟୁ ନାହିଁ । ବ୍ରଜକିଶୋର କଅଁ ଲେଇ ପଚାରିଲେ, ଟିକେଟ୍ ନାହିଁ ?

ହାରା ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ନାହିଁ କଲା ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ପଚାରିଲେ, ଗାଡ଼ରେ କେଉଁଠୁ ଚଢ଼ିଲ ?

ଲୁହ ପୋଛି ହାରାମଣି କହିଲା, ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ।

ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଡବାରେ ଯାଜାଲେକ ଅଛନ୍ତି କି ?

ନାହିଁ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, ଏକା ? ଯିବ କୁଆଡ଼େ ?

ହାରା ଆଖି ପୁଣି ଛଲ ଛଲ ହେଲା । ସତେ, ସେ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ?
 ଦୁନିଆଁରେ ସେ କାହାକୁ ଚିହ୍ନେ ? ତାର ଆପଣାର ହୋଇ କେହି ନାହିଁ । ସେ
 ପବନରେ ଉଡ଼ିଲା ପତର, ସ୍ରୋତରେ ଭସିଲା କୁଟା ଖଣ୍ଡେ ।

ରୁକ ବେଦନାକୁ ଚାପି ରଖି ହାରା କହିଲା, ଏ ଗାଡ଼ି ଯୁଆଡ଼େ ଯିବ ମୁଁ
 ସେଇଠିକି ଯିବି । ଗାଡ଼ରେ ବସିଲା ବେଳେ ମୁଁ କେଉଁଠିକି ଯିବି ଚିନ୍ତାକରି ନ ଥିଲି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ଚୁଟିଲେ, କେଉଁ ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ି କେଜାଣି ହିଅଟି ଘର
 ସଂସାର ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଆସିଛି । ଦୁନିଆଁକୁ ସେ ଚିହ୍ନି ନାହିଁ । ହୁଏତ ସେ କେଉଁ
 ନରକପଥକୁ ଛୁଟିଛି ନିଜେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମନ ହାହାକାର କରି ଉଠିଲା । କହିଲେ,
 ଗାଡ଼ିତ କଟକ ବାଟେ କଲିକତା ଯିବ ।

ମୁଁ ତାହାହେଲେ କଟକ ଯିବି ।

ଟିକେଟ୍ ଅଛି ।

ନା, ପାଖରେ ପଇସା ନଥିଲା, ଟିକେଟ୍ କରି ନାହିଁ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଟିକେଟ୍ ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ, ତର ତର ହୋଇ
 ଗାଡ଼ରେ ବସିଥିବାରୁ ସେ ଟିକେଟ୍ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି । କଟକ ଷ୍ଟେସନ ଯାଏ ଆପଣ
 ଟିକେଟ୍ କରି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଟିକେଟ୍ ବାବୁ ଟିକେଟ୍ କାଟିଲେ । ବ୍ରଜକିଶୋର ପଇସା ଦେଲେ । ସେ
 ରସଦ୍ ଆଖି ହାରାମଣି ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ହାରା ଉଠି ଠିଆ ହେଲା । ବ୍ରଜ ରସିଦଟି

ତା ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ବିନା ଆପତ୍ତିରେ ହାତ୍ରାମଣି ରସିଦ୍ ଖଣ୍ଡି ନେଇ ପୁଣି ବସିଲା । ଗୁହଁ ରହୁଲା ବ୍ରଜଙ୍କର ମୁହଁକୁ । ଚନ୍ଦ୍ରାକଳା କିଏ ସେ, କାହିଁକି ତାଙ୍କର ଏ ଅପାଚିତ କରୁଣା ? ଯେଉଁ କବିତାଟି ଗୁପ୍ତର ସ୍ମନ ଓ ଆଖିର ଲୁହ ଦେଇ ସେ ଦିନେ ଲେଖିଥିଲା ଏ ତାକୁ ପାଇଲେ କେଉଁଠୁ ? ମନ କହୁଲା, ହୁଏତ ଅପାଚିତ ବ୍ରଜକଣ୍ଠର ତାର ଏହି କବିତା କେଉଁ ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଛପାଇଛନ୍ତି । ଏହି ଭକ୍ତ ଲେଖକଟି ସେହି କବିତା ମୁଦ୍ରେ କରିଛନ୍ତି, କେଜାଣି ବା ଏ ସେହି ବ୍ରଜକଣ୍ଠର ହୋଇଥିବେ ।

ବ୍ରଜକଣ୍ଠର ପଚାରିଲେ, ତମର ଘର କଣ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ?

ହାତ୍ରାମଣି ମୁହଁ ଶୁଖାଇଲା । ଟିକିଏ ରହୁ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ହଁ । ମନର କୋହ ଆଖିରେ ଆଖିଲା ଲୁହ । ଘରୁ ପାଦ କାଢ଼ି ସେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଆସିଛି । ମାନମହତ୍ତ୍ୱକୁ ପଛରେ ଥୋଇ ଆସିଛି । ଲଜ, ଭୟ ଓ ସଙ୍କୋଚ ବାଟର ମଣିଷ ଭିଖାରୁଣୀଠାରେ ସାଜେ ନାହିଁ । ସେ ଆଜି ପ୍ରଥମ କରି ଭିକା ଦେଖି କରିଛି । ଆଉ ତାର ଲଜ କଅଣ ? ଦୁନିଆଁର ଲୋକେ ତା ଜୀବନର କରୁଣା କହାଣୀ ଜାଣନ୍ତୁ । ଧୂଃଖ କରନ୍ତୁ କି ଉପହାସ କରନ୍ତୁ ତାର କ୍ଷତି ନାହିଁ । ଜୀବନକୁ ସେ ହାତ ମୁଠାରେ ଧରି ଚାଲିଛି ।

ବ୍ରଜ ପଚାରିଲେ, ତମର ପିତା ?

ସେ ମୋତେ ପରିଚ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ମୋର ଶ୍ୱଶୁର ମଧ୍ୟ ମୋତେ ବିଦାୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ଆଗରୁ ମୁଁ ବିଧବା ହୋଇଛି, ଏତିକି ମୋର ଇତିହାସ ।

କାହିଁକି ସେମାନେ ଏପରି କଲେ ?

ମୁଁ ପଚାରି । ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ ମୁଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ।

ବ୍ରଜକଣ୍ଠର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଅନାଇ ରହୁଥିଲା । ଭାବିଲେ ଆରେ, ଏ ଝିଅଟି କହୁଛି କଅଣ ? ଅନାବିଳ ଅମଳିନ ସଜ ଟଗର ଫୁଲଟି ପରି ଯେ ସୁନ୍ଦର, ସେ କି କେବେ ଚରିତ୍ରହୀନା ହୋଇପାରେ ? ଓଠର ସ୍ମୃତି, ଛଳ ଛଳ ନୟନର ସରଳ ମନଟଣା ଗୁହାଣୀ, ଦୁଃସ୍ୱର ନିର୍ଭୀକ ସ୍ୱପ୍ନ କଥା କହୁଥିବା ଯେ ସେ ନିଷ୍ଠାପ, ସେ ନିଷ୍ଠାଳଙ୍କ ।

ପଚାରିଲେ, ସେମାନେ ନିବୋଧ, ଏପରି ଭୁଲ୍ ଧାରଣା ସେମାନଙ୍କର କେତେ ଦୂର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ?

ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ତ ଭୁଲ୍ ନୁହେଁ ।

ତମକି ଉଠିଲେ ବ୍ରଜକଣ୍ଠର । ମନ ଚକ୍ରାର କରି ଉଠିଲା, ଭୁଲ୍, ନିଷ୍ଠୁର ଭୁଲ୍, କିନ୍ତୁ କିଏ ଏ ସ୍ୱବଳ ବ୍ୟବହାରି, ମୁଖର ଗୁପ୍ତ ଓ କହୁବାର ଭଙ୍ଗୀରୁ ପରିଚେତ ହେଉଛି ସେ ବିଦୁଷୀ, ବୁଦ୍ଧିମତୀ । ବ୍ରଜ ପୁଣି କହୁଥିଲା, ଅବଶ୍ୟକ ଭୁଲ୍ ।

ମୃଣ୍ମ ହଲଇ ହାରା କହିଲୁ, ମନର ଧାରଣା ଉପରେ ବାଦ ପ୍ରତିବାଦ ଚଳେ ନାହିଁ । ଯାହା ଦେଖି ଯାହା ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କର ମନରେ ଏପରି ଧାରଣା ହେଲା, ଅନ୍ୟ ଯେ କେହି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତା ମନରେ ସେପରି ଧାରଣା ହୋଇଥାନ୍ତା । ବାପ ହୋଇ କନ୍ୟାର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରିବା ହିଁ ମୋର ଦୃଢ଼ାବ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ଯେ ମୁଁ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖେ ଓ କବିତା ଲେଖି ପଠାଏ ।

ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ ହେବାର କାରଣ କ'ଣ ?

ଯେଉଁ ଗୀତଟି ଆପଣ ଏବେ ବୋଲୁଥିଲେ, ମୁଁ ତାକୁ ଲେଖିଛି । ମନ ଖରାପ ହେଲେ ଘର କୋଣରେ ବସି ଏହିପରି କେତେ ଗୀତ ମୁଁ ଖଣ୍ଡେ ଖାତାରେ ଲେଖି ରଖିଥିଲି । କାଲେ କିଏ ପଢ଼ିବ ବୋଲି ଭୟରେ ଦିନେ ସେ ଖାତା ଖଣ୍ଡି ଦିଆଳ କରି ଚିରି ଝରକାବାଟେ ପଦାକୁ ପକାଇ ଦେଇଥିଲି । କିଏ ଜଣେ ତାକୁ ପାଇ ତହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ମାସିକ ପତ୍ରିକାକୁ ମୋ ନାମରେ ଦେଉଛନ୍ତି । କହନ୍ତୁ ଭଲ, ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣେଇ ଝିଅ, ବାଲ୍ୟବଧା, ମୋ ନାମ ପଦାରେ ପକାଇ ତାଙ୍କର କି ଲାଭ ହେଲା ? ଫଳରେ ଲୋକେ ବାରକଥା ମୋ ନାମରେ ଲଗାଇ ପ୍ରଚାର କଲେ ଯେ ମୁଁ କଲଜିନୀ, ଦୁଷ୍ଟଚିତ୍ରା । ସତ କଥାଟି କହିଲେ ମଧ୍ୟ କେହି ମୋ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୋର ଆଜି ଏ ଅବସ୍ଥା । ଆପଣ ଏ ପଦ୍ୟଟି କେଉଁ ପତ୍ରିକାରୁ ପଢ଼ି ଥିଲେ କହିବେ କି ?

ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ତୁଣ୍ଡରୁ ବଚନ ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଗୁଡ଼ି ଥର ଥର ହୋଇ କମ୍ପି ଉଠିଲା । ଆଗରେ ବସି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଥିବା ଦେଶ ପ୍ରତିମା ପାଖରେ ସେ ଆଜି କେଡ଼େ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନଗଣ୍ୟ । ମନ ଇସାରା ଦେଉଛି, ପାଦ ଦିଓଟି ଧରି ନିଜ ଦୋଷ ଓ ଅବିବେକିତା ପାଇଁ କ୍ଷମା ଭକ୍ଷା କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଏତିକି କଲେ ତ ତାଙ୍କର ଦୋଷର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ହେବ ନାହିଁ, କି ଏଇ ସୁନ୍ଦର ସରଳ ସ୍ୱଚ୍ଛବାଦିନୀ ଝିଅଟିର ଦୃଢ଼ ଯିବ ନାହିଁ ? ବ୍ରଜକିଶୋର ହତଭୂଜି ହୋଇ ହାରାମଣିକୁ ଅପଲକ୍ଷ୍ୟ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ତୁଣ୍ଡରୁ ବଚନ ବାହାରିଲା ନାହିଁ । କୃତକର୍ମର ଅନୁଶୋଚନା ତାଙ୍କର ବିବେକକୁ ବାରମ୍ବାର ଦଂଶନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଏଇ ତାଙ୍କର ସପନ ପ୍ରତିମା ! ସପନରେ ମଧ୍ୟ ଏ ରୂପ ସେ ଆଜି ପାରି ନଥିଲେ । ସେଇ ରୂପଟିର ଆଉ ରୂପ ତଳେ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ସରସ ଆତ୍ମାଟି, ତାହାର କଳନା କରିହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । କିପରି ମୁହଁ ଖୋଲି କହିବେ, ଲୋକଙ୍କର ଧାରଣା ମିଛ ନୁହେଁ; ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କୁ ତମେ ଚିହ୍ନି ନ ଥିଲେ ବି ସେ ତମର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିଛି, ତମକୁ ହିଁ ସେ ତାର ଜୀବନସଙ୍ଗିନୀ କରି ବାଛିନେଇଛି । ସମାଜ ଅନୁମୋଦନ କରିବ ନାହିଁ, ଦେଶରେ ଚହଲ ପଡ଼ିବ, କୁଟୁମ୍ବର ଲୋକେ ପଛେଇ

ଯିବେ । କିନ୍ତୁ ବ୍ରଜକିଶୋର ପଛେଇ ରହିବ ନାହିଁ । ତଥାପି ତମର ମତ କଅଣ ହାରାମଣି ?

ମନର ପ୍ରଶ୍ନ ମନରେ ହିଁ ମଥା ନୋଇଁଲା । ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୁଖିଗଲା । ସେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ହାରାମଣି ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦରୀ, ଏଡ଼େ ଶିକ୍ଷିତା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣର ହାରା, ହୃଦୟର ହାରାମଣି ! ଯାହା କଥା ଭାବି ଭାବି ସେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ରୁଦ୍ଧ ଉଠିବୁ ହୁଏ, ଏଇ ସେ ଦେଖା ପ୍ରତିମା ତରୁଣୀ କି ହାରାମଣି ? ନାରସ ଚନ୍ଦ୍ରା ତ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଛବି କେବେ ହେଲେ ମନରେ ଆଙ୍କି ପାରି ନାହିଁ !

ବ୍ରଜକିଶୋର ମୁହଁ ଖୋଲିଲେ, କୌଣସି ପତ୍ରିକାରୁ ମୁଁ ଏ କବିତା ପଢ଼ି ନାହିଁ । ବ୍ରଜକିଶୋର ମୋର ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । ତାଙ୍କର ପାଖରୁ ମୁଁ ଶିଖିଥିଲି । ହାରାମଣି ଦେଖା, ମୋର ବନ୍ଧୁଙ୍କର ମନ ଓ ବଚନରେ ବସା ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି । ସେ କେବେ ଅନୁମାନ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି, ଯେ କି ହାରାମଣି ନିଜର ଦୁଃଖ, ଅନୁରୁଦ୍ଧ ଓ କଲ୍ପନାକୁ ପଦ୍ୟରେ ଜୀବନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହା ଜାଣିଲେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ସୁଖୀ ହେବେ ।

ସୁଖୀ ହେବେ ? ସେ ଜାଣନ୍ତୁ ବା ନ ଜାଣନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅବିବେକ ପଣ ପାଇଁ ମୋର ଏହି ଦୁରବସ୍ଥା । ତାଙ୍କର ପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ବାଟରେ ଠିଆ । ତାଙ୍କର ପାଇଁ ହୁଏ ତ ଦିନେ ମୋତେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ଭୟରେ ଅସ୍ଥିର ହେଲେ । ଆତ୍ମହତ୍ୟା ! କାହିଁକି ? ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଦୁନିଆରେ ଗୋଟାଏ ପେଟ ପୋଷିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ଲୋକର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ । ସେ କଣ ଏହି ଦାୟିତ୍ୱ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ନେଇ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମଣିବ ନାହିଁ ?

ଅସମ୍ଭବ ! ଏଣେ ସମାଜ, ତେଣେ ତାଙ୍କ ନୂଆବୌଦ୍ଧ ଟାପର ବଡ଼ ଭାଇ ଦୂଶା ! ଏତେ ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା ଭିତର ଦେଇ ସେ ସଂସାରରେ ମୃଣ୍ମୁ ଟେକି ଚାଲିବ କିପରି ? ସେ ଦରିଦ୍ର । ସମାଜ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଖୋଲା ଗୁଳି ଦେଖାଇ ଦମ୍ଭ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତେବେ ପରର ଜୀବନ ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ସେ କଲ କାହିଁକି ? ଜାଣୁ ଜାଣୁ ପର ଝିଅକୁ ବିନା ଦୋଷରେ ପଡ଼ିତା, କଲଙ୍କିନୀ କଲ କାହିଁକି ? ଯଦି ସେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରେ, ନାରୀ ହତ୍ୟା ପାପର ଭାଗୀ ହେବ କିଏ ? ନ୍ୟାୟତଃ, ଧର୍ମତଃ, ଭାଗୀ ହେବ ଅବିବେକ ବ୍ରଜକିଶୋର !

ବ୍ରଜକିଶୋର କହିଲେ, ତମେ ଯାହା ମନେକର ପଛେ, ବ୍ରଜକିଶୋର ତମର ପାଇଁ ପାଗଳ । ମୁଁ ଜାଣେ, ସେ ତମକୁ କେବେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ତମ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ତମ ମନକୁ ସେ ଭଲକରି ଚିହ୍ନିଲେ । ତମେ ସୁନ୍ଦରୀ କି ଅସୁନ୍ଦରୀ ଏହା ସେ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ, ନିଶ୍ଚୟ ବ୍ୟବହାରିକ କରିବେ ।

ସେଥିରେ ମୋର କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ଆପଣ ଦୟାକରି ଆପଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କହିବେ, ସେ ମୋର ଲେଖାତକ ଫେରାଇ ଦେବେ ।

କେଉଁ ଠିକଣାରେ ପଠାଇବେ ?

ହାରା ନରବ ହୋଇ ରହିଲା । ଆଖିରେ ଲେଉଟକ ଡଳ ଡଳ ହେଲା । ମୁଖ ଶମ୍ଭୀର କରି କହିଲା, ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ମୋର ଲେଖାତକ ପୋଡ଼ି ପକାଇବେ ।

ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଛଟପଟ ହେଲା । ସେ କହିଲେ, ଏବେ କଟକରେ ଗୋଟିଏ “ନାରୀମଙ୍ଗଳ ସମିତି” ଖୋଲିଛି । ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ସେହି ସମିତିର ଉଦ୍ୟୋଗୀ । ତମେ ସେହି ସମିତି ଗୃହରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କର ।

ସମିତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ?

ପର୍ବ । ଦୂରକରଣ, ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷାର ବିସ୍ତାର, ବାଳିକା ବିବାହ ନିଷେଧ, ବିଧବା ବିବାହ ତଳଣ, ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରସାର । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ଅନାଥାଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଖୋଲିଛି । ତହିଁରେ ଅରକ୍ଷଣୀୟା ନାରୀମାନେ ରହନ୍ତି । ଜୀବକାନିବୀହ କରବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସୂତାକଟା, ଲୁଗାବୁଣା, ଉଲ୍‌କାମ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ପ୍ରକାର କାମ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ଅନାଥ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରହବାର ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା କରାଯାଇଛି । ତୁମେ ସେଇଠିକି ଯାଅ ।

ସମିତି କେଉଁଠି ଓ ସମ୍ପାଦକ କିଏ ମୁଁ ଜାଣିବି କିପରି ? ମୋତେ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରମରେ ସେ ସ୍ଥାନ ଦେବେ ତ ?

ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ । ମୁଁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖି ଦେଉଛି । ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ ସେ ଆଶ୍ରମରେ ତମକୁ ସ୍ଥାନ ଦେବେ ।

କଟକ ସହର ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ, ଶୁଣିଛି, ବଡ଼ ସହର । କେଉଁଠି ତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ପାଇବି ?

ତେବେ ମୋତେ ହିଁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ହେଉ ।

କୃତଜ୍ଞତାରେ ହାରାମଣିର ମୁଣ୍ଡ ନଇଁ ଆସିଲା । ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଭଦ୍ରଲୋକ ଯେ ତାକୁ ଏପରି ଅକୁଣ୍ଠିତ ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାର ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥାନ ଜୀବନକୁ ଆଶାର ଅଲୋକ ଦେଖାଇବେ, ଏହା ସେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭାବି ନ ଥିଲା । ସେ ସଜଳ ଚକ୍ଷୁରେ କହିଲା, ଆର୍ପଣ ମୋର ଯେତେ ଉପକାର କଲେ ବଞ୍ଚିଥିବାଯାଏ ତାହା ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ କି ଶୁଣାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ନାମ ଧାମ ତ ମୁଁ ଜାଣି ପାରିଲି ନାହିଁ ?

କି ଉପକାର କଲି ମୁଁ ? ମୋ ନାମ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର, ମୁଁ ବ୍ରଜବାବୁଙ୍କର ସହୃଦୀ ।

ରେଳଗାଡ଼ି କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀର ପୋଲ ଉପରେ ଚାଲିଲା । ସେମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନରେ ବାଧା ଦେଇ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ । କଟକ ଷ୍ଟେସନ ପାଖେଇ ଆସିଲା ।

ଚଉଦ

ଦୁଇମାସ ଅତୀତ ହେଲାଣି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର କଲେଜ ଗୁଡ଼ି କଟକ ନୂଆ ସଡ଼ିକରେ ଶବ୍ଦ ଲୁଗାର ଗୋଟିଏ ଦୋକାନ ଦେଇ ବସିଛନ୍ତି । ଆହାୟତ୍ତ୍ୱଜନ କହୁଛନ୍ତି, ଏତେ ପାଠ ପଢ଼ି ଶେଷକୁ ସେ ଏଇଆ କଲ ? ଲୋକେ ଘୃଣାରେ ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି । ଉପୋଷି ହୋଇଥାନ୍ତା କି ଓକିଲ ହୋଇଥାନ୍ତା, ନୋହଲ ବେଳକୁ କେଉଁଠି କିରାଣିଗର କରିଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ ମାସ ଶେଷକୁ ଶହେ ପାଠିଏ ରୋକ୍ ଠୋକ୍ ଗଣି ଆଣୁଥାନ୍ତା । ସେଥିରେ କେତେ ମାନ, କେତେ ମହତ୍ତ୍ୱ ! ଯିଏ ହେଲେ କହନ୍ତା, ବାବୁ ! ହୁ ହୁ, ଶେଷକୁ ସେ ହେଲ ଦୋକାନିଟାଏ ? ଆରେ, ଆମ ଗାର ରାମା, ଶାମା, ଦାମା ବିନା ପାଠରେ କଣ ଦୋକାନ ସଜେଇ ବସି ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ ?

କିଏ କହୁବ ? ଆଜିକାଲିକା ଟୋକା ! ତାଙ୍କ ଭିତରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଡେଉ ଖେଳି ଯାଇଛି ଯେ ପେଟରେ ଓଦାକନା ଦେଇ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାକୁ ଆଗୁସାର ହେଉଛନ୍ତି । ଗୁକିରି କଲେ ମନର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲେପ ପାଏ । ଲୋକେ ଗ୍ରେଟ ନଜର ଆ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ହାତଗୋଡ଼, ବାନ୍ଧିହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ପଦେ କହୁବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ନ ଥାଏ । କେଉଁଠିକି ଯିବା ଆସିବାର ଶକ୍ତି ନ ଥାଏ । ସବୁବେଳେ ହାକିମଙ୍କ ଗୋଡ଼ ସୁନ୍ଦର, ମୁହଁ ସୁନ୍ଦର କହୁବାକୁ ହୁଏ । ହସ ନ ମାଡ଼ିଲେ ହସିବକୁ ପଡ଼େ । ହାକିମେ ହେବେ ଗୁକିରିଆଙ୍କ ଚଳନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ । ବ୍ରଜକିଶୋର ଏହି ସବୁ ଭାବିଛନ୍ତି ଦୋକାନ ଦେଇ ବସିଛନ୍ତି । ଦେଶର ଦଶର ଗୁରୁକାମ କରିବାହିଁ ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ କର୍ମପଥ ।

ତାଙ୍କର କାମ ବଡ଼ଭଲ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଛି । ଗୁକିରି କରି ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଦଲ୍ଲୀକା ଲଢ଼ୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ! କିନ୍ତୁ ଇନ୍ଦରା ଏଥିରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ବ୍ରଜ ଗୋଟାଏ ଭଲ କାମଦାମ କରୁଥାନ୍ତେ, ପାଞ୍ଚ ଜାଗାରେ ନା ପଡ଼ୁଥାନ୍ତା, ପଛରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ବାବୁ ବାବୁ କହୁ ଗୋଡ଼ାଇଥାନ୍ତେ, ଇନ୍ଦରାଙ୍କର ମନ ଗର୍ବରେ ଫୁଲି ଉଠିଲା !

ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ଦୋକାନ ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଲ ହୋଇଛି । ବିକି ବଟା ଯାହା ହେବାର ତ ଘଡ଼ିକ କାମ, ଗରୁକି ଜୁଟିଲେ ରୋକ୍ ଠୋକ୍ ପଦ ପଦକରେ ଲୁଗା ବିକିବୁ ହୁଏ । ଅନ୍ୟ ଦୋକାନମାନଙ୍କ ପରି ବ୍ରଜ ଖରଦଦାରଙ୍କ

ସଙ୍ଗେ ଧୂଳିକ ହୋଇ ଦରଦାମ ଠିକ୍ କରବାକୁ ବୁଝା ସମୟ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ହସାବକରି ଯେଉଁ ଲୁଗାର ସେତିକି ମୂଲ୍ୟ ଆଗରୁ ଲୁଗା ଦେହରେ ଲେଖି ରଖିଥାନ୍ତି । ସେଥିରୁ ଉଣା ଅଧିକେ ଦେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ନାହିଁ । ଲୁଗା ବିକା ସରିଲେ ସେ ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ା ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିତର୍କରେ ସମୟ କଟାନ୍ତି । ବେଳ ମିଳିଲେ କେବେ କେବେ ଖବରକାଗଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାକୁ ସେ ସୁଚିନ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖନ୍ତି ।

ସେଦିନ ବିତର୍କର ବିଷୟ—ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ । ବକ୍ତା ମୋଟେ ଦୁଇଜଣ, ବ୍ରଜକିଶୋର ଓ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ମଧୁସୂଦନ । ଶ୍ରୋତା ଅନେକ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ବିତର୍କ ଚାଲିଲା ।

ମଧୁବାରୁ କହିଲେ, ଯାହା କହ ପଛେ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପରୋକ୍ଷରେ ନାଶ ନରର ପ୍ରଭୁ । ନାଶର ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ନର ସର୍ବଦା ଚାଲିଥାଏ । କେବଳ ନାଶର ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ପାଇଁ ନରର କଠୋର କର୍ମ ସାଧନା । ନାଶ ଗୃହରେ ଥାଇ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରେ । ନର ତାରି ଆନନ୍ଦ ପାଇଁ କର୍ମ କରି ମରେ । ନାଶକୁ ଯେତିକି ସ୍ବାଧୀନତା ଦିଆହୋଇଛି ସେତିକିରେ ତ ସମ୍ଭାଳି ହେଉ ନାହିଁ ଆଉ ଅଧିକ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଉ ପାରି ହେବ କି ? ବେଶ୍ ଅଳ୍ପ ବାବା, ନାଶ ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଁ ଏ ଯେଉଁ ଚହଲ ପଡ଼ିଛି, ଯଦି ସତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ସ୍ବାଧୀନତା ଦିଆ ହେବ, ତାର ଫଳ ବିପ୍ରମୟ ହେବ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର କହିଲେ, ଏହାର ନାମ ଅକୃତଜ୍ଞତା ! ନର ସର୍ବଦା ନାଶ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ନରର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ନାଶର ଶେଷ ପ୍ରାଣବାୟୁ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ, ତଥାପି ନାଶ ପ୍ରତି ମନରେ ଦୟାର ଲେଖମାତ୍ର ସଂଗୃହ ହୁଏ ନାହିଁ !

ସମାଜର ଅମଙ୍ଗଳର ହେତୁ କିଏ ଭାଇ ? ଭ୍ରାତୃ-ବିବାଦରେ ନାଶର କୁମନ୍ଦୁଣ ନିହତ ଆସନ୍ତି ? ମଣିଷ ପାଗଳ ହୁଏ କାହିଁକି ? ନାଶର ବିଷାକ୍ତ ବିଶ୍ୱାସର କ୍ଲାନ୍ତା ସହେ କିଏ ? ନାଶଠାରୁ ବଳି ଅଧିକ ଅବିଶ୍ୱାସୀ ଜଗତରେ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ସେଇଥିପାଇଁ ଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିଟାକୁ ମୁଁ ଏତେ ଘୃଣା କରେ ।

ମୂର୍ଖ ଓ ନିବୋଧ ଗଛରେ ଫଳନ୍ତି ନାହିଁ । କିରେ, ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିକୁ ଯଦି ଏତେ ଘୃଣା, ଏତେ ଅଗ୍ରହରେ ସେଥିରୁ ଗୋଟାଏ ନେଇ ବେକରେ ବାନ୍ଧିଛୁ କାହିଁକି ?

ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଦାୟୀ ନୁହେଁ । ବାପା ବାରମ୍ବାର କହିଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ନ ଦେବାକୁ ମୁଁ ହାତ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲି । ଜାଣ, ବାପା ମୋତେ ବାଧ୍ୟ କଲେ ।

ତୋ ପୁଅଟିକୁ ବର୍ଷ ପୁରଲଣି, ସେ ବି ବାପାଙ୍କ ବାଧାରୁ ? ଆରେ, ନରନାଶର ସମ୍ପର୍କ ପବିତ୍ର ଓ ସୁନ୍ଦର ! ନାଶ ବିଲୁନରର ଜୀବନ ନାଶ, ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ନାଶକୁ ଗୁଡ଼ି ସଫାର ଚଳିବ ନାହିଁ । ନାଶକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଅ, ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଅ, ତାର ମନରୁ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଦୂର କର, ସବୁପ୍ରକାର ନୀଚତା ତା ମନରୁ ଦୂର ହେବ ।

ତାର ନିଶ୍ୱାସ ଆଉ ବିଷାକ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ମଧୁବାସୁ, ମନ୍ଦଣା କୁଟିଳ ହେବ ନାହିଁ । ଅବିଶ୍ୱାସ ତା ପାଖରୁ ଦୂରରେ ରହିବ । ତାକୁ ନିର୍ଜୀବ କରି ଅନ୍ଧ ବଧୂର ମୂଳ କରି ଘରକୋଣକୁ ଠେଲିଦେଲେ ସେ କରିବ କଣ ? ପୁଣି ସେହି ବିଷାକ୍ତ ନିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ି ଗରଳ ଉଦ୍‌ଗାରିବ ।

ସମାଜର ସହସ୍ର କୁଫସ୍ତାରକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଠେଲି ଦିଅ । ଦେଶକାଳପାତ୍ରକୁ ଚୁଟି ଚାଲି ଆମେ ଆମର ନୂଆ ନିୟମ ଗଢ଼ିବା । ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ସମାଧି ଉପରେ ନୃତ୍ୟ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଠିଆ ହେବ । ତେବେ ଯାଉଁ ସମାଜର ମୁକ୍ତି ଦେଶର ମୁକ୍ତି ।

ମଧୁସୂଦନ ମୃତ୍ୟୁକୁ ହସି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଉଠିଲେ । ସୋଡ଼ହସ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲେ, ବିଚକିରେ ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ବ୍ରଜବାସୁ, ହାରିବାକୁ ମୋର ଆଗ୍ରହ ହୋଇଛି । ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି ଶୀଘ୍ର ଆପଣଙ୍କ ପାଖରୁ ସ୍ତ୍ରୀତ ଭୋଜନର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ମିଳିବ । ଶୁଭସ୍ୟା ଶୀଘ୍ର । ଭୁଲିବେ ନାହିଁ । ନମସ୍କାର ।

ପନ୍ଦର

ନମସ୍କାର ! ଆସନ୍ତୁ, ଖବର କଣ ?

ବ୍ରଜକିଶୋର ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କ ପାଇଁ ଚଉକ ଗୁଡ଼ି ବେଶରେ ବସିଲେ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାସୁ ହସ ହସ ହୋଇ କହିଲେ, ଖବର ତ ସବୁ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ।

ମୋଠାରେ କିପରି ?

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାସୁ ବସିଲେ । ସେ ଦରହୁଡ଼ା, ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ । ତାଙ୍କର ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ନିଶଦାଢ଼ୀ, ବାବୁର ବାଳ, ଆଖିରେ ଚଷମା, ଦେହରେ କାମିଜ, ହାତରେ ଝୁଲୁମୁଣି ।

କହିଲେ ସେଦିନ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖି ଆପଣ ଶ୍ରୀମତୀ ଦ୍ୱାରାମଣିକୁ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ବାସ୍, ସେହି ଦିନଠାରୁ ଚିଠିପତ୍ରରେ ବି ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ୍ ନାହିଁ ।

ସିବାକୁ ମତେ ବେଳ ମିଳୁ ନାହିଁ । ଖବର ନେଇ ଚୁଟି ଥିଲି ଯେ ନିଃସହାୟା ଦ୍ୱାରାମଣି ଆପଣଙ୍କ କରୁଣାର କଣିକା ଲାଭ କରିଛୁ । ଆଶ୍ରମରେ ଆଶ୍ରା ପାଇଛୁ । ସେତିକିରେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ସରିଲା ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ, ହାତୀମଣିର ପ୍ରତିଭା ଓ ସବୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଚକ୍ଷଣତା ଦେଖି ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଛି । ଆପଣ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଗୋଟାଏ ଦାୟିତ୍ବ ରକ୍ଷା କଲେ । ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ମୋର ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ, ସରକାର ଘରେ କିରାଣିଗିରି, ପିଲୁଆଙ୍କ ନେତୃତ୍ବ, ଘରେ ପୁଣି ରୁଗ୍‌ଣା ସ୍ତ୍ରୀ, ତାଙ୍କର ସେବା । ବେଳ ମିଳିଲେ ଘର ଘର ବୁଲି ନିର୍ବାସନ ଯମିତି ପାଇଁ ଗୁମା ଅପୁଲ କରିବା । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆମେ ହାତ ଦେଇଛୁ ସେଇଥିପାଇଁ ଗୁମା ଦେବାକୁ ଲୋକେ ତ ଅମଙ୍ଗ, ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରି ସେମାନଙ୍କ ମନ ତରଳାଇ ଗୁମା ଅପୁଲ କରିବା ଅତି କଷ୍ଟ ପୁଣି ସମୟ ସାପେକ୍ଷ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ସମ୍ମତିସୂଚକ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଲେ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ପୁଣି କହିଲେ, ଯେଉଁ ସାତଜଣ ବଧବା ଝିଅ ସମିତିରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପାତ୍ର ଖୋଜିବା ଆହୁରି କଷ୍ଟକର କାର୍ଯ୍ୟ । ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ଶହ ଶହ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଖାଲି ମୁହଁରେ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ପାରନ୍ତି, ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଲେଖି ଖବରକାଗଜର ପୃଷ୍ଠା ପୃଷ୍ଠି କରିପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ବେଳକୁ କେହି ଧରୁଛୁଆଁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଏ ସବୁ ଆପଣମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷିତ ଉତ୍ତେଜନାର ଫଳ । ଆରେ ବାବା, ଯଦି ନୈତିକ ସାହସ ଅଛି, ଯଦି ବାଲ୍ୟ-ବଧବାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତମର ଗୁଡ଼ ଉତ୍ତର ସତେ କାନ୍ଦି ଉଠୁଛି ତ ବାହାର ପଡ଼ି, ଦେଖିବା କେଉଁ ସମାଜକର୍ତ୍ତାମାନେ ତମକୁ ଏକଘରକିଆ କରି କଣ କରି ପକାଇବେ । ପହରକିଆ ବଲୁଆଙ୍କ ପରି ଟିକିଏ ବୋବେଇ ଉଠି ପୁଣି ଘୁମେଇଁ ପଡ଼ିବା ଅପେକ୍ଷା ଏକାଥରେ ନିଦରେ ଶୋଇପଡ଼ିବା ଭଲ ।

ଏହା ଭିତରେ ଗଣ୍ଡା ଦୁଇ ବାଲ୍ୟ-ବଧବାଙ୍କର ବାହାଘର କଲି, କିନ୍ତୁ ବରପାତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଅଧାପାଠୁଆ ମଳିମୁଣ୍ଡିଆ । ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ଅନେକ ଧୋବ-ଧାଉଳିଆ ଶିକ୍ଷିତ ଭେଣ୍ଡିଆ ବାହାଘରରେ ଯୋଗ ଦେଇ ବାହା ବାହା କରି ଫେରନ୍ତି । ମୋ ମନରେ ଦୁଃଖ ହୁଏ, ହସ ବି ମାଡ଼େ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ଉତ୍ତେଜିତ କଥାର ସ୍ରୋତକୁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ନେବାକୁ ପରୁଷଲେ; କି ଦାୟିତ୍ବ ରକ୍ଷା କଲି କହିଲେ ନାହିଁ ତ ?

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ, ଶୁଣନ୍ତୁ ! ହାତୀମଣି ଏବେ ନିର୍ବାସନ-ସମିତିର ସମ୍ପାଦକା ହେଲଣି । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ସେ ଏହି ଦାୟିତ୍ବକୁ ନିଜେ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ । ବୟସରେ ଡରୁଣୀ ହେଲେ ବି ସେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ଓ ଶିକ୍ଷିତା । ବିନୟୀ ହେଲେ ବି ସେ ନିର୍ଭୀକା । ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ସେ ବନ୍ଧପରିକର । ଅତି କୋମଳ ଓ ସ୍ନେହଶୀଳ ତାଙ୍କ ମନ । ଅନ୍ୟ ଝିଅମାନେ ବୟସରେ ତାଠାରୁ ସାନ ହେବେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ନିଜର ଗ୍ରେଟ୍ ଭଉଣୀଗୁଡ଼ିକ ପରି ସ୍ନେହ କରେ । ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ଯାହା

ହେଉ ଗୋଟାଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରକ୍ଷା ମିଳିଲା । ନାଶ୍-ମଙ୍ଗଳ ସମ୍ପିଦର ସମ୍ପାଦକା ଜଣେ ନାଶ୍ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, କଣ କହୁଛନ୍ତି ? ଏଥର ଗୁମା ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ଓ ପାତ୍ର ଗୋଜିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଅଧିକ ସମୟ ମିଳିବ । କିନ୍ତୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହାନୁଭୂତି ନ ପାଇଲେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ କାମରେ ଆଗେଇ ହେବ ନାହିଁ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଓ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର କଥୋପକଥନ ଶୁଣି ବସିଥିବା ଭଦ୍ରଲେକମାନେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ନିଶ୍ଚଳା ହେଲୁରୁ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ହସି ହସି ପୁଣି କହିଲେ, ଦେଖିଲେ ତ ଲୋକଙ୍କ ଡଙ୍ଗା । ଏତେବେଳେଯାଏ ବସି ଖୁସିଗପ କରୁଥିଲେ, ସେମିତି ଗୁମା ନାମ ଶୁଣିଲେ ସେ ଜୁଆଡ଼େ ଚିଲ ପରି ହୁ । କିରେ ବାପା, ତମ ପକେଟ୍‌ରେ ହାତ ଭରି କିଏ ତମଠାରୁ ପଇସା ଛଡ଼େଇ ନେଉଛି ?

ବ୍ରଜ ଟିକିଏ ହସି କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କର ଆଗମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବେ କୁହନ୍ତୁ ।

କାଲି ଗୋଟିଏ ବିଭୀଷଣର ଆୟୋଜନ ହେଉଛି । ସେଥିପାଇଁ କେତେଗଣ୍ଡି ଲୁଗା କଣିବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଦୋକାନକୁ ଆସିବାର କଥା । କନ୍ୟାର ନାମ କାନ୍ଦୁମତୀ । ସାତ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପରୁଣ ବର୍ଷ ଜଣେ ବିପତ୍ନୀକ ଦିନୋଟି ସନ୍ତାନଙ୍କର ଜନକ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସେ ବାହା ହୋଇଥିଲା । ଏଗାର ବର୍ଷରେ ବିଧବା ହେଲା । ବାପ ମା ଧରିବସିଲେ ସେ ତାର ପୁନର୍ବିବାହ କରାଇବେ । ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଲୋକେ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଛନ୍ତି, ଶୁଣିଲେ ଆପଣ କାନ୍ଦୁ ପକାଇବେ । ତଥାପି ସେମାନେ ତାଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଅଟଳ । ଯାହା ହେଉ, ଭାଗ୍ୟକୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁବକ ବିବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଛନ୍ତି । କାନ୍ଦୁମତୀର ବୟସ ମୋତେ ସତର । କାଲି ବିବାହ ସ୍ଥଳରେ ଆପଣ ସବୁ ଜାଣି ପାରିବେ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କେତେଗଣ୍ଡି ଶାଢ଼ୀ ଓ ଲୁଗା ବାଛି ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖିଲେ । ବ୍ରଜ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ହିସାବ କରିବାରେ ମନ ଦେଲେ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ପଚାରିଲେ, ବ୍ରଜବାବୁ ଆପଣ ସେଦିନ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ ମନେ ଅଛି ତ ?

ବ୍ରଜ ହସାବ ଶେଷ କରି ମୁହଁ ହସି କହିଲେ, ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଭୁଲିଯିବ ?

ତେର କାହିଁକି ? ସମାଜର ନାଲି ଆଖିକୁ ଡରୁଛନ୍ତି ପର !

ସମାଜ ତ ଆମେ ନିଜେ, ତର କାହାକୁ ? ବିଳମ୍ବର ଅନ୍ୟ କାରଣ ଅଛି ।

ଯଥା ?

ପାତ୍ରୀ ମନୋମାତ ହେଲେ ତ ।

ପାତ୍ରୀ ! ସୁନ୍ଦରୀ ଚାହାନ୍ତି ? ଶିକ୍ଷିତା ଚାହାନ୍ତି ? ଆଉ କଣ ଚାହାନ୍ତି ? ଯାଆନ୍ତୁ
ଥରେ ଏଇ ଦରିଦ୍ରର ସମିତିକୁ । ଯାହାକୁ ଇଚ୍ଛା ତାକୁ ବାଛି ନିଅନ୍ତୁ । ମୋର
ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ପଛେ ପଛେ ଆପଣଙ୍କର ଶୁଭପରିଣୟର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ
କରାଯିବ ।

ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ବଜକିଶୋର କହିଲେ, ଯାହାକୁ ମୁଁ ମନୋନୀତ କରିବି ତାକୁ
ମୋ ହାତକୁ ଟେକି ଦେବାକୁ ଆପଣ କୃଣ୍ତିତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ।

ସାବଧାନ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ସାରିଛୁ ।

ସାବଧାନ ଆପଣ ଚମକି ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ ।

କୁହନ୍ତୁ ।

ଆଜି ମୋ ବିଷୟର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ପାତ୍ରୀ ମନୋନୀତ କରି
ସାରିଛୁ । ପାତ୍ରୀ ଆପଣଙ୍କ ସମିତିରେ ଅଛୁ ।

ଶୁଣି ହୋଇ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ, ଆଜି କହୁଛନ୍ତି କାହିଁକି, ବର୍ତ୍ତମାନ
କହନ୍ତୁ ମୁଁ ଚାଲିଲି, ଆସ୍ଥାଜନ କରିବି । କିନ୍ତୁ ବ୍ରଜବାବୁ, ସେ ଭାଗ୍ୟବତୀଟି କିଏ
ପ୍ରକାଶ କରି ମୋର ଉକ୍ତିକୁ ଦୂର କରନ୍ତୁ ତ !

ବ୍ରଜକିଶୋର କହିଲେ, ନାରୀ ମଙ୍ଗଳ ସମିତିର ସମ୍ପାଦକା ଶ୍ରୀମତୀ ହାରାମଣି
ଦେବୀ । ଆପଣ ଭାବନ୍ତୁ ନାହିଁ ଯେ ଏତଦ୍ଭାବୁ ପୂର୍ବର ଦାୟିତ୍ବ ପୁଣି ଆପଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ
ଉପରକୁ ଚାଲିଆସିବ । ନା, ତା ନୁହେଁ । ହାରାମଣି ଯାହାକୁ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି
ବରଣ କରିଛନ୍ତି, ସେ ତାହା ନିର୍ବିଘ୍ନରେ କରିପାରିବେ । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି, ତାଙ୍କର
ଆଶ୍ରୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ କେବେହେଁ ବାଧା ଦେବି ନାହିଁ, ବରଂ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ
କରି ନିଜକୁ ଗୌରବାନ୍ବିତ ମନେ କରିବି ।

ସତେ ! ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଚମକି ଉଠିଲେ । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆନନ୍ଦରେ
ଅଧୀର ହୋଇ ସେ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ହାତଧରି ହଲାଇ ଦେଲେ । ପ୍ରକୃତସ୍ଥ ହୋଇ
କହିଲେ, ଆପଣ କଣ ମୋତେ ଏଡ଼େ ସ୍ୱାର୍ଥପର ମନେ କରିଛନ୍ତି ବ୍ରଜବାବୁ ? କାର୍ଯ୍ୟ
ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ସବୁପ୍ରକାର ଦାୟିତ୍ବ ନିଜ ଉପରକୁ ଟାଣି ନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ହୋଇ ରହୁଛି । ସତରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଆଜି ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଛି, କିନ୍ତୁ
ହାରାମଣିର ସ୍ୱାଧୀନ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ କିଛି କରିପାରିବି ନାହିଁ । କାରଣ ତାର
ମତାମତ ଚାଲିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ଲାଗିବ । ନୂଆ ଜୀବନ ଓ ନୂଆ ପରିସ୍ଥିତି ତାକୁ
ଆରେଇ ଯାଉ, ତାପରେ ତାର ମତ ଚାଲିବାକୁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ଗମ୍ଭୀର ହେଲେ । ମନର ମମତା ପ୍ରକାଶ କରି ଥିବାରୁ ସେ
ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ତାଙ୍କର ମନକଥା ଚାଲିଲେ । କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କୁ
ପାଇଲେ ହାରାମଣି ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବତୀ ମଣିବି । ମୁଁ ଓ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତି
ହେବୁ । ଦେଖାଯାଉ ଭଗବାନଙ୍କର କଅଣ ଇଚ୍ଛା ।

ଖୋଦଲ

ରଥମହାଶୟ ଭୁବନେଶ୍ୱର ରେଳଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନଭାବ ସହୃଦ ଘରମୁହଁ ହୋଇ ଚାଲିଲେ । ଭୟ ଓ ବିରକ୍ତ ଯୁଗପତ୍ତ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କଲ । ଅର୍ଥ ଯେ କେତେ କଷ୍ଟରେ ଉପାର୍ଜନ କରାଯାଏ, ତାହାକି ଲୋକେ ବୁଝିବେ । ପରହାଣିଲ କୋଡ଼ ପାଣି ପରି ବୋହୁଯାଏ । ଅଳ୍ପ ନୁହେଁ, ଅଣା ଅଣା ହୋଇ ବୀର ଅଣା, ପଇସା ପଇସା ହୋଇ ଅଠରୁଲିଶ ପଇସା ! ଗୋଟିଏ ଦିନର ଛ ଦଣ୍ଡା ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଗର୍ଜନର ମୂଲ, ଖେଳିଲ ପରି ଡାକଘରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆ ହୋଇଛି ! ତିନି ପଇସାର ଖଣ୍ଡେ ପୋଷ୍ଟକାର୍ଡ଼ ଦେହରେ କେତେ ଖବର ଧରିଆନ୍ତା; ବୃଥାରେ ପତ୍ନୀ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରାଇ ଡକାଇ ଆଣିଲେ କଟକରୁ !

ସ୍କୁଲ ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ଧମକ, ଏପରି ଯଦି ବାରମ୍ବାର କୁଟି ନେବ, ଆମକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ । ଲୋକଙ୍କର ଟିକିଏ ଦୟାମାୟା ନାହିଁ । ଦେହ ମୁଣ୍ଡ କଥା, ସେ ତ ମଣିଷ ହାତରେ ନାହିଁ, ବିଧି-ନିବନ୍ଧ । ସେ ଆଡ଼କୁ ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ଧନ୍ୟରେ ଗୋଲମୀ ! ତଥାପି ପେଟ ପୁରୁଲ ନାହିଁ ! ଏତେକାଲିଯାଏ ପୋଥି ଘୋଷି ଘୋଷି ଉପାଧିମାନ ଲଭ କରି ଶେଷକୁ ପରିଣତ ଟଙ୍କା ଦରମା ! ସେତକ ବି ପୁରୁଷରୁରେ ଲଭ କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏଣେ କର୍ତ୍ତା, ଉପକର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗୁରୁଭକ୍ତ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟହ ଧମକ୍ ଚମକ୍, ତହିଁରେ ପୁଣି କେଫିୟତ୍ ଲେଖା ! ଧନ୍ୟରେ ଚାକିରି, ଜୟସ୍ତ, ଜୟସ୍ତ, କଷ୍ଟୋଽୟଂ ଶକ୍ତ ଭୃତ୍ୟଭବଃ !

ଦାମା, ଶାମା, ହରିଆ—ପଚାରିଲେ ବାପ ନାଁ ଆସିବ ନାହିଁ । ବାଉଁଶ, କଣ୍ଡୁରା, ପାଣ—କଲିକତା, କାଲିମାଟି, ଖଡଗପୁରରେ କାମ କରି ଦିନକୁ ତିନିଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଉପାର୍ଜନ କରନ୍ତି । ବାପରେ, ମାସକୁ ନବେ, ଶହେ ଟଙ୍କାରୁ ମୋଟେ ଦଶ ଟଙ୍କା ଉଣା ! ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପରି ପ୍ରାୟ ପୂଜାଏ । କାଳ ଓଲଟି ଗଲ, ଓଲଟି ଗଲ ! ଗୁଣ କେହି ଚିହ୍ନିଲେ ନାହିଁ ! ଘୋର କଲିକାଲ ଉପସ୍ଥିତ । ଘରେ ବସି ବଟାଳି ଠକ୍ ଠକ୍ କରି ମାଧ୍ୟ ବଢ଼େଇ ଦିନକୁ ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା, ଲଙ୍ଗଲ ଲୁହା ପିଟି ଚର୍ଚ୍ଚ କମାର ଦିନକୁ ଦଶଟା ବାରଣା ରୋଜଗାର କରନ୍ତି, ଆଉ ବର୍ଷବର୍ଷ ପଡ଼ି ପୋଥିପୁସ୍ତକ ଘୋଷି କାବ୍ୟଗର୍ଥ ହୋଇ ଦିନକୁ ରୋଜଗାର ବାରଅଣା । କେବଳ ରୋଜଗାର ହୁଏ ଗୁଡ଼ିଏ ଓଲଟି । ତା ବି ଦିନକୁ ଦିନ ମହଙ୍ଗା ହେଲଣି ।

ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ବୁକୁଳାଟି କାନ୍ଧିରେ ଝୁଲାଇ ଆଗକୁ ଚାଲିଛନ୍ତି । ରାସ୍ତାର ଦୁଇଆଖରେ କୋତଲ ବଣ, ଅଭ୍ୟାସହସ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଆଡ଼କୁ ମୋଟେ ନଜର ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥା ପୁଣି ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଏପରି କଣ ହୋଇଛି ଯେ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ କରିବା ଯାଏ ତର ସହିଲ ନାହିଁ ! ଦେହ ତେବେ ଶକ୍ତ

ବେମାର—ଯିବା ଆସିବା ଉପରେ କଥା ? ହଇରାଣିଆ ଯୋଗ ! କଣ କରାଯିବ, ଗ୍ରହଫଳ ଭୋଗିବାକୁ ତ ପଡ଼ିବ !

କଳକ୍ରିମା ବିଧବା କନ୍ୟାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ସମାଜର କର୍ତ୍ତାମାନେ ତାଙ୍କର ଭୃଷି ଭୃଷି ପ୍ରଣୟା କରୁଛନ୍ତି । ସତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପଦରେ କଥା କଥାକେ ତାଙ୍କର ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ ହୁଏ କିପରି ? ପାଞ୍ଚମୁହୂରୁ ପ୍ରଣୟା ଶୁଣିଲେ ତ ! ମାଟିର ଦେହ ମାଟିରେ ମିଶିବ, କିନ୍ତୁ ଗୁଣର ଗାଥା ରହିଯିବ କାଳ କାଳକୁ । ସେ ପଣ୍ଡିତ, କାବ୍ୟଜ୍ଞାର୍ଥ, ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଜଣା । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲୋକାପ-ବାଦକୁ ତର ମହାସତ୍ତା ସୀତାଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ସେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି କନ୍ୟାକୁ । ଆଦର୍ଶର ଅନୁଗତ ଦାସ ସେ । ସନାତନ ଧର୍ମର ରକ୍ଷକ ! ବୁଦ୍ଧିମାନର କର୍ମ—ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଅନୁମାନ କରି ଆଗରୁ ଉପାୟ ସ୍ଥିରକରି ପଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ।

ନେତ୍ରମଣି ବୋଧହୁଏ ଶକ୍ତ ବେମାର । ଗ୍ରହ ଚଳନ ଅଶୁଭ, କେତେବେଳେ କେଉଁ କଥା । କପାଳ ଲିଖନ କେ କରିବ ଆନ ? କାହାର ହାତରେ ନାହିଁ । ଭଲ ଥାଏ କି ମନ୍ଦ ଥାଏ ଆଗରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଭଗବାନ ନ କରନ୍ତୁ ଯଦି ସେପରି ଗୋଟାଏ ବିପଦ ଆସି ଭେଟିଯିବ, ପଣ୍ଡିତେ କଣ ଘର ଭାଙ୍ଗି ଲେଙ୍କୁଟି ମାରି ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳାଇବେ ? ନେତ୍ରାନନ୍ଦର ଅବସ୍ଥା ହେବ କଣ ? ସେ ତ ଆଉ ତେଲ ହୋଇ ଗୋଡ଼ାଇ ଯିବ ନାହିଁ । ଲୋକେ କଣ କହୁବେ ? ପଣ୍ଡିତେ କଣ ଏସବୁ ବିଷୟ ଭାବୁ ନାହାନ୍ତି ? ଭଣ୍ଡାରୀ ପୁଅ ଅଶ୍ୱାରେ ଦି ପକସା ଖୋସିଲେ ପୁଣି ଟୋକା ହେବାକୁ କେତେବେଳ । ଭଗବାନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପରି ଶହ ଶହ ଲୋକ ଏ ଉନ୍ନତ ସମାଜରେ ଗୃହ ସଂସାର କରୁଛନ୍ତି କିପରି ?

ଛୁଇ ଲେଉଟିଲ, ରଥେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଘରୁ ସତେ କି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛୁଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି । କେତେଦିନ ହେଲେ କେଜାଣି ଘର ଦୁଆରେ ବଢ଼ିଣା ତ ବାଜି ନାହିଁ, ଅଳିଆ ଏଠି ସେଠି ଜମାହୋଇ ରହିଛି । ଛୁ ଛୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର ନା ହାଡ଼ୀଘର ! ଦୂଶାରେ ପଣ୍ଡିତେ ନାକ ଟେକିଲେ । କାହା ଉପରେ କେଜାଣି ତାଙ୍କର ଦୋଷ ହେଲା । ଅଗଣା ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ଶୁଣିଲେ, ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅତି କ୍ଷୀଣ ସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କହୁଛନ୍ତି, ହାରା ଲେ, ମୋ ମାଆ ଲେ !

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଚକିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ବିନାମୁମତରେ ହାରାକୁ ଘରେ ସ୍ଥାନ ଦିଆ ହୋଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛୁଡ଼ି ପଳାଇଛନ୍ତି । ଓହ୍ଲୋ, ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ ! ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଆଖି ଦଟା ରାଗରେ ରଙ୍ଗ ହୋଇଗଲା । ସେ ଗନ୍ଧାରୀ ଘର ପାଖକୁ ଯାଇ ଦୁଃଖ ସ୍ୱରରେ ଡାକିଲେ, ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ?

ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ମାଆର ମୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ବସି ନାଗବରେ ଅଶ୍ରୁ ତ୍ୟାଗ କରୁଥିଲା । ଘରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ନନାଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ୱର ବାରି ସେ ଉତ୍ସାହରେ ଅଧୀର ହୋଇ

ସଜଳ ନେତ୍ରରେ ପଦାକୁ ଆସି ପିତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ରଥେ ମୁଖ ଗନ୍ତୀର କରି ପୂର୍ବପରି ରୁଷ ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲେ, ଘର ଭିତରେ ଆଉ କିଏ ?

ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ବୋଉ, ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ପିତ୍ତ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ଗୁଡ଼ି ନମ୍ର ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲେ, ବୋଉର ଦେହ କେମିତି ?

ନେତ୍ରାନନ୍ଦର ମନରେ ସାହସ ହେଲା । ସେ କହିଲା, ନାନା ଗଲୁଥିଲୁ ମାଆ ଖିଆପିଆ ଗୁଡ଼ିଛି । ଘରେ ବି ଚୁଲୁ ଜଳୁନାହିଁ । ଠାକୁରଙ୍କ ସେବା ବନ୍ଦ । ସଞ୍ଜ ଦିଆ ହେଉ ନାହିଁ । ବୋଉ ସବୁବେଳେ ନାନାକୁ ଡାକ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ଚାରିଦିନ ହେଲା ବଛଣା ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ । ଦିନ କଣ ରାତି କଣ ସବୁବେଳେ ଖାଲି ‘ହାବା—ହାବା’ ଡାକୁଛନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ଅନୁଗମନ କଲା । ରଥେ କିଛି କହିବା ଆଗରୁ ସେ ଆନନ୍ଦରେ ତାର ବୋଉକୁ ହଲାଇ ଦେଇ କହିଲା, ବୋଉ, ନନା ଆସିଛନ୍ତି ।

ନେତ୍ରମଣି ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲି ବଳିବଳେଇଲା ପରି କହି ଉଠିଲେ, ଏ, ନନା ! ମୋ ହାବା କାହିଁ ?

ଆଖି କୋଣରୁ ଦିଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠି ବସିଲେ । ଅନଶନରୁ ଦେହ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସିଧା ବସି ନ ପାରି କାନ୍ଧକୁ ଆଉଜି ପଡ଼ିଲେ ।

ରଥେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, ଏପରି ପିଲାଙ୍କ ପରି ହେଉଛ କାହିଁକି ? ଏସବୁ ଭଗାଉଛନ୍ତି କଥା !

ନେତ୍ରମଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି କାନ୍ଦଣା ସ୍ଵରରେ ଚାଲିଲେ, ମୋ ହାବା କାହିଁ ମୋତେ କହି ?

ରଥେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ହାବା ! ତାର ଖବର ମୁଁ ରଖି ନାହିଁ । ମନେକର ସେ ମରି ଯାଇଛି । ତା ସଙ୍ଗରେ ତ କେହି ଗୋଡ଼ାଇ ଯିବେ ନାହିଁ ?

ତାଙ୍କ କଥା ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ମରି ଯାଇଛି, ହାବା ମୋର ମରି ଯାଇଛି ! ମୁଁ ଯାହା ସପନ ଦେଖିଥିଲି ତେବେ ସତ । ହଉ, ମୁଁ ସେଇଆ ଗୁଡ଼ି । ଦିନରାତି ଲୋକନାଥଙ୍କ ପାଖରେ ମୋର ସେହି ଜଣାଣ । ହାବା ମରୁ । ଛତରରେ ପଶିବା ଠାରୁ, ବାର ଦୁଆରେ ଛେଲୁଆ ଝଟେଇ ଭିକ ମାଗିବା ଠାରୁ, ବାଉଁଶ କଣ୍ଡା ହାଣ୍ଡି ଥୁ ଫେଳ ଟିକେ କି ସଡ଼ା ତୋରଣି ମନେ ମାଗି ପିଇବା ଠାରୁ ମରିବା ଭଲ । ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ମଶାଣି ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଅଧଳଙ୍କା ହୋଇ ବୁଲିବାଠାରୁ, ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ଗଛମୂଳକୁ କୁକୁର ବଲୁଆଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଖୁଜୁଳା ଦେହରେ ଧୂଳି କାକରି ସହ ରାତି କଟେଇବାଠାରୁ, ଗାଁ ଭେଣ୍ଟିଆଙ୍କ ଟାଣ୍ଡିଟାପର ସହରଠାରୁ

ମରବା ଭଲ । ହାରା ତେବେ ମରଛୁ ! ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ମରଛୁ ! ମଣାଣି ବରଗଛରେ ଦଉଡ଼ା ଦେଇ ମରଛୁ, କୁଅ କି ପୋଖରୀକ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ମରଛୁ—ସତ କହ, ସେ ମରଛୁ ?

ପଣ୍ଡି ତେ ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୁଡ଼ି ଭିତର ଥର ଉଠିଲା । ଯେତେହେଲେ ମଣିଷର ଗୁଡ଼ି ଲୁହା ପଥରରେ ଗଢ଼ା ନୁହେଁ । ପଥର କଣ ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ ନା ଲୁହାତରକୁ ନାହିଁ ? ସେ ଦବିଯାଇ ସାନ୍ଥ ନା ଦେବାକୁ ନମ୍ର ହୋଇ କହିଲେ, ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛ କାହିଁକି ? କହୁଲି ପରା ଯେ ଯାଇଛୁ ତା ସଙ୍ଗରେ ଆଉ କେହି ଗୋଡ଼ାଇ ଯିବେ ନାହିଁ । କର୍ମଫଳ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ହେବ ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ଶୁଣିଲା ଓଠରେ ଛାଣ ହସର ରେଖା ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେ କହିଲେ, ସତ କଥା, ଆଉ କେହି ଗୋଡ଼ାଇ ଯିବେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୋର ଏହି କୋଳରେ ତାକୁ ଅଲିଅଳ କରି ଏଡ଼େଟିରୁ ଏଡ଼େ କଲି । ଦିନେ ତା ଉଣ୍ଡରୁ ପଦେ ମିଛକଥା ଶୁଣି ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ହାରା ମୋର ମିଛ କୁହେ ନାହିଁ । ପର କଥାରେ ପଡ଼ି ତୁମେ ତାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ିଲ । ପର କଥାରେ ତୁମର ଏତେ ପଡ଼ିଆରା ? ହାରା ମୋର ମରଛୁ । ମର ନାହିଁ ଯେ ଏ ସଂସାରର ଦହଗଞ୍ଜରୁ ତରି ଯାଇଛୁ । ମୁଁ ଆଉ ଏ ନରକରେ ଘଣ୍ଟି ହେବି ନାହିଁ । ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ଘର କରିଛନ୍ତି । ତୁମେ ବି ଘର କର । ମୁଁ ମୋ ହାରାର ବାଟ ଖୋଜି ଯିବି । ନେତ୍ରମଣି କାନ୍ଧରେ ମୁଣ୍ଡ ପିଟି ଦେଲେ । କପାଳ ଉପରେ ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ରକ୍ତର ଧାର ଝରିଲା । ସେ ଆହୁରି ଥରେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ନେତ୍ରାନ୍ତର ଶାନ୍ତ ହୋଇ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କୁ ଧରିଲା ।

ରଥେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ କହିଲେ, ଏ ସବୁ ପିଲମି ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । କଥା ନ ଶୁଣି ଏପରି ଅଧୀର ହେବା ପଶୁଛୁ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଆରେ, ମୋର କହୁବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ହାରା ବିଷୟରେ ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ଚରଣ ନଷ୍ଟକରି ଯେଉଁ ବିଧବା ନାରୀ କୁଳିତ୍ୟାଗିନୀ ହେଲା, ତାକୁ ମୃତା ବୋଲି କହିଲେ ଚଲେ । ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ନିଷୋଧ ! କଥାର ଭାବ, ଭାବର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟତା କିଛି ଉପଲବ୍ଧ ନ କରି ବୃଥାରେ ଅଧୀର ହୁଅନ୍ତୁ । ଯେ କୁଳକଳଙ୍କିନୀ, କୁଳତ୍ୟାଗିନୀ ତାକୁ ମୃତା କହିଲେ ଭୁଲୁହୁଏ ନାହିଁ ! ସେ ଜବିତା ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ, ତା ପାଇଁ ଅନୁଶୋଚନା କରିବା ମୂର୍ଖତା ।

ନେତ୍ରମଣି ପଚାରିଲେ, ହାରା ତେବେ ବଞ୍ଚିଛୁ ? ସତ କହ ।

ସେ କଥା ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ତାର ନାମ ମୋତେ ବିଷ ପରି ଲାଗୁଛି । ମୁଁ ତାର କୌଣସି ଖବର ରଖି ନାହିଁ । ଆବଶ୍ୟକ ମଧ୍ୟମଣି ନାହିଁ ।

ବୀପ ହୋଇ ତମେ ଏପରି କଥା କହୁଛ ? ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ? ତମ ହୃଦୟ କେତେ କଠିଣ ! ଭଗବାନ ତମ ପରି ଲୋକଙ୍କୁ କ୍ଷୁଧା ଝୁଆ ଦିଅନ୍ତି କାହିଁକି ? ତମ ପାଠମୁହଁରେ, ତମ ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ କିଏ ନିଆଁ କୁଡ଼େଇ ନାହିଁ ? ପରି କଥାରେ

ମୋ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ଝିଅଟାକୁ ଘରୁ ବାହାର କରି ଦେଲେ, ପୁଣି ପାଠର ବଢ଼େଇ କରୁଛ ? ତମ ମୁହଁକୁ ଲଜ ସରମ ନାହିଁ ?

ସ୍ୱାମୀ ଦେବତାଙ୍କୁ ଡରସ୍ଥାର କରିବା ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଆଜି ପ୍ରଥମ । କଣ କରିବେ, ମଣିଷ ଯେଉଁଠି, ମଣିଷର ସହୃଦୟ ସୀମା ଅଛି ! ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଗାଳି ସହ ରୁପ୍ ରହୁବାର ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବିପକ୍ଷରେ ଅଭିଯୋଗ ଶୁଣିଲେ ଗୁରୁରେ ତାଙ୍କର ରୁଚି ଠିଆ ହୋଇ ଯିବାର କଥା, କିନ୍ତୁ ଆଜି ସବୁକଥା ସେ ବରଦାସ୍ତ କରିନେଲେ । ହାଁ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ଏହି କଥା ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କ ମନକୁ ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ପକାଇଲା । ଅପତ୍ୟର କ୍ଷୀଣରେଖା ବଜ୍ରପରି ତାଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ଆଘାତ କଲା । କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ମିଛ ଲେଖିବେ କ'ଣ ? ଇନ୍ଦରା ମିଛ ଲେଖିବ ବା କାହିଁକି ? ସଂସାରଯାକ ସମସ୍ତେ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ?

ରଥେ କହିଲେ, ହାଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି କିଏ କହିଲା ?

ହାରାମଣିର ଛଲଛଲ ଆଖି ଦୃଢ଼ିତ ମୋଡେ କହିଲା । ମୋର ମନ ମୋଡେ କହିଲା, ହାଁ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।

ଅସମ୍ଭବ ! ସେ ଚରିତ୍ରହୀନା । ତୁମର ମାତୃ ହୃଦୟ ସତ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁନାହିଁ ।

କଅଟେ ବକ୍ତୃ ?

ନାସ୍ତ ଜାତିକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ନାସ୍ତ; ତୁମର କନ୍ୟା ମଧ୍ୟ ନାସ୍ତ, କିନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତ ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ପୁରୁଷ—

ତୁମେ ଅତି ନିର୍ଲଜ୍ଜ, ଅତି ଅବିବେକ । ଇନ୍ଦରାର ପତ୍ରକୁ ବିଶ୍ୱାସ କଲା । ଇନ୍ଦରା ସ୍ତ୍ରୀ କି ପୁରୁଷ ବିଚାର କଲା ନାହିଁ ?

ସତର

କାଳୀଗଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରେଟ ପବ୍ଲିକ୍ ଘର ‘ଭରୁଣ ନିବାସ’ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କ ପରି ଆହୁରି ଦୁଇ ଦିନଜଣ ଯୁବକ ସେଠାରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଟାକାଳିଆ ଶୁଦ୍ଧ, କାମଦାମ ଶେଷ କରି ରାତିରେ ବିଶ୍ରାମ ନେବା ପୁର୍ବରୁ ତାହା ଖେଳ ଗୁଲେ । ଖେଳାଳି ନିଅଣ୍ଟ ପଡ଼ିଲେ ଗପ ଓ ଡକ୍ଟରେ ଘଡ଼ିଏ ବିଡେଇ ନ ଦେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ସତେ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସେଦିନ ବ୍ରଜକିଶୋର ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ସମ୍ମିତ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆରପାଖ ବାରଣ୍ଡାରେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ବିନ୍ଦୁ ଖେଳ ଚାଲିଥିଲା, ବ୍ରଜ ତାଙ୍କର ଏକୃଷ୍ଟିଆ କୋଠାରେ ମାରବରେ ବସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନୂଆବୋହୂଙ୍କ ଗ୍ରେଟ ଚଠି ଉପରେ ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା ।

—ତମର ନୀରବତା • ଦେଖି ମୁଁ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଛି ବୁଜ, ମୋର ଅପରାଧ କଣ ? ତମ ଲେଖାରେ ତମ ନୂଆବୋହୂ ମଲ୍ଲିଣୀ । ହୁଏ, ମୁଁ ମରେ ପଛେ ଠାକୁରେ ତମକୁ ସୁଖରେ ରଖିଥାନ୍ତୁ । ତମ ଭାଇଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଦିଅ, ନ କହ ସେଇଥିରେ ନୂଆବୋହୂ ପାଖକୁ ଦି ପଦ ଲେଖିଦିଅ । କାହିଁକି ଲେଖିବ, ମୁଁ ତ ଆଉ ତମର ଭଉଣୀ ନୁହେଁ ଯେ ତମ ମନ ତଟିବ ! ଯେତେହେଲେ ପର ରିଅଟା । ମୁଁ ଜାଣେ ସେଦିନର ସେହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘଟଣା ପାଇଁ ମୋ ଉପରେ ତମର ରାଗ ! ମୁଁ ତୁମର ଭଲ ପାଇଁ କହୁଥିଲି ଯଦି ତମକୁ ଭଲ ନ ଲାଗିଲା ମୋ କଥା ମୋତେ ଫେରାଇ ଦେବ । ପର ପାଇଁ କେତେ ଦିନ ମୋ ଉପରେ ରାଗ କରି ରହୁବ ? ମୋ ରାଗ, ମୋ ସୁନା ଭାବଟି, ନିଶ୍ଚୟ ଫେରନ୍ତା ଡାକରେ ମୋ ପାଖକୁ ଚିଠି ଦେବ ।—

ବୁଜ ଅଭିମାନ କରି ଭାବିଥିଲେ, ପର ପାଇଁ ? ସଂସାରରେ କିଏ ଆପଣାର ହୋଇଅଛି ! ସମସ୍ତେ ପର । ପରର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ, ପରର କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ତୁମର ମନ କାହିଁକି ବଳିଲା ନୂଆବୋହୂ ? ମୁଁ ତମର ଦିଅର, ବୟସରେ ବଡ଼ ହେଲେ ବି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାନ, ତମର ସ୍ନେହ ପାଇଛି, ତମର ଭର୍ତ୍ତନା ପଡ଼ିବ । ତମର ଆକଟ କରିବାର ଅଧିକାର ଅଛି । ହାରାମଣି ଉପରେ କି ଅଧିକାର ତମର ଅଛି ? ସେ ବିଧବା, ହତଭାଗିନୀ ! ତା ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଓ ଦୟା ଦେଖାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅଜବ ମିଛ କଥା ଲେଖି ତାର ସର୍ବନାଶ କଲ କାହିଁକି ?

ବୁଜକିଶୋରଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଲୋଭକରେ ଢଳ ଢଳ ହେଲା । ସେ ପସିଙ୍ଗଣି ବାରମ୍ବାର ପାଠକରି ତଳିଆ ତଳେ ରଖି ଦେଲେ । ନୂଆବୋହୂଙ୍କ ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ତରତର କରି ଲେଖିମନେ ମନେ ପଢ଼ିଲେ । କେଜାଣି କଣ ଚିନ୍ତା କରି ପଢ଼ିଛି ଟିକି ଟିକି କରି ଚିର ପକାଇଲେ । ଭାବିଲେ—ସବୁ ଦୋଷ ତୁମର ନୁହେଁ ! ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପରେ ନ ରୁହି ନ ଶୁଣି ତମେ ମିଛରେ ସନ୍ଦେହ କରିଛ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନିଃସହାୟା, ସରଳା, ବିଧବା ବାଳିକାର ଅସୀମ ଦୁଃଖରେ ଆହା ପଦେ କହୁବା ତ ଦୂରର କଥା, ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦର ଜାଲ ରୁଣି ତାକୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଛ । ତୁମ ପାଖକୁ ପତ୍ର ଲେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତୁମେ ଅନୁତ ପ କର । ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ ତୁମେ କରିଛ, ସଦି ସମ୍ଭବ ତାକୁ ସୁଧାର ନେବାକୁ ମୋତେ ସମୟ ଦିଅ ।

ବୁଜକିଶୋର ତାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କ ଚିଠିର ଉତ୍ତର ଲେଖି ବସିଲେ । ଉତ୍ତେଜନାର ରହରେ କେତେ ଜଣ ଲେଖିଗଲେ, ସେ ନିଜେ ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଲମ୍ଫାଫାରେ ବନ୍ଦ କରି ତଳିଆ ତଳେ ରଖିଦେଲେ । ଦୋକାନର ହସ୍ତାବପତ୍ର ମିଳାଇ ଟେକ ଡାପରେ ଲମ୍ବୁ ଫୁଲ କ୍ଳାନ୍ତ ଅବଶି ଶରୀର ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ । ଘୋଟିଆସିଲା

ନିଦା, ଛପି ଛପି ଉଠି ମାରିଲା ସପନ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ମାନସ ପ୍ରତିମା ଅଶ୍ରୁମୁଖୀ ହାରାମଣି, ନିଜର ଅବବେକିତା ପାଇଁ ଯାହାର ସେ ସଂନାଶ କରିଛନ୍ତି—

ମତେ କ୍ଷମାକର ଦେବା, ଭୟ ଓ ଅନୁତାପରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ମିଥ୍ୟା କହିଥିଲି । ମୁଁ ବ୍ରଜକିଶୋର ! ମୁଁ ଯେଉଁ ଭୁଲ କରିଛି, ଯାହାର ପରିଣାମ ପାଇଁ ତୁମେ ଆଜି ଘର ଗୁଡ଼ି ବାଟରେ ଠିଆ ହୋଇଛ, ସେଇ ଭୁଲକୁ ମୁଁ ସଂଶୋଧନ କରିବି । ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ?

ସପନ ମଝିରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିବାଲୋକରେ କେଉଁ ମନ୍ଦିର ଆଗ ପୃଷ୍ଠଶିଖା କୂଳରେ ରୂପର ପସରା ହାସ୍ୟମୁଖୀ ହାରାମଣି ଠିଆ ହୋଇଛି ତାର ଅତି ପାଖରେ । ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ସେ ମୁହଁ ଫେରାଇଲା । କହିଲା, ଭୁଲର ସଂଶୋଧନ ତ କରି ସାରିଛ । ମରଣ ଯାହାର ପଣଥିଲା ତାକୁ ଭଲ ଜାଗାରେ ଆଣି ଦିଆଇଛ । ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୀବନକୁ ନିୟୋଜିତ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ଦେଇଛ । ଆଉ କି ସାହାଯ୍ୟ ମୋଠାରୁ ଲୋଡ଼ିଛ ?

ନିଜକୁ ଭୁଲି ବ୍ରଜକିଶୋର କହିଲେ, ବନ୍ଧୁ ମେଳରେ ମଧ୍ୟ ଦୁନିଆରେ ତୁମର ପରି ମୁଁ ଏକାକୀ । ତୁମର ହାତ ଧରି ଦୁନିଆର ବାଟରେ ଅନନ୍ଦରେ ଗୁଲିବାକୁ ତୁମେ ମୋତେ ସୁଯୋଗ ଦେବ ?

ଲଜ୍ଜାଶୀଳା ହାରାମଣିର ମୁହଁରେ ଗୋଲପର ଆସ୍ତ୍ର ଉକୁଟିଲା, ଆଖିରେ ସତେକ ସମ୍ମତ । ଦିବାଲୋକ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା । ହସି ଉଠିଲା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟୀ ରଜନୀ । ଆକାଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଗୁଣ୍ଠ । କେଉଁ କୁସୁମିତ ଉପବନର ମନୋହର ଶୋଭା, ମଧୁର ଗନ୍ଧ । ବ୍ରଜକିଶୋର ହାରାମଣିର ହାତ ଧରିଲେ । ସେ ବାଧା ଦେଲା ନାହିଁ । ଧୀରେ, ଅତି ଧୀରେ ସେ ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ଉପରକୁ ଟାଣି ଆଣୁଣ, ଚିତ୍କାର କରି ହାରା ଦୂରେଇ-ଗଲା । କହିଲା, ଛୁଅଁ ନା, ଛୁଅଁ ନା, ମୁଁ ବିଧବା !

ସପନ ଭାଙ୍ଗିଲା । ବ୍ରଜ ଆଖି ଖୋଲିଲା । ଅନ୍ଧାର ରାତି, ନିଶୀ ଗଳୁଛି ।

ଅଠର

ବିନା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । କଟକ ସହରର ନାମଜାଦା ଭଦ୍ରଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । କରେ, ରାଓ, ରଥେ, ମିଶ୍ର, ରାଏ ଇତ୍ୟାଦି । ଅନେକ ଭଦ୍ରମହିଳା ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ବିବାହ ସଭାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏବଂ ହୋଇକାର୍ଯ୍ୟ ବଢ଼ାଇଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ଯେ କେବଳ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇବାକୁ ଏହି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦାନ କରି ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାଚ୍ଛୁ ଚିରବାନ୍ଧବ କରିଥିଲେ ଏପରି ନୁହେଁ, ଅନେକେ ତାର ଡାବୁ ସ୍ମୃତିବାଦ କରିବାକୁ କି

ମଜା ଦେଖିବାକୁ ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର କୌତୁହଳ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ସବୁ କଟାକ୍ଷକୁ ପଛରେ ପକାଇ, ବୃଥା ବାକ୍‌ବତଣ୍ଡାରେ ଯୋଗ ନ ଦେଇ, ନାନା ଯମାଲୋଚନା ଓ କୁସାରଟନାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି, ନୀରବ କର୍ମୀ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ହୋଇ କନ୍ୟା ବେଦମତେ ସମର୍ପଣ କଲେ ।

ହାରାମଣିର ଉତ୍ସାହ କହିଲେ ନ ସରେ । ସେ ଯେ ଲଜ୍ଜାଶୀଳା ବିଧବା ତରୁଣୀ ଏହା ଧ୍ୟେ ଭୁଲିଯାଇ ସ୍ବାଧୀନ ଓ ନିଃସଂକୋଚ ଭାବରେ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଭଦ୍ରମହଲାମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିଥିଲା ।

ଦାନବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଓ ବିଶ୍ଵମ୍ଭର ବାବୁଙ୍କ ପରି ଶିକ୍ଷିତ ଅଥଚ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଏ ସବୁ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗୁଥାଏ । ବିଧବା ବିବାହ ଓ ନାରୀ-ସ୍ବାଧୀନତା ଯେ ଦେଶରେ ବିଭ୍ରାଟ ଜନ୍ମାଇବ ଏହା ହିଁ ସେମାନେ ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପରି ଟାଣୁଆ ସମାଜକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇ ଏପରି କେତେଜଣ ଧର୍ମଛଡ଼ା, ଜାତିଦ୍ରୋହୀ ନିର୍ଲଜ୍ଜ-ନିର୍ଲକ୍ଷୀ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ସନ୍ତୁଷ୍ଟକ ଦୋହଲାଇ ଦେବେ ? ହାରାମଣିର ଉତ୍ସାହ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ସେମାନେ ନାତି ଛଇସରରେ ନାନାପ୍ରକାର ସମାଲୋଚନା କଲେ । ହାରାମଣି ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲ ପରି ଦ୍ଵିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଗଲା ।

ସୁଦୂର ମୋଟସଲ ମଧୁପୁର ଶାସନର ଦରଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ କଣ୍ଡୁରଚରଣ ଦାସଙ୍କର ଅଲିଅଳ କନ୍ୟା ପ୍ରିୟମୁଦା । ନଅବର୍ଷ ବୟସରେ ତାକୁ ଅଶୋକ ଶାସନର ଧନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ କରଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ପଦ୍ମର ବର୍ଷର ତରୁଣ କାଙ୍ଗାଳ ପ୍ରସାଦକୁ ବିବାହ କରାଇଥିଲେ । ତେର ବର୍ଷ ବୟସରେ ପ୍ରିୟମୁଦା ବିଧବା ହେଲା । ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ତାର ପିତା ଓ ଶ୍ଵଶୁର ଏକମତ ହେଇ ପ୍ରିୟମୁଦାର ପୁନର୍ବିବାହ ହେବ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲେ । ଗୋବିନ୍ଦ ପାଟଣାର ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକ ଗୁଣକ୍ୟ ନନ୍ଦ । ଛେଉଣି ହେଲେ ବି ତେଇଶି ବର୍ଷର ସେହି ମେଧାବୀ ରୁଦ୍ର ପ୍ରିୟମୁଦାକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଗୁଣକ୍ୟକୁ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ସ୍ନେହପୁର କରନ୍ତି । ଗୁଣକ୍ୟ ବି ଏ ପାଶ୍ କଲେ ତାର ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନର ଦାୟିତ୍ଵ ସେ ନେବେ ବୋଲି କଥା ଦେଇଛନ୍ତି । ଗୁଣକ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରିୟମୁଦାର ବିଭାସର ହେଲା । ଦଶିଛନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ନୃସିଂହ ପରି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧାରଆ ସ୍ଥାନରେ ଠିଆ ହୋଇ ବିଭାସର ଦେଖିଲେ । ନବ-ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଆସୁହାର ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପୁଣି ନିବନ୍ଧ ହେଲା କର୍ମରତା ହାରାମଣି ଉପରେ । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁଥିଲେ, କିଏ କହିବ ହାରା ବିଧବା ? ସତେ ଯେପରି ଅବବାହତା ଝରୁଣୀ ! ଅତି ସୁନ୍ଦର ତାର

ମୁଖଣୀ, ଚଳନ ଭଙ୍ଗୀରୁ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମାଧୁରୀ ଝରି ପଡ଼ିବୁ । ବ୍ରଜକିଶୋର ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ । ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ପୁଲକିତ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ପରକ୍ଷରେ ସେ ବିମର୍ଷ ହେଲେ । ଭାବିଲେ, ସତେ କଣ ହାସ୍ୟ ସମ୍ମତ ହେବ ?

ବିଭୀଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲା । ବୋହୂ ପ୍ରିୟମୁଦା ମୁଣ୍ଡରେ ଓଢ଼ଣା ନାହିଁ । ପୁରାଣ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁରେ ପୁମିଷ୍ଠ ସରଳ ହସଟିଏ ଫୁଟି ଉଠିଛି । ସଙ୍ଗେତ ନାହିଁ । ଧୀରେ ଧୀରେ କଥା କହୁଛି । ଶୁଣକାର ତେଜସ୍ୱୀନ୍ ମୁଖରେ ହୁସ, କିନ୍ତୁ ସେ ଗମ୍ଭୀର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ । ଲୋକେ ଏପରି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଆଚମ୍ବିତ ହେଲେ । କେଜଳଣ ଦେଖେଣାହାସ୍ୟ ଉଦ୍‌ମୟିନୀ କହୁ ଉଠିଲେ, ଛୁଆଲେ, କି ଅଭିଳାଷ ଏ ଦୁଇଟା, ଆଉ ସେ ଝିଅର ଧର୍ମଛଡ଼ା ବାପ, ଧର୍ମଛଡ଼ା ଶଶୁର !

ବିଭୀଷଣ ଶେଷ ହେଲା । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ସମବେତ ଭଦ୍ରମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ କଥାରେ ବିଧବା ବିବାହ, ପର୍ବ ନିବାରଣ ଓ ନାଶ-ସ୍ୱାର୍ଥନିବାରଣ ଉପକାରଣ ଓ ଆବଶ୍ୟକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ଦେଶର ଜନସାଧାରଣ ବିଶେଷତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜର ନେତାମାନଙ୍କର ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ଓ ସହାନୁଭୂତି ଅକର୍ଷଣ କଲେ ।

କେତେଜଣ ବାଲିକା ବିନା ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଗାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚମତ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ଗୀତଟି ଆଗରୁ ଗୁପ୍ତା ହୋଇ ବଣ୍ଟା ହୋଇଥିଲା । ଲେଖିକା ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍‌ସଣି ଦେବୀ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାବୁଙ୍କର ଚଉଦ ବର୍ଷର ଅବିବାହିତା ଝିଅ ନିଶା ଓ ବିଶ୍ୱମ୍ଭରବାବୁଙ୍କର ତେର ବର୍ଷର ଅବିବାହିତା କନ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ନିର୍ଭୟରେ ସେହି କବିତାଟି ପାଠ କଲେ—

—ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ, ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ, ବିଶ୍ୱ ଡ଼ାକେ ଆଜି,

ମୁକ୍ତି ଚାହୁଁ ଶକ୍ତିମୟୀ ସପ୍ନତରୁ । ଭାଙ୍ଗି

ଅନ୍ଧକାର ଅନ୍ତରାଳେ

ମୁକ୍ତି ତାର ଦାସି ଜାଲେ,

ଦାସି ହେଉ ଅନ୍ଧକାର ଶକ୍ତି-ଅସି ବାଜି ।

ସୁପ୍ତ ନୁହ, ସୁପ୍ତ ନୁହ, ତ୍ୟକ୍ତ ପଛେ ପ୍ରାଣ,

ଲୁପ୍ତ କର ଦୃଢ଼ କରେ କ୍ଷିପ୍ତ ନର ଟାଣ,

ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରଥା ରୁଣ୍ଡି କର

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଣେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭର,

ସତ୍ୟ ପାଇଁ, ମୁକ୍ତି ପାଇଁ, ଶକ୍ତି-ଅସି ଶାଣ ।

ଶାନ୍ତି ଚାହୁଁ, ଶାନ୍ତି ଚାହୁଁ ? ଭ୍ରାନ୍ତି ପରହର,

ଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ ଭିକ୍ଷା, କର ଦାକ୍ଷା ଜବନର ।

ସାମ୍ୟ ନାହିଁ କାମ୍ୟ ତବ,
କମାନ୍ନବେ ସିଦ୍ଧି ଲଭ,
ଯୁକ୍ତି ନୁହେଁ ମୁକ୍ତି ପଥ, ଶକ୍ତି-ଅସି ଧର ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ପଦ୍ୟଟିର ଅର୍ଥ ଚିନ୍ତା କଲେ । ବିଧବା ବିବାହ ସଙ୍ଗରେ ଏ କବିତାର ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ତେବେ ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଅନର୍ଥକ ଏପରି କବିତା ପଠନର କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ? ବ୍ରଜକିଶୋର ଭାବିଲେ, ହୁଏ ତ କେବଳ ନାଗ-ଶକ୍ତିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଆହ୍ୱାନ ! ହାରାମଣି ତାର ପଦ୍ୟମାନଙ୍କରେ ନରସମାଜ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୁର ଘୋଷଣା କରିଛି । ସେ ନର ସମାଜକୁ ଘୃଣା କରେ । ନାଗର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ପୁରୁଷର ଦର୍ପ ଚୂନା କରିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର । ଯେ ଘୃଣା କରେ, ସେ ନିଜେ ଘୃଣାର ପାତ୍ର । ଯାହା ହେଉଛି, ଜଣେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବାଳିକାର ଏ ତ ଅଳ୍ପ ସାହସର କଥା ନୁହେଁ ! ତାର ଗର୍ବର ସୀମା ନାହିଁ । ଅତି ଭ୍ରାନ୍ତ ସେ । ନରର ସହାନୁଭୂତି ଲଭ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରି ନରର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରି ସେ କଣ ଜୟୀ ହୋଇ ପାରିବ ?

ବ୍ରଜକିଶୋର ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଅସମ୍ଭବ ! ଶିଶୁ ‘ସମାଜଟି’ ଚାଲି ନ ଜାଣି ଦଉଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଲଭ ହେବ କରଡ଼ା ଖାଇ ପଡ଼ିବା । ବ୍ରଜକିଶୋର ବି ନର । ତାଙ୍କର ତ ଆତ୍ମସନ୍ମାନ ଅଛି । ହାରାମଣି ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଅଭିଯୋଗ କରିଛି । ସେ ତେବେ ହାରାମଣିକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଏଡ଼େ ଲଳାୟିତ କାହିଁକି ?

ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଇ ହାରାମଣି ଓ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ କେତେ କଥା ପଚାରିବାକୁ ବ୍ରଜକିଶୋର ଆଗ୍ରହ ହେଲେ । ନାଗସଙ୍ଗଳ ସମ୍ପର୍କ ଗୃହର ଅଗଣାରୁ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପଦାକୁ ବାହାର ଆସିଲେ । ରାତି ଦଶଟା ହେଲାଣି । ଅନ୍ଧକାର ଆଚ୍ଛାଦି ରହିଛି । ଦୂରରେ ରାସ୍ତାକଡ଼ର କରସିନି ଆଲୁଅ ଖମ୍ବ ଉପରେ ଧସ୍‌ଧସ୍ ହେଉଛି । ଉଦ୍‌ଲେକ ଓ ଉଦ୍‌ମହଳାମାନେ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରି ଦୁଇ ଦିଗକୁ ଆଗେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ବ୍ରଜକିଶୋର ନିଜ ଆଗ୍ରହକୁ ମନରେ ଗୁପ୍ତିରଖି ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ।

ଉଣେଇଶ

ପୁରା ସହର । ହେରାଗୋଷା ସାହରେ ଧାଉଡ଼ିଏ ଭଡ଼ା ଘର, ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ବଖରା, ଉପରେ ଚାଳ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଦିନକୁ ଚାରିପକ୍ଷା ଭଡ଼ାରେ ସେହି ଘର ଗୁଡ଼ିକକୁ ଗୋଟିକରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛନ୍ତି । ଘଣ୍ଟାକର କାମ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ,

ସେତକ ସରଲେ ପୁରୀର ପାଇଟି ଶେଷ, ଏଥିକୁ ବେଶି ଭଡ଼ା ଦେଇ ବଡ଼ଘର ନେବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଧର୍ମଶାଳାରେ ଓହ୍ଲାଇଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଦିନକୁ ବାର ପାହୁଲ ଅର୍ଥାତ୍ ଦିନାଶ ଦିବ୍ୟ ଅରୁଆ ଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ବୃଥା ତଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ବୁଦ୍ଧିରେ ଯେ ଅର୍ଥନୀତିର ଏହି ଗ୍ରେଟ କଥାଟି (ଦେଶକାଳକୁ ଅନାଇଁ) ନ ପଡ଼ିବୁ ଏହା ନୁହେଁ, ତେବେ କଥା ହେଉଛି, ଯେଉଁ ନେତ୍ରମଣି ତାଙ୍କୁ ହାବକା ଦେଇ ଆଣିଲା ପରି ଏତେ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ କରାଇ ଆଣିଛନ୍ତି, ସେ ଅମଙ୍ଗ ହେଲେ ।

କେତେ ବାଦ ପ୍ରତିବାଦ ପରେ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କୁ ପୁରୀ ସହରକୁ ଥରେ ଆଣି ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଇ ନେବାକୁ ସେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ପୁରୀ ବହେ ବାଟ କିନା ! ପିଲ ଦିନ ବାପଘରେ ଧୂଳି ଖେଳରେ କଟିଥିଲା । ହେତୁ ପାଇଲା ଦିନୁ ରଥଙ୍କ ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ବଳ ବୟସ ଘର ଧନ୍ଦାରେ କଟିଲା । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଶୁଣନ୍ତୁକ ଛଡ଼ା ତାଙ୍କ ପାଦ ଆଉ କେଉଁଠି ପଡ଼ି ନଥିଲା । ସେ ଯେ ରଥଘର ବୋହୂ ! ଯାହା କହନ୍ତି ରୁକୁଣା ରଥ ଅଣଲେଉଟା ।

କେବେ କେବେ ରଥଙ୍କୁ ସେ ପୁରୀ ଯିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରର ଗୁଡ଼ ତତ୍ତ୍ୱମାନ ବୁଝାଇ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ ଦେଇ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ଯେ ମନ ଦୃଢ଼ କଲେ ଗାଡ଼ିଆ ଗଞ୍ଜା । ବିନ୍ଦୁ ସାଗରଠୁଁ ବଳି ବଡ଼ ଓ ପବିତ୍ର ଗାଡ଼ିଆ ନାହିଁ, ବୃଥା ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି ଲାଭ କଣ ? ପତିଭକ୍ତର ଫଳ ଯେ ଶତ ଶତ ଖର୍ଚ୍ଚଦର୍ଶନର ଫଳଠାରୁ ବଡ଼, ରସପୁତ୍ର ଏବଂ ଅଟାବ ସାଦୁ, ଏହି ବିଷୟ ବୁଝାଇ ବୁଝାଇ ଶ୍ରୀମାତ୍ର କହିଥାନ୍ତି,— ସକଳ ଖର୍ଚ୍ଚ ତୋ ଚରୁଣେ, ଦ୍ଵାରକା ଯିବ କି କାରଣେ ।

‘ତୋ’ର ଅର୍ଥ ନାରାୟଣ, ବିଷ୍ଣୁ । ସ୍ଵାମୀ ଦେବତା, ସାକ୍ଷାତ ଚଳନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ ! ନେତ୍ରମଣିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଉପଦେଶ ବେଦର ଗାର ପରି ଲାଗୁଥିଲା । ତାଙ୍କ କଥାରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବା ସେ ଭୁଲୁଥିଲେ ମହାପାପ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଦିନ ତାଙ୍କ ମାତୃ ବନ୍ଧୁ ସ୍ନେହର ହାତକୁ ଟାଣି ନେଇ ରଥେ ବାଟକୁ ପକାଇ ଦେଲେ, ସେହିଦିନ ଠାରୁ ସେ ଜାଣିଲେ ନାରୀ ମୂଳ ପଶୁ ନୁହେଁ, ପଶୁଠାରୁ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଜୀବ ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ, ସେ ଦାସୀ ନୁହେଁ ଯେ କେବଳ ଯେବା କରି ସହସ୍ର ଯାତନା ଯଦୁ ମାରବ ରହିବ । ତାର ହୃଦୟ ଅଛି, ମନ ଅଛି, ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଅଛି । ଉପଦେଶ ଦେବାର, ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେବାର କ୍ଷମତା ଅଛି, ପ୍ରତିବାଦ କରିବାର ଅଧିକାର ଅଛି । ନେତ୍ରମଣି ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ସବୁ ଉପଦେଶ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରି ତାଙ୍କର ବେଦସମ୍ମତ ବିରକ୍ତିକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ଏବେ ତାଙ୍କୁ ପୁରୀ ଆଣିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ନେତ୍ରମଣି ସଙ୍ଗରେ ଆସିବୁ ।

ପଣ୍ଡିତେ ଜାଣନ୍ତି ନେତ୍ରମଣି ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ପୁରୀ ଆସିଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଭିନ୍ନ । ହାରାମଣି, ତାଙ୍କ ସ୍ୱେଚ୍ଛା କନ୍ୟା ହାରାମଣି, ଦୁଷ୍ଟଚିତ୍ରା ବୋଲି ଦୁଇକୁଳରୁ ବତାଡ଼ିତା ! ସେ ଆଜି ପଥର ଭିତାରୁଣୀ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଇନ୍ଦରର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଲ୍ଲା ଜନ୍ମୀର ଜୀବନ ଉପରେ ଏ ଘୋର ଦଣ୍ଡ ଲଦି ଦିଆଗଲା, ସେହି ଇନ୍ଦରଠାରୁ ସବୁ ପ୍ରମାଣ ସଗ୍ରହ କରିବା ଲୋଡ଼ା, ନୋହଲେ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର କୋମଳ ମାତୃହୃଦୟ ଛିରି ହୋଇ ଏତେ ବଡ଼ ଆଘାତ ଆଉ ବେଶି ଦିନ ସହ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଇନ୍ଦର ଲେଖିଥିଲା, ହାରା ବ୍ରଜଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେମପତ୍ର ଦିଏ । ଇନ୍ଦର ସେହି ପସରୁ କେତେ ଖଣ୍ଡି ହସ୍ତଗତ କରି ପାଖରେ ରଖିଛି । ନେତ୍ରମଣି ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି, ଇନ୍ଦର ନିକଟରୁ ସେହି ସବୁ ପତ୍ର ଦେଖି ଛିରି ଭାବରେ ଜାଣିବେ ଯେ ତାଙ୍କର କନ୍ୟା ଦୁଷ୍ଟଚିତ୍ରା ! ଏତିକି ଜାଣିଲେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ଆସିବ, କୁଳ-କଳଙ୍କିନୀ ଦୁଷ୍ଟଚିତ୍ରା କନ୍ୟା ଯେ ଘରୁ ବାହାରି ଯାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛି କି ଭିକ୍ଷା କରି ଦାଣ୍ଡରେ କେଉଁଠି ବୁଲୁଛି ସେଥିପାଇଁ ଆଉ ମନରେ ଅନୁତାପ ଆସିବ ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ପ୍ରସାବକ୍ରମେ ଛିରି ହେଲା ଯେ ସେହି ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ପଣ୍ଡିତେ ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ରାଜକିଶୋର ବାବୁଙ୍କ ବସାକୁ ଯିବେ ।

ରାଜକିଶୋର ବାବୁ ମିସଲରୁ ଫେରି ଟହଲିବାକୁ ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଆଡ଼େ ଯାଇଛନ୍ତି । ଇନ୍ଦର ଗୁକର ଟୋକାକୁ କାମରେ ବରଗିଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ନେତ୍ରମଣି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସଜଳ ନେତ୍ରରେ ଭକ୍ତି ସହକାରେ ଇନ୍ଦର ଦେଠା ଓ ଦେଠେଇଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ବସିବାକୁ ଆସନ ପରି ଦେଲେ । ରଥେ ଆସନ ଅଧିକାର କଲେ । ଦାସୀକୁ ଲଣ୍ଡଣି ଲଗାଇବାକୁ କହି ଦେଠେଇଙ୍କୁ ନେଇ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । ରଥେ ଭିତର ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଲେ । ନେତ୍ରମଣି ଘର ଭିତରେ ଖଣ୍ଡେ ସମୟ ଉପରେ ବସିଲେ । ଇନ୍ଦର ପାନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ।

କେବେ ଆସିଲେ, ପୁରୀରେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି, ଦେଠାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ସଙ୍ଗରେ ଆଉ କିଏ ଆସିଛନ୍ତି, ଦେହ ପା କିପରି ଅଛି, ଭବନେଶ୍ୱରର ହାଲଗୁଲ କଣ ? ଇନ୍ଦର ଦେଖାଙ୍କର ଏହି ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଥିଲା କଥାରେ ନେତ୍ରମଣି ଦେଲେ କିନ୍ତୁ ସେ ଆକୁଳ ପ୍ରାଣରେ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ, କିପରି ଭାବରେ କଥାଟି ପଚାରିବେ, ମନର ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରିବେ ।

ଇନ୍ଦର ମୁଣ୍ଡର ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ରଥ ମହାଶୟଙ୍କୁ ପାନ ଦେଲେ । ରଥେ ସାମାନ୍ୟ ହସି କହିଲେ, ମୁଁ ପାନ ଖାଏ ନାହିଁ ମା, ପାନ ଖାଇଲେ ଦାନ୍ତ ନଷ୍ଟ ହୁଏ, ବୃଥାରେ ଧଳ ବ୍ୟୟ ହୁଏ; ପୁଣି ଚୂନ ଯେ ଆମିଷ, ପୋଡ଼ା-ଶାମୁକାରେ

ଦିଆର । ରଥଙ୍କର ବାଘୁଆ ପାଟି । କଥା କହିଲୁ କେଲେ ପାଞ୍ଚହାତ ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକ କାନରେ ହାତ ଦେବ ।

ଇନ୍ଦର ଦେଠେଇଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରି ଆସି ପଚାରିଲେ, ବଢ଼ିଲ କିପରି ଅଛି ?

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ପୁଣି ସଜଳ ହେଲା । ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧର କହିଲେ, ଯେପରି ରଖିଛ ସେପରି ସେ ଅଛି ମା । ତା କଥା କାହିଁକି ପଚାରିଛୁ ଲେ ଝିଅ, ତା କପାଳକୁ ବଧାତା ସିନା ବାମ ହୋଇଥିଲା, ତା ଦୁଃଖରେ ମଣିଷର ହୃଦୟ ବି ଲୁହାଠୁଁ କଠିନ ହେଲା । ପୋଡ଼ା କରମ ଯାହାର, ତାର ଦହଗଞ୍ଜର କେଉଁ ସୀମା କାହିଁ ଅଛି ଯେ ମୁଁ କହିବି ହାର କେମିତି ଅଛି ? .

ବଢ଼ିଲ ଘର ଗ୍ରାମରୁ କେବେ ଲୋକବାକ ଆସନ୍ତି ନାହିଁକି ?

ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋତକ ପୋଛି ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ଲୋକବାକ କାହିଁକି ଆସିବେ, ସେ ତ ନିଜେ ଆସିଥିଲା । ତାର ଜଳଜଳା ଶିଶୁର ବୁଢ଼ା ତାକୁ ଘରୁ ବାହାର କରି ଦେଇଥିଲା ଲେ !

ବୟସରେ ଇନ୍ଦର ପଚାରିଲେ, ବାହାର କରି ଦେଇଥିଲା ? ଅପରାଧ ?

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଅଧରରେ ଅଭିମାନର ହାସ୍ୟରେଖା ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେ କହିଲେ, ଅପରାଧ କଣ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ, ତେବେ ଏତିକି ଜାଣେ ଯେ ଯାହାର କପାଳ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥାଏ, ଯେ ସରଳ, ଯେ ଦୃଢ଼, ତାର ଦୋଷ ନ ଥିଲେ ବି ଖଲ ଲୋକେ ଦୋଷ ଗଢ଼ି ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦି ଦିଅନ୍ତି । ତଳ ପ୍ରମାଣେ ଦୋଷ ଥିଲେ ତାକୁ ତାଳ ପ୍ରମାଣେ କରନ୍ତି । ଯାହାର ମୁଣ୍ଡ ଅଛି, ଯାହାର ରୁଣ୍ଡ ଅଛି, ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିବାକୁ କାହାର ଗୁଣ ସିନା ପଡ଼ାଇବ ନାହିଁ !

ଇନ୍ଦର ଗମ୍ଭୀର ହେଲେ । ତାଙ୍କର ହସ ହସ ମୁହଁ ମଳିନ ଦେଖାଗଲା । ସେ କହିଲେ, ଯାହା କହିଲ ସବୁ ସତ ବଡ଼ମା, ତେବେ ଅନେକ ସମୟରେ ଭୁଲରେ ଅନେକ କଥା ହୋଇଥାଏ । ସଂସାରକୁ ଯେଉଁମାନେ ନ ଚିହ୍ନନ୍ତି, ଖେଳରେ ଖେଳରେ ହେଉ କି ଅଟ୍ଟା ନକଲରେ ହେଉ, ଅବା ଯୁଦ୍ଧିକ ରାଗରୋଷରେ ହେଉ, ସେମାନେ ବେଳେ ବେଳେ ଭୁଲ କରି ପକାଇଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ମୁରବା, ଯେଉଁମାନେ ଅଭିଜ୍ଞ, ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ ସେହିମାନେ ହିଁ ଶୁଦ୍ଧ ବିଚାର ଭୁଲକୁ ସୁଧାରି ନିଅନ୍ତି । ବଢ଼ିଲକୁ ମୋର ତମ ସଙ୍ଗରେ ପୁରା ଆଖିଛଟି, ଏଠିକି ନ ଆଖିଲି କାହିଁକି ?

ନେତ୍ରମଣି ବ୍ରହ୍ମ ହୋଇ କହିଲେ, ସେ ଯଦି ମର ଯାଇଥାନ୍ତା କି ମରଯାଇଛି ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିଥାନ୍ତି, ତେବେ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହ ପୁରା ସହରକୁ ତୋ ପାଖକୁ ଛଟପଟ ହୋଇ ମୁଁ ଆସି ନ ଥାନ୍ତି ଲେ ଝିଅ । ହଟହଟା ଜୀବନ ଯାହାର, ସେ ମରଗଲେ ତ ତରିଯିବ । କପାଳ ଲୁଗନ ତାର ଭୁଞ୍ଜିବ କିଏ ? ଯେମାନେ ସିନା ପର ଲୋକ, ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ଲୋକ ତାଙ୍କ ମନ ବି ତାପାଇଁ ଚଢ଼ିଲ ନାହିଁ । ଏତେ

ଶାସ୍ତ୍ର-ପୁରାଣ ପଢ଼ି ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଛନ୍ତି ତୋର ଦେଠା, ମୂର୍ଖଙ୍କୁ ପରି, ପର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି, ଆଖି ଆଉଣ୍ଟି ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଯାହାକଲେ କିପରି ମୁଁ ତୁଣ୍ଡରେ କହିବି ?

ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ ଇନ୍ଦ୍ରାବର ଡାହାଣ ହାତକୁ କଟମଟ କରି ଧରି ଭଗ୍ନସ୍ୱରରେ ପୁଣି କହିଲେ, ତମ ଦେଠା ଧର୍ମ ଭୟରେ, ଜାତି ଭୟରେ, ଦୃଢ଼ାତ୍ମ ଭୟରେ ମୋର ହାରାମଣିକୁ ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ମାଇପୀ ଲେକ, ମଲ୍ଲ ସାପ, କଅଣ କରି ପାରନ୍ତି ? ହାରା ମୋର ଦୁଇ କୁଳରେ ନାହିଁ । ଏ ସଂସାରରେ ସେ ବଞ୍ଚି ରହିବୁ କି ନା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ନେତ୍ରମଣି କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ ।

ଅଗଳ ପଥର ମୁଣ୍ଡି ପରି ଇନ୍ଦ୍ରାବ ମୁହଁରେ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଦୁଇ ଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ଆସିଲା । ଥରିଲା ସ୍ୱରରେ ଡରି ଡରି ସେ ପଚାରିଲେ, ତଡ଼ି ଦେଲେ ? କାହିଁକି ?

ନେତ୍ରମଣି ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଡବ୍ ମାନସିକ ବେଦନାରେ ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ମସ୍ତିଷ୍କ ଘୁରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜ୍ୱରର ପ୍ରକୋପ ଓ ତାତି ବଢ଼ି ଗଲା । ସେ ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାବ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ହାତ ମାରି ଶାନ୍ତି ବିଜଡ଼ିତ ସ୍ୱରରେ ପୁଣି କହିଲେ, ତମେ ଟିକିଏ ଶୋଇପଡ଼ି ବଡ଼ମା, ମୁଁ ତମ ଗୋଡ଼ ଚପିଦିଏ । ଓଃ, ତାତି ତ ଭରତ ହୋଇଗଲାଣି ! ଆଉ ଆଉ, ବଢ଼ିଲ କଥା ପଚାରି ତମ ମନରେ ଆଉ କଷ୍ଟ ଦେବି ନାହିଁ ।

ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ନେତ୍ରମଣି କହିଲେ, ନ ପଚାରିଲେ କଣ କଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ ଭାବିଛୁ ତଥ ? ମୁଁ ତୋଠାରୁ ସବୁ ହାଲି ବୁଝିବାକୁ ଆସିଛି ଲେ ! ଛଅ ମାସରୁ ଉପର ହେବ, ହାରାକୁ ଏ ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଲେ । ବାପ ହୋଇ ଛୁତିକୁ ପଥର କଲେ କିପରି ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା । ତାଙ୍କ ସମୁଦାୟ ଚିଠିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି, ତୋ ଚିଠିରେ ପଢ଼ିଆର ଆଖି ହାରା କଥାକୁ ଘେନିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେତେ ଗୋଡ଼ ହାତ ଧରି କହିଲି, ପରକଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଯାଇ ଅପେକ୍ଷା କରି, ତାଙ୍କୁ ଭୁଲ ଲାଗିଲା ପରି ସେ କିଛି ନ ଶୁଣି, ତାକୁ ଘରୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ନୋହଲେ ମରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କହିଲେ, ଭଗବାନ୍ ମିଶ୍ଟେ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରାବ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ନାମରେ ମିଛରେ ଲେଖନ୍ତେ ନାହିଁ । ହାରା କୁଆଡ଼େ ତୋ ଦିଅର୍ ବ୍ରଜଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଦିଏ, ତୁ ସେ ଚିଠି ଯବତ୍ କରି ପାଖରେ ରଖିବୁ ।

ମୁଁ ରଖିବୁ କିଏ କହିଲା ? ଇନ୍ଦ୍ରାବ ଶତା ହୋଇ ଅପରାଧୀ ।

ତୁ ମୋ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲୁ ! ତୋ ଲେଖାକୁ ସତ ମଣି ହାରାକୁ ସାବଧାନ କରାଇଦେବାକୁ ତୋର ସେ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ମୁଁ ତା ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଲି ।

ମୁଁ ନିଆଁଲଗି ତ ସଂନାଶ କରିଛୁ, ଦୋଷ ଦେବ କାହାର ? ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ତା ଶୁଣୁର ହାତରେ ପଡ଼ିଲା ।

ଟିକିଏ ରହି ନେତ୍ରମଣି ଗୁଡ଼ିର କୋହକୁ ସମତ କରି ପୁଣି କହିଲେ, ଯାହା ହେବାର ତ ହୋଇ ସାରିଛି, ସେ କଥା ଭାବି ଆଉ ଯେତେ ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ି ହେଲେ ଲଭ ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେ । ହାବା ମରଥାଉ କି ବଞ୍ଚିଥାଉ ଥରେ ଯେତେବେଳେ ସେ ମୋ କୋଡ଼ିରୁ ପଦାନ୍ତ ଗୋଡ଼ି କାଢ଼ିଛି, ସେ ଆଉ ଫେରି ଆସିବ ନାହିଁ । ତେବେ ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଅଶାନ୍ତି ରହିଯିବ ମା, ମରବାକୁ ତ ଦିନେ ହେବ, ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ମୋର ମରଣ ହେବ ସେତେ-ଶୀଘ୍ର ଏ ଦହଗଞ୍ଜରୁ, ଯୋଡ଼ାଜଳାରୁ ମୁକ୍ତି ଲଭିବ ।

ସେପରି କାହିଁକି ଭାବୁଛ ବଡ଼ମା, ହାବା ମୋର ବଢ଼ିଲା । ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିଛୁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ତା ପଛରେ ଗୋଡ଼େଇ ଯିବେ ନାହିଁ ତ ?

ସତ କହିଲୁ ଲେ ବଈଅ, ମୁଁ ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଣା ନୁହେଁ, ମୁଁ ତା ମାଆ । ହାବା ବ୍ରଜଙ୍କ ପାଖକୁ ଯେଉଁ ସବୁ ଚିଠି ଦିଏ ବୋଲି ତୁ ଲେଖିଥିଲୁ, ସେ ସବୁ ପରା ତୁ ପାଖରେ ରଖିଛୁ ! ମତେ ଥରେ ଦେଖା । ମୁଁ ଆଉ କିଛି ମାଗୁ ନାହିଁ । ସେତିକି ଦେଖିଲେ ବୁଝିପାରିବ ଯେ ହାବା ଡ୍ରକ୍ଟରେ ଦୋଷୀ, କଲଙ୍କିନୀ, ଅସତ୍ତରତ୍ରା, ଅସତ୍ତା । ହାବା ଉପରେ ତାର ପିତା ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ନିହତ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଯଥାର୍ଥ । ଏତକ ହେଲେ ମରବା ଆଗରୁ ଦୁଃଖ କରି, ଅନୁତାପ କରି, ଝୁରି ଝୁରି ମୋତେ ମରବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ନେତ୍ରମଣି ଆକୁଳ ହୋଇ ଇନ୍ଦରାବର ହାତ ଧରିଲେ ।

ଇନ୍ଦରା କଣ କରିବେ କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଭୟରେ ପ୍ରାଣ ଥରି ଉଠିଲା । ଅନୁକମ୍ପାରେ ହୃଦୟ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ଆହା ! ଜୀବନରେ ସେ କେତେ ଭୁଲଟାଏ କରି ନ ପକାଇଛନ୍ତି ! ଛଣିକି ଉଠେଇନାରେ, ଛଣିକି ଦୋଧରେ ଅଛୁ ହୋଇ ସେ ଗୋଟିଏ ନିରାହାର ବାଲିକାର ସଂନାଶ କରିଛନ୍ତି ! ଖଣ୍ଡେ ନିର୍ଜୀବ ପତ୍ରର ଏତେ କରମତ ବୋଲି ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ପଦେ ଦୁଇପଦ ମିଛ କଥାରେ ପୁଣର ସଂସାର ନିର୍ମିଷ୍ଟକେ ପୋଡ଼ିଗଲା ! ମିଛର ଅଭରଣରେ ନିରାଟ ସତ୍ୟକୁ ମଣିଷ କେତେ କାଳ ଯୋଡ଼ାଇ ରଖି ପାରିବ ? ସତ୍ୟ ଅବନଶ୍ଚର, ଟିକିଏ ଛୁଦୁ ପାଇଲେ ସେ ତାର ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭା ଘେନି ପଦାନ୍ତ ଫୁଟି ଦିଶିବ ।

ଇନ୍ଦରା ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଗୋଡ଼ଧର ନାରବରେ ଅଶ୍ରୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ, ଅନ୍ତରର ଗଭୀର ବେଦନାଜନିତ ସେ ଅଶ୍ରୁ ଅତି ଚିକ୍ନ, ଅତି ଉଷ୍ଣ ! ଝିଉର ଦେବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ ।

ନେତ୍ରମଣି ଇନ୍ଦରା ପିଠିରେ ହାତ ମାରି କାନ୍ଦଣା ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଉଠ ମା, ହାବା ତୋର ବଡ଼ ଭଉଣୀ, ହାବା ତୋର ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ, ତୋର ପ୍ରାଣର ବଢ଼ିଲା,

ତାର ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖି ତୋରୁ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦି ଉଠିବା ସ୍ବାଭାବିକ; କିନ୍ତୁ ଆଉ କାନ୍ଦିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ସେ କୁଳ କଲଙ୍କିନୀ, ସେ ପତିତା, ବ୍ୟଭିଚାରୀଣୀ ସେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରା ଚମକି ଉଠି ଉଚ୍ଛ୍ୱସରେ କହିଲେ, ମିଛ କଥା, ସେ କଲଙ୍କିନୀ ନୁହେଁ, ସେ ପତିତା ନୁହେଁ, ସେ ସଖୀ, ସେ ଅତି ପବିତ୍ର !

ଜୋ ମୁହଁରୁ ଏପରି ଅସମ୍ଭବ କଥା ଶୁଣିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରି ନ ଥିଲି ତିଏ । ନେତ୍ରଗୁଡ଼ିକ କମ୍ପଣୀକୁ ବନ୍ଦ ଯାଇଛି । ଆଉ ଲୁଚିଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ସେ ଚିତ୍ତକ ମୋଟେ ଥରେ ଦେଖା, ମୋ ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂରକର ମାଆ ।

ଇନ୍ଦ୍ରା ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ବଡ଼ମା, ସବୁ ଦୋଷ ମୋର, ମୁଁ ବଢ଼ିଲକୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ଏବଂ ତୁମକୁ ସତର୍କ କରିବାକୁ ସେ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଲେଖିଥିଲି ।

ବ୍ରଜପାଖକୁ ସେ ଚିଠି ଦେଇଛି ବୋଲି ଲେଖିଥିଲୁ ସେ ?

ଦିନେ ବ୍ରଜ ଆମ ଘରୁ ତମ ଘରବାଟେ ଦେଉଳକୁ ଯିବା ସମୟରେ ତମ ଝରକା ପାଖରୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିରା ଖାତା ପାଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ କବିତା ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ବ୍ରଜକଣୋର ସେହି କବିତା ଗୁଡ଼ିକରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଖାତାରୁ ଛୁଣ୍ଟାଇ ଗୁପ୍ତିବାକୁ ମାସିକ ପତ୍ରିକାକୁ ପଠାନ୍ତି । ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପଦ୍ୟ ଦେଖି ମୁଁ ଭୁଲରେ ଅନୁମାନ କରିଥିଲି ଯେ, ବଢ଼ିଲ ବ୍ରଜକୁ କିପରି ଜାଣେ ଓ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଦ ଦିଏ । ସେହି ସନ୍ଦେହକୁ ସତବୋଲି ମଣି ମୁଁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ଲେଖି ଦେଇଥିଲି । ଦିନେ ବ୍ରଜକୁ ରାଣ ପକାଇ ପଚାରିଲୁ ଯେ କବିତା ଖାତା କଥା କହିଲେ । ତମ ଜ୍ୱାଇଁ ଏ କଥା ଶୁଣି ତାଙ୍କ ଭାଇ ବ୍ରଜକୁ ଲେଖିବାରୁ ସେ କବିତା ଖାତାଟିକୁ ଏଠାକୁ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସତ କଥାଟି ତାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ । ସେ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି କେତେ କାନ୍ଦିଛନ୍ତି; ମୁଁ କହିଲେ ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ ଯିବ ନାହିଁ ବଡ଼ମା, ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ମୁଁ ବି କାନ୍ଦି ପକାଏ ।

ତୁ ଚିଠିରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଘଟଣା ଲେଖିଥିଲୁ ସବୁ ମିଛ ?

ସବୁ ମିଛ, ସବୁ ମୋର ଅନୁମାନ । ମୋତେ କ୍ଷମାକର ବଡ଼ମା, ତମ ଶରଣ ପଶୁଛି । ମୁଁ ଅଜାଣତରେ ଭୁଲ୍ କରି ପକାଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ବହୁତ ଗଞ୍ଜଣା ସହଲିଖି । ତମ ଜ୍ୱାଇଁତ ସବୁଦିନେ ଖୁଣ୍ଟା ଦେଉଛନ୍ତି । ବ୍ରଜକଣୋର ମୋ ଉପରେ ରାଗି ଚିଠିପଦ ଦେବା ତ ଦୂରର କଥା, ତାଙ୍କ ଭାଇ ଚିଠିରେ ମୋ ବିଷୟରେ ପଦେ ପଦ୍ମରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଆଉ ପୁରା ଆସୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଚିରାଖାତା ଖଣ୍ଡି କେଉଁଠି ଅଛି ମୋତେ ଦେବୁକ ମା ?

ତୁମ ଜ୍ୱାଇଁ ବ୍ରଜଙ୍କ ପାଖକୁ ଖସିଯିବ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ରାଗରେ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କର ଦେହ ସତେକି ଜଳି ଉଠିଲା ! ସେ ଖଣ୍ଡେ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଇନ୍ଦ୍ରାଙ୍କର ଲୋତକସିନ୍ଧୁ ମଳିନ ଅବନତ ମୁଖକୁ ଯଶକାଳ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ଇଚ୍ଛା ହେଲା, ତାହାର ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡପିଟି ନଜର ପ୍ରାଣ ବାହାର କରିଦେବେ, ତାର ଗର୍ବର ଅବବେକିତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବେ । ଦୁଇ ହାତରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ସେ କେବଳ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ରଥ ମହାଶୟ କର୍ମ ତ ପଦରେ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ ଆକୁଳ ଭଗ୍ନ ସ୍ଵରରେ ପଚାରିଲେ, ଇନ୍ଦ୍ରା, ତୁ ଯାହା ସବୁ ତୋ ବଞ୍ଚମାଙ୍କ ଧାର୍ଯ୍ୟକୁ ଲେଖିଥିଲୁ ସବୁ ତେବେ ମିଛ ?

ନେତ୍ରମଣି ଚମକି ଉଠି ଜୋଧରେ ରଥକୁ କଟମଟ କରି ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରା ଭୟରେ, ସଂକୋଚରେ ମୁଣ୍ଡର ଓଡ଼ଣା ଟାଣି ମାରବ ରହିଲେ । ଭାବିଲେ, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲେ ସେ ଅତି ସୁଖୀ ହୋଇଥାନ୍ତେ । ତାଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଅରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କହ ଇନ୍ଦ୍ରା, ସତ କହ !

ପଣ୍ଡିତଙ୍କର କଣ୍ଠରୁ ଛାଡ଼ିଲା ଆସିଲା । ତାଙ୍କର ପାପାଣ ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ ବଗଳିତ ହେଲା । ଦୁଃଖରେ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ ଝରିଲା । ଜୋଧରେ ମୁଣ୍ଡର ଚୁଟି ଟାଣି ପଚାରିଲେ, ସତ କହ, ହାରା ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ତୁ ଯାହା ଲେଖିଥିଲୁ ସବୁ ମିଛ ?

ତଥାପି ଇନ୍ଦ୍ରା ମାରବ । ଏ କଠୋର ପ୍ରଶ୍ନର କି ଉତ୍ତର ବା ସେ ଦିଅନ୍ତେ !

ପଣ୍ଡିତେ ଅଧୀର ହୋଇ ଉତ୍ତେଜନାରେ କହିଲେ, ସବୁ ମିଛ, ସବୁ ମିଛ ! ଘୋର ପଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ! ତୋର ଏ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କଣ ଜାଣି ଇନ୍ଦ୍ରା ? ଯେଉଁ ହାତରେ ମୋ ସ୍ନେହର ମଣି, ମୋ ପ୍ରାଣର ହାରା ବରୁଣରେ ମିଥ୍ୟାରୁ ଜାଲ ବୁଣି ତାକୁ ଘରୁ ବହୁଷ୍ଟାର କରାଇଛୁ ସେହି କଳଙ୍କିତ ନିର୍ମମ ହସ୍ତରେ ତୋର ବଞ୍ଚମାଆର, ତୋର ବଡ଼ ବାପାର ମୁଖରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଦ୍ଵାରରେ ମୁଖାଗ୍ନି ଦେବୁ । ପଣ୍ଡିତେ ଅଧୀର ଅସ୍ଥିର ହୋଇ କାନ୍ଦରେ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିଦେଲେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରା ଦୁଃଖରେ ସଞ୍ଜାଣନା ହୋଇ ନେତ୍ରମଣିଙ୍କ ଜୋଡ଼ରେ ତଳି ପଡ଼ିଲେ । ନେତ୍ରମଣି ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣକୁ ଆଉଜାଇ ଆଣି ଡାକ୍ତ ସ୍ଵରରେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ କହିଲେ, ପାପ ଇନ୍ଦ୍ରାବର ନୁହେଁ, ପାପ ତମର, ସବୁ ଦୋଷ ତମର । ତମର ଦୋଷରୁ ହାରା ଆଜି ବାଟର ଭଣାରୁଣୀ । ତମର ଦୋଷରୁ ଇନ୍ଦ୍ରାବର... । ସେ ଇନ୍ଦ୍ରାବର ମୁଖ ଚୁମ୍ବନ କଲେ ।

ଦୋଷ ମୋର ?

ହଁ, ତମର । ଆହୁରି ଦଶବର୍ଷ ପୋଥି ଘୋଷିଥିଲେ ତମର ବୁଦ୍ଧି ଫିଟିଥାନ୍ତା । ତମେ ନ ବୁଝି ନ ଶୁଣି ହାରାକୁ ମୋର ଦାଣ୍ଡରେ ଗୁଡ଼ିଛ । ହାରା ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ! ତାକୁ ଦାଣ୍ଡରୁ ଆଣି ତୁମେ ପୁଣି ମୋର କୋଳରେ ଗୁଡ଼ିବ ।

ସଂସାର ତାକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ନାହିଁ, ମୁଁ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବି, ଆଉ ତମର ପବିତ୍ର ଘରେ ପଛେ ମୁଁ ଗୋଡ଼ ଦେବି ନାହିଁ । ଏହି ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ପତିତପାବନ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବାମା ଉଡ଼ୁଛି । ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରା ଧରି ତାଙ୍କର ସେବା କରି ମା ଝିଅ ଦିହେଁ ଆମେ ଜୀବନ ବିତାଇବୁ । ତୁମେ ଯାଅ, ତୁମେ ଏଠୁ ଯାଅ । ମୋ ହାରାମଣିକୁ ମୋତେ ଆଣିଦିଅ ।

ନେତ୍ରମଣି ମୃତ୍ୟୁମାନ ଜନ୍ମର ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇଲେ । ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ତାର ପିତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡର କ୍ଷତ ଓ ଗଢ଼ି ଆସୁଥିବା ରକ୍ତର ଧାର ଦେଖି ତାଙ୍କର ହାତ ଧରି ଉଚ୍ଛ୍ୱସରେ ରୋଦନ କଲ ।

କୋଡ଼ିଏ

ଶ୍ରୀନାଥ ତାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଳ ହାତ ଦିଓଟି ଉପରକୁ ଟେକିଲ । ତାର ଗାତ୍ରି ସ୍ଥାନ ଚକ୍ରରୁ ଦୂରୁଆ ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ିଲା । ତାର ସେ ଲୁହ କେନ୍ଦ୍ର ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ଅନ୍ଧକାର ଧୀରେ ଧୀରେ ସାରା ବସ୍ତୁକୁ ଗ୍ରାସକଲା । ଅକାଶରେ ନକ୍ଷତ୍ର ଫୁଟି ଉଠିଲେ । ଗାଁ ଝିଅ ବୋହୂମାନେ ସଞ୍ଜବେଳା ଲଗାଇ ପ୍ରତି ଘର ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ଉପରେ ରଖି କଅଣ ମନାସି ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ମନ୍ଦିରରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆରମ୍ଭର ଘଣ୍ଟା ବାଜି ଉଠିଲା । ଶ୍ରୀନାଥର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ତା ସ୍ନେହମୟୀ ନୂଆବୋହୂ ।

ଯେତେବେଳେ ମନ୍ଦିରରୁ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଘଣ୍ଟାଭାବ ଶୁଭେ, ହାରାମଣି ଠାକୁରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମ କରେ, କେଜାଣି କାହିଁକି ତାର ଦୁଇ ଅଖି ସଜଳ ହୋଇ ଉଠେ । ନାଥ ତାର କାନ୍ଦଣ ପଚାରିଲେ ହାରା ବାରେଇ କହେ, ଠାକୁରଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାର ବାବୁ !

ନାଥ ପଚାରେ, କଅଣ କହୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରବି ନୂଆବୋହୂ ?

କହ, ମତେ ବିଦ୍ୟା ଦିଅ, ବୁଦ୍ଧି ଦିଅ, ମୋ ନୂଆବୋହୂର ମରଣ ହେଉ ।

ନାଥ ଭାଗିଯାଇ କହେ, ତମେ ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ ନୂଆବୋହୂ. ମୁଁ ସେକଥା କହିବି

ନାହିଁ ।

ଆଉ କଣ କହିବ ?

ମୁଁ କଣ ଜାଣେ ନାହିଁ କି ତମେ କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛ ? କହିବି, କହିବି…… ।

କହିଲ ଭଲ ?

ଭଲ ମରି ଯାକ୍ତୁଛି ବୋଲି ତମେ କାନ୍ଦୁଛ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ, ଗାଁରେ ସମସ୍ତେ କହିଲୁ । ମୁଁ ଯାଉଛି ଠାକୁରଙ୍କୁ କହିବି, ମୋ ଭାଇକ ସେ ଫେରାଇ ଦେବେ, ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖିବି । ମୋ ନୂଆଭି ଆଉ କାନ୍ଦବ ନାହିଁ ।

ସତକୁ ସତ ନାଥ ସେଇଆ କହେ । ତାର ଗ୍ରେଟ ମନଟି ହାରାମଣିର ଦୁଃଖରେ ସବୁବେଳେ ଘାଣ୍ଟି ହୁଏ । ଏହା ହାରା ଭଲକରି ବୁଝି ପାରିଥିଲା । ଶିଶୁର ସରଳ ନିବୋଧତା ପାଇଁ ତାକୁ ହସ ମାଡ଼େ । ସେ ନାଥକୁ କାଖକରି ତାର ମୁହଁରେ ବୋକ ଦେଉଣୁ କାନ୍ଦ ପକାଏ । ଆହୁରି ଗେଲକରି କହେ, ତମ ମୁହଁ ତମେ ଆଇନାରେ ଦେଖିଛୁଟି ? ତମ ଭାଇ ତମର ପରି ଥିଲେ । ନାଥ ମୋର ଗେଲୁ ପୁଅ, ଗେଲୁ ଦିଅର । ଠାକୁରେ ଆଇସ ଦେବେ । ପାଠ ପଢ଼ି ନାଥ ମୋର ବଡ଼ ମଣିଷ ହେବ ।

ସେଦିନ ନାଥ ତାର ନୂଆବୋହୁକୁ ମନେ ପକାଇ କେତେ କାନ୍ଦଲା । ନୂଆବୋହୁ କାହିଁକି ଆସୁନାହିଁ, ଏ କଥା ଯାହାକୁ ପରୁରେ ସେ କିଛି କହେ ନାହିଁ । ନୂଆମାଆକୁ ପଚାରିଲେ ସେ ହସି ହସି ଗଡ଼ିଯାଆନ୍ତି । ବିଦ୍ରୂପ କରି କହନ୍ତି, ମଲା ମର, ନୂଆବୋହୁ ତୋର ମଲା କି ହଜିଲା ମୁଁ କପରି ଜାଣିବି ବା ! ନାଥ କେବେ ଅଟ୍ଟେ ହେଲେ ତାକୁ ବୋଧଦେଇ କହନ୍ତି, ତା କଥା ତୋତେ କାହିଁକି ଲାଗିଛି ? ଉଡ଼ିଲା ଚଢ଼େଇ, ଏ ଘରେ ବସିଥିଲା, ପୁଣି ଉଡ଼ି ପଳାଇଲା । ସେଥିରେ ତୋର କଣ ଥାଏ ?

ଅନେକ ଦିନ ବିତିଗଲା । ଦିନେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଏକୁଟିଆ ଦେଖି ସେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ଅତି ଗୁପ୍ତରେ ପଚାରିଲା, ତମେ ଯେଉଁଦିନ ମାଆକୁ ଚଠିଦେଇ ତାକୁ ଶିଖାଇଲା, ସେହିଦିନ ତ ମୋ ନୂଆବୋହୁ ତା ବାପଘରକୁ ଗଲା, ଆଜିଯାଏ କାହିଁକି ଆସିଲା ନାହିଁ ?

ସୁରେନ୍ଦ୍ର କଟମଟ କରି ଘଡ଼ିଏ କାଳ ତା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା । ଘାସିଶାସ ପକାଇ କହଲା, ସେ କଲିକତା ପଳାଇଛି, ଆଉ ଆସିବ ନାହିଁ ।

ନାଥ ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ପଚାରିଲା, କଲିକତା କାହିଁକି ପଳାଇଛି ?

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ କିଶୋରୀ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ମୁହଁକୁ ଅନ.ଅନ ହୋଇ ଉଭୟେ ହସିଲେ ।

ଶ୍ରୀନାଥ ନିରସ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ । ସାହସ କରି ଥରେ ନୁହେଁ ଅନେକ ଥର ସେ ଭଗବାନ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଏ କଥା ପଚାରିଛି । ମିଶ୍ର ପୁଅର କଥା ଶୁଣି ମନରେ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ହାରାକୁ ବିଚାଡ଼ିତ କରି ତାଙ୍କ ମନରେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତତୋଽଧିକ ଦୁଃଖ ହେଲା ଯେଉଁଦିନ ସେ ଶୁଣିଲେ ଯେ ରଥେ ଲେବଳା ତାଙ୍କର ପତ୍ର ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି କନ୍ୟାକୁ କୁଳଟା ବୋଲି ପରିତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ଉତ୍ତେଜନାରେ ପ୍ରଭାବରେ ସେ ପତ୍ରରେ ଯେଉଁସବୁ ମିଛକଥା ଲେଖିଥିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଅନୁତାପ ଆସେ । କଣ କରିବେ, ଯାହା ହୋଇ ଯାଇଛି ତାହା ତ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ, ବରଂ ସେ ଯାହା ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାହାର ସତ୍ୟତା

ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ମିଥ୍ୟା ଫାଇଦାକୁ ହେବ । ଯେତେ ଯାହା ଭାବନ୍ତୁ, ମିଶ୍ରଙ୍କ ମନରେ ଦେଲେ ବେଳେ ଅନୁତାପ ଆସେ । ନାଥର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସ୍ବରୂପ ସେ କୃତ୍ରିମ ହୋଧ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ।

ଦିନେ ମିଶ୍ର ଏ ବିଷୟ ସ୍ବୀକୃତି ପରୀକ୍ଷାବାରୁ ସେ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ଦେଖିଲି ତ ଏବେ ଫଳ । କଥା କହିଲେ ପରା ପ୍ରମାଣ ଲୋଡ଼ି, ମୁହଁ ନେତେଡ଼ି ଚାଲିଯାଅ, ଏବେ କଣ ବୁଝୁଛୁ ? କୁଆ ବୋଲି ବକଟେ, ତାକୁ ପୁଣି ସେ କୁପାଅ କରନ୍ତି । ଆଗରୁ ତାକୁ ଭଲରେ ବିଦା କରି ଦିଆ ହୋଇଛି, ରକ୍ଷା ମିଳିଛି ।

ମିଶ୍ର ଏକମତ ହେଲେ ।

ରଘୁ ବିଶ୍ବାଳେ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଦୁଷ୍ଟମନ । ଦିନେ ତାଙ୍କ ଦାଣ୍ଡବାଟେ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଯାଉଥିବାର ଦେଖି ସେ ଦିନେକ ସାହୁଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, ହଇ କହେ ବାତେ, ଆରେ, ଗାଁରେ ଗୋଟାଏ କେଉଁଠି ଆଇ ଫାଇ ସଜିଲ୍ କର ମ, ମୋର ଏ ପାକୁଆ ପାଟିଟା ଥଟ୍ଟା ତାମସା ଅଭାବରେ ଚୁନି ହୋଇ ହୋଇ ଗଲେଇ ଗଲା । କହେ, ପାରିବ ?

ଉତ୍ତର ଆସିଲା, ଏଡ଼େ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ? ମୁଁ ସବୁ ସଜିଲ୍ କରିଦେବି । ଆମ ଘର ମଣିଷଙ୍କଠୁ ଆମର ମନ ଗୁଡ଼ି ଗଲଣି । ଆମର ତ ପିଲା ଉମର, ମୋଟେ ଡିନିକୋଡ଼ି ଡିନି, ଦାନ୍ତ ଉଠି ନାହିଁ, ଭାବିଛି ଏହି ମାର୍ଗଶିରରେ ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟଟା ବଢ଼ାଇ ନେବି । ଯାହାକୁ ଆଣିବି ତାକୁ ତମେ ଆଇ ଡାକିବ ମ ବିଶ୍ବାଳେ ।

ବିଶ୍ବାଳେ କହିଲେ, ମିଶ୍ର ଆପଣେ, ପୁରୋହତ ହବଟି !

ସାହୁଏ କହିଲେ, ଓଳିକ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ! ତମ ନାତିଟୋକା ପୁରୁଆ ଆରୁର୍ଯ୍ୟ ତା ଟୋକା ଆଇକୁ ଭାସ ପୁଣ ପାଏ । ଭକତ ଗଦ ଗଦ । ପ୍ରଶଂସା କରେ ଯେ ପାଟିରେ ବାଟଲି ଦାଜେ ନାହିଁ ।

ଭଗବାନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମୁହଁ କେଶେରୀ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ସାରୁ ଖାଇଲା ପରି ମୁହଁ କରି ବାଟେ ବାଟେ ଚାଲିଲେ । କାହା ଆଡ଼କୁ ଫେରି ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ କି ପଦେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରା କଲେ, ଆମ ଆଗରେ କାଲି ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ଡେଇଁଥିଲା ଯେଉଁ ସୁରେନ୍ ସେ ଆମ ଘରେ କାରବାର ହେଉଛି । କିଶୋରୀ ତାର ଆଇ ସମ୍ପର୍କ । ପଦେ କେବେ କିଏ ପରିହାସ ଛଳରେ କଣ କହି ଦେଇଥିବ । ସେଥିପାଇଁ ଖଲ ଲୋକେ ଚଳାଇ କହୁଛନ୍ତି । କହୁଥାଆନ୍ତୁ, ଛଳ କଲେ ଲଭ ନାହିଁ ?

ମିଶ୍ର ଚାଲିଯାଉଛି ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଆରୁର୍ଯ୍ୟସୁତ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦୁର୍ନାମ ଲୋକେ ଦିନେ କରୁଥିଲେ । ସେ ଦୁଷ୍ଟ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏବେ ତାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ଯେଉଁଠି ଚୁଦଖାହେଲେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ସେ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି । ସେ ବନୟୀ

ଓ ଭଦ୍ର । କିଶୋରୀମଣିଙ୍କୁ ସେ ସମ୍ମାନ କରେ । ମଥା ଲୁଆଁଇ ପ୍ରଣାମ କରେ । ସେ ନିଜେ ଦେଖିଛନ୍ତି, ଉପହାସ ଛଳରେ କିଶୋରୀ ତାର କାନମୋଡ଼ା ଆକଟ କରିନ୍ତି । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କର ଶାସନକୁ ମାନି ନାଏ । କିଶୋରୀଙ୍କର ଅନୁରୋଧକୁ ସେ ତଳେ ପକାଏ ନାହିଁ । ଆଦେଶ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେ ।

ସେହି କଥା ତ ପଦପରାୟଣା କିଶୋରୀ କହନ୍ତି । ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ବୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବି ଘରର ଚଳନ ପାଇଁ କୌଣସି ଅଗ୍ରଣ ରଖାଇ ଦିଏ ନାହିଁ । ଧନା ଜମିଦାରର ପୁତ୍ର, ତାଙ୍କର ବା କେଉଁଥିରେ ଉଷା ? ଲୋକେ ଈର୍ଷା ପ୍ରଶୋଦିତ ହେଇ ଉପହାସ କରୁଛନ୍ତି । ମନଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ତାଙ୍କର କି ଥାଏ ?

ଏକୋଇଶ

ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ଆଇନାଦ ରହସ୍ୟ ଶେଷ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ତହିଁରେ ତାଲ ଦେବାକୁ କିଶୋରୀ ହଟିଲେ ନାହିଁ ।

ହାତ୍ତାମଣିକୁ ଝୁର ଝୁର ନାଥର କଣ୍ଟା ଦୋହଲିଲା । ରୋଗୀ ହୋଇ ସେ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ରହିଲା, ତଥାପି କିଶୋରୀଙ୍କ ମନ ବିକଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଘରର ଦୁଃଖରେ ସାତପରର ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁ ଉଠୁଛି । ଯେତେ ନିଷ୍ଠୁର ହେଲେ ଲୋକେ ଆହା ବୋଲି ପଦେ କହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କିଶୋରୀ, ସେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତରରେ ମଗ୍ନ ।

ଆଉ ଘରେ ନାଥ ଆକୁଳ ହୋଇ ଚିତ୍କାର କରୁଛି । ଏ ଘରେ କିଶୋରୀ ହସି ହସି ଖଞ୍ଜା ଫଟାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । କେବେ ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ କି ଗ୍ରାମର ଆଉ କେହି ମାଇପେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ କିଶୋରୀ ଲୋକଦେଖାଣ ସୋହାଗ ଦେଖାଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଧାର ଗଡ଼ାନ୍ତି, ସେହି ଦେଖାଇ ନାଥ ପାଖରେ ବସି ତା ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ମାରନ୍ତି । ଔଷଧ ଆଣିବାକୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଅନୁରୋଧ କରି କବିରାଜଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାନ୍ତି । ଲୋକେ ବୁଝନ୍ତି, ଏ ସବୁ ବାହାରିଆ । ମିଶ୍ରେ ସନ୍ଦେହ ଦୋଳରେ ଝୁଲନ୍ତି । କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ମନର ସନ୍ଦେହ ଓ ଜ୍ୟୋତିରୀ ରସି ନାଥର ସେବାରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି ।

କିଶୋରୀଙ୍କ ଉପରକୁ ପ୍ରତି କଥାରେ ଏବେ ମିଶ୍ରେ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ହୁଅନ୍ତି, ଚଢ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଉପରେ ପଡ଼ି ନାଥର କୌଣସି କାମ କରିବାକୁ ଆସିଲେ ହସ ହସ ହୋଇ, କେବେ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ମିଶ୍ରେ ବାରଣ କରନ୍ତି । କିଶୋରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ନ ଯାଇ ସେ ନାଥ ପାଖରେ ରାତିଯାପନ କରନ୍ତି । ତାର ସେବା କରିବାକୁ ଓ ଯନ୍ତ୍ର ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ।

ରାତି ଅଧରେ ମଧ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର କେବେ ଶ୍ରୀନାଥ ଚମକି ଉଠେ । ହାତ ଅଣ୍ଟାଲି, ନୂଆଇ ନୂଆଇ ହୋଇ ଡାକି ଉଠେ । ଆଖି ଖୋଲି ଶିଶୁକୁ ଡିଏ ଆଲୁଅରେ

ଦେଖେ । ଅଖିରୁ ଲୁହ ଝରୁଛି ପରୁରେ, ନନା, ନୂଆଇ କାହିଁ ? ଏଇଠି ଠିଆ ହୋଇଥିଲା ତ !

ମିଶ୍ରେ ତାର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ମାରି କହନ୍ତି, ଶୋଇପଡ଼ି ବାବା !

ଔଷଧରେ କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । କବିରାଜ ଦୟାନିଧି ଆରୁର୍ଦ୍ଧେ ଦୁଃଖିନୀ ଏବଂ ରୋଗୀର ସମୟ ସମୟରେ ମନ୍ତ୍ରଣା ବିକୃତ କଥା ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଅନୁମାନ କଲେ । ଲମ୍ବଦାଢ଼ିରେ ହାତ ମାରି ମୁହଁ ଗନ୍ତୀର କରି ମିଶ୍ରଙ୍କୁ କହଲେ, ତାର ନୂଆବୋହୂଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ତାର ମାନସିକ ବିକୃତ କମିଯିବ । ସେ ଅଟରେ ଆରୋଗ୍ୟ ହେବ । ଔଷଧରେ ଭଲ ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ନାଥକୁ କୋଳକୁ ଆଉଜାଇ ବସିଥିଲେ । ଆରୁର୍ଦ୍ଧଙ୍କ କଥାରେ ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ସଜଳ ହେଲା, ହୃଦୟଗତା ବଧୂଟି ତାଙ୍କର ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଭାବିଲେ, ଯେତେଦିନ ସେ ଘରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିଲା ସବୁ ଥିଲା ସୁଶୃଙ୍ଖଳ । ସତେ କି ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀ ବିରାଜୁ ଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଯତ୍ନ ସେ ନେଉଥିଲା । ଶ୍ରୀନାଥକୁ ସୁତ୍ରବତ୍ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲା । ତାର ଉଚ୍ଚରେ, ଗୁଲ୍‌ଚଳନରେ କେବେ ସେ କିମ୍ବା କିନ୍ତୁ ଦେଖି ନ ଥିଲେ । କିଶୋରୀଙ୍କ ମୁହଁରୁ କେବଳ ହାରାମଣିର ମନ୍ଦ ପ୍ରକୃତ ଓ ଚରିତ୍ରଗତ ଦୁଃଖିନୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଶୁଣିଥିଲେ, ବିଶ୍ୱାସ କରି କୁଳବଧୂକୁ ବହୁଷ୍କାର କଲେ । ତାଙ୍କର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପିତା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ରଥଶର୍ମା ଜନ୍ମା ପ୍ରତି କଠୋର ହେଲେ । ମିଶ୍ରେ ସମ୍ବାଦ ପାଇଛନ୍ତି ଯେ ହାରାମଣି ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । କେଉଁଠି ସେ ଆଶ୍ରା ନେଇଛନ୍ତି କି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସତେ କଣ ନାଥ ତାକୁ ନ ଦେଖି ଝୁରୁ ଝୁରୁ ରହିବ, ଆଉ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ ?

ମିଶ୍ରେ ବିଚଳିତ ହେଲେ ।

ବାଇଶ

ଶଶି ଏ ପଥ—

ପାପର ଭାଗୀ ହେବେ ଆପଣ । ଆପଣଙ୍କ କଥାରେ ନିର୍ଭର କରି ପିତା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କିଛି ନ ବିଚାର ଏପରି ଜୟନ୍ତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି । ହାରାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ଆପଣ । ମୋର ଧାରଣା ଥିଲା, ସମାଜନେତା ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ନିଜର କୁଳବଧୂ ଓ ଜଣେ ଅସହାୟା ବାଳିକାକୁ କଦାପି କଲଙ୍କିନୀ ବୋଲି ଲେଖି ନ ଥାନ୍ତେ, ଯଦି ତାହାଠାରେ ସେପରି କିଛି ଘଟଣା ଦେଖି ନ ଥାନ୍ତେ । ମୋର ଏ ବିଶ୍ୱାସ, ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଏକାଥରେ ଚୁନା କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଇନ୍ଦ୍ରା ଯେଉଁ ଚିଠିଶୁ ଲେଖିଥିଲା ତହିଁରେ ସତ୍ୟତା ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ଏହାର ପ୍ରମାଣ ପାଇଛି । ଇନ୍ଦ୍ରା ନିଜ ମୁଖରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛି ।

ଆପଣଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୃତ୍ୟୁଶୟ୍ୟାରେ । ହାତକୁ ଝୁରି ଝୁରି ତାଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ହାତ କେଉଁଠାରେ ଅଛି, ବସ୍ତୁକୁ କି ନାହିଁ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଦିନେ ଓଲଟିକରେ ମୋର ପତ୍ନୀ ମଧ୍ୟ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇ ପାରନ୍ତି । ତେଣିକି ମୋ ଜୀବନରେ କେଉଁ ଆଶା ? ଏ ସଂସାର ଆପଣ ମୋର ଚୂନା କରିଛନ୍ତି ।

ମୋର ଆଶା, ଆପଣ ଦୟାକରି ଥରେ କଟକ ଆସିବେ । ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ । ମରିବା ଆଗରୁ ଥରେ ଦେଖି କରି ସେ ଆପଣଙ୍କୁ କଅଣ ପଚାରିବେ । ଆପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ତାର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡେ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲା । ଅଳ୍ପଦୂର ସେ ପତ୍ର ଖଣ୍ଡି ମୋର ହସ୍ତଗତ ହେଲା । ସେଥିରୁ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ପାଇଛି ଯେ, ହାତ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ପରମେଶ୍ୱର ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିନ୍ତି । ତାହାହିଁ ହୋଇଛି । ମଣିଷ ପାପକରେ । ପାପକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, କିନ୍ତୁ ଦୟାମୟ ପରମେଶ୍ୱର ତାହା କରାଇ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମୋର ଗୁପ୍ତ ଥିଲା । ତାର ମନ୍ଦ ଚରିତ୍ର ମୋତେ ଏବଂ ରଘୁ ବାବୁଙ୍କୁ ଭଲକରି ଜଣା । ସେ ତାର ପାପାଭିଳାଷ ନିବଦ୍ଧରେ ଚରିତାର୍ଥ କରିବ ବୋଲି ଆପଣଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଚିଡ଼ିଯିବ କି ଏ ଘୋର ଅନ୍ୟାୟର କାରଣ ହୋଇଛି । ଗୁଡ଼ିନ୍ତୁ, ମୁଁ ଏ ସବୁ ଲେଖି ନିଜେ ଲଜ୍ଜିତ । ଥରେ କଟକ ଆସିଲେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରର ପତ୍ର ଦେଖି ସବୁ ବୁଝି ପାରିବେ ।

ବେଳ ରତରତ । ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସରୁ ପତ୍ରଖଣ୍ଡି ନେଇ ମିଶ୍ରେ ତରତର କରି ଥରେ ଓଲଟାଇ ଗଲେ । ଗୋଡ଼ ଆଗକୁ ଚାଲିଥାଏ । ସେ ଦୟାନିଧି ଆତ୍ମୀୟ ଉପକ୍ରମକୁ ଘରକୁ ଚାଲିଛନ୍ତି, ଆନ୍ତର ଦୁଇ କୋଣ ବାଟ ବାକି ଅଛି । ପଥରେ ଅଟକି ପହଞ୍ଚି ଆନ୍ତର ଥରେ ପଡ଼ିଲେ । ଉପରେ, ଡୋଧରେ, ଲଜ୍ଜାରେ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଅବଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ପତ୍ରଟିକୁ ବଟୁଆରେ ରଖିଲେ । ମନରେ ଡାକ ବେଦନା ଅନୁଭବ କଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ! କାଲିକାର ଫିଲ ରୁଖଣ୍ଡେ, ତାର ଏତେ ସାହସ ! ଚିଡ଼ିଯିବ, ଘୋର ଚିଡ଼ିଯିବ ! ସୁରେନ୍ଦ୍ର ପାପାଗୁଣ ?

ଭଗବାନ୍ ମିଶ୍ରେ ଚିନ୍ତା କରୁ କରୁ ବିଷଣୁ ହେଲେ । ଅସମ୍ଭବ ! ମିଥ୍ୟା ! ରଥେ ପରର ସ୍ତ୍ରୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମିଥ୍ୟାପବନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଏଡ଼େ ସାହସ ! ଦୃଶ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ନାସିକା କୁହ୍ନିତ ହେଲା ! ଏହି ଅପମାନର ଶ୍ରାପଣ ପ୍ରତିଶୋଧ ତାଙ୍କୁ ନେବାକୁ ହେବ !

ମିଶ୍ରଙ୍କ ସନ୍ଦେହ ମନରେ ଗତରାତିର ଘଟଣାଟି ଆସି ରହି ହେଲା । ଶ୍ରୀନାଥକୁ କୋଳରେ ପୁରାଇ ସେ ଶୋଇଛନ୍ତି । ଅଧ ରାତିରେ ହାତ ଗୋଡ଼ି ନାଠି କରି ସେ ବିଲବିଲେଇ ଉଠିଲା, ନୂଆବୋହୁ, ନୂଆବୋହୁ, ମୋତେ ଧରି—

ମିଶ୍ରେ ପୁଅକୁ କୁଣ୍ଡାଳି ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ତାର ମୁଣ୍ଡରେ ଢାଳି ମାରିଲେ । ନାଥ ଶାନ୍ତ ହେଲାଣି ସେ ତାକୁ ପଚାରିଲେ, ବାପା, ନୂଆବୋହୂକୁ ଆଣିବାକୁ ଲୋକ ପଠାଇଛି, ତୁ ଶୋଇପଡ଼ । ସେ ଆସିବେ ସେ ।

ନାଥର ମୁଖ ଝଙ୍କୁଳ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଆଖି ମେଲି କରି ପଚାରିଲା, ନନା, ସେ କାହିଁ ?

ସେ ପୁରୁ ବାପଘରକୁ ଯାଇଛି !

ମିଛ କହୁଛ, ସୁରେନ୍‌ବାରୁ କହୁଥିଲେ ସେ କାହା ସଙ୍ଗେ କଲିକତା ପଳାଇଛି । ସତ କି ନନା ?

ମିଶ୍ରେ ଗମ୍ଭୀର ହେଲେ । କଥାରେ ସତ୍ୟତା କେତେ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ହୁଏତ ସୁରେନ୍ ମିଛରେ କହୁଥିବ ।

ନାଥ ପୁଣି କହିଲା, ନନା, ମୁଁ ନୂଆବୋହୂ ପାଖକୁ କଲିକତା ଯିବି ।

ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, ନାହିଁରେ, ସୁରେନ୍ ତୋତେ ମିଛରେ କହୁଛି । ତୋ ନୂଆଉ ବାପଘରେ ଅଛନ୍ତି ।

ମିଛକଥା, ତମେ ତ ତାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଛ । ସେଥିପାଇଁ ତା ସଙ୍ଗେ ଯିବକୁ ମତେ ସେ ଦିନ ତମେ ମନା କରିଥିଲ । ମୁଁ କଣ ଜାଣିନାହିଁ କି ?

ମିଶ୍ରେ ନାଥର କଥା ଶୁଣି ଅବାକ୍ ହେଲେ ! ଛୋଟ ମୁଣ୍ଡଟି ଭିତରେ ସେ ଏତେ କଥା ପୁରାଇ ରଖିଛି ! କଣ କହ ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେବେ ?

ନାଥ ପୁଣି କହିଲା, ମୁଁ ଯିବି ନନା, କଲିକତା ଯିବି । ମୋ ନୂଆଉଙ୍କୁ ତମେ ଆଉ ଆଣିବ ନାହିଁ ।

ନାଥର ମନ ବଦଳାଇବାକୁ ସେ କହିଲେ, ତୋ ବୋଉକୁ ଡାକିବ ?

ନାହିଁ ନନା; ଧୈ ମତେ ମାରବ । ସେ ମତେ ଭଲ ପାଏ ନାହିଁ । ତମେ ଘରୁ ଚାଲିଗଲେ ସେ ଆଉ ମୋ ପାଖକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ସେ ଓ ସୁରେନ୍‌ବାରୁ ସେ ଘରେ ଧରାପରା ହୁଅନ୍ତି, ହସନ୍ତି । ମତେ ଶୋଷ କରେ । ପାଣି ପଇଁ ଯେତେ ଡାକେ କେହି ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ମିଶ୍ରେ ପୁଣି ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ । ସୁରେନ୍ ହସେ, ସେ ହସନ୍ତି ! ପାଣି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଧରାପରା ହୁଅନ୍ତି ! ଏଡ଼େ ସାହସ ! ବାଘର ଘରେ ମିରିଗର ନାଟ ! ଯାହା ପାଇଁ ଏତେ କଥା, ତାର ପୁଣି ଅବହେଳା !

ସେ ନୀରବ ହେଲେ ।

ସେ ଓ ସୁରେନ୍ ହସୁଥାନ୍ତି, ଏହି ବାକ୍ୟଟି ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ଛୁତି ଭିତରେ ଦାଉ ଦାଉ କରି ନିଆଁ ହୁଳା ଜାଳି ଦେଲା । ମନକୁ ବୁଝାଇଲେ, ହସିବାର କଣ କାରଣ ନାହିଁ, ତମେ ଆମ୍ଭେ କଣ ହସୁ ନାଥାହିଁ, ହସକଥା ପଡ଼ିଲେ ହସକୁ କିଏ ଅଟକାଇ ପାରୁ ?

ମନ କେତେ ନରକରେ ଗୁଲିଲା । ବାରଣ କରବ କିଏ ? ଆଉ କଣ ହସିବାର ବେଳ ନ ଥିଲା ? ଫୁରେନ୍ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଏବେ ଶ୍ଵେତ ପରି ହୁଏ କାହିଁକି ? ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ପାରେ ନାହିଁ । କୌଣସି ଆସ ଧରି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯାଏ ।

ଥରେ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ପଶିଲେ ମନ କି ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହେ ? ନେକେ ଭଲ କଥାର ଖରାପ ଅର୍ଥ ବାହାର କରନ୍ତି । ଦ୍ଵେଶ୍ୟାହୀନ କର୍ମ ଭିତରେ ମନଗଢ଼ା ଦ୍ଵେଶ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କରନ୍ତି । ଭଲ ମନ୍ଦ ବିଚାରବାର ବେଳ ନ ଥାଏ । କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୁଏ । ମନରେ ଅନୁତାପ ଆସେ । ମଣିଷ ଆକାଶ ଉପରୁ ଖସିପଡ଼େ ପାତାଳ ତଳକୁ ।

ରଥଙ୍କର ଚି ପାଇ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଦମ୍ଭଭୂତ ହେଲା । ଯାହାହେଉ, କବିରାଜଙ୍କ ଘରକୁ ନ ଗଲେ ନ ଚଲେ । ତାଙ୍କ କୁଳରେ ଦାସ ଜାତି ବଡ଼ବଡ଼ୁଆଙ୍କୁ ଯେ ପାଣି ଟେକିବ ଆଗ ତା କଥା, ପରେ ଆଉ ସବୁ ।

ମିଶ୍ରେ ମନ ଦୃଢ଼କରି ଉଠିଲେ । ଆଗକୁ ଦୁଇ ପାଦ ନ ଯାଉଣୁ ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିଲା ନାଥର ସେହୁ ଆକୂଳ ଅନୁରୋଧ, ପାଣି ଦିଅ, ପାଣି, ସେ ଫେରିଲେ ନନା ?

ଖଣ୍ଡେଦୂର ଆସି ବଟୁଆରୁ ଚିଟି କାଢ଼ି ଆହୁରି ଥରେ ପଢ଼ିଲେ । ଶେଷରେ ଲେଖାଥିଲା, ପୁନଶ୍ଚ—, ହାରାମଣିର ସନ୍ଧାନ ପାଇଛି । ସେ ଏହି କଟକ ସହରରେ ପବିତ୍ର ଭାବରେ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଛି । କଣ କରୁଛି ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଲେଖିବି ନାହିଁ ଆପଣ କଟକ ଆସିଲେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କେତୋଟି କଥା ପଚାରିବି । ତା ପରେ ମୁଁ ଆଉ ସମାଜର ଶତ ପ୍ରତିବାଦ ମାନିବି ନାହିଁ । ଦିନେ ମୁଁ ସମାଜ ସମାଜ ହୋଇ ପାଗଳ ହୋଇଥିଲି; କିନ୍ତୁ ଆଜି ମୋର ହୃଦୟ ନିକଟରେ ସମାଜ-ଚନ୍ଦ୍ରା ପରାସ୍ତ ହୋଇଛି ।

ମିଶ୍ରେ ପତ୍ରର ଏହି ଅଂଶଟି ପଠକରି ବିଚଳିତହେଲେ । ତାଙ୍କ ଆଖିକୁ ସତକଥା-ଗୁଡ଼ିକ ଜଳଜଳ ହୋଇ ଦେଖାଗଲା । ହାରା ଗଲେହୁଁ ସତେ କି ତାଙ୍କ ଘରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି । ଘର ପୂର୍ବପରି ଅପରିଷ୍କାର । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ନାହିଁ । ଜିନିଷପତ୍ରର ଯତ୍ନ ନାହିଁ । ଯାହା ଯେଉଁ ପଡ଼ିଛି ସେଇଠି । ଖର୍ଚ୍ଚବାଜ୍ ସବୁ କାହାର ନିଦା ନାହିଁ । ସତକୁ ସତ ସେରକ ଜାଗାରେ ଦୁଇସେର ଖରଚ । କିଶୋରୀମଣି ସାକୁଲେଇ ହୋଇ ହାରାମଣି ନାମରେ ପୂର୍ବରୁ ଯେତେ ଯାହା କହିଥିଲେ, ମିଶ୍ରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବାକ୍ୟରେ ବିଶ୍ଵାସ କରିଥିଲେ ସିନା ନିଜେ କିଛି ଦେଖି ନ ଥିଲେ କି ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲେ । ହାରାମଣି ଚାଲିଯିବା ପରେ ସବୁ କଥା ସେ ନିଜେ ଅଙ୍ଗରେ ଲିଖାଇଛନ୍ତି ।

ମିଶ୍ରେ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ ।

ତେଜଶ

ସନ୍ଧ୍ୟା, ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ବଲ ବାଟ । କେଉଁଠି ହୁଡ଼ ଉପରେ, କେଉଁଠି ବଲ ମଝିରେ ଧାନଗଛର ଥୁଣ୍ଟାମୂଳ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ମିଶ୍ରେ ଘରମୁହାଁ ହୋଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ପାତଳ ଗୋବମର ବେତ ବାଡ଼ିଖଣ୍ଡି ତଳେ ଜୋରରେ ପ୍ରହାର କରି ଘାଘିଆସ ଗୁଡ଼ିଛନ୍ତି । ନଅଁ ନୁଆଣି ପଲ ପଲ; କିନ୍ତୁ ଆଜି ମିଶ୍ରେ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଭୁଲି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଆକାଶ ପାତଳ ଚନ୍ଦ୍ରାକର ସେ ଆସି ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ମଠପାଖ ଦଣ୍ଡାରେ ହେଲେ । ଝଙ୍କା ବରଗଛ ତଳେ ଦଣ୍ଡାଟି ବଙ୍କେଇ ହୋଇ ପୋଖରୀ ଉପର ଦେଇ ଗ୍ରାମ ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇଛି । ମିଶ୍ରେ ଉତ୍ତେଜନାର ସହୃଦ ଚନ୍ଦ୍ରା କଲେ, ହାତ୍ତମଣି ତାଙ୍କର କୁଲବଧୂ, କୁଲଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଜନ୍ମ କରିଛନ୍ତି ବେଲି ରଥଙ୍କର ତ ଆଉ ତା ଉପରେ ଅଧିକାର ପାଏ ନାହିଁ । ମାଜକିନିଆ ଝିଅ, ପରଘର ମଣ୍ଡନ କରିବାକୁ ତାର ଜନ୍ମ । ପରଘରକୁ ପଠାଇବାଯାଏ ବାପର ଅଧିକାର । ତେଣିକି ତାଙ୍କର ଆଏ କଣ ? ଦେଲା ନାଶ, ଦେଲା ପାରି । କେଉଁ ସାହସରେ ରଥେ ହାତ୍ତମଣିକୁ ନେଇ ଘରେ ରଖିବେ ? ଦଶମାସିଆ ପୁଅ ସେ, ଆଉ ମିଶ୍ରେ ସାତମାସିଆ ଯେ ନୁଆଁ ଶିଆ ହେବେ ?

ଦଣ୍ଡିବା ଶକ୍ତି ଯା'ର ଆଇ, ସେ ପୁଣି କ୍ଷମା ଆଚରଇ । ମଣିଷ ଜନ୍ମ ପାଇ ଜୀବନରେ ଭୁଲ୍‌ଭଟକା ହେବାର କଥା ! ସେ ତ କିଛି ବୋହୂଙ୍କୁ ଚରଣବନ ପାଇଁ ବିଦା କରି ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ମିଛ ଦେଉ ସତ ହେଉ, ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ଉଣ୍ଡରୁ ପାଞ୍ଚପଦ ଶୁଣିଲେ ବୋଲି ରାଗରେ ମିଶ୍ରେ ବୋହୂଙ୍କୁ ବାପଘରକୁ ବିଦାକରି ଦେଇଥିଲେ । ସେ କହୁ ନ ଥିଲେ ଯେ ହାତ୍ତମଣି ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉଣୁ ତାଙ୍କୁ ଗୋଇଠା ମାରି ବାଟରେ ଠିଆକରି ଦିଅ । ଯେ ନ ବୁଝି ନ ଶୁଝି ଏପରି କାମ କରି ପକାଇଛନ୍ତି, ବାପ ହେଉନ୍ତୁ କି ଯେ ହେଉ, ସବୁ ବଶୁଙ୍ଗଲା ପାଇଁ ସେ ଦାସୀ ।

ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରା କରି ମିଶ୍ରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲଭ କଲେ । ମୋକଦ୍ଦମା ପଛେ ହେଉ ସମ୍ପତ୍ତିବାଡ଼ି ସବୁ ବନ୍ଧା ପକାଇ ସେ ପଛେ ହାଇକୋର୍ଟ ଯାକେ ଯିବେ, ହାତ୍ତମଣିଙ୍କ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାର ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବେ । ନାଥକୁ ସେ ତାର ନୁଆବୋହୂକୁ ଫେରାଇ ଦେବେ ।

ମିଶ୍ରେ ଗାମୁଛା ବଦଳିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଶୁଭଲ, କିଏ ଅନତଦୂରରେ ଥିବି ଥିବି କରି ଅନ୍ୟ ଜଣେ କାହାକୁ କହୁଛି, ଆରେ ଯା'ମ, ସୁରେନ୍ କଥା ଆଉ କେହି ଜାଣି ନ ଜାଣି ଆମକୁ ଅଛପା ନାହିଁ । ଭୁଲାମୁହାଁ କାଙ୍କ ପରି କି ବିଲେଇ ବେଶ୍‌ବ ପରି ନିଜେ ବାହାରକୁ ଗୋଟାପଣ ସାଧୁ, କିନ୍ତୁ ବାବା, ସେ ପହଁର ପହଁର ପାଣି ପିଇଲେ ଆମେ ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ପାଣି ପିଇିଟି !

ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନିଶ୍ଚୟ ନାହିଁ କି ବଡ଼ଲୋକକୁ କଥା ନାହିଁ ! ଯାହାର ମୁଣ୍ଡ ଅଛି, ଯାହାର ଗୁଣ୍ଡ ଅଛି, ସେ ତ ଭଲ ସବୁ ବିପଦରୁ ପାର । ଝୁଣ୍ଡି ତ ସମସ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ତମ ଆମ ଭଲିଆ ଲୋକ ଝୁଣ୍ଡିଲେ ଲୋକହସା ହେବା ସଂସାର କଥା ।

ଭଗବାନ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଏବେ କେଉଁ ମଣିଷପଣିଆଁଟା ଅଛି ସେ ସବୁ ଦୋଷ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ନେଇ ଥୋଇଛୁ ? ବିଲେଇ ହାତରେ ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ା ଯନ୍ତ୍ର ଆରୁର୍ଯ୍ୟ ପୁଅଙ୍କ ହାତରେ ଘରର ଭାର ଥୋଇଦେଇ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଗସ୍ତକରି ଚାଲିଯାନ୍ତି । ଏହା କେଉଁନିଆ ?

ଏହା ପରା ଆଖି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଅନ୍ଧ ହେବା କଥା । ଦେଖୁନୁ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋହୂଟାକୁ କନିଆ ମାଇପ କଥାରେ ପଡ଼ି ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ପାଖରେ ଶୁଏ, କାନରେ କହେ, ତା କଥା କି ଅନ୍ୟଥା ହୁଏ ? ନିଜେ ସୁରେନ୍ ବାବୁଙ୍କ ଉଣ୍ଡରୁ ଶୁଣିଛୁ ସେ ହାତ୍ତମଣି ବଚରା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।

ତାଙ୍କ ବୋହୂଙ୍କର ମୁହଁ ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ମାଇକନିଆଁ ଜାତି ମୁହଁରେ ସବୁବେଳେ କୋଲପ ପଡ଼ିବାର କଥା ।

ମିଶ୍ରେ ଆଉ ଅଧିକ ଶୁଣିବାକୁ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁଃଖରେ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ସେ ଘରକୁ ଚାଲିଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହାତ୍ତମଣି ପ୍ରତି ସେ ସେ ଘୋର ଅନ୍ୟାସ କରୁଛନ୍ତି, ଏହା ସେ ଭଲକରି ବୁଝି ପାରିଲେ । ତଥାପି, ବିଚଳିତ ହେବାର ଲୋକ ସେ ନୁହନ୍ତି ।

ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଗୋଡ଼ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମିଶ୍ରେ ଚମକି ଉଠିଲେ । ଗୋଟିଏ ଘରୁ ଉକ୍ତ ହାସ୍ୟର ଭୋଲ, ଆଉ ଘରୁ ନାଥର ଆକୁଳ କ୍ଷୀଣ ପ୍ରାର୍ଥନା— ପାଣି ଦିଅ !

ମିଶ୍ରେ ହତାଶ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ଦାଣ୍ଡ ଚଉରା ପାଖରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ କବାଟ ଖୋଲିବାର ଶବ୍ଦ ହେଲା । ମିଶ୍ରେ କବାଟ ପାଖକୁ ଗଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ, ସୁରେନ୍ କବାଟ ଖୋଲି ପଦାକୁ ଆସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଡିବିର ଧର ତା ପଛରେ କିଶୋରୀ ହାସ୍ୟଭରା ମୁଖରେ ଅନୁଗମନ କରୁଛନ୍ତି ।

ସେ କିଛି ନ କହି ଅଗ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ନେତ୍ରରେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ଦାଣ୍ଡକବାଟ ବନ୍ଦକରି ସେ ଭଗ୍ନକଣ୍ଠରେ କିଶୋରୀଙ୍କୁ କହିଲେ, ଘୃଷ୍ଣିକ ପରା ବିଲେଇ ସବୁଦିନେ ଆଖି ବୁଜି ଦୁଧ ପିଇୁଥିବ ? ସୁରେନ୍ କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ, ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ସବୁ ଜାଣନ୍ତି । ଘର ନିଆଁକୁ ସେ ଆଖି ବୁଜି ଅଶ୍ମିରେ ପୁରୁଇଛନ୍ତି କାହିଁକି ଜାଣ ସୁରେନ୍ ? ମାନ ଭୟରେ, ଲୋକହସା ନ ହେବା ଭୟରେ ! କିନ୍ତୁ ସବୁଥିରେ ଗୋଟାଏ ସମ୍ପା ଅଛି ।

ଆରଘରୁ ନାଥ ବଳିଗଲେଇ ଉଠିଲା, ମୁଁ ନୂଆବୋହୂ ପାଖକୁ ଯିବି ।

ମିଶ୍ରେ ନାଥ ଶୋଇଥିବା ଘରକୁ ଯାଉଁ ଶୁ କହିଲେ, ବାପରେ ! ମହନ୍ତ ପଛେ ଯାଉ, ତୋ ନୂଆବୋହୂକୁ ମୋ କୁଲଲସ୍ତ୍ରୀକୁ ମୁଁ ତୋ ପାଖରେ ଆଣି ନିଶ୍ଚୟ ଗୁଡ଼ିବି ।

କିଶୋରୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ଅଳ୍ପ ହସି ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, ଶାଶୁ ଆମର ଶକ୍ତ ବେରମ । କାଲି ସୁରେନ୍ ତମକୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଆସିବ, ବୁଝିଲ ? ଆଉ ଘରକୁ ଯାଏ ।

ସୁରେନ୍ ଗୁଲି ଯାଇଥିଲା ।

କିଶୋରୀ ସପ ପରି ଫ ଫ ହୋଇ କହି ଉଠିଲେ, ସତେ ! ଏତେ ସାହସ ରୁମର ? ମୁଁ ବିଧବା ବୋହୂ ନୁହେଁ ମ, ଥୋଇଲା କି ପୋଇଲା ନୁହେଁ, ମୋ ହାତ ଧରି ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ବାହା ହୋଇ ଘରଣୀ କରି ଏ ଘରକୁ ଆଣିଛ । ଏ ଘର ମୋର, କିଏ ମତେ ଠାରୁ ବିଦା କରିବ ? ମୋ ବୋଉ ବେମାର ଅଛି ତ ତମୁକୁ ଯାଉଁ ଆଗ ତାକୁ ଆଣି ଏଠାରେ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଏଇଠି ଜୀବ ସେବା କରି ତାକୁ ଭଲ କରିବି । ସୁରେନ୍ ଯିବେ କାହିଁକି ? ଏତିକି କହି କିଶୋରୀ ଗାଗ ତମତମ ହୋଇ ଆଉ ଘରକୁ ଗୁଲିଗଲେ ।

ଚରିଣ

ସକାଳ ହେଲା । ବାଲିକାମାନେ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ନିଜ ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବା ପୁଞ୍ଜରୁ ଭଗବତ୍ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ହାତ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେଇ ବସ୍ତୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଆଗରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । କେହି ଜଣେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଶ୍ଳୋକ ପାଠକଲ । ପ୍ରାର୍ଥନା ଶେଷ ହେଲାବେଳେ ହାତ ମାଡ଼ିଶା ଦେବାକୁ ବାଲିକାମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଘରକୁ ନେଇଗଲା । ସେ ଘରଟିରେ ଆଗରୁ ସପ ପର ହୋଇଥିଲା । ହାତ ମଝିରେ ବସିଲା । ବାଲିକାମାନେ ତାର ଗୁରୁପାଖେ ଘେରି ବସିଲେ । କିଏ କହିଲା, ନାନା, ଆଜି ସଞ୍ଜ କଥା କହ ।

ସୁଶୀଳା ହାରମଣିର ପିଠି ଉପରେ ଲଦିହୋଇ ଅଟ୍ଟେଙ୍କ ପରି କହିଲା, ନାଉଁ ନାନା, ଆଜି ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ କଥା କହ । ଓହୋ ସେ ଯେଉଁ ଉଆଁସ ରାତି, କଟି କଟି ଅଛାର, ମେଘ ଘଡ଼ଘଡ଼ି, ବିଜୁଳି, ପୃଥିବୀକୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଲା ଭଳି ପ୍ରବଳ ଝଡ଼, ବାଘ ଭାଲ, ଡାଆଣୀ ଚର୍ଚ୍ଚାଣୀଙ୍କ ମଝିରେ ଅଗନାଗ୍ନି ବନରେ ଯେଉଁଠି ଭଲଦିନେ କୁଆ କୋଇଲିର ରାଜ ନ ଥାଏ, ସେଇଠି ଯେତେବେଳେ ସାବିତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ସ୍ବାମୀଙ୍କର ମଲା ଦେହ କୋଡ଼ରେ ରଖି କାଳ-ପୁରୁଷ ଆଗରେ ବସିଥାନ୍ତି, ବୋଉ ଲେ, ସେ ଯେଉଁ ଭୟଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟ !

ସୁନ୍ଦରମଣି ବାଧାଦେଇ କହିଲା, ନାହିଁ ନାହିଁ; ସେ ଭୟଙ୍କର କଥା ଶୁଣିଲେ ମତେ ଡର ମାଡ଼େ । ସେ କଥା କହିନା, କହି ସୀତା କିପରି ସ୍ବାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନସ୍ତ୍ରଗଲେ ।

ଗଙ୍ଗା ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି କହିଲା, ନାନା, ସେ କଥା ଆଉ କହିନା । ରଜାର ହିଅ, ରଜାର ବୋହୂ ହୋଇ ଜୀବନଟା ତାଙ୍କର ଖାଲି କଷ୍ଟରେ କଟିଲା । ଅଶୋକ ବନରେ ସେ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ! ଗୁରୁଆଡ଼େ ପଲ ପଲ ରାନ୍ଧଣୀ । ତଥାପି ସେ ଡରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅଟଳ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ କାହାର ସାଧ ଅଛି ? କିନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଲେ କଣ ? ଥରେ ତାଙ୍କୁ ନିଆଁରେ ପରଖି ଲୋକନିନ୍ଦା ଭୟରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମନ ନେବାକୁ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଲେ । ସେ କଥା ଶୁଣିଲେ ମତେ କାନ୍ଦ ମାଡ଼େ, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ରାଗ ହୁଏ ।

ହାରାମଣି ହସି ହସି କହିଲେ, ଆଜି ତୁମକୁ ଏସବୁ କଥା କିଛି କହିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ଶୁଣ । ବାରମ୍ବାର ତମକୁ ମୁଁ ଏହି କଥା ସବୁଦିନେ କହି ଆସୁଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ କହୁଛି, ଶୁଣ । ମଣିଷ ଜନ୍ମ ପାଇ ଆମର ମନ ସବୁବେଳେ ବଦଳୁଥାଏ । ଯେତେ ବାଧାକ୍ଷପଦ ଆସୁପଛେ, ସବୁବେଳେ ସତ କହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିବ । ଆମ ଦେଶରେ କେତେ ଲୋକ ମିଛ କହନ୍ତି । ଲଗେଇ କରି ମନରୁ ଗଢ଼ି ପରନାମରେ କହିବା ତ କେତେକଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ । ତମେ ଏମିତି ଅନେକ ଲୋକ ଦେଖିଥିବ । ସେଥିରେ ତାଙ୍କର କିଛି ଲଭ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅଥଚ ପରର ଅନିଷ୍ଟ ହୁଏ । ଯଦି ଆମେ ପରର ଉପକାର କରି ନ ପାରିବା ଅନିଷ୍ଟ କରିବା କାହିଁକି ? ଆହୁରି ଗୋଟିଏ କଥା । ସତ କହିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଯେ, ଅଖିରୁଜି ସବୁବେଳେ କହିବାକୁ ହେବ, ଏହା ନୁହେଁ । ପରର ଅନିଷ୍ଟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିଲେ ତୁନି ରହିବା ଭଲ ।

ମଣିଷ ଜାତିର ଗୁରୋଟି ମହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ଗୁଣ ହେଉଛି ସତ୍ୟ, ଶାନ୍ତି, ଦୟା, କ୍ଷମା । ମଣିଷର ଜୀବନ ଗୋଟାଏ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ପରି । ସଂସାର ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁ କରୁ ସବୁବେଳେ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ ଲାଭ କରିପାରେନାହିଁ । ହାରିଯାଏ ବ । ଦୁଃଖ ହେବ, କିନ୍ତୁ ସେ ଦୁଃଖ ଓ ପରାଜୟକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହ୍ୟ ସହ୍ୟ କରିବ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ପୁଣି ଆଗେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ଆମମାନଙ୍କ ପରି କୋମଳମନା ହିଅମାନଙ୍କର ମତି ବେଳେ ବେଳେ ବଦଳିତ ହୁଏ । ସେ ଯଦି ପ୍ରଲୋଭନକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଠେଲି ହସି ହସି ନିର୍ଭୟରେ ଆଗକୁ ଚାଲିପାରେ, ସେହି ଏକା ଜୟ କରେ ।

ଉଷା ପଚାରିଲା, ନାନା, ଯେ ଥରେ ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼ି ଗୋଡ଼ ଖସାଇ ଦେଇ ଥାଏ, ତାର କଣ ଜୀବନଟା ପୋଡ଼ିଜଳି ପାଉଁଶ ହେବ ? ସମାଜ ତାକୁ କ୍ଷମା କରିଲେ କଣ ଭଲ ହୁଏନା ନାହିଁ ?

ହାରାମଣି କହିଲା, ସମାଜ କଥା କହିଲୁ ଯେ ସମାଜ ତ ଆଉ ସ୍ବାମୀମାନଙ୍କର ନୁହଁ, ପୁରୁଷଙ୍କର । ପୁରୁଷଙ୍କ ପାଇଁ ତନିଖୁଣ ମାଉଁଲେ, ସମାଜଯଦି ଆମର ହୋଇ-

ଯାନ୍ତା, ଆମେ ଆଜି ଘରକଣରେ ପଡ଼ି ସଜୁଥାନ୍ତୁ କାହିଁକି ? ତିନବରଷର ଅଣ୍ଟିର ପୁଅକୁ ଦେଖି ଦି ହାତ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ଘରକୋଣରେ ପଶନ୍ତୁ କାହିଁକି ? ସମାଜରେ ଯଦି ଆମର ସମାନ ଦାୟିତ୍ବ, ସମାନ ମାନସର୍ଯ୍ୟଦା ଥାଆନ୍ତା, ଆମର ଆଉ ଭବନା କରିବାର କାରଣ ନ ଥାଆନ୍ତା ।

ଥରେ ଯେ ଭୁଲ୍ରେ ଗୋଡ଼ ଖସାଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ତାକୁ ଗୋଡ଼ରେ ମାଡ଼ିଦଳି ଚକଟି ନ ଦେଇ, କଣ୍ଟା ବଣକୁ ଘୋସାଡ଼ି ଫୋପାଡ଼ି ନ ଦେଇ ତଳୁ ଗୋଟାଇ ନିଅନ୍ତୁ । ତା ଦେହରୁ ଧୂଳି ଝାଡ଼ି ତାକୁ କୋଳକୁ ଟାଣି ନିଅନ୍ତୁ । ତାକୁ ଘୃଣା ନ କରି ତା ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ବତାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ଭଲ କଥଣ, ମନ୍ଦ କଥଣ ! ବାଟବଣା ହୋଇ ପର କଥାରେ ଭୁଲି କଣ୍ଟା ବରେ, କାଦୁଅ ପଙ୍କରେ ସେ ଆଉ ପଶନ୍ତା ନାହିଁ । ଯେ ଥରେ ଖସିଯାଏ, ତାର ଆଉ ଖସିଯିବାର ଭୟ ନ ଥାଏ । ଯାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି, ଯାହା କଥାରେ ପଡ଼ି ଅଜାଣତରେ ସେ ଗୋଡ଼ ଖସାଏ ତାକୁ ତ ସେ ଚିହ୍ନିଯାଏ । ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ ଆଉ କେବେ ସେ ଭୁଲିବ କି ?

ନାମ, ଏ ସମାନ ଅଧିକାର କଣ କେବେ ସତରେ ଆସିବ ? ଲୋକେ ତ ବାଧା ଦେବେ ?

ବାଧା ତ ଦେବେ । ତା ବୋଲି ହତାଶ ହେବା ଭଲ ନୁହେଁ । ପର ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ନ ହୋଇ ପର ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରି ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ, ତା ହେଲେ ଶୀଘ୍ର ଆମେ ଆମର ଅଧିକାର ପାଇବା । ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବରୁ ଏହା ଟିକିଏ ଡେରି ହୋଇ ପାରେ । ପ୍ରଥମ କଥା, ନାମ ମହଲରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚଳନ ।

ଉଷା ପରୁରିଲା, କଣ କଲେ ହୋଇ ପାରିବ ?

ହାତ କହୁଲୁ, ସେ କଥା ପରେ କହୁବି ଉଷା, ଏବେ ଯାଅ, ସମସ୍ତେ ନିଜର ପାଳି ଅନୁଯାୟୀ ନିଜ କାମରେ ଲାଗ ।

ହାତମଣିର ଆଦେଶ ପାଇ ବାଲୁ ବଧୂବା ଝିଅଟିମାନେ ଉଠିଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ଦିଆ ହୋଇଥିବା କାମ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଜଣ ଜଣ ହୋଇ ଗଲେ । ହାତ ହସ ହସ ହୋଇ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଏ । ଭାବୁଥାଏ, ସମସ୍ତେ ତ ତାର ସାନ ଭଉଣୀ, ସମସ୍ତେ ଅବିବାହତା ଝିଅପରି ଦିଶୁଛନ୍ତି । ହାତରେ କାତ, କପାଳରେ ସିନ୍ଦୂରବନ୍ଧୁ, ଆଖିରେ କଜଲ, ପାଦରେ ଅଳତା । ହ, ସମସ୍ତେ ସେମାନେ ଅଭିଆଡ଼ି ଝିଅ । ପିଲଟେଲ ପରି ସେମାନଙ୍କୁ ବେଦରେ ବସାଇ କଣ୍ଢେଇ ବାହାଘରପରି କାହା କାହା ହାତରେ ଛନ୍ଦ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲା ।

ନିଜକୁ ସେ ଚାହିଁଲା । ଗୁଆଗୋବିନ୍ଦ ବାହୁଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ, ଯାହାକୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି, କେବେଠି ସେ ହାତମଣିର ହାତରେ କାଟି ପିନ୍ଧାଇ

ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଜି ସକାଳେ ତାକୁ ବି ସେ ସକାଳ ଦେଇଛନ୍ତି । କହିଲେ, ତୁ ତ ମୋର ଅଭିଧାନୀ ବଡ଼ିଆ ଲୋ ହାସ, ଅନ୍ଧାରରେ କେବେ କେଉଁଠି କଅଣ ହୋଇଥିଲା, ସାତ ସପନପରି ସବୁ ତୁ ପାସୋରି ଯା ।

ନାଶ-ମଙ୍ଗଳ ସମ୍ପର୍କର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ପାଇଁ ଧନ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ । ଦାସ ଦାସୀ ରଖିବା ପ୍ରୟୋଜନ ହୁଏ ନାହିଁ । ହିଆମାନେ ପାଳକର ସବୁ କରନ୍ତି । ଜଣେ ଘର ଓଳାଏ, ଦୁଇଜଣ ରନ୍ଧନ୍ତି, ଦୁଇଜଣ ସୂତା କାଟନ୍ତି । କିଏ ବହୁ ପଡ଼େ, ଜାମା ବୁଣେ, ଚିତ୍ର କରେ । କିଏ ହାରମୋନିୟମ୍ ଧରି ଗୀତ ଶିଖେ । ହାରମଣି ଯତ୍ନରେନାହିଁ ଚେଷ୍ଟାକରି ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଏ । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଝଡ଼ମତ ଆସି ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଆନନ୍ଦରେ ସେମାନଙ୍କର ସମୟ କଟିଯାଏ । ହୁଂସା ବାଦ ନାହିଁ, କଲିଗୋଲ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକା ମା ପେଟର ଭଉଣୀ ପରି ମନେ କରନ୍ତି ।

ଧୂଳଘର ହିଆମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଘରୁ ରାତିମତ ଟଙ୍କା ଆସେ । ଗରିବ ଘର ହିଆମାନେ ଟଙ୍କା ବା କାହୁଁ ପାଇବେ ? ଗୁମାରୁ ଉଠୁଥିବା ଯତ୍ନସାମାନ୍ୟ ଧନ ଓ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କର କଷ୍ଟଲବ୍ଧ ବେତନର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶରେ ସେମାନଙ୍କର ଢେଇ ଚଳେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକା ଖାଦ୍ୟ, ଏକା ପରି ଲୁଗାପଟା ।

ଦୈନିକ କାମ ତୁଲେଇବାକୁ ବାଳିକାମାନେ ଚାଲିଗଲେ । ଉଷାର ସେଦନ ସକାଳ ବେଳା ହାରମୋନିୟମ୍ ଶିଖାଇବାର ପାଳି । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ସେ ଗୀତଗାଇ ଶିଖିଥିଲା । ଅସୁନ୍ଦର ବୋଲି ତାକୁ କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ । ହେଲେ ତାର ଗଳାଟି ସୁନ୍ଦର । ଉଷା ଗୀତ ଗାଇଲା ବେଳେ ଗଛ ପତ୍ର ବି କାନ ଡେରି ଶୁଣନ୍ତି ! ସମସ୍ତେ ଚାଲିଗଲରୁ ଉଷା ହାରମଣିକୁ କହିଲା, ନାନା, ତମେ ବଜାଅ ମୁଁ ସେଇ ଗୀତଟି ଗାଇବି ।

ହାରମଣି ହସି ହସି କହିଲା, ନାହିଁ ଲୋ, ମୋତେ ତ ଭଲ ବଜେଇ ଆସେ ନାହିଁ, ତୁ ନିଜେ ବଜାଇ ଗା, ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ।

ଉଷା ହାରମୋନିୟମ୍ରେ ସ୍ବର ଦେଇ ଆରମ୍ଭ କଲ—

ଉଠ ନାଶ,

ପଥହର ପଡ଼ିତା ଲୋ ନାଶ,

ନିଷ୍ଠେଷିତା ସାହାସନା

ନିର୍ଯ୍ୟାତକ ନିଷ୍ଠା ଦାନ

ତହୁଁ କୋଲେ ଭେଲେ ନୁହଁ ଘାରା

ନିଜିଲ୍ଲାବନ ସରଣୀ ଅନୁସର,

ଶୁଣି ପଡ଼ିଛ ପରା କରଣୀ ବୋଝ ଧରି,

ଉଠ ନାଶ, ଚଷ୍ଟଲେ

ପୋଛ ପୁଣ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳେ

କଳଙ୍କ ପଙ୍କଜ ବାରି ।

ଯା' ଶୀତଳ କରତଳ ଅଟଳ ଆଶ୍ରୟ
 ଦେନଛୁ ସେ ସମାଜ କଠୋର ନିର୍ଦ୍ଦୟ
 ଉଠ, ନାହିଁ ନିର୍ଭର କର ପର ଶକ୍ତିର
 ହୁଅ, ଦୁର୍ଗମ କର୍ମପଥ ପାର ।

ଗୀତା ବୋଲି ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ବୃଦ୍ଧ ଦରବୀନ୍ ଦାଶରଥ ଆସି ସମ୍ଭାବ
 ଦେଲା, କିଏ ଜଣେ ଗାନ୍ଧିବାଲା ଭଦ୍ରଲୋକ ଦାଣ୍ଡରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, ତମ ସଙ୍ଗେ
 ଦେଖା କରିବାକୁ ସେ ଚାହାନ୍ତି ।

ହାତ୍ତାପଣ ଖଦଡ଼ ଲୁଗାର କାନ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଟାଣି ଆଣି କହଲା,
 ଗାନ୍ଧିବାଲା କଣ କି ଦାସ ମଉସା, ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାବୁ ନୁହନ୍ତି ତ !

ନା, ମୁଁ କଣ ଆଜିଯାଏ ମୋର ଅନୁଦାତା ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି
 ନାହିଁ ? ସେ ଆଉ କିଏ ହୋଇଥିବେ । ମୁଣ୍ଡରେ ଗାନ୍ଧି ଟୋପି ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି ବୋଲି
 ଗାନ୍ଧିବାଲା କହିଲି ।

ତାଙ୍କୁ ଦାଣ୍ଡଘରକୁ ଡାକିଦିଅ, ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ଦାଶରଥ ଚାଲିଯିବା ପରେ ହାତ୍ତାପଣ ଉଠାଇ କହଲା, ଉଷା, ସେମିଜ୍ ଖଣ୍ଡି
 ଦେହରେ ଗଳାଇ ଦେଇ ଆ ତ, ଦେଖିବା କିଏ ଆସିଛି ।

ଉଷା ସେମିଜ୍ ପିନ୍ଧି କହଲା, ବୋଧହୁଏ କେହି କାହାକୁ ଏଠି ରୁଡ଼ିବାକୁ
 ଆସିଛନ୍ତି ।

କେଜାଣି, ଆ ଦେଖିବା, ସେ ରୁଡ଼ିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି କି ନେବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଉଷାର ହାତଧରି ହାତ୍ତାପଣ ଦାଣ୍ଡଘରକୁ ଆସିଲା ।

ତନ୍ମୟ ହୋଇ ବ୍ରଜକଣ୍ଠୋର ଚାହିଁ ରହୁଲେ, ଅଗରେ ଉଭା ହାସ୍ୟମୁଖୀ
 ହାତ୍ତାପଣ, ତାଙ୍କର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତିମା, ସପନ ପ୍ରେୟସୀ ! କିଏ କହୁପାରିବ ଯେ ସେ
 ଦିନେ ବଧବା ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା, ଜୀବନର ମମତା ଭୁଲି ନିରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ ହୋଇ
 ଗୁହ୍ୟତାଗ କରି ଚାଲି ଯାଉଥିଲା ! ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଖିରେ ମନକଣା ପ୍ରଭା ! ବ୍ରଜକଣ୍ଠୋର
 ଚେକିରୁ ଉଠି ଦୁଇହାତ ଯୋଡ଼ି ନମସ୍କାର କଲେ । ହସ ହସ ହୋଇ ନମସ୍କାରରେ
 ପରୁରଲେ, ମୋତେ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛନ୍ତି ? ଅନେକଦିନ ତଳେ ଥରେ ଦେଖା
 ହୋଇଥିଲା ।

ହାତ୍ତାପଣ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁ ନାଲି ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ପ୍ରତି
 ନମସ୍କାରି କଲା । ଖଣ୍ଡେ ଚଉକ ଟାଣିଆଣି ତହିଁରେ ବସିଲା । ଉଷା ଚଉକ ପଛରେ
 ତା ପିଠିକୁ ଆଉକି ଠିଆ ହେଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରା କରାଧୀରେ ଧୀରେ ହାତ୍ତାପଣ କହିଲା, ଚିହ୍ନିପାରୁ ନାହିଁ, ମତେ କ୍ଷମା
 କରିନେ । କେଉଁଠି ଶ୍ରେଣୀକ୍ଷ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଦେଖା ହୋଇଥିଲା ମନେପଡ଼ୁ ନାହିଁ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର କହିଲେ, ଚିହ୍ନିବା ଏଡ଼େ ସହଜ ନୁହେଁ । ବହୁଦିନ ତଳେ ରେଳଗାଡ଼ିରେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆପଣଙ୍କର ଦେଖା ହୋଇଥିଲା, ବୋଧହୁଏ ଭୁଲିଗଲେଣି ।

ହାରା ବିଧି ତା ହୋଇ ପଚାରିଲା, ରେଳଗାଡ଼ିରେ ? ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଭଲକରି ଚାହିଁ ପୁଣି କହିଲା, ଏବେ ଚିହ୍ନିଲି, ବୁଝିଲି । ଆପଣ ମୋର ପ୍ରଥମ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ରକିଶୋରବାରୁ । ବହୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କର ଚାହିଁ ପାରୁନାହିଁ । ଥରଟିଏ ମାତ୍ର ଦେଖା । ଆପଣଙ୍କର ବାହାରର ରୂପ ସିନା ପାଶୋରିଗଳି; ଆପଣଙ୍କର ହୃଦୟର ବିଶାଳତା, ମନର ଉଦାରତା ମୋର ଛୁଇଁତଳେ ଦୃଢ଼ିତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରଦୀପ ଜାଳି ଦେଇଛି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ମନକୁ ମନ ହସି ଚିନ୍ତା କଲେ । ବେଶ୍ ମନେ ରଖିଛନ୍ତି ତ ! ନାମଟାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି — ବ୍ରଜକିଶୋରରୁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର, କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରରୁ, ଚନ୍ଦ୍ରକିଶୋର, କାଲି ହୁଏ ତ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ହେବ । ନାମର ପରିବର୍ତ୍ତନ ବଡ଼ ଯିପ୍ର ଗତିରେ ଚାଲିଛି !

ବ୍ରଜକିଶୋର କହିଲେ, ମୋର ନାମ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି ମୁଁ କହିଥିଲି ! ମୁଁ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କ ବନ୍ଧୁ । ବହୁଦିନ ତଳର କଥା, ଆପଣ ଭୁଲି ଯାଇଛନ୍ତି, ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ । ଆପଣଙ୍କର ନାମ ମୁଁ ଭୁଲି ପାରିନାହିଁ । ତେବେ, ଆପଣ ହାରାମଣି ଦେବା ଆସୁଛନ୍ତି, ଆଗରୁ ମୁଁ ଯଦି ଏହା ଜାଣି ନ ଥାନ୍ତି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରି ନ ଥାନ୍ତି ।

ହାରାମଣି ଲଜ୍ଜିତା ହେଲା । ସେ ଜାଣେ, ନନା, ବୋଉ ଓ ଶାଶୁ ଶଶୁରଙ୍କ ପାଖରୁ ଦୂରେଇ ଆସି ସେ ଏଠାରେ ନିଷ୍ଠିନ୍ତରେ, ମନ ଆନନ୍ଦରେ ରହିଛି । ନୂଆ ବାପ ମା ଓ ନୂଆ ଭଉଣୀଗୁଡ଼ିକଙ୍କର ମେଳରେ ଥାଇ ସେ ତାର ଅଟ୍ଟତଳୁ ଭୁଲି ପାରିଛି । ତାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବଦଳିଛି, ରୂପ ଓ ବେଶଭୂଷା ବଦଳିଛି । ମୁହଁରେ ରଙ୍ଗ ଉକୁଟାଇ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲା, ଆପଣ ମୋ କବିତା ଖାତାଟି ବ୍ରଜବାରୁଙ୍କ ପାଖରୁ ଆଣିଦେବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ, ଦୟାକରି ଆଣିଛନ୍ତି କି ?

ବ୍ରଜ ସେଖଣ୍ଡିକ ଦେବାକୁ ମନା କଲା । ମୁଁ ଚୋରାଇ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ତା ଟଙ୍କରୁ ଆଣି ପାରିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଜାଣିଲି ତହିଁଲେ କିଛି ଲାଭ ହେବ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବ୍ରଜ କବିତା-ଗୁଡ଼ିକ ମୁଖସ୍ଥ କରି ପକାଇଛି । ମୁଁ ତ ଆଉ ତାର ମନକୁ ଚୋରାଇ ଆଣି ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ?

ଆପଣ ତେବେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତୁ ?

ଠିକ୍ ତାହା ନୁହେଁ, ନ ପାରିଥିଲେ ସାହସ କରି ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସି ନ ଥାନ୍ତି । ବ୍ରଜ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି ଯେ, ସେ ଆପଣଙ୍କ କବିତା ଆଉ ଝିପାଇବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ ।

ମୋ ଖାତା ?

ଖାତା ତ ଆପଣ ଚିର ନଷ୍ଟ କରି ଦେବାକୁ ପକାଇ ଦେଇଥିଲେ । ବ୍ରଜ କହି ପଠାଇଛି, ସେଥିରେ ଆପଣଙ୍କର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ଖାତା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି, ଅନ୍ତତଃ ଆପଣଙ୍କୁ ତାହାହିଁ ମନେ କରିବାକୁ ହେବ ।

ହାରା ଆଉ କଣ କହିବ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ସେ ହତାଶ ହେଲା, ଭୁଲ ହୋଇ ରହିଲା । ଉଷାକୁ ଡାକି ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ହାରାମଣି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଅନୁଭବ କଲା । ଆଗରେ ଯୁବକ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର, ତା'ର ମୁହଁକୁ ହସ ହସ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ଦେଖୁଛନ୍ତି ପରା ଟେଲିଗ୍ରାଫି ଭିତରର ସେହି ନିଃସହାୟା ବିଚାଡ଼ିତା ବିଚଳିତା ଅଗ୍ରମୁଖୀ ବିଧବା ଭରୁଣୀକୁ ଯାହାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଅପମାନ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାସନାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ, ନିଜେ ଆଣି ଏହି ପବିତ୍ର ଆଶ୍ରମରେ ଆଣି ଦିଆଇଥିଲେ । ଦେଖୁଛନ୍ତି ସେ ସେହି ଭରୁଣୀର ପରିବର୍ତ୍ତନ !

ହାରାମଣି କହିଲା, ଯାହା ହେବାର ତ ହୋଇଛି, ଦୟାକରି ବ୍ରଜବାବୁଙ୍କୁ କହିବେ ମୋ ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ମନରୁ ସେ ପୋଛି ପକାଇବେ । ପରର ପଦାର୍ଥକୁ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର କରିବାକୁ ବସନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଦୃଷ୍ଟା କରେ ।

ବ୍ରଜ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ଆପଣ ସିନା ପର ବୋଲି ମଣନ୍ତି, ବ୍ରଜ ଆପଣଙ୍କୁ ଅତି ଆପଣାର ପରି ମନେ କରେ । ମୁଁ ଦେଖିଛି, ଆପଣଙ୍କ ବିଷୟରେ କଥା ପଡ଼ିଲେ ତାର ଚକ୍ଷୁ ଯଜଳ ହୋଇ ଉଠେ । ମୁଁ ଦିନେ ଏହାର କାରଣ ପଚାରିଥିଲି । ସେ ବ୍ୟାଧିରୁ ହୋଇ କହିଲା, ଭାଇରେ, ହାରାମଣିଙ୍କୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଦେଖି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଅନୁଭବ କରିଛି, ସବଦା କରୁଛି । ମୁଁ କହିଲି, ହାରାମଣି ତୋ ଉପରେ ବିକଳ । ସେ ଅତି ଦୁଃଖରେ କହିଲା, ଅବଶ୍ୟ ତାହା ମୋର ଦୃଢ଼ାବ୍ୟ ! ତାଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ ହେଉ, ଏପରି ଚିନ୍ତାକରି ମୁଁ କିଛି କରି ନ ଥିଲି । ସେ ଯଦି ସେପରି ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସବୁ ଦୁଃଖ ଅସମ୍ମାନ ଅପମାନର ବୋଧ ମୁଁ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଟେକି ନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । କୌଣସି ସମାଜକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗକୁ ମୁଁ ଶୁଣିବି ନାହିଁ । ବ୍ରଜକିଶୋର ଡାକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହାରାକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ହାରାମଣି ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଚିହ୍ନିପାରିଲା । କେତେଦିନ ତଳେ ନିଜେ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ଯୁକାରାନ୍ତରରେ ଯେଉଁ ବିଷୟଟି ଛଠାଇ ଥିଲେ କିଶୋର-ବାବୁଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ତାର ପ୍ରତିଧ୍ବନି । ହାରା ନିଃସଂକୋଚରେ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲା ଯେ ତାଙ୍କର ପ୍ରସାଦକୁ ସେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସମାଜର ନିଃସହାୟାମାନଙ୍କର ସେବାରେ ଜୀବନ କଟାଇ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ କରିବା ଏବଂ ଦେଶ ଓ ଦଶର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା ହେଉଛି ତାର ପଣ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର କିଶୋର ବାବୁକୁ ତା ନିକଟକୁ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପଠାଇଛନ୍ତି ସେ ବିଷୟ ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ମୁହଁ ଟେକି କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନାଇଲା । ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କର ଓଠରେ ହସ ଲାଗି ରହିଛି । ଆଖି ଦିପ୍ତିରୁ ଆଗ୍ରହ ଓ ଉଦ୍ବିଗ୍ନତାର ଆଶ୍ରା ଝରି ପଡ଼ୁଛି । ସହସା ହାରାମଣିର ମନରେ ଅଜଣା ସନ୍ଦେହର ଡେଉଟିଏ ମଧ୍ୟ ଟେକିଲା, ପ୍ରଶ୍ନେଇ ଉଠିଲା । ଆଗନ୍ତୁକ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନିଜେ ବ୍ରଜକିଶୋର ନୁହନ୍ତି ତ ? ମନରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବାରୁ ଗୋଟିଏ ଅଜଣା ଭୟ ଓ ଉତ୍ତେଜନାରେ ତାର ସାରା ଶରୀର ଧରି ଉଠିଲା, ଲଜ୍ଜାରେ ମୁଖ ଆଁରକ୍ତ ହେଲା । ଦୃଷ୍ଟି ହେଲା ଅବନତ । କପାଳରେ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଘର୍ମ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ପଳାଇ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଉଠି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ତାର ମନର ସନ୍ଦେହକୁ ଅନୁମାନ କରି କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମୋ ବନ୍ଧୁ ବ୍ରଜର ପ୍ରସାବର ଉତ୍ତର ଶୁଣି ମୁଁ ତାକୁ କହିଲେ ସେ ଏ ବିଷୟରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ହେବ । ଆପଣଙ୍କର ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଉକ୍ତଶ୍ରିତ ହୋଇ ସେ ବସିଥିବ । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଆଡ଼ୁ ତା ବିଷୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଲାଣି, କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛନ୍ତି ଯେ ବିଧବା ବିବାହ କରିବ । ତେଣୁ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଜାଣେ ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଲଭି କଲେ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବ ।

ହାରାମଣିର ଗୁଡ଼ରେ ଛନକା ପଶିଲା । କାନ୍ଦିବାକୁ ତାର ମନ ହେଲା । ଭାବିଲା, କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଯିଏ ପଛେ ହୋଇଥାଆନ୍ତୁ, ଅତି ଅଭଦ୍ରଭାବରେ ସେ ତାକୁ ଏପରି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଛନ୍ତି । ସାହସର ସୀମା ଅଛି । ସେ ସୀମା କିଶୋରବାବୁ ଲଙ୍ଘନ କରିଛନ୍ତି । ହାରାମଣି କଣ ରୁଜି ହୋଇ ଆସିଲା । ଆଖିରେ ଛଳ ଛଳ ଲୁହ । ମୁହଁ ଟେକି କିଶୋରବାବୁଙ୍କୁ ଚାହିଁଲା । ସେ ଅନୁଭବ କଲା, ଯେପରି କିଶୋରବାବୁଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଦ୍ବୟ ମଧ୍ୟ ସଜଳ ହୋଇଛି । ଅରିଲା କଣ୍ଠରେ ସେ କହିଲା, କିଶୋରବାବୁ, ମୋର ଅନେକ କାମ ଅଛି, ଆପଣ ଏବେ ଆସନ୍ତୁ । ଆଉ କେବେ ଆସିଲେ କିନ୍ତା ନିଜେ ବ୍ରଜବାବୁଙ୍କୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରସାବର ଜବାବ ଦେବି । ମୁଁ ଭାବୁଛି, ଉଷା ତାଙ୍କର ମନମାଫି ହେବ । ନମସ୍କାର । ଏତିକି କହି ସେ କର୍ମିତ ପଦରେ ଉଠି ଚାଲିଗଲା । ହାରାମଣି ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ଏବଂ କଥା ଶୁଣି ବ୍ରଜକିଶୋର ହତାଶ ହୋଇ ଫେରିଲେ । ତାଙ୍କର ଥଣାର ସୌଧ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଉଷା ବୋଧହୁଏ ଆଉ ବାଳକାଟି । ସୁନ୍ଦରୀ ହେଉ କି ଅସୁନ୍ଦରୀ ହେଉ, ଶିକ୍ଷିତା ଅଶିକ୍ଷିତା ଯାହା ହେଉ, ତାକୁ ସେ ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପଦ୍ମଗୁଡ଼ିକ ସେ ମୃଷ୍ଟ ଗଣିଛନ୍ତି ସବୁ ଭୁଲି ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ଜଣେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବାଳିକାର କି ଅସୀମ ସୈର୍ଯ୍ୟ, କି ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ! ହାଣ୍ଡି ଶାଳରେ, ଘରକୋଣରେ, ଅନ୍ଧାରରେ ବଢ଼ି ମଧ୍ୟ ପରିମାଙ୍କିତ ହୁଏ ଶିକ୍ଷା ଓ ବ୍ୟବହାର, କେଡ଼େ ନିର୍ଭୀକ ଓ ନାକ୍ୟରେ ସଜ୍ଜିତ ସେ ।

କଥା ତ କହନ୍ତି ସମସ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ହୋଇ କାହାର କଥାରେ ଏପରି ଶକ୍ତି ଅଛି ? ଏତେ ଜଗି ଭାଷାକ୍ତ ସତେ କି ଓଜନ କରି କହିପାରନ୍ତି କେତେଜଣ ? କାହାର ଚକ୍ଷୁରେ ଏପରି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦୀପ୍ତି ସେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରୀ ତ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଭିତରୁ ତାର ଯେଉଁ ସରଳତା ଫୁଟି ଉଠିଲା, ବ୍ରଜକିଶୋର ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ ।

ସାତଦିନ କଟିଲାଣି । ବ୍ରଜକିଶୋର ହାରା ବିଷୟରେ ଆଉ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଅବସର ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ଦୋକାନ କାମରେ ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ ।

ବ୍ରଜ ଦୋକାନର କାମ ସାରି ହୁସାବପତ୍ର ମିଳାଇ ମନ ବଦଳାଇବାକୁ ପୁରୁଷାତ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ ଓ ସ୍ନେହୀ ତାଙ୍କର କୁଳମଣିଙ୍କ ଦୋକାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । କୁଳମଣିବାବୁ ଦୋକାନ ବନ୍ଦକରିବାକୁ ଉଠିଥିଲେ, ବ୍ରଜଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ପୁଣି ବସିଲେ । ବ୍ରଜ ଟେବୁଲ୍ ପାଖରେ ଖଣ୍ଡେ ଚଉକିରେ ବସି ରାଜନତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଦେଥପେ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବିଷୟ ହେଉଛି, ଭାରତର ଜାତୀୟ ଚରଣ । ଏହି ସମୟରେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଆସି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କରବାବୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ନମସ୍କାର କରି ବସିବାକୁ ଆସନ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ।

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ମନରେ ସରଗ ନାହିଁ, କେଉଁ ଗଭୀର ଚିନ୍ତା ତାଙ୍କର ଚିର-ଗମ୍ଭୀର ମୁଖଟିକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଛି । ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, କୁଳମଣି, ତମେ ଯେଉଁ ଔଷଧ ଦେଇଥିଲ, ତାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୋଗର ଯତ୍ନସାମାନ୍ୟ ଉପଶମ ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରୁ ଜ୍ୱରର ଉତ୍ତପ୍ତ ପ୍ରବଳତ୍ବ ହୋଇଛି, ପୂର୍ବପରି ସେ ବିଳବିଳେଇ ଉଠୁଛନ୍ତି ।

ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣର ପୁଅଟି କିପରି ଅଛି ?

ସାମାନ୍ୟ ଭଲ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଆଜି ସକାଳେ ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ମୋ ସଙ୍ଗେ କଲହୁଳିର ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ବସା କରି ରହିବାକୁ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ତାହା ବରଂ ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳକର ହୋଇଛି । ବନ୍ଧୁବୋଲି ଜାଣି ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ସେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ । କଟକ ସହରରେ ମୋ ପରି ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଦୁଇ କୁଟୁମ୍ବର ବ୍ୟୟଭାର ବହନ କରିବା କଷ୍ଟକର ।

କଲହର କାରଣ ?

ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ସେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । କୌଣସି ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ କାରଣରୁ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେ ପିତୃଗୃହକୁ ଫୋପାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୋର ବ୍ୟବା କନ୍ୟାକୁ ସେହିପରି ଘନେ ଅପଭ୍ରଷିତ୍ରା ଆଶ୍ୟା ଦେଇ ମୋ ଗୃହକୁ ଫୋପାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପକ୍ଷ ଲେଖିଥିଲେ ଯେପରି ସେ ଗୁପ୍ତପ୍ରମାଣ ପାଇଛନ୍ତି । ଫଳରେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଘନେ ମୋ ଅଜ୍ଞାତରେ ଘରୁ ବାହାରିଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଏହା ବିଷୟରେ

ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଚରସାର କଲେ । ସେ ଧମକ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି ସେ ମୋ ନାମରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରିବେ ।

କାହିଁକି ?

କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସମୁଦ୍ରୀ ତାଙ୍କ ପିଲାଟିକୁ ନେଇ ଗୋପାଳଙ୍କର ମନ୍ଦିରକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । କଟକ ସହର, କେତେ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି, ଯାଉଛନ୍ତି । କାହାର ଗରଜ ପଡ଼ିଛି ସେସବୁର ତାଲିକା ରଖିବ ? ମନ୍ଦିରକୁ ଅନେକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶିଶୁପୁତ୍ର ନାଥ କେଜାଣି କାହାକୁ ଦେଖି ନୂଆବୋହୂ, ନୂଆବୋହୂ ବୋଲି ଡାକ ପକାଇଲ । ପର ଘରର ପିଲା କୁଟୁମ୍ବ, ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଡାକିବା ଅନ୍ୟାୟ ମନେ କରି ସେ ନାଥର ପାଟି ବନ୍ଦ କରି ଧକ୍କାଲେ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ, ମୋର କନ୍ୟା ହାରାମଣି ପରି କିଏ ଜଣେ କରୁଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଛି । ତା ଚକ୍ଷୁରେ କୁଆଡ଼େ ସେ ଲୋଭକ ଦେଖିଲେ ।

ସେମାନେ ଗାଡ଼ିରେ ବସି କେଉଁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ । ମିଶ୍ର କହୁଛନ୍ତି, ହାରାମଣି ନିଶ୍ଚୟ କଟକରେ ଅଛି । ସେ ଯେଉଁଠି ଥାଉ, ମିଶ୍ର କୁଆଡ଼େ ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ଭ୍ରଷ୍ଟେଷ ନ କରି ତାକୁ ଘରକୁ ନେବେ । ମୁଁ କହୁଛି, ଦେଖନ୍ତୁ, ଆପଣ ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କର ତା ଉପରେ ଆଉ ଅଧିକାର ନାହିଁ । ମୋ ହିଁଥ ପ୍ରତି ମୁଁ ଆଖି ବୁଜି ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି, ତାକୁ ପାଇଲେ ମୋ ପାଖରୁ ଆଉ କେହି ନେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତା ପାଇଁ ମୁଁ ବାର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ବାର ନିନ୍ଦା ସହୁଛି । ଏହି କଥାରେ ତ କଜିଆ ଲାଗିଲା । ସେ ପୁଣି କହୁଲେ, ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ, ସେ ମୋ ନାମରେ ନାଲିସ୍ କରି ତାଙ୍କର ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବେ ।

ଆପଣ ଦିନେ କହୁଥିଲେ, ହାରାମଣି ଦେଖା ନାଗମଙ୍ଗଳ ସମ୍ପିତରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ପଚାରିଲେ ।

ମୁଁ ସେପରି ଶୁଣିଥିଲି, ଏ ମଧ୍ୟରେ କେତେଥର ତା ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲି, କିନ୍ତୁ ସମ୍ପାଦକା ଅନୁମତି ଦେଲେ ନାହିଁ ।

କୁତୂହଳୀ ହୋଇ ବ୍ରଜକିଶୋର ପଚାରିଲେ, ସମ୍ପାଦକାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା କି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ?

ନା, ଦ୍ଵାରରକ୍ଷକ ହାତରେ ସେ ବାରଣ କରି ସମ୍ଭାବ ପଠାନ୍ତି । ଶୁଣିଲି ସମ୍ପାଦକାଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ ହାରାମଣି ଦେଖା । ସେ ଆଉ କେହି ହୋଇଥିବେ ।

ହାରାମଣି ଥାଉ କି ନ ଥାଉ ତା ପ୍ରତି ଆପଣ ଯେଉଁ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି, ସେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରିଯିବ ଏପରି ଆଶା କରିବା ବୃଥା ।

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ, ମୁଁ ଅନୁଭବ । ମୁଁ ଖବର ପଠାଇଥିଲି, ଖାଲି ଥରେ ତାକୁ ଦେଖିବି, କିନ୍ତୁ ସମ୍ପାଦକା ଉତ୍ତର ପଠାଇଲେ ଦ୍ଵାରରକ୍ଷକ ହାତରେ— ଯେଉଁଦିନ ହାରାମଣିକୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ, ସେଇ ଦିନରୁ ସେ ମରିଛୁ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।—ମୁଁ ହତାଶ ହୋଇ ଫେରିଲି ଡାକ୍ତରବାବୁ ।

କୁଳମଣିବାବୁ କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ବତାଇଥିଲି, ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବେ ।

ପଣ୍ଡିତ କହିଲେ, ଦେଖା କରିଥିଲି । ସେ ସବୁକଥା ଶୁଣି ହସିଲେ । କହିଲେ, ଯଦି ହାରାମଣିକୁ ପୁନଃବାର ବିବାହ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତ କୁହନ୍ତୁ, ତା ହେଲେ ଦେଖା ହେବ, ନୋହଲେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାଟ ଦେଖନ୍ତୁ । ଆଜ୍ଞା କହ ତ କୁଳମଣି, ଏହା କି ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ କଥା ? ବ୍ରାହ୍ମଣଘର ଝିଅ, ଥରେ ବିଧବା ହୋଇ ଆଉ ଥରେ ବିବାହ କରିବ କିପରି ? ମୁଁ ବୁଝ ହୋଇ ଫେରିଲି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ଓ କୁଳମଣି ଏକ ସଙ୍ଗେ ହସି ଉଠିଲେ । ପଣ୍ଡିତେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଗମ୍ଭୀର ହେଲେ କୁଳମଣିବାବୁ କହିଲେ, ଏ ସବୁ କଥା ବୋଧହୁଏ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମାନସିକ ଉତ୍ତେଜନା ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ଆଜି ଏତେ ରାତିରେ ମୁଁ ଆଉ ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । କାଲି ବଡ଼ସକାଳୁ ଯାଇ ଦେଖିବି ଓ ଔଷଧର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଆସିବି । ମୋର ମତ, ହାରାମଣିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଲେ ବିନା ଔଷଧରେ ସେ ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇଯିବେ ।

ଦେଖା ହେବା ଯେ କଷ୍ଟ । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଶଯ୍ୟାଶାୟିନୀ, ପୁଣି ସମ୍ପାଦକା ଅନୁମତି ଦେଉ ନାହାନ୍ତି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର କହିଲେ, ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ନାରାମଙ୍ଗଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସମ୍ପାଦକା ହେଉଛନ୍ତି ଆପଣଙ୍କର ସେକାଲର ବିଧବା କନ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ ହାରାମଣି ଦେବୀ । ଯଦି ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ମାତା ଶ୍ରୀମତୀ ନେତ୍ରମଣି ଦେବୀ କେବଳ ତାଙ୍କୁ ଭାବି ଭାବି ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ସେ କାଳବ୍ୟୟ ନ କରି ନିଜେ ମାତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିବେ ।

ପଣ୍ଡିତେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, ଆପଣ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲେ କିପରି ?

ବ୍ରଜ ମୁଖୁରେଇ ହସି କହିଲେ, ପଣ୍ଡିତ ରଥଶର୍ମାଙ୍କ ପରି ବିଦ୍ଵାନ ଓ ବିଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନ ଚିହ୍ନି କିଏ ? ମୋର ନାମ ହିଁ ବ୍ରଜକିଶୋର । ମୁଁ ଇନ୍ଦର ଦେବଙ୍କର ଦେବର । ଆପଣମାନେ ପୁଣ୍ୟରୁ ଫେରିଲା ପରେ ମୋର ଭାଉଜ ମୋ ପାଖକୁ ସବୁ ବିଷୟ ଲେଖି ଘୁଞ୍ଚିତ୍ରକାଶ କରି ପତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ଯାହା ସେ ଅପଣମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ସବୁ ଶୁଣି ଯତ୍ୟ । ସମାଜ ସମାଜ ହୋଇ ଆପଣମାନେ ପାଗଳ

ହୋଇଛନ୍ତି । କୁହସାରକୁ ଧର୍ମ ଓ ନିଷ୍ଠା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ବୃଥା ଦୋଷାସୋପ କରି ହାରାମଣିକୁ ଘରୁ ତଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେ ଦୁଷ୍ଟଚିତ୍ରା କୁଳକଳଙ୍କିନୀ ନୁହେଁ କି ତା ସଙ୍ଗେ ଜଣାଶୁଣା ନ ଥିବା ବ୍ରଜକଣୋର ଦୁଷ୍ଟଚିତ୍ର ଓ ପାପାଗୁରୀ ନୁହେଁ । ହାରାମଣି ଭଲରେ ଅଛି, ଭଲରେ ରହୁବ, ଆପଣ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତୁ । ତାର ମା ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ମାଉସୀଙ୍କୁ ଏହା ଜଣାଇ ଦେବେ ।

ରଥଶର୍ମା ନିବାକ୍ ହୋଇ ବ୍ରଜକଣୋରଙ୍କର କଥା ଶୁଣିଲେ ।

ଡାକ୍ତର କହିଲେ, ଘରକଥା ଆଉ ଦାଣ୍ଡରେ ଅଧିକା ଚର୍ଚ୍ଚାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ରାତି ଅଧିକ ହେଲା, ଉଠନ୍ତୁ; ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରିବ ।

ପରଶ

ହାରାମଣିକୁ ପାଖକୁ ଡାକି ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବୁଝାଇ କହିଲେ, ତୋ ପକ୍ଷରେ ଭାବପ୍ରବଣତା ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ରେ କଅଣ କେବେ ହେବ ତାହା ଜାଣିବା ତ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଆଜିର ସୁବିଧାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ନେବା ଉଚିତ । ସୁଯୋଗ ଆସିଛି । ବିବାହ କରି ସୁଖରେ ସଂସାର କରିବା ଭଲ । ଅନିଷ୍ଟିତତାର କୁହୁଡ଼ି ପହଞ୍ଚି ଅନ୍ଧାରକୁ ଭାସିଯିବା ମୋଟେ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ରୂପ ଓ ଯୌବନ ବେଶି ଦିନ ରହେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ କହୁଛି, ମନ ନ ଚହଲି ଚିରଦିନ ଦୃଢ଼ପଣ ରଖିବା କଷ୍ଟ ମା ।

ଲଜେଇ ଲଜେଇ ହାରାମଣି ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମନର ଅବସ୍ଥା ମଣିଷର ଦୃଢ଼ତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଚିନ୍ତୁତ ହେଲେ । ସ୍ଥିତ ହସି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲେ, ଆଲୋ ମା, ମୁଁ କଣ ସବୁଦିନେ ରୁଡ଼ା ଥିଲି ? ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ତୋର ପରି ପିଲା ଥିଲି । ଆମର ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ସତ୍ୟତା ଭିତରେ ବଢ଼ି ମୁଁ କଣ ଈଥିଫେଜନା ଉପଲବ୍ଧ କରି ନ ଥିଲି ? ଲଜ୍ଜାରେ ହେଉ ବା ସଙ୍କୋଚରେ ହେଉ, ମୋ ପାଖରେ ତୁ ତୋ ମନ ଛପେଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛୁ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେ ତୋର ପିତା ! ତୋ ମନ ମୁଁ ତୋ ଅପେକ୍ଷା ଭଲକରି ଜାଣେ । ତୁ କଣ ମୋତେ ତୋ ମନକଥା କହିବୁ, ଭାବିଲୁ ?

ହାରାମଣି ରୁନ ରହିଲା । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅତି ଖୋଲଖୋଲ ଭାବରେ ସବୁ ବିଷୟରେ କଥାଭାଷା ହୁଅନ୍ତି । ମନର କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ତଥାପି, ହାରାମଣି କେବେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମନଖୋଲି କଥାଭାଷା କରିନାହିଁ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ, ମୁଁ ତୋର ମନକଥା ତୋର କେତୋଟି କବିତାରୁ ବୁଝି ପାରିଛି ।

ହାରାମଣି ଲଜିତା ହୋଇ କହିଲା, କେବେ କଅଣ ଲେଖି ଦେଇଥିଲି ।

ମଣିଷ ଯାହା ଅଙ୍ଗରେ ଲିଭାଇଥାଏ, ମନରେ ଭେଦାଇଥାଏ, ତ ହା ହିଁ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରେ ଲୋ ମା । ସେ ନିଜେ କାନ୍ଦିଥାଏ ସେ ସିନା ପରକୁ କନ୍ଦାଇ ପାରେ । ମୁଁ ତୋର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ିଛି, ତୋ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କରିଛି, ନିଜେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦିଛି ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଟିକିଏ ନୀରବ ରହି ପୁଣି କହିଲେ, ଦିନେ ମୁଁ ତୋ ମାଆଙ୍କୁ ଯିଙ୍ଗରେ ନେଇ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ରାଓଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ବୃଦ୍ଧ ରାଓ ବ୍ରାହ୍ମ, କିନ୍ତୁ ସେ ଅତି ଉଦାର ଫାକ୍ତାଙ୍କୁ ସବୁ କହିଲି । ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ମୁଁ ଲୁହ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ମୋ ପିଠିରେ ହାତ ମାରି ସେ କହିଲେ, ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରାଧୁ, କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ବିଧବାର ଦୁଃଖ ଓ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବାକୁ ତୁମେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଯାଅ, ଭୟ କର ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମର ପଛରେ ଅଛି ।

ମୋତେ ସେ ଧୂଳିରୁ ଉଠାଇଲେ ହାରା । ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ଏବେ ମୁଁ ଚାଲିଛି । ବାଟରୁ କେତେ ହାରାଙ୍କୁ ଗୋଟାଇ ଘରେ ଚାଲିଛି, କିନ୍ତୁ ଯାହାର ଦୁଇଧାଡ଼ି ଲେଖା ମୋ ଚାରିପଟେ ଗହ୍ୱାତାଗାର ପକାଇଥିଲା, ଆଖିରେ ଲୁହ ଆଣିଥିଲା, ତାକୁ ମୁଁ ପାଇ ନ ଥିଲି । ଏବେ ପାଇଛି । ମୋ ଚାରିପଟେ ଗାରକୁ ଚାଲି ଲିଭାଇ ପାରିବୁ । ତୁ ମୋର ଅଲିଅଳ ରୁଅ, ଅଭିଆଡ଼ୀ ରୁଅ । ତୋତେ ମୁଁ ମୋ ମନଲଗି ଜୋର୍‌ଟି ହାତରେ ଦେଲେ ସୁଖୀ ହେବ । ମନା କରନା ମା, ତୋ ହାତକ ଦହାତ କଲେ ବି ତୋତେ ତୋର ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ହାରା ନୀରବରେ ଅଗ୍ରଭ୍ୟାସ କଲି । ମୁହଁ ଖୋଲି ପ୍ରତିବାଦ କଲି ନାହିଁ ।

ଉଷା ଆସି ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲା, ନନା, ତମେ କହିଥିଲ, ଆମକୁ ନରାଜ ଦେଖାଇ ନବ ? ଆଉ କେବେ ନବ ମ !

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ, ମୋର ବେଳ ନାହିଁ ଲୋ ପାଗଳୀ, କତେରା ବନ୍ଦ ହେଲେ ଯିବା ! ତୁନିକୋଣ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଇପାରିଲେ ତ ?

ଉଷା କହିଲା, କାହିଁକି ପାରିବୁ ନାହିଁ ? ତମେ ଏକା ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିବ ।

ମୁଁ ବୁଢ଼ା ଲୋକ, ଚାଲି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ମୋର ହାତ ଧରି ନେବୁ ?

ଉଷା କହିଲା, ହଉ, ତମେ ଏକା ବାଟରେ ଅଟ୍ଟଟ ହେବ ନାହିଁ । ଉଷା ଚାଲିଗଲା ।

ଉଷା ଚାଲିଯିବାରୁ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ, ମା, ତୋର ଅନୁମତି ନ ପାଇଲେ ମୁଁ ଆଗେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ହାରା ଅଭିମାନ କରି କହିଲା, ଆପଣ ଦୟାକରି ମୋତେ ଏଠାରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଅଛି, ପାଖରୁ ଅନ୍ତର କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

ସତ୍ୟକୁ ଦିନେ ଏଠାରୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନେ ଦ୍ଵାରା, ତୁ ଆଜି ଯିବୁ, ତୋ ସ୍ଥାନ ସେ ପୂରଣ କରିବ ସେ କାଲି ଯିବ । ଭଗବାନଙ୍କର ଦୟା ଥିଲେ, ତମ ନିଶ୍ଵାସର ଶକ୍ତି ଥିଲେ, ଏହିପରି ଚାଲିଥିବ । କାଲି ତମମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ମୁଁ ଚାଲିଯିବି, ଶୁଣି ଆସିବେ । ତାଙ୍କର ବେଳକାଳ ଆସିଲେ ସେ ବି ଯିବେ । ଆଉ କିଏ ଆସିବ । ସେଥିକି କ'ଣ କି ଦୁଃଖ କରୁଛୁ ? ଏଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ କଣ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତି ତୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୁ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ ଭାବୁଛୁ ? ପାରିବୁ, ମୁଁ ଜାଣେ । ବ୍ରଜକିଶୋର ତୋ ମନକି କିପରି ପାଏ କହିଲୁ ? ମୋ ଜାଣିବାରେ ସେ ଅତି ଭଲ ପିଲା -- ସୁନ୍ଦର, ଶିକ୍ଷିତ, ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଚରିତ୍ରବାନ, ନିର୍ଭୀକ ।

ହାରାମଣି ବସି ତ ହେଲା । ବ୍ରଜକିଶୋର ! ଯାହା ମୁହଁରୁ ଶୁଣ କେବଳ ତାଙ୍କର ନାମ, ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ! ସତେ କି ତାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ସଂସାରରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ! ବାହାରେ ତାଙ୍କର ନାମ, ମନରେ ବି ତାଙ୍କର ନାମ ! ଯାହାଙ୍କ ପାଇଁ ଏତେ କାଣ୍ଡ ଘଟିଗଲା କିପରି ତାଙ୍କୁ ଘେନି ସେ ସଂସାର କରିବ ? କେଡ଼େ ନିର୍ଭୀକ ସେ, ନିଜେ ନ ଆସି ବନ୍ଧୁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦୂତ କରି ପଠାଇଥିଲେ । ଆଉ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର, ସେଇ କଣ ବ୍ରଜକିଶୋର ? ତାର ମନର ପ୍ରଶ୍ନ ମନରେ ଛପିଲା । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ପଚାରିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଗେହେଲ ପଚାରିଲେ, ରୁନି ରହିଲୁ ସେ ମା ?

ହାରାମଣିର ଅଶ୍ରୁପିନ୍ତ ମୁଖ ଗୋଲପୀ ଆଗରେ ଅଲୋକିତ ହେଲା । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସି ସେ ରୁନି ରୁନି କହିଲା, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଦରଓଳାନ ଖବର ଦେଲା, ଦାଣ୍ଡରେ କିଶୋରବାରୁ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, ଭିତରକୁ ଡାକିବ ?

ଏକା ? ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ପଚାରିଲେ ।

ସଙ୍ଗରେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ଓ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଅଛନ୍ତି ।

ଆଛା, ଭିତରକୁ ଡାକି ଆଣ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଭଦ୍ରଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନାକ୍ଷରେ ରହିଲେ । ହାରାମଣି ସମ୍ବୁଦ୍ଧିତ ହୋଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାବେଳେ ସେ କହିଲେ, ରହ ମା, ଯାଉଛୁ କୁଆଡ଼େ ? ଏତେ ସଙ୍କୋଚ କଲେ କି ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବେ ସାଧନ କରି ପାରିବୁ ?

କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭଗବାନ ମିଶ୍ର, ରଥ ଶର୍ମା ଓ ଶ୍ରୀନାଥ ବୈଠକ ଘରେ ପଶିଲେ । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଅଗଳୁକମାନଙ୍କୁ ବସିବାକୁ ଚାହିଁ ଦେଲେ । ମୋଟେ ତିନିଜଣ ଚଉକ ଥିବାରୁ ହାରାମଣି ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାରୁଙ୍କ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ବ୍ରଜ ଚଉକର ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଠିଆ ହେବାର ଦେଖି

ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ, ମୁଁ ଅନୁଭବ । ମୁଁ ଖବର ପଠାଇଥିଲି, ଖାଲି ଥରେ ତାକୁ ଦେଖିବି, କିନ୍ତୁ ସମ୍ପାଦକା ଉତ୍ତର ପଠାଇଲେ ଦ୍ଵାରରକ୍ଷକ ହାତରେ— ଯେଉଁଦିନ ହାତ୍ତାମଣିକୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ, ସେଇ ଦିନରୁ ସେ ମରିଛୁ ବୋଲି ପ୍ରହରଣ କରନ୍ତୁ ।—ମୁଁ ହତାଶ ହୋଇ ଫେରିଲି ଡାକ୍ତରବାବୁ ।

କୁଳମଣିବାବୁ କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ବତାଇଥିଲି, ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବେ ।

ପଣ୍ଡିତ କହିଲେ, ଦେଖା କରିଥିଲି । ସେ ସବୁକଥା ଶୁଣି ହସିଲେ । କହିଲେ, ଯଦି ହାତ୍ତାମଣିକୁ ପୁନର୍ବାର ବିବାହ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତ କୁହନ୍ତୁ, ତା ହେଲେ ଦେଖା ହେବ, ନୋହୁଲେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାଟ ଦେଖନ୍ତୁ । ଆଜ୍ଞା କହ ତ କୁଳମଣି, ଏହା କି ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ କଥା ? ବ୍ରାହ୍ମଣଘର ଝିଅ, ଥରେ ବିଧବା ହୋଇ ଆଉ ଥରେ ବିବାହ କରିବ କିପରି ? ମୁଁ ରୁପ୍ ହୋଇ ଫେରିଲି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର ଓ କୁଳମଣି ଏକ ସଙ୍ଗେ ହସି ଉଠିଲେ । ପଣ୍ଡିତେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଗମ୍ଭୀର ହେଲେ କୁଳମଣିବାବୁ କହିଲେ, ଏ ସବୁ କଥା ବୋଧହୁଏ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମାନସିକ ଉତ୍ତେଜନା ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ଆଜି ଏତେ ରାତିରେ ମୁଁ ଆଉ ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । କାଲି ବଡ଼ସକାଳୁ ଯାଇ ଦେଖିବି ଓ ଔଷଧର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଆସିବି । ମୋର ମତ, ହାତ୍ତାମଣିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଲେ ବିନା ଔଷଧରେ ସେ ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇଯିବେ ।

ଦେଖା ହେବା ଯେ କଷ୍ଟ । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଶୟାଶାୟିନୀ, ପୁଣି ସମ୍ପାଦକା ଅନୁମତି ଦେଉ ନାହାନ୍ତି ।

ବ୍ରଜକିଶୋର କହିଲେ, ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ନାତ୍ତାମଙ୍ଗଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସମ୍ପାଦକା ହେଉଛନ୍ତି ଆପଣଙ୍କର ସେକାଲର ବିଧବା କନ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ ହାତ୍ତାମଣି ଦେବୀ । ଯଦି ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ମାତା ଶ୍ରୀମତୀ ନେତ୍ରମଣି ଦେବୀ କେବଳ ତାଙ୍କୁ ଭାବି ଭାବି ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ସେ କାଳବ୍ୟୟ ନ କରି ନିଜେ ମାତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିବେ ।

ପଣ୍ଡିତେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, ଆପଣ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲେ କିପରି ?

ବ୍ରଜ ମୁହୂର୍ତ୍ତେଇ ହସି କହିଲେ, ପଣ୍ଡିତ ରଥଶର୍ମାଙ୍କ ପରି ବିଦ୍ଵାନ ଓ ବିଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନ ଚିହ୍ନି କିଏ ? ମୋର ନାମ ହିଁ ବ୍ରଜକିଶୋର । ମୁଁ ଇନ୍ଦ୍ରାଜିତ ଦେବୀଙ୍କର ଦେବର । ଆପଣମାନେ ପୁଣ୍ୟରୁ ଫେରିଲା ପରେ ମୋର ଭଉଁଜ ମୋ ପାଖକୁ ସବୁ ବିଷୟ ଲେଖି ଘୁଷୁରୁକାଶ କରି ପତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ଯାହା ସେ ଅପଣମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ସବୁ ଶୁଣି ସତ୍ୟ । ସମାଜ ସମାଜ ହୋଇ ଆପଣମାନେ ପାଗଳ

ହୋଇଛନ୍ତି । କୁହସାରକୁ ଧର୍ମ ଓ ନିଷ୍ଠା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ବୃଥା ଦୋଷାସୋପ କରି ହାରାମଣିକୁ ଘରୁ ତଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେ ଦୁଷ୍ଟଗୁଡ଼ା କୁଳକଳଙ୍କିନୀ ନୁହେଁ କି ତା ପଙ୍ଖେ ଜଣାଶୁଣା ନ ଥିବା ବ୍ରଜକଣୋର ଦୁଷ୍ଟଗୁଡ଼ା ଓ ପାପାଶୁଷା ନୁହେଁ । ହାରାମଣି ଭଲରେ ଅଛି, ଭଲରେ ରହୁବ, ଆପଣ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତୁ । ତାର ମା ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ମାଉସୀଙ୍କୁ ଏହା ଜଣାଇ ଦେବେ ।

ରଥଶର୍ମା ନିବାକ୍ ହୋଇ ବ୍ରଜକଣୋରଙ୍କର କଥା ଶୁଣିଲେ ।

ତାଙ୍କର କହୁଲେ, ଘରକଥା ଆଉ ଦାଣ୍ଡରେ ଅଧିକା ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ରାତି ଅଧିକ ହେଲା, ଉଠନ୍ତୁ, ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରିବ ।

ପରିଣାମ

ହାରାମଣିକୁ ପାଖକୁ ଡାକି ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବୁଝାଇ କହୁଲେ, ତୋ ପକ୍ଷରେ ଭାବପ୍ରବଣତା ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କଅଣ କେବେ ହେବ ତାହା ଜାଣିବା ତ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଆଜିର ସୁବିଧାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ନେବା ଉଚିତ । ସୁଯୋଗ ଆସିବ । ବିବାହ କରି ସୁଖରେ ଫସାର କରିବା ଭଲ । ଅନନ୍ତ ଡିଡ଼ାର କୁହୁଡ଼ି ପହଞ୍ଚି ଅନ୍ଧାରକୁ ଭାସିଯିବା ମୋଟେ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ରୂପ ଓ ଯୌବନ ବେଶି ଦିନ ରହେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ କହୁଛି, ମନ ନ ଚହଲି ଚରଦିନ ଦୃଢ଼ପଣ ରଖିବା କଷ୍ଟ ମା ।

ଲଜେଇ ଲଜେଇ ହାରାମଣି ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମନର ଅବସ୍ଥା ମଣିଷର ଦୃଢ଼ତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ । ସ୍ଥିତ ହସି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହୁଲେ, ଆଲୋ ମା, ମୁଁ କଣ ସବୁଦିନେ ବୁଢ଼ା ଥିଲି ? ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ତୋର ପରି ପିଲା ଥିଲି । ଆମର ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ସତ୍ୟତା ଭିତରେ ବଢ଼ି ମୁଁ କଣ ଉତ୍ତେଜନା ଉପଲବ୍ଧ କରି ନ ଥିଲି ? ଲଜ୍ଜାରେ ହେଉ ବା ସଙ୍କୋଚରେ ହେଉ, ମୋ ପାଖରେ ତୁ ତୋ ମନ ଛପେଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛୁ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ତୋର ପିତା ! ତୋ ମନ ମୁଁ ତୋ ଅପେକ୍ଷା ଭଲକରି ଜାଣେ । ତୁ କଣ ମୋତେ ତୋ ମନକଥା କହୁରୁ, ଭାବିଲୁ ?

ହାରାମଣି ଚୁନି ରହୁଲା । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅତି ଖୋଲଖୋଲ ଭାବରେ ସବୁ ବିଷୟରେ କଥାଭାଷା ହୁଅନ୍ତି । ମନର କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ତଥାପି, ହାରାମଣି କେବେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମନଖୋଲି କଥାଭାଷା କରିନାହିଁ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହୁଲେ, ମୁଁ ତୋର ମନକଥା ମୋର କେତୋଟି କବିତାରୁ ବୁଝି ପାରୁଛି ।

ହାରାମଣି ଲଜ୍ଜିତା ହୋଇ କହୁଲା, କେବେ କଅଣ ଲେଖି ଦେଇଥିଲି ।

ମଣିଷ ଯାହା ଅଙ୍ଗରେ ଲିଭାଇଥାଏ, ମନରେ ଭେଦାଇଥାଏ, ତ ହା ହିଁ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରେ ଲୋ ମା । ସେ ନିଜେ କାନ୍ଦିଥାଏ ସେ ସିନା ପରକୁ କନ୍ଦାଇ ପାରେ । ମୁଁ ତୋର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ିଛି, ତୋ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କରିଛି, ନିଜେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦିଛି ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଟିକିଏ ନୀରବ ରହି ପୁଣି କହିଲେ, ଦିନେ ମୁଁ ତୋ ମାଆଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ରାଞ୍ଜନ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ବୃଦ୍ଧ ରାଞ୍ଜନ ବ୍ରାହ୍ମ, କିନ୍ତୁ ସେ ଅତି ଉଦାର ଟିକାଙ୍କୁ ସବୁ କହିଲି । ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ମୁଁ ଲୁହ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ମୋ ପିଠିରେ ହାତ ମାରି ସେ କହିଲେ, ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରାଧୁ, କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ବିଧବାର ଦୁଃଖ ଓ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର କୁପ୍ରସାର ଦୂର କରିବାକୁ ତୁମେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଯାଅ, ଭୟ କର ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମର ପଛରେ ଅଛି ।

ମୋତେ ସେ ଧୂଳିରୁ ଉଠାଇଲେ ହାରା । ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ଏବେ ମୁଁ ଚାଲିଛି । ବାଟରୁ କେତେ ହାରାଙ୍କୁ ଗୋଟାଇ ଘରେ ଛାଡ଼ିଛି, କିନ୍ତୁ ଯାହାର ଦୁଇଧାଡ଼ି ଲେଖା ମୋ ଛାତିରେ ଗହ୍ୱାତାଗାର ପକାଇଥିଲା, ଆଖିରେ ଲୁହ ଆଖିଥିଲା, ତାକୁ ମୁଁ ପାଇ ନ ଥିଲି । ଏବେ ପାଇଛି । ମୋ ଛାତିର ଗାରକୁ ଚୁଇ ଲିଭାଇ ପାରିବୁ । ତୁ ମୋର ଅଳ୍ପଅଳ୍ପ ରିଅ, ଅଭିଆଡ଼ୀ ରିଅ । ତୋତେ ମୁଁ ମୋ ମନଲଗି ଜୋର୍‌ଟି ହାତରେ ଦେଲେ ସୁଖୀ ହେବି । ମନା କରନା ମା, ତୋ ହାତକ ଦହାତ କଲେ ବି ତୋତେ ତୋର ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ହାରା ନୀରବରେ ଅଶ୍ରୁତ୍ୟାଗ କଲ । ମୁହଁ ଖୋଲି ପ୍ରତିବାଦ କଲ ନାହିଁ ।

ଉଷା ଆସି ପ୍ରଶ୍ନାମ କରି କହିଲା, ନନା, ତମେ କହିଥିଲ, ଆମକୁ ନରାଜ ଦେଖାଇ ନବ ? ଆଉ କେବେ-ନବ ମ !

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ, ମୋର ବେଳ ନାହିଁ ଲୋ ପାଗଳୀ, କଟେଗା ବନ୍ଦ ହେଲେ ଯିବା ! ତନିକୋଶ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଇପାରିଲେ ତ ?

ଉଷା କହିଲା, କାହିଁକି ପାରିବୁ ନାହିଁ ? ତମେ ଏକା ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିବ ।

ମୁଁ ବୁଢ଼ା ଲୋକ, ଚାଲି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ମୋର ହାତ ଧରି ନେବୁ ?

ଉଷା କହିଲା, ହଉ, ତମେ ଏକା ବାଟରେ ଅଟ୍ଟଟ ହେବ ନାହିଁ । ଉଷା ଚାଲିଗଲା ।

ଉଷା ଝୁଲିଯିବାରୁ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ, ମା, ତୋର ଅନୁମତି ନ ପାଇଲେ ମୁଁ ଆଗେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ହାରା ଅଭିମାନ କର କହିଲା, ଆପଣ ଦୟାକରି ମୋତେ ଏଠାରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଅଛି, ପାଖରୁ ଅନ୍ତର କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି-କାହିଁକି ?

ସତ୍ୟକୁ ଦିନେ ଏଠାରୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନେ ହାତ, ତୁ ଆଜି ଯିବୁ, ତୋ ସ୍ଥାନ ସେ ପୂରଣ କରିବ ସେ କାଲି ଯିବ । ଭଗବାନଙ୍କର ଦୟା ଥିଲେ, ତମ ନିଶ୍ଚୟର ଶକ୍ତି ଥିଲେ, ଏହିପରି ଚାଲିଥିବ । କାଲି ତମମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ମୁଁ ଚାଲିଯିବି, ଗୁଡ଼ି ଆସିବେ । ତାଙ୍କର ବେଳକାଳ ଆସିଲେ ସେ ବି ଯିବେ । ଆଉ କିଏ ଆସିବ । ସେଥିକି କହିଁକି ଦୁଃଖ କରୁଛୁ ? ଏଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ କଣ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତି ତୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୁ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ ଭାବୁଛୁ ? ପାରିବୁ, ମୁଁ ଜାଣେ । ବ୍ରଜକିଶୋର ତୋ ମନକୁ କିପରି ପାଏ କହିଲୁ ? ମୋ ଜାଣିବାରେ ସେ ଅତି ଭଲ ପିଲା -- ସୁନ୍ଦର, ଶିକ୍ଷିତ, ଚାହିଁମାନ, ଚରିତ୍ରବାନ, ନିର୍ଭୀକ ।

ହାରାମଣି ବସିତ ହେଲା । ବ୍ରଜକିଶୋର ! ଯାହା ମୁହଁରୁ ଶୁଣ କେବଳ ତାଙ୍କର ନାମ, ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ! ସତେ କି ତାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ସଂସାରରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ! ବାହାରେ ତାଙ୍କର ନାମ, ମନରେ ବି ତାଙ୍କର ନାମ ! ଯାହାଙ୍କ ପାଇଁ ଏତେ କାଣ୍ଡ ଘଟିଗଲା କିପରି ତାଙ୍କୁ ଘେନି ସେ ସଂସାର କରିବ ? କେଡ଼େ ନିର୍ଭୀକ ସେ, ନିଜେ ନ ଆସି ବନ୍ଧୁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦୂତ କରି ପଠାଇଥିଲେ । ଆଉ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର, ସେଇ କଣ ବ୍ରଜକିଶୋର ? ତାର ମନର ପ୍ରଶ୍ନ ମନରେ ଛପିଲା । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ପଚାରିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଗେହେଁଇ ପଚାରିଲେ, ରୁନି ରହିଲୁ ଯେ ମା ?

ହାରାମଣିର ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁଖ ଗୋଲପୀ ଆଗରେ ଅଲୋକିତ ହେଲା । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସି ସେ ରୁନି ରୁନି କହିଲା, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଦରଓଁନ ଖବର ଦେଲା, ଦାଣ୍ଡରେ କିଶୋରବାବୁ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, ଭିତରକୁ ଡାକିବ ?

ଏକା ? ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ପଚାରିଲେ ।

ସଙ୍ଗରେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ଓ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଅଛନ୍ତି ।

ଆଜ୍ଞା, ଭିତରକୁ ଡାକି ଆଣ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଭଦ୍ରଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ରହିଲେ । ହାରାମଣି ସମ୍ମୁଖରେ ହୋଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାବୁ ସେ କହିଲେ, ରହ ମା, ଯାଉଛୁ କୁଆଡ଼େ ? ଏତେ ସଙ୍କୋଚ କଲେ କି ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବେ ସାଧନ କରି ପାରିବୁ ?

କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭଗବାନ ମିଶ୍ର, ରଥ ଶର୍ମା ଓ ଶ୍ରୀନାଥ ବୈଠକ ଘରେ ପଶିଲେ । ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଅଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କୁ ବସିବାକୁ ଲାଗୁକି ଦେଲେ । ମୋଟେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଚଉକି ଥିବାରୁ ହାରାମଣି ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ବ୍ରଜ ଚଉକିର ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଠିଆ ହେବାର ଦେଖି

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହୁଲେ, ଠିଆ ହେଲ ଯେ ! ତାକିଲେ, ଅଲେ ଉପା, ଉପା !

ଆପଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୋର ଜରୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି, ମୁଁ ଚାଲିଯିବି । ଏମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିଥିଲି । ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିନ୍ତି । ସେ ଶ୍ରୀମତୀ ହାରାମଣି ଦେବୀଙ୍କର ପିତା । ଇଏ ଶ୍ରୀୟୁକ୍ତ ଭଗବାନ ମିଶ୍ର, ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କୀ ।

ନୂଆଦେହକୁ ଦେଖିବାକୁ ଜିଦ୍ କରି ଶ୍ରୀନାଥ ଆସିଥିଲ । ହାରାମଣିଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ଆଗ ଚିହ୍ନି ପାରିଲ ନାହିଁ । ହାରାର ସାକ୍ଷ୍ୟ ବଦଳିଛି, ରଙ୍ଗ ଫିଟିଛି, ଗହଣା ନାହିଁ ଆଖିରେ କଜଳ, ମଥାରେ ସିନ୍ଦୂର ଧରି ସେ ହୋଇଛି ନୂଆ ମଣିଷ । ନନା ଓ ଶୁଶୁରଙ୍କୁ ଦେଖି ଜୀବନସ୍ଥାନ ମୁରୁ ପରି ସେ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ଚଉକକୁ ଆଉଟି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଆସିବାକୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ସେ ଅଧୀର ହେଉ ନାହିଁ । ଭକ୍ତିରେ ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଭୁଲି ଯାଇଛି । ଭୟରେ ମଧ୍ୟ ଗୁଡି ଥରୁ ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ସେମାନେ ଯମଦୂତ ହେଲେ ବି ଯିଏ ତାକୁ କନ୍ୟାରୂପେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ଅଭୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସେମାନେ ପରାନ୍ତରମାନ ।

ଶ୍ରୀନାଥ ହାରାକୁ ଚାହିଁ ରହିଲ । ଚିହ୍ନି ପାରି ଚିହ୍ନି କରୁ ନାହିଁ, ନୂଆ ! ଏତେ ଦୁଃଖ ଦେହ, ତଥାପି ଟଳି ଟଳି ହାରାକୁ ସେ କୁଣ୍ଡାଳ ଧରିଲ ।

ହାରା ଲେତକସିକ୍ତ ମୁଖରେ ନାଥର ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖ ହାତ ଧରି ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାବୁଙ୍କର ଆଦୃଶ ନିକଟକୁ ଘୁସି ଆସିଲ । ଚଞ୍ଚଳ ଚାହାଣୀରେ ପିତା ଏବଂ ଶୁଶୁରଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଥରେ ଅନାଇ ଭୟରେ, ଲଜ୍ଜାରେ ଓ ହୋଧରେ ସେ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି କଣେଇ ଚାହିଁଲ ।

କେଇଟା ମାସରେ ସେମାନଙ୍କର କି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି ! ପିତାଙ୍କର ଗନ୍ଧାର ମୁଖ ବିଷାଦର ପ୍ରିୟରେ ମଳିନ ହୋଇଛି । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଅଁଟି ଲେତକ ଚଳିଚଳି । ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନୁଭାବ ଓ ଅନୁକମ୍ପା ଫୁଟି ଉଠୁଛି । ଶୁଶୁରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ସେହିପରି ।

ନାଥର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ମୁଖ ଓ କାତର ଚିତ୍କାର ପ୍ରାଣରେ କଠୋର ଆଘାତ ଦେଲ । ପ୍ରାଣ ତାର କାନ୍ଦ ଉଠିଲ । ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାଥକୁ କାଶ କରି ହୃଦୟରେ ଚାପି ଧରିବ । ତାର ଗଣ୍ଡ ଚୁମ୍ବନ କରି ପରାରିବ, ତୋର କଣ ହୋଇଛି ବାବୁ ? ପାରିଲ ନାହିଁ । କିଶୋରବାରୁ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ଆଗସ୍ଥ ହସ୍ତକାରେ ତାକୁ ଛିଁ ଅନାଇଛନ୍ତି, ସେ କଅଣ ଦବିବେ ?

ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ପାଖରେ ଉପା, ପ୍ରଭା, ମାଳତୀ ପ୍ରଭୃତି ବେତେ ଜଣ ହସାହସି ହୋଇ କଣ କୁହାକୁହୁ ହେଉଛନ୍ତି । ଦରଓ୍ଵାନ ଏକ ଲୟରେ ବଲବଲ କରି ଅନାଇ ଚାହୁଁଛି ।

କ୍ଷଣକ ଭିତରେ ଅନ୍ଧାର ଜାଣି ପୃଷ୍ଠାଶୁଦ୍ଧିକ ହାତର ଆଖି ଆଗରେ ଖୋଲିଗଲା । ମାୟାବିମ୍ବର ମାୟାରେ ପଡ଼ି ଏହି ଶୁଣୁର ତା ନାମରେ ମିଥ୍ୟା ଚିତ୍ତ ଲେଖି ତାକୁ କୌଣସିରେ ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ପିତା, ଅନ୍ଧ ହୋଇ ତାକୁ ବାଟର ଭିତାରୁଣୀ କରିଥିଲେ । ଆଜି ପୁଣି କାହିଁକି ଏମାନଙ୍କର ଆଗମନ ? ପୁଣି ତାକୁ ଏଠାରୁ ବାହାର କରିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ? ଦୁହେଁ ଏକାଠି ହୋଇ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଆଗରେ ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ତାକୁ ଅସତରଂଗତା ଓ କଳାଜିନି ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବେ ?

ଭୟ ଓ ହୋଧରେ ହାତମଣିର ଦେହ ଥରି ଉଠିଲା । ସେ ନାଥର ହାତ ଗୁଡ଼ି ଘର୍ଯ୍ୟାସ ପକାଇଲା । ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଅବାଧ ଲେଖକର ଧାର ଗଡ଼ିଲା । ସେହି ଲେଖକଧାର ରାଧାଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ଦେହରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ସଜଳ ନେତ୍ରରେ ହାତକୁ ଥରେ ଚାହିଁଲେ । ତାଙ୍କର କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ ଭଗ୍ନସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ଏ କଣ ହାତ କାନ୍ଦୁଛି କାହିଁକି :

ହାତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲେଖକ ପୋଛିଲା । ରୁଦ୍ଧ ବେଦନାର ତପ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ବାଧା ମଜଲ ନାହିଁ । ସେ ତାର ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଖ ଲୁଚାଇ ନଇଁ ନଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦନାହିଁ ତାର ହୃଦୟର କାରଣ ଅନୁମାନ କରି ପାରିଲେ । ଅଳ୍ପ ହୁସି ସେ କହିଲେ, ତୁ କାନ୍ଦୁଛି କାହିଁକି ହାତ, ତୋର ବାପ ମୁଁ, ମୋର ତ ମରଣ ହୋଇନାହିଁ, ତେଣୁ ତୋର କାନ୍ଦବାର କାରଣ ନାହିଁ । ହଉ, ଆଉଟିକେ କାନ୍ଦ, ଲୁହର ଧାରରେ ସେମାନଙ୍କର ବାକିଆ ରାଶି ପରିଶୋଧ କରିଦେ । ତୋ ମନରୁ ଭବନାର ଭାବ ତୋର ଏଇ ବୁଢ଼ାପୁଅ ସାମ୍ନାରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରକୁ । କାନ୍ଦ, ହୁସି ହୁସି କାନ୍ଦ ମାଆ ମୋର ।

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଦୁଇ ହାତରେ ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାଇଲେ । ପ୍ରକୃତସ୍ଥ ହୋଇ ମୁହଁରୁ ହାତ କାଢ଼ି ସେ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ, କାହିଁକି ଏମାନେ ଏଠାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ?

ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ସେ ପୁଣି ଭଗବାନ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ, ଶୁଭଗମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ମିଶ୍ର ମହାଶୟ ? କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆପଣ ଦେବା ଆଗରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରି ଦେଇଛି, ମୋର ଏହି ପବିତ୍ର ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଆଉ କେବେ କୌଣସି ସମାଜନେତା ପଦାର୍ପଣ କରି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନାହିଁ । ଯଦି କାହାର ବିପକ୍ଷରେ କହିବାର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, ଆଗ ଆପଣମାନେ ରାନ୍ଧା ଉପରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ତା ପରେ ଯାହା କହିବାର କହିବେ । ନୋହୁଲେ ବୁଢ଼ା ଦିରଂମାନଙ୍କୁ ଆଜି ଟିକିଏ ପରିଗ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାଚୁଙ୍କର ଅଯଥା ଜ୍ୟୋତି ଓ ହାରମଣିର ଭୟ ଦେଖି ମିଶ୍ରେ ଅବାକ୍ ହେଲେ । ସେ କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କର ସେପରି ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆସିଛି ଆପଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା । ମୋ ଘର ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଏବେ ବା କଣ କହିବି ? ସୁବିଧା ହେଲେ ଏକୃଷ୍ଟିଆ ବେଳେ ସବୁ କହିପାରେ । କଥା ହେଉଛି, ମୁଁ ମୋ ବୋହୂଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାପଘରକୁ କୌଣସି କାରଣରୁ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲି । ମୋତେ ଖବର ନ ଦେଇ, ରଥେ ତାଙ୍କୁ କଲକ୍ତିଆ ଆଖ୍ୟା ଦେଇ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । ଆପଣ ଯେ ଦୟାକରି ମୋ କୁଳର ସଖା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ନିଜର ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ଏ ସମ୍ପାଦ ପାଇ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ନେବାକୁ ଧାଇଁ ଆସିଛି । ପିଲାଟିର ଅବସ୍ଥା ଦେଖୁଛି, ତ, ସେ ତାର ନୂଆବୋହୂଙ୍କୁ ଝୁରି ଯେଉଁ ହେଲଣି । କଣ୍ଟା ଦୋହଲୁଛି । ମୋର ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯେଉଁଦିନ ଘରୁ ଗୋଡ଼ି କାଢ଼ିଲେ ସେହି ଦିନରୁ ତାର ଏ ଅବସ୍ଥା ।

ସରିଲା ?

ଆଜିପୁରୁ ଆପଣଙ୍କର ଯାହା ନିଜ ହେଉଛି, ମୋ କହିବାର କଥା, ବୋହୂଙ୍କ ପିତ୍ର ଅଦ୍ୟାବଧି ଅପର ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛନ୍ତି, ସବୁ ହିସାବ କରି ମୋ ପାଖରୁ ନେଉନ୍ତୁ । ମୁଁ ପସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସିଛି ।

କ୍ଷମା କରିବେ, ମୁଁ ବେପାରୀ ନୁହେଁ ।

ସବୁ ଶୁଣି ରଥ ମହାଶୟ କହିଲେ, ଦେଖନ୍ତୁ ଗୋବିନ୍ଦବାଚୁ, ଏଥରେ ମୋର ଦୋଷ ନାହିଁ । ମୋର ବିଧବା କନ୍ୟା ହାରମଣି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ମୁଁ ସେପରି କିଛି ଗୁରୁତର ସମାଜ ବିରୋଧୀ ସମ୍ପାଦ ପାଇ ନ ଥିଲେ ପିତା ହୋଇ ମୁଁ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିନା କାହିଁକି ? ମିଶ୍ରେ ହାରକୁ ତାଙ୍କ ଗୃହରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ଯେଉଁ ପତ୍ର ମୋ ପାଖକୁ ଲେଖିଥିଲେ ହିଁ ରାଜ ମାତା ଅଦ୍ୟାବଧି ତାକୁ ସାଇତି ରଖିଛନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହିପାରେ, ସମାଜରେ ବାସ କରି ଯେ କୌଣସି ନୀତିପରାୟଣ ପିତା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷାପାଇଁ, ଆର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବୃଦ୍ଧିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷାପାଇଁ, ମୁଁ ଯାହା କଲି ତାହା ହିଁ କରିଥିଲେ, ଆପଣ ମଧ୍ୟ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ହସି ହସି କହିଲେ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପରି ସମାଜ ନେତା ନୁହେଁ କି କାବ୍ୟଜ୍ଞତା ପାସ୍ତ କରି ଉପାଧି ପାଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୋର ବୁଦ୍ଧିରେ-ପିତୃତ୍ବ ଦେଇ ମୁଁ ତାକୁ ଯିତେ ଉଦ୍ଧର କରିପାରି ନାହିଁ ।

ରଥେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ମୁହଁ ଲଦି ହାରମଣିଙ୍କୁ ଝୁଲୁଥିଲେ, ଦେଖିଲେ, ହାର ତଳକୁ ଅନାଇ ନାଥର କେଶ ସାଉଁଟୁଛି ।

ରଥେ କହିଲେ, ହାରକୁ ଝୁଲୁଥିବା ତାର ମା ବର୍ତ୍ତମାନ ମୃତ୍ୟୁଶୟାରେ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହାରକୁ ଦେଖିବେ । ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ହୋଇଥିବାରୁ ସଙ୍ଗରେ ଆଣି

ପାରିଲି ନାହିଁ । ଆପଣ ଅନୁମତି ଦେଲେ ମୁଁ ମୋର କନ୍ୟାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବି ।
ଭଗବାନ ମିଶ୍ରଙ୍କର ବିବେକ ଚୁକ୍ତିର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ପାଇ ସାରିଛି । ମୁଁ ତାଙ୍କ
ଘରକୁ ମୋର ନିଷ୍ଠୁଳଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ଆଉ ପଠାଇବି ନାହିଁ । ଏହା ହିଁ ମୋର ନିଷ୍ପତ୍ତି ।

ଭଗବାନ ମିଶ୍ରେ ଅଗ୍ନି ଶର୍ମା ହୋଇ ରଥଶର୍ମାଙ୍କୁ କହିଲେ, ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ,
ଦେଲା ନାଶ ହେଲା ପାରି । ମୋ ବୋହୂ, ଉପରେ ଆପଣଙ୍କର କି ଅଧିକାର ଅଛି ?
ଆପଣଙ୍କୁ ଆଇନ୍ ମାଲୁମ୍ ନାହିଁ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଭଗବାନ ମିଶ୍ର ମୋକଦ୍ଦମା
କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହେବ ନାହିଁ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦବାବୁ ହାତଟେକି କହିଲେ କଲହ କରିବାର ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ ।
ମୁଁ ଆପଣ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପୁଣି ପଚାରିବି ।

କଣ ପଚାରିବୁ, ଉଭୟେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ।

ଆପଣମାନେ ହାରକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ପୁଣି ଯଦି ଘରକୁ ନିଅନ୍ତି,
ଆପଣଙ୍କର ସମାଜ ଫିରରେ ବାଧା ଦେବ ନାହିଁ ?

ରଥେ କହିଲେ, ଆମ୍ଭେ ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ
କରିବୁ, ସେଥିରେ ସମାଜ ବାଧା ଦେବ କାହିଁ କି ?

ଯଦି ବାଧା ଦିଏ, ବୋଧହୁଏ ପୁଣି ତାକୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସାଗରରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା
କରିବାକୁ ଚିତ୍ତଦେବ ?

ମିଶ୍ର କହିଲେ, ଅସମ୍ଭବ ! ଭଗବାନ ମିଶ୍ର ବାପର ପୁଅ । ସେ ସମାଜକୁ
ସତ୍ତ୍ୱଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ।

ରଥେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଚ୍ଛ୍ୱସରେ କହିଲେ, ଅନ୍ଧ ଅରେ ତାର ବାଡ଼ି
ହଜାଏ । ଯଦି-ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ପ୍ରତିବାଦ କରି ସାମାଜିକ ପ୍ରଥାର ସମ୍ଭାର କରିବାକୁ
ହେବ ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ସମ୍ମତି ଜଣାଇଲେ । ଡୁଣ୍ଡ ଖୋଲିଲେ, ଯଦି
ସମ୍ଭାର କରିବାକୁ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳ, ଆସନ୍ତୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ପଦଧୂଳି ଗ୍ରହଣ କରିବି ।
ହାରମଣିର ପୁନର୍ବିବାହ କରାଇବାକୁ ଆପଣ ଦୁହେଁ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ରଥେ ଏବଂ ମିଶ୍ର ଏକ ସଙ୍ଗରେ କହି ଉଠିଲେ, ଅସମ୍ଭବ ! ଅସମ୍ଭବ !

ଛବିଶ

ଉଷା ହାରମୋନିୟମ ବଜାଇ ଆଉ ଘରୁ ଗୀତ ଗାଇଲା —

ରମଣୀ ମନ କିଏ ଜାଣେ ଲେ, କିଏ ଜାଣେ ?

ଅଧର ଯେବେ ଚପଳା ଖେଳ

ମରମେ ତାର ବଢ଼ିବ ମେଲ

ତାମସ ଘନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ ଗୁଏ ପ୍ରାଣେ ଲେ ଗୁଏ ପ୍ରାଣେ ।

ରମଣୀ ବ୍ୟଥା କିଏ ବୁଝେ ଲୋ କିଏ ବୁଝେ,
 ନୟନେ ଯେବେ ଶିଶିରବିନ୍ଦୁ
 ମରମେ ଉଦେ ଶରତ-ଇନ୍ଦୁ
 ଅନ୍ତରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ସିନ୍ଧୁ ନିତି ଯୁଦ୍ଧେ ଲୋ ନିତି ଯୁଦ୍ଧେ ।
 ରମଣୀ କଥା କିଏ କହେ ଲୋ କିଏ କହେ,
 ଲଳିତେ ଯଦି ରକ୍ତରେଖା
 ନୟନେ ଦିଏ ତପନ ଦେଖା

ଭିତରେ ବାସ ମଳୟ ଏକା ଧୀରେ ବହେ ଲୋ ଧୀରେ ବହେ ।
 ପ୍ରଭା ଉପହାସ କରି କହିଲା, ରମଣୀମନ ବ୍ରଜ ଜାଣେ ଲୋ ବ୍ରଜ ଜାଣେ !

ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଆସୁଛି । ଉଷାର ଗୀତଟି ତନ୍ମୟ ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଶୁଣିଲେ ।
 ଗୀତ ଶେଷ ହେଲା । ପ୍ରଭାଟ ଟାହୁଲି କଥା ଦିପଦ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ କାନରେ
 ପଡ଼ିଲା । ନଳିନୀ ଲଗାଇ ପ୍ରଭାଟେକୁ ଉପରେ ରଖି ଦେଇଗଲା ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ମନକୁ ଅଜଣାଭାବ ଅଧିକାର କଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ବିଚ୍ଛାରିତ
 ହେଲା, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଲା, ସେ ଠିଆ ହେଲେ । ଗୋଟିଏ ହୃଦରେ ହାରାମଣିର ଡାହାଣ
 ହାତଟି ଧରି ରଥ ଓ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ, ବୁଝିବା ହେଲେ, ଆପଣମାନଙ୍କର ସମ୍ଭାର
 ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ମନ୍ତ୍ରବ ମୋତେ ବେଶ୍ ଜଣାଗଲାଣି । ଆପଣମାନଙ୍କର ଅସହଚରତା କୁ -
 କଲଙ୍କିନୀ ହାରାମଣି ମୋର ଏ ପବନ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ନାହିଁ । ଯାଆନ୍ତୁ, ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି
 ତାର ଅନୁପସ୍ଥାନ କରିବେ । ଯାଆନ୍ତୁ—

ନାଥ ହାରାମଣିକୁ କୁଣ୍ଡାଇ ଧରିଲା ।

ରଥେ ଉଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ କହିଲେ, ମୋର କନ୍ୟା ହାରାମଣି ତ ସେଇଠି ଠିଆ
 ହୋଇଛି !

ଉଗ୍ରବାନ ମିଶ୍ର କହିଲେ, ହଁ, ସେଇ ମୋର କୁଳର ବଧୂ !

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ବ୍ରଜକଣୋରକୁ ଚାହିଁ ହସିଲା ମୁହଁରେ କହିଲେ, ବ୍ରଜ
 କଣୋର, ଏଣିକି ଆସିଲେ —

ବ୍ରଜକଣୋର ଭାବିଲେ ବୋଧହୁଏ କଣ କହିବାକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି । ସେ ପାଖକୁ
 ଆସିଲେ ।

ହାରାମଣି ଚମକି ଉଠିଲା । ସେ ତାର ପରିଚିତ କଣୋର ବାବୁଙ୍କୁ ଆଗ୍ରହ ଓ
 ଦୟାରେ ଥରେ ମାନ୍ୟ ଅନାଇଲା । ମୁହଁରେ ରଙ୍ଗ ଉକୁଟିଲା ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଦୃଷ୍ଟି
 ତଳକୁ କଲା । ଭାବିଲା, ତାର ଅନୁମାନ ଭୁଲ ନୁହେଁ । ସେ ସତେ ଏଡ଼େ ଅଲଜ୍ଜକ,
 ମୁରୁକେଇ ମୁରୁକେଇ ହସୁଛନ୍ତି ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଆଉ ନାତବେ ବ୍ରଜକିଶୋରର ଗୋଟିଏ ହାତ ଧରି କହିଲେ, ମିଶ୍ର ମହାଶୟ, ଯେଉଁଦିନ ଆପଣ ଆପଣଙ୍କର କୁଳବଧୂକୁ କଲକ୍ଷିନୀ ବୋଲି ଗୃହରୁ ବିତାଡ଼ିତ କଲେ ସେହି ଦିନରୁ ସେ ଆପଣଙ୍କର ପବିତ୍ର ସମାଜର ବନ୍ଧନ ମଝିରୁ ବାହାର ଆସିବୁ । ତା ଉପରେ ଆପଣଙ୍କର ଆଉ ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଶୁଣନ୍ତୁ ରଥ ମହାଶୟ, ପିତା ହୋଇ ଯେଉଁଦିନ ଅସଖା, କୁଳଟା ଇତ୍ୟାଦି ପଦସାରେ କୋମଳମନ୍ଦ ତରୁଣୀ କନ୍ୟାକୁ ଜବନ ହାରିବାକୁ ନୋହିଲେ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଆପଣ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ସେହି ସ୍ଥଳରେ ଆପଣଙ୍କର ସେହି କନ୍ୟା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସାଗରରେ ବୁଡ଼ି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବୁ । ତାକୁ ଆଉ ପାଇବେ କେଉଁଠି ?

ଟିକିଏ ମାରବ ହୋଇ ପୁଣି କହିଲେ, ଇଏ ସେ ହାରାମଣି ନୁହେଁ, ଇଏ ମୋର ଅଲ୍ଲଅଲ କନ୍ୟା ହାରାମଣି, ନିଷ୍ଠାପ, ନିଷ୍ଠୁଳଙ୍କ । ହାରା ମୋର ଅବିବାହିତା ଦୁହିତା । ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି, କିପରି ତାର ମା ତାକୁ ସଜାଇ ଦେଇଛୁ—ଗରୁରେ କୁସୁମର ମାଳା, ମଥାରେ ସିନ୍ଦୂର, ନୟନରେ କଜଳ । ଦେଖନ୍ତୁ, ଭଲକରି ଦେଖନ୍ତୁ, ମୋ ମାଆର ବେକରେ ଧବଳ ଶଙ୍ଖର ମାଳ, ହାତରେ ଶଙ୍ଖ ଚୂଡ଼ୀ, ପାଦରେ ଅଳତା ।

ହାରାମଣି ଓ ବ୍ରଜକିଶୋରଙ୍କର ହାତଦୁଇଟି ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଧରି ଏକାଠି କଲେ । ଛୁତିରେ ଲାଗାଇ ହସି ହସି କହିଲେ, ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ମୋର କନ୍ୟା ହାରାମଣି, ମୋର ହୃଦୟର ମଣିଷିକୁ ଆଜି ବ୍ରଜକିଶୋରର ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରୁଛି । କାଲି ସେମାନଙ୍କର ବିଭାବର ହେବ । ସେହି ଶୁଭମିଳନ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି ।

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଆନନ୍ଦରେ ଆଉ ଘରୁ ଝୁଲଝୁଲି ପକାଇଲେ । କୁଆଡ଼ୁ ଗୋଟିଏ ଶଙ୍ଖ ଆଣି ଉଠା ଫୁଙ୍କି ଦେଲା । ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥା! ଛୁଡ଼ି କେତେ ଜାଣର ଫୁଲ ଦମ୍ଭୁଠା ଆଣି ପ୍ରଭା ବ୍ରଜ ଓ ହାରାଙ୍କ ଉପରକୁ ପକାଇଦେଲା ।

କାଳୀ ମନ୍ଦିରରୁ ସନ୍ଧ୍ୟାଆରତିର ଘଣ୍ଟା ବାଜି ଉଠିଲା ।

